DOMINI RICHARDI A SANCTO LAURENTIO, QUI ANTE QUADRIGENTOS ANNOS FLORUIT, DE LAUDIBUS B. MARIAE...

Richardus : a Sancto Laurentio, Anselmus : Cantuariensis santo, Amedeus santo, ...

Richard⁹ a S° Laurentio
De Laudib. B. M. Virg^is.
Anselmus, Hildephons. Amedei aliqua.
B. IV.
41.

DOMINI RICHARDI

A SANCTO LAVRENTIO,

QVI ANTE QVADRINGENTOS ANNOS FLORVIT,

DE LAVDIBVS B. MARIAE VIRGINIS

LIBRI XII.

MIRA PIETATE, AC ERVDITIONE REFERTI.

ACCESSERVNT SIMILIS ARGVMENTI

S. ANSELMI

CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPI

ORATIO AD B. VIRGINEM, SIVE MEDITATIO DE LAVDE MERITORVM EIVSDEM.

OMNIA EX M. S. NVNC PRIMVM EDITA:

VNA CVM

B. HILDEPHONSI Archiepisc. Toletani libris duobus de perpetua Virginitate, & Parturitione B. MARIAE; & Sermonibus de eadem:

ITEM

D. AMEDEI Episcopi Lausaniae de MARIA Virginea Matre Homiliis octo recognitis.

ADIECTI MVLTIPLICES INDICES.

ANTVERPIÆ,

Apud MARTINVM NVTIVM, An. M DC XXV.

Cum gratia & priuilegio R. Maiestatis.

Hoc opus, DE LAVDIBVS B. MARIAE VIRGINIS, *inscriptum, varia eruditione repletum est, ac varijs figuris & mysterijs eiusdem Virginis decoratum, diuersis virtutibus, priuilegijs & praeminentijs eiusdem exornatum, admirandam spirat pietatem. Quare dignissimum est, quod preli benificio lucem aspiciat. Actum Duaci* 12. *Iunij*. 1620.

Georgius Coluenerius S. Theol. Doctor, & Regius Ordinariusque Professor, collegiatæ Ecclesiæ S. Petri Duacen. Præpositus, & Academiæ Cancellarius, ac librorum Censor.

DE AVCTORE

HVIVS OPERIS, ET ALIIS EIVSDEM SCRIPTIS.

QVIS *fuerit genuinus auctor huius operis, quod, quisquis demum fuit, ipsemet de* LAVDIBVS B. MARIÆ VIRGINIS *inscripsit, admodum difficile fuit nobis conijcere, multoque difficilius certi aliquid pronunciare; præsertim cùm in fine secundi prologi non obscurè insinuet, sed clarè aperteque scribat in hæc verba:* Nomen vero meum malui subticere, ne tractatus forte vilesceret, cognito tractatore. *Sic ille de se, non alta sapiens, iuxta consilium Apostoli ad Romanos 12. capite, sed humilibus consentiēs. Qui tamen ex pio æque ac pereruditо opere, de Virginis Matris laudibus instituto, haud exiguam nominis doctrinæque opinionem sibi comparare apud posteros potuisset. Sed qui latere potius elegit, quàm seipsum prodere, & inanes hominum rumores aucupari; ex alijs operibus, quæ ad nos peruenerunt, & quæ mox indicabimus, Deo sic prouidente agnitus est. Multa scripsit, omnia piè, & doctè sanè pro tempore in quo vixit, quæ vtrum extent adhuc omnia, non habeo quod dicam. Verùm*

præter opus quod nunc in lucem prodit, scripsit quæ vidimus, & apud nos habemus, siue opuscula, siue tractatus vocare velis, vnum & viginti, & insuper quatuor sermones. Sed plures quàm istos quatuor ab illo conscriptos fuisse, manifestum est ex præsenti opere; in quo cùm aliquot ex istis tractatibus, quos hic enumerabimus, velut suos sibi vendicet, non dubitamus & hoc, quod nunc damus, vnius eiusdemque auctoris esse. Cui rei, si alia deeßent argumenta, vel ipse stilus, ratioque, & via tractandi fidem facerent: neq; enim nux nuci similior est, quam libri de Lavdibvs B. Virginis *cætera eiusdem monimenta, velut proles parentem ad viuum repræsentant. Sed iam varios, quos diximus, auctoris tractatus subijciamus, & quorum in his libris Marianis meminit, eos appositis columnarum numeris indicemus. Sic igitur habet M.S. liber. Incipiunt capitula in libro Magistri Richardi de S. Laurentio Pœnitentiarij Rothomagensis.*

ctu eius. colũna 442. a   152. a

20. De Confessione, & fructu eius. citatur colum.   21. De Pœnitentia, & fructu eius.

Præter hæc in eodem libro habentur eiusdem auctoris quatuor sermones; duo de Natiuitate Domini; *vnus de* Passione, *alius* de vno Martyre, vel de Cruce. *His addas sermones in libris Marianis; vnum* in Natiuitate Christi, vel B. Virginis, *colum.* 1039. *duos* in Natiuitate B. Mariæ 1067. *&* 1072. & duos in eiusdẽ Assumptione. 1078. *&* 1084. *Meminit & alterius sermonis* de Natiuitate Mariæ, *quẽ vocat primum, columna* 1004. *d. Sed neque is in opere de* LAVDIBVS B. VIRGINIS, *nec alibi quod scio reperitur.*

Iam verò de tempore quo vixit hic auctor, hoc solum possumus dicere, illum, quantũ ex libris Marianis colligitur, quos nõ absque ratione putamus fuisse postremum ipsius partum, vixisse circa annum 1230. *cum post Innocentium III. Pontificem Maximum, qui sedit vsque ad annum* 1216. *nullum auctorem qui scripsit proferat postea tempora. Floruit igitur ante quadringentos annos; vir pius, doctus, & cultui Beatissimæ Virginis Dei Matris imprimis addictus, quam etsi in originali conceptam, & in vtero sanctificatam docuerit, id illi cum pluribus tum temporis doctis & pijs viris commune fuit; quod tamen nunc nec publice nec priuatim asserendum est, cum id Summi Pontifices admodum seuerè vetuerint. Atque hæc de Auctore.*

AD LECTOREM ADMONITIO.

QVONIAM in huius operis progressu sæpe se remittit noster Auctor ad ea, quæ vel iam ante dixerat, vel postea dicturus erat, quorum locorum paginę, quòd opus nondum fuerat impressum, notari non potuerunt, idcirco vt aliorum labori consuleremus, curauimus eiusmodi loca in subiecta tabella exprimi, ea ratione vt primus numerus indicet paginam, in qua se auctor ad alium locum remittit: verba vero, quæ primum hunc numerum sequuntur, sub litera quæ eadem præcedit, ostendant è regione lineæ, in qua reperiuntur, apponendum esse in margine numerum secundum paginæ, ad quam auctor se refert.

PAGINA 38. b. sicut dictum est supra. Pone è regione in margine. pag. 14. b
44 d quære titulo. Pone in margine. 741. c
45. d quære titulo. 481. b
48. c. quęre titulo. 420. c
51. d. quære de folio. 573. d
59. f. hæc plenius inuenies lib. 6. 414. b. & lib. 12. 1028 b
63. d. quære infra. lib. 12. part. 2. 775. d
75. a. quęre titulo. 585. c
57. b. vide titulo quod. 397. c
77. c. quęre infra. 114. c. d
79 b. quære titulo de misericordia. 291. c
79. b. Quęre tit. de horto. 737. d
79. e. quære titulo. 294. c
79. f. quęre titulo. 291. c
86. c. quęre titulo. 278. d. & 312. a
87. c. quære titulo. 565. c
88. c. inuenies in titulo. 375. b
88. d. inuenies nono priuil. 191. c
89. e. post tractatum de. 281. f
90. a. de terra versum. 488. e
90. b. & quomodo ipsa turris. lib. 11. 685. d
91. a. quære titulo. lib. 12. 749. b
91. c. De his sufficienter. lib. 12. 750. b. c
93. c. quęre titulo. lib. 11. 677. e
98. b. quęre infra. 127. a
104. d. de hac materia. 99. d
105. b. quære titulo. lib. 8. 483. a
108. e. quęre titulo. lib. 4. 288. d
109. f. titulo de vberibus. lib 5. 375. e
110 b. quære titulo. lib. 5. 380. b
111. a. quære titulo. lib 5. 384. b
112. d. quære titulo. lib. 3. 181. & seqq.
113. b. quęre hanc auctorit. lib. 6. 389. c. & 391. d
114. a. quęre titulo. lib. 7. 475 a
117. f. quære titulo. lib. 4. 312. c
124. e. quære titulo. lib. 4. 263. c
125. c. Istud inuenies. lib. 12. 1057. c
136. c. quære expositionem. lib. 6. 429. a
140. a. de hac materia. lib. 10 634. b
149 a. quære in titulo. lib 7. 459. f
162. c. Expositionem multiplicem. lib. 12. 1067. c. &c.
166. d. titulo quod Maria. lib. 7. 459. f. &c.
168. e. vt supra. 166. f
169. a. quęre titulo. lib. 1. cap. 7. 60. a
169. d. quęre titulo. lib. 1. cap. 7. 61. f
175. b. quęre titulo. lib. 12. 894. c
176. a. hęc & alia. lib 4. 302. a
177. e. quære multa alia. 188. c
178. d. vt supra. 175. a
178. e. titulo de vase. lib. 10. 636. e
178. f. quęre titulo. lib. 4. 253. b
179. b. quęre expositionem. lib. 6. 411. b
182. a. titulo de glorioso. lib. 4. 243. d
185. b. habuisti supra. 242. b
185. c. de primo delectabili. 767. f. &c.
187. d. quære titulo. 484. b
190. a. quære titulo. 302. c
190. a. quære ibidem. 303. a
190. f. titulo vbi Maria. 637. a
191. a. quęre libro sexto. 422. f
191. b. titulo de singulari. 216. &c.
194. a. quære titulo. 185. e
194. a. in 4. prærogatiua. 213. d
194. a. lib. 4. & ibi hoc. 253. d
195. b. titulo de charitate. lib. 4. 274. c
195. c. lib. 1. cap. 5. 48. e.
195. e. & infra lib. 4. tit. 274. b. &c.
195. f. titulo de nomine. 53. a
198. d. titulo de pulchritudine. 328. a
200. c. quære quare Maria. lib. 5. 328. f
211. c. quęre titulo. lib 10. 558. d
213. f. quære infra tit. 342. d
214. e. titulo de vite. lib. 12. 931. d
214. e. & titulo de virga. lib. 12. 1017. f
217. c. quęre titulo 464. d
221. b. de his multa. 306. f
221. c. quære titulo. lib. 6. 417. d

224. f.

633.c.

633.c. quære tit. de aromatibus. 783. a
637. d. quære tit. de rosa. 871. a
641.a. sicut habes versu. 762.c
665. d. habes 12. versu de. 760. c
693.b. sicut assignabimus infra. 700. c. &c.
706.b. vt supra, & ipse. 701.c
706. c. vt supra Matth 699. f
707.d. quære proprietates. 1064.d &c.
709. c. paupertate vt supra. 699.c.c
710. expansa circumquaque 698. b
710.f. ad Hebræos 6. vt supra. 698.c
711.c de remis vt supra. 699.a
711.f. cardinales vt supra. 698. c
711.f. piratas vt supra. 648. f
712. a. pietatis &c. vt supra. nihil habet.
712. a. mercimonijs vt supra. 699.c
712. d. proximi vt supra. 696 d
712. f. & prudentia vt supra. 712. a
715. d. aliter inuenies supra. 693. c. d
719. b. expositum infra. 721.d
725. a. vt supra dictum est. 719.b
725. a. satis inuenies infra. 786.c
725. a. paradisus vt supra. 722. d
730. d. istud quære titulo. 726. c
831. d. Hoc inuenies infra. 817.c. 896.c. 916.c
734.c. inuenies post tractatum. nihil habet.
736. a vt supra de. 719. b
736.a. de delectabilibus huius horti. 767. c. &c.
736. & altus vt supra. 719. c. 720.b
741.c. quære titulo de his. 916.d
742. d. infra vbi Christus dicitur Ros. 919. c. 920. a. b
743.d. quære infra titulo. 826.d. 908.c
747. c. quære in serie de arboribus. 975.f
747.d. de quibus infra inuenies. 778.b.787. a
764. f. quære infra de hac materia. 781. a. &c.
765. b. sicut supra exposuimus. 760.a
789.a. quære supra. 584. c
791. d. vt supra dictum est. 789 d
792.c. quære titulo de. pag. 1008.d. & 800.c
801.b. vt supra de Christo. 794.d
804. a. quære istud supra. 794.d
812.c. hoc totum habuisti. 801.d
813. a. & cæteras proprietates. 794. b. 796. c. f 797. a. 801.a
901.c. quære supra vbi Christus. 898.c.
915. c. hæc est ficus dulcis. 1050. b
925.f. infra inuenies de auibus. 1059. d. e
935. b. inuenies paulo infra. 938. d
937.f. sicut infra dicetur. 961.e
939. d. quid hæc mysticæ. 943. c.d
950.d. vt supra de vinea. 946. b
950. d. vt supra de putatione. 945. f
956.a. vt supra dictum est de botro. 942. e
964.a. istud habuisti supra. 952.f
974. c. vt supra de cedro. 962. c. d
979.a. titulo quod Maria Cedrus. 965.b
990. f. vt supra dictum est de. 987. e
1002.f. vide supra de terebintho. 999. e
1004. d. quære titulo de natiuitate. nihil habet.
1005.c. quære titulo de fructu. 62. c
1008.b. donorum vt supra. 1004. d
1016.c. lignum Christus vt supra. 1004.b. 1010.e
1016. c. hoc lignum plantatum. 1012. b
1025. e. vt supra titulo circa. 1006. d
1034.f. prout assignatum est. 1032. b
1037. b. quære titulo de aromatibus. 778. e
1072. a. titulo de vocabulis eius. 388. a
1072. b. vsque implemini vt supra. 1067. e

PRÆFATIO

IN OPVSCVLVM, DE LAVDIBVS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS INTITVLATVM, INCIPIT FOELICITER.

NOTA *prudens Lector, & acquiesce obsecro his, quæ tibi dicturus sum ad honorem Dei, & beatissimæ matris eius. Librum istū* septem *præ ceteris, etiam rudibus & parum sciolis reddunt intelligibilem, & capaces eos efficiunt quorūdam obscurorum.* Primum *est ipsius scripturæ materialis compositio.* Per *totum siquidem sui decursum diuisionibus & distinctionibus innititur; quæ autem discenda succinctè & particulatim proponuntur, facilius intellectu capiuntur. Et si ordine quodam gaudeant intelligibili, leuius tenaciusque possunt memoriæ commendari.* Secundum, *quod singulæ sententiæ & auctoritates, distinctæ sunt ab inuicem per grossas litteras capitales, vt sic gratiosius se oculis legentium offerant, & ab inuicem euidentius secernātur.* Tertium, *quod à capitibus linearum, more poëticorum versuum incipiunt vniuersæ distinctionum particulæ per litteras capitales, à quibus quædam lineolæ egrediuntur, quæ signa sunt & notæ, quod hæc ipsæ particulæ membra sunt diuisionum siue distinctionum, vt confusio, quæ ex multitudine interdum membrorum alicuius distinctionis aut diuisionis nascitur, his signis euitetur.* Quartum, *quod quamlibet materiam fere totam, reperire est sub capitulo suo, ne lectorem oporteat quasi currere in incertum.* Quintum, *quod proprietates diuersarū rerum non per totum librum sed in multis locis primo enuntiantur quandoque prosaice, quandoque per versus, & postea digeruntur cum concordantijs suis secundum or-*

dinem prælibatum, sicut videre est manifestissimè sexta particula libri secundi. Sextum est, quod plures etymologiæ vocabulorum fortium ibi appositæ sunt. Nam cognita prius grammatica, solet faciliùs dulcedo theologica subintrare. Septimum, quod vbicumque apposuimus concordantias fortes; aut eas exposuimus, aut edocuimus quibus locis, seu capitulis debeant reperiri. Si quis igitur hunc librum vtiliter, & fructuosè legere curauerit, modis omnibus modum scripturæ eius insectetur, & membra cuiuslibet distinctionis siue diuisionis referat in diuisum: pro quo lineolæ siue tractuli, ducti sunt à singulis membrorum capitibus versus diuisum, siue deorsum, siue sursum. Et si hunc ipsum librum libuerit minio, rubrica aut lazurio venustare, poterit ipsum diuisum, quod ante primum diuisionis alicuius membrum, frequenter ponitur in linea capitalibus litteris exaratum, scribere in spatio siue in margine; & lineolas, egredientes à capitibus particularum siue membrorum diuidentium, protendere, vt singulæ in diuisum in spatio scriptum terminentur. Et hoc, vbi materiæ qualitas id exegerit, & spatij permittit angustia. Exemplum vide statim, infra in principio tabulæ. Vbi autem qualitas materiæ id non exigit, aut vbi spatij non adest amplitudo, sicuti in spatio quod ipsas columnas diuidit, nihilominus lineolas prædictas protendere poteris ad aliquem punctum, vel puncta pro ornatu, vtque membra diuidentia citius conspectibus legentium se præsentent.

SEQVITVR TABVLA.

LIber iste, qui intitulatur de laudibus beatæ Mariæ, distinctus est, & partitus in duodecim libros partiales.

In *primo* exponitur Angelica salutatio delata ad Mariam; & habet octo capitula.

In *secundo* distinguitur quomodo Maria seruiuit nobis in filio de singulis membris, & sensibus suis; & habet vij. particulas.

PARTICULA.

PRima assignat quadraginta causas quare seruiendum est Mariæ in præsenti.

Secunda, quomodo Maria seruiuit nobis de singulis membris in filio, nec vnquam cessat nobis benefacere ex eisdem.

Tertia, quomodo debeat ei seruire cor humanum.

Quarta, quomodo debeant ei seruire singula membra nostra, & singuli sensus nostri.

Quinta, quomodo debeamus ei seruire de ore, voce, & labijs nostris.

Sexta, cuiusmodi proprietates necessariæ sint his, qui volunt ei seruire ad beneplacitum suum.

Septima agit de festo æternitatis, ad quod homo per ipsam redijt, & ad quod introducimur per eandem.

In *tertio* libro assignantur primò proprietates, & prærogatiuæ carnis Virgineæ, & duodecim specialia priuilegia eius.

In *quarto* agitur de virtutibus & præeminentijs eius.

In *quinto* de vtraque pulchritudine eius.

In *sexto* de vocabulis & appellationibus eius, Mater, Amica, Soror, Charissima, Filia, Sponsa, Vxor, seu Vidua, Mulier bona, Virgo, Virago, Princeps, Regina, Primas, Ancilla, Ministra.

In *septimo*, quomodo designatur per quædam cœlestia & superiora, Cœlum, Firmamentum, Sol, Lunaque, Sydus, Horizon, Lucifer, Aurora, Lux, Mane, Dies.

In *octauo* de terra, & his quæ ad terram pertinent, quibus ipsa figuratur. Terra, solum, tellus, humus arida, limus & argilla, Area, campus, ager, mons, collis, concaua vallis, Desertum, solitudo, petra, pascua, pratum.

In *nono* de receptaculo aquarum, quibus potest figurari. Fons, puteus, flumen, fluuius, torrens, aqua, stagnum, Alueus, & situla, lacus, hydria, concha, canalis, Trames, aquæductus, labium, piscina, natatio, id est, natatoria, Amnis, vena, latex, cisterna.

In *decimo* de ædificijs, quibus ipsa figuratur in biblia. Arca, thronus, solium, ferclum, quadra, sella, tribunal, Sedes, & cathedra, currus, lectica, scabellum, Lectulus, & requies, habitatio, cellula, nidus, Cella & apotheca, gazophil, bibliotheca, Ærari, geneze, locus, Horrea, pistrinum, furnns, clibanus, fornaxque, caminus, Aula, tabernaclum, thalamus, domus.

In *vndecimo* de munitionibus, & nauigijs. Vrbs, ciuitas, castellum, villa, turris, munitio, murus, nauis, pericula maris, arca Noë.

In *duodecimo*, quare appellatur hortus conclusus, & habet liber iste, instar secundi, septem particulas.

PARTICVLA.

PRima agit de proprietatibus Horti conclusi, quæ quinquaginta sunt, & tenent duodecim versus; quilibet versus habetur pro vno capite.

Secunda de delectabilibus Horti conclusi, & areolis eius.

Tertia de aromatibus.

Quarta de floribus, & herbis Horti conclusi.

Quinta de his, quæ in incarnatione filij à superiori descenderunt in Hortum conclusum.

Sexta de diuersitate arborum Horti conclusi.

Septima de auibus Horti conclusi.

PROLOGVS PRIMVS.

VNIVERSIS *Christi fidelibus, inspecturis oculo simplici præsens opusculum, scriptor eius illius æternæ gustum dulcedinis, quam sacra viscera Mariæ Virginis mundo famelico profuderunt. Si cymbalis benesonantibus præsumpseris addere sonitum tintinabuli fracti, statim collidetur suauitas harmoniæ, quæ per se dulciter antea resonabat. A simili, si attentauero Mariæ laudibus impolitum quicquam addicere, quam laudant pariter astra matutina, & cui iubilant omnes filij Dei; pertimesco ne forte laus mea plus derogatio, quam laudis cumulus videatur. Scio enim quod ineffabilis est laus eius, nec ad eam poterit homo viuens, etiamsi loqui detur Angelorum linguis & hominum, vel si plene cæleste nouerit idioma, quoniam maior est omni laude. Hanc enim gloriam sibi retinuit supernus artifex, cuius Virgo Mater opus est speciale, nec alteri daturus est eam. Quare de Maria per Prophetam dicit,* Secretum meum mihi; *Isaiæ 24. Propter hoc etiam de eius specie toties replicat sponsus in Canticis,* absque eo quod latet intrinsecus *soli peruium creatori, sed nulli cognitum creaturæ. Nam quanta sit Mariæ species, qui dedit speciem solus nouit. Licet autem non ignorauerim Beatam Virginem exaltari, accedente homine ad cor altum; complacuit tamen de eius laudibus saltem modicum quid elucidare ad præsens; vrgente me charitate eius, & magnitudine promissorum.* Qui elucidant me, *inquit,* vitam æternam habebunt. *Eccli. 24. Si vero quæratur, vnde mihi tanta præsumptio, quod apposuerim quodammodo ponere os in Cælum, cum ipsa sit, in cuius laudibus omnis lingua balbutit: viuit Dominus, ecce causa. Molestabar nimis, & ægre ferebam, quod nullus Doctorum vita, & litteris ad hoc idoneus, Mariæ testimonia, velut spicas triticeas, per agros scripturæ collegisset, & quasi per fasciculos, id est, capitula colligasset: quasi non audisset illud propheticum,* Beati qui scrutantur testimonia eius. *Psalm. 118. Cuius eius? eius cuius venter aceruo tritici comparatur, Canticorum 7. & quæ per montem Galaad figuratur Cantic. 4. & 6. Cum vero non essem tam profundi sensus, vt scirem scripturas sacras exponere, ne spado viderer deflorans Virginem, id est scripturam sacram non fœcundans, apum prudentiam placuit imitari, quarum studiosa sedulitas, ad fauos conficiendos, vndecumque potest, colligit mel, & ceram. Suggesserunt autem mihi materiam moderni Doctores, & antiqui Theologi, biblia mediante, de quorum puteis extraxi laticem, nouellas plantulas educantem; de quorum simila panem proposui corda famelica confirmantem; de quorum racemis expressi calicem contemplationis mira dulcedine debriantem. Duplex autem principalis fructus ex inspectione præsentis operis deuoto lectori, per Dei gratiam, poterit prouenire; perspicatior scilicet illuminatio intellectus, & ve-*

& vehementior inflammatio affectus in cognitionem, & dilectorem Virginis gloriosæ; vt ad intellectum cognitio, ad affectum dilectio referatur. Poterunt etiam minus capacium sensus erudiri, si ruminauerint findentes vngulam: poterunt studia magis subtilium, si supercilium dimiserint, saltem per occasionem prouehi ad maiora. Hoc lucrum quadruplex de labore meo principaliter inquirebam, totum reciprocans ad honorem sanctæ Θεοτόκου quæ cum filio dicit: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. 1. *Regum 2. Si vero quispiam iudicauerit me indiscretum concordantias apponendo; scire debet, quia vere quidquid antiqui dixerunt de sapientia diuina, moderni exponũt de matre sapientiæ; cui cum sapientia tam multiplex est vnio, quod cum vniuoca sit generatio, quasi emphatice sapientia nominatur. Quod si reprehendar de multiloquio; respõdebo, quod prolixe loqui de dulci Maria, valde dulcis erat materia: & quia mihi vacabat, & bonum erat hic esse, diutius complacebat tam dulcia ruminare. Enimuero si capacitati simplicium, quorum causa scribere cœperam, fecisset obicem breuiloquium meum; dignus extitissem fraudari præmio, quod Dei genitrix non obscurantibus, sed elucidantibus se repromittit. His ergo de causis vsurpaui mihi cotis officium, quæ ferrum præualet acutum reddere, cum sit inutilis ad secandum.*

PROLOGVS SECVNDVS.

DICTVM *est Ioanni sancto Theologo. primo Apocal.* Quod vides, scribe in libro, & mitte septem ecclesijs. *In hoc loco & multis alijs,* videre *ponitur pro* intelligere: *quia sicut carnali oculo corporalia perpenduntur, sic spirituali, qui est intellectus, spiritualia discernuntur. Dicitur ergo;* quod vides, *id est, intelligis,* scribe. *quod enim dicitur, cito transit; quod vero scribitur, diutius perseuerat.* Scribe, *quoniam multo longius potest attingere scriptura, quam verbum.* Scribe, *ne deleri possit per obliuionem, quod ad futurorum eruditionem necesse est permanere.* In libro *cordis tui; ne tradas obliuioni, quod tibi reuelatum est ad vtilitatem aliorum.* In libro *etiam cordis tui, vt exemplo Beatæ Virginis, inquantum poteris, fiat armarium scripturarum Lucæ 2.* Maria conseruabat *&c.* In libro, *id est, in cordibus auditorum, vt quæ audierunt, recolant, & ad meliora recolenda proficiant.* In libro, *id est, in pergameno, vt quod intelligis reseruetur ad instructionem futurorum. Propter hoc dictum est Isa.* 30. In libro diligenter exara illud, & erit in die nouissimo in testimonium vsque in æternum. *Eccli.* 39. Consiliatus sum, & cogitaui, & scripta dimisi. *Sequitur.* Et mitte septem, Ecclesijs, *id est, Ecclesiæ vniuersali repletæ gratia septiformi. Attendens igitur ego, sensu pauper & modicus, non solum Ioanni præcepisse vocem dominicam vt ea scriberet, quæ videbat, sed & vniuersis eruditis in sacra pagina; feci quod potui, & plures notulas pertinentes ad laudem Virginis, quas multo tempore studiose coaceruaueram, diligenter ordinaui; considerans quod modicum profuissent,*

si sine ordine remansissent. Malui siquidem, cum mihi deessent coccus, & hyacinthus, byssus, & purpura, de pilis caprarum deuotus offerre, quam contra praeceptum legis, in conspectu Dei, vel ipsius Beatae Virginis vacuus apparere. Timendum est enim, prout dicit Ambrosius, ne sicut de omni verbo otioso reddituri sunt homines rationem; sic de otioso silentio districto iudici satisfacere teneantur. quod principaliter de sapientibus credo intelligendum. Dicit enim Apostolus 1. *ad Corinthios* 9. Vae enim mihi est, si non euangelizauero. *Et alius quidam; vae, Domine, tacentibus de te. Cum vero scienter in hoc* 1. *opusculo nihil scrupulosum reliquerim, sed intellectui minus subtilium, prout melius potui, complanauerim vniuersa; ne vel illi possint in aliquo deuiare, vel illi, qui lucem appellant tenebras, audeant obtrectare. Hoc solum vereor, ne confectus omnimoda cum diligentia libellus, scriptorum vitio deprauetur. Et quia rogatus ab amicis meis, tam monachis, quam monialibus de ordine Cisterciensium, quo speciali affectu famulari solent Virgini gloriosae, non prout debui, sed prout potui, prosecutus sum laudes eius: ab ipso ordine supplex expostulo, sed & ab omnibus, quibus placuerit labor meus, vt à Matre misericordiae, mihi miserrimo peccatori, suis orationibus veniam postulent delictorum. Nomen vero meum malui subticere, ne tractatus forte vilesceret cognito tractatore.*

D. Ambros. lib. 1. de Virginibus in initio. to. 4.

INCIPIT

INCIPIT

LIBER PRIMVS DE LAVDIBVS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

CAPITVLVM PRIMVM.

AVE MARIA *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui &c.* Tres salutationes celebriores cæteris in euangelio reperimus. Prima est Gabrielis Archãgeli ad Mariam, Lucæ 1. Secunda, Mariæ ad Elizabeth. Lucæ 1. Tertia, Christi ad Apostolos post resurrectionem, de qua agitur Io annis 20. quæ sæpius ab ipso Domino legitur repetita. hac autem triplici salutatione triplex concordia designatur. Videlicet Angeli ad hominem per primam; hominis ad hominem per secundam; Dei ad hominem per tertiam. Siquidem antequam filius Dei incarnaretur, discordabat Deus ab homine propter peccatum primæ præuaricationis; qui scilicet homo à seruitio Domini sui recedens, alienæ se subiecerat potestati. Discordabat Angelus ab homine quasi duplici de causa. Prima. quia homo, qui primæ apostasiæ ruinam, quę in Angelis facta est, reparare debuerat, ipse quoque corruens in terram, tractus est cum tertia parte stellarum cœli. Apoc. xij. Secunda, quia cum in obsequio Domini conserui esse debuissent, homo se sponte subdiderat dominio diaboli. Discordabat homo ab homine; Iudæus scilicet à gentili, propter diuersarum legum æmulationem; quia Iudæus vnum Deum, gentilis idola adorabat. Erat etiam & quarta discordia inter carnem, & spiritum, propter mutuam altercationem; quia caro carnalia, spiritus naturaliter appetebat cœlestia. Primò enim spiritus carnem corruperat, & nunc caro spiritum corrumpit.

Tres salutationes Euangelicæ.

Quadruplex discordia.

Dei ab homine.

Angeli ab homine.

Hominis ab homine.

Carnis à spiritu.

Per salutationẽ igitur Angeli ad Mariam, notatur concordia Angeli & hominis; quia per partum Mariæ factus est homo conciuis Angelorum, & domesticus Dei; facti sunt homo & Angelus serui vnius Domini, scilicet Christi: Et per ipsum Christum de hominibus reparata est Angelica ruina; quod ipsi Angeli flagitabant à Domino per Psalmistam: *Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Ierusalem. Psal. 50.* De hac etiam concordia & pace dicitur Isa. 57. *Veniat pax, requiescat in cubili suo &c. Vos autem attendite huc,* Id est, in cœlum, *filij augurratricis,* id est homines. Item, ibidem *Creaui,* dicit Pater, *fructum labiorum pacem, pacem ei qui prope est,* id est, Angelo, *& ei qui longe est,* id est, homini: fructus labiorum Christus est. Quando enim in labijs Beatæ Virginis diffusa est gratia respondendi, *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum &c.* Lucæ 1. tunc concepit hunc fructum, per quem facta est pax prædicta. Ideo etiam Christus Salomon, id est, pacificus, appellatur; & in ortu eius hominibus bonæ voluntatis, ab ipsis Angelis pax cum gaudio nunciatur. & gloria in excelsis Deo, qui ab Angelis pro nostra reparatione, & pro sua redemptione glorificatur. hanc etiam pacem innuebat Angelus Apoc. 22. in fine respondens Ioanni volenti se adorare post filij incarnationem, *Vide ne feceris; conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Deum adora &c.* cum antea bene permitterent Angeli se ab hominibus adorari. Super illud. Lucæ ij. *Exijt edictum à Cesare Augusto &c.* dicit Gregorius, *Quia peccando extranei eramus à Deo, extraneos nos à suo consortio deputabant Angeli ciues Dei.*

Gregorius homilia 8 in Euangelia.

Per salutationem Mariæ ad Elizabeth, designatur concordia Iudæi & gẽtilis; quia Christus lapis angularis, omnes in vnam Ecclesiam, & fidem vnicam conuocauit Ioan. 10. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili; & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.* ad Eph. 2. *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum &c.* Ideo dicitur lapis angularis Iob. 38. & Isaiæ 28. & 1. Petri 2. *Ecce ego mittam in fundamentũ Sion,* id est, Ecclesiæ, *lapidem angularem.*

Per salutationem Christi ad Apostolos, designatur concordia Dei ad homines; quia filius Dei fa-

Dei factus obediens vsque ad mortem ad Philip. ij. Deo Patri pro homine satisfecit. Isa. xxvij. *Faciet pacem mihi, pacem faciet mihi.* Et secundum hoc dicitur *Mediator Dei & hominum*, primæ ad Timo. ij. Discordiā etiam quę erat inter carnem, & spiritum, pacificauit Christus, in se vtrumque concorditer assumens, & pacifice gerens. Vnde Psalm 48. *Simul in vnum diues & pauper.* id est, spiritus & caro in Christo concordes. Ideo dicitur Psal. 75. *In pace factus est locus eius*, & Ephes. ij. *Medium parietem maceriæ soluens, in carne sua legem mandatorum decretis euacuans, vt condat duos*, id est, spiritum & carnem *in semetipso in vno homine nouo, faciens pacem* Ideo etiam dicitur *Emanuel.* Isa. vij. id est, nobiscum Deus. Igitur quadruplices istæ discordiæ per Mariam pacificatę sunt, quę Christum nobis genuit, *in quo Deus erat mundum reconcilians sibi* 2. ad Cor. 5. per quem omnes creaturę rationales per charitatem vnitę, factę sunt vnius spiritus participes, & regni vnius coheredes. Dicat ergo Mariæ ipse Deus, dicat Angelus, dicat homo, *Aue gratia plena dominus tecum.*

Per Mariam discordiæ factæ sunt concordes.

Hęc etiam concordia designatur in hoc, quod nomen Euæ mutatum est in verbum salutationis: hoc enim nomen *Eua* duas habet vocales, scilicet (e,) & (a,) geminam miseriā humanæ naturæ prætendentes, quæ est culpa, & pœna, cum quibus nascitur miser homo. Conuerso igitur hoc nomine *Eua*, Mariæ dictum est, *Aue*: quia per eam & culpa in veniam, & pœna est in gloriam commutata. Per huiusmodi etiam nominis *Eua* conuersionem in *Aue*, designatur, quod in benedictionem Mariæ, Euæ maledictio vertebatur. Post maledictionem enim statim vxori suæ imposuit Adam nomen Eua, quod dicitur ab a. quod est sine, & eu. quod est bonum, quasi sine bono: quia bonum datum à Domino, sibi & viro abstulit. Et nos etiam per eam sine eu, id est, sine bono facti sumus, & incidimus in væ culpæ & pœnę. Per Mariam autem tam nos quàm primi parentes facti sumus sine væ. Ideo curialiter dicit quidam Mariæ. *Prima salutis Aue, per quàm patet exitus à væ, Venit ab Eua væ, væ quia tollis Aue.* Ideo etiam canit Ecclesia. *Paradisi porta per Euam cunctis clausa est &c.* Idcirco sæpe etiam commemoranda est Marię Angelica salutatio, quia per eam liberati sumus à multiplici maledicto. Item de prima matre dicit quidam. *Impleta est Maria gratia, & Eua vacuata est culpa Hieronymus. Quidquid maledictionis infusum est per Euam, totum abstulit benedictio Mariæ. Insuper & gratiam refudit Christi ortus, quam prius non habuit omnis mundus.* Beatus Bernardus. Cum cęlesti rore Deus terram rigaturus de viro produxisset fæminam in perniciem, de fæmina virum producere voluit in salutem, vt quę principium fuerat humanæ damnationis, principium esset humanæ reparationis, Ierem. xxxj. *Creauit Dominus &c.*

In sermone de Assumptione.

Sermone in natiuitate Marię de aquæductu.

Notandum etiam quod Eua triplicem guerrum fecerat super se, Ad Deum per superbiam, quia voluit esse vt Deus sciens bonum, & malum Genesis 3. Iuxta se, ad proximum per auaritiam; infra se, ad carnem suam per gulam. Sed Maria Euæ filia pacem fecit ad Deum per humilitatem, ad proximum per charitatem, ad carnem per virginitatem. Et sic eisdem litteris, sed transuersis de Eua factum est Aue. Aue enim Eua est retrograda. Item Beatus Bernardus super illud Lucæ. 1. *Missus est Gabriel Angelus à Deo ad Virginem. Lætare Pater Adam: Sed magis tu, ô Eua mater exulta, qui sicut omnium parentes, ita omnium fuistis peremptores, & quod infelicius est, prius peremptores, quàm parentes. Ambo, inquam, consolamini super filia, & tali filia, sed illa amplius, de qua malum ortum est prius, cuius opprobrium transiit in omnes mulieres. Instat namque tempus quo iam tollatur opprobrium, nec habeat vir quid causetur aduersus fœminam, qui vtique, dum se imprudenter excusare conaretur, crudeliter illam accusare non cunctatus est, dicens. Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Propterea curre Eua ad Mariā, curre mater ad filiā, filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobriū auferat. Ipsa patri pro matre satisfaciat, quia ecce si vir cecidit per fæminā, iam non erigitur nisi per fæminā. Quid dicebas ô Adā? Mulier, quam dedisti mihi dedit mihi de ligno vitæ, & comedi. Verba malitiæ sūt hæc, quibus magis augeas, quàm deleas culpam. Verumtamen sapientia vicit malitiam, cum occasionem veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, sed non potuit, in thesauro indeficienti suæ pietatis inuenit. Redditur nomen fæmina pro fæmina, prudens pro fatua, humilis pro superba; quæ pro ligno mortis, gustum tibi porrigat vitæ, pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni Muta ergo verbum excusationis iniquæ in vocem gratiarum actionis, & dic, Domine, Mulier, quàm dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ & comedi, & dulce fuit ori meo super mel, quia in ipso viuificasti me.*

Eua triplex bellū Maria triplicem pacem attulit.

Homilia. 2. super Missus est.

Nota, quod Angelica salutatio delata ad Virginem, decem dictionibus consummatur, vt *Aue* sit prima dictio, *Maria*, quod apponit Ecclesia, sit secunda, *Mulieribus* decima. In quo innuitur, quod per eam erat Angelorum ordo decimus reparandus & drachma decima recuperanda. Item in hac salutatione totali, Angelus primo apposuit *Aue*, Ecclesia interserit *Maria*. Elizabeth subiunxit, *Benedicta tu inter mulieres &c.* quæ sequuntur. Quia in salutatione Mariæ conueniunt Ecclesia triumphans, quæ per Angelum, Ecclesia militans, quæ apponit, *Maria*, Synagoga, quæ per Elizabeth, designatur. Item hanc salutationem pro maiori parte composuit Angelus, pro minori Elizabeth: quia acceptior est Matri, & Filio laus castorum, qui per Angelū, quàm coniugatorum, qui per Elizabeth designātur. Vnde Apoc. xiiij. *Nemo poterat dicere canticum illud*

Angelica salutatio decem constat dictionibus.

illud nisi illa. cētū quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra; hi sunt qui cū mulieribus non sunt coinquinati &c. Itē in hac salutatione benedicitur Maria ab Angelo, quia triumphantem Ecclesiam reparauit; Benedicitur ab Elizabeth: quia Ecclesiam militantem, iam fere mortuam suscitauit: vterque enim, tam Angelus, quàm Elizabeth, dixerunt ei. *Benedicta tu &c.*

Aue multiplex.

Aue Maria. Notandum quod Aue, quandoque est vox optantis, quandoque orantis, quandoque congratulantis, & applaudentis. Optātis; quando alicui dico *Aue*; quia ei salutem opto. Orantis; cum dico. *Aue* crux pretiosa: non enim ligno inuisibili salutem opto, quam habere non potest: solum oro, vt virtus crucis mihi salutem operetur. Congratulantis; cum dico. *Aue Maria*, vel *sancta parens*; quasi dicerem; O beata Virgo, congaudeo & congratulator saluti, & gloriæ tuę. Sicut autem hoc verbum *vale*, dicitur à *valeo vales*, vnde *vale* dicitur, & *valete*: sic & forsitan primo, potuit dici hoc verbum deriuari ab aueo aues. Vnde & post resurrectionem dixit Dominus mulieribus, *Auete* Math. vltimo in fine. Initium autem salutis in desiderio est: sed consummatio in gaudio erit. licet autem hoc verbum *Aue*, congratulationis sit, & applausus, sicut *Euge*, tamen quandoque ad insultandum à maleuolis vsurpatur. Vnde Iudas dixit Christo. Matthæi 26. *Aue rabbi.* Et Iudęi, Matthęi 27. *Aue Rex Iudeorum.*

Item hoc verbum *Aue* tantum valet, quantum *sine va*: ante hanc enim salutationem, erat *væ* omnibus habitantibus in terra; nec nisi prius sublato væ, habere poterat salus locum; nec benedictio, nisi prius maledictione sublata. Vnde antiquæ salutationes ab illis quibus fiebant, leguntur elisæ. Iudicum. vj Gedeon ad Angelum salutantem. *Si Dominus nobiscum est, quare apprehenderunt nos tot mala.* Et Tobias Tobię v. ad Angelum *Quale mihi gaudium esse potest, qui in tenebris sedeo, & lumen Cæli non video?* Merito enim inueniebant eos tot mala; quia nondum venerat, quę gratiam inuenisset; nondum intercesserat Mediatrix; nondum ex nobis prodierat, cui dictum esset, *Aue*; nondum venerat quæ gratia impleretur; nondum nata erat, cui Dominus subderetur. Ipse etiam filius Dei *Emanuel*, id est, nobiscum Deus, necdum poterat dici. Beatus Bernardus. *Ideo tanto tempore fluenta gratiæ defuerunt, quod nondum intercesserat aqua ductus.*

Sermone in natiuitate B. Mariæ.

Triplex vę, seu maledictio Euæ a qua Maria libera.

Triplicem enim maledictionē, quasi triplex væ excepit Eua in pœnam inobedientię. Genesis. 3. Prima, *multiplicabo ærumnas tuas &c.* Secunda, *in dolore paries filios.* Tertia, *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Sine hoc triplici vę. Mariam inuenies; quia nec sensit ęrumnam in conceptu, nec dolorem in partu, nec viro fuit subdita, perpetuæ virginitatis obtentu. Ideo dixit ei Angelus. *Aue gratia plena*: & quomodo non sine vę, quę gratia plena? Vel, primum væ corruptio in conceptu; Secundum grauitas post conceptum; Tertium dolor in partu. E contrario Maria triplicem in hac salutatione recepit benedictionem quia facta est sine corruptione fœcunda; sine grauamine grauida; sine dolore puerpera: hoc est *Aue*, id est, sine vę triplici, corruptionis, grauitatis, doloris: quod incurrit Eua per peccatum; & quod ab ea omnes mulieres, præter Mariam, quasi iure hereditario contraxerunt. Idcirco de Christo, & Maria potest exponi illud Osee. ix. *Gloria eorum à partu, & ab vtero, & à conceptu*, ordine prępostero. Christus enim cōceptus est, & ipsum concepit Virgo sine corruptione virginitatis; portatus est, & ipsum portauit Virgo sine grauamine vētris; natus est, & ipsum peperit Virgo sine dolore parientis.

Aliud triplex Væ, & eius explanatio.

Est & aliud triplex væ Apocali. viij. *væ, væ, væ, habitantibus in terra* vę concupiscentię; væ culpę; vę pœnæ ęternę. Primum, in carne. Secundum, in spiritu. Tertiū in vtroque. De primo Eccle. x. *Væ tibi terra*, id est, caro, *cuius rex*, id est, animus, puer est. Gen iij. *Maledicta terra*, id est, caro, *in opere tuo*, id est, pro opere, scilicet pro peccato. *Spinas & tribulos*, id est, carnales motus, *germinabit tibi.* De secundo Osee. vij. *Væ eis quoniam recesserunt à me.* De tertio Osee. ix. *Væ eis, cum recessero ab eis*; quod erit cum detrudentur in infernum. Nam in pręsenti nunquam recedit Dominus ex toto à quantumcumque pessimo peccatore, immo gratiam offert ei Apoc. iij. *Ego sto ad ostium, & pulso.* Sine hoc triplici vę fuit Maria; quia habuit triplex bonum huic triplici vę contrarium; Bonum continētię; bonum gratiæ; bonum perseuerantiæ. primum excludit concupiscentiam; secundum culpam; tertium pœnam æternam: quia *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Math. x. & xxiiij.

Maria triplex bonum triplici væ oppositum.

Aliter; Primum vę est obscuratio solis, & aëris de fumo putei; hoc est, obtenebratio nostri sensus & rationis, quæ velut sol est in animabus nostris. Aër vero affectus nostræ voluntatis est: hæc est prima pœna quam per Adam incurrimus; ignorantia scilicet, qua non videmus aut vbi sumus, aut quò eamus, aut quò nobis eundum sit, aut vnde fugiendum. Quis enim curreret in infernum, si ipsum videret? quis se ipsum impingeret in laqueos mortis, si ij sos cognosceret? Quis toto conamine nō curreret ad Dominum, si pulchritudinem eius attenderet, vel tenuiter degustaret? Secundū vę est in igne, & sulphure, scilicet in ardore libidinis, & fœtore, quo fœtet, & ęstuat totus mundus. Tertium vę, regnum & dominatio bestiæ. Tria hæc vę per Mariam nobis ablata sunt. Obscuritas ignorātię, quia solem intelligentię, & lumen iustitiæ mundo edidit, & veram lucem attulit, quę illuminat

633.c. quære tit. de aromatibus. 783. a
637. d. quære tit. de rosa. 871. a
641.a. ficut habes versu. 762.c
665. d. habes 12. versu de. 760. e
693.b. sicut assignabimus infra. 700. e. &c.
706.b. vt supra, & ipse. 701.c
706. e. vt supra Matth 699. f
707.d. quære proprietates. 1064.d &c.
709. e. paupertate vt supra. 699.c.e
710. expansa circumquaque 698. b
710.f. ad Hebræos 6. vt supra. 698.c
711.e de remis vt supra. 699.a
711.f. cardinales vt supra. 698. e
711.f. piratas vt supra. 648. f
712. a. pietatis &c. vt supra. nihil habet.
712. a. intercimoniis vt supra. 699.c
712. d. proximi vt supra. 696 d
712. f. & prudentia vt supra. 712. a
715. d. aliter inuenies supra. 693. c. d
719. b. expositum infra. 721.d
725. a. vt supra dictum est. 719.b
725. a. satis inuenies infra 786.e
725. a. paradisus vt supra. 722. d
730. d. istud quære titulo. 726. e
831. d. Hoc inuenies infra. 817.e. 896.e. 916.c
734. e. inuenies post tractatum. nihil habet.
736. a vt supra de. 719. b
736. a. de delectabilibus huius horti. 767. c. &c.
736. & altus vt supra. 719. c. 720. b
741. c. quære titulo de his. 916.d
742. d. infra vbi Christus dicitur Ros. 919. e. 920. a. b
743. d. quære infra titulo. 826.d. 908.c
747. c. quære in serie de arboribus. 975.f
747. d. de quibus infra inuenies. 778.b. 787. a
764. f. quære infra de hac materia. 781. a. &c.
765. b. sicut supra exposuimus. 760. a
789. a. quære supra. 584. c
791. d. vt supra dictum est. 789 d
792. c. quære titulo de. pag. 1008. d. & 800. c
801. b. vt supra de Christo. 794. d
804. a. quære istud supra. 794. d
812. e. hoc totum habuisti. 801. d
813. a. & cæteras proprietates. 794. b. 796. c. f 797. a. 801. a
901. e. quære supra vbi Christus. 898. c
915. c. hæc est ficus dulcis. 1050. b
923. f. infra inuenies de auibus. 1059. d. e
935. b. inuenies paulo infra. 938. d
937. f. sicut infra dicetur. 961. e
939. d. quid hæc mysticæ. 943. c. d
950. d. vt supra de vinea. 946. b
950. d. vt supra de putatione. 945. f
956. a. vt supra dictum est de botro. 942. e
964. a. istud habuisti supra. 952. f
974. c. vt supra de cedro. 962. c. d
979. a. titulo quod Maria Cedrus. 965. b
990. f. vt supra dictum est de. 987. e
1002. f. vide supra de terebintho. 999. c
1004. d. quære titulo de natiuitate. nihil habet.
1005. c. quære titulo de fructu. 62. c
1008. b. donorum vt supra. 1004. d
1016. c. lignum Christus vt supra. 1004. b. 1010. e
1016. c. hoc lignum plantatum. 1012. b
1025. e. vt supra titulo circa. 1006. d
1034. f. prout assignatum est. 1032. b
1037. b. quære titulo de aromatibus. 778. e
1072. a. titulo de vocabulis eius. 388. a
1072. b. vsque implemini vt supra. 1067. e

PRÆFATIO

IN OPVSCVLVM, DE LAVDIBVS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS INTITVLATVM, INCIPIT FOELICITER.

NOTA *prudens Lector, & acquiesce obsecro his, quæ tibi dicturus sum ad honorem Dei, & beatissimæ matris eius. Librum istũ* septem *præ ceteris, etiam rudibus & parum sciolis reddunt intelligibilem, & capaces eos efficiunt quorũdam obscurorum.* Primum *est ipsius scripturæ materialis compositio. Per totum siquidem sui decursum diuisionibus & distinctionibus innititur; quæ autem discenda succinctè & particulatim proponuntur, facilius intellectu capiuntur. Et si ordine quodam gaudeant intelligibili, leuius tenaciusque possunt memoriæ commendari.* Secundum, *quod singulæ sententiæ & auctoritates, distinctæ sunt ab inuicem per grossas litteras capitales, vt sic gratiosius se oculis legentium offerant, & ab inuicem euidentius secernãtur.* Tertium, *quod à capitibus linearum, more poëticorum versuum incipiunt vniuersæ distinctionum particulæ per litteras capitales, à quibus quædam lineolæ egrediuntur, quæ signa sunt & notæ, quod hæc ipsæ particulæ membra sunt diuisionum siue distinctionum, vt confusio, quæ ex multitudine interdum membrorum alicuius distinctionis aut diuisionis nascitur, his signis euitetur.* Quartum, *quod quamlibet materiam fere totam, reperire est sub capitulo suo, ne lectorem oporteat quasi currere in incertum.* Quintum, *quod proprietates diuersarũ rerum non per totum librum sed in multis locis primo enuntiantur quandoque prosaice, quandoque per versus, & postea digeruntur cum concordantijs suis secundum or-*

dinem prælibatum, sicut videre est manifestißimè sexta particula libri secundi. Sextum est, quod plures etymologiæ vocabulorum fortium ibi appositæ sunt. Nam cognita prius grammatica, solet faciliùs dulcedo theologica subintrare. Septimum, quod vbicumque apposuimus concordantias fortes; aut eas exposuimus, aut edocuimus quibus locis, seu capitulis debeant reperiri. Si quis igitur hunc librum vtiliter, & fructuosè legere curauerit, modis omnibus modum scripturæ eius insectetur, & membra cuiuslibet distinctionis siue diuisionis referat in diuisum: pro quo lineolæ siue tractuli, ducti sunt à singulis membrorum capitibus versus diuisum, siue deorsum, siue sursum. Et si hunc ipsum librum libuerit minio, rubrica aut lazurio venustare, poterit ipsum diuisum, quod ante primum diuisionis alicuius membrum, frequenter ponitur in linea capitalibus litteris exaratum, scribere in spatio siue in margine; & lineolas, egredientes à capitibus particularum siue membrorum diuidentium, protendere, vt singulæ in diuisum in spatio scriptum terminentur. Et hoc, vbi materiæ qualitas id exegerit, & spatij permittit angustia. Exemplum vide statim, infra in principio tabulæ. Vbi autem qualitas materiæ id non exigit, aut vbi spatij non adest amplitudo, sicuti in spatio quod ipsas columnas diuidit, nihilominus lineolas prædictas protendere poteris ad aliquem punctum, vel puncta pro ornatu, vtque membra diuidentia citius conspectibus legentium se præsentent.

SEQVITVR TABVLA.

Liber iste, qui intitulatur de laudibus beatæ Mariæ, distinctus est, & partitus in duodecim libros partiales.

In *primo* exponitur Angelica salutatio delata ad Mariam; & habet octo capitula.

In *secundo* distinguitur quomodo Maria seruiuit nobis in filio de singulis membris, & sensibus suis, & habet vij. particulas.

PARTICVLA.

Prima assignat quadraginta causas quare seruiendum est Mariæ in præsenti.

Secunda, quomodo Maria seruiuit nobis de singulis membris in filio, nec vnquam cessat nobis benefacere ex eisdem.

Tertia,

Tertia, quomodo debeat ei ſeruire cor humanum.

Quarta, quomodo debeant ei ſeruire ſingula membra noſtra, & ſinguli ſenſus noſtri.

Quinta, quomodo debeamus ei ſeruire de ore, voce, & labijs noſtris.

Sexta, cuiuſmodi proprietates neceſſarię ſint his, qui volunt ei ſeruire ad beneplacitum ſuum.

Septima agit de feſto ęternitatis, ad quod homo per ipſam redijt, & ad quod introducimur per eandem.

In *tertio* libro aſſignantur primò proprietates, & prærogatiuæ carnis Virgineæ, & duodecim ſpecialia priuilegia eius.

In *quarto* agitur de virtutibus & pręeminentijs eius.

In *quinto* de vtraque pulchritudine eius.

In *ſexto* de vocabulis & appellationibus eius, Mater, Amica, Soror, Chariſſima, Filia, Sponſa, Vxor, ſeu Vidua, Mulier bona, Virgo, Virago, Princeps, Regina, Primas, Ancilla, Miniſtra.

In *ſeptimo*, quomodo deſignatur per quædam cęleſtia & ſuperiora, Cœlum, Firmamentum, Sol, Lunaque, Sydus, Horizon, Lucifer, Aurora, Lux, Mane, Dies.

In *octauo* de terra, & his quę ad terram pertinent, quibus ipſa figuratur. Terra, ſolum, tellus, humus arida, limus & argilla, Area, campus, ager, mons, collis, concaua vallis, Deſertum, ſolitudo, petra, paſcua, pratum.

In *nono* de receptaculo aquarum, quibus poteſt figurari. Fons, puteus, flumen, fluuius, torrens, aqua, ſtagnum, Alueus, & ſitula, lacus, hydria, concha, canalis, Trames, aquæductus, labium, piſcina, natatio, id eſt, natatoria, Amnis, vena, latex, ciſterna.

In *decimo* de ędificijs, quibus ipſa figuratur in biblia. Arca, thronus, ſolium, ferclum, quadra, ſella, tribunal, Sedes, & cathedra, currus, lectica, ſcabellum, Lectulus, & requies, habitatio, cellula, nidus, Cella & apotheca, gazophil, bibliotheca, Ærari, geneze, locus, Horrea, piſtrinum, furnns, clibanus, fornaxque, caminus, Aula, tabernaclum, thalamus, domus.

In *vndecimo* de munitionibus, & nauigijs. Vrbs, ciuitas, caſtellum, villa, turris, munitio, murus, nauis, pericula maris, arca Noë.

In *duodecimo*, quare appellatur hortus concluſus, & habet liber iſte, inſtar ſecundi, ſeptem particulas.

PARTICVLA.

PRima agit de proprietatibus Horti concluſi, quæ quinquaginta ſunt, & tenent duodecim verſus; quilibet verſus habetur pro vno capite.

Secunda de delectabilibus Horti concluſi, & areolis eius.

Tertia de aromatibus.

Quarta de floribus, & herbis Horti concluſi.

Quinta de his, quæ in incarnatione filij à ſuperiori deſcenderunt in Hortum concluſum.

Sexta de diuerſitate arborum Horti concluſi.

Septima de auibus Horti concluſi.

PROLOGVS PRIMVS.

VNIVERSIS *Christi fidelibus, inspecturis oculo simplici præsens opusculum, scriptor eius illius æternæ gustum dulcedinis, quam sacra viscera Mariæ Virginis mundo famelico profuderunt. Si cymbalis benesonantibus præsumpseris addere sonitum tintinabuli fracti, statim collidetur suauitas harmoniæ, quæ per se dulciter antea resonabat. A simili, si attentauero Mariæ laudibus impolitum quicquam addicere, quam laudant pariter astra matutina, & cui iubilant omnes filij Dei; pertimesco ne forte laus mea plus derogatio, quam laudis cumulus videatur. Scio enim quod ineffabilis est laus eius, nec ad eam poterit homo viuens, etiamsi loqui detur Angelorum linguis & hominum, vel si plene cæleste nouerit idioma, quoniam maior est omni laude. Hanc enim gloriam sibi retinuit supernus artifex, cuius Virgo Mater opus est speciale, nec alteri daturus est eam. Quare de Maria per Prophetam dicit,* Secretum meum mihi; *Isaiæ 24. Propter hoc etiam de eius specie toties replicat sponsus in Canticis,* absque eo quod latet intrinsecus *soli peruium creatori, sed nulli cognitum creaturæ. Nam quanta sit Mariæ species, qui dedit speciem solus nouit. Licet autem non ignorauerim Beatam Virginem exaltari, accedente homine ad cor altum; complacuit tamen de eius laudibus saltem modicum quid elucidare ad præsens; vrgente me charitate eius, & magnitudine promissorum.* Qui elucidant me, *inquit,* vitam æternam habebunt. *Eccli. 24. Si vero quæratur, vnde mihi tanta præsumptio, quod apposuerim quodammodo ponere os in Cælum, cum ipsa sit, in cuius laudibus omnis lingua balbutit: viuit Dominus, ecce causa. Molestabar nimis, & ægre ferebam, quod nullus Doctorum vita, & litteris ad hoc idoneus, Mariæ testimonia, velut spicas triticeas, per agros scripturæ collegisset, & quasi per fasciculos, id est, capitula colligasset: quasi non audisset illud propheticum,* Beati qui scrutantur testimonia eius. *Psalmo. 118. Cuius eius? eius cuius venter aceruo tritici comparatur, Canticorum 7. & quæ per montem Galaad figuratur Cantic. 4. & 6. Cum vero non essem tam profundi sensus, vt scirem scripturas sacras exponere, ne spado viderer deflorans Virginem, id est scripturam sacram non fœcundans, apum prudentiam placuit imitari, quarum studiosa sedulitas, ad fauos conficiendos, vndecumque potest, colligit mel, & ceram. Suggesserunt autem mihi materiam moderni Doctores, & antiqui Theologi, biblia mediante, de quorum puteis extraxi laticem, nouellas plantulas educantem; de quorum simila panem proposui corda famelica confirmantem; de quorum racemis expressi calicem contemplationis mira dulcedine debriantem. Duplex autem principalis fructus ex inspectione præsentis operis deuoto lectori, per Dei gratiam, poterit prouenire; perspicatior scilicet illuminatio intellectus, & ve-*

& vehementior inflammatio affectus in cognitionem, & dilectorem Virginis gloriosa; vt ad intellectum cognitio, ad affectum dilectio referatur. Poterunt etiam minus capacium sensus erudiri, si ruminauerint findentes vngulam: poterunt studia magis subtilium, si supercilium dimiserint, saltem per occasionem prouehi ad maiora. Hoc lucrum quadruplex de labore meo principaliter inquirebam, totum reciprocans ad honorem sanctæ Θεοτόκυ quæ cum filio dicit: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. 1. *Regum* 2. *Si vero quispiam iudicauerit me indiscretum concordantias apponendo; scire debet, quia vere quidquid antiqui dixerunt de sapientia diuina, moderni exponũt de matre sapientiæ; cui cum sapientia tam multiplex est vnio, quod cum vniuoca sit generatio, quasi emphatice sapientia nominatur. Quod si reprehendar de multiloquio; respõdebo, quod prolixe loqui de dulci Maria, valde dulcis erat materia: & quia mihi vacabat, & bonum erat hic esse, diutius complacebat tam dulcia ruminare. Enimuero si capacitati simplicium, quorum causa scribere cœperam, fecisset obicem breuiloquium meum; dignus extitissem fraudari præmio, quod Dei genitrix non obscurantibus, sed elucidantibus se repromittit. His ergo de causis vsurpaui mihi cotis officium, quæ ferrum praualet acutum reddere, cum sit inutilis ad secandum.*

PROLOGVS SECVNDVS.

DICTVM *est Ioanni sancto Theologo. primo Apocal.* Quod vides, scribe in libro, & mitte septem ecclesijs. *In hoc loco & multis alijs,* videre *ponitur pro* intelligere: *quia sicut carnali oculo corporalia perpenduntur, sic spirituali, qui est intellectus, spiritualia discernuntur. Dicitur ergo;* quod vides, *id est, intelligis,* scribe. *quod enim dicitur, cito transit; quod vero scribitur, diutius perseuerat.* Scribe, *quoniam multo longius potest attingere scriptura, quam verbum.* Scribe, *ne deleri possit per obliuionem, quod ad futurorum eruditionem necesse est permanere.* In libro *cordis tui; ne tradas obliuioni, quod tibi reuelatum est ad vtilitatem aliorum.* In libro *etiam cordis tui, vt exemplo Beatæ Virginis, inquantum poteris, fiat armarium scripturarum Lucæ* 2. Maria conseruabat *&c.* In libro, *id est, in cordibus auditorum, vt quæ audierunt, recolant, & ad meliora recolenda proficiant.* In libro, *id est, in pergameno, vt quod intelligis reseruetur ad instructionem futurorum. Propter hoc dictum est Isa.* 30. In libro diligenter exara illud, & erit in die nouissimo in testimonium vsque in æternum. *Eccli.* 39. Consiliatus sum, & cogitaui, & scripta dimisi. *Sequitur.* Et mitte septem, Ecclesijs, *id est, Ecclesiæ vniuersali repletæ gratia septiformi. Attendens igitur ego, sensu pauper & modicus, non solum Ioanni præcepisse vocem dominicam vt ea scriberet, quæ videbat, sed & vniuersis eruditis in sacra pagina; feci quod potui, & plures notulas pertinentes ad laudem Virginis, quas multo tempore studiose coaceruaueram, diligenter ordinaui: considerans quod modicum profuissent,*

 si sine

si sine ordine remansissent. Malui siquidem, cum mihi deessent coccus, & hyacinthus, byssus, & purpura, de pilis caprarum deuotus offerre, quam contra præceptum legis, in conspectu Dei, vel ipsius Beatæ Virginis vacuus apparere. Timendum est enim, prout dicit Ambrosius, ne sicut de omni verbo otioso reddituri sunt homines rationem; sic de otioso silentio districto iudici satisfacere teneantur. quod principaliter de sapientibus credo intelligendum. Dicit enim Apostolus 1. ad Corinthios 9. Væ enim mihi est, si non euangelizauero. *Et alius quidam; væ, Domine, tacentibus de te. Cum vero scienter in hoc 1. opusculo nihil scrupulosum reliquerim, sed intellectui minus subtilium, prout melius potui, complanauerim vniuersa; ne vel illi possint in aliquo deuiare, vel illi, qui lucem appellant tenebras, audeant obtrectare. Hoc solum vereor, ne confectus omnimoda cum diligentia libellus, scriptorum vitio deprauetur. Et quia rogatus ab amicis meis, tam monachis, quam monialibus de ordine Cistercien-sium, quo speciali affectu famulari solent Virgini gloriosæ, non prout debui, sed prout potui, prosecutus sum laudes eius: ab ipso ordine supplex expostulo, sed & ab omnibus, quibus placuerit labor meus, vt à Matre misericordiæ, mihi miserrimo peccatori, suis orationibus veniam postulent delictorum. Nomen vero meum malui subticere, ne tractatus forte vilesceret cognito tractatore.*

D. Ambros. lib. 1. de Virginibus in initio. to. 4.

INCIPIT

INCIPIT

LIBER PRIMVS DE LAVDIBVS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

CAPITVLVM PRIMVM.

Tres salutationes Euangelicæ.

AVE MARIA *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui &c.* Tres salutationes celebriores cæteris in euangelio reperimus. Prima est Gabrielis Archãgeli ad Mariam, Lucę 1. Secunda, Mariæ ad Elizabeth. Lucę 1. Tertia, Christi ad Apostolos post resurrectionem, de qua agitur Io annis 10. quæ sæpius ab ipso Domino legitur repetita. hac autem triplici salutatione triplex concordia designatur. Videlicet Angeli ad hominem per primam; hominis ad hominem per secundam; Dei ad hominem per tertiam. Siquidem antequam filius Dei incarnaretur, discordabat Deus ab homine propter peccatum primæ præuaricationis; qui scilicet homo à seruitio Domini sui recedens, alienæ se subiecerat potestati. Discordabat Angelus ab homine quasi duplici de causa. Prima: quia homo, qui primę apostasiæ ruinam, quę in Angelis facta est, reparare debuerat, ipse quoque corruens in terram, tractus est cum tertia parte stellarum cœli. Apoc. xij. Secunda, quia cum in obsequio Domini conserui esse debuissent, homo se sponte subdiderat dominio diaboli. Discordabat homo ab homine; Iudęus scilicet à gentili, propter diuersarum legam æmulationem; quia Iudæus vnum Deum, gentilis idola adorabat. Erat etiam & quarta discordia inter carnem, & spiritum, propter mutuam altercationem; quia caro carnalia, spiritus naturaliter appetebat celestia. Primò enim spiritus carnem corruperat, & nunc caro spiritum corrumpit.

Quadruplex discordia.
Dei ab homine.
Angeli ab homine.
Hominis ab homine.
Carnis à spiritu.

Per salutationẽ igitur Angeli ad Mariam, notatur concordia Angeli & hominis; quia per partum Mariæ factus est homo conciuis Angelorum, & domesticus Dei; facti sunt homo & Angelus serui vnius Domini, scilicet Christi: Et per ipsum Christum de hominibus reparata est Angelica ruina; quod ipsi Angeli flagitabant à Domino per Psalmistam: *Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Ierusalem. Psal.* 50. De hac etiam concordia & pace dicitur Isa. 57. *Veniat pax, requiescat in cubili suo &c. Vos autem attendite huc,* id est, in cœlum. *filij augurátricis,* id est, homines. Item, ibidem. *Creaui,* dicit Pater, *fructum labiorum pacem, pacem ei qui prope est,* id est, Angelo, *& ei qui longe est,* id est, homini: fructus labiorum Christus est. Quando enim in labijs Beatę Virginis diffusa est gratia respondendi, *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum &c.* Lucæ 1. tunc concepit hunc fructum, per quem facta est pax prædicta. Ideo etiam Christus Salomon, id est, pacificus, appellatur; & in ortu eius hominibus bonæ voluntatis, ab ipsis Angelis pax cum gaudio nunciatur, & gloria in excelsis Deo, qui ab Angelis pro nostra reparatione, & pro sua redemptione glorificatur. hanc etiam pacem innuebat Angelus Apoc. 22. in fine respondens Ioanni volenti se adorare post filij incarnationem, *Vide ne feceris; conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Deum adora &c.* cum antea bene permitterent Angeli se ab hominibus adorari. Super illud. Lucę ij. *Exijt edictum à Cesare Augusto &c.* dicit Gregorius, *Quia peccando extranei eramus à Deo, extraneos nos à suo consortio deputabant Angeli ciues Dei.*

Gregorius homilia 8. in Euangelia.

Per salutationem Marię ad Elizabeth, designatur concordia Iudæi & gẽtilis; quia Christus lapis angularis, omnes in vnam Ecclesiam, & fidem vnicam conuocauit Ioan. 10. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili; & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.* ad Eph. 2. *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum &c.* Ideo dicitur lapis angularis Iob. 38. & Isaiæ 28. & 1. Petri 2. *Ecce ego mittam in fundamentu Sion,* id est, Ecclesiæ, *lapidem angularem.*

Per salutationem Christi ad Apostolos, designatur concordia Dei ad homines; quia filius Dei fa-

illud nisi illa cētū quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra; hi sunt qui cū mulieribus non sunt coinquinati &c. Itē in hac salutatione benedicitur Maria ab Angelo, quia triumphantem Ecclesiam reparauit; Benedicitur ab Elizabeth: quia Ecclesiam militantem, iam fere mortuam suscitauit: vterque enim, tam Angelus, quàm Elizabeth, dixerunt ei. *Benedicta tu &c.*

Aue mul triplex.

Aue Maria. Notandum quod Aue, quandoque est vox optantis, quandoque orantis, quandoque congratulantis, & applaudentis. Optātis; quando alicui dico *Aue*; quia ei salutem opto. Orantis; cum dico. *Aue* crux pretiosa: non enim ligno inuisibili salutem opto, quam habere non potest: solum oro, vt virtus crucis mihi salutem operetur. Congratulantis; cum dico. *Aue Maria*, vel *sancta parens*; quasi dicerem; O beata Virgo, congaudeo & congratulator saluti, & gloriæ tuę. Sicut autem hoc verbum *vale*, dicitur à *valeo vales*, vnde *vale* dicitur, & *valete*: sic & forsitan primo, potuit dici hoc verbum deriuari ab aueo aues. Vnde & post resurrectionem dixit Dominus mulieribus, *Auete* Math. vltimo in fine. Initium autem salutis in desiderio est: sed consummatio in gaudio erit. licet autem hoc verbum *Aue*, congratulationis sit, & applausus, sicut *Euge*, tamen quandoque ad insultandum à maleuolis vsurpatur. Vnde Iudas dixit Christo. Matthæi 26. *Aue rabbi.* Et Iudęi, Matthęi 27. *Aue Rex Iudeorum.*

Homilia. super Missus est.

Item hoc verbum *Aue* tantum valet, quantum *sine væ*: ante hanc enim salutationem, erat *væ* omnibus habitantibus in terra; nec nisi prius sublato væ, habere poterat salus locum; nec benedictio, nisi prius maledictione sublata. Vnde antiquæ salutationes ab illis quibus fiebant, leguntur elisæ. Iudicum. vj Gedeon ad Angelum salutantem. *Si Dominus nobiscum est, quare apprehenderunt nos tot mala.* Et Tobias Tobię v. ad Angelum *Quale mihi gaudium esse potest, qui in tenebris sedeo, & lumen Cœli non video?* Merito enim inueniebant eos tot mala; quia nondum venerat, quę gratiam inuenisset; nondum intercesserat Mediatrix; nondum ex nobis prodierat, cui dictum esset, *Aue*; nondum venerat quæ gratia impleretur; nondum nata erat, cui Dominus subderetur. Ipse etiam filius Dei *Emanuel*, id est, nobiscum Deus, necdum poterat dici. Beatus Bernardus. *Ideo tanto tempore fluenta gratiæ defuerunt, quod nondum intercesserat aquæ ductus.*

Sermone in natiuitate B. Mariæ.

Triplicem enim maledictionē, quasi triplex væ excepit Eua in pœnam inobedientię. Genesis. 3. Prima, *multiplicabo ærumnas tuas &c.* Secunda, *in dolore paries filios.* Tertia, *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Sine hoc triplici vę. Mariam inuenies; quia nec sensit ęrumnam in conceptu, nec dolorem in partu, nec viro fuit subdita, perpetuæ virginitatis obtentu. Ideo dixit ei Angelus. *Aue gratia plena*: & quomodo non sine vę, quę gratia plena? Vel, primum væ corruptio in conceptu; Secundum grauitas post conceptum; Tertium dolor in partu. E contrario Maria triplicem in hac salutatione recepit benedictionem quia facta est sine corruptione fœcunda; sine grauamine grauida; sine dolore puerpera: hoc est *Aue*, id est, sine vę triplici, corruptionis, grauitatis, doloris: quod incurrit Eua per peccatum; & quod ab ea omnes mulieres, præter Mariam, quasi iure hereditario contraxerunt. Idcirco de Christo, & Maria potest exponi illud Osee. ix. *Gloria eorum à partu, & ab vtero, & à conceptu*, ordine prępostero. Christus enim cōceptus est, & ipsum concepit Virgo sine corruptione virginitatis; portatus est, & ipsum portauit Virgo sine grauamine vētris; natus est, & ipsum peperit Virgo sine dolore parientis.

Triplex vę, seu maledictio Euæ a qua Maria libera.

Est & aliud triplex væ Apocali. viij. *væ, væ, væ, habitantibus in terra* vę concupiscentię; væ culpę; vę pœnæ ęternę. Primum, in carne. Secundum, in spiritu. Tertiū in vtroque. De primo Eccle. x *Væ tibi terra*, id est, caro, *cuius rex*, id est, animus, puer est. Gen. iij. *Maledicta terra*, id est, caro, *in opere tuo*, id est, pro opere, scilicet pro peccato. *Spinas & tribulos*, id est, carnales motus, *germinabit tibi*. De secundo Osee. vij. *Væ eis quoniam recesserunt à me.* De tertio Osee. ix. *Væ eis, cum recessero ab eis*; quod erit cum detrudentur in infernum. Nam in pręsenti nunquam recedit Dominus ex toto à quantumcumque pessimo peccatore, immo gratiam offert ei Apoc. iij. *Ego sto ad ostium, & pulso.* Sine hoc triplici vę fuit Maria; quia habuit triplex bonum huic triplici vę contrarium; Bonum continētię, bonum gratiæ; bonum perseuerantiæ. primum excludit concupiscentiam; secundum culpam; tertium pœnam æternam: quia *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Math. x. & xxiiij.

Aliud triplex Væ, & eius explanatio.

Maria triplex bonum triplici væ oppositum.

Aliter, Primum vę est obscuratio solis, & aëris de fumo putei, hoc est, obtenebratio nostri sensus & rationis, quæ velut sol est in animabus nostris. Aër vero affectus nostræ voluntatis est: hæc est prima pœna quam per Adam incurrimus; ignorantia scilicet, qua non videmus aut vbi sumus, aut quò eamus, aut quò nobis eundum sit, aut vnde fugiendum. Quis enim curreret in infernum, si ipsum videret? quis se ipsum impingeret in laqueos mortis, si ipsos cognosceret? Quis toto conamine nō curreret ad Dominum, si pulchritudinem eius attenderet, vel tenuiter degustaret? Secundū vę est in igne, & sulphure, scilicet in ardore libidinis, & fœtore, quo fœtet, & ęstuat totus mundus. Tertium vę, regnum & dominatio bestiæ. Tria hæc vę per Mariam nobis ablata sunt. Obscuritas ignorātię, quia solem intelligentię, & lumen iustitiæ mundo edidit, & veram lucem attulit, quę illuminat

ad Ruth. Ruth. iij.

Cngruè etiam præmittitur *Aue*, hoc est sine væ; ipsa enim propriè fuit sine maledictione: nam & maledicta erat sterilis in lege, nec expers erat maledictionis pariens in dolore. Sola enim Maria vtrumque maledictum euasit; vnde & adhuc ei dicimus, *Aue*, tanquam eius gaudio congaudẽtes. Et Nota quod de maledictione sterilis expressè non legitur in biblia. sed Exod. xxiij. & Deut. vij. pro benedictione dicitur obedienti, *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus.* vnde à contrarijs sterilitas pro maledictione reputabatur in lege. *Aue Maria.* Notãdum quod Angelus salutans Virginem, primò tacuit proprium nomen eius, scilicet Maria; vt hoc ipso ostenderet se ei nomen imponere nouum, id est, *gratia plena.* vnde prædixerat Isaias quasi loquens ad Mariam, Isa. lxij. *vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini*, id est, Angelus, vel filius Dei, qui est os patris, per Angelum *nominabit.* Postea verò nomen Mariæ expressit, dicens, *Ne timeas Maria*: innuens per hoc, quod sicut Iacob, cum benedictionem acciperet, nomen nouum sic accepit, vt vetus non amitteret; vnde & frequenter postea nominat eum scriptura Iacob: sic Maria. Vel ideo prius nominauit eam *gratia plena*, quam *Mariam*, vt gratia plena deinceps vocaretur; & prius familiare sibi nomen nominat, & tandem nomen Marię nobis necessarium non omittit, vt sic nomẽ nouum videatur ei imponere, quod vetus innuat non tollendum: quomodo enim, cum ab ea remouisset omne *væ*, dicens ei, *Aue*, statim eam nominaret Mariam, quod mare est amarum? nomen si quidem Mariæ, non tam Angelis congruit quam hominibus, quod intelligitur illuminatrix, & stella maris; illis enim solis, qui nauigant mare mundi, necessaria est inuocatio stellæ maris; necessaria est illuminatrix illis, qui illuminatione opus habent: Angelis autem, qui nullo illorum indigent, melius dicitur *gratia plena.* Ideo illi, *Aue gratia plena*; nos dicimus, *Aue Maria.* Idcirco etiam prius dicta est *gratia plena*, & deinceps ab Angelo nominatur *Maria*: quia hoc habet ex gratia, vt Mariæ nomen interpretatur in nobis: non enim quia illuminatrix, ideo gratia plena: sed quia gratia plena, ideo illuminatrix: & sic de singulis interpretationibus illius nominis poteris assignare.

Cur Angelus Mariam salutans, eius nomen subticuerit primò, postea prodiderit.

In hoc etiã quod cũ tanta reuerentia & humilitate Mariã Angelus salutauit, vt videretur paulominus adoraturus fœminam, qui solebat ab hominibus adorari, dicens ei, *Aue*: illa tam festiua aggratulatio intelligitur Angeli salutantis, quantam decuit Angelorum Reginę ab Angelo exhiberi. Beatus Bernardus loquens ad Angelos; *honorate Angeli sancti vestri Regis Matrem, qui nostræ adoratis Virginis prolem, ipsum videlicet qui nostrum pariter, & vestrum Regem, nostri generis reparatorem vestræ ciuitatis instauratorem.*

Homilia prima super Missus est, in fine.

Aue Maria. Beatus Bernardus. *De gloria nominis huius nec dignum aliquid sterilis concipere cogitatio, nec inerudita potest locutio parturire.* Vnde nec mirum si pauca dicimus, qui cogitatione deficimus; nimirum quibus gustare de tanta dulcedine non est datum: non enim datur sanctum canibus. Matth. vij. non autem intelligit, qui non gustat, sicut dicitur, Psalmo 33. *Gustate & videte.* gustat affectus, videt intellectus; & oportet quod gustus præcedat ad hoc, vt illuminare valeat intellectum. vnde & oculi Ionathæ, id est, iusti, non illuminantur nisi prius melle gustato. Reg. xiiij. Vnde & Isa. xxvj. dicitur Domino, *ros lucis, ros tuus Ros lucis*, id est, lucem afferens, & illuminans intellectum; qui ergo non gustat, non videt, ac per hoc minus potest, qui non viderit, id est, intellexerit, alijs enarrare. At si qui forte sunt, quibus & gustare datum sit, & videre; magis percepta sibi abscondere volunt, & tanquam esurientes ampliora conquirere, quam alijs enunciare percepta; sicut dicit Beata Virgo, Eccle. 24. *Qui edunt me adhuc esurient*: quia qui eius dulcedinem semel gustauerint, adhuc plus de ea desiderant experiri. Inde est quod pauca de ea dicta sunt à sanctis, & fortasse in hoc ei morem gerentibus, vt etsi multa eis reuelata essent, de ea tamen pauca dicerent, & absconderent eam, quæ semper desiderauit latere & abscondi.

Sermone 4. de Assumptione B. Mariæ.

Audiamus igitur quid de huius excellentia nominis more prophetico dixerit Salomon. Cantic. primo, quasi loquens ad Mariam: *Oleum effusum nomen tuum; ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Rectè hoc nomen Maria oleo comparatur, quia super omnia sanctorum nomina, post nomen filij, reficit lassos, sanat languidos, illuminat cæcos, penetrat duros, recreat fessos, vngit agonistas, putrefacit iugum diaboli, supernatat omni nomini, sicut oleum omni liquori. dedit enim ei tota Trinitas nomen, quod est super omne nomen post nomen filij sui, vt in nomine eius omne genu flectatur, sicut manifestè patet, cœlestium, terrestrium & infernorum; & omnis lingua confiteatur huius sanctissimi nominis gratiam, gloriam, & virtutem: non est enim in aliquo alio nomine, post nomen filij, tam potens adiutorium, nec est aliquod nomẽ sub cœlo datum hominibus post dulce nomen Iesu, ex quo tanta salus refundatur hominibus. Dicitur ergo Mariæ, *nomen tuum*, id est, fama nominis tui, quod prius clausum fuit, quamdiu morata es in mundo, sicut oleum in vase: post assumptionem tuam ad Cœlum, effusum est per omnia mundi climata: nam in prędicatione Apostolorum, in omnem terram exiuit sonus eius, & manifestatum est toti mundo. Vel

Mariæ nomen oleo cõparatur.

iuxta

Illuminat intellectum nostrum: quia Maria illuminatrix & stella maris interpretatur; istius enim nominis excellentiam, ipse etiam prolationis modo notauit beatus Lucas, cum illud tam reuerenter expressit Lucæ 1. non enim ait. Missus est Gabriel ad virginem, cui nomen Maria, sicut dixerat de alijs; sed tanquam diutius expectatum, tandem protulit cum pondere, dicens. *Et nomen virginis Maria*, ostendens hoc nomen multum habere eruditionis & gratiæ, & altius memoriæ commendandum, & diligentius inuestigandum: sicut enim dicit Hieronymus. Quando nautæ ob causam aliquam mari se immergunt, oleum deferunt in ore, & illud emittunt, & fit perlucidus fundus aquæ: sic etiam deuota inuocatio nominis huius, scilicet Mariæ, & doctrina, & gratia eius, rerum labentium intima faciunt manifesta. Beatus Bernardus. Tristatur aliquis, continuo ad nomen Mariæ cedit nubilum, serenum redit. Ecce quomodo illuminat oleum istud!

D. Ambr. lib. 1. Hexaemer. cap. 9. to. 1. simile quid habet.

Sermone 15. in Cantica.

Et medicinat. Eccle. vij. *Melius est nomen bonum, quam pretiosa vnguenta*. illud inuenies infra. Si enim vulnus oleo perungatur, oleum non permittit cicatricem obduci, donec sanies sit educta: nec Mariç benignitas in amatoribus suis conscientiam pacificari, donec per confessionem putredo vitij sit eiecta. vnde Prouerb. xx. *Lucerna Domini*, *&c.* vt suprà. Maria siquidem illud oleum misericordiç, quod verus Samaritanus, id est Christus, infudit vulneribus sauciati, id est, generis humani, per præuaricationem primæ matris, de Ierusalem in Iericho descendentis, Lucç 10.

Coroborat oleum ossa, & neruos indurat, & medullas confirmat: vnde & antiqui luctatores suos toto corpore oleo perungebant. Et Domini pugiles vncti hoc oleo, per dilectionem & crebram huius nominis recordationem, vel capi nequeunt, vel diu teneri non possunt à diabolo aduersario.

Emollit: nomen enim Mariç duritiem apostematis, quod designat superbiam, emollit, & fœdat tumorem cordis instar olei: quando per orationes eius aufertur à nobis cor lapideum, & datur cor carneum, & quando exemplo & gratia eius, in humilitatem cõuertitur superbia cordis nostri.

Extinguit & ampliat ignem: oleum extinguit ignem in lapide, & accendit in ligno: si enim aliquando lapideus & durus fuisti peccãdo, & ex toto corde cõuersus fueris ad Mariã, incendium peccati extinguet in te: quia proprietas est olei extinguere ignem græcũ, & lapidem ignitũ; & cõsuetudo Mariç in suis amatoribus extinguere feruorem peccati. Si lignum fueris, id est, tractabilis & patiens, succendet in te dulcedinem Dei, si nominis eius misericordiam inuocaueris toto corde.

Confert picturis: valet enim oleum ad faciendas picturas, quia conglutinat colores, & facit adhærere clipeis, sellis, & imaginibus: & gratia Mariæ coloribus virtutum hominem interiorem insignit.

Seruat, id est, à rubigine ferrum: ferramenta enim non rubiginantur, si oleo inungantur.

Mariæ nominis dignitas & efficacia.

Aue Maria, dignitatem & efficaciam istius nominis innuere videtur Salomon dicens, Prouer. xxij. *Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ.* Item Eccle. vij. *Melius est nomen bonum, quam pretiosa vnguenta*: Mariç siquidem nomen, longe melius quam diuitiæ corporales: quia melius angustiam releuat paupertatis, & dolori peccatorum medetur melius, quam vnguenta. Pauper es, confuge ad nomen Mariç, quæ tibi pauperrima exhibetur; & si deuote attendas, quod de hac paupertate exaltata est etiam super Angelos: iam non erit tibi onerosa paupertas. Peccator es, ad Mariæ nomen confugias, ipsum solum sufficit ad medendum: nulla enim pestis tã efficax, nulla sic hæret, quæ ad nomen Mariæ non cedat continuo, sicut patet exemplo Theophili. Iustificatus es, sed forte tentaris super vires, & eo amplius tentatoris times insidias, quanto te ab eo expugnatum aliquando recordaris: recordare quod turris fortissima nomen Dominæ nostræ; ad ipsum confugiet peccator in tentatione, & etiam qui peccauit, & saluabitur. Dicit enim Salomon qui parum nouerat de Maria. Prouer. xviij. *Turris fortissima nomen Domini; ad ipsum currit iustus, & exaltabitur.* Nobis autem dicendum est. Turris fortissima nomen Dominæ: ad ipsum confugiet peccator, & saluabitur.

Item dulcedinem nominis Domini præuiderat Isaias dicens capit. xxvi. *Nomen tuum Domine, & memoriale tuum in desiderio animæ*; terribile tamen ostendit illud dicens c. xxx. *Ecce nomen Domini venit longinquo, ardens furor eius & grauis ad portandum* Et Psalmo 110 *Sanctum* quidem, inquit, *& terribile nomen eius*. Horribilis quidem dulcedo, tanto furore respecta. Gratias autem ei qui aliud præuidit refugium peccatoribus, delectationis & securitatis plurimum habens, terroris nihil. Maria siquidem interpretatur Syro sermone *Domina*: nec solum potens est ad muniendum confugientes ad eam tanquã turris, sed & hostes insequentes potens est expugnare: vnde super illud Cantic. vj. *Terribilis vt castrorum acies ordinata*, dicit beatus Bernardus: Non ita metuunt hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium, & exemplum: cedunt, & pereunt sicut cera à facie ignis, vbicumque inuenerunt huius nominis crebram recordationem, deuotam inuocationem

B. Bernar.

nit, quæ præ omnibus, post filium suum, plurima dona habuit gratiarum. *Illuminata* etiam per gratiam Spiritus sancti, quãdo in vtero sanctificata, & quando Spiritus sanctus superuenit in eam. Item *illuminata* à filio Dei, vero sole iustitię, in illius conceptione quem totum in corde, totum suscepit & portauit in ventre: nec potuit esse non illuminata, quę fontem luminis susceperat in se totum. Ideo mulieri amictę sole Apoc xij. comparatur Ipsa etiam, tãquam ex sole, ex respectu diuinitatis beatificatur à generationibus vniuersis. Vnde dicit Lucę 1. *Quia respexit humilitatem Ancillæ suæ*, ecce quod à sole illuminata: *ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, ecce lunæ pulchritudo & lumen.

Maria tamen interpretamentis varia.

Illuminatrix: ideo postquam dicta est pulchra vt luna, dicitur electa vt sol; quia sicut sol radijs suæ claritatis illuminat mundum, sic ipsa suis virtutibus & exemplis populum irradiat Christianum. vnde dicit Eccli. xxiv. *Illuminabo omnes sperantes in Domino*, alios nequaquam. Ipsa enim illuminat Ecclesiam militantem; signatam per arcam Noë, quam illuminat fenestra crystallina, quę figurabat Mariam. Illuminat & triumphantem. vnde dicit Eccli. xxiiij. *Ego feci vt in Cælis oriretur lumen indeficiens*, id est, ego genui Christum, qui est in Cœlis lumen indeficiens; propter hoc de ea canitur, quod vita eius inclyta cunctas illustrat ecclesias; id est, militantem & triumphantem. Ipsa etiam post filium est illa *vera lux*, Ioan. 1. *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, supple, qui illuminatur. vnde dicit ei Pater. Isa. 42. & 49. *Dedi te in lucem gentium &c.* Ad hoc etiam signãdum media nocte peperit lucem veram, vt mediante partu suo, illuminaret populum suum in tenebris ambulantem. Ipsa est etiam via illa, *per quam spargitur lux*. Iob. xxxviij. & diuiditur æstus super terram Contra hanc illuminatricem rebellant hæretici, Iudæi, pagani, & blasphemi. Vnde Iob 24. *Ipsi fuerunt rebelles lumini, &c.* sed *inimicos eius persequentur tenebræ*, sicut dicitur Naum. j.

Dicunt autem quidam quod interpretatur *illuminatrix mea*; ipsa enim illuminatrix nostra est, filio mediante, qui Ioan. xix. *Fecit lutum ex sputo*, quo illuminauit cæcum natũ, in quo latet maximum sacramentum. Saliuã descendẽs de capite Iesu Dei sapientia, quę dicit Eccli. xxiiij. *Ego ex ore altissimi prodiui &c.* Ex hac saliua & terræ nostræ natura confectum est collirium (quo illuminatum est genus humanum, designatum per cæcum illum) per fidem scilicet verbi incarnati: vnde quidam, *Est caro nostra lutum, verbi sapientia sputum, Est genus humanum tali medicamine sanum*: Est autem triplex oculus. Oculus *contemplationis*, quo videtur Deus, & quæ in Deo sunt, qui per culpam Adæ omnino est extinctus. Est oculus *rationis*, qui videt animum, & quę in eo sunt, qui per illud peccatum lippus est effectus. Est oculus *carnis*, qui videt mũdum, & quæ in eo sunt, qui ad carnis concupiscẽtiam est apertus. vnde dicitur de primis parentibus, Genesis iij. quod gustato fructu vetito, statim aperti sunt oculi amborum id est, riui concupiscentiarum. Duo primi per fidem incarnationis sanantur, sed tertius per hoc collirium excæcatur. Aliter duplex collirium, *Incarnatio, & Passio* Saluatoris In primo saliua & puluis; puluis, de terræ puluere facta caro; saliua, vt iam dictum est. Hoc collyriũ dicitur Christi, quo illuminauit oculos cæci nati Ioan. ix id est, generis humani. Secundum collyrium dicitur Raphaël, qui interpretatur medicina Dei, quod confecit de felle & iecore piscis assi, quo illuminatus est Tobias. Piscis assus, Christus passus; qui in veru crucis assatus pastus est felle, & potatus aceto. sicut dicitur Psalmo 68. per cuius amaritudines, si cum amaritudine recolantur, illuminat oculos spiritales.

Damascenus lib. 4 de fide orthodoxa cap. 15.

Bernard. sermone de verbis Apocaly. Signum magnum.

Triplex oculus, & eius collirium.

Duplex item collirium.

Illuminans, quidam dicunt illuminans eos, id est, Christianos, vel familiares suos, quia videlicet documentis suis, quæ habentur in Euangelio, docuit nos viuere Christianè: In multis etiam docuit Apostolos ipsos doctores Ecclesię. Edidit etiam nobis lucem veram quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum. Imperrat etiam iugiter gratiam peccatoribus tenebrosis, qui nisi per gratiam non illuminantur. Sic ergo possumus effundere nomen Mariæ in nomina supradicta; ita tamen quod intelligantur, antonomasticè, cum articulo arctãte communem appellationem, ad propriam & singularem Marię personam, & appropriationem. Cum ergo dicimus, *Aue Maria*, debemus humiliari coram ea, tanquam serui coram Domina; debemus etiam de peccatis conteri, reducentes ad memoriam suam & filij passionem, cui ex peccatis nostris dedimus causam. Debemus etiam memorare inter quæ versamur pericula, & tenebras ignorantię nostrę, vt sic in corde contrito & humiliato, quod nec ipsa, nec filius eius despicit, impetremus ab ea lumen gratię, & ducatum inter pericula.

ALIA INTERPRETATIO DE excellentia nominis Mariæ.

Stella maris. Videamus primò quare *Stella*, deinceps quare *Stella maris*. *Stella*, propter excellentiam sui status: vnde dicit Eccli xxiiij. *Ego in altissimis habitaui*; excellens etiam fuit in ortu: quia ante sanctificata quam nata; nata est enim filia gratiæ, cũ omnes alij nascantur filij irę. Eph. ij. quod signatũ est in hoc, quod fuit filia Annę, quę gratia interpretatur, Cant. vj. *Vna est matris suæ, electa genetrici suæ*: excellens in vita, iuxta

Maria stella.

Maria excellens in Ortu.

In vita sua iuxta humanam consuetudinem: quia virginitatem vouit, licet sterilis malediceretur in lege, & quia humilima, cum multi superbiant de virginitate, & quia fidelis & credula, licet quod ei promittebatur, videretur impossibile, scilicet quod virgo conciperet, & pareret manens virgo. Per votum enim virginitatis, & excellentiã humilitatis Deo placuit: sed per fidem concepit: vnde & per aurem dicitur concepisse, id est, per fidem dictorum, quia fides ex auditu: ideo dicit ur ei, Lucæ 1 *Beata quæ credidisti, &c.* Excellens etiam fuit in partu, quia sine dolore, natura mirante, suum peperit genitorem. Excellens etiam in sua assumptione, super omnes Angelorum ordines exaltata, in omnibus enim istis, & multis alijs consistit excellentia stellæ nostræ.

In partu.

In assumptione.

Quia fixa in firmamento Cœli, id est, scripturę, per iugem meditationem legis diuinæ, vel in bonis cœlestibus per desiderium & amorem æternorum, tanquam filia vera Abrahæ, cui promissum est. Gen. xxij *Multiplicabo semen tuum sicut stellas Cœli.*

Quia clara & lucida, sanctitatis exemplo illuminans mundum multiplici virtutum radio; sicut infra assignabitur. Clara etiam per vitæ puritatem, non habens in se maculam, sicut luna in pręsenti, vnde & ei dicitur Cant. iiij. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.*

Quia tota ignea per charitatem, maximè ex quo illum concepit qui *ignis consumens est.* Deutero. 4. ad Hebræos 12. Vel etiam ignea per virtutum vniuersitatem; virtutes enim igneæ naturæ sunt, & ideo sursum trahunt, quia locus ignis sursum est.

Quia parua apparuit per humilitatem se offerens Domino in Ancillam, cum postularetur in Matrem; sed postea magnam se esse testatur dicens; *Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est,* ideo ipsa dicitur *Luminare quod minuitur in consummatione,* Eccli xliij

Quia attractiuę naturę. Alchabicius philosophus. Ea est natura stellarum respectu vaporũ, quæ adamantis respectu ferri. Cum sit ergo stella, trahit ad filium fluidos per vitia, sicut patet de Theophilo. Dicat igitur ei omnis fidelis anima *Trahe me post te, &c.* ipsa est enim cortina totius mundiciæ, precibus, meritis, & exemplis precedens, & trahens post se omnes cortinas tabernaculi, id est, Ecclesię Dei, Exo. xxvj. & xxxvj. implens illud Apocalypsis 22. in fine, *Sponsus & sponsa dicunt veni, & qui audit, dicat, veni.*

Quia tempore gelicidij lucet & scintillat clarissime, quod apparuit in Dominica Passione, quando cæterorum charitas refriguit, & ipsa sola quasi de nocte totam Ecclesiam illustrauit.

Quia stella dicitur à stando; state enim obedientis est, & de ipsa dicitur *astitit Regina, &c.* Psalmo 44.

Quia coruscans & rutilans per excellentissimam conuersationem. De qua dicere videtur Psalmista, *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ.* Psalmo 76.

Quia aspectum & effectum habet ad terram, id est, ad terrenos, quorum procurat negotia, & maximè ad seruum & amatorem suum, Qui dicit, *in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Psalmo 31.

Propter motum continuum; quia continue mouebatur de virtute in virtutem, de vno bono ad aliud, de actiua ad contemplatiuam. Beatus Bernardus *in via Dei non progredi, regredi est.*

Sermone 2. de Purificatione B. Mariæ.

Propter prestitam obedientiam Baruch. iij. dicitur de stellis, *Vocatæ sunt & dixerunt assumus.*

Quia illuminat quos custodit, & à quibus eius dilectio custoditur. Baruch 3. *Stellæ dederunt lumen in custodijs suis, & lætatæ sunt.*

Quia contra diabolum pugnat pro seruis suis Iudic. v. *Stellæ manentes, &c.*

Quia filio assignat quidquid boni recepit ab eo Baruch tertio de stellis, *Luxerunt ei cum iocunditate, qui fecit illas.*

Quia fuit, & semper est in dextra Dei. Apoc. j. *Habebat in dextra sua stellas septem*; quia pro æternis semper seruiuit non pro temporalibus Prouerb. iij. *Longitudo dierum in dextra eius, &c.* creditur etiam ad filij dextram residere.

Quia suo modo vigilat de nocte, ad ipsam noctem illuminandam.

Quia hilaliter dat lumen suum Baruch tertio *Luxerunt ei,* non sibi, non mundo, *cum iocunditate.*

Quia valde pulchra creatura per vitæ honestatem, siquidem stella pulchra est ex omni sui parte, & Mariæ dicitur, Cant iiij. *Tota pulchra es amica mea,* nonne tota pulchra, quę non habuit maculam neque rugam? Nonne tota pulchra, quæ à planta pedis vsque ad verticẽ pulchra, & hoc ostẽdetur infra titulo de pulchritudine eius.

Quia nauigantes per mare mundi, introducit in portum salutis. Ideo signatur per stellam, quę Magos adduxit ad Christũ, qui est portus salutis vnde Math. ij *Ecce stella quam viderant, &c.* & statim sequitur, *& intrantes domum inuenerunt puerum,* qui est ille portus.

Quia quandoque quasi ridere videtur, quia peperit risum & gaudium nostrum, & in ipsa, & per ipsam nobis arrisit Pater, vnde in figura eius dixit Sara. Gen. xxj. *Risum fecit mihi Dominus, &c* & propter hoc corridendum & congaudendum est ei; vnde sequitur in verbis Saræ, *Et quicumque audierit, corridebit mihi,* id est, congaudebit dicit Glosa.

Quia firmamentum adornat, id est, Ecclesiam tanquam *pulcherrima mulierum,* Cant. v. pulchra in vterina sanctificatione; pulchrior in Christi conceptione; pulcherrima in sua assumptione, Eccles. xxvj. *Sicut sol oriens in mundo in altissimis Dei,*

Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus eius.

Quia noctem illuminat, illuminauit enim noctem illam solitariam, nec laude dignam, quæ ab Eua defluxerat vsque ad ipsam; nam in ortu eius meliora omnia inceperunt.

Quia radijs suis terram illustrat, id est, terrenos; repleta enim gratia septiformi, nos replet semper de sua plenitudine, nobis refundens gratiam nisi steterit per nos.

Quia futuros euentus prenotat. Cometes enim quando oritur, signum est mortis Principum; & ipsa mortis Christi, qui est *princeps pacis*, Isaias nono; & diaboli, qui dicitur *princeps mundi*, Ioannis 12. Ideo dicitur Ier. xlvj. *Fortis impegit in fortem*, id est, diabolus in Christum, & ambo pariter corruerunt, sed dissimiliter. Istud impletum est in Dominica passione.

Quia astrologos verificat; immo super Astrologos, id est, Prophetas; qui in his quę de partu eius prędixerant, per eam *fideles inuenti sunt* sicut perierat Eccli. xxxvj.

Quia pigros ad laborandum excitat, cum ipsa sit Lucifer & stella matutina; ante ortum enim eius, inutilis erat labor hominis ad vitam ęternam promerendam.

Quia nauigantes per mare huius mundi rectificat, & dirigit ad portum; vnde designatur per stellam, quæ Magos adduxit ad Christum, qui est portus salutis, quære infra.

Maria Lucifer.

Lucifer, vnde canit Ecclesia, oritur vt Lucifer, id est, non tenebrosa in ortu, sicut nos qui nascimur omnes filij iræ. Ephes. secundo. Sed ipsa ante sanctificata quam nata, orta est vt Lucifer, id est, tota clara, & in spe maioris claritatis, scilicet solis iustitiæ qui natus est ex ea. Et bene dicitur Maria *Lucifer*, quia in vtero suo sacro nouem mensibus portauit lucē veram, dicitur enim lucifer græce φωσφόρος, à φῶς quod est lux, & ὁρος quod est visio. De hoc Lucifero Iob xxxviij. dicit Dominus ad Iob, *Numquid produces luciferum in tempore suo*, id est, in tempore gratiæ? quasi diceret, non tu, sed ego. Item Lucifer clarior ceteris stellis; & Maria in singulis virtutibus, sanctorum ordinibus præeminet vniuersis. Adapta huic Lucifero proprietates auroræ.

Maria stella matutina.

Stella matutina lucens antequam diescat, quia ortus Mariæ præcessit ortum Diei, id est, Christi, qui lux est & dies. Hæc est stella quę vincenti promittitur in præmium, vnde Apoc. ij. *Vincenti dabo stellam matutinam*; & nota quod in ortu huius stellæ, scilicet quando gratia, & dilectio Mariæ oritur in corde iusti; fugiunt fures, id est, dæmones, quibus ipsa terribilis est, vt castrorum acies ordinata; vigiles fiunt alacriores, id est, prælati, vel quicumque de sua salute solliciti; ægri animæquiores, operarij vigilantiores. Et bene Maria *stella matutina*, quia semper fuit in mane oriendi, & nunquam tendebat ad occasum peccati. Vel *stella matutina*, gloria æterna, quæ numquam habebit finem, & quæ semper videbitur inchoare, vt dicere videatur quilibet de beatis, *Et dixi nunc cœpi*, scilicet gustare quam suauis est Dominus. Vel *stella matutina* quilibet de beatis. vnde dicitur Iob. vndecimo *Oriens vt lucifer*. Christus etiam stella matutina, vnde Apoc. 22 in fine. *Ego sum radix*, id est, sustentamentum per diuinitatem, *& genus Dauid*, secundum humanitatem. Math. primo. *Iesu Christi filij Dauid Stella splēdida*, hic tangit præcipium opus suum secundum humanitatem, scilicet resurrectionē. *Stella splendida*, quę illuminauit noctem inferni. Isa. nono. *Populus, qui ambulabat in tenebris*. Bene stella, quę apparet parua, & significat eius humilitatem, qua Rex descendit soluere seruos incarceratos, *& matutina* quę mane surrexit.

Stella triplex.

Et nota quod triplex potest distingui stella, scilicet vespertina, nocturna, & matutina, id est, vita Euæ, vita patrum antiquorum, & vita Mariæ. *Prima* vesperus, id est, væ spirans, hæc est Eua, quę toti mundo spirauit væ culpæ, & væ pœnæ, quæ scilicet stella appellatur *absinthium*, Apoc. octauo propter amaritudinē illatæ mundo miseriæ. *Secunda* vita iustorum, qui fuerunt, & ante aduentum Domini, & post; quibus dicit Apostolus Phili. secundo. *In medio nationis prauæ & peruersæ, lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Tertia* Lucifer, id est, vita Mariæ, cuius vita inclita cūctas illustrat Ecclesias. Item hęc est stella quæ apparuit magis, quæ non in firmamento, sed subter firmamentum, quasi inclinata stellarum natura in inferiori spatio aëris decurrebat, ac si diceret cum Psalmista, Psalmo 17. *Inclinauit cœlos Dominus, & descendit.* Noua erat stella illa, illam scilicet nūtians nouitatem, de qua Iere. trisegimo primo. *Creauit Dominus nouum super terram, fœmina circumdabit virum.* Hoc nouum fuit & inauditum super terram, quod fœmina habuit in vtero paruulum quidem tēpore, sed tamen virum omni perfectione virtutum. Stella hæc cum sole lucebat, contrà naturam stellarum omnium. Luna enim & stellæ, superueniente solis lumine non apparent, sed absorbentur à splendore solis; hæc autem stella lucebat cum sole, nec ad lumen solis propriam claritatem amittebat; vt illius stellæ, quæ peperit solem, priuilegium demōstraret: Beata enim Virgo, quę verum peperit solem, lucet cum filio; & quanto maiori dignitate rutilat filius; tanto maiori dignitate splendet Mater; quę licet longè sit minor filio, sicut stella minor sole; hoc tamen gaudet priuilegio, quod omnis anima Deo comparata suam reprimit claritatem; Sed quia honor filij, honor est Matris, in excellentia filij lucet excellentia Matris, quæ tantum

tum filium meruit generare. Quod designatur in hoc quod stella illa lucebat de die.

Adamus de Insula.

Hęc est stella de qua legitur Num. vigesimo quarto, *Orietur stella ex Iacob*, &c. In natura enim stellarum solent sex principaliter considerari, quæ laudi stellæ istius possunt congrue adaptari. Hæc sunt, materia, forma, quantitas, situs, motus, & virtus.

In stellis sex consideranda.

Materia, in qua cōsideratur incorruptio; quia cunctis corporibus, citra lunam, subiacentibus corruptioni; sola natura stellarum, mundo manente, non potest corrumpi: meritò ergo in materia nostræ stellæ virginis Mariæ consideratur incorruptio, de qua materia is natus est secundum carnem, cuius animam Deus non reliquit in inferno, nec dedit sanctum suum videre corruptionem: quę etiam secundum carnem, penitus expers corruptionis fideliter est credēda, quæ incorrupta virginitate, de se genuit eū, qui omnis incorruptionis est causa. vt sicut stellæ quælibet incorruptibiles de natura, sic ipsa sit incorruptibilis de gratia, Sine corruptione etiam putredinis & incinerationis, in corpore creditur de mundo assumpta.

Forma, in qua consideratur plenitudo rotunditatis & perfectio, quia sicut ratione probatur geometrica, cunctis corporibus plenior, & perfectior est sphæra. omnis autem stella est sphærica. Audi plenitudinem in hac stella, *Aue gratia plena*, Lucæ primo. Audi perfectionem, *Beata es quæ credidisti quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi à Domino.*

Quantitas, in qua consideratur paruitas, vel magnitudo, sed ita est, quod quæ paruæ sunt æstimationis, magnę sunt in rei veritate. Audi stellam hanc æstimatione paruam, *Ecce*, inquit, *Ancilla Domini*, Lucę primo. Audi in rei veritate magnam. *Beatam*, inquit, *me dicent omnes generationes, quia fecit magna qui potens est.*

Situs, in quo consideratur eminentia, vel depressio: quia quædam stellæ tanquam defixæ sunt in cœlo, cęterę dependent in inferiori loco: verumtamen stella maris semper in cœlo apparet sublimis, at illam sub pedibus styx atra videt, manesque profundi. Verum stellę nostræ Virginis gloriosæ, semper in cælo sublimis est eminentia, quia exaltata est super choros Angelorum ad cœlestia regna

Motus, in quo consideratur generalis omniū circumuolutio, quia stella quęlibet mutans locum, tamen circulariter mouetur, circa circuli centrum: sola verò stella maris de loco nesciat moueri, circuit immobile punctum, quod est principium cœli; quod pūctum stella maris habens in se, nescit ab ipso separari; quæ stellę nostræ virgini bene & conuenienter poterunt adaptari. Audi stellam hanc circumuolubilem. *Nouum faciet Dominus super terram, mulier circumdabit virum.* Ierem. 31. Audi etiam virum illum punctum, id est, simplicem esse. Beatus Dionysius, cum de partibus humanę naturæ in Christo loquitur, dicit, *ex quibus simplex Iesus ineffabiliter est compositus* Vis audire immobilem? Boetius dicit, *Stabilisque manens das cuncta moueri.* Vis audire illum principium? Ipsemet dicit, *Ego principium qui & loquor vobis* Ioan. 8. Vis audire quomodo stella nostra illum habet intra se *quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est.* Matthei 1. Vis audire quod non possit ab illo discedere, Audi ipsam in Canticis. *Tenui [illegible] nec dimittam.* Cantic. 3.

De diuinis nominibus cap. 1.

Lib. 3. de consolat. Philosop. Metro. 9.

Virtus, in qua maximè consideratur generationis & corruptionis operatio, quia quarumdam stellarum virtus terram fœcundat ad generationis operationem; quarumdam verò virtus efficit ad corruptionem. Vis audire stellæ nostræ virtutem? *Virtus altissimi obumbrabit tibi.* Lucę 1. Vis audire ex hac virtute terræ nostræ fœcunditatem? *Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum* Psalmo 84. Vis audire generationis operationē? *Generatio & generatio laudabit opera tua.* Psal. 144. Vis audire corruptionis purgationem per eandem virtutem? audi Paulum dicentem ad Heb primo. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens*, &c. O verè stella mirabilis, verè laudabilis! Igitur venite.

Corruptioni subiacentes ad incorruptibilem, vt per eam vobis, corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem. 1. Corinth. 15.

Inuitātur ad Mariā.

Gratia vacui ad plenam, vt cum sitis vacui gratia, de plenitudine eius, sicut adipe & pinguedine, repleatur anima vestra. Psalmo 62.

Imperfecti ad perfectam, vt cum venerit, quod perfectum est per eam euacuetur quod in nobis ex parte est 1. Corinth. 13.

Paruuli ad magnam, vt per eam in eo crescatis, cuius magnitudinis non est finis. Psalm. 144.

Humiles ad sublimem, vt per eam vos exaltet, qui per eam deposuit potentes de sede Lucæ 1.

Claudicantes à semitis vestris, ad circumuolubilem, vt mulier, quæ circumdedit virum gremio vteri sui, sit in circuitu populi sui, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Psal. 124.

Debiles ad eius virtutem, vt cum aliquis ceciderit, non collidatur; sed Mater diuinæ pietatis supponat manum suam &c. Psalmo 36.

Stella maris. super illud Lucę primo. *Et nomen virginis Maria.* Beatus Bernar. *Loquamur pauca super hoc nomine, quod interpretatum maris stella dicitur & matri virgini valdè conuenienter aptatur. Ipsa namque aptissime syderi comparatur, quia sicut sydus sine sui corru-*

Maria stella maris. Bernard. sermon. 2. super Missus est.

corruptione emittit radium, sic absque læsione Virgo peperit filium. Nec syderi radius suam minuit claritatem, nec Virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius illuminat vniuersum orbem, cuius splendor & præfulget in supernis & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes, quam corpora, fouet virtutes, & excoquit vitia. Ipsa namque est præclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius sæculi profluuio, magis inter procellas & tempestates fluctuare, quam per terram ambulare, ne auertas oculos à fulgore huius syderis, si non vis obrui procellis. Si insurgunt venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis, respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculam concusserit mentis, respice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias perturbari tristitiæ, vel absorberi desperationis abysso, cogita Mariã. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde. Et vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in teipso experiris quam meritò dictum sit, & nomen Virginis Maria.

Item tempore huius salutationis, valdè congrue appellata est Maria *stella maris*, quando scilicet nulli erant in cœlo Beati, de hominibus intellige: In mundo nulli aut paucissimi iusti: sed omnes aut fere omnes erant in mari, id est, in amaritudine peccatorum, ignorantiæ tenebris inuoluti, & ideo iuste *stella maris*, id est, miserorũ nuncupata est, quæ ad hoc ordinata est ab eterno, vt per eam Dominus, quantum in se est, omnium misereretur. Ideo dicit ipsa. Prou. octauo. *Ab æterno ordinata sum:* Modo autem in tempore gratiæ, cum non solùm miseris, sed & iustis illuminet, & beatis: magis vocanda videtur *stella mundi, stella cœli, Stella mundi*, id est, iustorum, qui propter cordis munditiam mundi appellantur: quia dum affectu deuotionis ad illam respiciunt, contra pressuras mundi, consolationis ab ea beneficia consequuntur.

Maria stella mundi vel stella cœli.

Stella cœli. Quia sua claritate omnes illuminat ordines Beatorum. *Stella maris:* quia omnes miseri fluctuantes in amaritudine criminum, in ipsa refugium inueniunt, quæ lucem genuit fluctuantibus in hoc mari. Vel etiam *stella maris:* quia præcipuè illuminat amaros pro peccatis, & ipsa est lumen peccatorum etiã profundissime peccantium, sicut patet in Theophilo. Item *stella maris:* quia sicut stella in mari nauigantibus rectæ viæ indicium est, sic Maria in hoc mundo tortuose viuentibus, alijs rectam viam humilitatis, alijs castitatis, alijs bonæ operationis, alijs contemplationis, seu cuiuslibet virtutis ostendit. Item *stella maris:* quia nauigantes mare mundi spatiosum, vbi sunt reptilia absque numero, & animalia pusilla cum magnis, Psalmo 103. ipsam inter omnes stellas, id est, sanctos, præcipue cognoscunt; ad eam frequentiùs spiritualibus oculis respiciunt, perditam sollicitius redeunt; secundum eam iter suum dirigunt, ipsa enim rectè viuere cupientes exemplis suis dirigit, errantes ad viam reducit, periclitantes ad portum salutis deducit.

Aliâs requirunt.

Item hęc stella maris, stellis cæteris præeminet tribus modis. Altitudine, immobilitate, luminis communione.

Altitudine, quia in vertice mundi posita, sicut caput membris, sic superextollitur cæteris stellis. Vnde poëta, *hæc vertex nobis semper sublimis: At illam*, hoc est eius oppositum, *sub pedibus Styx atra videt manesque profundi.* similiter & *Maria* vniuersis cœli & terræ creaturis altior, quia cæteri sancti migrantes à corpore, recipiuntur inter choros Angelorum, at Maria excellenti quadam maiestate gloriæ, exaltata est super omnes choros Angelorum, & super omnes ordines Beatorum, vnde canit Eccles. *Vidi speciosam sicut columbam ascendentem vsque super riuos aquarum.*

Immobilitate, quoniam quasi in centro firmamenti constituta, cæteris vario motu, modo ad ortum, modo ad occasum tendentibus, ipsa immobilis persistit. Verte visum ad cæteros filios hominum, qui sua mobilitate corruerunt, & corruunt tota die; & sic videre poteris quomodo illa immobilis, & immutata permansit: nec solum immobilis per peccatum, sed vt breuiter dicam, ad nullum promissum Angeli, à voto virginitatis, seu proposito titubauit. Vnde & *Bastellum* appellatur, fundatum supra firmam petram quę est Christus, & similiter *Turris*.

Luminis communione, quia cæteris sanctis vicissim lumen suum præbentibus, hęc sine vicissitudine, semper æquali radio, quantum in se est, cunctis viuentibus claritatem effundit. Cæteri enim sancti iure patronatus, sibi commissis plus possunt prodesse, & sic mortalibus sua impendunt suffragia, sed modo differenti; vt Petrus Romanis, Dionysius Frãcigenis, Martinus Turonicis, & huiusmodi. Pro suo etenim grege, plus potest quilibet sanctus in curia altissimi, quam pro alieno. Maria vero, sicut est omnium Regina, sic & omnium patrona, *& æqualiter*, quantum in se est, *est ei cura de omnibus.* Sap. sexto sine acceptione personarum, quæ super omnes accepit plenitudinem dignitatis. Longe enim positos illuminat radijs misericordiæ suę, sed propinquos per specialem deuotionem consolationis

Absolon Abbas.

tionis suauitate; existentes secum in patria excellentia gloriæ. Et sic non est qui se abscondat à calore eius; sicut enim tam iusti quam peccatores assidue exorant Mariam: sic tam Angeli quam Beati iugiter respiciunt in Mariam.

Maria amarum mare. Nicolaus Tornacē-sis.

Amarum mare. Mare est generalis aquarum collectio & proprie sic appellatur, quia aquę eius amarę sunt, vt dicit Isidorus, Maria enim amarum mare interpretatur, & quasi quodam præsagio sic nuncupata est, & si non propter amarum pœnitentiæ gemitum, quem non habuit, quę non peccauit; propter vehementiā tamen doloris, quē habuit in filij passione, sortita est nomē amaritudinis. Dicitur etiam competenter, *mare amarum* ratione sui status in filij passione valde amara, vt hæc duo, *mare & amarum*, referātur ad duplicem amaritudinem Quasi enim mare, id est, tota amara fuit pro dolore filij, & amara valde pro excæcatione populi sui. vnde Apostolus Rom. nono. *Continuus mihi dolor &c.* De hoc mari prophetice dictum est, Eccle. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redūdat.* Eccli quadrages. *Omnes aquæ in mare conuertuntur &c* dicitur ergo *omnia flumina*, id est, omnes aquę dulces, scilicet omne genus gratiarum, & omnia charismata, *intrant in mare*, id est, in Mariam, *& mare*, id est. Maria, *non redundat*, id est, non intumescit per superbiam; nec se reuoluit per iactantiam; nec littus suum aut limitem humilitatis excedit, Audito siquidem ab Angelo Lucę 1. *Aue gratia plena, Dominus tecum Spiritus sanctus superueniet in te*, ecce quod omnia flumina intrant in mare; Respondit, *Ecce Ancilla Domini*. Ecce quod mare non redundat, vnde & ei competit ille versus Patris sui Dauid Psalmo 29. *Ego dixi in abundantia mea*, id est, plenitudine virtutum mearum, *non mouebor in æternum*, id est, non tumescam superbiendo, & hęc est verissima humilitas quæ nascitur de plenitudine virtutum.

MARIA EST, AMARUM mare.

PRopter aquarū, id est, gratiarū plenitudinem, vnde dicta est *gratia plena*. In mari enim nec fūdus, nec mensura est, nec Maria accepit gratiā ad mēsurā aliorū. Eccli. 1. *Profundū abyssi quis mēsus est?* Hęc etiā plenitudo ex eo perpēditur, quod *sicut pluuia in vellus*, descendit in eam filius Dei.

Propter nauigij aptitudinem, vnde dicitur Christo. *In mari via tua &c. & vestigia tua non cognoscentur:* Per eam enim tanquam per mare venit Christus in mundum, & per eam tanquam per mare, transeunt veri Israëlitæ ad portum fœlicitatis æternæ, submersis Ægyptijs: quia ipsa vniuersas hæreses interemit: vel submersis Ęgyptijs, id est, dæmonibus, & vitijs, in fluctibus lachrymarum, quę procedunt de mari, id est, de amaritudine animi, rubro per memoriam peccatorum.

Propter amaritudinum multitudinem, quas sustinuit in filij passione vnde dicit filio, sicut filius Patri Psalmo 41. *Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt*, per compassionem & interiorem amaritudinem. Quia sicut dicit Beatus Bernardus. Non potuit videre filium crucifigi sine affectu materni doloris, etsi speraret resurrecturum & mortem superaturum.

Quia non potest exhauriri, omnes enim aquas recipit, & omnes aquas emittit, & semper plenum remanet, & ideo recipit vt emittat. Sic Maria à Deo recipit omnes aquas gratiarum, omnem plenitudinem vniuersorum bonorum, vt ea nobis distribuat sine diminutione plenitudinis suæ, & ideo *ad locum vnde exeunt flumina* beneficiorum, *reuertuntur*, id est, reuerti debent per gratiarum actionem. *Vt iterum fluant* ad nos Eccle. primo. Item sicut nec maris profunditas, sic nec Marię liberalitas potest exhauriri; indefesse enim & sufficienter dat gratiam vniuersis, nisi per eos steterit, quam facillime inuenit apud Deum. Et ipsa est sicut vellus, vel spongia. vnde Psalm 71. *Descendit sicut pluuia in vellus*; quę multum de facili trahunt aquam & in magna quantitate, & eam facillima compressione refundunt; sic & Maria, gratiam quam inuenit apud Deum.

Quia guttæ eius non possunt dinumerari, & gratię, vel misericordiæ Mariæ innumerabiles sunt Eccli. primo. *Arenam maris, & guttas pluuiæ quis dinumeret*, & hoc maxime, ex quo filius Dei sicut pluuia in vellus descendit in eam.

Quia aquæ eius salsæ sunt, & potatæ magis sitim accendunt. Aquæ istę gratiæ sunt, quas distribuit Maria, quæ gustatę magis accendunt desiderium. vnde ipsa dicit Eccli. 24. *Qui bibunt me, adhuc sitiēt*. Nec mirum si sitim tanquam sal accendit, cum ipsa sit illud vas, de quo dixit Elizeus quarti. Reg. secundo. *Afferte mihi vas nouum & mittite in illud sal.* sal in nouo vase, sapientia Dei in vtero virginali. Non ergo mirū si quę tale sal accepit, tota salsa est tanquam mare, & ideo semel experti eius dulcedinē, quanto amplius bibunt, tanto amplius concupiscunt.

Item dicitur etiam Maria *mare amarum*, sicut dicit Beda, eo quod mare, id est, mundum per gratiam suam nobis amaricat, & per exemplum; & vniuersas mundi delicias conuertit in amaritudinem, de se fideliter cogitanti, & mundanas amaritudines suis imitatoribus dulces facit reputari Deuter. 33. *Inundationes, maris quasi lac sugent* scilicet imitatores Marię. Proprius enim alueus huius maris, Mariæ sanctitas est, & si tantum ad sanctos respiceret, quasi in suo alueo clauderetur, sed superuenit in eam Spiritus sanctus, vt eam faceret inundare; Inundat autem

autem quasi proprium excedēs alueum, cum ipsa, licet sine peccato, nihilominus tamen peccatoribus condescendit, quę inundatione tanquam lacte suos pascit; & hę inundationes illę sunt emissiones paradisi, de quibus agitur Cantic. 4.

Sequitur septuaginta interpretes.

Dicitur nihilominus mare amarum quia mūdus fuit ei amarus, vnde & per *virgam nuceam* intelligitur Ier. primo. In nuce enim nucleus dulcedinem, testa soliditatem, cortex habet amaritudinem. Nucleus huius nucis, spiritus Mariæ super mel dulcis; testa solida, corpus integrum nullis vnquam delicijs conquassatum; cortex exterior mundus, cuius diuitias spinas reputabat, exemplo filij magis eligens paupertatem.

Maria mare rubrum.

Item ipsa est *mare rubrum*: quia per compassionem rubricata est in filij passione, vnde dicitur Sunamitis, id est, coccinea, Cant. sexto, in ipsa enim, & per ipsam submersus est spiritualis Pharao, id est, diabolus: quia in manu fœminæ tradidit Dominus Sisaram Iudic. quinto. cum toto exercitu vitiorum; & eius meritis, orationibus, & exemplis transeunt veri Israëlitæ ab Ægypto huius mundi, primo in desertum pœnitentiæ, ipsa eis infundente gratiam pœnitendi; & in terram promissionis per Iordanem, qui interpretatur humilis descensus, id est, per ipsam Mariam, in quam descendit filius Dei merito humilitatis eius.

Maria mare fusile

Item Maria designatur per *mare fusile*, de quo legitur tertij. Reg. septimo, & secundi Paral. quarto, quod in ædificatione templi positum est in latere dextro, contra orientem ad meridiem, vt lauarentur in ea intrantes templum, nec præsumerent intrare templum polluti. Per hoc mare signatur Maria, quę fusilis est per pietatem; liquefacta per dilectionem; ęnea, id est, imputribilis per peccati immunitatem; sonora per diuinam laudem, & orationum assiduitatem: quæ speciali affectu misericordiæ, volentibus intrare Ecclesiam, prima omnium sanctorum occurrit, ipsis gratiam interioris amaritudinis, & contritionis, & sonum veræ confessionis infundit; ad verum orientem, id est, Christum filium suum, eos per gratiam suam deducit, charitatis feruore, quæ per meridiem designatur, accendit, & tandem ad dexteram æternę beatitudinis introducit.

CAPITVLVM IIII.

Maria gratia plena.

GRatia plena, quasi dicat ei Angelus. Iure debes gratia plena dici; quia in vtero habebis plenum gratiæ & veritatis. Item bene *gratia plena*: quia quamlibet gratiam totam habens, & nihil de suo contrario. Triplex enim potest distingui gratia, qua prę omnibus creaturis impleta est Maria.

Triplex gratia.

GRATIA.

NAturalium bonorum, quoniam Spiritu sancto in eam superueniente, integritatem naturalium, secundum dignitatem primæ conditionis, sola inter filias Euæ accepit, Ideo Cant. sexto dicitur, *Vna est Matris suæ electa genitrici suæ.*

Spiritualium charismatum, quoniam Christo in ea incarnato, amplius peccare non potuit.

Cælestium donorum, quia virtute contemplandi, quodam modo patrię donata est; quantum enim distat inter odorem & gustum aromaticæ speciei; tanta inter contemplationem Marię, & aliorum sanctorum distantia est. Sicut enim singularem actiuam à Christo accepit, videlicet eius humanam naturam portare, lactare, pannis inuoluere, fouere, nutrire, cæteraque humanitatis officia ei exhibere: sic, vt dicam quod ministrat cordis mei deuotio, etiam dulcedinem suæ diuinitatis Matri singulariter experiendam indulsit. Vnde & plenitudini gratiæ subiungitur *Dominus tecum.*

Gratia plena per tres virtutes.

Item *gratia plena* dicta est Maria, merito trium principalium virtutum, scilicet virginitatis, charitatis, humilitatis, quę ad hoc, vt gratia repleretur, ipsam idoneam reddiderunt; gratia enim Dei, sicut dicit Beatus Bernardus, purissimum balsamum est, & ideo purum, solidum, & profundum vas requirit. Et quid purius Mariæ virginitate, quæ virgo extitit ante partum, & in partu, & post partum? Quid solidius eius charitate, qua dilexit continue, perseueranter, toto corde, tota anima, tota virtute? Quid profundius eius humilitate, quæ fuit vorago virtutum? Propter hæc tria ei dicitur Cantic. quarto, *Tota pulchra es amica mea*, interius per humilitatem, exterius per virginitatem; *& macula non est in te*, propter perfectam charitatem.

Beatus Bernardus.

Gratiá plena: quomodo enim cum tota gratiæ plenitudo descendisset in eam, vacuum aliquid reliquisset in ea? sic etenim vsquequaque impleta est gratia, vt nihil in ea culpa obtineret, nihil omnino culpæ relictum esset, nec etiam cogitatio. Et nota quod dicitur *gratia plena*, non gratiarum aut gratijs, sicut Hester 15. dixisse legitur Assuëro, *Facies tua plena est gratiarum*; non enim mirabile videretur, si multis gratijs plena diceretur; neque tam vna, quam plena ostenderetur omnibus, fortasse simul sum-

ptis: sed ita gratiarum plena est, vt vnaquaque gratiarum plena sit; verbi gratia. Adeo plena humilitate, vt nullus in ea locus relinqueretur superbię; non habent enim viri sancti illam plenitudinem, quin vel cogitatione cor eorum quandoque occupet superbia, saltem venialis; sed speciale priuilegium fuit Beatę Marię virginis, vt nec etiam cogitationem eius vitium aliquod occuparet. Similiter sic plena castitate, vt nec cogitationem eius vnquam occuparet luxuria, quæ in sanctis quandoque sublimiora loca sibi vendicare contendit: Nec sola cogitatione contenta est, sed etiam per primos motus in affectionem irrumpere molitur. Sic & plena charitate, vt nec nouissimum vel modicum locum inuidia, ira vel odium in ipsa occupauerit; & sic de singulis virtutibus. Merito ergo dicitur *gratia plena*, quam sic totam impleuit gratia, vt nec venialis culpa in ipsius carne vel anima, quantulumcumque locum sibi potuerit vsurpare.

Et bene gratia plena, quæ in corde & in corpore receperat totum gratię fontem; cui ipse fons gratiæ Christus Dominus, tantum de sua immensa plenitudine contulit, quę eam vsquequaque repleuit, quod eius plenitudinis ipse factus est riuus; qui etiam prius mentem eius repleuit, quam ventrem; & cum nasceretur de corpore, ab anima non recessit. Ideo dicit ipse Ier. 23. *Cælum & terram ego impleo, Cælum* prius, id est, animam Mariæ, *terram* postea, id est, carnem eius & ventrem. Vel *Cælum & terram*, id est, Beatam virginem, *terram* per naturam, sed *Cælum* per gratiam. Ideo etiam de ea dicitur. Eccli. 26. *Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Gratia super gratiam*, incassatę enim erant in ea gratiæ, dum qualiber gratia eam totam implebat & occupabat, & quasi sibi propriam vendicabat. *Gratia* ventris *super gratiam* cordis; *gratia* fœcunditatis, *super gratiam* virginitatis: gratia enim cor implens, alijs mulieribus data est; eius autem & cor, & ventrem gratia impleuit. Vel *gratia super gratiam*, id est, super omnem gratiã. Quod enim mater Dei effecta est, super omnẽ gratiã est. Gratia etiã qua corpus eius, & venter impletus est, omnibus gratijs Angelorũ & hominum sublimior est. Item *gratia super gratiam*, quasi dupliciter gratiosa, quæ sibi & nobis gratiam acquisiuit. Vel *gratia super gratiã*, id est, super omnes gratiosas, *est mulier sancta, & pudorata*, scilicet Beata Virgo, cui data est *gratia* virginitatis, & *super hanc gratiam*, gratia fœcunditatis, quod fuit ei singularissimum. Vnde dicitur ei Prouerb. 31. *Multæ filiæ*, id est, virtutes angelicę, vel animæ sanctæ, *congregauerunt diuitias* gratiarum, virtutum & meritorum; *tu supergressa es vniuersas*.

Gratia plena. Est & hæc prima plenitudo, quã secundum ordinem historiæ in nouo legimus testamento. *Vbi* enim *venit plenitudo temporis*, Gal. 4. venit pariter & tempus plenitudinis, & triplicem plenitudinem adduxit, quarum *prima* est propria Beatissimę virginis, de qua hic dicitur, *gratia plena*. *Secunda* propria est Christi hominis, de qua Ioan. 1. *plenum gratia & veritatis*. *Tertia* communis est omnibus sanctis, de qua legitur Act. 6 *Stephanus plenus gratia & fortitudine* &c. Act. 9 *Tabitha plena operibus bonis & eleemosynis*. *Prima* istarum plenitudinum est gratiæ; *secunda* gratiæ, & veritatis; *tertia* fidei, & bonæ operationis. *Prima* replet mentem & ventrem; *Secunda* affectum & intellectum; *Tertia* replet interius mentem, & effluit exterius per operationem. Beatissima igitur Virgo plena fuit gratia mente & ventre; quia plenitudinem gratiarum habuit in mẽte, & ipsum Dominum gratiarum & virtutum habuit in ventre: Christus autem plenus fuit gratia & veritate, *in quo erant omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi*; ad Colos. 2. quia ipse est *virtus & sapientia* Patris 1. Cor. primo. Plenitudo vero sanctorum est fidei & operum, sicut exponit Glossa super illud Act. 6. *Stephanus plenus gratia, & fortitudine*; Glossa, fide, & operibus. Quod autem dicitur de Tabitha, *plena operibus bonis & eleemosynis*; illud *operibus bonis* supponit pro operibus bonis interioribus per charitatem, *& eleemosynis* supponit pro operibus bonis exterioribus per fidem, operantem per dilectionem.

Triplex plenitudo, & eius accurata explicatio

Est autem *prima* istarum plenitudinum, quasi plenitudo fontis; *secunda* quasi fluminis; *tertia* quasi riui, à flumine descendentis. De prima Hester. 10. *Fons paruus qui creuit in fluuium, & in lucem solemque conuersus est, & in aquas plurimas redundauit* &c, Beata Virgo dicitur *fons*, propter gratiarum abundantiam, *paruus* propter humilitatis excellentiam, & per hoc *creuit in fluuium* maximum, quando genuit Christum, qui dicit Eccli. 24. *Ego quasi fluuius Dorix, & quasi aquæductus exiui à paradiso*; & ab isto flumine descendit plenitudo sanctorum, quasi quidam riuus, quia *de plenitudine eius omnes accepimus*, Ioã. 1. & Eccle. 1. *Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur*. Locus iste Christus Dominus est. *Prima* istarum plenitudinum priuat vacuitatem; *secunda* negat particularitatẽ; *tertia* importat redũdationem. Plenitudo sanctorum, quæ communis est, habet redundationem, quia animam replet interius, & effluit exterius per operationem; vnde Act. 2. *Repleti sunt omnes Spiritu sancto*, ecce plenitudo interior, *& cœperunt loqui*, ecce redundatio exterior. Plenitudo Christi negat particularitatem; *non enim ad mẽsuram dedit ei Dominus Spiritum sanctum*, Ioan. 3. Super hoc Glossa, non particulariter, neque per subdiuisiones, sed vniuersaliter, & generaliter, vnde & dicitur Colos. primo & 2.

B. Virgo fons.

In ipso

In ipso complacuit omnem diuinitatis plenitudinem habitare corporaliter. Plenitudo autem Beatæ virginis priuat vacuitatem; quamdiu enim vas aliquod plus aliquid potest capere, tamdiu habet aliquid vacuitatis. Vnde omnis alia creatura, aliquid habuit vacuitatis, quia maiorem gratiam recipere potuit; ipsa autem sic vsquequaque gratia plena fuit, quia maiorem gratiam habere non potuit, nisi ipsa diuinitati vniretur, hoc est, nisi ipsa esset Deus. Hæc est plenitudo de qua hic specialiter dicit Angelus: *Aue gratia plena.* Hęc ita propria est beatissimæ virginis, quod etiam Angelus proprium nomen eius tacuit, & hoc quasi pro nomine eius proprio posuit, vt plena gratia deinceps vocaretur, sicut dictum est supra.

Quadruplex plenitudo.

Gratia plena, quadruplex est plenitudo. *Prima* sufficientiæ, hæc in Apostolis Act. 2. *Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Secunda* magnæ excellentiæ, hæc erat in Stephano, pleno gratia & fortitudine. *Tertia* multò maioris excellentię, hæc in Maria, gratia plena. *Quarta* summæ excellentię, hæc in Christo, Lucę 4. *Iesus plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane.*

Sufficiens, quæ scilicet replet secundum rei congruentiam, vt cum dicitur, ecclesia est plena populo, non quod ibi nullus locus vacuus relinquatur; sed quia secundum congruentiam, ibi existentes loco sufficiunt. Talis gratię plenitudo fuit in Stephano & sanctis; non quod peccare non potuerint, quia & Apostoli decutere puluerem de pedibus pręcipiútur, & Ioan. 1. canonicæ 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus* &c. & Iacob. 3. *In multis offendimus omnes*: sed quia gratię plenitudinem sufficientem ad salutem perceperunt.

Vsquequaque replens, quod est cum in re impleta nihil vacuum relinquitur, vt in mensura vini, vel olei. Hæc fuit ante filij Dei cóceptionem in Beata virgine, vt supra ostensum est: quia in vsquequaque pleno, non recipitur plus.

Superfluens, quando scilicet res quæ implet, vasis quod implet capacitatem excedit. Hæc plenitudo fuit in Christo, vt supra dictum est, & de illa *plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia*, Ioan. 1. & hæc ipsa plenitudo gratię descendit in Virginem, quando verbum Dei concepit; vnde plenitudo vsquequaque implens designata est, cum ei dictum est. *Aue gratia plena.* Plenitudo superfluens, cum statim subiungitur: *Spiritus sanctus superueniet in te, Dominus tecum*, quasi fons ministrans plenitudinem vndique effluentem. Et paulo post quam dictum est, *gratia plena*, subiungitur, *Spiritus sanctus superueniet in te.* Ideo sic videtur posse distingui, quod fuit gratia plena quasi ad rasum pro se, quasi ad cumulum propter nos, qui de illa plenitudine semper accipimus, nisi steterit per nos.

Item gratia plena, hæc plenitudo maximè consistit in duobus, scilicet in plenitudine dignitatis, & sanctitatis. Plenitudo *dignitatis* in hoc attenditur, quod ipsa est Virgo & Mater. Ideo se comparat cedro, quæ in altitudine transcendit omnes arbores, sic & ipsa omnes homines. Plenitudo *sanctitatis* in hoc, quod non solum sancta est in se, sed & alios sanctificare potest, & à peccato sanare, vnde se comparat cypresso, quę arbor medicinalis est.

Maria gratia plena ad Deum, Angelos & Homines.

Gratia plena. Ad *Deum* per humilitatem; ad *Angelos* per virginitatem; ad *homines* per fœcunditatem. Prou. 11. *Mulier gratiosa*, id est, Maria plena gratia. *inueniet gloriam*, illam scilicet de qua Prou. 10. *Gloria Patris filius sapiens.* Beatus Bern. *Hæc est virginis nostræ gloria singularis, & excellens prærogatiua Mariæ, quod filium vnū eundemque, cum Deo Patre meruit habere communem.* In hoc autē quod dicitur *gratia plena*, interior nō exterior gratia designatur. Exterior enim gratia fallax, & vana est, vt est pulchritudo corporis, nobilitas generis, & huiusmodi. Prou. 31. in fine. *Fallax gratia & vana pulchritudo*, &c. Hæc plenitudo gratiæ, fuit in Beata Virgine fomitis extinctio, veritatis agnitio, virtutis dilectio. *Prima* est fuga vitiorum, & parat animum. *Secunda* perficit intellectum. *Tertia* consummat affectum. Ideo *gratia plena* magis quam Stephanus; minus quā Christus, sit igitur in medio virgo Maria, vnde dicit Eccli. 24. *In me omnis gratia vitæ & veritatis*, hæc cum Christo communicat. *In me omnis spes vitæ & veritatis*, hæc cum Stephano. Stephanus plenus plenitudine apta: Christus plenitudine cumulata; Maria plenitudine æqua: Prima sufficit, secunda effluit, tertia perfecta est.

Bernard. sermone 1. de Annunciatione Mariæ.

Maria gratia plena quoad Virtutes quatuor Cardinales. Vide D. Bernard. sermon. 9. ex paruis.

Item hęc plenitudo gratiæ refertur ad quatuor cardinales virtutes, *quibus melius nihil est in vita*, Sap. 8. Quas singulas inuenimus eminentissè in ea, habuit enim ex *temperantia*, carnis pudicitiam, sermonis modestiam, cordis mūditiam; ex *prudentia* siluit turbata, intellexit audita, respondit sapienter ad proposita; ex *iustitia* reddidit omnibus quod debebat, diuis corde gessit morem in sua despensatione, in filij circumcisione, in legali purificatione; afflictis exhibuit compassionem, Ioan. 2. *Filij vinum non habent*, Sanctis reddidit communionem, quia *erat cum mulieribus, & discipulis in oratione perseuerans.* Act. 1. Ex *fortitudine* propositum virginitatis assumpsit, assumptum tenuit, rei tam immensę fidem adhibuit, *fiat*, inquit, *mihi secundum verbum tuum*, Lucę 1. Hę sunt duodecim stellæ in corona mulieris, de qua dicitur Apoc. 12. *Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona duodecim stellarum*, has tamen duodecim stellas dicit Beatus Bernard duodecim prærogatiuas virginis; propter quas etiam

Bernard. sermone de verbis Apocalypsis, Signū magnum.

Maria gratia plena propter 12. prærogatiuas.

etiam dicitur *gratia plena*. Quatuor sunt cœli; A quatuor carnis; quatuor cordis. Fulserunt enim quasi stellæ de cœlo Mariæ generatio, Angelica salutatio, Spiritus sancti superuentio, filij Dei inenarrabilis conceptio. Fulserunt in carne quatuor, quòd fuit virginitatis primiceria, sine corruptione fœcunda, sine grauamine grauida, sine dolore puerpera. Fulserunt in corde quatuor, deuotio humilitatis, reuerentia pudoris, magnitudo credulitatis, martyrium cordis. Propter primas dicitur *Dominus tecum*, propter secundas *Benedicta tu inter mulieres*, propter tertias *Gratia plena*, propter omnes dicitur Prouerb. vltimo *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas*.

Hugo collatione 3. de verbo incarnato tom. 3.

Gratia plena. Magister Hugo de Sancto Victore ad Mariam. Rectè dicta es gratia plena, de qua ortus est fons gratiæ; & ideo ô Virgo gratiosa, totum nobis quodammodo est à te, quod per illum nobis est, qui natus est C ex te. Bene enim dicta es gratia plena, & in tantum plena, vt ex tuo redundante totus hauriat mundus. Si enim prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, Matth. 25. tu prudentissima virgo, & virgo virginum, non vnum tantum vas habuisti oleo gratię repletum, quo lampadem tuam inextinguibiliter ardentem nutrires; sed aliud gestasti vas redundans & indeficiens, ex quo effuso oleo misericordiæ, omnium lampades illumi- D nares. & vasa omnium vsque ad summum, & perfectum impleres, & in illo nihil minueres. Prudens ergo fuisti vt tibi prouideres; nec timida vt alijs subuenires. Nec dixisti, ne forte non sufficiat mihi & vobis, sed sciens quod sufficeret & tibi, & nobis; & sufficienter retinuisti, & sufficienter tribuisti. Lumen in lampade, fuit in carne virginitas, oleum in vase, in corde humilitas. Et erat aliud vas humanitas verbi in vtero tuo. O gratia plena, ex cuius E plenitudine tu quoque accepisti, & lumen virginitatis in carne, & oleum humilitatis in corde. Postea autem partu intemerato nobis propinans, ipsum indeficiens tribuisti; vt ex illius plenitudine effunderetur, quo & lampades nostrę extinctæ illuminarentur, & vasa replerentur. Sic gratia plena fuisti, cum de terra carnis tuæ fons gratię erupit, vt manaret super omnem terram, & irrigaret aridam, & sterilem fœcundaret.

Item plenam gratia illam esse expediuit, per quam quasi per canale quoddam, diuina gratia ad vniuersitatem humani generis redundauit. Si igitur, ô fidelis anima, gratia tibi defuerit, ad ipsam plenitudinem gratiæ confugere, & currere necesse est tibi. Ne vero dixeris, si de illa plenitudine aliquid defluxerit, minuetur plenitudo; absit, hæc enim plenitudo talis naturę est, quod quanto amplius de ea effluxerit, tanto amplius abundabit, sicut de amore palam est. Quanto enim amplius aliquem amabis, tanto de amore tuo amplius effluet in illũ, quem diligis; & quanto amplius amabis, tanto ampliore dilectione abundabis. Vides igitur, quod ipse fons amoris, de ipso fluxu crescat ita, vt effluendo augeatur; ipse vero sui retentione arescat, & detrimẽtum patiatur. Retine amorem tuum ne B fluat in alium, iam nihil amoris habes: iam in te aruit fons amoris. Ideo etiam vocatur ipsa *fons hortorum & puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano*: Cant. 4. Si ergo aridum est cor tuum, si rigari indiget, curre ad fontem hortorum, qui omnes hortos irrigat; curre ad puteum aquarum viuentium, & ne timeas laborem extrahendi, quia fluunt cum impetu propter viuacitatem & feracitatem. Eccli. 40. *Super omnem aquam viriditas &c.* non enim potest cor non virere, quod huic fonti, & huic puteo proximum fuerit; non potest arescere, non potest concupiscentiarum exuri incẽdio. Quoniam igitur gratia gratis datur, *alioquin iam gratia non esset*. Rom. xi. curre ad plenam gratia, quæ dat omnibus affluenter; cui dare gaudium est, alioquin iam larga non esset.

Simile quid habet serm. 3. de Annuntiatione.

Gratia plena B Bernar. Plena sibi, nobis superplena, & superfluens, de cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia; gratiam filij, pro gratia matris; gratiam exempli, pro gratia documenti; gratiam remissionis, pro gratia intercessionis. O Diues in omnes, & super omnes Maria! de cuius substantia pars assumpta totius mundi sufficit soluere debita. Grandis in vsus proprios remãsit diuitiarum copia, quarum assumptio redimere, & restaurare potuit vniuersa, & de plenitudine eius omnes accepimus, dicũt omnes rationabiles creaturæ.

Ex Mariæ plenitudine deriuata sũt ad nos. Pretium Redemptionis.

Gratia plena, quasi ad rasum, propter se; quasi ad cumulũ propter nos, qui de illa plenitudine accepimus. ex illa siquidem plenitudine venit nobis, pretium redemptionis, aqua ablutionis, panis refectionis, medicina curationis, armatura expugnationis, præmium remunerationis. *Pretium redemptionis*, quia ipsa fuit sacculus pecunię, in quo fuerunt *omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi* Colos. 2. quem secum tulit Dominus in assumptione matris. Parab. 7. *Reuersurus in die plenæ lunæ*, id est, in cõsummatione Ec- F clesiæ. De hoc pretio Parab vltimo. *Procul & de vltimis finibus pretium eius*, id est, inuentoris dicit Glosa, *De vltimis finibus*, id est, de vltima humilitate Beatę Virginis; vel *de vltimis finibus*, id est, de coniunctione Dei & hominis, qui sunt duo vltimi fines Sap. 8. *attingit à fine, &c.* Hoc pretium in incarnatione missum est nobis, & eodem die per solutũ. quia Christus eodem die conceptus

ptus est, & passus triginta trib⁹ annis reuolutis. Sed Iudęi *pretiū istud cogitauerunt repellere* Psal. 61. Quamuis enim hoc pretium esset aurum optimum, terræ Euilath, id est, Beatę Virginis, (quære titulo, quod Maria dicitur terra) ipsi tamen non cognouerunt hoc aurum, quia non crediderunt ipsum Deum, sed reputauerunt cuprum, & cęleste mel suspicati sunt fel, vnde omni modo, quo probatur pecunia aliqua, probauerunt eum; examinauerunt enim eum in igne: sed nihil inuenerunt de scoria. Vnde filius Patri Psalmo 16. *Igne me examinasti* ministerio crucifixorum, *& non est inuenta in me iniquitas* Item numerauerunt ipsum, vnde dicit Psalmo 21. *Dinumerauerunt omnia ossa mea*. Nec hoc sufficit, sed etiam librauerunt eum in statera crucis, vnde de ea canitur, *statera facta corporis &c.* Item, *sola digna tu fuisti ferre* pretium sæculi.

Lib. 8. in initio.

Aqua ablutionis, quia ipsa est fons Zachariæ 13. *In die illa erit fons patens*, Cant. 4. *Fons hortorum, puteus aquarum viuentium*. Ipsa enim *fons*, quantum ad communia beneficia, quę exhibet omnibus: *puteus* quantum ad profundas & spirituales deuotiones, quas suis spiritualibus subministrat. Ipsa etiam est cisterna, inquantum ab ipsa profluit refectio peccatoribus. Hæc est cisterna Bethleem 2. Regum 23. iuxta portam, quia omnes transeuntes vult, quantum in se est satiare, vnde clamat Eccli. 24. *Transite ad me omnes &c.* huius cisternæ aqua Christus Dominus est, qui est *fons aquæ salientis in vitam æternam*. Ioan. 4. hanc aquam concupiuit Dauid, id est, populus Iudaicus clamans, *Anima nostra sicut terra sine aqua* Psal 142 & 2. Reg. 23. *o si quis mihi daret potum aquæ de cisterna &c.* Isai. 41. *Egeni & pauperes quærunt aquas*: sed Dominus Moysi & Aaron dedit consilium quid facerent Nume. 20 *Loquimini*, inquit, *ad petrā*, id est, ad Beatam virginem, durā contrā tribulationem; grauem cōtra instabilitatem; *& dabit vobis aquas*. Tunc aperuit eis Dominus thesaurū suum fontem aquę viuæ de cisterna Bethleem, hāc aquā attulerunt duo fortes, scilicet fides & charitas. Fides fortis, quę trā fert montes. Cor. 13. & per quā sancti vicerūt regna, Hebræo. 11. charitas fortis vt mors Cant. 8. Et quid fecit Dauid, id est, Iudæus de aqua ista? non bibit, quia non credidit, sed libauit eam Domino in cruce: sed certe illa libatio nostra fuit ablutio. Ipse enim *lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Apoc. 1. cū quo exiuit aqua Ioan 19.

Aqua ablutionis.

Forte speciales. Forte specialibus.

Simile quid habet serm. 3. de Annuntiatione.

In Maria plenitudine deriuata sūt ad nos. Pretium Redemptionis.

Iste etiam fons vitę signatus est Gen. 2. vbi legitur quod *Fluuius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradisum, qui inde diuidebatur in quatuor capita* hęc quatuor capita, quatuor beneficia à quibus deriuantur cętera omnia, scilicet beneficium creationis, recreationis, iustificationis & glorificationis. Et bene dicuntur beneficia hæc flumina, quia contulerunt nobis quatuor, quæ solent magna flumina conferre ciuitatibus, & villis, quas præterfluunt. Flumen enim necessaria apportat, superflua exportat, sordes abluit, sitim extinguit. Beneficium ergo creationis velut omnia necessaria nobis apportauit, sicut patet Genes. 1. Beneficium recreationis omnia superflua exportauit, scilicet originalia & actualia peccata; tūc enim Christus ipse fuit hircus emissarius, qui peccata populi detulit in desertum, Leuit. 16. Beneficium iustificationis omnia immunda nostra abstulit, vnde Psalmo 50. *Amplius laua me &c* Sed beneficium glorificationis omnem sitim extinguet, vsque tūc enim sitiet anima nostra ad Deū fontē viuū, nec extinguetur sitis hęc in præsenti, quia non satiabitur oculus visu Eccle. 1. sed satiabitur cum apparuerit gloria eius Psalmo 16. Quando de torrente voluptatis suæ potabit nos. Psalmo 35.

Fluminis commoditates.

Panis refectionis. Ipsa enim est *nauis institoris de longe portans panem suum* Prou. 31. *De longe*, quia Christus ipse *panis est viuus qui de Cælo descendit* Ioan 6 ad quē nos inuitat Virgo Prou 9. *Venite comedite*, inquit, *panem meum, & Bibite vinū quod miscui vobis*. Deus enim trinitas, aquā humanitatis cū vino diuinitatis miscuit, quando humanā naturam Diuinę vniuit: & Beata Virgo miscuit, quando vnionē credidit, & ei consensit. Panem istum similiter ipsa nobis confecit, ipsa est enim Sara, quæ miscuit tria sata farinæ. Genes. 18. diuitatē, animā, & carnem. Fermētum in hac confectione fuit fides virginis, qui scilicet panis, pistus fuit in incarnatione, decoctus in clibano vteri virginalis igne spiritus sancti, vel charitatis Marię, sed fractus in passione; quando Psal. 147. *Misit crystallum suam*, id est, clarissimam animam suam ad limbū, *sicut buccellas* id est, sicut frustum panis diuisum à pane, id est, à corpore, quod iacuit in sepulchro. Hic est panis, *quem petebāt paruuli*. Thren. 4 & Isaiæ 58 *Frāge esurienti panē tuū*, id est, permitte animam tuā & corpus ab inuicē separari in cruce, pro refectione famelicorum.

Panis refectionis.

Aliter Genes. 18. festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei. *Accelera, tria sata simi e commisce, & Fac subcinericios panes &c.* *Sara*, Beata Virgo. *Abraham*, filius Dei, qui festinauit ad eam in Annunciatione, vnde Cant. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus &c.* Ipse enim appellatur Angelus magni consilij, & motus Angelorum est festinus & subitus. *Tabernaculum*, vterus virginalis, *Dixitque ei, accelera*, dando responsum consensus tui. vnde Beatus Bernardus ad Mariam, *Quantum concupiuit rex decorem tuum, tantum desiderat responsionis assensum &c.* *Tria sata simila commisce*. Per tria sata illa tria. quę concurrunt in persona Christi, scilicet verbum, anima, & caro; sicut enim in illa sum;

Homilia 4. super Missus est.

illa summa trinitate, trinitas est personarum A & vnitas essentiæ; ita in ista secunda, trinitas est substantiarum, & vnitas personæ. Et sicut trinitas personarum vnitatem non scindit essentię, nec vnitas essentię pluralitatem minuit personarum; ita & hic, nec pluralitas substantiarum personę diuidit vnitatem, nec vnitas personæ substantiarũ resecat pluralitatem. Dicuntur autem hęc *tria sata similæ*, propter puritatem singulorũ; Candor enim similæ puritatẽ signat. De puritate verbi dicitur Sapi 7. *Candor est lucis* B *æternæ, & speculum sine macula.* De puritate animæ dicitur 1. Pet. 2. *Qui peccatum non fecit &c.* De puritate carnis attestatur & Patris diuinitas, & Matris Virginitas. Sequitur, *Et fac subcinericios panes*, Per panem signatur caro Christi, quæ *vere est cibus* Ioan. 6. sed dicitur *panes* pluraliter, quia ibi multiplex est refectio. *Cinis* signat mortalitatem nostram, sub quo cinere decoctus fuit hic panis in clibano vteri virginalis, quasi igne virgineæ charitatis; & quasi tandem C recoctus in feruore passionis, vt esset quasi panis bis coctus, qui competit tendentibus ad supernam Ierusalem. *Fermentum* huius panis fides virginis, vnde Beatus Bernardus, Felix Mater, quæ iuxta Euangelij vocem, acceptis tribus satis farinæ, apposuit fermentum fidei, donec fermẽtaretur totum, id est, quidquid prędicatur de Deo, prędicaretur de homine.

Sermone 2. in natali Domini.

Medicina curationis.

Medicamentum curationis Eccli. 38. *Altissimus de terra* carnis virgineæ *creauit medelam*, D id est, corpus Christi. Eccli. 43. *Medicina omnium in festinatione nebulæ*, Quære titulo de horto versu octauo, vbi hortus dicitur nebulosus. Hæc medicina profluxit nobis de plenitudine Marię, vnde Christus dicit Eccli. 24. *Ego quasi fluuius Doryx*, quod interpretatur medicamentum generationis, quia ipse sanat omnes infirmitates nostras, *& quasi aquæductus exiui à paradiso*, id est, virginis vtero.

Lib. 12.

Arma expugnationis.

Maria Domus saltus Libani.

Arma expugnationis: sed quæ conuenientia E armis ad medicinam? Maria siquidem designatur per domum saltus Libani. 3. Reg. 7. quæ diuisa erat in duas partes, sicut dicit Magister in historijs. vna pars vocabatur pigmentaria, quæ continebat pigmenta, & aromata ad vsum templi, & domus Regiæ. Altera pars armaria, continens arma ad tuitionem regis, & decorem Domus. hæc domus signabat Mariam. Libanus candor vel candidatio, hęc est virgo tota candida intus & exterius, F quam fecit Salomon, quia *sapientia*, id est, Christus *ædificauit sibi Domum*, Prouer. 9. & hæc domus continuit medicinam, contra morbos peccatorum, id est, Christum; & arma contra mundum & diabolum, scilicet virtutes, paupertatem, humilitatem, & huiusmodi. In hac etiam Domo erant scuta aurea, quę fecit Salomon, designantia scutum illud, quod petit Dauid dicens Psalmo 34. *Apprehende arma & scutum*, quod & fecit Dominus dicens, Psalmo 41. *Introibo in locum tabernaculi admirabilis*, id est, in beatam Virginem incarnabor, vbi accepit *scutum bonæ voluntatis* Psal. 5. id est, carnem, in qua nobis ostendit bonam suam erga nos voluntatem, vnde notabiliter dicit, *coronasti nos*; hęc est enim sũma dignitas hominis ad alias creaturas, quod videt Deum ferre scutum suum; hoc scutum per foratum fuit in pugna passionis in quinque locis.

Præmium remunerationis.

Præmium remunerationis tandem accepturi sumus de hac plenitudine, quia *filij merces fructus ventris*. Istud inuenies infra titulo Benedictus fructus ventris tui.

CAPITVLVM V.

DOminus tecum, postquam dicta est *gratia plena*, subditur, *dominus tecum*, in quo ei assignatur gratia singularis; Dominus enim cum sanctis est Angelis per gratiã, cũ sanctis hominibus non solũ per gratiam, sed etiã per naturã, vt possit homo dicere, Emanuel, id est, nobiscũ Deus, scilicet per naturam socius, quod dicere non potest Angelus, quia sicut dicitur ad Hebr 2. *Nusquam Angelos apprehendit*, quia Angelicam naturã non sibi vniuit, sed semen Abrahæ apprehendit, quando in virgine, orta de semine Abrahę, naturam humanã assumpsit. Cum Beata autem Virgine nõ solum per gratiam fuit & naturam, sed etiã per assumptę carnis ipsius portionẽ, sine virilis admixtione seminis, vt dicatur ei, *Dominus tecum*, excluso carnalis Patris consortio, vnde & dicitur Ezech. 34. *Terra dabit germen suum*. Quære titulo de terra. Item *Dominus tecum* longe excellentius quam cum cęteris sanctis, cum quibus est spiritualiter tantum & in corde; sed tecum est, & spiritualiter in corde, & corporaliter in ventre. Itẽ quod dicitur *Dominus tecum*, refertur ad charitatem Mariæ, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo. 1. Ioan. 4.

Lib. 8. in principio.

Sermone 3. super Missus est. Dominus quomodo in rebus omnibus, & specialiter in Maria.

Dominus tecum. Beatus Bernardus: Non dixit *Dominus in te*: sed, *Dominus tecum*, Dominus enim qui vbique æqualiter totus est, per suam simplicem substantiam, aliter tamen est in rationalibus creaturis quam in cæteris; & aliter in bonis, aliter in malis. Ita sane est in irrationalibus creaturis, vt non capiatur ab eis; à rationalibus autem omnibus capi potest per cognitionem: sed à bonis tantum capitur per amorem. In solis ergo bonis sic est, vt etiam sit cum ipsis propter concordiã voluntatis. Nam dum suas voluntates iustitię eius subdunt, per hoc

per hoc quod ab eius voluntate non dissentiũt, Deum sibi specialiter iungunt. Sed cum ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vtique tanta ei consensio fuit, vt illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi coniungeret; ac de sua & virginis substantia fieret vnus Christus; qui & si non totus de Deo, nec totus de Virgine, totus tamen Dei, & totus Virginis esset, nec duo filij, sed vnus filius vtriusque. Ait itaque, *Aue gratia plena, Dominus tecum*, Vnde in Psalmo 109. *Tecum principium*, id est, filius Dei, qui dicit Ioan. 8. *Ego principium qui & loquor vobis.* Sequitur, *in die virtutis tuæ*. scilicet in illa die, qua virtute diuina concepisti. *Nec tantum Dominus* filius tecum, quem carne tua induis, sed & Dominus Spiritus sanctus de quo concipis, & ipse Dominus Pater, qui genuit quem concipis, Pater, inquam, tecum, qui filium suum facit & tuum; filius tecũ, qui ad condendum in te mirabile sacramẽtum, miro modo & sibi reserat genitale secretum, & tibi seruat integrum virginale signaculum; Spiritus sanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum. Hucusque Beatus Bernardus.

Dominus tecum, In verbis istis notatur diuina societas ad Mariam quam habuit similiter Maria in summo creaturę. Est enim triplex societas, vna *carnalis* sponsæ ad sponsum. Alia *naturalis* Matris ad filium. Tertia *spiritualis* creaturæ ad Deum. Prima magna, quia ibi sunt *duo in carne vna*, 1. Cor. 6. Secunda maior, quia sunt duo ex carne vna; caro enim Matris, & caro filij vna caro. Tertia maxima: quia *qui adhæret Deo, vnus spiritus est cũ eo*, 1. Cor. 6 & hoc per gratiã, & Maria dicta est gratia plena, & quod inuenit gratiã apud Deum, & Spiritus sanctus superueniet in te; & propter hanc vehementem vnionem fuit ad diuinam sapientiam per gratiam, dicit ipsa Cant. 2 *Dilectus meus mihi, &c.* Meritò ergo societas Beatæ virginis ad Deum summa est, quæ omnes istas complectitur.

Triplex societas Dei & Mariæ.

Lib. 8. in principio.

Aliter distingui potest istud vt dicatur, quod quatuor sunt vniones, quę maximè vnum faciunt, & omnes istę fuerunt inter Mariam & diuinam sapientiam. *Prima* est Dei ad animam, & est spiritualis, de qua 1. Corinth. 6. *Qui adhæret Deo, &c. Secunda* est personalis, & est verbi seu diuinę sapientię ad corpus: quamuis enim Mariæ non coniungeretur in vnitate personæ diuina sapientia, tamen portionem eius carnis in vnitatem personę sibi sociauit diuina sapientia, quando illud impletum est, *Simul in vnum diues & pauper*, Psalmo 48. *Tertia* vnio est naturalis, scilicet arboris ad fructum, matris ad filium; ipsa enim fuit arbor, Christus fructus. *Quarta* est sacramentalis, & est per coniugium inter diuinam naturam & humanam, & hoc in vtero virginis: matrimonium enim consistit in duobus, in mutuo consensu, qui ibi fuit quando Virgo respondit, *Fiat mihi secundum verbum tuum*, Luc. 1. & in coniunctione naturarum, quæ ibi fuit, quando *Verbum caro factum est*, & tunc fuerunt Beata Virgo, & diuina sapientia vnus spiritus & vna caro. Si enim Eua dicta est esse vna caro cũ Adam, quia de costa eius formata, ab eo tantum educta, & in nullo ab eo nutrita: multo melius dicetur caro Christi esse vna cum carne Beatæ Virginis, quia non de costa, sed de intimis visceribus, immo de purissimis sanguinibus virginis educta, sicut dicit Damascenus; & non exita, sed intra eius gloriosa viscera nouem mensibus educata. Ideo dicitur 1. Corinth. 6. & Genes. 2. *Erunt duo*, id est, Christus & Maria, *in carne vna* virginali. Propter hanc conuenientiam, & multiplicem vnionem, inter Mariam & diuinam sapientiam, fere omnia quæ dicuntur de diuina sapiẽtia, exponi possunt de Maria; & eis eadem attribuuntur, & forte propter hoc dictum est ei: *Dominus tecum.*

Quatuor vniones inter Deũ & Mariã.

Sermone 1. super Missus est. Dominus quomodo in rebus omnibus, & specialiter in Maria.

Damascenus lib. 3. de fide Orthodoxa c. 2.

Dominus tecum, tripliciter enim fuit Dominus cum illa, videlicet sicut Dominus cum ancilla, sicut sponsus cum sponsa; sicut filius cum matre dilectissima; *Sicut sponsus cum sponsa*; si enim virgines sponsæ sunt Agni, quomodo non Virgo virginum, sponsa sponsarum? ipsa enim meritò dicitur Virgo virginum, quæ primo consecrauit, & vouit virginitatem absque omni precepto, cõsilio, & exemplo. In laude aliarum virginum dicitur, quod *sequuntur Agnum quocumque ierit*, Apoc. 14. de ista autem potest secure dici, quod Agnus sequebatur eam quocumque iuit; vnde Luc. 2. *Descendit cum illis Nazareth, & erat subditus illis*, Item Cant. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia* & Cant. 6. *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.*

Tripliciter fuit Dominus cum Maria.

Fuit etiã Dominus cũ ea *sicut filius cum matre dilectissima*, vnde specialiter hic dicitur, *Dominus tecũ*; ex hoc enim vocatũ est nomẽ eius Emanuel, id est, Nobiscum Deus: quia ex hac vnione Dei & Dominæ nostræ, factus est Christus filius humanæ naturæ, factus est caro & frater noster, factus est sponsus Ecclesiæ, de quibus nuptijs Ioan. 2. *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ, & erat Mater Iesu ibi Cana*, Zelotipia; *Galilea*, Transmigratio. In *Cana* ergo *Galileæ*, id est, in quasi immoderata charitate, fecit naturam diuinam transmigrare ad humanam. Item istę nuptię præfiguratę fuerunt in nuptijs Hester & Assueri, de quibus dicitur Hester 2. quod *fecit Assuerus*, qui interpretatur beatitudo & signat Christum, *conuiuium permagnificum*, id est, spirituale gaudium, inæstimabile, *pro coniunctione & nuptijs Hester*, id est, naturæ humanæ prius absconditę à Deo per peccatum, nunc autem eleuatę super omnem creaturam in ipso Christo Domino in vnitatę

vnitate personæ. Vnde Psalmi 64. *Beatus quem e. legisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis*, id est, communicabit tecum in proprietatibus. Hester enim interpretatur abscondita vel eleuata in populis.

Fuit etiam Dominus cum ea, *sicut Dominus cum Ancilla*, si enim *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, Psalmo 143. quomodo non est beatissima, cuius Dominus filius eius? Pluribus etiam alijs modis, & in pluribus locis, & factis fuit Dominus cum ea, *fuit* enim *cum ea in exilio*. Matth. 2. *Tolle puerum & matrem eius & fuge in Ægyptum*, & ideo certe modo est ipsa cum eo in solio & regno: Vnde Psalmo 44. *Astitit regina*, &c. *quia si compatimur & conregnabimus*, 2. Timot. 2. Ad vltimum *Fuit Dominus cum ea*, & ipsa cum Domino in eodem labore, & in eodem opere nostræ redemptionis. Mater misericordiæ, Patrem misericordiarum adiuuit in opere nostræ salutis. vnde prædictum erat Genes 2. de prima Muliere, *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium, &c.* illa enim litteralis Eua viro suo nō fuit in adiutorium, sed in destructorium magis; hæc autem in adiutorium, quia in manu fœminæ tradidit Dominus Cisaram, id est, Diabolum Iudic 5. & *Vna Mulier Hebræa fecit confusionem in Domo Nabuchodonosor*, Iudith. 14. Quære titulo quod Maria mulier. Quid ergo est quod Dominus dicit Isai. 63. *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum?* Verum est, Domine, quod non est vir tecum, sed mulier vna tecum est, quę omnia vulnera, quę tu suscepisti in corpore, suscepit in corde; & sicut lancea militis perforauit latus tuum, Ioan. 19. ita gladius doloris eius animam pertransiuit, Lucæ 2. Et sicut tu, non quod voluisti, sed quod Pater tuus voluit, sustinuisti, Matthæi 26. sicut prędixeras, Ioan 6. *Descendi de Cælo, non vt faciam voluntatem meam, &c.* ita ipsa, non quod ipsa voluit, sed quod tu voluisti, sustinuit tecum: quia sicut tu salutem humani generis in cruce sitiuisti. Ioan. 19. sic & ipsa sitiuit. Stabat enim iuxta crucem sicut dicit Ambrosius, non vt dolorem filij consideraret, sed vt salutem humani generis expectaret. Sic ergo patet, quod in omnibus fuit Dominus cum ea, & ipsa cum Domino.

Et alijs multis modis.

Lib. 6.

Ambrof. epistol. 25. in fine 10. 5.

Dominus tecum, Cant. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles. Montes* vel *colles* Angeli sunt; salijt ergo Christus in montibus, hoc est in Angelis, & sicut vnus ex illis missus est ad salutem nostram: *Omnes enim spiritus administratorij sunt*, ad Hebræ. 1. *Transilijt colles*, id est, minores Angelos superauit, alacritate, & humilitate ministrandi: qui non solum venit, *ministrare*, sed etiam *dare animam suam redemptionem pro multis*, Matth. 20. quod nullus fecit Angelorum. Denique *transilijt* Gabrielem, & præuenit ad Virginem, ipso etiam Angelo attestante, qui ait, *Dominus tecum*. Nec dixit Dominus meus venit, prępara illi hospitium, sicut dicere solent alij præcursores; sed hospitium pręparatum inueniens, & Dominum pręuenisse eum, dixit, *Dominus tecum*: quia quem modo in Cœlo reliquerat, reperit apud eam. Beatus Bernard. Victus es, ô Archangele, transilijt te, qui præmisit te.

Homilia 1 super Missus est.

Aliter, *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles*, Montes Patriarchæ & Prophetæ. Saltus eius sunt: quia *Abraham genuit Isac*, ecce vnus saltus; *Isac, Iacob*, ecce saltus secundus; *Iacob, genuit Iudam*, ecce saltus tertius, & sic de alijs. Ad vltimum fecit magnum saltum cum dicitur, *Iacob, genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*. Matth. 1. & sic venit saliens in montibus, id est, in Patriarchis & Prophetis, sed transilijt colles, id est, Angelos, quos nusquam apprehendit, ad Hebrę 2. Et nota, quod in quolibet saltu relinquebat aliquod vestigium, sicut mos est salientium; in Abrahā fidem, in Isaac spem, in Iacob charitatem, & sic de alijs. Causam autem huius tantæ festinantiæ assignat Maria Cantic. 1. dicens, *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*, Verba sunt Beatę Marię, de sua humilitate, quę effudit deuotionem suam vsque ad cœlos ascendentem, & Dei filium vsque ad terram inclinantem, qui in altis habitat & humilia respicit; nec dicit Cedrus, vel Cypressus, vel quæuis arbor alta, quæ cæteras designat virtutes; sed Nardus, id est, humilitas. Dicit ergo *Dum esset, Rex*, id est, Christus, qui regit omnia, *in accubitu suo*, id est cum adhuc esset filius in sinu Patris, nondum factus visibilis; vel, *in accubitu suo*, id est in excelso Cœlorum habitaculo (& nota quod nominat Regem, non sponsum, quia nondum celebratę erant nuptię in Cana Galilææ, id est, in vtero Marię) *nardus mea*, id est, deuotio humilitatis meæ, *dedit odorem suum*, id est, placuit altissimo: cuius suauitatis odor, non solum mūdum circumquaque perfudit, sed etiam totam supernam ciuitatem aspersit, vsque ad nares Domini perueniens, & vsque ad illum, qui in sinu Patris diu exspectauerat, & desiderauerat hunc odorem; quia in aliquo Angelorum talem non poterat inuenire. Laudabilius enim est in carne fragili, vitam Angelicam ducere, quam esse Angelum, sicut dicit Hieron. Vel *dedit odorem suum*, id est, pręcipuum, vsque in accubitum paterni solij. Odor autem huius nardi, fuit eius humilis virginitas, & virginalis humilitas; quo odore suauissimo Dei filium illexit & totum rapuit; qui illectus, & totus raptus de sinu patris, salijt in vterum matris, & à summo Cœlo egressio eius: quia sicut dicitur Sapientię 18. *Omnipotens sermo tuus Domine exsiliens de Cælo à regalibus sedibus venit*. Nec solum in ventre eius

Simile quid habet serm. de Assumptione 19.

tre eius odorem virginitatis, sed & in mente odorem humilitatis reperiens, & his odoribus odorem suæ diuinitatis admiscens, de Ancilla fecit sponsam, & de creatura genitricem. Sic nimirum humilitas Mariæ regem Cœli attraxit ad terram, & velut aquilam odore prędæ concupitæ illectam, carni immaculatissimę copulauit: ascendente fumo aromatum, id est, virtutum eius, in conspectu gloriæ magni Dei, inuenit gratiam coram oculis Domini; clamantibus, qui circumstabant, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus &c.* Cant. 3 statimque rex egrediens de loco sancto suo, & de excelso cœlorũ habitaculo prosiliens, exultauit vt gigas ad currẽdum viam, & nimio peruolans desiderio, præuenit nuntium suum ad Virginem, quam elegerat, quam amauerat, cuius decorem concupierat; & quasi vnicornis mansuetissimus in sinu virginis se recepit, deposita iracundiæ feritate, quam propter peccatum primorum Parentum, ad genus humanum vsque tunc habuerat. Quem prospiciens à longe venientem, gratulãs & exultans ait Ecclesia, *Ecce iste venit saliens in montibus, &c.* vt supra. Ideo dicitur Dominus tecum.

(Homilia 1 super Missus est.)

Item de hac attractione dicitur Iob. 28. *Trahitur sapientia de occultis*; tracta enim est sapientia, quæ est filius Dei, de sinu Patris, id est, de illis occultis, ad quę nulli creaturę patebat accessus, quasi quibusdam funibus vel intimis desiderijs, lacrymis & suspirijs sanctorum antiquorum. Vnde dicebat Moyses Exod. 4. *Obsecro Domine mitte quem missurus es*, & Dauid, Psalmo 143. *Emitte manum tuam de alto &c.* & Isaiæ 64. *Vtinam disrumperes Cælos & descenderes*; Sed Maria quæ magis dilexit, profundius suspirauit vehementius desiderauit, ipsa fortius traxit dicens, *Osculetur me osculo oris sui*, Cant. 1. ideo dictum est ei Lucæ 1. *Ne timeas Maria*, inuenisti quod quęrebas. Non dico tamen quod auderet petere, quod filius Dei incarnaretur in ea.

Item *Dominus tecum* istud dictum est, sicut vulgariter solet dici maior persona comedere cum minori, ad cuius declinat hospitium, vt cum eo sumat cibum; sic Dei filius in sua incarnatione declinauit in hospitium vteri virginalis, vnde carnem assumens, virgineis vberibus lactabatur, & virgineis manibus cibis corporalibus pascebatur Isai 7 *Butyrum & mel comedet.* Item Cãtic. 5. & 2. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, qui pascitur inter lilia.* Ibi dicit Beatus Bern. *Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt, nec causabitur liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid inter manus Mariæ inuenerit.*

(Cantor Parisiensis.)

(Sermone in natiuitate Marię de aquæductu. — Simile quid habet serm. de Assumptione 19.)

Dominus tecum, in his duobus verbis, notatur Marię dignitas, & dominiũ super filium suum. Cum enim de omnibus cæteris sanctis dicatur, & magnum sit eis, esse cum Domino, vnde &

(Nicolaus Tornacẽsis.)

Enoch dicitur ambulasse cum Deo, Genes. 5. quod faciunt qui eius per omnia obediunt voluntati: Maria maius aliquid cæteris hominibus sanctis sortita est, vt non solum ipsa subijceretur voluntati Domini, sed etiam Dominus voluntati ipsius, vt per hoc merito diceretur Dominus esse cũ ea. Beatus Bern. An non Deũ & dominum Angelorum, Maria suum audacter appellat filium dicens, fili quod fecisti nobis sic? quis hoc audeat Angelorum? sufficit eis, & pro magno habent, quod cum sint spiritus ex conditione, ex gratia facti & vocati sunt Angeli. Vnde Dauid, qui facit Angelos suos spiritus &c. Maria vero matrem se agnoscens, maiestatem illam, cui illi cum reuerentia seruiunt, cum fiducia suum appellat filium. Nec dedignatur vocari filius, qui subditus esse dignatus est; nam paulo post subdit euangelista, *& erat*, inquit, *subditus illis*, quis quibus? Deus hominibus, Deus, inquam, cui Angeli subditi sunt, cui principatus & potestates obediũt subditus erat Mariæ, nec solum Mariæ sed etiam Ioseph propter Mariam. Et ideo ad interpellationem Matris, distulit vsque ad triginta annos negotium, quod iam incæperat duodennis, Ideo Cant. 8. dicitur, *Innixa super dilectum suum*, quasi superior dilecto. Item Cant 2 dicit ipsa. *Dilectus meus mihi*, subditus scilicet, & obtemperans, & obediens, sicut Matri, *& ego illi* obtemperans, & obediens sicut filia Patri, sicut Ancilla Domino, sicut creatura creatori.

(Homilia 2. super Missus est.)

Item contra hoc, quod dictum est Euæ merito transgressionis suę, *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui* Gen. 3. dictum est Marię, *Dominus tecum*, merito gratiæ quam inuenit. Ad hoc etiã facit, quod solium Salomonis dicitur habuisse scabellum. Quære de solio infra. Item Magister Hugo de sancto Victore super illud Ioan. 2. *Deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum, Vinum non habent*, Non dixit: peto vt defectum poculi, vinum creando aut commutando suppleas, sed hoc Maternæ reuerentiæ priuilegium deb[illegible] existimauit, vt quidquid vel innuendo se velle significaret, pati à filio repulsam non debuisset. Et hoc quidem iustum fuerat, si tale aliquid ab eo petiuisset, quod ille facere posset secundum naturam, quam ab ea acceperat, Nunc autem quodammodo iuste reprehenditur; quia ab ea natura, quam non dederat, obedientiam in miraculo exigebat. Et dicitur ei. Quid mihi & tibi est mulier? miraculum enim facere, Dei est virtus, non hominis; & ideo cum à matre Christus homo de miraculo requiritur, idem non quasi homo, sed quasi Deus, mulierem non matrem de præsumptione causatur. Maria enim à Christo non quasi mater exigere à filio, sed quasi mulier (si necesse fuisset) miraculum humiliter postulare debebat

(Lib. 10. Hugo libro de modo orandi cap. 3. tom. 2.)

bebat à Deo.

Dominus tecum, qui igitur quæris saluatorem, quære ipsum cũ ea, vnde de Magis dicitur Math. 2. *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius* & cetera, vt cum ipsa semper quærendus nobis ostenderetur. Dicitur etiam Dominus frequenter in scriptura cum illis esse, quos iuuare paratus est, & vota eorum, & desideria adimplere, vnde Ezech. 3. *Manus Domini erat mecum confortans me*, & Lucę 1. de Ioanne Baptista, *Etenim manus Domini erat cum illo*, & Math. vltimo in fine, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Implora igitur beatam virginem in omnibus orationibus tuis, nec desperes aut diffidas de impotentia auxiliandi: quia Dominus est cum ea; & ideo quotiescumque ipsa voluerit iuuare te, Deus cum ea est vt & possit.

Dominus tecum, quo solo comite qui caruerit, quamcumque turbam hominum secum habuerit, væ illi. Eccle. 4. *Væ soli, quia si ceciderit, non* C *habet subleuantem*, solus enim comes est ille, qui possit subleuare cadentem.

CAPITVLVM VI.

Maria quomodo benedicta in mulieribus

BEnedicta tu in mulieribus, vel *inter mulieres. Benedicta*, id est, ore omnium fidelium collaudata. Cum dicatur Eccli. 25. *Non est malitia super malitiam mulieris*, eo gloriosius D est, quo rarius, inter mulieres inueniri aliquam benedictam. Dicitur ergo: *Benedicta tu, &c.* Et nota quod illud *tu* discretiuum est, & exclusiuũ; quia in sola Maria benedicta, simpliciter nihil de maledictione matris, aut virginis reperitur, vnde & congrue dictum est ei. *Aue*, id est, sine væ duplicis maledicti: nam maledicta est sterilis, quæ non parit, scilicet virgo; & maledicta quæ parit, scilicet Mater, quoniam parit in dolore. Maria autem vere est benedicta, habens E benedictionem fœcunditatis in conceptu, & benedictionem lætitię in partu; excluso ab ea, tam doloris, quam sterilitatis maledicto. [illegible]tem postquam dictum est ei *Aue*, subiungitur *gratia plena*, *Dominus tecum*, *benedicta tu in mulieribus*; & hęc tria respondent tribus principalibus virtutibus Marię *gratia plena*, merito humilitatis, quæ erat quasi vas vacuum, & ideo meruit impleri, maxime cum esset mundum: quia virginitas F socia fuit humilitatis, humilitas enim sensus est propriæ vacuitatis, sicut dicit Augustinus, vasa vero vacua replet oleo gratię verus Helizeus 4. Reg. 4. & ideo Maria, quæ vas vacuum exhibuit, illud plenum meruit reportare. Iacob. 4. Dominus *superbis resistit, humilibus dat gratiam*; *Dominus tecum*, merito solitudinis, quam summe diligebat, Vnde ab Angelo sola inuenta est in conclaui, quãdo ingressus est ad eã; *Benedicta tu*,

Quæ verba quibus principalibus Mariæ virtutibus respondent. Dicitur gratia plena ob Humilitatem. Augustin.

Dominus tecum ob Solitudinem.

A merito virginitatis, cuius votum prima emisit, & cuius amore maledictum legis contempsit. Dominus enim vacuos replet, solitarios comitatur, maledicta hominum pro amore eius cõtemnentibus, dat benedictionem pro maledictione. Vnde *maledicent* scilicet amatores mundi, *illi*, id est, iusto, *& tu* Domine *benedices*, Psalmo 108. Econtrario plenos euacuabit, Iob. 20. *Diuitias quas deuorauit euomet, & de ventre eius extrahet* B *eas Deus.* Comitatos à turbis solitarios faciet, Vnde dicitur Lucifero superbo Isai. 14. *Quasi cadauer putridum non habebis consortium, neque cum eis erit in sepultura.* Quærentes ab hominibus benedici, maledicet Lucæ, 6 *Væ cum benedixerint vobis homines, &c.* Contrà hæc tria elegit sibi Dauid, solitudinem, vacuitatem, maledictionem. Vnde allegat, *Respice in me & miserere mei, quia vnicus*, id est, solitarius, *& pauper*, id est, vacuus *sum ego*, Psalmo 24. Pauper dicitur quasi parum habens in peta. Et maledici elegit 2. Reg. 16 dicens de Semei, *Dimittite eum vt maledicat mihi, si forte Dominus respiciat afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna*: quasi diceret Domino, Solitarium comitare, vacuum reple, benedic maledictum; & in tribus his Maria vera Dauid filia comprobatur. In his etiam tribus, tria nobis ęmulanda pro modulo nostro proponuntur, vt hæc tria à Domino consequi mereamur; *Humilitas*, vt gratia impleamur, quia *Deus humilibus dat gratiam*, Iacobi 4 *Amor solitudinis* & bonę singularitatis, vt Dominum comitem habeamus. Solus erat Moyses quando Dominus apparuit ei, Exod 3 solus Helias 3. Reg. 19. sola Agar, Gen. 16 quando eis apparuerunt Angeli. *Castitas*, cuius amore contemnenda sunt hominum maledicta, vt benedicamur à Domino; hoc est vt gratiam Domini consequamur, vt ab eo dirigamur, vt hominibus vtiles efficiamur. *Dominus tecum* ponitur in medio, qui E gratiam conseruat interius, & benedictionem spiritualis fœcunditatis operatur exterius. Recte ergo postquam dicta est *Gratia plena* subiungitur *Dominus tecum*, quia sicut sine Domino nihil facere possumus, aut habere; sic nec sine eo habita custodire. Ideo post gratiæ donationem, necesse est vt Dominus sit nobiscum, & nobiscum custodiat quod nobis solus dedit.

Benedicta tu in mulieribus, vel *inter mulieres* vt *inter* dicat medium participatione: quia virgo F cum fœcunditate, & mater cum virginitate. Ipsa enim erat mulier sexus conditione, & futura mulier partus fœcunditate, nec tamen propter hoc incursura maledictionem, sed magis consecutura benedictionem. Audito tamen hoc verbo, *Benedicta tu in mulieribus, turbata est*: quia in virginibus benedici semper optabat, & ideo *cogitabat qualis esset ista salutatio*, quę ab initio videbatur esse suspecta. Et vbi in promissione filij manife-

Benedicta tu ob Virginitatem

Tria nobis ęmulanda in Maria Humilitas

Solitudo.

Castitas.

Benedicta tu ob Virginitatem.

manifestum patuit virginitatis periculum, vltra non potuit dissimulare quin diceret, *Quomodo fiet istud &c.* vel etiam ideo *turbata* est præ admiratione, quia sciebat omnes mulieres maledictas esse in matre sua Eua; & ideo audiens se in mulieribus benedici, turbata *cogitabat qualis esset ista salutatio*, quæ & mulierem dicebat, & benedictam. Vel *inter mulieres*, id est, super mulieres, quia opera meliora fuerunt in ea, quam in cæteris; virgo enim peperit, Patrem suum genuit, portantem se portauit, nutrientem se lactauit; vacua & plena, humilis & sublimis; pauper & diues in vnum fuit, quod ante eam in nulla muliere inueniri potuit. Nec solum *Benedicta inter mulieres* tantum, quia hoc parum videretur, sed inter mulieres benedictas, singulari benedictione insignis, & benedicta. Vnde de ea dicitur Eccli 24. *In multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur:* In ipsa enim sola inuenta est fœcunditas cum virginitate, quę duo antea nunquam pacem habuerant, vnde quidam. *Partus & integritas discordes tempore longo, Virginis in gremio fœdera pacis habent.* Item ideo dicta est *Benedicta in mulieribus*, non tantum quia sola sine concupiscentia concepit, & sine dolore peperit; sed quia præ omnibus in prole multiplicata est. Etsi enim carnaliter vnicum genuit filium in eo tamen spiritualis mater effecta est, magnæ multitudinis filiorum, quorum Christus primogenitus est, vnde signanter dictum est, Lucę 2. quod *peperit filium suum primogenitum*, & ad Rom 8. *vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Item per hoc quod dicta est *Benedicta in mulieribus*, designatur pretium Marię, quę est Mulier fortis, de qua dicitur Prouerb. 31. in fine. *Procul & de vltimis finibus pretium eius*; quia enim pro amore virginitatis contempsit maledictionem qua maledicebatur sterilis in lege, ideo meruit benedici. *Benedicta tu in mulieribus*, id est, prę omnibus mulieribus, dicit Glosa, & hęc Glosa, textus est in Iudith. 13. vbi dicit ei Ozias princeps populi Israël, *Benedicta tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram.* Iudicum 5. *Benedicta inter mulieres Iahel.* Hester secundo dicitur quod Hester *habuit gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & quod dilexit eam* Assuerus *plusquam omnes mulieres*. Maria ergo dicitur benedicta in mulieribus, Iudith præ mulieribus, Iahel inter mulieres, Hester inuenit gratiam & misericordiam super omnes mulieres, amata ab Assuero plusquam omnes mulieres, in quibus verbis signatur summa benedictio, & hæ tres mulieres Mariam expresse figurarunt. Accipiamus ergo totum, & dicamus quod ipsa fuit benedicta in mulieribus, & præ mulieribus, & inter mulieres, & super omnes mulieres. *Benedicta in mulieribus*, quia ipsa sola habuit quidquid

Tria nobis æmulanda in Maria Humilitas Solitudo. Castitas.

A boni fuit in mulieribus, sed *Benedicta præ omnibus mulieribus*, quia illa omnia habuit excellentius; *benedicta* fuit *inter mulieres*, quia ipsa sola illius maledictionis expers fuit, quam omnes mulieres in Matre sua Eua acceperunt; *benedicta* autem fuit *super omnes mulieres*, quia ipsa habuit, quod nulla alia vnquam accepit, scilicet quidquid boni fuit in mulieribus. Triplex autem bonus status fuit in mulieribus, quem Maria consecrauit; *Coniugalis, vidualis, virginalis. Virginalem* statum habuit ante desponsationem; B *Coniugalem* post desponsationem; *Vidualem* post filij passionem: quia nisi defuncto Ioseph, non videtur quod commendaretur discipulo. Si enim ipsi credita est iuuencula, non videtur quod iam fere quinquagenaria ab eo tolleretur. Et ideo quamuis per multas, tamen per quatuor mulieres expressius figurata est, scilicet per *Iudith* viduam; per *Hester* coniugatam, per *Rachel* & & *Rebeccam* virgines, Sed quare per vnam viduam, & vnam coniugatam, & duas virgines? C Forte quia virgo ante partum, & virgo permansit post partum. Propter hunc triplicem statum dicitur ei Eccli. 24 *In Iacob inhabita*, id est, in coniugatis, qui sunt in lucta, quia *tribulationem carnis habent huiusmodi* 1. Cor. 7. *In Israël hereditare*, id est, in viduis, quæ enim vidua est, *cogitat quæ Dei sunt.* 1. Cor. 7. sed *in electis meis*, id est, virginibus, *mitte radices*, Sic ergo ipsa sola habuit quidquid boni fuit in mulieribus. Et notandum, quod D quia illa nobilis virgo Israël futura erat Mater Dei, thalamus sponsi, dilecta dilecti, vnica vnici; ideo Dei filius singulariter immo mirabiliter in ipsa voluit operari, vt quæ pretium vniuersitatis debebat parere, cum statu quolibet vniuersitatis haberet aliquid commune, & cum coniugatis quidem commune habuit partum prolis; cum continētibus votum castitatis; cum virginibus perseuerantiam virginitatis; vt dum continentes, coniugatas & virgines, partu suo E redimeret, simul & fructus trigesimus, sexagesimus, & centesimus prouenirer. Sed ô tu fidelis vir, qui de Beata Virgine sentis in bonitate, non minorem in ea fructum trigesimum, quam sexagesimum, & centesimum intellige. Secure asseras, quod non plus meruit pariendo, quam virginitatem conseruando. Pro varia ergo in ipsa operatione Dei, fructus ei debitus variam sortitur, quantum ad ipsam, appellationem In alijs tamen non sic, quia neque continent sine F difficultate, neque pariunt sine corruptione.

Triplex status bonus mulierum dictus in Maria.

Quare Maria cum quolibet bono statu mulierum habuerit aliquid commune.

Fuit etiam benedicta præ omnibus mulieribus, quia omnia illa habuit excellentius: omnes enim aliæ coniugatę habuerunt fœcunditatem cum corruptione; Viduæ fœcunditatem cum corruptione pręcedente; Virgines castitatem cum sterilitate. Ipsa vero sola separauit pretiosum à vili, quia habuit statum coniugalem, &

lem, & vidualem cum virginitate; & virginalem cum fœcunditate;& ideo benedicta præ omnibus mulieribus. Vnde & debet dici benedicta,& superbenedicta; benedicta ab Angelo; superbenedicta ab Elizabeth. Fuit etiam benedicta *inter mulieres*, quia sola expers illius maledictionis, quam omnes mulieres in Eua contraxerunt. Gen. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*, &c. A qua maledictione ipsa fuit immunis. Vnde Isai. vltimo. *Antequam parturiret, peperit, antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vnquam tale*, & ideo sola inter mulieres benedicta. Fuit etiam benedicta *super omnes mulieres*, quia nulla alia accepit vnquā quod ipsa habuit, scilicet, quod Virgo peperit; quod non tantum super omnes mulieres, sed super omnē naturam, & omnem intellectum fuit, scilicet quod Deum genuit. Sic ergo sola habuit omne bonum, quod in mulieribus fuit; sola nō habuit maledictionem, quam omnis alia mulier habuit; sola habuit quod nunquam alia mulier habere potuit. Propter hoc notabiliter dicitur Lucæ 10. quod *Maria* ista *optimam partem elegit*, *optimam quantitate*, quia totum habuit; *optimam qualitate*, quia puriorem, & excellentiorem habuit; *optimam dignitate*, quia dignior pars intelligi non potuit. Hęc enim per se vera est de Beata Virgine, *Maria optimam partem elegit*, quia inter omnes, quæ vnquam partem acceperunt; hæc sola optimam partem elegit, & habuit. Deus autem nullam elegit, quia semper totum habuit in quantum etiam fuit filius Beatissimæ Virginis. Ecce illa quatuor, ex quibus integratur beatitudo sanctissimæ Virginis, quæ sunt *immunitas* ab omni peccato *Aue Maria*; *gratia plenitudo*, vnde *gratia plena*; *diuina societas*, vnde *Dominus tecum*; *prærogatiue singularitas*, vnde *benedicta tu in mulieribus*: quorum duo prima beatificant ipsam in se; alia duo in comparatione ad omnia, ad quæ contingit ipsam comparare: & hoc non est nisi ad superius; quia *Dominus tecum*, & ad inferius, quia *benedicta tu in mulieribus* quia mediante illa benedictione quam habuit in mulieribus, benedicta fuit ad omnia, ad quæ contingit ipsam comparare. Eo enim quod Deum genuit, Angelorum restauratorem, hominum redemptorem, dæmonum victorem, Beatam eam dicunt omnes generationes; & hoc est quod dicitur Iudith 15. in persona Mariæ, *Tu gloria Ierusalem*, qua designantur Angeli, qui semper sunt in visione Dei, & pace. *Tu lætitia Israël*, per Israel animæ Beatorum, qui quandocunque fuerunt Iacob, id est, luctatores, nunc autem Israël, id est, videntes Deum facie ad faciem. *Tu honorificentia Populi nostri*. Per populum scilicet Iudæorum id est, confitentium peccata sua, & laudes Dei, & glorificantium Deum; animas iustorum intelligo. *Quia fecisti viriliter*, vincendo Diabolum, sicut prophetatum erat Gen. 3. *Inimicitias ponam &c. Ipsa conteret caput tuum*. Aliter primum, scilicet, *tu gloria Ierusalem*, vox est Angelorum, quorum ruina per eam reparata est. Secundum scilicet, *tu lætitia Israel* vox est hominum, quorum tristitia per eam lætificata est. Tertium scilicet, *tu honorificentia Populi nostri*, vox est mulierum, quarum infamia per eam deleta est. *Quartum* scilicet, *quia fecisti viriliter*, vox est mortuorum existentium in limbo, quorum captiuitas per eam redempta est, & reducta. Aliter. *tu gloria Ierusalem*, id est, innocentium. *Tu lætitia Israël*, id est, pœnitentium, *tu honorificentia*. Populi nostri id est peccatorum. Hæc est ergo beata plenitudo, & plena beatitudo Dominę nostræ, quæ fons est, & origo totius nostræ beatitudinis; quidquid enim beatitudinis ab illo magno mari, id est, ab illa infinita bonitate Dei trinitatis, ad genus humanum peruenit, totum per eam venam defluxit, & ideo quidquid nobis mittitur de supernis, per gratiarum actionem ad eam referendum est, per quam mediatricem habemus procul dubio quidquid gratiæ obtinemus.

Benedicta tu in mulieribus, id est, in matribus emollitis, & in Virginibus infœcundis, vel expressius inter mulieres, id est, inter Matres, & Virgines. *Sicut* enim lapis angularis, in duobus consistit parietibus, & inter duos parietes in vtroque stat pariete, sed nec totus in vno, nec totus in altero: sic Maria in numero Matrum est quoad fœcunditatem, & in numero Virginum, quoad incorruptionem; sed nec omnino in pariete Matrum, quia est incorrupta, nec ex toto in pariete Virginum, quia est fœcunda. Talem quippe decebat esse matrem Saluatoris, vt mediatrix mediatorem, lapis angularis lapidem pareret angularem. Iob 38. *Quis dimisit lapidem angularem?* quasi dicat, Quis de lapide angulari lapidem dimisit angularem? Christus mediator Dei, & hominum, lapis est angularis, in quem duæ concurrunt naturæ diuina & humana, stās in vtroque pariete, quia Deus, & homo mediator Dei, & hominum 1. ad Timoth. 2. Iustus cum Deo; Mortalis cum hominibus; quem de matre Virgine nasci decuit, vt in matre mortali conciperetur mortalis; & in Virgine conciperetur Iustus. Necesse enim erat, vt quicumque per matris corruptionem conciperetur, ex peccato originali conciperetur iniustus, & hęc est *prima* caussa. *Secunda*, vt sicut primus Adam de terra Virgine factus fuerat; ita secundus Adam de Virgine homo fieret. *Tertia*, vt sicut per Euam Virginem facta fuit humani generis perditio, ita per Mariam Virginem fieret eiusdem reparatio. Vnde canit Ecclesia. *Paradisi porta per Euā cunctis clausa est &c. Quarta*, vt qui in cœlis habebat Patrem sine matre, haberet in terris matrem sine

Maria quomodo optimam partem elegit.

Integra beatitudo B. Virginis in quibus fuerit.

Mariam quare beatā dicunt omnes generationes.

Quæ nobis per Mariā præstita.

Maria lapis Angularis.

trem sine Patre; vt sic quasi duobus testibus probaretur Christi diuinitas, in matris virginitate, & Patris diuinitate. *Quinta* vt prophetiæ veritas respoderet Isa. 7. *Ecce virgo concipiet &c.* Beatus Bern. super missus est Gabriel homilia secunda, *Deus siquidem est* quem Virgo peperit, qui matrem suam singulari in cœlestibus donaturus gloria, singulari in terris præuenire curauit & gratia, qua videlicet ineffabiliter, & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porro Deum decebat huiusmodi natiuitas, qua non nisi de Virgine nasceretur; talis congruebat & Virgini partus, vt nō pareret nisi Deum. Proinde factor hominū vt homo fieret, nasciturus de homine, talē sibi ex omnibus debuit deligere, imo condere Matrem, qualem & se decere sciebat, & sibi nouerat placituram. Voluit itaque esse Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus; voluit & humilem, de qua mitis, & humilis corde prodiret, harum in se virtutum necessarium hominibus, saluberrimumque exemplum ostensurus. Dedit ergo Virgini partū, qui ei iam ante & Virginitatis inspirauerat votum, & humilitatis prerogauerat meritum. Alioquin quomodo eam Angelus in sequentibus gratia plenam pronuntiat, si quippiam vel parum boni, quod ex gratia non esset, habebat. Vt igitur quę Sanctum sanctorum conceptura erat, pariter & paritura, sancta esset corpore, accepit donum Virginitatis; vt esset & mente, accepit humilitatis. His nimirum virgo regia gemmis ornata virtutum, geminaque mentis pariter, & corporis decore pręfulgida, specie sua, & pulchritudinem sua in cœlestibus cognita, cœli ciuium in se prouocauit aspectus; ita vt regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, & cœlestem nuntium ad se de supernis educeret.

Qua nobis per Mariā grāsita.

Maria lapis Angularis.

Virginalis conceptio decuit Redemptorem

Et quod virginalis conceptio redemptorem deceret, dictum est Abraham, Gen. 15. cum reuersio seminis sui prædiceretur ei pro hoc verbo, *quarta generatione reuertentur huc. Prima* generatio fuit in Adam sine viro, & fœmina. *Secunda* in Eua, de viro sine fœmina. *Tertia* in nobis, de viro & fœmina. *Quarta*, scilicet Christi, sine viro, de fœmina. Et hæc singularis, nec alia poterat inueniri, quæ posset succurrere tribus primis, quæ perierāt; sed ista tres alias ad patriā de captiuitate reduxit. Igitur Maria recte dicitur benedicta *inter mulieres*, quia ipsa inter Matres, & virgines prudēs mediatrix mirabiliter media, ab vtroque extremorum illud sumpsit, quod optimum erat, & pretiosum separauit à vili. Iere. 15. Et relicta sterilitate Virginis, & corruptione matris, assumpsit sibi integritatem de Virgine, & fœcunditatem de matre, vt esset integra, & fœcunda, & nec sterilis, nec corrupta.

Benedicta tu inter mulieres quasi media inter mulieres veteris testamenti, & mulieres noui. Mulieres veteris testamenti ad istam tendebant, sicut patet, cum omni affectu ad liberorum procreationem intenderent, vt ad illam peruenirent, quæ earum auferret opprobrium. Vnde & Rachel legitur dixisse Iacob. Gen. 30. *Da mihi liberos, alioquin moriar.* Mulieres noui testamenti ad eam respiciunt, quæ eis in exemplum proponitur, & quibus ipsa reddidit libertatem; ipsa enim triplicem statum bonarum mulierum significauit, bonum scilicet, meliorē, & optimum, id est, coniugium, viduitatem, & virginitatem.

Benedicta tu in mulieribus. Potest hoc dici eo modo, quo dictum est Gen. 27. *In pinguedine terræ, & in rore cæli desuper, erit benedictio tua.* Ros cœli virginitas; pinguedo terræ fœcunditas. Per Mariam enim effusa est benedictio super mulieres. O quot eius auxilio & precibus, de maledictione ereptæ sunt, & quotidie eripiuntur!

Vel ideo *benedicta in mulieribus*, quod de alia non legitur, vt per hoc notetur, quod non solum inter mulieres gloriam habitura sit, sed etiam quodam priuilegio speciali, sibi mulierum dilectionem vindicauerit, & affectum: vtpote per quam euasit opprobrium sexus ille. Priusquam etenim Maria conciperet Saluatorem, opprobrium erat, & ignominia esse mulierem, propter proditionem primæ matris, similiter & esse hominem, propter latrocinium, & proditionem Adæ, filij enim eramus proditoris, & latronisse, vnde dicitur Isaiæ 1. *Principes tui*, scilicet Adam, & Eua, *infideles, socij furum*, id est, dæmonum. Et propter hoc clamabat genus humanum ad dominum saluatorem, sub typo septem mulierum Isaiæ 4. *Inuocetur nomen tuum super nos*, scilicet vt à Christo dicamur Christiani, *aufer opprobrium nostrum.* Opprobrium ergo primorum parentum per eam à nobis ablatum est, & insuper adeo generosi facti sumus, quod Regis, & Reginæ cœlorum effecti sumus fratres. Merito ergo benedicitur in mulieribus, & inter Mulieres per quam tantum primæ mulieris opprobrium ablatum est à Mulieribus, & tantus honor collatus est Mulieribus, vt Mulier cœlorum Regina, & Dei Genitrix sit effecta.

Item in hoc quod dicitur *benedicta tu in mulieribus*, ostenditur præcipua eius potentia ad impetrandum: nam aliæ mulieres virorum rigorem emolliunt; hęc autem Dei seueritatem emollit, designata per virgam, quæ produxit aquam de petra, Numeror. 20. hæc plenius inuenies titulo quod Maria Mulier, & Virga appellatur.

Lib. 6. & lib. 12.

Item ideo *benedicta in mulieribus*; quasi sola de mulieribus ab vniuersis generationibus prædicanda; & præ omnibus gloriam habitura.

CAPITVLVM VII.

Qua ratione dicitur Benedictus fructus ventris tui.

BEnedictus fructus ventris tui, Superius dixerat Angelus, *benedicta tu in mulieribus*. Et Elizabeth *Benedicta tu inter mulieres*, quasi idem sentientes de Virgine; sed hic substitit Angelus, nec dixit *benedictus fructus ventris tui*, quia fructus hic adhuc flos erat in horto Virginis. vnde Isai. 11. *Flos de radice eius ascendet*. Sed fructus fuit in mundo, medicina in cruce, panis in sacramento, vita in anima, beatitudo in cœlo; quod attendens Elizabeth, suppleuit quod Angelus non dixerat, scilicet *benedictus fructus ventris tui*. Et vere *benedictus*, quia pulcher ad vidẽdum, suauis ad odorandum, dulcis ad gustandum, sicut infra inuenies. Beatus Bernardus ad Mariam. Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui; sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideo benedicta tu. Verè enim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque cum ceteris, quamquam differentius à cæteris, accepisti. Ac per hoc benedicta quidem tu sed in mulieribus; ille vero benedictus non in hominibus, non inter Angelos, sed ipse est super omnia Deus benedictus in sæcula. Ad Rom. 9. Dicitur benedictus vir, benedicta mulier, benedictus panis, benedicta terra, & huiusmodi; sed singulariter benedictus fructus vẽtris tui, cũ sit super omnia benedictus Deus in sęcula. Benedictus ergo fructus vẽtris tui. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. De odore Genes. 27. *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*. An non vere benedictus, cui benedixit Dominus? De sapore dicitur Psalmo 33. *Gustate, & videte, quam suauis est Dominus*. Item Psalmo 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine*. Item Petrus, primę Canonicæ 2. *Si tamen gustastis quoniam suauis est Dominus*. Et ipse de se inuitans nos ad se, Eccli. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient &c.* Vtique propter saporis dulcedinem hoc dicebat, qui semel gustatus magis excitat appetitum. Bonus fructus, qui animarum esurientium, & sitientium iustitiam, esca & potus est. Item de specie in Psalmo 49. *Ex Sion species decoris eius* Item, 1. Petri. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere*. Et Beata Agnes *Cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur*. Nec solum speciosus quantum alij fructus; sed sicut dicitur Psalmo 44. *Speciosus forma præ filijs hominum*, sic dicendus est speciosus præ fructibus vniuersis. Si enim ille fructus mortis, non solum suauis fuit ad vescendum, sed etiam teste scriptura Genesis 3. delectabilis aspectu; quanto magis huius vitalis fructus debemus credere viuificum decorem? Hucusque Beatus Bernardus.

Commendatio huius fructus. Homilia 3. super Missus est.

Hæc quæ sequũtur, sumpta sũt ex D. Bernardo loco citato paucis mutatis.

Benedictus fructus ventris tui. Congrue Christus fructus dicitur ventris virginalis singulariter, & discretiue, quia ipsum concepit in vtero Virgo Mater; in vtero, id est, ex caussa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quę recipiunt ab extrinseco vnde concipiant. Ideo etiã Christus dicitur germen, vel granum, vnde Isai 4. *In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis*; quia sicut granum madefactum, ex propria substantia germen emittit, à quo totus fructus est, sine contactu alterius grani; sic Maria madefacta gratia Spiritus sancti, sine contactu virili, ex se sola germinauit Christum; qui fructus est benedictus; qui & germen dicitur propter humilitatem. Ideo dicit ipsa Eccli. 24. *Gyrum cæli*, id est, illum qui omnia claudit, & continet, *circuiui* gremio vteri mei, *sola* id est, sine adiutorio virili De hoc germine dicit Pater, Ezech. 34. *Suscitabo eis germẽ iustum nominatum*. Nemo autem alius dici potest propriè fructus ventris; imo ventris, & renum, quia & à matre concipitur, & generatur à Patre.

Congrue autem appellatur Christus fructus. *Quia* sicut fructus ex herba nascitur, vel ex arbore, aut à terra, ipsam non violans; sic & Christus de Virgine.

Christus cur dicatur fructus.

Quia sicut fructus bonus arborem, vel terrã de qua nascitur, cõmendabilem reddit; sic & Christus Virginem gloriosam, de qua tota benedicta totus est natus benedictus. Vnde & ei hic dicitur, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.*

Quia fructus facit agnosci, qualis sit terra, aut arbos, vnde oritur, sic Christus Virginem, vnde Mathęi 7. *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Ibidem. *Non potest arbor bona fructus malos facere.*

Quia sumptus sub folijs accidentium fructus iste in sacramẽto, delectabilior est animę digne sumenti, quia ibi ipsa plus lucratur, quantum ad præsens dico; fructum autem istum non gustabit in futuro arbor, id est, homo, quæ fructum bonum non fecerit in præsenti.

Item fructus dicitur à fruor frueris; & est frui, amore inhærere alicui rei, tantum propter semet ipsam; Christus autem, qui in sacramento nostra refectio est in via, fruitio erit in patria; eius fruitio facit beatum, & hanc fruitionem meretur, qui Christum ponit finem gaudij sui. Ideo dicitur in Psalmo 126. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filij, merces fructus ventris*, fructus enim consuete in cœna sumitur, quę est refectio, contra somnum; & Christus fructus est, quem in illa cœna vltima expectamus, de quo fructuabimus, sicut vulgariter solet dici; post fructum non solet apponi ferculum aliud, neque comestio, sed post cœnam. *Cum* ergo Christus *dederit dilectis suis somnum,*

num, ecce hereditas Domini, quæ etiam merces filij est, quam dabit Dominus fidelibus suis, & dat quotidie, non aliam scilicet, quam seipsum, qui fructus ventris est benedicti. O hereditas! nec decessione Patris obtenta, nec successione transmittenda ad posteros, nec inter fratres diuidenda, nec angustior multitudine cohæredum Hęc est hereditas præclara, de qua Psalmo 15 *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara est mihi*, vere præclaram habet hereditatem, cuius Deus est hereditas. Qui Deum possidet, à Deo possidetur. Qui terram accipit in hereditatem, obscuram habet hereditatem, & illi ceciderunt funes in obscuris. Maledicta hereditas, quia illi maledixit Deus Genes. 3. *Maledicta terra in opere tuo*; & quia *ad hanc festinatur in principio*, ideo hęc *in nouissimo benedictione carebit* Prou. 20. Et nota quod dicit *in principio*, id est, qui terrenam hæreditatem præponit cœlesti. Item hæc est hereditas de qua Dominus dicit Eccli. 24. *Hereditas mea super mel, & fauum.*

Fructus virginis Mariæ proprietates.

Fructus autem iste miri est odoris, optimi coloris, & viuifici vigoris; odore alliciens, sapore reficiens, colore iucundans, vigore corroborans; tactu lenis, aspectu delectabilis, gustu suauis, durabilitate perennis &c. Hunc appetit esuriens sine tormento, manducat sine fastidio, ipso satiatur sine superfluo, per eum sanatur sine recidiuo. Fructus optimus, & sapidissimus, suauissimus, & iucundissimus, omne delectamentum in se habens, & omnis saporis suauitatem; his tamen qui gustauerunt, quoniam suauis est Dominus. Sapit quidem pro diuersitate gustantium, alijs manna propter dulcedinem, alijs fauum propter contemplationem, alijs butyrum propter deuotionis pinguedinem, alijs panem propter fortitudinem, alijs vinum propter compunctionem, alijs oleum propter consolationem, alijs lac propter humanitatem, alijs mel propter diuinitatem, alijs lignum propter æternitatem, & huiusmodi. Hic est fructus ligni vitæ, id est, Beatæ Virginis, qui creuit in paradiso, id est, in virginali vtero, de quo qui digne comederit, mortem non gustabit in æternum, vnde dicit Ioan. 6. *Caro mea vere est cibus* &c. Hic latuit sub flore virginitatis in conceptione; apparuit in natiuitate; matuiuit in prædicatione; collectus est in arbore crucis in passione. Isai. 53. *Quia abscissus est de terra viuentium.* Hic fructus apparuit candidus in natiuitate, per virginitatem, & innocentiam; viridis in æternorum promissione; splendidus in transfiguratione rubicundus in passione; pallidus, & discolor in sepulchro.

Benedictus fructus ventris tui. Quomodo autem fructus huius sentiatur dulcedo, docetur Cantic. 2. vbi dicit fidelis anima, *Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo*: vmbra Christi proprie est eorum imitatio, quæ fecit in passione, quando scapulis suis cruci affixis obumbrauit ecclesiæ, vt feruorem paternæ iracundiæ eidem temperaret. In hac vmbra vita est animæ; extra hanc vmbram sola mors. Thren. 4. in fine dicitur Christo. *In vmbra tua viuemus in Gentibus*. Et bene dicit *in vmbra*, quæ respectu corporis sola quædam apparentia est. Similiter quidquid boni facere posset optimus homo pro Deo, respectu eorum quæ Deus fecit pro homine, nihil est, nec vmbra quædam pertenuissima. Quantum etiam distat res ab vmbra; tantum à passionibus nostris, quas pro Deo sustinemus, distat passio Christi, si eius circumstantiæ diligenter notentur. Bene autem passio Domini fecit vmbram; in qua concurrerunt obscuritas pœnæ, & claritas pietatis. Sedere autem sub hac vmbra, est requiscere in imitatione Dominicæ passionis, vbi tria inueniuntur, Odor, Protectio, & Refrigerium, Odor lætabundum, protectio securum, refrigerium facit quietum. De *odore* dicitur sponso Canticorum quarto, *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata*. Ibidem. *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris*. Quære infra de delectationibus horti. Item Beatus Ioannes Euangelista visitatus à Christo, dixit ei, Odor tuus concupiscentias in me excitauit æternas. Item Eccli. 24. *Quasi balsamum non mixtum odor meus*. De *protectione* in Psal. 16. *Sub vmbra alarum tuarum protege me, &c.* Item Psal. 56. *in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.* Alę Christi virtutes, quibus volauit ad Cœlum; vel alæ eius brachia extensa in cruce, de quibus dicitur Malach. 4. *Sanitas in pennis eius*. De *refrigerio*. Ierem. 6. *Interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, &c. & inuenietis refrigerium animabus vestris*. Hæc via Christus Dominus. Dicit ergo fidelis anima, *Sub vmbra illius quem desideraueram*. Sed ecce duo necessaria volentibus sentire fructus huius dulcedinem, & communicare ei ad salutem, scilicet passionis imitatio, vnde *sub vmbra illius sedi* lętabunda, secura, & quieta, & desiderio intenso, vnde dicit *desideraueram*. Item in sessione notatur requies, vt quiescas peruerse agere, Isaiæ primo. quia prius necesse est cessare à peccato. In sedendo inferior pars corporis, versus terram, quiescit, pars superior, versus cœlum, laborat, & mouetur. Sedere ergo est quiescere ab appetitu temporalium, & laborare pro æternis; vt sic sentiatur dulcedo fru-

Fructus huius dulcedo quomodo percipitur.

Tria in Passione Christi inueniuntur.

Lib. 12. particula 2.

cedo fructus huius, vnde sequitur *Et fructus eius*, id est, corporis, & sanguinis eius perceptio, qua reficimur, & sustentamur in via peregrinationis nostræ. Vel *fructus*, id est, efficacia sacramenti *dulcis gutturi meo*, id est, intimæ affectioni animæ meæ. Et bene dicitur *gutturi*, per quod vox transit, vt qui hanc dulcedinem sentire desiderat, priusquam ad hoc sacramentum accedat, confessus fuerit peccata sua, vt *in voce exultationis, & confessionis sit sonus epulantis* Psalmo 41. Item Oseæ 14. in fine, *Sedentes in vmbra eius*, vt supra, *viuent tritico, & germinabunt quasi vinea. Viuent tritico*, id est, corpore & sanguine Christi *viuent* hic per gratiam, & per gloriam in futuro. Septuaginta dicunt *inebriabuntur tritico, & germinabunt quasi vinea*, Christum scilicet, qui est vitis vera, in suis operibus humiliter imitantes; humilitas enim in germine designatur. Alioqui nisi prius sub vmbra isti sederint, per imitationem eorum, quæ gessit Christus in carne, & sequelam vestigiorum, quæ calcauit in cruce, hoc fructu, & hoc tritico morientur; quia cœlestis panis non est sanus nisi sanis. Vnde quidam. *In Domini mensa, quod tractas, sedulo pensa; viuere, siue mori confert, quod porrigit ori; viuere per caussam mori per occasionem.* Necessarium est etiam desiderium, scilicet veniæ, gratiæ & gloriæ; vnde dicit, *desideraui* Iob. 3. *Ante quam comedam, suspiro*, desiderando scilicet hæc tria, &c. Hoc autem desiderium digna comestio fructus huius suscitat, & inflammat, vnde ipsemet dicit Eccli. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient*; nec pertinet ad guttur Ecclesiæ, qui hunc fructum non esurit. Item *fructus eius dulcis gutturi meo*, dulcis enim est fructus hic in ore prædicantibus, dulcior in palato meditantibus, dulcissimus in gutture gustantibus.

CHRISTVS EST dulcis.

Christus Mariæ fructus quomodo dulcis.

IN *verbo* vnde Psalmo 118. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua*, &c. Item Ioannis 6. dicit Petrus hanc degustans dulcedinem, *Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes.*

In exemplo Math. 11. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.*

In promisso, Apocal. 2. *Vincenti dabo manna absconditum.*

In iugum imponendo, Matthęi 11. *Tollite iugum meum super vos* &c. *iugum enim meum suaue est* &c.

In operatione, Quia per eum *cæci vident, claudi ambulant* &c. Matthæ 11.

In peccatorum dimissione. Ezech. 18. *Quacumque die peccator conuersus fuerit*, &c. *iniquitatum eius non recordabor.*

In filiorum flagellatione. Vnde Psalmo 22. *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Item Psalmo 102. *Quomodo miseretur Pater filiorum* &c.

Tandem sentietur dulcissimus in prœmij retributione, quando cibabit nos seipso, qui est *manna absconditum* Apo. 2. *Et torrente voluptatis suæ potabit nos* Psalmo 35.

ITEM CHISTVS EST dulcis.

GVstui, primæ Petri. 2. *Si tamen gustastis quoniam suauis est Dominus.*

Tactui, 2 Regum 23. *Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus*, quo nihil mollius dum tangitur.

Auditui, quia ipse *verbum dulce quod multiplicat* amicos, Patri scilicet Eccli. 6 *verbum* scilicet bonum & suaue.

Olfactui Eccli. 49. Memoria Iosiæ in compositionem odoris &c. Iosias Christus.

Visui, primæ Petri. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere.*

Intellectui, quem illuminat, cum sit veritas.

Affectui, quem pascit, cum sit charitas.

Item de benedictionibus huius fructus benedicti, dicit Propheta Deo Patri Psal 20. *Domine præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis*, &c. Bene dicitur, *præuenisti*, quia has benedictiones ei ante ortum dedit.

Benedictiones huius fructus.

Prima benedictio. *Immunitas peccati*, & impotentia peccandi: caruit enim originali, quod probat Matris virginitas; & actuali, quod Patris diuinitas; ideo vocat eum Petrus primæ Petri 1. *Agnum immaculatum*, quia caruit macula originali, & *incontaminatum*, quia caruit omni contagio actuali. Ideo dicitur candelabrum Exodi 37. & Exodi 25. *Facies candelabrum ductile de auro mundissimo, & pones in eo lucernas septem*. Christus recte dicitur *candelabrum*, quia Ioannis 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; *ductile* non fusile, quia non semine hominis transfusum, sed opere Sancti Spiritus deductum; *ex auro mundissimo*, id est, ex purissimo Virginis sanguine, qui fuit aurum mundum in sanctificatione, mundius in Spiritus Sancti superuentione, mundissimum in filij Dei conceptione, quę *ignis consumens est*. In filij enim Dei conceptione, ita perfectissime purgata est Mater, vt nec etiam venialiter postea posset peccare; ideo caro eius, & sanguis dicuntur aurum mundissimum. *Et pones in eo septem lucernas*, id est, septem dona Spi-

INCIPIT LIBER SECVNDVS HABENS SEPTEM PARTICVLVS.

IN prima agitur de quadraginta specialibus causis, quare Mariæ seruiendum. In secunda agitur, quomodo ipsa nobis seruiuit in filio. In tertia quomodo ipsi seruiendum de corde. In quarta, quomodo ipsi seruiendum de singulis membris & sensibus. In quinta, quomodo ei seruiendum de ore & labijs. In sexta distinguitur, quę proprietates necessariæ sint, volentibus ei seruire ad benèplacitum suum. In septima agitur de festo æternitatis, ad quod homo redijt per Mariam & partum ipsius.

PARTICVLA PRIMA DE CAVsis quare *Maria seruiendum.*

Causæ multiplices ob quas Mariæ seruiendum.

CAusa multiplici, seruire Dei genitrici Debes, dum viuis, post mortem viuere si vis.

Prima, quia filius Dei, cuius omnis actio christiani est lectio, honorat & magnificat matrem suam, iuxta quod præcipitur, Exodi 20 *Honora patrem tuum, & matrem tuam, &c.* Mater enim Christi per naturam, mater est populi christiani per gratiam; ideo de matre sua dicit ipse Christus, Isaię cap. 60. *Domum maiestatis meæ*, scilicet Mariam, *glorificabo.* Et paulo post, *Locum pedum meorum glorificabo.* Caput Christi, diuinitas, 1. Corinthiorum 11. *Caput Christi Deus.* Pedes quibus venit ad nos, humanitas, cuius locus vterus virginalis; quem scilicet locum, prout possumus, debemus honorare; quia omnia bona veniæ, gratiæ, & gloriæ nobis inde affluxerunt, & affluunt incessanter. Eccle. 1. *Ad locum, vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant*, id est, reuerti debent per iugem recordationem, per debitam venerationem, per gratiarum actionem, & hoc vt iterum fluant.

Secunda, quia Spiritus sanctus Mariam præcepit honorare, Psalmo 98. *Adorate scabellum pedũ eius, quoniam sanctum est.* Quære titulo quod Maria dicitur scabellum. Hoc scabellum ad litteram adorauerunt tres Magi, adorantes matrem cum filio, Matt. 2 Honorare siquidem Mariam, thesaurizare est sibi vitam æternam. Eccli. 3. *Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam*, id est, Mariam, ad Ephesios 6. *Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram.* Pater noster Christus, qui genuit nos secundum quod Deus. Vnde Iacobi 1. *Voluntariè genuit nos. &c.* & secundum quod homo, peperit nos mirabiliter in doloribus passionis. Vnde Ioan. 16. *Mulier*, id est, humana Christi natura, *cum parit tristitiam habet, &c.* Vnde dixit Matth. 26. *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Mater nostra Maria, quæ licet non nisi vnicum filium carnaliter genuit, in eo tamen spiritualis mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorũ *primegenitus* Christus, ad Romanos 8. Vnde titulo quod Maria mater & multa inuenies huiusmodi.

Lib. 10. *Lib. 6.*

Tertia, quia quicquid reuerentiæ & honoris matri exhibetur, totum redundat in filium, & è conuerso. Vnde Eccli. 4. *Qui seruiunt ei obsequentes erunt sancto*, id est, Christo, qui est *Sanctus sanctorum.* Daniel. 9. *Et eos qui diligunt eam, diligit Deus.* Sicut enim qui non honorificat filium, non honorificat Patrem qui misit eum; sic è contrà, non honorificat filium, qui matrem non honorificat, quæ genuit illum. Hieronymus Nimirum honor maternus eius est, qui natus est ex ea. Idem. Nullus honor matris alius est, nisi cũ ille iure honoratur qui nasci dignatus est ex ea. Idem. Nulli dubium quin totum ad gloriam Christi pertineat, quidquid dignę genitrici eius impensum fuerit, ac solemniter exhibitum. Beatus Bernardus. Non est dubium, quidquid in laudibus matris proferimus, ad filium pertinere, & rursum, cum filium honoramus à matris gloria non recedimus. Ad hoc designandum, beata

In sermone de Assumptione Marię tom. 9.

Homilia 4. super Missus est.

vnitate personæ. Vnde Psalmi 64. *Beatus quem e.* A *legisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis*, id est, communicabit tecum in proprietatibus. Hester enim interpretatur abscondita vel eleuata in populis.

Fuit etiam Dominus cum ea, *sicut Dominus cum Ancilla*, si enim *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, Psalmo 143. quomodo non est beatissima, cuius Dominus filius eius? Pluribus etiam alijs modis, & in pluribus locis, & factis B fuit Dominus cum ea, *fuit enim cum ea in exilio*. Matth. 2. *Tolle puerum & matrem eius & fuge in Ægyptum*, & ideo certe modo est ipsa cum eo in solio & regno: Vnde Psalmo 44. *Astitit regina*, &c. *quia si compatimur & conregnabimus*, 2. Timot. 2. Ad vltimum *Fuit Dominus cum ea*, & ipsa cum Domino in eodem labore, & in eodem opere nostræ redemptionis. Mater misericordiæ, Patrem misericordiarum adiuuit in opere nostræ salutis. vnde prædictum erat Genes. 2. de prima C Muliere, *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium, &c.* illa enim litteralis Eua viro suo nō fuit in adiutorium, sed in destructorium magis; hæc autem in adiutorium, quia in manu fœminæ tradidit Dominus Cisaram, id est, Diabolum Iudic. 5. & *Vna Mulier Hebræa fecit confusionem in Domo Nabuchodonosor*, Iudith. 14. Quære titulo quod Maria mulier, Quid ergo est quod Dominus dicit Isai. 63. *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum?* Verum est, Domine, D quod non est vir tecum, sed mulier vna tecum est, quę omnia vulnera, quę tu suscepisti in corpore, suscepit in corde; & sicut lancea militis perforauit latus tuum, Ioan. 19. ita gladius doloris eius animam pertransiuit, Lucæ 2. Et sicut tu, non quod voluisti, sed quod Pater tuus voluit, sustinuisti, Matthæi 26. sicut prędixeras, Ioan 6. *Descendi de Cælo, non vt faciam voluntatem meam, &c.* ita ipsa, non quod ipsa voluit, sed quod tu voluisti, sustinuit tecum: quia sicut tu E salutem humani generis in cruce sitiuisti. Ioan. 19. sic & ipsa sitiuit. Stabat enim iuxta crucem sicut dicit Ambrosius, non vt dolorem filij considerarет, sed vt salutem humani generis expectaret. Sic ergo patet, quod in omnibus fuit Dominus cum ea, & ipsa cum Domino.

Et alijs multis modis.

Lib. 6.

Ambrof. epistol. 25. in fine to. 5.

Dominus tecum, Cant. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles. Montes* vel *colles* Angeli sunt; salijt ergo Christus in montibus, hoc est in Angelis, & sicut vnus ex illis missus est ad sa- F lutem nostram: *Omnes enim spiritus administratorij sunt*, ad Hebræ. 1. *Transilijt colles*, id est, minores Angelos superauit, alacritate, & humilitate ministrandi: qui non solum venit, *ministrare*, sed etiam *dare animam suam redemptionem pro multis*, Matth. 20. quod nullus fecit Angelorum. Denique *transilijt* Gabrielem, & præuenit ad Virginem, ipso etiam Angelo attestante, qui ait, *Dominus tecum*. Nec dixit Dominus meus venit, prępara illi hospitium, sicut dicere solent alij præcursores; sed hospitium pręparatum inueniens, & Dominum pręuenisse eum, dixit, *Dominus tecum*: quia quem modo in Cœlo reliquerat, repperit apud eam. Beatus Bernard. Victus es, ô Archangele, transilijt te, qui præmisit te.

Homilia 3 super Missus est.

Aliter, *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles*, Montes Patriarchæ & Prophetæ. Saltus eius sunt: quia *Abraham genuit Isac*, ecce vnus saltus; *Isac, Iacob*, ecce saltus secundus; *Iacob, genuit Iudam*, ecce saltus tertius, & sic de alijs. Ad vltimum fecit magnum saltum cum dicitur, *Iacob, genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*. Matth. 1. & sic venit saliens in montibus, id est, in Patriarchis & Prophetis, sed transilijt colles, id est, Angelos, quos nusquam apprehendit, ad Hebrę. 2. Et nota, quod in quolibet saltu relinquebat aliquod vestigium, sicut mos est salientium; in Abrahā fidem, in Isaac spem, in Iacob charitatem, & sic de alijs. Causam autem huius tantæ festinantiæ assignat Maria Cantic. 1. dicens, *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*, Verba sunt Beatę Marię de sua humilitate, quę effudit deuotionem suam vsque ad cœlos ascendentem, & Dei filium vsque ad terram inclinantem, qui in altis habitat & humilia respicit; nec dicit Cedrus, vel Cypressus, vel quæuis arbor alta, quæ cæteras designat virtutes; sed Nardus, id est, humilitas. Dicit ergo, *Dum esset, Rex*, id est, Christus, qui regit omnia, *in accubitu suo*, id est cum adhuc esset filius in sinu Patris, nondum factus visibilis; vel, *in accubitu suo*, id est in excelso Cœlorum habitaculo (& nota quod nominat Regem, non sponsum, quia nondum celebratę erant nuptię in Cana Galileæ, id est, in vtero Marię) *nardus mea*, id est, deuotio humilitatis meæ, *dedit odorem suum*, id est, placuit altissimo: cuius suauitatis odor, non solum mūdum circumquaque perfudit, sed etiam totam supernam ciuitatem aspersit, vsque ad nares Domini perueniens, & vsque ad illum, qui in sinu Patris diu exspectauerat, & desiderauerat hunc odorem; quia in aliquo Angelorum talem non poterat inuenire. Laudabilius enim est in carne fragili, vitam Angelicam ducere, quam esse Angelum, sicut dicit Hieron. Vel *dedit odorem suum*, id est, pręcipuum, vsque in accubitum paterni solij. Odor autem huius nardi, fuit eius humilis virginitas, & virginalis humilitas; quo odore suauissimo Dei filium illexit & totum rapuit, qui illectus, & totus raptus de sinu patris, salijt in vterum matris, & à summo Cœlo egressio eius: quia sicut dicitur Sapientię 18. *Omnipotens sermo tuus Domine exsiliens de Cælo à regalibus sedibus venit*. Nec solum in ventre eius

Simile quid habet ferm. de Assumptione to. 9.

tre eius odorem virginitatis, sed & in mente odorem humilitatis reperiens, & his odoribus odorem suæ diuinitatis admiscens, de Ancilla fecit sponsam, & de creatura genitricem. Sic nimirum humilitas Mariæ regem Cœli attraxit ad terram, & velut aquilam odore prędæ concupitæ illectam, carni immaculatissimę copulauit: ascendente fumo aromatum, id est, virtutum eius, in conspectu gloriæ magni Dei, inuenit gratiam coram oculis Domini; clamantibus, qui circumstabant, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus &c.* Cant. 3 statimque rex egrediens de loco sancto suo, & de excelso cœlorū habitaculo prosiliens, exultauit vt gigas ad currēdum viam, & nimio peruolans desiderio, præuenit nuntium suum ad Virginem, quam elegerat, quam amauerat, cuius decorem concupierat; & quasi vnicornis mansuetissimus in sinu virginis se recepit, deposita iracundiæ feritate, quam propter peccatum primorum Parentum, ad genus humanum vsque tunc habuerat. Quem prospiciens à longe venientem, gratulās & exultans ait Ecclesia, *Ecce iste venit saliens in montibus, &c.* vt supra. Ideo dicitur Dominus tecum.

Item de hac attractione dicitur Iob. 28. *Trahitur sapientia de occultis*; tracta enim est sapientia, quæ est filius Dei, de sinu Patris, id est, de illis occultis, ad quę nulli creaturę patebat accessus, quasi quibusdam funibus vel intimis desiderijs, lacrymis & suspirijs sanctorum antiquorum. Vnde dicebat Moyses Exod. 4. *Obsecro Domine mitte quem missurus es*, & Dauid, Psalmo 143. *Emitte manum tuam de alto &c.* & Isaiæ 64. *Vtinam disrumperes Cælos & descenderes*; Sed Maria quæ magis dilexit, profundius suspirauit vehementius desiderauit, ipsa fortius traxit dicens, *Osculetur me osculo oris sui*, Cant. 1. ideo dictum est ei Lucæ 1. *Ne timeas Maria*, inuenisti quod quęrebas. Non dico tamen quod auderet petere, quod filius Dei incarnaretur in ea.

Item *Dominus tecum* istud dictum est, sicut vulgariter solet dici maior persona comedere cum minori, ad cuius declinat hospitium, vt cum eo sumat cibum; sic Dei filius in sua incarnatione declinauit in hospitium vteri virginalis, vnde carnem assumens, virgineis vberibus lactabatur, & virgineis manibus cibis corporalibus pascebatur Isai 7 *Butyrum & mel comedet.* Item Cātic. 5. & 2. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, qui pascitur inter lilia.* Ibi dicit Beatus Bern. *Manus Mariæ quadam lilia candidissima sunt. nec causabitur liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid inter manus Mariæ inuenerit.*

Dominus tecum, in his duobus verbis, notatur Marię dignitas, & dominiū super filium suum. Cum enim de omnibus cæteris sanctis dicatur, & magnum sit eis, esse cum Domino, vnde & Enoch dicitur ambulasse cum Deo, Genes. 5. quod faciunt qui eius per omnia obediunt voluntati: Maria maius aliquid cæteris hominibus sanctis sortita est, vt non solum ipsa subijceretur voluntati Domini, sed etiam Dominus voluntati ipsius, vt per hoc merito diceretur Dominus esse cū ea. Beatus Bern. An non Deū & dominum Angelorum, Maria suum audacter appellat filium dicens, fili quod fecisti nobis sic? quis hoc audeat Angelorum? sufficit eis, & pro magno habent, quod cum sint spiritus ex conditione, ex gratia facti & vocati sunt Angeli. Vnde Dauid, qui facit Angelos suos spiritus &c. Maria vero matrem se agnoscens, maiestatem illam, cui illi cum reuerentia seruiunt, cum fiducia suum appellat filium. Nec dedignatur vocari filius, qui subditus esse dignatus est; nam paulo post subdit euangelista, *& erat*, inquit, *subditus illis*, quis quibus? Deus hominibus, Deus, inquam, cui Angeli subditi sunt, cui principatus & potestates obediūt subditus erat Mariæ, nec solum Mariæ sed etiam Ioseph propter Mariam. Et ideo ad interpellationem Matris, distulit vsque ad triginta annos negotium, quod iam inceperat duodennis, Ideo Cant. 8. dicitur, *Innixa super dilectum suum*, quasi superior dilecto. Item Cant. 2 dicit ipsa. *Dilectus meus mihi*, subditus scilicet, & obtemperans, & obediens, sicut Matri; *& ego illi* obtemperans, & obediens sicut filia Patri, sicut Ancilla Domino, sicut creatura creatori.

Item contra hoc, quod dictum est Euæ merito transgressionis suę, *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui* Gen. 3. dictum est Marię, *Dominus tecum*, merito gratiæ quam inuenit. Ad hoc etiā facit, quod solium Salomonis dicitur habuisse scabellum. Quęre de solio infra. Item Magister Hugo de sancto Victore super illud Ioan. 2. *Deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum, Vinum non habent*, Non dixit: peto vt defectum poculi, vinum creando aut commutando suppleas, sed hoc Maternæ reuerentiæ priuilegium deb[illegible] existimauit, vt quidquid vel innuendo se velle significaret, pati à filio repulsam non debuisset. Et hoc quidem iustum fuerat, si tale aliquid ab eo petiuisset, quod ille facere posset secundum naturam, quam ab ea acceperat, Nunc autem quodammodo iuste reprehenditur; quia ab ea natura, quam non dederat, obedientiam in miraculo exigebat. Et dicitur ei. Quid mihi & tibi est mulier? miraculum enim facere, Dei est virtus, non hominis; & ideo cum à matre Christus homo de miraculo requiritur, idem non quasi homo, sed quasi Deus, mulierem non matrem de præsumptione causatur. Maria enim à Christo non quasi mater exigere à filio, sed quasi mulier (si necesse fuisset) miraculum humiliter postulare debebat

Margin notes: Homilia 1. super Missus est. — Cantor Parisiensis. — Sermone in natiuitate Marię de aquæductu. — Nicolaus Tornacensis. — Lib. 10. Hugo libro de modo orandi cap. 5. tom. 2.

bebat à Deo.

Dominus tecum, qui igitur quæris saluatorem, quære ipsum cũ ea, unde de Magis dicitur Math. 2. *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius* & cetera, vt cum ipsa semper quærendus nobis ostenderetur. Dicitur etiam Dominus frequenter in scriptura cum illis esse, quos iuuare paratus est, & vota eorum, & desideria adimplere, vnde Ezech. 3. *Manus Domini erat mecum confortans me*, & Lucę 1. de Ioanne Baptista, *Etenim manus Domini erat cum illo*, & Math. vltimo in fine, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Implora igitur beatam virginem in omnibus orationibus tuis, nec desperes aut diffidas de impotentia auxiliandi: quia Dominus est cum ea; & ideo quotiescumque ipsa voluerit iuuare te, Deus cum ea est vt & possit.

Dominus tecum, quo solo comite qui caruerit, quantamcumque turbam hominum secum habuerit, væ illi. Eccle. 4. *Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem*; solus enim comes est iste, qui possit subleuare cadentem.

CAPITVLVM VI.

Maria quomodo benedicta in mulieribus

Benedicta *tu in mulieribus*, vel *inter mulieres. Benedicta*, id est, ore omnium fidelium collaudata. Cum dicatur Eccli. 25. *Non est malitia super malitiam mulieris*, eo gloriosius est, quo rarius, inter mulieres inuenitur aliquam benedictam. Dicitur ergo: *Benedicta tu, &c.* Et nota quod illud *tu* discretiuum est, & exclusiuũ; quia in sola Maria benedicta, simpliciter nihil de maledictione matris, aut virginis reperitur, vnde & congrue dictum est ei. *Aue*, id est, sine væ duplicis maledicti: nam maledicta est sterilis, quæ non parit, scilicet virgo; & maledicta quæ parit, scilicet Mater, quoniam parit in dolore. Maria autem vere est benedicta, habens benedictionem fœcunditatis in conceptu, & benedictionem lætitię in partu; excluso ab ea, tam doloris, quam sterilitatis maledicto. Item postquam dictum est ei *Aue*, subiungitur *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*; & hæc tria respondent tribus principalibus virtutibus Marię *gratia plena*, merito humilitatis, quæ erat quasi vas vacuum, & ideo meruit impleri, maximè cum esset mundum: quia virginitas socia fuit humilitatis, humilitas enim sensus est propriæ vacuitatis, sicut dicit Augustinus, vasa vero vacua replet oleo gratię verus Helizeus 4. Reg. 4. & ideo Maria, quæ vas vacuum exhibuit, illud plenum meruit reportare. Iacob. 4. Dominus *superbis resistit, humilibus dat gratiam*; *Dominus tecum*, merito solitudinis, quam summe diligebat, Vnde ab Angelo sola inuenta est in conclaui, quãdo ingressus est ad eã; *Benedicta tu*,

Tria verba quibus principalibus Mariæ virtutibus respondent. Dicitur gratia plena ob Humilitatem. Augustin.

Dominus tecum ob Solitudinem.

A merito virginitatis, cuius votum prima emisit, & cuius amore maledictum legis contempsit. Dominus enim vacuos replet, solitarios comitatur, maledicta hominum pro amore eius contemnentibus, dat benedictionem pro maledictione. Vnde *maledicent* scilicet amatores mundi, *illi*, id est, iusto, *& tu* Domine *benedices*, Psalmo 108. Econtrario plenos euacuabit, Iob. 20 *Diuitias quas deuorauit euomet, & de ventre eius extrahet* B *eas Deus*. Comitatos à turbis solitarios faciet, Vnde dicitur Lucifero superbo Isai. 14. *Quasi cadauer putridum non habebis consortium, neque cum alijs eris in sepultura.* Quærentes ab hominibus benedici, maledicet Lucæ, 6. *Væ cum benedixerint vobis homines, &c.* Contrà hæc tria elegit sibi Dauid, solitudinem, vacuitatem, maledictionem. Vnde allegat, *Respice in me & miserere mei, quia vnicus*, id est, solitarius, *& pauper*, id est, vacuus *sum ego*, Psalmo 24. Pauper dicitur quasi parum habens C in pera. Et maledici elegit 2. Reg. 16 dicens de Semei, *Dimittite eum vt maledicat mihi, si forte Dominus respiciat afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna*: quasi diceret Domino, Solitarium comitare, vacuum reple, benedic maledictum; & in tribus his Maria vera Dauid filia comprobatur. In his etiam tribus, tria nobis ęmulanda pro modulo nostro proponuntur, vt hæc tria à Domino consequi mereamur, *Humilitas*, vt gratia impleamur, quia D *Deus humilibus dat gratiam*, Iacobi 4. *Amor solitudinis* & bonę singularitatis, vt Dominum comitem habeamus. Solus erat Moyses quando Dominus apparuit ei, Exod 3. solus Helias 3. Reg. 19. sola Agar, Gen. 16 quando eis apparuerunt Angeli. *Castitas*, cuius amore contemnenda sunt hominum maledicta, vt benedicamur à Domino; hoc est vt gratiam Domini consequamur, vt ab eo dirigamur, vt hominibus vtiles efficiamur. *Dominus tecum* ponitur in medio, qui E gratiam conseruat interius, & benedictionem spiritualis fœcunditatis operatur exterius. Recte ergo postquam dicta est *Gratia plena* subiungitur *Dominus tecum*, quia sicut sine Domino nihil facere possumus, aut habere; sic nec sine eo habita custodire. Ideo post gratiæ donationem, necesse est vt Dominus sit nobiscum, & nobiscum custodiat quod nobis solus dedit.

Benedicta tu in mulieribus, vel *inter mulieres* vt *inter* dicat medium participatione: quia virgo F cum fœcunditate, & mater cum virginitate. Ipsa enim erat mulier sexus conditione, & futura mulier partus fœcunditate, nec tamen propter hoc incursura maledictionem, sed magis consecutura benedictionem. Audito tamen hoc verbo, *Benedicta tu in mulieribus, turbata est*: quia in virginibus benedici semper optabat, & ideo *cogitabat qualis esset ista salutatio*, quę ab initio videbatur esse suspecta. Et vbi in promissione filij manife-

Benedicta tu ob Virginitatem

Tria nobis ęmulanda in Maria Humilitas

Solitudo.

Castitas.

Benedicta tu ob Virginitatem.

manifestum patuit virginitatis periculum, vltra non potuit dissimulare quin diceret, *Quomodo fiet istud &c.* vel etiam ideo turbata est præ admiratione, quia sciebat omnes mulieres maledictas esse in matre sua Eua; & ideo audiens se in mulieribus benedici, turbata *cogitabat qualis esset ista salutatio*, quæ & mulierem dicebat, & benedictam. Vel *inter mulieres*, id est, super mulieres, quia opera meliora fuerunt in ea, quam in cæteris; virgo enim peperit, Patrem suum genuit, portantem se portauit, nutrientem se lactauit; B vacua & plena; humilis & sublimis; pauper & diues in vnum fuit, quod ante eam in nulla muliere inueniri potuit. Nec solum *Benedicta inter mulieres* tantum, quia hoc parum videretur, sed inter mulieres benedictas, singulari benedictione insignis, & benedicta. Vnde de ea dicitur Eccli 24. *In multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur:* In ipsa enim sola inuenta est fœcunditas cum virginitate, quę duo antea nunquam pacem habuerant, vnde quidam. *Partus & integritas discordes tempore longo, Virginis in gremio fœdera pacis habent.* Item ideo dicta est *Benedicta in mulieribus*, non tantum quia sola sine concupiscentia concepit, & sine dolore peperit, sed quia præ omnibus in prole multiplicata est. Etsi enim carnaliter vnicum genuit filium in eo tamen spiritualis mater effecta est, magnæ multitudinis filiorum, quorum Christus primogenitus est, vnde signanter dictum est, Lucę 2. quod *peperit filium suum primogenitum*, D & ad Rom 8. *vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Item per hoc quod dicta est *Benedicta in mulieribus*, designatur pretium Marię, quę est Mulier fortis, de qua dicitur Prouerb. 31. in fine. *Procul & de vltimis finibus pretium eius*; quia enim pro amore virginitatis contempsit maledictionem qua maledicebatur sterilis in lege, ideo meruit benedici. *Benedicta tu in mulieribus*, id est, prę omnibus mulieribus, dicit Glosa, & hęc Glosa, textus est in Iudith. 13. vbi dicit ei E Ozias princeps popu'i Israël. *Benedicta tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram.* Iudicum 5. *Benedicta inter mulieres Iahel.* Hester secundo dicitur quod Hester *habuit gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & quod dilexit eam* Assuerus *plusquam omnes mulieres*. Maria ergo dicitur benedicta in mulieribus, Iudith præ mulieribus, Iahel inter mulieres, Hester inuenit gratiam & misericordiam super omnes mulieres, amata ab Assuero plusquam omnes mulieres, in quibus verbis signatur summa benedictio, & hæ tres mulieres Mariam expresse figurauunt. Accipiamus ergo totum, & dicamus quod ipsa fuit benedicta in mulieribus, & præ mulieribus, & inter mulieres, & super omnes mulieres. *Benedicta in mulieribus*, quia ipsa sola habuit quidquid

Tria nobis æmulanda in Maria Humilitas

Solitudo.

Castitas.

A boni fuit in mulieribus, sed *Benedicta præ omnibus mulieribus*, quia illa omnia habuit excellentius; *benedicta* fuit *inter mulieres*, quia ipsa sola illius maledictionis expers fuit, quam omnes mulieres in Matre sua Eua acceperunt; *benedicta* autem fuit *super omnes mulieres*, quia ipsa habuit, quod nulla alia vnquam accepit, scilicet quidquid boni fuit in mulieribus. Triplex autem bonus status fuit in mulieribus, quem Maria consecrauit; *Coniugalis, vidualis, virginalis. Virginalem* statum habuit ante desponsationem; *Coniugalem* post desponsationem; *Vidualem* post filij passionem: quia nisi defuncto Ioseph, non videtur quod commendaretur discipulo. Si enim ipsi credita est iuuencula, non videtur quod iam fere quinquagenaria ab eo tolleretur. Et ideo quamuis per multas, tamen per quatuor mulieres expressius figurata est, scilicet per *Iudith* viduam; per *Hester* coniugatam, per *Rachel* & & *Rebeccam* virgines, Sed quare per vnam vi- C duam, & vnam coniugatam, & duas virgines? Forte quia virgo ante partum, & virgo permansit post partum. Propter hunc triplicem statum dicitur ei Eccli. 24 *In Iacob inhabita*, id est, in coniugatis, qui sunt in lucta, quia *tribulationem carnis habent huiusmodi* 1. Cor. 7. *In Israël hereditare*, id est, in viduis, quæ enim vidua est, *cogitat quæ Dei sunt*. 1. Cor. 7. sed *in electis meis*, id est, virginibus, *mitte radices*, Sic ergo ipsa sola habuit quidquid boni fuit in mulieribus. Et notandum, quod quia illa nobilis virgo Israël futura erat Mater Dei, thalamus sponsi, dilecta dilecti, vnica vnici; ideo Dei filius singulariter immo mirabiliter in ipsa voluit operari, vt quæ pretium vniuersitatis debebat parere, cum statu quolibet vniuersitatis haberet aliquid commune, & cum coniugatis quidem commune habuit partum prolis; cum continētibus votum castitatis; cum virginibus perseuerantiam virginitatis; vt dum continentes, coniugatas & virgines, partu suo redimeret, simul & fructus trigesimus, sexagesimus, & centesimus prouenirer. Sed ô tu fidelis vir, qui de Beata Virgine sentis in bonitate non minorem in ea fructum trigesimum, quam sexagesimum, & centesimum intellige. Secure asseras, quod non plus meruit pariendo, quam virginitatem conseruando. Pro varia ergo in ipsa operatione Dei, fructus ei debitus variam sortitur, quantum ad ipsam, appellationem In alijs tamen non sic, quia neque continent sine difficultate, neque pariunt sine corruptione.

Triplex status bonus mulierum ductus in Maria.

Quare Maria cum quolibet bono statu mulierum habuerit aliquid commune.

Fuit etiam benedicta præ omnibus mulieribus, quia omnia illa habuit excellentius: omnes enim aliæ coniugatę habuerunt fœcunditatem cum corruptione; Viduæ fœcunditatem cum corruptione pręcedente; Virgines castitatem cum sterilitate. Ipsa vero sola separauit pretiosum à vili, quia habuit statum coniugalem, &

lem, & vidualem cum virginitate; & virginalem cum fœcunditate, & ideo benedicta præ omnibus mulieribus. Vnde & debet dici benedicta, & superbenedicta; benedicta ab Angelo; superbenedicta ab Elizabeth. Fuit etiam benedicta *inter mulieres*, quia sola expers illius maledictionis, quam omnes mulieres in Eua contraxerunt. Gen. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*, &c. A qua maledictione ipsa fuit immunis. Vnde Isai. vltimo. *Antequam parturiret, peperit, antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vnquam tale*, & ideo sola inter mulieres benedicta. Fuit etiam benedicta *super omnes mulieres*, quia nulla alia accepit vnquã quod ipsa habuit, scilicet, quod Virgo peperit; quod non tantum super omnes mulieres, sed super omnẽ naturam, & omnem intellectum fuit, scilicet quod Deum genuit. Sic ergo sola habuit omne bonum, quod in mulieribus fuit; sola nõ habuit maledictionem, quam omnis alia mulier habuit; sola habuit quod nunquam alia mulier habere potuit. Propter hoc notabiliter dicitur Lucæ 10. quod *Maria ista optimam partem elegit, optimam quantitate*, quia totum habuit; *optimam qualitate*, quia puriorem, & excellentiorem habuit; *optimam dignitate*, quia dignior pars intelligi non potuit. Hęc enim per se vera est de Beata Virgine, *Maria optimam partem elegit*, quia inter omnes, quæ vnquam partem acceperunt, hæc sola optimam partem elegit, & habuit. Deus autem nullam elegit, quia semper totum habuit in quantum etiam fuit filius Beatissimæ Virginis. Ecce illa quatuor, ex quibus integratur beatitudo sanctissimæ Virginis, quæ sunt *immunitas* ab omni peccato *Aue Maria*; *gratiæ plenitudo*, vnde *gratia plena*; *diuina societas*, vnde *Dominus tecum*; *prærogatiua* singularitas, vnde *benedicta tu in mulieribus*: quorum duo prima beatificant ipsam in se; alia duo in comparatione ad omnia, ad quæ contingit ipsam comparare: & hoc non est nisi ad superius; quia *Dominus tecum*, & ad inferius, quia *benedicta tu in mulieribus* quia mediante illa benedictione quam habuit in mulieribus, benedicta fuit ad omnia, ad quæ contingit ipsam comparare. Eo enim quod Deum genuit, Angelorum restauratorem, hominum redemptorem, dæmonum victorem, Beatam eam dicunt omnes generationes; & hoc est quod dicitur Iudith 15. in persona Mariç, *Tu gloria Ierusalem*, qua designantur Angeli, qui semper sunt in visione Dei, & pace. *Tu lætitia Israël*, per Israel animæ Beatorum, qui quandocunque fuerunt Iacob, id est, luctatores, nunc autem Israël, id est, videntes Deum facie ad faciem. *Tu honorificentia Populi nostri*. Per populum scilicet Iudæorum id est, confitentium peccata sua, & laudes Dei, & glorificantium Deum, animas Iustorum intelligo. *Quia fecisti viriliter*, vincendo Diabolum, sicut prophetatum erat Gen. 3. *Inimicitias ponam &c. Ipsa conteret caput tuum.* Aliter primum, scilicet, *tu gloria Ierusalem*, vox est Angelorum, quorum ruina per eam reparata est. Secundum scilicet, *tu lætitia Israel* vox est hominum, quorum tristitia per eam lætificata est. Tertium scilicet, *tu honorificentia Populi nostri*, vox est mulierum, quarum infamia per eam deleta est. *Quartum* scilicet, *quia fecisti viriliter*, vox est mortuorum existentium in limbo, quorum captiuitas per eam redempta est, & reducta. Aliter *tu gloria Ierusalem*, id est, innocentium. *Tu lætitia Israël*, id est, pœnitentium, *tu honorificentia* Populi nostri id est peccatorum. Hæc est ergo beata plenitudo, & plena beatitudo Dominę nostræ, quæ fons est, & origo totius nostræ beatitudinis; quidquid enim beatitudinis ab illo magno mari, id est, ab illa infinita bonitate Dei trinitatis, ad genus humanum peruenit, totum per eam venam defluxit, & ideo quidquid nobis mittitur de supernis, per gratiarum actionem ad eam referendum est, per quam mediatricem habemus procul dubio quidquid gratiæ obtinemus.

Maria quomodo optimam partem elegit.

Integra beatitudo B. Virginis in quibus fuerit.

Mariam quare beatã dicunt omnes generationes.

Quæ nobis per Mariã præstita.

Benedicta tu in mulieribus, id est, in matribus emollitis, & in Virginibus infœcundis; vel expressius inter mulieres, id est, inter Matres, & Virgines. *Sicut* enim lapis angularis, in duobus consistit parietibus, & inter duos parietes in vtroque stat pariete, sed nec totus in vno, nec totus in altero: sic Maria in numero Matrum est quoad fœcunditatem, & in numero Virginum, quoad incorruptionem; sed nec omnino in pariete Matrum, quia est incorrupta, nec ex toto in pariete Virginum, quia est fœcunda. Talem quippe decebat esse matrem Saluatoris, vt mediatrix mediatorem, lapis angularis lapidem pareret angularem. Iob 38. *Quis dimisit lapidem angularem?* quasi dicat, Quis de lapide angulari lapidem dimisit angularem? Christus mediator Dei, & hominum, lapis est angularis, in quem duæ concurrunt naturę, diuina & humana, stãs in vtroque pariete, quia Deus, & homo mediator Dei, & hominum 1. ad Timoth. 1. Iustus cum Deo; Mortalis cum hominibus; quem de matre Virgine nasci decuit, vt in matre mortali conciperetur mortalis, & in Virgine conciperetur Iustus. Necesse enim erat, vt quicumque per matris corruptionem conciperetur, ex peccato originali conciperetur iniustus, & hęc est *prima* caussa. *Secunda*, vt sicut primus Adam de terra Virgine factus fuerat; ita secundus Adam de Virgine homo fieret. *Tertia*, vt sicut per Euam Virginem facta fuit humani generis perditio, ita per Mariam Virginem fieret eiusdem reparatio. Vnde canit Ecclesia. *Paradisi porta per Euã cunctis clausa est &c. Quarta*, vt qui in cœlis habebat Patrem sine matre, haberet in terris matrem sine

Maria lapis Angularis.

Quæ mihi per Mariã præstita.

trem sine Patre; vt sic quasi duobus testibus probaretur Christi diuinitas, in matris virginitate, & Patris diuinitate. *Quinta* vt prophetiæ veritas respõderet Isa. 7. *Ecce virgo concipiet &c.* Beatus Bern. super missus est Gabriel homilia secunda, *Deus siquidem est* quem Virgo peperit, qui matrem suam singulari in cœlestibus donaturus gloria, singulari in terris præuenire curauit & gratia, qua videlicet ineffabiliter, & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porro Deum decebat huiusmodi natiuitas, qua non nisi de Virgine nasceretur; talis congruebat & Virgini partus, vt nõ pareret nisi Deum. Proinde factor hominũ vt homo fieret, nasciturus de homine, talẽ sibi ex omnibus debuit deligere, imo condere Matrem, qualem & se decere sciebat, & sibi nouerat placituram. Voluit itaque esse Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus; voluit & humilem, de qua mitis, & humilis corde prodiret, harum in se virtutum necessarium hominibus, saluberrimumque exemplum ostensurus. Dedit ergo Virgini partũ, qui ei iam ante & Virginitatis inspirauerat votum, & humilitatis prærogauerat meritum. Alioquin quomodo eam Angelus in sequentibus gratia plenam pronuntiat, si quippiam vel parum boni, quod ex gratia non esset, habebat. Vt igitur quę sanctum sanctorum conceptura erat, pariter & paritura, sancta esset corpore, accepit donum Virginitatis; vt esset & mente, accepit humilitatis. His nimirum virgo regia gemmis ornata virtutum, geminaque mentis pariter, & corporis decore præfulgida, specie sua, & pulchritudinem sua in cœlestibus cognita, cœli ciuium in se prouocauit aspectus; ita vt regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, & cœlestem nuntium ad se de supernis educeret.

Maria lapis Angularis.

Virginalis conceptio decuit Redemptorem

Et quod virginalis conceptio redemptorem deceret, dictum est Abraham, Gen. 15. cum reuersio seminis sui prædiceretur ei pro hoc verbo, *quarta generatione reuertentur huc. Prima* generatio fuit in Adam sine viro, & fœmina. *Secunda* in Eua, de viro sine fœmina. *Tertia* in nobis, de viro & fœmina. *Quarta*, scilicet Christi, sine viro, de fœmina. Et hæc singularis, nec alia poterat inueniri, quæ posset succurrere tribus primis, quæ perierãt; sed ista tres alias ad patriã de captiuitate reduxit. Igitur Maria recte dicitur benedicta *inter mulieres*, quia ipsa inter Matres, & virgines prudẽs mediatrix mirabiliter media, ab vtroque extremorum illud sumpsit, quod optimum erat, & pretiosum separauit à vili. Iere. 15. Et relicta sterilitate Virginis, & corruptione matris, assumpsit sibi integritatem de Virgine, & fœcunditatem de matre, vt esset integra, & fœcunda, & nec sterilis, nec corrupta.

Benedicta tu inter mulieres quasi media inter mulieres veteris testamenti, & mulieres noui. Mulieres veteris testamenti ad istam tendebant, sicut patet, cum omni affectu ad liberorum procreationem intenderent, vt ad illam peruenirent, quæ earum auferret opprobrium. Vnde & Rachel legitur dixisse Iacob. Gen. 30. *Da mihi liberos, alioquin moriar*, Mulieres noui testamenti ad eam respiciunt, quæ eis in exemplum proponitur, & quibus ipsa reddidit libertatem; ipsa enim triplicem statum bonarum mulierum significauit, bonum scilicet, meliorẽ, & optimum, id est, coniugium, viduitatem, & virginitatem.

Benedicta tu in mulieribus. Potest hoc dici eo modo, quo dictum est Gen. 27. *In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper, erit benedictio tua.* Ros cœli virginitas; pinguedo terræ fœcunditas. Per Mariam enim effusa est benedictio super mulieres. O quot eius auxilio & precibus, de maledictione ereptæ sunt, & quotidie eripiuntur!

Vel ideo *benedicta in mulieribus*, quod de alia non legitur, vt per hoc notetur, quod non solum inter mulieres gloriam habitura sit, sed etiam quodam priuilegio speciali, sibi mulierum dilectionem vindicauerit, & affectum: vtpote per quam euasit opprobrium sexus ille. Priusquam etenim Maria conciperet Saluatorem, opprobrium erat, & ignominia esse mulierem, propter proditionem primæ matris, similiter & esse hominem, propter latrocinium, & proditionem Adæ, filij enim eramus proditoris, & latronisse, vnde dicitur Isaiæ 1. *Principes tui*, scilicet Adam, & Eua, *infideles, socij furum*, id est, dæmonum. Et propter hoc clamabat genus humanum ad dominum saluatorem, sub typo septem mulierum Isaiæ 4. *Inuocetur nomen tuum super nos*, scilicet vt à Christo dicamur Christiani, *aufer opprobrium nostrum*. Opprobrium ergo primorum parentum per eam à nobis ablarum est, & insuper adeo generosi facti sumus, quod Regis, & Reginæ cœlorum effecti sumus fratres. Merito ergo benedicitur in mulieribus, & inter Mulieres per quam tantum primæ mulieris opprobrium ablatum est à Mulieribus, & tantus honor collatus est Mulieribus, vt Mulier cœlorum Regina, & Dei Genitrix sit effecta.

Item in hoc quod dicitur *benedicta tu in mulieribus*, ostenditur præcipua eius potentia ad impetrandum: nam aliæ mulieres virorum rigorem emolliunt; hęc autem Dei seueritatem emollit, designata per virgam, quæ produxit aquam de petra, Numeror. 20. hæc plenius inuenies titulo quod Maria Mulier, & Virga appellatur.

Lib. 6. & lib. 12.

Item ideo *benedicta in mulieribus*, quasi sola de mulieribus ab vniuersis generationibus prædicanda, & præ omnibus gloriam habitura.

C CAPITV-

CAPITVLVM VII.

Qua ratione dicitur Benedictus fructus ventris tui.

BEnedictus fructus ventris tui, Superius dixerat Angelus, *benedicta tu in mulieribus*, Et Elizabeth *Benedicta tu inter mulieres*, quasi idem sentientes de Virgine; sed hic substitit Angelus, nec dixit *benedictus fructus ventris tui*, quia fructus hic adhuc flos erat in horto Virginis, vnde Isai. 11 *Flos de radice eius ascendet*. Sed fructus fuit in mundo, medicina in cruce, panis in sacramento, vita in anima, beatitudo in cœlo; quod attendens Elizabeth, suppleuit quod Angelus non dixerat, scilicet *benedictus fructus ventris tui* Et vere *benedictus*, quia pulcher ad vidẽdum, suauis ad odorandum, dulcis ad gustandum, sicut infra inuenies. Beatus Bernardus ad Mariam. Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui; sed quia ille te preuenit in benedictionibus dulcedinis, ideo benedicta tu. Verè enim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque cum ceteris, quamquam differentius à cæteris, accepisti. Ac per hoc benedicta quidem tu sed in mulieribus; ille vero benedictus non in hominibus, non inter Angelos, sed ipse est super omnia Deus benedictus in sæcula. Ad Rom. 9. Dicitur benedictus vir, benedicta mulier, benedictus panis, benedicta terra, & huiusmodi; sed singulariter benedictus fructus vẽtris tui, cũ sit super omnia benedictus Deus in sęcula. Benedictus ergo fructus vẽtris tui. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. De odore Genes. 27. *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* An non vere benedictus, cui benedixit Dominus? De sapore dicitur Psalmo 33. *Gustate, & videte, quam suauis est Dominus.* Item Psalmo 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tua Domine.* Item Petrus, primę Canonicæ 2. *Si tamen gustastis quoniam suauis est Dominus.* Et ipse de se inuitans nos ad se, Eccli. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient &c.* Vtique propter saporis dulcedinem hoc dicebat, qui semel gustatus magis excitat appetitum. Bonus fructus, qui animarum esurientium, & sitientium iustitiam, esca & potus est. Item de specie in Psalmo 49. *Ex Sion species decoris eius* Item, 1. Petri. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Et Beata Agnes *Cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur* Nec solum speciosus quantum alij fructus; sed sicut dicitur Psalmo 44. *Speciosus forma præ filijs hominum*, sic dicendus est speciosus præ fructibus vniuersis. Si enim ille fructus mortis, non solum suauis fuit ad vescendum, sed etiam teste scriptura Genesis 3. delectabilis aspectu; quanto magis huius vitalis fructus debemus credere viuificum decorem? Hucvsque Beatus Bernardus.

Commendatio huius fructus. Homilia 3. super Missus est.

Hæc quæ sequũtur, sumpta sũt ex D. Bernardo loco citato paucis mutatis.

Benedictus fructus ventris tui. Congrue Christus fructus dicitur ventris virginalis singulariter, & discretiue, quia ipsum concepit in vtero Virgo Mater; in vtero, id est, ex caussa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quę recipiunt ab extrinseco vnde concipiant. Ideo etiã Christus dicitur germen, vel granum, vnde Isai 4 *In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis*; quia sicut granum madefactum, ex propria substantia germen emittit, à quo totus fructus est, sine contactu alterius grani; sic Maria madefacta gratia Spiritus sancti, sine contactu virili, ex se sola germinauit Christum; qui fructus est benedictus; qui & germen dicitur propter humilitatem. Ideo dicit ipsa Eccli. 24. *Gyrum cæli*, id est, illum qui omnia claudit, & continet, *circuiui* gremio vteri mei, *sola*, id est, sine adiutorio virili De hoc germine dicit Pater, Ezech, 34. *Suscitabo eis germẽ iustum nominatum.* Nemo autem alius dici potest propriè fructus ventris; imo ventris, & renum, quia & à matre concipitur, & generatur à Patre.

Congrue autem appellatur Christus fructus. *Quia* sicut fructus ex herba nascitur, vel ex arbore, aut à terra, ipsam non violans; sic & Christus de Virgine.

Christus cur dicatur fructus.

Quia sicut fructus bonus arborem, vel terrã de qua nascitur, cõmendabilem reddit; sic & Christus Virginem gloriosam, de qua tota benedicta totus est natus benedictus. Vnde & ei hic dicitur, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.*

Quia fructus facit agnosci, qualis sit terra, aut arbos, vnde oritur, sic Christus Virginem, vnde Mathęi 7. *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Ibidem. *Non potest arbor bona fructus malos facere.*

Quia sumptus sub folijs accidentium fructus iste in sacramẽto, delectabilior est animę digne sumenti, quia ibi ipsa plus lucratur, quantum ad præsens dico; fructum autem illum non gustabit in futuro arbor, id est, homo, quæ fructum bonum non fecerit in pręsenti.

Item fructus dicitur à fruor frueris; & est frui, amore inhærere alicui rei, tantum propter semet ipsam; Christus autem, qui in sacramento nostra refectio est in via, fruitio erit in patria, cuius fruitio facit beatum, & hanc fruitionem meretur, qui Christum ponit finem gaudij sui. Ideo dicitur in Psalmo 126. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filij, merces fructus ventris*, fructus enim consuete in cœna sumitur, quę est refectio, contra somnum; & Christus fructus est, quem in illa cœna vltima expectamus, de quo fructuabimus, sicut vulgariter solet dici; post fructum non solet apponi ferculum aliud, neque comestio, sed post cœnam. *Cum* ergo Christus *dederit dilectis suis somnum,*

num, ecce hereditas Domini, quæ etiam merces filij est, quam dabit Dominus fidelibus suis, & dat quotidie, non aliam scilicet, quam seipsum, qui fructus ventris est benedicti. O hereditas! nec decessione Patris obtenta, nec successione transmittenda ad posteros, nec inter fratres diuidenda, nec angustior multitudine cohæredum Hęc est hereditas præclara, de qua Psalmo 15. *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara est mihi*, vere præclaram habet hereditatem, cuius Deus est hereditas. Qui Deum possidet, à Deo possidetur. Qui terram accipit in hereditatem, obscuram habet hereditatem, & illi ceciderunt funes in obscuris. Maledicta hereditas, quia illi maledixit Deus Genes. 3. *Maledicta terra in opere tuo*; & quia *ad hanc festinatur in principio*, ideo hęc *in nouissimo benedictione carebit* Prou. 20. Et nota quod dicit *in principio*, id est, qui terrenam hæreditatem præponit cœlesti. Item hæc est hereditas de qua Dominus dicit Eccli. 24. *Hereditas mea super mel, & fauum.*

Fructus virginis Mariæ prærogatiues.

Fructus autem iste miri est odoris, optimi coloris, & viuifici vigoris; odore alliciens, sapore reficiens, colore iucundans, vigore corroborans; tactu lenis, aspectu delectabilis, gustu suauis, durabilitate perennis &c. Hunc appetit esuriens sine tormento, manducat sine fastidio, ipso satiatur sine superfluo, per eum sanatur sine recidiuo. Fructus optimus, & sapidissimus, suauissimus, & iucundissimus, omne delectamentum in se habens, & omnis saporis suauitatem; his tamen qui gustauerunt, quoniam suauis est Dominus. Sapit quidem pro diuersitate gustantium, alijs manna propter dulcedinem, alijs fauum propter contemplationem, alijs butyrum propter deuotionis pinguedinem, alijs panem propter fortitudinem, alijs vinum propter compunctionem, alijs oleum propter consolationem, alijs lac propter humanitatem, alijs mel propter diuinitatem, alijs lignum propter æternitatem, & huiusmodi. Hic est fructus ligni vitæ, id est, Beatæ Virginis, qui creuit in paradiso, id est, in virginali vtero, de quo qui digne comederit, mortem non gustabit in æternum, vnde dicit Ioan. 6. *Caro mea vere est cibus* &c. Hic latuit sub flore virginitatis in conceptione; apparuit in natiuitate; maturuit in prædicatione; collectus est in arbore crucis in passione. Isai. 53. *Quia abscissus est de terra viuentium.* Hic fructus apparuit candidus in natiuitate, per virginitatem, & innocentiam; viridis in æternorum promissione; splendidus in transfiguratione rubicundus in passione; pallidus, & discolor in sepulchro.

Fructus huius dulcedo quomodo percipitur.

Benedictus fructus ventris tui. Quomodo autem fructus huius sentiatur dulcedo, docetur Cantic. 2. vbi dicit fidelis anima, *Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo*: vmbra Christi proprie est eorum imitatio, quæ fecit in passione, quando scapulis suis cruci affixis obumbrauit ecclesiæ, vt feruorem paternæ iracundiæ eidem temperaret. In hac vmbra vita est animæ; extra hanc vmbram sola mors. Thren. 4. in fine dicitur Christo. *In vmbra tua viuemus in Gentibus*. Et benè dicit *in vmbra*, quæ respectu corporis sola quædam apparentia est. Similiter quidquid boni facere posset optimus homo pro Deo, respectu eorum quæ Deus fecit pro homine, nihil est, nec vmbra quædam pertenuissima. Quantum etiam distat res ab vmbra; tantum à passionibus nostris, quas pro Deo sustinemus, distat passio Christi, si eius circumstantiæ diligenter notentur. Bene autem passio Domini fecit vmbram; in qua concurrerunt obscuritas pœnæ, & claritas pietatis. Sedere autem sub hac vmbra, est requiescere in imitatione Dominicæ passionis, vbi tria inueniuntur, Odor, Protectio, & Refrigerium, Odor lætabundum, protectio securum, refrigerium facit quietum. De *odore* dicitur sponso Canticorum quarto, *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata*. Ibidem. *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris*. Quære infra de delectationibus horti. Item Beatus Ioannes Euangelista visitatus à Christo, dixit ei, Odor tuus concupiscentias in me excitauit æternas. Item Eccli. 24. *Quasi balsamum non mixtum odor meus*. De *protectione* in Psal. 16. *Sub vmbra alarum tuarum protege me, &c.* Item Psal. 56. *in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas*. Alę Christi virtutes, quibus volauit ad Cœlum; vel alæ eius brachia extensa in cruce, de quibus dicitur Malach. 4. *Sanitas in pennis eius*. De *refrigerio*. Ierem. 6. *Interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, &c. & inuenietis refrigerium animabus vestris*. Hæc via Christus Dominus. Dicit ergo fidelis anima, *Sub vmbra illius quem desideraueram*. Sed ecce duo necessaria volentibus sentire fructus huius dulcedinem, & communicare ei ad salutem, scilicet passionis imitatio, vnde *sub vmbra illius sedi* lętabunda, secura, & quieta, & desiderio intenso, vnde dicit *desideraueram*. Item in sessione notatur requies, vt quiescas peruerse agere, Isaiæ primo. quia prius necesse est cessare à peccato. In sedendo inferior pars corporis, versus terram, quiescit, pars superior, versus cœlum, laborat, & mouetur. Sedere ergo est quiescere ab appetitu temporalium, & laborare pro æternis; vt sic sentiatur dulcedo fru-

Tria in Passione Christi inueniuntur.

Lib. 12. particula 2.

INCIPIT LIBER SECVNDVS HABENS SEPTEM PARTICVLVS.

IN prima agitur de quadraginta specialibus causis, quare Mariæ seruiendum. In secunda agitur, quomodo ipsa nobis seruiuit in filio. In tertia quomodo ipsi seruiendum de corde. In quarta, quomodo ipsi seruiendum de singulis membris & sensibus. In quinta, quomodo ei seruiendum de ore & labijs. In sexta distinguitur, quę proprietates necessariæ sint, volentibus ei seruire ad benèplacitum suum. In septima agitur de festo æternitatis, ad quod homo redijt per Mariam & partum ipsius.

PARTICVLA PRIMA DE CAVsis quare Mariæ seruiendum.

Causæ multiplices ob quas Mariæ seruiendum.

CAusa multiplici, seruire Dei genitrici Debes, dum viuis, post mortem viuere si vis.

Prima, quia filius Dei, cuius omnis actio christiani est lectio, honorat & magnificat matrem suam, iuxta quod præcipitur, Exodi 20 *Honora patrem tuum, & matrem tuam, &c.* Mater enim Christi per naturam, mater est populi christiani per gratiam; ideo de matre sua dicit ipse Christus, Isaię cap. 60. *Domum maiestatis meæ*, scilicet Mariam, *glorificabo.* Et paulo post, *Locum pedum meorum glorificabo.* Caput Christi, diuinitas, 1. Corinthiorum 11. *Caput Christi Deus.* Pedes quibus venit ad nos, humanitas, cuius locus vterus virginalis; quem scilicet locum, prout possumus, debemus honorare; quia omnia bona venię, gratiæ, & gloriæ nobis inde affluxerunt, & affluunt incessanter. Eccle. 1. *Ad locum, vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant*, id est, reuerti debent per iugem recordationem, per debitam venerationem, per gratiarum actionem, & hoc vt iterum fluant.

Secunda, quia Spiritus sanctus Mariam præcepit honorare, Psalmo 98. *Adorate scabellum pedū eius, quoniam sanctum est.* Quære titulo quod Maria dicitur scabellum. Hoc scabellum ad litteram adorauerunt tres Magi, adorantes matrem cum filio, Matt. 2 Honorare siquidem Mariam, thesaurizare est sibi vitam æternam. Eccli. 3. *Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam*, id est, Mariam, ad Ephesios 6 *Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram.* Pater noster Christus, qui genuit nos secundum quod Deus. Vnde Iacobi 1. *Voluntariè genuit nos. &c.* & secundum quod homo, peperit nos mirabiliter in doloribus passionis. Vnde Ioan. 16. *Mulier*, id est, humana Christi natura, *cum parit tristitiam habet, &c.* Vnde dixit Matth. 26. *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Mater nostra Maria, quæ licet non nisi vnicum filium carnaliter genuit, in eo tamen spiritualis mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorū *primogenitus* Christus, ad Romanos 8. Vnde titulo quod Maria mater & multa inuenies huiusmodi.

Lib. 10. *Lib. 6.*

Tertia, quia quicquid reuerentiæ & honoris matri exhibetur, totum redundat in filium, & è conuerso. Vnde Eccli. 4. *Qui seruiunt ei obsequentes erunt sancto*, id est, Christo, qui est *Sanctus sanctorum.* Daniel. 9. *Et eos qui diligunt eam, diligit Deus.* Sicut enim qui non honorificat filium, non honorificat Patrem qui misit eum; sic econtrà, non honorificat filium, qui matrem non honorificat, quæ genuit illum. Hieronymus Nimirum honor maternus eius est, qui natus est ex ea. Idem. Nullus honor matris alius est, nisi cū ille iure honoratur qui nasci dignatus est ex ea. Idem. Nulli dubium quin totum ad gloriam Christi pertineat, quidquid dignę genitrici eius impensum fuerit, ac solemniter exhibitum. Beatus Bernardus. Non est dubium, quidquid in laudibus matris proferimus, ad filium pertinere, & rursum, cum filium honoramus à matris gloria non recedimus. Ad hoc designandum, beata

In sermone de Assumptione Marię tom. 9.

Homilia 4. super Missus est.

beata illa mulier, quæ extollens vocem de turba, Luce 11. volebat filium collaudare, dixit illi. *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti*, intelligens per Spiritum sanctum, in matris laudibus filium collaudari. Item idem significatum est. Canticorum 2. vbi postquam se laudauerat filius dicens: *Ego flos campi, &c.* statim transit ad commendationem matris dicens: *sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, quo ostendit, quod laus sua, laus matris est, & e conuerso: & vocat eam amicam, ad ostendendum, quod sicut omnia communia sunt vere amantibus, sic laus vtriusque communis est vtrique, & quod post laudem filij, succedit laus matris primo loco. Item beatus Ildefonsus. Vt fiam seruus deuotus filij generati, fideliter appeto fieri seruus genitricis: & vt comprober seruire Domino, in testimonium quæro super me dominium matris eius. Sic enim refertur ad Dominum quod seruitur ancillæ, & redundat in filium quod impenditur matri. Sic alternat in nutrito, quod adhibetur nutrici. Sic transit honor in regē, qui defertur in famulatum reginæ.

Libro de Virginitate S. Mariæ cap. 12.

Quarta, quia per ipsam, & in ipsa, & ex ipsa augetur gloria Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vnde in Psalmo 47. *Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.* Licet enim in omni creatura sit Deus magnus, & laudabilis nimis; tamē nominatim dicitur magnus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, quæ est Maria, de qua dicitur Psalmo 86. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.* Alcuinus. In hac ciuitate, & in hoc monte magnus Dominus & laudabilis nimis: imo audacter dico, maior & laudabilior quam in omnibus creaturis. Qui enim cælo terraque non capitur, & qui mundum pugillo continet, huius vtero clausus est, & inde assumpsit, vnde patri obediēs vsque ad mortem extitit. Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Dicat qui melius sentit. In nullo quippe mihi videtur maior Deus, quàm quod se humiliauit homo factus: nec vnquam laudabilior, quam quod factus est clementior, qui omnipotentiam suam maximè parcendo & miserando manifestat. Propter hoc dicitur de Maria. 1. Corinthiorum. 11. *Mulier gloria est viri.* & Prouerb. 12. *Mulier diligens corona est viro suo.*

Alcuinus.

Quinta, quia per ipsam, & in ipsa, & cum ipsa, & ab ipsa, habuit mundus, & habet, & habiturus, est omne bonum, id est, Christum qui est omne bonum, & summè bonum, & sine quo nihil bonum, qui est solus bonus. Vnde ipse dicit Lucæ 18. *Nemo bonus nisi solus Deus*; & sine quo nemo bonus, qui omnia omnibus factus est, vt omnes saluos faceret. 1. Corinth 9. qui in futuro erit omnia in omnibus 1 Corinthiorū 15. id est, sufficientia omnium. Vel omne bonum potest dici illud triplex bonum, sine quo non habetur summum bonum, quod est Christus bonum scilicet *veniæ, gratiæ*, & *gloriæ*, ideo de Maria dicit humana natura. Sap 7. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.*

Triplex bonū sine quo nō habetur summum bonum.

Sexta, quia inuenta Maria inuenitur omne bonum, vnde ipsa dicit Prouerbiorum 8. *Qui me inuenerit inueniet vitam, & hauriet salutem a Domino.* Ecce vita gratię in presenti, & salus æterna in futuro, & in his duobus consistit quidquid necessarium est. Ideo Prouer. 18. dicitur de Maria *qui inuenit mulierem bonam*, id est, Mariam, *inuenit bonum: & hauriet iucunditatem à Domino*, iucunditatem duplicem, conscientiæ hic, lætitiæ in futuro.

Septima, quia diligit diligentes se, imo etiam seruit seruientibus suis, sicut infra ostenditur. Vnde dicit Prouerbiorum 8. *Ego diligentes me diligo*; sed quicumq; diligitur à matre, diligitur & à filio, & è conuerso; & per consequens à tota curia cęlesti. Vnde Sap. 8. *Hanc amaui, &c.* Quere infra titulo quod debemus ei dilectionem. Ideo dicit ipsa cum filio Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo*, & à Filio meo, *& ego diligam eum, &c.* Sequitur in auctoritate prima, *& qui mane vigilauerint ad me inuenient me* Vigilandum est ad Mariam *mane* gratiæ, fugata nocte peccati. Item *mane*, innouata conscientia per pœnitentiam. Item *mane* vt volens ei seruire, prius exeat à nocte peccati. Item *mane* temporis surgendum est, ad celebrandum seruitium eius. *Vigilauerint ad me*, id est, propter me habendam & inueniendā. Item ad *ad me*, id est, ad seruitium meum quod decantandum est vigilanter, & attente; vnde multa miracula leguntur accidisse, Sequitur *Inuenient me*; felix inuentio inueniri gratię inuentricē, qua inuēta inuenitur omne bonū Eccli. 32. *Qui vigilauerint ad illam excipient eius benedictionem*: Ideo iustus quilibet *tradere debet cor suum ad vigilandum diluculo ad Dominum*, per quam redemptus est, & reconciliatus. Eccli. 39 Item Sapientię 6. *Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit* diu, vel in vacuum: *Assidentem enim illam foribus suis inueniet*, semper paratam auxiliari, & pulsantem vt intret. Vnde dicit in Apocalypsis capite tertio, *Ego sto ad ostium* liberi arbitrij. Fores animæ, per quas ad animam intrat gratia Marię, sunt timor & amor, matris & filij. Istis foribus assidet pietas Mariæ, vt radius solis ad fenestram clausam, quę si aperiatur, statim intrat radius. Assidet etiam tanquam ianitor & custos, ne diabolus vel peccatum subintrent portas nostras, ad iugulandum & deprędandum. Portæ istæ sunt nostri sensus exteriores, Vnde dictum est Abrahę Genesis 22. *Possidebit*, id est, custodiet, *semen tuum*, id est, viri iusti, qui sunt filij Abrahæ *portas*, id est, quinque sensus *inimicorum suorum*, id est, dęmonum & vitiorum, quibus intrant ad animam

Quomodo mane vigilandum ad Mariam.

Triplex bonis sint qui n. habetur summum bonum.

animam iugulandam. Ieremiæ 9. *Mors intrat per fenestras* sensuum scilicet. Si de sapientię foribus intelligatur, fores eius duo testamenta. Item Sapientiæ 6. *Qui vigilauerit propter illam*, id est, Mariam, vel sapientiam adipiscendam, *cito erit securus quoniam dignos seipsa*, id est, mundos & humiles, *circuit quæres*. *Circuit*, id est, vndique munit, ne aliqua parte pateat ingressus hosti: *& in vijs suis*, quando videlicet imitantur illam, *ostendit se illis hilariter*. Viæ illius sunt pietas, humilitas, charitas, veritas & huiusmodi; de quibus ipsa cum sapientia dicit Prouerbiorum 8 *Beati qui custodiunt vias meas*, & de quibus dicitur Prouer. 3. *Via eius, via pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ.* Item de his dicit ipsa Eccli. 24. *In me gratia omnis viæ*, scilicet quę ducit ad vitam. id est, ad filium meum, qui est vita. Custodientibus & ambulantibus per has vias, ostendit Maria seipsam hilariter exeuntibus ex hoc mundo, & in omni prouidentia, quam ipsa dat ad conseruandam animam, occurret illis quasi adiutrix fidelissima.

Octaua, quia summus honor, summa gloria, & summa vtilitas est seruire Marię, & de eius esse familia, etenim ei seruire regnare est, sicut dicit Boëtius de Domino, & eius agi frenis summa libertas est. Vnde etiam dicitur ei à filio, immo à tota trinitate Isaię sexagesimo, *Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit, & gentes solitudine vastabuntur.* Benè dicit *solitudine* quia destitutæ tantæ matris auxilio, & per consequens destituuntur auxilio filij, & totius curię celestis. Sed *væ soli, quia cũ ceciderit non habet subleuantem se.* Eccle. 4. seruus autem Marię si ceciderit non collidetur, quia Domina misericorditer supponit manum suam, Psalmo 36 Ipsa enim sola post filium comes est, quæ possit subleuare cadentem, vnde dicit cum filio. Oseæ 7. *Væ eis, cum recessero ab eis vastabuntur.*

Quomodo maxime eligendum ad Mariam.

MARIA COMES.

Iucunda est ad confabulandum, vnde Sapient. 8 *Erit allocutio cogitationis & tædij mei.* Philosophus. *Facundus comes in via pro vehiculo est.*

Fabulans in itineris.

Humilis ad ministrandum quod apparuit Lucæ 1 quando ministrauit Elizabeth minori se.

Diues ad exhibendum Sapientiæ 8. *Sciens quoniam mecum communicabit de bonis suis.*

Potens ad protegendum. Vnde ipsi potest securè dicere seruus eius, illud Iob 17. *Pone me iuxta te & cuiusuis manus pugnet contra me.*

Sapiens ad instruendum, quia doctrix est sapientię Dei. Sapientiæ 8. quia sicut dicitur Prouerbiorum 13. *Qui cum sapientibus graditur sapiens erit, amicus stultorum similis efficietur.*

Misericors ad supportandum, vnde de seruo eius dicitur in Psalmo 36. *Cum ceciderit non collidetur, quia Domina supponet manum suam.* de illis autem qui nolunt seruire Mariæ, vel qui peccant in eam dicitur Isaiæ 45. *Confundentur omnes qui repugnant ei*, vt Iudæi, pagani, hæretici, blasphemi. Ite Eccli 3. *Maledictus est a Deo qui exasperat matrē suam*, id est, Mariam. Ipsa etiam dicit. Prouerbiorum 8. *Qui in me peccauerit lædet animam suam omnes qui me oderunt diligunt mortem.* quia, *qui diligit iniquitatem odit animam suam*, Psalmo 10 simile est Tobię 12. *Qui faciunt peccatum, &c.* Talibus dicitur Baruch. 4. *Obliti estis Deum qui nutriuit vos, & nutricem vestram contristastis*, id est, Ecclesiam vel Mariam.

Nona, quia de fonte vitæ, qui est apud Deum, immo qui ipse est, hauriēs situla humilis & deuotę orationis, larga refundit stillicidia seruis suis, maximè si habeant vasa conuenientia. Quęre titulo de misericordia eius. Vnde dicit cum filio. Ioannis septimo. *Qui sitit veniat, &c.* Quære titulo de horto, versu sexto. vbi hortus dicitur sitibūdus. & hæc impetratio gratiæ figurata est Ioā. 2. Vbi vino deficiente in nuptijs, vinū impetrauit à filio. Nec solū gratiā impetrat, sed & impetratam conseruat, & hoc necesse est quia sicut dicit Greg. *Citò bonum perditur, quod à largiente non custoditur*, propter hoc illi conuenit, illud Eccli. 17. *Gratiam hominis quasi pupillam conseruabit* Gratia comparatur pupillæ, quia sicut pupilla, citò lęditur, sic gratia Dei de facili amittitur. Item, quia sicut pupilla diligētissime conseruatur, sic & gratia Dei omni studio, & omni diligentia debet conseruari. Item, quia sicut subtracta pupilla, nihil valet oculus, sic nihil valet homo sine gratia Dei. Item, pupilla est parua & nigra, sic gratia Dei ab effectu, quia hominem facit paruum, & contemptibilem in oculis suis. Item, quia sicut pupilla oculum, sic gratia illuminat opus nostrum. Item quia sicut duplex pupilla duplici oculo est necessaria; sic & nobis duplex gratia, præueniens & subsequens. Vnde Gregorius. Tua nos Domine gratia præueniat & sequatur, &c. Item quia sicut in pupilla consistit vis visus naturalis; sic in gratia Dei vis visus spiritualis.

Lib. 4. Lib. 12. Gregor. in moral. c. 38. vel 29 nouæ, Est oratio Ecclesiæ dominicæ 16. post pentecost.

Decima, quia filio irato potentissimè reconciliat seruos, & amatores suos. loquitur enim pacem in plebem suam, & super seruos suos, Psalmo 84. &c immo & super omnes se suppliciter inuocantes, sicut patet in Theophilo.

Vndecima, quia tanta est eius benignitas, quod nulli formidandum est accedere ad eam. Quęre titulo de benignitate eius.

Lib 4.

Duodecima, quia tanta est eius misericordia, quod ab ea nullus repellitur. Quęre titulo de miseriotdia eius. Fulbertus Carnotensis. Quæ preuilegio virtutum in terris insignis enituit, numquam terrigenis patrocinari desistit.

Lib. 4. Sermone de Natiuitate Marię quæ incipit. Approbatæ,

Decima-tertia, quia donis & charismatibus ædificat seruos suos, vt Filij sui, & Spiritus sancti digna

dona Spiritus Sancti, quæ requieuerunt in Christo. Et nota quod Ioannes Baptista, licet sanctificatus in vtero, veruntamen potuit postea peccare, saltem venialiter, vnde dicit Christo Matthæi 3. *Ego à te debeo baptizari*, id est, à potentia peccandi, quæ est à fomite purgari.

Secunda, Consummata virtutum perfectio. Licet enim in baptismo infundantur virtutes puero, non tamen consummatæ sunt, quia non potest adhuc eas prosequi operando; sed Christus habuit consummatas, vnde Isaiæ 4. *Apprehendent septem mulieres*, id est, vniuersæ virtutes, quæ per septenarium, *virum vnum*, id est, Christum, qui in instanti suæ conceptionis fuit vir perfectus, quantum ad sapientiam, & virtutem, & quantum ad organizationem membrorum. Ideo dicitur *Nouum faciet Dominus*, Ieremię 31. quia alij homines nouem mensibus formantur. De sapientia Eccli. 1. *Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum.* De virtute primæ Corinthiorum 1. Ipse est *Dei virtus, & Dei sapientia*, quæ vtraque nec minui potest in se, nec augeri; vnde Boëtius, Stabilisque manens dat cuncta moueri &c.

Lib. 3. de consol. Philosoph. metro 9.

Tertia, Omnis sapientiæ plenitudo, virtus enim perficit affectum, sapientia intellectum; & ipse perfectus fuit in vtroque ad Colos. 2. *In quo sunt omnes thesauri* &c. eius enim sapientia vniformiter cognoscit præterita, præsentia, & futura, vnde Eccli. 23. *Oculi Domini multo plus lucidiores super Solem* &c. Et ponuntur hic quatuor, per quæ ostenditur nihil latere ipsius sapientiam, & in infinitum excedere lucem Solis: Sol enim solum videt superficiem rei sibi expositę, sed non interiora ipsius rei; sed sapientia Dei *attingit à fine vsque ad finem &c.* Iob 26. *Nudus est infernus coram illo, nec est, operimentum perditioni*, & ideo dicitur *multo*. *Plus* ibi ponitur quia oculi Solis, id est radij solum vident corporalia, oculi Domini spiritualia, *lucidiores*, quia radij solis non vident nisi præsentia, oculi Domini præterita, præsentia, & futura. *Super*, quia Sol solummodo mittit radios ad ea, quæ sub ipso sunt, oculi Domini vident ea, quæ supra Solem sunt, sicut ea quæ infra. De hac benedictione dicitur Deuteron. 33. *Benedictio eius qui apparuit in rubo &c. Ioseph*, Christus accrescens, vnde Lucæ 2. *Iesus proficiebat sapientia &c.* Solutio, eius sapientia proficiebat extensione, non intensione, sicut Doctor, extendens doctrinam in discipulos, proficit, & sicut Candela, quæ ex se candelam accendit, proficit luminis extensione, non intensione.

Quarta, Plenitudo fruitionis, quia ab instanti conceptionis suæ, ita plene fruebatur sicut modo, & quod est mirabilius, secundum eamdem animæ partem simul patiebatur, & fruebatur; ideo dicitur in persona Christi hominis Psalmo 15. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper.*

Quinta, Diuersarum naturarum vnio, quæ secundum Augustinum talis fuit, vt Deum faceret hominem, & hominem Deum. Hæc est benedictio dulcedinis, quia nec anima, postquam à verbo assumpta est, ab eo separata fuit, & ita nec peccare anima Christi potuit; nec caro similiter, postquam à diuinitate assumpta est, ab ea relicta est, vnde nec propter hoc corrumpi potuit in sepulchro. De istis quinque benedictionibus dicitur Deuterononij 33. *Nephthali abundantia perfruetur*. Nephthali interpretatur dilatatus. Hic est Christus cuius fides per totum mundum dilatata est. Hæ sunt benedictiones dulcedinis. Terrenæ vero benedictiones, de quibus dicit Psalmus 143. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt*, sunt amaritudines, quia in amaritudinem conuertuntur. Sed de hac dulcedine dicitur Genesis 27. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.*

Sequitur *Posuisti in capite eius*, id est, in principio prædicationis eius *coronam de lapide pretioso*, id est, lapidibus pretiosis scilicet, duodecim Apostolis, qui eum prædicantem, quasi corona caput ambiebant, Matthæi 5. *Videns Iesus turbas* &c. *& cum sedisset* &c. Hi sunt duodecim lapides, quos Summus Pontifex portabat in Rationali Exodi 28. & Iob. 29. *Cum sederem quasi Rex &c.* Aliter, *corona* æternæ gloriæ, quæ finem non habet, quæ dicitur de lapide pretioso, qui est topazion, id est, omnicolor, quia secundum Gregor. omni colore resplendet. Est ergo sensus, *Posuisti in capite eius* &c. id est, coronam gloriæ omnem decorem habentem. Pro hac corona habenda, in quantum homo pugnauit ipse, & docuit omnes pugnare, quia *non coronabitur, nisi qui legitime certauerit*, secundę ad Timotheum 2. Assigna de lapide sub septenario, vel duodenario.

Moraliter. *Posuisti in capite eius*, id est, in mente iusti, quæ est caput Eccle. nono, *Oleum de capite tuo, non deficiat; coronam de lapide pretioso*, id est, ornatum virtutum. In hac corona quatuor lapides pretiosi, *Prudentia* ab anteriori, vt caueat à futuris; *Iustitia* à posteriori, vt satisfaciat de præteritis; *Temperantia* à dextris ne dissoluatur per prospera; Fortitudo à sinistris, ne frangatur per aduersa, & hæc

ria &c. nunquid ipsius largitas ei gratiam poterit denegare? Saltem, ex quo gratia plena est, vel aliqua gratiç fragmenta largietur. Ipsa enim fauus melleus est, cui dicitur Cant. 4. *Fauus distillans labia tua*: qui si bene compressus fuerit tactu labiorum deuotè orantis, dulcedinem melleam facile distillabit. Ipsa vellus Gedeonis Iudic. 6. madefactum rore gratiarum: quod compressione leuissima deuotæ salutationis & orationis, larga distillabit stillicidia super terram cordis humani. Ipsa virga gracillima est, per summam humilitatem, quæ flatu auræ tenuis, vel humilis salutationis, vel orationis, facile poterit inclinari, inclinata vero secum afferet florem, & fructum suum.

Item si quis assiduè magnatem aliquem aut potentem salutaret, licet indignabundum & superbum: nō esset tā illiberalis quin salutatorem suum resalutaret, aliquando saltem victus importunitate, iuxta illud Eccli. 43. *Erubesce à salutantibus de silentio.* Nunquid magis indignantis naturæ erit mater misericordię, mulierum humillima? Absit. Resalutat autem beneficia tribuendo. Satis enim probabile & credibile est, quod si sępe Beatę Virgini salutationem Angelicam replicaret, scilicet *Aue Maria*, vsque *fructus ventris tui*, ipsum benedictum fructum à benedicta matre quandoque in præmium reportaret.

Quid faciendum, vt dignè salutemus B. Virginem.

Sed notandum, quod qui Beatam Virginem dignè salutare vult, aut orare, oportet eum prius animam præparare, vnde Eccli. 18. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum*: Alioquin oportet eum iterare orationem, quod prohibetur Eccli. 7. *Non iteres verbum tuū in oratione*, id est, sic deuotè ora, quod non oporteat iterare Gregorius. *Hoc scilicet vir sapiens nequaquam nos prohibet, sæpius veniam petere, sed culpas iterare*: Ac si aperte dicat, Cum male gesta fleueris, nequaquam rursus facias, quod precibus iterum plangas; minus enim efficax & vtilis est Mariæ salutatio, vel directa ad eam oratio, cum præsumitur ab indigno. Vnde antequā Dominus orare doceret discipulos Matth. 6. præmittit de virtutibus instructionem. Sicut enim *peccatores Deus non audit* Ioan. 9. *Sic non est speciosa laus* vel salutatio *in ore peccatoris*. Eccli. 15. In oratione, quę desunt nobis suggerimus, & rogamus, & querimus nostræ compassioné miseriæ: Sed hanc non meretur, qui alienæ gloriæ cōgratulari nescierit. Sic enim cęlesti Ierusalem communicamus in ratione dati & accepti, cum ei congratulationem impendimus: & ipsa vicissim compassionem nobis. Quod si sanctorum omnium gaudio congaudendum est, vt eos habeamus propitios: magis & frequentius oportet Beatæ Virgini congaudere, cui *risum fecit Dominus*, & omnes audientes pariter corri-

Lib. 10. moral c. 11. nouæ edit. 17. antiquæ & in Pastorali parte 3. admonitione 31.

debunt, sicut dixit Sara Gen. 21. quæ figurabat Mariam. Hinc est, quod à fidelibus consueuit ista salutatio frequentari, nec ad insipientiam salutantibus, si se dignos exhibeant, & se pręparent ad salutandum.

Angelica salutatio valde accepta Mariæ.

Quod autem hæc salutatio, acceptabilis sit Marię, ostenditur in eo, quod prius ab Angelo legitur salutata, nec ipso foris stante, sed ingresso ad eam. Ergo & Angelum te esse oportet, & ad eam intrare, si dignè volueris salutare Mariam. Angelum facit puritas, charitas, humilitas; quę tria inueniuntur in Angelis pręeminentè; *Puritas*, quia sicut à carne, sic à carnis illecebris penitus sunt immunes; & sic dixit Hierony. *In carne præter carnem viuere, non humana vita est, sed cælestis*; *Charitas* in vitę communione probatur, quia cælestis *Hierusalem participatio eius in id ipsum est*, Psalm. 121. quia nullus ibi suum aliquid esse dicit, sed sunt illis omnia communia. *Humilitas* Angelorum in obedientia & ministerio comprobatur, in quo sine murmure, sine contradictione, sine deceptione Domino obtemperant. Qui enim per tres istas virtutes Angelum se non exhibet, non est idoneus, vt ad salutandam virginem, admittatur in conclauè cælestè, in quo Maria assumpta est, ad æthereum thalamum, in quo Rex Regū stellato sedet solio. Hęc tria agnouit Angelus in Maria: & hęc tria quęrit gloriosa virgo in suis salutatorib⁹ inuenire. Vnde & quod *gratia plena* dicitur, ad humilitatē refertur, quæ sola gratia meretur impleri: quia sicut dicitur Iacob 4. *Deus superbis resistit, & humilibus dat gratiam Dominus tecum*, ad charitatem, quia, *Deus est charitas, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.* 1. Ioan. 4. *Benedicta tu in mulieribus*, ad puritatem. Quod si hæc habeas, vt per hæc Angelus sis: necessarium est vt sis Gabriel, id est, fortitudo Dei, vt non tuę ascribas fortitudini quicquid boni habueris, sed diuinę; & sic tibi patebit ad Mariam ingressus.

Angelum quæ faciunt.

Sermone de Assumptione 10.

Breuis explicatio Angelicæ Salutationis.

Non quilibet dignus est Mariam salutare.

Item, quod dignè salutare tantam virginem non sit quilibet dignus, ostendit Dominus, cum ad eam salutandam, non nisi angelum misit: per hoc euidenter ostendens, quod qui salutationem suam ab ea desiderat acceptari, angelicam (vt suprà dictum est) vitam debet imitari; vt sit videlicet *pacificus*, quia inter Angelos maior nō opprimit minorem, sed omnes in summa pace & quiete consistunt. Sit etiam *humilis*, Angelus enim hominem, qui terra & cinis est, non dedignatur custodire, nec inde erubescit. Sit *obediens*, id est, præcepta Domini adimplens sine inuidia. Stella enim differt à stella in claritate, nec tamen vna alij suam inuidet claritatem. Similiter Angelus bono cuiuslibet socij non inuidet, sed congaudet. Has proprietates attribuit Beda, Angelis super illud Exod. 25. *Facies mihi sāctuarium iuxta omnem similitudinem quam ostendā tibi.*

Materia ex qua conficit Maria vestes famulis suis.

vestes, de pilis animalium, hoc est de lana, nobis tribuens virtutem simplicitatis; de corticibus Herbarum, hoc est de lino, dans patientiam tribulationis, id est, ad tribulationes sustinendas; de visceribus vermium ministrans nobis viscera pietatis, quando scilicet de eo, quod visceribus nostris subtrahimus de cibo & potu nostro, pauperum viscera recreamus. Et hæc est pretiosior cæteris, sicut vestis serica prætiosior vestibus alijs.

Cōfert Maria vestem polymitam Isidorus li. 19. Originum ca. 21.

Largitur etiam nobis vestem *polymitam*, id est, diuersis virtutibus vel filis distinctam. Est enim polymitus secundum Isidorū, idem quod multi color (vestis enim cuiusque vita illius est) de purpura disciplinæ, de bysso castimoniç, de Hyacintho cęlestis conuersationis, de cocco geminę dilectionis. Vel per purpuram intellige pietatem, quę tingitur in sanguine alieno, sed patientia in sanguine proprio: charitas autem in sanguine Dominico. & ex huiusmodi filis contexitur vestis polymita. Qui enim operibus vnius tantum virtutis studet, id est, vel soli castitati, vel soli pietati, vel soli abstinentię, vestem habet vnius coloris; Sed hoc non sufficit virgini gloriosæ, nisi sint amici sui & domestici, exēplo illius circumamicti varietate.

Item per orationes & exempla Mariæ, acquiruntur illa vestimenta quæ enumerat Apostolus ad Collossenses 3. dicens: *Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ*, id est, vestimenta calida: *benignitatem*, scilicet larga, *humilitatem*, scilicet leuia *modestiam*, scilicet benè composita: *patientiam*, scilicet fortia, quasi de panno bene conserto & firmiter texto, *supportantes inuicem* scilicet quandoque communicanda Vnde sequitur, *& donantes vobismetipsis, &c. super omnia autem hæc charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis*. scilicet vt sint bene colorata, quia charitas est forma virtutum, quæ deaurat & colorat virtutes; & sint bene consutæ per dilectionem, quæ est vinculum perfectionis. Sequitur. *Et pax Christi exultet in cordibus vestris*. scilicet vt sint suauia ad tangendum. Ecce nouem paria vestimentorum, quibus qui modo adornantur, merentur adiungi nouem ordinibus angelorum; & his omnibus adornat beata Virgo domesticos suos, quibus ipsamet est adornata. Vnde dicitur *circumamicta varietatibus*.

Ex Bysso & Purpura.

Vestit etiam seruos suos bysso innocentiæ & simplicitatis, sindone castitatis, & purpura charitatis. propter hoc de ea dicitur. Prouerb. vltimo. *Byssus & purpura indumentum eius*. quibus scilicet induta est, & quibus induit seruos suos. Item ibidem. *sindonem fecit & vendidit*. sindon est tela subtilis & mollis, ex bysso facta, & significat nouitatem sanctę conuersationis Hanc facit nobis Maria tribuens gratiam castitatis: aqua incipit conuersatio sancta: Hanc etiam vestem tunc nobis quodammodo vendit, quando eam nobis largitur, & inde à nobis dignè glorificatur. Hanc etiam sindonem sibi tunc fecit, quando castitatem vouit: tum vendidit, quando per votum virginitatis filio Dei complacuit, vt incarnaretur in ea. Vnde dicit ei Propheta. Psalmo 44. *Concupiscet rex decorem tuum*, id est, virginitatem tuam. Item vt huiusmodi vestimenta melius aptētur seruis suis, confert vnicuique zonā vel cingulum temperantiæ, restringantis prauos motus. Vnde sequitur. *& cingulum tradidit Chananeo*, quod interpretatur æmulator vel zelotes, siue pręparatus aut negotiator, vel Chananeus, commutatus, scilicet à vitijs ad virtutes.

Talarem.

Maria Confert vestem *Talarem*, per perseuerantiam. Genes. 37. *Fecit Iacob, Ioseph filio suo vestem polymitam & talarem*

Candidam.

Candidam sine admixtione maculę mortalis, quia *vestimentum mixtum sanguine*, id est, corpus mortali peccato fœdatum, *erit in combustionem*. Isaiæ 9. Ideo dicitur Eccle: 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida.* vel *vestimentum mixtum sanguine* conuersatio polluta per luxuriam. Apocalyp. 3. *Ambulabunt mecum in albis*, scilicet si fuerint in albis; & loquitur de illis, qui non inquinauerunt vestimenta sua, id est, corpora per maculam peccati mortalis.

Inconsutilē.

Inconsutilem per integritatem & vnitatem cō uersationis exterioris, & interioris intentionis, ne sit diffusa per duplicitatem, vel simulationem, vel hypocrisim, exemplo tunicę Domini. Ioannis 19. Item Leuit 19. *Non incidetis carnes vestras, neque figuras aut stigmata facietis vobis.*

Fulgidam.

Fulgidam per exemplum Vnde Matthæi 5. *Luceat lux vestra, &c.* Propter hoc Angeli apparuerūt in dominica Resurrectione in veste fulgenti. Luc. 24. vt postquam surrexeris à peccato, fulgeat conuersatio tua alijs per exemplum.

Odoriferā.

Odoriferam per fragrantiam bonę opinionis. Canticorum 4. *Odor vestimentorum, &c.* Genesis 27. *Statimque vt sensit vestimenti eius fragrantiam, benedicens ait. &c.* talem habeto, si vis benedici à vero Isaac. Quęre de hac fragrantia paulo infra.

Subtilem.

Subtilem per discretionem, & simplicius discussionem. Ezechiel. 16. *Indui te subtilibus.*

Calidam.

Calidam per charitatem. Iob 37. *Nonne vestimenta tua calida, &c.* Prouerbiorum 6. *Numquid potest homo abscondere ignem* charitatis *in sinu* cordis, *vt vestimenta eius*, id est, conuersatio & mores *non ardeant*, vt calefaciant tangentes. Hæc est vestis quam Hester, id est, Maria mittit Mardochæo, id est, pœnitenti induto sacco; quo significatur timor seruilis, cum quo non intratur in palatium Assueri, hoc est in cœlum. sicut legitur Hester 4.

Geminam.

Geminam per dilectionem Dei & proximi, vel propter cordis & corporis castitatem, pro quo dabitur

dabitur stola gemina. Vnde supra, *Omnes domestici eius &c.* sed prius exuenda est vetus conuersatio. Zachariæ 3 *Auferte vestimenta sordida ab eo.* Item in epistola Iudæ. *Odientes eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam* aliter enim nō potest noua conuersatio quasi noua vestis indui. Si vero vestis hęc non potest omnino exui, saltem sæpe per pœnitentiam debet lauari. Isaiæ 1. *Lauamini mundi estote &c.*

Saccinam. Largitur etiam quibusdam vestem *saccinam* vel *cilicinam*, quibus scilicet inspirat gratiam faciendi pœnitentiam. Vnde potest dicere cum filio id Isaię 50. *Induam cælos*, id est, cælestes viros *tenebris*, id est, lugubri habitu pœnitentię, *& ponam saccum operimentum eorum.* Filium etiam Dei & suum induit sacco nostræ mortalitatis, quo indutus fecit pro nobis pœnitentiam in cruce. Vnde filius Patri Psalmo 29. *Conscidisti*, id est, conscidi permisisti *saccum meum*, id est, carnem, clauis scilicet & lancea. De hoc sacco, dicit Iob 16. in persona Christi. *Saccum consui super cutem meam.*

Stragulatam. Largitur etiam quibusdam specialibus suis vestem, quasi *de eodem panno, quo induta est*, de qua dicitur Prouerbiorum 31. *Stragulatam vestem fecit sibi, &c.* & hoc procedit ex maximo affectu misericordiæ, quod notatur per hoc, quod hæc autoritas continetur sub littera *Mem*, quod interpretatur viscera, quod per hoc maxima misericordiæ viscera nobis ostendit. Stragula dicitur à stragos, quod interpretatur talus vel varium: vestis ergo stragulata est conuersatio talaris, per perseuerantiam, varia vel polymita, vt tunica Ioseph, propter gratiarum, donorum, vel bonorum operum varietatem, vt talis anima dici possit circumamicta varietatibus. Vel stragulata quasi varietate picturæ, vel texturæ firmiter composita, & hoc vult glosa, qualis solet dici brosdata. Vel texta firmiter propter charitatis, quæ numquam excidit, indissolubilitatem, quia *aquæ multæ* tribulationum *non poterunt extinguere charitatem* Cantic. 8. Vel stragulata, id est, varia, & diuersorum colorum, quibus significatur diuersitas virtutum, scilicet castitas, humilitas, patientia & huiusmodi Hęc est vestis polymita Ioseph Et dicitur stragulata à stragulo, quod est pannus qui superponitur lecto & sedili, & dicitur tapetum in Gallico. Vnde 4. Regum 8. *Tulit Hazaël stragulum &c. Fecit sibi*, quia à se debet incipere. *Byssus & purpura indumentum eius.* *Byssus* candida significat innocentiam; *purpura* coloris sanguinei patientiam. Quādo enim quis exemplo Domini patitur innocenter, tunc coram Domino ornatur eius anima eleganter. Vel ideo stragulum, quia etiam in stratu & in amictu idoneum sit: sicut dicit Isidorus. Vel stragulata vestis gratia religiosæ conuersationis, quę principaliter consistit in tribus, in cōtinentia membrorum, in obedientia mandatorum, & in tolerantia persecutorum. stragulata etiam, sicut quidam dicunt & volūt, dicitur quasi triangulata. Tres anguli sunt: animi deuotio, proximi compassio, & carnis mortificatio. Primum ad Deum, secundum ad proximum, tertium ad seipsum. Vel tres anguli, laus Dei, Vilitas sui, Exemplum proximi. Vestitus ergo est veste stragulata, qui tria hæc intendit in verbis & operibus suis.

Libro 19. Originum cap. 26.

Mariæ vestis Stragulata. *Omnibus istis modis* vestem stragulatam fecit sibi Maria: habuit enim varietatem donorum & gratiarum, ministrationum & operationum, manifestationem spiritus, sermones sapientiæ & scientiæ, fidem & gratiam sanitatum, operationes virtutum, prophetias, discretiones spirituum, genera linguarum, interpretationes sermonum, & cetera huiusmodi quæ enumerantur. 1. Corinthiorum 12. Item habuit differentias virtutum, scilicet: Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, & cæteras vniuersas, & singulas Item habuit differentias graduum, quia fuit Angelica cum Angelis, Propheta cum Prophetis, Apostola cum Apostolis, Martyr cum Martyribus, Contemplatrix cum Confessoribus, Virgo cum Virginibus, & hæc omnia super excelleter. Vnde, *Multæ filiæ congregauerunt sibi diuitias, tu supergressa es vniuersas* Prouerb 31. Item habuit differentias statuum, quia fuit virgo, coniugata, & vidua mortuo Ioseph. Item habuit differentias vitarum, quia fuit actiua & contemplatiua, Lia, & Rachel, Maria, & Martha. Item habuit differentias meritorum & premiorum, prius humilis ancilla, tandem sublimis regina Dicitur ergo *stragulatam vestem fecit sibi*, scilicet quā ornaretur non ad inanem gloriam, sed vt placeat sponso suo: Hypocritę enim faciunt vestes non ad ornandum, sed ad vendendum pretio laudis humanę.

Nota quod aliqui libri habent *stragulam vestem fecit sibi*, & est idem quod vestis polymita seu examica, id est, pluribus filis texta. De hoc legitur 4. Reg. 8. *Tulit Hazaël stragulam* vel *stragulum & fudit aquam.* Sequitur de vestitu Mariæ & fidelis animæ. *Byssus & purpura indumentum eius.* Per *byssum* retortam, candor conscientiæ, & innocentia vitæ: per *purpuram*, patientiam intellige. Vel *byssus* castitas, *purpura* charitas: vel *byssus* virginitas, *purpura* Martyrium. Moraliter *byssus*, quę multis tunsionibus peruenit ad candorem, carnis castigatio; *purpura*, solis regibus conueniens, cælestium contemplatio.

Preces nostras offert Deo. *Quintadecima*, quia preces & sacrificia seruorum suorū & maximè quæ ei exhibentur, offert in conspectu diuinę maiestatis. Vnde super illud Cant. 2. *Qui pascitur inter lilia*, dicit B Bernardus. Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt, nec causabitur liliorum amator, inter lilia non inuen-

inuentum, quidquid inter manus Mariæ inuenerit. Non possunt igitur summæ trinitati displicere xenia, quæcumque manibus tam dignæ gerulæ committuntur.

Sermone in Natiuitate Mariæ de aquæductu.

Sexta-decima, quia sicut filius *est mediator Dei & hominum*, 1. ad Timotheum 2. sic & ipsa nostra ad filium est mediatrix, quâ scilicet mediante, venit ad nos filius Dei: & qua mediatrice ad filium peruenitur. Ad quod innuẽdum, Christus moriens ipsam habuit ab aquilone, quo significantur peccatores, quasi hoc ipse diceret, quod ipsa mediante, dextram suæ propitiationis extenderet peccatoribus congelatis. quod & ipse facit adhuc nobis peccatoribus, prout significat imago crucifixi. Et nota, quod non solum ex ea parte dexteram extendit, sed & caput spinis coronatum inclinauit, quasi diceret. O vos peccatores, precibus matris meæ vobis dexteram porrigo, & caput meum confixum spinis ostendo. Non sit ergo molesta amaritudo cõpassionis, his quos delectat dextera propitiationis. Sinistra Dei, qui nihil habet in se sinistri, est ira eius. Vnde *statuet hœdos à sinistris*. Matthei 25. sed *oues à dextris*; in quo eius propitiatio, & Maria orando, nobis impetrat propitiationem Dei. Aliter aquilo aduersitas Ieremiæ 1. *Ab aquilone pandetur omne malum*. Sustinentibus patienter aduersa mundi pro amore Dei, est ipsa ad filium mediatrix.

Decima-septima, quia aduocata nostra est ad filium, sicut filius ad patrem, immo apud patrem & filium procurat negotia, & petitiones nostras. Vnde & dicimus ei, *Eia aduocata nostra, &c.* sed nos miseri per mala opera, & peruersa desideria contradicimus ei, & non sine maxima matris & filij iniuria, matris precibus tollimus effectum suum. Tam prudens etiam & discreta est aduocata Maria, quod non potest filius vindicare in eos, pro quibus ipsa allegat, quod significatur in facto Abigail 1. Regum 25. quæ auertit iram Dauid à Nabal stulto, subtilitate verborum suorum; qui Nabal significat peccatorem; tamen postea interfectus est Nabal, quia noluit emendari. Designatur etiam per illam mulierem sapientem, quæ ciuitatem Abelam liberauit sapientia sua. 2. Regum 20. Quære titulo de sapientia Mariæ.

Lib. 4.

Notandum igitur quod multiplicem habemus aduocatum in curia Dei.

Multiplices aduocati nostri apud Deum.

Primus est Spiritus sanctus, *qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* ad Romanos 8. id est, facit nos postulare, qui est amor Patris & Filij, & placat nobis iram patris.

Secundus est filius Dei, *semper viuens ad interpellandum pro nobis*. ad Hebræos 7. qui tanquam bonus pugil, ostendit patri stigmata passionis. Impetrat etiam nobis filius à patre gratiam Spiritus sancti, Vnde dicit Ioannis 14. *Ego rogabo patrem, & alium Paraclitum*, id est, consolatorẽ, *dabit vobis* Et de hoc aduocato dicitur primę Canonicæ Ioannis 2. *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum*. Item ad Romanos 8. *Iesus Christus qui mortuus est, & qui resurrexit, & est ad dexteram Patris, etiam interpellat pro nobis*. Est ergo filius aduocatus noster apud patrem, & impetrat nobis remissionem peccatorum, & gratiam Spiritus sancti, vt dictum est; Spiritus sanctus impetrat gratiam gemitus & pœnitentiæ.

Tertius aduocatus est beata Virgo, præcipuè coram filio suo, & nobis generaliter impetrat omne bonum; siquidem deerat nobis aduocatus apud filium, antequam Maria nasceretur. dixit autem pater Genesis secundo. *Non est bonum hominem esse solum*, id est, non sufficit vnicus aduocatus, aut mediator, aut intercessor humano generi in cælo, cum tot & tam periculosas habeat causas coram me. *Faciamus ei adiutorium*, id est, beatam virginem, quæ alleget pro genere humano coram filio, sicut filius coram me. Propter hoc dicitur de ipsa in Psalmo 88. *Testis in cælo fidelis*. Quære titulo de throno Salomonis circa finem capituli. De his duobus aduocatis, scilicet matre & filio, dicit beatus Bernardus: Securum accessum habet homo ad Deum, vbi mediatorem causæ suæ filium habet ante patrẽ, & ante filium matrem. Christus nudato latere, patri ostendit latus & vulnera: Maria Christo pectus & vbera, nec potest esse vllo modo repulsa, vbi concurrunt & perorant omni lingua disertius hæc clementiæ monumenta, & charitatis insignia. Huic autem tantæ aduocatæ demus maximum salarium gratiarum actionis, & salutationis, & huiusmodi De ista aduocata narrauit quidam sanctus homo, quod cum quidam religiosi cantarent illam Antiphonam, *Salue regina misericordiæ*, & dicerent verbum illud, *Eia aduocata nostra, &c.* plures in spiritu ipsam matrem Domini viderunt ante filij præsentiam prosterni, & pro totius illius ordinis conseruatione precari.

Lib. 10.

Habetur in Arnoldo Carnotẽsi Abbate Bonæ vallis tractatu de laudib. B. virginis to. 1. Bibl. SS. patrum 2. Editionis Parisiensis.

Quartus aduocatus noster est Angelus. Vnde Danielis 12. dicitur *Michaël stare pro filijs populi sui*.

Quintus aduocatus est elemosyna. Eccli. 29. *Conclude elemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo*.

Sextus oratio. Vnde super illud Psal. 87. *Intret in conspectu tuo oratio mea* dicit Glosa, Magna virtus puræ orationis hic ostenditur, quæ quasi quædam persona ad Deum intrat, & illuc mandatum peragit quo caro peruenire nequit. Dicit ergo, *Intret*, id est, non arceatur ab Ecclesia cæli vt excommunicata, qualis est oratio diuitum, qui nolunt audire pauperes, vel legem misericordiam præcipientem. Prouerbiorum 28.

Qui

Qui declinat aurem suam ne audiat legem, eius oratio erit execrabilis, id est, non intrabit Ecclesiam cęli, in conspectu Dei: quia Angeli sancti non introferunt prophanas voces, nec ianitor cęli leprosas orationes admittit. Orationes Tobię, qui interpretatur bonus Domini, deferebantur à Raphaele ante Deum. In hoc quod dicitur *Intret in conspectu tuo*, notatur quod oratio, tanquam persona, videtur à Domino, & tanquam vox auditur. Sequitur *Inclina aurem tuam ad precem meam*, singulariter, quia illud *vnum quod est necessarium* Lucæ 10 petendum est.

Decimaoctaua, quia pro pacificandis se suppliciter inuocantibus, nato filio. Dulcia verba repręsentat, vt supra dictum est: quorum respectu filius delectatus, facilè mansuescit. Isaię 11. *Delectabitur* ineffabiliter *infans*, id est, Christus *ab vbere* matris ei representato. Sequitur *super foramina aspidis & in cauerna reguli qui ablactatus fuerit, manum suam mittet*. Christus enim, vt dictum est, delectatus ab vbere matris, tendit manum gratię ad malos, qui prius fuerant foramina aspidis, & cauerna reguli. De vberibus Marię inuenies est in titulo de pulchretudine membrorum eius. Lib. 5.

Decima nona, quia pro salute famulantium sibi, non solum potest filio supplicare sicut alij sancti, sed etiam potest auctoritate materna eidem imperare vnde sic oramus eam. Monstra te esse matrem, id est, quasi imperiosè & materna autoritate supplica pro nobis filio. Istud planè inuenies nono priuilegio eius. Lib. 5.

Vigesima, quia ipsa est *lignum vitæ his, qui apprehenderint eam* Prouerb. 3. speciali amore & seruitio. *Lignum vitæ*, id est, arbor cuius fructus est vita gratiæ hic, gloriæ in futuro, scilicet Christus Dominus Sed non est hic fructus omnibus, sed *his* tantum *qui apprehenderint eam* quasi duplici *manu*, scilicet amore & seruitio. Et nota quod dicit, *apprehenderint*, quod verbū significat quandam expressionem & festinantiam: est enim *apprehendere* cito, & quasi violenter aliquid capere, & quod sic captum est firmiter tenere, nec facile dimittere. Vnde videamur, ei dicere illud. Genesis 32. quod angelo dixit Iacob, *Non dimittam te nisi benedixeris mihi*. Detinenda est autē nobiscum quasi duobus brachijs, scilicet lacrymis, & orationibus. Vnde de lucta Iacob dicitur Oseę 12. *Fleuit & rogauit eum* &c. oratione enim lacrymosa obtinetur benedictio Mariæ. Sequitur. *& qui tenuerit eam* perseueranter, non declinans post meretricias voluptates, vt dicere possit de ea, sicut ipsa dixit de filio, Canticorum 3. *Tenui eam nec dimittam*, ipsi videlicet inseparabiliter adherens, *beatus* hic in spe, in futuro in re, *beatus* ad bonum suum natus. *beatus*, id est, bene in virtutibus aptus, *beatus* quia omnia optata succedant ei in futuro. Ideo dicitur Sapiētiæ 8. *In amicitia illius delectatio bona*, & ideo *bona*, quia æterna: quod enim temporale tantum est, non potest simpliciter dici bonum. Beatitudo vero est cumulus omnium bonorum, quę nullo pacto subtrahi potest, sicut dixit Glosa super Boëtium. Beatitudo quid.

Visima prima, quia sępe quos filij iustitia damnat, matris misericordia liberat; quæ scilicet iustitia filij, & misericordia matris videntur sic altercari. Deuteronomij trigesimo secundo, quasi dicat iustitia filij. *Ego occidam & percutiam*; misericordia matris respondeat, & *ego viuere faciam & sanabo*. Dicit etiam misericordia matris illud quod sequitur *& non est qui de manu mea possit eruere*. Fugias igitur sub protectione manus eius, sicut fecit Theophilus, & nihil timendum est. Ipsa enim dicit Eccli. 24 *Sicut nebula texi omnem terram* ab ira scilicet Dei, quasi ab ardore solis. Ideo etiam dicit de filio, Canticorum 4. *Tenui eum* ne scilicet percuteret peccatores, *nec dimittam*, sed continua precum instantia furorem ipsius retinebo. Ipsa est Abigail cuius prudentia retinuit furorem Dauid, ne vindicaret se de Nabal stulto 1. Regum 25. Et hoc est vnde Dominus conqueritur, Isaiæ 64. *Non est qui consurgat & teneat me*. Item Ezechielis 22. *Quæsiui è virum qui interponeret sepem & staret oppositus contra me pro terra*, id est, terreno peccatore, *ne dissiparē eam, & non inueni*. Quod autem sanctorum precibus Dominus teneatur ostendit ipse loquens Moysi. Exodi 32 *Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me vt irascatur furor meus &c.*

Vigesima secunda, quia cum sit thesaurus Domini, & thesaurizaria gratiarum eius, donis spiritualibus ditat copiosissime seruientes sibi. Vnde dicit cum sapientia Prouerbiorum 8. *In vijs iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicij, vt ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam*. Quod autem ipsa sit thesaurus Domini, dicitur Sapientiæ 7. *Infinitus est thesaurus hominibus, quoqui vsi sunt, participes sunt amicitiæ Dei*. Hoc totum sufficienter expositum inuenies infra titulo de diuitijs Mariæ post tractatum de paupertate eius. Lib. 4.

Vigesima tertia, quia confessio virginei partus ore fit ad salutem, & ex ea sequitur benedictio Dei patris. Vnde in Psalmo 66. *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes*. Quid autem sit tam sedulò confitendum subdit, scilicet quod *terra*, id est, Maria, *dedit fructum suum*, ex quo, & per quem nobis promittitur, & speratur ætena benedictio. Vnde sequitur. *Benedicat nos Deus*, id est, Pater, benedicat nos *Deus noster*, id est, Christus verus Emmanuel, *Benedicat nos Deus*, id est, Spiritus sanctus vt super locum istum dicit Glosa. Iste ergo fructus est virgo de virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, filius ex matre, fructus de terra. quære titulo de

tulo de terra versum illum.

Vigesima quarta, quia potentissime protegit seruos suos à triplici aduersario, scilicet, mundo, carne, & diabolo, quibus est terribilis, vt castrorum acies ordinata. Multa huiusmodi habuisti de nomine eius. Igitur quoties tentaris super vires tuas, clamandum ad eam. *Esto mihi domina turris fortitudinis, à facie inimici.* Psalmo 60. Sicut enim puerulus timens canem, fugit & clamat ad matrem: sic quicumque vehementer temptatur, & timet morsum diaboli, vel cuiuscumque temptationis, per orationem refugere debet ad matrem pietatis. Titulo de nomine eius quęre omnia ista, & quomodo ipsa turris. Et nota quod beata virgo protegit nos multipliciter, vnde dicit seruienti suo, Isaiæ 43. *Seruus meus es tu, cum pertransieris per aquas*, id est, tribulationes, *tecum ero & flumina* tēptationum & persecutionum *non operient te.* Ideo potest ei securè dicere qui deuotè seruit ei, illud Iob 17. *Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.*

Lib. 1. c. 3. pag. 21. d.

Lib. 1. cit. & lib. 11.

Item discretè pręsumendo de adiutorio eius, si seruierimus ei, possumus illud dicere Psalmi 43. *In te*, id est, in virtute nobis à te data, & à filio impetrata, *inimicos nostros*, scilicet carnem, mundum, & diabolum *venti labimus*, id est, quasi paleam deijciemus. Sed nota, quod vētilatio fit cum manibus, & fit ibi duplex motus, id est, sursum & deorsum, per quod figuratur bona operatio facta ad honorem Christi, & Marię, & vtilitatem proximi. *In te*, tibi de prope adhærendo; *Cornu*, id est, fortitudine Christi in te incarnati secundum Bedam, quia cornu durius carne, mollius osse. Sic Christus nec penitus videbatur in sua maiestate, nec penitus in sua humanitate. *& in nomine tuo*, id est, in virtute nominis tui, quod est Maria; vel in virtute tua nominabili, *spernemus insurgentes in nobis*, scilicet motus peccatorū intus in corde surgentes; quos illi spernunt, qui eos cum indignatione repellunt; sed non spernunt qui eos respiciunt, & quasi cum eis colloquentes in ipsis delectantur, Prouerbiorum 16 *Indignatio regis*, id est, iusti, *nuntij mortis*, id est, suggestiones diaboli, & motus peccati. Peccatum enim & diabolus mors est, quę animā interficit: quos nuncios indignatur rex, id est, qui bene se regit. Prou. 20. *Rex qui sedit*, &c. *Spernimus*, inquam, non pręsumentes, de nobis, sed de adiutorio tuo Alia littera dicit expressius, *In nomine tuo conculcabimus aduersarios.* Propter hoc etiam videtur propheta dicere seruo, & amatori Marię Psalmo 44. *Astitit regina*, id est beata virgo astitit tibi scilicet ad te iuuandum, *à dextris tuis*, vt scilicet tibi prospera. & salubria impetret, *in vestitu deaurato*, id est, in stola animę & corporis, vt creditur, *circumdata varietate* gratiarum, quas sibi seruientibus impetrat, & largitur. Ipsa enim *astat ad dexteram pau-*

Beda.

A *peris spiritu, vt saluam faciat à persequētibus animam eius.* Psalm. 108 Item in multitudine & vehementia temptationum dicendum est illi, sicut dicit Domino Rex Iosaphat. 2 Paral. 20. *In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.*

Maria protegit nos, *Vt arbor* sub vmbra ramorum & foliorum suorū. Quære titulo de horto. B Versu nono. Vbi hortus dicitur vmbrosus.

Lib. 12.

Sub pallio humilitatis, & virginitatis suæ. Humilitas enim & virginitas alæ eius sunt, & latæ sunt alę istę per vtramque virtutis plenitudinem, de quibus alis dicimus ei, *Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie, impiorum qui me afflixerunt* Psalmo 16. Item alibi. *In vmbra alarum tuarum sperabo donec transeat iniquitas.* Psalmo 56. *In vmbra* humilitatis contra ventum inanis gloriæ, vel tempestatem superbiæ. *In vmbra* mansuetu- C dinis contra grandinem iracundię. Quod ira designetur per grandinem habes Sapientiæ 5. *A petrosa ira plenæ mittentur grandines. In vmbra* suę maternitatis, ab ira filij sui. *In vmbra* veritatis cuius ipsa est mater, contra niuem Hypocrisis. *In vmbra* orationis, contra pluuiam diabolicarum temptationum, & sic de alijs. De his sufficienter inuenies versu nono de horto, vbi hortus dicitur latebrosus.

Lib. 12.

Sub scuto patientiæ suæ, per exemplum. *Scuto* D *circumdabit te veritas eius*, & ideo *non timebis à timore nocturno.* Psalmo 90.

Angelos nobis in auxilium mittendo, sicut fecit Basilio. Vnde *Angelis suis mandauit de te.* Ibidem. Angeli enim ministri, & satellites sui sunt de precepto creatoris.

Contra inimicos nostros pro nobis pugnando. Vnde conuenit ei illud. Eccli. 29. *Super scutum potentis, & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit pro te.*

E *Aestum* prosperitatis, frigore aduersitatis temperando.

Amaritudinem tribulationis, dulcedine consolationis leniendo; quæ, velut sapiens mulier, ponit in olla cordis nostri, per impatientiā bullientis, aquam consolationis.

Protegit etiam nos respectu misericordię suę, quoad nos, sed iustitiæ quoad dæmones, vitia, & peccata. Vnde ipsi verissimè conuenit quod dicitur de filio Prouerbiorum 20. *Rex qui sedit* F *in solio iudicij dissipat omne malum intuitu suo.* Similiter regina, id est Maria, sedens cum filio in solio paradisi, oculo misericordiæ respiciens peccatorem, intuitu suo dissipat omne malum, id est, triplex malum; malum scilicet culpę, cuius impetrat veniam; Malum pœnæ, quam non sinit statim infligi; malum diaboli, ne tentando tantum nocere præualeat, quantum desiderat.

Dissipat enim per misericordiam suam & sapientiam, *cogitationes malignorum ne possint implere manus eorum quod cæperunt* Iob. 5. Idcirco, quoties tentamur super vires, clamandum est ei corde toto Eia aduocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte: & illud, *Esto nobis domina turris fortitudinis à facie inimici* Psalmo 60. Item illud. *Respice in me ô domina & miserere mei* Psalmo 24. & sint *oculi tui* Psal. 122 scilicet fides & deuotio, *ad Dominam nostram, donec misereatur tui*. vt euellat à laqueo tentationis *pedes tuos*, id est, affectus. Psalmo 24.

Protegit etiam ab accusationibus dæmonum, qui accusant iustos *in conspectu Dei, die ac nocte*, id est, assidue. vel *die ac nocte*, scilicet de dissolutione per prospera, & murmure per aduersa. Apocalyp. 2 Ecclesiastico 11. dicitur de diabolo, *Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponit maculam*, scilicet inanis gloriæ. Quis enim apud filium illum accusare audeat, cui matrem viderit patrocinantem? *Et si Maria pro nobis, quis contra nos? & si ipsa est quæ iustificat, quis est qui condemnet?* Ad Romanos 8. Et huiusmodi multa inueniuntur in libris miraculorum eius.

Cæsarius l. 7 de miraculis capite 35.

Protegit etiam nos ab accusationibus detractorum & à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem. sicut patet in miraculo de abatissa prægnante, quam Virgo virginum reuirginauit, postquam ad præceptū eius, eduxerāt angeli puerum de vtero eius; nec in partu indiguit alia obstetrice. Quem videlicet puerū transmisit per ipsos angelos nutriendum cuidam eremitæ, qui puer postea factus est episcopus, ideo de ipsa dicitur Sapientiæ 10 *In fraude circumuenientium illis affuit*. quære paulo infra.

Alycus enim alia parte 4 & Gregor. Turonensis de gloria martyrum cap. 10.

Protegit etiā à corporalibus incēdijs sicut patet de quodam puero Iudęo, quem pater suus proiecit in clibanum ardētem quia adorauerat imaginem beatæ virginis cum pueris Christianis, & beata virgo apparuit ei in medio fornacis, in specie imaginis quam puer adorauerat, & protexit eum pallio suo ab incendio, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. Quo miraculo viso, multi Iudæi conuersi sunt ad fidem, & pater pueri in ipsam fornacē proiectus est, & combustus.

Protegit etiam Christus seruos suæ genitricis, vt veraciter dici possit *Qui habitat in adiutorio altissimæ Dominæ, in protectione Dei cæli commorabitur* Psalmo 90.

Protegit etiam nos Maria à corporalibus inimicis, prout sæpe legitur in miraculis eius, & seductoribus animarum. & ei illud conuenit Sapientiæ 10. quod dicitur de sapientia, & rectè potest intelligi de Maria, *Custodiuit illum*, id est, seruum & amatorem suum, *ab inimicis* exterioribus & manifestis, id est, detractoribus, qui famam; hæreticis, qui fidem; tyrannis, qui vitam conantur auferre. *Et a seductoribus tutauit illum*, id est, occulte insidiantibus, scilicet mundo, carne, & dæmonibus; quorum primus pietatem, per auaritiam; secundus castitatem, per luxuriam, tertius humilitatem, per superbiam conatur auferre. Ecce sex atrocissimi inimici, & septimus per quem omnes alij pugnant, & sine quo non præualent, scilicet propria voluntas. Hęc sunt septem gentes quę semper filios Israel impugnabant. Iudicum 3. Item paulò ante dicitur Sapientię 10 *In fraude circumuenientium illum, affuit illi* id est, amatori suo, *Circumuenientium*, id est, dæmonum, qui ex inuidia semper nituntur circumuenire eos, qui illi seruiunt. *Ibi affuit* illuminans scilicet oculos eius ad præuidendum & cauēdum eorum insidias, quia est illuminatrix. *Et honestum fecit illum*, id est, purgatum, velut aurum in fornace, per tentationes, & pugnas contra inimicos supradictos.

Protegit etiam sicut castellum quia ipsa est castellum, Lucæ 10. quod est refugium debilium, & ipsa vbique terrarum est refugium peccatorum. Quære titulo quod ipsa est castellum. Lib. 1.

Protegit etiam sicut templum, cum ipsa sit templum Dei viui, basilica veri Assuerij, sacrarium Spiritus sancti; ecclesia, id est, congregatio & adunatio populi christiani, & domus orationis. reos enim sanguinis defendit ecclesia si ad ipsam refugerint.

In igne, vt supra de Iudęolo, Vnde dicit seruo suo. Isaiæ 43. *Seruus meus es tu, cum ambulaueris in igne non combureris*.

In aqua, Isaię 43. *Cum pertransieris aquas tecum ero*, vt supra in principio huius capituli. Ipsa etiam est nauis quæ suscipit amicos suos, naufragantes in fluctibus huius maris. Vnde dicit Eccli 24. *In fluctibus maris ambulaui* cum familiaribus meis, videlicet tanquam nauis, vt ipsos eriperem à naufragio peccatorum, & ereptos deducerem in portum. ambulat etiam in fluctibus maris mœstos consolando, & tristes lętificādo.

In aëre, ab incursu aërearum potestatū, sicut sæpè legitur in miraculis suis.

In terra, quod signatum est Apocalypsis 12. vbi dicitur in figura eius. *Et adiuuit terra mulierem*, id est, Maria deuotam sibi animam, quam serpens, id est, diabolus infestabat. Imo ipsa dicit Eccli. 24. *In omni terra steti*, id est, fideliter me inuocantibus semper assiui. vel ipsam in terra stare, est iustos in virtute conseruare.

Vigesima quinta, quia in Maria inueniunt refugium, qui timentes Dei iustitiam, ad ipsum accedere reformidant. Beatus Bernardus: Sicut nomen Iesu mel in ore, &c. Quære titulo de nomine Mariæ. Idem. Quid ad Mariam accedere trepidas? vide titulo de benignitate Mariæ. De hoc refugio dicit, Psalmus 103. *Petra*, id est, Maria

Bernardus sermone 15 in Cantica De verbis Apocalypsis. Si.

gnum magnum.

Maria *refugium herinacijs*. titulo de terra vbi Maria petra. Propter hoc refugium dicitur ipsa ciuitas refugij, figurata per sex ciuitates refugij. Numer. 35. Et bene sex, quia sex modis interficiunt se generaliter peccatores, per vitia cordis, & quinque sensuum corruptionem. Citra Iordanem tres, & vltra Iordanem tres. Iordanis baptismus. Citra Iordanem tres, quia ad ipsam habent refugere qui tentātur à tribus concupiscentijs, vt ipsos tueatur & faciat in bono proficere. Vltra Iordanem tres, quia per ipsam sepè redeunt ad veniam, & adipiscuntur gratiam & gloriam, qui trāsierunt Iordanem, id est qui triplici cōcupiscentia seducti, amiserunt innocentiam baptismalem. Et nota quod illæ ciuitates separatæ, erant illis in refugium, qui nolentes perpetrassent homicidium, sed nunc dilatata est misericordia Dei, & in Maria prouidit refugium etiam voluntarijs homicidis. Ipsa enim est domus refugij vt saluos nos faciat, vt habetur in Psalmo 30. Item alio modo. Christus enim dicitur ostium paradisi, quo ad pastum vitę intrant oues. Ioan. 10. beata autem virgo fenestra cœli est sicut canit ei ecclesia, vnde *Intrent vt astra flebiles, cœli fenestra facta est.* Solet autem contingere in quibusdam conuiuijs, quod pauperes timentes iracundiam ianitoris clamant ad fenestram, vt eis aliquid iaciatur: modo autem discumbunt sancti & Angeli in conuiuio cęlesti, de quo habetur Isaiæ vigesimo quinto, *Faciet Dominus conuiuium, &c.* vbi Christus ostium, ianitor iustitia eius, quam si reformidas, clama ad fenestram quæ est Maria, orando & pauperiem tuam allegando, vt saltem de micis illius conuiuij, vbi sunt plena fercula, iaciat tibi aliquantulam consolationem, aliqua fragmenta gratiarum.

Lib. 2,

Vigesima sexta, quia pastum subministrat famelicis, & potum sitientibus. Vnde de illa dici potest sicut de filio. Psalmo 54. *Iacta cogitatum tuum in Domina & ipsa te enutriet.* Ipsa enim esurientes implet bonis, & dat escam esurientibus dicens cum filio Ieremiæ 31. *Inebriaui animam lassam, & omnem animam esurientem saturaui.* Ipsi etiam dicere possumus sicut dicimus filio Psalmo 103. *Omnia à te exspectant vt des illis cibum in tempore.* Item *Dante te illi colligent, aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem*, id est, respectu misericordiæ, *turbabuntur, &c.* Item alibi in Psalmo 144. *Oculi omnium in te sperant, ò Maria, & tu das escam illis in tempore opportuno, aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione.* Ipsa etiam Psalmo 146. *Dat iumentis suis*, id est, illis, qui suorum deferūt onera mandatorum, *escam ipsorum*, fœnū scilicet carnis filij tui, quando scilicet per gratiam matris, digni existunt sacra communione: quod præfiguratum est in hoc, quod filium natum posuit in præsepio, quasi diceret boui & asino, id est, his qui designātur per bouem & asinum, qui sunt animalia laboriosa & onerifera, diceret inquam, Manducate, ecce refectio vestra. Ipsa etiam dat escam *pullis coruorum*, id est, imitatoribus pœnitentium, qui designantur per coruos, fideliter *inuocantibus eam.*

Bernardus sermone in Cantica. De verbis Apocalypsis. Si

De ipsa etiam, quę est fortis mulier dicitur Prouerbiorum 31. in fine, *De nocte surrexit*, tanquam prompta & sedula, *Deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.* De nocte surgere, est in præsentis vitæ caligine auxilium impendere. Domestici Mariæ sunt, qui illius obsequijs se totos impendunt, quibus dat triplicem prędam.

Prædam in se ipsis, quando scilicet rapiens à diabolo, quos ipse diabolus prius rapuerat, eos restituit sibi ipsis, sicut in Theophilo. Peccator enim sicut dixit Augustinus, se non possidet ergo nihil. Item quando per gratiam eius subijciunt carnem spiritui in seipsis. Dat etiam *prædam* iuxta se, dans gratiam conuertēdi alios ab illecebris mundanis, & reducendi ad viā veritatis. Tertiam *prædam* dat eis super se, impetrans eis à filio gratiam rapiendi *Regnum cœlorum*, quod *vim patitur*. Matthęi 11. Aliter *de nocte surrexit*. Quo fructu? scilicet triplici. Primus, quod quosdam rapit ab hoste, id est, diabolo, sicut ibi Glossa, vnde *prædam*. Secundus, quod raptos ab hoste incorporat ecclesiæ. Vnde *Dedit domesticis*, id est, angelis & fidelibus, quibus eos vnit, quos diabolo tollit. Tertius, quod eosdem, immò & omnes fideles reficit multipliciter, vnde *& cibaria ancillis suis.*

Triplex præda.

Prima præda fuit *primi hominis* actiuè, qui rapere voluit diuinitatem. sicut dicit Glossa ibi, *Quæ non rapui tunc exsoluebam* Psalmo 68.

Prædæ multiplex.

Secunda præda *serpentis*, id est, diaboli qui rapuit hominem raptorem. Vnde & dicitur Isaię 33. *Væ qui prædaris nonne & ipse prædaberis?*

Tertia hominis terrena rapientis. Iob 12. *Abundant tabernacula prædonum.*

Quarta Christi hominis, qui descendens ad inferos, rapuit à diabolo primum hominem, quē diabolus rapuerat, ad Ephesios 4. *Captiuam duxit captiuitatem.*

Quinta hominis, homines rapientis, sicut faciūt prædicatores, Isaiæ nono. *Exultant victores capta præda, &c.*

Sexta spiritus Dei, qui rapit spiritum hominis, vnde Actuum 8. *Spiritus Domini rapuit Philippum.* Sequitur, *& cibaria* pluraliter *ancillis suis.* Hęc autem sunt cibaria, quibus ipsa reficit seruos & ancillas suas, suis meritis, precibus, & exemplis.

Cibaria quæ confert Maria sunt. *Gratia*, quā nutrit animā & saginat, vnde Sap. 16 dicitur de iustis, *Omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant.*

Cibaria seruorum Mariæ.

Fides

Fides ex qua *iustus viuit*, Abacuch 2.

Spes qua pascitur, & pascit familiam suam odoribus paradisi. Vnde & Maria dicit, *Flores mei fructus odoris & honestatis vel honoris*. Eccli. 24.

Charitas quæ dicitur panis *omne delectamentum in se habens, &c.* Sapientiæ 16. qua omnibus omnia facta est.

Bona operatio. Vnde Ioannis 6. *Operamini non cibum qui perit*.

Caro virginalis quam sumimus in sacramento filij, quia caro Christi & caro Mariæ, vna caro. Vnde 1. Corinth 6. *Erunt duo*, id est, Christus & Maria *in carne vna* virginali. Ideo dicit ipsa. *Qui edũt me adhuc esuriẽt*. Eccli. 24. quia qui eius dulcedinẽ gustauerit, adhuc plus de ea desiderat experiri. Vel aliter, Ipsa enim est cibus & potus imitantibus se, id est, verba sua & opera. Vnde dicit, *Qui audit me non confundetur*. Opera vnde, *Qui operantur in me non peccabunt*. Imitatio operum duplex est, vel exemplo eius benè operari, & hoc est edere; vel exemplo eius in se extinguere prauas concupiscẽtias, & hoc est bibere. Ideo dicitur, *Qui edunt me*, id est, qui meam conuersationem sibi incorporãt, *adhuc esurient*, quia non parit fastidium, sed desiderium Conuersatio enim sancta cuiuscumque, quæ trahitur in exemplum, cibus est reficiens, & nutriens spiritualiter, vnde Ioan. 21. dictum est Petro, *Pasce*, scilicet exemplo. Et ideo multo fortius conuersatio beate virginis pascit, cum ipsa sit panis *in se habens omne delectamentum*, Sap. 16. Et nota quod pastus iste, quo nos pascit Maria, omnino contrarius est illi, quo filios suos pauerunt primi parentes; de quo dicitur in Psalmo 16. *Saturati sunt* scilicet Adam & Eua *filijs*, id est, ad nocumentum filiorum, quia sentit adhuc proles, quod commisere parentes. *Patres* enim *nostri comederunt vuam acerbam*. Ieremiæ 31. & Ezech. 18. *Et* adhuc *dentes filiorum obstupescunt, &c.* Super illud Iob 3. *Nunc enim dormiens silerem*, dicit Glossa, *Si Adam nulla putredo peccati corrupisset, nullos ex se gehennæ filios procreasset Et dimiserunt reliquias* scilicet *paruulis suis*. Istę reliquię sunt fames, sitis, mors & huiusmodi, Sap. 4. *Ex iniquis omnes filij qui nascentur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione sua*. Moraliter intelligitur illud de malis operibus peccatorum, quæ scilicet opera filij eorum sunt, & in iudicio testificabuntur, quod patres eorum iustè debeant condemnari.

Supradicta ergo *cibaria*, vel fercula *dat* beata Virgo *ancillis suis*, id est, humilibus ei seruientibus. Quære proprietates ancillæ. titulo de appellationibus Mariæ. Ancilletur ergo & seruiat beatę virgini, qui talibus cibarijs desiderat enutriri. Et nota quod his ancillis dantur cibaria quoad incipientes, vt possint crescere. Eisdem alligatur hostis. Iob 40 quoad perficientes, quibus diabolus alligatur & vincitur. Ipsæ etiam

Lib. 5.

mittuntur ad prędicandum. Prouerb. 9. quoad perfectos. E contrario vero, nolentibus ei seruire videtur ipsa dicere. Isaiæ 65. *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis, & interficiet vos*, Dominus Deus Christus filius meus.

Vigesima-septima, quia cum sit mater Sapientiæ, qui est Filius Dei, in lege filij misericorditer instruit seruos suos; vnde de ea dicitur Sapientiæ 7. *Amicos Dei & Prophetas*, id est, sapientes, *constituit*. Ipsa etiam dicit Eccli. 24. *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam. Adhuc doctrinam* scilicet paupertatis, humilitatis, & castitatis. *Quasi prophetiam*, id est, in signum futuri. Doctrinam istam effudit ipsa abundantius, quando Ordines sunt instituti ad honorem eius, vbi lucet doctrina virginitatis, per votum castitatis, contra luxuriam; paupertatis, per abrenuntiationem proprietatis, contra auaritiam; humilitatis, per votum obedientiæ, contra superbiam. Et hoc est triduum in deserto religionis, Exodi 3. Item triduum Dominicæ sepulturæ, in quo homo consepelitur Christo, per quod reparatur trinitas mentis, & venitur ad triduum remunerationis. Effudit autem doctrinam quasi prophetiam, quia per hoc prędicitur casus mundi, & gloria regni. Ioel. 2. *Prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ*, intrando religionem, contemnendo mundum, anhelando ad regnum. Item Zachariæ 3. *Audi Iesu Sacerdos magne, tu & amici tui qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt*. Iesus ille sacerdos magnus Christum signat, qui se obtulit in cruce pro nobis. Amici eius omnes sancti, qui sunt viri portendentes; portentum enim est signum, Sequitur, *& relinquam illam quærentibus sapientiam. Quærentibus* dicit, non inuenientibus, id est, illis qui sunt in studio quærẽdi, non in pręsumptione habẽdi. Iac. 4. *Deus superbis resistit. Sapientiam* non mundi sed Dei, quã describit Iacobus c. 3. *Sapientia quæ desursum est*. Aliter adhuc *doctrinam*, id est, notitiã figurarum, quas reuelat per gratiam suam cui vult, quando vult, & quantũ vult. *Quasi prophetiã*, id est, sine falsitate, & cum omni veritate. Siquidem quia prima bibit de fonte æternæ sapientiæ, reuelare potest cui vult arcana secretorum Dei. Ipsa est enim Rebecca, quę de hydria sua potauit Eliezer & camelos. Genes 24 Seruias ergo deuotè matri sapientiæ, & *cibabit te pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit te*, quam scilicet sapientiam *non apprehendent homines stulti, & cui obuiabunt sensati*. Eccli. 15.

Vigesima octaua, quia si recessit à te propitiatio eius propter peccata tua, quam cito pœnitueris reuertetur ad te. Vnde dicit cum filio Zachariæ 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos* Vnde etiam desiderans conuersionem nostram ad se, & ad filium suum, dicit cum filio animæ peccatrici Canticorum 6. *Reuertere, reuertere Sulamitis* &c. *Vt intueamur te* respectu misericordię. Exẽplũ quodnarrat Petr⁹ Damianus, quomodo propitiatio ei⁹ reuersa est ad quosdã fratres qui seruitium eius intermiserãt. Quęre infra titulo de non intermittendo officium eius, siue seruitio.

Vigesima nona, quia salus nostra in manu illius est, vt ei dicere multo verius valeamus nos christiani, quam dixerint Egyptij Ioseph, Genes. 47. *Salus nostra in manu tua est, respiciat nos tantum domina nostra, & læti seruiemus filio eius.* Ipsa enim vere potest figurari per Ioseph, qui interpretatur augmentum vel accrescens, quia ei accreuit gratia fœcunditatis, super gratiã virginitatis. Ideo Eccli. 26. dicitur de ea, *Gratia super gratiam* &c. Ipsa est enim causa salutis generis humani, & quędã ratio & complementũ, post filiũ suum, omnium quæ facta sunt, & quę futura sunt.

Trigesima, quia seruiendo ei, acquiruntur dies gratię & glorię, vnde dicit seruo suo Prouerbiorum 9. *Per me multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ*. Vnde etiam de seruis suis dicitur Psalmo 72. *Dies pleni inuenientur in eis.* Et Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum in dextera eius*, quibus remunerat seruiẽtes ei ex charitate, *& in sinistra illius diuitiæ & gloria*; diuitijs enim & gloria mũdana forte remunerantur aliqui seruientes ei, cum sint indigni retributione ęterna. Vnde dictum est Nabuchodonozor, qui vindictã Domini exercuerat in Tyrum, Ezechielis 29. sub alijs verbis, Quia seruisti mihi in Tyro, dabo tibi Ægyptum, nullum enim bonum irremuneratum.

Trigesima prima, quia post filiũ domina est vniuersæ creaturę, vnde & domina interpretatur, & ideo tanquã Dominę seruiendũ. Ideo videtur ei dixisse tota ipsa trinitas beata illud Isaiæ 45. *Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri sublimes, ad te transibunt, & tui erunt* Per omnes istos significatur Marię potestas super iustos, quos protegit, & super peccatores, quos conuertit. *Labor Ægypti* peccatores laborantes in vitijs mundi, Ieremi. 9 *Vt inique agerent laborauerunt.* Ægyptus tenebræ vel mœror: tenebræ, quia amor mũdi excæcat, vnde Tobias excæcatus est stercoribus Hirundinum Tobię 2. Hirundines sancti sunt, quia temporalia reputant stercora, cum Apostolo ad Phil. 3. vt Christum lucrifaciant: quibus scilicet stercoribus obcęcãtur amatores mundi. *Mæror*, Prouerbiorum 14. *Extrema gaudij luctus occupat. Negotiatio Ætiopiæ*, hoc conuenit auaris, qui *animas suas habent venales*, Eccli. 10. *Æthiopiæ* propter nigredinem, quia æstus auaritię denigrat eos & exurit. *Sabaim vel saba* captiua. Hi sunt superbi, quos rex superbiæ captiuat, Iob. 41. *Viri sublimes*, antequam conuerterentur & Mariæ darentur, scilicet per superbiam; postea sublimes facti sunt per vitam, *ad te transibunt & tui erũt*, serui scilicet & tributarij, singulis diebus facientes seruitium tuum, & soluentes quasi tributariam pensionem. Sequitur in auctoritate Isaię 45. *Post te* quasi adolescentulę post reginam, ancillæ post dominam; *ambulabunt de virtute in virtutem, donec videant Deum Deorum in Sion*, Psalmo 83. *Vincti manicis pergent*, necesse est enim seruis Mariæ, vinctas habere manus manicis præceptorum Dei, ne extendant eas ad illicita; *& te adorabunt, teque deprecabuntur* potentes respectu misericordię tuę, & dicentes, *tantum in te est Deus* verus.

Trigesima secunda, quia qui diligit & honorat matrẽ Domini securè potest à patre & filio eius petere misericordiã. Vnde Psalmista dicit patri & filio Psal. 25. *Domine dilexi decorem domus tuæ*, qui consistit in virtutibus, & donis gratiarum, & priuilegijs meritorum. *Domus* ista beata virgo. Vnde *Sapientia ædificauit sibi domum.* Prouerbiorum 9. *& locum habitationis gloriæ tuæ*, id est, filij tui, quia *gloria patris filius sapiẽs* Prou 10. *Locus* iste vterus virginalis, & bene dicit *locũ inhabitationis gloriæ tuæ*, id est, vterum virginalem vbi habitasti gloriosè, & quẽ inhabitando gloriosũm effecisti. Cassiodorus de Domino. *gloriosũ efficitur quidquid inhabitare dignatur.* & subiungit Psalmista, ergo *Ne perdas cum impijs Deus animã meam.*

Cassiodorus in Psalmum 25.

Trigesima tertia, quia per incarnationem verbi, quę in ea facta est, redit peccatrix anima ad Ecclesię vnitatem. vnde Ieremię 31. *Reuertere virgo Israël, reuertere ad ciuitates tuas istas, vsquequo delicijs dissolueris filia vaga? quia creauit Dominus nouum super terram, mulier circumdabit virum.*

Trigesima quarta, quia per Mariam & Christum, quem per Mariam habuimus, quidquid perdideramus per Adam & Euã, nobis est restitutum. Beatus Bernardus, Vehementer nobis vir vnus, & vna mulier nocuerunt, sed per vnam mulierem, & vnum virum omnia nobis restaurantur, non sine magno fenore gratiarum Non enim sicut delictum, ita & donum excedit enim Damni æstimationem, beneficij magnitudo. Sufficere quidam poterat Christus, quia sufficientia nostra ex Deo est; sed non erat bonum hominem esse solum; congruum magis erat, vt reparationi eorum neuter sexus deesset, quorum corruptioni neuter defuerat. Ideo dicitur Eccli. trigesimo tertio. *Duo contra duo, & vnum contra vnum.* Magister Richardus de sancto Victore. Per Mariæ puerperium, recepit genus humanum quod in primo parente amiserat, & deiectus est ille, qui primum parentem deiecerat, & erectus ille, qui primus deiectus fuerat, &

Sermone de verbis Apocalypsis. Signum magnum.

Richardus à S. Victore lib. 1. de Emmanuele cap. 19. & 20.

fuerat, & recuperauit honorem quem amiserat, & ablatum est per filium eius opprobrium nostrum, & deletum est improperium nostrũ. Quale improperium? Illud de quo legitur; Homo cum in honore esset, non intellexit, &c. Factus est enim homo ad imaginem & similitudinem Dei. Grandis honor, sed non intellexit, ideoque despexit. Despecta vero, atque reiecta similitudine Dei, transfigurauit se ad similitudinem iumenti. Ecce quale dedecus! Iuxta magnitudinem honoris, magnitudo dedecoris, vnde opprobrium & improperium; & ideo iustè opprobria exprobrantium ceciderunt super eũ. Ideo in persona generis humani, clamat Propheta ad Dominum, Aufer à me opprobrium & contemptum, & exauditus est, quando Deus cõformauit se ad illam, qua homo transformauerat se, similitudinem humanam, qui à se reiecerat diuinam: & Deus factus est quasi vnus ex nobis propter suam humanitatem: & quod dictum erat per ironiam de Adam, Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis, sciens bonum & malum, possunt ex sententia iam dicere pater & Spiritus sanctus de Adam secundo, scilicet Christo homine Ecce Adam secũdus factus est quasi vnus ex nobis, sciẽs bonum & malum propter suam diuinitatem.

Trigesima quinta, quia ex partu & conceptu eius accreuit humanę naturę prærogatiua & dignitas mirabilis: ex eo scilicet quod filius Dei mundum redempturus, non assumpsit angelicam naturam, sed humanam in ea, & ex ea. Hebr. 2 *Nusquam Angelos apprehendit &c.* & hoc fuerat præfiguratum Genes. 28. vbi sic legitur. Vocauit Isaac Iacob, & benedixit eũ pręcepitque ei dicens. *Noli accipere coniugem de genere Chanaan sed proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuelis patris matris tuæ, & accipe tibi vxorem de filiabus Laban auunculi tui.* Et sunt verba Dei Patris ad filium carnem sumpturum. *Chanaam*, sicut dicunt, interpretatur possidens domum & significat Angelos, qui in cælesti domo semper assistunt Domino, de quorum genere noluit Deus pater, vt filius sibi copularet vxorem, id est, assumeret naturam. *Mesopotamia* interpretatur eleuata, Syria sublimis. Hæc est humana natura eleuata & facta sublimis, ex quo eam assumpsit sibi filius Dei; sed non ad quamcumque, sed ad domum Bathuelis mittitur, id est, ad beatam Virginem. *Bathuel* enim virgo Dei, vel castus Deo interpretatur, quia hoc priuilegium beatæ Virgini seruabatur, & ibi accepit vxorem de filiabus Laban qui interpretatur candidatio, id est, de purissimis & mundissimis sanguinibus beatę Virginis carnem, sicut dicit Damascenus. Et de Virgine voluit nasci, ad denotandum quod Ecclesiam Virginem sibi virgo copularet, secundę Corinth. vndecimo.

Damascenus lib. 3 de Ortho.

Despondi vos &c. & ex hoc maxima dignitas accreuit humanæ naturæ, quæ antea vilis erat, & clamabat ad Dominum. Threno. primo. *Vide Domine & considera quoniam facta sum vilis:* sed post incarnationem dicit Christo. Psalmo 72. *Cum gloria assumpsisti me*, & facta sum gloriosa; sicut ignobilis mulier sublimatur, cum à viro nobili in matrimonium assumitur. Et ex hoc est quod omne peccatum post incarnationem Saluatoris, grauius est quam ante: sicut ignominiosius est viro nobili viliter agere, quàm ignobili. Siquidem humana natura per Euam fuerat satanæ pedibus substrata, sed modo per Mariam super Angelos est exaltata: & quam per Euam traxerat in interitum diabolus, modo per Mariam præcedit Angelorum meritum; & quę per Euam facta est ignominiosa, per Mariam prę Angelis facta est gloriosa. Intrauerat enim per Euam mors in mundum, Sapient. 2. sed perempta est mors per Marię puerperium, vnde fili⁹ dicit Oseę 13 in fine. *O mors ero mors tua &c.* Item hoc matrimonium supradictum, significatum est per matrimonium Ester & Assueri. *Assuerus* qui interpretatur beatus, Christus est; Ester abscondita vel exaltata: hęc enim natura humana prius à Deo abscondita per peccatum Adę & Euæ, sed ineffabiliter exaltata, quando à Christo assumpta. Vnde Petrus. Maritari noluit verbum patris altius, nubere non potuit caro gloriosius. Homo etiam per hoc matrimonium vehementer magnificatus est, quod admirans. Iob 7. dicit Domino: *Quid est homo quia magnificas eum?* &c. & Psalmus 8 *Quid est homo quod memor es eius?* scilicet pro eo filium incarnando. Nam antea videbatur pater oblitus hominis, vnde in persona antiquorum dicebat Dauid, Psalmo 12. *Vsquequo Domine obliuisceris me in finem, vsquequo auertis faciem tuam à me?* id est, filium tuum. Ideo orabat Psalmo 105. *Memento nostri Domine in beneplacito populi tui*, id est, in filio, *visita nos in salutari tuo*, hoc est in eodem filio.

Doxa fide cap. 2.

Quis hic Petrus? Vnum exemplar habet Petrus Caiphas.

Trigesima sexta, quia volens nos obtinere victoriam, vt perueniamus ad coronam, sciens quia *non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* secundæ Timoth. 2 procurat forte bella, & tentationes amatoribus suis, & ipsos quandoque permittit tribulari; *sed facit cum tentatione prouentum, vt valeant sustinere*, 1. Corinth. 10. & eis virtutem subministrat, vt sic perueniant ad coronam. Nã ipsa est quæ precibus suis, meritis, & exẽplis dat lasso virtutem, & his qui non sunt, secundum suam reputationem, id est, humilibus, fortitudinem & robur multiplicat, Isaiæ 40. idcirco de ipsa potest intelligi id. Sapientiæ 10. *Certamen forte dedit illi*, id est, amatori suo *vt vinceret*, & coronam acquireret, quę solis victoribus tentationum promissa est, *& forti* per experientiam, *quoniam omnium potentior est sapientia*, id est,

Mariæ,

Maria, quæ emphaticè dicitur Sapientia.

Trigesimaseptima, quia qui seruiunt ei in præsenti, gloriosissimam illius faciem visuri sunt in futuro, vnde Iob 33. dicit de Maria. *Placabilis ei erit*, scilicet seruo suo, *& videbit*, scilicet ipse seruus *faciem eius in iubilo*. Apoc. 22. *Seruiēt ei, & videbunt faciem eius*. Sapien. 6. *In vijs suis ostendit se illis hilariter*, & hęc ostensio in pręsenti per gratiam & fidem. Ambula ergo vias eius, quę sunt humilitas, puritas, pietas, paupertas, obedientia & huiusmodi, *& obuiabit tibi* in futuro, *quasi mater honorificata*, Eccli. 15. De huiusmodi vijs dicitur, Prouerb. 3. *Viæ eius viæ pulchræ*, id est, mundæ ab omni peccato, *& omnes semitæ illius pacificæ*, quia summum eius studium est filio suo pacificare peccatores. Quęre de vijs eius. Roganda est igitur assidue, vt *doceat nos vias suas, & faciat ambulare in semitis suis*, Isaię 2. quas qui in pręsenti tenuerit, reginam *in suo decore videbunt oculi eius*, Isaiæ 33. & *qui imitantur eam erunt ex parte illius*, Sapientię 2. Videtur enim ipsa dicere filio, sicut filius patri. Ioan. 17. *Volo fili vt vbi ego sum, ibi sit & minister meus*. Roganda est autem Maria, vt velit, quia si vult, necesse est fieri, sicut dicit August. de Domino.

Vide Augustinum lib. 7. confess. cap. 4. & lib. 11. cap. 15. 10. 1.

Trigesima octaua, quia glorioso fructu ventris remunerabit seruos suos: Vnde depingitur in imaginibus suis, filium tenens quasi ad dandum illum seruitoribus suis, cum ipsa sit propagatrix operariorū. vnde Ps. 126. *Filij merces fructus vētris tui*. Quem fructū ipsa cōmendās, vt pro ipso habēdo seruiatur ei auidius, dicit Prou. 8. *Melior est fructus meus auro & lapide pretioso, & genimina mea argēto electo*: propter quod quasi assiduè dicendū est ei, *benedictus fructus vētris tui*. De re enim valde cōmendata, & laudata non per adulationē, sed per veritatē, libenter solēt dare illi, quorum res est, cōmēdatoribus suis, sicut de bono vino & huiusmodi. Sed proh dolor! plures seruos habet venus sordidissima, quam Maria purissima.

Trigesima nona, quia seruorum suorū animas, de corporib⁹ exeūtes, protegit ab incursu aëreorū potestatum, quibus est terribilis, vt castrorū acies ordinata, sicut sæpe legitur in miraculis eius. Fugiūt enim, qui oderunt nos, à facie eius, & ipsa exurgente in adiutorium nostrum, dissipantur inimici sui & nostri. Custodit enim, exēplo filij, animas seruorum suorum, & de manu peccatoris liberabit eos. Vnde Sapient. 10. *Eos qui se amant à doloribus conseruabit*. Ibidem, *Custodiuit illum ab inimicis &c*. Prouerbiorum 4. *Ne dimittas eam & custodiet te, dilige eam & seruabit te*, vt supra causa vigesima quarta.

Quadragesima, quia glorificabit in futuro seruientes sibi, & honorificantes se in pręsenti, vnde dicit cum filio 1. Reg. 2. *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Ipsa enim est mulier gratiosa, quæ inuenit gratiam & gloriam, non solum sibi, sed & nobis: quia gratiam & gloriam, exemplo filij, dabit domina nostra. De his autem qui contemnunt seruitium eius, nolentes ipsam orare, vel collaudare, videtur ei filius dicere id Ieremiæ 7. *Noli orare pro populo isto, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te*, quod significatum est in hoc, quod Salomon non exaudiuit matrem suam orantem pro Adonia, 4. Regum 2.

PARTICVLA SECVNDA, QVOmodo Maria Virgo seruiuit nobis de singulis membris & sensibus suis in filio, nec vnquam cessat ex ijsdem nobis benefacere.

Assignata causa multiplici, quare matri creatoris seruire debeat rationalis creatura, homo videlicet & angelus: restat assignare vnde, & quomodo, & à quibus, & qualibus eidem seruiendum. Maria siquidem, vt dictum est, lignum vitæ est his qui velut manu duplici, amore & seruitio apprehenderint eam. Et sicut arbor fœcunda nesciens sterilis permanere, vniuersis & singulis ramis suis & frondibus, possidentibus se reddit fructum: sic Maria toti mundo, & maximè seruis & specialibus suis, vniuersis & singulis membris suis tulit, & reddidit fructū vitæ, sicut quasi prælibando inferius ostendemus. Et per gratiarum fluenta, quę iugiter haurit de fontibus Saluatoris, & amicis suis refundere numquam cessat: referunt & ipsi fructum, cuius gustu desiderium ipsorum satiabitur in ęternum. Et propter hoc videtur ipsa quasi comminari cum filio. Isa. 65. his, qui sibi seruire negligunt in pręsenti, *Ecce serui mei comedent & vos esurietis &c*. multa. Debemus igitur & nos, singulis Mariæ membris seruitium aliquod speciale, vt ad locum, vnde exeunt, flumina reuertantur, & iterum fluant Eccli 1 Ad hoc autem, primo necesse est, vt singula membra nostra à peccati contagio conseruemus, & ipsius obsequijs eadem mancipemus, ipsam exorantes iugiter & deuotè, vt & membra nostra per gratiam suam à peccato coerceat in præsenti, & gratiam subministrans benè operandi, ea glorificet in futuro. Sed iam videamus per tenuem saltem pregustationem, quomodo membra Marię seruierunt nobis in paruulo, qui natus est nobis secūdum humanitatem, & in filio Dei, qui datus est nobis secundum diuinitatem. Indagemus præterea, quomodo iugiter nobis seruit indignissimis & ingratis, licet id capere mens humana, licet id lingua hominis, quantumcūque sit eloquens, non sufficiat enarrare. Tale enim scrutiniū valde necessariū est ad humiliādos nos, cum etiam homo

homo iustissimus respondere ei non valeat salutem vnum pro mille, Iob. 9.

Maria seruiuit nobis de Corde.

Siquidem ex corde beatæ Virginis processerunt fides, & cõfessus per quę duo initiata est salus mundi; *& ipsum cor* eius prę omnibus creaturis dignũ inuẽtũ est, exeuntẽ de corde paterno, primo suscipere vnigenitum Dei: quãdo scilicet cor patris eructauit verbũ bonum, quod de sinu patris egrediẽs, in sinum matris virginis se recepit. *Item in corde* ipsius & vtero, misericordia & veritas sibi obuiauerunt, cum diuina iustitia paci porrigeret osculũ salutare. *Item cor* illius dulce & amantissimum, plusquã dici possit amaricatum est, filio crucifixo; & animę eius totalis alueus, per compassionem repletus est torrente passionis: quę videlicet anima, tunc vulnerabatur ob iniquitates nostras, & atterebatur suo modo propter scelera nostra. Dolores siquidem nostros, & filij, & languores nostros, & vnigeniti, tunc ipsa portauit in intimę pietatis visceribus, nam tunc fuit *omnis plaga tristitia cordis eius*, Eccli 25 Charitate autem eximia, qua vulnerabatur, vnigenitum suum dedit pro sceleribus nostris, & *fructum vteris sui pro peccatis animarum nostrarum* Michęæ 6. Tunc impletum est illud, quod de prima muliere dixerat Deus in figura Mariæ, quasi loquens de secundo Adam Genesis 2. *Non est bonum hominem esse solum, Faciamus ei adiutorium simile sibi*. Nolebat siquidem Deus Pater, si liceat ita loqui, solius filij morte saluari genus humanum, & diabolum condemnari; sed disposuerat in manu fœminæ tradere Sisaram. Iudic. 5. & quod vna mulier Hebræa, confusionem faceret in domo Nabuchodonosor, Iudith. 4. De hac materia habuisti supra causa triges. quarta.

Quod autem prędixerat. Isaias 63. in persona Christi, *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum*, sic intelligendum est, & securè potest sic exponi verum est Domine, quod non est vir tecum, sed vna mulier astat tibi crucifixo; quia, quascumque plagas, quęcumque vulnera, quoscumque dolores senris, & suscipis in tuo corpore, compatiendo suscipit in visceribus cordis sui. Et sicut dira lancea perforat latus tuum, sic eius animam pertransseunt dolorũ tuorum gladij vniuersi. Sic igitur patet quemadmodum hæc mulier cooperata sit ad salutẽ mundi. Nam filio ponente animã pro salute mundi, mater, etsi non posuit pro mundo animam, exposuit tamen, & quod potuit fecit, nec ipsa defuit martyrio corporali, sed ei defuit martyriũ corporale. Cũ sit autẽ valde cõpatiens, ex eodẽ corde nobis compatitur dolentibus & afflictis; & maxime si nos inuenerit condolentes ei, & compatientes supra doloribus, qui pertransierunt ipsius animam filio patiente, sicut dictum est supra.

De Corpo-

De terra corporis eius *creauit altissimus medicinam* carnis & animę, scilicet Christum hominẽ, Eccli. 38 *Qui lãguores nostros tulit* Isai. 53. *In suo corpore super lignũ* 1. Petri 2. *& dolores nostros portauit*, id est, asportauit, peccata scilicet, quę sunt causæ dolorũ. Christus enim, sicut quędã Glosa dicit super 7. ad Hebr. non traxit ex matre feruorem vulneris, sed materiã medicaminis. *Itẽ de corpore* eius substantia virginali, sũmus assumpsit pontifex hostiã suę carnis, quã in ara crucis pro mũdi salute, eleuatis in cruce manibus, sacrificiũ obtulit vespertinum; cuius suauissimus odor deliniuit iracũdiã patris. *Itẽ corpus* eius terra est Heuilath. Gen. 2. de qua exortũ est aurum per optimũ, scilicet caro Christi, ex cuius pretio inappretiabili omnes iusti locupletati sunt, & redempti. Quęre titulo de terra. Pascimur etiã & potamur carne eius & sãguine in filij sacramẽto; quia caro Christi & caro Marię, sicut matris & filij, vna caro est. Genes. 2. 1. Cor. 6. *Erũt duo in carne vna*, scilicet Christus & Maria. Propter hęc quatuor & multa alia, prædixerat beatus Tobias capite 13 ciuitati sanctę Hierusalem, sub figura Marię, quasi loquẽs de fidelibus vniuersis, *Terrã tuam*, id est, corpus virgineum, *in sanctificatione habebũt, & nomen magnũ inuocabunt in te. Maledicti erũt qui contempserint te & condemnabuntur qui blasphemauerint te, & beati omnes qui dilexerint te.*

Lib. 8.

De Auditu.

Auditu simplici ad nostram salutem suscepit nuntium Gabrielis, scilicet, *Aue Maria gratia plena*. Et *ab auditu* ipsius initium sumpsit reparatio nostra; vt intraret remedium, vnde morbus irrepserat: & eisdem vestigijs sequeretur vita mortem; lux, tenebras; veritatis antidotum, serpentis antiqui mendacium venenatum; & vitæ ianua fieret auditus, per quem intrauerat mors in mundum *Per auditum* etiam Marię, nostro audiui gaudium & lętitia promittuntur. Vnde dicimus Christo, Psal. 9. *Præparationem cordis eorũ*, id est, humilium *audiuit auris tua*, id est, beata virgo quia ea mediãte, pauperes exaudis, sicut homo mediante aure sua. De hac materia inuenies paulo infra quod Marię debemus obediẽtiam.

De Oculis.

Oculi Mariæ colũbini, Cantic. 4 & misericordes, pię abundantia lachrymarũ, fuerũt velut piscinæ in Hesebon, Cant. 7. filio patiente, vt sic quasi quadriuij loci irriguo, quod manauit de Christi corpore, videlicet sudoris & fletus, aquæ & sanguinis, adiũctis lachrymis beatæ Virginis, quasi quinto loco, tolleretur squaliditas animarũ. Isti etiã oculi respiciunt pauperes spiritu, & sunt illis quasi flamma ignis. Apoc. 1. illuminãs & calefaciẽs, exterrens & exuẽs; hæc enim quatuor facit flãma Illuminat enim gloriosa virgo suos amatores ad cognitionẽ veri, & eos inflãmat ad dilectionẽ boni. Aduersarios eorũ exterret ab eis dura cõminatione, & incorruptos exuit gehẽnali cõflagratione. Lege miracula eius. *Iũ oculi* Domini super iustos; oculi Domini super pec-

per peccatores & iustos, sicut oculi bonę matris super puerū ne cadat, vel si ceciderit, vt eū releuet, vnde dicit seruienti suo. *In via hac quā gradieris, firmabo super te oculos meos.* Sis ergo humilis, vt te respiciant oculi Marię; nam legis de Behemoth, quod omne sublime ipse videt Iob. 41.

De Naso. *Nasus* eius id est, discretio nobis est *turris libani quæ respicit cōtra damascū* Cāt. 7. qui interpretatur sanguinē bibens, & figurat diabolū, qui sitit iugiter nostrarū sanguinē animarū, in quo vita earū. Discretio autē beatę virginis, pręsentiens diaboli malitiā velut fœtorē quemdā, pro nobis viriliter se ei opponit velut quędā turris; & virtuoso castitatis candore, qui signatur in libano, cōterit carnalē cōcupiscentiā, velut caput serpētis. *Nasus* etiam iste nobis est via spiritus, id est, gratię Dei, quę meritis eius & precibus nobis datur, & ministrat spei respirationē peccatoribus desperatis. *ministerio* etiā huius nasi purgātur vitia mētis nostræ, sicut per nasū humores capitis; & suis amicis tribuit gratiā discernēdi inter aromata & fœtores, quibus designātur vitia & virtutes. multa alia inuenies titulo de naso. Lib. 5.

De Labijs. *Labia* ipsius cōparabilia fauo distillāti Cant. 4. propter dulcedinē mellifluā, in quibus spiritus sāctus singulorū charismatū diffudit abūdantiā: filio Dei & suo, diuini fœderis & humani dulcia oscula propinarūt. Habito enim respectu ad illud respōsum, *Ecce ancilla Domini* &c. Dictū est ei in Psal 44 *Diffusa est gratia in labijs tuis* &c. quod sic exponitur. *Gratia* collectiuè, id est, vniuersitas gratiarū *diffusa est*, id est, non solū fusa pro te, sed *diffusa*, id est, toti mūdo abūdāter distributa per te, *in labijs tuis*, hoc est, in responsione tua, qua Deo Trinitati cōciliatus est mūdus; peruersi prius homines ad Deū conuersi, & qui primi sordescebāt, à peccatis mūdati. Sequitur *Propterea benedixit te Deus* nō sinistra quā tēporalia sed dextra quā dantur ęterna: vnde sequitur, *in æternum*, id est, benedictione ducente ad ęternitatem, Prouerb 3 *Longitudo dierum in dextra eius.*

De Ore. *Ore virgineo*, cuius odor cōparabilis est odori malorū Cant 7 nam precibus suis, aromata spirātibus, attrahit homines ad cultū filij, sicut malorū odor gustum allicit ad edendū. *Pro nobis* allegat, & bonum loquitur in conspectu Dei, quoniam nostra est aduocata. *In nobis* etiam cum sit *quasi os Domini*, Ierem. 15. *Preti. sum separat à vili*, animam scilicet à peccato, & dilectione mundi. *Os etiā* suum aperuit sapiētię, quæ est filius Dei, attrahendæ, hoc est ad se trahendæ, quando virginitatem vouit: nam per votum istud adamauit eam filius Dei vnigenitus. *Item aperuit os* sui intellectus, sapiētiæ hauriendę per studium; os affectus, sapientię attrahēdæ per desiderium. De primo dicitur Psal. 80. *Aperi os tuum & implebo illud*: de secundo Psal. 18 *Os meum aperui, & attraxi spiritum*, id est, intelligentiā spiritalē. Sic autem impleta sapientia duplici, in medio primitiuæ ecclesiæ aperuit os suum Eccli. 15. Nam Apostolorum magistra facta est, qui nostri postea magistri facti sunt: & ascendente Domino, Apostolos nouum docuit testamentum, quod ad docendū nos, ijdem Apostoli conscripserūt.

De Dentibus. *Dentes eius* eburnei masticarunt, vt piè creditur, paruulo filio qui datus est nobis, cibū suum, provt est mos nutricis. Sensus autem eius & studiositas, quæ duo signantur in dentibus, sibi ipsi masticarunt, attriuerunt, ruminauerunt, & animæ suæ incorporauerunt, veluti virentes herbas, sentētias scripturarum. Nobis etiam ostendit multa ambigua diuinę sapientiæ, studētibus in verbis ipsius, & gestis. vnde & ipsa promittit Eccli. 24. *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam.* Quære supra causa. vigesima septima.

De Lingua. *Lingua* eius Eucharis, quę calamus erat scribę velociter scribentis, Psal. 44. scilicet Spiritus sancti, ipso scriba mouente calamum, eructauit illud verbum bonum, mellifluum & suaue, *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Lucę 1. In hoc autem verbo nectareo, intātum exhilarauit de salute nostra sollicitum regem cęli, quod quasi factus immemor iniurię primorum parētum, à sede regali statim descenderet velut deposito diademate glorię, & cęlos disrūpens, exiliret eodem momento de sinu paterno, in vterum virginalē, vociferans illud. Prou 8. *Delitiæ meæ esse cum filijs hominum.* In isto etiā verbo fuit nobis lingua eius, lingua curationis, lingua mitigationis, lingua misericordiæ, Eccli. 36 nam respondens humiliter & obedienter, curauit ægritudinem responsionis Euę. lingua enim Euę diabolo sub dubio respondentis, & gustum ligni vetiti viro suo suadentis, & peccatum suum serpenti attribuentis, totam progeniem ex se nascituram letaliter vulnerauit, paradisi portam cunctis obserauit, & Dei iracundiam ad vindictam prouocauit. Sed lingua Mariæ infirma curauit, clausa patefecit, & iram Domini deliniuit.

De Gutture. *Guttur* eius, quod vino optimo comparabile est Canticorum 7. id est, verba quę procedunt de gutture more vini, dolores releuant afflictorum, & mentes eorum alienant à sensu carnali; suauiter pungunt, & stimulant benè facere, pigritantes ad currendum viam mandatorum Dei, amandum, & orandum. Sapida vero sunt Christo per deuotionem in precibus, & pungunt cor eius, vt inde miseris eliciant misericordiam, & sic Christum inebriant, vt eum faciant obliuisci delictorum nostrorum.

De Collo. *Collum eius*, ipsa videlicet, quę dicitur collum ecclesię Christo capiti aureo corpus suū iungit, quod est ecclesia: & hoc dupliciter. Nā Christū genuit Deū & hominē, qui est nostrū caput, vt noster fieret Emanuel: & quantum in se est, nos peccando

peccando disiunctos ab eo, suis orationibus eidem iterum reconiungit. *Item sicuti* per collum interior aër emittitur, exterior vero intus attrahitur; sic per ipsam deuotio nostra Deo præsentatur, & ab ipsa nobis misericordia redonatur. *Item* sicuti saliua ab ipso capite, mediante collo, in corpus trahitur; sic per ipsam humano generi à Dei trinitate gratia impetratur. *Item* sicut collo mediante, descendit in corpus quidquid est ei necessarium, cibi, potus, potiones, medicinæ, & huiusmodi; sic per ipsā descēdit ad nos filius Dei, qui vera est medicina, cuius caro & sanguis verè cibus & potus: quia per Mariam panem Angelorum mãducauit homo in sacramento altaris. *Item* collo verba proferuntur, & Maria bonum pro nobis loquitur in conspectu Dei, quoniam nostra est aduocata, nec fraudare eam vult, aut potest vnigenitus suus, voluntate labiorum suorum.

De Brachijs.

In brachijs eius & humeris, translatus est filius in Ægyptum, & reuectus in terram Israël, Matthæi 2. in quo signatū est, quod per ipsam habituri essent Deum, qui prius Idolis seruiebant, & ex dono eius, tandem in regno Israël conspecturi essent regem in suo decore oculi beatorum 1. Petri 1. *In quem desiderant Angeli prospicere.*

De Manibus,

Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. Cantic. 5. nobis membra nutrierunt vnigeniti Dei, quibus velut herbis medicinalibus, in mortariolo passionis humilimæ contritis multipliciter tribulationum pistillis, & distemperatis liquore sanguinis; nostris languoribus & peccatis, confecta est competens medicina: qui videlicet languores competenter sanari nequibant, nisi sola passione vnigeniti Dei. *Tornatiles* autem describuntur manus istę, nam sicut ars tornaturæ, promptior est alijs artibus celeriter operando. sic Maria velocior cæteris sanctis omnibus, miseris subueniendo, vt dicere de ipsis miseris videatur cum filio illud Isa. 65. *Antequam clament ad me exaudiam eos.* Dicuntur etiam hæ manus *aureæ*, propter sapientiam quæ signatur in auro; nam tam subtiliter misericordiam miseris impendit, quod diuinæ iustitiæ sigillum numquam frangit. In auro etiam charitas notatur, nam ex mera charitate, omnino indignis misereri, & benefacere comprobatur. Dicuntur & *plenæ hyacinthis*, nam quantum in se est, dat omnibus affluenter, cum sit summè diues, summè etiam liberalis. Quare titulo de misericordia, & largitate ipsius *Hyacinthi* sunt lapides coloris ætherei, quia quidquid boni facit, cælesti refulget intētione, & de fonte procedit æternæ sapientię. Habet etiam hyacinthus gratiam impetrandi, nam quidquid complacet ei dare, facillimè orando impetrat ab vnigenito filio suo; qui non solum dat ei secundum quod petit, sed

Lib. 4.

etiam ipsam incitat ad petendum. Ad quod figurandum dixisse legitur Salomon matri suæ, 3. Regum 2. *Pete mater mea, neque enim fas est, vt auertam faciem tuam.* Hoc idem legitur sub figura ista dixisse Assuerus, qui Christum designat, Ester, quæ figurat Mariam, Est. 7. *Quæ est petitio tua Ester, & quod vis fieri? etiamsi dimidiam regni mei partem petieris impetrabis, Ad quem illa respondit: Si inueni gratiam in oculis tuis, da mihi populum meum pro quo obsecro* Ecce quomodo Maria postulat pro seruiētibus suis. Hyacinthus etiam in sereno clarus, in obscuro & nubilo apparet obscurus; nam illuminati per gratiam de ipsa dignè sentiunt, & ei seruiunt ex amore; tenebrosi infidelitate & vitijs, honorem & seruitiū suum paruipendunt. Cum sit ergo liberalissima, & abundans ex dono filij omni charismate spiritali, *manum suam* semper *aperit inopi, & extendit palmas ad pauperes*: Prouerb. 31. nam ipsa est cisterna Bethleem iuxta portam, 2. Regum 23. volens omnes transeuntes satiare. Vnde & clamare non cessat, *Transite ad me omnes, & à generationibus meis implemini, &c* Eccli. 24.

De Vberibus.

Sacris vberibus ministrauit lac Dei filio, quo pastus est ipse solus, nec puer alius inde bibit, vnde ipse gloriatur dicens: Cantic. 5. *Bibi vinum meum cum lacte* virginali, quod totum fuit meū; & propter hoc ipse designatur per Moysen. Exodi 2. qui nullius alterius mulieris, preterquam matris propriæ mammas voluit sugere, sicut dicunt. Ex hoc autem glorioso lacte nutritus est, & coagulatus ille sanguis, ex cuius effusione, nostræ est redemptionis pretium persolutum; & in hoc sanguine continetur vita fidelium animarum. Leuit. 17. propterea sanguis iste Dominicus bibitur in altari. *Item* ad eius vbera dictauit Dei filius fœdus nostræ salutis, & ipsorū repræsentatio Christo exhibita, ipsum exhilarat nostris iniquitatibus contristatum. Isa. 11. *Delectabitur infans ab vbere.* Nutrit etiam nos vbere duplici mater misericordię, quę sunt castitas carnis, & benignitas cordis; & ista vbera tanquam pueruli petimus ad sugendum, quando dicim⁹ ei. *Virgo singularis, inter omnes mitis, nos culpis solutos, mites fac & castos* Nota singula verba. Ad honorem istorum vberum sua commēdatione filius nos inuitat, Cantic. 4. vbi dicit: *Quam pulcra sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa?* id est, quanta reuerentia & honore extollendæ, & quanta dulcedine sunt amplectendæ? vt corde & ore de ipsis Christo dicatur, *Beata vbera quæ suxisti*, Lucæ 11. Titulo de vberibus Mariæ inuenies alia infinita.

Lib. 5.

DE VENTRE,

De Ventre.

Venter eius eburneus distinctus sapphiris, Cantic. quinto, quem Creator suus sibi construxerat pausatorium speciale, vnde *qui creauit me requieuit in tabernaculo meo.* Eccli. 24, quem verus Salomon

mon sibi thronum parauerat, & solium eburneum grande: 3. Regum 10. quem Spiritus sanctus sibi sacrauerat sanctuarium singulare, hospitium palatinum factum est summo Regi, qui à regalis sedibus veniens, Sapientiæ 18. ibi primam sibi mansionem inter filios hominis præelegit. Ibi pręterea decorem induit, & stola candida se cooperuit, id est, mundissima humanitate, cuius decor immunitas à peccato. Gratia etiam huius hospitij, hospitantur modo fideles animæ in palatio cælesti: cum omnes antea le ctulos sternerent in obscuris inferni. Iob 17. *In tenebris statui lectulum meum.* Quære titulo de ventre Mariæ multo plura.

Lib. 5.

De Vmbilico.

Vmbilicus eius crater tornatilis qui numquam poculis dicitur indigere, Cantic. 7. ipsa videlicet quę dicitur vmbilicus ecclesię: quia sicut vmbilicus in medio totius corporis, sic ipsa in medio ecclesiæ, quæ corpus est filij sui, omnibus quantum in se est parata benefacere. Lacte virgineo, quod habebat in se proprietates vini, potauit filium, & inebriauit; quare dicitur *crater*, vt nostrorum peccaminum ipsum faceret obliuisci. Sicut autem crater tornatilis, si liquore plenus sit, aliquo tactu leuissimo fundit ipsum liquorem; sic plena gratia refundit gratiam, quoties tangitur pia prece, numquam autem poculis indiget vmbilicus iste, cum sit gratia plena, & semper hauriat *aquas in gaudio de fontibus saluatoris.* Isaię 12.

De Lumbis

Lumbi eius, quos accinxit virtute fortitudinis, vouens virginitatem, & fortiter in se stringens fluxum carnalium voluptatum, ipsam concupiscibilem reddiderunt in oculis Dei, sicut illi prædictum fuerat, Psalmo 44. *Concupiscet Rex decorem tuum,* id est, virginitatem. Per hanc autem concupiscentiam, coniunctus est ei rex ęternus, carnem virgineam assumēs ex ea, in qua & passus est, & per fidem incarnationis, & virtutem passionis, renascimur in baptismo, regni cælestis filij & hæredes.

De Iuncturis.

Iuncturæ fœminum eius, quę videlicet fœmina, propter prętiosissimam coram Deo pulchritudinem castitatis, comparantur monilibus Cantic 7. Nam sicut monile connectit vtramque partem capitij; sic fœmina eius per virginitatē iugiter inuicem adhæserunt, hęc inquam fœmina nobis exempla refundunt sanctitatis & castimoniæ Vnde & dicuntur *sicut monilia,* quasi monentia lilium castitatis; & hęc monilia siue hāc iuncturam fabricauit cælestis artifex, id est, Spiritus sanctus: scilicet quando totum carnalis concupiscentię fomitem, per superuenientē rorem cælestis gratię extinxit in ea, & virginea fœmina sic coniunxit.

De Pedib.

De pedibus eius dici potest, quod de pedibus filij dicitur Apocal 1 *Pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti,* Pedes beatæ virginis dici possunt charitatiui affectus, quibus suos visitat amatores, qui commendantur hic à tribus; à sapientia, quæ in auro; à perseuerantia, quę in ęre; à vehementi feruore eximię caritatis, qui signatur in camino ardenti. Quære titulo de pedibus.

Lib. 5.

De Gressu.

Gressus eius pulchri in calceamentis, Cantic. 7. id est, in exemplis Sanctorum præcedentium; domesticos suos inuisere, & concomitari, & eorum necessitatibus semper esse prestò, numquā cessant. Vnde dicit seruienti suo, Isaiæ 43. *Seruus meus es tu, cum pertransieris per aquas tecum ero.* Et appellat *aquas* tribulationes; *&* *flumina* tentationum & tribulationum *non operient te* Hoc est etiam quod dicitur Eccli. 24. *In fluctibus maris ambulaui* cum familiaribus meis, videlicet tanquam nauis, vt ipsos eriperem à naufragio peccatorum, & ereptos deducerem ad portum voluntatis eorum. Ambulat etiam in fluctibus maris, mœstos consolando, & tristis beatificando. Sequitur *& in omni terra steti,* id est, inuocantibus me semper præstò fui. nam in omni loco vbique terrarum, mater misericordię refugium est miserorum.

De Statura.

Statura ipsius assimilata est palmæ, Cantic. 7. Statura Mariæ manifestata est in tempore Dominicę passionis; nam cum omnes Apostoli vacillarent à fide, ipsa immobiliter perseuerauit in fide. Et hęc ipsius statura comparatur palmę, id est Dominicæ crucis arbori triumphali, quia pro rectitudine perseuerantiæ suæ collata est ei hæc gratia, vt nominis eius deuota inuocatio, sicut signum crucis Dominicæ malignos spiritus terreat & expellat. Bernardus super illud Cātic. 6. Terribilis vt castrorum acies ordinata. Non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum aciem ordinatā, sicut aerę potestates, Marię vocabulum, patrocinium, & exemplum. Fluunt, & pereunt sicut cera à facie ignis, vbicumque inuenerint huius nominis crebram recordationem, deuotam inuocationem, sollicitam imitationem.

Propter huiusmodi seruitia, quæ nobis impendit de singulis membris suis gloriosa virgo, videtur propterea petere cum filio suo mercedem à nobis, Zachar. 11. dicens: *Si bonum videtur in oculis vestris, afferte mercedem meam: si non, quiescite,* vt saltem malum pro bono, vel odium pro dilectione mea mihi non rependatis Cuiusmodi autem seruitia debemus ei ex corde, & ore, & sensibus vniuersis, vel quales esse debeant, qui dignè seruire volunt reginę cęlesti, assignabimus infra, prout ipsa, quæ est pincerna gratiæ, propinabit.

PARTICVLA TERTIA.

Quomodo debeamus seruire Mariæ de corde.

Beatæ Virgini debemus fidem.

DEbemus igitur beatæ Virgini fidẽ, signiferam virtutum omnium, quã ipsa primitus requirit à nobis, vt sanctificatam in matris vtero *credamus* firmiter, & hoc cito, vt piè creditur, postquam carni eius anima est infusa, iuxta illud Psalmi 45. *Adiuuabit eam Deus mane diluculo.* Per *mane* significatur principium vitæ eius in vtero matris; & per *diluculum* ablatio, siue discessio originalium tenebrarum. Vel per *mane*, amotio dictarum tenebrarum, & per *diluculum* virtutum claritas, quę tunc infusa sunt ei. Hoc autem adiutorium sola beata Trinitas, quæ creauit eam, eidem potuit exhibere. nam ipsa speciale est opus Dei. *Credamus* etiam quod nata est, tota sancta, vnde Natiuitas eius ortui sideris comparatur. Numer. 24 *Orietur stella*, &c. *Credamus* insuper, quod immaculata & sine peccato vitam duxit in mundo, præseruata à sapientia Dei, quæ *non intrat in animam maleuolam nec habitat in corpore subdito vitijs & peccatis.* Sapientiæ 1. Ipsam enim velut pupillam oculi, semper ab omni nociuo Deus Trinitas conseruauit. Vnde dicit de ea, *nocte & die seruo eam, indignatio non est mihi.* Isaiæ 27. *Credamus* etiã quod virginitatis extitit primiceria; quod sine corruptione facta est fœcunda; sine grauamine grauida; sine dolore puerpera; quod sola virgo & mater; quod virgo & mater Dei; quod nulla alia; quia hoc illi soli priuilegium debebatur. *Item* quod peccare non potuit ex quo Deum concepit, Quære titulo de priuilegijs eius; & sic credenda sunt cætera omnia, quæ de ipsa credit, & prædicat ecclesia Catholica, quibus totus respersus est liber iste. *Sentiendum* est etiam de tanta Domina in bonitate cordis sicut de Domino dicitur Sapient. 1. quod est, illa omnia, quæ de ipsa non intelliguntur, venerari & piè credere; nam infinita sunt circa beatam virginem, quę excedunt intellectum humanum. Vnde & tot ortæ sunt hęreses circa puerperium eius, in eorum scilicet cordibus, qui humana siue naturali ratione, & sensu proprio, supercilioše voluerunt discutere, & inuestigare, quod supra hominem est: contradicente Isaia 53. *Generationem eius quis enarrabit?* id est, Marię, quomodo scilicet ipsa cum genuit, qui se fecit, iuxta illud, *homo natus est in ea* per incarnationem, *& ipse fundauit* eam per creationem. Psalmo 86.

Lib. 3.

Debemus Confidentiam.

Debemus etiam sapienter confidere de bonitate eius, si dilexerimus & seruierimus ei, iuxta illud Psalmi 47. *Ponite corda vestra in virtute eius*, &c. non in virtute propria, quia *maledictus homo* A *qui confidit in homine*, se scilicet, vel alio, Ierem. 17. nam ipsa est quę precibus suis, meritis, & exemplis *dat lasso virtutem.* Isaię 40. *& his qui non sunt* secundum propriam reputationem, id est, verè humilibus, *fortitudinem, & robur multiplicat.* Et ipsa suggerens istam confidentiam, de seipsa dicit Eccli. 24. *In me omnis spes vitæ & virtutis.* Sicut dicit August de Domino, super illud Psal. 72. *Mihi adhærere Deo bonum*, &c. *Neminem permittit Deus cadere, qui ei adhæreat vero amore.* Item illud, B Proijce te in Deum, & hoc sapienter, quia non est adeò crudelis, vt se subtrahat, & te cadere permittat. Sic dici & credi potẽst de beata Maria, testimonio eorum qui sæpè experti sunt.

Augustinus.

Debemus Spem Lib. 6.

Debemus etiam sperare in eam, quoniam *mater est sanctæ spei*, Eccli 24 Quære hãc auctoritatem titulo quod Maria dicitur mater. Itẽ sicut verè de filio dicitur Prouerb 29. *Qui sperat in Domino subleuabitur*, sic dici potest de matre, qui C sperat in Domina subleuabitur, id est, sursum leuabitur in pręsenti supra carnem, mundum, & diabolum, per gratiam; & sursum leuabitur per gloriam in futuro.

Debemus Charitatem.

Debemus etiam beatæ Marię charitatem & dilectionem: vt vir catholicus dicere valeat de Maria illud, quod dicitur de sapientia, Sapient. 7. *Super salutem & speciem dilexi eam, & proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius; venerunt mihi omnia bona pariter cum illa,* D *& innumerabilis honestas per manus illius.* Sic expone, *Super salutem* corporis, *& speciem* cuiuslibet rei tẽporalis; quia sicut dicitur Prouerb. 3. *Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur non valent ei comparari.* Item Sapientię 7. *Non comparaui illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua* Item Prouerb. 3 *Melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri*, &c. *Dilexi eam*, nam omnium istorum temporaliũ acquisitio deficit homini in necessitate extre- E ma: sed beata Virgo nec in vita, nec in morte deest amatoribus suis. Immo, prout frequenter legitur in miraculis suis, ipsorum animas de corporibus exeuntes benignè suscipit, & protegit ab incursu malorum spirituum. Vnde de sapientia, & congruè potest intelligi de Maria, dicitur Sapient. 10. *Eos qui se timent a doloribus cõseruabit.* Item de hoc textu sumitur illud responsorium, quod canitur de beata Virgine, *super salutem & omnem pulchritudinem dilecta es à Domino,* F &c. vel *electa es à Domino.* Super salutem enim electa est à Domino, Nam Dei filius potuisset carnem assumpsisse, quæ nec infirmitati, nec morti foret obnoxia: sed super illam salutem hanc elegit infirmitatem, vt de beata virgine electa & dilecta, sumeret carnem infirmam. Quã & super *omnem pulchritudinem* elegit, quia licet multę filiæ congregauerunt diuitias, ipsa supergressa

gressa est vniuersas; quam sic pulchram fecit Spiritus sanctus, vt super filias omnes speciosa esset plenitudine gratiarum. Sequitur. *Et proposui pro luce habere illam.* Quare titulo quod ipsa dicitur lux. Sequitur. *Quoniã inextinguibile est lumen illius,* quo scilicet lumine ipsa suos illuminat amatores, & imitatores dicens cum filio, Ioan. 8. *Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ,* quod est inextinguibile. Sequitur, *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa:* & hoc præcipue intelligendum est de bonis gratuitis, quæ vera bona sunt. *Venerũt* scilicet à Deo omnium bonorum largitore, qui quidquid boni dat creaturis suis, per manus matris virginis vult transire. Vnde sequitur, *Et innumerabilis honestas per manus illius.* nam ipsa aperiẽte manum suam, implentur omnia benedictione, id est, bona datione. Propter hoc studendum esset cognitioni Mariæ, nam qui eam cognosceret, eam diligeret; & amator eius, ipsa mediante, omne bonum necessarium in præsenti perciperet à filio, & vitam æternam in futuro, cuius arra sunt gratiæ & virtutes.

Lib. 7.

Item diligenda est Maria, quia diligit diligentes se, vnde dicit cum filio, Prouerb. 8. *Ego diligẽtes me diligo,* vt amator eius de ea dicere valeat illud Sap. 8. *Hanc amaui & exquisiui à iuuentute mea, & quæsiui sponsam eam mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Hanc amaui corde & exquisiui,* id est, ex toto me quæsiui, studendo in scripturis, quæ de ea loquuntur; inuestigãdo diligenter magnalia eius; de ea meditando; ipsam iugiter exorando; ad eius honorem operando; vt honestè ei deseruiam, à meretricijs voluptatibus meipsum solicitè obseruando. *Et quæsiui sponsam mihi eam assumere,* id est, illam amore casto, fructuoso, & indiuiduo mihi copulari; & talis dilectio spiritalis est, non carnalis. *Et amator factus sum formæ illius* id est, illius formosissimæ cui dicit Sponsus, Cantic. 8. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.*

Item de dilectione eius congruè potest exponi illud, quod de sapientia dicitur Sapient. 7. *Præposui illam* id est, Mariæ dilectionem, *regnis & sedibus,* id est, potentijs & dignitatibus: hoc est, propter eam contempsi quidquid in mundo est gloriæ, honoris, & diuitiarum, sicut multi ad litteram fecisse dicuntur, pro eius amore nihil omnia reputantes, vt ipsam lucrifacerent ad Philip. 3. *Omnia detrimentum feci* &c. Nec solum omnia delectabilia contemnere sufficit, aut relinquere pro amore eius, sed & contumelias, molestias, iniurias, & huiusmodi, pro ipsa patiẽter sustinere: quia sicut dicitur Prouerb. 12. *Qui negligit damnum propter amicum,* id est, Christum, & propter talem amicam, qualis est Maria, *iustus est.* Sequitur, *Nec comparaui illi lapidem pretiosum,* id est, quemlibet sanctum, *quoniam omne aurum comparatione eius arena est exigua,* id est, omnis sanctus, respectu Mariæ, est sicut arena, respectu auri. *Et tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu eius,* id est, mundi sapientes & eloquentes, respectu sapientiæ & eloquentiæ eius. Ipsa est enim ista pretiosa margarita Matthæi 13. pro qua omnia, quæ habentur, vendenda sunt vt ematur: id est, omnia emolumenta vitæ præsentis contemnenda, vt ei seruiatur.

Item alia causa. Si quis obligatus esset multis debitis, & haberet vnam peciam terræ, quæ sine cultura, sine seminatione, in vno anno tantam fructus afferret copiam, quod posset de fructu illo soluere totũ debitum, & semper viuere de residuo; multum diligeret peciam illam terræ. Talem fructum protulit nobis Maria, quæ est terra nostra, id est nobis data quo scilicet fructu redempti sumus ab obligatione gehennæ, & de quo abundanter viuere possumus in æternum. Propter hoc dicitur Deuteron. 8. *Benedicas Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.* Multum ergo debemus diligere Mariam, quæ talis terra est, & fructum eius, nec eam cambire pro alia voluptate.

Item dilectio Christi & ipsius Mariæ vnica est, non tamen priuata; sola, non solitaria; participata nec diuisa; communis, & singularis; cunctorum singula, & singulorum tota; nec participatione decrescens, nec vsu deficiens, nec tempore veterascens; antiqua, & noua; affectu desiderabilis; experientia dulcis; fructu æterna; iucunditate plena; reficiens, & satians; nec vmquam fastidium generans.

Item in principio Cantic. distinguntur tres causæ, quare adolescentulæ & diligant, & diligere debeant beatam Virginem, vbi sic legitur, *Quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.* In hac verborum serie, sub hac distinctione *quia,* tres colliguntur clausulæ, quibus tres causæ redduntur, propter quas ab adolescentulis beata virgo plurimum diligatur; & hæ duæ dictiones, *quia* & *ideo* sese respiciunt. Possunt autem esse verba filij ad matrem, possunt esse verba Angelorum ad virginem; qui videntes adolescentulas assistentes virgini dicunt ad eam. *Ideo istæ adolescentulæ dilexerunt te nimis,* id est, plurimum, *quia meliora sunt vbera tua vino, quia vbera tua fragrantia sunt vnguentis optimis, quia oleum effusum est nomen tuum.* Adolescentulæ vero dicuntur fideles animæ, nouellæ per gratiam, non vetulæ per culpam; non senio steriles, sed donis fœcundæ spiritualibus; fortes, non vt anus debiles; non curuæ, statuẽtes oculos suos declinare in terram; sed per cœleste desiderium rectæ, & ad cœlos erectæ. Animæ istæ, piæ deuotionis obsequio, beatæ virgini semper assistunt, diligentes eam, & diligentes in ea has dilectionis causas

causas potissimas; videlicet quod *meliora sunt vbera eius vino*; melioris enim, potentioris, & vtilioris efficaciæ sunt vbera beatæ virginis, quã vinum. Nã virũ inebriare potest hominẽ, vt præteritarum sit immemor offẽsarum, & sit facilis ad condonandum, & largus ad donandum: vbera vero beatæ virginis, Deum quasi inebriare potuerunt. Nam postquam de matris vberibus lac bibit, ac si cũ lactis dulcedine dulcedinem potasset misericordiæ, proiecit ab oculis suis peccata nostra post tergum, & factus est largus ad dandam veniam peccatorum, largus ad dandam gratiam, & operum iustitiam.

Ideo quoque beatam virginem diligunt iuuenculę, quia eius vbera fragãtia sunt vnguentis optimis, nã in vberibus suis fragrat odor sugẽtis vbera, qui delibutus vnguẽtis optimis, cũ plenitudine charismatũ & medicinalium gratiarum, venit ad sponsam, ecclesiam scilicet, vel animam peccatricem, vt eam ab omni lepra sanaret, quam sacro sibi coniugio copularet.

Ideo quoque ab adolescentulis beata virgo merito diligitur, quia *oleum effusum est nomen eius*. Nam sicut oleum omnem liquorem supernatat, sic nomẽ eius, & inuocatio nominis eius, omniũ sanctorum nomina, & inuocationes nominum superexcellit, & superat, in efficacia subuentionis, & obtentu diuinæ gratię, & dæmonum fuga.

Item de dilectione Mariæ paulo post subditur Cantic. 1. *Memores vberum tuorum super vinum recti diligunt te*. Quia enim superius dixerãt Angeli ad beatam virginem. *Ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis, quia meliora sunt vbera tua vino*, ne in sanctis animabus, quas adolescentulas vocabant, nomen fœminini generis aliquid infirmitatis innueret, eãdem sententiam replicant, & easdem animas, quas vocauerãt adolescentulas, *rectos* vocant quasi viriles, non effœminatos, *rectos* non senectute vitiosa curuatos. Et dicunt, *recti diligunt te, memores vberum tuorum super vinum*. ac si dicant, ideo diligunt te, quia in memoria sua fixũ gerũt, quod meliora sunt vbera tua super vinum, sicut in præmissis est expositũ.

Item diligenda est Maria & specialiter honoranda, quia ipsa mediãte, forma diuina sponte venit ad hominem deformatum, gratia gratis ad gratiæ ingratum; medicina non rogata, vltro venit ad ægrotum; virtus ad infirmum; sapientia ad fatuum, sanctificatio ad immundum; veritas ad mendacem; pietas ad immisericordem, pax ad rebellem, misericordia ad impium; charitas ad inimicum; iustitia ad iniustum; non vt eum secundum suam iustitiam iudicaret & damnaret, sed vt eum à sua iniustitia iustificaret, & secundum se formaret, & formatum secundum se, tandem glorificaret in se. Ad id enim forma Dei venit in carnem, vt sibi prius in spiritu, post etiam in carne illos conformaret, quos præsciuit & prædestinauit Deus Pater, *conformes fieri imaginis filij sui*. Ad Rom. 8. Hæc ergo forma tam formosa, ex pietate sola se vniuit materiæ tam informi, nec modo informi, sed & deformatæ, nec deformatæ quidem ex vlla necessitate, sed ex sola propriæ voluntatis voluntaria peruersitate.

Item diligenda est Maria, quia per ipsam facti sumus de nihilo aliquid, noui de vetustis, & de damnatis & mortuis, beati & æterni. Et propter hoc cõparatur ipsa auroræ, quę consurgẽs omnib⁹ rebus reddit colores proprios, quia omnia de nocte quasi vnius coloris sunt; sic & in ortu Mariæ meliorari incæperunt omnia.

Item diligenda est, quia per partum ipsius *liberauit Deus* pater *pauperem à potente*, id est, hominem à diaboli potestate. vnde de Christo dicit Psal. 71. *Liberauit* vel liberabit *Dominus pauperem à potente*, id est, à diabolo, qui cum in sua natura potens sit, vnde Iob 41. *Nõ est potestas super terram quæ ei valeat comparari*. peccator facit eũ potentiorem; quia facit vt potentia eius habeat effectum; nam nisi homo incuruet se, non potest diabolus ascendere. Ioan. 8. Si filius vos liberauerit verè liberi eritis. *Pauperem* dico, & tamen *pauperem, cui non erat adiutor* alius, quia nec homo, nec Angelus, nec lex, nec liberum arbitrium poterat eum liberare. *nisi leo de tribu Iuda*. Apocal. 5. Eccli 51. *Respiciens eram ad adiutorium hominum, & non erat*. Et nota quod pauper est peccator, quia spoliatus gratuitis, & vulneratus in naturalibus. Potẽs est autem peccatum, quia rex, vnde Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*. Ab hoc potente hic pauper liberatur à Domino, quoniam ei infunditur voluntas pœnitendi; ideo clamare ei debet iugiter, *libera me de sanguinibus &c*. Psalmo 50. Vere talis pauper, quia carens suffragijs ecclesiæ.

Item Mariæ debemus obedientiam vnde ipsa promittit Eccli. 24. *Qui audit me non cõfundetur*. Glos. *audit*, id est, obedit. *Qui audit me* id est, qui studet proprię informationi per auditum verborum meorum, & eorum inuestigationem; *non confundetur*, per auditum verbi asperi Matth. 25. *Ite maledicti &c*. Vel *Qui audit me*, hic ostenditur fructus imitantium verba Mariæ, *non confundetur*. Confusio stultorum est, verba sapientiæ non habent confusionem, sapiens enim non pœnitebit, verba autem sapientiæ, sunt verba Marię, quæ os suum aperuit sapientiæ. Prouerbiorum 31. Quære titulo de verbis eius. Vel *qui audit me*, in paupere vociferante, vel prædicatore docente, *non confundetur*. id est, non patietur repulsam, quod est magna confusio sapienti, quando aliquid petierit in nomine filij mei, scilicet quod pertineat ad salutem Vel *non confundetur*, mala confusione, qua soli impij confun-

Debemus Obedientiam — Lib. 4.

confundentur in iudicio filij mei, quia astabo A pro eo. Obedientibus enim matri dicturus est filius, *Venite benedicti &c.* Matth. 25. Vel *qui audit me*, id est, deuotè auscultat seruitiū meū: Vel *qui audit me*, id est, acquiescit cōsilio meo, de quo dicitur Eccli. 21. *Consilium eius quasi fons vitæ permanet*, id est, quasi fons viuus semper scaturiens.

Et nota quod principaliter in duobus locis inuenimus, quod Maria obediētiā cōsilijs suis petit exhiberi, scilicet Eccli. 24. vbi dicit, *Trāsite ad me omnes &c.* & Ioan. 2. vbi dicit ministris, *Omnia* B *quæcūq; dixerit vobis facite*, Et subiūgit paulo post, quā vtilitate dicēs. *Qui audit me non cōfundetur*. Et nota, quod in hac auctoritate. *Qui audit me &c.* promittit ipsa tribus generib⁹ hominū retributionē. Deuotè audientibus verba sua, vnde *Qui audit me non confundetur*; & imitantibus eius gloriosa exempla, vnde *Et qui operantur in me*, id est, propter me, vel in me, id est, ad exemplum mei, *non peccabunt*. Vel *qui operantur in me* tanquam super fundamentum, opera mea accipientes in C exemplum. Item prædicantibus eius excelsa præmia, vnde *Et qui elucidant me &c.* Primis promittitur præmium liberans à pœna; vnde *Non confundetur*. Secundis præmium iustificans à culpa; vnde *Non peccabunt*. Tertijs præmium æternitatis in gloria; vnde *Vitam æternam habebunt*. Propter hoc etiam dicit. Prouerb. 8. *Beatus homo qui audit me.*

Nota quod multa sunt consilia Mariæ quibus consulit nobis animarum salutem, vnde dicit D Prouerb. 8. *Meum est consilium & æquitas &c.* Ipsa est enim Rebecca, quæ dixit filio suo Iacob. Genes. 27. *Fili mi acquiesce consilijs meis &c.* Et nota quod Rebecca Iacob, qui interpretatur luctator & supplantator, appellauit filium suum, non Esau; quia soli luctatores & supplantatores vitiorum, filij Mariæ, sunt digni hæreditate ipsius, & soli tales possunt vocare Mariam matrem suam.

Debemus Obedientiam.

Consilia Mariæ sunt. E

Primum, vt faciamus pœnitentiam, quæ notatur in præparatione hœdorum, quos sibi iussit Rebecca afferri à filio suo, qui sic acquisiuit benedictionem Isaac patris sui, obediendo scilicet consilio matris suæ.

Secundum, vt fugiamus diabolum volentem occidere nos, qui significatur per Esau, sicut Esau ille volebat occidere Iacob.

Tertium, vt cito reuertamur ad Dominum, si F recesserimus ab eo per peccatum; vnde Neemiæ 2. Rex & regina dixerunt Neemiæ *Quando reuerteris & vsque ad quod tempus erit iter tuum?* tanquam si dicerent ei, festina reuerti.

Quartum, vt obediamus sacerdoti & diuino nuntio, sicut ipsa Gabrieli dicens, *Ecce ancilla Domini &c.* Lucæ primo.

Quintum, vt fugiamus strepitum mundi, & diligamus vitam solitariam, sicut ipsa in cella orabat, quando Angelus ingressus est ad eam sicut dicit Beatus Bernardus.

Bernardi homilia super Missus est.

Sextum, vt quando laudamur, terreamur magis quam exultemus, & cogitemus verum dignè vel indignè, sicut ipsa *cogitabat qualis esset ista salutatio*. Lucæ 1.

Septimum, vt constanter persistamus, quilibet in statu suæ professionis, sicut ipsa post votum virginitatis constanter respondit, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco.* Lucæ 1.

Octauum, vt quilibet suam voluntatem diuinæ voluntati conformet, sicut ipsa fecit respondens, *Ecce ancilla Domini*, cuius est velle, quod Dominus eius vult. Luc. 1.

Nonum, vt quilibet, spretis terrenis, appetat cælestia, vnde concepto Domino *ascendit in montana cum festinatione*. Luc. 1.

Decimum, vt nobiliores & maiores, etiam minoribus se seruiant & ministrent, sicut ipsa ministrauit Elizabeth. Luc. 1.

Vndecimum, vt mulieres pulchræ & nobiles, non contemnant viros suos, sicut Vasti Assuerum, sicut ipsa fabro non contempsit desponsari, quamuis esset de progenie regali.

Debemus ergo obedire consilijs suis, & accedere ad vocantem nos, Ad Hebr. 12. *Videte ne recusetis loquentem*, & hoc duplici de causa, propter reuerentiam eius, quia regina est; & propter periculum nostrum, qui inter dæmones & malos homines habitamus, & viuimus in peccatis. Qui enim iustus est, ad illam debet confugere, vt dicere possit illud Cantic. 2. *Sub vmbra illius quam desideraueram sedi &c.* vt impleatur illud Michææ 4. *Sedebit vir subter vineam suam*, id est, securus erit per auxilium virginis. Sic peccator debet ad eam confugere, quia ipsa est ciuitas refugij. Quære tertio Particula 1. causa 25. de protectione eius. Nolentibus enim ei obedire, dictura est aliquando illud Prouerb. 1. *Despexisti omne consilium meum &c. ego quoque in interitu vestro ridebo*, *Omne consilium meum*, id est, consilium meum quod est omne bonum.

Item debemus ei reuerentiam, ne vel coram oculis eius aliquid indecens cogitare, desiderare, consentire, aut facere audeamus, ne illos misericordes oculos, qui non possunt respicere ad iniquitatem, auertat à nobis. Ideo Abacuch 1. dicitur filio & matri; *Mundi sunt oculi tui ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Eccli. 42. *Non præterit illam omnis cogitatus, & non abscondit se ab ea vllus sermo.* Ad Hebr. 14. *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.* Item de ipsa, quæ verè est fortis mulier, dicitur Prouerb. 31. in fine. *Considerauit semitas*, id est, secretas cogitationes conscientiarum, *domus suæ*, id est, familiæ suæ. Cauendum ergo, ne coram ea etiam cogitemus, nedum faciamus turpia, noxia, vel iniqua.

Debemus Reuerentiam.

Peruersa

Peruersæ enim cogitationes separant ab ea, & à filio, eius, Sapien. 1. Et nota quod dicit *peruersæ*, id est, penitus auersæ à Deo, quales sunt cogitationes infidelium, hæsitantium, simulantium, contentiosorum, superborum, inuidorum, auarorum, quæ impediunt aduentum gratiæ, & fugant à corde gratiam iam receptam. Ideo etiam dicit ipsa Prou 8. *Eruditis intersum cogitationibus. Eruditis*, id est, discretis, disponens & dirigens eas, sed *aufert se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu.* Sapien. 1. quæ intus non legunt mala, quæ intus latent, sed tantum superficialiter, ea quæ cogitant, considerant.

Debemus Timorem.

Item debemus ei timorem, non enim de mitissima eius humilitate ita præsumendum est, quin & summæ dignitati eius, timor & reuerentia debeâtur. Etsi enim ipsa est quę de se dixerit, *Ecce ancilla Domini.* nonne eadem est, quæ regem gloriæ, & Dominum maiestatis sic legitur allocuta, Luc. 2. *Fili quid fecisti nobis sic?* Ipsa etenim est speciale sanctuarium Domini, de quo ipse dicit Leu. 26. *Custodite sabbata mea, & pauete ad sanctuarium meum &c.* Eodem 19. *Vnusquisque matrem & patrem suum timeat.* Sicut enim de filio dicitur. *Ecce oculi Domini super metuentes eum*, sic dici potest & de matre. *Ecce*, quasi diceret, In aperto est quod *Oculi dominæ*, id est, respectus misericordię, & dicit pluraliter *oculi*, propter multiplicem effectum misericordiæ eius. *Super metuentes eam*, id est, super humiles qui timent, & cauent offendere eam. Sed quia timor solus sine spe nõ est bonus, ideo sequitur: *& in eis qui sperant super misericordia eius.* Sed ad quid timendum, & sperandum sit de ea, subdit, *vt eruat à morte* culpę præsentis, & pœnæ æternæ, *animas eorum*, non solum corpora à pœna præsenti; *& vt alat eos in fame*, verbi Dei, Amos 8. vel *in fame*, id est, in tempore famis æternæ, sicut promittit & comminatur Isai. 65. *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis &c.* Item Eccli. 34. *Oculi Domini ad timentes eum, protector potentiæ &c.* Dicamus & nos, oculi Dominę ad timentes eam, protectrix potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculum meridiani, deprecatio offensionis, & adiutorium casus, exultans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem. Omnia beneficia ista, & alia multò plura impendit ipsa timentibus eam. Sic expone, & nota duodecim bona, quæ exemplo filij, facit ipsa timentibus se.

Benificia quę Maria nobis impendit.

Protegit enim nos potenter ab omni aduersitate vt supra Particula 1 causa 24. Vel protegit potentiam, quam dedit eis ad benè agendum, & ad declinandum à malo; quia sicut dicit. Grego. *Cito bonum perditur, quod à largiente non custoditur.* Vel protegit eos contra potentiam malignorum spirituum.

Greg. lib. 9 Moral. c. 38. veteris edit. 29. nouæ.

Firmamentum virtutis, quia dat firmamentum virtutibus, quas suis orationibus impetrat eis à filio, & confirmat eis ipsas virtutes.

Tegimen ardoris quia misericorditer in nobis refrigerat concupiscentias, quas diabolica suggestio inflammat.

Vmbraculum meridiani, id est, refugium contra æstum persecutionis vrentis, & feruentis, sicut sol in meridie vrit & feruet; vel contra incentiua libidinis.

Deprecatio offensionis, quia deprecabilis est super offensionem peccatorum: vel quia pro offensione hominum filium deprecatur.

Et adiutorium casus, quia timentibus se præcauet à casu, id est, ne cadant in peccatum, vel in infernum.

Et etiam erigit eos si forte ceciderint. Vnde orat eam Ecclesia, Succurre cadenti, surgere qui curat populo.

Exaltans animam timentis se, à terrenis, quę facit contēmnere; ad cælestia, quę facit appetere. quia *de stercore eleuat pauperem spiritu*, id est, humilem, *vt sedeat cum principibus*, id est, Angelis & sanctis, *& solium gloriæ teneat.* 1. Regum 2.

Et illuminat oculos mentis, intellectum scilicet, & affectum; ad cognoscendum, & diligendum Deum, se, & proximum.

Dans sanitatem conscientiæ.

Et vitam gratiæ.

Et benedictionem glorię. Et nota quod hæc omnia fuerat filius matri, quando concepit ipsum. Quære libro 12. Particula 2. ibi, Spiritus sanctus superueniet in te.

Debemus Humiliationem.

Item debemus ei humiliationem, vt *humiliemur sub potenti manu eius, vt nos exaltet in tempore visitationis* 1. Petri 5. quod innuimus cum flexis genibus, & expansis manibus adoramus coram memoria eius. Flexio genuum signum humilitatis, expansio manuum opera largitatis. Ad literam enim quoties salutamus eam, vel transimus ante eius templa, vel imagines, siue altaria, debemus genu flectere, caput nudare, & humiliari coram ea, sicut serui coram Domina, sicut adolescentulę coram regina. Ideo dicit Eckebertus Abbas. Creatoris matrem omnis creatura magnificet, & eius regię maiestati se inclinent cælum & terra, & omnes qui habitant in eis. Neemię 8. dicitur de Iudæis, *Incuruati sunt, & adorauerunt Dominum in terram*: sicut enim factum est ibi Domino, sic debet fieri Dominæ, id est, Marię.

Eckebertus Abbas.

Debemus ingem Meditationem

Item de Maria debemus assiduè cogitare, & meditari, quia cor eius assiduè meditatur & cogitat de nostra pace & salute: vnde dicit cum filio Iesu, *Ego cogito cogitationes pacis &c* Ieremiæ 29. Ipsa enim est princeps illa, de qua dicitur Isai. 32. *Princeps ea, quæ sunt digna principe, cogitabit*, scilicet congitationes pacis & non afflictionis.

De cogi-

De cogitatione enim eius, quâ cogitat nobis bonum, dicitur Eccli. 24. *A mari enim abundat cogitatio eius & consilium eius in abysso magna*. *A mari enim*, id est, supra mare *abundat cogitatio eius*, qua cogitat nobis bona, quia non potest à sensu humano comprehendi, sicut nec mare potest exhauriri; *& consilium eius*, quo saluti humanæ prouidit *in abysso magna*, quia inuestigari non potest. Quis enim inuestiget efficaciam verbi ipsius, quo prouidit infirmis salubriter, quando omnium medicinam verbo concepit mirabiliter?

Aliter: *A mari abundat cogitatio eius*, id est, quę est de ea, vel quam habemus meritis eius, *abundat* in nobis mare pœnitentię, *& consilium eius in abysso magna*, id est, profundum est, & de profundo charitatis proueniēs consilium eius. Vel *consilium eius in abysso magna*, id est, in magnitudine, & multitudine peccatorum, non restat nobis nisi refugere ad ipsam.

Duplex consilium dat Maria peccatoribus.

Duplex autem consilium dat ipsa peccatoribus, vnum Eccli. 24. *Transite ad me omnes &c.* Aliud Ioan. 2 *Omnia quæcumque dixerit* filius meus *facite*. Ideo dicitur peccatoribus, Ierem. 23. *In nouissimo intelligetis consilium eius* quod modo despicitis. Prouer. 1. *Dispexistis omne consilium meum*, quod est omne bonum, id est, plenum omni bono. Dicitur ergo, *A mari*, id est, plusquam mare *abundat cogitatio eius*; quia sicut impossibile est humano sensui cogitare, vel dinumerare guttas maris, vel bibere totum mare: sic impossibile est & longè amplius, humano capere intellectu charitatem, pietatem, humilitatem, & cætera quæ pertinent ad Mariam. Vel *A mari abundat cogitatio eius*, id est, de eius bonitate, id est, plusquam mare. Facilius enim posset mare exhauriri, quam Mariæ bonitas perfectè cogitari. *Cogitatio enim eius*, id est, quę est de ea, maior, melior, & excelsior est omni cogitatione. Quis enim sufficiat cogitare profunditatem humilitatis eius, quę cum Dei mater annuntiatur, respondit, *Ecce ancilla Domini*. Quis comprehendere valeat excellentiam charitatis eius, cum à filio increpatur dicēte, *Quid mihi & tibi est mulier*; & tamen defectum vini miserās, & verecundię ministrorum compatiens, consulit eis, *Quodcumque dixerit vobis facite*. Quis ęstimare possit immensitatem pietatis eius, cum filium crucifigi videt nec reclamat, sciens passionem filij humani generis salutem operari.

Debemus igitur & nos, quantum permittit humana fragilitas, frequenter & assiduè de illa cogitare, & in cogitatu nostro pertractare de his, quę ad eius pertinent gloriam & honorem. Sapien. 6. *Cogitare de illa sensus est consumatus, & qui vigilauerit propter illam citò securus erit*. Eccli. 31. *Cogitatus illius auferet somnum*, peccati scilicet. Item Eccli. 43. *In sermone eius*, id est, ipsa pro nobis orante, *siluit ventus*, id est, cessauit diabolica tentatio; *& cogitatione sua*, quando fideliter scilicet & deuotè cogitamus de ea, *placauit abyssum*, id est, cor peccatoris profundum, & tentationibus obtenebratum. Prouerb. 3. *In omnibus vijs tuis cogita illum*, scilicet Deum, *Et ipse diriget gressus tuos*, id est, reget opera. Hoc idem potest dici de matre Tobiæ 4. *Omnibus diebus vitæ tuæ Deum in mente habe*, supple & matrem eius, *& caue ne aliquando peccato consentias*; quasi dicat, per talem cogitationem facile poteris cauere à peccato.

Debemus iugem memoriam.

Debemus etiam Marię iugem memoriam, vnde ipsa dicit Eccli 24. *Memoria mea in generationes sæculorum*. De hac memoria dicitur Eccli. 49. *In omni ore quasi mel indulcorabitur eius memoria*. Et Psalmo 144. *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt*. dicit ergo *Memoria mea in generationes sæculorum*, id est, in hominibus qui per generationē sibi succedunt, & tamen sunt *sæculorum*, quia permanebunt in ęternū, qui debito modo mei memoriam habent. Ideo dicitur ei Isai. 26. *Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ*, Oseę vltimo *memoriale eius sicut vinū Libani*, id est, mirabiliter delectans, suauiter inebrians, *& virgines germinans*. Zach 9 quia libanus intelligitur candor, & designat virginitatem. *Vel sic, In generatione sæculorum*, id est, hominum, quorum vna est generatio, tamen duplex sæculum, secundum statum merendi & accipiendi; quasi dicat. In memoria habebor à sanctis, qui permanebunt in vtroque sęculo. Si enim *memoria iusti cum laudibus*, Prouerb. 10. quanto magis memoria virginis, per quam *nobis Christus factus est iustitia*? 1. Corinth. 1. Vel *sæculorum* dicit propter duplicem statum, exilij scilicet, & libertatis. Iustum enim est vt iugiter habeamus memoriam eius. Vnde dicitur Sapien. 4. *Immortalis est memoria eius*, id est, castæ generationis, vel Marię, qua exemplo suæ virginitatis in alijs generat castitatem, & quæ salua castitate genuit saluatorem; *quia apud Deum nota est*, quod non esset nisi esset pulchra valde. Amicus enim non libenter memoratur amicæ suæ, nisi sit pulchra valde in oculis suis: *Quoniam apud Deum* qui est immortalis, & nihil obliuiscitur *nota est*, notitia approbationis, *& apud homines*. Pulchra generatio, propriè est generatio sanctorum, vel Marię, & ceterarum virginum.

Debemus etiam nostrę mentis intuitum iugiter ad eam dirigere, & ad ipsam intuendam spirituales oculos attollere, vnde Eccli. 4 *Qui intuetur illam*, id est, sapientiam, vel Christum in cruce, vel ipsam Mariam, *intuetur*, inquam, oculo fidei & verę dilectionis, vt ad eam *iugiter stillet oculus* serui sui Iob 16. *Permanebit confidens* in die iudicij, vt etiam dicere possimus illud, Mach. primo. Domina nostra *ad te sunt oculi nostri ne pereamus*

eamus. Item illud 2.Paralip. 20. *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, vt oculos nostros dirigamus ad te.* Item vt de ea dicamus; *Prouidebam Dominam in conspectu meo semper,* &c. Psalmo 15. Nota quod intellectus, & affectus noster duo sunt oculi, quibus filium & matrē debemus pariter intueri: sicut acies oculorum corporalium ad idem pariter diriguntur. Sed multi oculum sinistrum, id est, intellectum vertunt ad cælum per studium; & dextrum, id est, affectum vertunt ad terram. Hi sunt qui fœdus ineunt cum Naas, id est, diabolo. 1.Reg 11. qui eis eruit oculos dextros in capite. i. Christo.

Debemus Congratulationem.

Quia cor eius exultat de nostra emendatione, & cor nostrum congratulari ei debet de gratia, quam inuenit apud Deum, & de cæteris bonis, quæ data sunt ei. Ideo designatur per Saram quæ dicit Genes. 21. *Risum fecit mihi Dominus, & quicūque audierit corridebit mihi.* Risum enim fecit Dominus Mariæ in conceptione Saluatoris, cū & ei, & in ea nobis arrisit; vel cum tam ei, quam nobis dedit ridendi, & gaudendi materiam. Vnde & in partu eius dixit Angelus ad pastores, *Annuntio vobis gaudium magnum.* Lucæ 2. Eccli. 54. *Lætatum est cor meum in illa, & ambulauit pes meus* (id est, affectus) *iter rectum,* scilicet mandatorum Dei. Ecce fructus huius gaudij. Ideo etiā dicit Beatus Anselm. quod assiduè roganda est Maria, vt & congratulatio beatitudinis eius sit semper apud nos, & compassio miseriæ nostræ semper sit apud Deum.

D. Anselmus.

Debemus Compassionem.

Debemus etiam Mariæ de corde compassionē, & tam matri quam filio condolere, & compati: quia & Christi passio, & Mariæ compassio, cuius animam filij gladius pertransiuit, à nobis exigunt compassionis affectum; quia *si compatimur & corregnabimus,* 2. ad Timot. 2. *Et si fuerimus socij passionum erimus & consolationum.* 2. ad Cor. 1. Sic etiam honoratur à nobis filius, si compassi fuerimus matri, Vnde Eccli. 7. *Honora patrem tuum,* scilicet Deum, *& gemitus matris tuæ,* scilicet Mariæ, *ne obliuiscaris.*

Debemus eius nūquā obliuisci.

Debemus etiam ipsam numquam obliuioni tradere, quia ipsa numquam obliuiscitur sui memores. Vnde dicit Isa. 40. *Numquid obliuisci potest mulier, &c.* Quære titulo quod Maria dilexit memoriter. Vnde Psalm. 136. *Si non meminero tui,* scilicet cum amore, &. *si non proposuero Ierusalem,* id est, te ô Maria, *in principio lætitiæ meæ,* id est, si non est mihi præcipua de te, & in te lætitia post filium tuum, *obliuioni detur dextera mea,* vel obliuiscatur me, alia litera: *dextera mea,* id est, vita æterna, de qua dicitur Cantic. 2. & octauo. *Dextera illius amplexabitur me,* Et interponit conditionē, quam necesse est impleri, vt *oblitus Ierusalem* id est, vitæ æternæ, vel beatę Mariæ, *detur obliuioni* apud Deum; *& lingua mea adhæreat faucibus meis,* id est, mutus fiam à laude Dei, si intermi-

Lib. 4.

sero laudes tuas, & si non fuerit *apud te,* & de te, *laus mea in ecclesia magna.* Psal. 21.

Debemus ad ipsam cū fletu & gemitu suspirare.

Ad ipsam cum fletu & gemitu debemus suspirare. Vnde dicunt fideles animę. Psalmo 136. *Fleuimus dum recordaremur Sion,* id est, Mariæ. Ideo canit ei Ecclesia, *Ad te suspiramus, gementes & flentes, &c.* Gemitus enim & fletus efficacius Christo supplicant, & Mariæ, quam verba composita. Vnde Baruc 3. *Anima in angustijs, & spiritus anxius clamat ad te.* Greg. super illud Iob 41. de Behemoth. non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis. *Veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, & non composita verba resonare.*

Greg. li. 33. Moral. ea. 28. vete. edit. 21. nouæ.

Debemus cordis Desiderium.

Desiderium cordis etiam debemus Marię, quia nobis desiderat omne bonum, dicēs cum Apostolo, *Testis est enim mihi Deus, &c* ad Philippens. 1. vt ei dicere valeat seruus eius, *Domina ante te omne desiderium meum, &c.* Psalmo 37. Item illud Isaiæ 26. *Anima mea desiderauit te in nocte* præsentis vitę. *Concupiscentia* enim *illius* sicut dicitur de sapientia, Sap. 6. *Deducit ad regnum perpetuum.* Præoccupat etiam eos, qui se concupiscunt, vt se priorem ostendat, sicut ibidem dicitur. Ideo etiam inuitat ad se concupiscentes se. Eccli. 24. dicēs, *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini.* Istud inuenies expositum in primo sermone de natiuitate eius.

Li. 12. versus finem.

Debemus illius seruitio ex toto corde nos addicere.

Ex toto corde debemus nos seruitio illius constringere. Eccli. 6. *Audi fili mi, aure cordis, & accipe consilium intellectus,* id est, quod confert purum intellectum sine errore. *Inijce,* quasi voluntarius, *pedem tuum,* id est, affectū, *in compedes illius.* Particularia enim seruitia Mariæ, de quibus agitur in hoc loco, quasi quidam compedis sunt, tenentes seruos illius in statu iustitię, ne currant ad illicita, *Et ne acedieris,* id est, ne grauiter & tædiosè feras, sed cum hilaritate impleas præcepta sapientiæ, & Mariæ *in vinculis eius.* Item ibidem de sapientia & Maria. *In omni animo tuo accede ad illam,* id est, omnes cogitationes & desideria in illam conuerte, *& in omni virtute tua conserua,* id est, corde & opere serua, *vias eius,* id est, præcepta & exempla, per quæ venimus ad ipsam, & ipsa ad nos. Item ibidem *Inuestiga illam* orando, studendo, peritiores interrogando, ad eius laudem operando, *& manifestabitur tibi,* & cætera multa. Et tandem subiungitur, *Decor enim vitæ est in illa,* in præsenti per gratiam, in futuro per gloriam, *& vincula illius,* id est exempla & seruitia, quibus ligamur, ne discurramus per campos licentię, *alligatura salutaris.* quia extrahunt à peccato, & trahunt ad salutē æternā.

Numquam debemus eius laudes intermittere.

Seruitium eius & laudes numquam debemus intermittere, vnde Prouerb. 4. *Arripe illam,* id est, sapientiam, vel Mariam ad seruiendum ei *& exaltabit te,* à terrenis ad cælestia, *& glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. dabit capiti tuo augmenta*

gmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. *Arripe illam*, id est, ad te cape, vel arripe cito, & quasi violenter; sicut res diu desiderata, quasi cum violentia & quodam impetu, solet apprehendi: vel *arripe* sicut auis nobilis prædam nobilissimam, & escam suauissimam. Ideo enim filius matrem subleuauit ad cælum, vt nos ad se traheret. Sequitur. *Et exaltabit te*, ab imo vitiorum ad alta virtutum, à terra ad cælum; *& glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus*, quasi rem amatam; *amplexatus* quasi scilicet duobus brachijs amore & seruitio. Sequitur, *Dabit capiti tuo*, id est, menti quę est caput animę, *augmenta gratiarum*, spiritualium, corporalium, & temporalium; *& corona inclyta*, ex rosis charitatis & patientię, ex lilijs castitatis geminæ, ex violis humilitatis & temperantiæ, *proteget te*, quia per hanc triplicem virtutem, protegitur homo ab insultibus vitiorum & dęmonum. Ibidem. *Ne dimittas eam, & custodiet te, dilige eam & seruabit te. Ne dimittas eam*, quasi addorsando eam propter meretricias voluptates. Vel. *Ne dimittas eam*; id est, ne effuges eam peccãdo mortaliter, quia non recedit à seruo suo, nisi propter mortale peccatum. Ipsa est enim apis Eccli. 11. quam fugat fęx peccati, *& custodiet te* à violentia diaboli. *Dilige eam & seruabit te*, à peccato & hostium oppressione. Item Prouerb. 27. *Qui seruat ficum*, id est, Mariam, quæ dicitur ficus propter dulcedinem fructus sui, *comedet fructus eius, & qui custos est Domini sui glorificabitur*. Dicamus Dominæ suę. Item Eccli. 7. *Noli recedere à muliere sensata, quam sortitus es in timore Domini. Mulier sensata*, beata Virgo, habens sensum Domini in regendo familiam ecclesiæ, *à qua discedit*, qui seruitiũ illius per negligẽtiam intermittit; vel quicumque dimissa castimonia; sequitur meretricias voluptates; vel generaliter quicumque mortaliter peccat: *quam sortitus es* ex dono gratiæ, specialiter ipsam diligens, & ei seruiens *in timore Domini*, id est, cum reuerentia, humilitate & deuotione. Item Eccli. 8. *Ne festines recedere à facie eius, neque permaneas in opere malo. Ne festines recedere à facie eius*, id est, à beneplacito: numquam enim Deus, vel ipsa Maria deserit hominem, nisi prius ab ipso homine deseratur; semper enim mater & filius primi sunt in accessu, sed vltimi in recessu, sicut dicit Beatus Dionys. Item *à facie eius*. Ante faciem Christi & Marię sunt, qui eis seruiunt & ministrant, sicut dicit Raphaël. Tobię 12. A facie eorum recedere festinant, qui ab eorum seruitio & beneplacito resiliunt, sicut recidiuantes. Quod si peccando recesserimus, statim reuertere per pœnitentiam debemus. quia sicut dicit beatus Cyprianus: Vicinatur innocentiæ festinata correctio. Propter hoc etiam mater & filius clamant animæ peccatrici, Cantic. 6. *Reuertere, reuertere Sulamitis*, &c. *vt intueamur te*. Et hoc est quod sequitur, *Neque permaneas in opere malo*: sicut quidam nolunt conuerti donec senuerint, quibus dicitur Eccli. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem; subitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te*. Item ad continuandum, & deuotissime celebrandum seruitium beatę virginis, valet illud exemplum, quod narrat Petrus Damianus de quibusdam religiosis, qui ad suggestionem cuiusdam peruersi fratris dicacis, & accuratæ eloquentię, dimiserant seruitium beatę virginis; & statim dimisso seruitio eius, omnimoda infortunia cœperunt insurgere contra fratres illos, incendia, deprædationes, strages hominum, mortalitas animalium, & huiusmodi: ita quod de vita desperarent fratres illi, & tæderet eos viuere. Quam cito autem ad consilium dicti Petri, reincęperunt fratres illi seruitium Marię, cessauit ab eis dicta quassatio, & multa deinceps pace, & prosperitate gauisi sunt fratres illi; toto corde, de cætero Mariæ seruientes.

Item debemus seruitio eius ex toto corde intendere, vnde Psalmus 46 *Psallite sapienter*, Glossa ibidem. *Insipienter psallit qui non intelligit quod psallit*. Item ibid. Psalmo 5. *Intende voci orationis meæ*. Glossa: *Intendentem vel intelligentem Deus intendit*. August. *Illud versetur in corde quod profertur in oratione*. Vnde dicitur 2. Paralip. 33. *Obsecrauit Manasses intente & exauditus est*. Obsecra & tu attente matrem & filium, vt merearis exaudiri. Et nota quod dicit, *Intende voci orationis meæ*. Vox orationis est desiderium cordis, quod clamat in aure matris & filij: sicut enim non intelligitur quis pro strepitu labiorum sine voce formata, sic nec oratio sine voce desiderij. Vnde Gregor. Quid potest strepitus labiorum, vbi mutum est cor? Non loquitur autem anima Deo nisi per desideria, & quanto profundius & spiritalius est desiderium, tanto vox altior est, & altius clamat ante Deũ. Non est enim qui tã alte clamet voce exteriori, quod vox eius audiatur vsque ad miliarium: vox desiderij tam altè clamat, quod auditur vsque in cęlum. Vnde Exodi 14. dicitur Moysi, *Quid clamas ad me?* Benè autẽ clamat, qui vere potest dicere, *De profundis clamaui ad te Domine*, &c. Psalmo 129. & hoc est, quando de profundo cordis exit desiderium. Hoc desiderium se audire ostendunt mater & filius, cum quilibet dicit, Isai 65. *Antequam clament* ad me, sono vocali, *Exaudiam eos*. vt dici possit vtrique de deuotè clamantibus, *Præparationem cordis eorum*, id est, deuotè clamantium, *audiuit auris tua*. Psalmo 9. De illis autem, qui indeuote orant, vel celebrant seruitium matris & filij, licet multa de ore proferant, & maximas modulationes faciant, dicit Mater cum filio. Isai. 29. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum* longè

Debemus ad ipsam cũ fletu & gemitu suspirare.

Greg. li. 33. Moral. ca. 28. vete. edit. 21. nouæ.

Debemus cordis Desiderium.

Li. 12. versus finem.

Debemus illius seruitio ex toto corde nos addicere.

D. Dionys.

D. Cypr.

Numquam debemus eius laudes intermittere.

longè est à me. Nec talis vocant mater & filius Clericos, vel Canonicos, aut Moniales, aut Monachos; sed populares, & villanos, &c.

Debemus facile concedere quod eius nomine à nobis petimur.

Item quia cor Mariæ leui oratiuncula dummodo deuota sit, flectitur ad pietatem, cum ipsa sit valde compatiens, & super afflictos pia gestans viscera; nec exemplo Ioseph. Genes. 45. diu se valeat continere, deuote & fideliter exorata; & cor nostrum, cum pro ea, vel nomine eius postulatur honestum aliquid, facilimè debet concedere quod rogatur.

PARTICVLA QVARTA.

Quomodo Mariæ sit seruiendum ex omnibus membris, & ex omnibus sensibus nostris.

VIso de seruitijs, quæ Mariæ debemus ex corde, videndũ est de illis quæ debemus ei ex membris & sensibus.

De Vultu, & Capite.

Debemus enim ei de capite, & vultu adorationem, demissionẽ & inclinationem; Vnde Isa. vltimo in fine, videtur ipsa dicere cum filio, *Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea.* videtur etiam de illa dicere filio seruus eius. Ps. Imo 5. *Adorabo ad templum sanctum tuum.* *Item* Isai. 49. videtur ei filius promittere, *Vultu in terram demisso adorabunt te.* Siquidem ex quo ad eam inclinati sunt cęli, & rex cęlestis ad eam descendit humilitatus, quod innuebat Angelus dicens, *Dominus tecum,* Lucæ 1. Benè debemus nos miseri, visa eius imagine, vel audito nomine, inclinari ad eam. Ipsam enim adorantes, filium eius adoramus in ipsa, & cum ipsa, Vnde Psalm. 28. *Adorate Dominum in aula sancta eius*, Aula Domini, immò regale palatium, beata Virgo. Istud ad litteram fecerunt tres Magi, in diuersorio matrem cum filio adorantes: quod factum est palatium regale, cum in eo Rex summus natus est. Item Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.*

Debemus etiam inclinari imaginibus suis, transeuntes ante eas, intendentes adorare eam sedentem in throno ad dextram filij: quia sicut dicitur in libro Barlaam & Iosaphat. Reuerentia imaginis ad exemplar transit ipsius imaginis. Ipsa est enim illa porta, Ezech. 46. ad cuius ostium populus terræ adorat in sabbatis, nam sabbatum specialis dies est beatæ virginis. Sed nota quod cum porta sit humilis, ostium portę, quod Christus est, humile est, quia non nisi per humilitatem, ad matrem vel filium peruenitur.

De Oculis.

De oculis interioribus, id est, mentis intuitu vt supra tertia Particula. pag. 123. e Ad exemplũ eius à vanitate eos auertere, ipsam exorantes, *Auerte, ô Domina oculos meos, ne videãt vanitatem.* Ex parte illius ad se reclamantes misericorditer respicere, iuxta illud Eccli 4. *Oculos tuos ne transuertas à paupere, & elemosynas pauperis ne defraudes.* Tob. 4. *Ne auertas faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini*, vel ipsius Mariæ *Ad ipsius* seruitium reuerenter vigilare. Interest enim beata Maria filijs suis, & multoties visa est in ordine Cistertij dedisse cælestem pittanciam his, qui vigilanter, & deuote celebrauerant seruitium eius. Sapient. 6. *Qui vigilauerit propter illam*, &c. *qui de luce vigilauerit*, &c. Quęre supra Particula prima, causa 7. *Ipsam* cũ fletu & gemitu exorare, vnde canunt ei fideles Ecclesiæ, *Ad te suspiramus gementes & flentes.* *Imagines* etiam eius reuerenter inspicere, ad memoriam ipsius cordibus nostris arctius imprimendam. Supradictis enim modis oculos nostros seruitijs eius mancipando, securè poterimus ei dicere, *Illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte:* & talibus dicit ipsa cum filio, illud Ioannis 16. *Videbo vos & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à nobis.*

De Auditu. D. Gregorius.

Ad honorem eius & gloriam, auditum nostrũ ad quæque obnoxia obturare. Gregor. Sancti grauiter tollerant quidquid non sonat id quod amant. Eccli. 28. *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam.* *Quidquid* honesti de ea dicitur gratanter audire: quidquid inhonesti nullo modo auscultare. imò, cum omni austeritate siue asperitate, dicentes ea redarguere, iuxta illud. Psalm. 100. *Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar.* Ideo dicit ipsa Eccli. 24. *Qui audit me non confundetur.* Quære supra Particula 3. titulo quod Mariæ debemus obedientiam. Maria siquidem auris Dei est, vnde dicitur Christo Psal 9. *Praeparationes cordis eorum*, id est, pauperũ, *audiuit auris tua.* i. Maria, qua mediante paupe-tes exaudis, sicut homo audit mediãte aure sua.

De Naso.

Pro honore matris & filij odores meretricios abhorrere & fugere, de quibus dicit Salomonica mulier Prouerb. 7. *Aspersi cubile meum myrrha, aloe, & cinnamomo.* Ita dicit meretrix, vt odore prouocet stultum ad luxuriam; sed hunc odorem sequitur fœtor, Vnde Isa. 3. *Erit pro suaui odore fœtor.* Nota quod tres species aromaticas nominat, duas amaras, & vnam dulcem, ad designandum quod in luxuria plus est amaritudinis, quam delectationis. vna amaritudo pertinet ad pręsens, secunda ad futurum.

De Odore.

Odore boni exempli, & efficacis doctrinæ, ad ipsam adamandam quos poterimus attrahere, ad currendum in odore vnguentorum ipsius, vt cortina cortinam trahat Exod. 26. & 37. *Et qui audit dicat, veni.* Apoc. 22. in fine.

De Gustu.

Gustum nostrum, vt dignius ei seruiamus, à cibi & potus intemperantia refrænare: quia nõ est speciosa laus in ore gulosi siue ebriosi. *Necessaria* victui modeste sumere, quia *sapientia* Dei vel gratia *non inuenitur in terra* .i. in anima,

vel

vel corpore *suauiter viuentium*. Iob 28. *De his* A quę apponuntur in mensa aliquid, quod pro ipsa pauperi tribuatur, ventri subtrahere. *In parca* dieta vigilias eius & sabbata ieiunare. *In solemnijs* eius pauperibus, pro ea largius erogare. Et talibus conuenit fructus gloriosissimi ventris eius, qui in sacramento nostra est refectio, & in futuro nostra erit fruitio.

De Humeris. *De humeris*, pro eius honore & dilectione, fraternę infirmitatis onera misericorditer supportare, & pondera tribulationum præsentium patienter sustinere. Vnde Genes 14. dicitur de Issachar. qui interpretatur merces, *vidit requiem*, id est, Mariam, in qua Christus nouem mensibus requieuit, sicut ipsa dicit Eccli. 24. *Qui creauit me*, &c. *quod esset bona*, *& terram*, id est, ipsam eandem Mariam, quæ est terra fluens lacte & melle, *quod optima*, *& supposuit humerum* ad portandum onera supradicta.

Item Eccli. 6. dicitur de sapientia, & potest intelligi de Maria, *Subijce humerum tuum, & porta illam*, hoc est, actus tuos suppone magisterio eius. *Subijce* per humilitatem, *porta* per fortitudinem, *subijce* per obedientiam, *porta* per patientiam, *& ne accidieris in vinculis eius*, id est, ne grauiter & tædiose feras, sed cum hilaritate imple præcepta sapientię & Mariæ. Dicitur autem acedia ab aceo aces, vnde homo acidiosus, id est, sine igne charitatis, quæ leuiter fert omnia, & de talibus dicitur Psalmo 68. *In siti mea potauerunt me aceto*.

De Audit. D. Gregorius.

De Manibus. *Ad eius* honorem manus ab omni contactu polluto, & opere illicito sedulè conseruare, vt secundum puritatem manuum nostrarum retribuat nobis. *Eas* ad pauperes pro posse extendere, Vnde Eccli. 14. *Secundum vires tuas exporrigens da pauperi*, vt exemplo eius manum tuam aperias inopi, & palmas extendas ad pauperes. *Ad ipsam* orandam puras manus leuare. 1. Timot. 2. Threnor. 3. *Leuemus corda nostra*, id est, affectiones nostras, *cum manibus*, id est, bonis operibus: quod non potest fieri nisi manus nostræ ligatę sint præceptis dominicis, quæ sunt quasi manicæ ferreæ, ne extendantur ad illicita. Vnde Psalm. 149. *Ad alligandos reges eorum*, id est, iustos se regentes, *in compedibus*, &c. vsque, *manicis ferreis*. Ideo dicitur Eccli. 6 *Ne accidieris in vinculis eius*, scilicet sapientię, vel Marię, vt supra. *Oratoria* eius, altaria & imagines ornare, & instruere. *In festo* eius & sabbatis honesta luminaria præparare, vt nomē suum, quod est *Illuminatrix*, interpretetur in nobis. *Vestimenta* munda & honesta, ad ministrandum ei, omni diligentia præparare, vnde & in miraculis eius legitur, quod beato Bono Claromontensi Episcopo, & beato Hildefonso vestimenta pulcherrima attulerit de paradiso filij, in quibus ministrarent in specialibus festis eius, & quibus indui nulli alij liceret. *Quidquid* ad ipsius laudem vel gloriam pertinere nouerimus, dum tempus habemus, omni instantia operari; ipsa enim dicit se esse vitem, vnde Eccli. 24 *Ego quasi vitis*, quę seruum requirit non Dominum. Vnde dicit de operarijs suis, Eccli. 24. *Qui operantur in me non peccabunt*. Sunt autem in ista vite tot propagines, quot virtutes. Qui imitantur humilitatem, operantur in propagine humilitatis: qui pietatē, in propagine misericordiæ: & sic de alijs. Et ideo fortè cum ipsa sit propagatrix operatiorum, dicturus est ei filius in iudicio. illud Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis*, quasi diceret, non alijs *mercedem*. Ideo etiam dicitur Eccli. 6. volenti habere mercedem. *Quasi is qui arat & qui seminat, accede ad illam* acquirendam, id est, cum studio, & labore, & cum spe percipiendi vnde reficiaris, & viuas. Vnde 1. Corinth. 9. *Debet in spe, qui arat, arare*. Et nota, quod qui arat & seminat, primo exstirpat ab agro spinas & nociua, & euersa terra seminat semen suum: sic qui doctrinam sapientiæ, vel gratiam Mariæ cupit excipere, primo debet terram cordis sui diligenti inquisitione euertere, & genimina vitiorum extirpare, & tunc deinde poterit semen diuinæ doctrinæ, vel gratiam Marię recipere, & tādem fructum virtutum, & gloriæ metere. Ideo dicitur Ieremiæ 4. *Nouate vobis nouale*. Sed quia quidam statim volunt manducare fructum seminis sui, de quibus Isai. 28. *Temporaneum ante maturitatem autumni, cum aspexerit videns, statim vt manu tenuerit deuorabit illud*, subiungit *Et sustine*, id est, patienter exspecta, *bonos fructus illius*, id est, æterna bona, quę illa promittit, & per illam inuenimus. Iacob. 5 *Patientes estote fratres vsque ad aduentum Domini. Ecce agricola*, &c. sed ne quem tædeat longa exspectatio, subdit. *In opere enim illius exiguum laborabis, & cito edes de generationibus illius*; quasi diceret, Modicus labor respectu fructus.

De Naso.

De Odore.

De Gustu.

De brachijs. *De brachijs*, debemus enim amore & seruitio, quasi quibusdam duobus brachijs, beatam virginem amplexari; vt præmium bonum reportemus ab ea illud scilicet præmium, de quo dicitur Prouerbiorum 4. *Glorificaberis ab ea cum fueris eam amplexatus*. *Debemus* etiam pro honore eius reconciliari inimicis nostris, quæ videlicet conciliatio designatur in amplexu mutuo, & protensione brachiorum. Sic Dominus extendit brachia in cruce, volens omnes, quantum in se erat, colligere in amplexum misericordiæ suæ. *Vel* etiam exemplo eius, pugnare contra triplicem inimicum, Vnde Eccli. 7. *Propugna te cum brachijs*. alia littera dicit. *Propugna te cum brachijs*, elemosynam dando, proprijs brachijs acquisitam, quasi dicat; propter purgationem tuam, da elemosynam, de proprio labore acquisitam. Vnde Eccli. 7. *Datum brachiorum tuorum, & sacrificium sanctificationis offeres Domino*, *& initia*

& initia sanctorum, & pauperi porrige manum tuam, &c. Sic construe. *Datum brachij tui*, id est, acquisitum labore proprio, *& sacrificium sanctificationis*, in quo sanctificeris, *offeres Domino*, id est, ministris Domini propter ipsum. *Initia sanctorum*, id est, initationes sanctificationis sunt hæc, decimæ, primitiæ, datum, sacrificia. Et dicit *initia*, quia huiusmodi munera non faciunt sanctificationem, sed initiant. *Et pauperi porrige manum tuam*, elemosynam dando, consolando, corripiendo, *vt perficiatur propitiatio*, id est, peccatorum remissio, *& benedictio tua*, passiuè, id est, gratiarum collatio, vel actiuè elemosynę datio. *Gratia*, id est, propter gratiam. *Dati*, id est, dationis tuæ, *in conspectu omnis viuentis*, quod fiet in futuro, quando gratia fiet gloria, & sic perficietur benedictio & propitiatio.

De Vberibus.

De mammillis simplicibus doctrinę simplicis lac infundere. vnde Eccli. 24. *Qui elucidant me*, &c. quod vtillimè fit, quando ostenditur simplicibus vita eius. *Item* quia mammillę fidelis animæ sunt compassio & congratulatio, ad honorem eius debemus implere illud Roman. duodecimo, *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Vel etiam cõgaudere ei, & compati, vt supra Particula 3. Vel pro amore eius afflictis consilium, & auxilium impendere, quę sunt duo vbera viri iusti, quibus debet lactare minores. *Vel* melius, vbera fidelis animę sunt gratitudo & humilitas, quibus maximè Mariæ gratia detinetur nobiscum, iuxta illud Cantic. 1. *Inter vbera mea commorabitur*. Eo enim ipso, quod multiplicibus Marię beneficijs nos indignos per humilitatem cognoscimus, & per gratitudinem gratias agere non cessamus, ipsam nobiscum inseparabiliter, & delectabiliter detinemus: quia *deliciæ eius esse cum filijs hominum*. Prouerbiorum 8. è contrario nihil magis fugat eam, & filium suum, quam ingratitudo & superbia.

De Lumbis.

Vt eidem dignè ministretur, exemplo illius. Prouerb. 31. in fine, lumbos per continentiam accingere, & per operationem bonam brachium roborare.

De Genibus.

Antè eius altaria, siue eius imagines, & cum recitatur nomen eius, genua flectere: quia ipsa dicit cum filio Isai. 45. *Mihi curuabitur omne genu*. & Baruch 2. *Anima quæ tristis est super magnitudine mali, & incidit curua in infirmis, & oculi deficientes, & anima esuriens dabunt gloriam*, Deo scilicet, & matri eius.

De Pedibus.

Ante omnia pro eius honore, pedes nostros ab omni via mala prohibere. *Memorias* eius cũ deuotione frequentare, vt dicere valeamus, *Stantes erant pedes nostri, in atrijs tuis Ierusalem*. Psalmo 121. id est, tuis ô Maria; vnde inter cętera legitur dixisse Theophilo, se multum diligere genus Christianorum, maximè eos, qui recta fide & pura conscientia, currunt ad templum suum. Et nota *currunt*, in quo notatur feruor deuotionis, non enim cum desidia quærenda est, sed cum feruore. *Sermos eius* ad honorem eius, & gloriam misericorditer visitare. *Seruitium* eius stando solennizare, vnde leguntur aliquibus accidisse pręclara miracula. *Mysticè* autem potest intelligi, vt si dignè volueris matrem & filium honorare, terram habeas sub pedibus, temporalia bona, & terrena desideria suppeditando, & carnales affectus vilipendo, & conculcando, vt sis sicut mulier illa, quę describitur lunam habens sub pedibus, id est, omnia mutabilia. Apocalyp. 12. aliter enim non poteris vestiri sole in præsenti, nec habere coronam stellarum duodecim. Sursum ergo erigaris cælestia appetendo, & hæc est statio spiritualis.

De toto Corpore.

Vt eidem dignè seruiatur, omnes carnales spurcitias, & temulentos affectus abdicare, quia sicut dicitur Sapient. 7. *Nihil inquinatum incurrit in illam*. Non enim habitat gratia illius *in corpore subdito peccatis*, Sapient. 1. *Nec inuenitur in terra suauiter viuentium*. Iob 28. *Et abyssus dicit, non est in me, & mare loquitur, non est mecum*.

PARTICVLA QVINTA.

Quomodo Mariæ sit seruiendum de Ore.

ITem de ore nostro debemus virgini gloriosæ multiplex seruitiũ, laudationem, superexaltationem, orationem, confessionem, benedictionem, elucidationem, prædicationem, magnificationem, cantationem, gratiarum actionem, salutationem, inuestigationem, solennizationem.

Debemus Mariæ laudationem.

Laudationem, vt sicut de filio dicitur Psalmo 144. *Laudationem Domini loquetur os meum*, sic & de matre dicatur, *Laudationem Dominæ loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini sancto eius*. Ipsa enim dicit cum filio in Psalmo 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic*, id est, in laude mea, est iter ad æternam laudem sine fine mansuram, de qua dicitur Psalmo 83. *In sæcula sæculorum laudabunt te*, illi scilicet, qui habitant in domo tua Domine: quo itinere scilicet completo, *ostendam illi*, id est, laudatori meo, *salutare Dei*, id est, filiũ Dei & meum; vel *salutare Dei*, id est, meipsam. Ipsa enim est ex qua, & per quam Sanctus Iacob, iam morti proximus vitam sperabat æternam dicens, Genes. 49 *Salutare tuum exspectabo Domine*. Per eam enim ipse Deus Rex noster, antè sæcula disposuit operari salutem in medio terræ: sic exponit beatus Bernard. locum istum. Itẽ beatus Bernard. *non est dubium*, &c. quære supra Particulę primæ, causa tertia. Item de collaudanda Maria, maximè in solennitatibus suis, & sabba-

B. Bernardus homil. 4. super Missus est.

S. Bernardus.

& sabbatis, dicit quidam curialiter prosaicè, In festiuo virginis die colletemur, Ex qua lumen luminis ortum confitemur, Et vt omnis criminis carie mundemur, Oda nostri carminis ipsam veneremur, Hęc est digna laudibus, quæ nostris criminibus contulit remedia, Collaudemus igitur, dum nobis conceditur, ipsam cum lætitia. Quia verò quidquid scriptum est in hoc libro, pertinet ad laudem & gloriam eius, ideo breuiter pertransimus, Dicit etiam Beda, quod exoranda est iugiter clementia saluatoris, vt beatæ matris eius memoriam cõgruis officijs nos dignos faciat venerari.

Beda.

Debemus Superexaltationem.

Superexaltationem, vt super omnes sanctos post filium, pro modulo nostro exaltemus eam, secundum quod nobis pręcipitur de filio. Daniel. 3. *Laudate & superexaltate eum in secula*. Eccli. 43. *Benedicentes Dominum*, dicamus Dominã, *Exaltate illam quantum potestis, Exaltate*, id est, extra omnia & super omnia altã prædicate; *maior est enim omni laude*, id est, maiori laude digna, quã sit omnis laus angelica vel humana. Ibidẽ de filio, dicamus de matre *Glorificate matrẽ quantum cumque potestis vel potueritis*, quod maximè fit, quoties de ipsa scripturę sacrę exponũtur, vt gloriosior ostendatur, *superualebit enim adhuc admirabilis magnificentia eius*. Item in Psal. 150. *Laudate eum*, dicamus eam, *secundum multitudinem magnitudinis eius*. Eccli. 18. *Quis inuestigabit magnalia eius*, id est, potentiam: *virtutem autem magnitudinis eius, quis enuntiabit? aut quis adijciet enarrare misericordiã eius?* Sicut enim plus incomparabiliter honoris, & gratiæ exhibitum est ei ab ipso creatore, quam omnibus alijs creaturis: sic ab vniuersa creatura plus honorificentię, & deuotionis exhibendum est ei, quam cuilibet alij creaturæ.

Debemus Orationem

Orationem, Debemus enim Mariæ sacrificium deuotæ orationis, vt dicatur de matre sicut de filio dicitur Isai. 62. *Qui reminiscimini Domini*, dicamus Dominę, *ne taceatis, & ne detis silentium ei*. Item 1. ad Thessal. 5. in fine. *Sine intermissione orate*, quod intelligendum est sicut dicit Beda, aut de quotidianis horis iuxta ritum Ecclesię, Vnde *Benedicam Dominum, in omni tempore*: aut quia quidquid iustus facit secundum honorem Dei & Mariæ, ad orationem refertur. Ideo etiã canit Ecclesia, *Omnis homo, omni hora, ipsum ora, & implora eius patrocinia*. Assiduè siquidem exoranda est Maria à nobis, quia assiduè exorat pro nobis Hęc est enim fratrũ amatrix, & populi Israël, id est, Christianorum videntium Deum per fidem; hęc est quæ multum orat pro populo, & pro vniuersa ciuitate sancta Ierusalem, id est, Ecclesia militante, sicut legitur de Ieremia secundi Machab. 15. Ipsa enim est Bersabee, id est, puteus salutaris, quæ peperit Christum, id est, sufficientiam omnium, quæ precibus impetrat à vero Dauid, id est, Deo Patre, filijs suis, id

Beda.

A est, imitatoribus, Regnum Israël, id est, visionis æternæ. Sicut legitur 3. Regum 1. quod illa Bersabee impetrauit Salomoni filio suo regnum, & hoc est quod docet Beatus Bernardus. Cupientes inuenire gratiam, quæramus inuentricem gratię Mariam, quæ quia semper inuenit, frustrare non poterit, exauditur enim pro sua reuerentia. Ad Hebræos 5.

Item Maria os nostrum, quia assiduè pro nobis filium interpellat. Vnde Apocal. 12. *Terra*, B id est, Maria, *aperuitos suum*, ad filium exorãdum, *pro muliere*, id est, fideli anima, *quam serpens*, id est, diabolus, *infestabat*. Et ipsa est, quæ primo legitur in nouo testamento pro homine exorasse, dicens, *Vinum non habent* Ioan. 2.

Item roganda est assiduè mater misericordiæ, vt misericordiæ opera nobis miseris misericorditer exhibeat; vt videlicet frangat esurienti panem suum, quod fit, quando particulariter distribuit gratiam, cor hominis confortan- C tem; vt egenos vagosque inducat in domum suam, scilicet paradisum; vt nudos operiat vestimentis virtutum, quæ carne vestiuit filium Dei; vt dimittat eos, qui confracti sunt, liberos, & onera peccatorum dirumpat, & cetera in hunc modum. Isa. 58.

Item in litania Sanctorum tribus nominibus interpellamus Mariam, vt oret pro nobis, quæ sunt, Sancta Maria ora pro nobis, Sancta Dei genitrix ora pro nobis, Sancta Virgo Virginum D ora pro nobis, & hoc contra tria vitia, quę principaliter nos infestant, id est, superbiam, auaritiam, luxuriam. *Maria*, interpretatur *stella maris*, quæ videlicet stella modica est, & lucida; & Maria modica est per humilitatẽ, lucida per exemplum. Ecce medicina contra superbiam, quæ de se magna æstimat, & interius obscurat & excæcat. Roganda est igitur assiduè Maria, vt nomen suum interpretetur in nobis, quod est, *Illuminatrix*. *Genitrix* solet esse filijs pia, & mise- E ricors, ecce medicina contra auaritiam, quæ spoliat aut fraudulenter, aut manifestè; quæ ipsam Dei imaginem, id est, filium, pro pecunia crucifixit. In hoc nomine *Virgo virginum* duplex notatur mũdicia, carnis scilicet ac spiritus, contra affectum & actum luxuriæ. Et ita in his tribus appellationibus insinuatur, quod quãtumcumque quolibet morbo peccati maculatus fuerit quis, in beata virgine potest lauacrum inuenire. Dicat ergo beatæ virgini superbus, tol- F le à me inflationem & superbiæ nubem; inexorabiliter enim odit superbiam, quæ inæstimabiliter humilitatem dilexit; similiter auaritiam, cum sit mater pietatis; & luxuriam, cum prima emiserit virginitatis votum. Dicat ei auarus, Sicut verè es mater pietatis, tolle à me duritiam auaritię, & da teneritatem misericordiæ. Dicat ei luxuriosus, Sicut verè es Virgo virginum,

ginum, extingue in me concupiscentias carnis, & fac mundum & pudicum. Et hoc est quod oramus eam, *Nos culpis solutos, mites fac & castos.* Et *vitam præsta puram* &c.

Maria designata per Templum Salomonis.

Item Maria designata est per templum Salomonis, de quo dicit Dominus. 2. Paralip. 7. *Oculi mei erunt aperti, & aures meæ erunt erectæ ad orationem eius, qui in loco isto orauerit; elegi enim & sanctificaui locum istum.*

D. Anselmus in deuota oration. ad B. Virginem in de laude meritorū eius, circa medium.

Item orare debemus assiduè Mariam, exemplo beati Anselmi dicentis ad eam. Obsecro te, ô Maria, per gratiam quâ Dominus voluit esse tecum, & te voluit esse secum, vt propter eandem ipsam gratiam, misericordiam tuam, & gratiam facias esse mecum; fac vt amor tui semper sit mecum, & respectus pietatis tuę, quamdiu ego subsisto, semper sit mecum; fac vt congratulatio beatitudinis tuę semper sit mecum, & compassio miserię meę, quantum mihi expedit, semper sit tecum. Sicut enim, ô beatissima, omnis à te auersus & à te despectus, necesse est vt intereat: ita ad te omnis conuersus, & à te respectus, impossibile est vt pereat. De Maria enim potest intelligi illud Psalmi 103. *Auertente te faciem tuam,* id est, respectum misericordię, *turbabuntur &c.*

Item ipsa est sol, à cuius respectu soluitur glacies, id est, gelicidium cordis peccatoris. Item Psalmo 29. *Auertisti faciem tuam à me & factus sum conturbatus.* Iob 13. *Cur faciem tuam abscondis.* Isai. 64. *Abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.*

Item quia Maria facilè impetrat quidquid petit à filio. Ideo in figura eius dictum est Iudith. 8. *Ora pro nobis, quia mulier sancta es tu, & timens Deum.* Similiter in figura eius dictū est Ester 15. *Inuoca Dominum & loquere pro nobis Regi, & libera nos de morte.* Ipsa enim detinet iram Dei, ne statim vindicet in nos, vnde dicit Cantic. 3. *Tenui eum nec dimittam &c.* Gratiositas autem eius ad impetrandum, figurata est Ester. 7. vbi dixit Assuerus Ester, *Quæ est petitio tua Ester vt detur tibi, & quid vis fieri? etiamsi dimidiam regni mei partem petieris impetrabis.* Quære expositionem titulo quod Maria regina. Cōquerebatur enim Dominus, antequam Maria nasceretur, dicens. Isai. 64. *Non est qui consurgat & teneat me,* sed ipsa facta est aduocata nostra, & allegat pro nobis fideliter coram filio suo, vētrem & vbera eidem repræsentās, & ipse veluti pijssimus infans delectatur ab vbere matris ei repræsentato. Isa. 11.

Lib. 6.

Impetrat nobis Maria.

Gratiam seu vinum compunctionis, quod signatum est in nuptijs. Ioan. secundo.

Gratiam reconciliationis sicut mulier Thecuitis Absolon fratricidę. 2. Regum. 14.

Gratiam ablutionis peccatorum, signatam in libro 1 Regum 25. per Abigail.

Deletionem chirographi diaboli signatam per Ester, quę litteras Amā fecit irritari. Est. 8. & 16

Debemus Confessionem.

Confessionem. Ipsa enim videtur dicere cū filio. Matt. 10. & Luc 12. *Qui me cōfessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo & filio meo.* *Debemus* enim corde credere, quia *corde creditur ad iustitiam, & ore,* confiteri, quia huiusmodi *confessio fit ad salutem,* ipsam virginitatis primiceriam, sine corruptione fœcundam, sine grauamine grauidam, sine dolore puerperam, & cætera omnia, quæ de ipsa credit & asserit Ecclesia Catholica *&c.* *Debemus* etiam confiteri partum eius virgineum, vt supra Particulæ primæ, causa vigesima quarta, & quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem, & huiusmodi. *Ad hæc* debemus iugiter orando vitam gratiæ postulare, cum ipsa sit mater vitæ, quia *viuens* Isaię 38. vita naturę, *Viuens* vita gratiæ, *ipse,* non alius, *confitebitur tibi* O domina, ad salutem animę suæ, & benèplacitum tuum. *A mortuo* enim per peccatū mortale, *quasi nihil perit confessio,* Eccli. 17. *Debemus* igitur confiteri eam confessione laudis, vt cōfiteatur nos cōfessione recognitionis, & protectionis. Christus de reprobis dicit Matt. 7. *Tunc confitebor illis quia numquam noui vos,* & hæc est confessio reprobationis; & hoc est quod legitur in pœnitentia Theophili, quia prius quam promitteret ei se rogaturā pro eo, fecit eum confiteri filium suum, verū Deum & verum hominem, ex se natum pro salute mundi, dicens ei, Confitere filium meum: misericors enim est, & suscipiet lacrymas pœnitentiæ tuæ. *Confitenda* est etiam sicut docemur confiteri filio, Eccli. 39. *Confitemini illi in voce labiorum vestrorum, in canticis labiorum, & citharis.* Sic expone, *confitemini*, peccata & laudes, *illi,* id est, ad gloriam & laudem illius, quia sicut dicit Glossa, super primum Iosue, Confessio peccatoris, ad laudem pertinet ignoscentis *In voce labiorum vestrorum,* id est, in confessione, laude, & prædicatione, *in canticis labiorum,* id est, in laudibus, quę ex mentis hilaritate procedant: *& citharis,* id est, mortificatione carnis per ieiunia, & alia pœnitentialia exercitia, vnde dicit *citharis* pluraliter; & hoc totum est ac si diceret sapiens, verbis & factis laudate eam. *Confessionem* etiam peccatorum nostrorum debemus Marię vnde dicunt qui volunt absolui, *Confiteor Deo & beatæ Mariæ & omnibus sanctis* &c. quasi diceret confitens, volo quod ipsa sciat confessionem meam, ad testificandum pro me coram Deo, quod ante mortem confessus fui peccata mea. Ipsa enim est *testis in cælo fidelis* coram filio suo, sicut de luna dicitur Psalmo 88. Sed vide quod verè confitearis, & habeas causam bonam, quia fidelis testis est, & pro te non mentietur, sicut dicitur Prouerb. 14.

Debemus Benedictionem.

Benedictionem: vt scilicet incessanter corde & voce si-

Debemus Confessionem.

voce simul benedicamus Mariam, per cuius virginalem partum in benedictionem conuersa est maledictio Euę, quando dictum est Mariæ, *Aue gratia plena* &c. *Item* vt ei benedicendo benedici mereamur à Domino. Si enim Abrahæ dictum est à Domino Genes. 12. *Benedicam benedicentibus tibi, & maledicã maledicentibus tibi*, & si dictum est Iacob, Genes. 27. *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; & qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur*: multò fortius dictum est Mariæ istud, quę filia est Abrahę: quæ etiam benè designatur per Iacob, qui interpretatur supplantator; quia simul & semel vitia omnia supplantauit. *Benedicentes enim ei* Psalmo 36. *hæreditabunt terram*, viuentium, *maledicentes autem disperibunt*, id est, in diuersas partes peribũt, scilicet in corpore, & anima, quales sunt ei Iudęi, Pagani, hęretici, & blasphemi. Voluntas enim filij est, vt matrem illius, & dominam nostram benedicamus in omni tempore, scilicet noctę & die, in prosperis & aduersis, & vt laus eius semper versetur in corde & ore nostro, de ipsa meditando, ipsam laudando, orando, benedicendo, illi gratias agendo, eius magnalia prædicando; & vt laus eius sit quasi frenum in maxillis nostris, nos refrenans à vitijs linguæ. Vnde & ipsa promittit cum filio laudatori suo, Isai. 48. *Laude mea infrenabo te ne intereas.*

Benedicenda singula membra Mariæ.

Item vt impleas illud Psalmo 102. *Omnia quæ intra me sunt benedicant sanctum nomen eius.* Et benedicenda sunt quotidie singula membra eius, vt in singulis membris nostris benedictionem reportemus ab ea. *Item* benedicendi sunt pedes, quibus Dominum portauit; venter, in quo portauit; cor, vnde in eum fortiter credidit, & feruenter eum dilexit; vbera, quibus lactauit; manus, quibus nutriuit; os & lingua, quibus ei dedit felicia oscula nostræ redemptionis; nares, quibus sensit suaueolentem fragantiam humanitatis eius; aures, quibus dulcia eius eloquia delectabiliter auscultauit; oculi, quibus ipsum deuotè respexit; corpus & anima, quæ Christus in ea omni benedictione consecrauit.

Quomodo salutanda singula Mariæ mẽbra.

Et salutanda sunt, & benedicenda cum omni deuotione, hęc sanctissima eius membra, ita vt singulis dicantur singulę salutationes, scilicet. *Aue Maria.* duę ad pedes, vna ad vterum, vna ad cor, duæ ad vbera, duę ad manus, duę ad os & linguam; duæ ad labia, duæ ad nares, duę ad aures, duę ad oculos, duæ ad animam & corpus. Et sic in vniuerso sunt viginti salutationes, quę in modum pensionis quotidianę, cum singulis & totidem genuflexionibus, si fieri potest, coram imagine sua, vel altari, persoluendæ sunt virgini gloriosę; iuxta illud Psal. 144. *Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum &c.* Et sicut dicunt qui experti sunt, & testantur, qui à viris sanctis audierunt; vix posset adimeniri modus alius seruitij, qui tantum virgini complaceret, vel ex quo tanta deuotio redundaret diligẽtibus eam. *Item* per singula eius mẽbra, post genuflexionem, adorationem & salutationem sic dicendum. Dulcis domina, adoro & benedico beatissimos illos pedes, quibus Dominum super terram portasti; benedico & adoro beatissimum vterum illum, in quo Christum baiulasti; & sic cæteris membris & sensibus, commemorando actus suos, quibus Domino seruierunt: quod melius dictabit deuotio, quam sermo; melius gratia, quam scriptura.

Hoc etiam faciendum est exemplo illius beatę mulieris, quę sicut inuenitur in legenda beatę Marthæ hospitę Domini, appellabatur Marcilla. quę Lucę 11. *Extollens vocem de turba dixit Iesu. Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti, Extollens*, id est, ex corde vocẽ in Christi commendationem, & Iudęorum blasphemantium confusionem. *Quędam mulier de turba*, id est, non diues aut nobilis, sed de cõmuni plebe. propter hoc euangelium illud legitur de virgine in diebus profestis. *Dixit illi* id est, Christo, qui blasphemabatur à Iudęis, *Beatus venter qui te portauit*, id est, qui ad nos te beatum portauit; vel *qui*, id est, quia te portauit. Non enim a ventre filius, sed venter à filio beatificationis honorem accepit; sicut vas nouum & purum à bono vino, vel à bona specie, vel electuario saporem accipit & odorem, non è conuerso.

Venter Virginis cur beatus dicatur.

Dicitur autem venter beatę virginis beatus, principaliter propter tria mirabilia, quæ in eo facta sunt. *Primo* quia Deus ibi factus est homo; verbum infans, immortalis mortalis; immensus paruulus; creator creatura; qui fecit hoc quod factum est. Ioan. 1. *Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Propter hoc etiam Eccli. 1. dicitur de patre, & de sapientia, quę est filius Dei, *Creauit illam*, id est, incarnari constituit: vnde dicit pater Isai. 45. *Ego Dominus creaui eum* hominem *in Spiritu sancto*, id est, cooperatione Spiritus sancti, quia tota Trinitas operata est incarnationem filij. *& vidit* scilicet Deus pater, id est, approbauit, *& dinumerauit*. id est, plenè comprehendit, *& mensus est*, quia numerositatem charismatum, quibus repletus fuit Christus homo, pater plenissimè comprehendit. *Vel sic, Et vidit*, id est, visibilem fecit, *& dinumerauit*, id est, numerabilem cum alijs hominibus fecit: Et sic ostenduntur tria mirabilia circa incarnationem. Nam inuisibilis factus est visibilis; & innumerabilis factus est numerabilis; & immensus factus est mensuratus, coartatus scilicet intra vterum virginalem. Ideo dicit Iere. 31. *Creauit Dominus nouum super terram. Secundo* dicitur beatus, quia qui fecit ventrem, factus est in eodem ventre. Hoc est magnum mirabile, sicut si quis prius faceret domum, & postea nasceretur in eadem domo. Ideo Psal. 86. gloriosa

gloriosa dicuntur de ciuitate Dei, id est, Maria, scilicet, quod *homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* Isai. 66. *Quis audiuit vnquam tale?* *Tertio* quia venter ille maius se continuit, id est, Deum, quem totus non capit orbis, qui seipsum clausit in vtero virginali, & in visceribus virginis gloriosę. De hac materia multa inuenies titulo quod Maria dicitur vas admirabile, opus excelsi, Eccli. 43. *Item* nota quod non dixit illa mulier, beata mater quæ te portauit, sed potius *beatus venter*, ad innuendum compassionem & charitatem virginis, quę omnes miseros in ventre suo portat per compassionem & quantum in se est, sua omnibus communicat per charitatem. vnde venter eius dicitur *aceruus tritici*, Cantic. 7. Et de hac portatione in vtero suo spirituali, quę designat pietatem eius, dicit ipsa cum filio, Isaiæ 46. *Ego portabo & saluabo &c* multa.

Lib. 10.

Item venter beatę virginis dicitur beatus multis de causis, & quantum ad se, & quantum ad nos. Quãtum ad se in tribus. dicit enim Boëtius, quod beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus. Omne bonum respectu ventris, est integritas virginalis, fœcunditas coniugalis, continentia vidualis; & beata Maria fuit semper virgo; fuit fœcunda, sed sine viro; fuit vidua, mortuo sponso. Fuit etiam iste venter beatus quoad nos, quia releuauit miseriam nostram, quę triplex erat, seruitutis, infirmitatis, & necessitatis. *Primam*, quia tulit thesaurum nostrę redemptionis, Prouerb. 21. *Thesaurus desiderabilis & oleum* &c. *Secundam*, quia fuit apotheca medicinę nostræ curationis, Eccli. 38. *Altissimus creauit de terra*, carnis virgineæ *medicinam*. *Tertiam* releuauit, quia fuit ager plenus afferens panem, & hortus conclusus afferens fructum nostrę refectionis. *Item* beatus venter quia concepit cum integritate, gestauit cum leuitate, peperit cum suauitate; cum è contrario omnis mulier concipiat cum corruptione, portet cum grauamine, pariat cum dolore; & his tribus miserijs addictus est sexus muliebris, per peccatum primę parentis. Dicant ergo beatę virgini viri & fœminę, *Benedicta tu in mulieribus*, dicant Christo, *Et beatus venter qui te portauit.* *Item* beatus venter, quia à Spiritu sancto consecratus, vnde Psalmo 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.* *Item* quia filio Dei repletus, Lucę primo, *Ecce concipies in vtero* &c. *Item* quia lac virgineum Dei filio, Mariæ vbera propinauerunt, vnde sequitur. *Et beata vbera quæ suxisti.* Lucę vndecimo. Et bene venter, & vbera in benedictione coniunguntur, quia sicut dicit Beda, secundum Physicos ex eodem fonte procedit semen ad gignendos pueros, & lac ad nutriendos. *Item* beatus vẽter & beata vbera, quia ex eorum repræsentatione Christo in precibus, impetrat nobis beata hæc mater absolutionem

Boëtius 3. de consolatione prosa. 2.

Omne bonum ventris.

Triplex miseria nostra.

Beda Libro 4. in Lucam capite 49. tomo 5.

à culpa, & benedictionem in gratia, & glorificationem in patria. Vnde beatus Bernard. Mater ostendit filio ventrem & vbera. *Item* beatificandus est venter, & vterus virginalis, quia omne datum optimum, & omne donum perfectum nobis inde profluxit. Inde enim exiuit.

B. Bernardus, seu potius Arnoldus Carnotensis.

Fons vitæ, qui Christus est, tendens ad redemptionem mortuorum, ad reparationem perditorum, ad saluationem viuorum, ad erectionem lapsorum, ad ereptionem incarnatorum, ad destructionem inimicorum, ad restaurationem angelorum & huiusmodi.

Panis nostræ refectionis. Vnde Cantic. septimo. *Venter tuus sicut aceruus tritici*, &c. ipse est enim arca continens verum manna.

Calix nostræ inebriationis, vnde *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ*, quæ est ille vterus in quo habitasti nouem mensibus, *venter tuus sicut crater*, Canticorum septimo.

Aqua nostræ ablutionis, de qua Dominus Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam*, quia vterus eius est *fons patens domui Dauid*. Zachar. 13.

Medicamentum nostræ curationis, Vnde Eccli. 38. *Altissimus creauit de terra* virginalis vteri *medicinam*, id est, Christum.

Victualia seu viaticum nostræ peregrinationis, nam vterus eius fuit nauis, continens panem viuum, qui de cęlo descendit, *& esca vniuersorum in eo.* Danielis quarto.

Pretium nostræ redemptionis, quia ipse fuit sacculus illius pecuniæ, qua sumus redempti, de quo dicitur Prouerb. 7.

Præmium nostræ remunerationis. Quære de omnibus istis supra libro primo, capitulo 4. quod Maria gratia plena, in fine capituli.

Item vterus virginalis paradisus est voluptatis, à quo manant quatuor flumina, Timor, Agnitio, Pulchra dilectio, & Sancta Spes. Vnde dicit Virgo. Eccli. 24. *Ego mater pulchræ dilectionis*, &c. Propter hæc omnia appellat Hieronymus vterum virginis agrum plenum. Sequitur. *Et beata vbera quæ suxisti*, Ex hoc relinquitur quod tantum vbera virginis, & non alicuius alterius mulieris suxit Christus, quod figuratum est in Moysa, qui nullius alterius mulieris, quam matris proprię voluit sugere vbera, Exodi secundo, sicut dicunt. Ad hoc etiam valet illud Cantic. 5. vbi Christus dicit. *Bibi vinum meum cum lacte meo* virginali, quod totum fuit meum, & de quo nullus alius bibit. Item cum dicatur beatæ virgini, Cantic. 1. *Oleum effusum nomen tuum* non tamen dicitur quod eius vbera sint effusa.

Mariæ venter Paradisus.

D. Hiero.

Elucidationem, vnde promittit Eccli. 24. *Qui elucidant me*, id est, vitam meam verbo, & exemplo, prædicatione & huiusmodi; *Vel, Qui elucidant me*, id est, qui imitantur, vt alios doceãt imitari,

Debemus Elucidationem.

quia

B. Bernardus, seu potius Arnoldus Carnotensis.

quia efficacius docet vita, quam littera: *Vitam aeternam habebunt* in futuro, Maria enim *super faciem sui scribae imponet honorem suum*, sicut dicitur Eccli. 10. Elucidantes isti propriè illi sunt, quorum conuersatio iam in cælis est. ad Philip. 3. & ideò non indigent sustẽtatione pręsenti, & ideò promittitur eis pręmium vitæ, vt magis accendantur. De hac triplici promissione Mariæ, quã facit tribus generibus hominum, scilicet auditoribus, operarijs, & elucidatoribus suis, habuisti supra Particula tertia. titulo quod Mariæ debemus obedientiam. *Aliter, vitam aeternam*, id est, vitam contemplatiuam quę perpetua est, *vel, vitam aeternam*, id est, duram, lapides enim dicuntur æterni quia duri, & qui beatam virginẽ dignè vult elucidare, vitam duram debet ad eius exemplum ducere, non delicatam aut dissolutam. *Item* Sapient sexto, *Ponam in lucem*, id est, in euidenti, *scientiam eius*, id est, Christi, sapientiæ, vel Mariæ: id est, pro posse meo faciam ipsos cognosci & diligi. *Et non praeteribo veritatem*, imò manifestè, discretè, & integrè dilucidabo eam, *neque cum inuidia tabescente*, id est, tabescere faciente, *iter habebo*: quasi diceret. Sine inuidia communicabo bonum, quod sciuero de his tribus, nec alijs inuidebo sapientiam, nec prophetiam, sicut nec fecit Moyses. Num. 5. Quoniam talis homo, id est, inuidus, non erit particeps sapientiæ, id est, illius gratiæ, quę datur à sapientia, & acquiritur per eam, & similiter per Mariam. *Item* Sapient. octauo, *Generositatem illius*, scilicet sapientiæ & Marię, *glorificat*, id est, quantum potest magnificat, & exaltat vir iustus, *contubernium habens Dei*, id est, animam bonam, in qua Deus habitat, vt in templo suo: *glorificat*, inquam prædicatione, laude, & bona operatione. *Sed & omniũ Deus*, id est, pater, *dilexit eam*, id est, sapientiam, Mariam, & talem animam.

Debemus Praedicationem.

Praedicationem: quod ferè idem est. Primo enim & principalius prædicandum est de Deo, postea de Maria. Vnde Isa. 24. dicitur de prædicatoribus, qui sunt equi Domini portantes ipsum per mundum; *Cum glorificatus fuerit Dominus*, scilicet per doctrinam eorum, *hinnient de mari*, id est alacriter prædicabunt de Maria. Propter hoc etiam de forti muliere, quæ est Maria, dicitur Prouerb. 31. in fine. *Surrexerunt filij eius & beatissimam praedicauerunt*, &c. Filij Mariæ, omnes fideles Ecclesiæ catholicæ. Nota ordinem verborum, qui enim dignè vult prędicare Mariam, aut ei seruire, prius debet surgere à peccato per pœnitentiam; quia *non est speciosa laus in ore peccatoris*, Eccli. 15. ideo prius dicitur, *surrexerunt*. Nec dignus est, qui in mortali peccato est, vocari filius tantę matris. *Item filij eius*, id est, imitatores maximè in tribus, castitate, largitate, humilitate, filius enim eius es, cuius opera facis. Petrus Rauennas, *Qui genitoris non facit opera negat*

Petrus Chryso-

genus, secundum quod Dominus dicit eis. Ioann. 8. *Si filij Abrahae estis opera Abrahae facite.* Filij ergo Mariæ, imitatores eius, in benignitate, mansuetudine, misericordia, & huiusmodi; quod est currere in odore vnguentorum eius. Heres autem huius erit in futuro, qui filius eius sic fuerit in præsenti, quia *si filij & haeredes* Rom. octauo. De huiusmodi autem progenie promittit filius matri suę Isai 44. *Effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam* Ideo etiam tam de matre, quam de filio, potest illud intelligi. Psalm. 95. *Annuntiate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius*, id est, prærogatiuas & virtutes. *Item* de ipsa dici potest sicut de filio. Isai. 12. *Cantate ei quia magnifice fecit, annuntiate hoc in vniuersa terra.* Item Psalmo 136. *Si non proposuero Ierusalem*, id est, te ô Maria, *adhaereat lingua mea faucibus meis*, id est, mutus fiam à laude Dei. Sapient. 7. *Sine fictione didici*, quæ ad eius pertinent gloriam & honorem, *& sine inuidia*, quæ contraria est largitati eius, *communico, & honestatem illius non abscondo*, quæ describitur Iacob. 3. quod *primum pudica est, deinde pacifica*, &c. Hęc est honestas sapientiæ, quę attribuitur Mariæ. *Sine fictione discere* est, non ob aliud, quam propter amorem sapientiæ, vel Mariæ, quæ ad eas pertinent quærere, & inuestigare. *Sine inuidia communicare*, est Christi sapientiæ, & Mariæ gloriam, & proximi vtilitatem in huiusmodi quærere; & in doctrina sua nudam veritatem, pura intentione, & congruo sermone proferre.

Item de hac prędicatione dicitur Cantic. 6. *Viderunt eam filiae Sion*, id est, virtutes angelicæ, & animæ sanctæ, *Viderunt eam*, id est, dignitatem eius singularem intellexerunt, *& praedicauerunt*, id est, prędicando exaltauerunt in mundo, *tam beatissimam*, iam in corpore & anima secundum quosdam, *& reginae*, id est, virtutes cęlorum, *laudauerunt eam*, dicentes admiratiuè, *Quae est ista* &c. Rectè Maria dicitur beatissima, quia cum omni securitate possidet omne bonum.

Magnificationem: quod fit, quando corde, ore opere, pro posse nostro ipsam extollimus, & ad eius seruitia, laudes, & dilectionem, quoscumque possumus, inuitamus: quasi dicat eis verbo & exemplo amator Mariæ, *Magnificate Dominũ mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum*, Psalmo 33. id est, concorditer. Augustinus. Quasi magnitudinem Marię mecum prædicate, & nominis eius pręconia magna voce attollite. Ad hoc enim suo exemplo inuitat nos beata Elizabeth, Lucæ 1. quæ salutata à beata virgine, *Exclamauit voce magna, Benedicta tu in mulieribus*, &c *Voce magna*, non tam clamosa quam deuota, sicut dicit Beda Item exemplo istius sanctæ mulieris, quæ *Extollens*, id est, ex corde tollens, *vocem* de turba, Luc. vndecimo, *Dixit Iesu, Beatus venter qui te portauit*

portauit, &c. Vide supra titulo de benedicenda Maria, vocẽ enim nostrã extollere, est magna deuotione, magno desiderio, & magno annisu Mariam magnificare. Sicut enim à filio suo, cuius omnis actio nostra est lectio, magnificata est vehementer: sic ab omni christiano magnificenda est vehementer. Et sicut de filio dicimus Psalmo 68. *Magnificabo eum in laude*, sic & dicamus de matre. Eckebertus Abbas. ad Mariam. Magnificat te omnis anima, ô mater dulcedinis, & beatitudinem cordis tui, vnde salus nostra profluxit, collaudat omnis lingua piorum, in sæcula sęculorum. Idcirco autem à nobis magnificanda est beata virgo, quia per eam de tenebris ad lucem, de inuio ad viam, de morte ad vitam, de corruptione ad integritatem, de luctu ad risum, de mœrore ad gaudium, de terra ad cælum, de carcere ad regnum, de seruitute ad libertatem, de pœna ad gloriam, de ore sæuissimi draconis ad sinũ reducimur piissimi patris.

Eckebertus.

Cantationẽ, iuxta illud Psalmi 104. *Cantate ei & psallite ei, & narrate omnia mirabilia eius*; scilicet quod de ancilla facta est regina, mater de filia, recreatrix de creatura, de virgine genitrix manens virgo. *Item* vt ei dicere possimus illud Psalmi 70. *In te cantatio mea semper*, &c. Item Psalmo 32. *Benè psallite ei in vociferatione.* Item psalle, psalle nisi toto; corde, ore, verbo, voto; Aue plena gratia. Item Isaiæ duodecimo, *Cantate ei quia magnifice fecit*, scilicet cum prima virginitatem vouit, cum ex humilitate & credulitate cordis respondit Angelo, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, &c.

Debemus Cantationem.

Item nota quod qui dignè cantare, & psallere vult de Christo & Maria, prius debet parare cor suum, & animam suam, iuxta illud Psalmi 68. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Bis dicit *paratum*, scilicet per substractionem & additionem; videlicet sicut pomum paratur subtrahendo corticem hypocrisis, vel praui exempli, & putredinem interiorem luxuriæ, & vacuitatem superbiæ, & huiusmodi Item *paratum*, id est, virtutibus ornatum, sicut tẽplum ornatur pallijs, & cortinis rubeis, viridibus, hiacinthinis & huiusmodi, & corde meo sic parato, cantabo, & psalmum dicam. Et nota, quod vbi est tantum paratura exterior sine interiori, vt in hypocritis, qui mundant quod de foris est calicis & paropsidis, ibi nihil est nisi væ. Mat. 23. Et nota quod per hoc, quod iustus dicit Christo vel Marię, *In te cãtatio mea sẽper*, videtur quod iusti debẽt esse ioculatores Christi, Mariæ, & Sanctorum: solent enim curiales ioculatores componere cãtilenas, & iam compositas appropriare illis, à quibus magna donatia iam acceperũt, vel sperant se accepturos. Nos autem iam multa beneficia à Christo accepimus & Maria, & speramus multa maiora percipere ab eis: & ideò cum omni deuotione cantare debemus & ipsis, & de ipsis: vt vtrique verè dicere valeamus, In te, & de te, & ad te, & iuxta te, hoc est in ecclesia tua, cantatio mea semper: Ecclesia enim locus debitus est, ad cantandum laudes matris & filij. Vnde Psalmo 149. *Laus eius in Ecclesia sanctorum.* Isaię 38. petit Ezechias, *Domine saluum me fac*: & subdit quomodo possit quis saluus fieri, *Psalmos nostros cantabimus, cunctis diebus vitæ nostræ, in domo Domini.* Et hoc est manifestè contra eos, qui raro, aut numquam dicũt in ecclesia horas suas. Quod admirabatur qui dicebat, Psal. 136. *Quomodo cantabimus canticum Domini*, vel Dominæ, id est, Marię, *in terra aliena*, id est, extra ecclesiam?

Et nota, dicitur. *In te cantatio*, non solum narratio, contra eos, qui numquam dicunt suum officium ad notam. *Mea*, non aliena, non vicaria. Vnde Psalmo 3. *Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me. Mea*, id est, propria. Item *in te*, non in mundo, vel vitijs, & hoc est contra cantantes quæcumque vana, & turpia. Item *in te* non in me, quia in me non, inuenio vnde cantandum, sed potius vnde lugendum sit. Gregorius. Iustum est, vt in se dolorem inueniat, qui relicto vero gaudio, gaudium in se quærebat. *Semper* in horis debitis. *Semper*, quia hinc incipit cantatio iusti, qui numquam terminabitur. Vnde Psalmo 88. *Misericordias Domini in æternum cantabo.* Item Psalmo 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine in sæcula sæculorum laudabunt te.* Vel *Semper*, id est, in prosperis & aduersis; Vnde Psalmo 33. *Semper laus eius in ore meo.* Isaiæ 62. *Tota die & tota nocte, non tacebunt* laudare nomen Domini, vel Dominę, id est, Marię Item *In te cantatio mea semper*, contra quosdam Clericos, & albos Monachos, & Canonicos, qui parcunt vocibus suis, contra quos Iob 7. *Non parcam ori meo*, &c. & mentiuntur per medios dentes suos quando orant. Psalmo 70. *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam*, quia non dilatant ora sua, vt impleantur, cum Dominus dicat, Psalmo 80. *Dilata os tuum & implebo illud*, Et ora talium claudet diabolus, contra quod orat Ester. 13. *Ne claudas ora*, id est, ne permittas claudi per negligentiam, aut vanam gloriam, *canentium te* Domine.

D. Gregorius.

Quid autem maxime debeamus cantare notat vbi dicit *Vt cantem gloriam tuam, & magnitudinem tuam.* Gloriam Dei cantamus dicentes: Gloria Patri, & Filio, &c. Magnitudinem dicentes cum Maria, *Magnificat anima mea Dominum.* vel magnitudo Dei est potentia, qua mundum creauit & disposuit. Vnde dicitur ei Psalmo 76. *Tu es Deus qui facis mirabilia.* Gloria eius propriè est recreatio mundi, de qua gloria dicit Isaiæ 42 *Gloriam meam alteri non dabo. Item* nota, quod qui cantat, quandoque vocem deprimit, & quandoque

doque eleuat. Cantare igitur de Maria est, quādoque vocem desiderij, quod solum clamat ad Deum, ad ipsam eleuare, & quandoque, per suę fragilitatis cognitionem, humiliando deprimere. *Item* cum beata Virgo signetur per Mariam illam prophetissam, sororem Moysi, quæ sumpto tympano iubilauit pro submersione Pharaonis, & Ægyptiorum, Exodi 15. & cum ipsa psallat mente & spiritu, & Deo iubilet pro submersione spiritualis Pharaonis, & liberatione populi fidelis: Iubilum illius sequuntur Angeli & sancti, ipsum audire desiderantes. Vnde dicit ei Spōsus Cant. 8. *Quæ habitas in hortis, amici*, id est, Angeli, *auscultant* te. Ecce desiderium Angelorum; *Fac me audire vocem tuam*, ecce quod ipse Sponsus audire desiderat canticum istius. Vnde & dicit ei Canticorum 2. *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis est*. Vel sic, *Amici*, id est, omnes fideles, *auscultant te* ad imitationem; ipse sponsus ad remunerationem.

Sed nos miseri, quomodo cantabimus canticum Dominæ in terra aliena? id est, si adhuc peregrinamur in terra dissimilitudinis: *Non est enim speciosa laus in ore peccatoris*. Eccl. 15. Et nota quod matri & filio cantandum est, & psallendū, & orādi sunt spiritu & mente, sicut dicit Apost. dē se ipso 1. ad Cor. 14. *orabo spiritu, orabo & mente psallam spiritu, psallam & mente*. Sicut enim vtriq; debemus horas vocales, sic & horas reales, & spirituales. Horę vocales septem sunt. Vnde Psal. 118. *Septies in die laudem dixi tibi, &c.* Horæ reales, quę decantantur operibus, non verbis, factá ad eius honorem septem opera misericordiæ. Horę spirituales septem, vt ei exhibeas de teipso fidem, spem, & charitatem, quæ sunt tres virtutis Theologicę; & quatuor Cardinales, quæ sunt iustitia, prudentia, fortitudo, & temperantia. Vel horæ spirituales, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. quæ enumerantur ad Gal quinto, vt pro posse tuo Mariam in his omnibus imiteris, quod est currere in odore vnguentorum ipsius, & horas huiusmodi eidem decantare.

D. Gregorius.

Horæ Vocales, Reales, & Spirituales.

Gratiarum actionem, vt videlicet in omni oratione & obsecratione, cum gratiarum actione, de beneficijs iam perceptis, petitiones nostrę innotescant apud eam ad Philip. quarto. Omnimodas etenim gratias debemus reddere beatæ virgini, quia in ea, & per eam factus est Deus homo: vnde homini accreuit prærogatiua maxima honoris & dignitatis, amoris & beatitudinis. Propter quę filius Dei minoratus paulo minus ab Angelis, quoad conditionem naturæ, qui non sunt carnei nec possunt mori, sed Verbum caro factum est, & immortalis mortalis. Ideo dicit Iob septimo. *Quid est homo, quia magnificas eum* &c. Visuri enim sumus, non solū oculo intellectuali diuinitatem, sed & corporali, quod non Angelus, glorificam humanitatem, cum modo videamus per speculum in ænigmate prime ad Corinth decimo tertio. Augustinus *propter hoc Deus factus est homo, vt totum hominem redimeret & glorificaret*. Propter hoc igitur numquam debemus à gratiarum actione cessare, quia Christus & Maria numquam cessent nobis benefacere vt ad locum vnde exeunt flumina, reuertantur, vt iterum fluant, Eccle. primo. Debemus etiam Deo trinitati incessanter gratias agere de tam dignissima largitate, qua nobis prouidit Mariam, quæ, vt breuiter dicam, omnibus omnia facta est, vt, quantum in se est, lucrifaciat vniuersos, cum non sit qui se abscōdat à calore charitatis eius, dicētes iugiter corde, ore & opere, illud secundę Corinth. nono. *Gratias Deo super inenarrabili dono eius*. Item 2. Machabæorum 10. *In hymnis & confessionibus benedicebant Deum qui magna fecit in Israël*, id est, in Maria sicut ipsa testatur dicens; *fecit mihi magna qui potens est*: Lucæ 1. vel qui per Mariam magna fecit in Israël, id est, in populo Christiano. Item Psalmo 30. *Benedictus Deus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita*, id est, in Maria, quam Spiritus sanctus muniuit omni gratia & virtute. Ipsa enim videtur dicere omnibus Christianis cum Apost. ad Philipp. 1. *Testis mihi est Deus quomodo vos omnes cupiam in visceribus Iesu Christi* filij meí, *& hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet* &c.

Debemus Gratiarum Actionem.

Et nota, quod tot, & tam immensa beneficia iam accepimus, & iugiter suscipimus per Mariam, quod B. Aug. omnes sanctos, in digna gratiarum actione apud ipsam, deficere probat dicens. *O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarum, & laudum præconia impendere* &c. Item *quas tibi laudes* &c. Ideo de sanctis animalibus dicitur Apoc. 4. *Requiem non habebant*, id est non cessabant, *die ac nocte*, i. omni tempore vitę suæ, vel in aduersis & in prosperis. Item propter hanc insufficientiam nostram, dicendum est ei, sicut dicimus filio, Iob septimo, *Quid faciam tibi ò custos hominum*? id est, tibi ò beata Virgo, quæ custodis fideles & ratione vtentes, *quid faciam tibi*, hoc est quid retribuam tibi pro omnibus beneficijs tuis; bonorum enim meorum non eges: *Vel, quid faciam tibi*, quasi diceret, nihil boni ex me possum facere: *vel, quid faciam*, quasi diceret, si quid facio quod videatur bonum, nihil est coram te, vel nihil est respectu bonorum, quæ iugiter facis mihi. Et ex tali consideratione generatur humilitas, & dilectio eius in nobis. Et hæc duo maximè requirit ipsa à nobis.

Salutationem, de qua vide lib 1. cap 8. & supra titulo quod debemus Mariæ benedictionem.

Debemus etiam beatæ virgini, *pium quandam verborum suorum, exemplorum, & operum inuestigationem*; ad quod inuitat nos verbo & exemplo beatissimus Lucas Euāgelista, qui tam diligenter

cer prosequitur tempus, & locum Dominicæ conceptionis, nuntium ex nomine manifestãs, & mittentem, & genus, & nomen illius, ad quam missus est nuntius, describens, & nihil penitus prętermittens. In quo inuitat nos ad diligentem inquisitionem mysteriorum incarnationis, & passionis Dominicæ. Vnde Exodi duodecimo dicitur de agno paschali, *Caput cum pedibus eius, & intestinis vorabitis*; id est, incarnationis, & passionis mysterium diligenter inquiretis; sed oportet quod discretissimè fiat huiusmodi scrutinium. Nam circa Mariam, quæ ministra fuit incarnationis Dominicę, defecerunt multi scrutantes indiscreto scrutinio; quia cum tenebrosi essent per præsumptionem, & infidelitatem, in matrem luminis cum suis tenebris impegerunt; & ideò per Mariam obstructum est os loquentium iniqua. Nimius etenim perscrutator maiestatis eius opprimetur à gloria, Prouerb. 25. Ideo dicitur Eccli. 43. *Exaltantes illam replemini virtute, ne laboretis; non enim comprehendetis.* Ideo etiam dicitur Prouerb. 25. *Mel inuenisti, comede quod sufficit. Et qui nimis emungit elicit sanguinem.* Prouerb. 30. Ideo etiam de hac inuestigatione dicitur Eccli. 14. *Vade post illam quasi inuestigator, & in vijs illius consistens*, id est, totaliter sistens: talis enim inuestigatio, quasi quidam pastus est animę: vnde ipsa dicit, *Qui edunt me adhuc esurient.* Quasi in ore cordis habet hæc, qui firmiter ea credit; quasi masticat, qui piè inuestigat; quasi traijcit in corporis nutrimentũ, qui benè operando imitatur, & qui rectè afficitur erga ipsam. Ideo etiam dicit Augustinus de corpore Christi. Vt quid paras dẽtes, & ventrem, crede & manducasti; & hęc est fides quæ per dilectionem operatur. Ideo ipse Augustinus non satiabatur dulcedine mirabili, considerans altitudinem consilij diuini, super redemptionem generis humani. *Item* de hac inuestigatione potest illud intelligi, *Beati qui scrutantur testimonia eius.* Psalmo 118. quia *super faciem scribæ imponet honorem suum*, Eccli. 10. Item *Mirabilia testimonia tua*, ô Domina, *Ideo scrutata est ea anima mea.* Psal. 118. Item *Declaratio sermonũ tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis*, id est, humilibus. Ibid. *Sermonum*, inquam, quos tu dixisti; vel qui dicti sunt de te. Item Eccle. sexto. *Inuestiga illam & manifestabitur tibi.* Quære parum retro.

Tractatu 25. in Ioãnem tom. 9.

Debemus Solennizationem.

Solennizationem: Solennizanda est enim in omni tempore ab omni fideli, & maximè in sabbatis, & vigilijs, & specialibus festis suis: quoniam per ipsam redijt homo ad solenne festum gaudij æterni Ipsa enim est luna de qua dicitur Eccl. 43 *A luna signum diei festi* Dies festus, dies ęternitatis. In ipsa enim fuit initiũ diei festi, quia omnia temporalia contempsit, supernis inhiãs. De ipsa etiam ortus est Christus, qui festum nostrum est, in pręsenti tribuens pacem pectoris, gaudium conscientiæ, serenitatem cogitationum, gratiam sabbatizandi ab opere seruili, id est, à peccato; & qui suis fidelibus erit in futuro solennitas sempiterna. Quære in titulo quod ipsa est luna. Idcirco Mariæ *constituere* debemus *diem solemnem in condensis*, sicut docet Psalmi 117. *Constituite*, scilicet corde, ore, & opere statuite: vel per hoc quod dicit *Constituite*, notatur firmitas, & stabilitas animi in bono, ad seruiendum ei dicentes: *Hæc est dies quam fecit Dominus.* Ibidem: & voluit custodiri ad honorẽ matris suæ; *Diem*, scilicet sanctificationis suę, *Diem* Natiuitatis, *Diem* Conceptionis, *Diem* Partus sui, *Diem* Purificationis, *Diem* Assumptionis, & quamlibet diem sabbathi, *solennem*; solennizando, recitando, prædicando virtutes, & mirabilia eius: vt scilicet reliquiæ cogitationum nostrarum, diem festum agant ei, in serenitate conscientiæ; & hoc *in condensis*, omnium articulorum fidei; de his quæ pertinent ad gloriam partus sui, ad virtutes & opera sua. Vos dico, qui accedere cupitis *vsque ad cornu* altaris, ad litteram, ad sumendum sacramentum filij sui, vel ad celebrandum de ea. *Vel* aliter, Maria dicitur altare placationis Domini, qui placatur erga peccatores, cum super hoc altare offerunt dona, & sacrificia sua; de quo altari ipse dicit Isa. 60. *Offerentur super placabili altari meo, &c.* & Naum. 1. *Celebra Iuda festiuitates tuas & redde vota tua.* Iudas interpretatur confitens vel glorificans; hic est populus fidelis, qui iubetur celebrare festiuitates Christi, Mariæ, & Sanctorum quæ suę sunt: vnde dicitur *tuas*, id est, institutæ ad cõmodum suum si aduertat. quæ scilicet festinates celebrandæ sunt multiplici de causa.

Lib. 7.

Festiuitates sanctorum celebrandæ sunt ob quinque causas.

Prima, vt reddamus eis vicem pro vice; sancti enim & Angeli, imò ipse Christus, & beata virgo faciunt festum de nobis. Luc. 15. *Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pænitentiam agente*; & hæc sunt fercula paradisi. Christus etiam sicut ibidem dicitur, qui designatur per mulierem drachmam quęrentem perditam, qua inuenta, conuocat amicas & vicinas, id est, Angelos, vt ei congratulentur de drachma perdita inuenta; & similiter de oue. Per hanc etiam mulierem potest designari Maria.

Secunda, quia accincti sumus ad pugnam, vt habeamus eos aduocatos & intercessores, quia *non debet gloriari accinctus æquè vt discinctus*, 3. Regum 20. Ideo dicitur in Psalmo 120. *Leuaui oculos meos ad montes*, id est, ad sanctos. *vnde veniet auxilium mihi*, quia *de cælo est fortitudo.* 1. Machab. 3. *Item* vt dicamus vtrique, id est, matri & filio illud. 2. Paral. 20. *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.*

Tertia,

Tertia, vt animemur ad faciendum sicut & ipsi fecerunt, quorum *nec fortitudo lapidea*. Iob 6. *nec caro fuit ænea*; sed in carne & in sexu fragili, collata est eis gloria Martyrij. *Nec abbreuiata est manus Domini, vt saluare nequeat, nec aggrauata auris eius, vt non exaudiat*. Isa. 59. *sed iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrum, & peccata nostra absconderunt faciem eius à nobis*, id est, propitiationem eius.

Quarta, vt recitatis & consideratis eorum virtutibus, quę recitantur in festis suis, sordes nostras & imperfectum nostrũ erubescamus, quorum omnes iustitię, in conspectu Domini, sicut pannus menstruatæ, Isaiæ 56. Ideo præcipitur Ezech. 43. *Fili hominis ostẽde domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis.*

Quinta, quia cum semper parati sint orare pro nobis, sicut de Ieremia dicitur 2. Machab. 15. maximè autem in festis suis, pro ipsorum obseruatoribus, ipsos enixius credimus intercedere. Notandum autem, quod vigiliæ præcipuarũ solennitatum Christi, Mariæ, & Sanctorum ieiunandæ sunt in parca & tenui dieta; vel etiam in pane & aqua, maximè virginis gloriosæ. Vnde beatus Bernardus: Festa sanxit patrum auctoritas votiuis præuenienda ieiunijs: vtiliter planè, si fuerit qui aduertat. Multa enim quotidie peccata contrahimus omnes; nec tutum est celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximèque eas, quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo & digniores, & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum.

Sermone in vigilia S. Andreæ Apostoli.

Item ordinate solennizare est, vt præcedat vigilia in aridis, & sequatur festum in pinguibus. Modò enim viri iusti faciunt vigiliam solennitatis ęternę, quæ erit in paradiso. Quod si fortè grauentur aliquoties prolixitate vel ariditate vigiliæ, recolant ęternitatem & delicias festi. Beatus Bernardus: Non causaberis vigiliam lõgiorem, si diurnitatem festiuitatis attẽdas. Mali vero faciũt è conuerso, modo habentes festum transitorium in pinguibus, sed in aridissimis facturi vigiliam in æternum. Hi sunt Agareni quod interpretatur solennitas vigiliæ, vel vigiliarum, qui scilicet de vigilia faciunt solennitatem, contra dominicum institutum; & ideò tempore solennitatis æternę, facturi sunt vigiliam in ęternum: de quibus in Psalmo 103. *Potabunt omnes bestiæ agri; ager*, mundus; *bestiæ*, brutales & animales homines, nihil quærẽtes nisi ea, quæ de ventre & sub ventre. *Potabunt* ad calicem Babylonis inebriantem, Ierem. 51. modo clarum & delectabilem, sed fęces in sempiternum. Vnde Isa. 24. *Amara erit potatio bibẽtibus illam*. Iere. 9. *Cibabo populum istum absinthio & potum dabo eis aquam fellis*. Sed *onagri*, id est, viri iusti, *exspectabunt in siti sua*, id est, in sua Dalida sitiente. Dalida in-

Ordinate solennizare quid.

Ibidem.

A terpretatur situla, hęc est misera caro, quæ semper sitit voluptates. *Expectabunt*, inquam, donec habeant aquam claram, id est, donec plenariè potentur aqua sapientiæ salutaris. Proprietas enim onagri est, licet vehementer sitiat, nolle potare aquam turbidam, sed expectare donec habent claram, & maximè pluuiam de cęlo; & est animal quod multum sustinet sitim suam. Dicit Isidor. quod onos idem est quod asinus, agrios, idem est, quod ferus.

B *Item* viri sancti, modo facientes vigiliam illius ęternę solennitatis, implent ea spiritualiter, quæ fieri solent literaliter in vigilijs.

In vigilijs.

Balneatur, & in balneo designatur contritio, quæ est primum lauacrum animæ, vbi Christus adamat animam, quod designatum est in hoc quod Dauid, qui Christum signat, vidit, scilicet oculo misericordię, Bersabeam, id est, animam pœnitentem, se lauantem in balneo contritio-

C nis, & adamauit eam, 2. Reg. 11.

Caput abluitur, id est, mens per confessionem, quę est secundum lauacrum animę. De hac duplici ablutione, scilicet per contritionem & cõfessionem, dicitur Isai. 1. *Lauamini* lauacro contritionis & cõfessionis, in quo omnia lauantur, sicut dicit B. Laurentius. Et nota, quod macula dicitur lauari, id est, tolli; pannus lauari, id est, dealbari & mũdari. *Mundi estote*, id est, in munditia

D perseuerate post lotionem, quia aliter non prodest lotio: & hęc præmunit contra recidiuum. Confessio enim vera mundat animam, sicut scopa domum, sicut lixiuium telam, sicut balneum carnem, sicut lima ferrum, sicut ablutio pedem vel manum.

Vestis mundatur, id est, caro, quæ est vestis animæ. Vnde Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me*. Similiter per contritionem, confessionem, disciplinarum susceptionem, abstinentiam, eleemo-

E synarum largitionem, & maximè per lacrymarum effusionem.

Domus conscientię purgatur à cœno luxurię, puluere auaritiæ, aranearum telis, id est, vanitate superbiæ; quod totum fit, tam spiritualia quam carnalia vitia veraciter confitendo. Domus etiam nostra spiritualiter mundatur, quando precauemus ne rapina pauperis in ea inueniatur, vel ne cœno luxurię polluatur; quando scilicet facimus nobis amicos de mammona iniquitatis, quando etiam satagimus, vt *castra no-*

F *stra sancta sint, & vt nihil fœditatis in ipsis appareat ne derelinquat nos Dominus Deus noster*. Deuteron. 23.

Barba raditur & corona. Gregor. super Iob. Barbam sibi radunt, qui sibi de proprijs viribus fiduciam subtrahunt. Ratio enim barbæ, quę signat virilitatem, est amputare à se de proprijs viribus præsumptionem. Sicut ergo barba tol-

litur

litur ante festum, sic, si vis venire ad festum æternum, necesse habes tollere præsumptionem de virilitate tua, vt sis *vir videns paupertatem tuā*. Thren. 3. *& humiliatio tua in medio tui*. Micheæ. 6. Quære titulo de confessione vbi confessio dicitur nouacula. Ideo præcepit Dominus. Ezech. 5. *Fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos*. Radere coronam vel pilos capitis, est per confessionem eijcere à se superfluas, & noxias cogitationes mentis. Ideo Numer. 8. iubentur Leuitæ *Aspersi aqua lustrationis, radere omnes pilos carnis suæ*, quod est nouacula confessionis seu disciplinę, carnales cogitationes resecare à mēte, & motus superfluos à carne. *Item* in rasione coronæ, caput desuper raditur, ad designandum quod animus noster debet esse mundus ad Deum, & temporalia, quæ quasi capilli, propter necessitates continuas, capiti, id est, menti, adhærere coguntur, non occupent partim animæ principalem, sed dependeant tanquam à latere; nec exaltentur in ea, sed defluant ab ea, sicut capilli se habent in capite; & inferius sit eorum forma circularis, vt vsus temporalium ad cælestia referatur. Breues etiam sint capilli, vt in mentibus nostris temporalia decurrentur per contemptum, nō protrahantur per desiderium & amorem. Vnde, vbi temporalia perfectius contemnuntur, ibi breuior est tonsura.

Capilli circumciduntur, vt dictum est. capilli cogitationum superfluitas. Ierem. 7. *Tonde capillum tuum, & proijce*. Item Micheæ 1. *Decaluare & tondere super filios deliciarum*. Quære titulo quod pœnitentia forceps.

Vngues rescinduntur, per quos signatur rapacitas, quę tanto damnabilior, quanto solennitas sublimior.

Domus ornatur, id est, conscientia, diuersis virtutibus, tanquam cortinis vel ramis & frondibus foliatis, quæ designant virorem æternorum, qui tunc maximè debet inquiri per orationem & desiderium. Iob 39. de Onagro. *Virentia quæque perquirit*.

A seruili opere cessatur, id est, à peccato, quod facit hominem seruum diaboli. Ioan. 8. *Qui facit peccatum seruus est peccati*. 2. Petri 2. *A quo quis superatus est, eius & seruus est*. Ideo dicitur Leuit. 23. *Omne opus seruile non facietis in eo*. Nec solum in solennitatibus magnis à seruili opere, id est, à peccato cessandum est, sed etiam ab operibus necessarijs, & licitis diebus alijs. Vnde in eodem capitulo dicitur, *Omne opus non facietis in eo, anima quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo, nihil ergo operis facietis in eo*.

Holocaustum multiplex Domino offertur. Leuit. 23. *Omne opus seruile non facietis in eo, & holocaustum offeretis Domino*. Maximè autem sacrificium contritionis, & recogitationis peccatorum suorum in amaritudine animæ, debet à fidelibus festiuis diebus Dominō immolari. vnde Leuitici 23. *Sabbathum requietionis est, affligetis animas vestras, & omnis anima quæ afflicta nō fuerit die hac peribit de populis suis*. Sed quia non prodest holocaustum, nisi igne diuini amoris, & plenitudine cordis incensum, dicitur in eodem capitulo. *Offeretis sacrificium in igne Domino*. Nota quod sicut in veteri lege litteraliter offerebatur Domino sacrificium de aliquo animali, sic in noua spiritualiter offerendum est Domino sacrificium cordis contriti, & spiritus humiliati. vnde Psal. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*.

Forte legendum pænitudine

Sacrificium in lege oblatum.

Cæremoniæ obseruari solita in veteris legis sacrificio.

Primo, ab alijs animalibus separabatur; sic & cor prius separandum est ab omni animalitate, quia *animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei*. 1. Corinth. 2.

Secundo, ligabatur, sic & cor ligandum est duplici funiculo, timoris & amoris, ne amplius euadat post concupiscentias suas. *Vel* duplex funiculus amor Dei, & pudor mundi. *vel* triplex funiculus, qui difficile rumpitur, timor mortis, iudicij, & gehennæ. *vel* etiam triplex funiculus, prohibitiones, præcepta, & consilia sapientiæ, & Theologicæ scripturæ, de qua dicitur Eccli. 6 *Vincula eius alligatura salutaris*, & hoc est quod dicitur de Abraham. Gen. 22. *Cumque alligasset Isaac filium suum* &c.

Tertio, ad ostium tabernaculi offerebatur. Ostium, est Dei misericordia, vnde 3. Regum 6. *Ostia erant de lignis oliuarum*. pluraliter, quibus multiplex Dei misericordia figuratur. Qui etiam peccando foris erat ab ecclesia, proponendo pœnitere & satisfacere, ad ecclesiam accedit.

Quarto, animal ligatum in manu sacerdotum tradebatur, quod fit quando pœnitens promittit satisfacere ad arbitrium presbyteri. Matth. 8. *Ite ostendite vos sacerdotibus*. Ideo Christus immolandus pro nobis, vinctus oblatus est summis sacerdotibus Ioan. 18.

Hoc habetur Lucæ 17 nō apud Matth.

Quinto mactabatur scilicet, per dolorem contritionis, & laborem satisfactionis. Gal. 5. *Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt*, supple pugnantes cum vitijs operum, & concupiscentijs desideriorum.

Sexto, excoriabatur, postquam enim in corde & voluntate mortuus est homo peccato, non restat nisi excoriata & nuda confessio, vt integraliter interiora reuelentur. vnde Dominus Matth. 10. *Estote prudentes sicut serpentes*, scilicet, vt totam pellem veterem deponatis, & detis pro adipiscenda noua pelle. Iob 2. *Pellem* peccati, *pro pelle* virtutis: vel *pellem* mortalem, *pro pelle* immortali. Colossens. 3. *Exuite veterem hominem cum actibus*

cum actibus suis. Propter hoc dicitur de Iudith. cap. 10. quę intelligitur confitens & confessio, *Exuit se Iudith vestimentis viduitatis* &c. hæc vestimenta, vetus conuersatio & ipsa peccata. Sed nota, quod quantò pellis subtilior, tantò ad excoriandum difficilior: sic & peccata spiritualia, quæ subtiliora sunt. Et sicut caput animalis difficilius excoriatur, quam cætera membra; sic clerici litterati, & prælati; & sicut anguilla, quę lubricam habet pellem, vix teneri potest ad excoriandum; sic clerici magis lubrici sunt quando excoriantur quam laici. Et sicut quando excoriatur animal viuum, magnus ibi est dolor; sis qui non dolet interius; in sua confessione, putari potest animal mortuum scilicet in peccato.

Forte legendum pœnitudine

Septimo, membra frustratim conscindebantur. vnde Leuit. 1. *Detracta pelle hostiæ, artus in frustra concident*, scilicet, per confessionem indiuidualem, & per contritionem de singulis peccatis, quia contritio debet præcedere, concomitari, & subsequi ipsam confessionem. vnde *Scindite corda vestra* &c. Ioel. 2.

Octauo, membra lauabantur. vnde Leuit. 1 *Intestina & pedes lauabunt aqua*, quod fit maximè per lacrymarum effusionem & elemosynarum largitionem. De primo dicitur 3. Reg. 18. *Haurite aquas, & fundite super holocaustum*, sunt enim aquę lacrymarum hauriendæ de profundo cordis, cum situla humilitatis, & de profunda misericordia Dei cum situla orationis. De secundo, Lucæ 11. *Date elemosynam & ecce omnia munda sunt vobis.*

Nono, super struē lignorū mēbra collocabantur, sicut dicitur Leuit. 1. ligna quę nutriūt ignē, bona opera quę nutriūt charitatem, & sine quibus deficit, sicut ignis extinguitur sine lignis.

Decimo, in altari membra cremabantur. vnde Leuitici. 23. *Offeretis sacrificium in igne Domino.* Ideo præcipitur Leuit. 1. *Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum & odorem suauissimum Domino*: cor enim pœnitentis debet accendi igne charitatis & zeli, vnde 3. Regum 18. descendit ignis & vorauit holocaustum Eliæ. Igitur altare fides, *sine qua impossibile est placere Deo.* Hæbr. 11. craticula assans, & subleuans, spes; ignis cremans ipsa charitas; fossa altaris recipiēs cineres humilitas, semper ad dolendum suas recolens iniquitates. Cinis enim, qui est residuum ignis, signat memoriam beneficiorum Dei, vel memoriam consumptionis nostræ per peccata.

Hoc habetur Lucæ 17 nō apud Matth.

Vndecimo, odor fumi ascendentis diffundebatur. In hoc fumo compunctio, vel deuota oratio, quibus Dominus delectatur; & exempli boni diffusio, qua proximus ad simile inuitatur. Propter primum dicitur de sacrificio Noë Genes. 8. *Odoratus est Dominus odorem suauitatis.* Propter secundum dicit Apostolus de se, & alijs pœnitentibus 2. Corinth. 2. *Christi bonus odor sumus Deo.*

Duodecimo, cineres reseruabantur. Reseruatio cinerum memoria consumptionis nostræ per vitia & peccata. Ideo forte dictum est Iob. 11. *Cum te consumptum putaueris, orieris vt Lucifer.* Item de huiusmodi sacrificio dicitur Psalmo 4. *Sacrificate sacrificium iustitiæ*, id est, macerationem carnis offerte: vnde Rom. 12. *Obsecro vos per misericordiam Dei* &c. Vel *sacrificium iustitiæ*, id est, bona opera. vnde Psalmo 140. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Vel *sacrificium iustitiæ*, id est cor, de quo, totum id quod supradictum est, faciendum est. *Et sic sperate in Domino*, id est, misericordiam Dei vos posse inuenire. Sed quidam *immolant dæmonijs & non Deo*, Deuter. 32. quos ipsi dæmones immolabunt in æternum; vnde magis possunt timere ignem inferni, quā sperare misericordiam Dei. Vel triplex sacrificium de quo præcipitur Leuit. 2. conspersum oleo offerendum est. *Primum* de clibano, scilicet amor Dei, conspersum oleo deuotionis, de quo oleo dicitur. *Impinguasti in oleo caput meum.* Psal. 22. *Secundum* de sartagine, scilicet fratris correctio, superfusum oleo consolationis, quod Samaritanus infudit vulneribus sauciati. Lucę 10. *Tertium* de craticula, scilicet carnis mortificatione, superfusum hilaritatis oleo, quia *hilarem datorem diligit Deus* 2. Corinth. 9.

In festiuitatibus.

Propitiatio Domini quæritur Leuit. 23. *Omne opus seruile non facietis in tempore huius diei, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester*: quomodo autem quærenda sit diuina propitiatio, ostenditur Isai quinquagesimo quinto vbi legitur *Quærite Dominum dum inueniri potest* &c. *derelinquat impius* &c. vsque *& reuertatur ad Dominum & miserebitur eius* &c.

Per elemosynam inuenitur Dei propitiatio. vnde Eccli 7. *Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua.*

Spirituali gaudio exultatur, & mundana tristitia postponitur, vnde præcipitur Neemiæ 8. *Sanctus dies Domini est, nolite contristari, gaudium etenim Domini est fortitudo vestra.* Ibidem etiam dictum est populo qui plorabat, cum audisset verba legis Mosaicę, *Tacite, quia dies est sanctus, & dolere nolite.*

Lauta cibaria abundantius præparantur, non vt gulosius comedatur, sed vt pauperibus largius erogetur. vnde ibidem pręcipitur. *Ite & edite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes ei, qui non præparauit sibi, quia sanctus dies Domini est.*

Verbum Dei fidelibus proponitur, & ad audiendum populus conuocatur. Neemiæ 8. *Congregatus est populus quasi vir vnus ad plateam* &c. *& dixerunt Esdræ scribæ vt afferret librum legis Dei* &c.

Et attulit Esdras librum coram omni multitudine virorum & mulierum &c. *& legit in ea apertè de mane vsque ad medium diem, & aures omnis populi erant erectæ ad librum.*

Collecta ad opus pauperum efficitur: vnde ibidem dicitur quod *collectam fecerint iuxta ritum.* Apostolus 1. Corinth. 16. dicit, *de collectis quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite per vnam diem sabbati* &c. Ad Hebr. 10 *Non deserentes collectionem nostram.*

Noua vestis induitur, sed vetus & sordida prius exuitur. Vetus vestis & squalida, vet' & sordida conuersatio in peccatis, quæ debet disrumpi per contritionem, & eijci per confessionem; & squaliditas ablui per satisfactionem. Noua vestis, noua conuersatio, quę cõsistit in virtutibus, vt scilicet pro luxuria castitas, pro gula sobrietas, pro tenacitate largitas, pro accedia strenuitas, pro inuidia charitas, pro iracundia benignitas, & pro superbia humilitas assumatur. Vel noua vestis conuersatio, quam Christus nouus Adam gessit in carne. vnde ad Roman. 13. *Induimini Dominum Iesum Christum* non sicut homo vestem, sed sicut ferrum ignem, sicut dicit ibi auctoritas.

Campanæ festiuè pulsantur, in cuius rei signum Dominus præcepit Moysi, vt faceret sibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare posset multitudinem populi. Numer. 10 quando mouenda essent castra; & erat vsus tubarum illarum maximè ad tria, ad conuocandum populum ad bella, ad solennitates, & ad luctum pro mortuis. Ad hæc tria maximè debet esse vsus prędicationis, quę signatur per duas tubas, propter promissionem & communicationem; argenteas, propter sonoritatem. prędicandum est enim principaliter ad tria, scilicet ad conuocandum populum, ad solennitates æternas; & ad bellum, scilicet, contra carnem, mundum, & diabolum; & ad luctum pœnitentiæ pro mortuis in peccato, quilibet enim habet mortuum suum, vnde Ierem. 6. *Luctum vnigeniti fac tibi*, nota, *tibi*.

Ad vigilias & seruitium itur, & laudes Deo canuntur, quarum videlicet laudum, si deuotè celebrentur, virtus ostenditur contra spirituales inimicos, 2. Paralip. 20. *Cum cœpissent filij Israël*, id est, deuoti Christiani, *laudes canere, vertit Dominus insidias hostium in semetipsos, & mutuis se concidebant vulneribus*; quod de dæmonibus intelligendum est. Item 1. Paralipo. 23. *Leuitæ stabant ad confitendum manè & canendum Domino. similiter & ad vesperam, tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis, & calendis, & solemnitatibus reliquis.*

PARTICVLA SEXTA.

In qua ostenditur quæ sit proprietas seruorum Mariæ & filij eius, & qualiter nos præparare debemus ad seruitium eorum.

VISO DE causis quare debeamus seruire virgini gloriosę, viso etiam cuiusmodi seruitia debeamus eidem, viso nihilominus quomodo de singulis membris & sensibus ipsi seruiendum sit, in pręsenti, restat assignare de proprietatibus seruorum suorum, quas nisi habuerimus, dignè non possumus eidem ministrare. Debent enim qui dignè cupiunt ministrare Christo, vel matri eius, & cæteris sanctis, ipsos quantum possunt in virtutibus imitari, & saltem à longè currere in odoribus vnguentorum suorum, Cantic. 1. quia sicut dicit auctoritas, venerari sanctos & non imitari, nihil aliud est quam mendaciter adulari. Greg. super illud Ioan. 8. quis ex vobis arguet me de peccato? Qui Deum nesciunt, Dei famulos falsè honorant; vera enim sanctorum veneratio, est vera ipsorum imitatio. Christo siquidem & sanctis multo magis placet imitator deuotus, quam laudator otiosus. Et vera laudatio cordis & oris, imitatio est operis. Et tūc veri laudatores sanctorum existimus, si ea sectemur, quę & ipsi sectati sunt. Hieronym. ad virgines ibi, Cogitis me ô Paula &c. Igitur dilectissimi, amate quam colitis, & colite quam amatis; quia tunc eam vere colitis & amatis, si imitari velitis ex toto corde quam laudatis.

Homilia 18. in Euange.

CONDITIONES SERVORVM MARIÆ.

MVndus, aromaticus, rectus, deuotus, Hebræus,
Compatiens, & congratulans, verax, taciturnus.
Feruẽs, discretus, humilis, pius, atque benignus.
Iustus, pacificus, simplex patiens, & honestus,
Atque verecundus, hilaris, zelans, studiosus.

SERVVS MARIÆ DEBET ESSE.

MVndus, debent esse mundi & immaculati serui, & laudatores Mariæ, ipsa est enim, *hortus conclusus, & fons signatus*. Cant. 4. nec intrādum est in hortum floridum & deliciosum, pedibus lutulentis; nec aqua purissimi fontis sordidis est manibus haurienda. Ad agendum enim de beata virgine, non est nisi mundo corde, & purificatis cogitationibus accedendum; vt cum ea dicere valeat seruus eius, *In habitatione sancta coram ipso*, id est, filio, vel coram ipsa, scilicet matre, *ministraui*. Eccli. 24. sancta enim habitatio,

habitatio, idem est quod munda, à terra eleuata, & firma conuersatio. Habitatio nomen est verbale, & descendit à verbo frequentatiuo. & significat frequentiam & perseuerantiam. Ibi enim habito, vbi frequenter me habeo; & ibi est mea habitatio, vbi frequens est mei habitio. Qui enim immundi sunt, non ministrant in sancta habitatione; similiter nec appetentes plus iusto terrena, nec conuersantes in terra. *Coram ipso.* vel ipsa *ministraui.* hic nota quatuor; cæleste desiderium, vt ante Deum & matrem eius, sit omne desiderium nostrum, & nostra conuersatio in cęlis. Item *coram ipso*, id est, simpliciter, id est, simplici oculo, non faciens iustitiam tuam coram hominibus, vt lauderes ab eis, sed nihil aliud quęras nisi ipsum. Item *coram ipso*, id est, strenuè, omnia enim aperta sunt oculis eius; proprium enim est omnis serui, etiam pigri, quamdiu præsens est Dominus suus, strenuè operari. Boëtius. *Magna nobis &c.* vel *coram ipso*, id est, in beneplacito eius. Item *coram ipso*, id est, reuerenter corā tanto Domino, & tanta Domina, cum etiam corā Dominis terrenis, reuerenter sui serui ministrent. *Ministraui* humiliter & libenter. Minister, quasi minor statu; ministrare, quasi minorē stare. Auctoritas. Si inuitus pares, seruus es; si libenter, minister. ministrare ergo in continua mentis & corporis munditia, est in sancta habitatione ministrare, *coram ipso*, id est, in cęlo, vt dictum est; vel *coram ipso*, id est, in conspectu eius, vt scilicet ipsum iugiter aspiciat per rectam intentionem; lucrum, vel aliud temporale commodum non intendens, & ita in conspectu eius, actiue vel passiue, vt iugiter cogitet se conspici ab Angelis & à Deo. vnde *beatus qui in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Eccli 14 vel *coram ipso*, id est, ad honorem eius, vel ad beneplacitum eius. Et nota, quod in tribus his verbis tanguntur fere omnia, quæ ministris Christi, vel Marię sunt necessaria: vt scilicet ministrent in munditia, vel abiectione voluptatum, & contemptu temporalium; in patientia aduersorum. in desiderio æternorum, strenuè, feruenter, simpliciter, reuerenter, humiliter, libenter, perseueranter. Ecce decalogus ministrorum Christi & Mariæ. Item seruiamus matri, sicut docemur seruire filio Lucæ 1. *Seruiamus illi in sanctitate*, id est, in munditia, vnde mater dicit cum filio. Psalmo 100. *Ambulans in via immaculata*, hic, discretiuè, non alius, *mihi ministrabat* ad beneplacitum meum: *& iustitia*, vt non credas te ei dare gratuitum, sed reddere debitum dicēs, *seruus inutilis sum*, Luc 17 *Coram ipso*, nō vt ab hominibus velimus laudari, vnde ad Col 3. *Nō ad oculum seruientes.* Matth. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* In hoc etiam quod dicit *coram ipso*, notatur quod boni stant in conspectu Dei, sicut Elias dicit de seipso 3. Reg. 18. *Viuit Dominus exercituum, ante cuius vultum sto* &c. Mali autem retro, vnde *Quoniam pones eos dorsum.* Psalmo 20. & hoc quia à Domino ignorantur. *Omnibus diebus nostris*, id est, perseueranter, quia Dominus non vult seruum alteri obligatum, sciens quod *nemo potest duobus Dominis seruire.* Matth. 6. Non est seruiendum mundo, quia seruientem suum non solum nō remunerat, sed etiam in discessu totaliter spoliat Iob primo. *Nudus egressus, &c.* non diabolo qui quanto affectuosius ei seruiuitur, tanto contra talem grauius exercebatur, sicut dicit Grego. Non carni, quę de seruitio quod ei fit, nō reddit nisi monetam stercorum.

Item triplex munditia seruis Mariæ necessaria est, videlicet, *Carnis*, quod est abstinere ab omni immunditia exteriori & ab omni actu illicito, qui posset fieri scienter & vigilando. Est autem immunditia fluxus seminis quocumque attractu, vel tactu viri, præter vsum fœminæ, vel fœminæ pręter vsum viri, & hoc restricto vocabulo. Largè autē sumpto vocabulo, immūditia complectitur fornicationem, adulterium, mœchiam, incestum, sodomiticum, peccatum brutale. & huiusmodi De quibuslibet autē immundis his modis, vel alijs, dicit Apost. Ephes. 5 *Immundi regnum Dei non possidebunt.*

Voluntatis est abstinere ab omni illicito consensu, vnde Eccli. 18. *Post concupiscentias tuas non eas*, scilicet eis consentiendo. *Cordis* abstinere ab illicitis cogitationibus & peruersis, *quæ separant à Deo.* Sapien. 1. imaginationibus, delectationibus, desiderijs, recordationibus, titillationibus, consensibus & huiusmodi. quia sicut dicit Dominus Matth. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Item Dominus Matth 15. de corde exeunt quę coinquinant hominem.

Aromaticus, per fragrantiam bonę opinionis, per exemplum castitatis, pietatis, & humilitatis; quanto enim ipsa est purior, magis fœtet ei & luxuriosus: ipsa enim cū sit apis fugatur fœtore. Eccli. 11. *Breuis in volatilibus apis &c.* Cum sit mater pietatis, magis fœtet ei impius & auarus. Cum sit exemplar humilitatis, plus displicet ei superbus, & sic de ceteris abhominationibus vitiorum. Propter huius fragrantiam dicitur seruis suis, Eccli. 39. *Quasi Libanus*, id est, exemplo Mariæ, quę designatur per Libanum. vnde dicitur Eccli 24. *Quasi Libanus non incisus &c. odorem suauitatis habete, & quasi rosa plantata super riuos aquarum fructificate, florete flores sicut lilium, date odorem, & frondete in gratiam, date nomini eius magnificentiam.* Ecce quod primo iniungit suauem olentiam virtutum, & postea laudes eius.

Hanc autem fragrantiam debes habere in corde, in ore, & in opere. *In corde* contra fœtorem, pra-

Boëtius.

Homilia 18. in Euange.

Quænam seruis Marię necessaria, paucis explicatur.

rem prauorum desideriorū, sordidarum cogitationū, recordationum, titillationū, imaginationum & huiusmodi. *In ore* dupliciter, laudes eius, quæ sūt aromatica & species assidue ruminãdo, & ad omnes impudicos & detractorios sermones solicitè obturando. *In opere* & sensibus, vt pro illius honore & tua vtilitate, abstineas ab omni opere polluto, & sensus tuos, & membra solicitè custodias ab omni actu illicito; scilicet oculos, ne defigas eos in fœminam; aures, ne pro posse tuo audias linguam nequam; nares, ne delecteris in meretricijs odoribus; os, ne gustet quod gustatum inferat mortem; tactum similiter & incessum, à voluptatibus illicitis, & huiusmodi.

Rectus, per ipsam enim *confregit Dominus catenas ceruicum nostrarum, vt incederemus erecti* Leuit. 26 Cantic. primo, *Recti diligunt te*; incuruati alia. Istud dicitur matri & filio; debent enim recti esse serui, & laudatores Mariæ, quia *rectos decet collaudatio* Psal. 32. Rectus est, cuius intentio ad Deū, propter Deū dirigitur. Sunt enim qui laudant Deum vel Mariam cum benefecerit eis, vel vt benefaciat eis, quorum laus etsi tendat ad Deum vel Mariam, tamen reciprocatur ad ipsos. Vnde Isaiæ 59. *Semitæ eorum incuruatæ sunt eis*, id est, reflexę ad eos, id est, ad suum commodum recuruatæ. *Omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.*

Item moraliter anima bona non porrigit se ante, vt præsentia bona concupiscat; non retro, vt ad anteacta mala per delectationem respiciat; non dextrorsum, vt in prosperis per incontinentiam se effundat; non sinistrorsum, vt in aduersis per impatientiam excedat; sed sursum profert incrementum suum, sursum habet cor, *vbi Christus est in dextera Dei sedens* Colos. 3. & talis anima dignè collaudat filium & matrem eius.

Item rectus est, qui non curuatur ad amorem terrenorum quod signatur rectitudine corporis humani quod rectum est, vt doceat spiritum suum rectitudinem; vnde *os homini sublime* &c. Eccl. 7 *Hoc inueni quod Deus fecerit hominem rectum &c.* Ideo petit iustus, *Spiritum rectum innoua in visceribus meis* Psalmo 50. Beatus Bernardus. Ipsa corporis rectitudo, seruandæ suæ spiritualis rectitudinis signum est, & decor limi deformitatem arguit animi. Et paulo post, Peruersa res est oculos habere sursum, & internos affectus vel sensus in terram trahere deorsum. Et infra, Indignè humanum corpus inhabitat brutus & bestialis spiritus; quærere & sapere quę super terram, curuitas est animæ; Meditari vero quæ sursum sunt, rectitudo illius. Colos. 3. *Quæ sursum sunt sapite* &c. quia enim rectus est Dominus, debet rectus esse famulus, sicut dicit Psalmus 24. quia rectus redemptor, debet

Sermone 24. super Cantica circa medium.

redemptus esse rectus. Item *quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde*, Psalmo 72. Recto corde sunt, qui æterna desiderant, & his bonus est Deus Israel; Curuo corde sunt, qui tantum terrena desiderant, & his non videbitur Deus bonus, licet sit. De primis dicitur Threno. 3. *Bonus est Dominus sperantibus in eum; animæ quærenti illum* De secundis dicitur *Nolite sperare in iniquitate* Psalmo 6.

Item alibi in Psalmo 106. *Videbunt recti*, id est, illi qui per desiderium ad cęlestia eriguntur & ad terrena per amorem non incuruantur: & tales vident clare, quia non excæcantur puluere mundanorum, nec stercoribus hyrundinum *Et lætabuntur*. Quidam enim sunt vt talpa, quæ non potest viuere, nisi in terra; sed iusti sunt vt aquila, quæ videt solem in rota: per fidem nunc solem iustitiæ in rota æternitatis; sed tandem videbunt facie ad faciem. *Sed non sic impij non sic* Psalmo 1. *&c.* id est, quia *omnis iniquitas oppilabit os suum*, Psalmo 106. id est, os omnis iniqui oppilabitur, *quia impij in tenebris conticescent*. Non dicit claudet, sed oppilabit, in quo maior dolor Prouerbiorum 20. *Suauis est homini panis mendacij, homini* ab humo: *panis mendacij*, id est, peccatum quod per delectationem blanditur, ideo *suauis* videtur; & refectionem promittit, ideo *panis*; sed mentitur, ideo dicitur *mendacij*, *& postea implebitur os eius calculo*. Calculus est lapis ignitus, quo si os impletum fuerit vret illud. In quo notatur pœnæ acerbitas, quia igneus. Per hoc quod dicitur *implebitur* pœnæ infinitas; per hoc quod *lapis*, pœnæ durabilitas, quia lapis æternus est. Igitur quia lapis mastieari non potest; quia os impletum, transglutiri non potest nec expui; quia ignitus, non poterit sustineri.

Et nota quod etiam pura laudatio non sufficit, nisi sit & collaudatio, vt scilicet vnanimiter collaudentur Christus & Maria, vnde Exodi 15. dicunt filii Israel, *Cantemus Domino gloriose &c.* qui enim bonus est, solus laudare nō vult, sed alios quos potest sibi in adiutoriū aduocat laudatores dicens Psal. 33. *Magnificate Dominum* vel Mariã *mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum*, id est, cōcorditer, nec inuidet glorię Christi vel Marię, sicut nec Moyses Numero. 11. dicens, Quis mihi det vt omnes prophetizent? Bene ergo dicit sanctus quilibet. *Cantemus Dominæ* vel Marię. Dicit aliquis *cantate*, alius dicit *cantabo*, neutrum istorum sanctorum proprium est; primus imponit in humeros hominum onera quę non tangit. secundus gloriam de singularitate quæsit. In primo pigritia, in secundo superbia reprehensibilis est, sicut ostenditur Matthæi 23. Humilis ergo, qui se insufficientem credit ad laudes matris & filij, nisi ab alijs iuuetur, recte dicit *cantemus*; in quo ostenditur

Deus

Deus velle laudari concorditer: vnde. Act. 1. dicitur, quod *Omnes vnanimiter erant perseuerantes in oratione.* Et 1. ad Timoth. 2. *Volo viros* &c. *sine ira & disceptatione.* Item Iob 38. dicit Christus, *Cum me laudarent simul astra matutina & iubilarent omnes filij Dei.*

Deuotionis descriptio.

Deuotus: est autem deuotio pius, & humilis affectus ad Deum vel Beatam virginem, ex contritione generatus. *Aliter*, deuotio est teneritudo cordis, vel mentis, quâ quis de facili resoluitur in lacrymas. Hæc est medulla holocaustorum, sine qua omne holocaustum aridum est. vnde *hollocausta medullata offeram tibi.* Psalmo. 65. *Aliter*, deuotio est feruor bonæ voluntatis, quem mens cohibere non valens, certis manifestat indicijs. Hæc diuiditur in tria, in *Zelum, compassionem, & beneuolentiam.* *Zelus* est, dum pro amore iustitię, defensorem vltro se offert animus, calumniam veritatis pati non sustinens. *Compassio* est, quando miserijs aliorum condolemus. *Beneuolentia* est, quando spontanea voluntate beneficia roganti annuimus.

Deuotionis diuisio. Zelus.

Compassio. Beneuolentia.

Hebræus, id est, transiens, vnde gloriosa virgo ad seruitium suum vocat specialiter transeuntis, Eccli. vigesi. quarto, dicens. *Transite ad me omnes qui concupiscitis me* &c. Expositionem multiplicem huius auctoritatis inuenies primo sermone de natiuitate Mariæ.

Lib. 12.

Compatiens & congratulans: hoc habuisti supra expositum, titulo quod Mariæ debemus congratulationem & compassionem Roman. duodecimo *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.*

Verax: cum ipsa sit mater veritatis, quæ nec falli potest, sed nec fallere intendit: Eccli. 15. *Viri mendaces non erunt illius memores, & viri veraces inuenientur in illa*, & cętera. Et nota quod seruis Matris & filij triplex veritas est necessaria, *veritas cordis*, sine duplicitate; quia sicut dicitur Iacob 1. *Vir duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis*, viæ nostræ, actiones nostrę. *Veritas oris*, sine falsitate, quia *Os quod mentitur occidit animam* Sapien. 1. tollens vitam gratię in præsenti, vitam glorię in futuro. *Veritas operis* sine vanitate, quam non habent illi, qui in laudibus hominum delectantur hic, & aliam retributionem expectant à Deo; de quibus dicit veritas, *Amen amen dico vobis receperunt mercedem suam.* Matthęi. 6. Vbi Chrysost. Qui propter humanum fauorem bonum facit, tacente populo, mercedem amittit.

Veritas triplex Mariæ seruis necessaria.

Chrysostomus.

Taciturnus: quia Prouerbiorum 10. *In multiloquio peccatum non deerit*, exemplo gloriosę virginis, quę non nisi septem verba locuta legitur in Euangelio. Lege & imitare. Ideo à seruo suo roganda est assiduè Maria, *Pone* Domina mea *custodiam ori meo, & ostium circa labia mea.* Psalmo 140. *Non declines cor meum*, id est, non permittas inclinari à rectitudine virtutum, *in verba malitiæ ad excusandas* &c. Ideo conuenit seruis eius illud Ieremiæ 8. *Conuenite & ingrediamur ciuitatem munitam*, quæ est Maria, munita omni genere virtutum, de qua dicitur in Psalmo 30. *Benedictus Dominus quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.* Sequitur, *& sileamus ibi*, id est, exemplo illius ab omni prauo sermone &c.

Feruens. contra pigritiam, desidiam, tepiditatem, & negligentiam; dicitur enim de sapientia, & Maria Eccli. 6. *Quasi is qui arat, & qui seminat accede ad eam*, id est, ad seruitium eius, *& sustine bonos fructus illius. In opere enim ipsius exiguum laborabis, & citò edes de generationibus illius.* Sed *piger propter frigus*, id est, torporem animi, *arare noluit*, id est, laborare, *mendicabit ergo*, cum fatuis virginibus, in æstate futuri iudicij, *& non dabitur ei* vita æterna, Prouerbiorum 20. Contra desides dicitur ad Hebræos 6. *Non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui ex fide & patientia hæreditabunt promissionem.* Contra tepidos dicitur Apocalypsis 3. *Vtinam frigidus esses aut calidus, &c.* Beatus Bernardus. Calidi sunt spiritualibus feruentes desiderijs, frigidi, horrore peccatorum suorum & æternæ damnationis constricti. Has duas affectiones scimus & credimus optabiles & acceptabiles Domino. *Sed quia tepidus es* &c. Tepidi sunt, vtriusque huius affectionis expertes, quales modo ferę omnes inueniuntur. *Incipiam te euomere ex ore meo*, id est, à societate fidelium, qui sunt os Domini, separare turpiter, sicut quod euomitur, turpiter eijcitur, quod est excommunicatio spiritualis. *Aliter* Beatus Bernardus. Calidus feruore dilectionis, frigidus tuiipsius consideratione. *Aliter.* Frigidus est, qui prę timore gehennæ non peccati calidus, quem amor Dei peccare non finit: tepidus quem nec timor terret, nec amor inflammat. Mirabilis Dei patientia, quæ multoties euomitum, resumit per misericordiam, cum de cibo euomito nullus hoc facere dignaretur; ideo dicit, *Incipiam te euomere.* Modo incipit euomere, sed non pereuomit, donec in morte. *Item* in hoc quod dicit *incipiam*, quodammodo pręmonuit tepidum, vt præcaueat sibi, quod est misericordia magna. De negligentibus dicitur Iere. 48. *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*, alia littera dicit *fraudulenter.*

S. Bernardus.

S. Bernardus.

Discretus: quia sæpe per vehementiam feruoris, amittitur virtus discretionis: vnde & ipsa dicit cum filio. Isaiæ 52. *Intelliget seruus meus, & exaltabitur.* Sicut enim, *honor Regis iudicium diligit.* Psal 98. id est, discretionem,

sic &

B. Bernardus.

sic & honor reginæ, sicut dicit Beatus Bernardus, vt in omni sacrificio, quod ei volueris ad beneplacitum suum offerre, sal discretionis studeas apponere Leuit. 2. scilicet ne quid nimis vel parum. Ad Roman. 12. *Rationabile obsequium vestrum.*

Humilis: vt cum omnia bona feceris ad honorem illius, dicas ei: *Seruus inutilis sum*, Lucæ 17. Minister enim dicitur, quasi minoris status, ministrare quasi minorem stare, in quo notatur humilitas. Quære supra in hoc capite prima proprietate scilicet, *mundus*. Vel minister quasi nimis territus, scilicet per timorem, qui frater humilitatis. Cum enim simus pauperes & egeni, viles & humiles, de natura nostra: necesse est vt paupertatem nostram & humilitatem, pro Christo voluntariè assumamus: maximè cum delectabiliter sit amplectendum, quod naturæ est consonum; & hæc naturę nostræ valde sunt consona, quia pauperes & viles nascimur, & morimur. Exemplo etiam Domini nostri, qui cum diues esset, factus est pauper; cum Dominus omnium, seruire voluit vniuersis.

Pius. qui enim ad beneplacitum suum seruire desiderat matri pietatis & misericordiæ, necesse est vt & ipse sit pius & misericors, cum ipsa sit refugium misericordium, & auertat illos misericordes oculos ab eo quem viderit immisericordem; cum talis vir aut mulier sit omnino ei dissimilis. Si enim manus tua vacua fuerit ab operibus misericordiæ, factis ad honorem eius, quâ irreuerentia ab ea misericordiam flagitare præsumes?

Modestus, vt seruus eius non ambulet in magnis, nec in mirabilibus super se, sed *Modestia eius nota sit omnibus hominibus* ad Philip. 4 & suam Dominam in hac virtute imitetur. Si enim cōpositus miles compositam debet habere familiam sicut dicit Hieronymus, Multò fortius regina paradisi. Est autem modestia modum tenere in omnibus, scilicet in verbis, quia *tempus tacendi, & tempus loquendi*, Eccli 3. Prouerb. 17 *Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est*. In vestibus & cibis, vt *habentes alimenta*, non delectamenta, *& quibus tegamur* non ornamenta, *his contenti simus*. ad Timoth. 6 & sic de alijs.

D. Hieronymus. Modestia quid.

Iustus: Vnde dicitur ei à filio. Isai. 60. *Populus tuus omnes iusti in perpetuum hæreditabūt terrā*. Eccli. 15. *Qui continens est iustitiæ*, id est, simul cū alijs virtutibus tenēs iustitiā corde, ore & opere, *apprehendet*, id est, firmiter tenebit affectu & intellectu, *illam*, id est sapientiam: vel *iustitiam*, id est, fructum iustitiæ, qui est vita æterna. Vel *apprehendet* toto conamine mentis & corporis, dicens, *Inueni quam diligit anima mea*. Cantic. 3. *tenui eam nec dimittam*. *Illam*, id est, Mariam, vt ei seruiat, eam collaudet, & operetur ad honorem ipsius. Non enim videtur iustus, vel de numero prędestinatorū, sed magis de numero reproborum, qui Mariæ specialiter non seruit. *Et obuiabit*, scilicet ipsa iustitia, vel sapiētia, vel Maria, *illi*, id est, se continēti, diligenti, imitanti; *obuiabit*, inquam, per gloriam conscientiæ, quæ sequitur opera iustitię; Doctrinam sapientiæ, familiaritatem Mariæ, illi remunerando & hic, & in morte. *Quasi mater honorificata*; quod est dicere, sicut mater honorificata à filijs suis, blandè suscipit illos, sic iustitia, sapientia, & Maria, merito iustitiæ blande suscipiunt iustos in morte: est enim iustitia, sapientia & Maria mater iustorum; quia nutrit eos, & adoptat vt filios. *Quasi mater honorificata*, multitudine bonorum operum & elucidata doctrina verbi & exempli. *Et quasi mulier*, Maria mulier quia molliuit Deum; & quia emollit corda dura. & ipsa est virgo, quia per continentiam quasi reuirginat corpora dissoluta. *Mulier* dico *à virginitate* non recedens dicitur etiam & iustitia. *Mulier* propter fortitudinē & fœcunditatem operum, & *Virgo* propter integritatem intentionis, & munditiam mentis, quam pręstat diligentibus se.

Pacificus: vt qui ad beneplacitum suum Marię desiderat famulari, prius satagat per pœnitentiam cum filio pacificari, quamdiu enim quis genitum peccando impugnat, genitrici non ministrat.

Simplex: id est, sine plica duplicitatis & simulationis, quia *simulator ore*, quantum in se est *decipit amicum suum*. Prouerb. 11. De huiusmodi plangit se mater cum filio. Isai. 29. *Populus ore suo & labijs suis glorificat me, cor autem eius longè est à me*; quod de multis Clericis & Religiosis manifestum, qui non Clerici vel Religiosi, sed magis coram Deo simiæ sunt; qui cantando & psallendo, Christum vel Mariam non placant, sed magis prouocant, & irritant. De cuiusmodi dicitur Iob 36. *Simulatores & callidi prouocant iram Dei*. E contrario, *Simplicitas iustorum diriget eos*. Prouerb. 11.

Patiens: ad contumelias verborum, vt pro honore ipsius, patiēter tolleret subsanātiones impiorum, & *bibat*, exemplo Iob 34. *Subsannationem sicut aquam*; nec respondeat contumeliosis, quia *seruum Dei*, vel ipsius Mariæ, *non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes*. 2. Timoth. 2. *Item* ad damna rerum temporaliū, vt dicat cum Iob 1. *Dominus dedit, Dominus abstulit*. *Item*, ad læsionem membrorum, & hæc patientia perfectior est duabus primis. Hanc exhibuit Christus, dicens: *Corpus meum dedi percutientibus, &c.* Isaię 50. *Item* ad angarias operū Matt. 5. *Quicumque te angariauerit, &c.* *Item* ad tribulationes quas nobis infert caro nostra Iacob. 1. *Beatus vir qui suffert tentationem*. *Item* ad contemptum mundi, vt possit dicere filio & matri. *Propter te sustinui opprobrium*.

brium. Psal. 68. Item ad ægritudines corporales, vt dicat cum Iob 6. *Quis det, vt veniat petitio mea, & quod exspecto tribuat mihi Deus, & qui cœpit ipse me conterat, soluat manum suam & succidat me, & hæc sit consolatio mea, vt affligens me dolore non parcat.*

Honestus, id est, bene compositus, & gratiam huius honestatis petat ab ea, cuius fructus sunt honoris & honestatis Eccli. 24.

Verecundus: vt si seruitium suum voluerit placere matri & filio, erubescat facere, dicere, vel etiam cogitare, turpia, noxia, vel iniqua.

Hilaris. vt ex hilaritate seruiat tam matri quā filio, non ex tristitia, aut ex necessitate, quia sicut dicit Apost. 2. Corinth. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Item Eccli. 25. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.*

Zelans: vt non ex timore seruiat, sed potius ex amore.

Studiosus: id est, solicitus, inquirendo quomodo ei placeat cui se probauit.

PARTICVLA SEPTIMA.

In qua agitur de festo æternitatis beatæ Virginis.

IGitur quoniam de festo æternitatis, ad quod homo rediit per Mariam, fecimus mentionem, vbi dictum est, A luna signum diei festi, cuius auctoritatis plenariam expositionem inuenies, titulo quod Maria luna: Idcirco de festo illo, saltem pauca balbutiendo dicemus. Dicitur autem festum illud conuiuium, Isai. 25. *Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuiū vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ.* Sic expone. *Faciet Dominus exercituum omnibus populis*, id est, electis, ex omni populo, sicut dicitur, *Ad te omnis caro veniet*, id est, aliqui ex omni carne. Et hoc conuiuiū signatū est Gen. 43. vbi Ioseph, qui Christū signabat, omnibus fratribus suis, ad eum congregatis fecit conuiuium. *In monte hoc*, id est, in Ecclesia triumphante, de quo monte propter paucitatem ascendentium dicitur, *Quis ascendet in montem Domini*, &c. Psa. 23. *Conuiuium pinguium*, id est, omnimodę satietatis. Vnde Psalm. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* *Conuiuium vindemiæ*, id est, omnimodę iucunditatis, Eccli. 31. *Vinum in iucunditate creatum est*, &c. Tunc enim iusti *Inebriabuntur ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis suæ potabit eos.* Psalm. 35. *Pinguium medullatorum*, id est, interiorum gaudiorum & exteriorum: sicut duplex est pinguedo, de qua Psalm 62 *Sicut adipe*, id est, stola animæ, *& pinguedine*, id est, stola corporis, *replebitur anima mea. Vindemiæ defæcatæ*, id est, iucunditatis purissimę, sine fæce tristitię: sicut vinum merum dicitur vinum sine aqua, vel mixtura. *Aliter* intellige in *pinguedine* plenitudinem, Vnde dictum est. Iob 36. *Requies mensæ tuæ erit plena pinguedine.* Ideo orabat Dauid, *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*, in *medulla*, quæ inter ossa absconditur securitatem. Vnde Deuteronom. 33. *Habitabit Israel confidenter.* In *vindemia defæcata* puritatem omnimodę delectationis, & iucunditatis absque admixtione alicuius contrarij.

Item Lucæ 22. tanguntur octo, quæ laudabile faciunt conuiuium, vbi Dominus dicit Discipulis suis, *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus Regnum.*

Octo sunt quæ nobilitant conuiuium Christi.

Primum nobilitas inuitatoris, vbi dicit *Ego.*

Secundum ordinata positio ferculorum, vnde *Dispono.*

Tertium honestas conuiuarum, vnde dicit *vobis*, Apostolis enim loquebatur.

Quartum hilaritas vultus, vnde, *sicut disposuit mihi pater meus regnum.* Exemplum, quomodo pater recepit filium prodigum, Lucæ decimo-quinto.

Quintum auctoritas inuitantis, vnde, *Pater meus.*

Sextum fœcunditas mensæ. vnde, *Vt edatis & bibatis super mensam meam*; hoc non merentur qui pauperibus inhonestè ministrant.

Septimum loci amęnitas, vnde, *In regno.* Exemplum de conuiuio Assueri, quod factum est in horto, nemoribus consito. Esther 1.

Octauum securitas, vnde dicit *Meo.*

Conuiuium istud erit cœna illa magna, quam fecit homo quidam Lucę 14. id est, Deus Pater, quando cælestem iucunditatem vel suæ diuinitatis fruitionem, electis suis ab æterno præparauit. Deus Pater dicitur homo ibi, *Simile est regnum cælorum homini Regi qui fecit nuptias filio suo.* Matth. 22. *Homini Regi* Deo Patri, dicit Glossa, non tamen est homo Filius dicitur homo, & est homo.

Deus pater quomodo dicatur homo.

Dicitur autem pater homo duplici ratione.

Prima est similitudo creationis, quia cum tota trinitas creauerit hominem, dedit ei esse diuinum, & creauit ad similitudinem suam, vt homo interior haberet vnitatem in essentia, & trinitatem in potētijs, sicut in Deo est essentiæ vnitas, & trinitas personarum. Vnde Psalm. 81. *Ego dixi Dij estis*; sicut cum diabolus superat hominem dicitur homo, Matth. decimo-tertio, *Inimicus homo hoc fecit*, Glossa, diabolus.

Secunda ratio est vnio dilectionis, vnde propter dilectionem quam habet Deus ad hominem, dicitur Pater homo, Beatus Augustinus, Amor est vnio amantis cum amato. primæ Corinth. 6. *Qui adheret Deo vnus spiritus est.* Lucæ 2. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*, Hoc dictum

dictum est propter istam vnionem.

Vel dicitur pater homo, quia benignus, humanus & misericors, quæ propria sunt hominis. *Vel* homo quidam, Verbum caro factum, quo valde ampliata est cœna hæc: vt videlicet non tantum habeamus Deum creatorem vt Angeli, sed etiam fratrem quoad naturam humanam, quam videlicet naturam glorificatam videre, vnum erit de præcipuis delectabilibus paradisi Tunc enim clarescet, gemiti quę genitura fuit.

Christus cur homo quidam.

Et bene Christus dicitur homo quidam, id est, singularis homo, quia veram de virgine carnem assumpsit: singularis, quia solus Deus & homo; quia solus sine peccato; quia solus sine læsione maternæ virginitatis conceptus; solus sine grauamine materni ventris portatus: quia solus natus ex vtero matris, absque dolore parientis; quia solus morte sua genus humanum redimere; solus morte sua mortem potuit occidere; solus ab inferis electos suos abstrahere; solus in sepulchro corruptionem non videre; quia solus inter mortuos liber; solus semetipsum à mortuis suscitare; solus virtute propria corporaliter in cælum ascendere; soli datum est à Patre, ad dextram Patris sedere vel residere.

Æterna beatitudo cur dicatur cœna.

Dicitur autem festum illud cœna, & est cœna propriè refectio vespertina circa finem diei; & beatitudo æterna plenariè dabitur electis post iudicium, quod erit in fine mundi. Iam enim gustant beati cœnam illam quoad gloriam animæ, sed receptis corporibus in generali resurrectione, tunc plenariè *in terra sua duplicia possidebunt*, Isai. 61. *Duplicia*, id est, vtramque stolam.

Dicitur etiam cœna obsonium, id est, cibus contra somnum, cibus videlicet delicatus & deliciosus, quia à delicatis sumitur contra somnum, vt est panis, vinum, & fructus. Somnus est quies æterna, de qua dicit Psalm. 4. in persona bonorum, *In pace in idipsum dormiam & requiescam*. Hunc somnum, siue hanc pacem recepturi sunt, qui pane, qui de cælo descendit, refecti fuerunt in præsenti, qui modo sumitur in sacramento, & in illa cœna sumetur ineffabili modo: De quo pane dicitur Lucæ 14. *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*, vt videlicet satur de pleno eructet.

Vinum huius cœnæ.

Vinum huius cœnæ, illud de quo dicitur Deuteronom. 32. *Sanguinem vuæ biberet meracissimum.* Isaiæ 25. *Vindemia defæcata*, vt supra. Vua Christus, quæ nata est ex illa beatissima vite, id est, gloriosa virgine, quæ dicit, Eccli. 24. *Ego quasi vitis*, &c. Quæ scilicet vua pressorata est in torculari crucis, & indè eliquatum mustum nostræ redemptionis, de quo dicitur Christo, *Calix tuus inebrians quam præclarus est*. Psalm. 22. Quod scilicet mustum, vel sanguinem vuæ meracissimum, modo sumimus in sacramento, & tunc sumetur ineffabili modo, quando dicetur conuiuis illud Cantici 5. *Bibite & inebriamini charissimi.*

Fructus huius cœnæ.

Fructus huius cœnæ, fructus ille benedictus, de quo dixit Elizabeth. Lucæ 1. virgini gloriosæ, *Benedictus fructus ventris tui.* Quære titulo suo. Hic fructus modo emendus est pretio bonorum operum, vt ibi carius & delicatius comedatur. Vnde de anima bona negotiante tunc dicetur, *Date ei de fructu manuum suarum*. Prouerbiorum 31. in fine. *Nec* solus fructus ventris virginalis, sed & fructus arboris triumphalis, id est, crucis, in qua Christus triumphauit, de quo dicitur Cantic. 7. *Ascendam in palmam* synechdonice, id est, in crucem, *& apprehendam fructus eius*. Istud realiter debet dicere quilibet iustus, non enim gustabit hunc fructum in futuro, qui in palmam ascendens id est, in crucem, ipsum non collegerit in præsenti.

Lib. 1. c. 7.

Et nota, quod quanto quis altius ascendit in arborem palmam, cuius fructus dactylus est, tanto dulciores & maturiores inuenit dactylos; quia in summo cacumine palmæ fructus dulcior & maturior inuenitur. Ille vero altius in palmam ascendit, qui maiorem, & diuturniorem pœnitentiam facit, & maiori tribulationi pro Domino se exponit; & sic gloriosiorem coronam recepturus est in futuro. Ideo dicitur de hoc fructu, Isai. 4. *Erit fructus terræ sublimis* nec potest haberi nisi ascenderis. De hoc obsonio & hoc fructu, dicit Psalm. 126. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filij; merces fructus ventris* Quære titulo. Benedictus fructus ventris tui.

Lib. 1. c. 7.

Triplex fructus huius cœnæ.

Vel fructus huius cœnæ, erit triplex ille fructus terræ promissionis, de quo legitur Numero. 20. scilicet ficus, vua, & malogranatum. Per *ficum*, designatur dulcedo mentis in contemplatione diuinitatis, quæ scilicet contemplatio, cibus & potus est animæ: vnde ad hoc designandum dicitur de Israelitis, Exodi 24. *Viderunt Deum ac comederunt & biberunt*. Per *vuam*, designatur gaudium mentis quam inebriat charitas in cognitione illius charitatis eximiæ, quæ fecit filium Dei incarnari. Per *malogranatum*, quod multa grana continet sub vno cortice, designatur lætantium vnitas animorum, vbi vnusquisque de bono alterius, vt de suo gaudebit sine inuidia, & quod in se non recepit præmium, gaudebit in alio recepisse. Ideo de superna Ierusalem dicitur Psalm. 12. quod *ædificabatur vt ciuitas*, propter ciuium vnitatem, *cuius participatio est in idipsum*, id est, communis. Et hoc designatum est in illa Ecclesia primitiua tempore Apostolorum, Vnde Actorum 4. dicitur quod *Multitudinis*

tudinis credentium, erat cor vnum, & anima vna, & A quod *illis omnia erant communia*.

Duo fercula huius cœnæ.

Potest etiam dici, quod in hac cœna duo fercula apponentur, scilicet mel & lac: *Mel* signat dulcedinem de cognitione diuinitatis; quia mel descendit ex aere, siue rore cælesti: *lac* gaudium de cognitione Dominicæ incarnationis in virginem, quia lac de carne procedit; & tunc clarescet geniti quæ genitura fuit, & quomodo noster Emanuel *Butyrum & lac comedit*, Isai. septimo Illud inuenies infra: Ecce duplex B dulcedo, scilicet lactis & mellis. Vnde dictum est virgini Cantic. 4. postquam conceperat filium Dei, *mel & lac sub lingua tua*, id est, Deus & homo intra viscera tua. Et ideo promissa est filijs Israël terra fluens lacte & melle, id est, veris Christianis, videntibus Deum duplici oculo, fidei & dilectionis, beatissima virgo.

Duodecim fercula eiusdem cœnæ.

In hac iterum cœna duodecim fercula, quæ notantur Genes. vigesimo septimo, in bene- C dictione Iacob, vbi dicitur ei ab Isaac, *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ in abundantiam, &c.*

Ros refrigerium & protectio contra æstum tribulationum, Vnde Psalm. 65. *Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.*

Pinguedo terræ, stabilitas & firmitas in bono, quia inter elementa firmior est *terra*, quæ *in æternum stat*, Eccles. 1. Item Psalm. 103. *Qui* D *fundasti terram*, id est, Ecclesiam.

Frumentum, omnis defectus suppletio & amotio. Apocal. 7. *Non esurient.*

Vinum, obliuio omnium miseriarum. Prouer. 31. *Date siceram vsque bibant & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.* Isai. 65. *Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores.*

Oleum, gaudium ineffabile. Vnde, *Et vt exhilaret faciem in oleo.* Psalm. 103.

Obsequium, impensum ab omni creatura, quæ E seruiet eorum voluntati. Vnde, *Seruiant tibi populi.* Genes. 27. Vnde *Euge serue*, vsque *supra multa te constituam.* Matth. 25.

Honor, Vnde *Adorent te tribus.* Sapient. 5. *Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter sanctos sors illorum.* Item, *Gloria & honore coronasti eum.* Psalm. 8.

Participatio omnium bonorum. Vnde *Esto Dominus fratrum tuorum.* Nam sicut lucente sole, omnes participant lucem, sine diminutio- F ne, & præiudicio alicuius: ita quilibet Sanctus participabit gaudium alterius: quod orat Psalm. 118. *Participem me fac Deus omnium timentium te.*

Omnium rerum Dominum, Vnde, *Et incuruentur ante te filij matris tuæ.* Psalm. 8. *Omnia subiecisti sub pedibus eius.*

Vindicta inimicorum. Vnde, *Qui maledixerit tibi sit ille maledictus.* Psalm. 57. *Lætabitur iustus cum viderit vindictam.*

Remuneratio amicorum, & benefactorum, Vnde, *Et qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur.* Matth decimo, *Qui potum dederit, &c.*

Coniunctio Christi, & Ecclesiæ, quæ notatur in osculo Isaac, quia sicut nulla est diuisio inter osculantes, sic nulla erit diuisio inter Christum & Ecclesiam. De hoc osculo dicit Sponsa, Canticorum 1. *Osculetur me osculo oris sui.* Hæ sunt duodecim stellæ in corona Sponsæ, Apocalyps. duodecimo, & duodecim benedictiones filiorum Israël, id est, fidelium christianorum, Genes. penult. & Deuter. penultimo.

Item hæc sunt fercula, quæ promittuntur Iob 5. vbi dicitur ei, *Beatus homo qui corripitur à Domino, increpationem ergo Domini non reprobes. Quia ipse vulnerat & medetur: percutit & manus eius sanabunt. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij. A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem cum venerit.* Gregor. Dei misericordia agitur, vt pœna culpam sequatur, & vis doloris sit causa salutis. Et quia *beatus*, ergo tu qui corriperis, si vis esse beatus, increpationem Domini ne reprobes. Et nota quod sex bona facit hæc correptio, quæ indicat Iob.

Gregor. 6. Moral. cap. 13. vet. ed. 17.

Quia *ipse vulnerat* carnem *& medetur* animæ. Eccli. 31. *Infirmitas grauis sobriam facit animam*, & medetur visitatione vel gaudiorum infusione.

Bona quæ in nobis facit correptio Dei.

Percutit & manus eius sanabunt, quia percussiones eius sunt sanationes, vnde dicit Deuteron. 32. *Ego occidam & ego viuere faciam, percutiam & ego sanabo, &c.*

In sex tribulationibus (scilicet huius mundi) *liberabit te; in septima*, quæ erit in iudicio, *non tanget te malum.*

In fame, id est, in corporali inedia, *Eruet te de morte* peccati & gehennæ. Mortem induxit commestio illicita, & à morte eruet Dominus in penuria cibi & potus.

Et in bello contra tres hostes, *de manu gladij*, id est, de potestate peccati. Eccli. 21. *Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas.*

A flagello linguæ malorum *absconderis.* Glossa. liberaberis: vel *linguæ*, id est, sententiæ Dominicæ, *& non timebis calamitatem cum venerit.*

Consequenter enumerantur bona, quæ sequuntur veram patientiam, cum dicitur ibidem Iob 5. *In vastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum, & visitans speciem tuam non peccabis.*

Scies quoque, quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo.

Bona quæ sequuntur patientiam. Primum, *In vastitate* gehennæ quæ impios vastabit extra. *& fame*, id est, omnis boni defectu intra, Glossa, Sicut intus & extra deliquerūt, sic intus & extra punientur. Isa. 66. in fine. *Ignis eorum nō extinguetur, & vermis non morietur. Ignis* exterius, *vermis* interius. *Ridebis* de impiorum perditione, quia Psalm. 57. *Lætabitur iustus cum viderit vindictam.* Prouerbiorum 11. *In perditione impiorum erit laudatio.* Vel *ridebis* gaudens de propria salute in die nouissimo.

Secundum, *Et bestias*, Glossa, id est, diabolum; *terræ*, Glos. qui terrenos comedit, *non formidabis*, ecce securitas. Zachar. vltimo, *Sedebit Ierusalem secura.*

Tertium, *Sed cum lapidibus regionum*, Gloss. electis, qui de omni regione tunc congregabuntur, *erit pactum tuum*, firmum, stabile & æternum, quia mutuo te, sicut se diligent.

Quartum, *Et bestiæ terræ*, id est, dæmones & mali homines. 1. Corinth. 15. *Ad bestias pugnaui Ephesi. Pacificæ erunt tibi*. Gloss. Spiritus nequam non impugnabunt te. Vel *bestia terræ*, id est, motus carnis, quia tunc caro non concupiscet aduersus spiritum, nec è conuerso, sicut modo.

Quintum, pax pectoris, vnde sequitur. *Et scies* experimento, *quod pacem habeat tabernaculum tuum*, pectoris hic, ibi æternitatis, *tabernaculum tuum*, id est, corpus.

Sextum, *Et visitans speciem tuam*, id est, teipsum per considerationem, *non peccabis* in proximum, te, vel Deum; Vel *speciem tuam*, id est proximum, Gloss. species nostra proximus est in quo videmus quid sumus.

Septimum, *Et scies quoque quod multiplex erit semen tuum*, acquisitum exemplo, vel prædicatione.

Octauum, *Et progenies tua*, id est, filij spirituales quos conuertisti, vel bona opera quæ fecisti, *vt herba terræ*, quia multi numero, & virentes virtute. Hoc totum potest intelligi de præsenti. Vnde sequitur, *Et tunc in abundantia* virtutum *ingredieris sepulchrum* contemplationis: *sicut aceruus tritici*, vbi est congregatio bonorum operum, *in tempore suo*, post longum exercitium, quia Lia præcedit Rachel.

INCIPIT

INCIPIT LIBER TERTIVS DE DVODECIM PRIVILEGIIS B. VIRGINIS.

ANTEQVAM accedamus ad tractãdas duodecim prerogatiuas speciales B. virginis, videndum est de dignitatibus, & priuilegijs virgineæ carnis eius. Et primo notandum, quod caro secundum quosdam dicitur à carendo, quia multiplex gloriosa carentia, seu gloriosus defectus fuit in carne ipsius.

CARO MARIAE CARVIT.

PEccato originali in sanctificatione. Vnde Psalmo 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.* quando eam purgauit ab originali, vt tota munda nasceretur. Tunc enim videtur pater quasi precepisse Spiritui sancto illud Prouerbiorum 25. *Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum* Tũc etiam cælestis aurifaber, id est, Spiritus sanctus, qui est *omnium artifex.* Sapient. 7. totam rubiginem culpæ originalis abstulit de argento virgineæ carnis, & tũc fuit ipsa caro *argentum igne* sancti Spiritus *examinatum; probatum terræ*; id est, à contagijs terrenis, & *purgatum septuplum*, id est, perfecte per gratiam septiformem; & hoc totum vt egrederetur vas corporis virginei purissimum, ad recipiendas gratias, & virtutes; & condigna materia fieret, de qua Deus Pater gloriosum corpus aptaret vnigenito suo. Vnde ait filius Patri Hebręorum cap. 10. *Hostiam & oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi* Psalm 39 id est, aptum & idoneum dedisti mihi propter quatuor. *Primo*, quia sine peccato, Exod. duodecimo. *Erit agnus absque macula. Secundo*, quia mortale, vt posset immolari. *Tertio*, quia perunctum gratia. Vnde *plenum gratia & veritate*, sicut sacrificium offerebatur cum suis libaminibus. *Quarto*, quia vnitum Deitati, & ideo fuit hostia sufficiens pro genere humano, de qua hostia dicit beatus Bernardus. Hęc hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit.

D. Bernardus.

Fomite & prauis motibus in charismatum infusione. Vnde Psalmista Psalmo 45. *Adiuuabit eam Deus mane*: id est, in principio vitę suę adhuc existentem in vtero matris. *Diluculo*, id est, gratiarum ortu tenebras originalis expellente; vel *diluculo*, id est, claritate gratiarum adueniente; quæ tunc infusæ sunt ei. Tunc etiam Pater, sicut dicitur Oseæ 13. *Adduxit ventum vrentem*, id est, Spiritum sanctum; qui in eo quod *ventus* est, ab æstu concupiscentiæ virgineam carnem refrigerauit, & fomitem extinxit, sicut flatus venti candelam. In eo autem quod *vrens* est, humorem ebibit noxialem, & etiam corporis exsiccauit Quære titulo quod Christus ventus. Quod si forte post sanctificationem mansit in ea fomes, vel potentia ad peccandum, sanctitate eius crescente, iugiter fomes ille, & potentia iugiter decrescebat; donec superueniente Spiritu sancto in eam, & virtute altissimi ei obumbrante, exstinctus est vsquequaque. Ad quod innuendum, quasi de illa loquens dicit Dominus ad Iob capite 38. *Nunquid tenuisti concutiens extrema terra, & excussisti impios ex ea?* id est, motus prauos, quasi diceret; Non tu hoc fecisti, sed ego. *Extrema* huius terræ dici possunt, conceptio carnalis, & mors corporalis. A primo extremo excussit, vt dictum est, fomitem & motus prauos in sanctificatione. Ab vltimo extremo excussit putrefactionem, vermem, & puluerem, in resuscitatione. Auctoritates quęre paulo infra.

Lib. 12.

Omni defectu, qui esset ad culpam, in gratiæ adimpletione, ideo dictum est. *Aue gratia plena, Dominus tecum*, Lucæ 1. quia in se receperat totum gratię fontem, quomodo enim, cum tota gratiæ plenitudo descẽdisset in eam, vacuum aliquid

Lib. 1. c. 4. Richardus de S. Victo re de Emanuale lib. 2. cap. 28.

aliquid reliquisset in ea, quo culpa posset admitti? Quære titulo, gratia plena. Magister Richardus de sancto Victore. Superueniente Spiritu sancto in Mariam, & obumbrante ei virtute altissimi: illud solum remansit in ea, quod erat ad pœnam; illud totum recessit, quod erat ad culpā: viciositas omnino recessit, pœnalitas remansit; carnalitas omnino tollebatur; calamitas non amouebatur. Hęc & alia multa quęre titulo de sanctitate Mariæ.

Lib. 4.

Aduersus spiritum suum omni rebellione, quia nec caro concupiuit aduersus spiritum, nec spiritus aduersus carnem Ipsa enim fuit arca Noë, in qua omnia animalia pacifica, Genes. 7. Dixerat enim Dominus in sanctificatione, vel in suo ingressu, *Pax huic domui.* Matth 10.

Omnimoda vacuitate, ex Dei coniunctione, vnde dum dixisset ei Angelus *Aue gratia plena*, quasi exponens hoc, statim subiunxit, *Dominus tecum.* qui tam carni, quam animæ matris suæ fuit omnia in omnibus, id est, sufficientia omnium: nam sufficientia tam Mariæ quā nostra ex Deo est, 2 Cor. 3. Tunc enim verissime potuit dicere de sapientia quę est filius Dei, *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Sapient. 7.

Sterilitatis opprobrio, in Spiritus sancti superuētione, qui ad hoc venit in eam, vt de ipsa carne quandam portiunculam separaret; separatam amplius reliqua emundaret; perfectissime mūdatam in corpus formaret; quod Dei filius assumeret. Ideo de Spiritu sancto dicitur Maria cōcepisse: & potest dicere filius Spiritui sācto id Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me, &c.* nihilominꝰ tamen tota B. Trinitas operata est filij incarnatione; nam inseparabilia sunt opera Trinitatis.

Virili attactu, qui non sequebatur ex desponsatione. Vnde de Maria specialiter intelligitur illud Sapient. 3. *Fœlix sterilis & incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto, &c.* Origenes. Fœlix vmbilicus castitatis, quem amplexus non tetigit maritalis: in nuptijs enim Mariæ & Ioseph. defuit vinum carnalis delectationis, de quo vino dicitur Prouerb. 20. *Luxuriosa res vinum, &c.* caro enim eius fuit. *Terra illa, per quam non ambulauit vir*, id est, maritus eius Ioseph, Ierem. 2.

Origenes.

Pruritu & inquinamento in impregnatione, quia virtus altissimi obumbrabit ei, aliæ enim mulieres concipiunt in calore & sordibus; sed hæc in refrigerio, & omnimoda puritate. Fuit enim ei filius Dei in conceptione sua firmamētum virtutis, quia concepit cum integritate; tegimen ardoris, nam obumbrante ei virtute altissimi exstinctus est omnino in ea ignis, concupiscentiæ; imo & ipsi cineres, id est, fomes peccati, consopiti sunt, vt nullus in ea de cætero posset excitari pruritus.

Fractura virginalis signaculi, concipiens absque defloratione, Vnde Ezech. 44. *Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam, quia Dominus Israel ingressus est per eam; eritque clausa principi*, id est, ad honorem principis, scilicet Christi. Et hoc est quod dicit Beatus Anselmus super illud Lucæ 10. *Intrauit Iesus in quoddam castellum, &c.* Iesus namque saluat, non violat, confracta solidat, non confringit solida, sicut nomen eius, ita & opus eius; non enim concepit more cęterarum mulierum, sed per fidem eorū, quæ ei dicebantur ab Angelo, vnde dixit ei Elizabeth, Lucæ 1. *Beata quæ credidisti, quoniam ea perficientur, quæ dicta sunt tibi à Domino*, Et ita concepit per aurem, quia *fides ex auditu.* Rom. 10 Et hoc est, quod ipsa dicit Cant. 5. *Dilectus meus*, id est, Deus Pater, *misit in me manum suam*, id est, filium suum, *per foramen auris*, scilicet meę, &c.

B. Anselm. in Euang. *Intrauit Iesus*, Lucæ 10.

Omni grauamine in portatione, vnde dictum erat, ei *Virtus altissimi obumbrabit tibi*, quod sic exponitur; vmbrā tibi faciet in te, fomitem penitus exstinguendo, nam tunc ei fuit filius *Vmbraculum meridiani* Eccli. 34 Alij sic, *Obumbrabit tibi*, id est, vmbram in te accipiet, hoc est carnem leuem, & à peccato immunem, peccatum enim pondus est; vmbra enim habet figuram corporis, sed non pōderositatem. Caro enim saluatoris fuit illa *nubes leuis, super quam Dominus ascendit* in sua incarnatione Isaię 19. quę solem lucis æternę tegebat instar nubis, & lippientibus oculis mortalium temperabat.

Omni molestia & dolore in parturitione, vnde canit Ecclesia in natali, *Nesciens mater virgo, virum peperit sine dolore, &c.* Isa. 66. *Antequam parturiret peperit, quis audiuit vnquam, &c.* Beatus Bernard. Quid mirum si dolorem non intulit matri, qui tollere veniebat dolores totius huius mundi? Quære infra in quarto priuilegio eius.

B. Bernardus serm. 5 in Vigilia Natiuit. Domini.

Omni peccato totius vitæ præsentis continuatione. Beatus Bernardus. Decuit nimirum Reginam virginum, singularis priuilegio sanctitatis, absque omni peccato vitam ducere; quæ dum peccati & mortis pareret perēptore munus iustitię & sāctitatis omnibus obtineret. Erat enim *Electa vt Sol.* Cant. 6. quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec gladius scindit, nec fœtor corrumpit, nec vitrum obsistit, & ita est incorruptibilis. Erat etiam sicut vitrum quod illuminatum à sole nō recipit nubilum. Quęre multa alia. 7. priuileg. eius. Propter hoc etiā ter dicitur *porta clausa* Ezec. 44 quia clausa fuit semper peccato cogitationis, peccato locutionis, peccato operationis, & hoc est, quod sub appellatione Ciuitatis Ierusalem dicitur de ea Apoc. 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum*, per consensum in cogitatione, *& faciens abominationem* in operatione, *& mendaciū* in locutione. Et sic patet quod non peccauit cogitādo, nec loquendo, nec operando, nec corruptione sui, quod est coinquinatio, nec Dei contēptu, quod est abominatio, nec deceptio-

B. Bernardus epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses.

deceptione proximi scilicet mendacio. Propter hoc etiã dicitur de porta quod *erit clausa principi*, .i. peccato, quod regnat & principatur in multis; contra quod dicitur ad Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.*

Mortis nexibus in resolutione, hoc est putredine, verme, & pulucrizatione, omnino immunis ab illa maledictione, qua dictũ fuerat Adę Gen. 3. *Puluis es, & in puluerẽ reuerteris*, & propter hoc comparatur cedro, quæ nec putrescit, nec vermescit, nec ardescit; per ignem enim fiunt cineres, qui sunt puluis.

D. August. sermone 2 Assumpt. tomo 9. — *De putrefactione* Aug. Credimus quod nunquam caro computruerit in terris, cuius pars glorificata est in cęlis.

M Adam. — *De verme* M. Adam. Si ipsi pars est quædã cũ verme, iam non credam, quod sit plena gratia.

Aug. serm. citato. — *De incineratione vel pulucrizatione* Augustinus. Integritatem virginei corporis, merito secuta est incorruptibilitas, non vlla resolutio putrefactionis.

CARO VIRGINIS FVIT.

A*B originali* perfecte mundata, quando in vtero sanctificabatur, vt supra.

Multiplici gratia ditata, quando mane diluculo à Domino iuuabatur, vt supra.

Excellenter decorata, quãdo virtutibus ornabatur. Fuit enim *vas auri solidũ ornatũ omni lapide pretioso*. Eccl. 50. fuit vas aureũ regi regũ conueniẽs, quia aurum regibus conuenit: lapides pretiosi priuilegia superius assignata, & inferius assignanda Propter hoc dicit de ea Neemias c. 6 in persona Patris, vel Spiritus sancti. *Grãde opus ego facio*, & Exod. 8. *Digitus Dei est hic*. id est, opus Spiritus sancti & 3 Reg 10. *Non est factum tale opus in vniuersis regnis*. Titulo de vase, quęre de lapidibus pretiosis. — Lib. 10.

Per ignem Spiritus sancti, multipliciter colata, quando sanctitas illius semper ampliabatur. De hac ampliatione dicit M. Richard. de S. Victore. Nõ nouit Spiritus sanctus virginẽ corrumpere, sed sanctificare; nescit Spiritus sanctus munditiẽ virginis minuere, sed augere, nescit fœdare, sed fœcundare; nescit vilificare, sed glorificare. Ecce ampliatio sanctitatis. — Richar. de S. Victore

Mirifice sublimata, quãdo virginitati perpetuę dedicabatur. Isa. 35. *Gloria Libani data est ei*, quando scilicet inspiratum est cordi eius desiderium perpetuę virginitatis, & prima vouit virginitatem, quæ figuratur in Libano, quę interpretatur candor, vel candidatio.

Ad fructum habilitata, quãdo fonte gratiarum irrigabatur, vnde Gen. 2. *Homo non erat qui operaretur terram*, id dit, carnem virgineam, *sed fons ascendebat de terra irrigans, &c.* Quære titulo de cõceptu virginis in fine capituli. Item quando filius Dei in eam descendebat, *Sicut stillicidia stillantia super terram*, Psal. 71. & quando *pluebat super terram absque homine in deserto*. Iob 38. — Lib. 4.

Austro flante fœcundata; nam conceptum eius gratia operabatur, vnde August. Filium Dei nõ mater concupiscentia, sed mater gratia de virgine generauit. Videtur enim filius dixisse Spiritui sancto in sua conceptione, *Veni auster, perfla hortum meum*. &c. Cantic. 4. — D. August.

Soli Deo conseruata, quando nec virum sciebat, nec à viro sciebatur, De primo dixit Luc. 1 *Virũ non cognosco*. De secundo Matth. 1. *Accepit Ioseph coniugem suam, & non cognoscebat eã &c* Quære expositionem titulo, quod Maria Sponsa. Propter hoc de porta clausa dicitur Ezech. 44. *Vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.* — Lib. 6.

Dignissime nobilitata, quando naturali vnione Christo copulabatur; est enim vnio naturalis arboris ad fructũ, matris ad filium: ipsa enim fuit arbor, Christus fructus; ipsa mater, & ipse filius. De quadruplici vnione inter Mariam & diuinã sapiẽtiam, quęre titulo Dominus tecum; & hoc est, quod dicitur Ezech. 17. *Aquila grandis*, id est filius Dei, *magnarum alarum*, id est, magnę sapientię & potẽtiæ. *Venit ad Libanum*, id est ad candorẽ munditiæ virginalis, *& tulit medullam cedri*, id est, quandam portionem purissimorum sanguinum, secundum Damascenum, vel purissimæ carnis eius. — Lib. 1. c. 5. pag. 46. c.

Pretiosissimis thesauris ditata, quãdo Christo implebatur. *In ipso* enim *sunt omnes thesauri sapientiæ, &c.* ad Coloss. 2. Et ipse dicit Ierem. 23. *Cælum & terram ego impleo. Cælum*, id est, animam, *& terrã*, id est, corpus Mariæ. Propter hoc appellatur ipsa terra Hevilath, in qua nascitur aurum optimum Gen. 2. Ipsa enim fuit ager ille, de quo dixerunt ad Ismaelem illi decem viri Ieremię 41. *Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis*. Hi thesauri Christum significant, qui fuit frumentum in natiuitate, hordeum in vitæ asperitate, oleum in passione, quando petra quæ Christus est, fundebat riuos olei ecclesiæ suæ; sicut ipsa dicit de eo per Iob 29. fuit etiam mel in resurrectione.

Quodammodo deificata, quando à Dei filio inhabitabatur; nam sicut Christus portionem illius assumẽs, in ea infimatus est vsquequaque, sic & caro virginea diuinum quid nobis ineffabile, & humanum excedens intellectum, ex diuina omnipotentia mutuauit.

Mensa Christo præparata, qui ex ea, & in ea pascebatur. Ex ea, Vnde Ambrosius, Paruoque lacte pastus est. In ea. Vnde Cantic. 2. *Qui pascitur inter lilia*, id est, inter manus Marię, sicut exponit Beatus Bernardus. De hac mensa videtur pater dixisse filio Ecclesiastici 29. *Transi hospes*, — D. Ambr. imo Eccl. in hymno ad Laudes in Natiu. Domini.

hospes, & orna mensam, &c. Transi de sinu meo in vterum Mariæ, *& orna mensam istam.* Mensa virginitas, quæ significatur in lilijs, in quibus Christus pastus est. quam ornauit fœcunditas, & mirabiliter decorauit.

Filij Dei seruitio ex toto mancipata, quando quodlibet eius mēbrum Christo famulabatur, pedes supportādo, crura & tibię sustinēdo, vēter baiulando, mammillę lactando, manus nutriendo, vlnæ amplexando, labra arridendo, os deosculando, lingua colloquendo, nares odorando, aures auscultando, oculi cernendo, caput adorando. Vnde canitur in purificatione. *Virgo post partum quem genuit, adorauit.* & huiusmodi. Idem dicit Ambrosius.

Redemptionem mūdi operata, quando portio ipsius à Dei filio assumpta, in cruce immolabatur, & ista portio pro peccatis totius mundi fuit hostia sufficiens, non tamen efficiens. Beatus Bernardus loquens de Christo crucifixo: *hæc hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola sufficit.* Veruntamen de quibusdam dicit psalmista Psalm 48. *Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur frater,* id est, Christus, *non redimit, &c.* ratione huius redemptionis dicit B. Bernardus de carne Marię virginea. O diues in omnes & super omnes Maria, de cuius substantia pars assumpta, totius mundi sufficit soluere debita. grandis in vsus proprios remansit diuitiarum copia, quarum assumptio redimere, & restaurare potuit vniuersa. nec solum tunc operata est illa caro mundi salutem, vel redemptionem; sed & quotidie operatur; quia carne eius & sanguine pascimur, & potamur in filij sacramento; quia caro matris & filij vna caro. Vnde Genes. 2. *Erunt duo in carne vna.* Et ideo cum filio potest ipsa dicere illud Ioan. 6. *Caro mea vere est cibus,* &c. & forte propter hoc dicit; *Qui edunt me adhuc esurient, & cætera.*

B. Bernardus.

B. Bernardus.

DVODECIM PRIVILEGIA Mariæ.

APocal. 12. *Signum magnum apparuit in cælo; mulier amicta Sole. & Luna sub pedibus eius; & in capite eius corona stellarum duodecim.* Beatus Bernardus, Stellas istas in corona Marię; quæ per istam mulierem designatur, interpretatur duodecim prerogatiuas in virgine, propter quas etiam dicitur gratia plena, scilicet quatuor prærogatiuas cæli, quatuor carnis, quatuor cordis. Fulserunt enim in ea tanquam stellæ de cælo, præclara generatio, scilicet de semine Abrahæ, de tribu Iuda de stirpe Dauid, Item Angelica salutatio; Spiritus sancti superuentio, filij Dei inenarrabilis conceptio. Prærogatiuæ carnis sunt, quod fuit virginitatis primiceria, quod facta est sine corruptione fœcunda; sine

B. Bernardus sermone in illud Signum magnum.

A grauamine grauida; sine dolore puerpera. Prærogatiuę mentis fuerunt mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Item prerogatiuę Marię possunt referri ad quatuor virtutes cardinales, quas singulas inuenimus eminuisse tripliciter in ea: nam habuit ex *Temperantia* pudicitiam carnis; modestiam sermonis, cordis humilitatem. Habuit ex *Prudentia*, quod siluit turbata; quod intellexit audita; quod respōdit ad proposita. Habuit ex *Iustitia*, quod morem gessit duris corde in sua desponsatione: in filij circumcisione; in legali purificatione. Item quod compassionem erubescentibus ministris exhibuit, vino in nuptijs deficiente. Item quod communionem sanctis exhibuit cum mulieribus & discipulis perseuerans in oratione. Habuit ex *Fortitudine*, per magnanimitatem, quod virginitatis propositum assumpsit; quod assumptum tenuit; quod rei tam immēsæ fidem exhibuit. Nos vero quatuor prærogatiuas, quas B. Bernardus appellat, omnibus Mariæ prærogatiuis præponentes, de octo reliquis mediante gratia virginis, alio ordine differemus.

B. Bernardus citato

Prima igitur Mariæ prærogatiua secundum Beatum Bernardum est; quod ipsa fuit virginitatis primiceria. Bartholomęus enim Apostolus dicit manifeste, quod prima vouit virginitatem, & ideo prima, quia ante eam nulla. Nec timuit maledictum illud quod erat scriptum Exodi 23. & Deuteronomij 7. vbi pro benedictione dicitur obedienti, *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus*; Vnde à contrarijs sterilitas pro maledictione reputabatur in lege. Erat enim tempore legis opprobriosa virginitas, propter adiunctum, id est, sterilitatem, vnde filia Iephte, fleuit virginitatem suam, Iudicum. 5. & erat maledictio ista opprobrij; nam opprobrium & vilitas erat mulieri sua sterilitas, vnde dicit Elizabeth concepto Ioanne, Lucę primo, *Sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Simile dicit Rachel nato Ioseph Genesis 30. sed maledictionem hanc, sterilitatem hanc, hoc opprobrium, hunc contemptum Maria contempsit; vt Deo offerret gratissimum sacrificium virginitatis, absque omni humano præcepto, consilio, & exemplo. sola inspiratione Spiritus sancti, sicut dicit Beatus Bernardus. Ratione autem huius voti appellatur ipsa *Virgo Virginum*; quasi virvirginitatis signifera & exempla. Sed quia Dominus dixerat 1. Regum 2. *Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum*, nec poterat esse mendax; fecit quod promiserat, & glorificauit honorificantem se: & ne ex oblatione virginitatis remaneret in opprobrio sterilitatis, sicut ipsa nouum fecerat in terra, vouendo virginitatem, sic & in ipsa nouū fecit super terrā, quod nouū tota

D. Bernardus citato S. Bartholomæus.

B. Bernardus cit.

tota terra, quod nouum totus non capit orbis Iere. 31. *Creauit Dominus nouũ super terram, fœmina circumdabit virum*. hoc totum habes infra expositum titulo de glorioso virginis conceptu. Et quia pro amore virginitatis maledictum sterilitatis contempsit, summa benedictione remunerata est in conceptu saluatoris, dicentibus illi Angelo & Elizabeth. *Benedicta tu in mulieribus* vel *inter mulieres*. Et pro illa maledictione, de qua non curauit, tam ineffabiliter meruit benedici. Illis enim qui maledicta hominum non reputant propter Deum, retribuit ipse benedictionem pro maledictione Matth. 5. *Beati estis cum maledixerint vobis homines*. In Psal. 108. de amatoribus mundi dicitur *maledicent illi*, id est, iusto, *& tu* Domine *benedices*. Origenes, *qui bene agit, & iniuste maledicitur, præmium illi pro maledicto redetur*.

Lib. 4.

Origenes.

Magister Hugo de sancto Victore. Notandum, quod primo quanto factus est mũdus per creatorem, benedicta est fœcunditas, Genesis nono vt multiplicarentur homines; postea quando ab vno populo tantum agnitus est Deus per legem, maledicta est sterilitas, vt multiplicarentur fideles: postremò quando instabat tempus, in quo nunc ab omnibus Deus colitur, benedicta est virginitas, vt ad vitam cælibem à carnis opera cuncti prouocentur; nec fœcunditatem carnis meritum, nec sterilitatem dicimus esse culpam, nec per multitudinem filiorum, sed per merita virtutum antiqui vel moderni Domino placuerunt: nec ideo sterilitatem carnis maledictam in lege, vt eam damnabilem lex ostenderet apud Deum, quin potius vt eo tempore, quando successio generis in multitudine filiorum quærebatur, eam apud homines infructuosam, & ob hoc quodammodo inhonoratam demonstraret. Non ergo culpanda est virgo Maria, nec accusanda de contemptu legis, in qua sterilitas maledicitur, imo sola singulariter laudanda, quæ prima legis verba non carnaliter sapienda considerans, elegit abiectio plebis in terra fieri, & opprobrium hominum; vt per munditiem integritatis, in cęlo fieret socia Angelorum. Et pulchrè prima inter fœminas, pro amore castitatis, maledictum legis in carne sua sustinuit, quæ illum ex carne sua paritura erat, qui ipse in carne sua ad Galatas 3. maledictum legis pro nobis suscipiẽs, nos à maledicto legis liberauit: vnde merito ei soli datum est, vt Dei filium pareret, & virgo permaneret, vt, quia prima fœcunditati carnis virginitatem prætulit, nunc & fœcunda sit in carne, & integra in virginitate.

Hugo Victorinus. Li. de Mariæ virginitate perpetua cap. 1. tom. 1.

Si autem quæratur, quare post votum virginitatis Maria virum habere consensit, cum propositum virginitatis nunquam mutauerit, nec in carnalem consenserit copulam, potest sic responderi? quia propter hoc habere virum consensit, vt cęlaretur eius propositum. Aut, si forte huius propositi non erat conscius Ioseph, quod fieri potuit, parentibus suis ei nuptias imperantibus inobediens esse timuit, & ob hoc viro nubere consensit, speciali per spiritum sanctum, qui eam à principio castitatis amore accenderat, fiducia confirmata, & spe quam in Deum habebat nõ dubia, quod eam diuina misericordia ita custodiret, vt posset & voluntati parentum, in matrimonio contrahendo, obedientiam exhibere, & tamen nihil in matrimonio eodem impedimenti inuentura esset, pro quo votum virginitatis frangere cogeretur. Suscepit ergo coniugium, sed virginitatis propositum non mutauit; & quia castitatem dilexit, & obedientiã tenuit, inuenta est in ea, & sine detrimento virginitatis, coniugalis sanctitas; & sine opprobrio sterilitatis fœcunda virginitas. Sic & beatus Abraham fidei & obedientiæ forma & exemplũ, filium quem acceperat ex Sara, in repromissione quod in eo benediceretur semen eius, immolare Domino sine mora voluit; sciens, quod etsi secundũ humanam rationem, promissioni contraria Dei iussio videretur: tamen, quia Deo nihil est impossibile, cum obedientia iussionis posset impleri promissio: sicque factum est, vt & deuotio obedientiæ, qua Deo iubenti parere non distulit, inueniret meritum, & fides, qua Deo promittenti credidit, promissionis fidelis consequeretur effectum. Ita etiam fieri potuit, vt beata Maria commendans Deo omne desiderium suum, tantam in ipso fiduciam habuerit, vt indubitanter crederet, & parentibus se debitam obedientiam posse exhibere, & votum castitatis, cuius solus ipse conscius erat, quemadmodum vellet, eo patrocinãte, inuiolatum conseruare. Sed siue ita, siue non ita factũ sit, nos quidẽ nullatenus ambigere debemus, beatam Mariam certa ac rationabili causa, post votum conseruandæ virginitatis, propositumque continentię, coniugij sacramentum suscepisse; & tamen virginitatis propositum non mutasse; veraciter sumpsisse nomen coniugis; & perseueranter tenuisse votum virginitatis & castitatis.

Item votum perpetuę virginitatis se fecisse innuebat Maria, respondens Angelo filium nuntiãti, *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco?* illud *quomodo*, non est dubitationis, sed admirationis, vt sit sensus: *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco*, id est, admirabili modo fiet, vereque admirabili, quia virum non cognosco. Beda. Quomodo, inquit, fieri potest, vt concipiam, pariamque filium, quæ in castimonia virginitatis vitam consummare disposui, quasi diceret. Propositum habeo virum non cognoscere; propo-

Beda.

re; propositum habeo virginitatis decus vsque A in finem conseruare: quomodo si dixerit quis, vinum non vibo, non possum calicem hunc gustare hoc est, quia votum habeo vinum non bibere, non possum calicem hunc gustare. Tale est illud. Nazaręi comam non incidunt, id est, votum habent non incidere. Nec dixit virum non cognoui; hoc enim nihil impediret virginem sponsatam, & virum cognituram, filiumque parituram, sed virginem non permansuram. Et Angelus. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus* B *altissimi obũbrabit tibi.* Noli, inquit, propter propositũ virginitatis de promissione prolis diffidere. *Spiritus sanctus superueniet in te.* Cõcipies filium, non à viro, sed à Spiritu sancto: promissio quidem mea implebitur, sed tamen propositum tuum non violabitur. Tu vouisti virum te non cognituram, & ego prædico te filium parituram Et idcirco miraris, ne forte vel promissio cassa sit, permanente proposito, vel propositum violetur, si impleatur promissio. Non enim C ratio humana hoc comprehendit, vt pariat virgo, intacta generet; & sine opere carnis, caro procedat ex carne. Idcirco miraris quomodo fiet istud, quia virum non cognoscis? Nam interim, quantum in te est, nihil inuenire potes cur de tua perseuerantia debes dubitare; & ob hoc quæris, quomodo de mea possis promissione confidere. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obũbrabit tibi.* Noli propter propositũ de promissione, diffidere quia *Spiritus sanctus super-* D *ueniet in te.* Noli propter promissionẽ de proposito formidare, quia *virtus altissimi obũbrabit tibi. Spiritus sanctus superueniet in te,* ne per coitũ corrũpatur integritas tua. *Virtus altissimi obũbrabit tibi,* ne per libidinẽ polluatur castitas tua. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Ministrabit substantiã, & nõ senties concupiscentiã, non suscipies semẽ ex viro, & fœcũda fructũ ventris germinabis in filio. Noli ergo dicere. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quia per virum hoc nõ fiet, sed per Spiritũ sanctũ. E *Spiritus enim sãctus superueniet in te, & virtus altissimi obũbrabit tibi.* Ecce habemus Mariam despõsatam virginẽ, & tamen adhuc in proposito virginitatis permanentẽ; veraciter desponsatam virginem, nec minus veraciter in virginitatis proposito permanentem. Hucusque Magister Hugo. Nouerat siquidem gloriosa virgo diuinitus inspirata, Dei filium desiderare virginitatem, in qua pasceretur. vnde de ipso dicitur Cãticor. 2. *Qui pascitur inter lilia;* & ideo vouit vir- F ginitatem, quasi hoc ipso diceret; lilia desiderabat, lilia ei exhibeo, id est, duplicem virginitatem; scilicet mentis & corporis: quod notatur per hoc, quod dicitur *inter lilia.* Et hoc est quod Apostolus dicit secundæ Corinthiorum

11. *Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo;* cum enim dixisset *virginem* noluit subsistere, sed subiunxit *castam*, vt sic innueret ipsum requirere duplicem castitatem, nec vnam sine altera ei complacere. Item ratione huius voti, quod ipsa prima emisit, dicunt ei Iudith 15. Ioachim & omnes Sacerdotes, id est, filius Dei, & omnes sancti. *Tu gloria Ierusalem,* id est, sanctorum; *tu lætitia Israel,* id est, Angelorum; *tu honorificentia populi tui;* id est, totius generis humani *quia fecisti viriliter*, votum virginitatis emittendo prima, *& confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris &c.* hanc auctoritatem per optime expositam habuisti titulo, benedicta tu circa medium capituli.

Lib. 1. c. 6. pag. 56. f.

Secũda, Marię prærogatiua secundum B Bernardum est, quod facta est sine corruptione fœcunda Quidquid pertinet ad hoc priuilegiũ, habuisti supra titulo de virginali fœcunditate Mariæ, & titulo de conceptione virginis, & vbi agitur de primo delectabili horti conclusi, vbi multipliciter exponitur illud, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.*

D. Bernardus citato.

Lib. 12.

Tertia, Mariæ prærogatiua secundum Diuum Bernardum, quod fuit sine grauamine grauida. Hęc autem prærogatiua demonstratur in hoc, sicut dicit beatus Bernardus, quod in ipso suę conceptionis initio, quando cæterę mulieres miserabiliter affliguntur, Maria tota alacritate conscendit *in montana cum festinatione*, vt Elizabeth ministraret, quam ab Angelo audierat concepisse. Et notabiliter dicitur *cum festinatione*, id est, non lento gradu, sicut mos est aliquo onere grauatorum. Ostenditur etiam per hoc, quod ascendit in Bethleem imminente iam partu, portans in vtero pretiosissimum illud depositum; portans illud onus leue; portans à quo portabatur, infantem; portans inquantum scilicet erat homo, à quo portabatur inquantum erat Deus, *sub quo curuantur qui portant orbem* Iob 9. *qui portat omnia verbo virtutis suæ*, ad Hebræos 1. Et ita patet quod corpus, quod Christus assumpsit de virgine, aut fuit sine pondere, aut corpus virginis à quo portabatur; & postea vndas maris similiter, quo pondus corporis sustinere possent, sua potẽtia solidius cõfirmauit Leuitati autem Dominici corporis attestatur illud Isaiæ 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem.*

D. Bernardus citato.

Quarta, Marię prærogatiua secundum Beatum Bernardum quod sine dolore puerpera, & hoc perpenditur ex eo, quod natum filium statim pannis inuoluit & in præsepio reclinauit, cum aliæ matres persępe pereant in puerperio, aut vix remaneant semiuiuę; & hoc est quod Sedulius Rhetor Romanę Ecclesiæ in suo paschali opere ait inter cætera, infans namque paruus ac maximus, e membris scilicet & exiguus cor-

D. Bernardus citato.

Sedulius.

guus corpore, sed præcelsus deitate, per hospitalis templi sinceram defluens castitatem, non læsit corpus abscedens, quod non læserat cum venisset. Ideo canit Ecclesia in natali. Nesciens peperit sine dolore, id est, sine naturalium læsione saluatorem sæculorum. Ad hoc etiam innuendum dictum est Mariæ ab Angelo Lucæ 1. *Ecce concipies in vtero & paries filium*, sine parturitione media; In aliis enim mulieribus parturitio media est inter conceptum & partum; in virgine autem sequitur partus immediate. Et hoc est, quod dicit Isaias 66. *Antequam parturiret peperit* &c. *Quis audiuit vnquam tale?* Magister Richardus de sancto Victore. Ideo etiam peperit sine dolore, quia concepit sine libidine. Libido sane est causa doloris, & dolor effectus libidinis: ex effectu igitur causa innuitur in eo quod dicitur ei. *In dolore paries filios* Genesis 3. E conuerso autem siue è contrario in conceptu virginis, ex sublatione causæ perpenditur ipsius effectus sublatio. Quæ enim concepit cum virginitate, concepit sine libidine, & quæ concepit sine libidine, & portauit sine grauamine, consequenter peperit sine dolore. Et quia conceptus sine concupiscentia, & parturitio sine pressura. Nam si cæterarum more mulierum, cum concupiscentia & defloratione concepisset, maledictione Euæ vtique subiacuisset; & more cæterarum mulierũ in dolore & tristitia peperisset.

Richard. Victorin.

Propter hoc etiam dicit Beatus Ambrosius in Hymno, Veni redemptor gentium, ostende partum virginis, miretur omne sęculum, tale decet partus Deum. Non dicit ostende conceptum virginis, sed partum; qui tantus & talis est, vt & Deum deceat, & in quo omne sęculum debeat admirari. Ideo etiam dicit ostende partum virginis, quia in partu plus aliquid declaratur, quam in conceptu. In conceptu namque virgo sine coitu grauidatur, in partu vero tota virginis incorruptio ostenditur, scilicet, quod virgo ante partum, in partu, & post partum; vnde ter dicitur porta clausa. Ezechielis 44. Exoptat ergo B. Ambrosius, vt ostendatur partus ignorantibus eum, quia si beata Virgo peperisset in sordibus & dolore, nec Deum deceret talis partus, nec esset in eo quod mundus deberet admirari, sed in quo & cum quo lugeret, quod absit. Item Beatus Augustinus in Epistolam ad Ephesios explanans illud verbum Psalmistæ, 93. *Deus vltionum libere egit*, quia Christus solus inter omnes liber fuit à culpa; ideo, liberè egit innascendo libere ex Maria: quod etiam ostendit Psalmista dicens: *Et ipse tanquam sponsus processit de thalamo suo*. Psalm. 18. id est, ex vtero virginali. Christus enim tãquam sponsus alacer exultans, & totus festiuus ad ducendam vxorem id est, coniungendam sibi Ecclesiam in sua natiuitate; processit de thalamo suo, id est, vtero virginali, qui peruius factus est sibi soli. Nec audiendi sunt illi, immo velut sceleratissimi heretici puniendi, qui dicere audent, quod tunc doloribus afflixerit matrem suam, corruperit viscera, violauerit pudicitiam, gemitus auxerit: multiplicauerit tristitias vel ærumnas. Nec aliter de thalamo suo probabiliter diceretur procedere tanquam sponsus; qui iucundus, & alacer, hilaris & festiuus, & iucunda circumseptus familia; propulsato ab hospitio suo nubilo totius tristitiæ; inueniri desiderat, & videri. Et ad hoc signandum in hora qua sponsus hic processit de thalamo hoc in sua natiuitate, pastoribus annuntiatum est ab Angelo gaudium magnum, & cantatum est gloria in excelsis Deo, &c. Lucæ 2.

D. Ambrosius in Natali Domini Hymno 24. tom. 5.

D. Augustinus.

Quinta Mariæ prærogatiua, quod virgo & mater, quod nulla alia. Vnde in figura eius dicitur de Iudith. 11. eiusdem. *Non est talis mulier super terram*, &c. & de ipsa dicit Sedulius, quod gaudia matris habens cum virginitatis honore, Nec primam similem, visa est, nec habere sequentem. Ipsa enim est terra fluens lacte fœcunditatis, & melle virginitatis, quæ non est terrenæ vitæ, sed cælestis sicut dicit Beatus Hieronymus. Vnde Dominus improperat Iudæis illud ineffabile beneficium, quod recipere noluerunt, nec adhuc recipiunt Ezechielis 20. *Dedi eis terram fluentem lacte & melle præcipuam omnium terrarum*. Terra hæc beata Virgo. Quære titulo de terra.

Sedulius.

D. Hieronymus.

Lib. 8.

Sexta, quod Virgo & mater Dei, quod nulla alia. In huius enim prærogatiua dignitatis non communicat ei homo, non Angelus, non aliqua creatura, sed sola cum Deo Patre dicere potest Dei filio, *Filius meus es tu*. Psalm. 2. Ipsa etiam sola potest dicere de Christo homine; illud Genesis 2. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*. Vnde & dicit ei filius Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me*: quod fuit propriè quando ipsa consensit, quod filius Dei caro fieret in ea, & ex ea; quando videlicet respondit Angelo, *Fiat mihi secundum verbum tuum*, Lucæ 1. Ideo dicitur Genesis 2. & primæ Corinthiorum 6. *Erunt duo*, id est, Christus & Maria, *in carne vna* virginali: quia mater & filius vna caro. Ideo etiam dicit Beatus Bernardus. Hæc est virginis nostræ gloria singularis, & excellens prærogatiua Mariæ, quod filium vnum, eundemque cum Deo Patre meruit habere communem. Beatus Anselmus Cantuariensis, Deus filium suum, quem solum de corde suo æqualem sibi genitum, tanquam se diligebat, ipsum dedit Mariæ, & ex Maria fecit sibi filium, non alium, sed eundem ipsum: vt naturaliter esset vnus, idemque filius Dei communis & Mariæ. Item supe

D. Bernardus.

D. Anselmus.

super illud, *Intrauit Iesus in quoddam Castellum*, Lucę decimo. *Quoddam*, id est, singulare. *Castellum*, virgo Maria fuit; quia singulariter, & virgo & mater Dei exstitit, quod nulla alia. Etsi enim aliqua alia virgo posset esse & mater, quod est impossibile; etiam sic virgo Maria singularis erit, quia vnicum Dei filium genuit, qui, sicut est vnicus vnico Patri, ita est vnicus vnicę matri: & ideo nulla, etiamsi virgo pariat, vel eundem, vel talem generabit. Et nota quod magnum & laudabile fuit Mariæ fuisse virginem; sed maius per omnem modum & mirabilius, in virginitate fuisse fœcundam, & post euacuationem vteri habuisse vterum sigillatum; & hæc fuit gratia super gratiam Eccli. 26. & nota, *Super*: maximum autem & ineffabile, fuisse matrem Dei. A sæculo enim non est auditum, quod aliqua mulier excepta Maria, Deo dicere potuerit, *Filius meus es tu*, Psalm. 2. Et ecce hoc *sub sole recens est*, quidquid dixerit Salamon Ecclesiastes primo. In memoria trium supradictorum instituit sapientia Græcorum, vt in iconibus, quas ad imaginem beatæ virginis depingunt, superscriptionem trium nominum imponant in hunc modum. Virgo Dei Mater: tamen apud eos est vna dictio *theotocos*, apud nos vero duæ.

Septima, quod peccare non potuit ex quo filium Dei concepit. Vnde & dicit Eccli. 24. *Et in Sion firmata sum*. Prius autem dicit *Coram ipso ministraui*, & sic ministrando, scilicet quando me nominaui ancillam, in ipso momento consensus mei, quem expressi dicens: *Fiat mihi secundum verbum tuum*; concepto saluatore *firmata sum*, id est, in bono confirmata sum, & hoc *in Sion*, id est, militante Ecclesia ad hac posita; quod fuit mihi priuilegium speciale. Alij enim Sancti non in hac vita sic firmantur, vt de cætero peccare non possint, sed tantum in superna Ierusalem, & hoc multipliciter persuaderi & probari potest. *Primo*, quia Spiritus sanctus superueniens in eam, & ei obumbrans virtus altissimi, exstinxit in ea carnalem concupiscentiam; & abstulit cordis ignorantiam; quæ sunt duæ radices peccati. Filius etiam Dei, qui *ignis consumens est*, ad Hebræos 12. in eam descendens consumpsit in ea ignorantiam; sicut lumen ignis consumit tenebras, & virtus altissimi, scilicet idem filius Dei obumbrauit ei, & contra omne incentiuum peccati præstitit refrigerium. Vel aliter, sicut dicit Magister Richardus de sancto Victore Si lucida fuit nubes, quæ obumbrauit Discipulos Matthæi 17. Lucæ 9. & Marci 9. quam lucida fuit nubes gratiæ, quæ obumbrauit matrem Christi? Sed si illud vmbraculum, quod ei filius vel Spiritus sanctus exhibuit, lucidum erat; ergo & lucem, & vmbram exhibebat: lucem ad depellendam ignorantiam; vmbram ad exstinguendam concupiscentiam. Mira illa obumbratio Spiritus sancti, quæ sub vno momento detersit & exterminauit à virgine tam ignorantiam boni, quam concupiscentiam mali. Quàm integrè in ea concupiscentia exstincta fuit; probat profecto, quod cum virginitatis integritate postmodum concepit & peperit; quam profunde illuminata fuerit, probat, quod illud tantæ profunditatis Sacramentum tam veraciter, tam velociter credidit, quod huius mundi sapientibus, vix tandem aliquando, per tot & tanta miracula persuaderi potuit. *Secundo*, quia plena erat gratia Spiritus sancti, & ita nullus locus vacuus, quo peccatum posset admitti, quia in pleno non potest plus recipi. *Tertio*, quia nunquam eam reliquit Spiritus sanctus, & ita nunquam accessum ad illam habuit spiritus malignus. *Quarto*, quia Christus lux est sicut dicit ipse, *Ego sum lux mundi*, Ioannis 8. item primæ Ioannis 1. *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ*, peccata vero tenebrę sunt, vnde Ioannis tertio. *Dilexerunt homines tenebras, plusquam lucem*. Non est autem conuentio Christi ad Belial vel lucis ad tenebras, 2. Corinthiorum 6. idcirco Mariæ dicitur Sophoniæ 3. *Filia Ierusalem auertit inimicos tuos Rex Israel, Dominus in medio tui, non timebis malum vltra*, malum scilicet culpę venialis, vel mortalis. Ipsa enim erat sicut vitrum, quod illuminatum à sole non recipit nubilum, ideo ei competit quod de Sapientia dicitur Sapientiæ 7. *Sincera est, & ideo nihil inquinatum incurrit in illam*, quia impossibile erat eam posse peccare de cætero. *Quinto*, quia ipsa erat triclinium Trinitatis. Pater potens, cui competit vis irascibilis, roborabat eam contra extollentiam superbię; Filius sapiens, cui rationalis, contra insipiditatem totius voluptatis prauæ; Spiritus sanctus, cui concupiscibilis, contra venenum totius malitię. Omne vero peccatum ab hac triplici mala radice habet originem, sicut dicitur primæ Ioan. 2. *Sexto*, quia habebat Gabrielē ad sui custodiam deputatum, qui interpretatur fortitudo Dei; quo patrocinante nihil in ea proficere poterat inimicus; nec et nocere filius iniquitatis apponebat; nec solum vnum Angelum, sed creditur quod infinitos. Vnde ei dicitur Psalmo 90. *Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*, scilicet, cogitationibus, locutionibus, actionibus & huiusmodi. *Septimo*, quia ipsa dicitur electa vt sol, Cantic. 6 quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec gladius scindit, nec fœtor corrumpit, nec vitrum obsistit, & ita est incorruptibilis. Similiter Maria ex quo electa est in matrem solis iustitię, & nouus quidem sol factus est ab eo, qui fabricatus est auroram & solem. Si vero aliquis dicat, quod vel post partum peccare potuit,

Richard. Victorin.

tuit, respondendum est, quia etsi Dei filius natus est ex ea, Deus Trinitas nunquam recessit ab ea. De ista confirmatione dicit ipsa. *Et sic in Sion firmata sum, &c.* vt supra in principio capituli. Quære titulo de sanctitate Mariæ: Item illud Psalmi 72. *Tenuisti manum dexteram meam*, Quære ibidem. *Octauo*, quia Maria tota erat cælum, quod dissimilia non recipit, scilicet vitia cum virtutibus. De quo cęlo dicitur in Psalmo 102. *Dominus in cælo*, id est, in beata virgine, *parauit sedem suam*, ministerio Spiritus sancti. Idem dicitur de ipsa sub appellatione supernę Ierusalem, Apocalypsis 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum*, per consensum in cogitatione, *vel faciens abominationem*, in actione, *& mendacium*, in locutione. *Nono*, quia ipsa erat hortus conclusus Cantic. 4. per quem transire non adijciebat incircumcisus & immundus, Isaię 52.

Lib.4.

Octaua, quod *vniuersas & singulas virtutes, & dona gratiarum habuit in superlatiuo gradu*; cum alij sancti, singuli, singulas. Vnde Noë dicitur iustus, Abraham fidelis, Ioseph castus, Moyses mansuetus, Iob patiens, Dauid humilis, Salomon sapiens, Elias zelator legis, & huiusmodi. Vnde de quolibet sancto Confessore canitur illud Eccli. 44. *Non est inuentus similis illi, &c.* quia quilibet illorum pręcellebat alios sanctos sui temporis, in aliqua speciali virtute. Nota quod istud dicitur de sanctis tēporaliter, & particulariter: tempore enim suo non habuit Abraham parem in fide; nec Isaac in obedientia; nec Ioseph in castitate; nec Moyses in mansuetudine; nec Iob in patientia; nec Dauid in humilitate, nec Elias in zelo. Apostoli vero Domini excesserunt omnes in virtutibus istis, & alijs. Sed beata virgo omnes sanctos veteris & noui testamenti supergressa est, non in quibusdam, sed in singulis virtutibus. Vnde dicit Canticorum septimo. *Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi*, Virtutes & opera virtutum appellantur poma, propter refectionem, quia sunt cibus animarum propter sanitatem, cibus enim sunt infirmatum; propter odorem, quia delectant, confortant, & refouent audientes, currentes in odoribus huiusmodi vnguentorum. Vnde Iob 9. *Dies mei transierunt, sicut naues poma portantes, &c.* Dicit ergo omnia *poma noua & vetera*, id est, omnia priuilegia sanctorum, noui & veteris testamenti, in me coniecta & commassata, *Seruaui tibi*, custodiui scilicet in me, tibi attribuens quidquid boni habeo, & non meritis meis, quia *Gratia Dei sum id quod sum, &c.* primæ Corinth. 15. Et propter hoc dicitur Prouerb. 31. *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, &c.* Vide libro 10. titulo vbi Maria comparatur lapidibus pretiosis. Voluit siquidem Christus vt omni pulchritudini participaret mater sua, & esset mulier ex omnibus sicut dicitur Eccli. 7. Quære libro sexto, titulo quod Maria mulier. Propter hoc eleganter dicit de ea quidam, Sol Luna lucidior, & luna sideribus, sic Maria dignior creatoris omnibus. *Item* aliter potest illud exponi, *Omnia poma, &c.* in quo verbo, bonorum operum perseuerantia demonstratur in Virgine. Dicit ergo: O dilecte mi, *Omnia poma*, id est, omnia boni odoris opera quæ feci, tam *vetera*, id est, quæ ex mandatis legis veteris processerunt, quam *noua*, quæ pręcepta produxerunt euangelica, sine macula infectionis, sine corruptionis putredine, *Seruaui tibi*, tanquam grata xenia pręsentanda: In hoc etiam quodammodo videtur innuere infantiam verbi, quod caro factum est in ea, quia pueri diligunt poma. *Item* ad hoc priuilegium pertinet, quidquid dictum est titulo de singulari excellentia Mariæ, quidquid etiam dictum est titulo de diuitijs eius.

Virtutes & Virtutum opera cur dicantur Poma.

Lib.4.

Nona, quod cum omnes alij Sancti & Angeli possint Christo supplicare, & à Deo exaudiri, Vnde & dicit eis, Petite & accipietis, Matth. 7. ipsa sola materna auctoritate potest ei, vt filio imperare. quod signatum est, 3. Regum 2. vbi legitur Salomon, qui signat Christum, respondisse matri suæ, *Pete mater mea; neque enim fas est, vt auertam faciem tuam, &c.* Ad hoc etiam figurandum, 3. Regum 10. dicitur, quod Rex Salomon, *Dedit Reginæ Saba omnia quæ voluit, & petijt ab eo, &c.* quæ videlicet Regina significabat Mariã. Ideo sic oramus eam, *Monstra te esse matrem*, quasi diceretur ei, imperiosè & materna auctoritate supplica pro nobis filio tuo. Item illud, *Ora patrem, iube natum*. Dicunt autem quidam hoc non bene fuisse dictum; sed mentita est iniquitas sibi. Nonne legitur Lucæ 2. de Iesu, quod *erat subditus illis*, scilicet Mariæ, & Ioseph propter Mariam? & ibidem, quod ipsa materna fungens auctoritate corripuerit filium, dicens, *Fili quid fecisti nobis sic*? & paulo post subiungitur, quod audita correctione materna, patienter & absque murmure descendit cum illis Nazareth, & erat subditus illis. Non enim euacuabitur præceptum in patria illud Dominicum, *Honora patrem & matrem* Exodi 20. Sed perfectissime adimplebitur. Nihilominus hæc omnia intellige de reuerentia, quam Dei filius exhibet matri suæ; & in subiectione, qua Christus fuit subditus parentibus, formam humilitatis nobis & obedientię commendauit: nec fuit illa subiectio necessitatis, sed pietatis; sicut dicit ibidem Glossa, & quid parentibus debeamus ostendit. Quære multo plura de hac prærogatiua, libro 1. titulo, Dominus tecum prope finem capituli quinti, Item potentia Mariæ ad impetran-

Pag.30.f.

impetrandum notatur Esther 6. vbi dixit Assuerus, *Quid vis Esther Regina, & quæ est petitio tua? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis*. In hoc etiam quod dicit, *Quid vis Esther, & quæ est petitio tua*, innuitur quod non exspectat filius, vt mater roget; imo etiam præuenit petitiones eius, secundum quod ipse dicit, & secundum quod dicitur ei de veris pauperibus, Isaiæ 65. *Antequam clament ad me, exaudiam eos*. & illud Psalmistæ, Psalm. 10. *Præparationem cordis eorum audiuit auris tua*. De dimidiatione regni. Quære libro sexto, titulo quod Maria Regina.

Decima, quod ipsa fuit martyr in anima, & gladius doloris, qui pertransiuit animam eius in vnigeniti passione, pro amarissimo ei martyrio computatur. Voluit siquidem filius, vt omni sanctorum speciositati participaret mater sua, imo vniuersam sanctorum pulchritudinem excederet. Et sicut appellatur Virgo virginum, ita & martyr martyrum debet appellari, quia quidquid in virgine operabatur, nouum erat, sicut prædixerat Ieremiæ 31. *Creauit Dominus nouum super terram, &c.* & Apocalypsis 21. *Ecce noua facio omnia*. Placuit filio, vt gloriosior * martyr existeret, & * mirabiliter appareret, vt nouo & inaudito martyrij genere decoraretur. Et vere nouum & inauditum martyrium, quod mater passa est in vnigeniti passione in ea parte, quæ est impassibilis, sicut dicit Beatus Hieronymus. Nouum inquam genus martyrij multis de causis.

al. mater. al. mirabilior.

D. Hieronymus.

Primo, cum alij martyres patiantur in corpore, ipsa passa est in corde, vel in anima, iuxta Prophetiam Simeonis Lucæ 2. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius &c.* Sic expone tuam ipsius animam, id est, tui ipsius, vel gladius ipsius tuam animam pertransibit. Non dicit mouebit lucem rationis obnubilando, sed transibit velut rem immobiliter stantem nec resistentem, aut in aliquo vacillantem. Gladius siquidem passionis qui transiuit corpus & membra filij, pertransiuit, id est, perfecte transiuit per compassionem animam genitricis; & tunc *omnis plaga* fuit *tristitia cordis tui* Eccli. 25. Alij enim martyres etsi tormenta sentiebant in corpore, interiori tamen consolatione refrigerabantur in mente: & si eorum corpora pertransibant gladij tormentorum pro Christo, tamen animæ eorum recreabantur in Christo. Filius etiam simul fruebatur & patiebatur; quia fuit in via comprehensor, vnde dicit, *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*. Psalm. 15. Sed anima matris torquebatur in Christo, & totam eius animam vehementia doloris possidebat Beatus Bernardus, Longe enim plusquam martyrem eam non immerito censeamus, in qua passionis sensum excessit compassionis affectus cum eius animam pertransiuit gladius passionis:

B. Bernardus.

anima quippe filij iam non erat ibi; sed anima matris nequibat auelli.

Fuit etiam plusquam martyr, quia duplex pertulit martyrium, dum & mortem filij vidit, & eius exemplo membra supra terram mortificauit; quod genus martyrij, illo nimirum quo membra cæduntur ferro horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. *Item*, sicut non fuit dolor, sicut dolor ille, qui transiuit corpus & membra filij, sicut ipse dicit Threnor. 1. *O vos omnes, qui transitis, &c.* Sic nõ fuit dolor sicut dolor ille, qui matris viscera per compassionẽ pertransiuit. Vnde & in Psalmo 44. notabiliter dicitur, *Circumdata varietate*, videlicet tot dolorum, quot filium suum videbat patientem. Hinc enim videbat caput spinis coronari; hinc genas auelli; hinc vultum conspui; hinc pedes & manus configi; hinc os felle potari; hinc caput exspirantis super humerum inclinari; hinc latus mortui lancea aperiri. Vere ergo circumdata varietate dolorum, vt vere posset dicere cum Susanna, Danielis 13. *Angustiæ mihi sunt vndique*. Et cum Dauid primi Paralipom. 21. *Vndique me angustiæ premunt*. Et tunc sicut canit Ecclesia, circumdabant eam flores rosarum, id est, infinita martyriorum genera, quæ figurantur in rosis, quarum rubor attestatur martyrio. Propter hoc etiam appellatur ipsa *Rosa plantata in Iericho*. Eccli. 24. Iericho interpretatur luna, quæ post solem habet secundam claritatem, & designat beatam virginem, quæ post Christum transcendit omnem creaturam. Rosa vero ruborem habet vehementis intensionis, in quo duo figurantur; summa videlicet amoris perfectio, & martyrium intensissimi doloris: quanto enim diligebat ardentius, tanto vulnerata est profundius. Vnde dicit in Cantico secundum aliam literam quam ponit beatus Gregorius, *Vulnerata charitate ego sum*. Cant. 2. Rosa igitur rubicunda, luna vero candida est; & quia gratus est color roseus in candore, voluit filius, qui candidus est, & rubicundus, matrem sibi per omnia similari, sicut ipse per omnia præterquam in sexu, inquantum homo similabatur ei, & ideo noluit ipsam sine martyrio remanere. Rosa igitur in luna, martyrium mentis in carne virginea, id est, in virgine candida, quę *pulchra* dicitur *vt luna*, Cantic. 6. Sole enim iustitię conuerso in tenebras per mortem corporis; conuersa est hęc luna in sanguinem, per martyrium animæ. Ioelis 2. Item Apocal. 6. *Factus est sol niger sicut saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis*. Vel luna ecclesia, quę Christo moriente conuersa est in sanguinem, quia aspersa sanguine multorum martyrum.

Maria duplex martyrium.

D. Gregorius.

Huius autẽ nouitas martyrij ostenta est Isai. 66. Vnde admirans exclamat, *Antequam parturiret peperit, &c.* Parturire, proprie est ante partum,

tum, & in partu laborare; parere, fœtum proferre. Maria verò antequam parturiret peperit, quia sicut canit Ecclesia, Sine dolore peperit Saluatorem sæculorum: sed longè post parturijt, quia in filij passione sensit dolores puerperæ. Quære titulo de glorioso partu virginis sine tristitia & dolore, in 4 prerogatiua,& infra lib.4.& ibi hoc bene expositum inuenies. *Item* quod non fuerit tam amarum martyrium aliorum sanctorum, manifestissime patet. Non fuit talis filius, non fuit talis mater, nō fuit tāta charitas sicut inter matrem & filium; non fuit tam indigna mors, non fuit dolor tantus: sciebat siquidem mater qualis erat filius, vnde conceptus,& quomodo,& cætera huiusmodi. Et ideo quanto dilexit tenerius, tāto vulnerata est profundius; nihil habens omnino consolationis sicut cęteri Martyres, vt supra dictū est, sed totum habens tribulationis. Nam absorpta erāt ipsius viscera maternis doloribus, vltra, quam homo vel Angelus perpendere possit, non tamen vsq; ad desperationem; fuit enim Dominus patiens, matri suę vmbraculum meridiani, sicut dicitur Eccli. 34 In meridie sol feruet & claret, & sol persecutionis in Christi passione feruit quasi in meridie: quia nulla euidentior vel grauior potuit esse persecutio matris, quam videre mortem Vnigeniti filij sui; qui erat scilicet vnicus matris suę. Fuit ergo tunc beatę virgini sol persecutionis in meridiano, vnde Eccli.43. *In meridiano sol exurit terram* In meridiano enim passionis sol, id est, Christi persecutio exussit terrā, id est, terrenos, scilicet Apostolos, qui terreni erant, quia percusso pastore, dispersæ sunt oues gregis, Zachariæ 13. in sola autem beata virgine stetit ecclesia, nec eam exussit feruor meridiani. Et ideo vere potest dicere filio suscitato, *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo*, fili mi, *consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Psalm.93.& videtur ei dixisse filius, *Resurrexi & adhuc sum tecum.*

Videtur tamen ex verbis ipsius virginis, quod gaudium filij resurgentis, dolori matris compatientis filio, plenarie non respōdebat. Dicit enim mater quasi de his loquens Cantico 4. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.* Myrrham vocat amaritudinem suę compassionis in filij passione; & montem myrrhæ dicit propter acerbitatem,& cumulum, seu vehementiam doloris illius. Thuris fragrantia, Dominicę Resurrectionis gratum odorem demonstrat, cuius odoris consolationem collem thuris vocat; ad quem pro doloris leuamento se ituram pronuntiat. Per hoc autem quot dicit, *montem myrrhæ, & collem thuris*, cum collis sit minor monte, insinuare videtur, quod tunc dolori consolatio non respondit; morientem enim filium, & morientis dolorem plene vidit, non autem plene vidit gloriam resurgentis. Notandum etiam, quod in passione & mater filio, & matri filius, quasi relatiue compatiebantur, vnde dicit Beatus Augustinus loquens ad Christum. Foderis Domine clauis aspere extra, asperius intra ex compassione virginis matris, tecum hæc omnia participantis. Patiente siquidem filio, potuit de matre verissime dici illud Isaiæ 53. vere dolores eius ipsa tulit,& languores eius ipsa portauit, scilicet per compassionem. Ad hoc etiam innuendum, stetit mater iuxta filij crucem. Istud inuenies expositum titulo de charitate Mariæ ad vnigenitum suum. Et nota quod languor dicitur quasi longus angor; numquam enim ex quo filium concepit, fuit nisi in languore. Languit enim timore, à natiuitate filij vsque ad passionem, cum semper vitam filij appeti insidijs cognosceret. Languit dolore toto tempore passionis, donec rediuiuū reciperet. Languit amore post ascensionem quodammodo, desiderio pio fœlicius, sed mirabilius cruciata, quia sedentem in cælo non teneret. Propter hunc tertium languorem dicit ipsa Cantic. 5. *Filiæ Ierusalem*, id est, ô vos virtutes angelicę, *nuntiate dilecto*, id est, filio meo, *quia amore langueo*: Sic enim filius licet sit summi fructus gaudij; tam longi factus est illi causa martyrij, vt charissimam ipsius animam, tot & tam acuti sine cessatione pertransirent gladij.

D. Augustinus.

Lib.4.

Attendendum est igitur & iugiter recolendum, quod tam deuota coadiutrix exstitit ad mūdi redēptionem, vt sicut non fuit dolor sicut dolor ille, quem sustinuit filius pro mundi redēptione: sic non esset dolor sicut dolor ille, quem ipsa pertulit in corde pro eadem causa. Quod ergo mundo attulit filius passione, hoc & mater mundo contulit conuersatione, reos & peccatores recōcilians compassione, acquisita per partum ipsius totius mundi redemptione. Filio etiam ponente animam pro mundi salute, mater etsi non posuit animam pro mundo, exposuit tamen,& quod potuit fecit,& hoc præfiguratum fuerat Genesis 2. vbi dictum est de Christo nouo Adam, quoad statum redemptionis mundi, *Non est bonum hominem esse solum faciamus ei adiutorium, &c.* hanc sentētiam habuisti supra melius notatam libro 1. cap. 5. circa medium, & infra lib 4. titulo de dilectione eius ad vnigenitum, vbi mater stetisse legitur iuxta filij crucem.

Pag.48. e.

Ad hoc etiam martyrium designandum, quasi quodam præsagio nuncupata est Maria quod interpretatur mare amarum. quære supra libro 5. cap. 3. titulo de nomine eius. Habes igitur causam primam, quomodo scilicet gladius filij qui matris animam pertransiuit, ei pro martyrio computatur.

Secundo, quia cum alij martyres passi sint propter fidem, Maria passa est propter charitatem. Vnde dicit in Cãtico, secundum aliam litteram quam ponit Gregorius. *Vulnerata charitate ego sum*, Cantic. 2. Et sicut charitas maior est quam fides, 1. Corinth. 13. *Maior horum est charitas*; Sic Mariæ martyrium quantalibet excellit martyria sanctorum.

D. Grego.

Tertio, quia alij in corpore; Maria in corde, quod plus est. Eccli. 25. *Omnis plaga tristitia cordis*.

Quarto, quia alij diuersis gladijs martyrizati sunt; Maria eodem gladio, quo filius. Vnde, *Tuam ipsius animam, &c.*

Quinto, quia alij diuersis ictibus; mater eodem ictu quo Christus. Vnde dictum est ei. Ioã. 19. *Mulier ecce filius tuus*. In his omnibus præeminet Mariæ martyrium, martyrijs omnium sanctorum.

Vndecima, quod in assumptione exaltata est super omnes ordines Angelorũ, & Sanctarũ animarum. Vnde canitur in sua assumptione, *Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper riuos aquarum*. Aquæ istæ sicut dicit Beatus Bernardus sunt virtutes Angelicæ, & cælestes populi. Aquæ istæ inuitantur ad laudes creatoris in Psalmo 148 Vnde, *Aquæ, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini*. Duo riui, Angeli & animæ sanctæ; vel riui aquarum ordines Angelorum, scilicet Angeli, Archangeli, Principatus, Virtutes, Potestates, Dominationes, Throni, Cherubin & Seraphin. Item debent ordinari & enumerari virtutes cælorum, & ordines Sanctorum, scilicet Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, & omnes huiusmodi iusti. Propter priuilegium enim suæ ascensionis super ordines Sanctorum vniuersos, gloriatur ipsa. Cant. 1. vbi dicit, *Introduxit me Rex in cellaria sua*, pluraliter. Contentus est enim suo cellario, quilibet ordo Sanctorum & Angelorum, id est, sua mansione: Sed Maria speciali priuilegio in omnia est introducta; quæ sicut merita, ita & omnium præmia creditur assecuta: vtpote, cui nec continentia Virginum, nec sobrietas Confessorum, nec patientia Martyrum, nec zelus Apostolorum, nec scientia Prophetarum, nec fides Patriarcharum, nec puritas Angelorum creditur defuisse. Imo etiam sicut meritis, sic & præmijs supergressa est Sanctorum ordines vniuersos. Hieronymus: Quantum in terris adepta est Maria gratiæ præ cæteris, tantum in cælis obtinet gloriæ singularis. Quod si *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominum ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se*, 1. Corinthiorum 2. quod præparauit gignẽti se, & quod certum est, diligenti præ omnibus, quis loquatur? Item Hieronymus: Si in domo Patris multæ mansiones sunt, credimus splendidiorem in sua assumptione matri filium concessisse. Beatus Bernardus. Sicut non fuit in mundo locus honestior virginalis vteri thalamo: quo Maria Dei filium in incarnatione concepit: sic nec locus in cælo illo gloriosior, quo matrem filius in assumptione sublimauit.

S. Bernardus.

D. Hieronymus in sermo de Assumpt. B. Mariæ.

Hierony. ibidem.

S. Bernardus.

Et propter hoc de assumptione matris congrue potest exponi, quod de ascensione filij dicit Psalmista Psalm. 17. *Ascendit super Cherubim & volauit, volauit super pennas ventorum. Ascendit super Cherubim*, quod interpretatur plenitudo scientiæ, quia nulla humana scientia potest attingere quantum ascenderit, vel ad quantam gloriam, Nec dicit super Seraphim, licet verum sit quod super illum ordinem exaltata sit ad dexteram filij. Vnde Psalm. 44. *Astitit regina à dextris tuis, &c.* quia super Seraphim nihil est aliud nisi Hyerothesia, id est, sacer ordo Trinitatis, cui virgo subdita est. Sequitur. *Et volauit*, hoc est velociter ascendit. Vel *volauit*, id est, auolauit ab humano intellectu. *Volauit super pennas ventorum*, & hoc dupliciter; in præsenti super virtutes & merita Sanctarum animarum, in assumptione super præmia Angelorum & Sanctorum. Animæ dicuntur venti. Vnde Iob 28. *Qui fecit ventis pondus*, id est, animabus corpus: & forte propter hoc ponitur bis volauit: Dicitur ergo *Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper riuos aquarum*. Nec tantum super eos, sed in altiorem quendam recessum, desuper eos innuitur ascendisse. Nec determinat quò ascendit, sed vnde: vsque eo enim eam prosequi potuit qui hoc dixit, ex tunc quasi euanuit ex oculis eius; vt quò ascenderet, vel capere non potuerit, vel dicere ei non licuerit. Nam super Angelos exaltatam se testatur cum ait Cantic. 3. *Paululum cum pertransissem eos*, scilicet Angelos, *inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam*: ibi enim dilectum inuenit; vbi positus est thronus matri regis iuxta regem; vbi iam ab eo audit cum gaudio, Maria, ecce filius tuus, quasi diceret. ecce, quem genuisti, quem in tanta vides fulgentem maiestate. Nam aliquando ab eodem audiuit in statu longe alio sibi dici: *Mulier ecce filius tuus*. Ioan. 19. Quis enim esset ibi gaudij locus, vbi non tantùm dissimilabatur mater, cum ei supponebatur alienus; & proprius filius tollebatur, imo dissimilabatur? Et nota cum non Maria, sed mulier vocabatur. Sed hæc prima iam abierunt: ideo in sua assumptione cum multo feruore restituta est ei, & præsentia filij, & notitia, & affectus; & dicitur ei Maria, Ecce filius tuus.

Si autem quæratur, vtrum maiorem gloriam habuerit Maria in sua assumptione, quando caro eius tota sole amicta est, sicut dicitur Apocalypsis 12. an in conceptione filij & in prægnatione sua, quando ipsa carne sua totum solem

solem iustitiæ complectebatur: Vnde Ieremias cap. 31. *Mulier circumdabit virum?* fateor me ignorare, mihi tamen videtur, salua maiorum sententia, gloriosius esse suscipere regẽ hospitem, quam hospitari apud regem; illa tamen gloria occultior fuit, quando regem suscepit, & omnis gloria filiæ regis fuit ab intus: ista manifestior, quando à rege cum regia magnificentia suscepta est: illa secretior, ista solennior.

Duodecima Mariæ prærogatiua attenditur in corona gloriæ ineffabilis: qua coronata est in cęlis in sua assumptione, quando verus Assuerus, qui interpretatur beatus siue beatitudo, & signat Christum, dixit Esther reginæ, quæ interpretatur eleuata in populis & signat Mariam, quæ exaltata est etiã super choros Angelorũ, & omniũ beatorũ ad cęlestia regna; dixit, inquam ei sicut legitur Esther 15. *Accede huc & tange sceptrum*; accede huc & tene sceptrum; accipe regiam dignitatem, esto Domina cæli & terræ; esto regina & imperatrix Angelorum & hominum; sede à dextris meis, in gloria, quę semper astitisti à dextris meis seruiens pro ęternis, in vestitu deaurato, id est, corpore immaculato. Iustissimum enim erat, cum Christus verbũ patris factus esset caro de carne eius, & os de ossibus eius, vt vbi esset filius, ibi esset mater eius.

Item de coronatione Marię dicit ei filius Cãtic. 4. *Tota pulchra es amica mea, &c.* Hoc totum habes expositum titulo de pulchritudine Marię. Ergo veni coronaberis multiplici victoria, quia videlicet triumphasti de capite Amana, de vertice Sanyr, & Hermon, id est, de malitia diaboli, quæ signatur per caput Amana, de mundana sapientia, quæ per verticem Sanyr, de perfidia hæretica, quæ per verticem Hermon. Amana siquidẽ dicitur Deus vigiliarum, & designat omnium dæmonum collegium, qui dente tentationis hominem rodunt, & semper ad eius inuersionem vigilant, sicut dicit Iob 30. *Nocte os meum perforatur doloribus.* Ac si dicat: *Nocte*, dum videlicet mihi non prouideo, *os meum*, id est, robur virtutis meæ, *perforatur doloribus*, id est, tentationibus, quæ sunt causę dolorum. Et subdit. *Qui me comedunt*, scilicet tentatores, *non dormiunt*, sed *in multitudine eorum consumitur vestimentum meum*, bonæ scilicet conuersationis ornamentum. Huic concordat Petrus, 1. Petr. 5. dicens: *Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tãquam Leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Huius autem collegij, quod per Amana designatur, caput est ille princeps dęmonum, cuius caput beata Virgo contriuit. Sanyr interpretatur auis nocturna, quę de nocte volat & videt, & cæcatur ad solem; hi sunt philosophi & sapientes huius mundi, qui ad lucem diuinæ sapientiæ cæci sunt; ad sapientiam vero huius mundi, & ad malitiam subtiliter vident, de quibus dicit Ieremias cap. 4. *Filij insipientes, & vecordes sunt, Sapientes sunt, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.* De his triumphat beata virgo, & pro hac victoria coronatur; quia peperit sapiẽtiam, per quam sapientia huius mundi stultitia comprobatur. Ipsa quoque coronatur de vertice Hermon, id est, de capitaneis hæreticorum; quia ipsa vniuersas hęreses interemit in vniuerso mundo. Hermon interpretatur anathema, vel separatus: hi sunt hæretici, de quibus sub nomine Ephraim dicit Oseæ cap. 4. ad Iudam, id est, ad viros fideles & catholicos *Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum: separatum est conuiuium eorum*, Ac si dicat: hæretica perfidia participat cum idololatria. Tu ergo vir catholice dimitte eum, ne communices cum hæreticis. Separatum est enim cõuiuium eorum, nam anathematizata est hęreticorum doctrina, perfidia, & falsa religio. *Coronatur* quoque *de cubilibus leonum, & pardorum montibus.* Signant autem cubilia torporem & mollitiem luxurię. Per leones intelligũntur superbi, iracundi, potentes huius sęculi: quos tamen velut leones sic emollit luxuria, vt in cubilibus libidinum suarum torpeant ac marescant: vnde de muliere meretrice dicitur in Prouerbijs cap. 7. *Multos vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea.* Pardus est diuersicolor; & quibusdam notis distinctus siue maculis illos designat, qui bonis operibus mala commiscent, quos pro colore diuerso Dominus arguit per Ieremiam dicens cap. 12. *Nũquid auis discolor hæreditas mea mihi?* tales cum deberent humiliari ex opere malo, per quod bonum opus inficitur: ex ipso tamen opere bono in superbiam extolluntur; quæ superbia per montes exprimitur, cum dicitur *de montibus pardorum* Et quoniam tam his per beatam virginem subuenitur, quam illis qui per leones signantur: ideo ipsa de cubilibus leonũ, & de montibus pardorum dicitur coronari. Et nota quod Apocalypsis 12. dicitur Maria coronari de stellis; hic promittit ei filius, quod coronabitur de feris, vel montibus. Et quid est hoc, nisi quod feræ per gratiam & orationes Mariæ fiunt stellæ, vt cõueniant capiti tantę reginæ? vt de stellis ei corona videatur exhibita, quę de feris fuerat promissa. & hæc est mutatio dexterę excelsi. *De capite Amana*, id est, non solum de his, qui inueniuntur in peccato cum cęteris, sed qui præ cęteris peccatores existunt. Sæpe enim vbi superabundauit peccatum, per eam superabundat gratia; & ita de nobis peccatoribus nouam coronam sibi pręparat in cælis. Sanyr, quod sonat auis nocturna vel fœtor, signat luxuriosos; quia *oculus adulteri obseruat caliginem.* Iob 24. & de nocte volat luxuriosus ad cadauer meretricis, amans tenebras, & odiens lucem; & tales fœtent Deo & hominibus. Vnde Isa. 34.

Lib. 5.

De cadaueribus eorum ascendet fœtor. Amana interpretatur inquietum vel turbulentum; hi sunt impatientes & inquieti. Hermon anathematizatio, hi sunt sacrilegi excommunicati: tamen si pænituerint possunt per eam reconciliari. Horum caput & vertex, qui in huiusmodi sceleribus alios excellunt. Cubilia leonum hi, quibus placet superbia & crudelitas; qui cædibus inhiant & rapinis. Montes pardorum magni hæreticorum & hypocritarum doctores. Vbi nos habemus Sanyr habēt quidam libri Seyr, quod interpretatur pilosus, & signat carnis appetitū. Sicut ergo ex lapidibus suscitantur filij Abrahæ; sic ex bestijs creantur stellæ. Quod ergo promittitur ei ex impijs, soluitur ex iustificatis. Sic & Dauid coronatur de corona regis Rabbath. 2. Regum 12. & primo Paral 20. & Machabęus pugnat in gladio Apollonij, primi Machabæorum 3.

Item ratione victoriæ & pugnę, qua dimicat incessanter contra aduersarios nostros, dicitur ipsa *terribilis*, scilicet ipsis malignis spiritibus, *vt castrorum acies ordinata*: ipsam enim tanquam reginam sequuntur omnes sanctorum acies, ordinatæ secundum status suos; secundum proprias dignitates & merita, vt sub ipsa, & cum ipsa, pro nobis contra diabolum militent precibus & patrocinijs. Vnde Cantic. 7. *Quid videbis in Sunamite nisi choros castrorum?* Quære quare Maria Sunamitis, titulo de appellationibus suis, in ipsa enim videmus choros castrorum ei adhærētes, id est, beatas sanctorum acies. Vnde de ipsa Eccli. 43 *Vas castrorum in excelsis.*

Lib. 6.

Item iustissimum erat, vt quia mater filium coronauerat in exilio, ab eodem coronaretur in regno: de qua scilicet coronatione dicitur Cantico 3. *Egredimini filiæ Sion, & videte regem, &c.*

De veris ad erronea. Hoc egredimur a Deo per superbiam. hic est hęreticorum. Vnde Cant. 1. *Si ignoras te, &c.*

Triplex egressus malus.

De permanentibus ad caduca Hoc à proximo per auaritiam. Hic auarorum; hoc Iudas, Ioan. 13.

De honestis ad turpia. Hoc homo à se ipso per luxuriam; hic est voluptuosorum.

Triplex egressus bonus.

De carne ad spiritum, per contritionem hic est dolor & labor; hoc deducimur de virtute in virtutem; hæc est triplex dieta Exodi 5.

De natura ad ea, quæ super naturam, per diuinæ legis contemplationem. Hic decor & sapor; hoc de mansione in mansionem.

De mundo ad cælum, per corporis & animæ dissolutionem, vel contemplationem, hic gloria & honor; hoc de labore ad requiem.

Filiæ Sion. Hic sermo dirigitur ad omnes clericos, principaliter ad Theologos, maximè ad religiosos, qui dicuntur *Filiæ*, propter amoris priuilegium, & contemplationis fastigium, *Filiæ* non propter sexum, sed propter prolis fœcunditatem; non filij, quod nomen sonat in virtutem. *Egredimini* de tenebris ignorantiæ, de carnalium oculorum consuetudine. *Et videte Regem Salomonem*, id est, Christum verum pacificum, *in diademate quo coronauit eum mater sua*, beata Virgo. Aliæ siquidem matres vinculo originalis seruitutis filios suos alligant; ista autem magno decore originalis puritatis & innocentiæ, istum filium coronauit, id est, coronatum concepit & peperit. Vel mater eius gratia illum enim, vt ait Augustinus, non mater concupiscentia, sed gratia generauit. Diadema quo eum mater ista coronauit, ex auro nobilissimæ sapientiæ, & gemmis virtutum pretiosissimis, quibus nullę aliæ comparandę, caput eius, id est, mentem decore admirabili, instar coronæ seu diadematis circumcinxit. Vel aurum diuinitas; argentum candida & pura humanitas; argentum scilicet igne Spiritus sancti multipliciter examinatum. Lapides pretiosi virtutum vniuersitas. Vel diadema ex auro purissimo, caro Christi per Spiritum sanctum fabricata, ex auro substantię virginalis; lapides pretiosi virtutes creatæ. Vel per aurum mixtum argento, diuina sapientia quę se immiscuit argento, id est, sibi aptauit corpus de substantia virginis, quę fuit argentum igne Spiritus sancti multipliciter examinatum. Et sic facta est corona de electro. Ideo Christus comparatur electro propter aurum diuinitatis scilicet, & argentum candidę humanitatis, Ezechielis 1. Nam fulgor diuinitatis candore humanitatis quodammodo expalluit: non vtique diminutione aut lęsione, sed nostræ cognitionis contemperatione. Et nota quod humanitas saluatoris congrue dicitur diadema, quasi duo demens, scilicet principium & finem, id est, originale, quod est principium omnis mali: & pœnam æternam, quę est finis ad quem tendit omne mortale peccatum. Vnde Apostolus ad Romanos 6. *Finis illorum*, id est, peccatorum, *mors est*, æterna scilicet. Ad Romanos 5. *Sicut per inobedientiam, &c.*

D. August.

Ratione huius coronationis dicit Salomon de Maria, Prouerbio. 12. *Mulier diligens corona est viro suo.* Et ipse Christus Isaiæ 61. secundum aliam litteram, vbi nos habemus; *Quasi sponsum decoratum corona.* Alligauit mihi mitram, &c. Caput mitratum, verbum incarnatum. Vel mater hęc Synagoga, quę ipsum diademate spineo coronauit Ioannis 19. Vel mater hæc tota Ecclesia Sanctorum, de qua Apocalypsis 12. *Mulier in vtero habens*, quæ nunc eum quasi coronat de iustis, sed in iudicio coronabit gloria & honore. Quod autem sequitur, *In die desponsationis suæ*, quatuor his lectionibus conuenienter adaptatur. *Dies* enim desponsationis eius, est dies conceptionis, siue natiuitatis eius secundum carnem; in vtero enim virginali nupsit ei

humana

humana natura, sicut dixit Augustinus. Vnde dictum est in Psalmo 18. *Et ipse tanquam sponsus processit de thalamo suo*. Potest etiam intelligi dies desponsationis beatæ virginis, & hoc vult glosula quædam ibi, *Cum esset desponsata, &c.* quando Angelo nunciante concepit: vel quia illam sibi tunc spiritualiter desponsauit, cum illi tanta se gratia sociauit, vt de carne eius sacratissimam sibi carnem assumeret. Illa etiam dies lætitiæ cordis eius fuit, id est, tam ipsius sponsi, quam ipsius beatæ virginis. Quis enim dubitet de tam dilecta humana natura; tam desideratâ salute, ipsi sponso secundum hominem, ex ipsa eius vnionis copula, in qua erat certissima eiusdem salutis securitas, ex isto suauissimo osculo inenarrabilem lætitiam euenisse. Quis autem dignè exprimere verbis sufficiat ipsius sacratissimæ virginis gaudium, quæ matrem Dei se factam ipso die & nouit & sensit; quæ nostræ redemptionis thesaurum, Angelorum gloriam, & totius humani generis singulare gaudium, &, vt vno verbo omnia concludamus, Deum & Dei filium in vtero se habere cognouit? *Vel* dies desponsationis dies passionis, quando Ecclesiæ & Synagogę sponsus sanguinum factus est, Exodi 4. Factus est enim ecclesiæ sponsus sanguinum, dum aspersus est sanguis eius super filios ecclesiæ, & super propria vestimenta carnis suę, scilicet pro redemptione filiorũ eius, vnde & dicitur pellicanus. Ipsi etiã synagogę factus est spõsus sanguinum i. sanguinis & sanguinis, scilicet propter stragem de eis factam per Titum & Vespasianum, quoad stragem corporum, & quoad stragem animarum per culpam & pęnam ęternam, quæ est duplex mors. Et est passio desponsatio, quia pacti coniugalis firmatio: tunc enim testamentum eius confirmatum est in morte eius ad Hebręos 9.

Fuit etiam hæc dies lętitiæ cordis synagogæ, quia de morte eius insanissimè lætata est. Fuit ipsi sponso dies lætitiæ de hoste triumphato; de nobilissima præda generis humani erepta de manu hostili, de dilectissima sponsa, scilicet ecclesia sibi confirmata. Vnde dicit Lucæ 12. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor?* desiderio scilicet; ideo debebat perfici in gaudio. Gaudium enim nihil est aliud, quam desiderati obtentio. Et inuitantur filiæ istæ eum videre in crucis ludibrio, & diademate spineo, vt admirentur eius humilitatem, patientiam, charitatem: & abhorreant peccata, pro quibus occidendis occisus est; & erubescant tantę gratiæ se ingratas; & quod non calefiunt tanto amoris incendio, nec assecurantur per tantum pignus, de obtinendo quod promissum est. *Item* dies desponsationis dies iudicij, quando filia vel mater ecclesia ipsum coronabit omnibus electis, & tunc erit ipsa ecclesia diadema regni in manu Dei sui. Isaię 62. & tunc erit dies lætitię & sponso, & sponsæ, & glorificationis charissimorum suorum. Beatus Bernardus sic exponit. Egredimini filiæ Sion, animæ sæculares, debiles & delicatę, nihil fortitudinis aut virilitatis habentes; & ideo filię, non filij. Egredimini de sensu carnis ad intellectum mentis, & videte regem Salomonem, non dicit regem Ecclesiasten, vel regem Ididam. Hæc tria nomina habet ille rex, qui signat Christum, qui fuit Salomon, id est, pacificus, in exilio; sed ecclesiastes, id est, concionator erit in iudicio; Idida, id est, dilectus Domini erit in regno, vbique rex. In exilio rector motuum: in iudicio discretor meritorum; in regno distributor præmiorum. In exilio mansuetus; in iudicio iustus; in regno gloriosus. In exilio amabilis, in iudicio terribilis, in regno admirabilis. Egredimini igitur, vt videatis regem Salomonem in exilio, vt secure videre possitis in iudicio, & tandem Ididam in regno. Videte autem eum in diademate, id est, in corona misericordiæ, quo coronauit eum mater, scilicet Maria, quia cum corona misericordiæ natus est ex ea. vnde dicit Iob 31. *Ab infantia creuit mecum misericordia* &c. Et propter hanc coronam est ipse amabilis. In iudicio coronabitur corona iustitiæ, & tunc terribilis. Tandem in regno corona glorię; & tunc admirabilis. Videte ergo eum in corona misericordiæ, imitando; vt postea videatis eum in corona iustitię, non timendo; tandem in corona gloriæ, cum eo perenniter gloriando.

Marginalia: August. — Sermone 1. de Epiphania.

INCIPIT

INCIPIT LIBER QVARTVS DE VIRTVTIBVS MARIÆ.

DESCRIPTVRI cum diligentiâ incomparabiles virtutes virginis gloriosæ, primò confugimus ad eius gratiam exorantes suppliciter, vt piè nobis infundat de sua plenitudine copiosâ. *In manu enim illius & nos, & sermones nostri: Sapientiæ 7.* Vnde quoties de ea loqui desideramus, clamandum est ad eam, Domina, Domina, aperi nobis, & para pauperi in tua dulcedine copiosa.

De Humilitate Mariæ.

Primo igitur videndum est de humilitate ipsius, quę inter vniuersas, & singulas virtutes ipsius, obtinere meruit principatum: quia custos erat, & quasi magistra cæterarum virtutum.

D. Hieronymus in homil. de Assumptione Mariæ.

Hieronymus in illa homilia: Cogitis me, ô Paula, circa finem homiliæ. Quid nobilius matre Domini? Quid splendidius eâ, quam splendor elegit gloriæ sempiternę? Quid castius eâ, quæ corpus Christi sine contagione generauit? & tamen ipsa solam in se humilitatem respexisse Dominum profitetur. quæ videlicet humilitas custos est cęterarum virtutum: collocauerat enim in tuto stationis portu sublimia meritorum suorum exercitia, & ideo diuinitus illustratur. Vnde Isaiæ 66. *Ad quem respiciam, nisi ad humilem, & quietum, & trementem sermones meos?* Fecit enim ei, quod promiserat; & respexit humilitatem Ancillæ suæ. Vnde & beatam eam dicunt omnes generationes. Siquidem de humilitate rexit in terris, ipse magister & Dominus Angelorum dicens Matth. 11. *Discite à me quia mitis, & humilis sum corde &c.* & hanc eius lectionem retinuit præ cæteris beatissima virgo: licet & cætera omnia verba filij, Angelorum, & ipsius Simeonis conseruaret in corde suo: Lucæ 2. Non ergo beata Maria, sicut dicit ibidem Hyeronymus, à filio suo didicit cęlos fabricare, non Angelos creare, non miracula deitatis insignia operari; sed tantum humiliari: cęteraque

Idem ibidem.

A documenta virtutum intra custodiam humilitatis aggregare.

Sed iam videamus intelligentiam horum duorum versuum: quod, concepto Saluatore, de exuberante gratiæ plenitudine inter cæteros sui cantici versus cum ineffabili gaudio eructauit. *Respexit Dominus humilitatem Ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.* B *Respexit*, inquit; Quia vero de respectu gratiæ hic agitur, considerandum est diligenter qualiter per gratiam respiciat hominem Deus. Nam ipsum vocabulum respectus, quamdam expressionem notat: vt plus aliquid videatur esse respicere, quam videre; quasi enim respicere est, prius abiectos & derelictos visitare. Nam quasi auerti ab homine tunc Deus dicitur, cum per districtionem iudicij, gratiæ suę dona subC trahit; cum verò placatus per misericordiam, subtracta restituit, rursum per respectum gratiæ ad eum se conuertit. Bene ergo Maria, Dominum solam humilitatem in se respexisse testatur; quia diuinitatis propitiationem, quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit; in Maria per humilitatem recuperauit. Nam quia in ea Verbum patris carnis substantiam, quam sibi vniret, assumpsit; quasi D ad eam, quam prius abiecerat, naturam sublimandam per misericordiam respexit. Respexit Deus humilitatem Marię, cui per humilitatis meritum dedit, vt filium suum in carne conciperet: & de sua carne verum Deum & hominem, omnium hominum, quantum in ipso est, saluatorem generaret. Cuius humilitatis virtutem mox determinans subiungit, *Ancillæ suæ.* Nam quia se humiliter, quod erat ancillam coE gnouit; ideo, quod non erat, sublimiter esse matrem promeruit. Exinaniuit enim se exemplo filij sui, formam Ancillæ accipiens, propter quod & Deus exaltauit eam, & donauit illi nomen, quod

Deus per gratiam quomodo nos respicere dicatur.

men, quod est super omne nomen, post nomen filij sui; vt in nomine ipsius omne genu flectatur, cęlestium, terrestium & infernorum; excepto genu filij sui, qui tamen subditus fuit illi, & Ioseph propter eam: Luc. secundo: & coram ea, vt creditur, multoties genu flexit filius coram matre.

Respexit igitur *humilitatẽ Ancillæ suæ*: non dicit, quod respexerit virginitatẽ suã, sed humilitatẽ ex ea enim parte plus eã diligebat, & vbi amor, ibi oculus. Vlterius *respexit*, id est, approbauit sicut glossat August. ideo ipsa potuit dicere Deo multo verius, quam Dauid, illud Psalmi 30. *Quoniam respexisti humilitatem meã, saluasti de necessitatibus animam meam.* Auerterat enim faciem suam Dominus ab omni muliere, propter peccatum Euæ; sed percepto odore nardi humilitatis beatæ virginis, & fumo virgulę, de quibus infra dicemus, *respexit*, id est, retro se aspexit quasi post tergum, *humilitatem ancillæ suæ*: & sic conuertit se ad viam portæ sanctuarij exterioris, Ezech. 44. Porta Maria; via portæ, humilitas Marię. Et ad hæc humilitas via est, qua ad matris, & filij gratiam peruenitur. Item humilitas dicitur, quasi humi latens: latebat enim humilitas in corde virginis, sed interim, ipsa etiam ignorante, ascendebat humilitatis eius meritum, sicut virgula fumi, vsque ad sedentem in throno Dominum maiestatis. Et ipsa eius humilitas, quæ sola capax est gratiæ, & sola meretur impleri, fuit quasi quoddã vas capacissimũ, in quo, & sibi, & nobis recepit gratiam abundanter, vt de plenitudine gratię eius, omnes reciperemus gratiam pro gratia Ioan 1. Ideo etiam in persona eius dicit Esther Assuero cap. 15. *Facies tua*, id est, respectus tuus, quo respexisti humilitatem ancillę tuæ, *plena est gratiarum*. Considerauit enim Dominus, respiciens humilitatem ancillæ suę, vasis illius capacitatem, & secundum ipsam capacitatem infudit ei gratiam. Hęc est consuetudo Domini. Vnde dicit Matth. 25. *Vnicuique* tradidit Dominus talenta sua *secundum virtutem propriam.* Hęc propria virtus propriè est humilitas: & quia tantum se humiliauit illa, quę tanta erat; & filius Dei, amore ipsius, tantum humiliauit se, & eo momento quo dixit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c.* inclinauit cælos, & dirupit: Isaiæ 64. & descendit in eam. Quia etiam tantũ ascendit Mariæ humilitas ad Deum, tantum se humiliauit diuina sublimitas ad Mariam.

D. August.

Item Prouerb. 31. dicitur de forti muliere, quę propriè est Maria. *Gustauit & vidit, quia bona est negotiatio eius*. In negotiatione datur vnum, & accipitur aliud sicut dicit August. Beata siquidem virgo exposuit Deo humilitatem suam dicens: *Ecce ancilla*: cuius pretiositatem attendens Dominus, concupiuit eam, & dedit ei se pro humilitate. Et sicut gallicè dicitur quod mercatum est inuentio, ita factum est hic. Vnde *Inuenisti gratiam apud Deum.* Lucæ 1. præcipuus enim decor beatę virginis eius fuit humilitas, de qua propriè dictum est, *concupiscet rex decorem tuum*. Psalm. 44.

D. August.

Respexit humilitatem ancillæ suæ. per hoc dictum *ancillæ suæ* commendatur humilitas Marię. Duo autem sunt humilitas & humiliatio: & vtrumque excellenter reperire est in Maria. Humilitas est intus, in virtute mentis. Humiliatio foris in abiectione humanę opinionis. Habetur autem quandoque humilitas sine humiliatione, quando videlicet aliquis iustus, licet coram hominibus despicabilis non appareat, intus tamẽ humilitatis meritum coram Deo inuiolatum conseruat; quãdo mundus ei crucifixus est, ipse tamen mundo crucifixus non est: quia gloriam humanã, quam foris non quęsitã accipit, intus per virtutem humilitatis oblatam contemnit. Humilitatem verò cum humiliatione habet, qui & coram Deo humilis est, & coram hominibus despicabilis; isti mundus crucifixus est, & iste mundo, quia per humilitatem mundum cõtemnit, & per humiliationem à mundo contemnitur. Non potest autem haberi humiliatio sine humilitate. Maria ergo, quę apud Deum humilis erat, & apud homines propter Deum abiecta, in vtroque à Deo se respectam testatur: Quia & eius humilitas apud Deum acceptabilis facta est, & eius humiliatio apud homines in gloriam commutata. Vnde subdit, *Ecce enim ex hoc beatã me dicent omnes generationes*: vsq; ad illud namque tempus, apud homines opprobrium sterilitatis portauerat: Quia integritatem virginitatis thoro maritali pręponebat. Sed vnde in priori generatione carnali, quasi maledictionis sentẽtiam sustinuit; inde nunc ab omni generatione merita benedictione collaudatur: cui soli hoc inter fœminas omnes concessum est, vt & fructum fœcunditatis haberet, & integritatem virginitatis non amitteret. Respexit ergo Deus humilitatem eius, & abstulit humiliationem, & ideo inquit: *Ex hoc beatam me dicent omnes generationes*.

Humilitas & Humiliatio quo differant.

Priuilegiũ Mariæ.

Item *respexit humilitatem ancillæ suæ.* Nomen *ancillæ*, nomen seruile est, & est quadruplex seruitus. *Prima conditionis*, quia omnia debent seruire creatori suo, sicut opus factori suo, & eius dispositionibus obtemperare, & sequi instituta; vt sicut ab ipso facta sunt, ita non nisi sub ipso, & secundum ipsum incedant. *Secunda necessitatis*, quia Deo seruire dicuntur malæ volũtates, quæ cum eius iussionibus nituntur contraire, per ineffabilem tamen eius dispositionẽ arctantur, vt nihil sine ipsius nutu ad effectum perducere queant. Vnde dicit auctoritas. Ei militat omne quod obstat. Seruiunt ergo nolentes eius dispositioni, qui volentes subiecti non sunt eius pręceptio-

Quadruplex seruitus.

præceptioni. *Tertia timoris*, quando diuina præcepta non ex dilectione implemus, sed ex formidine. *Quarta dilectionis*, quando voluntariè iussionibus illius obtemperamus, quia ipsum, qui iubet, diligimus: nec aliud in nostra seruitute, extra ipsum, commodum quærimus, quàm vt secundum ipsum ambulantes, ad ipsum peruenire valeamus. Hoc enim est propter ipsum facere, quod ipse iubet: propter ipsum adipiscendum facere quod iubet.

Ex his quatuor seruitutibus videtur illa commendari in hoc loco, quę est secundum debitum conditionis. Hanc enim primi parentes in paradiso exhibere conditori noluerūt, quoniam in superbiam elati, despexerunt esse sub illo, à quo conditi fuerant; & voluerunt peruersè esse cum illo in maiestate consimiles, qui non erant in natura æquales. Conuenienter ergo gratia culpæ respondet. Eua per superbiam creaturam se esse, & opus Dei non considerans, Deo pacificari voluit; Maria autem suo factori humiliter se subdens, ancillam se nominauit: & idcirco illa abiecta est, & illa electa. Superbam despexit, & humilem respexit. & quod superba perdidit, humilis recepit. Ideo ait, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, respexit humilitatem; respexit humiliationem; humilitatem respexit, humilem remunerans; humiliationem respexit, humiliatam exaltans. Hoc habuisti supra distinctum.

Sequitur. *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, quæ amissam beatitudinem, per fructum vteri mei recuperabunt; qua per fructum ligni vetiti priuatæ sunt. *Omnes beatam me dicent*, vt parum iam sit in preterita generatione sustinuisse sterilitatis opprobrium, quę ab omni generatione futura, pro fructu fœcunditatis meę vocabor beata. *Ex hoc*, inquit, ac si diceret ipsi Elizabeth, cum qua, & coram qua loquebatur; Ex quo per os tuū sua magnalia, quæ in me operatus est Dominus, aperuit; ex hoc eadem, in omnes generationes manifestando, magnificabit. *Omnes generationes*. Omnes, inquit, quæ sunt generationes cęli, & generationes terræ. Vnde Apostolus ad Ephesios 3. *Ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur*. Et merito beatam eam dicunt omnes generationes; quæ omnibus generationibus vitam & gloriam genuit, in qua Angeli gloriam, iusti gratiam, peccatores veniā inueniunt in æternum. Merito in eam respiciūt oculi totius creaturę, quia in ea, & per eam, & de ea, benigna manus omnipotentis quidquid creauerat, recreauit. Item, *Omnes generationes*, generationes enim cæli, id est, Angeli, beatam eā dicunt, quia per eam sunt redintegrati; generationes terræ, quę eam præcesserunt, scilicet Patriarchę & Prophetę, beatam eam dicunt, quia per eam sunt ab inferno extracti; generationes terrę, scilicet Apostoli & sancti, qui cum ea corporaliter conuersati sunt, beatam eam dicunt, quia per partum eius sunt redempti; generationes etiam quæ sequūtur, vt nos sumus, beatam eam dicunt, quia per eam redempti sunt & gratia illustrati.

Aliter beatam eam dicunt omnes generationes, id est, tres generationes quę perierant. *Prima*, sine patre & matre, vt in Adamo: *Secunda*, de patre sine matre, vt in Eua; *Tertia*, de patre & matre, vt in Noë, Abraham, & cęteris omnibus. *Quarta*, autem generatio de matre sine patre, quæ fuit in Christo, liberauit tres prædictas; in cuius rei figura dictum est Abrahæ de semine suo Genesis 15. *Quarta generatione reuertetur huc*, scilicet ad terram promissionis de Ægyptiaca seruitute. Aliter. *Omnes generationes*. appellat tres generationis, scilicet *Cordis, Oris*, & *Operis*. quæ debent Mariam incessanter beatam dicere & prædicare: vt ei dicatur, *Generatio & generatio laudabit opera tuā*, id est, omnis generatio, *& potentiam tuam pronuntiabunt. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, &c.* Psalm 144. Item *generationes cordis* sunt Fides, Spes, Charitas, humilitas, timor, reuerentia, cogitatio, desiderium, exultatio, pietas, misericordia, commemoratio, intentio, suspirium, dilectio & huiusmodi; quibus omnibus debemus beatificare Mariam, vt supra ostensum est. *Generationes oris* sunt laudatio, honorificatio siue honorificentia, prædicatio, confessio, magnificatio, benedictio, cantatio, oratio, gratiarum actio, salutatio, & huiusmodi, quibus omnibus debemus beatificare Mariam, vt supra assignatum est. *Generationes operis* sunt. Munditia, manuum erogatio, puta eleuatio, bona operatio, & cętera exercitia de quibus supra assignatum est. Generationes ergo *cordis*, respiciunt ad Marię dilectionem; generationes *oris*, ad eius venerationem; generationes *operis*, ad eius imitationem, & bonam operationem, ad gloriam nominis eius. Ideo dicitur in Psalm. 102. *Omnia quæ intra me sunt benedicant nomen sanctum eius*. Beata igitur Maria, & beata eius humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cælos innouauit, mundum purificauit, paradisum aperuit, & hominum animas ab inferis liberauit. O verè, inquam, gloriosa Marię humilitas, quę porta paradisi efficitur, scala cęli construitur. Facta est certe humilitas Marię scala cælestis, per quam Deus descēdit ad terras, sicut dicit Augustinus.

Sequitur explanatio secundi versus, *Quia fecit mihi magna qui potens est*. Magnū enim fuit Marię, vt Dei patris verbum carne sua indutum vtero gestaret. Magnum fuit, vt dum se ancillā cōfessa est, sui plasmatoris mater fieret: Sed hæc omnia si magna sunt, impossibilia tamen non sunt ei, à quo facta sunt, quia *potens est*. Hæc scilicet *magna*, vt creatura ederet creatorem, famula generaret

Lib. 1. pag. 112. deinceps.

Ibidem.

Ibidem.

D August.

neraret Dominum; per eam Deus redimeret mundum;& ad vitam mortuos reuocaret. Beatus Hildefonsus. hæc *magna* sunt, vt per hanc virginem Deus fieret homo; fieret verbum caro; filius Dei factor omnium, fieret filius illius matris, quam ipse formauerat; essetque dominator nascendo, subditus ancillæ, quam ipse ediderat: sicque haberet in subdito ancilla Dominum, ancillam Dominus in prælato. multa de huiusmodi inuenies in nono præuilegio Mariæ: *fecit*, inquit, *mihi magna qui potens est*, & singulariter *magna*, quia singulariter potens; & non dixit hoc vel hoc potest, sed potens est, inquit, vt omnipotentem intelligas, qui absolute potens dicitur, quia omnia potest. Potentem ergo Maria confessa est Dominum, nec amplius dixit, quia credi potest eius potentia quia est, sed qualis sit, & quanta, comprehendi omnino non potest; idcirco solum confessa est potentiam, discutere non præsumpsit; quia sciri non potest quanta est, de qua verissimè scitur; quia immensa est. Summè enim potens est, quia potest omne, quod possibile est; nec ideo minus potest, quia impossibilia non potest; quia impossibilia posse, non est posse, sed non posse. Siquidem de potentia, potest omnia Deus; sed de iustitia solummodo potest ea, quæ iusta sunt. vnde super illud Matthæi 26. *Pater si fieri potest, transeat a me calix iste.* dicit Origenes Quantum ad iustitiam eius, qui non solum potens est, sed etiam iustus, non sunt possibilia, nisi ea quæ iusta sunt. Ideo de Christo dicit quidam eleganter; Quia licet possit omnia non potest posse vitia; hoc solum soli deficit. Sed talis impotentia, si debent dici talia, potentiorem efficit. Propter hoc inquit Maria, *Quia fecit mihi magna qui potens est*. Non ait per me, nec in me fecit magna: sed *mihi*, inquit, *fecit magna*. Quod enim in ea ad omnium salutem facta sunt, hoc priuilegio electionis ad eius gloriam singulariter est ordinatum. Et ideo dixit *magna*, nec addidit qualia; quia cum omnia opera Dei humani sensus capacitatem exuperent, præcipuè sacramentum redemptionis, & incarnationis verbi mysterium, super omnia ineffabile esse constat. nihil enim vnquam magis mirum factum est, quam vt Deus homo fieret, & natura incomprehensibilis, corporis substātiam ita sibi vniret; vt nec minus in ea esset, quā in se erat immensa nec minor in se existeret, quia in illa fuerat tota. Hæc ergo sunt magna & ineffabiliter magna, quæ in Maria facta sunt ad omnium salutem, & Mariæ facta sunt ad gloriam singularem. Idcirco ait, *quia fecit mihi magna qui potens est*. Sequitur, *& sanctum nomen eius*. Sanctum est in se, & in nobis sanctificatur nomen eius, dum nos sanctificamur in nomine eius. Quid est nomen eius? fama eius; nomē eius, cognitio eius; fides eius, nomē eius.

B. Ildefonsus.

Origenes.

Hoc nomē cum sanctis sanctum est, quia glorificatur à sanctis & benedicitur, à peruersis blasphematur; sicut dicit Apostol. ad Rom. 2. ergo quia magna fecit ei, sanctificatum est nomen eius; quia dum verbum in carne mirabiliter nascitur, gloria Dei per verbum in hominibus declaratur, vnde dicit Ioannes decimo septimo. *Ego te glorificaui super terram* &c. Et ideo *fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius*. *Fecit* etiam Dominus Mariæ *magna* in terris, exaltans eam super omnes homines; *magna* in cælis, exaltans eam super omnes Angelos; magna in inferis, subijciens ei vniuersas potestates tenebrarum. Item Beda. cum dicit Maria, *fecit Dominus mihi magna*, nihil meritis suis tribuit, quæ totam magnitudinem ad illius donum refert, qui essentialiter potens & magnus existens, fideles suos de paruis atque infimis, fortes facere consueuit & magnos.

Beda.

Sequitur. *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum*. *Mihi* inquit *fecit*, non tamen soli singulariter, sed vni excellenter. Verumtamen *misericordia eius à progenie in progenies*. nemo à gratia excluditur, *sed in omni gente, qui timet Dominum, & operatur iustitiam, acceptus est illi*. Actuum 10. *In progeniem & progeniem*, hoc est in omnes progenies. In hac ergo gratia, nihil discernit hominem nisi timor Dei. Sic Græcus, aut barbarus, masculus aut fæmina, seruus aut liber timeat Dominum, & saluus erit. Postea misericordiam istam, quę pręstatur timentibus, & humanæ redemptionis ordinem latius explicat dicens. *Fecit potentiam & cætera.*

Item humilitas Mariæ signatur per nardum, de qua sic loquitur ipsa Canticorum 1 *Dum esset rex*, id est, Christus, *in accubitu suo*, id est, in sinu patris, nondum factus visibilis, *nardus mea*, id est, humilitas, *dedit odorem suum*, id est, folitum. Nardus est herba humilis & calida, & valde proprie Mariæ signat humilitatem. vnde signanter dicit, *nardus mea*, quia eius humilitas magis ex calore charitatis, quam ex veritatis cognitione processit. Est enim humilitas quam veritas parit, quę consistit in cognitione, & hęc est in intellectu. Si enim te ad lumen veritatis, sine dissimulatione inspicias, eris profecto vilis in oculis tuis, quamuis id nondum patiaris in oculis aliorum. humilia habens ergo ex veritate, & non ex charitate. Est & alia humilitas quam charitas format, & informat, & hæc est in affectu; quam si habueris, voles quantum in te est, eam de te omnes tenere sententiam, quam apud te veritatem habere cognoscis. Quantum in te est dico, quia multa sunt in nobis, quę ab alijs sciri non expedit, eo quod nocere possent scientibus. Ideo dicit beatus Bernardus. Verus humilis non vult humilis prædicari, sed vilis repu-

Duplex Humilitas

Nicolaus Tornacensis.

B. Bernardus.

lis reputari. alioquin si priuato amore tui, vel timore vilitatis, alijs nolis innotescere qualis es, minus proberis diligere veritatem, & timendum ne incurras illud Prouerb. vigesimo. *Pondus & pondus &c. abominatio est apud Deum*. Tu enim te depretiaris in occulto, trutina veritatis ponderatus, & foris alterius pretij metiens, maiori pondere te vendis, quàm ab ipsa accepisti. Ideo dicitur Prouerb. 27. *Sicut probatur in conflatorio aurum* &c *sic probatur homo ore laudantium*. Et hæc tentatio tanto grauior est, quanto maior est qui laudat. Processit igitur Mariæ humilitas ex amore, quę peccatum non habuit cuius causa humiliaretur: & ideo bene signata est per nardum.

Item humilitas Mariæ pretiosissima, vnde Prouerbiorum 31. *Procul & de vltimis finibus pretium eius*. quia Christus pro humilitate dedit ei se, vt supra ostensum est, & ideo signatur per aurum throni Salomonis, quod erat fuluum nimis gallicè or fin. Humilitas enim aliorum sāctorum, aurum pallidum est, vnde Psal. 67. *Posteriora dorsi eius in pallore auri*: sed aurum Mariæ fuluum nimis, id est, pretiosissimum. Quære titulo de throno. vnde Prouerbiorum 27. *Quomodo probatur* &c. sicut enim pretiositas auri omnia metalla transcendit, sic Mariæ humilitas omnem gradum humilitatis excessit: quanto enim Maria fuit virtutibus præeminentior, tanto in ipsa humilitas mirabilior.

Lib. 10.

HVMILITAS MARIÆ FVIT.

IN *Corde & sensu*, nihil de se sentiens, vel estimans, aut cogitans magnum, filia & imitatrix patris sui Dauid, qui dicit, *Si non humiliter sentiebam &c.* Psal. 130. de Domino vero magna sentiebat dicens. *Magnificat anima mea Dominum*, non meipsam, à solis enim humilibus honoratur Dominus &c.

In *Cogitatu*, vnde dicit ei Sponsus ab humilitate cogitationum ipsam commendans Canticorum 6. *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad*. *Capilli* isti sunt cogitationes humiles, quę de corde velut de capite oriuntur, & *ascendunt de monte Galaad*, id est, de sublimitate perfectionis suæ, quam commendat, & de qua loquūtur omnia testimonia scripturarum. De hoc enim monte, greges humilium cogitationum eius ascendebant, cum considerata sua celsitudine, quam diuina magnificentia in tantum honorabat, se & sua per humilitatem extenuabat, sicut capilli tenues sunt, macilenti, & exiles, nominans se ancillam. Bene autem dicitur, *ascenderunt*, licet descenderent, quia huius descensus in oculis suis, ante oculos Domini erat quidam magnus ascensus.

In *Oculis & visu*, vnde videtur dixisse, cum Dauid Psalm. 130. *Neque elati sunt oculi mei*. Item secundi Regum sexto. *Humilis ero in oculis meis &c. Oculi* enim *deficientes & anima esuriens dant gloriam Deo*, sicut dicitur Baruch. secundo. Non enim fuit similis generationi, *cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ in alta surrectæ*. Parabol. trigesimo. Nec similis illi mulieri, *cuius fornicatio in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscitur*, Eccli. vigesimo sexto. Nec de illis filiabus Sion, *quæ nutibus oculorum ibant*. Isaiæ tertio. Quin potius orasse creditur illud Eccli. vigesimo tertio. *Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi Domine*.

In *Auditu*, iuxta consilium Spiritus sancti, qui eam docuerat dicens, *Inclina aurem tuam* &c. Psal. 44. id est, humiliter audi nuncium Gabrielis, sicut ipsa fecit. Et hęc auris inclinatio quoad se, fuit quædam erectio auris quoad Deum. Vnde & ipsa dicit cum filio. Isaię quinquagesimo. *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam* quasi magistrum. *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico* &c. Quære infra titulo de obedientia eius.

In *Olfactu*, non enim fuit de illis, quorum spiritus in naribus eorum est. Isai. secundo. *Quiescite ab homine cuius spiritus in naribus est eius* &c. nec fuit quasi rhinoceros, qui vnicū cornu, quo signatur superbia quæ diligit singularitatem, gestat in nare; nec oportuit quòd indignatio sagittarum Domini ebiberet spiritum eius, id est, spirituositatem superbię Iob sexto. quia nulla fuit in ea.

In *Sermone & voce*, vnde audita magnitudine & multitudine promissiorum, quæ ei Angelus faciebat, respondit tanquam humillima mulierum, *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*. Lucę 1. vt illud *secundum* sit nominatiui casus. Primum enim verbum Angeli fuit, *Aue gratia plena*, secūdum fuit, *Dominus tecum*, & illud secundum verbum optabat sibi fieri, vt scilicet Dominus esset cum ea, sibi carnem assumendo de substantia carnis suę. Ratione etiam vocis vel sermonis, potuit vere dicere illud, quod dixit Domino Moyses Exodi quarto. secundum aliam translationem, *Gracilis vocis ego sum &c.* Gracilitas vocis humilitas sermonis. Non enim fuit de illis qui dicūt, *labia nostra à nobis sunt. &c.* Psal. 11. Nec de illis, quibus dicitur primi Reg. secundo. *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes*, sed *recedant vetera de ore vestro* &c. Nec in ore eius fuit *virga superbiæ* Parabol decimoquarto. Propter hanc enim humilitatem vocis vel sermonis, dicit ei filius ipsam commendans à voce Cantic. secundo. *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis &c.* Item Canticor. quarto, commendat eam ab humilitate tam mentis, quam vocis dicens ei, *vulnerasti cor meum in vno crine colli tui*. Quære infra titulo de pulchritudine eius, & bene

& bene expositum inuenies. Fuit etiam alio modo humilis in voce: quia nunquam gloriata est in melodia tremulæ vocis, quin potius habuisse creditur gemitum pro cātu. Vnde turturi, & columbæ sępius comparatur, quam velaudę, vel philomelę Canticor. tertio. *Vox turturis audita est* &c. quando scilicet respondit Gabrieli, *Ecce ancilla Domini &c.*

In *Opere*, quando videlicet Elisabeth cognatæ suę, minori se ministrauit; & etiam gradum istum excessit, cum laudata ab Angelo tam multipliciter, & ab ipsa Elisabeth dicente, Lucæ 1. *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* non superbiuit. In hoc etiam, quod purgari secundum legem non erubuit Lucæ 2. licet purgatione non egeret, cum de viro non concepisset; nouerat enim quod *qui facit superbiam, non habitabit in medio domus Dei.* Psal. 100.

In *Colli & Capitis demissione*, quorum eleuatio, signum est elationis; demissio, signum humilitatis. non enim fuit de illis filiabus Sion, quæ eleuatę ambulabant extento collo. Isaiæ tertio. Quære infra titulo de pulchritudine eius, vbi agitur de collo: sed magis exemplo Dauid operto capite secundi Regum decimoquinto. Et exemplo Achab humiliati coram Domino, tertij Regum vigesimo primo, demisso capite creditur ambulasse, qui scilicet Achab inde legitur à Domino commendatus.

In *Gustu*, cum numquam aliquid gustauerit, quod gustatum afferret mortem animę Iob sexto. Sicut prima mater Eua appetijt pomum toxicatum, quod per inobedientiam deuorauit, & lætali gustu virum suum, & totam posteritatem suam addixit miseræ seruituti.

In *Tactu*, nam contrectasse creditur membra filij sui cum omni humilitate, reuerentia, & tremore, quem certissimè nouerat vnigenitum Dei.

In *Incessu*, quia non ambulauit in magnis & mirabilibus super se, nec fuit de illis filiabus Sion, quæ composito gradu incedebant pedibus suis, Isaiæ tertio, nec similis illi, cui dicitur Ezechielis vigesimo quinto, *Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es toto affectu &c.*

In *Habitu, & omni motu, & gestu.* Quære de habitu eius exteriori, titulo de vite, vbi agitur de cortice vitis; & titulo de virga, vbi agitur de cortice virgæ. Nouerat enim quod *ex visu cognoscitur vir*, id est, ex ornatu qui exterius apparet, & quod *amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis annunciant de illo.* Eccli decimonono. Et quia non tam conuenit ornari veste, quàm moribus, sicut dicit Hieronymus. Nouerat etiam prohibitionem illam Eccli. vndecimo, *In vestitu ne glorieris vnquam.*

(Lib. 12. Lib. 11. — D. Hieronymus.)

Item notandum, quod beata virgo in tantum humilitate plena fuit, quod quanto magis à Deo, ab Angelis, & hominibus extollebatur, tanto magis à seipsa deijciebatur. Nam cum in humani generis tota vniuersitate, singulariter ad hoc eligeretur vt fieret Angelorum Domina, cælorum regina, hominum aduocata, mundi imperatrix, sæculi dominatrix, creatoris mater & nutrix: tamen intantum se deposuit & deiecit, vt se nihil aliud diceret, quàm Dei ancillam, licet genitricem eiusdem Domini se fieri pręuideret. Volebat siquidem libere transire perforamen acus, quod longum est & angustum, nihil enim magnum, vel grossum transire potest per illud. Nec sufficit in illud intrare, sed necesse est per illud transire; qui enim intrat, & non transit, nihil proficit. Intrat & transit, qui quod bene incæpit, melius consūmat. Quisquis enim transire habet per ostium paruissimum, quanto magis se constringit & humiliat, tanto facilius intrat; quam cito autem se erigit, tam cito offendit, & ab ostio se excludit. Propter hoc dicit Dominus Matth. 18. *Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, &c.* B. Maximus: Vis magnus esse in cęlo, & magnus valde, & valde nimis? esto paruus in terra, & paruus valde, & valde nimis: sic enim habebis in cælo ingressum felicem, & locum sublimem. (S. Maxim.)

Ratione simplicitatis comparatur Maria columbæ, quæ est auis simplicissima. Vnde dicit ei filius, Cantic. 2. *Veni columba mea in foraminibus petræ.* Est autem simplicitas quasi collactanea humilitatis. Simplex est, qui vni soli rei intendit, vnde Psalmista, *Vnam petij à Domino, &c.* Psalm. 26. Item Lucæ 10. *Vnum est necessarium.* & dicitur simplex, quasi sine plica, id est, sine duplicitate. Est autem triplex simplicitas, vera, ficta, indiscreta. (Simplicitas Mariæ.)

Vera iustorum, quę comitem habet discretionem. hanc pręcipit Dominus Matthæi 10. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Talem habuit diua virgo super omnes creaturas. (Triplex simplicitas.)

Ficta hypocritarum, qui componuntur secundum exteriorem hominem in vultu, gestu, habitu & huiusmodi, vt credantur religiosi; & hęc sunt vestimenta ouium, sed deintus peruersa sunt omnia & lupina.

Indiscreta stultorum, qui sunt, vt columba seducta, non habens cor. Oseæ 7.

Solent autem tria incōmoda sequi simplicitatē, à quibus peroptune sibi cauit Maria. Primū est *temeritas*, quia de facili simplices decipiūtur. Vnde cōparantur columbæ seductæ, vt dictum est. Sed Maria loco temeritatis habuit prudentiam spiritus, qua bene discernebat esse Angelum Dei, cui consentire deberet. Secundum est *debilitas*, simplices enim de facili cadunt, quia resistere nesciunt, sed ipsa fuit mulier prudens & fortis, (Incommoda simplicitatis.)

fortis, quæ contriuit caput serpentis antiqui. Tertium est *timiditas*, qua non audent ardua aggredi, sed ipsa habuit confidentiam, fidem, & spem certam, qua Deum credidit de se incarnari, & respondit audacter & deuote: *Ecce ancilla Domini &c.* Fortitudo autem eius, & confidentia in hoc apparuit, quod Ezechiel, & Daniel, & beatus etiam Ioannes videntes Angelos, leguntur corruisse: sed ipsa videns Angelum turbata est, sed non perturbata, & aspectum Angelicum sine casu potuit sustinere.

Fortitudo Mariæ.

Mulier timorata fuit beata virgo, & est similiter ei timor filialis, vel castus, collactaneus humilitatis, ideo Lucæ primo, dixit ei Gabriel. *Ne timeas Maria*, timor autem præparauit in ea locum aduenienti Spiritui sancto, iuxta illud. Isaiæ 66. *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Pauperculus proprie est pauper & humilis, qualis erat Maria. Causas autem timoris eius ad ingressum Angeli, inuenies infra titulo de verecundia eius.

Mariæ timor.

De venerabili & omni præconio extollenda excellentia Mariæ, in oculis summæ Trinitatis, quæ scilicet excellentia respondet excellentissimæ humilitati ipsius in oculis suis, loquitur ipsa Eccli. 24. dicens. *Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego ex ore altissimi prodiui*, quia *ipse dixit & facta sunt*. Psal. 148. *Ex ore*, quia verbo altissimi creata sum. Si quæratur, *Quomodo* virgo tam humilis, introducatur se ipsam commendans? Ecce responsio. Laus non est periculosa, nisi propter vanitatem; sed cum ipsa sit veritatis mater, quam de se genuit, longe est ab ea omnimoda vanitas, & est in ea omnimoda veritas, & ideo potest se laudare. *Item* cum dicat Salomon Prouerbiorum 27. *Laudet te alienus, & non os tuum &c.* potest dici quod ipsa non erat quæ loquebatur, sed spiritus Prophetiæ. Dicit ergo, *Ego ex ore altissimi prodiui*, quia *ipse dixit & facta sunt*. Sed iterum si quæratur, *Ad quid* pro laude virginis ponitur, quod commune est omnibus? Respondemus, quia ipsa est principium Christi secundum humanitatem, qui est os patris, & quia de ea dixit tota Trinitas specialiter, quasi loquens de Christo Genesis 2. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi*. Sequitur, *primogenita ante omnem creaturam*, id est, dignior omni pura creatura.

Excellentia Mariæ.

Quomodo Mariæ tam humilis se dicatur commendare.

Quomodo ponitur pro laude virginis, quod est omnibus commune.

Item de excellentia suæ creationis loquitur ipsa ibidem paulo post, *Ab initio & ante secula creata sum. Ab initio*, id est, à Deo Trinitate. Vnde Prouerb. 8. vbi nos habemus *Dominus possedit me in initio viarum suarum*, dicit alia translatio, *Dominus creauit me in initio viarum suarum*. Vel *ab initio*, id est, ab æterno creata sum in præscientia Dei. vel *creata*, id est, præuisa creari quodam priuilegiato modo. vel *ab initio* creationis mundi *creata sum*, id est, præfigurata creari per creationem lucis, de qua factum est corpus solis, vt quidam dicunt. Sicut enim in illa luce data est lux mundo, tamen subobscura, & de illa luce facta sunt luminaria, quę maiorem lucem dederunt, vt sol: Ita beata virgo dedit lucem mundo respectu prioris temporis, non tamen tantam vt sol, id est, Christus, qui de ea natus est. Genesis primo dixit Deus, *Fiat lux*. Esther 8. *Iudæis noua lux oriri visa est*. vel *ab initio* temporis gratiæ *creata sum*, ad literam, quo ad animam vel *creata*, id est, genita à patre & matre. Tempus enim ante gratiam desitio erat temporis seu vitæ, quia totum erat in morte, vnde initium appellabatur tempus gratiæ, & desitio erat quantum ad tempus, & vitam naturę & gratiæ: omnes enim moriebantur natura, nec erat vita reparabilis ante Christi resurrectionem; & etiam quantum ad vitam gratiæ, quia *omnia sub peccato*. ad Gal. 3. *Ab initio*, ergo, id est, tempore gratiæ, vbi omnia initiata sunt & renouata, *creata sunt*, ad litteram: & ideo dicor aurora, quę est terminus noctis, & initium diei. Ipsa enim fuit terminus legis, & initium gratiæ. Quære titulo quod Maria aurora. *Et ante secula*, id est, ab æterno, & antequam ista secularia tempora voluerentur. Vel *ante secula*, id est, dignior omnibus seculis. id est, omnibus hominibus, & mulieribus omnium sæculorum.

Maria lux

Maria Aurora.

Lib. 7.

Item propter excellentiam sui status dicit ipsa in eodem capitulo. *Ego in altissimis inhabitaui*.

FVIT AVTEM MARIA EXCELLENS.

IN *sua sanctificatione*, excellentissime enim fuit sanctificata, & in sanctificatione sua vehementer exaltata, quia depurata ab omni fæculentia terrenæ corruptionis, & colorata & tincta, quasi de nigro colore in candidum: & tunc *Data est illi gloria Libani*, quæ interpretatur candor. Isaię 35. Quære infra titulo de sanctificatione eius.

In *sua natiuitate*, quia ante sanctificata quam nata; nata est enim filia gratię, cum omnes alij nascantur filij irę. Ad Ephesios 2. quod signatum est in hoc, quod fuit filia Annæ, quæ interpretatur gratia. Vnde Cantic. 6. *Vna est matri suæ*. Propter hoc etiam de eius natiuitate dicitur Esther 13. *Iudæis noua lux oriri visa est, gaudium, honor & tripudium*. In ortu enim eius noua lux orta est omni iusto, propter veritatis cognitionem, quæ antea ignorabatur; gaudium, propter carceris euasionem; honor, propter hostis deiectionem; tripudium, propter salutis recuperationem. Ipsius enim sanctificatio, arra fuit nostræ sanctificationis; eius natiuitas, arra nostræ spiritualis natiuitatis: nostrę etiam redemptionis, quia

nis, quia ad hoc nata est, vt paternæ præuaricationis delictum ablueret, innocentiam repararet, districti iudici iracundiam placaret, portam cęli aperiret, & captiuis libertatem conferret. Ideo ipsa dicit, *In me omnis gratia vitæ & veritatis, &c.* Eccli. 24.

In *vita* iuxta humanam consuetudinem, quia virginitatē vouit, licet sterilis malediceretur in lege, humillima fuit, licet multi superbiant de sua virginitate; fidelis fuit & credula, licet quod ei promittebatur, videretur impossibile; scilicet quod virgo cōciperet, & pareret manens virgo.

In *filij Dei admirabili conceptione*, concepit enim virginitatis gloria permanente, quod nulla alia; concepit in vtero, id est, ex causa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quæ recipiunt ab extrinseco vnde concipiunt, scilicet semen viri. Origenes. Fœlix vmbilicus castitatis, quem amplexus non tetigit maritalis; concepit enim per aurem, id est, per fidem dictorum, quia *Fides ex auditu.* Rom. 10. vnde ipsa dicit Cantic 5. *Dilectus meus*, id est, Deus pater, *misit manum suam*, id est, filium suum, *per foramen* auris meæ &c. & ita conceptus eius singularis, & omnes alios superexcellens.

Origenes.

In *filij portatione*, fuit enim sine corruptione fęcunda, sine grauamine grauida, sine dolore puerpera, sicut dicit beatus Bernardus. Et hoc patet ex hoc, quod in ipso suę conceptionis initio, quando mulieres miserabilius affliguntur, sicut dicit idem beatus Bernardus, tota alacritate ascendit in montana cum festinatione, non lento gradu, sicut mos est aliquo onere grauatorum. Et ita manifestissime patet quod filio Dei grauidata, non fuit grauata.

D. Bernardus sermone Signum magnum.

In *pariendi singularitate*, quia sine dolore, natura mirante, suum peperit genitorem. Vnde Isai. 66 *Antequam parturiret, peperit. antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit vnquam simile.* Hoc inuenies paulo infra titulo de partu eius. *Vel* aliter, quia multæ aliæ pepererunt reges & principes, sed ipsa sola filium Dei. *Item* aliter, multę alię pepererunt filios, qui postea coronabantur in reges, sed non nascebantur reges; ipsa vero solum illa, quæ filium suum coronauerat in vtero suo, diademate gloriosæ carnis. Vnde Canticor. 3. *Egredimini filiæ Sion*, vsque, *coronauit eum mater sua.* Peperit regem coronatum, vnde dicitur Matthęi 2. *Vbi est qui natus est rex?* &c. ratione autem huius excellentissima dignitatis, comparat ipsa se cedro, quæ rex arborum appellabatur. Vnde dicit Ecclesiastici 24 *Quasi cedrus exaltata sum in Libano.*

Maria Cedrus.

In *filij lactatione*, quia sola virgo lac habuit, & vocatur lac istud cælestе, non terrenum vel carneum, propter suam excellentissimam dignitatem. Vnde canit Ecclesia. *Sola virgo lactabat vbere de cælo pleno*: Nec de eius lacte gustauit alius, quàm filius Dei. Vnde & ipse singulariter gloriatur Canticor. 5. dicens, *Bibi vinum meum cum lacte meo*, quod totum fuit meum. Et licet dicatur nomen virginis *effusum*, Cantic. 1. *Oleum effusum nomen tuum.* Non tamen dicitur quod eius vbera sint effusa.

In *singulari dominatu super filium Dei & suum*, qui est rex regum, & Dominus dominantium, primæ ad Timoth. 6. & Apocalypsis 19. Vnde Lucæ 2 dicitur, *Descendit cum illis Nazareth, & erat subditus illis*, scilicet Mariæ & Ioseph. Ibi Augustinus. Hoc singulariter illa fęmina habuit, vt videret sibi nascendi solemnitate subditum, quem non solum humana, verum etiam Angelica natura veneratur, & adorat altissimum. De hoc multa inuenies non capitulo de præuilegijs eius.

D. August.

Lib. 3. pag. 191. c.

In *singulari ministratione coram filio Dei*; multi enim alij, & multæ aliæ susceperunt Christum in suis domibus vno die, vel duobus, aut tribus: ipsa vero in propria domo vteri virginalis, non tantum vno die, vel duobus, sed mensibus nouem. Item alij pauerunt eum cibis communibus, & forte dederunt ei aliquod indumentum: ipsa vero de carne propria, ipsi nudo, id est, puro Deo carnis consuluit vestimentum, & de lacte proprio ministrauit alimentum; & de cæteris operibus misericordiæ sic poteris assignare. Et propter hoc dicit ipsa antonomastice Eccli. 24. *Coram ipso ministraui*, id est, ad beneplacitum eius.

In *singulari contemplatione*, hoc habuisti supra, titulo gratia plena, in principio capituli.

Lib. 1. pag. 31. b.

In *singulari actione vel bona operatione*, quia filio Dei, qui fuit in vnum diues & pauper, sex opera misericordiæ exhibuit excellenter. Vnde in iudicio poterit dicere ei filius excellenter, illud Matthęi 25. *Hospes eram & collegisti me*, scilicet in tabernaculo virginalis vteri tui. Vnde Iob 31. quasi in persona Mariæ; *Foris non mansit peregrinus*, scilicet filius Dei. Assigna de peregrinatione Christi; *ostium meum viatori patuit*, de quo scilicet viatore dicitur Ieremiæ 14. quasi loquentis ad filium Dei. *Quare colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?* qui videlicet viator cum non haberet *vbi caput suum reclinaret*, Matthæi 8. susceptus est, & hospitatus in vtero, & in domo virginali: Item *nudus fui, & cooperuisti me.* vestimento videlicet virgineæ carnis tuæ. Vnde dictum fuerat Mariæ, *Quod ex te nascetur sanctum &c.* Lucæ 1. Item Lucę 2. *Et pannis eum inuoluit*, ecce vestimentum; *& reclinauit in præsepio*; ecce materiale hospitiū: propter hoc Christus se dicit *granum frumenti* Ioan. 12. quod, *nondum seminatur*. 1. Corinth. 15 sed surgit vestitum palea sua. Propter hoc etiam comparatur ipsa vellere Gedeonis, quia lana sua, id est, carne sua virginea, vestiuit agnum Dei. Vnde & filius di-

citur

D. Hieronymus.

cit ei Iob 10. *Pelle & carnibus &c.* Itē *Esuriui, & dedisti mihi manducare*. Vnde Hieronymus dicit, quod cum acu & colo acquirebat vnde se & filium pascebat. Vnde Canticor. 2. dicitur quod Christus *pascitur inter lilia*, & hæc lilia interpretatur Beatus Bernardus manus beatæ Mariæ dicens. Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt, nec causabitur liliorum amator, inter lilia nō inuentū quidq; ad inter Mariæ manus inuenerit. Item *Sitiui, & dedisti mihi potū*, scilicet lactis virginei quod ego solus bibi. Potest etiam intelligi illud de potu fidei, quo Maria præ omnibus ipsum potauit, figurata per Samaritanam mulierem, cui Christus dixit, Ioannis 4. *Da mihi bibere*. Item *Infirmus eram, & visitasti me*. Quod impletum est, quando Christus crucifigebatur, & ipsa stabat iuxta crucem; quādo scilicet Deus pater percutiebat filium, pro *salute populi sui. Isaiæ quinquagesimo tertio, Et quando *vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus*, sicut ibidem dicitur. Item, *in carcere eram & venisti ad me*; quasi incarcerabatur Christus in carcere nostræ mortalitatis, quando nascebatur de virgine verus homo: & ad ipsum tunc veniebat Maria, sicut mater ad filium iacentem in cunabulo. Sed tunc quammaxime fuit incarceratus, quando positus in sepulchro. Vnde in persona eius dicit Ieremias Threnor. 3. *In tenebrosis collocauit me, quasi mortuos sempiternos*. Item ibidem. *Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me*. Tunc autem, licet non legatur in euangelio, non dubitatur ad sepulchrum venisse filij mater pijssima. Vnde Hieronymus, Quam miserum erit & impium sentire de matre, vt quando ceteræ sanctæ mulieres tantam curam habuerunt de dominica sepultura, ipsa se absentauerit. Absit.

B. Bernardus serm. de aquæductu in fine.

Lego se lere pop. sui.

D. Hieronymus.

In *singulari passione, vel martyrio*, ad hoc sufficienter inuenies in decimo priuilegio eius.

In *singulari transitu vel ascensu de mundo ad Deum*, de terra ad cælum, de exilio ad patriam; de miseria ad gloriam. Vnde & transitus eius dicitur assumptio, quando videlicet *ascendit de deserto delicijs affluens, innixa super dilectum suum*, Canticor. 8. hoc inuenies plane expositum titulo de aromatibus horti conclusi.

Lib. 5. pag. 19. b.

Lib. 12.

In *singulari sepultura*, vbi scilicet nexibus mortis non potuit deprimi, nec corpus eius resolutum est in cineres: quia sicut pater non dedit sanctum suum videre corruptionem, scilicet Christum; sic nec sanctam suam specialem, id est, Mariam.

Vide lib. 3. pag. 178. a

In *singulari sublimatione*, quia non solum cum Angelis sublimata, sed super omnes choros Angelorum exaltata. Quære vndecima prærogatiua Mariæ.

Lib. 3. pag. 196. b.

In *singulari consessu ad dexteram filij*, sicut creditur in throno gloriæ; quia ipsa designata est per Bersabee matrem Salomonis, qui Christum signat: cui videlicet Bersabee, de præcepto filij positus est thronus, iuxta thronum regis, & sedit ad dexteram eius, 3. Reg. 2.

In *singulari potestate*, cum enim possit verissime dicere cum filio. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*. Matthæi vltimo, excellenter tamen dicit, *In Ierusalem* superna, *potestas mea*, Eccli. 24. imperandi scilicet quidquid volo, tam virtutibus Angelicis, quā animabus sanctis, & quos volo introducendi, Eccli. 42. *In omni necessitate omnia obaudiunt ei*. De his multa inuenies infra titulo de potentia eius.

Item ratione excellentiæ suæ, appellatur Maria *mulier ex omnibus*, mulier scilicet ex omnibus bonis mulieribus collecta, omnium bonarum mulierum vniuersas bonitates, & singulas in se habens. Eccle. 7. *Virum de mille vnum reperi*, quod quidam exponunt de Sampsone qui mille strauit; alij de Dauid, qui decem millia. *Mulierem ex omnibus non inueni*. Ideo etiam conquerebatur Salomon Prouerbiorum vltimo, dicens, *Mulierem fortem quis inueniet?* Quære titulo, quod Maria mulier.

Maria mulier ex omnibus.

Lib. 6.

Item ratione suæ excellentiæ ei dicitur Canticorum 4. *Odor vnguentorum tuorum supra omnia aromata*, quasi dicatur; omnem gratiam vincit tua sublimitas, omnem excellentiam superat tua dignitas.

Ad hoc etiam facit, quod ipsa dicitur *terribilis, vt castrorum acies ordinata*, Canticorum 6. Ipsa enim tantum dæmonibus est terribilis, quantum Angelis & sanctis existit venerabilis, id est, sicut tota acies Apostolorū, Prophetarum, Martyrum, Angelorum, Confessorum, & Virginum, & omnium, qui ordinate contra diabolum pugnauerunt. Nam quia omnium sanctorum priuilegio habet in se congesta. Vnde dicit Canticorum 7. *Omnia poma noua & vetera, dilecte mi, seruaui tibi*. Ita terribilis est dæmonibus, sicut vniuersa collectio omnium sanctorum aliorum. Item propter hoc, inter lapides comparatur topasio, qui dicitur quasi *topandion*, id est, omnicolor, à pan, quod est totum, & Zion, vel Dyan, quod est color, & signat omnem virtutem. Tamen super Apoc. dicitur, à Topazden quæ est insula Ægypti, vbi inuenitur. Topazius enim est receptiuus omnis coloris, ipsa enim predita fuit optimis naturalibus, & receptiua omnis gratiæ & virtutis. Apparuit tamen quasi de Ethiopia, quando legem datam de mulieribus, quæ conceperant de viris, impleuit in purificatione.

Et nota, quod non solum excellit dignitatem omnium sanctorum, sed etiam dignitates omnium cælestium virtutum. Superior est enim Angelis *gloria*, quia plus meruit, scilicet quod Dei filius

Maria quomodo superior Angelis.

Gloria.

Dei filius assumeret ex ea naturam humanam, qui noluit assumere Angelicam, Ad Hebræos 2. *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* Superior *partu*, quoniam Dominum Angelorum genuit. Superior *honore*, quoniam eam Deus super choros Angelorum collocauit; & ideo admirabilis est etiam ipsis Angelis. Vnde dicunt Canticorum 8. *Quæ est ista quæ ascendit*, &c. *innixa super dilectum?* cum ipsi sunt sub dilecto. Superior *virginitate*, quia in carne fragili, quod non Angeli, præter vitia carnis vixit. Superior *reuelatione*, quia sicut dicit Bernardus. Dominus secretum suæ incarnationis prius ipsi quam alicui Angelorum reuelauit, excepto dumtaxat Gabriele, qui vtique tantæ inter suos inueniri potuit excellentiæ, vt tali nomine dignus haberetur, & nuntio. Superior *contemplatione Dei*, quia cum iam sit resuscitata, vt vere creditur, *regem gloriæ in decore suo vident oculi eius*. Isai 33. non solum intellectuales, sed etiam corporales, quales Angeli non habent, qui intellectualibus oculis solummodo vident. vnde & dicuntur intelligentię.

Partu. *Honore.* *Virginitate.* *Reuelatione.* *D. Bernardus.* *Cōtemplatione Dei.*

Item superior est Angelis, quia filius Dei *nusquam Angelos apprehendit*, Hebræorum 2. id est, naturam Angelicam *sed semen Abrahæ apprehendit* in ea, & ex ea, in ministerio Spiritus sancti. *Item* quia *nulli Angelorum dixit aliquando* pater, *filius meus es tu*, Hebræorum primo; sed hoc dixit filio Marię in baptismo, Matth. 3. & in transfiguratione, Matthęi 17. *Item*, quia nulli Angelorum subiecit pater orbem terræ, sed filio Mariæ sicut dicitur in Psalmo 8. & Hebręorum 2. &, quia *omnia subiecit sub pedibus eius, nihil dimisit non subiectum ei.* Tota vero excellentia matris, ab excellentia filij deriuatur. *Item*, ratione suę excellentię, quæ excellit omnem Angelicam dignitatem, canit Ecclesia in assumptione eius, Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper riuos aquarum; quia non solum cum Angelis sublimata, sed super omnes choros Angelorum exaltata: de quibus aquis dicitur, *Benedicite aquæ omnes quæ super cælos sunt Domino* Danielis 3. & Apocalypsis vltimo, *Ostendit mihi flumen aquæ viuæ, splendidum tanquam chrystallum procedentem de sede Dei & agni, in medio plateæ eius.* Ipsi enim sunt primi, qui de fonte diuinæ bonitatis procedunt.

Quia vero Maria cum Angelis ascendit, & super Angelos, dicitur Canticorum 8. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, delicijs affluens, innixa super dilectum suum? Desertum* dicitur cælum, iuxta parabolam de Oue perdita Lucæ 15. *Delicijs affluens*, delicijs scilicet filij. In verbo affluendi notatur abundantia deliciarum. vnde Eccle. 1. *Omnia flumina intrant in mare.* Cum enim sint filio *deliciæ, esse cum filijs hominum*, Prouerbiorum 8. singulares sunt ei delicię esse cum matre, de qua carnem assumpsit. Quia cum in omni creatura sit per essentiam, in iustis sit per gratiam, excellentius fuit in ea per gratiam, quæ fuit gratia plena, excellentissime & simpliciter per vnionem; vnde eam fecit locum voluptatis. Item *affluens* etiam *delicijs* Angelorum, quorum ordines singulis in se virtutibus exemplauit. Cum enim officium Angelorum sit ministrare, sicut dicitur ad Hebręos primo, quodammodo in se Angelorum formam expressit, cum Elizabeth ministrauit. Ideo dicit, *coram ipso ministraui.* Item nunciauit minora cum Angelis, qui minora nuntiant, quando dixit ministris nuptiarum, *Quodcumque dixerit vobis facite* Ioan. 2. maiora vero, cum Archangelis, cum Apostolos instruxit. Virtutes expressit, cum ipsis Apostolis deficientibus in passione, imperterrita, licet iam gladio passionis filij perfossa, iuxta filij crucem stetit. Ideo dictum est, *mulierem fortem quis inueniet? confidit in ea cor viri sui* Prouerbiorum 31. & in ipsius constantia, confidentiam potuit habere Christus; qui tunc ad detentos in limbo descendens, non sine spolijs redijt, eos educens de lacu Principatus in se exemplauit, cum per humilitatem diaboli superbiam deiecit. Vnde Genesis 3. dicitur serpenti, *Ipsa conteret caput tuum*, quod est superbia. Potestates, cum per paupertatem spiritus, cupiditatē totius mūdanę potestatis cōtempsit, cantās illud, *deposuit potētes &c.* Luc. 1. Assume de paupertate eius. Dominationes. cum per virginitatis pudicitiā, immūditiā voluptatis calcauit; quia in ea tantū spiritus dominabatur carni, quia in ea fomes extinctus est. Vnde syndonem fecit, quando Christum carne induit. *Et cingulum tradidit Chananæo.* Chananęus commutatus, cum in se refrigerio Spiritus sancti omnes carnales motus extinxit. Thronos in se descripsit, cū sedes summi regis facta est, cui dixit Rex, *veni electa mea, ponā in te thronum meum.* Cherubim plenitudo scientię quem in se transformauit, cum illū in se recepit, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.* Colos. 2. Seraphim quod est ardēs, cum desiderio ardēti filium prosecuta est ascendentem, clamans, *Trahe me post te*, & cum visa est dixisse Angelis orando, *Nunciate dilecto quia amore langueo*, Cantic. 5. O vos filiæ Ierusalem.

Angelorū officia Maria præstitit excellenter.

Item ratione suæ excellentiæ dicitur ipsa *pulchra vt luna* Canticorum 6 id est, vniuersalis Ecclesia: quia quidquid pulchritudinis habent alij sancti in parte, habet Maria in toto. Nemo enim sanctorum *inuentus est illi similis in gloria*, sicut de Abraham dicitur. Ecclesiastici quadragesimo quarto, similis, inquā, in humilitate, in sanctitate, in charitate, & sic de cæteris virtutibus, quas omnes habuit in superlatiuo. Et quot virtutes, tot habuit in se pulchritudines, & ideo *pulcherrima mulierum.* Canticor. quinto, & ideo dicta est,

dicta est, & vocata ab Angelo, *Gratia plena*, & hoc est proprium nomen eius, sicut Maria. Vnde sexagesimo secundo Isaiæ. *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini*, id est, Angelus, vel filius, qui est os patris, prius per Angelum *nominauit*. Ideo etiam dicit ipsa. Ecclesiastici 24 *In me omnis gratia vitæ & veritatis*. Et bene *omnis gratia*, quia nulla ei defuit virtus, nec puritas Angelorum, nec fides Patriarcharum, nec scientia Prophetarum, nec zelus Apostolorum, nec patientia Martyrum, nec sobritas Confessorum, nec innocētia aut humilitas Virginum. Beatus Bernardus. Quantumcumque donum alicui sancto sit datum, tantę virgini non credimus fuisse negatum.

B. Bernardus.

Marię virgini vnde est tāta excellentia.

Si vero quæratur, vnde ei tanta excellentia? potest responderi, vtique ex hoc, quod Dominus fecit ei magna qui potēs est. Magna in terris, exaltans eam super omnes homines; magna in cęlis, exaltans eam super omnes Angelos; magna in infernis, subijciens ei vniuersas tenebrarum potestates. Ideo de ipsa potest dici sicut de filio illud Isaię 48. *Faciet voluntatem suam in Babylone*, hoc est in inferno. *& brachium suum in Chaldæis*, id est, in dęmonibus. Chaldæi enim interpretātur feroces, vel quasi mammilla.

Item ex eo, quod copiosa est spiritualibus diuitijs, conspicua bonitate, diserta sapientia, tremenda cunctis viuentibus potestate, genere illustris, forma desiderabilis, immensitate incomprehensibilis, æternitate indeficiens, cuius imperium attingit à mari vsque ad mare, quæ etiam, ex dono filij sui, *attingit à fine vsque ad finem fortiter*, & cum eo *disponit omnia suauiter*. Sapientię 8 *attingit* etiam *vbique propter suam munditiam*. Sapientiæ 7.

Item ex eo quod virgo existens, in matrem Domini electa est, vt immaculatus de munda nasceretur; & vt, sicut in cælo patrem habebat immortalem ęternus, sic in terra matrem haberet virginem incorruptus. Et quia in cælo, qualis pater talis filius; ideo de terra, qualis mater, talis filius. In cælo cum patre æternus, & immensus; in terra cum matre immaculatus, & mansuetus. In cælo cum patre incorruptus, & sublimis; in terra cum matre virgo, & humilis. In cælo imago patris; in terra imitator matris. Et ideo Marię excellentia ex eo, quod filius Dei secundum humanitatem, dignatus est ei fieri consimilis. Ideo etiam talem fecit matrem suā, secundum quod Deus, qualis fieri voluit ex matre, secundum quod homo. Propter hoc de matre & filio dicitur Oseæ 10. *Vitis frondosa Israel*, id est, Maria, *fructus*, id est, Christus, *adæquatus est ei.*

Pretiositas Mariæ.

De pretiositate Mariæ dicitur Prouerb. in fine. *Procul & de vltimis finibus pretium eius.* Quære expositionem titulo, quod Maria dicitur mulier fortis & mulier bona Item Parabol. 3. *Pretiosior est cunctis opibus, &c.* Hoc inuenies paulo infra. Item Sapientiæ 7. dicitur de Sapientia & congrue potest exponi de Maria, *Non comparaui illi lapidem pretiosum*, id est, aliquem sanctum, *quoniam omne aurum, in comparatione eius, arena est exigua.* Omnis enim sanctus, respectu Mariæ, arena est respectu auri. *Et tanquam lutum æstimabitur aurum in conspectu eius*, id est, mundi sapientes & eloquentes, respectu sapientiæ & eloquentię eius. Item Iob 28. dicitur de Sapientia, & congrue potest exponi de excellentia Marię. *Nescit homo pretium eius*, quia non est pretium, quod possit ei comparari; quia pretiosior est cunctis opibus corporalibus, & spiritualibus. Et omnia quę cōsiderantur, non valent ei comparari. Prouerb. 8. *Nec inuenitur in terra suauiter*, id est, voluptuosè, & delicate, *viuentium. In terra*, id est, in anima, sed potius in terra laboriosè viuentium. *Abyssus dicit non est in me.* Abyssus cor hominis per vitia fluidum, per insipientiam obscurum, per auaritiam profundum, per infidelitatem tenebrosum, per superbiam feruidum, per dolositatem inscrutabile, & huiusmodi. Tale autem cor, non inhabitat Maria per gratiam. *Et mare*, id est, mens amara per inuidiam & iram; adapta septem criminalibus, septem proprietates maris. *Loquitur non est mecum.* Sapientia enim, vel Maria, tanto à terrenis fugit, quāto in eis quietem non inuenit: vt dicit beatus Gregorius: *Non dabitur aurum obrizum pro ea*, quasi diceret, pretiosior auro obrizo. Prouerb. 3. *Melior est acquisitio eius, negotiatione auri & argenti, &c.* Aurum obrizum, est aurum purum sine omni macula. Alij homines possunt esse aurum, sed non obrizum, quia non sine culpa, ad minus veniali sicut ipsa sola *Nec appendetur argentum in comparatione eius.* Ad litteram, quidquid est citra Deum, incomparabile est Mariæ. *Vel* sic, per aurum sancti Angeli, claritate iustitiæ fulgidi, & nullo contagio culpę infesti; qui non sunt comparabiles Mariæ. quia naturam angelicam non assumpsit Christus. vt nos redimeret, sed humanam de substantia Marię. Per *argentum* homines sancti, puri, & eloquentes, quos omnes sanctitate trāscendit; quia *non est inuentus similis illi*. Ecclesiastici 44. *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus*, id est, mundi sapientibus, qui cum virtutibus careant, aliud se esse quam sunt, verborum compositionibus, quasi supraductis coloribus, mentiūtur. *Non lapidi Sardonycho pretiosissimo*, per quem potest signari Adam in statu innocentię, qui interpretatur terra rubea; qui etiam quando totus fuit innocens, non posset comparari Mariæ comparatione adæquationis. Vel per *Sardonychum* Martyres suo sanguine rubricati, quorum corpora de terra: quorum tamen martyria, non sunt comparabilia martyrio Marię, quod passa est in

D. Gregorius in hūc locum.

est in anima, quæ est impassibilis secundum Hieronymum. vnde ipsa est plus quam martyr. Vel *Sardonycho*, id est, patribus veteris testamēti; terrena quędam sectātibus. Sardonychus enim terrę rubię similis est, Ipsa vero nihil terrenū, nil carnale quæsiuit. Non *Saphiro*, qui est aërij coloris, id est, alicui sancto noui testamenti, cælestia sola quærenti. Vel per *Sardonychum* signantur homines, qui de terra rubra facti sunt in Adam; per *Saphirum* Angeli, in cælo creati, quos vtrosque longè præcedunt sapientia & Maria. *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum*, id est, sancti iam beati, qui claritate iam fulgent, quod per *aurum*; quorum conscientiæ sibi ad inuicem patent, quod per *vitrum*; in quo talis apparet liquor exterius, qualis continetur interius. Ibi enim, vt dicit Gregorius, vniuscuiusque mētem, ab alterius oculis membrorum corpulentia nō abscondit. Vel per *aurum*, sancti Ecclesię militantis, fulgentes virtutibus; per *vitrum*, sancti Ecclesiæ triumphantis, puritate transsucentes. Apocalypsis 21. *Ipsa ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo*. quia Ecclesia militans similis triumphanti. Et paulo post: *Non adæquabitur ei Topazius de Æthiopia*, id est, aliquis prius niger peccatis, sed modo conuersus ad fidem, & donis Spiritus sancti locupletatus; & quasi multis coloribus, multis virtutum speciebus decoratus. Dicitur autem topazius quasi topandion, id est, omnicolor. Est ergo sensus: *non adæquabitur ei*, quantuscumque perfectus, omni virtutum genere resplendens. *Nec tincturæ mundissimæ conferetur*, id est, omnes baptizati, licet omni virtutum genere splendentes, non comparabuntur ei: quoniam omnes excellit gloriosissima virgo. idcirco etiam illi conuenit illud, quod de filio dicitur Isaię 40. *Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt ei*. Ibidem: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilū, & inane reputatæ sunt ei*, id est, ad comparationem illius.

D. Hieronymus. *D. Gregorius in hūc locum.*

Gloria Mariæ in hoc multum consistit, quod de ipsa ab initio sæculi multa, non solum dicta sunt, sed etiam figurata sunt gloriosa. Ipsa enim illa ciuitas, de qua dicit Psalmista. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei*. Psalm. 86. Nec solum dicta sunt; sed & dicuntur quotidie, & dicentur vsque in æternum. Sed quæ gloriosa? quod beatam eam dicunt omnes generationes. Quære supra titulo de humilitate eius. Christus enim Mariæ filius ipse heri, ipse hodie, ipse & in sæcula, ad Hebræo. in fine. Et ipse qui antiquos inspirauit, vt de matre sua sub ęnigmatibus gloriosa prædicerent; Ipse & quosdam modernos illustrat vt de ea gloriosa non taceant; & etiam vsque ad finem mundi semper aliquos illustrabit, vt matris præconio noua semper aliqua superaddant.

Gloria Mariæ, & in quo cōsistit. *Pag. 105. b.*

GLORIA MARIÆ EST.

Sacerdotalis & regia generositas. Vnde, *Omnis gloria filiæ regis*, id est, Marię filiæ Dauid, *Ab intus*. Psalm. 44. Quærę expositionem titulo, quod Maria filia. Propter hoc etiam appellata est virga Iesse, à quo immediatè ortum habuit tribus regia.

Lib. 6.

In sanctificatione collata ei sanctitas. Vnde Ezech. 3. *Benedicta gloria Domini*, id est, Maria, *de loco suo*, id est, de matris vtero. Vnde potuit dicere illud Iob 31. *Ab infantia creuit mecum* sanctitas, *& de vtero matris meæ egressa est mecum* Nota, *creuit*: quia Mariæ sanctitas semper augmentabatur, sed ineffabiliter in conceptu saluatoris.

Omnimoda gratiositas, Vnde Prouerb 11. *Mulier gratiosa inueniet gloriam*, omnimodæ bonitatis & virtuositatis.

Conscientiæ plena tranquillitas, quam peccatum non remordebat de qua Apostolus 2. ad Corinthios 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Et Iob 29 *Gloria mea semper innouabitur, & cætera*.

Spiritualis & vera paupertas. De qua Dominus dicit Isaię 40. *Gloriam meam alteri non dabo*. Gloria Domini prçelegisse paupertatem. Et hanc gloriam excellentissime dedit filius, & inspirauit matri suæ. & sic exponendum; *alteri*, scilicet quam Marię.

Singularissima humilitas, quam Deus respexit, & adamauit, & merito cuius, ipsam omni virtute & gratia adimpleuit. Eccli. 43. *Species cæli gloria stellarum. Cælum* Maria, cuius *species* humilitas, quam speciem Dominus concupiuit iuxta verbum Psalmistæ: Psalm. 44. *Gloria stellarum*, ornatus cæterarum virtutum, quarum humilitas, theca erat & repositorium.

Primitiuæ & fæcunda virginitas. Ipsa enim familiari Spiritus sancti consilio, prima vouit virginitatem, & merito voti huius, dedit ei Deus singularem fæcunditatem. Vnde Isaiæ 35. *Gloria Libani data est ei. Libanus* candor, quo signatur virginitas.

Saluo flore, singularis fæcunditas. Vnde dictum est ei. Lucę 1. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. De gloria ista dicitur Oseę 9. vbi loquitur de Christo & Maria. *Gloria eorum à partu, & ab vtero, & à conceptu*. Expone ordine prępostero & quęre expositionem.

Excellentissima maternitas, quia facta est mater Dei. Beatus Bernardus, hæc est virginis nostræ gloria singularis, & excellēs pręrogatiua Marię, quod filium vnum, eumdemq; cum Deo patre meruit habere communem. Item Isaiæ 42. dicit Deus pater. *Gloriam meam*, id est, filium meum, quia *Gloria Patris Filius sapiens*, Prouerbiorum 10. secundum aliam litteram, *Alteri non dabo*, quam

B. Bernardus.

quam Mariæ; quia soli Mariæ hoc præuilegium A debebatur.

Per partum ipsius humani generis redempta captiuitas, & reparata libertas. Et hoc est vnum & præcipuum, & de illis gloriosis, quę dicuntur de ciuitate Dei, id est, beata Maria. Per ipsam enim misit Deus redẽptionem populo suo. Et Ioan. 8. dicit filius eius, qui Dei, & eius communis est filius, *Si filius vos liberauerit vere liberi eritis.*

Summæ honorificentiæ singularitas, cum in morte B temporali mortis nexibus non est depressa: quę sunt putrefactio, vermis, & incineratio, sed in anima & corpore, vt verè creditur, licet nõ prędicetur, à filio assumpta est in cælum. Vnde & ipsa dicit cum filio. *Tenuisti manum dexteram meã, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me.* Psalm. 72. Quære expositionem infra titulo de sanctitate eius. Ideo dicitur Cantic. 8. quod *ascendebat de deserto delicijs affluẽs innixa super* C *dilectum suum.* Quære expositionem titulo de aromatibus horti conclusi, in fine capituli.

Lib. 12

Glorificati corporis cum suis dotibus, ante diem iudicij ei collata fælicitas. In cuius figura dictũ est Esther 5. *Tertia die circumdata est Esther gloria sua*, &c. Dicit enim Melito Sardensis Episcopus scribens ad Laodicẽses audisse se beatum Ioannem Apostolum simpliciter prędicãtem, quod ad preces Petri & cęterorum Apostolorum, die tertia transitus sui, vt creditur, suscitauerit filius D Dei suam benedictissimam genitricem.

S. Melito Sardensis.

Supra naturam Angelicam exaltata in ea, sicut in filio, nostra humanitas. Vnde Ezechiel. 10 *Eleuata est gloria Domini desuper Cherubim.* Iudith 16. in fine dicitur de ipsa Iudith in figura Mariæ. *Erat Iudith diebus festis procedens cum gloria magna.* Dies festi dies mensis Augusti, in quo mense multa & magna festa. Vel dies festi, dies æternæ claritatis; de quibus dicitur Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum in dextera eius.* Et in Psalmo 83. *Me-* E *lior est dies vna in atrijs tuis, &c. Dies vna*, claritas continua: sed dicitur *dies* pluraliter, quia in paradiso est *claritas alia solis*, id est, Christi; *alia claritas lunæ*, id est, Mariæ; *alia claritas stellarum*, id est, cæterorum Sanctorum, 1. ad Corinthios 15. Item de eleuatione ista dicit Christo Psalmista. Psalm. 8. *Eleuata est magnificentia tua super cælos.* Maria dicitur magnificentia Dei, quia magnificata est à Deo, & magnificauit Deum, passiue scilicet, & actiue. Passiue, quia Deus magnifica- F uit eam filium suum ei dando; vnde ipsa dixit Lucæ 1. *Fecit mihi magna qui potens est.* Tria enim magna fecit ei Deus, *Primum* magnum, ipsam in vtero sanctificando. *Secundum*, maius, ipsam gratia adimplẽdo. *Tertium*, maximum, ex ea carnẽ assumendo. Actiuè, quia ipsum magnificauit se tãtum sub eo humiliando, sicut quod in se nõ mouetur, alterius humiliatione exaltatur. Ideo dixit ipsa, *Magnificat anima mea Dominum, &c.*

Maria magnificentia Dei.

Supra totam cælestem curiam, collata ei plenaria potestas. Vnde dicit: *In Ierusalem*, scilicet supercælestis *potestas mea*, Eccli. 24. imperandi videlicet virtutibus Angelicis, & animabus sanctis ad beneplacitum meum; & introducendi in illud regnum quoscumque voluero. Istud multo melius inuenies infra, titulo de omnipotentia Marię. Nec solum in regno cęlorum data est ei singularis omnipotentia, sed in tribus regnis, scilicet cælestium, terrestrium, & infernorum; vt in nomine eius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, ad Philippenses 2. Propter hoc ipsi soli cõuenit post filium, dicere illud Matth. 28. in fine. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, &c.* Propter hoc in figura Marię dictum est Iudith 15. *Tu gloria Ierusalem*, &c. Quære expositionem titulo De benedicta tu in mulieribus, post modium capituli.

Lib. 1. c. 6. pag. 56. c.

Orationum ipsius impetratiua virtuositas. Ostendit enim filio ventrem & vbera. Nec potest esse repulsa vbi concurrunt & perorant omni lingua disertius hæc clementię monimenta, sicut dicit beatus Bernardus. Impetrat enim his pro quibus orat gratiam compunctionis, quod signatum fuit quando impetrauit nuptiantibus vinum Ioan. 2. Impetrat eidem gratiam reconciliationis, signata per mulierem Thecuitem quæ reconciliauit Patri suo Dauid Absalon fratricidam, 2. Regum 13. Impetrat eis ablutionem peccatorum, signata per Abigail quę se obtulit in ancillam ad lauandos pedes seruorum Dauid. 1. Regum 25. Impetrat deletionem chirographi diaboli, signata per Esth. quę litteras Aman fecit irritari. Esther 9 De quo chirographo dicitur ad Coloss. 2. *Delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrariũ nobis.* quod fecit Maria filio mediante.

B. Bernardus.

Misericordia eius indeficiens æternitas. Vnde Oseæ vltimo in fine. *Erit quasi oliua gloria eius.* Oliua signat misericordiam, quia sicut liquor fructus eius, id est, oleum, supernatat omni liquori; sic Maria omni virtuti. Et quia oliua semper viret, & est immarcessibilis, signat misericordię eius immarcidam æternitatem. Propter hoc dicit ipsa, Eccli. 24 *Vsque ad futurum sæculum non desinam*, scilicet miseris & misereri.

Nunquam alicui quantumlibet peccatori denegata eius benignitas, scilicet si toto corde conuertatur ad eam; & hoc patet in Theophilo, qui ipsam cũ filio abnegauerat. Propter hoc de ipsa canit Ecclesia, *Virgo singularis, inter omnes mitis*, id est, super omnes.

Quomodo misereatur ingratis etiam, & indignis benigna studiositas. De qua potest intelligi illud Psalmistæ, Psalm. 9. *Annuntiate inter gentes studia eius.* quæ scilicet studia studiosè sunt prædicanda.

Ad exemplum eius, in personis innumeris, æmulata vita

ta virginitas. Vnde *Adducentur regi virgines post eam, &c.* Psalm. 44. quia *adolescentularum iam non est numerus.* Canticorum sexto.

Memoria eius apud christianos indeficiens aeternitas. Vnde Eccli. 39. *Non recedet memoria eius, & nomen eius requiretur à generatione in generationem.*

Honorificentia Mariae. De honorificentia Mariç potest exponi illud quod de Sapientia dicitur Eccli. 15. *Qui continens est iustitiae*, id est, simul cum alijs virtutibus tenens iustitiam, corde, ore, & opere; quod est dicere, Qui ornatus est iustitia, & alijs virtutibus, quia soli tales digni sunt seruire Mariç; *Apprehendet illam*, scilicet Mariam, quasi manu duplici, intellectu scilicet & affectu, vel amore & seruitio. *Apprehendet*, verbum apprehendendi notat quamdam festinantiam, & firmam detentionem. *Apprehendet*, sicut rem diu desideratam. *Apprehendet*, sicut auis nobilis prędam suam, *illam*, scilicet Mariam, vt ei seruiat, eam laudet, ad eius honorem operetur. *Et obuiabit illi*, ipsa scilicet Maria, illi se diligenti, sibi seruienti, se imitanti; *obuiabit*, inquam, per gaudium & gloriam conscientię, quę sequuntur ex dilectione, seruitio, & imitatione Mariç. *Illi* sic remunerando in praesenti; vel *obuiabit* in morte. *illi*, liberando a doloribus aeternis, & diaboli potestate. Quia sicut dicitur Sapientiae decimo, eos qui se amant *à doloribus conseruabit.* Sed quomodo obuiabit? *Sicut mater honorificata* à seruis suis, vel à filijs, blande suscipit illos, & nutrit, & adoptat, vt filios. Ideo dicitur *mater*. Sequitur, *Et quasi mulier à virginitate suscipiet illum.* Maria dicitur mulier, quia Dominum emolliuit, & dura corda corda emollit; & propter foecunditatem operum bonorum, quę non cessat impendere filij creaturis. *Mulier*, dico à virginitate non recedens. Dicitur etiam *Virgo*, quia praestat mentis constantiam & munditiã, & quasi reuirginat corpora dissoluta, conferens gratiam castitatis.

MARIA HONORATA EST A DEO.

Quia ab aeterno praedestinata & electa. Vnde dicitur Prouerbiorum 8. *Ab aeterno ordinata sum, & ex antiquis.* Ideo de ipsa canitur. *Elegit eam Deus, & praeelegit eam.*

Quia à Patriarchis & Regibus generata. Vnde canitur. Natiuitas gloriosę virginis Mariae ex semine Abrahę, orta de tribu Iuda, clara ex stirpe Dauid.

Quia à perditionis massa separata, & in vtero sanctificata. Vnde Canticorum 2. dicitur de ea, *Sicut lilium inter spinas, &c.* Item Psalm 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.*

Quia filia gratiae orta. Vnde Numeri. 24. *Orietur stella, &c.* Propter hoc fuit filia Annae, quę interpretatur gratia.

A *Quia omni charismate cumulata.* Vnde dicta est, *gratia plena:*

Quia ad vouendam prima virginitatem, à Spiritu sancto spirata.

Quia ab vno, De summis Archãgelis officiosissime salutata. Vnde *Aue gratia plena.*

Quia in matrem Dei electa. Vnde dicit Isaias sexagesimo secundo. *Terra tua inhabitabitur*, id est, caro tua foecundabitur, *Quia complacuit Domino in te.*

B *Quia opere Spiritus sancti filio impregnata.* Vnde Lucae primo, *Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Ideoq; quod nascetur ex te sanctũ vocabitur filius Dei.*

Quia salua virginitate, mater effecta.

Quia virtute fidei omne bonum assecuta. Vnde dictum est ei Lucae primo, *Beata quae credidisti, quoniam perficientur, &c.* Beatus Matthaeus in legenda sua. In conceptu filij Dei, fides Mariae vxor extitit Spiritus sancti. *S. Matth.*

C *Quia nullo portandi filium pondere praegrauata.* B. Bernardus, quia iugum Domini leue, grauidari potuit Maria, non grauari. *S. Bernardus.*

Quia filium pariendo nullo dolore cruciata. Vnde canit Ecclesia, nesciens mater virgo virum, peperit sine dolore saluatorem. Beatus Bernardus. Quid mirum si dolorem non intulit matri, qui tollere veniebat dolores totius mundi? *B. Bernardus.*

Quia à filio Dei & suo, in praelatam constituta. Vnde Lucae 2. *Et erat subditus illis*, scilicet Mariae, & Ioseph, propter Mariam.

D *Quia ad nutum ipsius & insinuationem, aqua in nuptijs in vinum a filio commutata.* Ioan. 2.

Quia à filio, ad patrem de hoc mundo transeunte, virgini discipulo commendata.

Quia loco summi magistri, ad docendos Apostolos substituta.

Quia in morte temporali, mortis nexibus non depressa, qui sunt putrefactio, vermes, & incineratio. Propter hoc comparatur cedro quae est imputribilis, & succus vermes consumit: & quae E est incombustibilis, quia per ignem fiunt cineres.

Quia ante generalem resurrectionem gloria corporis, & stola duplici decorata.

Quia ascendit in caelum dilecto suo innixa, sicut dicitur Cantic. 8.

Quia super vniuersos ordines Angelorum, ad dexteram filij in throno gloriae collocata.

F *Quia super omnem creaturam, potestate plenaria ab omnipotente filio, in sua coronatione dotata, & insignita.*

Magnitudo Mariae. Ratione suę magnitudinis, vel altitudinis, seu celsitudinis, vel sublimitatis aut eminentię, cõparatur Maria cedro, quae est arbor procera, & eminentissima super omnes arbores. Vnde & à quibusdam appellatur Rex arborum Qui videlicet Maria, in hoc quod facta est mater Dei, nec primam similem visa est, nec habere sequẽtem.

B. Bernardus. tem. Vnde Beatus Bernardus. Hæc est virginis nostræ gloria singularis, &c. vt supra. Propter hoc dicit de se, Ecclesiast. 24 *Quasi cedrus exaltata sum in Libano.* Quære titulo de cedro. *Aliter.* Alta fuit Maria, quia instar Saul. 1. Regum 10. *ab humero & sursum* sanctis supereminens vniuersis. *Ab humero* in quo bona operatio, quia de propria substantia omnia opera actiue exhibuit filio Dei. *A collo*, per quod vox transit, in quo intelligitur efficacia orationis, vel sapientia in verbis. *A capite*, in quo sensuum perfectio, & sapientiæ maturitas, ad similitudinem capitis materialis, in quo sensuum exteriorum perfectio inuenitur. *Aliter.* Per *humerum* concorditer facta bona operatio signatur; per *sursum*, contemplatio. In his duobus, nec primam similem, &c. *Vel* altitudo Mariæ humilitas eius, quia qui se humiliat exaltabitur. *Vel* altitudo eius fuit à terra spiritualis elongatio, & cęlo approximatio. Terra spiritualis, terrena voluptas, terrena opulentia, terrena gloria. A prima se elongauit per virginitatē, à secūda per paupertatem, à tertia per humilitatem. Et per hęc tria super omnes creaturas propinquauit per meritum ad celestia & ęterna.

Lib. 12.

Quoniam de gloriosa castitate, seu virginitate Marię totus respersus est liber iste, idcirco de hac virtute in hoc capitulo dicturi sumus pauciora. Castitas autem sic definitur. Castitas est virtus, motus omnes restringens illicitos; quæ tanto meretur amplius, quanto validius carnalis fomitis reprimit incentiuum. Beatus Chrysostomus: Castitas carnalis est nescire mulierē. Castitas spiritualis, fidelem esse Deo. Et hęc est proprie byssus retorta, & byssinum candidum. Apoc 19. Item, vera castitas est cuiuslibet voluptatis carnalis repudium. huius virtutis tres sūt species, integritas virginalis, pudicitia coniugalis, continentia vidualis.

Marię virginitas.

Castitas quid.

D. Chrysostomus.

Species Castitatis.

Virginitas est portæ genitalis integritas, quæ nullum habet meritum, nisi mens fuerit incorrupta. Et dicitur virginitas quasi viror genitus. Meritoriam virginitatem describens Hieronymus ait: Illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido commaculat; talis vero fuit virginitas Mariæ. Est autem quasi duplex virginitas quarum altera claudit, & altera aperit paradisum; quod videre est in Eua & Maria. Eua enim virgo, sed superba, Deo volens parificari in scientia; & cupida, quia concessis sibi non contenta, inobediens præcepto Dei, & incredula eius comminationi, diabolicæ acquiescens tentationi, & male credula verbis serpentinis, vna de numero virginū fatuarum, imo omnium fatuissima: audiens, respiciens, olfaciens, concupiscens, tangens, comedens & propinans viro suo fructum interdictum sibi, & postea excusans, & alij attribuens peccatum suum, clausit nobis paradisum. E conuerso Maria, virgo humillima, in omnibus se subdens Deo, nunquam mutans à proposito, paupertatis amatrix, diuinę obediēs per omnia volūtati, vnde credula angelicę promissioni, vna de numero prudētium virginum, imo omnium prudētissima, omnes sensus suos discrete custodiēs, nihil boni suis meritis tribuens, sed diuini bonitati totum attribuēs, nobis aperuit paradisum. Redde singula singulis per contra positionem. Idcirco de duabus istis virginibus tempore Paschali canit Ecclesia. Paradisi porta per Euam cūctis clausa est, & per Mariam virginem iterum patefacta est. Virginitas ergo Euę superba; virginitas Marię humillima; illa cupida, hęc paupercula; illa vacillans hæc stabilita; illa depauperata, hęc ditata; vnde dicta est gratia plena. Illa humiliata, vnde *Sub viri potestate eris, & ille dominabitur tui.* Genes. 3. Hæc exaltata, vnde dictum est ei, *Dominus tecum.* Et Canticorum 2. *Dilectus meus mihi*, & cętera huiusmodi. Et sic poteris multipliciter negotiari circa huiusmodi materiam.

Virginitas quid.

D. Hieronymus.

Duplex Virginitas Eua & Marię, & vtriusque discrimen.

Item nota, quod Eua dicta est ab a quod est sine, & eu quod est bonum, quasi sine bono; quia bonum sibi datum à Domino, sibi abstulit & viro, imo & toti posteritati suæ, quia paradisi porta per Euam cunctis clausa est. Marię vero dictum est Aue, ab a quod est sine, & vę quasi sine maledicto, quia non solum sine maledicto fuit quoad se, sed etiam nos à multiplici maledicto, quantum in se fuit, liberauit.

Item virginitas Euæ, mundicia est sine bono opere, & talis virginitas potius claudit, quàm aperiat paradisum; & de tali virginitate non resiat nisi luctus, & lamentum, aut hic, aut in futuro. Vnde Iudicum vndecimo, Fleuit filia Iephte duobus mensibus virginitatem suam. Mensis à mene, quod est defectus, quia in duobus mensibus bis deficit luna. *Primus defectus*, non facere bonum, vnde fatuis virginibus, non habentibus oleum misericordiæ in vasis suis, in vase scilicet cordis, per pietatem, & misericordiam in affectu; In vase manuum, per misericordiam in opere, & effectu; In vase oris, vt tam verbo quam exemplo, alij ad simile inuitentur; clausa est ianua diuinæ misericordiæ, Matthęi 25. De huiusmodi materia inuenies quantum volueris in tractatu nostro, Beati mundo corde. *Secundus defectus* est, quod bonum quandoq; fit, sed non bono fine, aut debita intentione, de cuiusmodi operarijs dicitur Matt. 6. *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Et pro vtroque defectu lugendum est.

Item tria incommoda solent sequi virginitatem, quæ non fuerunt in Maria. *Primum* est superbia, quæ de facili sequitur virginitatem, quia virgines de facili in superbiam eleuātur: & forte

Virginitatis tria incommoda.

propter

propter hoc lampades fatuarũ virginum extinguuntur Matthæi vigesimo quarto, quia vento superbiæ plenæ sunt. Beatus Augustinus. Virginitas est prædicanda, non solum, vt ametur, sed monenda ne infletur. Idem. Bonum virginitatis, quantum maius bonum video, tantum fure re superbiam pertimesco. *Secundum*, amoris tepiditas. Quia *cui minus dimittitur, minus diligit.* Lucæ septimo. Quia enim virgines immunes sunt à delicto carnis, non accenduntur quandoque ad tantam vim dilectionis. multum enim accēdebat Magdalenam ad amorem, quia sentiebat tantæ culpę remissionem. Vnde, *Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum.* Lucæ septimo. *Tertium* est sterilitas. Argumentum enim tale est. Virgo est, ergo sterilis. Ideo dicitur de Maria, Canticorum octauo. *Quæ est ista*, id est, quanta laude & admiratione digna, quæ cum virginitate habuit humilitatem; cum integritate, feruidam caritatem; cum incorruptione fæcunditatem.

B. Augus.

Item, propter excellentiam suæ virginitatis dicitur Lucæ primo. *Missus est Angelus Gabriel ad virginem*, quasi per excellentiam. Beatus Bernardus, Virginem carne, virginem mente, virginem professione, &c.

B. Bernardus.

Item, de castitate Mariæ dicit Beatus Chrysostomus: O ineffabilis laus Mariæ. Magis credebat Ioseph castitati eius, quam vtero eius: Et plus gratię, quam naturæ: possibilius enim credebat mulierem sine viro posse concipere, quā Mariam posse peccare.

D. Chrysostomus.

Item, Maria dicitur virgo per antonomasiam, quod notauit Lucas dicens: *Missus est Gabriel ad Virginem*, antonomasticè. Quasi dicat ad Virginem Virginum. Maria enim dicitur virgo virginum propter tria, *Primo*, quia sicut dicunt sancti, prima inter cæteras virginitatem vouit, ideo virginitatis signifera est & exemplar. *Secundo*, quia plus cęteris virgo vouit, Canticorum secūdo. *Sicut lilium inter spinas, &c.* *Tertio*, quia virgo manens, facta est mater, quod nulla alia est igitur virgo præ cæteris, plus cæteris: & sine cæteris.

Maria cur dicatur Virgo Virginum.

Item, Maria virgo illibata, vnde de porta, per quam designatur, dicitur Ezechiel. 44. *Vir non transibit per eam* i. maritus suus Ioseph. Et in hoc notatur carnis eius integritas. Sequitur. *Eritque clausa principi*, id est diabolo qui dicitur princeps mundi, Ioan. 14. Quia nulli patuit tētationi diaboli. In hoc ergo quod dicitur: *Eritq; clausa principi*, perfecta mentis eius munditia commendatur. Et ab hac duplici integritate, proprie & singulariter dicitur virgo illibata. Titulo de porta inuenies istud plenius.

Lib. 10.

MARIÆ VIRGINITAS FVIT multipliciter priuilegiata, Quia.

A *Patriarchis quibusdam operibus præfigurata*. Pręfigurata enim fuit in fenestra crystallina, quam Noë fecit in Archa, secundum quod tradunt Hebræi, quę excludebat aquam inquātum fenestra, & illuminabat Archam inquātum crystallina, suscepra aliunde luce. Archa Maria; fenestra crystallina, eius virginitas, quæ exclusit ab ea aquam carnalium voluptatum, & qua digna fuit in se suscipere Christum lucem veram. Vnde eleganter dicit quidam. Si crystallus sit humecta, atque soli sit subiecta, scintillat igniculum; nec crystallus rumpitur, nec in partu soluitur ponderis signaculum.

A prophetis prænuntiata. Vnde Isai. 7. *Ecce virgo concipiet, &c.* Quære expositionem infra titulo de conceptu virgineo. Ezechiel. 44. *Porta hæc clausa erit, &c.* Quære expositionem titulo quod Maria porta. Lib. 10.

Pro magno munere Dei Ecclesiæ repromissa. Cui dictum est Isaiæ 60. *Gloria Libani*, id est, candoris virginei, *ad te veniet*, ô Ecclesia militans & triumphans.

In quibusdam sanctis mulieribus testamenti veteris præfigurata. Figurata enim fuit in virginitate Rebeccæ, de qua legitur Gen. 24. quod erat *Puella decora nimis, virgoq; pulcherrima, & incognita viro.* Et Mariæ dicit Dauid, Psalm. 44. *Concupiuit Rex decorem tuum*, id est, virginitatem tuam.

A Deo Patre benedicta. Vnde in figura Mariæ dixit: Axa patri suo Caleph. Iosue 15 & Iudicum 1. *Da mihi benedictionem pater; quia terram arentem dedisti mihi, iunge, obsecro, & irriguam aquis, &c.* Quære expositionem sexto versu horti conclusi, vbi hortus dicitur irriguus. Propter hoc dictum est etiam Marię. *Aue Maria gratia plena, &c. Benedicta tu, &c.* Lib. 10.

A Dei filio desiderata, qui dixerat Michęæ 7. *Præcoquas ficus desiderauit anima mea, &c.* præcoquæ ficus, primitiua virginitas. Ficus enim profert fructus dulcissimos & sapidissimos, & folia eius candidum lac emittunt. In candore lactis, candor virginitatis. Fructus etiam ficus non est diuisibilis, sicut sunt glandes, nuces, & castaneæ. Et in hoc indiuisibilitas virginitatis eius, de qua dicitur ei Cāt. 7. *Iunctura fæminū tuorum sicut monilia.* In hoc quod ficus dicitur à fœcunditate, gratia maturnitatis, in eo quod fructus iste maturus nigrescit, signum humilitatis; in dulcore & sapiditate fructus, Domino dulce & sapidum in Maria votum virginitatis. Cætera quære titulo de aromatibus, vbi dicitur ficus. Lib. 12.

A Spiritu sancto, cordi virgineo inspirata. Ipsa enim prima, absque omni humano percepto, consilio, & exemplo, diuinitus inspirata votum emisit

D. Bernardus. homil. 3. super Missus est.

emisit virginitatis, sicut dicit Beatus Bernardus, ad hoc vt Dei filius in ea pasceretur, à tota Trinitate præparata. Vnde Canticorum secundo dicit Maria de filio. *Dilectus meus mihi & ego illi qui pascitur inter lilia.* Nouerat siquidem virgo diuinitus inspirata, filium Dei desiderare lilia virginitatis, in quibus pasceretur, & vouit virginitatem. Quasi diceret, lilia desiderabat, lilia ei exhibeo, id est, duplicem virginitatem carnis ac spiritus; quod notatur per hoc quod dicit *lilia* in plurali, non vnicum tantum lilium.

A Deo Trinitate in virginitate confirmata. vnde ipsa dicit. *In Sion firmata sum.* Sion interpretatur speculum, quia virginitas sicut vitrum. Sicut enim vitrum absque sui dissipatione, solarem radium suscipit & emittit; sic Mariæ virginitas illibata, filium Dei concepit & peperit. Et hanc confirmationem innuebat Maria respondens Angelo. *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco.* Luc. 1.

Vniuersarum virtutum margaritis adornata. Ipsa enim erat *vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.* Ecclesiastici 50. scilicet lapide fidei. Hyacintho spei Carbunculo, charitatis. Sapphiro contemplationis, Sardonicho martyrij. Topazio vniuersæ virtutis, & omnimodæ pulchritudinis. Et sic de cęteris lapidibus quibus virtutes cæteræ designantur.

D. Bernardus hom. 1.

Virtute humilitatis, præ cæteris virtutibus à Domino adornata. Vnde Bernardus vt placeret Deo virginitas Mariæ, humilitas procul dubio fecit. Idem. Audeo dicere, sine humilitate nec Mariæ virginitas Domino placuisset. Ratione istarum duarum virtutum, virginitatis scilicet & humilitatis, signatur Maria per candelabrum Exodi 25. & 37. in quo erant lilia, quę signabant virginitatem, & spherulæ figurātes humilitatem Illę enim duæ virtutes, sunt duę ancillę cum quibus Esther, id est, Maria vel fidelis anima ingreditur per meritum ad verum Assuerum, qui est Christus Esther 15. Maria enim vere potest dici candelabrum aureum, quia aurum in igne purgatur, in fornace probatur, malleis extenditur, & in formam candelabri producitur, & sic instrumentum ignis & luminis efficitur. Sic beata virgo, per ignem Spiritus sancti purgabatur in sanctificatione, probabatur in filij passione, vnde dicit patri vel filio, *Igne me examinasti* &c. Psalm. 16. Sed nihil de scoria inuentum est in ea, quia nec passionem filij impediuit, nec crucifixoribus maledixit, sed exemplo filij, vt vere creditur, pro eis intercessit. Item quasi quibusdam malleis extendebatur multiplici tribulatione, & in candelabrum sic figurabatur. Nam ardebat igne charitatis, & lucebat operibus eximiæ charitatis. Vnde Parabol. 31. in fine. *Non extinguetur in nocte lucerna eius*, quia *aquæ multæ* tribulationum *non potuerunt extinguere charitatem illius.* Canticorum 8. Bene etiam virginitas eius candelabrum, quia adhuc in lumine eius ambulat innumerositas virorum ac mulierum, imitando vestigia reginæ virginum. Cui dicit Isaias sexagesimo. *Et ambulabunt gentes in lumine tuo* &c.

D. Bernardus. Homi. 4.

Ab ipsa virginitas primitus excogitata. Beatus Bernardus. O virgo prudens, ó virgo deuota, quis te docuit Deo placere virginitatem? quæ lex, quę institutio, quę pagina veteris testamenti vel pręcipit, vel consulit, vel hortatur in carne non carnaliter viuere, & in terris Angelicam ducere vitam? quære hęc & alia multa tertia homilia B. Bernardi super Missus est Gabriel, circa medium capituli.

D. Bernardus ειι.

A quo Spiritus sancti ad fœcunditatem irrigata. Genes. 2. *non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram, sed fons ascendebat de terra, irrigans vniuersam superficiem terræ* Quære expositionem titulo de concep tu virgineo in fine capituli.

Sola diuina gratia, non humano opere fœcundata. Vnde Cantic. 4. dicit filius Spiritui sancto: *Veni auster perfla hortum meum & fluent aromata illius*, id est, spirabunt virtutes virginis, scilicet virginitas, humilitas, & cęteræ vniuersæ. Propter hoc dicitur Marię Canticorum 7. *Venter tuus sicut aceruus tritici*, quoad fęcunditatem, *vallatus lilijs*, quoad virginitatem, *lilijs* pluraliter, quia fuit virgo ante partum & in partu, & post partum. Vel *lilijs* pluraliter, quia illibatam virginitatem custodiuit in suis sensibus vniuersis.

D. Bernardus.

Partu diuino consecrata B Bernardus quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fœcunditas, partus consecrat virginitatem?

Ex se sola supra naturam ad fructum habilitata. vnde dictum est ei. *Ecce concipies in vtero*, id est, ex vtero. Item illud *Quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei. Ex te*, id est, ex tua carne. *Ex te sola*, & non ex te & viro Propter hoc dicit filius de patre Isaiæ 49 *Formans me ex vtero seruum sibi vt reducam Iacob ad eum.* Quære expositionem titulo benedictus fructus ventris tui, post principium capituli.

Lib. 1. c. 7.

Fructu gloriosissimo honorata. Vnde Genesis 2. *Produxit Dominus Deus de humo*, scilicet carnis virgineæ, *omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue, lignum etiam vitæ in medio paradisi*, id est, ventris virginei. Quære expositionem titulo de arboribus horti conclusi.

Lib. 12.

D. Bernardus.

Ex Dei maternitate sūme nobilitata, qui dignatus est fieri filius virginitatis. vnde B. Bernar. *hæc est virginis nostræ gloria* singularis, & excellēs prærogatiua Marię, quod filiū vnum, eundemq; cum Deo patre meruit habere communem. Propter hoc dicit etiam ipsa, se quasi cedrum, quę est rex arborum, exaltatam in Libano, id est, in virginitatis

ginitatis candore. Propter hoc enim facta est regina paradisi, quod prius facta fuerat mater Dei, quod impossibile erat nisi fuisset virgo.

Ad hoc, vt de ea Christus carnem assumeret, necessario praeparata. Oportebat enim vt redemptor noster iustus esset cum Deo, mortalis cum hominibus; propter hoc decebat ipsum habere matrem virginem, vt in matre mortali conciperetur mortalis, & in virgine conciperetur iustus. Necesse etiam erat, vt quicumque per matris corruptionem conciperetur, ex originali peccato conciperetur: nullus autem peccator saluare poterat alium peccatorem, cum in eadem damnatione esset cum eo. vnde dicebat humanum genus, Ecclesiastici 51. *Respiciēs eram, ad adiutorium hominum, & nō erat.* Decebat etiam Deum, vt non nasceretur nisi de virgine: decebat virginem, vt non pareret nisi Deum. Ad hoc ergo totum necessario praeparabatur virginitas Mariae, quia nulli alij virgini quam Mariae hoc priuilegium debebatur.

Plasmationem primi hominis quasi exemplariter imitata, videlicet vt sicut primus Adam de terra virgine plasmatus fuerat, sic secundus Adam de matre virgine secundum hominem formaretur. Vnde Gen. 2. *Formauit Dominus Deus hominem de limo terrae.* Galat 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere* &c.

Transgressio primae mulieris, scilicet Euae virginis, per eam sufficienter expiata. Beatus Bernardus. Vehementer nobis vir vnus, & vna mulier nocuerunt &c. Quaere Causa. 34. lib. 2. pag. 99. d.

D. Bernardus sermone Signum magnum.

Ruina Angelica per eam reparata. Vnde Maria de se dicit *Gyrum caeli circuiui sola.* Eccli. 24. *Gyrum* vel *gyrus* est perfecta rotunditas, & in hoc notatur ruinae Angelicae plena, & perfecta restauratio.

De puritate Mariae dicit B Bernardus. Gratia Dei purissimum balsamum est, & solidissimum vas requirit. Huius vasis id est, Mariae, quae est receptaculum omnium gratiarum, puritas, eius virginitas, soliditas, eius humilitas, adimpletio, eius foecunditas. Gregorius. Rubus ardens qui non comburebatur, puritas virginea quae prole faecundabatur. Hieronymus. Tanta fuit Mariae puritas, quod portare meruit regem Angelorum, & domus esse meruit omnium purgatoris. Beatus Anselmus dicit quod tanta puritate nitebat Maria, quanta sub Deo maior nequit intelligi. Alioquin non intrasset in eam illa sapientia, sicut dicit Fulbertus, quae non intrat in animam malinolam, nec habitat in corpore subdito peccatis, Sapientiae primo. Propter purissimam enim puritatem eius, comparatur ipsa soli, cuius radium nec aqua emollit, nec faetor corrumpit, nec ignis comburit, nec gladius scindit, nec vitrum obsistit. Ratione etiam claritatis comparatur soli, quia sol clarior luminaribus vniuersis. Vnde sol à Tullio dicitur, quasi solus lucens, id est, praecaeteris luminaribus caeli. Solis ergo claritas, Mariae puritas: tanto enim res est clarior, quanto purior, tanto purior, quanto purgatior & à sordibus mundior. Mundant corpus continentia & abstinentia, quae duo prius sunt necessaria: quia veluti sol vitrum non penetrat, nisi prius decoctum, sic sic nec claritas Dei cor hominis, nisi prius ipsius corpore penetrato. Exemplum de quodam sanctissimo Anglorum pontifice, cuius corpus tantae claritatis erat per virtutem continentiae & abstinētiae quod ipso stāte ante altare extensis manibus, solaris radius intrans per fenestram vitream, transflucebat per manus illius, ac si vitreae fuissent. Animam vero principaliter mundant pura confessio, intenta lectio, deuota meditatio, feruens oratio, diuina contemplatio. Vel solis radius signat in virgine purissimum visionis radium, qui mentem eius insitis contemplationibus ineffabiliter illustrabat. Secundum hoc sol dicitur oculus caeli; Caelum Ecclesia, sanctis, vt caelum stellis, illustrata; huius caeli oculus est Maria ratione puritatis suae, quia sicut oculus totum corpus, sic Maria totam illustrat Ecclesiam, quae est corpus filij sui, sanctorum radijs exemplorum. Vnde canitur de ea, Cuius vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias.

Mariae Puritas. B Bernardus. D. Gregorius. D. Hieronymus. D. Anselmus. Fulbertus. Maria cur soli comparata. Cicero de Vniuersit.

De verecundia Mariae, quae castitatis eius custos extitit & paranymphus, dicitur. Lucae primo. *Quae cum audisset turbata est in sermone eius* &c. Nota quod dicitur *turbata* non perturbata. *Turbata*, id est, tantae rei nouitate suspensa, & ingenti admiratione permota. Audiens enim nouam formam salutationis, ignorabat quid significare vellet Angelus. Et ideo cogitabat qualis esset illa salutatio. Manducator dicit quod nouitate salutationis turbata, cogitabat qualis esset ista salutatio, perpendens in hoc verbo Aue, huius nominis Euae conuersionem, & huius mutationis perscrutans sacramentum; videlicet quod sicut Eua fuit causa maledictionis, sic ipsa foret causa benedictionis. Quia enim virgo erat, ad inopinatum euentum, vt verecunda pauere debuit: sed quia virgo prudentissima, subito pauore superari non potuit, sed consilio regente circumspecta cogitabat *qualis*, id est, quam noua, quam inaudita, quàm perutilis, quàm admirabilis, quàm dulcis, quàm suauis *esset ista salutatio.* Tunc impletum est illud Psalmistae. Psal. 67. *Terra mota est*, id est, turbata est, & *caeli distillauerunt à facie Dei Sinai*, & impleta est illa oratio Ecclesiae Isaiae 45 *Rorate caeli desuper, & nubes pluant iustum* &c. Tunc enim *pluuiam voluntariam segregauit Deus* pater *haereditati suae* Psalmo 67. quia tunc voluntariè descendit filius sicut pluuia in vellus.

Mariae Verecundia. Petr. Comestor seu Manducator.

Item turbata est pro insolita, & vsque tunc inaudita salutatione. Audierat enim Angelos, locutos

locutos mulieribus & viris, audierat benedictiones legis. Deuter. 28. sed talem salutationem, talem benedictionem nusquam legerat, vel audierat. Ideo turbata est, sed non est locuta, vtpote filia & imitatrix Dauid dicentis, *Turbatus sum & non sum locutus*. Psalmo 76. Et quod turbatur, virginei est pudoris, & possunt assignari causæ multiplices turbationis suę.

Multiplex causa cur Maria turbata fuerit in Angeli salutatione

Prima quia cum esset virgo verecunda, expauit aduentum Angeli, in viri specie apparentis, videns se inclusam in thalamo solam cum solo, & hoc sonat ingressus Angelus ad eam. Beda. Trepidare virginum est. & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri. Quæ autem expauescit Angeli visum vel auditum, haud dubium quin tactum hominis nimium formidaret. Item ad aspectum Angeli turbata est, quę visionibus hominum seu visitationibus insolueta erat. Item quia præsentiam Angelicam fragilitas humana non sustinet. vnde Zacharias turbatus est, Luc. 1.

Venerabilis Beda.

Secunda, quia audiuit se laudari, quod magnæ fuit virtutis: qui enim vere humilis est, de suis laudibus erubescit, & cũ omnes soleant inde lętari, ipsa turbata est, nõ exhilarata, vel elata, exẽplo filij: quẽ cum quærerẽt videre Gẽtiles. Ioã. 12. respondit, *Venit hora vt clarificetur filius hominis*. Et paulo post. *Nunc anima mea turbata est valde*. Bonum etiam fuisset Ezechię si turbatus fuisset, non exhilaratus ad aduentum nuntiorum regis Babylonis. Isai. 39.

Tertia, quia cum plena esset spiritu prophetico, & sciret plenitudinem non esse manente lege, quia lex neminem duxit ad perfectum, ad Hebræos 7. mirabatur quomodo gratia plena ad Angelo diceretur.

Quarta, quia benedicta dicebatur inter mulieres, quæ inter virgines benedici semper optabat ideo cogitabat qualis esset illa salutatio, quæ ab initio videbatur esse suspecta: at vbi in promissione filij manifestum patuit virginitatis periculum, non potuit dissimulare quin diceret, *Quomodo fiet istud* &c.

Quinta, quia mirabatur quomodo benedicta diceretur inter mulieres, cum sciret, Omnes mulieres maledictas esse in matre sua Eua: & ideo cogitabat qualis esset ista salutatio, quę & mulierem dicebat & benedictam.

Sexta, quia salutata ab Angelo silentium, quod valde amabat, respõdendo infringere, vel orationes suas interrũpere cogebatur; quod patet ex eo, quod bis ipsam iã fugrat allocutus, antequam responderet. vnde dicitur Eccli. 41. *Erubesce à salutationibus de silentio*. Item Eccli. 7. *Non iteres verbum tuum in oratione*.

Septima, quia timebat thesauro suo, id est, virginitati. Solent enim virgines timoratæ etiam in tuto pertimescere, recolentes illud Apostoli 2. Corinth. 4. *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*, quæ scilicet franguntur de facili, nec possunt reparari. Vas fictile, scilicet lampas, corpus humanum; thesaurus castitas, vel virginitas, de qua Prouerbiorum 3. *Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur non valent ei comparari*. Ecclesiastici 27. *Omnis ponderatio*, cuiuslibet rei temporalis, id est, omnes res temporales, quanticumque sint ponderis & valoris, *non est digna continentis animæ*, id est, ad comparationem animæ continentis. Non dicit corporis continentis, sed animę; quia continentia carnis, sine continentia consensus & voluntatis, nihil est ante Deum.

Octaua, pro dictorum incertitudine. Glossa. quia nesciebat si pręteritum aut futurum esset, quod Angelus dixit, *Dominus tecum*. Et nota, quod hæc turbatio non fuit iræ, vel doloris, sed pudoris, pauoris, & admirationis. Et erat pudor duplex, & quia sola quasi cum viro videbatur, & quia tanto pręconio commendabatur; Et timor duplex, ex pręsentia Angelica, quàm horret fragilis natura, & ex causæ ignorantia. Admiratio vero erat pro magnitudine eorum, quę ei nuntiabantur. Vnde Ambrosius. Ex verecundia pauet, ex prudentia nouam salutationis formam miratur. Et ex his in ea hic notatur triplex virtus, verecundia virginalis, in eo, quod turbatur; fortitudo mentis, in hoc, quod non perturbatur, quin deliberet; prudentia in ipsa deliberatione. Beatus Bernardus. Quod turbatur, verecundiæ est virginalis; quod non perturbatur, fortitudinis; quod cogitat, prudentiæ. Et notandum, quod verecundia proprie non est virtus, sed est status & perfectio virtutum, & maxime in mulieribus commendatur. vnde Ecclesiasticus cap. 7 postquam dixit, *noli discedere à muliere sensata*; subdit quasi exponens quid sit mulier sensata. *Gratia enim verecundiæ eius*, id est, gratiosa verecundia eius, *super aurum*, id est, melior omni auro. Item verecundia propriè domum gratię est. vnde Eccli. 32. *Ante verecundiam præibit gratia* &c. Item Eccli. 26. *Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata*, id est, verecunda. Quære supra titulo gratia plena, circa principium. Item maximum verecundię signũ fuit, quod cum quadam die vellet loqui cum filio, domum, in qua loquebatur, intrare, vel sermonem eius interrumpere non præsumpsit; sed foris stans reuerenter expectat. Marc. 3. in fine.

D. Ambr.

D. Bernardus.

Lib. 1. c. 4. pag. 16. d.

Itẽ, B. Ambrosius ad virgines, loquẽs de beata Virgine. Cum ea semper singularum virtutũ pudicitia comes irremota mansit, quia omnino pudor indiuiduus virginitati esse debet, sine quo rectè, castitas vera seruari non potest. Idẽ. pudor indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Item comes virginitatis, & quasi collactanea eius est humilitas,

D. Ambr. li. 2. de Virginibus.

cuius

cuius signum est verecũdia virginalis, æqua cõiunctione & nomine verecũdię. Virginitas enim sępe pudor dicitur. Idcirco ei dicitur animę verecundiam non habenti. Iere. 3. *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.* Difficile enim seruatur castitas vbi verecundia non habetur. Idem. Nunquam igitur beata Maria sine pudoris sui custode processit; propterea quæcumque virgo sibi ab ea optat præmium, & implorat auxilium, debet imitari exemplum. Idcirco hanc imitamini moribus, sequimini caritate, & ita securè poteritis eius auxilium implorare. Ad hoc enim Christus matrem elegit virginem, vt ipsa esset omnibus exemplum castitatis, quæ quasi in speculo refulget forma virtutis.

Maria fæcunditas Virginalis

De virginali fæcunditate, & fæcunda virginitate Mariæ dicitur ei Cant. 7. *Venter tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs.* In hoc autem versu ostẽditur, quod omnimoda castitas fuit in beata virgine, virginalis, coniugalis, vidualis; vt haberet in se omnem gradum, & obtineret omnem fructum, scilicet centesimum, sexagesimum, & tricesimum; & vt eam venerarentur virgines, viduæ, & coniugatæ. Dicitur ergo, *venter tuus*, carnalis scilicet, est *sicut aceruus*, in quo notatur omnimoda castitas, *tritici*, in quo fæcunditas, *vallatus lilijs*: in quo triplex castitas supradicta. Per hoc autem quod dicitur *aceruus tritici* innuitur quod plenus filio Dei, qui se appellat granum frumenti. Ioann 12. granum enim illud tritici, potentialiter erat aceruus tritici, de quo scilicet grano, tanta spiritualis seges, fructificante Deo, multiplicata est, ex quo cecidit granum istud in terra, hoc est in valle Gethsemani: nisi enim granum istud in vterum virginalem, velut in terram fertilẽ & bene excultã exercitio Spiritus sancti, prius cecidisset per incarnationem, & post hoc in cruce mortuũ fuisset, ipsum solũ mansisset: sed per ista duo, granum vnicum factus est aceruus magnus. Congrue etiam vterus virginis signatur per Gethsemani, quod interpretatur vallis pinguis, vel vallis pinguedinum; vallis, propter humilitatem; pinguedinum, propter charismatum fæcundationem, quibus impinguata protulit granum suum. De primo casu Isaiæ 9. *Verbum*, id est, filium, *misit Dominus*, id est, pater *in Iacob*, id est, in populum Iudęorum. vnde filius dicit Matthęi 15. *Missus sum ad oues quæ perierunt domus Israël, & cecidit in Israël*, id est, in beatam virginem, quę principatur cum filio in cælo in terra, quia *Israël* interpretatur princeps cum Deo. De secundo casu dicit Psalmista Psal. 103. *Sol*, id est, Christus, *cognouit*, id est, approbauit, *occasum suum*, id est, mortem suam. Sequitur, *vallatus lilijs*, in quo signatur quod virginitas Marię omnium virtutum suarum vallum erat, & quasi antemurale. Spiritualis quoque vterus, id est, mens, vel memoria virginis, spirituali tritico, quod est verbum Dei, replebatur, cum filio Dei, qui est verbum patris, in quo sunt omnes thesauri sapientię & scientiæ absconditi. Coloss. 2. grauidabatur; vel etiam quando iam nato filio, omnia verba quæ de ipso dicebantur, conseruabat conferens in corde suo. Et tunc sancti Euangelij coaceruauit triticum, quod Apostolis postea exhibuit ruminandum. Hanc auctoritatem moraliter expositam inuenies infra, titulo de pulchritudine membrorum Mariæ, vbi agitur de ventre.

Lib. 5.

Item ratione fæcũdę virginitatis, & virgineę fęcũditatis dicitur Luc. 10. quod *Maria ista optimã partẽ elegit quæ non auferetur ab ea.* Hoc habuisti supra expositum, titulo benedicta tu in mulieribus, circa medium capituli. *Vel* aliter quam ibi habeatur. Elegit Maria bonum partem, vouendo prima virginitatem; meliorem, vel bis Angelicis adhibendo fidem, quando mediante fide concepit saluatorem; optimam, quando sublimata est in assumptione, super omnes ordines spirituum supernorum. Et ita, sicut ipsa optima, optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. *Moraliter.* Bonam partem elegit, qui amare conteritur, & recipit veniam; meliorem, qui vere confitetur, & recipit gratiam; optimam, qui in bono perseuerat, & in morte recipit gloriam. Et ita Magdalena, de qua literaliter dictum est. Hæc elegit bonam partem, meliorem, optimam, & illa propriè est, quę non potest auferri. Si enim accepisti veniam per contritionem, vel gratiam per confessionem, hæc duplex potest auferri si patiaris recidiuum; sed optima, id est, Christus, vel gloria æterna nequaquam. Nec potest habere hanc partem optimam, nisi Maria, id est, anima amata pro peccatis.

Lib. 1. c. 6. pag. 56. c.

Maria cõceptus gloriosus.

Gloriosum conceptum virginis absque læsione suę virginitatis describit Ieremias cap. 31. dicens. *Creauit Dominus nouum super terram fœmina circumdabit virum.* Bene dicitur *creauit*, quia creare est nouum aliquid facere, quod antea non fuisset. Bene etiam dicitur *creauit*, quia in sua incarnatione creator omnium factus est creatura. Vnde pater de filio. Isaiæ 45. *Ego Dominus creaui eum*, hominem scilicet, *Dominus* dicit, non dicit pater, aut filius, aut Spiritus sanctus, sed *Dominus* singulariter: quia *vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma* Ephes. 4. quia *vnus est altissimus creator omnium omnipotens.* Ecclesiastici 1. Et supponit hęc dictio *Dominus* pro Trinitate personarum; quia Potentia Patris, Sapientia Filij, Benignitas Spiritus sancti, conceptum virginis operabantur & partum; quia opera Trinitatis inseparabilia. *Nouum*, hoc inuenies infra expositum. *Super terram*, quia conceptus, & partus virginis, omnem transcendit intellectum humanum. vnde dicit Baptista Ioan. 1. *Cuius non sum dignus corrigiam soluere calceamenti*, id est, explicare

plicare vnionem verbi. Item Isai. 43. *Generationem eius quis enarrabit, eius*, id est, Christi; vel *eius*, id est, virginis, quomodo scilicet ipsa eum genuit, qui se fecit, vtrumque enim ineffabile est. Vel fortè ideo dicitur *super terram* quia pro salute hominum Dei filius factus est homo, & nihilominus per passionem eius reparata est ruina Angelica *Fæmina*, id est, virgo Maria, *circumdabit* gremio vteris sui, & istud est Glosæ, *virum*, id est, Christum qui in ipso momento suę conceptionis fuit vir perfectus, quoad sapientiam & virtutem, & etiam quoad lineamenta & organizationem membrorum, sicut dicit Magister in historiis. Tantam enim sapientiam, tantam virtutem habuit conceptus, quantam adultus, quod fuit valde mirabile, nec aliquo modo contigit vnquam istud, quoniam ipse est singularis. De sapientia eius Eccli. 1. *Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante eum.* De virtute 1. Corint. 1. ipse est Dei virtus & Dei sapientia. Et ita fuit dupliciter perfectus, scilicet in corpore, quoad lineamenta membrorum; & in anima, quoad scientiam & virtutes.

Christus momēto suę cōceptionis perfectus vir.

Magister.

Circumdabit, inquam non aliunde, sed de se; quia de sola eius substantia sine semine virili, sola operatione Spiritus sancti, ędificatum est corpus Christi. Vnde ipsa dicit Eccli. 24. *Gyrum cæli*, id est, illum qui claudit omnia, *circuiui*, id est, vestiui carne virginea. Vnde dicit fil⁹ matri Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me. Sola*, id est, sine adiutorio viri, quia ipsa fuit via viris inuia Ideo etiam dixit ei Angelus. Lucæ 1. *Ecce concipies in vtero*, id est ex causa intrinseca, quia causa conceptus eius fuit intra, non extra, & ideo proprijssime totus filius virginis fuit Christus secundum humanitatem, sicut proprijssime totus filius Dei secundum diuinitatem. Hoc est etiam quod filius dicit de patre. Isaiæ quadragesimo nono, *Formans me ex vtero* &c. Quęre titulo. Benedictus fructus ventris tui. *Circumdabit virum* non ab altero viro suscipiet, non humana lege concipiet hominem; sed intra viscera intacta, & integra virum claudet; virum inquam incomprehensibilem, quia quem totus non capit orbis, in eius se clausit viscera factus homo. De omni enim alia muliere concipiente dicitur. Eccli. 36. *Omnem masculinum excipiet mulier*, id est, excepto viro concipiet.

Lib. 1. c. 7. pag. 61. b.

Circumdabit, inquam, ita sane, vt intrante & exeunte Domino, porta orientalis, clausa iugiter perseueret. Ezechiel. 44. Bene Maria dicitur porta orientalis, quia per eam ingressus est in mundum verus oriens, qui nos visitauit ex alto; & quia per eam oritur in nobis gratia, & patet accessus ad verum orientem, id est, Christum qui ortus est ex ea: & ipsa est principium ortus nostri ad vitam. Porta autem occidentalis fuit Eua; quæ fuit principium ingressus nostri ad occasum & mortem, Sed per Mariam ingressus est Dominus Deus Israel in incarnatione, & egressus in natiuitate, & semper perseuerauit clausa principi, id est, ad honorem principis, scilicet Christi. Dicitur autem Christus vir, multiplici ratione.

Maria porta Orientalis.

Eua porta Occidētalis

CHRISTVS DICITVR VIR.

PRopter virorum diuinitas, vel quia semper viuit per intemeratam sanctitatem, & omnimodam virtutem, in quo notatur immunitas peccati, & impotentia peccandi. Caruit enim originali, quod probat matris integritas; & actuali, quod patris diuinitas. Ideo vocat eum Petrus *agnum immaculatum*, quia non respersus macula originalis; & *incontaminatum*, quia caruit omni contagio actualis, primę Pet. primo. Ideirco etiam dicitur candelabrum. Exod. 37. Quære supra titulo Benedictus fructus ventris tui.

Lib. 1. c. 4. pag. 65. d. e.

Virtutem, qui ipse est Dei virtus, 1. Corinth. 1. Vnde Psalmista Psal. 23. *Dominus fortis, & potens in prælio*. Item Luc. 11 *Cum fortis armatus* &c. *Si autem fortior illo* &c. Iere. 46. *Fortis impegit in fortem & ambo pariter corruerunt.*

Audaciam, quę manifestè apparuit in passione. Vnde Ioan. 18 *Sciens Iesus omnia quæ ventura erant super eum, processit & dixit eis, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Iesus autem dixit, Ego sum*, &c.

Quia masculus, vnde designatur per agnum paschalem de quo dicitur Exod 12. *Erit agnus absque macula masculus agniculus*. Item Apocalyp. 12. draco stetit ante mulierem quæ erat paritura masculum. &c. Isai. 66. De beata virgine, *Antequam partus eius veniret peperit masculū*, id est, Christum. Qui etiam fuit ex omni parte virilis, & nihil habuit infirmitatis, oppositæ alicui virtutum suarum.

Quia generatiuus id est, potens generare filios, non carnales, sed spirituales. vnde Ioan. 1. *Quotquot autem receperunt eum* per fidem scilicet, *dedit eis potestatem filios Dei fieri* &c. *qui non ex sanguinibus* &c. *sed ex Deo nati sunt* Iacob. 1. *Voluntarie genuit nos verbo veritatis* &c. Vnde etiam dicit Isaias 66. cap. *Si ego qui generationem cunctis tribuo sterilis ero ait Dominus Deus?*

Quia nihil in ipso fæmineum. Peccatum enim non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius 1. Petri 2. Imo in passione muliebres delicias expugnauit, contra delicias passus, contra molestias sustinens patienter.

Quia perfectæ ætatis spiritualis. Vnde Exodi 12. dicitur non solum masculus, sed & anniculus, in quo notatur perfectio ętatis; nam ad plenitudinem ætatis peruenit, scilicet ad annum trigesimum. Quod si mēsis pro die accipiatur, tot fere

fere in triginta annis mensis lunares inuenis, quot dies in anno, scilicet trecentos sexaginta quinque. Rectè autem circa trigesimum quartum annum elegit pati, quod medium est ætatis humanę; nam vsque eo proficit ętas & robur hominis, tunc in statu est; post incipit minui. vnde Abacuc. 3. *In medio annorum notum facies* In medio enim ætatis humanæ, notum fecit Dominus salutare suum, & misericordię suę recordatus est, cum Christum dedit pro nobis, vnde nec ante illam ętatem permissus est occidi; quia nondum venerat hora eius. Ioan. 2. & 7. Et in tali ætate fuit vir pugnator pro nobis, & pati voluit, vt senes & paruulos traheret ad salutem.

Quia perfectæ magnitudinis spiritualis, à quo multi orti sunt. Zachariæ 6. *Ecce vir oriens nomen eius, & subter eum orietur*, qui enim sub eo est iustus est.

Quia nunquam emollitur prosperitate, vnde Ioan. 6 cum quidam vellent eum facere sibi regem, fugit in montem.

Quia nunquam fractus aduersitate. vnde in passione, quasi pro salute generis humani plus adhuc desiderans pati, dixit. *Sitio* Ioannis 19.

Nouũ quod creauit Dominus super terram.

Item Iere. 31. *Creauit Dominus nouum super terram fœmina circumdabit virum* Quod *nouum* tota terra, quod *nouum* non capit totus orbis. Si quęratur quid sit illud nouum? videlicet quod integritati virginitatis accederet fęcũditas prolis; vt manens virgo integra, fieret mater fœcunda; vt gaudia matris habens cum virginitatis honore, sicut nec primam similem habuerat tale votum emittendo, sic nec sequentem haberet virginaliter pariendo. Vnde conuenit ei illud Sapien. 3. *Fælix sterilis & incoinquinata quæ nesciuit thorum in delicto. Habebit fructum in respectione animarum sanctarum Fœlix sterilis*, id est, virgo, & bene fælix Maria, quia benedicta in mulieribus. *In respectione*. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Matt. 5 *Animarum sanctarum*, quando scilicet animę sanctæ facie ad faciem *regem videbunt in decore suo*. Isaię 33 Galat. 4. *Lætare sterilis* &c. Isaiæ 44. *Lauda sterilis* &c. *Nouum*, inquit. Bene *nouum*, quod virgo facta est mater, Deus homo, pater filius, & filia genitrix est effecta Bene *nouum*, quod paruula puellula vtero suo circumdedit hominem perfectũ, cælo terraque maiorem; quod manens virgo concepit; quod filium peperit manens virgo, Isaię septimo *Ecce virgo concipiet & pariet*. Et ponitur in hoc loco hoc nomen *virgo* diasyrticè, verè enim fuit hoc nouũ, & inauditum à sęculo: alioquin nouum non esset, nisi supra naturam & contra solitum cursum naturę, virgo Deum & hominem sine complexu virili genuisset.

Nouitates tres mirabiles factæ in Incarnatione.

Item bene dicit *nouum*. Tres enim mirabiles nouitates, mirabiliter singulares, & singulariter mirabiles, quales nec factę sunt, nec amplius faciendæ sunt super terram, fecit omnipotens illa maiestas in assumptione nostræ carnis, quando coniuncta sunt adinuicem Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. Item hanc nouitatem petebat à Domino Ecclesiasticus 36. in persona Ecclesię. *Innoua signa & immuta mirabilia*. Homo voluit fieri Deus, & Deus factus est homo. De viro facta est mulier, & de muliere factus est vir. Nunquid non hæc sunt mirabilia immutata, id est, in melius mutata? Sed & signa sunt innouata Olim virga sicca floruit, Numer. 17. modo virgo peperit. Olim serpens æneus in palo fixus aspicientes sanabat Num. 21. nunc Christus cruci affixus credẽtes sanat Verè *nouum*, & omni supereminẽs nouitati, quod in partu virginali breuis agnoscitur lõgitudo, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas inundãs; agnoscitur ibi lux non lucẽs, verbum non loquens, aqua sitiens, panis esuriens; tristatur gaudium, pauet securitas; ibi potentia regitur, sapientia instruitur, virtus sustentatur, qui reficit Angelos vberibus virgineis lactatur, & vagit in cunis qui miseros consolatur E contra cernitur ibi tristitia lętificans, pauor confortans, passio saluans, mors viuificans, infirmitas roborans. Noua sunt hęc, mira sunt hęc, vt mirificè vetus homo renouetur per nouũ. Sed non minus nouum, nec minus mirandum, quod iuuencula fragilis baiulat, quem mũdus ferre nõ sustinet; quod pectus virgineum, omni cęlorum amplitudine capacius, totum interius illũ claudit, qui cælum palmo metitur, & vniuersam terram pugillo concludit. Isaiæ 40. Maxima igitur magnitudo Mariæ, quę immensæ diuinitatis in se præsentiam, & digna suscipere, & sufficiens capere inuenitur.

Marię magnitudo maxima.

Item de huiusmodi nouitate elegantissimè dixit quidam prosaice.

Salutare lucescit Domini,
Patriarchæ promissa semini,
Completur benedictio.
Nouus partus donatur virgini,
Lapso status æternus homini,
Mira rebus conuersio.
Longitudo breuis efficitur,
Latitudo constricta cernitur,
Complanatur profunditas.
Altitudo demissa subditur,
Virtus iacet, potestas regitur,
Infirma nutat firmitas.
Languet salus, pauet fiducia,
Sordet nitor, plorat lætitia,
Tristatur consolatio.
Disciplinam subit prudentia,
Vilitati se subdit gloria,
Eget pastu refectio.
Inuenitur panis esuriens,

Anti

Aret siti fons indeficiens,
Libertas iugo premitur.
Esse subit nunquam incipiens,
Loco manet locari nesciens,
Et vita mortem patitur.
Quis hoc vidit, quis istud didicit,
Quis hoc satis mirari sufficit,
Et quid est hoc miraculi?
Quid hoc? ipse profectus deficit,
Imo suo defectu reficit
Deus defectum sæculi.
Nam mors vitæ restaurat premium,
Statum casus, finis initium,
Pauor firmat constantiam.
Fuga tutum facit refugium,
Præbet dolor salutis gaudium,
Pudor adducit gloriam.
Manens ergo quod semper fuerat,
Et assumens quod non extiterat,
Seruit æternus tempori.
Sic inuictum amor exuperat,
Sic se paruis magnus contemperat,
Humano Deus corpori.

Notandum etiam, quod beata virgo sine corruptione facta est fæcunda, concepit enim sine fœditate & pruritu quia de Spiritu sancto. Magister Richardus de sancto Victore. Non nouit Spiritus sanctus Virginem corrumpere, sed sanctificare; nescit Spiritus sanctus munditiam virginis minuere, sed augere; nescit fœdare, sed glorificare. Item super illum locum Lucę 15. *Intrauit Iesus in quoddam castellum.* Dicit Beatus Anselmus: Porta per quam intrauit est fides, quia cum credidit, perfecta sunt ei à Domino, quę dicta sunt ei ab Angelo. Nec quia Iesus intrauit, violatum est hoc castellum. Iesus namque saluat, non violat; confracta solidat, nõ confringit solida; secundum quod nomen eius, ita & opus eius.

Richardus de S. Victore.

B. Anselmus.

Quomodo Maria concepit de Spiritu sancto; quomodo Spiritus sanctus superuenit in eam; quomodo virtus altissimi obumbrauit ei, habes infra expositum titulo de primo delectabili horti conclusi, secundum omnes, quas de huiusmodi materia vnquam alicubi potuimus reperire, expositiones.

Lib. 12. particul. 2

Item Anathasius in dialogo suo Incarnatus est vnigenitus Dei secreto suo mysterio, quod ipse nouit: nostrum est credere, & illius est nosse. Et hoc est quod canitur.

B. Anathanasius.

Signum audisti nouitatis,
Crede solum, & est satis, &c.

Item de hoc secreto dicit Christus. Isai. 24. *Secretum meum mihi*, de conceptu virginis, & ingressu meo in virginem. *Secretum meum mihi*, de egressu meo, & puerperio eius. Sicut ergo nemo nouit, in Christi incarnatione, virginis conceptionem, sic nemo præsumat, in Christi natiuitate, virginis matris discutere virginitatem, ne tangens montem bestia lapidetur. Exod. 19. & ad Hebrę. 12. Ideo dicitur Isa. 53. *Generationem eius quis enarrabit? Eius*, id est, Christi, vel *eius*, id est, Mariæ, quomodo scilicet ipsa eum genuit qui se fecit. Ideo dixit Ioannes Baptista, Ioan. 1. *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti*, id est, explicare vnionem verbi, quasi diceret; nec sensu plene intelligere generationem eius, nec etiam quod sentio verbis sufficio enarrare.

Item de conceptu & partu virginis dicitur Isai 7. *Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c.* Superius dixerat Propheta. *Ipse Dominus dabit vobis signum.* Multa enim signa dederat prius Dominus per Patriarchas & Prophetas, sed hoc mirabile, & inestabile signum dare voluit per seipsum, propter signi excellentiam. Quod sic completum est, vt natura nascentis comprobetur ex virgine, & mirabile prædicetur ex deitatis operatione. Et hoc signum nec diuinitas operata est sine homine, nec humanitas sine diuinitate verbi. Et hoc est signum, cui semper contradictum est. Luc. 2. & adhuc contradicitur à quibusdam. Dicit ergo Propheta *Ipse Dominus dabit, ipse*, nõ alius, *vobis*, ô domus Dauid, *signum* salutis & liberationis. Hic tria notantur per hoc pronomen *ipse*; Domini liberalitas, operis sublimitas, operis præsentialitas. Vnde sensus est. Dominus *ipse* sine alicuius merito, *ipse* non alius, *ipse* præsens dabit vobis signum, non qualecumque, sed inauditum, sed nouum, sed mirabile, sed excellens, quod nullus posset dare nisi solus Deus. Et quod signum? *Ecce virgo concipiet, & pariet* virgo. Hoc nomen enim *virgo* in hoc loco tenetur diasyrticè, & in hoc signatur quod vtraque futura erat munda, & caro generans, & caro generata. Ideo solus potuit huiusmodi puerperæ filius cantare canticum illud. Sine iniquitatibus conceptus sum, & sine peccatis concepit me mater mea, filium Dei & suum, scilicet verum Deum, & verum hominem: filium singulariter, non filios, sicut dixit Heluidius hæreticus, contra quem scribit Beatus Hieronymus epistolam de virginitate beatę Marię, perpetuò conseruata. *Et vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus*; Et sic in hoc nomine *Emanuel*, designatur duplex natura in Christo. Nam *Deus* est nomen diuinæ naturæ, quod dicitur *nobiscum* humanæ naturæ communionem designat. Et nota, quod non dicitur de Deo, quod nos simus secum; sed è conuerso, de nobis dicitur, quod ipse sit nobiscum: vt intelligamus non quasi hominem reuersum ad Deum, sed Deum, quasi è vestigio, hominem secutum vsque in exilium. Vnde dicitur Lucæ 1. *Visitauit nos oriens ex alto.* Quod ergo homo perdidit in primo homine, scilicet cum Deo esse, hoc videtur in nouo Adam homine recuperasse. Alia littera

D. Hieronymus.

tera habet, *vocabis*, ô tu Iuda, id est, inuocabis in periculis *nomen eius*, vt te liberet. *Nomen eius* dico Emmanuel, & secundum hanc litteram coniunctim legitur *nomē eius Emmanuel*, id est, hoc nomē vocabis in auxilium, id est, rem huius nominis, id est, Christum verum Deum, & verum hominem. Aliqui libri habent *vocabitur*, sed male, & qui ponit *vocabitur* magis sequitur sensum, quā verba Matt. 1. in fine. Et nota, quod vbi nos habem⁹ *virgo* habet Hebręus *alma*. quod dupliciter sumitur in Hebraico; pro adolescentula, & sic accipiunt Iudęi increduli, & pro apocrypha, id est, abscondita quod est periphrasis, id est, circumlocutio virginum, vnde Angelus reperit eā in conclaui Item hoc nomen *alma* lingua Punica virginem sonat, & lingua Latina sanctam; & quia Iudęi pæne omnibus linguis vtuntur, ideo hic propheta posuit hoc nomen *alma*, prout est punicum, vel latinum, vel ad minimum prout est Hebraicum in secunda significatione, id est, pro apocrypha. Et sic sumit hic Beatus Hieronymus.

D. Hieronymus.

Ecce virgo concipiet. prophetali certitudine demonstrat futurum quasi præsens, & ideo dicit *Ecce*, quod est aduerbium demonstratiuum ad oculum, quia verbum inuisibile prius, visibile per carnis assumptionem prędicit. Et hoc est illud *nouum* Ierem. 31. *Ecce* admiratiuè *virgo concipiet* de Spiritu sancto, & virgo *pariet filium* Dei & suum, & vocabit ipsa, iuxta quod dictum est ab Angelo Lucæ 1. *Vocabis nomen eius Iesum*. Vel vocabis ô tu Iuda nomen eius *Emmanuel*, id est, verum Deum & verum hominem credens, ipsum in periculo inuocabis. Sequitur: *Butyrum & mel comedet*, id est, omnem cibum homini idoneum comedet, vt verus homo, & ponit partem pro toto, *vt*, id est, quamuis sciat, quia etiam tunc vir erit perfectus scientia & virtute. Vel sic *Butyrum & mel comedet*, ita tamen *vt* in ipsa infantia *sciat reprobare malum*, id est, omnes peccatores, *& eligere bonum*, id est, omnes bonos. Quod fiet in die iudicij manifestè, quando separabit agnos ab hœdis. Matt. 25. & quotidie facit, vt Deus. Beatus Hieronymus: His verbis percipimus saluatoris infantiam, diuinam in eo non minuisse sapientiam, quamuis dicatur Lucę 2. *Puer proficiebat sapientia, &c. apud Deum & homines*, non simpliciter, sed ostensiue. Et dicitur hoc, vt veritas humani generis probaretur. Infantia enim non præiudicat diuinæ sapientiæ, nec plus sciuit adultus, quam paruulus, sed minus ostendit sapientiæ paruulus, quam adultus. Quære de benedictionibus fructus, & ibi inuenies.

D. Hieronymus.

Lib. 1. c. 7. pag. 66. f.

Aliter. *Butyrum & mel comedet*, id est, omnem cibum infantilem & virilem. Per *butyrum*. quod de lacte fit, cibus infantilis; per *mel*, cibus virilis intelligitur, quasi diceret: sic erit infans, quod erit etiam vir perfectus scientia & virtute. Et non solum tunc erit infans & vir, imo etiam Deus, *vt sciat reprobare malum, & eligere bonum*, id est, habeat tunc discretionem boni & mali, quod non potest esse in puro homine dum infans est; & ponitur *vt*, pro *quamuis*.

Mysticè. *Butyrum & mel comedet*. *Butyrum* est pinguedo boni operis; *mel* dulcedo contemplationis, & hęc duo sunt cibus Iusti. Vel. *Butyrum* mysterium incarnationis. Vnde Iob 29. *Lauabam pedes meos butyro, &c.* Genesis 18. *Tulit Abraham butyrum & lac, &c.* *Mel* dulcedo deitatis. Vnde Prouerb. 25. *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum. Sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria*. Eodem capitulo. *Mel inuenisti, comede quod sufficit, &c.* Hæc comedit Christus, quia in fomentum membrorum hæc conuertit, & in delectationem ipsorum, *vt sciat reprobare malum, & eligere bonum in membris suis*. Ad hoc enim est tota doctrina & exhortatio Christi, vt malum fugiamus, & bonum eligamus; vnde *Declina à malo & fac bonum, &c.* Psalm. 36. Sed nota, quod si volueris hoc cibo vesci tanquā membrum Christi, oportet, vt quando alij ducūtur in Babylonem, id est, in confusionem peccati, remaneas in medio terræ, id est, in Ierusalem. Vnde Isai. 7. *Butyrum & mel comedet omnis homo, qui relictus fuerit in medio terra*. Item, vt spiritualiter intelligantur hęc verba, notandum. quod butyrum exprimitur ab vberibus. Vnde Parabol. 30. *Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum*. In butyro igitur Christi humanitas. Et habet butyrum quatuor proprietates principales. Nam butyrum.

Pingue est, & hęc pinguedo refertur ad mysterium conceptionis; quasi pinguedinem enim butyri accepit Christus in conceptione, quando vnctione charismatū vnctus est prę participibus suis, & quando vitulus saginatus præparatus est in vtero virginis, vt prodigo redeunti, pingue conuiuiū instauraret; quod omnes electos ad illud conuiuium inuitatos, sua pinguedine saginaret. Isai. 25. *Faciet Dominus exercituum conuiuium pingue, &c.*

Butyri proprietates.

Suaue est, & hæc suauitas refertur ad humilitatem natiuitatis; si enim pie recolas natiuitatis eius humilitatem, vilitatem pānorum, & huiusmodi, quid inuenies nisi suauitatem?

Liquefactiuum est, & hæc liquefactio refertur ad feruorem passionis, vbi stillicidijs gratiarum alios fecit charitate pingues, alios humilitate suaues, quisdam vero passionis constantia fortes, & huiusmodi.

Nutritiuum est, quod nutrimentum refertur ad sacramenta nostrę redemptionis. Expressum est hoc butyrum. quasi ex duobus vberibus, scilicet Iudæa & Gentilitate. Vnde descendit Christus humanatus non solum de stirpe Dauid, sed de petra

de petra deserti per Ruth, id est, de duritia, & infidelitate Gentilitatis. Isai. 16. *Emitte agnum*, &c. Mel elicitur de floribus, in quo notatur eius diuinitas, & habet mel tres principales proprietates, licet & alias multas. Est enim mel.

Proprietates mellis.

Purgatiuum, quia solus Deus impios iustificat à peccatis, & solus peccata dimittit.

Alias Consecratiuum

* *Conseruatiuum*, quia augendo gratiam dirigit iustum.

Dulce & nutritiuum, quia post gratiam tribuit gloriam, post meritum reddit præmium.

Iste ergo *Emmanuel* reprobauit malum, quia mortem moriendo destruxit; & elegit bonum, quia vitam resurgendo reparauit. Vel aliter, *Butyrum & mel comedet*. In lacte duo; caseus, qui signat peccati ægritudinem, quia sanus non est. Butyrum, quod sanum est. Inter hæc diuisit noster *Emmanuel*, quia naturam humanā sine peccato assumpsit, & ita caseum non comedit. Item apis habet mel, & aculeum. Mel misericordia; aculeus iustitia. Inter hęc noster *Emmanuel* diuisit, quia veniens saluare nos, misericordiam assumpsit, & iustitiam quasi dimisit. Sed nolite errare quia veniens ad iudicium resumet aculeum. Quęre titulo de horto vbi Christus dicitur apis.

Lib. 12. particul. 5

Aliter. *Butyrum & mel comedet*. Quare non dixit panem, & carnem? cum verum dixisset? Propter mysterium; mel enim & butyrum, deliciæ sunt muscarum immūdarum, & venenosarum, Apis venenosa pro melle laborat & pugnat, vt sæpe pro eo animam ponat. Butyrum est pinguedo lactis, cui præ ingluuie se immergunt muscæ sordidę, sępe vsque ad mortē. In hoc igitur quod noster Emmanuel hæc duo comedit, signatur quod pro amore nostro, vsque ad participationem non solum hominum, non solum iumentorum, sed etiam muscarum immundarum, & venenosarum descendit; vsque ad participationem dico non culpæ, sed pœnę & mortis. Quis ergo desperet de cætero, hominem posse fieri participem cęlestium deliciarum, cū Dominus maiestatis, propter homines descenderit vsque ad delicias muscarum? Ecce quantum pro amore nostro semetipsum exinaniuit, qui se tali indigentiæ sponte subiecit.

Richardus de S. Victore.

Item Christus mel, quia de cælo descēdit mediante rore gratiæ, quæ matrem impleuit. Et est mel, vt ita dicam, quasi quædam dulciflua crassitudo roris; quia si Christi cor attendimus, nihil illo benignius, & eius dulcedo, dulcedinem omnem incomparabiliter excedit. Descendit autem mel istud, de summis ad ima, & à summo cęlo egressio eius, quia de apotheca supercælesti, hoc est de corde summi patris, in virginalem apothecam, id est, cor & vterum matris. Ideo orabat Isaias quadrages. quinto cap. quasi loquens ad Patrem, & Spiritum sanctum. *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum*: Rorauit enim Pater, mel istud gignendo; rorauit Spiritus sanctus, ipsum ceræ munditiæ virginalis ineffabiliter vniendo, & ideo Christus comparatur fauo. Rorauit Pater, mittendo quem genuit; rorauit Spiritus sanctus inspirādo cui vniuit: quia Christus à Patre est genitus; & de Spiritu sancto conceptus.

Christus Mel.

Item Christus lac, quod præcipui candoris; ecce intima munditia; & eximij dulcoris, ecce sūma pietas, & plena beneuolentia; quia pectus Dominicum, lacteum candorem habuit in integritate summę, & intimę puritatis, lacteum dulcorē, in plenitudine summę, & intimæ pietatis.

Christus Lac.

Item de dignitate conceptus & partus virginei dicitur Genes. secundo, *Homo non erat qui operaretur terram*, id est, beatam Virginem, *sed fons ascendebat de terra*, scilicet Christus fons gratiæ, qui natus de virgine ascendit de terra, non descendit, vt peccator. Item Filius dicit Patri, *Tu es qui extraxisti me de ventre*. Psalm. 21. Hic notatur dignitas natiuitatis Christi, qui patrem habuit quasi loco obstetricis, quem conceptum sine carnali concupiscentia, extraxit pater de ventre, matris virginis manente integritate & pudicitia. Vnde Ezechiel. 44. *Dominus Deus Israel ingressus est per eam*, in incarnatione sua in eius vterum, & in sua natiuitate in mundum; & semper permansit *clausa principi*, id est, ad honorem principis. Sequitur: *Spes mea*, supple, tu es, *ab vberibus matris meæ*, id est, secundum humanitatem qua suxi vbera; quia secundum deitatem, nō est pater Spes filij. Sequitur de immunitate à peccato. *In te proiectus sum*, vel iactatus, vel cōfirmatus, *ex vtero*. Nos enim proijcimur in iram in vtero & ex vtero; quia omnes nascimur filij irę, Ephes. 2. Christus confirmatus est in Deum ex vtero, quia sine peccato conceptus, portatus, & natus, vt supra dictum est.

Dignitas Conceptus virginei.

De glorioso partu virginis sine tristitia & dolore admirans Isaias sexages. sexto cap. exclamat, *Antequam parturiret peperit, antequam veniret partus eius peperit masculum. Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile?* Et sunt hic quatuor * notabilia, videlicet; Quæ peperit; Quomodo peperit; Quem peperit; Qualem peperit. Quæ peperit innuitur cum dicit, *peperit*. Innuitur enim quod aliqua peperit; admirabile vero nomen eius, quod ineffabile, tacuit, quod est, virgo mater. Modum notauit cum ait, *Antequam parturiret*. Quem peperit innuit, vbi dicit *peperit*, cuius nomen quasi ineffabile tacet, quod est, Deus homo, verbum infans. Qualem peperit vbi ait, *masculum*. Propter hęc quatuor dicit, quod nunquam auditum fuerit tale, vt virgo mater, Deus homo, verbum infans. Sed tale decuit esse nostrę redemptionis initium. Intrauit enim nostra perditio per mulierem, de solo viro productam; propter hoc decuit, vt esset nostrę re-

Marię Partus gloriosus.

Forte legendum mirabilia.

ſtra redemptio & reparatio per virum, de ſola muliere productum; vt eſſet ſimile in contrario. Talem modum reparationis petebat Eccleſiaſticus trigeſ. ſexto cap. dicens Domino. *Innoua signa, & immuta mirabilia.* Mirabile fuit quod Dominus de ſolo Adam primo homine, mulierem produxit; mutatum fuit mirabile, cum de ſola muliere ſecundus Adam productus eſt. Hęc eſt quarta generatio, de qua dictum eſt Abrahæ Geneſ. 15. quod ſemen eius quarta generatione de ſeruitute Ægyptiorum liberatum exiret. Primum generationis genus fuit plaſmatio, quando Adam de terra plaſmatus eſt. Secundum de coſta formatio. Tertium propagatio, ſic enim filij hominum de parentibus ſecundum propagationem naſcuntur. Quartum vero genus eſt de ſola muliere propagatio; ſed hæc quarta generatio data humano generi, ſemini Abrahę cauſa extitit exeundi de Ægyptiaca ſeruitute, quaſi à diaboli tyrannide.

Primum mirabile.

Generationis quatuor genera.

Hoc nomen *Virgo Mater*, non ſolum figuraliter, ſed & litteraliter expreſſit Iſaias ſeptimo cum dixit: *Ecce virgo concipiet*, hic exprimitur *Virgo*; *&* virgo *pariet filium*, hic exprimitur *Mater*. Sed dicit Iouinianus hæreticus. In Maria nomen matris ſuſcipio, ſed nomen virginis nō admitto. Et cum ei prędicta dicuntur, dicit ſe vetus teſtamentum non ſuſcipere. Sed non ſolū hoc nomen à veteri teſtamento elicitur, imo etiam tanquam per Euangeliſtam innouatum, ab Euangelio fulcitur. Matth. 1. in fine. *Ecce virgo habebit, & pariet Filium, &c.* Item Lucę primo, *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad virginem, &c.* Item Matth. primo, *Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria, Ioſeph, antequam conuenirent inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* Argue ergo ſic. Ad virginem miſſus eſt Angelus Lucæ primo, antequā conuenirent inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto, ergo non de adulterio, ergo non fuit violata eius virginitas, neque per ſponſum, neque per adulterium. Ergo cum iam concepiſſet ſic erat virgo, ſic ad virginē miſſus eſt Gabriel. Sic ergo ex veteri, & nouo teſtamentis, colligitur hoc nomen *Virgo Mater*, quod admirans Iſaias dicit: *Quis audiuit vnquam tale?*

Secundum mirabile.

Secundum mirabile, Qualiter peperit, vnde dicitur, *Antequam parturiret peperit.* Parturire eſt ante partum, & in partu laborare. Quid eſt ergo antequam parturiret peperit, niſi quod non præcedente, vel concomitante dolore, partum edidit? Sed *quis audiuit vnquā tale?* Lex enim data eſt mulieribus Gen. 3. *In dolore paries filios.* & Ioan. 16. *Mulier cum parit triſtitiam habet, &c.* Lex igitur naturæ eſt, quod mulier primo parturiat, antequā pariat: ſed Maria non fuit ſubdita huic legi, quia ſine dolore, id eſt, ſine naturalium læſione peperit ſaluatorem. Sed in eius paſſione, quē diu ante pepererat, parturijt. Tunc enim in ipſa fuerunt dolores, vt parturiētis. Vnde ibi, id eſt, in filij paſſione, dolores, vt parturientis. Tūc enim in ea impletum eſt, quod ei prędixerat Simeon. Luc. 2. *Et tuam ipſius animā pertranſibit gladius.* Nō enim minus, ſi fas eſt dicere, cor matris quam corpus filij pertrāſiuit gladius paſſionis. Tranſiuit enim membra filij, ſed pertranſiuit, id eſt, perfecte trāſiuit matris viſcera; quia tūc fuit *omnis plaga triſtitia cordis eius.* Eccli. 25. quod poſtea oſtenſum eſt beato Ioanni Apoc. 12. vbi ait, *Signum magnum apparuit in cælo, &c.* vſque *& clamabat parturiens, & cruciabatur, vt pariat. Signum magnum*, virgo mater, nec ante, nec poſt ſimile viſum eſt, nec in cælo, nec in terra. Totum hoc inuenies expoſitum in illo ſermone de Aſſumptione, Signum magnum apparuit in cęlo, &c. *Clamabat parturiens & cruciabatur vt pariat.* Iſtud ad litterā de Maria non poteſt intelligi, tamē ſic expoſuit quidam de ea, quod quæ iam diu ſine dolore pepererat, dum filius eius in cruce pēderet, parturiens clamabat, etſi non voce, tamen deſiderio vel deuotione. Auguſt. In auribus Dei voces faciunt non verba, ſed deſideria. Et tunc cruciabatur, vt pareret, id eſt, tanquā ſi pareret. Tantus enim, vel maior creditur tūc fuiſſe cruciatus mentis eius, quantus mulieris parturiētis cruciatus corporeus. Ecce quomodo peperit, & parturit. Nota quod beata virgo in vtero habuit per fidē, quia ſimul, vt credidit & conſenſit, concepit; & clamabat deſiderio deuotionis, parturiēs ex affectu cogitationis, quia nō plus doloris intulit ei partus ſuus, quā alij cogitatio pariendi. Vel habens in vtero filium, quem ſine dolore peperit in natiuitate; clamauit interius in corde, martyrizata in filij paſſione; parturiens quando ipſum vidit pendentem in cruce, & cruciabatur abſtinentijs, vigilijs, orationibus, ieiunijs, vt pariat, id eſt, tanto partu ſe dignam faciat. Et tamē, ſicut paulo infra dicitur, ante eā ſterit diabolus, volēs filium deuorare, quia etiā per Herodem voluit Chriſtum interficere.

D. Auguſt.

Tertium mirabile, Quem peperit, ſcilicet Deum hominem, & hoc neceſſitati humani generi congruebat. Pacem enim inter Deum & hominem, purus homo reformare non potuit, quia in eadem damnatione cum reo erat. Ideo conquerebatur Iob capitulo nono, in perſona generis humani dicens: *Non eſt qui vtrumque poſſit arguere, & ponere manum ſuam in ambobus.* Beatus Gregorius, Solus Chriſtus Deus homo factus, & hominem arguere potuit, & Deo obſiſtere ne feriret. Vides ergo quam congruum vocabulum redemptoris, *Deus homo*, & hoc longe ante prophetizatum erat. Dixerat enim Iſai. cap. quinquag. quarto, *Redemptor tuus fortis Iſrael, Deus omnis terræ vocabitur.* Item Iſai. 33. *Dominus rex noſter, Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter, ipſe veniet, & ſaluabit nos. Homo.* Vnde, *homo natus*

Tertium mirabile.

D. Gregorius.

natus est in ea, &c. Psalm. 86. Item, *Homo est, & quis cognouit eum?* Ierem. 17. secundum aliam litteram.

Tria mirabilia facta in Incarnatione.

Tria in incarnatione facta sunt mirabilia, Deus homo, Verbum infans, & cor credens. Verbum quod in principio erat apud Deum. Ioan. 1. Verbum, quo dixit Pater, & facta sunt omnia; Verbum, quo intonante in iudicio, audient pulueres & in corpora reuertentur; Verbum, quo in passione lapides scissi sunt, & monumenta aperta. Sed dicet aliquis. Quomodo si Verbum est, infans est? si enim infans, non fatur, si nō fatur, Verbum non est. Quomodo ergo & Verbum est, & Verbū non est? Ideo cum Isaia dicamus. *Quis audiuit vnquam tale?* Audisti Verbum, audi infantem. Lucæ 2. dictum est pastoribus. *Inuenietis infantem, &c.* Isai. octauo, *Antequam puer sciat vocare patrem & matrem, auferetur fortitudo Damasci.* Intrante enim hoc infante Ægyptum, corruerunt simulachra Ægypti, sicut prędixerat Isaias 19. vbi ablata est fortitudo Damasci, id est, diaboli, lingentis sanguinem, id est, qui delectatur in peccatis, cuius virtus ita debilitata est, vt non potuerit facere quod starent idola sua.

Quartum mirabile.

Quartum mirabile, scilicet, Qualem peperit, quia *masculum*, id est, bellatorem & generatorē. Bellatorem decuit, quia tunc fortis armatus custodiebat atrium suum, id est, mundum, & erat in pace possessio eius, id est, genus humanum. Lucæ 11. sed pugnante, & congrediente Domino contra diabolum in passione, princeps mundi huiuus eiectus est foras. Ioan. duodecimo Et tunc impletum est illud Isaiæ 19. *Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorem & propugnatorem qui liberet eos.* Generatorem etiam ipsum esse oportuit, quia primi parentes nostri nos omnes filios irę genuerant. Eph. secundo, *omnes nascimur filij iræ:* vt ergo possemus hæredes Dei, & cohæredes Christi fieri, ad Rom. octauo, regenerari nos oportebat alioquin nō eramus intraturi in hęreditatem sempiternam, nisi *per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti.* ad Titum. 3. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in Regnum Dei.* Isai. sexages. sexto. *Si ego qui cunctis generationem tribuo, sterilis ero,* dicit Dominus Deus. Ecce apparet qualem virgo genuit.

Quomodo recuperatū per Mariā quod fuerat deperditum per Euam.

Perdidit primus homo, ex culpa suæ pręuaricationis, gloriam incorruptionis, prærogatiuam dignitatis, abundantiam plenitudinis. Gloriam incorruptionis, qua immortalis factus est, prærogatiuam dignitatis, qua ad Dei similitudinem factus est; Abundantiam plenitudinis, qua in loco voluptatis positus est. Denudationem immortalitatis audis, vbi de ligno vetito legis, *Quacumque die comederis ex eo, morte morieris,* Genes. 2. Honoris degradatio, dignitatisque detractio fuit, vbi de illa sublimitate similitudinis Dei, recidit in similitudinem iumenti; *Homo,* inquit, *cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Psalm. 48. Euacuatus est autem abundantia plenitudinis, quando eiectus de loco voluptatis, incurrit in illam sentētiam maledictionis. *Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Gene. 3. Ecce triplex damnum in expoliatione, incorruptibilitatis, dignitatis, beatitudinis. Sed misericors & miserator Dominus, secundum diuitias bonitatis suæ, noluit tenere in ira sua misericordias suas, sed tam pius inuentus est ad subueniendum, quam pronus inuentus est diabolus ad perdendum. *Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.* Psalm 129. Copiosa autem redemptio non esset, nisi redemptor noster deiectum hominem ad plenum restauraret. Secundum itaque triplex damnum, ex miseratoris sui munere accipit triplex promissum. Promissum recuperandę immortalitatis, promissum recuperandæ dignitatis, promissum recuperandæ beatitudinis. *Viuent mortui tui, interfectique mei resurgent.* Isaiæ 26. Ecce promissio sperandę immortalitatis. *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus.* Isaiæ 56 Ecce promissio, recuperandæ dignitatis. *Oculus non vidit absque te Deus, quæ posuisti diligentibus te* Isai. sexages. quarto Ecce repromissio restaurandę fœlicitatis. Ecce, vt dictum est, triplex promissum secundum triplex damnum. Ecce nunc iterum, secūdum promissum triplex, accipe & animaduerte in his triplex signum. *Ecce virgo concipiet, & pariet filiū,* Ecce primum: *& vocabitur nomen eius Emmanuel,* Ecce secundum: *Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum & eligere bonum,* Ecce tertiū: Habes igitur vnum signum in matre, duo in prole. Signum incorruptionis in matre, signum recuperandæ dignitatis & plenitudinis in prole.

Audi de matre. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium* quantum hoc esse putas, quam magnum, quam mirum, quam insolitum, quam stupendum? quale, vel quam magnæ rei signum? A sæculo non est auditum virginem concepisse, virginem parere, & post partum inuiolatam permanere Accipit ergo natura humana, in beata virgine Maria, quasdam arras, vel primitias futuræ incorruptibilitatis suæ, integritatem incorruptionis virgineæ. Quare quæso in hac vita sine corruptione non viuitur? nisi quia natura humana sine corruptione nō seminatur. Radix enim nostrę corruptibilitatis germinare incipit ab ipsa hora cōceptionis. Sed ecce in Maria ibi præciditur

præciditur, vnde germinasse videbatur: & scimus quidem quoniam cum radix præciditur, tota ex ea fructificatio postmodum exiccatur. *Ecce*, inquit, *virgo concipiet, & pariet filium*. In eo sane quod dicitur conceptura, & virgo paritura, apertè monstratur, quod vtraque futura erat munda, & caro generans & caro generata. Potuit ergo solus huius puerperæ filius, pro hac parte cantare canticum nouum Domino, Sine iniquitatibus conceptus sum, & sine peccato concepit me mater mea. Manifestum est itaque, quia ad destructionem peccati venit, qui in ipso mūdi ingressu, maculam peccati de materna carne nō cōtraxit, sed deleuit. Si ergo tantum sola eius conceptio valuit, vt concupiscentiæ fomitem, totiusque corruptionis radicem deleret; quid quæso in expiatione corporis sui, valere potuit natiuitas, circumcisio, baptismus, conuersatio, humilitas, ieiunium, patientia, obedientia, passio, crucifixio? Si tantum valuit quod gestum est vna hora, vel vnius potius horæ portiuncula; quid valere potuerunt tot annorum tempora, in mysterium nostræ redemptionis impensa? Qui potuit sub conceptionis suę tempore, ex infusione gratiæ suę materna viscera purgare, cur non credatur eos, qui eiusdem gratię participes esse voluerunt, quando & quomodo voluerit posse mundare? Cur non credatur in quolibet nostrum, naturam illam mundare posse, quam in beata virgine potuit non solum purgare, sed honorificare & glorificare? In eo enim eam glorificauit, quod ei aliquid supra naturam dedit. Fecit siquidem in ea aliquid, quod fuit contra naturam; aliquid, quod fuit secundum naturam; aliquid, quod fuit supra naturam. Contra naturam infirmitatis nostræ fuit, quod virgo concepit; secundum naturam fuit, quod in vulua conceptus, & formatus, & tandem secundum legitima nascendi tempora natus fuit; Supra naturam non solum huius infirmitatis nostræ, sed etiam supra naturam conditionis primę fuit, quid sine virili semine virgo concepit, Puritatis fuit, quod sine concupiscentia seminare potuit; honoris, quod prolem ab omni peccati contagio mundam effecit; gloriæ, quod non de viro, sed de Spiritu sancto concepit. Certe si Emanuel noster de vtroque sexu nasci voluisset, & hoc ratio exigeret, vtrumque ad mundam prolem seminādam mundare potuisset. Sed si de vtroque carnem assumeret, vtique & à proprietatis suę similitudine longius recederet, & ad nostram minus appropinquaret. Proprietati enim suæ esset dissimile, si patrem & matrem haberet in humanitate, qui solummodo patrem habebat in diuinitate. In hoc item & nobis dissimilior esset, si duos, quod nos non possumus, patres haberet. Sed & ratio sane exigebat, vt sicut vnū principiū erat in generis nostri propagatione, sic esset & vnum principium in generis nostri reparatione. Oportuit ergo reparatorem generis nostri aut de solo viro, aut de sola fæmina nasci. Sed si de viro sexum fæmineū assumeret, ordinem naturæ cōfunderet, qui fæmineum sexum supra virilem extolleret, & idem ipse diceretur filius ex diuinitate, & filia ex humilitate. Sed si virilis esset sexus quem assumeret, haberet sane vir geminum pro hac parte honoris solatium, fæmina nullum. Et certe, si de viro formari voluisset, materiam quidem de carnis nostrę substantia traheret, sed in eius incarnatione naturę operatio nihil haberet, & in hoc à naturæ nostræ proprietate longiùs discederet. O quātum honoris vel dignitatis mulieribus, vel ex mulieribus natis in eo contulit, quod creator omnium, quod saluator hominum, nascentium more ex muliere nasci voluit! Ex muliere itaque debuit nasci, quem oportuit, in quantum ratio sustinuit, per omnia fratribus assimilari. Sed quod muliebrē de muliebri sexu assumere non debuit, ratio superius monstrata ostēdit. Nā & ordinē, vt dictum est naturæ confunderet, & geminato in hoc mulierum solatio, virilis sexus singularis priuilegij nihil simile haberet.

Fides Mariæ notatur Lucę 1. vbi dicit ei Elizabeth: *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur, &c.* Cum enim paulo post dixisset Maria, *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, ostendit & Angeli implendam promissionem, & suam se non transgressuram professionem. Quę enim virginitatem vouerat, & parituram se, docente Angelo, nouerat; mirabili fide & votum suum implendum credidit, & diuinę ordinationi se non subduxit. Maxima autem magnanimitas fidei fuit, quod in se posse fieri & credidit, & sperauit, quod nunquam auditum fuerat nec in cælo, nec in terra. Item Origenes: Per fidem Mariæ erigitur iacentium genus, quod per mulieris temerariam credulitatem fuerat ante deiectum. Item beatus Matthæus in legenda sua. In conceptione filij Dei, fides Mariæ vxor extitit Spiritus sācti. Item Maria credula verbis Angeli, fide concepit saluatorē, & ideo per aurē dicitur concepisse. Vnde & dicit ei Elizabeth. Lucæ primo, *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur, &c.* In conceptione enim filij, *misit dilectus eius*, id est, Deus Pater, *manum suam*, id est, Filium in eam, *per foramen* auris suæ. Cantic. quinto. Magister Hugo de sancto Victore: Virgo credula, verbum concepit per verbum, vt immaculatam conceptionem, generatio incorrupta sequeretur. Item fides Marię comparatur grano sinapis, quod est granum humile, feruens, & humorem capitis tollens: & fides Mariæ adiuncta est humilitati; vnde *Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c.* Feruens, per dilectionem Spiritus sancti,

Marię fides.

Origenes.

S. Matth.

Hugo Victorinus.

sancti, de quo concipiebat, & filij Dei, quem A concipiebat Humorem capitis tulit; sicut enim caput initium est rei, sic conceptio animati, & hoc quando credidit Angelo dicenti: *Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Item si Abraham intantum commendatur ab Apostolo, ad Rom. 4. de eo, quod contra spem naturæ in spem gratiæ credidit, scilicet quod senex posset de Sara sene & sterili filium generare: quanto magis commendanda est Maria, quæ primo verbo B Angeli credidit, quod filium posset generare sine semine viri, & parere manens virgo, non solum hominem, sed filium Dei? Fides etiam Mariç, quæ est radix eius, manifestata est per totum mundum. Vnde ipsa vere potest dicere illud Iob 29. *Radix mea*, id est, fides, qua Angelo credidi, *aperta est secus aquas*, id est, vbique manifestata. Aquç populi. Apocal. decimo septimo, Aquç transeuntes, sancti sunt, qui non habent hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirunt. ad Hebr. 13.

Spes Mariç

Spes Mariç notatur in responsione sua ad Angelū, vbi dixit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi.* &c. Nisi enim veraciter credidisset, firmiter sperasset, feruenter desiderasset, posse fieri, & futurum esse, quod Angelus promittebat, nequaquam respondisset *fiat mihi.* Ideo visa est dixisse Domino, *In verbo tuo speraui*, Psalm 118. scilicet quod per Angelum mandauetas mihi.

Dilectio Mariæ.

Dilexit Maria Dominū, sicut omnes scripturç D canonicæ ipsum prædicant diligendum, & charitas eius, charitatis omniū sanctorū forma est, & exemplar. Et ideo tam de charitate eius, quā de charitate sanctorum quasi coniunctim annotauimus, vt ex forma charitatis eius resplendeat, quomodo fideles animæ ipsam in charitate saltem à longe debeāt imitari. Et nota, quod dilectio dicitur quasi duos ligans: diligentem, videlicet rei, quam diligit, id est, amātem amato. Est enim amor, amantis & amati quasi quædam vnio, potissimum in bonis; & naturaliter E illud quod amatur, in sui naturam suum cōuertit amatorem. Et hoc patet in saluatore, quē dilectio, quam habuit ad genus humanum, fecit colligare & vnire sibi naturam humanā, quādo Verbum caro factum est.

MARIA VERO DILEXIT DEVM.

Mariæ dilectio erga Deum.

EX *toto corde*; quia cor illius, ad vllius rei dilectionem non fuit inclinatum amplius, quam Dei; nec delectata est in aliqua specie mundi amplius, quam in Deo; omne bonum sibi existimans esse in Deo, vt pro his omnibus diligeret solum Deum.

Ex tota anima, quia certissimum habuit animum in veritate, & firma fuit in fide. Vnde &, dictum est ei, Lucç primo, *Beata quæ credidisti*, & istud etiam apparuit tempore dominicæ passionis. Et nota, quod aliud est amor cordis, aliud amor animæ. *Amor cordis*, quodammodo carnalis est, vt etiam carnaliter Deum amemus, sed hoc non potest fieri, nisi prius recesserimus ab amore omnis mundialis rei. Amor ergo cordis non intelligitur, sed sentitur in corde, quia quodammodo carnalis est. *Amor* autem *animæ* non sentitur in corde, sed intelligitur, quia amor animæ iudicium est.

Aliud amor Cordis vel Animç.

Ex tota mente, quia omnes sensus illius Deo vacabant; eius intellectus Deo ministrabat; eius sapientia circa Deum versabatur; eius cogitatio quæ Dei sūe pertractabat; eius memoria ea sola, quæ bona sunt recordabatur; vt diceret cum Apostolo primç Corinth. decimo quarto, *Psallam spiritu, psallam & mente.* Sic exponit B. Chrysostomus: *Aliter.* Sapientia sedem habet in corde. C Vnde Parab. secundo, *Si intrauerit sapientia cor tuum, &c.*

D. Chrysostomus.

Ex tota anima, quæ pro voluntate ponitur. Vnde Ioan. 12. *Qui odit animam suam, &c.* id est, propriam voluntatem. Dilexit ergo Deum Trinitatem, *ex toto corde*, id est, ex toto eo quod est scire, quoad filium: *Ex tota anima*, id est, ex toto eo quod est velle, quoad Spiritum sanctum: *ex tota virtute*, id est, ex toto eo quod est posse, quoad Patrem; vt hæc tria, quæ necessaria sunt in omni bono opere explendo, scilicet scire, velle, & posse, quasi responderent Trinitati. *Aliter.* Dilexit Maria Dominum Deum suum; dilexit *Dominum*, cui debetur timor & seruitiū, ipsum caste & filialiter timens, & ei ex puro amore seruiens. Dilexit *Deum*, fide per dilectionem operāte, in eum credens. Dilexit *suum*, cum ex amore solicite custodiēs; quia familiare est cuilibet, quod suum est solicite custodire.

Item dilexit *ex toto corde*, omnes cogitationes cordis in Deum dirigens, vel ad Deum referens; *ex tota anima*, omnes affectiones animç ad Deū retorquens; *ex tota mente*, omnem rationem humanam, qua intelligebat & discernebat, in rebus diuinis occupans. *Ex tota virtute*, in his iugiter perseuerans; & ita nihil remāsit in ea, quod non subijceretur dilectioni diuinæ. Sic exponit Isidor.

Isidorus.

Item dilexit *ex corde*, quia Deus interpretatur videns, cui omne cor patet. Vnde primi Regum decimo sexto, *Homo videt ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor.* Dilexit *ex toto corde*, quia Domi- F nus, quidquid enim habet seruus, Domini sui est. Et hoc quoad quatuor affectiones, quę sunt. *Amor*, nihil enim dilexit prçter eum; *Timor*, nihil enim timuit præter eum; aut nisi propter eum; *Dolor*, nihil enim doluit nisi eius amissionem, vnde dixit ei Lucç secundo, *Fili quid fecisti nobis sic? ego & pater tuus dolentes quærebamus te; Gaudium*,

te, *Gaudium*, non enim gauisa est nisi de ipso; & ipsius recuperatione, aut de his quæ ad ipsum nouerat pertinere.

Item dilexit *ex toto corde*, id est, ex toto intellectu, nullum in confessione diuinitatis errori locum relinquens. *Ex tota anima*, id est, voluntate, nihil ei contrarium volens. *Ex tota mente*, id est, memoria, nihil, quo de eo minus sentiret, reminiscens. Et iste triplex modus diligendi respondebat tribus præceptis primæ tabulæ, quæ pertinent ad dilectionem Dei. *Primum*, *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est*, Marc. duodecimo. Huic respondet modus diligendi ex tota memoria, sine obliuione, vt cogites vnum Deum esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. *Secundum, non assumes nomen Dei tui in vanum*. Exod. 20. Huic respondet modus diligendi ex toto intellectu, sine errore, vt nomen Christianum non accipiatur in vanum, vt putetur esse factus per quem omnia facta sunt. *Tertium, Memento vt diem Sabbati sanctifices*, Exod. 20. Huic respondet modus diligendi ex tota voluntate, sine contradictione. Vt Sabbatizes ab opere seruili, quia Deus præcepit. Et notandum, quod Moyses Deuteron. decimo sexto. & Matth. viges. primo. non ponunt nisi tria in modo dilectionis Dei; sed forte, Lucas cap. decimo, attendit quatuor rationes, propter quas diligendus est Deus, & propter quamlibet supra omnia, & propter hoc posuit quatuor. *Prima*, quia est creator ad esse. *Secunda*, quia conseruator in esse. *Tertia*, quia est creator in bene esse. *Quarta*, quia glorificator in optimo esse. Vel quatuor ad tria reducuntur, vt illud membrum *ex totis viribus*, referatur ad quodlibet aliorum trium quasi modus, vt sit sensus. Diliges Dominum Deum tuum, ex totis viribus totius cordis, & ex totis viribus totius animę, & ex totis viribus totius mentis. *Ex toto corde*, quia Dominus; *Ex tota anima*, qui Deus; *Ex tota mente*, quia tuus. *Aliter*. *Ex toto corde*, id est, intellectu, vt omnis intellectus tuus subditus sit intellectui de Deo. *Ex tota anima*, id est, tota voluntate; vt omnis voluntas tua subdita sit voluntati diuinę. *Ex tota mente*, id est, tota memoria. Quod autem sequitur, *Ex totis viribus*, intellige, vt supra. Beatus Augustinus: *Ex toto corde*, id est, toto intellectu sine errore, *Ex tota anima*, id est, tota voluntate, sine contrarietate: ibi enim voluntas se totam colligit, vbi ei nihil est contrarium. *Ex tota mente*, id est, memoria sine difficultate, & sine obliuione. Hæc non possunt impleri in via. Beatus Gregorius sic. *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente*, id est, super omnia, & est inculcatio verborum quæ signat excellentiam amoris. Magister Hugo de sancto Victore sic *Ex toto corde*, id est deuotione quoad Virgines; *Ex tota anima*, id est, discretione quoad Confessores; *Ex tota mente*, id est, perseuerantia, quoad Martyres.

D. August. — D. Gregorius. — Hugo de S. Victore.

Item Beatus Bernardus: Dilige *ex toto corde*, id est, sapienter; *ex tota anima*, id est, dulciter; *ex tota virtute*, id est, fortiter; *ex tota mente*, id est, memoriter. Sic etenim dilexit Maria *Sapienter*, contra concupiscentiam oculorum. Qui enim diligit temporalia, eius intellectus auertitur ab æternis. *Dulciter*, contra concupiscentiam carnis, qui enim dulciter Deum amat, omnem carnalem dulcedinem venenum, sicut verè est, reputat; & quidquid separat à Deo, felle amarius iudicat, dicens de amatoribus voluptatum *Fel draconum vinum eorum*. Deuter. 32. Dicit etiam qui dulciter amat, *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, &c.* Psalm. 30. *Fortiter*, contra timorem mundanum & humanum, nihil timens eos qui temporalia tollunt, vel corpus occidunt. *Memoriter*, contra superbiam vitę, qui enim diligit memoriter, Dei iustitiam recolit incessanter, quæ pro vna cogitatione superbiæ, primum detrusit Angelum in ignem gehennæ. Vnde 2. Petri 2. *Si Deus Angelis, &c.* Sic diligebat Iob dicens. triges. primo, *Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.*

B. Bernar. sermo. 20. in Cantic.

MARIA ETIAM DILEXIT.

Fortiter Patrem, cui attribuitur potentia, & hoc ex vi irascibili, implens illud Eccli. septimo, *In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, &c.*

Maria dilexit fortiter.

Sapienter Filium, cui sapientia, ex vi rationali.

Dulciter Spiritum sanctum, qui dulcedo est Patris & Filij, ex vi concupiscibili. Vnde & de Spiritu sancto dicitur concepisse. Sicut autem vna est substantia in tribus personis, sic singularis & vnica fuit Marię dilectio, in tribus proprietatibus supradictis.

Dulciter.

Memoriter humanitatem filij, cui dicit Isai. quadrages. nono., *Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit ego tamen non obliuiscar tui.* Hæc autem memoria quoad nos, referenda est ad Christum nascentem, patientem, iudicantem; & elidit triplicem concupiscentiam, videlicet.

Memoriter.

Memoria nascentis, concupiscentiam oculorum, quando panniculis inuolutus iacuit in præsepio.

Memoria patientis, concupiscentiam carnis, quæ appetit delectabilia, quando flagellatus & confixus pependit in patibulo.

Memoria iudicantis, superbiam vitæ, quando Deus franget omne superbum.

Item dilexit Maria *sapienter*, quia vnctio, qua plena erat, docebat eam de omnibus 1. Ioan. 2. plena

Sapienter.

plena enim erat duplici vnctione, id est, Christo; qui interpretatur vnctus, & gratia Spiritus sancti. Et nota, quod dicitur quod hęc vnctio docet de omnibus quæ sunt simpliciter, vt spiritualia ac cælestia; non quę sunt secundum quid, vt temporalia & voluptates. Maria etiam dilexit sapienter.

Maria dilexit sapiẽter.

Id est, *discretè*, quia rationabile fuit obsequium eius; sciebat enim virgo prudens, quod *honor regis iudicium diligit* Psal. 98. id est, discretionem; & quod, quidquid offertur sacrificij sale est condiendum Leuiti 2.

Id est, *discretè*, vt supra, ipsa siquidem fuit vas nouum, in quo missum est sal in incarnatione vnigeniti Dei, & in sale sapientia vel discretio designatur. 4. Reg. 2.

Id est, *discretè*, bona familiaria quæ ei Dominus faciebat fatuè non ostendens, sed sapienter abscondens. Erat enim *mulier sensata & tacita*. Eccli. 26. conseruans & conferens in corde suo quidquid de filio dicebatur, sciebat enim quod *qui denudat arcana amici*, id est, Christi, *perdit fidem* Eccli. 27.

Id est, *discretè*, bona spiritualia, quæ pro Domino faciebat, in abscondito faciens. Vnde clausa in thalamo inuenta est ab Angelo, clauso super se ostio patrem suum exorans, sicut dicit Beatus Bernardus. Gregorius. Sufficit iustis ab illo videri, à quo expectant remunerari: ipsa etiam docet nos hoc modo diligere. Vnde filium natum statim occultauit sub velamine pannorum, docens nos occultare partum boni operis nostri. Ideo etiam Moyses tribus mensibus occultabatur. Exod. 2. Mensis dicitur à mene quod est defectus. In nobis enim triplex est defectus, cordis, oris, & operis. Ideo quanto minus boni lucramur, tanto magis necesse habemus illud occultare, & solicitè conseruare, exemplo pauperis mercatoris, qui quo minus habet catalli, sollicitius negotiatur.

S. Bernar. D. Gregorius.

Triplex defectus in nobis.

Id est, *discretè*, pro omni obsequio quod Domino faciebat, ipsum solum in præmium petens, non laudem humanam, aut aliquid huiusmodi, quasi diceret illud. Phil. 3. *Omnia reputaui vt stercora, vt Christum lucrifaciam.* August. Hoc fine, & hoc studio colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces. Nam qui colit Deum vt aliud mereatur, iam Deum non colit, sed illud quod assequi concupiscit.

D. August.

Id est, *solicitè*, ne Deum offenderet verbō vel facto, nutu aut signo, cogitatu aut desiderio, vel huiusmodi, recolens illud Michææ 6. *Solicitus ambula cum Deo tuo &c.*

MARIA DILEXIT DVLCITER.

Dulciter.

QVia dulcedo, generabatur in ea triplici recordatione, misericordię, gratiæ, & glorię, A *Misericordiæ*, qua Deus in sanctificatione eius remiserat originale peccatum. *Gratiæ*, qua ipsam impleuerat ad omnem virtutem, & omne opus bonum. *Gloriæ*, qua sperabat se remunerandam supra meritum.

Quia amaritudines præsentis sæculi dulces reputabat, & inundationes maris quasi lac sugebat, pro amore vnigeniti sui.

Quia quodammodo dulcis visa est ei angustia passionis vnigeniti sui, licet ei mente compassa sit, ob desiderium virtutis & salutis generis humani. Vnde dulce lignum, dulces clauos, non solum Christo patienti, sed & matri compatienti: qui per amaritudinem tormenti, sciebat genus humanum rediturum ad dulcedinem paradisi. Vnde Lucæ 15. *Epulari & gaudere oportebat* pro reuersione filij prodigi ad misericordiam pijssimi patris. Ibidem, *Congratulamini mihi quia inueni drachmam quam perdideram.* Ioan. 16. *Mulier cum parit* &c. quod de matre, & filio potest intelligi. In passione enim filij peperit quodammodo mater, quia tunc primo sensit dolores puerperę. Vnde de ea prædictum fuerat Isai. 66. *Antequam parturiret peperit* &c. *Quis audiuit vnquam tale?* Sed humano genere per passionem redempto, inferno spoliato, & filio suscitato; *iam non meminit pressuræ propter gaudium.* Infra inuenies istud.

MARIA DILEXIT FORTITER.

Fortiter.

IN *omni* virtute sua eum, qui se fecit diligens Eccli 7 & præter eum nihil timens. Matthæi 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus* &c perfectus enim timor Domini facit diligere fortiter. Vnde Prouerbiorum 14 *In timore Domini fiducia fortitudinis.* &c.

Pro eo quantaslibet aduersitates patienter sustinens, iuxta illud Prouerbiorum duodecimo. *Qui negligit damnum propter amicum*, id est, Christum, *fidelis est*

Pro aliqua aduersitate ab eius amore non recedens, quia sicut dicitur Prouerbiorum 17. *Omni tempore*, id est, tam in aduersis quam in prosperis, *diligit qui amicus est*. Qui enim Christum non diligit in aduersis, sicut in prosperis, amicus non est.

Pro nulla aduersitate, nec etiam timore mortis ipsum negans, aut deserens, sicut fecit Petrus presumptuosus. Et hoc manifestè in passione apparuit, quando fugientibus discipulis, stetit imperterrita iuxta crucem. Ioan. 19. Timor enim non erat in charitate eius, quoniam perfectè diligebat. 1. Ioan. 4. *Perfecta charitas foras mittit timorem*

Quia dilectio eius fortis fuit, vt mors. Cantic. 8. quia sicut mors non moritur, sic charitas eius nunquam

nunquam excidit. Vnde dicit filio Ierem. 31. *In charitate perpetua dilexi te.* Impletum enim est in ea illud Eccli. 13. *Omni vita tua dilige Deum.*

Quia si fieri posset secundum beneplacitum diuinæ voluntatis, mori pro eo & cum eo desiderauit, nec vitę suę pepercit pro dilectione, sicut nec filius. Pro eo, vt dixisse visa sit cum Dauid, 2. Reg 18. *Quis mihi det, vt pro te moriar fili mi Iesu.* Cum eo, quia etsi animam suam non posuit pro redemptione generis humani, exposuit tamen, & quod potuit fecit.

Memoriter. *Item* Beata virgo dilexit *memoriter*, iuxta illud Eccli. 37. *Non obliuiscaris amici tui in animo tuo.* Isai. 49. *Nunquid potest obliuisci mulier*, vt supra. Ideo etiam dicit ipsa Cantic. 1. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cōmorabitur.* Quasi diceret. *Dilectus meus mihi* singulariter, & specialiter, ipse & *fasciculus myrrhæ*, id est, multarum amaritudinum congregatio, colligata vinculo tenacis memoriæ. Et iste fasciculus *commorabitur inter vbera mea*, id est, in corde meo, quod est inter vbera conclusum, quia non possum ei non compati; non possum ei non commori, quem genui, quem lactaui, qui pro me tot amaritudines tolerauit. Et hoc qua persuasisse videtur ei filius Thren. 3. dicens: *Recordare paupertatis, & transgreßionis meæ, absynthij & fellis.*

Aliter, vt expositio conueniat iam Mariæ, quam fideli animę. *Dilectus meus*, qui diligit me, & diligitur à me, *mihi* ipsum amanti & passionem eius imitanti, est *fasciculus myrrhæ*, & iste fasciculus *inter vbera mea commorabitur.* Summa est. Tota congeries tribulationum & passionum dilecti mei, quas pro salute mea sustinuit, nunquam à memoria mea excidit. Dilectus autem Marię proprie fuit ei fasciculus myrrhæ in passione, quando myrrha potatus est, sicut dicitur Marci 15. *Et dederunt ei myrrhatum vinum &c.* & quando de cruce ablatus myrrha & aloe inunctus est. Sibi autem quasi discretiue dicit ipsum fuisse fasciculum, imo maximum fascem; plus enim omnibus ei condoluit, & *omnis plaga tristitia cordis est*, Eccli. 25. quia plus omnibus dilexit. Myrrha etiam medicinalis est infirmis, ideo Dominus in passione, quam sustinuit pro salute magni ægroti, id est, totius mundi, vinum myrrhatum à militibus accepit. Et nota quod fidelis anima ipsum appellat fasciculum, non fascem, quia lene ducit pro amore eius, quidquid laboris imminet & doloris: & quia *non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* ad Rom. 8. id enim momentaneum &c. 2. Corinth. 4. An non fasciculus, cuius onus leue & iugum suaue? Matth. 11. Nō dico quod leuis fuerit in se mortis asperitas, & amaritudo, sed dura & grauis; sed eius imitatio leuis est diligenti. Ideo non simpliciter dixit, *fasciculus myrrhæ dilectus meus*, sed addidit *mihi*, quia vere amanti nihil est difficile. Ideo & dilectum vocat, mōstrans vim amoris omnem amaritudinis molestiam superare. Vnde Beatus Bernardus ad monachos suos. Erit quandoque nobis ingens cumulus glorię, qui modo est fasciculus myrrhę.

B. Bernard.

Sequitur, *Inter vbera mea commorabitur.* Hoc ad litteram, quando mater gestabat eum in brachijs suis. *Inter vbera*, id est, in principali cordis mei *commorabitur* vsque in finem. *Commorabitur*, nunquam inde recedēs; vel *commorabitur* quoad omnes circumstantias passionis, quod ostenditur per colligationem fasciculi. *Vbera* sponsæ, vel Mariæ, vel fidelis animæ, compassio & congratulatio. *Vel* melius, iuxta sensum litterę, gratitudo & humilitas, quæ maxime sensum detinent & delectant. Eo enim ipso quo nos tantis beneficijs indignos per humilitatem cognoscimus, & per gratitudinem gratias agere non cessamus, Christum nobiscum & inseparabiliter, & delectabiliter retinemus; qui dicit Prouerb. 8. *Deliciæ meæ esse cum filijs hominum.* E contra, nihil magis fugat & elongat spōsum, quam superbia & ingratitudo. Sponsa ergo, quia inter prospera & aduersa versatur, hunc fasciculum inter vbera sua collocat, vt nec lęta extollant, nec tristia deijciant. Beatus Bernardus. Tu quoque si sapis imitaberis sponsæ prudētiam, & hunc myrrhę tam charum fasciculum, de principali tui pectoris, nec ad horam patieris auferri, vt possis dicere & tu, *fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi* &c.

Vbera Spōsæ, vel Mariæ, vel fidelis animę.

B. Bernard.

Aliter. *Fasciculus* fuit Christus in veteri lege, sed inter *vbera* Marię factus est *dilectus*, & suauis, & dulcis. Sicut enim sanguis in se horribilis, in vberibus efficitur lac, quod dulce est, & delectabile ad videndum; sic filius, qui in lege erat terribilis, inter vbera Marię factus est mitis: vnde & ipsa dicitur mater misericordiæ. *Commorabitur* dicit, & per compositionem vocabuli designatur, quod Maria non solius filij est habitatio, imo totius Trinitatis, est habitatio gaudiosa. Vnde propter hoc, videtur sic posse intelligi ille versus, *Sicut lætantium omnium*, scilicet trium personarum, *habitatio est in te.* Psal. 86.

MARIAE DILECTIO FVIT.

Qualis fuerit Mariæ dilectio erga Deum.

INseparabilis, tanquam sponsæ ad sponsum, dilectę ad dilectum, matris ad vnigenitum De hac inseparabilitate dicit ipsa Cantic. 3. *Tenui eum nec dimittam.* Item Canticorum octauo. *Dura, vt infernus æmulatio*, id est, dilectio eius; quia infernus, sicut quem semel recipit, nunquam dimittit; sic eius charitas nunquam excidit, nunquam dilectum dimisit. Vnde & potuit vere dicere filio illud. Ierem. 31. *In charitate perpetua dilexi*

dilexi te. Item illud 2. Regum 1. *Sicut mater vnicum amat filium, ita te diligebam*. Item illud ad Roman. 8. *Quis me separabit à charitate Dei* &c. *Tribulatio* &c. Ibidem. *Scio quia nec mors, neque vita* &c. Et ponit vndecim adiectiua. Ergo si intantum dilexit regem suum miles regis, quantum putas dilexisse filium regem, genitricem regis? vtique multo amplius.

Insuperabilis, quod pertinet ad diligere fortiter. Vnde Cant. 8. *Fortis vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio*. Quod de charitate Christi primo & principaliter intelligitur, quæ bene fuit fortis vt mors, quia per charitatem mori dignatus est. Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet* &c. Et ne moreremur æternaliter, separata est anima eius à corpore, quod est mori temporaliter. Charitas etiam Mariæ *fortis* fuit *vt mors*, imo fortior morte; quia filium intantum dilexit, & humani generis redemptionem intantum optauit, quod mori pro filio, vel pro mundi salute cum filio desiderauit, sicut dictum est supra. In illis etiam est charitas fortis vt mors, qui mundo moriuntur, vt dilectio viuat in eis. Mors enim tollit temporalia, & aufert vsum sensuum. *Dura* etiam *vt infernus* fuit *æmulatio*, id est, dilectio eius, quia constantiam eius nulla fregit violentia persecutionum: sicut qui in inferno sunt, nulla frangi possunt violentia tormentorum. Item de charitate dicitur paulo post, *Aquæ multæ non potuerunt extingere charitatem, nec flumina obruent eam. Aquæ multæ*, id est, omnimodæ pænalitates, quas sustinuit in filio, *non potuerunt extinguere charitatem*, Mariæ scilicet, quia ipsius charitatis absordebatur ardore, sicut ardore solis vel ferri igniti absorbetur aqua. Vnde de charitate eius dicitur. Sapientiæ 16. *In aqua* tribulationis, *quæ* ignem *extinguit* imperfectæ caritatis, *ignis*, id est, Mariæ charitas, *plus valebat*, & aqua obliuiscebatur extinguentis naturæ. Sequitur. *Nec flumina*, id est, impetus tribulationum quanticumque *obruent eam*. Imo quanto fortius impulsa est, tanto firmius stetit; quia *fundata erat supra firmam petram* quæ est Christus. Matth. 7 Item *insuperabilis*, quia dilectio filij absorbebat in ea omnem aliam dilectionem, sicut magnus ignis absorbet ignem candelæ. Dilectio enim ignis est, quem Dominus venit mittere in terram. Lucæ 12. quo videlicet igne vehementius inflammauit animam matris suæ. vnde & ipsa dicit Cant. 5. *Anima mea liquefacta est* &c. sicut metallum durissimum per vehementiam ignis liquefieri potest.

Insatiabilis, quia charitas eius erat ille ignis, de quo dicitur Prouerb. 30. *Ignis vero nunquam dicit sufficit*. Gustauerat enim quia suauis est Dominus, qui dicit, *Qui edunt me adhuc esurient* &c. Eccli. 23. Ideo ipsa dicebat. *Sitiuit anima mea ad Deũ fontem viuum*. Psal. 41. Sicut enim fons viuus semper scaturit aquas nouas, sic filius eius, qui est fons vitæ, ei subministrabat iugiter de se ipso delectationes nouas: imo etiam tota Trinitas, cuius erat triclinium. Vnde quidam dicunt, quod viatrix comprehendebat. Sapien. 18. *Vsque in cælum attingebat stans in terra*.

Singularis, quia extra Deum nihil quæsiuit dicens Psal. 26. *Vnam petij à Domino* &c. Charitas enim eius erat vehemens, & bene ordinata voluntas, sicut diffinit Beatus Bernardus. August. de Domino, quidquid mihi præter illum est, dulce non est; quidquid vult mihi dare Dominus meus, totum auferat, & se mihi det. Qui enim diligit Christum propter temporalia quæ largitur, non est amor eius singularis, sed adulterinus: sicut meretrix diligit leccatorem, & ei applaudit, quamdiu habet quid det, nudum vero expellit; sic amator temporaliũ diligit Christum. vnde Psal. 48. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei*. De tali dilectione dicitur. Parab. 26. *Cum defecerint ligna*, beneficiorum temporalium, *extinguetur ignis*, id est, dilectio cessabit. Item *singularis* fuit eius dilectio, quia nec similem habuit nec habitura est.

D. Bernardus. D. August.

Mobilis, non tarda non pigra, non torpida, sed velox, mouens, & promouens. vnde concepto saluatore *ascendit in montana cum festinatione* Lucæ 1. vt congauderet Elizabeth, fugit cum filio in Ægyptum ad preceptum Angeli. Matth. 2. reduxit filium in terram Israël Matthiæ 3. defuncto Herode. Vnde & designatur per ferculum Salomonis, quia omni agilitate & feruore animi, ad quælibet bona exercitia, secundum beneplacitum diuinæ voluntatis, se circumferebat. De hac mobilitate Beatus Bernardus. Qui amat ardentius, currit velocius, & peruenit citius. Et quia ipsa amat ardentius, vnde quasi effrenate dicit Cantic. 1. *Osculetur me osculo oris sui*, & tota die dicit in Cantic. 2. *Amore langueo*, ideo cucurrit velocius omnibus, & citius peruenit ad brauium vitæ æternæ, stola immortalitatis vt creditur jam induta.

D. Bernardus.

Incessabilis, id est, perseuerans, quia charitas eius nunquam excidit, quod de perfecta charitate intelligitur. vnde & dicit filio. Ierem. 31. *In charitate perpetua dilexi te*. Similabatur enim charitas eius charitati filij, de qua Ioan. 13. *Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos*. Ad quod etiam ipse inuitat omnes fideles. Ioan. 15. dicens. *Manete in dilectione mea*. Item Matth. 10. *Qui perseuerauerit vsque in finem saluus erit*. Inchoantibus enim præmium promittitur, perseuerantibus datur, sicut dicit auctoritas.

Feruens & calida, eius enim dilectio feruor & calor est *Calor*, vnde Psal. 18. *Non est qui se abscondat à calore eius*. *Feruor*, Ferueuter enim diligit sicut dicit Beatus Bernardus, qui ita inebriatur amore, quòd non cogitat maiestatem. Sic diligebat

B. Bernardus.

gebat Maria cum dicebat, *Osculetur me osculo oris sui.* Canticor. 1. Et in hoc verbo bene apparet quod erat inebriata. Si quęratur quo vino? Ipsa respondet Cantic. 1. *Botrus cypri dilectus meus mihi.* Grandis botrus, & forte vinum, & ex multo potu fortis vini sequitur ebrietas. Quanto magis enim Deo, qui ignis est, proximauit, tanto magis inflammata est charitate; quia ipse *Deus charitas est.* 1. Ioan. 4. Ideo dicit Beatus Bernardus. Maria quia plus omnibus dilexit, singulare miraculum Deus pater in ea perpetrauit. Ideo etiam dicit ipsa Cantic. 5. *Anima mea liquefacta est*, per incendium charitatis; sicut metalla liquefiunt per vehementiam ignis. Item Cantic. 2. secundum aliam translationem quàm ponit Gregor. *vulnerata charitate ego sum.* Et nota, quod ignis charitatis suauiter ardet, sed non lædit; accendit, sed non consumit; vel non consumit ad lęsionem, sed ad purgationem. Culpam enim consumit si inuenit, non naturam, sed eam purgat, & fouet, & nutrit: sicut è contrario ignis concupiscentiæ nutrit & fouet culpam, & magna ex parte lædit & consumit naturam.

B. Bernardus.

Penetratiua & acuta. Charitas enim intrat & penetrat, nec cessat donec veniat ad id quod amat, non enim sufficit ei quod amet absentem, nisi possideat præsentem; nec satis est ei, vt sit cum Deo, nisi sit in Deo; nec magnum arbitratur vt ducatur ad omnem veritatem, nisi introducatur in omnem veritatem, vt illi inhæreat & quantum possibile est, vnum cum illa fiat. Vox enim charitatis est ista. *Mihi adhærere Deo bonum est* &c. Psalmo 72. Talis verè fuit Mariæ dilectio.

Inflexibilis & Recta. Inflexibilis, quia ad aliud extra Deum non diuertit. *Recta*, quod idem est quia Deum dilexit sine reflexione ad temporalia. Canticorum primo. *Recti diligunt te*, Incuruati alia. Rectus est, cuius intentio ad Deum, propter Deum dirigitur. Sunt enim qui Deum diligunt cum benefecerit eis, vel vt benefaciat eis, quorum dilectio licet tendat ad Deum, tamen reciprocatur ad ipsos; & est talis dilectio sicut fanti le gallice. De quibus dicitur Isai. 59. *Semitæ eorum incuruatæ sunt eis*, id est, reflexæ ad eos, ad suum commodum recuruatę. Sequitur in authoritate, *Omnis qui calcat in eis ignorat pacem.* Moraliter. Anima bona non porrigit se ante, vt præsentia bona concupiscat; non retro, vt anteacta mala per delectationem respiciat; non dextrorsum, vt in prosperis per incontinentiam se effundat; nō sinistrorsum, vt in aduersis per impatientiam excedat: sed sursum profert incrementum suum, sursum habet cor, *vbi Christus est in dextera Dei sedens*: ad Coloss. 3. Et talis anima rectè diligit Deum, & rectè collaudat, quia *rectos decet collaudatio.* Psalmo 32.

Rectus quis.

Intenta & intima, Intenta, quia per amoris desiderium semper in Deum perrexit; *Intima*, non superficialis, quia ad exteriora non effluxit. Talis enim charitas comparatur pinguedini inossatæ. vnde Cant. 1. *Indica mihi, quem diligit anima mea*, id est, intima voluntas & affectio mea.

Larga & ampla, quia omnia quæ Dei sunt, & dilexit & diligit, Saracenos, Iudęos, Christianos; aliter tamen & aliter. Vnde & videtur dicere omnibus generibus hominum illud, ad Philip. 1. *Testis est enim mihi Deus, quomodo vos omnes cupiam in visceribus Iesu Christi* filij mei.

Affectuosa & tenera, tenerrimè enim & effectuosè afficitur ergo ea quæ Dei sunt. vnde legitur inter cætera dixisse Theophilo, se multum diligere genus Christianorum, maximéque eos, qui recta fide & pura conscientia currunt ad templum suum.

Viso quomodo Maria dilexit perfectè Deum Trinitatem, restat videre quomodo dilexit filium Deum & hominem. Dilexit enim eum.

Naturaliter, & plusquam alia mater posset diligere natum suum. Solet enim dici, quod puer naturaliter plus diligitur ab illo parente, cuius semen superabundauit in conceptu eius, quàm ab alio. Ideo naturaliter plus dilexit Maria filiū suum, quam aliqua alia mulier, quia totam carnis suę materiam, à carne materna traxit Christus. Vnde Marię dictum est. Luc. primo. *Ecce concipies in vtero*, id est, ex causa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quę recipiunt ab extrinseco vnde concipiunt, scilicet semen viri. Hoc idem figuratum est per hoc pronomen *te*, quod est discretiuum: vbi sequitur *quod nascetur ex te*, id est, ex te sola, non ex te & Ioseph, id est, ex te & viro. Ad hoc innuendum dixit ei filius Ioan. 19. *Mulier ecce filius tuus*: totus tuus, quia *tuus* pronomē est discretiuum. De hac materia plura habuisti supra, titulo Benedictus fructus ventris tui. Et nota exemplum de duabus meretricibus, quibus Salomō fecit iudicium de puero, quem dedit veræ matri. 3. Regum 2. Duę istę mulieres, Synagoga & Gentilitas. Synagoga Christum quasi diuidit dicens, ipsum natum de Ioseph & Maria. Vnde canitur, Erubescat Iudæus infœlix, qui dicit Christum ex Ioseph semine esse natum. Gentilitas vult ipsum integrum conseruari, credens ipsum natum ex sola virgine; & ideo illa ipsum amisit, & ista conquisiuit.

Maria quomodo dilexit Christū filium suū.

Lib. 1. c. 4. pag. 61. a.

Carnaliter in bono sensu, quod est diligere ex toto corde, vt supra; quia carnem Christi tanta deuotione, tanto studio fouit & nutriuit, vt ad amorem carnis eius. ab amore proprię carnis, imo omnis carnis suspensa; necessitatibus vagientis, esurientis, lactantis, crescentis, & huiusmodi, omnes cordis sui affectiones substerneret. Imo & de sua substantia ipsum honorauit. Prouer. tertio, quę egressum de sinu patris, ventris hospicio suscepit, nudum, id est, purum

Deum,

Deum, carne virginea & pannis induit; ei per A cōsensum de carne propria administrauit conceptum, & de lacte proprio nutrimentum, Secundum naturam assumptæ humilitatis, esurientem pauit, lacte virgineo sitientem potauit, infirmum per infantiam & iacentem non solum visitauit, sed etiam balneando, fouendo, leniendo, gestando, frequentauit; ceteraque omnino ei humanitatis obsequia exhibuit. Comprehenso tandem, & crucifixo, quasi in carcere posito adfuit, & cętera huiusmodi. Vnde sub figura personę eius dictum est, Lucæ decimo, B *Martha autem satagebat circa frequens ministerium.* Lege Homiliam Beati Anselmi, in illud: Intrauit Iesus in quoddam castellum. Idcirco conuenienter potuit ipsi dicere, *Defecit caro mea & cor meum,* Psalm. 72. & ideo tu Dominus cordis mei, pars mea deinceps eris in ęternum. Et ideo inter cæteras aues comparari potest specialiter philomelę, quæ dicitur à philos quod est amor, & mene quod est defectus, quasi deficiēs præ amore. Vnde Maria potuit dicere patri C *Defecit in salutare tuum anima mea, &c.* Psalm. 118. Salutare patris & noster salutaris filius Dei est. Item Cantic. secundo, *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Bene autem languere se dicit Maria, vel fidelis anima, quia quanto se ad amorem sponsi accendit, tanto ab amore temporalium languescit: sicut solet mos esse languentium, vt illa fastidiant, quibus agitur vita communis. Nec infirmari, sed languere se dicit, vt notetur desiderium perseuerās, quia languor dicitur quasi longus angor. Nec debet sanari talis languor, donec introducatur amica in thalamum sponsi, quod verè constat de virgine gloriosa. Ideo super illud, *amore langueo,* dicit Gregorius: Male sanata est anima, quæ vulnere charitatis non languet.

D. Anselmus.

D. Gregorius.

Spiritualiter, quod est ex tota anima, *quia spiritus est Deus,* Ioan. quarto. Item primæ Corinth. sexto, *Quia adhæret Deo vnus spiritus est cum eo,* vnitate scilicet amoris & gratiæ. Vnde Lucæ secundo dicit ei Simeon: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* dicens: *Tuam ipsius,* vnam matris & filij animam insinuauit. Hæc enim vnio quæ fit per amorem, spiritualis est, quia amor ignis est, qui materiam sibi cohærentem ignit, & in sui naturam conuertit. Et quia Maria intimius omni creatura Deo per amorem adhæsit, dicens illi: *Adhæsit anima mea post te,* Psalm. 62. Ideo spiritualior omni creatura effecta est. Vnde & appellatur anima, & non caro, Prouer. 25. *Aqua frigida animæ sitienti,* id est, Mariæ, *nuntius bonus,* id est, Gabriel missus ad eam, *de terra longinqua,* id est, de cælo.

Viriliter, quod est ex tota virtute. Vnde & designata est per Euā, quę appellata est virago. Genes. 2. *Quia de viro suo sumpta est.* Maria autem virago, quia de ipsa sumptus vir suus, quādo scilicet ex magnitudine fidei consentiēs, vt de sua substātia fieret Christus homo, respondit Luc. 1 *Ecce ancilla Domini fiat mihi.* Virago etiā, id est, viriliter, vouendo prima virginitatē absque omni præcepto, consilio, & exemplo. Vnde in figura eius dictum est Iudith. 15. *Tu gloria Ierusalem & tu lætitia Israel, &c. Qui fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris. &c.* Quære titulo Benedicta tu in mulieribus. Multis etiam alijs modis egit viriliter, quod lōgum esset enarrare, sed maximè viriliter egit, & viriliter dilexit in filij passione, ita vt ad titulum laudis eius, & gloriæ sufficiat, quod eius mentem tanta vis amoris accenderat, vt fugientibus discipulis, oblita sexus fragilis, ipsa cum lacrymis & astans cruci, & condolens morienti, animam suam pro filio suo etsi non posuit, exposuit tamen. Quis enim sani capitis dicat, ipsam talem matrem, à tali filio tam dilectam, minus dilexisse filium suum vnigenitum, & talem filium, quam Dauid Absalō fratricidam? qui dicebat 2 Reg. 18. *Quis mihi det vt moriar pro te fili mi Absalon.* Hieron. cuius acerbitate doloris afflicta & pœnę crucis corde affixa, vt pote qui plus omnibus doluit, quia plus omnibus dilexit, prima ad monumentum currere non potuit, licet postea, vt verè creditur, frequens, & quando potuit, non defuit. Hęc sunt pondera dilectionis Marię, quę pręponderant omnium sanctarum animarum meritis & gloriæ.

Lib. 1. c. 6. pag. 56. f.

D. Hieronymus.

D *Cōmunicatiuè & largiter,* Charitas enim eius ad nos apparuit in annuntiatione filij, quando respondit. *Ecce ancilla Domini.* Lucæ 1. cupiens filium procreare, qui noster seruus fieret; & ideo se nominauit ancillam, quia partus ventrem sequitur. Quod etiam innuit filius patri dicens Psalm. 115. *Seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ.* Seruiuit enim nobis filius virginis de beneplacito matris, vsque ad ablutionem pedum; imo E vsque ad tolerantiam passionis: quia *filius hominis non venit ministrari, sed ministrare; & dare animam suam redemptionem pro multis* Matthęi vigesimo. Ideo & nos debemus matri & filio retributionem seruitij, vt *ad locum, vnde exeunt flumina, reuertantur.* Eccli. 1. Vnde & ipse dicit nobis. Zacha. 11. *Si bonum est in oculis vestris afferte mercedem meam &c.* sic etiam & merito potest dicere ipsa mater.

Item communicatiuè, quod apparuit in natiuitate F filij, quando scilicet eum, à quo tantas habebat delicias, quem tenebat clausum in vtero, cum gaudio peperit: vt suas, tanquam vltrò liberalis, nobis sine inuidia communicaret delicias, quas sola possideret, si ex vtero eius filius natus non fuisset. Ideo dicitur Isaiæ 9. *Filius natus est nobis* non sibi; quia melius non poterat sibi nasci, quam natus erat. Sed licet beata virgo ipsum

permitteret

permitteret exire de ventre, excellenter tamen retinebat in mente.

Item communicatiuè, quando ipsum natum noluit sibi quasi proprium retinere, sed quem sciebat natum pro salute mundi communiter, pannis inuolutum, velut panem in mappa, reclinauit in præsepio, quasi diceret boui & asino. Ecce pabulum vestrum, fænum scilicet carnis filij mei. Vnde & designatur per illam mulierem, quæ dedit filium ad comedendum. 4. Reg. 6.

Item communicatiuè, quando ipsum quadragesimo die præsentauit in templo, vbi totus conueniebat mūdus, quasi totum mundum volens de ipso mittere in possessionem & saisinam; & ad opus totius mundi suscepit eum Simeon in vlnas suas, sciebat siquidē quod sicut Tullius dicit; nullius boni possessio iucūda est sine socio.

Tullius.

Item communicatiuè quia tanta fuit Mariæ charitas ad nos, vt quasi gaudenter quodam modo sustinuerit mortē filij, & cum ipso desiderauerit, si necesse esset, mori ob redemptionem generis humani. Tūc enim *propter nimiā charitatem qua dilexit nos*, ad Ephes. 2. dedit vnigenitum pro scelere nostro, & *fructum ventris sui pro peccatis animarum nostrarum*. Michę, 6. Vnde etiā stabat iuxta crucem filij, sicut dicit Ambros. non vt dolorē filij consideraret, sed vt salutem mūdi expectaret. Vel ad hoc forte venit ad crucem, vt filiū videret mortem transitoriè gustaturum, qui de torrente in via bibit: sed in æternum victurum, quia *resurgēs ex mortuis iam non moritur*. ad Rom. 6. Vel ad hoc etiam venit, vt videret Iesum, id est, saluatorem, salutem hominum procurantem, morientem mundo, sed victurum Deo. Et hæc videtur causa præstātior. Item alia de causa stabat iuxta crucem Iesu mater eius; licet enim certissime sciret, filium suum positum in statera crucis, pretium esse sufficiens pro peccatis totius mundi: tamen si quis calumniaretur, pretium hoc minus esse sufficiens, presto erat seipsam impendere, dum tamen sic posset diuinæ volūtati se conformare. Sicut venditor piperis, in tantum lucri auidus est, quod piperi posito in statera, licet sufficienter, paratus est adhuc adijcere, si illud additamentum emptorem viderit refutare: & hoc piè intelligendū, & ad intellectum nostrum referendum est. Ad hoc autē se interposuit cruci & aquiloni, ne diabolus signatus per aquilonē posset eos impedire, qui venire vellēt per fidē ad brachia saluatoris extēsa, sicut fecit latro dexter, & sicut videtur fecisse Cēturio ille, & *hi qui cum eo erant*, qui *videntes ea quæ fiebant, dixerunt. Verè filius Dei erat iste* Matth. 27.

D. Ambr.

Tanta etiam fuit charitas eius ad nos, quod ex quo filiū concepit, ipsum pro mundi salute pati desiderauit, sicut videtur velle Ambros. vnde securè dicit potest & credi, quod sicut dicitur de patre Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret* pro mundo &c. sic & dici potest de ea, Sic Maria dilexit mundum, id est, peccatores, vt filium suum vnigenitum daret &c. pro salute mundi. Ideo etiam dicitur Isai. 9. *Filius datus est nobis*, scilicet à patre, à matre, à seipso, a Spiritu sancto. Si enim Abraham intantum fuit obediens, & voluntatem suā intantum conformauit diuinæ voluntati, vt filiū suum vnigenitū, quem diligebat Isaac, voluerit immolari. Genes. 22. nec tamen pro mundi salute; quid credendum existimas de Maria, filia Abrahę? propter hoc etiā prędixerat de matre filius. Luc. 10. *Maria optimam partem elegit*, scilicet conformare se per omnia diuinę voluntati.

D. Ambr.

Viso de charitate Marię ad vnigenitum, videndum restat de dilectione eius ad proximum. Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, id est, ad fruendum Deo, ad videndum Deum; ad vitam æternam possidendam. *vel* sic, *sicut teipsum*, id est, gratis non simoniacè: seipsum enim diligit homo gratis, non propter aliquam vtilitatem, quam inde consequi existimet. Similiter & gratis debes diligere proximum, sine spe alicuius emolumēti temporalis. Sic enim diligit nos Maria quę bonorū nostrorū non eget. Etsi enim diligit seruiētes sibi non tamen intorquet dilectionē illam in proprium cōmodum, sed in commodum ipsorum; & idcirco desiderat ipsa vt ei seruiatur, vt in nobis inueniat meritum quod retribuere teneatur. *vel* sicut dicit Augustinus, seipsum diligit homo id quod est, non quia sibi sit pater, aut frater, aut soror; similiter proximum debemus diligere id quod est, non quia nobis sit pater, aut frater, aut aliquid. *vel, sicut teipsum*, id est, sicut te velles diligi, quod duobus modis necesse est impleri, conseruando videlicet vtramque partem iustitiæ. Matthæi septimo. *Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*. Hæc est prima pars iustitię. Secunda Tobiæ quarto, *quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias*.

Mariæ dilectio erga proximum.

D. August.

Item tribus modis diligendus est proximus, voto, verbo, & beneficio, scilicet corde, ore, & opere. In *voto* notatur bonum desiderium, vt scilicet ei desideres quidquid boni tibi desideras. In *verbo* notatur instructio, correctio, oratio, & huiusmodi. In *beneficio*, consilij, auxilij, & operum misericordiæ exhibitio. De primo ad Philipp. primo. *Testis est mihi Deus quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi* De secundo. primæ ad Thessal. quinto, *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes* &c. de tertio ad Galat. sexto, *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi* Alter alterius onera portantes sunt, consilium & auxilium sibi inuicem impendentes. Tribus istis modis diligit nos Maria. omne bonū nobis desiderando pro nobis iugi-

Proximus diligendus tribus modis.

bis iugiter exorando, tam pro iustis ne cadant, quàm pro peccatoribus vt resurgant, misericordia autem & beneficijs eius pleni sunt cæli & terra, nec est qui se abscondat à calore eius.

Aliter, *diliges proximum tuum sicut teipsum.* Leuit. 19. *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Septuaginta dicunt *proximum.* Ibi interlinealis *sicut teipsum.* id est, ex quo teipsum, scilicet ex charitatis affectu & effectu; vel in quo teipsum, scilicet in Deo; vel propter quid teipsum, scilicet propter Deum; vel ad quid teipsum, id est, ad gratiam in præsenti, & ad gloriam in futuro; vel quomodo teipsum, scilicet supra res & corpus proprium, & citra Deum. *Qui sic diligit proximum legem adimpleuit,* ad Rom. 13 *In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ.* Matth. 22. August. dicit, quod nomine proximi intelligitur omnis homo. Item super illud Matth. 18. & Lucæ 17. *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Dicit August. Quādo audiente me fratri meo quisquam facit iniuriam, à me putem alienam? Exemplum de Moyse qui interfecit Ægyptium iniuriantem fratri suo, Exodi secundo.

D. August.

D. August.

In Maria quomodo fuerint virtutes Cardinales.

Viso de tribus Theologicis virtutibus Mariæ, videndum est quomodo habuit quatuor cardinales virtutes, scilicet iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam. Habuit enim *iustitiam*, qua filij sui exemplo induta est vt lorica. Isaiæ 59. Nam sicut lorica impenetrabilis est spiculis & lanceis, sic illius iustitia & peccati immunitas, nullis tentationibus, quæ iacula sunt inimici, vnquam potuit penetrari. Necesse autem fuerat, vt fortis mulier indueretur huiusmodi lorica, cum ad hoc à Deo præparata esset, vt adiutorio eius fortem illum, qui suum atrium sedulè custodiebat, fortior superueniens, scilicet Dei filius, debellaret. Luc. 11. Nam tunc in manu fœminæ tradidit Deus Sisaram. Iudicum quint. illius scilicet vnicæ & Hebrææ mulieris, quæ *fecit confusionem in domo Nabuchodonosor.* Iudith. decimo quarto.

Maria Iustitia

Iustitiæ tres principes gradus.

Sunt autem tres gradus iustitiæ principales, per quos omnes in culmen virtutum ascendit beata virgo nostra, *Primus* subijci maiori, *Secundus* non præferri æquali; *Tertius*, subijci minori. *Primus* inchoat, *Secundus* promouet, *Tertius* consummat. Igitur Maria non solum iustitiam, sed & omnem iustitiam obtinuit; quæ cum facta esset mater regis æterni, & hoc sciret, non dedignata est ministrare Elizabeth; mater regis, matri militis; mater summi Dei, matri hominis puri; mater Domini omniū, matri serui empticij. Vnde dicit ei Elizabeth, *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Mater saluatoris, ad matrem præconis? mater verbi summi, ad matrem vocis? Sed quod postmodum dicturus erat Dominus Ioanni, potuit Maria dicere Elizabeth: *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam*, id est, perfectam humilitatem. Matthæi 3. Item, quia in omnibus consummatam iustitiam obseruauit: Ideo figurata est per Annam, *cuius vultus non sunt in diuersa mutati.* 1. Regum 1. Et hoc iustè. Nam Anna gratia, & ipsa dicta est gratia plena. Item iustitia reddit vnicuique quod suum est; & ipsa Angelo salutanti discretam reddidit responsionem, scilicet, *Quomodo fiet istud?* Deo laudem & gratiarum actionem dicens, *Magnificat* &c. hominibus sufficientem instructionem dicens Ioan. 2. *Quodcumque dixerit vobis facite.* Item ipsa reddidit quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo; reddidit enim Deū mundo, quem per Euam mundus amiserat; & mundum, id est, amatores mundi, quantum in se est, reddere Domino nunquam cessat, precibus, meritis, & exemplis: per ipsam enim specialiter factus est, & Deus mūdi, & mundus Dei.

Prudentia quid.

Prudentia est discretio boni & mali, cum vnius appetitu, & alterius detestatione. *Aliter.* Prudentia est mūdum, & omnia quæ in eo sunt, diuinorum contemplatione despicere, & omnem cogitationem animi in sola diuina dirigere. Ita describit Macrobius prudentiam in somno Scipionis. In Euangelio Matth. 25. de quinque prudentibus virginibus legitur, per quas signatur quinque prudentiæ, quas omnes reperire est in Maria, quæ fuit virgo prudentissima. Consistit autem prudentia in malis cauendis, quia facit astutum; vnde Dominus hanc commendat Matth. 10. *Estote prudentes sicut serpentes.* *Prima*, autem eius prudentia, quod sibi cauit à mundi vanitate; vnde inuenta est ab Angelo domi sedens, vel forte orans, sicut dicit Beatus Bernardus, nec in foribus domus, sicut illa Salomonica mulier Prouerb 9. sed magis, vt creditur, in conclaui; sciens quod *in cunctis quæ foris sunt, dicetur: væ, væ.* Amos quinto: & recolens quid Dinæ acciderit ex euagatione, quæ ideo corrupta est quia vaga. Genes. 34. Ideo autem signata est per Saram vxorem Abrahæ, latitantem in tabernaculo, Genes. 18. & per Saram filiam Raguelis, Tobiæ tertio orantem in superiori cubiculo domus suæ; & per Iudith, octauo, quæ clausa manebat in cubiculo, id est, in secreto oratorio cum puellis suis, id est, cogitationibus humilibus, & mundis, & affectionibus sanctis. Et propter hoc, quando Gabriel Angelus ingressus est ad eam, tunc Angelus magni consilij ingressus est ad cor eius; quare dixit de eo Gabriel, *Dominus tecum. Secunda*, qua cauit sibi ab euagatione; contra hoc quod conqueritur Psalmista: *Cor meum dereliquit me.* Psalm. 39. Propter hoc præcipuè de ea potest illud intelligi, quod dixerat Dominus, Oseæ 2. *Ducam eam in solitudinem*, animi scilicet, *& loquar ad cor eius.* In solitudinem ducta erat à Domino, quando sola claudebatur in thalamo; ad cor eius loquebatur Dominus,

Macrobius.

Mariæ Prudentia.

B. Bernardus.

minus, per Angelum dicentem sibi, *Aue gratia plena*, & cętera quę sequuntur. *Tertia*, qua turbata est in sua exaltatione, exemplo Dauid patris sui, qui dicit: Psalm. 87. *Exaltatus humiliatus sum, & conturbatus*, contra hoc, quod Lucifer de sua exaltatione superbiuit, & contra eos, qui suos adulatores secum tenent, quorum in laudibus gloriantur. *Quarta*, qua cogitabat de salutatione, Hoc inuenies paulo infra. Siquidē quia prudens erat virgo, non solum quid loqueretur, sed cui loqueretur, & quid deceret eam loqui, considerauit prudenter & discrete. *Quinta*, apparuit in interrogatione, & breui responsione. Parab. 17. *Qui moderatur sermones suos, doctus & prudēs est*, Infra titulo de verbis eius inuenies hęc omnia ad plenum.

Tres mulieres prudentes figura Mariæ. Abigail.

Et nota, quod tres mulieres, quæ figurāt Mariam, commendantur à prudentia. Prima Abigail, quę erat prudentissima & speciosa. 1. Regū 25. & hęc per prudentiam, malum imminens viro suo & domui suæ præcauit, & Dauid iratū contra Nabal stultū, verborū suorum subtilitate placauit. Et nota, quod Abigail interpretatur patris mei exultatio, quia de ea exultāt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & ipsa orando impetrat à vero Dauid, ne statim interficiat Nabal stultum & pessimum, id est, genus humanum.

Mulier Thecuites.

Secunda mulier Thecuites, cui dixit Ioab. 2. Regum 14. *Lugere te simula, &c.* & hæc malum, quod iam euenerat, quasi aboleuit, Dauid patri suo reconcilians Absalon fratricidam. Sic Maria verbis prudentibus, Christo reconciliauit homicidas fratris, id est, Spiritus sancti.

Mulier Abelæ.

Tertia mulier in Abela, 2. Reg. 20. quę dixit Ioab. *Nunquid subuertere vis matrem ciuitatum in Israel?* Et hęc caput Sibæ, qui seditionem mouerat cōtra Dauid, proiecit ad Ioab, & ciuitas saluata est. Sic Maria sub pedibus contriuit Barabbam, id est, diabolum, qui propter seditionem, quam mouerat in cælo, quod est regnum veri Dauid, & homicidium, quod perpetrauerat quando se & suos complices interfecit, vnde & dicitur homicida à principio, Ioan. 8. missus est in carcerem inferni. Lucæ 23.

Item gloriosa virgo est prudentissima virginum, habens lampadem integerrimę virginitatis, & oleum misericordiæ in omnibus vasis suis, id est, in vase cordis, per affectum misericordiæ, in vase manuum, per effectum; & in vase oris, per benignitatem orationis.

MARIA FVIT PRVDENS.

Qualiter prudēs fuerit Maria.

Corde prudenter cogitans qualis esset Angelica salutatio. Cum enim sub lege nulla esset mulier sine maledictione, vel sterilitatis, vt virgines, vel corruptionis, vt matres: merito cogitabat quomodo diceretur ei *Aue*.

Cum sciret sub lege non esse plenitudinem gratiæ, quia *Lex neminem duxit ad perfectum*, ad Hebræ. septimo, mirabatur quomodo *gratia plena* diceretur.

Cum audisset, *Concipies & paries*, conferebat verba Isaię 7. dicentis, *Ecce virgo concipiet & pariet filium*; cum verbis Angeli dicentis, *Ecce concipies in vtero, & paries filium, &c.* certa de facto, sed dubia de modo.

Ore, vel sermone, quia certificata de modo, cum dictum est ei *Spiritus sanctus superueniet in te &c.* Fidem, quam in corde habebat, ore expressit dicens, *Ecce ancilla Domini, &c.*

Item prudens sermone, quia cum summa deuotione postulauit, quod ei promittebatur, impleri, subiungens, *Fiat mihi secundum verbum tuum*

Opere, quia concepto filio Dei spontaneè & deuotissimè se humiliauit ad seruiendum Elizabeth; iuuencula scilicet virgo, mulieri veteranæ, & ad hæc morata est cum ea tribus mensibus, sicut dicit Ambrosius in libro de virginitate.

D. Ambr.

De Paupertate, quæ est contritio Spiritus, id est, humilitas, non dubium pauperrimam fuisse Mariam; paupertate etiam, id est, abdicatione temporalium. Vnde & mulierem quæstuariam appellat eam Hierony. quę cum acu & fuso, vnde viueret & nutriret filiū, lucrabatur: vt de ea ad litteram videatur posse intelligi illud Prouer. 31. in fine. *Manum suam misit ad fortia & digiti eius apprehenderūt fusum.* Et nota quod licet paupercula, non tamen legitur aliquid mendicasse, vel pro temporalibus filium exorasse. Et quod pauperrima fuit, patet ex hoc, quòd in propria ciuitate, id est, Bethleem, quæ ex patre suo Dauid, sibi quasi iure hæreditario debebatur, Dei filium paritura hospicium non inuenit, quia vnde illud conduceret fortasse non habuit: & ideo in diuersorium secessit, & ibi peperit saluatorem. In hoc etiam, quod filio nato non habuit pelles, quibus eum in media hyeme operiret sed inuoluit panniculis. Item in hoc, quod ipsum non potuit ponere in lecto, vel conclaui, vnde reclinauit in prę sepio. In hoc etiam, quod fabro erat desponsata sicut dicunt Iudæi Ioan. 6. & tales fere vbique pauperes sunt.

Mariæ Paupertas.

D. Hieronymus.

In hac autem tanta paupertate, fuisse largissima comprobatur. Quæ licet fusum apprehenderit vt victum quæreret, tamen manum suam aperuit inopi, & palmam suam extendit ad pauperem Prouerb. 31. non sollicita de crastino. Credendum est enim, quod illi beati reges, qui filium eius cæli regem & Dominum cognouerunt, non modicum, sed magnum quid obtulerunt ei largè. Vnde dicitur Matth. 2. *Et apertis*, non bursis sed *thesauris suis obtulerunt ei munera*, non munus vnicum, & immensis etiam muneri

Maria in paupertate largitas.

muneribus munerauerunt Ioseph & Mariam. prout legitur in apocripho de infantia saluatoris. Dicunt tamen quidam, quod ideo dicitur de Magis, *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius*, nō cum Ioseph, quia diuina dispositione actum est, vt quando illi venerunt absens esset Ioseph, ne de illo crederent Christum esse natum. Vnde super locum illum dicit Hilarius, quod Ioseph non legitur post natiuitatem Christi vir Mariæ dictus, in quo innuitur, quod ante natiuitatem vir eius dicebatur quasi nutritius ad officium, sed post natum puerum non est dictus vir, vt per hoc insinuaretur, quod ipso nato, Mariæ pueri solatium sufficere poterat. Quid autem de tantis muneribus fecerit Maria, quæ circa se ipsam sumptuosa fuisse nō creditur? vtique manum suam aperuit inopi, & omnia in vsus expendisse creditur egenorum, nec de vigesima octaua purificationis die, quæ sequebatur, nec etiam de crastino curam gerēs. Per maximum enim paupertatis eius extitit argumentum, quod filium suum ad templum deferens, vnde solum vnum agniculum emeret non habebat, cum tamen in terra sancta multi agniculi inueniantur, & pro modico pretio habeātur.

D. Hilar.

Quis enim dubitat, si agnum habere potuisset, iuxta preceptum legis Leuit. duodecimo, ipsum cum filio deuotissimè obtulisset? imo certe si lex preciperet, & eos habere posset, centum vel mille agnos: legitur enim ibi sic, *Cum expleti fuerint dies purgationis, pro filio vel filia, deferet agnum anniculum in holocaustum.* Compatiens autem Deus paupertati matris suę, & eam preuidens, subintulit paulo post; *Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbæ.* Beatus Ambrosius videtur velle quod vtramque oblationem obtulerit, scilicet turturis & columbæ. Item, forte propter paupertatem suam voluit Deus quod desponsaretur fabro, qui de artificio suo sustentaret eam. Item, cum Christus dicat Psalm. 69. *Ego egenus sum & pauper.* & Apost. secundę Corinth. octauo, *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est cum esset diues. vt illius inopia diuites essetis*, patet quod mater non fuit diues, sed pauper, vt filio assimilaretur. Similiter cum ipse dicat Matth. octauo, *Filius hominis non habet, vbi reclinet caput suum*, idem patet. Item, cum aliæ sanctæ mulieres sequentes Dominum, ministrarent ei de facultatibus suis, vt dicitur Lucę octa. patet quod mater non habebat, vnde ministraret ei. Quę & ei libentius impenderet, & ille amplius eius ministerium acceptaret.

D. Ambr.

Item ratione paupertatis, comparatur ipsa virgæ, quæ modicum terræ occupat, quia si habuisset vbi caput proprium reclinaret, ibi multo libentius, quam caput proprium, natum filium reclinasset. Constat autem quod pauper fuit spiritu, id est, voluntate, non necessitate; cum filius eius, cuius *est terra & plenitudo eius*. Psalm. 23. nihil posset aut vellet ei negare, sicut apparuit quando ad nutum eius aquam mutauit in vinum. Ioan. secundo Merito autem paupertatis, lucrata est regnum cęlorum, quia sicut dicitur Lucæ sexto, *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Et nota quod vnum Martyrij genus est voluntaria paupertas. Vnde Beatus Bernardus: Mirabile Martyrij genus est voluntaria paupertas, Quid enim mirabilius, aut quid Martyrio grauius, quam inter epulas esurire, & inter pocula sitire, inter vestes algere, paupertate premi inter diuitias, quas ostendit mundus, offert malignus, desiderat noster appetitus? Mirabile est ignem tangere, & non vri; spinas colligere, & non pungi; lapides transire, & non lædi: sunt enim diuitiæ spinæ, ignis, & lapides.

Maria Virga.

B. Bernardus.

Item quia fuit amatrix paupertatis, & in lege, vbi temporalia promittebantur, dicitur de ea Apocal. duodec. quod habebat lunam sub pedibus eius, id est omnem gloriam mundi, & omnia mutabilia sub affectibus. Ideo dicitur *Mater pulchræ dilectionis* Eccli. viges. quarto, quia in nulla parte fuit in ea amor terrenitatis, quæ sordidat animam & obscurat, sed Deum amauit ante omnia, & nihil cum ipso; & est hæc pulchra dilectio, quam ipsa emisit in lucem, sicut mater filium, quem gestabat in vtero, emittit in lucem in partu, & ideo dicitur mater pulchræ dilectionis. Ideo dictum est de ea. Isai. 16. *Egredietur virga de radice Iesse.* Iesse quia pater Dauid, & ideo caput regni, potest significare populum Iudæorum. Radix illius populi erant temporalia, quia pro terrenis seruiebant, & in eis radicati erant & fundati. Isaiæ 1. *Si volueritis, &c.* Ab hac radice egressa est beata virgo, per contemptum temporalium.

Ispa etiam erat virga consurgens ex Israël, Numer. 24. quæ duces Moab. id est, res temporales, quibus reguntur filij huius sæculi, sicut sancti Spiritu Dei, percussit, dum omnia arbitrata est, vt stercora. Huius virgæ ascensum, & deliciarum affluentiam, & enixionem super dilectum. Cantic. 8. mirabatur Synagoga cum dicebat, *Quę est ista quę ascendit, &c.* quia ipsa Synagoga descendebat, & delicijs indigebat; nam sub mundo premebatur, & ei innitebatur, nec in cęlo conuersabatur, sed sub sole, vbi non est nisi afflictio spiritus. Ecclesi. 1. & 2.

Maria virga consurgens ex Israël.

Viso de paupertate Marię, videndum est de diuitijs eius, & primo notandum est, quod ipsa dicitur *Thesaurus Domini*, Vnde Sapient. octauo. *Infinitus est thesaurus hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati.* Thesaurus est, vbi diuersarum opum diuitię quasi minutatim recluduntur, vt quasi

Mariæ Diuitiæ.

Marię thesaurus Domini.

quasi simul in vnum ibi cumulum reperiantur. Est autem thesaurus, nomen ex Græco Latinoque compositum. Nam thes vel thesis repositum vel repositio Græci dicunt, Latini aurum, quod iunctum sonat repositum aurum, vel repositorium auri. Maria ergo thesaurus, quia in ea, vt in gazophilatio, reposuit Dominus omnia dona gratiarum, meritorum, virtutum, & prærogatiuarum, donorum & charismatum, & de thesauro largitur ipse larga stipendia suis militibus & operarijs: & istæ sunt diuitiæ, quæ addunt amicos plurimos, Parab. 19. scilicet Deum, Angelos, & homines sanctos. Dicitur etiam. *Thesaurus* hic *infinitus*, id est, inexhaustus, *hominibus*, id est, ratione vtentibus; *quo qui vsi sunt*, operantes secundum consilia & exempla eius, & ad eius gloriam & honorem, participes facti sunt amicitiæ Dei, id est, facti sunt amici Dei. Ipsa enim dicit cum filio. Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre* & Filio *meo*. Item illud Ioan. 15. *Vos amici mei estis si feceritis, &c.* Nota, quod quidam habent Christum & Mariam in corde per dilectionem, alij in lingua per laudem, alij in codice per scripturam, alij in manu per operationem; sine qua, tria prædicta non sufficiunt, quia probatio dilectionis exhibitio est operis, & isti soli remunerabuntur. Vnde dicetur in iudicio Matth. vigesimo, *Voca operarios & redde illis mercedem suam*, & illis solis. *Propter disciplinæ dona commendati*, id est, commendabiles facti sunt Deo & hominibus, *Propter dona disciplinæ*, quæ est ordinata morum correctio, quam docet exempla Mariæ; vel propter flagella diuinæ correctionis, quæ in se custodiunt, & sustinent patienter.

MARIA DICITVR THESAVRVS QVIA THESAVRVS.

Occultatur & clauditur; & Mariam inuenit Angelus clausam in thalamo, non ludentem in platea.

Sollicitè custoditur, & de Maria dicit Psalmista. Psal. 90. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te.* Quære versu secundo de horto.

Lib. 2.

De ipso confiditur. Vnde Baruch. tertio. *Qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, &c.* Et de Maria dicitur Prouer. vltimo. *Confidit in ea cor viri sui.*

Possidet cor possessoris sui, Vnde Matth 6. *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Similiter cor Domini ad Mariam, quæ est possessio eius actiue & passiue; Passiue, vnde ipsa dicit Prouerb. octauo; *Dominus possedit me in initio viarum suarum, &c.* Actiuè, Vnde nato filio potuit dicere cum Eua. Genes. 4. *Possedi hominem per Deum.*

De ipso remunerantur milites & serui; quia *Filij merces fructus ventris* virginalis. Psal. 126.

Ex pretiosis & multis durabilibus cōponitur. *Continuè* augmentatur pro possibilitate thesaurizantis.

Tempore necessitatis, vtilitatis & honoris expenditur.

Inde proferuntur à patre familias noua & vetera. Matth. decimo tertio, in ipsa siquidem fuerunt *thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, ad Coloss. secundo, quæ in nouo vel veteri testamento inueniuntur. Per patremfamilias intelligitur ordo prædicatorum.

Et nota, quod tria principaliter solent thesaurizari, aurum scilicet, & argentum, & lapides pretiosi. In auro principaliter designantur charitas & sapientia, virginitas, & obediētia. In argēto, sonora & tinnula oratio. In lapidibus pretiosis, virtutum vniuersitas figuratur.

Potest etiam Maria dici thesaurus vel gazophilatium, id est, vas vel locus vbi reponuntur diuitiæ, id est, Christus verus thesaurus absconditus in hoc gazophilatio. Vnde dicitur ei Isai. 45. *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet in vtero virginali. Hunc thesaurum virgo portauit abiēs visitare Elizabeth, verecundia virginalis occultauit; Ioannes clausus in vtero, præsentiens eum exultauit; Elizabeth publicè manifestans exclamauit.

Maria Vrna aurea.

Ipsa etiam est vrna aurea continens hunc thesaurum. Ad Hebræo. 9. in qua scilicet vrna, reposita fuerunt aurum dictatis, vnde Cantic. 5. *Caput dilecti mei aurum optimum.* Argentum mundissimę & candidæ humanitatis, igne Spiritus sancti multipliciter examinatum. Item de multitudine diuitiarum suarum, quæ non temporales, carnales, corruptibiles, sæculares; sed æternæ, spirituales, incorruptibiles, & cælestes fuerunt, & sunt, & erunt: dicit Mariæ Spiritus sanctus Prouerbiorum 31. in fine. *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas.* Versus iste continetur sub littera, res, quod interpretatur sapientia, per quam solam spirituales diuitię congregantur, & laudi Mariæ specialiter conuenit, cui specialiter datur & attribuitur laus Ecclesiæ; cum ipsa sit honestius membrum, & pulchrius sub capite in toto corpore Ecclesiæ. Et præter glosatum seriem sic exponi potest de virgine gloriosa. *Multæ filiæ*, per fidem, sine qua nemo saluatur. *Multæ filiæ*, id est, virtutes Angelicæ, quibus ipsa dicit Cantic. 5. *Adiuro vos filiæ Ierusalem, &c.* vel *multæ filiæ*, id est, virgines sacratæ Vnde in Psalmo 44 *Myrrha & gutta & casia, &c ex quibus delectauerunt te filiæ regum, &c.* vel *multæ filiæ*, id est, pænitentes animæ. De quibus dicitur, *& filiæ Tyri in muneribus, &c.* Vel *Multæ filiæ*, id est, animæ confitentes peccata sua, & laudes Dei, quæ sunt filiæ Iudę. Vel *Multæ filiæ*, id est, animæ contemplatiuæ, quæ sunt filię Sion, id est, speculationis.

K *De pri-*

B. Bernardus.

De primis, id est, virtutibus Angelicis, dicit Beatus Bernardus: Virginitas quidem in ea fuit qualis Angelorum, sed in corpore fragili, quod non Angelorum. Vnde & omnium diuitias supergressa, euidentius euehit cęlestis insigne originis, dum videmus ab ea, & Angelicam similitudinem in regione dissimilitudinis retineri, & gloriam cælebis vitæ, in terra, & ab exule vsurpari. Beatus Hieronymus: Profecto in carne, & præter carnem viuere, id est, præter vitia carnis, non terrena vita est, sed cœlestis. Vnde & in carne Angelicam gloriam acquirere, maioris meriti est quam habere. Esse enim Angelum, fælicitatis est: esse vero virginem, virtutis; dum hoc obtinere viribus nititur cum gratia, quod habet Angelus ex natura. Vtrumque tamen, & esse Virginem, vel Angelum; non terrena vita est, sed cælestis. Virginitati autem aliarum, annexa est sterilitas, & insidiatur superbia, sed huius virginitatem seruauit humilitas, & decorauit fæcunditas?

D. Hieronymus sermone de Assumpt.

De Secundis, id est, de virginibus sacratis, potest dici, quod si illæ virgines, hæc Virgo Virginum: quæ prima vouit virginitatem, absque omni humano præcepto, consilio, & exemplo. Vnde & hoc nomen promeruit, vt Virgo Virginum, siue regina virginum deinceps vocaretur; & ab ea omnes aliæ exemplum accipiunt, hęc autem à nulla; & cum omnes aliæ sint steriles à fructu carnali, hæc virgo simul & mater; & si alię sint humiles, hęc est humillima; & quanto omnibus humilior, tanto omnibus sublimior; quia nec primam visa est similem, nec habere sequentem. Item, si aliæ misericordes, hæc est mater misericordię, habens quasi duo vbera, quæ debemus petere iugiter ad sugendum; sicut filij vbera matris suæ. Hæc sunt puritas carnis, contra luxuriam: & humilitas mentis, contra superbiam. Vnde petimus, Nos culpis solutos, mites fac & castos; & sic vitam præsta puram.

Item, si aliæ plenæ bonis operibus, quæ alijs impendant pauperibus, tamen hæc faciunt de aliena substantia; sed Maria non solum alicui pauperi, imo ipsi filio Dei, de quo illud specialiter exponitur. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*, Psalm. 40. omnia impendebat opera misericordiæ, de substantia propria, implens illud Prouerbiorum tertio, *Honora Dominum de tua substantia*. & ideo super omnes benedicta, vnde dictum est ei Lucæ primo *Benedicta tu inter mulieres*, id est, super omnes mulieres.

Item, si aliæ commendantur de fide, hæc multo magis, quę ad primum verbum Angeli credidit, quod in se posset impleri, quod nunquam auditum fuerat, nec in cęlo, nec in terra, scilicet quod posset concipere & parere manens virgo. Vnde & per magnanimitatem fidei respondit, *Fiat mihi secundum, &c.*

Item, si aliæ commendantur de eo, quod angustiantur pro peccatis proprijs, scilicet filię Tyri, quod interpretatur angustia; hæc multo plus commendanda est, quod in tantum compassa est mundo peccatori, quod libentissime cum filio compassa fuisset pro salute mundi. Nam si pro mundo non posuit animam, exposuit tamen, & quod potuit fecit, & ad hoc stetisse creditur iuxta filij crucem.

Item, si aliæ scilicet filię Iudæ, commendantur de confessione peccati, & laudis; hęc multo dignius cantat canticum diuinæ laudis, sequens agnum quocumque ierit, Nam peccata non habuit quæ posset confiteri.

Item, si alię commendantur de gratia contemplationis, ipsius contemplatio verè singularis. Quære titulo de contemplatione eius.

In fine huius libri.

Item, si alię pulchræ & prudentes, hęc pulcherrima mulierum; Cantic sexto, & prudentissima, designata per Abigail quæ erat prudentissima, & speciosa. secundi Regum vigesquinto, & sic poteris assignare de charismatibus omnium virtutum.

Dicitur ergo *Multæ filiæ*, id est, virtutes Angelicæ, & animæ sanctę, *Congregauerunt diuitias* diuersarum virtutum & operum, meritorũ, præmiorum, *tu* discretiuè ô beata Virgo, *supergressa es vniuersas* excellentia humilitatis, virginitate fæcunditatis, & fęcunditate virginitatis. Nam virginitas non exclusit in te fæcunditatem, nec fęcunditas virginitatem violauit, quod est tibi gloria singularis, *Tu supergressa es*, quia *Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias*, dicit Christus de Maria Cantic secundo, Siquidem spina, licet flores proferat, lilio tamen incomparabilis est; omnis autem homo spina, cui terra corporis sui & conscientiæ, spinas germinat & tribulos, excepta virgine gloriosa. Vel ideo dicitur Maria *vniuersas* filias *supergressa*, quia sicut dicit Beatus Hieronymus: Cæteris per partes data est gratia, Mariæ vero se totam infudit gratiæ plenitudo. Vel sic, *tu supergressa es vniuersas*, & hoc tripliciter, per sanctificationem, qua depurata es ab omni fæculentia terrenæ corruptionis; per cognitionis plenitudinem, qua ab omni nubilo erroris; per summam contemplationem, qua ab omni tumultu mundanæ actionis.

D. Hieronymus sermone de Assumpt.

Aliter *Multa filiæ, &c.* præuidens Salomon dignitatem & excellentiam beatæ Virginis, virtutes quas alijs singillatim attribuit, illi vniuersaliter inesse asserit, dicens: *Multæ filiæ*, id est, virgines, non dicit omnes, quia sunt fatuę virgines, qu... continent pro laude humana;

humana; prudentes vero, solius interioris arbitri oculis placere appetunt. Quare dicitur filiæ congregauerunt? ex ipsa expositione vocabuli, vsum notat liberi arbitrij cum gratia, quia coadiutores Dei sumus, qui misericorditer operatur in nobis velle & perficere, *Quia non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis*, Romanor. nono cap. *Diuitias*, non corporales, sed spirituales. *Tu*, singulariter & distinctiuè, *supergressa es vniuersas*, merito & præmio, quia sicut dicit Beatus Hieronymus: Cæteris per partes datur gratia, Mariæ se totam infudit gratiæ plenitudo. Vnde dicta est *Gratia plena*.

D. Hieronymus loco cit.

Aliter, per hoc quod Salomon ponit tempus preteritum dicens: *Congregauerunt*, videtur hoc debere intelligi de sanctis mulieribus veteris testamenti, quibus ipsa figuratur, quę diuersis virtutibus clatuerunt. Commendatur enim.

Sara, à fidelitate, Hebræor. vndecimo, *Fide, & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit*: sed Maria fidelior Sara, quæ de promisso dubitauit, ipsa vero non. Lucæ primo. *Beata quæ credidisti*, quia nunquam de promisso Angeli hęsitauit.

Rebecca, à speciositate, Genes. vigesimo quarto, quæ fuit *Virgo pulcherrima*, sed Maria speciosior. Sapientię septimo, *Est enim speciosior sole*.

Rachel, ab amabilitate. Genes. vigesimo nono cap. *Quam diligens Iacob, &c.* Sed Maria amabilior, in qua consummatus est ille amor, per quem reuocata sunt antiqua odia. Propter hoc in Canticis tam sæpe vocatur *dilecta*.

Lia, à fœcunditate Genes. vigesimo nono, & trigesimo cap. sed Maria fœcundior, quia, etsi non genuit nisi vnum, tamen in illo vno genuit salutem omnium. Matth. primo, *Ipse enim saluum faciet populum suum*.

Debbora, à sapientia; vnde & prophetes erat, & populum iudicabat. Iudicum quarto, Sed Maria sapientior, quæ ædificata est in domum sapientiæ. Prouerb. 9.

Esther, ab humilitate & detestatione gloriæ mundanę, quę dicebat Domino, decimo quarto, *Tu scis quod abominer signum superbiæ, &c.* Sed Maria multo humilior, cuius humilitatem respexit Deus. & per eam veterem deiecit superbiam diaboli.

Iudith, à fortitudine, qua occidit Holofernem, Iudith. decimo tertio cap. Sed Maria fortior, quę contriuit caput serpentis antiqui, Genes. tertio, *Ipsa conteret, &c.* propter hæc omnia, & multa alia dicitur. *Benedicta inter mulieres*, id est, super omnes mulieres sicut glossat Hieronymus.

D. Hieronymus.

Item, de multitudine diuitiarum suarum gloriatur ipsa, & dicit cum sapientia Prouerb octauo, *Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia*; quasi dicat contemnentibus sibi seruire, & se diligere. Si amor meus non mouet vos ad quærendum & diligendum me, saltem cupiditas moueat vos, quia *mecum sunt diuitiæ, & gloria*, id est, diuitiæ gloriosæ; quæ scilicet faciunt possessores suos gloriosos. Temporales autem diuitiæ dicuntur stercora, ad Philip. tertio, vt ex ipsa vilitate vocabuli vilescant. Sed spirituales diuitię, scilicet virtutes, merita & bona opera, sunt *opes superbæ*, id est, supereminentes, non ima petentes. Vnde Ecclesię promittitur, Isai. 60. *Ponam te in superbiam sæculorum.* Item *superbæ*, quia dantur illis qui vadunt superius, id est, super proprium sensum, & propriam voluntatem. Propter hoc dicit Maria seruo suo. *Amice ascende superius.* Luc. decimo quarto. Istę etiam diuitiæ exaltant cor à terrenis ad cælestia, Eccli. 40. *Facultates & virtutes exaltant cor, &c.* & istæ diuitiæ acquiruntur bona operatione. Vnde Parab. decimo, *Manus fortium diuitias parat.* Item tales diuitiæ fortes faciunt possessores suos, Parab. decimo, *Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius, &c.* Vel opes virtutum dicuntur superbæ ab effectu, quia faciunt hominem superbum sancta superbia, quæ est indignatio contra vitia & peccata Eccli. 1. *In multa sapientia, multa indignatio.* Isai. 63. *Indignatio mea, ipsa auxiliata est mihi*. Beatus Hieronymus. Fili disce sanctam superbiam. Philosophus. Si scirem homines ignoraturos, & deos ignosciturous, adhuc peccare dedignarer. Et hę sunt diuitię, quæ addunt amicos plurimos, scilicet Deum, Angelos, & Sanctos Parab. decimo nono. Hęc autem sancta superbia procedit ex adipe gratiarum, de qua in Psalmis, *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*, Psalm. 62. Vnde Deuter. 32. *Incrassatus est dilectus & recalcitrauit*, contra vitia & peccata. *Et iustitia* est mecum, sine qua cetera non valent. His diuitijs ditant. Sapientia, Christus, & Maria, seruientes & amatores suos. Vnde subditur paulo post, *In vijs iustitiæ ambulo*, vt & tu ambules in vijs iustitię, si vis occurrere Christo. Sapientię, vel Mariæ, *In medio semitarum iudicij*, id est, discretionis. Ad litteram. Maria vias præceptorum ambulauit, filium circumcidendo, & ipsum cum hostijs legalibus ad templum Domini deferendo, & huiusmodi. Ambulauit etiam in medio semitarum iudicij, id est, per semitas consiliorum cum discretione, votum virginitatis emittendo, & easdem vias docuit nos exemplo. Sequitur in auctoritate. *Vt ditem diligentes me*, diuitijs supra dictis quæ replent; Nam diuitiæ temporales inaniunt, *& thesauros eorum repleam*, id est, loca vbi diuitię reponuntur, quæ sunt tres vires animę: precibus enim matris replet Dominus rationabilem perfecta agnitione

D. Hieronymus.

summæ veritatis; concupiscibilem perfecta dilectione summæ bonitatis; irascibilem perfecta gloria exultationis.

Diuitiæ quadruplices. Nota quod quadruplices sint diuitiæ, temporales, spirituales, cælestes, supercælestes. Primæ sunt temporales, quas dat cōmuniter bonis & malis ille, qui facit solem suū oriri super bonos & malos, &c Matt 5. Sed filijs dantur ad sustētationem, malis ad remunerationem. Matth 6. *Receperunt mercedem suam*. Propter hoc *melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas* Ps. 36 Ideo orat Salomon Prou. 30. *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi*, &c. stude super hac materia. Secundæ spirituales, id est, dona & virtutes, quę possessores suos vere faciūt diuites. Gregorius: Si vere fratres diuites esse cupitis, veras diuitias amate. De istis dictum est supra. Tertię sunt cælestes, id est, gaudia paradisi Vnde de iusto. Psal. 111. *Gloria & diuitiæ in domo eius*; id est, in paradiso vbi mente habitat; & talibus diuitijs pascitur homo interior per spem. Vnde Psal. 36. *Inhabita terram*, viuentium scilicet, *& pasceris in diuitijs eius*. Oculus pascitur pulchritudine, auris melodia, olfactus suauitate; gustus dulcedine, ideo dicitur Isai. 64. *Quod oculus non vidit*, quoad primum: *nec auris audiuit*, quoad secundum; nec *in cor hominis ascendit*, quoad singula. ideo dicitur Psal. 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, &c.* Quartæ sunt supercælestes, scilicet virtutes exemplares in Deo, vt bonitas Dei, misericordia Dei, & sic de alijs. ad Rom 11. *O altitudo diuitiarum, &c.* has videre est ipsas habere, has dabit nobis Dominus, quando videbimus regē in decore suo & sicuti est.

Gregorius Magnus homil. 15. in Euangelia.

Largitas Mariæ. De largitate & misericordia Mariæ, congruè potest dici, quod cum ipsa sit summè diues, summè etiam liberalis, constat quod summè larga & misericors est implens illud. Tob. quarto, *Quomodo potueris, ita esto misericors; si multum tibi fuerit, abundanter tribue, &c.* Item Sapient. vndecimo dicitur ei, *Misericors omnium quia misericordia potens, &c* Item Prouerbiorū trigesimo primo in fine, *Multæ filiæ congregauerunt diuitias tu supergressa es vniuersas*. Item Eccli. decimoquarto, *Secundum vires tuas exporrigens da pauperi, &c.* id est, peccatori. Item Eccli. trigesimo quinto. *Da altissimo secundum donatum eius, &c.* Altissimo enim datur, quod pro honore eius suis pauperibus tribuitur. Et nota, quod dicit *Secundum donatum eius*. Esther secundo dicitur, quod Esther habuit gratiam & misericordiam super omnes mulieres, &c. per quam significatur Maria, ergo ipsa debet dare secundum gratiam & misericordiam quam accepit, iuxta illud Eccli. trigesimo primo, *Intellige qui sunt proximi ex te ipso*. Christus enim ascendēs in altum, dedit dona hominibus. Similiter & Maria vera est, & vnica filij imitatrix; ex quo ascendit in cælum, dabit & ipsa dona hominibus; siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec volūtas. Regina cęlorū est, misericors est, nisi forte aut non creditur filius Dei honorare matrē, aut dubitare quisquis potest omnino in affectum charitatis transijsse Mariæ viscera, in quibus ipsa, quæ Deus est, charitas nouem mensibus corporaliter requieuit. Vnde & dicimus ei. Salue Regina misericordiæ, commemorantes quod possit tanquam Regina, & velit tanquam misericors nos iuuare. Securè quidem intrandum est in illam curiam, vbi porta aperta est, & intrantes nullus arcet ostiarius; nullus cubicularius excludit, vbi omnes ciues ciuitatis illius vota nostra suscipiunt. Clamandum est igitur iugiter ad reginam misericordiæ, quia sicut dicit Beatus Bernardus: Merito non exauditur qui clamare dissimulat. Regina siquidem solet esse munifica, larga, & liberalis. Nec solum regina misericordię, quoad potentiam miserendi, sed & mater misericordię appellatur, quoad affectum miserendi: libentius creaturis filij sui misericordiā exhibens, quam aliqua mater filijs vteri sui. Vnde dicit Isai. 49. *Nunquid potest obliuisci mulier filiū suum*, vt supra titulo de charitate. Ipsa est etiam vas misericordiæ, præparatum à Domino in tēpore miserendi, quod modo est. Vnde & designatur per Esther; quæ præparata in tempore interpretatur. Dicitur etiam mater misericordiæ, id est, Christi, qui antonomastice dicitur misericordia. Vnde Psal. 143 *Misericordia mea & refugium meum, &c.* Ideo dicit quidam de hac matre; Ad quem refugiēt filij miserię, si eos repellat mater misericordiæ? mater enim ista omnia bona nobis vult, sicut mater filijs. Vnde & dicere videtur christianis illud Philipp. 1. *Testis enim mihi est Deus, quomodo vos cupiam in visceribus Christi filij mei* Ipsa etiam est fons misericordiæ, quia sicut fons per subterraneos meatus semper recipit aquam, & semper refundit; sic beata virgo fons & puteus est aquarum viuentium, quæ à Christo ad ipsam, & ab ipsa ad nos fluūt impetu de Libano, id est, de candore benignitatis vtriusque. Non enim mater hęc dedignatur peccatores, sicut nec bona mater filium scabiosum; quia propter peccatores factam se recolit misericordię genitricē, vbi enim non est miseria misericordia non habet locū. Greg. Quia sēper sum⁹ in miseria, sēper indigemus misericordia.

Maria Esther.

B. Bernardus.

Maria Esther.

Maria fons & puteus aquarum viuentium

D. Gregor.

Maria Luna. Ideo etiam comparatur lunæ, quæ inter omnes planetas terræ propinquior est; sic Maria, inter omnes Sanctos, magis peccatoribus condescendit, qui designantur per terram. Nam sicut terra vilissimum est elementum; sic peccator vilissima creaturarum: ideo etiam possunt ei dicere peccatores, quod propter ipsos facta est ipsa mater misericordiæ. Nisi enim homo peccasset,

peccasset, non incarnaretur filius Dei, nec ipsa A fieret mater Dei. Restat ergo, &c. Propter hoc curialiter dicit ei quidam versificator.

Festina miseris misereri virgo beata;
Nam te si recolis miseri fecere beatam.
Ergo bea miseros, quorum te causa beauit. & illud
Nec abhorre peccatores,
Sine quibus nunquam fores
Tanto digna filio.
Si non essent redimendi,
Nulla tibi pariendi
Redemptorem ratio.

Maria Sol.

Item propter vtilitatem misericordiæ eius, comparatur ipsa soli, qui vtilior est omnibus creaturis sub cælo; sic & illa misericordia, quam viscera eius effuderunt in terram, scilicet filius eius. Ab ipsa etiam in cælis regnante, cunctis fidelibus misericordia ministratur, quæ etiam prima in euangelio pro homine legitur filium exorasse Ioan. 2. vbi dixit, *Fili vinum non habent:* quasi diceret. Fili, misericordia tuæ pietatis, & C dilectionis indigent homines ieiuni & aridi, vt illos amodo diuinę gratię vinum lætificet, quos hactenus legalis obseruantiæ sapor insipidus contristauit. Adhuc etiam Christus aquas peccatorum conuertit in vinum gratiarum, precibus & meritis matris suæ, & etiam aquas miseriarum in vinum consolationum. Postulat enim pro nobis hæc mater gemitibus inenarrabilibus, quando per infusionem gratiæ suæ, facit nos gemere & impetrare orando veniam delictorum.

Item Maria naturaliter clemens & misericors est, & eius pietas semper suscipit incrementum; vnde & ei specialissime conuenit illud Iob triges. primo, *Ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum* Et nota, *creuit*. Ipsa etiam, quantum in se est, miseretur omnium, *quia omnia potest, & dissimulat peccata hominum propter pænitentiam.* Sapientię vndecimo. Item Eccli. triges. quinto, *Speciosa est misericordia eius in tempore tribulationis sicut pluuiæ tempore siccitatis.* Et comparatur misericordia eius nubi, quia velut nubes misericorditer abscondit peccatores ab ardore solis, id est, ab ira filii; & quia obumbrat eis, & ipsos refrigerat ab æstu concupiscentiarũ; &, velut pluuia quadã gratiæ fæcundat eos ad bene operandum.

Item ratione misericordię appellatur ipsa stella maris, quia lucem consolationis & gratiæ subministrat in amaritudine constitutis. Vbi enim est miseria, ibi solummodo misericordia habet locum Nec mirum si de peccatoribus sollicita est, cum pro illorum salute eum concepit, qui *non venit vocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam.* Matt. 9. Ad hoc etiam designandum, in hora qua in Bethleem peperit saluatorem, Romæ fons olei dicitur erupisse, & vsque in Tyberim defluxisse Roma siquidem semper fuerat quasi quædã sentina peccati, & ipsa peccatoribus peperit illum, qui ad hoc natus est, vt peccata tolleret mundi. Ad hoc enim venit ipse, vt stabula cordium nostrorũ emundaret, & ideo nasci voluit in stabulo. Vnde etiam designatur per Ioseph, cuius manus in cophino seruierũt. Cophinus vas est ad sordes exportandas.

Item, ipsa non solum vna est de numero prudentium virginum, sed omnium prudẽtissima, B habens lampadem integerrimę virginitatis, & oleũ misericordiæ in omnibus vasis suis. In vase cordis, per affectum; in vase manuum, per effectũ, in vase oris, per benignitatem orationis. Si autẽ quæratur, vnde ei tanta misericordia? siquidem ex hoc quod filiũ Dei in incarnaione suscepit, quasi oleum qui de pura misericordia, absq; merito vllius, in ea dignatus est incarnari. Sed sicut vas in quo repositũ fuit oleũ, extracto oleo imbutũ remanet, & oleatum; sic beata virgo vas misericordię, à misericordię filio tota est oleata. Ipsa etiam dicitur *oliua speciosa in campis*, & oliuæ liquor oleum est. Istud inuenies titulo de arboribus, vbi Maria dicitur oliua; & titulo de nomine Maria, vbi dicitur oleum effusum nomẽ tuũ. Et bene oliua speciosa, id est, omnimoda specie spirituali repleta per misericordiam, quæ est virtutum suarum gloria. Vnde de ea dicitur Oseę in fine *Erit quasi oliua gloria eius, &c. In campis* propter communitatem; nam misericordia eius & gratia, communis est omnibus inuocantibus eã D in veritate, quasi dicat cum filio illud Ioan 6. *Eũ qui venit ad me non eijciam foras.* Et ideo adolescẽtulę, id est, fideles animę, diligunt eã nimis, quia oleum effusum nomen eius. Ad hoc autẽ quod oleum suũ tibi infundat hæc oliua, oportet vas vacuum te habere. Ipsa est enim illa mulier, de qua legitur 4 Reg. 4. quę vasa vacua impleuit oleo ad pręceptum Elizæi, id est, Christi. Sed plena nequaquam, quia sicut dicit Philosophus, fundit potius qui mittit in plenum. Vasa vacua sunt corda, vacuata ab amore terrenorum, & ab E immunditia peccati mortalis lota. & resincerata per veram cõfessionem & lacrymarum effusionem, clausa inferius per cõtemptum temporalium, aperta superius per appetitum cælestiũ, hiantia per gratiæ desiderium, & capacia per profunditatem humilitatis, & latitudinem charitatis.

Lib. 12. Lib. 1. c. 2. pag. 15. d. & deinceps.

Igitur, vt paucis concludam; tanta est Mariæ misericordia, quod ab ea nullus repellitur, nullus excluditur, nullus qui ei seruiat obliuioni F traditur. Omnes quantũ in se est colligit, omnes ad se fugiẽtes receptat & recipit. Nulli deest nisi qui ei forte defuerit. Et ideo dicit ei Beatus Bernardus: Sileat misericordiam tuam virgo benedicta, si quis est qui inuocatam eam, in suis necessitatibus sibi meminerit defuisse.

B. Bernar. in sermone 4. de Assumptione.

 nos

nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobisipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris dulcius sapit. Hanc amplectimur charius, recordamur sæpius, crebius inuocamus. Idem loquens de misericordia Mariæ. Hęc est quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam, cui dictum est, *Ne timeas Maria, inuenisti gratiam* quam quærebas. Quis ergo misericordię tuæ, ô benedicta, longitudinem, latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Misericordiæ enim tuæ longitudo, vsque in diē nouissimum, inuocantibus eam, subueniet vniuersis. Latitudo replet orbem terrarum, vt verissimè dici possit. Misericordia tua ô Domina plena est terra. Sublimitas ciuitatis supernæ inuenit restaurationem; profundum sedentibus in tenebris & vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per Marię namque misericordiam cælum impletum est; infernus euacuatus; Instauratæ ruinæ cælestis Ierusalem; expectantibus miseris vita perdita data. Ideo de charitate & misericordia eius potest intelligi illud Iob 11. *Excelsior cælo est & inferno profundior, longior terra mensura eius & latior mari.*

Item ratione misericordiæ appellatur ipsa fons misericordię, cuius fontis ille se fecit riuū, de quo dicit Psal. 58 *Deus meus misericordia mea.* Et iterum 143. *Misericordia mea & refugium meū,* &c. & cuius *Vniuersæ viæ misericordia & veritas.* Psalm. 24. Non enim, vt dicit Augustinus, quędam misericordia, & quædam veritas; sed vniuersæ vię misericordia & veritas. Cum ergo Maria misericordiam genuerit, quid aliud est eius vterus, quam ipse misericordiarum thesaurus? & ideo dicitur Mater misericordiæ. O pulcherrima Christi generatio! prius enim habuit patrem misericordiarum, deinde matrem misericordię. Quid ergo aliud ex his nasci potuisset, quam misericordia? Item largitas Mariæ imitatur, & assimilat largitatem filij sui, qui dat amplius quam petatur. Vnde Lucæ 23. Cum peteret latro dexter, vt haberet sui memoriam, respondit ei Iesus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Similiter & Rebecca, quę interpretatur multum accepit, in figura Mariæ Heliezer petenti aquam ad bibendum sibi, respondit Genes. 24. *Bibe Domine mi, quin etiam & camelis tuis potum tribuam, &c.*

Item ratione misericordiæ eius dicitur ei Cātic. 1. *Oleum effusum nomen tuum*, quod nomen effusum si quis voluerit recolligere, palato suo saporem, vulneribus suis medicinam, lucem tenebris suis poterit inuenire. Nunquid mater misericordiæ, quę plena est gratia, nomen suū cordis pręcordijs inuocantem poterit despicere? Nunquid eam vero corde salutātem poterit aut volet repellere? Cum sit enim mater regis regū, cęlorum regina, & domina angelorum, si aliquem voluerit saluare, non erit ei quidquam graue. Reginarum libertas est, vt pro sceleribus & maleficijs quempiam iam definitiua sententia cōdemnatum, etiam iam fune collo circumligatum, vel iam patibulo appensum, vel iam caput super truncum gladio expositum, & iam capitali sententia puniendum, vel quemuis huiuscemodi morte plectendū; Si, inquam, regina superuenerit, & adhuc vel spirantem, vel iam vltimum spiritum trahentem inuenerit, possit liberare: Non æstimo reginam cęlorum, in regno filij sui minorem iurisdictionem habere, vel minoribus priuilegijs debere gaudere. Si *non facit Deus grande vel paruum, quod non reuelet seruis suis prophetis.* Amos 3. quanto minus faciet, grande vel paruum, quod non reuelet matri suę? Genes. 18. *Num celare potero Abraham, &c.* Ipsa enim nouit animę languenti cibum in dulcedine præparare; nouit vulnera circumligare; nouit leui manu, suaui attactu tumorem premere; venenum eijcere, spem & certitudinem vitæ, & longitudinis dierum dare. Vnde dicit: *In me omnis gratia, &c.* Eccli. 24.

Item à largitate Marię recipiunt peccatores multiplex beneficium, *Primum*, quod vsque ad diem iudicij non desinit succurrere. Vnde dicit: *Vsque ad futurum sæculum non desinam* Eccli. 24. Ideo dicit Beatus Bernardus: In angustijs, in periculis, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca. *Secundum*, quod non cessat gratiam perditam reddere. Beatus Bernardus: Cupientes inuenire gratiam, &c. *Tertium*, quod vsque tūc naues, id est, fidelium mentes vel animas, non cessat ad portum salutis, qui est paradisus, dirigere, quoniam ipsa est stella maris. *Quartum*, quod seruis suis in morte dignatur occurrere. vnde beatus Hieronymus scribit ad quandam virginem, Qualis erit illa dies, cum Maria mater Domini, choris occurret tibi comitata virgineis, &c. Ideo de virginibus dicitur, Matth. 25. quod *exierunt obuiam sponso & sponsæ*, id est, Christo & Mariæ.

De pietate seu compassione Marię, dicit beatus Bernardus, super locum illum Ioan. 2. deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum. Vinum nō habent. Beatus Bernardus. Compassa est enim verecundię ministrorum, sicut misericors & benignissima. Quid de fonte pietatis procedet nisi pietas? Nonne qui pomum tenuit in manu, reliqua parte diei pomi seruabit odorem? Quātum ergo viscera illa virtus pietatis affecit, in quibus ipsa pietas, quæ Christus est, nouē mensibus requieuit? nam & ante mentem repleuit, quam ventrem; & cum processit ex vtero, ab anima non recessit.

B. August. | B. Bernar. Homil. 2. super Missus est. | D. Hieronymus. | *Mariæ Pietas & Cōpassio.* | B. Bernar. Dominica 1. post oct. Epiph. sermone 1.

Item exemplum de electuario in pixide, quo extracto remanet odor. Item, quo semel est imbuta recens, seruabit odorem testa diu. Ipsa vero tanto magis imbuta, quanto magis recens & amplius sitiens. Ipsa enim est valde compatiēs, & super afflictos pia gestans viscera.

Horatius.

Item, si regina pro aliqua miserrima persona deferret bacinum, nullus negaret ei elemosynā suam: quid ergo si deuotè rogares Mariam, vt colligeret tibi orationes in paradiso per ordines sanctorum? dicit enim quidam vir sanctus Mariæ, scimus & credimus, ô Domina, quoniam te orante pro nobis ad filium tuum, omnes cæteri sancti orabunt, omnes iuuabunt: te vero tacente, nullus orabit, nullus iuuabit.

Item de misericordia & pietate Marię, dicit ei filius ipsam cōmendans, Cant. 4. *Duo vbera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascūtur in lilijs, donec aspiret dies & inclinentur vmbræ. Duo vbera* B. Mariæ virginis, de quibus velut lac pię subuentionis, dulcedo sugitur, sunt affectus pietatis & misericordiæ, qui velut capreę acuto lumine cōsiderant quis, & quanta indigeat ope, & per talem considerationem accurrunt velociter, vt hinnuli, & propter varios subuentionum modos, per hinnulos signantur, qui pulchra sunt varietate distincti. Dicuntur quoque *gemelli*, scilicet sociales & consimiles, quia valde sunt sibi consimilia, & quasi ex vno fonte prodeuntia, misericordiæ & pietatis opera. Dicuntur autem quod isti hinnuli *Pascuntur in lilijs*, quia misericordiæ & charitatis beneficia, quæ in ingratis moriuntur & deficiūt, in illis nutriuntur & proficiunt, qui propter candorem castitatis, & odorem bonorum operum, lilijs similantur. Hæc autem vbera beatæ Virginis Mariæ, lac suum propinare non cessant tota ista pręsenti vita, *donec* videlicet *aspiret dies*, id est, donec veniat dies illa, quæ ad corpora de puluere reformata spirabit spiritum vitę, & vitam gloriæ: *&* donec *inclinentur*, id est, deficiant, *vmbræ*, præsentis miseriæ.

Marię Benignitas. B. Bernar.

Tanta est etiam Marię benignitas, vt accedere ad eam nullus debeat formidare. Vnde Beatus Bernardus in illo sermone de Assumptione. Signum magnū, &c. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentius euangelicæ historię seriem vniuersam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas & accedere verearis. Quod si, vt vere sunt, plena magis omnia pietatis & gratię, plena mansuetudinis & misericordiæ, quæ ad eam pertinent, inueneris; age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil posset esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiāt vniuersi, captiuus redemptionem; ęger curationem; peccator veniam, iustus gratiam; Angelus lætitiam; denique tota Trinitas gloriam; Filij persona carnis humanæ substantiam, vt nō sit, qui se abscondat à calore eius. Totis ergo medullis cordium, totis pręcordiorum affectibus Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariā. Ipsa etiam in sua mansuetudine, suscepit insitū verbum potēs saluare animas. Vnde dixit Angelus de filio eius Ioseph viro suo, Matth. 1. *Ipse enim saluum faciet populum suum, &c.* Hoc verbum naturæ eius fuit insitum, vel insertum, docens quod verbum Dei, quod nos impinguet, suscipiamus in mansuetudinem 1. ad Thessal. 1. *Excepistis verbum, &c.* Item māsuetudo eius apparuit in filij passione, quando nec irritauit, nec potuit irritari. Licet enim multa sustinuerit, nūquam tamen ad iram, vel durum verbum prouocata est.

Mariæ Suauitas. B. Bernar. in sermone Signum magnum.

De suauitate Marię Beatus Bernardus: Quid ad Mariā accedere trepidet humana fragilitas? Suauis est, &c. vt supra. Item Cant. 6 dicit ei Filius, *Pulchra es amica mea suauis & decora, &c.* quā suauitatem recolere, & collaudare debemus iugiter, iuxta illud Psal. 144 *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, &c.* Propter hanc suauitatem dicitur ei ab ecclesia, Speciosa facta es ad intuendum, & suauis ad tangendum in delicijs tuis sancta Dei genitrix. Est ergo Maria suauis, id est, mitis, & mansueta, cuius charitas non irritatur malis nostris. Item Suauis, quia ipsam non inueniunt peccatores scrupulosam, vt supra. Quid ad Mariam accedere trepidet, &c. Item suauis, id est, boni odoris. Ipsa enim est rosa in Iericho delicatissima ad olfaciendum. Sicut etiam de filio eius dicitur in Psalmo 144. quod *suauis est Dominus vniuersis*, sic & dicendum est, quod Domina suauis vniuersis.

Mariæ Dulcedo.

De dulcedine Marię, hic notandum, quod generalis est, & vniuersalis. Vnde de ea dicitur Sapien. 8. *Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus ipsius, sed lætitiam & gaudium.*

MARIA DVLCIS.

F*Ructu*, id est, filio à quo potissima dulcedo ipsius, quia à filio traxit omnem dulcorem. De quo videlicet fructu dicit fidelis anima. Cant. 2. *Fructus eius*, scilicet Mariæ, *dulcis gutturi meo*. Quęre expositionem titulo Benedictus fructus ventris tuis. Eccli. 11 *Breuis in volatilibus apis*, quia Maria humilior Angelis, & omnibus contemplatiuis, qui sunt volatilia vtriusque paradisi,

Lib. 1. pag. 64. d.

radisi,

radisi; *& itiam dulcoris habet fructus illius*, contra A hoc, quod primus fructus Euę habuit initium amaritudinis.

Spiritu. Vnde dicit Eccli. 24. *Spiritus meus* creatus *super mel dulcis*. Siquidem mel conficitur ab apibus ex dulci & amaro, quia legitur quod rex apū mittit apes ad mare, vt inde referant aquas maris salsas, & ponant cum dulcedine florum, & sic conficiant mel ex dulci & amaro. Spiritus vero Marię nihil habet amaritudinis, sed totum B dulcoris. Sicut enim pixis contenti electuarij odorem retinet & saporē; sic spiritus beatę virginis Christi dulcedinem, qui in eius ventre nouem mensibus requieuit; & licet ex eius vtero nasceretur, nunquam tamen à spiritu eius, vel mēte recessit. *Vel* ideo spiritus eius dulcis, quia specialis apotheca ipsius Spiritus sancti, qui dulcedo Patris & Filij propriè nominatur. *Vel* dulcis super mel, nam transcendit omnem dulcedinem mundanarum, seu carnalium voluptatum. De quo melle Prouerb. 5. *Fauus distillans labia meretricis*, scilicet qui experti sunt, illi soli nouerunt. *Vel* Spiritus meus, id est, mea spiritualis dilectio, qua diligor & diligo, super mel dulcis, nam omnem excedit dulcedinem temporalem.

Cogitatu, vnde dicit cum filio Ierem. 29. *Ego cogito cogitationes pacis & non afflictionis*. & ipsa est illa princeps de qua dicitur Isai. 32. *Princeps ea quæ digna sunt principe cogitabit*. Eccli. 24. *A mari abundat cogitatio eius*. Quęre expositionem 3. Partic. lib. 2. cap. 9. pag. 121. f. 122. a. b.

Respectu, vnde oramus, Illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte. Facies enim eius plena est gratiarum. Esth. 15. Propter hoc Cant. 5 comparātur oculi eius columbis, *quæ lacte sunt lotæ*, quia respectus eius pietatis & misericordię, dulcedine profusus est. Propter hoc etiam comparatur flori rosę, lilij, & violæ. Flos enim redolet & libenter aspicitur, sic & ipsam libenter respicit sponsus. Vnde dicit ei Cantic. 2. *Ostende mihi faciem tuam*.

Auditu, quia libentissimè audit preces peccatorum, ab ipsis fideliter inuocata. Vnde dicitur ei in Psalmo 9. *Præparationem cordis eorum, audiuit auris tua*. Nota *præparationem*. Vnde ipsa dicit cum filio. Isai. 65. *Antequam clament ad me exaudiam eos*. Item propter hoc dicit ei sponsus Cant. 2. *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis*.

Olfactu, scilicet virginitatis suę, figuata per illam virginē, quę rhinoceronti proponitur, quā ipse rhinoceros, olfactu sentiens & discernens, sponte mitescit, & se reclinat in eius gremio, & obdormit. Quære titulo quod Maria virgo. Lib. 6.

Anhelitu, vnde dicit ei sponsus Cant. 7. *Odor oris tui sicut odor malorum*. Quęre titulo de anhelitu & ore Mariæ. Vnde dicit de olfactu & anhelitu suo. *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, &c.* Eccli 24. Lib. 5.

Gustu, vnde dicit, *Qui edunt me adhuc esurient*, tanquam cibum saporis peroptimi. Ipsa enim est manna, habens gustum similem cum melle. Numer. 11. *Manna* etiam *absconditum, quod vincenti promittitur*. Apoc. 2. Ipsa panis de cælo præstitus christianis, sicut exponit August. Omne delectamentum in se habens, & omne saporis suauitatem. Quære titulo, quod Christus manna. v. August. Lib. 12.

Tactu, quia tenet filium, ne statim feriat peccatores. Vnde dicit Cant. 3. *Tenui eum nec dimittā, &c* Quære causa 21. & hoc figurabatur quando ligabat filio manus in cunabulis. Dulcis etiā tactu, quia mater est misericordię, & matris est suauiter & dulciter tāgere puerū. Pueri sunt peccatores, quibus ipsa nouit leui manu, suaui attactu tumorem premere, putredinem eijcere, vulnera circumligare, spem & securitatem misericordię pręstare, & ideo dicit, *In me omnis gratia*, Eccli. 24. Lib. 2. pag. 89. a.

Amplexu, vnde ad salutationem & amplexū eius, qui colligitur ex picturis, facta est Eliza- C beth prophetissa, & exultauit Ioannes. Lucæ 1. Item dulcis amplexu, id est, ad amplexandū per dilectionem. Vnde Prouerb. 4. *Glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus*, scilicet amore & seruitio, quasi duobus brachiis.

Incessu. Vnde dicit Eccli. 24. *In fluctibus maris ambulaui*, scilicet cum familiaribus meis, vt ipsos eriperem à naufragio peccatorū. Fluctus maris tentationes sibi iugiter inuicem succedentes, quas patimur quamdiu versamur in mari huius D sęculi, &c.

Statura vel statu, vnde dicit Eccli. 24. *In omni terra steti*, id est, inuocantibus me fideliter pręsto semper adfui.

Pastu, pascit enim affectū nostrum, cum sit panis omnis delectamēti & māna omnis saporis.

Potu, potat vero intellectum nostrum, aqua sapientiæ salutaris.

Lingua, vnde dicitur Cant. 4. *Mel & lac sub lingua tua*, id est, in verbis tuis dulcedo omnimoda; E lingua enim loquimur. *Vel* sic. Spiritualis dulcedo verborum tuorū, transcendit mellis & lactis omnem dulcedinem corporalem. *Vel* sic per *mel* dulcedo intimæ sapientię, quæ per eam datur maioribus, per *lac* gratiæ doctrinę simplicis, quę cōpetit minoribus. *Vel. Mel & lac sub lingua tua*, id est, in meditatione cordis dulcedo singularis, quod ei datum est à melle diuinitatis filij, & à lacte humanitatis eius. Bene *sub lingua*, quia non F cuilibet patet, sed illis solummodo, quibus datū est experiri. *Vel* sic. *Mel & lac sub lingua tua*, id est in vtero tuo Deus & homo, quia in momento quo protulit ex ore, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Luc. 1. concepit Deum, qui per mel, & hominem, qui per lac figuratur.

Labijs, vnde dicitur ei Cant. 4. *Fauus distillans labia tua*. Fauus secundum Isidorum dicitur à φαγεῖν gręce quod est comedere, & Maria dicit Eccli. 24 *Qui edunt me adhuc esurient*. illecti dulcedine saporis mei. Rectè labia Mariæ comparātur fauo distillanti,

stillanti; nam sicut fauus melleus attactu lenissimo distillat ipsum mel; sic de plenissima redundantia dulcedinis eius, accipiunt vniuersi, sitientes ipsam tangere fide plena, dilectione sincera, oratione deuota. Et nota, quod fauus etiam sine tactu, vel motu aliquo, tunc distillat, quãdo plus habet mellis, quam capiat theca eius. Maria siquidem ad mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & superfluẽtem, accepit in sinu suæ charitatis & humilitatis, de melle cęlesti, quod est gratia Dei, quod designabatur per hoc, quod postquam dictum est ei Luc. 1. *Aue gratia plena*, subiungitur, *Spiritus sanctus superueniet in te*. Ad quid ergo in plenam gratia superuenisset Spiritus sanctus, nisi vt faceret eam redundare? *distillans*, inquam, quasi in diuersas partes stillans, supra ad angelos, qui per partũ eius sũt reintegrati, infra ad captiuos, qui per ipsam ab inferis sũt extracti, dextrorsum ad iustos, qui donis gratiæ per eam sunt illustrati, Sinistrorsum ad iniustos, qui per eam sunt iustificati. *Labia tua*, hoc dicitur habito respectu ad illud respõsum, quo saluatus est mũdus, scilicet, *Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c.* Luc. 1. Quęre supra, vbi distinguitur quomodo nobis seruiuit de singulis membris suis, vbi agitur de labijs. Hanc etiam dulcedinem traxerunt labia eius, à labijs vnigeniti sui quãdo, videlicet deosculabatur eum, vt mater paruulum, & ipse filius satisfaciebat illi maternæ petitioni. Cant. 1. *Osculetur* ergo *me osculo oris sui*. Quęre titulo de pulchritudine eius vbi agitur de labijs.

Lib. 1. particula 1. pag. 106. c.

Lib. 5.

Verbis, Parab. 16 *Fauus mellis verba composita. dulcedo animæ & sanitas ossium*. verba scilicet Marię, de quibus dicitur Eccli. 43. *In sermone eius composita sunt omnia*. Septẽ enim illa verba B. Virginis de quibus legitur in euangelio, composuit cęlestis artifex, id est, Spiritus sanctus, qui eã repleuerat: & ideo sicut sunt septem dona Spiritus sancti, sic habentur in euangelio septem verba Mariæ, quæ dicuntur fauus mellis, quia sicut in fauo est cera luminis instrumentum, & dulcedo mellis reficiens gustum; sic in verbis eius, & sanę scripturę scientia, est veritas illuminans intellectum, & omnimoda bonitas reficiens affectum. Medicinalia etiam sunt verba eius, iuxta quod dicitur Sap. 16. *Neque herba, neque malagma*, &c. siquidem verborum eius præsentiens dulcedinẽ Ioan. Baptista, clausus adhuc in vtero matris, ad introitũ suum exultauit, & lusit, & in occursum domini sui de matris vtero erumpere gestiebat, audiens vocẽ eius. Mellifluа siquidem vox Mariæ, incomparabilis est eloquijs angelorũ sicut dicit Ioannes Euangelista de eloquio saluatoris.

Osculo, quod experti sũt filius & Elizabeth quę ad osculũ eius, quod presumitur ex scripturis, facta est prophetissa, & Ioãnes exultauit, & lusit, & Spiritu S. repletus est adhuc ex vtero matris suę.

Cãtico, vnde signata est Exo. 15. per Mariã prophetissã quę *sumpto tympano cecinit carmen istud. Cã*-A *temus Domino gloriosè, &c.* Ipsa enim dux est chori virginei, de quo dicitur Apoc. 14. *Nemo poterat dicere canticum, &c.* solent enim ad litteram cantare dulcius virgines, quàm corrupti.

Iubilo. Iubilat siquidem exemplo illius Marię, comitata choro virgineo, pro submersione spirituali Pharaonis & liberatione populi fidelis: & eius iubilum gaudentes auscultant Angeli & beati, imo & ipse Christus, qui dicit ei, Cant. 8. B *Amici auscultant te, fac me audire vocem tuam*. Amici isti Angeli & beati.

Eloquio, vnde dicitur ei Cant. 4. *Eloquiũ tuũ dulce*, maxime quãdo pro peccatoribus filiũ interpellat. Itẽ Ps. 118. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo!* quod maximè fit, quãdo masticantur ex deuotione septẽ verba sua illa, quę habentur in euangelio, & decãtantur laudes eius.

Voce, vnde dicit ei filius Cant. 2. *Sonet vox tua in* C *auribus meis, vox enim tua dulcis*, id est, fauorabilis ad impetrandum, quando interpellas pro necessitatibus peccatorum.

Responsione, quando scilicet respondit Angelo, *Ecce ancilla Domini* &c. de qua responsione Bern. ad Mariã, *Festinanter ô domina, responde verbum, quod terra, quod inferi, quod expectant & superi; ipse etiam rex omnium & Dominus quantum concupiuit decorem tuum, tantum desiderat responsionis assensum in quo disposuit saluare mundum*.

B. Bernar.

D *Salutatione*, quod experta est Elizabeth. Luc. 1. *Ex quo facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo*.

Dilectione, August. *Dulcius dilectione nihil est, sed dilectioni Mariæ nulla dilectio creatura comparabilis est*, ergo nihil ipsa dulcius est.

D. August.

Nomine, vnde propter dulcedinẽ huius nominis Maria. dicit ei Isa. 26. *Nomen tuũ & memoriale*, &c.

Nominatione, vnde dicit ei Eckebertus Abbas, *O magna, ô pia, ô multum amabilis Maria! tu nec nominari* E *quidem potes, quin accendas, nec recogitari, quin recreas affectus diligentium te. tu nunquam sine dulcedine diuinitus tibi insita, piæ memoriæ portas ingrederis*.

Eckebertus Abbas.

Prædicatione, vnde comparat se cinnamomo aromatizanti, quod vinum pigmentat, sic & nomen eius vinum prædicationis.

Sapore, vnde & ipsã vocat August. mãna abscõditum, quia in se cõtinet omne delectamentũ, & omnis saporis suauitatẽ. Sap. 16. vnde & ipsi optime cõuenit ille versus Ps. 30. *Quam magna multi*-F *tudo dulcedinũ tuarum*, ô Domina, *quã abscõdisti diligentibus te.* ? gustus enim mannę erat quasi similę cum melle, Num. 11. Omnis enim dulcedo alia ei cõparata, amaritudo est. Vnde Prosaicè dicit ei quidam.

D. August.

Omnis dulcor amarescit,
Reprobatur & sordescit, Tuum prægustantibus.

Ipsa enim est illud mel, quo gustato illuminãtur oculi Ionathę, id est, iusti, 1. Reg. 14. Quære expositionem titulo de septem virgis. Ideo salutat eam sic catholica ecclesia. Salue Regina mater misericordię, vita, dulcedo, &c.

K 5 MARIA

MARIA DVLCIS ODORE.

ORis. Vnde dicitur ei Canticorum septimo, *Odor oris tui sicut odor malorum*, titulo de ore eius.

Lib.5.

Ventris, quia comparatur aceruo tritici vallato lilijs, quia maximi sunt odoris Canticorum septimo; & eburneæ pixidi plenæ varijs vnguentis, id est, diuinitate & humanitate filij.

Filij in vtero habitantis, qui vterus dicitur *ager plenus*. Genes. 27. *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni cui benedicitur.*

Humilitatis, quę signatur per nardum. Vnde Cantic. 1. *Cum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum.*

Vberum, Cantic. 4. *Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.*

Genarum, Cantic. 4 *Sicut fragmen mali punici ita genæ tuæ.* titulo de genis eius.

Lib.5.

Aromatum, vnde filius dicit Spiritui sancto Cantic. 4. *Veni auster*, id est, ô tu Spiritus sancte, *perfla hortum meum*, id est, inspira Mariæ gratiam tuam, *& fluent aromata illius*, id est, odores sanctę opinionis.

Vnguentorum, Cant 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Vestimentorum, Cant. 4. *Odor vestimentorum tuorum*, id est, virtutum quibus ornauit te Spiritus sanctus, *sicut odor thuris.*

Orationum, erat enim *Phiala aurea plena odoramentis*, id est, orationibus sanctissimis. Apocal. 5.

MARIA DVLCIS.

EXemplorum diffusione. Nam vita eius inclyta cunctas illustrat Ecclesias.

Promissorum magnitudine. Vnde dicit Eccli 24. *Qui audit me non confundetur* &c. Vide multa titulo de obedientia quam ei debemus.

Lib.2.pag. 117.

Omni bona operatione. Prouerb. in fine. *Manum suam misit ad fortia* &c.

Omni larga datione, vel retributione. Vnde Sapient. 7. Dicit humana natura. *venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabiles honestas per manus illius*. Quære tertia particula libri secundi capitulo quod debemus Marię dilectionem. pag. 113. c.

Lib.4.

Peccatorum, quantum in se est, *reconciliatione*. Vnde Eccli. 24. *Vsque ad futurum seculum non desinam*, scilicet filio pacificare peccatores.

Hæreditate. Vnde dicit Eccli. 24. *Hæreditas mea super mel & fauum*, Hęreditas, id est, charitas in ęternū duratura, qua diligor & diligo. vnde *Hæreditas mea*, id est, dulcedo mea hęreditaria, & indeficiens, *super mel & fauum*, id est, transcendit omnē dulcedinem manifestam, & abscōsam; in melle enim dulcedo patet, in fauo latet. *Vel* alia ter. Et *hæreditas mea*, id est, regnum æternum, quod cedit mihi in hęreditatem ratione filij mei. Quamdiu enim mater habet filium cui debetur regnum, & filius non recedit ab obedientia matris, ipsa est domina. Beata autem virgo habet filium, cui tanquam hæredi debetur regnum celorum, & nullo modo recedit ab obedientia sua, ergo ipsa est domina. Dicit ergo hęc domina, *hæreditas mea*, hoc est regnum cęlorum, *super mel & fauum*. Nota quod quidquid dulce est, aut naturaliter dulce est, sicut mel extractum de cera; aut artificialiter, sicut fauus. Est ergo dicere. *Hæreditas mea super mel & fauum*, id est, super omnem dulcedinem naturalem, & artificialem.

Memoriæ æternitate. Vnde dicit Eccli. 24. *Memoria mea in generatione seculorum*. Quære expositionem tertia particula libri secūdi titulo quod debemus ei iugiter memoriam pag. 123. b.

De memoria Mariæ potest dici & exponi, quod de memoria Iosię dicitur Eccli. 49. *Memoria Iosiæ in compositione odoru facta est opus pigmentarij*, id est, suauis & odorifera est quasi odor aromaticus, compositus opere pigmentarij. Qualis ergo fuit præsentia eius, talis fuit memoria. *In omni ore* generaliter magnorum, & paruorum, *quasi mel indulcabitur eius memoria*, quasi diceret. Sicut mel delectat gustum comedentis, & quanto amplius masticatur, dulcius inuenitur, sic Marię memoria delectat de ipsa loquentem, & quanto quis plus de ipsa loquitur, tanto magis in ipsius memoria delectatur. *Et vt musica in conuiuio vini*, quasi diceret, sicut harmonia instrumentorum musicorum, dulcis & suauis est in conuiuio vini, quod delectat; sic memoria eius dulcis & suauis, non solum loquenti, sed etiam audienti. Oseæ in fine. *Memoriale eius sicut vinum Libani*. vt supra. Eccli. 32. *Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musicorū in conuiuio vini.* Tribus igitur comparat memoriam eius. Odori operis pigmentarij, quod delectat olfactum; mellis dulcedini, quæ gustum; harmoniæ musicorum, quæ auditum. Quia memoria eius suauis in corde, in ore, in aure, etiam hoc propter tria secundum Rabanum. Nam fama virtutis eius superat omnem odorem, suauitas modestię omnem dulcedinem, studiū * pręstandi cultum Dei omnimodam cantilenam. Iosias siquidem, populum docuit pænitere super trangressione legis. Vnde sequitur, *ipse est directus diuinitus in pœnitentiam gentis* Iudaicę, i d est, in doctrinam pœnitentię, quia ipse docuit eos pœnitere, *& tulit*, id est, abstulit, *abbominationes impietatis*, id est, fana & idola, quibus impietas idolatriæ celebratur. *Et gubernauit ad Dominum cor ipsius* populi, doctrina scilicet & exemplo, *Et in diebus peccatorum*, id est, in tempore quo regnabat peccatum idolatriæ, & transgressio legis, & violatio cultus

Marię memoria quibus comparetur.

Rabanus.

Al. *restaurandi.*

cultus Dei, *corroborauit pietatem*, id est, cultum Dei firmiter obseruandũ instituit. Similiter & beata virgo cunctas hæreses interimit, gubernat populum Christianum doctrina & exemplo, & ad cultum Dei multimodè nos inuitat.

Sanctitas Mariæ.

De sanctitate Mariæ dicit Beatus Bernardus. Hæc est Ierusalem ciuitas sancta, quæ prærogatiua meritorum omnem transcendit creaturam, ad euacuandum omnem potestatem inimici, quę sola in vniuersa humanæ generationis linea, dicere potest post filium, princeps huius mundi in me non habet quidquam. Ioan. 14. *Item* Ioelis 3. in fine. *Erit Ierusalem sancta & alieni non transibunt per eam.* Item sicut dicit Anna in cantico suo 1. Regum 2. *Non est sanctus vt est Deus noster*; sic dici potest Dominæ verissimè, non est domina sancta vt est domina nostra. Et nota, quod singulas expositiones huius nominis sanctus, sancta, sanctum, reperire est in Maria. *Sanctus* vel sancta idem valet, quod mundus vel munda. Vnde Dominus Leuit. 11. Et primæ Petr. primo. *Sancti estote quia ego sanctus sum*: ipsa vero mundissima creaturarum Dei, sicut patet. *Item sanctus* dicitur à sancio sancis, vnde dicitur sanctus quasi sancitus, & ipsa fuit sancta, id est, firma & in bono confirmata. Vnde dicit Eccli. 24. *In Sion firmata sum. Item sanctus* dicitur quasi agios, id est, sine terra, scilicet sine terrenitate, & eius conuersatio tota fuit cælestis. *Item sanctus*, id est, Domino dicatus, datus scilicet & appropriatus. Vnde Luc 2. *Omne masculinum adaperiens vuluam sanctum Domino vocabitur*; ipsa vero tota fuit Dei, & nullius nisi Dei. Vnde dicitur Cant. 2. *Dilectus meus mihi & ego illi*: Et ferè vbique in Canticis vocat eam filius suam. *Item sanctus*, quasi sanguine tactus, vel sanguine tinctus, secundum Isidorum: Vnde beata Agnes. Sanguis eius ornauit genas meas, & ipsa sanguine filij tacta, vel tincta per compassionem. Vnde dicitur quasi rosa in Ierico. Tacta, cum eius animam gladius pertrãsiret; Tincta, quia dolor ille computatur ei pro martyrio. *Item* fuit homo exterior Marię sanctus, contra immunditiam operis; voluntas eius sancta, contra immunditiam praui desiderij; cor eius sanctum, contra immunditiam prauæ cogitationis, & ita sanctissima. Beatus Bernardus in libro quarto de consideratione in fine. Sanctum facit affectio sancta, & ipsa gemina, timor Domini sanctus, & sãctus amor. His perfectè perfecta anima, veluti quibusdam duobus brachijs amplectitur, stringit, & tenet sponsum dicens Cantic. 3. *Tenui eum nec dimittam*. Timenda sunt autem in eo potestas, cui nihil potest resistere; & sapientia, cui nihil potest abscondi. Perfectè enim oportet, vt timeas eum, cui nec oculus deest omnia videns, nec manus omnia potens. Amandus est etiam ille, qui est amor &c. In omni autem hu-

Sanctum. Isidorus S. Agnes. B. Bernardus.

A iusmodi, vel alia sanctitate, non est anima sancta, vt est domina nostra. Et propter hoc dicit ipsa filio, sicut exponit beatus Maximus Episcopus, *Tenuisti manum dexteram meam.* Psal. 72. &c. *Tenuisti* ne vnquam caderem; intelligens non à se, sed à Deo esse quod nunquam cecidit. *Et in voluntate tua*, id est, in adimpletione voluntatis, *deduxisti me*, de virtute in virtutem; deduxisti, inquam, me ne errarem, *& cum gloria suscepisti me*, ne deficerem. *Tenuisti* in puritate, *deduxisti* in veritate, *suscepisti* in claritate. Hæc verba tres status vitę Christianæ designant, scilicet statum innocentiæ, iustitiæ & gloriæ.

S. Maximus.

B

DOMINVS QVORVNDAM. TENET

S*inistram, non dexteram*, quos permittit prosperari in diebus istis, & reseruat infernalibus pœnis, de quibus dicitur Iob 21. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt.*

C *Sinistram & dexteram*, qui sic transeunt per bona temporalia, quod non amittunt æterna, vt Abraham, Dauid, Isaac, quibus dicitur. *Diuitiæ si affluant nolite cor apponere.* Psal. 61.

Nec sinistram, nec dexteram, qui & temporalibus bonis priuantur, & æternis frustrantur; quibus dicit Iacobus. c. 4. *Concupiscitis & non habetis* &c.

D *Dexteram non sinistram*, quorum mentes in æternitatis amore custodit, exteriorem tamen habitudinem egestatis, quasi nihil curat. Vnde *à dextris est mihi Dominus ne commouear.* Psal. 15. Sic dexteram beatę Mariæ tenuit. Vnde & dicit ei Isai. 42. *Apprehendi manum tuam & seruaui te.* &c. Dominus enim manum Mariæ apprehendit, & eam seruauit; quia in vtero eam sanctificauit. Et ex tunc in virtutum puritate permanere fecit, non tantum vt non peccaret, sed vt peccare non posset. Ieremias, & Ioannes Baptista, & alij sanctificati in vtero, etsi non

E peccabant, tamen peccare poterant, sed non beata virgo. Vnde dicit Eccli 24. *Et sic in Sion firmata sum* &c. quia in ipso momento consensus sui, cõcepto saluatore firmata est, id est, in bono confirmata, vt de cętero peccare non posset. Et hoc in Sion, id est, in Ecclesia militante adhuc posita, quod fuit ei speciale preuilegium. Alij enim sancti non in hac vita sic firmantur,

F vt de cętero peccare non possint, sed tantum in superna Ierusalem. Et ideo ipsa sola potuit gloriari & dicere. *Tenuisti manum dexteram meam.* Psal. 72. Ecce status innocentię, cuius sinistram non tenuit Dominus, quia dolores multos, & tribulationes eam sustinere permisit. Vnde, *Et tuam ipsius animam pertransiuit gladius.* Luc. 2. id est, dolor dominicę passionis. Sequitur. *Et in voluntate tua deduxisti me.* Vnde alibi Psal. 29. Dicit.

Domin

Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. In voluntate tua, non in meritis meis. Ecce status iustitiæ. *Et cum gloria suscepisti me.* Ecce status gloriç.

Item de sanctitate vel sanctificatione Mariç notandum, quod nisi ad plenum purgata fuisset, fructum talem facere non posset; & nisi ab omni vitiorum contagio immunis extitisset filium Dei generare non potuisset. Vt enim virgo conciperet & pareret virgo, summa sanctitate & puritate opus habebat. Omnium autem malorum quasi duæ radices sunt, concupiscentia & ignorantia, à quibus duabus radicibus perfectè purgata est, quãdo Spiritus sanctus superuenit in eam, & virtus altissimi obumbrauit ei. Istud inuenies titulo de delectabilibus horti.

Malorum omnium duæ radices.

Lib. 12. particula 2.

Item in sanctificatione Mariæ per superuentionem Spiritus sancti & obumbrationem virtutis altissimi, illud solum remansit in virgine quod erat ad pœnã, illud totum recessit quod erat ad culpam, vitiositas omnino recessit, pœnalitas remansit; carnalitas tollebatur, calamitas non amouebatur. Et hoc fuit illud mirabile, de quo propheta dicit Psal. 45. *Venite & videte opera Domini quæ posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad finem terræ.* De terra enim carnis tollebatur omnis pugna, & ibi facta est pax plena. In *arcu* & *sagitta* percussio artificiosa, in *gladio* & *hasta* virtuosa. *Arcus* ergo tentatio fraudulenta, *arma* tentatio violenta. Neutra vero istarum post sanctificationem in ipsa locum habuit, nec accessum iã habere potuit. *Scutum* excusatio, quæ non habet locum vbi non potest haberi *accusatio*. *Ignis* amor diuinus, quo combusta sunt hæc scuta, qui nihil reliquit in ea vnde, vel quo ad impossibilitatem oporteret excusari. Diuinus siquidem amor adeo eam in omni bono solidauit, vt de cætero qualiscumque defectus in eam incidere omnino non posset, nec aliquid quodqualicumque excusationi subiaceret. Videtur itaque iuxta hoc, quod ab hora superuenientis in eam Spiritus sancti, ab hora obumbrantis se virtutis altissimi, non solum in omni gratia consummata, verum etiam in omni bono, & dono quod acceperat confirmata. In cęteris enim sanctis magnificum habetur, quod à vitijs non possunt expugnari, in ista mirificum habetur, quod à nullo vitio potuit vel in modico impugnari. Et hoc in ea supra modum fuit mirabile, & præ cęteris omnibus sanctis singulare, quod in ea conuenire potuit tanta corruptibilitas, cum tanta incorruptibilitate, & è conuerso: corruptibilitas in his quę pertinent ad pœnam, incorruptibilitas in his quæ pertinent ad culpam. Sed sibi ad futuræ gloriæ cumulum, nobis ad patientiæ documentum profuit, quod passibilitatis nostræ iugum cum tanta puritate portauit. Quod enim de exterminio peccati in ea factum creditur, futurum in omnibus sanctis speratur; futurum, inquam, sed non in corpore eorum adhuc mortali, sed in corpore eorum iã facto immortali: prius enim oportebit corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem 1. Corinth. 15.

De sanctificatione beatæ virginis dicit Psal. 45. *Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus.* Sed quoniam ad hoc sanctificata est, vt digna fieret concipere saluatorem, pręmittitur de conceptu eius dicens ibidem. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Fluminis impetus*, id est, superuẽtio Spiritus sancti, *lætificat ciuitatem Dei*, scilicet beatam virginem in qua *habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter* ad Coloss. 2. Et ex hoc fuit in ea ciuium vnitas, id est, sensualitatis & rationis plena concordia. Et bene dicitur *impletus*, quia quam cito respondit Angelo Luc. 1. *Fiat mihi secundum verbum tuum* Statim filium Dei concepit, & ex hoc lætificata est vehementer. Vnde dixit ad Elizabeth. Luc. 1. *Exultauit spiritus meus* &c. Sequitur, *Sãctificauit tabernaculum suum Altissimus. Tabernaculum* idẽ quod ciuitas illa, id est, beata virgo, in qua Altissimus armauit se armis nostræ mortalitatis, quibus contra diabolum dimicauit, sicut postulauerat Psal. 34. *Apprehende arma & scutum* &c. hoc tabernaculum sanctificauit Altissimus, quando eam in vtero matris purgauit ab originali, vt tota munda nasceretur. Sequitur de fide conceptionis. *Deus in medio*, id est, in vtero *eius* scilicet virginis, *non commouebitur* à deitate in humanitatẽ, vt hanc assumens, illam relinquat, sed idem erit Deus & homo: & hoc est, *non commouebitur*, id est, totaliter nõ mouebitur. Quodã enim modo motus fuit motu pietatis, sed non motu alterationis, quando ad eius vterum intraturus se humiliauit, sed non ex toto motus, quia diuinitatẽ non deposuit. Sequitur. *Adiuuabit eam Deus mane*, id est, in principio vitæ suæ, & cum adhuc esset in vtero, *diluculo* tenebras originalis peccati tollente. Et appellat *diluculum* gratiæ ortum in illa. Alia littera habet, *Adiuuabit eam Deus vultu suo.* vel melius. *adiuuabit eam Deus mane*, sicut expositum est, *diluculo*, id est, claritate virtutum, quę tunc infusę sunt ei, sic exponit Glossa *diluculum*. Iob 7. *Visitas eum diluculo.* In sanctificatione enim eius, omnem rubiginem culpæ originalis abstulit cœlestis aurifaber, de argento virgineç carnis & animę, vt egrederetur vas vtrumq; purissimũ, ad recipienda dona gratiarum primo, & filium Dei carnem assumpturum secundo. Ideo prædictum erat Prouerb. 25. *Aufer rubiginem de argento & egredietur vas purissimum*, & sunt verba patris ad Spiritum sãctum. Nec solum tunc ablata est rubigo culpę originalis, sed ornatum est vas istud omni lapide pretioso, id est, omni charismate spirituali. Melius inuenies titulo de priuilegio carnis virgineæ.

Sanctificatio B. Virginis.

Lib. 3. pag. 178. d.

De Obe-

Obedientia Mariæ.

De Obedientia Mariæ dicit ipsa Canticor. 5. *Anima mea liquefacta est* per incendium charitatis, parata videlicet instar metalli liquefacti decurrere in omnes modulos diuinæ voluntatis: *vt dilectus locutus est ad me* per Gabrielem, postulans me in matrem, cui me obtuli in ancillam; sciens quoniam *qui se humiliat exaltabitur.* Luc. 18. Nota quod proprium est metalli liquefacti descendere, sic fecit Maria obediendo, cũ postulata in matrem Dei, quod fuit ei summa dignitas, se nominauit ancillam, quod fuit summa humilitas: & ideo animæ suę attribuit liquefactionem, quæ proprie est metalli.

Maria Aurum.

Item ratione obedientiæ comparatur auro Maria; vbi dicitur Ara, Thronus, Solium, comparatur fere omnibus vasis tẽpli & tabernaculi, quæ fuerunt aurea. Aurum enim tractabilius est omnibus metallis, & quanto tractabilius, tanto subtilibus operibus faciendis competẽtius. De quo videlicet auro, fabricatum est artificio Spiritus sancti, vas illud admirabile opus excelsi, in quo filius Dei comedit fauum suum cum melle suo, bibit vinum suum cum lacte suo. Item in obedientia Mariæ impletum est quod olim prędixerat Dominus. Oseę 6. obedientiam se malle quam sacrificium & scientiam Dei &c.

Item ratione obedientiæ potest ipsa dicere cum filio suo illud Isai. 50. *Erigit mane, mane erigit mihi aurem vt audiam* quasi diceret; Dominus Deus aperuit mihi aurem *&c.* Eleganter verba disposuit, cum prius sibi erectam aurem perhibuit, quam apertã. Erectam habet aurem, qui non ad rumusculos singulares, vel ad eloquiũ de terra mussitans, sed ad ea quæ de sursum sunt paratũ habet auditum; quibus bonum est aurem aperiri. Depressa est enim auris, quę verbis sęcularibus diligẽter attẽdit. *Mane* dicit Maria erectã aurem, quę ab initio ætatis ad verba celestia paratum habuit auditum, & docuit nos habere. Erexerat autem & aperuerat Dominus auditũ Marię: vnde quasi iuuencula erectã aurem habens, facile & libenter suscepit verba Angelica, in quibus turbata est; quæ etiam nullum verbum audisse legitur in Euangelio ante illud Et ab auditu ipsius, initium sumpsit reparatio nostra, vt intraret remedium, vnde irrepsit morbus: & per eadem vestigia sequeretur vita mortem, lux tenebras, veritatis antidotum serpentis venenum, & vitæ ianua fieret auditus, per quem intrauerat mors in mundum.

Omnipotẽtia Mariæ. Fulbertus Carnotẽsis.

De omnipotentia Marię dicit Fulbertus Carnotensis in illa homelia, approbatę consuetudinis *&c.* Si quidem mater Domini vbique imperiosa est, vbique magnifica, secundum charitatem erga superos, & super inferos per discretionem, quæ misit Angelum in auxilium magni patris Basilij & suscitauit militem, qui hostem eius Iulianum apostatam interfecit. Hęc est, quę chirographum Theophili diabolo potenter ereptum, captiuo reddidit signum libertatis, & ipsum se suppliciter inuocantem, ab ipsis diaboli faucibus potenter eripuit. Ipsi certe pronum est Angelos sanctos in ministerium mittere, & ad beneplacitum suum inferorum pacta quassare, vt de ea congrue dici possit illud Eccli. 8. *Omne quod voluerit faciet & sermo illius potestate plenus est, nec ei dicere quisquam potest, Quare ita facis?* Item Sapien. 12. *Quis dicet tibi quid fecisti, aut quis stabit contra iudicium tuum?* Ibidem. *Etenim subest cum volueris posse.* Item Sapien. 16. *Tu es quæ vitæ & mortis habes potestatem & deducis ad portas mortis & reducis.* Ipsa est quæ mortificat sicut in Iuliano, & viuificat sicut patet in Theophilo, deducit ad inferos & reducit. Eccli. quagagesimo secundo, *In omni necessitate omnia obaudiunt ei.* Vnde dicit cum filio Isaiæ quadragesimo sexto, *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Iob vigesimo tertio, *Anima eius quodcumque voluit fecit* &c. Ideo dicuntur etiam manus eius *tornatiles.* Canticorum 5. quia in promptu habet facere quidquid ei placet, sicut ars tornandi prompta est, & expedita. *Aureæ*, quia ex caritate Dei & proximi, procedit quidquid facit. *Plenæ hyacinthis*, id est, virtute cœlesti. Item Sapien 7. *Cum sit vna*, id est, singularis pietate; charitate & præsidio, *omnia potest*, ex dono filij sui, à quo omnipotente omnipotens est affecta; *& permanens in se*, id est, perfecte manens immutabilis bonitate, potentia, & misericordia, *omnia innouat*, id est, hominem, propter quem facta sunt omnia, & qui habet cum omni creatura participium, *innouat* inquam hominem per gratiam in pręsenti, & per gloriam in futuro, *& per nationes*, id est, in omni gente sine personarum acceptione *in animas sanctas se transfert* gratiam infundendo, quas sanctas non inuenit, sed gratia sua sanctas facit; Et *amicos Dei*, id est, amantes Deum & amatos à Deo, *& prophetas constituit*, hoc est accendit ad amorem Dei & illuminat ad cognitionem eius, vnde & dicitur Illuminatrix. Ipsa enim regina est illius ciuitatis, cuius filius suus rex, & eisdem priuilegijs secundum leges gaudent rex & regina Cum autem eadem sit potestas & communis matris & filij, quę ab omnipotente filio omnipotens est effecta, *quia non est potestas nisi à Deo.* ad Roman. 14. vnde dicit cum filio Matth 28. in fine *Data est mihi omnis potestas in cælo in terra* tamen excellenter potens est in Ecclesia triumphante. Vnde dicit Eccli. 24. *In Ierusalem superna potestas mea*, imperãdi scilicet quod volo virtutibus Angelicis, & animabus sanctis, & faciẽdi ad beneplacitũ meũ, & quos volo introducendi. *Itẽ sicut Mariæ filius rex regũ est, & Dominus dominantium.* Apoc. 19. sic Maria mater Christi regina est bene

est bene se gerentium, & domina eorum qui sibi dominantur. Dominare ergo sensualitati tuæ, & castiga corpus tuum, & redige in seruitutem, si tantæ reginæ familiæ ascribi concupiscis. *Item* ratione potentiæ appellatur Maria virga virtutis Domini. Quære titulo de virga, vbi Maria dicitur virga virtutis, post tractatum de septem virgis.

Lib. 12.

Item in hoc manifestissime apparet omnipotentia Mariæ, quod sicut legitur in miraculis eius, multos de sua damnatione iam certos, multos in aquis præfocatos, multos ex improuiso mortuos liberauit; qui dum viuerent, ipsius patrocinio se commendauerant, multos qui sine pœnitentia decesserant in mortali, ab ipsis diaboli faucibus potenter eripuit, & vt possent agere pœnitentiam ad vitam reduxit. Ita namque ingeniosa est, & subtilis ad saluationem peccatorum, sicut diabolus ingeniosus est, & subtilis ad damnationem eorum. Qua autem iustitia, vel quo iure ipsa saluet damnabiles, & sine pœnitentia defunctos in mortali, quis sufficiat enarrare? Constat autem quod & ita facit, & quod salua iustitia facit, & ad huius rei euidentiam dicitur ipsa *fons signatus*. Cantic. 4. Nam sic exuberans est iste fons misericordiæ, quod semper fluunt miserationes eius, integro tamen & illibato sigillo iustitiæ, quia sic ingeniosè scit facere misericordiam, quod non frangit iustitiam.

Item de ipsa, sicut de filio, potest dici ipsi filio illud Psal. 8 *Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues*, id est, simplices, *& boues* in quibus quatuor. Quære titulo de pedibus. *vniuersas* in fœminino propter fæcunditatem. *Insuper*, hoc dicit ad notandum diuersitatem bonorum & malorum, *pecora campi*, luxuriosos vagantes per campos licentiæ, vbi Abel occiditur, *volucres cæli*, superbos, *pisces maris*, cupidos, *qui perambulant semitas maris*. In his tribus elementis habitant dæmones, sed non in igne elemento, quia non in lucido.

Lib. 5.

Item ratione potentiæ dicitur, quod *luna*, id est, antonomasticus ille stultus, diabolus scilicet, qui vt luna mutatus est. Eccli. 27. à claritate in obscuritatem, *sub pedibus eius*, id est, ei plenarie subiectus. Apoc. 12. Et hoc per virtutem humilitatis. Vnde in Psal. 17. *Descendit*, id est, ineffabiliter se humiliauit, *& caligo*, id est, diabolus, qui dicitur caligo formaliter, quia caret luce, & effectiuè, quia efficit caliginem peccati, *sub pedibus eius*, qui sunt humilitas & virginitas, quibus contriuit caput serpentis antiqui, scilicet superbiam & concupiscentiam.

Sapientia Mariæ.

De sapientia facillime veritas comprobatur, si quomodo locuta est cum Angelo attendatur. Quis enim in iuuene puella non miretur tantam sermonis constantiam, interrogationis prudentiam, fidei facilitatem? Nimirum quia datum est cordi eius lumen intelligentiæ: dedit enim ei, qui se vniuit ei, & sentire fideliter, & proferre vtiliter, & efficaciter adimplere. Et hic est *funiculus triplex qui difficile rumpitur*, Eccle. 4. qui videlicet animas nostras ad exemplum Mariæ, de lacu fæcis & miseriæ extrahat, & post eam ad regna cælestia trahat, id est, si recte sentiamus, si digne prosequamur, si viuendo confirmemus. Ad sapientiam autem illius pertinet, quod de ea dicitur Lucæ secundo, *Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo*.

In hac autem auctoritate commendatur Maria à tribus. A perfecta memoria, contra obliuionem, vnde dicitur, *conseruabat omnia verba hæc*. Et propter hanc conseruationem, comparatur venter eius, id est, memoria, aceruo tritici. Cantic 7. Triticus, quo pascuntur aues & homines, verbum Dei est. Aceruus tritici, magna congeries verborum Dei. Ideo dicitur; *Conseruabat omnia verba hæc* &c. Idcirco sæpe roganda est à nobis, vt nobis misericorditer scripturarum mysteria reuelare dignetur Et nota quod dicit, *verba hæc*, id est, verba euangelica, non mundana. Item, per hoc quod apponit pronomen demonstratiuum dicens, *verba hæc*, ostendit quod verba Dei debemus solicitè cõseruare in secreto *cordis* nostri, iuxta illud. Psalm. 118. *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi*. Cõmendatur etiam à collatione solicita, contra negligentiam, vnde dicitur *conferens*. Commendatur & à consignatione, contra iactantiam, vnde *in corde suo*. Per hoc etiam quod dicit *verba*, intelliguntur etiam facta, sicut dicitur Isai 39. *Non fuit verbum*, id est, res digna verbo. *quod non ostenderet Ezechias nuntijs Regis Babylonis*. In hoc etiam quod dicitur *conseruabat omnia verba hæc*, ostenditur quod ipsa erat liber generationis Iesu Christi.

In hac etiam auctoritate, magna notatur Mariæ discretio. Vnde ibi dicit Glossa Ambrosij Maria non minus ore, quam corpore pudica, secreta quæ nouerat, nulli diuulgat, sed tacito corde scrutans congruum tempus, quo Deus hæc velit diuulgari, reuerenter expectat, iuxta illud Eccli. 3. *Tempus tacendi & tempus loquendi*. Eccli. 20. *Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. Lasciuus autem & imprudens non seruabit tempus*. Iacob 1. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*.

D. Ambr.

Conferens in corde suo, non solum verba, sed & facta illa, quæ circa se viderat impleta, cum his quæ in prophetis legerat implenda. Dixerat enim ei Angelus, Luc. 1. *Ecce concipies in vtero*; prædixerat Isaias 7. *Ecce virgo concipiet*. Nouerat se de stirpe Dauid ortam; prædixerat Isaias 11. *Egredietur virga de radice Iesse* patris Dauid. Et in Ps. 131. *De fructu ventris tui ponã super sedem tuam*. Nouerat se concepisse in Nazareth de Spiritu sancto,

sancto; Legerat Isaiæ 11. de filio incarnando, secundum aliam litteram, *Nazarenus vocabitur.* Nouerat se peperisse in Bethleem; Legerat Michæę 5. *Et tu Bethleem* &c. *ex te exibit dux.* Comparat ergo verba Prophetarum factis, & in omnibus habet argumētū fidei. Si ergo Maria humiliter discit à pastoribus, debemus & nos humiliter discere à sacerdotibus. Eccli. 6. *In multitudine presbyterorum prudentium sta & sapientiæ eorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire.* Et si ipsa tacet ad præceptum Apostoli, debemus nos post pręceptum eius malle doceri, quam docere. Item Luc. 2. in fine. iterum dicitur; *Et mater eius*, id est, Christi, *conseruabat* quasi sub signaculo dicit Glossa, *omnia verba hæc* &c. Omnia quæ de Domino, vel à Domina dicta, vel facta cognouit, siue quæ intellexit, siue quę nondum intelligere potuit, omnia memoriæ commendauit: vt cum tempus prædicādæ, vel scribendæ incarnationis eius adueniret, sufficienter omnia, prout essent gesta, posset explicare quęrentibus. Et ita quatuor Euangelistis multa dictasse creditur eorum, quæ scribebant. Sic nos crebra factorum Domini, & dictorum meditatione importunos cogitatus repellamus, & alios instruere laboremus. Item *mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo*, id est, in arca memoriæ reponebat, quia sicut dicitur Prouerb. 25. *Gloria Domini est celare verbum.* Et Tob. 12. *Sacramentum regis abscondere bonum est.* *Omnia*; non solum verba, sed etiam facta. Verbum enim interdum ponitur pro re. Vide ergo ne restringas demonstrationem tantum ad verba, quæ *hæc* dicit, sed ad omnia facta, & dicta, quęcumque in euangelica historia continētur: sciens quod aliquando scriberentur, & scriptores ad eam recurrerent. Ideo dicit ipsa Cant. 5. *Tulerunt mihi pallium meum*, id est, à me rapuerunt reserationem secretorum filij mei, quæ prius tegebam quasi sub nubilo, & velamine silentij, & erant occultata apud me, *custodes murorum*, id est, Apostoli. Muri munientes Ierusalem, id est, ecclesiā, sunt pręlati; custodes horum murorum, maiores pręlati qui minores custodiunt; quales fuerunt Apostoli. Item ratione sapientiæ comparatur Maria auro, Titulo de throno. Non enim decebat vt vas cęlestis sapientiæ, expers esset à sapientia: vnde & ipsa ostendit scripturarum notitiam, & eorum, quæ ad sanctos patres dixerat Dominus, se habere, in cantico suo dicens. Lucæ 1. *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in sæcula* &c. *Sapiētiam* enim *omnium antiquorum exquisiuit*, id est, ex corde quęsiuit, *& in prophetis vacauit. Narrationes virorum nominatorum conseruauit, & in versutias parabolarum simul introiuit. Occulta prouerbiorum exquisiuit, & in absconditis parabolarum conuersata est.* Eccli. 29. Sic expone, dicit ergo; *Sapientiam antiquorum omnium*, id est, doctrinam Patriarcharum & Prophetarum, vel *sapientiam omnium antiquorum*, id est, saporem & cognitionem cælestium, quam antiqui habuerunt, *Exquisiuit*, id est, extra alia quęsiuit. *Et in prophetis*, id est, in propheticis intelligentijs, *vacauit* curis contemptis. *Narrationem*, id est, doctrinam, *virorum nominatorum*, id est, Apostolorum & euangelistarum, quorum nomina sunt in libro vitę. Luc. 10. *Conseruauit.* Vnde Luc. 2. *Maria conseruabat* &c. vt supra. *Narrationem* scilicet quam narraturi erant Apostoli, vel viri nominati Patriarchæ & Prophetæ, vel illi beati pastores, quibus ab Angelis nuntiatus est partus eius, & ille fœlix Simeon, qui suscipiens filium eius oblatum in templo, narrauit ei Prophetica certitudine plurima de futuris. Luc. 2. *Et in versutias parabolarum*, id est, in obscuras & occultas subtilitates, *Simul introiuit*, diligenter perscrutando, perforata superficie litterali vel figurali. *Occulta prouerbiorum*, id est, sensum mysticum & moralem. *Exquisiuit*, id est, toto corde quęsiuit. *Et in absconditis*, id est, in occultis allegorijs figuratiuarum locutionum intelligendis, conuersata est, studendo & meditando. Si enim hęc omnia vere dicuntur de quolibet vero sapiente, multo verius dici possunt, & debent de matre sapientiæ incarnatę.

Propter hoc igitur de notitia scripturarum commendat matrem filius, Cant. 4. dicens, *Dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lauacro. Greges tonsarum* sunt illi, qui passionum onera tanquam vellera deponentes, omnia reliquerunt pro Christo. Qui quanto plus se abstraxerunt de mundo, tanto liberiori animo sanctas scripturas intelligere potuerūt. Quibus quoque non fecerūt obicem peccatorum tenebræ. Nam in lachrymis pœnitentiæ & deuotionis frequenter abluti, ascenderunt de virtute ad virtutem, vt viderent Deum deorum in Sion, quod interpretatur speculum, scilicet vt mundi cordis oculo, Deum conspicerent in speculo scripturarum. His igitur omnibus, qui quasi grex Domini in pascuis sacrę scripturæ ruminauerunt, assimilantur dentes virginis, id est, sensus & studiositas quibus ipsa decerpsit, attriuit, masticauit, ruminauit, & incorporauit animę suæ, velut herbas virentes, sacrę scripturæ sententias.

Item ipsa fuit, & est *mulier sensata, & tacita* Eccli. 26. sensata enim fuit quęrendo, quomodo fieret quod ei promittebatur vbi dixit, *Quomodo fiet istud* &c. Sensatior consentiendo, vt fieret, quando dixit, *Ecce Ancilla Domini fiat mihi* &c. Sensatissima Deum laudando, & magnificando de suscepto beneficio, dicens. *Magnificat* &c. Vnde vere potuit dicere illud Salomonis. Eccli. 1. *Præcessi sapientia omnes qui fuerunt ante me, & anima mea contemplata est multa sapienter.* Quod fuit,

quando

quando conferebat omnia quæ dicebantur in A corde suo, & hæc est consuetudo sapientis.

Item ratione sapientiæ, designata est Maria per illam mulierem sapientem, quę ciuitatem Abelam liberauerat sapientia sua. Designatur etiam per Abigail, 1. Regum 25. quę erat mulier prudentissima, & speciosa, cuius sapientia & subtilitate verborum, Nabal stultus ad tempus à morte liberatus est; Et Mariæ sapientia, & subtilitate orationum mundus fatuatus. Item Eccli. 39. *Collaudabunt multi sapientiam eius & vsque in* B *saculum non delebitur.* Ibidem *sapientiam eius enarrabunt gentes, & laudem eius nunciabit Ecclesia.* Et notandum, quod non solum sapiens est, imo etiam sapientię Dei magistra, quam docet verbis, orationibus, & exemplis, vnde de ea dicitur Sapien. 8. *Doctrix est disciplinæ Dei* &c. Ideo dicit ipsa Eccli. 3. *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam* &c. Quære expositionem Causa 27. Item de ea specialiter dicitur Prouerb. 31. in fine. *Os suum aperuit sapientiæ & lex clementiæ in lin-* C *gua eius. Os suum aperuit; Os* scilicet intellectus sapientiæ hauriendæ per studium. Vnde, *aperi os tuum & implebo illud.* Psalm. 80. Vel *os* affectus sapientiæ attrahendæ per desiderium. Vnde Psal. 118. *Os meum aperui & attraxi spiritum,* id est, spiritualem intelligentiam. Vel *os* corporis sapientiæ, qua cognoscuntur diuina, declarandæ. Vnde de ea potest intelligi illud Eccli. 15. *In medio Ecclesiæ* primitiuę *aperuit os eius*, quæ scilicet facta est Apostolorum magistra. *Sapientiæ*, inquã, D docendæ, non stultitiæ, vel vanitati, aut scurrilitati. *Vel* etiam *sapientiæ*, quæ est filius Dei attrahendæ, quando virginitatem vouit, & se tantũ humiliauit, quia duę istę virtutes, in ea principaliter placuerunt altissimo Eua enim aperuit os suum insipientiæ, cum dubitando respondit serpenti, *Ne forte moriamur*, Genes. 3. Maria sapientiæ, cum credendo dixit. Luc. 1. *Fiat mihi, &c. & lex clementiæ*, id est, Euangelij quæ docet clementiam, vbi Christus dicit Matth. 9. *Non* E *veni vocare iustos, sed peccatores.* Lex enim antiqua seueritatis erat, quæ docebat reddi oculum pro oculo, dentem pro dente. Lex euangelij clemẽtiæ est, quia peccata remittit, quia reos absoluit; vt adulteram. Ioan. 8. quia damnatos in paradisum reducit. *In lingua eius.* quia hęc omnia nobis procurat orando. Item ratione Sapientiæ dicitur in fine. 24. Eccli. de illo rege nato de Dauid *Qui adimplet quasi Phison sapientiam,* qui scilicet Rex adimplet, id est, perfectè implet sapientiam, id est, beatam Virginem, quæ sapientia dicitur Emphaticè, quia sapiens super omnes; vel quia mater sapientiæ, id est, Christi, & vniuoca debet esse generatio. Et paulo post. *Qui adimplet quasi Euphrates sensum eius* Impleuit enim eam, quantum ad cognitionem scripturarum. Qui enim aperuit Apostolis sensum, vt intelligerent scripturas, Lucæ vltimo, multo fortius matrem impleuit spiritu sapientiæ & intellectus, superueniente in eam Spiritu sancto, Luc. primo, imo descendente in eam sapientia, id est, filio Dei, qui *scientiarũ Dominus est.* 1. Reg. 2. & qui prius quã alijs ciuitatibus, nouem mẽsibus euãgelizauit cordi eius; *& incerta & occulta sapientiæ suæ manifestauit ei.* Psalm. 30. Nec solum nouem mensibus; imo & toto tempore, quo *Iuuenis habitauit cum virgine*. Isai. 62. id est, filius cum matre. Beatus Anselmus: Quid de Deo non sapiebat, in qua sapientia Dei latebat, & de cuius vtero corpus sibi aptabat? Impleuit ergo Rex ille sensum virginis, quasi Euphrates, id est, abundanter, sicut magna fit abundantia, vbi abundat Euphrates. Titulo gratia plena multa inuenies de huiusmodi.

Item ratione sapientiæ appellantur ipsa *agnitio veritatis.* Eccli. 24. Agnitio veritatis emphaticè, scilicet pręcipuè cognoscens, vt effectiue, scilicet cognoscere faciens veritatem, vt cognita quæratur, quęsita inueniatur, inuenta accipiatur; quia *qui quærit inuenit*, Matth. 7. Ipsa enim *facit, vt in cælis*, id est, Ecclesia, *orietur lumen*, veritatis *indeficiens*, sicut dicitur supra eodem capitulo Ecclesiastici, & sic *Ambularent gentes in lumine eius.* Isai. 60. & propter hoc ipsa ab omnibus honoratur. Vnde dicitur ei Iudith. 15. *Tu gloria Ierusalem, &c.*

Item ratione sapientię dicit ipsa de se. Eccli. 24. *Profundum abyssi penetraui*, id est, profunditatem scripturæ, de qua Genes. 1 *Tenebræ erant super faciem abyssi*, id est, in cortice litteræ; quia *Tenebrosa aqua in nubibus aëris*, Psalm. 17. non in fundo mysteriorum, vbi lux est permaxima, vbi ipsa super omnes profundius vidit.

Item ratione sapientiæ comparatur fauo, qui est pabulum luminis; vas dulcedinis, in varijs cellulis litteræ, seu intelligentiæ, cælestis sapiẽtię continens dulcedinem.

Item in *lege Domini fuit voluntas eius*, quia voluit & impleuit quidquid pręcipiebatur in lege Domini, sed respuebat quidquid prohibebatur in ea. *Et in lege Domini meditabatur.* Psalm. 1. sicut animal ruminans. Leuit. 11. Vnde Lucæ 2. *Conferens in corde suo*, die ac nocte, id est, in manifestis & obscuris.

Item ipsa post filij ascensionem facta est Magistra Apostolorum, & Prædicatorum Euangelicorum, & tunc impleta est prophetia illa Mi- F cheæ 4. *De Sion exibit lex*, noua scilicet, *& verbum Domini de Ierusalem.* id est, de beata virgine per Sion & Ierusalem designata.

Item quia filius eius reuelauerat ei incerta, & occulta sapientię suæ, ideo dicit ipsa Cantic. 1. *Introduxit me rex*, id est, Christus, *in cellaria sua*, id est, manifestauit mihi secreta scripturarum sanctarum, quę dicuntur cellaria, quia ibi est panis

Lib. 1. pag. 97. 2.

D. Anselmus.

Lib. 1. c. 4. pag. 34. f. deinceps.

panis fortium, lac puerorum, vinum deuotorum, & omnia necessaria animæ, sicut in cellario necessaria corpori. Bene autem dicit, quod introduxit eam rex, id est, intus duxit, scilicet vsque ad medullam sensus spiritualis. Vnde ipsa dicit Eccli. 24. *Profundum abyssi penetraui*, vt supra. Dicuntur cellaria quasi celati lares ad reponendas diuitias, vel quasi cellarum lares, eo quod multas cellas contineant ad diuersa victualia conseruanda. Vel etiam *profundum abyssi* tunc ipsa penetrauit in filio ad litteram, quando filium suum misit ad limbum liberare ibi detentos. Tunc etiam penetrat *profundum abyssi*, quando gratiæ suæ illustratione visitat cor peccatoris, *Profundum & inscrutabile* Ierem. 17. Item Iob 18. Profunda quoque fluuiorum, id est, sacrorum librorum, scilicet quatuor euangeliorum, quæ sunt quatuor flumina paradisi, scrutatur beata virgo, id est, facit scrutari. De quibus dicit Eccli. 24. *Ego sapientia effudi flumina.* & abscôdita sub velamine, liberè produxit in lucem spiritualis intelligentiæ.

Item ex verbis Mariæ facilè perpendi potest eius sanctitas, eius charitas, eius sapientia. Non enim nisi septem verba tantum, locuta legitur in euangelio, & hæc septem verba ad septem dona Spiritus sancti, qui eam repleuerat, referenda sunt. Locuta est autem bis cum Angelo, bis cum Elizabeth, bis cum filio, semel cum ministris; nec etiam cum viro suo semel locuta legitur. Innuitur autem in hoc, quod religiosa persona, & maximè mulier, monialis, & puella rarissimè debet loqui; Et tunc cum Deo in oratione & lectione, aut cum Angelo, id est, sacerdote angelicæ conuersationis, & honestæ, in confessione; aut cum Elizabeth vetula, id est, cum matrona & sancta muliere in mutua, sed rara consolatione; aut cum ministris, & hoc coram omnibus, non in angulo, in necessariorum postulatione. Et nota, quod quidquid locuta est, aut ad sui humiliationem, vel ad Dei laudem, vel ad proximorū ædificationem referebat. Ideo de ipsa congrue potest dici illud Eccli. 43. *In sermone eius composita sunt omnia* 1. Petr. 4. *Si quis loquitur quasi sermones Dei.* Ad Colos. 4. *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.* Ephes. 4. *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus est ad ædificationem, vt det gratiam audientibus.* Eccli. 21 *Verba iustorum statera ponderabuntur.* Ideo verè potuit ipsa dicere Parab. 8. *Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersum.* Ideo etiam inuitat nos ad custodiam linguæ nostræ, & imitationem verborum suorum, Sapient. 6. dicens cum Sapientia; *Concupiscite sermones meos, & diligite illos, & habebitis disciplinam.* Sic expone hanc auctoritatem; *Concupiscite*, id est, cum omni concupiscentia audite, & inuestigate, *sermones meos*, qui monent seriem & ordinationem vitæ christianæ, quia sermo dicitur quasi seriem monens. *& diligite illos*, id est, in exhibitione operum diligere vos ostendite, quia probatio dilectionis exhibitio operis, sicut dicit beatus Gregorius: *Et habebitis disciplinam*, id est, ordinatam morum conceptionem. Quasi dicat: Si dilexeritis sermones meos, qui sunt sermones sapientiæ, habebitis disciplinam & seruabitis eam. Ideo possumus dicere Mariæ sicut Ieremias decimo quinto dicit Dominō: *Inuenti sunt sermones tui, & comedi eos & factum est verbum tuum in gaudium, & lætitiam cordis mei.* Duo dicit, *gaudium & lætitiam*, quia ex obseruatione & dilectione verborum eius, sequuntur liberatio pœnæ, & collatio gloriæ.

Gregorius homil. 30. in Euang. tom. 3.

Item de verbis ipsius dicitur Parab. 16. *Fauus mellis verba cōposita.* Septem enim verba eius quæ habētur in euāgelio, composuit cælestis artifex, id est, Spiritus sanctus, qui eam repleuerat, & ideo sicut septem sunt dona Spiritus sancti, sic & septem verba eius in euangelio continētur, quæ dicuntur *fauus mellis*: quia sicut in fauo est cera luminis instrumentum, & dulcedo mellis reficiens gustum, sic in verbis eius, & sacræ scripturæ, scientia est veritatis illuminans intellectum, & omnimoda bonitas reficiens affectum. Medicinalia etiam sunt, & conseruatiua more mellis, quia sanant languores animæ, & preseruant à peccato. De primo dicitur Sapien. 16. *Neque herba, neque malagma, &c.* De secundo. *In corde meo abscondi eloquium tuum, vt non peccem tibi*, Psalm. 118.

Sed iam videamus de verbis ipsius, & primum de primo verbo; ait itaque Euangelista: *Dixit autem Maria ad Angelum*, Luc. 1 *Quomodo fiet istud?* Nota, quod beata virgo ante hoc verbum, nullum aliud locuta legitur in euangelio; Nec etiam statim ad primum Angeli verbum respondit, donec bis Angelus ipsam fuisset allocutus; & ipsa bene præmeditata, iuxta illud Eccli 32. *Audi tacens simul & quærens.* Audire fidei est, quia *fides ex auditu* Rom. 10. Tacere spei, quia Isai. 30. dicitur, *In silentio & in spe erit fortitudo vestra.* Quærere charitatis, quia garrula res amor est. Ipsa vero audiuit, tacuit, & quæsiuit: hic est ordo. Timor etiam filialis & castus, fecit ipsam inquirere beneplacitum Dei, &c Eccli. 2. *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei, & qui diligunt illum, replebuntur lege ipsius.* Ipsa autem fuit mulier timens Deum, & eius *dilectio fortis, vt mors.* Cantic. 8. Quam inuite prænoscere virum vel iret ad eum loqui, quæ Angelo venienti ad se, & salutanti, & bona promittenti, & ideo bis alloquuto eam, vix acquieuit loqui vnum verbum? Et in hoc quies, & taciturnitas bonis mulieribus præponitur emulanda. Erubescat Salomonica mulier garrula, & vaga, quietis impatiens, & ei consimiles. Prouerb. 7.

De Verbis Mariæ.

Igitur quia prudens erat virgo, non solum quod loqueretur, sed etiam cui, & quid deceret eam loqui, considerauit. Ideo bene dicitur: *Dixit autem Maria ad Angelum*. Non illa vel illi, quasi diceret, vt Maria, & vt ad Angelum, locuta est; decebat enim virginem, & talem virginem breuiter, & tacite loqui, & propositam continentiam protestari, maximè vbi eius periculum imminere videbatur; & vt ad Angelum, quem interrogari breuiter, quasi sapientem oportebat. Eccles. 6. *Si videris sensatum euigila ad illum* audiendum in scholis, & imitandum in factis. *Quomodo fiet istud*, &c. Eccli. 19. dicitur, *Qui credit cito, leuis est corde, & minorabitur*. Eua leuis fuit corde, quia cito credidit, & nec verbum, nec loquentem discutiens, facile consensit. Duplici quippe funiculo trahebatur, quia promittebatur sublimitas, suadebatur voluptas, ad quę duo homines facilè inclinātur. Sed Maria neutrum voluit, quia humilis & virgo fuit. Sed vilitatem non solum propriam, sed communem desiderans prudenter quæsiuit. *Quomodo fiet istud*, quod tu dicis, vt virgo concipiam, & pariam filium, *quoniam virum non cognosco?* Inter linealis. Ecce tangit se vouisse castitatem. *Non cognosco*, id est, me non cognituram proposui. & in proposito perseuero. Vel *non cognosco*, id est, votum habeo non cognoscere; Fœlix namque propositum istud, in quo firmitas conuenit puritati: nam quamtumlibet pura fuerit deliberatio, minus habet si defuerit fortitudo, & consilij firmitas. Vbi autem non est puritas, non virtus obtinet gratiam, sed obstinationis incurrit offensam. Quia vero ipsa vtrumque habuit, id est, propositi puritatem, & consilij firmitatem; dicitur de ea Prouerb. 31. in fine, *Fortitudo & indumentum decor eius*; *Decor* in proposito continētiæ, *fortitudo* in consilij firmitate.

Commendantur autem septem verba illa, à Spiritus sancti dictamine. Vnde ipsa videtur cum Psalmista dicere Psalm. 44. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*. Scriba iste Spiritus sanctus est, quasi diceret virgo. Quod loquor, à me ipsa non loquor, sed à Spiritu sancto. Nam sicut manus scribæ mouet calamum, sic Spiritus sanctus linguam meā. Et 2. Reg. 23. *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam*. Matth. 10. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus*, &c. Multo ergo fortius loquebatur Spiritus sanctus per eā, quam repleuerat vsquequaque. Sicut enim calamus non scribit quod vult, sed quod scribens vult, sic & ipsa ea verba proferebat, quæ Spiritus sanctus in corde eius scribebat, & ei dictabat. Sequitur: *Velociter scribentis*, quia Spiritus sanctus, cuius gratia nescit tarda rerum molimina, cito & subito docebat eam respondere, & loqui. Et bene dicitur lingua Mariæ calamus scribæ, id est, Spiritus sancti.

Lingua Mariæ quare dicatur calamus Spiritus sancti.

Primo, quia calamus hic creuerat in aquis gratiæ, & doctrinæ. Vnde vox eius est secundum Hieronym. *Super aquam refectionis educauit me*. Psal. 22.

Secundo, quia calamus hic vacuus interius, per humilitatem.

Tertio, quia planus exterius, & sine scrupulis, per honestam conuersationem.

Quarto, quia congruo tempore collectus ad officium suum, tempore scilicet miserēdi, quod incępit ab ortu illius.

Quinto, quia acutus per subtilitatem.

Sexto, quia scissus per amotionem omnis superflui, quia nihil locuta est in euangelio, quod non faceret ad rem.

Septimo, quia fissus per discretionem verborum.

Octauo, quia plenus encausto gratię, quę diffusa erat in labijs ipsius.

Nono, quia in manu dextera tenebatur; nam verbis vita & opera concordabant. Vnde & dictum est ei Cantic. 2. *Vox enim tua dulcis*.

Decimo, quia à sinistro ad dexteram ducebat lineam; quidquid enim loquebatur ad humiliationem sui, ad honorem Dei, ad ędificationem proximi, & sic ad ęternitatem, quæ signatur per dexteram, referebat omnia verba sua.

Sequitur: *Velociter scribentis*, quia quam cito respondit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, Scripsit hic calamus ductu Spiritus sancti in humana carne, velut in schedula, *Verbum carnem factum*, quæ videlicet schedula sumpta est à scriba, de virginea carne eius. Velocius autem scripsit cæteris mulieribus vniuersis, quorum fœtus non formantur, nisi longo temporis interuallo.

De scriptura ista dicitur Apocal. 19. vbi agitur de filio Dei & Mariæ, *Habens nomen scriptum quod nemo nouit nisi ipse*, supple, & sui quibus ipse reuelat. Vel *nouit* ad plenum. Nomen quod ipsa scripsit est Emmanuel, id est, nobiscum Deus. Vnde sequitur, *Vocabatur nomen eius verbum Dei. Habens in vestimento*, id est, in humanitate, *& in femore*, in quo vis generatiua: Hoc dicitur quia spiritualem prolem genuit patri; *scriptum* indelebiliter scilicet, quod secundum humanitatem, & ipse *Rex Regum, & Dominus Dominantium*, id est, Dominus omnium Dominorū. Vnde dicitur: *Deus Dominorum Dominus*, Psalm. 49. Quia enim tantum humiliauit se Philipp. 2. *Factus obediens vsque ad mortem. Datum est ei nomen, quod est super omne nomen*. Secundum humanitatem enim mortuus est, & exaltatus, non secundum deitatem.

Explicatio septem verborum quæ locuta est Maria in Euangelio.

Primum igitur verbum Mariæ fuit istud, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, id est, nunquam cognoscere proposui, &c. vt supra. Et hoc verbum dictauit ei spiritus sapientiæ, qui eam repleuerat. Fuit etiam hoc verbum fortitudinis

titudinis & castitatis. Vnde? *Quoniam virum non cognosco*, & in hoc verbo docet ipsa loqui principaliter, & primo de inquirenda Dei voluntate, sicut ipsa audito virginitatis periculo, id est, quod mater deberet fieri, diu præmeditata, nec modum reperiens quomodo hoc posset fieri, saluo virginitatis proposito, non de re dubitãs, sed de modo, rupto verecũdiæ fræno quæsiuit, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Glossa. Liquet ergo quod faciendum credit; quę quomodo fiet quærit; non enim dubitat virginem parituram, quia legitur Isai. 7. *Ecce virgo concipiet.* sciebat etiam quod impleri oportebat quod ab Angelo audierat, sed quomodo fieret non legerat, nec audierat ab Angelo quo ordine istud deberet impleri, & ideo quęsiuit; quia *mysterium à seculis absconditum.* Coloss. 1. à prophetis non prædictum, Angelo est reseruatum. Ideo dixit ad Angelum, *Quomodo fiet istud*, &c. In hoc etiam verbo denotatur constantia mentis eius, quia constanter respondit, *Virum non cognosco.* etiam in hoc Euæ contraria, quæ dubitando respondit serpenti, *Ne fortè moriamur.* Genes. tertio, & ad primum verbum diaboli titubauit.

Secundum verbum, quando intellecto quod posset concipere & parere manens virgo, tum respondit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* *Ecce* verbum timoris, qui collactaneus est humilitatis, & in hoc verbo notatur prompta obedientia, prompta deuotio, prompta fides, promptus consensus. Vnde dicit: *Ecce*; Notatur etiam humilitas, vnde *ancilla*; religiosa discretio, vnde *Domini*; non carnis, non mundi, nõ diaboli; fides, spes, charitas; Vnde *fiat mihi secundum verbum tuum*, quo dixisti *Dominus tecum*; non secundum precem meam, quæ non audirem petere vt fierem mater Dei: nisi enim credidisset & sperasset, posse fieri & futurum esse, quod ei promittebatur, non respondisset, *fiat mihi secundum verbum tuum.*

Dixerat autem ei Angelus. *Dominus tecum*, in quo notatur charitas, quia *qui manet in charitate, Deus manet in eo.* 1. Ioan. 4 De fide dicit Elizabeth. *Beata quæ credidisti.* De spe dicit ipsa. *In verbo tuo supersperaui.* Psalm. 118. Diffusa est enim gratia in labijs eius taliter respondendi, & propterea benedixit eam Dominus in ęternum. In hoc etiam verbo notatur deuotio, orationis, quia dicens: *Fiat mihi* &c. cum magna deuotione promissum Angeli optat impleri. In hoc verbo instruimur, humiliando nos coram Deo eius gratiam postulare. Vnde Iudith 8. *Indulgentiã illius fusis lacrymis postulemus & humiliemus illi animas nostras.* Item de hoc verbo quod respõdit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi* &c. dicit ipsa Psa. 44. *Eructauit cor meum verbum bonum.* Eructauit quasi de pleno. quia *ex abundantia cordis os loquitur.* Matth. 12. *Cor meum.* In hoc commendat verbum suum ab interiori sapore, qui est vera cordis dilectio. *Verbum bonum* per quod Deo reconciliatus est mundus. Siquidem in isto verbo. *Fiat mihi* firmum factum est pactum reconciliationis humanæ, & matrimonium diuinę & humanę naturæ. In hoc etiam verbo concepit filium Dei. Pręcessit autem verbum humilitatis, gloriam conceptionis; quia sicut dicitur Prouerb. 15. *Gloriam præcedit humilitas.* Beatus Bernard. Hęc est virginis nostræ gloria singularis, & excellens pręrogatiua Marię, quæ filium vnũ eundemque cum Deo patre meruit habere communem.

B.Bernar. sermon. 2. de Annuntiatione Dominica

Tertium verbum, quando salutauit Elizabeth, quasi congratulãs ei de dono, quod eã recepisse didicerat. In quo notatur beneuolentia, quia salutare, idẽ est quod alij salutem optare. Ecce verbum intellectus, ad cuius prolationem intellexit Elizabeth, Mariam Dominum suum concepisse, vnde dixit: *Et vnde hoc mihi, vt mater Domini mei veniat ad me?* Ad eius enim salutationem intellexit Ioannes clausus in vtero, Dominum suum clausum, & ipso modulo suo gauisus est in occursum eius. In hoc autem verbo instruimur, quod proximis debemus optare salutem, & cum ipsis loqui de sua salute, quod est salutare, & de beneficijs sibi à Deo impensis eisdem congratulari, & hoc faciunt qui Christum spiritualiter conceperunt.

Quartum verbum, quando coram Elizabeth dixit, *Magnificat*, &c. quando scilicet magnificante se beata Elizabeth, ipsa magis Dominum magnificare curauit. Qui enim vere humilis est, non se ab hominibus, sed Deum laudari desiderat, sicut dicit Beatus Augustinus: Et propter hoc dicitur Eccli. tertio, quod Deus, *ab hominibus honoratur.* Et hoc verbum fuit sapientiæ, humilitatis, & gratiarum actionis. Et in hoc verbo docemur Deo gratias agere de perceptis eius beneficijs, & attribuere ei totum, quod est humilitatis; & magnificare potentiam eius. Vnde dixit: *Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.* Et nota, quod in cantico suo prosequens laudes Domini, aliquantulum prolixe locuta est, cum vbique alibi breuiter locuta sit, nec in aliquo verbo effluxit, nisi in laudibus saluatoris; per hoc innuens nobis. in Dei laudibus prolixe loquendum, imo nunquam tacendum, iuxta illud Isai. sexagesimo secundo, *Qui reminiscimini Dominum, ne taceatis; & ne detis silentium ei.* Et hoc contra eos, qui in choro, alijs cantantibus & psallentibus, tacent vt statuæ; alias nullo modo, linguam cohibere valentes.

D.August.

Quintum verbum, Ioan. secundo, *Fili, vinum non habent.* Ecce verbum pietatis, charitatis, & compassionis. Iste etiam sermo certissimus

tissimus index ingenitæ sibi mansuetudinis, & virginalis verecundiæ fuit. Aliorum quippe verecundiam, suam reputans; sustinere non potuit, nec dissimulare vini defectum Vbi sane increpata est à filio; nec illi respondit tanquam mitis & humilis corde. Nec tamen desperauit, ministros admonens facere quidquid diceret illis. Supra titulo de pietate & compassione eius quære expositionem illius verbi, *Vinum non habent*, & titulo Dominus tecum, circa finem capituli. Dicere vero *Vinum non habent*, est defectum gratiæ, quem multi patiuntur, Deo per orationem insinuare, & eis vinum compunctionis, deuotionis, & gratiæ postulare. Et hic inuenitur beata virgo, prima pro homine in euangelio exorasse. In hoc etiam docemur, ab eo petere id, quo indigemus, qui est sufficientia omnis boni, Iacob. 1. *Qui indiget postulet à Deo*. Quod autem Christus respondit: *Quid mihi & tibi est mulier*, non negabat matrem suam, sed discernebat potentiam suam, quia non ex natura, quam à virgine acceperat, sed à potentia diuinitatis suæ habebat facere miraculum, sicut dicit Augustin. Et forte sicut dicit beatus Maximus, quia mater defectum carnalis poculi suggerebat filio, qui venerat totius orbis gentibus, nouum salutis æternę calicem propinare. Quod enim petebat mater, erat gratiæ temporalis; sed quod Christus parabat, gaudij sempiterni: nec tamẽ piguit benignissimum Dominũ, dum magna veniunt, parua pręstare. Et ideo mater eius, sciẽs obiurgationem illam Domini filijque sui, non irascentis offensam prętendere, sed mirantis portare mysterium: & futura praenoscens in spiritu, tanquam mater Dei, & dominicam prętuidens voluntatem, sollicitè ministros admonuit, dicens: *Omnia quæcumque dixerit vobis facite*. Et Dominus increpitę matris pudorem releuãs, & iam suam aperiens maiestatem, expectantibus ait ministris. *Implete hydrias aqua*. In hoc etiã quod ita durè respondit matri, docuit nos, & maximè religiosos, non ita esse sollicitos super propinquos carnis suę. Item de hoc miraculo dicit beatus Maximus contra quosdam incredulos. Ille aquas mutauit in vinum, qui eas ab initio concreuit in niues, indurauit in glaciem, Ægyptijs vertit in sanguinem, & Hebræis sitientibus manare præcepit de rupe arida, quæ multitudinem innumeram populorum, stillicidio noui fontis vice maternorum vberum nutriebant.

Pag. 191. e.
Lib. 1. c. 5. Pag. 51. d.
1. August.
D. Maxim. homilia 1. de Epiph.
1. Maximus citat.

Moraliter: Sicut per Mariam impetratum est vinum in nuptijs, sic per duplicem amaritudinem pœnitentiæ, quę signatur in nomine Maria, quę dicitur mare amarum, vinum gratiæ & deuotionis, & interioris consolationis. Et adapta quatuor vel quinque interpretationes alias, scilicet, quod illuminatrix, illuminata, illuminans, domina, stella Maris, virgo fœcunda, nupta Ioseph, vidua & huiusmodi.

Sextum verbum, quando dixit ministris. Ioan. secundo. *Quodcumque dixerit vobis facite*. Ecce verbum consilij, in quo docemur ad diuinæ voluntatis impletionem, alios quantum possumus inuitare Hoc est enim consilium sanctorũ, sicut dicit Gloss. ibi, *Deus qui glorificatur in consilio sanctorum, &c.* Psalm. 88.

Septimum verbum, quando dixit filio, Lucę secundo, *Fili quid fecisti nobis sic?* vt scilicet remaneres nobis ignorantibus? *Ecce ego, & pater tuus*, putatiuus, *dolentes* de absentia tua, *quærebamus te*. Sed heu multi hodie plus dolent de amissione denarij, quam de amissione Iesu; quod patet ex eo, quod ipsum amissum per peccatum, per dolorem pœnitentiæ non requirunt. Ecce verbum scientiæ, quæ magis attribuitur rebus humanis, quam diuinis. In hoc autem verbo instruimur delinquentes filios corripere, cum ipsa corripuerit etiam non delinquentem; nec comm ẽdare coram eis, si quid fecerint boni sicut ipsa non legitur filium commendasse de eo quod erat in his, quę patris fuierant. Item in hoc quod pręmisit *Fili*, notatur correptio in mansuetudine. Notandum etiam quod ipsum, in quantum Deum, non auderet corripere, sed in quantum filium suum, & ideo dixit: *Fili*: præmisit etiam, *Fili quid fecisti nobis sic?* Ecce discretio. Quia non increpauit cum statim, sed causam quæsiuit, quare sic fecisset. In hoc etiam quod dixit: *& pater tuus*, cum enim de Ioseph non concepisset, sed de Spiritu sancto, claudebat impijs sacramentum dominicę incarnationis; quia *si ipsum cognouissent, non eum crucifixissent*. 1. Cor. 2 & ita non essemus redempti. Item in hoc quod Maria dicit, *Dolentes quærebamus te*, docet ipsi nos, quod qui vult inuenire Iesum, id est, salutem, debet ipsum quærere cum dolore. Sequitur: *& ait ad illos. Quid est quod me quærebatis, &c.* non increpat quia quæritur, sed indicat vbi potius quæri debet, scilicet in diuinis. Vnde subdidit. *Nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse*: Quasi diceret, hoc sciatis & aperte ostẽdit esse patris sui templum, in quo erat, & doctrinam quam audiebant, quod est contra Manichæum. *Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos*. Non enim adhuc capiebant mysteria. Et nota, quod Maria modo miratur mysterium, sed postea proficiens ab eodem petit miraculum. Ioan. 2. *Vinum non habent*; Sequitur: *Et descendit cum eis, & venit Nazareth*, vt filius Dei exerceret quę patris sunt, vt filius hominis seruaret obediẽtiam matris. Vnde sequitur *Et erat subditus illis*. Augustin. Hoc singulariter illa fœmina habuit, vt videret sibi nascendi solemnitate subditum, quem non solum humana, verum etiam Angelica natura veneratur.

D. Augustinus.

veneratur, & adorat altissimum.

Propter huiusmodi verba, quæ Christus libēter auscultat, dicit ipse matri, & cuilibet animæ fideli imitatrici matris suę, Cant. 2. *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis*, &c. Item Cant. 7. *Guttur tuum*, id est, verba de gutture procedētia, *sicut vinum optimum*; quia verba eius pungitiua sunt, & sapida, & delectabilia omni animæ iustę. Idem dicitur Eccli. 50. in fine. *Beatus qui in istis versatur bonis, qui ponit ea in corde suo sapiens erit semper.* verba enim matris veritatis, verba sunt filij qui est veritas; Vnde dicit ei filius Isai. 51. *Posui verba mea in ore tuo*, &c.

Maria Taciturnitas.

De taciturnitate, quę signum est sapientiæ, commendat filius matrem, Cant. 4. *Quam pulchra es amica mea*, &c. *Oculi tui columba extra taciturnitatem tuam*, id est, præter. Ita dicit alia translatio, quam ponit Ambrosius: Tota enim spiritualis & simplex, vt columba, in cuius specie Spiritus sanctus visus est descendere super Christum Lucę 3. & Ioan. 1. non est enim mediocris virtus tacere, sicut dicit Ambros. & ideo de taciturnitate commendatur Maria, quæ omnia verba cōferens in corde suo tacitè conseruabat. Notorium enim est, & vulgatū, muliebrem sexum de multiloquio, & minori circumspectione redargui: nec mirum, cum ad primas suggestiones noxias, loquela penitus sit adempta serpenti, & aliquatenus inhibita mulieri. Hic poteris assignare de propera responsione Euæ, sine discussione verborum serpentis, vnde ortum est omne malum, & cogitatione Mariæ, qualis esset angelica salutatio, vnde ortum est omne bonū. Beatus quoque Bernardus: Post maiorum charismata gratiarum, in omnium maxima mulierum Dei genitrice Maria, grauitatem silentij dignis laudibus prędicabat. Ipsa etiam dicit de taciturnitate sua, quasi seipsam commendans Eccle. 8. *Ego os regis obseruo*, id est, os meum quod est regium, vt scilicet nihil aliud loquatur, quam quod regem deceat & reginam, scilicet verba lenitatis & clementiæ, verba pietatis & iustitię. Ipsa etenim est *Mulier sensata & tacita*. Eccli. 26. quæ *sedebat solitaria & tacebat, & leuabat se super se*, per contemplationem Dei, Thren. 3. Siquidē quia fuit *sensata*; id est, plena sensu, & *tacita*, non feminiflua, sed loquens in tempore congruo, fuit *tempus tacendi, & tempus loquendi*, sicut dicit Eccle. 3. Tempus tacendi ei fuit ante mortem Christi, loquēdi post. Debuit tacere in præsentia verbi, nec radiare debuit luna præsente sole: sicut nec luna radiat in pręsentia solis. Sed verbo obmutescēte per mortem, debuit reuelare mysteria, quæ conseruabat in corde suo, contra scandalum crucis; quia super omnes nouit. Vnde poterat dicere illud Isa. 24. *Secretum meum mihi*, quantum ad statum concipientis, portantis, & parientis: *Secretum meum mihi* quantum ad

S. Ambr. in Psal. 118. octonario 16. to. 1. & de institutione Virginis cap. 1. tom. 4.

S. Bernardus.

cognitionem ipsius concepti, quia super omnes habuit notitiam diuinitatis. Luna etiam non debuit radiare præsente sole, sed sole tendente per mortem ad occasum, contra tenebras mortis debuit emittere radios lucis & doctrinę. Vnde & dicitur *Pulchra vt Luna*, Cantic. 6. Turbata etiam fuit in salutatione angelica, quia silentiū suum, quod valde amabat, respondendo infringere cogebatur. *Cogitabat* etiam *qualis esset ista salutatio*, & vtinam moniales, & reclusę, & religiosæ nostrę tacendo cogitarent, quomodo in iudicio respōderent, vbi de omni verbo otioso reddituri sunt homines rationem. *Sensata* etiam fuit & *tacita* in interioribus verbis, quæ sunt cogitationes, & affectiones, seu desideria cordis, quę loquuntur Deo. Vnde & de ea dicitur Isai. 32. *Princeps*, id est, Maria designata per Saram, quæ interpretatur princeps, *ea quæ digna sunt principe cogitabit*, cogitationes scilicet pacis, & non afflictionis.

Subtilitas Mariæ.

Subtilitas beatę Marię in hoc apparuit, quod tam subtiliter contēplata est cælestia, quod ductu proprię rationis, illuminante gratia, percipere potuit, sicut quidam volunt, filium Dei desiderare virginitatem, quam ideo vouit, vt eius beneplacito satisfaceret. Ac si diceret voto suo, Lilia desiderabat, lilia ei exhibeo. In hoc etiam apparet eius subtilitas, quod tam subtiliter scit miseris misericordiam exhibere, quod sigillum non dissipat diuinæ iustitiæ; & maximè circa hoc consistit studiositas eius, de qua dicit Psal. 9. *Annunciate inter gentes studia eius.*

Actio Mariæ.

De actione Marię hic notandum, quod præcipuo pauperi, id est, filio Dei, de quo præcipuè exponitur illud Psal. 40. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*, præcipua misericordię opera, dilectione pręcipua, & præcipuo modo exhibuit. Vnde dicit: *Coram ipso ministraui*, id est, ad beneplacitum eius, exhibuit de propria, & præcipua substantia sua; quia de purissimis sanguinibus, secundum D. Damascenum, vel de carne virginea, quæ erat argentum, igne Spiritus sancti multipliciter examinatum, exhibuit ei vestimentum; & de lacte proprio exhibuit alimentum. Ratione vestimenti, potest ei dicere filius illud Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me*; ratione alimenti, illud Matth. 25. *Esuriui & dedisti mihi manducare. Sitiui & dedisti mihi bibere.* Lac enim puero cibus, & potus est Propter hoc in iudicio poterit ei commemorare filius excellentius, & principalius quā omni alij creaturæ, illud Matt. 25. *Hospes eram & collegisti me*, scilicet in tabernaculo vteri virginalis, qui ideo dicendus est regale palatium, quia cœlestis rex in eo nouem mensibus pacifice habitauit. Ipsa enim signatur per Martham, de qua legitur Lucæ 10. *Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.* Et hoc est quod

D. Damascenus.

Maria Martha.

quod dicit Iob 31. quasi loquẽs in persona Mariæ. *Foris non mansit peregrinus*, id est, filius Dei, qui dicit per Psal. 38. *Aduena ego sum, & peregrinus sicut omnes patres mei*, scilicet Abraham, Isaac, Iacob &c. de quibus dicitur Heb. 11. *Cõfitentes quia peregrini & hospites sunt super terram.* Sequitur in persona Mariæ, *Ostium meum viatori patuit*, Et hoc est quod ipsa dixit Cant. 5. *Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, &c.* De quo scilicet viatore dicitur Ierem. 14. quasi loquentis ad filium Dei. *Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? Quare futurus es sicut vir vagus?* Qui videlicet viator cum non haberet vbi caput reclinaret, hospitatus est à Maria in domo, vel vtero virginali. vnde ipsa dicit Eccli. 24. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. In tabernaculo* scilicet animæ, in quantum Deus, *In tabernaculo* corporis, in quantum Deus & homo. Et hoc est quod ipse dicebat. Eccli. 24. *In omnibus requiem quæsiui, & in hæreditate Domini morabor*, id est, in beata virgine Maria, in corpore nouem mensibus, ab anima nunquam recessurus. Propter hoc in psalmis dicit ipse de Maria, *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam.* Psal. 131. Et nota, quoniam Maria, non solum hospita, vel hospiciũ facta est filij Dei, imo & totius Trinitatis, cuius est nobile triclinium. Vnde in persona Mariæ dicit Iob 29. *Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo*, id est, filius in vtero meo, *Quando erat omnipotens mecum*, id est, Deus Pater per gratiam inhabitantem, *& petra fundebat mihi riuos olei*, id est, Spiritus sanctus infundebat mihi dona, & charismata omnium gratiarum, sicut præceperat ei pater Eccli. 36. *Reple Sion*, id est, Mariam, *inenarrabilibus virtutibus tuis.*

Nudus fui & cooperuisti me, tuæ videlicet carnis virgineæ tunica incõsutili. Luc. 2. *Et pannis eum inuoluit.* Ecce operimentum, *& reclinauit in præsepio*, Ecce materiale hospitiũ. De duplici tunica inconsutili, qua Maria vestiuit filiũ. Quære titulo quod Maria vellus, scilicet in illo cap. Descendet sicut pluuia in vellus. De nuditate filij, quando descendebat in virginem, dicit B. Ildefonsus. Qualiter ingressus est Christus in virginem, nemo nouit; qualiter egressus, egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, vt ita dicam ingreditur, qui, vt certe dicam, carne vestitus egreditur. Ad domum sui operis venit, carnis tantummodo vestem tulit. Idem qui venerat, rediit, sed aliter quam incesserat ipse processit. Hanc domum ingrediens, non pudoris spolia tulit, sed egrediens, integritatem ditauit, &c. Item ratione huius vestis, comparat se grano frumenti. Ioan. 12. quod nudum seminatur, sicut dicit Apostol. 1. Corinth. 15. sed surgit vestitum palea sua, velut tunica quadam. Item propter hoc figurata est Maria in vellere Gedeonis, Iudicũ 6. quia de quadam portione lanæ suæ, id est, carnis virgineæ, vestiuit agnum Dei. Quære titulo quod ipsa vellus.

Lib. 12.

B. Ildefonsus.

Maria vellus Gedeonis.

Esuriui & dedisti mihi manducare. Vnde Hieron. dicit, quod beata virgo cum acu & colo acquirebat, vnde se pascebat & vnigenitum Dei. Propter hoc Cant. 2 dicitur quod spõsus: *Pascitur inter lilia*, & hæc lilia appellat B. Bernardus, manus B. Mariæ virginis, inter quas Dei filius pascebatur. Beatus Bernardus: Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt, nec causabitur liliorum amator, inter lilia non inuētum, quidquid inter Mariæ manus inuenerit.

S. Hieron.

B. Bernar. sermo. in natiuitate Mariæ de aquæductu.

Sitiui & dedisti mihi potum, scilicet lactis virginei, quod ego solus bibi, & de hoc puer alius nunquam bibit. Nec ipse suxit vbera alterius mulieris, quam propriæ matris suæ vbera, sicut dicunt. Propter hoc dictum est illi Luc. 11. *Beata vbera quæ suxisti.* Ex hoc autem relinquitur, quod tantum suxit vbera virginis matris suæ, vnde & dicit Cant. 5. *Bibi vinum meum cum lacte meo*, scilicet virginali, quod fuit totum meum. Propter hoc licet dicatur beatæ virgini, *Oleum effusum nomen tuum*, non tamen dicitur quod eius vbera sint effusa.

Aliter etiã de potu fidei potest intelligi quod dicit *Sitiui, &c.* quo Maria specialius omni creatura ipsum potauit, quando respondit Angelo: *Ecce ancilla Domini fiat mihi.* Vnde signata est per Samaritanam mulierem, cui Christus dixit: Ioan. 4. *Da mihi bibere.* Ideo etiam figurata fuit. Gene. 24. per Rebeccam virginem pulcherrimam, & incognitam viro, quæ de hydria sua, quæ signabat fidem Mariæ, potauit Eliezer, & camelos, id est, Christum & sanctos: nam ex humilitate Deo placuit, sed ex fide concepit Sãctum Sanctorum, id est, Christum, qui sanctificat omnes sanctos.

Maria mulier Samaritana.

Infirmus fui & visitasti me. Infirmabatur Christus, susceptis in se pœnalitatibus humanæ naturæ, quæ sunt fames, sitis, ægritudo, & mors. Ideo dicit Christus Psalm. 30 *Infirmata est in paupertate virtus mea, &c.* & sic infirmatũ per infantiam, & iacentem in cunabulis, pia mater non solum visitauit, sed etiam balneando, fouendo, leniendo, gestando, frequentauit, eique humanitatis obsequia vniuersa, quibus indigebat assumpta natura, deuotissime ministrauit. Propter quod in figura Mariæ dicitur Luc. 10. *Martha autem satagebat circa frequens ministerium.* Aliter infirmabatur Christus, quando crucifigebatur, & à patre percutiebatur pro salute populi sui, & vulnerabatur propter iniquitates nostras, & atterebatur propter scelera nostra, & eius liuore, id est, carne liuida doloribus passionis, sanabamur. Isai. 53. & tunc visitabat eum mater, iuxta crucem eius. Ioan. 19.

In carcere eram & venisti ad me. Incarcerabatur Christus in carcere nostræ mortalitatis, de quo carcere

carcere dicit Psalmista 141. *Educ de carcere animā meam, &c.* quando nascebatur de vera virgine verus homo, & ad ipsum puerulum veniebat Maria, sicut mater ad filium iacentem in cunabulo. Sed tunc præcipuè missus fuit quasi in carcerem, quando ponebatur in sepulchro: vnde in persona eius prædixerat Ierem. Thren 3. *In tenebrosis collocauit me quasi mortuos sempiternos.* Idem ibidem. *Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.* Tunc autem, licet hoc non legatur, non est dubitandum venisse Mariam ad filij sepulturam. Vnde Hieron. Quam miserum erit, & impium sentire de matre, vt quando cæteræ sanctæ mulieres tantam curam habuerunt de dominica sepultura, ipsa se absentauerit; absit.

D. Hieronymus.

Ratione actionis & contemplationis dictum est ab Angelo Mariæ: *Aue gratia plena*, gratia scilicet cælestium donorum, quia virtute contemplādi quodammodo patriæ donata est. Vnde de ea dictum est Sapient. 18. *Cælos attingebat stans in terra.* Et ipsa dicit cum filio, Psal. 15. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper.* Quantū enim distat inter odorem & gustum aromaticæ speciei, tanta inter contemplationem Mariæ, & aliorum Sanctorum distantia est. Sicut enim singularem actiuam à Christo accepit, videlicet eius humanam naturam portare, lactare, pannis inuoluere, balneare, fouere, nutrire, pascere, potare, lenire, amplecti, & osculari, cæteraque humilitatis obsequia exhibere: Sic, vt dicam quod ministrat cordis mei deuotio, etiam dulcedinem suæ diuinitatis matri singulariter experiendā indulsit. Vnde plenitudini gratiæ subiunxit Angelus, *Dominus tecum.* Ideo de matre senserunt viri magni, & adhuc sentiunt, quod viatrix fruebatur, quod nec asserimus, nec negamus.

Maria Actio & Contemplatio.

In ratione vtriusque vitæ, actiuæ scilicet & contemplatiuæ signata est per Liam & Rachelem, per Martham & Mariam. Sed perfecta fuit in vtraque vita, quod neutra sororum istarum. Nam Martha, quæ erga plurima turbabatur, & circa frequens ministerium solicitabatur, diuinæ contemplationi non vacabat. Maria, quæ ad pedes Domini sedebat, & verba Domini audiebat, nec fatigatam sororem iuuabat, nec circa ministerium satagebat, actioni non intendebat. Neutra igitur vtriusque vitæ officia adimplebat. Sed beata virgo, sicut ostensum est, sic omnia actiuè opera filio exhibebat, quod interim à diuina contemplatione nullatenus recedebat. Et hæc fuit in Maria Angelica perfectio, nam Angeli cum ad nos mittuntur, sic ministrant exterius, quod tamen à Dei contemplatione non recedunt interius, sicut dicunt Beda, & B. Gregorius. Item ratione vtriusque vitæ, dicitur Maria tota pulchra. Cant. 4. quia vniuersæ virtutes, tam actiuæ quam contemplatiuæ, in ea conuenerunt. Per virtutes actiuas habuit voluntatem mundissimam; per speculatiuas, mentem purgatissimam. Fuit igitur tota pulchra, & in carne puritate virginitatis, & in voluntate perfectione actionis, & in mente consummatione speculationis, & nec in carne habuit maculam cōtagionis, nec in mente rugam duplicitatis.

Beda, & S. Gregorius.

Item ratione suæ contemplationis, dicit ipsa Cant. 1. *Introduxit me rex in cellam vinariam*, id est, in cogitationem gaudiorum cælestium. *Rex*, nō seruus, id est, timor pœnæ, qui quandoque facit cœlestia cogitare; non amicus, id est, desiderium præmij, sed ipse *Rex*, id est, amor sponsi, qui facit me cælestia meditari. Innuens igitur quod non timore supplicij, vt serua; nec amore tantum præmij, vt mercenaria; sed sola dilectione & charitate patris, vt filia; in cellam vinariam est introducta, quæ est meditatio spiritualium: non in aquariam, quæ est cognitio temporalium; & sic ei collata est gratia spiritualis. Dicit ergo, *introduxit me rex in cellam vinariam*, id est, omnium bonorum spiritualium mihi contulit affluentiam. Vel hæc cella vinaria, contemplationis gratia, quæ multiplicia continet pocula, primum puritas mentis; secundum requies mentis; tertium securitas mentis; quartum gaudium in Spiritu sancto. Est ergo sensus, *Introduxit me rex in cellam vinariam*, id est, contulit mihi gratiam cōtemplationis, cuius poculis me multipliciter inebriauit.

Item ratione contemplationis, dictum est de Iudith in figura Mariæ. Iudith 11. *Non est talis mulier super terram in aspectu, &c.* scilicet contemplationis; quia limpidius cæteris omnibus sanctis contemplabatur Deum, cælestia, & æterna.

Item ratione suæ contemplationis dicit ipsa Sponso Cant. 7. *Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris.* Per mādragoras signantur studia contemplationis, quæ ita faciunt dormire hominem in delicijs suis, vt abscissionem ab inimicis suis carnalibus nec sentiat, nec attendat. Dicit ergo; *Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris*, scilicet in portis quinque sensuum, quæ tunc fiunt nostræ, si odor mandragorarum ad eas perueniat, & ab eis excludat odorem mundanum. Nam si bene dormiat interius anima, sensus suos claudit ad exteriora. Et verè talis erat contemplatio Mariæ.

INCIPIT

INCIPIT LIBER QVINTVS DE PVLCHRITVDINE MARIÆ.

DE spirituali pulchritudine Mariç, quç consistit in virtutibus animæ, dicit sponsus beatç Virgini matri suæ Canticorum 4. *Tota pulchra es amica mea*, ab originali peccato sanctificata in vtero Item *tota pulchra* ab actuali mortali, fomite penitus subiugato. *Et macula* etiam venialis peccati; *non est in te*, in conceptione filij Dei fomite penitus exstincto. Et ideo *tota pulchra es* in opere, *tota pulchra* in corpore. *Et macula non est in te* in corde. *Tota pulchra* in opere per simplicitatem, Matthæi 7. *Si oculus tuus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit*. *Tota pulchra* in corpore per virginalem castitatem, Sapientiæ 4. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate, immortalis &c.* *Tota pulchra* in corde per humilitatem, quod est esse sine macula. Ideo in figura Mariæ dictum est de Esther 2. eiusdem. *Erat Esther formosa valde & incredibili pulchritudine, omniumque oculis gratiosa & amabilis videbatur. Formosa valde* per charitatem, quæ est forma virtutum. *Incredibili pulchritudine* per insolitam castitatem; inauditum enim erat à sæculo, aliquam personam ante beatam virginem, emisisse votum perpetuæ virginitatis, quod votum ipsa prima emisit absque omni humano præcepto, consilio, & exemplo, sola inspiratione Spiritus sancti, sicut dicit Beatus Bernardus. & ideo dicitur eius pulchritudo incredibilis. Vel incredibilis pulchritudo, in superlatiuo gradu virtutum omnium plenitudo. Vnde Isai. 66. *Quis audiuit vnquam tale? Omniumque oculis gratiosa & amabilis videbatur*, per humilitatem suam quam respexit Deus, Lucæ 2. quia vbi amor ibi oculus. Et nota quod dicit *oculis omnium*, *Primo* oculis ipsius Dei trinitatis, qui eius humilitatem respexit, & speciem eius desiderat intueri. Vnde dicunt ei pater, & filius, & Spiritus sanctus Cantic. 6. *Reuertere, reuertere Sunamitis vt intueamur te*. Sunamitis interpretatur mortificans vel mortificata. Hæc est Maria quæ mortificauit in se carnē, & omnem æstum libidinis, & mortificata quodammodo fuit à mundo, in filij passione. Interpretatur etiam coccinea, & in coccino feruentissima eius charitas figuratur Fuit etiam coccinea, quia in sanguine filij per compassionem rubricata In hoc etiam quod dicitur *vt intueamur te*, & ponitur verbum plurale, notatur trinitas personarum. Ideo dicit etiam ei sponsus, Canticor. 2. *Vox tua dulcis* ad audiendum, *& facies tua decora* ad intuēdum. *Secundo* oculis Angelorum & omnium beatorum, qui in eam sicut in filium desiderant intueri. 1. Petr. 1. Non dico sicutissime. *Tertio* oculis hominum; creditur enim quod fere nullus potuit eam intueri, quamdiu fuit in mundo, qui eam statim non amaret, nunquam tamen malè fuit adamata Hoc inuenies titulo de proprietatibus Cedri. Et nota quia Esther quç tam pulchra describitur, interpretatur abscondita, in quo moraliter edocetur fidelis anima, vt suamque suam pulchritudinem occultare, sicut fecit Sara occultans se in tabernaculo Genes. 18. Rebecca vultum suum operiens teristro Gen. 24. Iudith cum puellis, id est, cogitationibus mundis & humilibus, quod sonat nomen puellæ, & cum sanctis affectionibus, clausa manens in cubiculo. Iudith. 8 Et appellatur hic cubiculum: secretum oratorium, de quo Matth 6. *Cum oraueris intra in cubiculum tuum*. Maria clausa in thalamo. Lucæ 1.

Item de tribus his dicitur iterum Iudith. 11. in persona Mariç. *Non est talis mulier super terram, in aspectu, in pulchritudine, in sensu verborum. In aspectu* conuersationis, *in pulchritudine* corporis, *in sensu verborum*, id est, in interioribus verbis, id est, puritate cogitationis.

Aliter *tota pulchra es* in corpore scilicet & anima. In corpore per incorruptionis integritatem, & omnium sensuum illibatam puritatem. In ani-

Maria pulchritudo operis, corporis, cordis.

Maria prima omniū virginitatem vouit. B. Bernar.

Maria Sunamitis.

Lib. 12.

In anima non solum tota pulchra per humilitatem, sed perpulchra, siue pulcherrima per virtutum omnium perfectam plenitudinem. Vnde & dicitur *pulcherrima mulierum*. Cantic 5. Et hoc bis dicitur ibi. Dicitur etiam *pulchra vt luna*, id est, vniuersalis Ecclesia, quia quidquid alij sancti pulchritudinis habent in parte, habet ista in toto. Nemo enim sanctorum inuentus est illi similis in humilitate, nemo in charitate, & sic de singulis virtutibus. Vere enim pulcherrima quę tot habuit in se pulchritudines, quot virtutes, & singulas in superlatiuo gradu, & ideo vere dicitur singularis. Siquidem virginitas, ab omni immunditia carnis & sensuum ipsam conseruauit immunem, scilicet oculos eius ne viderent vanitatem, aures ne audirent linguam nequam, os ne gustaret quod gustatũ afferret mortem, & sic de alijs sensibus. Interior autem humilitas perfecte exclusit ab ea superbiam totius spiritualis vitij genitricem.

Maria quomodo pulchra vt luna.

Aliter. *Tota pulchra es*. Tota enim pulchra est anima, cui nihil inest spiritualis turpitudinis, id est, vitij & peccati, & cui nihil deest spiritualis pulchritudinis, id est, gratiæ & virtutis. Talis vere fuit gloriosa virgo, quæ nec primam similē habuit nec habitura est in vtroque. Propterea primum dicitur de ea Sapien. 7. *Sincera est & ideo nihil inquinatum incurrit in illam*. Rationes inuenies septimo priuilegio eius. De secundo dicit ipsa Eccli. 24. *In me omnis gratia viæ, & veritatis* &c. Et bene dicit *omnis gratia*, nulla enim defuit ei virtus, nec puritas Angelorum, nec fides Patriarcharum, nec scientia Prophetarum, nec patientia Martyrum, nec sobrietas Confessorum, nec innocentia aut humilitas Virginum. Item de his duobus dicit Fulbertus Carnotensis in illa homilia approbatæ consuetudinis. *Confidenter asserimus quod nullo genere virtutum vacabat, cui plenitudinem inesse gratia Dei nuntius asserebat. Constanter etiam asserimus, quod anima ipsius & caro quam elegit, & habitaculum sibi fecit sapientia Dei patris, ab omni immunditia & malitia purissima fuit, attestante scriptura, quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*. Sapient. 1.

Lib. 3. pag. 188. c.

In Maria omnes omnium virtutes.

Fulbertus Carnotẽ-tis.

Sic incipit homilia.

Aliter. *Tota pulchra* dicitur Maria, quia omnes virtutes actiuę, omnes virtutes contemplatiuæ in ea conuenerunt, & prę omnibus creaturis admirabilem effecerunt, & hæc etiam fuit eius incredibilis pulchritudo. Per virtutes actiuas habuit voluntatem mundissimam, per speculatiuas mẽtem purgatissimã. Tota igitur fuit pulchra, in carne, puritate virginitatis; & in voluntate, perfectione actionis; & in mẽte, cõsummatione speculationis. Et nec in carne habuit maculam contagionis, nec in mente rugam duplicitatis. Et talem sibi Christus matrem & sponsam exhibuit, non habentem maculam, neque rugam Ephes. quinto.

Aliter, *Tota pulchra es*. Est enim quędam creatura tota deformis scilicet diabolus, & quicumque scienter in aliquo criminalium seu mortalium demoratur. De quibus dicitur Threnorũ 4. *Denigrata est super carbones facies eorum* &c. Isai. 13. *Facies combusta vultus eorum*. Ioel. 2 *Omnes vultus redigentur in ollam*. Est alia creatura partim pulchra, partim deformis, iustus scilicet nullum habens mortale, licet multa venialia. Iacob 3. *In multis offendimus omnes*, quia *delicta quis intelligit*. Psal. 18. & 1. Ioan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Tales vadunt in purgatorium.

Creaturarũ quarũdam pulchritudinis descriptio.

Est etiam tertia creatura *tota pulchra*, scilicet puer discedens in albis, vel anima exiens à purgatorio, cuiusmodi statim euolant ad thalamum sponsi.

Aliter, *Tota pulchra* dicitur Maria, principaliter ex filij diuini verbi generatione, qui est *splendor paternæ gloriæ*. ad Hebręos 1. *Qui est candor æternæ lucis & speculum sine macula*. Sapient. 7. *In quem desiderant Angeli prospicere*. 1. Petr. 1. cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur, sicut dicit beata Agnes.

Tota pulchra, sicut enim ferrum ab igne extractum non solum ignitum, imo totum est ignis; & sicut aër illustratus à sole, qui dum inflammat aërem, suum ei imprimit calorem, inducitque calorem, totus sol efficitur, & velut aquæ gutta, dolio vini optimi infusa, tota transit in odorem, in saporem, & in colorem vini; & sicut vitrum candidum & purum illustratum à sole, transit in splendorem & colorem solis; & sicut lana candida & pura, tincta in sanguine muricis vel conchilij, tota coloratur secundum qualitatem tincturę: sic anima Mariæ, Spiritu sancto repleta, & maximè luce illa cęlesti, id est, filio Dei in eam descendente, non solum luminosa est iam effecta, sed tota est deificata. Et sicut Dei filius carnem assumens ex ea, in ea informatus est vsquequaque, sic quãdo de eius substantia filius carnem induit, ipsa beata virgo quiddam diuinum nobis ineffabile ex Dei omnipotentia mutuauit. Vnde & dicit Cantic. 2. *Dilectus meus mihi & ego illi*; quid autem sit illi dilectus, quid illa dilecto non dicit, quia id tantum est, quod ad ipsum explicandum verba deficiunt; & istud inscrutabile est viatori, quia credere pręcipimur, discutere prohibemur, sicut dicit B. Ambrosius. Quidam tamen sic exponunt, *dilectus meus mihi, & ego illi*, id est, ille ex me sola, & ego illum solum genui. Alij vero sic. *Dilectus meus mihi* subditus, id est, obtemperans sicut filius matri, *& ego illi* obediens & obtemperans sicut filia patri, sicut ancilla Domino, sicut creatura creatori. Si enim *qui adhæret Deo*, quod fit per dilectionem, *vnus spiritus est cum eo*.

B. Ambrosius.

 1. Cor.

1. Corinth. 6. vnitate scilicet amoris & gratiæ, quomodo non magis anima Mariæ, à qua nunquam recessit, & corpus in quo nouem mensibus habitauit, incarnata sapientia deificata sunt, & à filio, qui ignis est, tota facta sunt ignita? Sicut enim aqua in nuptijs conuersa est in vinum Ioannis 2. vbi nec accessit vinum, nec recessit aqua, sed alterum factum est aliud, non successionis vice, sed immutationis origine, nec rationis expositione, sed admirationis obtentu; sic & Maria prius quasi aqua purissima, in Spiritus sancti superuentione, & filij Dei conceptione, quasi conuersa est in vinum, super omnia post Christum lætificans cor hominis. Et forte quia ipsa hoc modo & aqua fuit, quæ potus est pauperum; & vinum, quod potus est diuitum. Ideo dicit Eccli. 24. *Qui bibunt me adhuc sitient.*

Maria aqua in vinum conuersa.

Item notandum, quod Maria non solum dicitur pulchra, vel tota pulchra, sed etiam speciosa id est, omni corporali & spirituali specie repleta, quia secundum grammaticos nomina desinentia in osus significant plenitudinem. Speciositas enim mulieris maxime consistit in duobus: in colore nitido, quod pertinet ad fidei viuacitatem; & membrorum compositione, quod pertinet ad morum honestatem. Et ideo species eius designatur per septemplicem speciem, quę reperitur in scriptura, quare canit ei Ecclesia *Speciosa facta es & suauis* &c.

Septuplex species in sacra scriptura B. Virgini accommodata.

Prima, est species oliuæ. Eccli. 24. *Quasi oliua speciosa in campis.*

Secunda, species columbæ, Vnde canitur. *Vidi speciosam sicut columbam.*

Tertia, species Libani. Cantic. 5. *Species eius vt Libani.*

Quinta, species ignis Numerorum 9. *In nocte operiebat tabernaculũ quasi species ignis*, quia charitas Mariæ protegit Ecclesiam in tribulatione.

Sexta, species Iridis seu arcus. Eccli. 43. *Vide arcũ & benedic eũ qui fecit illũ, valde enim speciosus est.*

Septima, species solis. Sapient. 7. *Est enim speciosior sole.*

Maria Oliua, Columba, Libanus, Ignis, Cœlum.

Est igitur gloriosa virgo *Oliua* per effectum pietatis; *Columba* per lenitatem mansuetudinis; *Libanus* quod interpretatur candidatio per candorem virginitatis; *Ignis* ratione protectionis vt dictum est; *Cœlum*, id est, casa helios, hoc est domus solis, per fœcunditatem ventris sui, repletionemque vteri, vel gestationem in vtero; *Arcus* quantum ad incarnationem verbi, *arcus* enim est ex radijs solis & humida nube, sicut dicit Glossa super Genes. 8. quod factum est in incarnatione, quando sol iustitiæ, qui est splendor patris, ingressurus Ægyptum, id est, venturus in mundum, *ascendit super nubem leuem*. Isaiæ 19. id est, sibi vniuit mundissimam carnem sine pondere peccati, quod factum est in vtero virginali, & sic factus est quasi quidam arcus, qui fit in die pluuiæ; *Sol* quantum ad generationem filij, quia sicut Sol sine sui corruptione gignit radium, sic & virgo filium.

Arcus.

Sol.

Item *species oliuæ* consistit in viroris continuitate, & significat in virgine fidei sinceritatem, quæ delectat oculum mentis sicut viror oculum carnis Eccli. 40. *Gratiam & speciem desiderabit oculus.* Hãc speciem præfigurauit species primæ filiæ Iob, quæ vocatur *Dies* Iob 42. in quo notatur claritas fidei &c.

Species columbæ consistit in colorum mutatione, & varietate circa collum, & significat in virgine doctrinę veritatem, quę in collo intelligitur, quia doctrix fuit Doctorum, & Magistra Apostolorum. Vnde quędam Glossa dicit super illo verbo, *Tota pulchra es*, quia sponsa est pulchra prędicatione. Hanc speciem præfigurauit species secundę filię Iob. quæ vocatur *Cassia*. *Cassia* enim habet folia purpurea. In folijs autem verba, in purpura Christi passio notatur. Quid igitur per folia purpurea nisi passionis doctrina, quæ maxime creditur affectu & effectu in virgine abundasse. Vnde & Lucas, cui inter cæteros Euangelistas appropriatur descriptio dominicę passionis, Euangelij seriem à virgine gloriosa dicitur didicisse.

Species Libani consistit in continuitate candoris, quia ibi sunt niues continuæ. Iere. 18. *Nunquid de petra agri deficiet nix Libani*, id est, de firmamente refrigerium virginis? & significat candorem virginitatis, de qua specie dicitur, *Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus.* Eccli. 43. Hanc speciem figurauit Abisag Sunamitis, quæ fuit virgo speciosa valde. 3. Regum 1. quæ fouebat pedes Dauid frigescentes. Sic Maria calefacit affectus filij ad amorem nostrum orationibus suis, quando sentit eos frigescere quoad nos, propter peccata nostra.

Species cœli consistit in visione glorię, sicut dicitur Eccli. 43. & significat in virgine contẽplationis sublimitatẽ Eccli. 36. *Species mulieris exhilarat faciem viri*, id est, altitudo cõtẽplationis delectat faciem intellectus speculatiui. Hãc speciẽ pręfigurauit species tertiæ filię Iob, quæ vocabatur *Cornustibij*, quid est enim cornustibij nisi constantia & firmitas in laude Dei, quod contemplatiuorum est proprium? laudare videlicet Deum sine intermissione, in Psalmis, & Hymnis, & Cãticis spiritualibus. De hac triplici specie filiarum Iob dicitur Iob 42. in fine, quod *non sunt inuentæ puellæ speciosæ sicut filiæ Iob in vniuersa terra.*

Species ignis consistit in flammeitate & feruore splendente. Augustinus de ciuitate Dei. *Quid igne flammante, vigente, lucente pulchrius, quid calefaciente, curante, coquente vtilius*, & hæc species significat in virgine charitatis ardorem. Hanc

D. August. lib. 11. c. 4.

speciem

speciem figurauit Esther Regina, quę erat pulchra incredibili pulcritudine, quia charitas regina virtutum. Magister Richardus de sancto Victore *Merito charitas regina virtutum dicitur, quia virtutis nomen amittit, quæ charitati non famulatur.*

Richardus de S. Victore.

Species astus consistit in duobus coloribus, qui principales in eo sunt, ceruleo, & igneo; & signat in virgine honestatem conuersationis. Oportet enim ad hoc quod honeste viuatur cum alijs, *& flere cum flentibus*, per compassionem in aduersis, ecce color ceruleus: *& gaudere cum gaudentibus*, per cōgratulationem in prosperis, ecce color igneus. Hæc eius species præfigurata est per *Abigail*, quæ erat prudentissima & speciosa 1. Reg. 25. quę cōpassa est viro suo in aduersitate, & cōgratulata regi Dauid in sua prosperitate.

Ad Romanos 12.

Species solis consistit in splendentis radij emissione, & significat fœcunditatem ventris: & hanc speciem figurauit species *Susannæ* Dan. 13. de qua dictum est presbytero *Species decepit te.*

Item de speciositate Marię canit Ecclesia in eius Assumptione, *Vidi speciosam sicut columbam ascendentem* &c. Maria speciosa dicitur antonomastice, sicut luna dicitur la belle, Vnde *pulchra vt luna*. Cant 6. Et licet possit intelligi, vt dicatur speciosa sicut columba, tamen melius est, vt intelligatur simpliciter speciosa, & quod dicitur, sicut columba, referatur ad id quod dicitur, ascendentem. Vere Maria speciosa quę omni speciositati comparatur. Speciositati arborum, vnde *quasi cedrus* &c. Eccli. 24. Speciositati hortorum & fontium, Vnde *hortus conclusus soror mea*. Cantic. 4. Speciositati gemmarum. Vnde *venter eius eburneus distinctus sapphiris*. Cant. 5. id est, cęlestibus coloribus. Itē *manus eius tornatiles aureæ plenæ hyacinthis* Ecce triplex speciositas, operū, metallorū & lapidum. Speciositati luminum. Vnde Cant. 6. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora cōsurgēs &c.* speciositati herbarū, vnde Cāt. *Nardus mea dedit odorē suū* Speciositati florum, Vnde Eccli. 24. *Sicut plātatio rosæ in Iericho*, & Cāt. 2. *Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias.* Speciositati fructuū, Vnde Cant. 4. *Sicut fragmen mali punici* &c. Speciositati ędificiorum, vnde dicitur arca, thronus, solium, nauis & huiusmodi. Speciositati vasorum, Vnde dicitur Eccli. 43 *Vas admirabile.* Speciositati membrorum, vnde commendatur à singulis membris in Canticis sicut infra ostendemus.

Mariæ speciositas singularis.

Item Cantic. 1. *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.* Ecce admirationis vox est, reliquum commendationis. Iteratio vero pulchritudinis, confirmatio est amoris, vel signum duplicis pulchritudinis, interioris in virtute, & exterioris in conuersatione. *Vel* gemina pulchritudo, geminæ caritatis affectus. *Vel* pulchritudo intellectus, quę est cognitio veritatis, & pulchritudo affectus, quę est amor bonitatis. *Vel* fides & operatio. *Vel* humilitas & innocentia *Vel* decor actiuę & contemplatiuæ. *Vel* hęc geminatio pertinet ad duo talenta, quę sunt scientia & operatio. *Vel* ad duas partes iustitiæ, quę sunt declinare à malo, & facere bonum. *Vel* ad conuersationem claustralium & sęcularium. *Vel* ad regimen prælatorum, & obedientiam subditorum. *Vel* geminatur pulchritudo spōsę propter decorem pęnitentium, & munditiam innocentium, & dicitur ei, *Ecce tu pulchra es amica mea*; quæ amas, & amaris. Demōstratio aduerbij tria facit, admirationem in pulchritudine sponsę, & ęmulationem in alijs Notat etiam, quod in promptu est sponsæ pulchritudo Pronomen vero geminatum, discretionem notat, & significantiam. Et vere pulchra, quia oculi tui columbarum, id est, affectus & intentio simplex, sine plica scilicet erroris, & prauę dilectionis. Hęc simplicitas oculorum totum corpus Ecclesiæ, vel bonorum operum pulchrum reddit. Matth. 6. Luc. 11. Vel *columbarum*, id est, Deum simpliciter intueris, quia nihil aliud quam ipsum quæris.

Item quattuor sunt Mariæ, vel fidelis animæ pulchritudines. *Prima*, in corporis castitate; *Secunda*, in conscientię puritate, *Tertia*, in exteriori conuersatione; Et *Quarta*, in diuinorum contemplatione. De his quattuor Threnorū quarto. *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo sapphiro pulchriores.* Cādor niuis munditia carnis, frigus refrigerium cordis Hæc duo sunt in prima pulchritudine. Candor lactis, quod est cibus paruulorum, innocentia mentis, & conscientię simplicitas. Hæc duo in secunda. Candor eboris, qui processu temporis vertitur in ruborem, innocentia operis, & feruor charitatis. Hęc duo in tertia. Sapphirus, colorem habet cælestem, & significat contemplationem. Ecce quarta, & hæ quattuor pulchritudines quasi deriuantur à quattuor pulchritudinibus sponsi, à quo sponsa recipit totam suam pulchritudinem, quia sponsus pulcher est per naturam, sponsa pulchra est per gratiam.

Quattuor Marię pulchritudines.

Prima sponsi pulchritudo fuit in corpore mortali. Vnde *speciosus formâ præ filijs hominum.* Psalmo 44.

Sponsi pulchritudines nēpe Christi.

Secunda apparuit in transfiguratione, quando *resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.* Matth. 17.

Tertia in resurrectione carne glorificata. Vnde Isai. 63. *Quis est iste qui venit de Edom* &c. *Iste formosus in stola sua*, id est, in carne glorificata.

Quarta in diuinitate. Vnde Isai. 33. *Regem in decore suo videbunt.* In prima, Dominus nostram honorauit infirmitatem, In secūda, ostendit futuræ beatitudinis qualitatem, In tertia, exhibuit futuræ incorruptionis veritatem, In quarta, perduam

ditam in Adam reformauit Imaginem.

DE CORPORALI PVLCHRITVDINE MARIAE.

ITem in supradicta auctoritate. *Tota pulchra es* &c. Et iterum in Cantic. 1. *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra*, videtur ei attribuere spōsus duplicem pulchritudinem, corporalem videlicet, & spiritualem; de spirituali dictum est, minus tamen sufficienter, adhuc autem dicturi sumus de ea. Siquis autem quærat de pulchritudine corporali diuę virginis congruentissime mihi videtur posse dici & credi, eam præ filiabus hominum speciosam, quę speciosum forma non solum præ filijs hominum, sed etiam præ millibus Angelorum, suę carnis substantia vestiuit vnigenitum Dei. Non enim conuenienter tota pulchra & sine macula appellaretur, nisi secundum dispositionem & figuram corporis, & colorem faciei pulcherrima, & sine macula appareret. Sed forte sicut in apocripho de infantia saluatoris scriptum reperitur, nemo plane poterat eius faciem intueri. Vnde dicitur Math. 1. quod Ioseph accepit Mariam & non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum &c. Et dicit Chrysostomus vt quidam asserunt, quod in Euangelio Nazaręorum legitur, quod Ioseph Mariam videre non poterat de facie ad faciem, quoniam Spiritus sanctus eam à conceptione filij Dei penitus impleuerat. Itaque non cognoscebat eam propter splendorem vultus eius. De isto decore eleganter dicit ei quidam Prosaice.

Mariæ corporalis pulchritudo quęnam & quanta.

Liber apocriphus de infantia Salnatoris.

D. Chrysostomus.

Tu decorem induisti,
Tu plus sole refulsisti
Cum beata membra Christi,
Tua carnis protexisti.
Polymita tunica.

Alij dicunt quod ex quo Ioseph cognouit, & credidit Mariam de Spiritu sancto concepisse, in tanta eam habebat reuerentia, quod nunquam audebat contemplari faciem eius, vnde non cognoscebat cuiusmodi esset vultus eius. Simile legitur de Moyse. Exod. 34. & 2. Corinthiorum 3 quod *non poterant filij Israel respicere in faciem Moysis propter gloriam vultus eius, quia cornuta apparebat facies eius ex consortio sermonis diuini.* Si ergo tam pulchra apparuit species prophetę ex consortio sermonis diuini, quid ęstimas de facie matris ipsius verbi?

Item ratione pulchritudinis corporalis & virginitatis, figuratur ipsa per Rebeccam, de qua legitur Gen. 24. *Ecce Rebecca egrediebatur* &c. *Habens hydriā in scapula, puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro.* Propter hoc etiam figuratur ipsa fere per vniuersas mulieres, quæ de corporali pulchritudine commendantur in biblijs, vt fuerunt Sara, Rebecca, Rachel, Tres filiæ Iob, Noëmi, Abisag, Abigaïl, Bersabee, Susanna, Iudith, Esther & cæteræ multæ.

Maria Rebecca.

De pulchritudine vero & excellentissima membrorum eius honestate loquitur quidam sic. Ad membrorum beatę virginis excellentiam singularē, laudes humanas addere necesse non est, cū ex vitaillius sanctissima, & totius virtutis forma resplendeat. Eius quippe in terris conuersatio, & omnibus sanctis imitanda proponitur, & etiam Angelis admiranda efficitur, quę siquidem non solum delectabat, sed & diuinos prouocabat aspectus. Quid enim aliud membra illius erant, nisi quędam spirituales linguæ, quas Spiritus sanctus sui plectro temperans modulaminis, suæ digitis præsentię mouebat in harmoniam angelicę similitudinis. Idem namque spiritus, qui eius animam sui feruore caloris accenderat, membrorum quoque officia in eandem habitudinē suspendebat, vnde nihil aliud in suis motibus resonabat, nisi nectar diuinæ humanæque sapientiæ, expressam de illa ineffabili suauitate, quam in Trinitate Patris & Filij & Spiritus sancti, maiestatis diuinę essentia patri communicat, vel concordia. Ad huius puritatis excellentiam, nullam alicuius sancti pertingere scimus sanctimoniam, nisi solius Marię, quę tanto diuinitati erat vicinior, quanto Spiritus sancti muneribus ornatior, qui membra eius velut in quadam virginitate, id est, omnino in sanctitatis integritate custodiebat, vt nulli omnino subiacerent corruptioni, dum mundanæ vanitatis, vel carnalis illecebræ nulla colluuio, sibi aliquid ex eorum vsurparet officio.

Item de pulchritudine Marię, interiori tamē magis quā exteriori, dicit ei Spiritus sanctus in Psalmo 44. *Cōcupiscet rex*, id est, Christus *decorem tuum.* Et nota quod per decorem exteriorem, qui consistit in membris, designatur decor interior qui in virtutibus animæ; & in his consistit species *Iacob*, id est, Mariæ, quę simul & semel vitia omnia supplantauit, quam scilicet speciem Christus dilexit.

Hic Incipit scriptor commendare Mariam a pulchritudine singulorum membrorum, & sensuum; & quædam specialia interserit de pulchritudine Christi, Ecclesię, & fidelis animę, mysticè & moraliter, secundum testimonia scripturarum, & expositionem maximorum Theologorum. Et Incipit à Capite Mariæ.

In Capitis debita dispositione. Cant. 7. *Caput tuum vt Carmelus, & coma capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus. Carmelus*, interpretatur scientia circumcisionis, *purpura regia* in quibusdam canalibus tingitur, & per hoc quod eis dicitur *iuncta*, tincturæ recentia designatur. Est ergo sensus. Caput tuum, id est, mens tua prudenter est cir-

De Capite Mariæ.

est circumcisa,& comæ tuæ, id est, cogitationes tuæ tinctæ sunt in memoria sanguinis dominicæ passionis, & sic affectæ sunt cogitationes tuæ, quasi recentem viderent sanguinem, de filij vulneribus distillantem. Fasciculus enim myrrhæ morabatur inter vbera eius, donec assumpta fuit ad illud gaudium, quod omnem dolorem absorpsit. *Item* caput Mariæ, id est mēs, comparatur Carmelo, propter eminentiam contemplationis & diuinæ scientiæ, & propter pinguedinem gratiarū, ex quibus fructus multiplex bonorum operum: quia Carmelus mons est altus & pinguis; & ratione interpretationis, quia prudenter circumcidit à se omne illicitum, tam à carne sua, quam à spiritu suo, & à capite, id est, mente sua, impinguata charismatibus omnium gratiarum, singulorum membrorum suorum regimen procedebat, sicut caput regit totum corpus. *Item*, notandum, quod Carmelus interpretatur scientia circumcisionis, quam habet fidelis anima, sciens quid à se debeat amputare, & quid non. *Item* in Carmelo Elias sacerdotes Baal interfecit 3. Regum 18. postquam in igne de cælo sacrificium obtulit, & postea caput ponendo inter genua pluuiam impetrauit. Ecce congruus ordo, vt primo circumcidas à te omnem superfluitatem in membris & sensibus, sicut docuit Christus sua circumcisione; postea te vincas sicut ille sacerdotes Baal in sacrificio cordis contribulati, succenso charitatis igne, & Deo immoles sacrificium laudis in gratiarum actione; deinde humiliando mentem tuam, qua homo à Deo cognoscitur, sicut ille pronus in terram posuit faciem suam inter genua, quæ flexibilia sunt; quia post hæc omnia debet homo de se humilia sentire; & sic poteris gratiæ pluuiā impetrare, & singulas huiusmodi gratias habemus per orationes & exempla virginis, cuius caput comparatur Carmelo.

De Comis Mariæ.

De Comis Matris potest exponi quod dicitur de comis filij Cant. 5. *Comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus. Comæ*, id est, cogitationes eius, capiti suo, id est, Christo per amorem adhærentes. *sicut elatæ*, id est, sicut folia *palmarum*. quæ ideo dicuntur elatæ, quia erectæ & in sublime tendentes, meditando iugiter de cælestibus, parum aut nunquam de terrenis, sicut & folia palmæ directè tendunt sursum in morem aliarum arborum. Latæ etiam erant cogitationes eius per charitatē & pietatem, cogitando de salute generis humani. Et acutæ propter cogitādi subtilitatem, & libertatem, quia non molestabant eam cogitationes phantasticæ, cogitabat enim quod volebat, & nihil nisi quod volebat. *Nigræ quasi coruus* propter humilitatem, humilitas enim dicitur ab humo, cuius color proprius nigredo est, vel *nigræ*, quia ex doloribus, quos passus est filius, denigratæ. Fuerunt igitur cogitationes virginis amplæ libertate, elatæ pietate, acutæ subtilitate, sublimes rectitudine, nigræ humilitate. *Quasi coruus*, qui est auis diligenter sibi incorporans cadauera. Sic beatæ virgo, quæ propter cadauerosos peccatores factam se recolit matrem Dei, de ipsis à diabolo rapiendis, & ecclesiæ incorporandis, cuius ipsa est collum, quo mediante descendunt in ventrem cibaria, iugiter creditur cogitare.

Mystice. Comæ Ecclesiæ, quæ Christo capiti immediatè adhærent, & subtiles sunt, & tenues, & incisæ non dolent; Viri spirituales sunt, non inflati superbia, non graues diuitijs, & qui patientes pro Christo non dolent, sed gaudent. Et sunt sicut elatæ palmarum id est, sicut summitates palmarum, quæ sunt altæ, erectæ, & coronant victorem, & significant altitudinem & excellentiam boni operis, & rectitudinem sanctæ intentionis, & triumphum perseuerantiæ, quæ coronam meretur. Nigri etiam sunt, id est, per pœnitentiam denigrati, qualis erat Iob dicens cap. 30. *Cutis mea denigrata est, &c. Quasi coruus*, id est, vera & natiua nigredine, non fucata, & hoc contra hypocritas, *qui exterminant facies suas, vt videantur hominibus ieiunantes*, Matth. 6. *Vel* quasi coruus cuius vox est cra, qui scilicet per spei longanimitatem dicunt cum Iacob, *Cras respondebit mihi iustitia mea*. Genes. 30.

In Capillorum flauore seu croceitate vel quasi quadam deauratione. Intellige de Deo meditationum, seu cogitationum rutilantiam. Cant. 5. dicitur de Christo. *Caput eius aurum optimum*. Bene autem cogitationes virginis comis comparabiles sunt & capillis, propter multas proprietates capillorum.

CAPILLI MARIÆ, ID EST, COGITATIONES, SVNT.

GRaciles humilitate. De spirituali gracilitate, Quære titulo de aromatibus vbi Maria dicitur virgula fumi. Lib. 12.

Molles benignitate, vndè dicit cū filio, Iere. 29 *Ego cogito cogitationes pacis & nō afflictionis*. Isa 32 *Princeps ea quæ digna sunt principe cogitabit*, scilicet quod sit ad honorem Dei & vtilitatē proximi.

Flexibiles obedientia & compassione.

Exsangues sine carnali affectione.

Insensibiles patientiæ lenitate.

Subtiles ineffabili deitatis contemplatione; Sapient. 5. *Cogitatio eorum apud altissimum*. Sap. 6. *Cogitare de illa sensus est consummatus*.

Tenues voluntaria paupertate.

Macilenti & abstinentia & sobrietate.

Longi perseuerandi finalitate.

Insonori non remurmurantes in tribulatione.

Rotundi æternitatis desiderio & amore.

Iugiter crescentes continua melioratione.

Quandoque se erigentes ęternorum inquisitione, cælestium contemplatione, intentionis rectitudine. Ideo comparantur comæ eius elatis palmarum, vt supra de Comis.

Quandoque se demittentes sui ipsius discussione.

Quandoque super humeros defluentes, id est, fluëtes pia compassione. Humeri Ecclesię sunt, qui pie supportant onera infirmitatis fraternę, & super tales, quando affliguntur, pia virgo pia gestat viscera.

Quandoque simul constricti studio disciplinæ.

Sæpius abluti lacrymosa & deuota filij & cęlestium recordatione.

Pexi & discriminati ordinatissima discretione. Vnde Luc. 1. *Cogitabat qualis esset ista salutatio.* Ecce discretio.

In capite, id est, Christo capite aureo radicati, fide, spe, & charitate.

Ipsi capiti immediate adhęrentes sincera dilectione, quę amantem vnit amato.

Ab ipso capite inferius dependentes vera humiliatione. Vnde dicebat: *Fecit mihi magna qui potens est.* Luc. 1. Item *Gratia Dei sum id quod sum.* 1 Corinth. 15.

Ipsum caput à quo oriuntur, id est, Christum præcipuè adornantes gloriosa magnificatione. Vnde Luc 1. *Magnificat*, &c. 1. Corinth. 11. *Mulier est gloria viri.*

Ipsum caput à quo oriuntur calefacientes pia oratione. Maria enim est Abisag quæ pedes, id est, affectus veri Dauid frigescentes calefacit ad amorem nostrum. 3 Reg. 1.

Maria Abisag.

Quandoque in tricam collecti trinitatis & vnitatis fide.

Quandoque mitra vel peplo vel capitegio coërciti, secretorum cordis absconsione.

Fului, Crocei siue aurei per charitatem.

Candidi vel quasi argentei per castitatem.

Nigri & quasi coruini per pænitentiam vel dolorem. Cantic. 5. *Comæ eius nigræ sicut coruus*, vbi supra.

Quasi canescentes prę sapientia, maximè quãdo post filij ascensionem contulit cum Apostolis, de veritate & tota serie Euangelij.

Quasi rutilantes per filij patientis amarissimã compassionem, & ipsius passionis iugem recordationem, quasi enim tinctę erant cogitationes virginis, in semper recenti memoria dominicę passionis.

Huiusmodi capillis, id est, meditationibus & cogitationibus sanctis, ornabatur coram Deo mens ipsius B. Virginis, & erat magna pars illius internæ pulchritudinis, quam Rex regum Christus Dominus concupiuit & dilexit.

Item, in his capillis caput ipsius, id est, mens ab omni frigore infidelitatis, & ab omni ęstu cuiuslibet concupiscentię protegebatur, & honorĩ gratia ipsi Deo, Trinitati, & sanctis Angelis amabilis & appetibilis habebatur. Vnde & dicebant ei. Cantic. 6. *Reuertere Sunamitis, vt intueamur te.*

Moraliter. Sanctæ cogitationes mentem, ex qua oriuntur calefaciunt, protegunt, & exornant, sicut dictum est supra, & maximè cum ad mẽtem reducitur angustia dominicę Passionis, quæ est armatura sufficiens, contra infestationem omnimodę tentationis, sicut dicitur 1 Pet. 4. *Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini.*

Spirituale vero caluitium, quod est carere huiusmodi cogitationibus & meditationibus sanctis, caput animæ, id est, mentem pessime deturpat, & maximè dehonestat, & exponit illud gelicidio infidelitatis, & caumati cuiuslibet tentationis, & ideo comminatur Dominus filiabus Sion, id est, animabus peccatricibus & superbis. Isa. 3. *Erit pro crispanti crine caluitium, &c.*

Item ratione capillorum comparatur Maria croco Cant. 4. *Cypri cum nardo, Nardus & crocus, &c.* Crocus enim crines habet aureos, quales ad litteram virginem credimus habuisse, & tales vidimus in reliquijs apud Rothomagum. Vere enim cogitationes eius fuerũt aureę, quia dependentes, & ortum habentes in capite aureo deitatis, vt supra dictum est, & charitatiue patientes, sapientes & obedientes quæ omnia notantur in auro.

Maria Crocus.

Item Cãt. 4. dicitur virgini. *Capilli tui sicut greges caprarũ, quæ ascenderunt de monte Galaad:* Greges caprarum, id est, caprearum, sunt greges omniũ contemplatiuorum, qui acie contemplationis acutè vident, vt capreæ, & ad visionem cælestium ascendunt de illo, & per illum, qui est mons montium, qui est mons Galaad, in se coaceruans omnia testimonia scripturarum. Nam Galaad interpretatur aceruus testimonij. His autem gregibus vniuersis comparantur capilli virginis, id est, spirituales eius cogitationes, subtiles, & capiti suo Christo suauiter adhęrentes. Nã ipsa subtilius quam vniuersi greges cõtemplatiuorum, oculo contemplationis summę diuinitatis penetrauit arcana.

In frontis planitie & candore, quæ scilicet frons, quandoque superfunditur quasi quodam roseo rubore, designatur verecundia virginis. Planities se habet ad simplicitatem, candor ad munditiem, rubor ad charitatem. Frons autem fidelis animæ, est inerubescentia nominis Christiani & verecundia. Ne audeat cogitare, loqui audire, vel facere aliquid inhonestum, aut nutu, aut signo, aut gestu, seu risu Frons vero animæ peccatricis est inerubescentia vel obstinatio. De primo Ierem. 3. *Frons mulieris meretricis facta est tibi noluisti erubescere.* De secundo, Isa. 48. *Neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.* Frons etiam

De Fronte Mariæ.

etiam diaboli illi sunt, qui peccata sua prędicant quasi Sodoma Isai. 3. de cuiusmodi dicitur Ezech. 3. *Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.* Sancta vero verecundia lapis quo feriendus est Goliath in fronte, vt deijciatur ab alto pręsumptionis suæ, 1. Regum 17. quia confundi de peccatis adducit gratiam & gloriam, Eccli. 4.

De Oculis Mariæ.

In oculorum pulchritudine, vel claritate. Oculi Mariæ intellectus & affectus; *vel* idemptitas cogitationum & operum; *vel* simplicitas & vultus vniformitas Ipsa est enim Anna, id est, gratia, *cuius vultus non sunt in diuersa mutati*. 1. Regum 1. Nec Maria gratia fæcundata à contemplatione cælestium vnquam potuit auelli, vel retardari. Ideo dicit ei Sponsus, de pulchritudine oculorū ipsam commendans, Cantic. 1. *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra. Oculi tui columbarum.* Bis dicit *Ecce*, vnam demonstrationem faciens ad oculum, aliam ad intellectum. Bis dicit *pulchra*; ad innuendum quod in ea est, quod meretur oculus carnis à foris; & quod diligat ab intus oculus mentis; *vel* in hoc etiam commendat eā à duplici dilectione, scilicet Dei & proximi. Charitas enim pulchritudo est animæ. Sapient 4. *O quam pulchra est casta generatio cum charitate.* *Vel* in hoc commendat eam à pulchritudine intellectus, quæ est veritas; & affectus quæ est bonitas. *Vel* commendat eam ab innocētia, quoad se, & beneficentia quoad proximum. *Vel* à dilectione totius boni, & odio totius mali. Sequitur: *Oculi tui columbarum.* Hoc inuenies infra.

Maria Anna.

Sic M. S. sed nostra vulgata habet claritate.

Item ab oculis commendat eam Sponsus, Cant. 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui* Alia littera dicit, *Percussisti nos corde*, totam videlicet Trinitatem, *Vulnerasti cor meum*, vulnere charitatis nō doloris, id est, me ad amorem tuum delectabiliter attraxisti, vt te profunde diligerem de corde meo. *In vno.* id est, in vnitate oculorum tuorum scilicet affectus & intellectus, qui in te ita sunt vnum. quod nō aliud desiderat affectus, nisi quod desiderandum indicat intellectus. *Vulnerasti cor meum in vno crine ceruicis tuæ*, quod habet alia littera, id est, in vnitate cogitationum tuarum, quæ sic adhærent Christo capiti suo, quod nihil dicunt aliud nisi illud in Psalmis 26. *Vnam petij à Domino, &c.* Dicit ergo se charitate vulneratū, & corde percussum in vno oculorum, & in vno crine matris suæ, quia de corde ipsius triumphat hæc vnitas, & eius recordationem nulla delet obliuio, sicut nequit fieri, ne vulnus cordis continue sentiatur. *Vel* per vnum crinem designatur eius humilitas singularis & vnica, & quę ad modum crinis gracilis erat & tenuis, carens onere mūdanorum, & crassitudine temporalium, vt melius posset ascendere, & intrare per foramen acus, id est, fidem passionis. Erat etiam eius humilitas rotunda, sicut crinis rotundus est, quia propter amorem ęternitatis intantum se humiliauit, non causa inanis gloriæ sicut hypocritæ, *Qui nequiter se humiliant; & interiora*, id est, intentio & affectio, *Plena sunt dolo & fallacia.* Eccli. 19. Sequitur: *Colli tui.* In hoc notatur quod beata virgo, non solum fuerit humilis in mente, sed etiam in voce. Per collum, quod continet guttur, in quo formatur vox, vnde de quibusdam dicitur: *Non clamabunt in gutture suo*; significatur humilitas Verborum eius, quia per humilitatem sonuit verbum obedientię, dicens: *Ecce ancilla Domini.* Designatur ergo per vnum crinem, singularis humilitas mentis eius. Et quia additur *colli tui*, singularis, & vnica humilitas vocis eius. Et hac duplici humilitate, tam profunde vulnerauit cor ipsius Christi, vulnere amoris, quod facta est ei soror & sponsa, quoad humanam naturam, quam assumpsit ex ea; in qua vulneratus est ad mortem in patibulo crucis. Ideo dicit: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa.*

Item Cant. 5. dicitur de oculis sponsi, & potest exponi de oculis Mariæ. *Oculi eius sicut columbæ super riuos aquarum, quæ lacte sunt lota, & resident iuxta fluenta plenissima.* In columba notatur simplicitas & innocētia, quod videlicet colūbę super riuos aquarū sedentes, & aquas aspiciūt quę imprę̄sentiarū fluūt; & illas quę iā fluxerūt, & illas quę affluūt. Sic & oculi virginis, per simplicitatē & innocentiam columbini, perspicaciter conspiciunt in speculo Trinitatis prætcrita, præsentia, & futura, vmbram etiam accipitris, id est, diaboli. Oculi etiam eius comparantur columbis, *Quæ lacte sunt lotæ*, quia respectus eius pietatis, & misericordiæ, dulcedine perfusus est, & isti oculi subtiliter vident, vt columbæ; quia resident iuxta fluenta plenissima, id est, iuxta aquas sapientiæ salutaris.

Aliter. *Oculi eius sicut columbæ*, id est, casti & simplices, *super riuos aquarum* id est, iuxta fluenta scripturarum, in quibus virgo studebat, *Quæ lacte sunt lota.* In lacte duo; Candor, qui ad castitatem, dulcedo, quæ debet referri ad pietatem, vnde petimus. Illos tuos misericordes oculos, &c. Sed si vis, vt te respiciant oculi isti, oportet te fieri pauperem spiritu, id est, humilem, quia oculi Christi & Mariæ in pauperem respiciunt. Diabolus respicit *omne sublime*, id est, omne superbum. Sicut dicitur Iob 41. Item Psalm. 33. *Oculi Domini super iustos*, sicut oculi matris super puerum ne cadat, & si ceciderit, vt eum releuet. Vnde dicit seruo suo, Psalm. 31. *In via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos. Et resident iuxta fluenta plenissima* scripturarum. Et nota, resident, non transuolant aut deambulant, contra illos qui non possunt residere ad libros suos; Et contra quosdam monachos equitatores, qui

non

non possunt residere in claustro. Item Cantic. 7. dicitur Mariæ *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon quæ sunt in porta filiæ multitudinis.* Hesebon interpretatur cingulum mæroris, id est, mæror cingens, vt intelligatur intransitiuè, quia mæror pænitentiæ cingit hominem, & restringit peccatorum saniem, & fluxum peccati, sicut vitta cingit vulneratum, & restringit sanguinis fluxum. Et hoc cingulum competit pænitentibus, qui in mærore animi recogitant peccata sua, & pœnas inferni, & inde humiliantur, quia sicut dicitur Prouer. 12. *Mæror in corde viri humiliabit eum*, &c. Talibus enim sunt oculi B Virginis, quasi piscinæ, id est, respectus misericordię eius multiplex lauatorium, *Oculi enim Domini super iustos.* Psalm. 33. Oculi Domini super peccatores. Et dicuntur isti oculi esse in porta filiæ multitudinis, id est, Ecclesiæ, cuius ipsa est porta. *Vel* oculi eius, id est, intellectus & affectus, sicut piscinæ, quia continet aquas doctrinæ & misericordię, quibus nutrit minores qui sunt in Hesebon, quæ fuit quædam ciuitas, ante cuius portam erat fons circumfluens ciuitatem, nec ingrediebatur quis in eam nisi per fontem: similiter nec ecclesiam ingreditur quis nisi per baptismum; & dicuntur hæ piscinæ esse in porta, id est, in ipsa, quę est porta ecclesiæ, quia nisi per illam non intrant fideles ad vitam, *Filiæ multitudinis*, id est, multitudo filiorum.

Item de oculis matris congrue potest dici sicut dicitur de oculis filij Apocalyp. 1. *Oculi eius velut flamma ignis*, qui quattuor habet proprietates, illuminat enim & calefacit, torret & exurit. Mariæ enim respectus illustrat electos luce sapientię, & calefacit amore iustitiæ; reprobos autem & dęmones torret ferocitate comminationis, & incorreptos exurit incēdio damnationis, sicut patet in Iuliano Apostata. *Aliter* flāmei sunt oculi isti per charitatem, & illuminant corpus Christi quod est Ecclesia, quia vita eius inclyta illustrat cunctas ecclesias, & quia comburunt dæmones & peccata, Prouerb. 20. *Rex qui sedet*, &c. quære supra cau(s)a 24.

Lib. 2. pag. 91. t. f.

Moraliter duo oculi animæ, gemina dilectio Dei & proximi: *Vel* in bono faciendo & malo cauendo; *vel* intellectus qui respicit fidem, & affectus qui charitatem: purgandus est autem intellectus ab erroribus, affectus à vitio. Vnde Ierem. 4. *Auferte præputia cordium vestrorum viri Iuda & habitatores Ierusalem*, id est, Ecclesiæ vel Religionis. Præputium intellectus, error; præputium affectus, malitia: Vnde Ieremię 4. dicitur animæ. *Laua à malitia cor tuum, vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?* id est, erroneæ. Debent etiam isti oculi esse sicut columbę, vt præuideant accipitrem; sicut enim oculi corporales exacuuntur per aquarum inspectionem, sic spirituales per sacræ scripturæ consideratio-nem, vt præuideant astutias diaboli. Item oculos fidelis animæ fides purificat. Vnde Actuum 15. *Fide purificans corda eorum*, spes eleuāt ad Dominum, Vnde Psalmus 122. *Ad te leuaui oculos meos, &c.* Charitas & mūditia Deo coniungunt. Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Item Isai. 33. *Regem in decore suo videbunt oculi eius*, id est, mundi cordis & charitatiui.

Item oculi fidelis animæ debent esse sicut columbæ, non sicut corui vel vultures, qui semper habent oculos ad cadauera; non sicut accipitres vel herodij, quorum oculus ad sanguinem & rapinam, sed sicut columbæ, quæ resident super riuos aquarum, id est, scripturarum, vt præuideant astutiam diaboli, & fugiant persequentem. Et debent hæ columbę, lacte esse lotę, id est, operibus charitatis & pietatis, quibus nihil est dulcius: mundatæ à peccatis, & residere iuxta fluenta plenissima: Nam qui clarè vident quid videndum est, in scripturis residentes sunt, & mansionarij in fluentis lacrymarum: quæ fluenta tunc sunt plenissima, quando non solum propria, sed aliena deplorant peccata, nec solum habent lacrymas pænitentiæ, sed & deuotionis, id est, vtrumque irriguum: & tales bene dicuntur oculi, quia & sibi prouident contra astutias diaboli in riuis scripturæ. Et per opera misericordię sibi prouident contra accusationem proximi, ne possit dicere contra eos, occidisti me quia non pauisti, & contra districtionem Iudicis, mittendo ad eum legationem lacrymarum.

In genarum competenti complanatione. Cant. 1. *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.* In genis mulieris notantur quinque, candor, decor, rubor, verecundia & masticatio ciborum. De quattuor primis in hoc capitulo multa inuenies. Masticauit autem cibum Euangelij Apostolis & Euangelistis, & omnibus sequacibus eorum, cuius veritatem, verba, & ordinem conseruauerat in corde suo. Luc. 2. dicitur ergo illi *Pulchræ sunt genæ suæ sicut turturis*, id est, pulchritudo tua interior comparabilis est proprietatibus genarum, & proprietatibus turturis. Hic incipit sponsus commendare sponsam, & maximè matrem suam. Pulchritudo enim mulieris, in genis maximè apparet,

De Genis Marię.

Genę auribus continuæ sunt, per quas totus decor virtutum sponsæ infunditur, quia *Fides ex auditu.* Rom. 10. sic & alię virtutes. ideo Psal. 44 dicit, *Audi filia, &c. vsque decorem tuum.* Et hoc potest notari in hoc quod patienter audiuit Angelum Dei filium nunciantem. Genæ turturis pilos non habent, sed plumas, quę nullum aquarum vestigium retinent, & iuuant ad volatum; & in hoc notatur quod perfecte renunciauit omnibus superfluitatibus mundi, quæ per pilos. Mūditia etiam cordis, & decor virtutum, possunt

possunt in hoc notari, & per hęc tria volauit super pennas ventorum, scilicet in assumptione, super omnes ordines Angelorum.

De genis etiam sponsæ dicit ei sponsus Cant. 4. *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ absque eo quod intrinsecus latet.* Mala punica ad litteram eadem sunt, quę & mala granata, & dicuntur Punica à Punica regione, in qua crescunt & abundant. Granata vero dicuntur propter multitudinem granorum; & fracta maiorem emittunt odoris fragrãtiam, quàm integra. Fragmen etiã mali punici ruborem ostendit, & candorem. In genis, vt dictũ est, decor & species mulieris consistit. Dicitur etiam beata virgo speciosa, propter ruborẽ pulchritudinis naturalis, verecundię virginalis, eximię charitatis, & patiẽtiæ singularis; & propter cãdorem innocentię, virginitatis, & immortalitatis; & etiam propter immunitatem peccati. *Absque eo*, id est, pręter id, *quod intrinsecus latet*, soli Deo cognitũ, nemini manifestum, nam quanta sit Marię species, ille solus nouit, qui dedit. *Vel, Absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque interna virtutum pulchritudine, quæ omnes homines latuit, etiam seipsam. *Vel* istud dicitur moraliter fideli animæ, *absque eo quod intrinsecus latet*, id est, pręter illam visionem, qua sponsum tuũ videbis reuelata facie, nunc enim vides *per speculum in ænigmate tunc autem facie ad faciem*. 1. Corinth 13. *Vel. Absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque æternæ retributionis claritate, quæ modo non videtur. Vnde Isa. 64. *Oculus non vidit*. Col. 3. *Vita vestra abscondita est*. 1. Ioan. 3. *Nunc filij Dei sumus* &c.

Item moraliter. Grana mali punici non apparent, donec malum, id est, pomum aperiatur; sic virtutes animę modo latent, sed quando Dominus aperuerit occulta cordiũ, & manifestauerit abscondita tenebrarum, tunc patebunt.

Aliter, *Absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque dilectionis interioris pulchritudine, per quam alia pulchra & cõmendabilia sunt, quę latere bene dicitur, quia soli Deo nota est: *homo enim videt ea quæ patent, Deus intuetur cor*. 1. Reg. 16

Aliter, *Sicut fragmen mali punici ita genæ tuæ* Genæ fidelis animę sponsæ Christi, duplex eius patientia. *Prima*, in labore actionum, *Secunda*, in dolore passionum; & dicuntur hæ duæ genę, quia in his maxime pubertas & virilitas animæ fidelis apparet, & sunt sicut fragmen mali punici, continentis grana, id est, virtutum germina, & sanctę actionis proposita, puritate intentionis candida, & feruore charitatis rubea. Per fracturam, tribulationis patientia. Quid enim sancti germinis, vel boni propositi cortex patientiæ intra se habeat, fractura tribulationis manifestat. Quid enim beatus Iob intus haberet, pacis tempore latuit, sed quid vel quantum hoc esset, tribulatio manifestauit.

Item fractura mali punici distillat vinum salubre, & suaue gustui, in quo vino signantur cõpunctio, deuotio, compassio, & hilaritas, quæ debent concomitari patientiam animę sanctę, Est ergo sensus. *Sicut fragmen mali punici ita genæ tuæ*, id est, patientia tua candida & rubicunda, cum quattuor dictis proprietatibus vini. Sequitur *Absque eo quod intrinsecus latet*. Hoc generaliter dicitur contra omnes illos, qui sua exteriora miro studio exornant & excolunt, & sua interiora omnino inculta dimittunt; magis eligentes placere hominibus, qui iudicant ea quæ parent, quam Deo, qui intuetur cor; & omnes tales maledicti hypocritæ sunt, quibus dicit Dominus Matth. 23. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Pharisæe cæce munda prius quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id quod deforis est mundum.*

Item de genis sponsi Cant. 5. *Genæ illius areolæ aromatum consitæ à pigmentarijs.* Quod de matre & filio potest exponi sic: pigmentarij, qui pigmenta suauitatis, & deliciarum spiritualium in anima conficiunt, Septem sunt spiritus, qui sunt ante Thronum Apoc. 1. spiritus scilicet sapientiæ, & intellectus & cæteri. Isti pigmentarij in naturalibus potentijs animę Christi, vel ipsius beatę virginis, quasi in areolis, ordinabiliter plantauerunt aromata gratiarum & virtutũm, in quibus ipsius animæ consistit species, sicut in genis consideratur decor faciei.

Aliter, In genis pulchritudo, pudor, & verecundia. Huic membro sunt comparabiles, qui gratiam habent verecundiæ, quos scilicet pudet cogitare, loqui, facere, vel audire turpia; quorum honestas, & virtutum species decorat Ecclesiam: & hoc maxime si fuerint comparabiles areolis aromatum, vt videlicet sicut in areolis herbę plantantur aromaticę, sic in eorum mentibus plantata sint virtutum germina à pigmentarijs, id est, à sacris doctoribus, qui de Apostolis & Prophetis assumpserunt, & messuerunt aromata sermonum & sanctorum operum, quæ alijs tradiderunt.

Aliter, *genæ eius sicut areolæ aromatum consitæ à pigmentarijs*. Tria possunt notari in genis, timor in pallore vel abstinentia, amor in rubore seu verecundia; In barba robur virile vel animi constantia. *Sicut areolæ.* Areola prius aratur vomere contritionis; secundo seritur donis naturalibus & gratuitis; tertio rigatur gratijs & lacrymis. De primo Osee 10. *Arabit Iudas*, scilicet cordis aream, post contritionem sigillatim peccata confitendo. De secundo Matth 13. *Nonne bonum semen seminasti in agro tuo?* De tertio, Psal 103. *Rigans montes de superioribus suis. Aromatum.* Trina aromata, bona naturalia, scilicet quinque sensus, & cordis ingenium; quæ sunt causa instrumenta

menta merendi; dona gratuita & spiritualia, quæ sunt causa merendi. Vnde 2. Corinthiorum 6. *Hortamur vos ne in vanam gratiam Dei recipiatis*; bonæ operationes & pia exercitia, ne fides sine operibus moriatur. *Consita à pigmentarijs*, qui sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Pater creans, dat dona naturę; filius prædicans, exempla virtutum in bona operatione; Spiritus sanctus, dona gratuita charismatum infusione. Rigantur hę areolæ aquis de fontibus, qui sunt oculi in lacrymarum effusione; aquis de puteis, id est, profundis gemitibus cordis in contritione; de piscinis, id est, mares gallicè, de pluuijs de rore. Piscina pęnitentia, pluuia oratio, ros deuotio mentis.

De Facie Mariæ. *B. Bernardus.*

In faciei competenti coloratione, facies animæ sicut dicit beatus Bernardus mentis intentio, ex qua rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis. Huius faciei candor, munditia; rubor, verecundia; quę duo venustant animam, & augent gratiam. Duę *genæ* in hac facie tes, & causa; scilicet quid intendas, & propter quid. *Vel* duæ genę in facie, vbi consistit species mulieris in candore & rubore, sunt in anima castitas & charitas; quibus duabus virtutibus Deus cognoscit animam per approbationem, si vtraque sit duplex, sicut duplex est gena, Candor puritas intentionis & actionis, rubor charitas ad Deum & proximum.

D. Augustinus.

Decora autem facies, sicut dicit Augustinus est, quando facies est affecta hilariter, dimensa pariliter, luculente colorata. Affecta est hilariter illa anima, quæ quidquid boni facit hilariter operatur 2. Corinthiorum 9. *Hilarem datorem diligit Deus*. Dimensa est pariliter, quando omnia facit debito tempore, debito ordine, intentione debita, id est, ad gloriam Dei, ad salutem sui, ad exemplum proximi, vt singula quæque locum teneant sortita decenter. Luculente colorata, quando candor castitatis & innocentiæ substernitur rubori charitatis, patientię & martyrij. Luculentus enim color, rubor mixtus candori.

Aliter. Ad hoc quod anima placeat sponso suo, primo necesse est vt substernatur albedo castitatis, quę est color omniū colorum susceptiuus, sicut patet in imaginibus, sellis, & clypeis depingendis. Et debet hic color esse byssus retorta, vt innocentia castitati copuletur, vel vt exterius in corpore, & in mente seu voluntate interius, vtraque hęc virtus conseruetur. Candor autem innocentię refertur ad proximum, rubor charitatis ad Deum. Duplex autem rubor designatur per coccum bis tinctum, vt Deum diligas, & quia Deus tuus est qui creauit te, quia prior te dilexit, & quia factus homo propter amorem tuum. Debes etiam proximū tuū diligere, quoad animam, quia creatus sicut tu ad imaginem Dei; & quoad corpus, vt ei benefacias. Vnde Eccli. 17. *Mandauit illis*, scilicet hominibus, *vniuique de proximo suo* &c. debent enim iusti assimilari arboribus paradisi, quę singulę faciebant fructum iuxta genus suum. Gen. 1. Eccli. 18. *Miseratio hominis circa proximum suum*. Eccli. 31. *Intellige quæ sunt proximi tui*, id est, quid debeas proximo tuo, *ex teipso* Illud enim debes in sua necessitate illi, quod crederes tibi deberi posito in statu eius. *Vel sic. Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso*, id est, ex tua fragilitate cogita fragilitatem aliorum. Duplex etiam rubor necessarius est, verecundię scilicet quasi in sinistra gena, de his quæ pertinent ad sinistram, id est, vitijs & peccatis, qui enim verecunditur, subito solet rubore perfundi. Charitatis in dextera, vt Deum diligas, pro adipiscendis gratiarum donis, quæ pertinent ad dexteram. De verecundia pro peccatis dicit Psalm. 43. *Tota die verecundia mea contra me est* &c. De non habentibus hanc verecundiam dicitur animæ peccatrici Ierem. 3. *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere*. Huic autem rubori, id est, verecundiæ pro peccatis, primo debet substerni candor castitatis, vt peccatrix anima firmum habeat propositum abstinendi de cętero à peccato.

Item notandum, quod tria principaliter solent rubere in vultu vel facie luculente colorata, scilicet frons, & duplex gena: per frontem charitas, per genam dexteram patientia, per sinistram erubescentia de peccatis. Frons ergo animę erubescit, quando ex amore Christi, Mariæ, & sanctorum, & ne proximum scandalizet, verecundatur quis turpia, & inhonesta dicere, facere, vel etiam cogitare. Et nota, quod sicut quidam panni prius tingi solent in quendam ruborem quasi subobscurum, vt tandem recipiant ruborem luculentum, sic anima pænitens prius debet superfundi quasi subobscuro quodam rubore, id est, verecundia pro peccatis, alioquin non potest recipere luculentum ruborem verę patientiæ, vel meritorię charitatis, qui duplex rubor necessarius est, vt scilicet ex charitate patienter sustineat tribulationes, quæ recolit mortaliter aliquoties se peccasse. Item albedo innocentiæ conuenit fronti animę, vbi est sedes verecundiæ, quæ est virtus. Sic colorata fuit gloriosa virgo de qua dicitur Eccli. 26. *Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata*, id est, verecunda. Quære supra titulo de verecundia Mariæ. Albedo etiam virginitatis substernebatur in ea rubori patientię & charitatis, & hoc quasi in duplici gena, quia virgo mente & corpore, vnde de ea dicitur Parab. 31. *Byssus & purpura indumentum eius*. *Byssus* retorta duplex virginitas. *Vel* virginitas & innocentia, *Byssus & purpurea* lilium cum rosa. Candor etiam innocentiæ, substernebatur in ea rubori patientiæ & chari-

Li. 4. pag. 134. e.

& charitatis, quia nemo vere diligere potest, nisi vixerit innocenter. Propter hoc ei dicitur Cantic. 1. *Pulchra sunt genæ tuæ sicut turturis:* ecce rubor charitatis. Propter hoc etiam nominatur hæc auis prima in canticis, quia tres istę virtutes scilicet castitas, innocentia, charitas, omne bonum inchoant & consummant.

Item ideo dicitur Cantic. 4. *Sicut fragmen mali punici ita genæ tuæ.* In malo punico cortex pallet: ecce charitas, grana rubent, ecce verecundia, vel patientia, vel natiuus color virginis.

Notandum etiam quod illa anima dici potest luculentissime colorata, & expresse simillima sponso suo, quę candorem innocentię quasi substratum habens, multis affligitur tribulationibus, nec tamen deserit innocentiam, sed omnia sustinet patiēter. Sicut enim passus est Deus, qui fuit lilium inter spinas, quando *exiuit portans spineam coronam.* Ioan. 19. sic & beata virgo, quæ passa est in filio. Vnde 1. Petr. 3. *Melius est benefacientes, si velit Dei voluntas pati, quam malefacientes.* Nunquam enim visa est competentior [illegible]tura, quam lilij innocentiæ & rosæ, id est, sanguineę passionis. Ideo dicitur de anima, *Byssus & purpura indumentum eius.* Prouerbiorum 31. in fine.

Item propter hoc dicitur de sanctis Apoc. 12. qui vicerunt diabolum *propter sanguinem agni & propter verbum testimonij*, & quia *non dilexerunt animas suas vsque ad mortem*. *Agnus* innocentia, *sanguis* passio. Quia enim exemplo agni, id est, Christi, passi sunt innocenter, ideo vicerunt diabolum. *Verbum testimonij*, auditus sacræ scripturæ. *Non dilexerunt animas*, id est, vitam animalem vsque ad mortem exclusiue, id est, non dilexerunt tantū, quod illa dilectio excluderet mortē. Hoc proprie conuenit martyribus. Vnde Apostolus. Act. 20. *Non facio animam meam pretiosiorem me. Vel* sic, *propter sanguinem agni*, id est, propter fidem passionis agni, de cuius sanguine liniendi sunt postes. Exod. 12. id est, intellectus & affectus, contra Angelum exterminatorem. Cantic. 8. *Pone me vt signaculum* &c. *Vel propter verbum testimonij*, id est, propter aptam confessionem fidei, Vel *verbum testimonij* manifesta pręedicatio quoad prælatos.

De Candore Mariæ. De Candore Mariæ dicitur Sapient 6 *Candor est lucis æternæ*, quia per eam videbitur lux æterna. id est, pater & filius, vt ei conueniat illud. Psalmi 35. *In lumine tuo videbimus lumen. In lumine tuo*, id est, in filio, qui te illuminauit, vel quem tu peperisti lucem veram &c. Item Eccli. 43. *Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus*, & loquitur de niue ad litteram per quam Maria designatur propter refrigerium Spiritus sancti, & natiuum candorem virginitatis, quę est viror genitus.

Item propter candorem comparatur ipsa lilio Cantic. 1. *Sicut lilium inter spinas* &c. Item Isai. 35 *Gloria Libani data est ei.* Libanus candor, cuius gloria data est ei in sanctificatione, cum prius esset denigrata per originale.

Moraliter, fideli animę necessarius est candor innocentię. Hic est candor ouis. Gen. 31. *Alba quæque accipies pro mercede*, hic debet esse in incipientibus. Alius est candor vestis, hic est opinionis in proficientibus. Vnde Eccli. 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida*. Alius candor niuis, scilicet puritas conscientię in perfectis. Thren. 4. *Candidiores Nazaræi eius niue.* Alius candor lactis, id est, puritas simplicis doctrinæ: hic in prædicatoribus. Omnes istos candores habuit Maria prę omnibus.

Item ratione ruboris comparatur ipsa rubo, qui ardere videbatur. Exod. 3. Item stellæ rutilanti Numer. 24. plantationi rosæ. Eccli. 24.

Item ferculo Salomonis cuius ascensus purpureus est. Cantic. 3. Item propter hunc ruborem comparantur genæ eius fragmini mali punici Cant. 4. vt supra de genis.

Item labia eius vittę coccineę, vt infra de labijs. Propter hoc etiam appellatur ipsa Sunamitis. Cantic. 6 id est, coccinea. Tota etiam fuit flammea per charitatem instar ferri igniti, quia Christus qui *ignis consumens est*, Deut. 4. habitans in ea sic colorabat eam, qui est filius charitatis ipsius patris. Item in coloratione consistit, vt dictum est, magna pars huius pulchritudinis. Et nota, quod Christus matrem, quam quasi bis colorauit, quasi bis decolorauit, quasi bis recolorauit, sicut inferius ostendetur. De coloratione. *Aue gratia plena*, Luc. 1. De decoloratione, *mulier ecce filius tuus.* Ioan. 19. De recoloratione, *vidi speciosam sicut columbam.*

CHRISTVS MATREM SVAM.

Colorauit in sanctificatione, tingens eam quasi de nigro colore in candidum, & tūc *data est ei gloria Libani*, qui interpretatur candor Isai 35. *Colorauit* etiam in sua conceptione, per infusionem gratię amplioris, quam antea habuisset, vnde tunc dicta est *gratia plena*. Contulit enim ei gratiam fœcunditatis & illibatum conseruauit candorem virginitatis, & tunc ampliatus est in ea decor exterior, rubore verecundiæ; decor interior, feruentiori charitate. Verecundata est enim ad ingressum Angeli, qui in hominis specie apparebat, & ideo turbata est in sermone illius, nam cum prius esset, vt vere creditur, non solum candida, sed candidissima velut flos lilij, intuens Angelum ingressum ad eam in forma hominis, rubore roseo creditur superfusa. Propter charitatem vero eius dictum est ei, *Dominus tecum*, quia *qui manet in charitate Deus manet in eo.*

CHRISTVS MATREM SVAM:

D*Ecolorauit* in hominum opinione, qui videntes eam habere filium, ipsam corruptam reputabant. Vnde ipsa dicit Cantic. 1. *Nigra sum* iudicio hominum, qui reputant me corruptam, *sed formosa*, quia virgo purissima. Aliter exponunt quidam locum illum, quasi ad litteram. Dicit enim beata virgo, quasi loquens aliis virginibus, vel fidelibus animabus eam imitari volentibus, de eo quod Ioseph inueniens ipsam pregnantem, suspicatus adulterium voluit occulte dimittere eam, sicut dicitur Matth. 1. dicit ergo O filię Ierusalem, id est, quæ suspiratis ad pacem cælestis Ierusalem quasi filius ad matrem, *nigra sum*, id est, notata crimine adulterij mihi falso obiecti, & ita sum sicut tabernacula Cedar, id est, eijcienda à viro meo Ioseph de domo sua, sicut Ismael pater Cedar, cum matre sua Agar eiectus est de domo Abrahę Genesis 21.

Cedar interpretatur tenebræ, mæror, vel mærens aut tenebrosus, vel secundum quosdam, nigredo, quia in tabernaculis habitabat eiectus ab hominibus, cuius manus contra omnes & manus omnium contra eum. Sic Maria & sancti, abiecti & viles ab hereticis reputantur, sed non habentes hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirentes: In tabernaculo corporis pugnant contra carnem, mundum & diabolum, & talis pugna non debet exerceri sine duplici mærore, interiori per dolorem, & exteriori per lacrymarum effusionem, quæ comburunt diabolum. Sed licet nigra videar exterius, tamen formosa sum interius, quia carens omni macula & omni virtute adornata, & hoc sicut pelles Salomonis, qui pulcher fuit exterius, & cultu regio adornatus; sic ego interius ornata sum omni decore virtutū. Et est similitudo extrinseca, tracta à Salomone ad intrinseca, cuius pelles nigras quidam fuisse affirmant, & sic iungenda est littera. Nigra sum sicut tabernacula Cedar, sed formosa sicut pelles Salomonis, quę molles erāt & fortes, & more pellīū excarnatę & extenuatę, hyacinthinę & rubricatę. Et talis erat Maria, fortis patientia, mollis obedientia, quasi distincta varietate virtutū, ab omni carnalitate, & carnali voluptate separata per virginitatem, extenuata per paupertatem & humilitatem, hyacinthina per contemplationem & desiderium supernorum, rubricata in filij passione per animę martyrium. Et in his omnibus, debet fidelis anima pro posse suo, Mariam imitari.

Sequitur, *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me Sol* iustitię, quasi dicat, non habeatis ad talem suspicionem respectum, quia Sol iustitiæ sic me exterius per talem suspicionem decolorauit, quando ipsum concepi, sed intus plurimum colorauit, sicut Sol materialis quosdam fructus decolorat pallore; quosdam venustat rubedine. Sequitur. *Filij matris meæ Synagogę*, id est, Iudæi infideles, non credentes quod virgo conceperim, *pugnauerunt contra me*; detractationibus & maledictis, & contemptui habuerunt me dicentes, ad minus me concepisse de viro meo Ioseph. Et quia me contemnunt occasionaliter, *me posuerunt custodem in vineis*, id est, in Ecclesijs Gentilium fidelium, & Iudæorum conuersorum ad fidem, pro quibus oro filium meum, & qui mihi dicunt ora pro populo, interueni pro clero &c. Sed *vineam meam*, id est, synagogam infidelem, *non custodiui*, quia non credunt me matrem Dei, nec requirunt auxilium à me, imo maledicunt mihi & odio me habent, & pro talibus non possum orare ad minus tam deuote, sicuti pro fidelibus.

Decolorauit etiam in passione, quadam doloris nigredine, cum eius animam gladius, id est, filij passio pertransiuit. Vnde & ipsa dicit Cantic. 1 *Fusca sum quia decolorauit me Sol*, id est, filius meus eclypsim patiens & occasum. Propter hanc etiam doloris nigredinem dicit ipsa Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa* &c. *Nigra* exterius pressuris tribulationum, *formosa* interius decore virtutum. *Vel Nigra* tribulatione, *formosa* charitate. *Vel Nigra* in terris, *formosa* in cęlis. *Vel Nigra* oculis insipientium, sed formosa intellectui sapientium *Vel* melius, *nigra*, quia ignis passionis vnigeniti sui, de quo ipse dicit patri Psalmo decimo sexto. *Igne me examinasti*, &c. denigrauit eam, Ignis enim, ea quę comburit tingit in nigrum. *Vel nigra* sum, id est, animi mærore confecta, despecta, obscurata, obfuscata, decolorata. *Quia decolorauit me Sol* moriens, discolorem me fecit Sol obscuratus & obfuscatus, cui in passione non fuit species neque decor, sicut dicitur. Isai. 53.

Vel moraliter, conueniunt hęc verba fideli animę, facienti penitentiam ex amore, vt dicere possit *Nigra sum*, per sordes pænitentiæ, *sed formosa* spirituali decore. *quia decolorauit me sol iustitia*. Calor enim huius solis, id est, amor Christi, de quo calore dicitur, *Nec est qui se abscondat à calore eius*. Psalm. 18. facit nigrescere & pallere. Vnde Poëta, *Palleat omnis amans*. Pallor mortuus color est, quia nō potest Deum vere diligere, qui mundo mortuus non est. Thre 5 in fine. *Pellis nostra quasi Libanus exusta est à facie famis, &c.* Iob 30. *Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate*, id est, tribulatione. Sic etiam potest illud exponi. *Nigra sum* corporalibus miserijs. *sed formosa* cęlestibus desiderijs. Potest etiam dici quod decolorata fuit gloriosa virgo, quādo tota facta est sanguinea per martyrium animę, filio exspirante. Vnde dicitur Iœel. 2. *Sol*, id est,

id est, Christus, *Conuertetur in tenebras* per mortem corporis, *& Luna*, id est, Maria *in sanguinem*, per Martyrium animę. Item Apocal. 6. *Sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis.*

CHRISTVS MATREM SVAM.

R*Ecolorauit* in resurrectione, quando iterum ortus est Sol, qui oriens omnibus rebus reddit colores proprios, quando scilicet gaudium, quod habebat vel habuit de filij resurrectione, abstersit ab eius anima nubilum totius tristitiæ.

Recolorauit etiam in Apostolorum prædicatione, quando ipsis prædicantibus, toti mundo innotuit Christum natum fuisse de Maria virgine, Vnde Psalmus 18 de Apostolis. *In omnem terram exiuit sonus eorum*, dicentium de Christo, *In sole posuit tabernaculum suum*, id est, carnem suam, quam assumpsit in ea; quæ scilicet virgo clara erat, & lucida vt Sol per omnimodam puritatem. Vel ista recoloratio facta est in sua assumptione, quādo coronata est gloria, & honore, & colorata gloria immortalitatis. Vnde tunc canitur. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, &c.* Cant. 6.

Item pulchritudo faciei partim consistit in cutis extensione, quæ fit per pænitentiam. Vnde animæ pænitenti dicitur per Ierem. 31 cap. *Adhuc ornaberis tympanis tuis, &c.* id est, mortificatione carnis, quę est decentissimus ornatus animæ. Alioqui *rugæ tuæ dicent testimonium contra te.* Iob decimo sexto. scilicet quando non facis pænitentiam. Item. Ideo animæ peccatrici dicitur Isai. 54 *Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida*, Quære expositionem, &c.

Item notandum, quod ad animas colorādas, & quasi picturandas, dedit Christus de pretioso vasi corporis sui sanguinem, & aquam; sanguinem ad rubricandum, aquam ad dealbandum, quia proprium est aquę dealbare quæ abluit, vt ei similarentur qui candidus, qui & rubicundus est; cuius videlicet sanguinis gutta minima, plus valuit omnibus creaturis: sine hac autem coloratione, pallida est & discolor omnis anima, & indigna Christo Domino spirituali matrimonio copulari. Item, vt color animæ fidelis, recens diutius perseueret, frequentius innouari debet facies animę, recogitando passionem dominicā quasi aqua rosacea, quia de latere ipsius patientis aqua simul cum sanguine distillauit. Ioan. 19. &c.

De Auribus Mariæ. *In aurium erectione* & competenti dispositione. Aurium erectio, obedientiæ rectitudo 1. Regum 3 *Loquere Domine quia audit seruus tuus.* De erectione aurium Marię dicit ipsa cum filio, Isa. 50. *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, &c.* Quære supra titulo de obedientia Marię. *Li. 4. pag. 306. c.*

AVRES.

D*Ebent esse duæ*, scilicet intellectus & affectus, vt audiat quis exemplo Mariæ *Humiliter* pro se, sicut ipsa audiuit Angelum: *Patienter* cōtra se, sicut ipsa filij irrisores. Ideo dicitur Apoc. 2. *Qui habet aures audiendi audiat quid spiritus dicat ecclesijs.* Ille reuera habet aures, qui sensum retinendi ac intelligendi habet, & affectum diligendi & promerēdi ea, quæ promittuntur, sicut habuit Maria Ille autem quodammodo auribus caret, qui de cælestibus bonis, quæ sibi promittūtur, curam nō habet. *Quid spiritus dicat ecclesijs.* *Qui aures habere, quis carere auribus dicatur* Spiritus in hoc loco, nequaquam personam spiritus sancti tantùm, sed ipsam sanctam & indiuiduam Trinitatem designat; quę vna deitas creditur, & vnus Deus adoratur, *Spiritus* enim *Deus est.* Ioan. 4. Ait ergo, *Quid Spiritus dicat*, id est, quid Deus promittat *Ecclesijs*; Pluraliter, nō huic ecclesiæ vel illi, quia quod isti vel illi secundum distinctionem promittitur, singulis, si festinent ad præceptorum impletionem, persoluetur fideliter. Et nota, quod spiritus iste *dicit*, id est, docet, vel præcipit ecclesijs quattuor principaliter. scilicet *præcepta*, *prohibitiones*, *consilia*, & *promissiones*; quibus omnibus obtemperandum est, vt faciamus præcepta, vitemus prohibita, amplectamur consilia, desideremus promissa, paratum habentes cor, & iterum paratum ad hæc, & illa.

Non debent moueri, nisi moto capite, id est, nisi ad ea quæ Deus vult: quia aures sunt de ipso capite Ioan. 8 *Qui est ex Deo verba Dei audit.* Sic per omnia, & tantum sic mouebatur Maria; aures enim belluinæ sunt, quæ excutiuntur, sicut patet in asinis, & canibus, ceruis, & huiusmodi. Item debent esse.

Ante apertæ, scilicet ad spiritualia, retro clausę ad temporalia. Ideo dicitur Isa. 50. *Dominus Deus aperuit mihi aurem.* 1. Regum 9. *Reuelauerat Dominus auriculam Samuelis*, &c.

Circulares, vt à nullo recipere veritatem dedignentur. Eccli. 3. *Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.* Non curare enim à quo discas, vna est ex septem clauibus, quæ reserant scientiam. Vel *circulares* & integræ, vt perfectè & integre obediant. Vnde filius patri, *Aures autem perfecisti mihi.* Psal 39.

Lenes & non pilosæ, quod est mansuete audire, &c. Eccli. 5. *Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, &c.* Iacob. 1. *In mansuetudine suscipite verbum Dei, &c.*

Mundæ & purgatæ, à fæcibus verborum scurrilium. Vnde Beatus Chrysostomus: Non dimittas *D. Chrysostomus.*

mittat stercora in auribus tuis. Peccata stercora sunt, detractores ergo, qui nuntiant tibi peccata aliorum, stercoribus implent aures tuas. Quidā enim habēt aures caninas, plenas muscis, id est, adulationibus & rumusculis, vel quod peius est, serpentibus & aurellarijs, id est, detractionibus & mendacijs quæ occidunt animam. Canibus enim intrant aurellariæ per aures in cerebrum, & inde mors. Ierem. 9. *Mors intrat per fenestras*, aurium scilicet & aliorum sensuum. Vnde de beato Siluestro legitur: A detractionibus & mendacijs, quasi à serpentibus auertebat aures, sciens venenum inuidiæ, per aures ingressum, occidere animam sapientis. Beatus Augustinus, Sicut si deest inspector, deest lusor; sic si desit auditor, deerit detractor. Quoties ergo intrauerunt huiusmodi nocumenta aures tuas, necesse est te habere purgatorium cōfessionis humilis, quia minimo digito solent aures purgari.

D. August.

Reuelatæ maximè in viris, vt diligenter intelligant quid eis dicatur à Domino. 1. Regum 9. *Reuelauerat Dominus auriculam Samuelis.*

Concaua, per humilitatē, vnde dictum est Marię & cuilibet fideli animæ. *Inclina aurem tuam*, &c. Psal. 44. Et purgantur paruo digito qui figurat humilitatem. Item aures.

Ornantur auro, de quo fabricantur inaures, quia pretium obedientię, fulgor claritatis æternæ Eccli. 25. *In aures aurea*, &c. Genes. 25. *Dedit Eliezer Rebeccæ inaures & armillas.* Item notandum quod quidam habent aures pręcisas, quod est signum latrocinij, qui scilicet particulariter obediunt, & non ex toto. Exemplum de Malcho cui Petrus *Amputauit auriculam dexteram.* Ioan. 18. Quære titulo de obedientia. Alij habent præpostetatas, quarum apertura est à retro, id est, ad ea, quæ debuissent addorsare. Alij asininas. Vnde Persius: *Auriculas asini quis non habet?* Isti sunt qui libenter audiunt citharam prædicationis, nec tamen aliquid mittunt ad cor suum, nec in operationem, quod est lyram conculcare. Alij habent aures aspidis surdæ & obturantis aures suas, Psalm. 57 Nolentes exaudire vocem incantantium, id est, prædicātium, aut medici medicantis sapienter, sicut dicit alia littera. Alij intantū luxuriantur, quod inde obsurdescunt, ad litteram.

Lib. 4. pag. 366. a.

Persius.

De Naso Mariæ.

In Nasi debita quantitate, & narium apertione. Cantic 7. *Nasus tuus sicut turris Libani quæ respicit contra Damascum.* Damascus interpretatur sanguinem bibens, hoc est diabolus, qui semper sitit bibere sanguinem peccatorum. Contra eius insidias opponitur nasus, id est, discretio beatæ virginis, quæ ipsius pręsentit malitiam, & à longe prævidet quasi de specula. Vnde & turri comparatur, à qua de longe inimicorum videntur incursus. Ipsa ergo & à longe respicit contra hostem & sicut turris fortiter pro nobis se ei opponit. Et dicitur turris Libani, quasi in Libano monte sita, qui candor interpretatur, vt per hoc ostendatur quod candor virginitatis, tāquā pede conterere valeat caput serpētis, id est, concupiscentiam. *Vel* etiam quoad se fuit turris Libani, fundata super petram, id est, Christū, cui soli innitebatur. Vnde Cantic. 7. *Innixa super dilectum*, quæ scilicet turris Libani, est stabilis altitudo candoris eius, innocentiæ scilicet & virginitatis, iugiter respiciens contra Damascum, id est, peccatum.

Item ministerio nasi purgantur humores capitis, & adiutorio Mariæ vitia, & praui mores nostræ mentis, quæ caput est animę.

Item nasus via spiritus est, quia ipsa via est, qua Spiritus sanctus venit ad nos, ad nostram scilicet iustificationem & consolationem, & quandoque quasi recedit à nobis, ad nostram humiliationem Vnde Cant. 4. *Veni auster & perfla hortum*, id est, conscientiam fidelis animę. Itē in fine Cant. *Fuge dilecte mi*, &c.

Item nasus ministrat animę, id est, vitę carnis, respirationem; Et Maria vitæ nostræ spirituali, spei respirationem. Vnde dicit Eccli. 24. *In me omnis spes vitæ & virtutis.* Et hoc patet in Theophilo & multis alijs, qui nisi in misericordia eius sperassent, de Dei misericordia desperassent.

Item nasus discernit inter fætorem & odorē, & ipsa fouens virginitatem, ad ipsam velut aromata se conuertit, & carnis corruptionem tanquam fętorem longe à se proiecit.

Item penes nasum attenditur motus indignationis, & ipsa per sanctam superbiam, quidquid vile erat & sordidum detestabatur, & omnem mundi gloriam per humilitatem abominabatur.

Item non fuit hic nasus paruus, quia non defuit ei discretio; non grandis, quia non adfuit ei pręsumptio; non tortus, quia nulla occasione declinauit à recto. De his tribus impedimentis agitur Leuitic. 21. Et idcirco fuit idonea ministrare Domino. Vnde dicit, *In habitatione sancta coram ipso ministraui.* Eccli. 24. Quærę titulo de seruis Marię.

Lib. 2. particula. 6. Pag. 163. f.

Moraliter. Nasus animę discretio est, quę mala velut fætorem, & bona velut odorem, prouida sagacitate debet discernere, vt fętida reijciat, & odorifera retineat. Dicitur ergo fideli animę, *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum*, videlicet sicut turris in Libano monte, id est, in Christo fundata, qui est *firma petra*, Matth. 7. *Mons in vertice montium.* Isai. 2. *Mons Libanus* id est, candor qui dealbat nigros peccatores. Sic ergo *Nasus*, id est, discretio animæ, *sicut turris*, vt nec ad dexteram per prospera, nec ad sinistram per aduersa, seu in rectum versus cælum regulariter procedatur, sicut turris cum

perpen-

perpendibulo erigitur, & immobiliter consi-stit. Et debet hæc discretio iugiter respicere cōtra Damascum, id est, diabolum, vt supra dictum est de beata virgine, vt venienti tentatori viriliter se opponat. Iacob 4 *Resistite diabolo & fugiet à vobis.* Vel Damascus metropolis Syriæ ciuitas, multum infesta filijs Israël, est collectio dæmonum & hominum impiorum, filijs Dei semper inimica, quibus viri discreti viriliter se opponere debent.

Aliter, in naribus sagacitas & discretio, vt sagacitate discernat fidelis anima, quid sit odor vitæ in vitam, quid odor mortis in mortem, id est, quę sit fragrantia virtutum, quis fętor vitiorum. Et talis est turris Libani propter fortitudinem constantiæ, & altitudinem virtutis, & candorem continentiæ; quia Libanus candor dicitur. Et debet talis semper prospicere pro se & alijs contra Damascum, qui interpretatur potus sanguinis, vel bibens sanguinem, & signat diabolum qui nostrarum iugiter sitit sanguinē animarum, contra quem sēper prospiciedum est, ad eius insidias præcauendas. Vel turris Libani, id est, custodia candoris, quæ est munditia & innocētia animæ, quia duo hęc maximè candidum faciūt coram Domino. Et bene nasus, id est, discretio fidelis animę, comparatur turri, quia qui habet vere virtutem discretionis, flecti non potest, & stabilis est in bono, sicut turris stabilis est & inflexibilis. *Quę respicit contra Damascum*, quia talis anima se obseruat ab insidijs diaboli, qui vitam nostram spiritualem semper auferre nititur, quæ est in sanguine Christi.

In facie eminentißimum locum tenet nasus, quia prouidi spiritualium discretores, debēt in sublimioribus collocari. Sed nisi discretio fuerit circumspecta, facile sub intrabit vitium virtute palliatum, Ideo prohibetur. Leuit. 21. *Offerre Deo suo panes, homo qui fuerit paruo, aut grandi, aut torto naso, Paruus*, defectus discretionis, Contra quod dicitur Eccli 7. *Noli esse stultus ne moriaris in tempore non tuo. Grandis*, præsumptio de sua discretione, vel scientia; contra quod dicitur Rom. 11. *Noli altum sapere, sed time*; & ibidem 12. *Non plus sapere*, id est, inuestigare *quam oportet, sed sapere ad sobrietatem. V*el Grandis nasus, pręsumere de eminentia suę sanctitatis. vel se solum credere sanctum, sicut videre est in Elia 3. Regum 19. dicente: *Derelictus sum ego solus, &c.* Et Dominus volens hanc pręsumptionem resecare ab animo eius, dixit ei: *Dereliqui mihi septem millia virorum in Israel, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.* Galat. 6. *Qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. V*el grandis nasus, nimia discussio propriæ, vel alienę actionis, contra quod dicitur Eccle. 7. *Noli esse nimis iustus, quia est iustus qui pereat in iustitia sua.* Roma. 12. *Non plus sapere*, id est, inuestigare, &c. vt supra. *Tortus*, quando

Nasus paruus.

Nasus grandis.

Nasus totus.

aliquis qui sibi videtur sciolus, aliqua occasione declinat à recto, sicut illi, *Qui victimas declināt in profundum.* Oseę 5.

Duas habet nares, quæ sunt, Timor sinistra, ad præsentiendum fætorem inferni. Vnde Psal 54. *Descendant in infernum viuentes.* Mich. 4 *Venies in Babylonem*, quæ interpretatur confusio, & designat cōnfusionem pœnarum infernalium, vbi nullus ordo, *ibi liberaberis. Vel* etiam ad præsentiendam astutiam diaboli. Vnde de forti equo dicitur Iob 39. *Procul odoratur bellum, &c.* Spes, dextera, quæ iam in præsenti prælibat & pascitur, & suam pascit familiam odoribus paradisi, & currere eam facit in odore vnguētorum Domini & Marię.

Super os & labia ordinatur. Super os, vt exemplo simiæ discernas quid comedendum, quid bibendum, quid reijciendum. Iob 6 *An poterit aliquis gustare, quod gustatum afferat mortem?* quasi dicat non poterit. Sæpe enim *mors* animæ *in olla* carnium, in olla potuum. 4. Regum 4 Na'o hoc id est, hac discretione caruerunt primi parentes nostri, vnde redundauit mors in totam posteritatem suam Ordinatur etiam nasus supra labia, quibus loquimur & osculamur, vt discrete tibi caueas in vtroque.

Via spiritus est, quo scilicet spiritus attrahitur & emittitur. Isa. 2. *Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, &c.* Attrahas ergo desiderando, & orando coram Deo quantum poteris spiritum vitę, quo spiritualiter viuas. Vnde Psal. 118. *Os meum aperui*, scilicet os cordis, id est, desiderium, os corporis, orando, confitendo, *& attraxi spiritum*, & eundem spiritum in alios emittas exemplo Domini, qui in faciem hominis inspirauit spiraculum vitę Genes. 2. *Factus est homo in animam viuentem.* Sic & nos docendo, monendo, consulendo, pro ipsis orando, debemus peccatoribus inspirare spiraculum vitæ, quo reuiuiscant à morte peccati exemplo Elizæi, *Qui incumbens super puerum, posuit os suum super os pueri, &c. Et oscitabit puer, &c.* 4. Regum quarto.

Item in naso attenditur motus indignationis, vt omne peccatum per sanctam superbiam detesteris, omnem spurcitiem abomineris omnem mundanam altitudinem extollentem se aduersus Deum nihil apprecieris.

Item per nasum & nares, intelligitur discretio tam redolentium quam fetidorum, vt quidquid sordet in aspectu Dei, tibi displiceat; quidquid redolet bonis, tibi redoleat, & ad famam totius boni, velut ad aromata te conuertas.

Item subsannatio fit contractione nasi, quia dicunt quidam quod sanna est quædam vena nasi, qua contracta corrugatur nasus, & facies deturpatur, vt terribilem te ostendas maximè detractoribus, quia *facies tristis linguam dissipat detrahentem.*

trahentem. Prouerb. 25. Item *detrahentem proximo suo hunc persequebar* Psalm. 100. Et comparatur iste nasus turri Libani, qui interpretatur candor, vt ab omnibus te elonges, & ea abomineris, quæ possunt animam vel famam denigrare. Et nota, quod triplex est genus irrisionis, quod notatur in Psalmis. *Opprobrium* est conuitium, quod infertur absenti, non audienti neque videnti. *Subsannatio* fit præsenti, non videnti, sed audienti; & fit propriè cum ruga nasi. *Illusio* infertur præsenti, audienti & videnti, sicut illusum est Domino in passione.

Opprobriũ, Subsannatio, & Illusio.

De Labijs Mariæ.

In labiorum vel oris pulchritudine. Cantic. 4 dicitur Sponsæ. *Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquiũ tuum dulce*. Labia ecclesiæ sunt, labia beatæ Virginis, quæ dicũtur sicut vitta, quia crines, id est, iustos, ne effluant, capiti, & inuicem, suis orationibus constringit; & adunat, ne per errores & vitia dispergantur; & eos vinculo pacis, & mutuæ charitatis colligat. Dicitur autem vitta à vinciendo, quia ex ea capilli, vel ipsum pectus vinciuntur instar vittis ligantis. Coccinea dicitur hæc vitta, quia minio sanguinis filij sui per compassionem rubricata, cuius passionis memoriam cordibus nostris inspirat. Hæc labia sunt intellectus & affectus beatæ Virginis, ex quibus formatur & procedit omnis loquela interior, id est, cogitatio & desiderium.

Item hæc labia vitta dicuntur, quia capillos animę, id est, cogitationes & desideria nostra vagè fluere vel dispergi, aut à Christo elongari nõ sinit. Ergo ex officio restringendi huiusmodi capillos, vitta dicuntur; ex officio formandi voces interiores, dicuntur labia: propter benignitatem autem & mansuetudinem, comparantur vittæ, quæ mollis est, propter charitatem & iugem memoriam dominicæ passionis coccineę, ex qua est summa capillorum animæ restrictio. *Vel* ad litteram labia Mariæ, quibus formabat dulcia verba sua, dicuntur coccinea, quia ad amorem Dei & proximi inflammant. Coccinum enim flammeum habet colorem; quibus etiam labijs, dulcifluas orationes suas pro nobis format in conspectu vnigeniti sui. *Item* labia Marię coccinea, quia coccinum dominicę passionis, & ordinem creditur docuisse euangelistas, & maxime sicut dicitur per beatum Lucam. Quo etiam coccino, per iugem recordationem & compassionem, colorati erant intellectus eius & affectus; imo ipsa tota erat coccinea, per dominicæ passionis imitationem, & carnis propriæ mortificationem, vt vere posset dicere illud. Galat. vltimo. *Stigmata fili mei IESV iugiter in corpore meo porto*. Hanc autem vittam coccineam debet habere in capite omnis anima, hoc est, in mente per recordationem, & maxime in oratione. Vnde 1. Corinth. 11. *Omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum*. Vt sic ipsius animæ sit eloquium Deo dulce ad auscultandum. Alia littera dicit, *Sicut funis coccineus labia tua, & eloquium tuum dulce*. Expone de fune sicut de vitta. Funis coccineus, est ille triplex funiculus, qui cum prędicatione Trinitatis verbum admiscet de Coccino passionis; & sicut ista prędicatio cogitationes nostras constringit in Christo, & conseruat in eo; Ita facit beatæ virginis prędicatio, pro eo quod eloquium eius Deo dulce est. Et funiculus iste coccineus, id est, charitatiua oratio procedens de labijs suis, extrahit animas de profundo peccati, sicut funis aquam de puteo; *A qua enim populi sunt*, Apocal. 17. puteus est vorago peccati. Vnde orat Propheta. Psal. 68. *Neque vrgeat super me puteus os suum*. lege glosam August.

D. Augustinus.

De Ore Mariæ.

Pulchritudo oris consistit *in debita labiorum coloratione*, & moderata grossitie, & modesta ipsius oris fissione, vel apertione. Debita vero labiorum coloratio est, vt exterius habeant colorem lilij, interius rosę. Vnde Cant. 4. *Sicut vitta coccinea labia tua*. vt supra Item Cant. 5. *Labia eius lilia, &c.* quod vere sentiendum est de labijs virginis, quę pudica erant quoad liliũ. charitatiua in precibus quoad rosam. A superflua grossitie præseruabantur per humilitatem, quando dicebat: *Ecce ancilla Domini, &c.* Luc. 1. A nimia tenuitate cum diceret: *Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est, &c.* ibidem. Talibus autem labijs oportebat labijs filij, qui candidus est & rubicundus, propinari fęlicia oscula reconciliationis humanę. In quibus scilicet labijs esset puritas, charitas, humilitas, & materna authoritas. Ex quo etiam assecuta est felix illud osculum, quod petebat, Cantic. 1. dicens: *Osculetur me osculo oris sui* Fecit ipsa osculum nouum inter omnes creaturas, scilicet inter cælum & terram, inter diuinam naturam & humanam, inter virginitatem & fęcunditatem, inter cor humanam & fidem, inter Deum & hominem, Iudæum & Gentilem, quę omnia maximè discordabant, & facto illo osculo, omnia inuicem sunt osculata. Ideo etiam appellatur ipsa columba, quæ inter omnes aues sola osculum nouit. Ideo de labijs Marię dicit pater. Isai. 57. *Creaui fructum labiorum patem*. Quære lib. 1. cap. 1. pag. 7. a. *Item* à dulcedine labiorum commendat filius matrem. Cant 4. dicens: *Fauus distillans labia tua, mel & lac sub lingua tua, &c.* Credibile est enim quod virgo mater, sępissimè deosculabatur filium suum tam dilectum: Et è conuerso filius matrem suam, quasi satisfaciens illi materne petitioni, *Osculetur me osculo oris sui*, & maximè cum paruulus esset, & sederet in gremio eius. Vnde Beatus Augustinus, in quodam sermone de Assumptione beatę Marię virginis. O felicia oscula labris lactentis impressa, cum inter crebra indicia reptantis infantiæ, verus

Vide lib. 1. cap. 1. sub initium.

D. August.

rus ex te filius hominis, tibi matri alluderet; A cum verus ex patre Deus, Dei genitus imperaret,& ideo commendat eam à dulcedine labiorum ad litteram,& mystice à dulcedine eloquij distillantis; quia communiter, quod notatur in distillatione huius faui, Deum exorabat pro genere humano, propter quod etiam dixerat ei paulo superius, *Eloquium tuum dulce*, vt supra expositum est. Sequitur, *mel & lac sub lingua tua. Mel & lac*, id est, omnimoda dulcedo. *Vel* per *mel* dulcedo sapientiæ, quæ datur per eam & ipsius preces maioribus: per *lac* simplex doctrina quæ minoribus competit. *Sub lingua*, id est, in B meditatione cordis, & hęc tibi est à melle meæ diuinitatis, & à lacte meę humanitatis. *Vel* sic. tanta est dulcedo spiritualis in verbis tuis, quanta corporalis in melle, & in lacte, & hoc sub lingua; quia non cuilibet patet, sed quibus datum est experiri. *Non enim sunt margaritæ spargendæ ante porcos*. Matth. 7. Sequitur. *Et odor vestimentorum tuorum*, id est, fama bonorum operum mihi homini à te impensa.

Item in psalmo commendatur filius Dei ab eloquentia, vbi dicitur sponso Psal. 44. *Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum*, quod est dicere, verba tua gratiosa sunt. Vnde Ioan. 7. *Nunquam sic locutus est homo*. Eccle. 8. *Sermo eius potestate plenus est*. Matth. 7. *Erat loquens sicut potestatem habens*. Sed quia de Maria & virginibus canit Ecclesia versiculum istū, de beata virgine illum exponamus, & de labijs eius. Dicitur ergo illi, habito respectu ad illam responsionem, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* &c. *Gratia*, id est, gratiarum abundantia, vt nomen istud scilicet *gratia* teneatur collectiue, *Diffusa est*, id est, non tantum fusa propter te; sed *diffusa*, id est, distributa & abundanter data toti sæculo.

In labijs, id est, in responsione tua, postquam mundus Deo reconciliatus est, & homines conuersi ad Deum, & mundati à peccatis Ioan. 15. *Iam vos mundi estis* &c. *Vel* istud dicitur sponso, *Diffusa est gratia in labijs tuis*, id est, in osculo, quo osculatus es naturam humanam, tibi eam vniendo. De quo osculo Canticor. 1. *Osculetur me osculo oris sui*. In hoc etiam osculo diffusa est gratia homini. Vnde Osee 6. *Veniet nobis quasi imber temporaneus & serotinus*, id est, veniens in carnem, dabit nobis gratiam prętteniētem & subsequentem. Ideo dicit humana natura Sapientię 7. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, id est, cum sapientia, quę est filius Dei. Ecce quanta diffusio gratię, scilicet omnia bona. *Vel* de Apostolis potest hoc dici, qui fuerunt labia Christi, per quos ipse loquebatur. In quibus labijs diffusa est gratia Spiritus sancti. Gregorius omnes qui Christum prædicamus, organa veritatis sumus. *Item* de labijs matris potest hoc idem intelligi, in quibus diffusa est gratia singularis,

D. Gregorius.

quando dedit filio dulcia oscula nostræ reconciliationis, sicut dictum est supra; & propterea benedixit eam Deus, non benedictione sinistrę, qua dat temporalia, sed dexteræ, qua dantur ęterna. Ideo Sequitur *in æternum*, de qua Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum meorum in dextera eius*. Vel sic, *benedixit te Deus in æternum*, id est, benedictione ducente in æternitatem.

Propter moderatam oris fissionem vel apertionem, comparatur ipsa fluuio Physon, qui vt dicit quidam, interpretatur os papillę; os enim papillę videtur esse semper clausum, & inde lac emittit, & os beatę virginis semper quasi clausum fuit, per discreti censuram silentij, & tamen quando loquebatur, dulce verbum emittebat, vnde ei dicitur Canticorum 4. *Mel & lac sub lingua tua*. Et de verbis eius nutritur spiritualis infantia, sicut pueri de lacte.

Item ad honestatem oris, multum facit dul- C cedo anhelitus. Vnde filius matri Cantic. 7. *Odor oris tui sicut odor malorum*. Per odorem oris Marię, significantur orationes eius & preces, quę totę sunt aromaticæ. Vnde dicit de seipsa, *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi*. Et quod orationes sint aromata, habetur. Apocal. 5. vbi dicūtur 24. seniores habere *Phialas aureas plenas odoramentorum quæ sunt orationes sanctorum*. Dicit ergo filius matri *Odor oris tui*, id est, orationes tuæ aromaticę, mihi placidus est & delectabilis *sicut odor malorum* *Vel* sicut os Domini D sunt, *qui separant pretiosum à vili*. Iere. 15. sic possunt dici quodammodo os Mariæ, qui ipsam deuote confitentur, laudant, prædicant, & elucidant. Et talium odor, id est, fama & opinio, debet esse sicut odor malorum, qui fructus sūt, & signant bona opera, non solum foliorum, id est, verborum, vt non solum de ea loquantur; sed ad imitationem & honorem eius, quod bonum est operentur. *Vel* ideo commendat filius E matrem ab odore oris sui, quia opinio doctrinę & sapientiæ, quę procedit ex verbis illius positis in euangelio, & confidentia de orationibus illius, attrahunt homines ad cultum filij; sicut odor malorum gustum allicit ad edendum. *Odor* igitur *oris*, est fama bonæ locutionis. Et nota, quod ore emittuntur odores interiores, & ideo bene comparatur odor oris eius, odori malorum, cum esset apotheca omnium aromatum, id est, omnium virtutum, & omnium charismatum.

F Ad oris etiam commendationem multum facit lingua eucharis, id est, bene gratiosa, ab eu quod est bonum, & charis quod est gratia. De qua dicitur. Eccli. 6. *Lingua Eucharis in bono homine abundabit*. E conuerso de lingua non gratiosa dicitur Eccli. 20. *Homo acharis fabula vana*. De lingua vero Marię dicitur Eccli. 36. *Si est lingua curationis*,

curationis est & mitigationis & misericordiæ. Lingua siquidē Euę non curationis fuit, sed infirmationis, quia præcepto Dei inobediens, persuasit sponso suo comestionem illicitam, & peccatum suum superbe excusauit. Fuit ergo lingua eius lingua superbię, & inobedientiæ, & ideo nec mitigationis, nec misericordię, sed irritationis & vindictæ; quia Dei indignationem irritauit ad vindictam. Lingua vero Marię fuit lingua curationis. In cuius lingua sonuit *Humilitas* cum dixit: *Ecce ancilla Domini* &c. *Obedientia*, cum subiunxit: *Fiat mihi* &c. & ideo eius lingua est mitigationis & misericordiæ, quia Dei iracundiam mitigauit, & eius misericordiam nobis impetrat incessanter. Fuit etiam lingua eius Eucharis, quia doctrina verborum eius vtilis & fructuosa. Item Eccli. 40. *Tibiæ & psalterium suauem faciunt melodiam, sed super vtrumque lingua suauis.* Moraliter Si habes linguam curationis in confessione, Christus habebit linguam mitigationis, & misericordię in peccati remissione. Vnde 2 Regum 12. dixit Dauid ad Nathan, *Peccaui Domino, dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris.*

Item ad oris pulchritudinem multum faciūt dentes mundi, candidi, & absconditi, moderatæ quantitatis, & quasi per gyrum ordinatè dispositi Cantic. 4. Commendatur Maria à dentium speciositate, vbi dicit ei Christus *Dentes tui sicut grex, vel sicut greges tonsarum quæ ascenderūt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, sterilis non est inter eas.* Istud habuisti vno modo expositum supra titulo de sapientia Mariæ Quære ibi pag. 311. d.

Lib. 4. *De Gutture Marię.*

In gutturis nitore & suauitate. Vnde matri dicit filius Cantic. 7. *Guttur tuum sicut vinum optimum. Guttur tuum*, id est, preces ex gutture procedentes. *sicut vinum optimum*, quod consolatur, & releuat dolores afflictorum. *Vel sic, guttur tuum*, id est, verba de gutture procedentia, *sicut vinum optimum*, scilicet per deuotionem sapida; pigritantibus bene facere suauiter pungitiua, stimulant enim pigros ad currendum, orandum, amandum. Si enim *verba sapientium stimuli*, Eccli. in fine, quid putas de verbis matris sapientię? pungunt etiam orationes eius cor filij. Vnde & ipse dicit ei Canticor. 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa*, Et inde misericordiam eliciunt peccatoribus &c. *Sunt* etiam verba eius omni vino dulciora, per internam consolationem, qua cor hominis lętificat, vt ei sicut filio possit dici. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua* &c. Psal. 118. *Sunt* & inebriantia, quia discrete discussa, mentem alienant à sensu carnali. Filium etiam inebriant, & ipsum faciunt obliuisci peccatorum nostrorum: & sic facillimè poteris adaptare verbis & orationibus Mariæ cæteras proprietates vini optimi. *Vel, guttur tuum*, id est, doctrina quę continetur in verbis tuis, est *sicut vinum optimum*, quia deuotos delectat, & à sollicitudinibus mundanis elongat, & sic inebriat, vt sobrios reddat, non amentes faciat. Audiens autem virgo sic se commendari à dilecto, rapit verbum ab ore eius, & subdit. *Dignum dilecto meo*, id est, placens ei ad potandum, hoc est, vt inde potet alios; placens etiam labijs eius, id est, prędicatoribus, & dentibus, id est, expositoribus ad ruminandum, sicut patet in Luca, & cęteris euangelistis & expositoribus sacris.

Aliter, guttur escas diiudicat sicut dicitur Iob 34 *Bonas retinet & euomit malas.* Hæc est virtus discernendi spirituales preces, quæ, sicut vinum calore fæces expellit, vt remaneat vinum optimum, eliquatum, & defæcatum. Commendatur igitur his verbis discretio virginis in precibus, quę hoc solum petit quod discrete petitur, quod bonum, quod pium, & ab omni macula defæcatum. Ipsa autem, auditis his verbis à filio, assumit verbum ex ore eius, & subijcit. *Dignum dilecto meo ad potandum labijsque & dentibus illius ad ruminandum.* Ac si dicat, hoc vinum, id est, hoc verbum meum deprecatorium, & vino optimo comparatum, dignum est dilecto meo ad potandum, vt videlicet ei placeat, & ipse delectetur in eo; & hoc ipsum vinum est dignum labijs eius, & est dignum dentibus illius ad ruminandum. Labia potum percipiunt & eius saporem sentiunt. Hoc itaque verbum dignum dicitur labijs Christi, quia dignum est, vt fauor benignus illud recipiat, & quod bene sapiat, & complaceat diuinæ bonitati. Et sicut vinum optimum sine difficultate, & cum delectatione sorbetur; sic petitiones suas cum omni facilitate, & delectatione dicit à filio admittendas. Verum quia eius, quod bibitur, gustus cito præterit; eius vero quod ruminatur, sapor diu remanet; subdit de vino illo, quod dignum sit dentibus illius ad ruminandum; vt sic ostendat, quòd non perfunctorie, sed tanquam affectus placita dulcedine, in matris petitionibus filius delectetur &c.

In colli rectitudine, candore, & competenti dimensione. Vnde dicitur ecclesiæ Cantic. 1. *Collum tuum sicut monilia.* Propter rectitudinem comparatur hic collum turri, propter candorem ebori. Vnde dicitur Cantic. 7. *Collum tuum sicut turris eburnea.* Ipsa enim est collum Ecclesię, propter coniunctionem diuinitatis, quę per caput; & humanitatis, quæ figuratur per corpus; quia in vtero eius facta est coniunctio diuinæ & humanæ naturæ, & vnitum genus humanum Christo capiti suo, vt in humana natura simus vnum cum Deo.

De Collo Mariæ.

Collum dicitur quasi columna, quia rigidum est & rotundum, & caput supportat, sicut columna capitellum: sic Maria nunquam fuit inclinata per peccatum, sed semper erecta, quia cęlos

cælos attingebat stans in terra; & hoc per contemplationem cęlestium, & quasi rotunda, per desiderium æternorum, & nouam mensibus tulit in vtero Christum caput nostrum cui videtur dicere illud. Psalmi 24. *Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui te*, id est, sursum tenui te, super omnia diligendo te.

Coniungit caput corpori, & ipsa Christum ecclesiæ, cuius ipse est caput, & ipsa corpus; & hoc dupliciter, scilicet corporaliter Christum gignendo, & spiritualiter ipsum peccatoribus reconciliando.

Vniuersis membris, post caput, supereminet in corpore, & ipsa post Christum, qui caput nostrum, est excellētissimum membrum ecclesię.

Duplici humero supportatur, sic & ipsa portāda est à fidelibus Ecclesię. Vnde de Sapientia vel Maria, dicit Eccli. 6. *Subijce humerum tuum, & porta illam*, hoc est actus tuos suppone magisterio eius, *subijce* per humilitatem & obedientiam, *porta* per fortitudinem & patientiam.

MARIA DICITVR COLLVM ECCLESIAE. QVIA,

Sicut corpus, nisi collo adhæreat, non potest capiti adhærere; sic qui huic collo non adhæret vera dilectione, non potest vniri Christo, qui caput est sanctæ ecclesię.

Sicut mediante collo formantur verba humana, sic ipsa coram filio, nostra est aduocata. Beatus Bernardus: Domina nostra, Mediatrix nostra, Aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo filio nos repræsenta, &c.

B. Bernar. sermon. 2. de Aduentu.

Sicut mediante collo, descendit in corpus, quidquid ei est necessarium cibi, potus, & potiones medicinę, & huiusmodi; sic & ipsa mediante, venit ad nos Christus, qui medicina est animarum nostrarum, & cuius caro & sanguis vere cibus est, & potus. Ioan. 6.

Sicut collo interior aër emittitur, & exterior attrahitur; sic per ipsam nostra deuotio Deo præsentatur, & Dei misericordia & gratia nobis redonatur.

COLLO.

Saliua à capite in corpus trahitur; & per ipsam gratia à Deo humano generi impetratur, qua homo interior vngitur & delinitur. Iob 7. *Vsquequo non parcis mihi*, &c. *Vt glutiam saliuam meam*, id est, vt sapore tuæ dulcedinis in contemplatione delecter.

Verbum emittitur, Nam ex ea verbum patris incarnatum, nobis apparuit, & per eam nobis à patre transmissa est vera salus. Ioan. 1. *Verbum caro factum est & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius.* Hic assigna de verbo, &c.

Spiritualis alimonia membris Christi, id est, fidelibus ministratur, quia ipsa mediāte, panem Angelorum manducauit homo in sacra communione. Vel triplex spiritualis alimonia, venia peccatorum, gratia meritorum; gloria præmiorum.

Verba proferuntur, quia in conspectu Dei, cum sit aduocata nostra, bonum pro nobis loquitur, & precibus suis benesonantibus, disiunctos nos à filio per peccatum, quoties pænitemus, recōiungit eidem. Isai. 49. *Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos, & Deum nostrum, &c.*

Item collum quandoque flectitur, sic Maria flexibilis quoad Deum, per obedientiam & humilitatem; quoad nos, per pietatem: quādoque erigitur & hoc quoad se per cōtemplationem.

Item istud collum planum est per iustitię æquitatem, lene est per mansuetudinem, pulchrum est per vitæ honestatem, candidum per omnimodam puritatem.

Velari solet à bonis mulieribus, propter corporalis pulchritudinis absconsionem, quod de collo virginis est credendum.

Sequitur *Sicut monilia*, quę dicūtur à muniēdo, vel à monēdo. Per collū verbū emittitur, & Maria sic munita erat virtute discretionis, vt quodcūque verbū emittebat, vel ad gloriam Dei, vel ad sui humilitatē, vel ad vtilitatē proximi pertineret; Iuxta illud Eccli. 43. *In sermone eius compositæ sunt omnia. Vel* monile dicitur à monendo, quia Maria, quæ prima vouit virginitatem, verbo & exemplo monet omnes ad castitatis virtutē. *Vel* monile à monade, hoc est ab vnitate, quia morsu quodam vnit vtramque partem capicij, & sic munit sinum mulieris, ne adulter mittat manum: habet enim monile tria officia, exteriora ornat, interiora celat, corruptores propulsat. *Vel* melius, monile quod sinum claudit, vt dictum est, sigillum pudicitię est, ne turpis motus castitatem inficiat. Et hoc sigillum tria facit, interiora celat, ne, si qua turpis cogitatio surgit contra propositum castitatis, foras erūmpat; exteriora ornat, vt verecunda & modesta grauitas appareat; manum impudicam ab illicito tactu refrænat, ne scilicet diabolus adulter prauas cogitationes immittat, vel prauas delectationes, quæ sunt immissiones per Angelos malos: similiter & Maria dexteram partem & sinistram tunicæ Domini inconsutilis, quę designat Ecclesiam, vnit, id est, actiuos & contemplatiuos, vel Iudæos & Gentiles ad fidem conuersos. Ornatu virtutum suos venustat, eorum peccata, ne coram Deo appareant, ad vindictam palliō chāritatis velat, corruptores animarum, id est, dæmones, ab eis exterret & elongat. Et nota, quod monilia fabricari solent ex auro argento,

argento, & gemmis; similiter ex auro cælestis sapientiæ, ex argento tinnulæ & perfectæ eloquentiæ, & ex gemmis totius operationis bonæ, quasi fabricatum est hoc monile manu artificis cælestis, id est, operatione Spiritus sancti, vel Sapientiæ Dei. Vnde dicitur ei à filio. Cant 7. *Iuncturæ femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.*

Aliter, per collum virginis, designatur eius humilitas, quia demissio colli est signum humilitatis, sicut erectio eiusdem signum est superbiæ Vnde Isai. 3. *Eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, &c.* Item Iob 15. dicit de superbo: *Cucurrit aduersus Deum erecto collo, &c.* Dicitur ergo de humilitate Mariæ. Cantic. 4. *Sicut turris Dauid collum tuum*, id est, humilitas tua est turris, id est, sicut humilitas Dauid, quæ ipsum reddit in omni aduersitate inexpugnabilem. *Vel sic. collum tuum*, id est, humilitas tua, id est, tu humilis es sicut turris Dauid, id est, veræ turris Dauid, id est, Christi. Et hæc dictio *sicut* non est nota similitudinis, sed expressio veritatis. Tale est illud Ioan. 1 *Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti*, id est, vere vnigeniti, &c. Sed quare comparatur humilitas virginis humilitati Dauid, cum virgo incomparabiliter fuerit humilior quam ipse Dauid? Certe quia in puro homine non potuit maior humilitas inueniri, & ita nec conuenientius exemplum sumi Item de hoc collo dicitur virgini, Cat. 7. *Collum tuum*, id est, humilitas tua est *sicut turris eburnea Sicut turris*, id est, erecta ad cælestia, quorum amore te humilitas. Vel *sicut turris*, id est, defensio innocentium & continentium qui sunt eburnei. Eburnea etiam quoad te, per candorem innocētiæ & frigiditatem continentiæ.

Mystice, collum ecclesiæ sunt illi, qui cibum verbum Dei ad alios nutriendos traiciūt, quia *Omni verbo quod procedit de ore Dei*, Matt. 4. Membra corporis sui mystici, quod est ecclesia, nutriuntur. Hoc collum sunt prædicatores & doctores, per quos emittit Christus vocem, & trahit cibum ad corpus, vt dictum est; De quibus dicitur Ecclesiæ, *Collum tuum sicut turris*, propter constantiam & fortitudinem, vt scilicet non circumferantur omni vento doctrinæ. *Eburnea* propter refrigerium abstinentiæ, & candorem castitatis & innocentiæ. Ebur enim est frigidum & candidum. Huius turris propugnacula auctoritates scripturæ, quæ nos includunt & protegunt. Beatus Gregorius super Ezech. loquens de hoc collo, de hac turre, & propugnaculis eius. In collo guttur, in gutture vox, ergo collum ecclesiæ sacra eius eloquia. In clypeorum millenario, qui est perfectus numerus, & signat vniuersitatem, vniuersa nostra munitio, quæ est in sacro eloquio, designatur. Et ita per clypeos & propugnacula idem figuratur, id est; sententiæ vel auctoritates scripturæ sacræ, quæ est turris, id est, Ecclesiæ Catholicæ munimentum. *Vel* etiam *collum* Ecclesiæ sancti intercessores, qui corpus coniungunt capiti, id est, ecclesiam Christo, suis orationibus & exemplis.

S. Gregor.

Moraliter. Collum fidelis animæ charitas est, quæ corpus electorum principaliter Christo capiti coniungit. Quæ *turris* dicitur propter altitudinem eius, quæ cæteris virtutibus præeminet. *Mille clypei* sacra eloquia, omnes credentes perfecte protegentia, Parab. 30. *Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Pendent ex ea*, id est, ex turre charitatis, quia tota lex sola charitate perficitur. In Matth cap. 22. dicitur: *In his mandatis tota lex pendet & prophetæ.* Rom. 13. *Plenitudo legis est dilectio.* Vel mile clypei vniuersitas virtutum, quia quælibet virtus clypeus est in certamine suo, aduersus omnia tela istius vitij, quod sibi ex directo aduersatur. Et cōstat, quod omnes virtutes ex charitate dependent, quasi ex matre filiæ, informante motus earum. 1. Corinth. 13 *Si linguis hominum loquar, &c.* Et hæc eadem vniuersitas virtutum, est *armatura fortium*, id est, qua omnes armantur electi, contra hostes debellandos; quæ armatura describitur ad Ephes. 6. *Induite vos armatura Dei, &c.* De his multa inuenies titulo, quod Maria turris.

Lib. 11.

DE HVMERIS MARIÆ.

De Humeris Mariæ.

IN *humerorum decenti compositione.* Humeri fidelis animæ, dexter pietas, sinister compassio, quæ duo supportare debent onera infirmitatis fraternæ, In quo consistit adimpletio legis diuinæ, Vnde ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate, & sic ad implebitis legem Christi. Alter alterius onera portantes*, sunt consilium & auxilium sibi inuicem impendentes: Et hoc faciendū est exemplo Christi, qui peccata nostra portauit in humeris suis cruci affixus, quæ non poteramus portare, 1. Petr. 2. *Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, &c. Peccata*, id est, pœnam peccatorum. Et de hac portatione dicit Philosophus: *Nihil adeo probat amicum, vt amici oneris portatio.* Item Roman. 15. *Debemus nos firmiores, imbecillitatem infirmorum supportare, & non nobis placere*, Isa. 41. *Vnusquisque proximo suo auxiliabitur, & fratri suo dicet confortare.* Genes. penultimo dicitur de Issachar, *Issachar asinus fortis habitans in terminis, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis seruiens.* Issachar interpretatur vir mercedis, vel est merces mea, seu memor, aut Dominum memorans. Hic est iustus, qui mercedem æternam in tantum diligit, quod quasi matrimonialiter se ei coniungit cogitatione, & auiditate ei inseparabiliter adhærendi. Item

Item qui dicit de Christo: *Est merces mea*, & ipsum solum constituit mercedem suam. Item qui semper memorat beneficij Dei, & ipsum Dominum nũquã tradit obliuioni. *Asinus fortis*, reputans se stolidum mũdo, vt sit sapiens Deo, Adapta cęteras proprietates asini, & assigna bonis bonas,& malis malas. *Fortis*, ad tolerandas pro Christo,& pro spe mercedis æternę illatas sibi molestias à carne propria, vel à mundo,vel à diabolo. *Fortis* etiam ad onera fraternę infirmitatis supportanda. *Habitans in terminis*. Hoc est inter maritima & montes,scilicet inter amaritudinem contritionis & pœnitentiæ, & eminentiam vitę. Vel *termini* isti sunt ingressus noster in mundum,& egressus à mundo. In his habitat quasi perseueranter, qui de his semper cogitat. Vel *in terminis*, id est,neque modo in corpore. Vnde *Viuo ego iam non ego* Galat. 2. Neque adhuc extra corpus. Iob 7. *Suspendium elegit anima mea*. Isti etiam *termini* possunt dici vita præsens,& vita ęterna, inter quos quasi suspenditur anima viri iusti. Vel *in terminis*, id est, in exitu huius terræ, quæ est morientium; quod fit quando ad solam tenuem sustẽtationem, exemplo asini, qui pascitur palea, & cardonibus, vilibus & paucis contentus est;& hoc maxime fit per iugem mortis memoriam. Vnde Beatus Hieronymus: Facilè contemnit omnia qui semper cogitat se esse moriturum: Et quasi in initio positus terræ viuentium, per spem & desiderium, bona terræ illius quodammodo iam pręlibat.

S. Hieron.

Nota, quod quidam sunt qui habitant inter terminos istos, sed non in terminis, quia de his non cogitant, quibus dicitur Iudic. 5. *Quare habitatis inter terminos, vt audiatis sibilos gregum*. Greges, qui brutorum animalium sunt, signãt brutam sensualitatem, cuius suggestiones venenãt animam; vnde dicuntur sibili, qui sunt serpentum, quos sibilos audit, qui eis consentit. Ideo non inter terminos habitandum, sed in ipsis terminis supradictis, vt iugiter ad memoriam reducatur vilis natiuitas, & incerta mors, iuxta illud Eccli. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. Sequitur: *Vidit requiem quod esset bona*. Vidit oculo intellectus contemplando, oculo affectus prælibando. Vnde Psalm. 76. *Memor fui Dei, & delectatus sum. Memor fui Dei*, quoad intellectum, *& delectatus sum*, quoad affectum. *Vidit*. Per hoc innuitur, quod ibi iam esset mente; alioqui non videret. Vnde, *Inter mundanas varietates, ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia*. *Requiem* ęternæ beatitudinis, quę datur iusto post labores vitę præsentis. Apocal. 14. *A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Quod esset bona*. Hic non est requies bona. Vnde de quibusdam dicitur Psalm. 72. *In labore hominum non sunt*, &c. *Et terram* ęternę stabilitatis, *quod optima*. Dic quare, & assigna de fructibus; ista enim terra maledicta est cum fructibus suis. Et notantur hic duo, scilicet *requies*, quia defectus omnis mali in paradiso, & abundantia omnis boni per hoc quod dicit *optima*, vbi nullius rei penuria. Deuteron. 8. *Item*, quod esset bona, quia ibi non laboratur, sed nõ nisi per labores ad eam peruenitur. Et visis his duobus *Supposuit humerum ad portandum*, humerum charitatis, quæ omnia leuia facit, humerũ scilicet duplicem id est, patientiam, quæ est humeris sinister, ad sustinendum mala sibi irrogata, & benignitatem, quæ est humerus dexter, ad supportandum per compassionem mala illata proximis. *Charitas enim* est quasi duplex humerus, *patiens est, benigna est*, 1. Corinth. 13. hęc portat patiendo; illa compatiendo. *Vel* per humerum signatur fortitudo in bono, quam supponit bonus asinus Domini ad portandum iugum eius leue; non iuga boum quinque, quę sibi emunt, miserabili quinque sensuum seruituti satisfacere cupiẽtes. Hi sunt asini diaboli, supponentes se iugo eius grauissimo. Sequitur: *Factus est tributis seruiens*.

In brachiorum longitudine, fortitudine, & flexibilitate, seu vegetabilitate. Nota, quod 2 Paral. 9 dicitur solium Salomonis, quo Maria significatur, habuisse duo brachiola altrinsecus, & duos leones stantes iuxta brachiola. Habet enim gloriosa virgo non solum brachiola, imo brachia longa ad defensionem nostram, & ad dandum longe positis, id est, peccatoribus à quibus longe salus. Ad litteram, in brachijs & humeris eius, portatus est filius Dei in Ægyptum, & reuersus in terram Israël, in quo signatur quod per ipsum habituri essent Deum hi, qui prius idolis seruiebant, & ex dono eius tandem in regno aspecturi essent Regem in suo decore oculi beatorum. Quære titulo quomodo Marię seruiendum est de singulis membris, inuenies de brachijs fidelis animę. Verba Marię vel fidelis animæ. Cantic. 3. *Paululum cum pertransissem eos*. Loquitur de vigilibus, id est, Angelis. *Pertransissem eos* scilicet subtilius contemplando, *Inueni quem diligit anima mea*. Nihil enim credimus super Angelos nisi sponsum & Mariam. Omnis ergo creatura pertranseunda est quasi via, qua peruenitur ad sponsum. Etiam ipse sponsus, in quantum homo, pertranseundus est quasi via, non amplectendus, vt finis, sicut dicit Beatus Augustinus. Propter quod ipse, in quantum est homo, vocat se viam. Ioan. 14. vocat se veritatem & vitam, sed in quantum Deus est. *Tenui eum*, quasi duobus brachijs geminæ charitatis, quę sunt longa per perseuerantiam, & flexibilia per obedientiam, & duplici manu bonæ operationis, ad honorem Dei & exemplum proximi. *Nec dimittam*, id est, nec desinam

De Brachijs Mariæ.

Lib. 2. par. ticul. 4. pag. 131. e.

D. August. lib. 1. de doctrin. christian. cap. 34.

finam amare, vel bene operarij, *donec introducam* A *illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*, id est, donec notum & dilectum fecero toti ecclesiæ, quę me genuit & nutriuit. In quo ostenditur, quod singuli inuentum sponsum teneant, nec dimittant, donec notum & dilectum fecerint toti ecclesiæ, pro posse; vel toti ecclesię & genti suæ, vt cortina cortinam trahat. *Et qui audit, dicat veni.* Apoc. vltimo.

De Manibus Mariæ.

In manuum candore, planitie, extensione, & moderata quantitate. De manibus suis dicit Maria. Cantic. 5. *Manus meæ distillauerunt myrrham, & digiti* B *mei pleni sunt myrrha probatissima.* Per *manus* opera, per *digitos* operum discretio. *Myrrha probatissima*, perfectissima carnis, & carnalium voluptatum mortificatio. In his autem verbis, ostendit Maria impletum in ipsa, quod Angelus ei promiserat, dicens: Luc. 1. *Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Spiritus enim sanctus superuenit in eam, & sic eam vestiuit desuper, quòd totum quod in ipsa erat carnale, absorptum est à spiritu, & carnalitate mortificata, solus in ea C dominabatur spiritualis affectus. Dicit ergo, *Manus meæ distillauerunt myrrham.* Nam in spirituali gratia sic absorbta sum, quod nihil in me vixit de carnali concupiscentia vel mundana, quin potius manus meę & digiti mei, id est, opera mea, & operum meorũ discreta distinctio, perfectę mortificationis testimonium proferebant. Et nota, quod superius dicit filius de matre, *Messui myrrham meam cum aromatibus meis.* In D verbo *metendi* notatur abũdancia. Item Eccli. 24 dicit Maria, *Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris.* Illa myrrha electa est, quę sine vulnere, & sine scissione corticis, manat ab arbore, & illam amaram carnis mortificationem designat, quã profert anima nullo peccati vulnere sauciata. Talem myrrham messuit Deus in virgine, quæ licet vulnus peccati non haberet, seipsam tamen multipliciter mortificare curauit. Et ideo bene dicit quod digiti sui pleni sunt myrrha E probatissima, & talis myrrha proprie Domini est. Vnde dicit Cantic. quinto, *Messui myrrham meam, &c.*

Item de manibus sponsi dicit sponsa, & congrue potest intelligi de manibus Mariæ, Cantic. 5. *Manus eius tornatiles aureæ plenæ hyacinthis.* Tornatura cęteris artibus promptior est atque velocior, regulam iustitiæ tenet, & opus suum pulcherrimè circumcidit. In eundem modum omnia opera Christi, vel Mariæ, circumcisa fuerunt; vt licet cum quadam operandi promptitudine & celeritate fierent, nunquam tamen à iustitiæ regula deuiauerunt. Vel *tornatiles* dicuntur manus Mariæ, quia sicut ars tornandi promptior est alijs artibus, sic Maria ad benefaciendum promptior omnibus sanctis. *Aureæ* propter sapientiam operandi, quia sapientia signatur in auro; & ipsa sic ingeniosè scit miseris misericordiam impendere, quod non frangit sigillum diuinę iustitiæ. Vel *aureæ* per charitatem, quæ similiter figuratur in auro, quia ex mera charitate nobis impendit dona misericordię, gratię, & glorię; Implens illud Apostol. 1. Corinth. 16. *Omnia vestra in charitate fiant. Plenæ hyacinthis. Hyacinthus* enim est lapis coloris ętherei, quia quidquid Christus gessit in corpore, quidquid mater, vel filius agit vel egit in opere, totum de fonte sapientię semper processit, & semper procedit, totũ cælesti intentione refulget, & refulsit. Vel *Plena hyacinthis*, quia nihil aliud quam cælestia præmia in suis operibus intendebant. Plenæ etiam dicuntur manus virginis scilicet operibus bonis, quia abundantius omnibus creaturis benefacit ipsa, vel filius per ipsam, omnibus creaturis. Vnde de ipsa dicit natura humana, Sapient. 7. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius*, id est, dona gratiarum.

Aliter. *Manus eius tornatiles*, id est, volubiles, promptæ scilicet in omnem partem operari, sicut quod torno fabrefactum est, in omni parte volubile est. Vel *tornatiles*, id est, per circuitum circumcisæ, & quosdam circulos spectantibus proferentes; sicut omne, quod torno circumcisum est, circumpolitum est. Quia in suis operibus circulos exprimebat omnimodę perfectionis, & spiritualis conuersationis. Circulus enim est ab eodem in idem reuersio. Nam sicut ex patre omnia operabatur, sic & ad ipsum, & in ipsum omnia, per gratiarum actionem referebat. Vnde dicit Ioan. 14. *Pater in me manens ipse facit opera. Aureæ* per sapientiam & charitatem, quæ duo deaurant omnia opera, & ea faciunt, discreta & amabilia. Vel ideo *aureæ*, quia nullo igne tribulationis lędi, vel vri potuerunt, *Plenæ hyacinthis.* hoc est suis pretiosis & cælestis coloris operibus, hoc est quæ cęlum potius ostenderent, ipsumq; de cęlo, cęlestéque venire probarent. Vnde dicit Ioan. 5. *Opera, quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, testimonium perhibent de me.* Et opera eius instar hyacinthi, in claris cordibus clara, in tenebrosis obscura; quia hyacinthus in sereno clarus, in obscuro & nubilo apparet obscurus. Nam illis, qui illuminati erant sapientia, & gratia sancta, cęlestia & diuina eius opera apparebant, sed tenebrosis per infidelitatem & insipientiam, magica & seductoria; sicut Iudę & Pharisæis.

F Item *decor manuum* consistit in apertione & extensione, & Maria *manum suam aperuit*, & aperit semper *inopi, & palmam suam extendit ad pauperes.* Prouerb. 31. in fine. Et manus habet extensas, non contractas, exemplo filij, qui manus extendit, non contraxit in carne. Et in hoc Euæ contraria, quæ manum contraxit fructum rapiens

piens interdictum.

Item de Cãdore manuum virginis dicit Beatus Bernardus supra illud Cant. 2. *Dilectus meus mihi & ego illi qui pascitur inter lilia.* Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt, nec causabitur liliorũ amator inter lilia non inuentũ, quidquid inter Mariæ manus inuenerit. *Vel* cãdor manuũ eius in hoc consistit, quod *peccatum non fecit.* 1. Petr. 2. Et ideo secundum puritatem manuum eius ei retributum est à Domino.

Sermo. in Natiuitate Mariæ de Aqueductu.

Manuum etiam pulchritudo multum consistit in digitorum decenti coniunctione, seu iunctura, quia digitus dicitur quasi decenter iunctus; & sunt digiti isti, qui designant discreta opera, tecti per intentionem, flexibiles per *obedientiam, graciles per mortificationem, candidi per innocentiam, longi per perseuerantiam, articulariter distincti, per discretionem, teretes per æternitatis desiderium, vnguibus muniti per patientiam aduersorum finalem, quia vnguis finis est manus.

*aliâs cõpassionem.

Mystice, manus Ecclesiæ sunt operarij boni, qui iuxta consilium Apost. ad Gal. 6. *Dum tempus habent operantur bonum ad omnes*, de quibus dicitur Cant. 5. *Manus eius*, id est, Christi *tornatiles.* Opus quod fit in torno celeriter fit, & sine errore. Sic faciẽdũ est omne opus bonũ, sine errore, vt pura sit intẽtio operantis quod fit quando ad honorem Dei, pro salute animæ, & ad exemplũ proximi operatur. Ad honorem Dei, vt non tibi sed Domino attribuas, quidquid boni feceris dicens cum Isai. 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*, Et facto quidquid boni potueris, dicas te humiliando, *Seruus inutilis sum.* Luc. 17. Eccli. 10 *Noli te extollere in faciendo opere tuo* &c. Pro salute animæ, vt eam scilicet intendas. Eccli. 30 *Salus animæ in sanctitate iustitiæ.* Gregorius. Qui vult misereri proximo, à se trahat originem miserendi. Ad exemplum proximi. Matth. 5. *Luceat lux vestra coram hominibus* &c. Celeriter etiam operandum est, sicut fit opus in torno, Vnde Parabol. 4. *Ne dicas amico tuo*, id est, Christo mendicanti in paupere, *vade & reuertere, & cras tibi dabo, cum statim possis dare.* Ad Hebræos 3. *Festinemus ingredi illam requiẽ*, id est, operari ea, quæ faciũt ad ingressum.

D. Gregorius 19. moral. c. 14. veteris edit. 20

Item *tornatiles*, id est, expeditæ, quod competit manibus, quæ propter Deum operantur, vt facto vno bono opere vnius generis, statim se transferant ad aliud faciendum, exemplo Christi magistri, & Domini nostri, cuius omnis actio nostra est instructio, qui de die prędicabat, & miracula faciebat, de nocte vero orabat, vt nullum tempus vacuum pertransiret, quod non in opus nostræ salutis expenderet.

Aurea; in auro tria. Sapientia, Obedientia, Charitas. *Sapienter* ergo, id est, discrete operandum est, vt dignos & bonos semper alijs præferat. Eccli. 12. *Si benefeceris scito cui benefeceris, & erit gratia in bonis tuis multa.*

Item *sapienter*, vt ostentationem fugias & laudem transitoriam, quia sic dicit Gregorius. Valde bona sua parui pẽderunt qui ad eorũ remunerationes, laudes hominũ sufficere credũt.

D. Gregorius.

Item *sapienter*, iuxta consilium Apostoli, 2. Corinth. 8. *Non vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio* &c.

Obedienter, id est, iuxta præceptum Euangelij, vel spiritualis patris, exemplo Domini dicentis. Ioan. 14. *Sicut mandatum dedit mihi pater sic facio.*

Charitatiue. Vnde 1. Corinth. 16. *Omnia vestra in charitate fiant.*

Plena hyacinthis. Plena, vt abundanter benefacias. Tobiæ 4. *Quomodo potueris ita esto misericors* &c. Messem nobis bonorum operum satione multiplici pręparemus, & quanto vberius satiari cupimus, tanto ei à quo totum accepimus, largius conferamus.

Aliter, *plena hyacinthis* pluraliter, vt pro æterna retributione, quę erit multiplex plenarie operetis; quia sicut dicitur Isai. 66. in fine. *Erit mensis ex mense* &c. mensis dicitur à mene, quod est defectus. Erit ergo mensis ex mense, quia ex defectu bonæ operationis, erit defectus gloriosæ retributionis. Vel *plena hyacinthis*, vt ad hoc abundes operibus bonis, vt tandem in cælestibus detur tibi habitatio cum sanctis.

Item hyacinthus habet gratiam impetrandi, quia qui bene operati fuerint in præsenti, in futuro misericordiam impetrabunt. Item manus illę plenę sunt hyacinthis, quæ pro æterna retributione plenarie operantur: Illæ quasi plenę luto, quę operantur pro terrenis, id est, pro gloria, vel lucro temporali.

Aliter, manus Ecclesiæ sunt illi, qui *Manibus suis laborant quod bonum est, vt habeant vnde tribuant necessitatem patienti*, ad Ephes. 4. Et debent esse tornatiles, tornus enim in sua circumflexione, semper eandem viam tenet, & in nullo deuiat, & est tornatura cæteris artibus promptior, & expeditior: similiter boni operarij in Ecclesia Dei, debent esse prompti, veloces, & expediti, non pigri in bonis operibus, & in nullo deuiare, sed semper diuinorum pręceptorum viam tenere. Erunt autem manus aureæ, si tales operarij igne charitatis ardeant, & per sapientiam luceant, quæ duo signantur in auro, quod splendet, & est coloris ignei, Et debent esse plenę hyacinthis. Hyacinthus est gemma coloris ętherei, & signat spem & desiderium bonorum cælestium; quia bona opera referenda sunt ad retributionem bonorum cælestium, non ad gloriam laudis humanæ.

Item notandum, quod duplex est manus, scilicet sinistra & dextra, in quo docemur, quod duplex

duplex operatio Christiano necessaria est, vt o- A peretur opera pænitentiæ, quia aliquando peccauit & hoc quamdiu est in sinistra vitæ præsentis. Et hoc docuerunt Ioannes Baptista. Matthæi 3. Christus Matth 4 Petrus Act. 2 vt tribus tantis testibus crederet omnis mundus de pænitentia facienda, & toti tres habuerunt idem thema, scilicet *pænitentiam agite* &c. Altera debet esse manus, scilicet dextera, ad facienda opera misericordiæ, pro adipiscenda æterna retributione, quæ signatur per dexteram. Vnde Cant. B 2. *Dextera illius amplexabitur me.* In hac duplici manu decem digiti, & singulis digitis tres iuncturę. Duæ manus, vt dictum est, opera pęnitentiæ, & misericordiæ ad honorem Dei, & exemplum proximi: decem digiti, decalogi adimpletio, ad quam tenentur tam pęnitentes, quam misericordes, quod scilicet præcepta pertinent ad dilectionem Dei & proximi. In singulis fere digitis tres iuncturę, vt quidquid operaris pertinens ad pęnitentiam vel misericordiam, attribuas Patri, cui potentia, & Filio, cui sapientia; C & Spiritui sancto, cui voluntas attribuitur. In omni enim opere meritorio tria hęc exiguntur, scilicet scire, velle, & posse. Idcirco Psalmo decantato dicimus. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Psalmus dicitur à Psallin quod est tangere, & designat operationem; bona autem operatio non fit sine adiutorio Dei Trinitatis, qui dicit Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Et ideo ipsi totum attribuendum per gratiarum actionem; vt *ad locum à quo exeunt flumina,* D *reuertantur.* Eccle. 1. vt dicamus cum Isai. 26. *Omnia opera nostra* &c.

Duæ manus quid notent.

Decem digiti quid significent.

Tres in singulis digitis iuncturæ quid insinuent.

Et nota, quod pollex, qui fortior est alijs digitis, duas iuncturas habet tantùm, quæ sunt magnanimitas in prosperis, ne per ea dissoluatur; & patientia in aduersis, ne per aduersa frangatur, & ita pollex significat fortitudinem, cuius filiæ sunt magnanimitas, & patientia, vt dictum est.

Pollicis duæ iuncturę quid.

Index, qui sequitur, prudentia vel sapientia; E quæ nobis indicat quid agendum. Tres articuli huius digiti, memoria preteritorum, intelligentia præsentium, prouidentia futurorum.

Reliqui digiti quod significent.

Tertius dicitur medius, & est iustitia quæ docet nos tenere medium, & reddere ius suum vniuersis: tres articuli, reddere superioribus obedientiam & reuerentiam, paribus pacem & adiutorium, inferioribus disciplinam & tutelā.

Quartus dicitur medicus, & designat temperātiam. Tres articuli, modestia in lingua; sobrie- F tas in gustu; continentia in tactu. Ecce habes quattuor cardinales virtutes.

Quintus dicitur minimus digitus, & designat humilitatem, quæ est custos cæterarum virtutum. Huius tres articuli subdere se pari, maiori, minori. Dicitur etiam digitus hic auricularis, A ab aure quam purgat, & per aurem obedientia figuratur, humilis enim obedientia delet peccata commissa per auditum.

Item minimus digitus consummat manum, & est humilitas, quæ consummat & perficit omnes virtutes. Quam consummationem pręcepit Dominus. Luc. 17. *Cum omnia bona feceritis, dicite serui inutiles sumus.* Digitus etiam minimus fortis est valde, & sine eo deperit tota manus, quia nulla operatio bona est coram Deo, vel B meritoria sine humilitate, & ipsa est quæ fortius impugnat diabolum, & triumphat de eo. Vnde de Iosue dicitur. Eccli. 46. *In descensu perdidit contrarios*, quia qui descendit per humilitatem, destruit dæmonum potestatem *&c.*

In vberum congrua dispositione, duritia, & paruitate quoad virgines. De vberibus beatæ Virginis dicitur Cantic. 1. *Meliora sunt vbera tua vino* &c. Ibidem. *Memores vberum tuorum super vinum recti diligunt te.* Quęre retro titulo de diligenda Maria. Ipsi etiā dicitur Cant 4. *Duo vbera tua sicut* C *duo hinnuli*, &c. hoc inuenies expositum supra titulo de pietate & compassione Marię. *Vbera* virginis possunt dici dilectio Dei, & proximi, quibus sensus suos nutriebat. *Vel vbera* signant virginitatem, *mammæ* fœcunditatem. Item de mammis matris, dicit ei filius Cantic. 4. *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa pulchriora sunt vbera tua vino* &c. Dicunt quidam, quod vbera propriè sunt virginum, & mammæ, siue mammillę matronarum; & beata virgo vtrumque D habere dicitur, scilicet vbera & mammas, quia & virgo est & mater, quod nulla alia. Dicitur ergo. *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ*, &c. Quid enim pulchrius in oculis peccatoris afflicti, quam pietas & misericordia, quæ designantur in vberibus & mammis?

De Vberibus Marię.

Lib. 2. particula 5. pag. 215. d. Lib. 4. pag. 295. e.

Pulchriora sunt etiam hæc vbera peccatoribus, quam austeritas seueritatis, quæ signatur in vino; vel etiam *vino*, id est, austeritate legis, punientis sine misericordia; vel *vino*, id est, omni E iucunditate carnali & temporali; vel etiam *vino* ad litteram, quia vinum lætificat carnem, sed vbera ista incundant mentem.

Aliter. *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ*, id est, quanta reuerentia & honore sunt amplectendæ, & extollendæ, sicut dicitur Luc. 11. *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* Item de vberibus matris dicit ei filius Cantic. 8. habito respectu ad tempus passionis. *Dixi ascendam in* F *palmam & apprehendam fructus eius, & erunt vbera tua sicut botri vineæ* &c. quasi diceret; dixi quod ascendam in palmam, id est, discipulis meis reuelaui passionē meam, & etiā ipsis Iudæis, De primo dicit Matth. 20. *Assumpsit Iesus duodecim discipulos secreto & ait illis. Ecce ascendimus Ierosolymam* &c. Dixit etiam Iudæis Ioan. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Satis

Satis etiam credibile est, quod matri colloquẽs in secreto, ei prędixerat passionem suam, & resurrectionem. Est ergo sensus. *Dixi* matri meę, quod *ascendam in palmam*, id est, exaltabor in cruce, *& apprehendam fructus eius*, id est, vtilitates prouenietes ex ipsa mea crucifixione, quę sunt Resurrectio, Ascensio, Spiritus sancti missio, hoc quoad me; peccatorum remissio, hoc quoad homines, dæmonum subiugatio, scripturarum manifestatio, & cætera huiusmodi; fructus etiam isti sunt omnes saluandi, quorum pars vltima Iudei, quorum reliquiæ saluæ fient.

Aliter. Ego *dixi*, id est, ab æterno disposui quod *ascendam in palmam*, id est, in arborẽ crucis triumphalem, *& apprehendam fructus eius*, fructus scilicet victoriæ meæ, resurrectionem scilicet, & ascensionem, & fidem Apostolorum. Vel *fructus eius*, id est, homines redemptos, quos apprehendit primo in latrone pęnitente, & detentis in limbo. Et tunc inter mortis angustias, in hora indignationis meę contra crucifixores, cum *meditabor in spiritu meo duro per diem æstus*. Isai. 27. cum videlicet spiritus meus in æstu passionis exacerbatus, de malorum supplicijs & vindicta cogitabit: tunc inquam *erunt duo vbera tua sicut botri vineæ*. Recordabor enim quod de te carnem assumpserim, quod lac de tuis vberibus suxerim, recordabor incarnationis meæ mysterium: Et ista recordatio, tãquam vini potus, pręsentis irritationis & indignationis obliuisci me faciet, ne festinem ad vindictam. Quod præuiderat Abacuch propheta ca. 3 prius dicens illi: *Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis*. Vel generaliter comparantur vbera virginis botris vineæ; ex vberibus enim exprimitur lac, & ex botris vinum, quod hominem lætificat, & inebriat, & facit obliuiosum, & facilem ad condonandum irrogatas sibi iniurias, & largum ad danda grandia. Omnino, siquidem in hunc modum lac, quod sancta labia Domini expresserunt, & traxerunt à maternis vberibus, ipsum delectauit, & quadam inenarrabili dulcedine inebriauit, ne recordaretur de cætero, sed facilè nobis condonaret irrogatas sibi iniurias, & largiter nobis daret gratias & virtutes in præsenti, & in futuro gloriam sempiternam.

Item de vberibus matris dicit ei filius Cantic. 7. *Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Statura tua*, istud inuenies paulo infra titulo de Statura Marię. Alia etiam ratione vbera Marię botris assimilantur, in quo mirabilis prętogatiua merendi demonstratur in virgine, quę non minus meruit fundendo lac ex vberibus suis, ad nutrimentum filij; quam meruerunt Martyres, qui per botros figurantur, fundendo sanguinem suum per martyrium. Omnium enim operum merces secundum radicem charitatis pensatur.

Lib. 5. pag. 426. d.

Item de suis vberibus dicit Maria dilecto, Cãtic. 7. *Veni dilecte mi, egrediemur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus si floruerit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt, mala punica, ibi dabo tibi vbera mea*. In hac auctoritate ostenditur sollicitudo, quam gloriosa virgo gerit pro ecclesia Dei. Vnde dicit dilecto. *Veni dilecte mi egrediamur in agrum*, id est, visitemus illos, qui sunt in agro, & vomere prędicationis humanorum cordium terram scindunt. *Veni dilecte mi commoremur in villis*, facientes mansiones apud illos, qui habitantes in vnũ per dilectionem, vno iure viuunt. *Surgamus mane ad vineas* plantandas in fide. *Videamus si floruit vinea*. per boni operis exordium, *si flores fructus parturiant*, per boni exordij complemẽtum *videamus si floruerint mala punica*, quorum flos rubens, desiderium imitandi passionem dominicam demonstrat in viris fidelibus, qui per illas arbores designantur. Et subdit Domina. *Ibi dabo tibi vbera mea*, vt gustes interpellationes meas pro ecclesia, quę procedunt de vberibus meis: per quę supra diximus ipsius pietatem, & misericordiam demonstrari. Et in hoc ostenditur, quod pro huiusmodi orat ipsa libenter.

Lib. 4. pag. 194. b.

Item de vberibus virginis, dicunt sodales Christi, Cantic. 8 *Soror nostra paruula est, & vbera non habet*. Et sunt verba sodalium Christi, sanctorum videlicet prophetarum, qui quasi repræsentant Domino beatam virginem, tanquam ad hoc aptam, vt carnem assumat ex ea. Et dicunt, *Soror nostra*, virgo Maria, *Paruula est*, per humilitatem mentis; mũda quoque & pura, tanquam tenella iuuencula, quæ nondum habet vbera. Christus autem, tanquam acceptans oblatam sibi virginem, subinfert. *Quid faciemus sorori nostræ in die, quãdo alloquenda est?* In illa videlicet die, quando eam alloquetur Archangelus Gabriel? Et tacentibus sodalibus, respondet tota Trinitas dicens: *Si murus est, ædificemus supra eum propugnacula argentea, Si ostium, illud compingamus tabulis cedrinis*, Quibus verbis virgo respondens introducitur, ac si dicat, fiat mihi sicut dixistis, & ædificate super me propugnacula aurea, vel argentea, quia ego sum murus. Addit quoque, *Et vbera mea turris, quia facta sum coram eo, quasi pacem reperiens*. Beata siquidem virgo murus est, propter firmitatem propositi conseruandæ virginitatis; vbera eius sunt sicut turris, propter supereminentem fæcunditatem diuinæ prolis. Murus etiam est nostræ defensionis, & super eam ædificauit tota trinitas propugnacula argentea; hoc enim, ad defensionem ecclesiæ, tota trinitas ædificauit in ea, vt precibus suis benesonantibus inimicum repellat, & signatur hoc in argento, quod cæteris metallis dulcius sonat.

 Cum

Cũ ergo dixisset, *ego sum murus*, subiunxit, *& vbera mea turris.* Ac si dicat: Misericordia mea, & pietas mea, quibus quasi vberibus, suffragiorum dulcedine lacto filios ecclesię, sunt turris, munimentum scilicet, refugium & securitas peccatorum. Et hoc ita est, ex quo sic accepta, sic grata, sic placida facta sum coram eo, id est, ex Dei beneplacito, vt essem *quasi pacem reperiens*, id est, vere pacem reperiens, & faciens inter Deum & hominem, vt essem pacifica, tanquam mater veri pacifici. Mediatrix, mediatoris mater. Quod autem dicitur, *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis*, sic intelligite. Siquidem Christus se vocat ostium Ioan. 10. & mater hic vocatur ostium, sed aliter & aliter. Nam Christus dicitur ostium, id est, apertura siue via, per quam intratur ad vitam, quod ipsi soli conuenit. Vnde de ipso discretiue, dicit Ioan. 10. *Ego sum ostium*, ego non alius. Ostium quoque dicitur compactio tabularum, per quam maleuolis clauditur ingressus in domum. vnde & hic dicitur, *si ostium est compingamus illud tabulis cedrinis.* B. virgo ostiũ est in ecclesia, quæ malignis obsistit spiritibus, ne ad deuotos suos intrent & accedant, sicut volunt. Et hoc ostium tot tabulis est compactum à sancta Trinitate, quot in ipsa sunt virtutes, & priuilegia dignitatum. Et hę tabulæ cedrinæ dicuntur, quia imputribiles sunt & odoriferæ, & per humilitatem in profundum radicatę creuerunt in immensum.

Item de vberibus Marię, vel fidelis animæ, vel personę religiosæ, dicit ei sponsus secundum aliam expositionem Cantic. 4. *Duo vbera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, &c.* Binarius bis positus scilicet duo, signat duplicem dilectionem, quã debet habere anima ad Deum & proximum. Vel scientiam duorum testamentorum, qua debet se regere. Vel fidem & operationem. *Tua* dicit ad differentiam vberum carnis, & mundi. Titulo de gula. *Sicut duo hinnuli capreæ gemelli.* Duo diminutiua scilicet *hinnuli & gemelli*, Duplex humilitas, scilicet interior & exterior. quinque autem notantur in hinnulo.

In hinnulo quæ notentur.

Primum pinguedo duplex, charitatis & deuotionis; vel gratiæ & charitatis. Vnde Psalm. 62. *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Istud conuenit prędicatoribus & oratoribus, id est, contemplatiuis, qui sunt intercessores nostri, qui sine dono gratiæ, & sine charitate non impetrant. Ideo sequitur in versu, *Et labijs exultationis laudabit os meum.*

Secundum acumen visus, ad sibi cauendum. Vnde *Videte quomodo caute ambuletis.* Ephes. 5. & etiam, vt octo partes contempletur, scilicet supra & infra; ante & retro; interius & exterius; dextrorsum & sinistrorsum.

Tertium velocitas quæ est per obedientiam, quia sicut dicit beatus Bernardus: Velociter

S. Bernar.

currit sermo Dei, & velocem desiderat habere obsequentem: Et per operationem, Vnde Eccli. 9. *Quodcumque potest facere manus tua, instanter operare, &c.*

Quartum pulchra pilorum distinctio, seu varietas; in quo signatur varietas gratiarum, virtutum, bonorum operũ, & honestorũ studiorum. Tales enim vestiuntur discoloribus Ezechiel. decimo sexto.

Quintum arduorum statio scilicet per contemplationem, vt licet corpus ponderosum conuersetur hic in regione corporum, quia sicut dicit Beatus Gregorius, carnis proprius locas terra est; tamen conuersatio animæ, vel spiritus sit in cęlis, in regione spirituum. Et nota, quòd si spiritus hominis modo conuersetur in regione spirituum, id est, Angelorum provt debet, in generali resurrectione trahet ad se corpus suum, quia modo *seminatur corpus animale, sed resurget spirituale.* 1. Corinth. 15. Si vero spiritus modo conuersetur in regione corporum, vt in lupanari, vel tabernis & huiusmodi, tandem à corpore suo trahetur ad regionem corporum, id est, ad terram miserię & tenebrarum. Vnde Psalmus 145 *Exibit spiritus eius.* scilicet falsi Clerici, falsi Monachi, falsi Religiosi, falsi Christiani, *& reuertetur in terram suam*, id est, sibi debitam; quia noluit terram viuentium. Vel *suam*, quam comparauit pretio malorum operum. *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*, id est, *peruersæ cogitationes* eorum, quæ *separant à Deo.* Sapient. 1. erunt causa quare pereant in æternum.

S. Gregorius hom. 9. in Euãgelia.

Item vbera fidelis animę sunt quoad Deum, intellectus sinistrum ad ipsum agnoscendum; & affectus dexterum ad ipsum diligendum; vel gratitudo & humilitas. Quære titulo de charitate Mariæ, quomodo dilexit Deum memoriter. Quoad se, iustitia, sinistrum ad se puniendum per pænitentiam, & disciplinam, quia peccauit, & hoc contra præsumptionem: misericordia, dexterum, contra desperationem, Eccli. 30. *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Quoad proximum, compassio & congratulatio. Vnde ad Rom. 12. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.* Compassio sinistrum alienis malis. Hoc habebat qui dicebat. 2. Corinth. 11. *Quis infirmatur, & ego non infirmor. &c.* Congratulatio dexterum alienis bonis. Hoc non carebat idem Apostolus dicens Philip. 2. *Gaudeo & congratulor omnibus vobis, idipsum autem, & vos gaudete & congratulamini mihi.* Sine huiusmodi vberibus paruula est omnis anima, & vbera non habet. Cantic. 8. nec est nubilis, id est, idonea Christo coniungi; nec potest habere lac efficacis doctrinæ, &c. Debent etiam hęc vbera, ad hoc, vt sint signum spiritualis virginitatis, esse quasi parua & dura in reputatione habentis; vt quantumcumque compassus fueris,

Lib. 4. pag. 166. b.

fueris, ſemper videaris tibi durus; quantumcūque congratulatus fueris, parum iudices.

De Dorſo Mariæ.

In dorſi rectitudine, vt ſit videlicet ſine omni ſtrumoſitate & gibboſitate. Dorſum Chriſti, Mariæ, & ſanctorum, patientia eorum, ſuper quod dorſum iugiter fabricant peccatores ſcilicet Iudæi, pagani, hæretici, blaſphemi, & perſecutores ſanctorum; & ſuper quod prolongant iniquitates, Pſalm. 128. Illi autem rectum habent dorſum, qui patiuntur pro æternis, illi vero ſtrumoſum, qui pro temporalibus, vel B proprijs delictis, vt mercatores & malefici. Dicitur autem dorſum ex eo, quod ſuperficies eius dura & quaſi ſaxea, ad portanda onera & tolerandas perſecutiones, &c.

De Ventre Mariæ. Li. 4. pag. 242.b.

In ventris debita diſpoſitione. Vnde Cantic. 7. dicitur ei: *Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus lilijs.* Quære titulo de virginali fæcunditate Mariæ. Item de ventre filij dicit mater Canticorum 5. *Venter illius eburneus diſtinctus ſapphiris*, & poteſt congrue exponi de vtero virginis. Venter eius C non eſt, vt alij ventres, in quibus repit diabolus pectore & ventre, Geneſis tertio. ſed eſt eburneus per virginitatem. Nam ſicut cum ebore naſcitur candor eius; ſic cum carne Chriſti & ipſius Mariæ, natus eſt candor virginitatis, qui eſt viror genitus. Et quia ſapphirus cęleſtis coloris eſt, dicitur venter matris, vel filij diſtinctus, id eſt, pulchre notatus ſapphiris, id eſt, quibuſdam cōformitatibus cum angelica natura, quæ notatur in ſapphiro. Nam virginitas ſoror eſt D Angelorum, ſicut dicit beatus Thomas Apoſtolus. In angelis enim eſt virginitas, & eiuſdem virginitatis incorruptibilitas. In Angelis quoque omnis motus diuinę voluntati ſubiectus, Hoc itaque decore multiplici, ſignati ſunt venter matris & filij, & à ventribus cæteris diſtincti. Nam in carne vtriuſque fuit virginitas incorruptibilis, & tam in carne filij, quam matris, nullus motus, qui à Dei beneplacito diſcordaret. Alia tranſlatio munditiam carnis Chriſti, E vel ipſius virginis, non tantum aſſimilat angelicę munditię, ſed etiam præponit, dicens: *Venter eius*, id eſt, filij vel matris, *Sicut pixis eburnea ſuper lapidem ſapphirum.* In hac autem prixide trāſmiſit nobis pater illud medicinale vnguētum, ſcilicet corpus Chriſti; quo medicatum eſt genus humanum, & de cuius odore, tota reſperſa eſt Eccleſia fidelium. Quęre titulo de vaſis vbi dicitur Maria apotheca.

S. Thomas Apoſtol.

Lib. 10.

Myſtice dicuntur Eccleſiæ verba iſta, *venter* F *tuus ſicut aceruus tritici vallatus lilijs*. Venter Eccleſiæ, quia venter tenerrima eſt pars corporis, ſignat mulieres, quæ vocantur filię, propter teneritudinem pietatis & compaſſionis. Et quia venter ſedes eſt fęcunditatis corporalis, & figura ſpiritualis fæcunditatis; Et quia cibaria ſpiritualia per meditationem decoquuntur, A & digeruntur in ventre memorię, ſicut cibi corporales in ventre carnali. *Sicut aceruus tritici*, qui latus ab imo tendit in conum. Nam ſpirituales perſonę late ſe effundunt in vigilijs, ieiunijs, diſciplinis, & cæteris corporalibus exercitijs: Et terminantur in conum, quia quanto perfectiores in charitate, & latiores in operibus miſericordiæ & pænitentiæ; tanto ſe minores & minus perfectas arbitrantur & credunt. In quo oſtendunt ſe pertinere ad arcam, quæ conſummata eſt in cubitu vno. Et bene dicitur, *ſicut aceruus tritici*, quia coaceruare debent omni ſtudio triticum verbi Dei, quo paſci & nutriri debet columba; id eſt, fidelis anima, vt ſcilicet exemplo matris Domini, omnia verba dominica conſeruent, & conferant in cordibus ſuis. *Vallatus lilijs* quaſi ex omni parte, ſcilicet tam in corpore, quam in ſenſibus, membris, & moribus, liliorum habens candorem; Ideoque ponitur *lilijs* pluraliter, quia non ſufficit caſtitas corporis ſine caſtitate mentis, nec etiam duplex hęc caſtitas ſufficeret ſine caſtitate ſenſuum, membrorum, & motuum, & tam corporalium quam ſpiritualium actionum.

Aliter, venter Eccleſiæ coniugati, qui fragiliores & teneriores ſunt in Eccleſia, & quia omnino nequeunt continere, permittitur eis vti coniugio. Et debet hic venter eſſe eburneus, vt qui vtuntur coniugio ſint in coniugali caſtitate firmiſſimi, vt nullo frangantur adulterio, quia ebur eſt os elephantis animalis caſtiſſimi. Et eſt ebur os firmiſſimum, frigidum, candidum & durum. Dicitur etiam hic venter diſtinctus ſapphiris, quaſi nec totus caro nec totus ſapphirus, ſed carne & ſapphiro diſtinctus. Nam coniugatus, in quantum cogitat quæ Dei ſunt, ſapphirus eſt qui cęleſtis eſt coloris; in quantum cogitat quomodo placeat vxori, caro eſt, & talis diuiſus eſt ſecundum diſtinctionem Apoſtoli. 1. Corinthiorum 7. quia cogitat & quę Dei ſunt, & quæ ſunt mūdi, niſi enim cogitaret quæ Dei ſunt, nō eſſet diuiſus; & ſi cogitaret tantūmodo quę mundi ſunt, & quomodo placeret vxori, non eſſet diſtinctus ſapphiris.

Vel per ventrem poſſunt intelligi quęlibet infirmæ perſonæ in Eccleſia Dei, quæ fortes poſſunt fieri coram Deo, ſi venter hic fuerit eburneus per frigiditatem, contra æſtum luxuriæ, & candidus contra omnimodam aliam immunditiam, & ſolidus contra vanitatem & inconſtantiam, & ſaltem diſtinctus ſapphiris, & ſi nō poteſt eſſe totus ſapphirinus, vt ſic tractet temporalia, quod non obliuiſcatur ęterna.

De Vmbilico Mariæ.

In vmbilici competenti poſitione. Vnde Canticorum 7. dicit ei ſponſus, *vmbilicus tuus cra-*

ter tor-

ter tornatilis nunquam indigens poculis. Per vmbilicum infirmitas carnalis concupiscentiæ designatur. Vnde per Iob c. 40. *Virtus* Behemoth dicitur esse *in ventris vmbilico*. Sed in ista virgine sic aruit & induruit vmbilicus, vt esset quasi lignum aridum, nullum habens humorem carnalis concupiscentiæ; & quasi opere tornatili velut crater, circumcisus est eius vmbilicus interius & exterius, ab omni tentatione exteriori & interiori. Neque indiget poculis iste crater, quibus ille potetur qui clamat in cruce *sitio*, sed de hoc cratere potauit vinum & lac, nam cum lacte candoris virginalis, mortificationem carnis proprię, quæ austerum saporem habet, vt vinum commixtum inuenit, vt delectaretur pariter in vtroque.

Aliter, *vmbilicus tuus*, id est, castitas tua, quę occupauit in te locum & sedem, vbi in alijs mulieribus regnat luxuria. Vnde Dominus improperat animę sordidæ per luxuriam. Ezec. 16. *In die ortus tui non est præcisus vmbilicus tuus*. Castitas inquam tua est sicut crater tornatilis, id est, rotunda, quia continues propter amorem cęlestium, & est perfecta, quia casta es in corde, in membris, in motibus, & in sensibus, sicut opus tornatile rotundum est & perfectum. *Crater* dico *nunquam indigens poculis* quia nunquam patitur sitim carnalis concupiscentię, qui enim sitit poculis indiget. Vel sic. *Nunquã indigens poculis*, id est, irrigatione gratiæ, quę tota est gratia plena. Secundum quosdam crater est cyphus quattuor habens ansulas.

Aliter, vt istud dicatur Ecclesiæ, *vmbilicus tuus crater tornatilis*. *Vmbilicus* in medio corporis, Maria in medio Ecclesiæ, quę est corpus filij sui, sine acceptione personarum, facta cum torno doctrinæ Spiritus sancti, plana per humilem mansuetudinem, sine scrupulo omnis peccati, potens dicere multo verius quam Dauid. Psalm. 58. *Sine iniquitate cucurri* viam mandatorum Dei, *& direxi* alios per exemplum. Crater iste concauus per humilitatem; sphæricus per supernæ mercedis intentionem; Capax vini & omnis liquoris, id est, omnis gratiæ, de materia pretiosa, quia in vtero sanctificata, & sanguine filij redempta. Clausus inferius, & apertus superius, contemptu temporalium & appetitu cælestium. Tenetur manu Spiritus sancti, vel filij, qui est manus patris, potat nos, sicut filios, mater vino multiplici. Vnde duodecimo versu de horto, vbi ipsa dicitur vitis, istud inuenies. Quere titulo de cratere aureo & argenteo, titulo de vasis. *Nunquam indigens poculis*, quę filius eius, qui est vitis vera, ei subministrat, scilicet dona gratiarum, & sufficientia eius quę est ex Deo, & in illos redundat, & in illos influit, qui bonæ operationis manu craterem hunc apprehendunt, & quasi ori apponunt, eius magnalia deuote prędicando, & eius laudes dulciter decantando.

Lib. 12.
Lib. 10.

Mystice per vmbilicum, in quo est vis generatiua, & feruor desiderij quoad mulieres, designari possunt sancti prædicatores, quorum desiderium seu feruor est ad spiritualem prolem in Dei Ecclesia generandam. Et hic vmbilicus veluti crater, quo *vinum* doctrinę *germinans virgines*. Zach. 9. propinatur. Et est tornatilis, id est, circularis, planatus, politus, & per circuitum circumcisus, vt nihil habeat rugatum, nihil angulare, sed totum simplex & verum. Vita prædicatorum & doctrina, totum perfectum & imaginem æternitatis pręferens & amorem. Perfectio enim & æternitas notatur in figura circulari. *Nunquam indigens poculis*, quia affluentia sapientię salutaris nunquam indigent in se, & in alios semper abundant, quia illam sincere, & pie alijs administrant.

Moraliter *Vmbilicus* fidelis animæ, zelus, vel pietas, vel mater amborum charitas, propter causas supra dictas: *Nunquam indigens poculis* sapientię salutaris quę nunquã desunt charitati, quia *vnctio docet de omnibus*. 1. Ioan. 2. vbi enim charitas est, sicut dicit Augustinus quid est quod possit deesse? neque enim potest deesse charitati quæ charitas est, nec quidquam suorum ei deesse permittit, qui totum se & sua in manibus posuit charitatis.

D. August. sermo. 83. in Ioannem.

DE FEMINIBVS MARIÆ.

IN *lumborum* virili pręcinctione, quando vouendo virginitatem, adimpleuit illud Prou. vltimo. *Accinxit fortitudine lumbos suos*, & pręcinxit se linteo, quasi ministratura velut ancilla filio Dei, carnem assumpturo de ea. Et ideo digna fuit ministrare coram ipso, sicut ipsa dicit Eccli. 24. Quere titulo de seruis ei⁹ proprietate prima.

De Lumbis Mariæ.

Lib. 1. pag. 157. e.

In crurium & tibiarum ęqua soliditate. Vnde dicit ei. Cant. 7. *Iunctura feminum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis*. Femora in viris, femina in mulieribus, & sunt hęc femina decora sicut monilia, id est, connectũtur inuicem per castitatem, sicut monilia duas partes tunicæ, connectunt. Nota quod iunctura feminum virginis non tantum dicitur casta, vel pudica, sed etiam castitatis monitoria, propter quod monilibus comparatur. Et dicuntur monilia quasi castitatem monentia, nam ad continentię munditiam, ipsius per exemplum nos commonet, & inuitat. Hæc autem monilia fabricata dicuntur manu artificis. Nam artifex Spiritus sanctus, in feminibus eius hanc iuncturam, hanc munditiam, hanc castitatis pręrogatiuam fabricauit, quæ totum carnalis concupiscentiæ fomitem, per superuenientem rorem cęlestis gratiæ exstinxit in ea.

Item de cruribus vel tibijs spõsi dicitur Canticorum

ticorum 5. & congrue potest exponi de cruribus vel tibijs Mariæ. *Crura eius sicut columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas*. Alia translatio dicit Tibię eius columnæ marmoreæ. Crura ista sunt temperantia in prosperis, & patientia in aduersis, quę duo totum ædificium virtutum sustinent & supportant. Vel moraliter Tibię, quę fortes sunt velut columnæ marmoreæ, & totam corporis compactionem portant, sunt fortitudo & perseuerantia, quæ omnium virtutum, & sanctorum operum compaginem portant & sustentant. Et illæ columnæ, vt portare valeant istud ædificium, fundatæ sunt super bases aureas, scilicet charitatem & sapientiam, quæ signantur in auro: fortitudo etiam debet fundari in sapientia, ne se præcipitet; perseuerantia in charitate, alioquin deficiet & non stabit.

De Pedibus Marię. *In debita pedum* diuisione & rectitudine. De pedibus Marię & sanctorum dicitur Ezec. 1. de sanctis animalibus. *Pedes eorum*, id est, affectus, *pedes recti* per debitam intentionem, *& planta pedis eorũ vt plãta pedis vituli*. Quæ fissa est per discretionem, vngulam habẽs per patiẽtiã finalem firmiter figitur per stabilitatem in bono; terram concalcat inferiora contemnendo, circularem figuram imprimit, ea quę sursum sunt quęrendo & amando.

Nota quod per pedes signantur affectus, quia affectibus accedit mens ad se & ad Deum, & recedit à se & à Deo. Duo autem pedes fidelis animæ duplex affectus. Dexter, desiderium placendi Deo, vel solicitudo quomodo *ei placeat, cui se probauit*. 2. ad Timoth. 2. sinister studium, quomodo prosit fratribus, & hi duo pedes portant animã in cęlũ. Duo pedes animæ peccatricis, proprius sẽsus, & propria volũtas, & portant in infernum. Duo pedes animę iustę istis contrarij. Obedientia cõtra propriam voluntatem, & humilitas contra proprium sensum. S. Chrysostomus. Pedes sunt motus animę quibus incedit non de loco in locum, sed de malo in bonum & è conuerso. Gregorius. Velle mente ire est. Augustin. Ambulat anima nõ pedibus sed moribus. Item pedes nostri, quibus stando, sedendo, incedendo conculcamus terram, sed non iacendo; docent nos, quod affectus nostri debeant assidue conculcare terrena, excepta corporis mediocri necessitate. Item de pedibus, id est, affectibus matris potest dici illud Apoc. 1. *Pedes eius similes aurichalco*. Chalcos Græcè, æs Latinè. Christus fuit aureus per patientiam, quæ non murmurat in flagellis, sicut nec aurum in percussionibus malleorum. Fuit æneus per clarũ sonũ prędicationis manifestę. *Sicut in camino ardenti*, quia quidquid fecit totũ fecit ex vehemẽti feruore charitatis. Quod dicit *pedes eius* signat inferiorem partem, scilicet hu-

S. Chrysostomus. S. Gregorius. S. Augustinus.

A manitatem. Tales etiam fuerunt pedes, id est, affectus virginis, scilicet aurei & ænei. Aurei per scientiam, obedientiam, charitatem, & munditiam. Ænei per gratiarum actionem & perseuerantiam, & liquefacti, per dilectionem eximiam. vnde dicitur Cantic 5. *Anima mea liquefacta* &c. pedes autem, id est, affectus calciandi sunt pellibus mortuis, scilicet sanctorum pręcedentium exemplis, & conuersationibus muniendi, alioqui si nudus fuerit affectus noster B multum timere poterit in deserto vitæ huius venenatum morsum serpentis antiqui, & etiam illorum trium serpentium de quibus agitur. Deuter. 8. Quære titulo quod Maria vitis. Item pedes affectus, quia sicut pedes corporales portant exteriorem hominem sic affectus interiorem.

ISTI PEDES.

C Qvandoque exuruntur scilicet ira odio vel inuidia. Parab. 6. *Nunquid potest homo ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius*. Ab his tollendum est calciamendum, id est, mortua opera causa refrigerij. Exod 3. & Iosue 5. *Tolle calciamentum de pedibus tuis, terra enim in qua stas sancta est*, id est, Ecclesia vel domus religionis.

Quandoque frigore dissoluuntur, id est, torpore negligentiæ. Vnde dicitur. *Orate ne fuga vestra fiat in hyeme*. Matth. 24. Quia torpor negligentię pedes astringit. Hi sunt calciamẽtis mu- D niendi, id est, sanctorum defunctorum exemplis quasi pellibus mortuis. Ierem. 2. *Prohibe pedem tuum à nuditate* &c. Exod. 12. A calciatis comeditur agnus pascalis.

Quandoque lapide colliduntur, id est, fidei hęsitatione. Vnde *caue ne offendas ad lapidem pedem tuum. Petra Christus* 1. Corinth. 10. Hi sunt lauandi butyro diuinæ misericordiæ, & fouendi oleo gratiæ, quod infusum est vulneribus sauciati. Luc. 10. Et hæc duo largitur Christus E Petra. Iob 29. *Lauabam pedes meis butyro*, sperando in Dei misericordia, vel mundabam affectus meos contemplatione humanitatis Christi, quę per butyrum, & diuinitatis, quæ per mel. Vnde Sequitur. *Et petra fundebat mihi riuos olei*, id est, Christus dabat serenitatem conscientiæ.

Quandoque inquinantur carnis voluptate quę lutum est & cenum. Thren. 1. *Sordes eius in pedibus eius*, quare? quia *non est recordata finis sui*. F Hi sunt aqua abluẽdi. Vnde Ioan. 13. lauit Dominus pedes discipulorum, cui Petrus. *Domine non tantum pedes*, id est, affectus, *sed & manus*, id est, opera *& caput*, id est, sensuum euagationem; vel *caput*, id est, intentionem quia ordinanda est versus cælum.

Quandoque sordidantur puluere vanæ gloriæ. Vnde præcipitur Apostolis Matth. 10. & Luc. 9.

Luc. 9. *Excutite puluerem de pedibus vestris.*

Moraliter, pedes, id est, affectus debent calciari, id est, muniri hyacintho, hoc est cælesti desiderio, vt possimus occurrere obuiā Christo, in aëre venienti ad iudicium. Item pedes Ecclesiæ sustentātes eam in gratia & virtute, & Christum caput Ecclesiæ portantes per mundum, prædicatores sunt, de quibus dicit Isai. 52. *Quam pulchri super montes pedes* &c. Hi debent tingi in oleo spiritualis gratiæ, vel misericordię, & perfundi abundantia spiritualium charismatum. B Vnde dicitur de Aser. Deuter. penult. *Benedictus in filijs Aser, sit placens fratribus suis, & intingat in oleo pedem suum: ferrum & æs calciamentum eius. Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua.* Vel *pedes* Ecclesiæ sunt inferiorum operum ministri, qui dum aduersus necessarios inferiora exercent officia per extrema ministeria, velut pedes terræ inhærent: sed tales lauandi sunt butyro sicut dicitur Iob 29. lauabam pedes meos &c. quia secundum Gregorium, voce crebræ admonitionis, quasi infusione pinguedinis, debent perfundi, vt sanetur siquid asperitate viarum fuerit laceratum. Item de his pedibus dicitur Apoc. 1. *Pedes eius similes aurichalco.* Hi pedes sunt vltimi & minores in Ecclesia, quia & maiores sustentant, sicut vlmus sustentat vitem: & dicuntur similes aurichalco, quia sicut aurichalcum assimilatur auro, sic & ipsi, licet à longe maiores imitentur, eis tamen quantum possunt assimilari nituntur qui per aurum signantur.

D. Gregorius.

De Statura Mariæ.

In statura vel gressuum commendabili honestate. De statura matris dicit ei filius. Cantic. 7. *Statura tua assimilita est palmæ* &c. *Statura*, id est, rectitudo bonæ intentionis, & sanctæ operationis discretio, *assimilata est palmæ*, vt sicut palma, A id est, arbor triumphalis crucis domini cę, terribilis est malignis spiritibus; sic beata virgo, merito suæ rectitudinis, malignos spiritus terreat & expellat. De hac statura vel statione eius dicitur Ioan. 19. *Stabat iuxta crucem Iesu mater eius.* Et bene dicitur, *stabat*, quia cum omnes Apostoli vacillarent in fide, tempore dominicę passionis, ipsa in fide stetit immobilis, cum esset terra illa de qua dicitur Eccle. 1. *Terra in æternum stat.* Quære titulo de terra. *Vel* ideo dicit *statura tua assimilata est palmæ*, quia sicut signum crucis, quæ designatur per palmam, armatura specialis est contra diabolum; sic inuocatio nominis beatæ virginis, quod est Maria. Vnde beatus Bernardus. Non sic timent &c. Quære titulo de nomine Marię. Vel sic. *Statura tua*, id est, recta intentio tua, & ad cęlum directa bona operatio, *assimilata est palmæ*, quia ad terrena despicit incuruari, & in cælestibus appetit remunerari, & illud brauium quærit tantummodo, quod C quandoque daturus est Dominus animę vitiorum victrici, de qua Apoc. 2. *Vincenti dabo manna absconditum* &c.

Lib. 8.

B. Bernar. Lib. 1. c. 6. pag. 19. e. f.

De gressibus matris dicit ei filius. Cantic. 7. *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis.* Hæc calceamenta sunt testimonia sanctorum patrum, & eorum exempla. Ezec. 16. dicit filius matri *Calceaui te ianthino & cinxi te bysso* &c. Et quia erat calceata ianthino ideo dicūtur eius gressus pulchri in calceamētis. Nā pedes eius, D id est, cogitationes, & opera, decore spiritualis deuotionis & intentionis, velut pedes in calceamētis ianthinis resplendebāt, & quia tincta erat bysso castitatis, & virginitatis adstricta baltheo, quæ est byssus retorta, ideo sequitur. Iuncturæ feminum &c. vbi supra.

INCIPIT

INCIPIT
LIBER SEXTVS
DE APPELLATIONIBVS
MARIÆ.

MAter, Amica, Soror, Charissima, Filia, Sponsa.

Vxor seu *Vidua*: *Mulier bona*: *Virgo. Virago.*

Princeps, Regina, Primas, Ancilla, Ministra.

Mater Vnde dicit Eccli. 24. *Ego mater pulchræ dilectionis & Agnitionis & timoris, & sanctæ spei.* Aliqui libri habent *magnitudinis*, id est, fortitudinis. Pulchra dilectio est, quando naturalis est, singularis & Integralis. *Naturalis* quando ei exhibetur, cui debetur, id est, Deo. *Singularis* quando fidelis anima nullum admittit Amatorem, preter ipsum, sicut dicebat sancta Agnes. *Integralis* quando secundum Augustinum diligit ex toto corde, id est, ex toto Intellectu sine errore, ex tota anima, id est, ex tota voluntate sine contrarietate; ex tota mente, id est, ex tota memoria sine obliuione. Sed licet hoc non possit impleri in via, scimus tamen ad quid teneamur. Vel *Integralis*, vt secundum beatum Bernardum. Diligat dulciter, ne aliquibus blanditijs alliciatur; Fortiter, ne aliquando aduersis frangatur; Sapiẽter, ne aliquo errore seducatur; Memoriter ne dilectum obliuiscatur. Et est prima dilectio pulchra; secunda pulchrior, tertia pulcherrima; & dicitur pulchra dilectio ad differentiam triplicis turpis dilectionis, *Mundialis*, quę turpis est; *Carnalis*, quæ turpior; *Malitiosa*, quæ turpissima. Prima, est Inanis gloriæ, & terrenæ substantię. Secunda, Gulę & Luxurię; Tertia, Iniquitatis & nequitiæ, scilicet in odio & Ira. De prima dicitur Iere. 2. *Ambulauerunt post vanitatem & vani facti sunt*: Hoc de inani gloria. Item Thren. 4. *Qui nutriebantur in croceis, Amplexati sunt stercora*, id est, temporalia. Hoc de terrena substantia. De secunda Eccli. 13. *Qui tetigerit picem*, id est, gulã in uiscantem, & Luxuriam coinquinantẽ, *Inquinabitur ab ea*. De tertia dicit auctoritas: non deserit malitiam qui diligit, super illud Psalmi. *Dilexisti malitiam super benignitatem* &c. Psal. 51. Ideo talis dilectio turpissima & pessima est, & cætera.

Maria Mater. — *Pulchra dilectio quę Naturalis. Singularis. Integralis. D. August.* — *B. Bernardus.* — *Dilectio turpis triplex.*

Et timoris. Adde pulchri timoris, *pulcher* quidem *timor* est ille timor Dei, qui nihil negligit. Eccle 7. Hunc timorem habet, qui nihil agit de omittendis, nihil omittit de agendis. Item qui nihil loquitur de tacẽdis, nihil tacet de loquendis. Item qui nihil cogitat de non cogitandis, vel è conuerso. *Timor* autem *mundanus* & *humanus* turpes timores sunt. *Timor* autem *seruilis* pulcher est; qui si non expellat peccatũ quod inuenit, tamẽ prohibet ne adueniat peccatũ. Pulchrior *timor initialis*, de quo dictũ est, *Qui Deum timet nihil negligit.* Pulcherrimus *timor filialis*, de quo. *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi.* Psal. 18.

Timor pulcher quis.

Et agnitionis supple pulchrę. Pulchra est agnitio quę est ex fide, & sacræ scripturę scientia. Pulchrior quę est per reuelationẽ, & intelligentiam Propheticã. Pulcherrima quæ cum ipsa fide, & reuelatione ipsius re[illegible]redite, pręsentiam habet & experiẽtiã: & hęc erit in patria, de qua Dominus Luc. 10. *Multi reges & prophetæ* &c.

Pulchra agnitio, quæ.

Et Sanctæ spei. Sancta & pulchra spes est ex fide & meritis prouenienis; sanctior & pulchrior, quæ est ex reuelatione, & testimonio conscientiæ, de qua Apostolus 2. Corinthiorum 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Sanctissima & pulcherrima, quæ est per securitatem inamissibilem, de qua Apost. Romanorum 8. *Scio quia neque mors, neque vita* &c. *poterunt me separare à charitate Dei* &c.

Spes sancta quę.

Hæ sunt preciosę generationes, quibus gloriosa virgo promittit se adimplere trãseũtes ad se. Vnde dicit Eccli. 24. *Transite ad me omnes qui cõcupiscitis me, & à generationibus meis implemini.* Et hæc omnia multis alijs modis exponuntur. Et nota quod *Dilectio* est ad præmiorũ acquisitionẽ; *Timor* ad acquisitorum cõseruationem: quia sicut dicitur Eccli. 1. *Timor Domini scientiæ religiositas. Religiositas custodiet & iustificabit cor* &c. Isai. 33.

Isaiæ 33. *Timor Domini ipse thesaurus eius. Agnitio* ad desiderij inflāmationem, vt quod cognoscimus, amplius appetamus, *Spes* quæ *non confundit* ad Rom. 5. ad cōfirmationem. Illę autem generationes sunt illæ emissiones, de quibus legitur Cantic. 4. quæ ab ea quasi riui à fonte incessanter, & abundanter procedunt. Quęre in principio horti conclusi. Lib. 12.

Aliter. In hoc, quod beata virgo inuitat nos ad generationes suas, mouet nos ad motus cōtemplationis, secundum quadruplicem materiam eius, scilicet quid appetendum, quid fugiendum, quid credendum, quid sperandum. Appetendus est Deus, Fugiēdum peccatum, Timenda gehenna, Speranda cælestis Patria. Dilectio mouet ad petendum, Timor ad fugiendum, Agnitio ad credendum, Spes ad sperandum. Horum quattuor, dicit se matrem, scilicet pulchrę dilectionis, quam à Deo dante accepit, & in lucem emisit. Pulchra dilectio est, nihil sub Deo diligere: quia quocumque modo tanguntur stercora inficiunt. Ideo *omnia reputauit vt stercora, vt Christum lucrifaceret.* Philip. 3. *Item* ad differentiam sordidę dilectionis dicit se matrem pulchræ dilectionis, quia non amat filios suos fatuo amore, sicut faciunt quædam matres. Vel dilectio quæ de Deo est dicitur pulchra quia animam mundat & decorat. Sicut enim argentum medium est inter aurum & plumbum, quia nobilius plumbo, minus nobile auro, vnde vnitum plumbo deturpatur & deterioratur, vnitū autem auro decoratur & melioratur: sic anima quæ media est inter Deum & creaturas terrestres, vnita terrenis per dilectionem inquinatur: vnita vero Deo decoratur, & mundatur, & pretiosissima redditur. Siquidem Abraham, Isaac, & cæteri Sancti, Sara, & Rebecca, & cęterę sanctæ mulieres veteris testamenti habuerunt dilectionem sanctam, non tamen pulchram omnimoda pulchritudine, quia Amor eorum diuisus fuit, & ita non vsquequaque pulcher: quia Eccli. 13. *Qui tangit picem*, id est, temporalia, per amorem, *inquinabitur ab ea*, aliqua inquinatione. Sed Amor Mariæ fuit purus, quia indiuisus, quia temporalia plenè contempsit, & in nulla ab eis fuit coinquinata. Similiter virginitatem prima vouit, & ideo dicitur *Mater pulchræ dilectionis*, quam adinuenit, & in lucem emisit, sicut mater puerum quem cōceperat. Sicut enim filium postea concepit de Spiritu sancto, sic & propositum virginitatis, & paupertatis, priùs conceperat de Spiritu sancto. Item non tetigit picem, id est, carnem, ne inquinaretur ab ea Eccli. 13. Sed in carne vixit præter carnem, & in mūdo super mundum. Assumpsit enim pennas, vt Aquilæ Isaiæ 40. id est, virginitatem, & voluntariam paupertatem, & volauit super pennas ventorum, id est, Patriarchas & Prophetas. Ipsa est enim mulier cui datę sunt duæ Alę, scilicet virginitas, & paupertas, Apocalypsis 12. vt fugiat à facie serpentis, qui primam mulierem maledictioni subiecit. Genes. tertio, *In dolore paries*. Ideo dictum est ei Lucæ 1. *Benedicta tu in mulieribus*.

Est etiam *Mater timoris*, docens fugere quod fugiendum est, & est mater quia hoc emisit in lucem, quia ipsa prima nō solum peccatum, sed etiā actiones peccatorum declinauit: quod patet per hoc, quod magnificata per conceptum filij Dei, se humiliauit in obsequium Elizabeth, Lucę 1. Implens illud Eccli. 3. *Quanto magnus es humilia te in omnibus*. Ideo dicitur, *porta clausa*, scilicet occasionibus peccatorum, Ezechielis 44. Ideo sicut dicitur Naum. 1. *Non adiecit, vt pertransiret per eam Belial*, sed *vniuersus interijt*, quia ipsa contriuit caput serpentis. Genes. 3. id est, etiam initium temptationis, signata per Iahel, quæ Iudicum 4. malleo timoris percussit caput Sysarę, & per Iudith quę caput Holofernis amputauit, Iudith. 13.

Et Agnitionis, id est, reuelatæ fidei, quæ scilicet fidei reuelatio ab ipsa, & in ipsa facta est, quia ipsa dedit exemplum credendi, quod credendum est. quare dictum est ei. Lucæ 1. *Beata quæ credidisti*. Ipsa est etiam Luna, exemplo fidei mundum tenebrosum illuminans. Vnde Cant. 6. *Pulchra vt Luna*. Et est stella exemplo fidei, Magos ad Christum adducens Matthęi 2. Ipsa etiam aurora terminans noctem infidelitatis, & diem, id est, lucem fidei adducens. Ipsa etiam mater solis iustitię, Malac. 4. & lucerna gratię & fidei, posita super candelabrum, Matt. 5. & ideo mater agnitionis.

Maria Luna. *Maria Stella.* *Maria Aurora* *Maria lucerna.*

Et sanctæ Spei, suæ exemplo suæ spei docuit: quod sperandum. Nouit etiam quod vnum est necessarium. Lucæ 10. & quod primo quærendum est regnum Dei, Matth. 6. & propter hoc, vnū petijt à Domino. Hæc est etiam luna à qua incæpit dies festus Eccli. 43. Dies festus, dies æternitatis. In ipsa enim fuit initium diei festi, qua omnia terrena cōtempsit, supernis inhians. Propter hoc, exemplo suæ spei fuit nobis columna nubis in die, id est, in prosperitate, & ignis in nocte aduersitatis. Fuit etiam exemplum non solum spei, sed etiam & *sanctæ spei*, id est, immobilis: cadentibus enim stellis de celo, id est, discipulis à fide, & dicentibus: *Nos autem sperabamus, &c.* Lucę vltimo, ipsa sola remansit fixa in firmamento, id est, Christo, quod est firmamentum diuidens aquas ab aquis, Genes. 1. Non enim extincta est in nocte dominicæ passionis lucerna eius, id est, fides. Vel dicitur mater *Sanctæ*, id est, firmę *spei*, quia dat gratiam perseuerandi in bono. Vel *mater sanctæ spei*, quia cōtraria Euę, quæ male sperauit quod fieret, vt Deus, & ideo mortua. Sed hæc mater est sanctę spei,

Maria Luna. *Maria columna nubis & ignis*

spei, quia vitam gignendo mortis sententiam reuocauit, significata per Esther c. 5. quę mortis sententiam reuocauit.

Item propter hoc etiam dicit ipsa eodem capitulo. *In me omnis spes vitæ & virtutis. Omnis spes*, quia spes omnis boni. Bonum duplex; quod est finis, scilicet vita; & quod est ad finem, scilicet virtus. Et ipsa est *spes vitæ*, quia per ipsam speramus habere vitam; *& virtutis*, id est, constantiæ, quasi dicat, *In me omnis spes vitæ* habendæ, & cōtinuandę. In ipsa enim est spes nostra, spes scilicet vitæ & virtutis per fiduciam impetrandi, quia ipsa est arcus in nubibus, in signum iustificationis, Genes. 9. quia iustificati per eam ascendunt.

Bonum duplex.

Maria Arcus in nubibus.

Aliter. *In me omnis spes.* In ea enim est omnis spes & antiquorum & nostra. Vel *Omnis spes*, quia in alio non est ponēda spes quam in Christo & Maria, *Maledictus* enim *homo qui confidit in homine*, Ierem. 17. vitæ æternæ habendæ & virtutis viæ qua pugnatur contra vitia. Vel *omnis spes vitæ*, ante natiuitatem enim beatæ Mariæ regnabat mors in mundo; quæ à primis parentibus introducta est. qui manibus & verbis accersierunt illam Sapientiæ 1. per Mariam vero, quę Christum genuit, suffocata est mors, vnde Christus dicit Oseæ decimo tertio, *Ero mors tua ô mors.*

Aliter, hæc verba pôtuit dicere Maria postquam conceperat Saluatorem. quasi diceret. In me est ille, per carnis assumptionem, à quo est omnis spes vitę triplicis; vitę naturę, vitę gratię, vitæ gloriæ, & virtutis, quia ipse est, *Qui dat lapso virtutem.* Isaiæ 40. *& his qui non sunt fortitudinem & robur multiplicat.* Vel *In me est spes omnis virtutis*, quia habuit in se omnem Virtutem Theologicam & Cardinalem, quas etiam virtutes, sperantibus in se subministrat suis orationibus & exemplis. Debemus igitur beatæ virgini spē, quia sicut dicitur Parab. 29. *Qui sperat in Domina*, id est, Maria, quę Syriacè interpretatur Domina, *sublevabitur*, id est, sursum leuabitur & hoc in præsenti, & in futuro. Sursum leuabitur, id est, supra carnem, mundum & diabolum, per gratiam in pręsenti. Sursum leuabitur per gloriam in futuro.

Aliter. *Ego mater pulchræ dilectionis, &c.* Nota quod quattuor dicit, quæ possunt & debent referri ad filium, qui pulcherrimus est, & summe diligendus, solus timendus, omni studio agnoscendus, & in quo singulariter est sperandum. Dicit ergo: *Ego mater pulchræ dilectionis*, id est, Christi, qui est pulcher. Vnde ad Hebr. 1. *Qui cum sit splendor gloriæ, &c.* & hoc proprie secundum diuinitatem, & in Psalm. 44. *Speciosus forma.* non solum *præ filijs hominum*, sed etiam præ millibus Angelorum. Dicunt enim quidam, quod tanta erat eius species secūdum humanitatem, quanta apparuit in transfiguratione, sed despicabilis hominibus apparebat, quod non dicimus asserendo, sed recitando. Item, Sapient. 7. *Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula*, secūdum deitatem. 1. Petr. 1. *In quem Angeli desiderāt prospicere*, & cuius pulchritudinē Sol & Luna mirantur, & hoc quoad diuinitatem. Item ipse est speciosus forma præ filijs hominum, & candidus & rubicundus, hoc quoad humanitatem.

Dilectionis. Christus emphaticè dicitur dilectio, quasi duos ligans quoad duas naturas, scilicet Deum & hominem, & hominem assumptum Deo in vnitate personæ, quando Verbum caro factum est. Per dilectionem, quam habuit ad genus humanū, colligauit sibi naturam humanam, quia *Dilectio* est diligentis, & rei dilectæ quasi quædam vnio, potissimum in bonis; & naturaliter illud quod amatur, in sui naturam suum cōuertit amatorem. Per dilectionem etiā quam habet ad nos, colligat nos sibi ipsi, quia *qui adheret Deo, vnus spiritus est cum eo.* 1. Cor. 6. vnitate scilicet amoris & gratiæ. Vnde Psalmista, *Mihi adherere Deo bonum est, &c.* Psalm. 72. Per dilectionem etiam qua diligit hominem, colligat ipsum hominē sibi ipsi, & quasi conglutinat, ne diffluat per vitia & peccata: *Cor* enim *fatui*, id est, peccatoris, *quasi vas confractum.* Eccli. 21. Vel etiam *pulchræ dilectionis*, id est, Christi, vt supradictum est, qui solus pulchrè diligit, & à quo habetur pulchra dilectio; ipse enim charitas est. 1. Ioan. 4. ergo pulchra dilectio; quia charitas forma est, & deauratura, siue pulchritudo virtutum. Vel ideo Maria dicitur: Mater pulchræ dilectionis, quia dilectores & amicos suos, Christo filio suo, qui est pulcherrimus, similes facit, similitudinem filij in his per gratiam refigurans, quam peccando amiserant, quod apparuit in Theophilo, quoniam postquam reconciliatus est filio, matre mediante, sumpta sacrosancta communione facie resplenduit, vt sol.

Dilectio quid.

Et timoris, id est, Christi, qui solus timendus, vnde ipsemet dicit Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* Multo minus ergo timendi sunt, qui tollunt famam, vel temporalem substantiā aut aliquid huiusmodi: *Sed eum timete, qui corpus & animam potest mittere in gehennam.* Summè etiam timendum est ne Christus peccando amittatur, Deus enim intelligitur timor, quare dixit Poëta: *Primos in orbe Deos fecit inesse timor.* De hoc timore, id est, de Deo, dicit Iacob ad Laban, Genes. 31. *Nisi Deus Abraham & timor Isaac*, id est Deus Isaac, *Affuisset mihi, &c.* Eccli. 32. *Alienus & superbus non pertimescet timorem*, id est, Deum, dicit Glossa, qui timor est & amor fidelium. Vel non pertimescet timorem, id est, Deum, æterna supplicia comminantem.

Et Agnitionis, Christus enim dicitur agnitio emphaticè, quia solus nouit omnia, & quia solus dat

Christus agnitio & quare.

lus dat gratiam verę agnitionis. Deus enim interpretatur videns, & *cuius occulis nuda, & aperta sunt omnia*, Ad Hebræos 4. *Occuli* enim *eius multo plus lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum*. Eccli. 23 Hanc authoritatem habuisti optimè expositum, titulo Benedictus fructus ventris tui.

Lib. 1. c. 7. pag. 66. e.

Dicitur autem Christus agnitio ab agnoscendo actiuè, quia cum Christus immolaretur in cruce, agnouit patrem obedientia, matrem custodia, familiam misericordia. Patrem agnouit obedientia dicens, *Pater, non mea voluntas, sed tua fiat*. Luc. 22. matrem custodia, assignans eam Ioáni vbi dixit: *Mulier ecce filius tuus*. Ioan. 19. Familiam misericordia, cuius *peccata*, id est, pœnam peccatorum, misericorditer *pertulit in corpore suo super lignum*. 1. Petr. 2. & ideo dicitur Agnus ab agnoscendo, vel ab agnos, quod est pium. Sicut enim agnus solo balatu matrē agnoscit, & statim accurrit ad eam, sic Christus videns matrem suam iuxta crucem, accurrit ad eam piæ compassionis affectu, & eam discipulo commendauit. Agnitio etiam passiue, quia mater agnouit filium crucifixum, cum omnes Apostoli fugerent, & perseuerauit cum eo.

Christus Agnitio Actiuè &c. — *Passiue.*

Et sanctæ spei. Christus etiam est *spes* nostra. Vnde Psalmo 70. *Dominus spes mea à iuuentute mea*. & est *sancta spes*, id est, immobilis & firma, quia firmiter & immobiliter sperandum est in eo. Vnde Psalmo 61. *Sperate in eo omnis congregatio populi*. Item Psalm. 30. *In te Domine speraui non confundar in æternum*. Genesis 49. *Ipse erit expectatio gentium* Abac. 2. *Si moram fecerit expecta eum*, per longanimitatem spei, *quia veniens veniet*. *Veniens* in primo Aduentu ad conferendam virtutem; quę est ad finem; *Veniet* in secundo, ad conferendam vitam æternam, quæ est finis. Ideo dicit ipse, *In me omnis vitæ & veritatis*, vel *omnis spes*, id est, spes omnis boni præsentis, per collationem gratiæ, & futuri, per remunerationem gloriæ: *quia gratiam & gloriam, dabit Dominus*, Psalm. 83. Vel *omnis spes* antiquorum & modernorum. Et bene dicit: *In me*, quia *Maledictus homo qui confidit in homine*, se scilicet, vel alio, Ieremiæ decimo septimo. *Vitæ* ęternę, & *virtutis* viæ, qua pugnatur contra vitia. Ideo Christus comparatur flori, sine quo non habetur spes fructus; nec sine gratia eius, boni aliquid sperandum est.

Christus spes nostra.

SPERANDVM EST IN CHRISTO.

QVia largissimus est, *Dans omnibus affluenter, & non improperans*, Iacob. 1. Vnde Esther. 2. Dedit Assuerus munera *secundum magnificentiam principalem*.

Quia dat temporalia ad sustentationem electorum, & æterna in remunerationem: sed reprobis dat temporalia hęc in remunerationem, vnde de ipsis dicit Matthæi 6. *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*, ideo dicitur de ipso, Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria*.

Quia hortatur nos ad petendum, vnde Marci 11. *Petite & accipietis*. Ioan. 16. *Vsque modo non petiistis quidquam*, &c.

Quia plus dat quam petatur, vnde dixit latroni petenti memoriam sui, cúm veniret in regnū suum. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*. Luc. 23.

Aliter. *Ego mater pulchræ dilectionis*, &c. Possunt esse verba virginis, postquam conceperat saluatorem, enumerantis beneficia maternitatis suæ, enumerantis virtutes suas, quibus idonea facta est ad generandum saluatorem. Dicit ergo. *Ego mater pulchræ dilectionis*, &c. *Pulchra dilectio*, charitas virginis, qua Deum dilexit, quam non maculauit contagium peccati, *Et timoris*, quia in ea præparauit locum creatori, & Spiritui sancto, generans in ea humilitatem, quando expauit excellentiam Angelicæ salutationis. Vnde dixit ei Angelus, *Ne timeas Maria*, &c. Et tunc impletum est in ea illud Isaię 56. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum corde, & trementem sermones meos? Et agnitionis*, In qua notatur fides, nam per fidem quę notatur ibi, *Fiat mihi secundum*, &c. concepit filium Dei, & agnouit per experientiam ea quę prius crediderat. Vnde dictum est ei, Lucæ primo, *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te*, &c. *Et sanctæ spei*, quam constat eam habuisse, cum respondit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Nisi enim credidisset & sperasset posse fieri, & futurum esse quod ei dicebatur, non ita respondisset.

Item beata virgo dicitur, *Mater gratiæ*. *Mater* quasi principium conceptionis habens ab alio, quia Dominus in ea creauit totius spiritualis boni plenitudinem, quam ipsa tanquam mater emisit in lucem. Ideo dicit: *Fecit mihi* Dominus *magna qui potens est*. Ideo etiam dicit ipsa, *In me omnis gratia*, scilicet operans, cooperans & consummans. Et nota, quod sic ordinanda est littera. *In me omnis gratia vitæ*, vel *viæ & veritatis*, & est istud *omnis* Dyasirticum, vt possit dici *omnis gratia*, vel *gratia omnis vitæ*, vel *viæ*, vel *omnis gratiæ*, id est, omne id quod facit gratiosum; vel *omnis gratia*, quia Christo descendente in virginem, descendit in eam omnis plenitudo charismatū, & de illa, *Plenitudine omnes recepimus gratiam pro gratia*. Ioannis primo. Cum enim super Christum requiesceret spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, Isaiæ vndecimo, & Christus requiesceret in ea, sicut dicit de ipsa, *Hæc*

sa, *Hæc requies mea*, &c. *Hic habitabo*, & cætera. Psalm. 131. Constat quod septem dona Spiritus sancti requieuerunt in ea, & ipsam vsquequaque repleuerunt, Isaiæ sexag. sexto, *Super quem requiescet spiritus meus nisi super humilem, &c.*

Vitæ & veritatis, id est, Christi, qui est via & veritas, Ioan. 14. vel intransitiue, *Omnis gratia* quæ est via & veritas, vel omnis gratia effectiua vitæ & veritatis, vel *Omnis gratia vitæ*, quæ nunc est, & futuræ. Et in hoc breuiter omnia colligit, & in se nihil boni deesse ostendit, ad hanc vitam, vel futuram pertinens, aut necessarium. Vel *viæ & veritatis*, alia littera veræ, scilicet viæ, quæ ducit ad vitam, & veritatis, quę docet viam illam. Vel moraliter *omnis gratia vitæ* actiuæ & cōtemplatiuæ. Vnde signatur per Martham & Mariam, Luc. 10. Lege beatum Anselmum, quomodo vtramque vitam impleuit in se, in illa homilia, Intrauit Iesus in quoddam castellum, &c. Vel *vitæ* innocentię & pænitentiæ, quibus duabus anima spiritualiter viuit Vel *vitæ* triplicis. Est enim triplex vita, vegetabilis, sensibilis, & rationalis. *Vita vegetabilis* est incipientium viuere per fidem & charitatem; quia ipsi quasi plantæ viuunt vita gratiæ, & crescunt, sed spiritualia nondum sentiunt, quia *Animalis homo non percipit, &c.* 1. Corinthiorum 2. simile 1. Regum 3. *Samuel necdum sciebat Dominum.* *Vita sensibilis* proficientium, qui gustant dona Dei, sed non discernendo quę sint illa bona. Genesis 49. *Issachar asinus fortis vidit requiem quod esset bona. Vita rationalis* perfectorum; *qui pro consuetudine exercitatos habent sensus*. Ad Heb 5. qualis erat Iacob. Genesis 32. dicens. *Vidi Dominum facie ad faciem* &c. Omnes istas gratias habuit Maria semper excellenter. *Et veritatis.* Triplex est veritas, cordis, oris, & operis. Contra triplex væ, quod est vanitas, falsitas, simulatio. In ipsa autem fuit gratia omnis veritatis, quia habuit veritatem cordis sine vanitate, veritatem oris sine falsitate, veritatem operis sine simulatione.

B. Anselm.

Vita triplex.

Veritas triplex.

Vel secundum illam litteram, *In me omnis gratia viæ*, & est istud *omnis*, Dyasirticum: quasi dicat, In me est gratia omnis viæ, est enim triplex via ad salutem, virginalis, coniugalis, vidualis. In prima virginitas cum sterilitate; In secunda fœcunditas cum corruptione, In tertia pietas cum sollicitudine terrenorum: sed in ista virgine fuit gratia omnis viæ, quæ adducit ad salutem, quia fuit virgo sine sterilitate, fœcunda sine corruptione, pia sine sollicitudine terrenorum. Vel ideo dicit, *In me omnis gratia vitæ & veritatis*, vt ostendat se immunem à gratia mortis & falsitatis, de qua dicitur: Prouerbio. in fine. *Fallax*

Triplex via ad salutem

A *imago & vana est pulchritudo*, sic expone. Fallax, id est, gloria laudis humanę, quia nullis consequitur quod illa promittit. *Et vana est pulchritudo*, castitatis sine humilitate; vel exterior sine interiori, vel operis exterioris sine recta intentione, & Dei timore, qui est initium sapientię, & custos virtutum. Aliqui libri habent, *Fallax gratia*, qua mundo gratiosi sumus, non enim est nisi quædam proditio, sicut osculum Iudę quo tradidit filium hominis, Luc. 22.

Dominus Parisiensis

B Et nota, quod quidam calumniati sunt verbum istud, *Maria mater gratiæ*, cum sola trinitas sit mater gratię: Quibus dici potest quod humanitas Christi, cuius ipsa est mater, appellatur gratia, ad Hebræos secundo, *Gratia Dei*, id est, filius humanatus *pro omnibus gustauit mortem*, Et dicitur Christus gratia, vel quia gratis dat; vel quia gratis datus est nobis à Patre. *Pro omnibus*, dicit quia C fuit præcipium sufficiens, licet non efficiens. Sequitur in authoritate: *In me omnis spes vitæ & virtutis*. Petrus Manducator. Nam sicut per illam accepimus gratiam vitæ, quæ nunc est, ita per illam habemus spem vitæ quæ futura est, & habituri sumus fructum gloriæ, quę semper duratura est.

Christus cur dicatur gratia.

Pet. Manducator.

Item Maria *mater vitæ*, scilicet Christi, qua viuunt vniuersi, quam dum ex se genuit, nimirum omnes, qui ex ea victuri sunt, quodammo- D do regenerauit. Etsi enim carnaliter genuit vnicum filium; in eo tamen spiritualiter mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorum primogenitus Christus Romanorum 8. Vnde significanter dictum est Luc. 2. *Peperit filium suum primogenitum.* Ipsa est enim Anna, quę prius sterilis quoad propositum virginitatis, peperit hoc modo plurimos, ideo dicitur Eccli. 36. *Israël*, id est, fidelis populus Deum contemplans, *quem coæquasti*, id est, per fidem vnisti, vel cohære- E dem fecisti *primogenito tuo*, id est, Christo, qui est *primigenitus mortuorum*, id est, Resurrectio, *& princeps Regū terræ*. Apoc. 1. Sicut enim *Eua* dicta est mater omnium viuentiū vita naturę, Gen. 3. sic Maria mater omnium viuentiū vita gratiæ Eua enim interpretatur vita aut mater viuentium. Ipsa etiam propter hoc figurata est per Saram, quæ licet nonnisi vnicum filium carnaliter peperit Abrahæ, cui dixit Dominus. Genesis 21. *In Isaac vocabitur tibi semen*, tamen F mater dicta est totius populi Israëlitici. Vnde Isaiæ quinquagesimo quinto, dicitur Iudęis, *Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos*: sic & Maria non peperit carnaliter nisi vnum verum Isaac, id est, Christum, qui est risus noster, & gaudium nostrum, &c. vt supra. Ipsa etiam mater vitę,

sed Eua

sed Eua fuit mater mortis, quia per eam vita, quam habuimus, nobis ablata; sed per Mariam restituta est. Nam Maria portauit vitam, & aperuit nobis portam vitæ. & ad vitam viam nouā ostendit vouens virginitatem, & hoc per exemplum. Vnde ipsi conuenit quod de filio dicit Michæas 2. *Ascendet pandens iter ad eos.* Vita enim eius semper fuit ascensus, & vbi ipsa regnat cum filio, suis orationibus introducit peccatores.

Item, alio modo, vita recta Maria per exemplum; vita beata filius eius. Quia sicut de Maria natus est Christus, sic de vita recta per gratiam, nascitur vita beata per gloriam, præcedunt enim rectitudo, iustitia, meritum; sequuntur beatitudo, gloria, præmium singula singulis.

Item, Maria *Mater* nostra, quam videntur filij sui cognoscere, dictante ipsis quadam naturali pietate fidei, vt ad inuocationem eius nominis primo, vel maxime refugiant in omnibus necessitatibus, & periculis, tanquam paruuli ad sinum matris. Et habet hæc mater quasi duo vbera, quæ petimus ad sugendum quando dicimus: *Nos culpis solutos*, &c. hæc sunt mansuetudo cordis, contra superbiam; & puritas carnis, contra luxuriam; vel vbera eius misericordia, & oratio, quibus nutrit nos, vt dici possit, *Iacta cogitatum tuum*, in Domina nostra, *& ipsa te enutriet.* Item ipsa est mater surgentium à peccato, alioquin n[illegible]rius à peccato surrexeris, nunquā de hac matre poteris gloriari. Prou. 31. in fine, *Surrexerunt filij eius, &c.*

Maria Amica.

Amica. Vnde toties in Cantic. appellatur *Amica*, & dilecta; & hoc multiplici ratione; & dicitur *Amicus* vel *Amica* quasi amoris consors, vel quasi animi custos, vel secundum. Isid. ab hamo, id est, à catena charitatis, vnde & hami dicuntur quod teneant se inuicē. Itē amicus ab A. quod est sine; & mene quod est defectus, solus enim ille est vere amicus qui in necessitate non deest Amico suo.

MARIA AMICA CHRISTI.

QVia magno zelo ab eo dilecta, vnde de ea dicit Christus Zachar. 1. *Zelatus sum Ierusalem, & Sion zelo magno*; Mariam scilicet designatam per Ierusalem & Sion, multiplici ratione. Ipsa enim hac de causa designatur per Esther quam Rex Assuerus amauit super omnes mulieres. Ideo etiam de ipsa dicitur Sapient. 8. *Omnium Dominus dilexit eam.* Præcipue autem ratione humilitatis dilecta est à Domino. Vnde in figura eius dixit Lia. Genes. 29. *Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.*

Quia non seruiens in timore, sed in vinculo charitatis, nullum aliud emolumentum quærens ex sua dilectione, quam ipsum dilectum, Vnde dicit Cāt. 2. *Dilectus meus mihi.* Quasi dicat, ipse solus sufficit mihi, nihil aliud quæro; ideo etiam dicit Cantic. 3. *Inueni quem diligit anima mea*; id est, intima voluntas & affectio mea, *tenui eum nec dimittam.* Propter hoc etiam ipsa debet apppellari amica cordialis, quod bene apparuit in passione vnigeniti sui, cum matris animam gladius filij pertransiret; *in omni* enim *tempore*, id est, tam in prosperis quam in aduersis, *Diligit qui amicus est.* Prouerb. 17.

Quia conscia secretorum ipsius, quod manifeste patuit in incarnatione, quando consilium suum de redemptione generis humani prius ei reuelauit quàm alicui spirituum beatorum, excepto Gabriele sicut dicit Bernard. quod scilicet Gabriel tantę inter suos fuit excellentiæ, vt tali nomine dignus haberetur & nuntio. Vnde cū Magister Hugo de S. Victore quęsisset à sancto Bernardo, vnde hoc diceret: Respondit, quod vnusquisque in suo sensu abundat securus, vbi vel certę rationi, vel manifestę authoritati; quod sentitur non obuiat, non enim Marię. Caro & sanguis reuelauit mysterium ęternis temporibus tacitum, sed pater qui est in cęlis, filium suum ei patefecit per Angelū. Hoc etiam apparuit, quando beatæ virgini annunciauit Angelus conceptum Elizabeth Luc. 1. Decebat enim vt verbum mox diuulgandum vbique, prius sciret virgo per Angelum, quàm audiret ab homine, ne mater Domini à consilijs filij videretur amota, si eorum quę tam prope gerebantur, interim remansisset ignara. Genes. 18. *Non celare potero Abraham, quæ facturus sum.* Amos 3. *Non faciet Dominus Deus verbum, nisi prius reuelauerit ad seruos suos prophetas.* Multo fortius suæ matri, quæ magna est prophetissa, sicut pater in cantico suo. Ideo etiam miratur Elias 4. Reg. 4. quod Dominus celasset ab eo mortē filij hospitæ suæ. Ideo etiam dicit Dominus Apostolis Ioan. 15. *Iam non dico vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis.* Moraliter. Si vis fieri amicus Dei, Reuela ei cōsilia tua, id est, peccata Vnde Psalmus 36. *Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet*, id est, peccata tua dimittet. Item Parab. decimo sexto, *Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.*

S. Bernardus hom. super Missus est. Epist. 77.

Quia voluntatē suam diuinę volūtati per omnia cōformauit. In hac enim cōformatione seu cōformitate vera amicitia certissime comprobatur, Vnde Tullius, *Idem velle, & idem nolle, ea demum amicitia est.* Hoc autem ex toto corde fecit beata virgo, quoniā intelligens quod filius Dei de ipsa volebat carnem assumere, statim respondit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c.*

Tullius.

Quia

Quia amici sui Christi per omnia præcepta adimpleuit, quod proprium est amantium. Vnde Ioan. 15. *Vos amici mei estis si feceritis, &c.* similiter ipse Christus pręcepta & voluntatem adimpleuit matris, quando *descendit cum illis Nazareth, & erat subditus illis.* Luc. 2.

Quia filio suo ad mundi redemptionem coadiutrix fidelissima extitit, quando filio Dei de carne sua virginali tunicam texuit, quam pro salute omnium; Deo Patri in cruce sacrificium obtulit in odorem suauitatis. Ideo prædictum fuerat Genesis 2 *Non est bonum hominem esse solum faciamus ei adiutorium.* Illa enim litteralis Eua, nō fuit viro suo in adiutorium, sed potius in destinctorium. Istud melius inuenies in decimo priuilegio Mariæ circa finem capituli.

Quia nec in prosperis, nec in aduersis filium deseruit, nec ab eo deserta est, quod signum est veræ amicitiæ. Vnde Prouerbior. 17. *Omni tempore,* id est, in aduersis & prosperis, *Diligit qui amicus est,* & re, & nomine, vera enim amicitia est iunctura animorū amantiū, nō cōtinuatio & cōtiguatio, sed mixtura quę nō patitur aliquod permixtorum tangi, quin totum tāgatur. Vnde Tullius, *Idem velle, &c.* vera etiam amicitia non solum verbis, sed etiam factis contrahitur, vnde 1. Ioan. 3. *Filioli non diligamus verbo, neque linguâ, sed opere & veritate,* id est, vero opere. Item vera amicitia non beneficijs exterioribus pascitur, sed amore. Vnde Tullius: *Hanc dicimus veram amicitiam cuius fructus totus in amore est.* Ideo dicitur Eccli. 6. *Si possides amicum, in tentatione*, id est, in aduersitate eius *posside eum,* quasi diceret. Si habes aliquem amicum, nō dimittas eum in tempore aduersitatis suę; sic enim fecit Maria Christo, & sic possedit eam quando in vltima necessitate fuit, & nec amicus, nec amica cum eo remansit, qui aliquātulum non elongaret se à fide ipsius, excepta diua virgine sola. Vnde dicit filius Patri, *Elongasti à me amicum & proximum.* Item, *Longe fecisti nota meos à me, &c.* Psalm. 87. sed sola Maria vere credidit & ipsa ad pedes crucis remansit. Ideo dixit ipse in Psalmo 140. *Singulariter sum ego donec trāseam.* Dicit Isaias 63. *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum.* Certe verum est Domine quod non est vir tecum, sed mulier vna tecum est, quæ omnia vulnera, quæ tu suscepisti in corpore tuo, suscepit in corde suo. Quęre istud titulo, Dominus tecum, circa medium capituli. Nō fuit deserta à filio, quia tunc assignauit eam custodiendam discipulo, implens illud quod ei promiserat. Iosue. 1. *Non te deseram neque derelinquam*, quia probata est in necessitate. Vnde Prouerb. decimo septimo. *Frater in angustijs comprobatur.* Similiter dici potest de sorore & amica.

Quia amicum suum Christum in omnibus honorauit ei totum attribuens, quidquid boni ab eo recepit. Vnde dixit: *Fecit mihi magna qui potens est, &c.* Luc. 1. quasi diceret, *Gratia Dei sum id quod sum,* 1. Cor. 15. & hoc fuit per humilitatem; quia *Deus à solis humilibus honoratur.* Eccli. 3. honorata est etiam ab eo, quando exaltata super omnes choros Angelorū, ad dexteram eius gloriosa resedit.

Soror. Vnde dicit Christus Cantic. 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa.* Quęre titulo de pulchritudine occulorum Marię. Item Cantic. 8. dicit Maria cum magno desiderio postulans incarnationem filij, *Quis mihi det te fratrem meum?* in humana natura. *Fratrem,* etiam in legali doctrina, quod exponit subdens, *Sugentem vbera matris meæ,* scilicet Synagogę vel legis, cuius tunc suxit vbera Christus, cum in se impleuit legis sacramenta, vel cum doctores interrogauit, qui erant vbera Synagogæ, Luc. 2. *Quis,* inquam, *mihi det, vt inueniam te solum foris, & deosculer te?* Inuenire desiderat eum solum, in diuina scilicet natura, in qua solus est & humanum non habet consortium. Inuenire desiderat eum foris, vt non solum eum cognoscat in carnis ergastulo, sed vt immensitatem deitatis inueniat, quæ nullo cōcluditur termino, & omnia continet & concludit. Et ipsum sic inuenire desiderat, vt deosculetur eum; vt videlicet videndo pręsentem tanquam facie ad faciem, in eius amore delectetur.

MARIA EST SOROR.

Christi, qui filius est Dei Patris per naturā, & ipsa specialis, immo specialissima filia eiusdem Patris per gratiam, & tanto specialior Christi soror, quanto ipsi duo vnus sanguis, & vna caro, de quibus. 1. Corinthior. 6. *Erunt duo,* Christus scilicet & Maria, *in carne vna* virginali. *Item* ipsa soror Christi per castissimam, sinceram & feruentissimam dilectionem, quæ solet esse inter fratrem & sororem. Vnde ipse dicit Zachar. 1. *Zelatus sum Ierusalem, &c.* vt supra de Amica. *Item,* soror, quia coheres eius, & communicans cum eo regnum Patris, heres Dei & coheres Christi, Romanor. 8. Ergo soror eius per naturę identitatem, conformis & connaturalis ei, & hęreditatis ęternę comparticeps; summe etiam dilecta ab eo; quia *Nemo carnem suam odio habuit,* ad Ephes. 5. Simile à suo simili noscitur, & ab eo diligitur, quia *volatilia ad sibi similia congregantur.* Eccli. 27. eodem 13. *Omne animal diligit simile sibi, &c.* Et quanto Maria naturæ mundioris, & moribus, & virtutibus. Christo similior, plus ab illo diligitur quasi spiritualis soror.

Populi Christiani per naturam, quod summa gloria est ipsi populo Christiano, si esset qui aduerteret, habere scilicet sororem Reginam Angelorum & hominum: Immo quod plus est, habere

bere sororem sponsam patris, matrem filij, & amicam Spiritus sancti, Reginam etiam cælestis Regni vbi plenariam habet potestatē, quoscumque voluerit introducēdi, quidquid voluerit imperandi, quidquid à filio petient obtinendi. Ideo potest vere dicere cum filio Matthęi in fine. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Ideo etiam dicit Eccli. 24. *In Ierusalem* superna *potestas mea.*

Sodalium Christi, id est, Angelorum, vel Patriarcharum, & Prophetarum, qui dicunt de ea, Cantico 8. *Soror nostra paruula est, & vbera non habet.* Istud inuenies titulo de pulchritudine Mariæ, vbi agitur de vberibus matris.

Lib. 5. pag. 375. b.

Sanctorum Angelorum per virginitatem, charitatem & humilitatem, & maxime propter cælibatus integritatem, ideo dicunt Cant. octauo, *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est, &c.* Quære de titulo de vberibus Marię.

Lib. 5. cit. *Maria charissima.*

Charissima, vnde dicit spōsus, Cant. 7. *Quam pulchra es, & quam decora charissima? In delicijs:* in hoc quod bis queritur, quā pulchra sit, & quā decora & geminatur nomen pulchritudinis designatur quod ipsa mirabiliter, inęstimabiliter & immensurabiliter pulchra est & decora. Item *pulchra* dicitur fide *decora* bona operatione; vel *pulchra* in virtutibus quę spiritum illuminant & exornant, *decora* in virtutibus, quæ carnem venustant & purificant *Charissima* sponso suo, *in delicijs* spiritualium charismatum. Vel potest fieri comparatio, vt dicatur, quod *chara* facta est toti Trinitati, quando in vtero sanctificata; *Charior*, quando vnigenito Dei impregnata; *Charissima*, quando in Assumptione in sponsi thalamū introducta. gloria immortalitatis coronata. Vel *charissima*, quia vnigeniti sui sanguine redempta, & charissime ab eo dilecta. Vel ideo dicitur *charissima in delicijs*, quod tanquam delicata mulier, cibos grossos fastidiens & communes, non potest gustare nisi quædam spiritualia; sic & ipsa, quidquid amarum vel nociuum animæ respuens, delicijs supercęlestibus tantummodo vacabat, quæ sic comeduntur, vt semper esuriantur, & sic satiant, vt semper fastidium tollant. Et hic *est cibus cibo melior.* Eccli. 36. scilicet filius Dei, qui dicit, *Qui edunt me adhuc esurient, &c.* Eccli. 24. propter hoc dicit ipsa de filio, qui est Manna omnis saporis, Sapient. 16. *Dilectus meus mihi*, quasi diceret alias non curo delicias, &c. Item, *charissima en delicijs* est illa anima, quæ quasi fastidit quædam bona, vt transeat ad meliora sicut dicit authoritas super illud Psalm. 83. *Ibunt* sancti *de virtute in virtutem.* Non semper vni virtuti insistendum est; sed de virtute in virtutem eundum, donec videatur Deus Deorum in Sion.

Maria filia

Filia quam instruit Spiritus sanctus, in Psalmis, *Audi filia & vide.* Psal. 44. *Audi*, vt scholaris, quæ versaris in schola Spiritus sancti, cuius schola est fidei, & morum, & bonorum operum. *Audi*, vt possis credere his quę tibi dicenda sunt ab Angelo, quia *Fides ex auditu.* Romanórum 10. *Audi*, id est, fac verbo Dei sponso tuo, audientiam in corde tuo per silentium, Eccli, 32. *Audi tacens & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Filia* propter paternam circa te sollicitudinem. Eccli. 42. *Filia patris abscondita est.* Hęc est Maria, quam inuenit Angelus clausam in thalamo. *Filia*, propter paternæ nobilitatis custodiam, ne ab illa degeneres, Cantico 7. *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis*, id est, Christi, secundum deitatem; qui est princeps Regum terræ, Apocalypsis 1. *Filia*, per imitationem patris, Ruth. 3. *Benedicta es Filia, &c.*, *Et vide* fragilitatem tuam; secundum humanam naturam, vt te humilies in oculis tuis, & Deum exaltes, Cant. 1. *Si ignoras te ô pulcherrima, &c.* & Psal 44 *& inclina aurem tuam*, vt humiliter obedias diuinę voluntati, & de te non pręsumas. *& obliuiscere populum tuum, & domum Patris tui, & concupiscet Rex*, id est, Christus, *decorem tuum*, maximè decorem spiritualem, qui in virtutibus consistit. Maria autem à Spiritu sancto edocta *Audiuit* cęlestem nuncium & credidit, quia *Fides ex auditu.* Roman. 10. & *vidit* & intellexit; *Inclinauit aurem suam*, ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, *Oblita est populum suum, & domum Patris sui*; quia nec populum suum augere prolis multiplicatione, nec domui Patri sui relinquere curauit heredem, sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est, vt stercora, vt Christum lucrifaceret. Nec fefellit eam intentio, quia & Christum sibi filium vindicauit, nec propositum pudicitię violauit; & ideo gratia plena, quia & gratiam virginitatis non perdidit, & insuper fœcunditatis gloriam acquisiuit, & in his maxime consistit decor, de quo sequitur, *Et concupiscet Rex decorem tuum*, & decorem omni pulchritudine virtutum; quia *tota pulchra es & macula non est in te.* Cantico 4. Maria enim significata est per Ruth. quæ reliquit populum suum, & domum Patris sui propter Noëmi. quæ interpretatur pulchra, id est, propter amorem spiritualis pulchritudinis: & ideo Booz, id est, Christus, concupiuit eam, &c. Aliter. *Audi* Gabrielis salutationem ô Filia Dei, id est, ô tu beata virgo, *& vide*, scripturas prophetarum, & confer, quoniam in te complentur; *& inclina aurem tuam*, vt mediante obedientia, concipias filium Dei per fidem dictorum. *Fides enim ex auditu.* Romanorum 10. *& obliuiscere populum tuum*, id est, non cures blasphemias Iudæorum, *& domum Patris tui*, quod & ipsa fecit; ad quod signandum non nominatur pater eius in genealogia Matthæi 1. Vel *populum* carnalium

Nicolaus Tornacensis.

carnalium desideriorum, *& domum patris tui*, Moysis, scilicet, id est, cerimonias legis, *& concupiscet Rex*, id est, Christus, *decorem tuũ*, vt supra.

Et nota, quod postquam dixit, *obliuiscere populum tuum*, subdit, *Et concupiscet Rex decorem tuum*, scilicet si vixeris more preregrini, diligeris à Domino, quia *Dominus amat peregrinum*. Deut. 10. & quia hoc fecit, ideo dicit Cantico 1. *Fusca sum quia decolorauit me sol*, quasi diceret, obfuscauit me sol, quia peregrina sum. Num. 12. duxit Moyses Æthiopissam. & ideo debes obliuisci populum tuum pro Christo, *quia ipse est Dominus Deus tuus, Dominus* gubernatione, *Deus* creatione, *tuus* filiatione. Nec magnum si dimittas populum tuum, & te submittas ei, cum ipse pro amore tuo dimiserit cœlum suum, & se totum dederit tibi. Ieremię 12. *Dimisi domum meã*, &c. Ipse est Deus, qui tantum se humiliat ad te, quod notatur per hoc quod subditur, *& adorabunt eum*, scilicet omnes fideles, cum *in nomine eius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum*, &c. Philip. 2.

Item in Psalmo 44. *Omnis gloria eius*, scilicet *filea regis ab intus in fimbrijs aureis*, &c. Maria filia regis Dauid secundum carnem, quia regali ex progenie. Maria filia summi regis, id est, Dei Patris per creationem, & gratiam, *cuius gloria*, quod hospita & tricliniũ totius Trinitatis; *cuius gloria*, testimonium conscientiæ bonæ; *cuius omnis gloria ab intus*, quando Christum gestabat in vtero, qui dicit de ea, Zachar. 2. *In gloria ero in medio eius; cuius gloria*, quod doctorem Angelorum se docentem habebat interius; *cuius gloria*, quod omnia verba Pastorum, Magorum, & Simeonis conseruabat in corde suo; *cuius gloria ab intus*, id est, in conscientia pura. Vnde tam sępe de eâ dicitur *absque eo quod* pulcherrimum est. Et *intrinsecus latet*, vbi Glossa: Si gloriam foris quæreret, intus gloriam, quam Rex concupisceret, non haberet. *Ab intus*, quia tanquam virgo prudens oleum, id est, nitorem bonę conscientiæ, vel pietatis & misericordię, habuit in vase triplici, scilicet cordis, oris, & operis, cum lampade integerrimę virginitatis. Vel *ab intus*, id est, in conscientia, non extra in vanis. *Ab intus*, exterius enim reputabatur corrupta, sed gaudium de incorruptione habebat interius. Vnde dicit Cantico 1. *Nolite me considerare quod fusca sum*, id est, corrupta reputer, *quia decolorauit me sol* iustitiæ. Ibidem. *Nigra sum* exterius, quia reputor corrupta; *sed formosa* interius, quia virgo purissima. Ideo cum commendatur in cantico, toties replicatur *Absque occultis tuis*, & *absque eo quod intrinsecus latet*. Et hæc gloria *ab intus in fimbrijs aureis*. Fimbrię aureæ opera humanitatis Christi in quibus relucet ipsius mera charitas, quę per aurum designatur, & quia omnia fecit humiliter comparatur fimbrijs, quę sunt pars vltima, & minima

A vestimẽti. Et hæc opera specialiter augent gloriam virginis matris eius. Vel fimbria, quę est vltima & minima pars vestimenti, & quasi pro nihilo computatur; est humilitas, quæ semper locum vltimum appetit, de se non pręsumens. In qua humilitate, aurea per charitatem, & per preciositatem, & per obedientiam, & per virginitatem; quia hæc omnia signantur in auro, virgo gloriabatur dicẽns: Luc. 1. *Quia respexit humilitatẽ ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicẽt omnes*

B *generationes*. Ergo *Gloria filiæ Regis ab intus*, vbi Deus videt, *in fimbrijs aureis*, est gloria Marię in humilitate aurea. Vel fimbria vltima pars vestimenti, est perseuerantia virginis in aurea charitate, quod apparuit in passione, quoniam perseueranter stetit iuxta crucem filij, charitate vulnerata.

Moraliter. *Omnis gloria filiæ Regis*, id est, animę fidelis, quæ filia Dei est per creationem, formationem, & recreationem, debet esse *ab intus*,

C vbi Deus videt, hoc est coram Domino, non à foris, contra hypocritas, qui signantur per Herodem, qui interpretatur gloria pellis, vel gloriosus in pellibus, id est, in exterioribus mundi.

MARIA FILIA.

Babylonis quando nata est in vtero, quia omnes nascimur filij irę. Ephes. 2. sed nos vtraque natiuitate, in vtero, & ex vtero. Ipsa vero solummodo in natiuitate in vtero, quia con-

D cepta est cũ originali, sed cito post sanctificata orta est tota pura. Num. 24. *Orietur stella*, &c. Et hæc est vna ratio quare figurata est per Esther, quę de Babylone adducta est ad Regẽ Assuerũ, sicut dicunt Iosephus & magister in historijs.

Esther figura Marię.

Regis, id est, Dei Patris in sanctificatione & natiuitate ex vtero, vnde tunc canitur, regali ex progenie Maria, quia gratiæ Dei filia, quod signatum est in hoc, quod fuit filia Annę, quę interpretatur gratia. Gratia enim Dei Reges facit

E & Reginas.

Sion in conceptione saluatoris. Sion speculũ, quod intuenti piam reddit imaginem; & ipsa speculum sine macula, in quo debent fideles animæ quasi duplici oculo, fidei scilicet & amoris, iugiter speculari. Et tunc fuit filia Sion, quãdo mater facta est saluatoris, qui suam in nobis reformauit imaginem, per Adam veterem deformatam. Ideo dicitur ei Zachariæ 2. *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui dicit Dominus & applicabuntur gentes multæ ad*

F *Dominum in die illa, & erunt mihi in populum & habitabo in medio tui, & scies, quia Dominus exercituum misit me ad te*. Et sunt verba filij ad virginem volentis ex ea assumere carnem.

Iudæ. Iudas interpretatur laudans, confitens, & glorificans. Fuit ergo filia Iudæ, quando de

perceptis

perceptis beneficijs Deum laudauit & glorificauit dicens, *Magnificat* &c. & quando confessa est, ab eo esse quidquid boni perceperat, dicens, *fecit mihi magna qui potens est* &c.

Tyri quod interpretatur Angustia, in filij passione, cum eius animam gladius filij pertransiret, & vere posset dicere cum Susanna. Dan. 13. *Angustiæ mihi sunt vndique* &c.

Ierusalem. In Assumptione, quando translata est ad visionem pacis æternę.

Moraliter dicitur istud fideli animæ, & maximę moniali vel religiosæ personæ. O *filia* per fidem, sicut supra expositum est de Maria. *Audi* non linguam carnis, quæ suggerit delectabilia, vel mundi, quę vana, vel diaboli, quæ iniqua: Beatus Bernardus. Felix anima, quæ linguas istas non exaudit, scilicet per consensum, audiat licet per suggestionem: illa vero multo felicior, si tamen aliqua est cui penitus non loquentur. Eccli. 28 *Sepi aures tuas spinis*, id est, auditum tuum aculeis timoris Dei muni, *& noli audire linguam nequam* à necando, id est, quæ animas necat. Ex auditu enim illicito, quando Eua sibilum serpentis audiuit in paradiso, totius mundi pullulauit damnatio. Dicitur ergo fideli animę. *Audi* verbum Dei quia *beati qui audiunt verbum Dei*. Luc. 11. *Filia* per infirmitatis propriæ recogitationem, &c. vt supra *& vide* exempla sanctorum. Hebr. 13. *Quorum intuentes exitum conuersationis imitamini fidem*: & sic verbis admonita, & exemplis instructa, *inclina aurem tuam*: vt humiliter obedias diuinæ voluntati. Et quia amor mundi & carnalium parentum multos retrahit à seruitio Dei, subdit, *& obliuiscere populum tuum & domum patris tui*. S. Gregorius. *debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed si cursum nostrum præpedit ignorare.*

B. Bernardus.

D. Gregorius 7. moral. c. 14. in veteri editione 18.

In hoc autem versu multa notantur quę competunt religiosis. *Primum*, obedientia. Vnde *Audi*. *Secundum*, Fides per quam adfiliamur, vnde *filia*, vel spes, quia qui spetant in Deo seruiunt pro æternis; vel charitas, quia filiarum & filiorum est diligere patres suos. Item nota, quod psalmista volens hanc filiam laudare à decore spiritus, inuitat eã ad fidẽ quæ inducit pulchritudinem, & ideo incipit ab auditu, à quo fides Romanorũ 10. *Vide* per circumspectionẽ, ecce prudentia. *Vide* in octo partes, adapta, sursum præmia, deorsum tormenta, interius animæ dignitatem, exterius corporis vilitatem, posterius vitam pręteritam, anterius tentationum instantiam, dextrorsum fallaciam mundanę prosperitatis, sinistrorsum vtilitatem præsentis aduersitatis. Aliter audi horas Ecclesiasticas, sermones & collationes, præcepta & prohibitiones, consilia prelatorum, preces pauperum, sacras lectiones diuinas inspirationes. Vnde *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*. Psal. 84. *Vide* libros, vt attendas lectioni; *vide* crucem, vt imprimatur cordi tuo memoria crucifixi, & *non obliuiscaris gratiã fideiussoris tui* Eccli. 29. Thre. 1. *O vos omnes qui transitis per viã* &c. *videte si est dolor sicut dolor meus*. propter hoc ardent de nocte lampades coram crucifixo *Vide* exempla sanctorum. Hebr. vltimo. *Quorum intuentes* &c. *Vide* conscientiam tuam Ierem. 2. *Vide vias tuas in conualle, scito quid feceris*. *Vide* iudicium Dei Danielis 7. *Aspiciebam donec Throni positi sunt*. *Vide* præmia iustorum & supplicia reproborum. Isai. 66. in fine. *Egredientur & videbunt* &c. *Et inclina* ad pauperem *aurẽ tuam* Eccli 4. *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam*. Vel *inclina*, vt quidquid boni audieris, humiliter audias, *& obliuiscere populum tuum*; cor hominis est quasi ciuitas plena populo cogitationum, sepè tumultuoso, rixoso, contentioso. *Et domum patris tui*, cohabitationem & consortium peccatorum, qui sunt domus patris tui antiqui, scilicet diaboli. Vnde Ioan. 8. *Vos ex patre diabolo estis*, sed talibus Dominus *dat potestatem filios Dei fieri*. Ioan. 1. quando volunt relinquere peccata, & consortia peccatorum. *Et concupiscet Rex decorem tuum*, vt supra de Maria, de quo decore Cantic. 2. *Ostende mihi faciem tuam*, vsque *decora*. Et hoc non est modicum, *quoniam ipse est Dominus Deus tuus*; *ipse* non prior scilicet diabolus, *est Dominus*, non terrenus, sed *Deus* per creatorem, *tuus* per recreationem. Nec solum *tuus*, immo omnium, vnde *Et adorabunt eum* omnia quæ sunt, Phil 2. *Vt in nomine eius omne genu flectatur cœlestium terrestrium & infernorũ*. Aliter *audi filia*, hoc dicit in persona Prophetarum & Apostolorum, & dicit ei quattuor, *audi, vide, inclina, obliuiscere*. Ex his quattuor prouenit spiritualis pulchritudo. vnde subdit, *Et concupiscet Rex decorem tuum*. *Audi*. Iacob. 1. *Sit omnis homo velox ad audiendum* &c. *Vide*, id est, crede & intellige, quia *fides ex auditu*. Romanorum 10. *Inclina aurem tuam*, id est, cum humilitate obedi, hæc est via veniendi ad Deum. Isai. 55. *Inclinate aurem vestram & venite ad me Audite & viuet anima vestra*. Sic excipitur sapientia. Eccli. 51. in fine. *Inclinaui modice aurem meam & excepi sapientiam*. *Et obliuiscere populum tuum* scilicet Babylonię, id est, coetum malorum, *& domum patris tui*, id est, conuersationem patris tui diaboli, dicit Glossa. Ad litteram etiam suos docet relinquere propter Deum, & exire de domo patris. Vnde Genesis 12. *Egredere de terra* &c. Et si ista quattuor feceris, *Rex*, id est, Christus, *concupiscet decorem tuum*. Expone singula bene. *Decorem*, id est, decus cordis, quod in quattuor prędictis consistit. Ideo non dixit speciem, vel pulchritudinem, sed decorem. Assigna quia decor interior magis Deo placet quam exterior; & tria dicit de hoc rege, ad notandum quam magnum sit concupisci ab eo. *Primo* quia ipse est Dominus

Dominus, magnum est enim bonæ ancillæ, si Dominus suus cum sit valde nobilis, accipiat eam in vxorem; ipse *etiam*, quod plus est, Deus est in essentia; & *etiam*, quod adhuc maius, fiet torus tuus, ad faciendum quidquid tibi placuerit; *Quartum*, quod tantus est, quod adorant eum homines & Angeli latria. Vnde sequitur, *& adorabunt eum* &c.

Maria Sponsa.

Sponsa. Vnde Maria dicit per Psalmistā Psal. 17. *Misit de summo* gaudiola charismatū & gratiarū, per Gabrielem paranimphū qui dixit mihi, B *Aue gratia plena. Et accepit me* in sponsam. Ecclesia etiam dicitur sponsa Christi, quia sponso cœlesti spirituali dilectione copulata. Dicitur etiam vxor, quia per gratiam eius ad multorum spiritualium filiorum procreationem fœcundata.

Ecclesia Sponsa & Vxor.

Item Mariæ spōsæ dicitur Cant. 4. *Veni de Libano sponsa mea* &c. Et dicitur Maria sponsa Christi quadam similitudine, nam qui vult sponsam assumere, *prius* eligit quæ sibi placeat. Ideo de Maria canitur, *elegit eam Deus & prælegit eam.* Et C dixit illi, tu mihi sola places. Canit etiam Ecclesia, *sola sine exemplo placuisti Domino*, id est, Christo. *Secundo*, sponsa ornatur & purgatur; quod factum est in sanctificatione, quando purgata est ab originali, & ornata donis Spiritus sancti, & tunc concupiuit Rex decorem eius. *Tertio* coniuncta Christo per verba de præsenti quando respondit Angelo. *Fiat mihi secundum verbum tuum. Quarto*, scilicet in assumptione, introducta in thalamum sponsi. Fuit igitur electa in D prędestinatione, mundata & ornata in sanctificatione, copulata Christo in eius conceptione, assumpta ad thalamum in assumptione.

Aliter, Maria sponsa filij, quia in matrimonio solent fieri donationes. Vxor enim dat aliquid viro propter nuptias, & vir dotat vxorem. Dedit enim Maria Christo carnē de sua carne, in qua passus est, vnde & in passione dixit ei, *mulier ecce filius tuus* Ipse vero dedit ei quasi duplicē dotem, gratiā primo, vnde dicta est *gratia plena*, & E tandem gloriā in excelsis, quia *gratiā & gloriam dabit Dominus.* Psal. 83 Propter hoc in figura Marię dixit Lia. Gen. 30. *Ditauit me Deus dote bona.* Ideo prędictum fuerat de ea Prouerb. 9. *Mulier gratiosa inueniet gloriam.*

De isto matrimonio exponunt quidam illud verbū Adę, Gen. 2. postquam euigilauit ab extasi, vel somno vbi prçuiderat lapsum generis humani, & modū reparationis. vnde euigilās prophetauit dicēs, *propter hoc*, scilicet propter lapsū F generis humani reparandū, *relinquet* Deus *homo* factus, vel filius carnē sumpturus, *patrē* in mundū veniens, quia egressus à patre, *& matrem*, id est, synagogam de qua natus est secundū carnē, *& adhærebit vxori suæ*, scilicet Ecclesiæ de gentibus; vel vxori suæ, id est, Marię. & in hoc sacramento fiet illud nouū & mirabile, scilicet quod A *duo erūt in carne vna*, scilicet pater, & mater & filius. Ad hoc facit quod ipsa beata virgo dicit Cantico. 6. *Ego dilecto meo* sum parens singularis & vnica; *& dilectus meus mihi* est singulariter vnicus filius.

Aliter, *propter hoc*, vt supra expositū est, *relinquet homo patrem & matrem.* quasi patrem suū reliquit filius Dei, cū de sinu eius ad terram descendit, & in sinu virginis se recepit vnde hominem assumpsit, quē pro sponsa sua daret. Matrē etiam quasi reliquit, cum affectū matris quasi abijciens, corpus quod ex ea assūpserat, pro ecclesia dedit in cruce; quā scilicet Ecclesiā ita sibi vniuit, vt ipse sit caput, & ipsa sit corp⁹: quod figurabatur quādo quasi dissimulans matrē, dicebat ei de Ioāne. *Mulier ecce filius tuus* Ioan. 19.

Et nota, quod filius vocat matrē suam sororē & sponsam Cant. 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa* &c. Quęre titulo de pulchritudine oculorum Mariæ. *Sororē* propter humanæ naturæ cōtubernium, *sponsam* propter inconcussam fidei constantiā Cum enim tempore passionis, fides Apostolorū concussa vacillaret, ipsa velut spōsa fidelis, sponso suo sine fidei titubatione constāter adhæsit. ipsa etiam velut sponso suo familiarior, maiorem in bonis spōsi obtinet portionem. De eius fidelitate confidit valde sponsus, sicut dicitur Prouerb 31. in fine, *Confidit in ea cor viri sui, & spolijs non indigebit*, quia quoscumque suis orationibus, meritis & exemplis liberat à diabolo, apponit & assignat dominio spōsi sui. Item quia sicut quidquid habent sponsus & spōsa, vtrique commune est: ita quidquid habet filius, habet mater, & è conuerso, vnde videtur ei dicere filius illud Ioan. 17. *Mea omnia tua sunt.* Aliter tamen & aliter, quia non à matre filius, sed omnia à filio habet mater.

Lib. 5. pag. 541. d.

Quantum autem concupierit hanc sponsam spōsus cœlestis, ostenditur. Eccli. 36. vbi dicitur. *Species mulieris exhilarat faciem viri sui, & super omnem concupiscentiam hominis superducet desiderium.* Species enim mulieris virum potentem humiliat, seuerum & austerum emollit. Et huius mulieris speciem sic cōcupiuit Dominus & elegit, quia ipsa eius desiderium intantum superduxit, quod ad nostram infirmitatem humiliatus est omnipotēs, & qui est vita viuentium, emollitus est ad amorem. Item de hac sponsa dicit Eccli. 36. *Non est vir illius secundum filios hominū*: & paulo post. *Adiutoriū secundū illū est, & columna & requies.*

Et vide quomodo hæc sponsa opponitur primæ sponsæ. Prima, scilicet Eua, de costa viri sui formata est; & de carne huius formatus est vir suus, quod petebat. Eccli. 36 *Innoua signa & immuta mirabilia.* Mirabile fuit de costa viri formare mulierē, immutatio mirabiliū est, quod de carne solius mulieris formatus est homo. Sed cum de osse viri formaretur caro mulieris, signū fuit

O quod

quod per mulierē infirmaretur natura humana, facta est autem signorū innouatio, cum de carne mulieris factus est vir; quo signatū est, quod per hanc innouationem, humana natura ab infirmitate reuerteretur ad firmitatem. Inde etiam notandum, quod prima sponsa facta est in adiutorium viri, dicente Domino Genes. 2. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi*. Infirmum autem adiutorium viro mulier, hic autem dicitur, *Vir eius non est secundum filios hominum*, qui omnes concipiuntur & nascuntur in peccato, ipse vero sine peccato conceptus, natus & conuersatus est. Vnde Isai. 53. *Qui peccatum non fecit*. Vel *non est secundum filios hominum*, quia non est filius hominum, id est, patris & matris, sed filius hominis tantū, id est, solam habens matrem, & ideo omnes homines dignitate præcellens. Et dicitur adiutorium sponsę *secundum illam*, scilicet secundum sponsum, qui est adiutorium sponsæ, & columna, & firmamentum, & requies. Et tale adiutorium est Maria, quia neminem vult iuuare sponsa, qui statim non iuuetur à sponso, & per hoc est ipsa nobis adiutorium, firmamentum, columna, & requies *&c*. Vel sic. *Adiutorium secundum illum*, id est beneplacitum ipsius, est ipsa nobis adiutorium & columna, id est, appodiamentum infirmitatis nostrę, & requies à laboribus nostris. Notandum quod desponsationes Marię, multæ assignantur in glossis, & sunt quędam litterales, & quædam mysticæ.

Beda. *Primam* ponit Beda, quod ideo desponsata est Ioseph, vt per eum origo Mariæ texeretur, cum essent de eadem tribu; nec erat consuetudo scripturarum quod in genealogijs texerentur nomina mulierum. Et supplet hoc Ioannes Damascenus, qui dicit Mariā descendisse de Dauid per Mathan; dicit enim quod Mathan genuit Panthera, & hic genuit Bipanthera, & hic genuit Ioachim patrē Marię. Et in hoc confunduntur illi hæretici, qui dixerunt ipsam non habuisse patrem vel matrem, sed carnem Angelicam. Et hoc forte sumpserunt ex eo, quod non texitur genealogia eius, sed solius Ioseph. non enim dixisset Angelus Luc. 1 Elisabeth cognatam Mariæ, nisi esset cognata eius ex parte Patris, vel ex parte Matris.

Ioan. Damascenus

Secunda causa, ne tanquam adultera lapidaretur, si non habens virum videretur habere puerū; erat enim de genere sacerdotali, & erat mādatum Leuit. 21. Vt filia sacerdotis deprehensa in adulterio, siue in stupro, morte puniretur.

Tertia, ne intemeratæ virginis adureretur infamia, noluit enim Dominus ortus sui fidē, matris iniurijs esse adstruendam, oportet enim sanctos habere testimoniū & ab his qui foris sunt. Nec decuit sinistra virginibus opinione viuentibus, velatio excusationis relinqui, quod infamata quoq; mater Domini videretur. Denique quid Iudęis, quid Herodi possent adscribere, si natū ex adulterio viderentur persecuti? Et quomodo diceret. Matth. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere*, si cœpisse videretur à legis iniuria, cū partus innuptæ lege damnetur? Quin etiā maritus pudoris locupletior testis adhibetur, qui posset delere iniuriam, & vindicare opprobrium, si non cognosceretur sacramentum.

Quarta causa est, vt viri haberet solatium iens & rediens in Ægypto, sicut dicit Origenes. Origenes.

Quinta, quod verbis Marię fides maior assistitur, & mendacij causa tollitur, videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio, innupta prægnans Causam autem mentiendi desponsata non habuit, cum coniugij præmium, gratia nuptiarum, partus sit feminarum.

Sexta causa, quā ponit Ignatius est, quod princeps mundi videns desponsatā, partum nō habere potuit suspectā; fallendi enim eū fuit Domini consiliū, & sic fefellit eundem. Vnde Apostoli iubentur tacere de Christo, sanati de remedio, & dęmones de filio Dei. Dicitur ergo viro despōsata Maria, vt expers virilis cōsortij videretur. Nec moueat quod à Mattheo c. 1. eius cōiux dicitur, nō enim virginitatis ereptio, sed nuptiarū celebratio declaratur. Sed nec illud quod dicit. Matth c. 1. *Non cognoscebat eam*, Ioseph *donec peperit filiū* Sicut enim dicitur in Isaia c 46. *Donec senescatis ego sum*, nunquid post illorū senectutē Christus esse desijt? qui causā dicit, satis putat quod causę est dicere, redūdantia non requirit; satis enim ei est, vt causam susceptā astruat, incidentē differat. Et ideo qui incarnationis incorruptū susceperat mysteriū, non putauit vberius prosequendum virginitatis Mariæ testimoniū, ne defensor magis quā assertor mysterij crederetur. Et nota, quod hæc clausula sic intelligēda est *Non cognoscebat eam donec peperit filiū*, nō quod postea cognouerit, sed illud *donec* ponitur pro *&*, quasi diceret, nō cognouit & ita peperit: Vel *donec* ponitur pro ęterno sicut ibi, *Donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorū*. Psal. 109. Vel *donec* pro *nunquam* sicut ibi. *Coruus non est reuersus ad Archam donec siccaretur terra*. Genes. 8. id est, nunquam est reuersus. Alij sic glosant *donec peperit*, nec ante, nec post.

D. Ignatius.

Sequitur 70. interpretes.

Frater Hugo.

Septima causa mystica est, quod virgo despōsata typus est Ecclesiæ, quæ nos concipit virgo de spiritu, parit nos virgo sine gemitu; & ideo forte beata Maria alij nupta, ab alio repleta est. Quia & singulæ Ecclesiæ & spiritu replentur, & gratia inunguntur, tamen ad operis spem sacerdoti iunguntur, sicut Maria Ioseph desponsata est. Vnde quibusdam ecclesijs, in vigilia natalis sacerdotes totum officium horarum agunt, in typum Ioseph.

Octaua causa potest esse, vt per hoc quod de virgine

virgine & desponsata natus esset Christus, vterque status approbaretur, & vtrique daretur spes salutis contra hæreticos, qui dicunt quod in matrimonio non est salus.

S. Chrysostomus.

Nona causa est, quam ponit Chrysost. quia futurum erat, vt omnes sancti de ecclesia virgine nascerentur, Christus de desponsata & virgine natus est, ne indignius nasceretur Dominus quã serui; & nota quod tria bona habuit matrimoniũ illud, scilicet fidem, prolem, & sacramentũ; *fidem* preciosam, *prolem* excellentissimam, *sacramentum* sacratissimum. Significabat enim matrimonium Mariæ & Ioseph, matrimonium illud quod agebatur in thalamo virginis, scilicet humanæ naturæ & diuinę, & sicut Ioseph non temerauit beatam virginẽ, sic nec natura humana corrupit diuinam. Immo sicut Ioseph profecit ex Maria, ita humana natura ex diuina.

Tria bona ex Mariæ virginis matrimonio.

Item Maria sponsa filij, vnde Cant. 3. *Egredimini filiæ Sion,* vsque ibi, *in die desponsationis.* Dies desponsationis fuit Christo dies conceptionis suę, vel natiuitatis secundũ carnem. In vtero enim virginali nupsit ei natura humana, sicut dicit Augustinus. Vnde dictũ est in Psal. 18. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Potest etiã intelligi dies desponsationis ipsius beatæ virginis, & hoc vult glosula quędã ibi supra Math. 1. *Cum esset desponsata,* Angelo nunciante concepit; vel quia illã sibi tunc spiritualiter desponsauit, cum illi tanta se gratia sociauit, vt de carne eius sacratissimam sibi carnem assumeret.

S. Augustinus.

Vxor figurata Gen. 3. vbi legitur *vocauit Adam nomen vxoris suæ Euam eo quod mater esset omnium viuentium.* Apocal. 19. *Venerunt nuptiæ Agni,* id est, tempus carnem assumẽdi, *& vxor eius præparauit se,* id est, se reddidit idoneã, vt de ipsa carnẽ assumeret: præparauit inquam, per libertatem arbitrij. Sed quia hoc non sufficit sine adiutorio gratię, subdit, *& datum est illi, vt cooperiat se bysso,* id est, castitate, *splendente* ad alios per exemplum; *& candido* quoad se, & hoc maximè quando vouit virginitatem Isai. 35. *Gloria Libani,* id est, candor virginitatis, *decor carmeli,* id est, bona conuersatio exterior. Ideo de Maria dicitur Eccli. 6. *Decor enim vitæ est in illa* &c. Vxor hæc figurata est. Iudith 5. Vbi legitur in figura Mariæ. *Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi* &c. Beata Maria dicitur vxor Christi, nam si omnis anima spiritualiter vxor Dei est, illa precipue vxor dicitur, in quam plus contulit gratiarum. Sed in contractu matrimonij consuetudo est, vt vxor det aliquid viro propter nuptias, & vir dotet vxorem. Quid Christo dederit beata virgo propter nuptias, signatur in nominatione sponsi, cum dicitur. *Haber Cinæus.* Haber interpretatur vulneratus, vel liuidus. *Cinæus* lugens. Christus enim sumpsit in virgine, & ipsa dedit ei per consensum naturam, in qua vulneratus est, & liuidus factus & lugens. Luxit enim propter peccata nostra sicut dicitur ad Hebræos 5. Vt non solum carnis sanguinem, sed & animæ lacrymas pro nobis daret. Nam sicut vulnerata carne fluit sanguis; sic ex anima ipsius per compassionem vulnerata, fluxerunt lacrymæ. Et quia duplex est peccati genus, apertum scilicet, quod dicitur *vulnus*; & occultum, quod dicitur *liuor*, pro nobis sustinuit vulnera & liuores. Isaiæ 53. *Vulneratus est propter peccata nostra & liuore eius sanati sumus.* Bis autem quasi dotauit Dominus virginem, primò gratia, secundò gloria, vt supra dictum est de sponsa. De ista habetur inuenies in fine primi versus de horto vbi hortus dicitur seratus.

Maria Vxor.

Dominus Parisiensis Episcopus

Duplex genus peccati.

pag. 408 d. Lib. 11.

Item de hac vxore dicitur Christo in Psalmo 127. *Vxor tua sicut vitis ab.in. lat. Do. tuæ.* *vxor tua,* scilicet Maria, *sicut vitis,* ipsa enim dicit se esse vitem: vnde. *Ego quasi vitis.* Eccli. 24. *Abundans* in multitudine spiritualium filiorum; quia est mater omnium viuentium vita gratię. *In lateribus* quia semper dilexit secretum; *vel in lateribus domus tuæ,* id est, Ecclesię, quam ipsa circuit, ad protegendum contra circuitum diaboli, qui *circuit quærens quem deuoret.* 1. Petr. 5. in fine.

De dilectione huius vxoris quoad virũ suũ, dicit Apostolus ad Ephes. 5. *Qui suam vxorẽ diligit, seipsum diligit. Nemo enim odit carnem suam* &c.

Seu *vidua*, designata per illam viduam euangelicam, quæ tantum duo minuta misit in gazophylacium. Lucæ 21. quæ plus cunctis dantibus posuit iuxta dominicam sententiam. Vnum minutum fuit eius humilitas, quæ valde minutam faciebat eam in reputatione sua, & quæ valde minutum facit hominem seipsum reputare. Vnde dicitur Angelo Philadelphiæ Apocalypsis 3. *Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem.* Talibus enim apertum est ostium paradisi, quia *humilem spiritu suscipiet gloria.* Prouerbiorum 29. Aliud minutum fides, quæ comparatur grano sinapis. Lucæ 17. Hec duo minuta posuit Maria quasi in gazophylacio, quod est Christus, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Colos. 2. Quando dixit *Ecce ancilla Domini.* Ecce primum minutum: *fiat mihi* &c. Ecce secundum, & bene dicta est plus omnibus obtulisse, quia omnibus humilior, & omnib⁹ fidelior, & istud plus sonat in pretium, non in numerum: nam Dominus non considerat quantum datur ei, sed ex quanto; plus enim attendit dantis charitatem, quam muneris quãtitatem: & secundum quantitatis intentionem, retribuit gloriam & coronam. Nulla enim pretiosiorem Deo obtulit oblationem

Maria Vidua.

oblationem voto virginitatis, quod ipsa prima obtulit, sicut manifeste dicit Beatus Bartholomeus. Dicitur etiam posuisse *totum victum suum*, quia in sola humilitate gloriabatur, & ei dictũ est Lucæ 1. *Beata quæ credidisti*, &c. per humilitatem enim viuit anima vita gratiæ, & *Iustus ex sua fide viuit*, Habac 2. *Vel* duo minuta duplex humilitas. Item per viduam illam Sareptanam signatur Maria, quæ pauit Eliam; id est, Christum. 3. Reg 17 de cuius hydria non defecit farina nec oleum de lecytho. Designatur etiam per viduam illi quæ vasa vacua impleuit oleo. 4 Reg 4. hoc habuisti expositũ titulo de misericordia & largitate Mariæ.

S. Bartholomeus.

Maria mulier Sareptana.

Maria vidua illa 4. Reg. 4.

Lib. 4. pag. 291. d.

Mulier bona, & nota quod hoc nomen mulier quãdoque sonat in sexum: Ioan 2. *Quid mihi, & tibi est mulier.* Item Ioannis 19. *Mulier ecce filius tuus*, Et ratione sexus dicitur beata virgo mulier, dicitur etiam mulier propter fæcũditatem, de qua dictum est supra, titulo quod ipsa dicitur mater generis humani circa finem cap. Item propter debitam Christo subiectionem. Vnde *Ecce ancilla Domini*. Itẽ mulier dicitur secundum sexum femineum, non secũdum corruptionem integritatis. Vnde Eua statim, vt facta est de latere viri nondum contacta à viro, mulier appellata est. Vnde Genesis tertio. *Ædificauit Deus costam in mulierem*, vel quia mulier dicitur quasi emolliens herum, vel heroem, id est, Christum, dicitur ipsa mulier per antonomasiam: qui scilicet Christus ante suã incarnationẽ, quasi durus erat in sua diuinitate; quia non poterat esurire vel sitire, calefieri vel algere: fatigari vel infirmari, aut mori. Hi sunt septem defectus, quos patimur in vita præsenti, quos omnes suscepit in se Christus in virgine factus homo; quæ ipsum induit carne mortali: vnde filius dicit matri, Iob decimo, *Carne & pelle vestisti me*. Omnes enim nostros defectus sustinuit præter quattuor quę sunt.

Maria mulier bona.

pag. 197. e.

Ignorantia, quia ipse est sapientia Patris, & *omnis sapientia ab ipso est, & cum eo fuit semper.* Eccli. 1. *Et est ante æuum.* Beatus Bernardus libro 4. de cõsideratione. Deus scientiarum Dominus est, & ipse solus nescit ignorantiam, quia totus est lux sine tenebris; Totus oculus qui minime vnquam fallitur; quia minimè vnquam clauditur: *Oculi enim eius multo plus lucidiores super solem* Eccli. vigesimo tertio; hanc authoritatem inuenies optime expositam, titulo Benedictus fructus ventris tui.

Quos nostros defectus non assumpserit Christus.

S. Bernardus.

Lib. 1. pag. 66. d.

Obliuio, quia nihil est ei præteritum, nihil futurum, sed omnia præsentia Ideo dicitur Moysi Exod 3. *Qui est misit me ad vos.*

Pigritia, quia exultauit vt gigas ad currẽdam viam mãdatorum Patris, Vnde dicit in Psal 61. *Cucurri in siti*, id est, in desiderio quod habui de salute generis humani.

Titillatio peccati, quia corpus eius figuratum est in Arca Noë. In qua omnia animalia fuerũt pacata, id est, omnes motus sensualitatis suæ.

Ante incarnationem enim, erat filius Dei quasi aurum solidum. Vnde dicit sponsa Cantico 5, *Caput dilecti mei*, id est, eius diuinitas *Aurum optimum*; solidum autem erat, id est, massa sine aliqua humanitatis forma. In incarnatione vero, à tota Trinitate missum est hoc aurum in fornacem, quæ fuit vterus virginalis. Eccli. 43. *Fornacem custodiens in operibus ardoris*, &c & ibi ineffabiliter fusum est, opere Spiritus sancti, vt posset quasi decurrere in modulos nostros, qui sunt fames, sitis, mortalitas, passibilitas, vt supra; & formas accepit siue characteres naturæ humanę. Iob 28. *Auro locus est, in quo conflatur*, scilicet vterus virginis, Conflator Spiritus sanctus.

Alio etiam modo emolliuit beata virgo filiũ Dei, qui quasi durus erat antequam incarnaretur quia offensus humano generi propter peccatum Adę. Vnde quasi iratus totum genus humanum trudebat in infernum. Vnde dicit ei. Iob 30. in persona generis humani. *Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi.* Beata autem virgo ipsum factum hominem emolliuit, & placauit, & genus humanum ei reconciliauit. Vnde & in partu eius cantatum est ab Angelis, *Pax hominibus bonæ voluntatis*. Lucæ 2.

Propter hoc etiam ipse Christus in euangelio, multo crebrius se appellat filium hominis, id est, beatæ virginis, quam filium Dei, quia emollitus est per eam, & in hoc etiam commendat nobis, quid misericorditer dignatus sit esse pro nobis. Adapta exemplum de rhinocerote, infra titulo quod Maria virgo. In hoc etiã confundit superbiam nostram, qui semper numeramus genus nostrum à digniori quoad sęculũ, sicut fecit mulus in conuentu animalium, dicens se nepotem equi, nec volens recognoscere quod esset filius asini. Similiter & nos gloriamur de parentela nobili, & non loquimur de rusticana.

Infra pag. 323. a.

Item aliter: Maria intantum emolliuit Dominum, & adhuc emollit meritis & precibus suis, vt nunc maiora peccata patienter toleret, qui quondam minora durissimè vindicabat. Constat enim quod multo grauiùs peccant moderni Sodomitæ, vel luxuriosi, quàm peccauerunt antiqui, qui attrociter sunt puniti. Necdum enim nata erat beata virgo, nec dum verbum caro factum est. Vnde tunc longe inferior, & indignior fuit natura humana, quam modo sit. Nam Christus eam assumens & sibi vniens, maximam ei contulit dignitatem. Vnde Sap. 7. dicit natura humana de sapientia incarnata, *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabiles*

mirabilis honestas per manus illius, id est, dona gratiarum. Vnde matri & filio maximè iniuriātur, fœditate carnalium vitiorum seipsos polluentes. Sed quanto nunc eis diutius & misericordius pepercerit, tāto districtiùs & immisericordius in ipsos tandem vindicabit. Vnde nouit Deus pios de tentatione eripere, iniquos vero in die iudicij reseruare cruciādos, magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, &c. Canonica Iudæ. *Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates exfornicatæ*, id est, extra naturam fornicatæ, *& abeuntes post carnem alteram*, id est, concupiscentiam non debitam, *Facta sunt exemplum ignis æterni. Similiter & hi qui carnem maculant.*

Item notandum, quod Eua quæ fuit mulier infirma, in tantum Deum exasperauit, & quasi durum fecit, quod quasi oblitus est misericordiæ suæ erga naturam humanam. Maria vero, quæ fuit mulier fortis, in tantum Deum hominem factum emolliuit, quod vere oblitus est punitionis & vindictæ erga hominem, quem vt ad eum, à quo per peccatū recesserat, filius reduceret, ipsum filium formauit, vel creauit pater ex vtero virginis seruum sibi Isaię 49. vnde dicit 45. *Ego Dominus creaui eum*, hominem, scilicet, Vere enim Eua fuit mulier infirma, quę statim infirmata est ad primum verbum diaboli, Genesis 3. dicens: *Ne forte moriamur*. Virum etiā sinum emolliuit porrigens illi mortiferum gustū pomi. Et hęc mollitio designata est per hoc quod de osse viri formata est mulier, sicut habuisti titulo quod Maria spōsa. Maria vero mulier fortis, corroborata est ad verbum Angeli, quod apparuit quando dixit, *Virū non cognosco*, & quando ex muliere, scilicet ex virgine, formatus est vir, id est, Christus, consolidata est natura humana etiam in vtroque sexu: Oportebat enim vt de muliere salus procederet, vt peccato respōderet remedium ad honorem, & gloriam Dei, & vt vbi abundauit delictum, superabūdaret & gratia, Rom. 5.

Li. 6. pag.

Item Maria dicitur *mulier* alia ratione; mater enim solet esse magis misericors filijs, quàm pater. Dabat autem Deus filium suum in patrē & regem iustitiæ, & ad eius iustitiam moderandam, dedit nobis matrem pietatis, & Reginam misericordiæ. Sæpe enim quos iustè damnaret huius patris iustitia; clementer liberat huius matris misericordia. Vnde filij iustitia, & matris misericordia dicunt quasi ad inuicem. *Ego occidam, & ego viuere faciam*, &c. quęre supra causa, 21. ad hoc etiam astare describitur tanquam aduocata à dextris filij, id est, in potioribus bonis eius, quia peroptimè congruit cum Rege iustitiæ, Regina misericordię.

Lib. 1. pag. 89. 2.

Hęc est *mulier*, de qua dictum est serpenti, Genesis 3. *Ponam inimicitias inter te & mulierem.* Quasi diceret vide amicitiam factam inter te & mulierem, scilicet Euam, sed inimicitias ponam inter te & quamdam aliam, scilicet Mariam, quæ conteret caput tuum. Sequitur, *Et semen tuum, & semen illius*, quod impletum est. quando Herodes semen serpentis, statim postquam natus est, persecutus est Christum, semen Mariæ. Vnde dicitur Apocalypsis 12. *Draco stetit ante mulierem*, quæ erat paritura masculum, vt cum peperisset filium eius deuoraret. Bene dicitur *stetit*, quia nō dormitabit neque dormiet qui impugnat Israel, sicut nec qui custodit Israël. *Ipsa conteret caput tuum*, quod superbè erigebas, exultans de homine deiecto. Vel *caput tuum*, id est, vitium capitale quod est *superbia initium omnis peccati* sicut dicitur Eccli. 10. pede humilitatis; vel concupiscentiam carnalem; pede virginitatis. Et hi duo pedes portant animam fidelem in paradisum *Et tu insidiaberis calcaneo eius*, id est, pedi, scilicet Christo, qui est pes omnia supportans; cui insidiatus est diabolus, principaliter in deserto, in horto, in cruce.

De anima fideli sic, *Inimicitias ponam inter te & mulierem*, id est, peccatricem animam, quæ peccauerit per molliciem. Quasi diceret, ipsa pænitebit. Vnde tu dolebis; *& semen tuum*, id est, alios dæmones: *& semen illius*, id est, opera pœnitentiæ & misericordiæ quæ tuam virtutē eneruabunt. *Ipsa conteret caput tuum*, id est initium suggestionis, & *tu insidiaberis calcaneo eius*, id est, sequeris eam ad decipiendum.

Hæc est *mulier fortis* quę à Salomone quærebatur, dicente Prouerbior. 31. in fine. *Mulierem fortem quis inueniet?* Sed donec ventum est ad Mariam non inueniebatur; vnde sequitur; *Procul & de vltimis finibus pretium eius.* Procul dicit pro statu temporis, scilicet à tempore Salomonis vsque ad partum virginis.

MARIA FORTIS.

Contra carnem per virginitatem cuius votum prima emisit. Vnde tunc accinxit fortitudine lumbos suos, & robore brachiūm suum, & sic contempsit legem, quæ tales maledicebat.

Contra mundum, per paupertatem, ad quod designādum ab Angelo inuenta est clausa in thalamo Mundi enim amatores foris sunt, id est, in occupatione quærendi exteriora; sed talibus *dicetur, væ, væ.* Amos 5. Vnde Esau venator amisit benedictionem, quam acquisiuit Iacob vir simplex, & habitans in tabernaculis Genesis 25. & Mariæ dictum est. *Aue.* & hoc etiam fecit supra legem quę temporalia promittebat.

Contra diabolum, per humilitatem, cuius caput contriuit, vt dictum est.

Contra omne genus peccati per patientiam, quia aduersa omnia æquanimiter sustinens, & prospera

spera omnia viriliter contemnens, pro amore sponsi sui. Et oportebat quod fortis esset mulier, quæ paritura erat masculum, & talem masculum, qui principem mundi huius foras eijceret, eripiensque inopem de manu fortiorum, eius, propria virtute gloriosos terræ humiliaret. Et nota, quod hoc nomen mulier hic tantum ponitur pro sexu, vt dictum est, non pro corruptione, vel pro fractione, vel fragilitate, vel mollicie. Propriè enim dicitur mulier, quasi mollior, quę scilicet molliciem carnalis coitus sit perpessa. Potest etiam Maria dici mulier, propter fœcunditatem spiritualis sobolis, sicut assignatum est supra titulo quod ipsa dicitur mulier, prope finem capituli. Sequitur: *Quis inueniet.*

QVÆSTIO FIT PER QVIS.

IN *interrogationem*, Ioannis 9. *Quis est Domine vt credam in eum?*

In admirationem. Isaię 60. *Qui sunt isti, qui vt nubes volant.* In eodem 63. *Quis est iste qui venit de Edom.* &c.

In commendationem expressam. vt hic *quis inueniet.* Glosa qualis & quantus. Item *Quis sicut Dominus Deus noster*, &c. Psalm. 112.

In vituperationem & contemptum, Eccli. 13. *Pauper locutus est, & dicunt quis est hic?*

In difficultatem & raritatem, Parabol. 20. *Quis potest dicere mundum est cor meum*, &c. Matthęi 24. *Quis putas est fidelis seruus & prudens.* In Psalm. 23. *Quis ascendet in montem Domini*, id est, quam rarus.

Quis inueniet, quasi nullus, nisi solus Christus, qui gratia fortitudinis eius, qua virginitatem prima vouit, & humilitatis quam in ea respexit, se dedit ei in pretium & remunerationem, maximè huius duplicis virtutis. Et nota, quod hic mentio fit de inuentione. Similiter Lucæ 1. dictum est Marię, *Inuenisti enim gratiam apud Dominum:* Sicut enim Mariæ fuit inuentio, habere talem filium; Sic Christo fuit inuentio, habere talem matrem: Vnde sicut Maria dicere potest de Sapientia Dei, ex ea carnem assumente; *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa* Sapientiæ 7. sic & Christus de Maria. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Quia natus sum mundus de munda, immaculatus de immaculata, & de virgine virgo. Vel hęc *omnia bona*, membra virginea, quæ de carne eius sibi aptauit, quę immolata in cruce mundum redimere suffecerunt. Vel *quis inueniet?* hic notatur summa difficultas, quia nec alia sufficiēter fortis potuit inueniri, nec alius quam Christus ipsam potuit inuenire: Vnde ipsa dicit Cantico secundo, *Dilectus meus mihi & ego illi.*

Christus Mariæ pretium.

Sequitur. *Procul & de vltimis finibus pretium eius.* Et nota, quod hęc expositio quasi cōmunis est Marię, ecclesię, & fidelis animæ. Dicitur ergo *Procul & de vltimis finibus pretium eius*, id est, inuentoris, dicit Glosa, vel *eius*, id est, fortis mulieris, scilicet Mariæ, ecclesiæ, vel fidelis animæ pretium, Christus scilicet, qui seipsum pretium dedit pro ecclesia redimenda, 1. Corinthiorum 6. *Empti estis pretio magno.* Ephes. 5. *Christus semetipsum tradidit pro nobis oblationem & hostiam Deo*, &c. Procul enim fuit pretiū Mariæ, scilicet Christus, qui de cœlo descendit in vterum eius, quia *à summo cælo egressio eius*, Psalm. 18. & ex ea assumpsit carnem & sanguinē; seu corpus quod pro ipsa, sicut & pro nobis obtulit in cruce. Vnde & dicitur Christo, Psalm. 73. *Redemisti virgam hereditatis tuæ.* Isaiæ 30. *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* Vel *à summo cælo*, id est, ab ipso paternæ maiestatis vtero abditissimo, quem nec Angelus, nec aliqua creatura penetrauit, nec ipsum potuit indagare. De quo vtero Pater dicit filio. *Ex vtero ante luciferum genui te.* Psal. 109 Et vere Christus pretium eius, quo ipsam reddidit pretiosam, quia ex hoc beatam eam dicūt omnes generationes, & per hoc exaltatur in cœlo, & glorificatur in terra. Ipsa enim est *pretiosa illa margarita*, quæ quasi singularis in euangelio introducitur, Matthæi 13. integra carne & spiritu, intantum concupiscibilis, vt diuinos animos in se conuerteret, & vt tota Dei fieret, in cuius negociatione, absque omni exceptione negociator cęlestis omnia sua distrahit, & commutat. Vnde canitur, *O admirabile commercium.*

Maria pretiosa margarita.

Margarita etiam ista totum se Deo dedit, & omnia diuina sibi vendicans mutauit. Nam & Deus illam elegit, & in eius cōparatione omnia sua contulit, & quasi pro ipsa habenda expendit omnia sua propria, id est, diuina, de quibus dicit Ioan. 16 *Omnia quæcūque habet pater, mea sunt.* habet pater immortalitatem, æternitatē, & lucē, hoc etiam habent Filius & Spiritus sanctus, hoc habet & virgo Maria, sed aliter & aliter. Et vere Maria pretiosa margarita, quia sic dicitur, Eccli 26 *Omnis ponderatio non est digna continentis animæ.* Quære expositionem titulo de verecūdia Mariæ. Nec fuit de terra pretium eius, sed de cœlo, quia *nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium.* Iob 28. *Procul*, id est, præ alijs omnibus. *Et de vltimis finibus*, scilicet cœlo & terra. In cœlis incorruptio, in terra fœcunditas, quę duo præ alijs sunt pretium eius; vel *vltimi fines* homo & Angelus. Integritas *pretium* Angeli, fœcunditas *pretium* hominis. Vel *Procul* vergente mundi vespere, solutum est pretium eius, scilicet sanguis Christi quo redempta est, & comparata, 1. Petr. 1. *Non corruptibilibus*, &c. vel ad litteram *pretium*, id est, excellentia & gloriosissima celsitudo Mariæ, fuit *Procul & de vltimis finibus*, quando venerabiles Magi de longinquis regionibus, ad sanctissimum eius partum venientes, obtulerunt suo filio munera pretiosa.

pretiosa, & Dei hominis veram natiuitatem ostenderunt. Vel *vltimi fines*, vltima ipsius humilitas, qua nulla profundior, nulla maior, merito cuius oculis Domini facta est pretiosa. Vel *de vltimis finibus*, id est, de coniunctione Dei & hominis, qui sunt vltimi fines. Vnde Sapientiæ 8. dicitur de Sapientia, *Attingit à fine vsque ad finem fortiter*, &c. Quę scilicet coniunctio opere Spiritus sancti facta est in vtero eius. Et possunt quatuor fines beatę Virgini congruè adaptari. Finis *inferior* eius humilitas, quasi humi latens. Finis *superior* eius virginitas, quę non est terrenæ vitæ, sed cœlestis. *Dexter* & *sinister* charitas, quasi in latum extensa ad amicos & inimicos. Vel *dexter* temperantia contra prosperitatem, *sinister* patientia contra aduersitatem, & ratione horum finium, id est, harum virtutum, intàtum facta est pretiosa.

Quatuor fines qui possunt virgini aptari.

Aliter. *Procul & de vltimis finibus pretium eius*, scilicet Christus, qui *Procul* est à nostro defectu, per incomparabilem bonitatem. Vnde ad Romanos nono, *Qui est super omnia Deus benedictus*. Vel *Procul* à nostra culpa per suam perfectam innocentiam, 1. Petr. 2. *Qui peccatum non fecit*. Vel *procul* à nostra comprehensione per substantię infinitatem, seu per virtutem infinitam. Parabol. 30 *Quod nomen est eius, & quod nomen filij eius si nosti?*

Pretium eius, id est, *Pretiosus sanguis* pro ea in cruce effusus. primę Petr. primo. *Non corruptibilibus*, &c. Item, 1. Corinthiorum 6. *Pretio empti estis*, &c.

Pretiosa margarita fidei, Matth. 13. *Inuenta vna pretiosa margarita.*

Pretiosus spiritus, id est, voluntas, Prou 17. Pretiosi spiritus vir eruditus.

Pretiosa mors, id est, carnis mortificatio vel martyrium.

Pretiosum vnguentum deuotionis. Ioan. 12. *Mulier habens alabastrum vnguenti*. Lucæ 7. Matthæi vigesimo sexto.

Pretiosus fructus bonorum operum, Ex quo cœlestis retribuio, Iacob 5. *Ecce Agricola*, &c. pretium enim quo redimitur anima sunt virtutes, & bona opera, Prouerb, 13. *Redemptio animæ viri diuitiæ suæ*. Hoc *pretium procul & de vltimis finibus venit*, quia *omne datum optimum de sursum est*. Iacob. 1.

Hæc est vna mulier Hebræa, quæ fecit confusionem in domo Nabuchodonosor, *Vna*, id est, discreta ab omnibus alijs mulieribus Hebræis. *Ecce enim Holofernes iacet in terra, & caput eius non est in illo.* Istud ad litteram legitur de Iudith eiusdem capite 14. in figura Marię, quę est *mulier vna*, id est, singularis dignitate, potestate, charitate, & pręsidio, Sapient. 7. *Cum sit vna omnia potest*. *Mulier*, vt supra. *Hebræa*, id est, transiens, quæ ad maternitatem de virginitate transijt, manens virgo. De ancilla transijt ad Reginam, de filia Dei in matrem Dei, nec aliqua ita perfectè transijt mundum transeuntem, & concupiscentias eius. Aliter. In hoc quod dicitur *Vna*, notatur singularitas in priuilegio conuersationis & excellentia sanctitatis. *Vna* scilicet *Mulier*, sola, & priuilegiata, speciali virtutum, & operum eminentia supergressa vniuersas ecclesiæ filias. *Hebræa*, id est, transiens, quia cum alij transeant de malo ad bonum, de bono ad melius, & huiusmodi; hæc præcipuè viam huius mundi impolluto calle transijt. transijt etiam per aquam, id est, per consolationem talis partus primo, sed in filij passione per ignem multiplicis tribulationis, ad refrigerium vitæ ęternę.

Maria mulier vna Hebræa amputans caput Holofernis.

Ipsa etiam est, *Mulier Hebræa*, Aduocata per gratiam ad nutriendum Moysem infantulum, id est, Christum. Exod secundo. Sequitur: *Fecit confusionem in domo Nabuchodonosoris*. Hoc est in inferno, cuius Limbum euacuauit per filium, & captiuis illis cœlum aperuit. Et ideo porta Paradisi clausa per Euam, per eam iterum aperta est: Nec malignos spiritus, qui seruos suos impugnant confundere vnquam cessat. Per eam enim *Holofernes iacet in terra*, quia eius adiutorio & exemplo vilipenditur mundus, cuius contemptum Christus docuit verbo & exemplo. *Et caput eius non est in illo*, quia princeps mundi per eam eiectus est foras, scilicet à cordibus electorum, Ioan. duodecimo, abscisio enim diabolici capitis est diminutio suæ potestatis.

Maria mulier Hebręa nutrix Moysis.

Hęc est mulier de qua loquitur Zorobabel 3. Esdrę quarto, *Fortior vino & Rege*, quod enim non potuit vinum libaminum, nec aliquis rex Hebręorum, fecit ipsa per filium: liberauit enim genus humanum, ad quod non sufficiebant legis sacrificia, nec prælatorum quantacumque iustitia. Confregit enim cornua cerastis, dum contriuit pede virginitatis luxuriam, & pede humilitatis superbiam.

Maria mulier vino fortior & Rege.

Hæc est mulier *Cananæa*, egressa de finibus Tyri & Sidonis, Matthæi decimo quinto, id est, de profundo sæcularis conuersationis, quæ clamat ad Deum pro filia, id est, peccatrice anima, cuius etiam personam misericorditer in se transformat, dicens: *Miserere mei Fili David*, & cui misericorditer respondet filius, *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.*

Maria mulier Cananæa.

Hæc est mulier de qua dicitur ad Galat. quarto, *Vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex muliere factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret*, &c. ille enim qui legem dederat; seruos lege oppressos redemit, & sanguinem quem de virgine traxerat, pro eis in cruce libauit, & sic prius seruos libertati restituit.

Maria mulier ex qua factus filius Dei.

 Hęc

Maria mulier fidelis. Hęc est *mulier fidelis*, per cuius fidem saluatus est Adam, vir infidelis, quem fefellerat infidelitas primæ mulieris; nec ipsum solum, sed & totum posteritatem suam. Vnde Apostolus dicit 1. Corinth 7. *Sanctificatus est vir infidelis, per mulierem fidelem.*

Maria mulier gratiosa. Hęc est *mulier gratiosa*, quæ inuenit gloriam, Prouerbiorum vndecimo, quæ primo dicta est gratia plena; ecce gratiosa, & inuenit gloriam triplicem singularem.

Prima fuit, quando filium Dei concepit, qui est gloria Patris, quia *Gloria Patris, Filius sapiens.* Prouerb. 10.

Secunda, quia post eius conceptum nullo modo peccare potuit.

Tertia, quando in assumptione innixa dilecto, in cœlum ascendit ad eius dexteram, id est, in potioribus bonis eius gloriosa resedit.

Maria mulier amicta sole. Hęc est *mulier amicta sole*. Apocalypsis duodecimo, Quære titulo de Assumptione. Ipsa *mulier sapiens* ędificans domum suam, Prouerbiorum 14. & cuius species in ornamētum domus suæ, Eccli. 26.

Maria mulier sedula, &c. Hęc est mulier *sedula*, sicut ibidem dicitur, Ipsa mulier *sensata & tacita, sancta & pudorata, stabilis & in corde gerens mandata Dei.* Totum in eodem capitulo, Ipsa *mulier virtutis* designata per Ruth. eiusdem tertio capit. *Mulier incomparabilis.* Iudith. vndecimo. *Mulier circumdans virum*, Ieremiæ 31. cap. *Mulier ex omnibus.* Eccles. septimo. *Mulier* quæ dedit filium suum ad comedendum prima. 4 Regum 6. *Mulier diligens corona viro suo*, scilicet Ioseph. & addens ei annos vitæ. Parabolar. duodecimo cap. Eccles. vigesimo sexto Ipsa *Mulier fortis oblectans virum suum.* quia lætificauit Ioseph, & annos vitæ ipsius in pace impleuit, id est, ad finem cum pacis plenitudine adduxit. Mulier *habens drachmas decem.* Lucæ 15.

Ipsa *pars bona*, quia mulier bona, Eccli. vigesimo sexto cap. scilicet pia & casta; benigna & modesta. In his quatuor præcipuè consistit bonitas mulieris, scilicet si sit corde benigna, id est bene ignita, scilicet igne charitatis, opere misericors; in sermone modesta, quod difficile reperitur; mente & corpore pudica. *Mulier bona* cuius *beatus vir*, &c. Eccli. vigesimo-sexto capite. Mulier quæ vbicumque non est, non est nisi gemitus & egestas. Eccli. 36. capite. *Vbi non est mulier ingemiscit egens*; vbicumque enim non est Maria per gratiam, non potest esse nisi miseria & egestas.

Maria quomodo mulier ex omnibus bonis mulieribus collecta. Post hoc debuit scribi, quomodo Maria mulier ex omnibus, scilicet bonis mulieribus collecta, omnium bonarum mulierum proprietates in se repræsentans, quod sic assignandum est, vt incipiatur ad Eua, & descendatur per omnes mulieres de quibus legitur in Biblia, & ostendatur quomodo omnes aliarum bonas proprietates habuit, & in se repræsentauerit, descendendo vsque ad mulierem amictam sole. Apocal. 12.

Maria Virgo. *Virgo.* Nota quod virgo dicitur à viridiori ætate, sicut virgo & virgula, & ab incorruptione, Quasi virago, eo quod ignoret fœmineam passionem; sed tamen non rectè dicitur virago, si non facit opera virilia, sicut Amazones Virgo autem dicitur per sincopem quasi virago, id est, viriliter agens. In hoc enim quod sincope tollit de medio, designatur humilitas, quæ de medio eius, id est, de corde, tulit omnimodam præsumptionem, & tumorem superbiæ, quæ infusa repellit Ieremiæ secundo, *Nunquid obliuiscetur virgo ornamenti sui*? quod est summa eius pulchritudo *aut sponsa fasciæ pectoralis*, id est, summæ sapientię suę? viriliter enim egit virgo Maria, imo virilius omnibus creaturis, quando *Accinxit fortitudine lumbos suos*, Prouerbiorum trigesi. primo, & prima emisit votum virginitatis, absque omni humano præcepto, & exemplo, sola inspiratione & familiari consilio Spiritus Sancti, sicut dicit Beatus Bernardus: *S. Bernar.* Roborauit & brachium suum; & manum misit ad fortia. Ibidem, Quando mater effecta creatoris sui, ipsum cum omni diligentia & deuotione nutriebat.

Hęc est virgo, quæ sæuum rhinocerotem mansuescere fecit in suo gremio virginali. Dicunt qui scripserunt naturas animalium, quod Rhinoceros, vel vnicornis animal est sæuissimum, & tantę fortitudinis, quod nulla venatorum arte capi potest, & vnico cornu suo, quod gestat in fronte, sicut dicit beatus Isidorus, vel in nare, sicut dicit beatus Gregorius, super 39. Iob & secundum Beatum Isidorum interpretatur in nare cornu; isto inquam cornu quæcumque dirumpit obstantia: sed per virginem intantum mitescit, quod à venatoribus capi potest. *Isidor. S. Gregorius.* Est enim naturale vnicorni, vel rhinoceroti, quod visa virgine, in sinum illius se reclinat, & suæ ferocitatis oblitus mansuetissimè requiescit. rhinoceros iste Christus est, cuius potestati, quę designatur, per cornu nemo resistit, quare de ipso dicitur Isaiæ 2 in fine. *Quiescite ab homine cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est ipse*; & de quo dicit Psalm. quod ipse est dilectus quemadmodum filius vnicornium Psal. 28. De quo legitur Naum. 23. quod fortitudo eius, vt fortitudo rhinocerotis. *Vnicornes* Iudęi singulariter gloriātes in lege à quibus descendit Maria, cuius filius vnigenitus Dei, quo dicit pater Matthæi tertio. *Hic est filius meus dilectus*, &c. Sæuus & indomitus videbatur iste rhinoceros, quando pro sola cogitatione superbię, luciferum cum suis de cœlo; pro morsu pomi, Adam & Euam expulit de Paradiso, originalem

ginalem mundum deleuit diluuio Sodomitas A igne complutos & suphure demersit in inferno, & huiusmodi. Sic in cœlo, sic in terra iste vnicornis sequiebat, donec gloriosa virgo nostra, ipsum in huius mundi castellum intrantem, suscepit in domum suam, hoc est in germium vteri virginalis, velut vnicornem in sinu, & ipsum vestiuit carne virginea. In qua incomprehensibilis, secundum deitatem, capi dignatus est à venatoribus, gentilibus scilicet & B Iudæis, & adductus spontaneæ occisioni, se passus est crucifigi. Dicit etiam Glossa super id Iob trigesimo nono capit. *Numquid volet rhinoceros seruire tibi*, quod rhinoceros captum se intuens, ex indignatione moritur: sic & Christus mortuus est ex indignatione, quam habuit contra peccata. Vnde in persona eius videtur dixisse Ezechiel. tertio. *Abij amarus in indignatione spiritus mei. Abij* quasi spontaneus *Amarus*, scilicet ad amaritudines passionis, *In indignatione spiritus mei*, quam habui contra peccata. C

Maria Virago. *Virago*, id est, virum agens, vel viriliter agens, viriliter enim egit vouens prima virginitatem; absque omni humano præcepto, consilio & exemplo, sola inspiratione Spiritus sancti, sicut dicit Beatus Bernardus, ideo de ipsa dicitur Prouerbiorum 31. in fine, *Accinxit fortitudine lumbos suos*, quod apparuit quando dixit, *Virum non cognosco*. Quære titulo de verbis eius, vbi agitur de eius sapientia. Et nota, quod sicut materia corporis Euę, sumpta est de viro, sic nomen eius de nomine viri. Fecit etiam hæc virago viriliter vincendo diabolum; sicut prædictum erat, Genesis secundo, *Inimicitias ponam inter te & mulierem*, &c. *Ipsa conteret caput tuum*, &c. Ideo in eius figura dictum est Iudith. 13. capite. *Tu gloria Ierusalem*, &c. vsque *Fecisti viriliter*, &c. Fuit etiam Maria virago, quia egit virum suum, id est, Christum, qui toties vocat eam sponsam in cantico; quando ex magnitudine fidei consensit, vt de eius substantia fieret Christus homo. Vnde ad Galat. quarto dicit Apostolus ipsum *Factum ex muliere*, &c. vnde etiam potest dicere de Christo illud Genesis secundo, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, &c. Eua enim dicta est virago, quia de viro suo, sumpta est. Gen 2. Maria virago, quia de ipsa sumptus est vir suus, quod tunc factū est, quando consensum suum expressit dicens, &c. *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, &c. Lucæ primo. vel ideo forte quasi prophetice dicta est Eua virago, quia viro suo dominatura erat, quod fuit quando vir consensit ei in malo; quando enim mulier fit virago, tunc vir efficitur muliebris, tamen in hoc figurauit Eua Mariam, quæ in quantum mater dominatura erat Christo, & facta est virago, quando filius erat subditus, non solum illi, sed & Ioseph propter eam, sicut dicitur, Lucæ 2.

B.Bernar.

Pag. 316. c. & 317. f.

D

E

F

Moraliter virago dicitur qualibet persona, siue sit vir, siue sit mulier viriliter agens. Vnde de matre Machabæorum dicitur secundi Machabæor. septimo, *Femineæ cogitationi virilem animum inserens*, vel quia talis mulier virum agit, id est, virilia opera; & masculini vigoris est antiqui enim fortes feminas ita vocabant, scilicet viragines.

Maria Princeps idque multis modis. *Princeps* designata multipliciter. In Genesi per Saram quæ interpretatur princeps, vel carbo, &c. & recte princeps, quia & *Filia principum*, id est, Dei Patris Canticor. octauo, & *mater principis*, id est, Christi, qui dicitur princeps regum terrę. Apocalypsis primo. Hæc autem princeps à tota Trinitate data est Ecclesiæ, vt per eam princeps mundi, id est, Diabolus, qui dicitur princeps, id est, principium captiuitatis, eijceretur foras, scilicet à cordibus electorum. Ioannis 12. iste enim princeps primam mulierem captiuauit, sed ab ista principe captiuatus est. Vnde Genesis tertio, *Conteret caput tuum*, &c. quod non solum semel, sed quotidie fit, cum à viris iustis, ipsius adiutorio, diabolus expugnatur. Dicitur autē Maria princeps, *Quasi principium capiens*, id est, illum qui dicit Ioan. 8. *Ego principiū qui & loquor vobis*. Vel quasi *primum capiens*, id est, illum qui dicit Apocalypsis primo, & Isaiæ 48. *Ego sum primus & nouissimus*. Vel dicitur princeps *à principio*, & *à principatu*; *à principio*, quia dedit Christo principium essendi, secundum humanam naturam quam assumpsit ex ea. Vnde dicit ei Christus. Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me*. *A Principatu*, quia cœlorū facta est Regina in sua assumptione, & sola cum Deo principatur in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Vnde & designatur per *Israel*, qui interpretatur princeps cum Deo, vnde Christus dicit Oseę in fine. *Ero quasi ros Israel*, id est, beata virgo, *Germinabit quasi lilium*. Quære titulo de rore. Item de hac principe dicitur Isaię 32. *Princeps*, id est, Maria, *ea quæ digna sunt principe cogitabit*, scilicet *cogitationes pacis, & non afflictionis*. Ierem. 29. Ipsa etiam cum filio Apocal. 1. potest dici congrue *Princeps Regum terræ*, quia ad eius principatum pertinent illi, qui vt regnent in cœlo, bene regnent in terra, & bene regant se & subditos suos.

Maria Regina. *Regina*. De qua dicitur Christo per Psalmistam. *Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato circumamicta varietate*. Psal. 44. Commendatur autem hæc Regina à multis. *Primo* à promptitudine seruiendi vel ministrandi, quia astare ministrantis est. vbi dicitur *Astitit*. Dan. 7. *Millia millium ministrabant ei & decies centena millia assistebant ei*. 3. Regum 10. dixit Salomoni Regina Saba. *Beati serui tui qui stant coram te semper, &c.*

Secundo à promptitudine auxiliandi, quia astare auxiliantis est. Vnde Stephanus vidit Iesū stantem,

stantem, scilicet quasi iuuare paratum, Actuum 7. Item Apocalypsis 14. *Vidi supra montem Sion agnum*, id est, Christum qui est agnus per Innocentiam, *stantem* quasi iuuare paratum.

Tertio à promptitudine contradicendi aduersarijs nostris, accusantibus nos in curia vnigeniti sui, quia astare contradicentis est, & ideo ipsa dicitur Aduocata nostra, quia in conspectu Dei bonum pro nobis loquitur, & contradicit aduersarijs nostris, quæ sunt duo officia aduocatorum. Quære causa 16. & 17.

Lib. 1. pag. 16. a.

Quarto, à perseuerentia in supradictis, quia astare perseuerantis est. Vnde Eccli 2. *Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia & timore*, id est, perseuera, in hac duplici virtute; ipsa enim indesinenter, & perseueranter opitulatur seruis suis, nec vnquam deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Ideo dicitur *astitit*, & prophetica certitudine posuit Dauid præteritum pro futuro.

Quinto, à regia dignitate, authoritate, potestate, maiestate, & huiusmodi. Vnde *regina* vt infra.

Sexto, à consessu ad dexteram filij. Vnde *à dextris tuis*, id est, in potioribus bonis tuis, qui videlicet consessus designatur 3. Regum 2. vbi dicitur quod Bersabeæ positus est Thronus regius, & sedit ad dexteram regis Salomonis.

Septimo, speciositate & pretiositate vestimenti, id est, corporis glorificati. Vnde *in vestitu deaurato*, id est, in corpore glorificato sicut dicit B. Bernardus.

B. Bernardus.

Octauo, à vestimentorum, id est, virtutum, vel meritorum, seu dignitatum, vel præmiorum multitudine. Vnde *circumdata varietate*.

Nono, à boni exempli diffusione, vnde *circumdata*, vt qui viderint, id est, intellexerint, ædificentur, & ad simile inuitentur.

Aliter. Vt de præsenti intelligatur, ostensa sunt prophetę in spiritu Marię dignitas & officium. Vnde admirans dicit Christo, *Astitit regina* &c. In hoc quod dicitur *regina* notatur dignitas Marię, in verbo *astandi* tria precipue designantur, Iuge ministerium, fidele adiutorium, breue solatiũ. *Ministrauit* enim coram Deo Trinitate. Vnde dicit. *In habitatione sancta coram ipso ministraui*. Eccli. 24. Ministrauit autem *primo* Elisabeth parienti, sicut colligitur ex Luc. 1. *Deinde* filio Dei ex se nato, & ideo se nominauit ancillam, cuius est ministrare. Nec solis illis, sed & *nobis* ministrare non cessat, exemplo filij qui nõ ministrari venit, sed ministrare. Matth. 20. *Item* impugnatis, & maxime seruis suis astat, & consistit adiutrix fidelissima, quibus mundus, caro, dęmonia diuersa mouent pręlia. Ipsa enim amatoribus suis murus est inexpugnabilis, & turris fortitudinis. Terribilis malignis spiritibus, vt castrorũ acies ordinata, id est, sicut vniuersitas sanctorum. *Stetit* etiam in pręsenti terrã habens subpedibus, quia nunquam in terrenis delectata, imo supeditauit omnia temporalia. Vnde Apocal. 12. Describitur lunam habens sub pedibus, id est, sub affectibus omnia mutabilia.

MARIA REGINA PROPTER.

Significationem, designatur enim per Reginam Saba. 3. Regũ 10. & 2. Paralip. 9 & per Esther Reginam.

Parentelam, & generis nobilitatem, quia regali ex progenie Maria, orta de tribu Iuda, clara ex stirpe Dauid. Fuit enim de tribu sacerdotali & regia, quia Christum paritura erat qui est rex & sacerdos.

Vnctionem. Vnde dicitur ei, *vnxit te Deus*, omnium per creationem, *Deus*, Filius tuus secundum humanitatem; *oleo lætitiæ*, quo Spiritus sanctus proprie intelligitur, quo repleta est ex vtero matris suæ. Non enim ad mensuram, dedit ei Deus Spiritum sanctum. Ioan. 3. cuius gratia non solum impleta est, sed etiam cumulata, vt de ea plenitudine acciperet omnis mũdus gratiam pro gratia. Ioan. 1. *Præ participibus tuis*, quæ sunt omnes bonæ mulieres, virgines, viduæ, & coniugatę, quod ostenditur cum ei dicitur, *benedicta tu in mulieribus*.

Desponsationem, cui dictum est Oseæ 2. *Sponsabo te mihi in fide* &c. Quære supra vbi, Maria dicitur sponsa.

Dotationem, cui sponsus suus Rex primo gratiam, secundo gloriam, imo & regnum cœleste, cum omnibus pertinentijs suis contulit loco dotis. Vnde in figura eius dixit Lia. Gen. 30. *Ditauit me Deus dote bona*.

Dignitatem, participat enim, vt dictum est regnum cœleste cum filio, & quæ in presenti se exhibuit humilem ancillam, ibi tanquam sublimis regina, à sanctis omnibus adoratur iuxta illud. Eccli. 11. *Ab humilitate exaltauit caput eius*, maxime quando coronata est gloria & honore.

Potestatem, qua potenter subuenit peccatoribus, ab ipsis fideliter inuocata, sicut patet in Theophilo, vt ipsi possit congrue attribui illud. Prouerb. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij* &c. & dicatur, Regina quę sedet in solio iudicij. Quære supra causa 24.

Lib. 2. pag. 90. a.

Largitatem, largitur enim seruis suis dona gratiarum, vestes virtutum, thesauros meritorum, & magnitudinem præmiorum. Vnde & ipsa dicit. Prouerb. 8. *Mecum sunt diuitiæ & gloria*, id est, diuitiæ gloriosæ, &c. Quære titulo de diuitijs eius; ipsa enim *dat omnibus affluenter, & non improperat*. Iacob 1. De largitate eius inuenies titulo de misericordia eius.

Lib. 4. pag. 281. f.

Lib. 4. pag. 188. d.

Liberalitatem, liberalis enim est, quia liberalitas est

tas est virtus omnibus exposita, communis alloquio, dulcis obsequio, omnium bonorum familiaritatem retinens. Et hęc descriptio bene conuenit liberalitati Marię.

Protectionem, de protectione eius inuenies titulo de horto, versu 9. vbi hortus dicitur latebrosus, & causa 24.

Lib. 12. Lib. 2. pag. 90. 2.

Custodiam, tradita est enim custodienda Egeo eunucho exemplo Reginæ Esther, per quē scilicet Eunuchū, signatur Gabriel, vel melius Ioānes Euangelista, virgo electus à Domino. Vel etiā prolibus Eunuchis qui designant Angelos iuxta illud Psalmi 90. *Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.*

Coronationem, Coronata est enim in reginam in sua assumptione, sicut ei promiserat filius Cantic. 4. *Veni de Libano veni coronaberis*, ideo designata est per Esther; quā Rex Assuerus accepit in vxorem, & voluit esse reginam, & posuit diadema regni in capite eius, id est, coronam virtutum in gratiæ adimpletione, & coronam glorię in assumptione. Caput Mariæ dici potest humilitas ipsius, merito cuius coronata est in Reginam; vel etiam virginitas cui' debetur aureola.

Amplitudinem regni, regnum enim Assueri latum valde describitur, scilicet ab India vsque ad Æthiopiam super 127. Prouincias de Christo autem dicitur. Psalm. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.* Hoc ad litteram, quod est dicere, dominabitur per totam terram, quę mari ambitur, quia de omni gente aliqui credent in eum per prædicationem Apostolorum; *& à flumine* Iordanis, vbi incœpit dominari, dicente patre Matth. 3. *Hic est filius meus dilectus ipsū audite. Vsque ad terminos orbes terrarum*, quia inde incipientes Apostoli, per totum orbem fideles ei seruituros acquisierunt.

Moraliter. *A mari vsque ad mare.* Vnum mare pœnitentia, aliud mare tribulatio. *Flumen* affluentia temporalium; *termini orbis terrarum* sunt contemptus terrenorum, & desiderium ęternorum. In illis qui conuersantur in his terminis, Dominus per gratiam dominabitur. Regnum autē Christi & Marię, quod idē regnum est, extenditur & cōtinet quasi tres prouincias, cœlestium, terrestrium & infernorum; & est ęternum regnum istud, vnde dicitur ei. Psal. 144 *Regnum tuum regnum omnium sæculorum.* & Danielis 2. *Regnum quod est æternum non dissipabitur* &c.

Aliter, regnum Dei consistit in duobus: scilicet in Misericordia & Iustitia, & filius Dei sibi quasi retinuit iustitiam, velut diuidiam partem regni; matri concessit misericordiam, quasi dimidiam aliam partem. Vnde & dicitur Regina misericordiæ, & filius sol iustitiæ, & hæc quasi participatio figurata est Esther 7. vbi dicit ei

A Assuerus. *Quid vis Esther, & quæ est petitio tua etiāsi dimidiam partem regni mei petieris impetrabis.* Decenter etiam moderata est matris petitio in his verbis. Quamuis enim regnet Assuerus, id est, Christus in misericordia & iustitia, tamen ante beatam virginem, non erat dimidiatum regnum, nec erat dimidiata misericordia cum iustitia: quando maior sentiebatur seueritas iustitiæ, quàm clementia misericordiæ, quando lu-B geba: Iob 9. dicens, *Multiplicas vulnera mea etiam sine causa*, sine meo actuali peccato. Et dicit *vulnera* pluraliter, quia multiplex erat vulnus, scilicet corruptibiliter nasci, miserabiliter mori, pro originali damnari, iustos etiam in limbo inferni detineri. Dimidiaretur regnum, si ęquali libra iustitiam sentiremus & misericordiam, sed quia plus exigit infirmitas nostra, & diuinā decet largitatē dare plus quam petatur; sic moderata est petitio, vt minus sit in petitione, & C plus in donatione. In petitione donatur regnū dimidium, & in donatione largitur quod est supra dimidium, vt scilicet misericordia exaltet iudicium.

Maria Regina Saba.

Hęc regina, id est, Maria, designata est per Reginam Saba, de qua sic legitur. 3. Regum 10. & 2. Parabol. 9. *Regina Saba ingressa est in Ierusalem comitatu multo, & diuitijs & camelis, portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas speciosas, & venit ad Salomonem; & locuta est ei vniuersa quæ* D *habebat in corde suo. Et docuit eam Salomon vniuersa verba quæ proposuit.* Et paulo post. *Rex autem Salomon dedit Reginæ Saba quæ voluit & petijt ab eo, exceptis his, quæ vltro obtulerat ei munere regio.* Et nota quod 2 Paralip. legitur, quod Rex Salomon dedit Reginæ Saba multo plura, quam attulerat ad eū. Hæc Regina signat Mariam, quæ appellatur Regina, vt supra. Saba interpretatur conuersio, vel incensio, hęc est Maria, quæ peccatores conuertit, & eorum affectus per charitatem incendit. Dicitur ergo. *Regina Saba*, id est, Maria, E *Ingressa est Ierusalem* supernā in sua ascensione. *Ierusalem* interpretatur visio pacis, & signat vitam ęternam; in qua facie ad faciem videtur ille, qui est pax nostra, Christus scilicet, qui in effusione sanguinis sui in cruce, pacificauit nos Deo patri, quem nunc videmus velatum in altari sub specie panis & vini, præcedit enim fides cognitionem, & meritū premium suum, quod erit videre eum in futuro, sicuti est. In tractatu F nostro de Eucharistia, inuenies multa de huiusmodi.

Sequitur, *Ingressa est in Ierusalem cum comitatu multo.* De superna Ierusalem dicit Apostolus ad Galatas 4. *Illa, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum.* Comitatus ille, de quo hic fit mētio, designat illam solemnē hodiernam processionem Angelorum & Sanctorum, quam Mariæ virgini assumptę in cœlum,

ad æthe-

ad æthereum thalamum, in quo rex Regum stellato sedet Solio, credimus obuiam processisse. Vnde S. Hierony Gaudia æternę vitæ feliciter hodie beata virgo introiuit, alternantibus hymnidicis Angelorum choris infra pascua æternæ viriditatis, vbi vna societas ciuium supernorum; vbi dulcis solemnitas Angelorum, vbi post labores & ærumnas, felix & suauis est refectio animarum.

S.Hieron.

Huic processioni interfuisse credimus filium, qui præcesserat eam ad cęlestia regna, vt ei pararet, sicut discipulis suis promiserat; in ętherecus mansionibus locum immortalitatis; vt regina misericordiæ, cum filio suo rege iustitiæ, regnaret in æternum: & hoc est quod canitur in sequētia ex verbis Hieronymi, *Iesus & ipse festiuus, tibi matri cum Angelis occurrens* &c. Alioquin minus videretur implesse pręceptum illud Exod 20. *Honora patrem & matrem.* Vtique qui hoc præcepit, hoc fecit, quia *cæpit Iesus facere & docere*, Actuum 1. Et hoc testantur Angeli, imo & omnes sancti, qui considerantes virginem ascendentem de terra ad cœlum, in sua assumptione dicunt admiratiue Cantic. 8. *Quę est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens, innixa super dilectum suum?* quomodo ad litteram inniteretur dilecto, nisi præsens esset dilectus? Quia vero ius est, & consuetudo, quod proceres regni interesse tenentur coronationi regis & Reginæ, credibile est quod singuli, & vniuersi Angelorum ordines & sanctorum, Reginæ suæ coronandæ præsentialiter obuiauerunt; & hoc est quod legitur 2. Regum 6. *Adduxit Dauid arcam Domini in ciuitatem Dauid cum gaudio, & erant cum eo septem chori, & victima vituli*, id est, vitulorum ad litteram, quia secum ducebant vitulos ad immolandum. *Dauid*, Christus, *arca* beata virgo, *ciuitas Dauid* paradisus, *septem chori* sanctorum vniuersitas plena gratia septiformi, *victima vituli* laus victoriæ Christi, qui pro nobis immolatus, diabolum vicit in cruce. Istud inuenies in illo sermone de Assumptione, intulerunt sacerdotes &c.

Interfuisse etiam creduntur Angeli, Dominam suam & sororē suscepturi, quę vitam Angelicam, imo plusquam Angelicam duxit in terris, in carne viuens præter carnem, per cuius videlicet partum reintegratus est numerus Angelorum, ex casu Luciferi diminutus.

Creduntur etiam interfuisse Patriarchę, de quorum stirpe descendit ipsa, sicut cānit Ecclesia, natiuitas gloriosę virginis Mariæ ex semine Abrahę, orta de tribu Iuda, clara ex stirpe Dauid quæ caput est & gloria, laus & honor generis sui, per cuius partum virginalem exstracti sunt de inferno, & in paradisum introducti, in qua sola consistebat tota spes salutis eorum. Ipsa est etenim ex qua, & per quam, sanctus Iacob morti proximus vitam sperabat ęternam, dicēs Genesis 49. *Exspectabo salutare tuum Domine.* Per eam enim ipse Deus Rex noster, ante sęcula disposuit operari salutem in medio terræ, quæ dispositio sanctos non latuit Patriarchas.

Creduntur nihilominus interfuisse sancti Prophetæ, Isaias, Dauid, & cęteri, qui quod prędixerant de partu virginis, de humilitate siue passione saluatoris, de redemptione humani generis, in ea & per eam gratulantur impletum, gratias agentes illi interminabiles, quod per eam fideles inuenti sunt, sicut petierat Eccli 36. *Da mercedem Domine sustinentibus te, vt Prophetæ tui fideles inueniantur. da mercedem*, illam scilicet quam oculus non videt &c. Vel merces ista beata virgo, qua pręmiati sunt pręsentia saluatoris, Psalmo 126. *Fructus merces fructus ventris. Sustinentibus te*, id est, exspectantibus aduētum tuum, *vt Propheta tui* qui hoc promiserunt, *fideles*, id est, veraces inueniantur, impleta eorum promissione.

Interfuerunt & Appostoli, adhuc viuentes in carne, sacro eius transitui, & eius exequias deuotis laudibus & obsequiosa reuerentia celebrarunt, ad quorum etiam preces, dicitur filius Dei ipsam à mortuis tertia die suscitasse. Inter quos ipsa beata virgo, post filij ascensionem intrans & exiens, familiarius contulit de Christi incarnatione, tanto verius, quanto ab initio plenius per Spiritum sanctum cuncta didicerat, & perspexerat oculis vniuersa, sicut dicit S. Hieronymus.

S.Hieron.

Interfuisse creduntur & martyres huic processioni, cum quibus eidem non defuit gloria martyrij; quod quia in ea parte, quæ impassibilis est, sicut dicit S Hieronym. hoc est in anima, passā est: plusquā martyr nō immerito cēsetur; & sicut virgo virginum, sic & martyr martyrum appellatur. Et idcirco canit Ecclesia in hac solemnitate, Sicut dies verni circumdabant eam flores rosarum, & lilia conuallium. Per flores rosarum martyres suo sanguine purpurati, per lilia cōuallium, casti & humiles designātur.

S.Hieron.

Interfuisse etiam creduntur & Confessores, quorum sobrietas & temperantia, seu contemplatio non defuit Mariæ, quæ filij potentiam, & impensam sibi multiplicem gratiam confessa est dicens. *Fecit mihi magna qui potens est* &c. Hæc est confessio laudis diuinæ.

Interfuerunt & sanctissimę virgines, & beatę adolescentulæ adhærentes ei familiarius, currentes in odoribus vnguentorum ipsius, & sequentes eam quocumque ierit. Vnde in Psalmo 44. *Adducentur Regi virgines post eam.* Hic est ergo comitatus magnus & multus, cum quo Regina cœlestis, in supernam Ierusalem hodierna die creditur introijsse.

Sequitur, *Et diuitijs.* Diuitiæ istæ cum quibus ingressa

ingressa dicitur Maria Ierusalem, sunt illę diuitiæ de quibus dicitur in fine Prouerbiorum, *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas*. Istæ diuitiæ sunt virginalis fœcunditas, & fœcunda virginitas, humilis charitas, & charitatiua humilitas, benigna misericordia, & misericors benignitas, pia mansuetudo, & mansuetissima pietas, & huiusmodi.

Maria diuitiæ.

Item istę diuitiæ sunt illę duodecim prerogatiuę, de quibus assignatum est supra. Istę diuitię sunt illi thesauri incomparabiles gratiarum, & donorum; dignitatis & potestatis, honoris & honestatis, meritorum & præmiorum, quibus ditata est Maria, quando Dominus multiplicauit locupletare eam. Huiusmodi diuitijs quas secum attulit, super humanum intellectum adaucta est gloria Angelorum, & sanctarum animarum.

Lib. 3 pag. 180. & deinceps.

Sequitur. *& camelis portantibus aromata*, Camelus dicitur à cami gręco, quod sonat humile, & breue, quia quando onerantur, vt breuiores & humiles fiant accubant; vel à Camur, quod Grece sonat curuum, quia camelus curuus est dorso. Camel⁹ qui gibbosum est animal, & factus domesticus, flexis genibus incuruatur, vt valeat onerari, peccatorem conuersum designat, qui quoniam diu versabatur in peccatis, magnus erat in oculis suis per pręsumptionem superbiæ, gibbosus per strumas cupiditatis & auaritię, bestialis per brutalitatem gulę & luxurię, & huiusmodi. Inclinatus autem ad pœnitentiam, cum mansuetudine suscipit onera cuiuslibet satisfactionis sibi impositæ.

Per *Aromata*, quæ cameli isti deferunt, designantur partes verę pœnitentiæ & satisfactionis, scilicet ieiunia, vigilię, orationes, lacrymę, peregrinationes, & huiusmodi. Hęc enim more aromatum medicinalia sunt animę peccatrici, & faciunt eam coram Domino redolere. Vnde dicit Apostolus in persona pœnitentium, 2. Corinthiorum 2. *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salui fiunt*. Gratias tibi ô Domina, quod camelos tuos aromatibus onerasti, id est, peccatores priùs distortos & gibbosos, quos misericorditer conuertis, gratijs redolentibus ditas, & eis voluntatem & desiderium, satisfaciendi filio tuo per pœnitentiam, subministras. Sequitur: *Et aurum infinitum nimis*. portant aurum illi cameli, quando per Marię misericordiam conuersi peccatores, illis quattuor virtutibus, quę principaliter designantur in auro, scilicet munditia, sapientia, charitas, & obedientia ornantur, & onerantur. Dicitur autem *Aurum infinitum nimis*, quia merces quę dabitur pro virtutibus his habitis duratura est in æternum; & ideo infinitum nimis. Et bene dicitur *nimis*, quantumcumque enim profeceris in gratia, in virtute, in bona operatione, & in custodia mandatorum Dei, nunquam debet tibi sufficere; sed semper inhiare debes ad maiora & meliora, exemplo Apostoli dicentis ad Philippenses tertio, *posteriorum oblitus*, &c. Et hæc nimietas non sonat in vitium, sed in desiderium. Vnde de iusto dicitur, *In mandatis eius volet nimis*. Psalm. 111. & illud, *Tu mandasti mandata tua, custodiri nimis*, Psalm. 118. & notat tale *nimis* abundantiam, non superfluitatem.

Sequitur *& gemmas pretiosas*. Gemmæ virtutes designant, scilicet humilitatem, castitatem, pietatem, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam, & huiusmodi, quibus Maria per gratiam, ornat & onerat amatores, & imitatores suos. Sequitur, *& venit ad Salomonem*, id est, filium suum designatum per Salomonem. Quære titulo de Throno morali. *Et locuta est ei vniuersa quæ habebat in corde suo*. Peccatores enim excusat coram filio suo, & ipsorum est aduocata. Et paulo post sequitur, *Rex autem Salomon dedit Reginæ Saba omnia quæ voluit & petijt ab eo*. In verbis istis designatur summa prærogatiua Mariæ, cui nihil vult, aut potest filius denegare, quia aut orat patrem, aut iubet natum, & semper exauditur pro sua reuerentia, etiam antequam petat, quod notatur in hoc quod dicitur, *Omnia quæ voluit, data ei à Salomone*. Quære titulo de nono priuilegio Mariæ. Sequitur, *Exceptis his, quæ obtulerat munere regio*. Hoc pro se. In verbis istis designantur dona, & gratię, quæ beata virgo receperat à Deo in sua sanctificatione, in Spiritus sancti superuentione, in filij Dei conceptione. 2. Paralip. 9 legitur, quod Rex Salomon dedit Reginę Saba multo plura, quā attulerat ad eum.

Lib. 10.

Lib. 3. pag. 191. e.

Moraliter. Vis vt anima tua introeat in supernam Ierusalem, & veniat in morte ad verum Salomonem; oportet vt sit Regina, non serua peccati, sicut infra assignabitur. Regina inquam Saba, id est, conuersa à peccato, & intenta, id est, dilatata per charitatem non coangustata per auaritiam aut cupiditatem, & habeat multum & magnum comitatum gratiarum, donorum, & meritorum, & diuitias virtutum, & bonorum operum: solus enim incedit, qui nihil habet virtutis, nihil gratię, & ita nihil bonæ operationis, sed *Væ soli quia si ceciderit non habet sublevantē*. Eccli 4. *Opera enim illorum* id est, bonorum operatiorum, *sequuntur illos*. Apocalypsis 14. id est, operantes se. Oportet ergo vt hęc Regina camelos habeat portantes aromata, quod est ex recordatione tortuosæ prius vitę, ieiunia, vigilias, lacrymas, & huiusmodi pœnitentialia exercitia commassare, & comportare, quę sanant animam peccatricem & morbidam, more aromatum, & coram Domino faciunt redolentem. Oportet etiam vt Regina ista habeat aurum quadruplex, scilicet aurum

Lib. 10.

aurum castitatis, charitatis, sapientiæ, & obedientiæ. Quære titulo de Throno. Oportet etiam vt habeat gemmas pretiosas, id est, virtutes; de isto enim auro, & gemmis istis componitur corona Reginę, id est, fidelis animæ, alioquin impossibile est ipsam, ante veri Salomonis faciem peruenire.

Aliter hæc est Regina Austri, scilicet fidelis anima, vel quilibet iustus, qui debet venire ad Christum cum magno comitatu, Lucæ 11. *Aromata*, bona fama, *cameli*, illi qui se humiliant ad hæc omnia ferenda; *aurum infinitum*, multa sapientia; *gemmæ pretiosæ*, bona opera. Videns pincernas prædicatores, & omnia mirabilia quæ facit verus Salomon, stupet. Vnde Abacuch 3. *Consideraui opera tua, & expaui. Beati viri qui stant coram te, &c.* Isaiæ 21. *Super speculam meam, &c.* Dedit Regi 120. talenta auri, & nos debemus Christo *Aurum*, puritatem conscientiæ, *Aromata* odorem bonæ famæ, & *gemmas pretiosas* exspectationem gloriæ. Parabo. 17. *Gemma gratissima expectatio præstolantis.*

Moraliter. Regina Saba est fidelis anima, quæ venit ad Salomonem, id est, Christum in morte. Tunc ergo omnem sapientiam gustabit, cuius modo vix tenuis odor percipitur. *Omnem sapientiam*, quoad deitatem, *& domum quam ædificauit*, quoad humanitatem, *& escas mensæ eius*, id est, refectionem quæ in ipsa est. *Non habebat vltra spiritum*, id est, vltra quam credi potest, admirabatur & gaudebat, præ gaudio enim quandoque cadit quis in extasim. *Et dixit ei, verus est sermo* prędicatorum, *quem audiui in terra mea*, id est, in mundo, *super omnibus sermonibus*, id est, promissionibus tuis, *& super sapientia tua*, & non credebam narrantibus mihi, id est, prędicatoribus, *donec ipsa veni & vidi oculis meis*, quia *Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Dei nostræ*. Psalm. 47. *Et probaui quod media pars mihi nuntiata non fuerat* Quid mirum? quia nunciari non poterat, quia nec in cor hominis ascendit. *Beati viri tui & beati serui tui, ministri tui.* Benedictus Deus Pater, cui cōplacuisti o Christe, id est, cum Spiritu sancto placuisti. Post hæc scribi debuit de Regina Esther & de omnibus quibus figurauit Mariam.

INCIPIT

LIBER SEPTIMVS

QVOMODO MARIA DESIGNATVR PER COELESTIA ET SVPERIORA.

COELVM, *Firmamen, Sol, Lunaque, Sidus, Orizon.*

Lucifer. Aurora, Lux, Diluculum, Mane, Dies.

Cælum Maria, maxime quoad animam, vnde dicitur Ieremię 23. *Cælum & terram*, id est, animam & corpus Mariæ, *ego impleo* Nota, prius dicit cœlum quam terram, quia prius concepit eum virgo in mente, per fidem & dilectionem, quam in ventre per naturæ vnionem Aliter *Cælum & terram ego impleo*, id est Mariam terram per naturam, sed cœlum per gratiam. Item in Psalmo 102 *Dominus in cælo*, id est, in virginis vtero, *parauit* ministerio Spiritus sancti vel per sapientiam quæ ipse est, quia sapientia ædificauit sibi domum Prouerbiorum 9 *Sedem suam* Ezech. 44. *Princeps ipse sedebit in ea, &c.* Cœlum sic describitur. Cœlum est subtilis, igneæque naturæ, rotundum, & à centro terræ æquis spatijs vndique collectum, vnde & conuexum dicitur, mediumque vbique cernitur, & inenarrabili celeritate continue circumagitur. Dicitur autem cœlum à celando, quia nobis celat arcana Dei, & beata virgo diuina mysteria reprobis prudenter celauit, sed ea Euangelistis dilucide manifestauit. Lucę 1. *Maria conseruabat.* Ibi Beda Maria virginalis pudicitiæ iura custodiens, secreta Christi, quæ nouerat, diuulgare nolebat, sed ipsum hæc, quando vellet, & quomodo vellet diuulgare reuerenter expectabat. De huiusmodi arcanis dicitur Coloss. 1 *Mysterium absconditum à seculis & generationibus.* Isaiæ 24. *Secretum meum mihi, &c.* dicunt Christus & Virgo. Dicitur etiam cœlum à cœlãdo, sub alia verbi significatione, quasi scilicet vas cœlatum, id est, stellis insignitum. Dicitur cœlum quasi cellarium Domini, quia inde descendũt ad terram, hoc est ad terrenos, *Omnia data optima, & omnia dona perfecta.* Iaco. 1. Dicitur etiam cœlum quasi casa helios, id est, domus veri solis iustitię, in qua nouem mensibus corporaliter habitauit. Casa dicitur propriè parua domus, in quo notantur humilitas virginis, & paupertas.

Beda.

MARIA COELVM.

QVia primarium opus Dei. Vnde Genesis 1 *In principio creauit Deus cælum & terram* Et ipsa primarium opus Dei dignitate & pręfiguratione, vnde ipsa dicit Prouerb. 8. secundum aliam litteram, *Dominus creauit me in initio viarum suarum.* Eccli. 24. *Primogenita ante omnem creaturam,* Ibid. 26. *Ab initio & ante sæcula creata sum.* Quære hoc totum titulo de excellentia eius.

Maria Cælum.

Lib. 4 pag. 216. c. deinceps.

Quia continet Arcana Dei, vt supra: hęc Arcana virtutes cognitę soli Deo, quarum vniuersitatem in se continuit. Vel hæc Arcana filius adhuc ignotus mundo qui ibi absconditus est per incarnationem. Coloss. 1. *Mysterium absconditum, &c.* vt supra. De hac duplici absconsione toties in canticis replicatur, *Absque eo quod intrinsecus latet* Isaię 45. dicit Christo, propheta, *Vere tu es Deus absconditus*, in vtero virginali.

Quia altissimum. Vnde Propheta Christo Psal. 90 *Altissimum posuisti refugium tuum*, Tanto enim altius fuit istud cœlum, quanto magis per mũdi contemptum eleuatum à terra. Ipsa enim quidquid terrenum est, longè sub se deseruit, & bonis supercælestibus sublimiter adhæsit, propter quod dicitur de hoc cœlo, Parabolar. 25. *Cælum sursum & terra deorsum. Cælum sursum*, quia anima eius carni dominabatur; *terra deorsum*, id est, caro, quæ animæ famulabatur. Et in hoc confunduntur voluptuosi & cõcupidi, qui peruertunt ordinem creaturę, & ordinationem creatoris, quę duo hominum genera, solummodo curant de corpore & terrenis. Item propter huiusmodi altitudinem dicit ipsa Iob 7. *Suspendium elegit anima mea, &c.* & ad Philipp 3. *Mea conuersatio in cælis est.* Propter hoc etiam dicit cum filio Isaiæ 66 *Cælum sedes mea*, quia ibi mente quiesco, *terra autem scabellum pedum meorum*, quia omne terrenum suppedito. Conuersatio cum

tio eum eius erat in regimine spirituum, & ideo tota spiritualis, & altissima contemplatione æternorum, quia *cælos attingebat stans in terra*. Sapientię 18.

Quia pulcherrimum, eo quod luminosissimum, id est, ornatum & decoratum vniuersitate luminatium. Eccli. 43. *Species cæli*, id est, Mariæ, *gloria stellarum*, id est, splendor & fulgor virtutum; vel vniuersitas gratiarum, propter quod dicitur *Circumdata varietate & circumamicta varietatibus*. Propter hoc etiam comparatur Topasio In sole notatur virginis charitas, quæ illuminat intellectum, & inflammat affectum. In luna humilitas, quę habet lumen à sole. Vnde dicit, *Fecit mihi magna qui potens est, &c.* Item illud, *Gratia Dei sum id quod sum.* 1 Corinthior. 15. In stellis obedientia, quę vocatę dixerũt, *Assumus* Baruch. 3 *& luxerunt ei*, non sibi ipsis, *cum iucunditate qui fecit illas*. ipsa enim ordinatissime peregit cursum suum, quoniam non erat stella erratica. Sed nota quod huiusmodi pulchritudo à parte terra est, id est, terrenorum, quos illustrat suorum radijs exemplorum; sed de pulchritudine huius cœli à parte superiori, id est, versus Deum & Angelos, dici potest illud Cantico 4. *Absque eo quod intrinsecus latet*, soli Deo perfecte cognitum, & fortè Angelis, sed non nisi semiplene Nã quanta sit Mariæ species, qui dedit speciem, solus nouit ad plenum.

Quia subtilissimum, vt supra in descriptione, sic & ipsa per intelligentiam diuinorum. Fuit etiam subtilis in intelligentia dominicæ Incarnationis. Beatus Bernardus: Illi soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Item subtilis per misericordiam, quam sic subtiliter scit miseris impendere, quod non frangit sigillum diuinæ iustitiæ, & circa hoc maxime consistit studiositas eius, de qua dicitur, *Annuntiate inter gentes studia eius*. Psalm 9.

B. Bernardus ho. 4. super Missus est.

Quia calidissimum, cum sit igneę naturę. vt supra in descriptione, sic & ipsa per vehemẽtiam charitatis, & abundantiam Spiritus sancti: tota enim tacta est ignita, ex quo clausit illum in vtere suo, qui *ignis consumens est*. Deuter 4. & ad Hebręos vltimo. Propter hoc etiam & eius venterus dicitur Clibanus, Leuit 7. calefactus igne Spiritus sancti, quia ibi decoctus est panis viuus.

Quia ordinatissimum, Vnde Dominus ad Iob 38. *Nunquid nosti ordinem cæli?* id est, Marię. Quasi diceret, non tu; sed ego solus. Ordinata siquidem fuit in cogitatu, in aspectu, in auditu, in olfactu, in gustu, in tactu, in incessu, in omni motu & gestu, & huiusmodi, iuxta illud Apostoli 1. Corinthiorum 14. *Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis.* Motus enim cœli vniformis est, quasi stabilis in bono, & beata virgo secundum beneplacitum diuinæ voluntatis, continue mouebatur per obedientiam regularem, cuius regula voluntas diuina. Motus etiam cœli velox, & imperceptibilis, quia *vita eius erat abscondita cum Christo in Deo*. Coloss. 3. Motus etiam cœli contra planetas erraticos, quia Mariæ cogitatus & opera, malignis omnibus, tam scilicet peruersis hominibus, hoc est hęreticis, quã potestatibus aëris contraria, quos appellat Iudas, *Sidera errantia, quibus procella tenebrarum cõseruata est in æternum.* Iudæ epist. Item licet cœlum semper voluatur, nunquam tamen lassatur; sic Maria currens ad brauium, nunquam tędio est affecta; quia exemplo filij, *Exultauit vt gigas ad currendam viam*, Mandatorum Dei. Isaię 40 dicitur de Christo Maria & Sanctis, *Current & non laborabunt ambulabunt & non deficient*. Item cœlum semper mouetur in ante, nec vnquã retrocedit, vnde de sanctis animalibus dicitur Ezechiel. 1. *Non reuertebantur cum incederent, sed vnumquodque ante faciem suam gradiebatur:* sed mali è conuerso qui *Facti sunt retrorsum & non in ante*. Ieremiæ 7. Sic & ipsa semper progressa est de virtute in virtutem, nec vnquam subsistit in via Domini, in qua non procedere, retrocedere est, sicut dicit authoritas.

Quia sole iustitiæ illustratum. Vnde & appellatur *Mulier amicta sole* Apocal. 12.

Quia volubile, sic & ipsa, quando saluatore concepto statum visitauit Elizabeth. Lucæ 1. quando etiam tempore professionis, de Nazareth venit in Bethleem, imminente iam partu Lucæ 2. & quando nato filio ipsum deportauit ad templum. Luc. 2. & paulo post ipsum transtulit in Ægyptum, à facie Herodis fugiens dispensatiuè, Matthæi 2. & post annos quattuor, sicut dicit Beda defuncto Herode, cum ipso redijt in terram Israël Matthæi 2. filium etiam postea sequebatur euangelizantem per vicos & castella, & ei astitit crucifixo Ioan. 19.

Quia orbiculare est, & rotundum & perfectionis circulo congyratum. Corpora siquidem cælestia formam sphæricam habent, sicut patet in cœlo, sole luna, & stella qualibet, & tali figura designatur æternitas, principio carens & fine, cuius appetitus & desiderium figura sphærica figuratur, cuius modi appetitum & desiderium habuit Maria præ omnibus creaturis. Vnde dictum est ei, Lucæ 1. *Ne timeas Maria inuenisti*, quod quærebas. Item quoniam orbicularis figura sine angulis est, in quibus duplicitas figuratur, simplicitatem designat, quam virtutem Maria habuit super omnes, quæ vnum petijt & accepit, sciens quod *Vnum est necessarium*. Lucæ 10. De his quę sunt *duplices animo, & ideo inconstantes, in omnibus vijs suis*. Iacob. 1. dicitur, Sophon. 1. *Dies Domini super angulos excelsos*, id est, super omnes angulosos & superbos. Per hoc enim remouetur ab ea omnis mala singularitas, & omnis

B. Bernardus de diligendo Deo versus finem.

& omnis immundicia, quia sicut dicit Bernardus, vbi singularitas ibi angulus, ib procul dubio sordes, siue rubigo. Vbi etiam angulus, ibi non est planities; sed ipsa tota fuit æqualis per iustitiam, tota plana per mansuetudinem. Ibi enim est planities, vbi pars non supereminet parti. Item quia figura orbicularis, inter omnes figuras maximæ est capacitatis, recte figurat Mariam, in cuius viscera se conclusit ille factus homo, quem non capiebat totus orbis; nec solummodo fuit capax quantum cœlum, imo in B se continuit ipsum cœlum. Vnde bene dicit Eccli. 24. *Gyrum cœli circuiui sola.* *Gyrum cœli*, id est, illum, qui claudit omnia, Christum scilicet qui est gyrus ingyrabilis *circuiui* gremio vteri mei, *sola*, id est, sine consortio viri. Et sic præsumitur, & probari potest, quod ipsa contineat in se vniuersa, *quæ cœli ambitu continentur.* Esther 13. & propter hoc comparatur iridi, de qua dicitur Eccli. 43. *Gyrauit cœlum in circuitu gloriæ suæ.*

Quia extensum & dilatatum Isaiæ 40. *Extendit velut nihilum cœlos & expandit eos velut tabernaculum ad inhabitandum.* Iob 9. *Qui extendit cœlos solus*, id est, Mariam & Sanctos per charitatem dilatat. In Psalmo 103. *Extendens cœlos sicut pellem*, sicut enim pellis totum animal tegit, ambit, continet & inuoluit totum corpus animalis; sic & cœlum totum corpus mundi complectitur, & includit. Sic etiam Maria dilectores suos tegit, & operit vestimentis virtutum. Quære istud causa 14. Dilatatum est etiam nomē eius, vsque D ad terminos orbis terræ, quia beatam eam dicunt omnes generationes, iuxta illud Canticor. 1. *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Dilatatum est etiam per misericordię immensitatem; cum non sit qui se abscondat à calore eius; & per beneficiorum multitudinem, quia omnibus omnia facta est, vt, quantum in se est, lucrifaciat vniuersos. Vel hęc est dilatatio per charitatem, & dilectionem amicorum & inimicorum. Vnde ipsa dicit: *Et ambulabam in latitudine.* Psal. 118.

Lib. 1. pag. 120. c.

Quia solidatum, per mentis constantiam, & fidei firmitatem. Iob 37. *Forsitan fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fundati sunt*, & appellat cœlos Mariam & Apostolos.

Quia micans & splendidissimum, per diffusionem exemplorum. Nam vita eius inclyta cunctas illustrat Ecclesias.

Quia summe pacificum. Fines enim eius posuit Deus pacem. Nam accessum nō habuit ad eam inimicus, Vnde dicitur Christo habitatori suo. Psalm 90. *Non accedet ad te malum, & flagellum non* F *appropinquabit tabernaculo tuo*, id est, beatæ Virgini. Nullus eum motus sensualitatis repugnans rationi, turbauit ei pacem suā, & ideo *Ibi in pace factus est locus eius.* Ps. 75. Ipsa enim vere fuit Arca Noë, quæ interpretatur requies, quia in taber- A naculo eius nouem mensibus requieuit, sicut ipsa dicit, Eccli. 24. *Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*, tam corporis quam animę meę.

Quia Deo habitatore honoratum, quod dicitur de ea Isaiæ 66. & Actuum 7. *Cœlum sedes mea, &c.* Item in Psalm. 102. *Dominus in cœlo parauit sedem suam.* vt supra.

Quia habitatio Angelorum; & Maria spiritualis, immo & corporalis habitatio singulorum illarum virtutum, quæ specialiter solent attribui Angelis, quæ sunt *Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Mansuetudo, Modestia, Continentia, Castitas.* Galat. 5. hæc sunt 12. luminaria spiritualia, vel interiora huius cœli, vel duodecim stellę in corona Marię. Apocalypsis 12.

Quia non recipit dissimilia. Vnde dicitur Christo. Psalm. 5. *Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos*, quia *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* *Malignus*, id est, C malo igne ignitus, irę, scilicet, vel odij, vel luxuriæ, aut auaritiæ accensus. Similiter & Maria nunquam dissimilia recepit, id est, vitia cum virtutibus, quia *Nihil inquinatum incurrebat in illam*, Sapient. 7. Non est enim *Conuentio Christi ad Belial, vel lucis ad tenebras* 2. Corinth 6.

Quia ab ipso tam ros quam pluuia descendunt ad terram. Isaiæ 45. *Rorate cœli desuper.* Iacob 5. in fine, *Orauit Elias & cœlum dedit pluuiam.* Similiter ab isto cœlo habemus rorem gratiæ, & pluuiam sanę doctrinæ; vel rorem & pluuiam multiplicis refrigerij, contra feruorem vitiorum, & multiplicem fecundationem ad bene operandum.

Quia habet aquas super se, sicut dicitur in Psalm. Quęre infra de firmamēto Et his aquis signatur abundantia gratiarū quas habuit de sursum, vel copia lacrymarum in filij passione; vel potius irriguum superius post Christi ascensionem, ex desiderio veniendi ad eū, cum plorans ei diceret, *Trahe me post te.* Cantic. 1.

Quia cœlum mundi moderamen, & ipsa modera- E men hominum mundanorum, per subuentionem orationum. Eccli. 43. *In sermone eius composita sunt omnia.*

Quia huius cœli color proprius saphirinus, vel iacintinus, vel quasi permixtus ex candido, & saphirino, adapta contemplationibus eius huiusmodi colores.

Quia in ipsa, sicut in cœlo, fuerunt quasi duodecim signa spiritualia, sex ascendendo, & sex descendendo.

Primum Capricornus, quod idem est quod Capra animal fœtidum; per quod designatur peccati exprobratio. Non dico peccati proprij quia peccatum non fecit, sed quia exprobrabat & egere faciebat omne peccatum, sicut legitur in libro de infantia eius, & etiā quia seruis suis exprobrandi peccata propria, gratiam subministrat, &

Signa sex per quæ sol ascendit.

strat, & ab eis exigit exprobationem peccatorum. Ipsa enim est Rebecca, quę dicit Iacob, id est, filio suo spirituali, Gene. 27. *Fili acquiesce consiliis meis, & pergens ad gregem, affer duos hædos optimos, vt faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur.* Illud inuenies optime expositum in tractatu nostro de contritione, titulo de exprobratione peccati. Moraliter hoc signum habet in se, qui peccata sua exprobrãdo, per sanctam indignationem displicet sibi ipsi. Ezec. 6. *Displicebunt sibimet, &c.*

Maria Rebecca.

Secundum Aquarius, quia ipsa habuit in se fletum multiplicem, & vtrumque irriguum. Quęre versu 7. horti conclusi vbi hortus dicitur irriguus. ideo de ipsa dicitur Isaiæ 15. *Per ascensum Luith flens ascendet. Luith* interpretatur maxilla; & per virtutem lacrymarum per maxillas suas fluentium, ascendebat ipsa ad Deum. Ideo etiam dicit ei sponsus Cantic. 7. Ipsam commendans à multitudine lacrymarum. *Ocu'i tui sicut piscina in Hesebon*, &c. hoc inuenies expositum titulo de pulchritudine oculorum eius.

Lib. 11.

Lib. 5. pag. 344. a.

Tertium Pisces. Piscis dicitur à pascendo, & Mariæ conuersatio pastus est sapidissimus. Vnde ipsa dicitur, *Qui edent me, adhuc esurient.* Quære 11. versu horti conclusi expositionem. Piscis gaudet in mari, & ibi nutritur; & ipsa in tribulationibus quas patiebatur cum filio, & pro filio, exultabat, & sic spiritualiter impinguabatur. Vnde de ipsa & cæteris sanctis, dicitur Deuter penultimo. *Inundationes maris*, id est, tribulationes mũdi, *quasi lac*, quod dulce & nutritiuum, *sugent*, id est, dulciter & cum desiderio attrahent, sicut parui lac de mamellã exemplo Iob 6. dicentis, *Quis det, vt veniat petitio mea, &c.* & Habacuc. 3. *Ingrediatur putredo in ossibus meis, &c.* Maria siquidem designatur per Rebeccam, quę interpretatur multa patientia, siue quæ multum accepit. Nam quia multam habuit patientiam exemplo filij sui, multum retributionis ab eo creditur accepisse.

Lib. 11.

Quartum Aries, hoc est vẽtilatio peccatorum. Aries enim se defendit cornibus suis, & dicitur ab Ares quod est virtus. Quasi duo cornua Marię virginitas & humilitas, protexit enim se ab omni carnali vitio, puritate virginitatis, & ab omni spirituali nequitia, virtute humilitatis, & hæc sunt cornua quæ exaltabuntur in futuro. Ipsi etiam conuenit illud Prouerb 30. *Aries nec est Rex qui resistat ei.* quia ventilauit ab Ecclesia Dei omnem hęreticam prauitatem. Moraliter. Iustus aries, qui scilicet debet habere duo cornua, id est prędicationem quoad verbũ, & bona opera quoad exemplum, & esse fortis in conseruatione iustitię.

Quintum Taurus, qui est animal superbum & immolatitium, & designat quãdam superbiam, qua quis dedignatur & reprobat vitia & peccata. Hanc habuit beata Maria cum esset sapientissima, quia *in multa sapientia, multa indignatio.* Eccle 1. Vnde & dicit cum filio Isaiæ 63. *Indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.* Vitulus etiam solet Domino immolari, & designat sacrificium laudis de victoria vitiorum. Vnde Osee 14. *Reddemus vitulos labiorum nostrorum.* Et Psalmo 50. *Imponent super altare tuum vitulos.* Et victoriam vitiorum attribuere non sibi, sed Deo, est illud sacrificium quod *Placebit Deo super vitulum nouellum*, Psalmus 68. & debet hic vitulus esse saginatus. Lucæ decimo-quinto per deuotionis pinguedinem.

Sextum Gemini, quod est aliena negotia curare vt propria, & non sibi, sed toti genitum se credere mundo, & hoc maximè facit virtus charitatis, quę non quærit quæ sua sunt, 1. Corinthiorum 13. sed communia negotia proprijs anteponit sicut dicit ibi Beatus Hieronymus. Et hoc fecit beata virgo, quę concepto saluatore noluit residere in pace, sed statim visitauit Elizabeth prægnantem, vt ministraret ei: quę etiam cum filio mori desiderauit prò salute mundi, & si animam non posuit, exposuit tamen; & quæ negotia nostra in conspectu Dei procurare non cessat. Vnde & nostra dicitur aduocata. Talis autem fuit Moyses, & talem se exhibuit populo Hebręorum. Vnde dicit Domino, Exod. 32. *Aut dimitte eis noxam hanc, aut dele me de libro quem scripsisti.*

S. Hieron.

Per istos sex gradus ascendit beata virgo in tantam dignitatem, quod Thronus facta est veri Salomonis, & per has virtutes, seu opera virtutum, ascendit homo ad Deum. Vnde Psal. 83. *Ibunt sancti de virtute in virtutem donec videatur Deus deorum in Sion.*

SVNT ET ALIA SEX SIGNA PER QVAE SOL DESCENDIT.

PRimum *Cancer*, qui retro graditur, quod est redire ad se per sui discussionem. Hoc signũ fuit in hoc cœlo quando, cum annuntiaretur ei conceptus filij Dei, conscientia humanæ fragilitatis, & sexus muliebris, indignam se reputans ad tantam dignitatem, humiliter respondit, *Ecce ancilla Domini, &c.* Moraliter. Isaię 46. *Redite præuaricatores ad cor.* Numer. vltimo dicitur peccatori. *Intra in lutum & calca, &c.* Micheæ 6. *Humiliatio tua in medio tui.*

Secundum Leo, quo rugiente animalia figunt gradum, hoc est repressio prauorum motuum sensualitatis & fomitis; haud dubium hoc signum fuisse in hoc cœlo, si forte ante conceptum filij, vbi omnino fomes extinctus est in ea, vnquam sensit huiusmodi. Moraliter. Rugiente viro iusto per confessionem & orationem, à gemitu cordis sui procedere vlterius nequeunt

nequeunt motus praui. Quære versu 3. de confessione, vbi confessio dicitur gemibunda, & ibi inuenies de rugitu leonis.

Tertium Virgo, hoc est bona sterilitas de qua dicitur Sapientiæ 3. *Felix sterilis & incoinquinata, &c.* Sub hoc signo exorta est gloriosa virgo nostra, quę prima vouit virginitatem, & repudiauit virilis coitus fœditatem. Vnde dicit, *Quoniam virum non cognosco*. Per hoc signum intelligitur consideratio proprię infœcũditatis, qua sumus steriles & infœcũdi à bona operatione. De quibus dicitur Matthæi 7. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.* Ideo non restat nisi planctus, luctus & gemitus. Vnde Ioël. 1. *Plange quasi virgo accincta sacco, &c.* propter hoc dicitur filia Gephte fleuisse virginitatem. Iudic. 11.

Quartum Libra, hoc est ponderatio pœnitentię ad quantitatem peccatorum; vel ponderatio operationis ad gratiam nobis datam; vel ponderatio gratiarum actionis ad beneficia creatoris; vel operatio operum misericordiæ ad quantitatem temporalum nobis commissorum, iuxta illud Tobiæ 4. *Si multum tibi fuerit abundanter tribue, &c.* Item Eccli. 7 *Secundum vires tuas exporrigens da pauperi.* Eodem 35. *Da altißimo secundum donatum eius, &c.* Et hanc habuit istud cœlum, iuxta illud Eccli. 21. *Verba sapientum statera ponderabuntur.* Nam ad singula Dei beneficia, singulas reddebat gratiarum actiones, dicens, *Fecit mihi magna qui potens est*, & huiusmodi. Propter hoc in lib. de infantia eius dicitur, quod sine intermissione benedicebat Deum. Et ne forte vel in salutatione sua à Dei laudibus tolleretur, si quis eam prius salutaret, illa pro salutatione Deo gratias respondebat. Legerat siquidem Psalmistam dicentem, *Cantabo Domino*, id est, laudabo Dominum, qui, id est, quia, *Bona tribuit mihi*. Psalmo 12. Item de iusto dicitur Domino, *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Psalm. 48. Ipsi enim maximè conueniebat dicere incessanter illud Apostoli 1. Corinthiorum 9. *Gratias Deo super inenarrabili dono eius*. Nobis etiam summe incumbit hoc idem verbum, quia nobis misericorditer contulit hanc Mariam. Moraliter. Ille in se habet hoc signum, qui ponderat pœnitentiam suam secundum quod peccauit. Vnde Deuter. 25. *Pro mensura peccati erit & plagarum modus.* vt supra dictum est.

Quintum Scorpio, qui capite blanditur, sed cauda pungit & signat peccatum, blandiens in culpa, sed pungens in pœna; hoc signum quodammodo habuit in se cœlum nostrum, quia ad hãc considerationem præcauit sibi ab omni peccato, licet multoties inter scorpiones cum filio habitaret. Ezechiel 2. & maximè in filij passione, quando nec aliquem irritauit, nec ab aliquo potuit irritari.

Sextum Sagittarius, quia pro filio multiplicem sustinuit naturalem defectum; quasi sagittam multiplicem, vt famem, sitim, fatigationem, vigiliam, & huiusmodi. Passio etiam filij ipsius animam, quasi multiplici iaculo sagittauit, iuxta prophetiam Simeonis, vnde potuit vere dicere illud Iob 6. *Sagittæ Domini*, id est, pęnalites filij mei, in me sunt per compassionem, vnde versus.

Mors, morbus, calor, & frigus, sitis esuriesque.

Laßitudo quoque sunt mihi quæcumque sagittæ.

Item illud quod dicit filius de Patre Thren. 3. *Posuit me quasi signum ad sagittam.* Ipsius etiam humilitas est sagitta salutis Domini contra Syriam, quod interpretatur sublimis, & designat superbiam. Hoc legitur 4. Regum 13 similiter & singulæ virtutes Marię versant & interficiũt opposita sibi vitia. Designatur ergo per hunc sagittarium, patiens perpessio pro amore Dei quarumlibet tribulationum.

Firmamen, id est, firmamentum, de quo dicitur Genesis 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Ad litteram firmamentum est superficies mundi sensibilis, quod dicitur constare de aquis congelatis, & supra firmamentum aquæ sunt, vnde dicit Psalm. 148. *Aquæ quæ super cælos sunt laudent nomen Domini*. Et aquæ illæ dicũtur à quibusdam in glaciem solidatæ, sed verius creditur quod vaporabiles sunt, & inde dicitur ros descendere; & dicitur firmamentum quasi firmum. quia est terminus intransgressibilis. Vel quia sit cursu siderum, & ratis legibus fixisque firmatum, sicut dicit B. Isidorus. Isidor.

Maria firmamentum dicitur quoad se, & quoad nos; quoad se, quia sic firmata est in omni virtute & gratia, maximè in filij conceptione, quod postea nullo modo peccare potuit, nec venialiter, nec mortaliter. Vnde dicit, *Et sic in Sion firmata sum.* Quoad nos, quia suos firmat in bono, & in ipsis firmat in bono gratias & virtutes, & propter hoc appellatur firmamentum cœli, id est, Ecclesiæ. Vnde Genes. 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli*. De quibus luminaribus inuenies infra. Et quoniam firmamentum secundum beatum Gregorium, naturam aquæ tenet, quæ videlicet aqua gelu constricta in glaciem post modum solidata est in crystallum, bene designat Mariam, quę in hac vita fuit quasi aqua fluida, nõ quoad culpam, sed quoad pęnalitatem. Fuit etiam vt glacies, quia lucida per vitæ sanctitatem; fuit vt crystallus quæ gelauit ab aqua, Eccli 43. quando concepit saluatorem. Quęre titulo de lapidibus pretiosis, vbi ipsa comparatur crystallo. B. Gregor.

Quia de ipsa specialiter dictum est Danielis 3. *Benedictus es Domine in firmamento cæli*, cũ enim omnia Maria firmamentum

omnia opera Domini benedicant ei, quia nulla tam despecta creatura est, quæ non aliquo singulari beneficio laudem Dei videatur continere, excellentius tamen benedictus est in firmamento cœli, quod est Maria, non solum quia ipsa singulis creaturis singulariter præminet, verum etiam quoniam luminarium suorum, id est, virtutum ornatu multiplici, instar firmamenti, miram potentiam in se mirabiliter ostēdit, quæ luminaria in ea posita sunt, non tantum vt in ea luceant, sed etiam vt distinguant inter diem & noctem, id est, inter vitia & virtutes & illuminent terram, id est, terrenos, sicut de firmamento dicitur Genes. 1.

Quia instar firmamēti a'ijs Dei operibus præeminet tripliciter. *Primò* cōditionis specie, quia *Tota pulchra est, & sinè macula.* Cantico 4. *Secundò* magnitudine, quia virgo & mater, nec cuiuslibet sed Dei, vnde sola dicere potest cum patre ipsi filio Dei, *Filius meus es tu. Tertiò* sublimitate, quia benedicta est inter mulieres, id est, inter omnes mulieres sicut glossat Beatus Hieronymus, & super Angelos omnes, & animas sanctas ad dexteram filij in Throno gloriæ collocata. De altitudine & specie Eccli 43. *Altitudinis firmamentum pulchritudo eius est, species cœli in visione gloriæ.*

S. Hieron.

Quia firmamentum dicitur pro sui firmitate, & ipsa firmamentum est, & quoad nos, & quoad se, actiue scilicet & passiue. Passiue, quia in ipso momento conceptionis filij Dei, sic in ea fomes vsquequaque extinctus est, & sic confirmata est in bono, vt nequaquam mortaliter seu venialiter posset peccare de cætero. Vnde dicit, *In Sion*, id est, in ecclesia militante, *Firmata sum*, hoc est, in bono penitus confirmata. Quære titulo de sanctitate Mariæ. Actiuè, quia familiares suos quantumcumque fragiles, misericorditer confirmat in bono. Nam ipsa est quæ dat *Lasso virtutem, & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat.* Isaiæ 40. Ideo Eccli 3 in fine dicitur de seruo Mariæ. *In tempore casus sui inueniet firmamentum.*

Lib. 4 pag. 302. & deinceps.

Quia firmamentum splendidissimum, sic & ipsa per luminaria virtutum, & scientiam scripturarum. Daniel. 12. *Qui docti fuerint fulgebunt sicut splendor firmamenti, &c.*

Quia firmamentum in dispositione mundi nouissimum est, & supremum, & quia ipsa nouissima, & vltima fuit creaturarum Dei in oculis suis per humilitatem, ideo suprema facta est, & præcellens omnes creaturas per exaltationem, quia *qui se humiliat exaltabitur.* Luc. 14. & qui plus se humiliat in oculis suis, in Dei conspectu amplius exaltabitur. Ideo dicitur Eccli. 7. *Humilia valde spiritum tuū &c.* & Ps. *Humiliatus sum vsquequaque*, valde secundum aliam litteram, Psal. 118

Quia firmamentum à terra remotissimum, & hoc per mundi contemptum; ipsa enim est illa regina Austri, quæ venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Luc. 11.

Quia firmamentum velocissimè & continuè mouetur, vt supra dictum est de cœlo, quod est volubile.

Quia firmamentum ad litteram diuidit aquas ab aquis, Vnde Genes. 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum & diuidat aquas ab aquis.* Per aquas intelliguntur deliciæ, & Maria instar firmamenti aquas superiores, id est, delicias cœlestes habebat super se per desiderium; aquas vero, id est, delicias terrenarum, seu carnalium voluptatum habebat sub se per contemptum, Nam ipsa est, *Mulier amicta sole, lunam habens sub pedibus.* Apocal. 12 Aquæ superiores dicuntur crystallinæ, quia cœlestes deliciæ stabiles sunt, & solidæ. Aquæ vero inferiores, id est, temporales diuitiæ labiles sunt, nec vnquam permanent in eodem statu, sicut de homine dicitur Iob 13. & ad mare fluūt, quia sicut dicit Beatus Gregorius: Omnis humana fælicitas, multis amaritudinibus respersa est. Eccles 1. *Omnia intrant in mare.* Aliter, *Aquæ populi sunt.* vnde Apocalyp. 17. *Aquæ multæ populi multi.* Et Maria quæ est firmamentum, in suis amatoribus diuidit aquas ab aquis, id est, eos, qui prius erant fluxibiles per peccata & vitia, eleuat à fluxu vitiorum, ad desiderium æternorum: quando videlicet, *Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem spiritu*, id est, humilem, *vt sedeat cum principibus*, id est, cum Angelis in cœlestibus spiritualiter requiescat, Psalm. 112. Ipsa est enim illud os Domini, de quo dicitur Ieremiæ 15. *Si seperaueris pretiosum à vili*, id est, animam à peccato, *Quasi os meum eris, dicit Dominus.* Ipsa etiam quosdam, in quibus complacet sibi, facit firmamentum, quod constat ex aquis fluxis, quæ in glaciem durauerunt, quando mentes quæ prius erant fluidæ, solidat & firmat in bono, iuxta illud Iob 28. *Ferrum de terra tollitur, & lapis calore solutus in æs vertitur.*

S. Gregorius.

Quia firmamentum, licet velocissimè & continuè voluatur, locum tamen non mutat. Sic Maria, licet continuè moueretur ad bona exercitia, & de virtute in virtutem procederet, iuxta illud Sapientiæ 10. *Iustum deduxit Dominus per vias rectas. Deduxit*, non stare fecit: locum tamen proprium, id est, humilitatem quæ est proprius locus iusti, non mutauit. *Vel* locus charitas est, vel pax, vbi Deus requiescit, quia *In pace factus est locus eius.* Psalm. 75.

Quia firmamentum voluitur ab Oriente in Occidentem & è conuerso, nec tamen mutat locum, vt dictum est. Sic vir iustus propter ortum gratiæ, seu prosperitatis, nō superbit, sed sua nouissima semper memoratur, iuxta consilium sapientis Eccli. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima*

nouissima tua, quod tendunt ad occasum. Ideo sancti dicuntur occidentales, Vnde Isaię 13. *Non ponet ibi tentoria Arabs*, qui interpretatur occidẽtalis; & loquitur de Babylone, quę signat mundũ.

De hoc firmamento potest illud exponi, Psalmo 18. *Opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Manus quibus operatus est Dominus, quæcumque fecit in virgine, sapientia & potentia eius; hæc opera annuntiauit & manifestauit Apostolis & Euangelistis beata virgo, quasi euangelium, id est, bonum nuntium, quia Christo ascendente magistra est facta eorumdem. *Vel* aliter specialia opera Dei, de quibus dicit Propheta, Psal. 142. *In factis manuum tuarum meditabar*, sunt opera passionis & nostrę redemptionis, quæ ipsa annuntiauit. Vnde beatus Lucas, qui plenius describit Dominicam passionem sicut dicit Beatus Ambrosius, euangelium suum ab ea dicitur didicisse, & tunc videtur illa impleta prophetia Dauid, Psalm 71. *Erit firmamentum in terra in summis montium.* Voluit enim Dominus quod ipsa esset firmamentum in terra inferius, sicut ipse est firmamentum superius. Vnde Psalm. 24. *Firmamentum est Dominus timentibus eum.* In terra enim sunt homines infirmi, quos ipsa firmat in bono, sicut supra dictum est. Sunt etiam homines iusti in quibus ipsa confirmat virtutes collatas eisdem, & hoc in bono; vnde Eccli. 34. dicitur, *Firmamentum virtutis.* Quod autem sequitur: *In summis montium* hoc de Apostolis intellige, qui sunt summi inter montes, id est, inter omnes Sanctos, & cœlo propinquiores. In quibus ipsa, post filij ascensionem, confirmauit scientiã nouæ legis, quando *De Sion exiuit lex*, noua, *Et verbum Domini de Ierusalem.* Mich. 4. Ipsa enim designatur per Sion & Ierusalem. Sequitur. *Superextolletur super Libanum fructus eius.* Libanus interpretatur candor, & signat vitæ mundiciem. Fructus Mariæ Christus, vel opera bona, quæ exaltantur per munditiam vitę eius, quæ signatur per candorẽ. *Vel* per libanum, qui dicitur cãdidatio signatur mũdus, super quem fructus bonorum operum extollendus. *Vel* fructus eius, scilicet Christus, de quo dicit Parabol. 8. *Melior est fructus eius Auro, & laudibus pretiosis*, quæ duo pretiosiora reputantur à mundanis.

B. Ambrosius.

Viso quomodo Maria cœlum est, & firmamentum, videndũ est de luminaribus huius firmamenti, de quibus dicitur Genes. 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli, &c.* & primo de sole.

Maria sol, vnde dicitur, *Pulchra vt luna, electa vt sol.* Cantico. 6. Item Eccli. 26. *Sicut sol Oriens in mundo, in altissimis Dei sic mulieris bonæ species in ornamentum domus eius.* Item in Psal. 88. dicit Pater de Filio *Thronus eius*, id est, beata virgo; *sicut sol in conspectu meo, &c.*

Maria Sol.

Quia sicut Sol luminare est par sibi non habens A & toti mundo copiosè sufficiens; sic beata virgo. Nec primam similem visa est, &c. Item quia fulgore miraculorum lucet vbique terrarum, & lucebit vsque ad diem iudicij; vnde dicit Eccli. 24. *Vsque ad futurum sęculum non desinam.* Alij vero sancti post trãsitum suum aliquot annis fulserunt in specialibus locis.

Quia Sol dicitur quasi solus lucens, id est, præ cęteris luminaribus, sicut enim cęteris sideribus claritate luminis & maiestate præfertur, sic in B cœlesti gloria Maria sanctis omnibus, honore & gloria superponitur, ideo in figura Marię dictum est de Iudith. 11. *Non est talis mulier super terram, &c.* Sicut enim sol pulcherrimum luminarium cœli, sic Maria dignissima creaturarum Dei, post animam Christi: vnde canitur in sequentia, Sol luna lucidior, & luna sideribus, sic Maria dignior creaturis omnibus. Ideo etiam dicitur ipsa, *Primogenita ante omnem creaturam*, id est, dignior omni pura creatura, Eccli. 24. In C mundo enim est vnus sol, & Maria vna sola est mater & virgo: vnde & comparatur Phœnici, quę est vnica auis sine Patre: vnde Sedulius *Nec primam similem visa est nec habere sequentem.* Ideo etiam dicitur *Electa vt sol*, qui similem non habet, nec ipsa similem habet, nec habitura est in æternum. Vel ideo dicitur *Electa vt sol*, quia sicut sol ad hoc factus est, vt illuminet totum mundum, sicut dicitur Genes. 1. sic Maria ad hoc facta est à Deo Trinitate, vt misericordiam, ve-D niam, gratiam & gloriam, quasi lumen à Deo impetret toti mundo. Vel *Electa vt sol*, quia sicut sol, id est, Christus, *electus est ex millibus* hominum, Cantic. 5. sic Maria electa est ex millibus fęminarum. Vnde dicitur Cantico 6. *Vna est matri suæ, electa genitrici suæ.* Ideo etiam dicitur ipsa *Mulier ex omnibus.* Eccli. 7. bonis scilicet mulieribus collecta, omnes proprietates & virtutes bonarum mulierum in se vna, & vnica repræsentans. Sicut enim ipsa dicit de filio suo E Cantico 2. *Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios*: Sic & filius dicit ibidem de matre, *Sicut lilium inter spinas, &c.* Vel *electa vt sol*, id est, ad hoc electa, vt sit quasi sol. Vnde Eccli. 26 *Sicut sol Oriens in mundo, in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus eius.* Nã sicut sol sua claritate totũ illuminat & ornat mũdũ, sic species beatæ virginis, & vita ipsius totam illustrat Ecclesiam, sicut canitur in natiuitate eius. Sicut enim sol lunam, sic Maria totam illu-F minat Ecclesiam. Beatus Bernardus. *Tolle Mariam, quid restat nisi tenebræ?* Sicut si tollatur sol, miserabilis est mundus. Hoc inuenies infra. Vel *electa vt Sol*, id est, sicut Christus filius suus, ergo sine macula vt sol. Vnde & ei dicitur Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Vel electa vt sol*, id est veri solis imaginem repręsentans in vniuersitate virtutum. Eckebertus Abbas

Sedulius.

B. Bernar.

Eckebertus.

Abbas ad Mariam. Tu electa vt sol, ille in quam sol solis conditor: ille enim electus est ex millibus hominum, tu electa ex millibus feminarum, ille electus ex omnibus quæ sunt, tu electa ex omnibus quę per illum sunt. Vel *electa vt sol*, ad illuminandum scilicet intellectum per veram cognitionem, & inflammandum affectum per veram dilectionem. Vel *electa* à Deo *vt Sol*, quia sola sine exemplo placuit Domino Iesu Christo dicenti: *Tu mihi sola places*. Vnde & dicit ei Isaiæ 62. *Terra tua inhabitabitur*, id est, caro tua fecundabitur, *quia complacuit Domino in te*. Ideo canit de ea Ecclesia quasi aggaudendo, *Elegit eam Deus, & praelegit eam, &c.*

Item Sol, dicitur quasi sua omnibus largiens, quia quidquid habet, quantum in se est, omnibus communicat & bonis & malis, vt ei conueniat quod de patre dicitur Romanorum 8. *Si pro nobis omnibus tradidit filium suum*, scilicet volens eum pati, *Quomodo non etiam cum illo omnia, nobis donauit*. Malus enim veniam impetrat & gratiam, vt patet in Theophilo, vnde canitur, Theophilum reformans gratię. Iustis vero gratiam impetrat, multiplicat & conseruat, ideo dicitur aurora quoad incipientes, his qui in nocte sunt, id est, profunde peccantibus stella est, & luna; quasi sol vero proficientibus & perfectis. Propter hanc communitatem dicitur de patre & de hoc sole Matthæi 5. *Qui solem suum facit oriri super bonos & malos*. Ideo etiam dicitur de ipsa Sapientię 6. *Æqualiter*, id est, communicatiue, *est ei cura de omnibus*. Sicut enim *Non est personarum acceptio apud Deum*, ad Romanos 2. sic nec apud Mariam. Siquidē propter solis huius absentiam, tenebras patimur ignorantiæ; frigus, & gelicidum malitię, torporis & accidiæ: splendorem vero cognitionis, & feruorem dilectionis ex eius propinquitate vendicamus.

Dicitur etiam sol quasi sursum leuans, quia in feruore suo dicitur attrahere guttas maris salsas. Amos quinto. *Qui vocat aquas maris & effundit eas super faciem terræ, &c. Mare* mundus, *guttulæ* marinæ fœtentes & salsæ, amari peccatores, qui fœtent & amarescunt, & nihil sunt coram Deo. Eccli 18. *Quasi gutta aquæ maris deputatæ sunt, & sicut calculus arenæ, Aquæ populi sunt*. Apocalyſ. 17. Aquas istas, calore pietatis & charitatis, attrahit Maria ad cultum filij sui orationibus, meritis & exemplis; & sublata ab eis salsedine vitiorum, quasi per gratiam dulcoratas proponit peccatoribus, qui terra sunt, in exemplum, vt priorum exemplo posteri conuertantur. Talis gutta fuit Theophilus, quem iste sol pie ad Deum attraxit, qui exemplo suo rigat adhuc peccatorum corda arentia, vt ad implorandam misericordiam matris Dominicæ non torpescant.

Igitur Maria sol, qui dicitur quasi solus lucēs. est enim sol iste materialis, oculus huius mundi, lux creaturarum, speculum creatoris, quo nulla mundana creatura pulchrior, nulla vtilior, nulla clarior: quo lucente, cætera omnia luminaria sic sunt, quasi non sint. Sic & dici debet, & credi de virgine gloriosa, respectu omnium creaturarum non solum hominum; sed etiam Angelorum. Vnde Iob 25. *Luna non splendet, & stellæ non sunt munda in conspectu eius. Luna* vniuersalis Ecclesia, *stellæ* singulæ singuli iusti, qui in comparatione Mariæ non lucent, sicut lux lunę & stellarum absorbetur, nec apparet superueniente luce solis. Vel per lunam triumphantem Ecclesiam, per stellas intellige animas bonorum.

Item *Maria electa vt sol*, vt supra dictum est, maxime in quinque priuilegijs, in magnitudine, in potestate, in vtilitate, in claritate, in calore.

Magnitudo eius, humilitas eius, quia secundum humilitatem, omnis animæ quantitas à Deo mensuratur. Matth 18. *Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, maior est in regno cælorum*. Quære titulo de humilitate eius. Lib. 4. pag. 204 b. & sequentibus.

Potestas eius, fides eius, quia fides potentia est animæ; quantum habet quisque fidei, tantum habet potentię; si parum habet fidei, parum potentię, si multum, multum, si omnem fidem, omnem potentiam. Marci 9. Dixit Dominus cuidam. *Si potes credere omnia possibilia sunt credenti*, & intellige de fide viua, quæ per dilectionem operatur, quia fides mortua nihil potest, sicut nec mortuus homo. Opera vero bona vita sunt fidei, sicut carbones & ligna vita ignis. Verè potens & viua fides Marię, quę vnica operata est, quod nunquam auditum fuerat nec in cœlo, nec in terra, scilicet incarnationem filij, quando respondit Angelo, *Ecce ancilla Domini &c.*

Vtilitas huius solis, misericordia Mariæ, qua post misericordiam Dei, nihil est vtilius humanæ creaturæ, sicut ostensum est supra titulo de misericordia, pietate & largitate ipsius. Lib. 4. pag. 188. d. & 193. c.

Claritas, huius solis, puritas virginis, Quære titulo de puritate eius, scilicet post titulum de virginitate. Lib 4. pag. 238. d.

Calor huius solis charitas virginis, quoniam charitas est animę caliditas propter quod Dominus dicit Matth 24. *Refrigescet charitas multorum*, sol enim fons caloris est, & quantuscumque sit sol, nihil est nisi ignis, nam calidior est toto globo terrę, si totus igniretur; & de igne charitatis dicit Dominus Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat?* Apoc. 3. *Vtinam frigidus* &c. Quære titulo de charitate, in tractatu de proprietatibus seruorum Mariæ. Lib. 3 pag. 165. c.

Item

Item *sol* diem inchoat per ortum, terminat per occasum, distinguit in certas partes per progressum, dicernit noctem à die suę claritatis splendore. Sic Maria vitam iusti exemplo vitæ suæ, vt ei conuenire videatur illud quod de filio dicitur Psalmo 118. *Ordinatione tua perseuerat dies*, id est, vita Christiani.

Item *sol* suo lumine penetrat tantum materias mundiores, & quasi limatas, vt vitrum, & crystallum, sed crassiores nequaquam. Sis ergo vitreus per pœnitentiam, quę corpus excoquit cum ipsa sit ignis, & per puritatem quasi crystallinus, si solis huius radijs desideras illustrari.

Item *sol* rex siderum, & Maria Regina virginum, immo omnium sanctorum, qui sunt stellæ de quibus dicitur Eccli. 43. *Species cæli*, id est, Ecclesię *gloria stellarum*, id est, dignitates sanctorum. 1. Corinthiorum 15. *Stella differt à stella in claritate* &c.

Item sicut corpus solis non comprehenditur nisi in radio suo, sic nec Mariæ dignitas nisi in filio suo; quantum enim filius dignior, tantum mater excellentior.

Item *sol* nec crescit vnquam, nec decrescit: similiter Maria nunquam creuit per elationem, nunquam decrescebat per pusillanimitatem, vel per tristitiam quæ angustat, quia nec timoris habuit angulum, nec elationis supercilium.

Item *sol* clarus, cuius claritas virginis humilitas, quod patet per eius contrarium, quia per superbiam venitur primo ad tenebras interiores, inde ad exteriores.

Item calor solis mundicia virginitatis, rotunditas solis appetitus & desiderum æternitatis, vel æternitas virginitatis.

Itē *sol* non occidit sicut dicitur Ecclesię Isai. 60. *Non occidet vltra sol tuus.* Sed dicitur Eccli. 1. *Oritur sol & occidit* &c. Vbi August. sol iste si nō feceris casum, non faciet tibi occasum: non occidit ergo sol iste quoad se, sed caueto tibi, quia si mortaliter peccaueris, occidet quoad te.

D. August.

Item cum *sol* oritur in oriente, tunc illuminatur mundus: cum vero in occidente se abscondit, mundus fit tenebrosus: sic cum gratia matris vel filij nobis oritur, illuminamur; cum occidit per peccatum nostrum, tunc obtenebramur. Ideo dicitur conuersis peccatoribus Ephesiorum 5. *Fuistis aliquando tenebræ nunc autem lux in Domino.*

SOL.

F*Vgat tenebras*, & mundum illuminat tenebrosum; & ipsa pulsat cunctas hæreses sicut ei canit Ecclesia, Gaude Maria virgo &c. & mediante partu suo mundum illuminauit, vt supra dictum est de aurora, & totam illustrat Ecclesiam suorum radijs exemplorum &c.

A

Fertur super lunam, & ipsa super temporalia, est enim *mulier amicta sole*, id est, habens proprietates solis, Apocalyp. 12. *Et luna*, id est, omnis mutabilitas, & omnis defectus *sub pedibus eius.*

Nunquam deficit lumen solis, similiter nec ipsa in filij passione, licet tunc deficeret omnis sanctus, ideo de ipsa dicit Salomon, Prouerb. in fine. *Non extinguetur in nocte* dominicę passionis, *lucerna eius*, id est, fides, ideo etiam de ea dicitur, Cantico 7. *Statura tua*, qua scilicet in fide stetisti, *assimilata est palmæ*, quia sicut palma nunquam foliorum amittit virorem, sic nec ipsa fidei suæ virtutem: ideo dicitur de iusto. Eccli. 27. *Homo sanctus in sapientia permanet sicut sol* &c.

B

MARIA SOL.

C

Q*Via* sicut sol lunam, sic ipsa illuminat Ecclesiam, vnde B. Bernardus. Tolle Mariam, quid restat nisi tenebræ?

B. Bernardus.

Quia sicut dicit Astronomus, id est, transcendens Philosophus, solem centies sexagies octies esse maiorem terra, sic Maria in octo priuilegijs maior est omni fœmina, & omni sancto, imo omni rationali creatura, quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

Primum, est noua professio virginitatis, vnde & recte appellatur virgo virginum, quia signifera & exemplar virginitatis.

D

Secundum, est excellentia humilitatis.

Tertium, conceptio filij Dei, saluo flore virginitatis. Vnde dicitur Rubus incombustus Exod. 3.

Quartum, partus sine dolore.

Quintum, partus excellentia, nam multæ aliæ genuerunt reges & principes, ipsa sola filium Dei, vnde comparatur cedro.

Sextum, ministratio specialis, quia ipsa sola in vtero proprio hospitata est Dominum, Martha & alij in terrena domo. Quære titulo de actione eius. Lib. 4. pag. 323. d & 326. b.

E

Septimum, iam celebrata resurrectio corporalis, vt pie creditur.

Octauum, consessus ad dexteram filij super omnes ordines Angelorum.

SOL.

F

M*Aculam* nescit sicut luna, vnde dictum est ei Cantico 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te venialis, vel mortalis.

Tantæ liberalitatis est, quod à nulla creatura quantumcumque fœtente & sordida, si sit ei exposita, radios suos auertit, nec quantumlibet speciosam illustrat, si abscondatur ab ea: similiter nec

ter nec Maria à quantumcumque vilissimo peccatore, ipsam fideliter inuocante, auertit respectum pietatis suę, nec quantumlibet magnus fuerit quis per litteras, diuitias aut honores, ipsum irradiat, si ipsā negligat inuocare: multos tamen pręuenit, vt velint, & volentes prosequitur ne frustra voluerint, sicut dicit Augustinus de filio eius.

S. Augustinus.

Ex quo mane surrexerit præstolatur tota die ad ostium, paratus intrare domum si aperiatur ei; similiter & Maria ex quo ascendit in cœlum, videtur dicere cum filio Apocalyp. 3. *Ego sto ad ostium & pulso* Hoc inuenies expositum titulo quod Christus dicitur sol Sub huius solis radijs scintillat humectata crystallus, quæ gelauerat ex aqua Eccli. 43. quando peccatores duri prius & frigidi, & flatu aquilonis constricti & cōgelati perfusi lacrymis amarę compunctionis, pietatis &, pœnitentiæ, producunt opera lucida & ignita ex quorum respectu, alij ad simile inuitantur.

Qui in *solem* defigit oculos, à posteriori ponit vmbrā suam: similiter qui cordis oculos intellectum videlicet & effectum constanter defigeret in hunc solem, Mariæ recolens paupertatem, vmbram rerum labentium facillime adorsaret: sed quam pauci sunt rales?

Item *sol* producit terræ nescentia & ipsa producit, id est, procul ducit de virtute in virtutem illos, qui exemplo suæ paupertatis exeunt de terra, hoc est de amore terrenorum & ita cœlo nascuntur; sicut quod de terra oritur, sursum crescit.

Item *sol* habet insimul splendorem & ardorem, & in his duobus designatur vtraque stola, scilicet corporis & animę, quam vtramque pie creditur habere beata virgo, vt splendeat & fulgeat sicut sol secundum stolam corporis, & amore ferueat sicut sol, secundum stolam animæ, quia *caminus est in Ierusalem*, id est, perfecta dilectio Ierem. 31 Item sua claritate quasi excęcat occulos infirmos Iudæorum, Paganorum, Hæreticorum & quorumlibet incredulorum, Eccli. 43. *Tripliciter sol exurens montes radios igneos exuflans, & refulgens radijs suis excæcat oculos.*

Item *sol* atomos imperceptibiles sua illustratione perceptibiles facit, & ideo dicitur sol quasi semitas omnium lustrans, ideo de ipso dicitur. Sapient. 7 *Omnium est artifex omnem habens virtutem omnia prospiciens*, id est, omnia perceptibilia faciens. Item de hoc sole dicitur 2. Machab. 1. *Vt tempus affuit quod sol refulsit qui prius erat in nubilo accensus est ignis magnus ita vt omnes mirarentur*, Maria sol vt dictum est, sed quamdiu fuit in via, fuit quasi sub quodam nubilo, de quo dicitur Iob 26. *Qui tenet vultum solij sui & expandit super illud nebulam suam*. Quære titulo de solio, sed ex quo clarificata est à filio suo in assumptione, accensus est quoad eam quasi quidam magnus ignis deuotio fidelium, & ab vniuersis recte credentibus mirabilis prędicatur.

Lib. 10.

Item *sol* precibus sisti potest, vnde Iosue 10. dixit Iosue soli & lunæ: *Sol contra Gabaō ne mouearis, & luna contra vallem Aialon steteruntq; sol & luna donec vlcisceretur se gens de inimicis suis.* Sol Christus, Maria luna, quibus hoc modo pro fidelibus ecclesię debent supplicare prælati, signati per Iosue: *Gabaon* interpretatur procliuium iniquitatis, & signat mundum; in quo facile lubricamus de peccato in peccatū. Vnde Thren. 4. *Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquauit finis noster. Aialon* interpretatur campi in quo signatur libertas peccādi Vnde *Peccator cum venerit in profundum* &c. Prouerb. 18 Rogandi sunt ergo Christus & Maria, ne moueantur contra eos, id est, eorum vtilitatem donec peccatores vlciscantur se de inimicis suis, id est, spiritibus immundis, quod fit cum eos exterminant conuertendo peccatores alios, eradicando vitia, & plantando virtutes.

Item *sol* non crescit nec decrescit, similiter nec Maria vnquam creuit per elationem, nec vnquam decreuit per pusillanimitatem. Ipsa etiam fuit velut sol clara per sapientiam, pura per continentiam, fulgida per famam, calida per charitatem, exaltata per Christi conceptionem & huiusmodi.

Moraliter. Sol fulgor bonę vitę Iob 31. *Si vidi solem cum fulgeret.* Glos. sol in fulgore, bona vita in manifestatione, *& lunam incedentem clare.* Glos lunam dicit famam quæ lucet in nocte; sed hæc luna debet poni sub pedibus. Apocal. 12. *Et lætatum est cor meum.* Vane gloriando apud me. 1. Corinth. 4. *Quid habes quod non* &c *& osculatus sum manum meam in ore meo.* Glos. manum suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, sicut pharisæus qui dicebat Lucæ 18. *Ieiuno bis* &c. ideo dicitur, omnis laus in ore proprio sordescit, *quæ præsumptio vel superbia est iniquitas maxima*, propter tria, quia ipsa est *initium omnis peccati.* Eccli. 10. quia diutius infestat vnde Glos supra psalmos dicit, quod prima est recedentibus à Deo, vltima accedentibus ad eum: Item quia minus hominem decet, vnde Eccli. 10. *Quid superbis terra & cinis? & negatio contra Deum altissimum.* Glos. authoris sui gratiam negare conuincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur.

Viso de sole videndum est de luna. Maria luna. Vnde Canticor. 7. *Pulchra, vt luna, electa vt sol* &c. Quære infra. Luna secundum Tullium dicitur per sincopen quasi Lucina, id est, lucens nocte, vnde Virgilius, Casta faue Lucina mihi, vel quasi lux noctis. Secundum Isid. dicitur luna quasi luminum vna Genes. 1. *Fecit Deus duo luminaria magna luminare maius*, id est, solem, scilicet Christum. *Vt præesset diei*, id est, iustis, *luminare minus*,

minus, id est lunam, hoc est Mariam. *Vt praesset noctis*, id est, ad illuminandum peccatoribus, *et stellas*, id est, iustos. Ideo dicitur Christus *sol iustitiae*. Malach. 4. quia ab eo est omnis iustitia. Maria mater gratię, fœcundata scilicet à Deo; id est, impleta misericordia erga peccatores, sicut mater erga filios misericors est. *Deus* enim *peccatores non audit* Ioannis 9. sed mater Dei ipsos non repellit. In sole, id est, in Christo feruor, id est, iustitia puniens, & splendor, scilicet misericordia parcens; In luna, id est, Maria splēdor misericordię sine feruore seueritatis, quia non offendit infirmos oculos respicientes se, sicut feruor solis. Bernardus: Quid ad Mariam, *etc.* Quaere titulo de benignitate eius. Lib. 4. pag 294 c.

B. Bernardus serm. Signum magnum.

MARIA LVNA.

QVia semper aut crescit, aut decrescit, sed post crementum decrescit, & crescit post decrementum. Maria vero quo magis crescebat in omni virtute, plus decrescebat per humilitatem in sua reputatione, iuxta illud Eccli. 3. *Quanto magnus es humilia te in omnibus et coram Deo inuenies gratiam.* Ideo ipsa dicitur, *Luminare quod minuitur in consummatione.* Eccli. 43. Quaere paulo infra.

Quia nihil tam simile soli quam luna, non tamen omnino similis, nullum enim luminare tantum habet luminositatis quantum sol, cuius luminositatem luna vicinius æmulatur, 1. Corinthiorum 15. *Alia est claritas solis*, id est, Christi, *alia claritas lunæ*, id est, Marię, *alia claritas stellarum*, id est, Sanctorum.

Quia inter planetas nullus soli tam proximus. Vnde Psalm. 44. *Astitit Regina à dextris.* 3 Regum c. 2. Bersabea sedet ad dexteram Salomonis.

Quia nihil medium inter lunam & solem. Vnde dicit hęc luna, *Osculetur me osculo oris sui.* Cant. 1. & ideo nullus tantum nouit de secretis creatoris. Vnde dicit Canticor. secundo. *Introduxit me Rex in cellam vinariam*, quæ dicitur à celando.

Quia inferior planetarum, id est, humillima omnium sanctorum, nullus etiam planeta tantum terrę, vel mari accedit, & nullus sanctorum tantum peccatoribus, qui terra sunt per compassionem condescendit, maxime vero his, qui amaricantur pro peccatis.

Quia citius quam alij planetę perficit cursum suum, & ipsa facilius impetrat à Christo quam alij sancti. Vnde 3. Regum 3. dixit Salomon matri suę in figura Marię. *Pete mater mea.* Item Assuerus Esther quinto cap. *Quid vis Esther Regina, etc.*

Quia pro caeteris planetis dominationem habet in mari Nam secundum ipsam fluxus & refluxus maris vnde Lucanus.

Thetios vnda vage lunaribus æstuat horis. Ideo luna propriè dicenda est stella maris. Hæc est Maria stella maris. Mare est amaritudo pœnitentiæ, qua Deo reconciliamur. Si assistat nobis Maria affluit & abundat in nobis hoc mare Eccli. vigesi. quarto. *A mari abundat cogitatio eius*; si elongetur Maria à nobis, refluit & recedit hoc mare.

ITEM LVNA.

VIdetur habere quandoque ferrugineum colorem, quia per pœnitentiam mortificabat corporis membra, & contudit sicut metalla *Vel* hæc proprietas impleta in filij passione, quando non fuit ei species, neque decor Isaiæ 53. & ipsa per compassionem nigra fuit & obfuscata.

Secundum lunę crementum vel decrementum, abundant vel decrescunt medullæ in ossibus animaliū. Virtutes & gratię medullę sunt, quæ ossa irrigant virtutum naturalium, sine quibus deficiunt. Hæ vero medullę, nisi per gratiam & orationes Marię, in nobis nequeunt abundare. medullę vero illę sunt humilitas, pietas, charitas, castitas, patientia, & huiusmodi, de quibus Prouerbiorum tertio, *Sanitas enim in vmbilico tuo, et irrigatio ossium tuorum.*

Roriflua est, quia luna dicitur rorem ministrare. Vnde & Maria dicitur in sequentia, purpurea, vt viola, roscida, vt Luna, ipsa enim dicit, *In me omnis gratia vitæ et veritatis.* Eccli. 24.

Quia lumen & pulchritudinem suam habet à sole, & Maria quidquid boni habet, attribuit vero soli. Vnde dicit, *Fecit mihi magna qui potens est, etc.* Luc. 1. Item dicens cum Apostolo 1. Corinth. 15. *Gratia Dei sum id quod sum, etc.* Cant. 8. *Innixa super dilectum, etc.*

Quia quo magis accedit ad solem; minus videtur habere luminositatis. Sic Maria in se totum suscipiens solem iustitię, quasi vacuam se reputans & inanem dixit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi, etc.* Luc. 1.

Quia post coniunctionem cum sole gracilem se exhibet, & subtilem oculis intuentium; & hoc bene apparuit, quando concepto filio visitauit Elizabeth multo minorē se, & ipsi parturienti humillimè ministrauit.

De hac luna dicitur Cantic. 6. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, etc. Pulchra vt luna*, cuius pulchritudo sic procedere dicitur. Antequam appareat, accenditur; accēsa manifestatur; manifestata completur. Non apparebat, sed erat quasi in decursu, quando concepta est cum originali; accensa fuit

fuit in sanctificatione; manifestata in sua natiuitate, & tunc erat quasi crescens, quia sicut corporaliter, sic semper spiritualiter crescebat de bono in melius, de virtute in virtutem. Crescebat etiam, & ampliabatur sanctificatio eius, & debilitabatur fomes in ea per oblationes legales. Vnde hic dicitur, *Quæ progreditur.* Tunc vero corniculata apparuit hæc luna, & eius cornua fuerunt humilitas mentis, & virginitas carnis, quibus scilicet cornibus, id est, virtutibus, tam spiritualia quam corporalia vitia ventilauit. Erat vero quasi semilunium, ante conceptum saluatoris, illustrans alios bonorum radijs exemplorum, quando scilicet nutriebatur in templo; tunc vero fuit quasi luna plena, quando vocata est ab Angelo, *Gratia plena*; & maxime quando impraegnata est filio Dei opere Spiritus sancti, & à sole iustitiæ plenissime illustrata, & tunc fuit pulcherrima creaturarum Dei: vnde luna quando plena est, tunc vulgo dicitur la belle. Habuit autem hæc luna triplicem plenitudinem, prima fuit lætitiæ in Angelica Annuntiatione; secunda gratiæ in gratiæ adimpletione, quando dicta est gratia plena; tertia gloriæ quando facta est mater filij Dei, vel etiam in sua assumptione. Eclypsata est vero in filij passione, quando conuersa est in sanguinem, ex passione filij patientis. Ioëlis 2. *Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, &c.* In sua vero assumptione fuit luna perfecta in æternum, quæ tunc dicitur perfecta, quando lucet tota nocte. Maria vero lucet in principio noctis, id est, incipientibus temptari; & in medio, id est, iacentibus in peccato; & in fine, id est, exeuntibus de peccato, & euadentibus à temptatione. Et nota, quod non comparatur lunæ beata virgo secundum statum eius præsentem, quia nunc habet maculam, sed perfectiori lunæ, quæ erit in futuro, quando omnis macula omnino auferetur, quando *Lux lunæ erit quasi lux solis.* Isaiæ 30. Ideo dicitur luna perfecta in æternum. Quære de his titulo de throno prope finem.

Lib. 10.

Pulchra vt luna, quando illustrata est ex respectu diuinitatis, quo meruit beatificari à generationibus vniuersis, sicut ipsa dicit, *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Luc. 1. Cum dicit, *Respexit humilitatem ancillæ suæ.* notat respectum diuinitatis, cum subiungit, *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, notat plenitudinem claritatis. *Pulchra vt luna*, quæ quasi naturaliter obscura, excepto in se solari radio, accenditur lumine alieno, vnde dicitur luna, quasi lux aliena. Sic Maria adhuc in infirmitate corporis cōstituta, suscepto in se Spiritu sancto, tanquam illius summa maiestatis radio, vero lumine Dei filio fœcundatur.

Item *Pulchra vt luna*, quia à vero sole iustitiæ illustrata; noctem sæculi huius scientiæ cœlestis & euangelicæ conuersationis luce perfudit.

Item *luna* crescit vsque ad decimū quartum diem, & tunc luna plena apparet, & circa decimum-quartū annū, vel xiij. filium Dei creditur Maria concepisse; & tunc apparet in medio lunæ, quo signatur vterus virginalis, quasi imagūcula hominis pendentis, vel quasi rusticus oneratus fasce spinarum. Hic est Christus qui suspensus in patibulo crucis, nostrorum portauit onera peccatorum, sicut dicitur 1. Petr. 2. *Qui peccata nostra pertulit in suo corpore super lignum*, id est, pœnam peccatorum quæ designatur per spinas, Isaiæ 53. *Vere languores nostros ipse tulit, &c.* Circa decimum-quintum vero diem incipit luna decrescere, quod & Mariæ contigit quando audiuit à Simeone: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Lucæ 2. computa diem pro anno sicut dicitur Ezechielis 4.

Item *luna* crescens habet cornua versus solis ortum, decrescens versus solis occasum; quia Christum, quem nasciturum ex se gaudens expectauerat, dolens expectauit pro nobis moriturum: per cornua lunæ, cogitationes intellige.

In passione filij obscurata est hæc luna per cordis tristitiam, quæ est *omnis plaga.* Eccli. 25. quia sol iustitiæ, qui tunc eclypsabatur, & cui non erat aspectus Isaiæ 54. quos in ipsam dirigeret radios non habebat. Licet enim semper fuerit plena gratia, & sine macula culpæ, non tamen caruit macula miseriæ humanæ, sicut nec luna in præsenti, quantumcumque pulchra, caret omnino macula. Fuit etiam tunc in coniunctione solis, quando lunæ claritas non apparet, quando commoriens filio per compassionem, *Stetit iuxta crucem eius.* Ioan. 19.

Item *luna*, sole recedente, mundum illuminat, quia sole iustitiæ transeunte de mundo ad patrem, per mortem corporalem, Ioan. 13. fide sua totam illustrauit ecclesiam, in triduo Dominicæ sepulturæ. Item eodem etiam sole, iustitiæ ascendente ad cœlū, dimissa est in mundo ad tempus, vt nouellam illam ecclesiam primitiuam, quæ erat quasi nouus quidam mundus, Apostolos videlicet & cæteros Discipulos, cum Sanctis mulieribus; suis illustraret exemplis, & instrueret documentis, cum illis iugiter in orationibus perseuerans, Actuū 1. Mundum etiam, id est, amatores munditiæ semper illuminat loco Christi.

Hæc est noua luna, de qua dicit Psalmista, Ps. 80. *Buccinate in neomenia tuba.* Hinc scilicet habemus argumentum, quod prædicandum est in festis ipsius. *In insigni die solennitatis vestræ, quia præceptum in Israel est, &c.* Figurata enim fuit eius natiuitas in solennitate, quæ antiquitus fiebat in Kalendis,

Kalendis, & eius natiuitas omnem inchoauit solennitatem nostram. Vnde Eccli 43. *A luna signum diei festi*, & paulo superius ibidem dicitur, *Luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis & signum æui*. Nam beata virgo in omnibus nationibus, in tempore suæ apparitionis ostensio est illius temporis, de quo dicitur ad Galat. 4. *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere. &c.* Isaiç 49. *In tempore placito exaudiui te, &c.* Ipsa etiam est signum æui, insigniens omnem ętatem, præsentem, præteritam & futuram: Sequitur, *A luna signum diei festi*. Nam ab ipsa orta est, & egressa omnis nostra festiuitas, scilicet Christus Dominus, qui est gaudium nostrum. Vnde & ipsa dicitur, *Ciuitas solemnitatis nostræ*. Isaię 33. Sequitur *luminare quod minuitur in consummatione*. Hoc de luna materiali non potest intelligi, quia non minuitur in consummatione, sed post consummationem, prius enim confirmatur per perfectionem, & postea minuitur decrescendo. Beata vero Maria, quando annũtiata est gratia plena, & in matrem Domini electa est, quod fuit consummatio excellentiæ eius, quasi se mirabiliter imminuens, respondit, *Ecce ancilla Domini*. Proinde autem dictum est *minuitur*, id est, humiliatur, nec dictum est *decrescit*, ne posset intelligi de minutione decrementi, quasi diceret. Cum audisset Maria tãtam sibi promissam celsitudinem, quod fieret mater Dei, & se imminuisset per humilitatem, nominans se ancillam, ex hoc consummata est & facta luna plena; quia in hoc verbo concepit filium Dei. Ideo paulo post subditur, *Crescens mirabiliter in consummatione*, interponitur autem, *Mensis est secundum nomen eius*. Nomen eius est Maria, & interpretatur illuminatrix, quia illuminat dies nostros, & opera nostra.

Mensis igitur est dierum & operum nostrorum perfectio, & hic mensis sic illuminatur ab ea, quod est mensis ex mense. Luna materialis facit mensem post mensem; sed ista luna facit mensem ex mense, quia ex perfectione bonorũ operum, ad quam nos illuminat meritis & exemplis erit mensis, id est, perfectio præmiorum vnde Isaiæ vltimo. *Erit mensis ex mense & sabbatum ex sabbato*. Legimus de sabbato quo Dominus requieuit ab omni opere quod patrarat, Genesis 1. sed ex illo non fit nobis sabbatum, nec ex illa requie requies, sed beata virgo dicit, *Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*, & ex isto est nobis sabbatum, & bene dicitur, *Mensis secundum nomen eius*, quia secundum illuminationem qua nos illustrat, erit in nobis perfectio operum, si secuti fuerimus exempla illius.

Item *luna*, cum primo illuminatur, dicitur à Philosophis Dicothomos à dia quod est duo, & thomos quod est diuisio, quia tunc apparet corniculata, cuius duo cornua Dei & proximi dilectio, vel virginitas & maternitas, quæ in ea simul conuenerunt. Diuisa fuit à cæteris, quando ab Angelo salutata præ cęteris, vel potius sicut dicit Mãducator, Maria designatur per mare Rubrũ, quod diuisum est in diuisiones duas oppositas, vna votum virginitatis, altera cõsensus coniugij, quod contraxit, quæ duo summe inuicem contraria.

Item *luna* noua bicornis apparet, & quasi habens similitudinem nauis, quia Maria nauis est, quæ deducit amicos suos in portũ voluntatis eorũ; & quia luna videtur quasi nauis, signũ est quod portat amicos suos sursum, hoc est in cœlum. Vnde, id est à quo cęlo, eisdem quasi nauis, apportat quidquid est necessarium. Propter hoc de hac luna, id est, Maria, dicitur, *Facta est quasi nauis, &c.* Prouerb. 31.

Apparet etiam noua *luna* quasi habens formam nouaculę; quia Dominus, quantum in se est, in exemplis Marię, quasi in quadam nouacula, resecat & tollit à nobis omnem superfluitatem, vt de hoc possit exponi illud Isa 7. *In die illa*, id est, in infusione gratię, *Radet Dominus*, ministerio hui' nouaculę, vnde dicit. *In nouacula cõducta*, Gallice affitee, vt quidã volũt, *In his qui trãs flumen sunt*, id est, qui adorsauerunt fluxum deliciarum carnalium, & diuitiarum mundialium, *caput*, id est, superfluas cogitationes procedentes de mente, quę est caput animæ; *& pilos pedum*, id est, motus illicitos, & prauas affectiones, *& barbam vniuersam*, id est, omnem præsumptionem de virilitate propria.

Itẽ *luna* quando crescit dicitur Amphicirtos ab Amphi quod est circũ & circos quod est circulus, quia nondũ tota illuminata, circulo quodam claritatis est ambita, sic ipsa in Spiritussancti obumbratione, dono speciali ad sui custodiam circundata.

Quando plena panselinos, à pan quod est totum; & sele quod est splendor & nictos quod est nox, quasi tota splendens nocte; cum enim filius incarnatus est in ea, tunc in se suscepit perfectum lumen sapientiæ, quo mundi illuminauit cæcitatem, & aliarum stellarum, id est, sãctorum obscurauit claritatem, ad cuius comparationem parum lucent. Tunc tamen habuit hęc luna nubeculam non culpę, sed pœnæ. *Vel* potest dici, quod exemplo filij peccata aliorum sua dicebat, qui dicit, *Longe à salute mea verba delictorum meorum*. Psalm. 21. Sic & ipsa per humilitatem attribuebat sibi maculam, docens alios vt diceret, *Si dixerimus quia peccatum non habemus*, &c 1. Ioan. 1. *Vel* potest dici quod fuit quasi semiplena in sanctificatione, plena in natiuitate, plenior in filij conceptione, plenissima in assumptione.

Luna ecclesia, luna est corpus globosum, sicut quidam dicunt, cuius medietas obscura est, & medietas

medietas luminosa, & quando pars luminosa ad nos vertitur; tunc nobis incipit apparere donec tota videatur. Et dum iterum conuertitur, obscura pars incipit apparere, donec aufferatur à nobis tota pars luminosa. Hæc est ecclesia, quæ ex carnali parte obscura est, ex spirituali luminosa; & hæc pars quandoque hominibus latet, & quandoque eis patet, sed soli Deo nota est. Alij dicunt quod luna non habet lumen nisi à sole, sed soli propinqua non illuminatur à parte nostra, & ideo non apparet quando vero recedit, nobis corniculata incipit apparere. & hoc bene competit ecclesiæ, quæ totum lumen habet à sole iustitiæ; & tripliciter obscuratur, per Eclypsim, per interpositionem nubium, & finitis menstruis decursibus sic ecclesia tempore persecutorum cruenta, fraude hæreticorum rubiginosa, corruptione falsorum fratrum lutosa, *&c.*

Maria Sidus.

Sidus, quod dicitur à considerando sicut stella à stando. Quomodo Mariæ signetur per stellam & proprietates stellarum. Vide cap. 3. primi libri pag. 23 f.

Maria Horizon.

Horizon, quod sicut quidam dicunt interpretatur finitor iustus. & dicunt quod horizon visus corporalis est circularis illa circumferentia, vbi ex defectu visus humani, cœlum terræ coniungi videtur. Horizon autem visus spiritualis, est vbi celsitudo diuinitatis ad suscipiendam naturam humanam inclinatur; sicut enim ibi deficit visus corporalis, similiter & hic mens humana capere non potest, quomodo diuinitas & humanitas in vnam personam vnitæ sunt in vtero virginali. Christus enim finis est desiderij nostri, quia ipso habito, nihil vltra quærendum, nec citra finem istum visus nostræ mentis consistere debet; ne mundanis affectibus, vel quibuscumque illicitis desiderijs, à creatoris sui contemplatione repellatur.

Maria Lucifer.

Lucifer Maria dicitur lucifer; *Primo*, quia tulit in se veram lucem, id est, Christum qui est Dei sapientia. Inde lucifer quasi ferens lucem. *Secũdo*, quia illuminauit nebulosa legis & prophetarum patiendo Christum quem prophetæ obscure predixerant, quia *tenebrosa aqua in nubibus aëris*. Psalm. 17. id est, obscura scientia in prophetis. Inde dicitur lucifer, quasi lucem cæcis ferens. *Tertio*, quia tulit in se lucem, id est, gratię abundantiam, de cuius plenitudine omnes accepimus, inde dicitur lucifer quasi luce fertilis, quia vita eius gloriosa lucem dedit sęculo. De isto lucifero canit ecclesia in natiuitate eius. oritur vt lucifer inter Astra etherea &c Item de hoc lucifero potest exponi illud Iob 38. vbi Dominus loquitur ad Iob dicens, *Nunquid produces luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ cõsurgere facies?* Bene autem ortus Marię comparatur ortui luciferi, quia orta est nõ tenebrosa in ortu sicut nos, quia *Omnes nascimur filij iræ*, ad Ephes. 2. sed ipsa ante sanctificata quam nata, orta est vt lucifer, id est, tota clara, & in spe maioris claritatis, scilicet solis iustitiæ, qui natus est ex ea; & hunc luciferum produxit Dominus in tempore suo, id est, in tempore gratiæ. Et hoc est quod Dominus dicit ad Iob, *Nunquid producet luciferum, &c.* Ac si diceret non tu, sed ego. Item Maria bene comparatur lucifero, quia sicut lucifer præeminet omnibus stellis in claritate, sic Maria sanctorum ordinibus vniuersis in dignitate. Dicitur autem lucifer Grecè phosphoros à phos, quod est lux, & oros, quod est visio. Alia de hoc lucifero, habuisti titulo quod ipsa stella.

Lib. 1. cap. 5. pag. 26. d.

Maria Aurora.

Aurora Gallice Alba ab albedine, quia tota candida intus & exterius, per sanctimoniam carnis & spiritus, vnde & lilio comparatur, Canticor. 2.

Aurora vnde dicatur.

Latinè Aurora ab auro, hoc est à splendore secundum Isid *Quia tota fulgida* intus & exterius vel ideo dicta est ab auro, quia in se habuit tripliciter aurũ; Aurum mundũ virgineę puritatis, Apoc. 21. *Ipsa ciuitas aurum mundum, &c.* Aurum ignitũ feruentissimæ charitatis, Apoc. 3. dicitur Angelo Laodiceæ, *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum.* Aurum optimum sapientiæ à sapore, quia gustauit & vidit &c. Genes. 2. *Aurum terræ Heuilath optimum est.*

Quasi aurea hora iuxta Isidor. quia adduxit ętatem auream, id est, tempus gratię. Vnde ei conuenit quod dicitur de Saturno, *Aurea per cunctas disponens secula terras.*

Ab Aura, id est, gratia, & flatu Spiritussancti, qua per flata est in sanctificatione, & semper deinceps Vnde Cantic. 4. *Veni Auster perfla hortum meum*, id est, Mariam, dicitur Spiritui sancto.

Quasi Aura rorans, Nam precibus & meritis eius percipimus auram, id est, refrigerium & rorem gratiæ, contra incentiua vitiorum. Ipsa est enim Aura illa, de qua dicit Eliphat. Iob 4. *Vocem quasi Auræ lenis audiui.* Maria siquidem dicitur *Aura*, propter refrigerium gratiæ, quã infundit diligentibus se. *Lenis*, propter multitudinem benignitatis suę.

Quasi hora roris, quia in conceptu suo descendit in eam filius Dei quasi ros, Vnde dicit Oseæ 14. *Ero quasi ros, & Israel*, id est, Maria. *Germinabit quasi lilium* Titulo de his quę à superiori descenderunt in hortum conclusum. Ipsa enim est cõcha illa, quam Gedeon, id est, Christus, impleuit rore expresso de vellere, & de illa plenitudine, quam cõtulit matri, omnes accepimus gratiam pro gratia Ioannis 1. adhuc etiam ipsa non cessat corda concaua per humilitatem rore gratiæ adimplere. Christus etiam qui dicitur ros, venit per virginem in cor humanum.

Ab au-

Ab aure, quia concepit per aurem: vndè dicitur Cantic. 5. *Dilectus meus*, id est, Deus pater, *misit in me manum suam*, id est, filium; per *foramen* auris meæ, ideo canit ei Ecclesia concepisti per aurem Dominum nostrum, vt benedicta dicaris inter omnes mulieres &c. per aurem, id est, per fidem dictorum, quia *fides ex auditu*. Romanorum 10.

Quasi auium hora, quę tunc incipiunt modulari voces suas in laudibus matris & filij. Aues istæ viri spirituales, qui sunt aues mundi. Aues cœli sunt Angeli, qui concorditer laudant eam: vnde te laudant Angeli. Vnde & potest dicere cum filio quod dicit. Iob 38. *Cum me laudarent simul astra matutina & iubilarent omnes filij Dei.* Facit etiã obtumescere aues nocturnas, id est, hæreticos, quia per eam obstructum est os loquentium iniqua.

Quasi auium ora aperiens. Aues animæ fideles volantes pennis virtutum, quarum conuersatio in supernis, quarum ora aperit ad laudes suas & filij, & ad gratiarum actionem iugiter Domino persoluendam, de beneficijs incarnationis, & passionis suæ. Vnde secundę Corinthiorum nono. *Gratias Deo super inenarrabili dono eius.*

A vigilibus à longe prænuntiatur, Nam ab æterno præordinata est in officium salutis humanæ. Sic ipsa dicit Prouerbio. 8. *Ab æterno ordinata sum & ex antiquis antequam mundus fieret.* Præfigurata est etiam in factis Patriarcharum, & prænuntiata oraculis Prophetarum.

Noctem finit, & diem inchoat. Fuit enim finis legis, & inchoatio gratiæ. Nox enim quędam longa admodum ab Eua fluxit ad Mariam, quã finiuit ipsa Maria in ortu suo, & fuit nox illa solitaria, nec laude digna Iob tertio, quæ licet obscura, suis tamen vigilijs, quasi quibusdã fulgoribus distinguebatur.

Prima vigilia, illuminatio occultæ inspirationis, hæc fuit obseruata temporibus Noë, & Abraham, qui occulta inspiratione aliquid figuratiuum de ea intellexerunt.

Secunda, eruditio legalis. Hæc tempore Moysi, & illorum qui per legem instructi sunt.

Tertia, certitudo propheticę prænuntiationis. Hęc tempore Prophetarum.

Quarta, vehemens sanctorum desiderium de promissione facta à Domino adimplenda. Hanc habuerunt Simeon, Elisabeth, & Anna, qui velut in puncto iam erumpentis auroræ constituti, non solum ipsam, sed & filium suum videre ardentissime gestiebant. Has itaque vigilias obseruauerunt sancti ab initio, si quando hanc auroram aspicerent, sicubi appareret, si vsquam sui proferret indicia; quia hanc & rebus mysticis præfiguratam, & prophetijs promissam intelligebant.

A Aliter. ipsa terminauit noctem triplicem, scilicet noctem legis, quæ erat obscura figuris; noctem ignorantię, & noctem culpæ. Inchoauit autem lucem noui testamenti, contra noctem legis; illum peperit qui manifestauit veritatem, contra noctem ignorantiæ, & lucem gratiæ contra noctem culpę adduxit, tenebris etiam malitiæ & miseriæ, finem adesse nunciauit.

B Aliter. per Euam nox præcessit, quia à *Muliere initium factum est peccati*, Eccli. 25. per Mariam. *Dies appropinquauit*, ad Romanos 13. sed nato sole iustitiæ de hac Aurora, plenariè diuisę sunt tenebrę à luce, sicut dicitur Genes. 1. Tenebrosa etiam erat scriptura iuxta illud Psalm 17. *Tenebrosa aqua in nubibus aëris*, quia obscura erat scientia in prophetis, sed sicut adueniente sole, qui quasi nascitur de aurora, recedunt tenebrę, sic nascente Christo de virgine, recesserunt tenebræ scripturarum, Eccli. 43. *Aperti sunt thesauri & euolauerunt nebulæ sicut aues.* Propterea

C dicebat Iob 30. *Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum compleat omnipotens & librum scribat ipse qui iudicat.*

Item aurora *de tenebris* videtur procedere, & postmodum quasi pariendo producere solem; sic beata virgo processit ex antiquis patribus, qui in tenebris peccatorum, & in caligine ignorãtię, & sub vmbra legis erant, & ipsa velut aurora nobis peperit verum solem.

In ortu Auroræ, quodammodo nox lucida, &

D dies videtur obscura, quia Maria nascente quasi quædam aurora surrexit, & humana fragilitas in ea lucida fuit per gratiam, & dies æternus, id est Christus, obscuratus est in ea per humanitatem assumptam, cui dicitur Isaiæ quad. quinto. *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet sub nubilo nostrę carnis.

Diuisa à tenebris, lucem diuidit à tenebris, quod figuratum est Genes. 1. vbi dicitur *In principio*, scilicet restaurationis humanæ, *creauit Deus*,

E cuius Maria est opus speciale, vnde dicit ei Psalmus 73. *Tu fabricatus es auroram*, id est, Mariam, *& ex ea solem* iustitię; *cælum & terram*, id est, animam & corpus Marię. Sed hęc *terra erat inanis & vacua*, ante gratiam sanctificationis, *& erãt tenebræ super faciem abyssi*, quia cõcepta est in originali. *& dixit Deus*, quasi prędestinando, *Fiat lux, & facta est lux*, quando eam sanctificauit, & de illa luce secundum opinionem quorumdam, fa-

F ctum est corpus solis. Maxime autem facta est lux in conceptione Saluatoris, Filio Dei, qui est lux æterna, conuerso ad eam, De qua conuersione ipsa dicit Canticor 7. *Ego dilecto meo & ad me conuersio eius*, sicut luna illuminatur sole ad eam conuerso.

Diuidit lucem à tenebris & hoc tripliciter, quia suis orationibus & exemplis, prædestinatos separat

parat à vitijs, quibus dicitur Ephesiorum 5. *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Antiqui etiam patres per eam de limbo sunt extracti, quibus se connumerans dicebat Iob 17. *In tenebris straui lectulum meum: & populus qui ambulabat in tenebris*, per eam *Vidit lucem magnam.* Isaiæ 9. Scripturam etiam sacram, quę est lux, præseruat ab hæreticis tenebrosis.

Prima claritas Dei, nam ipsi fuit initium diei gratiæ, quæ scilicet dies incępit à sanctificatione eius, ideo dicitur Aurora consurgens in plenam claritatem diei. Propter hoc etiam dicitur de Christo Sapientię 16. *Oportet præuenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum solis adorare te.* Recte Maria dicitur Oriens lucis. Nam ex ea ortus est Christus, qui est *Lux mundi*. Ioan. 8. per hanc aurorum solem præuenit, qui matris intercessione filium sibi propitium reddit, ad Orientem lucis adorat, qui matri obsequendo irã filij mitigat.

Partim obscura, partim lucida obscura per originale, quoad natiuitatem in vtero; lucida per natiuitatem ex vtero cum sanctificatione. Vel ideo partim, quia tantam non habuit claritatẽ in natiuitate, quantam postea in gratiæ plenitudine, in Spiritus sancti superuentione, in filij Dei conceptione.

De tenebris nascitur scilicet Synagogę, quia sicut spina rosam genuit Iudęa Mariam, & ortum solis præuenit ortu suo, licet illuminetur à sole post eam resurrecturo. præcessit enim eius natiuitas humanam Christi natiuitatem, sed à diuinitate totum suscepit splendorem. Vnde 2 Regum 23. *Sicut lux Auroræ oriente sole mane absque nubibus rutilat*, &c. ideo videtur dicere illud Ioannis 1. *Qui post me venit ante me factus est, &c.* Propter hoc canit ei ecclesia: genuisti eum qui te fecit. & in æternum, &c. Beatus Maximus: siquidem ipse est autor Mariæ, qui ortus est ex Maria. Ad hoc designandum postquam dixit Angelus ad Iacob, *Dimitte me iam enim ascendit Aurora.* Sequitur in textu paulo post: *Ortus est ei sol postquam transgressus est Phanuel.* Genes. 32. mysticè sicut aurora solem anteuenit, sic Maria imaginem filij nasciturí ex ea, nobis in virtutibus quasi repræsentauit.

S. Maxim.

Lucida nubis interiectu lumen incircumscriptum mortalium oculis ostendit. Nubes lucida caro Christi purissima.

Ad litteram *existentes* iuxta mare citius apparuit, quam existentibus inter montes. Per mare amaritudo pœnitentię & tribulationum, *iuxta est* enim hæc Domina *his, qui tribulato sunt corde.* Psalm. 33. Dicit etiam de amatore suo, *cum ipso sum in tribulatione.* Psalm. 90. Per montes superbia & opulentia, quorum tumor & plenitudo infusa repellunt, & intellige de apparitione quę est per infusionem gratię & misericordiæ.

Media inter noctem & diem. Dies Christus, nox peccator, sicut enim filius est mediator inter Deum & hominem, sic mater inter filium & peccatorem, quod apparuit in passione quære causa 17.

Lib. 1. pag. 86. a.

Sicut impossibile est de tenebris noctis venire ad lucem, nisi mediante aurora, sic impossibile est de tenebris vitiorum venire ad lucem gratię & virtutum, nisi mediante intercessione Mariæ.

Consurgens singulis rebus reddit colores proprios, quia de nocte omnia quasi vnius coloris sunt. Nox enim, vt dicit Augustin. quodammodo aufert oculos mundo, aurora restituit. Nam in eius natiuitate meliorata sunt omnia, & est quasi forma & modulus totius bonitatis. Forma enim fuit pœnitentium stans iuxta filij crucem, forma actiuorum ministrans Elisabeth parenti; forma contemplatiuorum colloquens cum Gabriele, & cum Apostolis, & cum Sanctis mulieribus in oratione perseuerans. Actuum 2. peperit etiam Christum, qui ad hoc venit in mundum, vt suam reparet imaginem in animabus nostris, per Adam veterem deformatam.

D. August.

Rorem adducit, quo terrę nascentia nutriuntur, attulit enim rorem totius spiritualis fęcunditatis, & vniuersæ benedictionis, quo nutritur & coalescit omne spirituale bonum; & ideo dicitur aurora quasi hora roris, vt supra.

In aurora flores prius clausi expandunt folia sua; Vnde Ouidius.

Ouidius.

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu.
Purpureas aurora fores & plena rosarum.
Atria. Flores isti sunt sancti qui quasi prius clausi in botro, ipsa nascente aperti & expansi sunt; ipsa siquidem fuit quasi primum lilium per votum virginitatis, filius suus quasi prima rosa noui testamenti per passionem crucis, ideo dicit ipsa filio *Innocentes & recti adhæserunt mihi quia sustinui te.* Psalm. 24. ideo etiam virginibus dicitur. Eccli. 39. *Frondete flores quasi lilium*, id est, ad Marię exemplum.

Item aurora illucescente colligebatur manna à filijs Israël in deserto. Exod. 15. quia ipsa intercedente, in deserto huius mundi impetratur cœlestis gratię refectio, & ipsa purificante nos per pœnitentiam, quæ signatur per desertum, digne sumimus corpus Christi.

Item dicitur aurora rutilans, quę est signum pluuiæ, & per ipsam habuit mundus plenitudinem gratiæ. Vnde de ea dicitur Oseæ 6. *Quasi diluculum preparatus est egressus eius, & veniet nobis quasi imber temporaneus* &c. Quære paulo infra.

Item aurora fugat fures illos, de quibus dicitur. Iob 24. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis.* Fures isti dæmones, qui furantur thesauros bonæ operationis. Vitium quodlibet, quod

quod thesaurum oppositæ sibi virtutis, superbia, quæ furatur thesauros cuiuslibet virtutis sicut dicit Gregorius, hæretici qui thesaurum rectę fidei. De quolibet huiusmodi iure dicitur. Ioan. 10. *Fur non venit nisi vt furetur* &c.

D. Gregor.

Releuat infirmitates corporales, & Maria languores animarum: nam ante ortum ipsius per Euam totus infirmabatur mundus, ità quod *a planta pedis, vsque ad verticem capitis, non erat in eo sanitas*. Isaiæ 1.

Mundas aues excitat ad cantandum & ad laudes creatoris, sicut patet in A lauda. Vnde & dicitur aurora quasi auium ora aperiens, vt supra. tunc enim exhilarantur volucres, & dulciter modulantur, id est, viri spirituales qui in ortu, & de ortu virginis concorditer cecinerunt. De quibus dicitur. Psalm. 103. *De medio petrarum*, id est, duorum testamentorum *dabunt voces*. Tunc enim cœperunt intelligi oracula prophetarum, ideo canit ei Ecclesia, natiuitas tua Dei genitrix virgo gaudium annunciauit in vniuerso mundo.

Nocturnas aues conuertit in fugam; hæ sunt hęretici, nam *qui male agit, odit lucem*. Ioan. 3. quia Maria mediante filio cunctas hæreses interemit, & per eam obstructum est os loquentium iniqua. *Vel* nocturnæ aues phantasticæ cogitationes, & prauæ affectiones.

Terminum ponit sopori, inducit principium operi, indicium est sereni. Terminum sopori, quia tunc surgunt operarij, viatores & peregrini: per ipsam enim data est gratia meritoriè operandi, patefacta est via paradisi, datur facultas ad supernam Ierusalem reuertendi, cum ante eam omnes descenderent in Babyloniam inferni, vbi nullus ordo sed ęterna cōfusio. Moraliter, terminus soporis refertur ad pœnitētiam vnde *surgo qui dormis*. Ephes. 5. Principium operis ad actiuā, indicium sereni ad contemplatiuam. Hęc est aurora de qua dictum est Iacob ab Angelo, cum quo luctabatur. Genes. 31. *Dimitte me iam enim ascendit aurora*. Angelus hic Deus pater, Iacob figurat sanctos patres, qui sub veteri testamento precibus & lacrymis, quasi duobus brachijs, sicut tangitur Osee 12. vbi agitur de lucta Iacob, nitebantur à Deo extorquere incarnationem vnigeniti sui. Quorum cœtui respōdetur quasi in ortu Marię, *dimitte me iam enim ascendit aurora*, quasi dicat cesset iam instātia vestri luctaminis, quia iam ascendit aurora, id est, lux illa nascitur, quę vobis pariet verum solem. Sed respondit Iacob, *non dimittam te nisi benedixeris mihi*, quia non debent cessare desideria & instantia sanctorum, donec benedictionem receperint, id est, donec Iacob, id est, luctator, fiat Israel, id est, videns Deum in patria, & donec possit dicere, *vidi Dominū facie ad faciem & salua facta est anima mea*, &c. Et nota quod postquam trāsgressus est Phanuel, ortus est ei sol. Phanuel interpretatur contemplans Deum, ille ergo transgreditur Phanuel, qui illos transgreditur qui fide Deum contemplantur, vt ipsi sic oriatur sol, quod Deum videat etiā oculo corporali. Aliter, vt per Angelū signetur Christus, qui forsitan data nobis matre videtur dicere se oranti, *Dimitte me iam enim aurora ascēdit*, quasi dicat iam non pulses ad me primo loco, sed vade ad matrem meam, sicut aliquis rex iuuenis, ad honorem matris suæ Reginæ, remittit ad eam negotia regni: & hoc apparuit in nuptijs. Ioan. 2. vbi prius ministri venisse creduntur ad matrem, & ipsa ad filium. Ideo forte dirigitur sermo ille Sapient. 16. ad patrem, *Oportet præuenire solem*, id est, prius ad Mariam venire, quam ad solem iustitiæ, *ad benedictionem tuam* obtinendam, *& ad ortum lucis adorare te*, id est, gratias agere de ortu Marię, per quam illuminatus est mundus.

Moraliter. *Oportet præuenire*, bene operando, *solem*, id est, diem iudicij, vbi omnia manifestabuntur, *ad benedictionem tuam* habendam, illam de qua. Matth. 25. *Venite benedicti &c. & ad ortum lucis adorare te*, id est, credere natiuitatem Christi, in cuius natiuitate manifestata sunt omnia, quę dicta sunt per prophetas. Et nota, quod cū Angelus diceret Iacob verbum istud, *dimitte me*, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. In femore designatur generatio, nata enim beata virgine, mutatus est modus generationis humanę, quę erat de viro & muliere, quia filium genuit sine virili opere.

Item de hac aurora dicitur. Iob 38. *Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo & ostendisti auroræ locum suum?* & in hac auctoritate tāgitur vtraque generatio, scilicet Christi & virginis. Pręcepit enim Dominus diluculo, id est, beatę virgini, & illuxit, ostendit aurorę, id est, beatę virgini locum suum, vt terminaret tenebras, & inchoaret lucem. Quod autem dicitur *post ortum tuum* quasi negatiue ponitur: quod si de ortu Iob intelligitur, planum est; si autem sic intelligatur, *nunquid post ortum* &c. ac si dicat, non tu hoc fecisti post ortum tuum, sed ego feci post ortum meum, & hoc intelligitur de natiuitate æterna, & hæc dictio post non notat finem illius natiuitatis, sed perfectionem: natiuitas enim filij de patre semper est perfecta, nūquam est preterita vel futura, quia semper filius nascitur de patre, cum illa generatio sit æterna.

Item de hac aurora dicitur Iob 3. vbi loquitur de Iudæo qui est mēbrum diaboli, qui diabolus significatur per noctē, cum dicitur, *noctem illam tenebrosus turbo possideat*, & subditur de Iudęo, *expectet lucem & nō videat, nec ortum surgentis auroræ*. Expectabat enim Iudæus suum Messiam, & illam lucem non vidit, nec auroram surgentem.

Item de

Item de hac aurora dicitur Cantic. 6. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, &c.* Natiuitas enim virginis, & ortus auroræ congrua & grata sibi similitudine comparantur, sicut assignatum est supra multiplici ratione. Et est vox Spiritus sancti sicut dicit Beatus Hieronymus, admirantis, id est, admirãtes Angelos sanctos facientis. Qui cum essent insueti de tam admirabili natiuitate, & de tam solenni assumptione generis humani in beata virgine, nam hec authoritas, & natiuitati eius conuenit, & assumptioni; quasi admirantes prorumpunt in hæc verba, *Quæ est ista, &c.* illud *quæ est ista* habes multipliciter expositum titulo de Aromatibus horti conclusi, Et quod ibi dicitur *Ascendit*, & hic *progreditur*, potest eodem modo exponi. Et bene beata virgo dicitur progredi vt aurora, sed nos omnes qui nascimur filij iræ, ad Ephes. 2. in huius miseriç incolatu quasi tenebrę progredimur. Vnde ad Ephes. 5. *Fuistis aliquando tenebræ*, &c. *Quæ est ista, &c.* In his verbis notatur Mariç sancta natiuitas, in hoc quid dicitur, *Aurora*; sanctior vita, in hoc quod *Pulchra vt luna*, sanctissima assumptio, in hoc quod *Electa vt sol*; potentissimum adiutorium, in hoc quod subditur, *Terribilis vt castrorum acies ordinata.* Et hæc interrogatio, *Quæ est ista?* ad singula membra referenda est. Fuit ergo *Aurora* in natiuitate, vt supra dictum est. *Luna* plena in conceptione saluatoris, vnde tunc dicta est gratia plena, quę tũc solem iustitiæ eclypsauit; *Electa vt sol*, in assumptione, eclypsim de cætero non passura. Vel ita vt hæc authoritas conueniat triplici eius solennitati: *Aurora* in natiuitate, quia per eam dies salutis mundo illuxit, & ipsum verum solem pręueniens aliquanto tempore, tandem protulit mundo, & quotidie pie flagitantibus adducit & reducit. *Luna* plena in filij conceptione ad quod signandum ei dictum est Lucæ 1. *Aue gratia plena*, portans in medio sui, in vtero virum fasce spinarum onustum, Christum scilicet filium suum verum hominem, qui fascem iniquitatum nostrarum, portauit in corpore suo super lignum crucis, vbi spinis coronatus est. 1. Petr. 2. & Isaię 53. *Languores nostros*, &c. *Electa vt sol*, in Assumptione, vbi nihil pręsentis ignorantię, nullam spinam pręsentium ęrumnarum habens, cœlesti claritate refulsit, & intenso charitatis feruore exarsit. *Quæ progreditur*, in mundum de vtero matris; progressa est enim super natiuitates aliorum nascendo, tota sanctificata; progressa viuendo super vitam aliorum, quia sine omni mortali & veniali macula; progressa moriendo super legem morientium; quia nulla corporis putredine resoluta; & pro his omnibus dicitur de ea, quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem. *Quæ progreditur*, tota enim vita eius, fuit quasi quidam mirabilis progressus & processus, quia creuit semper de virtute in virtutem, quod notatur in ordine verborum istorum: vbi primò *Auroræ*, secundò *Lunæ*, tertiò *Soli*, comparatur. *Progreditur* ergo, sicut dies, à claritate Auroræ subobscura, crescit in splendore solis meridiani. Si enim *iustorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem.* Prouerb. 4. multo magis Mariæ semita, quæ peperit solem iustitiæ, progreditur in terra super omnes mortales, in omni gratia & virtute. Vnde dicitur ei Prouerb. in fine, *multæ filiæ congrega. diu.* &c. *Progreditur*, id est, procul graditur in assumptione, scilicet de terra ad cœlum, nam carnis locus proprius terra est sicut dicit Beatus Gregorius. *Progreditur* etiam in ipso cœlo, supra omnes ordines Angelorum, & sanctorum. Vnde de ea canitur, vidi speciosam, vsque, desuper riuos aquarum. *Quasi aurora* sicut expositum est supra, *consurgens*, id est, tota simul surgens. Ex hoc conijcitur, quod assumpta sit cum corpore per participium decompositę figurę. *Vel* vt intelligatur hoc de natiuitate, quod dicitur *quasi aurora consurgens*, quia de cadente materia surgens. Alij enim cadunt nascendo, quia *omnes nascimur filij iræ.* ad Ephes. 2. sed ipsa consurrexit, quia munda ab originali, & tunc *dixit Deus de tenebris lumen splendescere*, per quod scilicet lumen illuxit in cordibus nostris sicut dicit Apostolus. 2. Corinthiorum 4. *Vel* de sanctificatione eius, quasi enim consurrexit hæc aurora in sua sanctificatione, quãdo incœpit lucere Sed quia eius sanctificatio pręcellebat sanctificationes Ieremiæ & Ioan. Baptistæ, ideo dicitur *consurgens*, quia inter sanctificatos habuit pręeminentiam. Vnde dicit Beatus Bernardus ad Lugdunenses Ego puto quod copiosior gratia sãctificationis in ipsam descendit, quę nõ solum eius sanctificaret animam; sed & eam ab omni peccato deinceps conseruaret immunem: quod nulli de alijs mortalibus credimus esse donatum. Vel *consurgens* à culpa præsenti & futura, & quoad originale, & actuale peccatum.

Diluculum de quo dicitur Osee 6. *Quasi diluculum preparatus est egressus eius.* Diluculum dicitur. Ortus Mariç quia fuit diluculum diei gratię, quia vsque ad ipsam durauit nox, quam prima mater in mundum introduxit; & huius diluculi principium fuit obscurum per originale, sed cito illuminatum, scilicet in sanctificatione, sicut supra dictum est de aurora. Ortus vero Christi fuit plena dies, vnde tunc canitur illud Isai. 9. *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*, ideo etiam tunc dictum est pastoribus Luc. 2. *Natus est vobis hodie saluator* &c. & dictum est *hodie*, cum esset nox, quia de illa nocte pędixerat. Psal. 138. *Nox sicut dies illuminabitur* &c. Passio vero Domini fuit quasi meridies. Vnde Amos 8.

Margin notes: S. Hieron. — Lib. 11. — S. Gregor. — B. Bernardus epist. 174. circa medium. — Maria Diluculum.

In die

In die occidet sol in meridie, quando scilicet habeatur plenitudo caloris & luminis. In meridie enim est sol altior, feruentior, splendidior; tunc enim Dominus ostendit magnum feruorem dilectionis, sicut prædictum erat. 1.Reg. 11. *Cras vobis erit salus cum incaluerit sol.* Feruor enim charitatis fecit eum pati. Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet* &c. Et tunc non fuit qui se absconderet à calore eius, cum oraret etiam pro inimicis. Tunc etiam fuit plenitudo luminis, id est, cognitionis, quia tunc velum templi scissum est, id est, manifestata velamina scripturarum. Et isto modo occasus huius solis fuit in meridie passionis. Alio autem respectu tepuit iste sol in vespere suo, vel occasu, quando summam ostendit misericordiam, vt feruor ipse dicatur iustitia, tepor misericordia.

Quasi diluculum præparatus est &c. Diluculum principium est diei, & Maria principium Christi secundum humanam naturam, quam assumpsit de ea, qui Christus dies est æternus secundum diuinam. Diluculum etiam istud coniungit noctem, id est, peccatores, diei, id est, Christo, sicut dictum est de aurora, & in hoc diluculo incœpit mundo diescere. *Præparatus est egressus eius*, id est, ab ęterno paratus per prædestinationem. Vnde ipsa dicit Prouerbiorum 8. *Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret*: Vel *præparatus* per vterinam sanctificationem, vt tota munda nasceretur, per quam mundus mundandus erat. Vel *præparatus* per sapientiā Patris, cui ipsa dicit, *Tu es qui extraxisti me de ventre, &c.* Psa. 21. Præparator Spiritus sāctus, vel sancta Trinitas. Sequitur, *Et veniet nobis quasi imber temporaneus & serotinus terræ.* Datiui casus. Bene dicit, *quasi imber*, scilicet, vt nos compluat gratia sua, & fœcundet ad fructificandum per bona opera, & extinguat in nobis feruorē concupiscentiarum. Adapta Marię cæteras proprietates pluuiæ, quas inuenies ibi, *Descendit sicut pluuia in vellus.* Psalmo 71. *Imber*, id est, gratia vel doctrina Christi & Mariæ, quæ duo pulueres, id est, peccatores conglutinant, vt inde fiant vasa in honorem *Temporaneus & serotinus. Imber temporaneus*, secundum beatum Hieronymum: quo iactum semen coalescit in terra, est gratia præueniens: *serotinus*, quo ipsa grana iam ingrossata maturātur, est gratia consummans. Sic promittit Dominus aduentum suum, & talis fuit mundo natiuitas Mariæ, ideo assidue roganda est à nobis, vt nolentes præueniat vt velint, volentes sequatur ne frustra velint, sicut docet beatus Augustinus, vt Dominus exoretur tribuens gratiam incipiendi, proficiendi, & perseuerandi.

S. Hieron.

S. August.

Item sicut lux diluculi semper augmentatur & crescit vsque ad perfectam diem, sic Maria prę cæteris, ante sanctificata quam nata, quotidie sanctior procedebat, & tandem Angelicam supergressa est sanctitatem, vt supra dictum est de Aurora.

Item sol Oriens quasi de diluculo, ipsum non obumbilat, sed illuminat, nec Christus de virgine nascens matris pudicitiam læsit, sed potius insigniuit, quoniam de pura reddidit puriorem. Et nota, quod fere quidquid supra dictum est de Aurora, potest huic diluculo competentissime adaptari.

Item in hoc diluculo visitauit Deus hominem Iob 7. *Visitas eum diluculo, &c. Visitas* Glosa subleuas diluculo. Glosa claritate virtutum. Propter claritatem enim virtutum appellatur Maria diluculum, ideo paulo post quām conceperat saluatorem, dicit Zacharias Lucæ 1. *Visitauit nos oriens ex alto.*

Item Christus diluculum De cuius egressu à Patre dicitur Michcæ 5. *Egressus eius ab initio*, id est, à Patre, *à diebus æternitatis.* Et hoc intelligitur de æterna genitura De egressu eius ab vtero matris exponitur hec authoritas, *quasi diluculum, &c.* Oseæ 6. sicut enim egresso diluculo, fugantur tenebrę noctis, sic egresso Christo de thalamo virginali, fugatæ sunt tenebræ mundanæ iniquitatis & ignorantiæ. Et *veniet quasi imber temporaneus & serotinus*, vt supra. *Vel* sic, quamdiu sumus in vita temporali, est nobis Christus imber temporaneus, iustificans nos per fidem & opera, post mortem erit quasi imber serotinus, quādo nos de Area transferet ad horrea. Et hæc duplex pluuia non ad diuersas horas huius diei, sicut quidam male intelligunt, sed ad diuersa tempora vnius anni referenda est. Vnde ibi dicitur, quod in terra promissionis pluuia bis datur in anno. Ideo promittitur veris obedientibus, Leuit. 26. *Dabo vobis pluuias temporibus suis.* Item veniet nobis quasi imber tēporaneus & serotinus, id est, dabit nobis gratiam præuenientem, vt velimus, & sequētem ne frustra velimus, sicut dicit August.

Christus diluculum.

S. August.

Mane, de quo dicitur Isaiæ 58. *Tunc*, id est, in tempore gratiæ, *erumpet*, id est, subito & ex improuiso nascetur de tenebrosa Synagoga, *quasi mane*, quod videtur procedere de tenebrosa nocte, *lumen tuū*, O Ecclesia, id est, beata virgo cuius vita inclyta cunctas illustrat ecclesias. *Et sanitas tua*, id est, Christus, de quo Psalmo 26. *Dominus illuminatio mea*, &c. *citius orietur*, quia *medicina omnium in festinatione nebulæ*, Eccli. 43. id est, in accelleratione incarnationis Dominicæ. istud enim mane genuit nobis diem, id est, Christum, qui est dies æternus. Et nota, quod in mane, multa leguntur accidisse ad litteram, quę spiritualiter complentur in nobis, beneficio huius mane, vel huius diluculi. Per mane etiam infusio gratiæ designatur.

Maria Mane.

IN MANE.

Feræ & aues nocturnæ delitescunt. Vnde Psal. 103 *Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur*, & loquitur ad litteram de catulis leonum rugientibus, vt rapiant, per quos dæmones designantur. Simile Iob 37. *Ingredietur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur.* Nocturnæ volucres prauæ cogitationes.

Latrones diffugiunt, id est, dæmones, Exod. 14. *Iam aduenerat vigilia matutina, &c.* Et paulo post: *Dixerunt ergo Ægyptij fugiamus Israëlem, &c.*

Aues mundæ cantare incipiunt, scilicet turtur contritionis, philomela dilectionis, alauda lætitiæ, & huiusmodi. Iob 38. *Cum me laudarent simul*, id est, concorditer, *Astra matutina, &c.* Tunc enim decantant viri religiosi laudes matris & filij. Vnde Psalm. 87. *Mane oratio mea præueniet te.* Item Psalm. 5. *Mane astabo tibi, &c.* Illud dicendum est Mariæ, *astabo*, id est, coram te stabo, paratus ad seruitium tuum. Astare tria notat, Quære titulo Astitit regina.

Lib. 6. pag. 415. c.

Viri iusti prauos motus interficiunt, ne ab ipsis interficiantur. Vnde dicit quidā ex ipsis Ps. 108. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*, id est, prauos motus sensualitatis, de quibus dicitur Psalm. 136. *Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.* Vel *peccatores terræ* dæmones sunt, quorum procuratione peccata fiūt in terra. *Vt disperderem de ciuitate Domini*, id est, anima fideli, *omnes operantes iniquitatem*, id est, prauos motus qui pariunt iniquitatem. Ad litteram enim in mane magis temptat diabolus. Vnde Iosue. 8. *Festinauit Rex Hai egredi mane, &c.* Propter hoc Cistersienses vigilant mane, nec vadūt ad lectos post matutinas, sed orant, vt sic interficiant prauos motus.

Mane etiam exeundum contra hostes. Vnde 1. Regum 11. legitur quod viri Iabes Galaad, audito quod Saul veniret eis in auxilium, sumpta audacia dixerunt hostibus suis, *Mane exibimus ad vos*; tunc enim ingressus est castra in vigilia matutina Saul, & deuicti sunt hostes & dispersi, ita vt non relinquerentur ex eis duo pariter Iudith. 14. *Cum exierit sol accipiat vnusquisque arma sua & exite cum impetu, &c.*

Submerguntur Ægyptij in mari cōtritionis rubeo propter tristem memoriam sanguinis, id est peccatorum Exod. 14. *Factum est in vigilia matutina, &c.*

Expelluntur tenebræ peccatorum Iob 17. *Rursum post tenebras spero lucem*, id est, gratiæ claritatem.

Alleuiantur infirmitates, id est, tētationes, Iob 8. *Si diluculo surrexeris, &c.* In hoc etiam mane incœpit mundus languidus melius habere se, in quo, à planta pedis vsque ad verticem, non A erat sanitas, propter peccatum primorum parentum.

Lux. Maria comparatur luci proprietate multiplici. Vnde Sapientiæ 7. *Proposui pro luce habere illam, &c.* Genes. 1. *Vidit Deus lucem quod esset bona &c.* Hæc est enim lux quæ post filium illuminat omnem hominem.

MARIA LVX.

B Propter speciositatem, quia nulla pura creatura Maria pulchrior. Vnde de ea dicitur Sapientiæ 7. *Est enim speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata inuenitur prior.* Nihil enim luce subtilius, sicut infra ostendetur. Nihil luce purius, in quo simplicitas eius & innocentia. Nihil mundius, in quo operum eius munditia. Nihil clarius, in quo lumen exemplorum. Nihil humanæ vitæ iucundius, in quo notantur in ea doctrina & sapientia verborum. C Ergo munditia ad virginitatem, claritas ad opinionem, gratia ad sermonem pertinet.

Propter claritatis diffusionem absque sui diminutione, quia peperit Christum sine sui corruptione; de qua luce Eccli. 1. *Effudit illam super omnia opera, & super omnem carnem.* Hoc dicitur de sapientia, & potest exponi de Maria.

Propter suam incorruptibilitatem & puritatem, quia inquinari non potest. Vnde Sapientiæ 7. *Nihil inquinatum incurrit in illam.* Sicut apparet D in radio solis, quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec fœtor corrumpit, nec gladius scindit, nec vitrum obsistit, & ita incorruptibilis.

Quia visibilia facit ea, quæ prius non apparebat, ante faciem filij sui misericorditer statuens eos, qui prius longe distabant ab eo, vt patet in Theophilo. Ipsa enim, sicut dicitur Iob 12. *Reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.*

E *Quia* per angustissimam rimam vel foramen ingreditur, gratiam infundendo. Vnde dicit cum filio illud Apocalyp. 3. *Si quis mihi aperuerit introibo ad illum.* Titulo de sole. Item Cantic. 2. *Respiciens per fenestras prospiciens per cancellos.* Quasi modica rima est, aliquoties eam deuote salutare, pro amore eius libenter eleemosynam dare; missam suam deuote auscultare, vel sermonem de ea. Blasphemantes eam vel iurantes acerrime redarguere, eius magnalia F firmiter credere, tutelæ ipsius sese commendare, & huiusmodi. Nulla enim creaturarum Dei æque prona est ad benefaciendum; & per huiusmodi rimas diffundit nobis lumen gratiarum, & misericordiæ suæ.

Li. 7. pag. 414. a.

Quia rimas & angustissima foramina, sua illustratione manifestat existentibus in domo, id est, etiam minima peccata suæ gratiæ infusione

tione facit perceptibilia, his qui conuertuntur ad cor, Eccli. 42. *Reuelans vestigia occultorum* Roganda est igitur assidue, vt cordibus nostris infundat gratiam diuini timoris, quia sicut dicitur Eccli. 21. *Qui timet Deum conuertetur ad cor suum*, vt per illustrationem gratiæ suæ, possimus intelligere nostrorũ cordium foramina & scissuras, & eadem resarcire.

Quia præuenit oculum ad hoc, vt videatur ab oculo, & sapientia, vel Maria, *Praeoccupat eos, qui se concupiscunt, vt illis priorem se ostendat*. Sapientię sexto.

Quia oculos illuminat, id est, intellectum & affectum, qui sunt oculi animæ; intellectum cognitione sui & Dei, affectum dilectione Dei & proximi.

Quia tenebras fugat & sequelam tenebrarũ, id est, ignorantiam, quia mundo peperit æternam veritatem qui Christus est. Ioannis 14. *Ego sum via, veritas, & vita.*

Quia splendorem diffundit, quia ex eius vtero egressus est per carnalem natiuitatem ille splẽdor, de quo dicitur Isaiæ 62. *Donec egrediatur vt splendor iustus eius.*

Quia singulis rebus species proprias, & differentias restituit, quas abstulerant tenebrę, quia tempore tenebrarum omnia sunt in chao, & confusione. Sic factum est mundo per peccatũ Euæ, sed Maria luce vera veniente, ad formas proprias omnia, quasi de tenebris euaserunt; scilicet status, ordines & gradus Ecclesiæ catholicæ & exemplaria virtutum.

Quia sine acceptione personæ, omnibus se ei debito modo exponentibus, se exponit, Sapiẽtiæ 9. *Æqualiter est ei cura de omnibus. Æqualiter*, id est, communicatiue, ideo dicit ei Pater. Isai. 49. *Dedi te in lucem gentium.*

Quia sanis oculis delectabilis. Vnde Eccli. 11. *Dulce lumen & delectabile est oculis videre solem.* Oculi nostri spirituales, affectus & intellectus.

Quia lippientibus & non sanis oculis odibilis, Iudæis, Paganis, hæreticis, blasphemis & huiusmodi. Vnde Ioannis 3. *Qui male agit odit lucem.* Beatus Augustinus, Palato non sano pęna est panis, & oculis ęgris odiosa lux, quæ est sanis amabilis.

S. August.

De hac luce dicitur Genesis 1. *Dixit Deus fiat lux, & facta est lux.* Dicturus erat Psalmista, Psalmo 118. *Tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuam.* Et Dominus, *Fiat lux, &c.* Quasi iam diceret Mariæ illud Isaiæ 49. *Dedi te in lucem gẽtium.* Deus enim hanc lucem fecit, quando beatam virginem *de tenebris* lucere & *splendescere* dixit 2. Corinthiorum 4. sed quia lux esset bona vidit, quando per eum mundi tenebras illustrauit, vnde sequitur, *Et vidit Deus lucem quod esset bona.* sicut enim nemo bonus nisi solus Deus, sic nulla anima, Mariæ comparata, inuenietur perfecta. Nam sicut *Ipse est super omnia Deus benedictus*, ad Romanos 9. Sic Maria inter mulieres, id est, super omnes mulieres benedicta. *Et diuisit lucem*, id est, Mariam, *à tenebris*, peccati originalis, vel *à tenebris*, id est, spinosis Iudęis, de quibus orta est velut Rosa. *Appellauitque lucem diem*, quando nascente Maria incæpit mundo diescere. Hoc inuenies in capitulo sequenti. Hac luce quasi quodam collirio illuminantur cæci nati, vesanatis oculis, Dei gloriam valeant intueri, hic per fidem, in futuro per speciem: sed hanc lucem tenebrę, id est, tenebrosi peccatores. Iudęi, Pagani, hęretici non comprehenderunt, quia ęgris oculis odiosa lux, vt dicit Augustinus; & huius lucis radioli luminositas exemplorum.

S. Augustinus.

Item ipsa figurata est per illam lucem primariam; quæ creata creditur ibi, vbi sol oritur. Et de qua, secundum quosdam factum est corpus solis, quia de substantia virginis formatum est corpus filij, qui *est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*, supple qui illuminatur.

Item ipsa figurata est per lucem illam, quæ subtracta est AEgyptijs tenebrosis, scilicet Iudęis, & data est filijs Israël, id est, veris Christianis, Exod. 10. Item hæc *lux*, est illa *noua* lux, quæ *Iudæis oriri visa est*. Esther 8. & de qua dicitur Esther 11. *Fons* gratiæ, *paruus* per humilitatem, *In lucem solemque conuersus est*, id est, in lucem vniuersalem & stabilem. Si enim *semita iustorum quasi lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectam diem*, Prouerbior. 4. quanto magis semita illius, quæ genuit solem iustitiæ: Item si Apostoli sunt *lux mundi*. Matthæi 5. quando fortius Maria, quæ genuit illum qui dicit Ioannis 8. *Ego sum lux mundi?*

Maria dies.

Dies à Dyan quod est claritas, vt quidam dicunt. Genesis 1. *Appellauit Deus lucem diem*, quãdo scilicet placuit ei, & quod Maria nascẽte inciperet mundo diescere tenebroso, & per diem de die, id est, filium de matre, illuminaretur omnis homo veniens in hunc mundum. Et nota, quod quasi per tria morarum spatia, scilicet mane, meridie, vespere, dies completur Similiter quibusdam gradibus meritorum, quasi quibusdam spatijs horarum completa est perfectio sanctitatis Mariæ, & hęc tria sollicitè prędicanda sunt. Vnde Psalmus 54. *Vespere, mane, & meridie narrabo, & annuntiabo, &c.* huius diei *mane*, quando crebrior inter homines fieri solet salutatio, designatum est quando dictum est ei. *Aue*, & ab illa salutatione quasi inchoauit Aurora huius diei coruscare, & incæpit mundo diescere, qui per quinque millia annorum ambulauerat in tenebris, & caligine peccatorum & ignorantiæ, pro delicto primorum parentum. Et tunc videtur Dominus respexisse humilitatem

militatem Mariæ, quia quasi domesticum & familiarem habebat, quam cum tanta reuerentia, quasi ex parte sua, salutari ab Angelo faciebat. Tunc enim Dominus mandauit salutes Iacob, id est, Mariæ, quæ simul & semel vitia omnia supplantauit. Quasi *meridies* fuit huius diei, quādo dicta est, *Gratia plena*, quia sicut meridies plenitudinem habet caloris & luminis, sic & ipsa tunc ostendebatur recepisse omnem plenitudinem charismatum, quæ animam illumināt per cognitionem, & calefaciunt per amorem. Quasi *Vespera* fuit huius Dei, quando dictum est ei *Dominus tecum*, qui à primis parentibus recesserat per peccatum; quia sicut ad vesperam, sol terris propinquior efficitur, sic in verbo isto ventris hospitio Deus illabitur. Nota quod in verbo, *Ecce ancilla Domini. fiat mihi secundum verbum tuum*, concepit virgo per fidem, sicut manifeste dicunt beatus Fulgentius, & beatus Bernardus. Et sic *Factum est vespere*, scilicet virtute altissimi ei obumbrāte, *& mane*, id est, Spiritu sancto in eam superueniente; *Dies vnus*, id est singularis. *Vespere* in refrigerio carnis Christi; *Mane* in illuminatione Spiritus sancti. Psal. 77. *Deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis*. *Vespere*, in fine veteris testamenti; *Mane* in initio noui. *Vespere* dum terminatur Regnum Iudæorum; *Mane* dum inchoatur regnum Christianorum. *Dies vnus*, id est singularis & solus, in quo creator hominis, factus est filius hominis, assumens nubilum nostræ carnis. Duo dies in die vna, sicut duo in carne vna; virgo carnem offerens, Christus carnem induens, & fit dies vnus & vnus, id est, altera sola, & alter solus. In matre specialis & sine exemplo virginitas; in filio singularis & vnica humilitas. Huius diei sunt duodecim horæ, per quinque & septem diuisę. quinque pertinent ad sensus corporis virginalis, in quibus à mundanis illecebris, pręcellens omnibus, continentia specialis. Septem ad mentem virginis, propter septem gratias animæ pręsides, quæ de fonte spiritus vniformis, riuulo prodeunt septiformi.

B. Fulgentius, B. Bernardus.

Maria Nubes.

Maria nubes, de qua dicitur Isaiæ 19. *Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, &c.* Secundum beatum Isidor. dicitur, Nubes ab obnubendo, & beata virgo humana carne velauit vnigenitum Dei: obnubere enim operire est. Maria nubes leuis, quam Spiritus sanctus in sanctificatione, à peccato originali, quasi à quodam pondere, liberauit; & à peccati fomite, in conceptione Christi, mundauit ex toto. Cum autem melius videretur dixisse Propheta, *Descendet*, quam *Ascendet*, quia tunc inclinauit cœlos & descendit; maluit tamen dicere *Ascendet*, quia sessor superior est re, quam ascēdet, & à qua portatur. Bene ergo dicitur *Ascendet*, quia nubes hæc eum portabat, & ipse

Isidor.

eam regebat, vnde ipsa dicit Psalm. 22. *Dominus regit me, &c* & Deutro 32. *Dominus solus dux eius fuit, &c.* Alia ratio. Dominus in incarnatione descendens in virginem, carnem humanam assumpsit in ea; in qua mundo visibilis apparuit, sicut dicitur Baruch. 3. *Post hæc in terris visus est*, &c. cum antea esset inuisibilis in sua diuinitate, Vnde dicit ei Isaias 45. *Vere tu es Deus absconditus*, & ita ascendit in cognitionem hominum, qui prius de ipso parum, aut nihil sciebant.

MARIA NVBES QVIA.

Candida per virginitatem, & omnimodam puritatem. Vnde Apocalypsis 14. *Vidi & ecce nubem candidam*. per innocentiam, virginitatem, benignitatem, & immortalitatem corporis, vt pie creditur, *Et super nubem sedentem similem filio hominis*. Hoc fuit quando Dominus ascēdit super nubem leuem. Isaiæ 19. *Habentem in capite suo coronam auream*. Per *caput* diuinitas, per *coronam* æternitas, per *aurum* sapientia. Corona ergo aurea ęterna sapientia. *Et in manu sua falcem acutam*, id est, potestatem iudiciariam, quam in iudicio exercebit, quando secabit malos in corpore & anima, à terra quam dilexerant, & aretactos ponet in clibanum ignis ęterni.

Lucida per gratiæ illustrationem, & sanctę cōuersationis exemplum. Designata per illam nubem lucidam, De qua legitur in historijs de opere *Quarta* diei, quæ antequam sol fieret, mūdum illuminabat, & de qua secundum quosdā factum est corpus solis; ideo dicitur Iob 37. *Nubes*, id est, Maria & sancti, *spargunt lumen suum*, scilicet lumen exemplorum.

Rubicunda per pulchritudinem naturalem, verecundiam virginalem, feruentissimam charitatem, patientiam singularem. Quære istud titulo de Rosa. Vel etiam rubicunda per martyrium animæ, quando *luna* conuersa est in sanguinem, per compassionem in vnigeniti passione, Ioelis secundo.

Lib. 12.

Iacintina per cœlestem conuersationem; vel per cœlestium contemplationem; quia verissime dicere potuit, Mea conuersatio in cœlis est, ad Phil. 4.

Nigra per humilitatem, quia dicitur quasi humi latens. sicut enim iacintinus color propriè, color est cœlestis, sic & color terreus, propriè color niger est, & per terram propriè figuratur humilitas. Ideo dicit ipsa Canticorum 1. *Nigra sum, sed formosa*. quia nigredo humilitatis, excellentissima est formositas animę fidelis, illud inuenies multimode expositum titulo de pulchritudine Mariæ. *Vel Nigra*, id est, obscura, & guttis noctium, id est, tribulationibus plena, & denigrata ex compassione & doloribus filij patientis, quando filio Dei, & suo, non erat species ne-

Lib. 5. pag. 312. & sequētibus.

Angeli prospicere ad placitum suum deosculari sicuit, ipsum Regem Angelorum sibi plenariè subditum vidit, *&c.* huiusmodi. *Secunda* pars huius locupletationis, consistit in duodecim prærogatiuis, de quibus supra dictum est Ad litteram tres illi beati Magi, venientes ad Cunabula filij, dicuntur in apocrifo immensis muneribus munerasse Mariam, qui apertis thesauris suis, non solum marsupijs, filio Dei pretiosa munera obtulerunt. *Visitasti terram, &c.* Nota quod ante incarnationem, quasi morabatur ex toto cœlestis Archiepiscopus in sua Diœcesi, hoc est in cœlo, & clamabat prouincia, id est, mundus ad Patrem, Psalm. 105 *Visita nos Domine in salutari tuo*, quo impetrato, dicit Zacharias, Lucç 1. *Visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his, &c.* Ideo filius ad hoc missus à patre dicitur legatus in Abdia vbi de patre dicitur, *Legatum misit ad gentes*, & ad quid? ad sanandos languidos, non ad euacuandas crumenas, aut replenda marsupia. Propter hoc dicitur de isto legato Prouerbior. 13 *Legatus fidelis sanitas*, sed legatus infidelis infirmitas. in sua igitur incarnatione visitauit Christus terram, id est, mundum vel hominem. Inebriauit in sua prædicatione, quod apparuit in conuersis fidelibus, vt ostensum est in Maria. vel etiam in passione, quando torculatus est ille botrus in palo beatæ crucis, vt sanguinē vuç meracissimū biberent homines, in sacramēto. *Multiplicauit & locupletauit*, in Spiritus sancti missione, & omnium collatione charismatum, sed ineffabiliter locupletabit in generali resurrectione. Item de hac terra in Psalmo 84 *Dominus dabit benignitatem.* vel suauitatem, id est, affectum bonum, quod fuit quando virgini beatæ votum, vel desiderium perpetuæ virginitatis inspirauit. Aliter enim non fuisset digna cōcipere filium Dei. Moraliter. Affectus bonus quod est quando delectat hominem bene agere, habetur à solo Deo.

Lib. 1. per totum.

Sequitur, *Et terra nostra dabit fructum suum*, Terra nostra beata virgo, quæ ex dono Dei facta est nostra, Vnde Ezech. 20. *Dedi eis terram fluentem lac & mel, præcipuam omnium terrarum* Si ergo terra hęc nostra est, ergo fructus eius noster, quem ipsa videtur tenere in manibus suis in sua imagine, quasi omnibus offerrens illum, sed ab illis solum recipitur qui aufferunt à se iniquitatem, quæ erat in manu sua, Iob 11. & notabiliter dicitur *Dabit*, vel *dedit*, terra enim humano semine seminata, non dicitur propriè dare, sed reddere fructum sibi commissum. Sed Maria, quæ concepit non ex virili semine, sed mystico spiramine, id est, Spiritus sancti operatione propriè *dedit fructum suum*, & bene *suū*, quia nec terra alia digna extitit portare talem fructū, nec talis fructus terrę alij competebat. Ideo dicitur *fructum suum*, id est, sibi congruum, quia soli virgini congruebat parere filium Dei, & soli Deo matrem habere virginem. Vel *suum*, id est, benedicta benedictum; sicut terra maledicta in opere Adam, fructus dedit maledictos, Genesis 3. videlicet spinas & tribulos. Vel *fructum*, scilicet totum *suum*, non communem sibi & viro, quia formatum de sola carne virginis opere Spiritus sancti. Vnde filius dicit de Patre. Isaiæ 49. *Formans me ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eum.* Non dicit formans me ex lumbis, viri scilicet, nec dicit ex vmbilico, vbi mulieribus sedes est luxuriæ, sed ex vtero virginali, sine opere virili, & concupiscentia muliebri. Aliter. *Dedit fructum suum*, non vendidit, quia non habebamus pretium Ideo de fructu suo dicit mater, Isaię 55. *Vos qui non habetis argentum properate emite & comedite, &c. Dedit*, inquam, *fructum suū*, in tempore suo, id est, in tempore gratiæ; nec solum semel dedit hæc terra fructum suum, sed iugiter fructificat peccatoribus remediū. Christus dicitur fructus à fruor frueris, quia in pręsēti nostra est refectio, sed in cœlis Angelorum & hominum fruitio.

Item de hac terra in Psal 73. *Deus Rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ*, id est, in vtero virginis qui mirabili proprietate terræ medium dicitur, vt pote centrum medium circumferentiæ. Beatus Bernardus: Sicut enim punctum in medio figitur, à quo linea inchoata in longum protenditur, sic Maria in tribubus Israel minima, ad exemplum totius mundi quasi protensa proponitur; ad ipsam enim sicut ad medium, sicut ad arcana Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotiū sæculorum respiciunt, & qui in cœlo habitāt, & qui in inferno, & qui nos pręcesserūt, & nos qui sumus & qui sequētur, & nati natorum, & qui nascentur ab ipsis.

B. Bernardus serm. 1. in festo Pentecoste circa medium.

Qui sunt in cœlo, id est, Angeli, vt resarciantur.
Qui in inferno, id est, patres antiqui, vt eripiātur.
Qui præcesserūt, vt prophetę fideles inueniātur.
Qui sequuntur, vt conuertantur à peccato, & per eam glorificentur.

Item in dicto circulo, punctum modicum humilitas Mariæ, circumferentia, continentia totius creaturæ, & maxime saluandorum. Vnde dicit. Eccli. 24. *Gyrum cœli*, id est, ecclesiam, *circuiui sola.* Vel ideo Maria centrum mundi, quia ex omni parte mundi omnes habent ad eam recurrere in omnibus suis necessitatibus, sicut omnes circumferentię recurrunt ad centrum. Aliter. *Deus Rex noster qui est ante sæcula*, quia in principio erat verbum, *operatus est salutem* humani generis incarnando, prædicando, patiendo, ideo dict^9 est Iesus, id est, saluator. *In medio terræ*, id est, in communi, vel in Ierusalem, quę dicitur *vmbilicus terræ.* Ezech. 38. In his verbis quadruplex heresis eliditur. Quod dicit Psalmus, *Deus*, est contra Nestorium, qui dixit ipsum puram creatu-

medietas luminosa, & quando pars luminosa ad nos vertitur, tunc nobis incipit apparere donec tota videatur. Et dum iterum conuertitur, obscura pars incipit apparere, donec auferatur à nobis tota pars luminosa. Hæc est ecclesia, quæ ex carnali parte obscura est, ex spirituali luminosa; & hæc pars quandoque hominibus latet, & quandoque eis patet, sed soli Deo nota est. Alij dicunt quod luna non habet lumen nisi à sole, sed soli propinqua non illuminatur à parte nostra, & ideo non apparet quando vero recedit, nobis corniculata incipit apparere. & hoc bene competit ecclesiæ, quæ totum lumen habet à sole iustitiæ; & tripliciter obscuratur, per Eclypsim, per interpositionem nubium, & finitis menstruis decursibus: sic ecclesia tempore persecutorum cruenta, fraude hæreticorum rubiginosa, corruptione falsorum fratrum lutosa, *&c.*

Maria Sidus. *Sidus*, quod dicitur à considerando sicut stella à stando. Quomodo Mariæ signetur per stellam & proprietates stellarum. Vide cap. 3. primi libri pag. 23 f.

Maria Horizon. *Horizon*, quod sicut quidam dicunt interpretatur finitor iustus. & dicunt quod horizon visus corporalis est circularis illa circumferentia, vbi ex defectu visus humani, cœlum terræ coniungi videtur. Horizon autem visus spiritualis, est vbi celsitudo diuinitatis ad suscipiendam naturam humanam inclinatur; sicut enim ibi deficit visus corporalis, similiter & hic mens humana capere non potest, quomodo diuinitas & humanitas in vnam personam vnitæ sunt in vtero virginali. Christus enim finis est desiderij nostri, quia ipso habito, nihil vltra quærendum, nec citra finem istum visus nostræ mentis consistere debet; ne mundanis affectibus, vel quibuscumque illicitis desiderijs, à creatoris sui contemplatione repellatur.

Maria Lucifer. *Lucifer* Maria dicitur lucifer; *Primo*, quia tulit in se veram lucem, id est, Christum qui est Dei sapientia. Inde lucifer quasi ferens lucem. *Secundo*, quia illuminauit nebulosa legis & prophetarum pariendo Christum, quem prophetæ obscure prædixerant, quia *tenebrosa aqua in nubibus aëris.* Psalm. 17. id est, obscura scientia in prophetis. Inde dicitur lucifer, quasi lucem cæcis ferens. *Tertio*, quia tulit in se lucem, id est, gratiæ abundantiam, de cuius plenitudine omnes accepimus, inde dicitur lucifer quasi luce fertilis, quia vita eius gloriosa lucem dedit sæculo. De isto lucifero canit ecclesia in natiuitate eius. oritur vt lucifer inter Astra æthera &c Item de hoc lucifero potest exponi illud Iob 38. vbi Dominus loquitur ad Iob dicens, *Nunquid produces luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ consurgere facies?* Bene autem ortus Mariæ comparatur ortui luciferi, quia orta est nō tenebrosa in ortu sicut nos, quia *Omnes nascimur filij iræ*, ad Ephes. 2. sed ipsa ante sanctificata quàm nata, orta est vt lucifer, id est, tota clara, & in spe maioris claritatis, scilicet solis iustitiæ, qui natus est ex ea; & hunc luciferum produxit Dominus in tempore suo, id est, in tempore gratiæ. Et hoc est quod Dominus dicit ad Iob, *Nunquid produces luciferum, &c.* Ac si diceret non tu, sed ego. Item Maria bene comparatur lucifero, quia sicut lucifer præeminet omnibus stellis in claritate, sic Maria sanctorum ordinibus vniuersis in dignitate. Dicitur autem lucifer Græcè phosphoros à phos, quod est lux, & oros, quod est visio. Alia de hoc lucifero, habuisti titulo quod ipsa stella.

Lib. 1. cap. 3. pag. 26. d.

Maria Aurora. *Aurora* Gallice Alba ab albedine, quia tota candida intus & exterius, per sanctimoniam carnis & spiritus, vnde & lilio comparatur, Cantic. 2.

Aurora vnde dicatur. Latinè Aurora ab auro, hoc est à splendore secundum Isid. *Quia tota fulgida* intus & exterius vel ideo dicta est ab auro, quia in se habuit tripliciter aurū; Aurum mundū virgineæ puritatis, Apoc. 21. *Ipsa ciuitas aurum mundum, &c.* Aurum ignitū feruentissimæ charitatis, Apoc. 3. dicitur Angelo Laodiceæ, *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum.* Aurum optimum sapientiæ à sapore, quia gustauit & vidit &c. Genes. 2. *Aurum terræ Heuilath optimum est.*

Quasi aurea hora iuxta Isidor. quia adduxit ætatem auream, id est, tempus gratiæ. Vnde ei conuenit quod dicitur de Saturno, *Aurea per cunctas disponens sæcula terras.*

Ab Aura, id est, gratia, & flatu Spiritussancti, qua per flata est in sanctificatione, & semper deinceps Vnde Cantic. 4. *Veni Auster perfla hortum meum*, id est, Mariam, dicitur Spiritui sancto.

Quasi Aura rorans, Nam precibus & meritis eius percipimus auram, id est, refrigerium & rorem gratiæ, contra incentiua vitiorum. Ipsa est enim Aura illa, de qua dicit Eliphat. Iob 4. *Vocem quasi Auræ lenis audiui.* Maria siquidem dicitur *Aura*, propter refrigerium gratiæ, quā infundit diligentibus se. *Lenis*, propter multitudinem benignitatis suæ.

Quasi hora roris, quia in conceptu suo descendit in eam filius Dei quasi ros, Vnde dicit Oseæ 14. *Ero quasi ros, & Israel*, id est, Maria. *Germinabit quasi lilium* Titulo de his quæ à superiori descendunt in hortum conclusum. Ipsa enim est cōcha illa, quam Gedeon, id est, Christus, impleuit rore expresso de vellere, & de illa plenitudine, quam cōtulit matri, omnes accepimus gratiam pro gratia Ioannis 1. adhuc etiam ipsa non cessat corda concaua per humilitatem rore gratiæ adimplere. Christus etiam qui dicitur ros, venit per virginem in cor humanum.

Ab Au-

Ab aure, quia concepit per aurem: vnde dicitur Cantic. 5. *Dilectus meus*, id est, Deus pater; *misit in me manum suam*, id est, filium; per *foramen auris meæ*; ideo canit ei Ecclesia concepisti per aurem Dominum nostrum, vt benedicta dicaris inter omnes mulieres *&c.* per aurem, id est, per fidem dictorum, quia *fides ex auditu*. Romanorum 10.

Quasi auium hora, quę tunc incipiunt modulari voces suas in laudibus matris & filij. Aues istæ viri spirituales, qui sunt aues mundi. Aues cœli sunt Angeli, qui concorditer laudant eam: vnde te laudant Angeli. Vnde & potest dicere cum filio quod dicit. Iob 38. *Cum me laudarent simul astra matutina & iubilarent omnes filij Dei.* Facit etiã obtumescere aues nocturnas, id est, hæreticos, quia per eam obstructum est os loquentium iniqua.

Quasi auium ora aperiens. Aues animæ fideles volantes pennis virtutum; quarum conuersatio in supernis, quarum ora aperit ad laudes suas & filij, & ad gratiarum actionem iugiter Domino persoluendam, de beneficijs incarnationis, & passionis suæ. Vnde secundę Corinthiorum nono. *Gratias Deo super inenarrabili dono eius.*

A vigilibus à longe prænuntiatur, Nam ab æterno præordinata est in officium salutis humanæ. Sic ipsa dicit Prouerbio. 8. *Ab æterno ordinata sum & ex antiquis antequam mundus fieret.* Præfigurata est etiam in factis Patriarcharum, & prænuntiata oraculis Prophetarum.

Noctem finit, & diem inchoat. Fuit enim finis legis, & inchoatio gratiæ. Nox enim quędam longa admodum ab Eua fluxit ad Mariam, quã finiuit ipsa Maria in ortu suo, & fuit nox illa solitaria, nec laude digna Iob tertio, quæ licet obscura, suis tamen vigilijs, quasi quibusdã fulgoribus distinguebatur.

Prima vigilia, illuminatio occultæ inspirationis, hæc fuit obseruata temporibus Noe, & Abraham, qui occulta inspiratione aliquid figuratiuum de ea intellexerunt.

Secunda, eruditio legalis. Hæc tempore Moysi, & illorum qui per legem instructi sunt.

Tertia, certitudo propheticę prænuntiationis. Hęc tempore Prophetarum.

Quarta, vehemens sanctorum desiderium de promissione facta à Domino adimplenda. Hanc habuerunt Simeon, Elisabeth, & Anna, qui velut in puncto iam erumpentis auroræ constituti, non solum ipsam, sed & filium suum videre ardentissime gestiebant. Has itaque vigilias obseruauerunt sancti ab initio, si quando hanc auroram aspicerent, sicubi appareret, si vsquam sui proferret indicia; quia hanc & rebus mysticis præfiguratam, & prophetijs promissam intelligebant.

A Aliter. ipsa terminauit noctem triplicem, scilicet noctem legis, quæ erat obscura figuris; noctem ignorantię, & noctem culpæ. Inchoauit autem lucem noui testamenti, contra noctem legis; illum peperit qui manifestauit veritatem, contra noctem ignorantiæ; & lucem gratiæ contra noctem culpę adduxit; tenebris etiam malitiæ & miseriæ, finem adesse nunciauit.

Aliter. per Euam nox præcessit, quia à *Muliere initium factum est peccati*, Eccli. 25. per Mariam. B *Dies appropinquauit*, ad Romanos 13. sed nato sole iustitiæ de hac Aurora, plenariè diuisę sunt tenebrę à luce, sicut dicitur Genes. 1. Tenebrosa etiam erat scriptura iuxta illud Psalm. 17. *Tenebrosa aqua in nubibus aëris*, quia obscura erat scientia in prophetis; sed sicut adueniente sole, qui quasi nascitur de aurora, recedunt tenebrę; sic nascente Christo de virgine, recesserunt tenebræ scripturarum, Eccli. 43. *Aperti sunt thesauri & euolauerunt nebulæ sicut aues.* Propterea C dicebat Iob 30. *Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum compleat omnipotens & librum scribat ipse qui iudicat.*

Item aurora *de tenebris* videtur procedere, & postmodum quasi pariendo producere solem; sic beata virgo processit ex antiquis patribus, qui in tenebris peccatorum, & in caligine ignorãtię, & sub vmbra legis erant, & ipsa velut aurora nobis peperit verum solem.

In ortu Auroræ, quodammodo nox lucida, & D dies videtur obscura, quia Maria nascente quasi quædam aurora surrexit, & humana fragilitas in ea lucida fuit per gratiam, & dies æternus, id est Christus, obscuratus est in ea per humanitatem assumptam, cui dicitur Isaiæ quad. quinto. *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet sub nubilo nostrę carnis.

Diuisa à tenebris, lucem diuidit à tenebris, quod figuratum est Genes. 1. vbi dicitur *In principio*, scilicet restaurationis humanæ, *creauit Deus*, E cuius Maria est opus speciale, vnde dicit ei Psalmus 73. *Tu fabricatus es auroram*, id est, Mariam, *& ex ea solem* iustitię; *cælum & terram*, id est, animam & corpus Marię. Sed hęc *terra erat inanis & vacua*, ante gratiam sanctificationis, *& erãt tenebræ super faciem abyssi*, quia cõcepta est in originali. *& dixit Deus*, quasi prędestinando, *Fiat lux, & facta est lux*, quando eam sanctificauit, & de illa luce secundum opinionem quorumdam, factum est corpus solis. Maxime autem facta est F lux in conceptione Saluatoris, Filio Dei, qui est lux æterna, conuerso ad eam, De qua conuersione ipsa dicit Canticor 7. *Ego dilecto meo & ad me conuersio eius*, sicut luna illuminatur sole ad eam conuerso.

Diuidit lucem à tenebris & hoc tripliciter, quia suis orationibus & exemplis, prædestinatos separat

parat à vitijs, quibus dicitur Ephesiorum 5. *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Antiqui etiam patres per eam de limbo sunt extracti, quibus se connumerans dicebat Iob 17. *In tenebris straui lectulum meum: & populus qui ambulabat in tenebris*, per eam *Vidit lucem magnam.* Isaiæ 9. Scripturam etiam sacram, quę est lux, præseruat ab hęreticis tenebrosis.

Prima claritas Dei, nam ipsi fuit initium diei gratiæ, quæ scilicet dies incępit à sanctificatione eius, ideo dicitur Aurora consurgens in plenam claritatem diei. Propter hoc etiam dicitur de Christo Sapientię 16. *Oportet præuenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum solis adorare te.* Recte Maria dicitur Oriens lucis. Nam ex ea ortus est Christus, qui est *Lux mundi.* Ioan. 8. per hanc aurorum solem præuenit, qui matris intercessione filium sibi propitium reddit, ad Orientem lucis adorat, qui matri obsequendo irã filij mitigat.

Partim obscura, partim lucida obscura per originale, quoad natiuitatem in vtero; lucida per natiuitatem ex vtero cum sanctificatione. Vel ideo partim, quia tantam non habuit claritatẽ in natiuitate, quantam postea in gratiæ plenitudine, in Spiritus sancti superuentione, in filij Dei conceptione.

De tenebris nascitur scilicet Synagogę, quia sicut spina rosam genuit Iudęa Mariam; & ortum solis præuenit ortu suo, licet illuminetur à sole post eam resurrecturo. præcessit enim eius natiuitas humanam Christi natiuitatem, sed à diuinitate totum suscepit splendorem. Vnde 2 Regum 23. *Sicut lux Auroræ oriente sole mane absque nubibus rutilat*, &c. ideo videtur dicere illud Ioannis 1. *Qui post me venit ante me factus est, &c.* Propter hoc canit ei ecclesia: genuisti eum qui te fecit. & in æternum, &c. Beatus Maximus siquidem ipse est autor Mariæ, qui ortus est ex Maria. Ad hoc designandum postquam dixit Angelus ad Iacob, *Dimitte me iam enim ascendit Aurora.* Sequitur in textu paulo post: *Ortus est ei sol postquam transgressus est Phanuel.* Genes. 32. mysticè sicut aurora solem anteuenit, sic Maria imaginem filij nasciturі ex ea, nobis in virtutibus quasi repræsentauit.

S. Maxim.

Lucida nubes interiectu lumen incircumscriptum mortalium oculis ostendit. Nubes lucida caro Christi purissima.

Ad litteram *existentes* iuxta mare citius apparuit, quam existentibus inter montes. Per mare amaritudo pœnitentię & tribulationum, *iuxta est* enim hæc Domina *his, qui tribulato sunt corde.* Psalm. 33. Dicit etiam de amatore suo, *cum ipso sum in tribulatione.* Psalm. 90. Per montes superbia & opulentia, quorum tumor & plenitudo infusa repellunt, & intellige de apparitione quę est per infusionem gratię & misericordiæ.

A *Media inter* noctem & diem. Dies Christus, nox peccator; sicut enim filius est mediator inter Deum & hominem, sic mater inter filium & peccatorem, quod apparuit in passione quære causa 17.

Lib. 1. pag. 86. a.

Sicut impossibile est de tenebris noctis venire ad lucem, nisi mediante aurora, sic impossibile est de tenebris vitiorum venire ad lucem gratię & virtutum, nisi mediante intercessione Mariæ.

B *Consurgens* singulis rebus reddit colores proprios, quia de nocte omnia quasi vnius coloris sunt. Nox enim, vt dicit Augustin. quodammodo auffert oculos mundo, aurora restituit. Nam in eius natiuitate meliorata sunt omnia, & est quasi forma & modulus totius bonitatis. Forma enim fuit pœnitentium stans iuxta filij crucem, forma actiuorum ministrans Elisabeth parenti; forma contemplatiuorum colloquens cum Gabriele, & cum Apostolis, & cum Sanctis mulieribus in oratione perseuerans. Actuum 2. peperit etiam Christum, qui ad hoc venit in mundum, vt suam reparet imaginem in animabus nostris, per Adam veterem deformatam.

D. August.

C

Rorem adducit, quo terrę nascentia nutriuntur, attulit enim rorem totius spiritualis fęcunditatis, & vniuersæ benedictionis, quo nutritur & coalescit omne spiritnale bonum; & ideo dicitur aurora quasi hora roris, vt supra.

In aurora flores prius clausi expandunt folia D sua, Vnde Ouidius.

Ouidius.

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu.
Purpureas aurora fores & plena rosarum,
Atria. Flores isti sunt sancti qui quasi prius clausi in botro, ipsa nascente aperti & expansi sunt; ipsa siquidem fuit quasi primum lilium per votum virginitatis, filius suus quasi prima rosa noui testamenti per passionem crucis, ideo dicit ipsa filio *Innocentes & recti adhæserunt mihi quia sustinui te.* Psalm. 24. Ideo etiam virginibus E dicitur. Eccli. 39. *Frondete flores quasi lilium*, id est, ad Marię exemplum.

Item aurora illucescente colligebatur manna à filijs Israël in deserto. Exod. 15. quia ipsa intercedente, in deserto huius mundi impetratur cœlestis gratię refectio, & ipsa purificante nos per pœnitentiam, quæ signatur per desertum, digne sumimus corpus Christi.

F *Item dicitur* aurora rutilans, quę est signum pluuiæ, & per ipsam habuit mundus plenitudinem gratiæ. Vnde de ea dicitur Osæ 6. *Quasi diluculum preparatus est egressus eius, & veniet nobis quasi imber temporaneus* &c. Quære paulo infra.

Item aurora fugat fures illos, de quibus dicitur. Iob 24. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis.* Fures isti dæmones, qui furantur thesauros bonæ operationis. Vitium quodlibet, quod

quod thesaurum oppositæ sibi virtutis, superbia, quæ furatur thesauros cuiuslibet virtutis sicut dicit Gregorius; hæretici qui thesaurum rectę fidei. De quolibet huiusmodi lure dicitur. Ioan. 10. *Fur non venit nisi vt furetur* &c.

D. Gregor.

Releuat infirmitates corporales, & Maria languores animarum: nam ante ortum ipsius per Euam totus infirmabatur mundus, ita quod *a planta pedis, vsque ad verticem capitis, non erat in eo sanitas.* Isaiæ 1.

Mundas aues excitat ad cantandum & ad laudes creatoris, sicut patet in A lauda. Vnde & dicitur aurora quasi auium ora aperiens, vt supra. tunc enim exhilarantur volucres, & dulciter modulantur, id est, viri spirituales qui in ortu, & de ortu virginis concorditer cecinerunt. De quibus dicitur. Psalm. 103. *De medio petrarum,* id est, duorum testamentorum *dabunt voces.* Tunc enim cœperunt intelligi oracula prophetarum, ideo canit ei Ecclesia, natiuitas tua Dei genitrix virgo gaudium annunciauit in vniuerso mundo.

Nocturnas aues conuertit in fugam, hæ sunt heretici, nam *qui male agit, odit lucem.* Ioan. 3. quia Maria mediante filio cunctas hæreses interemit, & per eam obstructum est os loquentium iniqua. *Vel* nocturnæ aues phantasticæ cogitationes, & prauæ affectiones.

Terminum ponit sopori, inducit principium operi, indicium est sereni. Terminum sopori, quia tunc surgunt operarij, viatores & peregrini: per ipsam enim data est gratia meritorie operandi, patefacta est via paradisi, datur facultas ad supernam Ierusalem reuertendi, cum ante eam omnes descenderent in Babyloniam inferni, vbi nullus ordo sed ęterna cōfusio. Moraliter, terminus soporis refertur ad pœnitētiam vnde *surgo qui dormis.* Ephes. 5. Principium operis ad actiuā, indicium sereni ad contemplatiuam, Hęc est aurora de qua dictum est Iacob ab Angelo, cum quo luctabatur. Genes 31. *Dimitte me iam enim ascendit aurora.* Angelus hic Deus pater, Iacob figurat sanctos patres, qui sub veteri testamento precibus & lacrymis, quasi duobus brachijs, sicut tangitur Osee 12. vbi agitur de lucta Iacob, nitebantur à Deo extorquere incarnationem vnigeniti sui. Quorum cœtui respōdetur quasi in ortu Marię, *dimitte me iam enim ascendit aurora,* quasi dicat cesset iam instātia vestri luctaminis, quia iam ascendit aurora, id est, lux illa nascitur, quę vobis pariet verum solem. Sed respondit Iacob, *non dimittam te nisi benedixeris mihi,* quia non debent cessare desideria & instantia sanctorum, donec benedictionem receperint, id est, donec Iacob, id est, luctator, fiat Israël, id est, videns Deum in patria, & donec possit dicere, *vidi Dominū facie ad faciem & salua facta est anima mea,* &c. Et nota quod postquam trāsgressus est Phanuel, ortus est ei sol. Phanuel interpretatur contemplans Deum, ille ergo transgreditur Phanuel, qui illos transgreditur qui fide Deum contemplantur, vt ipsi sic oriatur sol, quod Deum videat etiā oculo corporali. Aliter, vt per Angelū signetur Christus, qui forsitan data nobis matre videtur dicere se oranti, *Dimitte me iam enim aurora ascēdit,* quasi dicat iam non pulses ad me primo loco, sed vade ad matrem meam, sicut aliquis rex iuuenis, ad honorem matris suæ Reginæ, remittit ad eam negotia regni: & hoc apparuit in nuptijs. Ioan. 2. vbi prius ministri venisse creduntur ad matrem, & ipsa ad filium. Ideo forte dirigitur sermo ille Sapient. 16. ad patrem, *Oportet præuenire solem,* id est, prius ad Mariam venire, quam ad solem iustitiæ, *ad benedictionem tuam* obtinendam, *& ad ortum lucis adorare te,* id est, gratias agere de ortu Marię, per quam illuminatus est mundus.

Moraliter. *Oportet præuenire,* bene operando, *solem,* id est, diem iudicij, vbi omnia manifestabuntur, *ad benedictionem tuam* habendam, illam de qua. Matth. 25. *Venite benedicti &c. & ad ortum lucis adorare te,* id est, credere natiuitatem Christi, in cuius natiuitate manifestata sunt omnia, quę dicta sunt per prophetas. Et nota, quod cū Angelus diceret Iacob verbum istud, *dimitte me,* tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. In femore designatur generatio, nata enim beata virgine, mutatus est modus generationis humanę, quę erat de viro & muliere, quia filium genuit sine virili opere.

Item de hac aurora dicitur. Iob 38. *Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo & ostendisti auroræ locum suum?* & in hac auctoritate tāgitur vtraque generatio, scilicet Christi & virginis. Pręcepit enim Dominus diluculo, id est, beatę virgini, & illuxit, ostendit aurorę, id est, beatę virgini locum suum, vt terminaret tenebras, & inchoaret lucem. Quod autem dicitur *post ortum tuum* quasi negatiue ponitur: quod si de ortu Iob intelligitur, planum est, si autem sic intelligatur, *nunquid post ortum* &c. ac si dicat, non tu hoc fecisti post ortum tuum, sed ego feci post ortum meum, & hoc intelligitur de natiuitate æterna, & hæc dictio post non notat finem illius natiuitatis, sed perfectionem: natiuitas enim filij de patre semper est perfecta, nūquam est preterita vel futura, quia semper filius nascitur de patre, cum illa generatio sit æterna.

Item de hac aurora dicitur Iob 3. vbi loquitur de Iudæo qui est mēbrum diaboli, qui diabolus significatur per noctē, cum dicitur, *noctem illam tenebrosus turbo possideat,* & subditur de Iudęo, *expectet lucem & nō videat, nec ortum surgentis auroræ.* Expectabat enim Iudæus suum Messiam, & illam lucem non vidit, nec auroram surgentem.

Item de

Item de hac auróra dicitur Cantic. 6. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, &c.* Natiuitas enim virginis, & ortus auroræ congrua & grata sibi similitudine comparantur, sicut assignatum est supra multiplici ratione. Et est vox Spiritus sancti sicut dicit Beatus Hieronymus, admirantis, id est, admirātes Angelos sanctos facientis. Qui cum essent insueti de tam admirabili natiuitate, & de tam solenni assumptione generis humani in beata virgine, nam hec authoritas, & natiuitati eius conuenit, & assumptioni; quasi admirantes prorumpunt in hæc verba, *Quæ est ista, &c.* illud *quæ est ista* habes multipliciter expositum titulo de Aromatibus horti conclusi, Et quod ibi dicitur *Ascendit*, & hic *progreditur*, potest eodem modo exponi. Et bene beata virgo dicitur progredi vt aurora, sed nos omnes qui nascimur filij iræ, ad Ephes. 2. in huius miseriæ incolatu quasi tenebrę progredimur. Vnde ad Ephes 5. *Fuistis aliquando tenebræ, &c. Quæ est ista, &c.* In his verbis notatur Marię sancta natiuitas, in hoc quid dicitur, *Aurora*; sanctior vita, in hoc quod *Pulchra vt luna*, sanctissima assumptio, in hoc quod *Electa vt sol*; potentissimum adiutorium, in hoc quod subditur, *Terribilis vt castrorum acies ordinata.* Et hæc interrogatio, *Quæ est ista?* ad singula membra referenda est. Fuit ergo *Aurora* in natiuitate, vt supra dictum est. *Luna* plena in conceptione saluatoris, vnde tunc dicta est gratia plena, quę tūc solem iustitiæ eclypsauit; *Electa vt sol*, in assumptione, eclypsim de cætero non passura. Vel ita vt hæc authoritas conueniat triplici eius solennitati: *Aurora* in natiuitate, quia per eam dies salutis mundo illuxit, & ipsum verum solem preueniens aliquanto tempore, tandem protulit mundo, & quotidie pie flagitantibus adducit & reducit. *Luna* plena in filij conceptione ad quod signandum ei dictum est Lucæ 1. *Aue gratia plena*, portans in medio sui, in vtero virum fasce spinarum onustum, Christum scilicet filium suum verum hominem, qui fascem iniquitatum nostrarum, portauit in corpore suo super lignum crucis, vbi spinis coronatus est. 1. Petr. 2 & Isaię 53 *Languores nostros*, &c. *Electa vt sol*, in Assumptione, vbi nihil pręsentis ignorantię, nullam spinam pręsentium ęrumnarum habens, cœlesti claritate refulsit, & intenso charitatis feruore exarsit. *Quæ progreditur*, in mundum de vtero matris; progressa est enim super natiuitates aliorum nascendo, tota sanctificata; progressa viuendo super vitam aliorum, quia sine omni mortali & veniali macula; progressa moriendo super legem morientium, quia nulla corporis putredine resoluta; & pro his omnibus dicitur de ea, quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem. *Quæ progreditur*, tota enim vita eius, fuit quasi quidam mirabilis progressus & processus, quia creuit semper de virtute in virtutem, quod notatur in ordine verborum istorum: vbi primò *Auroræ*, secundò *Lunæ*, tertiò *Soli*, comparatur. *Progreditur* ergo, sicut dies, à claritate Auroræ subobscura, crescit in splendore solis meridiani. Si enim *iustorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem*. Prouerb. 4. multo magis Mariæ semita, quæ peperit solem iustitiæ, progreditur in terra super omnes mortales, in omni gratia & virtute. Vnde dicitur ei Prouerb. in fine, *multæ filiæ congreg. diui.* &c *Progreditur*, id est, procul graditur in assumptione, scilicet de terra ad cœlum, nam carnis locus proprius terra est sicut dicit Beatus Gregorius. *Progreditur* etiam in ipso cœlo, supra omnes ordines Angelorum, & sanctorum. Vnde de ea canitur, vidi speciosam, vsque, desuper riuos aquarum. *Quasi aurora* sicut expositum est supra, *consurgens*, id est, tota simul surgens. Ex hoc conijcitur, quod assumpta sit cum corpore per participium decompositę figurę *Vel* vt intelligatur hoc de natiuitate, quod dicitur *quasi aurora consurgens*, quia de cadente materia surgens. Alij enim cadunt nascendo, quia *omnes nascimur filij iræ.* ad Ephes. 2. sed ipsa consurrexit, quia munda ab originali, & tunc *dixit Deus de tenebris lumen splendescere*, per quod scilicet lumen illuxit in cordibus nostris sicut dicit Apostolus. 2. Corinthiorum 4. *Vel* de sanctificatione eius, quasi enim consurrexit hæc aurora in sua sanctificatione, quādo incœpit lucere Sed quia eius sanctificatio pręcellebat sanctificationes Ieremiæ & Ioan. Baptistæ, ideo dicitur *consurgens*, quia inter sanctificatos habuit pręeminentiam. Vnde dicit Beatus Bernardus ad Lugdunenses Ego puto quod copiosior gratia sāctificationis in ipsam descendit, quę non solum eius sanctificaret animam; sed & eam ab omni peccato deinceps conseruaret immunem: quod nulli de alijs mortalibus credimus esse donatum. Vel *consurgens* à culpa præsenti & futura, & quoad originale, & actuale peccatum.

Diluculum de quo dicitur Osee 6. *Quasi diluculum præparatus est egressus eius* Diluculum dicitur. Ortus Marię quia fuit diluculum diei gratię, quia vsque ad ipsam durauit nox, quam prima mater in mundum introduxit, & huius diluculi principium fuit obscurum per originale, sed cito illuminatum, scilicet in sanctificatione, sicut supra dictum est de aurora. Ortus vero Christi fuit plena dies, vnde tunc canitur illud Isai. 9. *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*, ideo etiam tunc dictum est pastoribus Luc. 2. *Natus est vobis hodie saluator* &c. & dictum est *hodie*, cum esset nox, quia de illa nocte prędixerat. Psal. 138. *Nox sicut dies illuminabitur* &c. Passio vero Domini fuit quasi meridies. Vnde Amos 8.

S. Hieron.

Lib. 11.

S. Gregor.

B. Bernardus epist. 174. circa medium.

Maria Diluculum.

In die

In die occidet sol in meridie, quando scilicet habetur plenitudo caloris & luminis. In meridie enim est sol altior, feruentior, splendidior; tunc enim Dominus ostendit magnum feruorem dilectionis, sicut prædictum erat. 1.Reg. 11. *Cras vobis erit salus cum incaluerit sol.* Feruor enim charitatis fecit eum pati. Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet* &c. Et tunc non fuit qui se absconderet à calore eius, cum oraret etiam pro inimicis. Tunc etiam fuit plenitudo luminis, id est, cognitionis, quia tunc velum templi scissum est, id est, manifestata velamina scripturarum. Et miro modo occasus huius solis fuit in meridie passionis. Alio autem respectu tepuit iste sol in vespere suo, vel occasu, quando summam ostendit misericordiam, vt feruor ipse dicatur iustitia, tepor misericordia.

Quasi diluculum præparatus est &c. Diluculum principium est diei, & Maria principium Christi secundum humanam naturam, quam assumpsit de ea, qui Christus dies est æternus secundum diuinam. Diluculum etiam istud coniungit noctem, id est, peccatores, diei, id est, Christo, sicut dictum est de aurora, & in hoc diluculo incœpit mundo diescere. *Præparatus est egressus eius*, id est, ab æterno paratus per prædestinationem. Vnde ipsa dicit Prouerbiorum 8. *Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret*: Vel *præparatus* per vterinam sanctificationem, vt tota munda nasceretur, per quam mundus mundandus erat. Vel *præparatus* per sapientiā Patris, cui ipsa dicit, *Tu es qui extraxisti me de ventre, &c.* Psa. 21. Præparator Spiritus sāctus, vel sancta Trinitas. Sequitur, *Et veniet nobis quasi imber temporaneus & serotinus terræ.* Datiui casus. Bene dicit, *quasi imber*, scilicet, vt nos compluat gratia sua, & fœcundet ad fructificandum per bona opera, & extinguat in nobis feruorē concupiscentiarum. Adapta Mariæ cæteras proprietates pluuiæ, quas inuenies ibi, *Descendit sicut pluuia in vellus.* Psalmo 71. *Imber*, id est, gratia vel doctrina Christi & Mariæ, quæ duo puluceres, id est, peccatores conglutinant, vt inde fiant vasa in honorem *Temporaneus & serotinus. Imber temporaneus*, secundum beatum Hieronymum: quo iactum semen coalescit in terra, est gratia præueniens: *serotinus*, quo ipsa grana iam ingrossata maturātur, est gratia consummans. Sic promittit Dominus aduentum suum, & talis fuit mundo natiuitas Mariæ, ideo assidue roganda est à nobis, vt nolentes præueniat vt velint, volentes sequatur ne frustra velint, sicut docet beatus Augustinus, vt Dominus exoretur tribuens gratiam incipiendi, proficiendi, & perseuerandi.

S.Hieron.

S.August.

Item sicut lux diluculi semper augmentatur & crescit vsque ad perfectam diem, sic Maria præ cæteris, ante sanctificata quam nata, quotidie sanctior procedebat, & tandem Angelicam supergressa est sanctitatem, vt supra dictum est de Aurora.

Item sol Oriens quasi de diluculo, ipsum non obumbilat, sed illuminat, nec Christus de virgine nascens matris pudicitiam læsit, sed potius insigniuit, quoniam de pura reddidit puriorem. Et nota, quod fere quidquid supra dictum est de Aurora, potest huic diluculo competentissime adaptari.

Item in hoc diluculo visitauit Deus hominem Iob 7. *Visitas eum diluculo, &c. Visitas* Glosa subleuas diluculo. Glosa claritate virtutum. Propter claritatem enim virtutum appellatur Maria diluculum, ideo paulo post quàm conceperat saluatorem, dicit Zacharias Lucæ 1. *Visitauit nos oriens ex alto.*

Item Christus diluculum De cuius egressu à Patre dicitur Micheæ 5. *Egressus eius ab initio*, id est, à Patre, *à diebus æternitatis*. Et hoc intelligitur de æterna genitura De egressu eius ab vtero matris exponitur hæc authoritas, *quasi diluculum, &c.* Oseæ 6. sicut enim egresso diluculo, fugantur tenebræ noctis, sic egresso Christo de thalamo virginali, fugatæ sunt tenebræ mundanæ iniquitatis & ignorantiæ. Et *veniet quasi imber temporaneus & serotinus*, vt supra. *Vel* sic, quamdiu sumus in vita temporali, est nobis Christus imber temporaneus, iustificans nos per fidem & opera, post mortem erit quasi imber serotinus, quādo nos de Area transferet ad horrea. Et hæc duplex pluuia non ad diuersas horas huius diei, sicut quidam male intelligunt, sed ad diuersa tempora vnius anni referenda est. Vnde ibi dicitur, quod in terra promissionis pluuia bis datur in anno. Ideo promittitur veris obedientibus, Leuit. 26. *Dabo vobis pluuias temporibus suis.* Item veniet nobis quasi imber tēporaneus & serotinus, id est, dabit nobis gratiam præuenientem, vt velimus, & sequētem ne frustra velimus, sicut dicit August.

Christus diluculum.

S. August.

Maria Mane.

Mane, de quo dicitur Isaiæ 58. *Tunc*, id est, in tempore gratiæ, *erumpet*, id est, subito & ex improuiso nascetur de tenebrosa Synagoga, *quasi mane*, quod videtur procedere de tenebrosa nocte, *lumen tuū*, O Ecclesia, id est, beata virgo cuius vita inclyta cunctas illustrat ecclesias *Et sanitas tua*, id est, Christus, de quo Psalmo 26. *Dominus illuminatio mea*, &c. *citius orietur*, quia *medicina omnium in festinatione nebulæ*, Eccli. 43. id est, in acceleratione incarnationis Dominicæ. Istud enim mane genuit nobis diem, id est, Christum, qui est dies æternus. Et nota, quod in mane, multa leguntur accidisse ad litteram, quæ spiritualiter complentur in nobis, beneficio huius mane, vel huius diluculi. Per mane etiam infusio gratiæ designatur.

IN MANE.

FEræ & aues nocturnę delitescunt. Vnde Psal. 103 *Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur*, & loquitur ad litteram de catulis leonum rugiētibus, vt rapiant, per quos dæmones designantur. Simile Iob 37. *Ingredietur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur.* Nocturnæ volucres prauæ cogitationes.

Latrones diffugiunt, id est, dęmones, Exod. 14. *Iam aduenerat vigilia matutina, &c.* Et paulo post: *Dixerunt ergo Ægyptij fugiamus Israëlem, &c.*

Aues mundæ cantare incipiunt, scilicet turtur contritionis, philomela dilectionis, alauda lętitię, & huiusmodi. Iob 38. *Cum me laudarent simul*, id est, concorditer; *Astra matutina, &c.* Tunc enim decantant viri religiosi laudes matris & filij. Vnde Psalm. 87. *Mane oratio mea præueniet te.* Item Psalm. 5. *Mane astabo tibi, &c.* Illud dicendum est Mariæ, *astabo*, id est, coram te stabo, paratus ad seruitium tuum. Astare tria notat, Quęre titulo Astitit regina.

Lib. 6. pag. 425. c.

Viri iusti prauos motus interficiunt, ne ab ipsis interficiantur. Vnde dicit quidā ex ipsis Ps. 108. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*, id est, prauos motus sensualitatis, de quibus dicitur Psalm. 136. *Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.* Vel *peccatores terræ* dęmones sunt, quorum procuratione peccata fiūt in terra. *Vt disperderem de ciuitate Domini*, id est, anima fideli, *omnes operantes iniquitatem*, id est, prauos motus qui pariunt iniquitatem. Ad litteram enim in mane magis temptat diabolus. Vnde Iosue. 8. *Festinauit Rex Hai egredi mane, &c.* Propter hoc Cistersienses vigilant mane, nec vadūt ad lectos post matutinas, sed orant, vt sic interficiant prauos motus.

Mane etiam exeundum contra hostes. Vnde 1. Regum 11. legitur quod viri Iabes Galaad, audito quod Saul veniret eis in auxilium, sumpta audacia dixerunt hostibus suis, *Mane exibimus ad vos*; tunc enim ingressus est castra in vigilia matutina Saul, & deuicti sunt hostes & dispersi, ita vt non relinquerentur ex eis duo pariter Iudith. 14. *Cum exierit sol accipiat vnusquisque arma sua & exite cum impetu, &c.*

Submerguntur Ægyptij in mari cōtritionis rubro propter tristem memoriam sanguinis, id est peccatorum Exod. 14. *Factum est in vigilia matutina, &c.*

Expelluntur tenebræ peccatorum Iob 17. *Rursum post tenebras spero lucem*, id est, gratiæ claritatem.

Alleuiantur infirmitates, id est, tētationes, Iob 8. *Si diluculo surrexeris, &c* In hoc etiam mane incœpit mundus languidus melius habere se, in quo, à planta pedis vsque ad verticem, non erat sanitas, propter peccatum primorum parentum.

Lux. Maria comparatur luci proprietate multiplici. Vnde Sapientiæ 7. *Proposui pro luce habere illam, &c.* Genes. 1. *Vidit Deus lucem quod esset bona &c.* Hæc est enim lux quæ post filium illuminat omnem hominem.

MARIA LVX.

PRopter speciositatem, quia nulla pura creatura Maria pulchrior. Vnde de ea dicitur Sapientię 7. *Est enim speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata inuenitur prior.* Nihil enim luce subtilius, sicut infra ostendetur. Nihil luce purius, in quo simplicitas eius & innocentia. Nihil mundius, in quo operum eius munditia. Nihil clarius, in quo lumen exemplorum. Nihil humanę vitæ iucundius, in quo notantur in ea doctrina & sapientia verborum. Ergo munditia ad virginitatem, claritas ad opinionem, gratia ad sermonem pertinet.

Propter claritatis diffusionem absque sui diminutione, quia peperit Christum sine sui corruptione; de qua luce Eccli. 1. *Effudit illam super omnia opera, & super omnem carnem.* Hoc dicitur de sapientia, & potest exponi de Maria.

Propter suam incorruptibilitatem & puritatem, quia inquinari non potest. Vnde Sapientię 7. *Nihil inquinatum incurrit in illam.* Sicut apparet in radio solis, quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec fœtor corrumpit, nec gladius scindit, nec vitrum obsistit, & ita incorruptibilis.

Quia visibilia facit ea, quæ prius non apparebant, ante faciem filij sui misericorditer statuens eos, qui prius longe distabant ab eo, vt patet in Theophilo. Ipsa enim, sicut dicitur Iob 12. *Reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.*

Quia per angustissimam rimam vel foramen ingreditur, gratiam infundendo. Vnde dicit cum filio illud Apocalyp. 3. *Si quis mihi aperuerit introibo ad illum.* Titulo de sole. Item Cantic. 2. *Respiciens per fenestras prospiciens per cancellos.* Quasi modica rima est, aliquoties eam deuote salutare, pro amore eius libenter eleemosynam dare; missam suam deuote auscultare, vel sermonem de ea. Blasphemantes eam vel iurantes acerrime rędarguere, eius magnalia firmiter credere, tutelæ ipsius sese commendare, & huiusmodi. Nulla enim creaturarum Dei æque prona est ad benefaciendum; & per huiusmodi rimas diffundit nobis lumen gratiarum, & misericordiæ suę.

Li. 7. pag. 414. a.

Quia rimas & angustissima foramina, sua illustratione manifestat existentibus in domo, id est, etiam minima peccata suæ gratię infusione

ſione facit perceptibilia, his qui conuertuntur ad cor, Eccli. 42. *Reuelans veſtigia occultorum* Roganda eſt igitur aſſidue, vt cordibus noſtris infundat gratiam diuini timoris, quia ſicut dicitur Eccli. 21. *Qui timet Deum conuertetur ad cor ſuum*, vt per illuſtrationem gratiæ ſuæ, poſſimus intelligere noſtrorũ cordium foramina & ſciſſuras, & eadem reſarcire.

Quia præuenit oculum ad hoc, vt videatur ab oculo, & ſapientia, vel Maria, *Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, vt illis priorem ſe oſtendat.* Sapientię ſexto.

Quia oculos illuminat, id eſt, intellectum & affectum, qui ſunt oculi animæ; intellectum cognitione ſui & Dei, affectum dilectione Dei & proximi.

Quia tenebras fugat & ſequelam tenebrarũ, id eſt, ignorantiam, quia mundo peperit æternam veritatem qui Chriſtus eſt. Ioannis 14. *Ego ſum via, veritas, & vita.*

Quia ſplendorem diffundit, quia ex eius vtero egreſſus eſt per carnalem natiuitatem ille ſplẽdor, de quo dicitur Iſaiæ 62. *Donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius.*

Quia ſingulis rebus ſpecies proprias, & differentias reſtituit, quas abſtulerant tenebrę, quia tempore tenebrarum omnia ſunt in chao, & confuſione. Sic factum eſt mundo per peccatũ Euæ, ſed Maria luce vera veniente, ad formas proprias omnia, quaſi de tenebris euaſerunt; ſcilicet ſtatus, ordines & gradus Eccleſiæ catholicæ & exemplaria virtutum.

Quia ſine acceptione perſonæ, omnibus ſe ei debito modo exponentibus, ſe exponit, Sapiẽtiæ 9. *Æqualiter eſt ei cura de omnibus. Æqualiter*, id eſt, communicatiue, ideo dicit ei Pater. Iſai. 49. *Dedi te in lucem gentium.*

Quia ſanis oculis delectabilis. Vnde Eccli. 11. *Dulce lumen & delectabile eſt oculis videre ſolem.* Oculi noſtri ſpirituales, affectus & intellectus.

Quia lippientibus & non ſanis oculis odibilis, Iudæis, Paganis, hæreticis, blaſphemis & huiuſmodi. Vnde Ioannis 3. *Qui male agit odit lucem.* Beatus Auguſtinus, Palato non ſano pęna eſt panis, & oculis ęgris odioſa lux, quæ eſt ſanis amabilis. *S. Auguſt.*

De hac luce dicitur Geneſis 1. *Dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux.* Dicturus erat Pſalmiſta, Pſalmo 118. *Tempus faciendi Domine diſſipauerunt legem tuam.* Et Dominus, *Fiat lux, &c.* Quaſi iam diceret Mariæ illud Iſaiæ 49. *Dedi te in lucem gẽtium* Deus enim hanc lucem fecit, quando beatam virginem *de tenebris* lucere & *ſplendeſcere* dixit 2. Corinthiorum 4. ſed quia lux eſſet bona vidit, quando per eum mundi tenebras illuſtrauit, vnde ſequitur, *Et vidit Deus lucem quod eſſet bona.* ſicut enim nemo bonus niſi ſolus Deus, ſic nulla anima, Mariæ comparata, inuenietur perfecta. Nam ſicut *Ipſe eſt ſuper omnia Deus benedictus*, ad Romanos 9 Sic Maria inter mulieres, id eſt, ſuper omnes mulieres benedicta. *Et diuiſit lucem*, id eſt, Mariam, *à tenebris*, peccati originalis, vel *à tenebris*, id eſt, ſpinoſis Iudęis, de quibus orta eſt velut Roſa. *Appellauitque lucem diem*, quando naſcente Maria incæpit mundo dieſcere. Hoc inuenies in capitulo ſequenti. Hac luce quaſi quodam collirio illuminantur cæci nati, vt ſanatis oculis, Dei gloriam valeant intueri, hic per fidem, in futuro per ſpeciem: ſed hanc lucem tenebrę, id eſt, tenebroſi peccatores, Iudęi, Pagani, hęretici non compręhenderunt, quia ęgris oculis odioſa lux, vt dicit Auguſtinus; & huius lucis radioli luminoſitas exemplorum. *S. Auguſtinus.*

Item ipſa figurata eſt per illam lucem primariam; quæ creata creditur ibi, vbi ſol oritur. Et de qua, ſecundum quoſdam factum eſt corpus ſolis, quia de ſubſtantia virginis formatum eſt corpus filij, qui *eſt lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*, ſupple qui illuminatur.

Item ipſa figurata eſt per lucem illam, quæ ſubtracta eſt AEgyptijs tenebroſis, ſcilicet Iudęis, & data eſt filijs Iſraël, id eſt, veris Chriſtianis, Exod. 10. Item hæc *lux*, eſt illa *noua* lux, quæ *Iudæis oriri viſa eſt.* Eſther 8. & de qua dicitur Eſther 11. *Fons* gratiæ, *paruus* per humilitatem, *In lucem ſolemque conuerſus eſt*, id eſt, in lucem vniuerſalem & ſtabilem. Si enim *ſemita iuſtorum quaſi lux ſplendens procedit & creſcit vſque ad perfectam diem*, Prouerbior. 4. quanto magis ſemita illius, quæ genuit ſolem iuſtitiæ: Item ſi Apoſtoli ſunt *lux mundi.* Matthæi 5. quando fortius Maria, quæ genuit illam qui dicit Ioannis 8. *Ego ſum lux mundi?*

Maria dies.

Dies à Dyan quod eſt claritas, vt quidam dicunt. Geneſis 1. *Appellauit Deus lucem diem*, quãdo ſcilicet placuit ei, & quod Maria naſcẽte inciperet mundo dieſcere tenebroſo, & per diem de die, id eſt, filium de matre, illuminaretur omnis homo veniens in hunc mundum. Et nota, quod quaſi per tria morarum ſpatia, ſcilicet mane, meridie, veſpere, dies completur Similiter quibuſdam gradibus meritorum, quaſi quibuſdam ſpatijs horarum completa eſt perfectio ſanctitatis Mariæ, & hęc tria ſollicite prędicanda ſunt. Vnde Pſalmus 54. *Veſpere, mane, & meridie narrabo, & annuntiabo, &c.* huius diei *mane*, quando crebrior inter homines fieri ſolet ſalutatio, deſignatum eſt quando dictum eſt ei. *Aue*, & ab iſta ſalutatione quaſi inchoauit Aurora huius diei coruſcare, & incæpit mundo dieſcere, qui per quinque millia annorum ambulauerat in tenebris, & caligine peccatorum & ignorantiæ, pro delicto primorum parentum. Et tunc videtur Dominus reſpexiſſe humilitatem

Angeli prospicere ad placitum suum deoscula- A ri sicut, ipsum Regem Angelorum sibi plenariè subditum vidit. *&c.* huiusmodi. *Secunda* pars huius locupletationis, consistit in duodecim prerogatiuis, de quibus supra dictum est. Ad litteram tres illi beati Magi, venientes ad Cunabula filij, dicuntur in apocrifo immensis muneribus munerasse Mariam, qui apertis thesauris suis, non solum marsupijs, filio Dei pretiosa munera obtulerunt. *Visitasti terram, &c.* Nota quod ante incarnationem, quasi morabatur ex B toto cœlestis Archiepiscopus in sua Diœcesi, hoc est in cœlo, & clamabat prouincia, id est, mundus ad Patrem, Psalm. 105 *Visita nos Domine in salutari tuo*, quo impetrato, dicit Zacharias, Luc 1. *Visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his, &c.* ideo filius ad hoc missus à patre dicitur legatus in Abdia vbi de patre dicitur, *Legatum misit ad gentes*, & ad quid? ad sanandos languidos, non ad euacuandas crumenas, aut replenda marsupia. Propter hoc dicitur de isto legato C Prouerbior. 13. *Legatus fidelis sanitas*, sed legatus infidelis infirmitas. in sua igitur incarnatione visitauit Christus terram, id est, mundum vel hominem. Inebriauit in sua prædicatione, quod apparuit in conuersis fidelibus, vt ostensum est in Maria. vel etiam in passione, quando torcularus est ille botrus in palo beatæ crucis, vt sanguinē vuę meracissimū biberent homines, in sacramēto. *Multiplicauit & locupletauit*, in Spiritus sancti missione, & omnium collatione charis- D matum, sed ineffabiliter locupletabit in generali resurrectione. Item de hac terra in Psalmo 84 *Dominus dabit benignitatem* vel suauitatem, id est, affectum bonum, quod fuit quando virgini beatæ votum, vel desiderium perpetuæ virginitatis inspirauit. Aliter enim non fuisset digna cōcipere filium Dei. Moraliter. Affectus bonus quod est quando delectat hominem bene agere, habetur à solo Deo.

Lib. 1. per totum.

Sequitur, *Et terra nostra dabit fructum suum*, E Terra nostra beata virgo. quæ ex dono Dei facta est nostra, Vnde Ezech. 20. *Dedi eis terram fluentem lac & mel, præcipiam omnium terrarum* Si ergo terra hęc nostra est, ergo fructus eius noster, quem ipsa videtur tenere in manibus suis in sua imagine, quasi omnibus offerens illum, sed ab illis solum recipitur qui aufferunt à se iniquitatem, quæ erat in manu sua, Iob 11. & notabiliter dicitur *Dabit*, vel *dedit*, terra enim humano semine seminata, non dicitur propriè F dare, sed reddere fructum sibi commissum. Sed Maria, quæ concepit non ex virili semine, sed mystico spiramine, id est, Spiritus sancti operatione propriè *dedit fructum suum*, & bene *suū*, quia nec terra alia digna extitit portare talem fructū, nec talis fructus terrę alij competebat. Ideo dicitur *fructum suum*, id est, sibi congruum, quia soli virgini congruebat parere filium Dei, & soli Deo matrem habere virginem. Vel *suum*, id est, benedicta benedictum; sicut terra maledicta in opere Adam, fructus dedit maledictos, Genesis 3. videlicet spinas & tribulos. Vel *fructum*, scilicet totum *suum*, non communem sibi & viro, quia formatum de sola carne virginis opere Spiritus sancti. Vnde filius dicit de Patre. Isaiæ 49. *Formans me ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eum.* Non dicit formans me ex lumbis, viri scilicet, nec dicit ex vmbilico, vbi mulieribus sedes est luxuriæ, sed ex vtero virginali, sine opere virili, & concupiscentia muliebri. Aliter. *Dedit fructum suum*, non vendidit, quia non habebamus pretium. Ideo de fructu suo dicit mater, Isaię 55. *Vos qui non habetis argentum properate emite & comedite, &c. Dedit*, inquam, *fructum suū*, in tempore suo, id est, in tempore gratiæ; nec solum semel dedit hæc terra fructum suum, sed iugiter fructificat peccatoribus remediū. Christus dicitur fructus à fruor frueris, quia in prę-sēti nostra est refectio, sed in cœlis Angelorum & hominum fruitio.

Item de hac terra in Psal 73. *Deus Rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ*, id est, in vtero virginis qui mirabili proprietate terræ medium dicitur; vt pote centrum medium circumferentiæ. Beatus Bernardus: Sicut enim punctum in medio figitur, à quo linea inchoata in longum protenditur; sic Maria in tribubus Israel minima, ad exemplum totius mundi quasi protensa proponitur; ad ipsam enim sicut ad medium, sicut ad arcana Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotiū sæculorum respiciunt, & qui in cœlo habitāt, & qui in inferno, & qui nos pręcesserūt, & nos qui sumus & qui sequētur, & nati natorum, & qui nascentur ab ipsis.

B. Bernardus serm. 2. in festo Pentecoste circa medium.

Qui sunt in cœlo, id est, Angeli, vt resarciantur.
Qui in inferno, id est, patres antiqui, vt eripiātur.
Qui præcesserūt, vt prophetę fideles inueniātur.
Qui sequuntur, vt conuertantur à peccato, & per eam glorificentur.

Item in dicto circulo, punctum modicum humilitas Mariæ; circumferentia, continentia totus creaturæ, & maxime saluandorum. Vnde dicit. Eccli. 24. *Gyrum cœli*, id est, ecclesiam, *circuiui sola.* Vel ideo Maria centrum mundi, quia ex omni parte mundi omnes habent ad eam recurrere in omnibus suis necessitatibus, sicut omnes circumferentię recurrunt ad centrum. Aliter. *Deus Rex noster qui est ante sæcula*, quia in principio erat verbum, *operatus est salutem* humani generis incarnando, prædicando, patiendo, ideo dict⁹ est Iesus, id est, saluator. *In medio terræ*, id est, in communi, vel in Ierusalem, quę dicitur *vmbilicus terræ.* Ezech. 38. In his verbis quadruplex hęresis eliditur. Quod dicit Psalmus, *Deus*, est contra Nestorium, qui dixit ipsum puram creatu-

creaturam; quod dicit *rex noster*, contra Iudæum qui dixit, *Non habemus Regem nisi Cæsarem*. Ioan. 20 quod dicit *ante sæcula* cōtra Arrium; quod dicit *operatum est*, contra Manichæum.

Maria terra Domini.

Hæc est terra de qua in Psalmo 23. *Domini est terra* illius scilicet propria, vt supra, *& plenitudo eius*, scilicet virtutes & dona gratiarum. Vnde ipsa dicit. 1. Corinthiorum 15. *Gratia Dei sum id quod sum.*

Maria terra de qua orta veritas.

Hęc est terra de qua *orta est veritas*, scilicet humanæ carnis quam sibi Christus vniuit, dante Deo benignitatem nostrę redemptionis. Moraliter veritas de terra oritur, quando terrenus peccator peccata sua veraciter confitetur.

Maria terra Desiderabilis.

Hęc est terra *desiderabilis*. Vnde de seruis Marię dicitur. Psalm. 105. *Pro nihilo*, id est, pro breui & minimo seruitio, *habuerunt terram desiderabilem*, id est, Mariam cui dicit Isai. 26 *Anima mea desiderauit te in nocte* præsentis miseriæ Ibidem *nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.*

Maria terra deserta, inuia & inaquosa. S. Hieron.

Hæc est terra *deserta, inuia, & inaquosa* sicut exponit Hieronymus in qua Dominus in sancto apparuit, vt videret, id est, videri faceret, & cognosci virtutem & gloriam virginis gloriosæ, de quo sancto dicitur. Luc. 1. *Quod nascetur ex te sanctum* &c. expone tua adiectiua.

Maria terra nobis inhabitanda.

Hæc est terra, quam debemus inhabitare per dilectionem veram; & iuge seruitium. Vnde Marię dicitur. Psal. 86. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*, & hoc, vt pascamur in diuitijs eius. Psal. 36. *Inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius*, vel delicijs.

Maria terra à Deo fundata.

Hæc est terra de qua dicitur Deo patri Psal. 103. *Qui fundasti terram*, id est, Mariam, *super stabilitatem suam*, fidem scilicet, vel humilitatem; de qua dicit. Pater Isai. 48. *Manus mea fundauit terram* &c. *non inclinabitur*, scilicet ad peccandum. Vel *non inclinabitur*, quia nunquam titubauit diffidendo de Angelica promissione, vel desperando de filij resurrectione, sicut fecerunt Apostoli dicentes. Luc. 24. *Nos autem sperabamus* &c. Item *non inclinabitur*, nunquam enim inclinauit se ad dexteram per prospera, vel ad sinistram per aduersa, vel deorsum per aliqua diaboli tentamenta, quia virtus est habitus in medietate consistens. Vel hoc ideo dicitur, quia fuit mulier timens Deum, & timor est firmamentum animæ. Vnde. Psal. 88. *Posuisti firmamentum eius formidinem.*

Dicitur autem de hac terra. Eccle. 1. *Generatio preterit*. Hoc impletum est in passione, quando Petrus Christum negauit, & dispersę sunt oues percussio pastore. Vnde filius patri. Psalmo 87. *Elongasti à me amicum & proximum*. *Et generatio aduenit*. Hoc fuit quando latro credidit & penituit, cui promissum est. Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso. Terra autem*, id est, Maria, *in æternum stat*. In verbo *standi*, notatur perseuerantia in fide: Ideo notabiliter dicit Ioan. 19. quod *stabat iuxta crucem Iesu*. Ideo dixerat Dominus. Isai. 63. *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum*. Non dicit *mulier*. *Torcular* mors, quæ sicut torcular vinum ab vuis, sic exprimit animas à corporibus humanis; sed Dominus pressus in hoc torculari, pressit ipsum torcular, quia mortem deuicit; & de se vua, nobis expressit calicem vini vel sanguinis meracissimi, quem bibimus in altari, & tunc vere potuit dicere, *non est vir mecum* per firmam credulitatem, sed sola hęc mulier cum eo mansit per fidem Ideo dicit *calcaui solus*, & illud. Psalm. 140 *Singulariter sum ego donec transeam* Ideo etiam dixit tunc patri Matth. 27. *Eli, Eli, lamma zabacthani*. El interpretatur Deus, i. id est, meus, Eli Eli, Deus Deus meus. lāma interpretatur quare, zabacthani dereliquisti, id est, me Aliter. *Terra in æternum stat*, & inter cętera elementa sola est immobilis & solida. Mariæ stabilis soliditas, ipsius humilitas, vel propositi firmitas quæ nunquam vacillauit In parte siquidem per aliquod accidens, potest terra moueri, sicut fit in terræ motu, sed vniuersaliter non. Vnde nullum ædificium firmum est, nisi à terra habeat firmitatem. Sic nec Maria vnquam mota est per consensum peccati, immo in eius constantia, nos labiles firmitatem accipimus per exempla eius, & orationes, sine cuius auxilio impossibile est esse firmum.

Item de hac terra dicitur. Isai. 40. *Qui appendit tribus digitis molem terræ*. Moles immobilis huius terræ, pondus humilitatis, vel firmitas propositi; pondus enim est impetus rei conantis ad locum suum. Quasi enim duplicem locum habet humilitas; suo iudicio inferiorem. Vnde humilitas, quasi humi latens; Dei iudicio superiorem. Vnde vero dicetur humili in iudicio. *Amice ascende superius*. Luc. 14 Sed superbo tunc dicetur quod dictum est Lucifero Isai. 14. Tu dicebas ô Lucifer in corde tuo. *In cælum conscendam*, & ego dicam tibi *verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci. Imitantur enim eũ, qui sunt ex parte eius*. Sapientiæ 2. Item *qui appendit tribus digitis molem terræ*. tres digiti, quia digitus est de manu, quæ signat operationem, signant operationem Trinitatis.

Primus, pollex, qui fortis est valde, potentia patris.

Secundus, qui dicitur index, ab indicando, sapientia filij.

Tertius, qui dicitur magister, magisterium Spiritus sancti, cuius vnctio docet de omnibus. 1. Ioan. 2. Et nota quod res appensa, illi soli rei innititur, à qua appenditur, sicut patet in lampade: sic & Maria innitebatur soli adiutorio diuino, vnde Cantico 8. describitur *innixa super dilectum* &c.

Hæc est

Maria terra Sitiens. Hęc est terra *sitiens* de qua Isai. 53. *Ascendet sicut virgultum coram eo & sicut Radix de terra sitienti*. Terra sitiens dicitur terra arida, & non compluta, quæ licet exterius humorem non recipiat vnde concipiat, & aliquam radicem pariat quæ postmodum in arborem vel herbam prodeat; tamen quandoque Deo operante, in seipsa & non aliunde Radicem aliquam concipit, quæ prosilit in herbam vel arborem: sic beata virgo non accipiens humorem ab extrinseco, vnde intus conciperet, operante in se diuina gratia, concepit filium ex seipsa. Vnde dictum est ei Luc. 1. *Ecce concipies in vtero*, id est, ex vtero. Qui conceptus hoc modo prodijt ex vtero verus homo, ideo dictus est *ascendisse de terra sitienti sicut Radix*. Et nota quod ad plantandam hanc radicem, facta est fossa in hac terra per humilitatem; terra eiecta per paupertatis amorem; arbor terræ applicita per naturarum vnionem; quę est illa corrigia quam non soluit Ioannes, quia non explicauit vnionem verbi cum carne; radix terræ coniuncta per Spiritus sancti operationem. Ideo dicitur. Isai. 53. *Generationem eius quis enarrabit.*

Maria terra in qua vir non ambulauit. Item terra quę non seminatur. Hæc est terra *in qua non ambulauit vir*, id est, maritus suus Ioseph Ierem. 2. *Neque habitauit homo* purus scilicet, sed Deus & homo Christus Iesus. Item *terra quæ non seminatur*, sicut dicitur ibidem.

MARIA.

Maria Terra. Terra, quę secundum quosdam dicitur à termino quod est statio, quia terra in ęternum stat. Eccle. 1. cum ignis, & aer, & aqua sint mobilia. *Vel* dicitur à terendo, quantum ad superiorem partem, quia teritur. *Vel* quia teritur alijs elementis circumpositis: tunc enim proprie potuit dici terra, quando conculcauerunt eam in filio inimici eius tota die passionis.

Maria Solum. *Solum*, scilicet à soliditate, & notat soliditatem, & constantiam animi Mariæ in proposito virginitatis conseruandę, & stabilitatem fidei eius in tempore dominicæ sepulturæ.

Maria Tellus. *Tellus*, quę secundum quosdam dicitur à tollendo se in altum, actiue vel passiue, quia tollimus ei fructus suos, vel quia fructus eius nos tollunt, id est, nutriunt, vel quia nos tollit, id est, portat, vel à tolerando, quia tolerat labores hominum.

Maria Humus. *Humus*, sic dicta proprie quando latebat sub aquis. Vnde humus ab humore, & Maria humus, propter humectationem omnium charismatum & gratiarum. Genes. 2. *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu*. Quære titulo de ligno vbi agitur de arboribus horti conclusi. *Lib. 11.*

Maria Arida. *Arida*, sic proprie dicta est, aquis in vnum A collectis. Genes. 1. *Congregentur aquæ* &c. ibidem *vocauit Deus aridam terram*. *Vocauit*, id est, voluit: vel pręuidit sic vocari, & talem fecit, quæ sic deberet vocari: dicitur autem *arida* ab ariditate quia desiccata igne Spiritus sancti, & filio suo qui *ignis consumens est*, ad Hebręos in fine, ab omni humore noxio & carnali, nec in ea aquæ terrenarum concupiscentiarum locum habuerunt, quia cœlestium contemplatio, terrena desideria in ea ex toto exsiccauit. Viso enim Domino, emarcuit femur Iacob. Gen. 32. B *Dixit autem Deus, congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum vnũ, & appareat arida.* Istud enim impletum est in Maria, omnes enim aquæ, id est, gratiæ, quæ sub cœlo sunt, id est, sub Deo, congregatæ fuerunt in locum vnum, id est, in animam beatę virginis, quando dicta est *gratia plena*, & nihilominus ipsa apparuit arida dicens Angelo, *Ecce ancilla*, id est, inter virtutes humillima, sicut inter aquas arida, eius enim humilitas vere erat vorago C virtutum. Item de hac arida dicitur in Psalmo 94. *Aridam*, id est, Mariam, *fundauerunt manus eius*, id est, Christi, *manus eius*, id est, dona gratiarum *fundauerunt* in profundo humilitatis. Vnde alibi dicitur Christo. Psal. 103. *Qui fũdasti terram*, id est, Mariam, *super stabilitatem suam*, quę fuit humilitas eius, *non inclinabitur* ad peccandum *in sæculum sæculi*.

Maria Limus. *Limus* qui est terra tractabilis, designata per limum de quo formatus est primus homo, D Genes. 2. Erat enim beata virgo quasi arida, id est, terra sicca ab humore nociuo, vt supra dictum est, ante filij incarnationem. Accessit gratia Spiritus sancti quasi fons irrigans, designatus per illum fontem. Genes. 2. *Qui ascendebat de terra irrigans vniuersam superficiem terræ*, & plene rigauit Mariam, & ex tali coniunctione factus est limus, de quo formatus est Christus. Dicitur autem limus quasi ligans humus. Beatus Bernar- E dus. Quid limo vilius, quid Deo sublimius; tãta tamen dignatio facta est, vt quidquid Deus fecerit, limus fecisse dicatur, quidquid limus pertulerit, Deus pertulisse dicatur. *B. Bernardus serm. 3. in vigilia natiuitatis paulo post medium.*

Maria Argilla. *Et Argil*, id est, Argilla, quę fere idem est quod limus, terra scilicet tractabilis & firma, super quam fundantur secure opera lapidea: similiter beata virgo tenax, & firma fuit in proposito conseruandæ virginitatis, nec etiam ad F promissum Angelicum vacillauit. Fuit etiam tractabilis per obedientiam respondens, *Ecce ancilla Domini* quasi diceret, quidquid ei placuerit, faciat de ancilla sua. Tractabilem etiam se exhibet per benignitatem ad vota nostra, si iusta fuerint adimplenda, quæ etiam precibus, meritis & exemplis, sustentat in virtute & gratia ędificium ecclesię militantis. Ipsa est etiam terra Argillosa, in qua fudit Hiram omnia vasa templi Salomonis in campestri regione Iordanis inter

nis inter Sochoth & Sathan sicut legitur. 3. Regum 7. Ipsa siquidem modulus est & exemplar omnium virtutum & forma totius bonitatis.

MARIA TERRA.

QVia diuersis floribus, id est, virtutibus picturata. Vnde Genes. 2. *Fons ascendebat de terra irrigans vniuersam superficiem terræ*, superficies, id est, dignitas terræ paradisi, id est, ecclesiæ, beata virgo, picturata & ornata diuersis, imo vniuersis virtutibus velut terra floribus, Vnde dicitur circumamicta varietatibus.

Quia diuersis herbarum medicinalium generibus vestita, nam ipsius humilitas, exemplo medicinat superbiam; paupertas & largitas, cupiditatem & auaritiam; virginitas, luxuriam; benignitas, odium & iram; & sic de alijs, & sic in floribus intelligitur ornatus virtutum quoad ipsam; in herbis, effectus virtutum quoad homines.

Quia infimum elementum, & hoc per summam & profundam humilitatem, iuxta documentum sapientis. Eccli. 3. *Quanto magnus es humilia te in omnibus & coram Deo inuenies gratiam*; & hoc optime impletum est in Maria. Item iuxta illud Ezech. 32 *Quo pulchrior es descende*.

Quia calcabile elementum, & hoc per obedientiam, vnde dicit *Ecce ancilla Domini*. Ancillæ enim est obedire, quasi diceret, quidquid ei placuerit faciat de ancilla sua, vel quasi calcabilem se præbuit per summam patientiam. Vnde potuit dicere illud. Psal. 55. *Conculcauerunt me* scilicet in filio meo *inimici mei tota die* passionis.

Quia sitibundum elementum & hoc per gratiæ desiderium. Vnde de Christo dicitur. Isai. 53. *Ascendet sicut radix de terra sitienti*, id est, Maria, quære de hac siti versu 6. horti conclusi vbi hortus dicitur sitibundus.

Lib. 12.

Quia alicubi plana, per mansuetudinem vel iustitiam. Quære de planicie versu 5 horti conclusi.

Lib. 12.

Quia alicubi montuosa per summam excellentiam.

Quia alicubi conuallosa per duplicem humilitatem.

Quia alicubi campestris. Vnde de terra promissionis dicitur. Deutero 11. quod *montuosa est & campestris*. Quære infra de proprietatibus campi.

Quia immobilis secundum se totam. Eccli. 1. *Terra in æternum stat*. hoc habes expositum paulo supra.

Quia tractabilis maxime vbi est argillosa, hoc infra inuenies.

Quia ex attritione multiplici redditur solidior: quo enim magis impulsa est, in filij passione, eo firmius stetit. Vnde Ioannis 19. *Stabat iuxta crucem Iesu* &c. Ideo dicit ei sponsus. Cantico 7. *Statura tua assimulata est palmæ*. Quære titulo de pulchritudine eius in fine tractatus.

Quia omne ędificium in terra fundatur, sic quidquid boni facere volumus, in ipsa fundare debemus per fidem incarnationis, cuius fuit ministra, & eorum quę ad ipsam pertinent. Vnde ipsa dicit. *In me omnis spes vitæ & virtutis*. Eccli. 24.

Quia cadentes suscipit & ipsos adiuuat ad surgendum. Quoad primum dicitur de seruo eius. Psal. 36. *Cum ceciderit non collidetur quia supponit manum suam*. Quoad secundum. Apocalyp. 12. *Et adiuuit terra*, id est, Maria, *mulierem*, id est, animam fidelem. Ideo sic oranda est iugiter, Succurre cadenti surgere qui curat populo, alioquin nisi velimus surgere, non potest ipsa succurrere Manibus autem, id est, bonis operibus, factis ad honorem eius, & pedibus, id est, deuotis affectibus, debemus nos prendere huic terræ, & humiliari ad eam; sicut qui de se prendit terrę, inclinatur versus terram, vt sic resurgere valeamus post casum peccati.

Quia nobis interponitur & abysso, quia substracta sicut Core Dathan & Abyron. Num. 16. statim descendimus in infernum viuentes: sic substracto nobis adiutorio Mariæ, statim labimur in peccatum & inde in infernum.

Quia fere quidquid viuit, viuit de terra, sic & quidquid viuit per gratiam, per Mariam viuit, quæ genuit vitam, ideo ipsa dicit. *In me gratia omnis vitæ*. Eccli. 24.

Quia de terra tollitur aurum & argentum, quo redimuntur captiui; & ipsa peperit illum, qui est redemptio animarum nostrarum. Nam ipsa est terra Heuilath, vbi nascitur aurum. Quære supra in principio capituli.

Quia de terra tractabili formantur quędam vasa, ad diuersos vsus necessaria, & de substantia carnis eius formatum est vas corporis dominici, in quo vase nobis à patre transmissum est illud electuarium; quo sanatum est genus humanum.

Quia de terra oriuntur flores & herbę, aromaticæ species & radices, ex quibus conficiuntur medicinæ Eccli. 38. *Altissimus creauit de terra medicinam*, & de ipsa nata sunt membra saluatoris, quibus contritis in cruce, sanatum est genus humanum.

Maria Area.

Area. Area dicitur ex eo, quod pro triturandis frugibus eradatur, vel quod non triturentur in ea nisi arida, vel quia inutilis triturationi nisi fuerit arida & sicca. Ipsa est enim Area Gedeonis sicca. Iudith 6. In qua vellus madefactum est. Hieronymus. Vellus cum sit de carne, nescit carnis passiones: sic & virginitas cum sit in carne, vitia carnis nescit.

S. Hieron.

Descendet

cies neque decor Isaiæ 53. & cum obscurato obscurata est mater.

Suspensa quasi inter cœlum & terram, & hoc per desiderum æternorum, Iob 7. *Suspendium elegit anima mea, & mortem ossa mea.* Duo dicit se elegisse Iob, quę bene conueniunt beatæ virgini: *Primum* est suspendi à mundo, id est, eleuari, vt conuersatio eius esset in cœlo, ad Philip. 3. Item Coloss. 3. *Quę sursum sunt quærite.* Ideo dicit, *Suspendium elegit anima mea*, Glosa intentio mentis. *Secundum*, mori mundo, vnde Coloss. 3. *Mortui enim estis.* Ideo enim sequitur, *& mortem ossa mea*, glosa fortitudo carnis, scilicet mortificationem. Et sequũtur alia duo, scilicet desperare de mundo, vnde sequitur, *Desperaui*, iuxta illud Psalmo 61. *Nolite sperare in iniquitate.* Item non vltra viuere secundum mundum, vnde sequitur, *Nequaquam iam vltra viuã.* Iuxta illud Romanorum 12. *Nolite conformari huic seculo, &c.* per istud etiã suspendium, figuratur quod mediatrix est inter Deum & peccatores, nam per ipsam, & filium eius, reconciliata sunt ima summis.

Aquosa per gratiarum, & omnium charismatum abundantiam, vnde dicta est *Gratia plena.* Ideo dicuntur nubes quasi nimborum naues. Aquis etiam sapientiæ salutaris onerata. Fuit hæc nubes, quando *Conseruabat omnia verba*, quæ de filio dicebantur, *Conferens in corde suo.* Lucæ secundo.

Vento ducitur, id est, gratia Spiritus sancti, qui ipsam & impellebat, & trahebat, & circumducebat, & ducebat, & custodiebat, vt de ea possit illud exponi, Deuteron. 32. *Circumduxit eam & docuit & custodiuit.* Spiritus enim sapientiæ docuit ipsam Angelo respondere; spiritus pietatis traxit eam ad Elisabeth, spiritus intellectus deduxit eam cum filio ad templum, spiritus timoris impulit eam, & fecit cum filio descendere in AEgyptum, & sic de alijs.

Ad fructum terram habilitat, & fæcundat. vnde dicitur Eccli. 35. *Speciosa est misericordia eius in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis.* Ipsa enim velut nubes, misericorditer abscondit peccatores ab ardore solis, & ipsis refrigerat ardorem concupiscentiarum, & eos fæcundat ad bene operandum.

Fructibus, hominibus & animalibus, solis ardorẽ temperat. ardor solis iustitię, ira eius, quã suis precibus modificat & refrenat, ne peccantes illico feriat. Terrę nascentibus ne lædantur ab ipso feruore solis, misericorditer præcauet, & obumbrat. Vnde dicitur Iob 37. *Frumentum desiderat nubes.* Refrigerat etiam messores, vnde & dicitur, *Nubes roris.* Isaiæ 18. id est, rorem emittens, *In die messis*, nam sicut grata est nubes messoribus, quos refrigerat, & arentem stipulam secabilem facit, quam suo rore humectat; sic Maria his, qui amorem suum separant à terrenis. Vnde & dicitur, *Columna nubis.* Eccli. 24. *Columna*, imbecilla Christi membra sustentãdo. *Nubis*, his qui exuruntur temptationum caumate, obumbrando.

Mortalium lippientibus oculis solis æterni tẽperauit claritatem, & refrigerauit feruorem. Vnde dicit Ezechiel 32. *Solem nube tegam*, & hoc, quando *Deus dixit, vt habitaret in nebula* 3. Reg. 8. & quãdo *Nubes carnis facta est latibulũ eius.* Iob 22. Propter hoc etiam dicit ipsa Eccli 24. *Sicut nebula texi omnem carnem*, scilicet à feruore solis iustitiæ, temperans illi claritatem diuinitatis.

Vento vehementissimæ persecutionis, impulsa fuit in filij passione, & tunc resoluta est in multa lacrymarum stillicidia, vnde & dicitur Cantic. 7. *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon.* Item de hac dicitur in Psalmo 104. *Expandit nubem in protectionem eorum*, id est, Israëlitarum. *Et ignem, vt luceret eis per noctem.* Ecce duo officia ad quę data est nobis Maria, scilicet, vt nos protegat, à feruore solis iustitię, tanquam nubes, & ideo quasi suspensa est inter terram, & solem, & nos illuminet suis orationibus & exemplis, tanquam ignis; quoniam ipsa est lux ostendens lucem virtutum; & etiam nos protegat contra diabolum quasi igneus murus, & contra vitia & peccata. Vnde dicit cum filio, Zach. 2. *Ero murus ignis in circuitu eius*, id est, Ecclesiæ, Et bene dicitur, *In circuitu* cõtra circuitum diaboli, *Qui tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* 1. Petr. in fine.

tiones & exempla Mariæ appropinquant illi. Qui enim seminauerint in hac terra, expendentes ad honorem eius sua temporalia, inueniunt etiam ipso anno, id est, in præsenti vita multam retributionem; quæ notatur per centuplum. Conuertit enim quosdam ab errore viæ suæ, quosdam pacificat filio, quibusdam dat gratiam continẽdi; quosdam humiles, quosdam largos, quosdam misericordes, quosdã facit pacificos, quibusdam largitur vestimenta virtutum, quosdam Prophetas, id est, sapientes constituit, sicut dicitur. Sapient. 7. & huiusmodi. Ecce centuplicatio eorum, quæ seminaueris in hac terra.

Maria terra fluens lacte. Hæc est terra *fluens melle* virginitatis, *& lacte* fœcunditatis, de qua legitur Num. 13. & 14. Et de qua Dominus dicit loquens de Iudęis. Ezechiel 20. *Dedi eis terram fluentem lacte & melle, præcipuam omnium terrarum.*

Maria terra promissionis. Hæc est terra *promissionis*, promissa Iudæis, reddita Christianis, cuius fructus fic⁹, vua, & malogranatum. Per ficum dulcedo Marię, per vuã dilectio eius, lętificans ineffabiliter cor sibi deuotum; vel virtus orationum eius, quæ Christum inebriant, & faciunt, obliuisci peccatorum nostrorum. Malogranatum diuersitas gratiarum, quibus facit nos socialiter & charitatiue conuersari. Vel hoc triplici fructu figuratur ipse Christus, fructus vteri virginalis.

Maria terra aquarũ. *Hæc est* terra de qua legitur. Deuter. 8. *Terra Riuorum, aquarum & fontium, in cuius campis & montibus erumpunt fluuiorum abyssi. Terra frumenti hordei ac vinearum, in qua ficus, & malogranatum, & olineta nascuntur. Terra olei & mellis vbi absque penuria panis comeditur.* Siquidem Maria terra est Riuorum, aquarum, fontium & fluuiorum, per quæ omnia figurãtur dona, & charismata, gratiæ & virtutes, quę per eam habuit mundus.

Maria terra frumẽti. *Ipsa* etiam terra *frumenti*, quia nobis peperit Christum, qui se dicit *granum frumenti*. Ioan. 12. Terra est etiã frumẽti, id est, scripturę sacrę horreũ, qua velut frumento pascũtur animę sanctę.

Maria terra hordei. *Ipsa* terra *hordei*, quod est frigidæ naturæ, & inde fit potus febricitantibus ad caloris refrigerium; quia infirmãtibus per peccatum attulit medicinã Eccli. 38 *Altissimus de terra creauit.* &c.

Maria terra vinearũ. *Ipsa* terra *vinearum*, quia ab ipsa potamur vino multiplici, sicut dictum est versu. duodecimo horti conclusi. *Lib. 11.*

Maria terra montuosa & campestris. *Item* Deut. 11. *Terra montuosa & campestris de cœlo expectans pluuias, quam Dominus semper inuisit & oculi eius in ea sunt.*

Maria terra frumenti & vini. *Item* Deuter. 33. *Oculi Iacobi in terra frumenti & vini.* Iacob luctator contra vitia, qui ad adiutorium Mariæ semper debet aspirare.

Maria terra appensa super nihilũ. *Hæc* est terra *appensa super nihilum* per humilitatem, Iob 26. vera enim humilitas, quæ soli Deo innititur, infra se non videt nisi nihilum, id est, defectus proprios & mundi vanitatem. Vnde dicitur Thren. 3. *Ego vir videns paupertatem meam*, id est, ideo virilis, quia cognoscens meos defectus; sicut terra, quæ ideo firma, quia super nihilum appensa. Ieremię 4. *Aspexi terram & ecce vacua erat & nihil.*

Maria terra Panis. Item Iob. 28. *Terra de qua oriebatur panis, &c.*

De hac terra, in Psalmo 84. *Benedixisti Domine terram tuam, &c.* In his versibus notantur quattuor *Primum*, Virginis sãctificatio, vnde dicitur, *Benedixisti*, id est, sanctificasti. Et hæc benedictio consistit in tribus, quia Dominus *primo* benedixit eam in vtero matris sanctificando; *Secundo* in ea fomitem extinguendo; *Tertio*, generandi potentiam eidem tribuendo. Ideo dicta est, *Benedicta in mulieribus*, quia concepit saluo flore, portauit sine labore, peperit sine dolore, quod nulla alia. De *primo*, scilicet de sanctificatione, Psalm. 45. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* De *secundo*, scilicet de fomitis extinctione, Lucæ 1. *Virtus altissimi obumbrabit tibi.* De *tertio*, scilicet de collata potentia generãdi. Ieremiæ 31. *Creauit Dominus nouum super terram. &c.* Dicitur ergo, *Benedixisti Domine terram tuam*, id est, Mariam, quę tota fuit tua. Et hanc terram solus Deus inhabitauit, solus eam excoluit, & ipsum solum hæc terra fructificauit.

Secundum, quod hic notatur, captiuitatis nostrę liberatio, & reductio. Vnde sequitur. *Auertisti captiuitatem Iacob.* Siquidem antequam Maria nasceretur, captiuabat diabolus, & deprędabatur totum genus humanum, sed per partum eius reducta est captiuitas, & excussa est præda, sicut prędixerat Isaię 49. *Nunquid tolletur à forti præda, aut quod captum fuerit à robusto, saluum esse poterit?* Capit enim diabolus & captiuat peccatorem, quando mortali peccato consentit vel mortaliter peccare desiderat, contra quod orat Psalmista Psalm. 139. dicens: *Non tradas me à desiderio meo peccatori.* Est autem duplex captiuitas, peccati, & inferni; & de vtraque dicitur Isaię 46 *Duplex captiuitas.* *Anima eorum in captiuitatem ibit.* Et cõtra primam orat Psalmista, Ps 125. *Conuerte Domine captiuitatẽ nostram, sicut torrens*, qui frigore Aquilonis congelatus, flante Austro conuertitur in fluxum. De captiuitate inferni dicitur Ephes 4. *Ascendens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem.* A captiuitate inferni reducti sunt per partum Marię & filij passionem, qui ibi antea detinebantur; à captiuitate peccati multi quotidie per Mariam ad statum gratiæ reducuntur; & propter hoc sequitur in authoritate, Isaię 49. *Equidem & captiuitas à forti tolletur*, id est, à diabolo, vel à *forti*, id est, per fortem mulierem, scilicet Mariam: non tamen omniũ, sed illorum qui sunt Iacob, id est qui contra vitia reluctantur, non pigritantium, vel illorum de quibus dicitur, Thren. 1. *Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.*

Tertium est, per preces Mariæ nostrarum iniquitatum.

Descendet sicut pluuia in vellus. Ps. 71. Fœcundata est enim Mariæ virginitas, rore gratię cœlestis, superueniente in eam Spiritu sancto, & Christo in similitudine roris descendente in eam. Vnde ipse dicit Oseę vltimo. *Ero quasi ros & Israël germinabit quasi lilium*, & tamē caro eius, exemplo Areæ Gedeonis, sine noxia concupiscentia sicca permansit. Item per *aream* attritam multis verberibus, potest intelligi caro Mariæ, multis atrita tribulationibus & pressuris. Per *vellus* autem mens beatæ virginis. Ros autem gratiæ prius vellus, id est, mentem virgineam infudit ad fidem; postmodu in aream, id est, carnem eius ad fœcunditatem. Vnde primo, dictum est ei, *Aue gratia plena*; secundo, *Spiritus sanctus superueniet in te*. Item in area separantur grana à paleis, & exemplo, & merito, & adiutorio Mariæ, vitia à virtutibus. Et tali exercitio insistentes, digni sunt Angelica visione, salutatione & allocutione sicut Gedeon.

Maria Campus.

Campus cuius se esse florem Dominus gloriatur Cantico 2. *Ego flos campi*, qui proprie est viola. Hi enim flores viola & lilium, nascuntur de terra inculta, sic & Christus de virgine inculta operatione humana.

MARIA CAMPVS PROPTER.

F*Lorigeram* amœnitatem virginitatis.

B. Bernar. Li. 4. pag. 291. f

Communitatem pietatis. Vnde Beatus Bernardus, Sileat misericordiam tuā &c. titulo de misericordia eius post medium capituli.

Spaciositatem charitatis, quia Maria diligit diligentes se.

Agricolationem diuinæ studiositatis.

Fœcunditatem maternitatis, ibi enim creuit frumenti illius pretiosum granum, quo pascuntur aues & animalia, Angeli scilicet & fideles simplices in sacramento altaris, quasi in vno præsepio.

MARIA CAMPVS.

QVia ibi creuit fœnum dominicæ carnis, *quia omnis caro fœnum* Isai. 40. Fœnum videlicet quod Maria producit iumentis, quo etiam saluat homines & iumenta, id est, rationabiliter viuentes, & suorum deferentes onera mandatorum.

Lib. 11.

Quia campus communis locus pascuæ, & in vita eius & exemplis, reficiuntur & pinguescunt fideles animę, sicut habes versu 12. Horti conclusi. Maria etiam *pascua quia* pascua sponte proferunt herbam, Vnde *germinet terra herbam virentem*. Genes. 1. *Item* pascua hęc viret fide & virtutibus, & æterna perseuerantia sanctitatis. *Item* communis, vt dictum est. *Item* nutritur hu-

Maria Pascua.

more & imbribus gratiarum *Item* dat fœnum, id est, gratiam cognoscēdi se esse fœnum, id est, carnem cito morituram, vt humilietur. *Item* pascua non extollitur, similiter nec Maria humano exercitio.

Quia campus ab auibus frequentatur, id est, ab Angelis Eccli. 27. *Volatilia ad sibi similia aggregantur*, quia virginitas soror est Angelorum, sicut dicit Thomas Apostolus.

S. Thomas Apostol.

Quia cœlo semper exponitur, & ipsa corde patulo semper inhiabat ad *dona perfecta, quæ descendunt à patre luminum*. Iacobi 1.

Quia ibi aër salubrior, quàm in villis, quia gratia eius salus animæ, sed gratia mundi fallax, & vana pulchritudo ipsius.

Quia obediens dicitur campus quando fructificando respondet Agricolę. & ipsa bene respōdet Agricolę suo, id est, Spiritui sancto, quādo concepto saluatore, statim visitauit Elisabeth. Luc. 1.

Quia planus per simplicitatem, & demissus per humilitatem. Vnde *Ascendunt montes & descendunt campi*. Psalm. 103.

Quia locus est ad spaciandum; vnde ipsa vocat amatorem suum ad meditandum de ea, Canticor 7. *Veni dilecte mi egrediamur in agrum*. in hoc quod dicit, *Egrediamur*, ostendit se esse sociam meditantium de ea, Ezechielis 3. *Surgens egressus sum in campum*. Nota, prius enim surgendum est à vicijs, & egrediendum à se carnali, vt fiat spiritualis. *Et ecce gloria Domini ibi stabat*, Maria enim habitaculum glorię, id est, filij Dei, quia *Gloria Patris, Filius sapiens*. Parabolar. decimo. Cum illis etiam stat gloria Domini, qui sunt campi secundum proprietates supra dictas.

Maria Ager.

Ager, secundum proprietates campi superius assignatas. Et dicitur ager ab agendo, quia beata virgo multis fuit virtutum actionibus, & multiplici Spiritus sancti exercitio exculta, multis etiam tribulationibus pro filio, & cum filio agitata. De hoc Agro dicitur, Genesis viges. sexto. *Ecce odor filij mei, sicut odor Agri pleni*. Floribus scilicet, *Cui benedixit Dominus*. Ad literam verba sunt Isaac benedicentis Iacob. Mystice verba sunt patris de filio & matre. In hoc autem quod filio similitudo matris assignatur, specialis prerogatiua Mariæ declaratur, & quia in Iacob Christum ex eo nasciturum Isaac intellexit, ad Christum & Mariam referuntur verba quę dixit. *Ager plenus*, Maria gratia plena, cui benedixit Dominus, vnde dictum est ei, *Benedicta tu in mulieribus, &c.* vel *Ager plenus*, Floribus, virginalis Marię vterus, *Cui benedixit Dominus*, in suo ingressu. Vnde *Dominus tecum benedicta tu in mulieribus, &c.* Est igitur odor Christi sicut odor Agri pleni, quia talem suauitatis odorem emittit filius, qualis procedit à matre.

Filius

Filius enim dicit Eccli. vigeſ. quarto. *Quaſi balſamum non mixtum odor meus.* Et de matre dicitur Canticor. quarto. *Odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus* Delectatus ergo Pater ſuaueolentia virtutum filij, in quibus ſpirat & redolet odor matris, velut redolentium ſuauitas floſculorum dicit, *Ecce odor, &c.* Cum autem dicit, *Ecce*, matrem & filium proponit nobis in exemplum. Hoc enim aduerbium excitatiuum eſt & demonſtratiuum; & prius excitatiuum, ſicut ſi vellem aliquid oſtendere dormienti, prius excitarem illum; demonſtratiuum, quia ſemper affert aliquem rumorem triſtem, aut gaudium. *Odor filij mei, ſicut odor agri pleni*, quia Chriſtus natus eſt de mundiſſima, totus mundus; de dulciſſima, totus dulcis; de miſericordiſſima, totus miſericors, & huiuſmodi. Ager ergo plenus Maria, cuius redolentiam ſpiritualiter magnus ille præſenſit Patriarcha; multis intermedijs nationibus. Vnde præ gaudio eructauit, *Ecce odor*, &c. Nos etiam poſt multas generationes, de illa plenitudine adhuc aliquid vel tenuiter deguſtamus. Huic agro benedixit Dominus, quia ipſa eſt terra illa, *Quam Dominus benedixit*, & per quam *Auertit captiuitatem Iacob.* Pſalm. 84. Contra hoc quod dictum eſt Adæ. Geneſis tertio. *Maledicta terra in opere tuo*, id eſt; pro opere tuo, ſcilicet pro peccato; quia in opere hominis, venter mulieris concipit in peccato, & parturit in dolore. ſed ſublata eſt hæc maledictio, & benedictio reſtituta, quando Mariæ dictum eſt, *Aue*, & annuntiata eſt *in mulieribus benedicta.*

Item de hoc poteſt intelligi & exponi illud, Matthæi decimo tertio. *Simile eſt Regnum cælorum theſauro abſcondito in Agro, quem qui inuenit homo abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit Agrum illum. Ager* Maria, ſicut expoſitum eſt. *Theſaurus* abſconditus in hoc Agro Chriſtus, cui dicitur Iſaiæ 45. *Vere tu es Deus abſconditus*, qui nouem menſibus latuit in vtero virginali, deſignato per vrnam auream; quæ continuit hunc theſaurum. Et nota, quod tria præcipua ſolent theſaurizari, aurum ſcilicet, & argentum, & lapides pretioſi. Aurum anima Chriſti, pretioſiſſima creaturarum, ſicut aurum metallorum, & argentum cãdidum caro Chriſti virginea, lapides pretioſi guttæ ſanguinis Chriſti theſauro iſto redempti ſumus, pariter & ditati, quia Chriſtus animam ſuam poſuit pro animabus, carnem pro carne humana, & ſanguinem fudit; vt viuificaret filios exemplo pellicani: quia *Anima omnis viuentis per gratiam, in ſanguine eius eſt.* Leuit. decimoſeptimo. hic eſt theſaurus, quem qui habuerit diues eſt, etſi nihil aliud poſſederit, & qui non habuerit pauper eſt, etſi mundum poſſederit vniuerſum. De hoc theſauro quære titulo de priuilegijs carnis virgineæ.

Li. 4. pag. 181. f.

Sequitur *quem*, ſcilicet theſaurum vel agrum, *qui inuenit homo abſcondit*. bene dicitur *Inuenit*, proprie enim inuentio eſt habere filij vel matris gratiam, & purum beneficium, quod meruiſſe non poterant totius obſequia creaturæ. Vnde & matri dictum eſt, *Inueniſti gratiam apud Deum*, Luc. primo. Et paſtoribus, Luc. ſecundo. *Inuenietis infantem. Homo*, id eſt, rationalis, non enim leo ſuperbiæ, vel ſerpens inuidiæ, & cætera huiuſmodi matris filij gratiam impetrant, nec cæteris vitijs ſubiacentes. *Abſcondit*, ſecrete enim vult diligi Maria, quæ ſemper dilexit ſecretum, & vt ei quaſi abſcondite ſeruiatur, quę ſemper in abſcondito, & quaſi clauſo oſtio Domino ſeruiebat; quod notatur cum dicitur, Luc. primo *Ingreſſus Angelus ad eam. Et præ gaudio illius vadit, &c.* Qui vadit, ad locum de loco mouetur, quia vera dilectio nunquam eſt otioſa, vt quiſquis eam diligit, ad ſtudia & exercitia moueatur aſſidue, quæ tantæ virgini crediderit complacere. Et hoc *Præ gaudio illius*, vt gaudenter ei deſeruiat & cum lætitia, quæ gaudium peperit toti mundo. Nullum enim maius gaudium conſcientiæ, quam matris & filij eſſe familiarem, *Et vendit vniuerſa quæ habet.* In venditione fieri ſolet quædam commutatio, vt detur vnum & accipiatur aliud: ſimiliter & hic oportet, vt detur, & commutetur, pro humilitate ſuperbia; pro caſtitate luxuria; pro largitate auaritia, & cætera in hunc modum. *Vendit*, igitur, *vniuerſa quæ habet*, qui pro honore matris & filij, mundi diuitias, & delicias carnis, & cętera delectabilia reſpuit, & conculcat, & expendit in eius obſequio quidquid habet, *& emit agrum illum*, vt ſit illius portio Maria in terra viuentium. Vnde de forti muliere, quæ ſignat animam fidelem, dicitur Prouerbiorum in fine, *Conſiderauit agrum iſtum, & emit eum*, talem enim familiam vult habere virgo dulciſſima, & tales ei ſeruire digni ſunt. Vnde canit Eccleſia, *Sicut dies veris circumdabant eam flores roſarum, & lilia cõuallium*, florigeri ſcilicet velut roſa per charitatem, & candidi intus & extra per duplicem caſtitatem, quę notatur in lilijs, & quaſi conualles per duplicem humilitatem. Hinc eſt quod rogamus eã. *Nos culpis ſolutos*, &c. Item de hoc agro dicit quidam Proſaice. *Hic eſt ager ille plenus,*

Cuius odor tam amœnus,
Sensi mouet gaudia
Ager, cuius ad honorem,
Seſe campi iactat florem,
Qui gubernat omnia

Mons, qui dicitur ab eminentia ſecundum Iſidorum; vel ſecundum alios dicitur mons, quaſi moles oppoſita naſcẽti ſoli moles enim immobilis humilitatis Mariæ, quam humilitatem Chriſtus ita adamauit, vt de ipſa naſci dignaretur

Maria mõs Iſidor.

gnaretur, se opponit pro familiaribus suis feruori solis iustitiæ, ne ipsos arefaciat Iaco 1. *Exortus est sol cum ardore & arefecit fenum*, id est, carnales. Hic est, Ps. 67. *Mõs coagulatus*, per integritatem virginitatis, vnde dicit Patri vel Filio, *Sicut caseum me coagulasti*. Iob 10.

Pinguis. Hic est *mons pinguis* pinguedine charitatis, adipe deuotionis, vbertate fæcunditatis, oleo misericordię & pietatis, butyro mansuetudinis, melle contemplationis, crassitudine gratiæ singularis. Et nota, quod bis dicitur, *Mons pinguis*, Psalm. 67. Quia & pro se & pro omnibus nobis, data sunt ei omniũ charismata gratiarũ.

In quo adorandum. Hic est *mons in quo debent adorare*, veri Iudęi, Ioannis 4.

Armeniæ. Hic est *mons signatus* per montes Armeniæ, vbi *requieuit Arca*, Genesis 8 quia inundante diluuio peccatorum, suis precibus sustentat ecclesiam, & fidelem animam.

Visionis. Hic est *mons visionis* Genes. 22. vbi Abraham voluit filium immolare.

Galaad. Hic est *mons Galaad*, Genesis 31. quod interpretatur aceruus testimonij, quia in ea conueniunt omnia testimonia scripturarũ, veteris & noui testamẽti, & tam oracula Prophetarũ, quã opera Patriarcharum, ei reddunt testimonium.

Oreb. Hic *mons Oreb* Iudic. 7. quod interpretatur mensa, quia lacte eius refectus est ille, per quem nec ales esurit.

Thabor. Hic *mons Thaboo* Psalm. 88. quod interpretatur lumen veniens, quia in eam primo venit, & per eam venit lumen æternum sedentibus in tenebris, & in ea transfiguratus est Dominus omnium, assumens formam serui, Matthæi 17. Marci 9. Lucę 9.

Oliueti. Hic *mons Oliueti*, Matth. 21 sic dictus propter copiam oliuarum, & ipsam Dominus cumulauit plenitudine gratiæ & fecit matrem misericordiæ.

In quo beneplacitum Deo habitare. Hic *mons in quo beneplacitum fuit Deo habitare in eo*. Psalm. 67 nouem mensibus corporaliter, & in quo, secundum quod Deus, habitabit in finem, id est, sine fine, sine termino, sine mensura.

Selmon. Hic est *mons Selmen*, Psal. 67. quod interpretatur vmbra, quę relinquitur ex lumine & corpore opaco, lumini opposito, & ipsa habuit corpus virgineum, & lumen gratiarum, quibus duobus obumbramur per gratiam, contra feruorem vitiorum, & in *ipso*, id est, per ipsam dealbantur peccatores niue, id est, super niuem, Isaię 1. *Si fuerint peccata vestra, vt coccinium, quasi nix dealbabuntur.*

A quo sine manibus abscissus lapis. Hic est ille *mons Danielis* secundo. *de quo sine manibus*, id est, opere virili, *Abscissus est lapis ille*, id est, Christus, *qui percussit in pedibus statuam* Nabuchodonozor. Aliter, per hunc montem signatur altitudo humanę naturæ, in qua fuit ante peccatum, de qua altitudine Christus carnem assumpsit quoad immunitatem peccati, non tamen quod caro quam Christus assumpsit, antequam eam assumeret forte talis fuerit, sed assumendo eam talem fecit. *Sine manibus*, quia caro Christi templum Dei est, figurata per templum Salomonis, *In cuius constructione non sunt audita malleus & securis, & omne ferramentum*. 3. Regum 6. sed eius *artifex* fuit, *& conditor ipse Deus*, ad Hebræos 11.

Vmbrosus & condensus. Item ipsa est *mons vmbrosus & condensus*. Abacuc. tertio, secundum aliam litteram, à quo Deus venit ad nos. Vnde sic ibi legitur, *Deus à Libano veniet, & sanctus de monte vmbroso & condenso*. Beata virgo *Mons* propter eminentiam sanctissimę conuersationis suę; quæ dicitur *Libanus*, qui interpretatur candor, propter prærogatiuam virginalis puritatis. *Vmbrosus* etiam dicitur iste mons, quia virtus altissimi obumbrauit ei in conceptione filij Dei, qui est lux inaccessibilis & *lucem habitat inaccessibilem*. 1 ad Timotheum 6 *Condensus* est mons iste, per vniuersarum virtutum multitudinem, quæ designatur in condensitate arborum, quia in eo quasi consistæ à diuina sapientia creuerunt omnes virtutes in superlatiuo. De hac condensitate multa inuenies nono versu de horto, vbi hortus dicitur densus, & condensus. *Lib. 12.* Dicitur ergo *Deus à Libano*, id est, à candore vteri virginalis, *Veniet*, ad saluandum nos; & *Sanctus Sanctorum*, Danielis nono. *De monte vmbroso & condenso*, vt supra.

Domus Domini eleuatus super omnes colles. Item ipsa est ille *mons domus Domini eleuatus super omnes colles*, id est, sanctos, quos omnes dignitate transcendit, & qui omnes inferiores ea sunt, sicut collis minor est monte, de quo monte dicitur Isaię secundo. *Erit in nouissimus diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad illum omnes gentes. Nouissimæ dies*, tempus gratiæ. *Domus Domini* Ecclesia Catholica, *Mons singularis* beata Virgo, *præparatus* per prædestinationem ab æterno, Vnde ipsa dicit Prouerbiorum octauo. *Ab æterno ordinata sum & ex antiquis*. In salutem humani generis, & sustentationem Ecclesię. *Montes & colles* Sancti vtriusque testamenti; *vertex* horum montium beata Virgo, gratia & meritis transgrediens vniuersos. Vel ipsa est *Mons in vertice montium*, quia exaltata super Choros Angelorum.

In verbo *fluendi*, notãtur septem proprietates seruis Mariæ conuenientes.

Prima, est impetus feruoris, quia cum festinatione & impetu rumpenda sunt omnia obstacula, vt ei digne seruiatur.

Secunda, descensus humilitatis, fluunt enim flumina ad valles, & sola humilitate peruenitur ad eam.

Tertia, abundantia, quod notatur in verbo fluendi,

& metiri magnitudinem & quantitatem matris suæ.

Maria Desertum.

Desertum. De quo Dominus dicit Isaiæ 43. *Dedi in deserto*, id est, in Maria, quæ in Psalmis appellatur, *Terra deserta, inuia & inaquosa, Dedi* inquam. *In* hoc *deserto viā*, id est, Christum, quę est, *via, veritas, & vita*. Ioannis 14. *& in Inuio*, id est, in ipsa Maria, quæ est terra per quam non ambulauit vir, scilicet maritus suus Ioseph. Ieremię 2. Vnde canit Ecclesia via viris inuia. *Flumina* gratiarum & donorum, *& glorificabit me bestia agri*, id est, cęcus peccator mūdi, quia semper gratias agere debent de tali ac tanto dono, quo reuertuntur ad gratiam & gloriam, Item Isaiæ 43 dicit Dominus: *Dedi in deserto*, id est, in Maria *aquas* gratiarū, *& flumina in inuio*, sicut expositum est, *vt darem potum populo meo, electo meo*, non dicit tātum *populo meo*, id est, Christianis, sed addidit, *electo meo*, id est, prędestinatis Item Isaię 41. *Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum*. Maria enim verè fuit desertum à deserendo, quia deseruit diuitias, delicias, pompam & gloriam mundi, omnia eiusmodi reputans, vt stercora, vt lucrifaceret Christum. Philipp. 3. Desertum etiam fuit, quia cor eius longe fuit à strepitu, & tumultu mundi, nec conculcatum fuit frequentia terrenarum cogitationum & curarum, sed virens permansit ac floridum, & omnia germina produxit virtutum, nec ibi audiebatur vox hominis, id est, ad hominem pertinentis, sed ibi canebant turtur, id est, Spiritus sanctus, & alauda laudis diuinæ.

Maria Solitudo.

Solitudo secundum proprietates deserti, & vere fuit solitudo, quia separata à turbine mundi, & soli intenta creatori; & in hanc solitudinem animi ducebat eam Spiritus sanctus, sicut prædixerat. Oseę 2. *Ablactabo eam & ducam in solitudinem, & loquar ad cor eius*.

Hęc solitudo contemptus mundi, in quam ducta fuit, quando spiritus Domini inspirauit ei mundi contemptum, & amorem solitariæ vitæ.

De hoc deserto & de hac solitudine prædixerat Isaias 35. *Lætabitur deserta & inuia*, sicut expositum est, *& exultabit solitudo*, quod fuit quando dixit, *Exultauit spiritus meus, in Deo salutari meo, &c.* Lucæ 1. *Et florebit quasi lilium* per intemeratam virginitatem. Item de hac solitudine, Isaiæ 41. *Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrtum, &c.* Hic enumerantur septem arbores, quæ quasi creuerant in hac solitudine. Expositionem

Lib. 12.

earum habuisti nono versu horto conclusi; quęre Item nota beata virgine in solitudine mūdi, *Pro saliunca ascendit abies, & pro vrtica creuit myrtus*, Isaiæ 55 saliunca curua est, breuis & aculeata, & vrtica facit pruritum Talis fuit prima mater, quę statum gustato cibo vetito, sensit motus & punctiones carnis, quę duo per eam in omni carne humana pullularunt. Sed beata virgo fuit quasi abies, scilicet recta, plana, lenis, sine aculeis prauorum motuum, & malarum cōcupiscentiarum; Fuit etiam quasi myrtus quæ carnem preseruat à putrefactione; mitigatiua etiam est, & temperatiua, & Maria nec pruritū sensit, nec lęsionem castitatis, contra hoc quod vrtica pungit & vrit. pro vrtica ergo creuit myrtus, quando loco Euæ successit Maria, per quam consolationem habemus & mitigationem.

Hæc est solitudo, in qua Ana qui interpretatur donatus, vel gratificatus, siue donum, vel gratificatio, *Inuenit aquas calidas* gratiæ, quæ cor abluit, refrigerat, & fœcundat ad bonum, inquantum aqua; & calefacit per amorem, inquantum calida, sicut legitur Genesis 36. Per istum Anan intellige verum iustum: dic quomodo, & hoc maxime quando voluntariè pascit asinos, & oues Sebeon patris sui, sicut de illo Ana ibidem legitur.

SOLITVDO AMICA.

INnocentiæ, quam Maria iugiter seruauit, ideo Ioannes Baptista antra deserti, teneris subijt sub annis.

Taciturnitati, Isaię 6. *Vir pollutis labijs ego sum & in medio populi polluta labia habentis ego habito*. Ecce causa pollutionis labiorum. Ideo de amatore solitudinis, & taciturnitatis dicitur Thren. 3. *Sedebit solitarius & tacebit, &c. Item elongaui fugiens, &c.* Psalm. 54.

Contemplationi, Vnde postquam dixit, *Solitarius sedebit, & tacebit*, statim subdit, *& leuabit se super se* cœlestia contemplando.

Virginitati, quam Dina amisit euagando, Genesis 34. Maria seruauit clausa in thalamo.

Longanimitati spei, vnde postquam dixit Psalmista, Psalm. 54. *Elongaui fugiens & mansi in solitudine*, subdit *Expectabam eum*, &c. longanimitatem scilicet.

Angelicæ salutationi vt patet in Maria, Luc. 1. & visitationi, vt patet in Zacharia solo existente in templo Lucæ 1.

Diuinæ inspirationi, vnde de fideli anima dicit Christus, Oseæ 2. *Ducam eam in solitudinem & loquar ad cor eius*.

Maria Petra carens vestigio colubri.

Petra, hęc est petra super quam non est inuentum vestigium colubri, id est, diaboli, Parabolarum 30 quod triplex est, superbia, auaritia, luxuria. Primum exclusit ab ea humilitas; secūdum charitas; tertium virginitas.

Refugium Herinacijs.

Hæc est petra, de qua in Psalm 103. *Petra refugium Herinacijs & leporibus*, secundum aliam litteram; Herinacij sunt magni peccatores, obsiti densis peccatorum aculeis, qui cum corriguntur armant se spinis suis, id est, excusationibus tamen si humiliter ad Mariam conuertātur,

possunt apud eam refugium inuenire. Vel Herinacij sunt humiles pœnitentes, hirsuti per ieiunia, per vigilias, saccum & cilicium, & huiusmodi. Et huiusmodi spinis debet se armare, qui vult apud eam refugium inuenire, ne possit morderi à carne, vel diabolo, sicut pertica armata spinis suis, non timet morsum lucij deuoratoris. Lepores sunt timidi peccatores, fugientes à iustitia filij ad misericordiam matris, sicut fecit Theophilus, de cuiusmodi dicitur Prouerbiorum 30. *Lepusculus plebs inualida collocat in petra cubile suum*, id est, in Maria refugium suum & in eius misericordia spem suam. Et nota, quod dicitur *Plebs inualida*, id est, illi qui infirmitatem suam humiliter attendunt, & se nullius valoris reputant coram Deo. Ipsa est enim *Quæ dat lasso virtutem*. Isaiæ 40. *Et his qui non sunt*, secundum suā reputationē, *Fortitudinem & robur multiplicat*.

LEPVS POENITENS.

M*Agnas* habet aures Iacobi 1. *Sit omnis homo velox ad audiendum*, vt exemplo Mariæ auide audiat de æternis. Isai. 50. *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum.*

Semper mouet labia per psalmodiam & orationem, vnde 1. ad Thessalonicenses 5. *Sine intermissione orate.*

Dicitur quasi leuipes, quia velociter currit, Græcè vero pro cursu dicitur lagos.

Pauida, Eccli. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu.*

Velox, vt *quidquid boni potest, omni instantia operetur*. Eccle. 9. *In omnibus tuis operibus esto velox*, &c. Eccli. 31.

Dormit apertis oculis, ecce cautela, vt possit implere illud Cant. 5. *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Item Ephes. 5. *Videte quomodo caute ambuletis.*

Idem, masculus & femina. Vnde Isaiæ 26. *A facie tua Domine concepimus, & quasi parturiuimus.*

Pellem ad indumentum, carnem dat ad nutrimentū. Exterior enim conuersatio pœnitentis, valet imitantibus cōtra frigus, & cōtra caumata tēptationum; caro vero macerata per pœnitentis, quodāmodo pastus est animę ipsius pęnitentiā, vel ipsius imitantis, quia propinat vitam spiritui mortificata caro.

Item hęc est petra, ad quam allidēdi sunt paruuli Babylonis, id est, primi motus, & malitiæ & nequitię cogitatus, de quibus in Psalm. 136. *Beatus qui tenebit*, id est, retinebit ne silueſcant & grandeſcant, *Paruulos suos*, id est, motus primarios, qui designantur per *Vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineam Domini Sabaoth*, id est, fidelem animam. Vnde Cantic. 2. *Capite nobis vulpes paruulas*, &c. *Et allidet eos ad petram*, id est, allidendas ad Christum refert; orans vt motus noxios reprimat, & tales concupiscentias interimat. Vel *ad petram*, id est, Mariam, inuocando fideliter auxilium huius petrę. Ipsius enim adiutorio conteritur caput serpentis, id est, initium suggestionis. De hoc habemus exemplum in beato Benedicto, qui sentiens stimulos carnis suæ vehementer insurgere cōtra animā, proiecit se in vepres & vrticas, & in eis diutius volutatꝰ, per vulnus cutis sanauit vulnus mētis, sicut dicit Greg.

Ad quam allidendi paruuli Babylonis.

S. Gregor. Lib. 2. dialog. cap. 2. tomo 1.

Pascua, proprietates pascuæ habuisti supra titulo quod Maria campus.

Pratum.

INCIPIT

INCIPIT
LIBER NONVS.
DE RECEPTACVLIS AQVARRVM QVÆ FIGVRANT MARIAM.

FONS, *puteus, flumen, fluuius, torrens, aqua, stagnum.*

A *Alueus, & situla, lacus, hydria, concha, canalis,*

Trames, aquaductus, labium, piscina, natato, id est, natatoria.

Amnis, vena, latex, cisterna.

Fons, de quo dicitur Canticorum 4. *Fons hortorum*, scilicet irrigatiuus; horti isti ecclesia, & conscientiæ iustorum. Huius fontis riuus Christus Dominus, qui dicit ecclesiastici 24. *Dixi, rigabo hortum plantationum*. Mater etiam rigat hos hortos, sed riuo suo, id est, filio mediante. Dicitur autem fons à fundẽdo, quia prompte aquã suam exponit, sed inter hunc fontem & alios fontes hoc distat, quod alij fontes, quia aquas suas hauriunt ab inferiori, redundant superius. Iste autem fons, quia aquas suas, id est, dona & charismata recipit à superiori, redundat ad nos inferius Propter hoc dicitur Cant 4. quod *aquæ viuentes*, id est, animas viuere facientes, *Fluunt impetu de Libano*, id est, Christo, qui est candor lucis æternæ. Sapient. 7. Item ideo dictum est Mariç *Dominus tecum*, quasi fons subministrans tibi plenitudinem gratiarũ, & sub hoc sensu potest Christus dici fons, Maria vero canalis. Est autem fons caput aquæ nascentis, quasi aquas fundens.

Maria fons Hortorum.

Fons iste signatus est Gen. 2. per illum fontem, *Qui ascendebat de terra irrigans vniuersam superficiem terræ*. Secundum quosdam fons iste intelligitur abyssus, mater omnium aquarũ, ex quo omnes fõtes & flumina oriũtur; & ab illa sanctitate cuius tota plenitudo descendit in Mariam, omnes sãctorũ ordines, & õnis sãctificatio procedit. Et bene fons ille, qui signat Mariã, dicitur de terra ascendere, quia tota vita Mariæ fuit quidã ascẽsus, & quçdam quasi elongatio à terrenis. Congrue etiam dicitur iste fons irrigare superficiem terræ. Terra ecclesia; in superficie terræ apparet pulchritudo terræ, & designat hæc superficies viros iustos, qui de abundantia Mariç hauserũt omnes & hauriunt incessanter.

Rigans vniuersam terram.

Hic est fons signatus, Cant. 4. sigillo videlicet illo, de quo dicebatur ei à filio, vel à tota Trinitate, Cant. 8. *Pone me vt signaculum super cor tuũ*, &c. Hoc autem signaculo impressus est ei decor diuinæ similitudinis expressius, quam alicui creaturç. *Vel* hoc signaculum fides virginis, in qua semper immobiliter stetit, tempore dominicæ B sepulturæ, 3. Timoth. 2. *Fundamentum fidei firmum stat habens signaculũ hoc.* Aliter. Per hoc quod ipsa dicitur *fons*, eius fœcũditas; per hoc quod *signatus*, eius virginitas. Nõ enim dicitur fons, nisi de cuius abũdãtia riuus emanat, & *de hoc fonte egrediebatur fluuius de loco*, scilicet voluptatis, *ad irrigãdum paradisum*, Christus scilicet de vtero virginali, ad arentẽ ecclesiam fluentis gratiæ irrigandã. Item sigillum vel signaculũ huius fontis virginitas, vt dictum est: nam ea quæ signantur, ad C hoc signãtur, vt clausa permaneant. Ideo etiam ipsa dicitur, *Porta clausa*. Ezech. 44.

Signatus.

Item ideo dicitur *fons signatus*, quia Christum ita signauit, quod & diabolum, & multos angelos latuit eius incarnatio. Vnde & quidã corũ, ipso ascendente dixerunt, Isai. 63 *Quis est iste qui venit de Edõ*. Ideo Maria dici potest fons signatus & fons signãs. Aliter. Iste est fons misericordiç, signatus sigillo iustitiæ: sic enim eius misericordia exuberat, quod semper fluũt ad miseros mi-D serationes eius, salua tamen iustitia. Quere titulo de omnipotentia eius in fine cap. *Vel* signatus, id est, clausus; quia paucis cognita est multitudo miserationum eius, & abundantia gratiarum, & diuitiarum spiritualium magnitudo.

Li. 4. pag. 308. a.

Hic est *fons* de quo dicitur Ioëlis in fine. *Fons egredietur de domo Domini, & irrigabit torrentem spinarum. Fons* Maria. *Domus Domini* beata Annã; in qua beata Trinitas per gratiam habitauit. Vel *domus Domini*, id est, familia Domi-

Irrigans torrentem spinarum.

ni. Fatres

ni, Patres antiqui, scilicet Abraham, Isaac, Dauid & cæteri, de quibus egressa est Maria. Vel *de domo Domini* duplici, id est, de tribu regia, & sacerdotali. Sed ad quid egreditur? *ad irrigandum* gratia, qua impleta est, vel riuulo suo, id est, Christo, *torrentem spinarum*, id est, peccatores, qui sunt quasi torrens cito decurrens in mare amaritudinis æternę. Qui bene dicuntur spinæ, quia se erigunt per superbiam, lacerant per auaritiam, pungunt per luxuriam. Primos rigat Maria, ne possint comburi, exemplis humilitatis; secundos, contemptu temporalitatis; tertios exemplis castitatis.

Siloe.

Hic est *fons Siloe, cuius aquæ fluunt cum silentio*, id est, intermissione. Isai. 8. quia beneficia Mariæ non iugiter fluunt ad quemlibet, sed quando vult, & quantum vult. Et interpretatur Siloe missus. Ad litteram, Siloe fons est iuxta montem Sion, qui non iugiter manat, sed quandoque silet, id est, non ebullit vel fluit.

Patens domui David.

Hic est *fons* de quo dicitur Zachariæ 13. *In die illa*, notabili, quæ signat tempus gratiæ, *Erit fons patens domui David, & habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatoris* quoad viros, *& menstruatæ*, quoad mulieres. Nota quod hic fons qui hic dicitur *patens*, Cantico 4. dicitur *signatus*; *patens* amicis, *signatus* inimicis; *patens* pœnitentibus, *signatus* impœnitentibus; *patens* per misericordiam, *signatus* per iustitiam.

Paruus qui creuit in flumen. Est. 10.

Hic est *fons ille paruus, qui creuit in flumen & in lucem, solemque conuersus est, & in aquas plurimas redundauit* &c. Esther 10 Quære in sermonibus de natiuitate Marię.

De mari nascitur cuius aquę amarę, sed aquas illas ad se per trachones, id est meatus subterraneos deductas, deposita amaritudine dulces exponit. Et Maria de amarissima gente Iudæorum concepta est cum amaritudine originalis, sed in vtero matris veluti sub terra per sanctificationem dulcorata, nata est tota dulcis. Vnde de ea potest dici, Sicut spina rosam, &c. Et ipsi conuenit illud Iob 31. *Sanctitas de ventre matris egressa est mecum.*

MARIA QVASI FONS, QVIA FONS.

Quantum descendit, tantum ascendere potest, & quia fons iste inferius omni creatura descendit per humilitatem, exaltata est in conceptu Dei: & in sua assumptione super omnem puram creaturam.

Al. conspectu.

Terram irrigat, à qua oritur, & inde transit ad aliam irrigandam: De beata Anna canit ecclesia, Cęleste beneficium in &c. Rigauit etiam postea Elisabeth cognatam, & Ioannem cognatulum; non solum gratia & agnitione, sed etiam spiritu prophetiæ; ac deinde de plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Scaturiens ab imo sursum lapillulos eleuat; sed non lapides grandes. lapilluli humiles peccatores, quas eleuat de profundo peccatorum ad statum gratiæ: sed non sic obstinatos & grandes in oculis suis. Ideo de ea potest dici quod esurientes gratiam conuersionis, replet bonis; & diuites, qui non credunt se aliquo indigere, dimittit inanes.

In se modicus longo fluento innotescit; modicitas, humilitas; longum fluentum, magna copia beneficiorum, quibus omnis participat creatura.

Caput est fluminis, id est, Christi, quoad humanitatem, qui egrediebatur de loco voluptatis, id est, vtero virginali, quando nascebatur in mundo factus caro.

Aquam prius latentem in terra manifestat; Nam per ipsam apparuit nobis benignitas & humanitas saluatoris, qui in terra viuentium prius erat Deus absconditus Isai 45.

Seipsum in aquis quasi euacuat, vt impleat riuum suum, sibi nihil attribuens, totum Deo, Vnde dicit. *Magnificat, anima mea Dominum.* Luc. 1 Non me ipsam. Item dicens. *Fecit mihi magna, qui potens est.* ibidem.

Semper scaturit aquas nouas, quas suscepit de plenitudine Dei Patris, qui & ipse dicitur *fons aquæ viuæ* Ierem 2.

Temperatam habet aquam quolibet tempore: Nam feruorem refrigerat vitiorum, & hæsitantium torporem accendit, spem veniæ tribuens desperatis.

Viuidum habet ortum, quod non piscina; nam gratia eius, quę tepidos fugit, & pręsto est feruentibus, nescit tarda rerum molimina.

Facilem præbet haustum, quod non puteus. Prona ad miserendum, & abhorrens immisericordes.

Continuum habet fluxum, quod non aquę Siloe. Vnde dicit. *Vsque ad futurum sæculum non desinam.* Eccli. 24. Miseris scilicet misereri. Ideo enim dicitur Isai. 58 *Eris quasi fons, cuius non deficient aquæ*, id est, misericordiæ.

Communis & expositus, sic & gratia eius Vnde clamat Isaias 55. *Omnes sitientes venite ad aquas.*

Per quosdam aquæductus deducitur ad officinas, nam si haberemus aqnęductum, id est, veram cordis humilitatem, pręsto esset omnibus necessitatibus nostris.

Ad loca humilia transmittit riuulum suum, nam conciliat & largitur humilibus natum suum. Vnde Psalm 103. *Inter medium montium*, vbi est concauitas vallium, *pertransibunt aquæ*, id est, beneficia Mariæ.

Montes deserit, id est, superbos, quia tumor infusa

infusa repellit.

Scaturiens & discurrens dulce murmurat; quia beneficia eius generant in cordibus sibi deuotis, gratiarum actionem & vocem laudis. Isai. 51. *Gaudium & letitia inuenietur in ea gratiarum actio & vox laudis.* Ideo qui diligunt eam semper dicere habent illud 2. Corinthiorum 9. *Gratias Deo super inenarrabili dono eius.*

Sitim releuat, id est, desiderium antiquorum, nam per eam venit in mundum *desideratus cunctis gentibus*. Aggæi secundo. sitim etiam concupiscentiarum reeuat exemplis virtutum suarum.

Loca vicina viridia reddit virtutibus; florida sanctis desiderijs, & fœcunda bonis operibus. Eccli. 40 *Super omnem aquam viriditas.*

Vicem speculi supplet, & per suam purissimam limpiditatem reddit imaginem intuenti; & ipsa est speculum sine macula fidelibus animabus, in quod debent iugiter speculari. Quære titulo quod ipsa speculum. Puritate autem sua; quæ tanto exstitit, quod maior sub Deo non potuit intelligi, sicut dicit Beatus Anselmus, digna fuit illum concipere; sicut dicit Hieronymus, qui suã in nobis reformauit imaginem, per Adam veterem deformatam, quando cera humanæ naturæ per illius charitatem, & obedientiam calefacta, & effecta tractabilis, sigillo reimpressa est, id est, filio Dei in vtero virginali. Aliter. facies patris filius est. Vnde Psalmista dicit patri. Psalm. 12. *Vsquequo auertis faciem tuam à me*, id est, vsquequo differs mittere filium, quem missurus es? hanc autem faciem reddidit nobis fons iste, respiciente patre humilitatem ancillæ suæ; sed nota, quod solis propinquantibus ad fontem, & ipsum intuentibus, potest fons reddere suã imaginem. Propinquãt Mariæ charitatiui, mundi, & humiles; fugiunt ab ea immisericordes, sordidi, & superbi. Duo autem sunt oculi, intellectus & affectus; quibus respiciendum est in hunc fontem; vel fides & dilectio, vt pie de ipsa sentias, per bonam operationem ipsam diligere comproberis. Et sicut non corrumpitur aqua fontis, vicem speculi supplens, sic nec ipsa Christum pariendo; qui proprie dicitur *speculum sine macula*. Sapientiæ septimo.

S. Anselmus. S. Hieron.

Non congelatur, sicut cæteræ aquę, sed iugiter fluunt miserationes eius, quia non flat ibi aquilo aquas ligans, cui dictum à principio fuit à Deo Trinitate, Cantic. 4. *Surge aquilo*, id est, tentator recede.

Ignem multiplicem exstinguit, ignem scilicet materialem, ignem tentationum, ignem luxuriæ, Auaritiæ, Iracundiæ; exemplis virtutum suarum; ignem peccatorum, & incendium gehennæ.

Riuulus vel fluuiolus fontis tendit ad mare. A Vnde ipsa dicit. Eccle. 24. *Fluuius meus appropinquauit ad mare*, id est, ad amaros per pœnitentiam, & tribulationes, misericordia & gratia mea. Aliter. *Fluuius meus*, id est, populus ad me fluens, *propinquauit ad mare* pœnitentiæ.

Frigidus in se & alios refrigerans gustantes se, & ipsa frigida per fomitis exstinctionem, refrigerium nobis pręstat contra caumata vitiorum tentantium, si tamen gustauerimus quoniam B suauis est.

Perspicuus, quia illimis, & ipsa perspicua, quia sine limo & fęcibus motuum iniquorum.

Sapidus & dulcis maxime quatuor generibus hominum, operarijs, viatoribus, pauperibus, & quibuslibet ęstuantibus siti. Operarij sunt, qui laborant, & filij mandatorum iugum trahunt. Viatores, qui *manentem ciuitatem in hoc mundo non habentes futuram inquirunt*. Hebręorum 13. Pauperes, qui defectus proprios attendentes, C & diuinam ex hoc iustitiam formidantes, matris misericordiam mendicant & expetunt. Æstuantes, qui triplici malo concupiscentiæ fatigantur velint, nolint. dicunt autem Mariæ. *Sitiuit in te anima mea* &c. Psal. 62.

Liberaliter aquas suas largitur. Et Maria clamat cum filio Isai. 55. *Omnes sitientes* per desiderium, *venite ad aquas* gratiarum mearum. Et Apocalypsis 21. *Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.*

D *A puellis* frequentatur, id est, animabus humilibus, & puris, quod sonat nomen puellæ.

A paruulis pauperibus, seruis & ancillis frequentius hauritur. Hi sunt humiles & suos defectus attendentes; & pro æterna mercede obedienter seruientes; ancillę enim proprium est obedire.

Ad riuos fontium abluuntur pedes, manus, facies. oculi & vestes &c. Et per exempla Mariæ affectus nostri, & opera, interna facies, & E ipsius mentis intentio, & ornamenta virtutum; quę quandoque squalorem contrahunt ex vicinitate vitiorum. Sic igitur fons hic lauat & recreat peccatores, iustos rigat ad fructificandum, & perfectos potat in desiderijs suis.

Puteus dicitur a potatione, & Maria dicit. *Qui bibunt me adhuc sitient.* Eccli 24. Et est puteus lacus defossus, à quo hauritur aqua. Ipsa vero, quasi lacus defossus per profundissimam humilitatem, à qua terra eiecta est per paupertatis amo- F rem. Cantico 4 dicitur *puteus aquarum viuentium.* Nota quod Maria dicitur *fons* & *puteus* in hac auctoritate Sed fons quantum ad communia beneficia, quę exhibet quibus vult gratis, id est, absque cooperatione liberi arbitrij sicut in sacramentis: Puteus quantum ad illa, quæ labore & cooperatione liberi arbitrij ab ea & per eam acquiruntur. *Aquarum viuentium*, id est, gratiarum vel doctrinarum, quæ vitam pręstant hic

Maria Puteus.

hic gratiæ, & gloriç in futuro. Et dicuntur hæ *aquæ viuæ*. *Aquæ*, quia sitim sedant, & cęteras aquæ proprietates explent in anima. *Viuæ*, quia viuificant animam, & eam salire faciunt in vitam ęternam. Vnde Maria videtur dicere cum filio. Ioan. 4. *Qui biberit ex hac aqua* &c. *Sed aqua quam ego dabo fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternam. Quæ fluunt impetu*, id est, rapide, vt terram, id est, terrenitatem subuertant in amatoribus suis, Iob 12 *Si continuerit aquas omnia siccabuntur, si emiserit eas, terram subuertent. De Libano*, id est, Christo, qui est *candor lucis æternæ* &c. Sapientiæ 7. Aliter fluunt istę aquæ fortiter & cum impetu, multiformia pręstando beneficia hominibus, nec eis præualent obicem facere maligni spiritus aduersarij nostri. Fluunt autem de Libano, id est, de candore pietatis virginis gloriosæ, vel Libanus Spiritus sanctus est, qui candidat per gratiam prius nigros peccatores; à quo fluunt aquæ viuę Marię precibus ad amicos suos, & hoc cum impetu, quia nec Spiritus sancti largitio, nec Marię larga distributio tarda sciunt rerum molimina. Aliter. Maria *puteus aquarum viuentium*, nam ipsa est armarium scripturarum, quæ profundę sunt & obscuræ, sicut aquæ putei, quia *tenebrosa aqua in nubibus aëris*. Psalmo 17. id est, obscura scientia in Prophetis, cuius notitia plene fuit in Maria. Et *viuæ* dicuntur ab effectu, quia conferunt vitam gratię, & gloriç amatoribus suis.

PVTEVS.

Profundus Ioan. 4. *Puteus altus est*, id est, profundus. Et Maria profunda per sapientiam inattingibilem, id est, gratiarum tantam profunditatem, quod eam fragilitas humanę conditionis non attingit. Vnde Eccle. 7. *Alta profunditas, quis inueniet eam?*

Obscurus, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nec lingua hominis effari potuit, quantum gratiæ, quantum misericordiæ, quantum charitatis, quantum pietatis largitus est Deus virgini gloriosæ.

Firmiter lapidibus ædificatus ab imo vsque ad summum. Vnde dictum est ei Isai. 44. *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos*. Lapides isti oracula, & quædam opera Prophetarum, quę prænuntiabant, & pręfigurabant aduentum, vel ortum Mariæ. Vel lapides isti, virtutum vniuersitas, bitumine charitatis, & humilitatis cœmēto indissolubiliter colligatę, quibus scilicet virtutibus Maria firmabatur in bono.

In viscera terrę descēdit, nam quia beata virgo profundius omni creatura per humilitatem descendit, ideo copiosiori repleta est à Spiritu sancto plenitudine gratiarum.

A se aquam non habet, sed vel à fonte, vel à fluuio subterraneo, ideo dicitur de aquis illius, A *quod fluunt impetu de Libano*. Libanus Christus vel Spiritus sanctus, qui bonis omnibus virginem repleuerunt, vt & ipsa de sua plenitudine nobis impertiatur.

Aquæ eius cum situla hauriuntur, quę propter concauitatem designat humile cordis desiderium. Prouerb. 10. *Desiderium tuum iustis dabitur*. Situla dicitur per contrarium à sitiendo, Apocal. 22. *Qui sitit veniat* &c. Catena seu corda huius situlę, fides eorum, quæ facta sunt in virgine, vel fides præteritorum, præsentium, & futurorum. huius catenę circuli, articuli, qui artant nos ad credendum, quæ ad virginem pertinent; sicut notatum est titulo quod ei debemus fidem. Vel corda triplicis funiculi, oratio cordis, oris & operis quæ debet esse longa per perseuerentiam, vt non discedat, donec aspiciat altissima Domina, Eccle. 35. Vel situla concaua humilitas, gratię capax, quæ sola meretur impleri, & semper sitit & nihil iat ad maiora quam acceperit. Girgillus qui dicitur à girādo, quia in giro vertitur, ex quo funis cum situla in puteum demittitur hauriendæ aquę causa, potest dici timor ratione demissionis, vel spes ratione eleuationis: timor enim deprimit animam, spes eam sursum leuat. Duplex manubrium charitas Dei & proximi, manuum appositio bona operatio. Aliter. Si vis extrahere aquam de puteo isto, id est, haurire gratiam à Deo vel Maria, oportet de corde tuo facere situlam per desiderium & humilitatem, vt dicere valeas, *sitiuit anima mea* ad Mariam, quæ fons est, & puteus aquę viuæ. Oportet etiam reuoluere rotam natiuitatis tuæ, id est, vitæ, super cisternam, recogitando omnes annos tuos in amaritudine animæ tuæ, & omnes defectus tuos, donec dicas ex vero corde. *Loquar ad Dominam meã, cum sim puluis*, id est, inutilis, *& cinis*, id est, consumptus à peccatis: nã si aliter de te sapis, desipis, quia maior non es patre nostro Abraham, qui hoc de se dixit Domino Genesis decimo octauo. Si autem situla tua, id est cor, propter leuitatem suam supernatet, vt vesica, quod in iudicio vulgari signum est suspendij, fac sicut sapiens mulier, quę ad collum suæ situlæ suspendit lapidem, scilicet timoris: expedit enim tibi, vt suspendatur mola asinaria, id est, sententia iudicialis à collo tuo, & submergaris in profundum maris, id est, humilis amaritudinis, vt sic possis aquam haurire gratię, de hoc puteo.

Lib. 2. pag. 112. a.

Hic est *puteus videntis & viuentis* effectiue, de quo legitur Genes. 16. quia illuminat intellectum, vnde dicitur videntis: & viuificat affectum, vnde dicitur viuentis.

Maria Puteus Videntis & Viuentis.

Hic est *puteus ascendens*. Numer. 21. *Quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis & in baculis suis*. Puteus inquam super quo locutus est Dominus ad Moysem, & de quo ce-

Puteus Ascendēs.

quo cecinit Israël carmen istud. *Ascendat puteus.* Hunc enim puteum multipliciter foderunt Patres antiqui, aliqua eius mysteria sub figura & ænigmatibus reuelando; inter quę omnia maxime profundum est mysterium incarnationis de quo. Isaiæ 67. *Quis audiuit vnquam tale?* Itē Isai. 53. *Generationem eius quis enarrabit?* Vel iste puteus tam scriptura, quam Maria, quem foderunt principes, id est, sacri expositores vel Apostoli.

Puteus Altus.

Hic est *puteus altus.* Ioan. 4. propter profunditatem intelligentiæ, cuius, scilicet, profunditatē humanę cognitionis fragilitas non attingit, super quē requieuit, & quasi humiliatus resedit IESVS fatigatus, ex itinere nostrę redemptionis. *Altus* æquiuocū est ad profundum & excelsum, & Maria profunda est per humilitatem, excelsa per vitæ sanctitatem. Vel *puteus altus*, id est, plenus profunda misericordia, ad replendam vacuitatem cordis peccatoris, quod profundum est & inscrutabile. Ierem. 17.

Puteus Septem.

Hic est *puteus septem.* Nam signatur per Bersabee, quæ interpretatur *puteus septem*, Vel puteus satietatis, quia peperit nobis Christum, qui ēst sufficientia omnium, *qui omnia erit in omnibus.* primæ Corinthiorum decimo quinto. Et ideo satietatis. Item *puteus septem*, quia ab ipsa septiformi gratia repleta, hauriuntur per orationem aquæ salientis in vitam ęternam. Vere ipsa est spiritualis Bersabee, quā Christus de solario paternæ maiestatis adamauit, & eius decorem concupiscens, sibi ineffabili matrimonio copulauit. Aquas vero istas habuit ipsa in profundo suę humilitatis, quæ designatur per profundum putei.

Maria Flumen.

Flumen de quo dicitur. Psalm. 64. *Flumen Dei repletum est aquis*, id est, Maria charismatibus gratiarum. Vnde *gratia plena.* Inter flumen & fluuiū hoc differt, quod flumē est ipsa aqua, & fluuius cursus est aquæ. Prius autem flumen, quam fluuius, quia prior aqua, quā decursus. Item huius *Fluminis impetus lætificauit ciuitatem Dei.* Psal. 45. id est, vtramque ecclesiam, & fidelē animam.

FLVMEN.

Semper aquám recipit à fonte, Et ipsa à Domino, qui est *fons aquæ viuæ.* Ieremiæ 2. Vel à diuina plenitudine, vt nobis de ipsa refundat.

Locum adiacentem munit, & ipsa pie excubat in circuitu populi sui, id est, Christianorum, Vnde de Ecclesia dicitur. Naum. in fine. *Aquæ*, id est, miserationes Marię, *in circuitu eius. Aqua muri eius.*

Loca vicina fœcundat, id est, conscientias, sibi amore adhærentes; Et hoc herbis sanctarum cogitationum, & meditationum floribus honestorum desideriorum: folijs sanctorum verborum, fructibus bonorum operum, virore vernantium exemplorum. Ecclesiastici 40. *Super omnem aquam viriditas.* Si autem elongetur flumen, quod fit in illis, qui mortaliter peccant, hęc omnia arescunt. Iob 12. *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur.*

Terram ripis suis adiacentem consumit; & Maria orationibus suis & exemplis terrenitatem in cordibus amatorum suorum. Iob 12. *Si emiserit aquas* gratiarum *subuertent terram*, id est, terrenitatem.

Leuia secum trahit, id est, non oneratos peccatis mortalibus; ideo clamandum est ad eam, *trahe me post te.* Augustinus, nondum traheris, ora vt traharis.

D. August.

Pisces nutrit, & maxime squamosos & mundos, iustos scilicet habentes squamos, & pennulas virtutum, quibus dant saltus super aquas; quos scilicet pisces Dominus esurit. Vnde Luc. 24. *Comedit piscem assum.*

In hoc etiam flumine natus est ille piscis vnicus aut sempiternus, scilicet Christus Dominus, qua quasi piscis captus est in aquis generis humani, hamo nostræ mortalitatis, vt vitam nobis conferret sempiternam; & *in cuius ore inuentus est stater* nostræ redemptionis Matth. 17. Et dicitur piscis à pascendo secundum Isidorum, quia caro Christi vere est cibus.

Isidorus.

Eius inspectio acuit visum, intellectum scilicet ad cognitionem, affectum ad dilectionem.

Sitim exstinguit, scilicet sitim temporalium exemplo suæ paupertatis, & sic de alijs vitijs. Vnde dicit cum filio. Ioan. 4. *Qui biberit ex aqua* &c. aliam autem sitim accendit, cum & ipsa sit mare; hoc est desiderium æternorum, vt dicat amator eius, *sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum.* Psalm. 41. Vel sitim gratię. Vnde dicit. *Qui bibunt me adhuc sitient.* Eccli. 24.

Inundatione sua prata fœcundat, & sic generat pascua vberrima, & implet omne animal benedictione, id est, bona datione. Eccle. 40. *Super omnem aquam viriditas.*

Vacua replet, si sint ei propinqua, quia humilibus, qui suos defectus attendunt dat gratiam, cuius est mater.

Supra pag 511. f.

Valles & mare petit, & montes deserit, vt supradictum est, de riuulo fontis.

Natantes & existentes in naui vehit, natant illi qui veterem hominem exuunt, cum actibus suis & desiderijs, velut sordidos pannos, & ad eius beneplacitum mouent pedes & manus, id est, affectus & opera. portat etiam existentes per veram fidem in naui Ecclesiæ Catholicæ.

In fundo suo nimis immorātes submergit. Nimius enim *perscrutator maiestatis* eius *opprimetur à gloria* Prouerb 15. Ideo de ipsa dicitur. Ecclesiastici 43. *Ne laboretis non enim comprehendetis*, ideo defecerunt in ipsa hæretici, scrutantes indiscreto scru-

to scrutinio, nam per eam *obstructum est os loquentium iniqua*. Psalm. 62.

Necessaria ciuitati animę apportat, & hoc quando *Verbum caro factum est* in ea, qui *omnibus omnia factus est*, vt, quantum in se est, *lucrifaciat omnes*. 1. Corinth. 9. Portat etiam nauigium cum mercibus ad hanc ciuitatem, nam ipsam cumulat omnibus bonis, vt dici possit de ea illud Sapient. 7. *Venerunt mihi omnia bona* &c.

Superfluitates ab ea exportat Christus enim, quem nobis peperit, fuit hircus emissarius, qui peccata populi detulit in desertum Leuit. 16. quando *peccata nostra tulit in suo corpore super lignum* primæ Petr. secundo: superflua etiam nostra originalia & actualia, à quibus nos liberauit beneficio recreationis vel dominicæ passionis.

Sordes purificat, beneficium enim iustificationis, omnia immunda à nobis abstulit; secundum quod orabat Psalmista Psalmo 50. *Amplius laua me ab iniustitia* &c. *Sitim sedat*, in hoc intelligitur beneficium glorificationis; nam vsque tunc sitiet anima nostra ad Deum fontem viuum, dicens. Psalmo 41. *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Sed tunc satiabitur, cum apparuerit Dei gloria; & quando *torrente voluptatis eius potabimur*. Psalmo 39. Hec autem quatuor beneficia per Christum habemus, quem habemus per Mariam. Et nota, quod Maria signata est per illa quatuor flumina paradisi terrestris; de quibus dicit Eccli. 24 loquens de illo rege nato de Dauid; qui scilicet rex signat Christum, *qui adimplet quasi Phison sapientiam*, id est, virginem sapientem, donis gratiarum signatis per aquas Phison, quę ortum habent à paradiso; & in arenis eius gemmę pretiosæ inueniuntur; sic & dona gratiarum à Christo oriuntur, pro quarum operibus pręmia æterna donantur.

Iste Phison est Ganges fluuius, qui interpretatur *hortus complutus*, & pergit ad Indiæ regionem.

MARIA PHISON QVI INTERPRETATVR.

ORis mutatio, in laudem scilicet Dei, Eua enim aperuit os suum insipientię, dum dubitando respondit serpenti, Genes. 3. *Ne forte moriamur*. Sed Maria aperuit os suum sapientiæ, dum credendo concepit dicens. *Ecce ancilla Domini* &c.

Caterua, quia fluit cum caterua decem magnorum fluuiorum, & Maria venit in mundum cum multitudine gratiarum, vt de immensa plenitudine eius omnes reciperent abundanter. Ideo postquam dicta est *gratia plena*, dictum est. *Spiritus sanctus superueniet in te*, scilicet, vt te faciat inundare, & de tua plenitudine accipiant omnes.

Os papillæ, quod semper videtur esse clausum, & tamen lac emittit: sic os beatę virginis, quasi semper clausum videbatur per censuram silentij, & tamen quandocunque loquebatur dulce verbum emittebat, & de eius verbis, velut pueri de lacte, nutritur infantia spiritalis si discrete perpendantur. Rustici barbati non hauriunt de papilla, sed pueri, & dulcedinem consolationis non hauriunt à virgine, nisi amatores puritatis.

Circuit terram Heuilath, quod interpretatur vel dolens, vel parturiens, & beata virgo circuit dolentes per contritionem, ad consolandum eos, maximeque parturientes peccata sua per confessionem, & bona opera per satisfactionem.

Sequitur. *Et sicut Tigris in diebus nouorum*, seminũ scilicet, vel messis hordeaceæ; quasi diceret, sicut Tigris in diebus nouorũ implet aquis alueum suum, sic Dominus beatam virginem aquis & donis gratiarum. Vnde *Aue gratia plena*. Et bene *in diebus nouorum*, quia per eam innouatum est genus humanum, quod per Euam inueterauerat, quando scilicet nouum factum illud est in ea, de quo loquitur Iere. 31. per quod nouum innouata sunt omnia, Vnde filius ei dicit. Apocal. 2. *Ecce noua facio omnia*.

Maria Tigris.

Item Tigris interpretatur velox vel sagitta, & vadit contra Assyrios, & beata virgo, quasi sagitta Domini, exemplo suę humilitatis destruit superbiam. Vnde de ea dicitur. 4. Regum 13 *Sagittas salutis Domini contra Syriam*; nisi enim sagitta esset, non diceret sponsus. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa*. Cantico 4.

Item Tigris nutrit pisces homines deuorantes; sicut legitur Tobię 6. & Maria beneficijs suis ecclesiasticis nutrit ad litteram deuoratores hominum, quibus Christus dicit. Isaię 3. *Vos depasti estis vineam meam* &c. & Psalmista. Psalmo 78. *Quia comederunt Iacob*, id est, minorem populum.

Item Tigris cum maximo impetu vt dicitur, fluit in mare mortuum, & bene signat Mariam, quæ quotidie infundit gratiam peccatoribus desperatis, qui prius erant mare per amaritudinem vitiorum, & mortui in peccatis: Signat etiam Christum, qui ad hoc subito descendit in mare mundi, vt in peccatis mortui viuificarentur per beneficia incarnationis eius, similiter & Maria infundit gratiam pænitendi peccatoribus desperatis.

Item Tigris vocatur sic propter velocitatem currendi instar bestiæ tigridis, quę velocissime currit, & ipsa cum festinatione visitauit Elizabeth concepto saluatore.

Sequitur, *qui adimplet quasi Euphrates sensum*, scilicet beatæ virginis spiritualibus sensatis, scilicet, co-

Maria Euphrates.

licet, coloribus, odoribus, saporibus spiritualibus. Color rubens charitas; albus castitas; violaceus, humilitas; viridis sanctitas & huiusmodi. Odor spiritualis discretio, sapor spiritualis sapientia: ipsa enim gustauit & vidit, quia bona est eius negotiatio &c. Prouerbiorum in fine. His omnibus impleta est Maria, sicut Euphrates abundanter, quia ex plenitudine cognitionis redundauit in ea fertilitas operationis, sicut magna fit abundantia, vbi fluit Euphrates. Vel Euphrates interpretatur frugifer, quia ante ortum Mariæ egeni eramus, vacui, & mendici: sed sicut dicitur. Sapient. 6. *Venerunt nobis omnia bona pariter cum illa.* Ideo dicimus Christo de ea. *replebimur in bonis domus tua* &c. Psalmo 64.

Item Euphrates interpretatur crescens, vel humus, aut puluerulentus. Sequitur, *qui multiplicat sicut Iordanis in tempore messis: tempore enim messis multiplicat Iordanis aquas suas*, sicut dicitur Iosue 3. Sic Christus tempore gratię multiplicauit aquas gratiarum in virgine, & in illis qui eam colunt & diligunt, multiplicat quotidie. De Iordane paulo infra inuenies titulo de fluuio.

Sequitur. *qui emittit disciplinam sicut lucem*, quia Maria peperit lucem veram de qua dicitur. Eccli. 50. *Lux Dei vestigium eius.* Quę videlicet lux, scilicet Christus Dominus, docuit in sua prædicatione disciplinam, id est, ordinatam morum correptionem, vel disciplinam, id est, pænitentiam dicens, *pœnitentiam agite* Matth. 4.

Maria Gehon.

Sequitur. *Et assistens quasi Gehon in die vindemiæ.* Gehon dicitur à ge, quod est terra, quia incremento suæ exundationis terram Ægypti rigat, & vocatur Nilus, alimo quem trahit, quo terra fœcundatur; nec debet scribi Gion, sed Gehon; Astitit enim Maria filio patienti. Ioan. 19. Quando scilicet corpus eius quasi vua premebatur in torculari crucis, & inde exprimebatur mustum nostræ redemptionis, quo potamur in altari. Ad litteram; quando sol per virginem signum transit, tunc Gehon, qui Nilus dicitur, omnes exitus suos reuocat, & cum ingressus fuerit sol in libram, tunc Nilus totus intra ripas colligitur, nec perfundit terram, quod est in tempore vindemiæ, & ideo dicitur *assistens*, id est, non influens. Sic beata virgo in tempore vindemię, id est, in die iudicij assistet filio suo, nec tunc inundabit, aut perfundet aquis gratiarum suorum corda arida peccatorum, sicut facit modo.

Item Gehon interpretatur hiatus terræ. Hic est misericordia Marię, quę appellatur terra, quæ scilicet misericordia miseris semper patet.

Interpretatur etiam Gehon luctatio, vel arena, quia luctata est contra mundũ per paupertatem, contra carnem per virginitatem, contra Diabolum superbum & rebellem, per obediẽtiam & humilitatem, & exemplo suo docet nos luctari contra tres illos inimicos.

Item Gehon, id est, Maria circuit totam Æthiopiam scilicet, ad debellandos peccatores. Item 24. Ecclesiastici dicit Maria. *Ego sapientia effudi flumina.* sicut quando flumen vnum oriri potest ex alio; dicit ergo. *Ego* impleta *sapientia* ab illo rege nato de Dauid, quæ dici debeo sapientia; quia mater æternæ Dei sapientię, & vniuoca debet esse generatio, *effudi flumina*, quasi sum paradisus voluptatis, de quo fluuius exiens, diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison, quod interpretatur oris mutatio. Expone vt supra. Ipsa enim docet nos loqui lingua Hebręa in confessione, qua transitur à vita veteri in nouam, nam Maria *mulier Hebræa est.* Iudith duodecimo.

Gehon luctatio, quam docet nos exemplo, vt supradictum est. Exod. 25. *Inspice & fac secundum exemplar* &c.

Item Gehon arena quę sterilis est; & ipsa nos docet, vt cum omnia bona fecerimus dicamus illud. Luc. 17. *Serui inutiles sumus.* Amos 9. *Comprehendet arator messorem*, quod fit quando iam perfecti reputant se inchoare. Vnde Psal. 76. *Et dixi nũc cœpi.* Tertius Tigris in quo velocitas bene operandi; quæ valde necessaria proficientibus; sicut Maria concepto IESV ascendit in montana cum festinatione. Luc. 1. Euphrates frugifer, qui ab ea deriuatur ad nos, quę optimam partem elegit. Sic & illi qui mente conuersantur in cælis; etiam iam in præsenti recipiunt centuplum. Propter hæc quatuor dicit, *effudi flumina.*

Maria Fluuius, quia.

Fluuius secundum omnes proprietates flumini superius assignatas; est autem fluuius perennis aquarum decursus à fluendo perpetim dictus.

Paruus in ortu.

Paruus in ortu suo, postea multum quandoque augmentatur, sic & Maria parua prius per humilitatem; tandem supergressa est Angelicam dignitatem.

Insulas circuit.

Insulas circuit, illos videlicet, qui tunduntur fluctibus tribulationum.

Vtilitati omnium se exponit, nam voluntas eius est nulli obesse omnibus prodesse.

Non lauatur in eo, qui ei non appropinquat, fide, amore, & seruitio.

Proprium alueum, qui est misericordia, nunquam mutans iugiter defluit, quia in gratia sancti Spiritus perseuerans, continuo nos irrigat, nisi per nosmet steterit.

Hic fluuius *Iordanis*, in quo ad præceptum Elizęi restituitur caro Naaman leprosi, sicut caro paruuli pueri, si in eo septies abluatur 4. Regum 5.

Ablutio.

Prima, sedulum ei obsequium impendere.

Secunda, nomen eius & laudes magnificare.

Tertia, totam spem suam in ea post Deum ponere: Vnde dicit Ecclesia. *Vita dulcedo, & spes nostra.*

Quarta amicorum eius defectus supplere. Vnde 2. Corinthiorum 8. *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat.*

Quinta, ei per orationem se humiliter ostendere, sicut legitur fecisse Theophilus.

Sexta, sua ei negotia committere.

Septima. Eius virtutes, saltem à longe imitari. Possunt etiam septem virtutes Mariç, adaptari contra septem genera lepię, quæ signat peccatum, quod interiorem hominem defigurat, sicut lepra exteriorem. assigna quomodo.

Item per hunc Iordanem transeunt veri Hebręi & Iudæi in terram promissionis: ita & nos si fuerimus veri Hebręi, id est, transeuntes à malo ad bonum, per pęnitentiam, & deuote matrem & filium collaudantes, quia Iudæus dicitur laudans, vel glorificans, per eam introducemur in veram terram promissionis.

Item Iordanis componitur ex duobus fontibus, qui sunt Hor & Dan, quibus procul à se distantibus, & in vnum fœderatis, Iordanis deinceps appellatur Nascitur autem sub monte Libano, & diuidit Iudæam, & Arabiam, & per multos circuitus iuxta Iericho in mare mortuũ influit. Et in Maria duplex est fons, scilicet compassionis & largitas, nam compatitur miseris, & largiter tribuit omni petenti se, sicut debet.

Item Iordanis interpretatur descensio eorum quia descendere debemus de camelo superbiæ cum Rebecca. Genes. 24 considerata regina cęlorum tantum humiliante se. Vel Iordanis humilis descensus, quia merito suę humilitatis descẽdit filius Dei. Vel per hoc quod dicitur humilis descensus, signatur duplex eius humilitas: qua digna facta illum cõcipere, qui per passionem suam aperuit nobis ostium paradisi, qui signatur per terram promissionis.

Hic est fluuius Doryx. Vnde ipsa dicit Eccle. 24. *Ego quasi fluuius Doryx*, qui interpretatur medicamentum generationis, quia ipsa sanauit generationem humanam, quam prima mater ita mortaliter vulnerauerat, vt à planta pedis vsque ad verticem sanitas non esset in ea. Doryx enim fluuius est in Armenia mirabilis velocitatis, & ipsa est fluuius gratię rapidus & mundans, influens in nos per charitatem, *quæ fortis est, vt mors*; quamque *aquæ multæ* peccatorum nostrorum *exstinguere non possunt*. Cantico 8. Refluit autem in suum principium, per humilitatem ei omnia attribuendo. Vnde dicit *fecit mihi magna qui potens est*. Lucæ 1. Armenia interpretatur mons vellicatus. Quęre titulo quod Maria dicitur arca sanctificationis.

14. 10. pag.

Hic est ille fluuius de quo loquitur Ioannes. Apocalypsis 22. dicens, *ostendit mihi Angelus fluuium aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & agni. In medio plateæ eius.* Bene Maria fluuius, quia singulas generationes rigando, post vnam in aliam fluit, & licet non omnes per eam irrigentur, quod est angustatio fluuij, per aliquos tamen fluere nunquam cessat. Propter hoc ei competit illud. Sapient. 7. *Per nationes in animas sanctas se transfert*, quas sanctas non inuenit, sed sanctas facit. Dicitur hic fluuius *aquæ viuæ*. *Aquæ* quia reficit, *viuæ*, quia nunquam deficit; *aquæ*, quia abluit, *viuæ* quia semper fluit, quę scilicet aqua *splendida* dicitur *quasi crystallus*, quia in his quos rigat, peccata legibilia facit per confessionem, sicut crystallus litteras suppositas sibi. *Procedit* hic fluuius *de sede Dei & agni*, id est, de sanctis Patriarchis, in quibus pater & filius residendo regnabãt. *In medio plateæ eius*, id est, ciuitatis, scilicet ecclesię.

Quando oritur, paruus est. Sed postea crescit, & dilatatur in immensum, sic & Christus. Vnde Isai. 9 *Paruulus natus est nobis*, & paulo post, *cuius imperium super humerum eius*. Ecce dilatatio. Per mirabilia enim eius, vitam, & doctrinam, dilatatum est nomen eius per vniuersum orbem. Simile. Isai. 16. *Emitte agnum Domine*, Et statim subdit, *dominatorem terræ*.

Christus Fluuius quia.

Crescit, quando aquæ multę cadunt in ipsum. *Aquæ multæ, populi multi.* Apocalyp 17. Quibus quasi creuit quando crediderunt, & venerunt ad eum per fidem. Isaiæ 2. *Fluent ad eum omnes gentes.*

Quando vna aqua cadit in aliam amittit nomen suum, sic quotquot veniunt ad Christum, amittunt nomen vetustatis suæ, & non iam Iudæi vel Gentiles, sed à Christo dicuntur Christiani: ideo dicitur ei. Canticorum 1. *Oleum effusum nomen tuum*. Item aquæ tribulationes sunt, quæ abundantér fluxerunt in eum. Vnde dicit patri. Psalm. 87. *Omnes fluctus tuos induxisti super me*. Sed statim nomen pristinum amiserunt. Vnde paupertas iam non dicitur paupertas, sed diuitię Matthęi 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum Cœlorũ*. Ecce diuitię. Luctus iam non est luctus, quia *beati qui lugent*, & sic de alijs. quod attendentes illi, qui habent veram sapientiam, spretis mundi diuitijs currunt ad diuitias Christi.

Fluit inter duas ripas, quæ sunt ingressus in mundum per miseram natiuitatem, & egressus à mundo per amaram mortem, inter has per laboriosam vitam fluuius iste defluxit.

Excedens ripas suas quandoque fœcundat terram, vnde Isai. 3. dicitur de Nilo. *Messis fluminis fruges eius*. Quandoque operatur sterilitatem & destruit vineas, sic Christus adueniens, operatus est

ratus est per occasionē sterilitatē Synagogæ, & fœcundauit ecclesiam & Apostolos sua prædicatione. In die iudicij excedet ripas, & conculcabit mortem & omnem miseriam.

Maria Torrens.

Torrens est propriè aqua veniens cum impetu, & dicitur torrens, quia pluuia crescit, siccitate torrescit, id est, arescit. Maria vero est torrens ille, de quo dicitur. Prouerb. 18 *Torrens redundans fons sapientiæ.* Item Genes. 26. dicitur de seruis Isaac. *Foderunt in torrente, & repererunt aquam viuam* Ezech 47. *Viuent omnia*, vita scilicet gratiæ, *ad quæ venerit* per infusionem gratiæ, *torrens*, id est, Maria, quæ propter inundationem comparatur torrenti. Cum enim dicta fuisset ab Angelo *gratia plena*, paulo post dictum est ei, *Spiritus sanctus superueniet in te*, & ad quid hoc? nisi, vt eam faceret inundare? In eodem capitulo Ezechielis dicitur *mensus est mille cubitos torrentem, quem non potui pertransire.* Et infra. *Conuertit me ad ripam torrentis, cumque me conuertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex vtraque parte*; quod totum de virgine potest exponi.

Quia multitudine beneficiorum suorum, velut quadam inundatione aquarum, excauat lapides, & duritiem cordis lapidei, vt humilietur & sui misereatur. Iob 14. *Lapides excauant aquæ.*

Quia consumit terram, id est, terrenitatem in cordibus suorum. Vnde sequitur in auctoritate Iob. *Et alluuione terra paulatim consumitur.*

Quia non multum firma & ponderosa secum trahit, id est, non multum radicatos in dilectione mundi. Vnde dicitur Iudicum 5. *Torrens Cadumim traxit cadauera eorum.* *Cadumim* interpretatur mare rubrum. Hęc est Maria, quę dicitur mare amarum, sed ipsa fuit rubricata per compassionem filij patientis, *traxit*, id est, attraxit ad filium *cadauera*, id est, cadauerosos peccatores. Interpretatur etiam Cadumim mare, propter antiqua quę facta sunt in eo miracula, & in Maria operatus est Dominus illa præcellentissima miracula, quę ab antiquo præfigurata erant.

Quia prouenit ex niuibus calore resolutis, & inundātia pluuiarum, inundantibus enim pluuijs benedictionis, sicut dicitur. Ezech. 34. Dedit terra, id est, beata Anna germen suum, quando nata est virgo candida, & frigida vt nix, per fomitis exstinctionem, de qua dicitur. Eccle 43. *Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus.* Quę scilicet virgo quodammodo liquefit per dilectionem eorum, quos Christus proprio sanguinem redemit. Vnde dicit Cantic. 5. *Anima mea liquefacta est* &c.

Quia impetuose currit, & gratiæ aquas Maria suis precibus impetrat à Christo amatoribus suis, quæ ad ipsam à Libano, & ab ipsa ad eos affluunt sine mora.

Quia Inueniens obicem, fortius currit, ipsa enim facit cum tentatione prouentum, tentante nos diabolo supra vires, quia pronior est ad saluandum, quam diabolus ad perdendum. Vnde sępe dicendum est ei. *A resistentibus dextera tua*, O Maria, id est, dæmonibus, qui quantum possunt, resistunt tuis donis, *custodi me, vt pupillā oculi.* Psal. 16. Quod est dicere, sic me custodi, vt potius exponam manus & corpus, & quidquid habeo, quam lędar in anima: sicut homo, quidquid tenere potest ad manū, exponit pro pupilla tuēda. Iob 2 *Pellē* mortalē *pro pelle* immortali, *& omnia quæ habet homo dabit pro anima sua.* Mat. 16. *Quid prodest homini, si vniuersū mūdum lucretur* &c.

Quia turbulenus, sic & ipsa, non in se, sed ab effectu, quia turbat animam peccatoris infundendo gratiam contritionis.

Quia accidentaliter venit, id est, ex mera gratia, non ex meritis nostris.

Quia in mare se præcipitat, id est, in corda amara per contritionem, & recogitationem peccatorum suorū, in amaritudine animę; nescit enim gratia eius tarda rerum molimina.

Maria Aqua.

Aqua, designatur enim per Michol 1. Reg. 18 quæ interpretatur aqua omnis, vel aqua ex omnibus, quæ placuit Dauid. Hęc est Maria per quam habetur omne refrigerium, contra incentiuum peccati. Et ipsa est aqua omnis, quia habet omnem gratiam. Vnde dicta est *gratia plena.* Qui vult istam Michol spirituali sibi matrimonio copulari, debet eam despondere ducentis præputijs, sicut Dauid Michol, vt auferat à se omnem immunditiem carnis & spiritus, quia non sufficeret vna sine reliqua.

Maria Stagnum.

Stagnum gratiarum & donorum. Pater ei fons est. Vnde dicit Ierem. 2 *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* Filius eius procedens ab isto fonte, Vnde dicit. *Ego quasi fluuius Dorix.* Eccli 24. Spiritus sanctus procedens ab vtroque, dici potest stagnum superius, quia continet plenitudinem gratiarum. Maria quasi stagnum inferius per humilitatem, quæ omnia charismata, & donā gratiarum, quę procedunt à patre & filio suscepit, Spiritu sancto descendente in eam. Hoc enim videre est, quod quādoq; de stagno altiori, nascitur & procedit aliud stagnū. Et ipsa gratias, quas Spiritus sanctus eidem subministrat, nobis distribuit vnicuique secundum propriam virtutem, id est, humilitatis capacitatem: nam *de eius plenitudine omnes accepimus*, Ioan. 1.

Maria Alueus.

Alueus contiguus ipsi fonti vitæ, qui Christus est, quia locus matris ad dexteram filij, & ab illo fonte ad corda humilia decurrunt riuuli gratiarum, hoc alueo mediante. Hic est *alueus torrentis*; de quo legitur 4 Regum 3. circumdatus fossis, id est, humilitate duplici. *Torrens* Spiritus sanctus currens cum impetu, à quo Mariæ precibus, rapido ad nos affluunt riuuli supradicti: ipsa etiam dici potest alueus torrentis sapientiæ.

Et situla,

Maria Situla.

Et situla, de qua descendunt iugiter stillicidia gratiarum, consolationum, aspirationum, illustrationum & huiusmodi ad humani cordis duritiem ex cauandam. Iob 14. *Lapides excauant aquæ*. Item gutta cauat lapidem non vi, sed sæpe cadendo, sed quod in lapide potest mollis guttá, non possunt in nobis cuncta Dei beneficia, cum dicat Philosophus, qui instat & onerat priora sequentibus, ex duro & immemori pectore gratiam extorquet. Numer. 24. *Fluet aqua de situla eius* &c. Maria situla Domini, quę plus omnibus sitiuit incarnationem eius ob redemptionem mundi, & post ascensionem eius magis sitiebat ad Deum fontem viuum. Quære de hac sin versu 6. horti conclusi.

Lib. 11.

Maria Lacus.

Lacus, ipsa enim receptaculum fuit per compassionem omnium aquarum, id est, pænalitatum, quę super filium transierunt, in cuius persona dicit Ionas cap. 2. *Circumdederunt me aquæ vsque ad animam* &c. Et ad hoc facta est cum filio lacus miseriarum, vt eriperemur de lacu miseriæ, & de luto fæcis, & saluaremur à descendentibus in lacum. Isaiæ 51. *Attendite ad cauernam laci*, id est, ad plagam lateris, vel ad miseriā cordis Mariæ pro filio patiente, *& ad Saram quæ peperit vos*. Sara, quæ dicitur princeps, Maria, quæ cum filio Dei vbique principatur: quæ peperit nos quodammodo, quando nostrum peperit redemptorem, de cuius latere nascimur in baptismo; lacus etiam crux. Vnde dicit Christus, *posuerunt me in lacu*, id est, in cruce, *inferiori*. Psalmo 87. Quia vilissima erat pæna suspendi in cruce.

Maria Hydria.

Hydria, quæ dicitur ab Hydor, quod est aqua, quia ipsa potat nos aqua sapientię salutaris: potat nos etiam liquoribus, qui de Christo profluxerunt, qui Christus in passione effusus est sicut aqua: ipsa enim est Hydria Rebeccę, id est, ecclesię, qua potatus est Christus verus Elieser. Genes 24. Et ex qua potantur cameli eius, id est, vniuersi fideles ecclesię: quæ scilicet Hydria iugiter fundit aquam in canalibus, id est, infundit gratiam humilibus. Ipsa etiam Hydria farinæ indeficiens, de qua legitur 3. Regum 17, qua pastus est verus Elias, id est, Christus, & qua pascitur vidua Sareptana, id est, ecclesia in Sacramento cum tota domo sua, id est, fidelibus vniuersis.

Rebeccę.

Farinę non deficientis.

Maria Concha.

Concha designata 2. Paralip. 4. per decem conchas quas fecit Salomon in templo, vt omnia holocausta quæ offerenda erant, abluerentur in eis. Ipsa etiam est *Concha*, quam Gedeon, expresso vellere, rore impleuit. Iudicum 6. quia Christus Mariam repleuit gratia; quam retraxit à Synagoga.

Maria Canalis.

Canalis, quę sic dicitur ab eo quod sit caua in modum cannæ; quæ quandoque fit lignea, quandoque lapidea. Maria bene potest dici Canalis, quia fuit lignea per fœcunditatem: lignorum enim est ferre fructum: lapidea per propositi firmitatem: concaua per humilitatem; clausa inferius contemptu temporalium, aperta superius, desiderio cœlestium, collocata in superioribus domus, id est, ecclesia ad suscipiendas aquas donorum optimorum, quę descendunt à Patre luminum. Iacob. 1. ad refundendum eas in terram, id est, ad humiles.

Maria Trames.

Trames. Vnde dicit Ecclesiasticus 24. *Ego quasi trames aquæ immensæ de fluuio*; ipsa enim est via gratiæ. Vnde se vocat tramitē, id est, viam aquæ immensæ, id est, abundantis gratię, quę per eam deriuatur ad homines. Ipsa est enim via in inuio peccatorum, ipsa directio in biuio deuiantium, ipsa via ad patriam redeuntium, per hoc quod ipsa est trames aquę immensæ, quæ procedit de fluuio, id est, abundanti gratia Spiritus sancti. Aqua immensa est gratia redemptionis, quæ sufficit ad ablutionem omnium. Ioëlis 3. *Fons egredietur*, &c.

Hic fons gratia redemptionis rigans torrentem opinatum, id est, genus humanum. quod antequam Maria nasceretur erat materia ęterni incendij, Zacharię decimo tertio. *Erit fons patens*, hoc est, gratia redemptionis à qua nullus excluditur *& menstruatæ*, id est, originalis & actualis peccati: huius aquæ trames Maria, quę nostrum genuit redemptorem.

Maria Aquæductus.

Aquæductus. Vnde dicit Ecclesiasticus 24. cap. *Quasi aquæductus exiui à paradiso*, à duplici enim paradiso exiuit hic aquęductus. à patre scilicet qui est paradisus cælestis, exiuit per creationem & recreationem; à quo nobis attulit aquam viuam, id est, Christum Deum & hominem; à paradiso terrestri, hoc est ecclesia militante exiuit per mortem corporis directa in cœlum velut quidam aqueductus, aquas miseriarum & tribulationum totius generis humani illuc ducēs, filio eas exponens, & pro eis intercedens.

Longissimus excellentia meritorum; nam vehementia desiderij, feruore deuotionis, puritate orationis, fontem attigit tam sublimem, cuius plenitudinem, tanquam aquęductus de corde patris excipiens, nobis edidit illum, non prout est, sed prout capere poteramus; vere longissimus, cuius summitas aquarum quę supra cœlos sunt, fontem potuit attingere, vt hauriret super Angelos, quam refunderet hominibus aquam viuam. Beatus Bernardus: Ideo tanto tempore defuerunt hominibus fluenta gratiarum, quia nōdum intercesserat aquęductus. Ad hoc enim data est ipsa mundo quasi aquęductus, vt per ipsam à Deo ad homines dona cœlestia iugiter descenderent.

B. Bernardus serm. de aquęductu in natiuitate Mariæ.

Integerrimus, per inuiolatam fidem.

Mundissimus, per virginitatem, & omnimodam castitatem.

Occultus,

Occultus, per solitudinis dilectionem.
Concauus, per veram humilitatem.
Fusilis, per pietatem.
Fœcundans, id est, abundans aquis per gratiarum plenitudinem.
Rotundus, per æternitatis desiderium & amorem.
Non plumbeus, sed magis aureus, per regiam nobilitatem eximiamque charitatem.

Per hunc aquęductum venit Christus ad nos occultatus in vtero virginali, vt mysterium diabolo celaretur. Vnde dicitur et Isai. 45. *Vere tu es Deus absconditus*, ad hoc enim venit vt nos mundaret, reficeret, & potaret aqua sapientię salutaris, sicut per occultum aquęductum deducitur aqua ad necessaria ciuitatis.

Per hunc etiam aquęductum, qui de fonte supradicto haurit, assiduę influit vinum compunctionis, lætitiæ, & deuotionis in cellarium nostrę mentis. Et nota, quod dicit, *Quasi aquęductus exiui à paradiso*, id est, à sancta Trinitate, quæ est locus totius voluptatis. *Exiui*, inquam per creationem. Vnde *Ab initio, & ante sæcula creata sum*. Exiuit autem quasi aquęductus, id est, per meatus subterraneos, per patres scilicet veteris testamenti, qui dediti erant terrenis. Isaię vndec. *Egredietur virga de radice Iesse*. Propter hoc dicitur de ea *Sicut lilium inter spinas*, Canticor. 2. Quia ipsa cœlestis exiuit de terra. Sed ad quid? ad irrigādum hortum Domini, id est, ecclesiam, & fidelem animam. Vnde statim subiungit. *Dixi rigabo hortum plantationum*. Ipsa enim habet duplex irriguum, superius & inferius. Quære versu septimo de horto. Nō hortum olerum 3. Regum 21. Sed hortum deliciarum, qui est ecclesia, & sancta anima, hortum scilicet conclusum custodia Angelorum, qui fœcundatur & fructificat austro flante. Et nota, quod ecclesia non dicitur hortus colligendi fructus, sed plantationum, quia in ea arbores, id est, animæ sanctæ, modo plantantur per opera laboriosa, sed in morte colligentur fructus, quando euellentur opera laboriosa. Ecclesiastę 3. *Tempus plantandi & tempus euellendi*. Dicitur etiam hortus plantationum pluraliter, quia ibi plantantur boni & mali. Vnde in sagena Petri colliguntur duo genera piscium. Mat. 13. sed cum Dominus plantauerit eam hortum voluptatis, & bonum semen seminauerit in agro suo, vnde habet zizania? respōsio, Matt. 13. *Inimicus homo hoc fecit*, ideo scinditur rete Petri. Luc. 5. Propter hoc beata virgo rigat hunc hortum aqua triplici.

Lib. 11.

Doctrinæ, vt purgetur ab erroribus. Vnde dicit: *Qui bibunt me adhuc sitient*, veritatem Eccli. 24.
Gratiæ, vt ornetur floribus & fructibus virtutum. Vnde dicit: *Transite ad me*, &c. ibidem.
Tribulationum, vt *omnis plantatio, quam non plantauit pater, eradicetur*, Matthæi 15. Et vt *Omnis palmes fructificans purgetur, vt plus afferat fructum* Ioan. 15. Rigat autem aquis tribulationū, quando mittit disciplinam sicut lucem, vt vexatio eius det intellectum, Isaię vigesimo octauo. Cuius disciplinæ ipsa est exemplar. Et quia nihil valet horti rigatio, nisi temperetur solis ardore, promittit quod ardore solis iustitiæ temperabit subdens. *Et inebriabo prati mei fructum*, Quære 12. versu horti conclusi.

Lib. 12.

Hic est aquęductus de quo legitur Iudith. 7. quem præcepit Holofernes incidi, quia per illum influebat fons quidam in ciuitatem Bethulię à parte australi. Bethulia interpretatur domus dolens Domino, quod facit ecclesia in pœnitentibus. Vel domus parturiens Dominū, quod facit in confitentibus Isai. 26. *A timore tuo, &c.* Maria vero aquęductus, quo fluunt in ecclesiam & fidelem animam dona gratiarum, quem dæmon incidere conatur, cum eius auxilium nobis auferre nititur: incidit autem non quoad eam, sed quoad nos, quando nos retrahit à seruitio eius, & ad hoc ipse magis laborat, quia ipsa est aquęductus piscinæ superioris, Isaię 7. per quam deriuatur ad nos gratia donorum illuminantium, quę descendit à Patre luminum. Ideo autem datus est nobis hic aquęductus, quia ad omnes vsus necessarios deerant nobis aquæ gratiarum.

Maria Labium.

Labium quod signatur Exodi trigesimo, vbi dixit Dominus Moysi. *Facies labium æneum ad lauandum cum basi sua, ponesque illud inter tabernaculum testimonij, & altare holocaustorum*, scilicet sub dio. Hoc labium dicitur Luter 3. Regum septimo, & dicit ibi Glossa, quod hoc labium factum erat de speculis mulierum, quæ excubabant ad ingressum tabernaculi, id est, de sedibus speculorum. Iosephus dicit, quod vndique habebat specula multa, vt sacerdotes in eo abluti viderent ibi, si adhuc aliqua macula remansisset. Bene Maria labium ecclesiæ, quia in labijs eius, diffusa est gratia illius responsionis, qua mundatus est mundus. Hoc labium nobis loquitur verba vitæ, & pro nobis loquitur bonum in Dei conspectu. Et ipsa est labium electum nobis promissum Sophoniæ tertio, vbi Dominus dicit: *Reddam populis meis labium electū, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno*. Labium istud Maria, pro quo nobis dato à Deo debemus inuocare nomen Domini, & vnanimiter, atque concorditer illi inseruire.

Iosephus.

Hoc labium fuit æneum, quia æs imputribile & sonorum, & ipsa sine vitiorum putredine, & sonora in precibus. Cui filius dicit Cantic. 2. *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis*, cū pro peccatoribus interpellas.

Hoc autem labium positum erat inter tabernaculum testimonij, quo signatur ecclesia, & altare, id est, Christum, quia mediatrix inter Christum,

rum & Christianos suis precibus reconciliat ima summis. Aqua huius labij, gratia, qua lauanda sunt manus, pedes, & vestes, id est, affectus, opera, & virtutes; & postulanda est ab ea iugiter ista aqua, & hoc vt simus de ecclesia numero & merito, & accessum habeamus ad altare holocausti, id est, Christū immolatum pro nobis. Hoc etiam labio potamur aqua sapientiæ salutaris & mundamur ab omni inquinamento B spiritus & carnis.

Maria Piscina.

Piscina est aquarum collectio sine piscibus, & dicitur piscina, quasi per contrarium. In Maria autem fuit congregatio omnium aquarum, id est, gratiarum, sine piscibus mundanarū curiositatum. Hæc est piscina *probatica*, Ioannis quinto, *In quam Angelus Domini secundum tempus descendebat, & mouebatur aqua, & sanabatur vnus.* Tempore enim incarnationis descendit Angelus magni consilij in Mariam, & mota est aqua, C quando ad nouam salutationem turbata est Maria, & sanatus est vnus, id est, quotquot crediderunt Deum trinum & vnum, & isti vni, id est, Christo adhæserunt per fidem suæ incarnationis, & hic eleganter quidam dicit Maria.

Probatica.

Tu piscina puritatis
Rore plena pietatis
In quas Deus maiestatis
Voluit descendere,
In quam reus & peruersus D
Si contritus & conuersus,
Se deponat exit tersus
A peccati vulnere. Maria a piscina.

Probatica, à probaton græcè, quod est ouis latinè, quia in ea Nathinæi lauabant hostias offerendas in templo, quorum officium modo habent subdiaconi, propinantes aquam sacerdoti: exemplis autem & orationibus Mariæ mundari necesse habent, qui Christo volunt offerre sacrificium de se ipsis.

Quæ cognominabatur Hebraice Bethsaida, quod interpretatur domus. E

Frugum, vnde dicitur ei, Cantic. septimo. *Venter tuus sicut aceruus tritici.*

Pecudum, id est, receptaculum simplicium & humilium, quos pascit fœno carnis filij sui.

Venatorum, id est, peccatorum, qui prius venabantur delectabilia mundi, si ad se refugerint.

Quinque porticus habēs, id est, quinque principalia genera misericordiæ.

Prima, quod conuertit errantes, cum sit via.

Secunda, quod illuminat in tenebris ambulantes, cum sit stella & luna. F

Tertia, quod viuificat mortuos, cum sit vitæ vena, id est, dilectionis.

Quarta, quod spem infundit desperatis, vnde dicit: *In me omnis spes vitæ & virtutis*, vt patet in Theophilo. Vnde & dicit Ecclesiastici vigesimo quarto. *Penetrabo inferiores partes terræ*, id est, desperantes recolligam, *& inspiciam* oculis misericordiæ *omnes dormientes*, id est, sui ipsorū oblitos.

Quinta, quod multis, quorum iam dictata erat sententia, impetrauit à filio spatium pœnitendi, sicut Abigail à Dauid, Nabal stulto, primi Regum 25. In his quinque porticibus iacebat multitudo magna languentium, cæcorum qui illuminari, claudorum qui dirigi, aridorum qui gratia humectari, exspectantium aquæ motum, id est, misericordiæ eius, vt sanarentur à languoribus peccatorum.

Superior in via agri fullonis.

Item ipsa est piscina *superior in via agri fullonis*, Isaiæ septimo, & bene, quia plena aquis gratiarum, quæ veniunt de supernis. Ipsa etiam aquæductus, quo influunt ad nos gratiæ de supernis, cuius extremum gloria æterna. Piscina inferior ecclesia, in quam per aqueductum istū, scilicet Mariam, in Ierusalem, id est, animam influunt aquæ cœlestes. Item ager fullonis ecclesia, fullo Christus Marci nono, qui dealbat peccatorem; via agri fullonis, pœnitentia, per quam animæ vestimenta candidantur Maria enim tāquā piscina de cœlo recipit aquas viuas, quas ad ecclesiā defert & animas sanctas, veluti aquæductus. Item ipsa est piscina *Vetus* de qua tangitur Isaiæ 22. Item Canticor. 7. dicitur Mariæ, *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis.* Hesebon interpretatur cingulum timoris, id est, mœror cingens, vt intelligatur intransitiue, quia mœror pœnitentiæ cingit hominem, & cohibet peccatorum saniem & fluxum peccati. Sicut vitta cingit vulneratum, & restringit sanguinis fluxum. Et hoc cingulum competit pœnitentibus; qui in mœrore animi recogitant peccata sua, & pœnas inferni, & inde humiliantur. Vnde Prouerbior. duodecimo, *Mœror in corde viri humiliabit eum.* Item in mœrore animi deijcietur spiritus ab alto superbiæ, & talibus sunt oculi Mariæ, sicut piscinæ, id est, respectus misericordiæ eius multiplex lauatorium, & sunt oculi eius *in porta filiæ multitudinis*, id est, ecclesiæ, cuius ipsa est porta.

Vetus.

MARIA.

Oculus per discretionem, vel respectum misericordiæ, iustos à dextris, peccatores respiciens à sinistris.

Piscina, per compassionem redundans aqua pietatis.

In Hesebon, per charitatis feruorem, quia Hesebon interpretatur ignis in eis.

In porta filiæ multitudinis, quia omnibus communis, & præsto omnibus miseris subuenire.

Natato, id est, natatoria, quod non ponitur in versu, designata per natatoriā Siloë, ad quam missus est cæcus natus lauare oculos suos, Ioan. nono, vt illuminaretur. Ipsa enim dicitur illuminatrix,

Maria Natatoria.

minatrix, & hoc nomen suum interpretatur in A nobis; precibus suis, meritis & exemplis illuminans peccatores. Ad litteram. Siloë fons factus est ad radicem montis Sion; qui non iugibus aquis, sed incertis horis ebullit; cuius aquę vt exciperentur, quasi stagnum non longe à fonte contractum erat, quam collectionem modo piscinam, modo natatoriam vocat scriptura. Siloë autem interpretatur missus, & signat iste fons Christum à Patre missum in mundum, vt illuminaret peccatores excęcatos, sicut dicitur Isaię 42. Et dicuntur Isaię octauo aquę huius fontis B fluere cum silentio, scilicet humilitatis & mansuetudinis, id est, sine murmure impatientiæ, & sine strepitu pompæ & superbiæ. Huius autem fontis Maria natatoria est; quę precibus suis & exemplis restituit visum interiorem, quarto regum in historijs, titulo de obitu Isaiæ plura inuenies de hoc fonte & aquis eius.

Maria Amnis.

Amnis. Secundum Isidorum amnis fluuius est, nemore ac frondibus redimitus, & ex ipsa amœnitate amnis vocatus; quod peroptime con- C uenit virgini gloriosę.

Maria Vena.

Vena, quia quidquid beatitudinis ab illo magno mari, id est, ab illa infinita bonitate Dei Trinitatis ad genus humanum peruenit, totum per hanc venam refluxit, sicut ostensum est supra de aquęductu, Prouerbior. decimo. *Vena vitæ os iusti, &c.* Si vena vitæ os iusti, ergo multo fortius os Marię iustissime est vena vitæ, quoties filium pro nobis interpellat. & propter hoc dicit ipsa, *In me omnis spes vitæ & virtutis, &c.* Ec- D clesiastici 24.

pag.

MARIA VENA QVIA.

OCculta, per secretissimam conuersationem. Vnde clausa in thalamo inuenta creditur à Gabriele.

Gracilis, per voluntariam paupertatem.

Concaua, per veram cordis humilitatem.

Subtilis, ad repellendas pro nobis fallaces a- E stutias inimici.

Maxime, viget ad custodiam populi Christiani.

Via sanguinis in quo vita omnis viuentis. Leuitic. decimo septimo, & ipsa est via vitæ nostrę spiritualis à Christo, qui se dicit viam. Ioan. 14. in cuius sanguine, id est, in fide passionis vita est animarum nostrarum.

Longa valde, per finalem perseuerantiam.

Distributa, per corpus filij, quod est Ecclesia Catholica.

Aliter. Maria vena vitæ sicut enim sanguis, qui est vita carnis, occultè decurrit per venam: sic Christus, qui vita est animarum nostrarum occultè venit ad nos per Mariam. Vnde dicitur ei Isaiæ 45. *Vere tu es Deus absconditus* in vtero, scilicet virginali.

Item ipsa est vena vitæ. Sed Adam & Eua fuerunt nobis vena mortis de quibus dicitur Oseæ vltimo. Sed ipsa plangit se cum filio de peccatoribus, Ieremiæ 17. vnde *me dereliquerunt venam aquarum viuentium.*

Maria Latex.

Latex, dicit Isidorus quod latex propriè est liquor fontis, & dicitur sic, eo quod lateat in venis terrę, & Maria semper latuit, & secretum dilexit, & ipsa liquor est illius fontis vitę æternæ, qui dicit Ieremiæ 17. *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, &c.* quem videlicet liquorem misit nobis ille fons æternus ad nos abluendum, rigandum, fœcundandum, imaginem reddendum, & suos effectus in mundo adimplendum.

Maria Cisterna ad portam Bethleem.

Cisterna sita ad portam Bethleem, 2. Regum vigesimo tertio. & 1. Paralipom. vndecimo. & bene ad portam, quia omnes transeuntes vult, in quãtum in se est, satiare, Vnde clamat: *Transite ad me omnes, &c.* cisternæ huius potum desiderauit Dauid. Quære titulo, gratia plena prope finem, vbi agitur de aqua ablutionis.

Li. 1. cap. 4. pag. 41. c.

Cisterna vetus.

Hęc est *Cisterna vetus* in solitudine, in quo occultatus est verus Ioseph, Genesis trigesimo septimo. Licet enim Maria iuuencula esset ætate, vetus tamen erat in figuris. Et bene in solitudine, quia semper dilexit solitudinem: vnde Gabriel ipsã clausam in thalamo bene firmato solam creditur inuenisse. Vnde Beatus Bernardus Suspicandũ non est, &c. Quære quinto versu de horto vbi hortus dicitur secretus.

B. Bernardus ho. 3. super Missus est. Bib. 433.

INCIPIT

INCIPIT
LIBER DECIMVS
DE ÆDIFICIIS QVIBVS MARIA FIGVRATVR IN BIBLIA.

Arca, thronus, folium, ferclum quoque *fella, tribunal.*
Sedes, & cathedra, currus, lectica, scabellum.
Lectulus, & requies, habitatio, cellula, nidus:
Cella, & apotheca, gazophil, bibliotheca,
Erari, geneze, locus,
Horrea, pistrinum, clibanus, fornaxque caminus.
Aula, tabernaculum, thalamus, domus.

Virgo Maria per arcā fæderis designatas.

Atria, Tectum arca designata per *arcam* quam fecit Beselcel Exodi 37. *De lignis setim habentem duos semicubitos in longitudine, & cubitum ac semissem in latitudine. Altitudo quoque vnius cubiti fuit & dimidij. vestiuitque eam auro purissimo intus & foris, & fecit illi coronam auream per gyrum*, &c. *Fecit Beseleel arcam, &c.* Fabrica huius arcæ, natiuitatem indicat beatæ Mariæ, ex quatuor. *Ex auctore.* Vnde *fecit Beseleel. Ex fine.* Vnde *arcam*, arca enim dicitur ex eo, quod aliquid arcanum in ea poni debeat, vel secundum beatum Isidorum dicitur ab arcendo, eo quod arceat visum circumstantium ab ijs, quæ continet in se. Similiter & arcanum dicitur, à quo arcemur. Vnde Christus de Maria dicit Isaiæ 24. *Secretum meum mihi*, in ea enim fuit, ipse Deus absconditus Isaię 45. Nomen trahit *ex materia*, vnde *de lignis Setim. Ex forma*, tum ex diuersificatione, tum ex ornatu. Vnde dicit, *Habentem duos semicubitos, &c.* Ex ornatu vnde dicitur, *Vestiuit eam auro purissimo*, vel mundissimo. Videndum primo *de fine*, quod primum est in ratione sicut dicit Philosophus, Facta enim est illa arca materialis, vt in ea reponeretur quoddā diuinæ operationis arcanum, *Virga*, in memoria liberationis ex Ægypto; *Manna* refectionis in deserto; *Tabulæ* dationis legis. Sic & arca nostra spiritualis, de qua dicitur, *Surge Domine in requiem tuam, &c.* Psalm. 131. hoc fine cōdita est, vt in ea reponeretur nostrę liberationis pretium, quod quidē intus est. Sic enim placuit Deo, vt sicut erant tres personæ in vna natura, sic essent tres naturæ in vna persona diuina, diuina, spiritualis creata, & corporalis: diuina scilicet deitas, quæ in creata, spiritualis, scilicet anima quæ creata. Vnde Sapientia dicit: *Ab initio & ante sæcula creata sum.* Eccli. 24. id est, prçuisa creari, quodam excellenti modo, & hoc quo ad animam. Corporalis, quę formata à tota Trinitate, cuius opera inseparabilia, ex substantia corporis virginalis. Vnde Filius dicit de Patre. Isai. 49 *Formans me ex vtero seruum sibi*, &c.

Isidorus.

In arca tria reponebantur.

Qui significabant.

Per *virgam* natura diuina designatur: Nam secundum eam ipse filius Dei, est Dei virtus. Vnde Psalmista, *Virgam virtutis tuæ, &c.* Psalm. 109.

Per *Tabulas*, in quibus erat lex diuina scripta, natura creata, scilicet anima designatur; & bene per duas tabulas designantur duo quæ sunt in anima, scilicet intellectus & affectus. Nam in eius intellectu, quasi in vna tabula, scripta erat omnis veritas; in affectu omnis bonitas. Et dicuntur lapideę, propter confirmationem intellectus, nō potentis declinare in errorem, vel affectus in malitiam.

Per *Manna* corporea natura; quę quidem habuit tunicam adiacentem, hoc est fragilitatem assumptam & penalitates; tamen hoc Manna, id est, ipsa corporea natura, purissima fuit ab omni labe peccati originalis, prçter penalitates fuit etiam esibilis, ideò significat refectionis dulcedinem, Sapientiæ 16. *Paratum panem &c.* quem nos petimus dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ecce finis beatę Virginis, quæ ob hoc nascitura erat, vt in ea reponeretur nostrę redemptionis arcanum. Videamus auctorem *Fecit Beseleel*, quod interpretatur vmbra Dei, seu misericordia Dei. Et bene: Nam sicut vmbra, refrigerium est contra rigorem punitionis, quæ quidem exsiccaret nos, & confunderet, nisi misericordia Dei nos protegeret.

Vnde

Vnde Iacobus cap. 1. loquens de iustitia Dei,& rigore, dicit: *Exortus est sol cum ardore, & arefecit fœnum. Sol*, id est, Christus, *exoritur*, id est, extra se oritur quando punit, quia extra se est punire, cuius proprium est misereri & parcere. Sed in iudicio veniet *cum ardore, & arefaciet fœnum*, id est, carnales in incendio gehennę.

Nota vmbra venit ex opposito corporis opaci ad lumen; non enim erat nubes, quę opponeret se inter hominem, & ipsum solem iustitiæ, ante aduentum Christi, ideo omnes vrebantur. Vnde dicitur, Psalm. 128. *Fiant sicut fœnum tectorum, &c.* Propter hoc missus est Gabriel Angelus ad Mariam nubem introducens; hoc est vmbram humanitatis nuntians ad faciendam vmbram. *Virtus*, inquit, *altissimi obumbrabit tibi*. Hoc est, eius misericordia, id est, eius propria virtus, quia eius proprium est misereri.

Aliter. Per hanc arcam designatur beata virgo triplici ratione. Ratione *materiæ*, ratione *schematis* vel *formæ*, ratione *officij* vel continentiæ. Duplex autem materia fuit huius arcæ, scilicet ligna Setim, & aurum purissimum. Duo enim fuerunt in ea ex parte materiæ, scilicet caro & spiritus, large sumendo materiam; moraliter enim loquimur.

Per *ligna Setim*, quę sunt imputribilia, designatur caro eius, quæ nunquam sensit corruptionem concupiscentiæ, vel putrefactionis.

Per *aurum* spiritus eius refulgens perfecta sapientia, & habitaculum deitatis, quę per aurum significatur. Vnde Cantico. quinto. *Caput dilecti mei aurum optimum*. In hoc autē quod fuit deaurata interius, notatur puritas cordis eius, vel dilectio Dei: in hoc quod exterius, verecundia virginalis vel dilectio proximi, quorum gratia super aurum Ecclesiastici 7. Vel intelligibilius, ligna Setim sunt parua, pulchra, leuia, fortia, imputribilia, incremabilia, albæ spinæ similia fuerunt etiam dolata & leuigata. Setim, vt dicitur, nomen est montis, & regionis, & arboris quæ albæ spinæ similis est in folijs, & interpretatur Setim spinę, vel germina, seu positiones, aut resurrectiones eorum. Et bene per hæc ligna significatur Maria, quæ sensit pro filio, & cum filio multiplicem tribulationis punitionem; per eam autem, id est, per orationes & merita eius resurgimus à peccato, germinamus bene incipiendo; per eam ponimur in ecclesiæ merito, per eam tandem ponendi in cælesti ædificio.

MARIA DICITVR SETIM.

QVia arbor nobilissima orientis, sicut dicitur; fuit autem Maria nobilis genere, nobilior omnium charismatū plenitudine, sed nobilissima ex eo, quod Christus verus oriens, qui nos visitauit ex alto, oriri ex ea dignatus est in quantum homo.

Pulchra, perfecta plenitudine totius honestatis. Vnde Ecclesiastici sexto. *Decor enim vitæ est in illa, &c.*

Parua, per simplicitatem humilitatis, vel etiā paupertatis, quia fuit *Simul in vnum diues & pauper*, Psalm. 48. quidam tamen dicunt, quod hæc arbor crescit vsque ad maximam quantitatem.

Leuis, per contemptum totius terrenitatis, dilectio enim terrenorum reddit animam ponderosam. Vnde *Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid*, &c. Psalm. 4. *vanitatem*, id est, temporalia. *Vel* etiam leuis virtutum vniuersitate; quæ igneæ naturæ sunt, & ideo leues ab effectu, quia animam sursum trahunt & impellunt, quia locus ignis deorsum non est.

Fortis, in conseruando propositum virginitatis, quia *Accinxit fortitudine lumbos suos*. Prouerbiorum vltimo, & respondit Angelo, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*. Lucæ primo, id est, proposui nūquam cognoscere, & in proposito perseuero. Isaiæ 40. *Forte lignum & imputribile elegit artifex sapiens*.

Imputribilis, imputribilitas Setim probatur per arcam Noë; quæ adhuc perdurat in montibus Armenię secundum beatum Isidorum: Maria autem fuit imputribilis, per exstinctionem fomitis in filij conceptione, quam postea non infestauerunt primi motus procedentes à fomite. Quilibet enim alius ab ea dicere potest, *Induta est caro mea putredine, &c.* Iob 7. Ipsa vero de se, & de sponso suo dicit. Canticor. primo. *Tigna domorum nostrarum Cedrina*, quia non fuit corpus eius resolutum in quatuor elemēta. Sicut enim Dominus non dedit sanctum suum, id est, Christum videre corruptionem, sic nec sanctam suā specialem, id est, Mariā. Fuit etiam imputribilis absque fermento inuidiæ, & corruptionis, Prouerbiorum decimo quarto *Putredo ossium inuidia*. Ioëlis primo. *Computruerunt iumenta in stercore suo*.

Incremabilis, scilicet absque feruore totius iracundię & iniquitatis.

Albæ spinæ similis in folijs, id est, in verbis, per mansuetissimam correctionem alienę peruersitatis. Lege conuersionem Theophili. Moraliter. Prius dicitur *Alba*, postea *spina*, quia qui alium pungere vult corripiendo, ipsa correctio debet procedere ex zelo iustitię; non ex liuore, malitiæ, alioquin talis correptor comparabilis est spinę nigræ, &c.

Leuigata & complanata, & quasi dolata artificio spiritus sancti, vel etiam Christi, qui summus est architectus, quando sanctificata est in vtero matris, & nata etiam sine pondere originalis. Fuerūt etiam hęc ligna fortia per patientiam, imputribilia perseuerentiam.

Candida, per omnimodam puritatem & inno-

centiam, vnde albæ spinę similia describuntur A hęc ligna, id est, Maria, quam hæc ligna designant.

De *auro* infra titulo de throno, quantum volueris inuenies. Et nota, quod hæc arca dicitur fuisse deaurata, id est, vestita auro purissimo intus & foris, quia purgata fuit à fomite & peccato. Sed vrna quam continebat, id est, corpus Christi, quæ plena erat Manna diuinitatis, tota fuit aurea, quia Christus totus fuit mundus à peccato, qui mundum ingressus est sine macula B non mundatus à peccato.

pag. 551. a. 554. f. ad 519.

Item quare dicta est fuisse vestita auro mundissimo, & quid sit aurum mundissimum, inuenies infra titulo de throno, vbi dicitur quod vestiuit eum Salomon auro mundissimo.

Locis citatis.

Item ratione *schematis* seu *formæ* dicitur Maria arca, quæ quadrangula erat, & ipsa quadrata erat per quatuor virtutes; *Quibus vtilius nihil est in vita hominibus*, sicut dicitur Sapientię octauo. quę sunt iustitia, prudentia, fortitudo, temperantia, quæ singulæ tripliciter eminebant in ea, sicut C habuisti supra titulo gratia plena.

Lib. 1. cap. 9. pag. 39. d.

Item ratione *officij*, vel continentię, quia quatuor continebat. Hęc sunt vrna plena manna, sicut dicitur ad Hebr 9. Exod. 17. *Dixit Moyses ad Aaron, sume vas vnum, & mitte ibi Manna, quantum potest capere Gomor, & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras*. Item virga Aaron quæ fronduerat ad Hebręos 9. & Numer. 17 Item tabulæ testamenti ad Hebræos 9. Item Deuteronomium, vnde Deuter. 31. *Tollite librum* D *istum, & ponite in latere arcæ*. Dicta est autem hæc arca testamenti ad Hebræos 9. & Apocal. 12. vel testimonij Exodi 25. *Pones in arca testificationem quam dabo tibi*, id est, tabulas in quibus erat scriptum testamentum, cum quæcumque ibi erant possunt dici testimonia. Posita ibi erat vrna aurea, habens manna, in testificationem quod Dominus dedisset eis panem de cœlo Item tabulę, in testificationem quod legem naturalem E scriptam in cordibus hominum, suscitauerat eis in scripto. Item virga Aaron, in testificationem quod omnis potestas à Deo. Item Deuteronomium, in testificationem quod dixerant, *Omnia quæcumque iusserit Dominus faciemus*. Ob hoc etiam dicebatur tabernaculum testimonij, & etiam quia causę præ foribus eius ventilabantur. Sicut autem arca illa figuralis continebat ea, quę erant in testimonium beneficiorum, Iudæis à Deo collatorum; sic Maria continuit F Christum in se, qui erit nobis in testimonium damnationis, si ingrati fuerimus beneficijs, quę nobis contulit incarnando, moriendo, resurgēdo & huiusmodi. Vnde dicit Ieremię 29. *Ego sum Iudex & testis dicit Dominus*. Item Malach. tertio *Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis*; &c.

Nunc autem distincte videamus expositiones eorum, quę continebantur in arca. Manducator, qui quatuor illa manifeste dicit in arca, videtur velle debere intelligi per arcam cœlū, & per quatuor illa, quæ ibi continebantur, quatuor personas in corpore & anima iam glorificatas. Per vrnam auream corpus Dominicum, de quo nullus dubitat catholicus. Per tabulas, Moysen; per virgam Aaron, beatam Virginem; per Deuteronomium, Ioannem Euangelistam. Sed de his tribus non asserit Ecclesia. Licet de beata virgine multi non dubitent.

Manducator.

Item per hæc quatuor signatur Christus, quę posita fuerunt diuinâ virtute in hanc arcam, quando mulier circumdedit virum, id est, Maria concepit Christum. *Vrna* corpus Christi continens manna, id est, dulcedinem deitatis, & dulcedinem fruitionis æternę *Virga*, quia vis regni ad eum pertinebat tanquam ad hæredem. Item *Tabulæ*, & *Deuteronomiū*, id est, scientia vtriusque legis, quia ipse est sacerdos, cuius est scire legē. Malach. 2.

Christus signatur per ea quæ in arca continebantur.

Aliter. In ipso sunt *tabulæ testamenti*, quia ipse est nobis instructio & forma viuendi. Omnis enim eius actio nostra est lectio, &c. Item *Virga*, quoad paternam correctionem. Item *Manna*, quoad filiorum dulcedinem, & blandam consolationem, Sapient. 7. *Candor est lucis æternæ & speculum* &c. Vrna hæc cōcaua per humilitatem incarnationis, aurea propter munditiem assumptę humanitatis, quia aurum metallorum mundissimum; & propter charitatem, qua factus est homo pro nobis; & propter obedietiam, quam exhibuit patri accipiendo formam serui; & propter sapientiam, quæ significatur tam in auro, quam in hoc quod cum vrna erant Deuteronomium, & tabulæ testamenti Hæc enim quatuor precipue solent in auro designari, munditia, sapientia, charitas, & obedientia *Vel sic*, corpus Christi arca ratione materiæ, de qua supra; anima Christi vrna aurea; manna dulcedo diuinitatis. Christus etiam est hic in sacramento nostra refectio in via, qui nostra fruitio erit in patria: eius etiam manifesta & ęterna visio, plena & indeficiens erit fidelium refectio. Vnde Exodi 24. dicitur de Israelitis. *Viderunt Deum, & comederunt, & biberunt*. Christus etiam *Manna* est, id est, panis cœlestis, habens in se omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem. Sapient. 16. panis scilicet Angelorum, quem manducauit homo Psalm. 77. quem *Panem petebant paruuli* Threnor quarto, ante aduentum & ortum Mariæ, nec erat qui frangeret eis Sed Maria cōfecit hunc panem, qui fractus est in cruce. Hęc habuisti supra titulo gratia plena prope finem totius capituli. Adhuc etiam debemus ei clamare assidue, mater nostra quæ es in cœlis, panem nostrum quotidianum da nobis hodie de arca

Quatuor in auro notantur.

Lib. 1. cap. 4. pag. 41. b.

arca tua, id est, arca, quę tu es. Ipsa enim cum sit mater, libentissime dat hunc panem filijs, id est imitatoribus suis, vnde & dicitur ei: *Omnia à te exspectant vt des illis escam in tempore*, & sequentia. Psalm. 103. Christus etiam *Virga*, quia nos regit, corrigit & dirigit. ipse est etiam *tabulæ testamenti*, & Deuteronomium, quia Christus *liber* est vitę *scriptus intus & foris*, Ezechielis 2. liber *in quo sunt omnes thesauri, sapientiæ, & scientiæ absconditi* Coloss. 2. qui vtrumque condidit testamentum, & rotam posuit in rota; veterem enim legem dedit, quam etiam digito proprio conscripsit, & nouam ore proprio prædicauit, & opere adimpleuit, quia *cœpit facere & docere*. Actuū 1.

Item Maria arca *Ratione continentiæ* Manna, vel Manhu admirabilis dulcedo consolationis, quam infundit amatoribus & specialibus suis, & ijs quos visitare dignatur, quàm qui gustat, potest dicere Manhu, id est, quid est hoc, prę admiratione? ideo dicit ipsa. *Spiritus meus super mel dulcis, &c.* Ecclesiastici 24. *Vel* manna candidum, Mariæ virginitas, quæ in carne fragili Angelicam gloriam acquisiuit, habens omnis saporis suauitatem. *Vel* per hoc Manna dulcissimum, Mariæ charitas, in qua fuit radicata & fundata. Moraliter. Manna omnis saporis & delectamēti charitas est, quæ est forma omnium virtutū, & omnis boni operis condimentum. Sine qua omne opus Domino insipidum. Quare primæ Corinthiorum in fine dicitur, *Omnia vestra in charitate fiant*; quam quisquis non habet, *Factus est velut æs sonans, &c.* *Vel* moraliter. Manna dulcedo spiritus mansueti, vel dulcedo eloquiorū. Tabulæ decem pręceptorum, scientia legis diuinę Ieremię 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus illorum scribam illam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum dicit Dominus, &c.* multa. Sed quidam magni literati, sunt quasi tabulę lapideæ inscriptæ, sed scripturam suam non sitientes, quia duri & immisericordes.

Tertium, quod cōtinebatur in hac arca, fuerūt *Tabulæ testamenti*, quibus designatur perfecta vtriusque legis cognitio, quę plane erat in ea, quia auctor scripturarum habitabat in ea. Vnde Hieronymus dicit quod optime nouerat scripturas, sicut patet in illo versu: *Sicut locutus est ad patres nostros, &c.* item Lucæ secundo dicitur, quod *Conseruabat omnia verba conferens, &c.* Vnde & prius ea docuit Apostolos, & Magistra fuit noui testamenti. Cum enim tota esset per pręfigurationem, vere potest dici vtriusque legis plenam habuisse cognitionem, quod significatur per hoc, quod in arca coniuncta erat Deuteronomium, & tabulæ testamenti. Et nota, quod dicitur *Tabulæ* pluraliter, iuxta illud Isaiæ 33. *Diuitiæ salutis sapientia*, quoad Deum, *& scientia*, quoad proximum. Vel duæ tabulæ dici possunt capax intelligentia, & tenax memoria eius, quę duo contulit ei Spiritus sanctus superueniens in eam.

D. Hieronymus,

Quartum, fuit *Deuteronomium*, significās legem nouam, quam Christus dedit, quia ipsa conseruabat omnia verba nouę legis conferens in corde suo. Noua etiam lex in ipsa erat; lex enim spiritus vitæ eam repleuerat, quæ liberat à lege peccati, ad Romanos 8. lex scilicet amoris, quā ipsa inuenit, cum prima fuerit timoris *Vel* ideo Deuteronomium, quia tota eius vita, & omnis actio eius, Christianorum lectio & instructio est sicut dicit Augustinus de Christo.

D. Augus.

Aliter, in hac arca erant *Tabulæ veritatis*, vel sapientiæ; *Manna* mansuetudinis vel misericordiæ; *Virga* potestatis siue iustitię. Vnde Propheta ad virginem, *Intende, procede & regna*. Psalm. 44. *Intende* ô sapiens propter veritatem quæ in te est, quæ signatur per tabulas; *procede* ô clemēs propter mansuetudinem quę in te est, quæ per Manna; *regna* ô potens propter iustitiam quæ in te est. Sequitur, *Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam*.

Aliter & subtilius. In Maria velut in arca, erant *manna*, id est, dulcedo diuinæ contemplationis; *Virga*, id est, rectitudo perfectę operationis: virga enim Aaron fronduit, & fructum fecit, quia actiua se multiplicat, sed contemplatiua solitaria est. Fuerunt ergo in hac arca manna & virga, quia Maria fuit contemplatiua & actiua. Vnde signatur per Martham & Mariam sororem eius, & ideo euangelium de ipsis legitur in Assumptione. In tabulis testamenti intelligitur spiritualis sciētia legis, quam ipsa habuit plenissime: Nam cum sterilitas esset opprobriosa in lege, intellexit secundum litteram occidentem, hoc dictum esse de sterilitate corporis; secundum spiritum viuificantem intelligi debere de sterilitate mentis; & ideo contempta littera occidente, congaudens spiritui viuificanti, prima inter filias Synagogæ virginitatem elegit. Item in lege promittebantur, & conferebantur temporalia, sed ipsas intellexit diuitias, tempore legis collatas, esse figuram spiritualium diuitiarum, conferendarum tempore gratiæ, & ideo inter filias Synagogæ paupertatē elegit & amauit. Vnde dicit se matrem pulchræ dilectionis. Eccli. 24.

MARIA DICITVR ARCA.

TEstamenti vel testimonij, vt supra dictum est, Apocal. 11. quia scilicet in ea positum erat testamentum, id est, lex.

Fœderis Domini, quia fœderauit nos toti Trinitati. Appropriatur enim Patri maiestas; Filio sapientia; Spiritui sancto bonitas: & nos offenderamus Patrem per superbiam, Filium per insipientiam,

sipientiam, Spiritum sanctum per malitiam: ista enim tria concurrerunt in primo peccato. *Superbia*, qua Adam voluit esse sicut Deus. *Insipientia*, qua credidit posse fieri sicut Deus. *Malitia*, qua contradixit ei, quod præceperat Deus, vel consensit ei, quod prohibuerat Deus. Sed Maria per humilitatem suam reconciliauit nos patri, quādo respexit humilitatem ancillæ suæ, vbi enim amor ibi oculus. Sed filio nos vniuit, quem credendo concepit, vt impleretur Spiritu sancto, qui eam repleuit, vt de eius plenitudine acciperent vniuersi, gratiam pro gratia. Ioan. 1. Ipsa enim est fons, vnde procedunt riuuli gratiarum.

Item alio modo, arca fœderis, quia per eam ad nos Dei fœdus firmatum est; ante enim quā fieret hæc arca, id est, Maria, eramus inimici; & firmatum erat chaos magnū inter nos & Deū, vt qui vellent hinc trāsire ad Deum, nō possent: & ideo per virginem venit filius Dei ad nos, & factus est Emanuel, id est, nobiscum Deus, vt tam filius quam mater reduceret nos ad patrem.

Solet etiam fœdus maximè contrahi per nuptias, & Christus generi nostro sese immiscuit naturam nostram sibi in virgine copulando: vt si pater de cetero cogitaret aliquid contra nos, videns nos filij sui fratres esse, manum retraheret à genere suo. Vnde in horis beatæ Mariæ virginis sic dicimus Christo. *Memento salutis auctor*, &c. Et eidem dicere possumus, qui est verus Dauid, illud 2. Regum 5. *Os tuum, & caro tua sumus*, & illud Danielis 9. *Propter temetipsum inclina Deus meus & audi*, &c. Item Romanorum 8. *Nam quos præsciuit & prædestinauit*, &c. *Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Item illud Ierem. 14. *Tu autem in nobis es Domine, & nomen sanctum tuum inuocatum est super nos*, quia à Christo Christiani. In his nuptijs fœdus sempiternum conclamatum est, scilicet, pax hominibus bonę voluntatis, quia Christus *Est pax nostra, qui fecit vtraque vnum*. Ephes. 2. scilicet quę in cœlis, & quę in terris in se reconcilians ima summis.

Arca propitiationis, quia mater est & regina misericordię. Mater illius & filia, qui *Pater est misericordiarum, & Deus totius consolationis*, 2. Corinthior. 1. qui *est propitiatio pro peccatis nostris*. 1. Ioan. 2. cuius meritis & intercessione, propitiatur Dominus omnibus iniquitatibus nostris: cum enim pro peccatoribus se filio semper opponat, nihil ei potest negare filius eius; aut enim iubet natum, aut orat patrem, & semper exauditur pro sua reuerentia, Hebræorum quinto.

Arca sanctificationis, in Psalmo 131. *Surge Domine in requiem tuam, tu es arca sanctificationis tuæ*, id est, quam tu sanctificasti: quia sanctificata fuit in vtero, & quia Christus descendens in eam, ibi sanctificauit se hominem in se verbo, sicut dicit beatus Augustinus: & quia illa continebat quę sanctificata erant Domino, & quia per eam sanctificamur in præsenti, & glorificabimur in futuro. Ideo dicit Christo propheta, *Surge Domine in requiem tuam*, &c. *Tu* prius, *arca*, id est, Maria posterius. Hinc conijcitur, quia assumpta sit simul cum corpore. Dicitur ergo, *Surge Domine in requiem tuam*, post laborem passionis, *tu* per Ascensionem, *& arca sanctificationis tuæ*, per Assumptionem. Hæc enim arca quando assumpta est, surrexit in requiem Domini, & impletum est illud Genesis 8. *Requieuit arca super montes Armeniæ*. Armenia interpretatur, mons vellicatus, & significat cœlum empyreum, vnde omne superfluum & nociuum auulsum est: vel montes Armenię ordines & eminentiæ Angelorum, super quos ipsa requiescit in throno maiestatis à quibus scilicet ordinibus auulsum est omne superbum in casu luciferi.

D. August.

Arca testamenti. Vnde Apocal. 11. *Apertum est templum Domini in cœlo, & visa est arca testamenti eius in templo eius*, & dicitur arca ab arcano, & Maria secretum Dei est. Vnde dicit de ea per Isaiam 24. cap. *Secretum meum mihi*, quia hanc arcam clausit ille, *Qui claudit, & nemo aperit*. Apoc. 3. Quædam enim ponuntur in arcam ad custodiendum & celandum, & Christus in hac arca custoditus fuit, & celatus diabolo, & sæculi principibus, quia *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. 1. Corinthiorum 2. & ita non essemus redempti. Homo non vidit in ea, nec manum apposuit, quia non ex virili semine, sed mystico spiramine verbum Dei factum est caro, sicut dicit beatus Ambrosius. Diues arca *In qua fuerunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi*. Coloss. secundo. Vnde dicit ei quidam.

D. Ambr.

Aue diues arca Christi,
Quæ thesaurum effudisti.
Quo ditantur omnia.

Ad thesaurum quem hæc arca custodit, in omnibus necessitatibus, ipsa arca mediante, recurrendum est. Item in arca vestimenta complicantur. Sic Christus, quem totus non capit orbis, quasi complicatus & humiliatus, ventris sub arca clausus est. Et quia hæc arca paruula erat, exinaniuit se formam serui accipiens, vt ab ea capi posset. Vnde ad Roman. 9. *Verbum breuiatum faciet Dominus super terram*, quia patri filium breuiauit. Vnde Isaiæ 28. *Consummationem & abbreuiationem faciet Dominus exercituum*, &c. quod fuit quando verbum patris vnigenitum & immensum, intra virginalis vteri angusta viscera claudebatur. Vestes Christi, humanitas eius. Vnde dicit matri Iob decimo. *Pelle & carnibus vestisti me*; siquidem hæc arca custodiuit vestes Esau valde bonas, quas apud se domi Rebecca

becca notabiliter dicitur habuisse Genesis 27. A Esau peccator, quia Christus in similitudinem carnis peccati apparuit. Vestes eius valde bonę, caro eius assumpta de purissima virginis substãtia, mundata in sanctificatione ab originali, non peccatrix, sed similis peccatrici. Rebecca autem, id est, Maria, has vestes apud se dicitur habuisse, quia non aliunde de semine viri, sed de sua substantia tantum formata, & assumpta est caro Christi. Vnde notabiliter dicit Apostolus, *Christum factum ex muliere*, ad Galat. 4. Et Beda B multum reprehendit eos, qui legendum putant ibi, *natum ex muliere*. Ideo etiam dicitur Maria, *Herba faciens semen*, non suscipiens, Genesis primo. de ipsa enim factus est; & de ipsa eum fecit per consensum ille, de quo dicitur Isaiæ 1. *Nisi Dominus exercituum nobis reliquisset, semen*, id est, Christum, dicit vna glossa.

Beda.

Maria herba faciens semen.

Ipsa etiam mons ille est, Danielis 2. *De quo præscisus est lapis*, id est, Christus natus, qui *lapis est angularis, qui fecit vtraque vnum*, *sine manibus*, id C est, sine opere nuptiali, sicut glosat beatus Augustinus, quia sola operatione sancti Spiritus. Et ideo has vestes confecit, & consuit Maria questuaria, quę de panno carnis suæ fecit ei pallium; quo ipsum induit, quando consensit, vt fieret, dicens: *Ecce ancilla Domini, &c.* & cum de hoc rogaretur ab Angelo, & paruula tam immenso timeret vestes facere de tam breuissimo panno, Respondit ei Angelus, *Ne timeas Maria inuenisti gratiam*, hoc est, dabitur tibi plenitudo D gratiæ, qua parua portio panni tui, id est, substantiæ tuæ, sufficiet eius magnitudini. Ibi enim Christus affubla mantel parti Gallice loquendo, il fu cott, scilicet giganti geminę substantiæ, mes. bien. li] fist, quia in eo apparuit speciosus forma præ filijs hominum, nec solum præ filijs hominum, sed etiam prę millibus Angelorum.

Maria mõs de quo præscisus lapis sine manibus.

D. August.

Nunc videndum est de *forma*, per quam insinuatur sanctitas quasi formalis. *Primo* in dimensionibus arcæ insinuantur tres virtutes Theologicę, fides in longitudine, spes in altitudine, charitas in latitudine. Dicit ergo *Habentem duos semicubitos in longitudine*. Longitudo est linearis protractio, in linea accipimus duos terminos, à quo, & ad quem; sic & in fide, terminus à quo est cognitio ænigmatica. Vnde dicit Apostolus, *Videmus nunc per speculum, & in ænigmate*. 1. Corinthio. 13. sed terminus ad quem est cognitio per speciem. Vnde Isaias cap. 7. secundum aliam litteram, *Nisi credideritis non intelligetis*, id est, non peruenietis. Hęc dicitur habere duos semicubitos quasi imperfectos, quia *Videmus nunc per speculum, & ex parte cognoscimus, cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est*, & erit quasi plenus cubitus. Latitudo est superficialis extensio, & superficies habet duo latera, secundum hoc hic accipitur charitas, secundum quam concupiscibile extenditur ad amicos & inimicos per affectum, tanquam ad duo latera. Psalmo 118. *Latum mandatum tuum nimis*. Hæc dicitur distendi per cubitum & semis. Cubitus perfectus refertur ad dilectionem Dei, qui absolute & perfecte diligendus est, & super omnia; semicubitus ad dilectionem proximi, qui minus Deo; *Vel* quia frequenter videmus in proximo, quod diligendum non est, vt peccatum, cum tamen natura semper sit diligenda. Et ideo extensio charitatis in proximum, semicubitus est. Altitudo vero extensio à deorsum in sursum, per quam accipitur spes, quę ipsam irascibilem erigendo, protendit in Deum. Vnde dictum est Petro qui piscabatur. *Duc in altum, &c.* Lucæ 5. Sic dicitur prædicatoribus, quod per spem erigant corda peccatorum. Et hæc dicitur habere cubitum & dimidium. Cubitus est spes de salute, proueniens ex meritis, & misericordia Dei, sicut habent spem illi, qui gloriantur in testimonio conscientię; dimidius, spes proueniens ex misericordia Dei, non ex meritis, sicut habent illi qui sunt in peccatis. Sic ergo in ista arca spirituali est longitudo fidei, secundum rationalem; latitudo charitatis, secundum concupiscibilem; altitudo spei, secundum irascibilem; sic & in qualibet anima sancta, sed excellenter in virgine gloriosa.

Sequitur. *Et vestiuit eam auro purissimo intus & foris*, scilicet, vt clara appareret tam Deo quam hominibus. *Et fecit illi coronam auream per gyrum.* Duo hic ponuntur, quæ gloriosæ virginis insinuant prærogatiuam. Vestitio auri intus & foris, & corona posita per gyrum, per quæ dantur intelligi in virgine gloriosa virginitas, & fœcunditas. Virginalis castitas per aurum, ratione incorruptionis & pretiositatis, & differenter accipitur. Integritas seu incorruptio dignam facit virginem quoad se; pretiositas quoad Deum, lux siue claritas quoad proximum & bonam famam. Fœcunditas etiam perduxit eam ad coronam auream: eo enim quod mater facta est summi regis, dignum erat. vt in honore regio sublimaretur. Nota tamen, quod corona ista ducebatur per gyrum, quod significat immensitatem, & ęternitatem suę puritatis. Vnde ipsa dicit *In Ierusalem* superna *potestas mea*. Eccli. vigesquarto.

F Post ornatum sequũtur adiacentes annuli, & anguli. Per quatuor annulos accipiũtur quatuor virtutes Cardinales, scilicet iustitia, prudentia, fortitudo, & tẽperãtia. Et quatuor anguli significãt quatuor affectiones, dolorem, timorẽ gaudium, & spem. Duo affectus, scilicet dolor & timor, sunt quasi duo anguli arcæ ex latere sinistro, & est latus sinistrum irascibili quasi è regione contra malum. Dolor scilicet de præterito, timor

to, timor de futuro, qui facit hominem cauere sibi.

Alij duo scilicet gaudium & spes ex latere dextro, scilicet concupiscentia ex parte boni, & hoc est, quod dicit beatus Augustinus, de irascibili dolor & metus; ex concupiscibili gaudium & spes oriuntur. Iuxta ergo quatuor angulos quatuor annuli id est, quatuor virtutes Cardinales supponuntur: & sic dicuntur propter circularem progressum, vt à Deo in Deum sit motus virtutis. Aurei dicuntur ad differentiam virtutum consuetudinalium, quas ponunt Philosophi ex frequenti bene agere acquiri, & non ex gratia. Iuxta ergo Angulum doloris, suppositus est annulus prudentiæ, ne dolor trahat in accidiam; iuxta angulum metus, suppositus est annulus fortitudinis, ne timor deijciat in desperationem; & hæc duo ex parte sinistra cordis. Item iuxta angulum gaudij, positus est annulus temperantię, ne cadat homo in dissolutionem. Iuxta angulum spei, annulus iustitiæ, ne eleuetur in præsumptionem, quia nullus potest sperare nisi iustus, & hæc duo ex parte dextra cordis. In his annulis immittuntur duo vectes, qui sunt consideratio pœnæ & glorię. Consideratio pœnæ, est vectis immissus ex parte sinistra, duobus annulis prudentię & fortitudinis, vt prudentia pœnam consideratam diligenter præcaueat, & fortitudo præsentem libenter sustineat, vt ęternam euadat. Consideratio promissæ glorię, est vectis immissus ex parte dextera duobus annulis temperantię scilicet, & iustitię; vt considerato præmio de stola animæ, temperanter se habeat, & distribuendo vnicuique quod suum est, ad illud festinet. Ideo dicitur, *Pones eos in latere arcæ*.

B. August.

Thronus. Vnde tertij Regum decimo. *Fecit sibi Rex Salomon thronum de ebore grandem & vestiuit eum auro fuluo nimis qui habebat sex gradus. & summitas throni rotunda erat in parte posteriori, & duæ manus tenentes sedile hinc & inde, & duo leones stabant iuxta singulas manus, & vndecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde, non est factum tale opus in vniuersis regnis.* Dicitur autem Maria thronus quia.

Maria thronus & quare.

Firmiter & apte compactus. Et beata virgo indissolubili internarum virtutum concatenatione compacta erat, quæ connexæ mutuo se roborabant: hæ sunt virginitas, simplicitas, solitudo, sed & omnes Cardinales, vel Theologicæ virtutes, iuxta illud Iob 10. *Ossibus & neruis compegisti me.*

Regem à statione, ad sessionem quasi humiliatum, recepit, & virgo regem ęternum, qui cum in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum, in carne humiliatum in incarnatione suscepit: in ea enim Christus formam serui assumpsit, in qua iudiciariam potestatem exercebit.

A *Solum Principem in se suscepit*, quotlibet & quantoslibet habeat assessores; sic beata virgo solum Christum in vtero, iuxta illud Ezech. 40. *Porta hæc clausa*, &c. *Princeps ipse sedebit in ea, &c.* quasi diceret, ipse non alius.

Deorsum clausus, & beata virgo delicijs, diuitijs, terrenis voluptatibus, & superfluitatibus, & maximè immunditijs, super omnes puros homines clausa fuit, vt supra. *Porta hæc clausa erit, &c.*

B *Sursum patulus*, sic Maria iugiter suspirans ad cœlestia corde patulo, hauriebat dona perfecta à Patre luminum descendentia. Iacob. 1.

A parte anteriori humilior, à posteriori sublimior: sic beata virgo, ante humillima paupertate & contemptu sęculi, supra homines & Angelos posterius exaltata.

Fecit sibi rex Salomon &c. Primo assignandum est, quare Christus per Salomonem designetur. Istud inuenies infra titulo de throno morali.

Christus per Salomonē designatus.

C Cum autem Salomon fuerit trinomius, videndum est quare potius hoc nomine, quod interpretatur pacificus, designetur, cum ei factura throni ascribitur? Christus enim vere est pacificus, qui dicit. Ierem. 29. *Ego cogito cogitationes pacis* &c. Tunc enim Dominus efficaciter cogitauit de pace, quando sibi thronum præparauit vterum virginalem. Vnde dicit Zachar. 8. *Sicut cogitaui, vt affligerem &c. Sic cogitaui in diebus istis, vt benefacerem Ierusalem & domui Iu-*D *da.* Fecit ergo pacificus thronum, vt pacem faceret, quia mediante filio hominis, pacificati sumus Deo patri, mediante etiam matre veri pacifici pacem apud filium quoties volumus possumus inuenire.

Ascribitur etiam hoc opus Salomoni, quia ęternæ sapientiæ, quæ est Christus. Vnde Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*, & bene dicitur *fecit*, quia beata virgo speciale opus est illius artificis, qui *fabricatus est auroram & solem.* E Psal. 73. Qui in isto opere huius throni, principaliter suam ostendit sapientiam. Ipsa est enim *vas honorabile opus excelsi* Eccle. 43. *A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.* Psal. 117. Bene etiam dicitur *fecit sibi*, quia sicut solus Rex Salomon sedebat in hoc throno, sic solus Christus sedit in virgine gloriosa. Vnde Ezechielis 44. *Princeps ipse sedebit in ea. Princeps ipse*, quasi non alius. Fecit ergo sibi non alij, non carni, non mundo, non diabolo, non baccho, non F veneri, non mercurio, non marti, sed sibi: nihilominus tamen & nobis hominibus, & etiam ipsis Angelis, sed aliter & aliter.

Thronum de ebore, siquidem vsque ad beatam virginem, non habuerat Christus thronum de ebore, sed quasi sedem plebeiam, & communem. Sed in ipsa thronum de ebore habuit, quę prima virginitatem vouit; & in ipsa, quæ fuit thronus

thronus grandis, celsior factus est secundum throni celsitudinem: quod innuit illud verbum Mariæ, *Magnificat anima mea Dominum*, qui quasi oblitus virginitatis, licet eam super omnia diligeret, benedicebat fœcũditati. Vnde Gen. 9. benedixit illis Deus dicẽs. *Crescite & multiplicamini* &c. Maria vero, quæ prima votum virginitatis emisit, regem filium regis magni sublimiter exaltauit, & in corde & vtero virginali, velut in throno eburneo grandi collocauit, & super omnes reges mirabiliter magnificauit: sicut Salomon super omnes reges terræ magnificatus est, ex quo fecit sibi thronum grandem, & in eo consedit, sicut dicitur 3. Reg. 10.

Thronum de ebore. Notandum, quod ad hoc quod materia huius throni inueniretur, ebur scilicet, oportebat quod elephas moreretur, vt de ossibus eius ebur haberetur: proprietas autem elephantis est, quod innititur roboribus arborum, volens requiescere, quia non habens flexibiles iuncturas, ad terram non potest procumbere. Vnde signat superbiam Iudæorum, qui fuerunt populus duræ ceruicis; sed iste elephas mortuus est spiritualiter, quando veniente tempore gratiæ, cęrimonialia recesserunt. Et bene per ossa elephantis significatur Maria, quia fortitudo elephantis & nobilitas consistit in ossibus. [S]imiliter nobilitas & pretium Iudeę in Maria. Alij, quasi caro elephantis, ipsa, os elephantis: alij, quasi spina, ipsa rosa. Vnde *Sicut spina rosam* &c.

ELEPHAS.

Dicitur à quodam vocabulo Græcè λόφος quod interpretatur mons, eo quod elephas propter magnitudinem corporis præ[f]erat formam montis. Apud Indos vero dicitur varro à voce, quæ varritus dicitur. Maria vero propter magnitudinem suæ excellentiæ, comparatur mõti Libano, nam ipsa est ille mons, in quo beneplacitum fuit Deo habitare in eo, mons coagulatus, mons pinguis. Quære titulo de monte. Lib. 8.

Bestia est spectabilis. & Maria inter omnes creaturas summe mirabilis.

Miræ magnitudinis, tales fuerũt patres beatę virginis, scilicet Abraham, Isaac, Iacob, Dauid &c. Quorum de stirpe descendit, quos omnes supergressa est in qualibet gratia & virtute.

Immensæ fortitudinis, sic & ipsa per charitatem, quæ omnia sustinet, quæ fuit in ea fortis vt mors, Cantico 8. Istud inuenies paulo infra de ebore.

Natura frigidissima ita, vt sanguis eius incendium serpentini virus dicatur extinguere: sic & gloriosa virgo serpentinum virus quod serpens antiquus, Eua mediante, humanæ naturæ infuderat, consumpsit & exstinxit; quando iuxta Ioannem Damascenum, de purissimis eius sanguinibus humanitatem Christus assumpsit; qui etiam felle & aceto potatus in cruce, dictum venenum plene euacuauit, & ad hoc amarissimo poculo dignatus est potari. Vnde dicit *In siti mea potauerunt me aceto* Psalm. 68. Ioannes Damascenus.

Draconi inimicus, & beata virgo serpenti antiquo, qui seduxit Euam. Vnde in figura Mariæ dictum est eidem serpenti. Genes. 3. *Inimicitias ponam inter te & mulierem* &c. Quęre titulo quod Maria mulier, expositionem. Lib. 6. pag. 416. f.

Valde odit ventum, vt dicitur, sic & Maria humillima, ventum superbiæ, & fastus mundanos, designata per Esther Reginam, Esther 14. dicentem Domino in oratione sua; *Tu Domine qui habes omnium scientiam, nosti quod oderim gloriam iniquorum, & abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum; & detester illud quasi pannum menstruatæ*, & cætera multa.

Odit etiam draconem, id est, luxuriam veneratam, quod bene tunc apparuit, quando prima votum virginitatis emisit.

Valde paruam habet linguam, & sic in ore absconditam, vt vix aliquoties videatur; sic & beata virgo paucissima verba creditur habuisse, vnde non nisi septem verba eius in quatuor Euangelijs describuntur.

Animal, vt dicitur, *magnæ sapientiæ*, sic & Maria, quære titulo de sapientia eius. Lib. 4. pagina 308. f.

Pascit se naribus, & eis vtitur in omnibus veluti instrumento, & cum eis etiam arbores eradicat. Nares quibus gloriosa virgo Spiritum sanctum attrahebat, contemptus terrenorum similitia, Vnde describitur lunam habens sub pedibus, Apocal. 12. Et dextra feruens desiderium æternorum, quæ duo pascebant ipsius animam omni edulio spirituali.

Inueniens hominem errantem, reducit eum ad viam, sicut dicitur; & beata virgo errantes per deuia errorum, sæpissime reducit ad viam fidei, & ad viam quæ ducit ad vitam. Ioan. 14. *Ego sum via* &c. Errantes per deuia vitiorum, suis orationibus, meritis, & exemplis reducit, quantum in se est, ad virtutes oppositas, per quas venitur in cælum. Vnde dicit, *In me gratia omnis viæ & veritatis*. Eccli. 24.

Castissimum est animal, & significat triplicem castitatem; coniugalem, quia temperate vtitur sua coniuge; vidualem, quia ad modum turturis, post mortem sui comparis, dicitur se nunquam alij copulare; virginalem, quantum ad ossa candida & frigida, quæ si comburantur, vel puluerizentur, pallorem oculorum exterminant; quoniam hepar iuuant. Candor signat virginitatem, incensio charitatem, puluerizatio humilitatem; & talis virginitas purgat oculos interiores, vt regem gloriæ in decore suo valeant intueri.

tueri. Isai. 35. & Matth. 5. *Beati mundo corde* &c. Et Maria tam coniugata, quam vidua, virgo permansit.

Turrem ligneam cum militibus portat, & arma turris. Sicut legitur 1. Machabeorum 6. & totum Catholicæ Ecclsiæ ædificium, per preces Mariæ, patrocinia, & exempla sustentatur in gratia & virtute; quod maxime apparuit in tempore dominicæ sepulturæ, quando fidei ipsius tota innixa est ecclesia; cum à fide & spe deficeret omnis sanctus, vel ad minus aliquantulum titubaret. Vnde Thomas dicit Ioannis 20. *Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum* &c. *Non credam*; & alij quasi desperantes dixerunt: Lucæ 24. *Nos sperabamus* &c.

Viso sanguine non timet mori, sed magis acuitur in prelium, sicut legitur 1. Machabeorum 6. & beata virgo viso sanguine filij effuso in cruce, mori cum ipso non timuit, sed magis optauit, & si animam pro ipso non posuit, exposuit tamen, & quod potuit fecit.

Naturaliter diligit liberatorem suum, & ei semper obedit, dicitur enim quod captus à venatore grauissimè verberatur, & accedens alius, qui vult ipsum habere obedientem sibi, liberat eum de manibus verberantis: quod aduertit elephas, & in manibus eius mansuescit, & eum diligit, & ei semper obedit, & suum liberatorem recognoscit: homo vero innaturabilior elephante; qui Christum liberatorem suum nec recolit, nec eum diligit, nec ipsi obedit; de cuiusmodi homine dicitur, *ingratus sensu dereliquit liberantem se*. Eccli 29.

MARIA EBVRNEA; QVIA EBVR EST OS.

Elephantis, qui apud Indos appellatur varro à voce, quæ dicitur barritus, & inde ebur à barro; quod sicut quidam dicunt, si verum est, prius est obscurum, sed quibusdam instrumentis climatum artificiose, redditur candidum & lucidum. Sic Maria, quando concepta est, obscura fuit per originalem, sed subtili sancti Spiritus artificio candida, & lucida facta est in sanctificatione, & tunc *data est ei gloria Libani*. Qui interpretatur candor vel candidatio. Isai. 35.

Sine carne, id est, sine vitiositate carnis humanæ, nam in carne vixit præter carnem. Vnde non caro, sed anima appellatur. Prouerbiorum 25. *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ, *nuntius bonus* scilicet Gabriel Missus ad eam, *de terra longinqua*, hoc est de cœlo. Item sine carne, id est, sine carnali affectione.

Sine pelle, quia nunquam gloriata est in pellibus, id est, in huius mundi exterioribus: nam gloriam mundi spreuit perfecte humilis; hoc quoad pellem; & castissima omnem carnalem abdicauit affectum; hoc quoad carnem. Et sic à carne, & à cute prorsus exstitit aliena, & per hoc ebori congrue comparatur.

Sine pilu, id est, sine superfluitatibus per quas significantur fatui respectus, risus indiscreti, verba otiosa, contactus illiciti, discursus erronei, & huiusmodi, vel superfluitates temporalium, cum fuerit pauperrima.

Siccum quia in sanctificatione, & Spiritus sancti superuentione qui ignis est, nihil in ea relictum est humoris noxij, nihil caloris aduersi, nec concepit ex semine viri. Propter hoc congrue præfigurata est per virgam Aaron. Numer. 17. Quæ nec radicata plantario, nec defossa sarculo, nec animata succo, nec fœcundata semine, sicut dicit B. Augustinus, floruit, fronduit, & peperit nuces. D. Augustinus.

Durum quia fuit impenetrabilis omnibus iaculis inimici, & faciem suam posuit, vt petram durissimam in filij passione, duram ad damna, duriorem ad verba, durissimam ad verbera, quę patiebatur in filio flagellato.

Frigidum quia sine incentiuo concupiscentię, cum enim alię mulieres vniuersę in calore concipiant, ipsa in Spiritus sancti obumbratione & refrigerio concepit, virginitatis gloria permanente.

Solidum, & ipsa solida per virginitatis propositum, à quo nunquam mutauit. Hæc etiam soliditas optime conuenit parturienti; nam licet eius vterus euacuaretur filium pariendo, sigillum pudicitiæ non amisit, & ideo ter dicitur *porta clausa* Ezechielis 44. quia ante partum, & in partu, & post partum. Propter hoc dicitur etiam sine dolore peperisse, id est, sine naturalium læsione, quia dolor est continuorum diuisio: non sic peperit Thamar, nec sic natus est Phares Genes. 38 de quo dixit mulier. *Quare diuisa est propter te maceria?* vel hæc soliditas est animi constantia in bono.

Candidum, vt candor referatur ad sanctificationem, vt supra dictum est; vel candidum interius per innocentiam & animi puritatem, exterius per perfectissimam castitatem, titulo de pulchritudine eius inuenies melius de candore. Lib. 5. pag. 350. e.

Lucidum bonorum exemplorum diffusione confortantium intuentes, iuxta præceptum filij Matth. 5. dicentis *luceat lux vestra coram hominibus* &c. Vel hæc luciditas ad litteram potest referri ad luciditatem vultus virginei, cum filium Dei portaret in ventre. Quęre titulo de pulchritudine eius corporali. Lib. 5. pag. 356. a.

Rubicundum ex vetustate. Vnde Thren. 4. *Rubicundiores ebore antiquo*. Per hunc ruborem figurari potest Mariæ charitas, vel martyrium cordis eius, quod passa est propter charitatem, cum alij martyres passi fuerunt propter fidem, & martyrium, quo sic facta est rubicunda: passa est cum

est cum iam esset quasi quadraginta septem annorum, vt creditur, & huiusmodi ætas vergit in antiquitatem.

Forte & robustum, & ipsa est mulier fortis, quæsita à Salomone, sed inuenta à Christo, & ab ipso Gabriele. Quære titulo de fortitudine eius, vbi appellatur mulier fortis.

Lib.6.pag. 417.d.

Durabile, per perseuerantiam in omni gratia & virtute, quia non defecit fides eius in passione filij, licet tunc deficeret omnis sanctus. Propter hoc de ipsa dictum fuerat illud, quod dicitur Prouerb. in fine. *Non exstinguetur in nocte* dominicę sepulturæ *lucerna eius*, id est, fides. Vere tunc facta est nox, quando sol iustitię occubuit.

Idoneum vasis fabricandis ad sanctuaria reponenda. Et ex hoc ebore fabricauit Spiritus sanctus artifex, *vas* illud *admirabile opus excelsi*, Ecclesiastici 43. In quo repositum est illud sanctuarium dominici corporis, de quo Dominus dicit. Leuitici 26. *Pauete ad sanctuarium meum.* & Isai. 37. *De Ierusalem*, id est, beata virgine, *exibunt reliquiæ & saluatio in monte Sion*, quod fuit quando peperit saluatorem, & ad hoc signandum adhuc reponitur corpus Christi in pixide eburnea, & hostiæ de quibus conficiendum est.

Suaue & leue, quando bene circumpolitum est competentibus instrumentis & Mariam nō inueniunt scrupulosam, deuote ad eam accedentes, quam Spiritus sanctus studiosissimè expoliuit.

Pannum sibi suppositum, & astrictum, seruare dicitur incombustum. Sic Maria sibi astrictos amore & seruitio ab incendio vitiorum.

Regi Salomoni afferebatur de Tharsis, quod interpretatur exploratio gaudij, sicut legitur 3. Regum 10. quia qui sollicitus est circa inuentionem æterni gaudij, & ad hoc explorat illud, sollicitudinem gerit circa obseruantiam castitatis, quę non obtinetur de facili, nisi per gratiæ inuentricem.

Combustum & pulueriZatum dicitur tollere pallorem oculorum, vt supra dictum est de proprietatibus elephantis.

pag.549.f.

Beata ergo virgo thronus est Salomonis, nam in ea verus pacificus corporaliter nouem mensibus sedit & quieuit, Vnde Isaiæ 11. Vbi nos habemus, *erit sepulchrum eius gloriosum*; dicit alia translatio, *erit requies eius religiosa*, id est, gloriosa domina erit requies eius. Cum autem anima iusti sit sedes sapientię, beata virgo singulari priuilegio thronus dicitur, id est, sedes regia, quæ regem concepit & peperit, quod nulli alij reginę concessum est. Ideo specialiter de Christo dictum est Matth. 2. *Vbi est, qui natus est Rex*? alij enim postquam nati sunt de matre, possunt coronari in reges, sed Christus in die qua conceptus est à matre, coronatus est in regem. Vnde Cantico 3. dicitur. *Egredimini filiæ Sion & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua.* Hoc inuenies sufficienter expositum 12. prærogatiua Mariæ.

Lib.3.pag. 200.d.

Igitur thronum hunc fecit sibi Rex Salomon de ebore, cum in virginis castitate sibi complacuit. Vestitus autem fuit hic thronus auro fuluo nimis, id est, decoratus sapientia, verecundia, obedientia, patientia, puritate, charitate, pretiositate, medicinalitate & exemplorum fulgore, & singulis alijs virtutibus, quarum magna multitudo notatur in proprietatibus auri. Et in hoc throno principaliter notantur tria. *Primum* quies, quia factus est à Salomone, qui interpretatur pacificus. *Secundum* munditia, quia factus de ebore. *Tertium* magnitudo, quia hic thronus fuit grandis. Prius enim in nullo quietum inuenerat, quia in nullo sedati erant tumultus, scilicet concupiscentię carnalis, contra spiritum, præterquam in Maria, quæ sola dicere potuit, *Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo.* Eccli. 24. non solum in tabernaculo animæ, sed & corporis mei. In nullo inuenit mundum, quia de ipsa sola dici potest. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* in nullo alio inuenit grādem, sed angustum & arctum, & quasi non plenam sedem, sed in ea inuenit grandem per humilitatem, quæ sola capax Dei est, qui dicit Isaiæ 66. *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum?* quanto enim minor erat in oculis suis, tanto maior erat in oculis Domini: quanto etiam minus appretiabatur ab amatoribus mundi, tanto charior erat in oculis Dei. Sicut enim *Quod hominibus altum est abominabile est apud Deum*, Lucæ decimo sexto. ita quod hominibus abiectum est propter Deum, altum est apud Deum.

Item notandum, quod quidam licet sint casti, superbi tamen sunt, vel austeri, virtutem vnam habentes sine alia si hoc sit possibile, & tales non sunt throni grandes: sed beata virgo virtutes singulas habens in superlatiuo, sola inuenta est, & facta à Deo thronus grandis. Ideo dicitur, *Fecit sibi Rex Salomon thronum de ebore grandem.*

MARIA THRONVS GRANDIS

MAteria pretiositate, quia fabricata ex auro & ebore, quod vtrumque pretiosum valde.

Artificiositate, quia non est factum tale opus in vniuersis regnis, scilicet cœlestium, terrestrium & infernorum, Philipp. 2.

Durabilitatis æternitate. Vnde *Thronus tuus Deus in sæculum sæculi.* Ad Hebræos primo. Item Psalmo 88. *Thronus eius sicut dies cæli*, qui æterni sunt.

Insedentis maiestate, quia qui incircumscriptibilis erat secundum deitatem, ibi voluit circũscribi per assumptam humanitatem. Vnde Maria dicit Ecclesiastici vigesimo quarto. *Gyrum cœli circuiui sola*, quia comprehendit incomprehensibilẽ, circumdedit immensum gremio vteri sui, & intra casta viscera continuit omnia continentem. Propter hoc canitur ipsi Mariæ, *Quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera factus homo* Propter hoc etiam figuratus est Christus per Gedeonem, qui interpretatur circuiens in vtero; nam in vtero virginis, quoad humanam circumscriptus naturam, nihilominus per incircumscriptam diuinę potẽtię naturam omnia circuibat.

Christus figuratus per Gedeonem.

Giganteæ quantitatis receptibilitate. Christus enim dicitur gigas geminæ substantiæ, & ipse non est regulus, sed Rex magnus super omnes Deos. id est, homines & Angelos. Propter hoc thronus hic soli cõparatur, qui terrę eccentricus est, & centies sexagies sexies dicitur totius terrę excedere quantitatem.

*Speciali** pręsidentis dignitate, quia thronum hunc fecit sibi Rex Salomon, sicut supra expositum est.

pag. 547. b

Claritatis immensitate, quia factus de auro fuluo nimis, quod est coloris optimi, & fulgoris eximij. Item propter claritatem hanc dicit pater loquens de filio. *Thronus eius sicut sol in conspectu meo*, Psalm. 88. quamuis enim virgo, forte apud homines quasi subobscura appareret, tamen in cõspectu Dei clara apparebat vt sol, qui est pulcherrima creatura

Iustissimi iudicis auctoritate. Vnde dicitur illi Psalm. 9. *Sedes super thronum qui iudicas iustitiam.* Item *Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, &c.* Et hoc ideo pertinet ad Mariam, quia in humanitate quam assumpserat ex ea, in iudicio apparebit. Item quod iudicabit, accepit à matre. Vnde ipse dicit Ioan. quinto. *Pater non iudicat quemquam, sed potestatem dedit filio iudicium facere, quia filius hominis est.*

Trium principalium virtutum, quasi infinita quantitate. Nulla enim virginitas suę puritati, nulla modicitas suę humilitati, nulla dilectio suæ charitati potuit comparari.

Summæ dignitatis ineffabilitate, quia in hoc throno insigni, summus imperator leges clemẽter suæ perpetuo roborauit.

Medicinalitate, Vnde factus est ex ebore & auro, quod vtrumque medicinale est, quære titulis suis, de auro infra pag. 557. d & 558. a.

Beneficiorum innumerositate. ideo dicitur Hebr. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, &c.* hoc inuenies infra expositum.

Sequitur. *Et vestiuit eum auro fuluo nimis, &c.* Ebur castitas, vt supra dictum est, aurum humilitas. Ebur auro vestiebatur, quia castitas per humilitatem decoratur &c. Et nota, quod ebur auro tegebatur, quod plus apparebat, sicut plus apparet vestis, quam corpus. In quo notatur, quod plus respexit Deus in beata virgine humilitatem, quam virginitatem. Vnde ipsa dicit, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, ex ea enim parte plus eam diligebat, & vbi amor ibi oculus. Sic debent virgines plus speculari, quod in eis infirmum est, quam quod forte vel cãdidum: bene autem humilitas auro comparantur, & auro fuluo nimis, quod est metallum pretiosissimum & mundissimum; virginali siquidem humilitate nulla virtus mundior. nulla pretiosior sicut in Maria. Munditia pertinet ad virginitatem, pretiositas ad humilitatem. *Et vestiuit eum auro fuluo nimis.* Vnde alibi de ea dicitur, *In vestitu deaurato, &c*, Vestitus Maria de auro, hoc est de sole, Apocalypsis duodecimo. Et bene dicitur vestiuit, Anima enim Mariæ & corpus, quasi de ebore per virtutem integerrimę virginitatis: virtutes eius, corpus eius adornantes, quasi aurum. Sicut enim auro inter metalla nullum pretiosius, sic virtutibus Marię nihil creatum gloriosius. Et sicut aurum colorat cętera metalla, sic virtutes Mariæ cæterorum sanctorum colorant, & insigniunt virtutes. Vnde beatus Hieronymus, nihil speciositatis, nihil glorię & candoris, quod ex ipsa non resplendeat.

S. Hieron.

Item aurum pulcherrimum metallorum: cętera metella, cæteræ virgines vel cæteri sancti, de quibus format Dominus vasa glorię quos omnes coronat, & insignit pulchritudo virtutum Mariæ. Aliter 2. Paralipom. 9. dicitur *Solium*, quod idem est quod thronus, vestitum fuisse auro mundissimo: & ponitur superlatiuus gradus, qui optime conuenit beatę virgini. Est enim aurum mundum carere peccato mortali, Est mundius carere veniali, si tamen hoc aliquamdiu fieri possit; licet enim in baptismo remittuntur omnia peccata, nemo tamen viuit sine veniali, quia nemo mundus à sorde Mundissimum aurum est carere fomite peccati, quod nullus habuit præter beatam virginem. Vnde congrue attribuitur ei superlatiuus gradus.

Vel per aurum fuluum nimis, significatur Christus, qui est summa sapientia. Maria enim terra est Heuilath, vbi nascitur aurum optimũ, id est, Christus, quo vestita est, & decorata Maria. Vnde dicitur *Amicta sole*, id est Christo, Apocalypsis 12.

Christus aurum fuluum nimis

Aurum dicitur ab aura, hoc est à splendore, eo quod repercussio aëre plus fulgeat: naturale est enim vt metallorum splendor, plus fulgeat luce alia repercussus.

MARIA

MARIA AVRVM.

CLarum, per cœlestem sapientiam, *Quæ clara est, & nunquam marcessit, & facile videtur ab ijs, qui diligunt illam, &c.* Sapientiæ septimo. Ibidem sexto dicitur de sapientia, & congrue intelligitur de Maria. *Emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera & ideo nihil inquinatum incurrit in illam.* Quære de hac claritate, titulo de puritate eius.

Lib. 4. pag. 238. d.

Fulgidum per exemplum, quo non solum homines, sed & Angelos irradiat. primi Machabæorum sexto. *Refulsit sol*, scilicet diuinitatis, *in clypeos aureos.* Clypei isti Christus & Maria, qui protegunt fideles ecclesiæ. *& resplenduerunt montes ab eis*, id est, Angeli & iusti. *Vel* fulgidum & coruscās per virtutem miraculorum, tale enim aurum vocatur obrizum, sic dictum, eo quod splendore obradiet, est enim coloris optimi, quod Hebræi Ophaz, Græci cirron vocant, & ex his secundum Isidorum vocatur obrizum. Alij dicunt quod obrizum Græcè dicitur eurizon ab eu quod est bonum, & riza quod est radix; aurum enim charitas est, bonam enim radicem habet, quidquid ex radice charitatis procedit.

Isidor. 16. originum cap. 17.

Durum, per immunitatem peccati, nec sordes colligit ex immundo loco si ibi ponatur; sic nec Maria quæ nata est ex Iudæis, quia *sicut spina rosā genuit Iudæa Mariam.* Vnde & secundum hoc soli comparatur, quem nulla immunditia possit aliquatenus inquinare, aurum ergo purum est, aurum sine fœcibus & mixtura.

Rubicundum, & Maria rubicunda per verecundiam virginalem, pulchritudinem naturalem, patientiam singularem, intensissimam charitatem. Quære titulo de rosa. Item aurum quanto rubicundius, tanto melius est, & quia Maria in his & alijs vniuersis virtutibꝰ præcellebat omni sancto, ideo pretiosior coram Deo.

Lib. 12.

Ponderosissimum, per timorosam humilitatem & auream grauitatem, quod apparuit in Angelica salutatione, quando ad promissum Angeli, non se mouit à proposito suo & statu dicens: *Quomodo fiet istud, &c.* & nominans se Ancillam. *Vel* quia præponderat omni sancto abundantia charismatum, quia non ad mensuram datus est ei Spiritus sanctus, sed totum datum est ei, quidquid dari potuit puræ creaturæ. Vnde beatus Bernardus, Quantumcumque donum alicui sancto sit datum tantæ virgini non credimus esse negatum.

B. Bernardus.

Solidum, per mentis constantiam in bono, quod apparuit in filij passione, vbi nec irritauit aliquem, nec potuit irritari aut prouocari ad iram. Similiter in filij sepultura, quando nūquam desperauit; neque dubitauit de eius resurrectione, sicut fecerunt discipuli.

Tractabile & ductile, per obedientiam, quę notatur ibi, *Ecce ancilla Domini*, quasi diceret. Quidquid ei placuerit, faciat de ancilla sua, ecce tractabilitas.

Pretiosum, cuius pretium Christus, vnde Prouerbio. in fine, *Procul & de vltimis finibus pretium eius* vltimi fines cęli cęlorum. Quęre titulo vbi appellatur mulier.

Lib. 6. pag. 418. f.

Imputribile, per luxuriam quoad carnem, per inuidiam quoad mentem, & quia corpus eius non fuit resolutum in quatuor elementa. Beatus Augustinus: *Credimus quod nunquam caro computruerit, cuius pars glorificata est in cœlis.*

D. August.

Non eruginat, per malitiā, vnde dicitur ei, *Virgo singularis inter omnes, &c.*

Percussum, non murmurat sicut æs. In hoc signatur virginis patientia in filij passione, quæ coram tondentibus, & percutientibus se in filio, obmutuit, & nō aperuit os suum; qualem enim se exhibuit agnus, id est, filius, talem se exhibuit mater agni.

Percussionibus dilatatur, quod apparuit in filio patiente, quando dixit: *Pater illis ignosce, &c.* quod & matrem fecisse pium est credere. Tunc enim filius latroni petenti memoriam sui promisit paradisum; ideo vere potuit dicere patri filius, & mater filio. *In tribulatione dilatasti mihi.* Psalm. 4.

Regibus conuenit, id est, patri & filio, de quibus dicitur Psalm. 71. *Deus iudicium tuum regi da*, id est, filio, *& iustitiam tuam filio regis*, id est, Christo filio Dei Patris.

Visum confortat: ipsa est enim ille sol, de quo dicitur Eccle. 11. *Dulce lumen & delectabile est oculis videre solem.*

Vitam prolongat, vitam scilicet gratię & glorię. & miraculose aliquibus vitam naturę, vnde dicit Eccli. 24. *In me omnis spes vitæ, &c.* & est istud *omnis* dyasitricum.

In fornace probatur, id est, in filij passione, in hanc fornacem pura intrauit, exiuit purior, sicut pueri in fornace Babylonica, Dan. 3.

In auro & ex auro theca formatur vbi gemma collocatur: Per gemmam Christus, per thecam Mariæ humilitas, in qua collocatus est Christus gemma pretiosissima, & sedit ibi sicut lapis in auro Eccli. 32. *Gemmula carbunculi in ornamento auri*, & cętera. *Vel* per gemmas intellige Marię virtutes, quarum repositorium fuit eius humilitas, quæ signatur per thecam.

In sole positum flammescit, & rutilat, & scintillas videtur emittere, & Maria in sole posita, per vnionem carnis quam de ipsa sol iustitiæ accepit, flammescebat per ardorem desiderij cœlestis, scintillabat per rutilantiam, gratiæ multiplicis, refulgebat vt dictum est per bona opera & exempla.

Rerum

Rarum & ideo pretiosum, Nam ipsa est vnica virgo & mater. Vnde dicitur virgo singularis, & sola mater innupta. Et ideo procul & de vltimis finibus pretium eius. Quære titulo quod ipsa mulier bona.

Lib. 6. pag. 419. e.

Medicinale, quia valet contra lepram & melancholiam, & Maria contra triplicem concupiscentiam quæ notatur in lepra, & mundanam fatuitatem quæ in melancholia, Puluerizatum etiam dicitur valere contra scabiem.

Calidæ naturæ est secundum Platearium, in quo tam charitas virginis, quam iustorum figuratur.

Ponderosius in duplo, quam argentum, vel æs.

Pretiosius temperatius, tractabilius, ductilius, durabilius, coloratius omni metallo; sic & Maria omni iusto.

Vulnus ex auro factum, tumore dicitur non corrumpi.

Aliter de auro. Aurum tres virtutes principaliter signat, sapientiam, charitatem, obedientiam. Fuit enim Maria tota aurea per sapientiã, habuit enim sapientiam à sapore, & sapientiam à sapere: à sapere, quia conseruabat omnia verba, quę de filio dicebantur, in corde suo, Lucę secundo. Hanc autem sapientiam contulit ei Spiritus sanctus, qui superueniens in eam, abstulit ab ea cordis ignorantiam, vnde & ipsa docuit Apostolos. A sapore, est autem sapientia sapore virtutum condita scientia; hanc habuit ipsa præ omnibus. Vnde de ipsa dicitur Prouerbiorum 31. *Gustauit & vidit quia bona est negotiatio eius.* Quære titulo de humilitate Marię expositionem Humilitas ergo Mariæ aurum, & aurum fuluum nimis, scilicet or fin. gallice, siquidem humilitas eius omnem gradum humilitatis excessit; quòd quanto fuit virtutibus præeminentior, tanto mirabilior & pretiosior. Humilitas enim aliorum sanctorum pallidum fuit, & nõ purũ aurum in comparatione eius. Vnde *Posteriora dorsi eius in pallore auri*? Psal. 67. Valde enim minoris pretij est aurum pallidum, quam rubicundum. Aurum fuluum nimis, gallice. or tres esmere. fuit etiam Maria aurea per charitatem, quæ fulgore pręstat cęteris virtutibus, sicut aurum cęteris metallis, Quære titulo de charitate Mariæ. Fuit etiam aurea per obedientiam. Quære titulo de obedientia Marię.

Lib. 4. pag. 206. f.

Li. 4. pag. 260. d. & 306. a.

Sequitur, *Qui habebat sex gradus*, qui sunt sex operationes Spiritus sancti, quatuor ex parte corporis; duæ ex parte animæ. Ex parte corporis *Prima* est carnis assumendæ purgatio; *Secunda* decisio; *Tertia* formatio; *Quarta* vnio. Et licet vnum illorum sit prius altero naturaliter, simul fuerunt tempore. Duæ operationes ex parte animę, cum anima constet ex intellectu & affectu, plenissima illuminatio intellectus, quantum ad veritatem; & affluentissima fœcunditas affectus, quantum ad bonitatem. Vnde plenum gratię & veritatis, veritas ad intellectum, gratia pertinet ad affectum.

Aliter potest etiam istud intelligi, Sex gradus quos habebat thronus, per quos Salomon ascendebat in thronum, sex virtutes beatę virginis possunt intelligi, per quas Christus ascendit in virginem. Etsi enim in eam descẽdisse dicatur, in eam tamen ascendit, quia per eam apparuit hominibus. Hæ sex virtutes notantur Lucæ primo in tribus binarijs combinatæ. Duę primę in affectu & cogitatione signantur, cum pręmittitur, *Turbata est & cogitabat, qualis esset ista salutatio.* Quatuor aliæ in sermone, Duæ primæ ibi, quod *turbata est & cogitabat qualis esset ista salutatio.* Quod turbata ad affectum; quod cogitabat ad intellectum. *Prima* est ergo verecundia, quæ notatur in turbatione. Quære titulo de verecũdia Marię, &c. *Secunda* prudentia, vnde *& cogitabat qualis esset ista salutatio.* & bene post verecundiam subditur prudentia, quia quandoque præ turbatione verecundię, quidam audita minus discretè discutiunt, alij ex prudentia pręsumentes, fiunt improperi ad loquendum. *Tertia* modestia sermonis, quę notatur cum ait, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*? Vbi & tarde prorupit in verbum, & breuiter locuta est, cum iam Angelus eam bis fuisset allocutus. Quod bene post prudentiam eius notatur, contra id quod prudentia multos solet facere ad loquendum improperes, & in sermone prolixos. *Quarta*, immobile propositum castitatis, quod nec ad promissionem Angelicam titubauit, quod notatur cum ait, *Quoniam virum non cognosco.* De quatuor istis virtutibus dicit Ecclesiastic' vigesimo sexto, *Mulier sensata & tacita, &c.* Item ibidem. *Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata.* Fuit enim Maria *pudorata* in turbatione, *tacita* in responsionis dilatione, & breui responsione; *sensata* in salutationis discussione, *sancta*, id est, firma in proposito virginitatis conseruandæ *Quinta*, humilitas quę notatur ibi. *Ecce ancilla Domini, &c. Sexta* fidei magnanimitas quæ notatur ibi. *Fiat mihi secunnum verbum tuum*. Et bene coniunguntur humilitas & magnanimitas contra id, quod plurimum solet humilitas pusillanimes facere, & magnanimitas arrogantes. In eo quoque quod dicit, *Fiat mihi secundum verbum tuum*, potest notari consensus ipsius. Ad hoc enim quod saluatorem conciperet, non tantum tenebatur credere futurum esse, sed etiam consentire vt fieret. Quæ duo scilicet fides & consensus requiruntur à paruulo baptizando, cum dicitur, *Credis in Deum Patrem omnipotentem, &c.* & post *Vis baptizari.* ideo etiam Genes. 24. exigitur consensus Rebeccæ priusquam adducatur ad Isaac.

Li. 4. pag. 239. e.

Vel

Humilitatis sex gradus.

Vel sex gradus isti perfectam indicant humilitatem Mariæ, cuius merito ascendit in eam Christus, vt supra dictum est: Habet enim humilitas sex differentias, quarum tres pertinent ad proximum. scilicet sponte se subijcere maiori, pari, minori. Tres ad se ipsum, loqui de se humiliter, sentire de se humiliter, velle sentiri de se humiliter.

Sequitur, *& summitas throni rotunda erat in parte posteriori.* Cum magna fuerit Maria genere, quia de semine Abrahæ, de tribu Iuda, de stirpe Dauid; maior, quia naturalibus donis insignita; maxima, quia gratia plena; summitas throni quòd mater Dei. rotunda autem erat in parte posteriori; quod enim rotundum est, ab eodem in eodem terminatur quasi in circulo,& figura circularis significat æternitatem. Pars vero throni anterior, status virginis ante partum; posterior, status post partum. aliquando autem fuit, quod mater non fuit, sed quandocumque fuit, semper virgo fuit; & ita à virginitate, per fœcunditatem redit ad virginitatem. Vnde dicitur *Porta clausa*. Igitur in summitate, Mariæ maternitas; in rotunditate, æterna virginitas; in posterioritate, gloriæ ęternitas figuratur; quæ videlicet gloria sequitur posterior. Vnde 1. Pet. 1 *Prenũtians eas, quæ in Christo sunt, posteriores glorias.*

Vel summitas throni rotunda, quantum ad Christum, cuius caro dicitur thronus, cuius throni summitas passio, vbi dixit, *Consummatum est*, Vere rotunda, quia quo mense conceptus, eodem & passus contra illud pręceptum Exodi 23. *Non coques pedum in lacte matris suæ.* Vel quoad sacramẽtum Eucharistiæ, quod primum fecit Melchisedech in pane & vino,& quasi circulariter factus est reditus ad illud. Vnde dicitur Christo. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Psalm. 109.

Vel aliter, *Summitas throni rotunda erat in parte posteriori.* forma rotunda signat ęternitatem. per hanc summitatem throni significatur intellectus Mariæ, qui est in anima superior; æternorum capax, & eorum quæ sursum sunt; nihil quęrens nisi æterna; & bene pars posterior, *quia non dum apparet quid erimus*. Rotundum enim ex omni parte æquale est, sine angulis, sine principio, sine fine Erat etiam Maria rotunda, diuinitate, cuius erat domicilium, illustrata,& in Deo, vt ita dicam, deificata, particeps facta diuinæ ęternitatis, sine duplicitate & angulis. *A parte posteriori*, quæ est finis corporis, quia in hac vita non fuit perfectę fœlicitatis, sed post mortem quæ sequitur posterior. Sic in mente vel intellectu, diuinę in nobis imaginis similitudo relucet, quoad voluntatem, memoriam, rationem.

Sequitur. *Et duæ manus tenentes sedile hinc & inde.* Sedile tranquillitas & pax mentis virgineę vbi requieuit illa Sapientia, *Quæ in omnibus requiem quærens, in tabernaculo eius*, nouẽ mensibus, *requieuit* Eccli. 24. quia ibi *Factus est in pace locus eius* Psal. 75. In hoc sedili susceptus est filius Dei, à statione ad sessionẽ humiliatus; quando habitatio eius facta est in Sion, id est, in speculo, hoc est Maria. Duæ manus hinc atque inde tenentes hoc sedile, (quia per manus signatur operatio cœlestis sapientiæ, & Spiritus sancti gratiæ) sunt operationes. His duobus attribuitur tota huius ędificij fabrica: sapientię, vnde & Prouerbior. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*, gratiæ, quia quidquid in ea, & de eâ factum est, gratiæ attribuitur, non meritis. Vnde dicit cum Apostolo 1 Corinthiorum 15. *Gratia Dei sum id quod sum*. Hæ duę manus tenebant Mariam in omni virtute.

Aliter. In throno isto, id est, in Maria, sũt quasi duæ manus; vna, qua iustos continet, ne corruãt in profundum; alia, qua peccatores erigit ad gratiam. *Vel* secũdum Ioannem Damascenum, duę manus, duæ in ea operationes Spiritus sancti. Vna, qua purgauit illam à fomite; alia, qua potentiam deitatis verbi receptiuam reparauit, simul & generatiuam.

S. Ioannes Damasc.

Aliter. Duæ manus tenentes sedile hinc atque inde, conceptio sine culpa, & partus sine pœna, quibus sublata est Maria à maledictionibus Euæ, quę duo bene dicuntur tenere sedile, quia virginitas non excludit fœcunditatem, nec è conuerso; & sic ex nulla parte thronus lapsus est. Et hoc est quod nouus Adam positus est in paradiso beatæ virginis, quando mulier circumdedit virum, vt operaretur in ea fœcunditatem,& custodiret virginitatem. Non fuerũt ibi manus dissipantes thronum, scilicet virilis operatio. Vnde Danielis 2. dicitur Christus *lapis excisus de monte*, id est, Maria, *sine manibus*, id est, sine opere nuptiali, sicut exponit Beatus Augustinus. sed illæ manus, de quibus dicitur Cantic. 5. *Manus eius tornatiles*, scilicet duplex operatio Spiritus sancti in conceptu,& in partu. *Tornatiles* propter subtilem operationem, *aureæ* propter sapientiam, *plenæ hyacinthis*. Hyacinthus fugat prauam suspitionem, ideo desponsata fuit, vt diabolo celaretur mysterium; & habet Hyacinthus gratiam impetrandi, ipsa enim Maria est Esther, cui dixit Assuerus, id est, Christus. *Pete à me quod vis.*

D. Augustinus.

Sequitur, *Et duo leones stabant iuxta singulas manus.* Duo isti leones Ioannes Baptista, & Ioannes Euangelista. Leo habitat in deserto & rugit, Baptista in deserto Iudeę ad litteram; Euangelista in deserto spirituali, quod deseruit Angelus. Vnde dicit Apocalypsis 1. *Fui in spiritu in dominica die*. Baptista emisit duplicem rugitum quoad duplicem aduẽtum. Primo exterrens fatuos inquisitores. Vnde Ioã. 1. *Cuius nõ sum dignus soluere corrigiam calceamenti*, id est, explicare verbi

ynionem

vnionem, altero exterrens pręsumptuosos in opere. Vnde *Genimina vipperarum &c.* Luc. 3. Alius Ioannes simul rugit dupliciter. Primo de generatione æterna Ioan. 1. *In principio erat verbum &c.* Secundo de temporali. ibidem 1. *Verbum caro factum est.* Non dicuntur ij tangere manus, sed simpliciter stare: de Baptista dicitur Ioannis 3. *Amicus sponsi stat & audit eum.* de alio. Ioan. 19. *Stabant iuxta crucem &c.* Non tangunt manus, quia modum operationis non exponunt, non longe stant, quia ab operatione manuum non recedunt.

Aliter. Duo leones isti Gabriel, & Ioannes Euangelista, à dextris & à sinistris. Ioannes principaliter ad sinistram, cui commissa est cura corporis dominicę matris, quando dictum est discipulo. *Ecce mater tua.* Ioan. 19. ei in temporalibus prouidens, & virginitatis eius fidelissimus testis. Gabriel custos dextræ. id est, animæ, custos scilicet interior, feruentissima & sanctissima eius desideria nuntians altissimo, quod est officium Angelorum. Qui interpretatur fortitudo Dei, Sathanam fugans & sternens, ne virginitatem eius valeret explorare, Marię in omnibus spiritualibus obsequijs assistens.

Sequitur. *Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde.* Hi sunt patres antiqui, vnde orta est Maria, duodecim, propter duodecim tribus Israel, ex quibus omnes sancti testamenti veteris processerunt. Et bene describuntur in gradibus throni, quia per eos venitur ad thronum, id est, virginem, quæ fuit de stirpe eorum secundum carnem, & etiam secundum spiritum, dum expressit & excessit merita singulorum. Vnde dicitur Prouerbiorum vltimo. *Multæ filiæ congregauerunt diuitias &c.* Dicuntur autem leunculi ratione Christi, qui fuit magnus leo de tribu Iuda, & leunculi genuerunt leonem, cum fieri soleat è contrario: stabant in gradibus throni, tanquam paruuli innixi meritis eius, admirantes super ascensionibus illius, & clamantes, *quæ est ista quæ ascendit &c.* Canticorum 3.

Aliter. Duodecim leunculi, id est, duodecim Apostoli, diminutiuum notat humilitatem; *qui stabant ante thronum.* Cum stare obsequentis sit & ministrantis, significat, quod ipsi obsequentes erant beatæ virgini in omnibus. Quod in gradibus stabant & scabellis, significat quod licet essent sanctissimi, tamen non attingebant tantam sanctitatem; qui bene dicuntur leunculi propter fortitudinem patientiæ, & rugitum prædicationis in deserto mundi, filij illius magni leonis de tribu Iuda, qui ipsos genuit in passione Quod stabant in ascensionibus throni, significat quod mundi erant & humiles, & ipsam, licet à longe, in virtutibus imitantes.

Sequitur, *non est tale opus factum in vniuersis regnis. Tale,* id est, similis pretiositatis, similis subtilitatis, similis admirationis, similis sanctitatis, similis famositatis, similis formositatis, similis glorię & honoris sicut est beata Maria &c. Tria regna cęlestium, terrestrium, & infernorū. Per hoc notatur, quod non inuenit similem sedem in vniuersa creatura, quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem. *Vel* duo regna, ecclesia militans & triumphans, in quibus regnat filius Dei, qui est *rex regum, & Dominus dominãtium* Apoc. 19. quia Maria non habuit similem in actione, nec similem in cōtemplatione, *vel* tria regna pertinent ad triplicem statum saluandorum, in quibus regnat Deus, scilicet Noë, Daniel, & Iob, Ezechiel. 14. Iob coniugati, Noë continentes, regentes arcam corporis in diluuio peccatorum, Daniel virgines, quia nec in statu coniugatorum talis sponsa, nec talis vidua, nec talis virgo. Et ideo non fuit factum tale opus in vniuersis regnis.

Et notandum, quod thronus est sedes iudiciaria. Vnde *parauit in iudicio thronum suum.* Psal. 9. & illud ibidem. *Sedes super thronum qui iudicas iustitiam.* Cuiusmodi sit hic iudex describitur in Psalmo 7. *Deus iudex iustus, fortis & patiens, nunquid irascetur per singulos dies? Deus,* qui omnia scit, non homo qui potest decipi. Vnde *scrutans corda & renes Deus* Psal. 7. *Iustus,* qui non potest corrumpi, nec iniuste parcere. Prou. 6. *Zelus & furor* &c. Hæc duo sæpe corrumpunt alios iudices. *Fortis,* qui quod iuste iudicauerit, fortiter prosequetur; nec poterit impediri ab executione. Iob 9. *Deus cuius iræ nemo resistere potest. Patiens,* quia non statim punit, sed exspectat ad pænitentiam vsque ad diem vltionis, Sapientię 11. *Dissimulans peccata &c.* Eccle. 5. *Altissimus patiens est redditor,* & quos diutius exspectat, districtius iudicabit, quia noluerunt se iudicare, Threnorum 1. *Vocauit aduersum me tempus* &c. Et durius excruciabit. Romanorum 2. *An ignoras &c. Nunquid irascetur per singulos dies?* quasi diceret, non. Alia littera expressius dicit, *nunquid adducet iram per singulos dies?* quia non in ipso est ira qua punit, sed in Angelis malis quib⁹ punit: sed nō quotidie. Et nota, quod in hoc versu in Christo ostenduntur esse quatuor virtutes Cardinales; *Prudētia.* Vnde dicitur *Iudex,* quia ad prudentiam pertinet discernere & iudicare, *Iustus,* ecce iustitia, *Fortis,* ecce fortitudo. *Patiens,* ecce temperantia, quę quatuor in quolibet iudice requiruntur. Prudētia, ne decipiatur; iustitia, ne flectatur; fortitudo, ne terreatur; patientia vel temperantia, ne impetu ducatur, vel ad iram moueatur. Quia ergo filius Dei de ipsa carnem assumens, in illa carne, apparebit in iudicio, & tunc videbunt reprobi in quem confixerunt: recte thronus dicitur. magnū enim solatium erit iustis, quia videbūt eum in carne, in qua eos redemit,

demit; magna desolatio impijs, qui ex hoc agnoscent quantum amiserunt.

In hoc throno sedet Christus iudicans orbem terræ in æquitate; quod enim iudicabit, accepit à matre, quia sicut dicitur Ioan. quinto. *Pater non iudicat quemquam &c. Sed potestatem dedit filio iudicium facere, quia filius hominis est.* Patri attribuitur potentia, filio sapientia, cedere autem debet potentia sapientię in iudicio faciendo. Iudicat Christus in æquitate, quando peccata nostra, licet infinita, ex vna parte, & carnem suam quam assumpsit ex matre, ex altera videns, remissio eius de iure excedit nostra commissa. Dicitur ergo Maria thronus, id est, sedes regia, dicitur etiam thronus gratiæ, quia ibi sedet, ibi regnat gratia, quę plenum habet in Maria dominium. Ibi etiam inuenitur gratia quam iugiter parit, & emittit in lucem, vnde & dicitur mater gratiæ. Ibi inuenitur misericordia, id est, remissio peccatorum, ibi gratia quæ parit & educat omne bonum, Vnde Sapientiæ 16. dicitur Domino, *omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant*. Ibi inuenitur auxilium optimum contra tentationes. Ex his tribus sequitur gloria in futuro. Et his quatuor vtilius nihil est in vita hominibus. Sapientiæ octauo. Et hoc totum dicit Apostolus in vna auctoritate Hebręorum quarto. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.* sic construe. *Adeamus cum fiducia*, id est, fiducialiter licet peccatores simus, *quia compatiens & misericors est, & præstabilis super malitiam*. Ioelis secundo. Non dico ad tribunal iudicis, sed ad *thronum gratiæ*, id est, Mariam plenam gratiæ; quæ est ille thronus, in quo quieuit fons gratiæ, *vt* per eam *consequamur gratiam*, id est, remissionem peccatorum præcedentium, & de reliquo *inueniamus gratiam in auxilio opportuno*, id est, inueniamus gratiam nos vacillantes & infirmi, per quam auxilietur, ne tentati recidamus in peccatum, *& misericordiam consequamur* nos lapsi, id est, remissionem peccatorum.

Accedamus igitur ad hunc thronum *dilectione*, quoniam ipsa dicit Prouerb. 8. *Ego diligentes me diligo*: qui autem à matre diligitur, diligitur & à filio, & per consequens à tota curia cælesti.

Vigilia, Vnde sequitur in auctoritate. *Et qui mane vigilauerint ad me inuenient me.* Quære causa septima expositionem.

Lib. 2. pag. 97. c.

Affectione, vt mereamur audire ab ea, *transite ad me omnes qui concupiscitis me* &c. Eccli. vigesimo quarto.

Cultu, mancipati seruitio eius; nam *qui operantur in ea non peccabunt*, id est, qui opera faciunt ad cultum & gloriam eius. Eccli. 24.

Deuotione, quia *spiritus eius super mel dulcis*. Eccli. vigesimo quarto.

Laude, quia *qui eam elucidant*, dignitatem eius & prerogatiuas manifestando, *vitam æternam habebunt*. Eccli. 24.

Oratione, quia potens est inuocantibus se in omnibus necessitatibus subuenire. Vnde dicit, *in Ierusalem* superna *potestas mea*. Eccli. 24. De hoc throno dicit pater loquens de filio. Ps. 88. *Thronus eius sicut sol*, quia mater misericordiæ solatiũ est iustorum qui sunt dies, quia solē fecit Deus in potestatem diei; *in conspectu meo*, qui de prope eam cerno, sed homines qui vident eam à remotis, iudicant eam stellam; *& sicut luna*, vt illustret noctem, id est, peccatores refugientes ad eam; *perfecta*, ipsa vere est perfecta luna, quia lucet in principio noctis, id est, incipientibus tentari; & in medio, id est, existentibus in peccato; & in fine, id est, exeuntibus à peccato, & euadentibus à peccatorum tentatione; tunc enim dicitur luna perfecta, quando lucet tota nocte. Primos enim iuuat Maria ne succumbant, secundos vt resurgant, tertios ne recidiuent in æternum, quia misericordia & pietas eius durabunt in perpetuum.

Aliter, *thronus eius*, dicit pater de filio, *sicut sol*, qui splendet & ardet, in quo notatur stola gemina, quam vtramque pie creditur iam habere in conspectu Dei, vt splendeat & fulgeat sicut sol secundum stolam corporis, & amore perfecto ferueat secundum stolam animæ, *& sicut luna perfecta in æternum*, non sicut modo in defectu discurrens. Innocentius Papa. *Sicut rationabiliter asserunt, qui de naturis rerum edisserunt, luna frigida est & humida; quia frigida, designat virginitatem; quia humida, humilitatem. Ignis enim de quo venit siccitas naturaliter petit sublimia, aqua de qua procedit humiditas, quasi grauis naturaliter petit humilia. frigiditas ergo & humiditas lunæ, virginitas & humilitas est Mariæ, quia frigida fuit contra æstum luxuriæ, humida contra fastum superbiæ.* Quia vero semper perseuerauit in virginitate & humilitate, & in gloria etiam apparet eius virginitas & humilitas, ideo bene dicitur, quod est in conspectu Dei luna perfecta in æternum, quæ scilicet nunquam patitur detrimentum. Sequitur *& testis in cælo fidelis*. Ipsa enim orat ibi pro peccatoribus; & testatur quod filius Dei pro eis factus est homo, ostendit enim filio pectus, & vbera, sicut dicit Beatus Bernardus, ideo dicitur Christo. Ieremiæ 14. *Soliũ gloriæ tuæ recordare* &c. Beata ergo virgo est thronus, sol, luna, & testis; quia thronus est, continet iudicem; quia sol, producit terræ nascentia; quia luna, noctis tenebras discutit; quia testis, causas absoluit. Si peccator es, & times iudicem, ipsa tenet eum; si pæ-

Innocentius Papa serm. 2. de Assumpt.

S. Bernardus.

si pænitens cupis de terrenis curis exire, hęc calorem solis producit; si nox aduersitatis vel ignorantię te premit, luna est; si causis vexatis à spiritibus immundis, vel desiderijs importunis, vel in morte impeteris, testis tibi erit, si eam inuocasti ad videndum opera tua & vitam. Vnde in generali confessione dicitur, Confiteor Deo & beatę Mariæ &c. Vnde Oseæ 11. *Iudas autem testis descendit cum Deo & sanctis fidelis*; nec tantum testis est, sed testis fidelis: videas ergo quod habeas bonam causam, quia pro te non mentietur, Prouerb. 14. *Testis fidelis non mentietur*.

EORVM, QVÆ IN THRONO SVNT, BREVIS EXPLICATIO.

Ligna, Sedile, Manus, Ebur, Aurum, Brachia, Stagnum.

Argentum, Leo, Rex, Purpura, Pigna, Gradus.

Nota quod hic simul agitur de throno & ferculo; thronus enim, solium, & ferculum, idem ad litteram.

Ligna Libani. Vide infra de ferculo. Hęc ligna Cedri ad litteram, quæ crescunt in Libano, quę fortia sunt & imputribilia, & significant fortitudinem & perseuerentiam, & forte alia ligna quam cedrina.

Sedile, pax & tranquillitas, quia in pace factus est locus eius Psalm. 75. id est, Christi.

Manus tenentes sedile, charitas, vnde Cantico. tertio. *Media charitate constrauit*, charitas enim operatur ea, quæ pertinent ad dilectionem Dei & proximi. Ecce duæ manus. *Vel* duæ manus opera priuilegiata humilitatis & pietatis.

Ebur, aurum. Hęc duo materia throni grandis, quia fuit hic thronus grandis in ebore, id est, continentia, quia in ea fuit exstinctus fomes; grandis in auro, id est, in sapientia & charitate.

Brachia, longa ad defensionem nostram, & ad dandum longe positis, id est, peccatoribus, *A quibus longe est salus*. Prouerbior. 9. brachiola duo altrinsecus, quibus Christus puer amplexabatur eam.

Stagnum, id est, scabellum, *aureum*, 2. Paralip. 9. per diuitias virtutum, & aurum sapientiæ, quibus duobus pedes eius, id est, affectus vetebantur; quia diuitias terrenas, & sapientiam de terrenis conculcauit pedibus suis, Apocalypsis duodecimo, *Mulier amicta sole habens lunam sub pedibus*.

Argentum, quoad ferculum eloquentia, quia nostra est Aduocata Canticor. tertio. *Columnas eius fecit argenteas*, quia terram tangebat, id est, peccatores.

Leo, quatuordecim leones erāt in throno. Leo animal terribile, & ipsa est terribilis dæmonibus, vt castrorum acies ordinata, & hominibus male viuentibus, vt Iuliano Apostatæ. Quatuordecim leones septem virtutes eius, id est, fides, spes, charitas, iustitia, prudentia, fortitudo, temperantia: & septem dona Spiritus sancti, quorum odore terret serpentem veterem, & conterit caput suum. Ad litteram facti erant leunculi ad appodiandum.

Rex, qui solus sedet in throno, & solus Christus in virgine gloriosa Ezechielis 44. *Princeps ipse sedebit in ea, ipse* quasi non alius.

Purpura, quoad ferculum, quia fuit martyr in anima. Quære decimo priuilegio.

Pigna, id est, reclinatorium aureum & rotundum. Hæc est summa perfectio sine angulis & scrupulis. *Vel* quia purissima fuit quoad aurum; & rotunda, scilicet aspirans ad gloriam æternitatis. Item ipsa est *reclinatorium*. Diuinitatis, tēpore Dominicę incarnationis facta. *Aureum*, id est, purum sine coitus fœditate, & *rotundum* quia compositum Spiritus sancti operatione, &c.

Gradus sex, quibus ad eam ascenditur, sex partes venerationis quæ ei debentur, scilicet reuerentia & deuotio ex corde; salutatio & gratificatio, id est, gratiarum actio ex ore; obsequium & pręstatio, vt largiter tribuatur pro honore eius ex opere. Et in quolibet gradu debet sedere timor, qui significatur per leonem, quia *timor Dei super omnia se superposuit*, Ecclesiastici 25. Non est factum tale opus, quia vt dicitur Ieremię 31. *Nouum fecit Dominus super terram*, quia nec primam similem visa est, &c.

Moraliter, fecit sibi Rex Salomon thronum de ebore grandem. Salomon qui interpretatur *Pacificus*, sicut dicitur 1. Paralipom. 22. Christus, qui pacificauit nos, in cruce, vnde ad Ephes. 2. *Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum.*

Lib. 3 pag. 192. b.

SALOMON INTERPRETATVR.

Pacificus sicut dictum est.

Vel *retributor*, vnde Ecclesiastici quinto, *Altissimus patiens est redditor*, siue *pacificans mærentes*. Vnde Isaię 57. *Lugentibus eius creaui fructum labiorum pacem*, dicit Christus.

Aut *Retribuens iniquis*. Vnde Psalm. 30. *Retribuet facientibus superbiam*, quæ videlicet eius retributio, significata fuit in tribus, quos occidit Salomon, scilicet Adonia, qui voluit habere Abisag 3. Regum 2. hi sunt, qui volunt satisfacere suæ sensualitati; Ioab, qui interfecit Abner & Amasan applaudendo eis, & fingebat se diligere eos, Abner secūdi Regum tertio, Amasam secundi Regum vigesimo, qui scilicet Ioab interfectus est à Salomone, tertij Regum secūdo. Hi sunt falsi amici, adulando, fraudulenter alijs nocentes, sicut detractores; Semei qui Dauid fugientem Absalon persequebatur maledictis, impro-

improperans ei peccata sua in domum Saulis. A secundi Regum decimo sexto, quem Salomon interfecit tertij Regum secundo. Hi sunt blasphemi iurantes Deum membratim, egredientes de Ierusalem contra præceptum, & sicut ijs nemo potuit subuenire, sic talibus in iudicio nec poterit subueniri, &c. Et nota quod qui vult cum Domino facere pacem, debet in se occidere peccatum voluntatis, quod significatur in Adonia; & locutionis, quod per Semei; & operis, quod per Ioab homicidam; peccatum au- B tem occiditur quando finitur. Item Salomon trinomius Christus, scilicet, *pacificus*, hoc in cruce; *Ecclesiastes* siue concionator, hoc in iudicio exigens rationem; *Idida*, vel Ididoth. secundi Regum duodecimo, hoc est dilectus Domini, hoc in regno; sic enim vocauit eum Nathan Propheta. In exilio mansuetus & amabilis, in iudicio austerus & terribilis, in regno gloriosus & mirabilis.

Fecit ergo Rex Salomon, id est, Christus Dei virtus & Dei Sapientia Matthæi 12. & Lucæ 11. C *Ecce plusquam Salomon hic*, sibi thronum de ebore. Thronus de ebore anima verè continens, fecit inquam, quia nemo ex se potest continentiam habere, sed donum Dei est. Vnde Sapient. octauo. *Vt sciui, &c.* sibi non diabolo aut idolis, vt supra, sed multi committunt sacrilegium. *Fecit sibi*. Et bene sibi, quia totus vult totam animam possidere, & totus ab anima possideri; quę tantę est amplitudinis, quod potest comprehendere incomprehensibilem; & quia ita D ampla est, ab alia re quam à Deo non potest impleri. Vnde dicunt Beatus Gregorius, & Beatus Bernardus: Animam Dei capacem, quidquid eo minus est non implet; alio autem respectu tam angusta est, quod in ipsa Deum cum diabolo, vel diabolum cum Deo impossibile est hospitari, quia non est *Conuentio Christi ad Belial* secundæ Corinthiorum sexto. Isaię vigesimo octauo. *Coangustatum est stratum*; id est, anima in E qua cubo & habito: ita vt alter decidat. Christus scilicet spōsus, vel diabolus adulter. ideo de sponso dicit fidelis sponsa Cantico octauo. *Dilectus meus mihi & ego illi*; quasi diceret Gallicè. & me veut auoir tout seul, & ie ne vuel autre de luy. Beatus Augustinus, de Christo & anima fideli, Ideo tanti emit, vt solus possideret. *Fecit sibi*, quia solus vult in anima hospitari ille, cuius *Deliciæ sunt esse cum filiis hominum*. Prouerbiorum F octauo. *Fecit sibi*, & hoc in plasmatione corporis, & infusione animæ. *Rex Salomon*, sine cuius gratia nemo potest regnum suum regere, id est, se ipsum, de quo regno dicitur, *Regnum Dei intra vos est*, Lucę decimo septimo. *Thronum de ebore*. Ebur os elephantis pelle carens & carnibus, durum & solidum &c. hoc est perfecta & vera cōtinentia veri claustralis.

S. Gregorius. S. Bernardus. S. August.

IVSTVS EBVR, QVIA EBVR OS EST.

Sine pelle, id est, temporalium possessione, vnde *Turbabuntur pelles terræ Madian*, Habacuch. tertio.

Sic etiam sine carne, id est, sine carnali affectu.

Firmum, per propositum castitatis, & voti obseruandi.

Solidum, contra tentamenta diaboli.

Sine cute, id est, exteriori apparentia, & nitore corporeo, & cultu superfluo.

Sine carne propria, domestica, aliena, vt sit bene excarnatus, vt in eo possint inscribi, vt in pergameno, mandata Dei.

Sine pelle, scilicet ne glorietur in pellibus, id est, in exterioribus mundi, ne fiat imitator Herodis, qui interpretatur gloria pellis, vel in pellibus glorians.

Sic etiam *sine pilis*, id est, superfluitatibus, qui sunt fatui respectus, contactus illiciti, verba otiosa, & huiusmodi.

Candidum, interius per innocentiam, quę nemini turbat pacem suam; exterius per sanctimoniam, vnde ad Hebręos 12. *Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam*.

Solidum, per stabilitatem animi in bono, quia qui instabilis, non potest esse castus. Exemplum de Dina Genesis 34.

Siccum per pœnitentiam, quæ desiccat ab humoribus gulæ & luxuriæ. Beatus Gregorius, Lignum in fabrica competenter non ponitur, nisi prius vitiosa eius viriditas siccetur.

Durum, per patientiam & constantiam, ne valeat transforari sagittis diaboli; & quanto durius, tanto magis idoneum subtilibus operibus faciendis.

Frigidum, per abstinentiam, vt in eo refrigerint carnales concupiscentię, & incentiua vitiorum Beatus Hieronymus, Ardentes diaboli sagittæ, ieiuniorum & vigiliarum frigore restringuendę sunt.

Lene, quando bene politum est, & hoc per benignitatem, ne dicatur noli me tāgere; *vel* lene, ne murmuret cōtra Deum, si ipsum velit polire mittēdo tribulationes. Quidam enim quo magis intendit eos polire Dominus, murmurando per impatientiam magis fiunt scrupulosi.

Forte, per patientiā aduersorū. Vnde Apostol. ad Philipp. in fine. *Omnia possum in eo qui me confortat*; & perpetrationem virilium operum. Vnde *Viriliter agite, &c.* Psal. 30. & illud *Estote fortes in bello, &c.*

Limis & ferris sculpitur, limę istæ obseruantiæ regulares, quæ poliunt scrupulos vitiorum; vigiliæ somnolentiam, labor otium & huiusmodi, vel

S. Gregorius. D. Hieronymus.

di. vel limę istę linguę detractorum, vel limę tribulationes diuersę.

Idoneum ad facienda vasa in quibus reponantur sanctuaria, vel corpus Christi, vasa scilicet gratiarum, vasa sanctificationis.

Antiquum rubescit. Vnde Threnor. 4. *Rubicundiores ebore antiquo.* diuturnitas enim castitatis, & pænitentiæ, æquipollet martyrio; candor etiam castitatis in iuuentute, rubor charitatis in senectute, quãdo senectus est in misericordia vberi, congrui colores sunt in viro iusto vel religioso. Hanc proprietatem habent illi, qui etsi in principio conuersionis minus calidi sint, semper tamen crescunt & proficiunt in feruorem; quibus cõtrarij sunt, qui cum in principio sint feruẽtes, tepidiores fiunt in fine, & quia tales non sunt eburnei, non sedet in eis Christus Dominus.

Prius obscurum, limis & serris fit lucidum, sic iustus prius obscurus per peccati rubiginem, si patienter sustineat tribulationes, & agat pœnitentiam, lucidus fit per vitæ puritatem, & boni exempli diffusionem. Vnde Matth. 5. *Luceat lux vestra*, & illud, *Fulgebunt iusti*, *&c.* Sapient. tertio.

Sequitur, *Grandem*, capacitas iusti, humilis charitas, vel charitiua humilitas; Vnde Psalm. 118. *Latum mandatum tuum nimis.* Charitas enim se extendit ad inimicum, & facit thronum grãdem. *Grandem*, quia Christus non est regulus, sed *Rex magnus super omnes Deos.* Psalm. 94. id est, homines & Angelos. Non facit thronum, qui se non iudicat in præsenti, vt infra habebis titulo de solio. Nõ facit grandẽ, qui non moderatur in se interiora, id est, memoria, volũtatẽ, intellectũ tres potentias animę, & exteriora, id est, quinque sensus. quidam enim dominantur renibus, sed non gulæ, quidam oculis, sed non auribus, & sic de alijs. Grandem ergo facit vniuersale regnum Genesis 41. dictum est Ioseph, *In tota terra Ægypti non mouebit quis pedem aut manum absque tuo imperio.* Item grandem facit gaudium spiritus, quod est dilatatio cordis; sicut tristitia coangustatum.

pag. 571. b.

Sequitur. *Et vestiuit eum auro fuluo nimis.* Singuli throni Christi, singuli viri iusti, in quibus sedet Dominus, quia anima iusti sedes sapientiæ. Vestiti auro, id est, charitate, quæ est vestis nuptialis, qua quisquis in morte non fuerit vestitus inuentus, ligatis manibus & pedibus projicietur in tenebras exteriores: & si non fuerint operta peccata hac veste, quę operit multitudinẽ peccatorum, singula eius peccata patebunt ad vindictam. *Aurum*, vir iustus, propter supradictas auri proprietates. Homo siquidem quãtum ad creationem, fuit quasi aurum purissimum, scilicet, fuluum nimis, vnde Genesis primo. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*, quia sicut aurum metallorum pretiosissimum, sic homo dignissima creaturarum, quia creatus ad imaginem & similitudinem Dei, quæ est summa dignitas; sed peccando totum factum est fœtulentum, & ei admixtę sunt multiplices immunditiæ. Vnde postea nisi purgatum fuisset, impossibile erat vt inde fabricarentur vasa gloriæ, nec potuit fieri, vt inde per se purgaretur. Aurum enim sic purgatur: vno modo videlicet, cum latere desiccato per virtutem ignis, & puluerizato, & cum sale combusto & valde sicco. Oportuit ergo vt ille cœlestis faber, qui fabricatus est auroram & solem, assumeret laterem & admisceret sali. Ezechiel. quarto dicit Pater Filio. *Fili hominis sume tibi laterem, &c.* Later propter quinque significat carnem Christi, quam sumpsit de virgine, & vniuit sibi; qui est sapientia patris, quę per sal significatur. Vnde dicitur puero accipe sal sapientiæ, *&c.*

CARO CHRISTI LATER QVIA LATER.

Fit de terra tenaci, & Christus secundum humanitatem factus est de virgine immaculata, quę fuit tenax in proposito virginitatis conseruandæ.

Quodãmodo foratur, & Christus fossus est in passione clauis & lancea. Vnde *Foderunt manus meas & pedes meos*, &c. Psalm. 21.

Decoquitur in fornace, vbi recipit quendam ruborem. Sic Christus in fornace passionis, sanguine proprio rubricatus quasi decoctus est.

Roboratur in fornace, & humanitas Christi in passione. Vnde dicit post resurrectionem, *Aruit tanquam testa virtus mea, &c.* Psalmo 21.

Domum tegit, & eos qui sunt in domo id est, ecclesiã, & filios ecclesiæ, & hoc suspensus, ala late Gallicè, id est, virtute sui suspẽdij in cruce. Vas, in quo facta fuit hęc admixtio, scilicet de latere desiccato & puluerizato, commolito & contrito, id est, humana Christi natura feruore passionis desiccata, & contrita, & sale sapientię, in quo diuina Christi natura, signat vnam personam ex duabus naturis.

IVSTVS EST AVRVM QVIA AVRVM.

Pretiosissimum metallum, quia pretioso sanguine Christi redemptum, sicut dicitur 1. Petr. 1. *Non corruptibilibus, &c.*

Obrizum, in igne tribulationis non minuitur, purum intrat, & exit purius, sicut dicit Beatus Hieronymus in prologo Abacuc, de tribus pueris in fornacem missis Danielis 3. S. Hieronymus.

In propria natura calidum & humidum, per dilectionem scilicet & humorem gratiæ.

Secundum Sypheum Rex metallorum, sicut sol siderum, & nobilius omnibus metallis, nec ab aere,

aere,nec ab aqua,nec ab humore corrumpi potest, nec ab igne, nec à sulphure, quod comburit alia corpora & signat luxuriam,& in eo quatuor elementales naturæ completę sunt,scilicet calidum,siccum, frigidum, & humidum;& hoc ęqualiter,& ideo corrumpi non potest.

Tractabile per patientem obedientiam, patientia enim patitur malleationem, obedientia facit tractabilem.

Ponderosum per timorem,qui deprimit cor,ne se erigat contra Deum, vel euanescat per illicitum gaudium, & est timor cognatus humilitatis,quæ demittit ipsum cor,quod omne ponderosum tendit ad centrum.

Tunsionibus producitur & dilatatur,vnde Psalm. 4. *In tribulatione dilatasti mihi*. Tribulatio, tunsio; productio,profectus. Cęteras auri proprietates, quære retro de B. Virgine,& adapta viro iusto.

Pag.516.a. & seq.

Sequitur. *Qui habebat sex gradus*. Nota non fit homo thronus veri Salomonis,id est, veri pacifici, per quamlibet virtutem, sex per pacem, quia *in pace factus est locus eius* Psalm.75,ad quam quasi sex gradibus ascenditur qui numerantur Matthæi 5. ante illud verbum,*beati pacifici*. quorum primus paupertas, secundus mansuetudo, *&c*. *Vel* sex gradus, sex partes, quæ spectant ad vitam iusti,scilicet:cogitare bonum,velle,& desiderare bonum, loqui bonum, facere bonum, exercere se in bono, vnde *exerce te ad pietatem*, 1. Timoth. 4. perseuerare in bono. *Vel* sex opera misericordiæ, quibus ascenditur ad thronum cœlestem. Materia huius throni ebur, id est,continentia, & aurum,in quo virtutes cęteræ designantur,consummatio pax. Vnde ad Hebræos duodecimo dicitur de ijs duobus, *Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam*, *&c*.

Sequitur. *Et summitas throni rotunda erat in posteriori parte*. Pars anterior in præsenti cognitio ænigmatica; in futuro perfecta, quando eum videbimus sicuti est. *Vel* pars inferior actiua,superior contemplatiua,quę continet lectionem, meditationem, orationem; summitas ergo rotunda,oratio pro ęternis.

Sequitur. *Et duæ manus tenentes sedile hinc & inde*. Hæ sunt cognitio & dilectio, quibus Dominus apprehenditur & tenetur; cognitione veritas,amore bonitas. Firmior dextera quā sinistra,quia firmius Deo adheremus amore,quā cognitione. Vnde charitas dicitur *Vinculum perfectionis*, ad Colossens. tertio. *Vel* duæ manus duplex oratio bona, corporalis & spiritualis, quæ tenent animam, in qua Christus sedet, in gratia & virtute.

Sequitur. *Et duo leones*, *&c*. Leo Christus,leo diabolus,vterque timendus : ille ne deserat,iste ne rapiat. *Vel* duplex timor istorum duorum leonum. Leo à dextris diabolus,Zachariæ tertio, qui maximè tentat per prosperitatem virtutum, interius de inani gloria,per prosperitatē rerum,exterius de gula & luxuria. Leo etiam à sinistris Christus, *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*,2. Corinth. 1. per sinistram enim aduersitas figuratur,

Sequitur. *Et duodecim leunculi*,&c. vt in omnibus sectemur doctrinam duodecim Apostolorum,& duodecim Patriarcharum filiorum magni leonis de tribu Iuda. *Vel* duodecim leunculi,contritio,confessio, lachrymæ, labores, ieiunia,vigilię,disciplinę,meditatio,memoria mortis, ciborum vilitas, vestium asperitas, pedum nuditas. Hæc omnia more leonū persequuntur feras vitiorū,& suscitant mortuos per peccatū.

Solium. Solium est sedes regia,& dicitur solium,quasi solidū, quia de solida fieri solet materia,ad tutelam corporis regij. Vel solium dicitur quasi sedium,à sedendo. Vnde & sella quasi seda,& subsellia, quasi subsedia. De hoc solio legitur sic 2. Paralip. 9. *Fecit quoque Rex Salomon solium eburneum grande, & vestiuit illud auro mundissimo. Sex quoque gradus,quibus ascendebatur ad soliū, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus; & duos leones stantes,iuxta brachiola, sed & alios duodecim leunculos stātes,super sex gradus ex vtraque parte, non fuit tale solium in vniuersis regnis*. Idem solium & thronus.Notādum quod sicut per thronum, sic & per solium Maria designatur, & eisdem rationibus. Vestitum est solium istud auro mūdissimo,vt fiat comparatio moralis. Aurum mundum dilectio amici; mundius dilectio inimici; mundissimum dilectio Dei, quia nihil inquinatum incurrit in illam dilectionem. Et bene dicitur *vestiuit*, quia dilectio vel charitas vestis est nuptialis,qua quicumque caruerit in iudicio,eijcietur in tenebras exteriores. Hoc auro excellentissime fuit vestita Maria,vnde in vestitu deaurato à dextris domini dicitur astitisse.

Maria Solium.

Dicitur autem solium habuisse scabellum, quod non legitur in throno, in quo videlicet scabello notatur humanitas filij,quæ scabellum est deitatis; quia sicut scabellū subseruit Domino suo,ita Christus secundū quod homo, seruiuit Domino suo,id est,Deo Patri,& dominę suę matri, & reddidit, & reddit,& reddet in perpetuum honorem, reuerentiam & obedientiam, sicut pręceptum est Exodi vigesimo. *Honora patrem & matrem*. Et hoc scabellum fuit aureum, quia sicut aurum præcellet cæteris metallis; ita Christi humanitas cunctis humanitatibus. Et nota, quod hoc scabellum faciebat quasi gradum vnum, ad celsitudinem solij huius attingendam; quanto enim maior est dignitas filij, tāto maior est dignitas matris: & licet etiam secundum humanitatem pręcellat filius matrem, tamen scabellū ante solium esse dicitur,tanquā inferius solio, vt per hoc significetur honor & reuerentia quam exhibet matri suæ,vt supra. de

hoc autē scabello dicitur 2. Paral. 9. *Fecit & scabellum aureum, & brachiola duo intrinsecus*, quæ brachiola significant brachiola Christi pueri, quibus matrem amplexabatur. Est autem soliū sedes iudiciaria, sicut dictum est de throno. Vnde Prouer. 20 *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo*. Christus enim sedens in solio paradisi, & oculo misericordiæ respiciēs peccatorem, dissipat intuitu suo omne malum, id est, triplex malum, culpæ scilicet quā remittit, peccati à quo liberat, & malum diaboli, ne tantum noceat, quantum desiderat. Similiter regina, id est, beata virgo, vt supra titulo de protectione Mariæ, causa 24. De hoc solio dicit Ieremias 14. docens nos qualiter adiurare orando per patrē filium debeamus. *Solij gloriæ tuæ recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum*, quasi diceret. quoties Domine bonitatem tuam exasperat nostra malitia; memento salutis auctor, &c. & ideo de hoc solio dicitur Isai. 16. *Et præparabitur in misericordia solium eius &c.* Itē Iob 26. *Qui tenet vultum solij sui, & expādit super illud nebulā suam.* Dominus enim solij sui vultum tenuit, quando matris suę mētē prerogatiua gratiæ illustrauit: tenuit enim mentem qui tentus fuit à vētre. Nebulam autē super solium suū expandit, cum eā circumdedit caligine paupertatis, & solitudinis multiformis.

Lib. 1. pag. 91. c.

Item de hoc solio dicitur Isaiæ 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, & plena erat domus maiestate eius, & ea quæ sub ipso erāt replebant templum.* Nota quod Isaias nō vidit Dominum, nisi prius mortuo Ozia rege superbo, & leproso; nec nos videre poterimus Deum, nisi prius mortuus fuerit in nobis diabolus, qui *est Rex super omnes filios superbiæ*. Iob 41. Qui tanquā leprosus eiectus est à consortio Angelorum. Itē nota, quod sicut triplex est Domini sessio, sic tria solia pro numero sessionum. *Prima* Domini sessio est creaturę perfectio. Vnde Genes. 2. *Requieuit ab omni opere quod patrarat. Secunda* Dei habitatio in mente fideli, quia anima iusti sedes Dei *Tertia* Verbi incarnatio, Vnde Christus Patri, *tu cognouisti sessionem meam, &c.* Psal. 138. Huius sedes vterus virginalis, vnde *Dominus in cælo*, id est, beata virgine *Parauit sedem suam*, Psalm. 102. *Primum* solium est excelsum, propter dignitatē conditionis. *Secundum* eleuatum, propter prerogatiuam virtutis. *Tertium* debet dici superexaltatum, propter vnionem verbi & humanitatis. De hoc tertio solio dicit Propheta. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum.* Non enim defuit Marię dignitas conditionis, pro qua fuit solium excelsum; non prerogatiua virtutis, pro qua fuit solium per gratiam eleuatum; non filij Dei in se susceptio, pro qua fuit solium superexaltatum.

Tria solia Domini, & tres eius sessiones.

Sequitur. *Et plena erat domus*, id est, ecclesia, *maiestate eius*, quia de plenitudine eius acceperunt vniuersi, Ieremiæ 23 *Cælum & terram ego impleo.* Sequitur. *& ea quæ sub ipso*, sedente vel solio, *erāt*, hoc est Angelorum agmina & sanctorū animę, *replebant templum*, hoc est consummabant; intellige de illō templo ruinā passo, quod primo factum est ex nouem ordinibus Angelorum; vel *Replebant templum*, id est, Ecclesiam, quia ex ijs constat ecclesia.

Moraliter *Solium* est anima, quę solo pede necessitatis tangit terram, & dicitur solium iudicij vt supra. In illis enim sedet Christus & quiescit, qui sunt quasi solium & thronus, eleuati scilicet & suspensi ab amore mundi, qualis erat Iob 7. eiusdem. *Suspendium elegit anima mea, &c.* & quorū *conuersatio est in cælis*, ad Philip. 3 & in quibus sæpius celebratur illud iudiciū, de quo Apostolus 1. Corinth. 11. *Si nosmetipsos diiudicaremus, &c.* titulo de confessione; & qui sunt eburnei & grādes, vt supra; & aurei per sapientiam, quæ maximè necessaria est in tali iudicio; & tractabiles per obedientiam, vt obediant mandatis confessorum; & hoc ex charitate, quę per aurum significatur, vt omnia ex charitate fiant, & vt vestiti sint hoc auro; in cōfessione enim vestitur anima roba noua, charitas enim quę significatur in hoc auro, operit multitudinem peccatorū 1. Petr. 4.

Ferclum quoque, id est, ferculum, quod non ponitur in versu: bene per ferculū signatur vterus virginalis; quia ferculum quādoque dicitur idem quod vehiculum, à fero fers; quandoque idem quod cathedra; quādoque idem quod cibus. dicitur ergo Salomon qui interpretatur pacificus, scilicet Christus terrena & cælestia pacificās; *fecit*, id est, preparauit *sibi*, id est, ad honorē suum, *ferculum*, id est, beatæ virginis vterum, in quo quiesceret, vt spōsus in thalamo; sederet, vt iudex in solio; delectaretur, vt comedens in ferculo; vnde Ezech. 44. *Princeps ipse sedebit in ea, vt comedat panem coram Domino, &c.*

Maria ferculum.

MARIA DICITVR FERCVLVM QVIA.

REgem portat; & beata virgo regem omnium regum Christum, scilicet qui dicitur *Rex regum, & Dominus dominantium.* Apoc. 19.

Regijs ministris fulcitur; & beata virgo Angelis, qui omnes ministri sunt saluatoris, ad Hebr. 1.

Rege inferius, & ministris superius; & ipsa superior Angelis, sed inferior Christo. Anselmus. Nihil ęquale Mariæ, nihil, nisi Deus, maius Maria.

S. Anselmus.

Qui portatur in eo, non mouetur motu proprio, sed mediante ferculo; & Dei filius secundum diuinitatem omnino est immobilis, sed mediante motu ferculi sui, id est, in mutabili carne, quam sumpsit de virgine, factus est mutabilis.

Quando diligenter sternitur leniter in eo pausatur; sic in beata virgine virtutū supellectile diligentissimè

tissimè ornata, filius Dei sine exturbatione peccati quieuit; quia *in pace factus est locus eius*. Ps. 75.

Qui portatur in eo, eius eleuatione eleuatur, depressione deprimitur, Sic quidquid laudis vel blasphemiæ in beatam virginem dicitur, vel agitur, in saluatorem redundat. Vnde Matth. 25. *Quod vni ex minimis meis* &c. Ipsa enim fuit minima inter omnes, vt omnium maior esset, sicut dicit Hieronymus de Paula.

D. Hieronymus,

Aegris & debilibus necessarium, omne enim genus mortalium tam peccatorum quam pœnarum morbis ægrotat; *& à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas* Isa. 1. Et omnes indigent fulciri patrociniis virginis gloriosæ.

De hoc ferculo dicitur Cantic. 3. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constrauit propter filias Ierusalem*. Ferculum dicitur à fero fers, quia fert sedentem in eo, & est idem quod vehiculum, quod vulgo dicitur lectica, vel currus, siue thronus, aut cathedra, in qua Doctor aut iudex sedet, & quiescit, & iudicat; & signat ecclesiam, quę dicitur ferculum, quia Christum, qui est verus Salomon, fert vbique terrarum prędicando, & docendo fidem eius. *Vel* ad litteram, ferculum est thronus portatilis, & bene designat Mariā, cuius exemplum vbique diffūditur: hoc ferculum fecit verus Salomon de lignis Libani, id est, de membris aridis, & desiccatis igne Spiritus sancti, ab omni humore nociuo, quod fuit in eius sanctificatione, quia sicut dicit Gregorius. *Lignū in fabrica competenter non ponitur, nisi prius vitiosa eius viriditas desiccetur*. Quæ etiam erat vt ligna Libani, id est, infructuosa quoad propositū virginitatis; & excelsa per virtutum eminentiā, & hoc in se: in Dei autē prędestinatione erat ligna Libani fortia, celsa, speciosa, odorifera, imputribilia, candidata; fortia patientia, celsa sapientia, speciosa tēperantia, odorifera fama, imputribilia perseuerantia, candidata innocētia & puritate omnimoda; *Vel* etiam candidata, quando fuit in vtero sanctificata.

S. Gregorius.

Aliter, *fecit sibi Rex Salomō ferculum de lignis Libani*: per compositionem ferculi beatę virginis priuilegia cōmendantur. *Fecit* ergo *Rex Salomon* id est, Christus, *sibi ferculū* siue thronū, per quod deferretur ad notitiam hominum, cū incarnationi suę beatam virginem prępparauit, & eandē sibi matrē fecit. Hoc autē ferculum fecit *de lignis Libani*, & interpretatur Libanus cādor, vel thus, quia sanctitatē virginis compegit Dominus ex odore bonorum operum, & candore virtutum.

Columnas huius ferculi *fecit argēteas* In columnis consistit fortitudo ferculi; columnæ autem istæ quatuor erāt, & argēteæ, designatę per proprietatem argenti. Argentum siquidē dulce sonat, fulget, candet, & pretio valet. Igitur per quatuor colūnas argēteas, designantur in matre Domini dulcis sonus orationis in precibus ad Dominū: splendor sanctitatis ad illuminationem hominū; candor virginitatis in matre; pretiositas maternitatis in virgine. *Reclinatorium quoque aureum* fecit sibi in ferculo; nam mētem virginis perfūdit plenitudine sapientię, quę significatur in auro, & sic illustrauit cognitione diuina, vt merito dici possit, quod caput suę diuinitatis reclinauit in ea. *Ascensum quoque purpureū* fecit Dominus; nā purpura indiciū est regiæ dignitatis, & Christus per assumptionē carnis ascēdit & intrauit in hāc sedē, & indicauit mundo se regem; nā in passione sua, de sanguine carnis assumptę, scripsit in fœmore suo, & in vestimēto suo, *rex regū & Dominus dominantiū*. Apoc. 19. dicitur autē ingressus eius in vterū virginis ascēsus, ad similitudinem verbi Isai. dicētis c. 19 *Ascēdet Dominus super nubē leuem*, & appellat nubē leuem carnē sanctā Christi, nullo peccati pōdere pręgrauatā. Et bene ascēdisse dicitur Dominus descendens in virginē; nam quia descēdit inclinādo Deitatē, inde ascēdit in cordib⁹ hominū per cognitionē. vel ascēsus Marię purpureus; quia per martyriū mentis ascēdit in regiam dignitatē, vt sicut dicitur regina virginum, sic dici debeat regina martyrum.

Quod autem sequitur, *media charitate constrauit propter filias Ierusalem*, vbi alia translatio dicit, infra ipsum lichostratum charitatē à filiabus Ierusalem resumere fecit, sic intelligēdum est. Interpretatur siquidem lichostratos siue gabatha, quod legitur in passione Domini, sublime, procliuum: designatur etiam per media siue lichostratū, ipsa sedes in ferculo, quæ est quasi quoddam procliuum respectu sublimitatis columnarum. Christus ergo faciendo sibi sedem in ferculo, quę erāt media inter sedem, & ligna ipsius ferculi, charitate constrauit, id est, complanauit; vel constrauit, id est, ad insidendum parauit, sicut equus sternitur cum in eo sedes paratur. Sedem ergo ferculi ex charitate constrauit, quia non nisi in charitate manet, residet, aut quiescit. hoc autem ferculum sic fecit, & sic disposuit Dominus propter filias Ierusalem, id est, propter salutem fidelium animarum.

Aliter. Mariam *fecit sibi ferculum Rex Salomon*, id est, Christus, quæ cum in vtero suo nouē mensibus portauit, *de lignis Libani*, id est, de membris omni puritate candidissimis quoad corpus, & altis virtutibus quoad animam. Columnas eius fecit argenteas, quę septem sunt, scilicet septem dona Spiritus sancti, sicut dicitur Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum, & excidit columnas septem*, sed pręter istas habeo quatuor formatas ab illis, quarum *prima* est peccati immunitas, *secunda* perfecta humilitas, *tertia*. priuilegiata virginitas, *quarta* est virginalis fœcunditas. *Prima* est argentum igne examinatum,

natum, quia per ignem Spiritus sancti factū est in ea peccati purgamentum. *Secunda* est argentum malleis contusum, quod ad cuiuslibet vasis formam suscipiendam se applicat. *Tertia* est argentum candidum, quod est integræ virginitatis argentum. *Quarta* est argentum redemptionis humani generis pretium. *Reclinatorium*, id est, virginis vterum, in quo se reclinauit Dei filius, *Fecit aureum*, id est, pretiosum; vel *aureum*, quia in eo aurum sapientiæ se reclinauit, & in eo habitauit. *Ascensum purpureum*, quia ipsa expers martyrij non fuit, sicut dixit Simeon Lucę secundo. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*. Vel *Ascensum eius fecit purpureum*, quia eam in assumptione sua regali gloria coronauit, quæ significata est in purpura. *Media eius*, id est, cor quod est in medio pectoris, vel concupiscibilem, quæ est media trium virium, *Constrauit charitate*, id est, decorauit, & exornauit, & impleuit, *Propter filias Ierusalem*, id est, propter debiliores, qui sunt in ecclesia, vt possint imitando charitatem beatę virginis cum ea ascendere, & videre regem Salomonem in decore suo.

Vel sic, Ferculū fecit sibi propter filias Ierusalē, id est, ad supportanda onera mentiū infirmarum.

Aliter & subtilius. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon, &c.* Fabrica ferculi signat natiuitatem Marię. Quod dicitur, *Fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas*, pertinet ad eius sanctificationem. Quod dicitur *Reclinatorium aureum*, ad eius conceptionem; quod dicitur *Ascensum purpureum*, ad magnificentiam exaltationis quando assumpta est in cœlum. Et nota, quod duplex est sanctificatio; à culpa, hęc signatur per ligna Libani; à pœna, hæc per columnas argenteas. De duobus sanctificatis in vteris matrum legimus, scilicet Ieremia & Ioanne, qui significant omnes Christianos à fœditate culpæ originalis liberatos, sed non à corruptione pænalitatis, id est fomitis; ex qua est pronitas ad malum, scilicet quasi quædam manens infirmitas & debilitas. Sed hæc non remansit in virgine sanctificata, quia sicut gratia conceptionis fuit plena, sic gratia sanctificationis plena & perfecta. Ideo non vult Beatus Augustinus, vt cum de peccatis agitur, fiat mentio de beata virgine. Dicitur ergo ferculum istud factum de lignis Libani, qui interpretatur candor vel candidatio, quia sanctificata fuit à culpa originali, & à pœna fomitis, ex quo surgit motus venialis, sicut quędam infirmitas & languor; & ideo dicuntur fieri columnæ argenteæ, vt ostendatur gratia supposita contra pænalitates, & debilitates originalis pænalitatis; & per columnas istas signatur stabilitas in bono, vt nullo modo possit peccare.

S. August.

Item ligna Libani sunt Cedrina, & habent proprietatem imputribilitatis, & respirationem odoris quo interficiuntur serpentes, & talis gloria fuit sanctificationis Mariæ, vt proprietatem imputribilitatis haberet, contra putredinem originalis quoad se; & suauitatem odoris quoad alios. Et ita fuit eius sanctificatio singularis, & ideo dicit se, quasi Cedrum in Libano exaltatam. Titulo de Cedro inuenies de huiusmodi. Et propter hoc de ipsa dicitur Isaiæ trigesimo quinto. *Gloria Libani data est ei.*

infra pag.

Item notandum quod quatuor originales pœnalitates, sicut dicit Beda, sunt ignorantia, malitia, infirmitas, concupiscentia, & hæc quatuor humanum genus disponunt ad ruinam. Paulus enim peccauit per ignorantiam, Petrus per infirmitatem, Iudas proditor per malitiam, filij Israël per concupiscentiam. Vnde & *Concupierunt concupiscentiam in deserto*, Psalm. 105. Quia tales deserto Deo, delectantur in alio quam in ipso. Aliquo istorum modorum peccant, quotquot male agunt. Dicendum ergo, quod prima columna huius ferculi prudentia fuit, ad supportandum ignorantiam; secunda iustitia, ad supportandam malitiam, siue pronitatem ad malum; tertia fortitudo, ad supportandam infirmitatem, ex qua est difficultas ad bonum; quarta temperantia, ad supportandam concupiscentiam. Et hæ quatuor columnę figuratæ fuerunt Exodi vigesimo sexto, vbi dictum Moysi. *Facies velum ex hyacinto, purpura, cocco, & bysso retorta, quod appendes supra quatuor columnas de lignis Setim habentes aurea capita & bases argenteas*. Velum istud interpretatur excellentia virginis Mariæ, nam sicut velum istud includebat Sancta Sanctorum; sic Maria gremio vteri sui circumdedit illum, qui est *Sanctus Sanctorum*, Danielis nono. Huius veli quatuor colores, in virgine quatuor virtutum perfectiones; hyacintus, qui color cœlestis, in ea perfectio contemplationis; purpura coloris sanguinei, perfectio charitatis; coccus bis tinctus, geminus dilectionis affectus ad Deum & proximum; byssus retorta, quę est linum Ægyptiacum & candidissimum, quod per multas tunsiones peruenit ad candorem, perfectio virginalis castitatis.

Venerabilis Beda.

Hoc velum appendebatur quatuor columnis, quę sunt quatuor suppositiuę virtutes, vt dictū est, prudentia respondet colori hyacintino diuinę contemplationis; fortitudo colori purpureo perfectę charitatis; iustitia coccino duplicis dilectionis; temperantia byssino virginitatis. Et nota, quod hic dicuntur columnę esse de lignis Setim, cum columnę ferculi dicantur argenteę, cum argentum possit liquefieri ad ignem; ligna vero Setim sint incremabilia, nec cedant actioni ignis, & hoc ne putarentur liquabiles, cum virtutes Mariæ nullius igne tētationis, vel culpę alicuius potuerunt liquefieri. Et ideo mutata est metaphora de materia columnarum, vt dicātur de lignis

de lignis Setim, quæ dictæ fuerant de argento: hoc significante Spiritu sancto ad laudem Mariæ, quod virtutes eius impossibile erat aliquo modo corrumpi, putrescere, vel cremari. Dicuntur etiam argenteę, quia argentum dulcisonum est, vt significetur materia laudis eius. Sic ergo Rex Salomon, Christus noster pacificus, fecit sibi ferculum vterum virginalem, sibi dico, vt postea illi insideret, cum de illa carnem assumeret: de lignis Libani, vt dictũ est, id est, Cedris, quæ respirant suauitatem odoris, ad exstinguendos maximè in suis amatoribus serpentinos motus carnis, nam eius adiutorio vincuntur titillationes carneæ vilitatis. istud inuenies plene, titulo quod ipsa Cedrus.

Lib. 11. pag.

Maria Sella.

Sella, veri Elisæi, vt dictum est, in qua residet humiliatus obediens Patri, velut discipulus, assumendo carnem in virgine, in qua Patri obediuit vsque ad mortem crucis. De hac sella legitur 4. Regum 4. quod eam præparauit vero Elisæo magna illa mulier, quæ signat cœlestem sapientiam, quæ habuit quasi quatuor pedes, id est, quatuor cardinales virtutes: sedile vero fuit mentis tranquillitas, vel pax, quia ibi *in pace factus est locus eius*. Psalm. 75.

Maria Tribunal. Isidorus.

Tribunal, quod secundum Isidorum dicitur ex eo, quod inde à sacerdote tribuantur præcepta viuendi, & est locus in sublimitate constitutus, vnde vniuersi exaudire possunt: & exempla gloriosæ virginis, nobis proponuntur quasi quædã pręcepta, quibus instrui debemus & informari, secundum beneplacitum diuinę voluntatis. *Vel* tribunal nominatur à tribus, eo quod ad illud tribus cõuocẽtur, tribunal enim est sedes tribuni, vel sedes iudicis, sicut dicit glosa super Ioannem, quia Christus in ea carne, quam assumpsit de virgine, iudicabit: *dedit* enim *ei Pater iudicium facere, quia filius hominis est*. Ioan. 5. De hoc tribunali dicitur 3 Regum 7. *Fecit Salomon porticum solij in qua tribunal erat, & texit lignis Cedrinis à pauimento vsque ad summitatem, & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu simili opere.*

Maria Sedes. Isidorus.

Sedes, Secũdum Isidorum, sedes singulari numero proprie vel regis, vel regni est, qui Græcè dicitur thronus; Maria vero sedes est regis magni, ideo de ipsa dicitur in Psal. 102. *Dominus in cœlo*, id est, beata virgine. Quære titulo de cœlo, *Parauit*, ministerio Spiritus sancti, *sedem suam*, quia in ea quasi humiliatus resedit tempore incarnationis. Vnde dicit Patri, Psal. 138 *Tu cognouisti*, id est, approbasti *sessionem meam*, &c. Vnde prædixerat Ezechie. 44. *Princeps ipse sedebit in ea.* Quęre infra titulo de porta. In ea etiam quieuit, sicut homo quiescit sedẽdo. Quære infra vbi ipsa dicitur requies. Vnde & dicit, *qui creauit me requieuit*, &c. Eccli. 24. Ideo ipse de matre Isaiæ 66. & Actuum 7. *Cœlum sedes mea*, &c. Item in Psalmo 44. *Sedes tua Deus in sæculum sæculi, &c.* De hac sede potest exponi illud quod dicit Ioannes Apoc. 4. *Fui in spiritu, & ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens, & qui sedebat similis erat aspectui lapidis iaspidis & sardini.* Et iris erat *in circuitu sedis.* Bene dicit, *fui in spiritu*, id est, in mentis excessu: *vel* quia qui videre vult, hoc est intelligere magnalia Mariæ, de carnali necesse habet prius fieri spiritualis, ideo pręmittit, *Fui in spiritu*, Et hoc *in dominica die*, sicut supra dixerat, quando fit memoria de Dominica resurrectione, per quam vere speramus nos posse resurgere. *vel* vt resurgat prius à culpa, qui vult instrui de dignitate Mariæ. Et nota, quod prius dixerat, *fui in spiritu*, & hic dicit, *fui in spiritu* plus scilicet quam ante, & in hoc notatur vtilitas visionis; quia studendo & vacando cognitioni virginis, gratia augmentatur. *Et ecce sedes*, Allegoricè Angeli & Prelati in quibus sedet, & principaliter regnat Dominus, & alios regit & iudicat. *Posita erat in cœlo*, hoc est in ecclesia, Dei prouidentia ordinati, vnde Ioan. 15 dicit eis Dominus: *Posui vos vt eatis, &c. Vel* Maria in qua resedit maiestas Deitatis: posita erat in cœlo in assumptione, ministerio Angelorum, in corpore & anima vt pie creditur. *Sedes* ergo Maria, *sedens* Dei filius ex ea carnem assumens, eius enim sessio est incarnatio, Vnde & dicit Patri, Psal. 136. *Tu cognouisti*, id est, approbasti, *sessionem meam*, id est, incarnationem meam in virgine. Vbi autem esset hęc sedes posita dicitur Ezechielis 1. *Vidi & ecce super firmamentum quod erat imminens capiti animalium, quasi similitudo throni*, id est, beata virgo, quæ est thronus, id est, sedes regia.

pag.

pag. 187. f.

Sequitur. *Et supra sedem sedens*, Christus scilicet sua virtute eam continens, & maiestate præcellens, quod notatur per hoc quod dicitur *Supra*. Christus enim omnes sanctos excedit dignitate & gratia: & dicitur sedere super eos, quia præsidet eis secundum diuinitatem auctoritate, secundum humanitatem dignitate. Nam *qui de cœlo venit super omnes est*. Ioannis tertio.

Sequitur, *& qui sedebat*, Ecce descriptio sedentis, *Similis erat aspectui lapidis iaspidis & sardini.*

CHRISTVS DICITVR LAPIS PRETIOSVS.

Propter *firmitatem*, per naturam immutabilitatis Iaco. 1. *Apud quem non est transmutatio* &c.

Propter soliditatem immortalitatis. Vnde de eo dicitur 1. Timoth. 6. *Qui solus habet immortalitatem.* Item 1. Timoth. 1. *Regi sæculorum immortali.*

Propter potentiam & virtutem qua firmiter regit omnia.

Quia fundamentum est iustificationis Isaiæ 28. *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem.*

Quia confringit cordis humani duritiam, Matth. 21. *Qui ceciderit super lapidem istum, &c.* Ipsemet *malleus conterens petras.* Ieremię 23.

Quia veritatem seruat suæ comminationis ad malos, & promissionis ad bonos: Sicut lapis seruat imaginem sibi insculptam, vel scripturã. Vnde dicit Ps. 88. *Quæ procedunt de labijs meis,* quæ sunt duo testamenta; vel *de labijs meis*, quæ sunt veri expositores & prædicatores; *Non faciam irrita.* Rom. 3. *Deus verax, omnis autem homo mendax.*

Quia omnia regit per potentiam propriæ virtutis, sicut lapis pretiosus sua virtute operatur. Vnde de iustis dicitur, & maximè de Christo. Eccli. 6. *Quasi lapidis virtus probatio erit in illis.*

Quia virtutem suam ignorantibus nihil apparet, nec ab eis reputatur. Sic Christus in humanitate virtutem suam occultauit, & maxime in passione, vbi nec reputatus est Isa. 53. Itẽ Psal. 21. *Ego sum vermis & non homo.* Abacuc 3. *Ibi absconditas est, &c.*

Quia charus & pretiosus Iob 28. *Nescit homo pretium eius*, dicitur de sapientia. 1. Corinth. 6 *Empti enim estis pretio magno.*

Quia rarus immo solus. Vnde de se sępe dicit in Euãgelijs, *Homo quidam*, id est, singularis & solus.

Quia modicus per summam humilitatem, Vnde dicitur in Psal. 41. *Mons modicus.*

Quia virtuosus. Vnde dicit Luc. 8. *Noui virtutem de me exisse.* & nota, quod nõ cuique lapidi comparatur Christus, sed specialiter iaspidi, & sardino, maxime propter duos colores eorum. Iaspis enim viret, in quo signatur immarcessibilitas ęternę beatitudinis, quam promittit iustis. Sardinus rubet, in quo signatur ignis, & ardor æternę damnationis, quam comminatur impijs. *Vel* iaspis pertinet ad speciẽ diuinitatis, quia nullius coloris aspectus sic confortat intellectum, vt diuinitas. Sardinus vero propter ruborem, pertinet ad passiõn filij humanitatem.

Sequitur, *& Iris erat in circuitu sedis eius.* Hic notatur retributio tam bonorum quam malorũ, ideo dicit *in circuitu sedis*, quia ex omni parte mundi, apparebunt coram eo homines iudicandi. *Similis visioni Smaragdinæ.* Smaragdus rubet. Ecce ignis damnationis malorum, & viret, ecce vita delectabilis bonorum *in pascuis virentibus* Ezec. 34. vbi pascentur & accubabunt. Hi sunt colores qui apparet in arcu nubium, qui fit ex repercussione solis in aquosa nube, scilicet ex cõparatione conuersationis Christi & sanctorum, quę est sol illuminans ad vitam malorum, quæ est vt nubes aquosa, tenebrosa scilicet & fluida, ex qua damnabuntur fortius & iustius mali, Sapient. 5. *Ibunt directè emissiones fulgurum, & tanquã, à bene curuato arcu nubium exterminabuntur.* Item de hac sede dicitur Christo Psalm. 93. *Parata sedes tua ex tunc*, id est, ab æterno per prædestinationem; vel *ex tunc*, id est, ex quo sanctificata est in vtero matris, vel *ex tunc*, id est, ab initio temporis gratiæ, *Parata*, inquam opere Spiritus sancti, vel sapientia filij Vnde Psal. 102. *Dominus in cælo*, id est, in beata virgine, *Parauit sedem suam*, & ei insedit tempore suę incarnationis.

Item hęc est sedes, de qua pater promittit filio per Prophetam Psal. 88. *ædificabo in generatione* pręsenti per gratiam, *& generationem* futuram per gloriam *sedem tuam*, ô Christe, id est, beatam virginem. Adhuc etiam non cessat hęc sedes quodammodo ædificari, quia ad honorem eius quasi quotidie nouæ abbatię cõstruuntur, nouę ecclesiæ ædificantur, noua altaria dedicantur, & quę inueterauerant renouantur, & pulchrificãtur. & ad ostendendam ipsius gloriam, à modernis de ea sacræ scripturę multipliciter exponuntur, & ideo dicit ipsa Eccli. 24 *Qui elucidant me vitam æternam habebunt.* Item hæc sedes potest appellari Cherubin. Vnde dicitur de Christo Psal. 79. *Qui sedes super Cherubin*, &c. propter plenitudinem scientiæ quę data est ei.

MARIA DICITVR CHERVBIN QVOD EST,

Vermiculata pictura, quia ipsa varijs donis & virtutibus picturata fuit, & distincta. Vnde dicitur Psal. 44. *Circumamicta varietatibus.* Ezech. 40. *In portis templi*, id est, in Maria & sanctis Pręlatis, per quos intratur in templum vitæ eternę. Maria enim porta est paradisi, *Erant pictura vndique.*

Scientia multiplicata, de qua Augustinus: *Nouerim me, nouerim te*, hanc scientiam dedit ei Spiritus sanctus, & multiplicauit ei filius, nouẽ mensibus euangelizans cordi eius, cum ipsum portaret in vtero, & postea annis multis. *D. August.*

Scientiæ plenitudo, hæc est charitas, *quæ docet de omnibus* 1. Ioan. 2. *Plenitudo enim legis dilectio.* Roman 12. *Scientia enim sine charitate, &c.* 1. Corint. 8. sed cum charitate ædificat.

Diuersa scientiæ & intellectus: Ipsa enim est *Sapiens mulier quæ* verbis & exemplis *ædificat domũ suam*, id est, Ecclesiã Dei, & familiares suos Prouerb. 12. *Maria Mulier Sapiẽs.*

Alter. Dominus dicitur sede super Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientię, quasi nõ in Cherubin, sed super, id est, vltra, hoc est in Seraphin, quod interpretatur ardor vel incẽdium, id est, in ardore charitatis, vbi sedet & quiescit. Vnde magis esset laborandum ad habendam charitatem quam scientiam, cum fere omnes faciant è conuerso.

Et Cathedra, & de hac cathedra 2. Regum 23. *David sedet in cathedra, sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus vermiculus ligni, qui octingẽtos interfecit impetu vno.* David Christus Dauid interpretatur manus fortis, quia *Christus est Dei virtus & Dei sapientia* 1. Corint. 1. Interpretatur *Maria Cathedra.* *Dauid figura Christi.*

tatur etiam aspectu desiderabilis, quia in Christum *desiderant Angeli prospicere* 1. Pet. 1.

Maria cathedra in qua summus Magister in incarnatione resedit, quādo pręcepta & consilia vitæ æternæ veniebat docere in mūdo. Vnde & dicebat Apost. Ioan. 13. *Vos vocatis me magister & Domine, & bene dicitis Sum etenim.* cathedra siquidem Doctorū est. Sedens in hac cathedrā, Christus est *sapientissimus*, quia ipse est sapientia Patris. *Ipse inter tres* dicitur sedere, quia ipse vna est ex tribus increatis personis, æqualis Patri & Spiritui sancto, sed ipse solus sedet in cathedrā, quia solus incarnatur in virgine gloriosa. *Vel* cathedra ista crux Dominica, in qua sedisse dicitur summus magister, quia sedere Doctoris est, & ipse in cruce perfectam docuit charitatē, quia non solum mortem suam indulsit, sed etiam pro inimicis orauit, Luc. 23. *Pater parce illis*, & pro eis alligauit, & ipsos excusauit dicens: *Quia nesciunt quid faciunt.*

Christus vermiculus.

Sequitur, *Ipse est tenerrimus ligni vermiculus*, quo nihil durius dum tangit, quia terebrat lignum durissimum, nihil mollius dum tangitur. Dauid enim ille litteralis, quando lædebatur, nihil illo mansuetius; quando lædere volebat, nihil illo ferocius; similiter nihil Christo mollius quoad misericordiam, vnde dicitur *Tenerrimus*, nihil fortius quoad iustitiam, vnde Iob 9. *Si fortitudo quæritur robustissimus est, &c.* Et nota, quod non dicitur *tener*, sed *tenerrimus*, propter omnimodam mansuetudinem, cuius scilicet mansuetudinis tres sunt gradus. *Primus*, æquanimis contumeliarum perpessio, hic gradus facit tenerum; *Secundus*, æquanimis iniuriarum perpessio, hic facit teneriorem; *Tertius*, æquanimis verberum perpessio, hic facit tenerrimum. omnes istos gradus mansuetudinis habuit in se Christus.

Mansuetudinis tres gradus.

Item vermiculus dicitur Christus, non solum vermis, propter omnimodam humilitatem quam habuit in se, quia subdidit se maiori, & pari, id est, Deo Patri, cui æqualis est secundum diuinitatem, sed minor est secundum humanitatem; subdidit etiam se matri suæ, & Ioseph ob gratiam matris, sicut dicitur Lucæ secundo. *Et erat subditus illis*, qui longe inferiores eo erant. Subdere se maiori, facit humilem. Subdere se pari, facit humiliorē. Subdere se minori, facit humillimum. Et nota, quod dicitur, *Ligni vermiculus*. Lignum significat peccatum ibi primæ Corinthiorum tertio. *Lignum fœnum stipulam, &c.* Vermiculus mollis terebat lignum durum, & Christus in humili passione sua, quātum in se fuit, totius mundi peccata terebrauit & consumpsit.

Humilitatis tres gradus.

Sequitur. *Qui octingentos interfecit impetu vno.* Quære expositionem.

Maria Cathedra.

Composita quasi opere tornatili, id est, subtili artificio Spiritus sancti, qui dicitur *Omnium artifex*. Sapient. 7.

Rotunda per membra singula, per desiderium cœlestis præmij.

Plana, lenis & circumpolita, & sine scrupulo alicuius peccati.

Quasi perforata, seu terebrata, ex compassione dolorum filij, iuxta illud Lucæ 2. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.*

Colorata, & quasi depicta virtutū omniū colore multiplici, scilicet minio charitatis, viridi fidei immarcessibilis, synopide patientiæ singularis, hyacintino siue lazurino contemplationis, vel etiam paupertatis, *Cuius est regnum cælorum*, Matthę 5. *Vel* etiam dici potest, quod quasi depicta & rubricata est in sanguine dominicę passionis; cuius cōpassio eidem pro martyrio cōputatur.

Quasi habens quatuor pedes, id est, quatuor cardinales virtutes, ipsam in omni gratia & virtute sustentantes.

Habens etiam sedile & quasi puluinar, id est, trāquillitatem carnis & spiritus, quia caro eius non concupiscebat aduersus spiritum, nec è cōuerso, & ideo tam in carne quā in spiritu ipsius, pausauit quietè sapientia Dei. De materia huius cathedræ assignari potest sicut supra dictum est de arca, & throno, ferculo, & solio, &c.

pag.

Scabellum, de quo dicitur in Psalmo 98. *Adorate scabellum pedū eius, quoniam sanctum est*; dicitur à scandendo propriè, quod apponitur ad ascensum lecti, ab alijs autem dicitur suppedaneum, eo quod sub pedibus fit. *Scabellū* Christus, quod fecit quasi quendam gradum ad Mariæ dignitatem manifestandam, vt supra dictum est de solio. *Vel* scabellum crux, cui pedes Domini confixi steterunt litteraliter. Hoc quasi adorat & veneratur, & qui crucem Dominicam glorificar, & qui ad exemplum Christi pœnitentiam suam reuerenter exequitur, vt pœnitētiæ Christi particeps efficiatur. *Vel* scabellum illud in quo pedes Domini steterunt, gloriosa virgo dignissima omni laude, reuerentia, & honore, quę tria signantur in verbo adorandi. Sicut enim Christi diuinitas designatur per caput, vnde primę Corinthior. vndecimo, *Caput Christi Deus*, sic & eius humanitas, in qua venit ad nos sicut pedibus ambulatur, designatur per pedes. Vnde pater promittit filio Psal. 109. *Ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Hoc scabellum ad litteram adorauerunt tres Magi Matt. 2. adorātes filium sedentem in gremio matris suę. Itē in scabello quiescūt pedes, & Christus Deus & homo requieuit in vtero matris suę, sine motu & strepitu contrario. De hoc scabello potest exponi illud Exo. 24. *Sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cælum cum serenum est.* de scabello aureo habuisti supra, titulo de solio, quod potest hic congrue adaptari.

Maria Scabellum.

Christus scabellum.

Crux Scabellum.

Maria Lectulus.

Lectulus. Vnde Canticorum 3. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël qui sunt tenentes gladios & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos*. Hæc possunt esse verba Angelorum, describentium quanto studio Angeli famulabantur in terris virgini gloriosæ. *Lectulus Salomonis*, id est, veri pacifici, beata virgo dicitur, in qua Deitatis inclinato capite, Dei filius requieuit velut in lectulo. Vnde & ipsa dicit. *Et qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*. Eccli. 24. Cum autem sicut dicit Apostolus Hebræorum 1. *Omnes spiritus cælestes administratorij sint & mittantur in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis*, & non solum ad ministerium hominum minores mittantur spiritus, sed etiam superiores, & de ordine seraphin, qui propter charitatis ardorem dicuntur flamma ignis, vel ignis vrens, vnde Psalm. 103. *Qui facit Angelos suos flammam ignis vel ignem vrentem*: ostenditur in hoc loco, quod ad custodiã & obsequium beatę virginis non inferioris sed superioris dignitatis Angeli deputati sunt, cum dicitur quod hunc *lectulum ambiunt sexaginta fortes, de fortissimis Israël*: nam beatã virginem ambiebant diligenti custodia, & reuerẽtia obsequiosa Angelici spirit', fortes inter fortissimos spirituũ, qui pro eo quod assidua cõtemplatione Deum conspiciunt, Israël nomine designantur. Et isti fortes sexaginta dicuntur, non propter numerum, sed propter numeri mysterium; nam ille numerus ex senario & denario constat; senarius autem perfectionem significat; denarius quoque qui regis habet imaginem, & decem nummorum continet pretium, Angelicam designat naturam, quę ad imaginem Dei creata est expressius; & velut quendam denarium tres habet potentias naturales, intellectum, voluntatem, & memoriam, septem donis Spiritus sancti insignitas.

Huic sentẽtiæ cõcordat quod per decẽ drachmas in euangelio Luc. 15. nouẽ ordines Angelorum, & humana natura signatur. Igitur per *sexaginta fortes* illi signãtur spiritus, qui in subtilitate naturaliũ, & abundantia spiritualiũ gratiarum, & expressiori Creatoris similitudine, quadam perfectione cæteris præeminere noscuntur. Horum autem fortitudo, prudentia, & obsequij promptitudo demonstratur cum dicitur, *omnes tenentes gladios* &c. quæ sequuntur. In *gladijs* signatur potestas debellandi malignos spiritus. Cum dicuntur *ad bella doctissimi*, ostenditur eorum prudentia ad obuiandum contra omnes insultus dæmonum. Cum dicitur *vniuscuiusque ensis super femur suum*, ostenditur quam sint expediti, quam parati sint ad prælium. Nam homines pugnaturi, dum exspectant aduersarium, super femur suum extractum solent tenere gladium. Quare autem isti fortes hunc lectum ambiant, ostenditur cum subditur, *propter timores nocturnos*, ad repellendum scilicet non solum tentationes grauiores, sed etiam illam breuem & modicam, quę per timorem nocturnum designatur in Psalm. 90. vbi legitur, *Non timebis à timore nocturno*, nam per ministerium Angelorum sic à beata virgine repulsa est omnis tentatio, quod post conceptionem filij nec etiam venialiter peccasse creditur. Itẽ de hoc lectulo, id est, virginali vtero, exponitur illud Cantic. 1 *Lectulus noster floridus*. Lectulus hic vterus virginalis, in quo sponsus beatissimam copulam celebrauit, qua humanæ naturæ dignatus est copulari. *Lectulus* autem dicitur, & non lectus, propter humilitatem, & quanto lectulus fuit humilior, tanto amplexus iucundior, & societas inseparabilior, & ipsa vnio vnior, vt ita dicam, fuit. floridus fuit lectulus iste omnium virtutum velut florum varietate; ibi rosa excellentissimæ charitatis; ibi lilium singularissimæ castitatis; ibi viola omnimodę humilitatis; & quid dicam? ibi ortus est, & inde ortus est ille qui dicit, *Ego flos campi* &c. Cantic. 2. Item *lectulus* diminutiuum signat humilitatem Mariæ, in qua Christus requieuit sine strepitu prauorum motuum, & strumis superbiæ.

B. Bernardus.

Secundum Beatum Bernardum per *ferculum Salomonis* proprie significatur corpus Mariæ, sicut infra notabitur; per *lectulum* anima eiusdem, in qua beata Trinitas requieuit. Non dicitur autem vnde factus sit lectulus, quia ineffabilis est dignitas animæ ipsius virginis. De materia vero ferculi, id est, corporis eius, quod per bonam operationem circumferebat & exercebat, aliquid amplius patet. Solet autem lectulus in thalamo sterni, & iustissimum erat, vt quia beata virgo hic facta est thalamus, lectus & triclinium totius Trinitatis, ibi hospitaretur in hospitio Trinitatis. Ideo audacter dicimus, quod in thalamo Trinitatis collocatus est lectus ille, vt post labores quos sustinuit in præsenti cum filio, ibi quiescat in æternum. Et notandum, quod in illa cęlesti Ierusalem, quasi triplex ædificium potest assignari, scilicet *atrium, palatium, thalamus*. *Atrium* conuenit Angelis illis, qui discurrunt ad nos in ministerium; *palatium* illis, qui semper assistunt Creatori; *thalamus* summæ Trinitati, in quo thalamo Mariam credimus collocatam ad dexteram filij sui. Ipsa etiam lectulus est quoad nos, quia sicut in lectulo quiescimus, ita per eam ad virtutem attingimus, in quibus anima requiescit, quæ prius in vitijs laborabat.

Maria Requies.

Et Requies. Vnde Isaiæ 11. vbi nos habemus, *erit sepulchrum eius gloriosum*, dicit alia littera, erit requies eius gloriosa, id est, gloriosa domina erit requies eius. Vnde ipsemet dicit in Psal. 131.

Hæc requies mea in sæculum sæculi &c. Ipsa etiam requies, quam *in omnibus quærebat* filius Dei, qui est sapientia, Ecclesiastici 24. quam inuenit in ea sicut ipsa dicit ibidem, *qui creauit me*, scilicet Deus filius meus; scilicet per quem omnia facta sunt, *requieuit* secundum quod homo, *in tabernaculo meo*, id est, in corpore nouem mensibus & sex diebus. Et bene dicit *requieuit*, quia ibi nihil inuenit quod eum molestaret; non enim ibi vagiebant paruuli Babylonis, id est, praui motus; non erant ibi fumus, aut stillicidium, aut mala vxor, quæ tria expellunt hominem à domo sua. Fumus est superbiç vanitas; stillicidium diabolicarum tentationum assidua importunitas; mala vxor conscientiç aculeus. *Requieuit*, quia non inuenit carnem meam concupiscentem aduersus spiritum, vel è conuerso ad Galatas 5. eo quod ingrediens dixerit *pax huic domui*. Matthæi 10. *In tabernaculo meo* tam carnis meç quam spiritus mei; licet enim cor virginis congrue dici possit tabernaculum, & triclinium totius Trinitatis; tamen congruentius venter eius dicitur tabernaculum, quod proprie est perigrinantium & militantium. Qui ergo nunc requiescit *in tabernaculo meo*, id est, in me templo suo, ipse est qui venit peregrinari in mundo, factus *peregrinus*. Psalm. 68. etiam *filijs matris suæ* Synagogç, futurus *quasi colonus & quasi viator declinans ad manendum*. Ieremiæ 14. vt *militia* esset *vita hominis super terram*. Iob 7 vt *alligaret fortem armatum & vasa eius diriperet & arma auferret in quibus confidebat*. Luc. 11. *Palam triumphans principatus & potestates in seipso*. ad Colossenses 2. quando inquam sic venit peregrinus, viator, militaturus, *foris non mansit peregrinus, sed ostium meum ipsi viatori patuit*. Iob 31. Et ingressus requieuit in tabernaculo meo, vbi *in pace factus est locus eius*. Psalm. 75. Christus enim aggressurus pugnam contra mundum & diabolum, in vtero virginis armauit se paupertate, contra diuitias; humilitate, contra superbiam; carnem virgineam induens, contra luxuriam pro lorica. Item Maria est illa requies opulenta, quę promittitur populo fidei. Isaiæ 32. *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta*.

Maria Habitatio Christi.

Habitatio Christi, scilicet, qui dicit de ea Psal. 131. *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam*. Vnde canit Ecclesia, *elegit eam Deus* &c. dicitur autem habitatio ab habendo, quia solus Christus habuit vterum virginalem ad habitandum. Vnde dicit Mariæ Zachariæ 2. *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego veniam & habitabo in medio tui ait Dominus*. Item Psalmo 75. *In pace factus est locus eius*, id est, in Maria pacifica, *& habitatio eius in Sion*, id est, in speculo, quod est Maria. Item Maria habitatio diuinitatis, quia Christus habitauit in ea, in quo sicut dicitur ad Colossenses 2. *Habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter*. Item Maria habitatio filij, quem in ventris suscepit hospitio, cui dicitur Isaię 62. *Vocaberis voluntas mea in ea, & terra tua inhabitabitur*, id est, caro tua fœcundabitur Christo, eam inhabitante. Item Isaiæ 62. *Habitabit iuuenis cum virgine*, id est, filius cum matre. Christus enim factus est pro nobis iuuenis secundum humanitatem, antiquus dierum secundum diuinitatem, vt videlicet per eum nostrarum renouaretur, vt aquilæ, iuuentus animarum; habitabit inquam filius cum matre, quę circumdedit eum gremio vteri sui, Ieremię 31. scilicet thalamo virginalis vteri. Vnde canit Ecclesia *mundum pugillo continens, ventris sub arca clausus est*. Et hoc est quod ipsa dicit Ecclesiastici 24. *Gyrum cæli circuiui sola* &c. Cum enim filius Dei prius esset circulus, cuius centrum vbique, circumferentia nusquam; beata virgo dedit ei circumferentiam carnis, in qua habitaret plenitudo diuinitatis corporaliter. Christus enim gyrus est ingyrabilis, continens omnia.

Et merito *panis* qui de cęlo descendit, in arca matris suæ clausus fuit, vt ipsa daret nobis panem de arca sua, quia *filius datus est nobis*. Isaiæ 9. Sed translata est arca ista ad cęlum, vt deinceps dicamus, Mater nostra quæ es in cęlis, panem nostrum quotidianum da nobis hodie de arca tua, id est, de arca quæ tu es. Item ad litteram, Christus iuuenis, id est, duodecim annorum, & deinceps, habitauit cum beata virgine per filialem reuerentiam, & subiectionem obedientię Luc. 2. Et dicitur Christus iuuenis, quasi iuuans nos, quoniam ad hoc venit, clamante ad eum humana natura, Psalmo 34. *Exsurge in adiutorium mihi*. Iuuit etiam matrem suam. Vnde Psalm. 45. *Adiuuabit eam mane diluculo*. Quære titulo de sanctificatione eius. Item *hæc requies mea*, vt supra, *hic habitabo*, scilicet nouem mensibus in ea, multis annis cum ea, & sub ea. Habitans in ea Christus, replebat eam singulari gratia charismatum; habitans cum ea, pascebat eam incomparabili suauitate morum, & diuinorum desiderabili sapientia sermonum; nunc autem in ea, & cum ea, sicut interminabili suo, sic incomprehensibili modo satiat eam beatificantium gloria visionum; foris quidem glorificatæ carnis formam exhibens; intus autem formam verbi glorificantis imprimens. Item Maria habitatio omnium iustorum & beatorum, vnde dicit ei Propheta Psalmo 86. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*. ô Maria. Isidorus, ipsa est enim habitatio lętantium, scilicet perseuerantium in ea, quod notat nomen habitationis; & bene dicit *lætantium*, qui a quicumque dolens ad illam pijssimam præcordialiter se ingerit, non est exsors gaudiosæ spei. Item de hac habitatione dicitur Abacuc 3. *Sol*, id est, diuinitas, &

Lib. 4. pag. 305. d. Pag. 517. f.

Isidorus.

tas, *& luna*, id est, humanitas, *steterunt in tabernaculo suo*, id est, in virginis vtero. Et bene dicit *steterunt*, quia stare obedientis est.

Maria Cellula.

Cellula, continens in se occultatum mel cæleste, scilicet Christum, qui dulcis est refectio Angelorum; quæ videlicet mel propinauit mundo famelico, quando peperit saluatorem, ideo dicitur ei Cantico 3. *Mel & lac sub lingua tua.* Quære titulo de dulcedine Mariæ, quod est dicere, filius Dei in duabus naturis sub carne tua; vel *sub lingua*, quia est verbum patris; vel *sub lingua*, quia absconditum in vtero matris, vel *sub lingua*, quia quam cito respondit *fiat mihi*, descendit in eam filius Dei. *Mel*, quod venit de cæli rore, diuinitas, quæ est super omnia; *lac*, quod de carne exprimitur, humanitas, quæ deorsum assumpta est, vnde filius patri Iob 10. *Nonne sicut lac mulsisti me &c.*

Lib. 4. pag. 297. d.

Maria Nidus.

Nidus, quem scilicet nidum Christus, signatus per aquilam, eleuatus in cœlum ad præceptum patris, Iob 39. *Posuit in arduis*, cum matrem suam in assumptione etiam super Angelos collocauit. In Psalm. 83. *Passer*, id est, Christus, qui dicit, *vigilaui & factus sum sicut passer.* Psalm. 101. *Inuenit sibi domum*, id est, virginalem vterum, *& turtur*, id est, idem Christus, de quo dicitur Cantico 2. *Vox turturis*, id est, prædicatio Christi, *audita est in terra nostra. Nidum sibi*, id est, eundem vterum.

Qui construitur ex pluribus ramusculis, & corpus Mariæ ex pluribus virginalibus membris, Vnde dicit patri Iob 10. *Ossibus & neruis compegisti &c.*

Asper exterius scilicet in carne, per abstinentiam & macerationem eius, mollis & suauis interius, per mentis benignitatem.

Concauus per humilitatem interiorem.

Sphericus per æternorum inquisitionem, Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite &c.*

Absconditus quia Maria mortua erat mundo, & tota *vita eius abscondita* fuit *cum Christo in Deo.* Coloss. 3.

Suspensus per contemplationem Iob 7 *Suspendium elegit anima mea: leuabat enim se iugiter supra se.* Thren. 3.

Clausus inferius per amorem paupertatis, hoc ad terrena, quæ *omnia propter Christum arbitrabatur detrimenta, & vt eum lucrifaceret reputabat stercora.* Philipp. 3.

Apertus superius per desiderium supernæ beatitudinis, quasi diceret cum Dauid. *Domine ante te omne desiderium meum* &c Psal. 37

In eo quiescit auis, id est, Christus, vnde ipsa dicit. Eccli. 24. *Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo* Similiter iustus in mundo pressuras, in Maria pacem inuenit & quietem. In nido ponit & fouet auis oua sua, & pullos, id est, opera & bonos motus, sic & vir iustus in Maria: Item Maria nidus columbæ, id est, receptaculum Spiritus sancti, qui *sicut columba descendit* in Christum Lucæ 3. & Ioan. 1. Vnde ei dictũ est, *Spiritus sanctus superueniet in te. Vel* columbæ, id est, Christi, qui dicitur columba. Ieremiæ 25. *Facta est terra in desolationem à facie*, id est, ab instantia *iræ columbæ*, id est, Christi, qui etiam quando punit tranquillus est in se, & qui non continet in ira sua misericordias suas. Et nota, quod nulla auis pauperiorem facit nidum quam columba, quia pauperculam & humilem istam elegit Christus, & prælegit, in cuius vtero nouem mensibus corporaliter, & in cuius anima in æternum spiritualiter habitaret.

Maria Cella.

Cella, quæ dicitur à celando, quia celauit & occultauit nouem mensibus filium Dei, vnde dicit ei Isai 45. *Vere tu es Deus absconditus.* Nota, quod hoc nomen *cella* æquiuocum est: in cellis enim solebant antiqui religiosi singulariter habitare, sicut adhuc patet in Carthusiensibus, qui habitabant singulares in singulis cellis. Et Maria singularis cella, quia singulariter virgo & mater, singularis fuit Christi habitatio nouem mensibus, qui forma est & exemplum totius perfectæ religionis. Cella etiam idem est quod cellarium, & Maria cella est vinaria, & gratia eius congrue comparatur vino, quia quos replet facit audaces, fortes, obliuiosos, & insensibiles, & huiusmodi Cella etiam vinaria, propter spiritualium bonorum copiam, quæ ideo dicuntur vina, quia reficiunt, iucundant, & inebriant, sicut patet in Ioseph relinquenti pallium Ægyptiæ Genesis 39. & continet hæc tot genera vinorum, quot virtutum, quibus seruos suos reficit copiose, dicens illis Cantico 5. *Comedite amici bibite & inebriamini charissimi.* De his inuenies versu 12 de horto, vbi Maria dicitur vitis: Ipsa est etiam cella vinaria, quæ cælestis Ierusalem omnes lætificat mansiones, & omnia cæli replet cellaria, & de plenitudine eius accipiunt cælicolæ vniuersi, & quanto bibunt copiosius, tanto sitiunt amplius, vnde & ipsa videtur dicere Eccli. 24 *Qui bibunt me adhuc sitient.* In hoc etiam quod dicit, *qui bibunt me*, innuit se nõ solum cellam, sed etiam esse vinum, & vide quomodo cuncta replet cæli cellaria, *In plenitudine*, inquit, *sanctorum detentio mea*, hoc est omnium sanctorum plenitudo me detinet quasi suam, quasi me sibi volens, vt propriam vindicare, non tamen quod alijs inuideant, quod sibi zelant. Nec solum Maria cella est omnimoda vina continens seu pocula, sed etiam canalis, per quam hæc vina influunt in cellarium mentis nostræ, & in ecclesiam Catholicam, quæ est cellarium Domini. Ipsa est cella omnium aromatum, quæ sunt castitas, pietas, & huiusmodi omnes deliciæ, locus omnis voluptatis. Multum etiam deliciarum comparauit sibi cella ista aromatica, ex eo quod

Li. 12 pag.

quod Christus toto tempore corporaliter, & secundum diuinitatẽ inhabitauit eam. Si enim aromaticum quid ad modicum detineatur in vase, statim ipsum vas redditur aromaticum, quidni beata virgo omnem patientiam redoleat, quę omnibus impleta est vnguentis, omnibus, aromaticis speciebus, quibus sanata est infirmitas generis humani? Vnde dicitur ei. Psal. 44. *Myrrha & gutta & casia* &c. *à domibus eburneis*. Domus eburneę virgines per munditiam, sed ipsa virgo virginum: plena etiam fuit vnguentis per Christi, qui interpretatur vnctus, præsentiam. Ipsa etiam cella pigmentaria, designata per *domum saltus*. 3. Regum 7. Vide infra titulo quod Maria domus.

pag.

Maria Apotheca. Et *Apotheca* Christi medici, qui per Mariam & lignum crucis venit sanare mundum languidum, qui per Euam & lignum vetitum ęgrotabat; *vel* potius ipsa est Apotheca Spiritus sancti, in quam descendit apothecarius Spiritus sanctus, superueniens in eam in filij conceptione; qui de purissima eius substantia confecit vnguentum, quando filius Dei totum suscepit quod est hominis, & assumptę naturæ plenitudo diuinitatis corporaliter se infudit, sine quo impossibile curari vulnera generis humani. Aliter, *vnguentarius* Spiritus sanctus Ecclesiastici 38 cuius apotheca Maria, materia vnguenti flos assumptæ naturæ, & adeps diuinitatis. In hoc vnguento tria, *odor, dulcor*, & *liquor*. *Odore* huius vnguenti homines naturalis legis, sola fidei deuotione recreati sunt, & adhuc longe positum, quasi quendam odorem de longe venientem exspectabant, vnde Prophetice dicebat Isaac de Christo Genes. 27. *Ecce odor filij mei &c. Dulcore* eius delectati sunt homines scriptæ legis, qui quasi in lumine Christi nascentis positi, suauitatem promissionis in lege & Prophetis acceperant. Vnde dicebatur Aggęi 2 *Ecce veniet desideratus cunctis gentibus, & implebit domum istam gloria*. Et loquitur de ecclesia vel potius de Maria. *Liquore* eius sanati sunt homines gratię, qui sacramentis, quę de latere Christi profluxerunt, salubriter perfusi sunt. Vnguentum in alabastro repositum, verbum carni vnitum; quo fracto in passione, *domus*, id est, Ecclesia *repleta est ex odore vnguenti*. Ioan. 12. Secundum Isidorum apotheca vel horrea proprie sunt reconditoria, vel repositoria frugum elaboratarum.

Isidorus.

Maria Gazophylacium. *Gazophyl*, id est, gazophylacium, quod est arca vbi colliguntur in templo ea, quæ ad indigentiam pauperum, vel ędificationem templi mittuntur. Compositum est autem hoc nomen de lingua Persa & Græca, lingua enim Persarũ dicitur gaza thesaurus, Græce vere φυλακὴ custodia interpretatur. Bene Maria gazophylacium vtriusque ecclesię, quia quidquid boni nobis pauperibus dare disposuit munificentia diuina; in ipsa velut in quodam gozaphylacio congregauit. Vnde dicta est *gratia plena*, ad rasum propter se, ad cumulum propter nos. Vnde postea subdidit Angelus. *Spiritus sanctus superueniet in te.*

Maria Bibliotheca. *Bibliotheca*, id est, locus vbi reponuntur libri, βιβλος enim Græce liber, theca repositorium. In ipsa siquidem quasi repositi fuerunt omnes libri veteris testamenti & euangeliorum, quorum omnium plenam habuit notitiam, sicut ostendit in illo versu cantici sui. *Sicut locutus est ad patres nostros* &c. de euangelijs, id est, de scientia euangelica ibi, Lucæ 2. *Maria conseruabat omnia verba hæc &c.*

Maria Aerarium. *Ærari*, id est, ærarium, quod dicitur ab ęre, quia in eo congestum est & communitatum pretium redemptionis nostræ, nam in vtero eius fuerunt *omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*. Colossensium 2. Propter hoc etiam appellatur venter eius *sacculus pecuniæ*. Prouerbiorum 7. Quære titulo gratia plena circa medium capituli.

Maria Gynæceum. *Gynece*, id est, gyneceum, quod dicitur à γυνὴ Gręce quod est mulier, locus scilicet vbi fœminarum fit conuentus, ad opus laneficij exercendum. Mulieres istæ gratię sunt, quæ conuenerunt in ea ad extendendam tunicam Christi inconsutilem, de quadã portione Gedeonici velleris, id est, substantię virginalis. Et hæ sunt mulieres de quibus dicitur Isaię 4. *Apprehendent septem mulieres*, id est, septem gratiæ Spiritus sancti, vel gratia septiformis, *virum vnum*, id est, Christum, *in die illa*, scilicet in die conceptionis suæ, quando scilicet *femina circumdedit virum*. Ieremię 31.

Lib. 1. pag. 41. e.

Maria Locus. *Locus*, ipsa enim est *locus voluptatis*. Gen. 2. Quęre 7. versu horti cõclusi vbi hortus dicitur irriguus. Itẽ de ijs, quę locũ faciunt deliciosũ, quęre nono versu, vbi hortus dicitur densus, & vmbrosus. Item talis locus aptus ad reperiendum latibulum, quęre consequenter ibidem. Item ipsa locus electus à Domino, de quo ipse dicit 2. Paralip. 7. *Elegi & sanctificaui locum istum* &c. *Elegi* prædestinando, *sanctificaui* ab originali purgando, fomitem exstinguendo, vel vsquequaque reprimendo, *locum istum*, id est, Mariam, *vt sit nomen meum ibi* &c. Consimilem expositionem inuenies titulo quod Maria domus sapientiæ; & quod hic dicitur de loco, habetur ibi de domo 3. Regum 9. Item de hoc loco Ieremiæ 17. *Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ exspectatio Israel*. Quęre primam particulam titulo de solio; ipsa enim est, *locus sanctificationis nostræ*, quia ipsa est templum Dei, in quo diuina misteria celebrantur, per quę sanctificantur qui de peccatoribus fiunt iusti; & in ipsa celebratum fuit illud Sacramentum, ex quo nostra sanctificatio processit, de quo Sacramen-

Lib. 12. pag.

infra pag.

supra pag. 174. b.

Sacramento 1. Timoth. 3. *Manifeste magnum est pietatis Sacramentum*, & appellatur hic *Sacramentum pietatis*, incarnatio Saluatoris, quod scilicet Sacramentum pietatis celebratum est in templo vteri virginalis, ideo recte vterus Mariæ *locus* dicitur *sanctificationis* totius humani generis, & ipsa est *exspectatio Israel*, & gloria beatorum. Vel ideo ipsa dicitur *locus sanctificationis*, quia ipsam ad hoc mundauit & sanctificauit Christus, vt posset mundare & sanctificare nos. recurre ergo ad eam, quoties amiseris peccando sanctificationem tuam Item Numer. 9 dicitur de hoc loco, *cum ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filij Israel, & in loco vbi steterat nubes castrametabatur*. Locus hui' nubis, id est, Mariæ cuiuslibet virtutis exercitiũ, quo in Dei seruitio occupabatur, scilicet modestia humilitas, patientia & huiusmodi. Item Ezechielis 3. *Benedicta gloria Domini de loco suo*. Prouerbiorum 10. *Gloria Patris filius sapiens*. Item Psalm. 75. *In pace*, id est, in Maria pacifica, quæ quia pacis amica, signatur per oliuam & columbam, *factus est locus eius*, id est, Christi, vel totius Trinitatis, cuius ipsa est nobile tricliniuum. Item in Aggæi secundo dicitur de Maria. *In loco isto dabo pacem*, nam in vtero eius facta est pax inter Deum & hominem, per matrimonium assumptæ humanitatis. Item Iob 28. *Auro locus est in quo conflatur*. Quære infra titulo quod Maria fornax. Item Isaiæ 60. dicit Christus. *locum pedum meorum glorificabo*. Quære causa prima. Item de hoc loco dicunt omnes realiter, qui honorificant Mariam, *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius*. Psalm. 131. Item Isaiæ 60. dicit Christus ecclesiæ, *gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ* &c. Locus sanctificationis Dei fuit beata virgo, non solum quia locum sanctificauit Dominus, Vnde Psalm. 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*. Sed etiam quia ipse Dominus voluit ibi sanctificari. Vnde dixit Ioannis 17. *Ego pro eis sanctifico me ipsum* &c. ipse enim, vt dicit Augustinus, sanctificauit se hominem in se verbo, quando factus est sanctus sanctitate creata, qui ab eterno sanctus fuerat sanctitate increata. Vnde dixit Iudæis Ioannis 10. *Quem pater sanctificauit & misit in mundum* &c. Tunc enim pater filium sanctificauit, cum eum pro salute mundi, cum sanctitate constituit incarnari, & hoc est quod dicit, *pro eis sanctifico me*. Buxus humilis arbor est & parua, Abies & pinus arbores excelsæ, & tunc veniunt simul hæ arbores ad ornandum locum istum, quando ad Mariæ præconia extollenda, ita se extendunt humiles & parui, sicut sublimes & magni. Item ipsa *locus terribilis*, dæmonibus scilicet, & aëreis potestatibus, Vnde dixit Iacob Genes. 28. *Quam terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei & porta cæli*. Item ipsa locus orationis. Titulo de exoranda Maria; ipsa *locus solij Domini*. Ezechielis 43.

pag. 596. b. — Lib. 2. pag. 47. c. — S. August. — Lib. 1. pag. 134. d.

Horrea, id est, horreum quod non ponitur in versu. Horreum repositorium est frumenti, & Maria continuit in se frumentum, quo in sacramento altaris reficiuntur homines, & Angeli, vnde & ipsa designatur per horrea Ioseph, quæ fecit in Ægypto, in quibus seruatum est frumentum, præparatum per septem annos fami, quod nisi subuenisset, totus mundus fame perijsset. Sicut autem ille Ioseph frumenta seruauit non sibi soli, sed omni populo, sic & Ioseph vir Mariæ, panem viuum è cælo seruandum accepit tam sibi, quam toti mundo. Ideo Mariæ dicitur Cantico 7. *Venter tuus sicut aceruus tritici* &c. Quære supra titulo de virginali fœcunditate. Sicut autem frumẽtum illud clausum fuit in horreo, sic Christus *granum frumenti*. Ioan. 12. in ventre virgineo. Item ipsa designata est per *horrea domus Domini*, in quibus reponebantur decimæ & primitiæ 2. Paralip. 31. continuit etiam in se frumentum illud, id est, verbum Dei, quo pascuntur columbæ, id est, fideles animæ, Vnde dicitur Lucæ 2. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc*.

Maria Horreum. — Li. 4. pag. 241. b.

Pistrinum quod secundum Isidorum, dicitur quasi pilstrinum à pilo, quia antiquitus pilo tundebatur granum, antequam molarum vsus esset, vnde antiquitus non molitores, sed pistores dicti sunt, quasi fissores à findendis granis frumenti. Vterus autem virginis congrue potest dici pistrinum, secundum vsum modernorum, quia ibi fuit pistus panis vitæ, vnde signata est per Saram, cui dixit Abraham Genesis 18. *Accelera, tria sata simila commisce, & fac subcinericios panes, &c.* Quære titulo, gratia plena prope finem capituli.

Isidorus. Maria Pistrinum. — Lib. 1. cap. 4. pag. 43. c.

Furnus generis masculini, qui deriuatur à farre, quoniam panis ex eo factus ibi coquitur. Assigna vt infra de Clibano.

Maria Furnus.

Clibanus, qui dicitur à cliuo, ab eo scilicet quod in erectione sit collectus; cliuum enim idem est quod flexuosum, in flexuositate humilitas signatur: per clibanum intelligi potest vterus virginalis. Vnde super illud Leuit. 2. *Cum obtuleris sacrificium coctum in clibano*. dicit Glosa, vterus beatæ virginis clibanus. Item super illud Leuit. 7. *Omne sacrificium simila, quod coquitur in clibano, &c.* dicit Glossa. in quo signat partum virginis, sicut enim clibanus primo ignem, deinde panes suscipit, sic vterus virginis primo ignem, id est, Spiritum sanctum, secundo panem vitæ, id est, filium Dei suscepit. Et hic ordo designatus est ibi, *Spiritus sanctus superueniet in te*, hoc primo; *Et virtus altissimi obumbrabit tibi*, hoc secundo, Lucæ 1. *Vel* etiam dici potest quod simul, & semel, & ignem suscepit & panem, id est Christum,

Maria Clibanus.

Christum, qui *ignis consumens est*, Deutron. 4. & qui *panis* est *viuus qui de cælo descendit*, Ioan. 4. Decoctus autem fuit hic panis igne charitatis ipsius, & hoc nouem mensibus, & in natiuitate eductus est de clibano: vnde filius dicit Patri, *Tu es qui extraxisti me de ventre, &c.* Psalm. 21. Iterum autem fuit quasi recoctus in clibano, id est, in ardore passionis, vt esset panis bis coctus, qui competit tendentibus ad supernam Ierusalem, in naui pœnitentiæ. comeditur autem quotidie in Sacramento, sed non competit nisi veris peregrinis.

Maria fornax.

Fornaxque. Fornax dicitur ab igne, quia φῶς Græcè, ignis Latinè. In vtero siquidem virginali veluti in fornace ineffabiliter opere Spiritus sancti artificis fusum, & liquefactum est aurum Deitatis, vt posset quasi discurrere in figuras & modulos nostræ infirmitatis, qui sunt fames, sitis, frigus, cauma, lassitiés, ægritudo & mors: & sic Christus in se recipere dignatus est characteres nostræ humanitatis, & ideo dicitur Philippensium secundo, quod *Habitu inuentus est vt homo.* De hac fusione dicitur Iob 28. *Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est, in quo conflatur. Argentum* igne Spiritus sancti multipliciter examinatum, materia corporis Christi decisa à Spiritu sācto, de purissima substantia virginis gloriosæ, & adhuc amplius purgata & mundata. *Principia* huius argenti fuerūt patres antiqui, à quibus, velut à quibusdam venis, secundum carnem successiue descendit, ex quibus exorta est virgo. Vnde in natiuitate eius canitur. *Natiuitas gloriosæ virginis Mariæ ex semine Abrahe, &c.* & ex qua Christus secundum carnem. Sequitur. *Auro locus est in quo conflatur. Aurum.* Deitas verbi, Vnde dicit sponsa Cantic. 5. *Caput dilecti mei aurum optimum. Locus*, huius cōflationis, vterus virginalis, in quo Spiritus sanctus ineffabiliter, diuinam naturam & humanam in vnam conflauit personam.

Item de hac conflatione dicit quidam eleganter in illo conductu veri floris sub figura, &c.

Aurum faber suo more,
Ignis domans in ardore,
Flexu ducit leuiore,
Sic conflauit media,
Ignem pium gratia,
Quo flecti iustitia,
Posset à rigore.
Ex hoc igne pietatis,
Flos emersit claritatis,
In incude castitatis,
Quam faber paraclitus,
Formauit diuinitus,
Infundens humanitus
Aurum Deitatis.
Sic flos multis argumentis,
Sensum mouit piæ mentis,
Sceptrum regis præpotentis,
Signat auri pretium,
Rubor latus saucium,
Splendor vero gaudium
Christi resurgentis.

Item vterus virginis est illa fornax de qua dicitur Ecclesiastici 43. *Fornacem custodiens in operibus ardoris, &c.* virtus enim altissimi, quę Christus est, obumbrans virgini in sua conceptione, custodiuit illam illæsam in operibus ardoris, id est, Dei Trinitatis, *qui est ignis consumēs*, Deuteronomij 4. dum de substātia carnis eius, sapientia sua, & potentia velut duplici manu, operaretur humanitatem filij. Istud melius inuenies titulo de primo delectabili horti conclusi.

Lib. 12. pag.

Maria Caminus. Isidorus.

Caminus, qui dicitur à caumate secundū Isidorum. Charitas siquidem cæterorum Sanctorum fuit quasi igniculus, vel ignis; sed Mariæ charitas, vt caminus. Vnde Isaiæ 31. *Viuit Dominus cuius ignis est in Sion*, id est, in anima sancta, *& caminus in Ierusalem*, scilicet in Maria. Nota quod beata caro, quam Christus sibi in vtero virginali vniuit, quodammodo assata est, & mundata per Spiritum sanctum, antequam assumeretur à verbo. Vnde cum dixisset Angelus Mariæ de filio, ex ea nasciturо, *Hic erit magnus, &c.* Luc. 1. quæ non videbantur homini conuenire, & ipsa respondisset. *Quomodo fiet istud*, ac si diceret, quomodo sic munda erit caro, cum nemo mundus à sorde? Respondit Angelus, *Spiritus sanctus* qui ignis est abstergens rubiginem, *superueniet in te*, vt scilicet caro assumenda de substantia carnis tuæ ab omni concupiscentia & humore noxio desiccetur.

MARIA DICITVR.

Maria Aula Regia.

AVLA *Regia*, seu Regale Palatium Est autem aula secundum Isidorum domus regia, siue spatiosum habitaculum, porticibus quatuor clausum. Palatium vero dicitur à Palante Principe Archadiæ, in cuius honorem Archades regiam aulam, ipsius nomine conditam palatium vocauerunt. Maria vero aula vel palatium est summi regis, vnde in vigilia eius assumptionis dicitur in collecta, *Deus qui virginalem aulam beatæ Mariæ in qua habitares eligere dignatus es, &c.* Et Beatus Ambrosius in Hymno, *Procedens de thalamo suo pudoris aula regia, &c.* De hac aula siue palatio videtur sensisse Poëta vbi dixit, *Regia solis erat sublimibus alta columnis, clara micante auro, &c.* Christus *sol iustitiæ*, Malach. 4. cuius regia vterus virginalis, columnæ huius regiæ, virtutes Marię, quę bene dicuntur sublimes, quia Angelorum & hominum vniuersas transcendūt gratias & virtutes. Infra titulo de domo sapientię, inuenies de columnis. Fuit etiam clara, quia luce vera

D. Ambr.

pag.

ce vera, quæ Christus est, interius illustrata. Fuit deaurata auro fuluo nimis, instar arcę, throni & solij, & hoc est quod dicitur, *Clara micante auro*, Quære de pyropo.

Maria Tabernaculū.

Tabernaculum, de quo dicitur à Psalmista Psal. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo*, id est, in beata virgine; quasi diceret, nullus nisi tu solus. Propter quod dicitur Ezechielis 44 *Princeps ipse sedebit in ea. Princeps ipse*, quasi non alius. Itē tabernaculum corpus Christi, sed quis ibi habitabit per dignam passionis imitationem? quasi diceret, rarus aut nullus: tamen ad hanc habitationem inuitat ipse Cantic. secundo sponsam suam, id est, fidelem animam dicens, *Veni columba mea in foraminibus petræ in cauerna maceriæ*. Item Isaię secundo, *Ingredere in petram abscondere in fossa humo.*

Corpus Christi tabernaculū.

Multiplex Christi tabernaculū.

Habet *Christus multiplex tabernaculum*, vnde dicitur ei, Psalm. 83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, &c. Primum*, & dignius, corpus quod sumpsit de virgine; *Secundum*, ipsum corpus virginis; *Tertium*, Ecclesia militans; *Quartum*, Ecclesia triumphans; *Quintum*, corpus iusti; *Sextum*, religio quælibet ordinata, & de singulis prosequemur.

Primum tabernaculum Christi.

De primo tabernaculo, dicit Psalmista Psalm 18. *In sole posuit tabernaculum suum, &c.* Et hoc multipliciter exponitur, secundum quod multæ sunt proprietates solis. Sol enim tempora distinguit; figurat bonam operationem, Iob 31 *Si vidi solem cum fulgeret*; habet in se manifestationē, quia ipse oculus mūdi; habet etiam claritatem; habet mutabilitatem, quia *Oritur sol & occidit*. Ecclesiastes primo, feruorem & exustionem, Vnde Psalm. 20. *Per diem sol non vret te*; habet agilitatem, luciditatem, & incorruptibilitatem. Secundum omnes istos modos posuit Christus in sole tabernaculum suum.

Id est, in virgine clara vt sol, quando de ea naturam assumpsit humanam, & virtutem verbi Dei susceptiuam, simul & generatiuam eidem indulsit, sicut dicit Damascenus.

Ioannes Damascenus.

Id est, in manifestatione, quando *Habitu inuentus est, vt homo.* Philipp. 2. Baruch. 3. *Post hæc in terris visus est, &c.*

Id est, in tempore, quando æternus factus est temporalis, non relinquens quod erat, sed assumens quod prius non habebat, scilicet carnem.

Id est, in mutabilitate, quia *Esuriit*, Matthæi 4. *Fatigatus est*. Ioan. 4. *sitiit*. Ioā. 19. dormiuit Matthæi 8. *&c.*

Id est, in exercitatione, quia exercitauit se multipliciter in bona operatione, prędicans & sanans infirmos de die, & orans in nocte.

Id est, in agilitate, quando super mare ambulauit.

Id est, in luciditate quando transfiguratus est & resplenduit facies eius, vt sol, Matthæi decimo septimo.

Id est, in passionis exustione & feruore, quādo sol *In meridiano existens exurebat terram*. Ecclesiastici 43. id est, corpus proprium, & ipsos Apostolos. Quære decima prærogatiua Marię expositionem.

Lib. 3. pag. 194. c.

Id est, in incorruptibilitate, quando resurgēs ex mortuis iam non moritur.

Id est, in æterna claritate, quando in ascensione eleuatus est sol in cælum. Et nota, quod hic in tribus versiculis notantur multa circa Christum. *Primum* est incarnatio, Vnde *In sole posuit tabernaculum suum*. *Secundum* Natiuitas ex vtero. Vnde *Et ipse tanquam sponsus processit de thalamo suo. Tertium*, humilitas passionis. Vnde *Exultauit vt gigas ad currendam viam. Quartum*, æterna eius genitura. Vnde *A summo cælo egressio eius. Quintum*, Ascensio, Vnde *Et occursus eius Sextum*, æqualitas Patris & Filij. Vnde *vsque ad summum eius. Septimum*, missio Spiritus sancti, Vnde *Nec qui se abscondat à calore eius.*

Secundum Christi tabernaculū.

Secundum tabernaculum vterus virginalis, qui proprijssime tabernaculum dicitur, sicut ipsamet dicit Eccli. 24 *Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*. Quære expositionem paulo supra vbi ipsa dicitur requies, & de hoc tabernaculo dicitur Isaiæ 33. hoc est *Tabernaculū quod nunquam poterit transferri*, scilicet ad alios vsus quam ipsius filij Dei Et nota, quod tabernaculum proprie est militantium & peregrinantium: sicut enim miles pugnaturus armatur in tabernaculo, scilicet vt armatus exeat ad conflictum; sic Christus cum diabolo, pugnaturus pro sponsa sua exhereditata, scilicet ecclesia, in vtero beatæ virginis, velut in tabernaculo, armaturā humanæ carnis sibi adaptauit, sicut ipsam ex parte generis humani rogauerat Psalmista dicens, Psalm 34. *Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi*. Et armatus ingrediens cum diabolo in passione, dimicauit & percussit eum manu cruci affixa, quia *Ibi abscondita est fortitudo eius*. Abacuc 3. Vnde Iob 26. *Prudentia eius percussit superbum*, & excussit prædam quam diabolus deuorauerat, sicut canitur in tempore Paschali, Et hoc est quod dicit Iob in persona Christi, cap 29. *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam*. Item tabernacula peregrinantium sunt, quando enim filius Dei, qui dicit in Psalmo 38. *Aduena ego sum & peregrinus sicut omnes patres mei*, peregrinatus est de cœlo in terram, in incarnatione, ipsa eum suscepit in tabernaculo suo, Vnde dicere potest cum Iob 31. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

pag. 188. a.

De hoc tabernaculo dicitur Isaiæ 4. *Erit tabernaculum in vmbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & in absconsionem à turbine & pluuia*. Erit enim

enim gloriosa virgo seruientibus, & amatoribus suis in die iudicij *in vmbraculum ab æstu*, & contra æstum illum de quo dicitur secundæ Petri vltimo. *Elementa calore soluentur*, & de quo Sophoniç. 1. *In igne Zeli eius deuorabitur omnis terra:* Erit *in securitatem à turbine*, id est, contra illum turbinem, de quo Ieremiæ 30. *Ecce turbo Domini furor egrediens; procella ruens in capite impiorum conquiescet, non auertet iram* &c. Sicut enim turbo rapit puluerem, & paleam resistere impotentem; sic impius rapietur ad tormenta. Vnde Iob. 27. *Tollet eum ventus vrens, & velut turbo rapiet eum de loco suo*. Erit etiam *in absconsionem à pluuia*, id est, contra pluuiam illam, de qua Iob vigesimo. dicit de Christo & impio, *pluet super eum bellum suum*. Item de hoc tabernaculo dicitur Leuit. vigesimo sexto. *Ponam tabernaculum meum*, id est, Mariam, *in medio vestri & non abijciet vos vltra anima mea*, quia per eam conseruamur à peccato, propter quod solum Deus abijcit peccatores.

Item hoc est tabernaculum veri Moysis, quod ornabatur, construebatur, & tegebatur de pellibus rubricatis & hyacintinis, & sagis cilicinis, & cortinis pulchrificabatur textis opere plumario Exodi 26. & 36. id est, acuali, quia gloriosa virgo fuit ornata, & distincta omnimoda pulchritudine virtutum. Vnde & dicitur Psalm. 44. *Circumamicta varietatibus*. Item hoc est tabernaculum fœderis de quo legitur Numer. decimo. *Anno secundo mense secundo vigesimo die mensis eleuata est nubes de tabernaculo fœderis, profectique sunt filij Israël per turmas suas de deserto Sinai, & requieuit nubes in solitudine Pharam*. Maria nubes. quære titulo suo, quæ eleuata est in assumptione de tabernaculo corporis, quod hic appellatur tabernaculum fœderis, quia in eo dictatum est fœdus inter Deum & hominem, per matrimonium assumptę carnis vel humanę naturæ. Ibi enim in sua incarnatione, fœderauit Christus humanam naturam diuinæ; fœderauit etiam animam, & corpus in sua prædicatione; fœderauit autem Iudęos & Gétiles in sua passione, factus est enim *lapis angularis faciens vtraque vnum*. ad Ephesios 2. Ad hoc autem signandum, fudit in cruce *sanguinem & aquam de latere suo*, Ioannis 19. vt fœderaret patri Iudæos & Gentiles. Antiquitus enim in reformatione mutuæ pacis, inter Gentiles fundebatur sanguis porcæ; quasi hoc ipso diceretur; sic effundatur sanguis illius, qui violauerit pacem istam. Ad idem, Iudæi volentes cum Domino pacificari, calicem laticis effundebant in terram, & in hac effusione signabatur; quod sicut aqua effusa ad suum vas non poterat reuerti; sic nec ipsi de cætero reuerterentur ad peccatum suum. Et de aquę ista effusione legitur 1. Regum 7. *Conuenerunt filij Israël in Masphat* &c. fœderauit etiam naturam humanam diuinæ, cui propter peccatum Adæ offensus erat Deus. Et nota, quod post discordias duarum partium, de consilio sapientum firmari solent fœdera inter partes. Isti sapientes Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sed hoc negotium iniunctum est Filio, qui est sapientia Patris. Amplexus & oscula fœderis ipsius dedit mater filio, quasi ex parte naturæ humanæ, & filius suscepit quasi ex parte diuinæ Beatus Augustinus. *O fœlicia oscula labris lactentis impressa* &c. Quære titulo de dulcedine labiorum Mariæ. Ligauit etiam mater filio manus in cunabulis, ne posset extendere de cętero eas ad feriendum, nec manus habere nisi ad beneplacitum nutricis, sicut patet in pueris qui colligantur in cunabulis; & tanta potestas super filium Dei & suum, tunc data est matri. De illo fœdere multa supra habuisti titulo de arca, vbi dicitur arca fœderis.

Lib. 7. pag. 478. c.

D. August. Li. 4. pag. 98. c. & lib. 5. pag. 361. d.

pag. 541. f.

Item de hoc tabernaculo dicitur in Psalmo 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*. Quære titulo de sanctificatione Marię: Item istud tabernaculum, scilicet corpus & animam matris suæ, posuit Christus *primo* in sole, id est, in pulchritudine gratiæ; *secundo*, in assumptione posuit illud in sole, id est, ad dexteram suam, vt vere creditur, in ęterna claritate, sol enim pulcherrimus & clarissimus est.

Lib. 5. pag. 305. a.

Tertium tabernaculum ecclesia militans, quæ multipliciter figuratur per illud tabernaculum, & vasa illius quod composuit Moyses in deserto.

Tertium Christi tabernaculũ.

Quartum tabernaculum ecclesia triumphans, Vnde Apocalypsis 21. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*, quod potest intelligi euidens, & manifestum diuinitatis contubernium cum saluatis, quod erit quando se nobis, & nos sibi diuinitas in cęlesti patria sociabit, quæ societas siue cohabitatio, non erit transitoria, sed æterna, vnde ponitur verbum habitandi: & hoc est tabernaculum, quod nunquam poterit transferri Isai. trigesimo tertio. quia in ęterna fœlicitate nulla vnquam mutabilitas. Vnde Iacobi 1. *Apud quem non est transmutatio* &c.

Quartum Christi tabernaculũ.

Quintum tabernaculum corpus iusti, Vnde secundæ Petri primo. *Iustum arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo*, id est, quamdiu viuo in corpore, *suscitare vos in commonitione, certus quod velox est depositio tabernaculi mei*. In hoc tabernaculo iustis pugnandum est contra triplicem hostem; & nota quod tabernaculum, scilicet pauellon Gallicè, extensum rotundatur, quia caro extensa per mortificationem & pænitentiam, ad vitam ęternam præparatur. Item tabernaculum plicatum onus

Quintum Christi tabernaculũ.

tum onus est, sed quando extenditur, tunc in eo manetur & quiescitur; sic & caro est extendenda, vt spiritus pauset in ea: quando autem deferendum est tabernaculum, complicatur, quia si caro modo fuerit complicata cum vitijs & concupiscentijs, nec extensa spiritualibus exercitijs, diabolus summarius suus deferet eam in infernum.

Sextum Christi tabernaculũ.

Sextum tabernaculum quælibet ordinata religio. In tabernaculo virginis habitauit Christus miles fortissimus; in claustris, vt in tabernaculis, habitant spirituales milites, fortes & expediti, qui à Diabolo fortius impugnantur. Numer. 24. dicitur de religionibus, *Quam pulchra sunt tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israël? vt valles nemorosæ, & vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas*. Nota quod primo in hac auctoritate ponitur Iacob, per quod notantur incipientes, quibus lucta opus est; & postponitur Israël, quod nomen signat contemplationem. Assigna bene istud. Et comparat tales quatuor rebus, scilicet vallibus nemorosis primo; hortis irriguis secundo; tertio tabernaculis fixis à Domino; quarto cedris prope aquas, & de duobus habitaculis hic tangitur. Primo de tabernaculis, in quibus pugnatur; secundo de tentorijs, in quibus in pace quiescitur; quia non nisi per bellum venitur ad pacem; & hoc est quod Dauid bellicosus genuit Salomonem, qui interpretatur pacificus.

Per palatium etiam intratur in thalamum, & hęc duo in claustris summe necessaria, scilicet pugna & requies; sed quia ordinate pugnandum est, triplex est exercenda pugna.

Triplex pugna.

Prima pugna contra carnalem voluntatem; hęc fit per castitatem carnis, & carnis macerationem. *Secunda* contra proprium sensum, ne innitatur quis prudentiæ suæ Prouerbiorum 3. *Tertia* contra propriam voluntatem per obedientiam. Iacob enim donec luctatus est, non habuit nomen Israël, de huiusmodi pugnis potest multipliciter assignari. Dicitur ergo *vt valles nemorosæ*. Vallis humilis est, nemus altum, hoc est depressio in humilitate, & altitudo in conuersatione. Item nemus crescit sursum se & in directum, sursum se, id est super proprium sensum & propriam voluntatem eundo crescit iustus, & cęlo appropinquat, & hoc est crementum spirituale. Item crescit nemus in directum sursum, non se reciprocando ante vel retro, à dextris vel sinistris, sed sursum se, Vnde Threnor. 3. *Leuabit se supra se.* Item Cantico primo. *Recti diligunt te.* Adapta iusto proprietates, scilicet quod nemus sterile hic in sua reputatione, viride, erectum, & huiusmodi. Sequitur, *Vt horti iuxta fluuios irrigui*. Iusti comparantur hortis propter clausuram multiplicem, scilicet pœnitentię sepem, muros operationis bonæ, fossata paupertatis & obseruantię regularis, plantationem multimodæ virtutis. Quære horto concluso. sed dicuntur hi horti iuxta fluuios irrigui, nouellæ enim plantulæ sæpissime necesse habent irrigari; fluuii sunt lacrymę, sermones, deuotiones, orationes, missarum celebrationes, & huiusmodi; & duplex irriguum quod habuit Axa. Quære tractatu de horto versu septimo, vbi hortus dicitur irriguus. Sequitur *vt tabernacula quæ fixit Dominus*. In fixione constantia animi, & perseuerantia in bono: & hæc duo non habentur nisi à Deo; & ideo gratiæ eius attribuenda sunt. Et hoc est quod dicitur. *Quæ fixit Dominus*. Sequitur *quasi cedri prope aquas*. In cedris, quæ sunt arbores proceræ & odoriferæ, celsitudo irreprehensibilis vitę, & odor opinionis bonę; & talia tabernacula pulchra sunt ad intuendum, & imitandum, & inhabitandum, & diliguntur à Deo, Angelis & hominibus. Vnde *quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum* &c. Psalmo octogesimo tertio.

lib. 12. pag.

Li. 12. pag.

Maria thalamus.

Thalamus de quo in Psalmo 18. *Ipse*, id est, Christus, *tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, scilicet vtero virginali, quod fuit in natiuitate: non enim sicut testatur Beatus Cyrillus Alexandriæ vrbis episcopus, caro Christi vel corpus thalamus debet intelligi, sed vterus virginis: quia non sic creatura in societatem sui creatoris assumpta est, vt ille habitatoris, & illa habitaculi teneat locum; sed vt ita duæ naturæ alteri altera vnirentur, & in tantam conueniant vnitatem, vt vtriusque diuersitas vnus idemque sit filius, & huic sententiæ plene consonat Beatus Gregorius. Nota quod thalamus ex eo dictus est, quod cum Romani Sabinas rapuissent, vna illarum admirabilis pulchritudine, iubente oraculo data est Thalamoni duci, & quoniam hæ nuptiæ fœliciter cesserant, ideo institutum est, vt loca nuptiantium thalami dicerentur. Thalamos etiam nominant Ægyptij, vbi collocantur cubilia nuptiantium. Bene ergo Maria dicitur thalamus, quia in vtero eius Dei filius humanæ naturæ, tanquam sponsus sponsę, absque fœditate & immunditia copulatus est, Ioan. 3 dicit Ioannes Baptista, *qui habet sponsam sponsus est*, & dicitur Christus sponsus à spondendo, quia sępissime fuit promissus in lege & Prophetis. Et hęc est magna & conueniens similitudo sacramenti, id est, signi & signati, quia ad hoc de virgine natus est, vt significaret quod ecclesiam virginem sibi copularet. Vnde Apostolus 2. Corinthiorum 11 *Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo* &c. Item de Christo & de vtero virginali dicitur Deutronomii 33. *Beniamin amantissimus Domini, quasi in thalamo tota die morabitur.*

S. Cyrillus Alexādrinus.

S. Gregorius.

Beniamin

Beniamin interpretatur filius dierum, vel filius virtutis, seu filius amaritudinis: quia Christus filius est Dei patris in die ęternitatis. Item filius virtutis, quia est virtus Dei & sapientia; & in die temporis est filius amaritudinis, id est, Marię, quę interpretatur mare amarum. *Tota die*, id est, toto tempore debito ad pariendum. Luc. secundo dicitur de Maria, *Impleti sunt dies eius, vt pareret. Morabitur*, Christus enim libenter in sacrario huius thalami hospitabatur, quia ibi *in pace factus est locus eius*. Psalm. 75. Ad quod designandum in persona eius dicitur Sapientiæ septimo. *In ventre matris decem mensium tempore coagulatus sum*, computato Martio cum Decembri, vt pars in toto, vel totum in parte intelligatur. Dicitur ergo Maria thalamus.

Ideo notandũ, quod quãdo reges & magnates sibi ędificant domos & mãsiones, maiori studio & cultiori schemate ędificãt proprios thalamos, & ex parte melioris & purioris aëris, & à parte viridariorũ vbi concinũt aues, spirant aromata, fragrant suauiter flores, virent herbę, fructificant arbores, perflat auster, apparet prius sol, quam cęteras partes domus: sic & Christus. Vnde & de throno, qui idem est quod thalamus, dicitur tertij Regum decimo. *Non est factum tale opus in vniuersis regnis.* Nec alium adhibuit architectum, sicut cęteri magnates, quam seipsum. Vnde Prouerbiorum 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*, in qua constructus est hic thalamus opere Spiritus sancti, qui est *omnium artifex*. Sapientię septimo. Nec sunt diuersi artifices Christus, & Spiritus sanctus; quia opera Trinitatis inseparabilia sunt, & in hoc thalamo dispositus fuit *lectulus floridus* Cantic. 1. In quo Christus caput diuinitatis, de quo dicit sponsa Cantic. 5. *Caput dilecti mei aurum optimum*, reclinauit quando *exinaniuit se formam serui accipiens*. Philippensium 2. quia *ibi in pace factus est locus eius*. Psalm. 75. Item notandum quod triplex est thalamus, interior, exterior, superior. Thalamus interior mens virginis, quam tota Trinitas inhabitauit, quia ibi lectulus floridus, vt dictum est. Vnde quędam Glossa dicit super Psalmum, cęli supra se habent illum, quem humiles in pectore secum habent. Thalamus exterior, de quo exitur in domum, vterus virginalis, per quem Deus venit in mundum. Thalamus superior vita beata, in qua Maria iam amplexata à sponso, dicit illud Cantici secundo. *Laua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Et ita in assumptione ascendit thalamus in thalamum, scilicet interior & exterior in superiorem; nam assumptam simul cum corpore credunt eam fideles vniuersi, licet hoc non asseratur.

Triplex thalamus.

MARIA DICITVR THALAMVS.

Maria qua re thalamus dicatur.

Pulchre dispositus, quia habuit quasi duos parietes sese è regione respicientes, scilicet virginitatem & maternitatem, de quibus dicitur Eccli. decimo quarto. de seruo Marię; *in parietibus eius figens palum*, hoc est affectum, habuit profundum humilitatis, longum fidei, altum spei, & latum charitatis, habuit ostium ab oriente, per quod ingressus est verus oriens, qui nos visitauit ex alto, de quo ostio dicit Cantic. quinto. *Pessulum ostij mei aperui dilecto meo* Quęre expositionem quinta particula horti conclusi versu decimo quarto. vbi Christus dicitur ros. Item de hoc ostio dicitur Genesis sexto. *Ostium arcæ pones in latere deorsum*. Per hoc ostium intrauit filius veniens visitare nos, & signat virginitatem eius tam mentis quam carnis, quare dicitur fuisse in latere deorsum. Item habuit fenestram crystallinam, quam Noë fecit in arca secundum quod tradunt Hebręi; & similiter signat eius virginitatem, quę excludebat aquam carnalium voluptatum in quantum fenestra, & suscipiebat lucem veram, in quãtum crystallina. Hanc autem fenestram habuit quasi ab austro, qui signat charitatem, quoniam mera charitas fecit ipsum assumere carnem nostram, Abac. 3. *Deus ab austro veniet* &c. Quære titulo de ędificijs quod Maria fenestra. Fuit etiã clausus ab occidente, quia nunquam per peccatũ occidit ei sol iustitię. Clausus etiam ab aquilone, *à quo panditur omne malũ*. Iere. 1. quia nihil coinquinatum aut nociuũ in ipsum potuit subintrare.

Lib. 12. pag.

Infra pag.

Subtiliter excogitatus, quia à Spiritu sancto, qui describitur *subtilis, & omnes capiens spiritus intelligibiles*. Sapient. 7.

Fabre compositus, id est, artificiose, quia eius *artifex & conditor Deus*, Hebræor. 11. Ipsum etiam operata est sapientia Dei, quę est *omnium artifex* Sapient 7.

Venerabiliter cameratus, Gallicè Chamberillie, sunt enim camerę secundum Isidorum volumina introrsum respicientia, appellata à curuo, camur enim Grècè, curuum Latinè; talis autem camera testudo dicitur propter obliquitatem: sic enim veteres templorum tecta faciebant, vt imaginem cęli redderent, quod constat esse cõuexũ. Et secũdum hunc modum fieri solent ciboria ecclesiarũ, solet autẽ talis testudo habere quosdam arcus ligneos, tenues, graciles, longos & depictos, & arcta conclusione curuatos.

Pulchre depictus. Picturæ enim huius thalami figuratæ fuerunt tertij Regum sexto, vbi legitur, quod Rex Salomon, *Omnes parietes templi per circuitum sculpsit varijs celaturis, & torno, & fecit in eis Cherubin, & palmas; & picturas varias quasi prominentes, & quasi de pariete egredientes.* Pictor autem huius thalami Spiritus sanctus, de quo dicitur Ecclesiastici 38. quod *Assiduitas eius variat picturam. Cor suum dabit in similitudinem*

tudinem picturæ, & vigilia sua perficit opus.

Varijsque coloribus apte distinctus, videlicet candidulo virginitatis; viridi perpetuæ sanctitatis; auro pretiosissimæ charitatis, lazurino voluntariæ paupertatis; saphirino cœlestis conuersationis, hyacintino contemplationis; liliaceo innocentissimę puritatis; roseo verecundiæ Virginalis; liuido compassionis; minio Martyrij spiritalis; sinoplide patientię singularis; croceo Angelicę assimilationis; nigredulo humilitatis; pallidulo mortificationis; birillo sapiētiæ cœlestis; purpureo regiæ dignitatis, marmoreo varietatis omnium virtutum, gratiarum & donorum.

Formis & imaginibus decoratus. Habuit enim quasi imagines Angelorum per concordiam; omnimodam puritatem Patriarcharum per fidem & spem; Prophetarum per scientiam de futuris; Apostolorum per zelum; Martyrum per patientiam; Confessorum per temperantiam; Virginum per humilitatem & patientiam; omnium Sanctorum per iustitiam, & omnimodam virtutem.

Grandis, ad suscipiendum illum qui *Replet cælum & terram*, Ieremiæ 23. & qui est *Rex magnus super omnes Deos*, Psalm. 94. Ideo signatus est per thronum grandem, quem sibi fecit Rex Salomon ex ebore & auro. Quære titulo de throno. Supra pag. 553.c.

Et excelsus, quia ab omni terrenitate remotissimus, & cœlo propinquissimus. Quære versu quinto horti conclusi, vbi dicitur altus. Propter hoc figurata fuit Maria per illam reginam, quæ venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis 3. Regum 10. Li. 12. pag.

Multoque decore venustus. Non est enim *factum tale opus in vniuersis regnis*, tertij Regum decimo, scilicet cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Clausus. Conclusit enim Dominus hunc thalamum tam diligenter, vt draconem peruigilem omnino lateret, & leonem rugientem longe à se excluderet. Et nec vna quidem pateret rimula quæ posset introspicere subtilis astutia inimici. Fuit etiam conclusus humano intellectui, quia sicut dicitur Ecclesiastici 24. *Infirmior* illo rege scilicet nato de Dauid, *Non inuestigabit eum*. Quære primo versu horti conclusi. Hunc enim thalamum clausit ille, qui *Habet clauem Dauid, qui claudit & nemo aperit*, Apocalypsis tertio. Li. 12. pag.

Signatus sigillo, vel signaculo virginitatis, quia ipse erat secretum Domini, de quo ipse prædixerat Isaiæ 24. *Secretum meum mihi, &c.* Bis autem dicit, *Secretum meum mihi*, quia à cogitationibus & operibus virginis, & interna pulchritudine virtutum suarum, gratiarum & donorū, mediante sigillo virginitatis, exclusus est omnino diabolus: sicut per sigillum, à secretis, excluduntur, qui non sunt amici. Quære secūdo versu horti conclusi. Li. 12. pag.

Firmatus fortiter. Claue, clauo, & pessulo. de claue & clauo, quære primo versu horti conclusi. De pessulo, quære quinta particula horti cōclusi vbi agitur de rore. Firmauit enim thalamū tota beata Trinitas, quia Patris potentia muniuit eum contra diaboli violentiam; sapientia Filij contra diaboli fraudulentiam; bonitas Spiritus sancti contra eiusdem diaboli nequitiam. Quære titulo de conclusionibus horti. Lib. 12. pag. pag. Lib. 12. pag.

Armis septus & armatus; in eo siquidē continebatur lectulus floridus veri Salomonis, de quo legitur Canticor. 3. Quære titulo de lectulo. Ibidem etiam inuenies de armaturis Angelorum. Infra titulo de domo saltus Libani, cuius pars superior dicebatur armaria, de eodem reperies. Supra pag. Infra pag.

Clarissimus. Non enim poterat non esse clarissimus, cum totum fontem luminis, totum solem iustitię intra se contineret. Iosue decimo *Stetit sol*, id est, Christus *in medio cæli*, id est, virginalis veteri. Deus enim qui ipsum se ipso vsquequaque repleuerat, *Lux est, & tenebræ in eo non sunt*. 1. Ioan 1.

Immaculatus. Vnde dicitur Mariæ Cant. tertio *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*. Sapient. 7 *Nihil inquinatum incurrit in illam*. Apocal. 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinans* in cogitatione, *& faciens abominationem* in operatione, *& mendacium* in locutione.

Pacificus, quia in suo ingressu dixerat Dominus Luc. 10 *Pax huic domui*, & Aggęi 2. *In loco isto dabo pacem*. Et ideo ibi *In pace est locus eius*, Psalm. 75. scilicet Christi; nihil enim ibi fuit contradictionis, aut rebellionis inter carnem & spiritū, rationem & sensualitatem; quod præsignatum fuerat in arca Noë, vbi omnia animalia pacifica. Et huic thalamo videtur prędixisse Psalmista de Christo, Psalm. 147. *Qui posuit fines tuos pacem, &c.* Propter hoc dictum est Deutr. 33. de Beniamin in figura Christi, *Beniamin amantissimus Domini; quasi in thalamo tota die morabitur* vt supra.

Redolens, quia continebat omnes aromaticas species, & vniuersa prima vnguenta, & vniuersum puluerem pigmentarij, veluti Spiritus sancti specialissima apotheca. Aliter, redolētia huius thalami virginalis humilitas, quoad mentē; humillima virginitas, quoad carnem; & per ista duo ad se attraxit vnigenitū Dei, qui & in vtero eius odorem virginitatis, & in mente eius odorem humilitatis reperiens, & his odoribus odorem suæ diuinitatis admiscens, hunc thalamum ineffabiliter pigmentauit.

Fragrans, singulæ enim virtutes singulas reddebant fragrantias. Propter hoc de ipsa quærunt Angeli Cantic. tertio, *Quæ est ista quæ ascendit per*

des per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuersi pulue. pigmen. Quære tertia particula horti conclusi primo capitulo, & bene expositum inuenies. Item ratione tantę fragrantiæ comparat ipsa se Ecclesiastici 24. aromaticis arboribus, cedro, cypresso, cinnamomo, balsamo, myrrhę electæ, storaci, galbano & huiusmodi; & Cantico quarto, cypro, nardo, croco, & huiusmodi. Item hac ratione comparatur domui saltus Libani, tertij Regum septimo, cuius pars inferior dicebatur pigmentaria, quia pigmenta regia continebat.

Lib. 11. pag.

Maria Domus saltus Libani.

Et deliciosus, Vnde & dicitur, *Delicijs affluens*, Canticorum octauo. Quære hanc proprietatem vndecimo versu horti conclusi. propter hoc etiam decantat Ecclesia beatę Mariæ. *Speciosa facta es & suauis in delicijs tuis.*

Lib. 11. pag.

Nobilis, ex eo enim summe nobilitatus est hic thalamus, quod ad hoc præparatus est, vt filius summi regis requiesceret ibi, qui dicit de eo, *Hæc requies, &c.* Psalm. 131.

Et diues, quia *in eo fuerunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, Colossensium secundo. Quære titulo de diuitijs Mariæ. Propter hoc venter eius appellatur *Sacculus pecuniæ*, Prouerbiorum septimo, quem videlicet sacculum, secum tulit Dominus in cœlum in assumptione matris suæ.

Lib. 4. pagina 181. f.

Mirabilis, Ratione eorum quæ facta sunt in eo, ibi enim in beatissima illa copula diuinæ naturę & humanæ, factus est leo agnus, Deus homo, æternus temporalis, antiquus dierum puer, verbum infans, immortales mortalis, immēsus paruulus, creator creatura, qui fecit, hoc quod factum est. Ioan. 1. *Verbum caro factum est.* Vel ex eo dici potest summe mirabilis, quia qui prius fecerat hunc thalamum, postea factus est in eodem thalamo. Vnde Psalm. 86. *Homo natus est, & ipse fundauit eam altissimus.* ideo exclamat Isaias 66. *Quis audiuit vnquam tale?* Quære expositionem titulo de ciuitate circa principium vndecim libri.

Li. 11. pag.

Appropriatus sponso cœlesti. Vnde Psalmista de Christo nascente, Psalm. 18. *Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, id est, sibi proprio, quia nullus alius eum inhabitauit.

Cunctisq; bonis cumulatus, in thalamo enim solēt custodienda reponi, quidquid enim supra dictū est de arca testamenti, & ijs quæ in ea reposita fuerunt, potest huic thalamo conuenienter attribui.

pag. 534. & deinceps.

A quo fundatus ab eodem sanctificatus. De primo. *Ipse fundauit eam altissimus.* Ps. 86. De secundo. *Sāctificauit tabernaculum suū altissimus.* Ps. 45. Item vestiarium huius thalami. Gallicè la guarderobbe, vterus propriè virginalis, in quo summus Pontifex induit vestes mundissimæ carnis. Ideo Maria figurata fuit per Rebeccam Gen. 27. quę vestes Esau valde bonas apud se notabiliter dicitur habuisse, quibus induit Iacob. id est, Christū luctatorem nostrum. Hoc habuisti supra expositum de arca post medium capituli, vbi dicitur quod in arca, vestimenta complicantur. Benedictus sit à tota Trinitate, qui subtilia aliqua adhuc superaddit de huius thalami dignitate.

Maria Rebecca.

supra pag. 543. f.

Domus sapientiæ, de qua Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem.* Hodie erectum est hoc ædificium, quod commēdatur. *Primo*, ab artifice, vbi dicitur, *Sapientia quæ est omnium artifex*, sicut dicitur Sap. 7. *Secundo*, à causa vel fine. vbi dicitur *ædificauit sibi*, scilicet vt ibi habitaret *Tertio*, à forma, vel specie, vel architectura, vbi dicitur *domum. Quarto*, à studiositate vel diligentia, vbi dicitur *excidit. Quinto*, à robore ędificij, vel distinctione, Vnde *Columnas septem.* Igitur artifex sapientia, quæ commendatur à tribus, scilicet quod omnia fecit, Vnde Sapient. 7. *Omnium est enim artifex*, omnia portat. Vnde sequitur. *Omnem habens virtutem*; omnia videt, vnde sequitur, *Omnia prospiciens.* Inter omnia huius artificis opera Maria speciale est opus. De quo dicitur Eccli. 24. *Gloria Domini plenum est opus eius*, quam ad hoc fecit, vt quod de priori artificio fuerat deformatum, per eam reformaretur. Hic enim artifex primo condiderat Angelicam naturam, quę in parte ceciderat; & humanam, quę corrupta erat; & corporeā inferiorem, quæ peccato hominis fuerat peiorata: sed ad hæc omnia fecit Deus Mariam, cuius fructu Angelica natura repararetur, iuxta illud Psalmistæ, Psalm. 109. *Implebit ruinas*; humana renouaretur, vnde Apoc. 21. *Ecce noua facio omnia*; inferior à seruitute liberaretur, vnde Rom. 8. *Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Ædificauit igitur, sed sibi, nam eam solus habuit, qui construxit eam & ędificauit. Vnde dicit Cantic. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* & Cant. 7. *Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius*, sed nunquid tantum sibi? Ad hoc notandum, quod prius ædificauerat Angelis cœlum, & hoc est domus gloriæ, Lucæ secundo, *Gloria in altissimis Deo*; Dæmonibus & damnatis hominibus infernum, & hic domus iustitiæ; Hominibus lapsis mundum, qui est carcer miseriæ Genesis tertio, *Emisit Dominus Adam de Paradiso, vt operaretur terram de qua sumptus est.* Idem tamen carcer patria est bestiarum. Pisces etiam posuerat in aquis, aues in aëre, stellas in firmamento; qui autem prius hospitatus fuerat cætera, nunc proprio sibi intendit hospitio, ideo dicitur, *Sapientia ædificauit sibi domum.* Et nunquid tantum sibi? Vere domum sibi soli, in qua solus habitaret, Sed tamen Angelis data est in restaurationem; hominibus & naturæ nostræ in reparationē; inferiori creaturæ in liberationē, sibi in matrē, dæmonibus in hostē, detentis in limbo in ereptionem.

Maria Domus.

nem. Siquidem dum à principio ceciderant Angeli, natura erat corrupta, Deus offensus, diabolus victor. sed per eam innocentia reparatur, diabolus vincitur & conteritur, Genes. 3. *Ipsa conteret caput tuum* &c. Sapientia igitur ædificauit sibi domum, siquidem amissæ erant animæ, quę ob nihil aliud factæ erant, nisi vt essent habitatio sapientiæ, & hoc si manerent sanctæ. Vnde de sapientia dicitur Sapientiæ 7. *Per nationes in animas sanctas se transfert*. Sed quia dirutæ erant, & omnes peccando vacillauerant, vnde Romanorum 3. *Omnes enim peccauerunt* &c. ideo domum illam tam solidam ędificauit & fortem, quod nullo modo potuit vacillare: ideo sequitur, *excidit columnas septem*, scilicet ad eam sustentandam. Vnde dicit alibi. *Ego confirmaui columnas eius*. Psalm. 74. *Excidit*, id est, de lapicidina vel massa totius humanę naturę, abstraxit & separauit. Vel *excidit*, id est, apte parauit, & quasi dolauit; Vel *excidit*, per virginitatem, paupertatem & humilitatem; à concupiscentia carnis per primum, quod est virginitas; à concupiscentia oculorum per secundum, quod est paupertas; à superbia vitæ per tertium, quod est humilitas. *Omne enim quod est in mundo* &c. 1. Ioan. 2. Vel *excidit*, id est, ab amore mundi separauit, quia virtutes eius purissimę omnimoda puritate. *Columnas septem*, hoc potest exponi de septem generibus columnarum in bono positarum, de quibus legitur in scriptura. Inuenitur *columna ferrea*. Ierem. 1. Item *columna marmorea*. Cantic. 5. Item *columna ærea* quas finxit Hiram 3. Regum 7. Item *columna aurea* super bases argenteas Ecclesiastici 26. *Columna argentea*. Cantic. 3. de ferculo Salomonis. Item *columna nubis*. Exodi 13. & Eccli. 24. Item *columna ignis*. Exod. 13. Quere auctoritates integras in dictis capitulis. In his septem generibus columnarum, ostenduntur septem genera virtutum, quibus fulciuit istam domum Christus sapientissimus architectus.

Septem genera columnarum in scriptura sacra.

COLVMNÆ.

FErrea, fortitudo. Vnde de Maria dicitur. Prouerbiorum 31. *Accinxit fortitudine lumbos suos*. Ferrum domat omnia metalla, sicut dicitur Daniel 2. Videbat Salomon primam mulierem nimis fuisse debilem, quę ad primum flatum serpentis corruerat, & conquerebatur dicens. *Mulierem fortem quis inueniet*. Et attendens ad Mariam dicebat *accinxit fortitudine lumbos suos*. Item, *fortitudo & decor indumentum eius*.

Marmorea, castitas, quæ est alabastrũ frigidũ, & cãdidum, frigidum à concupiscentia; candidum, à virginitate. Et hæ columnæ dicuntur duæ, propter duplicem castitatem; sed ferrea ponitur singulariter, vt intelligatur spiritualis fortitudo Domini, & excludatur carnalis fortitudo dissimilis priori Ieremię 23. *Factus est cursus eorum malus, & fortitudo dissimilis*. Sed Maria fuit casta mente & corpore, & fortis in spiritu.

Ærea, humilitas, quia ęs vile metallum satis, & verus humilis amat vilipendi, non humilis prędicari, & est æs durabile metallum & vix vnquam corrumpitur. Si primus Angelus humilitatem habuisset, nunquam corruptus fuisset. Hę fuerunt duę propter duplicem humilitatem, & erant ante templum, ita vt ante ipsas ingrederetur in templum: sic humilitas introducitur in cælum, & superbia deijcitur à cælo. Vnde dicitur Lucifero Isai. 14. *Corruisti in terram* &c. Vnde cum Lucæ 10 gloriarentur discipuli de subiectione dæmoniorum, respondit Christus. *Videbam Sathanam sicut fulgur de cælo cadentem*.

Argenteæ, fides. Hę plures erant non tantum duę, propter multos fidei articulos; argenteæ, quia fides sumitur ex sacra scriptura, quę est argentum igne examinatum, & Mariæ dicitur, *Beata quæ credidisti* &c. Luc. 1.

Aureæ, sapientia virginis qua in Deo delectabatur, & hæ duæ. Vnde dicuntur pedes firmi, quia sapientia speculatur, & delectatur; ideo dicitur *delicijs affluens*. Cantic. 8. *Innixa super dilectum suum*.

Nubis & ignis, prima paupertas à terra eleuata & obscura, tamen rore gratiæ plena. Isaiæ vltimo. *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum*. Ideo eleuata fuit, vt Dei filio vniretur; & hæc protegebat à sole, quia humilis Maria à superbia desẽdit oratione & exemplo, de qua superbia dicitur *si vidi solẽ*. Iob 31. Sed diuitię pariũt superbiã. Vnde dicũtur superbę ab effectu.

Ignis charitas, *ignem veni mittere in terram* &c. Luc. 12. Hic protegebat in nocte, quia charitas in aduersitate defendit, quoniam patiens est & benigna, Cant. 8. *Aquæ multæ non poterunt extinguere ea* &c. Et iunguntur columna ignis & nubis, quia recte coniungitur paupertas charitati, & è conuerso: quia quanto amantur æterna, tanto minus terrena, & è conuerso. Similiter fides & sapientia, quę sunt columnæ argenteę & aureæ, eandem sequuntur regulam, scilicet scripturam; Vnde dicuntur argenteę, & fundatę super bases aureas. Similiter marmoreæ & ęreæ castitas & humilitas: pulcherrima coniunctio horum duorum sicut dicit Beatus Bernardus, fortitudo stat solitaria tanquam omnium fulcimentum Isaiæ 52. *Consurge consurge induere fortitudine tua Sion*.

B. Bernardus.

Aliter totum, *sapientia ædificauit sibi domum* &c. Filius Dei dicitur sapientia, quasi sapida scientia, quia ipse solus scitur cum sapore, nec vnquam vere scitur absque sapore. *Gustate & videte* &c. Psalm. 33. Quasi dicatur, accedite ad gustum & illumin abimini ad visum, in gustu eius sapor

sapor dulcedinis æternæ, in visu splendor scientię, & in his duobus consistit sapientia, id est, sapida scientia, quę non potest esse sapida nisi circa Christum ipsum, nec insipida circa ipsum. De hac sapientia dicitur patri Psalm. 103. *Omnia in sapientia fecisti*, quia *omnia per ipsum facta sunt.* Ioan. 1. Sequitur, *ædificauit sibi domum*, domum sibi vbi solus habitaret, sed nobis promptuarium siue cellarium plenum bonis operibus, quę spectant ad gratiam in presenti, & eructans ex hoc vase in illud vas, vnde dicimus Christo. Psal. 64. *Replebimur in bonis domus tuæ &c.* Sicut dicit Philosophus, domus est defensio à caumatibus & pluuijs: per caumata, tentationes diaboli inuisibiles & spirituales; per pluuias, tentationes carnis continuę spiritum impugnantes; ab his defendimur quasi sub tegmine huius domus. Vnde de amatore Mariæ dicitur Ecclesiastici 14. *Protegetur sub tegmine illius à feruore*, quasi à caumate, *& in gloria illius requiescet*, quasi à pluuia. Gloria Marię virginitas eius Isaiæ quarto. *Erit tabernaculum in vmbraculum* &c. Vt supra de tabernaculo.

pag. 599. f.

Circa hoc ædificium tria sunt principaliter attendenda, scilicet materia, forma, & ornatus. Materia aurum & ebur, ligna Libani cedrina, & lapides de Libano; aurum & ligna cedrina, & lapides allati de Libano fuerunt materia templi. 3 Regum in fine, vbi legitur de domo Achab eburnea.

IN DOMO QVÆ EST MARIA, SVNT.

FVndamenta per quadrum scilicet quatuor cardinales, vel adapta de fundamentis huius domus, vt supra de fundamentis Ciuitatis.

pag.

Muri similiter per quadrum, Vnde Ezechielis 40. *Vidi & ecce murus for insecus in circuitu domus vndique.* Quære de muris titulo quod ipsa ciuitas & turris, *Vel* muri angelica custodia.

Lib. 11. pag.

Parietes virginitas & maternitas, Ecclesiastici 14. de seruo Marię *requiescet iuxta domum illius, & in parietibus eius figens palum*, id est, affectum.

Quadratura, timor & desiderium, dolor & gaudium. de primo, Lucæ primo. *Ne timeas Maria* de secundo *fiat mihi* &c. dolor in filij passione. Vnde Lucæ 2. *Tuam ipsius animam* &c. Gaudium de filij resurrectione.

Dimensiones, profundum humilitas; longum fides, vel perseuerans sanctitas, latum charitas, altum spei proceritas; vel excessus contemplationis.

Tigna & laquearia. Cantic. 1. *Tigna domorum nostrarum cedrina.* Hæc tigna membra sunt corporalia beatę virginis, ex quibus connexa est domus sapientiæ, quæ, velut cedrus, fuerunt peccatis incombustibilia. Sequitur, *laquearia nostra cypressina.* Laquearia sunt thalami ornamenta, & designant interiora bona spiritualia, quę ad modum cypressi, nulla vetustate peccati comam virtutum deposuerunt. Tigna enim sunt ad fortitudinem domus, laquearia ad decorem. tigna ergo domorum, scilicet corporis Christi & corporis beatę virginis, cedrina; quia corpora eorum vel corporũ membra, non vermiscebant vel aliquo peccato, vel aliquo motu prauo. Laquearia cypressina, quia etsi dilatabantur, & grossescebant inferius ad exemplum aliorum, tendebant tamen in acutum, vt cypressus, hoc est ad illud *vnum* quod *est necessarium.* Lucæ 10.

Tectum, patientia contra aëris temperiem.

Multæ mansiunculæ, & diuersoria multiplicia, receptacula ad se confugientium; dicit enim cum filio Ioan. 6. *Et eum qui venit ad me nõ eijciam foras.* Idcirco de ipsa dicit filius Ioan. 14. *In domo patris mei multæ mansiones sunt.* Hę sunt mansiunculæ, quas de pręcepto patris fecit verus Noë in arca, quę figurabat Mariam.

Pauimentum de quo dicitur 2. Paralipom 3. *Strauit Salomon pauimentum templi pretiosissimo marmore decore multo.* per hoc pauimentum signatur humilitas virginis, semper se inclinans deorsum instar pauimenti, quæ receptiua fuit totius virtutis, & omnis spiritualis decoris. In hoc autem quod pauimentum factum est de marmore, signatur stabilitas humilitatis mentis virgineæ, & coniunctio harum duarum virtutum pretiosissima, & pulcherrima est coram Deo, & ideo dicitur *pretiosissimo marmore decore multo.*

Sculpturæ huius pauimenti vel picturæ, exempla Patriarcharum & Prophetarum, quę omnia in se transformauit, quę fuerunt Iustitia Noë, fides Abrahæ, obedientia Isaac, Lucta Iacob, castitas Ioseph, mansuetudo Moysis, patientia Iob, humilitas Dauid, sapientia Salomonis, zelus Eliæ, & huiusmodi; qui omnes quasi pauimentum fuerunt respectu huius excellentissimi ædificij.

Porta, fides qua Christus intrauit, quæ semper clausa fuit principi, id est, diabolo, qui dicitur *princeps mundi.* Ioan. 14. de hac porta dicitur Ezechiel. 46. *Erit porta clausa sex diebus in quibus opus fit, die autem sabbati aperietur*; quia clausa fuit ad humanam peccati consuetudinem, sed aperta est ad inducendum nos in requiem.

Sequitur. *Excidit columnas septem, Excidit*, vt supra expositum est. *colũnas septem* quibus semper firma stetit hęc domus. Hæ septem columnæ, septem dona Spiritus sancti, quæ requieuerunt in Christo, requiescente in Maria, & quam nunquam deseruerunt, per quæ stetit firmiter, & perseueranter in omni gratia & virtute. *Vel* septem virtutes, tres Theologicę, & quatuor

tuor cardinales, *Vel* septem virtutes quę possunt elici ex septem verbis eius, de quibus legitur in euangelio, *Prima* prudentia ibi. *Quomodo fiet istud* &c. *Secunda* voti firmitas ibi, *quoniam virum non cognosco*. *Tertia* humilitas ibi, *Ecce ancilla Domini*. *Quarta* oratio vel obedientia ibi, *fiat mihi secundum verbum tuum*. *Vel* septem columnę septem illæ virtutes, quas Iacobus attribuit sapientiæ, quæ desursum est. Iacobi 3. quæ congruentissime possunt adaptari Mariæ, & cuilibet perfectę animę, & fulciunt domum sapientiæ contra septem criminalia.

Vide lib. 5. pag. 315. d. & seqq.

SAPIENTIA QVÆ EST DESVRSVM EST.

PVdica, contra luxuriam, vel contra prudentiam carnis, quæ immunda est, & sordidans animam.

Pacifica, contra iram Iacobi 3. *Fructus iustitiæ in pace seminatur*. *Vel* contra prudentiam mundi, quę tumultuosa.

Modesta, contra gulam, quæ quærit superflua nec scit stare in modo. *Vel* modesta contra superbiam. Modestia Marię in hoc apparuit, quod fabro voluit desponsari, cum esset de stirpe regia. Item apparet in responsione sua ad Angelum, ipsa enim erat virgo prudentissima, & nouerat dixisse sapientem Prouerbiorum 17. *Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est* &c. Item in hoc apparet, quod volens loqui cum filio die quadam, domum in qua filius prædicabat intrare, vel sermonem eius interrumpere non pręsumpsit, sed foris stans reuerenter exspectauit, sicut legitur Marci 3. in fine. Item in hoc apparuit, quod cum filium videret crucifigi, audiret blasphemari, cerneret conspui, colaphizari, configi, & lanceari, non remurmurauit, non contradixit, non maledixit, licet ipsius animam gladius filij pertransiret. Et ita reliquit nobis exemplum totius modestię, iuxta quod pręcepturus erat Apostolus Philippensium 4. *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus &c.*

Suadibilis, contra pigritiam & accidiam, quę non acquiescit consilio Apostoli dicentis Galat. 6. *Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes*. Suadibilitas est facile recipere correptiones & consilia, sicut & ipsa fecit non statim respondens Angelo, sed præcogitans qualis esset ista salutatio.

Bonis consentiens, contra inuidiã, quę *bona in mala conuertens insidiatur*. Ecclesiastici vndecimo. Et ipsa audiens bonam promissionem Angeli, statim respondit, *Fiat mihi secundum verbum tuum*.

Plena misericordia & fructibus bonis, *misericordia* in affectu contra cordis duritiam, *fructibus bonis* in effectu contra auaritiam, & ipsa concepto saluatore, statim misericorditer visitauit Elisabeth grauidam & prægnatam.

Iudicans sine simulatione, contra superbiam, quę se excusat, sicut patet in parentibus primis; & ipsa humiliter respondit. *Ecce ancilla Domini* &c.

De hac domo quę est promptuarium Domini, dicit Psalmista Christo, *replebimur in bonis domus tuæ*. Psal. 64. Nota quod Dominus triplicem habet domum, *cælum, beatam virginem, æternam beatitudinem*. De prima, recipimus bona naturæ; de secunda, bona gratiæ; de tertia, bona gloriæ. *Cælum* enim est quasi quędam domus, vel officina seu cellarium, à qua nobis effunduntur bonitates naturales, scilicet calor vitalis, quo diuersæ rerum species propagantur; & potest dici domus naturę, sed quantum ad hanc effusionem non est distinctio Matthæi 5. *Qui solem suum facit oriri* &c. *& pluit* &c. Est enim cælum larga manus, de qua dicitur. *Aperis manum tuam* &c. Psalm. 144.

Triplex domus Dei. Cælum.

Cum autem hæc non sufficeret inopiæ nostræ, excogitauit Dominus facere aliam, Vnde *sapientia ædificauit* non solum *sibi*, sed & nobis *domum*, de qua nobis spirituales effunderet bonitates, scilicet dona gratiarum, vnguenta virtutum, medicamenta morborum, & huiusmodi, quæ nobis eo propinquior esset, & magis ad manũ quã ipsum cęlum, de quo nobis effluunt bona naturæ; quo magis indigemus bonis gratiæ, quã bonis naturæ. Domus ista *vterus virginalis*, qui nobis est horreum frumenti, cellarium vini & olei, apotheca vniuersi medicinalis vnguenti, & omnis aromaticę speciei & huiusmodi Ideo dicitur de Christo in persona omnium fidelium, *replebimur in bonis domus tua*. Istud *replebimur* videntur dicere inanes & famelici; siquidem ante aduentum saluatoris in carnẽ, erat inopia & fames, & charistia in AEgypto, id est, in mundo, donec verus Ioseph in beata virgine, quasi in granario suo frumenta congessit, ad satiandam famem AEgypti Gen. 41. Et bene dicitur *replebimur*, quia tanta est domus abundantia; quod nostram sufficienter potest replere inopiam; ideo dicitur particulariter, *in bonis domus tuæ*. Nostra autem inopia vel miseria, consistit in tribus principaliter, quę sunt naturę corruptio, virtutum defectus, & abundantia vitiorum. De hoc triplici defectu Ierem. 4. *Aspexi terram, & ecce vacua erat, & quasi nihili*. Non dixit aspexi hominem Dei signaculum, de quo Iob 38. *Restituetur vt lutum signaculum*. Nec dixit, *aspexi terram plenam*, sed dixit *Aspexi terram & ecce vacua erat*, & subdit. *Et quasi nihili*, quia terra plena vepribus, & spinis obsita, quasi nihil est in valore; sic peccator vacuus virtutibus, & plenus vitijs & peccatis. Et bene dicit *quasi nihili*, & non omnino nihili, quia quamdiu viuit peccator, restat

Maria

Nostra inopia in tribus consistit.

scintilla

scintilla rationis, qua mediante potest per gratiam aliquid fieri. Beata autem virgo supplet nostros defectus, quia impetrat veniam de peccatis, ne simus quasi nihili; acquirit nobis gratiam, ne simus vacui; reparat naturam, ne remaneamus quasi lutum. Et non solum semel hoc facit, sed etiam quoties vere pœnitentes ad ipsam confugimus. Et ideo forte non dixit Psalmista *implebimur*, sed significantius dixit *replebimur*, quia non tantum semel replet nos, sed multoties nos reparat peccando exinanitos. Ideo dixit *replebimur*, id est, iterum, & iterum implebimur. Vel primo, per eam replebimur animæ glorificatione, secundo replebimur corporis immortalitate.

Item *primus* defectus noster, & prima paupertas nostra, quę est carere Deo, repleta est & ditata, quando ipsa mediante, *paruulũ natus est nobis*, & *filius* Dei *datus est nobis* Isai. 9. vt habeamus pretium nostræ redemptionis, ad quam nullius opes sufficiebant. *Secunda* paupertas, vel secundus defectus repletus est, quando *repleti sunt omnes Spiritu sancto*. Actor. secundo. Etsi enim aperta esset ianua paradisi in passione, tamen deerat nobis dux, qui nos regeret & duceret ad cælum, & datus est Spiritus sanctus in ducem. Sed quia sępe facimus contumeliam Spiritui sancto peccando, & ita sępe deserit nos, & deserti ab eo labimur à via; ne lapsos deesset adiutorium, quo mediante resurgerent, assumpta est Maria in cælum, vt lapsas erigat, cęcos illuminet, & soluat compeditos. Dicimus ergo filio Mariæ, *replebimur in bonis domus tuæ. In bonis* particulariter, nam tanta est ibi totius veri boni abundantia, quod excedit inopiam totius creaturę: Ideo de Christo dicitur. Psal. 111. *Gloria & diuitiæ*, id est, gloriosę diuitię *in domo eius*, quę est Maria. Hanc repletionem desiderabat, qui dicebat filio, vel etiam matri. *Sitiuit in te anima mea*. Psalm. 62. O Maria, quę es cella vinaria, hanc etiam repletionem desiderat ipsa caro nostra, quæ multipliciter sitit, quia esuriendo, sitiendo, lassando, non inuenit remedium in hoc mundo. Sitit ergo anima glorificationem, & caro immortalitatē, quæ vtraque speramus nos habituros per eam, ideo dicimus. *Replebimur &c.* si autē quęratur quando, vel quomodo, vel à quo, vel per quē diffusa est huic domui tāta plenitudo totius veri boni? respondendū, quod in filij conceptione de pręcepto Dei patris; & hoc designatum est Gen. 6. vbi dixisse legitur Deus pater vero Noë, id est, filio carnem sumpturo de Maria, quæ figuratur per arcam, *tolles tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, & comportabis apud te, & erunt tam tibi quam illis in cibum*. Istud inuenies plene expositum 12. versu de horto, vbi assignatur quomodo Maria pascit, & potat suos conuiuas.

Lib. 12. pag.

De tertia domo quę est beatitudo æterna dicit Dominus Ioannis 14. *In domo patris mei mansiones multæ sunt*. Item in Psalmo 121. *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus*. Item Baruch 3. *O Israel quam magna est domus Dei & ingens?* Et cætera multa. Item de domo supercęlesti exponitur istud, *replebimur in bonis domus tuæ*. Psalmo 64. Item *domum tuam Domine decet sanctitudo* &c. Psalmo 92. quia *non intrabit in illam aliquid coinquinatum*. Apocalypsis 21. Item de domo supercælesti dicit Psalmus 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine* &c. Igitur *sapientia ædificauit sibi domum*. Et hoc est quod legitur tertij Regum sexto. *Ædificauit Salomon domum & consummauit eam*. Et nota, quod Salomon non solemnizauit de fundatione domus, sed de dedicatione, fundatio domus virginis conceptio, de qua non est solemnizandum, quia concepta fuit cum originali: dedicatio domus sanctificatio virginis in vtero matris, cito vt creditur post conceptionem, & de hac solemnizandum; quæ sanctificatio fuit quasi quędam spiritualis dedicatio, quia tunc, & ex tunc tota fuit Deo dicata, id est, data & præparata; dedicare enim domum, est ipsam Deo dicare, id est, dare & appropriare. Item tertij Regum nono. verba patris ad filium, *Sanctificaui*. dicit pater vero Salomoni, id est, filio, *domum istam quam ædificasti*, quia sapientia ædificauit sibi domum, vt supra, *vt ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus*. Nomen patris, & verbum patris filius Dei est. Hanc autem domum quasi ter sanctificauit Deus pater; magna sanctificatione, quando in vtero sanctificauit eam: maiori, in gratiæ repletione: quando dicta est gratia plena: maxima, in Spiritus sancti superuentione, & filij Dei conceptione; quia maxime tunc Spiritus sanctus in ea fomitem ita penitus extinxit, quod nec etiam venialiter postea peccare potuit, sicut dicit Augustinus.

Sequitur, *Et erunt oculi mei*, quia vbi amor ibi oculus, & cor meum ibi: quia vbi est thesaurus hominis, ibi est & cor eius, Matthæi septimo. Maria vero thesaurus Domini est; dicitur enim thesaurus, & illud quod reponitur, scilicet virtutes, & dona gratiarum; & ipsum repositorium. Et propter hanc sanctificationē vel dedicationem, pędixerat Dauid de Maria Ps. 92 *Domum tuam decet sanctitudo Domine, ducens in longitudinem dierum*. Et nota, quod primo ędificata est domus de lapidibus quadratis, secundo texit eam Salomon totam ab interiori lignis cedrinis, & sic ędificauit quasi parietes ligneos intra parietes lapideos, & quasi domum ligneam intra lapideam; tertio autem ab intimo omnia cooperuit auro mundissimo, vbique lignis ce-

Æterna Beatitudo.

D. August.

gnis cedrinis laminas aureas affigens clauis aureis, & ita fecit parietes aureos intra cedrinos, & velut domum auream intra cedrinam: & sic tanquam domum vnam in tribus, & tanquam in vna tres. Et tale decebat esse triclinium Trinitatis. Exterior domus fuit lapidea, interior cedrina, intima vero fuit aurea.

Maria domus saltus Libani.

Magister ad 3. librũ reg. cap. 22.

Hæc est domus saltus Libani 3. Regum 7. quę diuisa erat in duas partes, sicut dicit Magister in historia; pars inferior appellabatur nepthoca, id est, pigmentaria, quę continebat pigmenta & aromata Salomonis, ad vsum templi & domus regiæ: quibus scilicet pigmentis & aromatibus, designatur virginalis odor Mariæ. Pars superior dicebatur armaria, quę continebat arma ad tuitionem Regis, & decorem domus: quibus armis designantur virtutes, quibus Maria protegit ecclesiam, & bene regentes seipsos. Ab exteriori dicebatur domus saltus, quia vallata erat viridarijs consitis arboribus, in quibus modulabãtur aues quasi in saltu. Ecce orationes beatæ virginis secretę, & mundæ sine obstaculo directæ ad Dominum.

Libanus candor vel candidatio, hoc est virgo tota candida intus & exterius. Hanc domum fecit sibi rex Salomon, id est, Christus, & hæc domus continuit medicinam, scilicet Christum, contra morbos peccatorum; & arma virtutum contra carnem & diabolum, hæc arma, virginitas, paupertas, humilitas, singula singulis. De hac domo plura habuisti titulo gratia plena circa finem capituli. Item lapidis materia sumpta de Libano est, id est, de candore, scilicet virginis purissima carne, hoc quoad templum corporis Christi. *Vel* ideo materia corporis Christi comparatur lapidibus Libani, quia virgo fuit quasi lapidea, id est, dura & insensibilis, & impenetrabilis omnibus iaculis, id est, insidijs inimici tanquam lapis. Item de hac domo dicit Psalmista. *Domine dilexi decorem domus tuæ.* &c. Psalmo 25.

Lib. 1. cap. 4. pag. 44. 45.

Decor huius domus maxime in duobus consistit, in carentia omnis mali, & ornatu omnis boni; vel in ornatu omnis virtutis interioris, & omnis boni operationis exterioris. Sequitur. *Et locum habitationis gloriæ tuæ*, id est, filij, quia *gloria patris filius sapiens.* Prouerbiorum 10. secundum aliam translationem. *Moraliter*, decor domus Domini est pulchritudo fidelis animæ, quam Deus delectatur inhabitare. Vnde dicit Prouerbiorum 8. *Deliciæ meæ esse cum filijs hominum.* Et consistit iste decor in duobus supradictis, vt dictum est. Sequitur *Et locum habitationis gloriæ tuæ*, quasi diceret; ad hoc diligo animam meam, vt inhabitet ibi gloria tua.

Hęc est domus, cui Dominus, volens in ea multo tempore pacifice habitare, dixit in suo ingressu Matth. 10. *Pax huic domui*, & omnibus habitantibus in ea; potest suppleri, vt hoc intelligatur de motibus sensualitatis.

Hęc dom⁹ orationis actiue & passiue, de qua Dominus dicit Isaiæ 56. *Domus mea*, id est, Maria quã ego nouẽ mẽsibus corporaliter inhabitaui, *domus orationis vocabitur cũctis populis*, quibus dicit ecclesia, Omnis homo, omni hora, ipsã ora &c. Actiue quia assidue orat pro populo Christiano, & maxime pro amicis suis, exemplo Ieremię, de quo 2. Machab. 15. dicitur, *hic est qui multum orat pro populo & pro ciuitate ista.* Item Ecclesiastici 50. *In magna domo*, hoc est in Maria, *auctus est fonus suauitatis plenus*, quia orationes eius sunt aromaticæ filio, & toti Trinitati. Passiuè quia iugiter à nobis est exoranda.

Hæc est de qua Isai. 6. *Domus impleta est fumo*, id est, Maria gratia contemplationis.

Hæc est de qua Isaiæ 60. dicit Dominus. *Domum maiestatis meæ glorificabo.* Qui ergo cum Domino Mariam pro posse suo non glorificat, erit ignobilis. Vnde ipsa dicit cum filio 1. Regum 2. *Qui contemnunt me erunt ignobiles.*

De hac domo dicitur Aggęi secundo, *Veniet desideratus cunctis gentibus, & implebit domum istam gloria.* Iste desideratus Christus est, qui seipso impleuit domum istam, quia *Gloria Patris Filius sapiens*, Prouerb. 10. Item ibidem. *Magna erit gloria domus istius nouissimæ plusquam primæ, & in loco isto dabo pacem.* Prima domus Eua; Secunda Maria. Gloria Euæ, quod manu Domini formata est in paradiso, de substantia Adæ; gloria Mariæ in infinitum maior, quia de purissima substantia eius formata est caro Christi, cuius pretio redemptus est mundus, & quod per partum ipsius, per Euam perditus, nobis restitutus est paradisus. Item in Psalmo 68. *In multitudine misericordiæ tuæ, introibo in domum tuam*, ô Christe, per fidem scilicet & dilectionem. Maxima siquidẽ misericordia Dei est, infundere alicui gratiam diligendi matrem suam. Item de hac domo dicitur Lucę 10. *Mulier*, id est, Maria, mollis misericordia & benignitate, *quædam*, id est, singularis, *Martha nomine*, quę Syriacè interpretatur dominans, & signat Mariam, quę interpretatur Domina, *excepit illum*, scilicet IESVM, qui est vera salus, *in domum suam*, id est, in vterum virginalem, &c. Moraliter. Martha corpus cuius est ministrare; Maria spiritus, cuius est sabbatizare. IESVS loquitur & libenter auditur, cuius est euangelizare. In tali domo IESVS, id est, vera salus, libenter hospitatur, & totam spiritualiter spiritualem procurat familiam. Aliter. *Mulier*, id est, anima mollis, & tractabilis per pietatem & obedientiam, si sit *quædam*, id est, singularis, diligens contemplationis secretum, & à se remouens vitiorum strepitum; si sit etiam *Martha*, id est, dominans, vt dominetur suæ sensualitati, excipiet per hospitalitatem *IESVM*, id est, &c.

est,veram salutem in domum suam materialem vel in domum cordis & corporis sui,&c.

Item de hac domo Ioelis in fine. *Fons*,id est, Christus,*egreditur* per carnalem natiuitatem, *de domo Domini*,id est,Maria,*& irrigabit* sua prædicatione,vel in sua passione,vbi fudit de suo corpore sanguinem & aquam ad ablutionem nostram. vnde Apocal. 1. *Dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo* , cum quo exiuit aqua , *torrentem spinarum*, id est,conscientias peccatorum , quæ velut torrens fluunt in mare mortuum.

Ecclesia domus sapientiæ. *Ecclesia* domus sapientiæ de qua istud exponitur , *Sapientia ædificauit sibi domum*. Huius domus septem columnæ,septem Ecclesiastica Sacramenta , quibus Ecclesia fulcitur & sustentatur in gratia & virtutis. Porta huius domus baptismus ijs qui nunquam ingressi sunt;pęnitentia his qui semel ingressi,postea fatue exierunt. *Vel* septem columnę septem virtutes tres theologicæ,& quatuor cardinales;fundamentum fides catholica quæ totum supportat ædificium virtutum,& sine qua non consurgunt, quia *sine fide impossibile est* aliquid *placere Deo*,Hebręo. 11. Porta baptismus sine quo in ecclesiam non intratur scilicet sine baptismo fluminis,vel flaminis,vel sanguinis.

Religio domus sapientiæ. Religio domus sapientiæ , de qua domo dicitur , *Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo*, Psalm.67. Item *Domum tuam decet sanctitudo,&c.* Psalm.92.Item *Elegi abiectus esse in domo Dei,&c.* Psalm 83.Fundamentum huius domus paupertas . quamdiu enim immobiliter steterit hoc fundamentũ,tamdiu stabit firmiter religio. Sed sicut necesse habet domus corruere vacillante fundamento , sic corruit religio in oculis Dei, quidquid appareat exterius,paupertate fugata. Ideo dixit quidam Sanctus,quod religio suffocauit matrem suam, id est, paupertatem.Vel aliter,scilicet quod diuitiæ suffocauerũt matrem suam, id est, religionem.Sed ad nihil aliud student modo multi ,qui religiosi apparent , nisi vt destruant hoc fundamentum, volentes ædificare sine fundamento , quod est impossibile. Quadratura huius domus,sicut domus religiosa debet esse quasi quadrata , quatuor illa quæ resignanda sunt ijs, qui subintrant religionem, vt sic fiant quadrati , vel quadri , vel quadranguli. *Primum*,carnalia desideria; *Secundum*,mundi concupiscibilia;*Tertium*,voluntas propria ; & *Quartum* , carnalium parentum carnalis amicitia , quia spiritualiter debent eos diligere , sed non carnaliter *Vel* quadratura illa,quam docet ipsa sapientia Sapien.8.*Sobrietatẽ enim & prudentiã docet ,& iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus*. Sobrietatem appellat temperantiam , virtutem vero fortitudinem , prudentiam & iustitiam nominibus suis.Bona pro-

Religiosis deserenda.

fecto quadratura,qua vtilius nihil est in vita hominibus , quia ipsa vita est in hominibus ; vita scilicet non carnis , sed spiritus : vita vtilis , & multo vtilior quam vita carnis.Ostium quo vere intratur , potest dici obedientia , per quam quisquis non introierit , quidquid ei videatur, semper tamen foris est merito,etsi sit intus numero.Asseres huius ostij proprietates obedientiæ.Duo ostiola , obedire in aduersis & prosperis. Superliminare & limen, quod est inferius, obedire pro honore Dei , & vtilitate propria. Ferratura, firmum propositum tenendi votum obedientiæ. Incastratura asserum , charitas fraterna. Ianitor sollicitus , timidus, præcauens quoque sibi,timor Dei,timor mortis, timor iudicij & gehennæ. Claua eius assidua recogitatio gehennalium , vbi sunt mallei percutientes parati stultorum corporibus . Paries Orientalis, spes æternæ beatitudinis. Occidentalis, timor æternæ damnationis. Meridionalis temperantia in prosperis ; & aquilonaris patientia in aduersis. Hæc quatuor instar parietum nociua excludunt , nec sua contraria permittunt ingredi, quæ sunt desperatio, præsumptio, superfluitas & impatientia. Fulcitur hæc domus septem columnis.Primæ duæ obedientia & reuerentia superioribus ; tertia & quarta consilium & auxilium coęqualibus ; quinta & sexta correptio & disciplina subiectis,septima iudicium verę confessionis ad seipsum . Huius domus ostium discretio, quæ admittenda, quæ repellenda.Fenestræ pietas & misericordia , quæ ferunt nos extra ad proximum. Tectum patientia vel cõtemplatio,quæ ascendit superius Threnor.3.*Leuabit se super se*.Profundum timor. Superius spes.Latum dilectio, id est, charitas.Longum perseuerantia in bono,sine qua nemo saluatur.

Fidelis anima domus sapientię. Sapientię quarta domus qualibet fidelis anima , quam Christus sibi ædificat in plasmatione corporis , & infusione animæ, sed non dum inhabitat propter sordes originalis,donec dedicetur in baptismo.Hæc est dignitas hominis super alias creaturas, quod ipse ad hoc ædificatur & fit , vt sic triclinium totius Trinitatis. Vnde Dominus dicit Prouerbiorum octauo , *Delicia meæ esse cum filijs hominum*.Væ autem homini illi, qui tantum habitatorem à se eiecerit . Væ qui eiectum peccando , iterum in domum suam nõ reuocauerit pœnitendo. Certo melius illi erat, si natus non fuisset homo ille . Huius ergo domus materia corpus & anima , vel quasi quædam spiritualia materia ligna Libani & Setim, aurum,& ebur, & lapides, & cætera de quibus supra. Septem columnæ septem gratiæ Spiritus sancti,quas recepit baptizatus,vel septem virtutes.Theologicæ & Cardinales;vel septem illæ quas Iacobus enumerat,de quibus dictũ est supra,vel aliæ septem quę conueniunt pænitenti, &

ti, & fundantur super bonam tristitiam, de quibus legitur secundæ Corinthiorum septimo, *Prima*, sollicitudo emendādi delictum; *Secunda*, timor recidiuandi; *Tertia*, indignari sibi, quia Deum offendit; *Quarta*, defendere se ab aduersario Iacobi 4. *Resistite diabolo*; *Quinta*, desiderium proficiendi; *Sexta*, æmulatio melioris vitæ; & *Septima*, vindicta, vt scilicet homo vindictam de carne accipiat, per quam deliquit, & dicat cum Iephte Iudicum vndecimo filiæ suæ, id est, carni, *Heu me filia mea decepisti me & decepta es*. Item sciens Dominus domum nostram esse debilem & pronam ad lapsum, mittit nobis iterum septem dona Spiritus sancti quæ dedit in baptismo, & quę peccando amisimus, ad ipsam iterum fulciendam. *Vel* aliæ septem columnæ, quę fulciunt eam & quasi releuant, sunt contritio quæ releuat à parte cordis; confessio, oratio, & ieiunium, quę à parte oris; satisfactio & eleemosyna à parte manuum; lacrymarum effusio à parte oculorum; auditus verbi Dei & clamoris pauperum à parte aurium; disciplina à parte renum; & ire ad ecclesiā & visitare miseros à parte pedum.

Maria Tectum. *Tectum*, quod dicitur à tegendo, quia filius Dei ibi tectus veste carnis, cum prius esset quasi nudus, id est, purus Deus. De hoc tecto dicit Psalmista in figura Christi, *Factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Psalm. 101. id est, in vtero virginali, quem solus inhabitaui. Quęre titulo de auibus, quare Christus comparatur passeri, Leuitici 14.

Maria Aedes. *Aedes* quæ dicitur ab edendo, Vnde Plautus, si vocassem vos in ędem ad prandium; ibi enim comedit Christus, *Fauū suum cum melle suo*, Cant. 5. Vnde Ezechielis 44. *Princeps ipse sedebit in ea, vt comedat panem coram Domino.*

Maria Triclinium. Isidorus. *Triclini*, id est, triclinium, quod non ponitur in versu. Isidorus dicit quod triclinium est cænaculum à tribus lectulis discumbentium; apud veteres enim, vbi conuiuij apparatus exponebatur, tres lectuli strati erant, in quibus discumbentes epulabantur: κλίνη enim Græcè lectulus, vel accubitus Latine, & à tribus, & κλίνη componitur triclinium.

Maria Templum. *Templum* Maria templum. Vnde in Psalmista. *Replebimur in bonis domus tuæ, & Sanctum est templum tuum mirabille in æquitate*. Psalm 64. domus proprie hominis, templum est Dei; ideo beata virgo dicitur domus & templum, quia fuit habitatio Dei & hominis. Hoc templum dedicatum fuit & sanctificatum in sanctificatione beatæ virginis, vnde dicitur, *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*, Psalm. 45. dicitur autem templum, quasi tectum amplum; & ipsa est ampla charitate, pręsidio, pietate. De hoc templo dicit Psalmista ad Christum, *Sanctum est templum tuum mirabile in æquitate*. Maria *Templum*, quia per eam preces porrigimus ad Christum; *Sanctum*, sicut habes titulo de sanctitate eius; *Mirabile in æquitate*, id est, in incarnatione, quod dicitur æquitas quia iustum fuit, vt qui fecerat reficeret. Item, vt qui occasionem ruinæ dederat, damnum solueret. Ideo dicit Ionas in persona Christi, quasi loquens Patri & Spiritui sancto. *Si propter me orta est tempestas mittite me in mare*. Ion. 1. Item, vt sicut per vnum hominem mors, ita per vnum hominem vita. Item, vt sicut filius medius erat in personis, sic esset medius in naturis: quomodo hoc templum mirabile, Quære titulo quod Mariæ debemus benedictionem.

Li. 4. pag. 502. b.

Lib. 2. pag. 139. c.

IN HOC TEMPLO.

D*Omino offertur*, & in vtero beatę virginis obtulit filius patri humilitatem, qua hominis superbiam expiauit; & ideo tēplum dicitur *mirabile in æquitate*, Mira æquitas, quia imus superbe aspirauit ad summum, ideo summus se humiliauit ad infimum.

Deus adoratur, & in matre adoratur filius, vnde *Adorabo ad templum sanctum tuum*, Psal. 5. & item *Adorate Dominum in aula sancta eius*. Psal. 95. Hoc ascenderunt tres Magi Matthæi secundo, adorantes matrem cum filio, quem tenebat in gremio, sicut creditur, ea hora.

Deus exoratur, quod fit quando dicimus ei, *Memento salutis auctor, &c.* Item cum dicimus ei illud Ieremiæ 14. *Solij gloriæ tuæ recordare, &c.* Quære supra titulo de throno & solio. Moraliter Matthæi sexto. *Cum oraueris intra in cubiculum tuum.*

pag. 542. c. 565. f. & 574. b.

Deo sacrificatur, quod maximè fuit quando mater in filio martiryzabatur, imo & quoties pro mundi salute Dominum exorabat in spiritu humilitatis, & in animo contrito. Danielis tertio. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c.* Psal. 50. Quod repellat diaboli tentamenta, Iob secundo, Amici Iob, id est, dæmones, qui se fingunt amicos, vt decipiant, non audent tentare quos vident dolere, & contristari pro peccatis. Vnde ibi dicitur, *Nemo loquebatur ei verbum. videbant enim dolorem eius esse vehementem.*

Intus & exterius crucibus insignitur, interius per memoriam passionis, exterius per eius imitationem. Vnde dicit ei filius Canticor. octauo. *Pone me, vt signaculum, &c.* & Exodi 12. *Ponent de sanguine agni, in superliminari, & super vtrumque postem. Superliminare* ratio, quæ linienda est hoc sanguine, per memoriam passionis. Per *duos postes* irascibilis & concupiscibilis; irascibilis, vt informetur ad imitationem passionis, per pœnitentiam; concupiscibilis, per dilectionem.

Reliquiæ reponuntur, id est, exempla Sanctorum ad imitationem. Vnde Ioseph, id est, Christus, præcepit

præcepit fratribus suis Gen. in fine, *vt tollerent ossa eius* id est, fortia exempla ad imitandū, quod cōstat præ omnibus fecisse beatā virginem. *Vel* pretiosæ reliquiæ, quæ fuerunt repositæ in hoc templo, filius Dei clausus in vtero virginali. *Vel* etiam charismata omnium gratiarum. Propter hoc etiam præceptum est Exodi 28. vt summi sacerdotes portarent nomina duodecim filiorū Israël in rationali, quod erat supra pectus per memoriam, & in superhumerali per operis imitationem.

Aqua benedicta aspergitur. Aqua gratia, vnde *Gratia plena. Vel* aqua scriptura sapientię salutaris, quam Maria habuit super omnes. Habuit etiam aquam lacrymarum, maxime tempore Dominicæ passionis: & aquam deuotionis, omni tempore vitę suę. Moraliter. Aqua lacrymarum quæ benedicta est, quia *Beati qui lugēt*, Matthęi quinto fugatur diabolus, quod significatū fuit tertij Regum decimo octauo, vbi Elias mādauit Achab. *Iunge currum ne occupet te pluuia*, scilicet lacrymarum, & statim fugit Achab, id est, diabolus. Et nota, quod in aqua benedicta ponendum est sal, vt debite ploret quis, & ex debita causa. Assigna istud sicut habetur ibi *Beati qui lugent*. Et hęc salis appositio signata est 4. Regum secundo, in facto Elisei, qui saliuit aquas Iericho.

Erat mensa propositionis, altare thymiamatis & candelabrum cum septem lucernis, vt in anima sit scripturæ refectio, quę per mensam. Ieremiæ 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.*

Altare thymiamatis fides, quod erat de lignis Setim Exodi 30. quia articuli fidei incorruptibiles sicut ligna Setim.

Candelabrum luminis ductile, cor scilicet quod est quasi sol in microcosmo, ductile per obedientiam & patientiam. Septem lucernæ, septem dona illuminantia templum istud. Hæc omnia superexcellenter fuerunt in templo Domini, id est, in virgine gloriosa.

Cantatur & psallitur. Vnde Psalm 28. *In templo eius omnes dicent gloriam*, ad honorem filij glorificando Mariam: ipsa etiam cum sit regina & dux chori virginei, non cessat Domino canticū illud nouum decantare, de quo dicitur Apocalypsis 14. *Nemo poterat dicere canticum, &c.* Sacerdos huius templi Christus Dominus. Vnde Psalm. 10. *Dominus in templo sancto suo*, sicut Sacerdos. *In medio* huius *templi suscepimus misericordiam Dei.* Psalm. 47. id est, filium, de pura misericordia nobis datum à Patre. Vnde dicimus Patri, *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui*, quod fuit vterus virginalis, vel *misericordiam*, id est, remissionem peccatorum nostrorum, quia ad hoc venit filius Dei in hoc templū, vt *Saluum faceret populum suum à peccatis eorum*, sicut Matth. 1.

Templum Domini quomodo dignoscitur

Templum Domini dignoscitur multiplici signo. *Primum*, ex eo, quod habet capitium, ad oriētem. Caput cor, qui ad Deum habet cor, ad orientem duplici respicit oculo, intellectu & affectu, vel cogitatione & dilectione: qui ad occidentem, id est, ad mundum habet cor, & hunc orientem addorsauit, scilicet Christum, templum diaboli est. *Secundum*, si habet crucem fidei, vel disciplinæ, vel ordinatę correptionis morum, alioquin domus potius diaboli quam Dei *Tertium*, imago crucifixi; anima tua imago Dei est, sed debet affigi cruci spirituali per obedientiam, & ipsa caro per mortificationem cruci pœnitentiæ. Hæc est crux gemina similis cruci Christi.

Post hæc scribendum de templo Salomonis quomodo potest signare Mariam, & de tabernaculo & omnibus vasis suis, de mensa, de altari & huiusmodi.

Maria Basilica. Isidorus.

Basilica. dicit Isidorus quod antiquitus regiæ habitationes dicebantur basilicæ, à βασιλεὺς quod est rex; nunc autem ideo templum basilica nominatur, quia ibi regi omnium sæculorum, cultus & sacrificia offeruntur. Maria vero habitatio regis cœlestis, qui de ipsa dicit in Psalm. 131. *Hæc requies mea in sæculum sæculi hic habitabo, &c.* ipsa enim significata est per basilicam regis Assueri de qua legitur Esther 5.

Maria Sancta Sanctorum.

Sancta Sanctorum. Sancta iuxta veteres exteriora templi sunt. Sancta vero sanctorum locus templi secretior, ad quem nullius erat accessus, nisi tantum sacerdotis Dicta autem Sancta sanctorum, quia exteriori oraculo sanctiora; sicut cantica canticorū, quia cantica vniuersa præcellunt. Maria vero recte dicitur Sancta sanctorum, quia summum sacerdotē, qui dicitur *Sanctus sanctorum.* Danielis 9. solum in se suscepit. *Vel* corpus virginis potest signari per Sancta: anima eius per Sancta Sanctorum. Super illud Luc. primo. *Quod nascetur ex te sanctū vocabitur filius Dei*, dicit beatus Augustinus. Vere Sanctum, & Sanctum sanctorum. Vnde & illa loca Sancta sanctorum dicuntur, quæ illa seruabant, quibus ille figurabatur, qui veraciter solus Sanctus sanctorum dicitur.

D. August.

Maria Sacrarium.

Sacrari, id est, sacrarium, quod non ponitur in versu. & est proprie sacrarium locus templi, in quo sacra reponuntur, sicut donaria dicuntur illa loca templi, in quo reponuntur quæ offerūtur in templo. A ferendis ergo, & deportandis sacris nuncupatur sacrarium, in hoc enim sacrario, id est, in beata virgine, repositi fuerunt sacri libri per scientiam vtriusque testamenti: ibi sacra vestimenta, quia vestita fuit & ornata virtutibus vniuersis. Vnde dicitur *Circumamicta varietatibus. Vel* quia sanctissima, & mundissima humanitate vestiuit vnigenitum Dei. ibi reliquię,

quię, scilicet beatissima membra Christi. ibi sacra vasa ministerij diuini.

Maria Propitiatoriū.

Tropitiatori, id est, propitiatorium, sic dictum quasi propitiationis oratorium. Propitiatio enim placatio est. Oraculum autem dicitur ab ore, eo quod inde responsa reddantur & oracula. Penetralia secreta sunt oraculorum, dicta ab eo quod est penitus, hoc est pæne intus. Exodi 37. *Fecit Beseleel propitiatoriū, id est, oraculum de auro mūdissimo duorum cubitorū & dimidij in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine. Duos etiā Cherubin ex auro ductili, quos posuit ex vtraque parte propitiatorij Cherubin vnum in summitate vnius partis, & Cherubin alterum in summitate partis alterius. Duos Cherubin in singulis summitatibus propitiatorij, extendentes alas & tegentes propitiatorium, seque mutuo, & illud respicientes.* Expone diligenter de beata Virgine. Super octauū ad Hebræos dicit Glosa, quod in tabernaculo erat super arcā propitiatoriū, scilicet tabula eiusdem longitudinis, & latitudinis cuius arca. & erat de auro purissimo, & dicebatur propitiatorium vel oraculum, quia Angelus Domini ibi Moysi apparebat loquens, quod propitiaturus erat Deus filijs Israël. Et super propitiatorium erant illi cherubin, id est, imagines gloriosissimè decoratę, ac sese contuentes versis vultibus in propitiatorium. Per hoc autem propitiatorinm signatur Maria, cui datum est à tota Trinitate, vt sit nostra propitiatrix ad filium offensum, pro peccatis nostris ipsum pro nobis orando, & ei ventrem in quo portauit, & vbera quæ suxit repræsentando.

Glosa.

Maria Porticus. Isidorus.

Porticus, id est, vestibulum; secundum Isidorum porticus dicitur, quod transitus sit magis quam ibi standum, sicut porta. Sed porticus semper aperta est, porta quandoque clauditur. Vestibulum dicitur ex eo quod ibi vestiuntur fores, aut quod aditum tecto vestiat, aut à stando. Maria figurata est per porticum templi Salomonis tertij Regum 6. vbi sic legitur, *Porticus erat ante templum, viginti cubitorum longitudine iuxta mēsuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.* Sicut enim ingrediētibus templum patebat iugiter hæc porticus, & per illam intrabatur in templum, & primitus occurrebat: sic Mariæ misericordia semper patet existentibus in hac vita, & per illam intratur in ecclesiam militantem merito, & in triumphantem præmio, & prima omnium sanctorum occurrit ad adiutorium nostrum, & ad suscipiēdum in amplexū pietatis, ad filium suū per pœnitentiam reuertentes, sicut apparet in Theophilo.

Ostiolum, vel hostium quod dicitur ab obstando, quia per illud arcemur ab aliquo ingressu. *Vel* dicitur ab ostendēdo, quia ostendit aliquid interius. *Vel* etiam dicitur ab hoste, & sic debet scribi cum aspiratione, quia hostem remoratur; ibi enim obijcimus nos hosti venienti. Titulo de vberibus Mariæ multa alia inuenies de hostio, vbi ipsa appellatur murus simul & hostium.

Lib. 5. pag. 377. e. & 378. a.

Limen quoque. Limen est ingressus domus vel templi; & per beatam virginem ingrediuntur fideles in ecclesiam cœlestem, & templum vitæ æternę, quod idem est. Et nota, quod limen quadrangulum describitur Ezechielis 41. & beata virgo quadrata erat per quatuor Cardinales. Moraliter. Per Templum signatur religio; per limen quod est ingressus domus, introitus in religionem, qui debet esse quadratus. *Primum* latus, abnegare se, id est, voluptates carnis, scilicet luxuriam & gulam cum cæteris. Matth. 16. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Secundum*, abnegare suos, scilicet carnalem affectum suorum. Deuterono 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ, &c. Tertium*, abnegare sua, Lucæ 14 *Qui non renunciat omnibus quæ possedit, &c. Quartum*, proprium sensum & propriam voluntatem, alieno sensui, & alienæ subijcere voluntati, exemplo Christi dicentis, Ioan. 6. *Descendi de cælo non vt faciam voluntatem meam*, &c. & Ioan. 7. *mea doctrina non est mea*, &c. & hoc est nihil sibi de seipso reseruare, sed propter Deum alieno se subijcere imperio.

Maria Porta. Isidorus.

Porta. Secundum Isidorum porta dicitur à deportādo, antiqui enim volentes facere ciuitatem, signabant aratro muros, & vbi portam volebant facere, aratrum sustollebant, & portabant, & portam vocabant. Idem vero dicit quod porta est, qua potest aliquid vel importari, vel exportari; & est proprie porta vrbis, vel castri. Maria siquidem porta est Ierusalem ciuitatis supernæ De qua dicit Ezechiel 44. *Conuerti me ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad orientem, & erat clausa. & dixit Dominus ad me: porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eā Quoniā Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea vt comedat panem coram Domino, per viam portæ vestibuli ingredietur, & per viam eius egredietur.* Ostendit propheta in principio, quod qui ad viam portæ conuersus non fuerit, portam sibi non meretur ostendi. Non enim dictum est Ezechieli, *Porta hæc*, antequam ad viam portæ se conuertisset. Porta hæc beata virgo, quæ bene porta sanctuarij exterioris, id est, Ecclesię militantis dicitur; nam sanctuarium interius sanctum est, cuius porta pater, à quo Christus exiuit, & per portam sanctuarij exterioris, scilicet Mariam, in mundum intrauit. Bene etiā porta, per quā & Deus ad nos, & nos accessum habemus ad Deum Nam antequam Maria fieret porta, erat quasi murus continuus diuidens inter nos & Deum; & ideo pauca aut nulla celebrabantur commercia Angelorum & hominum.

num. Facta est autem porta, & factum est admirabile commercium, & deinceps terrena cœlestibus sociata. Via huius portę humilitas est, per quam Christus venit ad eam, quando rege existente in accubitu suo, nardus Mariæ dedit odorem suum. Quære titulo de humilitate. Per hãc etiam viam solam, nobis ipsis ad virginem patet accessus. Eius quoque proprie hæc via dicitur, quia per eam ambulauit singulariter illa, quæ in humilitate, nec primam similem habuit, nec sequentem habitura est. Bene autem non solum porta, sed & via respicere dicitur ad orientem, quia illa sola via, id est, humilitas commendabilis est, & ad virginem ducit, quæ propter Deum est. Oriens enim Christus est, Zachariæ sexto, ad quem illa humilitas respicit, quę propter Deum est; ipsum & exemplar habens, & exspectans in pręmium. Illa enim humilitas, quæ propter Deum non est, potius ignobilitas dici debet: *Est enim qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo*, Ecclesiastici 19. Non respicit ad Orientem ambitiosa humilitas, quæ vt dominetur, prius alijs seruit. Vnde diabolus tentans Christum de inani gloria Matthęi 4. dicit illi *Mitte te deorsum*. Aliqui siquidẽ se faciunt inferiores & mittunt se deorsum, vt de ipsa sua humilitate interius glorientur.

Li. 4. pag. 211. d.

Sequitur. *Et erit clausa*. Et nota, quod hæc porta ter clausa dicitur. quia Maria, virgo ante partum, & in partu, & post partum.

Sequitur. *Et dixit Dominus ad me. porta hæc clausa erit, & non aperietur, &c.* Ecce testimonium totius Trinitatis, de æterna virginitate beatæ Mariæ, vnus enim Dominus, vna fides. In eo etiam quod dicitur, *Vir non transibit per eam*: perfecta commendatur carnis eius integritas, quam non attigit vir eius Ioseph. In hoc quod sequitur. *Eritque clausa principi*. ostenditur, quod mẽs eius nulli patuit tentationi diaboli, qui dicitur *Princeps mundi*, Ioannis decimo quarto, sicut caro eius virilem nesciuit attactum. In hoc ergo quod dicitur, *Vir non transibit per eam*, carnis integritas, in hoc quod sequitur, *Eritque clausa principi*, perfecta mentis munditia commendatur: à qua duplici integritate, proprie & singulariter dicitur illibata. Vel *Principi clausa* dicitur, id est, ad honorem principis, id est, Christi, cui clausa dicitur, quia ad hoc vt solus sederet in ea, sicut ibidem dicitur, omnibus alijs clausa fuit. Vel *Principi*, id est ipsi Archangelo Gabrieli. Vnde non dicitur *Ingressus in eam*, sed *ad eam*, Lucæ primo. Licet in quosdam alios boni Angeli dicuntur ingressi. Vnde Ezechielis secundo, *Ingressus est in me spiritus*. Et Zacharię secũdo, *Angelus qui loquebatur in me*. In hanc vero portam soli Domino debebatur ingressus. Vel *Principi*, id est peccato, quod principatur in quibusdam, contra quod Apostolus ad Romanos sexto *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.*

Sequitur. *Princeps ipse sedebit in ea*, princeps ipse, quasi non alius. *Sedebit in ea* per assumptæ carnis humilitatem. Nota, qui sedet, in parte prostratus est, & in parte erectus. Sic Dei filius in natura humana postratus, in diuina fuit erectus. Vnde in Psalm. 105 *Si non Moyses electus eius stetisset in confractione*. Christus enim signatus per Moysem, in passione stetit, vt Deus, confractus est, vt homo, *Vt comedat panem coram Domino*. Panis eius facere voluntatem patris. Ioan. 4. *Meus cibus est facere voluntatem patris mei*, quem panem vel cibum non comederet, nisi carnem assumpsisset. Non enim laborare vel pati poterat, nisi carne assumpta. Vel sic vt *comedat panem coram Domino*, quia ab instanti suę conceptionis, illa beata anima Dei visione fruebatur. Vnde dicit Psalm. 15. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, & hoc est quod dicit, *coram Domino*.

Moyses figura Christi

Sequitur. *Per viam vestibuli portæ*. Bene ergo Maria porta orientalis, quia per eam ingressus est in mundum verus oriens, id est, Christus, & per eam oritur in nobis gratia, & patet accessus ad verum orientem, qui ortus est ex ea. Ipsa etiam principium ortus nostri ad vitam Porta vero occidentalis fuit nobis Eua. quæ fuit principium ortus nostri ad occasum & mortem. Vnde dicitur Eccli. 25. *A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.*

Maria porta Orientalis.

Eua porta Occidentalis

Item hęc porta illa, de qua dicitur Ezechielis 46. *Porta atrij interioris quæ respicit ad orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit, die autem sabbati aperietur, &c.* quia Maria clausa fuit ad humanam peccandi consuetudinem, aperta vero ad introducendos nos in requiem, & pacem pectoris in præsenti, & in futuro in ęternam requiem, & in illam pacem quæ semper est duratura. Et paulo post de porta illa dicitur, *Porta autem non claudetur vsque ad vesperam*, quia vsque ad finem vitæ nostræ, semper possumus inuenire misericordiam apud matrem misericordię, & vsque ad finem mundi. Vnde dicit Eccli. 24. *Vsque ad futurum sæculum non desinam*, scilicet miseris misereri, & pro peccatoribus aduocare.

Maria porta Atrij interioris.

Sequitur *Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis, & calendis coram Domino Deo*, Nam sabbatum specialis est dies eius.

Item Maria, *Porta cœli* Vnde Genesis 28. *Terribilis est locus iste, non est hic aliud nisi domus Dei & porta cœli*. ideo etiam canitur de ea. *Felix cœli porta*. Ipsa porta, qua cœli rex venit in mundum. Vnde canitur ei, *Tu regis alti ianua*. ipsa porta lucis, quia per eam verus sol iustitiæ totam illustrauit, & illustrat ecclesiam, & fidelem animam radijs gratiarum. Vnde dicitur, *Et porta lucis fulgida*. Eua siquidem fuit porta tenebrarum, quia per eam intrauerunt in mundum tenebræ

Maria porta Cœli.

nebræ culpę, pœnæ, & totius miseriæ. Nobis etiam porta lucis est, quia per eam egredimur ab illis triplicibus tenebris, & ingredimur ad lucem quæ Christus est, & ad lucem gratiæ virtutum, & meritorum, & beatitudinis æternę. Et hoc est quod Marię dicitur in Prosa,

Aue lucis ianua,
Portarum præcipua,
Patens regi gloriæ
Qui seruauit veniens,
Nec confregit exiens,
Seras pudicitiæ. Vnde *Quoniam confortauit seras portarum tuarum, &c.* Psal. 147.

Item ipsa designatur per *portam Templi*, quæ dicebatur Speciosa Actor. 3. ad quam debemus sedere & mendicare; exemplo illius claudi, quem sanauit ibi Petrus dicens ei, *In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula*. Hæc enim duo summe sunt nobis necessaria, scilicet surgere à peccato, & ambulare de virtute in virtutem, passibus fidei & bonorū operum, qui claudicauimus à semitis nostris.

Item in illa litterali Ierusalem, erant antiquitus nouem portę, & quælibet illarū figurabat virginem, quæ est porta cœli, vt dictum est propter aliquam virtutem specialem.

FIGVRABAT PORTA.

GRegis (2. Esdrę 3.) innocentiam virginis, vel porta gregis dicitur, quia innocentibus pręcipue patet.

Vallis (2. Esdrę 3.) humilitatem, vel *Porta vallis*, quia humiles in paradisum introducit.

Fontis (2. Esdrę 2.) virginitatem, vel quia ipsa est fons signatus, vel quia fidelibus, & puris maxime patet.

Sterquilinij (2. Esdræ 3.) paupertatem, quia virgo reiecit à se quidquid in mundo videbatur pretiosum, & omnia putauit vt stercora, vt lucrifaceret Christum. Vel quia etiam fœtentes peccatores admittit, si ipsos inueniat pœnitentes.

Piscium (2. Paral. 33.) qui tunduntur fluctibus & ibi impugnātur, patientiam, persecutionem, & quia recipit tales.

Aquarum (2. Esdræ 3.) particulariter abundantiam gratiarum & donorum, vnde *Gratia plena*. Vel multitudinem lacrymarum filio patiente.

Vetus (2. Esdræ 3.) charitatem, quæ est vetus mandatum, primæ Ioannis primo.

Iudicij (Deutero. 21.) discretionem eius.

Equorum (2. Paral. 23.) prędicationem & doctrinam, quam docuit Apostolos, qui fuerunt equi Domini, Vnde Abacuc 3. *Viam fecisti in mari equis tuis*, id est, in mundo, &c.

Maria Fenestra. *Isidorus.*

Fenestra quę secundum Isidorum dicitur ex eo, quod feneret lucē quæ Græcè dicitur φῶς. *Vel* ex eo quod homo intus positus foris videt, *Vel* ex eo quod domui lucem ministret, *Vel* sicut alij dicunt, fenestra quasi ferens nos extra. Maria siquidem precibus suis meritis & exemplis, educit ab angustia & tenebris peccatorum in latitudinem & lucem virtutum, seruientes sibi, & suos amatores. Et sicut mediāte apertione fenestrę, illustratur solari iubare domus interior; sic aperiente Maria os suum ad orandum pro nobis, illustrantur conscientiæ nostræ gratioso lumine saluatoris. Vnde & dicitur *Illuminatrix*. Ipsa enim figurata est per fenestram crystallinam, secundum quod tradunt Hebræi, quā fecit Noë in arca, quæ signabat ecclesiam, quę scilicet fenestra excludebat aquam inquantum fenestra, & per hoc quod crystallina illuminabat arcam. Et bene Maria *Fenestra crystallina*, quia sicuti crystallus rore cœlesti humectata, & soli subiecta incorrupta parit igniculum, sic rore cœlesti madefacta Maria, saluo flore, peperit Christum lumen ecclesiæ. Vnde eleganter dicit quidam Prosaice:

Si crystallus sit humecta,
Atque soli sit subiecta,
Scintillet igniculum,
Nec crystallus rumpitur,
Nec in partu soluitur,
Pudoris signaculum.

Per hanc fenestram transitum habuit columba, quę cessationem diluuij indicauit, & salutem attulit.

Item ipsa *Fenestra vitrea*, illuminans totam ecclesiam exemplo suę puritatis, quę notatur in vitro, quę etiam instar fenestrę vitreę, sine suæ integritatis læsione, suscepit in conceptu, & emisit in partu solem iustitiæ. Vnde quidam ex verbis Augustini,

Vt solis radius,
Intrat innoxius,
Fenestram vitream,
Sic Dei filius,
Immo subtilius
Aulam virgineam.

Item ipsa figurata est tertij Regum sexto per fenestras templi obliquas, id est, arcuatas desuper, quarum exterioritas angustior, propter tēpestatum repulsionem; interioritas diffusior, propter luminis ministrationem.

Hęc ipsa est fenestra de qua canit ei ecclesia,

Intrent vt astra flebiles,
Cœli fenestra facta es. Quære causa 25.

Lib. 2. pag. 94. c.

Maria Scala Iacob.

Scala Iacob, de qua legitur Genesis 28. *Vidit Iacob in somnis scalam stantem super terram, & cacumen eius tangens cœlum, Angelos quoque ascendentes & descendentes per scalam, & Dominum innixum scalæ.* Nota quod dignitas Marię, quæ signatur per hanc scalam, non ostenditur nisi in somnis, quia

quia oportet animam sopitam esse à curis sæcularibus, & occupationibus exterioribus, quæ videre appetit, id est, intelligere dignitatem, & altitudinem eius. Vnde Numer. 12. *Si fuerit inter vos propheta in visione apparebo ei*, vt scilicet sensus exteriores ab illicitis consopiantur; nec ostenditur eius excellentia, nisi luctatibus contra vitia & peccata, qui designantur per Iacob. Hæc omnia habes titulo de scala religionis. Maria *scala*, cuius latera sibi opposita virginitas & maternitas, quę non facerent scalam, nisi coniungerentur. Scaliones gradus templi Salomonis, vel illi qui notãtur ibi, *Missus est Gabriel*. Pes huius scalę paupertas, qua contempsit omnia carnalia & mundana. Vnde describitur Apoc. 12. *Lunam habens sub pedibus*. quære in illo sermone, *Signum magnum apparuit*, &c. cacumen, humilitas quã attigit vsque ad cælum, non solum aërium vel syderium, sed empyreum, scilicet vsque ad sedentem in throno Dominum maiestatis. *Vel* pes huius scalę virginitas carnis, quę inferius est, cacumen humilitas mentis. pars etiam huius scalæ superior, contẽplatio Marię in Deum, pars inferior, compassio & pietas eius ad hominem. ipsa enim velut quidam aquæductus, seu canalis, haurit superius per orationem aquã viuam de fonte viuo, qui apud Deum est, quam refundit inferius sicut ostenditur titulo, quod ipsa dicitur aquæductus.

Lib. 9. pag. 527. d.

Item mediante scala ab alto descenditur ad imum, & ab imo conscenditur ad summum: & ipsa mediante descendit filius Dei ad nos, illectus humilitate ipsius. Vnde dicit beatus Augustinus, facta est certe humilitas Mariæ scala cœlestis, per quam Deus descendit ad terras. per ipsam nihilominus cõscendimus in cœlum, qui per Euam cecidimus in miseriam huius mundi. Dicitur ergo hæc scala stare super terram, & cacumen eius tangere cœlum, quia mediante Maria, terrena cœlestibus vniuntur, sicut scala illa quodammodo cœlum terrę coniungere videbatur. Sequitur, *Angelos quoque ascendentes, & descendentes per scalam*, id est, propter scalam. Angeli siquidẽ descendebant ad ipsam visitandam. Vnde *Missus est ad eam Gabriel*, & ascendebant sancta eius desideria, sanctas orationes & pias lacrymas Domino nuntiantes, quod est officiũ Angelorum. Et hoc est quod ipsa efflagitabat ab Angelis Cant. 5. dicens: *Filiæ Ierusalem nuntiate dilecto quia amore langueo*.

D. August.

Aliter. *Angelos quoque ascendentes, & descendẽtes per scalam*. Angeli enim viri, qui Angelos imitantur in illis virtutibus, quæ Angelis attribuuntur. Quære titulo de salutatione Mariæ. 8. capit. per hanc scalam, id est, per preces Mariæ, merita & exempla, ascendunt contemplando, descendunt strenue operando. & qui imitantur eam in præsenti, in morte incurrunt in amplexus Domini, qui videbatur innixus scalæ, quasi tenens eis scalam per gratiam, ne à seruitio vel dilectione Mariæ, tentatione aliqua vel impulsu corruerent: & hoc est quod sequitur, *& Dominum innixum scalæ*, vt scilicet qui finaliter ascẽderet per scalam, in morte incurreret in amplexum Dominicum.

Lib. 1. pag. 71. e.

Aliter. *Angelos quoque ascendentes & descendentes, &c.* quasi paratos ad manus eos trahere, qui optarent ascendere per hãc scalam, & succurrere imbecillitati eorum. Aliter. *Et Dominum innixum scalæ*. Beatus Hieronymus in vita Paulę. Ascendentibus porrigens manum, negligentes vero de sublimi præcipitans. Ita enim æmulientes matri suæ, & ipsius amatores filius Dei, cõtemptores vero eius, & parui pendentes seruitium eius, permittit prius cadere in peccatum, deinde in infernum.

D. Hieronymus.

Itẽ in hoc quod Dominus scalæ innitebatur, possunt notari plura. *Primum* quod sicut ipsa in annũtiatione, innixa fuit super dilectum suum, per fidem, quia credere non est nisi firmiter inniti veritati, vnde Cantic. octauo dicitur *Innixa super dilectum suum*; sic & ipse in incarnatione innixus est ei, Vnde Prouerbiorum 31. *Confidit in ea cor viri sui*. Quære titulo de aromatibus horti conclusi. *Secundum*, quod Dominus continet in bono amatores matris suæ. Item notandum, quod qui vult ascendere per scalam, appendit se manibus pedibus & genibus, pedibus, id est, affectibus, vt ipsam diligat, ita quod ex redundantia illius dilectionis, resonet in ore eius gratiarum actio & vox laudis: manibus, vt quamdiu viuit, ad honorem ipsius virginis omni instantia operetur quidquid beatę virgini crediderit complacere; Genibus, vt ante ipsius imagines siue altaria, & cum recitatur nomen eius, humiliter ea flectat. Hæc omnia multo melius habuisti capitulo illo, vbi docuimus quomodo de membris singulis sit ei seruiendum.

Lib. 12. pag.

Lib. 2. partic. 4. pag. 130. d. & deinceps.

Cochlea templi. Figurata est etiam per cochleam templi, per quam ascendebatur in medium cœnaculum, & à medio in tertium, sicut legitur tertij Regum sexto. est autem cochlea secundum Isidorum, alta & rotunda turris, dicta cochlea quasi ciclea, eo quod in eam tanquam per circulum orbemque conscendatur, qualis est Romæ centum septuaginta quinque pedũ. Apud nos autem dicitur cochlea rotunda turrellula, adherẽs alicui angulo magnæ turris, vel parietis ecclesiæ, seu alicuius magnæ domus, & talis cochlea arcta & plena gradibus, & innitẽs quasi colunnæ erectæ, cui etiam colũnę innitũtur per cochleã ascendentes. Hęc cochlea beata virgo, quasi rotunda, ad minus interius per appetitum cœlestium, habens multos gradus diuersarum virtutum, quia de virtute in virtutem

Maria Cochlea.

Isidorus

continue procedebat; habens quasi columnam cui innitebatur, id est Christum, & cui inniti debent volentes procedere de bono in melius per exempla Mariæ; habens etiam quasi quoddam ciborium arcuatum.

Maria vas speciale Dei

Vas speciale Dei, de quo dicitur Eccli. 44. *Vas admirabile opus excelsi* & de quo dicit verus Elizeus 3. Reg. 2. *Afferte mihi vas nouum & mittite in illud sal*, dicitur ergo Maria vas admirabile, & vas nouum, quia nunquam tale inuentum est, in quo scilicet reperiuntur multæ mirabilia & multæ nouitates.

MARIA VAS ADMIRABILE PROPTER.

Continentiam, continebat enim suum continens, nullum enim aliud vas potuit maius se continere, sed Maria illum continuit, quem totus non capit orbis, & à quo ipsa continebatur.

Continendi modum, quia cum Deus in omni creatura per essentiam, in solis iustis per gratiam, his duobus modis in ea fuit, & admirabili modo per vnionem.

Contrariorum concordem contrarietatem, scilicet mortalitatis & immortalitatis, virginitatis & fœcunditatis, & quod mirum fuit, rationis & fidei, quę multum sunt contrarię. Vnde Maria potuit dicere post partum *sum quod eram*, id est, virgo, *nec eram quod sum*, id est, mater, *modo dicor vtrumque*, id est, mater & virgo.

Conformitatem, contẽtum enim in vase accipit formam vasis, nõ è conuerso, sicut videre est in aqua, vel lacte congelatis in vase, vel in campana quę formam accipit moduli, e contrario modo fuit hic, quia continens mutatum fuit secundum exigentiam contenti, assimilata est enim humana natura deitati.

Operositatem quę superabat materiam, fuerũt enim in hoc vase omnes varietates virtutum & donorum, omnes sculpturę sanctorum desideriorum, omnes picturę sanctarum cogitationum, ideo dicitur *vas admirabile opus excelsi*.

Omnimodam sufficientiam, quia quo plus ex eo hauritur, eo plus in eo inuenitur, Vnde dicitur Mariæ, Cantic. 6. *Vmbilicus tuus crater tornatilis nunquam indigens poculis*.

Recipiendi & emittendi modum ineffabilem, & singularem, quia contra morem aliorum vasorum, nec fractum nec apertum est in recipiendo vel emittendo; recepit enim cum integritate, vt oculus & vitrum solem; emisit cum integritate, vt stella radium & flos odorem.

Pretium & vtilitatem, quę inenarrabilia sunt, Prouerbiorum in fine. *Procul & de vltimis finibus pretium eius* dicitur ergo Maria *vas admirabile opus excelsi*, opus illius artificis qui Psalm. 73. *Operatus est auroram & solem*, vnde Eccli. 9. *In manu artificis opera laudabuntur*. Item Eccli. 42. dicitur de hoc opere *gloria Domini plenũ est opus eius*, opus excogitatum ante sæcula, consummatum in fine sæculorum.

Vas profundissimum, per Humilitatem, *solidissimum* per Patientiam, *integerrimum* per Virginitatem, *amplissimum* per Charitatem, *mundissimum* per omnimodam Puritatem, & *capacissimum* per desiderium, & ideo balsamum diuinę gratiæ dignum & congruum continere.

Vas adeo capax gratiæ, & maxime per humilitatem, quæ sola meretur impleri, vt sibi & toti mundo sufficeret copiosè.

Vas quod seipsa impleuit corporata Dei sapientia, & ob vasis inæstimabilem pulchritudinem, in ipso nouem mensibus corporaliter habitauit.

Vas admirabile de quo in Psal. 117. *A Domino factum est vas istud & est mirabile in oculis nostris*. In Maria siquidem conuenerunt tres admirabiles coniunctiones, quasi contrariorum, quę factæ sunt non secundum naturam, sed supra naturam, quę sunt Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. *Vas admirabile* quod cælestis aurifaber, qui sapientia sua de luto facit aurum, formauit de luto humanę naturę, non tamen luteum sed vere aureum, de quo etiam vase manente integro, ineffabiliter formauit postea vas corporis sui. Et in hoc opere sapientia Dei vicit malitiam diaboli, qui in primis parentibus aurum humanæ naturę redegerat in lutum. Vnde Iob 41. dicitur de Behemoth. *Sternet sibi aurum quasi lutum*. Item Threnor. 4. dicitur de primis parentibus, *filij Sion inclyti amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea opus manuum figuli?* *Vas admirabile* in quo reperire est duodecim principalia mirabilia, scilicet duodecim priuilegia de quibus dictum est supra. Item *vas admirabile* Christus homo vel corpus Christi, *opus excelsi*, id est, Dei Trinitatis, *mirabile* nam contentum maius continente; quid enim mirabilius quam lux diuinitatis in testa humanitatis? nam *mulier circumdedit virum*. Vel *vas admirabile* Christus homo, vas dico plenum gratię & veritatis, *opus excelsi*. Isaiæ 45. *Ego Dominus creaui eum* hominem. Item *vas admirabile* Beatus Paulus, quia immediate à Domino Deo, sine ministerio hominis, conuersus, & ideo opus. Et excelsi de quo vase Actorum nono. *Vas electionis mihi est iste*.

Lib. 3. pag. 108. e.

Item Maria *vas nouum* de quo quarti Regum secundo dixit Elizeus: *Afferte mihi vas nouum & mittite in illud sal*. Maria siquidem vas nouum per gratiam, sine alicuius vetustate peccati, in quo vase omnia noua fecit Dominus. Vnde dicit Apocalypsis vigesimo primo. *Ecce noua fa-*

nova facio omnia, cui vasi immissum est à tota Trinitate in incarnatione sal, id est, Christus, qui est sapientia patris, & sic sanatæ sunt aquę Iericho, id est, populi mundani, quia *aquæ multæ populi multi*. Apocalypsis 17. Vt non esset in eis vltra mors neque sterilitas: sal ergo in nouo vase, sapientia Dei in vtero virginali, mors enim & sterilitas antea erant in his aquis, quia omnes moriebantur in peccato Adæ, & steriles erant à bona operatione. *Vel* per aquas istas intellige sæculares scientias, quæ sine sale sapientię vere mortales sunt, & steriles animabus.

Item ipsa est etiam *vas vnum*, id est, singulare, in quo repositum est manna Exodi decimo sexto, id est, dulcedo diuinitatis, quæ dicitur & est panis Angelorum, & hoc in dominica incarnatione. Fuit autem hoc vas singulare quoad animam per fidem, Vnde Lucæ primo. *Beata quæ credidisti*, & quoad carnem, cuius portionem quandam assumpsit sapientia Dei. Per manna enim intelligitur verbum patris, quod dę carne Marię caro factum est Ioannis primo. Vnde *quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei*. Lucæ primo. dicit ergo Moyses Aaroni, id est, pater Spiritui sancto, cuius opere incarnatus est filius, *sume vas vnum*, id est, virginalem vterum, qui fuit vas singulariter gloriosum, *& mitte in illud manna*, id est, filium. man interpretatur quid, vel quomodo, manna quid est hoc, vel quomodo est istud, id est, quam profundum, quam inscrutabile, quam mirabile? & per hoc signatur mysterium dominicę incarnationis in virgine. de qua possunt omnes admirari. Vnde Isaiæ sexagesimo. *Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile*. Vel dulcedo mannę gaudium cordis virginei, quod habuit de suo conceptu, Vnde dixit Lucæ primo. *Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.*

Item ipsa est etiam *vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso*. Ecclesiastici quinquagesimo. *vas aureum*, regi regum conueniens, quia aurum Regibus conuenit, designata per omnia vasa Domini, id est, Ecclesiæ, quæ fecit verus Salomon de auro purissimo, sicut legitur secundi Paralipom. quarto. & tertij Regum septimo. designata etiam per omnia vasa, de quibus Rex Salomon potabat, & per vniuersam supellectilem domus saltus Libani, quę omnia erant de auro purissimo. Ipsa est etiam, vas solidum per constantiam, & omnimodam patientiam, quod omnibus promissis Angeli à virginitatis proposito inclinari non potuit, aut plicari; quod nulla tribulatione, nullo metu mortis potuit conquassari, sicut manifeste apparuit, quando fugientibus discipulis stetit imperterrita iuxta filij crucem. Ipsa *vas ornatum omni lapide pretioso*, id est, omnimoda virtute, vt illud Ezechielis vigesimo octauo. *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*, ei multo melius attribui debeat, quam lucifero ante occasum. Sequitur *ornatum omni lapide pretioso*. Lapides pretiosi, qui vas istud ornauerunt, virtutes scilicet quibus decorata est Maria, ibidem describuntur sub appellationibus rerum diuersarum.

LAPIS.

PRimus, humilitas. Vnde quasi *stella matutina*, Eccli. 50 Quę parua apparet cum sit magna, in medio nebulę, id est, in hac vita caliginosa.

Secundus, compassio peccatorum. Vnde Eccli. 50. quasi *luna plena*, rore gratiæ & misericordiæ. Luna enim rorisflua est, & proxima terræ, id est, peccatoribus terrenis, pietate & compassione, *in diebus suis lucet*, ad illuminandam noctem in qua sunt peccatores, quibus dicitur, *Eratis aliquando tenebræ*, id est, tenebrosi, *nunc autem lux*, ad Ephes. 5. id est, illuminati per gratiam Marię.

Tertius, verecundia virginalis, Vnde Eccli. quinquagesimo. *Et quasi Sol*, qui rubens est, vel in feruore solis charitas Mariæ, in rubore color faciei virginei ad litteram; *Refulgens*, coram Domino, qui decorem eius concupiuit, vel *Refulgens*, hominibus exemplis virtutum suarum.

Quartus, obedientia, Vnde Eccli 50. *Quasi arcus refulgens*, arcus plicabilis est. *inter nebulas gloriæ*.

Quintus, odor sanctæ opinionis eius & famæ. Vnde Eccli. 50. *Quasi flos rosarum in diebus vernis*. Flos enim rosæ aromaticus est, & capitis confortatiuus. Quære titulo de rosa.

Sextus, duplex virginitas carnis & spiritus. Vnde Eccli. 50. *Quasi lilia in transitu aquæ*, id est, carnalium & mundialium voluptatum, quæ cito transeunt velut aqua decurrens. Lib. 12. pag.

Septimus, oratio aromatica Vnde Eccli. 50. *Quasi thus redolens in diebus æstatis*, id est, in feruore charitatis.

Octauus, charitas, qua in se ardebat & proximos illustrabat, Vnde ibidem, *Quasi ignis effulgens*, ipsa enim erat rubus ardens charitate, manens incõbustus ab omni carnea voluptate.

Nonus, oratio pro ijs qui comburuntur in camino purgatorij, Vnde *& thus ardens in igne*. ibidem.

Decimus, pietas & misericordia indeficiens, & semper crescens, Vnde *Quasi oliua pullulans*. ibid.

Vndecimus, medicinalitas, recta intentio, contemplatio cælestium. Vnde *& cypressus se in altitudinem tollens*. ibidem.

Potest etiã dici quod ipsa erat vas *cristallinum*, A vas *saphirinum*, vas *smaragdinum*, vas *eburneum*, vas *aureum*, vas *argenteum*, ad reponendum dominici corporis Sacramentum, & omnium reliquiarũ, id est, virtutum impretiabilem thesaurum, vas *electrinum* scilicet de auro sapientiæ & argẽto eloquentię. Christus etiam electrum Ezech. 1. propter aurum diuinitatis, & argentum humanitatis.

Ipsa est etiam *Vas illud ineffabile*, in quo filius Dei *comedit fauum suum cum melle suo, bibit vinum suũ* B *cum lacte suo*, Cant. 5. Ipsa est vas electionis, quod Deus elegit & prælegit. immo & prælectionis, sicut de Paulo legitur Act. 9. Ipsa *vas plenum gratiæ*, & hoc primo, & *veritatis*, id est, Christi, qui est *via, veritas & vita* Ioan. 14. hoc secundo. Ipsa *omne vas paruulum* per humilitatem, *vas craterarum & omne vas musicorum*. Isaiæ 22.

Ipsa *vas castrorum*, Eccle. 43 *vas castrorum in excelsis in firmamento cæli resplendens*. Hoc dicitur de luna, quę est vas vniuersale ab omnibus plane- C tis dispositionem recipiens, qui dicũtur castra, & ideo vas castrorum. Similiter Maria, quę pulchra dicitur vt luna *Vas est vniuersale*, vniuersaliter habens perfecte, quidquid boni alij sancti habent particulariter. Vnde ei dicitur *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, &c* Prouerb. vltimo.

Ipsa *vas electionis & perfectæ bonitatis*, quę principaliter consistit in tribus, vt scilicet vas sit de bona materia, de bono odore, & de bono sono. In sono percipitur veritas integritatis, vt patet D in campanis; in odore sapor bonitatis, vt patet in dolijs; in materia effectus virtutis. Sonus nostri vasis humilitas, quando respondit; *Ecce ancilla Domini*; odor virginitas; vnde *Quoniam virum non cognosco*, Cantic 1. *Dum esset rex vique nardus mea, &c.* triplex odor Mariæ, carnis per virginitatem, mentis per humilitatem & deuotionem animæ per deitatis inhabitationem. Materia aurũ, id est, charitas, quæ operatur magna si est; E vel electrum compositum ex argento candidæ virginitatis, & auro splendidæ & pretiosę maternitatis, quæ peperit filium, qui figura est, & splendor glorię patris.

Item vas istud, mundum seruauit virginitas, profundum, humilitas; solidum, charitas; & tale vas, scilicet mundũ, profundum, & solidum necessariũ erat tam subtili electuario continendo.

Maria Crater. Lib. 5. pag. 381. f.

Crater. Vas scilicet potatorium Cant 7. *Vmbilicus tuus crater tornatilis, &c.* Quęre titulo de vmbilico Mariæ, sed ibi agitur de cratere ligneo, F hic de argenteo vel aureo. Omnia enim vasa de quibus potabat Salomon aurea erãt, 3. Regum 10. & 2. Paralipom. 9. & de auro purissimo.

FVIT ILLE CRATER.

INteger per virginitatem, est autem virginitas porrę genitalis integritas.

Et solidus, per fortitudinem & constantiam animi in bono, Ecclesiastici quinquages. *Quasi vas auri solidum*.

Tenuis, per paupertatem.

Cauus, id est, concauus per humilitatem. Nota nouem versus de proprietatibus crateris.

Rotundus, per omnimodam perfectionem. Scyphus enim figuram habet sphęricam, quidquid autem in rotundum formatur, a Græcis sphæra dicitur.

Fabre compositus, id est, subtiliter & artificiose, quia opus sapientiæ Dei, vel Spiritus sancti, qui *est omnium artifex*, Sapient. 7.

Multisque modis pretiosus, quia de pretiosa materia, scilicet auro, argento & lapidibus pretiosis Propter hoc dicitur, *Vas ornatum omni lapide pretioso*, id est, omnimoda virtute, vt supra. Pag. 634. a. Pretiosior enim est cunctis opibus, Prouerbior. octauo. *Quia procul & de vltimis finibus pretium eius*. Item pretiosus in forma, pretiosus in valore. Iob 8 *Nescit homo pretium eius*, &c.

Gemmis ornatus, Ecclesiastici 32. *Gemmula carbunculi in ornamento auri*.

Aspectu deliciosus, Eccli. 42. *Gloria Domini plenum est opus eius*.

In summo patulus ad recipiendos liquores, & refundendos gratiarum & donorum, hoc est ad recipiendum & refundendum

Et honorifice coopertus, ne scilicet in eo decidãt aliquę immunditiæ Numer. 19. *Vas quod non habuit operculum aut ligaturam desuper immundum erit*.. Istud operculum fuit in virgine custodia quinquesensuum, qui sunt in capite, quia nunquam fatue respexit, vel delectabiliter malum audiuit, vel verbũ malum protulit, vel illicitum comedit, & huiusmodi.

In medio strictus, id est, in corde per paupertatem & humilitatem.

Infra clausus, nihil terrenum appetendo per desiderium.

Pede latus, id est, charitatiuo affectu: dicens cũ Dauid Psalm. 118. *Ambulabam in latitudine*, scilicet charitatis.

Clarus, vnde & faciem reddit, bene deauratus. Mysterium quære titulo de fonte, vbi dicitur quod reddit imaginem intuenti. Lib. 9. pag. 512. b.

Odoriferus ratione specificati poculi.

Splendens maxime si sit aureus, vel bene deauratus, & à sole illustratus. maxim° enim splẽdor Marię ex eo, quod amicta sole iustitię, Apoc. 12.

Grauis aurea grauitate, non plumbea, habuit enim vas istud iustum pondus, scilicet charitatẽ & animi constantiam, per quam nunquam leui motu desiliebat, sed mature se sẽper habebat.

Sonorus per tinnitum laudis diuinę, & gratiarum actionis de sibi impensis beneficijs.

Anaglyphum, vas, id est, sculptũ superius, ἀνὰ, Græcè, sursum Latinè γλυφή sculptura.

Recipit

Recipit quemcunque liquorem, scilicet vinum deuotionis, lac benignitatis, oleum misericordiæ, mel diuinitatis in incarnatione, aquam lacrymarum in filij passione, & huiusmodi. Et propter hoc dicitur *Nunquam indigens poculis*. Cant. 7. & omnes liquores quos à Deo suscepit, large propinat hominibus.

Sensus delectat, scilicet visum, olfactum, & gustum, adiuncta musica in conuiuio vini, quę delectat auditum, Ecclesiast. 49.

Dextera portatur.

In igne formatur, Nam propter nimiam charitatem suam, quia dilexit nos Deus, *fabricatus est* Deus Pater *auroram & solem*, Psal. 73. id est, Mariam & Christum hominem.

Laus est & honor & gloria fabri. De laude dicitur Ecclesiast. 9. *In manu artificis opera laudabuntur*. De gloria Eccle. 42. *Gloria Domini plenũ opus eius*.

Maria Cratera.

Cratera, & est cratera calix habens duas ansas, nomen græcũ, sed Gręcè declinatur hic crater. Latinè hæc cratera. Cõparatur autẽ Maria vasis craterarũ, & vasis musicorũ suspensis à paxillo, id est, Christo, Isai. 22. *Vasis craterarum*, quia suos inebriat amatores cœlestis potus abundãtia, & deuotione, quibus dicit, Cantic. 5. *Bibite & inebriamini charissimi*, & *vasis musicorum*, quæ sanctã delectationem eisdem infundit, & *& erat suspensa*, quia ab omni terrenitate eleuata, *à paxillo*, id est, Christo, cuius dilectio eam sursum tenebat. Vnde dicebat cum Iob 7. *Suspendium elegit anima mea*, &c.

Maria Lecythus.

Lecythus. Vas scilicet olei. ipsa est enim vas indeficientis & semper abundantis misericordię, signatũ per *Lecythum olei*, qui nõ est imminutus 3. Regũ 17. de quo pastus est Elias, id est, Christus, sugens eius vbera, & quo pascitur in Sacramento filij, & in verbis eius & exemplis, vidua Sareptena cum tota domo sua, id est, ecclesia cũ fidelibus vniuersis.

Maria Pixis.

Pixis, quę est vas vnguẽtarium factum ex buxo, quam scilicet buxum Græci πύξον vocant, sed modo fiunt pixides de ebore, auro, & argento, & ęre. Vnde de sponso dicitur Cantic. 5. secundum aliam litteram, *Venter eius sicut pixis eburnea super lapidem saphirum*, & potest exponi de ventre virginis, cuius virginalis puritas, quæ signatur in ebore, purior fuit Angelica puritate, quæ notatur in saphiro. Et hoc est quod dicit super *lapidem saphirum* In hac autem pixide trãsmittit nobis pater illud vnguentum medicinale, quo sanatus est mundus, qui prius omnimoda infirmitate laborabat, scilicet filium suum.

Maria Lenticula. Isidorus.

Lenticula, quę est vas olearium factum ex ære, vel argento secundum Isidorum, & dicitur à liniendo, quia inde reges & sacerdotes linebantur. vterus autem virginalis congrue per tale vas designatur, in quo filium factum hominem, *Vnxit Deus* Pater *oleo lætitiæ præ participibus*, hoc est, alijs sanctis. ad hoc designandum dicitur de Saule, qui tunc optimus erat vix 1. Regum 10. *Tulit Samuel lenticulam olei & effudit, super caput eius*, &c.

Maria Cyathus.

Cyathus. Vas potatorium, quod alio nomine dicitur cymba. quæ est nauis, ex cuius similitudine fiunt quædam vascula argentea, ad deportandum incensum. Ipsa quidem potat nos vino multiplici, sicut habes versu duodecimo horti conclusi. Ipsa est nauis, quæ seruos suos deducit in portum voluntatis eorum; ipsa vasculum quod orationes nostras coram Domino repræsentat, sicut infra de phiala inuenies.

Lib. 12. Pag.

Litera f.

Maria Siphon.

Siphon. Vas sic dictum, quia aquas sufflando fundit, quo scilicet vase vtuntur orientales, nam vbi senserunt domum ardere, currunt cum siphonibus plenis aquis, & exstinguunt incendia. sed & cameras expressis, ad superiora aquis emundant. Similiter & Maria aquas gratiarum nobis subministrando, exstinguit in nobis vitiorum incendia, & per ipsam emundamur ab inquinamentis spiritus & carnis nostræ.

Maria Alabastrum.

Alabastrum, vas vnguentarium, cognominatum à quodam genere marmoris quod dicitur alabastrum, & est lapis candidus & interstinctus varijs coloribus; cauatur enim ille lapis ad vasa vnguentaria facienda, quoniam vnguenta seruare dicitur incorrupta, & nascitur circa Thebas Ægyptias, & Damascum Syrię, & est ceteris marmoribus candidior; sed probatissimus nascitur in India. De tali marmore fuisse dicitur vas illius vnguenti, de quo legitur Ioan. duodecimo.

Maria Oenophorum.

OEnophorum, vas scilicet ferens vinum. Eno enim Græcè vinum, & ipsa nobis attulit gratiã, quę signatur in vino. Vnde & nuptiantibus vinum procurauit Ioan. 2.

Maria Situla.

Situla quæ dicitur à sitiendo Quære titulo de receptaculis aquarum.

Maria Discus.

Discus. quasi dans escas: cuiusmodi autem escas ipsa tribuat conuiuis suis, habes notatum versu duodecimo horti conclusi. A disco autem dicuntur discumbentes.

Maria Scutella.

Scutella, quia antiquitus habebat quodammodo formam scuti. Vnde & scutella à scuto per diminutionem; ipsa enim & pascit, & defendit nos. pascit vt scutella, defendit vt scutum.

Maria Salinum.

Salinum, quod est vas aptum sali, id est, sapientiæ Dei recipiendę. Quære supra titulo vbi ipsa dicitur vas nouum.

Maria Vrna.

Vrna.

Maria Calix.

Calix, vas in quo bibitur, quod antiquitus fiebat de ligno, & inde nomen accepit, quia Græci omne lignum ξύλον dicebant, sicut dicit Isidorus.

Maria Phiala.

Phiala sic dicta, quia de vitro solet fieri, quod Gręcè ὑαλὶς dicitur; modo autem phialæ & de vitro, & de auro fiunt vel argẽto. Vnde Apoc. 5. descri-

describuntur viginti quatuor seniores habentes A *Phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum*: Maria vero recte phialę comparatur, propter amplitudinem charitatis, qua diligit nos; quia phiala inferius ampla, superius stricta propter virtutem taciturnitatis. *Vitrea* propter virtutem virginitatis. Vitrum enim de cinere fit, & *Omnis caro fœnum est*, Isa 40. transparens est, propter confessionem diuinæ laudis. Vitrum enim colorem non celat contenti in se B liquoris. *Lucida* est propter honestatem conuersationis Matthæi 5. *Luceat lux vestra, &c.* *Aurea* etiam est propter plenitudinem sapientiæ cœlestis, & cæteras auri proprietates. *Odorifera* etiam quia plena odoramentis, id est, orationibus sanctis, quibus sanctam delectat Trinitatē, & totam curiam cœlestem; sicut odoramenta suam circumquaque diffundunt suauitatē, quæ odoramenta, id est, preces sentire desiderat filius suus, dicens ei Cant. 2. *Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis*, ad audiendum & o- C dorandum.

Hæc est phiala principum impleta butyro de qua legitur quinto Iudicum in cantico Debboræ. Principes Apostoli & Euangelistæ, quibus propinauit butyrum, docens eos incarnationis Dominicę venerabile Sacramentum. Et nota, quod ex tunsione lactis procedit pinguedo butyri, quod medicinat & vngit; & ex tūsione carnis Christi, quæ ex lacte virgineo coagulata est; processerunt tam vnctio charismatum, quā D nostrorum medicina peccaminum, &c.

Maria Mulctrum. *Mulctrum*, scilicet vas in quo mulgetur lac, in ea siquidem & per ipsam mulgemus lac consolationis, & diuinæ dulcedinis. Filius etiā Dei ex ea mulsus est homo. Vnde dicit Patri, Iob 10, *Nonne sicut lac mulsisti me*, &c.

Maria Scyphus. *Isidorus origin. li. 20. cap. 6.* *Scyphus*, vas secundum Isidorum in quo manus abluimus, quia ipsa mediatrice, mala opera nostra pœnitendo purgamus.

Maria Vrceus. E *Vrceus*, cuius diminutiuum vrceolus, vasa scilicet in quibus deportatur aqua benedicta. In hoc enim vase transmittit nobis pater aquam illam gratiæ, quam nobis promiserat Ezechielis 36. *Effundam super vos aquam mundam & mundabimini*, &c. aliter enim non poteramus habere benedictionem Dei.

Maria Vter. *Vter*, vas sic dictum ab vtero, quia totum est quasi in ventre, & in vtero Mariæ statuit Dominus aquas gratiarum quasi in vtre, sicut dicit Psalmista 77. & de illa plenitudine iugiter recipimus gratiam pro gratia nisi steterit per nos.

Maria Peluis. *Peluis*. sic vocata, eo quod ibi pedes lauentur. Ioan. 13 dicitur de Domino. *Misit aquam in peluim*, id est, impleuit Mariam gratia, *& cœpit lauare pedes Discipulorum*. Hoc enim officium exemplo filij implet in nobis humilis virgo, quæ se semper ancillam exhibet, cuius est hoc officium. Vnde signatur per Abigail 1. Regum 25. quæ respondit nuntijs Dauid volentis eam ducere vxorem. *Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei, &c.*

Maria Ampulla. *Ampulla*, quæ dicitur quasi ampla bulla, similis est enim rotunditate bullis, quæ ex spumis aquarum fiunt, & vento inflantur. Dicuntur autem apud nos quædam vascula argentea vel stannea ampullę, in quibus reponitur chrisma, oleum sanctum, & oleum infirmorum: & in beata virgine reposuit Christus Pontifex futurorum bonorum oleum infirmorum, id est, misericordiam sanatiuam peccatorum; & oleum sanctum, id est, misericordiam sanctam, quæ sanctificat peccatores; & sacrum chrisma, id est, spiritualem vnctionem spiritualium regum, sacerdotum, & pugilum, sine qua nō sanctificantur, nec possunt effici vero nomine Christiani.

NOTVLA.

Post hoc scribendum de omnibus vasis tabernaculi, & templi Salomonis, quę possent signare Mariam, & quomodo ipsa petra & funda Dauid.

INCIPIT

INCIPIT

LIBER VNDECIMVS IN QVO AGITVR DE MVNITIONIBVS ET NAVIGIIS QVAE POSSVNT SIGNARE MARIAM.

Maria Ciuitas Dei. Isidorus.

VRBS, id est, ciuitas. Isidorus. Ciuitas est concors hominum multitudo societatis vinculo adunata, dicta à ciuibus, id est, ipsis incolis vrbis, pro eo quod plurimorum conscifcat & contineat vitas. Nam vrbs ipsa mœnia sunt, ciuitas autem non saxa, sed habitatores vocantur. Vrbs autem vocatur ab orbe, quia antiquæ ciuitates fiebant in orbem. Hęc omnia beatę virgini possunt adaptari, quę est illa ciuitas, de qua in Psalmis. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei*. Psalm. 86. Hęc gloriosa sunt, quod beatam eam dicunt omnes generationes. Quęre titulo de humilitate Marię. Maria ciuitas, quę dicitur quasi ciuium vnitas, id est, sensualitatis & rationis plena concordia. Ciues huius ciuitatis sanctæ cogitationes, deuotę affectiones, feruentia desideria, & huiusmodi, quę omnia tendebant ad illud *vnum*, quod *est necessarium*, Luc. 10. Regebantur etiam ciues isti consilio Spiritus sancti, quia ciues consilio sunt regendi, & aduersarij fugandi & fugiendi. Bene etiam ciuium vnitas, quia nec ibi caro concupiscebat aduersus spiritum, nec spiritus aduersus carnem, nec aliquid rebellionis, aut contradictionis in corpore eius, vel anima, cum esset etiam arca Noë, in qua omnia animalia, id est, motus sensualitatis fuerunt pacifica, & ideo summus habitator ibi pacifice hospitatus est, & ibi *In pace factus locus eius*, Psalm. 75.

Lib. 3. pag. 208. c.

Ciuitas Dei, hoc dicitur, ad differentiam ciuitatis Babylonicę, quę diaboli est, in qua *Dominus non ingreditur*. Oseæ 11. Bene *Ciuitas Dei*, quę tota fuit Dei, & nullius nisi Dei, quia nihil in ea habuit pars aduersa. Ideo dicit ipsa Cant. 2 *Dilectus meus mihi, & ego illi*. Ideo etiam dilectus toties vocat eam suam, in Canticis dicens: *Amica mea, columba mea, soror mea, sponsa mea*. & huiusmodi. Item *Ciuitas Dei*, quia sola digna tanto Rege, tanto Pontifice, tanto Fundatore, tanto Inhabitatore, & huiusmodi. Ideo dicitur in Psalmis 47. *Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, &c.* Quære 4 causa. Commendatur autem ciuitas hæc à multis, & ante omnia

Lib. 2. pag. 76. c.

A fundamentis. Vnde *Fundamenta eius in montibus sanctis*, Psalm. 86. Et nota, quod Propheta præuidens in spiritu dignitatem, & excellentiam huius ciuitatis, scilicet gloriosæ Virginis, quasi vehementer admirans gloriam ipsius, ex improuiso prosilit in hæc verba. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, & cum nihil præcesserit ad quod respicit hoc relatiuum *eius*, refertur ad mentem Prophetæ Dicit ergo: *Fundamenta eius in montibus sanctis*, id est, in Patriarchis, Regibus, & Prophetis, ex quibus originem traxit, sicut patet ex genealogia Christi, Matth. 1. Vel intransitiue fundamenta eius sunt montes sancti, scilicet Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, & cæteri, ex quibus Maria, & ex qua Christus. Vel fundamentum ipse Christus, vnde Isa. 28. *Ecce ego mittam*, dicit pater fundator, *in fundamentis Sion*, id est, Mariæ quæ paulo post appellatur Sion, *Lapidem angularem probatum, pretiosum in fundamento fundatum*, id est, Christum. Erat enim ciuitas hæc *Fundata supra firmam petram* quæ est Christus. Matth. septimo. Item 1. Corinth. 3. *Fundamentum aliud, &c.* Dicitur autem Christus fundamentum multis de causis, quæ notantur versibus his,

Commendatio huius Ciuitatis primùm à fundamentis.

Sustentans, saxis, sine vento, luce, ruina.

Odit aquas, pondus non sentit, forte, latens, stans.

Fundamentum enim sustentat totum ædificium,

cium, sic & Christus ecclesiam, Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Sustentauit etiam & gloriosam virginem in omni gratia & virtute, Vnde Cant. 8. dicitur, *Innixa super dilectum suum. De saxis fit*, id est, doctrinis impolitis. 1. Corinth. 2. *Sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis.* Ideo præceptum est Deuter. 27. *Aedificabis mihi altare, &c. Sine vento* inanis gloriæ. Ioan. 5. *Claritatem ab hominibus nõ accipio &c. Sine luce* apertæ visionis. 1. Timoth 6. *Lucem habitat inaccessibilem.* Ioan. 1. *Deum nemo vidit vnquam. Sine ruina*, quia *nouissimus virorum* Isai. 53. per humilitatem quæ non habet vnde cadat. *Odit aquas* deliciarum & diuitiarum, vnde dicit Psalm. 68. *Ego sum pauper* contra diuitias, *& dolens* contra delicias, & ideo *Salus tua Deus suscepit me.* Sic debet dicere iustus. *Pondus non sentit*, quia labores non reputat propter nos, quando volumus conuerti ad ipsum. Vnde vocat nos inuentionem ibi. *Inueni Dauid seruum meum, &c.* Psalm. 88. Matth 13. dicit se inuenisse pretiosam margaritam, licet ibi dicatur, quod *Dedit omnia sua & comparauit eam. Forte est.* Vnde Iob 9. *Si fortitudo quæritur robustissimus Latens* Isai. 45. *Vere tu es Deus absconditus*, in humanitate. *Stans*, id est, stabilis, Boëtius, *Stabilisq; manens, dat cuncta moueri.*

Boëtius lib. 3. de cõsol. philos. metro. 9.

Item de fundamentis templi, quo Maria similiter figuratur, ita legitur 3 Regum 5. *Præcepit Rex Salomon, vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum Templi, & quadrarent eos, quos dolauerunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hiram, &c.* Et hoc necesse fuit, quia non homini parabatur habitatio, sed Deo, sicut dicitur 1. Par 29 *lapides grandes* eminẽtissimę virtutes, scilicet humilitas, fides, virginitas, patientia, paupertas & huiusmodi, quæ velut fundamentum totius boni, sustinent & supportant ędificium.

Et dicuntur hi lapides *pretiosi* ab effectu, quia virtutum vniuersitas Mariam reddit pretiosam; dicuntur etiam *quadrati*, propter quattuor cardinales, quæ gloriosam virginem quasi quadratam, & stabilem reddiderunt cõtra omnem aduersitatem & impetum inimici. Et per has & vniuersas alias virtutes, cõsurrexit hoc ędificiũ, vt ipsa fieret ciuitas regis magni. Per *cæmentarios Salomonis*, & *Hiram* possunt designari charismata Spiritus sancti, quæ Mariam spiritualiter dolauerunt, & totius peccati scrupulũ separauerũt ab ea in sanctificatione, vel *cæmentarij Salomonis* patres veteris testamenti, qui figuris & ænigmatibus ipsam talem futuram præuiderũt, & pręsignauerũt. Per *cæmentarios Hiram* Apostoli, & cęteri sancti, qui qualem prophetæ præuiderũt, talẽ fuisse pręedicauerunt. Item huic fundamento possunt adaptari illi duodecim lapides, de quibus Apoc. 21 *Fundamentum primum iaspis*, &c. Item illud Isai. 54. *Fundabo te in saphyris*, &c.

A *A portis.* Vnde sequitur Psalm. 86 *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* dicitur beata virgo *Sion*, quia sicut Sion erat locus eminentissimus in Ierusalem, sic beata virgo in vtraque ecclesia. *Portæ* huius Sion fuerũt quinque sensus beatæ virginis, qui clausæ semper fuerunt contra omne noxium, & inhonestum, Vnde dici potest de quolibet sensuũ eius illud Ezech 44 *Porta hæc clausa erit principi*, id est, diabolo, qui non *habuit in ea quidquam.* Ioan. 14.

1. A portis.

B Vel *principi*, id est, peccato, quod regnat in quibusdam. Contra quod Apostol Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Vel *Principi*, id est, ad honorem principis, scilicet Christi. Apertæ autem fuerunt portæ istæ ad omne bonum. Vnde aurès eius, quę clausę erant contra mundi strepitum, quando Angelus ingressus est ad eam, apertę sunt salutationi eius. Porta cordis, quæ contra consensum viri clausa erat, aperta est diuinæ voluntati, quando dixit, C *Ecce ancilla Domini fiat mihi* &c. Ideo dicitur Ezechi. 44. *Dominus Deus Israël ingressus est per eam.* Et sic potest de alijs sensibus assignari. *Diligit* ergo *Dominus portas Sion*, id est sensus beatę virginis, *super omnia tabernacula Iacob*, id est, pluſquã omnia corpora aliarum virginum, quod corpus tabernaculum dicitur 2. Petr. 1. *Velox est depositio tabernaculi mei.* Item beata virgo. *Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*, id est, in corpore meo. D Virgines autem dicuntur Iacob, quia luctatæ sunt contra carnem suam, & supplantauerunt fomitem, qui in beata virgine omnino fuit extinctus.

Aliter etiam potest dici de portis, id est, de sensibus virginis, iuxta illud Isai. 60. *Aperietur porta tua iugiter, die & nocte non claudentur.* Apoc. 21. *Portæ eius non claudentur per diem, nox enim non erit in ea.*

E Nunquam enim deuotè clamantibus ad beatam virginem, clauditur respectus misericordię eius, nam sicut *Oculi Domini super iustos*, Psal. 33. Sic oculi Mariæ super peccatores; similiter nec auditus eius, quia *præparationem cordis eorum*, id est, fideliter, feruenter & deuotè clamantium ad eam, *audiuit auris tua*, Psal. 9. O Christe, id est, Maria mediante, tu exaudis peccatores, sicut homo audit mediante aure sua. Nunquam clauditur lingua vel loquela ipsius, quin velit orare pro miseris vt surgant, & pro tentatis ne succũbant. Vnde Apoc. 12. *Terra*, id est, Maria *aperuit os suũ*, F ad orãdum pro muliere, id est, anima quam serpens, id est, diabolus infestabat. Nunquam clauditur manus eius, *quia manum* semper *aperit inopi, & palmas ad pauperem extendit.* Et sic de alijs. Propter hæc & multa alia *diligit Dominus portas Sion* &c. Sed nota, quod non patent hæ portæ nisi iustis, & iustificatis, & volentibus iustificari. Ideo Isai. 26. dicit Dominus. *Aperite portas &*

& ingre-

& ingreditur gens iusta custodiens veritatem.

Aliter. *portæ*, per quas in hanc ciuitatem ingressus est rex gloriæ, quattuor: æterna virginitas, incomparabilis in tanta sublimitate humilitas, obedientia qua respondit, *Ecce ancilla*, fides qua concepit dicens, *fiat mihi* &c. Isidorus, harum portarum si quælibet defuisset, in hanc ciuitatem rex gloriæ non intrasset. Has *portas diligit Dominus super omnia tabernacula Iacob.* Tabernacula sunt militantium. Iacob supplantator, quasi dicat, licet Dominus diligat militantes in actiua, & supplantatores vitiorum; plus tamen omnibus his diligit in matre prædictas virtutes, quibus intratur ad contemplatiuam. De his portis dici potest illud Apocal. 21. quod *singulæ portæ erant ex singulis margaritis*, singulæ enim eius virtutes, erant singulæ margaritæ, quia singuli sensus virginis, congruis sibi virtutibus splendescebant, oculi columbina simplicitate; aures cita & perfecta obedientia; olfactus discretione, gustus sobrietate; tactus castitate; incessus maturitate & sic de alijs.

Isidorus.

3. A fama. *A fama.* Vnde *gloriosa dicta sunt de te*, per Patriarchas, sub obscuritatibus figurarum; per Prophetas, sub ænigmatibus verborum, vt est illud Isai. 7. *Ecce virgo concipiet.* Item eodem 11. *Egredietur virga* &c. Numer. 24. *Orietur stella ex Iacob* &c. Item Cantic. 6. *Viderunt eam filiæ Sion & beatissimam prædicauerunt eam, & reginæ & concubinæ laudauerunt eam.*

4. Ab Vtilitate. *Ab vtilitate*, quæ consistit in conuersione peccantium in remissione peccatorum, in collatione gratiarum. Vnde sequitur, *Memor ero* ad miserandum, non ad puniendum. Neem. 5. *Memento mei Dei in bonum. Raab & Babylonis*, id est, peccatorum. Per Raab enim meretricem, intelligitur anima more meretricio voluptatibus seruiens, & vitijs prostituta, quæ vadit per *latam viam quæ ducit ad mortem* Matth. 7. quia Raab interpretatur latitudo cui consulit. Isai. 23. *Sume citharam* &c. vsque *meretrix obliuioni tradita. Et Babylonis*, id est, illorum, qui in con[illegible] malorum prius positi, operibus se pro[illegible]ant ciues æternæ confusionis. & de ciuitate Diaboli, quæ est Babylon. *Memor* inquam *ero* eorum, si confundantur bona confusione, quæ adducit gloriam, Ecclesiastici 4. Et ad sinum matris misericordiæ toto corde confugiant, quæ est *ciuitas refugij* Numeror 35. vt ipsa mediatrice mihi filio suo satagant reconciliari Sed quibus *ero memor? scientibus me*, vt scilicet ab illis qui me nouerunt, inde glorificer & collauder, quia hanc *gloriam meam alteri non dabo.* Isai. 40. quidam libri habent *scientium me*, sed falsa est littera & corrupta. Augustinus dicit scientibus me.

D. August.

5. A ciuium multitudine. *A ciuium multitudine*, qui cum prius ciues Babylonis; per eam fiunt ciues Ierusalem. Vnde sequitur. *Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum hi fuerunt illic.* Quod dicitur *ecce*, scilicet aduerbium demõstrandi est, ac si diceretur, in propatulo est, quomodo Mariæ charitas omnes recolligit in sinu materne pietatis, refugientes ad se, & facit ciues vtriusque ecclesię, quia *alienigenæ*, Remigius, id est, alieni prius à Deo, sed postea vim sibi facientes, hac auxiliatrice, recipiunt *regnum cælorum* quod *vim patitur.* Matth. 11. *Et Tyrus* quę interpretatur angustia, id est, illi, qui angustiantur per dolorem contritionis & pœnitentię, qui prius erant in angustia vitiorum. *Et populus Æthiopum*, id est, illi, qui prius nigrescebant fuligine peccatorum, & erant deformes per amissam Dei similitudinem, de quibus dicitur Thren. 4. *Denigrata est super carbones facies eorum* &c. Sed conuersi, modo denigrãtur per exustionẽ tribulationũ, & pęnitentię exemplo Iob dicentis 30. *Cutis mea denigrata est super me & ossa mea aruerunt præ caumate*, id est, tribulatione. *Hi fuerunt illic*, ex quo scilicet per fidem incarnationis, cuius ipsa fuit ministra, pœnitendo confugerunt ad eam, & tales inhabitant hanc ciuitatem per fidem, & dilectionem. Alia littera dicit. *Palæstina, Tyrus cum Æthiopia. Palæstina* interpretatur os malleatoris, & signat detractores, qui iugiter malleant super bonos. Vnde *supra dorsum meum fabricauerunt peccatores* &c. Psal. 128. quos castigat quantum in se est, exemplo suæ taciturnitatis *Tyrus* angustia, hi sunt cupidi, quibus omnis locus angustus, quos dilatat exemplo suæ paupertatis & charitatis, vt dicat talis *& eduxit me Maria in latitudinem.* Psalm. 17. *Ethiopia*, caligo, Ecce superbia, quæ excęcat. Isai. 13. *Super montem caliginosum leuate signum.* Mons enim & caligo bene concomitantur, quia ex celsitudine sequitur caligo, sicut ex deiectione illuminatio. Numer. 24. *Cadit & sic aperiuntur oculi eius*, & tales illuminat ipsa exẽplo suę humilitatis, & ita per ipsam fit Dominus memor peccatorũ, & ipsi peccatores ciues huius ciuitatis. Ideo dicitur tam matri quam filio Sapiẽtię 11. *Misereris omnium quoniam omnia potes.*

Remigius.

6. A Miraculi nouitate. *A miraculi nouitate.* Vnde sequitur. *Nunquid Sion dicet homo & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* In hoc enim consistit nouitas miraculi indicibilis, & hæc sunt gloriosa quę dicuntur de ciuitate Dei, scilicet quod *altissimus*, inquantum Deus *fundauit eam* prius, & post eius fundationem *natus est in ea*, inquantum homo. Ideo cum loquitur Propheta de fundatione, ponit præteritum scilicet *fundauit*, cum subiungit de natiuitate in vtero, ponit præsens tempus scilicet *est*, ad ostendendum quod postquam eam fundauerat, vt Deus, homo natus est ex ea, quod esset impossibile in puro homine, nusquam enim auditum est, quod architector prius domum fabricauerit, & postea in eadem domo nasceretur: sed Christus hoc fecit, ad innuendum quod

dum quod eius natiuitas omnes alias præcelleret. Vnde Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*. Propter hoc dicebat Salomon Prouerb. 30. se ignorare *viam viri*, id est, Christi *in adolescentia sua*, id est, in beata virgine.

Aliter. Tria virginis priuilegia hic notantur, quę cōtulit ei filius suus; *Primū*, quod altissimus virginem sanctificauit, solius enim Dei est iustificare. Vnde Christus videtur dicere matri illud Isai 43. *Ego sum qui deleo iniquitates tuas*, id est, originale & fomitem *propter me* &c. quasi dicat *propter me*, scilicet, vt dignę efficiaris inhabitatione mea. *Secundum*, quia gratia ipsam impleuit & virtutibus ornauit. *Tertium*, quod spiritus gratia obumbrante, ipsam fœcundarit. In duobus primis designatur fundatio ciuitatis; in tertio quod homo natus est in ea. Item de primo dicitur alibi in Psalm. 84. *Visitasti terram*, id est, Mariam eam sanctificando, *& inebriasti eam*, virtutes ei & gratias infundendo, *multiplicasti locupletare eam*, id est, multipliciter locupletasti eam partu filij Dei fœcundando, istud enim super omnem gratiam est. Sed *nunquid homo dicet*, id est, persuadere poterit *Sion*, id est, Synagogæ, istud scilicet, quod altissimus qui prius fundauit eam, postea homo natus sit in ea? quasi dicat, hoc non recipit incredula Synagoga.

7. Ab Auctoritate scripturarū

A scripturarum Auctoritate. Vnde sequitur, *Dominus narrabit in scripturis populorum & principum, horum qui fuerunt in ea*, quasi diceret Prophetæ, vnde hæc omnia nosti? & ipse respondet, *Dominus*, inquit, *narrabit in scripturis populorum* &c. quasi dicat, in multis scripturis prędicitur, & narratur dignitas beatę Mariæ, & vtriusque ecclesiæ, *in scripturis*, scilicet populorum & principum. *Populos* vocat pauperes Prophetas, qualis fuit Amos, *principes* ditiores & nobiles, quales fuerunt Dauid & Isaias. Vel *populos* vocat gentiles. Vnde Sibyllinis versibus hæc prædicta. Iob etiam fuit gentilis, *principes* vocat Iudæos. Vel *principes* sunt editores scripturarum scilicet Prophetæ, Apostoli, & Euangelistę; *populi* sacri expositores. Vel *populi*, alij sancti ab Apostolis; *principes* ipsi Apostoli, Vnde *constitues eos principes*. Psalm. 44. *In scripturis populorum*, id est, ad populos missis, & *in scripturis principum*, non Platonis, Aristotelis aut Socratis, sed *horum qui fuerunt in ea* ciuitate, scilicet ecclesiæ; quia illi extranei fuerunt à fide; sed Prophetę qui prædixerunt, & Apostoli qui prædicauerunt, fuerunt in ea per fidem; omnes enim Prophetę & Apostoli, concordes fuerunt in laude beatæ Virginis, *In ea*, non contra eam, vt hæretici: nec extra eam, vt Philosophi.

8. Ab inhabitantium continua exultatione

Ab inhabitantium continua exultatione. Vnde sequitur, *sicut lætantium omnium habitatio est in te*, O superna Ierusalem, quasi dicat, omnes qui habitant in te iucundi sunt & lætantes, Isai. 51. *Venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super capita eorum*. Aliter. de beata virgine cantatur hic versus, *sicut lætantium omnium habitatio est in te sancta Dei genitrix*. In fortissima munitione habitant homines securi & lęti, in infirma tristes & timidi; item in magna & opulenta multi, in infirma paucissimi. Maria siquidem refugium est & spes omnium fidelium, quia fortissima est, & inexpugnabilis, & terribilis, vt castrorum acies ordinata, dæmonibus inimicis. Opulenta est etiam gratiarum & virtutum abundantia, quia gratia & gloria plena, magna est etiā & amplitudine charitatis, quia omnes amplectitur. Vnde canit ei ecclesia *sub tuum præsidium confugimus sancta Dei genitrix* &c. Ipsa est enim ciuitas munita, sicut dicitur alibi in Psalmis 30. & 59. Et ei competit quod dicitur de filio. Deuter. 33. *Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt*. Ideo bene dicitur *sicut lætantium* &c. quia ex his omnibus multa est lętitia eis, qui ad eam confugiunt Isai. vltimo *Lætamini cum Ierusalem* &c. Et ipsi dicendum est illud Iudith. 15. *Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël* &c. Miserrimi omnium sunt illi, qui nesciunt ad hanc vrbem confugere in omni necessitate. Vnde Eccle. 10. *Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere*, id est, ad Mariam refugere, pedibus scilicet fidei & amoris. Quia vero in hanc ciuitatem Dei, nolunt ascendere peccatores miseri, ad adorandum Dominum, ideo tantum defectum gratię patiuntur. Vnde Zachar. vltimo. *Et erit qui non ascenderint de familijs terræ ad Ierusalem, vt adorent Dominum exercituum, non erit super eos imber*, id est, gratię stillicidium. Item propter hęc omnia dicit Dauid, quasi magnum Dei beneficium describens. *Deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis* Psalm. 106. Item de illis qui non seruiunt Mariæ, vel qui male sentiunt de ea, dicitur in Psalmis ibidem. *Errauerunt in solitudine*, id est, in mundo, *in inaquoso* quia non habent aquam gratię, ex quo non curant de [illegible]ia plena, id est, Maria. *Viam ciuitatis habita[illegible] non inuenerunt*, scilicet triplicem viam humilitatis, paupertatis, & charitatis: hæc triplex via ducit ad ciuitatem habitaculi, id est, Mariam, cui dicitur *sicut lætantium* &c. Et ibi sumitur via ducens ad ciuitatem, & habitaculum regni cælestis, Et ideo contingit illud quod sequitur, scilicet quod sunt *esurientes & sitientes*, quia non habent solidum cibum operationis bonę, nec lac simplicis doctrinæ, quo nutriatur eorum infantia. Item nec digne manducant panem vitæ, nec digne bibunt sanguinem Christi, qui vere est potus. Item nec habent cibum bonę operationis nec potum gratię salutaris. Ideo sequitur, quod *anima eorum in ipsis defecit* quia nec pasti, nec potati hoc triplici cibo, & potu.

Viso quomodo hæc ciuitas in Psalmis commendatur

mendatur à multis, videndum de alijs commendationibus eius, quas scripturæ sacræ multipliciter manifestant.

9. A Fundatore.

A fundatore, qui fuit Deus Trinitas. Vnde in Psalmo 47. *Deus fundauit eam in æternum*. Item Psalm. 86. *Ipse fundauit eam altissimus*, vnde etiam ipse dicit ecclesiæ, & huic ciuitati. *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in saphiris*. Isai. 54. *Vel* fundator sapientia, id est, filius Dei. Vnde Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum* Nec habitura est finem hæc ciuitas, quia B *Deus fundauit eam in æternum*.

10. Ab Artifice.

Ab artifice, & conditore. Vnde de antiquis sanctis. Hebræorum 11. dicitur quod *exspectabant fundamenta habentem ciuitatem cuius artifex & conditor Deus*: hæc ciuitas beata virgo, per cuius partum sperabant se redimendos, & extrahendos ab inferno. Vnde dicebat Iacob iam proximus morti, Genesis quadragesimo nono *Salutare tuum exspectabo Domine*, & paulo post, *donec veniat desiderium collium æternorum*. C Sequitur, *cuius* scilicet ciuitatis *artifex & conditor Deus*. Vnde Isai 45. dicit pater de filio. *Ipse ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet*.

11. A Rege iustitiæ.

A rectore. & rege iustitiæ. Vox enim huius ciuitatis est. *Dominus regit me*. Sequitur, *& nihil mihi deerit* &c. Psalm. 22. quia gratia plena & omni bono refecta. Propter hoc autem omnes habitatores huius ciuitatis, id est, omnes motus & affectus virginis fuerunt iusti, quia sicut dicitur. Eccli. 10. *Qualis rector ciuitatis, tales habitantes in ea*. Ipsa est enim Salem, cuius rex fuit D Melchisedech Genes. 14. qui interpretatur rex iustitiæ, vel rex iustus, vel rex pacis, hic est *rex regum & Dominus dominantium* 1. ad Timot. 6. & Apoc. 19. Hic est rex iustus. Vnde Mariæ dicitur Isai. 1. *Vocaberis ciuitas iusti* &c.

12. A Situ loci.

A situ loci, quia fundata *super firmam petram* quæ est Christus Matth 7. tanquam super rupem natiuam; quia Christus est firma petra, & saxum durissimum. Deut. 32. & 1. Corinth 10. *Petra autem erat Christus*, fundata est etiam super montem, id est, Christum qui est *mons in vertice* E *montium*. Isai. 2. & Michęę 4. Et super illum lapidem, *qui factus est mons magnus*, & *impleuit totam terram*. Dan. 2. & ideo vox eius est. Eccli. 24. *Ego in altissimis habitaui* &c. Item Psal. 86. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, id est, in eminentia omnium virtutum. Vel sita fuit super firmam petram, id est, supra firmitatem fidei, à qua nec in filij sepultura vacillauit, quando à fide defecit omnis sanctus.

Aliter, à situ loci, quia fundata super humilitatem, quæ est stabilitas fidelis animæ, quam non potest mouere diabolus; & hoc est quod dicitur in Psalmo 103. *Qui fundasti terram*, id est, Mariam, *super stabilitatem suam*, quæ fuit humilitas; *non inclinabitur in sæculum sæculi* ad peccan- A dum. Item de situ huius ciuitatis potest exponi, quod de cælesti Ierusalem dicitur Apocal. vigesimo primo. vbi sic legitur. *Sustulit me Angelus in spiritu in montem magnum & altum, & ostēdit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem, descendentem de cælo à Deo paratam, habentem claritatem Dei* &c. Et sunt verba Beati Ioannis. *Sustulit*, id est, sursum tulit, *me in spiritu*, id est, in mentis excessu, *in montem magnum & altum*. Mons iste Christus, qui est magnus in humanitate, & altus in diuinitate, B quia insuperabilis potentiæ, sicut dicit Glossa, *& ostendit mihi super montem illum fundatam ciuitatem*, id est, Mariam, vel ecclesiam, *sanctam*, id est, firmam in proposito virginitatis. *Ierusalem* ad visionem ęternę pacis plene intendentem, *descendentem de cælo*, id est, recipientem in sua sanctificatione infusionem gratiæ, sibi missę de cęlo, *à Deo paratam*, qui ipsam omni gratia adornauit. Vel *descendentem de cælo*, id est, quidquid boni habebat, bonitati diuinæ ascribentem, C Vnde dicebat. *Fecit mihi magna qui potens est* &c. *habentem claritatem Dei*, quære paulo infra.

Litera d. Ciuitatis in monte sitæ tres proprietates Marię accomodatæ.

Et nota quod ciuitas, villa, vel habitatio in monte sita, tria habet, scilicet quod est clarissima, sauissima, & mundissima. *Clarissima*, quia prius & copiosius recipit solis illuminationem; sic Maria prius & copiosius excepit claritatem filij sui solis iustitiæ, vt perspicue cognosceret mundum, se, & Deum. In cognitione mundi, quem contempsit, fuit clara; in cognitione sui, clarior; sed in cognitione Dei, clarissi- D ma; & ideo coram eo tantum se humiliauit. Et hoc prædixerat illi Isai. 60 *Erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam*. Ipsa etenim est Ierusalem, cui multo ante promiserat. Tob. 13. *Luce splendida fulgebis & omnes fines terræ adorabunt te*. Item huic ciuitati competit illud, quod de superna Ierusalem dicitur Apocal. 21. scilicet, quod *habebat claritatem Dei & lumen eius simile erat lapidi pretioso, tanquam lapidi Iaspidi sicut crystallum*. *Claritas Dei* est vera de E Deo cognitio, quam beata virgo habuit super omnes. Vnde vere potuit dicere illud. Baruch. 4. *Beati sumus Israël, quoniam quæ Deo placent, nobis manifesta sunt*. Sequitur, *& lumen eius*. id est, opera eius luminosa lucentia coram hominibus ad exemplum, *simile lapidi pretioso*, id est, Christo, quem imitabatur in operibus suis, qui fuit lapis pretiosus firmus in proposito, & lucens in virtutibus; *tanquam lapidi Iaspidi*, in quo signatur firmitas & viror fidei, quoad virginem; vel per- F seuerantia sanctitatis quoad vtrumque: *sicut crystallum*, quæ transparens & lucens est, & signat puram confessionem diuinę laudis quoad virginem, sed peccatorum quoad nos. Item de claritate huius ciuitatis subiungitur ibidem paulo post, *Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea*, quia Maria non indiguit maiori, vel minori,

minori aliorum doctrina, *Nam claritas Dei*, id est, totius Trinitatis *illuminauit eam*, dando intellectui eius cognitionem plenissimam, & ab omni nubilo phantasmatum semotam, *& lucerna eius erat agnus*, id est, Christus, quem portabat in ventre, & in mente, secundum quod Deus & homo, qui nouem mensibus priusquam alijs ciuitatibus, euangelizauit cordi eius. Deinde natus ex ea, *euangelizauit & alijs ciuitatibus regnum Dei*. Luc. 4. Propter quod & ipse se appellabat *lucem mundi*. Ioan. 8. Sequitur. *Et ambulabunt gentes in lumine eius: Ambulabunt* de virtute in virtutem gressibus scilicet fidei, & bonorum operum, *in lumine eius*, id est, ad illuminationem exemplorum eius, vel ad lumen cognitionis, quę ipsis ab ea desuper infunditur, sicut quandoque accidit, quod in excelsis turribus ponuntur lucernę, ad quarum illuminationem nautę & viatores dirigunt cursum, & viam suam.

Fuit etiam ciuitas hæc *sanissima*, sicut villa posita in monte, quia Maria sana fuit, quando in sua sanctificatione ablata fuit ab ea fomitis incensio; sanior, quia in bona eius conuersatione adhuc fuit amplius diminutus; sed sanissima, quia in filij Dei conceptione omnino fuit extinctus. Quære de his titulo de sanctificatione eius.

Lib. 4. pag. 305. a.

Fuit etiam hęc ciuitas *mundissima*, quia Maria munda fuit in cogitatione, mundior in affectione, sed mundissima in intentione. Et propter hoc illi conuenit, quod de cælesti Ierusalem dicitur Apoc. 21. *Ipsa ciuitas aurum mundum simile vitro mundo. Aurum* propter fulgorem charitatis; *mundum* per gratiam virginitatis, Vel *aurum mundum* propter soliditatem fidei. Aurum enim solidum est metallum; fides vero dicitur munda ab effectu, quia mundificat animam. Vnde Actuum 15. *Fide purificans corda eorum*. Vel dicitur *aurum mundum*, propter sapientiam, qua plena erat; sed quia non sufficit fides cordis, nisi adsit confessio fidei, iuxta illud Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem:* Sequitur *simile vitro mundo*, per *vitrum* enim signatur confessio, quia vitrum non celat colorem eius quod continet, maxime si fuerit mundum & purum. Vel per *vitrum mundum* potest designari caro virginea. Item de munditia ciuitatis sequitur paulo post, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum*, per consensum in cogitatione, *& faciens abominationem*, in actione. *& mendacium*, in locutione; & per hoc ostenditur, quod ipsa nec peccauit cogitando, nec loquendo, nec operando; nec corruptione sui, quod est coinquinatio; nec contemptu Dei, quod est abominatio; nec deceptione proximi, scilicet mendacio. Ecce quod hæc tria habuit in se ciuitas nostra, quæ solet habere ciuitas in monte sita, videlicet claritatem, munditiam & sanitatem. Commendatur etiam hęc ciuitas.

13. A Materia.

A materia. Vnde Apocalypsis vigesi. primo. *Ipsa ciuitas aurum mundum simile vitro mundo*, quia ex auro mundo constructa est, vt *aurum* referatur quasi ad materiam animæ, & *vitrum* quasi ad materiam carnis, quę cum esset fęnum, quia Isai. 40. *Omnis caro fœnum*, multipliciter fuit decocta, & quasi colata igne Spiritus sancti, & sic conuersa est in splendorem vitri. Dicitur autem *vitrum* secundum Isidorum quod visui perspicuitate transluceat, in alijs enim metallis quidquid continetur, absconditur, in vitro vero liquor, vel species, qualis est interius, talis exterius declaratur, & quodammodo clausus patet; sic & Maria clausa omni homini, patuit soli Deo. Vnde Ezech. 44. *Vir non transiet per eam quia Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa* &c.

Isidorus.

14. A Magnitudine.

A magnitudine quæ describitur Zachar. 14. vbi sic legitur. *Aedificabitur Domino ciuitas à turre Hananeel vsque ad torcularia regis. Hananeel* interpretatur gratia Dei. *Turris Hananeel* est supernę gratiæ celsitudo, cuius fuit in Maria singularis plenitudo. *Turris* ergo *Hananeel*, est alta fortitudo, siue fortis altitudo gratiæ Dei, à qua hæc ciuitas incœpit ędificari, & extensa est vsque *ad torcularia regis*, id est, Christi, cuius passio torcular fuit; sed Prophera posuit *torcularia* pluraliter, quia multimode passus est, & in singulis membris passus est, & multę fuerunt circumstantiæ passionis. Inchoatio ergo huius ciuitatis fuit altitudo gratiæ infusę, à qua incœpit in sanctificatione; consummatio vero, quod mente compasso est filio patienti, vnde fructum martyrij promeruit, & habuit excellenter.

Item de quantitate huius vrbis dicitur, Ierem. 31. in fine. *Ecce dies veniunt dicit Dominus & ædificabitur Domino ciuitas à turre Hananeel vsque ad portam anguli, & exibit vltra norma mensuræ in conspectu illius super collem Gareb, & circuibit Goatha, & omnem vallem cadauerum, & cineris, & vniuersam regionem mortis vsque ad torrentem cedron, & vsque ad angulum portæ equorum orientalis*. Ecce immensa magnitudo ciuitatis. Sic expone: *Hananeel* gratia Dei, sicut supra expositum est; *porta* oblatio fidei, qua filium Dei in se suscepit, de qua porta legitur Ezechiel. 44. *Angulus* secretissima conuersatio eius. Angulum faciunt duo parietes, simul ex diuerso concurrentes; hi sunt virginitas & maternitas, quę tanquam parietes vel muri, conseruauerunt in ea possessionem virtutum. Aliter. *Turris Hananeel*, id est, turris gratiæ Dei est ipsa beata virgo, quæ velut quadrata virtutibus, omnibus ędificijs Spiritus sancti præcellit prerogatiua gratiarum, sicut turris supereminet toti castro; & multorum bonorum operum, velut lapidum structuris in altum

altum consurgens, omnibus fugitiuis præstat refugium & munimen. Et ipsa à suo exordio, velut turris munita Dei gratia, inexpugnabilis fuit omnibus insultibus inimici. Et processit hæc ciuitas *vsque ad portam anguli*, id est, eousque vt ipsa fieret porta anguli; duo enim parietes è diuerso venientes faciunt angulum. Valde enim è diuerso veniebant virginitas & maternitas, si quis attendat naturam; sed per Dei gratiam, quæ signatur in turre Hananeel, in ipsa concurrentes vnitæ sunt, & in occursu virginitatis, & maternitatis, ipsa facta est porta anguli, & ianua paradisi, sicut canit ei ecclesia, *Tu regis alti ianua* &c. Per quam portam ille ingressus est in regionem nostram, qui est angulus duorum populorum.

Et nota, quod vbi porta in angulo est, non toti concurrunt parietes, sed partes parietum; sic in ipsa, non totę concurrunt virginitas & maternitas quia quasi pars virginitatis est sterilitas, quasi pars maternitatis corruptio, quæ non concurrerunt in virgine nostra; sed de virginitate integritas, de maternitate fœcunditas, quia *optimam partem elegit*. Luc. 10. Hæc est descriptio huius ciuitatis, quam sic ædificauit Spiritus sanctus, vt ab exordio esset *turris Hananeel*. Et in partu filij esset *porta anguli*. Sequitur. *Et exibit vltra norma mensuræ in conspectu eius*. In quo signatur, quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem, & quod supergressa est vniuersas creaturas. *In conspectu eius*, id est, Domini, qui solus sufficit matris comprehendere dignitatem, sicut ab ipsa sola comprehensus est, *quando mulier circumdedit virum*. Ieremiæ trigesimo primo. Et necessaria erat huic ciuitati quasi infinita magnitudo, cum esset ciuitas regis magni, qui non est regulus sed *rex magnus super omnes Deos*. Psalm. 94. De hac etiam magnitudine dicitur. Baruch. tertio. *O Israël quam magna est domus Dei & ingens*, id est, domus & ciuitas, *locus possessionis eius? magnus, & non habet consummationem, excelsus, & immensus*.

A murorum suorum lata extensione. Vnde sequitur in auctoritate Ieremiæ *Et exibit vltra norma mensuræ*, extendens scilicet patrocinia & beneficiá sua ad illos, qui sunt extra normam mensurę, id est, qui transgressi sunt regulam euangelicæ doctrinę, *in conspectu eius*. id est, secundum Dei beneplacitum, qui ad hoc fundauit hanc ciuitatem, vt esset refugium peccatorum, & tutela videlicet *super collem Gareb*, quod interpretatur scabies, id est, super collem scabiosum, quo signantur superbi. Iob 18. *Deuoret pulchritudinem cutis eius*, id est, superbi, *primogenita mors*, id est, superbia, quæ fuit primum peccatum, & interfecit diabolum, & ipsa sicut mors, consumit si quid forte est in homine; & sicut scabies deuorat pulchritudinem cutis, sic & ipsa quidquid in exteriori conuersatione relucet. *Et circuibit Goatha*, Goatha interpretatur oculus peccatorum, hæc est illa auaritia, quæ est illa *amphora* de qua Zachar. 5. *Hæc est oculus eorum in vniuersa terra*. Interpretatur etiam gyrus, & signat cupiditatem, quæ est *ignis flammæ deuorantis in gyro*. Threnor. 2 quia *in circuitu impij ambulant*. Psalm. 11. *Et omnem vallem cadauerum*. Cadauera fœtent, & vermibus, quos generant, consumuntur; sic & luxuriosi Isai. 34. *De cadaueribus eorum ascendet fetor* scilicet coram Deo & Angelis. Ierem. decimo sexto. *In sterquilinium super faciem terræ erunt, & erunt cadauera eorum esca volatilibus cæli* &c. Ecce quod vermibus quos generant, & desiderijs, & delectationibus consumuntur. Et nota quod dicit, *omnem vallem cadauerum*, quia alia est vallis fornicatorum, alia adulterorum, alia sodomitarum, & sic de alijs. Sed ad omnes se extendit huius ciuitatis patrocinium: nam superbis proponit exemplum suæ humilitatis; auaris & cupidis suę paupertatis, luxuriosis suæ virginitatis.

II. A Murorum extensione

Sequitur, *& cineres* &c. vt supra in textu *Cineres* impij, aridi, steriles, & cibus diaboli Isai. 65. *Serpenti puluis panis eius*, sed ipsa hos cineres aufert de faucibus diaboli, côterendo molas eius. Iob 29. antequam ipsos omnino deglutiat, sicut patet in Theophilo, & ipsis immiscet aquas gratiarum, calidas ab effectu, quia calefaciunt cor per deuotionem, vel etiam aquas calidas lacrymarum, & sic ex his cineribus facit lixiuium quo ipsos abluit, & etiam alios exemplo eorum. Istis etiam pulueribus, qui prius erant panis serpenti, impetrat rorem gratiæ, & fecundat eos ad bonum, & ipsos compingit, vt gratiam valeant continere. Pertingit etiam *ad vniuersam regionem mortis*. *Regio mortis* incolatus vitæ præsentis, in qua, tanquam stella maris, nos consolatur & dirigit. *Regio mortis* malitia prauæ conuersationis, quam ipsa potêter immutat in quibus vult. Item *regio mortis*, certitudo damnationis, quia multos aufert diabolo de sua dânatione iã certos, sicut sępe legitur in miraculis eius. Pertingit etiam *vsque ad torrentem Cedron* quod interpretatur tenebræ, quia velut torrens rapiunt hominem peccatorem, vt ab interioribus tenebris defluat ad tenebras exteriores; quoniam occurrit illuminatrix & eos ad lucẽ restituit. Pertingit etiam *vsque ad angulum portæ orientalis equorum*. Equi, peccatores portantes diabolũ sessorẽ, quib⁹ dicitur *nolite fieri sicut equus & mulus* &c Psal. 31 qui Deum & diabolum sessorem nô discernũt. *Porta orientalis*, pęnitẽtia, per quam nobis oritur sol iustitię. In hac porta est angulus & angustus ingressus, per quam vt intrare valeant peccatores, adsunt eis beneficia beatæ virginis, quæ se in hora passionis filij sui

ad aqui-

ad aquilonem posuit, ne diabolus posset impedire pænitentes, venientes ad extensa brachia crucifixi. Commendatur etiam.

16. A Patriæ defensione.

A patriæ defensione, Isai. 26 *Vrbs fortitudinis*. quære paulo infra, & quidquid supra dictum est de murorum extensione, totum conuenit huic commendationi. Patria in qua sita est hæc ciuitas terra promissionis est, sicut infra inuenies de terrena Ierusalem, qua signatur ecclesia militans, quam ipsa defendit ab incursibus dæmonum & vitiorum, maxime quoad eos, qui de ipsa confidunt, & ad eam refugiunt. Vnde fidelibus ecclesiæ, qui habitant spiritualiter in confinio eius, promittit Dominus Isai. in fine secundum aliam litteram, *de Ierusalem ciuitate quam elegi veniet vobis auxilium*. Ipsa enim est vna & præcipua ciuitatum refugij, de quibus dicitur Numer. 35. & Iosue 20. *Separatæ vrbes fugitiuorum* quæ sunt Maria & sancti, sed ipsa Metropolis istarum ciuitatum, propter quod dicitur Iob 5. verbis Eliphat. *Voca*, id est, inuoca auxilium contra instantiam dæmonum & tentationum, *Si est qui tibi respondeat*, subueniendo precibus suis, *& ad aliquem sanctorum conuertere*. Sic fideles solent inuocare sanctum Nicolaum, sanctum Iacobum, sanctum AEgidium, & alios quibus seruierunt in aliquo: sed in nullo inuenietur tam festinum, vel tam potens adiutorium sicuti in Maria. De ciuitatibus refugij inuenies causa 25.

Lib. 1. pag. 91. f.

17. A Dispositione.

A quadratura vel dispositione. Vnde Apoc. 21. *Ciuitas in quadro posita est*, cuius quadratura fuit, fides, spes, charitas & operatio bona; quia vt dicit Glossa, hæc ciuitas robusta fide, longanimis spe, ampla charitate, efficax operatione. Sequitur, *& longitudo eius*, id est, fides, tanta est, quanta latitudo, id est, charitas, quia quantum credidit, tantum amauit. Glossa. quantum credit quis, tantum sperat; quantum sperat, tantum diligit; quantum diligit, tantum operatur. *Vel* hanc quadraturam faciunt quatuor cardinales, quarum vna non dicitur aliam excedere, prudentia appetendi boni, & vitandi mali præcedit, hanc sequitur temperantia, quæ retrahit à voluptatibus; hanc fortitudo, vt quod intelligitur operetur; inde iustitia, vt sic suos actus temperet ne nimis iustus vel sapiens sibi videatur. Ecclesiastes 7. *Noli esse nimis iustus* &c.

18. Ab Altitudine turrium.

A turrium altitudine. Maria enim ciuitas est Ecbatanis, cuius portas posuit Arphaxad in altitudine turrium, sicut dicitur Iudith. 1. *Arphaxad* interpretatur sanans, vel sonans depopulationem. Hic est Christus, qui hanc ciuitatem ædificauit, qui *sanauit* genus humanum, & *sonuit*, id est, prædicauit *depopulationem* peccatorum. *Ecbatanis* interpretatur solenne mandatum humilis viri Hæc est Maria, quæ solenniter adimpleuit præcepta Christi.

Turres huius ciuitatis. S. Bernardus.

Prima turris, celsitudo humilitatis, quæ attingit vsque ad sedentem in throno Dominum maiestatis, sicut dicit Beatus Bernardus, Ista turris defendit simplices, timoratos, & mansuetos, & huiusmodi.

Secunda turris, nomen virginis. Prouerbiorum 18. *Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus & exaltabitur*. Hoc nomen inuocatur in hac ciuitate. Vnde Tobiæ 13. *Adorabunt Dominum in te, & nomen magnum inuocabunt in te*. Beatus Bernardus sic dicit. Turris fortissima nomen dominæ, ad ipsam fugiet peccator, & liberabitur, hæc defendit quoslibet & quantumlibet peccatores.

B. Bernardus.

Tertia turris, virginitas, à qua defenduntur à concupiscentia carnis, quotquot diligunt castitatem.

Quarta turris martyrium cordis virginalis, quæ specialiter receptat, & protegit tribulatos. Dispositæ autem sunt spiritualiter hæ turres, quasi in angulis quadraturæ, & à qualibet illarum turrellulæ multiplices cæterarum virtutum disponuntur ordinabiliter, quasi per latera ciuitatis, & possunt appellari turrellulæ filiæ, vel collaterales prædictarum virtutum. Item in Psalm. 47. *Circumdate Sion*, id est, Mariam, per iugem orationem, sicut quando aliquis ab aliquo vult aliquid impetrare, dicitur de eo, ipse vadit ei circa, Gallicè, il va entour. *Et complectimini eam* quasi duobus brachijs fidei & dilectionis, *narrate*, quid sit narrandum dicitur alibi in Psalmo 104. *Narrate omnia mirabilia eius*. Item Psalm. 77. *Narrantes laudes*, dominæ *& virtutes eius* &c. Vos dico exsistentes *in turribus eius*, id est, firmi in quatuor virtutibus, quas appellamus turres, humilitate, nominis inuocatione, castitate, compassione vel pænitentia. Et hoc est quod dicitur, *Narrate in turribus eius*, vos dico exsistentes in his turribus supradictis, & hoc est quod subditur, *ponite corda vestra in virtute eius*, non in virtute propria, quia *maledictus homo qui confidit in homine*, se scilicet vel alio Ieremiæ 17. Et nota quod per turres ciues muniuntur, hostes præuidentur, & de turribus his, qui extra sunt, loquimur.

19. A firmitate Murorum.

A murorum indefossibili firmitate, & robusto munimine Apocal. 21. *Habebat ciuitas murum magnum & altum* &c. Christum videlicet defensorem matris, *magnum* apud homines secundum humanitatem, *altum* apud patrem secundum diuinitatem. Vel sic. *Magnus* est Christus incomprehensibilitate & æternitate; *altus* sapientia & potestate, maiestatis sublimitate, & humanitatis exaltatione. De hoc muro dicitur Isai. 26. *Vrbs fortitudinis nostra Sion, saluator ponetur in ea murus, & antemurale*. Sic expone. O Sion, ô tu ecclesia, annuntio tibi, quod *vrbs fortitudinis* erit nobis; & quæ sit vrbs illa declarat per illud quod

quod sequitur, *saluator ponetur in ea murus*. Et nota, quod si saluator ponetur in ea, intra eam concluditur, & si murus ponitur, concludit eam. Hæc ergo descriptio vrbis, Mariæ specialiter conuenit, nec potest alij conuenire. Nam in ea conclusus est saluator, per incarnationis mysterium, & ipse eam conclusit vt murus, per defensionis ministerium. Ipse est enim Gedeon, id est, circuiens in vtero, nam in vtero virginis quoad humanam circumscriptus naturam, nihilominus per incircumscriptam diuinæ potentiæ naturam, circuibat etiam matrem suam. Huius autem vrbis, quæ nobis est defensionis fortitudo, antemurale fuit illa iugis & peruigil Angelorum custodia, de qua dicitur Cantic. 3. *Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt* &c. Quære ibi. Et sic intelligendum est istud, *saluator ponetur in ea murus, & antemurale* supple ponetur in ea. Propter hoc illi dicitur Isai. 60. *Occupabit salus muros tuos* &c.

Aliter murus huius ciuitatis fuit fides virginis. Vnde Apocal. 21. *Erat structura muri eius ex lapide Iaspide*, qui propter eius virorem signat fidem, sicut dicit ibi Glossa: siccus enim est, & soli igni æterno idoneus, qui non habet fidem, huius muri singula propugnacula, singuli articuli fidei. Ideo de virgine dicitur Cantic. 8. *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea*. Et bene dicitur *structura muri*, quia quasi à collectione singulorum articulorum habet fides, vt sit murus ecclesiæ, & fidelis animæ. Sequitur paulo post. *Fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata*, id est, omni genere virtutum, & bonorum operum, in quibus fundatus est iste murus, quia fides sine operibus bonis, & sine virtutibus alijs, quasi murus est sine fundamentis, casurus quolibet impetu tentationis. Quomodo fides virginis habuerit hoc fundamentum, manifestum est. Item quia murus dicitur à muniendo, appellatur Maria ciuitas munita ratione murorum suorum, vnde potest dici quod habebat quasi murum septemplicem; scilicet septem dona Spiritus sancti, contra septem criminalia; scilicet murum sobrietatis, contra gulam; murum pudicitiæ, contra luxuriam; murum paupertatis, contra auaritiam; murum fortitudinis, contra acediam; murum benignitatis, contra iram; murum charitatis, contra inuidiam; & murum humilitatis, contra superbiam; appone singulis singulas auctoritates, & hoc totum morale est &c.

Hæc ciuitas habuit murum.

Diuinæ protectionis Nam si Dominus in circuitu populi sui, multo fortius in circuitu matris suæ, vnde Isai. 26. *Saluator ponetur in ea* &c. vt supra.

Angelicæ custoditionis, Vnde dicit ei Psalm 90. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te* &c.

Omnimodæ virtutis, virtutes enim muri sunt, quia animam muniunt. Vnde Prouerb. 25 *Sicut vrbs patens & absque murorum ambitu; murorum*, id est, virtutum.

Igneæ charitatis, nam Christus *ignis est*. Deuter. 4. qui ipsam igniuit. Vnde dicit Zachar. 2. *Ero murus ignis in circuitu eius*.

Aquarum, id est, gratiarum multitudinis. Ipsa est enim Alexandria, habitans in fluminibus gratiarum, de qua Naum. vltimo dicitur, *Aquæ in circuitu eius, aquæ muri eius*. Alexandria interpretatur alleuians tenebras, vel auferens angustias tenebrarũ, quod optime competit beatę Marię. Potest autẽ dici, quod virtus humilitatis, benignitatis, mãsuetudinis, & huiusmodi, quasi aquæ fluuiales; patientia vero, Martyrũ cordis, & huiusmodi, quasi aquæ marinæ muniebant Mariam. Porro in hac ciuitate fuerunt.

In hoc ciuitate quæ fuerunt.

Obfirmatio rectę consuetudinis, munimentum iustitiæ, & firmitas propositi sancti. Vnde *quoniam virum non cognosco*. Luc. 1.

Consuetudo sanctæ operationis, nam de propria substantia suppleuit filij necessitates, qui *simul in vnum* fuit *diues & pauper*. Psal. 48.

Fossatum veræ paupertatis, profundum timore & humilitate, vacuum contemptu prosperitatis mundanæ, dilatatum charitate, mundissimum virginitate, aquosum pietate & compassione, petratum patientiæ soliditate, supernis hians desiderij intensione, quia veri pauperis est ad cælestia inhiare, ciuitatem circuiens forti defensione, nam tale fossatum non timet minas diaboli.

Ideo commendatur hæc ciuitas à custodibus murorum. Li. 10. pag. 561. e. & 562. b.

A custodibus murorum, id est, Angelis. Vnde dicit ei tota Trinitas Isai. 62. *Super muros tuos Ierusalem constitui custodes*, id est, Angelos. Vel isti custodes Gabriel & Ioannes, vide titulo de throno de duobus leonibus. Sed quia custodes murorum, & vigiles ciuitatis non debent esse taciturni, sequitur in auctoritate Isai. de istis custodibus. *Tota die & nocte non tacebunt* laudare nomen Domini, & ipsius dominæ. Iuxta quod canit ecclesia. *Te laudant Angeli sancta Dei genitrix* &c. Isa. 24. *Leuabunt vocem suam atque laudabunt*. Eodem 52 *Vox speculatorum tuorum*, id est, speculatores tui vociferantes, *leuauerunt vocem simul, laudabunt* &c. Item Ezechiel. 33 *Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël, audiens ergo ex ore meo sermonẽ annuntiabis eis ex me*. Aliter per istos custodes, signantur virginis virtutes. *Primus* custos, sobrietas, cuius contrarium corrumpit virginitatem; Eua enim quam diu in paradiso abstinuit, virgo permansit, quam cito comedit, carnis aculeos sensit. Vnde Genes. 3. *Tulit mulier de fructu ligni & comedit, dedit quę viro qui comedit, & statim aperti sunt oculi amborum*. id est, riui concupiscentiarum. *Secundus*, abstinentia. *Tertius*, sancta occupatio. *Quartus*, cultus asperitas,

tas. *Quintus*, custodia sensuum. *Sextus*, verecundia sermonum. *Septimus*, fugere oportunitatem peccandi, id est, locum, tempus, & personam, hoc totum inuenies concordatum titulo de lilio morali.

11. A Nominis dignitate.

A nominis dignitate Appellatur enim, Salem Ierusalem, Sion, Bethleem, Bethulia, Ecbatanis, Nazareth, Iericho, Capharnaum, Abela mater ciuitatum in Israël, 2. Regum 20. Quere paulo infra, Damascus, Tanis, Helyopolis, Lais, Alexandria vt supra.

Maria Ciuitas Salē.

Maria dicitur *ciuitas Salem*. Salem enim dicta est ciuitas Melchisedech, qui interpretatur rex iustitiæ, vel rex iustus, vel rex pacis, vel rex pacificus, & signat Christum. Salem vero interpretatur pax, vel iustitia, aut misit aut perfecti, aut reddens, aut reddita, aut consummata perfecte, aut consummatio perfectionis, & designat Mariam. De ista Salem & de Melchisedech rege illius, legitur Genes. 14. & ad Hebr. 5. & in Psal. 109. *Tu es sacerdos* &c.

Ierusalem.

Maria dicitur ciuitas *Ierusalem*, nam Ierusalem interpretatur pacifica, visio pacis, timor perfectus, vel timebit perfecte, & hoc totum conuenit Marię. Fuit enim pacifica, quia genuit pacem nostram quę Christus est, ipse enim *fecit vtraque vnum*. Ephes. 2. quia Deum vniuit homini, & hominem Deo in vnitate personæ, vniens cęlum terræ, ima summis, contra triplicem guerram quam fecerat Eua Quære in principio huius libri. Ipsa etiam est pacifica nostra, filio reconcilians peccatores, designata per columbam Noë quæ attulit ei oliuæ ramum dum esset in arca, Deum humano generi reconciliatum demonstrans. Et bene in ore, quia hoc facit orationum suarum virtute, vnde sic orat ... eam. *Recordare virgo mater in conspectu Dei, vt loquaris pro nobis bonum*. Item visio pacis, quia pacem illam vidit in humana carne, de quo Simeon Luc. 2. *Viderunt oculi mei salutare tuum*, & per ipsam venitur ad visionem pacis æternæ. Nam sine ea nec vidit homo, nec visurus est pacem illam. Item *timor perfectus* vel timens perfecte, quia timore reuerentię, qui sanctus est & permanet in sæculum sæculi, semper timuit Deum, vnde & laudatur in vtraque ecclesia, quia *mulier timens Deum ipsa laudabitur* 31 Parab. in fine, sic ergo beata virgo designatur per Ierusalem ratione nominis, & nihilominus per eam signatur à conditione ciuitatis, quia sicut Ierusalem metropolis erat, & adhuc forte est aliarum ciuitatum Iudææ, sic & ipsa domina est omnium fidelium animarum, immo cælestium, terrestrium & infernorum, quæ sunt tres ciuitates. Vnde ipsa dicit Ecclesiastici 24. *In omni terra steti* quia vbique terrarum habet ecclesias, *& in omni gente & in omni populo primatum habui*.

Abela.

Ecce quod metropolis est *designata per Abelam* matrem ciuitatum in Israël &c. 2. Regum 20. & interpretatur *Abela* miserabilis ei, vel dimittens ei, quia Maria miseretur peccatoribus, & impetrat eis à filio remissionem peccatorum suorum. Habet autem primatum in omni gente secundum tres status. Quære titulo quod ipsa dicitur primas.

Item sunt Ierusalem erat solium regni, ad quod vnctus est Dauid, sic & ipsa solium Christi. Quære titulo de solio, propter hoc dicitur 2. Regum 5. *Habitauit Dauid in arce Ierusalem & vocauit eam ciuitatem Dauid*. Per arcem Ierusalem intellige Mariæ humilitatem, in qua præcipue Deus Trinitas requieuit dicens, *In omnibus requiem quæsiui, & in hæreditate Domini morabor*. Eccli. 24. *Item* quia sicut Ierusalem sita est in medio mundi, vnde appellatur, *vmbilicus terræ*. Ezechiel. 38. Item Ezechiel. 5. *Hæc est Ierusalem in medio gentium posui eam & in circuitu eius terras*. Item in Psalmis dicitur de Christo, *operatus est salutem in medio terræ*. Psalm. 73. Et sic Maria, vel vterus eius appellatur, medium terrę. Quære titulo de terra. Et nota quod sicut quidam dicunt Ierusalem non esse in medio, vel in centro totius terræ, sed in medio & quasi in centro nostrę habitabilis, Isidorus dicit quod in medio Iudææ constituta est Ierosolima, quasi vmbilicus totius regionis. *Item*, quia sicut Ierusalem antonomasticè dicitur *ciuitas sancta*, sicut legitur 2. Machab. 3. sic & Maria. Quære titulo de sanctitate Mariæ. *Item* quia sicut Dominus promisit Ierusalem Isai. 62. quod *poneret eam laudem in terra*, sic & reddidit Marię, quam iugiter in terra viuentium collaudant Angeli, & animę iustę, imo & ipse Deus, & in terra morientium iusti & peccatores. *Item* de hac Ierusalem dicit Ioan. Apocal. 21. *Ego Ioannes vidi ciuitatem sanctam Ierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*. Nota quod Ioannes, qui interpretatur in quo est gratia Dei, huic visioni apponit nomen suum, quod non fecit quando alia vidit ad notandum quod specialis gratia est videre, hoc est intelligere Marię dignitatem, & gratiæ Dei, non proprię industrię istud debet ascribi. Dicit ergo *vidi*, per intellectum. In hoc etiam quod dicit *vidi*, congaudet visioni, nullus enim post Christum tantum cognouit de secretis virginis, quantum Ioannes, cui specialiter commissa est a filio cura eius, sicut dicit Beatus Augustinus. *Ciuitatem*, id est, Mariam, vt dictum est, *sanctam* titulo de sanctitate. *Nouam*, quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem, sicut res insolita nouitas appellatur, quære ibi. *nouum fecit Dominus super terram*, Titulo de conceptu virginis vel ideo *nouam*, quia ab ea ablata est omnis vetustas peccati & culpæ, in sanctificatione, gratiæ impletione, Spiritus sancti superuentione filij Dei conceptio-

Lib. primo cap. 1. in principio. *Li. 10. pag. 571. c.* *Lib. 8. pag. 489. c.* *Isidorus.* *Li. 4. pag. 302. a.* *D. August.* *Li. eodem pag. 301. b.* *Lib. 4. pag. 246. c.*

conceptione, sed non pœnæ, donec assumpta est in cælum. *Descendentem de calo*, quia ibi erat Christus fundamentum suum, vt supra dictum est; vel *descendentem de calo* per gratię infusionem; vel *descendentem de calo* post gloriam suæ maternitatis, & post tot gratiarum receptionem, sub manu Domini tantum se humiliantem, iuxta illud Apoc. 4. *Procidebant viginti quattuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in sæcula sæculorum.* Vel *descendentem*, id est, vt Deus exaltaretur per eam, se tantum humiliantem. *Vel* iste descensus timor reuerentiæ semper duraturus. *Vel* sic conuersabatur mente in cœlo iuxta illud *Nostra conuersatio, &c.* Philip. 3. Vnde quasi descendebat, quando tantum se humiliabat. Sequitur *à Deo paratam*, omnimoda virtute & bona operatione, qui fecit ei magna. Vnde & ipsa dicit, *Gratia Dei sum id quod sum*, 1. Corinth. 15. Sequitur, *sicut sponsa.* Titulo quod ipsa dicitur sponsa. *Ornatam viro suo*, id est, ad honorem viri sui, Christi scilicet, *vel* ipsius patris cuius est sponsa, & filij mater. Vel *ornatam viro suo*, id est, secundum quod decet virum suum. *Ornatam*, passiue, quasi non à se, sed à Deo. De cuius ornatu Apoc. 12. *Mulier amicta sole, & in capite eius corona stellarum duodecim.*

pag. 645. c

Lib. 6. pag. 408. a.

Sion.

Item Maria appellatur *Sion.* Vnde dicit pater Isai. 46. *Dabo in Sion*, id est, in Maria, *salutem*, id est, IESVM, qui interpretatur salus, qui datus est ei in incarnatione, quando factus est filius eius, & per ipsam *datus est nobis*, Isaiæ 9. *Et in Israel*, id est, in Maria ipsa *gloriam meam*, id est, filium meum, quia *gloria Patris Filius sapiens.* Item isti Sion dicitur Isai. 52. *Sion*, id est, ô tu Maria, vt sit vocatiui casus, *Regnabit Deus tuus*, filius tuus per incarnationē, sed Deus tuus per creationem & cultum specialem. Item Isai 40 dicitur huic ciuitati. *Vocabunt te ciuitatem Domini, Sion sancti Israël.* Item *ædificauit Dominus Sion & videbitur in gloria sua*, Psal. 101. De hac Sion orabat Ecclesiasticus 36. *Reple Sion inenarrabilibus virtutibus tuis*, dicit Pater ad Spiritum sanctum de Maria, & conuenit hoc sanctificationi virginis. Interpretatur enim Sion Hebraice speculatio, eo quod in sublimi constructa sit, & de longe venientia contempletur.

Nazareth.

Item ipsa est ciuitas *Nazareth.* In qua concepit filium & nutriuit, quę est ciuitas Galilææ, quod interpretatur transmigratio facta, vel reuelatio, vel rota, quia per ipsam transmigramus à vitijs ad virtutes, de malo ad bonum, de bono ad melius, de meliori ad optimum. Item ipsa quæ illuminatrix est, reuelat oculos nostros interiores, vt videre, id est, cognoscere valeamus mundi vanitatem, nostram vilitatem, & Dei bonitatem. Reuelat etiam nobis mysteria scripturarum, rectificat etiam quosdam qui rotabantur, ambulantes in circuitu per temporalia, exemplo suę paupertatis. *Nazareth* autem interpretatur flos, virgultum, sanctitas, consecratio, vnctio munditia, custodiens, separatio, quod totum eidem pulcherrime potest adaptari.

Bethleem.

Ipsa est etiam ciuitas *Bethleem* quod interpretatur domus panis, vel domus refectionis, vbi ipsa peperit panem viuum, qui de cœlo descendit, quo reficimur in altari, & qui nostra erit refectio in ęternitate. In hac etiam ciuitate inuentus est panis vitę, quem nobis attulit de cælo 31. Prouerbior. in fine, *De longe portans panem suum*, quem quęsierunt & inuenerunt pastores dicentes, Luc. 2. *Transeamus vsque Bethleem*, id est, beatam virginem, & loquuntur more peregrinorum, qui nolentes hospitari in paupere villa vel inopi, dicunt, transeamus vsque ad bonam villam, vbi inueniemus omnia necessaria, & ad bonum mercatum, & secure dormiemus ibi. Et hoc est quod ipsa consulit omnibus, Eccli. 24. dicens: *Transite ad me omnes, & à generationibus meis implemini*, quasi dicat. Sunt cęteræ hospitę. Nusquam alibi inuenietis tam bonum hospitium aut securum, nusquam tam bonum mercatum omnium necessariorum; sed cæterę bene possunt mentiri, hæc autem non, quia verax est, & mater veritatis. Item Isai. 55. dicit ipsa cum filio *Omnes sitientes* per desiderium, *venite ad aquas* gratiarum, *& qui non habetis argentum properate, emite & comedite, venite emite absque argento, &c.* vsque *vinum & lac.* Beatus Bernardus: Mirabilis hæc emptio, apud amatores sæculi talis esse non potest, apud authorem sæculi alia esse non potest, supple nec apud matrem eius. Curialiter etiam hospitatur illos quos recipit, dolens quod non omnes ad ipsam transeunt, & ipsos inforciat dicens Cantic. 5. *Comedite amici mei & inebriamini charissimi.* Quibus ferculis ipsa pascit suos conuiuas, quibus pigmentis & vinis ipsa eos inebriat & lętificat, habes 12. versu de horto. Item in hac *Bethleem* quæsierunt & inuenerunt tres Magi, qui peregrini erant, verum panem. Matth 2. & sicut legitur in quodam apocrypho, adhuc perdurat mensa, in qua ad litteram comedisse dicuntur cum beata Maria, quod non asserimus.

S. Bernardus.

Lib. 12. pag.

Iericho.

Item ipsa ciuitas *Iericho*, quod interpretatur luna, vel odor eius, nam ipsa est *pulchra vt luna*, & tota odorifera singularum aromatibus virtutū. De qua scilicet Iericho dixerunt & iugiter dicunt agendo gratias Heliseo, id est, Christo, viri ciuitatis illius, familiares beatæ virginis Mariæ. 4. Regum 2. *Ecce habitatio ciuitatis huius optima est sicut tu ipse Domine perspicis, &c.* Et bene *optima.* Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat & erāt valde bona, sed maxime ea quę fecit in virgine, erant optima valde.

Capharnaum.

Item ipsa ciuitas *Capharnaum*, quod interpretatur

tatur ager pinguedinis, vel villa consolationis. De hac Capharnaũ inuenies infra titulo quod Maria villa.

pag.

Item ipsa ciuitas *Bethuliæ*. Iudith. 6 quod interpretatur virgo Domini, vel casta Domino, vel domus parturiens Dominum. De hac inuenies, quod Maria dicitur aquęductus.

Bethuliæ. *Li. 9. pag. 529. a.*

Ipsa ciuitas *Tanis*, habens campum adiacentẽ vbi Deus posuit prodigia sicut dicitur in Psal. 77 Tanis interpretatur humile mandatum, & ipsa his, quæ Deus mandauerat per Angelum, humiliter obediuit dicens: *Ecce ancilla Domini*, cuius est obedire. Per campum huius Taneos latitudo charitatis Mariæ, in quo scilicet campo, facta sunt prodigia, quando ibi Deus factus est homo, Verbum caro, mater Virgo, magnus paruus, leo agnus, & antiquus dierum puer, & huiusmodi. *In campo Taneos*, ad litteram in planitie illius ciuitatis. Est autem Tanis Metropolis Ægypti ciuitas, scilicet illa, in qua Pharao mansit, & Moyses fecit signa. Tanis interpretatur mandatum humile, vel mandatum humilitatis, quia ipsa suo exemplo, manifeste mãdat omnibus humilitatem, dicens cum filio Matth. vndecimo. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.*

Tanis.

Item ipsa ciuitas *Lais*, de qua legitur Iudic. 18 in qua erat populus habitans absque vllo timore, id est, securus & quietus, nullo ei penitus resistente, magnarum opum, & procul à Sydone, atque à cunctis hominibus separatus: Ciuitas dico sita in terra opulenta & vbere, & in regione latissima, in qua nullius rei penuria est eorum, quę gignuntur in terra. Descriptioni huius ciuitatis consonat, quod dicit beatus Bernardus de cœlesti Ierusalem, & congrue potest intelligi de Maria. O ciuitas cœlestis, mansio secura, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti nullam penuriam habentes, O quam *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei!* Item commendatur hæc ciuitas.

Lais. *S. Bernardus.*

A nominis nouitate. Vnde Marię dicitur Isaiæ 40. *Vocabunt te ciuitatem Domini Sion, sancti Israel*, Isai 62. *Vocabitur tibi nomen nouum*, scilicet gratia plena, vel *nomen nouum*, scilicet mater misericordię. Quere titulo de salutatione cap. 2. similiter seruis & amatoribus Mariæ, ciuibus scilicet huius ciuitatis, *Vocabitur* in futuro *nomen nouum*, quia sicut modo vocantur à Christo Christiani, sic in futuro dicentur à Iesu, Iesuani, id est à Saluatore saluati, & à redemptore redempti Vnde Isai. 62. *Vocabunt eos populus sanctus, redempti à Domino.* Item Isai 65. *Seruos suos vocabit nomine alio.* Et hoc est nomen christianum honorabile coram Domino, licet quandoque apud aliquos despicabile sit. Vnde Almachius vocabat Vrbanum Crucicolam, & Iulianus vocabat Christũ Galilæum pannosum. *Vel* hoc nomen honorabile nomen pauperum est, de quibus hoc ad litteram dicitur, quorum nomen in cælo honorabile est corã Deo. *Vel* hoc est nomen diligentiam pacem, qui filij Dei vocabuntur Matth. quinto.

22. A Nominis nouitate. *Lib. 1. pag. 35. d.*

A platearum latitudine. De quibus plateis dicitur Apocal. 21. *Platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum.* Platea dicitur à πλατὸς, quod est latitudo, & designat latitudinem charitatis Mariæ, qua præsto est omnes illos liberaliter recipere, qui prius ambulabant per latam viam, quæ ducit ad perditionem. Matth. 7. Et qui Deo erant incogniti, quia versabantur in plateis, sicut dicitur Thren. 4. si ad ipsam refugerint, sicut platea communis est omnibus ingredientibus ciuitatem. Ponitur autem platee pluraliter, propter dilectionem Dei & proximi. Dicat ergo, qui eiusmodi est desiderio & re illud Cant. 3. *Surgam & circuibo ciuitatem*, id est, Mariam, *per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea*, qui in Maria, & per Mariam inuenitur. Comparantur autem hę plateæ auro mũdo, quia aurum signat sapientiam, propter suã pretiositatem; obedientiam, propter suam tractabilitatem; constãtiam mentis, propter suam ponderositatem; munditiam, quia non contrahit rubiginem; charitatem, quæ formam dat virtutibus; sicut aurum cæteris metallis: sed dicitur *aurum mundum*, vt virtutes custodiantur ab inanis glorię sordibus, sicut fuerunt in beata virgine; ideo plateæ eius comparantur auro & vitro, propter purissimam ipsius puritatem. *Vel* etiã ideo auro & vitro, quia vtrũque suo modo reddit imaginem intuenti, vt in eius vita velut in speculo, possint criminum suorum maculas deprehendere peccatores; quia sicut dicit Beatus Hieronymus, in Maria velut speculo totius virtutis forma refulget.

23. A Platearum latitudine. *S. Hieronymus.*

A securitate & pace, Vnde dicitur ei Psalm. 147. *Qui posuit fines tuos pacem.* Nam exstincto penitus in ea fomite in conceptu saluatoris, non fuit in ea guerra inter carnem & spiritum, & ita non habuit bellum intestinum, nec discordiam inter ciues, id est motus interiores. Fuit enim arca Noë, in qua omnia animalia pacifica, nec timebat hostes exteriores, quia saluator erat ei murus, & Angelica custodia antemurale, vt supra dictum est. Est etiam nobis pax & securitas. Vnde promittit ei filius. Isai. 54. *Dabo multitudinem pacis filijs tuis, &c.* Item Isai. 60 *Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis.* Defendit enim à malo suos habitatores. Vnde dicit Cant. 8. *Ego murus, & vbera mea turris.* Item propter hoc dicitur Apocal. 21 *Portæ eius non claudentur per noctem.* Hæc est vera littera, quasi dicatur, Tanta erit ibi securitas, quod nocte, quando solent fures incedere, &

24. A securitate & pace. *Infra pag. 693. d.* *Pag. 586. a. & pag. 600 b.*

dere, & malæ bestiæ, non claudentur portæ, quia nullis hostis ibi timebitur, & hoc pertinet ad personam Mariç. *Vel* melius conuenit hoc ciuitati supernç, in qua nihil nociuum sentietur. Aliqui libri habent *portæ eius non claudentur per diem*, quia si per noctem deberent claudi, non possent, vnde sequitur, *Nox enim non erit ibi. Vel sic, portæ* scilicet intellectus & affectus, quibus intratur ad amorem boni, & cognitionem veri, quæ non claudentur per noctem ignorantiæ, vel peccati in Beatis. Gregorius, Quid est quod non vident, qui videntem omnia vident? Nec istę portę clausæ fuerunt in virgine per noctem ignorantię, quia non creditur quod aliquid ignorauerit pertinens ad salutem, post filij conceptionem. Quod autem dicitur Matth. 25. *Clausa est ianua*, hoc est, quod mali non habebunt accessum ibi, nec patebit tunc ingressus ad viam pœnitentiæ, sed ipsi claudentur in carcere inferni.

S. Gregorius.

25. A transitu venientiū in eam. *A transitu eorum*, qui volunt ad filium peruenire, non enim patet via veniendi ad Deum, nisi transeatur per hanc vrbem. Vnde Isai. 48. *De ciuitate sancta vocati sunt, & super Deum Israël cōstabiliti sunt.* vnde promittit ei Dominus Isa. 54. *Ecce accola veniet qui non erat meum, aduena quondam tuus adiungetur tibi.* Item Isai. 55. *Ecce gentem quam nesciebas vocabis, & gentes quæ te non cognouerunt ad te current propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israël qui glorificauit te.* Quod quasi exponitur capitulo sequenti, vbi dicit Dominus. *Omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum, adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ:* Ecce de custodia sabbati ad honorem virginis gloriosæ.

26. A necessitate illam quærendi. *Ab eo quod* quicumque saluari desiderat, necesse habet ipsam quærere adiutricem. Vnde dicit ei filius Isai. 62. *Tu vocaberis quæsita ciuitas & non derelicta.* Propterea cum anxietate & desiderio videbatur quærere Propheta. *Quis deducet me in ciuitatem munitam* &c. Psal. 59.

27. Quod per eam restauratum damnum Euæ. *Ab eo quod* per eam reædificatum est, quod per Euam fuerat dissipatum. Vnde Isai. 58. *Ædificabuntur in te deserta sæculorum, fundamenta generationis & generationis suscitabis.* Et hæc est vna è præcipuis rationibus, quare summopere benedicendus est Deus, quia fundauit hanc ciuitatem, per quam reducimur ad propriam de exilio mundi. Vnde dicitur ei Tob. 13. *Benedicti erunt qui ædificauerunt te*, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Aliter hanc ciuitatem quodammodo ædificant, qui doctrina verbi & exempli faciunt adamari Mariam ab illis, qui prius nesciebant eam.

28. Ab immunitate peccati. *Ab immunitate peccati.* Isai. 60. *Non audietur iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis.* Psalmo 147. *Qui posuit fines tuos pacem.* Item Isai. quinquagesimo secundo. *Non adijciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus & immundus.*

29. Quod in ipsa magnificetur Dominus. *Ab eo quod* in ipsa, & per ipsam magnificatur Dominus & laudatur, Vnde *Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.* Psalm 47. Et ideo tanta est, quod non potest abscondi Matth. 7. *Mons* iste Christus Dominus, Isai. 2. & Micheç 4.

30. Ab exultatione in fundatione eius. *Ab eo quod fundata est exultatione vniuersæ terræ*, id est, vt per eam exultet vniuersa terra, id est, triplex terra, scilicet terra viuentium, quæ inde exultet, quia numerus Angelorum diminutus per casum luciferi, per ipsam est reparatus; Terra morientium, id est, mundus, qui per eam saluatus est, & gratia illustratus; Terra mortuorum, scilicet infernus quoad detentos in limbo, qui per eam inde extracti sunt, & in paradisum introducti. Et hoc est quod Dominus dicit Isai. 65. *Ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium.*

31. Ab his quæ illi attribuuntur ab animarum rectoribus. *Ab eo quod rectores* animarum attribuunt ei, & eius gratię, tam conuersionem animarum, quam gloriam propriæ conscientię. Vnde dicitur Apocal. 21. *Reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam. Reges terræ* boni prælati, solliciti de salute minorum, vnde merentur coronam gloriæ sempiternæ; & qui regunt & iuste disponunt terram propriam, id est, motus carnis habitatores eius, & dissipant *omne malum* vitij tentantis *intuitu suo.* Prouerb. 20. Hi inquam reges afferunt gloriam suam, scilicet eos quos conuertunt, & in bono enutriunt. 1. Thess. 2. *Vos estis gloria nostra* &c. totum attribuentes gratię matris & filij. Sed quia non sufficit prodesse alijs, nisi sei. sum seruet quis immaculatum, ideo subdit *& honorem*, id est, proprię conscientię puritatem.

32. A Xenodochijs. *A Xenodochijs* & nossocomijs, quę nos hospitalia & infirmarias vocamus. Est autem Xenodochium Gracè, peregrinorum susceptio Latinè; vbi autem ęgrotantes de plateis colliguntur, nossoconium Grecè dicitur, quia in eo consumpta languoribus & inedijs, miserorum membra fouentur.

33. A Templis. *A templis, ecclesijs*, & oratorijs, est autem oratorium dictum ab oratione, cui consecratum est; in quo nihil fieri debet nisi id, ad quod factum est & institutum.

34. A Cœnobijs. *A Cœnobijs* & monasterijs, dicitur Cœnobium à cœnon quod est commune, & est habitatio plurimorum in commune viuentium. Monos autem Grecè solus, stasion, statio, inde monasterium quasi solius habitatio.

35. Quod in ea omnia excellentia, quæcunque alibi. Item hęc ciuitas commendatur ex eo, quod *omnia reperiuntur in ea excellenter*, quę reperiuntur in alijs vrbibus nobilissimis, quorum pars notatur his versibus.

Rex, præsul, populus, defensio, templa, domus, lex,
Fons, stola, ludus, opes, commercia, pax, cibus, arma.

IN HAC CIVITATE EST.

REx *iustitiæ*, vt supra de Melchisedech. Ipsa enim est ciuitas regis magni Christi scilicet, qui est rex regum, & Dominus dominantium. Apocal. 19. & 1. Timoth. 6.

Præsul ipse Christus, pontifex futurorum bonorum, dator scilicet præbendarum cælestium, ad Hebr. 9 quarum scilicet præbendarum multas creditur multis dedisse ad preces & consilium matris suę. Creditur etiam beata virgo multis procurasse pręhendas, & dignitates ecclesiæ militantis, qui ei aliquantulum seruierant in pręsenti, cum ipsos sciret indignos cælestibus pręhendis. Multis etiam de gratia & beneplacito, vt ipsis subueniret, & hic & in futuro procurasse creditur beneficia & honores. Christus etiam sacerdos est huius ciuitatis, habens in cura omnes ciues, & habitatores istius ciuitatis.

Populus. Vnde. Ecce *alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum* &c. vt supra, & quia populus ciuitatis debet confiteri proprio sacerdoti, dicit Psalmus 66. *Confiteantur tibi populi Deus* &c. Populus autem huius ciuitatis sunt omnes viri fideles. Vnde dicitur huic ciuitati Isai 60 *Populus tuus omnes iusti hæreditabunt terram*. Item Tob. 13. *Lætaberis in filijs tuis quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum*. Visceribus enim charitatis, tanquam capacitate murorum, continet ipsa populum suum, vnde & dicitur mater misericordiæ, sicut Paulus continebat in se populum suum dicens ad Philip. 1. *Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis eo quod habeam vos in corde meo* &c. Et ad Galatas 4 *Filioli mei quos iterum parturio*, ergo eos habebat in ventre quos se dicebat parturire.

Pag. 648. f.

Defensio, vt supra.

pag. 658. a.

Templa. Christus Apocal 21. *Dominus Deus omnipotens templum illius est & agnus*. Illum enim interius habebat, quem mente & spiritu iugiter exorabat, cui mente & spiritu iugiter psallebat, cui sacrificium contriti & humiliati spiritus iugiter immolabat, cui gratiarum actiones, & voces laudum assidue decantabat: habet etiam templa vbique terrarum. Quid ergo est quod ibidem dicit Ioannes. *Templum non vidi in ea?* quod sic potest intelligi de virgine. Templum locus orationis est, & oratio maxime fit pro duobus, malis amouendis, & bonis adipiscendis; sed quia non oportebat ipsam orare pro istis duobus, cum nullum malum inesset ei, quod posset amoueri, & nullum bonum deesset ei, cum esset gratia plena; Ideo forte dici potest, *Templum non vidi in ea*. Sed istud magis proprie conuenit Ierusalem cęlesti, credimus enim beatam virginem patrem & filium sine intermissione orasse, & orare, & si non pro se, tamen pro fidelibus vniuersis, quos multo plus diligit, quam aliqua alia mater filios vteri sui. Vnde dicit Isai. quadragesimo nono. *Nunquid potest obliuisci mater &c.*

Domus, Aula virginalis, in qua Christus habitauit, imo palatium regis gloriæ. Prouerb 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*. Vel domus huius vrbis iusti sunt, quos ipsa inhabitat, nam *deliciæ eius esse*, per gratiam, *cum filijs hominum* Parabol. 8. Ideo dicitur, *Deus in domibus eius cognoscetur*. Psalmo. 47. Ad hanc enim ciuitatem pertinet domus religiosorum, & domus hospitalium, in quibus si vera sit ibi religio & charitas, Deus vere cognoscitur, & dicitur illud *vere Dominus est in loco isto*. Item *hæc est domus Dei & porta cæli*. Genes. 28.

Lex clementiæ & benignitatis Prouerb. 31. in fine. *Lex clementiæ in lingua eius*, Item *lex Dei eius, in corde ipsius*. Psalm. 36. Lex huius ciuitatis, Non facias alijs, quod tibi non vis fieri Tob. 4. Item *omnia quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*. Matth. 7.

Fons misericordiæ. Zachar. 13. *In die illa erit fons patens domui David* &c. Cantic. 4 *Fons hortorum* &c. Ioel vltimo. *Fons egredietur de domo Domini*. Item fons Iacob. Ioan. 4. Ipsa etiam est fons ille qui ascendebat de terra. Genesis 2. Quære titulo vbi ipsa dicitur fons, puteus, flumen & huiusmodi.

Lib. 9. pag. 508. a. 515. c. 516. d.

Et *Aquæductus*. Vnde dicitur Eccle. 24. *Quasi aquæductus exiui à paradiso* &c. Huiusmodi enim artificia valde sunt ciuitatibus necessaria, quia per aquæductus adducuntur ad ciuitates & bonas villas fontes à superioribus locis; sic & ad istam ciuitatem fontes gratiarum de cælestibus merito suæ humilitatis, quę significatur per concauitatem aquæductus latentis in terra; humilitas enim dicitur quasi humi latens. Quęre titulo quod Maria dicitur aquæductus.

Lib. 9. pag. 527. c.

Puteus, viuentis & videntis. Gen. 16. *Puteus quem principes foderunt*. Num. 21. *Puteus aquarum viuentium*. Cant. 4. *Puteus altus*, plenus profunda misericordia Ioan. 4. contra profunditatem cordis peccatoris. Ierem. 17.

Cisterna multiplex ad recipiendas aquas pluuiales, sicut necesse est ciuitati suæ in alto monte, ipsa enim, si fuerimus ciues eius, velut cisterna nobis recipit stillicidia gratiarum, quę descendunt à patre luminum, & nobis ea distribuit, vnicuique secundum propriam virtutem, id est, humilitatis capacitatem. Ipsa etiam est *cisterna vetus in solitudine*. Gen. 37. Ipsa *cisterna sita ad portam Bethleem*. 2. Reg. 23. Quære titulo de receptaculo aquarum.

Lib. 9. pag. 531. c.

Canalis & fistula multiplex. Gallicè, gouttiere 2. Reg. 5. legitur de fistulis domatum in Ierusalem. Doma domatis superior pars domus.

Flumina

Fluminis, id est, donorum & gratiarum multitudo, quę omnia huic ciuitati necessaria subministrabat, sicut videre est in quibusdam ciuitatibus nobilissimis, sicut est Parisius, Roma, Rotomagum. Spiritus enim sanctus loco fluminis, ab hac ciuitate omnia superflua exportauit in sua sanctificatione, omnia necessaria sibi & ciuibus suis apportauit in gratię adimpletione, quando dictum est ei *Aue gratia plena Dominus tecum*, qui est plenitudo totius veri boni, fomitem ex toto exstinxit in ea in conceptione filij Dei. Ideo dicitur in Psalmo. *Fluminis impetus* Gallicè la rade riuiere, scilicet inundans abũdantia gratię *lętificat ciuitatem Dei*, id est, Mariam. Quęre titulo quod Maria dicitur flumen.

Lib. 9. pag. 516. d.

Piscinę. Cant. 7. *Oculi tui sicut piscinę in Hesebon* &c. Quære titulo quod Maria piscina, ibi enim est piscina probatica quę sanat lãguidos Ioan. 5.

Lib. 9. pag. 531. c.

Fontes, id est, scaturitiones fluuiorum & riuorum, quia circa pedem montis solent fontes frigidi, sapidi, & perspicui scaturire, quibus refocillãtur pauperes, animalia, & transeuntes; quia etiam fontes faciunt fluuios, piscinas, stagna & per conuallosa multipliciter se extendunt. Et bene dicuntur fontes circa pedem montis, in quo sita est hæc ciuitas, scaturire, quia ex affectu misericordię & pietatis eius, procedit iugiter in amatores suos irrigatio gratiarum. Vnde Deuter. 8. appellatur ipsa *terra riuorum aquarum*. *& fontium, in cuius campis & montibus, erumpunt fluuiorum abyssi*. Ipsa etiam est mons Libanus, ex quo oriuntur huiusmodi fontes ad litteram, quibus irrigatur terra promissionis, vnde & dicitur Cantic. 4. *Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano*, & quæ se extendunt spiritualiter per vniuersum mũdum Item de istis fontibus dicitur Christo fundatori huius ciuitatis, *Tu dirupisti* & aperuisti *fontes & torrentes* &c. Psalm. 73. Et per aquas, id est, gratias horum fontium, *siccat* Dominus *fluuios Ethan*, id est illos qui defluunt per luxuriam, vnde & fluuij debent dici, sed tales sunt fluuij *Ethan*, quod interpretatur fortis, quia per luxuriosos multum crescit in terra virtus diaboli. Vnde Iob 40. *Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius*.

Maria Libanus.

Viuaria quæ dicuntur à viuendo, quia ibi viuunt & multiplicantur pisces, id est, iusti, multitudine gratiarum, velut aquarum abundantia nutriti.

Stagna, Vide titulo de Stagno.

Lib. 9. pag. 525. d.

Pisces multimodi, id est, marini & fluuiales, iusti videlicet, quorum quidam tribulationibus velut aquis marinis impinguantur, quibus ipsa patientiam subministrat: alij deuotione & gustu gratiarum eius, velut omnimoda dulcedine nutriuntur.

Fluxus maris atque refluxus. Sopho. secundo. *Erit funiculus maris requies pastorum & caulæ pecorum* &c.

Portus, ibi enim est portus salutis, vbi figenda est anchora nostræ spei, vt nauis mentis nostræ contra pericula maris, id est, mundi firmiter teneatur. Dominus enim per eã illos retinuit, qui antequã ipsa nasceretur, in ęternas amaritudines descendebant, velut in profundum maris. Item nauigantes mare, viso portu vehementer gaudent, & de ipsa canitur, *Natiuitas tua, Dei genitrix virgo, gaudium annuntiauit vniuerso mundo*. Item ab omni portu iter nauigantium inchoat, quia per fidem Dominicę incarnationis, cuius fuit ministra, inchoatur iter Christiani versus cęlestem Ierusalem, inde enim est motio veniendi ad Deum. Item portus à mari custoditur, & Marię detrahunt Iudęi, Pagani, hæretici & blasphemi, qui pleni sunt amaritudinibus vitiorum. Item portus dicitur à deportandis commercijs, veniens enim Dei filius saluare mundum, apportauit secum ad hunc portum quidquid erat nobis necessarium. Vnde Genesis sexto, dicit pater filio carnem sumpturo *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt*, &c.

Nauigia. Vnde Isai 60. promittit ei filius. *Me insulæ exspectabunt & naues maris in principio, vt adducam filios tuos de longe, argentum eorum & aurum eorum* id est, eloquentia & sapientia, *cum eis nomini Domini Dei tui*. Et paulo post. *Afferetur ad te fortitudo gentium, & reges eorum adducentur*.

Fœnum. Vnde de ipsa dicitur: *Producens fœnum iumentis, &c. Fœnum*, id est, carnem filij sui. Isaiæ 40. *Omnis caro fœnũ*. Hoc fœnum fuit quasi herba virens, quamdiu pullulauit & viruit in terra vteri virginalis, quod produxit terra illa in natiuitate. Iuxta illud Genes. 1. *Protulit terra herbam virentem, &c.* Creuit hęc herba in profectu vitę, excisa est à terra passionis falce, exsiccata & cõuersa in fœnum in ipsius passionis feruore, sed comeditur à fidelibus animalibus in sacramenti dominici susceptione. Ideo hoc fœnum positum est in pręsepio, quo signatur altare & bene dicit *iumentis*, id est, illis & illis tantum, qui suorum, & filij sui deferunt onera mandatorum.

Prata. Parab. 27. *Aperta sunt prata & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus*; & dicitur pratum quasi protinus paratum, quia non quærit magnum laborem culturę.

Virẽtes herbæ, Vnde de iustis qui sunt oues pascuæ Domini Ezech. 34. *Ibi requiescent in herbis virentibus*. *Virens herba* simplex doctrina, vel *herbæ virentes* bonorum operum infinita multitudo. Vnde promittitur Iob 5. *Progenies tua*, id est, spirituales filij tui erunt *vt herba terræ*, id est multi numero & virentes virtute.

Pascua pinguia, & hoc promiserat Dominus dicens de ouibus suis. *Pascam eos in montibus Israel*, *&c.* Mul-

&c. Multa Ezech.34. Item Isai.49. *Super vias pascentur & in omnibus planis pascua eorum*, istud enim promittitur his, qui simpliciter seruiunt virgini gloriosę Mariæ, quia in ouibus simplicitas figuratur. Propter hoc dicit habitator huius ciuitatis, *In loco pascuæ ibi me collocauit*. Psalmo 22.

Arbores omne genus fructuum facientes.

Oliuæ. Vnde Deuteron.8. dicitur quod ibi est terra. *In qua ficus, & malogranata, & olıueta nascuntur.*

Vites. Ibi enim inuenitur omne genus bonæ vitis. Ibi vitis *vino suo lætificans Deum & homines*. Iudic.9. *Vinea Engaddi*. Cantico 1. *Vinea putata*. Cant.2. *Vinea florens & odorifera*. Cantic.2. *Vinea pacifica*. Cantic.8. *Vinea dilecti*. Isai 5. *Vinea electa*. seu vinea soreth Ierem. 2. *Vinea sub qua secure quiescitur*. 3. Regum quarto, & Micheæ quarto. *Vinea crescens ex aquis multis*. Ezechiel. 19. *Vinea plantata in montibus Samariæ*, id est, in eminentia ecclesię, Ier 31. *Vinea plantata dextera Dei Patris*, in Psalmo 79. *Vinea pastinata* Marci 12 *Vinea habens sepem torcularia, & turrim*. Matth.21.

Palma, hæ sunt palmę 70. repertæ in Elim Exodi decimo quinto, palmę exaltatę in Cades Eccl.24 palmæ sub qua vere iudicatur. Iudic 4.

Ficus. Non illa maledicta folia habens sine fructu, quæ aruit Matth.21. & Marci 11. Et quæ iussa est abscindi quasi frustra terram occupās. Luc. 13. sed illa, quę *Noluit deserere dulcedinem suam, fructusque suauissimos*, vt promoueretur inter ligna. Iudic.9 Item illa quę *Genuit ficus bonas valde*, Ierem.24. Item Ioël. 2. *ficus & vinea dederunt virtutem suam.*

Punica mala, id est, mali punicæ scilicet arbores pretiosissimæ & fructiferæ, quarum flores rubicundi signant desiderium dominicam passionem imitandi.

Terra ferax. Vnde hæc ciuitas dicit Psalm.49. *Pulchritudo agri meum est*, id est, mihi seruit. Pulchritudo agri est gignentium, & generatorum vbertas. Hæc est terra de qua dicitur Deuter. 8. & quæ promittitur amatori Mariæ. *Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam, terram riuorum, aquarum & fontium, in cuius campis & montibus erumpunt fluuiorum abyssi, terram frumenti, hordei ac vinearum, in qua ficus ac malogranata & oliueta nascuntur. Terram olei ac mellis, vbi absque penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrueris, cuius lapides ferrum sunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur, vt cum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima quam dedit tibi*, &c.

Horti irrigui. Verus enim Salomon fecit ibi hortos & pomeria sibi, id est, ad honorē suū, & ea conseuit cuncti generis arboribus, & exstruxit ibi piscinas aquarum, ad irrigandum syluam lignorum germinantium Eccle. 2. de quibus scilicet hortis dicit Balaā, Num. 24. quasi precipue loquens illis religiosis, qui deuote seruiunt Marię. *Quam pulchra sunt tabernacula tua Iacob, tentoria tua Isrel, vt valles nemorosæ, & vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit Dominus quasi Cedri prope aquas*, &c. Quære expositionem titulo quod Maria tabernaculum. Item de ciuibus huius ciuitatis dicitur Ierem.31. *Venient & laudabunt in monte Sion & confluent ad bona Domini super frumento vino, & oleo, & fœtu pecorum & armentorum, eritq; anima eorum quasi hortus irriguus, & vltra non esurient.*

Li.10.pag. 601.a.

Valles nemorosæ, Genes.21. in fine. *Plantauit Abraham nemus in Bersabee & inuocauit ibi nomen Domini Dei æterni*. Et dicuntur nemora à numinibus, quia ibi pagani idola sua consecrabant; sunt enim nemora arbores maiores vmbrosæ frondibus, &c.

Arborei montes, in quibus crescunt ligna, quæ congruunt ędificijs. Vnde Isai.35. *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron*. Item in quibus abundāt venationes, ceruorum, caprearum, bubalorum & huiusmodi.

Siluæ, venatibus aptæ. Vnde ipsa dicit cum filio. *Meæ sunt omnes feræ siluarum*, Psal.49.

Saltus condensi, vbi apes mellificant. Vnde 1. Regum 13. *Venit populus in saltum & apparuit fluens mel*, &c.

Volucrum genus omne. Vnde hæc ciuitas dicit cum filio, *Cognoui omnia volatilia cæli, &c.* Psalmo 49.

Lacuna gurgitibus plenis. Ezech.47 *Plurimæ species erunt piscium eius sicut pisces maris magni multitudinis nimiæ.*

Animalia pinguia, quæque. Quære 3. Regum quarto. vbi agitur de cibo Salomonis & populi Israël.

Terra metallorum. De qua Deuteron.8. *Cuius lapides ferrum sunt & de montibus eius æris metalla fodiuntur*. Isai.40. *Pro ære afferam aurum*, &c. 2. Paralip. 1. *Prabuit Rex Salomon argentum & aurum in Ierusalem quasi lapides*, &c. Per *aurum* sapientia, per *argentum* eloquentia, per *electrum* coniunctio deitatis & humanitatis, per *æs* perseuerantia propter æris durabilitatem, vel gratiarum actio propter sonoritatem, per *ferrum* abstinentia, quia sicut ferrum metalla, sic domat carnis desideria, *aurichalcum*, & stannum imitatores bonorum, qui sunt aurum & argentum, *plumbum* qui attendunt fœditates suas & ponderositatem, vt inde liquefiant per lacrymarum effusionem, Isai. 41. *Confortabit faber ærarius percutientem malleo.*

Quæuis pretiosa moneta, Moneta huius ciuitatis similitudo Dei, drachma scilicet, regis habens imaginem & superscriptionem, quia Christianus à Christo. De Maria etiam potest exponi illud Luc.15. *Quæ mulier habens dragmas decem*, &c.

Genes.

Genes. 23. *Appendit Abraham Ephron quadringentos siclos argenti probatæ monetæ & publicæ.*

Electi lapides. Vnde promittitur seruo Mariæ, vel incolæ huius ciuitatis Iob 5. *Cum lapidibus regionum erit pactum tuum.* Hos lapides appellat Glosa electos regionum, id est, qui de omni regione sunt electi & congregati, de quibus Psalmo 106. *De regionibus congregauit eos.* Vnde Dominus Matth. 8. *Multi ab oriente & occidente venient,* &c. Promittit etiam ei Isai. 43. *Ab oriente adducam semen tuum,* &c. Hi sunt tunsionibus & pressuris expoliti lapides, de quibus dicitur Zachar. 9. *Lapides sancti eleuabuntur super terram.* 1. Petr. 2. *Ipsi tanquam lapides viui,* &c. Sequitur. *Erit pactum tuum firmum & æternum.* Cum talibus est pactum sanctorum, quia mutuo se diligūt, & orant pro inuicem, vt saluentur.

Lapidicina pretiosa. Ex quibus scilicet ad opus omnis spiritualis ædificij assumuntur marmora, & lapides gipsæi, & porphyretici.

Agricolæ, vinitores, pecorumque magistri, id est, pastores. Ideo Dominus promittit incolis & ouibus illius ciuitatis Isai. 61. *Stabunt alieni & pascent pecora vestra, & filij peregrinorum agricolæ & vinitores vestri erunt,* Ierem. 6. *Speciosæ & delicatæ assimilaui filiam Sion,* id est, Mariam, *ad eam venient pastores, & greges eorum, fixerunt in ea tentoria in circuitu,* &c.

Architecti. Isai. 61. *Ædificabunt deserta à sæculo & ruinas antiquas erigent,* &c quę scilicet acciderunt à peccato primæ mulieris. Isti architecti dona Spiritus sancti, vel prædicatores sancti.

Mercatores. Ezechielis 27. quære multa de huiusmodi. Luc. 19. *Negotiamini dum venio,* id est date temporalia pro ęternis. Isti sunt illi institores de quibus Ezech. 27. *Iuda & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo.* Isti *institores* Prophetę, quorum filij Apostoli; *frumentum primum* doctrina prophetica quasi ratione temporis; sed dignitatis Apostolica; vel *institores* Apostoli, quorum filij sequentes prædicatores, quibus dicitur, *Negotiamini dum venio,* Luc. 19. id est, date temporalia pro ęternis; vel *institor* huius ciuitatis ipse Christus, cuius nauis Maria, vnde facta est nauis institoris, &c. Prouerbiorum 31.

Medicique. Vnde Ierem. 8. *Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi?* ibi medici incantantes sapienter.

Omnimoda species. Vnde dicitur Ecclesi. 24. *Ego quasi Storax, & Galbanus, & vngula, & gutta,* & cætera.

Aromata. Vnde dicit ibidem. *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans,* &c. Item Cantic. 6. dicit ipsa. *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum.*

Medicinæ. Vnde Eccli. 38. *Altissimus de terra creauit medicinam, & vir sapiens non abhorrebit illam. Altissimus,* id est, Deus Pater, *de terra,* terra virginali, *creauit medicinam,* id est, Christum hominem, vel carnem Christi, in qua tulit peccata nostra, sicut dicit Petrus 1. Canonicę 2. *Qui peccata nostra tulit in corpore suo super lignum.* Et hoc necesse erat, quia *A planta pedis vsque ad verticem,* Isai. 1. *Non erat sanitas* in mundanis. Ergo qui infirmus est, currat ad hanc ciuitatem, *Nec in sua infirmitate despiciat seipsum.* Eccli. 38. *Sed orret Dominum & curabitur.* Vnde & ipsa dicit Eccli. 24. *Ego quasi fluuius Diorix,* quod interpretatur medicamentum generationis, ipsa autem medicamentum est generationis humanæ. Et cum hoc medicamentum sit tam efficax, miratur Ierem. 8. dicens: *Nunquid resina non est in Galaad aut medicus non est ibi?* Galaad aceruus testimonij. Maria cui testimonium perhibent Patriarchę, Prophetæ, Angeli. *Resina* filius Dei, quem quasi offert omnibus, sicut figuratur eius imago, sed propter hoc non sanantur multi, quia nolunt accedere ad Mariam, nec meditari de exemplis, verbis, & operibus ei⁹. Quibus autē ipsa medeatur, ostēdit Isajas 61. dicēs de matre & filio. *Spiritus Domini super me,* &c. *vt mederer contritis corde* &c. Simile in Psa. 146. *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorū.* Potest dici, quæ sanat, &c. sicut fecit Theophilum pœnitentem, &c.

Omne genus vestiū, id est, omnimodæ vestes, & omnia indumenta necessaria sibi, & familiaribus suis. Vnde & ei dicitur Isai 52. *Induere vestimentis gloriæ tuæ Ierusalem ciuitas sancti,* &c. Parab. 31. in fine. *Syndonem fecit.* Ibidem. *Byssus & purpura indumentum eius.* Ibidem. *Stragulatam vestem,* &c. Quære causa 14. Ideo dicit venienti ad seruitium suum, Zach. 3 *Ecce abstuli à te iniquitatem tuam & indui te mutatorijs.*

Lib. 2. pag. 84. c.

Omnia subtilia texens, id est, omnis textor subtilium. Isai. 19. de habitatoribus ciuitatis, *Operabantur linum pectentes & texentes subtilia,* &c. Item 1. Paralipom. 4. *Hæ cognationes domus operantium byssum in domo iuramenti.* Item Exod. 35. *Mulieres doctæ quæ neuerant dederunt, hyacinthum & purpurā, & vermiculum ac byssum, & pilos caprarum,* &c.

Castrum vel *castellum,* de quo Luc. 10. *Intrauit* IESVS *in quoddam castellum,* &c. Maria dicitur castellum triplici ratione, quia castellum principaliter tria significat.

Maria Castrum. Castellum tria significat.

Primum est humilitas ratione diminutiui, quia sicut à flagro flagellum, sic per diminutionem venit à castro castellum. Castrum quidem, *quoddam,* id est, singulare & priuilegiatum fuit, & est vterus virginalis, vel ipsa beata virgo, sed tamen magis appellatur castellum quam castrū, quia virtus humilitatis fuit huius castri specialissimum, potissimum, & firmissimum munimentum.

Secundum, est charitas, quia in communi acceptione

ptione castrum significat fortitudinem, & *Fortis est vt mors dilectio*, Cant. 8.

Tertium est castitas. Castrum enim dicitur eo quod castrati, id est, casti in eis, scilicet castris, soleant conuersari; mulieres enim solent à castris sequestrari, ne per earum contubernium mollesceret animus bellatorum. Bene ergo Maria castellum, quia casta & humilis, & in charitate fundata & firmata.

Item Maria castellum propter vteri virginalis diuersorium angustissimum, contra impetus inimicę tyrannidis munitissimum, fundatum supra firmam petram quæ est Christus. Vnde Cant. 8 dicitur, *Innixa super dilectum suum*. Et ita est castellum quoad se. Castrum etiam est quoad nos, quia omnibus impugnatis à triplici concupiscentia, vel ab hoste multiplici, fidele est & inexpugnabile refugium, si ad eam confugerint sapienter. Castellum etiam fuit ipsi Christo, in quod ipse se recepit, *Propugnator veniens ad saluandum*. Isai. 63. & ad depellendum *Fortem qui custodiebat atrium suum*, Luc. 11. Consuetudo enim guerratorum est, quod quando aliquis cupit inuadere regnum alienum, vel sibi ablatum regnum acquirere, primo sibi quærit vel pręparat refugium opportunum; sic & Christus virginem gloriosam, de cuius securitate dicit Salomon, Prouerb. 31. *Confidit in ea cor viri sui, &c.* Et hoc est quod Psalmus 90. dicit Christo. *Altissimum posuisti refugium tuum, non accedet ad te malū, &c.* Ipsa etiam dicit: *Ego in altissimis habitaui*, &c. Eccli 24 Rogauerat etiam propheta, quasi ex persona ecclesiæ antiquorum, propugnatorem cœlestem. *Apprehende arma & scutum, & exsurge in adiutorium mihi*. Psalm 34. Et exaudita est ab eo in ingressu huius castelli, apprehendit enim tunc arma & scutum, id est, animam & carnem, vt contra diabolum nobis exsurgeret in adiutorium, & hoc est quod dicitur Isai. 59. *Indutus est iustitia lorica, & galea salutis in capite eius*. Induit enim quasi pro lorica sanctę conuersationis iustitiam, & sicut caput desuper armatur galea, sic & mentem suam, quæ figuratur per caput, armauit desuper salutari munimine spiritualium charismatum, quia *Spiritus sapientiæ*, & cęteri requieuerunt super eum. Isai. 11. de cuius armatura etiam statim subiungitur. *Indutus est vestimentis vltionis, & opertus est quasi pallio zeli*. Zelus amor, zelus indignatio. & sub vtroque sensu Dominus zelo dilectionis zelabat animas seductas, & sibi ablatas à diabolo; zelo quoque indignationis zelabat, & indignabatur contra diabolum, quod hominem Dei creaturam fraudulenter seduxeret, & rem alienam detinebat iniuste. Vtroque igitur modo zelo succensus Dominus, carnis accepit pallium, quę ratione prędicta dicitur pallium zeli.

Alia etiam ratione dicitur caro eius pallium zeli, quia sicut vir zelotes sub alieno pallio, explorat fidem vel adulteria vxoris, sic scilicet Christus fidem vel adulteria animarum. Et etiam ad hoc velat se in sacramento speciebus panis & vini. Opertus est autem hoc pallio, vt serpentis astutiam per prudentiam superaret, quia incarnationem suam prudenter occultauit diabolo, & per hoc *Prudentia eius percussit superbum*, Iob 26 *Indutus est vestimentis vltionis*, quia carnem & animam ad hoc sumpsit, vt se de diabolo vindicaret. Vnde sequitur in textu. Isaiæ. *Quasi ad vindictam, quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis*. Armauit enim Dominus se sicut ad vindictam faciendam, & vindictam accepit in hunc modum. Retribuit enim indignationem pro indignatione, & vicem reddidit pro vice. Nam sicut diabolus indignatus, quod homo locum suum haberet, à quo ceciderat, duxit ipsum in perditionem: sic Dominus indignatus, quod homo locum haberet, ad quem diabolus ceciderat, ipsum à perditione reduxit ad salutem. Vicem quoque pro vice reddidit, quia deprędatus est diabolum, hominem de potestate eius eripiendo, sicut diabolus ipsum fuerat deprædatus. Vnde Isai. 33. *Væ, qui prædaris, nonne & ipse prædaberis*, &c. Sic igitur Christus in virgine gloriosa, velut in castello tabernaculum suum posuit, contra diabolum pugnaturus, cum ex eius substantia carnem gloriosam assumpsit, in qua diabolum expugnauit. Et bene dicitur castrum *quoddam*, castellum *quoddam*, id est, singulare, quia singulariter Mater & Virgo est, vnde canitur ei, *Virgo singularis*. Castellum propter vniuersarum virtutum munitionem. Dicunt autem quidam, quod castellum istud dictum est Magdalum, à quo Magdalena, quod bene competit, quoniam Magdalū interpretatur turris, & significat humilitatem.

5. Anselmus.

Beatus Anselmus Cantuariensis in huius euangelij explanatione Castellum dicitur quælibet turris, & murus in circuitu eius, quæ duo sese inuicem defendunt, ita vt hostes per murum ab arce, & à muro per arcem arceantur. Tale castellum beata virgo, quam virginitas corporis & mentis, quasi murus vallauit vndique, vt nullus vnquam esset libidini accessus, nec sensus eius aliqua corrumperetur illecebra. Et quia virginitatem cum libido non possit, solet impugnare superbia; fuit in eadem virgine turris humilitatis, quæ à muro virginitatis omnem repellebat superbiam. Et quia humilitatem, cum superbia non possit, solet impugnare libido, murus virginitatis, à turre humilitatis, omnem repellebat libidinem. Itaque hęc duo, murus videlicet virginitatis, & turris humilitatis, ab

tis, ab

tis, ab alterutro muniuntur, vt nunquam in humili virgine fuerit aut superba virginitas, aut humilitas inquinata, sed semper in ea permanserit & humilis virginitas, & virginea humilitas. In hoc ergo castellum intrauit Christus in sua incarnatione, Et bene cum hoc narratur, apponitur nomen IESVS, quod interpretatur Saluator, vel salus, vel salutaris, id est, medicus, aut salutare, id est, medicina; quia ad hoc venit in sanctam virginem in sua incarnatione, vt populum suum saluaret à peccatis eorum, sicut dicitur Matth. quinto, & esset salus populi, sicut dicit: *Salus populi ego sum*, &c. Et quasi medicus sanaret mundum languidum, in quo *A planta pedis vsque ad verticem non erat sanitas*, Isai. primo, & de singulis membris suis veluti ex herbis medicinalibus, cum distemperamento liquoris sanguinis sui, in mortariolo omnimodę tribulationis patienter perpessæ, singula faceret emplastra singulis nostris morbis. De modo intrandi inuenies titulo quod Maria dicitur porta clausa Ezechie. 44 qui scilicet modus ineffabilis est. Vnde sic ibi legitur, *Porta hæc clausa erit & non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa principi, princeps ipse sedebit in ea*, &c. Ecce ineffabilis intrandi modus.

Lib. 10. pag 617. c. & seqq.

Aliter. Intrauit IESVS, &c. sed modum intrandi nemo explicat, quia ipsum dicit se Salomon penitus ignorare, vnde dicit Parabol 30. *Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro*, &c. & de illo quarto dicit, *Viam viri*; id est, Christi, *in adolescentia sua*, id est, in beata virgine, quæ tunc erat, vt creditur, quasi quatuordecim annorũ, & tota erat sua. Item de hac via dicit Psalmus 76. *In mari via tua*, ô Christe, *& semitæ tuæ in aquis multis*, sed subdit, *Et vestigia tua non cognoscentur*. Mare Maria, quæ interpretatur mare amarum, ad quam venit Gabriel tanquam Pręcursor Domini sui, adducens eum ad melius hospitium quod posset in mundo inueniri, & honestius tanto principi, & Dominam hospitij prius pacifice salutauit dicens: *Aue gratia plena*, & subiunxit, *Dominus tecum*, scilicet hospitabitur. Quæ de paruitate domus suæ sibi conscia, respectu excellentię tanti hospitis, respondit: *Quomodo fiet istud*, &c. Sed tandem audiens multiplex beneficium huius hospitis, respondit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, &c. quasi diceret. Nolo esse vt Domina, sed volo ei ministrare vt ancilla. Quo concesso rex gloriæ, velut de prope subsequens camerarium suum, de altitudine suæ maiestatis descendit in domum vteri virginalis, non relinquens quod erat, sed assumpturus quod non habebat, scilicet carnē. Ideo sequitur, *Et mulier quedam Martha nomine excepit illum in domum suam*.

Item intrauit IESVS, &c. sed quomodo intrauit? sicut radius solaris fenestram vitream, vt dicit Beatus Augustinus, sicut lux solis oculum sanum, quem non excæcat, sed magis illuminat; sicut verbum aurem; sicut vox locum conclusum, sicut facies intrat speculum. Sequitur. *Et mulier quedam Martha nomine excepit illum in domum suā*. Et quodlibet verbum pondus habet proprium. Maria mulier, quia Deum molliuit, nec cessat adhuc emollire. Et bene cum Euangelista tractat de incarnatione Dominica, appellat Mariam mulierem, quia tunc Dominus, prius durus, emollitus est per eam. Quære titulo quod Maria mulier. *Quedam*, id est, singularis pari carens & simili, quia nec primam similem visa est nec habere sequentem. *Martha nomine*. Martha secundum Isidorum, interpretatur irritans vel prouocans, Syro autem sermone interpretatur Dominans, & signat Mariam quæ Syriacè interpretatur Domina, quę cum filio suo dominatur in terra, in cœlo, in mari, & in omnibus abyssis. Interpretatur etiam prouocans, quia merito humilitatis & voto virginitatis prouocat, id est, porro, hoc est certe vocauit specie sua & pulchritudine diuinos aspectus, quādo videlicet altissimus Dominus respexit humilitatem ancillę suę, Vnde dicit ei Isaias 62. *Complacuit Domino in te*. Vel ideo prouocans, quia merito humilitatis suæ prouocauit Deum ad carnis assumptionem, quando visus est ei dixisse: *Tu mihi sola places*. Prouocauit etiam Angelos ad admirationem. Vnde dicebant videntes eam ascendentem, Cantic. 8. *Quę est ista quæ ascendit de deserto?* &c. Prouocat etiam homines ad imitationem virginitatis, humilitatis, paupertatis, & cæterarum virtutum. Interpretatur etiam irritans, & est irritare idem quod euacuare; suis enim orationibus & meritis euacuat, & auertit iram Dei à creaturis suis. Est etiam irritare idem quod prouocare ad iram, sub alia verbi significantia, quia beneficijs, quæ nobis impendit, dæmones prouocat ad latratum & rictum sicut canes. Nam ipsa ille fons est qui per aquęductum fluebat in ciuitatem Bethuliæ, id est, ecclesiam & fidelem animam, quem *Holofernes præcepit incidi*. Iudith. 7. Hoc melius inuenies titulo quod Maria aquæductus. Merito siquidem harum virtutum, elegit eam Deus & præelegit, & in ea posuit tabernaculum suum.

D. August.

Maria Mulier.

Lib. 6. pag. 414. c. & seq.

Isidorus.

Li. 9. pag. 529. a.

Excepit illum, eo modo quo auris excipit verbum, vitrum vel aër solem, locus conclusus vocem, & oculus sanus solis radium & claritatem. *Excepit*, inquam illum venientem de supernis in domum, id est, in vterum virginalem, qui est illa domus quam *Sapientia ædificauit sibi*. Parab. 9 Et hoc quando *Femina circumdedit virum*, Ierem. 31 Et quando Maria, *Gyrum cœli sola circuiuit*. Eccli 24. Et nota, quod litteraliter dicitur domus fuisse Marthę, quia Martha magis erat

erat operosa, & vicinis vtilior & magis nota. *Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini audiuit verbum illius*, & audiendo verbum vitæ æternæ, Christum recipiebat in corde, quam Martha receperat in domo. *Martha autem satagebat*, id est, omnem curam adhibebat, ipsa dico, frequens, id est, assidua circa ministerium, vt scilicet ministraret & præpararet necessaria hospitibus suis, Christo scilicet & socijs suis. Aliter *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*, id est, circa assuetum & assiduum domus officium.

Quæ stetit. Attende quod Maria sedere dicitur, Martha stare. Qui sedet, à renibus & infra quiescit, & supra erigitur & laborat, quia contemplatiuus à cura sæcularium, & vitijs per sanctum quiescit otium, mente tamen laborat, quem erigit ad contemplationem cælestium. Qui stat totus ad pugnam, erigitur, & laborem Martha ergo stat, quia vita actiua in laboribus desudat & certamine. *Et ait. Domine non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, vt me adiuuet*. De superflua familia nos arguunt sorores istæ, quæ nec seruum nec ancillam habebant, sed sola Martha seruiebat, Dominus quoque nec coquum, nec seruientem alium secum adduxerat. In his figurat eos Martha, qui non experti dulcedinem contemplationis diuinæ, Deo magis placere æstimant officia fraternæ dilectionis. *Et respondens dixit illi Dominus*. Dominus respondet pro Maria, & qui iudex fuerat interpellatus à Martha, factus est aduocatus pro Maria. *Martha, Martha*, repetitio nominis indicium est dilectionis. *Sollicita es & turbaris erga plurima*, nō enim est sine turbatione ac sollicitudo, quæ versatur erga plurima; & qui circa plurima sollicitus est, diuisus est. *Porro vnum*, scilicet iugiter Deo inhærere, *est necessarium. Maria optimam partem elegit*. Ecce sententia iudicis, nec reprehenditur pars Marthæ, sed laudatur pars Mariæ, & quare pars Mariæ optima dicatur, declaratur, cum subditur, *quæ non auferetur ab ea*. Hic enim incipit contemplatiua, & perficietur in cælesti patria: qui enim nunc contemplatiua speculatur per fidem, tunc videbit per speciem, opera ei actiuæ non erunt necessaria in patria. Actiua ergo quam elegit Martha, in futuro auferetur ab ea, quando actiuæ cessabunt opera, sed contemplatiua nunquam auferetur à Maria.

Intrauit IESVS *in quoddam castellum*. Quoniam beata virgo perfecta fuit in actiua & contemplatiua, quæ signantur per has duas sorores, ideo hoc Euangelium legitur in sua assumptione, quando filius Dei recepit eam in castro suo, de quo dicit ei Psalm. 90. *Altissimum posuisti refugium tuum, non accedet ad te malum* &c. Quæ eam in incarnatione receperat, vt dictum est in castello suo. Alia ratio. Quoniam beata virgo in hoc euangelio multipliciter, & a multis commendatur, & omnis laus in fine canitur; ideo in fine eius hoc euangelium legitur, quando gloria ipsius perfecte est consummata. Alia ratio. quoniam Maria verissime optimam partem elegit, scilicet de statu virginum puritatem, relinquens sterilitatem; de statu sponsarum fœcunditatem, relinquens corruptionem. Gratia huius clausulæ, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea legitur de ea euangelium. Expositionem inuenies titulo. *Benedicta tu in mulieribus*, ante medium capituli.

Lib. 1. c. 6. pag. 55. f. & pag. 56.

Ecclesia Castrum Domini.

Item *Castrum Domini Ecclesia* vel religio, quæ debet esse locus munitus, Vnde Psalm. 70. *Esto mihi in Deum protectorem & in locum munitum, vt saluum me facias*, cuius scilicet munitio principaliter consistit in vndecim, quæ notantur his versibus:

Turris, Kerneli, muri, vigiles, tuba, scuta,
Mons, aqua, fossa, cibus, machina, saxa, viri.

Munitiones huius castri.

Turris. Humilitas, vel duplex turris doctrina & prouidentia. De doctrina Cantic. 8. *Vbera mea turris* De discretis prouisoribus Cantic. 7. *Nasus tuus sicut turris Libani*.

Kerneli vel *dentales*, auctoritates scripturæ. Cant. 8. *Si murus est ædificemus super eum propugnacula argentea*, id est, de sacro eloquio. Canticor. quarto. *Turris Dauid ædificata est cum propugnaculis*

Muri, assigna de muris sicut habuisti supra titulo de ciuitate. pag. 659. e.

Vigiles, Prælati. ad Hebræos. vltimo. *Obedite præpositis vestris*. &c. *Ipsi enim peruigilant*, &c.

Tuba. Prædicatio contra hostes spirituales. Numer. 10. *Fac tibi duas tubas argenteas*, duas propter promissionem & comminationem.

Scuta orationum, quæ apponenda sunt telis hostium, id est, tentationibus dæmonum, Sap. 18. *Proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans restitit iræ*.

Mons, Christus super quem fundata fuit, vel eminentia & arduitas vitæ.

Aqua lacrymarum, quibus plantulæ virtutum sæpe rigentur, scilicet duplex irriguum. Vel aqua sapientiæ salutaris; sed modo magis quæsitur sapientia sæcularis, scilicet vendendi & emendi, ne dicam vsurandi, vt in venditione lanarum & huiusmodi.

Fossa, id est, duplex fossatum, scilicet confessio & paupertas. Confessio detegit & eijcit terrenitatem peccati, paupertas distribuit & eijcit temporalia. quarti Regum tertio, *Facite iuxta alueum torrentis fossas & fossas*. Torrens gratia, alueus humilitas cordis.

Cibus multiplex. Lectio, meditatio, deuotio, contemplatio, quibus velut cibis anima pascitur,

scitur, Prouerbiorum 13. *Multi cibi in noualibus primum.*

Machina multiplex, ieiunij contra carnem, obedientiȩ contra propriam voluntatem & proprium sensum, orationis contra superbiam & garrulitatem. Vnde 1. Mach.6. *Fecerunt machinas contra machinas regis*, id est, diaboli.

Saxa. Austeritates proijciēdæ contra insultus vitiorum, dæmonum, & tentationum, exemplo Domini. Matth. 4. Isai 33. *Munimenta saxorum sublimitas eius.* Vel *saxa*, multiplex vitæ duritia, qua caro lapidatur, lecti duritia, vestis asperitas, cibi ariditas, susceptio disciplinarum, prolixitas vigiliarum & huiusmodi.

Viri, id est, viriliter operantes & strenue, non fœminæ, id est, molles. 2. Timoth. secundo. *Labora sicut bonus miles Christi*. Item *Viriliter agite*, Psalm.30.

De hoc *castro*, *vel de* hac *munitione* potest istud exponi, quod dicit Balaam. Numer. 24 loquens ad Cinæum. *Robustum quidem est habitaculum tuum sed si in petra*, id est, in Christo, *Posueris nidum tuum*, id est, fidem vel cor tuum. Sed quia non ponunt multi, *Assur*, id est, superbia *Capiet te.* Vnde Eccli. 21. *Domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbia* Cinæus interpretatur lugens vel possidens, & significat religiosos, qui venerant ad lugendum sua & aliorum peccata, pro quo datæ sunt eis eleemosynæ terræ, & nemora, sed facti diuites in multis possessionibus, cessant lugere, & Cain, id est, possessio, in ipsis interficit Abel, id est, luctum. Sed sanguis Abel, id est, illorum, quorum peccata debebant diluere, clamat ad Deum de terra Beatus Bernardus: Venient, venient ante tribunal iudicis, audietur pupillorum accusatio grauis, allegatio dura, quorum vixere stipendijs, nec diluere peccata. Istud dixit de clericis sȩcularibus, sed modo bene conuenit multis religiosis, & etiam quibusdam prædicatoribus, de quibus Beatus Gregorius: Forte ideo contemptum temporalium prædicant, vt ea soli habeant, nam paupertatem prædicant, vt medicamentum, sed eam fugiunt, vt venenum.

S. Bernardus.

S. Gregorius.

Maria Villa Capharnaum.

Villa designata per Capharnaum, quod interpretatur villa consolationis Nam sicut *Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi* est *Pater misericordiarum & Deus totius consolationis*; sic & ipsa, non tamen sicutissime, est Mater misericordiarum & totius consolationis, quæ consolatur nos in omni tribulatione nostra, &c. 2. Corinth. 1 Interpretatur etiam Capharnaum villa pulchritudinis, vel villa pinguedinis. Expone quomodo hȩc villa sita est in monte virtutum, quia virtutes eius excellunt virtutes omnium sanctorum. Vnde dicit Eccli. 24. *Ego in altissimis*, scilicet virtutibus *habitaui*, virtutes enim aliorum altæ sunt, sed virtutes eius altissimȩ. Et habet hȩc villa tria in se quæ habent villæ sitæ in montibus, scilicet quod est mundissima, clarissima, & sanissima, vt supra dictum est de ciuitate, & fere quidquid dictum est de ciuitate, potest huic villæ competenter attribui. In hac autem villa habuit Dominus quasi duplicem villicum, scilicet Ioseph & IESVM, sed vterque iniuste diffamatus est, quasi de dissipatione bonorum huius villæ. Ioseph vnus villicus, cui desponsata est, vt custodiret eam, quod & legitime fecit, nec debet quenquam mouere illud Matth. 1 *Accepit Ioseph coniugem Mariam & non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum.* Et dicit beatus Hieronymus, quod istud *donec* tenetur exclusiue, sicut illud primi Regum primo, *Non poterat Heli videre lucernam donec exstingueretur*, certe nec postea videbat. Diffamatus est ergo hic villicus à Iudæo dicente, quod cognouerat eam, sed erubescat Iudæus infœlix qui dicit Christum ex Ioseph semine esse natum. Alius villicus IESVS filius eius, qui optime custodiuit eam, sicut filius matrem charissimam. Vnde dicit Isai. 27. *Nocte*, aduersitatis ne frangatur, *& die* prosperitatis ne vratur, *seruo eam*, dicens ei, Psalm. 120. *Per diem sol* prosperitatis, *non vret te, neque luna*, id est, aduersitatis *per noctem.* Solent enim villæ de nocte frangi ab hostibus ad deprædationem, & de die exuri ad destructionem, quod peius est Hunc diffamauit hȩreticus dicens, quod nascendo corruperat eam, contra quod dicit Beatus Anselmus: IESVS namque saluat, non violat; disiuncta solidat, non confringit solida; sanctum nomen eius, ita & opus eius, Quȩre retro de castello. Fuerunt ergo bona huius villæ, conceptus virginis saluo pudore, & partus sine dolore, hoc est sine naturalium læsione.

pag. 655. e.

S. Hieronymus.

B. Anselmus.

pag. 188. a. & 677. e. & seqq.

Turris. Turris secundum Isidorum dicitur quasi teres, id est, rotunda cum proceritate, nam quamuis quandoque quadrata sit, procul tamen videntibus rotunda existimatur, quia vniuscuiusque anguli simulacrum, per longum aëris spatium euanescit atque consumitur, & rotundum videtur. Cantic. 4. dicit sponsus Ecclesiæ. *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium*. Collum ecclesiȩ beata Virgo multis rationibus Quære de pulchritudine eius vbi agitur de collo. Vbi nos habemus *collum tuum*, dicit alia littera *ceruix tua*, ceruix enim id est, eminentia sublimitatis Mariȩ, est sicut turris Dauid, quam scilicet turrim verus Dauid, id est, Christus, in Ierusalem, id est, in ecclesia sua ȩdificauit, & erexit vt esset peccatoribus refugium & munimen.

Maria Turris. Isidorus.

Turris Dauid.

Lib. 5. pag. 368. b.

DICITVR

DICITVR AVTEM MARIA TVRRIS PROPTER.

Turris propter.

A *Ltissimum*, id est, profundissimum fundamentum, quod turri necessarium est. Fundamentum huius turris profundissima *Humilitas*, quasi de lapidibus rudibus & impolitis, quia humilitas latet in profundo cordis, sicut fundamentum latet in terra, nec quærit apparentiam, vel ornatum mundanum, quod figuratur in hoc quod lapides fundamenti, nec dolati sunt, nec politi, sed multo cæmento vel bitamine compacti, quo charitas virginis figuratur: *Vel fides*, quæ fundamentum & principium est omnis spiritualis boni, sicut fundamentum principium ædificij. *Vel rupes* natiua & firma, Christus scilicet, qui est firma petra Matthæi 7. Quęre supra titulo de ciuitate. *Vel eminentissimæ* & præcipuę virtutes, velut lapides pręgrandes, qui idonei sunt fundamento.

pag. 645. d.

Altitudinem & eminentiam vtriusque vitæ, scilicet actiuæ & contemplatiuæ. *Vel* propter contemplationem cœlestium: *Vel* etiam propter eminentiam scientię de ęternis; *Vel* quia in cęlo mente conuersabatur cum Angelis, dicens cum Apostolo Philip. 3. *Mea conuersatio in cælis est*, Cœlos enim attingebat stans in terra. Sapient. decimo octauo, *Vel turris* propter excellentiam suę humilitatis, in his enim omnibus, & multis alijs, supereminebat hęc turris toti castro ecclesię.

Rectitudinem & erectionem, seu directionem intentionis, iuxta illud Psalmistę orantis Psalm. 5. *Dirige Domine Deus meus in conspectu tuo viam meam*. Item *Dirige me Domine in veritate tua, & doce me*, &c. Psalm. 24. Rectus est enim coram Deo, cuius intentio ad Deum, propter Deum dirigitur. *Vel etiam* propter rectitudinem iustitię, quia nunquam ad sinistram, per aduersa; nunquam ad dexteram, declinauit per prospera; nunquam retro, se reflexit ad mundana; nunquam antè, aliqua tentationis instantia. *Vel recta* per paupertatem, quia Iob 1. *Nudus egreditur homo de vtero matris suæ, & nudus reuertitur illuc*, ergo si medium paupertatis sit rectitudo, perpendiculum igitur, ad quod erigi, & dirigi debet turris paupertas est.

Fortitudinem, Nam ipsa est mulier fortis, cui tota innititur ecclesia militans, cuius fortitudo maxime apparuit sepulto Domino, quando defecit omnis sanctus, vel titubauit in fide. Vnde Christus dicit Patri, Psalm. 87. *Elongasti à me amicum & proximum*. Et tunc ipsa per fortitudinem fidei, spei, & charitatis, totam sustentauit Ecclesiam. Ipsa est etiam quæ suis orationibus *Dat lasso virtutem, & his qui fortes sunt, fortitudinem & robur multiplicat*. Isai. 40. sicut turris munit & roborat exsistentes in ea.

Quadraturam quattuor cardinalium, vt supra dictũ est de ciuitate in quadro posita. Apoc. 21. *Vel* quadratura fides integra, spes firma, charitas feruẽs, bona operatio perseuerans, & hęc latera ęqualia, quia quantũ credit quis, tãtum sperat; quantum sperat, tantum diligit; quantum diligit, tantum operatur, sicut dicit ibi Glosa. *Vel rotunditatem*, quia quędam turres solent ædificari in quadro, quędam autem in rotundo. Mysterium rotunditatis quære titulo de cœlo, vbi cœlum rotundum describitur.

Pag. 638. d.

Lib. 7. pag. 419. d.

Præsidium & defensionem habitantium in castro, vel in ciuitate ecclesię, qui in cunctis necessitatibus & angustijs suis, necesse habent per orationem confugere ad hanc turrim, quia turris fortissima nomen eius, sicut dicit Beatus Bernardus: Dicat ergo qui à carne, mundo, diabolo qualitercumque tentatur. *Esto mihi*, Domina, *turris fortitudinis, à facie inimici*. Psalmo 60.

B. Bernardus.

Portus ostensionem. Dicit enim Isidorus, quod pharum est turris maxima, quam Græci & Latini in commune, ex ipsius rei vsu pharum appellauerunt, eo quod flammatum indicio longe videatur à nauigantibus, ad prouidendos portuum introitus, & præcauenda pericula scopulorum, ne decepti tenebris, male applicent. Et dicitur pharum à phos, quod est lux vel ignis, & horos quod est visio. Talem turrim Ptolemęus iuxta Alexandriam octingentorum talentorum construxisse dicitur. Tali turre congrue signatur Maria illuminatrix, quia per eam *Populus, qui ambulabat in tenebris*, per mare mundi, *Vidit lucem magnam*, id est, Christum, Isaiæ 9. Ipsa etiam luminositate exemplorum suorum, monstrat nobis viam rectam & portum salutis æternæ. Conseruat etiam seruos suos à scopulis peccatorum, si prouiderint Dominam in conspectu suo semper. Vnde Eccli. 4. *Qui intuetur illam permanebit confidens*.

Isidorus.

Speculationem, quia per speculatores solent de turribus aduentantium hostium insidię prouideri, & visis hostibus solent clamare speculatores, ad arma, ad arma Isai 52. *Vox speculatorum tuorum*, id est, speculatores tui vociferantes, *Leuauerunt vocem*. Propter hoc dicitur Cantic. 8. *Nasus tuus*, id est, beata Virgo, *Sicut turris Libani quæ respicit contra Damascum*, Damascus sanguinem bibens significat diabolum, contra cuius insidias opponitur nasus, id est, discretio beatæ Virginis, quæ præsentit & quasi odoratur malitiam diaboli, & ipsius insidias à longe præuidet quasi de specula, & pro nobis misericorditer, & potenter se ei opponit. Illud melius inuenies titulo de pulchritudine Mariæ vbi agitur de naso.

Maria Turris, propter.

Lib. 5 pag. 357. c.

Cochleatam ascensionem, sunt enim cochleæ altæ & totum-

& rotundæ turrellulæ, ab aliquo angulo magnæ turris, dictæ cochleę quasi cicleæ, eo quod in eis tanquam per circulum conscendatur. Quære de cochlea tépli Salomonis, post titulum vbi Maria dicitur scala Iacob.

Lib. 10. pag. 611. e.

Circuitionem fossati, vacui, concaui, hiantis, lati, profundi, petrati vel in rupe excisi. Circuitus defensionem, vacuitas paupertatem, concauitas supernis hians desiderij capacitatem, latitudo charitatem, profunditas sanctam timorationem, quod petratum est patientiæ firmitatem, quæ non timet imitatores diaboli, excisio in rupe, id est, in corde firmo, designat proprij sensus, & propriç voluntatis depauperationem.

Assumpti propositi, de virginitate seruanda, firmitatem nunquam vacillantem, sicut firma turris vacillare non potest.

Filij Dei, qui est verus Dauid, inhabitationem. Vnde 2. Regum 5. *Habitauit Dauid in arce Sion & vocauit eam ciuitatem Dauid* ad litteram. Arces sunt partes vrbis excelsæ atque munitæ: quæcumque enim loca vrbium tutissima sunt dicuntur arces ab arcendo, id est, à repellendo hostes.

Sequitur, *Quæ ædificata est cum propugnaculis*, de quibus dicit ei Dominus, Isai. 54 *Ponam iaspidem propugnacula tua*. Iaspis fides propter virorem, *vel* intemerata virginitas, *vel* sanctitas vitæ nunquam marcescens. Iaspis sanat febrem luxuriç, sanat hydropisim auaritiæ, fugat phantasmata gloriç mundanç quæ nocte videntur, id est, in caligine præsentis vitæ.

Aliter. *Quæ ædificata est cum propugnaculis*, id est, vallata virtutibus alijs, quia virtutes sese concomitantur, & vbi vna ibi omnes. Vnde Beatus Augustinus ad Hieronymum: Clarissima tua disputatione satis nobis innotuit, non placuisse nostris authoribus, imo nec ipsi veritati, id est, Christo, quod qui habet vnum peccatum habeat omnia, quamuis de virtutibus hoc sit verum.

D. August. epistol. 29. tomo 2.

Propugnacula sunt Kernella, per quæ arcentur hostes à muro, & proteguntur pugnantes de muro, & absconduntur à iaculis hostium, & inter ipsa Kernella sunt quædam interstitia, quæ pandunt viam ad hostes percutiendos. Propugnacula ista sunt virtutes & gratiæ, dignitates & prærogatiuç, intentionum puritas & operum sanctitas, virtus orationum & merita operum, per quæ beata virgo pœnitentes protegit, maxime si pugnare voluerint pro regno cœlorum, per quæ debellat hostes & inimicos.

Sequitur. *Mille clypei pendent ex ea*. In millenario clypeorum perfectio protectionis signatur, pendent inquam quasi de eminentia vitæ eius, exemplo, auxilio, & documento; quia exempla virginis, quæ nobis insinuantur per scripturam, & adiutoria quç suis adhibet veneratoribus, & ad se confugientibus, sicut patet in Theophilo, & documenta verborum ipsius, nos incitant & instruunt ad pugnandum. *Omnis armatura fortium*. Istud expositiuum est eius quod dicitur, *Mille clypei*. Vel dicit, *omnis armatura fortium*, innuens duplicem armaturam, scilicet protectionis & impugnationis. Lorica, galea, ocreæ & clypeus sunt armatura protectionis. Clypei sunt virtutes quæ repellunt iacula diaboli, vt est prudentia contra insidias diaboli, temperantia contra ignita iacula carnalis concupiscentiç, & huiusmodi. Item *Sermo Dei clypeus ignitus est*. Prouerb. 30. Item fides clypeus. Vnde Eph. 6. *In omnibus sumentes scutum fidei* &c. Armatura impugnationis, lancea, gladius, iaculum, claua & huiusmodi, scilicet opera virtuosa iustitiæ, misericordiæ, pietatis, orationis quç fortes defendunt, & diabolum confundũt. Clamandum est igitur iugiter ad Mariam, *Esto mihi ô domina turris fortitudinis à facie inimici*. Psalm. 60. Item *expugna impugnantes me, apprehende arma & scutum & exsurge in adiutorium mihi*, Psalm 34. Hæc est *turris gregis nebulosa*. Micheæ 4. Et dicitur *turris gregis*, quia defendit humiles, pauperes, & amatores pacis & concordiæ, & pro amore suo & filij sui, large dantes lanam suorum temporalium, & cęteras proprietates ouium. *Nebulosa* propter suam altitudinem, scilicet contemplationis, qua nubes transcendit. *Vel* quia in mundo afflicta & despecta. Vnde Iob 26 *Qui tenet vultum solij sui & expandit super illud nebulam suam*, Quære expositionem titulo de solio, circa medium capituli. huic turri dicitur Mich 4. *Et tu turris gregis nebulosa filia Sion, vsque ad te veniet potestas prima, regnum filia Ierusalem*, id est, Christus, qui est Rex ecclesiæ. Expone.

Maria turris gregis nebulosa.

Li. 10. pag. 174. c.

Hęc est *turris fortitudinis*, quod apparuit in Christi passione, vbi in nullo excessit, licet mente compassa filio, ostendens mentem suam turrim fortitudinis, quia sciebat mortem filij omnibus profuturam. Et hæc eius fortitudo ex fide, quç montes transfert Matth. 21. Et dilectione quæ est fortis, vt mors Cant. 8 indubitanter procedebat.

Maria Turris fortitudinis.

Hęc est *turris Thebes*. Iudicum 9. de qua mulier, id est, ecclesia emisso lapide, id est, Christo, confregit cerebrum Abimelech, id est, diaboli, capiti eius molæ fragmentum illidens.

Et Turris Thebes.

Hæc est *turris eburnea*, de qua dicit sponsus, Cantic. 7. loquens ad ecclesiam. *Collum tuum sicut turris eburnea. Turris*, propter specialem conuersationis eius eminentiam. *Eburnea* propter virtutem castitatis, & quia elephas cuius ossa sunt ebur, naturales habet inimicitias ad draconem, sic & ipsa pugnam habet cum hoste nostro diabolo perpetuam, vt nobis pręstet defensionis auxilium.

Itē Turris Eburnea.

Hæc est

Et Turris Libani.

Hæc est *turris Libani*. Cantic 7. quasi in Libano monte sita, qui interpretatur candor, vt ostendatur per hoc quod candore virginitatis tanquam pede, valeat conterere caput serpentis, quod est concupiscentia. Ideo dicitur hęc turris respicere cõtra Damascum. Quære titulo de pulchritudine eius, vbi agitur de naso. Hæc etiam turris est nominis eius deuota inuocatio, hoc inuenies plene expositum capitulo secundo salutationis suæ, post distinctionem de oleo.

Lib. 5. pag. 356. c.

Lib. 1. pag. 19. a.

Et Turris Hananeel.

Hæc est *turris Hananeel* 2 Esdræ. 3. quod interpretatur gratificatio regia, hoc est gratia virginitatis, quæ regi grata est. Vnde Psalmo 44. *Concupiscet rex decorem tuum*, id est, virginitatem tuam.

Et Turris Vineæ.

Hæc est *turris* quam ędificauit Dominus in medio vineæ suæ Isai. 5. ad tuitionem & defensionem totius Ecclesię Catholicæ, ne diripiantur racemi eius, id est, fideles, vel fructus bonorum operum. In hac etiam turre habitauit verus Dauid, & iugiter inhabitat ad custodiendam ecclesiam.

Maria Munitio.

Munitio signata. 1. Mach. 5. per munitionem Datheman, quod interpretatur doni sufficientiam accipiens, & significat Mariam, quę à diuina munificentia tantam recepit sufficientiam gratię, quod sibi & toti huic mundo copiosissime suffecit. Ad hanc munitionem refugiẽdum in omni tribulatione, sicut Israëlitæ ad illam munitionem rufugerunt in tempore Iudæ Machabęi. *Iudas* confessio, vel confitens, siue laudans, *Machabæus* interpretatur protegens, vel protectio, vel percutiens, aut ingeniosus.

Maria Murus.

Murus, gloriosa virgo dicit sese murum Cantic. 8. vbi dicit. *Ego murus & vbera mea turris.* Et notandum, quod murus dicitur actiue, quia munit, & tuetur interiora ciuitatis, ne ab hostibus diripiantur possessiones ciuium, & passiue, quia munitur multipliciter contra machinas hostium. Bene ergo Maria murus, quia munit ciuitatem Dei, id est, Ecclesiam Catholicam, ne bona interiora eius, scilicet bona opera, & gratiæ & virtutes diripiantur à dæmonibus & vitijs, vel ne fideles ecclesiæ ducantur à diabolo captiui in peccatum, vel in infernum, aut ne spolientur armis & vestimentis virtutum.

Inexpugnabilis.

Ipsa est etiam *murus inexpugnabilis*, quia non potest suffodi, perfodi, aut transcendi, non potest suffodi, quia fundatus est supra firmam petram, id est, Christum, non super arenam, non in terra per amorem terrenorum. Non potest perfodi propter patientiæ firmitatem. Non potest transcendi propter humilitatis altitudinem cęlos attingentem, & ideo inexpugnabilis. Et propter hoc orare debent assidue fideles ecclesiæ. *Muro tuo inexpugnabili circumcinge nos Domine.* Dicit, ergo Maria. *Ego murus & vbera mea turris.* Et vocat se murum, propter propositi seruandæ virginitatis firmitatem; & vbera sua vocat turrim propter diuinæ prolis supereminentem fęcunditatem. De hoc muro multa inuenies titulo de vberibus Marię circa medium capituli.

Lib. 5. pag. 377. c.

Aqueus.

Hic est *murus aqueus* propter abundantiam gratiarum, de quo legitur Exodi 14. quod filijs Israël transeuntibus mare rubrum, *aquæ erant pro muro à dextris & à sinistris*. Per has aquas signantur gratiæ, quas habemus per Mariam, quæ veros Israëlitas, id est, veros Christianos videntes filium & matrem fide & dilectione, quasi duplici oculo, muniunt contra Ægyptios, id est, dæmones & peccata, & ipsos Ægyptios interficiunt & submergunt.

Igneus.

Hic est *murus igneus* in circuitu Ierusalem, id est, ecclesiæ. Vnde ipsa videtur dicere cum filio illud Zach. 2. *Ero murus ignis in circuitu eius, & in gloria ero in medio eius.* Et bene Maria dicitur *ignis*, quia illuminat cæcos, calefacit frigidos, decoquit carneos, purgat fętulentos, incinerat duros, quia cinis mollis resoluitur de dura materia, denigrat candidos, desiccat humidos, restringit fluidos, dissoluit solidos, pascitur pinguedine, id est, deuotione, conseruatur sub cinere, id est, sub humilitate, alta facit defluere, solida tabescere.

Maria Nauis.

Nauis. Nauis secundum quosdam dicitur, eo quod gnauum rectorem requirat, id est, peritum, sapientem & strenuum, qui continere & gubernare nouerit eam, inter casus & marina pericula. Ideo dicitur Parab. 1. *Intelligens gubernacula possidebit.*

Maria igitur recte *nauis* appellatur, cuius gubernator & rector Christus, sapientia patris, & ei conuenit illud Psalm. 22. *Dominus regit me* &c. de hac autem naui dicitur Prouerb. in fine. *Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum.* Versiculus iste continetur sub littera he, quod interpretatur esse, vel viuere vel suscipiens aut susceptio, quod totum bene conuenit huic naui. Maria siquidem per panem vitæ, quem de cælo suscepit & in vtero portauit, habuit quoad se esse verum in vita præsenti, & modo habet viuere sempiternum, & ab illo suscepta est in æternum in gloria, quem de cælestibus venientem suscepit in hospitio glorioso. Nos etiam per filium eius, qui dicit Exodi tertio. *Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos*, habemus verum esse, quamdiu sumus in eo, vt membrum sanum in corpore, & ab illo sumus habituri viuere sempiternum, quia ipse *est vita*. Ioan. 14. si perseuerauerimus in seruitio eius. S. Augustinus, Qui recedit ab eo qui dicit, *ego sum*, nihil est. Item Augustinus super Ioan. Peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. Boëtius mali homines non sunt. Propter hoc Ezech. 28. dicitur principi Tyri. *Nihili factus es, non eris in perpetuum. Omnes autem tales socij sunt illius qui non est.* Iob

D. August.

Boëtius.

est. Iob 18. id est, diaboli, qui dicitur non esse, quia à vero esse recessit per superbiam. Vox enim peccatoris ignorantis peccata sua hæc est. *Ad nihilum redactus sum & nesciui*. Psal. 72. Item auctoritas *Qui ab illo qui viuere est recedit, necesse est vt non sit, quia ad nihilum tendit*. Hæc etiam littera he interpretatur ipsa, vel ista esse vel viuere, vel suscipiens aut susceptio, vt dictum est. Coniungamus ergo & dicamus. Ipsa vel ista demonstratiue, scilicet notabilis persona, quam debent omnes agnoscere & amare, quia prima suscepit de cælo panem illum, qui est esse & viuere, à quo suscepimur, & quem suscipimus, ipsa mediante, *facta est quasi nauis institoris* &c. Ipsa enim suscepit, id est, desursum cepit filium Dei, qui solus vere est & viuit, & à quo omne quod est & viuit, esse & viuere mutuatur. Ipsa etiam beata Maria nostra est susceptio, nam in mari mundi submerguntur omnes illi, quos non suscipit nauis ista, & quos non subleuat à naufragio peccatorum. Vnde Sapien. 14 *Transeuntes mare*, id est, mundum, *per ratem*, id est, Mariam, *liberati sunt*. Ideo Dominus dixisse videtur hunc naui illud Isai. 43 *Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ, & omnem qui inuocat nomen meum*. Ideo quoties videmus insurgentes super nos fluctus huius maris, clamare debemus ad Mariam. *Eripe me & libera me de aquis multis, & emitte ad me manum tuam de alto*. Psalm. 143. Item illud. *Domina salua nos, perimus*. Matth. 8. Nam littus optatum non capit, sine te fluctuans in hoc mari. Dicitur ergo. *Facta est quasi nauis*. Maria siquidem se comparat naui Eccli 24. Vbi dicit. *In fluctibus maris ambulaui*, & *viam* istius *nauis in mari* huius mundi, dicit se Salomon ignorare Prouerb. 30. Commendatur autem nauis ista principaliter à septem.

Commendatio huius nauis ab Artifice.

Primo ab artifice. Vnde dicitur, *facta est*, supple à Deo Trinitate, eius enim *artifex & conditor Deus*, ad Hebr. 11 Eccli 9. *In manu artificis opera laudabuntur*, ipse enim fecit nos & non ipsi nos. Ipsa est enim *vas admirabile, opus excelsi*. Eccli. 43. de quo scilicet opere dicitur in Psal. 117. *A Domino factum est* opus, vel vas *istud & est mirabile in oculis nostris*. Item de hoc opere dicitur Eccli. 40. *Gloria Domini plenum est opus eius*. *Vel* artifex sapientia Dei, scilicet filius, quia *sapientia ædificauit sibi domum*. Prouerb. 9. Idem domus & nauis. Sap. 8. *Quis horum quæ sunt, magis quam illa est artifex?* *Vel* artifex Spiritus sanctus, de quo dicitur. Sap. 7. *Omnium est enim artifex virtutem omnem habens, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus intelligibiles*. *Vel* artifices Beseleel & Oliab, vt supra de arca.

A Cōpage.

Secundo ab omnium virtutum compage, quia cum sit specialissimum opus Dei, compaginata est virtutum omnium firmitate, Vnde sequitur *quasi nauis*. Ipsa enim velut arca Noë, & velut arca testamenti, ad præceptum Dei facta est de lignis Setim, quæ fortia sunt & imputribilia, quare titulo de arca. Propter hoc dicitur. Isa. 40. *Forte lignum & imputribile elegit sibi artifex sapiens*, scilicet Christus sapientia patris, qui Mariam ædificauit sibi domum & nauim.

Lib. 10. pag. 517. b.

A Plenitudine.

Tertio à plenitudine omnium gratiarum, & omnium bonorum operum, Vnde sequitur *institoris*, qui videlicet institor, omni instantia qua potest, nauem suam mercibus onerat pretiosis, sicut assignabimus infra.

pag.

Ab Vtilitate.

Quarto ab vtilitate. Vnde sequitur, *de longe portans*, id est, de cælo apportans, *panem suum*, qui non fuit de terra, sed de cælo Ioan. 6. respirans ad vitam celestem nō terrenam. Hoc adimpletum est ad litteram, quando Christus, qui viuus panis est, in eius vtero quasi nauigio virginali, de Nazareth, venit in Bethleem, domum panis, quasi per tres dietas. *Facta est* ideo *quasi nauis* &c.

A Materia.

Quinto à materia, potest enim dici quod facta est de lignis Setim sicut arca Noë, & arca testamenti. *Vel* membra virginis, tam animæ eius, quam corporis, possunt dici materia huius nauis, quæ desiccata fuerunt ab omni humore nociuo, calore Spiritus sancti quoad corpus, dolata etiam prudentia summi artificis, & quasi complanata, vt essent sine pondere peccati mortalis: quia ligna Setim leuia sunt, & sine scrupulo venialis. Propter hoc dictum est Noë Genes. 6. *Fac tibi arcam de lignis leuigatis*. Possunt ergo dici ligna ista Cor humile, spiritus mansuetus, mens tranquilla, verecunda frons, demissa supercilia, oculi columbini, auditus obediens, discretus olfactus, os taciturnum, dentes absconsi, labia sine risu, lingua veridica, gustus moderatus & abstinens, velata facies capitegio, tactus promptus ad bona opera, modestus incessus, lumbi accincti fortitudine, pedes prohibiti ab omni via mala, sensualitas ex toto subiecta rationi. Nam in arca Noe omnia animalia pacifica fuerunt, quibus motus sensualitatis eius congrue figuratur. Membra etiam spiritualia beatæ virginis, id est, virtutum omnium congeries, quasi materia fuerunt huius nauis. Nam ipsa est *ferculum veri Salomonis, quod compositum est de lignis Libani*. Cantic. 3. id est, de virtutibus puris.

A fine.

Sexto à fine, finis, qui secundum Philosophum primus in ratione, ad mentem pertinet architecti, vt scilicet per hanc nauem panis deferretur ad homines, vt ipsum gustando fierent Angeli, quia per Mariam *panem Angelorum manducauit homo*. Psal. 77. Et per ipsam *cæli cibaria misit hominibus in abundantia* Deus pater. Congrue igitur comparatur naui, quia suos amatores *deducit in portum voluntatis eorum*. Psal. 106.

A forma.

Septimo, à forma, quæ consistit in multis. In naui litterali sunt quasi quatuor partes principales, quæ

les, quæ notantur his versibus.

Prora prior nauis pars est, pars vltima puppis,
Dic latus esse ratem, *ventrem dic esse* carinam.

Et possunt hę quattuor partes adaptari quattuor cardinalibus, quas perfectissime habuit in se Maria. *Prora* prima pars nauis, & dicitur à prouendo, quia semper prouit & in anteriora se extendit, designat prudentiam, quæ præcauet à periculis, quia futura intuetur, & rerum exitus metitur, vnde & prouidentia species est huius virtutis. In hac parte cauetur naui ne in loca aspera incidat, per plumbum quoddam alligatum filo, quod bolis vocatur, de quo legitur Act. 27. Et sicut in prora via prętentatur, & circumspicitur, & sic naui caue tur, ita circumspectio & cautio, prudentię pro partibus ascribuntur; non enim scienter se committit discrimini, qui habet hanc virtutem. *Vel* per proram, quæ est anterior pars nauis, signatur fides, quæ prima petit campum, & signifera est aliarum virtutum, qua mediante concepit. *Ratis* dicitur quasi fortis, quia ratum idem est quod firmum, hæc sunt latera nauis, quæ fortia debent esse, ne procellarum ictibus dissoluantur. Ideo per ratem signatur fortitudo, quę maxime tunc apparuit in ea, quando sola filio astitit patienti, cum fugerent vniuersi. Prouerbiorum vltimo, *Accinxit fortitudine lumbos suos.* Ibidem. *Fortitudo & decor indumentum eius.*

Carina, quę est venter nauis, signat temperantiam & fortitudinem; & dicitur carina, id est, carens rima, vel quasi currina; illa enim pars semper currit in aqua, vnde necesse est quod maxime integra sit, & rima careat, ne subintrantibus aquis nauis submergatur. Per hanc enim virtutem gloriosa virgo caruit omni rima, quia nunquam in ipsam ingredi potuit vel gutta vnica carnalis illecebrę, seu mundanæ voluptatis.

Puppis vltima pars est nauis, & dicitur à pus quod est custodia, & per hanc partem iustitia designatur, quia ab hac parte nauis sollicitius custoditur, sicut iustitia custodia est republicę. Ibi etiam fit iustitia de forisfactis, quæ fiunt in naui; quia ibi sedet iudex nauis, & illa est pars eminentior, & munitior, vbi castrum nauis construitur, & ipsa nauis defenditur à piratis. Ibi etiam naucleru in alto sedens explorat ventos & tempestates, & ibi est regimen totius nauis. Vnde beatus Ambrosius vltimo de virginitate *Iustitia in alto quodam excessu locata videt exploratque omnia, quæ alijs potius nata quam sibi, non tam suas vtilitates quam publicas, & emolumenta omnia rimatur.* Igitur beata virgo fuit quasi nauis, ex quattuor virtutibus istis quæ dicuntur cardinales, velut ex quattuor partibus principalibus composita & compacta; quas etiam partes seu virtutes manifestissime indicat

D. Ambr. to. 4. lib. 3. de Virginibus paulo ante finem

suis interpretationibus nomen eius, Maria enim illuminata vel illuminatrix, vel mare amarum, vel domina, vel stella maris interpretatur. *Illuminata* enim à Deo, illuminat animā prudentia ad pręcauendas inimicorum insidias, & ad futura bona & mala.

Maria nominis interpretatio.

Mare amarum temperantia est, quę voluptatum dulces illecebras male non admittit, quæ quantum corpori, quod habet gustum poricinum dulcescunt, tantum miserę animæ amarescunt. Vnde Apocalypsis 18. de anima reproba, *quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Quam igitur prudens & continens fuit virgo nostra, quę nec de aquis fœtentibus & marinis huiusmodi voluptatum, vel guttulam vnicam nunquam gustare voluit? excellentissimam proram & compactam carinam habuit, quę caruit omni rima. Fuit etiam Maria fortis illa mulier, quæsita à Salomone & à sanctis patribus, sed tandem inuenta à Christo, quæ omnia aspera & aduersa per fortitudinem subiugauit. Vnde & bene *domina* interpretatur & *ratis* dicitur propter constantiam animi, nunquam dissoluti per prospera vel aduersa.

Maria mulier fortis.

Quarta interpretatio. *Stella maris*, quę licet magna sit, apparet minima, nec vnquam occidit, qua signatur humilitas sine iustitia, secundum quod Dominus dixit Ioanni Baptistę, se sub manu eius humilians ad baptismum. Matthæi. 3. *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam*, id est, perfectam humilitatem, hæc siquidem virtus, velut iustitia reipublicę deseruiens, veritatis viam ad regnum ostendit per paupertatem spiritus. Vnde reprobi dicunt Sapient. 5. *Errauimus à via veritatis & lumen iustitiæ*, quod est Maria, *non illuxit nobis*, vel *lumen iustitiæ*, id est, humilitas.

Alta in capitibus, quia primum caput huius nauis sancti Patriarchæ & reges, scilicet Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Salomon, de quorum stirpe descendit secundum carnem. Vnde canitur in eius natiuitate. Regali ex progenie Maria &c. Item natiuitas gloriosæ virginis Mariæ ex semine Abrahæ. Item Isai. 11. *Egredietur virga de radice Iesse*, & cætera. Item mater facta est regis cœlestis. Propter hoc dicitur de hac naui Oseæ 9. *In cacumine eius vide patres*, &c. *Vel* primum caput potest dici sanctificatio eius in vtero matris, quasi vltimum caput eius assumptio, quando etiam super Angelos exaltata est ad dexteram maiestatis, & ita quasi altissima fuit in primo capite secundum dignitatem sæculi, altissima in vltimo iuxta dignitatem cęli.

Fuit hæc nauis.

Clausa ab inferiori ad aquas mūdanarum vanitatum, & carnalium voluptatum, quæ transeunt velut aqua, & ad perpetuam amaritudinem suos rapiunt amatores.

Aperta

Aperta à superiori ad pluuias gratiarum, & charismata donorum *quæ de sursum veniunt à patre luminum*. Iac. 4.

Lata in medio, scilicet in corde per capacitatem desiderij, vt mercimonijs bonorum omniũ impleretur, cui datum est à Deo secundum capacitatem desiderij sui. Vnde dicta *gratia plena*. Prouerbiorum 10. *Desiderium suum iustis dabitur*? scilicet *desiderium iusti est omne bonum*. Parab. 11. ergo omne bonum iustis dabitur.

Immensæ magnitudinis, vnde Genes. 6. *Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ* &c. Et hoc oportebat, quia ad hoc facta est à Deo, vt omnes electos contineat iuxta illud. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*. Psal. 86. Et omnes quodammodo ferat ad portum vitę, vnde dicitur ei Isai. 48. *Affer filios meos de longinquo* &c. vt supra.

Concaua interius per humilitatem veram, & ideo capax effecta est veri panis.

Operta superius quasi quodam velamine patientia forti, qua passiones aëris, id est, tribulationes quas procurant aëreæ potestates, constanti animo repellebat. Exod. 26. *Facies saga cilicina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi* &c. Idem figurant & tabernaculum, & nauis, scilicet beatam Mariam.

Linita bitumine castitatis, carnis & spiritus, sicut arca Noë, cui dictum est Genes. 6. *Linies arcam extrinsecus & intrinsecus*, &c & ideo forte se comparat asphalto, quod quidam dicunt esse bitumen Iudaicum, quod solo menstruo potest dissolui. Eccle 24. vbi nos habemus: *Sicut cinnamomum & balsamum*, dicit alia littera, *Sicut cinnamomum & asphaltum*. Vel per bitumen hoc ipsius charitas designatur. *Aquæ enim multæ*, id est, tribulationes, *non poterunt extinguere charitatem eius*, nec intrare per desolationem vsque ad animam eius. Similiter fiscella Moysi *Linita* dicitur *bitumine ac pice*, Exodi 2. forte propter duo præcepta charitatis, interius ad Deum, exterius ad proximum. *Distincta* mansionibus diuersis. Vnde dictum est Noë Genes. 6. *Mansiunculas in arca facies*. Ioan. 14. *In domo patris mei*, quæ est paradisus, & ipsa Maria, *mansiones multæ sunt*.

Vas sumptuosissimũ quia *procul & de vltimis finibus pretium eius*. Prouerbiorum vltimo. Quære titulo de muliere forti.

Lib. 5. pag. 417 d. *Habuit hęc nauis.*

Malum excellentissimæ humilitatis, cuius odor ascendit vsque in summum cœlum, & inde attraxit filium Dei, & eum extraxit de sinu Dei Patris, quando à summo cœlo, id est, à Patre, fuit egressio eius. Vnde ipse filius dicit. Ioan. 16. *Exiui à patre & veni in mundum*, id est, in virginis vterum. Ideo dicit ipsa Cant. 1. *Dum esset Rex*, &c Quære titulo Dominus tecum, circa medium capituli. Est autem malus, arbor nauis qua vela sustinentur, & dicitur malus secundum Isidorum, quia instar mallei in summitate, *Vel* quia quibusdam quasi malleolis ligneis cingitur, quorum volubilitate vela facilius eleuantur. Solet autem fieri malus de abiete, quę est arbor procera & alta, recta, leuis & sine humore, & tantę altitudinis, quod caput suum quasi collocat inter nubes. Dicitur autem abies ab abeundo, eo quod præ cæteris arboribus abeat longe, & in excelsum promineat, cuius natura expers est terreni humoris, & ideo lęuis est, & non nodosa; quæ proprietates bene conueniũt humilitati eius. Auxilio etiam mali transitur mare sæculi Adapta. Solet etiam de Cedro fieri malus, Vnde Ezech. 27. *Cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi malum*. Adapta proprietates. Vel per malum potest designari altitudo contemplationis eius, vel conuersationis eius, quæ erat in cœlis, quia *cœlos attingebat stans in terra*. Sapient. 18. Aliter, malus est lignum speciosissimum & altissimum totius nauis, apparet etiam quasi sit turris ipsius nauis, & hoc lignũ specialiter desiderant peregrini, nautæ & nauigaturi, scilicet si sit integrum & sanum, & tota nauis pro eo commendabilior reputatur. Dominus autem venturus de cœlo in terram per hanc nauem, hunc malum specialiter considerauit, respiciens humilitatem ancillæ suæ, & interim ei complacuit pretiositas, speciositas, & sublimitas mali, quod quasi inhærens huic malo, descendit per eam de sublimitate cœli, in nauem vteri virginalis. Adapta duarum candelarum exemplum; vnius fumigantis & alterius accensę.

Lib. 1. pag. 49. c.

Isidorus.

Galliculum super malum, id est, discretionem spirituum, quod bene apparuit ad introitum Gabrielis, quando non dubitauit quin verus esset Angelus Dei. Hãc discretionem præcepit Ioannes 1 Canonicæ 4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint*.

Virgam, ex transuerso ante malum in figura crucis, quæ designat memoriam Dominicę Passionis, de qua passione dicitur Mich. 5. *In virga percutient maxillam iudicis Israël*.

Aliter. Quod supra appellauimus *virgam*, à quibusdam appellatur *Antenna*, & signat charitatem. Nam sicut antenna componitur ex duobus lignis, & se extendit ad dexteram & sinistram; sic charitas consistit in dilectione Dei & proximi, amicos in Deo, & inimicos diligens propter Deum.

Et quia *Pulchra est casta generatio cum charitate*, Sapien. 4. idcirco *velum* virginitatis dependebat ab antenna charitatis; ex vehementia enim eximiæ dilectionis, emisit prima gloriosissima virgo nostra votum perpetuæ castitatis. *Vel* per velum congrue designatur sanctum desiderium eius, quod inspirabat & inflammabat Spiritus sanctus, iuxta illud Cantic. 5. *Veni auster, perfla*, &c. Idcirco cum ex vehementia desiderij responderet,

sponderet. *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, venit auster, id est, Spiritus sanctus, & flauit, & velum intumuit; quia in momento quo verbum illud protulit, scilicet *fiat mihi*, Dei filium de Spiritu sancto, id est, operatione Spiritus sancti concepit, & sic nauis ista, versus portum vitę perpetuę, iugiter mouebatur. Dicitur autem velum à volatu, iuxta illud Poëticum, *Velorum pandimus alas*. Bene autem velum signat desideria virginis, quæ exeuntia à corde ipsius, statim volabāt in cœlum. Vnde & ipsi proprijssime conuenit illud Psalmi. 37. *Domine ante te omne desiderium meum*. *Vel* velum charitas virginis, vento gratiarum perflata continue, extensa in anteriora appetitu ęternorum, ad sinistram & dexteram compatiendo miseris, & congratulando deuotis.

Diuersitatem chordarum, id est, cæterarum virtutum à malo humilitatis dependentium, cui scilicet virtuti, sicut malo innituntur chordæ, sic innitebantur virtutes vniuersæ; nam ipsa eius humilitas, quędam supportatio, id est, sursum portatio erat cęterarum virtutum.

Anchoram timoris filialis & casti, qua firmiter stabiliebatur inter omnes procellas fluctuum nauis ista. Vnde in Psalmo 88. Christo dicitur, *Posuisti firmamentum eius formidinem*, id est, timorem. Beatus Gregorius, Anchora cordis pondus timoris. Eccli. 34. *Qui timet Deum nihil trepidabit*. *Vel* secundum Apostolum ad Hebræos. 6. anchora spes est, vbi dicitur. *Firmissimum habemus solatium, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam & firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis*.

D. Gregorius.

Chorda, qua colligabatur hæc anchora naui suæ, charitas ipsius virginis, quæ est *Vinculum perfectionis*, ad Coloss. 3. quod scilicet vinculum nec secari potuit, neque solui. Et eius charitas fuit *triplex funiculus qui difficile rumpitur*. Eccle. 4. quia de corde puro ad proximum, de conscientia bona ad seipsam; de fide non ficta ad Deum. *Vel* per chordam designatur longanimitas desideriorum cælestium.

Castrum. Potest enim hæc nauis designari per nauem Alexandrinam actuum vltimo, cui erat insigne Castrorum. Hoc castrum signat quattuor Cardinales, quibus virgo pugnauit, scilicet contra carnem per temperantiam; contra diabolum per iustitiam; per prudentiam contra prosperitatem; per fortitudinem contra aduersitatem.

Armaturam virtutum, quam describit Apostolus, Ephes. 6. *Accipite armaturam Dei*, &c. Hęc est succinctio castitatis, lorica iustitiæ, scutum fidei, galea salutis, gladius spiritus scilicet Verbum Dei, calceamenta sanctorum exemplorum, oratio, obsecratio, vigiliæ, omnis instantia

A bona, & huiusmodi. Ipsa est enim *Turris David, ædificata cum propugnaculis*, Cantic. 4. *A qua dependent mille clypei, & omnis armatura fortium*. Quære titulo quod ipsa dicitur turris.

Supra pag. 688. c. & seqq.

Remos, id est, bona opera, qui remi demittuntur à naui; quia de corde exeunt opera meritoria, & ad aquas, id est, proximos se extendunt. Apocalypsis decimo septimo. *Aquæ multa populi multi*.

B *Gubernaculum*, id est, prudentiam matrem discretionis. Parab. 2. *Prudentia seruabit te*. *Vel* gubernaculum fides.

Gubernatorem prouidentiam Dei Patris, Sapient. 14. *Tu autem Pater gubernas prouidentia, quoniam dedisti in mari viam*; ideo dicit ei Maria. Psalmo 30. *Propter nomen tuum Domine deduces me*. Item *Dominus regit me*, &c. Psalm. 22. Dicitur autem gubernator quasi cohibernator, eo quod cohibet prouidentia sua hiberna, id est, tempestates maris.

C *Nautas & remiges* sanctos Angelos, assistentes Christo nauclero, quia *Omnes administratorij spiritus sunt*, ad Hebræos. 1. Nauclerus dicitur à naui & cleros, quod est sors, inde nauclerus Dominus nauis, eo quod in eius sorte sit nauis. Cęteri autem in contributione sunt. Nauta vero à naui deriuatur. Remex dicitur eo quod remum regat.

Onerabatur mercimonijs humanæ salutis, in gratiarum plenitudine, Vnde *Gratia plena*; in Spiritus sancti superuentione; in filij Dei, qui est omD ne bonum, & à quo est sufficientia nostra, 2. Corint. 3. in admirabili conceptione: Ipse enim onerauit nauem istam omnibus mercibus pretiosis, & charismatibus omnium donorum, quibus copiosissime pauperiem ditauit humanam, quando diuitias totius veri boni nobis conferre voluit per Mariam.

Hæc nauis

Partim auris, partim remis mouebatur, hoc E est per gratiam à superiori, & per industriam ab inferiori.

Tanto securius ferebatur, quanto magis distabat à terra, hoc est ab amore & desiderio terrenorum.

Cum piratis & latronibus præliabatur, id est, cum aëreis potestatibus, & adhuc pugnat assidue pro salute famulantium sibi. Vnde & dicitur *terribilis* ipsis dęmonibus, *vt castrorum acies ordinata*. Cant. 6.

Tribulationibus & pressuris quas patiebatur in F filio, in sublime ferebatur. Vnde Genes. 7. *Factum est diluuium & multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime* à terra; sed quāto tunc in mundo grauius depressa, tanto nunc in cœlo sublimius exaltata.

Fluctibus & vndis vehementer quatiebatur in vnigeniti passione. Vnde Matth. 19. *Vespere facto nauicula in medio mari iactabatur fluctibus*. Tunc factum.

ctum est *vespere*, quando occubuit sol iustitiæ; *mare* mundus, *medium maris* Ierusalem, quæ est in medio mundi, sicut dicit Psalmus 73. *Operatus est salutem in medio terræ.* Et Ezechiel. 5. *Ista est Ierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras.* Et tunc vere potuit dicere filio, sicut filius Patri, Psalm. 41. *Omnia excelsa tua & fluctus tui*, Fili mi, *super me transierunt* per compassionẽ. Itẽ illud Ionæ 2. *Omnes gurgites tui*, &c. sed excelsa ista, fluctus & gurgites fregit ipsa, & compressit virtute patientię, sicut nauis currẽs super aquam, fluctus premit & frangit. Aliter. Dormiente Domino in nauicula crucis, *Motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula* ecclesiæ *operiretur fluctibus*, sicut legitur Matth. 8. Ipsa vero sicut mulier fortis, tunc sola gubernaculum fidei constanter tenuit, quia tota nauis ecclesię tunc eius fidei innixa est, scilicet in vespere sextę feriæ, & sabbato Paschali, propter quod vniuersæ fideles ecclesię in omni sabbato ipsam specialiter venerantur, & propter hoc in illo sabbato canticum eius in missa decantatur.

Ad littus optatum peruenit in filij resurrectione, ad portum veræ salutis in sua assumptione, & quæ tunc in mundo pressuras passa est cum filio, nunc cum ipso pacem possidet & quietem.

Facta est igitur Maria *Quasi nauis institoris*, Hic institor Christus est, qui de cælo per eam venit in mundum, ad negotiandum, vendendum, & emendum. De patria sua institor transit ad alienam spe lucri, & desiderio acquirendi; sic & Christus venit in sua incarnatione de cœlo in terram, ad emendum & redimendum animas nostras, vnde dicit Ierem. 12. *Reliqui domum meã, dimisi hereditatem meam, dedi dilectam animam meã*, &c. Ecce moneta de qua negotiatus est.

CHRISTVS EST INSTITOR QVIA.

VAdit *festinanter* de die & nocte ad nundinas. Vnde in Psalmo 18. *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Item vox huius institoris est. *Cucurri in siti*, Psalm. 61. id est, in desiderio quod habui de salute generis humani. Item Exod. 11. *Media nocte ingrediar Aegyptum.* Item Sapient. 18. *Cum enim quietum silentium continerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus Domine, exsiliens de cælo, à regalibus sedibus venit*, &c. Quem prospiciens à longe venientem, gratulans & exultans ait ecclesia, Canticor. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*, &c. Hic est ille mercator de quo dicit Poëta.

Horatius.

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Illam scilicet pauperiem, id est, illum defectum, qui prius erat in cælo, vbi deerant pau-

A pertas & animæ iustę.

Deportat secum pecuniam suam. Vnde Prouerb. 7. *Non est vir in domo sua, abijt via longissima, sacculum pecuniæ secum tulit.* Quæ fuerit hęc pecunia docet Beatus Bernardus: Saccum plenum misericordia misit pater in terram, & iste saccus conscissus est in passione, clauis, & lancea, & effusum æs, id est, anima & sanguis, vt fieret pagamentum. Vnde Filius Patri, Psalm. 29. *Conscidisti saccum meum* corpus in passione, *& circumdedisti me lætitia* in resurrectione.

D. Bernardus.

B

Apportat secum merces patrię suæ, & secum reuehit merces de partibus alienis. Quod exponit Beatus Bernardus: In cœlis bonorum omnium copia suppetebat, sed paupertas ibi non inueniebatur; porro in terra abundabat hæc species, sed nesciebat homo pretium eius, hanc autem venit quærere filius Dei, vt sua æstimatione nobis eam redderet pretiosam. Ante hoc etenim nunquam intrauerat paupertas in cœlum, sed modo nisi per eam in cœlum non intratur. Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

S. Bernardus.

C

Vendit merces patriæ suæ, & suadet hominibus vt emant. Vnde dicit Episcopo Laodiciæ, Apocal. 3. *Suadeo tibi emere à me aurum probatum, ignitum, vt locuples fias & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos vt videas*, &c. Sic expone. *Suadeo tibi* ad vtilitatem tuam, *emere* per consensum liberi arbitrij, vel *emere*, id est, multo labore corporis & animæ acquirere, *à me* non à populo, *aurum*, id est, sapientiam pretiosiorem cunctis opibus, vel *aurum*, id est, charitatem, *ignitum* quoad se, & fulgens quoad proximum, *probatum* fornace tribulationis, *vt locuples fias*, quia sine charitate omnis homo pauper est, & cum ea omnis homo diues est. *Et vestimentis albis induaris*, id est, operibus mundis, sine quibus omnis homo nudus est. Ecclesiastes 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida* vel *vestimenta candida*, caro munda per castitatem, *vt non appareat* in iudicio *confusio tua*, id est, fœditas vitæ tuæ, vnde sequitur æterna confusio *Et collyrio inunge oculos tuos.* Quære titulo vbi charitas dicitur collyrium. Ecce tria emenda à Christo. *Aurum* contra paupertatem, *vestimenta alba* contra nuditatem, *collyrium* contra cæcitatem. Vel *aurum ignitum*, id est, verbum Dei, quod ignit charitas, *probatum* per veritatis simplicitatem, non fuscatum per mundanæ sapientiæ venustatem, *probatum* non phantasticum, quale est sapientia mundi, sed verum quod emitur per studium & iugem meditationem scripturarum. Vel *aurum*, id est, vitam æternam, vbi sancti splendent & ardent charitate. Et dicit *emere* contra illos, qui pro nihilo volunt habere omne bonum, cum *Non sunt condigna passiones*, &c. Vel *emere* pretio pœnitentiæ.

D E F

Vestimenta pluraliter diuersæ virtutes, *vt non appareat confusio tua*, modo Angelis & aliquibus hominibus, sed in iudicio toti mundo. Moraliter *Aurum* fides propter rutilantiam, id est, lucem, quia diuinam indicat sapientiam. Thren. 4. *Quomodo obscuratum est aurum?* fides enim obscuratur, quando amori terrenorum permiscetur. Sed hoc aurum debet esse *ignitum* per charitatem, *probatum* per tribulationem, & hoc aurum emitur à Domino desiderio, & bonorum operum exercitio.

Emit merces patriæ alienæ. Emit enim animas nostras pretio sanguinis sui. 1. Corinth. 6. *Empti estis pretio magno*, redemit etiam quasdam merces tamè pigneratas eodem pretio de quo supra. 1. Petr 1. *Non corruptibilibus auro vel argento, redempti estis de vana vestra conuersatione*, &c. *Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati*. Huic mercatori dicit Beatus Augustinus: O bone mercator gratias tibi agimus, quod emisti nos, sanguinem tuum bibimus, euangelium tuum legimus instrumentum nostrum, creaturę sumus tuæ, serui tui sumus, fecisti nos, redemisti nos, emere potest quis seruum, creare non potest. Dominus autem seruos suos creauit vt essent, & redemit ne semper captiui essent.

B. August.

Hic est verus institor, qui creaturam suam instituit vt esset, & proprio sanguine suo emit & redemit, vt libera & beata esset. Debet ergo homo agnoscere se non esse sui iuris, sed eius qui se redemit, quod natura lex exigit & iuris positiui. 1. Corinthior. 7. *Qui in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini, & qui liber vocatus est, seruus est Christi*. Et ideo tanti emit, vt homo se de cætero chariorem haberet, & pro vili pretio se non exponeret, & si non propter se, saltem propter pretium magnum. Debet autem dicere diabolo qui tentatur, Iam emptus sum, non possum de cætero exhibere me venalem. Beatus Augustinus, Ideo tanti emit, vt solus possideret Beatus Matthæus, Carum animal est homo Deo, si seipsum vilem non fecerit negligendo. Ne vilescas tibi ô homo, attende te in pretio. Beatus Bernardus, Tanti emit, vt amittere non velit. Sed multi se subtrahunt à possessione Domini, & se faciunt possessionem diaboli. Vnde quidam dicunt Isai 26. *Domine Deus noster, Domini possederunt nos absque te*, &c. Et hoc maximè fit per malam societatem, quia *cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris*, Psalm. 17. quibus imprecatur Dauid, Psalm. 78 *Redde vicinis nostris*, qui nos ad peccatum traxerunt, *septuplum* id est, perfectam pœnam, scilicet punitionem corporis & animæ. Eccli. 7. *Non semines mala in sulcis iustitiæ, & non metes ea in septuplum*. *Sulci iustitiæ* tres vires animæ, & sensus corporis, quod ex quattuor elementis. Genes. 4. *Qui occiderit Cain septuplum punietur*. Et infra, *Septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies*. Peccatum enim septem inducit pœnas, prima hebetatio intellectus, in vi rationabili; secunda corruptio affectus, in vi concupiscibili; tertia obduratio, in vi irascibili. Hę tres sunt interius in anima. Exterius autem sunt quattuor. Prima paupertas, secunda molestia, tertia ignominia, quarta mors siue temporalis, siue æterna, vtraque enim ex peccato.

B. Augustinus. B. Matth. B. Bernardus.

Plus diligit merces quas emit, quam pretium quod pro eis impendit, & magis vellet defraudari in pretio quod impenditur, quam in mercibus quas mercatur. Sic & Christus. De primo dicit Beatus Bernardus, Quid ego infœlix! quo me vertam, qui pretiosum depositum, quod Christus proprio sanguine, pretiosius iudicauit, seruandum accepi, & cætera multa. De secundo dicit ipse Christus in Psalmis, de illis qui fraudant eum animabus, quas emit tanto pretio, *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt*, Psalmo 68.

S. Bernardus.

Mercatur quamdiu stant mundinæ, quibus finitis facit pagamentum suum. In præsenti enim proponit & offert nobis pretium passionis suę, & exempla vitę suę ad imitandum, vt suas faciat animas nostras & corpora. Vnde dicit ei quidam Psalm. 118. *Tuus sum ego, saluum me fac*, quod in iudicio implebitur.

Mutat etiam & dat merces pro mercibus, accepit enim naturam nostram quando Verbum caro factum est, & largitus est nobis suam deitatem. Item eleuatus est in cœlum, scilicet cum carne nostra, vt nos diuinitatis suæ tribueret esse participes. Ideo canit ecclesia. *O admirabile commercium*, &c.

Habet sub se mercatores suos, quibus tradit pecuniam suam ad negotiandum. Luc. 19 *Dedit illis decem mnas, dicens, Negotiamini dum venio*, id est, date temporalia pro ęternis. Institores eius primi Apostoli & prędicatores. Ezech. 27. *Negotiatores tui Tyre*, &c.

Computat cum seruis suis Matth. vigesquinto. *Venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis*.

Gaudet si fecerint lucrum. Matth. 25. *Euge serue bone*, Et eos bene remunerat, dicens illi qui acquisiuerat decem mnas, Luc. 19. *Esto potestatem habens supra decem ciuitates*.

Dolet nisi fecerint, & eos grauiter punit, Matth. 25. *Seruum inutilem proijcite in tenebras exteriores*, &c. Parab. 14. *Acceptus est regi minister intelligens, iracundiam eius inutilis sustinebit*.

INSTITOR.

Dicitur ab instando, vel ab instituendo vt quidam volunt, quia omnia quę sunt instituit. Vnde Eccli. 18. *Qui viuit in æternum creauit omnia*

omnia simul. Sed quod pro hominis vtilitate institutum est, per peccatum hominis destitutum est. Ad hoc autem per hanc nauem venit Christus in terram, vt mediante Maria, totum restitueretur, quod peccato primæ mulieris fuerat destitutum. *Vel* institor ab instando, quia in acquirendis charis mercibus, sedulus instat, iuxta illud Eccle. 9. *Quodcumque potest facere manus tua instanter operare*, &c. Et bene institor Christus Dominus, qui cum tanta instantia negotiationem suam de humano genere redimendo executus est, Quæ enim maior instantia, quam quod pro nobis emendis vendi voluit & occidi? quod ostendebat dicens Luc. 12. *Baptismum habeo baptizari, & quomodo coarctor*, desiderio scilicet, *donec perficiam illud*, & vocat passionem baptismum, id est tincturam quia tunc fuit proprio sanguine rubricatus. Item Luc. 22. *Desiderio desideraui*, &c. Item ad hoc innuendum dixit Iudæ machinanti traditionem suam, Ioan. 13. *Quod facis, hoc fac citius.* Ibi dicit beatus Hilarius, non præcipit facinus, sed prædicit, dans in se potestatem. Vere autem fuit institor, quia tota vita sua instabat orando, prædicando, dæmones eijciendo, languores curando, & huiusmodi pretiosis mercibus, id est, animabus acquirendis.

S. Hilarius

Nec solum mercator, sed admirabilis institor fuit Christus. Institor fuit, quia merces suas, nobis dedit, & nostras accepit. Beatus Augustinus, Omnis mercator dat, & accipit Mirabilis autem fuit, quia dedit suam deitatem, & accepit nostram humanitatem. Vnde *O admirabile commercium*, &c. Item mirabilis, quia dedit illud quod maximi erat pretij, imo quod erat inpretiabile, & accepit à nobis quod nullius erat pretij; cum cæteri mercatores faciant è conuerso. Accepit quod hic abūdabat, dedit quod deerat; accepit nasci, laborare & mori, dedit renasci, resurgere & regnare.

D. Augustinus.

Item alio modo mirabilis, quia sine pretio vendit, & postulat, vt sine pretio ematur ab eo. Vnde clamat, Isaiæ 55. *Qui non habetis argentum, properate, emite, comedite. Emite*, id est, acquirite fide & opere sapientiam, vel secundam gratiam, credendo scilicet, & bene operando; & ita pretium sapientiæ fides & operatio, Prouerb. 17. *Quid prodest stulto habere diuitias, cum sapientiam emere non possit?* Sequitur. *Venite, emite absque argento*, &c. ibi dicit beatus Bernardus: Mirabilis hæc emptio apud amatores sæculi talis esse non potest, apud auctorem vero sæculi alia esse non potest. Clemens enim venditor Deus, qui bonorum nostrorum non eget, nulli debet esse suspectus, quia nostræ salutis tantum cupidus est, sed non pretij temporalis. Mirabilis etiam, vt iam tetigimus, cambiendo merces suas, quod gallice dicitur buter, quia diuitias dedit pro paupertate & hoc per gratiam suam 2. Corint. 8. *Scitis enim gratiam*, &c. nec solum mirabilis, sed & diues mercator, qui totum emit & redemit mundum quasi vna palmata, non quam ferijt, sed quam recepit. Matth. vigesimo sexto. *Alij palmas in faciem dederunt.*

S. Bernardus.

Sequitur. *De longe portans panem suum*, *De longe* hoc est de cœlo; *portans*, id est, apportans toti mundo fame pereunti; *panem*, scilicet *Viuum, qui de cœlo descendit.* Ioan. 6. quem scilicet panem fecit suum, & illum quodammodo emit à Patre, pretio virginitatis, & humilitatis, & cæterarum virtutum, quando scilicet *sindonem fecit*, id est, virginitatem vouit, *& vendidit* quasi pretio filij Dei, & de cœlo venit ad nos panis ille per hanc nauem, *Qui sedebamus in tenebris, & vmbra mortis, & vincti eramus in mendicitate & ferro*, Psalm. 106. ad innuendum quod veniebat reparare nos, qui fame moriebamur, ad vitam cœlestem non terrenam; & cum esset panis Angelorum, dari voluit hominibus, vt ipsum gustando fierent Angeli.

Aliter Si dixisset Salomon *Panem nostrum* bene dixisset, sed notabiliter maluit dicere *suum*, & hoc multiplici ratione Totus enim fuit suus, proprius scilicet, non communis sibi & viro, quia in se, & de se sola factus est, scilicet de purissima substantia carnis suæ. Vnde Galat. 4. dicit Apostolus: *Misit Deus filium suum factum ex muliere*, &c Et multum reprehendit eos Beda, qui volunt ibi legere natum ex muliere, de ipsa enim factus est homo, & ipsa per consensum fecit eum & panem, & hominem. Vnde Maria designatur per Saram, quæ de præcepto Abraham, id est, Dei Patris, miscuit tria sata farinæ, scilicet, diuinitatem, animam & carnem. Fermentum etiam huius panis fuit fides virginis, & coctus fuit iste panis in clibano vteri virginalis, calefacto igne Spiritus sancti. Ipso etiam die iterū fuit decoctus in ara crucis, triginta tribus annis vt creditur reuolutis, vt sic esset panis bis coctus, qui cōpetit nauigantibus per mare huius mundi. Indurruit etiam iste panis per ignem passionis. Vnde dicit post passionem. Psalm 21. *Aruit tanquam testa virtus mea.* Vnde cum multa violentia, mediantibus clauis & lancea, confractus est in cruce; & tunc exaudita est oratio generis humani Isai. 58 postulantis *Frange esurienti panem tuum*, &c. id est, permitte animam tuam & corpus, ab inuicem separari pro refectione famelicorum. De hoc pane hæc & alia habuisti titulo gratia plena, vbi Christus dicitur panis refectionis.

Venerabilis Beda.

Maria Sara.

Lib. 1. pag. 43. b.

Aliter. *Panem suum*, quo scilicet ipsa dignius, saporosius & ineffabilius fruebatur, in præsenti, omni creatura. Vel sic *panem suum*, qui totus fuit suus, de quo ipsa dicit Prouerb. 9. *Comedite panem meum*, &c. Et quoniam non possumus eum habere nisi ab ea, & per eam, vnde & dicendum est ei

est ei tota deuotione & desiderio mentis, sicut dicimus Deo Patri *Mater nostra quæ es in cælis panem nostrum supersubstantialem*, vel *quotidianum da nobis hodie*. Beatus Augustinus & B. Ambrosius hunc panem appellant Epiousion, id est, supersubstantialem, quia caro Christi omnibus creatis substantijs dignior, & maior exsistit.

D. August. & D. Ambrosius.

Christus nauis.

Facta est quasi nauis, &c. de Christo potest exponi, qui censetur genere feminino, quia est sapientia Patris, & est hæc prophetia, quod Christus subuecturus & supportaturus esset, velut nauis, omne genus humanum ad cœlestem Ierusalem, per mare mundi huius. Ipse enim se comparat naui. Iob 9. *Dies mei transierunt sicut naues poma portantes*. Et reuera hæc nauis omnes electos in se portat per mare mundi, & in hac fuerunt omnes Thesauri sapientię & scietiæ abscōditi, velut merces venales. Vnde dicit Apoc. 3. *Suadeo tibi emere aurum à me*, vt supra, & ipse nos emit, velut institor merces, pretio sanguinis sui.

pag.

Ecclesia nauis.

Facta est nauis institoris. Ecclesia nauis, secundum proprietates Mariæ superius assignatas, & hic versiculus continetur sub littera he, quod interpretatur esse, vel viuere, vel suscipiens aut susceptio, quia per panem viuum, quem ecclesia suscepit in incarnatione filij, habent fideles ecclesiæ verum esse, & verum viuere, per gratiam hic, per gloriam in futuro. Ipsa etiam bene dicitur susceptio, quia quidquid non suscipit per baptismum, per fidem & sacramenta, perimit in hoc mari; & illos solos quos suscipit, ad hereditatem ęternam perducit.

Hæc nauis arcta fuit tempore martyrij, scilicet in principio suo, arcta erit in tempore Antichristi; lata fuit tempore confessorum, modo incipit coarctari, vnde patet quod finis instat. In tempore etiam persecutionis sanctorum Martyrum, facta inundatione tribulationum, eleuata est in sublime à terra, & ideo tot martyres tunc transmisit ad cœlum. Vnde de arca, quę signat ecclesiam Dei, dicitur Genes. 7. *Factum est diluuium*, &c. vt supra. Matth. 14. *Vespere facto nauicula in medio maris iactabatur fluctibus*.

pag.

Facta est quasi nauis institoris, onerata mercibus pretiosis bonorum operum, tentationum, persecutionum, miseriarum, & huiusmodi, quibus gaudet onustari, quibus maiora gratiarum dona meretur, & hæ sunt merces pretiosæ. Transit etiam desiderio fluctus huius sęculi properans ad patriam, & panem doctrinæ, doloris, laboris portat secum, quo vescitur dum est in via. De huiusmodi panibus dicitur Eccli. 31. *Splendidum in panibus benedicent labia multorum*, &c. Maxime vero pane doctrinę & virtutis reficitur, quamdiu est in itinere peregrinationis suę. Item *De longe dicitur portare panem suum*, quasi viaticum, quia in omnibus quæ agit, solam ęternam retributionem exspectat, & solam veri panis refectionem desiderat. Sic Construe. *De longe portans panem suum*, id est, qui est de longe, hoc est de cœlo; qui est panis Angelorum, qui datus est hominibus ad comedendum, vt fiant Angeli, vt supra. Et nota, quod merces quas portat hæc nauis dicūtur panis, in quibus mercibus notantur quatuor, scilicet quod *De longe*, id est, non de visibilibus, sed de inuisibilibus. 2. Corint. 4. *Non contemplantibus quæ videntur, sed, quæ non videntur*, &c. Item habentur cum labore, & portātur cum pondere, ibi *portans* 1. Corinth 6. *Portate Deum in corpore vestro*. Item hę merces dicuntur *panis*, quia idem est animæ refectio, Vnde *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Item additur *suum* id est, proprium. Nota quod curiositates, & solatia mundi sunt panis adulterinus, in quibus adulterant ratio & intellectus. *De longe* tollit visibilia, *portans* tollit otia, *panem* inutilia, *suū* adulterina solatia.

Item hęc nauis significatur per classem Salomonis. 3. Regum 10. quæ afferebat de Tharsis *aurum* sapientię, *argentum* eloquentiæ, *dentes elephantorum*, id est, verba & exempla sanctorum, *simias*, id est, irrisores malorum, *pauos*, id est, illos qui à posteriori ponunt gloriam mundi, *panem* scripturę vt hic, *poma*, id est, fructus bonorum operum Iob 9.

Aliter. *Classis* ecclesia, quæ congregat aurum & argentum, id est, sapientes & eloquentes. Eccli. 28. *Argentum tuum & aurum tuum confla. & verbis tuis facito stateram*, quę duo cōflare, est vitā doctrinæ permiscere. *Dentes elephantorum* expositores casti scripturarum. *Simiæ* proprie sunt illi, qui bonos imitantur quoad quosdam actus in exteriori apparentia, sed tamen bestię sunt. Apoc. 3. Ecclesiæ Sardis, *Nomen habes quod viuas, & mortuus es*. *Paui* spirituales viri. Quære proprietates titulo de aquila.

Ecclesia classis.

Lib. 12. pag.

Fidelis anima nauis.

Facta est quasi nauis, &c. Moraliter. Fidelis anima nauis, & nota bene singula verba, *Facta est* quasi non à se, sed à Deo, quia *Ipse fecit nos, & non ipsi nos*. Psalm. 99. Ipse enim fecit quod sumus per naturam & gratiam, facturus tandem quod futuri sumus per gloriā. Ipse enim *operatur in nobis velle & perficere in bona voluntate*. Philip. 2. Ipse *operatur in nobis omnia nostra opera bona*, Isa. 26 Exo. 34. dicit Moyses ad Dominū. *Nullus apud te per se innocens est*. Ipse inspirat nobis gratiam reuertendi ad eum, & pęnitendi post lapsum. Vnde super illud Luc. 15. vbi dicit Prodigus, *Surgam & ibo ad patrem meum*, dicit Glosa, quod nec voluntatem surgendi habuisset, nisi eum pater prius inspirasset. Dicat ergo fidelis anima. *Gratia Dei sum id quod sum*. 1. Corinth. 15.

Vita humana nauis.

Quasi nauis institoris. Nota quod vita hominis ordinanda est velut nauis, sicut infra dicetur, spiritus quasi institor ab instando, secundum proprietates Christo superius assignatas. De hoc institore.

institore. 2.Timoth. 4. *Insta oportune importune.* A Ecclesiastes 9. *Quodcumque potest facere manus tua instanter operare.* ad Hebræ.4. *Festinemus ingredi in illam requiem*, id est, operari ea quæ faciunt ad ingressum. Spiritus pœnitentis institor, instanter quærendo bonas merces, vbicumque possunt inueniri, ad deportandum vbi venduntur caro pretio. hæ merces sunt, ieiunia, vigiliæ, disciplinæ, & omnia huiusmodi bona exercitia, quę hic habentur pretio satis paruo. Vnde *pro nihilo*, id est, pro paruo pretio, *habuerunt terram* B *desiderabilem*, Psalm. 105. & in paradiso venduntur carissimè. Et quando talis institor arripabit ad portum vitæ, scilicet in morte, tunc eas cambiet & butabit; & pro dolore contritionis, dabitur gaudium ineffabile, pro rubore confessionis, ęterna Dei laudatio; pro labore satisfactionis, requies sempiterna; fami, succedet satietas; siti, dulcis ebrietas; ęgritudini, sanitas; cibo arido & insipido, conuiuium pinguium; ignominiæ, gloria; cilicio, purpura; nuditati, vestitus C quadruplex, qui notatur in sole; obedientię, omnia succedent ad beneplacitum; vigiliis, dormitio in pace idipsum; & sic de aliis; Et cum merita fuerint transitoria, præmia durabunt in æternum. De huiusmodi negotiatoribus dicitur Isai.23. *Erunt negotiationes eius*, huiusmodi scilicet institoris, & *merces eius sanctificatæ Domino.* Et loquitur de Tyro, quę interpretatur angustia, quæ designat verum pœnitentem, in angustia duplici mentis & corporis constitutum. Beatus D Gregor. vita nostra nauiganti similis est, is enim qui nauigat, stet, sedeat, iaceat, semper vadit, quia impulsu nauis ducitur Ita & nos, siue enim nauigantes, siue dormientes, siue loquentes, siue tacentes, siue volentes, siue nolentes, semper ad finem tendimus.

S. Gregorius lib. 6. epistol. 26

IN HAC NAVI EST.

PRora stricta. Ingressus vitæ præsentis omni E vallatus miseria; nascitur enim miser homo de matre impotens sui, nudus corpore, coinquinatus & sordidus, peccatis onustus, virtutibus vacuus, alieno egens auxilio, diaboli possessio, & generaliter omni miseria cumulatus. Iob 1. *Nudus egressus sum*. &c. 1.Timoth.6. *Nihil intulimus in hunc mundum*?

Puppis strictissima, egressus à mundo haud dissimilis ingressui. Beatus Andreas de peccatoribus loquens ad Egeam. Tamdiu deludit eos F diabolus, donec rei & nudi de corporibus exeunt, nihil secum portantes pręter peccata.

Sanct. Andreas.

Carina lata, medium vitę nostrę, in quo nos dilatamus in voluptatibus mūdi, cui subest sentina multiplicium vitiorum.

Prora, id est, inchoatio ipsius pœnitentię, stricta valde in repressione sensualitatis; in confusione & dolore contritionis; in erubescentia confessionum; in fuga occasionum, quę pertinent ad peccatum; in resecatione omnium superfluorum, in dediscendo consueta; in addiscendo & assuefaciendo quæ carni videntur amara. Propter hęc omnia dicitur Matth 7. *Quam angusta porta*, &c. Ad hanc tamen Dominus nos inuitat. Luc. 13. *Contendite intrare per angustam portam.*

Carina lata, dilatatio pœnitentię in bona operatione, progrediendo iugiter de virtute in virtutem, de bono semper in melius proficere. Nam in via Dei stare, quasi resilire est, & hanc dilatationem non nobis, sed Deo attribuere. Vnde *Eduxit me in latitudinem.* Psal 17.

Sentina, iugis recordatio vilitatis vitæ pręteritę, vt sibi fæteat qui Deo vult redolere. Nam sicut dicit Philosophus. qui sibi displicet se bene vtitur Ezec 6 de veris pænitentibus, *Displicebunt sibimet super malis quæ fecerunt.*

Puppis huius nauis, consideratio finis nostri, scilicet quam subitus, quam improuisus, quam periculosus, quando præparati erunt tortores infernales, rugientes præparati ad escam, crudedeles vsurarii, qui plus exigunt in pœna, quam commissum sit in culpa. Ad hoc autem quod pœnitens bene regat, & dirigat nauem suam, id est, vitam debet instar gubernatoris in puppi, quę finis est nauis, sedere, quod est in recogitatione finis sui moram facere, & ad proram lumen dirigere, vt nauem suam rectè dirigat ad portum, vt dicat illud Iob 16. *Ad Deum stillat oculus meus*, id est, intentio cordis mei. Eccli.7. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua & in æternum non peccabis.*

HAEC NAVIS.

VAs fragile, quia tentationibus quas patitur à carne, à mundo, & à malis hominibus, & à diabolo facile dissoluitur Iob 14. *Egreditur, conteritur, fugit velut vmbra*, &c.

Clausa inferius, aperta superius, concaua interius, operta superius, onusta mercibus supra dictis, fertur super aquas, vt supra de M[illegible]a pag.

Acuta in capitibus, paupertate vt supra, tota fere in aqua mergitur. quia *Multæ tribulationes iustorum.* Psalm. 33.

Tanto securior quanto longius distat à terra, id est, ab appetitu terrenorum.

In littore stans, semper in partem alteram inclinatur.

Vndis quatitur Ioan. 16. *In mundo pressuras, in me pacem habebitis.*

Pugnat cum piratis. Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē* tantum scilicet *sed aduersus rectores mundi tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlis.* Ideo dicitur Eccli. quarto. *Ago-*

to: *Agonizare pro anima tua.*

Fluctus premit & frangit, id est, tribulationes mundi & carnis. Vnde Apostolus: 2. Corinth. 12 *Cum infirmor tunc potens sum*, &c. Ecce confractio fluctuum.

Vento gratiæ & tractu bonæ operationis ducitur, quia *Cooperatores Dei sumus*. 1. Corinth. tertio.

Vento etiam Aquilonis, id est, aduersitatis, impellitur versus cœlestem Ierusalem, sed Austro prosperitatis sæpe repellitur à terra promissionis, Isai. 43. *Dicam Aquiloni, da; & Austro, noli prohibere.*

Quandoque saburra oneratur, vt debitum pondus habeat, id est, infirmitatis propriæ recogitationem. Vnde Beatus Ambrosius instituens virginem. Contemplationem corporis tui, velut nauis saburram suscipe, ne te in tantis mundi fluctibus, iactantiæ alicuius aura circumferat.

D. Ambr.

HAEC NAVIS DEBET HABERE.

MAlum spei, vt erigatur ad desiderium cælestium, & dicere possit, *Domine ante te omne desiderium meum*, &c. Ps. 37 *Vel* malum humilitatis, qua exaltatur in oculis Domini. *Vel* malus, quæ fit de abiete, sunt exempla sanctorum, qui velut abietes fuerunt sine humore carnalis voluptatis, recti iustitia, erecti ad cælestia, non reflexi ad temporalia, proceri vitæ sanctimonia, leues sine peccatorum sarcina, contemplatione cælestium versus nubes collocantes & eleuantes capita, id est, mentes, & istæ virtutes summæ iuuant ad portum salutis arripare volentes.

Virgam, id est, memoriam crucifixi, à qua dependeat velum desiderij Isai 53 dicit sancti de Christo. *Desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum, virum dolorum*. &c. *Vel* velum charitas expansa circumquaque, vt supra.

pag.

Gallicułũ, id est, discretionem spirituũ. 1. Ioan. 4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint.*

Cordas virtutum, quę malo sanctę spei inniruntur, & ab ea dependent, vel malo humilitatis.

Anchoram timoris quæ in statu iustitię stabilit nauem mentis. Beatus Gregorius: Anchora cordis, pondus timoris *Vel* secundum Apostolum anchora spes, ad Hebræos 6 vt supra, quæ scilicet spes, velut anchora, malus tribulationum, velut malleorum ictibus fabricatur Hæc enim spes à gratia infunditur, sed tribulationibus firmatur, quia *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem probatio vero spem, Spes autem*, id est, anchora sic fabricata, *non confundit*. Rom. 5. Est autem spes certa exspectatio futurorum bonorum, ex gratia & meritis proueniens, sicut dicit Beatus Augustinus: Gratia Dei facit anchoram, spes firmam, sed merita tutam. Nec solum vnica anchora naui vitæ nostrę necessaria est, sed quattuor, quæ sunt spes veniæ, gratię, perseuerantię, & gloriæ. Act. 27. *Timentes ne in aspera loca incideremus, de puppe mittentes anchoras quattuor, optabãt diem fieri. Loca aspera* loca pœnarũ æternarũ. *puppis* finis vitę, *quattuor anchoræ*, vt sup. scilicet spes quattuor, prædictorum. Dicit ergo Apostolus, quod *Spem habemus quasi anchoram animæ tutam, ac firmam*, sicut dictum est, *Incedentem vsque ad interiora velaminis*, id est, incedere nos facientem vsque ad interiorem, & adhuc velatam nobis beatitudinem, quam in hac vita nemo videt sicut est. *Vbi*, id est, in quę interiora *Præcursor* IESVS *pro nobis introiuit*. Introducẽdis; & ita patet nos posse sequi. Ad hoc enim ipse præcurrit, vt nos sequamur, Et hoc alludit Apostolus consuetudini nauigantium; qui enim nauigant in magna naui, si ante portum inuenerint ventum contrarium, ita quod velificando non possint intrare portum, præmittunt aliquos, qui in naui paruula anchoram ad litus portent, & ibi firmiter figant, postea qui in naui sunt, cordam à naui protensam ad anchoram arripiunt, & se suis manibus, etiam ventis contrarijs, ad portum, in quo fixa est anchora, introducunt. Corda hæc longanimitas desideriorum cœlestium, cui si accedant manus bonorum operum, quantumcumque aduersentur venti tribulationum, cœlestis patrię intrant portum, vbi anchora spei firmiter fixa erat. Figenda est igitur anchora spei in terra æternę stabilitatis, vt contra furorem fluctuum hoc est tentationum, firmam teneant nauem mentis Corda, qua naui colliganda est anchora, timor mortis, iudicij & gehennę, *Triplex*, scilicet *funiculus*, qui *difficile rumpitur*. Ecclesiastes 4. Timor enim non est separandus à spe Parab. 14 *In timore Domini fiducia fortitudinis*. Beatus Gregorius: In via Domini timor operatur fortitudinem, in via sæculi debilitatem. Item Eccli 27. *Nisi in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua*, nauis scilicet tuę mentis.

D. Gregorius.

pag.

D. August.

D. Gregorius.

Detemis, vt in. ra.

pag.

Gubernaculum, Verbum Dei, quod in mari mũdi, inter prospera & aduersa dirigit nauem vitæ nostrę, sed cum peccator à se Verbum Dei repulerit, tunc ventis & procellis vndique irruentibus, quasi fracto gubernaculo periclitatur tempestate vitiorum.

Castrum huius nauis quattuor cardinales, vt supra.

pag.

Armatur contra piratas, vt supra.

pag.

Victualia, panis Eucharistię, & sacramentorum, panis verbi Dei & bonorum operum, ignis charitatis,

charitatis, vinum compunctionis, aqua confessionis, sal discretionis, oleum pietatis, &c. vt supra.

pag. pag.

De mercimonijs, vt supra.

Gubernatores, consilium & prudentia. Parab. 2. *Consilium custodiet te, & prudentia seruabit te.*

LIGNA HVIVS NAVIS, ET HANC NAVEM.

Dolat & erudit tribulatio, Esuries dolat strumam gulæ, vigiliæ strumam somnolentiæ, disciplinæ strumam luxuriç. Genes. 6. *Fac tibi arcam de lignis leuigatis.*

D. Gregorius.

Desiccat carnis maceratio, Beatus Gregorius: Lignum in fabrica competenter non ponitur, nisi prius vitiosa eius viriditas desiccetur.

Dirigit sanctorum virorum imitatio. Nisi ad regulam, praua non corriges.

Complanat mansuetudo, perforat iuge mentis scrutinium. Ezechiel. 8. *Fili hominis fode parietem.*

Coaptat obedientia, connectit dilectio duos ligans, *Confirmat* patientia.

Configunt timor Dei & doctrina sanctorum; de primo. Psalm. 113. *Confige timore tuo carnes meas*, de secundo, Ecclesiastes 12. in fine. *Verba sapientum quasi stimuli, & quasi claui in altum defixi* *Claui*, quia retinent à malo, & stabiliunt in bono; *stimuli*, quia incitant ad bonum.

Compaginat charitas. 1. Corinth. in fine, *Omnia opera nostra in charitate fiant.*

Obstruit rimas, Gallicè naie, timor Dei, qui nihil negligit Eccle. 7. qui obturat rimulas sensuū ne furtiue subintrent ad animam aquæ malarum dilectionum.

pag.

Bituminat velut arcam Noë, continentia, vel dilectio Dei & proximi, vt supra; cōtinentia siquidem non patitur scissuram in carne, nec vera dilectio scissuram spiritualem in mente.

Exonerat onere peccatorum vera pœnitentia, onere diuitiarum eleemosyna. ad Hebr. 12. *Deponentes omne pondus* temporalium per eleemosynam, *& circumstans nos peccatum* id est, omnem peccati circumstantiam, per confessionem & pœnitentiam, *&c.* Non enim posset onerari mercibus Dei, nisi prius exonerata mercibus diaboli; & hęc exoneratio maxime facienda est imminente tempestate mortis. Actuum 27. *Satiati cibo*, scilicet verbo Dei, *Alleuiabant nauem iactantes triticum in mare*, id est, ad exsistentes in amaritudine paupertatis.

pag.

Gubernat consilium & prudentia, vt supra, quę duo maxime precauent huic naui à periculis huius mundi, qui est mare.

Dirigit ad portum salutis, qui est Christus, recta intentio, quę operi nomen imponit.

Caro nostra nauis animæ.

Aliter. Caro nostra nauis est animæ, in qua transmigrat mare sęculi vt in naui; quę scilicet

A nauis, si scissa fuerit per luxuriā vel gulam, vnde submergatur iugiter recipit & emittit, nec est apta sed valde perniciosa nauigio spirituali, sed caro integra per abstinētiam, quasi firma nauis apta est nauigationi.

Vita humana nauis.

Aliter. Vita humana nauis, quę debet onerari bonis mercibus, tendens ad litus futuri iudicij; cuius gubernaculum, vt dictum, est verbū Dei. Hanc nauem impugnant, quasi quattuor principales venti tentationum, A b oriente superbia,

B ab occidente ignorantia, ab austro prosperitas, ab aquilone aduersitas, nec patet multoties sic impugnato, nisi vnica via euasionis, vt scilicet tunica carnis præcinctus exemplo Petri. Ioā. 21. scilicet per paupertatem & continentiam, mittat se deorsum, & capiat terram quę est Christus homo, quæ *montuosa est* per eminentiam virtutum, & miraculorum, vt illic ascendens non timeat impetum procellarum. Vnde dictum est Loth Genes. 19. *In monte saluum te fac.* Item *Val-*

C *losa est*, vt in ea delitescens non timeas flatū ventorum. Valles sunt humilia & infirma humanitatis Christi. Isai. 4. *Erit tabernaculum*, id est, humana Christi natura, *in vmbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & in absconsionem à turbine & à pluuia.* Item *cauernosa est*, vt ibi abscondaris propter timorem hostium. Isai 12. *Ingredere in petrā*, id est, Christum, *abscondere in fossa humo*, id est, in cauerna pedum, lateris & manuum, *A facie timoris Domini*, sicut columba à facie accipitris.

D Sequitur. *De longe portans panem suum. De longe*, quia posita adhuc in terra, recte credēdo & bene operando, acquirit sibi victum & vestitum de cœlo, à quo *Descendit omne datum optimum*, Iac. 1. illam scilicet refectionem, de qua Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Vel* de vita hac panem bonorum operum transfert in cęlum, vbi ipsa thesaurizat, Matth. 6. *Thesaurizate vobis Thesauros &c. Portat* scilicet merita pro pręmijs, & acquirit inde, vn-

E de viuat in æternum, *panem suum*, pœnitentię, laboris, sudoris & doloris. Et nota, *De longe*. Quidam enim de bonis quę faciunt, non quærunt nisi retributionem temporalem; sed tales de prope Matth 6. *Receperunt mercedem suam*, quam inquirebant. Item notabiliter dicitur *panem suū*, Christus enim vere panis noster est Vnde Matth. 6. *Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie*, quia isto pane viuit anima in præsenti, per gratiam, & illum suscipit in fide sacramenti, &

F hunc portat panem, qui operatur ex gratia in pręsenti. Vnde Hebr. 12. *Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.* Item 2. Corinth. 6. *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*; panis autem qui crescit de terra panis corporis est.

Pericula nauis huius mundi.

Viso multipliciter de naui multiplici, restat nunc vt videamus de periculis maris istius mundi, quę sunt quinque principalia.

palia Eccli. 43. *Qui nauigant mare enarrant pericula eius*, syrtes, scylla, charybdis, acroceraunia, syrenę.

Pericula quæ in mari huius mundi.

Syrtes est congregatio arenarum, quod periculum quandoque est in ostijs fluuiorum, vbi fluuij intrant mare, & in huiusmodi arenis sępe rumpitur nauis. Hæc est auaritia, quæ steriles, & onerosas, & falsas congregat diuitias, quę sitim non sedant, sed prouocant; hoc periculum declinat prudentia, quæ non bona presentia, sed futura concupiscit.

Scylla quoddam periculum est inter Siciliam & Bo[illegible]riam, scilicet quidam scopulus magnus in [illegible] mari, parum super se aquę habens, scilicet quasi cubitos duos vel cubitum & dimidiū, quo naues rumpuntur non habentes aquam profundam. Hoc periculum Græci scyllam, Sarraceni & quidam nautę nominant Kelp, quod vtrumque sonat canis Latinè, quia ibi lacerantur naues quibusdam petris acutis, quasi dentibus caninis, & hoc periculum signat luxuriam, quę blandam faciem protendit desuper, & de subtus lacerat appropinquantes. Prouerb 5. *Fauus distillans, &c.* vsque *nouissima eius amara quasi absynthium, &c.* & sicut hoc periculum cauetur fugiendo, sic & luxuria. 1. Corinth. 6. *Fugite fornicationem.* Vnde sequitur Prouerb. 5 *Longe fac ab ea viam tuam, &c.* Irascuntur etiam nautæ, si hoc periculum nominetur in naui, & hoc est quod dicitur Ephes 5. *Fornicatio & omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c.* Contra hoc periculum necesse est habere carinam, quæ rima careat, vel si subintret aliquantulum aquæ, id est, noxiæ delectationis, semper debet per confessionem exhauriri.

Acroceraunia sunt montes cornuti. Acros enim sonat mons, ceros cornu, & signat aduersitatem, & detractionem, contra quę nauis debet habere fortitudinem, ne aduersitate vel detractione ad impatientiam moueatur. Vel per montes cornutos, cornuta superbia figuratur.

Syrenæ quę cantu mortifero nautas attrahunt, & attractos lacerant, voluptas, prosperitas, vel adulatio est. Vnde Psalm. 54. *Molliti sunt sermones eius super oleum, &c.* hoc periculum declinat puppis iustitia, scilicet quę nec blandis seducitur per prosperitatem, nec adulationibus male demulcetur, querendo mundanum fauorem.

Charybdis est vorago circumuoluens naues, & absorbens. Vnde charybdis, quasi carinas abdens, & frequens est hoc periculum iuxta Siciliam, & maxime in brachio maris quod Pharus dicitur & diuidit Siciliam & Calabriam, & hoc periculum signat gulam, quæ absorbet rationē. Vnde Isai. 28. *Absorpti sunt à vino.*

Maria arca Noë.

Et *arca Noë*, de qua præceptum est ipsi Noë, Gen. 6. *Fac tibi arcā de lignis leuigatis, mansiunculas in ea facies & bitumine linies intrinsecus, & sic facies eā. Trecentorū cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorū altitudo illius, ostiū autē arcæ pones in latere deorsū. Cœnacula & tristega facies in ea.* Commendatur autem beata virgo sub typo huius arcę, maxime quantū ad sex; *Primo* quātum ad dignitatem suæ natiuitatis; & ostenditur *dignitas ortus eius*, quantum ad auctorem. Vnde dicit Pater Filio, *Fac tibi*, sibi enim fecit eam Christus principaliter, id est, ad honorem suum; nec solum sibi, sed & hominibus & Angelis, & toti Trinitati, iuxta illud Beati Bernardi, denique omnibus omnia facta est, *&c.* Quære titulo de benignitate eius. Ostenditur *etiam* dignitas ortus eius quantum ad sanctificationem ex parte mentis, cum dicitur *arca*, in qua videlicet reconditi fuerunt thesauri sapientiæ cælestis, thesauri desiderabiles, virtutum charismata; fuit enim anima eius cito, vt creditur, post infusionem à peccato originali purgata, & omni decore virtutum ornata; decebat enim, vt dicit Beatus Anselmus, vt ea puritate niteret, qua sub Deo maior nequit intelligi, quā Deus Pater Filio suo eligebat in matrem. Ostenditur *etiam* dignitas ortus eius, quantum ad progenitorum sanctitatem cum dicitur, *De lignis leuigatis*, id est, politis, *Vel* bituminatis secundum aliā litteram, *siue* quadratis secundum aliam. Patres enim de quibus ipsa orta est, politi fuerunt per honestatem conuersationis, quia nihil in eis erat quod offenderet oculos intuentium; *Conuersabātur enim in medio nationis prauæ & peruersæ sine querela*, Philippens. 2. Nam *Aspectu & auditu iusti erant*, 2. Petri. 2. Et erant *Quasi lilium inter spinas*, Cantic. 2. Bituminati etiam fuerunt per feruorem charitatis, quadrati vero per iustitiam, à parte posteriori ad corrigendum errata; ab anteriori per prudentiam, ad præuidendum futura; à dextris per temperantiam, contra prospera, à sinistris per fortitudinem, contra aduersa De *lignis leuigatis*, aliter inuenies supra titulo de naui

Sub typo arcæ in quibus cōmendatur Maria.

B. Bernardus. Li. 4. pag. 295. a.

S. Anselmus.

Supra pag

Secundo, commendatur quantum ad statum vitæ pręsentis, cum dicitur; *Mansiunculas in ea facies.* In ecclesia sunt tres ordines siue status, virginum, coniugatorum, & prælatorum, & ipsa fuit Virgo coniugata, & habuit quodammodo supra filium suum officium prælati, Luc. 2. *Et erat subditus illis.* De triplici eius statu multa habuisti superiori titulo. Ostenditur etiam fuisse charitate ordinata cum dicitur, *Et bitumine linies eam intrinsecus & extrinsecus*, scilicet quoad Deū & proximum, id est, charitate feruentissima & indissolubili, nam diuersitas & vniuersitas status triplicis prætaxati, requirit vnionem & ordinem charitatis. Vel duplex linitio, charitas in affectu, & effectu. Vnde dicitur *Mater pulchræ dilectionis*, Eccli. 24. per quam dedit *vnigenitum suum pro fœdere nostro, & fructum ventris sui pro peccatis,*

Tres ordines seu status in ecclesia.

Pag.

tatis animarum nostrarum. Miche. 6. Ideo dicitur A Canticor.6.& 7 *Pulchra es* interius in mente per charitatem in affectu, *decora* interius per charitatem in effectu.

Tertio, commendatur quantum ad decorem virtutum cum dicitur, *Trecentorum cubitorum erit longitudo*. Fuit enim in ea fides, quæ longitudo dicitur, quia ei succedit longitudo dierum, id est, claritas visionis diuinæ. Prouerb.3. *Longitudo dierum in dextera eius.* Luc. 1. *Beata quæ credidisti, &c.* Fuit in ea latitudo charitatis, quæ extendebatur vsque ad inimicos, & altitudo spei, quæ B vsque ad interiora velaminis pertingebat: sed quia fides præcipue refertur ad mysterium Trinitatis propterea longitudo trecentorum cubitorum dicitur, vt per ternarium Trinitatis mysterium, ex parte ipsius crediti; per centenarium vero perfectio ex parte credentis intelligatur. Quoniam vero *Charitas operit multitudinem peccatorum.* 1. Petr. 4. *Et vniuersa delicta operit charitas.* Prouerb. 10. idcirco dicitur latitudo quingentorum cubitorum, quia quinquagenarius numerus est remissionis. Quia vero ex fide operante per dilectionem, habetur certitudo spei, quia spes est certa exspectatio futuræ beatitudinis, ex gratia & meritis præcedentibus prouenìens, propterea dicitur altitudo triginta cubitorum, vt in ternario fidei perfectio, in denario decalogi intelligatur impletio.

Quarto, commendatur à perfectione vitę duplicis, actiuæ & contemplatiuæ. Contemplatiua *per fenestram*, nam per arctum contemplationis, dirigimus aciem oculorum nostrorum ad solem iustitię, id est, Christum, & illuminatur ab eo domus consciētiæ nostræ. Actiua notatur *per ostium*, quo exercentur opera.

Quinto, commendatur à pudore virginitatis cum dicitur, *Ostium in arca pones in latere deorsum.* per hoc ostium intrauit in eam filius Dei, & venit ad nos, & fuit in latere arcæ deorsum, quia virgo fuit non solum mente, sed etiam carne. *Vel* ostium in latere arcę, filius in ventre, qui dicit Ioan. 10 *Ego sum ostium.*

Sexto, commendatur à conceptione saluatoris, & merito intercessionis, cum dicit Pater Filio. *Ingredere arcam*, carnem de virgine assumendo, *Tu & vxor tua*, scilicet cęlestis sapientia. Sap. 8. *Quæsiui mihi sponsam illam assumere, & filij tui*, dona Spiritus sancti, *& vxores filiorum tuorum*, scilicet septem illę virtutes, de quibus Iacob. 3. de sapientia quę desursum descendit, quod primū pudica, deinde pacifica. *&c.*

Noë Christus qui interpretatur requies, quia sicut tempore Noë quieuerunt per diluuium omnia retro opera, ita per Christum omnes, qui antea laborabant. Item Noë congregauit in arca cibos omnes, hominibus & iumentis, seu C bestijs necessarios, vnde dictum est ei. *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt, & comportabis apud te, & erunt, &c.* Et Christus dicit, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, &c.* Matth. 11. sed innuit quibus daturus sit requiem, scilicet his qui discunt ab eo humilitatem & mansuetudinem. Dicit ergo Pater Filio. *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt*, Filius enim Dei D descendens in vterum virginis, secum congregauit omnia, quibus Angeli & homines fruerentur. Vnde potest dicere beata virgo, *Venerunt mihi omnia bona, &c.* Sapient. 7. Vnde ipse est thesaurus argenti, & auri, & cella omnium aromatum.

INCIPIT

INCIPIT LIBER DVODECIMVS DE HORTO CONCLVSO, CVI SPONSVS COMPARAT MARIAM IN CANTICIS.

HÆ SVNT PROPRIETATES HORTI CONCLVSI.

Hortus, cōclusus, firmatus, claue, seratus,
Et custoditus, signatus, discoopertus,
Consitus, excultus, plantatus, & *agricolatus,*
Et pastinatus, fossus, satus, areolatus,
Planus, & *extensus, secretus, amœnus* & *altus,*
Sanus, aromaticus, recreans, bibulus, sitibundus,
Humidus, irriguus, compluus, rorificatus,
Distillans, rorans, nebulosus, siue *vaporans,*
Densus, vmbrosus, abscondens & *latebrosus,*
Mundus & *emundans, mirabilis, insolatus,*
Securus, stabilis, fœcundus, deliciosus
Largus, inexhaustus, satians, potansq; iocosus.

Nota Lector, quod hic hortus distinctus est in septem particulas.

In prima, agitur de *proprietatibus* horti, quæ sunt quinquaginta, & faciunt duodecim versus, & quilibet versus habetur pro vno capitulo.

In secunda, de *delectabilibus*, quæ multa sunt, & de areolis.

In tertia, de *aromatibus* & habet duo capitula.

In quarta, de *floribus & herbis.*

In quinta, de *his*, quæ in incarnatione filij Dei, à superiori descenderunt in hortum conclusum, quia ab inferiori nihil potuit subintrare.

In sexta, de *arboribus*, quæ solent in hortis nobilibus reperiri, & de arboribus etiam quæ hortis non competunt, sed possunt signare Mariam.

In septima de *auibus*, quę possunt Christum & Mariam designare.

Maria Hortus.

Hortus. Vnde Cantic. 4. *Hortus conclusus soror* A *mea sponsa, &c.* & ibidem. *Surge aquilo, & veni auster perfla hortum meum & fluent aromata illius.* Ibidem 5. *Veni in hortum meum soror mea sponsa, &c.* Ibidem 6. *Dilectus meus descendit in hortum suum, &c.* Ibidem. *Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium, &c.* Isai. 58. dicitur Mariæ. *Eris quasi hortus irriguus, &c.* Ioël 2. *Quasi hortus voluptatis, terra,* id est, Maria, *coram eo,* id est, Christo. Item Ezechiel. 36. *Terra inculta facta est, vt hortus voluptatis.* Hic hortus designatur per paradisum voluptatis Gen. 2 vbi sic legitur. *Plantauerat autem* B *Dominus paradisum voluptatis à principio in quo posuit hominem quem formauerat.* Hoc inuenies expositum infra Possunt autē assignari causę multiplices, quare gloriosa virgo per terrestrem paradisum designetur, nempe quia

pag.

Maria paradisus terrestris, quia

Tertio die sęculi plantatur. & beata virgo post tempus ante legem, & tempus sub lege, tertio tempore sęculi, quod est gratię, virtutum plenitudine ornatur. Vnde *Gratia plena.*

Ibi crescunt lignum vitæ, & lignum scientiæ C boni & mali, & in beatę virginis vtero, paulatim secundum carnem adoleuit Christus, *Lignum plantatum secus decursus aquarū,* Psal. 1 qui est *Lignum scientiæ, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Ad Col. 2. & *Lignum vitæ.* Vnde Ioan. 14. *Ego sum veritas & vita, &c.* De hoc ligno multum loquitur Ioannes in Apocal. versus finem cap 22.

Aquis diluuij non contingitur, & beatę virginis sublimem conuersationem, quæ vera e- D rat in cœlis, non attigit illud diluuium, de quo dicitur Oseę quarto, *Maledictum & mendacium, &c. inundauerunt.*

Recipit Eliam & Enoch. Enoch secundum regimen interpretatur dedicans, vel cum Deo ambulans, & signat eos, qui nudum Christum

nudi

nudi sequantur; & tam corpus quam animam, per vitam contemplatiuam diuinis obsequijs dedicant, *vt soliciti sint quæ Dei sunt.* 1. Corinth. 7. *Et solicite ambulant cum Deo suo.* Mich. 6. *& sequuntur agnum quocumque ierit.* Apocal. 14. Elias, qui interpretatur robustus dominator, signat bonos actiuos, qui licet temporalia possideanr, non eis seruiũt, sed viriliter subijciunt sibi, & eis dominantur. Hæc duo hominum genera, beata virgo in statu virtutis continet & fouet, & meritis reficit & exemplis, sed & vtramque vitam in seipsa, & super omnes puros homines exhibuit, sicut ostendit beatus Anselmus ibi. *Intrauit* IESVS *in quoddam castellum.*

D. Anselmus.

Terra est superior, & cœlo inferior. Et beata virgo omni puro homine, *Qui de terra est.* Ioan. 3. superior: Deo, qui ambitu potestatis suę omnia continet, inferior. Vnde beatus Anselmus. Nihil æquale Mariæ, nihil, nisi Deus, maius Maria.

B. Anselmus.

Fluuius de eo egrediens, quatuor fluuijs totam terram irrigat, & Christus Dei sapientia, qui *aquæ sapientiæ salutaris* se compatat. Eccli 15. & dicit Eccli. 24. *Ego quasi fluuius Dioryx, &c.* Egrediens per carnalem natiuitatem de beata virgine, quatuor fluminibus euangeliorum totam terram Ecclesiæ copiosè irrigat & fœcundat.

Totum genus nostrum in gaudio enutrisset, nisi peccatũ primi hominis impedisset; & beata virgo omnes homines, sine personarum discretione, glorioso fructu ventris sui in gaudio æterno reficeret, nisi eorum peccata impedirent.

In eo non est homo carnaliter genitus, sed diuina virtute positus sicut legitur Genes. secund. *Tulit Deus hominem & posuit in paradiso voluptatis: qui est forma futuri,* &c. ad Roman. 5. Similiter & *secundus Adam de cælo cælestis.* 1. Corinthior. 15. non generatione carnali in beatam virginem venit, sed solo opere Trinitatis. In hic enim paradiso, id est, beata virgine, positus est Christus homo, vt operaretur in ea fœcunditatem, vt custodiret in ea illibatam virginitatem. Operatus est, vnde ipsa dicit, Luc. 1. *Quia fecit mihi magna, &c.* custodiuit, cum integram conseruauit. Operatus est, dum fœcundauit, custodiuit, dum florem non abstulit.

Custodia Angelica munitur, sicut legitur. Genes. 3. & beatam virginem Angeli solicitè custodiebant. Vnde Cant. 3. *Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt*, & ei dicit Psalm. 90. *Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te,* & cęt.

Iugiter viret, Et beata virgo creditur nõ emarcuisse putredine, sed assumpta in carne in immarcessibilem immortalitatem. Sed notãdum, quod vterus virginalis, in infinitum melior est paradisus, quam ille literalis. Ibi enim de viro facta est mulier, in signum futurę corruptionis. Vnde Genes. secundo. *Tulit Dominus vnam de costis Adæ quam ædificauit in mulierem, & repleuit carnem pro ea.* Repletio autem ossis de carne, insufficiens est & infirma repletio. In virginali autem vtero, de muliere factus est vir. Vnde ad Galat. 4. *Misit Deus filium factum ex muliere* in signum restaurationis & reparandæ virtutis. Et de purissimo virginis sanguine secundum Damascenum, vel de carne eius factum est os, ad litterã in instanti conceptionis; & mysticè ille, qui est os & robur Ecclesiæ: & ita in virgine, & ex virgine repleta gratia, suppleta est & repleta humana natura, & facta quasi ossea & fortis, cum prius esset carnea & flexibilis ad peccandum, & de *illa plenitudine omnes accepimus.* Ioan. primo.

Ioannes Damascenus.

Item ille paradisus apertus fuit serpenti, qui seduxit Euam; Sed iste paradisus hortus conclusus, contra omne nociuum.

Item de illo eiectus est inhonestè vetus Adam, in isto honorificè positus secundus Adam, Genes. 2. quia saluo pudore materno.

Item ligna illius paradisi fructificabant iuxta genus suum, sed beata virgo supra genus suum, dum vnigenitum Dei cõcepit & peperit, virginitatis gloria permanente.

Item ibi creuit fructus, quo toxicatum est genus humanum; in hoc ille fructus vitę, de quo qui digne manducauerit, *mortem non videbit in æternum.* Ioan 8. de quo etiam fructu canit Ecclesia, Non erit Adam seductus si de hoc gustauerit.

Dicitur ergo quod *Dominus Deus*, id est, Deus pater, cuius Maria opus est speciale, & ipse specialis eius est hortulanus, *plantauerat*, id est, plantis, herbis & arboribus, per quæ designantur virtutes Marię, aptauerat, cuius carni & animæ inseruit omne genus virtutis, Vnde ipsa dicit. Eccli. 24. *In me omnis gratia*; quasi omnis spiritualis iocunditas & voluptas; *Paradisum voluptatis*, id est, animam, vel vterum virginis.

Alia translatio dicit, *paradisum in Eden ad orientem.* Eden Hebraicè, Latinè delicię. Ergo idem est paradisus voluptatis, quod paradisus in Eden, id est, in delicijs. *A principio* creationis scilicet, cum apparuit arida, & Dominus germinare terram fecit. Vel *à principio*, id est, à prima orbis parte Est ergo *à principio*, idem quod ad orientẽ, quod habet alia translatio. Vel *à principio* restaurationis humanæ, quę incœpit à sanctificatione Marię, & gratiarum infusione; tunc enim proprium fuit vitæ principium, ante enim nõ fuit nisi vitę defectio, ideo aurora dicitur, quę est principium diei, & finis noctis. Propter huiusmodi plantas appellatur Maria *hortus plantationum.* Eccles. 24. *Dixi rigabo hortum plantationum* &c. Item Eccles. 24. appellat filius *paradisum*, matris suæ vterum dicens. *Ego quasi aquæductus exiui à paradiso*, id est, vtero virginali. Bene paradisus vir-

Maria Hortus Plantationum.

sus virginis vterus, quem sanctus Spiritus, imo tota Trinitas, cuius opera ad extra inseparabilia, tanta gratiarum vbertate perfudit, quod Dei filio factus est paradisus deliciarum, & hortus voluptatis; ineffabili etiam Trinitati complacuit habitare in ipsa, Vnde dicit beata Trinitas, *In omnibus requiem quæsiui, & in hereditate Domini morabor*, id est, Maria. *Exiuit etiam* de hoc paradiso fluuius Dioryx, id est, filius Dei qui se comparat fluuio dicens. *Ego quasi fluuius Dioryx.* Dioryx interpretatur medicamentum generationis. Nam partus virgineus medicamentum fuit generationis humanę, in peccato primi hominis letaliter vulneratæ. Cuius scilicet fluuij quatuor capita, quatuor illi liquores, qui de dominico corpore manauerunt, lachrymę scilicet, & sudor in vita, sanguis in circũcisione, in sudore sanguineo, & in crucifixione, & post mortem sanguis & aqua. Item Eckebertus Abbas ad Mariam. Vere paradisus Dei tu es, quia lignum vitæ mundo protulisti, de quo qui manducauerit viuet in ęternum. Fons vitę, qui ex ore altissimi prodijt, de medio ventris tui exiliuit, atque in quatuor capita sese dispertiens, ad irrigandam faciem arentis mundi emanauit, lætificans ciuitatem Dei, omnis enim qui biberit ex eo, non sitiet in æternum. Et plusquam paradisus es, de illius enim aqua si quis biberit, sitiet iterum. O quantum mundo contulisti, quæ aquæ tam salubris aquæductus esse meruisti!

Christus fluuius Dioryx.

Eckebertus in precatione ad B. Virginẽ in operibus S. Bernardi.

Item de emissionibus huius horti dicitur. Cantic. 4. *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus, Cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Libani. Myrrha & aloe, cum vniuersis primis vnguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium quæ fluunt impetu de Libano.* In arboribus, herbis, floribus, aromatibus, fonte, & puteo, quę hic enumerantur; signantur virginis virtutes & charismata, quibus non solum plena est in se, sed & eijsdem implet humiles. Vnde dicitur Eccli. 24. *A generationibus meis implemini.* Dicuntur etiam *emissiones* quia ab ipsa fluunt velut à fonte, & in alios emittuntur. Et nota, quod in hac serie hęc duodecim, quæ enumerata sunt, quasi per sex contignationes copulantur. Vnde Cant. 1. *Tigna domorum nostrarum cedrina* &c.

Primo, autem contignantur *mala punica, cum pomis communibus?* per *mala*, in quibus sunt multa grana, ordinata sub vno cortice, notatur desiderium intus ordinatum, & ardens charitate; charitas enim opertorium est. Vnde 1. Petr. 4. *Charitas operit* &c. per *poma*, quæ non habent huiusmodi corticem, notantur bona opera exteriora; & his duobus *plena* est Maria, *misericordia* scilicet in affectu. *& fructibus bonis* in effectu. Iacob 3.

Secundo, coniungit *cyprum nardo*. In cypro, quæ habet semen candidum, notatur castitas: in nardo, quæ est arbor calida, charitas: dequibus duobus Sapient. 4. *O quam pulchra est casta generatio cum charitate!*

Tertio coniungit *Nardum cum croco* & merito, quia in nardo quę est arbor parua, notatur humilitas, de qua dicitur Cant. 1. *Cum esset Rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum.* In croco, qui habet crines aureos, notatur sapientia. De his duobus Parab. vndecimo. *Vbi humilitas ibi sapientia.*

Quarto fistulam & *cinnamomum* & merito. In fistula quæ habet in medulla totam vim, & purgat suauiter interius, notatur pietas. In cinnamomo, cuius virtus est exterius in cortice, notatur eleemosyna. De his duobus Isai. 58. *Cum effuderis esurienti animam tuam*, per pietatem, scilicet & compassionem, *& animam afflictam repleueris*, per beneficij corporalis exhibitionem, *Orietur in tenebris lux tua.*

Quinto coniungit *myrrham & aloen*. In myrrha, quę corpus conseruat, notatur abstinentia cibi & potus. In aloe, quæ purgat intus, patientia per quam anima possidetur. Vnde *In patientia vestra possidebitis animas vestras* Lucę vigesi. primo. Vnde secund. Petri prim. *Ministrate in abstinentia patientiam, &c.*

Vltimo copulat *fontem hortorum & puteum aquarum viuentium* & merito. In fonte sapientia de diuinis, in puteo notatur scientia de humanis. De his duobus Isai. 33. *Diuitiæ salutis sapientia & sciẽtia, &c.* Dicitur etiam Maria fons hortorum, rigando Angelos; puteus aquarum viuentium, rigando nos sua gratia. Vnde & alibi nobis dicitur, *Fons signatus* Cantic. 4. Facile enim habetur aqua à fonte, magno labore extrahitur à puteo: sic & Angeli facile implentur gratia virginis; nos nisi cum magno labore.

Aliter exponitur auctoritas supradicta *Emissiones tuæ*, &c. Et in verbis istis huiusmodi horti fœcunditas designatur. Nam *Emissiones* & productiones virginis dicuntur esse paradisus, cum omnibus fructibus & arboribus, herbis aromaticis, & vnguentis, & designatur per paradisum Ecclesia; per herbas & arbores, fideles in ecclesia, & eorum virtutes signantur; quæ omnia emitti, vel procedere dicuntur ex hoc horto, quia omnes virtutes de ecclesia; omnes virtutes fidelium non aliter flores aut fructus proferunt. Sacramentorum quoque vnguenta non proficiunt, nisi radix omnium figatur in incarnationis mysterio, per quã & Deus factus est filius mulieris, & mulier Dei genitrix est effecta.

Igitur per *fructus malorum punicorum*, in quibus sub vno cortice grana clauduntur, fructus collegiorum vel congregationum in ecclesia figurantur; per *fructus pomorum* signantur merita singularum personarum; per *cyprum*, quæ est arbor candida & odorifera, castitas; per *nardum* humilitas,

humilitas; per *crocum*, qui in colorem suum res, quibus admiscetur conuertit, sicut fermentum farinam consperſam in ſuum trahit ſaporem, charitas, quę eſt forma omnium virtutum; *fiſtula*, quæ purpurei coloris eſt, & ſanguinem Dominicæ paſſionis repræſentat, compaſſio, quæ hominem ſimilitudini mortis Chriſti configurat; per *cinnamomum* coloris cinerei, mortis recogitatio; per *myrrham* & *aloen* maior & minor carnis mortificatio. Habemus igitur in herbis vel ipſius virtutes, vel ipſis virtutibus inſignitos. In herbis etiam minores; In lignis Libani, & cęteris arboribus, illos qui virtutibus & meritis ad altiora conſcendunt: per prima vero vnguenta virtutes pręcipuæ deſignantur, ſcilicet charitas, miſericordia, benignitas, & huiuſmodi, quæ inter omnes virtutes & fructu, & merito, id eſt, efficacia merendi pręcellunt.

PRIMA MARIÆ VNGVENTA.

PRæcipua dona & chariſmata Spiritus ſancti.

Præcipua miſericordiæ opera, animæ ſuæ præcipue medicinalia, quæ præcipuo pauperi, ſcilicet filio Dei, pręcipua dilectione exhibuit de propria & præcipua ſubſtantia ſua, ſcilicet de puriſſimis ſanguinibus ſecundum Damaſcenum; vel de carne propria veſtimentum, & de lacte proprio nutrimentum. De quo ſcilicet paupere dicit Pſalm. 40. *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem*, id eſt, Chriſtum; & dicuntur hæc vnguenta prima per dignitatem.

Quoad ſe, illę conſolationes, quas de duro & arido tribulationum, velut mel de petra, & oleū de ſaxo duriſſimo exugebat; vel etiam nobis quandoque exprimit de eiſdem.

Quoad nos, ſpiritualia dona, quibus interius conſolatur & quaſi perungit. Quaſi autem nouiſſima, quę in hac ſerie non nominantur, ſunt vel corporalia, vel temporalia, quibus nobis ſubuenit exterius, quę nominabilia non ſunt reſpectu ſpiritualium. Quanto enim præſtat corpori ſpiritus, tanto magis ſpiritualibus quam corporalibus indigemus: quod nullo modo crederent amatores mundi.

MARIA HORTVS PROPTER.

ARboris vitæ continentiam. Hic etenim hortus paradiſus eſt voluptatis, cuius principalis arbor lignum vitę, ſcilicet Chriſtus Dominus, qui bene dicitur lignum vitæ, quia mortis defectum fugat immortalitate fructus ſui, ſcilicet Euchariſtiæ, quoad digne accedentes; & quoad bonos, ęterna ſui cōtēplatione. Vnde dicit Io ī. 6. *Qui manducat me viuet propter me.* Sed non competit hic fructus niſi victoribus vitiorum. Vnde Apoc. 2. *Vincēti dabo edere de ligno vitæ quod eſt in paradiſo Dei mei. Paradiſus* eccleſia catholica, vel *paradiſus* Maria, vt ſupra dictum eſt. pag.

Deliciarum abundantiam. Vnde Cantic. octauo, dicitur *Delicijs affluens*, de quibus delicijs ſatis inuenies infra. pag.

Aromatum & herbarum, florum & fructuum, ſpecierum & arborum redolentiam. Vnde dicitur virgini. Cant. 4. *Emiſſiones tuæ paradiſus*, vt ſupra dictum eſt. pag.

Vel vt alludatur vocabulo, quia hortus poteſt dici ab hortando, ſua enim amœnitate hortatur nos intrare, ad videndam virtutem & gloriam ſuam. Vnde dicit. *Tranſite ad me omnes, &c.* Eccli. vigeſ. quarto. Nec ſolum ad videndam gloriam ſuam, ſed ad guſtandum quam dulcis eſt & ſuauis. Vnde ſubdit: *Et à generationibus meis implemini.*

Vel quia in hoc horto creuerunt flores, lilij per virginitatem, violæ per humilitatem; roſæ per charitatem; frumenti per natiuitatem; creuit crocus qui eſt coloris aurei, per Angelicam aſſimilationem; & propter hoc dicitur regina Virginum, exemplar humilium, Martyr martyrum, honor & gloria Martyrum, princeps & domina Angelorum, quorum ordines vniuerſos tranſcendit in omni gratia & virtute.

Vel quia hortus dici poteſt ab orior oriris, quia ibi flores & gramina, aromaticæ ſpecies & fructiferæ arbores oriuntur. Ex hoc enim horto ortus eſt filius Dei, qui omne bonum eſt, & ſummum bonum; & qui in futuro erit *Omnia in omnibus*, 1. Corinth. 15. id eſt, ſufficientia omnium. Inde etiam cum filio Dei ortum eſt, & iugiter oritur omne bonum; quia hortus iſte *Nunquam deſinit facere fructum.* Ierem. 17. & ideo Sap. 7. dicit humana natura. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, ſcilicet cum ſapientia incarnata, vel virgine glorioſa.

Vel quia hortus iſte habitat in hortis. Ideo dicit ei ſponſus, Cant. 8. *Qui habitas in hortis, amici*, id eſt, Angeli, *Auſcultant te, &c.* Hortus enim iſte inhabitauit, & inhabitat hortum multiplicem.

Hortus multiplex.

Primus, propria conſcientia, quam inhabitauit per ſui diſcuſſionem.

Secundus, cæleſtis patria, quam inhabitabat per cęleſtium contemplationem. Nam conuerſatio eius in cælis.

Tertius, militans Eccleſia, quam inhabitat per cuſtodiam fidelem.

Quartus eſt paradiſus deliciarum, quam inhabitat per gloriam immarceſſibilem.

Quintus, fidelis, anima, quā inhabitat, ſi munda ſit & ornata, per delectationem, nam *Deliciæ eius eſſe cum filijs hominum.* Parab. 8.

Sextus, ordinata religio, cui ſubminiſtrat gratiam ſpiritualem, nam ipſa eſt quæ facit *Inhabitare homines vnius moris in domo.* Pſalm. 67.

VERSVS.

VERSVS PRIMVS.

Prima particula.

B. August.

HOrtus conclusus, quasi duplici clausura, corporalis & spiritualis virginitatis. Beatus Augustinus: Virginitas est, in carne corruptibili perpetuæ incorruptionis propositum. Idcirco bis appellatur Maria *Hortus conclusus*, Cantic. 4. *conclusus* in concipiendo, *conclusus* in pariendo; & post partum retinens integritatis signaculum, vnde & ter dicitur *Porta clausa*, Ezechiel. 44. *Vel* Cantic. 4. bis dicitur *Hortus conclusus*, quia hortus hic beata virgo fructum fecit actiue, & contemplatiue; *vel* præceptorum & consiliorum; *vel* quia ibi est spiritualis habitatio sæcularium & contemplatiuorum; *vel* Prælatorum & subditorum; *vel* Iudæorum & Gentilium conuersorum ad fidem. Vnde ei dicitur, *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Psalm 86.

Item *Hortus conclusus.* Plantauerat quidem Dominus hortum voluptatis à principio, sicut dicitur Genes. 2. scilicet paradisum, in quo posuerat lignum vitæ, cuius vsum amisimus, quia non fuerat conclusus hortus ille. Vnde Iob 3. dicitur de Sathana. *Non clausit ostia ventris qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.* Quasi diceret, aperuit Sathanas ostia Paradisi, de quo, quasi fœtus de ventre, genus humanum exiuit: quę ostia si non aperuisset, ablata essent mala ab oculis meis. Sed ad remedium huius mali, fecit Dominus alium paradisum, scilicet virginis vterum, in quo plantauit aliud lignum vitæ, scilicet Christum. & ita conclusit hunc hortum, vt nulli hosti, nulli maligno eius pateret ingressus. Nec semel tantum, sed iterum dicitur hic hortus conclusus, & ipsa iteratio veritatis confirmatio est.

Aliter. Venter in quo nobis data est prima vita, fuit paradisus terrestris, cuius introitū diabolus non clausit nobis, id est ad vtilitatem nostrā, sed per peccatum aperuit & inde nos eiecit: & hoc est quod dicitur de diabolo, *Quia non conclusit ostia ventris qui portauit me*, in statu innocentię, *Nec abstulit mala ab oculis meis*, sed potius intulit per deiectionem in hanc miseriam.

Conclusit autem hunc hortum tota beata Trinitas, quia potētia Patris, muniuit virginem contra diaboli violentiam; sapientia Filij, contra fraudulentiam diaboli; bonitas Spiritus sancti, contra eiusdem malitiam. Item Pater potens, contra extollentiam superbiæ; Filius sapiens, contra insipiditatem gulæ, & luxuriæ, Spiritus sanctus contra crudelitatem auaritię. Nec solum *Hortus conclusus*, sed & *fons signatus* appellatur hic hortus, qui designatur per terrestrem paradisum, in quo positus est secundus Adam, scilicet Christus, velut in horto fœcundo ne esuriret, & in fonte gratiarum ne sitiret. Conclusit

A autem Dominus hunc hortum tam fortiter, & hunc fontem signauit tam firmiter, vt draconem peruigilem omnino lateret, & leonem rugientem longè à se excluderet, & nec vna quidem pateret rimula, qua posset introspicere subtilis astutia inimici.

Conclusus est etiam hortus iste humano intellectui, quia sicut dicitur Eccli. 24. *Infirmior* illo rege scilicet nato de Dauid, *Non inuestigabit eam.* Erant autem clausurę subsequentes.

Clausuræ Mariæ.

B *Prima*, ab exteriori, diligentissima suorum quinque sensuum custodia, siquidem iuxta sententiam illam Eccli. 28. *Sepiuerat* virgo *aures suas spinis, ne audiret linguam nequam. Et fœdus pepigerat cum oculis suis.* Iob 31. vt nec cogitaret de homine. Ori suo fecerat ostia *ne caperetur in verbo indisciplinato.* Eccli. 5 & sic de alijs sensibus. *Vel* sepes hæc Angelica custodia, Isai. 5. *Vinea facta est dilecto & sepiuit eam.* Vinea hęc beata virgo, cui dicitur. *Angelis suis Deus mandauit de te, &c.* Psalm.

C 90. E contrario dicitur de anima reproba, paulo post *Auferam sepem eius.* Glossa, id est, Angelorum custodiam. *Vel* sepes hæc lex diuina, *Quam dum dissipat, mordebit eum coluber*, id est, diabolus, Eccle 10.

Secunda clausura ab interiori, scilicet *fossatum* voluntariæ paupertatis, quod erat.

Fossatum B. Virginis

Vacuatum à terra, per contemptum mundanę prosperitatis, & largam erogationem substantiæ temporalis. Vnde *Manum suam aperuit inopi.*

D Prouerb. 31.

Profundum per demissionem timorosæ humilitatis, qua intantum profunda & dilatata est, vt magni Dei capax efficeretur. Sancta enim timoratio sensum proprium depauperat, quod bene apparuit in ea, quando quæsiuit. *Quomodo fiet istud?* Lucę primo, nolens inniti proprio sensui, quamuis bene sciret virginem parituram.

Dilatatum per amplitudinem eximiæ charitatis. exhibuit enim filio Dei, septem opera mi-

E sericordię de propria substantia. implens illud Prouerbior. tertio, *Honora Dominum de tua substantia.*

Petratum per soliditatem patientiæ singularis. Vnde dicit ei sapientia Dei, Isai quinquagesi. quarto. *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos.*

Mundissimum per amorem, & votum perpetuæ virginitatis. quæ ab ea omnem fętorem ex-

F clusit immunditię carnalis.

Aquosum per inexhaustam multitudinem pietatis, & abūdantiam lachrymarum, maximè tempore dominicę passionis.

Tertia clausura murus multiplex, nimirum.

Muri Mariæ.

Protectio diuina. Si enim *Dominus in circuitu populi sui.* Psalm. 124. Multo fortius in circuitu matris suæ.

aris suæ. Vnde de ea dicitur Isai 26 *Saluator ponetur in ea murus, &c.*

Virtus omnimoda. Prouerb. vigesi quinto, *Sicut vrbs patens & absque murorum*, id est, virtutum, *ambitu.*

Multitudo gratiarum quasi aquarum Exod. 14. *Aquæ erant pro muro*, &c. aquæ maris, gratiæ Mariæ. Naum. vlti no. *Aqua in circuitu eius, aqua muri eius.* Murus *alius* quasi duplex scilicet innocentia mentis, & puritas virginalis. *Vel* murus, firmitas sancti propositi, *vel* obduratio rectæ consuetudinis, *vel* iustitiæ munimentum, *vel* murus fidei fundatus super fundamentum charitatis.

Operatio bona, muniens animam contra omne genus peccati, & ipsa omnia misericordiæ opera exhibuit filio suo egeno & mendico.

Quarta clausura aqua circumquaque currens, ipsam vndique muniens, plenitudo totius gratiæ. Naum. vlt. *Aqua in circuitu eius.*

Quinta discreti censura silentij, quæ velut quædam clausura, possessiones virtutum suarum conseruabat. Isai. 32. *Custos fine cultus iustitia silentium.* Et *vbi non est sepes, &c.* Facile *Diripitur possessio* virtutum & meritorum. Eccles. 36. Ideo etiam ipsa comparatur fluuio Physon, quod interpretatur os papillæ, titulo quod Maria flumē & est optima concordantia. Fuit autem hic hortus conclusus.

Lib. 9. pag. 519. 2. *Maria cur hortus conclusus.*

Vt laterent ipsius interiora pulcherrima, vnde in Canticis toties dicitur de Virgine, *absque eo quod intrinsecus latet.*

Ne transire per eum *addiscerent incircumcisus & immundus*, Isai. 52. nulla enim astutia serpentis antiqui irrumpere potuit in hunc hortum, sicut fecerat in paradisum terrestrem.

Ne ad ipsum deflorandum, præsumeret manum apponere diabolus vel adulter.

Ne viror ipsius posset à bestijs conculcari vel depasci. Isai. 35. *Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eum.*

Vt ab horto deliciarum arcerentur mundi concupiscentiæ, fœtores carnalitatum, venenata malitiæ, quorum nullum admisit cogitatu, desiderio, vel consensu. In hoc etiam notatur, quod beata virgo verè fuit solitaria & non vagabunda.

Ne secreta quiete vacuaretur, quia ad hoc præparabatur, vt filius sūmi regis requiesceret ibi, qui dicit de eo. *Hæc requies mea, &c.*

Particula 2. Vers. 1.

Firmatus claue, illa scilicet claue veri Dauid, *Quæ claudit & nemo aperuit*, & è conuerso. De qua legitur. Isai. 22. & Apocal. 3. Clauis enim tria habet officia, quia claudit, aperit & conseruat. *Clauis Dauid*, gratia sapientiæ spiritualis; vel potestas, claudendi & aperiendi scripturas. Ideo dicitur *Clauis Dauid*, qui fuit vir propheta, & multa scripsit. Hac etenim claue Christus ineffabiliter & sibi reserauit in virgine genitale secretum, ad condendum in ea mirabile sacramentum; & virgini seruauit integrum virginale signaculum, sicut dicit Beatus Bernardus. Hac etiam claue firmauit cor eius contra omnem concupiscentiam, quando inspirauit ei votum & desiderium perpetuæ virginitatis. Aperuit autem intellectum eius ad credendum, & affectum ad diligendum. De primo dictum est ei Luc. 1. *Beata quæ credidisti, &c.* De secundo Cantic. 8. *Fortis vt mors dilectio eius.* Aperuit autem eius, quando verba Angelica diligenter audiuit, & prudenter discussit, cogitans qualis, id est, quam noua, quam inaudita, quam perutilis, quam admirabilis, quam suauis, & quam dulcis esset ista salutatio. Vnde & ipsa cum Filio suo dicit Isai. 50. *Dominus Deus aperuit mihi aurem ego autem non contradico, &c.* Aperuit cor eius ad credendum, & consentiendum verbis Angelicis. Vnde dixit ei Elizabeth Luc. 1. *Beata quæ credidisti, &c.* Aperuit os ad consensum suum exprimendum, & humiliter exorandum, vt fieret quod ei promittebatur, Vnde dixit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c.* Item aperuit os eius, ad gratias agendum de perceptis beneficijs. Vnde dixit: *Magnificat anima mea Dominum.* Item ad totum attribuendum creatori, Vnde *Fecit mihi magna qui potens est, &c.* Reserauit etiam cor & mentem eius, ad omnia memoriter retinenda, quæ de filio dicebantur Vnde Luc. 2. bis dicitur de ea quod *Conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Nec solum hæc, sed & sensum eius hac claue aperuit, ad intelligentiam omnium scripturarum, & omnia mysteria sapientiæ. Aperuit etiam os eius in medio ecclesiæ primitiuæ, quādo docuit Apostolos tanquam magistra noui testamenti.

S. Bernardus.

Item hac claue Dominus aperit corda ad intelligentiam fidei, ora ad prædicationem verbi, intellectum scripturarum, naturas rerum, sensum ad cognitionem, affectum ad deuotionem, linguas doctorum ad docendum, corda populorum ad credendum. Item de hac claue Apoc. 3. *Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, &c.* Item hæc clauis crux, per quam aperta sunt sacramenta ecclesiæ, quod signatum est in scissione veli. Quod dicit *sanctus* refertur ad Patrem, qui dicit Leuit 11. *Sancti estote, quia ego sanctus sum: verus* ad filiū, qui dicit Ioan. 14. *Ego sum veritas*, qui verus est in soluendo promissa. 2. Corinthio. 1. *Quotquot enim promissiones Dei sunt, &c.* *Qui habet clauem Dauid*, quoad Spiritum sanctum, cuius benignitate aperiuntur scripturæ, & habetur vsus clauium

Particula 3. Vers. 1.

Seratus, id est, munitus sera virginitatis, quæ nunquā fuit reserata à Deo vel homine, nec transiuit per eam pollutus, siue pollutio Isai. trigesquinto. Ideo dicitur Mariæ in Psalmo 147. *Confortauit*

fortasse Dominus *feras portarum tuarum*. Vnde etiam Prosatice quidam:

Aue lucis ianua,
Portarum præcipua,
Patens regi gloriæ.
Qui serum ... veniens,
Nec confregit exiens,
Seras pudicitiæ.

Figurata fuit hæc sera, Iudicum quinto vbi dicitur quod Iahel, quæ designabat Mariam, clauo tabernaculi sui, & malleo Sisaram interfecit. Et appellatur clauus tabernaculi cauilla, qua firmabatur tabernaculum, quo signatur vterus virginalis, cuius sera fuit virginitas. Malleolus vero habens figuram thau, figurabat crucem, & his duobus interfectus est Sisara, qui interpretatur exclusio gaudij, & designat diabolum, clauo scilicet fœcundæ virginitatis, & malleo crucis. Ad hoc enim tota inuigilat intentio diaboli, vt nos à gaudio æterno excludat, & gaudium æternum à nobis.

VERSVS SECVNDVS.

Particula 1

ET *custoditus* protectione diuina. Vnde dicit ei Pater Isaiæ 41. *Ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi, Ne timeas, quia ego adiuui te.* Imo etiam dicunt ei Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, quasi singulariter quælibet persona Isai. 42. *Apprehendi manum tuam & seruaui te.* Istud quære titulo de conclusionibus huius horti.

Infra pag.

Item sub appellatione vineæ Isai. 27. *Nocte ac die seruo eam.* In hoc enim horto positus est Christus custos tempore incarnationis, vt operaretur ibi fœcunditatem, & custodiret illæsam virginitatem. Genes. 2. Ipse enim inquantum Deus *Circumduxit eam, & docuit & custodiuit quasi pupillam oculi sui.* Deuter. 32. Item custoditus fuit hortus iste ab Angelis, Vnde dicitur ei in Psalmo 90. *Angelis suis mandauit de te,* &c.

Item sub appellatione Ierusalem, dicitur Mariæ, & fideli animæ, Isai. 62. *Super muros tuos constitui custodes,* id est, Angelos. Beatus Bernardus: Bonus es Domine, qui non es contentus nostrorum debilitate murorum, sed insuper apponis custodiam Angelorum. Item Cantic. tertio, *Lectulum Salomonis,* id est, Mariam, *Sexaginta fortes ambiunt.* Quære titulo quod Maria lectulus. *Vel* principales post Christum huius horti custodes, Gabriel, id est, fortitudo Dei, & Ioannes, id est, gratia Dei. Quære titulo de throno, de duobus leonibus. Hic enim hortus paradisus est deliciarum. Christus nouus Adam hic positus est diuina virtute, quando mulier circumdedit virum, scilicet quando Verbum caro factum est. Ad quid positus? scilicet *vt operaretur,* in quo notatur profectus matris in bono, & *custodiret illum,* in quo notatur perseuerantia matris in bono.

S. Bernardus.

Lib. 10. pag. 586. b.

Supra pag. 902. b.

Particula 2. Vers. 1.

Signatus sigillo virginitatis, quia ipsa secretum Domini est. Isaiæ 24. Bis dicit *Secretum meum,* quia à cogitationibus & operibus eius, mediante sigillo virginitatis, omnino exclusus est diabolus: sicut per sigillum à secretis excluduntur, qui non sunt amici. Res enim signata vel sigillata amicis exhibetur, inimicis occultatur. Ideo etiam Maria dicitur *fons signatus.* Cant. 4. Quære titulo de fonte. Item in matre sua positus est Christus in signum, cui contradicitur à Iudæis, Paganis, & Hæreticis. *Vel* in signum, id est, sigillum, & in eo impressum est cor matris per meditationem & brachium per operis imitationem. Ideo etiam dicit ei filius, qui est signaculum Patris, Aggæi in fine, Dicit inquam ei Cant. 8. *Pone me, vt signaculum super cor tuum,* id est, cogitationes. Ad hoc enim vt laterent ipsius interiora pulcherrima, ante partum, & in partu, & post partum, retinuit illibatum integritatis signaculum. Vnde dicit ei sponsus Can. 5. *Quam pulchra es amica mea,* &c. *Absque eo,* id est, præter illud, *quod intrinsecus latet,* soli Deo cognitum, non iam manifestum. Vel *absque eo quod intrinsecus latet,* id est, absque interna virtutum pulchritudine, quæ omnes homines latuit, etiam seipsam. Per internam enim pulchritudinem, alia pulchra & commendabilia sunt.

Lib. 9. pag. 509. a.

Discoopertus à superiori, vt solem, rorem, pluuiam, & aërem, & huiusmodi susciperet, quæ veniunt de supernis. *Quia omne datum optimum de sursum est.* Iacob. 1. Quibus fœcundatus est hortus ille. Hoc inuenies infra. Item Discoopertus fuit hortus ille, quia nullius peccati nubem oppositam habuit, inter se & solem iustitiæ, id est, Christum.

Particula 3. Vers. 2.

pag.

VERSVS TERTIVS.

Particula 1.

COnsitus tempore Dominicæ incarnationis, quando nobilis ille surculus, scilicet Verbum caro factum, insertus est trunco nostræ humanitatis, in horto vteri virginalis. De insitione dicitur Iacob. 1. *Cum mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras.* Illud scilicet *Verbum,* quod erat *in principio* apud Patrem, & *per quod omnia facta sunt* Ioan. 1. Sicut enim in surculo consistit tota spes & floris, & fructus, & non in trunco; sic in verbo assumente, non in homine assumpto, nisi ratione assumentis. Vnde dicit Eccli. 24. *In me omnis gratia viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.* Et hoc est quod dicit Iacob. 1. De *verbo insito, quod potest saluare animas vestras.* Et nota, quod insitio dicitur, cum trunco, surculus fœcundæ arboris, sterili inseritur. Bene autem dixit *Insitum verbum,* quia ramus insitus & suam seruat naturam, & ad se trahit sapo-

bit saporem trunci, quod patet si pirus oleæ inseratur: non tamen mutat naturam fructus, sed oleę saporem ad se trahit. Sic & Christus diuinam naturam seruauit, assumens humanam; sed ab infirmitate naturæ mortalis saporem traxit, scilicet famem, sitim, fatigationem & huiusmodi.

Consitus etiam fuit hortus iste omni arbore fructifera, id est, virtute omnimoda. Vnde specialiter dicit de eo verus Salomon Eccle. 2. *Feci hortos & pomeria*, id est, Mariam & sanctos, *& consitui omnium generis arboribus*. Item Cantic. 5. *Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ à pigmentarijs*, scilicet Patre, & Filio, & Spiritu sancto. Ipsa enim designatur Esther 1. per *Hortum illum & nemus, qui de regio cultu & manu consitus erat*, in cuius vestibulo verus Assuerus conuiuium permagnificum preparauit.

Particula 2. Vers. 3. *Excultus*, cuius cultores Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, id est, tota Trinitas, cuius opera inseparabilia. *Vel* speciales huius horti cultores, inspiratio diuina, Filij sapientia, Spiritus sancti disciplina, propria diligentia, Patris & Matris doctrina, monitio Angelica, & huiusmodi. Sic autem potest dici hortus iste excultus specialiter opere diuino, & incultus opere humano. Vnde Ezechiel 36. dicitur, *Terra inculta facta est vt hortus voluptatis*. *Excultus* etiam per virtutem silentij, quod est *Cultus iustitiæ* Isai. trigesimo secundo.

Particula 3. Vers. 3. *Plantatus* Plantauit in eo pater *Lignum vitæ*, id est, Christum in incarnatione, *secus decursus aquarum* mortalitatis nostræ. Hortus enim iste ille est paradisus. De quo Genes. 2. legitur. *Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio. Plantauerat*, id est, plantis aptauerat, herbis & arboribus, *paradisum voluptatis*, id est, beatam virginem. Alia translatio dicit *paradisum in Eden*, id est, delicijs. *Dominus*, cuius Maria est opus speciale, cuius carni & animæ inseruit omne genus virtutis. *A principio*, creationis scilicet, cum apparuit arida, & germinare terram fecit. Vel *à principio*, id est, à prima orbis parte. Est ergo à *principio*, idem, quod ad orientem, quod habet alia translatio. Vel *à principio* restaurationis humanæ, quæ incœpit à sanctificatione Mariæ. Quere cetera titulo de paradiso. Supra pag 719. b. Propter huiusmodi plantas appellat filius matrem *Hortum plantationum*, &c. Eccli. 24. Ipsa etiam est *Plantatio Domini ad glorificandum*. Isai 61. ad gloriam enim suam plantauit Dominus hortum iustum, quia ab omni fideli incessanter inde glorificatur.

Particula 4. Vers. 3. *Et agricolatus*. Cum enim omnes iusti agricultura Dei sint. Vnde 1 Corinth. 3. *Dei agricultura estis*, & Ioã. 15. *Pater meus agricola est*, Maria specialí prerogatiua ipsius agricultura est. Vnde dicit: *Fecit mihi magna qui potens est*. Et specialius omni creatura potest dicere illud. prim. Corinth. 15. *Gratia Dei sum id quod sum*. Christus etiam cui dicitur, Ierem. 14. *Quare colonus futurus es in terra*, specialis agricola existit huius horti, qui tentus in horto, & sepultus in horto, non immerito à Magdalena reputatus est *hortulanus*. Ioan. vigesimo secundo. Exercuit enim, inquantum Deus, hortulani officium in virgine, pessimam radicem originalis extirpando in sanctificatione; spinas & vrticas auellendo, in fomitis extinctione; plãtas virtutum inserendo, in gratiarum collatione; abundantiori gratia rigando, in Spiritus sancti superuentione; incrementum subministrando, in virtutis altissimi obumbratione. *Vnde virtus altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei*. Luc. 1.

VERSVS QVARTVS.

Particula 1. ET *pastinatus*. Pastinare dicitur à pastu, & est idem quod impinguare. Vnde Marc. duodecimo, *Vineam pastinauit homo*, &c. quia Christus matrem suam impinguauit pinguedine gratiarum, charitatis & deuotionis, & omni generalitate charismatum. Vnde & ipsa dicit filio, quidquid boni habet ei attribuens, Psalm. 22. *Impinguasti in oleo* misericordię, *caput meum*, id est, mentem, vel humilitatem meam, quæ est caput virtutum mearum, & cuius merito cumulata sum omni bono.

Particula 2. Vers. 4. *Fossus* per timorem castum, vel filialem. Vel *fossus* per filij patientis compassionem, quando ipsa contemplante, foderunt manus & pedes ipsius, ligonibus clauorum; & quando mucrone duræ lanceæ, ipsa presente ictum est in viscera eius. Potest dici, quod quasi ter specialiter fossus est hortus iste, *Primo*, quando eum tentum, cæsum, & illusum indoluit; *Secundo*, quando suspẽsum ingemuit; *Tertio* quando ipsum emisisse spiritum deplorauit. Sicut enim dicit Beatus Bernardus: Non potuit videre filium crucifigi sine affectu materni doloris, etiamsi speraret resurrecturum, & mortem superaturum.

Particula 3. Vers. 4. D. Ambrosius. *Satus* non ex virili semine, sed mystico spiramine, sicut dicit Beatus Ambrosius: Satus antè fuit illo semine benedicto, de quo dicitur Isai. 1. & ad Roman. 9. *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen*, &c. id est, Christum, quia semen est verbum Dei, id est, filius Dei. Semen denique non carnale, sed spirituale; non culpæ, sed gratiæ; non viri, sed verbi; non corruptionis, sed credulitatis. Semen quo *Dominus dedit benignitatem, & terra nostra*, id est, Maria, *dedit fructum suũ*. Psalm. 84. Semen quod in incarnatione cecidit in terram bonam, Matt. 13. Virginem dico Mariam, & attulit quidem in alijs *Fructum trigesimum*, in alijs *sexagesimum*, & in alijs *centesimum*, in ipsa vero singulari priuilegio simul trigesimum, sexagesimum & centesimum. Trigesimum siquidem

quidem fructum semen hoc attulit; quando Christus præsentia sua, & mutatione aquę in vinum nuptias cōsecrauit, Ioan. 2. Sexagesimum, quando continentiam prædicauit, Matth. 19. & continendi gratiam multis indulsit. Centesimum, quando virginem matrem virgini discipulo commendauit, Ioan. 19. Quomodo autem beata virgo hunc triplicem fructum obtinuit, habuisti titulo. *Benedicta tu in mulieribus*, &c. Item de hoc semine dicitur Isai. 6. *Semen sanctum erit quod steterit in ea*, &c. Vel *satus* seminibus omniū virtutum, quæ semina sunt in pręsenti, & fructificant vitam æternam cultoribus suis. Omnia enim opera nostra, tam bona quam mala dicuntur semen, quia sicut ex vno grano multa grana: sic ex vno peccato, vel ex vno bono opere, multę retributiones; & est semen illud temporale, sed retributio æterna.

Lib. 1. c. 6. pag. 55. d. & seqq.

Areolatus, id est, distinctus per areolas, vt singula quęque locum teneant sortita decenter, de quibus areolis dicit ecclesia Cantic. 6. *Dilectus meus*, id est, Christus, *descendit* in incarnatione, in *hortum suum* id est, in beatam virginem, *ad areolam aromatum*. Areola omnium aromatum, id est, virtutum, gratiarum, & donorum. Vnde dicit pluraliter *aromatū*, mens, anima voluntas & caro Mariæ. Et per hęc odorifera est Christo, Angelis, omnibus sanctis & cuilibet animæ fideli. Ad hoc etiam descendit ibi, *vt pascatur in hortis*, quia *deliciæ eius esse cum filijs hominum*. Parab. 8. *Et lilia colligat*, quia flores mundarum cogitationum quæ designantur per lilia, ei summe placent, & eos reseruat ad remunerationem, & in ipsis requiescit, delectatur, & pascitur. Et ideo dicitur *colligere lilia*. Flores enim sunt bonę cogitationes, quæ floridam faciunt mentem, & iucundam, & habent spem fructus & bonorum operum in pręsenti, & remunerationis ęternę in futuro. Propter hoc enim circa altaria, quæ designant mentes fidelium, ponentur lilia & rosę. Sordidæ vero cogitationes ei fœtent, cum ipse sit apis quam fugat fœtor. Vnde Eccli. 11. *Breuis in volatilibus apis*, &c. Ideo dicitur Eccli. 39. *Florete flores quasi lilium*, id est, mundas cogitationes De istis areolis infra inuenies post tractatum de delectabilibus huius horti.

Particula 4. Vers. 4.

225.

VERSVS QVINTVS.

Particula 1.

PLanus, id est, ęqualis, vt facilius infundi posset & irrigari; *planus*, quia sine scrupulis & obicibus peccatorum; vel *planus* per mansuetam humilitatem, & simplicem benignitatem: quarum virtutum merito, fluentis omnium gratiarum rigata est & infusa. Ezechiel. 47. *Aquæ quæ descendunt ad plana deserti intrabunt mare*, id est, Mariam. Vel *planus* per ęquitatem iustitiæ, quam in omnibus conseruauit. Vnde signatur, 1 Regum 1. per Annam *cuius vultus non sunt in diuersa mutati*. *Anna* gratia, & signat Mariam plenam gratia. Vel etiam *planus*, quia benignissimam Mariam non inueniunt peccatores scrupulosam. Et nota, quod tunc dicitur planities inesse alicui rei, quando pars, non supereminet parti; quod est in via Dei, quando abundātia diuitū supplet inopiam pauperum. Ideo dicimus planum fuisse hunc hortum: quia abundantia Mariæ, suppleuit inopiam generis humani; nam de plenitudine eius omnes accepimus, & iugiter accipimus, quantum in ipsa est.

Et extensus per pietatem & charitatem, cuius amplitudo omnes, quantum in se est, recipit sine personarum acceptione. Sapient. 6. *Equaliter est illi cura de omnibus*, id est, communicatiue, quasi dicat cum Apostolo ad Philipp. 1. *Testis mihi est Deus*, &c. De hac extensione dicitur Ierem. 31. vbi Maria appellatur ciuitas *Et exibit vltra normam mensuræ super collem Gareb, & circuibit Goatha & omnem vallem cadauerum & cineres & vniuersam regionem mortis vsque ad torrentem Cedron*. Quęre expositionem titulo quod Maria ciuitas.

Particula 2. Vers. 5.

Lib. 12. pag. 656. d.

Secretus, Vnde designatur per paradisum terrestrem, qui est locus amœnissimus, longo maris & terræ tractu a nostra habitabili secretus, adeo altus, vt vsque ad lunarem globum attingat, vnde & aquę diluuij illuc non peruenerūt. Ita dicit Magister in historijs, &c. Secretus enim fuit hortus iste, & solitarius ab humana frequentia. Vnde & Angelus inuenit eam clausam in thalamo, quod innuitur ex illo verbo. Luc. 1. *Et ingressus Angelus ad eam*, &c Beatus Bernardus: Quo ingressus ad eam? puto in secretarium pudici cubiculi, vbi illa forte, clauso supra se ostio, orabat in abscondito patrem suum. Solent enim Angeli astare orantibus, & delectari in his, quos vident leuare puras manus in oratione. Holocaustum sanctę deuotionis, gaudent se offerre diuino conspectui in odorem suauitatis. Mariæ autem orationes, quantum placuerunt in conspectu altissimi, Angelus indicauit, qui ingressus ad eam, cum tanta eam reuerentia salutauit. Nec fuit difficile Angelo, per clausum ostium intrare ad abdita Mariæ virginis, qui vtique ex sublimitate substantiæ suæ hoc habet ex natura, vt nec ferris ferreis eius arceatur ingressus. Et paulo post. Suspicandum non est, quod apertum inuenerit Angelus ostiolum virgini, cui nimirum in proposito erat hominum fugere frequentias; vitare colloquia, ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaque, illa etiam hora, super se habitaculum suum prudentissima virgo, sed hominibus non Angelis. Proinde etsi potuit ad illam intrare Angelus, sed nulli virorum facilis patebat accessus.

Particula 3. Vers. 5.

Magister.

S. Bernardus hom. 3. super Missus est.

Amœnus,

Particula 4. Vers. 5. pag. *Amœnus*, id est, delectabilis, vt supra de paradiso De delectabilibus huius horti multa inuenies infra.

Particula 5. Vers. 5. pag. *Et altus*, vt supra de paradiso, ipsa enim omnibus creaturis verius potuit dicere, *mea conuersatio in cælis est*. ad Ephes. 3. Vnde & sublimem eius conuersationem non attigit illud diluuium, de quo dicitur Oseę 4. *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt* &c. Sicut & aquæ materialis diluuij illum B terrestrem paradisum, quo designatur Maria, non attigerunt. Ideo cum dixisset ei Dominus. Isai 58. *Eris quasi hortus irriguus* &c. paulo post subiunxit. *Sustollam te super altitudinem terræ* &c. erat enim paradisus ille tota terra altior, sed cœlo inferior: sic Maria omnibus terrigenis dignior, solo autem Christo filio suo inferior. Vnde B. Anselmus. Nihil æquale Mariæ, nihil nisi Deus maius Maria. B. Anselmus.

VERSVS SEXTVS.

Particula 1. *SAnus*, id est, sanatiuus & medicinalis, ratione herbarum, aromatum, specierum, & arborum medicinalium, quę ibi crescunt, quæ singula singulas habent virtutes. *Viola* humilitatis medicinat malum superbiæ; *Lilium* virginitatis adustionem luxurię, & sic de alijs &c.

Item aliter, quia inde natus est Christus, qui medicus, & medicina est omnis morbi. Eccli. D 38. *Altissimus creauit de terra medicinam*, id est, de virgine Christum. Item aliter. In horto voluptatis, letaliter infectum & vulneratum est genus humanum, in hoc horto inuentum est salutis remedium Euæ enim & Mariæ conuenit ille dialogus. Deuter. 32. *Ego occidam*. dicit Eua. *Et ego viuere faciam*. dicit Maria &c. Vnde autem proueniat hæc virtus sanatiua, ostenditur Ezechiel. 47. *Aquæ eius*, quibus scilicet irrigatur hic hortus, id est, dona gratiarum, *egredientur de sanctuario*, id est, de cœlo, vel ab ipso patre, vel etiam ab ipso filio, *& erunt fructus eius in cibum*, scilicet in sacramento filij, qui est fructus huius horti, *& folia*, id est, verba & exempla *in medicinam* languentium animarum, & obumbrationem peccatorum.

Particula 2. Vers. 6. *Aromaticus*, Iugiter enim ibi, perflante eum austro, iugiter fluunt ad nos aromata illius. Vnde Cantic. 4. dicit filius Spiritui sancto *Veni auster perfla hortum meum* &c. quasi diceret. O *Auster*, id est, inspiratio Spiritus sancti, *perfla hortum meum*, id est, matri meę perseueranter insuffla gratiarum abundantiam, vt abundanter & indeficienter defluant beneficiorum remedia ad infirmos. Spiritus sanctus designatur per austrum, qui dicitur quasi austeritatem sternens, scilicet aquilonis oppositi; ne scilicet hic aquilo hortum conclusum perturbaret. Dicitur etiam A quasi auras temperans, vt si forte virgo tentaretur, se eidem adiutorem exhiberet. Dicitur etiam quasi augens semina terræ, vt quidquid gratię & virtutis, in hoc horto Deus Trinitas seminauerat, ad perfectum incrementum perduceret.

Particula 3. Vers. 6. *Recreans*, quia ibi aër purior quam in villis, aura serenior, ventus tranquillior, lux temperantior, odor fragrantior, viror vernantior, vmbra iucundior, quies suauior, somnus quietior, esus sapidior, potus frigidior, sermo secretior, cantus placidior, fons prospicuior, arbor frondosior, vbertas largior. flos gratiosior, fructus maturior, & cætera huiusmodi, quam in cæteris sanctis: qui omnes, vt ita loquar, fuerunt quasi de villa, id est, de mundo, sed Marię conuersatio tota fuit in ciuitate paradisi, & tota paradisiata, quia ipsa est paradisus & hortus totius voluptatis. De ipsa enim verissimè potest dici sicut C de filio suo. Isai. 40. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram ea, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei*, id est ad comparationem eius. Item ibidem. *Omnes gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt* &c. Iob 25. *Luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius.*

Particula 4. Vers. 6. *Bibulus*. Vnde comparatur velleri & spongię, quę in magna quantitate bibunt aquã, & bibitam facillima compressione refundunt. Ipsa est enim *terra* illa, de qua loquitur Apostolus ad Hebręos 6. *Quæ sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam optimam*, illis à quibus colitur, scilicet Patri, & Filio, & Spiritui sancto; *accepit benedictionem à Domino* Vnde dictum est ei. *Benedicta tu in mulieribus*. Ad hoc enim, vt multũ fructum afferret, fuit multũ bibulus hortus iste.

Particula 5. Vers. 6. *Sitibundus*, iugi desiderio gratiarum. Vnde dicit. *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum*, & cęt. Psalmo 41. Ipsa est enim *area sitiens imbrem*. Ioel 1. in fine. Et quia sitibundus promittit ei pater Isai. 44. *Effundam aquas super sitientem, &* E *fluenta super aridam*. Verbum *effundendi* signat largitatem, & per hoc quod dicitur pluraliter *aquas & fluenta*, notatur abundantia gratiarum. Isai. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas*. Ioan 7. *Si quis sitit, veniat ad me & bibat*. Maria vero, quia plus omnibus sitijt & desiderauit gratiam, & gloriam, & filij incarnationem, & mundi redemptionem, ampliorem inuenit gratiam in præsenti, ampliorem gloriam in futuro, quia sicut dicitur. Parab. 10. *Desiderium suum iustis dabitur.* F Bern qui esurit esuriat amplius, & qui desiderat adhuc amplius desideret, quia quãtumcumque desiderare potuerit, tantum est accepturus. Data sunt igitur Mariæ gratia & gloria, secundum intensionem sitis & desiderij sui. Vnde Parab. vndec. *Mulier gratiosa inueniet gloriam* &c. Hæc enim verba primo & singulariter exponuntur de *plena gratiarum*, quæ in sua assumptione inuenit S. Bernardus.

uenit gloriam æternitatis, quia *gratiam & gloriam dabit Dominus*. Psalmo 83. Constat enim, quod nulla gratiosior illa, quę gratiam inuenit. Luc. 1. *Inuenisti gratiam apud Dominum*, & de inuenta assumpsit quantum potuit, & potuit quantum voluit. Fuit enim summè humilis post Christum, & ideo maxime capax gratiæ; quia humilitas vas est gratiarum: vnde quanto profundius vas, tanto capacius. Idcirco fons vitæ, quæ in ea inuenit maiorem profunditatem, quam in aliqua alia creatura: ibi magis infudit de aquis gratiarum suarum. Sicut enim *auarus non impletur pecunia*, Ecclesiastes 5. Sic nec humilis gratia, semper enim clamat *affer. affer*. Prouerb. 30. Est ergo humilitas vorago gratię, nunquam satiabilis; humilitas enim defectus suos attendit, & impetrata à Deo suppletione vnius defectus, se statim transfert ad aliam impetrandam, iuxta illud Poëticum. *Dumque sitim sedare cupit sitis altera crevit*. Et ille vere humilis est, qui quanto plus habet in virtutibus, magis inhiat ad virtutes.

Item de hac siti moraliter dicitur. Apoc. in fine. *Qui sitit veniat, & qui vult accipiat aquam vitæ gratis. Qui sitit*, id est, qui conuersionis habet voluntatem, istud enim sitire est bona spiritualia totis præcordijs concupiscere. *veniat* per conuersionem, subaudi, securus de venia, *accipiat* sacramenta, & *gratis* remittentur ei peccata. *Et qui vult accipiat aquam vitæ*, id est, gratiam viuificantem. *gratis*, id est, absque meritis humanis. In gratia enim quę prima datur, meritum accipientis non opitulatur, sed in gratia, quæ iam bene operanti, vt melius operetur, confertur, meritum operantis & accipientis non excluditur. Humana enim actio, sicut absque gratia inutilis est, sic cum gratia semper prodest. Prima igitur gratia gratis nobis datur, quæ deinceps, merito nostro vtcumque cooperante, nobis multiplicatur. Nam si quis per gratiam ad conuersionem inspiretur, si ipsam gratiam perfecto corde concepit, quamuis morte præuentus sacramentis, vt baptismo, vel sacra communione participare non possit, saluus est, quia cum gratia perire non potest In fide enim iam accepta, virtus sacramentorum iam continetur, & in bona voluntate, quæ intrinsecus fidem veram inseparabiliter semper comitatur, meritum bonorum operum completur: gratis ergo aqua vitæ tribuitur, quia etiam absque omni merito operis, pro sola bona voluntate, salus credenti confertur. *Qui ergo vult, accipiat aquam vitæ gratis*. O quā pretiosa sunt ista supernæ dignationis oracula, omni pretio præferenda, omni acceptione digna, omni deuotione accipiēda, omni memoriæ retinenda, omni virtute promerenda! Vnusquisque ergo videat, quanto qualique auditu illa percipiat, percepta custodiat ac perficiat.

VERSVS SEPTIMVS.

Humidus, id est, humectatus, & madefactus omnium liquoribus gratiarum, ipsa enim fuit quasi *lignum transplantatum super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit æstus*. Ierem. 17. Et sicut granum madefactum, ex se germen emittit, à quo est totus fructus sine contactu alterius grani; sic Maria madefacta gratia Spiritus sancti, sine contactu virili germinauit Christum, qui est fructus benedictus, qui & dicitur germen propter humilitatem. Isai. 45. *Aperiatur terra & germinet saluatorem*.

Particula 1.

Irriguus. Vnde dicitur ei Isai. 58. *Eris quasi hortus irriguus* &c. Eccli. 24. dicit filius de matre, *rigabo hortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum* Ecclesiastes 2. dicit verus Salomon. *Extruxi mihi piscinas aquarum ad irrigandam siluam lignorum germinantium*. Christus fons est & fluuius, Maria paradisus Genes. 2. *Fons ascendebat è terra irrigans vniuersam superficiem terræ. Fons* iste ad literam abyssus, id est, matrix omnium aquarum. Vel *Fons* ponitur pro fontes per syllepsim; *irrigare* autem ponitur pro ministrare humorē: dicitur autem terra circum iacēs humectari à fluminibus per tracones, id est, vias subterraneas vel meatus, quatuordecim stadijs aut sedecim. Mysticè fons iste Christum designat, qui bene dicitur ascendere de terra, quia nascēs de virgine ascendit, non descendit, quęadmodū peccatores descendunt. Et bene dicitur Christus fons, quia corda fidelium suorum, septem donis Spiritus sancti non cessat irrigare; sed superexcellenter conscientiam matris suæ. Vnde ibidem sequitur. *Fluuius*, id est, Christus, *egrediebatur* in sua incarnatione. Vnde dicit Ioan. 16. *Exiui à patre & veni in mundum; De loco voluptatis*, id est, de vtero virginali *ad irrigandum paradisum*, id est, Ecclesiam, quam irrigauit prędicando, fluentis quatuor euangeliorum, quę designantur per quatuor flumina, in quæ diuidebatur fluuius ille. Vel etiam irrigauit sanguine & aqua, quę fluxerunt de corpore eius.

Particula 2. *Vers.* 7.

Item nota, quod hortus hic, id est, Maria, habuit in se vtrumque irriguum, inferius scilicet & superius. Irriguum inferius complectitur triplicem fletum, scilicet pro peccatis proprijs, sed hunc non habuit, quia nunquam peccauit. Item pro miserijs alienis, quæ sunt præcipue culpa & pœna, hunc habuit, communicans per cōpassionem trāsgressionibus generis humani, quasi diceret. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam*. O fili mi, communicans etiam passionibus vnigeniti sui, pro quo abundanter creditur lacrymata. Vnde & ei dicitur Cantic. 6. *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon* &c.

Item

Item pro huius miseriæ incolatu dicens illud, Psalm. 119. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Irriguum superius habuit, post ascensionem filij lugens pro desiderio patriæ, & absentia sponsi. Vnde dicit Cantic. 5. *Filiæ Ierusalem*, id est, ô vos virtutes Angelicę, *nunciate dilecto quia amore langueo.* Propter hoc etiam videtur ipsa dixisse filio ascendenti illud. Cantic. 1. *Trahe me post te*, quasi toto desiderio ipsum prosequens ascendentem. Si enim speciali doloris affectu comitata creditur patientem, & cum ignominia discedentem de mundo; cum quanto putas desiderio prosecuta est ascendentem de mundo cum gloria? Quantitatem enim desiderij eius, probat gaudium, quod præ cęteris in cœlis creditur assecuta; pro mensura enim dilectionis & desiderij, mensura gaudij cumulatur. Prouerb. 10 *Desiderium suum iustis dabitur.* Cum ergo toto desiderio sequi desideraret ascendentem in cœlum, dilatum est ad consolationem Apostolorum & sanctarum mulierum, cum quibus in oratione perseuerans, adhuc in odore filij currebat. Vnde & dilationis patiens magis quam repulsæ, statim subdit. *curremus in odore vnguentorum tuorum*, id est, in memoria beneficiorum Dei. Sed quia breuis est cursus huius vitę, & quasi dicto citius terminatur, & succedit brauium sempiternum; statim, postquam ait, *curremus* nulla de cursu ipso facta alia mentione, subdit. *Introduxit me rex in cellaria sua.*

Item ratione huius duplicis irrigui, designata est Maria Iosue 15. & Iudicum 1 per Axam sedentem super asinum. quia peroptimè rexit corpus suum, & omnem conculcauit prauam humani corporis voluptatem. Quod dixisse videtur Deo patri, designato per Caleph, qui interpretatur omne cor, quia Deo patri omne cor patet, *Pater dedisti mihi terram arentem*, id est, virginitatem sterilem per naturam; *iunge obsecro & irriguam aquis*, id est, fœcunditatem. Et dedit ei pater irriguum superius, id est, diuinitatem filij, qua irrigantur Angeli & beati in patria; & irriguum inferius, id est, filij humanitatem, quando verbum caro factum est in ea, cuius prædicatione, exemplis, & miraculis fœcundata est militans Ecclesia, quasi quodam irriguo, vt posset afferre fructum vitę. Et bene per *Axam* quę interpretatur furibunda, figuratur Maria, quæ forte quasi furibunda reputata est à domesticis suis, & pontificibus templi, cognito quod contra consuetudinem omnium pręcedentium mulierum, prima emisisset votum perpetuę virginitatis, & hoc tāgitur in apocripho de Infantia saluatoris. Nec solum irriguus in se, sed & irrigans nos fuit hic hortus, quasi duplici irriguo; superiori, quod est charitas, quæ materiam habet desuper, quod fit quando exemplo charitatis eius ad amorem inflamamur: inferiori, quod est humilitas, quę materiam habet de inferius, quando exemplo eius humiliamur.

Compluitus quia Christus *descendit* in eam *sicut pluuia in vellus.* Psalm. 71. Hoc inuenies intra. Ipsa enim fuit terra promissionis, *de cælo expectans pluuias.* Deuter. 11. Quære titulo de terra. Item de hac terra dicitur. Ezech. 34. *Deducam imbrem in tempore suo, & pluuiæ benedictionum erunt.* Nota quod in pluuia magna est aquarum abundantia, & guttarum innumerositas, & multo maior in pluuijs pluribus. Et ideo dicitur quod *pluuiæ benedictionum erunt*, vt ostendatur, quod innumerabilis & immensa descendit in virgine plenitudo gratiarum, in sanctificatione, in Spiritus sancti obumbratione, in filij Dei conceptione, qui *descendit tanquam imber & nix de cælo.* Isai. 55. Et inebriauit mentem, & infudit terram carnis virgineæ. Sequitur. *Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum.* Per *lignum* & *terram* Mariam, per *agrum* mundum, per *fructum & germen* intellige Christum.

Rorificatus, id est, roratus passiue, quia filium Dei suscepit in incarnatione quasi rorem. Vnde ipse dicit Oseę in fine. *Ero quasi ros, & Israël*, id est, Maria, *germinabit quasi lilium.* Quære titulo de his quę à superiori descenderunt in hunc hortum, vbi Christus dicitur ros.

Particula 3. Vers. 7. pag.

Lib. 8. pag. 484. b. c.

Particula 4. Vers. 7.

Infra pag.

VERSVS OCTAVVS.

Distillans, inferiùs, lenissimo attactu frondium & herbarum suarum, guttas roris & pluuiæ susceptas à superiori. Vnde dicitur ei. Cantic. 3. *Fauus distillans labia tua.* Item in Psalmo 64. *In stillicidijs eius lætabitur germinans.* Christo enim sicut pluuia descendente in vellus, descenderunt à vellere ipso larga gratiarum stillicidia, super terram cordis humani; quia *de plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.* Ioan. 1. Ideo comparatur ipsa fauo lib. 4. pag. 297. velleri infra pag.   & spongię. Titulo de misericordia eius.

Rorans actiuè, id est, rorifluus, ab ipso enim fonte gratiarum, affluit iugiter ad ipsam, & ab ipsa ad nos, ros gratiæ, quem subministrat hic hortus pedibus, id est, affectibus deambulantium in eo.

Nebulosus, & hoc maxime tempore incarnationis, quando sol iustitiæ descendens in illum, inde assumpsit nebulam carnis humanę. Vnde 3. Regum 8. *Dixit Dominus vt habitaret in nebula.* Et quasi seipsum exponens, subiungit paulo post. *Ergo reputandum est quod vere Deus habitet super terram?* De hac nebula dicitur Eccli. 43. *Medicina omnium in festinatione nebula & obuians ros ab ardore venienti humilem efficiet eam.* Et loquitur de diabolo. *Medicina omnium* sanabilium scilicet. Nota quod Angeli celestes non ęgrotabant in aduentu

Particul. 1.

Li. 4. pag. 288. d.

Particula 2. Vers. 8.

Particula 3. Vers. 8.

aduentu Christi, diabolus qui superbierat totus erat mortuus, & ideo insanabilis. Vnde dicitur Iere. 30. *Insanabilis est fractura tua, pessima plaga tua.* Homo, quasi participans his & illis, sanabilis erat, quia dæmones ipsum *Reliquerunt semiuiuum,* Luc. 10. Viuebat enim quoad corpus per naturam, sed mortuus erat quoad animam, per gratiæ subtractionem. Ideo dicitur Sapient. primo. *Sanabiles enim fecit nationes orbis terrarum.* Item ideo dicitur. *Aspiciens à longe ecce video nebulam totam terram tegentem.* Non dixit cœlum, quia non peruenit beneficium incarnationis ad Angelicam creaturam. Fuit ergo incarnatio medicina omnium hominum, vel omnium infirmitatum, quia Humilitas incarnationis curauit superbiam, Charitas inuidiam, Benignitas iram, Acceleratio pigritiam, & sic de alijs. Vel *omnium,* id est, culpæ & pœnę. Prima enim infirmitas in quam cecidit homo, fuit culpa. Ex hac in aliam, quæ est in pœna. Sed plerumque accidit, quod per vnam conualescit de alia. Medicus autem noster Christus non poterat, quia non decebat, assumere culpam nostram, sed assumpsit pœnalitatem, per quam nos liberauit à culpa, etsi nondum à pœna. & obligauit se quod quandoque & à pœna, & de hoc reliquit nobis pignus contra morem aliorum medicorum, scilicet corpus suum, & Spiritum sanctum. *Medicina* ergo *omnium,* id est, salus humani generis, *In festinatione nebula,* quia nebula, id est, caro, quam sumpsit de virgine, in momento quo virgo respondit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi,* &c. Operatione Spiritus sancti, qui nescit tarda rerum molimina, fuit in corpus formata. Residuum huius authoritatis quære infra, vbi Christus dicitur Ros.

Infra pag.

Item per *nebulam* istam congrue potest designari Maria. Quæ bene dicitur nebula, quia à terrenis eleuata, quæ festinauit, quando ex abundantia cordis fidelis, eructauit illud verbum bonum. Luc. primo. *Fiat mihi,* &c. & per hoc verbum medicinalem curationem contulit nobis, id est, Christum, qui *languores nostros portauit.* Isai. quinquages. tertio. Sed exemplo contulit medicinam conseruatiuam, quia imitatio eius gratiam conseruat & accumulat. Vnde dicit Eccli vigesi. quarto. *Qui edunt me,* id est, sibi incorporant imitando, *adhuc esurient* accumulationem gratiæ.

CARO CHRISTI NEBVLA.

QVia nebula tegit solem. Ideo Christus dicit Eccli. vigesi. quarto. *Sicut nebula,* id est, carne assumpta, *Texi omnem carnem,* id est, ab omni homine carnali lumen diuinitatis abscondi. Carnales enim lumen diuinitatis, sub nebula carnis non viderunt, id est, non intellexerunt, quia sic *Posuit* Dominus *tenebras latibulum suum.* Psalm. 17.

Quia descensus nebulę signum est serenitatis, & incarnatio Christi causa fuit nostræ reconciliationis cum Patre, & nostræ illuminationis, & æternæ claritatis.

Quia sicut nebula claritatem solis temperat, qui nisi nube interposita videri non potest; sic Christus nebulam humanæ carnis induit, vt inaccessibilem suę claritatis lucem, nobis faceret accessibilem. Iob vigesi. secundo. *Nubes latibulum eius.*

Quia sicut nebula solis ardorem temperat, & refrigerium præstat terrenascentibus, vt flores, herbas & arbores pręseruet ab ardore ipsius solis: Sic Christi humanitas Patris seueritatem temperauit, & in feruore passionis combusta est hęc nebula, vt pręstaret nobis refrigerium contra incentiua vitiorum, & prępseruaret ab ardoribus inferni.

Quia sicut nebula terræ immunditias tegit, & abscondit ab oculis solis huius; sic Christus nebulam carnis suæ, inter nos & Deum Patrem interposuit in cruce, & peccata nostra misericorditer operuit pallio carnis suæ. Vnde dicit Eccli. vigesi quarto. *Sicut nebula texi omnem carnem,* quia exaltatus in cruce, scapulis suis obumbrauit ecclesię.

Quia nebula terram rigat, & suo humore quasi quodam rore impingnat, & imprægnat ad fructus generandos: sic Christus in carne apparens, rore gratię mentes infructuosas impingnauit pinguedine charitatis, vt facerent fructum vitę.

Quia nebula dissoluit gelicidium Aquilonis; & Christus, qui *Vapor virtutis Dei.* Sapient. sext. illud gelu de quo dicit Eccli. 43. *Frigidus ventus Aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua.* Quære infra titulo de his quæ descenderunt in hortum à superiori.

pag.

Quia vrit flores, sicut patet in floribus vitis & oliuę; & Christus verbo & exemplo delectabilia mundi. Iob decimo quinto. *Laedetur quasi vinea in primo flore, botrus eius, & quasi oliua proijciens florem suum:* & loquitur de mundo vel mundi amatore.

Quia prope terram; & Christus per compassionem peccantium, & promptitatem exaudiendi, ad clamantes ad se, ipse dicit Matth. 9. *Non veni vocare iustos, sed peccatores;* & de eo dicitur, *Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate.* Psalmo 144.

Quia latè extenditur, vt obumbret & protegat; sic & caro Christi extensa in cruce. Vnde dicit Ezechiel. decimo sexto. *Expandi amictum suum,* nebulam carnis suæ, & hoc est quod dicit Psalm. 104. *Expandit nubem in protectionem eorum,* &c.

Quia

Quia diem turbat vt solem ostendat. Quando enim tempus nebulosum est, tunc solem bene sustinemus visu; sic Christus incarnatus contemperauit se lippientibus oculis mortalium, & in aduentu suo humanam, id est, mundanam prosperitatem, ipsam contemnendo, nolens fieri Rex. Ioan. 6 & mundi contemptum docendo turbauit, vt postea clarior, & benignior amicis suis appareat; sicut postquam nebula diem turbauit, sol, ipsa discussa, feruentius & clarius micat.

Quia diuisa nebula sol apparet, & diuisa carne Christi ab anima, sol diuinitatis in resurrectione apparuit per cognitionem.

Et nota, quod non solum nebula dicitur caro Christi, sed etiam nubecula, siue nubes. Vnde tertij Regum decimo octauo. *Ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari*, & loquitur ibi, quia non pluerat per tres annos. Isti anni spiritualiter tempus sub lege, tempus prophetarum, in quibus non distillauit super terram pluuiam gratię; sed in tempore gratię apparuit nubecula gratię, id est, Christus, quasi vestigium hominis. Et non dicit *vestigium*, simpliciter, sed *quasi vestigium*, quia non opere viri, sed opere Spiritus sancti conceptus est & natus, *Ascendit de mari*, id est, de vtero Mariæ ascendit, quia in excellentissimo statu vitæ humanæ fuit.

Item Elias, Deus Pater; puer missus ad mare, Gabriel missus ad Mariam. *Primum* genus salutatio; Vnde *Aue Maria*, *Secūdum*, triplex commendatio, ad se. *Gratia plena*; ad Deum, *Dominus tecum*; ad nos *Benedicta tu in mulieribus*; *Tertium*, confortatio, Vnde *Ne timeas Maria*, &c. *Quartum Filij Dei annuntiatio*. Vnde *Ecce concipies*, &c. quæ conceptio commendatur à multis.

Conceptio filij Dei cōmendatur.

A nominis sublimitate, vnde, *Vocabis nomen eius* IESVM.

A pietate, vnde, *Hic erit magnus*.

A nobilitate, vnde, *Altissimi filius vocabitur*.

A dignitate, vnde, *Dabit ei Dominus sedem David*, &c.

A dignitatis ęternitate, vnde, *Regni eius non erit finis*.

Quintum, modi expressio, vnde, *Spiritus sanctus superueniet in te*, &c.

Sextum, exempli additio, Vnde, *Ecce Elizabeth*, & cętera.

Septimum, omnis hæsitationis amotio Vnde, *Non erit impossibile*, &c.

In hoc autem quod caro Christi dicitur nubecula parua, notatur duplex humilitas, exterior & interior. Item hęc nubes media inter cælum & terram, & Christus homo *Mediator Dei & hominum*. 1. ad Timoth. 2. Hæc etiam nubes aquosa, descendens sicut pluuia in vellus, reconciliationis serenitatem fecit; ascendens in cælum, pluuium sancti Spiritus misit. Vnde dicit Ezec. 36. *Effundam super vos aquam mundam*. Tempestatem factura est veniens ad iudicium, quando *in circuitu eius* erit *tempestas valida*, Psalmo 49.

Pulchrè autem corpus Dominicum dicitur nubes, quod de purissimis sanguinibus beatæ virginis formatum, quos scilicet sanguines, tanquam nutritiuos cœlestis suę caliditatis, id est, charitatis humores, ad nutrimentum sui, de oceano huius sæculi, traxit ad se radius solis iustitię, id est, benignitatis pietatis supernæ. Hæc fuit nubes habens in se vestigium hominis, & afferens secum pluuiam copiosę salutis, id est, humanæ redemptionis. Ferè autem easdē proprietates habet nubes cum nubecula.

FVIT HÆC NVBES.

IN natiuitate candida, per peccati immunitatē, & omnimodam puritatem. Vnde Apocal 14. *Vidi & ecce nubem candidam, & supra nubem sedentem*, &c. *Nubes candida* munda Christi humanitas. Quęre titulo quod Maria nubes; tunc enim *Nubecula ascendit de mari*, id est, Christus puer paruulus de Maria.

Lib. 7. pag. 479. b.

In conuersatione lucida, per boni exempli diffusionem, vnde in transfiguratione, Matth. 17. *Nubes lucida obumbrauit eos*, id est, Apostolos. Ezechiel. 1 *Vidi & ecce nubes magna, & ignis inuoluens, & splendor in circuitu*, &c.

In passione rubea, per sanguinis proprij rubricationem, vnde dicitur ei Isai. 63. *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* In passione enim fuit nubes, vbi toti generi humano refrigerium dedit, vbi sub vmbra alarum suarum protexit genus humanum; sed in resurrectione fuit leuis, quando omni mortalitate deposita & passibilitate, surrexit.

In sepultura nigra & obscura, cum *non fuit ei species neque decor*. Isai. 53.

In ascensione forte iacintina per cœlestis coloris induitionem; vnde tunc *nubes lucida*, & forte iacintina, *Suscepit eum ab oculis intuentium*. Actuum 1.

In iudicio ardens erit & ignea, quando *ignis ante ipsum praecedet*. &c. Psal. 96.

Item de hac nube dicitur Isai. 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem*, &c. Expone istud. *Ecce*. Sicut inuenies titulo de conceptu virginis. *Nubes* ista caro Christi, quæ bene dicitur *Leuis*, quia sine pondere peccati, quę ideo dicitur *Nubes*, quia nos rigauit pluuijs doctrinarum, exercuit tonitruis comminationum, perlustrauit quasi quibusdam fulgoribus coruscationibus miraculorum, & sua nos obumbratione protexit. Vnde Christus homo dicit Eccli. vigesquarto, *Sicut nebula texi omnem carnem*. Sed videtur quod

Lib. 4. Pag. 250. e.

tur quod dixisse debuerat Propheta. *Descendet* A *Dominus ad nubem leuem* sicut dicit ibi infra. Isai. 64. *Veniam dirumperes cælos & descenderes*, & non *ascendet super nubem leuem*; quia non se exaltauit, sed multum humiliauit assumendo carnem, sicut dicit Apostolus Philipp. secundo. Sed quia descendens in carnem, qui antea ignotus erat mundo, sic ascendit in notitiam & honorificentiam hominum, ideo dicitur *Super nubem* ascendisse.

Vel aliter Incarnatio Domini dicitur *ascensus*, B quia tunc visibilis mundo apparuit; sicut nubes nobis melius apparet ascendendo, quam descendendo *Vel* ideo *ascensurus* dicitur *super nubem*, quia caro in ipso omnino subdita fuit spiritui, nec aliquid aduersus spiritum concupiuit. *Vel* ideo, quia sic in notitiam venit, vt dictum est, cum prius esset *Deus absconditus*. Isai. 45. *Vel* ab effectu quia naturam humanam, quam assumpsit, ascendere fecit; vnde *qui ponit nubem ascensum suum*, &c. Psal. 103.

Hæc est enim nubecula, quæ Christo nascente ascendit de mari, id est, de Maria; & fuit hæc nubes quasi sex colorum, vt dictum est supra. Et nota, quod Propheta loquens de incarnatione, vocat eum Dominum, vt notet Dei filium, qui est *Rex regum, & Dominus dominantium*. 1. Timot. 6. & Apoc. 19. *Vel* quia tunc veniebat disratiocinare hominem seruum suum contra diabolum, quod factum est in cruce. Sequitur. *Et ingredietur AEgyptum*, id est, mundum nascens de Virgine. Vel *AEgyptum* ad literam, Matth. 2. *Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens, Surge & accipe puerum*. Vel *AEgyptum*. id est cor humanum, illud illustrando lumine gratiæ, quia prius erat tenebrosum. Quære titulo de aurora. Et hoc est quod dicit Zacharias Luc. 1. *Visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent*, &c.

Lib. 7. pag. 479. b.

Lib. 7. pag. 463. c.

Sequitur. *Et mouebuntur simulachra AEgypti*, quia ipso intrante AEgyptum, corruerunt simulachra eius. *Vel* dæmones obmutuerunt in eis. Vel *Mouebuntur simulachra AEgypti*, id est, destruetur idololatria ad quod magi à dæmonibus edocti, vel iuxta prophetiam Balaam intelligẽtes natum filium Dei, qui magicam artem destrueret, venerunt ipsum in Bethleem adorare. *A facie eius*, id est, à præsentia eius, *& cor AEgypti tabescet in medio eius*, id est sapientes mundi obstupescent, quia sapientia eius destruetur. Isai. vigesimo nono. *Peribit sapientia*, &c. Abdias. *Perdam sapientes*, &c. Psalmista. *Omnis sapientia eorum deuorata est*. Psal. 106.

Moraliter. Ingrediente Domino per gratiam AEgyptum cordis humani, statim corruerunt simulachra vitiorum. Si vero adhuc stãt in corde tuo huiusmodi simulachra, argumentũ quod Dominus nondum ingressus est in cor tuum.

Quære de idolis titulo. Et nota, quod hæc auctoritas habetur Isai. 19. in onere AEgypti, id est, mundi, tenebris peccatorum & caligine ignorantiæ obuoluti & multimode miseriæ mœrore confecti. Recte enim dicitur Christi incarnatio onus AEgypti, quia AEgyptus interpretatur tenebræ vel mœror.

INCARNATIO DOMINICA FVIT.

Tenebrarum euacuatio, contra erroneos, quia ipsa est lux mundi. Isai. 9. *Habitantibus in regione vmbræ mortis*, &c.

Mœroris consolatio, contra accidiosos, quia ipsa gaudium mundi. Luc. 2. *Annuncio vobis gaudium magnum*, &c.

Angustiarum exterminatio, contra inuidos & auaros, quia Christus charitas est. 1. Ioan. 4. Item Psalm. 118. *Ambulabam in latitudine*. Glos. Beati Ambrosij, In charitate, patulum cor oportet esse, ad suscipiendum illum, *Qui replet* C *cælum & terram*. Ierem. 23.

D. Ambrosius.

Sine vaporans. Vnde beata virgo dicit Eccli. 24. *Quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meã*, &c. Quære in serie de arboribus, vbi agitur de Libano, & optime expositum inuenies.

Particula 4. Vers. 8.

Infra pag.

VERSVS NONVS.

Densus, id est, condensus, propter multitudinem virtutum, quæ designantur per innu- D merabilem multitudinem herbarum & arborum, radicum & aromatum, de quibus infra inuenies de herbis & aromatibus. Cantic. quarto. *Cypri cum nardo*, &c. ipsa est enim arbor seu lignum densarum frondium, habens ramos qui rami iubentur sumi Leuit. 23. Densæ enim frondes magis tenent virorem, & difficilius corrumpuntur Hæc est condensatio bonorum operum & meritorum in virgine, cum virore fidei, & E perseuerantia, quæ sumi debent per exemplum, & cum quibus Christo occurrendum est In ipsa enim quasi consitæ creuerunt omnes virtutes in superlatiuo gradu, & in his condensis debemus constituere diem solemnem, solemnizando eius virtutes. Item hæc condensitas notatur Ezechiel. 47. *Conuerti me ad ripam torrentis*. &c. & paulo post, *Ex omni parte omne lignum pomiferum*. &c. Apocal. 22. *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ*, &c. Item Eccli. 24. *Quasi Cedrus exaltata* F *sum*, &c.

Particula 5

pag.

Item de hac condensitate dicitur Isai. quadrages. primo. vbi Maria appellatur solitudo & desertum. vbi sic legitur: *Dabo in solitudine Cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum oliuæ; ponam in deserto abietem, & vlmum, & buxum simul*.

Per *Cedrum*, quæ est arbor alta & procera, altitudo cœlestium desideriorum & contemplationis

tionis eius, quibus duobus *Cælos attingebat stans in terra*. Sap. 17.

Per *spinam*, multiplicis tribulationis punctiones, quibus in filio, cum filio, & pro filio per compassionem pũgebatur, & etiam amaritudo vitæ pręsentis.

Per *Myrtum*, omnimoda incorruptio carnis & spiritus, tam ab omni peccato, quam à virginitatis læsione, & corporis putrefactione.

Per *lignum oliuæ*, opera charitatis & misericordię, quæ vtraque tanta fuit in ea, quod filium suum vnigenitum in mortem tradidit pro salute humani generis, sicut dicitur Mich. 6.

Per *abietem*, quę est plana, lenis & sine scrupulis, mansuetudo & lenitas cordis.

Per *vlmum*, quæ vites sustentat, orationum suarum deuota sinceritas, qua fructificantes in Ecclesia Dei, sustinet, & supportat.

Per *buxum* semper virentem, fides ipsius virginis, quæ nec etiam in filij passione defecit; & ideo forte crux buxatur in tempore dominicæ Passionis, quia per fidem beatę virginis ipsa crux honoratur.

Item moraliter septem arbores hic nominantur, quæ designant septem virtutes principales, quæ opponuntur septem criminalibus.

Cedrus imputribilis, castitas contra luxuriam.

Spina pungitiua & excitatiua, vigilantia contra acediam.

Oliua lenitiua, misericordia contra auaritiam.

Myrtus mitigatiua, temperantia contra iram.

Abies altitudine cæteras arbores transcendens, & cuius auxilio mare transitur, & in terram promissionis peruenitur, charitas contra inuidiam.

Vlmus quæ vitem fructuosam sustentat, patiẽtia contra impatientiam.

Buxus humilis & semper virens, humilitas contra superbiam.

Aliter, per *abietem* altitudo cœlestium desideriorum. *Vlmus* ponitur hic loco vitis, quia idem erit prœmium pauperis, & pauperem sustentantis. Vnde Matth. 10. *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet*. Aliter & moraliter. Per *solitudinem* signatur religio. Primo ponitur *Cedrus* imputribilis & boni odoris, hoc est castitas, vel incorruptio. Hoc ipso enim quod continet quis à putredine luxurię, odoriferus efficitur Deo & hominibus. Ex putredine enim fœtor, ex incorruptione bonus odor. Hęc est prima virtus necessaria omni iusto.

Sequitur. *Spina*, id est, compunctio de peccatis proprijs, quia aliquando confixa fuit spina peccati, debet conuerti quis in ærumna. Vel *spina* correptio, quæ debet esse alba, vt correptio procedet de dulcedine mentis, & mansuetudine, non nigra, quod est quando ex malitia accusat quis fratrem suum, prim. ad Thess. in fine. *Corripite inquietos*. Ecce spina, *Consolamini pusillanimes*, ecce alba. Et hæc consolatio designatur per *Myrtum*, quæ ponitur consequenter, quia myrtus confortat membra debilia, vnde Isai. triges. quinto. *Confortate manus dissolutas & genua debilia roborate*. Eccli. 7. *Non desis plorantibus*, &c. sed quia parum est consolari verbo, si desit opus, sequitur *& lignum oliuæ*, id est, misericordia actualis.

Particula 2. Vers.

Et Vmbrosus. In Maria enim velut in horto condenso & vmbroso, inuenitur vmbra propitiationis. Ad hoc enim obumbrauit ei virtus altissimi in filij conceptione, sicut dicitur infra, vt & ipsa precibus suis, meritis & exemplis obumbraret peccatoribus, contra feruorem diuinæ iracundię, & ęstum cuiuslibet prauæ concupiscentiæ.

Viatores tria cogunt ad arbores confugere.

Ipsa est enim arbor ramosa & frondosa, cuius pulchritudo delectabilis ad intuendum, vmbra desiderabilis ad quiescendum, fructus appetibilis ad edendum. Tria enim sunt, quę præcipuè viatores ad arborum protectionem compellunt fugere, æstus, turbo, & pluuia; & hæc tria designant tria, quæ tendentes ad patriam per viam huius exilij, principaliter infestant. concupiscentia, quæ per ęstum; superbia, quæ per turbinem; importunitas assidua tentationum, quę per pluuiam designatur. Obumbrat autem nobis Maria, contra æstum concupiscentiæ, exemplo castitatis; contra turbinem superbiæ, exemplo humilitatis; contra importunitatem tentationis diabolicę, virtute assiduę orationis. Nec patitur summa eius benignitas, supra id quod possumus nos tentari; sed cum ipsis tentationibus dat prouentum. Ideo de ipsa dicitur Isai. quarto. *Erit tabernaculum in vmbraculum diei ab æstu, &c.* Quære titulo quod Maria tabernaculum. Obumbrat autem præcipuè super capita bellatorum, qui ad imitationem ipsius pugnant contra tria vitia supra dicta, scilicet cõtra superbiam, per humilitatem; contra auaritiam, per largitatem; contra luxuriam, per temperantiam & castitatem; & sic de alijs, vt dicere valeat qui sic pugnat. Psal. 139. *Obumbrasti Maria super caput meum in die belli*. Item obumbrat Maria peccatoribus, quia ipsa designatur per propitiatorium, Exod. triges. septimo, quod obumbrabant duo Cherubim sese respicientes mutuo, versis vultibus in propitiatorium. Hæc duo Cherubim sunt in ipsa virginitas & maternitas, quæ quasi solebant habere vultus auersos. Nũc autem sese respiciunt, quia & virgo est fœcunditas, & fœcunda virginitas. De hoc elegantissime dicit quidam.

Li. 10. pag. 599. f.

Partus & integritas discordes tempore longo.
Virginis in gremio fœdera pacis habent

Et bene hęc duo vocãtur Cherubim, quod interpretatur plenitudo scientię, quia solius Dei sapientia

sapientia sciuit, & potuit virginitati fœcunditatem coniungere in Maria. Vnde ad Rom. 11. exclamat Apostolus. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, &c.*

Particula 3. Vers. 9. *Abscondens*. In eo siquidem absconditus latuit Christus nouem mensibus. Vnde dicitur ei Isai. 45. *Vere tu es Deus absconditus*. Et inde assumplit nubilum nostrę carnis, in qua celaretur diabolo & sæculi principibus, *qui si eum cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. 1 Corinth. 2. Et ita non essemus redempti. Ipsa etiam abscondit peccatores, quasi sub frondibus & ramis pietatis & misericordię suę, à facie sedentis in throno iudicij. Vnde designatur per hortum voluptatis, in quo absconditi sunt Adam & Eua post peccatum Genes. 3.

Particula 4. Vers. 9. *Et latebrosus* in bono sensu, id est, oportunus ad inueniendum latibulum, densitas enim arborum, latitudo & multitudo foliorum vmbram faciunt, & hæc tria, scilicet multæ arbores, lata & multa folia, & vmbrositas prouenieus ex his duobus prębent latibulum. Et ideo Maria signatur per Esther reginam, quæ interpretatur abscondens, in hoc enim horto *posuit* Christus *tenebras latibulum suum* Psal. 17. Hæ tenebræ sicut dicit Glossa, signant incarnationis mysterium, quod nobis profundum est & obscurum. *Latibulum suum* dicit, id est, secretum maiestatis suæ, quę nube carnis tegebatur. Et hoc nobis erat necessarium, quatenus fides sic haberet meritum. Vnde Beatus Augustinus, Domine absconde te, vt credamus. Et forte propter hoc dixit Deus, *vt habitaret in nebula* 3. Regum 8. Hoc autem latibulum tunc aperietur, quando videbimus eum sicuti est. Propter huiusmodi latebrositatem dicit filius matri. Isai 16. *Pone quasi noctem vmbram tuam in meridie*, id est, in manifesta diaboli persecutione, & tentationum feruore. *Absconde fugientes, & vagos ne prodas Habitabunt apud te profugi mei. Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris*. *Vmbram suam ponit quasi noctem in meridie* Maria quia ab æstu tentationis securè defendit afflictos, & refrigerat patientes, ipsa enim *abscondit fugientes* mundum, carnem, & diabolum, quia pusillanimes & timentes Dei iudicium recipit & receptat; *vagos* non prodit, quia peccatores peccato non exponit, nec vagantes post varios errores, quantum in se est, deserit inconsultos, sed eos ad salutem abscondit, orationibus & exemplis reuocans ab errore peccantes. *Profugos* Domini recipit, quia fugientes à terrore iudicij, misericorditer consolatur, spem veniæ tribuens desperatis. Ideo de ipsa dicit Psalmista. *Petra*, id est, Maria, *refugium herinacijs & leporibus*. Psalm. 103. Titulo quod Maria petra. Et appellatur hic Maria. *Moab*. quia descendit secundum historiam de genere Moabitarum per Ruth. Vnde & dicitur *petra deserti*. Isai. 16. Ratione etiam huius absconsionis designata est per *Raab*. Ierichũtinam. Nam sicut illa Raab Iudęos *exploratores recepit & abscōdit*. Iosue 2. Sic Maria Iudæos, id est vere confitentes se, & filium suum, & exploratores verę terræ promissionis ad possidendum eam. Sicut enim pia mater abscondit filium suum sub pallio, quando pater vult verberare; sic Maria refugientes ad se, Christi iustitiam formidantes. Sed nota, quod res grossa & grandis non ita de facili potest abscondi. Necesse ergo tibi est, ad hoc vt possis abscondi sub pallio, id est, sub latitudine misericordię eius, vt sis paruus in oculis tuis per humilitatem, non turgidus per elationem, vt sis mundus per castitatem, quia cum fœtore luxurię, non posses ad eam propinquare; vt sis misericors, alioquin apud misericordiæ matrem refugium non haberes.

Maria Esther.

B. Augustinus.

Lib. 8. pag. 503. f.

VERSVS DECIMVS.

Particul. 1. **M**Vndus in se, quia *nihil inquinatum incurrit in illum*. Sapient 7. Apoc. 21. *Non intrabit in eum aliquid coinquinatum & faciens abominationem*.

Particula 2. Vers. 10. *Et emundans*. Emundat enim suo rore & stillicidijs, pedes, id est, affectus deambulantium in eo per meditationem, & manus, id est, opera per operum eius imitationem, ad rorem enim solemus abluere sordes pedum & manuum.

Particula 3. Vers. 10. *Mirabilis*, præcipue in tribus; in seipso, in flore, in fructu. *In seipso*, quia hortus iste, id est, Maria supra naturam, supra rationem, supra consuetudinem, supra humanæ conditionis meritum, suum peperit hortulanum. *Supra naturam*, quia virgo peperit Deum; ad hoc enim intelligendum ratio humana non sufficit. Vnde exclamat Isai. 66. *Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? Supra consuetudinem*, quia de Spiritu sancto caro Christi concepta est. Quod enim caro de carne, aut spiritus de spiritu oriatur, bene consuetum est. Ioan. 3. *Quod natum est ex carne caro est, & quod natum est ex spiritu spiritus est*. Sed quod caro de spiritu, omnino nouum, & inauditum, & mirabile est. *Supra humanæ conditionis meritum*, quia quod virgo sine dolore pareret, meritum humanum non exigebat, sed potius oppositum. Vnde dictum erat primæ matri post peccatum. *In dolore paries filios* &c. Genes. 3. Ideo exclamat Propheta. *Venite & videte opera Domini quæ posuit prodigia super terram*. Ps 45. Item alio modo mirabilis in se, quia in vtero virginali, qui proprie per hunc hortum designatur, tria mirabilia facta sunt. *Primum mirabile*, quia ibi Deus, factus est homo; antiquus dierum, puer; verbum, infans; ęternus, temporalis; immortalis, mortalis; immensus, paruulus; leo, agnus; creator, creatura, qui fecit, hoc quod factum est Ioan. 1. *Verbum caro factum est*. Ierem. 31. *Creauit Dominus*

Tria mirabilia facta in vtero virginis. Vide lib. 4 pag. 246. f. 255. e. 256. a.

Dominus nouum super terram mulier circumdabit virum, perfectum scientia & virtute. *Secundum, mirabile*, quia qui fecit ventrem, factus est in eodem ventre. Hoc est magnum mirabile, sicut si quis faceret domum, & postea nasceretur in eadem domo. Ideo dicitur in Psalmo 86. *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei, homo natus est in ea, & ipse fecit eam altissimus*. Isai. 66. *Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? Tertium, mirabile*, quia venter ille magnus se continuit, id est, Deum, quem totus non capit orbis. Isai. 45. *Vere tu es Deus absconditus* in vtero virginali. De magnitudine etiam illius dicitur Iob 11. *Excelsior cælo est*, diuinitate, quia Deus verus; *inferno profundior*, humilitate quia verus homo; *longior terra mensura eius* per longanimitatem; *latior mari* per charitatem. B. August. super omnia non elatus, subter omnia non depressus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus.

D. Augustinus.

Mirabilis in flore, quia in singulis herbis & arboribus suis, florem retinens & fructum proferens, nec propter fructus flores amittens. Vere mirabilis hortus, in quo fructus sic veniunt, vt tamen flores non marescant, ideo de floribus suis & fructibus dicit Maria Eccli. 24. *Flores mei fructus honoris & honestatis*.

Mirabilis in fructu, cuius fructus Christus Iesus, vel præcipue caro Christi, quæ in sola & ex sola muliere concepta est, sine pruritu & fœtore coitus, quod nulla alia. Vnde designatur per *lapidem excisum de monte*, id est de Maria, *sine manibus*, id est sine opere nuptiali sicut glosat Beatus Augustinus Danielis 2. Vel *de monte*, id est, de altitudine humanæ naturæ, in qua fuit ante peccatum, talem enim, quoad peccati immunitatem, assumpsit Christus humanam naturam, qualis fuit ante peccatum. Quatuor enim sunt status hominis. primus ante peccatum; secundus post peccatum ante gratiam; tertius sub gratia; quartus in gloria. De singulis statibus istis aliquid accepit Christus. De primo peccati immunitatem, de secundo pœnalitatem, de tertio gratiæ plenitudinem, de quarto peccandi impossibilitatem, & omnimodam veritatis contemplationem.

D. August.

CARO CHRISTI MIRABILIS.

QVia in ipsa conceptione formata est in corpus, ita tamen sicut dicit Archiepiscopus Cantuariensis quod tunc visibus humanis non possent liniamenta distingui. Eccli. 43. *Medicina omnium in festinatione nebulæ*. Nota *in festinatione* vt supra, vbi hortus dicitur nebulosus.

pag. 741. c

Quia caro illa non infecit animam infusam; Vnde de Christo dicitur, *qui ingreditur sine macula*. Psalm. 14. Ideo dicitur Ierem. 23. *Suscitabo Dauid germen iustum*, id est, Christum, iustum in germine, id est, in conceptione, quia conceptus fuit sine originali. Vnde dictum est Mariæ. Lucæ 1. *Quod nascetur ex te sanctum*. Nascetur in natiuitate, in vtero, & ex vtero. Propter hæc mirabilia & has dignitates dicitur caro Christi vnica, ibi. *à leonibus vnicam meam*. Psalmo 34. Dicitur etiam gloria, ibi, *exurge gloria mea* &c. Psalmo 56. quia in ea diabolum vicit, & nos ab eius tyrannide liberauit.

CARO CHRISTI VNICA PROPTER.

SIngularem conceptionem, in qua statim habuit animam.

Singularem natiuitatem, quia de virgine natus est porta clausa.

Peccati immunitatem, quia ipsa est nubes leuis, id est, sine pondere peccati.

Vnionem cum verbo, quia *verbum caro factum est*. Ioan. 1.

Beatitudinem singularem, vnde dicit ei pater. *Sede à dextris meis*. Psal. 109. id est, in potioribus bonis meis.

Alio etiam modo mirabilis est fructus iste, vel hortus iste in fructu, quia Christus statim in sua conceptione, omnimoda fruebatur diuinitatis contemplatione secundum mentem, quæ deitati personaliter erat vnita, & immediate coniuncta, & quodammodo à gloria Dei absorpta: cui ineffabiliter adhærens, vnus spiritus, vna persona, vnus Deus est effecta, omnimodam habens eamdem potentiam, sapientiam, bonitatem per gratiam, quam & verbum habet, vel habuit ab æterno per naturam totum enim, & secundum plenitudinem se præbuit illi diuinitas ad participandum, nihilque reseruauit quod homini assumpto non dederit, Vnde Propheta. *Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: Etenim Dominus habitabit in finem* Psalm. 67. id est, sine fine, sine termino, sine mensura. Nec hoc dicit quasi in eo finis, vel terminus, vel mensura sit; sed vt ostendat plenitudinem diuinitatis in ipso habitare. Vnde Apostolus manifeste proclamat. *In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter*. Coloss. 2. dicens *omnis* arguit eos qui dicunt hominem assumptum omnē scientiam, sed non omnipotentiam habere *Plenitudo* dicit contra eos, qui dicunt nec tantam potentiam, nec sapientiam, vel bonitatem habere, quantam habet ipsum verbum Et ne quis hoc totum de verbo, & non de homine assumpto exponat, subiungit, *corporaliter*, id est, in homine assumpto, qui est corpus. Sicut igitur homo omnibus quę sunt Dei, participat secundum plenitudinem; ita Deus, omnibus quę sunt hominis, præter peccatum. talis enim fuit vnio hominis

nimis & Dei, quę Deum hominem faceret, & A hominem Deum. Vnde Psalm. 64 *Beatus quem elegisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis*, id est, communicabit tecum in proprietatibus. Sicut enim Deus omnia sua homini dedit, ita omnia hominis in se suscepit: & veluti filius dicit Patri *omnia tua mea sunt, & omnia mea tua sunt*. Ioã. 17 ita homo assumptus dicere potest verbo assumenti, omnia tua per naturam, mea sunt per gratiã; & omnia mea per naturã, tua sunt per dignationẽ. Propter hanc igitur ineffabilem vnionem dei B tatis & humanitatis, Deus dicitur vere, & est homo, & homo dicitur vere, & est Deus. Vnde Beatus Augustinus dicit. Si distinctionem naturarum attendas, aliud est Deus, aliud homo, vel duo sunt Deus, & homo: si autem personalem vnionem, non duo sed vnum, non in natura, sed in persona. Pater enim & filius vnum sunt, non in persona, sed in natura; homo assumptus & verbum assumens vnum sunt, non in naturã, sed in persona. Et quilibet sanctorum, Deo adhærens per fidem & dilectionem, vnum est cum Deo, non in natura, vel in persona, sed in iustitia vel gloria. Propter hanc itaque inæstimabilem adhæsionem, mens Christi immobilis & inconcussa, etiam in ipsa morte permansit: nec tunc minus habuit glorię vel beatitudinis, quãtum ad principale mentis pertinet. In spiritu vero, & in anima, & in carne fuit variatio, & mutatio ante ipsam passionem, in diebus carnis suę, id est, mortalitatis. De spiritus mutabilitate dicitur, *Et infremuit Iesus Spiritu*. Ioan. 11. De animæ mutabilitate scriptum est, *anima mea tristis est vsque ad mortem*. Matth. 26. Secundum carnem esuriuit, sitiuit, fatigatus est, & huiusmodi. Ioan. 4.

B. August.

Particula 4. Vers. 10.

Inuiolatus quia non *transiuit per eum incircumcisus & immundus*. Isai. 52. De ipso enim prædixerat. Isai. 35. *Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eum*. *Leo* superbia, quę locum non habuit in virgine humillima; *mala bestia* auaritia, vel luxuria, quæ non violauerunt virginem misericordiæ genitricem. Tria enim principalia mala faciunt bestię in horto, pedibus enim conculcant, virorem eius deuorant, stercoribus commaculant. Hęc tria similiter faciunt dęmones in anima peccatrice. Stercus luxuria; conculcatio auaritia; superbia, sicut dicit Beatus Gregorius, totum corpus depascit virtutum. Eckebertus Abbas ad Mariam. Hortus conclusus tu es Dei genitrix, ad quem deflorandum manus adulteri nunquam introiuit.

D. Gregorius.

Eckebert.

VERSVS VNDECIMVS.

Particul. 1.

SEcurus, quia non patet malignantibus, id est, dæmonibus & vitijs, vt inde violenter possint abstrahere eos, qui ad ipsum confuxerint. Non est enim *qui de manu tua possit eruere*. Iob 10. Ideirco de Maria dicitur Isai. 4. *Erit in vmbraculum diei ab æstu, & in securitatem* &c. Cantic. 6. super illud, *Terribilis vt castrorum acies ordinata*. dicit Beatus Bernardus, non sic timent hostes visibiles. Quære supra titulo de nomine Maria.

B. Bernardus. Lib. 1. pag. 19. f.

Particula 2. Vers. 11.

Stabilis in plenitudine virtutum suarum, & deliciarum quæ non marcescunt, non corrumpuntur, nõ deficiunt, non veterascunt. Ezech. 47. *Non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius quia aquæ eius de sanctuario egredientur* &c. Ibidem. *Per singulos menses afferet primitiua* &c. Apoc. 22. *Per singulos menses reddens fructus suos*. Et in Isai. 58. dicitur Mariæ *Eris quasi hortus irriguus, & quasi fons aquarum cuius non deficient aquæ*.

Particula 3. Vers. 11.

Fœcundus, quia flante austro, id est, Spiritu sancto aspirante, fœcundatus, per quem fructum reddit multiplicem. Fœcundus, inquam in viro- C re herbarum, in pulchritudine foliorum, in diuersitate fructuum, in redolentia aromatum, in vmbrositate frondium, in melodia auium, in decursu fontium, & huiusmodi. Et de hac fœcunditate habetur. Cantic. 4. *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus*. In verbis istis huius horti fœcunditas demonstratur. Nam *emissiones & productiones* virginis dicuntur esse paradisus, cum omnibus fructibus & arboribus, verbis aromaticis, & vnguentis, & *per paradisum* signatur Ecclesia, maxime autem per *mala punica* vniuersa sanctorum collectio, totusque paradisus designatur. Nam sicut in malo D granato singulis granis singulæ cellulæ deputantur, & nihilominus in vna cella ordinantur grana plurima, & tandem sub vno cortice omnia continentur; sic in æterna felicitate, cum dispar sit claritas sanctorum, & dispar præmium quorumdam, tamen vna est dignitas, & omnium vnum est gaudium. Bene ergo dicitur Mariæ *Emissiones tuæ* &c. quia ex ipsa totus paradisus processisse dicitur, sicut fructus de flore, quia ipsa initium præstitit salutis & gratiæ.

E Item *tria beneficia*, quasi triplicem fructum, nobis exhibuit fæcunditas huius horti. *Primum*, quod iugum antiquę captiuitatis amouit. *Secundum*, quod diuinæ indignationis iram pacificauit. *Tertium*, quod notam humanę iniquitatis deleuit. Captiuus enim tenebaris, ô homo, per Mariam liberatus es; offensam Dei incurreras, per Mariam reconciliatus es; iniquus & peccator extiteras, & per illam iustificatus es. Quid e- F nim dulcius libertate post captiuitatem? iustificatione post impietatem? reconciliatione post offensam? Ad Mariam ergo tota iustorum vita, deuota desideria, sanctæ meditationes, iustæ operationes, crebræ gratiarum actiones, & cætera huiusmodi respicere debent, vt ex his omnibus pręcipue honoretur, quę præ cæteris sanctis omnibus causam ętérnæ salutis operata est nobis,

nobis. Age ergo tu, qui in tantis Mariæ refistas beneficijs & id ipsum vot[i]s tuis & desideria conuerte, & dulce tibi sit hanc fœcunditatem semper inquirere, & in horti huius vmbra quiescere qui bonorum spiritualium longa tabe [f]actus inedia, & longo tædio prauitatis hactenus laborasti. Accedat ad eam qui adhuc longe est; qui iam apprehendit eam, amore & seruitio spirituali teneat nec dimittat.

Particula 4. Vers. 11. *Deliciosus*, affluens scilicet & abundans omnibus spiritualibus, imo & corporalibus delicijs. Vnde Cantic. 8 dicitur *delicijs affluens*. Beatus Bernardus. (S. Bernardus serm. 4. de Assumpt.) Quid nisi delicias dixerim virginitatis decus, cum fœcunditatis munere, humilitatis insigne, distillantem charitatis fauum, misericordiæ viscera, plenitudinem gratiæ, prærogatiuam gloriæ singularis? propter huiusmodi delicias cantat ei Ecclesia. *Speciosa facta es & suauis in delicijs tuis*, id est, tibi soli conuenientibus. *Quia multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas*. Prouerb. vltimo. Item deliciæ Mariæ, virtutes & priuilegia quæ ipsi soli conueniunt, quorum merito, à delicijs omnium sanctorum translata est ad delicias regis & Domini Angelorum. Et bene virtutes eius deliciæ sunt, quia non solum homines & Angelos, sed etiam diuinos prouocabant aspectus. Vnde & dicitur de ea Ieremiæ sexto. *Speciosa & delicatæ assimilaui filiam Sion*, id est, Mariam. Aliter deliciæ sunt cibi & potus delicati, & ipsa delicatissimo fauo charitatis suæ, delicatissimo lacte vberum suorū, nutriuit filium Dei & suum. Vnde & filius suus Cantic. 5. gloriatur dicens. *Comedi fauum cum melle meo, bibi vinū cum lacte meo*. Quære paulo infra vbi hortus iste dicitur satiās.

VERSVS DVODECIMVS.

Particula 1. **L**Argus, quod patet ex eo quod liberalissime inuitat omnes ad delicias suas, dicens cum filio suo Matth. 11 *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*, glorioso fructu meo qui est Christus; vel fructibus meis, id est, generationibus meis. De quibus ipsa dicit Eccli. 24. *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis implemini*.

Particula 2. Vers. 12. Hugo de S. Victore. Pag. 40. b. *Et exhibitius*. Ideo super illud. *Aue gratia plena*, dicit Magister Hugo de sancto Victore ad Mariam. Rectè dicta es gratia plena, de qua ortus est fons gratiæ. Quære titulo gratia plena, circa finem capit. Ideo dicit ipsa Eccli. 24 *Vsque ad futurum seculū non desinam*, scilicet miseris gratiā exhibere. Propter hoc dicitur illi Isai. 58. *Eris quasi hortus irriguus & quasi fons aquarum cuius non deficient aquæ*, scilicet misericordia, cōpassio, pietas & huiusmodi.

Particula 3. Vers. 12. *Satians*. Vnde dicit, *A generationibus meis implemini*, vt supra. Largitas enim Mariæ, quæ est hic hortus, ad suam fœcunditatem & plenitudinem Christum inuitat & amicos. Cant. quinto, vbi dicit *Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorum suorum*. Audierat enim mater hortum se vocari in superiori auctoritate vbi dixerat Christus. *Surge Aquilo*, id est ó tu satana ne incumbas Ecclesiæ, vt eam deprimas, sed recede & da locum Spiritui sancto. *Et veni Auster*, id est, inspiratio Spiritus sancti, *Perfla hortum meum*, id est, matri meæ perseueranter insuffla gratiarum abundantiam, vt ab ipsa abundanter, & indeficienter defluant beneficiorum remedia ad infirmos. Hæc autem verba videntur dicta fuisse spiritui maligno, & Spiritui sancto in sanctificatione Mariæ, ab originali peccato. Auditis autem huiusmodi verbis, beata virgo, & memor illius ficulneæ, quæ maledicta est, quia Christum fructum quærentem in ea non pauit, statim inuitat dilectum ad delicias suas dicens: *Veniat dilectus meus in hortum suum*, id est, in me descendat per incarnationis mysterium, *& comedat fructum*, id est, delectetur in fructu *Pomorum suorum*, id est, in operibus virtutum quas in me plantauit. Et nota, quod beata virgo ad fructum inuitat filium suum tanquam puerum; quia *paruulus natus est nobis*. Isai. nono. Et mittit ad eum quasi quatuor nuntios, vt veniat cito ad prandium nobiscum. Hi quatuor nuntij sunt, meditatio, quæ Dominum quærit; contemplatio, quæ quæsitum inuenit; oratio, quæ inuentum inuitat; humilitas, quæ inuitatum adducit. Vnde dicit Cantic. primo *Dum esset Rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum*, id est, humilitas effudit orationem suam, vt vocaret & adduceret sponsum ad conuiuandum nobiscum in terris, qui cum Patre & Angelis conuiuabatur in cœlis. Et nota, quod duo fercula libentissime comedit sponsus iste, quæ sunt vitæ munditia, & vera pœnitentia. De primo Cantic. tertio *Qui pascitur inter lilia*. Et hoc ferculum præuenire debet omnia alia fercula, sine quo cætera non saperent. De secundo dixit Rebecca filio suo Iacob. Genes. vigesseptimo. *Affer mihi duos hædos optimos*. vsque *quibus libenter vescitur*. Qui autem hæc duo fercula Christo præparauit in præsenti, duobus alijs ab ipso cibabitur, scilicet gratia in præsenti, & gloria in futuro. Dilectus autem Mariæ gaudens se inuitari, tanquam famelicus statim adest, & de bona refectione se commendat dicens: *Veni in hortum meum soror mea sponsa*. Et paucis interpositis, describit suam refectionem dicens, *Comedi fauum cum melle meo*, &c. quasi diceret, ad similitudinem venientis in hortum suum, vt ibi iocundetur post labores; sic ego ab illis, qui labores mihi præbent iniquitatibus suis, vt iocundarer in meritis & virtutibus beatæ virginis, *Veni in hortum meum*, id est, in ipsam per mysterium incarnationis meæ.

CIBVS

CIBVS CHRISTI EST.

A*Dimpletio paternæ voluntatis*. Vnde dicit Ioã. quarto. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me*, &c.

Quoad animam contẽplatio diuinitati, à quo cibo nunquam ieiunauit. Vnde dicit Psalm. 15. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*. Mens enim hominis assumpti, statim à sua origine, plene & perfecte Dei visione fruebatur, ipsam Veritatem videndo immediate in semetipsa.

Sacra scriptura. Ab hoc etiam nunquam ieiunauit. Matth. quarto. *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.*

Conuersio peccatorum. Ab hoc ieiunauit in cruce, quia ibi non incorporauit nisi vnicum latronem. Vnde dicit Psalm. 68. *Et operui in ieiunio animam meam*, id est, non exercui potentiam meam, vindicando me de crucifixoribus meis.

Corporalis; à quo ieiunauit *Quadraginta diebus & quadraginta noctibus*, sicut Matth. 4.

Delectatio quam habuit in virtutibus matris, scilicet in actiua & contemplatiua vita. De quibus hic dicit: *Comedi fauum cum melle meo* &c. Vbi in vtraque vita matrem sibi complacuisse demonstrat. Nam *mel* eliquatum, puræ contemplationis designat dulcedinem. *Fauus* qui rudem ceram demonstrat exterius, & in suis cellulis mel occultat, vitam figurat actiuam, quæ licet in operibus rudis appareat, per singulas tamen operum cellulas dulcedinem continet præmiorum. Aliter. *Comedi fauum cum melle meo. Mel* quod descendit ab aëre signat contemplatiuę dulcedinem; *fauus* vero est quoddam elaboratum ab apibus, habens dulcedinem in melle, & lumen in cera, & signat actiuam, quę est in labore, & habet dulcedinem mellis in conscientia quantum ad Deum, & lumen in exteriori conuersatione quantum ad proximum. Vnde Matth. 5. *Luceat lux vestra* &c. Ministrauit ergo Maria filio Dei fauum cum melle, quia primatum habuit in vtraque vita.

Sequitur. *Bibi vinum meum cum lacte meo*, & coniungit vinum in quo ebrietas, lacti in quo est dulcedo; quia ebrietatem bibit in lacte materno. Qui enim antequam bibisset lac matris, districte iudicans cum seueritate puniebat; postquam carnem sumpsit de virgine, & bibit de eius lacte seueritatem sic in misericordiam commutauit, quod velut lacte materno debriatus, peccatorum nostrorum videatur oblitus.

Particula 4. Versic. 2. *Potasque*. Quid autem biberit Christus in hac refectione, consequenter ostendit dicens. *Bibi vinum cum lacte meo*, quod est dicere, passus sum sine merito meo, & virgineis lactatus vberibus, de quorum neutro alicui vnquam contigit gloriari. Ideo licet de Maria dicatur, *Oleum effusum nomen tuum*; Non tamen dicitur quod vbera sint effusa, eo quod solus filius Dei ex eis lactatus est. Gratia autem nominis ad omnes effunditur, & cętera vt supra exposita sunt. Qui enim propter iniquitates & peccata mundi, sic tactus erat dolore cordis intrinsecus, vt ęterni supplicij mundo diluuium præpararet; postquam lac bibit de virgine, quasi de vino potatus & lętificatus corde, tanquam oblitus tristitiæ, quam induxerant mundi malitię, à supplicijs ad misericordię beneficia se conuertit. Hæc melius notata inuenies titulo de vberibus Mariæ. *pag. 219. a. 325. b.* *Lib. 5. pag. 371. d.*

Item de inebriatione dicit ipsa Eccli. 24. *Dixi rigabo hortum plantationum*. Hoc habes expositum titulo quod Maria aquæductus sequitur. *Et inebriabo partus mei fructum*. Fructus partus est filius, qui dicitur fructus, quia reficit, & quia toto se cibat animam, quia *totus est desiderabilis*. Cant. 5. Est enim manna de cœlo veniens Exod. 16. *Panis omnis delectamenti*. Sapiẽt. 16. *Fructum* dicit *partus*, vt notetur singularis partus virginis, quia partus virginis fructum habuit, non damnum, delectationem, non dolorem. Eua enim peperit cum dolore & damno propriæ substantiæ, dolor enim est sensus diuisionis continuorum, & talis non potest esse sine deperditione substantiæ. Ipsa autem beata virgo peperit sine dolore, & in hoc singularitas partus ostenditur. Dictum est enim Euę, *in dolore pariet*, sed partus beatæ virginis fuit fructus, quia sine dolore, id est, sine naturalium læsione, propter quod dictum est ei. *Aue*, id est, sine væ. Hunc fructum inebriat ipsa quasi vino triplici, vt obliuiscatur iniurias sibi illatas à peccatoribus. Et de facili potest inebriari, quia paruulus est. Isai. 9. Inebriat autem *primo, vino compassionis*, peccatoribus compatiendo; *secundo*, vino deuotę orationis, pro eis orando; *tertio*, vino lætitię & exultationis, proficientibus congaudendo. *Primum* vinum est de vineis Engaddi. Cãt. 1. quod interpretatur oculus tentationis, nam ex eo quod oculũ habet ad vitam humanã, quę non nisi tentatio est, vnde Iob 7. dicit alia littera, *Tentatio est vita hominis super terram*, ex hoc necesse habet compati. *Secundum* vinum est vinum Libani, quia deuota oratio nascitur ex candore & mundiria mentis, & ex eo quod mundissimam habet mentem, potest deuote orare mouente compassione. *Tertium* vinum est quod *lætificat Deum & homines*. Iudic. 9. *Primo* vino ostendit se inebriari Christus Cantic. 4. vbi dicit, *Vulnerasti me in vno oculorum tuorum*, scilicet oculo compassionis. *Secundo* vino ostendit se inebriari Cantic. 2. *Ostende mihi faciem tuam, &* post. *Sonet vox tua* deuotæ orationis *in auribus meis*; & hoc *quia dulcis est*, id est, inebrians me. Vnde quasi inebriatus dicit 3. Reg. 2. *Pete mater mea* &c. *Tertio vino* dicit se inebriatum, congra-

congratulationi beatæ virginis magis congaudendo, & gratiam multiplicando. Item Cantic. 8. ostendit mater, cuiusmodi poculo dilectum suum potauerit, vbi dicit filio, *dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malogranatorum meorum*. *Vinum conditum* dicit charitatem, conditam melle deuotionis, & aromatibus bonorum operum. *Malogranata* vocat contubernia bonorum operum, contenta sub cellulis singularum virtutum; & ex eis procedens suauitas dicitur *mustum malogranatorum*, & signanter additur *meorum*, quia malogranatis ipsius nulla alia comparantur.

Viso quomodo Deus refectus & potatus est in hoc horto, videndum est quomodo ipse satiatus, alios satiari vult ex eodem. Dicit ergo familiaribus suis, & amicis matris suę. *Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi.* Cantic. 5. Videri siquidem poterat, quod Christus sibi appropriasset omnia, quę delectare poterant in hoc horto, cum pronomen appropriationem significans, singulis, adiecisset dicens; *fauum meum, vinum meum*, & huiusmodi. sed licet ipse quasdam habeat delicias spirituales in virgine, vt pote qui eius prærogatiuas nouit, quas mens humana non capit; nihilominus tamen quilibet fidelis, secundum mensuram acceptam, inuenit in beata virgine quid comedat, & quid bibat; inuenit vnde pascatur & confirmetur in bonum; inuenit vnde lætificetur cor suum; inuenit vnde inebriari valeat, vt quę prius in mundo dilexerat, de cætero ad memoriam non reducat. Dicit ergo *comedite amici*, id est, delectamini in fructibus huius horti. *bibite & inebriamini charissimi.* de vino, quod vobis propinat vitis illa, quæ dicit. *Ego quasi vitis fructificans suauitatem odoris.* Eccli. 24. quæ etiam dicit, *à generationibus meis implemini.* ibidem. imo quæ expressius dicit; *qui edunt me adhuc esurient. & qui bibunt me adhuc sitient.* ibidem. quasi diceret, qui dulcedinem meam gustauerit in pręsenti, adhuc plus de ea desiderabit experiri.

PASCIT MARIA SVOS CONVIVAS.

PRimo, & digniori modo glorioso fructu suo, qui est Christus, quem sumimus in sacramento, qui fructus fructuum, dulcis super mel & fauum, in quo plena est & vera refectio, quantum ad militantes; vera & ęterna fruitio, quantum ad triumphantes; & propter vtrosque dicit Christus. Ioan. 6. *Caro mea vere est cibus* &c.

Secundo, carne sua virginali. Vnde dicit Eccli. 24. *Qui edunt me adhuc esurient* &c. Similiter in sacramento vbi sumitur caro Christi, quia caro Christi & caro Mariæ sicut caro matris & filij, vna caro. Vnde Apostolus loquens de matre & filio 1. Corinth. 6. *Erunt*, inquit *duo* id est, Christus & virgo *in carne vna*. simile dixit Adam. Genes. 2. Delicatissimum ferculum carnem virgineam manducare.

Tertio, verbis suis positis in euangelio, quæ verba Dei sunt, & quæ docuit eam spiritus veritatis, quia *non in solo pane viuit homo* &c. Matth. 4. Propter hoc de ea dicitur Eccli. 15. *Cibauit illum*, id est, amatorem suum *pane vitæ & intellectus*, id est, doctrina verbi Dei, quę dat intellectum credentibus, & hoc in præsenti, & in futuro pane Angelorum, id est, Dei fruitione, de quo pane dicitur. Luc. 14. *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*. Vel pane vitę, id est, filij sacramento, qui est *panis viuus qui de cælo descendit*. Ioan. 6. conferens hic vitam gratiæ, in futuro vitam gloriæ. Ipsa enim procurat amatoribus suis gratiam digne celebrandi, & communicandi. Et statim subditur de effectu illius panis. *Et firmabitur* scilicet dignè communicans, *in illo pane*, quia hic est panis *confirmans cor hominis*. Psal. 103. in gratia & virtute; *& non flectetur*, id est, non cedet tentationi, vel tribulationi, vel hæreticę prauitati *Et continebit illum*, id est, in vnitate Ecclesiæ cum alijs fidelibus tenebit. *Et non confundetur*, id est, non frustrabitur à desiderio suo, vel *non confundetur* in die iudicij cum impijs. *Et exaltabit illum apud proximos suos* scilicet Angelos & homines beatos.

Quarto, quasi quibusdam delicatissimis ferculis, exemplis suę sanctissimæ & virtuosissimæ conuersationis. Vnde dicit Eccli. 24. *Qui edunt me*, id est, qui meam conuersationem sibi incorporant, adhuc *esurient*. quia non parit fastidium, sed desiderium. Conuersatio enim sancta cuiuscumque, quæ trahitur in exemplum, cibus est spiritualis reficiens & saginans. Vnde dictum est Petro Ioan. 21. in fine. *Pasce oues meas* exemplo scilicet honestę conuersationis. Multo fortius ergo pascit & reficit conuersatio virginis, cum ipsa sit *panis omne delectamentum in se habens, & omnis saporis suauitatem* Sapient 16 Ideo dicit ipsa Cantic. 5. *Comedite*, & eritis *amici*; *bibite & inebriamini* & eritis *charissimi* Imitatio autem operum illius duplex est, vel exemplo eius bene operari, & hoc est edere, quia masticando laboratur; vel exemplo eius in se extinguere prauas concupiscentias, & hoc est bibere, in quo sitis extinguitur.

Quinto, modo pascit seipsa quasi totaliter; ipsam enim comedere, est amore & deuotione ipsam spiritualiter reficere. Ipsam enim comedit, qui in eius eloquijs delectatur, dicens illi. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua* &c. Psal. 118. Item qui virtutes eius & beneficia, sæpissime ad mentem reuocans, prorumpit in vocem confessionis & laudis, vt in voce *exultationis & confessionis sit sonus* taliter *epulantis*. Psalmo 41.

Propter hoc competit illi quod dicitur de superna Ierusalem Isai. 51. *Gaudium & lætitia inuenietur in ea*. ab illis scilicet qui eam comedunt, *gratiarum actio & vox laudis*. Propter hoc etiam dicitur Eccli. 49. *In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & quasi musica in conuiuio vini*.

Sexto, pascit omni edulio delicato & sapido, quia esca vniuersorum in ea Daniel. 4. Nam ipsa est arca de qua dixit Deus pater vero Noe, id est, filio carnem sumpturo, Genes. 6. *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt & comportabis apud te*. Ipsa siquidem pane vitæ nos reficit, vt dictum est; carnibus *agni immaculati*. Exod. 12. *frumento primo*, si fuerimus columbini. Ezech. 27. pisce fidei, ouo spei, pane charitatis, pomis odoriferis sanctæ opinionis, vua passa, id est, memoria passionis; malogranatis, in quibus sub vno cortice multa grana ordinaliter disponuntur, faciens nos conseruare, & diligere vnitatem fraternitatis. Nam ipsa est quæ precibus suis facit. Psalm. 67 *Inhabitare vnius moris in domo* Ecclesiæ, vel religionis, pisce asso subministrans nobis gratiam fraternæ compassionis. Piscis enim assatur, quando pius affectus aliena miseria vritur. Sic assatus erat Apostolus cum dicebat. 2. Corinth. 11. *Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror?* Propter hoc Dominus *piscem assum comedit*. Luc. 24. Quia miserantium pius affectus dulciter sapit ei, pascit etiam nos melle deuotionis, & exhilarat facies nostras oleo lætitiæ spiritualis.

Item cum ipsa sit dispensatrix, & pincerna gratiarum, imo vitis & cella vinaria. vnde dicit Cantic. 2. *Introduxit me rex in cellam vinariam*, vel in cellaria sua, vbi non solum potatur à dilecto suo, quin & amicis suis hauriens refundit, qui de eius plenitudine omnes recipiunt gratiam pro gratia, dilectores suos & conuiuas potat vino, & potu multiplici, & largitur differentias potuum secundum differentias potatorum. Et quod ipsa sit pincerna sanctorum, ostendit Prouerb. 9. dicens *bibite vinum quod miscui vobis*. Et Cantic. 5. dicit conuiuis suis, *bibite & inebriamini charissimi*. Quod etiam sit pincerna Domini, dicit Cantic. 8. Vbi loquitur dilecto. *Dabo tibi poculum ex vino condito* &c. vt supra.

PROPINAT HÆC PINCERNA.

MVstum forte & calidum, spiritualem gratiam primo gustantibus, quo calefacti & à se alienati, in amorem matris & filii dulciter inardescunt. Potando siquidem pauper cornua sumit, quæ sunt Christi dilectio, & Mariæ, vel dilectio Dei & proximi. Isidorus dicit quod mustum vinum est, statim è lacu sublatum. Dictum autem creditur mustum, quia limum & terram, quæ dicitur mus, vnde humus, habeat in se comixta. Vinum autem dicitur, eo quod potus eius venas sanguine cito repleat. veteres enim vinum venenum appellauerunt, sed postquam inuentum est virus lætiferi succi, hoc vinum vocatum est, illud venenum. Vnde Beatus Hieronymus, in libro de virginitate. virgo Christi vinum fugiat, vt venenum, ne pro ætatis calore feruenti vinum bibat, & pereat.

Isidorus lib. 10. origin. c. 3.

D. Hieronymus.

Vinum compunctionis, pœnitendo lugentibus, qui dicere ei possunt, *potasti nos*, O Maria, *vino compunctionis* Psal. 59.

Vinum lætitiæ spiritualis, de impetranda venia per eius adiutorium spem concipientibus, de quo dicitur. *Vinum lætificet cor hominis*. Psal. 103.

Vinum mixtum deuotionis ipsam ex corde inuocantibus, hoc non debet bibi sine aqua lacrymarum, ne reddat hominem præsumptuosum, & de hoc dixit ipsa filio. *Vinum non habent*. Ioan. 2. Et hoc bibitur in nuptijs Christi, & animæ pœnitentis ad ipsum redeuntis & talibus dicit ipsa Prouerbiorum nono. *Bibite vinum quod miscui vobis*.

Vinum defæcatum, aduersus vitia reluctantibus. siquidem mustum semper in motu est, donec purum ab impuro separetur, & donec impurum infra subsidat, ita quod subsint fæces: sic debet ratio superponere se sensualitati, & carni, & quibuslibet vitijs & peccatis. Ideo dixit Dominus ad Cain, Genes. 4. *Sub te erit appetitus eius*, id est, sensualitatis vel peccati, *& tu dominaberis illius*.

Vinum doctrinæ spiritualis, sapientiam filii quæ vera est libenter addiscentibus. Hoc est *vinum germinans virgines*, hoc est reuirginans corruptas prius mentes. Zachar. 9 Hoc vinum propinat ipsa, reuelans quibus vult occulta mysteria scripturarum.

Vinum duræ increpationis, quibusdam horribiliter delinquentibus. Hoc vinum propinauit ipsa Theophilo, quem de impietate sua austere coarguit, sed addidit oleum cõsolationis, ne desperaret de misericordia, & sic *vulneribus eius* spiritualibus *infudit oleum & vinum*. Luc. 10.

Vinum amineum, id est albũ ab a, quod est sine, minio castitati studentibus. & hoc est *vinum germinans virgines* Zach. 9. id est, virgineas cogitationes & affectiones, germen principium est rei crescentis, & humilitas semper dicit *Nunc cœpi*. Psal. 76. Ideo in germine notatur humilitas.

Vinum roseum, quod scilicet rubet, vt rosa, charitate feruentibus. Et hoc est vinum, vel sanguis, in quo *Iudas lauat stolam suam & pallium*. Genesis 49.

Vinum humanæ redemptionis, sitim iustitiæ patientibus Ad hoc vinum inuitat ipsa cum filio. Isaiæ 55. dicens. *Omnes sitientes* &c. *Venite emite absque argento vinum & lac*, vt possit dicere redemptus

demptus illud Cāt. 5. *Bibi vinū meū cum lacte meo.* A

Vinum meracissimum sacramentum filij sui digne recipientibus, de quo Deuter. 32. *Et sanguinem vuæ biberent meracissimum.* Hoc vinum proprie dicitur vinū passum, quia de vua passa exprimitur, id est, de corpore Iesu Christi.

Floratum nouicijs, sibi & filio seruire incipientibus.

Rispatum humilitatis fæces peccatorum conculcantibus, vel feces suas, id est, peccata præ oculis cordis habentibus, qui dicunt cum Psalmista. *Peccatum meum coram me est semper.* Psal. 50.

Ferratum ad honorem suum & filij sui vitam suam artantibus.

Gariophilatum aromatizans, saporose & dulciter se, & filium laudantibus.

Pigmentatum, conditum speciebus celestibus, dulciter & suauiter de se cogitātibus. Et dicitur pigmentum quasi purus gustus mentis.

Claretum sapidissimum, filij passionem & suam compassionē deuotè recolentibus, & tam filio quā matri ex toto affectu compatientibus. Conficitur autem claretum ex pretiosissimis speciebus, & vino optimo quod studiosè colatur per eas. Duo ad hoc colatoria dedit nobis Deus pater. Vnum fuit corpus Christi Iesu, aliud cor Mariæ. Vinū huius clareti, *Vel sanguis* Christi qui est vua de quo dicitur, *Sanguinem vuæ biberent meracissimum.* Deuter. 32. *Vel doctrina* de dominica passione, de quo vino Prouerb. 31. *Date vinum his qui amaro sunt animo*, scilicet ex compassione Christi patientis. Species aromaticæ huius clareti, singulæ & vniuersę circumstantiæ passionis, scilicet tristitia, mœstitia, pauor, tædium, sudor sanguineus, Iudæ proditio, manuum ligatio, faciei velatio, colaphi & palmatę, sputa, flagella, minæ, probra, claui, lancea, spinę, lacrymæ, fel, & acetum, & vinum myrrhatum, & cętera huiusmodi. Quidquid autem pœnæ & doloris transiuit per corpus filij, per matris animam pertransiuit, iuxta sententiam Simeonis Luc. 2. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius* &c. Propter hoc corpus filij, & anima matris rectè possunt duo colatoria nominari, nec solum colatoria, imo & apothecę omnium specierum aromaticarum, id est, omnium virtutum & donorū. Attritę enim fuerunt hę species, & minutatim contusę in mortariolo humillimæ passionis, tribulationibus diuersis velut quibusdam pistillis, quando Christus attritus est, & commolitus *propter scelera nostra* Isai. 53. Et hic fuit *vniuersus puluis pigmentarij*, id est, Christi, de quo mentio fit Cant. 3. Et Exod. 30. Quære infra de hac materia titulo de aromatibus horti cōclusi. pag.

Vinum vetus & suaue olens, in amore ipsius perseuerantibus. De hoc vino dicitur. *Vinum nouum amicus nouus, veterascet & cum gaudio bibes illud.* Eccli. 9.

Rosatum aromaticum perfectis, dissolui & esse cum ipsa desiderantibus, siquidem ex feruentissima charitate, quæ figuratur in rosa, quæ intensissimi ruboris est, procedit tale desiderium.

Vinum honorarium in nuptijs Assueri & Esther, id est, Christi & Ecclesiæ discumbentibus. hoc est *vinum præcipuum & abundans*, de quo legitur Esther. 1. Et dicitur honorarium, quia & principibus & potentibus honoris gratia pręsentatur. Et hoc vinum Isai. 25. appellatur *vindemia B defæcata*, quia sine commixtione alicuius contrarij bibitur. In his nuptijs ministrat beata virgo, cui conuenit illud. Luc. 12. *Præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis*, & ipsos incitat ad comedendum & bibendum, dicens illis illud. Cantic. 5. *Comedite amici, & bibite & inebriamini charissimi.*

Quod beata virgo sit pincerna ipsius filij, ostendit ipsa Cantic. 8. vbi promittit dilecto suo dicens, *dabo tibi poculum ex vino condito & mustum malogranatorum meorum*, sicut supra exposuimus. C Item quod sit pincerna iustorum, ostendit Prouerb. 9 dicens. *Bibite vinum quod miscui vobis* Ideo designatur per Rebeccam Gen. 24. quę de Hydria sua potauit Elizer & camelos, id est, Christum & iustos. Item quod sit pincerna beatorum ostendit Cantic. 5. vbi dicit, quasi loquens ipsis beatis. *Bibite & inebriamini charissimi*, potest etiam dici pincerna illorum qui sunt in purgatorio, & illorum qui puniuntur in inferno; potest etiam dici de matre illud quod dicitur de D filio in Psalmo 74. *Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc* &c.

B. Virgo pincerna Christi. pag. *Et Iustorū.* *Et Beatorum.*

Calix dicitur à calon Gręco quod est lignum Latinè, quia antiquitus fiebant calices de ligno, non de metallo. Potest dici calix iste, quidquid à matre & filio vnicuique iustè retribuitur. Vel calix iste communiter, quidquid ab ipsis propinatur. Dicitur *calix in manu Domini*, vel dominę, id est, in potestate, *vini meri* æternæ iocunditatis quoad beatos, vbi nihil tristitię admiscetur. E Prouerb. 14. *Cor quod nouit* &c. vsque *in gaudio eius non miscebitur alienus*, id est, alicuius tristitiæ metus vel motus. hoc vino mero inebriat ipsa comedentes in mensa Domini, qui *inebriantur ab vbertate domus Dei* quę est ipsa, *& torrente voluptatis potantur ab ea.* Psalmo 35. Ibi enim apponit conuiuis *vinum præcipuum & abundans* in nuptijs Esther & Assueri, qui interpretatur beatus, scilicet Christi & Ecclesię, sicut Esther 1. dicitur de F conuiuio quod fecit Assuerus. *Calix* ergo iste, *vini meri* est quoad sanctos, qui sunt in patria. *Plenus* autem *mixto* dicitur calix iste, quoad sanctos qui adhuc sunt in via, & quoad eos qui adhuc puniuntur in purgatorio, quibus ipsa miscuit vinum, quia licet sperent, tamen affliguntur expectando. Nam *spes quæ differtur affligit animam.* Prouerb 14 Ideo *calix* hic dicitur *plenus mixto.*

Isidor. lib. 20. c. 5.

mixto. Vel ideo *plenus mixto*, quia tribulatio præsens potest conuerti ad præmium, & ad tormentum. Sed quomodo miscetur, subiungit Psalmista, cum dicit. *Et inclinauit ex hoc in hoc*, scilicet ex vno vase, in aliud vas; sicut quandoque vas continens vnum vinum, vel vnum liquorem, inclinatur in vas continens aliud vinum. Sic enim filius & mater seruientibus suis, in calicem tribulationis inclinant calicem æternæ iucunditatis, vbi sunt multa bonę species tribulatis consolationes infundendo de consideratione retributionis. Et hoc sæpe experti sunt, qui Mariæ, deuote seruiunt.

Illos etiam qui studiosè seruierant in hac vita, creditur ipsa misericorditer in purgatorio visitare, & aut verbum solatij, aut iocunditatem suæ visionis, aut aliquod spiramentum iucundi odoris, aut aliquid huiusmodi, quo refocillentur, & leuius ferant, ipsis pie creditur impertiri. Illi vero miserrimi potatores, qui non possunt modo separari *à calice aureo Babylonis*, De quo legitur. Ierem. 51. & qui nolunt modo de mixto bibere pœnitentiam faciendo, toto ebibito quod delectabile est, tandem in inferno bibituri sunt in æternum solas fæces. Ideo sequitur. *Verumtamen fæx eius non est exinanita*. Fex huius calicis pœna est inferni, quę non potest exinaniri, quia perpetua est. Et hoc est quod sequitur. *Bibent ex eo calice omnes peccatores terræ*. Hoc nomen *peccator*, sępe sonat in quandam antonomasiam; & ideo illi qui directe peccant in Mariam, vt hęretici, Iudæi, blasphemi, & quilibet male sentientes de ea, dici debent antonomastice peccatores, cum de facili nō possit quis peccare grauius, quam in matrem saluatoris. Sed tales potabit ipsa prædictis fæcibus, quod de Iuliano apostata manifeste apparuit; quem filium eius blasphemantem, & beato Basilio seruo suo comminantem, Mercurius miles ad pręceptum eius suscitatus lancea interfecit. Sic igitur ex isto calice illi, qui sunt supra, scilicet beati, bibunt quod est supra, id est, purum & merum; illi qui in medio, id est, iusti, & hi qui purgantur, id quod est in medio, id est, mixtum; & ita damnatis, qui inferius sunt non restant nisi fæces, quæ descendunt inferius in calice sæpe dicto.

Particula 3. versu. 13. *Iocosus*. Vt huic horto videatur conuenire in bono illud quod dicitur Exod 32. & 1. Corinth. decimo. *Sedit populus manducare & bibere & surrexerunt ludere*. Ipsa enim designatur per arcam testamenti, de qua legitur 2. Regum 6. quod Dauid inducens eam in Ierusalem. *Saltabat totis viribus ante Dominum accinctus Ephod lineo*, vel *stola byssina*. sicut dicitur 1. Paralip dec. quinto. Similiter saltandum est, & tripudiādum coram beata virgine sine fictione, quod notatur per hoc quod dicitur, quod Dauid saltabat totis viribus, quod etiam notatur in exultatione Ioannis in vtero matris. Luc. primo. Et hoc ab accinctis *Ephod lineo*, & *stola byssina* quibus significatur munditia carnis & spiritus, sine qua mater & filius nequeunt honorari. Et percutiendum est *in organis armigatis*, id est, ab armo dependentibus, quibus figuratur operatio bona, & sacrificetur bos & aries, id est, lascivia & pigritia. Ludit igitur in hoc horto, vel ante hanc arcam, qui attendens magnalia quæ facta sunt in Maria, præ gaudio congratulationis, prorumpit in vocem exultationis. Isai. quinquages. prim. *Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis*. Bene autem laudat, qui potest dicere cum Dauid, *ludam & vilior fiam*, id est, humiliabor in oculis meis, & *qui se discooperit* per cōfessionem, *cum scurris*, & cum illis quos mundus irridet. Item in hoc horto, vel ante hanc arcam tot saltus facimus, quot salutes ei flexis genibus dicimus; vel quot venias ante altaria seu imagines eius accipimus.

Hoc verba iam sublata in Biblijs emendatis.

INCIPIT SECVNDA PARTICVLA horti conclusi, in qua agitur de delectabilibus huius horti.

Hortus conclusus soror mea sponsa, &c. Quoniā in horto concluso & fœcundo, multa solent delectabilia reperiri, quibus singulis membris & sensibus potest fidelis anima recreari; ideo sub breuiloquio collegimus, non in toto, sed in parte, delectabilia huius horti, quę subscriptis versibus melius poterunt memoriæ commendari.

Fons, odor, herba, viror, folium, flos, ramus, & *arbor*.
Vmbra, refrigerium, modulatio, delicia, ros.
Fructus, temperies, vbertas, potus, & *esca*.
Secretum, requies, somnus, clausura, serenum.
Mundicies, latebræ, tutum, medicina, iocosum.

Hæc omnia fuit filio Dei, gloriosa virgo; & hęc omnia est ipsa nobis, quia omnibus omnia facta est, vt lucrifaciat vniuersos. Horum autem delectabilium partem perstrinximus in versibus supradictis, & partem aliam in hoc capitulo perstringemus.

Primum igitur, & vnum de maximis delectabilibus fuit vmbra refrigerans; quia virtus altissimi obumbrauit Marię, & per carnem assumptam ex ea, ipsam in vmbraculum ecclesiæ præparauit: vt & obumbrata, & obumbrans merito dici possit, cui ab Angelo filium nunciante dictum est. Luc. primo. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Spiritus sanctus superueniet in te*; quia de Spiritu sancto concipies. Tu qui audis quod Maria de Spiritu sancto concepit, fide tenus sic intellige. Sicut Verbū Dei imago Patris est, sic anima Christi imago est Spiritus sancti. Nec loquor modo de illa imagine,

imagine, pro qua homo ad imaginem Dei factus esse dicitur. In rebus corporalibus imago alicuius esse dicitur, quod expresse formam illius, cuius est imago habet. Sicut autem corporalia formas suas habent, ita & spiritualia. Forma autem Spiritus sancti, gratia septiformis est, non forma quæ sit in spiritu, sed quæ de Spiritu sancto: sicut claritas quę est in pariete, dicitur claritas solis, non quæ sit in sole, sed quæ est de sole. Homo ergo Christus de Spiritu sancto conceptus est, quia formam Spiritus sancti excellenter accepit; hoc est gratiam septiformem. Vt ergo non sit materiale sed formale, Christus de Spiritu sancto conceptus est; non cui Spiritus sanctus materiam seminis attulit, sed cui formam sanctitatis, inter omnes creaturas elegantius impressit. Item *Spiritus sanctus superueniet in te.* Venit Spiritus sanctus ad virginem per electionem, festinauit per sanctificationem, appropiauit per allocutionem, superueniens tandem, hoc est, super vę iens, per illam ineffabilem incarnationis operationem. Triplex enim væ, inflictum fuerat cunctis filiabus Euę, ob demeritum transgressionis eius. *Primum*, corruptio carnis; *secundum*, præuaricatio animi; *tertium*, poena damnationis: donec Spiritus sanctus, scilicet in Maria superueniens, hoc est super væ iens, ab ipsa totum illud væ abstulit, vt nec carnis corruptio impuram, nec pręuaricatio mentis ream, nec damnatio miseram constitueret.

Et nota, quod in natura humana erat antea duplex infirmitas, vna procedens ex superabundantia humorum, id est, carnalium desideriorum; Altera ex frigiditate, quæ erat desperatio cœlestium promissorum: has duas infirmitates sanauit Spiritus sanctus medicus suis contrarijs, scilicet calido frigidum, & humidum sicco. Calidum in beata virgine fuit ardor, & desiderium cœlestium, quo curatum est frigidum desperationis; siccum fuit propositum continentiæ & virginitatis, quo curatum est humidum totius concupiscentię carnalis. Ideo sequitur. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi*, quod est, Ab æstu carnalium desideriorum, quem extinguet in te, pręstabit refrigerium; sed cum *virtus altissimi*, id est, filius Patris sit *lux inaccessibilis*. 1. Timoth. 6. & sol iustitię, & lucifer siue stella matutina, videtur potius debuisse dicere *illucebit*, quã *obumbrabit* cum ea quę lucida sunt magis claritatem, quam vmbram soleant ministrare. Quod forte verum esset, nisi iuxta formam rerum naturalium, etiam Dei miracula pensare possemus. Omne siquidem vmbrosum corpus in natura rerum, suam vmbram iacit in illud, quod oppositum est ei, à quo claritas procedit. à simili attende hic de hac vmbratione. Res à qua claritas processit, fuit diuinitas verbi, oppositum huic splendori, fragilitas nostræ mortalitatis. Christi vero humanitas in conceptione vnita verbo suscepit in se splendorem diuinitatis, sicque diuinitati & nostræ fragilitati interposita non solum Mariæ, sed & toti mundo obumbrauit, vt obumbrationem intelligas assumptę carnis mediationem. Et sicut radius solaris iubaris, vmbram oppositorum sibi corporum ad diuersa loca transmittit, sic Christus sol iustitię, suæ humanitatis obumbrationem extendit ad diuersas partes ecclesiæ, diuersis temporibus. Ad orientem vmbram iecit, cum in sua conceptione de cœlo descendens, & formam serui assumens, dedit humilitatis exemplum; Ad occasum, cum in passione contulit peccati remedium; ad aquilonem, cum descendens ad infernum ipsum momordit; ad meridiem, cum ascendens testes glorię suæ transuexit in cœlum.

Item *Spiritus sanctus superueniet in te. Primo*, veniet per sanctificationem virginis, superueniet per sanctificationem conceptus virginei, *Et virtus altissimi obumbrabit tibi*, intellige de illa virtute, de qua in Psalmo 76. *Notam fecisti in populis virtutem tuam*, &c. Et de qua dicit Apostolus. prim. Corinth. pri. *Christus est Dei virtus & Dei sapientia.* Hæc virtus obumbrauit Mariæ. Vnde dicit Pater Isai. 51. *In vmbra manus meæ protexi te.* Manus Patris, per quam operatus est Filius. Et hæc vmbra fuit infirmitas carnis assumptæ, qua splẽdor diuinitatis ita temperatus pariter & obumbratus est, vt in hac obscuritate caperet eum vterus virginis, quem in sua claritate omnium rerum capere non potuit amplitudo.

De hac vmbra dicitur Cantic. 2. ex persona Mariæ. *Sub vmbra illius quem desiderabam sedi.* Vmbra autem quæ obumbrauit nobis, fuit ignominia passionis; quando sublimitas in humilitatem; speciositas in deformitatem; potentia mutata apparuit in infirmitatem Quando speciosus forma, deformis factus est, & vmbrosus, & *quasi absconditus vultus eius*. Isai. 53. vt esset liuidus plagis, illitus sputis, morte pallidus, & omnimodis opprobrijs saturatus. Hæc enim circa ipsum mutatio, nostra fuit obumbratio. Et cum multæ mutationes circa ipsum fuerint, sola hęc nobis obumbrauit. Mutata enim fuerat sublimitas eius in humilitatem, quando formam serui accepit, infirmitas autem in maiestatẽ, quando in trãsfiguratione glorificatus apparuit, mutabilitas mutata est in æternitatem, quando à mortuis resurrexit.

Item super illud verbum Angeli. Luc primo. *Spiritus sanctus superueniet in te.* Dicit Beatus Bernardus: Superius dicta est *gratia* fuisse *plena*, & nunc quomodo dicitur, *Spiritus sanctus superueniet in te.* Numquid potuit repleri gratia, & necdum habere Spiritum sanctum, cum ipse sit dator gratiarum? Si autem in ea iam Spiritus sanctus

D. Bernardus hom. 4. super Missus est.

ctus erat, quomodo adhuc tanquam nouiter superuenturus repromittitur? An forte ideo non dixit simpliciter, *Veniet in te*, sed addit *super*, quia & prius quidem in ea fuit per multam gratiam, & nunc superuenturus nuntiatur propter abũdantioris gratiæ plenitudinem, quam effusurus erat super illam. At vero cum iam plena sit illud amplius quomodo capere poterit? Si autem plus aliquid capere potest, quomodo & ante plena fuisse intelligenda? An prior quidem gratia eius tantum repleuerat mentem, sequens vero etiam ventrem perfundere debet? Quatenus si plenitudo diuinitatis, quę ante in illa, sicut & in multis sanctorum spiritualiter habitabat, etiam, sicut in nullo sanctorum, corporaliter in ipsa habitare incipiat? Ait namque. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Quid est *Virtus altissimi obumbrabit tibi?* Qui potest capere capiat. Quis enim excepta fortassis illa, quæ hoc sola in se fœlicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis virgineis sese visceribus infuderit, & vt illa quod inaccessibilis est, accedere ad se ferre potuisset, dum de portiuncula eiusdẽ corporis, cui se contẽperauit, reliquę massæ vmbraculũ fecerit. Et forte propter hoc dictũ est *obumbrabit tibi*; quia res nimirum in sacramento erat. Et quod sola per se Trinitas, in sola & cum sola virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Dicatur ergo. *Spiritus sanctus superueniet in te.* Qui vtique sua potentia fœcundabit te. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi*, hoc est, illum modum, quo de Spiritu sancto concipies, Dei virtus & Dei sapientia Christus, sic in suo secretissimo consilio obumbrando conteget & occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur, & tibi. Acsi Angelus respondeat ad virginem; Quid à me requiris, quod in te mox experieris. Scies, scies, & fœliciter scies, sed illo doctore, quo & auctore. Ego autem missus sum virginalem nunciare conceptum, non creare. Non potest doceri, nisi à donante, non potest addisci, nisi à suscipiente.

Aliter. *Obumbrabit tibi. Miscuit* autem Dominus *aquam vino*, sicut dicitur Prouerb. nono, id est, diuinitatem humanitati vniuit in sua persona, & fulgorem diuinitatis nube humanitatis temperauit, aliter enim fulgorem humanus aspectus ferre nõ posset. Vnde beatus Bernardus, Claritatem solis ęterni, nec illius singularis aquilæ, id est, beatæ virginis, sustinere potuisset aspectus, nisi nube carnis obumbraretur. Isai. 33. *Quis poterit habitare cum igne deuorante?* &c. Deuteron. 4. Et ad Hebræos 13. *Deus noster ignis consumens est.* Ideo Matth. 13. Pater in nube apparuit, quæ habet vmbram, contrà splendorem; refrigerium, contrà ardorem. Item. *Obumbrabit tibi*, contrà omnem tribulationem protegendo, quia sicut vmbraculo tegitur quis à calore solis ne noceat, sic gratia Spiritus sancti virginem protexit ab omni infestatione. Vnde Glosa interlinealis. Dabo tibi vmbram contra omnem tribulationem. Item *obumbrabit tibi*. Non lędendo, sicut vmbra nec lędit nec grauat, sed refrigerium prętat. Beda. Virtus vegetans, vmbra refrigerans; Spiritus sanctus eam fœcundauit, virtus à corruptione seruauit. Item *obumbrabit tibi*, id est, de carne tua corpus, quasi vmbraculum sibi contemperabit. Item *Obumbrabit tibi*, id est, secretam hanc generationem te sola conscia operabitur. Beatus Bernardus: Illi soli datum est nosse, vt supra. Item *obumbrabit tibi*, id est, te, per carnem sumptam in te, in vmbraculum ecclesiæ pręparabit.

Glosa interlin.

Ven. Beda.

S. Bernardus hom. 4. super Missus est.

S. Bernardus serm. 3. in Ascensione Domini.

Item. *Spiritus sanctus superueniet in te.* Beda. Superueniens in virginem Spiritus sanctus, duobus modis in ea diuinę suę potentię efficaciam ostendit. Quia & mentem illius adeo, quantum humana fragilitas patitur, ab omni vitiorum sorde castificauit, vt cœlesti esset digna partui; & in vtero illius sanctum, ac venerabile redemptoris nostri corpus, sola sui operatione creauit, id est, nullo virili interueniente attactu, carnem de carne virginis, sacrosanctam de intemerata formauit. Quem enim prius apertè Spiritum sanctum dixit, hunc ipsum denuo virtutem altissimi nominauit. De quo Luc. 24. *Sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Obumbrauit autem beatæ Dei genitrici virtus altissimi, quia Spiritus sanctus cor illius cum impleuit, ab omni æstu concupiscentię carnis temperauit, emundauit à desiderijs temporalibus, ac donis cœlestibus mentem simul illius consecrauit & corpus. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi.* Beda. Vmbra à lumine & corpore obiecto solet formari. *Virtus ergo altissimi obumbrabit tibi* Marię, dum incorporea lux deitatis, corpus in ea suscepit humanitatis. Ex his patet quod ideo beatę virgini Spiritus sanctus dicitur obumbrasse, quia in eius virtute vnita est deitas formæ seruili, tanquam res obscura lumini sit obiecta; vt obscuritas ad formam serui, & ad claritatem deitas referatur.

Vener. Beda.

Vener. Beda.

Item. *Spiritus sanctus superueniet in te*, &c. Magister Hugo de sancto Victore. Concepit Maria de Spiritu sancto, non quod de substantia Spiritus sancti semen partus acceperit, sed quia per amorem & operationem Spiritus sancti, ex carne virginis diuino partui natura substantiam ministrauit. Nam quia in corde eius amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne eius virtus Spiritus sancti mirabilia faciebat. Et cuius dilectio in corde illius non suscepit socium, id est, amorem alium; eius operatio in carne eius non habebat exemplum. Ideo dictum est. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi*

Hugo de S. Victore.

ßimi obumbrabit tibi. Spiritus namque sanctus virgini superuenit, vt per eius operationem caro Christi, de carne virginis formaretur. *Et Virtus altißimi obumbrauit ei*, ne substantiam carnis ministrans, carnali concupiscentia vreretur. Et sic intelligendum videtur quod de Spiritu sancto Maria dicitur concepisse.

Item, quia redemptio mundi ex benignitate fuit, benignitas autem attribuitur Spiritui sancto, ideo venturus in mūdum filius Dei, de Spiritu sancto dicitur incarnatus. Vel *de Spiritu sancto*, id est, de bonitate Dei. Vel sic. *Superueniet*, id est, super omnes mortales veniet in te. Vel *superueniet*, id est, super meritum veniet. Vel *superueniet*, id est, super proportionem aliarum mulierum veniet. Vel *superueniet*, id est, super alias veniet, quia virgo concipies. Vnde *superueniet in te*, vt totum quod carnale est absorbeat in te, & te totam faciat spiritualem. Vnde & ipsa appellatur anima non caro. Parab. 25. *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ, &c. Vel *superueniet*, quia desuper; vel *superueniet*, quia super meritū; super cogitatum; super speratum; super desideratum; & super petitū. Non enim potuisset promereri; non auderet cogitare, non sperare, non desiderare, non petere, vt filius Dei incarnaretur in ea. *Et virtus altißimi obumbrabit tibi*, quia vmbram in te accipiet, id est, carnem leuem, & à peccato immunem. Vmbra enim figuram habet corporis, sed non corruptionem. Vel *Obumbrabit tibi*, id est, vmbram tibi faciet, fomitem in te penitus extinguendo Fuit enim ei Dominus in conceptione, *Protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, vmbraculum meridiani*. Eccli. 34 Fuit enim ei Dominus, *Protector potentiæ*. per Spiritum sanctum, & propter hoc specialiter missus est ad eam Gabriel, qui interpretatur fortitudo Dei. Fuit ei *tegimen ardoris* in conceptu, quia concepit sine culpa; nam per obumbrationem Spiritus sancti, extinctus est in ea ignis totius libidinis; imo & cineres, id est, fomes peccati, sopiti sunt, vt nullus in ea posset excitari pruritus. Fuit etiam *Firmamentum virtutis* in partu, quia non laborauit pariendo. Fuit ei *Vmbraculum meridiani*, in passione. Quere illud decim. preuilegio eius, vbi agitur de martyrio eius.

pag. 194. e.

Item *Spiritus sanctus superueniet in te*, id est, desuper à Patre luminum veniet in te. Et sicut fit in osculo, suum ad te spiritum spirabit pater, sicut postulaueras dicens de Patre, Cantic. prim. *Osculetur me osculo oris sui. Et virtus altißimi obumbrabit tibi*, id est, ad honorem tuum, vt te matris Dei honoret nomine. *Virtus altißimi*, id est, filius Dei Patris, qui dicitur virtus Patris, & brachiū. *Obumbrabit tibi*, id est, vmbraculum faciet. Nam de carne virginis carnem assumendo, diuinę naturę fecit vmbraculum, & sub vmbra carnis splendorem diuinitatis obtexit.

A Item *Spiritus sanctus*, id est, amor Patris & filij in *Virginem superuenit*, vt præuenta in benedictionibus dulcedinis, suauitatem diuinæ voluntatis degustaret. *Et virtus altißimi obumbrauit ei*, vt fœmina & virgo pauida, contra annos teneręætatis, contra fragilitatem fœminei sexus, in thesauros sapientię & scientię recipi, & recondi non timeret. *Spiritus sanctus in eam superuenit*, vt eius fructifico illapsu experiretur, quod *Suauis est Dominus vniuersis*, sed sibi superexcellenter, quodque *Miserationes eius super omnia opera eius*, Psalm. 144. sed super se incomparabiliter. *Et virtus altißimi obumbrauit ei*, vt assumptæ carnis velamine interiecto, susceptrix & conceptrix maiestatis effecta, nequaquam opprimeretur à gloria. Et ideo dixit ipsa, Cantic. 2. *Sub vmbra illius quem desideraueram sedi*, Propter fructiferam autem, & suauem superuentionem Spiritus sancti subiungit. *Et fructus eius dulcis gutturi meo*.

C Item Spiritus sanctus in virginem *Primo* venit, vt prima sub lege, contra legis maledictum, immarcidum virginitatis florem Deo voueret. *Secundo* in eamdem superuenit, vt sola omnium fœminarum virgo conciperet, & pareret Deum & hominem, & virgo permaneret. *Virtus quoque altißimi obumbrauit ei*, vt omnem nitorem temporalis glorię, omnem fauorem blādientis fortunæ, ab affectu & aspectu eius, prę amore cœlestium intercluderet. *Obumbrauit* iterum *ei*, vt eam ab omni incentiuo carnalis illecebræ, non dico temperaret, sed supra anteriorem statum, supra humanum modum, instar Angelicæ puritatis insensibilem redderet. In superuentione ergo Spiritus sancti gustauit, & vidit quam suauis est Dominus, id est, Spiritus sanctus, quo concipiebat. In obumbratione virtutis altissimi, intellexit Dei virtutem & sapientiam, id est, ipsum verbum quod concipiebat; alioquin quomodo de Spiritu sancto corporaliter conciperet, nisi eiusdem amore spiritualiter prius, & suauiter tangeretur? Aut quomodo verbum in vterum virginis descenderet, nisi & ipsa virgo ad intelligentiam verbi mente raperetur? Prius ergo facta est ei sapientia in mente, quam caro fieret in eius, & de eius carne. Prius & ipsa spiritum conceperat in spiritu suo, quam de ipso conciperet in vtero suo.

Nota, quod in conceptu beatę virginis quinque reperiuntur, vsquequaque contraria conceptui cuiuslibet alterius mulieris. In conceptu enim vsitato omnium mulierum, *interuenit* carnalis operatio, sed in conceptu Marię spiritualis operatio. Vnde cum quęsisset ab Angelo, *Quomodo fiet istud?* sic respondit Angelus huic quęstioni, *Spiritus sanctus superueniet in te. & virtus altißimi obumbrabit tibi*, igitur contra carnalem operationem dicitur, *Spiritus*, id est, spiritualis

tualis operatio. *Secundum*, est in conceptu alterius mulieris, integritatis dissipatio, cōtra quod dicitur *spiritus*, qui idē est quod fumus. *Tertiū* est accessus ab inferiori parte, contra quod dicitur, *Superueniet in te*. concepit enim à superiori, scilicet per aurem, hoc est per fidem dictorum, *quia fides ex auditu*. Roman. 10 Vnde ipsa dicit Cant. 5. *Dilectus meus*, id est, Pater *misit manum suam*, id est, Filium, *per foramen* auris meæ, &c. *Quartum* est humana infirmitas, scilicet quod vir & mulier efficiuntur vna caro, contra quod dicitur *Virtus altissimi*. *Quintum* est humana conuerecundia, vnde *Elisabeth occultabat se mensibus quinque*, Lucæ primo, contra quod dicitur, *Obumbrabit tibi*.

Aliud delectabile est lux temperate illuminans. Isai 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem*, id est, carnem assumet, solem lucis ęternæ instar nubis regentem, & lippientibus mortalium oculis temperantem. *Leuem*, id est, sine pondere illo, de quo dicitur ad Hebræos. duodecimo. *Deponentes omne pondus*. Peccatum enim *talentum plumbi* est de quo Zachar. quinto. *Talentum* quod delectat, *plumbi*, quia animam demergit pondere suo in gehennam. Quod autem Isaias, *Nubem*, Salomon vocat *nebulam*, 3 Regum 8. *Dixit Dominus vt habitaret in nebula*, & quasi seipsum exponens, subiungit paulo post. *Ergo putandum est quod vere Deus habitet super terram?* Item Luc. 1. *Virtus altissimi obumbrabit tibi*. Virtus hæc Christus est, *Dei virtus, & Dei sapientia*. 1. Corinthio. 1. de qua virtute dicitur in Psalmo 76. *Notam fecisti in populis virtutem tuam*. Hęc virtus obumbrauit Marię. Et hęc vmbra fuit infirmitas carnis assumptæ, qua splendor diuinitatis ita temperatus pariter & obumbratus est; vt in hac obscuritate caperet eum vterus virginis, quem in sua claritate rerum omnium capere non potuit amplitudo. Item dicitur ex persona Mariæ, Cantic. 2. *Sub vmbra illius quem desideraueram sedi*. &c. Vmbra hæc refrigerium gratiæ Dei. Aliter. Vmbra obscura est, & mysterium Dominicę incarnationis tantę obscuritatis est, quod nullus humanus intuitus ipsum preualet per intelligentiam penetrare, nec ipse Ioannes Baptista dicens. *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius*. Ioan. 1.

Aliud delectabile decursus aquarum, & irrigatio fontium, id est, sacrarum fluenta scripturarum. Vnde Luc. 2. *Maria conseruabat omnia verba hæc conferens in corde*. Et paulo post dicitur ibidem. *Et mater eius conseruabat omnia verba hæc* Ipsa enim erat armarium scripturarum. Hæc plene inuenies titulo de sapientia Marię. His fluentis tota adhuc irrigatur ecclesia, quæ est hortus Domini; imo & quęlibet fidelis conscientia, in doctrina euangelistarum & aliorum sanctorum, cum quibus ipsa familiariter contulit de incarnatione, gestis, & miraculis saluatoris.

pag. 389. a.

Aliud delectabile sunt boni odores virtutum Mariæ, qui confortant spiritus interiores amatorum suorum, & in quibus currunt adolescentulę post reginam dicentes, Cant. 1. *Trahe me post te curremus in odore vnguentorum tuorum*. A Maria enim trahi expostulat fidelis anima, maxime propter tria: aut quia eam retinet propria ponderositas; aut quia eam retrahit mūdi huius suauitas; Vel vt ei augeatur perueniendi celeritas. Vel ideo trahi petit à Maria fidelis anima, quia sicut dicit Filius de Patre. Ioan. 6. *Nemo venit ad Patrem nisi per me*, sic quodammodo dicere videtur de matre. Nemo potest venire ad me, nisi mater mea suis precibus traxerit eum. Vel sic, *Trahe me post te*, id est, vim infer carni meæ, vt licet repugnet, tamen desiderio mentis sequar te. Vel sic, *Trahe me post te*. Trahe inuitam, vt facias voluntariam, trahe torpentem, vt reddas currētem. Vel sic, *Trahe me post te*. aut terrendo minis, aut exercendo flagellis, aut blandiendo beneficijs. Vel sic, *Trahe me post te*. vt per infusionem gratiæ, sequatur te liberum arbitrium.

Sequitur. *Curremus in odore vnguentorum tuorum*. *Curremus* pluraliter, ego scilicet & alij, quos pro posse meo, ad amorem tuum inflammabo. Non est enim cortina tabernaculi, id est, ecclesię Dei, qui pro posse suo, non attrahit alios ad cultum Dei & Mariæ. Vnde Apocal. in fine. Sponsus & sponsa dicunt. *Veni, & qui audit dicat veni*. Odores Mariæ fragrantia virtutum eius, scilicet vmbra, id est, imitatio eius; vel opera eius & mores, quę velut vnguēta redolent & fragrant, dolores mitigant, vulnera sanant, & sunt quasi via odorifera sequentibus. Item virtutes eius, vnguēta eius, quæ debemus esurire per desiderium. De huiusmodi vnguentis dicitur iterum Marię. Cant. 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata*. Ibidem. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*. *Vnguenta* medicinalia sunt & odorifera. *Thus* signat orationem. Nihil enim animę infirmę medicinalius, nihil animæ delicatę odoratius, quā quod beata virgo tam pro iustis, quam pro peccatoribus filium interpellat. Ideo dicitur ipsa *coronari de cubilibus leonum*. Cant. 4. *Leones* isti sunt dæmones, quorum *cubilia* sunt peccatores, pro quibus orat assiduè. & inde glorificatur ab omni rationali creatura.

Odores Mariæ.

Vnguenta Marię.

Item *odores* Marię eius virginalis humilitas, & humilis virginitas, cuius votum prima emisit, quo odore suauissimo Dei filium & illexit, & totum rapuit: qui illectus & totus raptus, de sinu patris salijt in vterum matris. Nec solum in ventre eius odorem virginitatis, sed & in mente eius humilitatis odorem reperiens, & his odoribus odorem suæ deitatis admiscens, de ancilla fecit sponsam, & de creatura genitricem. Item *vnguenta fragrantissima* Mariæ, tria principalia sunt.

lia sunt. *Primum*, cœlestis sapientia; *Secundum*, spiritualis gratia; *Tertium*, immarcessibilis gloria. Verbis enim suis & exemplis docet suos veram sapientiam, quia *doctrix est sapientiæ Dei*. Sapient. 8. peccatoribus impetrat gratiam, vt patet in Theophilo; honorantibus se promittit gloriam; Vnde dicit 1. Regum 2. *Quicumque glorificauerit me glorificabo eum.* Propter hoc triplex cōmodum, currendū est in odore suorum vnguentorum. Ideo etiam sic exorandus est à nobis Spiritus sanctus, *Veni Auster perfla hortum Christi*, id est, Mariam, *vt fluant aromata illius*. Cantic. quinto.

Aliud delectabile spiritalibus oculis, viror confortans, temperata lux visum non disgregans, florum pulchritudo respectum iocundās, fructuum diuersitas appetitum excitans, & huiusmodi. Item de horto hoc dixit Christus Cātic. 6. *Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium, &c.* Et nos in hunc hortum, humiliando nos, debemus sæpe descendere per recogitationem virtutum Mariæ, vt ex eis noster pascatur affectus, & illuminetur intellectus.

Aliud delectabile, concentus & harmonia volucrum, qui fuerunt Apostoli & Prophetę, qui voce consona locuti sunt & de pariente, & de partu virgineo. Nam quod Prophetæ futurum prædixerunt, hoc Apostoli completum prædicauerunt. Cum de his auide in scripturis inquirimus, & ea prędicantibus deuotè intendimus, nostro spiritali auditui delectationem, qua viuificamur, elicimus ex hoc horto Isai. quinquagesimo quinto. *Audite & viuet anima vestra.* Ideo etiam promittit ipsa auditoribus suis. Eccli. vigesimo quarto. *Qui audit me non confundetur, &c. Beati* enim *qui scrutantur testimonia eius*, quæ de ea scilicet possunt elici ex scripturis. *Et beati qui ex toto corde exquirunt eam.* Psalm. 118. Sapient. 8. *Hanc amaui & exquisiui*, &c.

Aliud delectabile. Suaueolentia aromatum & herbarum, florum & fructuum, arborum & radicum, quæ omnia olfactum animæ & delectant, & ipsam animam animant ad currendum. vt supra.

pag. 775. a.

Aliud delectabile. Gustus & sapor fructuum, & dulcis potus fontium, de quibus dicit Maria, Eccli. viges. quarto. *Qui edunt me adhuc esurient. & qui bibunt me adhuc sitient.* Ideo etiam dicit Cantic. quinto. *Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi.* Principalis imo singularis fructus huius horti, corpus est filij sui, quod sumitur in sacramento, qui dicit. Ioan. sexto. *Caro mea vere est cibus.* Item nominis eius deuota inuocatio, & crebra recordatio, sedula imitatio, & dulcis salutatio, sunt quasi quædam fercula, & quasi quędam delicię, nō carnales sed spirituales, quasi quædam aromaticę species, quibus reficimur in hoc horto. Horum autem sapor perfecte non perpenditur, nisi diutius masticentur, sicut patet in aromaticis speciebus. Idcirco siquidem huius nominis *Maria* media longa est, vt in eius nominatione diutius immoretur. Sed nota, quod dum aromaticū quid masticatur, os debet concludi, ne incaute amittatur dulcedo aromatici: similiter si plene desideras istarū deliciarum degustare dulcedinem, os clausum habeas ad turpia, & per regulare silentium pone custodiam ori tuo. Eccli. 28. *Ori tuo facito ostia, & serae auribus tuis* Ibidem. *Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram*, &c. Item Eccli. 21. *Verba sapientum statera ponderabūtur.* Item *os*, id est, desiderium cordis. Vnde *Os meum aperui, & attraxi spiritum*, Psalm. 118. Delectat gustus fontium huius horti, quo signatur prægustatio gratiarum Mariæ.

Aliud delectabile. Tactus florum mollis & aromaticus, quorum fragrantia & suauis odor, suauis odoris reddit tactum. Quod fit precipuè, quando ad Mariæ laudem & gloriam, quidquid boni potes, omni instātia operaris. Eccli. 24. *Qui operantur in me non peccabunt.*

Aliud delectabile, ad rorem nudis pedibus deambulatio per hunc hortum. Quod fit, cum nudatis affectibus à concupiscentijs prauis, rorem suæ misericordiæ ab ea expostulas: Vel cum ad monasteria, Vel ad altaria eius discurris sedulus, ob rorem gratię eius impetrandum ab ea.

Aliud delectabile, requiescere super herbam virentem, quod fit cum flexis genibus per humilitatem coram matris imagine, ipsius patrocinium ad filium interpellas, & beneficio precum eius requiescis à laboribus peccatorum. Propter hoc de iustis, qui sunt oues Christi dicitur Ezech. 34. *Ibi requiescent in herbis virentibus.*

Item de huiusmodi delectabilibus dicit Eckebertus Abbas ad Mariam, hortus deliciarum nobis est vterus tuus sacratissimus, ô Maria, quia ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties mente recolimus, quam magna multitudo dulcedinis, orbi vniuerso inde profluxerit. Cum igitur tanta plenitudine deliciarum abundet hortus iste, & omnibus exponatur, imo etiam quod plus est, ad suam inuitet plenitudinem dicens. Cant. quinto. *Comedite amici, &c.* Miser est, qui non esurit, æger qui fastidit, fætidus aut mortuus qui eius odores non sentit, fastidicus qui non sapit. Vt qui eiusmodi sunt, videantur dicere cum miseris Hebræis. Numer. 11. & 21. *Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Nihil vident oculi nostri in Man.* Similes etiam illi miserrimo duci, de quo legitur. quarti Regum septimo, qui fertilitatem, quam prædicauit Eliseus crastino securitam, audiuit nec credidit. Similiter multi sunt qui fertilitatem & copiam beneficiorum Mariæ audiunt, sed non credunt, & ideo nec inde comedunt.

Eckebertus in deprecatione ad B. V. inter opera D. Bernardi.

Samtris, quę custodia interpretatur, ecclesia est, quæ custodit christianos, cuius porta beata virgo. Eius enim meritis, precibus & exemplis, intramus in ecclesiam non solum numero, sed & merito. Ad hanc portam *Modius simile*, id est, Christus datur *pro statere vno*, id est, pro minimo. Dux ille miser, qui hanc fertilitatem audiuit prius, sed non credidit, postea vidit, sed inde nō comedit; incredulos designat, & mundi diuites, quos mundanę solicitudines conculcant in pręsenti; per consequens autem conculcantur à dęmonibus, & ęternaliter moriūtur. De huiusmodi incredulis dicitur Eccli. 2. *Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, & ideo non proteguntur ab eo.*

INCIPIT TERTIA PARTICVLA horti conclusi, in qua agitur de aromatibus huius horti, & pauca sunt hic capitula.

HOrtus conclusus soror mea sponsa, &c. De aromatibus, & aromaticis speciebus horti cōclusi dicitur. Cantic. 3 *Quę est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuersi pulueris pigmentarij?* Verba sunt Salomonis in persona vniuersitatis Angelorum & hominum beatorum. Potest etiam esse vox cælestium virtutum, stupentium de tam solemni, & admirabili assumptione generis humani in beata virgine, cum totum ferè genus humanum descenderat in infernum; quia *ignis inferni deuorauit ferè omnia speciosa deserti*, id est, mundi sicut dicitur Ioel. 1. Hęc speciosa sunt clerici, monachi, milites, dominę & huiusmodi. Dicunt ergo admiratiuè. *Quæ est ista*, &c. Nota quod ter fit hæc quæstio in canticis. *Quæ est ista quæ ascendit*, &c. 1. Cantic. 3. capitulo, vt hic. Et ponitur hic quæstio admiratiua de sua sanctificatione. Vnde sequitur. *Ex aromatibus myrrhæ & thuris*, &c. Et hęc prima eius ascensio fuit in natiuitate. *Secunda* fuit de conuersatione in progressu vitæ. Cantic. 6. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens* in natiuitate; *pulchra vt luna* in progressu vitę, *electa vt sol* in glorificatione. Tertia fuit Cant. 8. de eius glorificatione, vbi dicunt Angeli admirantes: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicijs affluens innixa super dilectum suum?* prima de magnificentia gratiæ; secunda de magnificentia meriti; tertia de magnificentia gloriæ. Vel sic, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, hoc est, per mundum, per supereminentiam gratię; *progreditur* per profectum vitæ? *ascendit de deserto*, id est, mundo, per excellentiam gloriæ? Dicitur ergo. *Quæ est ista?* admirando fit hęc quęstio, non dubitādo, *Quę est ista*, id est, quam admirabilis, quam dilecta, quam præcellens omnes creaturas, quātis pręconijs attollenda, quanta admiratione dignissima, quæ non solum totum mundū, sed & totum cælum circūquaque, suauitatis inæstimabilis odore perfundit? *Quæ est ista?* Glossa, id est, quam digna, vel quam admirabilis? Et admirantur quatuor in virgine, qui hoc quęrunt. *Primum* est puritas innocētiæ, quam tantā habuit, quod nec concupiscentiam sensit, quod est supra consuetudinem. *Secundum* superabūdans gratia; quā tantam habuit, vt sibi & toti mundo sufficeret copiosè. Vnde dicta est *gratia plena*. & hoc supra meritum. *Tertium* fructus ventris sui, quia natura mirante suum genuit genitorem, Deum scilicet, quod fuit supra naturam. *Quartum* gloria ascēdentis, quod fuit supra omnem rationē. Quis enim capere posset delicias ascendentis? vnde Cantic. oct. dicitur *delicijs affluens*; aut delicias, ad quas ascendit; quas nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. *Quæ ascendit*. Notandum quod Eua descendit, sed Maria ascēdit. Vnde & ei competenter verbum attribuitur ascendēdi. Eua enim descendit tripliciter, *primo* per culpam inobedientiæ, magis obediens serpenti quam Deo; *secundo* per maledictionem; vnde dictum est ei, *Multiplicabo ærumnas tuas, & in dolore paries filios*. *Tertio* per subiectionem; vnde *sub viri potestate eris*, &c. Genes. 3. Maria autem ascendit contra culpam, per gratiam; contra maledictionem, per fructus benedictionem; contra seruitutem, per integerrimam libertatem. Effecta est enim regina Angelorum. *Quæ ascendit* quasi per quinque gradus. *Primus* attenditur in hoc, quod in vtero matris sanctificabatur. vnde *Sanctificauit tabernaculum suū altissimus*, Psal. 45. *Secundus*, quod sanctificata gratia replebatur; vnde *gratia plena*. Bern. Quid mirum si gratia plena, cū qua Deus erat? *Tertius*, quod repleta gratia de virtute in virtutē progrediebatur, id est de actiua ad contemplatiuam, & è conuerso; vt verè posset dicere. *Gratia Dei in me vacua non fuit*. 1. Cor. 15. *Quartus*, quod progrediens fœcundabatur, quia enim illius opera, & maxime votum virginitatis, plus omnibus aliorum operibus Domino placuerūt; ideo descendit in eam filius Dei, & eam fœcundauit opere Spiritus sancti. *Quintus*, quod fœcundata exaltabatur super omnes choros Angelorum.

Angeli quatuor in Maria Virgine admirantur.

Eua tripliciter descendit.

Quinque gradus Ascensionis Mariæ.

B. Bernardus.

Aliter. *Quæ ascendit* de originali ad sanctificationem. Item *quæ ascendit*, quia ascēsiones in corde suo in valle lacrymarum disponens. Item *quæ ascendit*, quasi gradatim de virtute in virtutem se promouens, singulos sanctorū ordines beatitudine & gratia trāscendens, continue de bono in melius proficiens, intus contemplatione & sanctis desiderijs, foris bona operatione & virtutū exemplis. Item *Quæ ascendit*, de gratia ad meritū, de merito ad præmium; vel melius *Quæ ascendit*, de gratia dignitatis ad gloriam genitricis, nec cuiuslibet, sed Dei. Itē *quæ ascendit*, de humilitate ancillæ, ad virginitatem reginæ. Vel *quæ ascendit*, de sterilitate virginitatis, ad fęcunditatem genitricis virgo purissima perseuerans.

Sequitur.

Mundus cur dicatur Desertum.

Sequitur. *per desertum*, id est, per mundum, qui dicitur desertum propter abundantiam duplicis mali, scilicet culpæ & pœnæ, & propter inopiam spiritalis boni. Vel *per desertum*, id est, desertione mundi, quem habuit pro deserto, cuius contemnens concupiscentias & delectabilia, spiritualibus adhæsit delicijs; designata per vitem, ficum & oliuam. Iudicum 9. quæ noluerunt prouehi inter ligna, in quo mundi contemptus figuratur. Vel *per desertum*, id est, per ipsum cœlum, quod deseruerunt peccantes Angeli. Vnde & appellatur desertum. Luc. 15. per quod ascendit in sua assumptione, Angelorum & sanctorum transgrediens ordines vniuersos: ascendens vsque ad dexteram sedentis in throno. Vnde & designatur per Bersabee, cui *positus est thronus iuxta filium suum regem Salomonem, & sedit ad dexteram eius*. 3. Regum 2. Vel *per desertum* sicut quidam volunt, id est, per hoc quod ipsa fuit desertum, secundum multas deserti proprietates. Quære titulo de terra, vbi Maria appellatur desertum. In sequenti sermone inuenies multa alia de hoc deserto. *Ascendit*, inquam *sicut virgula fumi*, id est, adinstar virgulę & fumi, vel adinstar fumi ascendentis in altum, gracilis, & recti, habentis figuram virgulæ. Est autem virgula fumi euaporatio odorifera ascendens à speciebus, & ipsa fuit virgula fumi per vaporem vbique diffusum. *Myrrha*, id est, castitatis suę. Vnde dicit, *sicut myrrha electa dedi suauitatem odoris: & thuris*, id est, charitatis suæ; Vnde & dicitur Cant. 4. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*. Item *sicut virgula fumi*, *Fumi* dico editi ex aromatibus myrrhæ & thuris accensis. Aromata ista virtutes sunt redolentes in se, & animam, in qua continentur, quasi pixidem continentem aromata, facientes boni odoris; sicut videre est in vasis apothecariorum. Vel *ex aromatibus myrrhæ & thuris* intransitiuè, hoc est, ex myrrha & thure, quę sunt aromata, id est, ex carnis mortificatione, quæ per *myrrham*, & orationis deuotione, quę per *thus* designatur. Fumi etiam editi ex aromatibus *vniuersi pulueris pigmentarij*, id est, contriti vel confecti à pigmentario, id est, à Spiritu sancto de quo dicitur. Eccli. 38. *Vnguentarius faciet pigmenta suauitatis & vnctiones conficiet sanitatis*.

pag. 504. a.

Pœnitentia in duobus consistit.

Per myrrham quæ vermes necat, & corpora mortua à putredine conseruat, designatur pœnitentia, quę prauos motus mortificat, & mentes pœnitentium preseruat à corruptione peccati, & consistit in duobus. *In carnis* castigatione, & *bonorum* operum exercitatione. vtroque enim modo carnalis affectus in nobis mortificatur; vel per *myrrham* quæ amari saporis est, multitudo amaritudinum, quas passa est mentaliter in filij passione, per *thus* virgineę menti deuotio, suspirans ad filium & desiderans ipsum sequi. Vnde & dicebat Cantic. 5. *Filiæ Ierusalem*, id est, ô vos virtutes Angelicæ supernam Ierusalem inhabitantes, *nunciate dilecto*, id est, filio meo, *quia amore langueo*. Per *vniuersum puluerem pigmentarij*, aliarum virtutum vniuersitas; per hoc quod dicit *vniuersi*, innuitur quod beatæ virgini nulla defuit virtus, nec puritas Angelorum, nec fides Patriarcharum, nec scientia Prophetarum, nec zelus Apostolorum, nec innocentia aut humilitas Virginum. Vel per *myrrham* designatur actio, in qua Maria non habuit similem. quia omnia pietatis opera quæ solent alijs pauperibus exhiberi, ipsa filio suo pauperi exhibuit de quibus inuenies, ibi, *Intrauit* IESVS *in quoddam castellum* &c. Per *thus* deuotio, per *vniuersum puluerem pigmentarij* contemplatio figuratur. Et in tribus istis virtutibus, scilicet actione, deuotione, contemplatione, omnes alias intellige, quarum omnium omnimoda plenitudo fuit in virgine gloriosa.

Lib. 4. pag. 323. d. & seqq.

Nec dicitur *ex aromatibus myrrha & thuris, & aliorum aromatum*, sed *vniuersi pulueris pigmentarij*, quasi ipsa aromata sint in puluerem quemdam per humilitatem redacta. *Vniuersi* igitur dicitur propter multitudinem eorum, de quibus surgit contemplatio; quæ multo plura sunt quam ea, in quibus consistunt actio & deuotio. Vel etiam ideo dicit *vniuersi pulueris pigmentarij*, quia sicut aromaticæ species & pigmenta redacta in puluerem, valent ad confectionem, & reddunt spiramentum boni odoris: sic virtutes cum animum non extollunt, sed quasi in puluerem, & quasi in nihilum rediguntur, respectu habentis, perducunt ad perfectionem, & reddunt famam bonę opinionis. Vel ideo dicitur *vniuersi pulueris pigmentarij*, quia Maria confecit claretum de vino & aromaticis speciebus, quo filium potat, & cœlestes conuiuas. Vnde & pincerna gloriæ congrue appellatur. Vnde Cant. 7. dicit ei sponsus: *guttur tuum sicut vinum optimum*. Et ipsa respondet. *Dignum dilecto meo ad potandum, labijsq; & dentibus illius ad ruminandum*. Item. Cantic. 8. dicit ipsa dilecto. *Dabo tibi poculum ex vino condito* &c. Ipsa etiam cœlestes lætificans conuiuas dicit eis. Cant. 5. *Comedite amici & inebriamini charissimi*.

Pigmentarius Christus est, qui largitur virtutes, & cuius gratia acquiruntur. Vel iuxta sensum moralem pigmentarius est homo, qui operam dat virtutibus acquirendis, conseruandis, exercendis. Dicitur autem Christus pigmentarius *vniuersis pulueris*, id est, perfectæ humilitatis, quia verbo & exemplo docuit nos omnem humilitatis gradum, scilicet subdere se maiori, pari, & minori. Subditus enim fuit Patri, cui par est secundum diuinitatem, sed eo minor est secundũ humanitatem. Subditus etiam fuit Mariæ & Ioseph, qui longe inferiores eo erant. Ideo dicit Matth. 3. beato Ioanni. *Decet nos implere omnem iustitiam*,

iustitiam, id est, omnem gradum humilitatis in nobis exhibere. Ideo dicit Matth. 11. *Discite à me* &c. Item *vniuersus puluis huius pigmentarij* virtutum vniuersitas, quę omnes per humilitatem in munitissimum puluerem redigendæ sunt. Vnde dicitur Exod. 30. *Cum in tenuissimum puluerem vniuersa contuderis* &c. Et quanto subtilius terũtur, & comminuuntur per omnimodam humilitatem, de qua dicitur Eccl. 7. *Humilia valde spiritum tuum* &c. Tanto in naribus Domini suauiorem reddunt odoris fragrantiam, & sic contunduntur patientia, quæ per contusionem; & humilitate, quæ notatur per puluerizationem. Sic puluerizatus erat Abrahã vocans se *puluerem & cinerem*. Genes. 18. Similiter Dauid dicens *humiliatus sum vsquequaque Domine viuifica me* &c. Psal. 118 sic ipse Christus dicẽs *Ego sum vermis & non homo*. Psalmo 21. Sic & beata virgo sicut patet.

Moraliter hæc interrogatio *quæ est ista* &c. est ipsius Prophetæ, scilicet Salomonis, vel Angelorum admirantium profectum animæ pœnitentis. nec quærunt *qualis est ista*, vel *quanta* sed *quæ*. quia de qualitate & quantitate ipsius, quoad gloriam ad quam ascendit, ipse visus, quo datum est illis eam videre, certos efficit. Sed quòd creatura tam vilis, vt est homo, qui creatorem suum negauerat, & diabolo se subdiderat, & abiectis ornamentis virtutum, sordibus peccatorum se inquinauerat, ad tantam gloriam assumatur, admirantur & dicunt, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, id est, per pœnitentiam. Sicut enim filij Israël per desertum de Ægypto venerunt in Ierusalem, sic de mundo per pœnitentiam ascenditur in cœlum. postea vero modum ascendendi determinant cum dicunt *sicut virgula fumi* id est, paupertate gracillima, intentione rectissima, leuis sine pondere peccatorum, erecta desiderio æternorum, procedens *ex aromatibus myrrhæ & thuris*, *& vniuersi pulueris pigmentarij*, id est, ex carnis mortificatione, orationis deuotione, humilitatis perfectione. Hæc tria animam pœnitentem habilem faciunt ad ascendendum; & remouent omne impedimentum. Nam per primum sanantur pestes corporis; per secundum pestes mentis, vt dicit B. Hieronymus; tertium alia duo conducit ante Deum Vnde Eccli. 35. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit & donec propinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat.*

D. Hieronymus.

MARIA DICITVR FVMVS.

QVia *gracilis & subtilis* per innocentię puritatem, & seipsam semper gracilians per summam humilitatem. Vnde cum eligeretur in matrem Domini, se obtulit in ancillam. *gracilis* etiam per paupertatem; quia omnia temporalia contemnebat; vel si ea aliquando habuit, largiter erogabat. *gracilis* etiam per carnis extenuationem, quia licet nunquam peccauerit, semper in pœnitentia mansit. Fuit etiam *gracilis*, quia cœlestibus extenuata disciplinis, & subtilis in vita contemplatiua. *gracilis* etiam vt sine obstaculo transiret *per arctam viam, & intraret portam quæ ducit ad vitam*. Matth. 7.

Quia libere alta petens per subtilitatem contemplationis, & rectitudinem intentionis. *Cælos enim attingebat stans in terra* Sapient 18.

Quia agilis, leui enim cursu, leui saltu velut Idithun, id est, transiliens; omnes vitiorum spinas, lutulenta, & foueas transilijt. *agilis* etiam per officiositatem, quando se transtulit ad beatam Elizabeth visitandam. *agilis* etiam per obedientiam, deferens filium ad templum, & fugiens cum eo in Ægyptum.

Quia leuis id est, sine ponderositate peccati, & ideo sursum continuè ferebatur desiderio æternorum.

Quia flexibilis per humilitatem, quoad se; per obedientiam quoad Deum; per compassionem & pietatem, quoad proximum.

Quia virgula per humilitatis diminutionem, quæ maxime cooperatur ad ascensionem, quia *qui se humiliat exaltabitur*. Luc. 14.

Quia obscura per tribulationum multitudinem, quas patiebatur amore filij sui. Vnde dicit Cant. 1. *Nolite considerare me quod fusca sim, quia decolorauit me sol*, id est, filius meus. Quære titulo de pulchritudine eius. pag. 352. E.

Quia aromatica per bonam opinionem, & deuotionis fragrantiam. Vnde sequitur. *Sicut virgula fumi ex aromatibus* &c.

Quia calida per dilectionem. Vnde & dicitur *virgula fumi*; qui de igne procedit, quia desiderium ex amore venit. Ipsa enim ardore Spiritus sancti accensa, sic ascendendo profecit in gratia, sic ascendit in gloria, quod omnem cognitionem humanam excedit. Ideo dicitur *virgula fumi*, qui naturaliter ascendit, & quasi occulte, qui visibiliter ascendens disparet in monento; similiter & ipsa disparuit, quia quantum ascenderit, ratio humana non capit. Modus etiam ascensionis suæ occultus fuit, quia vtrum in anima sola, an in anima simul & corpore ascenderit, præelegit Ecclesia piè nescire, quam temere aliquid diffinire.

Quia quanto magis ascendit, tanto amplius extenuatur & subtiliatur. Sic etiam fidelis anima, quo magis proficit in virtute, tanto magis humiliatur in se, sicut patet in Maria; quæ cum peteretur in matrem Domini, quod erat ei summa dignitas, se obtulit in ancillam, quod erat summa humilitas. Exemplum de Abigail. 1. Regum 25. Similiter quanto magis ascendit in cognitione Dei, tanto magis nihil efficitur in

oculis

oculis suis; quod patet in Abraham, qui postquam apparuit ei Dominus, *Se puluerem & cinerem appellauit*. Genes. 18. Iob 42. *Nunc oculus meus videt te. idcirco me reprehendo*. &c.

Quia fumus prouocat lacrymas, & pia Mariæ recordatio lacrymas deuotionis. Vnde dicunt fideles animæ in Psalmo 136. *Fleuimus dum recordaremur Sion*, id est, Mariæ. Item *fumus* ascendens de aromatibus incensis, est gratiarum actio de virtutibus sibi datis quæ incensæ erant igne charitatis, quas non sibi, sed Dei gratiæ ascribebat. Vel *in ascensu fumi* versus cœlum, potest eius recta intentio figurari. Et nota, quod non dicitur hæc virgula fuisse ligni insensibilis & duri, sed fumi qui speciem habet, sed substantiam non habet: cum enim cernitur, aliquid esse videtur, cum manus apponitur, nihil inuenitur. Sic beata virgo videbatur hic esse per carnis speciem, sed hic non erat per dilectionem. Similiter nec vir iustus; quia *Conuersatio eius in cælis est*. Ad Philipp. 3.

Item, Cant. 8. dicunt Angeli. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens, innixa super dilectum suum?* Et admirantur de tribus quæ attendebant in virgine, scilicet de ascensu, de deliciarum affluentia, & quod innixa dilecto. *Primum* mirabile, *Secundum* mirabilius, *Tertium* mirabilissimum. *Ascensus mirabilis*, quia pauci ascendunt; Vnde *Quis ascendet in montem Domini, &c.* Psalm. 23. Et notat *quis* raritatem *Pauci* enim *sunt electi*, Matthæi 20. Sed fere omnes descendunt. Vnde Isai. 5. vbi loquitur de inferno, *Descendunt fortes & sublimes, gloriosique ad eum, &c. Secundum mirabilius*, quia pauciores ascendunt affluentes delicijs, quia fere omnes pedibus, id est, affectibus lutulentis descendunt, ad minus in purgatorium. *Tertium mirabilissimum*, scilicet quod innixa super dilectum, quod nulli alij datum est creaturæ. *Dilectus* est filius ipsius virginis, qui scilicet filius est *super omnem principatum & potestatem* Ephes. 1. & *sub cuius pedibus omnia subiecit pater*. pri. Corinth. 15. In hac autem innixione tria notantur, *Excellentia* matris, *Reuerentia* filij, *Familiaritas* vtriusque: sicut si Rex innitatur alicui militi, miles inflectit humerum, ex sic ex parte eius impenditur regi reuerentia, & ex parte regis excellentia, & ex parte vtriusque familiaritas, quia rex non nisi valde familiari innititur.

Innixa super dilectum Et nota *super* quasi superior dilecto. Facit enim filius quidquid præcipit mater; Vnde & dicimus ei, *Ora patrem, iube natum*. Et in hoc concordant omnes scripturæ, licet quidam mali obloquantur. Item per hoc quod dicitur, *Innixa super dilectū*, innuitur quod filius præsens erat, alioquin non videretur impleſſe illud Exodi 20. *Honora patrem & matrem, &c.* Ipse autem *cœpit facere & docere*. Actuum 1. *Innixa super dilectum*. Vices etiam rependit filius

A matri. Dei enim filius, matri innixus descendit in terram in incarnatione; vnde Isai. 19. *Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum*, &c. Et mater, innixa filio, ascendit in cælum in assumptione sua. Vel sic. Innixus est dilectus super eam, quando assumpsit ex ea carnem, in eius vtero formatus & coalascens; ipsa vero super dilectum, quando dixit concepto filio; *Fecit mihi magna qui potens est*, & cæt. Lucæ primo.

Primam autem huius auctoritatis particulã, B scilicet *Quæ est ista quæ ascendit de deserto?* habes sufficienter expositum in superiori sermone. pag. 778. c & seqq.

Item nota, quod prius dicitur *Delicijs affluens*, & post *Innixa super dilectum*. Nam ne perderet delicias affluentes, non suis meritis, sed ipsius innitebatur gratiæ; qui gratiam & meritum tribuit in præsenti, & in futuro præmium superaddet. Aliter. *Quæ est ista, &c.* Et quinque admiratur in hac virgine, *Primo* dignitatem eius; Vnde C *Quæ est ista*. Glossa, id est, quam digna *Secundo* ascendentis gloriam ibi, *quæ ascendit*. *Tertio* locum vel statum vnde ascendit, ibi, *de deserto*. *Quarto* delicias ascendentis, ibi, *Delicijs affluens*. *Quinto* amoris plenitudinem per quam sublevatur, ibi, *Innixa super dilectum suum*. *Quæ est ista?* potest responderi, Triclinium Trinitatis. Quære titulo de ædificijs, vbi ipsa dicitur triclinium. pag. 611. d *Quæ ascendit*. Expone sicut in superiori sermone notatum est de deserto. *Desertum* potest dici genus pag. 780. a D humanum, horribile & obsitum spinis, & tribulis peccatorum. Vel proprie *Desertum* est status paupertatis, qui ab omnibus deseritur. Paupertas est enim comes indiuidua omni homini, in ingressu & egressu, quia *nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus*. 1. ad Timoth. 6. Sed ab omnibus deseritur ipsa paupertas in progressu, ipsa est enim bonum odibile, &c. In deserto tamen paupertatis, fabricatur scala humilitatis, quæ se extendit vsque ad excelsum charitatis, & peruenit ad altitudinem E maiestatis. Ab hoc deserto, per hanc scalam, ascendit gloriosa virgo.

Aliter. Duo in nomine deserti possunt intelligi, mundus scilicet, vel conuersatio, id est, status sanctorum, qui est *Terra deserta & inuia, &c.* quæ scilicet conuersatio dicitur *desertum* propter quatuor virtutes, quæ ab omnibus deseruntur. *Prima* humilitas, quam deseruerunt apostatæ Angeli, id est, dæmones. *Secunda* obedientia, quam primi parentes. *Tertia* paupertas, quam F maxime clerici ambitiosi. Vnde Beatus Hieronymus. Clericũ de ignobili gloriosum, de paupere diuitem, quasi pestem fuge. D. Hieronymus. *Quarta* patientia, quam Religiosi. Iniuriati sunt enim nobis Martyres, qui totam patientiam in cœlum detulerunt, vt vix inueniatur quis in terra, qui si inhonoretur in aliquo, statim non moueatur ad iram.

iram. Has quatuor virtutes habuit gloriosa virgo, in qua fuit vera humilitas, quam respexit Deus, id est, approbauit. Item plena obedientia, quia legem impleuit in sua desponsatione, in filij circumcisione, in legali purificatione, in filij ad templum cum oblationibus deportatione. Pauperrima etiam fuit, quæ nec hospitium habuit quando peperit, vnde lucrata est *Regnum Dei, quod pauperum est.* Luc 7. Patientissima fuit, quia ouis erat, & mater agni, quę videns filium crucifigi, patienter sustinuit, nec remurmurauit aut contradixit, licet ipsius animam gladius filij pertransiret.

Item in nomine *deserti* potest intelligi *mundus*, in quo erat corpore, licet in cœlis esset mente, quia *cælos attingebat stans in terra* Sapient. 18. de quo, sicut pie creditur, ascendit corporaliter in sua assumptione. Vel *mundus* potest dici *desertum*, propter paucitatem hominum rationalium & abundantiam irrationalium. Vnde Ecclesiastes 1. *Stultorum infinitus est numerus.* Paucissimi enim sunt qui vtantur ratione, & sint spirituales; multi carnales & brutales. *Item*, propter spiritualium ciborum defectum & inopiam, quia nec fides est in multis, nec doctrina veritatis, nec pastus bonæ operationis. Sequitur *Delicijs affluens*. Verbum *affluendi* notat abundantiam deliciarum Vnde Ecclesiastes 1. *Omnia flumina*, spiritualium deliciarum, *Intrant in mare*, id est, in Mariam. Istę deliciæ sunt dona spiritualium charismatum; *Vel* spirituales Spiritus sancti consolationes, quibus virgo reficiebatur; *Vel* priuilegiata misericordiæ opera, quibus reficit Dominum, & quę ei exhibuit de propria substantia sua; *Vel* istæ deliciæ sunt illa prima vnguenta, de quibus dictum est. vt supra, prope principium horti conclusi. Sequitur. *Innixa super dilectum suum* Nota quod Henoch placuit Deo, & translatus est in cœlum, Genes.5. Elias per turbinem ascendit in cœlum, 4 Regum 2. Paulus quasi violenter raptus est in cœlum, 2. Corinth. 12. Maria vero *Ascendit innixa super dilectum.* His quatuor signantur quatuor conditiones charitatis, quibus in cœlum transferimur. In *primo* signatur charitas fraterna, vnde 1. Ioan 3. *Scimus quoniam trāslati sumus à morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* In *secundo* charitas feruens ad increpandum peccata. Vnde Elias dicit tert. Regum 19. *Zelo Zelatus sum pro Domino Deo exercituum*, &c. Ipse enim fuit zelator legis In *tertio* amor ardens in desiderio æternorum; qualis erat Paulus dicens: *Cupio dissolui*, &c. ad Philip. 1. In *quarto* amor suauis, innitens super dilectum per contemplationem. Talis postponit omnia, & adhæret soli dilecto. *Primus* status incipientium; *Secundus* proficientium; *Tertius* perfectorum; *Quartus* perfectissimorum.

Pag. 724. c.

INCIPIT QVARTA PARTICVla horti conclusi, in qua agitur de floribus & herbis huius horti.

HOrtus conclusus soror mea sponsa, &c. Viso de aromatibus huius horti, restat videre de floribus, quibus vniuersis & singulis Christus Dominus figuratur: & non solum Christus, sed & Maria, & quilibet iustus, sed principaliter ipse Christus. Videndum igitur de proprietatibus florum, & de generibus & diuersitatibus florum, quę videlicet florum proprietates subscriptis versibus facilius poterunt memoriæ commendari. Sicut dicit Petrus Manducator, flos septemplicem habet proprietatem, Quia *tenuis, tener, leuis, pulcher, leuis, fragrans*, & *vtilis* valde Nihil enim flore tenuius cum stringitur; nihil tenerius cum teritur; nihil leuius cum portatur; nihil lenius cum attrectatur; nihil pulchrius cum cernitur; nihil fragrantius cum odoratur; nihil vtilius cum fructus attenditur. Sic & Christ⁹ tenuis in flagellis, tener in miserijs, leuis in præceptis, lenis in tolerantijs, pulcher in exemplis, fragrans in promissis, vtilis in præmijs. Item tenuis ad seueritatem, tener ad miserationem, leuis ad dominationem, lenis ad mansuetudinem, pulcher ad speciem, & iucunditatem; fragrans ad promissionem, vtilis ad retributionem.

Petr. Manducator.

FLOS CHRISTVS.

FLoruit in natiuitate, Vnde Isai. 11. *Flos de radice eius ascendet.*

Defloruit in passione, quando *non fuit ei species neque decor* Isai. 53. Ideo dicitur *Flos Libani elanguit*. Naum. 1 Maria Libanus, vnde se comparat *Libano non inciso*. Eccli. 24.

Refloruit in resurrectione secundum humanā naturam, in qua defloruerat, vnde dicit, *& refloruit caro mea.* Psal. 27.

CHRISTVS FLOS.

MVndus, Aromaticus, Tenuis, Tener & Speciosus.
Concauus, Omnicolor, Vernalis. Lenis, Aquosus.
Fructifer, Inclinis, Leuis, Expositus, Medicinans.
Et *Delicatus*, & *habens matrem sine Patre.*
Pneuma sacrum recipit, non visus spargit odorem,
Matrem non violat. Caput ornat. Templa venustat.
Pascit apes, & eis ceram cum melle ministrat.

Mundus, peccati immunitate. Vnde dicit. *Ego autem in innocentia mea ingressus sum.* Psal. 25. Item Ioan. 10. *Quem pater sanctificauit & misit in mundum*, &c. Simile in Psalmo 14. *Qui ingreditur sine macula*, &c. Item Mariæ dictum est Luc. primo. Quod

Quod nascetur ex te sanctum. Nascetur natiuitate in vtero; & natiuitate ex vtero. Quęre supra vbi hortus dicitur mirabilis. Ad hanc mundiciā designandam conceptus est in Nazareth, quod interpretatur sanctus vel mundicia. Congruum enim fuit, vt in ea conciperetur ille, de quo dicitur. Daniel. 9. *Et vngatur Sanctus sanctorum, &c.* Et quod in mundicia conciperetur ille, qui solus sine immundicia conceptus est, vt nostri cōceptus immundiciam emundaret. Beatus Bernardus. Voluit Dominus virginem esse matrem suam, de qua immaculata, immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus.

pag. 753. a.

S. Bernardus.

Aromaticus, bonæ & sanctæ opinionis fragrantia & odore. Lucæ quarto. *Fama exijt per vniuersam regionem de illo, & magnificabatur ab omnibus*, &c. Cantic. primo, dicunt adolescentulæ. *Curremus in odore vnguentorum tuorum*. Vel *Aromaticus* in promissione, quia odore spei in via nos reficit, sed in patria fructu satiabit. Vnde dicit ei Psalmista. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Psalm. 16. Vel *Aromaticus*, sicut quidam flores, qui magis attriti, fragrant suauius; sic & *Fracto alabastro* corporis Dominici in cruce, *domus*, id est, Ecclesia *Impleta est ex odore vnguenti.* Ioan. 12.

Tenuis in triplici substantia, nempe.

Spiritus & anima per humilitatem, quia *Exinaniuit se formam serui accipiens*, Ad Philippens. secundo.

Beatæ carnis, in qua pro nobis fecit pœnitentiam in cruce. Vbi ita macilentus & exilis apparuit, quod dinumerabilia facta sunt omnia ossa eius. sicut dicit ipse in Psalm. *Dinumerauerunt*, id est, dinumerabilia fecerunt, *omnia ossa mea.* Psal. viges. prim. Nec poterat extensio corporis eius in ligno melius describi, sicut dicit Magister in Glossa.

Terrena, quia non habuit vbi caput reclinaret. Matth. 8. *Vulpes foueas habent*, &c.

Tener ad litteram quod apparuit in verberum scissione, quando *Attritus est propter scelera nostra.* Isai. quinquages. tert. Erat autem Flos iste Tener.

Per Dilectionem, quia diligens nos tenerrimè, vt dicere videatur de quolibet fideli; sicut Dauid de Ionatha. secund. Regum primo. *Sicut mater vnicum amat filium, ita te diligebam.* Quod patet, quia pro amore nostro dignatus est mori. Vnde se comparat Zeloti, qui facile offenditur & læditur. Exod. vigesimo. *Ego sum Deus Zelotes*, &c. Glossa. Non ferens animam mihi desponsatam, aliqua suspicione notari. Item Sapient primo. *Auris Zeli*, id est, Dei zelantis & castitatem exigentis. *audit omnia*; quia zelus excitat eum ad audiendum.

Per Pietatem & compassionem peccantium, exemplo pueri Iesu socio compatientis, Vnde dicit de peccatoribus. Ierem. decimo tertio *Si non audieritis in abscondito, plorabit anima mea à facie superbiæ*. Ideo enim *Videns Ierusalem fleuit super illam*. Lucæ decimo nono, quam præsciebat ruituram; quæ signat animam in æternum damnandam.

Per Mansuetudinem, vnde significatur per Dauid. secund. Regum vigesimo tertio, *Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus.* Quære supra versu. pag. duodec.

Et Speciosus, sanctę conuersationis honestate, *In quem desiderant Angeli prospicere.* prim. Petr. primo, & cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, & in Psalmo 91. *Dominus regnauit decorem indutus est*, id est, immunitatem à peccato. Etiam quantum ad formam corporis, fuit *Speciosus forma præ filijs hominum*, Psalm. 44. Quem scilicet decorem ostendit tribus amicis suis in Transfiguratione. Matth. decimo septimo De pulchritudine Dominicæ faciei, dicit Aelredus. Credo in illo speciosissimo vultu, tantam gratię cœlestis elegantiam refulsisse, vt omnium in se conuerteret aspectum, auditum erigeret, excitaret affectum. Species autem seu pulchritudo huius floris, maxime consistit in duobus, scilicet in candore, & rubore. Natiuus enim color huius floris, & quasi candidus, sancta eius conceptio. Vnde Ioan decimo. *Quem pater sanctificauit, & misit in mundum*, &c. Tunc enim pater filium sanctificauit, cum eum pro salute mundi, cum sanctitate constituit incarnari. Et propter hoc dictum est Mariæ. Lucæ primo. *Quod nascetur ex te sanctum*, &c. Bene dicit *Sanctificauit & misit*, quia missio non præcessit sanctificationem. Et de isto flore dicitur Sapient. septimo, *Candor est lucis æternæ & speculum sine macula*, &c. *Vel* quasi natiuus color, eius virginitas, & innocentia; quę duo signantur in candore. Vnde vocat se *lilium.* Cantic. secundo, *Ego lilium conuallium.* Sed huic candori, accreuit rubor rosæ, id est, martyrij in passione: Et hoc patet in floribus quarumdam arborum & herbarum, qui primo candidi apparent, & tandem vertuntur in ruborem. Candidus enim in natura diuinitatis permansit, licet secūdum naturam humanam in passione rubuerit.

Aelredus homil. de Iesv puero duodenni.

Ab hac duplici specie commendat Ecclesia sponsum suum Cantic. 5. *Amicus meus candidus & rubicundus. Candidus* secundum deitatem, quia *candor est lucis æternæ, & emanatio quædam claritatis Dei sincera.* Sapient. 7. Quod est dicere luminosissimus, & mundissimus. *rubicundus* vero, id est, flammeus & rutilantissimus, quia filius charitatis filius patris; & sicut Deus de Deo, sic charitas de charitate. 1. Ioan. 4. *Deus charitas est*; quod tam de patre quam de filio potest intelligi. Vel *candidus*, mundissimo sanctissimoque ingressu in mundum: *rubicundus*, in egressu de mundo, quia

do, quia tunc proprio sanguine rubricatus. Vnde Apocal. 19. *Qui sedebat super equum album vestitus erat veste sanguine aspersa*, id est, carne proprio sanguine rubricata. Vnde Isai. 63. *Quare rubrum est indumentum tuum* &c. Vel *candidus*, puritate sanctimoniæ & innocentiæ; rubicundus, feruentissima charitate. Et sunt hi duo colores amantibus gratissimi. Vel *candidus*, quantum ad munditiam humanitatis; *rubicundus*, quoad splendorem diuinitatis, quę signatur in auro quod splendet & rutilat. Cantic. 5. *Caput dilecti mei aurum optimum. Caput autem Christi Deus.* 1. Corinth. 11. Hanc duplicem pulchritudinem ostendit in transfiguratione Matth. 17. Vnde ibidem dicitur, quod *resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix.* Per *faciem* deitas, de qua dictum est Moysi. Exod. 33. *Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo & viuet.* Per *vestimenta* signatur humanitas, quia *habitu inuentus est vt homo.* Philip. 2.

Item à gemino decore commendatur flos iste. Cantic. 1 quo signatur dilectus Ecclesiæ, vbi dicit ei sponsa. *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus* &c. *Pulcher* dicitur quasi pollens cultu, quod pertinet ad exteriorem hominem, scilicet quoad morum maturitatem; *decorus*, dicitur quasi decus cordis, quod ad interiorem, & designat cordis puritatem. Item de specie huius floris dicit Propheta, loquens ad sponsum. Psalmo 44. *Tu es speciosus forma præ filijs hominum.* Sed contra Isai. 53. dicitur. *Non est ei species neque decor.* Solutio. Quod dicit Isaias: intelligitur de ignominia passionis. *Speciosus* inquam *forma*, id est, luce, candore, & habitu: *Luce*, Vnde Eccli. 43. *Mundum illuminans in excelsis Dominus*: *candore*, Vnde Sapient. 7 *Candor est lucis æternæ* &c. *Habitu*, Vnde Isai. 63. *Iste formosus in stola sua.* Et alibi *circumda tibi decorem.* Iob 40. Nec solum speciosus, sed excellentissimè pulcherrimus, Vnde *præ filijs hominum*, quia *de plenitudine eius omnes accepimus.* Ioan. 1. Quia ipsa est *speciei generator.* Sapient. 13. Potuisset etiam dixisse præ Angelis, quia etiam Angelis speciosior est, sed quia commendabat ipsum secundum humanitatem, melius dixit, *præ filijs hominum.* signum autem suę tantæ pulchritudinis est, quod *in eum desiderant Angeli prospicere.* 1. Petr. 1.

Item notandum, quod Dominus decorem suum *Abscondit* Iudæis. Vnde Isai. 53. *Vidimus eum despectum. Signauit* discipulis in transfiguratione. Matth. 17. *Ostendit* Angelis in ascensione & deinceps; Vnde videntes eum ascendentem dixerunt. Isai. 63 *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra. iste formosus in stola sua*, id est, habitu humanitatis. *Promisit* videndum electis. Isai 33. *Regem in decore suo videbunt oculi eius*, scilicet cuiuslibet beati. Dicitur ergo *speciosus forma præ filijs hominum*, quia in omnibus alijs est culpa. Rom. 13 *Omnes enim peccauerunt* &c. Sed ipse *peccatum non fecit.* 1. Petr. 2. Item de hac duplici pulchritudine dicit Psalmista Christo. *Specie tua & pulchritudine tua.* Psalm 44. *Species* ad diuinitatem, *pulchritudo* refertur ad humanitatem. Vnde sponsa dicit ei. Cantic. 1. *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.* Dicit ergo. O potentissime, *intende*, id est, hominem pereuntem respice, *specie tua*, id est, misericordia deitatis quæ per speciem designatur, *& pulchritudine*, id est, humilitate humanitatis. Exodi 3. *Vidi afflictionem populi mei*, Ecce misericordia, *& descendi liberare eum*, Ecce humilitas. Et commendat eum à duobus, à misericordia, vnde *intende*; ab humilitate, vnde *prospere procede*, id est, procede de vtero virginis, de quo processu habetur ibi, *Ipse tanquam sponsus procedit de thalamo suo.* Psalm. 18. *Prospere*, id est, ad prosperitatem & vtilitatem nostram, quia omnia bona nobis contulit, *& Regna* super filios tuos quos à diabolo liberasti.

Concauus, per virtutem humilitatis, sicut flores lilij, rosæ & violę, & cęteri concaui sunt, sicut patet. Et in concauitate suę humilitatis vel humanitatis attulit apiculis suis mel suę diuinitatis, id est, nobis, si in nobis inuenerit proprietates apiculę.

Omnicolor. Est enim purpurei, aërei, iacintini, & liuidi coloris, vt viola. *Purpurei* in quantum Rex & Martyr, quia purpura regibus conuenit, & sanguis quo signatur martyrium, purpurei coloris est. *Aërei* propter virtutem contemplationis. *Iacintini* qui est color cœlestis, quia de cœlo descendit. Vnde & designatur per Saphirum. *Liuidus* etiam & discolor iacuit in sepulchro, *Cuius liuore sanati sumus.* Isai. 53. Item candet vt lilium. Vnde Cantic. 2 dicit: *Ego lilium conuallium*, Intus & exterius per duplicem innocentiã, vt supra dictum est. Item *rubet* quasi rosa, per eximiam charitatem, per verecũdiam virginalem, per patientiam singularem, per proprij sanguinis effusionem. Fuit etiam quasi *crocei* coloris per virtutem charitatis; quia sicut crocus res, quibus admiscetur in suum conuertit colorem; & sicut fermentum farinam cõspersam in suum saporem conuertit; sic & eius charitas forma est omnium virtutum. Vel etiam *Croceus* color designat sapientiam, *in eo enim sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, Coloss. 1.

Alio etiam modo potest flos iste appellari *Omnicolor*; videlicet ab affectu, & ideo quasi generaliter se appellat florem, sed non determinat qualem. Cant. 2. vbi dicit: *Ego flos campi*, &c. & hoc quia non vno modo floret in campo ecclesiæ, sed *rubet* in Martyribus, *viret* in Confessoribus; *candescit* in Virginibus; *pallet* in pœnitentibus; *nigrescit* in humilibus; *pallet* in despectis & patientibus, *rutilat* in doctoribus; & cętera huiusmodi. Sicut enim *Stella differt à stella in claritate.*

re. 2. Cor. 15. Sic campus ecclesiæ in florum diuersitate. Christus enim alios rubricat imitatione suæ passionis; alios candidat sanctimonia castitatis; alios virides facit virore fidei vel patientię; alios pallidos pallore pœnitentię; alios rutilantes splendore sapientię, & huiusmodi. Et ideo ex vno Christo tanta colorum, vel pulchritudinum varietas, sicut ex vno sole tanta luminaritas. Vnde idem est dicere. *Ego sum flos campi*. quod est dicere: *Ego sum lux mundi*. Ioan. 8. Sicut enim sublato sole totus mundus remanet tenebrosus, sic sublato hoc flore, nihil pulchritudinis remanet in campo ecclesię. Praeterea, Quid fragrat suauiter, aut sapit dulciter, aut lucet delectabiliter in vnoquoque sanctorum, nisi flos iste? Vnde 2. Cor. 2. *Christi bonus odor sumus Deo* &c. August. in proximo non diligitur nisi Deus; id vero solum quod diligitur, fragrat, sapit, & lucet in campo ecclesiæ. Item propter huiusmodi colores varios, comparatur sponsus *arbori malo* Cant. 2. Et inter lapides pretiosos topazio, qui dicitur quasi topandion, id est, omnicolor. Quęre titulo de arboribus & lapidibus pretiosis.

S. August.

pag.

Vernalis. Annunciatus siquidem, & conceptus est ille flos in tempore florum, hoc est in vere. Vnde Cant. 2. dirigitur sermo ad Mariam, filium Dei concepturam. *Surge propera amica mea & veni. Iam enim hyems transijt*. &c. Et paulo post. *Flores apparuerunt in terra nostra*. Et paulo post. *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis*. Post hyemem scilicet in vere conceptus est Christus à Virgine, quę ostendit faciem suā, cum in voce Angeli verecundata est & turbata. Sonuit vox eius in auribus Domini, cum dixit. *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*. Et in hoc verbo concepit. In hac autem melliflua responsione, inestimabiliter delectatus est Deus, & ideo ibi sequitur. *Vox enim tua dulcis* &c. Conceptus est etiam flos iste, & nutritus in Nazareth, quod interpretatur flos. Cōgruum autem erat florem cum flore concipi, & de flore nasci, & in flore nutriri & in tempore florum, hoc est in vere nunciari. Ab illis etiam spiritualiter concipitur, in quibus reperit tres floris proprietates, scilicet *speciem*, id est, honestatem conuersationis, *fragrantiam*, id est, odorem bonæ opinionis; *spem fructus*, id est, intentionem æternæ retributionis. Beatus Bernard. amat florigeram patriam flos de radice Iesse. Florem te reputat, & ad te diuertit sicut ad Nazareth, si tibi vel honestas conuersationis, tanquam floris species; vel odor bonæ opinionis, tanquam fragrantia floris; vel intentio æternæ retributionis, tanquam spes fructus, non desit. *Item* flos iste *vernalis*, quia conceptus in vere, quod est tempus renouationis, quando quodammodo iuuenescunt, & renouantur omnia

Tres floris proprietates.

B. Bernardus.

terræ nascentia, pariunt & educant aues & animalia, florent & germinant arbores & virgulta. Conueniens omnino tempus renouationis humanę naturæ, vt quando florent cæteræ virgæ, floreret etiam virga de radice Iesse; & inde ascenderet IESVS Nazarenus, qui simul est flos & fructus. Vnde de ea dicit mater, *Flores mei fructus honoris & honestatis*. Eccli. 24. Et bene dicit *Flores mei* pluraliter, non flos meus, licet vnicum florem protulerit; quia ipse est lilium per castitatem; viola per humilitatem, crocus per charitatem, rosa per patientiam singularem & huiusmodi. Et nota, quod spes fructus non habetur sine hoc flore, nec flos iste habitus est sine virga ista. Ergo sine virga ista nec flos habetur, id est, spes, nec fructus vitæ ęternæ.

Leuis, id est, suauis ad tangendum benignitate & māsuetudine, quæ maximè patet in peccantium iustificatione, & peccatorū remissione. Reuocat enim auersos à se dulciter. Isai. triges. *Erunt aures tuæ audientes vocem post tergum monentis* &c. Expectat eos patienter Isai. 18. *Ego quiescam & considerabo in loco meo*. qui est misericordia &c. Suscipit reuertentes hilariter. Exemplum de filio prodigo. Luc. 15. & patre suscipiente. Peccata condonat liberaliter. Beatus Bernard quia non damnat in vlciscēdo, non confundit improperando, non minus diligit imputando. De primo. Ezech. 18. *Nolo mortem peccatoris* &c. De secundo, Iacob. 1. *Dat omnibus affluenter*, id est, plusquam sciant petere, remissionē scilicet, gratiam & gloriam. De tertio. *Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatū*, Ps. 31.

S. Bernardus.

Aquosus, id est, succosus, cuius succus pietas, cōpassio & lacrymæ. Vnde Luc 19 *Videns ciuitatem* Ierusalem *Fleuit super illam*, &c. vt supra. Similiter in passione orans & allegās pro crucifixoribus. Ad Hebr. 5. *Qui in diebus carnis suæ*, &c.

Fructifer. In flore habetur spes fructus, & in Christo spes omnis boni, præsentis & futuri. Vnde dicit Eccli. vigesi quart. *In me omnis spes*, antiquorum scilicet & modernorum. Vnde dicitur in Psal. *Sperate in eo omnis congregatio populi*, Psal 61. Bene dicit *in me*, quia *maledictus homo qui confidit in homine*. Ierem. 17 *vitæ* æternę & virtutis, *vitæ*, qua pugnatur contra vitia. Item sine flore non habetur fructus, nec sine gratia Christi boni aliquid sperandum est, quia pessima esset præsumptio. Sperādum est in Christo.

Quia largissimus est. Esther 2. *Dedit e Assuerus munera secundum magnificentiam principalem*.

In Christo sperandum

Quia dare potest, temporalia & ęterna. Prouerb. tert. *Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria*.

Quia hortatur nos ad petēdū. Matt. 7 *Petite & accipietis*. Ioan. 17. *Vsque modo non petistis quidquam*.

Quia consueuit dare plura quam petatur, sicut patet in latrone crucifixo, Ideo dicit ei Psalmista: *Re-*

ita: *Reminiscere miserationum tuarum Domine*. Ps. 24. *Inclinis*, in quo signatur humilis obedientia Christi, qui *humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*. Ephes. 2. Flores enim rosæ, lilij, & violę, semper in partem alteram inclinantur. Hanc obedientiam innuebat Christus, cum *inclinato capite tradidit spiritum*. Ioan. 19.

Leuis, peccati immunitate, quod pondere suo animā deprimit in gehennā, cuius caro dicitur *nubes leuis*. Isai. 19. *Qui peccatum non fecit*, &c. 1. Pet. 2. Vel *leuis* prædicationis discursione. Vel *leuis* obedientię adimpletione, quia *Exultauit vt gigas ad currendam viam*, Psal. 18. mandatorū patris. Per hanc leuitatem, sursum continuè ferebatur diuinitatis contemplatione.

Expositus, vnde appellat se *florem campi* nō horti. Cāt. 2. Hoc inuenies infra. Omnibus enim volētibus, expositus est ad delectabiliter intuēdū, ad suauiter odorādum, ad vtiliter colligendum.

pag. 796. c & 800. a.

Medicinans, id est, medicinalis. In ipso enim inuenta est medicina generis humani, in quo à planta pedis vsque ad verticem, antequam flos iste appareret, nulla sanitas erat; sed medicatum est floris huius succo, specie, & odore, scilicet succo aquæ & sanguinis, specie conuersationis, & odore opinionis.

Et delicatus, vnde dicit Dauid de Salomone, id est, Deus Pater de Christo, 1. Parab. 22. *Salomon filius meus puer paruulus*.

Et habens matrem sine patre. Mater floris est terra, vel arbor, seu herba de qua flos oritur sine coitu, sine masculo, sine semine. Sic & Christus secūdum humanitatē, habuit matrem sine patre, sicut secundū deitatē, patrē habebat sine matre.

Pascit apes & eis ceram cum melle ministrat. Flos enim licet sterilis appareat, fructum tamen habet benedictum, sed secretum, dulcem, salubrem, ab immundis, pigris, & pinguibus absconditū. Norunt enim apes agiles virgines & fæcundæ, vbi quęrāt, quid eligant, quid gutturi, quid cruribus committant. Norunt quid cerę conueniat, quid liquori, quid aptum sit, vt luceat omnib⁹ qui in domo sunt, quid vt transferatur in cellā pigmētariam. &c. Esto ergo & tu apis, assume pennas virtutū, vola à terra per contēptum tēporalium. Elige & collige in isto, & ex isto flore quo mellifices, quod condas ęstiuo tempore, quo viuas hiemali, donec hiems transeat, imber abeat & recedat. Inē ex isto flore mellificatio, fructificatio, cibus, potus & medicina. Ex illo siquidē mel & cera, Ex melle potus inebrians æternę securitatis; Ex melle enim quędā pocula cōficiuntur; Ex melle refectio internę satietatis, quia mel implet & reficit quādo comeditur. Ex hac medicina sanitas sempiternę incorruptionis; De eius cera splendor æternæ claritatis; & in eius melle dulcor indeficientis fœlicitatis.

Potumq sacrum recipit. Vnde *Egredietur virga de radice Iesse*. Isai. 11. *Et flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini*. Spiritus Domini transitiue, vel intrāsitiue, id est, spiritus qui est Dominus, *in quo est libertas*. 2. Cor. 13. Quia *spiritus est Deus*. Ioan. 4. Qui in solo Christo plenissime requieuit, quia mansit & nunquam recessit. Ioan. 1. *Super quem videris*, &c. Inē quia in eo gratia nec crescere, nec decrescere potuit; quia *nō ad mensuram dedit ei Dominus spiritū*. Ioan. 3. requieuit etiam in eo, quia Christus fuit sine molestia cuiuscumque peccati. Isa. 57. *Qui peccatum non fecit*, &c. In ipso etiā requieuit, quia *in ipso solo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter*. ad Col. 2. In nobis autē *fumus, & stillicidiū, & mala vxor*, sępe expellunt spiritū de domo sua, vel molestāt. Prou. 27.

Non visus spargit odorem. Odor enim floris sentitur, licet flos non videatur. Odorem siquidem huius floris, multis intermedijs nationibus, pręsensit magnus ille Patriarcha Isaac in filio suo Iacob, cui benedicebat. Vnde & cum admiratione prorumpit in hęc verba Gen. 27. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*. Hāc auctoritatem inuenies expositam titulo quod Maria ager. Noster enim Iacob, id est Christus noster luctator, filius est Isaac, de cuius stirpe descendit Maria. Et ipsa est ager plenus omni suaueolentia virtutum, quasi flosculorū, cuius odori cōparatur odor filij, qui natus est de mundissima totus mūdus, & de dulcissima totus dulcis.

pag. 457. d. & seqq.

Matrem non violat, sed magis insignit, nobilitat & venustat, & commendabilem reddit, Matrē, id est, terram, vel herbā, aut arborē de qua oritur. Similiter Christus conceptus est absque matris defloratione, portatus & natus absque materni vteri lęsione, & ex eius cōceptione, partu & maternitate, totus honor & gloria Mariæ. Vnde Oseę 9. dicitur de Christo & de Maria. *Gloria eorū à partu, & ab vtero, & à cōceptu*, ordine præpostero. *A conceptu*, sine virginitatis lęsione, *ab vtero*, sine ventris grauatione, *a partu*, sine patientis dolore.

Caput ornat, quia de floribus fiūt serta & coronæ, quæ deferuntur in capite, & dicitur sertū ab inserendo, quia ibi flores inseruntur. Christus enim corona est electorum suorum, quę sine certamine non habetur 2. ad Tim. 2. *Non coronabitur nisi qui legitime certauerit*, id est, perseueranter & debito fine. Isai. 28. *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & sertū exultationis residuo*, &c.

Templa venustat, vnde circa altaria solēt apponi rosę & lilia. Vnde canitur de beata virgine, quæ est Christi templum speciale, sicut dies verni circumdabant eam flores rosarū, & lilia conuallium. Singuli etiam iusti, singula etiā templa Christi, quibus dicitur 1. Cor. 4. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*: quorum tota spiritualis, vel interior pulchritudo ex isto flore est. Cantic. 2 dicit sponsus ad spōsam, *Ego flos campi*. qui proprie est viola, &c. superius inuitauerat sponsa sponsū ad quietem.

quietem & amplexus, lectuli viriditate dicens: *Lectulus noster floridus*; & domus pulchritudine, atque magnificẽtia dicens: *Tigna domorum nostrarũ Cedrina*, &c. sed spõsus vocat eam ad strenuitatẽ certaminis, & laborem agriculturæ spiritualis, dicens: *Ego flos campi*: quasi diceret, ô sponsa, tu delectaris in quiete, secretis vis florere virtutib⁹ & hanc pulchritudinem amas: Ego vero aliam quæro, scilicet pulchritudinem pietatis, & salutem multorum. Odorẽ meum toti mundo innotescere cupio, quod fieri non potest, nisi postposita quiete, qua delectaris, ad prædicationis officium attingas, quod libẽter facere debes, quia *Ego flos campi*, id est, *decor & gloria* mundi in quo pugnandum est. *Ego* qui naturaliter sum Deus, sum *flos campi*, id est, virginis filius. *Campus* enim incultus est, & tamen florẽ producit; sic & beata virgo intacta, & illibata Christum peperit.

Christus flos campi.

Omni suauitate odorus, aspectu decorus, gustu dulcis, tactu suauis, olfractu delectabilis; sed non lectuli, vel horti, imo campi.

Per victoriam certaminis obtinendus, quia sum brauium in stadio currentibus; corona proposita in campo certantibus. Isa. 28. *In die illa erit Dominus corona gloria & sertum exultationis residuo populi sui.* 2. Timoth. 2. *Non coronabitur quis*, &c. 1. Corint. 9. *Vnus accipit brauium.*

Vt qui me habere desiderat, campum certaminis non fugiat.

Non lectuli, id est, vernãs indeficienter, & mũdus naturaliter, adherẽs radicibus originis meę; quia à patre procedẽs, nõ sum ab eo diuisus, sed flos lectuli marcidus est, quia à radice separatus.

Illis fragrans suauius, vernans iucundius, qui pro me certant fortius, & laborant fructuosius. *Id est eorum qui per charitatem* sunt extẽsi ad alios, & per iustitiam secũdum vtraque sui partem expositi. In illis enim salua pace contẽplatiuorum, floret spõsus fructuosius, fragrat suauius & latius, vernat propẽsius fide, spe & charitate currẽtibus; in futuro erit fructus lectuli peruenientibus. *Sic ergo currite, vt comprehendatis* 1. Corinth. 9.

Per certamen obtinendus, per laborẽ colligendus, tandẽ maturatus in fructũ in æterna requie, quę est lectulus spatiosissimus, semper sine fastidio comedendus.

Non horti, quia omnibus volentibus ad delectabiliter intuendum, ad suauiter odorãdum expositus, non in lecto vel in domo ad singulariter possidendum inclusus. Hoc dicitur contra illos, qui in solo otio contemplationis, non in labore actionis, vel in solitudine prælationis opinãtur esse salutem, quasi solus lectus contemplationis sit floridus, & totus campus cõuersationis actiuæ sit sordidus.

Laborantibus spem fructus promittens, in flore enim fructus speratur. Nec dicit *sum*, vel *fui*, vel *ero*; sed sine tempore, *Ego flos campi*, ad innuẽdum quod semper est cum laborantibus. Matth. in fine. *Ego vobiscum sum omnibus diebus*, &c. quasi dicat spõsæ, noli in abscondito cubiculi, vel in arcto lectuli me quærere, quia palã me exhibeo omnibus ad cognoscendum, inueniẽdum, obtinendũ, vt flos cãpi, quo nihil magis expositũ. *Id est*, ego solus campo ecclesię vernantiã floritionem & odorẽ tribuo, quę est cãpus propter ęqualitatẽ iustitię, propter latitudinẽ & extensionẽ charitatis. Sed quomodo est flos cãpi? sicut aromatica species est odor nasi; sicut aurũ & lapides pretiosi sunt diuitię vasis continentis illa. Ecclesia dicitur cãpus propter duo, *primo* quia est locus certaminis *secundo* quia locus laboris, sicut ager, vel vinea. Eccli. 2. *Fili accedens ad seruitutem Dei*, &c. *Id est*, ego qui sum fructus cæli, vt Deus, *sum flos cãpi*, id est, mundi, vt homo quasi dicat: qui vult satiari fructu per fruitionẽ, redoleat florẽ per imitationem. *Id est*, virgo de virgine natus. Alij virgines sunt flores horti, id est, de corrupta matre nati, quia hortus excolitur humano exercitio, quod non Maria. *Vel* hoc dicit cõtra illorum præsumptionem, qui præeminẽt altitudine scientiæ, vel vitæ sanctitate, quasi dicat: *Ego sum flos campi*, nõ solum montium, id est, sanctorum vita & sciẽtia sublimium, sed & campi, id est, simplicium. Vel *ego sum flos campi*, non solius montis Iudææ, quæ velut mons primo recepit radios fidei, sed & cãpi, id est, gentilitatis, in qua velut in campo diabolus libere, & absque offendiculo discurrebat.

Ecclesia cur dicatur campus.

Et lilium conuallium, id est, decus & gloria humilium, qui parati sunt ad patiendũ, quibus reuelo humilitatis meæ claritatẽ, quam gessi in humanitate nascens & moriens; quibus etiam reuelo ęternę deitatis splendorem, magis quam montibus, id est, sapientibus huius mũdi, vt habetur Matth. 11. & Iacob. 4. *Deus superbis resistit*, &c.

Christus lilium conuallium, id est, natum in cõuallibus, quasi dicat: sicut lilium nascitur in conuallibus, sic ego natus sum de humilibus. *Id est*, decus & decor gentium, & omnium, qui sordes vitiorum, velut valles in se excipiebant. *Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Matth. 9. vel *conualles* Domini, plebes humiles. Conualles enim dicuntur valles, quæ montes coniungunt, vel montibus coniunctæ sunt, ita plebes humilium laicorũ, velut in medio duorum montium, sunt inter claustrales & clericos sæculares, ab altero lucem doctrinæ, ab altero lucem exempli, velut radios suscipiẽtes. Ex vtroque etiam mõte doctrinis, quasi fluuijs descendentibus, irrigantur. Vnde *inter medium mõtium pertransibunt aquæ* Psal. 103. Specialiter ergo *liliũ* istarum *conuallium* se dicit sponsus, & tacet de montibus, vt castitas coniugalis etiam lilij particeps reputetur.

Idem ergo secundum vnam expositionẽ, sunt *campus* & *conualles*, scilicet cætus simplicium, sed

campus dicitur ex planitie iustitiæ vel extẽsione charitatis, conualles autem ex mõtium circumstãtium supereminentia. Possunt intelligi etiam *conualles* omnes electi, sicut & *campus*. Nã *campus* propter planitiẽ iustitiæ & latitudinẽ charitatis; *conualles* propter humilitatem, qua salubriter se supprimunt, & inuicem se alter alteri subijciũt. Rom. 12. *Honore inuicem preuenientes*. Placet ergo Christo in electis quod cãpus sint, sed specialiter placet, quod conualles duplici humilitate humiles, interiori & exteriori, & ideo generali nomine *floris*, cãpum laudat dicens: *Ego flos campi*, sed speciali nomine *lilij* conualles attollit, dicens: *& lilium cõuallium*, quasi dicat, mihi iustitia placet & charitas, sed specialiter humilitas. Vnde nõ Mariæ charitatem, sed humilitatẽ dicitur respexisse, de qua etiam specialiter dixit in terris. Matt. 11. *Discite à me, &c. Lilium* autẽ ideo se nominat spõsus, quia in lilio ipse flos est fructus, sic Christus flos & fructus est idẽ, sed flos spectantibus, fructus fruentibus, Vnde dicit, *Flores mei fructus honoris & honestatis*. Eccli. 24.

CHRISTVS LILIVM IN QVO hæc notantur.

IN colore aureo, diuinitas. Vnde dicit spõsa, Cãt. 5. *Caput dilecti mei aurum optimum. Caput* enim *Christi Deus*. 1. Corinth. 11.

In candore lacteo, ab omni labe peccati pura humanitas. Ipse est enim *candor lucis æternæ*. Sap. 7. Ipse est *agnus sine macula*. Exod. 12. Propter hoc dicitur lilium quasi lacteũ, à calore lacteo, qui significat innocentiam, quia Christus *peccatum non fecit*. 1 Petr. 2.

In croceitate, illa æterna charitas, quæ ipsum coegit incarnari, & *saluare populum suum a peccatis eorum*. Matth. 1.

In odoris suauitate qui lõge lateque diffunditur, miraculorum eius famositas. vnde Luc. 4. *Diuulgabatur fama de illo in omnem locũ regionis*. Vel in hoc odore signatur notitia ipsius. Vnde Apostolus 2. Corinth. 2. *Odorem notitiæ suæ manifestat per nos Deus in omni loco*.

In concauitate floris & suauitate, mansuetissima cordis eius humilitas, vnde dicit Matth. 11. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde, &c.*

In septẽ hastulis quæ supportant granula crocea, vel quasi aurea, & factæ sunt velut quidã malleoli, septem dona Spiritus sancti, quæ florem hunc repleuerunt, vt candor hastulæ ad puritatem & innocentiam, croceitas vel color aureus ad charitatem & sapientiam, & septenarius ad septem charismata referatur.

Quasi claua quædam maior cæteris, malleolus stans in medio huius floris, designat spiritum timoris Domini, qui hunc florem quasi præ cæteris spiritibus dicitur repleuisse Isai. 11.

Quod iste flos repandis lingulis suam respicit ad radicem, signat quod filius patrẽ honorificabat tã in suis operibus, quã in verbis. Vnde dicebat. A Ioan. 8. *Honorifico patrẽ meũ, & vos inhonorastis me*.

In foliorum nitore verborum eius viuacitas, vnde Ioan. 7. responderũt ministri Põtificibus & Pharisæis, *nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur*.

In eorumdem erectione, quia id ad quod præcipuè inuitabant, erat vita æterna. vnde Ioan. 6 dixit ei Petrus *Domine ad quẽ ibimus, verba vitæ æternæ habes*.

In multitudine foliorum, & in acumine eorumdẽ, in verbis ipsius, multiplicis intelligentiæ copiosa subtilitas Ioan. 7. *Nunquam sic locutus est homo*.

B *In medicinalitate radicis & foliorum*, miraculorum ipsius benefica vtilitas. Lilium enim sedat Tumores, mitigat combustiones, lenit dolores.

In dignitate radicis, ipsius generositas, quæ in hoc maxime consistebat, quod filius erat Dei & virginis, vltra quod nulla dignitas. Sed hanc suam radicẽ quasi abscondebat, cũ raro se filium Dei, rarius filium virginis, sed filium hominis, id est, mulieris crebro se nominaret. Aliter. In granulis aureis latentibus, intelligitur florentis animæ Christi sapientia, in interiori cãdore, mẽtis eius innocentia; in exteriori, carnis eius munditia: in

C virore qui cõfert oculis, sanctitatis eius immarcida perseuerentia. Odor à flore procedens, exẽplorum eius, vitæ & doctrinæ, longe se diffundens fragrantia.

Item in hastili vel stilo qui florem supportat, viriditas sanctimoniæ, medullositas misericordiæ, sublimitas prudentiæ, æqualitas iustitiæ, soliditas patientiæ, gracilitas temperantiæ. Vel in gracilitate denotatur humilitas, paupertas, largitas, &

D animæ subtilitas. Rursum Christus lilium, quia.

Ab inferiori contemptibilis, quod erat in ipso humana natura, vnde de illo & matre eius dicebãt Iudæi irrisores Marc. 6. *nõne hic est faber filius Mariæ*, &c. Et Ioan. 6. *nõne hic est Iesus filius Ioseph* &c.

Punctũ à spinis fragrat suauius. Vnde cum dicerẽt ei Iudæi Ioan. 8. *Dæmonium habes*, & huiusmodi verba sacrilegia, cõuertebat se ad doctrinam veritatis, sicut patet in textu.

Auulsum à terra & positum in argilla, virorem suũ, candorẽ & odorẽ conseruat diutius. Et hæc

E est humilitas Christi, qui dicit Psalm. 21. *Ego sum vermis*, id est, natus de terra virgineæ carnis, *& nõ homo* purus scilicet, sed Deus & homo. Ideo etiã forte appellatur *secundus Adam*. 1. Corint. 15. qui interpretatur terra rubra, id est, argilla.

Maria flos, fere secundum omnes proprietates flori suo, qui Christus est, superius assignatas. *Mariæ flos.*

Mundus, per virginitatẽ & omnimodã innocẽtiam, quia *nihil inquinatum incurrit in illam florem*.

F Sap. 7. Ex quo mũdatus est in sua sãctificatione.

Aromaticus, per suaueolentẽ opinionem. Vnde dicitur ei Cant. 1. *Curremus in odorem vnguẽtorum tuorum*; cuius odor maxime in tribus consistit, in *virginitate*, quoad carnem; in *humilitate & deuotione*, quoad animam; in *vtroque*, quoad deitatis inhabitationẽ. Propter hunc triplicem odorẽ dicit ipsa de se. Eccli. 24. *Sicut cinnamomum & balsamum* &c

Tenuit

Tenuis in triplici substātia; corporali, per temperantiam & carnis macerationem; spirituali, scilicet in anima, per summam humilitatē; terrena, per voluntariam paupertatem; vel temporalium, si ea vnquam habuit, largam erogationē. Vnde de ea specialiter intelligitur illud Prouerb. in fine. *Manum suam aperuit inopi & palmas suas extendit ad pauperem.*

Tener, per mansuetudinem, per pietatem, per peccātium compassionem, per dilectionem, tenerrimè diligens corpus & membra filij sui, id est, ecclesiam & vniuersos fideles. Quære titulo de dilectione Mariæ ad proximum. pag. 175. b deinceps.

Et speciosus, id est, omnimoda specie dilectionis plenus, quia superlatiuè participat pulchritudini omniū sanctorum. Vnde Cant. 6. dicitur *pulchra vt luna*. i. vniuersalis ecclesia; quia quidquid pulchritudinis habēt cęteri sancti in parte, habet ista in toto. Quære titulo de pulchrit. &c. pag. 330. a.

Concauus, per humilitatem. In hac autem concauitate, id est, merito humilitatis suę, quam respexit Deus, id est, approbauit; attulit nobis ipsa mel diuinitatis; per humilitatem autem & votum virginitatis placuit ipsa domino, sed per fidem concepit. Vnde per aurem dicitur concepisse, id est, per fidem dictorum, quia fides ex auditu ad Rom. 10. Ideo ei dicitur, *Mel & lac sub lingua tua*. Cāt. 3. quære titulo de dulcedine eius. pag. 297 d.

Omnicolor, Vnde & inter lapides specialiter cōparatur topasio, qui dicitur quasi topandion .i. omnicolor, & est omniū gēmarū pretiosissima.

Lenis, per mansuetudinē & benignitatē. Vnde ei canit ecclesia: *Virgo singularis, inter oēs mitis &c.* Ipsam enim nō inueniūt peccatores scrupulosā. Quære titulo de benignitate & mansuetudine. pag. 294. e

Leuis, id est, sine pondere peccati. Vnde & dicitur *nubes leuis*. Isai. 19. *Leuis* etiam per virtutum multitudinem, quæ igneæ naturæ sunt.

Et medicinās, In flore enim Marię qui est Christus, inuenta est humani generis medicina. Vnde Eccli. 38. *Altissimus creauit medicinam de terra*, carnis virgineæ.

Fructifer, Vnde dictum est ei Luc. 1. *Benedictus fructus ventris tui*. Quære retro. pag. 60. a. & deinc.

Inclinus per obedientiam, iuxta doctrinam spiritus qui ei dixerat, *Inclina aurem tuam, &c.* Psal. 44. Omnes enim flores, vel fere omnes in partē alterā inclinātur, sicut patet in lilio, rosa & viola.

Recreans, pulchritudine & odore caput, id est, principale mentis, deuotē de ea meditantibus.

Subtilis, sicut patet in floribus vitis & Coryli; tam subtilis enim fuit eius fœcunda virginitas, quod eam diabolus non potuit explorare, nec homo comprehendere.

Aquosus, id est, Succosus, cuius succus pietas & compassio cordis eius; vel abundantia gratiarum, vel lacrymæ tempore dominicæ passionis, & post filij ascensionem.

Et delicatus, vnde significatur per Susannā, quę interpretatur liliū, de qua dicitur Dan. 13. *Quod erat delicata nimis & pulchra specie*. Iere. 6. *Speciosa & delicatæ, assimilaui filiam Sion*, id est, Mariam. Maria Su-sanna.

Communis, quia expositus omni tēpore, volēti capere, ad delectabiliter intuendum, ad suauiter odorandum, ad vtiliter colligendum. Vnde sicut filius gloriatur, & se appellat florem cāpi, Cant. 2 sicut supradictum est; sic & ipsa potest singulariter gloriari, & dicere. *Ego flos cāpi*, quia in mūdo florem non perdidit, cū nec monialis fuerit, nec reclusa: gloriosius reputans florere in mundo, qui hic designatur per campum, quam in horto vel deserto. pag. 79. d.

Rorificatus, suscepit enim filium Dei in incarnatione, quasi rorem melleum, & inde tota facta est rorifica & mellita.

Pascit apes, id est, contemplatiuos, & sibi deuotos, deuotione, quasi quadam mellea dulcedine vt supra de Christo. Et eis ceram cum melle ministrat, id est, humanam Christi naturam cum melle deitatis. pag.

Matrem glorificat, id est, herbam, vel arborē, vel terrā de qua nascitur: & beata virgo gloria, laus & honor est, & lætitia matris suæ. Vnde Cant. 6. *Vna est matris suæ electa genitricis suæ*.

Non visus spargit odorē, licet enim ipsam non videāt fideles animæ in præsenti, intuitu corporali, tamen adolescentulæ currunt in odore ipsius. Cant. 1.

Pneuma sacrum recipit, merito enim humilitatis & virginitatis, superuenit in eā Spiritus sanctus.

Caput ornat, quia Christum caput nostrū vestiuit, & induit gloriosa humanitate. Vnde Cāt. 3. *Videte regem Salomonem in diademate, &c.*

Templa venustat, vnde de ipsa canitur, cuius vita inclyta cunctas illustrat ecclesias, militantem scilicet & triumphantem.

Candidi, vt lilium, per virginitatem & innocentiā, & immunitatē peccati. Quære infra de lilio. *Vel* etiā candor gloriā designat immortalitatis. Maria flos est diuersorum colorū. pag. 808. e.

Rubei, vt rosa, per pulchritudinē naturalē, per verecūdiam virginalem, per eximiā charitatem, per patientiā singularem, & affectum martyrij. Quęre infra titulo de rosa. pag. 809. d.

Purpurei, vt viola, quia regi regū conueniens, purpura enim regibus conuenit; vel *purpurei*, per martyriū animę, quia sāguis, quo signatur martyriū purpurei coloris est. Quære infra de viola. pag. 812, b

Iacintini, qui color cęlestis est, quia *conuersatio eius erat in cælis*. Philip. 3.

Aërei, ratione suæ contemplationis, *cælos enim attingebat stans in terra*. Sap. 18.

Liuidi, quia mente compassa est filio patienti. Vnde dicit Cāt. 1. *Fusca sum quia decolorauit me sol*, id est, filius meus, mortis eclipsim patiens.

Crocei, per sapientiam & charitatem, quę notātur in auro. Crocus enim crines habet aureos. Quære infra de croco. pag. 813. a.

Lazurini, per voluntariam paupertatem, quia similiter

similiter est color cœlestis. quia regnum cœlorum præmium est paupertatis. Matth. 5. Nisi enim fuerit voluntaria, non est cœlestis coloris, sed terreni. Et sicut lazuli color pulcher est & pretiosissimus, sic & paupertas coram Deo.

. *Viridis*, per virorem fidei, quę non emarcuit in ea tempore dominicæ passionis, sicut in omnibus alijs. sicut dicit Beatus Ambrosius: Ideo dicitur de ea Prouerbior. in fine. *Non extinguetur in nocte*, Dominicæ passionis, *lucerna eius*, id est, fides.

B. Ambr.

Cantic. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* verba sunt Christi de Maria, vel de fideli anima. *Lilium* ratione candoris, signat innocentiam & peccati immunitatem; quia Maria, ex quo sanctificata est ab originali, creditur non peccasse. Dicitur autem lilium, quasi lacteum propter colorem lacteum. Maria dicitur lilium.

Maria Lilium,

Quia sicut lilium spinis, inter quas nascitur, præstantius est absque comparatione; sic Maria Iudæis, de quibus nata est. Vnde, *Sicut spina rosam genuit Iudæa Mariam.* Imo in eius comparatione spinæ reputantur & animę sanctę, & virtutes Angelicę, quia sicut dicitur Iob 25. *Luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius quanto magis homo putredo*, &c.

Quia sicut lilium candorem suum retinet inter spinas, & quanto magis ab illis pungitur, maiorem emittit odoris fragrantiam; sic Maria, dum à nequam Iudæis in filio pungeretur, semper retinuit mentis innocentiam, non reddens malum pro malo, nec pro maledicto retribuens maledictum: Imo cum ipsius mentem pertransiret gladius passionis, vbi tota compūcta est, vt diceret cum Susanna, quę interpretatur lilium, *Angustiæ mihi sunt vndique.* Daniel. 13. tunc verissime dixisse visa est illud Cant. 1. *Cum esset rex in accubitu suo*, id est, in humiliatione crucis, *Nardus mea dedit odorem suum.* Inde etiam candori huius lilij accreuit rubor rosę, quia compassio cordis virginei, pro summo martyrio virgini reputatur. Et secundum hoc, huius auctoritatis, *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* potest hic esse sensus, vt dicat filius. *Sicut* ego, qui sum *lilium*, id est, innocens, *inter spinas*, id est, inter Iudęos, qui *Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt*, igne iræ & odij aduersum me, *sicut ignis in spinis*, Psalm. 117. *Sic amica mea*, id est, Maria, *inter filias*, id est, inter Synagogam & Gentilitatem, quæ me crucifixerunt; Synagoga scilicet auctoritate; Gētilitas ministerio, & animam matris meæ cōfixerunt, dilacerauerunt & compunxerunt.

Quia sicut lilium, totum quod habet odoris & decoris, fructus & amœnitatis, trāsmittit ad summum, & collocat in capite suo; sic Maria Deo Trinitati, quidquid boni habet, attribuit dicens: *Fecit mihi magna qui potens est*, &c Lucę 1. quasi diceret cum Apostolo illud 1. Corinthior. 15. *Gratia Dei sum id quod sum.* Et hoc facit exemplo filij sui, Patri, à quo habet originem, totum attribuentis. Vnde dicit Ioan. 17. *Pater omnia mea tua sunt.*

Quia sicut lilium dolores mitigat, & ardores extinguit, sic Maria precibus suis & exemplis, in nobis peccatoribus & in seruis suis, quam maximè noxias refrenat, & extinguit concupiscentias, & mitigat dolores animę, consolationem gratiæ transfundendo in eam, vt ei verissimè possit dici: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, ô Maria, lætificauerunt animam meam.* Psal. 93.

Quia lilium in medio floris grana habet crocea, & quasi aurea, quæ septem hastulis supportantur, in quo septiformis gratia designatur, quæ florem Mariæ, id est, Christum impleuit Isai. 11. Designantur etiam in granis aureis, initia bonorum operum, & thesauri sapientiæ & scientię, qui fuerunt absconditi in hoc flore. Coloss. 2. vel grana aurea in medio floris, filius Dei Deus & homo in vtero virginis.

Item in lilio flos fructus est, sic & in virgine flos eius, id est, Christus, fructus eius. Vnde & ipsa dicit Eccli. 24. *Flores mei fructus honoris & honestatis.* Christus enim flos est expectātibus, fructus fruentibus; flos in via, fructus in patria. Lilium etiam Marię, id est, virginitas eius fructificauit sola supra naturam.

Item radix lilij, quæ latet sub terra, signat fidem virginis, quia fides est de occultis: hastile quod in altum surgit, spem virginis in cœlestibus; flos candidus intus & extra, innocentiam virginalem; grana aurea charitatem; quia sicut concauitas floris hæc grana continet, sic & humilis innocentia, & innocens humilitas cordis Marię, plena extitit Dei & proximi dilectione. Claua supportans granula illa, significat timorem, qui si sit filialis vel castus, contiguus est charitati.

Moraliter. Claua ista manubrium habet candidum, malleolum croceum, vel quasi aureum. A parte enim percutientis, debet esse candor innocentię, ne scilicet grauet alium per iram, vel odium, aut alia de causa iniusta: vel ne reus sit illius peccati, de quo alium corripit. A parte etiā percussi, debet esse croceitas charitatis, ne odio corripientem se habeat, aut dicat, Magister meus malitiosè grauat me, Sed sibi attribuat culpam; Deo autem flagellanti, qui iuste flagellat omnem filium quem recipit, vel magistro corripienti, iustitiam. sed modo omnes religiosi faciunt è conuerso.

Item in lilio isto quatuor consideranda sunt, quæ faciunt ipsum commendabile, scilicet *radix*, id est, Marię generatio præclara ex semine

Abrahæ:

Abrahę: Orta de tribu Iuda: clara ex stirpe David. Ex radice *Stilus* in quo quatuor, *gracilitas* surgens temperantia; sic enim oportebat, ad hoc vt eam inhabitaret sapientia illa, quæ *Non inuenitur in terra suauiter viuentium*, Iob 28. Item *æqualis est* per iustitiam, reddit enim quæ sunt Cęsaris Cęsari, & quæ sunt Dei Deo: reddit enim Deum mundo, & mundum, id est, amatores mundi non cessat Deo reddere, quantum in se est. Per eam autem specialius factus est & Deus mundi, & mundus Dei. Item *solidus*, in hoc fortitudo, quia ipsa illũ portauit, sub quo *Curuantur qui portant orbem*. Iob 9. Item *sublimis*, in hoc prudentia, hanc enim laudans miratur plenitudo scientię Cherubim. In hoc stilo *Multiplex folium*. *Primum* patientia, quod patienter audiuit Angelum salutãtem, Vnde *cogitabat qualis esset ista salutatio*. *Secundum* prudentia, interrogando *Quomodo fiet istud*, &c. *Tertium* humilitas cum respondit, *Ecce ancilla Domini*. *Quartum* magnitudo fidei, *Fiat mihi secundum verbum tuum* Et sic de verbis eius per ordinem. Item ex stilo *flos* in summo, in quo candor castitatis, quę surgit de temperantia; rubor charitatis, quæ de iustitia; rigor perseuerantiæ, quę de fortitudine; odor suauitatis, qui de prudentia. Hæc enim virtus odorat quæ longe sunt, in pręsentibus futura, in terrenis celestia, in infimis sublimia, in dolore gaudium, & præmium in labore. Redolet etiam flos iste, quia famę eius fragrantia latè diffunditur, dum in cælis, & in terris, & in mari cantatur, *Sicut myrrha electa odorem dedi suauitatis*, &c. Eccli. 24.

Item flos lilij, quod plus mirabile est, quatuor supradictis repandis singulis suam respicit ad radicem, & infima sui non obliuiscitur in altum euadens. Hęc est humilitas Marię, quę nec de radice nobili, nec de tribu Regia vel Sacerdotali, nec de Cardinalibus virtutibus, nec de charitate, nec de castitate, vel commendabili opinione, vel corporali pulchritudine, vel gratiæ plenitudine, vel Angelica salutatione, aut ministerio Angelorum, vel Domini conceptione inaniter exultauit, sed quia humilitatem eius omnipotens respexit, iuxta illud Eccli. tert. *Quanto magnus es humilia te in omnibus*. Item licet flos iste sterilis videatur, fæcundus est. Quære illud supra, vbi Christus dicitur flos qui pascit. Item generaliter in lilio totali, flore, & stipite notantur hæc, in candore puritas & innocentia; in odore deuotio & bona fama, in virore immarcessibilitas designatur.

IN LILIO MORALI CONSIDERANTVR.

Candor interior & exterior, munditia carnis & spiritus. Hęc duplex munditia est illã A sanctimonia, sine qua nemo videbit Deum, ad Hebræos duod. Vel candor interior innocentia mentis, exterior mũditia sensuum & membrorum, quę sunt animę vestimenta. Vnde Eccle. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua*, id est, corporis membra, candida, id est, munda.

Radix quasi quoddã cępe, humilitas humi latẽs. Crescit hęc radix in terra argillosa, quia humilitas proficit ex cõsideratione propriæ terrenitaB tis. Primus enim homo factus est de terra rubra à quo nos omnes descendimus. Item radix abscondita, quia humilitas amat nesciri, sedat tumorem, quia humilitas superbiam curat. Item ex radice quidquid habet lilium, & ex humilitate omnis virtus. Item radice ablata, totum arescit, manente vero, quod aruerat reuiuiscere potest, & manente humilitate reuirescunt virtutes vel alię pullulant.

Candor floris in summo, radix in imo, vt quem C posset extollere castitas, recordatio propriæ fragilitatis humiliet: ideo folia floris repanda radicem respiciunt, germanæ enim sunt virtutes virginitas & humilitas, vnde coniunguntur. Eccle. 9 *Omni tempore vestimenta tua sint candida*. Et fit oleum de ea; humilitas oleum, quia sicut oleum supernatat omnes liquores, sic humilitas omnes virtutes. Iste flos inclinatur, vt virgo non superbiat, quia *Confringet Dominus cedros Libani*. Psal. 28.

D *Folia repanda*, vt in verbis humilitatem ostendat. Quod sex folia habẽtur in flore lilij, duplex castitas in quinque sensibus, & animæ puritate. Et hęc est perfecta castitas, quam numerus perfectus designat.

Croceus color in medio floris, charitas ardens in corde, aliter non est castitas meritoria. Vel melius. Candor floris castitas. Aureus color signat charitatem. Aurum vero metallorum pretiosissimum, quia castitas procedens ex charitate, scilicet quando quis continet propter amoE rem Dei & exemplum proximi, pretiosissima est ante Deum. Iob vigesi octau. *Nescit homo pretium eius, &c.*

Item moraliter flos lilij sex folia candida habet. Sex folia castitas cordis & quinque sensuũ, & sex sunt quæ præcipuè incorruptam custodiunt castitatem; videlicet sobrietas, operatio, cultus asperitas, custodia sensuum, verecundia sermonum, vitatio oportunitatis peccandi, scilicet loci, temporis & personę. De primo primę Petr. quinto, *Sobrij estote & vigilate*. Hoc folium F lacerat spina gulositatis, vt patet in Loth Genes. 19. qui ebrius commisit incestum, Ideo Roman 13. *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs*. De secundo Ioan. non. *Me oportet operari*, &c. Hoc folium lacerat spina otiositatis, vt patet in Sodomitis. Ezechiel. 17. *Hæc fuit iniquitas, &c.* Otiositas enim via est ad luxuriam.

Castitatem quę conseruant.

luxuriam. Ideo dicitur Eccli. 33. *Mitte seruum*, id est, corpus, *ad operationem ne vacet, multam enim malitiam docuit otiositas.* De tertio. Matth. 6. *Nolite solliciti esse quid induamini.* Item *habentes alimenta*, &c. 1. Timoth. 6. Nimia enim compositio vestium, via est ad luxuriam. De quarto. Isai. trigesi. tert. *Qui ambulat in iustitia, & loquitur veritatem* &c. Hoc folium lacerat curiositas videndi vana, audiendi noua, & huiusmodi. Et hæc via ad luxuriam, vt patet in Dina. Gen. 34. Iere. 9. *Docete filias vestras lamentum, quia mors intrat per fenestras.* De quint. Eccli. 22. *Quis dabit ori meo custodiam*, &c. Item debet dicere puella. *Posui ori meo custodiam cum consisteret peccator aduersum me.* Psal. 38. Hoc folium lacerat loquacitas, quia est via ad luxuriā. Vnde Prouer 7. *Irretiuit eum multis sermonibus*, &c. *Statim eam sequitur*, &c. 1. Cor. 35. *Corrumpūt bonos mores colloquia mala*, vel confabulationes pessimę. De sexto 1. ad Timoth. 6. *Adolescentiores viduas deuita.* Oportunitas autem loci via est ad luxuriam. Vnde Thamar corrupta est ab Amon, quia sola cum solo, 2. Reg. 13. Ideo Loth dictum est. Gen. 19. *Ne stes in omni circa regione Sodomæ.*

Vide lib. 4. pag. 263. d. & deinc.

Item intra florem lilij sex sunt grana aurea, quæ figurant charitatem, qua tribus modis diligitur Deus, scilicet dulciter, sapienter, fortiter: & tribus de causis, propter tēporalia quæ tribuit, propter spiritualia quæ infūdit, propter cœlestia quę promittit. De primo, Iere. 5. *Metuamus Dominū qui dat nobis pluuiam temporaneam & serotinam in tempore suo, & plenitudinem annuæ messis.* De secundo, dicitur Psal. 80. *Aperi os tuum*, scilicet os cordis ad desirandum & os corporis ad orandum, *& implebo illud* charismatibus gratiarum. De tertio, 1 Cor. 2. *Oculus non vidit* &c. Et sumptum est de Isai. 64. secundum aliam editionem.

Triplex lilium.

Sicut lilium inter spinas, &c. Nota quod triplex est lilium, lilium *inter spinas*, lilium *infrà spinas*, lilium *supra spinas*; Liliū *inter spinas*, virginitas impugnata tentationibus, quæ sunt spinæ valde pungentes; Lilium *infra spinas*, virginitas subiecta criminibus, quæ sunt pessimæ spinæ; Lilium *supra spinas*, virginitas supra tentationem & impugnationem, qualis est virginitas Mariæ. De primis Thren. 1. *Sacerdotes eius gementes virgines eius squalidæ.* De secundis Deuter. 32. *Foris vastabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem simul ac virginem.* De tertijs Apocal. 14. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati virgines enim sunt*, &c. Primum lilium sunt *fatuæ virgines*, habentes lampades sine oleo, id est, corpora integra sine charitate. Secundum sunt *prudentes virgines*, quæ cum lampade virginitatis, accepto oleo charitatis, fatigatæ tentationibus dormitauerunt. Matth. 25. Tertium *eædem virgines*, quando omni dormitatione superata, intrauerunt cum eo ad nuptias. Item primum lilium *filia Herodiadis* saltatrix. Marc. 11. Secundum *beata Agnes*, quæ passionem sustinuit, ne seruiret copulę coniugali. Tertium *beata virgo*, quæ nullum vnquam sensit aculeum libidinis.

Triplices Spinæ.

Item triplex genus spinarum. Primę *concupiscentiæ carnales*, vnde Genes. tertio. *Terra tua, id est, caro, spinas & tribulos germinabit tibi.* Secundę *mundanæ solicitudines*, vnde Matth. decimo tert. *Semen cecidit in spinas.* Tertię *mali cohabitantes* secundi Regum trigesimo tertio. *Præuaricatores quasi spinæ euellentur.* Item Micheæ. sept. *Qui optimus est, quasi spina de sepe.* Sancta igitur anima fide pura, spe sancta, charitate solida, inter aculeos carnalium concupiscentiarum integra, inter pungentes solicitudines illæsa, inter malignantes bona, inter discordantes pacifica; quid aliud est quam lilium inter spinas? Item *sicut lilium inter spinas*. Sentit lilium spinarum istarum, id est, tentationum punctionem quandoque *Sub se*, quando tentatur de diuitijs quę verbum Dei suffocant. Matth. decimo tertio. *Semen cecidit*, &c. *Circa se* peruersi fratres, qui pacem turbant. Naum. pri. *Sicut spinæ se inuicem complectuntur*, &c. *Iuxta se*, carnales voluptates. Genes. tert. *Terra tua spinas & tribulos germinabit tibi.* *Intra se*, malæ cogitationes, & praua desideria. Prouerb. vigesimo quarto. *per agrum pigri*, &c. *Supra se*, dęmonum suggestiones. Isai. sept. *Vepres & spinæ in vniuersa terra, & omnes montes*, &c. Item de primis dicit Psalmista. Psal. 31. *Conuersus sum in ærumna mea*, id est, in iugum primę seruitutis, quod abieceram in baptismo, *dum configitur spina*, carnalis concupiscentię vsque ad consensum, quasi dicat, dum carnalis concupiscentia, vsque ad consensum infigitur, in pristinam redigor seruitutem; quasi viribus hosti redditis; vt dicit August. super cap. sept. ad Roman. Vel *conuersus sum in ærumna*, id est, in dolorem & lamentationem pœnitentialem; dum spina carnalis concupiscentiæ infigitur vsque ad consensum. De secundis exemplum in luna, vbi videtur homo fasce spinarum oneratus, nullo tamen vulnere sauciatus. Sic est anima sancta sub solicitudine actiuæ, à quibus spinis multas punctiones accipit, non tamen aliqua vitia culpę. De tertijs. Philipp. secund. *Omnia facite sine murmurationibus*, &c. *Inter quos lucetis*, &c. id est, sitis sicut lilia candida, & illæsa inter spinas.

S. August.

Item his spinis pungitur lilium in radice, quando tentatur quis de fide; in stipite, quando volunt spem frangere; in flore, quando castitatem violare; in granis, quando charitatem corrumpere per dissensionem inter fratres; in claua, dum timorem eliminare, Dei misericordiam asserendo, vitam longam promittendo, peccata attenuando. Hę sunt *tres lanceæ*, quas *Ioab*, id est, diabolus, *infixit in corde Absalon* 2. Reg. 18. Item est liliū cōuallij castitatis virginalis, spineti coniugalis,

iugalis; agri vidualis. De primo. *Ego liliũ conuallium* Cant. 2. De secundo. *Sicut lilium inter spinas.* Ibidem. De tertio. Matth. 6. *Considerate lilia agri.*

Sicut lilium inter spinas. Non dicit inter lilia. Hoc est contra eos, qui cohabitationẽ peccatorum abhominantur, sicut Pharisęi dicentes de Domino. Luc 15. *Quia hic peccatores recipit & mãducat cum eis* Bene viuere inter bonos, bonũ est, sed inter malos bene viuere, & innocentiam retinere, & cum odientibus pacem esse pacificum, perfectum est. Item hoc est cõtra quosdam, qui spernunt infirmos, qui spinas tentationum patiuntur, cum ipsi talia non sentiant, sicut legitur in vitis Patrum de quodam Eremita. Sed audiant ipsi, quod anima non amica sponsi, nisi fuerit liliũ inter spinas. Ideo ne minus amari in medio spinarum, quam in molli lectulo se timeret sponsa, contubernio spinarum coniunxit nomen amicę. Et ne minus decoram se crederet ex punctionibus spinarum, ideo nominat illam lilium inter spinas, quasi dicat. Nec amoris gratia, nec odoris fragrantia, nec decoris vernantia, minuitur in sponsa vicinitate spinarum, aut compunctione, sed potius augmentatur.

Item nõ dicit. Sicut lilium inter spinas, sic dilecta mea inter filias, sed amica, quasi aperte dicat, per hoc anima, quę spinas tentationum, tribulationum, solicitudinum propter me sustinet, amicam meam se comprobat euidenter, & sic amor sponsę notatur hic erga sponsum; & amor sponsi erga sponsam. Qui enim lilium inter spinas colligere vult, spinarum aculeos necessario patitur, sicut patet in hoc sponso. Nam illud lilium de medio spinarum, id est, reproborum colligens, aculeos passus est multiplices, cum electos colligeret, per se, & alios prædicando, & peccatorum multimodas morsiones. Eccle. 10. *Qui dissipat sepem mordebit eum coluber.* Sepes hæc Synagoga peccatorum. Fecit enim Dominus sicut canis venaticus, qui feram insequens, caput & corpus suum in spinas immittit, non timens vulnera, vt capiat prædã. Fera latitans inter spinas; ecclesia inter reprobos; quam vt extraheret, multas à reprobis, qui spinæ sunt, sustinuit punctiones, vsque ad sanguinis effusionem. Vnde & ad hoc significandum, caput suum spinis sustinuit coronari. Vnde secund. Reg. 23. *Præuaricatores quasi spinæ euellentur vniuersi, quæ non tolluntur manibus, sed si quis tangere eas voluerit, armabitur ferro & ligno lanceato*, id est, in patientia inuincibili, & longanimitate inflexibili. Notatur etiam in hoc verbo, sponsę compassio ad infirmos. Liliũ enim inter spinas facile vulnerabile, & penetrabile est; & mẽbra ecclesię inter infirmos fratres, penetrabilia debent esse per cõpassionem, vnde hæc est vox lilij inter spinas, *Quis infirmatur*, &c. secund. Cor 11. Item in hoc verbo notãtur tria, scilicet ordinabilitas, sociabilitas, & humilitas

A sponsę. Non dicitur sicut lilium supra spinas, sic amica mea inter filias, sed inter spinas, & inter filias. Ecce ordinabilitas & sociabilitas. Itẽ non dicit, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filios, sed inter filias. Ecce humilitas. Hæc enim tria fideli animę, vt sit spõsa Christi, sũt necessaria, & ad hoc vt vocetur amica, ordinabilitas quoad se; sociabilitas quoad proximum, humilitas quoad Deum.

Viso de lilio videndum est de rosa. Et nota, quod Christus rosa, Maria rosa, Ecclesia rosa, B Fidelis anima rosa. De hac rosa dicitur Eccli. 24. *Quasi plantatio rosæ in Iericho*, id est quædam plantatio rosę Iericho interpretatur luna. Vel vt quidam dicunt odor eius, quia os cuiuslibet Christiani debet esse aromaticum, laudes Marię resonando; sicut os aromaticum redditur, species aromaticas ruminando. Luna candida est; rosa rubicunda. Rosa in luna, rubor in candore. Plantatio ergo rosæ in Iericho, est in candore virginitatis plantata affectio martyrij, & passionis. C Ideo Luc. 1. dictũ est eleganter. *Et nomen virginis Maria.* Istud plenius inuenies titulo de martyrio Marię. Dicitur quod in Iericho crescunt rosæ speciosissimę, habentes centũ quinquaginta folia. Dicitur ergo Maria *quasi rosa*, non quælibet, sed Ierichuntina, id est, speciosissima, & maxime habito respectu ad filij passionem, cui mẽte cõpassa est. Color enim roseus quasi sanguineus est, & sanguis signat martyrium. Et bene quasi D rosa, Christus enim vera fuit rosa, sanguine proprio rubricatus; ipsa vero non suo sanguine, sed sanguine filij rubricata, & ideo *quasi rosa*. Quantũ enim filius passus est corporaliter, tantũ ipsa compassa est præcordialiter. Ipsa etiam fuit rosa in Iericho, quod sonat defectus, quia compassa est filio, quando fides in omnibus defecerat præter ipsam.

Lib. 4 pag. 193. e.

Aliter. Plantata fuit Maria, & firmiter radicata, in defectu & aculeis paupertatis. Vnde tanquam pauperrima, non habuit, vnde filium E natum sufficienter operiret, vel vbi honeste reclinaret. Et ex hoc defectu & his aculeis, in odorem & decorem ascendit speciosissimę rosæ. Aliter. Christus rosa. Iericho defectus. Ipse enim plantatus fuit secus decursus aquarum, in die passionis, id est, secus nostrę mortalitatis defectus. *Vel* Iericho odor eius, quia fracto alabastro corporis eius in cruce, repleta est domus, id est, ecclesia ex odore vnguenti, odore scilicet spei & gratię. Rosa enim cum plãtatur in botro, F minime apparet, sed post excrescit & floret. Sic Christus in passione cũ radicatius adhæsit terrę, id est, ecclesiæ. Isai. 53. *vidimus eum & non erat aspectus:* tunc enim fuit ipse *Deus absconditus* Isai. 45. Sed post floruit hæc rosa, id est, refloruit caro eius in resurrectione, quę roseo eius cruore persusa fuerat in passione.

Maria Rosa. *Inclinis* & humilis in statura, per humilem obedientiam, iuxta doctrinam Spiritus sancti dicẽtis ad eam, *Audi filia & vide & inclina aurem tuam*, &c. Psalm. 44.

Aromatica. Vnde Cantic. 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Rubicunda propter. *Pulchritudinem* naturalem. Vnde Cant. quarto. dicit ei Sponsus. *Tota pulchra es amica mea*, &c.

Verecundiam virginalẽ. Vnde dicitur ei. Cant. quarto. *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ*, &c. Vide titulo de pulchritudine eius.

Lib. 7. pag. 346. a. & seqq. *Patientiam* singularem, purpurei enim vel sanguinei coloris est, & in sanguine signatur martyrium, quia mente compassa est filio, & intensio illius doloris signatur in rosa, per intensionem ruboris.

Dei & proximi charitatem. Rosa enim coloris est ignei & per ignem charitas designatur. Lucæ duode. *Ignem veni mittere in terram*. Est etiam rosa intensissimi ruboris, in quo summa perfectio amoris. Est & frigida, in quo notatur exclusio totius praui amoris, quod bene competit beatæ virgini, quę dicit Cãt. 2. *Dilectus meus mihi*. Hunc perfectũ amorem habuit ipsa in Iericho, id est, in creatione mortali. Iericho defectus.

Maria Rosa in folijs, quia. *Frigida*, folia eius, verba eius. Vnde protestata est, *Quoniam virum non cognosco*, Lucæ prim. Frigida etiam in folijs ab effectu, quia orationibus suis, meritis & exemplis, malarum concupiscentiarum feruores refrigerat, & maxime in familiaribus suis.

Copiosa, maxime rosa Ierichuntina, quia multiplex mysterium, sine intelligentia, vel doctrina latet in verbis ipsius. Quære titulo de sapientia Marię.

Lib. 4. pag. 308. t. & seqq.

In Semine: *Calida*, quia semen eius Christus Dominus charitas est.

Amara, & hoc ab effectu, quia semen eius, id est, verba & exempla, in suis imitatoribus amaricant mundi noxias voluptates: ipsa enim designatur per librum quem deuorauit Ioannes Apocal. decimo, qui erat dulcis gustu, & amarus effectu.

In granulis. *Crocea*, in quo designantur affectus intimæ charitatis suę. Ei enim *cura est de omnibus*. Sapiẽt. sexto. quasi dicat illud Philipp primo *Testis mihi est Deus, quomodo vos omnes cupiã in visceribus Christi* filij mei.

Tenuis in substãtia. *Terrena*, per voluntariam paupertatem, vel temporalium, si vnquam habuit, largam erogationem.

Spirituali, scilicet in anima, per summam humilitatem.

Corporali, per temperantiam & carnis macerationem.

In Effectu naturali. *Stiptica*, id est, fluxus capitis restrictiua, quo designatur verbositas. Ipsa est enim *Mulier sensata & tacita*. Eccli. 26. & suo exemplo in suis imitatoribus fluxum restringit supradictũ, quasi dicat: *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes*. 1. Regum 2. Restringit etiam suis orationibus & exemplis fluxum virij cuiuslibet, maxime in amatoribus suis, & dicitur, *Vitta concinea*. Cantic. quarto.

Capitis confortatiua, per caput mẽtem intellige. Confortauit enim Basilium Iulianum apostatam formidantem, & Theophilum iam fere desperantem, quando locuta est ad cor eius. Ideo dicitur Rosa in Iericho, quod interpretatur defectus, quia sępe nisi confortaret peccatores, deficerent.

Oculorum clarificatiua. De Rosis namque efficitur aqua rosea, oculorum doloris mitigatiua.

More gariophili potuum conditiua. De rosis enim conficitur vinum rosatum. Quanto enim dignitas virginis subtilius exponitur, tanto vinum prædicationis sapidius & odoratius redditur.

Florum omnium Regina. *Regina*, purpureis enim coloris est, & purpura regibus conuenit. Alij enim pulchri flores, aliæ bonæ mulieres, ipsa vero Regina virginum, & decus mulierum, sicut rosa florum.

Pulcherrima ad intuendum. Ipsa est enim *Pulcherrima mulierum*. Cant 5 Sicut rosa florum, cui dicit filius. Cantic. 2. *Ostende mihi faciem tuam*, &c. *Quia facies tua decora*. Item Cantic. 6 dicit ei tota Trinitas. *Reuertere, reuertere Sunamitis*, &c. *Vt intueamur te*. Et in hoc verbo. *Vt intueamur te*, ostenditur quod tota Trinitas ipsius speciem desiderat intueri.

Suauissima ad tangendum, Rosa enim de spina nascitur non spinosa, & Maria de Iudæis, qui erant quasi spinæ. Vnde, *Sicut spina rosam*, &c. Sed ipsam non inueniunt peccatores spinosam aut scrupulosam, quia suauis est vniuersis. Beatus Bernardus: Quid ad Mariam accedere trepidat humana fragilitas? nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam.

S. Bernardus ferm. Signum magnum.

Delicatissima ad olfaciendum, vnde dicunt adolescentulæ. Cant. prim. *Curremus in odorem vnguentorum tuorum*; & propter pulchritudinem & hanc suauitatem dicit ei Ecclesia. *Speciosa facta es ad intuendum, & suauis ad tangendum & olfaciendum.*

Spinis adhæret licet omnino eis dissimilis; & Maria peccatoribus, qui sunt spinæ, pietate adhæret & compassione, licet à peccato omnino immunis.

Prius clausa, ad solis radium aperitur, cum enim vouendo virginitatem, consensum animi conceptioni clausisset & generationi, soli tamẽ aperuit iustitię, cum intellexisset se Dei filium posse concipere, & parere, manens virgo. Vnde dixit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, &c. Vnde & dicit Cãt. 5. *Surrexi, vt aperirem dilecto meo*, &c.

Cum

Cum perfectè creuerit, sursum patula, deorsum vndique flectitur; quia nec ad perfectum ciementum exaltationis cœlestis sublimata, & ad diuini luminis susceptionem tota virtute expanditur, & ad mortalium suffragia per compassionem vndique, sine personarum acceptione, flectitur, & æqualiter, id est, communicatiuè *est illi cura de omnibus*. Sap. 6.

Antequam marcescat carpitur, quia antequam beatissima caro eius putredine marcesceret, ad vtriusque stolæ immortalitatem de mundo assumpta pie creditur. Non enim dedit Dominus sanctam suam videre corruptionem. Augustin: Credimus quod nunquam caro computruerit in terris, cuius pars glorificata est in cœlis.

S. August. serm. 2. assump. to. 9

Maria Viola. Isidor. Origin. lib. 17. cap. 9.

Maria viola, Vnde dicit cum filio Cant. secundo. *Ego flos campi, &c.* qui propriè est viola, sicut quidam dicunt. Secundum Isidorum dicitur a, vi odoris, cuius flos ante omnes alios flores apparens, serenitatem temporis venientem designat; quia nascitur incipiente tempore vernali. Similiter Maria, quæ prima votum emisit perpetuæ virginitatis, quasi in principio nascentis ecclesię apparuit; & in tempore vernali, quando omnia terræ nascentia quodammodo innouantur. Nam ab ipsa incœpit reparatio mundi, & postea ipsa quasi purpurata est in filij passione; cuius dolor ei pro martyrio computatur, quod in purpura figuratur.

Quia Viola.

Flos paruulus, per humilitatem.

Inclinis, per obedientiam.

Terra adhærens, id est, terrenis peccatoribus per compassionem, pietatem, & affectum misericordiæ.

Subtilis & suauis odoris, per suaueolentem opinionem, Deum, Angelos, & homines delectantem; ideo propter vim odoris dicitur viola.

Temperata complexionis, per omnimodam modestiam, quando regebatur omni modetamine rationis.

pag.

Purpurei, aëri & iacintini coloris, & etiam liuidi. Hoc totum habuisti supra, vbi Maria dicitur flos omnicolor.

Ardores febrium reprimit, id est, vitiorū tentantium, maxime in familiaribus suis. Ardor tentatio carnis, vel iracundia mētis. Frigus auaritia, pigritia, ignauia, torpor & desperatio.

Noxios & corruptos purgat humores, quia orationibus & exemplis suis, malos eliminat, & egregios format mores.

Desiccata & arida membra humectat; quia amatoribus suis deuotionis & charitatis pinguedinem subministrat.

Ex ea componitur sirupus violaceus, quia singulis ęgritudinibus peccatorum, medicinalis est intercessio eius.

Propriè appellatur flos campi. Cant secundo. quia de terra inculta nascitur; & propter communitatem, & cęteras proprietates, quas paulo superius assignauimus Christo, qui florem campi specialiter se appellat. Ipsa etiam nata est de Iudæis incultis, & squalentibus per vitia & peccata.

pag.

Maria Crocus. Isidor. origin. lib. 17. cap. 9.

Crocus crines habet aureos, & Maria aurea per sapientiam de diuinis. Cant. 4. *Nardus & crocus*, &c. Secūdum Isidorum affertur de Coritio oppido Cilicię, vbi melior crocus nascitur, & à Coritio nomen traxit. Alibi etiam crescit crocus quam in Cilicia, sed nusquam æquè bonus. Optimus ille est qui recens, boni odoris, albedine parua, porrectæ longitudinis, integer, non comminutus in fragmenta, bonę inspirationis, leniter actis, manus inficiens si carpatur. Sine his proprietatibus aut vetustum, aut adulteratum.

Quia Crocus habet.

Solidam radicem, & nihil aliud habens durum. Radix virginis humilitas, vel fides eius, cuius solidissima constantia apparuit in passione filij.

Crines graminceos, longos, graciles & aureos. Crines isti virgineę cogitationes virentes fide, quia gramen solet virere; gracilitas paupertas; longitudo perseuerantiæ longanimitas, aureus color sapientia de diuinis.

Florem speciosissimum aureum rubeumque, decorum & pretiosum, fragrantem & odoris optimi. Et Christus flos Mariæ aureus, quoad deitatem; rubeus quoad sanguinis effusionem; decorus quoad vtramque naturam; odoris præcipui, vnde se comparat balsamo, myrrhæ & cynnomano.

Cibos nobilium colorat, & sapidos reddit. Nobiles sunt illi qui faciunt voluntatem Dei Patris, sicut dicitur in euangelio, quorum cibi verba Domini, quos cibos beata virgo colorat, & insignit & sapidiores reddit.

Maria Solsequium. Isidorus citato.

Solsequium dicitur ex eo, quod solem sequitur, quasi ei inclinans; vel quia cum sole se inclinante, semetipsum inclinat. Hi sunt Maria & viri iusti, qui exemplo Christi dicentis Matt. 11. *Discite a me quia mitis sum & humilis corde*, se humiliant & inclinant.

SOLSEQVIVM.

Tritum & vulneri superpositum, vel comestum, cōtra venenum valet & morsum animalis venenati.

Coctū in aqua dicitur verrucas tollere, si aqua illa potetur; vel si herba in cataplasmate ponatur, & verrucis superponatur.

Æstiuo floret solstitio, solis motibus folia circumacta conuertit, oriente sole flores suos aperit, cum sol occubuerit se recludit adapta Marię & fideli animę.

Maria Iacintus. Isidorus citato.

Iacintus herba est florem habens purpureum. & traxit nomen à quodam puero nobili, qui in quodam saltu, inter flores purpureos repertus est in-

est interfectus, flore & radice violæ similis. In hoc flore designari possunt compassio & contemplatio Mariç, quia purpura compassionem, color iacintinus signat contemplationem.

Maria habuit colores florum.

Lilij, qui perfectam, innocentiam significat Mariæ, quando in vtero sanctificata; quam innocentiam iugiter conseruauit dicens cum Iob 27. *Donec deficiam*, morte scilicet, *non recedam ab innocentia mea, &c. Vel* quando virginitatis prima votum emisit, vnde de ea dicit Christus: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Nam quātum flos lilij flores spinarum, tantum præcedit eius castitas virginitates, & castitates omnium mulierum.

Rosæ, quando ingresso ad eam Angelo in forma virili, verecundata est, & rubore roseo creditur eius facies superfusa. *Vel* maxime rubuit, vt rosa, quando mente compassa est filio patiēti. Vnde se comparat *Rosæ plantatæ in Iericho.* Eccli. 24. Fuit enim *Quasi flos rosarum in diebus vernis.* Eccli. 50. quando scilicet filius passus est in vere, pro mundi renouatione.

Violæ, quæ humilis est & incliuis, quando intellecto quod posset concipere & parere manēs virgo, humillime & capite inclinato respondit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*, Luc. 1.

Frumenti, quoad fructum maternitatis suæ, flos enim frumenti generat granum frumenti, & ipsa genuit illud granum, quod de se testatur. Ioan. 12 *Nisi granum frumenti, &c.* quo videlicet grano pascimur in filij sacramento.

Vuæ, quoad priuilegium speciale fugandi serpentes de vinea Domini, id est, Ecclesia, vel fideli anima. *Vel* aliter, flos vitis vel vuæ, virginitas Mariæ, quia sicut flos vitis generat vuam, sic Mariç virginitas genuit vuam illam, in cuius vino vel sanguine lauat Iudas, id est, verè confitēs, stolam suam vel pallium Gen. 49. quia per sanguinem Christi, quo sanctificatur pœnitentia nostra, lauatur habitus noster interior, qui per stolam, & exterior, qui per pallium designatur.

Malogranati, qui prætendunt munditiam & innocentiam, inquantum candidi; charitatem & patientiam, inquantum rosei; compassionem proximorum, & desiderium patiendi pro Christo, inquantum purpurei. Generant etiam flores isti malogranata, in quibus sub vno cortice multa grana continentur ordinate disposita. huiusmodi flores habuit beata virgo, quando cum filij sui *Discipulis & mulieribus, perseuerabat vnanimiter in oratione*, sicut legitur Act. 1.

DE HERBIS HORTI CONCLVSI.

HOrtus conclusus soror mea sponsa, &c Quoniam in hortis fæcundis & solitarijs, multæ solent herbæ medicinales, virtuosæ & aromaticæ reperiri, videndum est de herbis huius horti.

Maria Myrtus, quia myrtus.

A mari dicitur, quia littore est arbor, vel herba, vnde Poeta: *Et amantes littora myrthe.* Græcè autem dicitur μυρτίν, crescit etiam libenter in littoribus maris. Maria vero, quæ interpretatur mare amarum, peruenit ad gloriam spiritualis martyrij, quando amare compassa est filio patienti, & ita creuit iuxta mare

Secundum physicos idonea est multis necessitatibus mulierum, & beata virgo cunctis necessitatibus fidelium animarum.

Restringit vomitum, quia suis orationibus, meritis & exemplis coërcet homines, & maxime sibi deuotos, ne ad vomitum redeant, id est, ne peccata reiterent, quæ confitendo euomuerant, quia sic euomeret eos Christus ex ore suo. Apoc. tertio.

Restringit fluxum concupiscentiarum, & desiderium temporalium, & vomitum gulositatis, qui sequitur intemperantiam.

Membra fessa, vel paralytica reparat & consolidat, iuxta præceptum filij. Isai. 35. *Confortate manus dissolutas & genua debilia roborate*, &c.

Dicitur habere virtutem repressiuam libidinis, & propter hoc fabulantur poëtæ, myrtum esse arborem Veneri dicatam. Ideo bene Maria & sancti designantur per myrtum, qui corruptionem luxuriç prius in se, & post in alijs persequuntur.

Facit dormire laborantes febri acuta, quia ęstuantes carnalibus desiderijs, vel terrenis concupiscentijs refrigerat, eisdem indulgens somnum, id est, quietem pectoris, virtutem castitatis, contemptum rei temporalis, sabbatum, vel otium contemplationis.

Temperatæ est complexionis, & ex ea fit potus myrtinus, qui valet ad frangendum calculum, quia per partum ipsius contracta est idolatria, propter quod ei canitur: *Gaude Maria virgo cunctas hæreses sola interemisti*. Et hoc significatum est, quando ipsa ingrediente in Ægyptum cum filio, corruerunt simulacra Ægypti. Isai. decimo nono.

Breuis est statura per humilitatem, frigida naturæ per virginitatem.

Aromatica est, Nam ipsa in his qui salui fiunt, est *odor vitæ in vitam.* 2 Cor. 2.

Imputribilis est sicut dicunt, quia sine inuidia & cupiditate temporalium; quæ putrefaciunt corda amatorum suorum.

Radicatur & crescit in profundo humilitatis, vilitatis & abiectionis. De hoc profundo dicitur Zachar. 1. *Vidi per noctem*, id est, non bene manifesta visione, quæ erit in futuro. *Et ecce vir*, id est, Christus, *Ascendens super equum rufum. Equus* caro Christi, quam bene rexit coërcens eam fræno temperantię, & vrgens quasi calcaribus. quæ

quæ signant duos aduentus. Equus autem iste A fuit *rufus*, quia proprio sanguine in cruce rubricatus. *Qui visus est stare inter myrteta*, id est, inter viros iustos paratus eos iuuare, sicut Stephanus vidit eum stantem, id est, iuuare paratum: qui similes sunt myrto; id est, tranquilli in conscientia; & sic cęteras proprietates eius assigna. Et hi sunt consolatores ecclesiæ. *Vel* inter consolatores ecclesiæ stat Christus, quia talium cõsortio delectatur, & tales consolatur. *Quæ erant in profundo* humilitatis, & vilitatis, & abiectionis B vt dictum est. *Et post eum*, per imitationem, *equi rufi*, id est, martyres, qui expressius eius imitãtur vestigia: *varij* per virtutes, & bona opera decorati, & quoad tales dicitur ecclesia circumdata varietatibus, *vel* propter varietatem tormentorũ. *Et albi*, per innocentiam & castitatem.

Mandragoræ descriptio.

Mandragora herba est aromatica frigida & sicca, profundissime radicatur in terra, & terræ parum supereminet, cuius radix formam habet C humani corporis, excepto capite. Poma habet rubea & odorifera, & pomis puniceis similia. Diligitur à medicis, quia talis virtutis est, vt ægris, laborãtibus incommodo vigiliarum, somnum indulgeat; tam profũdum etiam soporem inducit, vt si cortex eius vino mixtus, ad bibendum detur ægrotanti, incidi possit absque doloris sensu. Item illis medetur qui sic nausea laborant, vt nec cibos continere valeant, nec capere delectentur: Confortat enim gustum, & excitat appetitum.

Frigida & sicca, per virginitatem, *&c.*

Opinione, & omnium virtutum genere, aromatica Deo, Angelis & hominibus. Vnde ei dicitur Cant. 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Profundissime radicata, per dilectionem & contemplationem in terra stabilitatis æternæ, quia *optimam partem elegit*. Luc. 10.

Illi terræ supereminens, quoad Angelos & animas sanctas, sed non quãtum Christus homo, E qui caput est totius creaturę.

Christo homini, humanato ex ea, similis per humilitatem, quæ fuit radix eius, sed non per diuinitatem: *Caput enim Christi Deus*, id est, diuinitas.

Pomum eius, id est, Christus, rubeum proprij sanguinis effusione, & odoriferum, quia fracto corporis eius alabastro, domus, id est, Ecclesia, repleta est ex odore vnguenti. Simile etiam malo punico, quia fractum in cruce apparuit candidum per innocentiam, & rubicundum per charitatem & patientiam, & plenum granulis, F id est, virtutibus vniuersis.

Diligitur à medicis, id est, prædicatoribus, & ipsis peccatoribus, qui sanari desiderant à languoribus vitiorum, quia sicut dictum est, de myrto, suis orationibus, meritis & exemplis eis somnum indulget, de quibus antea dicebatur. Parab. 4. *Non dormiunt nisi malefecerint, & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint.*

Cortex eius, id est, exemplum suę conuersatiotionis, vino prædicationis admixtus, & ab auditoribus deuotè susceptus, tam profundè soporat hominem per contemplationem, & sui imitationem, vt nec læsionem proprij corporis, nec damna sentiat rei familiaris, per gratiam ipsorum cordibus inspirans, quod *non sunt condignæ passiones temporis huius, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in eis.* ad Rom. 8.

Nauseantibus per fastidium verbi Dei, remedium prestat.

INCIPIT QVINTA PARTICVLA horti conclusi, in qua agitur de his, quæ in incarnatione filij Dei, à superiori descenderunt in hortum conclusum.

Sol, verbum Patris, lux, splendor, ventus & aër. Nix, imber, pluuia, vapor, ignis, manna, mel & ros, Angelus, ales, apis.

Hortus conclusus soror mea sponsa, &c. Rectè beata virgo dicitur hortus conclusus, quia sicut in horto concluso nihil infimum subintrare potest aut terrenum, sed ea tantummodo quæ veniunt de supernis, sic factum est in Maria. In hunc enim hortum non intrauit homo purus, cum ipsa sit terra, per quam *non ambulauit vir*, Ierem. 2 & cum ipsa sit *clausa porta per quam vir non* D *transiuit*. Ezec. 44. Nec bestia nec reptile, quibus carnalia & spiritalia vitia designãtur. Suprascriptis autem versibus possunt ea breuiter memoriæ commendari, quę in eius sanctificatione, in gratię adimpletione, in Spiritus sancti superuentione, in filij Dei inenarrabili conceptione descenderunt in eam; quibus omnibus charismata Spiritus sancti, vel ipse Dei filius, vel omne datum optimum descendens à Patre luminum, designantur. De quibus videndum est singulatim.

Christus sol variis de causis.

Sol Christus multiplici ratione. Dicitur enim sol, quasi solus lucens; *Vel* quasi sua omnibus largiẽs; *vel* quasi sursum leuans, quia ad se trahit aquas maris, & humores terrę, id est, humiles constitutos inferius, quos gratia sua humectat, illos sursum trahit, & elongat à mundo. Magister Hugo de sancto Victore. Solus sol propriam habet lucem, & solus de igne factus est, cæteræ stellæ omnes, sicut & luna, de aërea materia factę sunt, & tantum relucent, & non lucent. Ipse etiã dicit, quod de illa luce primaria, quæ creata creditur in loco illo vbi sol oritur, siue de igne, meliorando cum forma & splendore, fecit Deus solem. Est autem [illegible] visibilis oculus mundi, lux creaturarum [illegible] creatoris, quo nulla creatura p[illegible] or, quo lucente, lumina [illegible], & videri non possunt.

Hugo de S. Victore.

possunt. Vnde Iob vigesi. quint. *Luna non splendet, & stella non sunt munda in conspectu eius* &c. Et nota, quod Christus appellatur *sol iustitiæ*. Malach. vltim. quę scilicet iustitia vocatur in glossa charitas, hac ratione, quoniam quemcumque diligit flagellat & castigat. Vel ideo *sol iustitiæ*, quia non lucet nisi conseruantibus iustitiam.

Solis præstantia.

Notandum ergo, quod sol in quinque priuilegijs preeminet vniuersis luminaribus cœli; sic & Christus Dominus sanctorum ordinibus vniuersis, quia non est sanctus, vt est Dominus. *Primo* in magnitudine. Ægyptij dicunt quod octies est maior terra. Plato, Macrobius, & Aristoteles quod vicies septies. Hæc magnitudo solis designat humilitatem Christi, cui nulla alicuius sancti potest humilitas comparari, quæ est magistra totius humilitatis sanctorum, Vnde dicit Matthęi vndecimo. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Secundum enim virtutem humilitatis, Dominus vniuersam animæ quantatem mensurat. Vnde Matth. decimo octauo. *Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorum.* Beatus Bern. dicit, quod seipsum paruulum appellabat. *Secundo* in calore, calidior est enim terra, si tota esset ignea; quantuscumque enim sit sol, nihil est nisi ignis, & ideo fons caloris. Ad Hebræos in fine. *Deus noster ignis consumēs est.* Hic calor est charitas Christi, quę fecit eum incarnari, mori & crucifigi. Vnde dicit Ioan. decimo quinto. *Maiorem charitatem nemo habet*, &c. Charitas enim ignis est quem venit Dominus *mittere in terram.* Luc. duod. *In terram* scilicet cordis humani, volens eam vehementer accendi, vt de cætero terra non esset, sed amore Dei succensa, sursum tenderet velut ignis, cuius deorsum locus non est. *Tertio* in claritate; clarior est enim sol quam luna, & omnia sidera. Tullius. Sol quasi solus lucens, id est, pre cæteris cœli luminaribus. Hæc solis claritas est Christi puritas, qui *peccatum non fecit*, &c. 1. Petri 2. *Qui est speculum sine macula.* Sap. sept. *Quarto* in potestate. Vnde *Fecit Deus solem in potestatem diei.* Psal. 135 Quia sol temperat annum, oriens facit diem, occidens noctem, appropinquans ęstatem, recedens hyemem, omnibus herbis & arboribus vitam confert, & vegetationem. Vnde Tullius appellat eum mentem mundi. *Quinto* in vtilitate. Sol enim vtilior est omnibus creaturis, quæ sub cœlo sunt, ab ipso enim habet terra germinare herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum, & huiusmodi. Solis ergo vtilitas est Christi misericordia, qua nihil vtilius esse potest.

B. Bernardus.

Tullius.

Tullius.

Item per solem sæpius interpretatur pater, per radium vel splendorem solis filius, qui *est splendor gloriæ & figura patris.* Ad Hebræos pri. per calorem Spiritus sanctus, de quo dicitur Psal. 18. A *Nec est qui se abscondat à calore eius.* Spiritus enim sanctus est amor patris & filij. Sicut autem radius vel splendor solis, ex quo sol fuit processit à sole, & procedit semperque procedet; sic filius æternaliter procedit à patre. Et sicut calor æternaliter procedit tam à sole, quam à radio, sic Spiritus sanctus ab vtroque, id est, filio & patre. Vnde filius dicit Ioan. deci. quint. in fine. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, qui à patre procedit.* Aliter In sole, quia circuit mūdi machinam, signatur patris B patientia; in splendore, qui totum illuminat, filij sapientia; in feruore, qui totum calefacit, Spiritus sancti beneuolentia. Ratione primi dicitur sol, quasi solus; quia solus Deus dicitur vere potens. Ratione secundi, dicitur sol à solon vel à salon, quod est commune, quia *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ioan. 1. Ratione tertij dicitur sol, quasi semitas omniū lustrans, quia cuncta illustrat & vegetat bene- C uolentia. Ecclesiastes primo. *Lustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus*, &c.

Item in Christo vero sole rotunditas est diuinitatis æternitas, claritas animæ puritas, caliditas charitas, qua tantum dilexit nos, vt supra.

Item Christus sol, quia sicut sol materialis replet mundum radijs claritatis suæ, sic Christus vtrumque mundum radijs misericordię suæ. Vnde. *Domine in cælo misericordia tua*, &c. Psal. 35. Item *misericordia Domini plena est terra.* Psal. 32. D Et hunc mundum radijs exemplorum & doctrinę, cuius solis duodecim radij, sunt duodecim Apostoli.

Item sol iste latuit, & abscondit se sub nube carnis in vtero virginis, Vnde dicit et Isaias quadragel. quint. *Vere tu es Deus absconditus.* Et illud. *Sol sub nube latuit.* Ortus est in natiuitate, eclipsim passus in cruce; item ortus in resurrectione. Vnde Marci decimo sexto *Venerunt ad monumentum orto iam sole*, id est, Christo resuscitato, *nec occidet amplius.* Isai. sexages. Ideo de hoc E sole dicitur Ecclesiastes pri *Oritur sol*, id est, Christus in natiuitate, *& occidit* in passione, Vnde Amos octau. *In die illa occidet sol in meridie*, id est, in charitatis suæ feruore, quę fecit eum pati. *Et ad locum suum reuertitur* In ascensione, id est, ad dexteram patris. *Ibique renascens*, id est, de cœlo veniens in iudicio, *Gyrat per meridiem*, id est, considerat bona opera. *Et flectitur ad aquilonem*, id est, considerat mala opera, *Lustrans vniuersa*, quia nihil absconditum quod ibi non re- F uelerur, quando ipse erit *scrutans corda*, id est, quid quisque cogitauerit, *& renes*, id est, in quibus quilibet in presēti fuerit delectatus. Aliter. *Oritur sol* inferis, *& occidit* superis, & hoc quando corpus positum fuit in sepulchro, & anima descendit ad inferna Tunc enim sanctis Patribus, *habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est.*

Isai.

Isai. non. deinde *ad locum suum reuertitur*. Triumphator magnificus, erepta præda suorum, *ad locum*, scilicet paterni solij & gloriæ, vt sedeat ad dexteram patris sui. Aliter. *Oritur sol*, id est, Christus in natiuitate, Vnde Zach. sext. *Ecce vir Oriens nomen eius: & occidit*, vt dictum est, *& ad locum suum reuertitur*, sicut expositum est. *Ibique renascens*, supple effectiuè quia nos facit renasci per gratiam, & Spiritum sanctum; *Gyrat per meridiem*, id est, Iudæos, per quos bene dicitur gyrare quasi per circuitum, quia ab ipsis incœpit, & ab eis translatus est ad gentes, & tandem reuertetur ad eos. *Et flectitur ad Aquilonem*, id est, ad gentiles, ad quos bene dicitur flecti, quia ad ipsas non fuit principaliter missus. Vnde dicit Matth. deci. quint. *Non sum missus*, &c. *Lustrans vniuersa*, quia *omnia conclusit in infidelitate, vt omnium misereretur*, &c. Roman. vndecimo.

Item Christus sol, quia sicut ex vno eodemque sole alia illuminantur, vt oculi; alia maturantur, vt fructus; alia erumpunt à terra, vt herbæ; alia liquescunt, vt cera, glacies & nix; alia desiccantur & indurantur, vt vasa testea; alia excęcantur, vt quædam aues nocturnę; alia nigrescunt, & alia rubent, alia pallent, & alia candescunt, vt quidam fructus, & hoc secundum actū & effectum solis: Sic ex illuminatione huius solis, quæ est gratia, alius producit herbam vt pœnitens; alius crescit & pullulat, vt in bono proficiens; alius maturatur & consummatur, vt perfectus; alius liquescit per lacrymarum abundantiam, alius desiccatur per abstinentiam, alius nigrescit per humilitatem; alius candet per castitatem; alius pallet per dilectionem, vel pœnitentiam; alius rubet per sanguinis effusionem; alius illuminatur per sapientiam & fidem; alius hac luce excęcatur, vt hæreticus, & caligat in hoc sole. Et ita sol iste multis positus est in resurrectionem, aliquibus in ruinam.

Triplex dies.

Item iste sol facit nobis diem triplicem, diem *naturæ*, qui communis est bonis & malis, diem *gratiæ*, qui solis iustis qui conuertuntur ad ipsum, diem *gloriæ*, qui solis beatis. Et quamdiu lucet sol super terram, durat nobis dies: Similiter quamdiu lucebit ille sol super terram viuentium, durabit beatis dies æternitatis. Isai. 60. *Non occidet vltra sol tuus*. dicitur Ecclesiæ triumphanti.

Item dies est sol lucens super terram. Si ergo sol, id est, amor Dei feruet, & lucet in corde tuo super terram, id est, super amorem terrenorum, id est, si amor Dei superat in te omnem transitoriam dilectionem, tunc est dies gratię in anima tua. Si autem dilectio terrenorum superat in te dilectionem Dei, tūc est nox in anima tua. Et hoc tibi certum signum.

Item si habes solem ante oculos tuos, qui sunt intellectus & affectus, vt firmiter credas & diligas, vt vere possis dicere illud. 1. Mach. 7. *Domine Deus ad te sunt oculi nostri ne pereamus*. Fides enim & dilectio sunt salus animæ; tunc habes vmbram, id est, res vmbratiles scilicet temporalia à tergo, & è conuerso. Item si habes vmbram temporalium ante oculos, nihil aliud diligens, nisi temporalia, vel plus diligens temporalia quam æterna, & spem tuam ponens in incerto diuitiarum; tunc solem, id est, Christum à tergo posuisti, sicut ipse conqueritur de quibusdam, Ierem. 2. *Verterunt ad me tergum, & non faciem*. Et de talibus dicit ei Psalmista: Psalm. 20. *Quoniam pones eos dorsum in reliquijs tuis*, id est, in temporalibus.

Item sicut sole amoto, totus mundus obtenebrescit, sic amisso lumine veri solis, quod est, amissa gratia per peccatum, totus homo interior obsolescit: Et hoc est quod dicunt damnati. Sapient. 5. *Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis*.

Item sol, ex quo surrexit mane, tota die stat ante ostium paratus intrare; si ei aperias, intrabit, & secundum quod ei aperueris, plus vel minus intrabit claritatis. Si ei non aperueris, non intrabit; nec inde vituperandus est, quia per eum non stetit, Fecit enim quod suū erat. Si vero non aperueris ei antequā fuerit recōsatus, sed post solis occubitum, scilicet veniēte nocte, tunc primo aperias, pro nihilo facis, non recuperabis claritatem eius quamdiu durabit nox. Sol stans ad ostium nostrum, Christus ad pœnitentiam misericorditer nos expectans. Vnde dicit Apocal. 3 *Ego sto ad ostium & pulso, si quis mihi aperuerit intrabo ad illum, &c.* Sicut enim radius solis omnibus rebus se offert, paratus eis seruire, nec per eum stat quin illuminentur, imo per obstaculum quod opponitur: sic gratia diuina, nisi impediatur obice peccati. Ostium tuum, os tuum; per hoc ostium, si male aperueris illud, intrat diabolus, contra quod orandum. *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. Non declines cor meum in verba malitiæ, &c.* Psalm. 140. Cum detrahis fratri, cum iudicas fratrem, cum murmuras contra Deum, cum excusas peccatum tuum, & huiusmodi; tunc claudis Deo, & aperis diabolo. E conuerso cum aperis os tuum ad veraciter confitendum, ad veniam postulandum, ad creatorem laudandum, ad pauperem consolandum, ad ignorantem instruendum, & huiusmodi, & concludis illud ad peccatum, tunc intrat lux solis, id est, gratia ad animam tuam, & illuminat mentem tuam. Et secundum quod dilatas magis os tuum his, & alijs bonis modis; & etiam os cordis tui, id est, desiderium tuum, maiori gratia illustrat Dominus mentem tuam. Vnde dicit Psalmista Psalm. 80. *Dilata os tuum*, dupliciter, vt dictum est, *& impleb*o.

implebo illud.

Largiter ergo desideranda sunt gratia & misericordia redemptoris, quia quantumcumque desideraueris, tantum es accepturus. Vnde *Desiderium suum iustis dabitur.* Parab. deci. Et hoc est quod dicit: *Dilata & implebo.* Sed vbi vasa vacua desunt, id est, corda hiantia per desiderium, & vacuata ab amore temporalium, oleum gratiæ stare necesse est, sicut dicit Beatus Bernardus: Item de apertione ostij, & fenestrarum seu portarum domus nostræ, dicit sponsus ad sponsam. Cantic. 5. *Aperi mihi soror mea sponsa, &c.* Principale ostium animæ, vt dictum est, lingua est, qua abundantius intrant ad animam mors & vita. Vnde Prouerbior. 18. *Mors & vita in manibus linguæ*, id est, in operationibus eius. Fenestræ seu portę sunt alij sensus nostri, Vnde Ierem. 9. *Ascendit mors*, id est, peccatum & diabolus, *per fenestras*, id est, sensus, *in domos nostras*, id est, conscientias *Porta*. Vnde dictum est Abrahę. Genes. 12. *Semen tuum*, id est, viri iusti *possidebit*, id est diligenter custodiet, *portas inimicorum suorum* id est, quinque sensus. Per quod, vt dictum est, ingrediuntur dæmones & peccata Fenestræ igitur, id est, sensus, aperiendæ sunt vero soli, quod fit quando piè respicis pauperes, quando luges peccata tua, vel aliena, quod plus est, quando auertis oculos tuos ne videant vanitatem. Item aures aperiuntur huic soli, quando obturas eas ne audias malum, quando libenter auscultas verbum Dei, & clamorem pauperis, imo Christi in paupere, & sic de cæteris sensibus.

D. Bernardus.

Qui igitur huic soli omnes sensus exteriores aperiret, claritate pietatis & gratię suę, domum eius sol iustitiæ abundanter illustraret, & hoc est quod dicit: *Si quis mihi aperuerit, intrabo ad illum.* Aperitur enim, cum aperitur os ad confitendum, orandum & huiusmodi. Intrat ad illos, quos gratia sua dignos facit. Cœnat cum illis, in quorum obsequijs delectatur Et sic Dominus stat post parietem. Cantic. 2 Quamdiu facimus ei surdam aurem, in domos conscientiarum misericorditer respicit per cancellos, id est per fenestras sensuum Sed nota, quod nisi aperueris huic soli, quamdiu durat tibi dies vitæ præsentis, in morte tua occidet tibi sol, id est, gratia Dei. Vnde Beatus Gregorius: Nequaquã misericordia redemptoris post mortem liberat, quos ante mortem gratia ad veniam non reformat. Quamdiu durabit nox æterna, non recuperabis claritatem eius Et si postea cum fatuis virginibus clamaueris, *Domine, Domine, aperi nobis.* Matth. 25. Respondebit tibi: *Amen dico tibi nescio te.* Ideo de peccatore, qui non aperuit soli stanti ad ostium suum, dicitur in Psalm. 48. *Vsque in æternum non videbit lumen.* Sed adhuc notandum, quod si à parte solis aperias ostium vel fenestram, aut aliquod foramen, vt dictum est,

D. Gregorius.

A statim intrabit sol, & illuminabit domum conscientiæ. Partem solis appello negotia spiritualia, negotia animę. Si aperias in oppositam partem sensus tuos, id est, ad terrena & carnalia, non intrat sol, nec illuminat te gratia saluatoris. Et nota, quod dicit: *Mihi*, nempe qui sum gigas geminæ substantiæ, qui sum Rex regum & summus imperator, cui non sufficit apertio ostioli, nisi aperiatur porta per dilatationem charitatis. Et nota, quod prius aperitur ostiolum,

B per cõfessionem peccatorum, postmodum porta, vt introducatur princeps.

Aliter. *Ego sto ad ostium & pulso.* In verbis istis monet Dominus ad pœnitentiam, & dat fiduciam veniæ consequendæ, illis qui pœnituerint, & promittit eis auxilium suum dicens: *Ego sto* paratus adiuuare. Actuum 2. *Vidit Stephanus* IESVM *stantem*, &c. *Ad ostium* cordis, *& pulso* verbo prędicationis, & manu largitionis Cant. 5. *Vox dilecti mei pulsantis*, cui ideo maxime aperiendum est, quia aperuit nobis ostium corporis sui in cruce, vt ibi posset columba refugere

C à facie accipitris, id est, diaboli. Ioan 19. *Vnus militum lancea latus eius aperuit: Si quis audierit vocem meam*, id est, receperit prædicationem, quam non audit, qui non recipit; *& aperuerit mihi ianuam*, cordis per consensum liberi arbitrij, vel per fidem, *intrabo ad illum*, id est, intus ibo per gratię illustrationem, & auxilium præstabo, & prouentum gratiæ faciam: vel *aperuerit*, se præ-

D parando; *Et cœnabo*, id est, delectabor cum illo per eius iustificationem. Parab 8. *Deliciæ meæ*, & cæt. *Et ipse mecum*, cœnabit, id est, delectabiliter, per conscientię mundę iucunditatem & securitatem. Prouerb. 15. *Secura mens*, &c. Et quia pauci sunt, ideo dicit: *Si quis mihi aperuerit.* Ierem. 8. *Attendi & auscultaui*, &c. Nec dicit prandebo iterum recessurus, sed *Cœnabo cum eo* permansurus. Et in hoc innuit quod bonum, quod in mundo incipitur per charitatem, & in cœlo

E perficitur per beatitudinem, semper perseuerat per æternitatem, nec ei aliud succedit per temporis mutabilitatem.

Item solis radius intrans domum, minutas atomos visibiles & perceptibiles reddit, quæ sine solis lumine imperceptibiles sunt. Similiter, si conscientiam nostram illustret radius gratiæ, tunc omissiones nostras, & imperfectiones, defectus, & debilitates velut atomos perpendimus. Vnde Iob duodecimo dicitur de Christo.

F *Ipse enim reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.*

Item sol lucens super terram, diem nobis facit, & Christus in carne apparens, diem nobis æternitatis nunciauit: & sicut sole absente nunquam diescit, sic nisi Christus in carne apparuisset, nunquam dies æternitatis fidelibus illuxisset.

Item

Item sol pulcherrima creaturarum Dei, quæ sub cælo sunt, non dedignatur seruire vilissimo elemento, quod est terra. Ecce humilitas saluatoris, qui cum sit *Splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris*, Hebræor. 1. vsque ad ablutionem pedum seruire dignatus est discipulis, imo quantumlibet vilissimis peccatoribus, pro quibus redimẽdis venditus, relaxandis ligatus, liberandis tentus, vestiendis nudatus, absoluendis crucifixus, viuificandis mortuus est & sepultus; & ideo tanti emit, vt solus possideret, sicut dicit Beatus Augustinus.

D. Augustinus.

Item sol quidquid habet, quantum in se est cōmunicat: Ecce largitas saluatoris. Vnde Matth. quinto, dicit Filius de Patre. *Qui solem suum facit oriri super bonos & malos*, &c. Quia Christus tam bonis quam malis communis est. Malis enim gratiam largitur, iustis gratiam conseruat & auget, tandem post gratiam gloriam collaturus. & ideo dicitur sol quasi sua omnibus largiēs. Propter hanc largitatem dicit Beatus Dionysius de Christo. Ipse est substantiale bonum, ad omnia extendens bonitatem suam, sicut sol lumen per ipsum illuminans omnia.

D. Dionysius.

Item quamdiu puluis sine solari radio volitat per domum, non apparet, sed in radio solis domum ingresso apparent atomi; sic sine gratia Christi, non perpendimus mala cōscientiarum nostrarum: quia *Delicta quis intelligit*, Psalm. 18. Ideo de hoc sole dicitur alibi, Eccli. 42. *Sol illuminans per omnia respexit*, id est, lumine suo omnia respicibilia fecit. Item Eccli. quinquages. prim. *In sapientia eius luxit anima mea, & ignorantias meas illuminauit.*

Hic locus nec aliter legitur post Bibliorum correctionem

Item sol in æstate desiccat humida, in hieme dissoluit congelata; & Christus Magdalenam, dissolutam vitijs consolidauit, vt ministrante Martha, secus pedes Domini sederet, & recedentibus à monumento Discipulis, non recederet. Zacheum vero tanquam gelu auaritiæ constrictum dissoluit, & quasi fluere fecit, vt bonorum suorum dimidium pauperibus largiretur, & in quadruplum redderet, si aliquem defraudasset.

Item sol in feruore suo minutas guttas maris salsas attrahit, & dulcoratas super terram in pluuiam dulcem effundit, & ipsis terram fœcundam facit. Aquæ illæ marinæ fœtētes & salsæ, mundani sunt peccatores, qui si cognouerint fœtorem & salsetudinem vitæ suę, & se per humilitatem guttas maris, id est, vile, insipidum & modicum quid reputauerint; per charitatem & misericordiam Dei, ad ipsius cultum facile attrahentur: & eorum exemplo alij ad pœnitētiam fœcundabuntur.

Item sol per immunda loca transiens, nullas inde contrahit immunditias: sic nec Christus, per os peccatoris sacramentaliter transiens, aliquatenus maculatur.

Item sol multo maior terra, parua nubecula velatur, & nobis inuisibilis redditur: similiter Christus breuissima formula hostiæ in sacramento operitur. Vnde dicit ei Isaias 45. *Vere tu es Deus absconditus.*

Item sol licet illuminet, & pascat oculos ab initio mundi, non tamen minuitur. Sic etiam Christus qui cibat animas in sacramento. Vnde Beatus Augustinus: Luce solis pascuntur oculi, & sol non minuitur, carne Christi pascuntur fideles, & nec ipsa minuitur.

D. Augustinus.

Item sol in sui claritatem vitrum conuertit & aërem, vitrum dico sine aliqua tinctura, nisi ea quam facit ipse sol, quę propria est albedo, quæ signat castitatem; sed non ita eos, qui rubescūt per crudelitatem siue luxuriam, vel nigrescunt per odium aut auaritiam, vel pallent per hypocrisim & inuidiam.

Item sol precibus sisti potest, sicut legitur Iosue decimo. & Eccli. 46. Et sic vnus dies factus est dies duo, sine nocte media, quia *Gratiam & gloriam dabit Dominus*, Psal. 83. quod innuit Dominus dicens: Ierem. 7. *Noli orare pro populo isto, & non obsistas mihi, &c.* & talis violentia multum ei placet. Vnde plangit se, Isai. 64. *Non est qui consurgat & teneat me*. Item Ezech. vigesi. secundo. *Quæsiui virum qui staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam.*

Item ad quascumque sordes applicetur sol materialis, radios suos superfundere non dedignatur, sic nec Christus vilissimo peccatori. Vnde leprosum tetigit. Matth. 8 dicens: *Volo, mundare.* Nec, quātumcūque pretiosa sit res, per diuitias, aut honores, aut sapientiam, irridiabit eā nisi ei subiecta fuerit; quod fit, cum *Humiliamur sub potenti manu Dei*, 1. Petri 5. Et petentes misericordiam instar illius leprosi. Matth. 8. per confessionem & orationem, manifestamus ei abscondita cordis nostri.

Item sol ægris oculis nocitius, non ex vitio suo, sed ex vitio oculorum. Vnde Luc. secundo. *Ecce positus est in ruinam*, &c. Vnde Beatus Augustinus: Egris oculis odiosa lux, sicut patet in Scribis & Pharisæis: Sanis autem & non lippiētibus oculis, lux eius gratiosa. Vnde Ecclesiastes vndecimo. *Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.* Et hoc est quod dicit beatus Gregorius de Domino. Ipse incommutabilis in se permanens, aliter atque aliter sentitur in cogitatione hominum, pro qualitate vitiorum: sicut lux ægris oculis odiosa, sanis autem gratiosa, eorum videlicet mutatione, non sua. Et hoc est quod dicit auctoritas Deus: pro diuersitate gustantium quibusdam sapit iustitiam, quibusdam vero misericordiam.

D. Augustinus.

D. Gregorius.

Item sol per vitrum transiens illud illuminat, & de claro efficit clarius, sed nec ingressu suo il-

lud dissipat, nec egressu. Sic Dei Filius in ingressu suo, beatam virginem illustrauit gratia pleniore, & de pura reddidit puriorem, & pudoris signaculum intrans, aut exiens non confregit. Vnde Beatus Anselmus super illud Lucæ decimo. *Intrauit* IESVS *in quoddam castellum, &c.* IESVS enim saluat, non violat; confracta solidat, non confringit solida, secundum quod nomen eius, ita & opus eius. Vnde etiam Prosaicè dicit quidam:

D. Anselmus.

Vt solis radius,
Intrat innoxius
Fenestram vitream:
Sic Dei Filius,
Imo subtilius,
Aulam virgineam; & sumitur de verbis August.

Item sol transiens per vitrum recenter depictum, & puris coloribus insignitum, in se coloris speciem, quam inuenit repræsentat. Similiter Christus, qui talem fecit virginem, qualis ex virgine voluit fieri, purus natus est de pura, humilis de humillima, mansuetus de mansueta, dulcis de dulcissima, & de virgine virgo. Per colores virtutes intellige, quibus anima pictuatur. Vere enim quasi vitreum fuit virginis corpus, quia quamuis de cinere humanæ naturæ, tamen cinis ille multipliciter colatus per ignem Spiritus sancti, transijt quasi in splendorem & puritatem vitri; maxime ex quo solem iustitię suscepit in incarnatione. Ipsa est enim illa ciuitas, de qua dicitur Apoc. 21. *Ipsa ciuitas aurum mundum, similis vitro mundo.* Item Christus sol, sub cuius radijs, id est, illustratione misericordię, crystallus humectata scintillat. Per crystallum humectatam, intellige perfusum lacrymis aut gratia peccatorem, qui prius aquilone flante, id est, diabolo fuerat congelatus. Vnde Eccli. quadrages. tert. *Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua.* Ad respectum autem solis iustitię, prius dura & frigida scintillat crystallus, cum compunctionis perfusus lacrymis, velut micantes scintillas, quibus ad simile inuitat alios, producit peccator opera pietatis lucida & ignita.

Item sol, nisi prius oculos nostros illuminet, nullo modo videri potest à nobis. Vnde orat Augustinus. Domine nouerim me, nouerim te.

D. Augustinus.

Item sol humida desiccat, scilicet riuos concupiscentiarum, sicut dictum est de Magdalena, vel duos riuos, qui nati sunt in peccato Adę, quod redundauit in totam posteritatem, & fuit fons totius perditionis. Vnus riuus fuit iniquitatis, & alius infirmitatis. Riuum iniquitatis exsiccauit & consumpsit, ex eo non bibens sed prę feruore nimio charitatis, pro nostris iniquitatibus patiens. De riuo autem infirmitatis transitorie bibit. Vnde *de torrente*, non de torrentibus, *in via bibit*, Psal. 109. De his duobus torrentibus dicit Psalmista Psal. 17. *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.*

Item sol rex siderum, & Christus omnium sanctorum, qui sunt stellæ illæ de quibus Apostolus. pri. Cor. deci. quint. *stella differt à stella in claritate.* Item illud Eccli. quadrages. tert. *Species cæli*, id est, ecclesię, *gloria stellarum*, id est, differentiæ sanctorū. Item de hoc sole dicitur Eccli. quadrages. tert. de Christo *Fornacem custodiens in operibus ardoris*, id est, ignem gehennæ parans peccatoribus pro peccatis, *Tripliciter sol exurens montes*, quia semper pro peccato cogitationis, locutionis & operis punit, aut inflammando igni pœnitentiæ contritionis, confessionis, satisfactionis; aut in purgatorio vel gehenna, *radios igneos exsufflans*, id est, emittens verba prędicationis suæ lucentia, & inflammatia ad amorem, sicut flatus follium fabri accendit ignem, *& refulgens radijs suis*, id est miraculis & doctrinis, *obcæcat oculos*, Iudęorum non credentium. Vnde dicit Ioan. nono. *In mundum veni, vt qui non vident videant* & è conuerso. Vel sic sol fuit Christus in natiuitate, quando purus à peccato, natus de virgine, illuminauit peccatores. Vnde Luc. secund. *Claritas Dei circumfusit illos*; & quando stella pręuia adduxit Magos. Matth secund. lucens fuit in progressu vitę, in miraculorum operatione, velut radiorum effusione, & in transfiguratione. Sed *in virtute sua* fuit. Apo. pri. in passione sua, vbi diabolum deuicit, & lucens in virtute, quando occasionabiliter Iudæos excęcauit. Ideo Eccli. quadrages. tert. dicitur *tripliciter sol exurens*, modo, vt supra.

Item sol ad litteram *lucet in virtute* in meridie, vbi non obtenebratur nubium caligine; in quo notatur, quod ecclesia purgatur in tribulatione. In sole etiam lucente, *in virtute sua* in meridie, signantur quatuor dotes corporum beatorum, tunc enim habet plenitudinē lucis & caloris; ecce claritas, & agilitas. Item nubes penetrat & dissoluit, ecce subtilitas; per hoc quod fixus est in æternum, sicut dicit Glossa, impassibilitas.

Verbum patris. Christus verbum patris. Vnde Ioan. primo. *In principio erat Verbum*, &c. Nomine *verbi* signatur filius Dei, qui in sua incarnatione descedit in hunc hortum. Et nota quod duplex est verbum, *mentale*, & *vocale*. Verbum mentale erat filius ante incarnationem, quia sicut verbum mentale latens interius, non potest deprimi nisi per vocem; sic filius qui prius latuit apud patrem, mundo patuit per incarnationem. Dicitur autem filius Dei verbum multiplici ratione.

Christus verbum Patris.

Verbum duplex.

Prima ratio, quia sicut verbum mentem, quę in se inuisibilis est, indicat, sic filius patrem, qui in se inuisibilis est, mundo manifestauit. Vnde Exod. trigess. tert. dicit pater *non videbit me homo & viuet.* pri. Canonicæ Ioan. quart. & Ioan. pri.

Christus cur Dei verbum appelletur.

pri. *Deum nemo vidit vnquam.* De qua manifestatione dicit Christus Ioan. decimo sept. *Manifestaui nomem tuum hominibus quos dedisti mihi*, &c.

Secunda ratio. Quia sicut de corde vel mente inuisibiliter procedit verbum, sic filius incomprehensibiliter de patre. Vnde Beatus Bernardus: loquens de Christo. Venit de corde patris in vterum virginis matris. Et nota, cor superius est, vterus inferius; & in hoc notari potest descēsus incarnationis, vnde & dicit pater. *Eructauit cor meum verbum bonum*, Psal. 44. Cor hic appellari potest secretum diuinitatis. Vnde filio dicit pater. *Ex vtero*, id est, diuinitatis secreto, *ante luciferum genui te*, Psal. 109. Item hoc est quod canit ecclesia. *Corde natus ex parentis*, &c. processit ergo verbum de mente vel corde, & absque oris lęsione venit in os in incarnatione, id est, beatam virginem, quę dicitur os ecclesiæ, quia pro Ecclesia catholica exorat assidue & allegat.

B. Bernardus.

Maria quare Os Ecclesiæ.

Tertia ratio, quia sicut verbum, ad hoc quod mentem indicet, vocem induit, sic filius Dei, ad hoc quod patrem indicaret, carnem assumpsit. Induit autem verbum, de corde vel mente exiens humanam vocem, in ore; & Christus à patre procedens, carnem humanam in virgine, quæ est os ecclesię, vt supra. Bene autem caro Christi vox, quia quidquid fecit in carne prædicat nobis, & docet nos quid debeamus facere. August. Omnis Christi actio, Christiani est lectio. De hac voce dicit Ioannes. Apocalypsis primo. *Conuersus sum, vt viderem vocem quæ loquebatur mecum.*

S. August.

Quarta ratio, quia sicut verbum vocem induit, mediante officio linguæ, sic filius carnem, mediante Spiritus sancti operatione, qui in linguis igneis apparuit vehementer. Vnde dicitur conceptus de Spiritu sancto, id est, opere Spiritus sancti. Item *Lingua mea calamus scribæ*, &c. Psalmo 44.

Quinta ratio, quia sicut verbum in ore, voce assumpta ab ipso ore procedit, absque ipsius oris læsione, & si bonum fuerit verbum, ipsum os reddit commendabile: Sic filius Dei carnem sumens ex virgine, ex ea processit absque corruptione, & dolore in sua natiuitate. Vnde dicitur, *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Psal. 18. Vnde & virgo, beata propter hoc prędicatur ab omni generatione. Et sicut bona species, quæ diu moram fecit in ore, os ipsum reddit aromaticum; Sic Christus qui se appellat cinnamomum & balsamum aromaticum, odoriferam reddidit matrem suam: Vnde & dicitur ipsa *Rosa plantata in Iericho.* Eccli. 24 quod interpretatur odor oris, vel odor eius. Item sicut vox vel verbum intrat locum conclusum, & exit ab eo, sic Dei filius virginis vterum. Item sicut voce transeunte manet verbum, sic carne filij transeunte per mortem, diuinitas mansit impassibilis.

Sexta ratio, sicut tria exiguntur ad vocis formationem, palatum scilicet, & lingua, & dentes; ita tria ad Filij incarnationem; Pater, & Spiritus sanctus, cum ipso filio operati sunt incarnationem, sed soli filio; quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Per palatum potest intelligi Pater, quia sicut de palato tam lingua quam dentes prodeunt, sic à Patre Filius procedit per generationem, Spiritus sanctus per processionē. Per linguam Spiritus sanctus, qui in linguis apparuit, & quos replet facit eloquentes Per dentes Filius, quia sicut dentes radicem habent in carne, nec tamen caro sunt, & carnem excedūt, ita Filius radicem habens in carne, carnis, nesciuit vitia, & excedit omnem carnem, id est, omnem hominem. Et sicut duo sunt ordines dentium, superiores immobiles, inferiores mobiles; sic duæ in Christo naturę: Superior, id est, diuina immobilis. Vnde Boetius. *Stabilisque manens dat cuncta moueri.* Inferior mobilis & mortalis.

Boetius.

Verbum caro factum est multiplici ratione. *Prima ratio*, quam assignat Beatus Ambrosius dicens, Verbum, id est, Filius Dei; caro factum est, vt caro fieret Deus: Vnde Ioan. 1. *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius*; recipiendo enim Filium Dei per fidem, nos carnales efficimur Filij Dei.

Verbum quare caro factum.

S. Ambrosius.

Secunda ratio, quia homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei secundum animam; vnitus est Filius Dei carni nostræ, vnde dicit Apostolus ad Philipp. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo*: vt homo similis esset creatori tam in carne quam in anima, & saluaretur in vtroque.

Tertia ratio, quia imago deformata erat, & deleta in homine per peccatum Adæ, *Qui cum esset in honore*, quia videlicet creatus ad imaginem & similitudinem Dei, & ciuis in paradiso, *Non intellexit.* & ideo *comparatus est iumentis, &c.* Psalm. 48. Oportuit quod cera humanæ naturæ, calefacta ex consideratione beneficiorum Dei, Vnde 1. Regum 11. dicitur. *Cras erit nobis salus cum caluerit sol*, Iterum sigillo Patris, id est, Filio reimprimeretur, de quo sigillo dicit Pater ad Filium in fine Aggei, *Posui te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus Sigillum* ergo diuinitas, *cera* humanitas Beatus Ambrosius: Venit imago, id est, Christus, ad eum qui ad imaginem factus est, & quæsiuit eum imago, qui erat ad similitudinem sui, vt iterum signet, vt iterum conformet. Ad hoc autem quod perfectè informeris huic sigillo, oportet quod sis purus per innocentiam, vel purificatus per pœnitentiam, mollificatus per dilectionem & benignitatem, malaxatus

S. Ambrosius.

laxatus per tribulationem & patientiam, ex toto sigillo applicatus per integram iustitiam, quã designãt sancti, de quibus celebrat ecclesia post natiuitatem dominicam.

Quarta ratio, quia carnales sumus & carnem diligimus, *Factum est verbum caro.* quia quodlibet simile naturaliter appetit suum simile. Et ideo factus est nobis similis secundum carnem, vt ipsum appeteremus & diligeremus.

Quinta ratio, factus est Christus caro tenera, vt esset cibus infantium, qui in diuinitate erat refectio Angelorum. Vnde Beatus Bernardus: Cibus hominis mutauit te in cibum pecoris, homine mutato in pecus, Adam videlicet & suis. Vnde *Homo cum in honore esset, &c.* Psal. 48 vt supra. Et ideo dicitur quod *Panem Angelorũ manducauit homo.* Psalm 77.

S. Bernardus ser. 33. in Cant.

Sexta ratio, sicut cibus solidus masticatur à nutrice, & redigitur in liquidã substantiã, vt trãseat in nutrimẽtu pueri: sic beata virgo nutrix nostra ipsum nobis emolliuit & fecit edibilem, & quasi decoxit igne charitatis suæ.

Septima ratio, venit Filius Dei tectus nube carnis, vt videri posset à nobis & agnosci, & vt nubem suæ carnis cremaret in feruore iræ Patris, quod factum est in passione. Vnde & designatur Apo 10. per Angelũ qui apparuit amictus nube, *Et iris erat in capite eius* B Ildefõsus. Qualiter ingressus est Christus in virginẽ nemo nouit, qualiter egressus egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, vt ita dicã ingreditur, qui, vt certe dicam, carne vestitus egreditur, *&c.* Item nota, quod sicut hoc verbũ semel venit ad nos, & caro factum est, vt habitaret in nobis, sic quotidie venit ad nos in spiritu, vt habitet in nobis Parab 8 *Deliciæ meæ*, &c. Ob hoc etiam dicit: *In omnibus requiem quæsiui*, &c. Eccli. 24.

S. Ildefonsus libr. de Virginitate S. Mariæ cap. 2.

Verbum caro factum est. Fuit verbũ istud *Actiuũ*, quia *omnia per ipsum facta sunt.* Ioan. pri. *Passiuum*, quia pro nobis passus est in cruce; *Deponens*, quia deposuit in cruce *peccata nostra. quæ tulit in suo corpore super lignum* prim. Petr. secund. Sicut prophetizauerat Micheas in fine. *Deponet omnes iniquitates nostras*, &c. In iudicio etiam deponet potentes de sede. Aliter. Quia deposuit moriendo suam simplam vetustatem, scilicet pœnę; & nostram duplam scilicet culpæ & pœnæ. Vetustatem culpæ deposuit, quando *peccata nostra tulit in suo corpore super lignum.* Sed vetustatem pœnæ deponet, quando *reformabit corpus humilitatis nostræ*, &c. *Neutri generis*, quia nec purus Deus nec purus homo. *Communis*, quia Deus & homo. *Item* quia verbum, cum dicitur, generatur, ideo dicitur hic *verbum.* Nota, quod vocaliter dixit pater istud de filio in baptismo; Matth. tert. & in transfiguratione Matth. deci. sept. *Dominus dixit ad me filius meus es*, Psal. 2. id est, pater genuit me filium suum, verbum enim cum dicitur generatur. Ideo dicit filius Eccli. viges. quart. *Ego ex ore altissimi prodiui.* Aliter *Dominus dixit ad me*, id est, de me, &c. Item sic exponitur de temporali Christi generatione. *Ego* notabilis persona, dicit pater, *hodie*, id est, in tempore, *genui te*, id est, creaui te in vtero virginis, secundum quod homo. Vnde dicit Isai. quadrages. quint. *Ego Dominus creaui eum hominem* Sed hoc magis conuenit æternæ Christi generationi. Item Dominus dixit. *Hodie genui te*, vt per *hodie* notaret generationem illam non præteriisse, & per *genui* non recenter inchoasse, & est sensus. *Hodie genui te*, id est, ab æterno es mihi substantialis. Mich. quint. *Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Ab initio*, id est, à patre, qui est principium non de principio, filius principium sed de principio. *In principio erat verbum*, &c. Item de hac generatione dicit pater filio in alio Psalmo 109. *Ex vtero ante luciferum genui te.* Hic ostenditur consubstantialitas filii cum patre. Vnde dicit pater. *Ex vtero*, id est, ex secreta substantia mea, *ante luciferum genui te*, id est, ante omnem creaturam; vt ex parte totum intelligatur per Synecdochem. Et ostendit pater, quod singularis est generatio, cum dicit *genui*, & quod naturalis, cum dicit *ex vtero*, & quod æterna, cum dicit *ante luciferum.* Et hoc est quod dicit sapientia increata, id est, filius Eccli. viges. quart. *Ego primogenita ante omnem creaturam.* Quod autem paulo superius dicitur; *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*, debet sic intelligi, quod more nostro ponit Propheta *dixit*, vt homo instruatur, non enim pater hoc protulit ore, sed affectu, seu dispositione ęterna. Vnde sic debet intelligi; *Dixit Dominus Domino*, id est, pater genuit filium, per quem fieret quod sequitur. Eadem enim ratione qua filius dicitur verbum, eius generatio dicitur dictio, & hoc est quod dicit pater. *Eructauit cor meum verbum bonum*, Psal. 44. id est, filium. Vel dixit, id est, æternaliter disposuit *Domino meo*, id est, filio. Nec dicit; Dominus meus dixit Domino, sed *dixit Dominus Domino meo*; quia solus filius factus est *Emmanuel*, Isai. sept. Etsi enim pater est Dominus noster per regnum; vel regimen & potestatem; solus tamen filius est Dominus noster per naturę participationem. *Sede à dextris meis*, id est, in æqualitate, inquantum Deus. Ioan. deci. oct. dicit filius patri. *Omnia mea tua sunt & è conuerso.* Vel inquantum homo *à dextris*, id est, in potioribus bonis meis. *Sede* inquam, *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et tenetur illud *donec* inclusiue, id est, plenariè subiiciam vel adoptatos, vel victos; *pedum tuorum*, quantum ad deitatem, & quantum ad humanitatem. Deitas est pes omnia sustentans & portans; sed dicitur *pedum* pluraliter, quia multipliciter sustentat. *Ponam* scilicet quoad manifestationem; quia ante

positi-

positi erant quoad potentiam. Vnde dicit. *Superborum & sublimium colla propria virtute calcaui*, Eccli. 24. Item natura humana est pes, quia est inferior in Christo, & dicitur *pedum* propter corpus & animam. Vnde Isai. quadrages. nono. *Semita*, scilicet peccati *in pedibus eius non apparebit*, id est, in corpore vel anima. Sub his ponuntur omnia, quod maxime fiet in iudicio. Vnde. *Calcaui eos*, id est, calcabo, *in ira mea*. Isaiæ. 63.

Verbum caro factum est. Notantur tria. *Primum*, veritas incarnationis Christi cōtra Manichęum, qui dicit Christum assumpsisse corpus fantasticum; ideo dicitur *caro*. *Item*. humilitas non quęlibet, sed vltima, quia non dicit *verbum factum est* anima, vel homo, sed *caro*, & assumit inferiorē partem. Item non *dicit verbum factum est* homo, quamuis bene dixisset, quia non assumpsit peccatum. Nec dicet *verbum factum est* anima, quia non assumpsit ignorantiam; sed *caro*, quia defectus carnis assumpsit. *Tertio* notatur vtilitas vbi dicitur. *Et habitauit in nobis*; *primo*, vt carnis opprobrium tolleret, quia per peccatū Adæ factus est omnis homo mendax; & iniquitatem, quia *nemo bonus nisi solus Deus*. Ideo dicitur *verbum*, quasi verum bonū contra malitiam, *caro* contra falsitatē.

Aliter. Verbum dicitur quasi verberans aërem, id est, aërias potestates. Item verbum istud breuiatum fuit, sicut dicitur. Roman. 9. *Verbum breuiatum faciet Deus super terram*, quia pater breuiauit filium. Item Isa. 10. *Consummationem Dominus exercituum faciet in medio omnis terræ*, id est, in Ierusalem, quę dicitur *vmbilicus terræ*. Ezech. 38. & in Psalm. 73 *Operatus est salutem in medio terræ*. Vel verbum patris vnigenitum & immensum, infra vteri virginalis angusta viscera clausum, potest dici consummatio abbreuiata, siue verbum abbreuiatum, quod *inundauit iustitiam*, quando se Ioanni baptizandum inclinauit. Matth. 3. dicēs. *Sic enim decet nos implere omnem iustitiam*.

Aliter. *Verbum caro factum est & habitauit in nobis*. Vt iam non tantum Emanuel, id est, nobiscum Deus vocari possit; sed etiam nominetur in nobis Deus; expressius enim sonat *in* quam *cum*, quia *cum* dicit communionem siue consortium, *in* vero dicit vnionem. Et nota, quod significanter dicit Ioannes, *Verbum caro factum est*, scilicet de carne fœminæ, quę specialiter caro vocatur verbi Dei, & non dicit filius caro factus est, nec dicit verbum homo factum est, cuius rei hæc est ratio Cum enim dicit Ioannes *Verbum caro factum est*, ostendit ęternam generationem filij, quia verbum coæquæuum est menti: & licet verbum mentale ad hominum notitiam exeat, non tamen recedit à mente. Verbum quoque quod habet homo in mente sua, ad hominum notitiam non peruenit, nisi quodammodo incorporetur. Et verbum patris, vt ad hominum notitiam perueniret, cum in vocem incorporari non posset, factum est caro. Nomine carnis designatur humana natura, constans ex corpore & anima. Et ideo potius dixit *caro* quam homo, vt significaret quod totam ex vna carne naturam carnis assumpsit; ne si diceret factum est homo, ex duplici carne, sicut aliorum hominum, ipsius caro generata videretur. *Venit* igitur verbum creans, vt crearet verbum creatum, scilicet hominem. Nam omnis creatura verbum, est sicut dicitur. Isai. triges. non. *Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua*. *Venit* quoque filius naturalis, vt filios in adoptionem pręepararet. *Venit* alpha ad *ω*, vt *ω* reuolaret ad alpha: *venit* primus ad nouissimum, vt nouissimus exaltaretur ad primum. Primus quidem inter rationabilia Deus est, homo nouissimus. *Venit* principium & finis, vt sic hominem consummando finiret, & ipsum faceret principium. *Venit* splendor gloriæ ad lapidem caliginis, & vmbram mortis. *Venit* figura substantiæ, siue signaculum quod designauit pater, vt reformaret similitudinis resignaculum. *Venit* vapor virtutis Dei ad glaciem siue crystallum, quę gelauerat ex aqua. Ecclesi. quadrages. tert. vt suo vapore remitteret gelicidium. *Venit* candor in nigredinem, quia *facies omnium*, *vt nigredo ollæ*, Nahum secund. *Venit* speculum sine macula, ad faciem maculosam. *Venit* via ad errantes, veritas ad mendaces, vita ad mortales, & huiusmodi; & hoc totū nobis præstitū est per Mariā.

Lux. Christus lux vera. Ioan. primo. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* & 1. Ioan. 1. *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ*. Huius lucis quasi duodecim radij, duodecim Apostoli, qui illuminati ab hac luce, mundum tenebrosum illumin auerunt. Quęre proprietates lucis, titulo quod Maria dicitur lux post tractatum de cęlo.

Christus Lux. Vide li. 8. pag. 475. a.

Splendor. Vnde Apostolus ad Hebr. pri. vbi filium Dei commendat à multis dicens, *Qui cum sit Splendor gloriæ*. &c id est, splendor patris; quia sicut splendor solis nascitur à sole, & ei est coæquęuus, & ipsum demonstrat; sic Dei filius à patre nascitur, eidem coæternus, & eum demonstrat & notificat. *Et figura substantiæ eius*, id est, patris: non tantum figura eius, sed figura substantiæ eius, id est, patris, est filius, id est, speculum & imago patris. Nam in ipso pater est, & cognoscitur, sicut res dicitur esse in sua imagine, & in speculo videri. Sed est differentia multa, quia res quæ in sua imagine vel in speculo cognoscitur, non est eadem substantia cum imagine sua, vel speculo; sed filius, in quo est & cognoscitur pater, eadem substantia est cum patre Vnde circumspectè Apostolus loquens, non dixit tantum quod filius sit patris figura; sed potius figura substātię patris, quasi dicat, Ita est figura patris, quod est eiusdē substantiæ cū patre.

Christus Splendor.

est interfectus, flore & radice violæ similis. In hoc flore designari possunt compassio & contemplatio Mariæ, quia purpura compassionem, color iacintinus signat contemplationem.

Maria habuit colores florum.

Lilij, qui perfectam, innocentiam significat Mariæ, quando in vtero sanctificata; quam innocentiam iugiter conseruauit dicens cum Iob 27. *Donec deficiam*, morte scilicet, *non recedam ab innocentia mea, &c. Vel* quando virginitatis prima votum emisit, vnde de ea dicit Christus: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Nam quantum flos lilij flores spinarum, tantum præcedit eius castitas virginitates, & castitates omnium mulierum.

Rosæ, quando ingresso ad eam Angelo in forma virili, verecundata est, & rubore roseo creditur eius facies superfusa. *Vel* maxime rubuit, vt rosa, quando mente compassa est filio patienti. Vnde se comparat *Rosæ plantatæ in Iericho*. Eccli. 24. Fuit enim *Quasi flos rosarum in diebus vernis*. Eccli. 50. quando scilicet filius passus est in vere, pro mundi renouatione.

Violæ, quæ humilis est & incliuis, quando intellecto quod posset concipere & parere manēs virgo, humillime & capite inclinato respondit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*, Luc. 1.

Frumenti, quoad fructum maternitatis suæ, flos enim frumenti generat granum frumenti, & ipsa genuit illud granum, quod de se testatur. Ioan. 12. *Nisi granum frumenti, &c.* quo videlicet grano pascimur in filij sacramento.

Vuæ, quoad priuilegium speciale fugandi serpentes de vinea Domini, id est, Ecclesia, vel fideli anima. *Vel* aliter, flos vitis vel vuæ, virginitas Mariæ, quia sicut flos vitis generat vuam, sic Mariæ virginitas genuit vuam illam, in cuius vino vel sanguine lauat Iudas, id est, verè confitēs, stolam suam vel pallium Gen. 49. quia per sanguinem Christi, quo sanctificatur pœnitentia nostra, lauatur habitus noster interior, qui per stolam; & exterior, qui per pallium designatur.

Malogranati, qui prætendunt munditiam & innocentiam, inquantum candidi; charitatem & patientiam, inquantum rosei; compassionem proximorum & desiderium patiendi pro Christo, inquantum purpurei. Generant etiam flores isti malogranata, in quibus sub vno cortice multa grana continentur ordinate disposita. huiusmodi flores habuit beata virgo, quando cum filij sui *Discipulis & mulieribus, perseuerabat vnanimiter in oratione*, sicut legitur Act. 1.

DE HERBIS HORTI CONCLVSI.

Hortus conclusus soror mea sponsa, &c. Quoniam in hortis fæcundis & solitarijs, multæ solent herbæ medicinales, virtuosæ & aromaticæ reperiri, videndum est de herbis huius horti.

A mari dicitur, quia littore est arbor, vel herba, vnde Poëta: *Et amantes littora myrtha*. Græcè autem dicitur μυρσίνη, crescit etiam libenter in littoribus maris. Maria vero, quæ interpretatur mare amarum, peruenit ad gloriam spiritualis martyrij, quando amare compassa est filio patienti, & ita creuit iuxta mare.

Maria Myrtus, quia myrtus.

Secundum physicos idonea est multis necessitatibus mulierum, & beata virgo cunctis necessitatibus fidelium animarum.

Restringit vomitum, quia suis orationibus, meritis & exemplis coërcet homines, & maxime sibi deuotos, ne ad vomitum redeant, id est, ne peccata reiterent, quæ confitendo euomuerant, quia sic euomeret eos Christus ex ore suo. Apoc. tertio.

Restringit fluxum concupiscentiarum, & desiderium temporalium, & vomitum gulositatis, qui sequitur intemperantiam.

Membra fessa, vel paralytica reparat & consolidat, iuxta præceptum filij. Isai. 35. *Confortate manus dissolutas & genua debilia roborate*, &c.

Dicitur habere virtutem repressiuam libidinis, & propter hoc fabulantur poëtæ, myrtum esse arborem Veneri dicatam. Ideo bene Maria & sancti designantur per myrtum, qui corruptionem luxuriæ prius in se, & post in alijs persequuntur.

Facit dormire laborantes febri acuta, quia æstuantes carnalibus desiderijs, vel terrenis concupiscentijs refrigerat, eisdem indulgens somnum, id est, quietem pectoris, virtutem castitatis, contemptum rei temporalis, sabbatum, vel otium contemplationis.

Temperatæ est complexionis, & ex ea fit potus myrtinus, qui valet ad frangendum calculum, quia per partum ipsius contracta est idolatria, propter quod ei canitur: *Gaude Maria virgo cunctas hæreses sola interemisti*. Et hoc significatum est, quando ipsa ingrediente in Ægyptum cum filio, corruerunt simulacra Ægypti. Isai. decimo nono.

Breuis est staturæ per humilitatem, frigida naturæ per virginitatem.

Aromatica est, Nam ipsa in his qui salui fiunt, est *odor vitæ in vitam*. 2 Cor. 2.

Imputribilis est sicut dicunt, quia sine inuidia & cupiditate temporalium; quæ putrefaciunt corda amatorum suorum.

Radicatur & crescit in profundo humilitatis, vilitatis & abiectionis. De hoc profundo dicitur Zachar. 1. *Vidi per noctem*, id est, non bene manifesta visione, quæ erit in futuro. *Et ecce vir*, id est, Christus, *Ascendens super equum rufum. Equus* caro Christi, quam bene rexit coërcens eam fræno temperantiæ, & vrgens quasi calcaribus, quæ

quæ signant duos aduentus. Equus autem iste A fuit *rufus*, quia proprio sanguine in cruce rubricatus. *Qui visus est stare inter myrteta*, id est, inter viros iustos paratus eos iuuare, sicut Stephanus vidit eum stantem, id est, iuuare paratum: qui similes sunt myrto; id est, tranquilli in conscientia; & sic ceteras proprietates eius assigna. Et hi sunt consolatores ecclesiæ. *Vel* inter consolatores ecclesiæ stat Christus, quia talium cõsortio delectatur, & tales consolatur. *Quæ erant in profundo* humilitatis, & vilitatis, & abiectionis B vt dictum est. *Et post eum*, per imitationem, *equi rufi*, id est, martyres, qui expressius eius imitatur vestigia: *varij* per virtutes, & bona opera decorati, & quoad tales dicitur ecclesia circumdata varietatibus, *vel* propter varietatem tormentorũ. *Et albi*, per innocentiam & castitatem.

Mandragora descriptio.

Mandragora herba est aromatica frigida & sicca, profundissime radicatur in terra, & terræ parum supereminet, cuius radix formam habet C humani corporis, excepto capite. Poma habet rubea & odorifera, & pomis puniceis similia. Diligitur à medicis, quia talis virtutis est, vt ægris, laborãtibus incommodo vigiliarum, somnum indulgeat; tam profũdum etiam soporem inducit, vt si cortex eius vino mixtus, ad bibendum detur ægrotanti, incidi possit absque doloris sensu. Item illis medetur qui sic nausea laborant, vt nec cibos continere valeant, nec capere delectentur: Confortat enim gustum, & excitat D appetitum.

Frigida & sicca, per virginitatem, *&c.*

Opinione, & omnium virtutum genere, aromatica Deo, Angelis & hominibus. Vnde ei dicitur Cant. 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Profundissime radicata, per dilectionem & contemplationem in terra stabilitatis æternæ, quia *optimam partem elegit*. Luc. 10.

Illi terræ supereminens, quoad Angelos & animas sanctas, sed non quãtum Christus homo, E qui caput est totius creaturę.

Christo homini, humanato ex ea similis per humilitatem, quæ fuit radix eius, sed non per diuinitatem: *Caput enim Christi Deus*, id est, diuinitas.

Pomum eius, id est, Christus, rubeum proprij sanguinis effusione, & odoriferum, quia fracto corporis eius alabastro, domus, id est, Ecclesia, repleta est ex odore vnguenti. Simile etiam malo punico, quia fractum in cruce apparuit candidum per innocentiam, & rubicundum per charitatem & patientiam, & plenum granulis, F id est, virtutibus vniuersis.

Diligitur à medicis, id est, prædicatoribus, & ipsis peccatoribus, qui sanari desiderant à languoribus vitiorum, quia sicut dictum est, de myrto, suis orationibus, meritis & exemplis eis somnum indulget, de quibus antea dicebatur. Parab. 4. *Non dormiunt nisi malefecerint, & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint.*

Cortex eius, id est, exemplum suę conuersatiotionis, vino prædicationis admixtus, & ab auditoribus deuotè susceptus, tam profundè soporat hominem per contemplationem, & sui imitationem, vt nec læsionem proprij corporis, nec damna sentiat rei familiaris, per gratiam ipsorum cordibus inspirans, quod *non sunt condignæ passiones temporis huius, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in eis*. ad Rom. 8.

Nauseantibus per fastidium verbi Dei, remedium pręstat.

INCIPIT QVINTA PARTICVLA horti conclusi, in qua agitur de his, quæ in incarnatione filij Dei, à superiori descenderunt in hortum conclusum.

Sol, verbum Patris, lux, splendor, ventus & aër. Nix, imber, pluuia, vapor, ignis, manna, mel & ros, Angelus, ales, apis.

Hortus conclusus soror mea sponsa, &c. Rectè beata virgo dicitur hortus conclusus, quia sicut in horto concluso nihil infimum subintrare potest aut terrenum, sed ea tantummodo quæ veniunt de supernis, sic factum est in Maria. In hunc enim hortum non intrauit homo purus, cum ipsa sit terra, per quam *non ambulauit vir*, Ierem. 2. & cum ipsa sit *clausa porta per quam vir non transiuit*. Ezec. 44. Nec bestia nec reptile, quibus carnalia & spiritalia vitia designãtur. Suprascriptis autem versibus possunt ea breuiter memoriæ commendari, quę in eius sanctificatione, in gratię ad impletione, in Spiritus sancti superuentione, in filij Dei inenarrabili conceptione descenderunt in eam; quibus omnibus charismata Spiritus sancti, vel ipse Dei filius, vel omne datum optimum descendens à Patre luminum, designantur. De quibus videndum est singulatim.

Christus sol variis de causis.

Sol Christus multiplici ratione. Dicitur enim sol, quasi solus lucens; *Vel* quasi sua omnibus largiẽs; *vel* quasi sursum leuans, quia ad se trahit aquas maris, & humores terrę, id est, humiles constitutos inferius, quos gratia sua humectat, illos sursum trahit, & elongat à mundo. Magister Hugo de sancto Victore. Solus sol propriam habet lucem, & solus de igne factus est; cæteræ stellæ omnes, sicut & luna, de aërea materia factę sunt, & tantum relucent, & non lucent. Ipse etiã dicit, quod de illa luce primaria, quæ creata creditur in loco illo vbi sol oritur, siue de igne, meliorando eum forma & splendore, fecit Deus solem. Est autem [illegible] visibilis oculus mundi, lux creaturarum, [illegible] creatoris, quo nulla creatura [illegible] quo lucente, illuminati [illegible], & videri non possunt,

Hugo de S. Victore.

possunt. Vnde Iob vigesi. quint. *Luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius* &c. Et nota, quod Christus appellatur *sol iustitiæ*. Malach. vltim. quę scilicet iustitia vocatur in glossa charitas, hac ratione, quoniam quemcumque diligit flagellat & castigat. Vel ideo *sol iustitiæ*, quia non lucet nisi conseruantibus iustitiam.

Solis præstantia.

Notandum ergo, quod sol in quinque priuilegijs præeminet vniuersis luminaribus cœli; sic & Christus Dominus sanctorum ordinibus vniuersis, quia non est sanctus, vt est Dominus. *Primo* in magnitudine. Ægyptij dicunt quod octies est maior terra. Plato, Macrobius, & Aristoteles quod vicies septies. Hæc magnitudo solis designat humilitatem Christi, cui nulla alicuius sancti potest humilitas comparari, quæ est magistra totius humilitatis sanctorum, Vnde dicit Matthęi vndecimo. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Secundum enim virtutem humilitatis, Dominus vniuersam animæ quantatem mensurat. Vnde Matth. decimo octauo. *Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorum.* Beatus Bern. dicit, quod seipsum paruulum appellabat. *Secundo* in calore, calidior est enim terra, si tota esset ignea; quantuscumque enim sit sol, nihil est nisi ignis, & ideo fons caloris. Ad Hebræos in fine. *Deus noster ignis consumēs est.* Hic calor est charitas Christi, quę fecit eum incarnari, mori & crucifigi. Vnde dicit Ioan. decimo quinto. *Maiorem charitatem nemo habet*, &c. Charitas enim ignis est quem venit Dominus *mittere in terram*. Luc. duod. *In terram* scilicet cordis humani, volens eam vehementer accendi, vt de cætero terra non esset, sed amore Dei succensa, sursum tenderet velut ignis, cuius deorsum locus non est. *Tertio* in claritate; clarior est enim sol quam luna, & omnia sidera. Tullius. Sol quasi solus lucens, id est, prę cæteris cœli luminaribus. Hæc solis claritas est Christi puritas, qui *peccatum non fecit*, &c. 1. Petri 2. *Qui est speculum sine macula.* Sap. sept. *Quarto* in potestate. Vnde *Fecit* Deus *solem in potestatem diei.* Psal. 135. Quia sol temperat annum, oriens facit diem, occidens noctem, appropinquans ęstatem, recedens hyemem, omnibus herbis & arboribus vitam confert, & vegetationem. Vnde Tullius appellat eum mentem mundi. *Quinto* in vtilitate. Sol enim vtilior est omnibus creaturis, quæ sub cœlo sunt, ab ipso enim habet terra germinare herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum, & huiusmodi. Solis ergo vtilitas est Christi misericordia, qua nihil vtilius esse potest.

B. Bernardus. *Tullius.* *Tullius.*

Item per solem sæpius interpretatur pater, per radium vel splendorem solis filius, qui *est splendor gloriæ & figura patris.* Ad Hebræos pri. per calorem Spiritus sanctus, de quo dicitur Psal. 18. *Nec est qui se abscondat à calore eius.* Spiritus enim sanctus est amor patris & filij. Sicut autem radius vel splendor solis, ex quo sol fuit processit à sole, & procedit semperque procedet; sic filius æternaliter procedit à patre. Et sicut calor æternaliter procedit tam à sole, quam à radio, sic Spiritus sanctus ab vtroque, id est, filio & patre. Vnde filius dicit Ioan. deci. quint. in fine. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, qui à patre procedit.* Aliter In sole, quia circuit mūdi machinam, signatur patris patientia; in splendore, qui totum illuminat, filij sapientia; in feruore, qui totum calefacit, Spiritus sancti beneuolentia. Ratione primi dicitur sol, quasi solus; quia solus Deus dicitur vere potens. Ratione secundi, dicitur sol à solon vel à salon, quod est commune, quia *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ioan. 1. Ratione tertij dicitur sol, quasi semitas omniū lustrans, quia cuncta illustrat & vegetat beneuolentia. Ecclesiastes primo. *Lustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus*, &c.

Item in Christo vero sole rotunditas est diuinitatis æternitas, claritas animæ puritas, caliditas charitas, qua tantum dilexit nos, vt supra.

Item Christus sol, quia sicut sol materialis replet mundum radijs claritatis suæ, sic Christus vtrumque mundum radijs misericordię suæ. Vnde. *Domine in cælo misericordia tua*, &c. Psal. 35. Item *misericordia Domini plena est terra.* Psal. 32. Et hunc mundum radijs exemplorum & doctrinę, cuius solis duodecim radij, sunt duodecim Apostoli.

Item sol iste latuit, & abscondit se sub nube carnis in vtero virginis, Vnde dicit et Isaias quadraget. quint. *Vere tu es Deus absconditus.* Et illud. *Sol sub nube latuit.* Ortus est in natiuitate; eclipsim passus in cruce; item ortus in resurrectione. Vnde Marci decimo sexto *Venerunt ad monumentum orto iam sole*, id est, Christo resuscitato, *nec occidit amplius.* Isai. sexages. Ideo de hoc sole dicitur Ecclesiastes pri. *Oritur sol*, id est, Christus in natiuitate, *& occidit* in passione, Vnde Amos octau. *In die illa occidet sol in meridie*, id est, in charitatis suæ feruore, quę fecit eum pati. *Et ad locum suum reuertitur* In ascensione, id est. ad dexteram patris. *Ibique renascens*, id est, de cœlo veniens in iudicio, *Gyrat per meridiem*, id est, considerat bona opera. *Et flectitur ad aquilonem*, id est, considerat mala opera, *Lustrans vniuersa*, quia nihil absconditum quod ibi non reueletur, quando ipse erit *scrutans corda*, id est, quid quisque cogitauerit, *& renes*, id est, in quibus quilibet in prę sēti fuerit delectatus. Aliter. *Oritur sol* inferis, *& occidit* superis, & hoc quando corpus positum fuit in sepulchro, & anima descendit ad inferna. Tunc enim sanctis Patribus *habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est.* Isai.

Isai. non. deinde *ad locum suum reuertitur*. Triumphator magnificus, erepta præda suorum, *ad locum*, scilicet paterni solij & gloriæ, vt sedeat ad dexteram patris sui. Aliter. *Oritur sol*, id est, Christus in natiuitate, Vnde Zach. sext. *Ecce vir Oriens nomen eius: & occidit*, vt dictum est, *& ad locum suum reuertitur*, sicut expositum est. *Ibique renascens*, supple effectiuè quia nos facit renasci per gratiam, & Spiritum sanctum; *Gyrat per meridiem*, id est, Iudæos, per quos bene dicitur gyrare quasi per circuitum, quia ab ipsis incœpit, & ab eis translatus est ad gentes, & tandem reuertetur ad eos. *Et flectitur ad Aquilonem*, id est, ad gentiles, ad quos bene dicitur flecti, quia ad ipsas non fuit principaliter missus. Vnde dicit Matth. deci. quint. *Non sum missus*, &c. *Lustrans vniuersa*, quia *omnia conclusit in infidelitate, vt omnium misereretur*, &c. Roman. vndecimo.

Item Christus sol, quia sicut ex vno eodemque sole alia illuminantur, vt oculi; alia maturantur, vt fructus; alia erumpunt à terra, vt herbæ; alia liquescunt, vt cera, glacies & nix; alia desiccantur & indurantur, vt vasa testea; alia excæcantur, vt quædam aues nocturnæ; alia nigrescunt, & alia rubent, alia pallent, & alia candescunt, vt quidam fructus, & hoc secundum actũ & effectum solis: Sic ex illuminatione huius solis, quæ est gratia, alius producit herbam vt pœnitens; alius crescit & pullulat, vt in bono proficiens; alius maturatur & consummatur, vt perfectus; alius liquescit per lacrymarum abundantiam, alius desiccatur per abstinentiam, alius nigrescit per humilitatem; alius candet per castitatem; alius pallet per dilectionem, vel pœnitentiam; alius rubet per sanguinis effusionem; alius illuminatur per sapientiam & fidem; alius hac luce excæcatur, vt hæreticus, & caligat in hoc sole. Et ita sol iste multis positus est in resurrectionem, aliquibus in ruinam.

Triplex dies.

Item iste sol facit nobis diem triplicem, diem *naturæ*, qui communis est bonis & malis, diem *gratiæ*, qui solis iustis qui conuertuntur ad ipsum, diem *gloriæ*, qui solis beatis. Et quamdiu lucet sol super terram, durat nobis dies: Similiter quamdiu lucebit ille sol super terram viuentium, durabit beatis dies æternitatis. Isai. 60. *Non occidet vltra sol tuus*. dicitur Ecclesiæ triumphanti.

Item dies est sol lucens super terram. Si ergo sol, id est, amor Dei feruet, & lucet in corde tuo super terram, id est, super amorem terrenorum, id est, si amor Dei superat in te omnem transitoriam dilectionem, tunc est dies gratiæ in anima tua. Si autem dilectio terrenorum superat in te dilectionem Dei, tũc est nox in anima tua. Et hoc tibi certum signum.

Item si habes solem ante oculos tuos, qui sunt intellectus & affectus, vt firmiter credas & diligas, vt vere possis dicere illud. 1. Mach. 7. *Domine Deus ad te sunt oculi nostri ne pereamus*. Fides enim & dilectio sunt salus animæ; tunc habes vmbram, id est, res vmbratiles scilicet temporalia à tergo, & è conuerso. Item si habes vmbram temporalium ante oculos, nihil aliud diligens, nisi temporalia, vel plus diligens temporalia quam æterna, & s. em tuam ponens in incerto diuitiarum; tunc solem, id est, Christum à tergo posuisti, sicut ipse conqueritur de quibusdam, Ierem. 2. *Verterunt ad me tergum, & non faciem*. Et de talibus dicit ei Psalmista: Psalm. 20. *Quoniam pones eos dorsum in reliquijs tuis*, id est, in temporalibus.

Item sicut sole amoto, totus mundus obtenebrescit, sic amisso lumine veri solis, quod est, amissa gratia per peccatum, totus homo interior obsolescit. Et hoc est quod dicunt damnati. Sapient. 5. *Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis*.

Item sol, ex quo surrexit mane, tota die stat ante ostium paratus intrare; si ei aperias, intrabit, & secundum quod ei aperueris, plus vel minus intrabit claritatis. Si ei non aperueris, non intrabit; nec inde vituperandus est, quia per eum non stetit, Fecit enim quod suũ erat. Si vero non aperueris ei antequã fuerit recõsatus, sed post solis occubitum, scilicet veniẽte nocte, tunc primo aperias, pro nihilo facis, non recuperabis claritatem eius quamdiu durabit nox. Sol stans ad ostium nostrum, Christus ad pœnitentiam misericorditer nos expectans. Vnde dicit Apocal. 3 *Ego sto ad ostium & pulso, si quis mihi aperuerit intrabo ad illum, &c.* Sicut enim radius solis omnibus rebus se offert, paratus eis seruire, nec per eum stat quin illuminentur, imo per obstaculum quod opponitur: sic gratia diuina, nisi impediatur obice peccati. Ostium tuum, os tuum; per hoc ostium, si male aperueris illud, intrat diabolus, contra quod orandum. *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. Non declines cor meum in verba malitiæ, &c.* Psalm. 140. Cum detrahis fratri, cum iudicas fratrem, cum murmuras contra Deum, cum excusas peccatum tuum, & huiusmodi, tunc claudis Deo, & aperis diabolo. E conuerso cum aperis os tuum ad veraciter confitendum, ad veniam postulandum, ad creatorem laudandum, ad pauperem consolandum, ad ignorantem instruendum, & huiusmodi, & concludis illud ad peccatum, tunc intrat lux solis, id est, gratia ad animam tuam, & illuminat mentem tuam. Et secundum quod dilatas magis os tuum his, & alijs bonis modis; & etiam os cordis tui, id est, desiderium tuum, maiori gratia illustrat Dominus mentem tuam. Vnde dicit Psalmista Psalm. 80. *Dilata os tuum*, dupliciter, vt dictum est, *& imple*

implebo illud.

Largiter ergo desideranda sunt gratia & misericordia redemptoris, quia quantumcumque desideraueris, tantum es accepturus. Vnde *Desiderium suum iustis dabitur.* Parab.deci. Et hoc est quod dicit: *Dilata & implebo.* Sed vbi vasa vacua desunt, id est, corda hiantia per desiderium, & vacuata ab amore temporalium, oleum gratiæ stare necesse est, sicut dicit Beatus Bernardus: Item de apertione ostij,& fenestrarum seu portarum domus nostræ, dicit sponsus ad sponsam. Cantic.5. *Aperi mihi soror mea sponsa, &c.* Principale ostium animæ, vt dictum est, lingua est, qua abundantius intrant ad animam mors & vita. Vnde Prouerbior.18. *Mors & vita in manibus linguæ,* id est, in operationibus eius. Fenestræ seu portę sunt alij sensus nostri, Vnde Ierem.9. *Ascendit mors,* id est, peccatum & diabolus, *per fenestras,* id est, sensus, *in domos nostras,* id est, conscientias *Porta.* Vnde dictum est Abrahę. Genes. 12. *Semen tuum,* id est, viri iusti, *possidebit,* id est diligenter custodiet, *portas inimicorum suorum* id est, quinque sensus. Per quod, vt dictum est, ingrediuntur dæmones & peccata Fenestræ igitur, id est, sensus, aperiendæ sunt vero soli, quod fit quando piè respicis pauperes, quando luges peccata tua, vel aliena, quod plus est, quando auertis oculos tuos ne videant vanitatem. Item aures aperiuntur huic soli, quando obturas eas ne audias malum, quando libenter auscultas verbum Dei, & clamorem pauperis, imo Christi in paupere, & sic de cæteris sensibus.

D. Bernar dus.

Qui igitur huic soli omnes sensus exteriores aperiet, claritate pietatis & gratię suę, domum eius sol iustitiæ abundanter illustrabit, & hoc est quod dicit: *Si quis mihi aperuerit, intrabo ad illum.* Aperitur enim, cum aperitur os ad confitendum, orandum & huiusmodi. Intrat ad illos, quos gratia sua dignos facit. Cœnat cum illis, in quorum obsequijs delectatur Et sic Dominus stat post parietem. Cantic.2 Quamdiu facimus ei surdam aurem, in domos conscientiarum misericorditer respicit per cancellos, id est per fenestras sensuum Sed nota, quod nisi aperueris huic soli, quamdiu durat tibi dies vitæ præsentis, in morte tua occidet tibi sol, id est, gratia Dei. Vnde Beatus Gregorius: Nequaquā misericordia redemptoris post mortem liberat, quos ante mortem gratia ad veniam non reformat Quamdiu durabit nox æterna, non recuperabis claritatem eius Et si postea cum fatuis virginibus clamaueris, *Domine, Domine, aperi nobis.* Matth.25. Respondebit tibi: *Amen dico tibi nescio te.* Ideo de peccatore, qui non aperuit soli stanti ad ostium suum, dicitur in Psalm.48. *Vsque in æternum non videbit lumen.* Sed adhuc notandum, quod si à parte solis aperias ostium vel fenestram, aut aliquod foramen, vt dictum est,

D. Gregorius.

A statim intrabit sol, & illuminabit domum conscientiæ. Partem solis appello negotia spiritualia, negotia animę Si aperias in oppositam partem sensus tuos, id est, ad terrena & carnalia, non intrat sol, nec illuminat te gratia saluatoris. Et nota, quod dicit: *Mihi,* nempe qui sum gigas geminæ substantiæ, qui sum Rex regum & summus imperator, cui non sufficit apertio ostioli, nisi aperiatur porta per dilatationem charitatis. Et nota, quod prius aperitur ostiolum,

B per cōfessionem peccatorum, postmodum porta, vt introducatur princeps.

Aliter. *Ego sto ad ostium & pulso.* In verbis istis monet Dominus ad pœnitentiam, & dat fiduciam veniæ consequendæ, illis qui pœnituerint, & promittit eis auxilium suum dicens: *Ego sto* paratus adiuuare. Actuum 2. *Vidit Stephanus IESVM stantem, &c.* *Ad ostium* cordis, *& pulso* verbo prędicationis, & manu largitionis Cant. 5. *Vox dilecti mei pulsantis,* cui ideo maxime aperiendum est, quia aperuit nobis ostium corporis sui in cruce, vt ibi posset columba refugere

C

à facie accipitris, id est, diaboli. Ioan 19. *Vnus militum lancea latus eius aperuit: Si quis audierit vocem meam,* id est, receperit prædicationem, quam non audit, qui non recipit; *& aperuerit mihi ianuam,* cordis per consensum liberi arbitrij, vel per fidem, *intrabo ad illum,* id est, intus ibo per gratię illustrationem, & auxilium præstabo, & prouentum gratiæ faciam; vel *aperuerit,* se præparando; *Et cœnabo,* id est, delectabor cum illo

D

per eius iustificationem. Parab 8. *Deliciæ meæ, &c.* *Et ipse mecum,* cœnabit, id est, delectabiliter, per conscientię mundę iucunditatem & securitatem. Prouerb.15. *Secura mens, &c.* Et quia pauci sunt, ideo dicit. *Si quis mihi aperuerit.* Ierem. 8. *Attendi & auscultaui, &c.* Nec dicit prandebo iterum recessurus, sed *Cœnabo cum eo* permansurus. Et in hoc innuit quod bonum, quod in mundo incipitur per charitatem, & in cœlo

E

perficitur per beatitudinem, semper perseuerat per æternitatem, nec ei aliud succedit per temporis mutabilitatem.

Item solis radius intrans domum, minutas atomos visibiles & perceptibiles reddit, quæ sine solis lumine imperceptibiles sunt. Similiter, si conscientiam nostram illustret radius gratiæ, tunc omissiones nostras, & imperfectiones, defectus, & debilitates velut atomos perpendimus. Vnde Iob duodecimo dicitur de Christo.

F

Ipse enim reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

Item sol lucens super terram, diem nobis facit, & Christus in carne apparens, diem nobis æternitatis nunciauit: & sicut sole absente nunquam diescit, sic nisi Christus in carne apparuisset, nunquam dies æternitatis fidelibus illuxisset.

Item

Item sol pulcherrima creaturarum Dei, quæ sub A cælo sunt, non dedignatur seruire vilissimo elemento, quod est terra. Ecce humilitas saluatoris, qui cum sit *Splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris*, Hebræor. 1. vsque ad ablutionem pedum seruire dignatus est discipulis, imo quantumlibet vilissimis peccatoribus, pro quibus redimẽdis venditus, relaxandis ligatus, liberandis tentus, vestiendis nudatus, absoluendis crucifixus, viuificandis mortuus est & sepultus; & ideo tanti emit, vt solus possideret, sicut dicit Beatus B Augustinus.

D. Augustinus.

Item sol quidquid habet, quantum in se est cõmunicat: Ecce largitas saluatoris. Vnde Matth. quinto, dicit Filius de Patre. *Qui solem suum facit oriri super bonos & malos*, &c. Quia Christus tam bonis quam malis communis est. Malis enim gratiam largitur, iustis gratiam conseruat & auget, tandem post gratiam gloriam collaturus. & ideo dicitur sol quasi sua omnibus largiẽs. Propter hanc largitatem dicit Beatus Dionysius de C Christo. Ipse est substantiale bonum, ad omnia extendens bonitatem suam, sicut sol lumen per ipsum illuminans omnia.

D. Dionysius.

Item quamdiu puluis sine solari radio volitat per domum, non apparet, sed in radio solis domum ingresso apparent atomi; sic sine gratia Christi, non perpendimus mala cõscientiarum nostrarum: quia *Delicta quis intelligit*. Psalm. 18. Ideo de hoc sole dicitur alibi, Eccli. 42. *Sol illuminans per omnia respexit*, id est, lumine suo omnia D respicibilia fecit. Item Eccli. quinquages. prim. *In sapientia eius luxit anima mea, & ignorantias meas illuminauit.*

Hic locus nũc aliter legitur post Bibliorum correctionem

Item sol in æstate desiccat humida, in hieme dissoluit congelata; & Christus Magdalenam, dissolutam vitijs consolidauit, vt ministrante Martha, secus pedes Domini sederet, & recedentibus à monumento Discipulis, non recederet. Zachæum vero tanquam gelu auaritiæ constrictum dissoluit, & quasi fluere fecit, vt bonorum suorum dimidium pauperibus largiretur, & in quadruplum redderet, si aliquem defraudasset.

Item sol in feruore suo minutas guttas maris salsas attrahit, & dulcoratas super terram in pluuiam dulcem effundit, & ipsis terram fœcundam facit. Aquæ illæ marinæ fœtẽtes & salsæ, mundani sunt peccatores, qui si cognouerint fœtorem & salsitudinem vitæ suæ, & se per humilitatem guttas maris, id est, vile, insipidum F & modicum quid reputauerint; per charitatem & misericordiam Dei, ad ipsius cultum facile attrahentur: & eorum exemplo alij ad pœnitẽtiam fœcundabuntur.

Item sol per immunda loca transiens, nullas inde contrahit immunditias: sic nec Christus, per os peccatoris sacramentaliter transiens, aliquatenus maculatur.

Item sol multo maior terra, parua nubecula velatur, & nobis inuisibilis redditur: similiter Christus breuissima formula hostiæ in sacramento operitur. Vnde dicit ei Isaias 45. *Vere tu es Deus absconditus.*

Item sol licet illuminet, & pascat oculos ab initio mundi, non tamen minuitur. Sic etiam Christus qui cibat animas in sacramento. Vnde Beatus Augustinus: Luce solis pascuntur oculi, & sol non minuitur, carne Christi pascuntur fideles, & nec ipsa minuitur.

D. Augustinus.

Item sol in sui claritatem vitrum conuertit & aërem, vitrum dico sine aliqua tinctura, nisi ea quam facit ipse sol, quę propriè est albedo, quæ signat castitatem; sed non ita eos, qui rubescũt per crudelitatem siue luxuriam, vel nigrescunt per odium aut auaritiam, vel pallent per hypocrisim & inuidiam.

Item sol precibus sisti potest, sicut legitur Iosue decimo. & Eccli. 46. Et sic vnus dies factus est dies duo, sine nocte media, quia *Gratiam & gloriam dabit Dominus*, Psal. 83. quod innuit Dominus dicens: Ierem. 7. *Noli orare pro populo isto, & non obsistas mihi, &c.* & talis violentia multum ei placet. Vnde plangit se, Isai. 64. *Non est qui consurgat & teneat me*, Item Ezech. viges. secundo. *Quæsiui virum qui staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam.*

Item ad quascumque sordes applicetur sol materialis, radios suos superfundere non dedignatur, sic nec Christus vilissimo peccatori. Vnde leprosum tetigit. Matth. 8 dicens: *Volo, mundare.* Nec, quãtumcũque pretiosa sit res, per diuitias, aut honores, aut sapientiam, intrabit eã nisi ei subiecta fuerit; quod fit, cum *Humiliemur sub potenti manu Dei*, 1. Petri 5. Et petentes misericordiam instar illius leprosi. Matth. 8. per confessionem & orationem, manifestamus ei abscondita cordis nostri.

E *Item sol* ægris oculis nociuus, non ex vitio suo, sed ex vitio oculorum. Vnde Luc. secundo. *Ecce positus est in ruinam*, &c. Vnde Beatus Augustinus: Egris oculis odiosa lux, sicut patet in Scribis & Pharisæis: Sanis autem & non lippiẽtibus oculis, lux eius gratiosa. Vnde Ecclesiastes vndecimo. *Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.* Et hoc est quod dicit beatus Gregorius de Domino. Ipse incommutabilis in se permanens, aliter atque aliter sentitur in cogitatione hominum, pro qualitate vitiorum: sicut lux ægris oculis odiosa, sanis autem gratiosa, eorum videlicet mutatione non sua. Et hoc est quod dicit auctoritas Dei: pro diuersitate gustantium quibusdam sapit iustitiam, quibusdam vero misericordiam.

D. Augustinus.

D. Gregorius.

Item sol per vitrum transiens illud illuminat, & de claro efficit clarius, sed nec ingressu suo illud

lud dissipat, nec egressu. Sic Dei Filius in ingressu suo, beatam virginem illustrauit gratia pleniore, & de pura reddidit puriorem, & pudoris signaculum intrans, aut exiens non confregit. Vnde Beatus Anselmus super illud Lucæ decimo. *Intrauit* IESVS *in quoddam castellum, &c.* IESVS enim saluat, non violat; confracta solidat, non confringit solida, secundum quod nomen eius, ita & opus eius. Vnde etiam Prosaicè dicit quidam:

D. Ansel. mas.

Vt solis radius,
Intrat innoxius
Fenestram vitream:
Sic Dei Filius,
Imo subtilius,
Aulam virgineam; & sumitur de verbis August.

Item sol transiens per vitrum recenter depictum, & puris coloribus insignitum, in se coloris speciem, quam inuenit repræsentat. Similiter Christus, qui talem fecit virginem, qualis ex virgine voluit fieri, purus natus est de pura, humilis de humillima, mansuetus de mansueta, dulcis de dulcissima, & de virgine virgo. Per colores virtutes intellige, quibus anima picturatur. Vere enim quasi vitreum fuit virginis corpus, quia quamuis de cinere humanæ naturæ, tamen cinis ille multipliciter colatus per ignem Spiritus sancti, transijt quasi in splendorem & puritatem vitri; maxime ex quo solem iustitię suscepit in incarnatione. Ipsa est enim illa ciuitas, de qua dicitur Apoc. 21. *Ipsa ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo.* Item Christus sol, sub cuius radijs, id est, illustratione misericordię, crystallus humectata scintillat. Per crystallum humectatam, intellige peccatorem lacrymis aut gratia peccatorem, qui prius aquilone flante, id est, diabolo fuerat congelatus. Vnde Eccli. quadragesi. tert. *Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua.* Ad respectum autem solis iustitię, prius dura & frigida scintillat crystallus, cum compunctionis perfusus lacrymis, velut micantes scintillas, quibus ad simile inuitat alios, producit peccator opera pietatis lucida & ignita.

Item sol, nisi prius oculos nostros illuminet, nullo modo videri potest à nobis. Vnde orat Augustinus. Domine nouerim me, nouerim te.

D. Augu stinus.

Item sol humida desiccat, scilicet riuos concupiscentiarum, sicut dictum est de Magdalena; vel duos riuos, qui nati sunt in peccato Adę, quod redundauit in totam posteritatem, & fuit fons totius perditionis. Vnus riuus fuit iniquitatis, & alius infirmitatis. Riuum iniquitatis exsiccauit & consumpsit, ex eo non bibens sed prę feruore nimio charitatis, pro nostris iniquitatibus patiens. De riuo autem infirmitatis transitorie bibit. Vnde *de torrente*, non de torrentibus, *in via bibit*, Psal. 109. De his duobus torrentibus dicit Psalmista Psal. 17. *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.*

Item sol rex siderum, & Christus omnium sanctorum, qui sunt stellæ illæ de quibus Apostolus. pri. Cor. deci. quint. *stella differt à stella in claritate.* Item illud Eccli. quadrages. tert. *Species cæli*, id est, ecclesię *gloria stellarum*, id est, differentiæ sanctorũ. Item de hoc sole dicitur Eccli. quadrages. tert. de Christo *Fornacem custodiens in operibus ardoris*, id est, ignem gehennæ parans peccatoribus pro peccatis, *Tripliciter sol exurens montes*, quia semper pro peccato cogitationis, locutionis & operis punit, aut inflammando igni pœnitentiæ contritionis, confessionis, satisfactionis; aut in purgatorio vel gehenna, *radios igneos exsufflans*, id est, emittens verba prædicationis suæ lucentia, & inflammatia ad amorem, sicut flatus follium fabri accendit ignem, *& refulgens radijs suis*, id est miraculis & doctrinis, *obcæcat oculos*, Iudęorum non credentium. Vnde dicit Ioan. nono *In mundum veni, vt qui non vident videant* & è conuerso. Vel sic sol fuit Christus in natiuitate, quando purus à peccato, natus de virgine, illuminauit peccatores. Vnde Luc. secund. *Claritas Dei circumfulsit illos*; & quando stella prçuia adduxit Magos. Matth secund. lucens fuit in progressu vitę, in miraculorum operatione, velut radiorum effusione, & in transfiguratione. Sed *in virtute sua* fuit. Apo. pri. in passione sua, vbi diabolum deuicit, & lucens in virtute, quando occasionabiliter Iudæos excęcauit. Ideo Eccli. quadragesi. tert. dicitur *tripliciter sol exurens*, modo, vt supra.

Item sol ad litteram *lucet in virtute* in meridie, vbi non obtenebratur nubium caligine; in quo notatur, quod ecclesia purgatur in tribulatione. In sole etiam lucente, *in virtute sua* in meridie, signantur quatuor dotes corporum beatorum, tunc enim habet plenitudinẽ lucis & caloris; ecce claritas, & agilitas. Item nubes penetrat & dissoluit, ecce subtilitas; per hoc quod fixus est in ęternum, sicut dicit Glossa, impassibilitas.

Verbum patris. Christus verbum patris. Vnde Ioan. primo. *In principio erat Verbum*, &c. Nomine *verbi* signatur filius Dei, qui in sua incarnatione descendit in hunc hortum. Et nota quod duplex est verbum, *mentale*, & *vocale*. Verbum mentale erat filius ante incarnationem, quia sicut verbum mentale latens interius, non potest deprimi nisi per vocem; sic filius qui prius latuit apud patrem, mundo patuit per incarnationem. Dicitur autem filius Dei verbum multiplici ratione.

Christus verbum Patris.

Verbum duplex.

Prima ratio, quia sicut verbum mentem, quę in se inuisibilis est, indicat, sic filius patrem, qui in se inuisibilis est, mundo manifestauit. Vnde Exod. trigesi. tert. dicit pater *non videbit me homo & viuet.* pri. Canonicæ Ioan. quart. & Ioan.

Christus cur Dei verbum appellatur.

pri. *Deum nemo vidit vnquam*. De qua manifestatione dicit Christus Ioan. decimo sept. *Manifestaui nomem tuum hominibus quos dedisti mihi*, &c.

Secunda ratio. Quia sicut de corde vel mente inuisibiliter procedit verbum, sic filius incomprehensibiliter de patre. Vnde Beatus Bernardus: loquens de Christo. Venit de corde patris in vterum virginis matris. Et nota, cor superius est, vterus interius; & in hoc notari potest descensus incarnationis, vnde & dicit pater. *Eructauit cor meum verbum bonum*, Psal. 44. Cor hic appellari potest secretum diuinitatis. Vnde filio dicit pater. *Ex vtero*, id est, diuinitatis secreto, *ante luciferum genui te*, Psal. 109. Item hoc est quod canit ecclesia. *Corde natus ex parentis*, &c. processit ergo verbum de mente vel corde, & absque oris lęsione venit in os in incarnatione, id est, beatam virginem, quę dicitur os ecclesiæ, quia pro Ecclesia catholica exorat assidue & allegat.

S. Bernardus.

Maria quare Os Ecclesiæ.

Tertia ratio, quia sicut verbum, ad hoc quod mentem indicet, vocem induit, sic filius Dei, ad hoc quod patrem indicaret, carnem assumpsit. Induit autem verbum, de corde vel mente exiens humanam vocem, in ore; & Christus à patre procedens, carnem humanam in virgine, quæ est os ecclesię, vt supra. Bene autem caro Christi vox, quia quidquid fecit in carne prædicat nobis, & docet nos quid debeamus facere. August. Omnis Christi actio, Christiani est lectio. De hac voce dicit Ioannes. Apocalypsis primo. *Conuersus sum, vt viderem vocem quæ loquebatur mecum*.

S. August.

Quarta ratio, quia sicut verbum vocem induit, mediante officio linguæ, sic filius carnem, mediante Spiritus sancti operatione, qui in linguis igneis apparuit vehementer. Vnde dicitur conceptus de Spiritu sancto, id est, opere Spiritus sancti. Item *Lingua mea calamus scribæ*, &c. Psalmo 44.

Quinta ratio, quia sicut verbum in ore, voce assumpta ab ipso ore procedit, absque ipsius oris læsione, & si bonum fuerit verbum, ipsum os reddit commendabile: Sic filius Dei carnem sumens ex virgine, ex ea processit absque corruptione, & dolore in sua natiuitate. Vnde dicitur, *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo*. Psal. 18. Vnde & virgo, beata propter hoc, prędicatur ab omni generatione. Et sicut bona species, quæ diu moram fecit in ore, os ipsum reddit aromaticum; Sic Christus qui se appellat cinnamomum & balsamum aromaticum, odoriferam reddidit matrem suam: Vnde & dicitur ipsa *Rosa plantata in Iericho*. Eccli. 24 quod interpretatur odor oris, vel odor eius. Item sicut vox vel verbum intrat locum conclusum, & exit ab eo, sic Dei filius virginis vterum. Item sicut voce transeunte manet verbum, sic carne filij transeunte per mortem, diuinitas mansit impassibilis.

Sexta ratio, sicut tria exiguntur ad vocis formationem, palatum scilicet, & lingua, & dentes; ita tria ad Filij incarnationem; Pater, & Spiritus sanctus, cum ipso filio operati sunt incarnationem, sed soli filio; quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Per palatum potest intelligi Pater, quia sicut de palato tam lingua quam dentes prodeunt; sic à Patre Filius procedit per generationem, Spiritus sanctus per processionē. Per linguam Spiritus sanctus, qui in linguis apparuit, & quos replet facit eloquentes. Per dentes Filius, quia sicut dentes radicem habent in carne, nec tamen caro sunt, & carnem excedūt, ita Filius radicem habens in carne, carnis, nesciuit vitia, & excedit omnem carnem, id est, omnem hominem. Et sicut duo sunt ordines dentium, superiores immobiles, inferiores mobiles, sic duæ in Christo naturę: Superior, id est, diuina immobilis. Vnde Boetius. *Stabilisque manens dat cuncta moueri*. Inferior mobilis & mortalis.

Boetius.

Verbum caro factum est multiplici ratione. *Prima ratio*, quam assignat Beatus Ambrosius dicens, Verbum, id est, Filius Dei; caro factum est, vt caro fieret Deus: Vnde Ioan. 1. *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius*; recipiendo enim Filium Dei per fidem, nos carnales efficimur Filij Dei.

Verbum quare caro factum. S. Ambrosius.

Secunda ratio, quia homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei secundum animam; vnitus est Filius Dei carni nostræ, vnde dicit Apostolus ad Philipp. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo*: vt homo similis esset creatori tam in carne quam in anima, & saluaretur in vtroque.

Tertia ratio, quia imago deformata erat, & deleta in homine per peccatum Adæ, *Qui cum esset in honore*, quia videlicet creatus ad imaginem & similitudinem Dei, & ciuis in paradiso, *Non intellexit*. & ideo *comparatus est iumentis, &c*. Psalm. 48. Oportuit quod cera humanæ naturæ, calefacta ex consideratione beneficiorum Dei, Vnde 1. Regum 11. dicitur. *Cras erit nobis salus cum caluerit sol*, Iterum sigillo Patris, id est, Filio reimprimeretur, de quo sigillo dicit Pater ad Filium in fine Aggęi, *Posui te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus*. *Sigillum* ergo diuinitas, *cera* humanitas. Beatus Ambrosius: Venit imago, id est, Christus, ad eum qui ad imaginem factus est, & quæsiuit eum imago, qui erat ad similitudinem sui, vt iterum signet, vt iterum conformet. Ad hoc autem quod perfectè informeris huic sigillo, oportet quod sis purus per innocentiam, vel purificatus per pœnitentiam, mollificatus per dilectionem & benignitatem, malaxatus

S. Ambrosius.

positi erant quoad potentiam. Vnde dicit. *Superborum & sublimium colla propria virtute calcaui*, Eccli. 24. Item natura humana est pes, quia est inferior in Christo, & dicitur *pedum* propter corpus & animam. Vnde Isai. quadrages. nono. *Semita*, scilicet peccati *in pedibus eius non apparebit*, id est, in corpore vel anima. Sub his ponuntur omnia, quod maxime fiet in iudicio. Vnde. *Calcaui eos*, id est, calcabo, *in ira mea*. Isaiæ. 63.

Verbum caro factum est. Notantur tria. *Primum*, veritas incarnationis Christi cõtra Manicheum, qui dicit Christum assumpsisse corpus fantasticum; ideo dicitur *caro*. *Item*. humilitas non quælibet, sed vltima, quia non dicit *verbum factum est* anima, vel homo, sed *caro*, & assumit inferiorẽ partem. Item non dicit *verbum factum est* homo, quamuis bene dixisset, quia non assumpsit peccatum. Nec dicet *verbum factum est* anima, quia non assumpsit ignorantiam; sed *caro*, quia defectus carnis assumpsit. *Tertio* notatur vtilitas vbi dicitur. *Et habitauit in nobis*; *primo*, vt carnis opprobrium tolleret, quia per peccatũ Adæ factus est omnis homo mendax; & iniquitatem, quia *nemo bonus nisi solus Deus*. Ideo dicitur *verbum*, quasi verum bonũ contra malitiam, *caro* contra falsitatẽ.

Aliter. Verbum dicitur quasi verberans aërem, id est, aërias potestates. Item verbum istud breuiatum fuit, sicut dicitur. Roman. 9. *Verbum breuiatum faciet Deus super terram*, quia pater breuiauit filium. Item Isa. 10. *Consummationem Dominus exercituum faciet in medio omnis terræ*, id est, in Ierusalem, quæ dicitur *vmbilicus terræ*. Ezech. 38. & in Psalm. 73. *Operatus est salutem in medio terræ*. Vel verbum patris vnigenitum & immensum, infra vteri virginalis angusta viscera clausum, potest dici consummatio abbreuiata, siue verbum abbreuiatum, quod *mundauit iustitiam*, quando se Ioanni baptizandum inclinauit. Matth. 3. dicẽs. *Sic enim decet nos implere omnem iustitiam.*

Aliter. *Verbum caro factum est & habitauit in nobis*. Vt iam non tantum Emanuel, id est, nobiscum Deus vocari possit; sed etiam nominetur in nobis Deus; expressius enim sonat *in* quam *cum*, quia *cum* dicit communionem siue consortium, *in* vero dicit vnionem. Et nota, quod significanter dicit Ioannes, *Verbum caro factum est*, scilicet de carne fœminæ, quæ specialiter caro vocatur verbi Dei, & non dicit filius caro factus est, nec dicit verbum homo factum est, cuius rei hæc est ratio Cum enim dicit Ioannes *Verbum caro factum est*, ostendit æternam generationem filij, quia verbum coæquæuum est menti: & licet verbum mentale ad hominum notitiam exeat, non tamen recedit à mente. Verbum quoque quod habet homo in mente sua, ad hominum notitiam non peruenit, nisi quodammodo incorporetur. Et verbum patris, vt ad hominum notitiam perueniret, cum in vocem incorporari non posset, factum est caro. Nomine carnis designatur humana natura, constans ex corpore & anima. Et ideo potius dixit *caro* quam homo, vt significaret quod totam ex vna carne naturam carnis assumpsit; ne si diceret factum est homo, ex duplici carne, sicut aliorum hominum, ipsius caro generata videretur. *Venit* igitur verbum creans, vt crearet verbum creatum, scilicet hominem, Nam omnis creatura verbum, est sicut dicitur. Isai. triges. non. *Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias, in domo sua*, *Venit* quoque filius naturalis, vt filios in adoptionem præpararet. *Venit* alpha ad *ω*, vt *ω* reuolaret ad alpha: *venit* primus ad nouissimum, vt nouissimus exaltaretur ad primum. Primus quidem inter rationabilia Deus est, homo nouissimus. *Venit* principium & finis, vt sic hominem consummando finiret, & ipsum faceret principium. *Venit* splendor gloriæ ad lapidem caliginis, & vmbram mortis. *Venit* figura substantiæ, siue signaculum quod designauit pater, vt reformaret similitudinis resignaculum. *Venit* vapor virtutis Dei ad glaciem siue crystallum, quæ gelauerat ex aqua. Ecclesi. quadrages. tert. vt suo vapore remitteret gelicidium. *Venit* candor in nigredinem, quia *facies omnium, vt nigredo ollæ*, Nahum secund. *Venit* speculum sine macula, ad faciem maculosam. *Venit* via ad errantes, veritas ad mendaces, vita ad mortales, & huiusmodi; & hoc totũ nobis præstitũ est per Mariã.

Lux. Christus lux vera. Ioan. primo. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* & 1. Ioan. 1. *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ*. Huius lucis quasi duodecim radij, duodecim Apostoli, qui illuminati ab hac luce, mundum tenebrosum illuminauerunt. Quære proprietates lucis, titulo quod Maria dicitur lux post tractatum de cælo.

Christus Lux.

Vide li. 8. pag. 475. a.

Splendor. Vnde Apostolus ad Hebr. pri. vbi filium Dei commendat à multis dicens, *Qui cum sit Splendor gloriæ*, &c. id est, splendor patris; quia sicut splendor solis nascitur à sole, & ei est coæquæuus, & ipsum demonstrat; sic Dei filius à patre nascitur, eidem coæternus, & eum demonstrat & notificat. *Et figura substantiæ eius*, id est, patris: non tantum figura eius, sed figura substantiæ eius, id est, patris, est filius, id est, speculum & imago patris. Nam in ipso pater est, & cognoscitur, sicut res dicitur esse in sua imagine, & in speculo videri. Sed est differentia multa, quia res quæ in sua imagine vel in speculo cognoscitur, non est eadem substantia cum imagine sua, vel speculo; sed filius, in quo est & cognoscitur pater, eadem substantia est cum patre. Vnde circumspectè Apostolus loquens, non dixit tantum quod filius sit patris figura; sed potius figura substãtiæ patris, quasi dicat, Ita est figura patris, quod est eiusdẽ substantiæ cũ patre.

Christus Splendor.

Quia leuis in sua humanitate, id est, sine pondere peccati. Vnde caro eius dicitur, *Nubes leuis*. Isai. 19.

Quia refrigerans & extinguens incendium peccati, & fomitis in primo aduentu, sicut patet in beata virgine, vt supra. Vnde *Virtus altissimi obumbrabit tibi*: In nobis etiam per gratiam suã refrigerat & extinguit feruores iracundię, & æstus luxuriæ & gulę.

Quia vehemens in secundo aduentu, quando superbos, qui sunt quasi turres deijciet in infernum, quando franget Deus omne superbum. Iob primo. *Ventus vehemens irruit*. Apoc. decimo octauo. *Sustulit vnus Angelus fortis lapidem molarem*.

Quia naues submergit in mari, quod erit in iudicio, quando *in spiritu vehementi conteret naues Tharsis*, deijciens eas in amaritudines æternas.

Quia valde mobilis ab effectu. Sicut patet in Maria, quæ ipso concepto, *statim abijt in montana cum festinatione, &c.*

Quia modica deijcitur pluuia. Sic & ira Christi. modico imbre lacrymarum. Vnde & dicitur ei, *Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis*. Habacuch. 3.

Vrens qui dicitur ascendere de deserto, quia nihil adeo deberet in nobis vrere carnales concupiscentias, sicut memoria passionis; vbi omnes, excepta virgine, deseruerunt eum. Ideo petit iustus. *Vre renes meos & cor meum*. Psalmo 25.

Spiritus sanctus Aër.

Et aër. Aër est gratia Spiritus sancti ei obumbrans, vel Christus aër. Iob 37. *Subito aër*, id est, Christus secundum diuinitatem, *cogetur in nubes*. In hoc quod dicit *subito*, notatur acceleratio incarnationis. Eccles. 43. *Medicina omnium in festinatione nebulæ*. In hoc quod dicit *cogetur*; notatur quod pura charitas, mera pietas, superabũdans misericordia, Christum quasi coëgerunt assumere nubem carnis, de qua dicitur Isai. decimo nono. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem*, & cæter.

Christus Aër.

Quia sicut aër vita corporis, sic Christus vita animę. Et sicut non viuit corpus sine aëre, sic nec anima sine gratia Christi. Ideo dicitur Threnor. 4. *Spiritus oris nostri Christus Dominus*, &c. Actuum decimo septimo, *Ipse est in quo viuimus, mouemur & sumus*.

Quia cum attrahitur non videtur, quia in nobis assumit, vnde videatur. Similiter Christus inuisibiliter intrauit in virginem, ex qua carnem assumpsit, in qua visibilis apparuit. Baruch. tertio, *Post hæc in terris visus est*, &c.

Quia si fuerit purus, sine corruptione attrahitur, sine pondere retinetur, sine corruptione emittitur. Sic Christus conceptus est à virgine sine lęsione castitatis, portatus absque onere vẽtris, natus absque dolore parientis, & hoc quia purus, id est, sine peccato.

Quia receptaculum auium, id est, contemplatiuorum, qui volãt pennis virtutum; in eo enim *Viuimus, mouemur, & sumus*, vt supra.

Quia omnia loca ei non peruia, fœtida & corrupta sunt; sic omnes animæ fœtent sine gratia Dei.

Quia in æstate suę prædicationis delectabilis & serenus. Vnde Ioan. 7 dicit ei Petrus. *Ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes*.

Quia in hieme passionis suæ obscurus. Isai. 52. *Inglorius erit inter viros aspectus eius, &c.* Eodem quinquages. tertio. *Vidimus eum, & non erat aspectus, &c.*

Quia nubilosus pluuiam signat; assumpturus enim nubilum carnis nostræ, *Descendit sicut pluuia in vellus*. Psalm. 71.

Quia licet nubilosus ex se & obscurus, tamen illustratus à sole, totus efficitur splendidus, vt sol. Istud intellige de homine, assumpto in vnã personam cum verbo assumente. Homo assumptus aër nubilosus, verbum assumens sol, hunc aërem in sui claritatem & colorem conuertens.

Nix. Isai. 54. *Quomodo descendit imber & nix*, &c. *Sic erit verbum meum*, id est, Filius, dicit Pater, Eccles. 43. *Imperio suo accelerauit niuem*, id est, in electis suis refrigerium, contra feruorem vitiorum tentantium.

Christus Nix.

Quia natiuum & purissimũ habet candorem. Eccli. 43. dicitur de niue ad litteram. *Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus*. Sap. 7. *Ipse est candor lucis æternæ, &c.* Cant. 5. *Amicus meus candidus & rubicundus*. Natus est enim de purissima virgine, totus candidus & purus, Isai. trigesimo quint. *Gloria Libani data est ei*, qui interpretatur candor.

Quia de sursum venit. Ioan. 3. *Qui desursum venit super omnes est*.

Quia minuta descendit. Philipp. 2. *Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens*, &c. Item, *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*, Psalm. 8. Qui non sunt carnei, nec possunt mori.

Quia terræ immundicias operuit in cruce, id est, peccata terrenorum, ne coram Patre apparerent ad vindictam. Vnde *Operuisti omnia peccata eorum*, Psalm. 84. pallio scilicet misericordiæ, vel carnis crucifixę. Vnde & dicit Eccli. 24. *Sicut nebula texi omnem carnem*.

Quia visum disgregat.

Quia frigida est, & tangentes se infrigidat. Beatissima enim caro Christi, carnis humanæ non sensit incentiuum. Vnde *Vestimenta eius*, id est, membra de quibus dicit matri suæ, Iob 10. *Pelle & carnibus vestisti me, Apparuerunt sicut nix* in transfiguratione. Matth. 17. Marc. 9. Luc. nono. Christus etiam tangentes se per veram dilectionem, & puram orationem, refrigerat ab æstu vi-

tris, in vterum virginis matris. Ioan. decimo sexto *Exiui à patre & veni in mundum*, id est, virginis vterum qui dici potest mundus emphaticè. Ad quid descendit? multiplici scilicet de causa, vt supra. Quo descendit? in vellus, id est, in virginitatem Mariæ, merito suæ humilitatis. Quomodo descendit? *Sicut pluuia in vellus*, id est, placide in placidam, quiete in quietam, suauiter in suauem, sine strepitu in pacificam, secretè in absconditam, benignè in benignam, iucundè in iucundam, vtiliter in perutilem, & in fructiferam fructuosè. Non enim quocumque modo dicitur descendisse, *sed sicut pluuia in vellus. Sicut pluuia*, quia venit cum omni plenitudine, & abundantia gratiarum. Vnde Ezechiel. vigesimo quarto. *Pluuiæ benedictionis erunt*, &c. Quære supra versu septimo, vbi hortus dicitur complutus. Ideo incarnatio dicitur *Plenitudo temporis*, Ad Galat. quarto. Item Ezech. primo vbi loquitur de aduentu filij in carnem dicitur, quod *Aspectus eius erat sicut arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ*. Et nota, quod pluuia hæc, omnes proprietates suas in mente virginis compleuit, quæ per vellus; & in carne eiusdem, quæ designatur per terram. Et nota, quod *pluuia* designat deitatem vel gratiam: *stillicidia* vniuersitatem vel multitudinem charismatum. Item de hac pluuia in Psalm. 67. *Pluuiam voluntariam segregabis Deus*, &c. O Deus Pater tu *segregabis*, id est, purum & segregatum à malis dabis. Hebræor. septimo. *Talis decebat*, &c. vsque. *Segregatus à peccatoribus. Hereditati tuæ*, id est, gentibus, de quibus dicitur, *Postula à me & dabo tibi gentes* hereditatem tuam, Psalm. 2. *Pluuiam*, id est, filium tuum, *voluntariam* quia ex mera gratia fuit incarnatus, *& oblatus est quia ipse voluit*. Isai. quinquages. tertio. *Et infirmata est*, ipsa Iudæa, *tu vero perfecisti eam*, id est, perficies in fine; & est prophetia de futuro. Isai decimo. *Reliquiæ conuertentur*. Deuteron. 14. *Nouissimo tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum*.

pag. 741. a

Pluuia etiam lauat lanam ad emundationem, terram rigat ad fructificationem; sic vna aqua sapientiæ salutaris, id est, vna eademque gratia saluatoris, vno descensu mundauit virginis mentem, ad summam puritatem prius, & fœcundauit ventrem, ad excellentissimam prolem, & hoc posterius. Et quam beatus est fructus ventris, tam gloriosa est puritas mentis. Nec solum mundauit mentem, & fœcundauit carnem, sed vtrûque mundauit, vtrûque fęcûdauit vna eadêque gratia saluatoris. Extersit enim omnem ignorantiam mentis, extinxit omnem concupiscentiam carnis; carnem fœcundauit ad prolem, & mentem ad omnem virtutem; vnam eamdemque mentem reddidit vitijs vacuam, virtutibus plenam; vni eidemque carni contulit fructum fœcunditatis, & conseruauit florem virginitatis. Et licet dici & credi debeat, quod simul & semel operata sit Dei gratia hæc duo in virgine, tamen secundû aliquid prius infudit solam mentem, & fœcundauit ad fidem, postea solam carnem fœcundauit ad prolem; fides in mente sola, proles in carne sola; prius fides, postea proles. Et nisi præcessisset fides conceptionis, omnino non successisset fœcunditas prolis; fides præcessit, proles accessit, & fides recessit. Non enim adhuc credere, sed iam scire oportuit, quod rei experimentatio probauit. Recte ergo dictum est, quia secundum petitionem Gedeonis, iuxta aliquid prius infudit ros solum vellus virgineę mentis, & item postmodum iuxta aliquid, solam terram virgineæ carnis.

Sicut pluuia, inquit, id est, cum omni plenitudine, & abundantia gratiarum, vt supra dictum est.

Sicut pluuia. Cassiodorus Senator. Sicut pluuia cum summo silentio descendit, & vellus sibi expositum perfundit & replet; sic verbi diuinitas repleuit virgineum corpus, & possedit virgineâ mentê, quando virgo totam se ei exponens respondit, *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, &c. Et sicut pluuia perfundens vellus, illud integrum illibatumque conseruauit, sic diuinitas integram illibatamque virginem conseruauit, æque ad ingressum similiter & egressum. Sicut enim integram inuenit, sic & integram nascendo reliquit. Mansit enim genitale secretum clausum, & immaculatum, nec concussa sunt materna viscera: sicut vellus non scinditur aut corrumpitur, cum impletur aut euacuatur à pluuia. *Et sicut stillicidia stillicidiorum super terram*. Cassiodorus: Diuinitas enim verbi descendens in virginem, sicut stillicidia stillicidiorum super terram, germinare eam fecit germen vitę, scilicet delectabile germen illud, & non aliunde quam ex carne propria, scilicet per infusionem diuinę maiestatis, sicut per stillicidia terram dicimus germinare. Quid enim fuerunt Spiritus sancti obumbratio, plenitudo gratię, feruor fidei, castitas virginalis, quam stillicidia quędam gratiarum in ipsam descendentium, vt hæc terra produceret fructum suum? Et nota, quod per pluuiâ descendentem in vellus, non germinandi naturâ expressit è vellere, sed modum egrediendi & nascendi ex virgine. Item huic sententię consonat illud Isa. 55. *Quomodo descendit imber*, &c. quære supra vbi Christus dicitur imber; *sic erit verbû meum*, id est, filius meus. Si enim tanta vis, & natura pluuiæ tam potês est, vt hæc faciat terrę isti visibili, multo magis verbû Dei, scilicet filius patris, replere potuit & perfundere virginea viscera ad germinandum, vt scilicet filius, designatus in germine, ex ea in fructû erumperet, terræque integritas illæsa maneret. Vnde & dicitur Isai. 45. *Terra germinet Saluatorem*.

Cassiodorus. Cassiodorus.

pag.

Sicut pluuia, non sicut ignis. *Sicut pluuia* venit Christus in primo aduentu, vt supra, in secundo autem veniet sicut ignis stuppam, id est, carnales consumpturus. De quibus Eccli. 21. *Stuppa collecta Synagoga peccantium.* Quibus dicitur Isai. 1. *Erit fortitudo vestra, vt fauilla stuppæ. & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur vtrumque simul, & non erit qui extinguat.* Ideo dicit Psalmista: Psalmo 96. *Ignis ante ipsum præcedet & inflammabit, in circuitu inimicos eius.* Item *in conspectu eius ignis exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.* Psalmo 49.

Sicut pluuia, id est, sine strepitu & ad fertilitatem, non sicut grando, quæ descendit cum strepitu, & ad sterilitatem. Sic enim descendet in iudicio super reprobos. Vnde Sap. 5. *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.*

D. Hieronymus.

Sicut pluuia. Beatus Hieronymus: Cœlestis plane imber in virgineum vellus placido se infudit elapsu, & tota diuinitatis vnda se contulit in carnem, quando Verbum caro factum est; ac deinde per crucis patibulum expressum, terris omnibus pluuiam salutarem effudit, ac stillicidia gratiæ humanis præstitit mentibus.

Sicut pluuia in vellus. In primo enim aduentu venit Christus, se induturus veste nostræ humanitatis, & quia fere omne genus vestis fit ex lana, & lino, vel serico; ideo descendit sicut pluuia in vellus, vt de vellere sibi tunicam mundam assumeret, & ideo necesse fuit, vt Christus, lana humanæ carnis induendus, ipsam prius lanam mundaret. Ouidius *Vestes quas geritis sordida lana fuit.* Pluuia vero mundat lanam. *Et sicut stillicidia stillicidiorum super terram*, vt linum quo se indueret, de terra compluta germinaret. secund. Regum vigesimo tertio. *Sicut pluuiis germinat herba de terra.* Ideo dicitur de Sapientia, Prouerbior. triges. primo. *Quæsiuit lanam & linum*, &c. Item *Byssus & purpura indumentum eius.* Ecce in vestimento Domini lanam, & linum, & sericum. Byssus enim linum est Ægyptiacum, purpura genus serici conueniens regibus. Per *lanam* ergo vestis exterior, id est, humanitas, & humanitati coniuncta humilitas, quæ lana reciprocatur in se. Per *linum* interior virginitas. Aliter. *Vellus* Mariæ virginitas; in quam Christus descendit, vt pluuia; vt eam faceret fructificare. *Terra* eius humilitas. *Pluuia* gratia, vel deitas. *Stillicidia* gratiarum & donorum abundantia, quæ descendit in eam merito suæ humilitatis. Ideo dicitur *super terram*, quæ est infimum elementum, & signat humilitatem, quæ dicitur quasi humi latens.

Ouidius.

CHRISTVS PLVVIA.

Quia de nubibus, id est, de sanctis Patriarchis & Prophetis, de quibus Isai. 60. *Qui sunt isti, qui vt nubes volant*; Venit ad nos per virginem. Isai. quadragesimo quinto. *Nubes pluant iustum.*

Quia per occasionem, non per causam fecit lubricare Iudæos, quorum viæ factæ sunt tenebræ & lubricum. Luc. secund. *Ecce positus est hic in ruinam, &c.*

Quia sordes peccatorum lauat, infundens gratiam compunctionis, vt patet in Magdalena. Isai. quarto. *Si abluerit sordem filiarum Sion*, id est, Ecclesiæ, &c.

Quia terram, id est, terrenum peccatorem, qui puluis est conglutinat, vt gratiam valeat continere. *Cor enim fatui quasi vas confractum.* Eccli. vigesi. prim.

Quia ardorem concupiscentiarum refrigerat. Daniel. 3. *Fecit medium fornacis &c.* ante aduentum enim eius, erat mundus quasi quædam *Fornax succensa à coquente*, Oseæ septimo, id est, à diabolo.

Quia in terra ecclesiæ, vel in conscientia fidelis animæ, plantas virtutum educat, & virtutem fructificandi subministrat. Vnde. *Et adiuuabit eos Dominus, &c* Psal. 36.

Quia sitientes iustitiam potat, quod erit in consummatione. Vnde. *Expectabunt onagri*, Psalmo 103. Vnde Eccli. decimo quinto. *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum*, id est, iustum, Item Ioan. sept. *Si quis sitit veniat ad me & bibat.* Hoc enim clamauit homo factus.

Quia solius est Dei pluere Item quia quandoque pluit, quandoque non pluit. Iob trigesi. septimo *Qui affert stillas pluuiæ, & infundit pluuias ad instar gurgitum.*

Quia super quosdam pluit, super quosdam nō pluit, Amos 4 dicit ipse. *Plui super vnam ciuitatē, & super aliam non plui.*

Vt sedaret sitim antiquorum, & eorum desiderium, de quo dicitur in Psal. 103. *Expectabunt Onagri in siti sua.* Ideo clamauit Ioan. 7. *Si quis sitit veniat ad me & bibat.*

Vt extingueret ignem peccatorum. Daniel. 3. *Angelus Domini descendit cum Azaria, &c. & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem.*

Vt terram, id est, terrenos fructificare faceret. Isai. 55. *Quomodo descendit imber, &c.* vsque, *Inebriat terram, & germinare eam facit, & dat semen serenti & panem comedenti.*

Vt sordes peccatorum ablueret, vnde ad hoc plures fudit lacrymas, sudorem, & sanguinem. Item nota, quod quatuor mala quasi principalia sunt in nobis, *vacuitas* in mente, *ardor* in carne, *ariditas* in affectione, & *sterilitas* in opere. Contra

Quatuor mala nostra quibus antidota Christus attulit.

Contra hæc quatuor attulit quasi quatuor antidota, Christus descendens sicut pluuia, vel imber; quia quasi *Inundare* fecit nostram vacuitatem: abundantia enim pluuiæ, flumina, riuos & paludes quandoque facit inundare. *Refrigerauit* ardorem concupiscentiarum, pluuia enim & imber præstant refrigerium. *Rigauit* ariditatem affectionum & orationum, scilicet, subministrando deuotionem. *Fæcundauit* sterilitatem mentium vel operationum, Vnde *& dat semen serenti, & panem comedenti*. Isti autem quatuor B effectus, patent in annunciatione filij Dei ad virginem, quę salutata, refrigerabatur cum diceretur ei. *Aue*, id est, sine væ culpæ & pœnæ. Refrigerata satiebatur, vnde *gratia plena*. Et notatur triplex plenitudo; Mentis, Vnde *Gratia plena*, Ventris, Vnde *Dominus tecum*; Carnis, Vnde *Benedicta tu in mulieribus*. Satiata confortabatur, Vnde *Ne timeas Maria*; confortata fœcūdabatur, Vnde *Spiritus sanctus superueniet in te*, &c. Et ideo quasi introducta in cellam vinariam, & inebria- C ta assensit nuncio dicens; *Ecce ancilla Domini fiat mihi* &c.

Descendit sicut pluuia in vellus. Cassiodorus. Vellus virgo Maria, exorta & detonsa ex ouibus Israël, id est, ex iustissimis parentibus, qui quasi oues erant, id est, innocui & simplices; mansueti & mites; in se benigni, & alijs proficui. Lege librum de infantia saluatoris.

Cassiodorus.

MARIA VELLVS. D

QVia vellus lana est à carne decisa, & de corpore sublata. Ecce virgineum pectus longe remotum, valde alienum à desideriis carnalibus, & sordidis corporis passionibus Pretiosum vellus, mentis virgineę mundi cogitatus, pectoris virginei casti affectus. Vellus etiam istud virtutum omnium ornatus, vestitus iucundus. Vestiri vellere Mariæ, est circum amictum esse varietate. Pilis carnalibus fordidis, & caprinis ig E nomiosè tegitur, quicumque hoc vellere non vestitur. Pili huius velleris sublimes, subtiles, longius extensi; suaues, & recurui, virginei cogitatus & affectus. Ex hoc omnis ornatus virtutis, cumulus omnis gratiæ & gloriæ vniuersę.

Quia sicut de vellere sumitur portio, vt inde fiat vestimentum; sic de substantia virginis, velut de vellere lanam, modicam portionem sumpsit Spiritus sanctus artifex: de qua, ineffabili F artificio tunicam texuit, qua indutus est filius Dei. Et ideo Christus de Spiritu sancto dicitur incarnatus; sicut videlicet de corpore Adam dormientis, sublata est portio, de qua formata est Eua. Et nota, quod hęc vestis fuit tunica inconsutilis scilicet, quasi d'vne piecé Gallicè, quia de sola matris substantia. Nostrę autem A tunicæ consutę quasi à partibus, quia partim de patre, partim de matre. Nota etiam, quod duplicem tunicam fecit Maria Christo, & vtraque fuit inconsutilis Ioan. deci. non. *Erat autem tunica inconsutilis*, &c.

Quia sicut sine ouis læsione, sumitur ab ea vellus, vt inde fiat vestimentum; sic sine lęsione suæ virginitatis, concepit Maria Christum in vtero, id est, ex causa intrinseca, & ipsum sine dolore peperit, virginitatis gloria permanente.

Quia sicut dicit Hieronymus, vellus cum sit de corpore nescit corporis passiones; sic Marię virginitas, cum esset in carne, vitia carnis nesciuit, nec motus carnales sensit. Et ab omni labe carnali permansit immunis. Psal. 17. *Deus meus impolluta pia eius*. Ecce quod per vellus significatur virginitas.

D. Hieronymus.

Quia vellus in modico constringitur, in quo notatur humilitas, & tamen de eius quantitate nihil ideo deperit, quia *qui se humiliat exaltabitur*. Lucæ. 14.

Quia lana velleris, imo ipsum vellus valde bibulum est, & in magna quantitate de pluuia vel aqua recipit, & quod receperat facillima compressione refundit. Sic Marię humilitas valde sitibunda, & bibula per desiderium gratię, de qua tanto amplius hausit, quanto magis se humiliauit; & sine detrimento suę plenitudinis, ipsam gratiam facillimè refundit omnibus quoties comprimitur oratione deuota. Vnde comparatur velleri, vel spongię. Istud totum inuenies supra versu sexto, vbi hortus dicitur sitibundus, multo melius explanatum.

pag. 737. d

Quia vellus vestit & circumdat ouem. Christus ouis. Isai. quinquages. tert. *Sicut ouis ad occisionem ducetur*. &c. Qui vestitus fuit carne virginea, quando *fæmina circumdedit virum*. Iere. trigesi. pri. Vnde & dicit matri Iob. deci. *Pelle & carnibus vestisti me*. De quo vestimento Isai. 63. dicitur Christo. *Quare rubrum est indumentum tuum?* Moraliter. Maria vestit virtutibus, & circumdat protectione oues, id est, simplices & innocentes.

Quia suauissimum ad tangendum; sic Maria per pietatem & benignitatem, quam non inueniunt peccatores scrupulosam. Beatus Bernardus: Quid ad Mariam accedere trepidat humana fragilitas? nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Ecce quod ipsa est ouis, quæ peperit agnum Dei.

B. Bernardus.

Quia vellus reciprocatur in se, pilos habens multo longiores, quàm appareant. Ecce virginalis humilitas, qua se nominauit ancillam.

Quia vellus quantumcumque tondeatur, semper de carne renascitur. Istud intellige moraliter, quia semper de carne nostra procedit causa humiliationis nostrę. Vnde Mich. sexto.

Humiliatio

Humiliatio tua, id est, humiliationis causa, *in medio tui* Quære in tractatu nostro de humilitate fere in principio.

MARIA LANA QVIA.

SVccida, succo dietatis plena, Iudic 5. *Expresso velle reconcham rore impleuit*, id est, humiles.

Vestis ouis, id est, protectio innocentium & simplicium. Vnde Prouerb. in fine. *Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus*, stola scilicet gemina. Vel quia vestiuit Christum carne virginea, qui ouis dicitur propter innocentiam Isai. 53. *Sicut ouis ad occisionem ducetur, &c.*

D. Hieronymus. *Non sentit.* Beatus Hieronymus: Vellus cum sit de carne, nescit corporis passiones, *&c.* Sic nec Maria carnales motus.

Non sonat icta. Eius enim charitas non irritabatur in filij passione, nec remurmurabat aut contradicebat, licet eius animam gladius filij pertransiret. prim. Corinth. decim. tert. *Charitas non irritatur.*

Hirta, id est, hirsuta, simul se tenens, quia non erat compta, nec *Extrinsecus eius capillatura.* prim. Petr. tert. Act. pri. *Perseuerans cum Apostolis & mulieribus in oratione.*

Pilo mollis, id est, pia cogitatione; quia *Cogitat nobis cogitationes pacis.* Ierem. 29.

Bibula, Verbi Dei, *Conseruans omnia in corde suo.* Luc. 2.

Tingi parata, quia fuit verecunda Vnde *Turbata est in sermone.* Cum enim esset candidissima, vt lilium, rubore roseo, ad visionem Angeli in specie hominis apparentis, creditur superfusa.

Et nota, quod hęc lana pluries quasi tincta est. *Primo* quasi de nigro in candidum, & hoc in sanctificatione *Secundo* de candido in rubeum, Angelo ei apparente, vt dictum est supra. Sed hoc plenius inuenies titulo de genis eius, vbi agitur de coloratione genarum. *Tertio* tincta est quasi in purpuram, filio Dei ex ea carnem assumente. Vnde Beatus Hieronymus ibi. Cogitis me ô Paula, *&c.* ad quam sane cum accessisset Spiritus sanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur sanguine muricis, vel conchilij, vertitur in purpuram, versa est & ipsa sine coitu in matrē; vt iam non sit ipsa ad modum quo fuerat, sed purpura verissima, ad indumētum summi regis diuinitus aptissimè dedicata, vt nulli deinceps ea vti fœmineo vsu licuerit, nisi Deo. Hęc Hieronymus vbi supra. *Quarto* tincta est pretiosissime, per animę martyrium in filij passione. Similiter & filij vestimentum, id est, humanitas, quam de hac lana sibi contexuit, candidissima fuit per virginitatem & innocentiam, & incœpit tingi, sed non ita plenarie, in circumcisione & sudore sanguineo. Tandem perfecte tincta est in ipsa passione, habita tinctura abundanter

Lib. 5. pag. 345. d.

D. Hieronymus.

A de quinque vulneribus. Vnde & dicitur ei. Isai. 63. *Quare rubrum est indumentum tuum?* &c. & Cantic. 7. *Purpura regis iuncta canalibus.* & Prouerb. in fine de Sapientia. *Byssus & purpurea indumentum eius.* & ad hoc signandum *indutus fuit purpura.* Marc. dec. quint. *Et chlamidem coccineam circumdederunt ei.* Matth. 27.

HANC LANAM.

B PEctunt bonæ ancillæ & carpinant, id est, dilatant laudes eius & gloriam, scilicet fideles animæ. Lana enim carpinata dilatatur. Eccli 24. *In medio populi sui gloriabitur.*

Nent subtiles prædicatores. Exod 35. *Dederunt quæ neuerant*, id est, prędicauerunt quod cogitauerant, & in quibus studuerant, & quæ subtiliauerant.

Texunt prolixæ orationes. Tob. 2. *Anna ibat ad textrinum opus quotidie.*

C

DICITVR.

QVod frigora pellat, scilicet infidelitatis, Vnde ei dicitur, *Cunctas hæreses sola interemisti.*

Quod ornet, ipsa enim est Dorcas, quæ pauperes vestiebat. Act. 9. Dorcas interpretatur caprea vel damula, hæc est beata virgo, cuius vbera comparātur hinnulis capreæ. Cant. 4. *Descendit* ergo filius Dei *sicut pluuia in vellus.* Pluuia enim descendens in vellus, mundat in eo si quid D inuenit mundandum, & quoad quid inde sordidius exprimitur. Similiter Christus descendens in virginem, de pura reddidit multo puriorem, & inde assumpsit carnem purissimam, licet similem peccatrici *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Tota enim diuinitatis vnda, tota plenitudo charismatum beatę virgini, tanquam velleri se infudit. Vnde dicta est *Gratia plena.* Et de hac plenitudine cæteri sancti, qui dicuntur terra, quamuis abundanter receperint, tamen E quasi stillicidia modica suscepisse dicuntur, respectu plenitudinis illius.

Item de illis stillicidijs, quę ab hac plenitudine descendunt, dicitur alibi. *In stillicidijs eius lætabitur germinans.* Psalm. 64. Moraliter. Quotidie *Descendit* Christus in animas iustorum, *sicut pluuia in vellus*, id est, latenter. Vnde Iob 9. *Si venerit ad me non videbo eum, &c.* Et vtiliter. Vnde Isai 55. *Quomodo descendit imber, & nix*, vt supra. Sed hæc F pluuia gratiæ, non descendit nisi in vellus ouiū, id est, in animam simplicem & innocentem, nō in vellus caprinum per luxuriam, vel leoninum per superbiam, vel vulpinum per fallaciam, vel asininum per pigritiam, vel camelinum per auaritię strumam, vel lupinum per rapacitatem, vel caninum per detractionem, vel vi sinum per gulam, vel vaccinum per pigritiam, vel vitulinū per

per lasciniam, vel equinum per discordiam, & A sic de alijs. *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Veniens sicut pluuia consolationem immittit; veniens sicut stillicidia stillantia super terram, id est, peccatorem, quando de peccatis immittit timorem seu cominatur eis. Vnde Ezech. vigef. pri. *Stilla ad sanctuarium*, id est, ad clericos. Vnde perterriti faciunt quandoque pœnitentiam, sed raro.

De hoc vellere Iudi. quint. dicit Gedeon ad Dominum *Ponam vellus lanæ in area, si ros in solo B vellere fuerit, & in omni terra siccitas, scio quod per manum meam liberabis Israel.* Et hoc signat quod descensus filij Dei in virginem, tanquam roris in vellut, ipsam fœcundauit, Iudæa in ariditate gratiæ permanente. *Vel* vellus cor beatæ virginis complutum pluuia diuinitatis; sed area remansit arida, quia caro eius non fuit rigata humore extrinseco. *Vel* plena humore gratiæ, sicca ab humore culpæ.

Christus vapor.

Vapor, id est, filius Dei, de quo dicitur Sap. C sept. *vapor est*, id est, calor *virtutis* Dei, id est, patris, cui attribuitur potentia; quasi dicat. Sicut calor est ab igne, ita filius est à patre. Et dicitur filius à patre sicut calor quia expellit frigus nostræ infidelitatis, & calefacit nos ad amorem Dei. Item quia sicut dicitur Eccli. quadragesimo tert. *Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua*, quia à *flatu*, id est, tentatione diaboli qua primos parentes seduxit, *ab aqua geleuerat* genus humanum in glaciem, vel crystallum. D Ideo ad hanc glaciem vel crystallum dissoluendum, venit filius Dei sicut vapor Sapient 7. *Et emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei*, id est, claritas emanans ab omnipotente Deo, id est, à Deo patre, id est, lumen de lumine. *Quædam* dicit ad notandam improprietatem, qua creatura creatori comparatur; vel ad notandam incomprehensibilitatem illius æternæ emanationis, qua filius emanat à patre. Sicut dicit Isa. 53. *Generationem eius quis enarrabit?*

Et nota, quod subtiliter descensum Christi in mundum & ad inferos, & ascensum eius ad cœlos hic ostendit author; riuus enim emanans à fonte, deorsum tendit, vapor vero ab igne veniēs, ascendit sursum. Ergo per *emanationem* descensum ad terras & ad inferos; per *vaporem* in cœlum ascensum dedit author intelligere. Eph. quart. *Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cælos*, &c. quasi diceret. Qui est emanatio, ipse est vapor. Item in vapore ignis, illuminatio ignorantiæ; in emanatione fontis intelligitur ablutio culpæ. Ipse enim descendens ad nos in sua incarnatione, & tenebras nostræ ignorantiæ illuminauit, & maculas culpæ lauit. Quæ duo notauit Psalmista dicens. *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*, Psal. 35. *Sincera* sine omni admixtione actuali, potentiali, vel intellectuali. *Et ideo nihil inquinatum incurrit in illam.* Nihil enim patitur nisi à simili, vel dissimili; sed sapientiæ non est simile, vel dissimile, cum sit omnimoda simplicitate simplex; propter quod à nullo est passibile, & ideo incoinquinatum, *& ideo nihil inquinatum incurrit in illam.* Et vere *sincera* est. *Candor est enim lucis æternæ* sapientia scilicet, id est, Christus, per quam videtur lux æterna, id est, pater. Ioan. deci. quart. *Philippe qui videt me*, &c. In hoc etiam quod dicitur *candor lucis æternæ*, notatur coæternitas filij cum patre, candor enim siue splendor coæternus est luci; & ideo si lux æterna, & candor æternus. *Et speculum sine macula Dei maiestatis*, id est, Dei patris, *& imago bonitatis illius*, id est, plena repræsentatio illius, id est, per omnia ei similis.

Filius Dei Speculum est & Imago patris.

Et nota, quod filius dicitur & *speculum*, & *imago* patris, cum tamen in rebus inferioribus imago sit in speculo, ad notandum quod idem est speculum & imago. Et sicut in rebus inferioribus in speculo videtur imago rei, & per imaginem res; sic in filio & per filium videtur pater: in filio, quia est speculum; per filium, quia est imago. Item filius non speculum simpliciter, sed speculum sine macula dicitur; ad differentiam faciendam inter hoc speculum, & alia specula. Tria siquidem sunt specula Dei, *vnum* est mens humana, facta ad imaginem & similitudinem Dei, sed non est sine macula. *Aliud* est quælibet creatura, in qua relucet vestigium Trinitatis totius, vt dicit August. In esse, potentia; in modo, sapientia; potentissime siquidem ex nihilo omnia; sapientissime, pulchra; benignissime, vtilia fecit Deus, dicit Beatus Bernardus. De illo speculo dicitur, prim. Cor. deci. tertio *Videmus nunc per speculum in ænigmate. Tertium* speculum est Christus, & illud est sine macula omnino. *Ignis*, id est, filius Dei, qui dicitur *ignis consumens*. Deuter. quart. Et ad Hebræos duodecimo in fine, qui proprietates suas compleuit in virgine. E

Triplex Dei Speculum.

D. Augustinus lib. 11. de Ciu. Dei ca. 29. tom. 5. B. Bernardus serm. 3 in die Pentecostes.

CHRISTVS IGNIS QVIA.

Christus Ignis.

Siccus ab effectu, qui omnem humorem carnalitatis desiccauit in ea. Oseę decimo tert. *Adducet Dominus ventum vrentem.* Vt supra de vento, quia signat Spiritum sanctum. pag. 894. e

Calidus, dum ipsam quasi frigidam per timorem, accendit ad fidem, dicente Angelo; *Ne timeas Maria, inuenisti gratiam apud Dominum.* F

Mobilis, quando ipso concepto *ascendit in montana cũ festinatione*, Lucę 1. Et deinde cum eo *fugit in Aegyptum* Matth. 2.

Leuis, quando spretis per eius gratiam mundi solicitudinibus, ad cœlestia eam desidera subleuauit. Sophon. tert. *In igne Zeli mei*, id est, in feruore & vehementia dilectionis meæ, qua dilexi

iexi Mariam, *deuorabitur omnis terra*, id est, omnis terrenitatis amor & appetitus.

Subtilis, quando amota sensus hebetatione, ipsam impleuit sapientia.

Acutus, quando ablata sensus tarditate, fecit eam in corde suo *conseruantem omnia verba quæ dicebantur*. Luc. secund.

Inflammans, filius enim Dei cor matris inflammauit eximia charitate. Vnde pater filio Ezech. decimo. *Ingredere in medio rotarum*, id est, in cor virginis, cor enim in medio est. *Rotarum* dicit, propter scientiam duorum testamentorum, quam ipsa habuit, *Et imple manum tuam prunis & effunde super ciuitatem*.

Illuminans, qui à mente virginea fugauit nubilum totius ignorantię.

Christus Manna

Manna. Christus manna, de quo scilicet manna dicitur Num. vndeci. *Cum descenderet ros super castra, descendebat pariter & manna*. Per *castra* beata virgo, quæ *terribilis* est demonibus *vt castrorum acies ordinata*. Cant. sext. per *rorem* Spiritus sanctus, de quo concepit. Per *manna* filius Dei. Rorantibus enim ei cælis desuper, & Spiritu sancto in eam superueniente, & ei obumbrante virtute altissimi, concepit filium Dei, qui figuratur per manna, qui de seipso dicit Apocal. secundo *Vincenti dabo manna absconditum*. Tunc enim dabit vincenti manna absconditum, quando dabit illud quod *oculus non vidit, nec auris audiuit*, &c. pri. Cor secund. Vel *manna absconditum*, diuinitas occulta, quia *Deum nemo vidit vnquam*. Ioan pri. quod nobis datutus est, quando gloria suę diuinitatis nos satiabit Hoc autem *manna* fuit *absconditum* sub tunica nostræ naturæ, quando diuinitas vnita est nostrę carni. Quod manna tunc nobis dabit, quando cognoscemus vnionem verbi cum carne; & quando clarescet genitri quæ genitura fuit. Vel etiam *manna absconditum*, corpus eius velatum formis accidentium. Et principaliter solet illud exponi de sacramento altaris, & secundum hoc prosequemur.

CHRISTVS MANNA.

QVia de cœlo dabatur, vnde Sap. deci sext. *Paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem*. Et istud sacramentum est omne datum optimũ *Datum*, quia hic filius Dei quotidie datur nobis & à patre, & à seipso, & à Spiritu sancto: & est *optimum*, quia sine Christo nihil aliud valeret, & est *omne*, id est, sufficientia omnium, & *descendit à patre luminum* Ioan. sext. *Pater meus dat vobis panem verum de cælo*.

Quia album. Exod. decimo sexto, in quo Christi puritas & munditia qui est candor lucis æternæ, & ingressus est in mundum sine macula, quod designatur in candore hostiæ.

Quia minutum erat Exod. deci. sext. Et in hoc notatur Christi humilitas, qui se tam immensum, abscondit sub tam breui forma panis & vini. Ideo dicitur Exod. decimo sexto, quod manna descendens ad superficiem terræ, *apparuit in solitudine minutum*, quia singularis fuit eius humilitas.

Quia subtile, quia modus incomprehensibilis nobis modo, & in vita præsenti, hoc enim sacramentum credere præcipimur, discutere prohibemur sicut dicit Ambros.

B. Ambr. lib. 4. de fide ad Gratianum c. 5. tom. 4.

Quia quasi pilo tunsum, Exod. 16. In quo Christi patientia, qui *attritus est propter scelera nostra*. Isa. quinquages. tert. passibilis enim fuit & mortalis, quod signatur in tunica vel palea mannę, sed hæc palea in pilo crucis amota, & separata est ab eo. In quo etiam innuitur, quod hoc sacramentum competit veris patientibus. Et nota, quod in tunsione imminuitur granum, quia in tribulatione debemus *humiliari sub potenti manu Dei, vt nos exaltet*, &c. 1 Petr. 5.

Quia in similitudinem pruinæ, albæ, scilicet, *fuit super terram*. Exod. decimo sexto. Albedo significat Christi puritatem & munditiam, quę duo summe necessaria communicare volenti. *Pruinæ* etiam, quæ frigida est, quia in hoc sacramento digne sumpto, contra incentiua libidinis & vitiorum, habetur spiritualis refrigerij temperies. Contra culpam, quia hoc sacramentum digne sumptum, debilitat fomitem, & elidit primos motus & tentationes, vt possit dicere talis *Transiuimus per ignem & aquam* &c. Psal. 65. Contra pœnam, caro Christi mystica, id est, vnitas ecclesię; cuius membris competit illud, *Iustus si morte præoccupatus* &c. Sapien. 4. Pruina etiam herbas nociuas extinguit, sic & istud sacramẽtum concupiscentias; terram fertilem reddit, quia fœcundat conscientiam in bono; lutum tegit, quia charitas Christi, in digne recipiente operit multitudinem peccatorum Aliter *Pruina* aqua est frigore solidata, quæ candida est, & terram reddit candidam. Aqua hæc fuit nostra mortalitas & defectus, fluida ante passionem; frigore autem passionis & immortalitatis gloria solidata; quæ terram mentis nostræ, si in eam per considerationem ceciderit, candidam reddit & decoram.

Quia erat quasi semen coriandri album, id est, vilis oleris. Exod decimo sexto. Et *coloris Bdellij*. Num vnd. *Et saporis quasi panis oleati*, ibidem.

Quia Christus omnimoda vilitatem, & paupertatem pro nobis pati dignatus est, vnde dicit. *Ego sum opprobrium hominum & abiectio plebis*, Psal. 21. & propter humilitatem huius sacramenti contemnitur à multis. Item olus est cibus infirmorum, sicut dicitur ad Rom 14. Et hoc sacramentum sustentat nostram infirmitatem.

Quia

Quia dulcedinem mellis habebat. Vnde Exod. decimo sexto. dicitur quod *Gustus eius erat quasi simila cum melle*, in quo notatur dulcis mansuetudo patientis, quia pro crucifixoribus orauit. *Simila* etiam, quæ est purissima & candidissima farina, Christi designat humanitatem, in qua est plena refectio. Vnde Ioan. 6 *Caro mea vere est cibus*. *Mel* signat deitatem, in qua perfecta erat plenitudo dulcedinis, qua satiabimur *Cum apparuerit gloria eius*. Psalm. 16 Hoc manna habemus modo ad refectionem, sed in futuro ad fruitionem.

Item Num. 11. dicitur quod erat *Saporis quasi panis oleati*, id est, frixi in oleo, & habebat *saporem quasi similæ cum melle*, id est, puritatem humanitatis, cum dulcedine diuinitatis, & *quasi panis oleati* propter misericordiam. Aliter. *Albedo* munditia carnis Christi, *simila* deitas, *mel* humanitas. In coniunctione mellis cum simila, vnio humanitatis ad deitatem. *Bdelium* in terra Heuilath inuenitur, & interpretatur à principio, & signat humanitatem illius, qui est principium de principio. Et est *Bdelium* sicut dicit Plinius arbor aromatica, magnitudine oleagina, cuius lacryma lucida est gustu amara, & boni odoris, sed infusione vini odoratior; & signat hæc arbor humanitatem Christi, quæ est myrrheę suauitatis ad nos diffundens exempla; & per misericordiam oleagina; cuius passionis lacryma lucida est, & imitantibus amara, boni odoris per se, sed infusione vini, id est, sanguinis Dominici, odoratior. Quia incarnationis beneficium suauius est, & magis odoriferum redditur per sanguinis pretium, quem, qui homo factus est, effudit in cruce.

Plinius.

Quia sapiebat in ore cuiuslibet, quod volebat, præcipue de bonis, sicut dicitur Sap. 16. vt supra. In sumptione enim huius sacramenti plena est suauitas, nisi quis per peccatum corruptum habeat palatum; quãtum enim diligit quis, tantum ei sapit.

Quia manna dictum est panis Angelorum, vnde in Psalm. 77. *Panem Angelorum manducauit homo*, quia virtute, qua Angeli subsistunt, creatus est ille panis, hoc significãs, quod de cœlis venturus erat, qui spiritualiter pasceret electos suos. Vnde & manna prius dominico die venit de cęlo, ad saturitatem populi Hebræorũ; & Christus natus est tali die.

Quia indurabatur ad ignem, sicut dicitur Exodi sexto. *Quæ coquenda sunt coquite*, inter quæ enumerabatur manna. Sic Christi humanitas indurabatur, & roborabatur per ignẽ deitatis, vel tribulationis. Vnde dicit post passionem. *Aruit tanquam testa virtus mea*, Psal. 21. Spiritus sanctus etiam coquus est, & decoquit hoc sacramẽtum suo modo ineffabili.

Quia liquefiebat ad solem, sicut dicitur Exodi 16. *quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat*. Sapient. 16. Christus enim huiusmodi mutabilitati pro nobis se supposuit. Vnde Luc. 22. *Factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*. *Sol* feruor tribulationis. Vnde *Per diem sol non vret te*, & Psalm. 120.

Quia sexta die colligebatur in duplum Exod. 16. Sic Christus in sexta ætate collectus est duplicatus, quia Deus & homo. Vnde & dicitur *Emmanuel*. Sic collegit Thomas dicens: *Dominus meus & Deus meus*. Ioan. 20. Sic etiam Deus & homo sumitur in sacramento.

Quia cum rore descendebat, & semper colligebatur. Exod. 16. & Numer. 11. Sic & Christus in hoc sacramento, cum rore gratiæ debet sumi, nam qui aliter accipit, *Iudicium sibi manducat & bibit* 1. Corinth 11.

Quia mane ante solis ortum colligebatur. Exodi 16. Sic ad litteram, mane temporis debet quisque surgere ad missam, vbi verum manna, id est, Corpus Christi repręsentatur, & à sacerdote, in persona omnium fidelium accipitur. Similiter nocte peccati fugata, dum recens est ingenij perspicacitas, addiscenda est sacra scriptura, quę significatur per manna, vt ætatis primitiæ Domino offerantur. Sicut etiam dicitur Marci in fine & Luc 24. *Mulieres valde mane venerunt quærere Corpus Christi ad monumentum*. In quo sicut Beda dicit, Magnus feruor inueniendi Dominum ostenditur, & in hoc mysticè datur nobis exemplum, vt decussis vitiorum tenebris, ad Corpus Domini accedamus. & mane, id est, cum iam incœperit nouitas vitæ spiritualis, quæ dies est. Vnde Ephes. 5 *Eratis aliquando tenebræ nunc autem lux in Domino*. *Altare* sepulchrum Domini designat, in quo carnis eius & sanguinis mysteria celebrantur. *Aromata* quæ deferunt; odorem virtutum & suauitatem orationem significant, cum quibus altari debemus proximare.

Ven. Beda.

Quia in mensura vnius gomor, colligebatur per singula capita. Exodi 16 Sic & quilibet sacerdos debet esse contentus vno gomor in die, id est, vt tantum semel celebret, ne *Iudicium sibi manducet & bibat*. Gomer interpretatur consolatio, vel perfectio, quia sacramentum istud, modo est nobis ad consolationem, ne cadamus; in futuro erit ad perfectionem.

Quia qui plus de manna collegit, non habuit plus; nec qui minus, minus. Exod. decimo sexto. Sic de corpore Christi, suscepto sub breuissima particula hostiæ, aut sub forma maximi panis.

Quia reseruatum vsque mane computruit, & scatebat vermibus. Exod. decim. sext. quia contra præceptum Moysi faciebant. Illis enim erit Christus quasi vermis corrodens, qui aliter docent:

cent quam sentiant, vel viuunt quam doceant. Vnde dicit Christus Oseę quinto. *Ero quasi tinea Effraim, & quasi putredo domui Iuda.* Item *ecce positus est*. Christus scilicet, *hic*, id est, in sacramento *in ruinam* &c. Luc. 2. cōtra institutum suum accedentibus. Et per hoc manifestum est, quod alterius modi fuit manna quam sit Eucharistia; quia scaturiebat vermibus vsque mane reseruatum; Eucharistia vero manet incorruptibilis, & sumptores suos, si dignè accedunt, incorruptibiles reddit: & hoc ideo, quia manna erat cibus corporalis, Eucharistia est cibus spiritualis. Et sicut manna reficiebat corpus, sic Eucharistia saginat animam interius. Vel melius, quia diuinitas vnita carni in triduo sepulturę, conseruauit eam à putredine & vermibus. Vnde. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* Psalm. 15.

Quia de eo dixerunt filij Israël. *Manhu*, quod signat, *quid est hoc*. & responsum est *manna* quod interpretatur, *quid est hoc vel quomodo est istud?* & ita non terminabatur quæstio per quæstionem: Et respondit Moyses. *Iste est panis quem dedit nobis Deus ad vescendum.* Et semper restabat quærere, quid est hoc? donec summus magister quæstionem istam soluit in cœna dicens *Hoc est corpus meum.* Matth. 26. Quasi diceret, nolite quærere vel dubitare amplius, *quid est hoc*, vel quomodo est istud in hoc sacramento altaris; quia ego qui magister sum, determino & dico, *Hoc est corpus meum.* Et huic magistro debent credere discipuli sui. Cui dissolutioni si assenseris per consensum vere fidei, fiet tibi panis vitę, alioquin fiet tibi iudicium mortis; quia secundum diuersitatem accipientium, hoc sacrosanctum ferculum quibusdam est electuarium, alijs est venenum. Vnde Luc. secund. *Ecce positus est hic in ruinā* &c vt supra. *Man* interpretatur quid, vel quomodo; *manna* quid est hoc, vel quomodo est istud. Num. vndeci. *Cum descenderet ros*, &c. In descensu roris incarnatio filij; de qua possunt omnes admirari & dicere quid est hoc?

Item hoc manna propter suos effectus appellatur *panis Angelorum* quem *manducauit homo*. Vnde Psal 77. *Pluit illis manna ad manducandum &* pro, id est, *Panem cœli dedit eis*, id est, panem de cœlo aërio missum, vel ministerio Angelorum paratum. *Panem Angelorum manducauit homo.* Efficiebat enim ille cibus pro parte, quod cibus Angelorum. Dicunt enim Iosephus & Iudæi, quod quamdiu hoc pane vescebātur, nunquam aegrotauerunt. Hoc Iosephus. Hebręi vero dicunt quod in eodem statu conseruabat illos; vnde datum erat non ad restaurationem deperditi, sed ad conseruationem residui. Vnde Caleb dixit Iosue 14. se esse eiusdem valoris cuius fuerat, quando missus est ad explorandum terram promissionis. Et ideo dicitur *panis Angelorum*, qui nunquam infirmantur, aut corrumpuntur, aut senescunt. Vel dicitur *panis Angelorum*, quia ministerio Angelorum paratus est; vel quia significat Christum, qui est panis Angelorum. Idem de hoc manna dicitur Apoc secund. *Vincenti dabo.* Gratis expone, sicut habes titulo, vbi Christus dicitur lignum. *Manna absconditum*, id est, suauitatem dulcedinis internę & æternæ. *Manna* interpretatur quid est hoc, & sancti in æterna beatitudine recepti, & ab vbertate domus Dei inebriati, intantum mirabuntur quod quasi stupefacti non remanebit in eis spiritus, exemplo reginæ Saba tert. Reg. decimo quæ *visa sapientia Salomonis non habebat vllum spiritum præ admiratione. Absconditum.* Isa. 45 *Vere tu es Deus absconditus.* De hac absconsione. Exod. dec. sext. legitur, quod manna ita absconditū erat in arca, quod nec sacerdos ingrediens sancta, poterat illud videre. In quo signatur, quod quantumcumque se erigat homo per contemplationem ad superna, non tamen videt Deum sicut est in gloria sua, Exod. trigesimo tert. *Non videbit me homo & viuet.*

Aliter. Dominus in Pentecoste, effundens super Apostolos Spiritus sancti dulcedinem, dedit eis *manna absconditum*. Quod parauit pauperibus in dulcedine sua Psal. 67. de quo alibi Psal. 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine*, &c. *quam abscondisti timentibus te?* id est, reseruasti; sicut mater abscondit & reseruat filio pomum, vel mel, aut aliquid quod vult ei dare. Hæc est *ficus dulcis* Iud c. non. De qua infra titulo de arboribus. Hanc dulcedinem senserat Petrus. Matth. decimo sept. Et quasi inebriatus, nec etiam volens de loco, quo eam gustauerat, se remouere, dicebat. *Domine bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula.* Sic deberent facere, qui vel quandoque gustauerunt, vel gustare vellent hoc manna, libenter residere in claustro vel cella, vt sepius inebriarentur. exemplo beatę virginis in suo thalamo residentis, quando veniebat Angelus nunciare, *Spiritus sanctus superueniet in te*, &c. Propter hoc videtur quod Abbates & Monachi, tam crebro pro caussis leuibus equitantes, nunquam gustauerunt de hac dulcedine Dei. Hoc autem manna quosdam inebriat, quosdam impinguat, & sic vnicuique sapit id quod desiderat. sicut istud manna filiis Israël. vnde Sap. decimo sexto. *Paratum panem*, &c. Vel per *manna* signatur gloria æterna quæ dabitur in futuro, vt dictum est supra. Item super illum locum. *Ego sum vermis & non homo*, dicit Augustinus quod Maria congrue potest dici manna, quia est subtilis, splendida, suauis, & virgo, quę velut cælitus veniens, cunctis ecclesiarum populis in cibum dulciorem melle fluxit, quem cibum qui neglexerit, sicut Iudęi manna fastidiebant, non habebit vitam in seipso, sed ei cibus hic in iudicium conuertetur.

Iosephus. Hebræi. pag. D. Augustinus.

tetur. Item de hoc manna vermiculus procreabatur, quando Christus in virgine incarnabatur.

Christus Mel. *Mel.* Christus comparatur melli, propter multas mellis proprietates, quas inuenies lib. 4. titulo de conceptu virgineo. *pag. ...*

Spiritus sanctus Ros. Et *Ros*. Ros est Spiritus sanctus, superueniens principaliter in virginem, in Filij Dei conceptione, & fomitem, ita penitus extinguēs in ea, quod nullo modo postea peccare potuit, sicut dicit Beatus Augustinus. Secundum Isidorum: Ros dicitur quia rarus est, id est, perspicuus, & non spissus, vt pluuia. De hoc rore dicitur Eccli. decimo octauo. *Nonne ardorem refrigerabit ros, &c.* Hic etiam ros ad prolem fœcundauit eam, & ipsa de hoc rore concepit. Vnde Numer. vndecimo. *Cum descenderet ros super castra descendebat pariter & manna.* Per *castra* signatur beata virgo, quę dicitur terribilis, vt castrorum acies ordinata. Per *rorem* Spiritus sanctus. Per *manna* Filius Dei, cuius incarnationem petit Ecclesia dicens: Isai. quadrages. quinto. *Rorate cæli desuper, &c.* *D. Augustinus. Isidorus.*

Christus Ros. *Item* Christus ros, qui fœcundauit virginem, Opera enim Trinitatis inseparabilia sunt. Ipse est enim ros Hermon, Psalm. 132. quod interpretatur lumen exaltatum, quia Christus, qui est lux vera, primo exaltatus est in candelabro crucis in passione; secundo in Ascensione ad cœlum, *Qui descendit in mõtem Sion*, id est, in beatam virginem in incarnatione, quæ est ille mons sustentans & supportans ciuitatem Ecclesię, quæ per Sion. Matth. quinto. *Non potest ciuitas abscondi super montem posita, &c.*

Christus etiam ros est, maxime quoad primū aduentum. Vnde dicit Oseæ vltimo. *Ero quasi ros, & Israël germinabit quasi lilium* In hac auctoritate notantur duo, scilicet Christi benignitas, & Mariæ dignitas. Christi benignitas notatur, vbi se comparat rori; Vnde *Dominus dabit benignitatem*. Psalm. 84. Et hæc benignitas consistit in duobus. Primum est dignatio humilitatis, vnde dicit: *Ero*. Secundum miseratio pietatis, vnde *quasi ros*. Mariæ dignitas, vbi *lilio* comparatur. Et nota, quod dicit: *Ego quasi ros* extinguens scilicet fomitem in ea ex toto, vel ita debilitans, vt de cętero non insurgat in eam. *Et Israël*, id est, beata virgo perfusa hoc rore, *Germinabit quasi lilium*. *Israël* interpretatur princeps cum Deo. Maria enim sola, principatum cum Deo obtinet in cœlo, & in terra. Interpretatur etiam vigil cum Deo, sicut dicit Beatus Hieronymus, quia ipsa iugiter vigilat cum filio, ad custodiā populi christiani. *Germinabit quasi lilium.* Lilium enim non seminatione propagatur, sed de substantia lilij portio sumitur, & plantatur, & fit lilium. Sic beata virgo ex se sobolem propagauit, quia de eius carne quamdam portionem sumpsit Spiritus sanctus, & formauit in lilium, id est, in filium, qui dicit: Cant. 2. *Ego lilium conuallium*. *D. Hieronymus.*

Item in hac auctoritate notatur dignitas virginis in tribus, *Primo* in excellentia humilitatis, cum dicit *Israel*, quod interpretatur princeps cum Deo, quia *Qui se humiliat exaltabitur. Secundo*, in prærogatiua fœcunditatis, vnde *Germinabit. Tertio* in priuilegio integritatis, vnde *Quasi lilium.* Et hæc tria accepit à triplici statu, qui notatur ibi. Eccli. vigesquarto *In Iacob inhabita*, qui per luctum hoc nomen Israel acquisiuit.

Item de hoc rore Isai. quadrag. quinto. *Rorate cæli desuper, &c.* quod sic debet exponi. *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra & germinet saluatorem*. In verbis istis exprimit Isaias desiderium sanctorum Patrum, desiderantium aduentum Christi in carnem, & in verbis istis continētur tres petitiones, in quibus Christus petitur. Petit ergo *A cælis rorem, à nubibus pluuiam, germen de terra.* Per *cœlos* Angeli, per *nubes* Prophetę, per *terram* beata virgo. Dicit ergo: *Rorate cæli desuper*, quasi diceret, veniat Gabriel & roret, id est, rorem annunciet. Aduentus enim in carnem, significatur per roris descensum multiplici de causa. Descensus roris occultus est & absconditus. Qualiter ros descendit in lilium, non videtur; sed quod ex eius descensu speciosior fit flos lilij, cognoscitur. Descendit enim Dominus in virginem, manente virginitatis integritate, sicut ros descendit in lilium, sine lilij corruptione. Qualiter descendit non capit mens hominis, quia *Generationem eius quis enarrabit* Isai. quinquages. tert. Sed quod in virginem descendit credo, & confiteor quod ex eius aduentu magis incanduit flos virginis. Vnde Oseæ vltimo. *Ero quasi ros, &c.* vt supra. Item ros refrigerat, vnde dicitur quod Angelus, id est, Christus, *Fecit in medium fornacis, quasi ventum roris flantem.* Daniel. tert. *Et nubes pluant iustum* *Nubes* prophetę, qui tonant pluunt, fulgurant Sed hic dicit *nubes pluant*, quasi diceret, non possumus sustinere fulgura, vel audire tonitrua. O nubes nobis Christum pluite, id est, vt pluuiam nunciate, quę leui ictu percutit, & percutiendo rigat. Fulgurabat enim hæc nubes dicens: Deuteron. trigesimo secundo. *Si acuero vt fulgur gladium meum, &c.* Fulgur vindicta Domini, qui frangit superbos, igne cremat auaros, fætere facit luxuriosos *Pluant*, inquam, *iustum*, id est, veniat qui iustitiā faciat de diabolo seductore, sicut fecit de homine seducto. Iustè enim tenebatur homo, sed iniustè tenebat eū diabolus: quia non fecerat homo diabolo propter quod ei nocere deberet. Vnde Dominus Isai. quinquasimo secundo. *Ablatus est vi populus meus gratis. Dominatores eius iniquè agunt. &c.* *Ros descendens Christi incarnationem significat.*

Sequitur. *Aperiatur terra & germinet saluatorem. Terra* hæc beata virgo. Quare titulo quod

Lib. 8. pag. 481. a. & seqq.

Maria terra. Sed cum beata virgo dicatur ter A *Porta clausa*, Ezechiel. quadrages. quarto, id est, ante partum, & in partu, & post partum; quomodo dicit Propheta, *Aperiatur terra?* Ideo enim vtitur verbo aperiendi, quia beata virgo, virgo erat apocripha, id est, abscondita & conclusa, seipsam enim concluserat, quia sicut dicitur Eccli. vigesimo octauo. *Ori suo fecerat ostia, & seras auribus suis, & fœdus pepigerat cum oculis suis, vt nec cogitaret de homine.* Iob triges. primo. Aperuit autem aures ad audiendum verbum Angeli, cor B ad credendum & consentiendum, os ad consensum exprimendum, & orandum, vt fieret ei quod promittebatur. Vnde dixit: *Fiat mihi.* Ideo dixit Cantic. quinto. *Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat atque transierat. Ostium* consensus est. Nisi consentiatur verbo, verbum non intrat ad cor. *Pessulum* est discretio, quia non est consentiendum nisi discretione præuia. Eua enim ita aperuit diabolo, quod fregit pessulum. quia consensit verbo eius, antequam C præcedente ratione dijudicaret verbum. Sed beata virgo aperuit pessulum, non fregit dicens, cum diu præcogitasset *Qualis esset ista salutatio, Quomodo fiet istud?* Et post hoc expressit consensum dicens, *Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c.* Sic igitur aperta est terra, vt germinaret saluatorem. Et antequam dixisset hæc verba, iam dilectus *declinauerat*, vt scilicet fieret seruus, quia ancillæ filius, *Atque transierat*, id est, per ostium consensus intrauerat. Ideo ipsa dixit, *Surrexi, vt aperirem dilecto meo. Surrexit* enim cum se humi- D liauit dicens, *Ecce ancilla. Aperuit* cum dixit, *Fiat mihi.* Tamdiu igitur clausa fuit hæc terra ad consentiendum, donec intellexit quod posset concipere, & parere manens virgo. Non enim incarnaretur in ea verbum Patris, nisi ipsa consensisset, vnde figurata est per Rebeccam, quæ consensum suum expressit nubendi Isaac. Genes. vigesquarto

Item Ros inuisibilis est gratia, quæ ante Angeli missionem Mariam illustrauit; sed *nubes* iustum pluit, quando Angelus incarnandum Fi- E lium nunciauit; *terra* se aperuit, quando Maria credidit & consensit, & saluatorem germinauit, id est, de Spiritu sancto, hoc est operatione Spiritus sancti concepit. Et nota, quod virgo germinauit, vt herba, Vnde secund. Regum vige. ter. *Sicut pluuijs germinat herba de terra*; Floruit, vt lilium, Isai. triges. quinto. *Exultabit solitudo & florebit quasi lilium*; Fructificauit, vt vitis, Eccli. viges. quarto. *Ego quasi vitis fructificaui suauitatem* F *odoris.* In germine, herbæ viror, in flore, odor & decor; in fructu, sapor & odor. Et nota, quod diuinitas Christi propriè fuit quasi Ros, qui inuisibiliter descendit & ascendit. Ioan. tertio, *Nescis vnde veniat, aut quo vadat.* Iob nono *Si venerit ad me, non videbo eum*, & cæt. Caro autem eius pluuia visibilis, cuius guttæ aquæ & sanguinis mundum aridum rigauerunt.

CHRISTVS ROS.

R*Atione originis*, quia de cœlo, Ioan. 3. *Qui de cælo venit super omnes est.*

Ratione proprietatis, Ros enim occultè & suauiter descendit, & Filij Deitam secreta fuit incarnatio, quod multi Angeli nescierunt. Vnde admirabantur in Ascensione eius dicentes: *Quis est iste qui venit de Edem?* Isai. quadragesimo tertio. Item occulte & imperceptibiliter, Vnde Isai. quinquagesimo tertio, *Generationem eius quis enarrabit.* Ioan. primo, dicit Ioannes Baptista, *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius*, id est, explicare vnionem verbi. Item Isai quadragesimo quarto, *Secretum meum mihi* & cæt. Item suauiter, quia *Suauis est Dominus vniuersis*, Psalm. 144. Suauiter enim illapsus est vtero virginali, ita quod natura miraretur, & mater absque defloratione grauidaretur.

Ratione operationis, Ros enim rigat, & suo modo terram inebriat & fœcundat. Et secundum hoc duo signa dabantur Gedeoni. Iudic. sexto. quia area rigabatur, & vellus inebriabatur. Isai. quinquagesimo quinto, *Quomodo descendit imber, & nix de cælo*, & cæt. vsque ibi *Inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit.* Ecce tria, inebriatio, rigatio, fœcundatio. *Item* Ros suo modo illuminat, vnde Isai. vigesimo sexto, dicitur Mariæ, Ecclesiæ, & fideli animæ de Christo. *Ros lucis, Ros tuus. Ros lucis*, id est, Christus fœcundans affectum inquantum *Ros*, & illuminans intellectum, inquantum *lucis*. Aliter. Ros noctis gratia Dei, subueniens in tribulatione. Item vbi nos habemus. *Ros lucis, Ros tuus.* Dicunt septuaginta. *Ros qui ad te est, est sanitas eorum*, scilicet ros incarnationis. *Item* Ros ardorem temporis aut extinguit, aut temperat. Ecclesiastici quadragesimo tertio. *Ros* enim, id est, Christus, *obuians* diabolo. *Veniens ab ardore*, id est, ab incendio, scilicet gehennæ, vbi habitat, vel *ab ardore*, id est, à desiderio malefaciendi, vbi ipse habitat, & vnde venit ad tentandum nos, vt secum comburat in fornace gehennæ, accendit enim peccatores per culpam, & eos secum comburit per pœnam; *humiliens efficiet eum*, quia Christus patiens in cruce, *Humiliauit calumniatorem*, Psalm. 71. Vnde Psalm. 88. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum*, id est, diabolum, id est, minorasti potentiam eius. Vnde. *Si autem fortior*, &c. Lucæ 11. Non sicut occisum, quia adhuc habet manum attrahentem; sed in fine *spiritu laborum suorum interficiet impium.* Isai. vndecimo, & *Occidet cætum qui in mari est.* Isai. viges septimo,

Ad hoc

Ad hoc etiam venit Christus vt ros in sua incarnatione, vt ardorem peccati, quo mundus flagrabat, extingueret.

Frater Hugo.

Vel sicut exponit Frater Hugo, *Ros*, id est, Christus descendens leuiter de supernis, ad refrigerandum incendium vitiorum, *Obuians venienti ab ardore*, id est, ardori diabolicæ persecutionis, *Humilem efficiet eum*, id est, victum reddet in cruce moriens. Prouerb. vigesimo nono. *Superbum sequitur humilitas. Vel* sic. *Ros ab ardore veniens*, id est Christus à Patre, in quo est ardor charitatis descendens, *Obuians venienti*, id est, diabolo, *Humilem efficiet eum*, id est, humiliabit superbiam eius, humilitate passionis; quod significatur in Rogationibus in dracone, qui duobus primis diebus præcedit, in tertia die sequitur quasi victus. Item in Psalm. 88. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum*, id est, diabolum, per tuam humilitatem. *Sicut vulneratum*, qui amisit vires in parte; & ita diabolus, Christo vulnerato & passo, debilitatus est, vt hominem volentem resistere non possit vincere. Beatus Hieronymus: debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem. Sed non penitus extinctus est, vt eum non possit tentare, quod totum cedit ad vtilitatem hominis. Iob vigesimo sexto. *Prudentia eius percussit superbum*, id est, diabolum, quem percussit Dominus non per potentiam, ne ille posset conqueri de violentia, sed per prudentiam. Vnde Ecclesiastes nono. *Inuentus est vir pauper & sapiens, & liberauit vrbem per sapientiam suam*, & cęt. Item Iob vigesimo sexto. *Prudentiam eius percussit superbum* Item Christus dicitur ros, ad consolationem pauperum. Pascit enim rore pullos coruorum, quos parentes pascere nolunt. Dicitur enim quod corui pullos suos non pascunt, donec vident pennas eorum nigrescere. Sic mundi amatores illos pascunt & amplectuntur, qui nigris pennis eis assimilantur, & non illos; quos sibi vident dissimiles: Dominus autem interim pascit illos rore gratiæ, sed mundus cadaueribus.

D. Hieronymus.

Christus item Ros.

Quia suauis, mirabiliter enim & ineffabiliter iucundat conscientiam, quam inhabitat per gratiam. Psalmista, *Suauis Dominus vniuersis*. Psalmo 144

Quia nutritiuus, Gratia enim eius est nutrix totius boni Vnde Sap. 16. *Omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant.*

Quia nocturnus, Et Christus incarnatus est *Populo Gentium, in tenebris ambulanti*. Isaiæ nono, quando scilicet, *Vna catena tenebrarum omnes erant colligati*. Sapient. decimo septimo.

Quia lucidus, Isa. viges. sext. *Ros lucis. Ros tuus*, in hoc notatur priuilegium Christi, qui sine nebula fuit omnis peccati. Vnde & ipse dicit, Ioan. 8. *Ego sum lux mundi.*

Quia frigidus, Et per hoc extinguens in electis suis feruorem tentationum; & refrigerans æstum concupiscentiarum. Vnde, *Angelus Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem. Et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem.* Daniel. 3.

Quia sphæricus est, Ducit enim per gratiam suam ad æternitatem, cuius appetitus seu desiderium in figura sphęrica designatur.

Quia modicas habet guttulas, in quibus descendit. Sapient. vndecimo. *Tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram.* Iob trigesimo octauo, *Quis est pluuiæ Pater, vel quis genuit stillas roris?* Et hæc modicitas designat humilitatem.

Quia matutinus. Oseæ sexto. *Misericordia vestra*, id est, Christus de pura & mera matris misericordia nobis datus est, *Quasi nubes matutina, & quasi ros matutinus*, &c.

Quia quasi contemptibilis in primo aduentu, se patitur modò ab omnibus conculcari. Vnde dicit Psalm. 55. *Conculcauerunt me inimici mei tota die*, id est, toto tempore gratię. Sed in iudicio veniet sicut grando, & grandinabit aduersarios suos. Vnde Sap. quint. *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.*

ITEM ROS.

Sterilitatem tollit, id est, defectum Verbi Dei, Vnde *Paruuli petebant panem, nec erat qui frangeret eis.* Thren 4.

Fertilitatem parit. Ideo tempus gratiæ dicitur, *Plenitudo temporis.* Galat. quarto. Tunc enim impleta sunt quæcumque prędixerant Prophetæ, & tunc plenitudo Gentium intrare cœpit, Romanor. 11. ad fidem per Apostolorum prædicationem.

Herbas virentes augmentat; id est, virorem virtutum. Ad Hebręor. sexto. *Terra bibens imbrem* doctrinæ, *& germinans Herbam*, id est, virorem fidei & bonorum operum illis, à quibus colitur, id est, prędicatoribus.

Fructus ingrossat, quia *terra* ecclesię, vel humanæ conscientiæ antea *Erat inanis & vacua*. Gen. primo.

Improuisè descendit. Sapient. 18. *Dum medium silentium*, &c.

Suauis & lenis, Tunc enim lenitas Dei ostensa est, quando *Apparuerit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei*, ad Titum 3. id est, benignus & humanatus Deus.

Refrigerat, & tunc præstitum est refrigerium gratiæ contra æstum vitiorum.

Christus Angelus.

Angelus scilicet magni consilij, qui de cœlo descendens ingressus est in eam. Gabriel enim missus ad virginem, non est *Ingressus* in eam, sed *ad eam*. Luc. 1. Christus vero in eam. Ezechiel. 44

dicitur de porta. *Dominus Deus Israel ingressus est per eam*, Et ibidem dicitur de ipsa porta, quod erat clausa principi, id est, ipsi Archangelo; *Vel* principi, id est, ad honorem principis, scilicet Christi, *Vel* principi, id est, diabolo qui dicitur *Princeps mundi*. Ioan deci. quarto Angelus enim malus venit ab infimis hic non est ingressus in hortum hunc. Eccli. quadr tertio, *Ros obuians ab ardore venienti, &c. Vel* principi, id est, peccato, quod in multis principatur, contra quod dicitur. Roman. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius*, Item Christus Angelus. Vnde Iob 33. dicitur de homine. *Si fuerit pro eo Angelus loquens*, &c. *Angelus*, id est, Christus. Item Isai. 63. *Angelus faciei eius saluauit eos*, quia filius imago Patris est, ideo dicitur *Angelus faciei*.

De descensu huius Angeli dicitur Apoc. 10. *Vidi alterum Angelum fortem descendentem de cælo amictum nube, & iris in capite eius, & facies eius erat vt sol, & pedes eius tanquam columnæ ignis: & habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suũ dextrum super mare, sinistrum autem super terram, & clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit*, &c. *Alter Angelus*, Christus. *Alter*, quia à supradictis Angelis satanæ longe diuersus. Christus *Angelus*, quia Angelus interpretatur nuncius, & Christus voluntatem patris nobis annunciauit. Vnde dicit Ioan. sexto. *Hæc est enim voluntas Patris mei*, &c. *Fortis* in passione quando pro nobis pugnauit. Vnde, *Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio*. Psalm. 23. *Fortis* etiam quia ipse est *Dei virtus, & Dei sapientia*. pri. Corinth. 1 *qui de cælo descendit*, quia semetipsum vsque ad susceptionem formæ seruilis exinaniuit ad Philip. 2. *Amictus* fuit, id est, vestitus *nube*, quia nobis apparuit in suscepta humanitate. *In capite eius* erat *iris*, id est, propiciatio diuinitatis, & reconciliatio humani generis, quia *Deus erat in ipso mundum reconcilians sibi*. 2 Corinth. 5. Cuius *facies* erat *vt sol*, quia quisquis in eum vera fide credit, non solum eum hominem, sed Deum esse cognoscit *Pedes eius tanquam columnæ ignis*, quia prædicatores, qui per totum mundum eum circumferunt, recti sunt, probati igne multiplicis tribulationis. *Et habebat in manu sua*, quia & in se manifeste compleuit promissum, quod de ipso sacra scriptura continet, quę signatur per *libellum*, & cui vult eius notitiam luculenter prębet, & ideo dicitur *apertum*. *Et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram*, quia suæ potestati subdit populum Gentilem, qui signatur per mare, in amaritudine multorum vitiorum, & cultura multorum deorum quõdam fluctuantem; & populum Iudęorum in vnius Dei cultu quondam firmiter solidatum. Et nota, quod dicit, quod super gentes posuit dextrũ, quas elegit ad beatitudinum, super Iudæos sinistrum, quos reliquit ad damnationem. Item primùm posuit pedem dextrum super mare, deinde sinistrum super terram; quia primùm vocat Gentes ad iustitiam, & cum plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Israël saluus erit. Roman. vndecimo. *Et clamauit quemadmodum cum leo rugit*, qua futuræ damnationis penas esse cauendas, terribiliter insinuauit. Sequitur. *Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas*, quia post eius prędicationem, Euangelistæ & Apostoli septiformi gratia repleti, futuri iudicij terrorem prędicarunt.

Item de hoc Angelo iterum dicitur Apocalypsis decimo octauo, *Vidi alium Angelum*, id est, Christum qui bene *Alius* dicitur, quia ab alijs distat Angelis sicut Dominus à seruis; vel quia potentior alijs; & item aliam ostensurus, *Descendentem de cælo*, quando se exinaniuit, vt sua gratia impleret homines, & eos ad cœlestia subleuaret. Ad quod carnem induit, & genus humanum visitauit, *Habentem potestatem magnam*, quia non solum hominibus, sed & Angelis pręsidet, nec solum potens, sed & omnipotens est. *Et*, illo descendente, *Terra illuminata est*, eius nimirum doctrina & exemplo.

Christus Ales. *Ales*, id est, auis volans. Christus auis. Auis dicitur quasi sine via. Vnde Sapientiæ sexto, vbi loquitur de aue. *Cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius*. Et *Viam viri in adolescentula*, dicit se Salomon ignorare. Prouerbiorum trigesimo. De hac aue dicitur Isaiæ quadragesimo sexto, *Vocans ab Oriente auem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ*. Pater enim vocauit hanc auem, id est, Christum in Ascensione, *Ab Oriente*, quia Christus semper fuit in oriente plenæ cognitionis, & integrę charitatis. Zachar. sexto, *Ecce vir oriens nomen eius*. Item alius Zacharias, Lucæ primo, *Visitauit nos Oriens ex alto*. Vocauit eum etiam Pater *De terra longinqua*, id est, de mundo, qui longe est à Deo quoad amatores eius. *Virum voluntatis meæ*, quia voluntas Filij per omnia consonat voluntati Patris. Habuit autem hæc auis virginis vterum pro nido, vbi formatus est secundum humanitatem. Iob vigesimo octauo. *Auro locus est in quo conflatur*. Locus iste vterus virginalis. Crucem pro pertica, quæ vocatur eius accubitus. Cantic. primo. *Dum esset Rex in accubitu suo*, & cæt. Sepulchrum pro muta, vbi deposuit mortalitatem & passibilitatem, quasi veteres plumas; & assumpsit immortalitatem & impassibilitatem, quasi plumas nouas, & inde *Ascendit super Cherubim* in sua Ascensione, *Et volauit super pennas ventorum*. Psalm. 17. Infra inuenies de auibus huius horti, dicitur autem Christus Ales seu Auis. pag.

Propter

Christus Auis.

Propter alas virtutum, quia habuit *spiritum sapientiæ & intellectus* & cæteros omnes Isa. 11.

Propter volatum in altum. Ephes. quart. *Ascendit super omnes cœlos.* Psal. 17. *volauit super pennas ventorum.*

Propter eminentiam operum. pri. Petr. secund. *Qui peccatum non fecit.*

Propter leuitatem, quia sine pondere concupiscentię, de qua Sapien. pri. *Corpus quod corrumpitur aggrauat animam.*

Christus Apis.

Apis, Christus apis, mellis habens dulcedinem, & aculei punctionem. Qui videlicet tanquam apis *pascitur inter lilia*, Cant. 2. Floriger à inhabitans patriam Angelorum. Qui ad suaueolẽtem virginitatis florem in Maria, in incarnatione aduolauit, cõceptus in Nazareth quod interpretatur flos; ibi insedit, ibi adhęsit. Cuius apis mel & aculeum non ignorat, qui misericordiam ei & iudiciũ decantat. Attamen ad nos veniens solum mel attulit, & non aculeum, id est, misericordiam, & non iudicium. Vnde persuadentibus quandoque discipulis, Luc. 9. vt ciuitatem, quæ eum suscipere noluit, præciperet igne consumi; respondit se non venisse ad perdendum, sed ad saluandum. Huius apis duo sunt aduentus. Veniens ad saluandum in primo, mel tantum visus est attulisse, & quasi aculeum reliquisse. Veniens ad iudicandum in secundo, eis qui nolunt saluari, facere videbitur è conuerso. Quasi aculeum suum deposuerat, quando tam indigna patiens, misericordiam & non iudiciũ exhibebat. Sed nolite peccare in spe, *Nolite sperare in iniquitate*, Psal. 61. Quandoque enim hæc apis aculeum sum habet resumere, & acriter nimis infigere in medullis hominum impiorum, quia *omne iudicium dedit filio pater* Ioan. quint.

Et nota, quod hæc apis *primo*, flori virginitatis in incarnatione, *secundo*, arbori crucis insedit in passione. De flore, id est, de virginali carne Marię, operata est primum fauum, id est, ceram humanitatis, continentem mel diuinitatis. De arbore crucis secundum; Fuit enim passio quasi fauus, nostra redemptio quasi mel. De hac ape dicitur Eccli. vndecimo. *Breuis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus illius. Breuitas* humilitas, *volatilia* homines & Angeli. Eius enim humilitas, maior quam hominis. Vnde Luc. vigesimo secundo. *Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? ego autem* &c. Item Isai quadragesimo primo. Et Apoc. primo. *Ego primus* in dignitate, *& ego nouissimus* in humilitate. Maior etiam quam Angeli, vnde, *Minuisti eum paulominus ab Angelis* Psal. 8. Qui non sunt carnei, nec possunt mori. Hæc apis flori munditiæ virginalis insedit, & ex eo materiam sui operis traxit, eius odorem & pulchritudinem nec violans, nec corrumpens, cuius fructus eius opus, scilicet redemptio mundi & liberatio captiuorum. Hic est fructus, quem Dominus in arborem triumphalem ascendens, apprehendit. Cant. sept. *ascendam in palmam &c.* Hoc est opus, de quo Isa. vigesimo octauo. bis dicit. *Alienum est opus eius ab eo, peregrinum est opus eius ab eo.* Ibi Gregorius. Quia non congruebat deitati flagellari, conspui, crucifigi, & huiusmodi. De hoc opere dicitur Eccli. quadragesimo secund. *Gloria Domini plenum est opus eius.* Opus ergo quod fecit in mundo, fuit flagellorum & opprobriorum perpessio; hoc opere nobis est vita perdita data, vnde de Christo dicitur. Prouerb. decimo. *Opus iusti ad vitam* &c. Huic operi debet assimilari opus cuiuslibet iusti, vnde Ioan. duodecimo dicit Christus. *Qui mihi ministrat me sequatur.* Item, *exemplum dedi vobis* &c. *Fructus* autem huius apis habuit *initium dulcoris*, quia nulla pœna vel acerbitas potest ei præualere. Item, quia primam purgauit amaritudinem, quam lętalis pomi gustus induxerat, quando scilicet, pœnam deleuit & peccatum. Et bene dicitur *initium dulcoris*, quia hic sentitur in spe, & interiori consolatione. Vnde significatur per *acetum* Ruth ca. 2. quia quamlibet buccellam sapidam reddit & sanam; Et nec labore frangi, nec minis terreri, nec longo sinit itinere fatigari. Porro Christus apis.

D. Gregorius.

Christus Apis.

Quia calida natura, per charitatem enim dignatus pro nobis incarnari, crucifigi & mori. Vnde Ephes. 2. *Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo* &c.

Quia breuis statura, per humilitatem. Vnde *Breuis in volatibus apis*, &c. vt supra. Eccli. 11.

Quia mel portat in ore, per sermonum dulcedinem. vnde Psalm. 118. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.* Ioan. sext. *Verba vitæ æternæ habes.* Dicit ei Petrus.

Quia aculeum habet in cauda propter iustitiam, quam exercebit in iudicio, quod erit in fine mundi dicens. *Ite maledicti &c.* Matth. vigesquinto.

Quia parca in victu, per abstinentiam, Vnde dicit Ecclesia de eo, paruoque lacte pastus est &c.

Quia sedula circa opus suum. Vnde de Christo dicitur. Psalm. 103. *Exibit homo ad opus suum*, &c. *Homo* Christus, cuius *opus* nostra redemptio, *ad quod exijt* in sua incarnatione. Vnde dicit Ioan. 16. *Exiui à patre & veni in mundum. Opus* inquam *suum*, ad quod nemo alius sufficeret, & quia ad ipsum spectabat redemptio generis humani.

Quia mellificauit alijs, quando nobis apiculis suis, attulit mel diuinitatis suæ, clausam in cera humanitatis suę.

Quia sexangularem facit domum suam, dans illis gratiam regendi cor, & quinque sensus, quos inhabitare dignatur.

Quia munda, non enim insidet stercoribus, aut floribus fœtentibus; & de sapientia dicitur Sap. pri. *Non habitabit in corpore subdito peccatis.*

Floribus pascitur, Vnde Cant. secund. *Qui pascitur inter lilia.*

Agilis quia Psal. 18. *Exultauit vt gigas ad currendum viam*, mandatorum patris.

Subtilis, quod apparet manifestè in domo, quam sexangularem facit.

Quia buxum colit, paruulos scilicet, per humilitatem, semper virentes per fidem & iugem sanctitatem, condensos in folijs per diuinam laudem, per assiduam orationem, per pusillanimum consolationem, & huiusmodi; & inquirentes æternorum virorem. Iob 39. de Onagro. *virentia quaque perquirit.*

Quia cellam habitat, latuit enim Christus in cella vteri virginalis nouem mensibus. Latet etiam in cella scripturarum.

Quia crucibus ligneis suspendit opus suum, vt supra. Ad hoc enim ligno crucis insidit, vt mellis suis conficeret fauum, qui fuit redemptio generis humani. *Cera* designat corpora, vel animas.

Quia recedens à domuncula sua, id est, humili conscientia, quod fit quando iustus peccat, tenui sibilo confessionis & orationis reuocatur. Propter hoc *in sibilo auræ tenuis* dicitur esse Dominus tert. Reg. deci. non.

Quia longè sentire dicitur odorem rosæ, & Christus de cœlo odorem Mariæ. Vnde ipsa dicit Cant. pri. *Cum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum.*

Iracunda & pugnax, quod erit in iudicio, quando resumet aculeum suum. De ira eius Sap. quint. *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.* De pugna eius contra reprobos. Apo. secund. *Pugnabo cum eis in gladio oris mei.* quod erit quando dicturus est, *ite maledicti* &c. Matth. 25.

Pugnat etiam cum vespis, id est hæreticis, qui nihil habent simile cum ape: & cum apibus extraneis, scilicet illis hęreticis, qui baptisma susceperunt, & cum apibus otiosis, id est, illis fidelibus, qui non faciunt opera fidei, quam professi sunt, & qui in vacuum gratiam Dei recipiunt.

INCIPIT SEXTA PARTICVla horti conclusi, in qua agitur de arboribus huius horti.

VItis, oliua, rubus, cedrus quoque, palma, cipressus.
Libanus, & *platanus*, *cinnamomum*, *myrrha*, *storaxque*,
Galbanus, *vngula*, *gutta*, & *balsamus*, & *terabintbus*
Arbor seu *lignum*, *virgultum*, *virgula*, *virga*
Malusgranata, vel *punica*, *ficus*, *amigdal.*
Morus. *sicomor*, *abies*que. *salix*, *oleaster*;
Pinus, *Castanea*, *laurus* quoque *buxus* & *vlmus.*

Hortus conclusus soror mea sponsa &c. Quoniam in horto concluso multę solent arbores, & maxime fructiferę arbores reperiri, videndum est de arboribus huius horti. Ecclesiastes sec. dicit Salomon. *Plantaui vineas, feci hortos & pomeria, & conseui ea cuncti generis arboribus*; & cæt. Maria siquidem hortus, siue pomerium Domini est, consitum manu sapientiæ omni arborum genere, id est, omnimoda virtute: quarum videlicet arborum nomina, per suprascriptos versus facile poterunt memoriæ commendari.

Maria Vitis. *Vitis.* Maria dicitur vitis, imo ipsa se nominat vitem. Eccli. vigesi. quart. dicens. *Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris. Et flores mei fructus honoris & honestatis.* Nota, quod quidam codices habent odoris, sed littera correcta habet honoris. Possunt autem hęc herba sic exponi de sapientia, vt dicat. *Ego fructificaui*, id est, fructificando dedi, *suauitatem odoris*, id est, doctrinam suauem & odoriferam; suauitas enim retinet. *Christus Vitis.* Ioan. sext. *Domine ad quem ibimus*, dicit Petrus; *verba vitæ æternæ habes.* Odor attrahit Isa. secund. *Venite ascendamus* &c. *Vel* sic. *Fructificaui*, id est, fructificando dedi *suauitatem odoris*, id est, suauitatem doctrinæ procedentem ex odore. *Quasi vitis*, ecce modus fructificandi. Quomodo fructifico ego? quasi vitis, quæ aquam putrefactam conuertit in vinum. Et sapientia, vel Christus, vel doctrina fructificat, dum ab amore voluptatis conuertit in vinum amoris, quod *lætificat homines*, Iudicum nono *Et germinat virgines.* Zachar. non. Dominus etiam *aquam* legis *mutauit* in *vinum* Euangelij, quod significatum est Ioan. sec. in nuptiis. *Et flores mei*, id est, virtutes sanctorum quę à me procedunt, sunt *fructus* iam habitus in pręsenti, quia virtutibus est delectatio & iucunditas, vel serenitas conscientiæ annexa. Prouerb. deci. quint. *Secura mens* &c. *Odoris* in re, quia alios attrahunt per exemplum, vt cortina cortinam. *Et honestatis* in spe, honestas enim status est, seu stabilitas honoris, qui nunc habetur in spe; quia *nunc filii Dei sumus.* pri. Ioan. tert. Vel *fructus honoris* sunt virtutes, quia metentur honorari; & quia sunt fructus *honestatis*, id est, pleni honestate.

Maria Vitis. De Maria sic, *Ego quasi vitis*. In hoc ostendit ipsa, quod plenitudo sua redundauit in alios, per exemplum locutionis & studij, *Conseruabat* enim *omnia verba* &c. Luc. secund. Verba enim Angelorum, Pastorum, & Symeonis conferebat cum verbis legis; nec potuit mater verbi, verbum ignorare creatum. *Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris.* *Odor* potest dici lex quia nares spirituales delectat spiritualiter intellecta, & cuius

ius vsus erat in odoramentis. *Suauitas odoris* est A suauitas Euangelij. Matth. vndeci. *Iugum enim meum suaue est* &c. *Odoris* dicit generaliter, non adiiciendo *suauis*, vel huiusmodi, in quo intelligitur lex, cuius interiora suauia, exteriora grauia in multis, In vite Domini aqua fit vinum; & beata virgo legendo in lege & prophetis, fecit fructum Euangelij. Ideo dicit. *Ego*, legendo in lege & prophetis, *fructificaui*, id est, fructum fe- B ci. qui fructus est finis legis. Et hoc quasi vitis, mutando duritiam & insipiditatem legis, in suauitatem & dulcedinem Euangelij; præponendo scilicet fructum mentis, fructui ventris. Fuit enim fortis mulier, quæ carnem contempsit, vouens virginitatem contra legem, quæ steriles maledicit; & contemnens mundum contra legem, quæ temporalia promittit. Et etiam fuit supra legem, quę neminem ad perfectum duxit, Hebræ. 7. Flores sunt sententiæ C euangelij, quæ tempore veris, id est, gratię, emanauerunt de pratis scripturæ veteris testamenti, quæ clausæ erant tempore hiemis, id est, legis Prou. vigeſ. sept. *Aperta sunt prata* &c. Tales enim sententiæ sunt flores eius, visum spiritualem confortando, & fructus, affectum reficiendo. Matth. vndeci. *Venite ad me* &c. vsque *reficiam vos*. Sunt autem *fructus honoris*, quia docent interiorem munditiam; *& honestatis*, quia docent exteriorem.

Maria Mulier fortis.

Aliter. Ego dicit Maria, *quasi vitis fructificaui suauitatem odoris*, id est, suauem odorem sanctæ conuersationis & opinionis, cum iocunditate mentis, quę designatur in vino, seu in vite. Iudic. non. *Et Flores mei*, id est, virtutes, scilicet, viola humilitatis, rosa charitatis, lilium virginitatis, sunt fructus honoris & honestatis; quia imitatores meos in his virtutibus reficiunt spiritualiter, & saginant, & ideo fructus. *Vel sic flores mei*, id est decor honestæ conuersationis, & fragrantia bonæ opinionis, sunt *fructus honoris & honestatis*, quia ipsos satiant & reficiunt, qui ab ipsis exemplum sumunt. Vel *fructus* potest esse genitiui casus, vt sit sensus. *Flores mei fructus*, id est, qui parturiunt ex se fructum vitæ æternę, & sunt honoris & honestatis collatiui. Vel *fructus odoris*, alia littera, quia alliciunt ad currendum post me, quod patet in adolescentulis, quę refectæ huiusmodi fructibus & illectæ huiusmodi odoribus, dicunt ei, *Curremus in odore vnguentorum tuorum* Cant. pri. *Vel* sic *fructificaui suauitatem odoris*, odorem suauissimum cœlesti sponso, quo illum attraxi ad me de cœlo. Odor enim illum attraxit, suauitas retinuit. Cant. pri. *Dum esset rex in accubitu*; &c. Vel *fructificaui suauitatem* conscientię quoad me, & *odorem* sanctę opinionis quoad proximum.

Vel sic Maria hic dicit se fructificasse, sicut vitis fructificat suauitatem odoris, quia sicut sine læsione vitis procedit ab ea odoris suauitas, & idem odor longe lateque diffunditur; sic de virgine sine læsione pudoris, processit filius Dei, cuius dulcis opinio replet mundum. Luc. quart. *Fama exijt per vniuersam regionem de illo*. Et bene Christus dicitur *fructus*, & *suauitas odoris*, cuius suauitas modo in via sentitur vt odor, sed in patria gustabitur vt fructus, & perfecte saporabitur. Vnde in persona eius videtur dixisse Iob non. *Dies mei transierunt quasi naues poma portantes*. Quæ scilicet naues poma portantes, per aquam pomorum odorem transeundo diffundunt, sed gustum saporis non tribuunt. Sic nos, dum per mare huius sęculi transimus, odorem quidem diuinę dulcedinis quadam exili contemplatione sentimus, sed quando à facie ad faciem Deum videbimus, tunc diuina dulcedine fruemur pleno gustu.

Et nota, quod dicit, *fructificaui suauitatem odoris*. Res enim odorifera, & odorem à se emittit, & odorem in se plurimum retinet. Sic beata virgo emisit suauitatem odoris, fructum suum, qui Christus est, producendo; quem tamen excellenter in se retinuit: mansit siquidem in ea secundum diuinitatem, qui ex ea prodiit secundum humanitatem.

Sequitur. *Et flores mei fructus honoris & honestatis*. mirabile verbū *flores fructus*; at flos solet præcede D dere fructū, & fructus sequi; quid est ergo quod dicit, *flores mei fructus*, quasi in vno instanti. Notandum ad hoc, quod in alijs mulieribus post conceptionem, pueri caro prius formatur, post aliquantulum tempus anima infunditur, & sic crescendo moratur puer in vtero matris, donec venerit tempus nascendi Sed non ita factum est in beata virgine, quia statim ad hanc vocem, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, &c. Conceptus est Christus plenus homo in carne & anima, ita tamen, quod tunc lineamenta corporis humanis E visibus discerni non possent Et sic ipsa fructum concepit cum flore, vt *flos* ad conceptionem, *fructus* ad perfectam humanitatem referatur. Et ideo ipsa dicit. *Flores mei fructus* Et vnde fructus? statim subiungit *honoris & honestatis*. Nota, opus carnis in coniugio est erubescibile, sine coniugio damnabile. Vnde Elizabeth, cōcepto Ioanne, *occultabat se mensibus quinque*. Luc. pri. Quia partus sui erubescebat ætatem, vt dicit ibi Glossa ne in senectute sua vacasse libidini videretur. F Quę scilicet, libido, etiam in coniugatis non debere exerceri, nisi in iuuentute & causa prolis vnde Geneſ. decimo oct. Cum Sarę nunciaretur conceptus, respondit, *Postquam senui, & Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?* Fructus ergo beatæ virginis fuit *honoris*, quia sine rubore matrimonialis copulationis; & *honestatis*, quia sine culpa alicuius carnalis commixtionis. *Vel* Christus flos Marię, fructus est honoris

noris & honestatis, quia ab ipso, & per ipsum totus honor mundi, & tota honestas morum.

Aliter. *Flores mei fructus honoris & honestatis.* Postquam dixerat de illo fructu priuilegiato, quem protulit quasi vitis, subiungit de fructu prærogatiuarũ, meritorum & præmiorum, quos fructus multiplex florum varietas germinauit. Dicit ergo. *Flores mei fecerunt fructus odoris*, per quos scilicet, bonum odorem diffundo; *& honestatis*, id est, abundantiæ & opulentiæ, nam honestas dicitur opulentia Eccli. vndec. *Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem.* Et paulo ante, *paupertas & honestas à Deo sunt. Vel* ideo dicit *flores mei fructus*, quia opera bona facta in præsenti, ex eius dilectione erumpentia, flores quidem modo sunt, quorum fructus vita æterna. Item notandum, quod in hac vite vel vinea impletum est illud. Isaiæ quint. *Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Et sepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electam. Et ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea.* Quod autem sequitur, *& expectauit, vt faceret vuas & fecit labruscas*, & cætera quæ sequuntur, hoc non potest beatę virgini conuenire. Item illud. Iere. secund. Dicitur ei à Domino. *Ego plantaui te vineam electam, omne semen verum.* Sed quod sequitur non potest exponi de ea ad litteram. Mistice tamen potest dici, quod sicut filius multis, per occasionem, positus est in ruinam; sic & ipsa Iudæis incredulis, conuersa est in amaritudinem, per occasionem non per causam.

Hæc Vitis Maria. A Domino plantabatur in sua conceptione. Isa. quint. *Plantauit vineam electam.* Simile Iere. secund. *Plantata autem fuit in montibus Samariæ.* Iere. triges. pri. id est, in eminentia Ecclesiæ, *Samaria* interpretatur custodia, & significat ecclesiam, quę custodit christianos. Sed sicut mons supereminet terræ adiacenti, sic Maria supereminet omni sancto, ad custodiẽdos fideles ecclesię. Item *Samaria* interpretatur custos Domini, vel coniunctio Domino, quia ipsa vere custodiuit Dominum sibi. Vnde dicit, *Tenui eum nec dimittam.* Cant. tert. Custodiuit etiam se Domino, dicens Cant. secund. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Item Cant. sept. *Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.* Ipsa etiam precibus suis coniungit nos Domino, disiunctos prius ab eo per peccatum, si tamen pœnitentes, dimisso peccato confugerimus ad eam.

Plantabatur autem in suis radicibus, id est, in antiquis patribus, Vnde Psal. 79. *Plantasti radices eius & impleuit terram.* Et bene dicitur *impleuit*, quia nobis attulit plenitudinem omnis boni, id est, Christum, qui est *sufficientia omnium* sicut dicitur 2. Cor. 9. Et in eius natiuitate incœpit tempus plenitudinis, de quo habetur ad Galat. quart. Et ad hoc figurandum nata est in mense A Septembri, quando habetur plenitudo fructuũ. A lapidibus purgabatur, & malis herbis succrescentibus; in sua sanctificatione. Isa. quint. *Lapides elegit ex ea.* Et tunc proprie fuit ipsa. *Vinea electa, & omne semen verum.* Ierem. secundo. Per lapides etiam & herbas nociuas, possunt designari tam originale peccatum, quam fomes & titillatio peccati. Spiritualiter radicabatur in illis antiquis patribus, virtutum ipsorum imitatione, sicut ei præceptũ fuerat à Domino, B *In electis meis mitte radices.* Eccli. 24. In Abraham fides & obedientia; In Isaac spes & patientia, in Iacob charitas; in Dauid humilitas. Et hę sunt spirituales radices Marię.

De radice egrediebatur in sua natiuitate, quando videlicet incœpit exterius pullulare, Isa. vndecimo. *Egredietur virga de radice Iesse* & cæt.

Prope terram versabatur, omni modestia & simplicitate infantię; quod & adhuc facit, solicita de peccatorum salute qui sunt terra.

C Crescebat & augmentabatur quotidiana melioratione. Vnde Ezech. dici. sept. *Cum germinasset creuit in vineam latiorem. Humili statura, respicientibus ramis eius ad eam, & radices eius sub illa erant. Facta est ergo vinea; & fructificauit in palmites, & emisit propagines.* Ideo etiam de ipsa dicit Hieronymus in apocripho de infantia eius. Erat enim constans & immobilis, & quæ quotidie melior & melior transiret. Creuit autem semper de virtute in virtutem, & quasi perfectæ fuit magnitudinis quando dictum est ei, *Aue gratia plena Dominus tecum* &c. *D. Hieronymus.*

D Vili & tenui, discolori & ei parum adhęrenti cortice, instar vitis tegebatur in sui exterioris habitus qualitate. Non enim creditur habuisse mutatoria, non pretiosa, non bene colorata, sed magis exemplo filij fuisse pannosa, quę naturam inuoluit vilibus panniculis. Luc. secund. Veri etenim simile est, quod si meliores pannos habuisset, in ipsis, vel ex ipsis libentissime filium E inuoluisset, quem videlicet filium Iulianus apostata; & cęteri irrisores appellauerunt postea Galilæum pannosum. Certum est autem, quod qualiscumque fuerit habitus eius exterior, nulla dilectione, nulla voluptate, nulla gloriatione, eidem adhærebat. Sciebat etenim, cum esset magna prophetissa, principem ecclesiæ quandoque dicturum mulieribus; *Non sit exterius capillatura, aut circumdatio auri aut indumenti vestimentorum cultus* &c. pri. Pet. tert. Sciebat etiam di-F xisse sapientem. *In vestitu ne glorieris vnquam*, Eccli vndeci. Item pri. Timoth. secund. *Non in tortis crinibus.*

Præ cæteris arbusculis diligentius, & quasi assiduè excolebatur totius Trinitatis operatione: Speciales etiam eius cultores fuerunt. Inspiratio diuina, filij sapientia, Spiritus sancti disciplina, monitio *Hæc Vinea.*

monitio Angelica, propria diligentia, patris & matris doctrina, & huiusmodi. Quære versu tertio de horto vbi hortus dicitur excultus.

pag. 712 b.

Pastinabatur singulorum charismatum impingnatione, vnde dicitur Christo Psal. 64. *Inebriasti & multiplicasti locupletare eam*, id est, multipliciter locupletasti. Marc. duodec. *Vineam pastinauit homo* &c.

Putabatur resecatione omnimodæ superfluitatis à corde ipsius, membris, & sensibus. Cant. secund. *Tempus putationis aduenit*.

Concludebatur secretissima conuersatione, vnde Angelus inuenit eam in conclaui. Luc. secund. Quære de clausuris horti versu primo. Et huic vineæ poteris adaptare.

pag. 716. e. & deinceps.

Fodiebatur veræ paupertatis & humilitatis dilectione. Humilitas enim profundauit mentem eius, vt capax fieret totius bonitatis: paupertatis amor exclusit ab ea appetitum totius terrenitatis, & vtraque virtus fecit eam capacem totius diuinæ largitatis, de qua dicitur Iaco. pri. *Omne datum optimum* &c. Sed quia non tantum semel, sed etiam bis vel ter foditur vinea, multipliciter fossa est hæc vitis, per compassionem in passionis feruore, cum eius animam gladius filij pertransiret. Quando videlicet ipsa contemplante, foderunt crucifixores manus & pedes filij ligonibus clauorum, & quando mucrone duræ lanceæ, itum est in viscera eius. Vnde dici potest, quod quasi ter tunc fossa est vitis ista; *Primo*, quando eum tentum, cæsum & illusum indoluit; *Secundo*, quando eum suspensum & confixum ingemuit; *Tertio*, quando ipsum emisisse spiritum deplorauit. Non enim, sicut dicit B. Bernard. videre potuit filium crucifigi, sine affectu materni doloris, etsi speraret resurrecturum, & mortem superaturum.

D. Bernardus.

Propagabatur & extendebatur, manum mittens ad fortia quæque, vitis enim in se replicata est humilis, in latum extensa, vel in altum porrecta, prolixa & sublimis. Ideo de ipsa potest exponi illud Psal. 79. *Extendit palmites suos*, id est, orationes, beneficia & exempla, *vsque ad mare*, id est, vsque ad existentes in quolibet amaritudine. Aliter. Per *mare* signantur illi, qui habent amaritudinem contritionis de peccatis suis: veri etiam patientes, qui inundationes maris, id est, tribulationes mundi, *quasi lac sugunt*. Deut. triges. tert. Per *flumen*, scilicet, Iordanem, omnes illi qui soliciti sunt seruare, vel recuperare innocentiam baptismalem, & qui vere se humiliant coram Domino, & veraciter confitendo se iudicant sine simulatione. In Iordane enim baptizatus est Dominus, & Iordanis interpretatur humilis descensus, vel riuus iudicij. Talibus extendit virgo beneficia sua. Vis audire propagationem eius? *Ecce*, inquit Lucæ. 1. *Ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, Nunquam enim cessat propagari & dilatari, cuius quasi quædam propagatio est, exemplo eius, virginitatis æmulatio, cum iam non sit numerus adolescentularum in eius odore currentium. Vel etiam quasi quædam eius propagatio, in eius nomine & honore ecclesiarum infinita constructio, seu beneficiorum suorum coruscatio. De proceritate eius in Psal. 79. *Operuit montes*, id est, sanctos, *vmbra eius*, *& arbusta eius cedros Dei*, id est, Angelos. *Vel sic. Operuit montes vmbra eius*, id est, altissimos in virtutibus superauit in qualibet virtute, *& arbusta eius*, id est, excrementa; *cedros Dei*, id est, fortes in bona operatione, & aromaticos sancta opinione, & quamtumlibet profunde radicatos humilitate, fide & charitate, quia *non est inuentus similis illi*. Eccli. quadrages. quart.

A terra leuabatur, iugi cœlestium contemplatione, dicens illud Iob. sept. *Suspendium elegit anima mea*. Et Sap. deci. oct. *Cælos attingebat stans in terra*. Item *sedebat solitaria & tacebat & leuabat se supra se*. Thren. tert. Et ideo vere dicere poterat cum Apostolo. *Mea conuersatio in cælis est*. ad Philipp. tert.

Diligentissime conseruabatur à Deo Trinitate, qui dicit de ea sub appellatione vineæ. Isa. viges. sept. *Nocte ac die seruo eam, indignatio non est mihi*. Seruabatur etiam ab Angelis, vt dicit ei Psal. 90 *Angelis suis mandauit de te, vt custodiãt te*. Ideo dicitur de ea Cant. octa. *Vinea fuit pacifico, tradidit eam custodibus* &c. Præcipui vero custodes illius, Gabriel & Ioannes. Quære titulo de horto concluso, vbi hortus dicitur custoditus, versu secundo, & adapta huic vineæ. Et nota, quod principaliter quasi quinque modis vinea destruitur, per demolitionem vulpecularum, id est, primorum motuum furtiue irrumpentium, vnde Cant. secund. *Capite nobis vulpes, quæ demoliuntur vineas. Nam vinea nostra floruit*. Item *per inundationem* aquarum, quæ designat copiam temporalium. Item *per grandinem*, qui designat luxuriam; *per gelicidium*, quod auaritiam; *per nebulam* quæ significat superbiam. A primo præseruata est per fomitis extinctionem; à secundo per paupertatem; à tertio per virginitatem; à quarto per largitatem; à quinto per humilitatem.

pag. 730. c.

Vineæ destructio quinque præcipuè modis contingit.

Visitabatur in angelica missione, secundum quod orabat Psalm. 79. *Respice de cælo & vide, & visita vineam istam, & perfice eam quam plantauit dextera tua*, id est, filius tuus, vel propitiatio tua. Tunc enim visitauit eam Gabriel, datus ei in custodem, Vnde *Missus est Gabriel Angelus ad Mariam, &c.* Visitauit eam colonus suus, id est, filius Dei, qui est sapientia Patris, Vnde paulo post subiungitur, *Aue gratia plena Dominus tecum*. Nec solum tunc, imo tanquam ad rem charissimam, iugiter ad eam respiciebat Dominus. Vnde dicit Cantic. 8. *Vinea mea coram me est*. Ipsam enim Dominus

minus semper inuisit, & *Oculi eius in ea sunt à principio anni vsque ad finem*, Deuteron. 11. De terra promissionis in figura beatæ virginis. *Amplitudine foliorum* decorabitur, in verborum sententiositate. Quære titulo de verbis eius.

Lib. 4 pag. 215. d.

Florida describebatur in Euangelica narratione, quasi flore lilij, per quod virginitas: Vnde, *Missus est Gabriel Angelus à Deo in Ciuitatem Galileæ, cui nomen Nazareth*, quod interpretatur flos, *ad Virginem*: Ecce flos lilij. Et nota, quod flos vitis alijs floribus est subtilior, delicatior, rarior, & ideo gratior & gratiosior. Hic est flos virginitatis, qui quanto est in terris rarior, tanto Deo & Angelis gratior, & gratiosior. Vnde Matth. 19. *Qui potest capere capiat*. Flos etiam huius vitis & fructus pariter, Christus Dominus est. Vnde ipsa dicit: *Flores mei fructus, &c.* vt supra.

pag. 919. d

Impinguata ostendebatur in gratiæ plenitudine. Vnde *Aue gratia plena, &c.* Et paulo post, *inuenisti gratiam apud Dominum, &c.*

Paxillabatur in Dominica associatione, Vnde, *Dominus tecum*, quasi paxillus ad sustentandum te. Ideo dicitur Cant. 8. *Innixa super dilectum suũ*; Filium enim Dei, qui virtus Patris est, fide mediante concepit, & tunc impleta est promissio Patris, qui promiserat de Filio. Isai. 22. *Figam illum paxillum in loco fideli*, id est, in corde Mariæ, & in vtero eius. Alio etiam modo per compassionem paxillata fuit hæc vitis, quando videlicet botrus eius paxillo crucis affigebatur, & ipsa stabat iuxta crucem, mente affixa paxillo crucis cum filio. Et hoc præfiguratum fuerat. Numer. 13 in botro, quem portauerunt per præfigurationem in vecte, id est, in cruce, duo viri, id est, duo testamenta. Item idem præfiguratum fuerat Numer. 21. in serpente æneo erecto in palo, quem cum respicerent percussi à serpentibus, sanabantur.

Paxillo suo colligabatur quasi quibusdam viminibus, quæ dicuntur capreoli à capiendo arbores, vel cincinni, siue vncinuli, fide spe & charitate, *Quæ est vinculum perfectionis*. Coloss. 3. Si sit *De corde puro, de conscientia bona, de fide non ficta*, 1. Timoth. 1. Fides enim, spes & charitas, *triplex est funiculus*, qui *difficile rumpitur*. Ecclesiastes quart. quasi diceret illud Cant 3. *Tenui eum, nec dimittam*. Item illud Psalm. 72. *Mihi adhærere Deo bonum est, &c.* Quia sicut dicit ibi glosa, neminem permittit Deus cadere, qui adhæreat vero amore. Propter hoc dicebat filio, Psal. 72. *Tenuisti manum dexteram meam, &c.* Quære titulo de sanctitate eius.

Lib. 4 pag. 305, a.

Quasi per paxillum eleuata ostendebatur, quãdo subiunctum est in salutatione, Luc. 1. *Benedicta tu inter mulieres*, id est, super omnes mulieres, sicut glosat beatus Hieronymus: Et tunc impletum est, quod de ea prædixerat pater. Ezech. 17. *Exaltaui lignum humile, &c.* Vitis enim per se ad terram cadit, sed mediante paxillo sursum ascẽdit. Quasi enim in terram per humilitatem cadebat, quando Angelo respondebat, *Ecce ancilla Domini*. Per hunc autem paxillum se eleuatam ostendebat, quando dicebat, *Beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.*

D. Hieronymus.

Odorifera demonstrabatur in virginitatis professione, quando dixit Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Odor eius virginitas. & adhuc in hoc odore currunt post eam adolescentulę, Quomodo odor vitis fugat serpentes, inuenies paulo infra.

pag.

Cælesti rore vel pluuia fœcundabatur, in Spiritus sancti superuentione. Vnde *Spiritus sanctus superueniet in te, &c* Luc. 1.

Quasi à feruore nimio præseruabatur in virtutis altissimi obumbratione, vnde, *Virtus altissimi obumbrabit tibi*. Luc prim. horum duorum habes multiplicem expositionem, titulo de primo delectabili horti conclusi.

Supra pag 767. e.

Fructus eius commendabatur in Angelica testificatione. Vnde, *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei* Luc. 1. Item Cant. 8. *Vir affert pro fructu eius mille argenteos.*

Quasi plicabatur obedientia & humiliatione, Vnde paulo post respondit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, & in hoc verbo concepit, & tunc instar vitis humiliauit se sub palmite suo, id est, filio Dei quem concipiebat. Et nota, quod vitis paruula pretiosius & fortius vinum reddit: Et hæc vitis in paruitate suæ humilitatis, attulit illud vinum, *Quod Deum lætificat & homines*. Iudic. 9. Et de virtute huius vini dicitur Ioël. secund. *Ficus & vinea dederunt virtutem suam.* Cum enim inter omnes arbusculas paradisi, id est, ecclesiæ, fuerit humilior, datus est ei per gratiam fructus pretiosior.

Item vitis in altis locis & petrosis, vbi habet plenitudinem lucis & feruoris, vinum profert fortissimum. *Petrosa* sunt firmitas patientiæ, *altitudo* eminentiã contemplationis, & vitę claritas, & *feruor solis* plenitudo cognitionis & intensio charitatis.

Fructus eius crescebat, & quasi maturabatur in omnimoda perfectione Vnde Luc. 2. *Puer autem crescebat & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo.* Et paulo post. IESVS *proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines.* Ecce botri maturitas, & plenitudo vini, quo sapiẽtia & gratia designatur.

Item hęc vinea vel botrus hic *Vindemiabatur* in filij comprehensione, quando quodammodo botrus suus ei tollebatur, & ad prælum, id est, pressorium crucis deportabatur. Isai. 53 *Quia abscissus est de terra viuentiũ.* Vindemiatus etiã fuit Christus sicut vinea, vel sicut botrus in passione. Sicut vinea, quando discipuli eius, relicto eo fugerunt,

fugerunt. Matth. 26 Tanquam botrus vel oliua, quando comprehensus est, vt in cruce calcaretur. Ideo Thren. prim. dicit filius de Patre, *Vindemiauit me, vt locutus est Dominus in die furoris sui.* Item Thren. secund. dicit Filius Patris *Vide Domine & considera quem vindemiaueris.* Et nota, quod botrus iste, nec ante maturitatem vindemiatus est, nec dimissus est quasi computrescere in vite. Et hoc prædictum fuerat. Ierem. 31. *Donec tempus veniat, non vindemiabunt.* Hoc est etiam quod ipse prædixerat. Ioan. 2. *Non dum venit hora mea.*

Item botrus iste *torculabatur*, id est, premebatur in pressorio crucis in passione, & inde exprimebatur pretiosum mustum redemptionis nostræ, vt filij passionis *Biberent sanguinem vuæ meracissimum.* Deuter. 32. Tunc enim venerat hora illa, de qua prædixerat filius matri, vinum postulanti in nuptijs. Ioan. sec. *Nondum venit hora mea*; quasi diceret, nondum venit vua ad torcular, nondum Iudas *Leuauit super me calcaneum suũ*, Ioan. 13. Nec *Magnificauit super me supplantationẽ.* Psal. 40. Nondum tempus est dandi vinum sanguinis mei ad potandum.

Item ex hac vite nata est vua mellita, & saporis dulcissimi contra *Vuam fellis, & botri amarissimi.* Deuteron. 32. & contra *Vuam acerbam* quam *comederunt* Adam & Eua *Patres nostri*, vnde & adhuc *Obstupescunt dentes filiorum.* Ierem. 31. & Ezechiel. decimo octau. Sed istius vuę sapor, spiritus super mel dulcis. Mystice. *Patres* Prælati, qui sibi incorporant temporalia per amorem, quæ sunt quasi *Vua acerba*, id est, immatura, nec apta ad comedendũ, & ideo *dentes filiorum*, id est, affectus minorum *obstupescunt*, non sentientes de rebus, prout sentiendum est, sed patiuntur tędium spiritualium bonorum, & inardescunt amore temporalium. Sed *panes calidi*, id est, exempla sanctorum, qui sunt *Panes propositionis*, 1. Regum 21. quia alijs debent proponi in exemplum, tollunt hunc stuporem. *Calidi* quia processerunt ex feruore charitatis, quę fecit eos contemnere temporalia; & tales debent poni in altari cordis, id est, in animo iugiter recoli; & hoc in sabbatis, id est, in quiete mentis, & sic stupor dentium recedit, & reparatur gustus ad gustandum, *Quoniam suauis est Dominus.* Psal. 33.

Moraliter *Vua acerba* fructus est ante tempus, & significat fœlicitatem præsentem, in opulentia & gaudio iocunditatum temporalium; quæ scilicet fœlicitas expectanda erat in cœlo. Sed ista comedentibus dentes obstupescunt, quia sensus eis deficit in masticatione verbi vitę.

Item in istius vuæ vino vel sanguine, *lauat Iudas*, scilicet verus confitens, & verus laudans, *stolam suam & pallium.* Genes. quadrages. non. In *stola* conuersatio interior, & in *pallio* exterior designatur.

Item botrus iste pressus est in torculari crucis vt sanguine suo nos potaret, vt instar pellicani filios suscitaret, vt filios aquilæ pasceret, vt lanam nostræ conuersationis tingeret. Ideo dicit: *Torcular calcaui solus* Isai. 63. id est, in torculari crucis permisi me calcari qui sum vua, vt filij, id est, imitatores passionis meæ, *Biberent sanguinem vuæ meracissimum.* Deuter. 32.

Lætitia mater, quia botrus eius, vel *vinum*, id est Christus, *Deum*, scilicet patrem, *lætificat & homines.* Iudic. 9. Ipsa etiam signatur per Saram. Gen. 21. quæ peperit Isaac, scilicet Christum, qui est risus noster & gaudium.

Maria Vitis, quia

Humilis statura sicut satis assignatum est supra.

pag. 515.

Cito fert fructum, vnde circa decimum quartum annum creditur concepisse. Vnde Salomon Prouerb. triges. *Viam viri in adolescentia*, id est, in virgine iuuencula, dicit se ignorare.

Flexibilis obedientia, quoad Deum; & pietate quoad proximum, quia Mater misericordiæ. Vnde & sæpissime in scriptura comparatur virgæ, quæ valde plicabilis est. Ideo appellat Isidorus vitem arborem lentam, id est, flexibilem.

Isidorus.

Flagella facit ad verberandum dæmones, quia virtus Dei & potestas in ipsa est, plenarie debellandi, expugnandi & excruciandi pro nobis aërias potestates. Isai. viges. octa. *Flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.* Fugit etiam *Assur*, id est diabolus, hac virga percussus Isa. triges. pri.

Odit fimum, id est, peccatum & temporalia, quia temporalibus noluit impinguari, exemplo filij magis eligens paupertatem.

Odit capras, id est, luxuriosos, fętentes & abhominabiles, qui faciũt ei quasi malum ad cor; quæ merito virginitatis, quam prima vouit, digna fuit concipere saluatorem.

Odit vepres, id est, peccata, quę pungunt animam & cruentant.

Diligit montes, id est, sanctos, & ibi melius crescit, sed si sunt petrosi, id est, super Christum fundati, & luminosi à sole iustitię, & feruentes charitate, in huiusmodi locis solet viris proferre vinum optimum, id est, dare talibus magnam deuotionem.

Præcisa fuit lacrymis, quando vulnerata est vsque ad cor in filij passione, tunc enim præscindebatur, quando sputis & colaphis, clauis & lancea filius incidebatur, qui est vitis vera.

Medullosa est, habens viscera pietatis maternę, sicut infra dicetur de cedro.

pag.

Vmbram gratissimam ministrat, cum sit valde lata in folijs, quemadmodum platanus. Et de hac vmbratione dicitur Mich. quart. *Sedebit vir subter vineam suam*, id est, requiescet, & securus erit per protectionem beatę virginis, quę data est

virtuosę

virtuosè agentibus in protectionem & refrigerium. Et hoc designatum est 1. Machab. 14. vbi dicitur, quod in tempore Simonis, *Sedit vnusquisque sub vite sua, & sub ficulnea sua, nec erat qui eos deterreret Simon* obediens Christus Dominus est. Item de hac obumbratione dicitur Eccli. 14. *Protegetur*, scilicet seruus Mariæ, *Sub tegmine illius à feruore, & in gloria illius requiescet. Gloria* Mariæ misericordia eius, vnde Osee in fine. *Erit quasi oliua gloria eius. Oliua* enim significat misericordiam. De obumbratione Mariæ, Quære titulo de horto, versu nono, & titulo quod ipsa dicitur tabernaculum, & vigesi. quarta causa quære de protectione eius. In vmbra etiam, id est, in imitatione Mariæ, vita est animæ, vnde dicitur ei sicut filio, Thren. quart. *In vmbra tua viuemus in Gentibus.*

pag. 749. a & 599. f. 90. a. 120. f

Botro suo famelicos cibat, quia spiritualiter esurientium, fructus, quem peperit, plena est refectio. Ideo de hoc fructu dicit fidelis anima. Cant. secund. *Fructus eius*, scilicet, Mariæ *dulcis gutturi meo.*

Sanguine vuæ suæ sitientes potat, qui, scilicet *Sanguis vere est potus* Io. sext.

Eos qui sani sunt, multimode delectat odore, virore, respectu, gustu, pastu, potu, vmbra, protectione, absconsione, medicina & refrigerio, & multis alijs modis, quos lingua non sufficit enarrare.

Fessos & languidos solatur & recreat, nam ad bene operandum fastiditos instigat.

Operarios suos & cultores vtcumque sustentat per gratiam in præsenti, sed ipsos in vita futura largissime exhibebit. Et nota, quod in hac vite tot sunt propagines, quot in Maria virtutes. Imitatores humilitatis eius, operantur in propagine humilitatis; imitatores misericordiæ eius, in propagine pietatis, & sic assigna de alijs.

Odore florum suorum serpentes, & venenata fugat. Flores Mariæ principales, virginitas, paupertas, humilitas: & beneficio huius triplicis floris, fugat & exterminat Maria à suis amatoribus, verbo, & exemplo, & subsidio, triplex genus serpentium; quod tangit Moyses Deuter. 8. Vbi exprobat populo Iudaico, quod cum Dominus à serpentibus liberasset dicens: *Ductor tuus fui in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Solitudo magna & horribilis*, mundus, qui dicitur *solitudo magna*, propter magnum defectum virtutum, & bonorum operum; *horribilis*, propter horrorem vitiorum; in quo est *serpens flatu adurens*, scilicet regulus, qui aues volantes flatu suo deijcit & occidit. Hæc est superbia, quæ viros iustos, volantes pennis virtutum, & cœlestia contemplantes, spiritualiter sæpe interficit, & deijcit in infernum. *Scorpio*, capite

Mundus cuiusmodi solitudo.

blandiens, sed cauda pungens, luxuria est; cuius delectatio blanditur in culpa, sed punget in pœna. Et dicitur scorpius, quasi sine cordis pietate. *Dipsas*, quæ alio nomine dicitur situla, quia quos pungit siti interficit, insatiabilis est auaritia, quia in hac solitudine *nullæ sunt omnino aquæ*, quæ mentem auari valeant satiare. Flores ergo Mariæ vitis, hæc tria genera serpentium extinguũt & eijciunt; *humilitas* spiritum superbiæ; *virginitas* luxuriam; *paupertas* & terrenorum contemptus auaritiam. Odor ergo Nectateus huius vitis, id est, generalis opinio virgineæ beatitudinis, & omnimodæ eius virtutis, in his, qui in eius currunt odoribus, frãgit superbiam, sistit luxuriam, frenat auaritiam, & generaliter pestes omnium suffocat vitiorum.

Item Christus vitis. Vnde dicit Ioan. decimo quint. *Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est.* Et paulo post, *Ego sum vitis, vos palmites, &c.* In hac verborum serie comparatur Deus Pater agricolæ, Christus homo viti secundum humanitatem, qui & ipse est agricola secundum diuinitatem; cuius vitis singuli palmites, singuli sunt ecclesiæ fideles. Dicitur autem Deus pater agricola per similitudinem. Agricola enim mane surgit, operarios conducit, eos in vineam mittit, & eis in vespere præmiũ reddit. Et Deus pater est paterfamilias, qui sicut dicitur Matth. vigesi. *Exijt primo mane, hora tertia, sexta, & nona, & vndecima conducere operarios in vineam suam*, & sero reddidit eis præmium. Item agricola vineam plantat & sepit, & ex ea lapides eligit, in ea turrim ædificat, torcular extruit, & vinum patienter expectat. Hoc totum legitur. Isai. quinto sic: *Vinea facta est dilecto, & sepsiuit illam, & lapides elegit ex illa, & plantauit vineam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea, & expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas.* Quid hæc mystice significent, infra dicemus. Item agricola palmites infructuosos tollit, & in ignem proijcit, fructuosos purgat vt vberius fructificent. Et hæc in nobis operatur Deus pater, sicut in præsenti euangelio reperitur. Est ergo Deus pater agricola prædictis rationibus.

Christus Vitis.

Deus Pater quomodo Agricola.

Pag.

Christus secundum humanitatem, vt hic; *Ego sum vitis vera* Ioan. 15.

Vinea vel Vitis sunt.

Beata virgo, Vnde Eccli vigesi. quart. *Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris*, de qua vite supra diximus.

pag. 937. a.

Electi de Synagoga, Vnde Iere. secund. *Ego plantaui te vineam electam omne semen verum.*

Reprobi de Synagoga, vnde ibidem. *Quomodo conuersa es mihi in amaritudinem vinea aliena.*

Electi de gentibus. Vnde Psal. 79. *Respice de cœlo & vide, & visita vineam istam.*

Vniuersalis Ecclesia, vnde Matth. 20. *Qui exijt primo mane conducere operariores in vineam suam.*

Qualibet

Qualibet fidelis anima, Vnde sponsa inuitat sponsum Cant. sext. dicens, *Mane surgamus ad vineas*, id est, ad fideles animas excolendas. multas alias vineę significationes reperire est, in scriptura.

Ego sum vitis vera. Non solum vitem, sed vitem veram appellat se Dominus, ad differentiam illius vitis mendacis & pessimæ, scilicet, Synagogæ vel cuiuslibet peccatricis animæ, quam expectauit vt *faceret vuas, & fecit labruscas*.

Christus Vitis.

Quæ est arbor humillima, quia instar vitis humiliauit se, quasi sub palmitibus suis, id est, Apostolis, quando lauit eis pedes. Ioan. deci. tert. quia non venerat *ministrari sed ministrare*.

Quia sicut vitis vitam subministrat palmitibus suis, quia ipse est *vita*. Ioan. deci. quarto, qui nec viuere nec fructum facere possunt, nisi manserint in vite. Ioan. deci. quint. Ideo ipse dicitur *vitis*, quasi vi tenens palmites, vel quasi vitam tenens palmitum. Dicitur etiam *vitis vera*, quia palmites manentes in hac vite impossibile est steriles esse. Si ergo sterilis es à bona operatione, scito quod non manes in vite. Et nota, quod dicit, *Ego sum via, veritas & vita*. Ioan. 14. *via*, quia à terra per vitem, ascendit humor ad palmitem; *veritas*, quod pertinet ad hoc quod dicit. *Ego sum vitis vera*, id est, vita, vt supra.

Quia in hieme deformior inter arbores, sic & Christus in passione speciem, vel decorem visus est non habere. Isa. quinquages. tert. Quia tunc absconditus fuit vultus eius, & despectus. Vnde nec reputatus est.

Quia in æstate omnium arborum speciosissima, sic & Christus in resurrectione, & deinceps. Vnde Psal. 92. *Dominus regnauit decorem indutus est*. Item Psal. 27. *Refloruit caro mea*.

Quia sicut palmes præcisus à vite, nil valet, nisi ad ignem; sic nec Christianus præcisus à Christo per mortale, nisi vt sit nutrimentum ignis inferni. Vnde Ezech. deci. quint. *Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna syluarum*, &c. multa.

Quia quidquid habet, dat suis palmitibus, & nil accipit ab eis, Vnde ibi dicit interlinealis, *Ego sum vitis* totum vobis dans, nihil à vobis recipiens, bonorum enim nostrorum non eget. Iob viges. secund. *Quid prodest Deo si iustus fuerit* & cæter.

Quia sine ipso non facimus fructum. Ioan. deci. quint. *Sine me nihil potestis facere*.

Quia sicut mediante vite, mutatur aqua in vinum, sic fecit Christus ad litteram in nuptijs. Ioan. secund. Ipse etiam mutat aquam carnalis sensus, in vinum spiritualis intellectus. Mutabit etiam aquam tribulationis, & pręsentis miserię in vinum iocunditatis, & æternæ lætitię, quando verus Assuerus secundum magnificentiam regiam, in suis nuptijs dabit *vinum præcipuum & abundans*. Esther. secund.

Quia sicut de vite vinum, sic de Christi latere sanguis, qui sub specie vini conficitur in altari.

Hæc Vitis.

Plantata fuit in incarnatione, sicut enim de vite sumitur surculus, & plantatur, & fit vitis, sic, imo subtilius in incarnatione filij Dei de mundissima carne sanctissimæ virginis Mariæ, quæ dicit *Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris*, manu cœlestis sapientiæ decisa est portio, de qua, operatione Spiritus sancti ineffabiliter, & supra humanum intellectum formata est caro Christi. Et sic de vite facta est alia vitis, cum *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Ioan. 1.

Creuit in virtutum profectione. Vnde Luc. secund. IESVS *proficiebat sapientia, ætate & gratia apud Deum & homines*.

Fronduit in prædicatione, Vnde Luc. quart. *Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore Dei*.

Odorem dedit in famæ suæ dilatatione. Vnde Luc. quart. *Diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis*, &c.

Odore serpentes fugauit in dæmonum expulsione. Vnde Luc quart. *Exibant dæmonia à multis*. &c.

Stercorata fuit in blasphemiarum, & falsorum testium accusatione, sicut legitur Matth. viges. sext. Stercora enim blasphemiæ sunt, Vnde Eccli. viges. secund. *De stercore boum lapidabitur piger*.

Plicata in humiliatione, vsque ad mortem. Vnde ad Phil. secund. *Christus humiliauit semetipsum*, quando *factus est pro nobis obediens vsque ad mortem*.

Paxillata in crucifixione. Vnde ipse significatus est per serpentem ęneum, erectum in palo Num. viges. pri.

Fossa in clauorum confixione. Vnde Psal. 21. *Foderunt manus meas & pedes meos*.

Irrigata in sanguis effusione. Vnde Isa. sexages. tert. *Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea*, &c.

Odorem etiam dedit in passione, quando *fracto alabastro*, id est, corpore Christi, *repleta est domus*, id est, Ecclesia *ex odore vnguenti*. Ioan duod.

Floruit in resurrectione, Vnde *refloruit caro mea* Psal. 27.

Fructum fecit in humani generis redemptione, Vnde Cant. sept. *ascendam in palmam*, id est, in crucem, *& apprehendam fructus eius*, id est, homines redemptos. Fructus hic nos reficit in quotidiana susceptione. Vnde Ioan. sext. *Caro mea vere est cibus* &c.

Putata est in palmitum, id est, discipulorum recessione. Propter hoc prędictum erat Cant. secund. *Tempus putationis aduenit*. Matth. viges. quint. *Tunc discipuli omnes relicto* &c. Zach. deci. tert. *Percutiam pastorem*. Iob sext. *Necessarij mei recesserunt*.

recesserunt. Item Iob deci. non. *Noti mei quasi alieni recesserunt à me.*

Paxillata in ligatione ad columnam, sicut ad palum, quando serpens æneus erectus est in palo Num. viges. pri.

Fossa in clauorum confixione sicut ligonum. *Foderunt manus* &c. Psal. 21. *Facite iuxta alueum torrentis huius fossas & fossas.* 4. Reg. 3. corpus eius alueus torrentis sapientiæ.

Fleuit in sudore, & ad litteram in cruce, sicut vinea dicitur plorare.

Emisit propagines in manuum extensione. Isa. sexages. quint. *Tota die expandi manus meas. Extendit palmites suos*, id est, beneficia: *vsque ad mare* Psal 79. id est, latronem amaricatum pro peccatis, & constitutum in amaritudine crucis & tormenti.

Floruit in sanguinatione, vulnera enim eius dicuntur flores rosei, nam tunc fuit ipse rosa plantata in Iericho. Eccli. 24.

Fructum fecit in animę emissione, quando emisit spiritum, quasi nostrę redemptionis pretium.

Odore serpentes fugat, quia recordatio Dominicę passionis, remedium est, & armatura cõtra instantiam cuiuslibet tentationis. Vnde Pet. pri. Canonicę, quart. *Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini.*

Vmbra refrigerium præstat, Vnde sponsa Cant. secund. *Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi* &c. & Thren. quar. *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris. Cui diximus. In vmbra tua viuemus in gẽtibus*, &c. Sub vmbra enim huius vineæ sedere, est sub memoria crucifixi quiescere. Vel sub vmbra ista deliciari, est ipsam passionem dominicam imitari, Vnde acquiruntur ęternæ deliciæ.

Famelicis pabulum ministrat. Vnde sequitur in Cant. secund. *Et fructus eius dulcis gutturi meo.*

Sitibundis potum propinat, Vnde Dominus Ioan. 6. *Sanguis meus vere est potus*, illis scilicet, qui sitiunt iustitiam.

Infirmis sanitatem restaurat. Vnde in Thren. 4. *Cui diximus. In vmbra tua viuemus* &c.

Sanos delectat, illos scilicet, qui Christi exemplo delectantur, & ad eius exemplum se transferunt ad meliora.

Lassatos recreat, quia fastidiosos ad bene operandum instigat.

Nec solum viti, sed & botro comparatur ipse Christus, sicut de eo dicit sponsa Cant. pri. *Botrus cypri dilectus meus mihi*, &c. Beata autem virgo quæ dicit, Ego sicut vitis fructificaui suauitatem odoris, tulit hunc botrum, qui pressus in torculari passionis, eliquauit vinum nostrę redemptionis. De quo torculari dicit Dominus. Isa. sexages. tert. *Torcular calcaui solus* &c. *Torcular* illud passio est, vel mors, quæ de corporibus

A exprimit animas, sicut torcular vinum ab acinis. Sed Dominus, cum in torculari premeretur, pressit ipsum torcular, id est, mortem, de ea nobis vinum exprimens mirabile, & de morte sua vitam nobis eliciens sempiternam.

Ex hac vite habetur Vinum. *Compunctionis*, de quo, *potasti nos vino compunctionis*, Psal. 59.

Correptionis, Vnde. Samaritanus infudit oleum & vinum in vulneribus sauciati. Luc. 10.

Doctrinæ spiritualis, Vnde Parab. nono, dicit sa-B pientia. *Bibite vinum quod miscui vobis.*

Internæ iocunditatis, de quo Prouerb. trigeś 1. *Date siceram mærentibus, & vinum his qui amaro sunt animo.*

Eternæ fælicitatis, de quo Isai. 25. *Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ.*

Ego sum vitis vos palmites. In hac gloriosa vite, scilicet Christo, singuli palmites sunt viri iusti, C qui ab ipso trahunt humorem gratiæ, sicut palmes nutrimentum à vite. De his palmitibus, congrue & sufficienter differitur in homelijs huius Euangelij, & in glosis, & ideo quę sufficienter exposita sunt, sub silentio præterimus.

Ego sum vitis vera. Ex hac gloriosissima vite tota propagata est, & procreata vinea illa, scilicet, vniuersalis Ecclesia, de qua dicitur. Isa. quint. *Vinea Domini Sabaoth domus Israël est*, id est, familia omnium credentium. De hac vinea. Isa. D quint *Vinea facta est dilecto meo, & sepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit eam, & torcular fodit in ea, & ædificauit turrim in medio eius* &c. *Sepiuit eã* custodia Angelorum, quia quilibet fidelis habet Angelum ad sui custodiam deputatum. *Lapides elegit*, id est, offendicula vitiorum. *Torcular*, crux Christi, in qua eliquauit sanguinem nostrę redemptionis, de vua corporis sui, quem lambunt, id est, cum desiderio sumunt, pulli aquilæ, id est, imitatores Christi. *Turris* inuocatio E *nominis Domini, ad quem fugit iustus & saluatur.* Prouerb. decimo oct. Omnis ergo qui ad Israël pertinet, palmes est huius vineę, & à Christo vera vite recipit nutrimentum Quidquid enim boni habemus, ab ipso accepimus, quia *omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum.* Sicut dicitur Iacob. 1. Et Dominus in hoc eodem Euangelio, *sine me*, inquit, *nihil potestis facere.*

Ecclesia Vinea

Hæc vinea, scilicet Ecclesia, per mundum ex-F tensa est, vsque in cœlum erecta, nec non & super cœlum extendit palmites suos, qui æternitati innixi æterni facti sunt, & de plenitudine radicis humorem & fœcunditatem accipiunt. Hęc pars vineæ adeo bene exculta est, quod non indiget vt amplius excolatur. Ad hanc partem excolendam, quæ adhuc in terris est, laborare debet fidelis quilibet in se & in alio, & ad minus

minus in se, si in alio non potest. Sed pro dolor multi hodie sunt, qui hanc vineam non colunt in te, vel in alijs; sed destruunt in se & in alijs; in se per praua opera; in alijs per perniciosa exempla: sicut sunt omnes mali prælati, & omnes mortaliter peccantes, de quibus Dominus per Prophetam dicit ad vineam suam, *venerunt cultores tui destruentes te.* Isaiç 49.

Ecclesia Vitis.

Propter inutilitatem ligni abscisi, quod non valet nisi ad ignem; nec homo præcisus ab ecclesia per excommunicationem, nisi ad ignem inferni, Ezech. 15. *Fili hominis quid fiet de ligno vitis,* &c. quære retro.

Hęc Vitis.

Tormento fructificat, scilicet per terrę fossionem, per inutilium palmitum abscisionem. Si autem in pace dimittatur, tunc degenerat, nec fructificat. Ideo dicit Dominus de vinea sua. Isa. vigef. sept. *In prælio gradiar super eam*, quasi diceret, parum fert fructum in prosperis, immittam ei aduersa, vt plus fructum afferat. Ioann. decim. quint. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & omnem qui fert fructum, purgabit eum pater, vt fructum plus afferat.* Et hoc apparuit in ecclesia primitiua. In Aluernia, & quibusdam locis, ita quandoque multiplicantur vineę, quod in siluas degenerant, & tunc comburuntur, & post optime fructificant.

Sola facit vinum, quia sola Catholica ecclesia habet sanam doctrinam. Matth. sept. *Nunquid colligunt de spinis*, id est, hæreticis, vel Iudæis aut paganis, *vuas* &c.

Ex impinguatione, scilicet, temporalium, deterioratur vinum, id est, deuotio, & inde luxuriatur vinea in palmitibus, scilicet, clericis, & monachis, & huiusmodi.

Radicata in petris, & in radio solis melius vinum facit. Petra, pœnitentiæ duritia, feruor solis, ardor charitatis. Hi duo, scilicet pœnitentes & charitate feruentes, melius docent. *Doctrina* vinum est.

Sustentatur baculis & paxillis, id est, sanctorum adiutorio. Et si sit eis colligata, erecta tenetur. Cœlestia desideria alligatura sunt Eccli. sext. *Vincula illius alligatura salutaris.*

Religio Vitis.

Est & alia vitis, qualibet scilicet, disciplinata religio quæ ad similitudinem vitis, nihil in hieme videtur aridius aut despectius, in æstate vero nihil terrenum iucūdius, aut venustius, aut pretiosius, aut speciosius, aut fructuosius inuenitur. De hac dicitur Isa. quint. *Vinea Domini exercituum domus Israel est.* Congrue autem nomine hyemis, designatur miseria vitæ præsentis. Sicut enim in hieme breues dies sunt, & magna aëris intemperies; sic & in vita pręsenti breues dies sunt, & mali Vnde Iob decimo quart. *Homo natus de muliere breui viuens tempore*, ecce dierum breuitas, *repletur multis miserijs*, ecce aëris intemperies. In æstate vero dies elongantur & serenantur, sic in æstate futuri sęculi magna erit longitudo dierum. Vnde, *melior est dies vna in atrijs tuis*, &c. Psal. 83. Et tunc erit lucis serenitas, quam nulla turbabit obscuritas. Vita igitur claustralis in hac hyeme, arida videtur, & despecta: graue est enim asperis indui, & aridis vesci. Sed quanto hęc vita in præsenti grauior, tanto retributio futura erit gloriosior. Vnde super illud ad Hebręos vndecimo. *Vt meliorem inuenirent resurrectionem*, dicit glosa. quanto magis pro Deo quis patitur, tanto gloriosius coronabitur. Item in colenda vinea opus est magno labore; & sanctæ religionis obseruantia magno indiget exercitio.

Glossa.

Vinea autem ista clauditur, foditur, stercoratur, putatur, propagatur, pastinatur epampinatur, in ea turris ædificatur, & torcular extruitur & huiusmodi.

Vinea ista seu Vitis.

Clauditur, quando vita claustralium regularis disciplinæ custodia munitur. De hac clausura in Eccli. 36 *Vbi non est sepes diripietur possessio.* Secularibus, qui nulla sepe disciplinæ coercentur, quidquid boni ad horam possident, malignorum incursu spirituum facile adimitur. Item Ecclesiastes deci. *Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.* Qui enim disciplinæ statum transgrediendo præterit, antiquus ei coluber, id est, diabolus, malitiæ suæ venenum infundit Terreat ergo sęculares, quod sine sepe possessio diripitur; terreat claustrales, quod sepis dissipator à colubro mordetur. Vinea igitur, id est, vita claustralis sepitur, quando disciplina castigatur. Propter hoc de claustralibus bene disciplinatis dicitur primi Paralip. 4. *Hi sunt figuli habitantes in sepibus, & in plantationibus commorantes.* Signum est autem maximę iracundiæ Dei, cum in claustro deest disciplina, & per consequens à vitijs & dæmonibus, totius boni diripitur possessio. Vnde Dominus comminatur vineæ sterili. Isa. 5. *Auferam sepem eius, & erit in direptionem* &c.

Foditur, cum ei timor Domini incutitur. Hanc fossionem desiderabat Psalmista dicens Psal. 118. *Confige timore tuo carnes meas* id est, carnalitatem meam, vt scilicet, non valeat rationem meam pertrahere ad consensum peccati.

Stercoratur cum ad timoris & humilitatis augmentum, vitę preteritæ sordes ad memoriam reuocantur, vt Golię caput ense proprio amputetur: *Goliæ caput* antiquę tentationis stimulus. *Ensis eius* mortale peccatum quo anima occiditur. Hoc ense diaboli caput absciditur, dum noua tentatio recordatione vitę veteris resecatur &c.

Putatur, dum quidquid vanitatis claustralibus se admiscet, falce correctionis amputatur, Vnde, *omnem palmitem*, id est. omnem subditum *ferentem fructum* bonorum operum, *purgabit eum pater*, id est, Abbas, *vt fructum plus afferat.*

Propaga-

Propagatur, dum cultus religionis numero meritorum, & personarum dilatatur. Sed vę vinitoribus & agricolis moderni temporis, qui amplius studens agrum agro, & domum domui copulare, quam Christi vineam ad spiritualem fructum, verbis & exemplis idoneam præparare.

Pastinatur, dum fratrum infirmorum imbecillitas, solatij sustentatione roboratur, vt adimpleatur illud Isa. triges. quint. *Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.*

Epampinatur, dum verborum superfluitas silentio resecatur, & sic interioris deuotionis racemus solis radios plenius excipit, dum interius se claudit, nec extra se per verba diffundit. De hoc silentio dicitur Isa. triges. *In silentio & in spe erit fortitudo vestra.* Eodem trigesi. secund. *Cultus siue custos iustitiæ silentium.* Item Thren. 3. *Bonum est cum silentio præstolari salutare Dei.* Itē de claustrali dicitur ibidē. *Sedebit solitarius & tacebit.*

Item in vinea turris ędificatur, cum in claustro prærogatiua virtutum in altum attollitur. Iuxta vero hanc turrim oportet torcular construi, quia cum vitæ eminentia, oportet pœnitentiæ humilitatem coniungi. Recte autem per torcular pœnitentia figuratur, quia sicut in torculari vinum humanum premitur, & pressum in cellario reconditur, sic per pœnitentiam peccatorum sordes eijciuntur, fetuor vero, seu vinum compunctionis & deuotionis in animo reponitur. Quod autem iuxta turrim oporteat esse torcular pœnitentiæ, ostendit Malachias tert. cap. loquens de Domino, *Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum. Et sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui.* *fi ij Leui,* viri claustrales sunt, qui sicut dicitur in fine Deutero. *Dixerunt patri & matri nescio vos, & fratribus suis, non noui vos, & nescierunt filios suos;* qui cum Abraham egressi sunt de terra sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui, vt venirent in locū quem monstrauerat eis Deus; qui renunciauerunt omnibus quę possidebant, & nudi nudum Christum secuti sunt. Si ergo hoc modo purgatione indigent filij Leui, patet quod iuxta turrim debet torcular construi. Hoc est iterum quod Dominus per Isaiam cap. 50. dicit. *Induam cælos tenebris, & ponam saccum operimentum eorum.* Nomine *cæli* designantur viri claustrales, qui cum Apostolo possunt dicere, *nostra conuersatio in cælis est.* Philip. 4. Cœlum ergo tenebris induitur, & sacco operitur, cum deuotus claustralis peccatum suum detegit, & pœnitentię saccum assumit.

Anima fidelis Vitis seu Vinea.

Est & quarta vitis quęlibet scilicet anima fidelis, quę dicitur vitis multis similitudinibus. Sicut enim vinea arida est in hieme, sed floret & fructificat in æstate; sic viri sancti in præsenti vita despecti, in futura sunt gloriosi. Per hie- A mem vita pręsens designatur vt supra. Item qui vineæ virtutem ignorat, nullius eam momenti in hieme reputat; sicut diues qui induebatur bysso & purpura, nihil pendebat Lazarum iacentem in ianua, quia tunc diues erat in sua ęstate, Lazarus in hieme. Sed postmodum Lazarus fuit in ęstate collocatus in sinu Abrahæ, diues autem in hieme sepultus in incendio & gelicidio gehennæ, cum ab eo gutta non potuit inueniri, per quam lingua ardens posset refrigerari. B Sic erit de potentibus & magnatibus, qui terrena possident & mūdum diligunt, pauperes vero derident & vilipendunt. De quibus dicitur Iob 20. *Hoc scio à principio, ex quo homo positus est super terram, quod laus impiorum breuis est, & gloria hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit vsque in cælum superbia eius & caput eius nubes tetigerit: Quasi sterquilinium in fine perdetur, & qui eum viderant dicent, Vbi est?* C Et sic dicitur pri. Mach. secund. *Gloria viri impij, stercus & vermis est. Hodie extollitur, & cras non inuenitur. Quia conuersus est in terram suam, & cogitatio illius perijt.* In die enim iudicij, sicut dicitur Oseæ deci. tert. *Erunt impij quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens, sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario.* Tunc enim, vt dicitur Sapientię septimo, *Iudicium durissimum in his qui præsunt fiet. exiguo conceditur misericordia. potentes autem potenter tormenta patientur & fortioribus fortior instat cruciatio.* Paupęres autem & humiles, qui modo D sunt in hieme, tunc erunt in perpetua æstate. Vnde Ioannes Euangelista primę Canonicæ. tert. *Filioli nunc filij Dei sumus, sed nondum apparet quid erimus. cum autem Christus apparuerit similes ei erimus; quia videbimus eum sicuti est*, id est, facie ad faciem. *Tunc enim fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum.* Matth. 13.

Item vitis ad nihil valet, nisi ad duo, aut vt fructificet, aut comburatur. Vnde Dominus in Ezech. 15. *Fili hominis quid fiet de ligno vitis muri-* E *lis? Sicut enim lignum vitis quod traditum est ad comburendum sic tradam peccatores Ierusalem,* id est, ecclesiæ vel claustri, *de igne egredientur & ignis consumet eos.*

Item vitis magnum laborem requirit, & facillime perit. Vnde vulgariter dicitur, quod vitis vult seruum, non Dominum. Sic cor nostrum & corpus, magno labore ieiuniorum, vigiliarum, disciplinarum & huiusmodi excolitur, sed per vnicum mortale totum aduritur, & pe- F rit omnino flos & fructus. Est ergo vinea quælibet fidelis anima.

Ager in quo hęc vinea plantatur, est cor humanum, huius vineæ palmites, sunt bonę cogitationes; folia, bona verba; flores, bona exempla; botri, bona opera; agricola, spiritus rationalis, vel prælatus ecclesiæ, seu claustri.

Quilibet autem fidelis, in cultura vineæ suæ, tenere

tenere debet similitudinem agricolæ. Agricola A enim volens plantare vineam, prius præparat terram. Si enim prius vineam plantaret, quam terram præpararet, vel à nociuis mundaret, nûquam de ea fructum colligeret. Terra, quam excolendam suscepisti, tu ipse es, iuxta illud, *Memento homo quia terra es, & in terram ibis.* Si ergo de terra tua vis fructum accipere, teneas similitudinē agricolę. Doctus enim agricola terram suam prius mundat à lapidibus & spinis, spinas euellendo, & lapides euertendo. Prius ergo B succide spinas, & euerte lapides. Spinę, sunt peccata, quæ pungunt conscientiam, & lætale vulnus infligunt animę. Vnde *conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina.* Psalm. 31. Vnde dicit beatus Augustinus, quod si quis videret vulnera animæ, longe grauiora iudicaret ea, quam quælibet vulnera corporis; sed quia non videntur, ideo non timentur nisi ab his, à quibus sentiuntur; ab his scilicet qui conuertuntur ad cor, & dicunt, *Iniquitatem meam ego cognosco, &c.* Psal. C 50. Lapides, sunt peccata ducta in consuetudinem, quę rectè dicuntur lapides, quia cor hominis lapideum reddunt. Vnde Iob 41. de diabolo & membris eius, *Cor eius indurabitur quasi lapis.* Consuetudo enim peccati, est tanquam lapis suppositus angusto ori profūdissimi putei, in cuius profundo iacens peccator infœlix, computrescit vt iumentum in stercore suo, & fœtet praua consuetudine. Homo enim est *spiritus vadens*, id est, per seipsum in peccatum descendens, sed per D se *non rediens*, Psalm 77 nisi de gratia Dei. Tu ergo ab agro cordis tui succide spinas, & euerte lapides per contritionem, & eijce extra per cōfessionem. Spina enim, quia se erigit, significat superbiam; quia lacerat & retinet, significat cupiditatem & auaritiam, quia pungit, significat luxuriam. Et hęc tria vitia, radices sunt omnium peccatorum. Succide ergo spinas, & euerte lapides ne si plantaueris super lapides, arescat vinea; aut si inter spinas, suffocetur ab illis. Et no- E ta, quod non solum secādę sunt spinæ super terram, sed & eradicandę, ne pullulent iterum. Spina enim super terram secatur, quādo solummodo praua operatio amouetur, remanēte in terra radice, hoc est in occulto cordis peccandi volūtate. Oportet ergo extrahere radicem, id est, omnino eradicare peccandi voluntatem. Beatus Bernardus. Si peccatum superficialiter radas, & non intrinsecus eradices, certus esto quoniam pullulabit vberius, &c. Sic ergo priusquam plātetur vinea, purganda est à peccatis conscientia.

D. Augustinus.

B. Bernardus.

Vinea ista.

Plantatur in conuersione, quia tunc primo efficitur quis filius ecclesiæ merito, cum peccata omnia deserit opere & proposito: vnde, *Plantati in domo Domini*, id est in ecclesia per fidem & dilectionem, quæ sunt duę radices, quæ totam arborem supportant, *In atrijs domus Dei nostri florebunt*, Psalm 91.

Detegitur in confessione, hanc enim vineam operarij detegunt, cum terrenitatem malorum operum, & prauorum desideriorum, & secularis illecebræ à radice ipsius vitis, id est, à secreto cordis sui, à quo procedit omnis actus, siue bonus siue malus, per puram confessionem eijciunt. Ad quod inuitat Salomon Prouer. 16. dicens: *Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.*

Binatur, cum quidquid terrenitatis per malū, & inordinatum sermonem contractum est, pœnitentia & confessione propellitur.

Tertiatur cum maculę prauarum cogitationū, & malorum desideriorum per confessionem & pœnitentiam deteguntur.

Multipliciter foditur in pœnitentiali tribulatione, quasi enim fossoria sunt ieiunia, vigiliæ, disciplinæ, & huiusmodi, quę terram corporum lacerant & confringunt.

Stercoratur peccatorum præcedentium recordatione. Apponenda enim sunt stercora peccatorum & facinorum, iuxta radicem vineæ, vt fœcundetur. De frequenti nāque memoria, & assidua retractatione peccatorum, non ad delectandum, sed ad detestandū, nascitur timor, ex timore compunctio, ex compunctione amor, qui est fœcunditas vineæ, sine quo non posset fructum facere. Pœnitens enim debet cum Iob in sterquilinio sedere Iob secundo, id est, in suæ vilitatis consideratione, moram facere. amara nāque recogitatio peccatorum, fœcunditas est virtutum; sicut dicit quædam auctoritas.

Putatur omnium mēbrorum, & sensuum circumcisione. Faciēda est enim abscisio superfluarum extensionū, & progressionum, tā in mēbris quā in sensibus. Ad quod inuitat Ier. 4. dicēs: *Circumcidimini viri Iuda & auferte præputia cordiū vestrorū.* Circūcidatur ergo oculus claustralis, vel cuiuslibet fidelis, ne respiciat quod visu castitatem corrūpat; auris, ne audiat quod rigorē mentis emolliat; lingua ne virus euomat quod rotam natiuitatis inflammat; gustus, ne comedat quod gustatum mortē inferat; manus, ne illicita tangat; pes, ne ad inhonesta procedat; cor, ne de se fœtorem malarum cogitationum emittat, & huiusmodi.

Paxillatur in vitæ Christi, & sanctorum consideratione. Christus enim paxillus est, sicut dicitur Isa. 22. *Figam illum paxillum in loco fideli, &c.* Sicut enim paxillus vitē sustinet, sinē quo statim ad terram caderet; sic Christus innixam sibi animam misericorditer sustētat, sine quo statim ad peccatum declinaret. Ad hoc inuitat Augustin. dicens: Proijce te in hoc sapienter, quia non est adeo crudelis, vt se subtrahat, & te cadere permittat. Exempla etiam sanctorum paxilli sunt, quibus appodiare debemus nos, & inniti. Vnde

D. Augustinus.

Seneca. Seneca: Semper aliquo opus est, ad quem mores nostri seipsos erigant. Nisi enim ad regulam, praua non diriges.

Paxillus colligatur & eis adhæret, id est, Christo, & sanctis vera dilectione. Charitas enim, sicut dicit Apostolus ad Coloss. 3. *Vinculum perfectionis est*. Hoc modo colligatus erat Domino Psalmista Psalm. 72. cum dicebat, *Mihi autem adhærere Deo bonum est*. Neminem autem permittit Deus cadere, qui ei adhæreat vero amore; sicut dicit ibi Glossa. Glossa.

Propagatur, in virtutum multiplicatione. Vineam enim hanc propagare est, per incrementum virtutum, ad id, quod nondum habetur, seipsum extendere. Vnde Apostolus ad Philip. 3. *Ad interiora meipsum extendo* & *Ibunt* sancti *de virtute & virtutem*. Psalm. 83.

Plicatur, in cordis humiliatione, ad quod inuitat Salomon Eccli. 3 dicens: *Quanto magnus es humilia te in omnibus & coram Deo inuenies gratiam*.

Eleuatur, mentis ad cœlestia suspensione. Vnde Iob 7. *Suspendium elegit anima mea* Et Apostolus Coloss. 3 *Quæ sursum sunt quærite*, &c.

Irrigatur, lacrymarum effusione. Sicut enim pluuia fœcũdat vineam, sic lacrymarum effusio, ad bene operandum, rigat conscientiam.

Sarritur, Malarum cogitationum extirpatione, quę sicut herbæ nociuę succrescẽtes, à calore solis vineam, sic ab aduentu gratię Dei impediũt animam Vnde Sap. 1. *Spiritus sanctus aufert se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu*.

Epampinatur, verborum superfluorum resecisione, vt supra de vinea Claustralium. pag.

Concluditur, quinque sensuũ cohibitione. Claudendi enim sunt oculi, ne illicita respiciant, &c. vt supra de putatione Claudẽda est etiam vinea fossato humilitatis, aqua lacrymarum circũcurrente, sepe pęnitentialis afflictionis, muro castitatis seu bonę operationis. pag.

Conseruatur, a triplicis inimici infestatione; ad quod inuitat Salomon Prouerb. 4. dicens, *Omni custodia serua cor tuum quoniam ex ipso vita procedit*.

Visitatur, à Christo in gratiæ amplioris appositione, quod orabat Psalm. 79. dicens: *Respice de cælo & vide, & visita vineam istam, & perfice eam*, & cæt.

Frondet, in sacrę doctrinę alijs expositione, folia enim viri iusti ceu verba sunt. Vnde illud. *Et folium eius non defluet*, &c. Psal 1.

Floret, in interiori deuotione, Vnde Prou. 17. *Animus gaudens ætatem floridam facit*.

Redolet, in bonæ famæ ad proximum respersione, Vnde Apostolus 2. ad Corinth. 2. *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco in his qui salui fiunt* &c. Et Seneca Eius quem videre non possum, me pascit opinio.

Odore serpentes fugat, in vitiorum à se & alijs expulsione. Vnde *Linguis loquentur nouis, serpentes* A *tollent*. Marc. vltim. Lingua noua confessio, quæ animam innouat, & tollit de corde serpentes vitiorum.

Fructum facit, in bona operatione. Vnde Psal. 103. *De fructu operum tuorum satiabitur terra*, id est, homo terrenus.

Maturescit, in virtutum perfectione, ad quam inuitat Dominus Matth. 5. *Estote perfecti, &c.* His Botrus.

Vindemiatur, quando ad gaudia paradisi inuitatur, & sic in cellario Domini spiritualiter deportatur, sed sæpe prius oportet in purgatorio torculetur. B

Vindemiatur, in morte.

Torculatur, in purgatoria tribulatione.

In cellario reponitur, in glorificatione, vnde Sponsa Cantic. prim. *Introduxit me Rex in cellam vinariam*.

Vulpeculæ, id est, primi motus, furtiuè & absconditè irrumpentes, de quibus Cant. secund. *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*, & cæt. C Hanc vitē destruunt.

Inundantia aquarum, id est, temporalium abundantia.

Grando, id est, luxuria.

Gelicidium, id est, auaritia.

Nebula, id est, superbia.

Pauperes sunt, & viri iusti pauperes sunt paupertate spirituali. Vnde Psal. 87. *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea*. Vinitores eius.

Laborant pro vita & isti pro vita æterna. Vnde Iob 3. *Quasi effodientes thesaurum*, &c. D

Laborant tempore suo, & nos *Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes &c.* Ad Galat sexto, Primo ad nos, secundo ad domesticos fidei, tertio generaliter ad omnem hominem, maximè ad christianum.

Oliua. Maria oliua, Vnde dicit Eccli vigesimo quarto. *Quasi oliua speciosa in campis*, supple exaltata sum, propter misericordiam & pietatem. Videndum igitur quare, vel quomodo oliua, & quomodo, vel vbi speciosa. Dicit Rabanus quod olea arbor est, oliua fructus, cuius scilicet oliuæ liquor, vel succus dicitur oleum Latine, sed Grecè oleon. Sed oliua sæpe pro arbore ponitur, vt ibi, *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei*, &c. Psalm. 51. Maria Oliua. E Rabanus.

Amara est in radice, quia beata virgo amaritudinem originalis habuit in conceptione, quare non celebratur eius conceptio à multis. Quia Oliua.

Dulcis in fructu, id est, in filio, qui dicit: *Spiritus meus super mel dulcis*. Eccli 24. F

Odorifera in flore. Flos eius, filius est eius, qui *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans dedit suauitatem odoris*. Eccli. 24.

Fructum suum, quantum in se est, omnibus communicat. Quod apparuit quando filium suum peperit in via, vt posset ab omni prætereunte capi, & dicerent transeuntes. *Filius datus est nobis*.

est nobis. Isai. 9. Sed nota, quod non inuenitur hic fructus nisi à transeuntibus, vnde de pastoribus, qui dixerunt, *Transeamus vsque Bethleem*, &c. Lucæ 2. dicitur paulo post, *Venerunt festinantes & inuenerunt*, &c.

Arbor frondosa & ramosa, cuius frondes & rami amatores eius, ei quoddammodo fide, spe & charitate inserti; quia amor est amantis & amati vnio quædam spiritualis, Vnde talis potest dicere. *Mihi adhærere ei bonum est, & ponere in ea spem meam*, Psalm. 72. quia talibus nutrimentum gratiæ subministrat. Maximè autem inseruntur ei imitatores eius in pietate, & duplici misericordia, scilicet in affectu & effectu.

Cana est per sapientiam, Sapient. 4. *Cani sunt sensus hominis*, &c. *& in antiquis est sapientia*, Iob duodec.

Signum est pacis, Vnde in eius partu cantatum est, *Pax hominibus bonæ voluntatis*, Luc secundo. Per ipsam enim finita est guerra, quam Eua fecerat inter Deum & hominem, inter hominem & Angelum, inter hominem & hominem, inter corpus & animam. Istud inuenies in principio huius libri. Ipsa est illa columba, quæ cessante diluuio, ramum oliuæ in ore suo detulit ad Noë in arcam, Deum humano generi reconciliatum demonstrans: & sic ipsa designatur per oliuam, quæ est signum pacis, & per columbam, quæ est auis pacifica.

Maria Columba.

Comam suam diu conseruat, id est, fidem, spem & charitatem. *Vel*, coma est virginitas, cui debetur aureola: Vnde Maria depingitur coronata. Hanc comam iugiter seruauit, quia ante partum, in partu, & post partum.

Folia eius amara, quia verba eius inuitant ad pœnitentiam, *Vel*, folia eius sunt verba euangelicę prędicationis, quibus docuit Apostolos & filios nascentis ecclesię. Folia etiam eius medicinalia. Ezechiel. quadragesimo septimo, & Apocalypsis vigesimo secund. quia sanant cancrum; & exemplum verborum eius, detractionem, & cætera turpiloquia. Cancer corrodit os & linguam, & Sapient. primo dicitur: *A detractione parcite linguæ.* Ideo Apocalypsis decimo sexto, dicitur de detractoribus & blasphemis. *Commanducauerūt linguas suas præ dolore, & blasphemauerunt Deum cœli*, &c.

Fructum facit in frigore pinguem, quia ad litteram in hieme peperit saluatorem. Mysticè, quando refrigerat charitas, & abundabat iniquitas.

Æstate & hieme viret. Viret animæ fides & perseuerantia, quæ non aruit in ea, propter hiemem Dominicæ Passionis, sicut in omnibus discipulis: Tunc enim *Defecit omnis sanctus.* Ideo prædictum erat de ea Prouerbior. in fine. *Non extinguetur in nocte*, Dominicæ Passionis, *Lucerna eius*, id est, fides. Aliter. Hiems vita præsens, astricta frigore mortalitatis, & ventis tentationum impulsa. Aestas, futuræ vitæ claritas, qua adueniente, mœroris nubila transeunt, & dies vitæ æternæ solis claritate fulgescunt. Maria vero oliua nostra, humore gratię perfusa, huius vitę tempore non aruit, sed vitæ æternæ amœnitatem, inter omnes Euæ filias, gloriosa suscepit.

Cantarides nutrit, quę libenter comedunt flores oliuæ, & sunt cantarides muscæ fœtentes & lucidæ, quæ signant Clericos & Monachos, vel Canonicos lucentes habitu & tonsura, sed fœtentes vita: Cum dicat Beatus Augustinus: Vt non tam studeamus placere vestibus, quam moribus; quos beata virgo nutrit beneficijs suis.

D. Augustinus.

Arbor insignis, & Maria gloriosa est generis nobilitate, gloriosior morum honestate, & gratiarum vniuersitate, gloriosissima filij dignitate.

Ramos habet flexibiles, quia facillime flecti potest oratione deuota, vt habeatur fructus eius qui Christus est.

Valde copiosa in fructu, Vnde dicit: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini*, &c. Psalmo 51. id est in Ecclesia. Quia fructus eius omne bonum est, & summum bonum: *Qui omnibus omnia factus est, vt lucrifaciat vniuersos* prim. Corinth. nono. Et ipse in futuro erit *Omnia in omnibus*, id est, sufficientia omnium prim. Corinth. decimo quinto Ipsa est etiam oliua, id est, fructus, quia plena pinguedine diuinæ gratię, & misericordiæ, luce sapientiæ, & hilaritate bonæ conscientię.

Sequitur. *Speciosa in campis.* Speciosa in germine & liquore, id est, in filio, in floribus sanctorum desideriorum, in folijs verborum, in frondibus & ramis operum, quia habuit in se opera actiuę & contemplatiuæ. Actiuæ, quia datum est ei exhibere omnia opera actiuæ ipsi filio Dei, sicut ostendit Beatus Anselmus. Luc. decimo, vbi dicitur, quod mulier Martha nomine, excepit illum in domum suam. Omnia opera contemplatiuæ, scilicet aures diuinas suis orationibus ad peccatores inclinare, secretis diuinis interesse, & huiusmodi Sed propter multitudinem misericordiæ & pietatis, maxime dicitur *Speciosa*, quia *speciosa est misericordia eius in tempore tribulationis.* Eccli. trigesimo quinto. Quære de omnibus istis titulo de misericordia eius, circa medium capituli, & multa ibi inuenies Vel *Speciosa* propter omnimodam speciositatem corporalem quæ in dispositione membrorum, & spiritualem, quę consistit in virtutibus animæ Quære titulo de specie eius *Vel* etiā *speciosa in campis*, ab effectu, quia speciem & virtutem tribuit abundanter familiaribus suis maxime si habuerint in se proprietates campi, vt sint florigeri

D. Anselmus.

Lib. 4. pag 219. f. & seqq.

Lib. 5. pag. 113. a. & 116. a.

geri per castitatem, exculti per pœnitentiam, A fructiferi per operationem bonam, & fructus suos, pro eius honore, libenter subministrent necessitatem patienti. Titulo de terra inuenies proprietates campi, vbi Maria dicitur campus. Vel *in campis*, id est, peccatoribus incultis, quibus gratiam suis orationibus, exemplis, & meritis subministrat, vt excolantur & referant fructum. Vel per *campos* figuratur latitudo, & amplitudo latæ viæ, quæ ducit ad perditionem, Matth. septimo, & ipsa est oliua *speciosa in campis*, B id est, in illis, qui sequuntur latitudinem suę prauæ voluntatis, & discurrunt per campos licentię, velut equi emissarij & infrœnes, non retardati fręno timoris, vel diuini amoris, seu mundani pudoris, aut vinculis diuinorum pręceptorum, quando ex toto corde pœnitentes confugiunt ad eam. Dicitur etiam *Speciosa in campis*. Propter communitatem pietatis eius & misericordiæ, quam cunctis exhibet quantum in se est, sine acceptione personę; sicut habuisti C supra titulo de misericordia eius. Ideo dicitur *Speciosa in campis*; non in montibus, non in hortis, non in siluis, non in aquis, aut huiusmodi. Si enim dixisset in hortis, qui conclusi sunt, non videretur quod omnibus, aut semper pateret misericordia eius. Per montes intellige superbos, qui à se repellunt misericordiam matris & filij, quia tumor infusa repellit. In siluis non crescunt arbores fructiferæ hominibus, sed porcis & feris, id est, dęmonibus & vitijs. Solis etiam claritas, id est, matris & filij pietas excluditur à siluis, propter densitatem arborum, ramorum & frondium. Sic & peccatores siluestres moribus, caliginosi, tenebrositate vitiorum, solem iustitiæ à se excludunt, & spinas vitiorum & vepres nutriunt. In siluis etiam latitant sicarij & prædones, serpentes & scorpiones, id est, multitudo vitiorum & dæmonum, quia rarissimus cultus iustitię iam apparet. Si vis ergo participare pinguedini huius Oliuæ, E necesse tibi est in te ipso pręscindere proceras arbores, id est, fastum superbię, & fruteta vitiorum, vt sic expellere possis à te sicarios, fures, & venenata, dæmones, scilicet & vitia, quæ animas iugulant, spoliant & venenant, vt campi facies in te appareat, vitijs resecatis. Assigna totum ordinem spiritualis agriculturę, & sic huius oliuæ pinguedini participabis, imo ipsa plantabitur in te, & ipsi poteris inseri, sicut oleaster in oliua, vt particeps fias radicis, & pinguedinis eius. F

Lib. 8. pag. 406. c.

Vide li. 4. pag. 191. a

Maria ergo exaltatur, *quasi oliua* per misericordiam, quam docet verbis, & exhibet factis. *Quasi oliua* per affectum misericordiæ, *Speciosa* per effectum. Effectus enim misericordiæ nihil valet, nisi sit ex affectu; Nam sicut ex oliua fructus, sic ex affectu meritorium opus. Oliua autem *Speciosa est*, quando fructum facit, & affectus misericordiæ, quando effectum ostendit. Ideo Ierem. vndecimo, dicitur de ea, *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum, &c.* *Oliuam vberem* per effectum misericordiæ; *pulchram* per puritatem affectus; *fructiferam* per effectum misericordię; *speciosam* per abundantiam effectus. *Vocauit Dominus nomen tuum*, per Angelum dicentem, *Aue gratia plena*. Et post mutata persona subdit, *Ad vocem loquelæ grandis, ignis exarsit in ea, & combusta sunt fruteta eius.* *Grandis loquela*, quando ex magnitudine fidei respondit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi, &c.* *Ignis* Christus, qui ad hanc vocem exarsit, sicut quondam in rubo. *Et combusta sunt fruteta eius.* *Fruteta*, quæ ab inferiori nascuntur in oliua, sunt motus carnis, à sensualitate prodeuntes; qui ab hoc igne, descendente in eam, deuorati sunt, si forte erant in ea, sicut rogus magnus deuorat ignem candelę.

Ex hac oliua habetur oleum, quod est liquor oliuæ, scilicet Christus, qui est *oleum gratiæ* infirmis, dimittendo eis peccata Isa. 10. *Computrescet iugum* diaboli quo oneratur peccator, *à facie olei*, id est, à præsentia gratiæ Dei, quæ sola iustificat peccatorem. Item *oleum sapientiæ* ad cathecuminos instruendos. Hoc oleo implentur *vasa vacua*, 4 Reg. 4. *Valles* etiam, id est, humiles *abundabunt frumento* sapientiæ, Psal. 64. de quo fit panis vitę. Item ab ipsa habemus *oleum lætitiæ*, ad reges & sacerdotes inungendos, id est, spirituales viros lętificandos. Vnde, *Vnxit te Deus*, &c. Psal. 44. & propter hoc sanat à malo, instruit in bono, lætificat per vtrumque. Sanat peccatores per oleū gratię, instruit ingredientes per oleum sapiētię, lætificat proficientes & perfectos per oleum lętitię, quod est in securitate conscientiæ. Vnde Prouerb. 14. *Secura mens quasi iuge conuiuium.* D

Christus Oleum.

Aliter. Maria oliua, id est, olea, vt fructus sumatur pro arbore fructificāte. De hac olea processit & nata est vera oliua, id est, Christus, qui est pax nostra, misericordia nostra, lux nostra, sine qua non videmus, qui *Vitam & misericordiam tribuit nobis*, sicut dicitur Iob deci. qui nos patri pacificauit, quia *Ipse pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Ephes. 2. Fructus autem iste modicus per humilitatem, in principio amarus, per multiplicem quam est passus tribulationē. Vnde Thren. 3 Dicit ipse de Patre. *Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absinthio*; sed vltimo dulcissimus, quando *Videbimus eum sicuti est.* 1. Ioan. 3. Fuit etiam fructus iste serotinus; Sero enim maturatur fructus oliuæ, & Christus venit in fine temporum. Galat. 4. *Quando venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex muliere*, &c. Prou. 16. *Clementia Regis quasi imber serotinus.* Ad similitudinem

Christus oliua.

tudinem vuæ premitur in torculari. Ioel. 2. *Redundabunt torcularia vino & oleo*, quod impletum est in passione, vt supra dictum est de botro. Ipse etiam oleum est huius oliuæ. Vnde Cant. prim. dicitur ei: *Oleum effusum nomen tuum.* Cui dicit Psalm. 44. *Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ.* Dicitur ergo oleum propter vnctionem Spiritus sancti, quem non accepit ad mensuram aliorum, sed *Præ participibus suis*, id est, ceteris sanctis, id est, plenarie. *Effusum*, non stillatum, quia plenus Spiritu sancto, quem abundanter effudit in die Pentecostes in discipulos & alios, sicut promiserat per Ioelem 2 cap. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.*

Item de hoc oleo Iob dicit cap. 29. *Petra fundebat mihi riuos olei.* O dulcis olei effusio, inebrians Angelos, satians Sanctos, mortuos viuificans, peccatores iustificans, mœstos lætificans, inferos dissipans, redimens mundum, aperiens cœlum!

Maria Oliua.

Hæc est Oliua, quæ noluit relinquere *Pinguedinem suam, qua Dij vtuntur & homines, vt inter ligna promoueretur.* Iudic. 9. quia noluit in mundo exaltari, nec gratiam sibi datam de supernis relinquere, qua velut oleo misericordiæ, vtuntur homines in peccatorum remissione, & gratiarum collatione; qua etiam ruina restaurata est Angelorum. *Dij & homines*, Angeli & viri iusti; & ipsa mater regis iustitiæ, facta est regina misericordiæ, vt ipsius regis iustitia, per reginam misericordiæ temperetur.

Sapientia oliua.

De sapientia sic. *Quasi oliua speciosa in campis.* Verba sunt Sapientię prim. Sicut oliua speciosa crescit in campis excultis, & fructifera; sic ego sapientia cresco, & speciosa fio in mentibus bene excultis, & fructibus bonorum operum refertis. *Oliua* signum est pacis & misericordiæ: Et de Sapientia dicitur Iacob. 3. quod *Primum pudica, deinde pacifica*; & paulo post dicitur *Plena misericordia & fructibus bonis.* Item *Oliua* pinguis, & sapientia plena deuotione. Item *Oliua* nutrit cantarides, quæ deuorant flores eius; hæ sunt muscæ fœtentes & lucentes, quæ designant inanem gloriam, quę multoties, & in multis consumit fructum ipsius sapientiæ, & maculat eius pinguedinem. Ecclesiastes deci. *Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti.*

Ecclesia olea.

Item olea ecclesia, cuius singulę oliuę, singuli iusti; quæ scilicet oliua campos totius mundi decore illustrat, & spirituali gratia per vnctionem chrismatis sanctificat. Fructus huius oliuæ serotinus, quia iustus expectat à Deo retributionem futuram, non præsentem. Sed mali volunt hic esse beati, ideo læduntur tribulationibus mundi: Vnde, *Lædetur quasi vinea in primo flore*, &c. Iob 15. *Linum virens*, per inanem gloriam; *Et germinans folliculos* superbiæ; & *Hordeum virens læsa sunt.* Exod. nono. *Sed non far & triticum* sunt læsa, *quia serotina erant.*

Item fructus oleæ maturus nigrescit, quia iusti contemnuntur à mundanis, Vnde dicit fidelis anima, Cantic. primo. *Nigra sum*, in opinione mundanorum; *Sed formosa*, in oculis sponsi mei.

Moraliter verba sunt iusti, *Ego quasi oliua speciosa in campis*, & conueniunt hæc verba principaliter illis sanctis, qui excellebant alios in misericordia, qualis fuit Laurentius, Nicolaus, Martinus, Ægidius, & huiusmodi. In quorum persona legitur Eccli. quinquag. *Quasi oliua pullulans.* &c.

Iustus oliua, quia oliua.

Semper viret. Viror animæ sanctitas est; quem virorem amittit per æstatem, qui dissoluitur per prosperitatem; per hiemem, qui frangitur per aduersitatem.

Florens, per magnam nebulam amittit florem suum, sicut dicitur Iob 15. *Lædetur quasi oliua proijciens florem suum.* Nebula mollis tam dure percutit oliuam in flore, quod tollit fructum. Hæc *Nebula* amor gloriæ mundanę, vel appetitus laudis transitoriæ, quę duo tollunt fructum mercedis ęternę. Vel *Nebula* obscurans adulatio, vel fauor humanus, sicut exponit Beatus Gregorius, qui florem facit proijci, id est, bonum propositum relinqui; Et hæc nebula obscurat intelligētiam, vel florem proijcere, est à bono incœpto deuiare.

D. Gregorius.

Salici in folijs inter omnes arbores similior; vt qui sapienter sperat in misericordia Dei, reputet se sterilem non fructuosum Luc. decim. sept. *Cum omnia bene feceritis, dicite serui inutiles sumus.* Sunt etiam folia oliuę amara, vt de tua sterilitate verba amara proferas in confessione, Iob 6. *Verba mea dolore sunt plena.*

Signum pacis, vt pacem teneas ad Deum, per contritionem & confessionem; ad proximum, per sanctificationem; ad animam tuam, subijciendo illi sensualitatem; & sic sis alijs signum pacis per exemplum.

Fructus eius oleum. & tuus opera misericordię. Nec tibi retineas fructus tuos temporales, sicut nec oliua, sed alijs large distribuas. Similiter & spirituales, scilicet desideria, & orationes & huiusmodi.

Radicem habet amaram. Initium enim iustitię, amara recordatio peccatorum, & amara cōtritio. Amaritudo etiam exterior in ieiunijs, disciplinis, & huiusmodi; parere debet fructum dulcem, in operibus misericordiæ, & pietatis, id est, in affectu & effectu. Vel *Radix* compassio. Iob 30. *Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & anima mea compatiebatur pauperi.* Robur vel stipes, firmum propositum miserendi, cum fortitudine animi. Robur etiam corporis sæcularis, quandoque necessarium Iob 29. *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Cortex

exterior, exemplum misericordiæ, vel patientia ad importunitatem pauperum. Sed modo conqueritur Dominus in Ioele de arborum suarum decorticatione, *Ficum meam decorticauit*, &c. Ioel. primo.

Fructum suum dulcem tegit amaris folijs. Folia verba sunt Lucę decimo septimo, *Cum omnia bona feceritis*, &c. vt supra. Rami diuersa opera misericordię, circumquaque diffusi. Diuisio ramorum diuersitas operum. Flosculus oliuæ, benignitas cordis & oris, pręcedens opus misericordię, sicut est pietas, dulcis responsio, benignus auditus, pius respectus, & huiusmodi. Hęc oliua recusauit dominium temporale, & se sufficienter excusauit, quod non Rhamnus, Iud. non. Iustus enim, exemplo magistri sui, debet subterfugere regnum temporale, pro amore ęterni regni; & occurrere crucifixoribus suis, id est, tribulationibus mundi, & dicere cum Lot. Genes. decimo nono. *Non possum in monte saluari*. Et in Psal. 55. *Ab altitudine diei timebo*. Tamen Lot cum filiabus in monte commisit incestum, Genes. 19. cum primogenita, id est, superbia, quæ est *primogenita mors*. Iob decimo octauo. Et cum minore, scilicet carnali concupiscentia. Et nota, quod Rhamnus, id est, illi, qui sunt aspeti, vitijs hirsuti, & aculeati, libenter suscepit regnum.

Sit ergo iustus, *Oliua* per misericordiam, *speciosa* per exemplum, *in campis* propter communitatem, sine acceptione personarum communicans omnibus suos fructus temporales & spirituales, non sibi soli, sed toti mundo genitum se credens. Vnde prim. Corinth. decimo, dicit Apostolus: *Ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiãt*. Et statim subdit 1. Cor. 11. *Imitatores mei estote sicut & ego Christi*. Item Eccli. 24. *Videte quoniam non mihi soli laboraui*, dicunt sapientia, Christus & Maria, & ipse sapiẽs, *Sed omnibus exquirentibus veritatem. In campis*, qui signant latitudinem charitatis & gaudij, in quibus debet esse plantata misericordia. Propter huiusmodi proprietates iusto viro summe necessarias, dicit vir iustus, *Ego autem sicut oliua*, quasi non materialis, sed spiritualis, exprimens in iustitia bonas eius proprietates.

Item *sicut oliua* contra obstinationem, quæ contraria est misericordię, *fructifera* contra sterilitatem, *in domo Dei* contra hæreses & schismata. *speraui* contra desperationem, *in misericordia Dei*, quæ est in ęternum & in sęculum sæculi, quasi diceret: Non quęsiui misericordiam temporalem, De qua Oseę sexto *Misericordia vestra sicut nubes matutina*. *Vestra*, id est, quam vos quæritis. Sequitur. Psalm. 51. *Confitebor tibi*, contra magnitudinem, *& expectabo*, per perseuerãtiam contra præproperos.

Maria Rubus.

Rubus. Maria rubus, Et ipsa vel eius conceptus, est illa visio magna, Exod. 3. quam desiderabat videre Moyses, quasi de prope dicens, *Vadam & videbo visionem hanc magnam quare non comburatur rubus*, &c.

Hæc visio magna propter.

Singularitatem, quia nec primam similem visa est, &c.

Vtilitatem, quia nulla maior vtilitas esse potest.

Rei magnitudinem, scilicet quod virgo concepit non purum hominem, sed filium Dei.

Rei nouitatem, Ierem. 31. *Creauit Dominus nouum*, &c.

Significationem, quia & pręsens miraculum exhibuit, & incarnationem Verbi, & virginis matris perpetuam integritatem pręsignauit.

Magni mysterij repræsentationem.

Sed quid videbat Moyses? *Flammam ignis*, id est Filium Dei, qui dicitur flamma ignis, id est, splẽdor lucis æternæ, quia *Deus noster ignis consumens est*. Hebræor. in fine. *Procedentem de medio rubi*, id est, virginalis vteri. Et dicitur ibi quod *Rubus ardebat, & non comburebatur*; quia virgo concipiebat filium, nec violabatur; grauidabatur, sed non grauabatur; alleuiabatur in partu, sed nec dolebat, nec euacuabatur. Vel, per *Flammam* intellige Spiritus sancti gratiam. Domino apparente in rubo, flamma rubum non lęsit, quia filio Dei assumente carnem in virgine, obumbrata à Spiritu sancto, pudor virgineus illæsus permansit. Vel sic, Ignis in rubo, Christus in corpore virgineo, qui ibi ardebat, quia fœcunditatem accendebat, nec virginitatem consumebat. Et in hoc magna visio, quia cum sit ignis consumens, non consumebat.

Maria Rubus, arbor.

Paruula, per summam humilitatem, & contẽptum sui, qui est humilitas.

Aspera, per exercitium virtutum, contra mollitiem, & dissolutionem.

Viridis, per fidem, vel perpetuam sanctitatem, vel per virginitatem, vel quia nõ emarcuit corpus eius per putrefactionem.

Florida, per virginitatem, vel quia sicut in flore est spes fructus, sic in ea spes omnis boni. Vnde dicit, *In me omnis spes vitæ & virtutis*. Eccli. viges. quarto.

Odorifera, per sanctam opinionem. Vnde dicit, Eccli. 24. *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans*, &c.

Aculeata, per multiplicis tribulationis punctionem, & hoc maxime in filij passione. Est enim rubus genus arbusculæ spinosę.

Christus Rubus.

Item Christus Rubus. Asperitas rubi, caro mortalis quam de virgine sumpsit. Ignis amor, quem erga nos habuit. Rubus comburi visus est, nec tamen combustus. Hæc est caro Christi, quę amore mortua, sepulta visa est putredini data, cum tamen gloriosior surrexerit.

Fidelis anima Rubus.

Moraliter. Rubus incombustus fidelis anima, probata

probata tentatione non consummata. Vnde de iustis dicitur, Sapient. 3. *Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus*, quod si purum est, ibi non minuitur, sed purius redditur; quod apparuit in pueris in camino missis, qui puri ibi missi sunt, & puriores exierunt, sicut dicit Beatus Hieronymus in Prologo Abacuc. Vel *Rubus incombustus* malitia increpata, non consumpta. Vnde Ierem sexto *Frustra conflauit conflator, malitia eorum non sunt consumpta.* Vel reproba anima flagellata à Deo, sed non emendata. Vnde Ierem. secund *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt.*

D. Hieronymus.

Si ad literam quæratur de Rubo, cuiusmodi sit arbor? Isidorus videtur velle, quod Rubus sit quedam arbuscula valde spinosa, sic dicta, quia fructus eius, vel virgultum valde rubet, & de fructibus eius pastorum inedia in desertis confouetur. Dicitur etiam, quod Dominus sciens Iudæos pronos ad idololatriam, voluit apparere in Rubo, quia de Rubo non possent fieri imagines.

Maria Cedrus.

Cedrus quoque. Vnde dicit Eccli vigesi quart. *Quasi Cedrus exaltata sum in Libano*, qui interpretatur candor, qui est omnium colorum mundissimus. Cedrus dicitur, inquit Isidorus, ex eo, quod à Græcis Cedros vocatur, quasi ceomenes driosioron, id est, arboris humor ardentis. Et est Libanus mons quidam, significans Christum montem in vertice montium, qui est *Candor lucis æternæ* Sapient. septim. Alij enim montes, id est, sancti, candidi sunt, non candor; sed ab ipso candore candescunt, quia ab ipso mundantur, & de plenitudine eius accipiunt. In hoc monte præ cæteris omnibus, beata virgo exaltata est super homines & Angelos, tanquam præcipuum membrum in corpore sub capite. Dicit ergo *Quasi Cedrus exaltata sum in Libano*, id est, in Christo, in mundo, in cœlo, in ordine Cisterciensi, quia omnes ecclesiæ illius ordinis sunt de ipsa. Et bene dicit *Exaltata*, quia de humili ancilla, in reginam cœli, de filia Dei, in matrem Dei.

Isidorus l. 17. orig. cap. 7.

Dominus Sabinensis.

Aliter. *In Libano*, qui interpretatur candor, significatur candor virginitatis. De Libano etiam, scilicet de illa arbore procedit Thus, quod crematur in sacrificijs in odorem suauitatis. Et Maria arbor Libanus est. Vnde se vocat Libanum dicens: Eccli vigesimo quarto. *Quasi Libanus non incisus, vaporem habitationem meam*; Cuius filius, quasi thus, in igne passionis crematus est, & in huiusmodi hostiæ fragrantia delectatus est Deus Pater. Item Cedrus odore serpentes fugat. Bene ergo dicitur, *Quasi Cedrus exaltata sum in Libano*, quia pro candore virginitatis, & thuris sui genitura, odore nominis eius serpentes spirituales, & dæmones effugantur.

Maria Cedrus, quia Cedrus.

Arbor procera & eminentissima super omnes arbores, vnde & à quibusdam dicitur rex arborum; & bene competit dignitati Mariæ, quę in hoc quod ipsa facta est mater Dei, nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Ideo dicit. *Quasi Cedrus exaltata sum in Libano*, quia sicut dicit B. Bernardus. Hæc est virginis nostræ gloria singularis, & excellens prærogatiua Mariæ, quod filium vnum eumdemque, cum Deo patre meruit habere communem. Aliter. Alta fuit Maria, quia instar Saulis pri. Reg decimo. *Ab humero & sursum sanctis supereminens vniuersis.* *Ab humero*, in quo bona operatio quia de propria substantia omnia opera actiue exhibuit filio Dei. *A collo* per quod vox transit, in quo intelligitur efficacia orationis, vel sapientia in verbis. *A capite*, in quo sensuum perfectio & sapientiæ maturitas, ad similitudinem capitis materialis, in quo sensuum exteriorum perfectio inuenitur. *Vel altitudo* Mariæ, humilitas eius, quia *qui se humiliat exaltabitur* Luc. 14 *Vel* altitudo eius fuit à terra spirituali elongatio, & cœlo approximatio. Terra spiritualis, terrena voluptas, terrena opulentia, terrena gloria. A prima se elongauit per virginitatem; à secunda per paupertatem; à tertia per humilitatem. Et per hęc tria, super omnes creaturas propinquauit per meritum ad cœlestia & ęterna. Aliter. Per *humerum*, concorditer facta bona operatio signatur. Per *sursum* contemplatio. In his duobus nec primam similem visa est, &c.

B. Bernardus ser. 1. de Annúciatione.

Arbor annosa, licet enim in exordio noui testamenti, & in conceptu filij fuerit iuuencula, tamen in figuris veteris testamenti, & in Prophetijs, quasi senex erat & annosa. Vnde signatur per *cisternam veterem* Genes. triges. sept. Quia in eam missus est verus Ioseph in incarnatione. Isa non. *Verbum misit Dominus in Iacob* id est, filium suum in Mariam. Ideo etiam in templis de hoc ligno propter durabilitatem eius solent lacunaria fieri.

Maria Cisterna vetus.

Arbor medullosa. Vnde Ezech. deci. sept. *Aquila grandis* &c. vsque. *Et tulit medullam cedri.* Sic & Maria medullosa per pinguedinem charitatis, & vbertatem pietatis.

Libenter crescit prope aquas. Num. vigesi quart. *Tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas.* Quia spiritualiter creuit beata virgo iuxta aquas scripturarum, & gratiarum Spiritus sancti. Vnde dicit de patre. *Super aquam refectionis educauit me* &c. Psal. 22.

Materia fuit templi, id est, corporis Dominici, quod de purissimo eius sanguine, sicut dicit Damascenus, fabricatum est manu sapientiæ Dei, & operatione Spiritus sancti, de quo templo Ioan. secund. *Soluite templum hoc*, id est, soluetis. Ezech. quadragesi. tert. *Fili hominis, ostende domui Israel templum* &c. in quo videlicet templo

D. Damascenus.

plo *habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter*. Colos secund. Ideo dicit. *quasi cedrus* id est, quasi mater Christi. Sed quia domum Dei decet sanctitudo, oportuit quod sine corruptione conciperet, quod competit cedro, quæ est imputribilis. Ideo dictum est ei, Luc. 1. *Spiritus sanctus superueniet in te*, id est, super alias mulieres veniet, quia virgo concipies. Propter hoc exaltatur sicut cedrus, id est, sicut mater & virgo, *in libano*, scilicet manens in candore virginitatis. Ideo dicit Christus de ea Cant. secund. *Sicut lilium inter spinas*. Et propter hoc omnes excellit mulieres, sicut cedrus omnes arbores. Vnde *multæ filiæ congregauerunt diuitias* &c. Prouerb. 31.

Magnas & altas habet radices, & profundissime radicatur. Vnde potest crescere tam in immensum. *Radices* eius, parentes eius, de quibus orta est secundum carnem, scilicet. Abraham, Iesse, Dauid, qui magni fuerunt & in sęculo, & coram Deo. Ideo dictum est Isa. vndecimo. *Egredietur virga de radice Iesse*. Spirituales eius radices, excellentissimæ virtutes, quas omnes habuit in superlatiuo. Et quia per humilitatem tam in profundo radicata est in eis, ideo tam in immensum excreuit; scilicet, vsque ad conceptionem filij Dei, qui erat in sinu patris. Ideo etiam in assumptione exaltata est super choros Angelorum.

Præcipui odoris, id est, famæ & opinionis, quia iugiter laudata ab vtraque Ecclesia, & tamen maior est omni laude, & in laude eius omnis lingua balbutit. Cuius videlicet duplex odor, virginitatis & humilitatis, filium Dei de cœlo attraxit in vterum eius. Cant. pri. *Dum esset rex* &c. Quere titulo. Dominus tecum post medium capituli.

Vide li. 1. pag. 49. c. & deinceps.

Odore & succo fugat & extinguit serpentes. Odor eius, scilicet, quod virgo & mater Dei, vel quod vniuersis charismatibus delibuta. A quo odore fugiunt dæmones, & prædam suam relinquunt, id est, peccatores, quos fuerant deprædati. Beatus Bernardus. non sic tremunt. Quere capitulo secundo salutationis Angelicæ, vbi agitur de virtute nominis eius. Item succus eius, pietas eius, qua in familiaribus suis velut quosdam serpentes, prauas extinguit concupiscentias. Odor enim eius fidelibus est in vitam, *in his scilicet, qui salui fiunt*. 2. Cor. 2. Sed in his qui pereunt, in mortem, scilicet paganis, Iudęis hereticis, quos ventilat ab Ecclesia Dei. Aliter. Sicut testantur Iudęi, Maria pulcherrima virginum fuit, nec vnquam aliquis, eam intuens, ipsam male concupiuit, licet multæ aliæ bonæ mulieres male fuerint concupitæ, vt Sara, Rebecca. Susanna, Iudith, Agnes, Lucia, & huiusmodi. Et hæc gratia transfusa est in eam in sua singulari sanctificatione, quasi quędam respiratio, vel quoddam spiramentum cedrini odoris, ad occidendum in intuentibus eam carnales concupiscentias, & motus, qui quasi venenosi serpentes in carne serpunt. Et ideo dicit ipsa se, quasi cedrum in libano exaltatam. Et nota, quod multum vellet feruens amator, quod nullus concupisceret amicam suam. Ideo forte Christus, qui se vocat zelotem. Exod. vigef. qui decorem Mariæ concupiscebat, sicut prędixerat Psalmista Mariæ, *& concupiscet rex decorem tuum*, Psal. quadragef. quart. in sanctificatione sua ei contulerat priuilegium istud, quia quidquid operatus est in ea, *nouum* fuit *super terram*. Iere. trigef. pri.

D. Bernardus. Lib 1. pag. 19. f.

Imputribilis per virginitatem, quæ carnem pręseruat à putredine & corruptione. Vnde virginitas signatur per myrrham. Duo enim peccata principaliter appellantur putredo in scriptura, scilicet, luxuria & inuidia. De luxuria Ioelis primo. *Computruerunt iumenta in stercore suo*. De inuidia Parab. decimo quarto. *Putredo ossium inuidia*. De imputribilitate inuenies melius titulo de arca, vbi describuntur proprietates lignorum Sethim.

Lib. 1. pag 537. c.

Incombustibilis per voluntariam paupertatem; amor enim temporalium si sit nimius, *ignis est vsque in perditionem deuorans*, Iob trigef. pri. Incombustibilis etiam per mansuetudinem, quæ pręseruat ab igne iracundię.

Dominus Pariensis.

Immarcessibilis, quia semper mansit incorrupta, & sine marcore vitij vel peccati. Vel ideo immarcessibilis, quia nec in hieme persecutionis, quando persequebantur eam Iudęi in filio, folia proiecit, maledictum reddens pro maledicto; nec vredine detractionis, vel aurugine adulationis lædabatur. Amos quart. *Percussi vos in vento vrente & in aurugine*; Nec flores sui, id est, propositũ virginitatis, vel initia bonorũ operũ, aliquo modo mortificabantur, aut vanescebāt, aut inanicbātur à fructu; nec medulla charitatis & pietatis & piæ intentionis euacuabatur, quasi exsiccātibus vel exugentibus eam labijs laudantium, vt ab intima viriditate marcesceret. Nec frigus mali timoris impediebat fructificationem eius; vel vredo aut ardor concupiscentiarum, & sæcularium desideriorum. Ipsa enim erat quasi flos immarcessibilis, qui nec ęstu arescit, nec frigore contrahitur, aut flaccescit. Item pars marcessibilitatis est pigritia. Ecclesiastes decimo. *In pigritiis humiliabitur contignatio*; sed de ipsa scriptum est, quod concepto saluatore, *ascendit in montana cum festinatione*, Lucæ 1.

Sine vermibus fomitis prauorum motuum conscientiæ. Ideo dicit Maria de corpore suo, & de corpore sponsi sui Cant. pri. *Tigna domorum nostrarum cedrina*, &c. Ipsa est enim domus cedrina Dauid, id est, Christi, de qua legitur pri. Paralipo. deci. sept.

Semper viret per virginitatem, quæ est viror genitus,

genitus, *vel* fidei immarcessibilitatem, vnde comparatur iaspidi & smaragdo. Istud habuisti supra titulo de proprietatibus oliuæ.

Crescit in libano, qui interpretatur candor, & designat innocentiam mentis, & candorem geminæ castitatis; & quia libanus mons est, designat eminentiam virtutum, & contemptum mundi, & in his quatuor consistit spiritu.le crementum.

Iugiter crescit, sicut dicunt quidam, cum aliæ arbores habeant determinatum crementum, id est, terminum vel finem sui crementi: similiter laudabilis memoria Mariæ continuum suscipit incrementum, quia sicut dicitur Eccli. trigesinon. *Non recedet memoria eius, & nomen eius requiretur à generatione in generationem. Eius* enim *semita quasi lux splendens, processit & crevit vsque ad perfectum diem.* Prouerb. 4.

Resina eius, quæ deintus erumpens, exterius apparet in cortice, & significat munditiam virginitatis, & cedria appellatur, libros conseruat à vetustate & tineis, si inde perungantur; quia sacram scripturam conseruat beata virgo à tineis, id est, hæreticis; & vetustate, quia gratiam largitur maxime diligentibus se, qua scriptura sacra de die in diem melius intelligatur, & *pertranseuntibus plurimis multiplicatur scientia.* Dan. duodeci. Ipsa etenim *reuelat profunda de tenebris* Iob duodec. Et cum sit *doctrix disciplinæ Dei.* Sap. octa. *Amicos Dei & Prophetas*, id est, sapientes *constituit*, Sap. sept. Et ita non permittit veterascere sacram scripturam. Aliter. Libri nostri, conscientię nostræ. Vnde Daniel 7. & Apoc. 20. *Libri aperti sunt.* Luxuria tinea est, quæ de veste carnis nascitur, & ipsam corrumpit. Vnde Iob 27. *Ædificauit sicut tinea domum suam.* Hos libros conseruat ipsa, suis orationibus & exemplis, à vetustate & tineis.

Secundum quosdam fuit pars crucis, scilicet lignum erectum, in quo totum corpus dominicum extendebatur, quia quasi affixa, *Stabat iuxta* filij *crucem.* Ioan. 19.

Succus cedri vermes vlcerum consumit. Vlcus sanie fluens, vilis fluxus luxuriæ. Vermis huius vlceris, ardor, vel desiderium voluptatis, vel ipsi motus ad voluptatem. Succus Cedri, interna pinguedo charismatum, vel pietas ipsius Marię, quæ & huiusmodi vermes necat, & hęc vlcera sanat.

Item succus Cedri corpora inde peruncta conseruat ab aculeis muscarum. *Muscæ morientes.* Ecclesiastes 9. improbę & pungitiuę cogitationes, quæ corda & corpora delicijs delibuta insequuntur, quas similiter Marię pietas repellit & arcet, & cogitationes seruorum suorum collocat apud altissimum. Sap. 5.

Sapientia Cedrus.

Item verba sunt sapientię Eccli. 24. *Quasi Cedrus exaltata sum in Libano*, quasi diceret, Sicut Cedrus crescit in altum in Libano, qui est mons quidam, & interpretatur candor; sic ego sapientia cresco in altum, & proficio in corde candido per munditiam, & à terra eleuato per mundi contemptum. Et dicitur sapientia *Cedrus*, quia sicut resina Cedri libri peruncti, nec tinea, nec vetustate deficiunt, sic sancti sapientia delibuti, nec tinea voluptatis, nec vetustate cupiditatis tabescunt.

Christus Cedrus.

Christus Cedrus. Vnde Cantic. 5. *Species eius, vt Libani. Electus vt Cedri*, id est, quemadmodum Cedri, id est, viri sancti, sapientia & virtutibus excelsi In Psalm. 64. *Beatus quem elegisti & assumpsisti* Isai. 42. *Ecce puer meus electus quem elegi* Ipse enim electus est electione prædestinationis, sed ipse ad hoc electus est secundum hominem, *Vt sit filius Dei in virtute*, hoc est in natura & potentia deitatis. Rom. prim. Vel *Electus vt Cedri* ad priuilegium incorruptibilitatis, vnde de eo specialiter dicitur Psalm. 15. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*, id est, carnis putrefactionem. Vel *Electus vt Cedri*, firmitate, quæ claruit in passione; incorruptibilitate, quæ in resurrectione; altitudine, quę in ascensione; odoris suauitate, id est, bonę famæ celebritate, quæ in Spiritus sancti missione. Per hæc enim fama eius totum orbem, velut odor suauitatis respersit. *Vel* etiam odor ad passionem pertinet, quia fracto corporis eius alabastro, *Domus*, id est, Ecclesia, *impleta est ex odore vnguenti.* Ioan. 12. imo apotheca omnium spiritualium charismatum dissipata. Corpore enim eius in passione confracto, tantus odor suauitatis ad Dei patris nares ascẽdit, vt potestatem irę Patris, *Cui nemo resistere potest.* Iob 9. & quam *Præ timore eius nemo nouit dinumerare.* Psalm. 89. dulcoraret; fœtoremque peccatorum omnium prædestinatorum non solum vinceret, sed etiam abstergeret. De hoc odore prædixerat Isaac Genes. 26. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.*

Sancti Doctores Cedrus.

Item Cedri sunt doctores sancti, qui doctrina sua, & odore exemplorum bonorum, serpentes, id est, hæreticos venenosos, & alios venenantes necant: & eorum doctrina imputribilis, quia nec ad inanem gloriam, nec ad questum; & tales exaltantur doctrina sua, si sint in Libano, id est, in candore castitatis. Tales etiam exaltant Libanum, id est, Christum, qui *est candor lucis æternæ*, quia per eorum doctrinam magnificatur, & hoc quando ei omnia attribuunt, & dicunt illud Isai. vigesimo sexto. *Omnia opera nostra operatus es nobis*, &c.

Fr. V. Vetricus.

Maria Palma.

Palma. Vnde dicit, *Quasi palma exaltata sum in Cades.* Eccli 24. Cades interpretatur sancta mutata, vel translata. Dicit ergo. *Quasi palma exaltata sum in cades.* Plenitudo sanctitatis in duobus est. Vnum est rei mutabilis contemptus, aliud amor Dei immutabilis perfectus. Per hęc autem duo

duo meruit exaltari; quia temporalia perfectè contempsit, & Deum perfectè amauit; qui amor perfectus, signatur in intensissimo rubore rosæ, de qua sequitur, *Et quasi plantatio rosæ in Iericho.* Vel exaltata in Cades, id est, in illis, qui translati sunt de malo ad bonum, vel mutati de bono in melius.

Aliter. In Cades dicit se exaltatam, quę interpretatur mutata vel translata, quia à peccato originali mundata est in sanctificatione, & postea translata de virginitate ad fœcunditatem. De qua mutatione, vel translatione, scribit beatus Hieronymus sic ad Paulam & Eustochium. Ad quam sane cum accessit Spiritus sanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur sanguine muricis, vel conchilij vertitur in purpuram, versa est & ipsa in matrem sine coitu, vt iam non sit ipsa ad modum quo fuerat, sed purpura verissima, ad indumentum summi regis diuinitus aptissime dedicata, vt nulli deinceps ea vti fœminneo vsu licuerit, nisi Deo. Quasi etiam mutata fuit in assumptione, de humili ancilla in sublimem reginam, quando translata est de ecclesia militante ad triumphantem, & mutata est ab obscuritate in claritatem, & quando translata est de miseria exilij, ad delicias patriæ. In qua scilicet patria, quę congruè designatur per Cades, habitant sancti soli in sanctitate confirmati, & electorum animę de vetustate culpæ & pœnæ, in nouitatem vitæ translatæ & immutatæ. Vnde prim. Corinth. decim. quint. *Et nos immutabimur.*

D. Hieronymus.

Aliter. *Quasi palma exaltata sum in Cades*, & est bonum thema in assumptione beatæ Marię. *Palma* in inferioribus angusta, dilatando ascendit ad superiora. *Cades* interpretatur translata. Translatio beatę virginis est eius assumptio hodierna, quæ hodie exaltata est sicut palma, de qua translatione dicitur Cant. sexto. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens* &c. Hęc enim in vtero sanctificata, in natiuitate sua claruit vt aurora; in conceptione filij, per gratiam confirmata, claruit vt luna; hodie clarificata claruit vt sol, & sic à minori claritate crescendo dilatata, exaltata est sicut palma.

Maria Palma, quia Palma. Frater Thomas de S. Victore.

Secundum figuram corporis, sicut dicunt qui palmas viderunt, similis est aspersorio aquæ benedictę. Aqua, gratia Spiritus sancti. IESVS Sacerdos magnus secũdum ordinem Melchisedech, hoc aspersorium, id est, beatam virginem apprehendit, quia in ipsa *semen Abrahæ apprehendit.* Hebr. secund. Et ipsum aspersorium aqua predicta replens, vnde dicta est *Gratia plena*; populum vndique aspersit sicut promiserat Ezec. trigesi sext. *Effundam super vos aquam mundam*, ab effectu scilicet, quia *de plenitudine eius omnes accepimus* Ioan. pri. Hanc aquam suscipiunt, qui, vt mos est, discooperto capite ad sacerdotem intendunt, qui scilicet, caput viri, id est, synderesim reuelantes, *Quę sursum sunt sapiunt, vbi Christus in dextra Dei sedet.* Coloss. tert.

Centenaria, facit fructum rubicundum, quasi scilicet, post desperatam senectutem; & beata virgo licet ætate temporis iuuenis, in figuris tamen & prophetijs annosa, fructum tulit benedictum & dulcem. In cruce autem rubicundum, per quinque millia annorum à fidelibus expectatum.

Arbor succincta, sic & ipsa per votum virginitatis, vnde Prouerb. trigesi. pri. *Accinxit fortitudine lumbos suos.*

Amarissima est & horrida in radice, & ideo dulcissima in fructu, dicitur enim quod natura arbor est, quod quanto radix amarior, tanto fructus dulcior. Maria siquidem amaritudinem originalis habuit in conceptione, egressa est etiam de radice Iudæorum, quę Deo suo erat gens amarissima, sicut dicitur Iere secund. *Scito & vide, quia malum est & amarum reliquisse te Dominum Deum tuum*, &c. & paulo post secundum aliam translationem. *Quomodo conuersa es mihi in amaritudinem vitis alienæ?*

Diuturna in folijs, id est, verbis quia verba eius posita in euangelio, nunquam deficient ab Ecclesia Dei. Nec aliquod eius verbum defluxit ad temporalia, sicut dicitur de Samuele pri. Reg. tert.

Speciosa, in floribus exemplorum & virtutum, quia flores palmæ copiosi speciosi & iocundi, & *flores Mariæ honoris & honestatis* Eccli. vigesi. quart.

Suauis in fructibus, fructus enim eius quos colligimus in præsenti, suauitas est orationum eius; vel fructus eius Sacramentum filij, qui dulcissimum ferculum est digne recipienti. Vnde sponsa Cant secundo. *Fructus eius dulcis gutturi meo.*

Arbor victoriosa, designans victoriam, quia mundum paupertate, carnem virginitate, diabolum vicit humilitate. Nec solum signum, sed & causa victoriæ, quia & pugnat pro nobis cõtra hostes inuisibiles, & eius adiutorio de ipsis triumphamus. Item ante ipsam nunquam apparuit victoria, sed omnes tanquam deuicti in carcerem trudebantur, Vnde Iob in persona antiquorum *In tenebris straui lectulum meum.* Iob deci. sept. Vterus etiam eius potest dici arbor victoriæ, ex quo processit *pugnator noster ad saluandum* Isa. sexagesi. tert.

Donantur victores & coronantur, Vnde Marię dicitur Isai. sexagesi secundo. *Eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.* Fructu etiam huius palmę cibabuntur qui vicerint. Vnde Apocalypsis secundo. *Vincenti dabo edere*, & cet.

Quanto inferius in radice plus premitur, tanto superius

superius in frondibus & ramis exaltatur; & quia ipsa cum filio de torrente in via bibit, cui commortua est compassione, propterea exaltauit caput in sua assumptione.

Stricta, gracilis, hispida & aspera inferius. Dedit enim illi Dominus *panem artum, & aquam brevem*, Isa. 30. Ecce strictura; gracilitas paupertas, quia fuit simul in vnum diues in spiritualibus, sed pauper in temporalibus, hispida, quia inculta, vel hispida, quia filij passionibus & miserijs afflicta; aspera, & quasi quibusdam aridis corticibus inuoluta, quia *Propter verba labiorum* Domini, id est, vtriusque testamenti, *custodiuit vias duras*. Psal. 16. Vel asperi cortices, asperitas & vilitas indumenti eius. E contrario in superioribus scilicet ramis, frondibus, & cacumine dilatata, grossa, plana & speciosa. De primo dicit ipsa. *Et ambulabā in latitudine* &c. Psal. 118 quę sursum enim sunt quæsiuit, non quæ super terram. Colos. tert. De secundo. Prouerb. decimo tertio. *Est quasi diues, cum nihil habeat, & est quasi pauper, cum in multis diuitijs sit.* De tertio Cant. sept. *Quam pulchra es & quam decora charissima in delicijs! Statura tua assimilata est palmæ* &c. Quę sicut dicit Gregorius, gracilis in imo, iuxta illud, id est, in superioribus, grossescit. Nam ipsa prius humillima, modo gloriosissima est ad filij dextram collocata. Omnes rami eius sursum eriguntur, quia quidquid boni habuit, Deo attribuebat dicens, *fecit mihi magna qui potens est*. Luc. pri. Ideo rami eius appellantur elatæ palmarum. Alanus de Insula. *Elatæ palmarum* sunt rami productiores. Interdum autem rosei coloris crispantes, & semper ad alta tendentes, & nunquam virorem suum amittentes. Elatæ vero Græcè idem est quod abietes Latinè, & dicūtur spatulę palmarum elatæ, propter sui rectitudinem, quod abietes excelsæ arbores sunt & rectę, nec sursum eriguntur nisi deorsum comprimantur. Exemplum de Ieremia, qui quo magis affligebatur, quia prædicabat, eo constantius loquebatur. Item Exod pri. quo magis affligebantur Israelitæ ab Ægyptijs, plus multiplicabantur & crescebant.

D. Gregorius. Alanus de Insula.

Spatulas habet pro folijs, & est spata bellicum instrumentum, cuius diminutiuum spatula, quasi parua spata. Folia verba sunt. Spatulę palmæ, humilia verba Mariæ, quibus, quātum in se est, à nobis resecat per exempla superfluitatē, & magniloquium verborum quasi diceret, *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes*. 1 Reg. 2. Sed *recedant vetera de ore vestro*. Item rami eius, id est, virtutes, gladij sunt, quibus dimicauit contra vitia, & nobis reliquit exemplum dimicandi. Vnde poëta, *pugna pro patria*, cœlesti scilicet. Ecclesiastici quart. *Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.*

Cato.

Ramos suos circumquaque diffundit, quia nos protegit contra iracundiam filij, & feruorem concupiscentiarum.

Similitudinem etiam humanæ manus quodammodo exprimit in frondibus, & à palma humana forte appellatur palma, propter conformitatem. *Vel* quia ramo palmę solet ornari palma, id est, manus victoris. *Extendit enim manus suas inopi*, per largitatem, *& palmas ad pauperes*, Prouerb. vltimo. Nec collecta est manus eius in pugnum ad percutiendum, sed extenta sicut frondes palmæ ad donandum. *Dat enim omnibus affluenter* quantum in se. Iacob pri. Ideirco de ea potest dici, sicut dicitur de sapientia Sapient. oct. *In operibus manuum illius honestas sine defectione*, quia opera eius, quæ exhibuit filio Dei, honestatem habent indeficientem; similiter & opera misericordię, quæ miseris peccatoribus, impendere nunquam cessat.

Semper flectitur, sicut dicunt, ad alteram partem; quia non sinistram, sed dexteram & optimam elegit sibi partem. Luc. deci.

Fructus eius dactylus exterius mollis & rubens sed robustum lapidem continens interius; fructus palmæ nostræ Christus, qui carnem quasi mollem, id est, peccatrici similem exterius prætendebat, sed robur diuinitatis interius occultabat Isa. quadrages. quint. *Vere tu es Deus absconditus*. Quæ videlicet caro, mollis per benignitatem, quæ ipsum coëgit incarnari, Vnde de Spiritu sancto dicitur incarnatus, tandem rubricata est in passione sanguine proprio. Vnde dicitur ei. Isa. sexages. tert. *Quare rubrum est indumentum tuum*, id est, caro? Virtus autem lapidis huius dactyli, quo filij diuinitas signatur, diabolum excerebrauit, quod signatum est 1. Reg. deci. sept. In facto Dauid, qui lapide deiecit Goliam. Dactyli autem crescētes in summo palmæ cacumine dulciores, maturiores, grossiores & rapidiores sunt. Talis fructus Christus Dominus, Isa. quart. *Erit fructus terræ*, id est, Mariæ, *sublimis*. Qui ergo ad hunc fructum volet attingere, necesse habet in palmam ascendere, Vnde Cant sept. *Ascendam in palmam*, id est, in crucem synecdochicè, cuius pars dicitur fuisse de palma *& apprehendam fructus eius*, qui est filius virginis. Ipsa est enim palma & eius palma, sed palma, id est, Maria, palmę, id est, cruci, fructum suum commisit in passione. Illis ergo, qui à beata virgine tota die quærunt fructum suum, potest ipsa respondere & merito. fructum meum commisi cruci videlicet, si vultis eum habere, ite ascendite in palmam, & colligite ibi. Ille vero altius in palmam ascendit, qui diuturniorem & acerbiorem pœnitentiam facit, & maiori tribulationi pro Domino se exponit.

Aliter. Qui hunc fructum sublimem voluerit in præsenti colligere per gratiam, necesse habet omnia

omnia temporalia & mundana, per contemptum suis pedibus supponere, & de toto mundo scabellum constituere Apoc. duod. Dicitur de beata virgine. *Luna sub pedibus eius*, id est, omnia mutabilia sub affectibus eius, & ideo habuit hunc fructum.

De lapide dactyli plantato oritur palma, & sicut de palma non lapis nudus, sed dactylus. Sic virtus diuinitatis beatæ virgini initium præbuit existendi, *de qua natus est* IESVS *qui vocatur Christus* Matth. prim. non purus Deus, sed Deus & homo.

Sapientia Palma. Fr. VVercicus.

Quasi palma exaltata sum in Cades. Verba sunt sapientię, id est, sicut palma in altum crescit in Cades, quę interpretatur sancta mutata vel translata. Sic ego cresco in altum in sanctis, commutatis per gratiam de vetustate culpæ, in nouitatem vitæ, si transferantur ab amore mundi ad amorem Dei, quod signatur in translatione Enoch. Genes. quinto.

Item sapientia, quasi palma centenaria facit fructum, quia *in antiquis est sapientia* Iob duodec. Et *cani sunt sensus hominis.* Sap. 4.

Item sapientia in modum palmę humanæ habet ramos, quia docet rationaliter operari.

Item post agones vitæ præsentis, iustos coronandos denunciat, sed hęc corona non habetur, nisi in Cades, id est, in translatione supradicta & vitę sanctitate.

Christus Palma quia.

Inferius aspera, & contemptibilis, & rugosa: sic Christus in vita præsenti asperitates multas sustinuit, & miserias, & fuit contemptibilis. Vnde vocat se *opprobrium hominum & abiectionem plebis*, Psal. 21. Similiter & in cruce. Vnde Isa. 53. *Vidimus eum & non erat aspectus.* vsque. *Et nouissimum virorum virum dolorum.* Ecce rugositas &c. Sed in resurrectione & ascensione apparuit eius pulchritudo, quod fuit summitas huius palmę.

Quo plus oneratur radix palmæ, vberius fructificat; sic & Christus in passione, vbi plus fuit oneratus irrisionibus, ludibriis & flagellis, amplius & maxime nobis fructificauit

Similitudinem humanę manus expressit in frondibus, quia *habitu inuentus est vt homo.* Ad Phil. secund.

Diuturnitate foliorum, Vnde de eo dicitur, *& folium eius non defluet*, Psal. 1 De cœlestibus enim semper tractabat, non de terrenis.

Coronat victores, nam ipse erit præmium ipsorum, qui triplicem hostem subiugauerunt sibi.

Dominus Parisiesis.

Moraliter, *Iustus vt palma florebit*, id est, exemplo palmæ, quæ non fructificat nisi post centum annos, qui sunt vt multum vitę humanę summa, sicut dicitur. Eccli. deci. octa. Vnde Abrahę non nisi centenario natus est Isaac, id est, risus. Genes. decimo septimo. *Nondum enim apparet quid erimus.* 1. Canonicæ Ioan. 3. Parab. 31. in fine. *Ridebit in die nouissimo.* Ergo necesse est longanimiter expectare. Iob vndeci. *Cum te consumptum*, &c. Iaco. quint. *Ecce agricola* &c. Post hanc enim vitam expectant iusti retributionem suam. Adhoc innuendum, per centum annos ædificata fuit arca, qui scilicet numerus à læua transit in dexteram, secundum computationem Bedę. Per totam enim vitam istam, debemus nobis ędificare domum ęternitatis nostræ.

Vener. Beda.

Iustus palma, quia palma.

Amara est in radice, sed dulcissima in fructu; sic & sanctus vir cuius radix disciplina, & carnis castigatio, de qua nascitur Deo; fructus, ęterna retributio. Ideo dicitur Hebr. duodecimo. *Omnis quidem disciplina in præsenti, videtur non esse gaudij, sed mœroris.* Ecce radix amara. *Postea vero exercitatis per eam, pacatissimum reddet fructum iustitiæ.* Ecce fructus dulcis. Et hoc designatum est Iud. 5. vbi dicitur quod *Debbora*, quæ interpretatur Apis, *sedebat sub palma.* Apis habet punctionem, & amaritudinem aculei, & dulcedinem mellis. Et legitur de rege apum, quod mittit apes ad mare, vt inde afferant guttas maris salsas, & ponāt cum dulcedine florum; & inde conficiunt mel ex amaro & dulci. Et hoc est quod dicit Apostolus prim. Corinth. nono. *Castigo corpus meum* Ecce radix amara. *Quis infirmatur & ego non infirmor*, per compassionem. 2. Corinth. 11. Ecce fructus dulcis.

Inferius angustatur, hoc est, circa curam corporis, prim. Timoth. sexto. *Habentes alimenta*, Roman. decim. tert. *Curam carnis ne feceritis in desiderijs*, non dicit in necessarijs. Debet enim iustus ducere vitam asperam, & æquanimiter pati cōtemptum mundi, & gracilitei, id est, tenuiter quærere vitæ huic necessaria, iuxta illud quod orat Salomon. Prouerb. trigesi. *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, &c.* quia sicut dicit Psalm. 36. *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.*

Superius dilatatur, id est, in spiritualibus, quæ pertinent ad animam, Isai. 54. *Dilata locum tentorij tui* Intellectus dilatatur æterna cogitando, affectus ea amando, & bonis proximi congaudendo & malis compatiendo; vt meditatio cordis sit semper in conspectu Domini, Psalm. 18. & omne desiderium ante eum, Psalm. 37. Hæc spiritualia sunt orationes, deuotiones, vigiliæ, & huiusmodi, vt dicat iustus; *Et ambulabam in latitudine*, Psalm. 118.

Firmiter radicatur in terra stabilitatis æternę. & ita non mouetur flatu tentationum.

Aspera cortice. Cortex caro, quæ debet aspera fieri, & quasi callosa asperitate pœnitentiæ, quæ operatur lenitatem conscientiæ. 1. Corinth. 9. *Castigo corpus, &c.*

Aspersorium aquæ benedictæ, vt quoscumque poterit, irriget aquis sapientiæ.

Folia

Folia acuta. Verba penetratiua. Ecclesiastes duodecim. *Verba sapientum vt stimuli* &c.

Spatula pro ramis, vt à se prius, & post ab alijs resecet pro posse superflua. Ezech. quint. *Fili hominis, sume tibi gladium* &c. Isa. quadragesi. non. *Posuit os meum Dominus quasi gladium acutum*; vt per confessionem & prædicationem, resecem à me & à filijs strumas vitiorum. Propter hoc dicitur de sanctis *gladij ancipites in manibus eorũ*, Psal. 149. Gladij in manibus, verba in operibus.

Perpetuo viret perseuerando in sanctitate. Iob vigesi. nono. *In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.*

Iocunda in floribus exemplorum, scilicet frondes instar humanæ manus, & hi flores sunt discreta opera, quæ vt manus sunt tornatiles.

Fructus huius palmæ mollis benignitate, rubens compassione, dactylus, qui interpretatur digitus, discretione, quia dactylus humani digiti formam habet; durus nucleus, perseuerantia in bono opere, Iob decimo sexto. *Et fructus vester maneat.* Aliter. *Fructus* qui de hac palma colligetur, in retributione rubens. Ecce perfecta charitas in patria, quia *Caminus in Ierusalem.* Isa. trigesi. pri. *Dulcis*; quia tunc dabitur victori manna absconditum. *Nuclei soliditas*, impassibilitas; huius *fructus durabilitas*, præmij æternitas. Ecce quomodo merito præmium respondebit. hic fructus valde in altum suspenditur, vt iustus thesaurizet in cœlo. Matth. sext. *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* &c. *Non in terra vbi fures effodiunt & furantur.* *Folia* palmæ, signa peregrinationis Ierosolymitanę. Caueant sibi falsi Christiani, qui in baptismo crucem accipiunt, nec Ierosolymam tendunt, sed potius in Babylonem. Palma sexum habet distinctum. Nec maturatur fructus palmę femellæ, nisi aura ferente masculi sui oppositi vaporem susceperit. Nec liberum arbitrium nostrum, nisi per vaporem gratię maturi operis fructum facit.

Cancellar. Parisiẽsis.

Quę plus oneratur, copiosius fructificat &c. vt supra. Exemplum de filijs Israël Exod. pri. Debet ergo assumi onus pœnitentiæ, & onus tribulationum sustineri in patientia. Radix nostra cor nostrum, quod onerandum est terra, cogitãdo quòd de terra sumus: petris, quia duri & insensibiles; sabulo, quia steriles; & hæc oneratio fit per humilitatem. Et hæc ita faciunt cor põderosum, quod à suo statu non potest diabolus ipsum tentando deijcere, vel mouere.

Dominus Parisiẽsis.

Nodos habet in stipite, quibus in eam potest ascendi. Hi sunt nuditas, cibi aciditas, vigiliarum prolixitas, & huiusmodi, quibus peruenitur ad fructum palmæ, qui Christus est Apoc. pri. *Particeps in tribulatione, & patientia, & regno.* Nota ordinem verborum.

Cancellarius Parisiensis.

Item palma signat crucem, cuius quædam pars creditur fuisse de palma, scilicet lignum ex transuerso, cui dominicæ manus affigebantur. Vnde Christus dicit Cant. sext. *Ascendam in palmam*, id est, exaltabor in cruce.

Crux Palma.

Item florebit vt palma, qui titulo crucis Christi ascribitur, qui est IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum*, Ioan. 19. IESVS salus, *Nazarenus* floridus, *Iudæus confitens*; vt palma ergo fructificat, qui pro salute animę peccata propria, & laudes Domini confitens, passionem in se Dominicam repræsentat. Dicit ergo *Iustus vt palma florebit*, Prophetica certitudine futurum ponens Iusti enim in vitore tantum sunt hic, qui est quodammodo spes floris & fructus, florebit post hiemem, vitæ præsentis, quasi post centum annos, qui sunt vt multum vitæ humanæ summa, sicut dicitur Eccli. deci. octau. Et hoc iustum est, vt scilicet verno, & nono tempore arbores bonę floreant, vita enim presens per hiemem designatur. Item florebit hic flore virtutum, vt in futuro affectat fructũ. Vel florebit in futuro in stola corporis & animæ. Vnde canit Ecclesia. Iustus germinabit sicut lilium & florebit in æternum ante Dominum. Et sumitur de Osee vltimo.

Dominus Parisiensis

Cypressus. Vnde dicit. *Et quasi cypressus in monte Sion*, Eccli. 24. *Mons Sion*, Ecclesia, vt Sion significet Ecclesiam militantem, in qua Deus videtur per speculum in ęnigmate. Mons Sion ecclesiam triumphantem. Sion enim interpretatur speculum, vel specula. Exaltatur ergo in monte Sion beata virgo, in eminentia vtriusque ecclesiæ, quia *Beatam me dicent omnes generationes* Angelorum & hominum. Eph. tert. *Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.* Vel in monte Sion, id est, in eminentia speculationis. Aliter. Cypressus arbor est medendis apta corporibus. Sion interpretatur speculum, quod scilicet, speculum homini reddit imaginem suam. Deformatus erat homo per peccatum, quod ei abstulerat imaginem Dei, ad quam factus erat, sed per beatam virginem, quæ est fons gratiæ, reformata est in homine imago Dei per gratiam. Vnde bene dicitur cypressus in monte Syon, cum per ipsam imago Dei reformatur in anima, & per resurrectionis medicinam corporibus infirmis restituetur sanitas, Item cypressus pæne proximam virtutem habet cedro. Antiqui etiam cypressi ramos prope rogum constituere solebant, vt odorem cadauerum dum vrerentur, opprimerent iocunditate odoris, & apud paganos mortuis consecrata erat, quia in modum hominis excisa non pullulat.

Maria Cypressus.

MARIA CYPRESSVS, QVIA CYPRESSVS.

ARbor est med[icinalis] ... [corpori]bus, & Maria ... genuit salu-

tem animarum fidelium, Christum scilicet, medicum vulnerum nostrorum. Vnde Eccli trigef. octa. *Altissimus*, id est, pater *Creauit* &c. Vnde dicit Isa. quadragef. quint. de filio. *Ego Dominus creaui eum hominem de terra*, id est, beata virgine, *medicinam* id est, Christum, qui *languores nostros tulit*. Isa 53. melius inuenies hoc titulo quod Maria terra.

Lib 3 pag. 497. e.

Consolidat herniosos, quibus interiora descendunt inferius, & exempla Mariæ consolidat nos ne per cupiditatem proijciamus in terram interiora nostra. Eccli decimo de cupido. *In vita sua proiecit intima sua.*

Complexione calida, per dilectionem, qua filium diligit & creaturas eius, sicut habuisti titulo de dilectione eius.

Lib. 4. pag 271. e. & 275. b.

Sapore amara, quia multum amaricata est in filij passione. Vnde competit ei illud Ruth. pri. *Ne vocetis me Noëmi, id est, pulchram, sed vocate me Mara, id est, amaram, quia valde repleuit me omnipotens amaritudine.*

Colore subrufa, caro enim Christi rufa fuit per sanguineam passionem, vnde signatus est per equum rufum Zach pri Et ipsa subrufa per compassionem, nam spiritualiter passa est in filio.

pag.

Odorifera, vt supra de cedro.

Recta per dilectionem, Vnde *recti diligunt te*. Cant. pri. *Recta* etiam, quia nunquam inclinata per amorem mundalium, vel aliquod peccatum. Vel *recta* per paupertatem, quæ est rectitudo animæ diuitiæ vero faciunt tortuosum.

Durum habet fructum, Christum scilicet, qui durus est in sacramento indigne accedentibus, Ioan. sext. *Durus est hic sermo.*

Membra mollia indurat & confirmat, vnde oramus eam. Succurre miseris, iuua pusilanimes & huiusmodi.

Fluxum sanguinis restringit, & Maria cypressus est animæ emorrhoissæ, quia desiccat venas mortis. Oseæ decimo tertio.

Nullo impulsu, nulla vetustate comam deponit, id est, virtutes, quibus ornat Christum caput suum, ei totum attribuendo, cum dicit, *fecit mihi magna qui potens est*. Ipsum enim nec extulit fœlicitas, nec depressit afflictio.

Coma eius tendit in conum, vnde & dicitur cypressus conifera. Cypressus enim Græcè appellatur conos, eo quod caput eius à rotunditate erigitur in cacumine, & imitatur formam coni, & fructus eius dicitur conus. Per hanc etiam comam designatur Maria virginitas, cui debetur aureola, vnde & depingitur coronata. Aliter. Cypressus dicitur ex eo, quod ramos à rotundo in acutum colligens, velut conum facit in summo; & Maria ramos virtutum suarum non per vanitatem dispergebat, sed ad vnum sublime, quod Deus est colligebat. Iuxta illud.

Isidorus l. 17. orig. cap. 7.

Eccli. trigef. *Contine & congrega cor tuum in sanctitate*. Vnum enim petebat à Domino, sciens. *Vnum esse necessarium*. Luc. deci.

Lignum eius, fructus & folia medicinalia sunt; sed in fructu eius, quo Christus signatur, id est, in pomis, præcipue consistit virtus medicinæ, quia *ipse operatus est salutem in medio terræ*. Psal. 73.

Folia etiam eius, fructus & frondes, id est, verba, opera & exempla sunt in medicinam per exemplum sapientiæ eius; sunt in cibum in filij sacramento; sunt etiam in vmbram & protectionem quoad frondes, in quibus habet venustatem per exemplorum honestatem.

Dicitur fuisse quædam pars crucis dominicæ, videlicet lignum infixum in rupe, quod portabat totam crucem.

Ad multos vsus necessaria, inde enim sunt tabulæ ad scribendum, manubria cultellorum ad secandum, & huiusmodi. Sic & ipsa nobis, in diuersis necessitatibus, auxiliatur & prodest. Nam ipsa *omnibus omnia facta est, vt* quantum in se est, *lucrifaciat vniuersos*. pri Cor. non.

Oneribus supportandis aptissima, quia infrangibilis, & nunquam oneribus cedit, sed sub eis perpetua stabilitate perdurat. Similiter & Maria nunquam cessit oneribus tribulationum, quas patiebatur in filio; per charitatem vero, quæ *omnia sustinet* pri. Cor. decimo tert. infatigabiliter, & quasi infrangibiliter humanæ infirmitatis in nobis onera sustinet, & supportat iuxta illud Rom. deci quint *Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere* &c.

Item possunt esse verba sapientiæ. *Sicut cypressus exaltata sum in monte Sion*. Sicut enim cypressus exaltatur, & crescit in altum in monte Sion, qui est in Ierusalem, sic ego sapientia exaltor in contemplatiuis. Ezech. pri. *Eleuatis animalibus de terra, eleuabantur pariter & rotæ sequentes ea.*

Sapientia Cypressus.

Item cypressus medicinalis in frondibus & folijs, & sapientia medicinam habet in verbis. Ezech. pri. *Spiritus vitæ erat in rotis*. Eodem quadragef sept. *Erunt folia eius in medicinam.*

Item hæc sunt verba Christi. *Quasi cedrus exaltata sum* &c Et *quasi cypressus in monte Sion*. Cypressus comæ venustatem nullo deponit impulsu, in quo signatur conuersatio antiqua doctorum, quam nec laude, nec aliquo tentationis impulsu deponunt, & per hoc apti sunt exaltari, si tamen sunt in monte Sion, id est, in eminentia speculationis per cautelam vitiorum. Abac. secund. *Super custodiam meam stabo.* Christus autem exaltatur quasi cypressus, quia per eorum constantem operationem magnificatur, dum ei attribuitur.

Christus Cypressus.

Libanus Vnde Eccli. vigef. quart. dicit Maria. *Quasi libanus nõ incisus vaporaui habitationem meam* &c. Nota sicut dicit Cantuarienf quod hic libanus dicitur pro monte, hæc libanus dicitur pro arbore.

Maria Libanus.

Cantuariensis.

arbore. Sed per metonymiam posuit autor nomen montis, pro arbore crescente in monte. Ideo supra de arbore dicitur *libanus non incisus*, cum deberet dici libanus non incisa. Libanus mons quidam est Phœnicum, terminus Iudææ contra Septemptrionem, cuius arbores proceritate, specie & robore cæterarum siluarum ligna præcellunt. Hoc monte beata virgo signatur, propter virtutum eminentiam. Ipsa enim terminat Iudæam, quę interpretatur confessio, contra Septemtrionem, quo signatur diabolus, quia ipsum misericorditer arcet à mentibus vere confitentium. Sicut autem arbores huius montis, omnes alias excedunt proceritate, specie & odore; Sic virtutes virginis, omnes virtutes aliorum sanctorum. In proceritate, virtus contemplationis, vel sancta desideria. In specie, virginitas, vel sancta exempla. In robore, charitas fortis vt mors, humilitas supportans omnem virtutem, & virtus patientię figurantur.

Libanus autem quandoque accipitur pro mõte, vt dictum est, quandoque pro arbore crescente in monte, vt supra; & secundum vtrumque modum interpretatur candidatio; quandoque vero accipitur pro thure, quia libanus Græcè, thus Latinè. Thus enim gummi est illius arboris, quæ libanus appellatur, & de tribus his prosequemur;

Nomine igitur montis libani, designatur tam generosa celsitudo Marię, quam excellentia partus eius. Per hoc autem quod dicitur de libano arbore, *quasi libanus non incisus*, illibata eius virginitas; per hoc quod sequitur, *vaporaui*, matris fæcunditas designatur. Est ergo dicere, *vaporaui habitationem meam*, id est, Christi humanitatem, in qua habitauit cum hominibus, in modum aromatici vaporis exhalaui. Sicut enim terra, vel hortus exhalat vaporem, vt huiusmodi exhalatione non scindatur aut corrumpatur; sic beata virgo genuit saluatorem, vt in ea virginitas illibata seruaretur. Vel *vaporaui*, id est, cum genui, qui est *vapor virtutis Dei*, *& emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei*. Sap. sept. Vel *vaporaui*, id est, sine læsione produxi, quia sicut vapor procedit ex aqua calida, vel aliqua alia re, ipsa re integra remanente; sic Christus designatus per Abel, qui interpretatur vapor, processit de virgine. Sap. sept. dicitur de Christo. *Vapor est virtutis Dei* &c.

Fr. VVerstiens. Aliter. Libanus non incisus est thus integrum, quod si igne tangatur, vaporem suum sursum emittendo, manifestat habitationem suam. Sic beata virgo per dilectionem, quasi per ignem inflammata, per dilectionem operando, & tam opera pręcepti quam consilij ad Deum referendo, ostendit quod *conuersatio sua in cœlis erat*, Philip. tert. per puram intentionem. Vnde dicit supra. *Ego in altissimis habitaui*. per puram intentionem. Vnde etiam dicit Cant. secund. *Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam*. Quasi diceret, nihil aliud quæro. Vel sic. *Vaporaui habitationem meam*, id est, Christum, qui est habitatio mea. Fuit enim Christus habitatio virginis actiue & passiue. Actiue, quia in ea nouem mensibus corporaliter habitauit; passiue, quia beata virgo, sicut & omnes iusti, spiritualiter habitauit in eo. Vnde Act. deci. sept. Apostolus. *Ipse est in quo viuimus; mouemur & sumus*. Vel *vaporaui* dicit, quia si vas apothecarium sapit, & redolet aromatica contenta, etiam ipsis aromaticis amotis; quomodo non magis redolent cor, & venter beatę virginis virtutum omnium odoramenta, in quo venter ille, qui omne bonum est, per tot menses iacuit, & nunquam recessit à mente? Vel sic. *Vaporaui habitationem meam*, quasi diceret; Illos qui sunt habitatio mea, humiles, scilicet & castos, quos inhabito per gratiam, vaporosos, & aromaticos, & delectabiles reddo.

Cancellarius Philippus.

Aliter de libano. Libanus est arbor thuris, vnde nascitur colibonum, id est, lucidissimum incensum, & interpretatur candor, & signat candorem virginitatis. Christus autem qui oblatus est patri feruore passionis, incensus in odorem suauitatis, per gummi huius arboris designatur. Et dicitur castitas Marię *libanus non incisus* quia sine læsione virginitatis, concepit & peperit saluatorem. Aliarum enim coniugatarum castitas, libanus incisus est, quia opere virili concipiunt; sed Maria sicut libanus non incisus, suum gummi protulit filium non incisa. Vel *libanus*, vt aiunt, arbor est in Arabia, cortice & folio lauro similis, succum amigdali modo emittens, qui bis in anno colligitur, scilicet, in autumno & vere. Sed autumnali collectioni pręparatur, inciso cortice in ęstatis feruore, prosiliente spuma pingui, quę concreta densatur, & hoc est thus candidum. Quando vero non scinditur arbor, concretum est in ea thus suauissimum, & in se suum retinet odorem. Dicit ergo Maria. *Quasi libanus non incisus vaporaui habitationem meam*, quia conuersationem sanctam in mente conglomeraui, non emisi per incisionem adulationis, vel superbiæ, sed in me concretam abscondi, vt vaporarem suauiter habitationem mentis Domino, & non impudenter promulgarem populo.

Dominus Cantuariensis.

Item aliter libanus nomen est montis; qui pascualis est & ferax herbarum, & ibi nutriebantur vituli in sacrificio efferendi. Vnde Psal. vigesim. octauo. *Comminuet eos tanquam vitulum libani*, id est, humiliabit, adeo vt parati sint immolari pro Christo, qui prius per superbiam erant quasi cedri. Erat etiam mons ille irriguus fontibus, & aromaticis arboribus densissime consitus; quę si fuerint incisę priuabitur mons odore;

odore. Dicit ergo *quasi libanus non incisus*, dum adhuc pullulat, & fragrescit arboribus aromaticis, *vaporaui habitationem* mentis meæ, vt Domino suauiter redolens offeram sacrificium. *Vel* quia libanus sonat thus in Græco, thus vero integrum in igne positum maiorem reddit fumi copiam, quam si incidatur & comminuatur; per fumum huius thuris signatur in virgine gratiarum actio de impensis sibi beneficijs, & rectitudo suę intentionis, quia fumus sursum ascendit. *Vel* hęc possunt esse verba Christi, qui est libanus, id est, *candor lucis æternæ*. Sap. sept. Qui candidat per gratiam nigros peccatores, qui dicitur *non incisus*, quia pro nobis sponte oblatus est in cruce, sicut dicitur Isa. quinq. tert. Vnde dicit Ioan. decim. *Nemo tollit animam meam* &c. In incisione enim violentia adhibetur. *Vaporaui* id est, vaporosam & delectabilem reddidi *habitationem meam*, id est, vterum virginis, qui est thalamus meus; *Vel* ecclesiam, quę est aula mea; *Vel* animam, in qua habito per gratiam, quæ est sedes & thronus: corda enim sanctorum quasi thuribula vaporosa sunt, ex quibus emittitur odor & fumus de manu Angeli, id est, Christi. Vapor etiam iste oratio est, quæ impinguat virtutes, & sine qua aridę sunt. Item de hoc libano dicitur. Cant. quint. *Species eius vt libani, electus vt cedri.* Libanus candor, quia Christus secundum diuinitatem *candor est lucis æternæ*. Sap sept. Vel *vt Libani* quæ est arbor thuris, quę quidem arbor humillima est & modica, & totum quod ex ea manat, scilicet thus, aut ad medicinam valet, aut ad Dei honorificentiam & cultum. Sic & quidquid de Christo fluxum est in passione, scilicet sudor, lacrymę, sanguis & aqua, medicamentum fuit generis humani, & honorificentia Dei patris. Vel *vt libani* montis, cuius hęc est species, quod toti terrę promissionis supereminet, & quod vertex eius perpetuo niueatus est, & quod de eodem monte perpetuo defluunt fluenta, terram promissionis irrigantia. Vnde & dicitur Cant. quart. *Quæ fluunt impetu de libano.* De his duobus Iere. deci. octauo. *Numquid de petra agri deficiet nix libani, aut euelli poterunt aquæ erumpentes frigidæ & defluentes?* Habet etiam libanus cedros, alijs arboribus excelsiores. Hæc est pulchritudo sponsi, cuius vertex, id est, mens perpetuę virginitatis candore niueata; cuius altitudo, toti terræ promissionis, id est, ecclesiæ sanctorum supereminet; à quo fluenta gratiarum & doctrinarum descendentia, totam Ecclesiam sanctorum irrigant & replent; & de *cuius plenitudine omnes accipiunt*. Ioan. pri. Cedri excelsissimi in libano, virtutes eminentissimæ in Christo. Potest tamen intellgi in vertice niueato ingressus eius in mundum, candore incorruptionis niueus; alij enim vitiosa lege nascendi atque seminandi, veluti cruentum habet ingressum, ipse vero omnimoda puritate sanctitatis niueum. *Vel* in vertice niueato, puritas intentionis eius in omnibus. Sequitur *electus vt cedri*. Titulo quod Maria Cedrus quære supra.

Christus Libanus.

Pag.

Et platanus. Vnde dicis Eccli. viges. quart. *Quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis.* Sapientia platanus, quę propter latitudinem foliorum, id est, verborum, dicitur à platos quod est latitudo, & eius folia sunt ad modum scutorum, quia verba scripturæ sacræ, scuta sunt contra iacula hæreticorum & tentationum. Vnde Dominus singulis tentationibus diaboli, sacræ scripturæ auctoritates opponebat quasi scuta. Mat. quart. Ideo B. Hieronymus, ama sententias scripturarum, & carnis vitia non amabis. Exaltatur autem sapientia in plateis, quia sicut dicitur Prouerb. pri. *Sapientia*, id est, Christus, *foris*, id est, palam & aperte *prædicat*. Vnde Isa. quadrages. quint. *Ego Dominus non in abscondito locutus sum, & in loco terræ tenebroso*. Vel *foris*, id est, per omnes creaturas. Vnde August. Nutus tui Domine sunt omne creaturarum decus, omnia enim clamant. Deus me fecit. Iob duod. *Interroga iumenta* &c. *In plateis dat vocem suam*, id est, in latitudine plebium, reuocans à *lata & spatiosa via quæ ducit ad perditionem*. Matth. octa. Sequitur. *In capite turbarum clamitat*, id est, in loco frequentato ab hominibus, non semel, sed frequenter clamat. Christus etiam sicut platanus lata habet folia, quia dilatatus in cruce fecit vmbram peccatoribus, vel ipsis gentibus signatis per latronem, qui in vmbra eius saluatus est. Thren. quart. *Cui diximus, in vmbra tua viuemus in gentibus.* In cruce enim dilatauit folia sacrę scripturę, & verba de eius passione scuta sunt, & protegunt, vt supra dictū est. Vnde Thren. tert. *Dabis eis Domine scutum cordis laborem tuum*, quod fit quando passio Domini prædicatur. Mollis etiam est per pietatem, & tener per compassionem, maxime in folijs, id est, in verbis, quia *lex clementiæ in lingua eius*, Prouerb. 31. Et est quasi arbor patula, paratus recipere & refrigerare omnes malo igne accensos. Vnde dicit Matth. vndeci. *Venite ad me omnes qui laboratis &c. In plateis*; quia dedit spem desperatis dicens Ezech. decimo octa. *Nolo mortem morientis, sed vt conuertatur & viuat, dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite.* Vel *plateæ* sunt subditi, qui ecclesiam dilatant, & Christum in sua doctrina pro posse suo exaltant, quæ scilicet doctrina, designatur per aquam. vnde Naum. vlt. *Aquam propter obsidionem hauri tibi*, id est, doctrinam scripturæ sacræ, quia obsessa es ab hostibus tuis.

Sapientia Platanus.

D. Hieronymus.

S. August.

Christus Platanus.

Dicit etiā Maria *quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis.* Platanus latis folijs vmbra faciens, exterius refrigerat, aqua interius. Homo vero dupliciter exæstuat exterius in tribulationibus,

Maria Platanus. Dominus Sabinensis.

nibus, interius in tentationibus & concupiscentijs. Vt ergo in beata virgine plenum ostendatur refrigerium, platanus dicitur iuxta aquas; quia contra æstum exterioris tribulationis, & interioris concupiscentiæ seu tentationis, remedium præstat. Et per hoc digna est exaltari, & laudari in plateis, id est, in populis

Maria Platanus Quia.

A platos Græce dicitur, quod est latitudo Latinè. *Vel* quia est arbor patula, quæ expansis ramis vberem facit vmbram, & idoneum præbet vmbraculum, calore solis nimio fatigatis. Sol B Christus, cuius solis feruor, ira iustitiæ eius & vindictæ, quam, scilicet iram, ipsa suis temperat precibus, à peccatoribus deuote & fideliter exorata. Patulam nihilominus se exhibet peccatoribus, omnes, quantum in se est, parata recipere suo sua protectione, & omnes refrigerare malo igne exustos. Et nota, quod vbi sunt folia lata, ibi est vmbra magna, & magna est vmbra protectionis eius. Nam protegit contra carnalem concupiscentiam, quia virgo; contra ventum mundanę vanitatis, quia humillima; contra tentamenta diuitiarum, quia pauperrima; contra feruorem solis, quia mater solis iustitię. Diligas ergo Mariam & seruias ei, vt non vrat te sol per diem, neque luna per noctem. Aliter. Vmbra huius platani dici potest incarnatio verbi Dei in ea, cui Spiritus sanctus ad hoc obumbrauit, vt ipsam in vmbraculum ecclesiæ præpararet. Vmbra enim ex lumine est, & corpore opaco opposito ad lumen. Et tunc platanus hæc D copiosissimam reddidit vmbram, quando lumen incorporeç diuinitatis corpus in ea assumpsit nostræ humanitatis.

Arbor est sterilis à fructu, & Maria vouens virginitatem prælegit sterilitatem, quam concubitus fœditatem. Vnde de ipsa dicitur. Sap. tert. *Fœlix sterilis & incoinquinata* &c. *habebit fructum* &c.

Similis viti in folijs, & Maria in moribus similis filio, qui est *vitis vera*. Ioan. deci quint. Vnde *nubes quæ ascendebat de mari*. tert. Reg. decimocta *Quasi vestigium hominis* dicitur habuisse. Oseę decimo *Vitis frondosa Israël*, id est, Maria; *fructus*, id est, Christus. *Adæquatus est ei*.

Item, ex platano fiunt scyphi, quibus vinum propinatur; quia gratissima est prędicatio, quæ fit de beata virgine.

Arbor mollis & tenera in folijs; quia pia & compatiens peccatoribus, quos instruit verbis & exemplis, in spiritu lenitatis quia *lex clementiæ in lingua eius*. Prouerb. 31. Quære titulo de sapientia.

Lib. 4. pag. 312. c.

Iuxta aquas plantatur affectu misericordię, id est, iuxta peccatores fluxibiles ad vitia. Nam *prope est omnibus inuocantibus se in veritate*. Psal. 144. Et *iuxta est omnibus qui tribulato sunt corde*. Psal. 33. Et bene *iuxta aquas*, id est, iuxta fluidos populos, quibus semper parata est subuenire, quia A sicut dicitur Eccli. quadragesi. *Iuxta omnem aquam viriditas*. Et nota, quod arbor iuxta aquam copiosè haurit humorem, vnde accipit virorem; & ipsa in his plateis non marcescit, vt tædio peccatorum affecta, foliorum vel ramorum, id est, orationum suarum, & patrocinij subtrahat eis protectionem.

Aliter. *Iuxta aquam* dicit se exaltatam, non in aquis, quia coniugata fuit, sed non vsa coniugio *In plateis* ciuitatum vel ecclesiarum.

Aliter *Exaltata sum*, à terrenis ad cœlestia, *Iuxta aquam*, id est, iuxta filij mei doctrinam, quæ docuit humilitatem Matth. vndeci. dicens: *Discite à me* &c. per quam scilicet, sapientiam, *Exaltata sum iuxta aquam* cœlestis sapientiæ; *in plateis* Ierusalem ciuitatis supernæ; quia *qui se humiliat*, exemplo meo, *exaltabitur*. Luc. deci. quart. Sequitur. *In plateis*. Plateæ sunt corda iustorum dilatata charitate, Tobi. tert. *Plateæ Ierusalem* C *ex lapide candido & mundo sternentur*. *Aqua in platea* gratia in corde lato per charitatem, & plano per simplicitatem; & in tali corde exaltatur Maria. Aliter. *Exaltata sum in plateis*, in illis scilicet, qui constituti sunt in latis vijs, quæ ducunt ad mortem Thren. 4. *Non sunt cogniti*, id est, sunt æternaliter reprobati, quia in plateis huius; qui quanto fragiliores, tanto indigent misericordia ampliori. Et in his plateis est ipsa quasi platanus, protegens eos misericordia copiosa, ne mox rapiantur ad infernum, sed ad pœnitẽtiam misericorditer expectentur, & ne diabolus ipsos, quantum vellet, peruertere preualeat. Vel *exaltatam*, ideo se dicit *in plateis*, id est, in latitudine multiplici, quia virgo cum virginibus, vidua cum viduis, coniugata cum coniugatis. Vnde dicit, *& ambulabam in latitudine*, Psal. 118.

Vel aliter. Platanus, vt dictum est, habet folia lata, & Maria platanus est, quia abundans in doctrina. Nam *cum seruaret omnia quæ de filio dicebantur conferens in corde suo*. Luc. secun. *Ex abundantia cordis*. Matth. duod. prudenter & secure poterat loqui. Exaltata igitur est in plateis ciuitatis, id est, ecclesię, hoc est. in Apostolis, qui omnibus erant communes, vtilitatem omnium procurando. Vnde Paulus dicit. pri. Cor. non. *Omnibus omnia factus sum*. *Platea* etiam prostratæ sunt, in quo humilitas discipulorum illius, qui dicit Matth. vndeci. *Discite à me* &c. *Platea* etiam via sunt alijs, & Apostoli via fuerunt omnibus per exemplum, vnde vocantur *sal terræ*. Matth. quint quia omnibus vitæ condimentum pręstabant. Tob. deci tert *Plateæ sua sternentur*, &c. In istis plateis est beata virgo exaltata, per abundantiam doctrinæ, qua eos docuit, sicut platanus iuxta aquam ad litteram. *Aperuit* enim *Os suum sapientiæ*. Prouerb. 31 decimande, Quere titulo de sapientia eius *Vel* [illegible]

ideo dicitur *platanus iuxta aquam*, quia sicut rami, vel arbores plantatæ iuxta aquas, iuuant illos qui submerguntur in aquis ad exeundum; sic & ipsa iuuat ad exeundum de aquis carnalis concupiscentiæ, & aliorum peccatorum, suis orationibus, meritis & exemplis. Iuuat, inquam, si se prendiderint ei fide & dilectione, & manibus bonę operationis, ad eius honorem & gloriam, quod bonum est operantes.

Maria Cinnamomum

Cinnamomum. Vnde dicit Eccli. vig. quart. *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi.* &c. *Et quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris.* Cinnamomum arbor est sic dicta, quasi cinnamomus, quia eius cortex ad modum cannę rotundus. Canna Hebraicè, calamus Latinè. Et cũ frangitur spiramentũ emittit ad modum nebulæ, vel pulueris. Myrrha crescit in Arabia, & est similis spinæ quam acanthum dicunt. Sarmentis eius Arabes ignes fouent, quorum fumo satis noxio, nisi ad odorem storacis accurrant, plerumque insanabiles morbos contrahunt. Myrrha autem Troglodyta ab insula Arabię dicta, vbi melior & purior colligitur. Vbi autem nos habemus, *sicut cinnamomum*, alia littera habet aspaltum pro cinnamomo. Et est aspaltum arbor modica & odorifera, rubea vel rufi coloris, spinas habens candidas, de cuius radice fit vnguentum. Dicit ergo Maria. *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi*, Pietatis & humilitatis, quæ duo in cinnamomo & balsamo figurantur. Qui ergo fœtet, currat ad Mariam, vt pigmentetur ab ea. Et quandoque sumitur cinnamomum pro arbore, quandoque pro arboris cortice. Primo ergo de arbore, secundo de cortice videamus.

Isidorus l. 17. etym. cap. 8.

Isidor lib. 17. etymo. cap. 8.

Cinnamomum Arbor.

Crescit in peregrinis & longinquis regionibus, scilicet in India & Æthiopia ad litteram, in quo signatur quod vsque ad remotissimas regiones habetur veneratio virginis gloriosæ, sicut ipsa dicit. Luc. pri. *Beatam me dicent omnes generationes*. Maria etiam ab illis qui fuerunt flagitiosi peccatores honoratur, & per misericordiam vult ab ipsis honorari. Mysticè. Regio peregrina vita peccatoris sicut de filio prodigo dicitur. Luc. decim. quint. quòd *peregre profectus est in regionẽ longinquam*. Vita enim peccatoris regio peregrina est à Deo, & a conditione humana; quia homo nõ est factus ad peccandum, sed ad seruiendum Deo, qui nemini mãdauit impie agere, & nemini dedit laxamentũ peccandi, &c.

Duorum cubitorum, & hæc proprietas æque conuenit matri & filio. Sicut enim ipse semper fuit filius Dei, & mansit filius Dei, & cœpit homo esse, vt vere posset dicere, sum quod eram, scilicet, Deus; nec eram quod sum, scilicet, homo, nunc dicor vtrumque, scilicet, Deus & homo. Sic potest dicere Maria post partum, sum quod eram, scilicet virgo, nec eram quod sum, A scilicet, Mater, modo dicor vtrumque, id est, mater & virgo. Et hi sunt duo cubiti quibus Mariæ dignitas mensuratur, scilicet, virginitas & fœcunditas. Ideo dicitur Eccli. vigesi. sext. *Gratia super gratiam*, &c. *Gratia* fœcunditatis, *super gratiam* virginitatis. Et nota, *super*, quia vtrũque fuit ex speciali gratia Spiritus sancti. quære concordantiam de sago duplicato. Exod. 26. Sed quod facta est Dei mater, super omnem gratiam est, & hoc figurat hęc præposit o *super*.

Medicinalis, quia ex Maria sumpta est caro B Christi, qua curatum est genus humanum Eccli. trigesi. octa. *altissimus creauit* &c. Vnde super illud. Hebr. sept. Vbi dicitur, quod Leui decimatus est per Abraham, dicit glossa, quod Christus non traxit ex matre feruorem vulneris, sed materiam medicaminis.

Glossa.

Tenuissimas & subtiles dicitur habere virgulas, & sursum tendentes, quę quasi in seipsas replicantur; quibus designantur cogitationes virginis, super omnes alios sanctos spirituales, C sublimes & subtiles, & ad Deum tendentes. Virgulæ istæ in seipsas replicabantur, quia Mariæ cogitatus per sui discussionem ad seipsam reciprocabantur, Vnde dixit. *Ecce ancilla* &c Ecce replicatio. Item Lucę secund. *Maria conseruabat omnia conferens in corde suo.* Ecce virgarum collectio. Aliter. Tenuitas & erectio virgarum, designant in ea tenuitatem paupertatis, & erectionem à terrenis.

Cinnamomi Cortex.

Robustus, quo designatur in virgine virtus paD tientię, quæ tribulationibus pluuiarum, grandinum & ventorum obijcitur, ne spiritualis vigor arescat. Assigna de patientia Mariæ. Et dicitur ille cortex esse tricolor, scilicet cinereus, vel subniger, vel secundum physicos citrinus. Fuit etiam color virginis quasi cinereus, id est, despectus; vel propter paupertatem, vel quia corrupta reputabatur à Iudæis. Vnde dicebant de filio eius. Matth. deci. quart. despectiue. *Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria?* E &c. Subnigra autem fuit in afflictionibus, quas filius sustinuit ante passionem; subrufa vero vel quasi citrina, per cõpassionem in filij passione.

Rotundus & subtilis, quia Maria conuersatione cœlestis, & subtilis substantiæ per carnis macerationem, paupertatem, humilitatem, & contemplationem. Quære titulo de rosa.

Supra pag. 810. c.

Rugosus in quo signatur parsimonia viginis, quia ex defectu victualium proueniunt rugæ. Est autem parsimonia scientia vitandi cultus, & F sumptus superfluos.

Coloris cinerei, qui vilis est & despectus, in quo signatur dilectio paupertatis, & mundani contemptus. Per hæc enim duo, maluit in mundo vilescere, quam lucere; vilipendi, quam appretiari. Et ideo dicit odorem cinnamomi se dedisse, quia dedit exemplum contemnendi quidquid;

quid in mundo gloriosum; vere enim fuit humilis per paupertatem spiritus. Et sicut dicit Beatus Bernardus: Vere humilis non vult humilis prædicari, sed vilis reputari. Aliter color cinereus color mortuus est, sed sub hoc colore latet in cinnamomo sapor viuus. Et Maria mortua erat mundo, & ideo saporabat, imo & sapiebat dulcedines aromaticas paradisi. Item ratione coloris cinerei signat eos, qui dicunt cum Abraham. *Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis.* Genes. 18. Idem enim sentiebat, & loquebatur de se Maria filia Abrahæ.

B. Bernardus.

Acutum sapit cum dulcedine Vnde Theophilum redarguisse legitur, Ecce acutum; & consolata est, ecce dulcedo.

Dominus Cantuariensis.

Intensæ dulcedinis, quia conuersatio eius, quamdiu fuit in sęculo, dulcis ad imitandum, & adhuc dulcissima ad recolendum.

Quanto gracilior, & tenuior, tanto dulcior, charior & odoratior. Sic Maria quãto gracilior per humilitatem, & tenuior per abstinentiã, & paupertatem, & tãto Deo gratiosior per meritum, & mundo odoratior per exemplum.

Ad calorem solis à stipite separatur, quia propter amorem solis iustitię ab amore suæ carnis, quæ signatur per stipitem, imo omnis carnis separata est; vnde non caro, sed anima appellatur. Prouerb. vigesi. quint. vbi dicitur. *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Marię *nuncius bonus*, id est, Gabriel missus ad eam, *de terra longinqua*. Hoc est de cœlo, & est bonum thema in Annunciatione.

Cum frangitur emittit visibile spiramentum, quia cum prerogatiua Mariæ aperitur, effectus gratię eius quasi visibiliter, & manifeste sentitur, sicut cum gariofilum masticatur, & gustans reficitur, & astantes odore recreantur.

Quo plus atteritur, maiorem emittit odoris fragrantiam, & quanto magis Maria afflicta est in filio, maioris odoris fragrantia vtramque ecclesiam pigmentauit, quia sic facta est non solum Martyr, sed etiam plusquam Martyr.

Vinum pigmentat, & Maria vinum prædicationis, vinum etiam compunctionis & lacrymarum, nam per eam sperant rei ad misericordiam filij peruenire.

Medicinalis est, & multum valet contra sincopim, id est, defectũ cordis, quod designatum est in nuptijs. Ioan. secund quando vinum impetrauit à filio; quod etiam quotidie facit, quando torpẽte deuotione feruorẽ tepidis subministrat.

Vulnera consolidat; solidatio spiritualium vulnerum, spei securitas & venia peccatorum. hæc duo fecit Theophilo.

Fluxum sedat, fluxum scilicet, illius inundationis, de qua habetur Oseę quart. *Maledictum & mendacium*. vsque. *inundauerunt*.

Degustantem confortat, sicut patet in magno patre Basilio timente Iulianum Apostatam, & similiter in Theophilo.

A

Confectiones, quibus admiscetur, reddit sapidas, non est enim sermo qui non sit dulcior, si in ipso fiat mentio de ea. Vnde Eccli. quadragesi. non. *In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria.* Ideo etiam hæc cinnamomum aromatizans, quia vbique diffundit odorem pietatis & misericordiæ suæ, & omnium virtutum suarum.

Os comedentis & masticantis se reddit odoriferum. Exemplum de Iostio Monacho, in cuius ore, oculis & auribus inuentæ sunt quinque rosæ, coloris & odoris eximij, quando mortuus est; qui singulis diebus quinque psalmos beatę virginis deuotissime decantabat. Et hoc contigit in Abbatia sancti Bertini apud sanctum Audomatum.

B

Item per hoc, quod Maria se comparat cinnamomo, ostendit quod perfecte mundum contempsit, & perfecti contemptus mundi nobis reliquit exemplum. Habet enim, vt dictum est, cinnamomum arbor virgas tenuissimas & erectas, & in gracilitate notatur tenuitas paupertatis, & erectio à terrenis, quia virga erecta est; in colore cinereo amor ipsius paupertatis, quæ non vult lucere in mundo, sicut nec cinis lucet, sed magis vilescere, sicut cinis vilis est. Ideo ergo dicit se quasi cinnamomum propter tria hæc, quia dedit perfectum exemplum contemnendi omne mundanum.

C

Cinerei coloris, quia assumpsit de virgine carnem similem peccatrici, color enim cinereus color despectus est, & talis erat apud Iudęos præsentia saluatoris. Vnde quidam dicebant. Mar. sext. *Nonne hic est faber filius Mariæ*, &c. Et scandalizabantur in illo, vel potius quando in passione *non fuit ei species neque decor*, Isa. quinquagesi. tert. Et mortuus erat corpore, sed viuebat deitate; sicut in cinnamomo est color mortuus, & sub eo sapor viuus delitescit.

Christus Cinnamomum, quia

D

Quo magis attritus est propter scelera nostra. Isa. quinquagesi. tert. maioris emisit fragrantiam odoris; quia *fracto alabastro* corporis eius in cruce, *domus*, id est, vtraque Ecclesia *repleta est ex odore vnguenti*. Ioan. duodec.

E

Fractus in cruce emisit visibile spiramentum, quasi nebulam & odorem suauitatis ad placandum iram patris. Vnde Sap. deci. octa. *Properans homo sine querela* &c. Quod de Aaron legitur ad litteram, sed de solo Christo proprie interpretatur. Et tunc sicut ipsemet dicit. Eccli. vigesi. quart. *Quasi nebula texi omnem carnem*, ab ira patris quasi à feruore solis; sicut etiam nebula solis feruori se opponens, & illum suscipiens dissipatur; sic & caro eius in passione. Quod autem caro eius designetur per nebulam, habuisti titulo de horto versu octauo.

F

pag. 741. F

Scriptura sacra, vel etiam sapientia cum frangitur, multiplici expositione pigmentat vinum doctrinæ,

Scriptura sacra Cinnamomum quia.

doctrinæ, & vinum compunctionis, spem tribuens desperatis. Ezechiel. decimo octauo. *Nolo mortem morientis, dicit Dominus, reuertimini & viuite.*

Coloris est cineræi, cordibus nostris imprimens memoriam finis. Vnde Plato: Hæc est summa Philosophia, continua mortis memoria. Eccli. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Plato.

Dulcis & medicinalis, nam medetur languoribus animarum; & futuram promittit retributionem, & sistit vitiorum incētiua. Beatus Hieronymus: Ama sententias scripturarum, & carnis vitia non amabis.

D. Hieronymus.

Dicit etiam sapientia, *Sicut cinnamomum dedi odorem.*

Sapientia Cinnamomum.

Cinnamomum. Cineræi coloris est, per quem intelligitur timor. & vilificans & incinerans, quasi dicat sapientia, dedi eis timorem, per quē sunt odoriferi, vt eorum spiritus erigatur à malo, odorifera enim confortant, ea maximè quę restringunt.

Fr. VVericus.

Item viri sancti proprie dicuntur cinnamomum, qui in cinere pœnitentię degentes, & dominicæ passionis memores, vbi in sole posuit tabernaculum suum, quando corpus suum exposuit feruori passionis, propter amorem solis iustitiæ, separantur à stipite suo quasi quadruplici, mundo, carne propria & domestica id est, amicis carnalibus, proprio sensu, & propria voluntate. Ab huiusmodi stipitibus necesse habent separari, qui volunt agere fructuosam pœnitentiam, & imitari dominicam passionem.

Viri sancti Cinnamomum.

Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Myrrha est arbor in Arabia, quinque cubitis crescens in altum, odorifera; albæ spinæ similis, guttam quandam distillat, quę viridis est & amara, quæ gutta dicitur similiter myrrha, quandoque inciso cortice, quandoque sine corticis incisione. Quæ etiam talis est virtutis, quod corpora mortua, quæ ipsa perunguntur, à putredine, vermibus, & fœtore dicitur conseruare. Quæ sponte manat, pretiosior est, & dicitur myrrha electa. Quæ vero per incisionem corticis emanat, vilior est, & minoris efficaciæ. Hęc etiam gutta medicinalis est.

Isidor lib. 17. etymo. cap. 8.

Comparatur autem sapientia myrrhæ electę, quia docet spontaneam carnis mortificationem dicens ad Coloss. 3. *Mortificate membra vestra, &c.* Docet etiam perfectam continentiam, quæ est myrrha electa, si sit voluntaria. Ad depressionē enim carnis communia sunt amaritudo pœnitentię, & continentiæ. Et hęc duo dant alijs odorem, quia ædificant; non tamen dant suauitatem odoris, nisi sint myrrha electa, id est, pœnitentia & continentia voluntaria.

Sapientia Myrrha.

Dicit etiam Maria, *Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris.*

Arbor in Arabia, quæ interpretatur vespera, vel occidens, myrrha interpretatur amaritudo, Maria mare amarum propter multas amaritudines, quas sustinuit in filio. Fuit autem arbor myrrhę in vespera passionis filij. Fuerat enim arbor lætitiæ quādo dixit: *Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo*, sed amaritudinis quando occidit sol iustitiæ.

Maria Myrrha quia myrrha.

Arbor est quinque cubitorum, quibus crescit in altum. Hi cubiti sunt mundatio in vtero, vnde quidam celebrant hoc festum; Natiuitas, Annunciatio, Purificatio, Assumptio. Vt primus cubitus sit interstitium temporis inter mundationem & natiuitatem, & sic de alijs.

Dominus Cantuariensis.

Spinæ similis, per spinas intelliguntur peccatores, vnde Maria apparuit quasi spina, quando legem datam de mulieribus, quę deuiris conceperant, & consuetudinem obseruauit.

Guttam distillat, quę viridis est & amara Gutta ista Christus filius Mariæ; viridis, qui color refertur ad cœlestia, quia Christus de cœlo venit in virginem. Amaritudo refertur ad passionem.

Gutta hæc acumine caloris inuiscatur circa arborem suam, quia Christus virtute dilectionis eximię, adhæsit matri suæ ipsum educanti. Vnde Luc. 2. *Descendit cum illis Nazareth, &c.*

Christus Gutta myrrha, quia

Gutta hæc pretiosa est, cuius pretiosumus redempti. Iob 18. *Nescit homo pretium eius.* Huius pretij crux fuit statera, & quia præponderauit peccato, sublatum est peccatum, & passio descendit in terram. Amos 9. *Fasciculum suum super terram fundauit.* Præponderauit etiam debito detentionis multorum in inferno, vnde eo descendente ad mortem, sepulturam & inferos, ipsi eleuati sunt de inferno. Ideo de cruce egregie dictum est; *Statera facta est corporis, prædamque tulit tartari.*

Gutta sponte manans pretiosior est elicita corticis vulnere, & Christus exiuit in natiuitate de virginis vtero clauso & signato, sponte etiam se obtulit pro nobis passioni. Vnde Ioan. 18. Processit obuiam venientibus ad capiendum se. Ideo comparatur camelo, quia sponte se inclinauit ad onera nostræ infirmitatis ferenda. Luc 18 *Facilius est camelum, &c.*

Gutta hæc lucida interius, quia Christus lumen diuinitatis accendit in testa nostrę mortalitatis, & ideo obscuratur exterius velut testa.

Corpora mortuorum, inde peruncta seruat à putredine, vermibus & fœtore; quod fit, quādo ad eius exemplum facimus pœnitentiam. Putredo auaritia; vermis, superbia; fœtor, luxuria; superbia. Vnde Beatus Augustinus: *Vermis diuitum superbia.*

D. Augustinus.

Odoris est præcipui. Vnde hic dicitur. *Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris*, contra illum odorem de

rem de quo meretrix dicit, Prouerb. 7. *Aspersi* A *cubile meum myrrha & aloe, &c.* Hęc meretrix vanitas aut voluptas, cubile mundana delectatio. Sed iusti debent attendere in hac myrrha non delectationem vel odorem, sed amaritudinem pœnę sequentis. Omnis enim voluptas myrrha est respersa, quia *Risus dolore miscebitur.* Prouerb. 14. *Et extrema gaudij luctus occupat.*

Myrrha autem passionis Christi, fuit amarissima Christo patienti, sed suauissima & odoris B præcipui christiano recolenti. Nihil enim dulcius captiuo, quam si pretium suæ redemptionis audiat numerari; quod fit quando passionis articuli distinguuntur. Myrrhæ ergo gustus amarus, & odor suauis.

Gutta myrrhę est rotunda, quia per eam ęternæ gloriæ nobis aditus aperitur.

Gutta hæc calida & sicca. Valde enim calidus fuit Christus quando dixit, *sitio*. Vnde sicut Sol guttam amaram, sic Christus tunc latronem attraxit, & dulcorauit.

Gutta hæc medicinalis est ad minus quadrupliciter. *Primo*, quia restringit humores à capite fluentes, quia cogitationes pręsumptionis elidit memoria crucifixi, sicut patet in Petro, qui recogitans Christum passum, fecit gyrari crucē suam. *Secundo*, quia valet contra stricturam pectoris: per pectus scientia, per stricturam angusta scientia, quam mirabiliter Christi passio dilatauit. *Tertio*, quia masticata tollit fœtorem oris, qui est loqui sublimia gloriando. Vnde Isai. 43. *Reduc me in memoriam, & iudicemus simul, & narra si quid habes, vt iustificeris.* *Quarto*, quia consumit putredinem vulnerum, quę est iteratio peccati. Vnde, *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.* Psalm. 37. quia recidiuantes rursum sibi crucifigunt filium Dei. Ad Hebr. 6.

Maria Arbor Myrrhę & Gutta eius.

Secundum supradicta Maria est arbor myrrhæ, cuius arboris gutta Christus Dominus. Veruntamen quia secundum quod hæc littera legitur de beata virgine, beata virgo comparatur guttę myrrhę. Notandum ergo, quod myrrha arbor designat Iudęam propter amaritudinem peccatorum, cui dicitur Ierem. 2. *Quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena*, vbi *pro aliena* nostra littera habet *in prauum*. Hæc arbor in Arabia fuit tempore beatę virginis, quia tendebat in defectum. Quinque cubitos huius arboris faciebant regnum & Synagoga, quæ Synagoga, sicut dicit beatus Gregorius, de quatuor angulis domus filiorum Iob, diuisa erat in quatuor, Principes sacerdotum, Scribas, Seniores populi, & Pharisæos. Et omnes hi erant similes spinæ, per multas peccatorum punctiones. Ab hac arbore effluxit quasi gutta myrrhæ beata virgo, vt possit dicere, *Sicut myrrha electa dedi suauitatem odoris.* Cętera secundum hunc processum à superioribus colligantur.

D. Gregorius.

Dominus Sabinensis

Dicitur virgo Maria myrrha electa. Illa autem myrrha est electa, quæ sine vulnere manat ab arbore, & illam amaram carnis mortificationē designat, quam profert anima nullo peccati vulnere sauciata. Talem myrrham distillauit beata virgo, quæ licet peccati vulnus non haberet, seipsam tamen multipliciter mortificare curauit. Et talis mortificatio siue myrrha propter Deū est: Vnde ipse dicit Cant. 5. *Messui myrrham meam &c.* Et hæc est myrrha prima & probatissima, sicut ibidem dicitur, & myrrha electa, vt supra. Minus enim pretiosa est pœnitentia peccatorum, quam pœnitentia iustorum. Et nota, quòd Dominus messuit myrrham illam in sua assumptione, & ideo iustum erat, vt in mense Augusti, quando metuntur segetes, celebretur assumptio eius.

Fr. VVerricus.

Item Maria comparatur myrrhæ. Quia sicut myrrha corpora inde peruncta conseruat à corruptione, sic Maria per gratiam meritorum, & C exemplorum, & orationum suarum seruat familiares suos à corruptione luxuriæ. Myrrha probata castitas coniugalis; probatior continētia vidualis; probatissime castitas virginalis, quā ipsa prę cęteris elegit in exterminium legis, quę virginitatē habebat opprobrio. Ideo ipsa dicit: Cant. 5 *Digiti mei*, id est, discretę cogitationes & affectiones meę: *Pleni sunt myrrhæ probatissima*, quia de virginitate cogito; & ideo dedit non solum odorem per exemplum virginitatis, sed o- D doris suauitatem, vt multos alliciat ad propositum virginitatis. Odor enim non allicit, sed suauitas odoris. Vnde Psal. 44. *Adducentur regi virgines post eam.*

Maria Storax. *F. VVerricus.*

Storaxque. Eccli 24. *Quasi storax & Galbanus & vngula, &c.* His quatuor se comparat beata virgo propter quatuor cardinales, in quibus nos instruit per exemplum. In storace fortitudo eius, quæ apparuit in filij passione. Nam storax lacryma est, quę colligitur in diebus canicularibus, E quibus feruor persecutionis figuratur; & tunc molestæ sunt purgationes, quia Christus, cui mater compassa est per molestias, quas passus est in cruce, purgauit morbos animarum nostrarum, & tunc manifestissime apparuit fortitudo Mariæ. Ipsa enim erat fortis illa mulier quam quæsierat Salomon, sed non inuenerat dicens: *Mulierem fortem quis inueniet*, Prouerb. vltimo, Sed hanc inuenit Simeon quando dicebat illi. Luc. 2. *Tuam ipsius animam pertransibit* F *gladius, &c.* Quære titulo de martyrio eius decima prerogatiua. Moraliter. Per storacem significatur patientia sanctorum, quę manifestatur in feruore charitatis eorum, qua scilicet patientia ipsi purgantur, licet molestissima sit naturæ. Lucæ 21 *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Alter. Secundum Isidorum storax arbor est Arabię similis malo cidonio, cuius virgulæ intra

Maria mulier fortis.

Vide lib. 3. pag. 191. d

Isidorus l. 17. etym. cap 8.

 caniculæ

caniculę ortum cauernatim lacrymam fluunt, A quę scilicet lacryma cadens in terram immunda est, sed cum adheret proprio cortici vel calamo, & tenet se sursum, tunc est munda. Hæc etiam lacryma propriè albida, tandem fulua fit solis causa, & ipsa gutta dicitur storax calamites, quia seruatur in calamo. Et est pinguis, resinosa, humecta, & odoris iocundi, & veluti mellosum liquorem emittens. Et dicitur storax, quia est gutta arboris profluens & congelata. Nam Græci stiriam guttam dicunt Græcè autem stirax, Latinè storax dicitur. Vnde versus. *Albaque diffusis dependet stiria ramis.*

Maria dicitur Storax, quia Storax.

Arbor Arabiæ, quæ interpretatur cāpestris, quia campus fructifer & latus & studiosè excultus, similiter & beata virgo studio Spiritus sācti agricolata est & exculta, & nobis attulit pretiosum illud frumentum, quo in sacramento pascantur homines & Angeli Ioan. 12. *Nisi granū frumenti, &c.* Lata est etiam per multitudinem, & viscera pietatis. Quære titulo de terra, vbi describuntur proprietates campi. Huius arboris gutta, primo candida est, postea calore solis fusca efficitur. Hæc gutta Christus Dominus, candidus per innocentiam & animæ puritatem, quia peccatum non fecit, sed calore solis, id est, feruore passionis, quasi fuluus factus est, vel quasi subrufus, vnde dicit sponsa; *Amicus meus candidus & rubicundus*, Cantic. 5. Similiter & beata Virgo candida per virginitatem, sed in filij passione fulua facta est, & quasi subrufa per compassionem. Vnde dicit Cant. primo. *Fusca sum, quia decolorauit me Sol*, id est, Christus cui mente compassa sum.

Lib. 8. pag. 496. c. & seqq.

Dicitur calamites, quia tam gratia matris quam filij, cōseruatur in calamo perfectę humilitatis.

Pinguis est per deuotionem, quam suis famulis subministrat, vnde dicit cum filio, promittens hanc pinguedinem obedientibus sibi Isai. quinquagesimo quinto. *Audite audientes me, & comedite bonum & delectabitur in crassitudine anima vestra.*

Mellosi liquoris, Vnde dicit mater cum filio. *Spiritus meus super mel dulcis, &c.* Eccli. 24.

Iocūdi odoris, quia vterque in his, qui salui sunt, *Odor vitæ in vitam* 2. Cor. 2.

Humecta, tingendo alios in beneficijs & doctrinis.

Gutta profluens, quasi congelatur & compingitur, effectiuè dando perseuerantiam.

Exterius quasi obscura, sed intus quasi lucida, vt supra dictum est de myrrha.

Stillat in feruore æstatis, quia *Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit D.ns.* Ad Titum 3. *Vel* quia ex charitate nobis euangelium prædicauit Ezechiel. vigesim. primo. *Fili hominis stilla ad sanctuarium.*

Cauernatim fluit hæc lacryma corticis incisione, quia Christus incisus in cruce quinq; plagis, de cauerna sui corporis nobis aquam, & sanguinem propinauit, & ecclesię sacramenta.

Infrigidata calefacit. Et Maria signatur per Abysach quę Dauid frigidum calefecit. tert. Regum prim.

Superflua tollit. Sic & Christus dicens Luc. 11 *Quod superest date eleemosynam.*

Dura emollit. Ezech. 36. *Auferam à vobis cor lapideum, & dabo cor carneum* B

Dicitur curare lippitudinem oculorum: & hoc, tribuens virtutem discretionis.

Dicitur curare tussim & rheumata, id est, cogitationes & curas superfluas.

Dicitur consolidare dentes motos, id est, virtutes, quibus anima pascitur suo modo.

Malaxatur ad ignem velut cera

Qui comburunt vinam myrrhæ fętorem sentiūt intolerabilem & periculosum, nisi per fumum storacis eisdem succurratur.

Dominus Cantuariensis.

C *Moraliter:* Lacryma storacis cadens in terram, immunda est. Hæ sunt lacrymę hypocritarum sordidę, quia effunduntur pro cupiditate terrenorum, vel laudibus mundanorum. Sed lacrymæ iustorum lugentium pro irriguo superiori, & ex amore diuino, mundæ sunt, & de his dicit Psalmista Domino Psalm. 55. *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo*, sicut bonum vinum ante magnates.

D *Galbanus.* Secundum Isidorum, Galbanus est succus ferulæ, alij dicunt, quod Galbanus, vel Galbanum nascitur in Syria, similis herbæ quę ferula dicitur, & emittit guttam similem resinæ, quæ vulnera sanat, & serpentes fugat. Super trigesi. primi. Exod. dicit Glossa, quod galbanum est succus ferulæ, & nascitur in Syria optimum. Cartilaginosum est, & minus lignosum; cuius odore fugantur serpentes. Est autem ferula herba, quæ propter semina in folliculis contenta, strepitum magnum facit quando mouetur, sed E parum lędit, si quid ea percutiatur. Vnde Poeta: Pando Sillenus Asello Quadrupedem ferula dum malus vrget equus. Habet etiam ferula similitudinem feniculi, sed stipitem grossiorem & langiorem. Alij dicunt quod Galbanum gutta est cuiusdam fruticis, à quo scilicet frutice erumpit liquor, qui condensatur circa fruticem, & fit Galbanum, in quo signatur temperantia beatę virginis Frutex corpus humanum, à quo in ęstate, id est, in charitatis feruore, liquor pu- F ritatis erumpit, id est, amor temperantiæ; quia charitate existente in anima, temperantia fit in carne: & condensatur hęc gutta circa stipitem, id est, carnem, in quo notatur perseuerantia in hac virtute.

Maria Galbanus. Isidorus li. 17. orig. cap. 9.

Glossa.

F. VVerricus.

Signat humilitatem, quia sanat apostemata. *Galbanū.*

Signat spem, quia valet contra frigidas passiones, &

nes, & spes curat timorem malum, desperationem & similia, quæ sunt frigidæ animæ passiones. Christus enim, qui solus est proprie dator virtutum, & beata virgo, quæ orando, nobis ab eo impetrat virtutes, dant odorem sanctis quasi Galbanus, id est, spem qua perseuerent in aduersis, & excludant timorem malum, & similia. Spes enim prudens est negociatrix, quę posse humanum mutat in posse Dei; Isai 40. *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem* Per virtutem enim spei habetur perseuerantia, quę quasi mittit in possessionem etiam adhuc pendente lite, quia *Nescit homo vtrum dignus sit amore an odio*. Ecclesiastes 9.

Maria Vngula.

Vngula. Vngula idem quod onica, quę Græcè digitur vnguis. Onix etiam Græcè, vnguis Latinè. Et habet vngula formam vnguis humani. In vngue vero notatur prudentia. Dedit ergo Maria odorem quasi vngula, quia exemplum prudentiæ eius redundat in alios, ipsa est enim virgo sapiēs, quæ accepta lampade, id est, exteriori conuersatione honesta, sumpsit secum oleum, id est, bonæ conscientiæ testimonium. Matth. 25 Prudēs etiam fuit negociatrix, quia amorem creaturę omnino commutauit in amorem creatoris; habuit enim prudentiam serpentis, omnia pro capite exponendo.

Item vnguis humanus clarus est, ita quod quamdam supplet vicem speculi; quod etiam competit prudentię.

Item vngula scabiem purgat, & per hoc signat virtutem abstinentię.

Item vngula finis est animalis, quia habetur in pedibus, & significat considerationem triplicis finis; finis temporalium, quę hominem in morte deserunt, & hic debet instruere hominem ne temporalibus adhæreat per amorem; finis voluptatum & gloriæ mundanæ, quæ scilicet voluptates peccatoribus in tormēta, & gloria in ignominiam commutantur. De his duobus Apoc 18 de anima peccatrice. *Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum.* Hęc est sententia diffinitiua. Finis etiam proprij, quia *Nescit homo finem suum, &c* Eccle 9 ibidem. *Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit.* Dat igitur Christus & beata Virgo electis suauitatem odoris, vt sint quasi vngula per huius triplicis finis considerationem. Deuteronom.32. *Vtinam saperent, &c. Ac nouissima prouiderent.* Eccli 7. *In omnibus operibus, &c.* Thren. 1. *Sordes eius in pedibus, &c.*

Maria Gutta.

Gutta. Est autem gutta generale nomen, sed hic dicitur gutta, quę alio nomine dicitur emoniaca, & lacrymas stillat in arenis, sed arenis inherens inutilis est. Non arenosa vero curat omnes duritias; quod bene competit iustitię, quæ omnia adæquat, vnicuique reddens quod suū est. Et iustitia virginis diligenter considerata, corda dura emollit, & plenitudo iustitię redundat ab ea per exemplum. Reddidit enim Gabrieli Dei nuncio discretam responsionem dicens: *Quomodo fiet istud*, Deo laudem dicens: *Magnificat anima mea Dominum, &c.* Homini sufficientem instructionem dicens, Ioan. sec. *Omnia quæcumque dixerit vobis facite.*

Item gutta, quia curat quamlibet duritiam, signat humiliationem cordis quæ hominem annihilat. Vnde Abraham Genes. 18. *Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis*. Per duritiam enim significatur resistentia, sed humilis nulli resistit Ierem. 10. *Congrega de terra confusionem*, id est, de corpore tuo materiam confusionis, vt humilieris. Miche. sext. *Humiliatio tua*, id est, causa humiliationis tuæ *in medio tui*, id est, in ventre pleno sordibus.

Maria Balsamum

Et *Balsamus*, id est, balsamum, quod non ponitur in versu. Balsamus arbor, balsamum liquor. Nota, quod beata virgo bis se comparat balsamo Eccli. 24 *Primo*, cum dicit, *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi. Secundo*, cum dicit, *Quasi balsamum non mixtum odor meus.* Et in hoc notatur virtus perseuerantiæ, & de duobus pariter assignabimus. Per balsamum aromatizans, charitas virginis. Nam sicut odor balsami omnes excedit odores, sic eius charitas omniū sanctorum vniuersas virtutes: & more balsami suę charitatis odorem longe extendit ad superna, scilicet, per perfectum desiderium æternorū; ad inferiora, per perfectum misericordiam & compassionem peccatorum. Et propter hoc dicitur ipsa *virgula fumi*, & eius charitas est ignis, quem Christus venit mittere in terram. Luc. 12. id est, in beatam virginem, & notatur per ignē rubi, quem vidit Moyses Exod. 3. Ignis in rubo, charitas in fragili carne. Propter hoc cum beata virgo sit apotheca singularum, & vniuersarum virtutum, & habeat ignem feruentissimæ charitatis, necesse habet odorem suum procul diffundere, & ideo charitas ipsius balsamum dicitur aromatizans.

Item bene charitas balsamum, quia Mariæ charitas nunquam excidit, sicut balsamum corpora conseruat à putredine, & ea facit durabilia. Bene etiam hoc balsamum aromatizans; quia charitas in cęteris virtutibus operatur, quę sunt quasi materia eius. Bene etiam dicit *Odorem dedi*, non vendidi, volens, vt omnes gratis gustent odores ipsius, & currant in odore vnguentorum suorum. Ideo dicit cum sapientia. Prouerb. 9 *Si quis est paruulus declinet ad me, &c.* dicit & cum filio Isai. 55. *Venite, emite absque argento, &c.* Et hoc est *odorem dedi, &c.* Per balsamum non mixtum, designatur odor eius, vnde dicitur ei Cant. 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Maria signatur per *balsamum*, vt dictum est, quia

tem animarum fidelium, Christum scilicet, medicum vulnerum nostrorum. Vnde Eccli trigef. octa. *Altissimus*, id est, pater *Creauit* &c. Vnde dicit Isa. quadragef. quint. de filio. *Ego Dominus creaui eum hominem de terra*, id est, beata virgine, *medicinam* id est, Christum, qui *languores nostros tulit*. Isa 53. melius inuenies hoc titulo quod Maria terra.

Lib. 3 pag. 495. e.

Consolidat herniosos, quibus interiora descendunt inferius, & exempla Mariæ consolidat nos ne per cupiditatem proijciamus in terram interiora nostra. Eccli decimo de cupido. *In vita sua proiecit intima sua.*

Complexione calida, per dilectionem, qua filium diligit & creaturas eius, sicut habuisti titulo de dilectione eius.

Lib. 4. pag 271. e. & 275. b.

Sapore amara, quia multum amaricata est in filij passione. Vnde competit ei illud Ruth. pri. *Ne vocetis me Noëmi, id est, pulchram, sed vocate me Mara, id est, amaram, quia valde repleuit me omnipotens amaritudine.*

Colore subrufa, caro enim Christi rufa fuit per sanguineam passionem, vnde signatus est per equum rufum Zach pri Et ipsa subrufa per compassionem, nam spiritualiter passa est in filio.

pag.

Odorifera, vt supra de cedro.

Recta per dilectionem, Vnde *recti diligunt te*. Cant. pri. *Recta* etiam, quia nunquam inclinata per amorem mundalium, vel aliquod peccatum. Vel *recta* per paupertatem, quæ est rectitudo animæ diuitiæ vero faciunt tortuosum.

Durum habet fructum, Christum scilicet, qui durus est in sacramento indigne accedentibus, Ioan. sext. *Durus est hic sermo.*

Membra mollia indurat & confirmat, vnde oramus eam. Succurre miseris, iuua pusillanimes & huiusmodi.

Fluxum sanguinis restringit, & Maria cypressus est animæ emorrhoissæ, quia desiccat venas mortis. Oseæ decimo tertio.

Nullo impulsu, nulla vetustate comam deponit, id est, virtutes, quibus ornat Christum caput suum, ei totum attribuendo, cum dicit; *fecit mihi magna qui potens est*. Ipsam enim nec extulit fœlicitas, nec depressit afflictio.

Coma eius tendit in conum, vnde & dicitur cypressus conifera. Cypressus enim Græcè appellatur conos, eo quod caput eius à rotunditate erigitur in cacumine, & imitatur formam coni, & fructus eius dicitur conus. Per hanc etiam comam designatur Mariæ virginitas, cui debetur aureola, vnde & depingitur coronata. Aliter. Cypressus dicitur ex eo, quod ramos à rotundo in acutum colligens, velut conum facit in summo; & Maria ramos virtutum suarum non per vanitatem dispergebat, sed ad vnum sublime, quod Deus est colligebat. Iuxta illud.

Isidorus l. 17. orig. cap. 7.

A Eccli. trigef. *Contine & congrega cor tuum in sanctitate*. Vnum enim petebat à Domino, sciens. *Vnum esse necessarium*. Luc. deci.

Lignum eius, fructus & folia medicinalia sunt; sed in fructu eius, quo Christus signatur, id est, in pomis, præcipue consistit virtus medicinæ, quia *ipse operatus est salutem in medio terræ*. Psal. 73.

Folia etiam eius, fructus & frondes, id est, verba, opera & exempla sunt in medicinam per exemplum sapientiæ eius; sunt in cibum in B filij sacramento; sunt etiam in vmbram & protectionem quoad frondes, in quibus habet venustatem per exemplorum honestatem.

Dicitur fuisse quædam pars crucis dominicæ, videlicet lignum infixum in rupe, quod portabat totam crucem.

Ad multos vsus necessaria, inde enim sunt tabulæ ad scribendum, manubria cultellorum ad secandum, & huiusmodi. Sic & ipsa nobis, in diuersis necessitatibus, auxiliatur & prodest. Nam ipsa *omnibus omnia facta est, vt* quantum in se est, *lucrifaciat vniuersos*. pri Cor. non.

Oneribus supportandis aptissima, quia infrangibilis, & nunquam oneribus cedit, sed sub eis perpetua stabilitate perdurat. Similiter & Maria nunquam cessit oneribus tribulationum, quas patiebatur in filio; per charitatem vero, quæ *omnia sustinet* pri. Cor. decimo tert. infatigabiliter, & quasi infrangibiliter humanæ infirmitatis in nobis onera sustinet, & supportat iuxta illud Rom. deci quint *Debemus nos firmiores* D *imbecillitatem infirmorum sustinere* &c.

Item possunt esse verba sapientiæ. *Sicut cypressus exaltata sum in monte Sion*. Sicut enim cypressus exaltatur, & crescit in altum in monte Sion, qui est in Ierusalem, sic ego sapientia exaltor in contemplatiuis. Ezech. pri. *Eleuatis animalibus de terra, eleuabantur pariter & rotæ sequentes ea.*

Sapientia Cypressus.

Item cypressus medicinalis in frondibus & folijs, & sapientia medicinam habet in verbis. Ezech. pri. *Spiritus vitæ erat in rotis*. Eodem quadragef sept. *Erunt folia eius in medicinam.*

E *Item hæc* sunt verba Christi. *Quasi cedrus exaltata sum* &c Et *quasi cypressus in monte Sion*. Cypressus comæ venustatem nullo deponit impulsu, in quo signatur conuersatio antiqua doctorum, quam nec laude, nec aliquo tentationis impulsu deponunt, & per hoc apti sunt exaltari, si tamen sunt in monte Sion, id est, in eminentia speculationis per cautelam vitiorum. Abac. secund. *Super custodiam meam stabo.* F Christus autem exaltatur quasi cypressus, quia per eorum constantem operationem magnificatur, dum ei attribuitur.

Christus Cypressus.

Libanus Vnde Eccli. vigef. quart. dicit Maria. *Quasi libanus nõ incisus vaporaui habitationem meam* &c. Nota sicut dicit Cantuarienf quod hic libanus dicitur pro monte, hæc libanus dicitur pro arbore.

Maria Libanus.

Cantuariensis.

arbore. Sed per metonymiam posuit autor nomen montis, pro arbore crescente in monte. Ideo supra de arbore dicitur *libanus non incisus*, cum deberet dici libanus non incisa. Libanus mons quidam est Phoenicum, terminus Iudææ contra Septemptrionem, cuius arbores proceritate, specie & robore cæterarum siluarum ligna præcellunt. Hoc monte beata virgo signatur, propter virtutum eminentiam. Ipsa enim terminat Iudæam, quę interpretatur confessio, contra Septemtrionem, quo signatur diabolus, quia ipsum misericorditer arcet à mentibus vere confitentium. Sicut autem arbores huius montis, omnes alias excedunt proceritate, specie & odore; Sic virtutes virginis, omnes virtutes aliorum sanctorum. In proceritate, virtus contemplationis, vel sancta desideria. In specie, virginitas, vel sancta exempla. In robore, chatas fortis vt mors, humilitas supportans omnem virtutem, & virtus patientię figurantur.

Libanus autem quandoque accipitur pro mōte, vt dictum est, quandoque pro arbore crescente in monte, vt supra; & secundum vtrumque modum interpretatur candidatio; quandoque vero accipitur pro thure, quia libanus Græcè, thus Latinè. Thus enim gummi est illius arboris, quæ libanus appellatur, & de tribus his prosequemur;

Nomine igitur montis libani, designatur tam generosa celsitudo Marię, quam excellentia partus eius. Per hoc autem quod dicitur de libano arbore, *quasi libanus non incisus*, illibata eius virginitas; per hoc quod sequitur, *vaporaui*, matris fæcunditas designatur. Est ergo dicere, *vaporaui habitationem meam*, id est, Christi humanitatem, in qua habitauit cum hominibus, in modum aromatici vaporis exhalaui. Sicut enim terra, vel hortus exhalat vaporem, vt huiusmodi exhalatione non scindatur aut corrumpatur; sic beata virgo genuit saluatorem, vt in ea virginitas illibata seruaretur Vel *vaporaui*, id est, cum genui, qui est *vapor virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei*. Sap. sept. Vel *vaporaui*, id est, sine læsione produxi, quia sicut vapor procedit ex aqua calida, vel aliqua alia re, ipsa re integra remanente; sic Christus designatus per Abel, qui interpretatur vapor, processit de virgine. Sap sept. dicitur de Christo. *Vapor est virtutis Dei* &c.

Fr. VVerzleus.

Aliter. Libanus non incisus est thus integrum, quod si igne tangatur, vaporem suum sursum emittendo, manifestat habitationem suam. Sic beata virgo per dilectionem, quasi per ignem inflammata, per dilectionem operando, & tam opera præcepti quam consilij ad Deum referendo, ostendit quod *conuersatio sua in cœlis erat*, Philip. tert. per puram intentionem. Vnde dicit supra. *Ego in altissimis habitaui*. per puram intentionem. Vnde etiam dicit Cant. secund. *Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam*. Quasi diceret, nihil aliud quæro. Vel sic. *Vaporaui habitationem meam*, id est, Christum, qui est habitatio mea. Fuit enim Christus habitatio virginis actiue & passiue. Actiue, quia in ea nouem mensibus corporaliter habitauit; passiue, quia beata virgo, sicut & omnes iusti, spiritualiter habitauit in eo. Vnde Act. deci. sept. Apostolus. *Ipse est in quo viuimus, mouemur & sumus*. Vel *vaporaui* dicit, quia si vas apothecarium sapit, & redolet aromatica contenta, etiam ipsis aromaticis amotis; quomodo non magis redolent cor, & venter beatę virginis virtutum omnium odoramenta, in quo venter ille, qui omne bonum est, per tot menses iacuit, & nunquam recessit à mente? Vel sic. *Vaporaui habitationem meam*, quasi diceret; Illos qui sunt habitatio mea, humiles, scilicet & castos, quos inhabito per gratiam, vaporosos, & aromaticos, & delectabiles reddo.

Cancellarius Philippus.

Aliter de libano. Libanus est arbor thuris, vnde nascitur colibonum, id est, lucidissimum incensum, & interpretatur candor, & signat candorem virginitatis. Christus autem qui oblatus est patri feruore passionis, incensus in odorem suauitatis, per gummi huius arboris designatur. Et dicitur castitas Marię *libanus non incisus*, quia sine læsione virginitatis, concepit & peperit saluatorem. Aliarum enim coniugatarum castitas, libanus incisus est, quia opere virili concipiunt; sed Maria sicut libanus non incisus, suum gummi protulit filium non incisa. Vel *libanus*, vt aiunt, arbor est in Arabia, cortice & folio lauro similis, succum amigdali modo emittens, qui bis in anno colligitur, scilicet, in autumno & vere. Sed autumnali collectioni præparatur, inciso cortice in ęstatis feruore, prosiliente spuma pingui, quę concreta densatur, & hoc est thus candidum. Quando vero non scinditur arbor, concretum est in ea thus suauissimum, & in se suum retinet odorem Dicit ergo Maria. *Quasi libanus non incisus vaporaui habitationem meam*, quia conuersationem sanctam in mente conglomeraui, non emisi per incisionem adulationis, vel superbiæ, sed in me concretam abscondi, vt vaporarem suauiter habitationem mentis Domino, & non impudenter promulgarem populo.

Dominus Cantuariensis.

Item aliter libanus nomen est montis; qui pascualis est & ferax herbarum, & ibi nutriebantur vituli in sacrificio offerendi. Vnde Psal. vigesim. octauo. *Comminuet eos tanquam vitulum libani*, id est, humiliabit, adeo vt parati sint immolari pro Christo, qui prius per superbiam erant quasi cedri. Erat etiam mons ille irriguus fontibus, & aromaticis arboribus densissime consitus; quę si fuerint incisę priuabitur mons odore;

odore. Dicit ergo *quasi libanus non incisus*, dum adhuc pullulat, & fragrescit arboribus aromaticis, *vaporaui habitationem* mentis meæ, vt Domino suauiter redolens offeram sacrificium. *Vel* quia libanus sonat thus in Græco, thus vero integrum in igne positum maiorem reddit fumi copiam, quam si incidatur & comminuatur; per fumum huius thuris signatur in virgine gratiarum actio de impensis sibi beneficijs, & rectitudo suę intentionis, quia fumus sursum ascendit. *Vel* hec possunt esse verba Christi, qui est libanus, id est, *candor lucis æternæ* Sap. sept. Qui candidat per gratiam nigros peccatores, qui dicitur *non incisus*, quia pro nobis sponte oblatus est in cruce, sicut dicitur Isa. quinq. tert. Vnde dicit Ioan. decim. *Nemo tollit animam meam* &c. In incisione enim violentia adhibetur. *Vaporaui* id est, vaporosam & delectabilem reddidi *habitationem meam*, id est, vterum virginis, qui est thalamus meus; *Vel* ecclesiam, quę est aula mea; *Vel* animam, in qua habito per gratiam, quæ est sedes & thronus: corda enim sanctorum quasi thuribula vaporosa sunt, ex quibus emittitur odor & fumus de manu Angeli, id est, Christi. Vapor etiam iste oratio est, quæ impinguat virtutes, & sine qua aridę sunt. Item de hoc libano dicitur. Cant. quint. *Species eius vt libani, electus vt cedri*. Libanus candor, quia Christus secundum diuinitatem *candor est lucis æternæ*. Sap sept. Vel *vt Libani* quæ est arbor thuris, quę quidem arbor humillima est & modica, & totum quod ex ea manat, scilicet thus, aut ad medicinam valet, aut ad Dei honorificentiam & cultum. Sic & quidquid de Christo fluxum est in passione, scilicet sudor, lacrymę, sanguis & aqua, medicamentum fuit generis humani, & honorificentia Dei patris. Vel *vt libani* montis, cuius hec est species, quod toti terrę promissionis supereminet, & quod vertex eius perpetuo niueatus est, & quod de eodem monte perpetuo defluunt fluenta, terram promissionis irrigantia. Vnde & dicitur Cant. quart. *Quæ fluunt impetu de libano*. De his duobus Iere. deci. octauo. *Nunquid de petra agri deficiet nix libani, aut auelli poterunt aquæ erumpentes frigidæ & defluentes?* Habet etiam libanus cedros, alijs arboribus excelsiores. Hæc est pulchritudo sponsi, cuius vertex, id est, mens perpetuę virginitatis candore niueata; cuius altitudo, toti terræ promissionis, id est, ecclesiæ sanctorum supereminet; à quo fluenta gratiarum & doctrinarum descendentia, totam Ecclesiam sanctorum irrigant & replent; & de *cuius plenitudine omnes accipiunt*. Ioan. pri. Cedri excelsissimi in libano, virtutes eminentissimæ in Christo. Potest tamen intelligi in vertice niueato ingressus eius in mundum, candore incorruptionis niueus; alij enim vitiosa lege nascendi atque seminandi, veluti cruentum habent ingressum, ipse vero omnimoda puritate sanctitatis niueum. *Vel* in vertice niueato, puritas intentionis eius in omnibus. Sequitur *electus vt cedri*. Titulo quod Maria Cedrus quære supra.

Christus Libanus.

Et platanus. Vnde dicis Eccli. vigesi. quart. *Quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis*. Sapientia platanus, quę propter latitudinem foliorum, id est, verborum, dicitur à platos quod est latitudo, & eius folia sunt ad modum scutorum, quia verba scripturæ sacræ, scuta sunt contra iacula hæreticorum & tentationum. Vnde Dominus singulis tentationibus diaboli, sacræ scripturæ auctoritates opponebat quasi scuta. Mat. quart. Ideo B. Hieronymus, ama sententias scripturarum, & carnis vitia non amabis. Exaltatur autem sapientia in plateis, quia sicut dicitur Prouerb. I. *Sapientia*, id est, Christus, *foris*, id est, palam & aperte *prædicat*. Vnde Isa. quadragesi. quint. *Ego Dominus non in absconditio locutus sum, & in loco terræ tenebroso*. Vel *foris*, id est, per omnes creaturas. Vnde August. Nutus tui Domine sunt omne creaturarum decus, omnia enim clamant. Deus me fecit. Iob duod. *Interroga iumenta* &c. *In plateis dat vocem suam*, id est, in latitudine plebium, reuocans à *lata & spatiosa via quæ ducit ad perditionem*. Matth. octa. Sequitur. *In capite turbarum clamitat*, id est, in loco frequentato ab hominibus, non semel, sed frequenter clamat. Christus etiam sicut platanus lata habet folia, quia dilatatus in cruce fecit vmbram peccatoribus, vel ipsis gentibus signatis per latronem, qui in vmbra eius saluatus est. Thren. quart. *Cui diximus, in vmbra tua viuemus in gentibus*. In cruce enim dilatauit folia sacrę scripturę, & verba de eius passione scuta sunt, & protegunt, vt supra dictū est. Vnde Thren. tert. *Dabis eis Domine scutum cordis laborem tuum*, quod fit quando passio Domini predicatur. Mollis etiam est per pietatem, & tener per compassionem, maxime in folijs, id est, in verbis, quia *lex clementiæ in lingua eius*, Prouerb. 31. Et est quasi arbor patula, paratus recipere & refrigerare omnes malo igne accensos. Vnde dicit Matth. vndeci. *Venite ad me omnes qui laboratis* &c. *In plateis*; quia dedit spem desperatis dicens Ezech. decimo octa. *Nolo mortem morientis, sed vt conuertatur & viuat, dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite*. Vel *plateæ* sunt subditi, qui ecclesiam dilatant, & Christum in sua doctrina pro posse suo exaltant, quæ scilicet doctrina, designatur per aquam. vnde Naum. vlt. *Aquam propter obsidionem hauri tibi*, id est, doctrinam scripturæ sacræ, quia obsessa es ab hostibus tuis.

Pag. *Sapientia Platanus.* *D. Hieronymus.* *S. August.* *Christus Platanus.*

Dicit etiā Maria *quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis*. Platanus latis folijs vmbra faciens, exterius refrigerat; aqua interius. Homo vero dupliciter exæstuat exterius in tribulationibus,

Maria Platanus. Dominus Sabinens.

nibus, interius in tentationibus & concupiscentijs. Vt ergo in beata virgine plenum ostendatur refrigerium, platanus dicitur iuxta aquas; quia contra æstum exterioris tribulationis, & interioris concupiscentiæ seu tentationis, remedium præstat. Et per hoc digna est exaltari, & laudari in plateis, id est, in populis.

Maria Platanus Quia.

A platos Græce dicitur, quod est latitudo Latine. *Vel* quia est arbor patula, quæ expansis ramis vberem facit vmbram, & idoneum præbet vmbraculum, calore solis nimio fatigatis. Sol Christus, cuius solis feruor, ira iustitiæ eius & vindictę, quam, scilicet iram, ipsa suis temperat precibus, à peccatoribus deuote & fideliter exorata. Patulam nihilominus se exhibet peccatoribus, omnes, quantum in se est, parata recipere sub sua protectione, & omnes refrigerare malo igne exustos. Et nota, quod vbi sunt folia lata, ibi est vmbra magna, & magna est vmbra protectionis eius. Nam protegit contra carnalem concupiscentiam, quia virgo; contra ventum mundanę vanitatis, quia humillima; contra tentamenta diuitiarum, quia pauperrima; contra feruorem solis, quia mater solis iustitię. Diligas ergo Mariam & seruias ei, vt non vrat te sol per diem, neque luna per noctem. Aliter. Vmbra huius platani dici potest incarnatio verbi Dei in ea, cui Spiritus sanctus ad hoc obumbrauit, vt ipsam in vmbraculum ecclesiæ præpararet. Vmbra enim ex lumine est, & corpore opaco opposito ad lumen. Et tunc platanus hæc copiosissimam reddidit vmbram, quando lumen incorporeę diuinitatis corpus in ea assumpsit nostræ humanitatis.

Arbor est sterilis à fructu, & Maria vouens virginitatem prælegit sterilitatem, quam concubitus fœditatem. Vnde de ipsa dicitur. Sap. tert. *Fœlix sterilis & incoinquinata* &c. *habebit fructum* &c.

Similis viti in folijs, & Maria in moribus similis filio, qui est *vitis vera*. Ioan. deci quint. Vnde *nubes quæ ascendebat de mari*. tert. Reg. decim. octa. *Quasi vestigium hominis* dicitur habuisse. Oseę decimo. *Vitis frondosa Israël*, id est, Maria; *fructus*, id est, Christus. *Adæquatus est ei*.

Item, ex platano fiunt scyphi, quibus vinum propinatur; quia gratissima est prędicatio, quæ fit de beata virgine.

Arbor mollis & tenera in folijs; quia pia & compatiens peccatoribus, quos instruit verbis & exemplis, in spiritu lenitatis quia *lex clementiæ in lingua eius*. Prouerb. 31. Quære titulo de sapientia.

Lib. 4. pag. 312. c.

Iuxta aquas plantatur affectu misericordię, id est, iuxta peccatores fluxibiles ad vitia. Nam *prope est omnibus inuocantibus se in veritate*. Psal. 144. Et *iuxta est omnibus qui tribulato sunt corde*. Psal. 33. Et bene *iuxta aquas*, id est, iuxta fluidos populos, quibus semper parata est subuenire, quia sicut dicitur Eccli. quadragesi. *Iuxta omnem aquam viriditas*. Et nota, quod arbor iuxta aquam copiosè haurit humorem, vnde accipit virorem; & ipsa in his plateis non marcescit, vt tædio peccatorum affecta, foliorum vel ramorum, id est, orationum suarum, & patrocinij subtrahat eis protectionem.

Aliter. *Iuxta aquam* dicit se exaltatam, non in aquis, quia coniugata fuit, sed non vsa coniugio *In plateis* ciuitatum vel ecclesiarum.

Aliter *Exaltata sum*, à terrenis ad cœlestia, *Iuxta aquam*, id est, iuxta filij mei doctrinam, quæ docuit humilitatem Matth. vndeci. dicens: *Discite à me* &c. per quam scilicet, sapientiam, *Exaltata sum iuxta aquam* cœlestis sapientiæ, *in plateis* Ierusalem ciuitatis supernæ; quia *qui se humiliat*, exemplo meo, *exaltabitur*. Luc. deci. quart. Sequitur. *In plateis*. Plateæ sunt corda iustorum dilatata charitate, Tobi. tert. *Plateæ Ierusalem ex lapide candido & mundo sternentur*. *Aqua in platea* gratia in corde lato per charitatem, & plano per simplicitatem; & in tali corde exaltatur Maria. Aliter. *Exaltata sum in plateis*, in illis scilicet, qui constituti sunt in latis vijs, quæ ducunt ad mortem Thren. 4. *Non sunt cogniti*, id est, sunt æternaliter reprobati, quia in plateis huius; qui quanto fragiliores, tanto indigent misericordia ampliori. Et in his plateis est ipsa quasi platanus, protegens eos misericordia copiosa, ne mox rapiantur ad infernum, sed ad pœnitentiam misericorditer expectentur, & ne diabolus ipsos, quantum vellet, peruertere preualeat. Vel *exaltatam*, ideo se dicit *in plateis*, id est, in latitudine multiplici, quia virgo cum virginibus, vidua cum viduis, coniugata cum coniugatis. Vnde dicit, *& ambulabam in latitudine*, Psal. 118.

Vel aliter. Platanus, vt dictum est, habet folia lata, & Maria platanus est, quia abundans in doctrina. Nam *cum seruaret omnia quæ de filio dicebantur conferens in corde suo*. Luc. secun. *Ex abundantia cordis*. Matth. duod. prudenter & secure poterat loqui. Exaltata igitur est in plateis ciuitatis, id est, ecclesię, hoc est, in Apostolis, qui omnibus erant communes, vtilitatem omnium procurando. Vnde Paulus dicit. pri. Cor. non. *Omnibus omnia factus sum*. *Plateæ* etiam prostratæ sunt, in quo humilitas discipulorum illius, qui dicit Matth. vndeci. *Discite à me* &c. *Plateæ* etiam via sunt alijs, & Apostoli via fuerunt omnibus per exemplum, vnde vocantur *sal terræ*. Matth. quint quia omnibus vitæ condimentum prębabant. Tob. deci tert *Plateæ tuæ sternentur*, &c. In istis plateis est beata virgo exaltata, per abundantiam doctrinæ, qua eos docuit, sicut platanus iuxta aquam ad litteram. *Aperuit* enim *Os suum sapientiæ*. Prouerb. 31. decimande, Quære titulo de sapientia eius *Vel* ...

ideo dicitur *platanus iuxta aquam*, quia sicut rami, vel arbores plantatæ iuxta aquas, iuuant illos qui submerguntur in aquis ad exeundum; sic & ipsa iuuat ad exeundum de aquis carnalis concupiscentiæ, & aliorum peccatorum, suis orationibus, meritis & exemplis. Iuuat, inquam, si se prendiderint ei fide & dilectione, & manibus bonę operationis, ad eius honorem & gloriam, quod bonum est operantes.

Maria Cinnamomum

Cinnamomum. Vnde dicit Eccli. vig. quart. *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi.* &c. *Et quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris.* Cinnamomum arbor est sic dicta, quasi cinnamomus, quia eius cortex ad modum cannę rotundus. Canna Hebraicè, calamus Latinè. Et cũ frangitur spiramentũ emittit ad modum nebulæ, vel pulueris. Myrrha crescit in Arabia, & est similis spinæ quam acanthum dicunt. Sarmentis eius Arabes ignes fouent, quorum fumo satis noxio, nisi ad odorem storacis accurrant, plerumque insanabiles morbos contrahunt. Myrrha autem Troglodyta ab insula Arabię dicta, vbi melior & purior colligitur. Vbi autem nos habemus, *sicut cinnamomum*, alia littera habet aspaltum pro cinnamomo. Et est aspaltum arbor modica & odorifera, rubea vel rufi coloris, spinas habens candidas, de cuius radice fit vnguentum. Dicit ergo Maria *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi*, Pietatis & humilitatis, quæ duo in cinnamomo & balsamo figurantur. Qui ergo fœtet, currat ad Mariam, vt pigmentetur ab ea. Et quandoque sumitur cinnamomum pro arbore, quandoque pro arboris cortice. Primo ergo de arbore, secundo de cortice videamus.

Isidorus l. 17. etym. cap. 8.

Isidor. lib. 17. etymo. cap. 8.

Cinnamomum Arbor.

Crescit in peregrinis & longinquis regionibus, scilicet in India & Æthiopia ad litteram, in quo signatur quod vsque ad remotissimas regiones habetur veneratio virginis gloriosæ, sicut ipsa dicit. Luc. pri. *Beatam me dicent omnes generationes*. Maria etiam ab illis qui fuerunt flagitiosi peccatores honoratur, & per misericordiam vult ab ipsis honorari. Mysticè. Regio peregrina vita peccatoris sicut de filio prodigo dicitur. Luc. decim quint. quòd *peregre profectus est in regionẽ longinquam*. Vita enim peccatoris regio peregrina est à Deo, & à conditione humana; quia homo nõ est factus ad peccandum, sed ad seruiendum Deo, qui nemini mãdauit impie agere, & nemini dedit laxamentũ peccandi, &c.

Duorum cubitorum, & hæc proprietas æque conuenit matri & filio. Sicut enim ipse semper fuit filius Dei, & mansit filius Dei, & cœpit homo esse, vt vere posset dicere, sum quod eram, scilicet, Deus; nec eram quod sum, scilicet, homo, nunc dicor vtrumque, scilicet, Deus & homo. Sic potest dicere Maria post partum, sum quod eram, scilicet virgo, nec eram quod sum,

A scilicet, Mater, modo dicor vtrumque, id est, mater & virgo. Et hi sunt duo cubiti quibus Mariæ dignitas mensuratur, scilicet, virginitas & fœcunditas. Ideo dicitur Eccli. vigesi. sext. *Gratia super gratiam*, &c. *Gratia* fœcunditatis, *super gratiam* virginitatis. Et nota, *super*, quia vtrũque fuit ex speciali gratia Spiritus sancti. quære concordantiam de sago duplicato. Exod. 26. Sed quod factã est Dei mater, super omnem gratiam est, & hoc figurat hęc præposit o *super*.

Medicinalis, quia ex Maria sumpta est caro B Christi, qua curatum est genus humanum Eccli. trigesi. octa. *altissimus creauit* &c. Vnde super illud. Hebr. sept. Vbi dicitur, quod Leui decimatus est per Abraham, dicit glossa, quod Christus non traxit ex matre feruorem vulneris, sed materiam medicaminis.

Glossa.

Tenuissimus & subtiles dicitur habere virgulas, & sursum tendentes, quę quasi in seipsas replicantur; quibus designantur cogitationes virginis, super omnes alios sanctos spirituales, C sublimes & subtiles, & ad Deum tendentes. Virgulæ illæ in seipsas replicabantur, quia Mariæ cogitatus per sui discussionem ad seipsam reciprocabantur, Vnde dixit. *Ecce ancilla* &c Ecce replicatio. Item Lucę secund. *Maria conseruabat omnia conferens in corde suo.* Ecce virgarum collectio. Alter. Tenuitas & erectio virgarum, designant in ea tenuitatem paupertatis, & erectionem à terrenis.

Robustus, quo designatur in virgine virtus pa- D tientię, quæ tribulationibus pluuiarum, grandinum & ventorum obijcitur, ne spiritualis vigor arescat. Assigna de patientia Mariæ. Et dicitur ille cortex esse tricolor, scilicet cinereus, vel subniger, vel secundum physicos citrinus. Fuit etiam color virginis quasi cinereus, id est, despectus; vel propter paupertatem, vel quia corrupta reputabatur à Iudæis. Vnde dicebant de filio eius. Matth. deci. quart. despectiue. *Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria?* E &c. Subnigra autem fuit in afflictionibus, quas filius sustinuit ante passionem; subrufa vero vel quasi citrina, per cõpassionem in filij passione.

Cinnamomi Cortex.

Rotundus & subtilis, quia Maria conuersatione cœlestis, & subtilis substantiæ per carnis macerationem, paupertatem, humilitatem, & contemplationem. Quære titulo de rosa.

Supra pag. 810. c.

Rugosus in quo signatur parsimonia viginis, quia ex defectu victualium prouenium rugæ. Est autem parsimonia scientia vitandi cultus, & F sumptus superfluos.

Coloris cinerei, qui vilis est & despectus, in quo signatur dilectio paupertatis, & mundani contemptus. Per hæc enim duo, maluit in mundo vilescere, quam lucere; vilipendi, quam appretiari. Et ideo dicit odorem cinnamomi se dedisse, quia dedit exemplum contemnendi quid-

quid

quid in mundo gloriosum; vere enim fuit humilis per paupertatem spiritus. Et sicut dicit Beatus Bernardus: Vere humilis non vult humilis prædicari, sed vilis reputari. Aliter color cinereus color mortuus est, sed sub hoc colore latet in cinnamomo sapor viuus. Et Maria mortua erat mundo, & ideo saporabat, imo & sapiebat dulcedines aromaticas paradisi. Item ratione coloris cinerei signat eos, qui dicunt cum Abraham. *Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis* Genes. 18. Idem enim sentiebat, & loquebatur de se Maria filia Abrahæ.

B. Bernardus.

Acutum sapit cum dulcedine Vnde Theophilum redarguisse legitur, Ecce acutum; & consolata est, ecce dulcedo.

Dominus Cantuariensis.

Intensæ dulcedinis, quia conuersatio eius, quamdiu fuit in sæculo, dulcis ad imitandum, & adhuc dulcissima ad recolendum.

Quanto gracilior, & tenuior, tanto dulcior, charior & odoratior. Sic Maria quãto gracilior per humilitatem, & tenuior per abstinentiã, & paupertatem, & tãto Deo gratiosior per meritum, & mundo odoratior per exemplum.

Ad calorem solis à stipite separatur, quia propter amorem solis iustitiæ ab amore suæ carnis, quæ signatur per stipitem, imo omnis carnis separata est; vnde non caro, sed anima appellatur. Prouerb. vigef. quint. vbi dicitur. *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ *nuncius bonus*, id est, Gabriel missus ad eam, *de terra longinqua.* Hoc est de cœlo, & est bonum thema in Annunciatione.

Cum frangitur emittit visibile spiramentum, quia cum prærogatiua Mariæ aperitur, effectus gratiæ eius quasi visibiliter, & manifeste sentitur, sicut cum gariofilum masticatur, & gustans reficitur, & astantes odore recreantur.

Quo plus atteritur, maiorem emittit odoris fragrantiam, & quanto magis Maria afflicta est in filio, maioris odoris fragrantia vtramque ecclesiam pigmentauit, quia sic facta est non solum Martyr, sed etiam plusquam Martyr.

Vinum pigmentat, & Maria vinum prædicationis, vinum etiam compunctionis & lacrymarum, nam per eam sperant rei ad misericordiam filij peruenire.

Medicinalis est, & multum valet contra syncopim, id est, defectũ cordis, quod designatum est in nuptijs. Ioan. secund quando vinum impetrauit à filio; quod etiam quotidie facit, quando torpẽte deuotione feruorẽ tepidis subministrat.

Vulnera consolidat; solidatio spiritualium vulnerum, spei securitas & venia peccatorum. hæc duo fecit Theophilo.

Fluxum sedat, fluxum scilicet, illius inundationis, de qua habetur Oseæ quart. *Maledictum & mendacium* vsque. *inundauerunt*.

Degustantem confortat, sicut patet in magno patre Basilio timente Iulianum Apostatam, & similiter in Theophilo.

Confectiones, quibus admiscetur, reddit sapidas, non est enim sermo qui non sit dulcior, si in ipso fiat mentio de ea. Vnde Eccli. quadragef. non. *In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria.* Ideo etiam hæc cinnamomum aromatizans, quia vbique diffundit odorem pietatis & misericordiæ suæ, & omnium virtutum suarum.

Os comedentis & masticantis se reddit odoriferum. Exemplum de Iostio Monacho, in cuius ore, oculis & auribus inuentæ sunt quinque rosæ, coloris & odoris eximij, quando mortuus est; qui singulis diebus quinque psalmos beatæ virginis deuotissime decantabat. Et hoc contigit in Abbatia sancti Bertini apud sanctum Audomarum.

Item per hoc, quod Maria se comparat cinnamomo, ostendit quod perfecte mundum contempsit, & perfecti contemptus mundi nobis reliquit exemplum. Habet enim, vt dictum est, cinnamomum arbor virgas tenuissimas & erectas, & in gracilitate notatur tenuitas paupertatis, & erectio à terrenis, quia virga erecta est; in colore cinereo amor ipsius paupertatis, quæ non vult lucere in mundo, sicut nec cinis lucet, sed magis vilescere, sicut cinis vilis est. Ideo ergo dicit se quasi cinnamomum propter tria hæc, quia dedit perfectum exemplum contemnendi omne mundanum.

Cinerei coloris, quia assumpsit de virgine carnem similem peccatrici, color enim cinereus color despectus est, & talis erat apud Iudæos præsentia saluatoris. Vnde quidam dicebant. Mar. sext. *Nonne hic est faber filius Mariæ*, &c. Et scandalizabantur in illo, vel potius quando in passione *non fuit ei species neque decor*, Isa. quinquagef. tert. Et mortuus erat corpore, sed viuebat deitate; sicut in cinnamomo est color mortuus, & sub eo sapor viuus delitescit.

Christus Cinnamomum, quia

Quo magis attritus est propter scelera nostra, Isa. quinquagef. tert. maioris emisit fragrantiam odoris; quia *fracto alabastro* corporis eius in cruce, *domus*, id est, vtraque Ecclesia *repleta est ex odore vnguenti*. Ioan. duodec.

Fractus in cruce emisit visibile spiramentum, quasi nebulam & odorem suauitatis ad placandum iram patris. Vnde Sap. deci. octa. *Properans homo sine querela* &c. Quod de Aaron legitur ad litteram, sed de solo Christo proprie interpretatur. Et tunc sicut ipsemet dicit. Eccli. vigef. quart. *Quasi nebula texit omnem carnem*, ab ira patris quasi à feruore solis, sicut etiam nebula solis feruori se opponens, & illum suscipiens dissipatur; sic & caro eius in passione. Quod autem caro eius designetur per nebulam, habuisti titulo de horto versu octauo.

pag. 741. F

Scriptura sacra, vel etiam sapientia cum frangitur, multiplici expositione pigmentat vinum doctrinæ,

Scriptura sacra Cinnamomum quia.

doctrinæ, & vinum compunctionis, spem tribuens desperatis. Ezechiel. decimo octauo. *Nolo mortem morientis, dicit Dominus, reuertimini & viuite.*

Coloris est cinerei, cordibus nostris imprimens memoriam finis. Vnde Plato: Hæc est summa Philosophia, continua mortis memoria. Eccli. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Plato.

Dulcis & medicinalis, nam medetur languoribus animarum; & futuram promittit retributionem, & sistit vitiorum incētiua. Beatus Hieronymus: Ama sentētias scripturarum, & carnis vitia non amabis.

D. Hieronymus.

Dicit etiam sapientia, *Sicut cinnamomum dedi odorem.*

Sapientia Cinnamomum.

Cinnamomum. Cinerei coloris est, per quem intelligitur timor, & vilificans & incinerans, quasi dicat sapientia, dedi eis timorem, per quē sunt odoriferi, vt eorum spiritus erigatur à malo, odorifera enim confortant, ea maximè quę restringunt.

Fr. VVerficus.

Item viri sancti propriè dicuntur cinnamomum, qui in cinere pœnitentię degentes, & dominicæ passionis memores, vbi in sole posuit tabernaculum suum, quando corpus suum exposuit feruori passionis, propter amorem solis iustitiæ, separantur à stipite suo quasi quadruplici, mundo, carne propria & domestica, id est, amicis carnalibus, proprio sensu, & propria voluntate. Ab huiusmodi stipitibus necesse habent separari, qui volunt agere fructuosam pœnitentiam, & imitari dominicam passionem.

Viri sancti cinnamomum.

Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Myrrha est arbor in Arabia, quinque cubitis crescens in altum, odorifera; albæ spinæ similis, guttam quandam distillat, quę viridis est & amara, quæ gutta dicitur similiter myrrha, quandoque inciso cortice, quandoque sine corticis incisione. Quæ etiam talis est virtutis, quod corpora mortua, quæ ipsa perunguntur, à putredine, vermibus, & fœtore dicitur conseruare. Quæ sponte manat, pretiosior est, & dicitur myrrha electa. Quæ vero per incisionem corticis emanat, vilior est, & minoris efficaciæ. Hęc etiam gutta medicinalis est.

Isidor lib. 17. etymo. cap. 8.

Comparatur autem sapientia myrrhæ electę, quia docet spontaneam carnis mortificationem dicens ad Coloss. 3. *Mortificate membra vestra, &c.* Docet etiam perfectam continentiam, quæ est myrrha electa, si sit voluntaria. Ad depressionē enim carnis communia sunt amaritudo pœnitentię, & continentiæ. Et hęc duo dant alijs odorem, quia ædificant; non tamen dant suauitatem odoris, nisi sint myrrha electa, id est, pœnitentia & continentia voluntaria.

Sapientia Myrrha.

Dicit etiam Maria, *Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris.*

Arbor in Arabia, quæ interpretatur vespera, vel occidens, myrrha interpretatur amaritudo, Maria mare amarum propter multas amaritudines, quas sustinuit in filio. Fuit autem arbor myrrhę in vespera passionis filij. Fuerat enim arbor lætitiæ quādo dixit: *Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo*, sed amaritudinis quando occidit sol iustitiæ.

Maria Myrrha quia myrrha.

Arbor est quinque cubitorum, quibus crescit in altum. Hi cubiti sunt mundatio in vtero, vnde quidam celebrant hoc festum; Natiuitas, Annunciatio, Purificatio, Assumptio. Vt primus cubitus sit interstitium temporis inter mundationem & natiuitatem, & sic de alijs.

Dominus Cantuariensis.

Spinæ similis, per spinas intelliguntur peccatores, vnde Maria apparuit quasi spina, quando legem datam de mulieribus, quę deuiis conceperant, & consuetudinem obseruauit.

Guttam distillat, quę viridis est & amara Gutta ista Christus filius Mariæ; viridis, qui color refertur ad cœlestia, quia Christus de cœlo venit in virginem. Amaritudo refertur ad passionem.

Gutta hæc acumine caloris inuiscatur circa arborem suam, quia Christus virtute dilectionis eximię, adhæsit matri suæ ipsum educanti. Vnde Luc. 2. *Descendit cum illis Nazareth, &c.*

Christus Gutta myrrha, quia

Gutta hæc pretiosa est, cuius pretio sumus redempti. Iob 28. *Nescit homo pretium eius.* Huius pretij crux fuit statera, & quia præponderauit peccato, sublatum est peccatum, & passio descendit in terram. Amos 9. *Fasciculum suum super terram fundauit*. Præponderauit etiam debito detentionis multorum in inferno, vnde eo descendente ad mortem, sepulturam & inferos, ipsi eleuati sunt de inferno. Ideo de cruce egregie dictum est; *Statera facta est corporis, prædamque tulit tartari.*

Gutta sponte manans pretiosior est elicita corticis vulnere, & Christus exiuit in natiuitate de virginis vtero clauso & signato, sponte etiam se obtulit pro nobis passionis. Vnde Ioan. 18. Processit obuiam venientibus ad capiendum se. Ideo comparatur camelo, quia sponte se inclinauit ad onera nostræ infirmitatis ferenda. Luc. 18. *Facilius est camelum, &c.*

Gutta hæc lucida interius, quia Christus lumen diuinitatis accendit in testa nostrę mortalitatis, & ideo obscuratur exterius velut testa.

Corpora mortuorum, inde peruncta seruat à putredine, vermibus & fœtore; quod fit, quādo ad eius exemplum facimus pœnitentiam. Putredo auaritia; vermis, superbia; fœtor, luxuria; superbia. Vnde Beatus Augustinus: *Vermis diuitum superbia.*

D. Augustinus.

Odoris est præcipui. Vnde hic dicitur. *Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris*, contra illum odorem de-

rem de quo meretrix dicit, Prouerb. 7. *Aspersi cubile meum myrrha & aloe, &c.* Hæc meretrix vanitas aut voluptas, cubile mundana delectatio. Sed iusti debent attendere in hac myrrha non delectationem vel odorem, sed amaritudinem pœnæ sequentis. Omnis enim voluptas myrrha est respersa, quia *Risus dolore miscebitur.* Prouerb. 14. *Et extrema gaudij luctus occupat.*

Myrrha autem passionis Christi, fuit amarissima Christo patienti, sed suauissima & odoris præcipui christiano recolenti. Nihil enim dulcius captiuo, quam si pretium suæ redemptionis audiat numerari; quod fit quando passionis articuli distinguuntur. Myrrhæ ergo gustus amarus, & odor suauis.

Gutta myrrhę est rotunda, quia per eam ęternæ gloriæ nobis aditus aperitur.

Gutta hæc calida & sicca. Valde enim calidus fuit Christus quando dixit, *sitio*. Vnde sicut Sol guttam amaram, sic Christus tunc latronem attraxit, & dulcorauit.

Gutta hæc medicinalis est ad minus quadrupliciter. *Primo*, quia restringit humores à capite fluentes, quia cogitationes pręsumptionis elidit memoria crucifixi, sicut patet in Petro, qui recogitans Christum passum, fecit gyrari crucē suam. *Secundo*, quia valet contra stricturam pectoris: per pectus scientia, per stricturam angusta scientia, quam mirabiliter Christi passio dilatauit. *Tertio*, quia masticata tollit fœtorem oris, qui est loqui sublimia gloriando. Vnde Isai. 43. *Reduc me in memoriam, & iudicemus simul, & narra si quid habes, vt iustificeris.* *Quarto*, quia consumit putredinem vulnerum, quę est iteratio peccati. Vnde, *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.* Psalm. 37. quia recidiuantes rursum sibi crucifigunt filium Dei. Ad Hebr. 6.

Maria Arbor Myrrhę & Gutta eius.

Secundum supradicta Maria est arbor myrrhæ, cuius arboris gutta Christus Dominus. Veruntamen quia secundum quod hæc littera legitur de beata virgine, beata virgo comparatur guttę myrrhę. Notandum ergo, quod myrrha arbor designat Iudęam propter amaritudinem peccatorum, cui dicitur Ierem. 2. *Quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena*, vbi pro *aliena* nostra littera habet *in prauum*. Hæc arbor in Arabia fuit tempore beatę virginis, quia tendebat in defectum. Quinque cubitos huius arboris faciebant regnum & Synagoga, quæ Synagoga, sicut dicit beatus Gregorius, de quatuor angulis domus filiorum Iob, diuisa erat in quatuor, Principes sacerdotum, Scribas, Seniores populi, & Pharisæos. Et omnes hi erant similes spinæ, per multas peccatorum punctiones. Ab hac arbore effluxit quasi gutta myrrhæ beata virgo, vt possit dicere, *Sicut myrrha electa dedi suauitatem odoris.* Cętera secundum hunc processum à superioribus colligantur.

D. Gregorius.

Dominus Sabinensis

Dicitur virgo Maria myrrha electa. Illa autem myrrha est electa, quæ sine vulnere manat ab arbore, & illam amaram carnis mortificationē designat, quam profert anima nullo peccati vulnere sauciata. Talem myrrham distillauit beata virgo, quæ licet peccati vulnus non haberet, seipsam tamen multipliciter mortificare curauit. Et talis mortificatio siue myrrha propter Deū est: Vnde ipse dicit Cant. 5. *Messui myrrham meam &c.* Et hæc est myrrha prima & probatissima, sicut ibidem dicitur, & myrrha electa, vt supra. Minus enim pretiosa est pœnitentia peccatorum, quam pœnitentia iustorum. Et nota, quòd Dominus messuit myrrham istam in sua assumptione, & ideo iustum erat, vt in mense Augusti, quando metuntur segetes, celebretur assumptio eius.

Fr. VVerricus.

Item Maria comparatur myrrhæ. Quia sicut myrrha corpora inde peruncta conseruat à corruptione, sic Maria per gratiam meritorum, & exemplorum, & orationum suarum seruat familiares suos à corruptione luxuriæ. Myrrha probata castitas coniugalis; probatior continētia vidualis; probatissime castitas virginalis, quā ipsa prę cęteris elegit in exterminium legis, quę virginitatē habebat opprobrio. Ideo ipsa dicit: Cant. 5 *Digiti mei*, id est, discretę cogitationes & affectiones meę: *Pleni sunt myrrha probatissima*, quia de virginitate cogito; & ideo dedit non solum odorem per exemplum virginitatis, sed odoris suauitatem, vt multos alliciat ad propositum virginitatis. Odor enim non allicit, sed suauitas odoris. Vnde Psal. 44. *Adducentur regi virgines post eam.*

Maria Storax. F. VVerricus.

Storaxque. Eccli 24. *Quasi storax & Galbanus & vngula, &c* His quatuor se comparat beata virgo propter quatuor cardinales, in quibus nos instruit per exemplum. In storace fortitudo eius, quæ apparuit in filij passione. Nam storax lacryma est, quę colligitur in diebus canicularibus, quibus feruor persecutionis figuratur; & tunc molestæ sunt purgationes, quia Christus, cui mater compassa est per molestias, quas passus est in cruce, purgauit morbos animarum nostrarum, & tunc manifestissime apparuit fortitudo Mariæ. Ipsa enim erat fortis illa mulier quam quæsierat Salomon, sed non inuenerat dicens: *Mulierem fortem quis inueniet*, Prouerb. vltimo, Sed hanc inuenit Simeon quando dicebat illi, Luc. 2. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius, &c.* Quære titulo de martyrio eius decima prerogatiua. Moraliter. Per storacem signatur patientia sanctorum, quę manifestatur in feruore charitatis eorum, qua scilicet patientia ipsi purgantur, licet molestissima sit naturæ. Lucæ 21 *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Aliter. Secundum Isidorum storax arbor est Arabię similis malo cidonio, cuius virgulæ intra caniculæ

Maria mulier fortis.

Vide lib. 3. pag. 190. d

Isidorus l. 17. etym. cap. 8.

nes, & spes curat timorem malum, desperationem & similia, quæ sunt frigidæ animæ passiones. Christus enim, qui solus est proprie dator virtutum, & beata virgo, quæ orando, nobis ab eo impetrat virtutes, dant odorem sanctis quasi Galbanus, id est, spem qua perseuerent in aduersis, & excludant timorem malum, & similia. Spes enim prudens est negociatrix, quę posse humanum mutat in posse Dei; Isai 40. *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem* Per virtutem enim spei habetur perseuerantia, quę quasi mittit in possessionem etiam adhuc pendente lite, quia *Nescit homo vtrum dignus sit amore an odio*. Ecclesiastes 9.

Maria Vngula.

Vngula. Vngula idem quod onica, quę Græcè digitur vnguis. Onix etiam Græcè, vnguis Latinè. Et habet vngula formam vnguis humani. In vngue vero notatur prudentia. Dedit ergo Maria odorem quasi vngula, quia exemplum prudentiæ eius redundat in alios, ipsa est enim virgo sapięs, quæ accepta lampade, id est, exteriori conuersatione honesta, sumpsit secum oleum, id est, bonæ conscientiæ testimonium. Matth. 25 Prudēs etiam fuit negociatrix, quia amorem creaturę omnino commutauit in amorem creatoris; habuit enim prudentiam serpentis, omnia pro capite exponendo.

Item vnguis humanus clarus est, ita quod quamdam supplet vicem speculi; quod etiam competit prudentię.

Item vngula scabiem purgat, & per hoc signat virtutem abstinentię.

Item vngula finis est animalis, quia habetur in pedibus, & significat considerationem triplicis finis; finis temporalium, quę hominem in morte deserunt, & hic debet instruere hominem ne temporalibus adhæreat per amorem; finis voluptatum & gloriæ mundanæ, quæ scilicet voluptates peccatoribus in tormēta, & gloria in ignominiam commutantur. De his duobus Apoc 18. de anima peccatrice. *Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum.* Hęc est sententia diffinitiua. Finis etiam proprij, quia *Nescit homo finem suum, &c.* Eccle 9. ibidem. *Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit.* Dant igitur Christus & beata Virgo electis suauitatem odoris, vt sint quasi vngula per huius triplicis finis considerationem. Deuterono. 32. *Vtinam saperent, &c. Ac nouissima prouiderent.* Eccli 7. *In omnibus operibus, &c.* Thren. 1. *Sordes eius in pedibus, &c.*

Maria Gutta.

Gutta. Est autem gutta generale nomen, sed hic dicitur gutta, quę alio nomine dicitur emoniaca, & lacrymas stillat in arenis, sed arenis inherens inutilis est. Non arenosa vero curat omnes duritias; quod bene competit iustitię, quæ omnia adæquat, vnicuique reddens quod suū est. Et iustitia virginis diligenter considerata, corda dura emollit, & plenitudo iustitię redundat ab ea per exemplum. Reddidit enim Gabrieli Dei nuncio discretam responsionem dicens: *Quomodo fiet istud*, Deo laudem dicens: *Magnificat anima mea Dominum, &c.* Homini sufficientem instructionem dicens, Ioan. sec. *Omnia quæcumque dixerit vobis facite.*

Item gutta, quia curat quamlibet duritiam, signat humiliationem cordis quæ hominem annihilat. Vnde Abraham Genes. 18. *Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis*. Per duritiam enim significatur resistentia, sed humilis nulli resistit Ierem. 10. *Congrega de terra confusionem*, id est, de corpore tuo materiam confusionis, vt humilieris. Miche. sext. *Humiliatio tua*, id est, causa humiliationis tuæ *in medio tui*, id est, in ventre pleno sordibus.

Maria Balsamum

Et *Balsamus* id est, balsamum, quod non ponitur in versu. Balsamus arbor, balsamum liquor. Nota, quod beata virgo bis se comparat balsamo Eccli. 24 *Primo*, cum dicit, *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi. Secundo*, cum dicit, *Quasi balsamum non mixtum odor meus.* Et in hoc notatur virtus perseuerantiæ, & de duobus pariter assignabimus. Per balsamum aromatizans, charitas virginis. Nam sicut odor balsami omnes excedit odores, sic eius charitas omniū sanctorum vniuersas virtutes: & more balsami suę charitatis odorem longe extendit ad superna, scilicet, per perfectum desiderium æternorū; ad inferiora, per perfectum misericordiam & compassionem peccatorum. Et propter hoc dicitur ipsa *virgula fumi*, & eius charitas est ignis, quem Christus venit mittere in terram. Luc. 12. id est, in beatam virginem, & notatur per ignē rubi, quem vidit Moyses Exod. 3. Ignis in rubo, charitas in fragili carne. Propter hoc cum beata virgo sit apotheca singularum, & vniuersarum virtutum, & habeat ignem feruentissimæ charitatis, necesse habet odorem suum procul diffundere, & ideo charitas ipsius balsamum dicitur aromatizans.

Item bene charitas balsamum, quia Mariæ charitas nunquam excidit, sicut balsamum corpora conseruat à putredine, & ea facit durabilia. Bene etiam hoc balsamum aromatizans; quia charitas in ceteris virtutibus operatur, quę sunt quasi materia eius. Bene etiam dicit *Odorem dedi*, non vendidi, volens, vt omnes gratis gustent odores ipsius, & currant in odore vnguentorum suorum. Ideo dicit cum sapientia. Prouerb. 9 *Si quis est paruulus declinet ad me, &c.* dicit & cum filio Isai. 55. *Venite, emite absque argento, &c.* Et hoc est *odorem dedi, &c.* Per balsamum non mixtum, designatur odor eius, vnde dicitur ei Cant. 4. *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Maria signatur per *balsamum*, vt dictum est, quia

Semen habet rufum, tactum ferri refugit, scinduntur rami sed non penitus, & inde gutta emanat &c. vt supra.

Oleum eius lenit dolorem capitis, & valet contra serpentes.

Duritias lenit, valet ad tollendas cicatrices, & contra quartanam, & contra vitium aurium & dentium, aquis gaudet, amat amputari, ferro incisa moritur.

Lignum eius pretiosum, sed plus cortex, plus fructus, plus lacryma.

Et *terebinthus*. De qua dicitur Eccli. vigesi. quart. *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ* Terebinthus arbor breuis est, & medicinalis. Et dicitur quasi quercus nigra. Huius arboris resina clarissima est, & optima, & nascitur in Syria & Macedonia. In Syria maior, flores habens racemosos sicut oliuę, & folia depressa, emittens animalia, id est, culices, & de cuius cortice resina abundanter emanat. In Macedonia vero breuis est arbor ista, sed fructuosa. Sunt autem duæ terebinthi mascula & fœmina, mascula infructuosa; fœminæ duo sunt genera, altera fructum rubeum habet lentis magnitudine, altera habet fructum pallidum fabę magnitudine, & odore iucundo. Valet autem terebinthus contra morbum aurium.

Sapientia Terebinthus. Dicit ergo sapientia, *Quasi terebinthus extendi ramos meos.* Authoritates, distinctiones, & sententias scripturæ multiplici intelligentia & expositione. Dan. duod. *Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia* Purgat etiam sapientia malum aurium, quod est inobedientia. *Et rami mei honoris & gratiæ*, collatiui in pręsenti & futuro. *Vel* quia sapientia Dei amatores suos honorabiliores reddit, & gratiosos.

Fr. VVericus. Aliter & subtilius. *Ego sapientia*, vel ego Christus *extendi* in sanctis *ramos* prędicationis. Rami prędicationis Apostoli, per quos doctrina longe diffusa est. Matt. vlt. *Euntes docete omnes gentes* &c. *Ramos*, id est, Apostolos diffundẽtes verbum Dei. Ab his ramis exierunt *folia* id est, verba medicinalia Ezech. quadrag. Et *flores* confortantes visum spiritualem, id est, intellectum, & *fructus* reficiens affectum. Et comparatur doctrina Apostolorum *foliis* medicinalibus, inquantum sunt ad vitiorum expulsionem; *floribus*, inquantum ad conuersorum confirmationem; *fructibus*, inquantum ad eorum sustentationem. Per Apostolos enim fluuius paradisi diuisus est in quatuor capita, id est, scriptura irrigans paradisum, id est, ecclesiam. Per ipsos *Egressus est fons de domo Domini* id est, Ecclesia, *Et rigauit torrentem spinarum*, id est, peccatores. Ioẽ. in fine Per ipsos factus est, *patens fons domui Dauid* Zach. decim. tert. *Extendi* per vniuersum orbem *quasi*, id est,

Glossa. sicut terebinthus, sicut dicit Glossa. Duæ sunt terebinthi mascula & fœmina, mascula, id est, illi qui de se præsumunt, non facit fructum, sed fœmina, id est, humiles. Et Dominus qui *superbis resistit, & humilibus dat gratiam*. Iac. 4. Fecit fructum per humiles prim. Cor. pri. *Contemptibilia huius mundi elegit Deus* &c. *Et rami mei*, id est, Apostoli sunt *honoris*, dum per ministerium suum populum mundant. & sic honorabiles reddunt, *& gratiæ*, cum ipsum populum virtutibus ornant. Honor hominis est, quod factus est ad imaginẽ & similitudinem Dei, Genes. pri. Et tunc est homo honorabilis, quando seruat in se Dei imaginem, & similitudinem ad quam creatus est. Et hoc docuerunt Apostoli. Ideo de ipsis dicitur Abdię in fine. *Ascendent saluatores* &c. Mundando à peccatis, *& sic erit Domino regnum*, per gratiam. Vel *rami*, id est, Apostoli sunt *honoris*, per honestatem conuersationis, *& gratiæ* per miraculorum operationem. De conuersatione. Isa. sexages. *Qui sunt isti qui vt nubes volant?* De operatione miraculorum. Matth. decim. *Dedit eis potestatem*, &c. Act. 4. *Virtute magna*, id est, operibus miraculorum, *reddebant Apostoli testimonium resurrectionis.*

Christus Terebinth° quia Terebinthus. *Arbor parua*, & signat Christi humilitatem, qui est arbor vitæ, & *paruulus factus* est pro nobis. Isa. non. Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. Vt dicit Beatus Bernardus.

D. Bernardus. Dominus Sabinensis. *Genus* quercus, quę est arbor fructificans porcis, & Christus principaliter in passione fructificauit peccatoribus, pro quibus mortuus est. Vnde pri. Pet. tert. *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis* &c. *Semel* vt nos semel, id est perfecte moriamur peccatis, non ea reiterando, *mortuus est pro peccatis nostris*, tollendis, abluendis, medicãdis, destruendis, &c. *Iustus pro iniustis*, vt iniustos ad iustitiam prouocaret, *vt nos offerret Deo* patri, *mortificatos quidem carne*. vt sicut membrum siue corpus mortuum, non potest facere opus carnale, sic & mortui simus, ad opera carnalia. *Viuificatos autem* spiritu, vt sicut spiritus transfert vitam in omnibus membris, sic & nos viuamus operando, ponendo omnia membra nostra in seruitium eius.

Optimam distillat resinam. Optima resina quæ fluxit de hac terebintho, sanguis & aqua, sudor & lacrymæ Bene optima, quia sola aqua illa mundum potuit abluere, solus ille sanguis Dei similitudinem in anima refrigerare, solus ille sudor languidos curare, solæ illę lacrymę peccata diluere.

Folia eius & odor fugant serpentes. folia Christi, verba eius crucifixi. *Odor* eius, opinio vel memoria ipsius, vnde dicit auctoritas. Crucifixi memoria crucifigit vitia. Serpentes vitia sunt, quæ mordent animam, & venenant, & tollunt ei vitam duplicem gratię & gloriæ, Sapient. 16.

In memoria sermonum tuorum serpentes exterminabantur, & velociter sanabantur. Vel serpentes dæmones, quorum totum studium est animas venenare. Item serpentes, praui motus à serpendo. Vnde Genes 3. dictum est serpenti. *Pectore & ventre repes*, id est, cogitatione & delectatione.

Arbor humilis, contemptibilis & horrida. Vnde Isai 53. *Vidimus eum, & non erat aspectus*, & loquitur de tempore passionis. Purgauit etiam obedientia Christi, quam Patri exhibuit in passione, inobedientiam Adæ. Vnde ad Roman. 5. *Sicut per inobedientiam vnius, &c.* Extendit etiam Christus ramos, id est, sententias scripturę quãdo post passionem aperuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. Luc. vltimo.

Sequitur. *Extendi ramos meos*, id est, brachia in cruce. Sicut enim in ramis crescit fructus, sic fructus nostrę redemptionis in brachijs saluatoris. *Et rami mei*, id est, brachia extensa sunt, *Honoris & gratiæ* collatiui, quia maior honor non potuit excogitari, quam quod pro amore vilis vermiculi moreretur rex glorię, & Dominus maiestatis. *Et gratia*, quia non potuit homo tantum beneficium promereri, sed de sola & mera gratia potuit sic saluari. Vnde auctoritas, Passio Domini est opus sine exemplo, gratia sine merito, charitas sine modo. Et quanto maius fuit pretium, quod pro nobis datum est; tanto magis conqueritur ille, qui ideo tanti emit, vt solus possideret si pretium, quod pro nobis dedit, se per peccata nostra viderit amisisse. Vnde conqueritur de quibusdam dicens: Psalm. 34. *Retribuebant mihi mala pro bonis sterilitatem animæ meæ*, quam posui pro eis.

Dominus Sabinensis. *Item* terebinthus arbor parua & humilis, & nascitur in Damasco Syriæ Syria interpretatur sublimis, & signat superbiam, Damascus, saccus sanguineus. In sanguine designatur peccatum; in sacco nostrę carnis miseria, qua induti sumus tanquam lugubri cilicio, vt sic in hoc exilio ad luctum temporaneum prouocemur. Sicut ergo terebinthus de Damasco nascitur, & de Syria arbor humilis & medicinalis, sic beata virgo de peccatoribus nata est sancta, & humilis ex superbis, & ex se produxit filium ad nostrorũ medicinam dolorum.

Maria Terebinthi quia Terebinthus. *Arbor parua*, & signat hæc paruitas humilitatem eius. Assigna de humilitate eius, & assigna quomodo ipsa arbor vitę in medio paradisi, id est, Ecclesię.

Genus quercus, quia ipsa fructificauit principaliter peccatoribus Vnde de fructu, id est, filio eius dicitur. 1. Petr. 3 *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est* vt supra.

Sudat resinam optimam, id est Christum, qui est medicina languentium animarum. Nota sudat, quia sicut sudor exit de carne, ipsa carne manẽte integra, sic natus est de eius carne integra manente filius Dei. Et sicut sudor medicinalis est carni humanę, sic filius caro factus, medicina carnis & animę nostræ, Vnde appellatur, *Flumen Dioryx*. Eccli. 24 quod interpretatur medicamentum generationis.

Folia eius & odor, id est, nominis eius inuocatio, & virtutum suarum opinio siue imitatio fugant à seruis suis serpentes vitiorum. *Vel* folia eius, id est, orationes, quando pro seruis suis orat filium. Vnde Apocalypsis duodecimo. *Terra aperuit os suum, & adiuuit mulierem*, cuius partum nitebatur draco deuorare. *Vel* odor trium principalium virtutum, scilicet virginitatis, paupertatis & humilitatis, fugat tres illos serpentes de quibus legitur Deut 8. Quęre supra titulo quod Maria vitis. pag. 9. 8. d.

Humilis, contemptibilis & horrida, talis apparuit Maria in filij passione. *Expandi vel extendi ramos meos*, id est, exẽpla operum ad obumbrandum peccatoribus, & refrigerandum contra incentiua vitiorum, & maximè contra estum libidinis. In ramis crescit fructus, & ex imitatione exemplorum eius, fructus nostrę redemptionis & salutis. *Et rami mei*, id est, virtutes vel exempla, *Honoris & gratiæ* collatiui, *& gratiæ* hic, *Honoris* in sæcula sæculorum; quia de partu virginis & virtutibus eius, totus honor mundi, & gratia data est toti mundo. Item in ramis crescit fructus. Duo rami principales, id est, duæ priuilegiatæ virtutes beatæ virginis, sunt virginitas & humilitas; Merito enim humilitatis placuit altissimo, merito virginitatis, quàm ipsa prima vouit & meruit habere, factus est Christus in ea filius virginitatis; & in his duobus creuit fructus vitæ Christus. Dicit ergo, *Rami mei honoris & gratiæ*; *Honoris*, quantum ad humilitatem, quia quę prius fuit humilis ancilla, modo adoratur sublimis regina; *Gratiæ*, quantum ad virginitatem, quæ propriè est donum gratiæ Sapient. oct. *Et vt sciui quoniam aliter non possum esse continens nisi Deus det.*

Odor eius fugat serpentes vitiorum. & serpentes, id est, dæmones fugantur à folijs eius, id est, per verba eius, quando scilicet orat pro peccatoribus; & etiam per recordationem nominis eius, illis qui currunt per viam mandatorum Dei in odore illius. Vnde beatus Bernardus: Non sic timent, *&c.* Quære supra causa, vigesima quinta. D. Bernardus. Lib. 1. pag. 19. f. & lib. 2. pag. 9. f. & pag. 111. d.

Valet contra malum auitum, quia obedientia Marię, quando respondit, *Ecce ancilla Domini*, purgauit inobedientiam Euæ qua cõsensit diabolo promittenti, *Eritis sicut dij*. Genes. 3. Item per hoc, quod Maria se comparat terebintho dat nobis orandi formam. Terebinthus arbor breuis & fructuosa, hæc est oratio, quę si sit breuis in verbis, sępe magis erit vtilis. Vnde Matth. sext. *Orantes nolite multum loqui*, sicut Ethnici. Folia autem

Fr. Vvericus.

lia autem densa, vt frequens sit oratio. Fœmina non mascula facit fructum, quia illa oratio fructuosa est, quæ nascitur ex cognitione propriæ infirmitatis. Beata Virgo ramos suæ orationis, de fonte pietatis procedentis, ad nos extendit, dum exemplo eius breuiter, humiliter & fiducialiter orare docet; *Breuiter*, cum dixit, *Vinum non habent* Ioan. secund. *Humiliter*, quia non dixit, Fili da eis vinum; sed contenta fuit narrare necessitatem aliorum, iudicio eius totum relinquens; *Fiducialiter*, cum dixit ministris, *Omnia quæcumque dixerit vobis facite*. Hæc tria similiter docuit. Luc. prim. *Fiat mihi, &c. Fiat*, ecce breuitas, sed prius dixit. *Ecce ancilla Domini*. Ecce humilitas; Fiducialiter, *secundum verbum tuum*. *Et rami mei, &c.* Rami miserationis eius *Honoris* sunt, quia inuenit gratiam impetrandi, & *Gratiæ*, quia nullam patitur repulsam. 3. Regum 2. *Pete mater mea*, Esther. quarto. *Quæ est petitio tua*, &c.

Moraliter. *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos.*

Vir iustus Terebinthus, quia Terebinthus.

Arbor fructifera, assigna, vnde ei fructus, scilicet ex terra, & ex impinguatione, quę fuerunt vilitas passionis, vbi plantata est. Assigna.

Parua per humilitatem. Assigna de humilitate iusti.

Genus quercus, Quercus in bono sensu optima ad ædificandum, quia durabilis per perseuerantiam, & non potest vermollini. Quidam enim sunt vt fagus, quę de facili vermollescit; hi sunt luxuriosi, de quibus nascitur tinea, quæ eos corrumpit, & comedit omnem virilitatem ipsis ignorantibus, vnde Psalm. 72. *Inflammatum est cor meum, &c.* vsque. *Nesciui*. Tale lignum non est idoneum ędificio Domini, Vnde de Ephraim dicitur Oseę septimo. *Comederunt alieni robur eius & nesciuit* Item quercus in bono sensu, vt pro posse suo fructificent verbo, exemplo, consilio, doctrina, oratione, porcis, id est, peccatoribus. Porcus luxuriosus, dic quomodo. Item multi inueniuntur fructificantes porcis, id est, dæmonibus multum afferentes glandis & saginæ, id est, sterilium operum, quę nec sunt cibus Angeli, nec hominis, sed dęmonum tantum. sicut dicit Beatus Hieronymus.

D. Hieronymus.

Humilis & incorruptibilis, & horrida, quãtum ad præsentem statum; excelsa, speciosa & delectabilis quantum ad futurum.

Debet sudare resinam, sudor prouenit ex labore; resina medicinalis pœnitentia, quæ medetur corporibus, & animalibus; optima resina voluntaria pœnitentia. Vel resina terebinthi quæ est optima, lacrymæ pro desiderio supernorum. Vnde. *Effudi in me animam meam*, Psalm. 41. Item Psalm. 55. *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo*. Dicitur enim quod lacryma terebinthi valet ad conficiendum pretiosum vnguentum, quod disiuncta coniungit, coniuncta consolidat, consolidata conseruat: sic facit pœnitentia, coniungit te Deo, à quo disiunctus eras per peccatum, Vnde, *Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrum*. Isaiæ quinquag. nono. Te coniunctum ei & reconciliatum. consolidat in bono, consolidatum & confirmatum facit perseuerare in bono.

Debet folijs verborum, & odore exemplorum fugare serpentes vitiorum ab alijs. Sed multi verbis & consilijs inducunt hos serpentes, qui scilicet seducunt simplices animas; & odore, vel potius fætore exemplorum, prouocant alios ad peccandum, *Odor mortis alijs in mortem*, secund. Corinth. secundo, quorum dies prætereunt sicut *Naues poma portantes*. Iob non. Assigna.

Debet extendere ramos, id est, opera sursum, dextrorsum, &c. vt sint rami honoris & gratiæ, vt quærat in operibus suis honorem Deo, & gratiam sibi & proximo, & gratis conferat beneficia, scilicet sine spe retributionis, & omnes virtutes suas attribuat gratiæ eius, dicens illud Isai. vigesimo sexto. *Omnia opera nostra operatus es in nobis.* Et hic est honor debitus virtutum largitori.

Hucusque dictum est de arboribus, de quibus legitur Eccli 24 nunc videndum est de alijs, bonas proprietates habentibus, quibus debeant designare Mariam.

Maria Arbor.

Arbor designata per arborem, quam se vidisse dicit Nabuchodonosor, Daniel. quarto, quam sic describit dicens: *Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. Magna arbor & fortis, & proceritas eius contingens cœlum. Aspectus illius vsque ad terminos vniuersæ terræ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea. Subter eam habitabant animalia & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cæli, & ex ea vescebatur omnis caro*. Legitur Genes. trigesim. quod oues Laban concipiebant in contemplatione virgarum variarum, quæ ex parte erant decorticatæ, & ex parte corticem retinentes. Nunc igitur cortice remanente, in sequentibus hanc partem decorticemus; vt sicut secundum corticem litteræ, de Nabuchodonosor intelligitur, ita secundum interiorem candorem spiritualis intelligentiæ, beatæ virgini adaptetur. Nam licet ea quæ sequuntur non conueniant beatæ virgini, nihil prohibet hęc de ipsa intelligi; & in hac decorticatione poterũt aliqui concipere virginis gratiam & amorem.

Ecce, inquit, *arbor in medio terræ*, quia beata virgo in medio Ecclesię omnibus communis, sine personarum acceptione, quod indicat eius imago, ad dextram crucifixi in medio Ecclesię Ipsa est enim

est enim *lignum vitæ*, in medio paradisi. Genes. 2. A *Et altitudo eius*, id est, humilitas nimia. Altum commune est ad sursum & deorsum, Vnde Ioã. 4. *Puteus altus*, id est, profundus. Altitudo ergo siue profunditas, est eius humilitas nimia, profunde enim erat radicata, & ideo de humore gratiæ plus habebat, & firmius stabat, vnde sequitur, *Arbor magna & fortis*. *Magna* meritis, quia *Fecit ei magna qui potens est*, Luc 1. *Fortis*, in operibus bonis. *Alta* fide & humilitate; *magna* charitate, *fortis* patientia, *procera* spe. Vel *magna* B ad bona agenda, *Fortis* ad mala toleranda, *procera* ad sublimia contemplanda. vnde sequitur *Et proceritas eius contingens cælum*, spe videlicet & cælesti conuersatione. *Stans* enim *in terra*. Sapient. decimo octauo. *Pertingebat vsque ad cælum*, dum in corpore humano Angelicam vitam duxit. Talis fuit hæc arbor in se. Qualis autem sit ad nos, subditur, *Aspectus eius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ*, Oculi enim eius misericordes, etiam vltimos peccatores non despiciunt, sed C benigne respiciunt, sicut patet in Theophilo. Et sunt *Oculi eius vsque ad terminos vniuersæ terræ*, quia in ipsis specialiter delectatur, & eos respicit, in quibus finita & terminata est omnis terrenitas, vt in sanctis & pauperibus spiritu.

Folia eius pulcherrima, id est, verba eius irreprehensibilia. Quære titulo de verbis eius, Vnde dicit Prouerb 8 *Iusti sunt omnes sermones mei, Non est in eis prauum quid, neque peruersum. Pulcherrima* etiam, id est, plena mysterio, Vnde Apoc. vigesimo D secund. *Folia ligni ad sanitatem*, quia verba & exempla Mariæ operantur salutem peccatoribus, qui enim iustificatur, ille sanatur. Simile Ezech. 47 *Folia eius ad medicinam*. Pulchritudo ergo foliorum discretio verborum; *Et fructus eius nimius*, quia quem totus non capit orbis, in eius se clausit viscera factus homo. *Et esca vniuersorum in ea. Vniuersorum*, id est, Angelorum & hominum, quia per eam panem Angelorum manducauit homo, & per eam homines & Angeli comedunt in mensa altaris, quasi in vno refectorio, sacramentum filij sui. *Subter eam habitabant animalia & bestiæ*, quia quantumcumque animalis, & bestialis per peccatum quis fuerit; si ad eam toto corde confugerit, ipsum proteget ab æstu solis, id est, ira filij, & incendio gehennæ, & feruore concupiscentiarum carnalium, & desiderio sæcularium. *Et in ramis eius conuersabantur volucres cæli*, id est, spirituales viri, quorum conuersatio in cœlis. Rami eius sunt eius virtutes & exempla, De quibus dicit, *Rami mei honoris & gratiæ*. Vide supra de terebintho. Humiles conuersantur in ramo humilitatis; misericordes in ramo pietatis, & sic de alijs. *Et ex ea vescebatur omnis caro*, Eius enim vberibus nutritus est ille, qui dat escam omni carni, imo ille, qui dedit se escam timentibus se.

Lib. 4. pag. 314. c. & deinceps.

pag.

Et nota quod prius dicitur, *Altitudo eius*, id est, humilitas *nimia*, & post subiungitur, *fructus eius nimius*; quãto enim humilior, tanto fructuosior. Sed forte dicet quis, quid nobis & fructui isti? Forsitan non patietur illum. Audi quid ipsa dicit, Eccli. 24. *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini*, nobis enim attulit fructum istum, non sibi. Vnde. *Terra nostra dedit fructum suum* Psal. 84. *Dedit*, non sibi auare retinuit. Ex quo etiã *terra nostra* est, noster est fructus eius, & ideo tanquam largissima, omnes ad eam inuitat dicens, *transite ad me omnes*, &c. Et nota, quod vnica arbor multiplicia habet poma. *Primum* pomum pulchra delectatio, *secundum* timor, *tertium* agnitio, *quartum* sanctã spes, quæ est fructus sublimior, & ideo dulcior, de his quatuor habes ibi. *Ego mater pulchræ dilectionis* &c. Eccli. 24. Quod si non potes ad hunc fructum attingere, quia pusillus es per timorem, qui est fructus acerbior, profert tibi alium scilicet, gratiam. Vnde dicit. *In me omnis gratia* &c. ibidem.

Hæc est arbor pulcherrima de qua legitur. Leuit. 23. *Sumetis vobis fructus arboris pulcherrimæ, &c.* Hæc arbor virgo, cui dicitur à Filio Cant 4. *Tota pulchra es amica mea, &c.* Cuius fructus multiplex Christus Dominus, qui in sacramento fructus est hominum & Angelorum, qui eo fruuntur nec fastidiunt. Qui fructus *Omnia est in omnibus*, id est sufficientia omnium, sicut dicitur 1. Corinth 15. & ideo non dicitur, *Sumetis vobis fructum*, sed *fructus* pluraliter, quia ipse est manna omnis saporis. Sapient. 16. Sequitur in textu. *Spatulasque palmarum sumetis, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & letabimini coram Domino Deo vestro. Spatulæ* istæ sunt exempla virtutum, quę longe lateque spargũtur, quæ sumi præcipiuntur à Christianis per imitationem, qui ad exemplum eius regi debent & E dirigi. Nam ipsa est *Virga directionis*, & *Virga regni Dei* Psalm. 44. ad quod dirigit fideles verbis & exemplis, & in illud introducit. Spatula etiã dicitur à spata, quod est politum instrumẽtum, in quo pugnatur contra hostes. Quære totum hoc supra titulo de palma. Sequitur. *Et ramos ligni densarum frondium. Densæ frondes* magis tenẽt virorem, & difficilius corrumpuntur, hoc est, bonorum operum condensatio, cum virore fidei & perseuerãtia, cum quibus debemus Christo occurrere cum pueris Hebræorum. Matth. 21. & Ioan. 12. Sequitur. *Et salices de torrente. Sa-*F *lix* arbor sterilis est, maxime in partibus istis Et beata virgo vouens virginitatem, pręelegit sterilitatem, quàm concubitus fœcunditatem. Vnde dicitur de ea Isa. 54 & ad Galat. 4. *Lætare sterilis, &c.* Et nos similiter, quantumcumque fœcundi fuerimus in bona operatione, quæ fructus est viri iusti, debemus nos steriles reputare, iuxta

Maria Arbor pulcherrima.

pag. 968. e.

iuxta illud Luc. decim. sept. *Cum omnia bona feceritis* &c. Et hoc docet sancta scriptura, quæ per torrentem intelligitur; Vnde dicitur, *falices de torrente*. Et qui hoc mandatum dominicum impleuerit in præsenti, coram Domino Deo suo lætabitur in futuro. Vnde sequitur. *Et lætabimini coram Domino Deo vestro.*

Maria Lignum Viride.

Seu lignum. Nota, quod arbor propriè dicitur, quamdiu viret & terræ adhæret, lignum vero propriè, quãdo abscisa, & ab humore desiccata. Iob deci. quart. *Lignum habet spem si præcisum fuerit* ab amore terrenorum, *rursum virescit* per gratiam. Christus vero, & Maria, & iusti arbores sunt virentes, & virides, scilicet per sanctimoniam incorrupti; & ligna sunt, quia desiccati ab humore nociuo. Sæpius tamen in scriptura dicitur lignum viride, sicut Christus dicit de seipso Luc. vigesi. tert. *Si in viridi ligno hoc faciunt in arido quid fiet?* Maria igitur lignum & arbor. Lignum, quia per contemptum mundi à terra abscisa; & per virginitatem & abstinẽtiam, ab omni humore noxio desiccata. Arbor vero, propter virorem virginitatis, humorem gratiæ, medullam pietatis, folia sacrorum verborum, frondes bonorum operum, flores sanctorum desideriorum, fructum vnigeniti Dei, vmbram protectionis, refrigerium illorum qui male exæstuant, radicem humilitatis, fidei & charitatis, celsitudinem spei, & eminentiam contemplationis.

Pomiferũ.

De hoc ligno dicitur Genes. 1. *Germinet terra herbam virentem & facientem semen.* Quære titulo de natiuitate Mariæ, in primo sermone. Sequitur. *Lignumque pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Lignum de quo in Psal. 1. *Erit tanquam lignum quod plãtatum est* &c. Dicitur autem Maria *lignum* pro soliditate constantiæ, *plantatum* pro stabilitate, *secus decursus aquarum* pro sapientia, vel gratia, vel scriptura. *Aquarum* pluraliter non vnius aquę, pro sapientię magnitudine, pro gratiarum multitudine, pro scripturarum diuersitate. Quod *fructum* vnicum & singularem *suum*, id est, sibi soli congruum, hoc dicitur pro fœcunditate, *dabit*, non reddet pro virginitate, *in tempore suo*, pro gratia speciali, quia ab eius sanctificatione incepit tempus gratiæ; *pomiferum* cuius pomum Christus Dominus, contra pomum toxicatum toxico inobedientiæ, & contra vuam acerbam, quod, vel quam, diabolo suggerente, primi parentes comederunt, de quibus prædictum fuerat Adę. Genes. 2. *In quocumque die comederis morte morieris.* De qua vua dicitur Ezech. deci. octa. Et Ierem. trigesi. pri. *Patres nostri comederunt vuam acerbam* &c. Sed in hoc pomo inuenta est theriaca, qua toxicum illud effugatum, & vua acerba iam non facit obstupescere dentes. Ideo canit Ecclesia de hoc pomo.

Non erit Adam seductus.

Si de hoc gustauerit. Pomum autem pulcherrimum, visu; delectabile, intuitu; suauissimum, olfactu; sanum, gustu; sanatiuum, effectu. Quęre titulo de fructu Marię, vbi ponitur multimoda commendatio eius. Hoc pomum beata virgo obedientia fidei concepit, quo sublatum est de medio nocumentum pomi illius noxialis. ad Rom. quint. *Sicut per inobedientiam vnius hominis*, &c. Ibi multa inuenies de hac materia.

Lib. 1. pag. 60. b. & deinceps vsque ad pag. 65. d.

Sequitur. *Faciens fructum iuxta genus suum.* Bene dicit *faciens*, quia virgo Christum hominem fecit consentiendo, vt de eius substantia fieret verbum caro, & verus filius Dei, verus homo. *Fructum*, vnicum & singularem, vt dictum est, *Iuxta genus suum*, id est, benedicta benedictum. Ipsa enim erat benedicta in mulieribus, & ideo digna fuit illum fructificare, *qui est super omnia Deus benedictus.* Ad Rom. non. Vel *iuxta genus suum*, id est, tota pulchra pulcherrimum, tota dulcis dulcissimum, tota odora suauissimum, tota sapida sapidissimum, tota delicata delicatissimum, tota colorata coloratissimum, tota viuifica viuificantissimum, tota medicinalis medicinalissimum. Quære titulo de fructu Mariæ. Sequitur *Cuius*, scilicet ligni, *semen in semetipso sit super terram.* Aliarum enim arborum vel lignorum, hoc est, Aliarum mulierum semen, ex quo fit fructus, in se nõ est, sed in alio, hoc est, In viro, quia fructus, id est puer, ex semine nascitur vtriusque: sed hoc benedictum lignum *in semetipso*, id est, in se solo habuit & semen, & fructum, id est, filium suum, quod vtique est *super terram*. id est, humanam naturam, & hoc exsuperat omnem sensum humanum. Ideo dicitur Isa. quinquagesi. tert. *Generationem eius*, id est, Christi, vel *eius*, id est, Mariæ, quomodo scilicet, ipsa eum genuit, qui se fecit, *quis enarrabit?* Quasi diceret, nullus ad plenum. Sic igitur gloriosa virgo dicitur herba & lignum, & filius eius dicitur semen & fructus; *semen*, quo seminamur in via, vt crescamus in gratia; *fructus*, quo fruamur in patria, & iam in præsenti reficiamur in sacramento altaris.

Lib. 1. eo.

Pulchrum, &c.

Item, de hoc ligno dicitur Genes. secund. *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue. Lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.* In hoc verbo possunt multa notari, quę conueniunt specialiter beatæ virgini, & est bonum thema in natiuitate eius.

Primum, dignitas vel auctoritas ipsius operantis, Vnde dicitur *Dominus Deus*, cuius beata virgo opus est speciale & principale. Nam cum vniuersa opera Domini dicantur bona valde, Genes. pri. Opus quod est Maria, vel opus quod factum est in Maria, scilicet incarnatio filij, debet dici bonum, melius, optimum valde. Eccli. qua-

quadragesimo tert. *Gloria Domini plena est opus eius.*

Secundum, modus operandi, Vnde dicitur, *produxit*, id est, nasci & crescere fecit, in vtero matris mirabiliter sanctificatam. Vel *produxit*, in natiuitate ex vtero matris secundum corpus, iuxta illud Cant. sext. *Quæ est ista quæ progreditur* &c. Isa. vndeci. *Egredietur virga de radice Iesse* &c. Numer. vigesf. quart *Consurget virga ex Israël* Zach. deci. tert. *Fons egreditur*, &c. Ideo ipsa dicit ipsi Deo. *Tu es qui extraxisti me de ventre* &c. Psal. 21. Item, *tenuisti manum dextram meam, & in voluntate tua deduxisti me*, Psal. 72.

Aliter. *Produxit*, in vita præsenti per humilitatis virtutem, qua ascēdit vsque ad sedentem in throno, Dominum maiestatis. Per hanc enim virtutem, *cælos attingebat stans in terra*. Sap. deci. octa. Ideo tota vita eius, in Canticis appellatur *progressus*, vel *ascensus*, iuxta illud Iob quint. *Qui ponit humiles in sublimi*, & loquitur de Domino; humilitas enim, quæ, si vera est, ab omnibus velut humus se patitur conculcari; est quasi filum argenteum, quod gracilando prolongatur: & ideo gloriosa virgo per istam virtutem inæstimabiliter prolongata est, & producta. Aliter etiam *Produxit* eam Deus, id est, procul duxit ab omni terrenitate secundum animam, per amorem paupertatis, qua *omnia reputauit*, quæ mundi sunt, *vt stercora, vt lucrifaceret Christum*. Phil. tert. Ecce de productione.

Tertium, vnde produxit, scilicet de *humo*, id est, de vtero materno, vel *de humo* paradisi; sanctissima enim mater eius Anna, quæ sola digna extitit portare tantam filiam, licet esset Iudæa, pertinebat tamen ad Ecclesiam, quæ paradisus est. Et merito vocata est Anna, id est, gratia, per hanc gratiam specialem. Vnde multi boni, qui deuoti sunt filiæ, deuoti sunt & matri, diebus singulis memoriam eius facientes, & festum ipsius celebrantes in crastino beati Iacobi ante Augustum, vt per matris intercessionem ad gratiam filiæ, & per matrem & filiam ad filij misericordiam valeant peruenire.

Quartum, ipsum opus operatum, vnde sequitur, *Omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue*. Siquidem beata virgo designatur per omne lignum pulchrum visu, & suaue olfactu & gustu, quorum scilicet lignorum multitudo innumerabilis, vmbra sanabilis, fructus incomparabilis, diuersitas inenarrabilis, sapor summe delectabilis. Ex quo, vel ex quibus habemus fructum fructuum, in quo sapor omnium saporum, plenitudo omnium virtutum, & innumerositas vel vniuersitas gratiarum.

Quintum est locus vbi fructus hic inuenitur, scilicet, *in medio paradisi*. *Lignum* vt dictū est, beata virgo cuius fructus, id est, Christus, vita est. Ioan. deci. quart. *Ego sum via, veritas & vita*, vita gratiæ in præsenti, vita gloriæ in futuro. De hoc inuenies paulo post, vbi totum istud exponetur de Christo *In medio paradisi*, terrestris, scilicet ecclesiæ militantis, vel *in medio paradisi*, Cœlestis, id est, ecclesiæ triumphantis.] In medio tripliciter. *Primo, in medio* propter communitatem, quia beata virgo communiter omnibus fructificauit Christum, scilicet, Angelis, hominibus in limbo, præteritis, præsentibus & futuris. Et ad hoc signandum peperit in via, & in domo communi, vel stabulo. Et etiam fructum suum adhuc tenerrimum, quadragesimo die detulit ad templum, quo totus conueniebat mundus, quasi de ipso totum mundum volens mittere in possessionē; & ad opus totius mundi suscepit eum Simeon in vlnas suas. Sciebat namque mater, de fructu suo prædixisse Isaiam non. cap. quasi in persona totius mundi, *Puer natus est nobis*, inquantum homo, *& filius datus est nobis*, inquantum Deus. Vel *in medio paradisi*, quia neminem à sua benignitate excludit. Nam *omnibus omnia facta est* per charitatem, *vt quantum in se est, lucrifaciat vniuersos*. pri. Cor. non. Dicens cum filio Matth. vndecim. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*, fructu meo: quod signat eius imago, tenens filium, quasi omnibus offerens illum. Et quia describitur hoc lignum esse in medio paradisi, ideo solet eius imago poni in medio ecclesiæ, iuxta imaginem crucifixi. Vel *in medio*. Christus enim in summo, nos in imo, ipsa vero, quę maior est omni homine, sed minor solo Christo, bene describitur esse in medio, quasi communicans cum vtroque extremorum, & tanquam nostra ad filium mediatrix. Mater enim Christi per naturam, mater est populi Christiani per gratiam, vnde & diluculum appellatur Oseę sext. quod nocti interponitur & diei.

Item alia ratio. Sicut enim lignum vitę, viridius erat cęteris lignis; Sic Maria sanctior cæteris sanctis, quia viror designat sanctitatem. Non enim ad mensurā data est ei gratia, sed superexcellenter datum est ei totum, quidquid puræ dari potuit creaturę.

Sequitur. *Lignumque scientiæ boni & mali*. Nota, quod lignum scientię dictum est, non propter naturam, quā in se haberet, sed quia per ipsum scitum est, vtrum homo ille primus esset obediens vel inobediens. Per hoc autem lignum scientię boni & mali, signantur illi doctores, qui bene docent, sed praue operantur; quorum non folia, id est, verba, sed fructus, id est, opera, interdicit Dominus ne commedantur, id est, ne in vsum viuendi assumantur. Vnde Matth. vigesf. tert. *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt nolite facere.*

Quo dulcorata aqua amara.

Item ipsa est lignum quo dulcorata est aqua amara. Exod. decim. quint. Vnde dicitur Eccli. triges.

tingefacta. *Nonne à ligno indulcata est aqua amara?* Hęc aqua amara, multiplex miseria vel tribulatio, qua totum mundum respersit prima mater, sed amaritudinem nostræ perditionis, conuertit in dulcedinem ęternę salutis gloriosa virgo, filio mediante.

Plātatum secus decursus aquarū

Ipsa est etiam *Lignum plantatum secus decursus aquarum*, id est, secus peccatores fluxibiles, quia *Aquę populi sunt*. Apoc. 17. Penes quos firmiter radicata est affectu compassionis & misericordię, vnde cum Apostolo, imo verius quam Apostolus, dicere potest illud 2. Corinthior. 11. *Quis infirmatur, &c.* Vel isti *Decursus aquarum*, dona sunt Spiritus sancti; & bene decursus, quia fluunt cum impetu. Vnde de ea dicitur, *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei*, Psal. 45. *Aquarum* pluraliter, pro multitudine donorum, vt supra. Vel isti *decursus*, aspirationes, & inspirationes. Quære supra, versus principium capituli.

pag. Cuius folia non defluūt

Item de hoc ligno dicitur Ezechiel. 47. *Super torrentem orietur in ripis eius, ex omni parte omne lignum pomiferum.* Sequitur. *Non defluet folium ex eo*, id est, verbum eius non erit irritum, sed singula verba plena vera sapientia. Vel *Non defluet*, id est deorsum fluet, quia nunquam locuta legitur de terrenis, nec vnquam pro ipsis Patrem aut Filium creditur exorasse. 1. Regum 3. *Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram*. Si hoc verum est de Samuele, multo fortius de virgine. Vel non cecidit folium, id est, verbum eius à veritate per mendacium, vel à necessitate per superfluum, vel ab efficacia per vacuum, vel ab intentione per irritum. Nec etiam habuit *Foliū* hoc est verbum, *Quod vēto vanæ glorię raperetur*. Iob 13. Sequitur, *Et non deficiet fructus eius*. id est, Christus, qui est immortalis, & qui manet integer, licet quotidie sacramētaliter comedatur. Exemplum de sole, qui pascit oculos ab initio mundi, & tamen integer & inconsumptus perseuerat.

Singulis mensibus afferēs primitiua.

Sequitur. *Per singulos menses afferet primitiua.* Mēsis à mene, quod est defectus, & ipsa per singulos menses, id est, singulos defectus nostros supplet, quantum in se est, cum sit mater perfectionis & fertilitatis, & cuilibet defectui nostro profert fructum conuenientem. *Primitiua*, dicit, vt per vocabulum indicet, quod spiritualium defectuum nostrorum suppletio, primo & principaliter quærenda est à filio, & à matre; quia indigentia temporalium & corporalium vtilis, sed spiritualium miserabilis, in quibus multo libentiùs prouident iustis, quam in corporalibus vel terrenis; Dominus enim dat temporalia ira tus, sicut dicit B. Augustinus.

D. Augustinus.

Moraliter. Vir iustus per singulos menses affert primitiua, quando pro singulis defectibus quos passus est in peccato, boni operis primitias Deo reddit. Sequitur: *Quia aqua eius*, id est, dona gratiarum *de sanctuario egredientur*, id est, à beata Trinitate, quæ est cœleste sanctuarium. Vel *de sanctuario*, id est, de cœlo, à quo *Omne datum optimum*. Iacob. 1. *Et omne donum perfectum descendit*. Sequitur. *Et erunt fructus eius in cibum*, Angelis scilicet & hominibus in sacramento. *Et folia*, id est, verba, scilicet orationes, consolationes & exempla virentia *in medicinam*. Erunt etiam *in vmbram & refrigerium*, male exæstuantium. His consonat quod dicitur de ligno Apocal. 22. *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, &c.* Hoc exponitur de Christo, sicut ostendetur infra, & posset exponi de virgine.

Transplantatū super aquas.

Item ipsa *Lignum transplantatum super aquas*, Iere m. 17. *Quod ad humorem*, gratiarum quas quærebat, *Misit radices suas*, id est, intellectum & affectum; & ideo non timuit æstum concupiscentiarum, nec æterni incendij siccitatem, nec vnquam desinit facere fructum pietatis & misericordię, dans nobis quotidie fructum vteri sui in via, dans etiam illum Angelis & beatis in patria. Vnde roganda est assidue mater nostra, quę es in cælis, panem nostrum quotidianū, qui est fructus tuus, da nobis hodie.

Cuius radix aperta secus aquas

Ipsa est etiam *Lignum cuius radix*, id est, cordis intentio *Aperta est secus aquas* scripturarum. Iob 29 quia conseruabat in corde suo, quidquid de filio dicebatur. Luc. 2.

Benedictū per quod fit iustitia

Ipsa est lignum benedictum, *Per quod facta est iustitia*. Sapient. 4. de diabolo & hęresibus, Vnde canitur ei. Gaude Maria virgo, cunctas hæreses sola interemisti, &c. Nam per fructum eius captiui, detenti in limbo à diabolo licet iniuste, sunt liberati, & reprobi iuste damnati; vnde & quique fideles tam matri quam filio benedicunt. *Vel* lignum istud crux, per quam de diabolo facta est iustitia.

Exiguum.

Item ipsa *Lignum exiguum* per humilitatem, cui committere debent homines animas suas, id est, vitam naturæ & gratiæ, vt sic transeuntes mare, id est, mundum, per ipsam, quæ nauis est, liberentur à naufragio, siue diluuio peccatorum. Ipsa etenim est arca Noë. De qua ad litteram istud legitur Sapient. 14. *Exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt.* Per ipsum siquidem lignum, id est, arcam, iuste saluatum est genus humanum in tempore diluuij, scilicet in Noë & filijs eius, qui in toto mundo inuenti sunt soli iusti, illo diluuio inundante.

Maria Arca Noë.

Humile.

Ipsa etiam *lignum humile*, de quo dominus Ezechiel. 17. *Exaltaui lignum humile*, crucem scilicet vel Mariam, quę exaltata est merito humilitatis suę in matrem Domini, & reginam paradisi. Et humiliaui *lignum sublime*, id est, diabolum, qui superbiendo voluit exaltari, quod est impossibile; quia sicut dicitur Prouerb. 29. *Superbum sequetur humilitas*, id est, abiectio, *Humilem autem spiritu suscipiet gloria*. Sequitur in Ezechiel. *Et siccaui lignum*

caui lignum

tum lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Lucifer prius fuit quasi lignum viride, quia *plenus sapientia, & perfectus decore.* Eze. vigef. octa. Maria vouēs virginitatem, quodammodo quasi lignum aridum. Isa quinquages. sext. *Non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridū* &c. sed ille siccatus est, & *virga Aaron frondnit & floruit* Num. deci. sept.

Vitæ.

Item ipsa lignum vitæ, his, qui apprehenderunt eam, quasi duplici manu bonæ operationis, vt pro ea, id est, pro amore eius, se exerceant in operibus bonis, ad honorem Dei, & exemplum proximi. Et qui tenuerit eam, quasi duobus brachijs reuerentiæ & seruitij, vt in duobus his perseueret, & nunquam dimittat eam, beatus hic in spe, & in futuro in re. Quære Causa. vigef. Et bene expositum inuenies.

Lib. 1. pag. 88 d.

Præcisum ab Elisco & ferrum ad se trahens.

Item ipsa lignum quod præscidit homo Dei, scilicet, Eliseus, qui signat Christum, qui homo factus est in ea, & inquantum Deus, ipsam præscidit ab amore carnalitatis & terrenitatis, sicut legitur quart. Reg. sext. Et misit in fluuium, id est, in fluxibilitatem generis humani, non quoad culpam, sed quoad pœnam, quando complacuit ei, vt virgo nasceretur in mundo: Et ipsa mediante, velut quodam manubrio, attraxit ad se ferrum, id est, hominem prius durum, frigidum & nigrum per amissam Dei similitudinem.

D. Hieronymus.

Hieron. Per hoc *ferrum* intelligit genus humanum, quod à ligno vetito cecidit in profundum miseriæ, sed ab illo profundo sursum rediit per lignum crucis. *Vel* melius. *Ferrum*, est ipsa humana natura, *manubrium*, quo prius tenebatur à Domino, innocentia sua; sed ab hoc manubrio, peccantibus primis parentibus, cecidit in aquam miseriæ multiplicis. Sed per lignum crucis, & per beatam virginem, rediit ad suum manubrium, hoc est, ad suam innocentiam.

Forte & imputribile.

Item ipsa forte lignum & imputribile Isa. quadr. Quod *elegit* sibi *artifex sapiens*, de quo scilicet, *sapientia ædificauit sibi domum*, Prouerb non.

Viso quomodo Maria ligno multiplici figuratur, videndum est quare ipse Christus ligno comparetur, & maxime ligno vitæ. Christus enim dat vitam mundo tāquam fructum suum, & ideo dicitur lignum vitæ. Notandum igitur quod sapientia, Christus Dominus, beata virgo ipsa crux, scriptura sacra; appellantur communiter lignum vitæ. Sapientia incarnata, vnde Prouerb. tert. *Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam* In hoc ligno sunt quatuor; *folia*, verba medicinalia. Apoc. vigef. secund. *Fructus*, sacramenta & exempla, quæ duo vitam gratiæ subministrāt fidelium animabus; *Cortex*, caro sumpta de virgine; *substantia arboris*, ipse Deus Christus homo, cuius fructus, humano generi vita est iustitiæ & gloriæ. Vnde dicit Ioan. deci. *Ego veni, vt vitam habeant*, iustitiæ in præsenti, & *abundantius habeant*, id est, vitam gloriæ in futuro. Ideo de ipso dicitur Deut. trigef. *Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.* Item Parab deci. tert. *Lignum vitæ desiderium veniens*, ille scilicet veniens in carnem, de quo dicitur Aggæi secund. *Ecce veniet desideratus* &c. Beata virgo, cuius fructus vocat se vitam. Ioa dec. quarto. *Ego sum via, veritas & vita.* Crux, in qua pependit ille qui est vita Deuter. 28. *Erit vita tua quasi pendens ante te.* Nam per crucem data est vita hominibus. Scriptura sacra, quia seruat sermones Dei, in quibus est vita animæ, Matth. quart *Non in solo pane* &c. Ioan. octa. *Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum* Et notanda est verborum distinctio. Arbor, id est, Christus, dat fructum; vnde, *quod fructum suum dabit* &c. Psal. 1. Beata virgo portat fructum; fructus dependet ab arbore, id est, Christus à cruce; fructus sumitur ab arbore, id est, spiritualis refectio à sacra scriptura.

Sapientia incarnata lignum vitæ.

Secundum quemlibet istorum modorum, lignum vitæ est in medio paradisi, quia quodlibet istorum commune est omnibus, vera fide & puro intellectu accedentibus ad se.

Item lignum istud est in medio paradisi omnibus expositum, ne aliquis moriatur, vnde de eo dicitur Isa. sexages. quint. *Dies ligni erunt dies populi mei.* Ideo Dominicum sacramentum datur omnibus & exponitur, ne spiritualiter moriantur; & cum Ecclesia sit paradisus, & hoc lignum vitæ describatur esse in medio paradisi, ideo corpus Dominicum reponendum est in vasculo suo, in medio ecclesiæ, in loco eminentiori, sicut est retro altare.

Item sicut lignum vitæ talis naturæ in se erat, vt competenter comestum, continuaret homini vitam naturæ; sic fructus arboris vitæ, qui Christus est, continuat homini vitam gratiæ & gloriæ digne sumptus, id est, facit, vt statim post vitā gratiæ succedat vita gloriæ. Ideo dicit Ioan. vndeci. *Ego veni vt vitam habeant*, gratiæ in præsenti, *Et abundantius habeant*, vt supra.

Strabo.

Item super textum illum. Genes. secund Dicit Strabo, quod lignum vitæ tale erat, quod per sumptionem suam hominem ab omni miseria seruaret immunem, vt nunquam vetus fieret, aut aliquod incommodum incurreret, tandem vero veram beatitudinem conferret. Augustinus vero dicit apertè, quod ex ligno vitæ, non ex propria natura, habebat homo posse non mori, poterat enim per illius arboris fructum vel aliquoties degustatum, efficacius & diutius quàm ex cæteris vitam producere; vel certo tempore sumptum ad omnimodam immortalitatem transire.

D. Augustinus.

Item sicut lignum vitæ viridius erat cæteris lignis, sic Christus sanctior cæteris sanctis; quia sicut dicitur pri. Reg. secund. *Non est sanctus, vt est Do-*

est Dominus. Et propter hoc dicitur *Sanctus Sanctorum*, Dan. non In virore enim sanctitas figuratur. Hoc etiam lignum describitur esse in medio paradisi, quia omnibus se communicat ad vsum viæ, ad fruitionem patriæ sine acceptione personæ. Cæteras expositiones superius assignatas Mariæ, poteris facile huic ligno appropriare.

De hoc ligno dicitur Psalm. I. *Erit tanquam lignum quod plantatum est*, &c. In verbis istis commendatur Christi vita temporalis. Lignum cognoscitur per fructificationem, vnde Matth. sept. *A fructibus eorum cognoscetis eos*, sed antequam ferat fructum, oportet quod plantetur, plantatus enim fuit filius Dei in viridario veri virginalis, quando vnitus est humanæ naturæ. Iaco. pri. *In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras*, digna sumptione fructus sui. Plantatum autem fructificauit, Prou. tert. *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam* &c. Apoc. secund. *Vincenti dabo edere*, &c. Ezech. 17. *Tenerum distringam & plantabo super montem excelsum & eminentissimum*, scilicet beatam virginem. *Secus decursus aquarum*, id est, secus defectus mortalitatis nostræ, qui sunt fames, sitis, frigus, calor, lassitudo & huiusmodi. *Quod fructum suum*, id est, carnem suam esibilem, *dabit* in cœna. Nota *dabit* non vendet. Assigna contra eos, qui vendunt paruo pretio quod est impretiabile. Hunc fructum flores & folia præcesserunt, scilicet agnus typicus, Exod. duod. quia legalia præcesserunt sacramenta nouæ legis. Vel *fructum* dicit missionem Spiritus sancti. Ioan. deci. quint. *Nisi ego abiero*, sicut flos prius recedit quam fructus adueniat, *Paraclitus non veniet ad vos. In tempore suo*, scilicet passionis, de quo dicit Io. duod. *Tempus meum nondum impletum est*; vel *in tempore suo*, id est, tempore gratiæ.

Moraliter de viro iusto. *Erit tanquam lignum.* Assigna de radice, & de stirpe, & omnibus particulis istius ligni. *Quod plantatum est secus decursus aquarum* gratiarum, lacrymarum, scripturarum. Plantari, est in charitate, fide & humilitate radicari; multi enim videntur esse in Ecclesia plantati, vnde alibi. *Plantati in domo Domini* &c. Psal. 91. Sed non sunt, imo ibi fixi sunt tanquam pali, qui, quia non radicantur, cito possunt extrahi: vel si ibi manserint, arescunt, & ideo igni idonei, vel sepibus, id est, possessionibus conseruandis, sicut patet in multis. Et de talibus dicitur Sap. quart. *Etsi in ramis*, id est, in quibusdam operibus, *in tempore germinauerint, infirmiter posita à vento* tentationis *commouebuntur, & à nimietate ventorum*, id est, tribulationum insurgentium, *eradicabuntur*. Et nota, quod dicit *in tempore germinauerint*, quia ad tempus credunt; *infirmiter posita*, quia tempore tentationis recedunt. Assigna bene. Et tales pali sunt ibi numero, non merito, nec radices habent; quod patet ex eo, quod *ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt.* Luc. octa. Tales sunt illi qui dicunt, prius irem ad porcam quam facerem hoc vel illud; Et isti nullum fructum bonum faciunt plusquam porcus, quibus dicturus est Dominus. Matth. vigesi. *Tolle quod tuum est*, id est, tu isti quod quæsisti. *Vade in ignem æternum* Matth. vigesi. *Ite maledicti.* Sola enim arbor plantata & radicata, frondet, floret, fructificat. Vnde sequitur. *In atrijs domus Dei nostri florebunt.* Atria scilicet domus, exterior Ecclesia militans est, & etiam religio ordinata. Sequitur *Quod fructum suum dabit.* Qui enim crescit in virtutibus per illam triplicem aquam, debet fructificare in operibus. Ideo dicit. *Quod fructum* boni operis, non solum germen cogitationis, aut florem propositi, aut folia verborum, *suum* in se, scilicet non tantum in alijs Isa. sexag. sext. *Si ego qui alijs generationem tribuo sterilis ero?* *Dabit* voluntarie, non coacte faciet secund. Cor. non. *Non ex tristitia aut ex necessitate. Dabit* contra hypocritas, qui vendunt pro laude, *in tempore*, scilicet, quod modo est, id est, in vita præsenti, quando tempus est merendi, quia post mortem est tempus recipiendi. Ecclesiastes non. *Quodcumque potest facere manus tua* &c. *Quia nec opus, nec oratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos.* &c. *Me oportet operari opera eius qui misit me donec dies est. Veniet nox*, id est, tempus post mortem, *quando nemo potest operari.* Ioan. 9.

De folijs huius ligni, id est, Christi, dicitur in Psal. I. *Folium eius*, id est, verbum, *non defluet.* Ezech. quadrages. sept. *Non defluet folium ex eo.* Ecce quod verba eius æterna. Io. sext. *Verba vitæ æternæ habes* dicit Petrus. Non enim erat de terra, & ideo non loquebatur de terrenis Ioan. 3. *Qui de terra est de terra loquitur, qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit & audiuit hoc testatur.* Ipse enim figuratus est per Samuelem, de quo dicitur pri. Reg. tert. *Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram.*

VERBVM CHRISTI NON DEFLVET.

A *Veritate*, per mendacium. Ioan. decim. sept. dicit filius patri. *Sermo tuus veritas est.*

A necessitate, per superfluum, quia non habuit, *folium*, id est, verbum *quod vento raperetur.* Iob deci. quart. Vento, scilicet inanis gloriæ.

Ab efficacia, per vacuum. Isa. quinquag. pri. *Verbum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum.*

Ab intentione, per irritum. Psalm. 88. *Quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita.* Hæc omnia possunt exponi de Christo, sicut exposita sunt supra de beata virgine. Verba etiam, id est, folia huius ligni, commedãtur à medicinalitate,

 Vnde

Vnde Ezechiel. quadragesimo septimo. *Erunt* A *fructus eius in cibum, & folia*, id est, verba, *in medicinam*, quia solo verbo curabat omnem infirmitatem. Apocalypsis duodecimo, *Folia ligni ad sanitatem gentium*, id est, gentiliter viuentium, quia peccatores conuertebat ad fidem.

Item, de hoc ligno dicitur Apocalypsis vigesimo secund. *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructus suos, & folia ligni ad sanitatem gentium* Per hoc *flumen* potest intelligi decursus vitę B mortalis, & fluxibilitas peccatorum. Vltra flumen sunt Angeli incorruptibiles, & immortales; citra homines adhuc vitæ corruptibilis, defectibus subiacentes. *Vel* citra, adhuc viuentes in carne; vltra, iam defuncti ab hac vita. *Lignum vitæ*, Christus Dominus, qui adhuc viuentes reficit sacramenti sui participatione, sed in cælo, hoc est vltra flumen, Angelos & beatos satiat suæ diuinitatis, & glorificatæ humanitatis contemplatione. Et quia hoc prædicauerunt duodecim Apostoli, ideo dicuntur fructus duodecim. Per singulos autem menses reddit lignum vitę fructus suos, quia Christus electos suos continue, & in mundo reficit, & in cælo. In mundo, fructu iustitię; in cœlo, fructu gloriæ. *Vel* quia mensis est completio dierum, vnde dicitur Isai. in fine *Erit mensis ex mense*, id est, completio gloriæ, ex completione gratiæ; per duodecim menses signantur duodecim gratiarum completiones. *Vel* quia mensis dicitur à mene quod est defectus, duodenarius vero numerus est perfectus, Lignum vitæ fructus adfert duodecim, quia singulos defectus nostros, quantum in se est, quodammodo supplet in hac vita; cum ipse etiam in pręsenti sit *omnia in omnibus*, id est, sufficientia omnium. prim Corinth. decim. quint. Folia ligni præcepta Christi, quæ gentes sanant, fructus conseruant, & refrigerium pręstant Nam pręcepta dominica cum implentur, E iustitiam operantur, & qui iustificatur, ille sanatur. Et bene post fructum addidit de folijs, quia nihil prodest, imo multum nocet per occasionē Christi sacramentū recipere, nisi recipiens præcepta illius studeat adimplere.

Aliter. Christus lignum vitæ, quia dat modo vitam naturę hic, & vitam gratiæ, daturus in futuro vitam glorię mundo id est, amantibus mūditiam. Duæ partes fluminis sunt, vita pręsens ante iudicium, & vita sanctorum post iudicium, vna citra flumen, altera vltra, in qua Dominus F cum sanctis regnabit in æternum & vltra. In hac vita, id est, citra flumen, habemus vitam gratię, vltra flumen, hoc est, in futuro vitam gloriæ expectamus in sacramento, vt supra dictum est. *Per singulos menses*, id est, per singulas ætates reddit fructum suum, quo reficit & sanat sibi seruientes. Vel *per singulos menses*, quia peccatori conuerso, singulis defectibus peccatorum reddit singulas perfectiones virtutum. Vnde petit Psalm. 17. *Deus meus illumina tenebras meas*, id est, peccata mea expelle, & singulis peccatis virtutes oppositas redde Citra flumen, id est, in vita præsenti, habetur lignum vitæ in sacramento, afferens fructus duodecim, quos enumerat Apostolus ad Galat. quint. *Fructus spiritus charitas, gaudium, &c.* Vel hi duodecim fructus, duodecim fercula habenda in futuro, *Quæ transiens ministrabit nobis* in mensa refectionis æternæ, in regno Patris sui. Luc. 12.

Lib. 1. pag. 170. c.

Vel *lignum vitæ* ipsa crux est, quę nobis fructificat omnia bona paradisi, quę intelliguntur per duodecim fructus, quia duodenarius constat ex partibus septenarij, qui est numerus vniuersitatis, cuius partes ternarius & quaternarius *Per singulos menses reddens fructum suum*, quia pro singulis defectibus, quos hic pro Domino sustinuerunt sancti, reddet illis gloriosum fructum. Sapient. tertio. *Bonorum laborum gloriosus est fructus*, Et tunc *Erit mensis* plenitudinis, id est, plenæ retributionis. *Ex mense*, id est, pro mense, id est, pro defectu quolibet, qui sustinetur hic pro Domino. *Vel* secundum Glossam, vtraque pars fluminis signat saluatos sub vtroque testamento, Vnde Moyses adduxit Israël vsque ad flumen Iordanis, Deuteron. trigesimo secundo, Iosue introduxit in terram promissionis, Iosue primo. *Vel* in vtraque parte fluminis, id est, scripturæ veteris & noui est Christus, sed in veteri in figura, in nouo in re; afferens *Fructus duodecim*, id est, duodecim Patriarchas in veteri, duodecim Apostolos in nouo, *Qui per singulos menses reddiderunt fructus*, Prędicando fidem Trinitatis per quatuor mundi climata. *Menses* Apostoli; Christus *annus*, sicut ipse dies, ipsi horæ diei. Ioan vndecimo.

Glossa.

Et folia ligni ad sanitatem gentium, postquam locutus est de esu ligni, loquitur de folijs, quia post cibum solent apponi medicinalia, quæ ad duo faciunt, scilicet ad sanitatis conseruationem, & nociui expulsionem. De primo dicit. *Et folia ligni ad sanitatem gentium*. De secundo statim subdit, *Et omne maledictum non erit amplius*. Hęc folia sunt pręcepta Christi & doctrina, quæ sanant gentes, id est, peccatores. Sapient. decimo sexto, *Non herba, neque malagma sanauit eos, sed sermo tuus Domine, qui sanat omnia*, Et hæc duo præmuniunt contra recidiuum.

Item de hoc ligno dicitur Apocalypsis secundo. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Vincenti*. Notandum quod qui vincit, pugnat, & qui pugnat sitit, & esurit victoriam pugnę, quę est iustitia. Vnde bene promittitur tali esus cum dicitur, *Dabo edere*. Matth. 5. *Beati qui esuriunt. &c.* vsque *saturabuntur. Vincenti* vel. quoad tempus, vt semper vincat, & perseue-

perseueranter, vel quoad numerum vincendorum, vt vincat quidquid vincendum est, scilicet carnem, mundum, diabolum. Hæc sunt tria regna, quæ sancti vicerunt per fidem, Hebræor. vndecimo. *Dabo* gratis, hoc dicitur habito respectu ad radicem meriti, & non ad merita. Radix enim meriti, quæ est gratia, gratis à Deo confertur, vnde Psalm. 58. *Misericordia eius præueniet me*. Vel *Dabo*. In hoc notatur, quod super merita remunerabit. Vnde, *Mensuram bonam & confertam, &c.* Lucæ sexto, Et quid dabo edere? *De ligno vitæ*, id est, satiari de iocunda Christi Dei & hominis visione, qui se fecit lignum, vt esset materia illius ignis, quem *Venit mittere in terram, volens eum accendi*. Lucæ duodecimo. Hoc est lignum, quod præscisum est, & combustum in morte in igne passionis, vt in nobis accenderet ignem charitatis, quando scilicet in sole, id est, in passionis feruore posuit tabernaculum suum, id est, corpus. Sed iterum fronduit in resurrectione. Iob decimo quarto. *Lignum habet spem, si præscisum fuerit, rursum virescit, & rami eius pullulant*. *Lignum* Christus, vt supra. Lucæ vigesimo tertio *Si in viridi ligno, &c. Habet spem*, gloriæ post mortem. *Vel* hoc ideo dicitur, quia Apostoli habebant spem de eo, quod resurgeret post passionem sicut prædixerat, in qua tamen spe vacillauerunt postea. Hoc lignum plantatum fuit in incarnatione, vt supra; *Præscisum* in passione. Isai. quinquagesimo tertio. *Quia abscisus est de terra*, Viruit in resurrectione, Vnde *& refloruit caro mea*, Psalm. 27. *Et rami eius* Apostoli, & fideles *pullulant*, Quia sicut dixit Beatus Ambrosius, Resurgente Christo in corpore, resurrexerunt in anima discipuli. Vel *pullulant* crescentes numero & virtute. Vnde Ioan. decim. quint. *Ego vitis, vos palmites*. *Si senuerit in terra radix eius*, id est, si prædicatio & fides à Iudeis terrenis sit contempta, *Et in puluere emortuus fuerit truncus eius*, id est, corpus inter malos, qui sunt puluis, *Ad odorem aquæ germinabit*, Glossa, quia per virtutem Dei caro ad vitam rediit. *Et faciet comam*, in se capite Apostolos radicando, *Quasi cum primo plantatum est*, in eorum fide, & multo fortius sine comparatione. Sequitur. *Quod est in paradiso Dei mei*, id est, in ecclesia militante, per præsentiam corporalem in sacramento altaris, & per præsentiam spiritualem quia Deus vbique, & per conuersationem. Matth. vltimo. *Ecce ego vobiscum sum, &c.* Parab. octauo. *Deliciæ meæ esse cum filijs hominum*. Et dicitur ecclesia paradisus, quia locus deliciarum. Vel *in paradiso Dei mei*, hoc est, in ecclesia triumphante, vbi ipse est per manifestam, & apertam visionem, & reuelatam faciem.

Item, hoc lignum de quo *Ierusalem*, id est, ecclesia, *ædificata est, vt ciuitas*, Psalm. 121. quia est fundamentum ecclesiæ, prout datus est in exemplum paupertatis, abiectionis & vilitatis. Item est paries per collationem donorum. Vnde Psalm. 67. *Dedit dona hominibus*. Est tectum inquantum consummat nos, & perficit in bono. prim. Petr. vltim. *Ipse perficiet, consummabit, solidabitque*, quod maxime ipse faciet in futuro, & iam facit cibans, & potans nos in carne sua, & sanguine suo. Ideo dicitur Isai. quadragesimo. *Forte lignum & imputribile elegit artifex sapiens*, id est, Christus, scilicet seipsum, quo *ædificaret sibi domum*, id est, ecclesiam. Prouerb. 9.

Virgultum Congruè potest dici quod Maria fuit virgultum, id est, viridarium ad Dominum spatiandum & recreandum, vbi ipse posset flores & fructus colligere, in quibus seipsum posset & pascere, & in ipsis suauissime pausare. — *Maria Virgultum.*

Virgula. Nota, quod de natiuitate Mariæ dicitur Isai. vndecimo, *Egredietur virga, &c.* id est, Maria nascetur cum corpore grosso & corpulento, sed in assumptione dicitur ascendere sicut virgula Cant. pri. id est, cum corpore attenuato, & subtiliato per glorificationem. Duo enim sunt in virgula, cortex exterior, qui signat carnem, & lignum interius, quod signat animam. Vt his verbis videatur exprimi assumptio eius cum corpore, quasi lignum virgæ cum corticè. De virgula fumi quære tertia particula horti conclusi. — *Maria Virgula.* pag. 881. & seqq.

Virga. Isai vndecimo. *Egredietur virga*. Numer. vigesimo quarto. *Consurget virga de Israël*. Psalm. 109. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*.

Egrediens à radice habet in se omnis munditiæ nouitatem, Nam sanctificata fuit in vtero, & ideo nata est tota sancta. Ideo Natiuitas eius ortui sideris comparatur. Numer. vegesimo quarto. *Orietur stella, &c.* Sed nos nascimur quasi nubes obscurissima, deformes & obscuri per originale peccatum. *Omnes enim nascimur filij iræ*. Ephes. 2. — *Maria virga, Quia.*

Egrediens à radice directè sursum ascendit, nam ex quo nata est tota sancta, non creditur inclinata per peccatum, vel amorem terrenorum, licet ante conceptum filij peccare potuerit, ideo dicitur Numer. 24. *Consurget virga de Israël*.

De terra modicum occupat, in quo notatur paupertas ipsius; quam ad exemplum filij præelegit. Quære titulo de paupertate eius. Lib. 4. pag 279. c.

Tenuissimo cortice contecta. Hoc habuisti titulo de cortice vitis, & titulo de paupertate indumentorum eius. *Vel* aliter. Fuit enim quasi cortice tecta per amorem secretæ & solitariæ vitæ; designata per Saram vxorem Abrahæ latitantem in tabernaculo, Genes. decimo octauo. Et per illam virginem Saram, quæ dicit Tobiæ ter- pag. 931. d. pag. 214. a.

Margin notes (left column): pag. / pag. / D. Ambr. / Glossa.

biç tertio, *Nunquam cum ludentibus miscui me*, &c.

Modico succo ad nutrimentum sui contenta; in hoc abstinentia eius. Quære titulo de abstinentia eius.

Tremula, timuit enim Dominum filialiter & castè, vnde Prouerb. in fine. *Mulier timens Deum ipsa laudabitur*. Timuit enim audiens salutationem Angelicam, vnde paulo post dixit ei Angelus, *Ne timeas Maria, &c.* Lucæ primo. Et iste timor præparauit locum Spiritui sancto iuxta illud Isai. vltimo. *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos*, & ista omnia habebat in se Maria. Erat enim humilis, quieta, paupercula, & filialiter timens.

Paruula respectu magnæ arboris, & hoc per humilitatem. Vnde dicunt de ea Angeli & Prophetę, Cantic. octauo *Soror nostra paruula est*, &c. Propter hoc etiam dicitur virgula fumi. Cantic. tertio.

Leuis & sursum erecta, in quo contemptus temporalium. Omnis enim res, quanto magis terrenais quantitate participat, tanto ad terram facilius se inclinat, quia terra ponderosissimum elementum, & ideo amor terrenorum reddit ponderosum. Quanto vero minus, tanto facilius se in altum leuat. Amor enim Dei appellatur ignis, qui naturaliter tendit sursum, sed mundanus amor velut terrenus humor trahit deorsum. Propter hæc duo virga nostra leuis erat, & ad ea, quæ sursum sunt, se iugiter erigebat. Propter hoc dicitur Thren. tertio. *Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum*, id est, affectiones mentis cum operibus bonis, & hoc est quod dicitur in Missa, Sursum corda. &c. Potest etiam dici quoniam leuis erat, & sursum erecta per dilectionem Dei, quoniam ignis & sursum naturaliter ascendit, & sursum suam materiam trahit, sicut videre est in flamma. Ideo dicitur omnibus iustis, Lucæ 11. *Leuate capita vestra* id est, mentes ad Deum.

Ex quo crescere incœpit iugiter crescit, donec veniat ad perfectum crementum. Sic & ipsa semper creuit de virtute in virtutem. Vnde Ezechiel. decimo non. *Fructus eius & frondes creuerunt ex aquis multis*, id est, ex multitudine charismatum, quę designantur per aquas. Quære supra de cremento vineæ. Tunc etiam fuit perfecti crementi, quando dicta est gratia plena, tunc etiam quando facta est mater Dei manens virgo. Et hęc eius perfectio designatur in verbis Elizabeth. Lucę primo. *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur, &c.* In sua etiam assumptione creuit vehementer, quando coronata & facta est regina paradisi, Vnde, *Astitit regina à dextris, &c.* Psalm. 44. Nunquam tamen crescere desinet quoad reuerentiam, laudem & amorem, ex memoria beneficiorum suorum, quia sicut dicitur Eccli. trigesimo non. *Non recedet memoria eius, & nomen eius requiretur à generatione in generationem.*

pag. 931. c.

Panciora habet folia quam arbor procera, sed quandoque maiora & latiora, quandoque minora. Cæteræ arbores, cæteri sancti; folia verba sunt; sed folia sua, id est, verba, minora sunt cęterarum arborum folijs per humilitatē, & maiora alio respectu per sapientiæ profunditatem. Sed paucissimi adhuc intellexerunt ea. Quære titulo de verbis eius. Paucissima enim legimus verba eius in euāgelio, scilicet septem, & breuia quoad prolationē, sed vere inscrutabilia per sententiositatem. Fuit igitur vt dictum est in vestitu modesta, in victu parca, discreta in verbo, sed immensurabilis in cremento.

Lib. 4. pag. 314. c. & seqq.

Vniformis statura, quia non nodosa, non in ramis hinc inde diffusa, quia iam magis esset arbor quam virga. Et per hanc vniformitatē, morum concordia designatur Ambrosius. Hæc est virga, cui nec nodus, nec cortex adhęsit; nec nodus scilicet, peccati mortalis, nec cortex venialis. *Vel* hæc vniformitas, fuit in ea propositi firmitas, quia sicut incœpit, sic perseuerauit. Quod notatur per hoc, quod licet audisset ab Angelo, quod deberet filium Dei concipere, constanter tamen respondit, *virum non cognosco*. Ideo designatur per Annam, cuius vultus non sunt in diuersa mutati. pri. Reg. pri.

D. Ambr.

Aequalis & plana; hoc per innocentiam. Super illud verbum. Numer. viges. quart. *Consurget virga de Israel*. dicit Glossa. cui nullus frutex peccati adhæsit. Si enim sit frutex in virga, iam non est virga, sed magis ramus, vel arbuscula. Et qui vult de ramo facere virgam, frutices amputat, & ramos ab ea: sic fecit tota Trinitas in Maria, quando fuit in vtero sanctificata. Propter hoc de tribus illis, quos legimus in vtero sanctificatos, scilicet Ieremia, Maria, Ioanne Baptista dicitur Eccli. tert. *Frutex peccati eradicabitur in illis.*

Glossa.

Firma & solida per animi in bono constantiam; non intus vacua vt stipula, calamus, vel arundo vento agitata. Nam in proposito virginitatis quam vouerat, solidissime stetit dicens, *virum non cognosco* Luc. 1. Nec propter aliquam promissionem, quam ei faceret Angelus, vnquam titubauit ab eo. Vnde de ea dicitur Eccli. vigesimo sexto, *Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris.*

Medullosa & humida; plus enim habet medullę virga, quam arbor, & magis abundat humore à summo vsque deorsum, secundum quamlibet sui dimensionem. Ideo dicta est *Gratia plena*, Luc. 1. excellentius quam omnes sancti, qui sunt arbores in horto Domini. Suum inferius

in vtero

in vtero matris sanctificatio; suum superius vel filij Dei conceptio, vel etiam sua assumptio; suum quasi dextrum contemptus prosperi; suum quasi sinistrum patientia aduersi; suum quasi posterius gratiarum actio iam recepti; suum quasi anterius desiderium vehemens amplius recipiendi, & istud proprium est humilitatis. Humida igitur fuit interius plenitudine charismatum, sed in intimo, hoc est in corde medullosissima visceribus pietatis.

Gracilis per totum, sed in summitate gracillima. Gracilitas humilitas. Nam sicut filius Dei, formam serui suscepit in ea, & ex ea; sic & ipsa ex dono filij formam accepit ancillæ. Virga igitur hęc per totum gracilis, quia ipsa per totum humilis. Hoc assignauimus titulo de humilitate eius. Sed in sua summitate fuit humillima, sicut virga in suo capite gracillima. Ideo dicitur Eccli. quadragesi. tert. *Luminare quod minuitur in consummatione.* Et hoc bene apparuit in responsione sua ad Angelum conceptum filij Dei nuntiantem, quod fuit summitas excellentiæ eius; & tunc apparuit gracillima, hoc est humillima, cum audiris tantis pręconijs respondit, *Ecce ancilla* &c.

Lib. 4. pag. 204. b. & seqq.

Flexibilis & semper erecta, hoc est mire flexibilis quoad Deum per obedientiam, per humilitatem quoad se, per compassionem quoad peccatores, sicut patet in Thephilo; siquidem obediendo respondit, *Ecce ancilla Domini*, quia ancillæ est obedire, quasi diceret, quidquid ei placuerit fiat de ancilla sua. Leni etiam aura deuotæ orationis vndique virga flectitur, leni tactu bonæ operationis ad nos attrahitur, vt nobis communicet fructum suum, & placabilem reddat vnigenitum suum. Et vnde hoc? vtique ex eo quod virga refecta humore quamdiu gracilis est, & in virore, in quamcumque partem flecti potest facillime, quod non arbor. Et Maria gracillima perfecta humilitate, & iugiter virens perpetua sanctitate, & humore copiosa, inenarrabili scilicet pietate, fauorabilis est ad petitiones nostras, si iustæ fuerint, admittendas, & si petierimus in nomine vnigeniti filij, Ioan. 16. *Vsque modo non petistis quidquam in nomine meo.* Et nota, quod virga florida vel fructifera, si deorsum flectitur, secum inclinat florem suum, vel fructum; studeas igitur ad terram, id est, ad te qui terra es; amore & seruitio flectere virgam illam, & securus esto, quia secum florem suum procul dubio inclinabit. Sed ad hoc necesse est, vt & tu per obedientiam flectaris ad beneplacitum vtriusque. Notatur etiam in flexibilitate misericordia, ad exaudiendas preces miserorum. Sis igitur & tu flexibilis pietate, si piam Mariam cum pio filio ad te volueris inclinare. Sed quomodo si flectatur permanet erecta virga illa? vtique per iustitiam. Nam tam subtiliter scit miseris impendere misericordiam, quod nunquam declinat à recto iustitię. Et hoc potest videri in virga erecta, quę quamtumlibet hinc inde flectatur, semper reuertitur ad suam rectitudinem. De qua Boëtius, loquens de virga dicit quod *recto spectas tramite cælum.* Similiter & Maria, per contemplationem dicens cum filio, *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper* &c. Psal. 15.

Boëtius l. 3. de Consol. Philos. Metro. 2.

Lenis non aspera, pietate & compassione, mansuetudine & benignitate. Quęre de singulis subtitulis suis.

Lib. 4. pag. 193. c. & 194. c.

Procera & recta, Nam libere & sine obstaculo petens alta, subtili sublimitate contemplationis, quia *cælos attingebat stans in terra.* Sap. deci. octa. Ideo dicitur virgula fumi. Vel tam eius, quam nostra proceritas, est perseuerans longanimitas in bono. Rectitudo vero eius, charitas, & nostra similiter. Nam omnis alia dilectio curua est, & incuruans; Curua, quia ad se reciproca; & incuruans, ad hæc temporalia. Sed illa dilectio, quæ hominem dirigit ad Deum propter seipsum, & inclinat eum ad proximum propter Deum, recta est ab effectu. Vnde Cant. pri. *Recti diligunt te*, sed incuruati alia à te. Vel tam Marię quam nostra rectitudo, fixa in cœlestibus & ęternis intentio. Fuit etiam hæc virga, id est, virgo gloriosa, recta per paupertatem, quam exemplo filij prælegit. De spirituali rectitudine inuenies titulo de sensis Mariæ. Fuit etiam recta per intentionem.

Lib. 1. pag. 160. b. & seqq.

Comparatione cæterarum dimensionum suarum valde longa, sic beata virgo per perseuerantiam fidei, in tempore dominicæ passionis. Hoc inuenies titulo de fide ipsius.

Sine angulis & rotunda. Rotunditas simplicitas, quæ dicitur quasi simplex vnitas, id est, sine plica; quia in omni plica duplicitas, & omnis angulus duplicitatem habet, quia componitur ex alterno contactu duarum linearum. Istud bene inuenies titulo de cœlo, vbi cœlum dicitur orbiculare. *Vel* in rotunditate virgæ figuratur appetitus, & desiderium cœlestium, sicut ibidem reperies.

Lib. 7. pag. 439. d.

Sua proceritate transcendens terrę virentia; sic & ipsa terrę viuentium quæque virentia, scilicet, Angelos & beatos dignitate transcendit. Vnde canitur de ea, ascendentem desuper riuos aquarum. Quære vndecimo priuilegio eius. De quibus virentibus dicitur Iob 39. De onagro, *Virentia quæque perquirit.* Comparantur enim cœlestia virentibus propter eorũ gloriam immarcessibilem; & quia per recogitationem & desiderium ęternorum, blande refouetur noster spiritalis intuitus, sicut viridia confortant oculos, qui scilicet intuitus noster, coruscantis deitatis candore retunditur. Item de proceritate eius dicit B. Bernardus. O virgo virga sublimis.

Lib. 1. pag. 196. b.

D. Bernardus.

Quasi mediatrix est inter radicem suam, & fru A ctum suum. Radix Mariæ genus humanum, quia egressa est de radice Iesse. Fructus eius IESVS Christus, qui, nisi ipsa mediante, non potest à nobis haberi Nam sicut filius eius mediator est Dei & hominum, scilicet, inter nos & patrem; sic & ipsa, nostra ad filium mediatrix. Vnde dicit ei Beatus Bernardus. Tu mater regis, tu mater exulis; tu mater Dei, tu mater hominis; tu mater rei, tu mater iudicis. Cum ergo sis vtriusque mater, id est, Dei per naturam, & hominis per gratiam, discordiam non poteris inter filios sustinere. Si ergo non audes per te accedere ad Christum, accede hac virga mediante. Ipsa enim est virga aurea Assueri, qua mediante habebatur accessus ad eum, Esther. quart. Ideo dicitur *Aduocata nostra.* Propter hoc dicit iustus Cant. sept. *Ascendam in palmam & apprehendam fructum eius.* Accedit ad palmam, qui fide per dilectionem operante propinquat ad Mariam. Sed quasi ascendit in palmam, qui quomodocumque potest, proficit in amorem & seruitium eius. Fructum vero palmę palma colligit mediante, qui precibus matris à filio eius veniam impetrat, gratiam & salutem.

B. Bernardus.

De propria substantia sua, non de seminum commixtione cõcipit florem, & fructum suum. Vnde Genes. pri. dicitur de ligno paradisi. *Cuius semen in semetipso sit super terram,* vt supra exposuimus de ligno, prope principium capituli. Beneficio tamen roris & pluuiæ, virga fœcundatur, & calore solis, fructus illius maturatur. Pluuia filius Dei. Vnde. *Descendit sicut pluuia in vellus,* Psalm. 71. Ros Spiritus sanctus. Vnde Isai. quadragesimo quinto. *Rorate cœli desuper.* De quo dicitur concepisse: *De quo,* id est, cuius ministerio, vt illud *De* materiale non sit, sed formale. Quia sicut dicit Beatus Ambrosius, Non ex virili semine, sed mystico spiramine verbum Dei factum caro, fructusque ventris floruit. Ideo dictum est ei Lucę primo, *Spiritus sanctus superueniet in te,* id est, super id quod dici potest veniet, vt non tantum sit in mente, sed operetur in carne. Ideo etiam superius dixerat ei Angelus. *Ecce concipies in vtero,* scilicet ex causa intrinseca, sine admixtione extrinseci. Aliæ namque mulieres ab extrinseco recipiunt, vnde concipiunt; tu nequaquam. *Vel* per pluuiam & rorem, intellige Spiritum sanctum. Vnde dicitur Ezechiel. trigesi. quarto. *Pluuia benedictionis erunt, & dabit lignum agri fructum suum.* Quære titulo de terra. Calor solis quo fructus maturatur, charitatis Dei Patris, qui *Sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.* Ioan tertio. hominem factum pro mundo. Ecce quomodo tota Trinitas, cuius opera inseparabilia, operata est virgę nostrę gloriosum conceptum.

pag. 1005. c.

D. Ambr.

Lib. 8 pag. 488. e. & deinceps.

Florem suum portat sine grauamine, tum quia flos leuis, tum quia vnicus. Ideo Propheta volens innuere, quod fuit sine grauamine grauida, *Flos,* inquit, *de radice eius ascendet* Isaiæ vndecim. Nec dixit flores. Beatus Bernardus: Quia iugum Domini leue, grauidari potuit Maria, non grauari Quære de his tertio priuilegio eius.

B. Bernardus. pag. 185. c.

Fructum suum producit sine sui dissipatione, & ex hoc sumitur argumentum quod filium peperit sine dolore, id est, sine naturalium lęsione. Quære quarto priuilegio eius. Hęc igitur B tria, quę pertinent ad conceptum, portationem & partum virginis, plena fide debemus venerari, cętera omnia in quantum possumus imitari.

Vide lib. ... pag. 185. c.

Fructus etiam virgę quodammodo perfectior, dulcior & sapidior, vel delectatior quam arboris magnæ; sic fructus Marię, plenitudo omnium bonorum, cuius gustus dulcis super mel & fauum, cuius sapor est affluentia omniũ deliciarum. Fructus enim eius plene sufficiens C fuit ad mundi redemptionem, & ad electorum æternam refectionem. Sed cum cęteri sancti multo minores Maria designentur per arbores excellentissimas, cedros videlicet, Cypressos, Oliuas, & cæteras huiusmodi; quomodo Maria præcellens omnibus, tam propriè figuratur per virgam, sicut assignatum est? Vtique ratione humilitatis. Sciebat enim per inspirationem diuinam, quod *Nouissimi primi erunt.* Matth vigesimo. Vnde & ei conuenientissime potest adap- D tari illud, quod dicit Beatus Hieronymus de beata Paula. Minima fuit inter omnes, vt omnium maior esset, quantoque amplius se deijciebat, tanto magis subleuabatur à Christo. Beatus Bernardus: Iure nouissima facta est prima, quæ prima omnium nouissimam se faciebat. Ad quod innuendum à beato Luca, Act. 1. loco nouissimo nominatur.

D. Hieronymus.

S. Bernardus.

Item alia ratio, sicut dicit Petrus Manducator, E quia sæpe solet virga de silua sumi, vbi sunt arbores siluaticæ, quæ proferunt fructus acerbos, agrestes & insipidos, & in horto transplantari, vt in eius trunco surculus bonę arboris inseratur, qui proferat fructus iucundos & suaues. Sic beata virgo de silua gentilitatis assumpta, scilicet de radice Raab Hiericontinæ, & Ruth Moabitidis, transplantata est in horto Domini, vt optimæ surculus arboris insereretur in ea. Abraham in figura Trinitatis & vnius deitatis, tres Angelos vidit. Vnitas arbor bona. Tres personæ velut tres surculi, quorum vnus F insertus est trunco virgę nostrę, vt fructus faceret dulces & iocundos ad edendum, & qui prius erat vita, fieret lignum vitę, & Emmanuel, id est, nobiscum Deus. De hac insertione quære supra tertio versu de horto, vbi hortus dicitur consitus.

Pet. Manducator.

pag. 731. e.

Hęc etiam virga nata est in deserto Iudeę, sed transplan-

transplantata per fidem in hortum deliciarum, scilicet ecclesiam; vbi sunt rosæ Martyrum, violæ Confessorum, & lilia Virginum, & ibi fructificauit fructum vitæ pulchrum visu, suauem odoratu, dulcem gustu, quo qui digne gustauerit, mortem non videbit in æternum.

Item alia ratio, quia parua, scilicet extremæ litteræ mutatione, de virga fit virgo. In ipsa siquidem voce parum distant virga & virgo, scilicet non nisi per litteram. O. quam ad litteram formabis de virga, si virgæ termini coniungantur, id est, duo capita virgæ. Imus terminus huius virgæ virginitas est, supremus vel Christi conceptio, vel matris assumptio. Quocumque enim modo coniugas huius virgæ unum terminum supremo, inuenies virgo, quia virgo sanctificata est, virgo nata, virgo concepit, virgo peperit, virgo ante partum, virgo in partu & post partū, & virgo assumpta est in cœlum.

Item nota, quod parua est differentia inter hæc duo nomina virga & virgo, & fere identitas horum duorum nominum propter identitatem significati per ea, in quibus distant scilicet O. & A. Vnde Dominus Apocal. prim. *Ego sum Alpha & Omega*, principium & finis. Et sicut duæ istæ litteræ perfectiuæ sunt horum duorum nominum, sic filius Dei qui est Alpha & Omega, per incarnationem suam maxime perfecit Mariam, quæ est virga & virgo. Vnde dictum est ei Lucæ primo. *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur, &c.* Et notandum est de abundanti, quod filius Dei appellat se Alpha & Omega, Quasi dicat, Omnia cognosco, omnium scientiam habeo. Comparat autem se litteris, quia ipse est illa sapientia, quæ verè litteratos facit. Nam ipse est verbum Dei, & Dei sapientia. Comparat se Alpha, quod interpretatur petere, vt doceat quod ab ipso petenda est sapientia, sicut dicitur Iacob. primo. Comparat se vocalibus, quia ad hoc venit, vt nos vocaret ad regnum. Item quia ipse ille liber, in quo mutæ vel liquidæ non sunt litteræ.

Fr. Hugo.

Item per duo maxime vocat nos, scilicet per considerationem principij nostri, & per memoriam finis nostri. Ideo se comparat illis litteris, quæ extremæ sunt & finales. Item Græcis litteris & non Hebræis, quia ad litteram sapientia incœpit à Græcis. Item vt doceat nos, quod non solum Theologica, sed etiam sapientia Prophetica à Domino Deo est. Est adhoc notandum, quod hæc littera A triangularis est, hæc littera O. rotunda. Et hæc littera A. significat fidem triplicatam, scilicet de tribus personis in vnitate substantiæ, sicut A. vna est littera, sed tamen triangularis. Vel etiam isti tres anguli significant fidem sacramentorum, testamentorum, articulorum. Hæc vero littera O. quæ rotunda est & circularis, significat perfectionem. Quid est ergo virgo virga, vel virga virgo, nisi beata virgo perfecta in fide? Et nota, quod quia magna res non potest sufficienter probari per vnum testē, & beata virgo descendit non solum de Synagoga, quæ signat Iudæam, sed etiam de Gentilitate per Raab Hiericontinam & Ruth Moabitidem: In hoc nomine duplici virga, virgo, A. sumitur à Balaam Gentili, qui prophetando dixit inter cætera. Numer. viges. quart. *Consurget virga de Israël, & confringet omnes duces Moab.* Sed O sumitur ab Isaia Iudæo dicente Isa. sept. *Ecce virgo concipiet, &c.*

Item notandum, quod cum propheta posuerit *Virgam* simpliciter, & sine adiuncto, volens per virgam intelligi beatam virginem, & dixerit *Egredietur virga* sine aliquo adiuncto, perfectam virgam voluit intelligere. Consuetudo est scripturæ sacræ, quod quoties facit metaphoram de quolibet perfecto, ad aliquod irrationale, vel ad rem inanimatam, si res illa enuntietur in generali nomine, intelligenda est res perfectissima in suo genere. Verbi gratia, non omnia lilia, nec omnes rosæ sunt eiusdem pulchritudinis, vel odoris, ideo cum dicitur, *Sicut lilium inter spinas*: Vel *Quasi rosa plantata in Iericho*, & huiusmodi, intelligendum est de pulcherrimo lilio, & de rosa summæ pulchritudinis. Item notandum, quod semper in metaphora de imperfectis, apponitur aliquid quod bonum imminuat, vel malum insinuet, vt cum dicitur Isai. quinquagesimo sexto. *Canes muti non valentes latrare*, vel *Columba seducta*. Oseæ septimo, & huiusmodi Ergo cum dicitur. *Egredietur virga, &c.* Non debet intelligi de virga curua, vel aspera, vel rugosa, vel arida, & huiusmodi, sed de viridi, plana, rotunda, & huiusmodi, quæ proprietates in se habeat superius assignatas.

Hæc est *Vna de virgis quas Iacob*, id est, Deus Pater Genes. triges. decorticauit, scilicet à cortice originali, & tunc apparuit candidissima, quia purissima Hoc habuisti supra titulo de arbore Nabuchodonosor. Aliæ duæ quæ decorticatæ fuerunt, sunt Ieremias & Ioannes Baptista. Ideo dictum est Thren. prim. *Egressus est à filia Sion omnis decor eius*, scilicet à beata Anna. vt supra titulo de ligno circa medium capituli.

Multiplex virga significans Mariam. Pag. ... pag.

Hæc est *Virga, super cuius summitatem Iacob moriens Deum dicitur adorasse, conuersus ad lectuli caput.* Genes. quadragesimo septimo. Nota, quod in textu Bibliæ non legitur illud, sed Iosephus & Magister in historijs dicunt quod super virgam; & fuit hæc virga secundum quosdam sceptrum Ioseph, non quod Iacob adorauerit sceptrum Ioseph, sed forte tenebat sceptrum dum Iuraret ei Ioseph, & potuit esse quod innixus sceptro adorauerit Deum.

Iosephus & Magist. historiarū

Hæc est *Virga Moysi*, per quam fecit signa in Aegypto, & ad quam in omni necessitate recurrebat

rebat. Exodi 4 quia Christus per Mariam mirabilia fecit in mundo.

Hæc est *Virga pastoralis*, qua Moyses gregem suum minauit ad interiora deserti, Exodi tertio, quia sicut oues, regente virga minantur; sic exemplo Mariæ corriguntur mores fidelium, & quasi quodam ordine componuntur. Propter hoc orat Dominum Micheas in fine. *Domine Deus noster pasce populum tuum in virga tua*, & cæt. Item Exodi quarto. Dixit Dominus Moysi. *Quid est quod tenes in manu tua? Respondit* Moyses *Virga*. In hoc notatur quod hęc virga teneri debet in manu, per similitudinem operum; non in ore tantum per inuocationem & laudem; vel in corde per fidem, quę sine operibus mortua est. Sequitur. *Et dixit Dominus Moysi. Proijce illam in terram. Proiecit, & versa est in colubrum, ita vt fugeret Moyses. Dixitque Deus; Extende manum tuam & apprehende caudam eius. Extendit & tenuit, versaque est in virgam.*

Item de hac virga præcepit Dominus Moysi Exodi quart. *Virgam istam sume in manu tua in qua facturus es signa*. Et paulo post legitur, quod portabat rediens in AEgyptum virgam Dei in manu sua. Hæc igitur virga versa in colubrum, dracones AEgyptiorum deuorauit. Exodi septim. quia cum Maria Christum induit carne, quæ similis erat peccatrici, hæreses quibus impij AEgypto, id est, mundo illudebant, cum virtute suę prolis, cum exemplo suæ sanctitatis deleuit. Quod impletum est, quando ipsa cum filio ingrediente AEgyptum, omnia idola corruerunt sicut pręd xerat Isai. decimo nono. *Vel* aliter. Beata virgo ore aperto ad filium exorandum, deuorat & annihilat serpentes, id est, astutias dæmonum & tentationum animas venenantes. Vnde dictum est serpenti Genes. tertio. *Ipsa conteret caput tuum. Vel* etiam tunc deuorat serpentes, id est, astutias dæmonum tentantium, quando facit cum tentatione prouentum, Iuxta illud Psal. 106. *Omnis sapientia eorum deuorata est*. Et hic notandum, quod hæc virga quandoque dicitur virga Moysi, quandoque virga Aaron; vt in hoc loco. Vnde quidam dicunt quod alia fuit virga Moysi, alia virga Aaron. Sed Petrus Manducator dicit, quod verius creditur quod eadem virga fuit vtriusque.

Pet. Manducator.

Item hac virga percussit Moyses aquam fluminis coram Pharaone & seruis eius, & versa est aqua in sanguinem & pisces qui erant in flumine mortui sunt Exod. sept. Similiter & Maria precibus suis, meritis & exemplis, cõuersis peccatoribus & maxime dilectoribus suis, mundanas & carnales delectationes, quæ cito pręterfluunt vt aqua, conuertit in abhominationem, & amaritudinem, quasi in sanguinem quem nemo potest bibere, & sic moriuntur pisces fluuiales, id est, vanę curiositates.

Item hac virga extensa percussit Aaron puluerem terræ. Exod. octa. Et facti sunt cinifes in hominibus & iumentis, & omnis puluis terræ versus est in cinifes per totam terram.

Item hac virga extensa in cœlum à Moyse. Exod. non. Dedit Dominus tonitrua & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram AEgypti &c. In quo innuitur, quod virga hęc incutit timorem quibusdam superbis, qui Deum non timent nisi quando tonat, & fulgurat, & eos exterret, dans gratiam cogitandi mala sua, quod pręcipuè fit, quando considerant quam grauiter ipsa punita sit in filio, licet nunquam peccauerit: Vnde & Simeon ei prædixerat. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius* Luc. sec. Nam *si in viridi ligno fiunt huiusmodi, in arido quid fiet?* Luc. viges. tert.

Item hac virga extensa super terram AEgypti. Exod. decim. Ventus vrens leuauit locustas, quę deuorauerunt omnem herbam terræ, & omnia poma arborum, & nihil viride reliquerunt. Per huiusmodi virorem designantur dotes, & corporum pulchritudo, quę cito transeunt, quia forma bonum fragile est, & sæpe à locustis superbię, siue luxurię deuorantur. Sed beata virgo dans gratiam cogitandi, quod *fallax gratia & vana est pulchritudo*. Prouerb. in fine, & quod omnis viror exterior citius marcessit, & quod fructus bonorum operum à vana gloria facile deuorantur, iuuat multos vt hæc omnia paruipendant. He sunt locustæ, quæ habent *super se regem Angelum abyssi*: Apoc. 9.

Item filijs Israel recedentibus ab AEgypto Exod. deci. quart. & arctatis hinc à mari, hinc à montibus, hinc à Pharaone, ab ante siquidem erat mare, quod non poterat transuadari, à latere montes excelsi, qui non poterant transmeari, à posteriori Pharao armatus cum electis & armatis vniuersis principibus suis, qui nõ poterãt declinari; & perplexis & desperantibus posse euadere, extensa est virga super mare, ad cuius eleuationem diuisum est illud mare, & per ipsum sicut per aridam, statim facta est via. Moraliter. Mare rubrum, mundus sanguinolentus vitijs, & peccatis; montes, difficiles erumnæ & miseriæ huius mundi, quæ multos non sinunt pœnitentiam aggredi; Pharao princeps, & AEgyptij, diabolus, potestates aëreæ, & homines mali. Sed ab omnibus, per adiutorium virgæ nostræ, sperantes in eam facile possumus liberari. Et propter hoc exemplo Moysi, in omni necessitate recurrendum est, & refugiendum ad eam. Item moraliter. Per mare rubrum designatur vera cõtritio, & amara ex recogitatione pręcedentium peccatorum, quę sanguines appellantur. ibi. *Libera me de sanguinibus Deus* &c. Psal. 50. Et debet hoc mare diuidi, vt amaricemur pro commissis & omissis, pro carnalibus & spiritualibus.

tualibus peccatis, pro substantia & circumstantijs peccatorum. *Vel* diuisio maris, est per gratiam virgę nostrę diminutio tentationis, quod fit, quando per adiutorium ipsius intercciditur flamma ignis. Sed non sufficit vt peccata, vel dæmones, qui sunt Ægyptij, submergantur per contritionem, nisi etiam eosdem ad littus eieceris, per confessionem. Vnde ibidem sequitur, quod filij Israel viderunt Ægyptios mortuos super littus maris &c. Isti enim Ægyptij, primus submersi in amaritudine contritionis, omnino moriuntur, eiecti quasi ad littus virtute confessionis.

Hac est virga Moysis qua percussit petram Exod. deci. sept. Et Num. viges. Et fluxerunt aquæ, ita vt biberet populus & iumenta. Petra Christus. pri. Cor. pri *Petra autem erat Christus.* Duritia huius petræ, rigor, siue seueritas iustitiæ diuinæ. Ipse autem nunquam ita seuerus aut durus est erga peccatores, quin effundat aquas gratiarum vel indulgentiæ, si hęc virga ipsam tetigerit pia oratione. Propter hoc dicitur Num. viges. Quod cum Moyses eleuasset manum percutiens virga bis silicem, egressę sunt aquæ largissimæ, id est, copiosa fluenta misericordiæ, ita vt biberet populus, id est, rationabiles, & iumenta, id est, iumentini & brutales. Sed hęc petra, Christus videlicet, ab hac virga quasi bis tangitur, cum primitus puritas virginalis, & secundo dignitas maternalis ipsi in precibus à matre repręsentatur. Et propter hoc dicit filius Cant. quart. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum.* Et hæc duplex vulneratio, est istius petræ gemina percussio. *Vel* quasi gemina percussio, sunt oratio ad patrem, & ad filium iussio, Vnde dicimus matri, ora patrem, iube natum.

Et nota, quod Christus bene dicitur silex à silendo Modo enim silet, licet videat mala nostra, sed *in æternum non silebit*, sicut dicit Psalmista. 49. Vnde dicit Isa. 18. *Ego quiescā, & considerabo in loco meo*, scilicet in misericordia & pace. Quia in his *factus est locus eius* Psal. 75. *Sicut meridiana lux clara est* &c. Isaię quadrages. secund. *Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar.* Alter sicut dicit Petrus Manducator: Petra ista signat duritiam cordis humani, quod quasi inflexibile est & maxime ad obediendum, propter quamdam quasi libertatem ingenitam humano animo, vt præesse velit non subesse. Sed hanc duritiam virga ista exemplo suo percussit cum diuinę voluntati tam facile obediuit respondens, *Ecce ancilla Domini* &c. Cuius proprium est obedire. Aliter. Tunc humani cordis duritia Virga ista percutitur, cū peccator induratus, respectu gratię misericorditer ab ea tangitur, vt ab ipso fluat riuuli lacrymarum. Aliter. Per hanc virgam *interrupit Dominus Petram*, id est, humani cordis duritiam, *in eremo*, id est, in peccatore infructuoso, pleno feris, id est, monstris peccatorum, qua duritiā interrupta, *adaquat* peccatores, id est, reficit aquis lacrymarum, quę prouocant aquas gratiarum. Vnde dicit pœnitens; *Potum meum cum fletu miscebam*, Psal. 101. *Velut in abysso multa.* Psal. 77. Quasi dicat, multum habent vnde flere debent Ier. 17. *Profundum est cor hominis*, &c.

Pet. Manducator.

Item notandum, septem speciales vtilitates facit virga, & de septem virgis specialiorem facit scriptura mentionem.

De prima legitur Iere. pri. Quę dici. potest *virga Ieremiæ.*

Mariæ virga vigilās.

De secunda *Ionathæ* pri. Reg. decimo quart.
De tertia *Moysi* Exod. tertio.
De quarta *Assueri*. Esther. quarto.
De quinta *Aaron*. Num. deci. septi.
De alijs duabus *Zachariæ*, eiusdem vndeci.

In his septem, notantur septem speciales effectus & vtiles, qui reperiuntur in virgine, & possunt hoc modo notari.

Prima dicitur *virga vigilans*, siue vigilarum, secundum duplicem litteram. Virga vigilans, id est, ad vigilias excitans, est beata virgo. Siquidem cum virga solent excitari clerici somnolenti, ad eundem ad scholas, vel in ipsis scholis dormitantes. Vnde Parab. viges. secund. *Stultitia colligata est in corde pueri*, id est, in corde puerili, *& virga disciplinæ fugabit eam.* Videns enim Deus infantile esse totum genus humanum, & quod *moram faciente sponso dormitauerunt omnes, & dormierunt*, Matth. viges. quint. dormitant enim frequenter peccantes, & resurgentes dormiunt peccata continuantes, obdormiunt obstinati & in peccatis morientes: Vidēs inquam hoc Deus, misit nobis virgam vigilantem, id est, beatam virginem, vt precibus suis, meritis & exemplis excitaret nos à somno peccati, quod sępe fit meditando de ea, ipsā orando, amando, & ei seruiendo. Nullus enim per alicuius sācti meritum excitabitur, nisi per eā excitetur. Ipsa enim illis, quos diligit, virga est disciplinę, hoc est Euigilationis, procurans nobis quandoque per filium disciplinam pręsentium flagellorum, ne perpetua incurramus. Vnde Sap. decimo, *Certamen forte dedit illi vt vinceret* &c. Quere causa. trig. sext. Et nota, quod postquam dixit Ieremias vidisse se virgam vigilantem, statim subdit, videre se *ollam succensam ab Aquilone.* Quia qui non euigilauerit ad hanc virgam, casurus est in ollam succensam, videlicet in gehennam.

Lib. 1. pag. 101. e.

Secunda est *virga Ionathæ*, in cuius summitate gustaui mel, & illuminati sunt oculi eius pri. Regum 14. Postquam enim euigilauit quis, necesse est illi oculos aperire vt lumen recipiat. Ionathas interpretatur donum columbæ, quæ habet gemitum pro cantu; & est pœnitens, ex dono Spiritus sancti pro peccatis ingemiscens.

Maria virga Ionathæ

 Virga

Virga mellea, virgo Maria, mellita pietate, charitate, benignitate. Apponas ergo sępius ori tuo virgam istam, ipsam orando, laudando, benedicendo, confitendo, eius magnalia prædicando, & illud sæpissime recitando. O clemens, ô pia, ô dulcis Maria. Et sic quãdoque sentire poteris melleam eius dulcedinem, & illuminabuntur oculi tui interiores, id est, intellectus ad cognoscendum, affectus ad diligendum matrem & filium suum. Sed nota, quod in summitate virgæ gustauit Ionathas illud mel, quia in Matutinis & Completorio, quæ sunt quasi duo extrema seruitia, quæ impenduntur matri & filio in die naturali, frequentius quæri solet, & inueniri deuotio. Si igitur desideras scientia illustrari ab illuminatione, id est, beata virgine, prius surgendum est à somno peccati iuxta illud Eph. quint. *Surge qui dormis*, id est, euigila, *& exurge à mortuis*, id est, à peccatis; *& illuminabit te Christus*, precibus matris suæ. Aliter. Fauus mellis, Christus, in quo est cera humanitatis, & mel diuinitatis, quem si huius virgæ summitas tetigerit, quod fit, quando gloriosa virgo iubet natum, & exorat patrem; quod enim facta est mater Dei summa dignitas, & summitas inquam huius virgæ tetigerit ipsum, interpellando pro te, statim à Christo in virgam, & à virga ad te melliflua suauitas distillabit, & illuminabuntur oculi tui, id est, intellectus & affectus, vt ipsam cognoscas & diligas. Ideo dicitur, *gustate & videte quam suauis est Dominus*, Psal. 33. id est, filius & Domina, id est, mater.

Maria virga Moysis. Tertia *Virga Moysi*. Post euigilationem & illuminationem necesse est à sordibus emundari, & ad hoc necessaria est virga Moysi quæ tangit petram, id est, cordis duritiam, vt fluant lacrymæ ad lauandũ criminum maculas. Hoc habuisti paulo superius. *pag. 1028. b.*

Maria virgo Assueri. Quarta est *Virga aurea Assueri*, De qua Esther. quarto. dicit ipsa Esther. *Omnes serui Regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt norunt Prouinciæ, quod, siue vir, siue mulier, non vocatus, interius atrium regis intrauerit, absque cunctatione statim interficiatur, nisi forte Rex auream virgam ad eum tetenderit, pro signo clementiæ, atque ita possit viuere.* Et hæc est responsio Esther ad Mardocheum *Assuerus* significat Christum. quia Assuerus interpretatur beatitudo, & ad Christum ingredi & ipsum videre beatitudo est. *Virga aurea*, in cuius conductu ad Christum ingredimur, & mediante qua videtur, virgo Maria est; quę non dicitur fuisse deaurata, quasi per exteriorem apparentiam, sed aurea per veram virtutum existentiam. *Est enim qui nequiter se humiliat.* Eccli. decimo nono. Sed ipsa fuit humilis intus & extra. Sic & de alijs virtutibus quæ significantur in auro. Et fabricata est hæc virga manu cœlestis sapientię, quasi de triplici auro.

De auro Ophir. de quo legitur tert. Regum decimo.

De auro Arabiæ. de quo in Psal. 71.

De auro Heuilath. de quo legitur Genes. secundo.

Aurum Ophir quod interpretatur infirmitas, vel herbosa, est virginitas virens in carne infirma. quia virginitas dicitur quasi viror genitus. Sed eius virginitas fuit aurea, id est, solida sicut aurum, à cuius proposito nulla titubauit promissione Angelica, sed constanter respondit, *Quoniam virum non cognosco.*

Aurum Arabiæ quæ interpretatur humilis, vel occidentalis, humilitas, quę maxime nascitur ex consideratione sui occasus. Marię siquidẽ & eius filio, datum est à Magis de auro Arabiæ ad litteram, quia talis humilitas valde placet & filio & matri.

Aurum Heuilath interpretatur parturiens, & designat charitatem; à qua bona cuncta procedunt, velut filij à matre parturiente. Et dicitur aurũ terrę Heuilath esse aurum optimum. Genes. secund. quia gloriosa virgo præcipuam habuit charitatem. Est igitur aurũ Ophir bonum, aurũ Arabię melius, sed aurũ Heuilath optimũ, Hoc ergo triplex aurum, tres virtutes Mariæ principales, virginitas, humilitas, charitas. *Heuilath charitas est, quia.*

Item Maria Virga. *Aurea*, Angelis & beatis, qui reginam vidẽt in decore suo.

Lignea, hominibus mundanis, quibus attulit fructum vitæ. quia lignorum est ferre fructum.

Ferrea, malignis hominibus & ipsis dæmonibus, quia per eam infringuntur capita iniquorum. Vnde dicitur Christo in Psalmo 2. *In virga ferrea tanquam vas figuli confringes eos.*

Moraliter. Hęc Esther est fidelis anima à mũdi aspectibus segregata, quia Esther interpretatur abscondita, quæ vult ingredi ad verum Assuerum exorandum. Sed exemplo illius Esther, prius ieiunandum est illi à triplici concupiscentia mala, quasi tribus diebus, scilicet corde à malis cogitationibus, ore à prauis locutionibus manu à prauis operibus. Et hoc ieiunium dicitur triduanum, quia sic recipit anima illustrationem virtutum, quæ dies fuit. Vnde ibidem sequitur in textu capituli quint. Quod die tertio induta est Esther regalibus vestimentis, id est, ornatu virtutum, *Vel* fide, spe & charitate, quæ sunt vestes regiæ, sicut dicit ibi Glossa. Et per hunc modum retractari sententiam impetrauit mortis, datam contra Iudæos, id est, vere confitentes; & sic reconciliatus est populus Iudęorum morti destinatus, mediante virga aurea, & hostis eorum Aman, id est, diabolus suspensus & interfectus. Quæ scilicet reconciliatio designata est per hoc, quod ibi legitur, Quod *Cum vidisset Assuerus Esther reginam stantem, placuit oculis eius, extenditque contra eam virgam auream,* *Glossa.*

quam

quam tenebat manu, quæ accedens osculata est summitatem virgæ eius. Virga aurea, Virgo Maria; Esther fidelis anima; summitas virgæ aureę, excellentissima dignitas Marię, ex hoc quod facta est mater Dei. Hanc summitatem deosculatur, quisquis de tanto priuilegio Marię congratulatur, & quisquis sibi præcauet, ne per ipsum mater misericordiæ offendatur; aut si ipsam forte quoquomodo offenderit, satagit quomodo ei reconcilietur. Osculum enim signum est dilectionis, ex qua congratulatio: signum est etiam reconciliationis & pacis. Hoc igitur exemplo euidenter ostenditur, quod nullus ad illam beatitudinem, quæ Christus est, præualet intrare, nisi sit in conductu huius virgę.

Maria virga Aaron. Quinta est *virga Aaron*, quę ad dirimendam contentionem, quam quidam mouebant contra Moysen & Aaron, fronduit, floruit & fructũ fecit. Virga Aaron, virgo Maria: huius virgæ frondes boni mores, flores virtutes, fructus bonæ operationes. Siquidem hęc virga peperit Amygdalas quæ sunt cibus infirmantium, quia pietatis opera Christo, qui dicit. *Infirmata est in paupertate virtus mea*, Psalm. triges. de propria substantia exhibuit, nec cessat vnquam membris eius huiusmodi opera misericorditer exhibere.

Aliter virga Aaron beata virgo, quę instar illius virgę aridæ, sine humore virilis seminis peperit Amygdalam, id est, genuit Christum. Quę scilicet, virga floruit consentiendo, fronduit gignendo, fructificauit pariendo In Amygdala tria; cortex fragilis, & quasi laxualis & deformis, humanitas Christi, cui in passione non fuit species neque decor, sed tum *reputatus est, vt leprosus*. Isa. quinquag. tert. Testa dura, deitatis soliditas. Nucleus dulcis, cibus infirmorum, id est, vere pœnitentium dicentium cum Propheta Ieremia cap. decim. sept. *Sana me Domine & sanabor*, Sed plena refectio Angelorum; qua fruuntur nec fastidiunt, sed frui magis desiderant, & hic Nucleus homines pascit & Angelos in sacramento altaris.

Aliter *Virga Aaron*, virgo Maria, circa quam magna magni notatur figura sacramenti. Fuit enim hęc virga Aaron summi Sacerdotis, & secundum Isaiam vndecimo dicitur *Virga Iesse* à quo immediate ortum habuit tribus regia, quia Iesse fuit pater David; ad pręfigurandum quod Maria erat illum paritura, qui est Rex & Sacerdos. Vnde cum dixisset Psalmista quasi loquens Christo, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*. paulo post subiunxit, *Tu es sacerdos in æternum*, &c. Psalm 109. De hac virga

D. Augustinus. dicit beatus Augustinus in quodam sermone de incarnatione. Virga hæc protulit quod ante nõ habuit, non radicata plantatione, non defossa sarculo, non animata succo, non fœcundata seminario. Et cum illic deessent vniuersa iura naturæ, protulit virga quod nec semine suggeri potuit, nec radice, & cæter. Et hoc dicit contra Iudæum quærentem, quomodo virgo peperit?

Dominus Parisiensis Peperit autem hęc virga supra naturam, & contra naturam, id est, contra solitum cursum naturæ, & non simpliciter contra naturam: quia sicut dicunt quidam magni Theologi, & bene, nihil naturalius est naturæ, quam obedire ordinationi creatoris sui. Vnde Isidorus libro vndecimo. Etimo. capitulo tertio, vbi disserit de portentis. *Isidorus* Non sunt contra naturam quæ diuina voluntate fiunt, cum voluntas creatoris conditę cuiusque rei natura sit. Vnde & legitur Apocal. tertio, *Tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata sunt*. Peperit inquam Amigdala vel nuces, sicut dicit alia translatio, per quę videlicet Amigdala vel nuces, signantur multorum iustorum millia, quos ad vitæ nouitatem, suo quotidie conuertit exemplo. *Vel* per nucem aut Amigdalum Christus, in cuius persona triplex substantia, cortex amarus, caro quę passa est amaritudines passionis, nucleus dulcis anima in qua fuit dulcedo fruitionis, nam fuit simul in vnum viator & comprehensor, vnde dicit, Psalm. decimo quint. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*. In testa diuinitas vtrique vnita, in qua fortitudo inseparabilis, quæ abscondita fuit in passione. Abacuc. tert. Propter hoc igitur appellat Isaias hanc virginem, virgam, vt nos transmittat ad hanc figuram.

Maria virga Decoris. Sexta virga & septima habentur Zach. vndecimo. Vbi ipse dicit. *Assumpsi mihi duas virgas. Vnam vocaui decorem, & aliam funiculum. Et paui gregem*. Et Paulo post. *Et tuli virgam meam quæ vocabatur decus*. &c. Ecce quod altera de virgis istis appellabatur & decor, & decus. Decor dicitur quasi decus cordis, & signat virtutes internas, & interiorem pulchritudinem. Et hęc virga disciplina est, scilicet ordinata morum correctio. Sed virga correctionis debet egredi de radice Iesse, quod interpretatur incendium, hoc est de timore incendij gehennalis, & de amore superni incendij quod est charitas, quia propter timorem suppliciorum, & desiderium gaudiorum debemus corrigere nos. Decus dicitur quasi Dei custos, quia qui habet omnia hæc supradicta, non restat nisi vt Deum sibi conseruet, & se Deo. Et ista virga similiter est disciplina.

De primo. Parab. vigef. sept. *Qui custos est Domini sui glorificatur*.

De secundo. *Fortitudinem meam ad te custodiam*. Psalm quinq. oct. De vtroque Maria loquens de dilecto, Cant. tert. *Tenui eum nec dimittam*.

Maria virga Funiculi. Septima virga dicitur *Funiculus*, quo terra solet mensurari. Vnde Psalmista. *Diuisit eis terram in funi-*

in funiculo distributionis. Psalm. 77. Est autem terra quadruplex, quam debemus suite mensurare.

Terra quam cernimus, scilicet terra materialis.

Terra quam gerimus, nostrum corpus.

Terra quam quærimus, paradisus.

Terra quam fugimus, infernus. In terra enim quam geris, quantum tibi mensuras de voluptate carnali, tantum tibi mensuras de terra miseriæ, vel inferni. Apocalypsis decimo octauo. *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum*, dicitur de anima reproba. Quantum etiam tibi mensuras de pœnitentia in terra quam teris, id est, quamdiu viuis in mundo, tantum tibi mensuras de gloria & beatitudine, in terra quam quæris, id est, paradiso. Vnde Psal. 93. de Christo dicitur. *Secundum multitudinem dolorum meorum, in corde* & corpore *meo, consolationes tuæ lætificauerũt animam meam.* Beata autem virgo, quia fere nihil sibi mensurauit de corporalibus, vel de terrenis, sed multum de paupertate, multum de afflictione & pœnitentia; ideo totum sibi mensurauit, quod bonum est & iocundum. Est igitur prima virga euigilationis, secũda illuminationis, tertia purificationis, quarta reconciliationis, quinta gubernationis, sexta correctionis, septima commensurationis Has autem virgas posuit Iacob, id est, Deus pater, in canalibus, id est, in speculis scripturarum, vt ad aspectum earum concipiamus varios fœtus, id est, varios affectus virtutum.

Maria virga virtutis Dei.

Hæc est virga diuinæ virtutis, de qua Propheta dicit filio Dei, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.* Psalm. 109 Quod sic exponitur O Christe, *Dominus*, id est, Pater, *emittet*, id est, extra mittet, hoc est, nasci faciet, *ex Sion*, hoc est ex gente Iudæorum, *Virgam virtutis tuæ*, id est, Mariam, in qua & per quam multis modis manifestabitur virtus tua. Per eam enim *Notam fecit Dominus in populus virtutem suam, & redemit in brachio suo populum suum.* Psalm. 76. Et nota, quod virtus Dei dicitur triplex, potentia Dei, misericordia Dei, virtus à Deo infusa.

Fr. Hugo.

Virtus Dei triplex

De *prima* dicitur, *Exaltare Domine in virtute tua.* Psalm. 20. Secundum hoc Maria dicitur virga virtutis, quia in ipsa virtus & potentia Dei mirabilia operatæ sunt, scilicet quod Deus homo, Verbum caro, Mater virgo, & huiusmodi Propter hoc prædictum fuit ei, Lucę primo. *Virtus altissimi obumbrabit tibi* Secundum hoc significata est per virgam Aaron, in qua Deus fecit mirabilia in terra AEgypti, & in deserto, prout assignatum est supra. De *secunda*, id est, de misericordia dicit Psalm. 53. *In virtute tua*, id est, misericordia, quę maxime est virtus tua, vnde in collecta, Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime, & miserando manifestas, *Iudica me*, secundũ hoc Maria virga virtutis, quia in ipsa fecit nobis misericordiã, sumendo carnẽ ex ea, in qua pro nobis mortuus est. Vnde Luc. 1 *Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos. Oriens ex alto*, &c. dando etiam Mariam nobis in aduocatam, & matrem misericordiæ, ad impetrandam nobis misericordiam. Quære de aduocatis causa. deci. septim Secundum hoc significata est per virgam auream Assueri, quam extendit ad Esther, Esther. quint. In signum clementiæ, dans ei fiduciam impetrandi. Sic & Deus donauit nobis Mariam, vt ipsa mediante veniam, gratiam & gloriam à Domino impetremus. De *tertia*. Hoc est de virtute infusa, dicitur in Psal. 67. *Ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ* sic optime fuit ipsa virga virtutis, quia plena omni gratia & virtute, vnde dicta *Gratia plena*. Luc. pri. & secundum hoc signata est per virgam Aaron, quę germinauit, floruit, fronduit, & Amygdala peperit. Sequitur *Dominare*, id est dominaberis *in medio inimicorum tuorum*, aut eos per Mariam conuertendo ad iustitiam, vt patet in Theophilo; aut puniendo ad vindictam, sicut videre est in apostata Iuliano. Ratione conuersionis peccatorum, dicitur Maria in Psalmo 44. Virga *directionis, & virga regni Domini*, quia in regnum cœlorum dirigit pœnitentes. Ratione vero punitionis dicit Christus de ea. Isai. decim. *Virga furoris mei.* &c. Simile habetur Num. viges. quart. In prophetia Balaam. *Consurget virga de Israel, & confringet omnes duces Moab.* &c. Item Isa. vnd. *Percutiet terram virga oris sui*, id est, terrenos per Mariam, quam ipse creauit, quæ dicit; *Ego ex ore altissimi prodij* &c. Eccli. vigesi. quart.

Lib. 1. pag. 26. c.

pag.

Hæc est *virga consumptionis*, cuius summitate tetigit Angelus panes & carnes Gedeonis, & ascendit ignis de petra totum consumens holocaustum, sicut legitur Iud. sext. Et tu si hanc virgam manu tenueris per similitudinem operum, & per disciplinam, quę virga est, tetigerit carnes tuas, id est, te carnalem, exibit ignis charitatis de petra qui Christus est, & consumet in te quidquid inuenerit consumendum, per adiutorium huius virgæ.

Maria virga consumptionis.

Hæc est *virga sustentationis*, sicut dicit Manducator, quam senes deferunt ad se sustentandos, vt quod non possunt propria virtute, faciant adminiculo virgę. Sic *antiquus dierum*, Dan. sept. cuius *egressus ab initio à diebus æternitatis.* Mich. quint Non poterat per se stare, ambulare, discurrere, esurire, sitire, aut huiusmodi, quæ non competunt deitati: Et ideo innixus est huic virgæ, & in ea incarnatus, & ab ipsa portatus, vt in carne, quã de ipsa acceperat, crucifigi posset, & mori, & sic redimere mundum.

Maria virga sustentationis.

Pet. Manducator.

Hęc est *Virga defensionis*, qua se debent fideles defendere

Maria virga defensionis.

defendere à canibus hoc est à morsibus tentationum, scilicet inuocando nomen eius; quia ipsa est virga virtutis, Sed si tantummodo habeatur in ore, sicut illi habent qui eam tantummodo laudant, vel salutant, nihil operantes ad honorem eius, non bene defendunt se per eam. Accipiatur ergo tripliciter, in corde, per meditationem & amorem, in ore, per laudem & salutionem; in manu, per operationem & operum conformitatem, & ita erit vtillima ad omnimodam defensionem. Propter hoc dicitur Mar sext. *Nihil tuleritis in via nisi virgam tantum*, id est, Mariam per iugem meditationem ad defensionem vestram.

Maria virga Piscationis.

Hæc est *virga piscationis*, qua scilicet mediante extrahuntur pisces, id est, homines de luto aquarum multarum, Abacuch. 3 id est, mundanarum & carnalium voluptatum, quæ multæ sunt; & quicumque peccatores de profundo peccatorum, & de mari, id est, de amara dulcedine mundi, quando scilicet, exemplo Mariæ contemnentes diuitias paupertatem amplexantur; linea, qua ferrum virgæ adhæret, totus processus vitæ eius; hamus aduncus, oratio eius; Laache Gallicè, id est, inescatio, vniuersa bona quæ nobis per eius misericordiam ministrantur.

Maria virga Impugnationis.

Hęc est *virga impugnationis*, qua scilicet, mediante proijciuntur lapides, id est, auctoritates scripturæ sacræ sumptæ de torrentibus scripturarum, id est, de duobus testamentis. Vnde Psal. 103. *De medio petrarum*, id est, duorum testamentorum, *dabunt voces* disputationem siue prædicationem; proijciuntur in quam ad castella, id est, contra hæreticos, qui aduersus Dei scientiam se extollunt. Vel aliter. Hac virga mediatrice, proijcit Dominus beneficia sua ad nos, tanquam lapides viuos. Vt sibi capiat, & vendicet humani cordis arcem, & animæ nostræ ciuitatem.

Maria virga Mensurationis.

Hęc est *virga mensurationis* quæ data est Ioanni. Apoc. vnde. Vnde dicit. *Datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi, surge & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo*, &c. Et tu si vis pertinere ad templum Dei & altare Dominicum, necesse est tibi hac virga per imitationem mensurari. De mensurationibus quære. Ezech quadrages.

Maria virga Directionis & Regni Dei.

Hęc est *virga directionis & virga regni Domini*, Psal. 109. Quæ dirigit meritis, orationibus & exemplis, quotquot ingrediuntur in regnum filij sui; & ab ipsa quærenda est per orationem directio & conductus, vt ei dicatur sicut dicitur filio Psalm. 24. *Dirige me ô Domina in veritate tua & doce me, quoniam tu es* salus & saluatrix mea.

Maria virga Consolationis.

Hæc est *virga consolationis*, de qua in Psal. 22. *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga* Maria; *Baculus* lignum crucis, in quibus duobus pastor reduxit ouem perditam, & baculauit diabolum. Quære titulo de cruce. Sicut enim Deus pater Domini nostri IESVS Christi, *Pater est misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* secund. Cor. pri. Sic & Maria mater est misericordiæ, & consolatur nos in tribulationibus nostris, nisi peccata nostra prohibeant bonū istud à nobis. Iere. quint.

Maria virga Odorifera.

Hæc est *virga odorationis*, id est, *virga odorifera*, quę quoscumque per gratiam tangit, odoriferos reddit; de qua dicitur Cant. tert. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus*, &c. Quære titulo de aromatibus horti conclusi. Supra pag. Ideo dicitur Eccli. vigesi. quart. *Quasi Libanus non incisus*, quod est thus integrum, *vaporaui habitationem meam*, id est, illos quos inhabito per gratiam.

Maria virga Prædicationis.

Hæc est *virga prædicationis*, videlicet quę sola datur prædicatoribus ad portandum in via. Vnde Mart. sext. Dixit Dominus duodecim Apostolis, *nihil tuleritis in via nisi virgam tantum*. Qui enim habere posset hanc virgam comitem, in via vitę præsentis, non deesset ei gratia, non doctrina, vel aliquid necessarium.

Maria virga Regiminis vel Confractionis.

Hæc est *virga regiminis* vel *confractionis*, de qua pater filio *Reges eos*, id est, bonos, *in virga ferrea*, id est, inflexibili iustitia, quę manifeste reperitur in exemplis Mariæ, *& tanquam vas figuli confringes eos* Psal. 2. id est, quidquid in eis luteum, & testaceum est purgabis. Aliter de bonis interpretatur illud. *Reges eos in virga ferrea*, sicut expositum est; De malis id quod sequitur, *Et tanquam vas figuli confringes eos*, id est, malos, sicut patet in Iuliano apostata. Et in hoc notatur facilitas ex parte confringentis, & irrecuperabilitas ex parte confractorum. Isa. triges. *Subito dum non speratur* &c. Et hoc est quod dicitur Num. vigesi. quart. *Consurget virga de Israël, & confringet omnes duces Moab*, id est, dæmones & malos homines. Item in hoc notatur, quod illi, qui nolunt regi nunc per exempla & verba Mariæ, in futuro per filij potentiam confringentur. Aliter. Moab interpretatur ex patre, & signat diabolum, de quo dicit Christus Ioan. octa. Ipsis Iudæis, *vos ex patre diabolo estis*, &c. *Hic est rex super omnes filios superbiæ.* Iob quadrages. pri. Ipse est etiam *princeps mundi*. Io. duod. Et habet sub se duces tres, scilicet concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ pri Ioan. secund. Primum ducem confregit beata virgo virginitate, secundum voluntaria paupertate; tertium humilitate. Moraliter. In virga signatur correptio, in ferro sustentatio, quia quos corrigit iustitia filij, sustentat ne deficiant misericordia matris; non semper, sed sæpe.

Item

Maria virga Percussionis.

Item hæc est *Virga Percussionis*, de qua dicitur Isai. 11. *Percutiet terram*, id est, illos qui nimio affectu vniti sunt terrę, & quasi terra effecti, *virga oris sui*, id est, sententia iudicij quam ipsemet proferet. Vnde dicitur Eccles. 43. *Vox tonitrui eius verberabit terram.* Vel *virga oris* eius potest dici Maria, quæ ait Eccli. viges. quart. *Ego ex ore altissimi prodiui*, qua scilicet mediante percussit Iulianum apostatam, qui fidem Catholicam reliquerat pro acquirendo principatu Romano.

Maria virga Irritationis.

Hęc est *virga Irritationis*, cum virga enim solent irritari canes, & prouocari ad rictum & latratum. Illi enim qui deuote beatæ virgini seruiunt, diabolum ad iram prouocant, & incitant ad tentandum. De cuiusmodi dicitur Iob tert. *Qui parati sunt suscitare Leuiathan*, sed ipse contemptus surgit in scandala. Vnde & per Holofernem signatur Iudith. sept. Qui pręcepit incidi aquæductum, quo fons influebat ciuitatem Bethulię. Quære expositionem titulo de receptaculis aquarum, vbi Maria dicitur aquæductus.

Lib. 9. pag. 519. a.

Item virga tria portat, scilicet *stimulum, hamum*, & *viscum*. quibus tria animalia scilicet, *bos, piscis*, & *auis* captiuantur. Quibus tribus Behemoth, id est, diabolus figuratur.

Stimulus, enim bouem cogit Agriculturę seruire.

Hamus piscem extrahit de aqua, vel fluuio.

Viscus volucrem in aëre captiuat. Et his tribus figuratur Christus, quem virgo Maria portauit. De boue Iob quadrages. dicitur ipsi Iob. *Behemoth, id est, diabolus quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet.* Ibidem *an extrahere poteris Leuiathan hamo?* scilicet de aquis generis humani. Ibidem. *Nunquid illudes ei quasi aui?*

Christus stimulus. Vnde dixit Saulo. Act. non. *Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Seruit ergo bos, id est, diabolus agriculturæ Dei, id est, fidelibus ecclesiæ, quibus dicitur pri. Cor. tert. *Dei agricultura estis*, dum eos vexat tentationibus & quasi calcat ad probationem, non ad subuersionem, & sic calcando facit ipsos quasi terram fructiferam & vberiorem.

Christus hamus de quo Iob quadrages. *In oculis suis quasi hamo capiet eum.* Huius hami ferrum, virtus diuinitatis; vermis, fragilitas carnis; ferrum latens in verme, diuinitas latens in humanitate. Hamus in mare proiectus, Christus in mundum missus. Satanas, qui in mari mundi per idolo atriam dominabatur, qui supra appellatus est Leuiathan, hunc vermem morsu appetijt, sed virtus diuinitatis eum aduncauit. Vnde quidam.

Piscator pater est, mare mundus, filius hamus,
Esca caro, deitas linea, piscis homo.

Christus viscus, cuius mollities, humanitas; viscosa tenacitas, deitas; auis insidens virgę viscatæ diabolus. Nam auis, primo premit pedibus mollem viscum, quibus adhærentibus visco tenaci, percutit alis viscum, quousque visco adhæreant. Alę diaboli, principes Romani, qui ipsum diabolum in altum leuabant, & per mundum coli faciebāt. Pedes, populi inferiores. Primo enim diabolus Christi humanitatem morte pressit per populos minores, clamantes coram Pilato, *Tolle hunc & dimitte nobis Barrabbam.* Luc. viges. quart. Sed istis minoribus ad prædicationem Apostolorum, virtute diuinitatis Christo fide adhærentibus; diabolus commouit Romanos principes quasi alas suas, ad persequendum Christum in membris suis, donec & ipsi Christo, quasi visco fide adhæserunt, & sic illusum est diabolo quasi aui. Ideo dicit Dominus Iere dec. tert. *Agglutinaui mihi domum Israël*, id est, populorum credentium. Sed cum adhuc diabolus nos vexet in terra, inquantum ipse est bos, per amorem terrenorum; & in aquis, inquantum piscis, per fluxa carnalium voluptatum; & in aëre, inquantum auis, per elationem mentis: semper necesse est per orationem ad hanc virgam refugere, & ad eum quem virga portauit, quę merito paupertatis & humilitatis, ipsum diabolum semper præualet captiuare.

Item de virgulis fiunt quædam vasa, quę dicuntur cophini vel calathi, quibus panis & fructus apportantur ad mensam. Sic & beata virgo est illud *Vas admirabile opus excelsi.* Eccli. quadr. tert. Per quod habemus Christum, qui est *panis viuus qui de cælo descendit* Ioan. 6. Et qui est fructus fructuum in mensa altaris, & habituri sumus in mensa cœlesti. In hoc etiam vase suscipimus iugiter data optima, quę descendunt a patre luminum. Iacob. pri.

Item mediante virga, vel adiutorio virgę, conseruat pastor, regit & dirigit gregem suum; & Christus mediante Maria populum Christianum. Ideo orabat Michæas in fine. *Domine Deus noster, pasce populum tuum in virga tua gregem hæreditatis tuæ.*

Maria virga Percussionis.

Hæc est *Virga Percussionis.* Isai. triges. *Pauebit Assur virga percussus.* Quia diabolus pauet nomen & imitationem virginis, quibus percutitur & vincitur, sicut canis baculo læsus, cum videt baculum leuari fugit.

SERMO IN NATIVITATE CHRISTI, VEL B. VIRGINIS.

Duplex Christi & Marię natiuitas.

E*Gredietur virga de radice Iesse.* In verbis istis duplex Christi natiuitas, & duplex Mariæ figuratur natiuitas, quarum quælibet mirabilis, venerabilis, & inenarrabilis. Vnde Isa. quinquages. tertio. *Generationem eius quis enarrabit?* Est autem

tem

tem vtraque duplex, & licet natiuitas matris tempore præcedat natiuitatem filij; tamē quidquid habet mater, habet à filio. De duplici filij natiuitate primitus assignabimus. Cum ergo dicit, *Egredietur virga de radice Iesse*, Notatur natiuitas virginis, cum subdit *& flos de radice eius ascendet*, Notatur natiuitas filij. Sed cum virga habeat egredi de ramo, & non de stipite, & flos similiter de ramo, non de radice, quare Propheta posuit huiuscemodi verba?

Igitur de illa Christi natiuitate, qua de patre nascitur æternaliter, dicitur Mich. quint. *Egressus eius ab initio*, id est, à Patre, *A diebus æternitatis*. Item in Psal. 2. *Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te*, Hoc aduerbium *hodie* quod est præsentis temporis, remouet finem illius generationis; *genui* quod est præteriti, remouet præteritum. Est ergo sensus, *ego hodie*, hoc est ab æterno, vel *hodie*, hoc est sine fine & sine principio *genui te*. Item *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*. Psalm 109. hoc est, Patrem generare Filium æqualem sibi. Et nota, quod sedere pōtificum, iudicum, & magistrorum est; Christus autem Pontifex, & Iudex, & Magister est.

Triplex Christi natiuitas.

Præter illam igitur natiuitatem a Patre, est duplex alia Christi natiuitas, scilicet in matre & à matre. De natiuitate Christi in matre dixit Angelus ad Ioseph. Matth. prim. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*. In quo innuitur quod ea natiuitate quæ est in vtero, natus est mundus à peccato, & propter hoc dicitur, *Homo quidam*, id est, singularis. Item de hoc dicitur Ierem. vigesim. tertio. & sunt verba Dei Patris. *Suscitabo Dauid germen iustum*, id est, de germine mundo, non polluto, nec subdito alicui peccato. Et ideo solius Christi natiuitas in vtero celebratur. Item de natiuitate Christi ex vtero dictum est Mariæ, Lucæ primo. *Quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei*. Filius enim incarnatus antonomastice dicitur, *Sanctum*, & *Sanctus Sanctorum*. Daniel. nono. In hoc verbo notatur dignitas partus virginalis, & tria tanguntur, *Primo* veritas humanæ naturæ, per hoc quod dicit, *Quod nascetur ex te*. *Secundo* plenitudo gratiæ, per hoc quod dicit. *Sanctum*. *Tertio* vnitas personę diuinę, per hoc quod dicitur. *Vocabitur filius Dei*.

Dicit ergo. *Quod nascetur ex te*, id est, de veritate humanę naturæ, spiritus sancti operatione, & filij obumbratione, *Sanctum*, Daniel. nono, *Sanctus Sanctorum*, Sanctum, Agios, sine terra, mundum, firmum, consecratum & vnctum, vnde dicitur Christus, id est, vnctus, *Vocabitur Filius Dei* Ipse homo qui nascetur quia idē est nat⁹ tēporaliter de virgine & ab æterno de Patre. Est igitur vtraque hæc natiuitas mirabilis, quia mater peperit sine dolore, quem conceperat sine flore. Est & venerabilis, vnde Angelus ad pastores Lucę secundo. *Annuncio vobis gaudium magnum*, quia natus est vobis hodie Saluator mundi, *&c*. Propter hāc igitur triplicem Christi natiuitatem, celebrantur tres Missæ in Natali. In prima, quę est de natiuitate Christi ex patre dicitur, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te*. vt supra expositum est. In secunda, quæ est de natiuitate Christi in matre, dicitur, *Lux fulgebit hodie*, & ponitur futurum scilicet fulgebit, quia natiuitatem in vtero secutura erat natiuitas ex vtero. In tertia, quæ est de natiuitate Christi ex matre, dicitur, *Puer natus est nobis*, Isai. nono. Item de hac triplici natiuitate dicitur Genes. primo. *Dixit Deus*, id est, pater genuit filium, Patris enim dicere, est verbum generare, quia verbum cum dicitur generatur; *Fiat lux*, id est, nascatur filius in vtero virginis, *Et facta est lux*, id est, natus est filius ex vtero matris. Et bene dicitur *Fiat lux, & facta est lux*, quia omnes alij à Christo, natiuitate in vtero nascuntur filij tenebrarum, & iræ, & etiam natiuitate ex vtero, exceptis illis tribus qui fuerunt in vtero sanctificati, quia sicut dicit Apostolus Ephes. 2. *Omnes nascimur filij iræ*, per naturam.

Item de vtraque hac Christi natiuitate, scilicet in vtero, & ex vtero, dicitur Isa. sexages. secund. *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam*, id est, propter honorem militantis & triumphantis ecclesiæ, *donec egrediatur*, id est, palam fiat per carnalem natiuitatem, *vt splendor iustus eius*, id est, Christus, qui antonomastice dicitur iustus, & qui iustificat militantes, & prius iustificauit triumphantes. Et dicitur Christus *splendor*, quia sicut splendor à toto sole egreditur, & est ei coæuus & consubstantialis, sic & filius à patre, & patri est consubstantialis. *Et saluator eius*, scilicet, vtriusque ecclesię, *vt lampas accendatur*. Nota, quod ad habendum vel faciendum splendorem ponitur oleum in lampade, & ignis in oleo; sic factum est quādo diuinitas posita est in vitro nostræ fragilitatis, mediante oleo charitatis. Tunc enim mulier, id est, sapientia Dei accendit lucernam, vt quæreret drachmam perditā Lu. 15. Et sic habitus est splendor sempiternus, quo illuminatus est mundus.

Et hęc omnia quę dicta sunt de duplici Christi natiuitate, pertinent ad ascensum floris de radice Iesse. Vnde sequitur. *Et flos de radice eius ascendet*. In his autem verbis eliditur illorum hæresis, qui dixerunt Christum non habuisse verum corpus, sed fantasticum. Et etiam hæresis illorum, qui dixerunt Christum assumpsisse corpus sibi de cœlesti aëre, & non de virginis substantia, & sic transfudisse se in vterum virginalem & de ea natum fuisse. Quos manifeste conuincit Isaia dicens, *Et flos de radice eius ascendet*. Similiter & Apostolus Gal quart. *Misit Deus filium suum factum ex muliere &c* Et hoc est quod dicit Beatus Bernardus libro quarto de Consideratione,

B. Bernardus.

deratione, exponens illud verbum, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Dicit ergo. In hac prophetia occurrit Spiritus sanctus quorundam blasphemiæ, qui Christi carnem à nobis alienare conantes, asserebant nouam carnem creatam in virgine, quam Christus assumpsit, & non sumptam de virgine. Ideo dixit Propheta *Egredietur virga de radice Iesse* &c. Poterat enim vere dixisse & flos de virga ascendet, sed maluit dicere de radice vt vnde virgam, id est, Mariam, inde florem, id est, Christum duxisse originem demonstraret. Vnde ad Rom. 9. *Quorum patres & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus in sæcula Amen.* Propter hoc etiam B. August. quasi loquens ad Mariam, filius Dei verberatus flagris, felle potatus, & affixus patibulo, vt te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo monstrauit.

D. Augustinus.

De duplici Virginis natiuitate.

Egredietur virga de radice Iesse. Visa de triplici natiuitate Christi, restat videre de duplici natiuitate virginis, scilicet in vtero, & ex vtero. In vtero concepta est in originali, sicut & cæteri omnes, vnde Psal. 50. *In iniquitatibus conceptus sum* &c. Sed cito post, vt creditur, *fluminis impetus* id est, abundantia Spiritus sancti *lætificauit ciuitatem Dei* id est beatam virginem, quando *tabernaculum suum sanctificauit altissimus.* Psal. 45. id est, ipsam virginem, in qua nouem mensibus corporaliter habitauit, mundauit ab originali clausam adhuc in vtero matris. Et nota, quod sicut generatur quis primo carnaliter, & postea spiritualiter regeneratur in baptismo, qui dicitur lauachrum regenerationis & renouationis, ad Titum tert. Sic beata virgo potest dici concepta in originali, & reconcepta in sanctificatione Et sub hoc respectu potest celebrari conceptio eius, aliter non. Quære titulo de sanctificatione eius. Et ideo natiuitate ex vtero nata est tota pura, vnde & ortus eius ortui sideris comparatur. Num. vigesimo quart. *Orietur stella ex Iacob,* &c.

Lib. 4. pag. 305. 2.

Egredietur virga de radice Iesse. Cum aliæ virgæ soleant egredi de stipite vel de ramis, quare hæc dicatur egredi de radice, duplex est ratio Prima ad hæresis exclusionem, secunda pertinet ad virginis commendationem. *Triplex* enim fuit *error* circa virginis natiuitatem, nam *quidam dixerunt* quod ipsa fuit Angelus incarnatus; sed hic error eliditur per hoc, quod dicitur *de radice Iesse,* cuius radix fuerunt patres antiqui de quibus Angelus natus non est Et ad Hebræ. 2. dicitur, quod *Christus Angelos non apprehendit,* id est, naturam Angelicam, *sed semen Abrahæ apprehendit,* id est, naturam humanam de semine Abrahæ in Maria. *Alia hæresis* dixit, quod noua natura creata est in aliquo * partu, & non fuit virgo nata de primo semine corrupto Adam. Sed

Hæreses de Mariæ natiuitate.

Alias patrum.

hæc eliditur per hoc quod dicit, *De radice,* id est, quasi de primo principio. Beatus Augustinus. Nihil populo Israel defuit in vestimento, vel calceamento quamdiu fuerunt in deserto, sicut dicitur Neemiæ nono In quo Deus non nouam creaturam condidit, sed à se conditam conseruauit. Quod est dicere: Naturā humanam Deus conseruauit, non nouam creauit. *Tertia hæresis* dicit, quod tota natura Adam non fuit corrupta, sed aliqua vera remālit immunis & incorrupta, quæ per successionem translata est de vno in alterum totaliter, vsque in virginem, & de illa formata est caro Christi, sed manifestè mentitur, quia sic non ascendisset, *Flos de radice Iesse,* sed de virga tantum Confunduntur etiam isti per hoc, quod dicitur *De radice Iesse,* quod interpretatur incendium, hoc est de flamma concupiscentiæ radicata in omni genere incendium.

D. Augustinus.

Secunda ratio spectat ad virginis commendationem, & commendatur à tribus.

Primo per hoc quod dicitur, *Egredietur virga,* id est, extra ibit, *De radice Iesse,* quod interpretatur incendium, & significat concupiscentiam originalem, notatur eradicatio originalis.

Virginis Mariæ triplex commendatio.

Secundo per hoc quod dicitur *De radice Iesse,* quod sonat incendium sub alio sensu, quia ignis radix est incendij. Commendatur virgo ex hoc, quod incendio feruentissimæ charitatis, quam pater habuit ad genus humanum, data est nobis virginis natiuitas in saluationem, & exemplū. Vnde Apostolus secund. Corinth. nono *Gratias Deo super inenarrabili dono eius,* siquidem immensa Dei charitas fuit causa originalis tanti beneficij. Nam cum pater propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos sicut dicitur ad Ephesio. secundo Dederit nobis suum vnigenitum, liquet quod ex eadem charitate dederit nobis matrem, sine qua impossibile erat habere filium incarnatum, quia huic soli virgini tale priuilegium debebatur. Vnde dicit Pater Isai. quadragesimo secund. *Gloriam meam,* id est, filium meum, quia *Gloria Patris Filius sapiens.* Prouerb decimo. secundum aliam literā, *Alteri non dabo* quàm Mariæ. Hæc est enim optima pars data Mariæ, quæ non auferetur ab ea, vt alij detur Ideo in verbis istis docet nos Propheta, quod sola patris dilectio, qua *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret,* scilicet incarnatum de virgine Ioan. tertio, non aliquod humanum meritum huius beneficij causa fuit originalis.

Tertio commendatur per hoc, quod virga de radice egrediens altior est, rectior est, subtilior est, humidior est flexibilior est, viridior est, pulchrior & planior est, quam egrediens de stipite, vel de ramo. Sic beata virgo altior est vitæ sanctitate, rectior charitate, subtilior humilitate, humidior

humidior pietate, flexibilior obedientia vel compassione, viridior fidelitate, pulchrior castitate, planior simplicitate omnibus alijs sanctis. Et ideo dicit Eccli. vigesimo quart. *Gyram cœli circuiui*. Animę enim aliorum sanctorum vadunt quęlibet in suam mansionem, sed ipsa per totum cœlum. Vnde dicit Cantic. primo. *Introduxit me, Rex in cellaria sua, &c.* Non enim dedit ei Deus scyphum, vel sextarium gratiæ; sed totum ei publicauit, sicut dicitur Gallicè. Elle fut.-misé-ameesme. Ideo etiam dicit Cantic. septim. *Omnia poma noua & vetera, &c.* Quære octauo priuilegio eius. Nam omnia dona siue charismata, quę alij sancti habuerunt in parte, habuit ipsa in toto.

Lib. 1. pag. 190. b.

Item *Egredietur virga de radice Iesse. Egredietur*, id est, nascetur. Nota, quod sicut dicunt magni sapientes, proprium est fontis vel fluuij, egredi de terra, vel monte. Gen. secund. *Fluuius egrediebatur, &c.* Et ipsa ad hoc nata est, vt velut fluuius, fluentis gratiarum & benedictionis, irrigaret totum mundum. Vnde ipsa dicit Eccli. vigesimo quarto *Ego quasi fluuius Dioryx, &c.* Et Canticor. quart. *Fons hortorum*, scilicet irrigatiuus. Quære titulis suis. *De radice*, id est, de stirpe Iesse, Patris Dauid. Et nota, quod non dicitur de radice Dauid, licet verum dixisset; sed maluit dicere *De radice Iesse*, ne vel diuites honorare, vel pauperes contemnere videretur: quia Iesse fuit quasi pauper homo respectu filij, Dauid autem Rex, potens & diues. Sed quia *Dominus potentes non abijcit, cum & ipse sit potens*, sicut dicitur Iob trigesimo sexto. Christus in euangelio Dauid filius nominatur.

Vide lib. 9 pag. 522. e. & pag. 508. a.

Item in hoc quod dicitur *Egredietur virga de radice Iesse*, quatuor specialiter insinuantur de virgine; *Primum* humanitatis eius veritas; *Secundum* eius generositas; *Tertium* immensa Dei charitas; *Quartum* excellentissima ipsius humilitas. In hoc ergo quod dicitur. *Egredietur virga de radice Iesse*. confunduntur illi hæretici, qui dixerunt ipsam non habuisse patrem vel matrem, sed carnem angelicam, vt paulo supra tetigimus. Et hoc forte sumpserunt ex eo, quod non texitur genealogia eius, sed solius Ioseph. Matth. primo. cum non sit consuetudo sacrę scripturę texere genealogias mulierum. Sed supplet hoc Ioannes Damascenus, qui dicit Mariam descendisse de Dauid per Mathan. Dicit enim Mathan genuisse Panthera, Panthera genuisse Barpanthera, & hunc genuisse Ioachim patrem Mariæ. Nullo enim modo dixisset Angelus Mariæ Lucæ prim. *Et ecce Elizabeth cognata tua, &c.* nisi cognata eius fuisset vel ex parte patris, vel ex parte matris. Vel forte ideo non nominatur in euangelio pater Mariæ, quia oblita fuerat domum patris sui, iuxta doctrinam Spiritus sancti qui ei præceperat, *Obliuiscere populum tuum, & domum Patris tui*, &c. Psalm. 44.

Item in hoc quod dicitur; *Egredietur virga de radice Iesse*, notatur Mariæ generositas, quia de Iesse immediate ortum habuit tribus regia. Vnde Iudicum in fine. Et Matth. primo dicitur, Iesse autem genuit Dauid Regem. Aliter etiam per hoc quod dicitur, *de radice Iesse*, notatur hic generositas, quia Iudas Patriarcha fuit principale principium illius tribus, de qua fuit Iesse, non Adam, non Abraham, non Isaac, non Iacob, sed Iudas, quia quilibet duodecim Patriarcharum fuit principium tribus suæ. Et est idem dicere *de radice Iesse*, quod de tribu Iuda, quæ fuit dignior tribubus vniuersis. Vnde Apostolus Hebræorum septimo. *Manifestum quod de tribu Iuda ortus sit Dominus*, &c. Item *Iudas qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes sunt germinati*. 1. Paralip. 5.

Item per hoc quod dicitur, *de radice Iesse*, nec apponit Propheta nomen radicis Iesse, id est, Obed, qui genuit Iesse; ostendit Christus non solum ex Iudæis, sed & ex Gentibus nasciturus, per Raab Hiericontinam, & Ruth Moabitidem, quę assumptę sunt in gentem Iudęorum ex paupertate, & humili genere: Et hoc ne desperent gentiles humiles, ne glorientur in vanum Iudęi superbi, quod tantum ex eorum gente fuerit Dominus incarnatus. Matth. primo. *Salomon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse*. Et isti quatuor maxime fuerunt radix carnalis ipsius Iesse.

Item per quod dicitur, *Egredietur virga de radice Iesse*, notatur immensa Dei charitas, sicut assignatum est supra. Notatur etiā Marię humilitas, quod est quartum, per hoc quod non dicitur egredi de stipite, sed de radice, quæ latet in imo, quia humilitas dicitur quasi humi latens. Nam sicut de radice totum quod arbor habet, sic tota Marię virtus & excellentia ex humilitate, quam Deus respexit, quodammodo processit. Vnde & dicit, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, quasi radicem, *Ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, Luc. 1.

Item quod hic dicitur. *Egredietur virga*, hoc est quod dicitur Numer. vigesimo quarto *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël, &c* Nam sicut nullo corpore cœlesti figurari melius potuit virgo, quam stella; sic nullo corpore terrestri melius quam virga, sicut multipliciter ostensum est supra. Et in hoc apparet immensa Dei sapientia. Virga etiam dicitur Maria, propter coaptationem rei ad figuram, quia multipliciter præfigurata fuit per virgam; multiplex etiam est similitudo virgæ florem producentis, & virginis Christum parientis.

pag. 23. f. & seqq.

pag. 1017. deinceps.

Sequitur. *Et flos de radice eius ascendet*. Hoc habuisti supra expositum. Nota, quod Iudæus de suo Messia hoc exponens, pro eodem accipit virgam

pag. 1041. & seqq.

rebat. Exodi 4 quia Christus per Mariam mirabilia fecit in mundo.

Hæc est *Virga pastoralis*, qua Moyses gregem suum minauit ad interiora deserti, Exodi tertio, quia sicut oues, regente virga minantur; sic exemplo Mariæ corriguntur mores fidelium, & quasi quodam ordine componuntur. Propter hoc orat Dominum Micheas in fine. *Domine Deus noster pasce populum tuum in virga tua*, & cæt. Item Exodi quarto. Dixit Dominus Moysi. *Quid est quod tenes in manu tua? Respondit* Moyses *Virga.* In hoc notatur quod hęc virga teneri debet in manu, per similitudinem operum; non in ore tantum per inuocationem & laudem; vel in corde per fidem, quę sine operibus mortua est. Sequitur. *Et dixit Dominus Moysi. Proijce illam in terram. Proiecit, & versa est in colubrum, ita vt fugeret Moyses. Dixitque Deus; Extende manum tuam & apprehende caudam eius. Extendit & tenuit, versaque est in virgam.*

Item de hac virga præcepit Dominus Moysi Exodi quart. *Virgam istam sume in manu tua in qua facturus es signa.* Et paulo post legitur, quod portabat rediens in AEgyptum virgam Dei in manu sua. Hæc igitur virga versa in colubrum, dracones AEgyptiorum deuorauit. Exodi septim. quia cum Maria Christum induit carne, quæ similis erat peccatrici, hæreses quibus impij AEgypto, id est, mundo illudebant, cum virtute suę prolis, cum exemplo suæ sanctitatis deleuit. Quod impletum est, quando ipsa cum filio ingrediente AEgyptum, omnia idola corruerunt sicut prędixerat Isai. decimo nono. *Vel* aliter. Beata virgo ore aperto ad filium exorandum, deuorat & annihilat serpentes, id est, astutias dæmonum & tentationum animas venenantes. Vnde dictum est serpenti Genes. tertio. *Ipsa conteret caput tuum. Vel* etiam tunc deuorat serpentes, id est, astutias dæmonum tentantium, quando facit cum tentatione prouentum, Iuxta illud Psal. 106. *Omnis sapientia eorum deuorata est.* Et hic notandum, quod hæc virga quandoque dicitur virga Moysi, quandoque virga Aaron, vt in hoc loco. Vnde quidam dicunt quod alia fuit virga Moysi, alia virga Aaron. Sed Petrus Manducator dicit, quod verius creditur quod eadem virga fuit vtriusque.

Pet. Manducator.

Item hac virga percussit Moyses aquam fluminis coram Pharaone & seruis eius, & versa est aqua in sanguinem & pisces qui erant in flumine mortui sunt Exod. sept. Similiter & Maria precibus suis, meritis & exemplis, cõuersis peccatoribus & maxime dilectoribus suis, mundanas & carnales delectationes, quæ cito pręterfluunt vt aqua, conuertit in abhominationem, & amaritudinem, quasi in sanguinem quem nemo potest bibere, & sic moriuntur pisces fluuiales, id est, vanę curiositates.

Item hac virga extensa percussit Aaron puluerem terræ. Exod. octa. Et facti sunt cinifes in hominibus & iumentis, & omnis puluis terræ versus est in cinifes per totam terram.

Item hac virga extensa in cœlum à Moyse. Exod. non. Dedit Dominus tonitrua & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram AEgypti &c. In quo innuitur, quod virga hęc incutit timorem quibusdam superbis, qui Deum non timent nisi quando tonat, & fulgurat, & eos exterret, dans gratiam cogitandi mala sua, quod pręcipuè fit, quando considerant quam grauiter ipsa punita fit in filio, licet nunquam peccauerit: Vnde & Simeon ei prædixerat. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius* Luc. sec. Nam *si in viridi ligno fiunt huiusmodi, in arido quid fiet?* Luc. vigesi. tert.

Item hac virga extensa super terram AEgypti. Exod. decim. Ventus vrens leuauit locustas, quę deuorauerunt omnem herbam terræ, & omnia poma arborum, & nihil viride reliquerunt. Per huiusmodi virorem designantur dotes, & corporum pulchritudo, quę cito transeunt, quia forma bonum fragile est, & sæpe à locustis superbię, siue luxurię deuorantur. Sed beata virgo dans gratiam cogitandi, quod *fallax gratia & vana est pulchritudo.* Prouerb. in fine, & quod omnis viror exterior citius marcescit, & quod fructus bonorum operum à vana gloria facile deuorantur, iuuat multos vt hæc omnia paruipendant. Hę sunt locustæ, quæ habent *super se regem Angelum abyssi*: Apoc. 9.

Item filijs Israel recedentibus ab AEgypto Exod. deci. quart. & arctatis hinc à mari, hinc à montibus, hinc à Pharaone, ab ante siquidem erat mare, quod non poterat transuadari, à latere montes excelsi, qui non poterant transmeari, à posteriori Pharao armatus cum electis & armatis vniuersis principibus suis, qui nõ poterãt declinari; & perplexis & desperantibus posse euadere, extensa est virga super mare, ad cuius eleuationem diuisum est illud mare, & per ipsum sicut per aridam, statim facta est via. Moraliter. Mare rubrum, mundus sanguinolentus vitijs, & peccatis; montes, difficiles erumnæ & miseriæ huius mundi, quæ multos non sinunt pœnitentiam aggredi; Pharao princeps, & AEgyptij, diabolus, potestates aëreæ, & homines mali. Sed ab omnibus, per adiutorium virgæ nostræ, sperantes in eam facile possumus liberari. Et propter hoc exemplo Moysi, in omni necessitate recurrendum est, & refugiendum ad eam. Item moraliter. Per mare rubrum designatur vera cõtritio, & amara ex recogitatione pręcedentium peccatorum, quę sanguines appellantur. ibi. *Libera me de sanguinibus Deus* &c. Psal. 50 Et debet hoc mare diuidi, vt amaricemur pro commissis & omissis, pro carnalibus & spiritualibus.

sualibus peccatis, pro substantia & circumstantijs peccatorum. *Vel* diuisio maris, est per gratiam virgę nostrę diminutio tentationis, quod fit, quando per adiutorium ipsius interciditur flamma ignis. Sed non sufficit vt peccata, vel dæmones, qui sunt Aegyptij, submergantur per contritionem, nisi etiam eosdem ad littus eieceris, per confessionem. Vnde ibidem sequitur, quod filij Israel viderunt Ægyptios mortuos super littus maris &c. Illi enim Ægyptij, prius submersi in amaritudine contritionis, omnino moriuntur, eiecti quasi ad littus virtute confessionis.

Hæc est virga Moysis qua percussit petram Exod. deci. sept. Et Num. vigesi. Et fluxerunt aquæ, ita vt biberet populus & iumenta. Petra Christus. pri. Cor. pri. *Petra autem erat Christus.* Duritia huius petræ, rigor, siue seueritas iustitiæ diuinæ. Ipse autem nunquam ita seuerus aut durus est erga peccatores, quin effundat aquas gratiarum vel indulgentiæ, si hęc virga ipsam tetigerit pia oratione. Propter hoc dicitur Num. vigesi. Quod cum Moyses eleuasset manum percutiens virga bis silicem, egressę sunt aquæ largissimæ, id est, copiosa fluenta misericordiæ, ita vt biberet populus, id est, rationabiles, & iumenta, id est, iumentini & brutales. Sed hęc petra, Christus videlicet, ab hac virga quasi bis tangitur, cum primitus puritas virginalis, & secundo dignitas maternalis ipsi in precibus à matre repręsentatur. Et propter hoc dicit filius Cant. quart. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum.* Et hæc duplex vulneratio, est istius petræ gemina percussio. *Vel* quasi gemina percussio, sunt oratio ad patrem, & ad filium iussio, Vnde dicimus matri, ora patrem, iube natum.

Et nota, quod Christus bene dicitur silex à silendo. Modo enim silet, licet videat mala nostra, sed *in æternum non silebit*, sicut dicit Psalmista. 49. Vnde dicit Isa. 18. *Ego quiesc'ā, & considerabo in loco meo*, scilicet in misericordia & pace. Quia in his *factus est locus eius* Psal. 75. *Sicut meridiana lux clara est* &c. Isaię quadrages. secund. *Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar.* Aliter sicut dicit Petrus Manducator: Petra ista signat duritiam cordis humani, quod quasi inflexibile est & maxime ad obediendum, propter quamdam quasi libertatem ingenitam humano animo, vt præesse velit non subesse. Sed hanc duritiam virga ista exemplo suo percussit, cum diuinę voluntati tam facile obediuit respondens, *Ecce ancilla Domini* &c. Cuius proprium est obedire. Aliter. Tunc humani cordis duritia Virga ista percutitur, cū peccator induratus, respectu gratię misericorditer ab ea tangitur, vt ab ipso fluāt riuuli lacrymarum. Aliter. Per hanc virgam *interrupit* Dominus *Petram*, id est, humani cordis duritiam, *in eremo*, id est, in peccatore infructuoso, pleno feris, id est, monstris peccatorum, qua duritiā interrupta, *adaquat* peccatores, id est, reficit aquis lacrymarum, quę prouocant aquas gratiarum. Vnde dicit pœnitens; *Potum meum cum fletu miscebam*, Psal. 101. *Velut in abysso multa.* Psal. 77. Quasi dicat, multum habent vnde flere debent. Ier. 17. *Profundum est cor hominis*, &c.

Pet. Manducator.

Item notandum, septem speciales vtilitates facit virga, & de septem virgis specialiorem facit scriptura mentionem.

De prima legitur Iere. pri. Quę dici. potest *virga Ieremiæ.*

Maria virga vigilās.

De secunda *Ionathæ* pri. Reg. decimo quart.
De tertia *Moysi* Exod. tertio.
De quarta *Assueri*. Esther. quarto.
De quinta *Aaron*. Num. deci. septi.
De alijs duabus *Zachariæ*, eiusdem vndeci.

In his septem, notantur septem speciales effectus & vtiles, qui reperiuntur in virgine, & possunt hoc modo notari.

Prima dicitur *virga vigilans*, siue vigilarum, secundum duplicem literam. Virga vigilans, id est, ad vigilias excitans, est beata virgo. Siquidem cum virga solent excitari clerici somnolēti, ad eundem ad scholas, vel in ipsis scholis dormitantes. Vnde Parab. viges. secund. *Stultitia colligata est in corde pueri*, id est, in corde puerili, *& virga disciplinæ fugabit eam.* Videns enim Deus infantile esse totum genus humanum, & quod *moram faciente sponso dormitauerunt omnes, & dormierunt*, Matth. viges. quint. dormitant enim frequenter peccantes, & resurgentes dormiunt peccata continuantes, obdormiunt obstinati & in peccatis morientes: Vidēs inquam hoc Deus, misit nobis virgam vigilantem, id est, beatam virginem, vt precibus suis, meritis & exemplis excitaret nos à somno peccati, quod sępe fit meditando de ea, ipsā orando, amando, & ei seruiendo. Nullus enim per alicuius sācti meritum excitabitur, nisi per eā excitetur. Ipsa enim illis, quos diligit, virga est disciplinę, hoc est Euigilationis, procurans nobis quandoque per filium disciplinam pręsentium flagellorum, ne perpetua incurramus. Vnde Sap. decimo, *Certamen forte dedit illi vt vinceret* &c. Quere causa. trig. sext. Et nota, quod postquam dixit Ieremias vidisse se virgam vigilantem, statim subdit, videre se *ollam succensam ab Aquilone.* Quia qui non euigilauerit ad hanc virgam, casurus est in ollam succensam, videlicet in gehennam.

Lib. 1. pag. 101. e.

Secunda est *virga Ionathæ*, in cuius summitate gustaui mel, & illuminati sunt oculi eius pri. Regum 14. Postquam enim euigilauit quis, necesse est illi oculos aperire vt lumen recipiat. Ionathas interpretatur donum columbæ, quæ habet gemitum pro cantu; & est pœnitens, ex dono Spiritus sancti pro peccatis ingemiscens.

Maria virga Ionathæ

Virga mellea, virgo Maria, mellita pietate, charitate, benignitate. Apponas ergo sępius ori tuo virgam istam, ipsam orando, laudando, benedicendo, confitendo, eius magnalia prædicando, & illud sępissime recitando. O clemens, ô pia, ô dulcis Maria. Et sic quãdoque sentire poteris melleam eius dulcedinem, & illuminabuntur oculi tui interiores, id est, intellectus ad cognoscendum, affectus ad diligendum matrem & filium suum. Sed nota, quod in summitate virgæ gustauit Ionathas illud mel, quia in Matutinis & Completorio, quæ sunt quasi duo extrema seruitia, quæ impenduntur matri & filio in die naturali, frequentius quæri solet, & inueniri deuotio. Si igitur desideras scientia illustrari ab illuminatione, id est, beata virgine, prius surgendum est à somno peccati iuxta illud Eph. quint. *Surge qui dormis*, id est, euigila, *& exurge à mortuis*, id est, à peccatis; *& illuminabit te Christus*, precibus matris suæ. Aliter. Fauus mellis, Christus, in quo est cera humanitatis, & mel diuinitatis, quem si huius virgæ summitas tetigerit, quod fit, quando gloriosa virgo iubet natum, & exorat patrem; quod enim facta est mater Dei summa dignitas, & summitas inquam huius virgæ tetigerit ipsum, interpellando pro te, statim à Christo in virgam, & à virga ad te melliflua suauitas distillabit, & illuminabuntur oculi tui, id est, intellectus & affectus, vt ipsam cognoscas & diligas. Ideo dicitur, *gustate & videte quam suauis est Dominus*, Psal. 33. id est, filius & Domina, id est, mater.

Tertia *Virga Moysi*. Post euigilationem & illuminationem necesse est à sordibus emundari, & ad hoc necessaria est virga Moysi quæ tangit petram, id est, cordis duritiam, vt fluant lacrymæ ad lauandũ criminum maculas. Hoc habuisti paulo superius.

Maria virga Moysi.

pag. 1018. b.

Quarta est *Virga aurea Assueri*, De qua Esther. quarto. dicit ipsa Esther. *Omnes serui Regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt norunt Prouinciæ, quod siue vir, siue mulier, non vocatus, interius atrium regis intrauerit, absque cunctatione statim interficiatur, nisi forte Rex auream virgam ad eum tetenderit, pro signo clementiæ, atque ita possit viuere.* Et hæc est responsio Esther ad Mardocheum *Assuerus* significat Christum. quia Assuerus interpretatur beatitudo, & ad Christum ingredi & ipsum videre beatitudo est. *Virga aurea*, in cuius conductu ad Christum ingredimur, & mediante qua videtur, virgo Maria est; quę non dicitur fuisse deaurata, quasi per exteriorem apparentiam, sed aurea per veram virtutum existentiam. *Est enim qui nequiter se humiliat.* Eccli. decimo nono. Sed ipsa fuit humilis intus & extra. Sic & de alijs virtutibus quæ signantur in auro. Et fabricata est hæc virga manu cœlestis sapientię, quasi de triplici auro.

Maria virgo Assueri.

De auro Ophir. de quo legitur tert. Regum decimo.

De auro Arabiæ. de quo in Psal. 71.

De auro Heuilath. de quo legitur Genes. secundo.

Aurum Ophir quod interpretatur infirmitas, vel herbosa, est virginitas virens in carne infirma. quia virginitas dicitur quasi viror genitus. Sed eius virginitas fuit aurea, id est, solida sicut aurum, à cuius proposito nulla titubauit promissione Angelica, sed constanter respondit, *Quoniam virum non cognosco.*

Aurum Arabiæ quæ interpretatur humilis, vel occidentalis, humilitas, quę maxime nascitur ex consideratione sui occasus. Marię siquidẽ & eius filio, datum est à Magis de auro Arabiæ ad litteram, quia talis humilitas valde placet & filio & matri.

Aurum Heuilath interpretatur parturiens, & designat charitatem; à qua bona cuncta procedunt, velut filij à matre parturiente. Et dicitur aurũ terrę Heuilath esse aurum optimum. Genes. secund. quia gloriosa virgo præcipuam habuit charitatem. Est igitur aurũ Ophir bonum, aurũ Arabię melius, sed aurũ Heuilath optimũ, Hoc ergo triplex aurum, tres virtutes Mariæ principales, virginitas, humilitas, charitas.

Heuilath charitas est, quia.

Aurea, Angelis & beatis, qui reginam vidẽt in decore suo.

Item Maria Virga.

Lignea, hominibus mundanis, quibus attulit fructum vitæ. quia lignorum est ferre fructum.

Ferrea, malignis hominibus & ipsis dæmonibus, quia per eam infringuntur capita iniquorum. Vnde dicitur Christo in Psalmo 2. *In virga ferrea tanquam vas figuli confringes eos.*

Moraliter. Hęc Esther est fidelis anima à mũdi aspectibus segregata, quia Esther interpretatur abscondita, quæ vult ingredi ad verum Assuerum exorandum. Sed exemplo illius Esther, prius ieiunandum est illi à triplici concupiscentia mala, quasi tribus diebus, scilicet corde à malis cogitationibus, ore à prauis locutionibus manu à prauis operibus. Et hoc ieiunium dicitur triduanum, quia sic recipit anima illustrationem virtutum, quæ dies sunt. Vnde ibidem sequitur in textu capituli quint. Quod die tertio induta est Esther regalibus vestimentis, id est, ornatu virtutum, *Vel* fide, spe & charitate, quæ sunt vestes regiæ, sicut dicit ibi Glossa. Et per hunc modum retractati sententiam impetrauit mortis, datam contra Iudæos, id est, vere confitentes; & sic reconciliatus est populus Iudęorum morti destinatus, mediante virga aurea, & hostis eorum Aman, id est, diabolus suspensus & interfectus. Quæ scilicet reconciliatio designata est per hoc, quod ibi legitur, Quod *Cum vidisset Assuerus Esther reginam stantem, placuit oculis eius, extenditque contra eam virgam auream,* quam

Glossa.

quam tenebat manu, quæ accedens osculata est summitatem virgæ eius. Virga aurea, Virgo Maria; Esther fidelis anima; summitas virgæ aureæ, excellentissima dignitas Mariæ, ex hoc quod facta est mater Dei. Hanc summitatem deosculatur, quisquis de tanto priuilegio Mariæ congratulatur, & quisquis sibi præcauet, ne per ipsum mater misericordiæ offendatur; aut si ipsam forte quoquomodo offenderit, satagit quomodo ei reconcilietur. Osculum enim signum est dilectionis, ex qua congratulatio: signum est etiam reconciliationis & pacis. Hoc igitur exemplo euidenter ostenditur, quod nullus ad illam beatitudinem, quæ Christus est, præualet intrare, nisi sit in conductu huius virgæ.

Maria virga Aaron.

Quinta est *virga Aaron*, quæ ad dirimendam contentionem, quam quidam mouebant contra Moysen & Aaron, frondvit, floruit & fructũ fecit. Virga Aaron, virgo Maria: huius virgæ frondes boni mores, flores virtutes, fructus bonæ operationes. Siquidem hæc virga peperit Amygdalas quæ sunt cibus infirmantium, quia pietatis opera Christo, qui dicit. *Infirmata est in paupertate virtus mea*, Psalm. trigesi. de propria substantia exhibuit, nec cessat vnquam membris eius huiusmodi opera misericorditer exhibere.

Aliter virga Aaron beata virgo, quæ instar illius virgæ aridæ, sine humore virilis seminis peperit Amygdalam, id est, genuit Christum. Quæ scilicet, virga floruit consentiendo, fronduit gignendo, fructificauit pariendo In Amygdala tria; cortex fragilis, & quasi laxualis & deformis, humanitas Christi, cui in passione non fuit species neque decor, sed tum *reputatus est, vt leprosus*. Isa. quinquag. tert. Testa dura, deitatis soliditas. Nucleus dulcis, cibus infirmorum, id est, vere pœnitentium dicentium cum Propheta Ieremia cap. decim. sept. *Sana me Domine & sanabor*, Sed plena refectio Angelorum, qua fruuntur nec fastidiunt, sed frui magis desiderant, & hic Nucleus homines pascit & Angelos in sacramento altaris.

Aliter *Virga Aaron*, virgo Maria, circa quam magna magni notatur figura sacramenti. Fuit enim hæc virga Aaron summi Sacerdotis, & secundum Isaiam vndecimo dicitur *Virga Iesse* à quo immediate ortum habuit tribus regia, quia Iesse fuit pater Dauid; ad præfigurandum quod Maria erat illum paritura, qui est Rex & Sacerdos. Vnde cum dixisset Psalmista quasi loquens Christo, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*, paulo post subiunxit, *Tu es sacerdos in æternum*, &c. Psalm 109. De hac virga dicit beatus Augustinus in quodam sermone de incarnatione. Virga hæc protulit quod ante nõ habuit, non radicata plantatione, non defossa sarculo, non animata succo, non fœcundata seminario. Et cum illic deessent vniuersa iura naturæ, protulit virga quod nec semine suggeri potuit, nec radice, & cæter. Et hoc dicit contra Iudæum quærentem, quomodo virgo peperit?

D. Augustinus.

Dominus Parisiensis

Peperit autem hæc virga supra naturam, & contra naturam, id est, contra solitum cursum naturæ, & non simpliciter contra naturam: quia sicut dicunt quidam magni Theologi, & bene, nihil naturalius est naturæ, quam obedire ordinationi creatoris sui. Vnde Isidorus libro vndecimo. Etimo. capitulo tertio, vbi disserit de portentis. Non sunt contra naturam quæ diuina voluntate fiunt, cum voluntas creatoris conditæ cuiusque rei natura sit. Vnde & legitur Apocal. tertio, *Tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata sunt*. Peperit inquam Amigdala vel nuces, sicut dicit alia translatio, per quæ videlicet Amigdala vel nuces, signantur multorum iustorum millia, quos ad vitæ nouitatem, suo quotidie conuertit exemplo. *Vel* per nucem aut Amigdalum Christus, in cuius persona triplex substantia, cortex amarus, caro quæ passa est amaritudines passionis, nucleus dulcis anima in qua fuit dulcedo fruitionis, nam fuit simul in vnum viator & comprehensor, vnde dicit, Psalm. decimo quint. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*. In testa diuinitas vtrique vnita, in qua fortitudo inseparabilis, quæ abscondita fuit in passione. Abacuc. tert. Propter hoc igitur appellat Isaias hanc virginem, virgam, vt nos transmittat ad hanc figuram.

Isidorus

Maria virga Decor.

Sexta virga & septima habentur Zach. vndecimo. Vbi ipse dicit. *Assumpsi mihi duas virgas. Vnam vocaui decorem, & aliam funiculum. Et paui gregem*. Et Paulo post. *Et tuli virgam meam quæ vocabatur decus*. &c. Ecce quod altera de virgis istis appellabatur & decor, & decus. Decor dicitur quasi decus cordis, & signat virtutes internas, & interiorem pulchritudinem. Et hæc virga disciplina est, scilicet ordinata morum correctio. Sed virga correctionis debet egredi de radice Iesse, quod interpretatur incendium, hoc est de timore incendij gehennalis, & de amore superni incendij quod est charitas, quia propter timorem suppliciorum, & desiderium gaudiorum debemus corrigere nos. Decus dicitur quasi Dei custos, quia qui habet omnia hæc supradicta, non restat nisi vt Deum sibi conseruet, & se Deo. Et ista virga similiter est disciplina.

De primo. Parab. viges. sept. *Qui custos est Domini sui glorificatur*.

De secundo. *Fortitudinem meam ad te custodiam*. Psalm quinq. oct. De vtroque Maria loquens de dilecto, Cant. tert. *Tenui eum nec dimittam*.

Maria virga Funiculus.

Septima virga dicitur *Funiculus*, quo terra solet mensurari. Vnde Psalmista. *Diuisit eis terram in funi-*

in funiculo distributionis. Psalm. 77. Est autem terra quadruplex, quam debemus iuste mensurare.

Terra quam cernimus, scilicet terra materialis.

Terra quam gerimus, nostrum corpus.

Terra quam quærimus, paradisus.

Terra quam fugimus, infernus. In terra enim quam geris, quantum tibi mensuras de voluptate carnali, tantum tibi mensuras de terra miseriæ, vel inferni. Apocalypsis decimo octauo. *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum*, dicitur de anima reproba. Quantum etiam tibi mensuras de pœnitentia in terra quam teris, id est, quamdiu viuis in mundo, tantum tibi mensuras de gloria & beatitudine, in terra quam quæris, id est, paradiso. Vnde Psal. 93. de Christo dicitur. *Secundum multitudinem dolorum meorum, in corde* & corpore *meo, consolationes tuæ lætificauerũt animam meam.* Beata autem virgo, quia fere nihil sibi mensurauit de corporalibus, vel de terrenis, sed multum de paupertate, multum de afflictione & pœnitentia; ideo totum sibi mensurauit, quod bonum est & iocundum. Est igitur prima virga euigilationis, secũda illuminationis, tertia purificationis, quarta reconciliationis, quinta gubernationis, sexta correctionis, septima commensurationis. Has autem virgas posuit Iacob, id est, Deus pater, in canalibus, id est, in speculis scripturarum, vt ad aspectum earum concipiamus varios fœtus, id est, varios affectus virtutum.

Maria virga virtutis Dei.

Hæc est virga diuinæ virtutis, de qua Propheta dicit filio Dei, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.* Psalm. 109 Quod sic exponitur O Christe, *Dominus*, id est, Pater, *emittet*, id est, extra mittet, hoc est, nasci faciet, *ex Sion*, hoc est ex gente Iudæorum, *Virgam virtutis tuæ*, id est, Mariam, in qua & per quam multis modis manifestabitur

Fr. Hugo.

virtus tua. Per eam enim *Notam fecit Dominus in populis virtutem suam, & redemit in brachio suo populum suum.* Psalm. 76. Et nota, quod virtus Dei dicitur triplex, potentia Dei, misericordia Dei, virtus à Deo infusa.

Virtus Dei triplex

De *prima* dicitur, *Exaltare Domine in virtute tua.* Psalm. 20. Secundum hoc Maria dicitur virga virtutis, quia in ipsa virtus & potentia Dei mirabilia operatę sunt, scilicet quod Deus homo, Verbum caro, Mater virgo, & huiusmodi. Propter hoc prædictum fuit ei, Lucę primo. *Virtus altissimi obumbrabit tibi.* Secundum hoc significata est per virgam Aaron, in qua Deus fecit mirabilia in terra AEgypti, & in deserto, prout assignatum est supra. De *secunda*, id est, de misericordia dicit Psalm. 53. *In virtute tua*, id est, misericordia, quę maxime est virtus tua, vnde in collecta, Deus qui omnipotentiam tuam

pag.

parcendo maxime, & miserando manifestas. *Iudica me*, secundũ hoc Maria virga virtutis, quia in ipsa fecit nobis misericordiã, sumendo carnẽ ex ea, in qua pro nobis mortuus est. Vnde Luc. 1 *Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriens ex alto*, &c. dando etiam Mariam nobis in aduocatam, & matrem misericordiæ, ad impetrandam nobis misericordiam. Quære de aduocatis causa. deci. septim. Secundum hoc significata est per virgam auream Assueri, quam extendit ad Esther, Esther. quint. In signum clementiæ, dans ei fiduciam impetrandi. Sic & Deus donauit nobis Mariam, vt ipsa mediante veniam, gratiam & gloriam à Domino impetremus. De *tertia*. Hoc est de virtute infusa, dicitur in Psal. 67. *Ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ.* sic optime fuit ipsa virga virtutis, quia plena omni gratia & virtute, vnde dicta *Gratia plena.* Luc. pri. & secundum hoc signata est per virgam Aaron, quę germinauit, floruit, frondui, & Amygdala peperit. Sequitur *Dominare*, id est dominaberis *in medio inimicorum tuorum*, aut eos per Mariam conuertendo ad iustitiam, vt patet in Theophilo; aut puniendo ad vindictam, sicut videre est in apostata Iuliano. Ratione conuersionis peccatorum, dicitur Maria in Psalmo 44. Virga *directionis, & virga regni Domini*, quia in regnum cœlorum dirigit pœnitentes. Ratione vero punitionis dicit Christus de ea. Isai. decim. *Virga furoris mei.* &c. Simile habetur Num. vigef. quart. In prophetia Balaam. *Consurget virga de Israel, & confringet omnes duces Moab.* &c. Item Isa. vnd. *Percutiet terram virga oris sui*, id est, terrenos per Mariam, quam ipse creauit, quæ dicit, *Ego ex ore altissimi prodij* &c. Eccli. vigesquart.

Lib. 1. pag. 86. c.

Hæc est *virga consumptionis*, cuius summitate tetigit Angelus panes & carnes Gedeonis, & ascendit ignis de petra totum consumens holocaustum, sicut legitur Iud. sext. Et tu si hanc virgam manu tenueris per similitudinem operum, & per disciplinam, quę virga est, tetigerit carnes tuas, id est, te carnalem, exibit ignis charitatis de petra qui Christus est, & consumet in te quidquid inuenerit consumendum, per adiutorium huius virgæ.

Maria virga consumptionis.

Hæc est *virga sustentationis*, sicut dicit Manducator, quam senes deferunt ad se sustentandos, vt quod non possunt propria virtute, faciant adminiculo virgę. Sic *antiquus dierum*, Dan. sept. cuius *egressus ab initio à diebus æternitatis.* Mich. quint. Non poterat per se stare, ambulare, discurrere, esurire, sitire, aut huiusmodi, quæ non competunt deitati: Et ideo innixus est huic virgæ, & in ea incarnatus, & ab ipsa portatus, vt in carne, quã de ipsa acceperat, crucifigi posset, & mori, & sic redimere mundum.

Maria virga sustentationis.

Pet. Manducator.

Hęc est *Virga defensionis*, qua se debent fideles defendere

Maria virga defensionis.

defendere à canibus hoc est à morsibus tentationum, scilicet inuocando nomen eius, quia ipsa est virga virtutis. Sed si tantummodo habeatur in ore, sicut illi habent qui eam tantummodo laudant, vel salutant, nihil operantes ad honorem eius, non bene defendunt se per eam. Accipiatur ergo tripliciter, in corde, per meditationem & amorem, in ore, per laudem & salutionem; in manu, per operationem & operum conformitatem, & ita erit vtillima ad omnimodam defensionem. Propter hoc dicitur Mat sext. *Nihil tuleritis in via nisi virgam tantum*, id est, Mariam per iugem meditationem ad defensionem vestram.

Maria virga Piscationis. Hæc est *virga piscationis*, qua scilicet mediante extrahuntur pisces, id est, homines de luto aquarum multarum, Abacuch. 3. id est, mundanarum & carnalium voluptatum, quæ multæ sunt; & quicumque peccatores de profundo peccatorum, & de mari, id est, de amaritudine mundi, quando scilicet, exemplo Mariæ contemnentes diuitias paupertatem amplexantur; linea, qua ferrum virgæ adhæret, totus processus vitæ eius; hamus aduncus, oratio eius; Laache Gallicè, id est, inescatio, vniuersa bona quæ nobis per eius misericordiam ministrantur.

Maria virga Impugnationis. Hęc est *virga impugnationis*, qua scilicet, mediante projiciuntur lapides, id est, auctoritates scripturæ sacræ sumptæ de torrentibus scripturarum, id est, de duobus testamentis. Vnde Psal. 103. *De medio petrarum*, id est, duorum testamentorum, *dabunt voces* disputationem siue prædicationem; projiciuntur in quam ad castella, id est, contra hæreticos, qui aduersus Dei scientiam se extollunt. Vel aliter. Hac virga mediatrice, projicit Dominus beneficia sua ad nos, tanquam lapides viuos. Vt sibi capiat, & vendicet humani cordis arcem, & animæ nostræ ciuitatem.

Maria virga Mensurationis. Hęc est *virga mensurationis* quæ data est Ioanni. Apoc. vnde. Vnde dicit. *Datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi, surge & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo*, &c. Et tu si vis pertinere ad templum Dei & altare Dominicum, necesse est tibi hac virga per imitationem mensurari. De mensurationibus quære. Ezech. quadrages.

Maria virga Directionis & Regni Dei. Hęc est *virga directionis & virga regni Domini*, Psal. 109. Quæ dirigit meritis, orationibus & exemplis, quotquot ingrediuntur in regnum filij sui; & ab ipsa quærenda est per orationem directio & conductus, vt ei dicatur sicut dicitur filio Psalm. 24. *Dirige me ô Domina in veritate tua & doce me, quoniam tu es* salus & saluatrix mea.

Maria virga Consolationis. Hæc est *virga consolationis*, de qua in Psal. 22. *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga* Maria; *Baculus* lignum crucis, in quibus duobus pastor reduxit ouem perditam, & baculauit diabolum. Quęre titulo de cruce. Sicut enim Deus pater Domini nostri Iesus Christi, *Pater est misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*. secund. Cor. pri. Sic & Maria mater est misericordiæ, & consolatur nos in tribulationibus nostris, nisi peccata nostra prohibeant bonū istud à nobis. Iere. quint.

Maria virga Odorifera. Hæc est *virga odorationis*, id est, *virga odorifera*, quę quoscumque per gratiam tangit, odorifeRos reddit; de qua dicitur Cant. tert. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus*, &c. Quære titulo de aromatibus horti conclusi. Supra pag. Ideo dicitur Eccli. viges. quart. *Quasi Libanus non incisus*, quod est thus integrum, *vaporaui habitationem meam*, id est, illos quos inhabito per gratiam.

Maria virga Prædicationis. Hæc est *virga prædicationis*, videlicet quę sola datur prædicatoribus ad portandum in via. Vnde Matt. sext. Dixit Dominus duodecim Apostolis, *nihil tuleritis in via nisi virgam tantum*. Qui enim habere posset hanc virgam comitem, in via vitę præsentis, non deesset ei gratia, non doctrina, vel aliquid necessarium.

Maria virga Regiminis vel Confractionis. Hæc est *virga regiminis* vel *confractionis*, de qua pater filio *Reges eos*, id est, bonos, *in virga ferrea*, id est, inflexibili iustitia, quę manifeste reperitur in exemplis Mariæ, *& tanquam vas figuli confringes eos* Psal. 2. id est, quidquid in eis luteum, & testaceum est purgabis. Aliter de bonis interpretatur illud. *Reges eos in virga ferrea*, sicut expositum est; De malis id quod sequitur, *Et tanquam vas figuli confringes eos*, id est, malos, sicut patet in Iuliano apostata. Et in hoc notatur facilitas ex parte confringentis, & irrecuperabilitas ex parte confractorum. Isa. triges. *Subito dum non speratur* &c. Et hoc est quod dicitur Num. viges. quart. *Consurget virga de Israël, & confringet omnes duces Moab*, id est, dęmones & malos homines. Item in hoc notatur, quod illi, qui nolunt regi nunc per exempla & verba Mariæ, in futuro per filij potentiam confringentur. Aliter. Moab interpretatur ex patre, & signat diabolum, de quo dicit Christus Ioan. octa. Ipsis Iudæis, *vos ex patre diabolo estis*, &c. *Hic est rex super omnes filios superbiæ*. Iob quadrages. pri. Ipse est etiam *princeps mundi*. Io. duod. Et habet sub se duces tres, scilicet concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & superbiam vitæ pri. Ioan. secund. Primum ducem confregit beata virgo virginitate, secundum voluntaria paupertate; tertium humilitate. Moraliter. In virga signatur correptio, in ferro sustentatio, quia quos corrigit iustitia filij, sustentat ne deficiant misericordia matris; non semper, sed sæpe.

Item

Maria virga Percussionis.

Item hæc est *Virga Percussionis*, de qua dicitur Isai. 11. *Percutiet terram*, id est, illos qui nimio affectu vniti sunt terrę, & quasi terra effecti, *virga oris sui*, id est, sententia iudicij quam ipsemet proferet. Vnde dicitur Eccles. 43. *Vox tonitrui eius verberabit terram.* Vel *virga oris* eius potest dici Maria, quæ ait Eccli. viges. quart. *Ego ex ore altissimi prodiui*, qua scilicet mediante percussit Iulianum apostatam, qui fidem Catholicam reliquerat pro acquirendo principatu Romano.

Maria virga Irritationis.

Hęc est *virga Irritationis*, cum virga enim solent irritari canes, & prouocari ad rictum & latratum. Illi enim qui deuote beatæ virgini seruiunt, diabolum ad iram prouocant, & incitant ad tentandum. De cuiusmodi dicitur Iob tert. *Qui parati sunt suscitare Leuiathan*, sed ipse contemptus surgit in scandala. Vnde & per Holofernem signatur Iudith. sept. Qui pręcepit incidi aquæductum, quo fons influebat ciuitatem Bethulię. Quære expositionem titulo de receptaculis aquarum, vbi Maria dicitur aquæductus.

Lib. 9. pag. 529. a.

Item virga tria portat, scilicet *stimulum, hamum*, & *viscum*, quibus tria animalia scilicet, *bos, piscis*, & *auis* captiuantur. Quibus tribus Behemoth, id est, diabolus figuratur.

Stimulus, enim bouem cogit Agriculturę seruire.

Hamus piscem extrahit de aqua, vel fluuio.

Viscus volucrem in aëre captiuat. Et his tribus figuratur Christus, quem virgo Maria portauit. De boue Iob quadrages. dicitur ipsi Iob. *Behemoth, id est, diabolus quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet.* Ibidem *an extrahere poteris Leuiathan hamo?* scilicet de aquis generis humani. Ibidem. *Nunquid illudes ei quasi aui?*

Christus stimulus. Vnde dixit Saulo. Act. non. *Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Seruit ergo bos, id est, diabolus agriculturæ Dei, id est, fidelibus ecclesiæ, quibus dicitur pri. Cor. tert. *Dei agricultura estis*, dum eos vexat tentationibus & quasi calcat ad probationem, non ad subuersionem, & sic calcando facit ipsos quasi terram fructiferam & vberiorem.

Christus hamus de quo Iob quadrages. *In oculis suis quasi hamo capiet eum.* Huius hami ferrum, virtus diuinitatis; vermis, fragilitas carnis; ferrum latens in verme, diuinitas latens in humanitate. Hamus in mare proiectus, Christus in mundum missus. Satanas, qui in mari mundi per idolo atriam dominabatur, qui supra appellatus est Leuiathan, hunc vermem morsu appetijt, sed virtus diuinitatis eum aduncauit. Vnde quidam.

Piscator pater est, mare mundus, filius hamus,
Esca caro, deitas linea, piscis homo.

Christus viscus, cuius mollities, humanitas; viscosa tenacitas, deitas; auis insidens virgę viscatæ diabolus. Nam auis, primo premit pedibus mollem viscum, quibus adhærentibus visco tenaci, percutit alis viscum, quousque visco adhæreant. Alę diaboli, principes Romani, qui ipsum diabolum in altum leuabant, & per mundum coli faciebãt. Pedes, populi inferiores. Primo enim diabolus Christi humanitatem morte pressit per populos minores, clamantes coram Pilato, *Tolle hunc & dimitte nobis Barrabbam.* Luc. viges. quart. Sed illis minoribus ad prædicationem Apostolorum, virtute diuinitatis Christo fide adhærentibus; diabolus commouit Romanos principes quasi alas suas, ad persequendum Christum in membris suis, donec & ipsi Christo, quasi visco fide adhæserunt, & sic illusum est diabolo quasi aui. Ideo dicit Dominus Iere. dec. tert. *Agglutinaui mihi domum Isräel*, id est, populorum credentium. Sed cum adhuc diabolus nos vexet in terra, inquantum ipse est bos, per amorem terrenorum; & in aquis, inquantum piscis, per fluxa carnalium voluptatum; & in aëre, inquantum auis, per elationem mentis: semper necesse est per orationem ad hanc virgam refugere, & ad eum quem virga portauit, quę merito paupertatis & humilitatis, ipsum diabolum semper præualet captiuare.

Item de virgulis fiunt quædam vasa, quę dicuntur cophini vel calathi, quibus panis & fructus apportantur ad mensam. Sic & beata virgo est illud *Vas admirabile opus excelsi.* Eccli. quadr. tert. Per quod habemus Christum, qui est *panis viuus qui de cælo descendit* Ioan. 6. Et qui est fructus fructuum in mensa altaris, & habituri sumus in mensa cœlesti. In hoc etiam vase suscipimus iugiter data optima, quę descendunt a patre luminum. Iacob. pri.

Item mediante virga, vel adiutorio virgę, conseruat pastor, regit & dirigit gregem suum; & Christus mediante Maria populum Christianum. Ideo orabat Michæas in fine. *Domine Deus noster, pasce populum tuum in virga tua gregem hæreditatis tuæ.*

Maria virga Percussionis.

Hæc est *Virga Percussionis.* Isai. triges. *Pauebit Assur virga percussus.* Quia diabolus pauet nomen & imitationem virginis, quibus percutitur & vincitur, sicut canis baculo læsus, cum videt baculum leuari fugit.

SERMO IN NATIVITATE CHRISTI, VEL B. VIRGINIS.

Duplex Christi & Marię natiuitas.

E*Gredietur virga de radice Iesse.* In verbis istis duplex Christi natiuitas, & duplex Mariæ figuratur natiuitas, quarum quælibet mirabilis, venerabilis, & inenarrabilis. Vnde Isa. quinquages. tertio. *Generationem eius quis enarrabit?* Est autem

tem vtraque duplex, & licet natiuitas matris tempore præcedat natiuitatem filij, tamē quidquid habet mater, habet à filio. De duplici filij natiuitate primitus assignabimus. Cum ergo dicit, *Egredietur virga de radice Iesse*, Notatur natiuitas virginis, cum subdit *& flos de radice eius ascendet*, Notatur natiuitas filij. Sed cum virga habeat egredi de ramo, & non de stipite, & flos similiter de ramo, non de radice, quare Propheta posuit huiuscemodi verba?

Igitur de illa Christi natiuitate, qua de patre nascitur æternaliter, dicitur Mich. quint. *Egressus eius ab initio*, id est, à Patre, *A diebus æternitatis*. Item in Psal. 2. *Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te*, Hoc aduerbium *hodie* quod est præsentis temporis, remouet finem illius generationis; *genui* quod est præteriti, remouet præteritum. Est ergo sensus, *ego hodie*, hoc est ab æterno, vel *hodie*, hoc est sine fine & sine principio *genui te*. Item *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis*. Psalm 109. hoc est, Patrem generare Filium æqualem sibi. Et nota, quod sedere pōtificum, iudicum, & magistrorum est, Christus autem Pontifex, & Iudex, & Magister est.

Triplex Christi natiuitas.

Preter illam igitur natiuitatem a Patre, est duplex alia Christi natiuitas, scilicet in matre & à matre. De natiuitate Christi in matre dixit Angelus ad Ioseph. Matth. prim. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*. In quo innuitur quod ea natiuitate quæ est in vtero, natus est mundus à peccato, & propter hoc dicitur, *Homo quidam*, id est, singularis. Item de hoc dicitur Ierem. vigesim. tertio. & sunt verba Dei Patris. *Suscitabo Dauid germen iustum*, id est, de germine mundo, non polluto, nec subdito alicui peccato. Et ideo solius Christi natiuitas in vtero celebratur. Item de natiuitate Christi ex vtero dictum est Mariæ, Lucæ primo. *Quod nascitur ex te sanctum vocabitur filius Dei*. Filius enim incarnatus antonomastice dicitur, *Sanctum*, & *Sanctum Sanctorum*. Daniel. nono. In hoc verbo notatur dignitas partus virginalis, & tria tanguntur, *Primo* veritas humanæ naturæ, per hoc quod dicit, *Quod nascetur ex te*. *Secundo* plenitudo gratiæ, per hoc quod dicit. *Sanctum*. *Tertio* vnitas personę diuinę, per hoc quod dicitur. *Vocabitur filius Dei*.

Dicit ergo. *Quod nascetur ex te*, id est, de veritate veræ naturæ, spiritus sancti operatione, & filij obumbratione, *Sanctum*, Daniel. nono, *Sanctus Sanctorum*, Sanctum, Agios, sine terra, mundum, firmum, consecratum & vnctum, vnde dicitur Christus, id est, vnctus, *Vocabitur Filius Dei* Ipse homo qui nascetur quia idē est nat⁹ tēporaliter de virgine & ab æterno de Patre. Est igitur vtraque hæc natiuitas mirabilis, quia mater peperit sine dolore, quem conceperat sine flore. Est & venerabilis, vnde Angelus ad pastores Lucę secundo. *Annuncio vobis gaudium magnum*, quia natus est vobis hodie Saluator mundi, &c. Propter hāc igitur triplicem Christi natiuitatem, celebrantur tres Missæ in Natali. In prima, quę est de natiuitate Christi ex patre dicitur, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te*. vt supra expositum est. In secunda, quæ est de natiuitate Christi in matre, dicitur, *Lux fulgebit hodie*, & ponitur futurum scilicet fulgebit, quia natiuitatem in vtero secutura erat natiuitas ex vtero. In tertia, quæ est de natiuitate Christi ex matre, dicitur, *Puer natus est nobis*, Isai. nono. Item de hac triplici natiuitate dicitur Genes. primo. *Dixit Deus*, id est, pater genuit filium, Patris enim dicere, est verbum generare, quia verbum cum dicitur generatur; *Fiat lux*, id est, nascatur filius in vtero virginis, *Et facta est lux*, id est, natus est filius ex vtero matris. Et bene dicitur *Fiat lux, & facta est lux*, quia omnes alij à Christo, natiuitate in vtero nascuntur filij tenebrarum, & iræ, & etiam natiuitate ex vtero, exceptis illis tribus qui fuerunt in vtero sanctificati, quia sicut dicit Apostolus Ephes. 2. *Omnes nascimur filij iræ*, per naturam.

Item de vtraque hac Christi natiuitate, scilicet in vtero, & ex vtero, dicitur Isa. sexages. secund. *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam*, id est, propter honorem militantis & triumphantis ecclesiæ, *donec egrediatur*, id est, palam fiat per carnalem natiuitatem, *vt splendor iustus eius*, id est, Christus, qui antonomastice dicitur iustus, & qui iustificat militantes, & prius iustificauit triumphantes. Et dicitur Christus *splendor*, quia sicut splendor à toto sole egreditur, & est ei coæuus & consubstantialis, sic & filius à patre, & patri est consubstantialis. *Et saluator eius*, scilicet, vtriusque ecclesię, *vt lampas accendatur*. Nota, quod ad habendum vel faciendum splendorem ponitur oleum in lampade, & ignis in oleo; sic factum est quādo diuinitas posita est in vitro nostræ fragilitatis, mediante oleo charitatis. Tunc enim mulier, id est, sapientia Dei accendit lucernam, vt quæreret drachmam perditā Lu. 15. Et sic habitus est splendor sempiternus, quo illuminatus est mundus.

Et hęc omnia quę dicta sunt de duplici Christi natiuitate, pertinent ad ascensum floris de radice Iesse. Vnde sequitur. *Et flos de radice eius ascendet*. In his autem verbis eliditur illorum hæresis, qui dixerunt Christum non habuisse verum corpus, sed fantasticum. Et etiam hæresis illorum, qui dixerunt Christum assumpsisse corpus sibi de cœlesti aëre, & non de virginis substantia, & sic transfudisse se in vterum virginalem, & de ea natum fuisse. Quos manifeste conuincit Isaias dicens, *Et flos de radice eius ascendet*. Similiter & Apostolus Gal. quart. *Misit Deus filium suum factum ex muliere* &c. Et hoc est quod dicit Beatus Bernardus libro quarto de Consideratione,

D. Bernardus.

deratione, exponens illud verbum, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Dicit ergo. In hac prophetia occurrit Spiritus sanctus quorundam blasphemiæ, qui Christi carnem à nobis alienare conantes, asserebant nouam carnem creatam in virgine, quam Christus assumpsit, & non sumptam de virgine. Ideo dixit Propheta *Egredietur virga de radice Iesse* &c. Poterat enim vere dixisse & flos de virga ascendet, sed maluit dicere de radice, vt vnde virgam, id est, Mariam, inde florem, id est, Christum duxisse originem demonstraret. Vnde ad Rom. 9. *Quorum patres & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus in sæcula Amen.* Propter hoc etiam B. August. quasi loquens ad Mariam, filius Dei verberatus flagris, felle potatus, & affixus patibulo, vt te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo monstrauit.

D. Augustinus.

De duplici Virginis natiuitate.

Egredietur virga de radice Iesse. Visa de triplici natiuitate Christi, restat videre de duplici natiuitate virginis, scilicet in vtero, & ex vtero. In vtero concepta est in originali, sicut & cæteri omnes, vnde Psal. 50. *In iniquitatibus conceptus sum* &c. Sed cito post, vt creditur, *fluminis impetus* id est, abundantia Spiritus sancti *lætificauit ciuitatem Dei*, id est beatam virginem, quando *tabernaculum suum sanctificauit altissimus.* Psal. 45. id est, ipsam virginem, in qua nouem mensibus corporaliter habitauit, mundauit ab originali clausam adhuc in vtero matris. Et nota, quod sicut generatur quis primo carnaliter, & postea spiritualiter regeneratur in baptismo, qui dicitur lauachrum regenerationis & renouationis, ad Titum tert. Sic beata virgo potest dici concepta in originali, & reconcepta in sanctificatione. Et sub hoc respectu potest celebrari conceptio eius, aliter non. Quære titulo de sanctificatione eius. Et ideo natiuitate ex vtero nata est tota pura, vnde & ortus eius ortui sideris comparatur, Num. vigesimo quart. *Orietur stella ex Iacob*, &c.

Lib. 4. pag. 305. 2.

Egredietur virga de radice Iesse. Cum aliæ virgę soleant egredi de stipite vel de ramis, quare hęc dicatur egredi de radice, duplex est ratio. Prima ad hęresis exclusionem, secunda pertinet ad virginis commendationem. *Triplex* enim fuit *error* circa virginis natiuitatem, nam *quidam dixerunt* quod ipsa fuit Angelus incarnatus; sed hic error eliditur per hoc, quod dicitur *de radice Iesse*, cuius radix fuerunt patres antiqui de quibus Angelus natus non est. Et ad Hebræ. 2. dicitur, quod *Christus Angelos non apprehendit*, id est, naturam Angelicam, *sed semen Abrahæ apprehendit*, id est, naturam humanam de semine Abrahę in Maria. *Alia hæresis* dixit, quod noua natura creata est in aliquo * partu, & non fuit virgo nata de primo semine corrupto Adam. Sed hæc eliditur per hoc quod dicit, *De radice*, id est, quasi de primo principio. Beatus Augustinus. Nihil populo Israel defuit in vestimento, vel calceamento quamdiu fuerunt in deserto, sicut dicitur Neemiæ nono. In quo Deus non nouam creaturam condidit, sed à se conditam conseruauit. Quod est dicere: Naturā humanam Deus conseruauit, non nouam creauit. *Tertia hæresis* dicit, quod tota natura Adam non fuit corrupta, sed aliqua vena remāsit immunis & incorrupta, quæ per successionem translata est de vno in alterum totaliter, vsque in virginem, & de illa formata est caro Christi, sed manifestè mentitur, quia sic non ascendisset, *Flos de radice Iesse*, sed de virga tantum. Confunduntur etiam isti per hoc, quod dicitur *De radice Iesse*, quod interpretatur incendium, hoc est de flamma concupiscentiæ radicata in omni genere incendium.

Hęreses de Mariæ natiuitate.

Alias partum.

D. Augustinus.

Secunda ratio spectat ad virginis commendationem, & commendatur à tribus.

Virginis Mariæ triplex commendatio.

Primo per hoc quod dicitur, *Egredietur virga*, id est, extra ibit, *De radice Iesse*, quod interpretatur incendium, & significat concupiscentiam originalem, notatur eradicatio originalis.

Secundo per hoc quod dicitur *De radice Iesse*, quod sonat incendium sub alio sensu, quia ignis radix est incendij. Commendatur virgo ex hoc, quod incendio feruentissimæ charitatis, quam pater habuit ad genus humanum, data est nobis virginis natiuitas in saluationem, & exemplū. Vnde Apostolus secund. Corinth. nono *Gratias Deo super inenarrabili dono eius*, siquidem immensa Dei charitas fuit causa originalis tanti beneficij. Nam cum pater propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos sicut dicitur ad Ephesio. secundo. Dederit nobis suum vnigenitum, liquet quod ex eadem charitate dederit nobis matrem, sine qua impossibile erat habere filium incarnatum, quia huic soli virgini tale priuilegium debebatur. Vnde dicit Pater Isai. quadragesimo secund. *Gloriam meam*, id est, filium meum, quia *Gloria Patris Filius sapiens*. Prouerb decimo. secundum aliam literā, *Alteri non dabo* quàm Marię. Hæc est enim optima pars data Mariæ, quæ non auferetur ab ea, vt alij detur. Ideo in verbis istis docet nos Propheta, quod sola patris dilectio, qua *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*, scilicet incarnatum de virgine Ioan. tertio, non aliquod humanum meritum huius beneficij causa fuit originalis.

Tertio commendatur per hoc, quod virga de radice egrediens altior est, rectior est, subtilior est, humidior est flexibilior est, viridior est, pulchrior & planior est, quam egrediens de stipite, vel de ramo. Sic beata virgo altior est vitæ sanctitate, rectior charitate, subtilior humilitate, humidior

humidior pietate, flexibilior obedientia vel compassione, viridior fidelitate, pulchrior castitate, planior simplicitate omnibus alijs sanctis. Et ideo dicit Eccli. vigesimoquart. *Gyram cæli circuiui*, Animę enim aliorum sanctorum vadunt quęlibet in suam mansionem, sed ipsa per totum cœlum. Vnde dicit Cantic. primo *Introduxit me, Rex in cellaria sua, &c.* Non enim dedit ei Deus scyphum, vel sextarium gratiæ; sed totum ei publicauit, sicut dicitur Gallicè. Elle fut-misericorde-me. Ideo etiam dicit Cantic. septim. *Omnia poma noua & vetera, &c.* Quare octauo priuilegio eius. Nam omnia dona siue charismata, quę alij sancti habuerunt in parte, habuit ipsa in toto.

Lib. 1. pag. 190. b.

Item *Egredietur virga de radice Iesse. Egredietur*, id est, nascetur. Nota, quod sicut dicunt magni sapientes, proprium est fontis vel fluuij, egredi de terra, vel monte. Gen. secund. *Fluuius egrediebatur, &c.* Et ipsa ad hoc nata est, vt velut fluuius, fluens gratiarum & benedictionis, irrigaret totum mundum. Vnde ipsa dicit Eccli. vigesimo quarto *Ego quasi fluuius Dioryx, &c.* Et Canticor. quart. *Fons hortorum*, scilicet irrigatiuus. Quære titulis suis. *De radice*, id est, de stirpe Iesse, Patris Dauid. Et nota, quod non dicitur de radice Dauid, licet verum dixisset; sed maluit dicere *De radice Iesse*, ne vel diuites honorare, vel pauperes contemnere videretur: quia Iesse fuit quasi pauper homo respectu filij, Dauid autem Rex, potens & diues. Sed quia *Dominus potentes non abijcit, cum & ipse sit potens*, sicut dicitur Iob trigesimosexto. Christus in euangelio Dauid filius nominatur.

Vide lib. 9 pag. 121. e. & pag. 508. a.

Item in hoc quod dicitur *Egredietur virga de radice Iesse*, quatuor specialiter insinuantur de virgine; *Primum* humanitatis eius veritas; *Secundum* eius generositas; *Tertium* immensa Dei charitas; *Quartum* excellentissima ipsius humilitas. In hoc ergo quod dicitur. *Egredietur virga de radice Iesse.* confunduntur illi hæretici, qui dixerunt ipsam non habuisse patrem vel matrem, sed carnem angelicam, vt paulo supra tetigimus. Et hoc forte sumpserunt ex eo, quod non texitur genealogia eius, sed solius Ioseph Matth. primo. cum non sit consuetudo sacræ scripturę texere genealogias mulierum. Sed supplet hoc Ioannes Damascenus, qui dicit Mariam descendisse de Dauid per Mathan. Dicit enim Mathan genuisse Panthera, Panthera genuisse Barpanthera, & hunc genuisse Ioachim patrem Mariæ. Nullo enim modo dixisset Angelus Mariæ Lucæ prim. *Et ecce Elizabeth cognata tua, &c.* nisi cognata eius fuisset vel ex parte patris, vel ex parte matris. Vel forte ideo non nominatur in euangelio pater Mariæ, quia oblita fuerat domum patris sui, iuxta doctrinam Spiritus sancti qui ei præceperat, *Obliniscere populum tuum, & domum Patris tui*, &c. Psalm. 44.

A

Item in hoc quod dicitur, *Egredietur virga de radice Iesse*, notatur Mariæ generositas, quia de Iesse immediate ortum habuit tribus regia. Vnde Iudicum in fine. Et Matth. primo dicitur, Iesse autem genuit Dauid Regem. Aliter etiam per hoc quod dicitur, *de radice Iesse*, notatur hic generositas, quia Iudas Patriarcha fuit principale principium illius tribus, de qua fuit Iesse, non Adam, non Abraham, non Isaac, non Iacob, sed Iudas, quia quilibet duodecim Patriarcharum fuit principium tribus suæ. Et est idem dicere *de radice Iesse*, quod de tribu Iuda, quæ fuit dignior tribubus vniuersis. Vnde Apostolus Hebræorum septimo. *Manifestum quod de tribu Iuda ortus sit Dominus*, &c. Item *Iudas qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes sunt germinati.* 1. Paralip. 5.

B

Item per hoc quod dicitur, *de radice Iesse*, nec apponit Propheta nomen radicis Iesse, id est, Obed, qui genuit Iesse; ostendit Christus non solum ex Iudæis, sed & ex Gentibus nasciturus, per Raab Hiericontinam, & Ruth Moabitidem, quę assumptę sunt in gentem Iudęorum ex paupertate, & humili genere: Et hoc ne desperent gentiles humiles, ne glorientur in vanum Iudęi superbi, quod tantum ex eorum gente fuerit Dominus incarnatus. Matth. primo. *Salomon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse.* Et isti quatuor maxime fuerunt radix carnalis ipsius Iesse.

C

D

Item per quod dicitur, *Egredietur virga de radice Iesse*, notatur immensa Dei charitas, sicut assignatum est supra. Notatur etiã Marię humilitas, quod est quartum, per hoc quod non dicitur egredi de stipite, sed de radice, quæ latet in imo, quia humilitas dicitur quasi humi latens. Nam sicut de radice totum quod arbor habet, sic tota Marię virtus & excellentia ex humilitate, quam Deus respexit, quodammodo processit. Vnde & dicit, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, quasi radicem, *Ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, Luc. 1.

E

Item quod hic dicitur. *Egredietur virga*, hoc est quod dicitur Numer. vigesimo quarto *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël, &c.* Nam sicut nullo corpore cœlesti figurari melius potuit virgo, quam stella; sic nullo corpore terrestri melius quam virga, sicut multipliciter ostensum est supra. Et in hoc apparet immensa Dei sapientia. Virga etiam dicitur Maria, propter coaptationem rei ad figuram, quia multipliciter præfigurata fuit per virgam; multiplex etiam est similitudo virgæ florem producentis, & virginis Christum parientis.

pag. 23. f. & seqq.

F

pag. 1017. deinceps.

Sequitur. *Et flos de radice eius ascendet.* Hoc habuisti supra expositum. Nota, quod Iudæus de suo Messia hoc exponens, pro eodem accipit virgam

pag. 1041. & seqq.

virgam & florem. Sic etiam quædam Glossæ Christum virgam & florem accipiunt. In virga regnantis potentia, in flore virtutum fragrantia. Ipse enim fuit virga tumidis, quia contumaces & rebelles compescuit. Flos mansuetis, quos odore gratiæ modo reficit, & quibus fructum gloriæ in futuro promittit.

Christus Virga, quia.

Flexibilis, per humilem obedientiam. Philipp. 2. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem*. Luc 2 *Erat subditus illis*.

Gracilis, per paupertatem. Item Mater *Pannis eum inuoluit*, Luc. sec. Non serico, aut purpura, vel griseis pellibus.

Tremula, timore sensualitatis, vel naturali timore, quo Christus timuit mori, propassione, sed non passione. Ideo dicitur Marci decimo quarto, quod *Cœpit pauere & tædere*. Hoc quantum ad propassionem. Et ideo dicitur cœpit.

Quanto plus crescit & ascendit, tanto in summitate humilior. Sic Christus duodecim annorum, legitur humiliasse se Matri & Ioseph Lucæ secundo. Triginta annorum Ioanni ad baptismum. Matth. 3. sed in fine vitæ, *Humiliauit se vsque ad mortem crucis*. Philip. 2.

Sequitur. *Et requiescet super eum spiritus Domini*, id est, super hunc florem. *Spiritus Domini*, transitiuè, vel intransitiuè, id est, spiritus qui est Dominus. Ioan. tertio, *Spiritus est Deus*, &c. vel *Spiritus Domini, in quo est libertas*, vt dicit Apostolus secund. Corinthior. tertio. Qui in solo Christo plenissime requieuit, quia mansit & nunquam recessit. Ioan. prim. *Super quem videris spiritum descendentem & manentem*, & cæter. *Item* quia in eo gratia nec crescere, nec decrescere potuit, quia *Non ad mensuram dedit ei Dominus spiritum*. Ioan. tertio, *Item* quia sine molestia cuiuscumque peccati, quia peccatum non fecit, & cæter. Isai. quinquagesimo tertio, & prim. Petr secundo. In aliis enim fumus, stillicidium & mala vxor, sæpe expellunt Spiritum sanctum à domo sua, vel molestant. Prouerbior. vigesimo octauo. *Vel* in ipso requieuit spiritus Dominus, vel Domini, quia in ipso *habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter*. Coloss 2.

In Euangelio Nazareorum, quod Hebraicè scriptum est, ita habetur: *Factum est cum ascendisset Dominus de aqua, descendit fons omnis spiritus, & requieuit super eum. Et dixit ei: Expectabam te fili in omnibus Prophetis, vt venires & requiescerem in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum.* Fuerunt autem isti Nazarei illi primitiui fideles, ad opus quorũ fecerunt Apostoli collectas in Ierusalem, quibus erat cor vnum & anima vna Actuum quarto. Qui de gestis Domini euangelium scripserunt verissimum, sed propter sacramentum nostrum non est receptum cum aliis. Hi specialiter dicebantur Nazarei à IESV Nazareno, generaliter autem omnes fideles dicebantur discipuli, quia nondum inuentum erat nomen Christiani, quod post inuentum est Antiochiæ. Alio modo dicũtur Nazarei secundũ legẽ quæ habetur. Num. sept. Deinde qualis, vel quis sit ille spiritus, qui in eo requieuit, ostendit per effectum multiplicem.

Spiritus sapientiæ scilicet dator, & intellectus.

Spiritus consilii dator, & fortitudinis.

Spiritus scientiæ dator, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini dator, id est, quo timetur Dominus.

Hanc expositionem innuit Glossa ideoque dicit, sicut sermo Dei, id est, Filius Dei, lux, & vita, & resurrectio vocatur. Lux. Ioan. primo & octauo, Resurrectio Ioan. vndecimo, sic spiritus sapientiæ & intellectus, consilii & fortitudinis, scientiæ & pietatis & timoris Domini: non quod diuisus sit iuxta nominum differentias, sed vnus, & idem est fons cunctarum virtutum, vnde prim. Corinth. duodecimo. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus*. Deinde infert beatus Hieronymus in Glossa. Sine Christo ergo nec sapiens quis est, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec timore Domini plenus. Hi enim sunt *Septem oculi in lapide vno*. Zachar. tertio. Hæ sunt *Septem mulieres, quæ apprehenderunt virum vnum*. Isai. quarto. Hæ *Septem lucernæ candelabri sunt*. Exod. trigesimo septimo Hę sunt *septem stellæ in dextera filii hominis*, quem vidit Ioannes vestitum podere. Apocalypsi primo. Hę sunt *Septem lampades ante thronum*. Apocal. quarto. Hæc sunt *Septem cornua & Septem oculi agni occisi*, & *Septem spiritus missi in omnem terram*. Apoc. quint. *Vel* intransitiue, spiritus Sapientiæ & intellectus, id est, spiritus qui est sapientia & intelligentia spiritualis, non mundana, non diabolica, non animalis; spiritus consilii & fortitudinis, id est, consilium & fortitudo spiritualis, non carnalis de qua dictum est supra Isa. quint. *Væ qui fortes estis ad miscendam ebrietatem*. Spiritus scientiæ & pietatis, id est, scientia & pietas spiritualis, non mercenaria vel carnalis. Et replebit eum spiritus timoris Domini, id est, timor spiritualis non seruilis. De quo Roman. octa. *Non accepistis* &c. vsque *abba pater*.

Glossa.

D. Hieronymus.

Sed quomodo Christus fuit plenus timore? Constat enim quod timorem initialem non habuit, quia *perfecta caritas foras mittit timorem*, pri. Ioan. quart. Item filialis timor est, quo aliquis timet offendere patrem, vel separari ab eo; constat quod neutro istorum timuit Christus, ergo non habuit filialem timorem, ergo nullum, quomodo ergo repleuit eum spiritus timoris Domini? Solutio. Ad hoc dicunt quidam, quod repletus

repletus est spiritu timoris Domini in membris suis, timore initiali in imperfectis, filiali in perfectis. Pro nihilo ergo excipit Glossa timorem seruilem, quia istum timorem habet in pluribus. Nisi forte dicatur, quod illi qui seruiliter timent, non sunt membra nisi putrida. *Vel* potest dici, quod timor filialis tertium vsum habet, scilicet reuereri, & quoad hunc vsum plenissime fuit in Christo. Qualiter autem inter se differant hæc septem dona, vel conueniant, dicit B. Gregorius super Iob prim. vbi agit de septem filijs eius hoc modo. Sapientia, æternorum spe mentem reficit; intellectus, de auditis cor illustrat; consilium, rationem implet, prohibens esse precipitem; fortitudo, confidentiam contra aduersa trepidanti dat; scientia, ignorantiam pellit; pietas, opera misericordiæ docet; timor Domini, mentem premit ne de præsentibus superbiat; spes futurorum confortat. Et infra. Minor est sapientia, si intellectu careat; inutilis intellectus, sine sapientia; vile est consilium, sine fortitudine; fortitudo, sine moderamine rationis preceps ruit; nulla est scientia, sine pietate; pietas, sine discretione, quomodo misereatur ignorat; timor sine alijs, nihil valet; quia ad omnia trepidans à bonis operibus torpet, tamen hæc melius in disputatione discutienda sunt.

D. Gregorius.

Malusgranata vel punica, quod idem est secundum Isidorum, sed dicitur punica, quia ex Punica regione trãslatum est genus eius; malusgranata genere fæminino, eo quod inter corticis rotunditatem granorum contineat multitudinem, cuius flores Grecè quintinas, Latinè dicuntur caduci, agrestium vero malorum flores dicuntur Græce balaustion, quorum alij albi, alij purpurei, alij rosei, similes floribus mali punicæ. Negant physici cibo malorum corpora nutriri, sed sic opinantur eis vtendum, vt medicari potius quam alere videantur. Christus malus. Vnde de eo dicit Maria, vel sponsa, id est, Ecclesia Cantic. secund. *Sicut malus inter ligna siluarum sic dilectus meus inter filios.* Quia sicut malus omnia ligna siluarum visu, gustu & odore precellit, sic & Christus omnes sanctos. Flores huius mali sancti sunt candidi castitate, purpurei compassione, rosei charitate. *Vel* vt Maria dicatur malus, cuius flos Christus Dominus, qui fuit candidus nascendo, purpureus patiendo, roseus, id est, pulcherrimus resurgendo, quando refloruit caro eius. Ipsa etiam fuit candida virginitate, purpurea compassione, rosea intensissima charitate, quia rosa intensissimi ruboris est.

Isidorus li. 17. orig cap. 7.

Christus Malus.

Maria Malus.

Item malus, in vere & æstate, speciosa florum amœnitate; in autumno fructuosa, pomorum vbertate; sed in hieme scabrosa frigoris asperitate: similiter & Maria speciosa conuersatione, fructifera filij Dei portatione, sed rugosa & despicabilis in hieme passionis Dominicæ. Fuit etiam inter arbores sublimes, id est, inter cæteros sanctos exigua humilitate, inter lenes, scabrosa paupertate, inter planas spinosa filij compassione, & multiplici pœnalitate.

Ficus etiam dicitur à fœcũditate, quia fœcundior est ceteris arboribus, nam septies in anno dicitur ferre fructum, & altero maturescente, alter oboritur. Ideo dicuntur fructus caricę à copia, alij tamen dicunt, quod caricę sunt fructus palmarum. Ficus autem Aegyptia fœcundior, cuius lignum missum in aqua, statim mergitur, & cum ibi diutius iacuerit, ad superficiem aquę sustollitur contra morem aliorum lignorum. pugilibus vtilis ad edendum, quia vires eorum augmentat. Sępius in cibum sumpta à senibus, dicitur eorum rugas distendere. Non tantum ramis, sed & stipite fructificat. Naturæ calidæ. Vmbra frondium eius nocet omnibus quę crescunt sub ea. Prius fructum profert quam folia. Tauri ferocissimi ad stipitem eius religati, subito dicuntur mansuescere. Obest voci; prodest hydropico; calorem dicitur refrigerare, licet in se calidæ sit naturæ. Contra morsum canis dicuntur valere folia eius cum aceto.

Isidorus citat.

Propter fœcunditatem, quia in omni virtute, & bona operatione cæteris sanctis fœcundior, qui sunt arbores paradisi. Fœcundissima etiam partu, quia etsi carnaliter non genuit nisi vnicum filium, in eo tamen mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorum ipse est primogenitus.

Maria Ficus.

Sicut Sara in Isaac mater effecta est totius populi Iudaici, sic & Maria in Christo totius populi christiani Istud melius inuenies titulo quod Maria mater in fine capituli.

Lib. 6. pag. 397. f.

Spiritualibus pugilibus, proficua ad comedendum; Isti pugiles sunt, contra tria principalia vitia repugnantes; quomodo autem ipsa debet comedi, habes duodecimo versu horti conclusi. Vbi distinguitur quomodo pascit suos conuiuas.

pag. 760. e deinceps.

Senibus, id est, inueteratis in peccatis suis, aufert coram Deo signa suę vetustatis, & ipsam vetustatem & spiritualem rugositatem, de qua dicitur Iob decimo sexto *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, &c.* Tollit inquam, si ipsam spiritualiter inuisceràuerint. Quære vbi docui illud quod supra.

Naturæ calidissimę, sicut ficus Ægyptia, per vehementiam charitatis, qua filij sui diligit creaturas.

Fructus portat dulcissimos, qui maturati nigrescunt, & signant Christum qui in fine vitę suę temporalis, niger & discolor iacuit in sepulchro, qui est ferculum dulcissimum.

Ficedulas pascit fructu suo, scilicet quasdam a-

ues sic dictas ab edendo ficus dulces.

Tauros, id est, superbos & iracundos, si ei dilectione adhęreant, per orationes suas & exempla humiliari, & mansuescere facit; imo & omnes, inquantum in se est, ideo dicit, *In me omnis gratia*, id est, omne id quod facit gratiosum, Eccli. 24.

Valet contra hypocrisim, id est, contra cupiditatem, exemplo paupertatis.

Calorem, id est, feruorem libidinis refrigerat, exemplo virginitatis.

Vocem refrenat, id est, multiloquiũ, & maliloquium, & turpiloquium & huiusmodi, exemplo suæ taciturnitatis.

Folium eius cum aceto, morsum canis restinguere dicitur. Folia verba sunt, acetum acredo contritionis, canis diabolus.

Hæc est ficus de qua legitur Iudicum nono, quę *Noluit relinquere dulcedinem suam, & fructus suauissimos*, id est, morum suauitatem & contemplationis dulcedinem, *vt promoueretur inter ligna*, id est, pro Domino temporali vel sublimitate transitoria; mater & imitatrix illius, qui *Fugit in montem*. Nolens fieri Rex in terra. Ioan. sexto, Et qui dixit in passione. Ioannis decimo octauo, *Regnum meum non est de hoc mundo*.

Hæc est ficus habens, *Ficus bonas valde*, Ierem. vigesimo quarto, Ficus enim in fœminino ponitur & pro arbore, & pro fructu; sed ficus fici masculini generis, morbus quidam est, Vnde Martialis:

Martialis lib. 1. Epigram. 66.

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos, Ceciliane, tuos.

Ficus bonę valde possunt dici generationes Mariæ, scilicet pulchra dilectio, timor, agnitio, & sancta spes, quorum quatuor dicit se esse matrem. Quare titulo quod ipsa dicitur mater.

Lib. 6 pag. 313. a. & seqq.

Hæc est ficus, De qua dicitur Parabol. vigesimo septimo. *Qui seruat ficum*, id est, Mariam, quę propter dulcedinem fructus sui ficui comparatur, *Comedet fructus eius*. Fructibus enim huius ficus illi pascentur, qui sibi Mariam seruauerint, & se illi, id est, ad honorem illius.

Amygdal, id est, amygdalus Græco nomine, cuius fructus à Latinis dicitur Nux longa, ab alijs nucula, quasi nux minor. Hæc autem arbor prius omnibus arboribus se flore conuestit, & ad inferenda poma sua arbusta sequentia pręuenit. Istarum arborum alia dulcis, alia amara; sed quando terebratur radix amaræ amygdali, & inseritur surculus illius arboris quam Græci picen, Latini piceam nominant, deponit amygdalus suam amaritudinem quam habebat in succo.

Maria Amygdalus, quæ.

Amaritudinem originalis habuit in conceptione, sed eam beneficio sancti Spiritus deposuit in sanctificatione, & facta est tota dulcis.

Quia prima omnium arborum, id est, sanctorum veteris & noui testamenti, floruit vouendo virginitatem, & florem habuit tenerrimum cum adhuc esset iuuencula, sed fructus perseuerantię habuit solidissimos qui maturuerunt per bonam assuefactionem.

Quia generauit fructum medicinalem, id est, Christum. Vnde Eccli. trigesimo octauo. *Altissimus*, id est, Deus Pater, *creauit de terra*, carnis virgineæ, *Medicinam* generis humani, scilicet Christum hominem. Isai quadragesimo quinto. *Ego Dominus creaui eum*, hominem scilicet. Isai. trigesimo octauo, iussit ipse Isaias, vt tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus Ezechiæ, & sanaretur. Ecce quod ficus habet fructus medicinales.

In locis calidis dicitur fructu abundare, in frigidis fructum negare. loca calida, corda charitate feruentia, loca frigida, corda malitiosa. Iere. 6. *Sicut frigidam*, &c.

Lac factum de amygdalis refrigerat, vnde & datur laborantibus acuta; & simplex doctrina de beata virgine, multum valet æstuentibus caumate carnaliũ passionum, seu quorumlibet vitiorum.

Cortex fructus eius durus, asper & amarus, nucleus vero dulcis. Supra, vbi agitur de virga, inuenies mysterium, vbi tractatur de quinta virga, quę fuit Aaron.

pag. 1032 b. & deinceps.

De fructu eius artificiosè fit oleũ, quia Christus est misericordia nostra sicut dicit Psalmista Psalm. 47. quia artificio Spiritus sancti, de substantia eius factus est homo. Amygdalus ergo præ cæteris arboribus florescit, oleo pinguescit, per fructum eius infirmus conualescit. Sic Maria pręcęteris sanctis floret pietate, præ cæteris pinguescit charitate; magis per ipsam, quam per cæteros fruimur sanitate. Ecclesiastes duodecimo.

De primo dicitur, *Florebit amygdalus*.

De secundo subditur, *Impinguabitur locusta*.

De tertio ibidem, *Dissipabitur capparis*. Et subditur in auctoritate. *Ibit homo in domum æternitatis suæ*, id est, reuertetur ad paradisum, & totum hoc per Mariam.

Aliter. *Florebit amygdalus*, quia florem suum Christum, qui dicitur primogenitus tam patris quam matris, de se sola protulit. In cuius ortu impinguata est locusta, quia instabilis gentilitas per gratiam fœcundata. Dissipata est capparis, quia Iudæa aculeis peccatorum spinosa, spirituali pinguedine remansit vacua, & appellata est capparis à Græcis, eo quod habeat in summitatibus rotunda seminum capitella.

Christus amygdalus.

Christus amygdalus, quia hęc arbor ante omnes alias

nes alias floret, & ipse est *primitiæ dormientium*, prim. ad Corinthios decimo quinto. Vnde dicit post resurrectionem. *Refloruit caro mea*, & cæter. Psalm. 27. Et hoc est quod dicit. *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta*, id est, fidelis anima illo flore, scilicet carne & sanguine eius, *Dissipabitur capparis*, corruptio scilicet nostræ mortalitatis, quando *Corruptibile hoc induet incorruptionem*, prim. Corinthior. decimo quinto. Capparis est herba, quę venerem reprimit in cibo sumpta; & signat mortificationem nostrę carnis, & per hoc *Redibit homo ad domum suæ æternitatis*.

Moraliter. Flos amygdali præcedens alios flores, est bonum propositum præcedens fructus bonorum operum; sed quia tenerrimus est iste flos, cito læditur in quibusdam. Iob dec. quinto. *Læditur quasi vinea in primo flore botrus eius*. Pinguedo vero olei charitas est, à qua incipiendum est, quidquid voluerimus esse meritorium.

Isidorus lib. 17. etym. cap. 7. *Morus*, quæ secundum Isidorum sic vocatur à Græcis, à Latinis rubus, eo quod fructus eius, vel virgultum rubet. Fructus facit siluestres, quibus fames pastorum in desertis consouetur. Folia eius superiecta serpenti, ipsum dicuntur interimere. *Christus Morus.* Fructus mori, qui Christus est, tricolor; quia primo viret, secundo rubet, tertio nigrescit, maturus dulcescit. *Vel* etiam ipsa Maria, *Maria Morus.* quæ potest comparari moro fructui, viridis sanctitate, candida virginitate, rubra passione vel compassione, nigra, id est, despecta quoad filium in passione *Vel* etiam Christus fuit niger in sepultura, quando *Non erat ei species neque decor*, Isai. quinquagesimo tertio *Vel* quoad matrem. quando reputabatur corrupta. Vnde dicit, *Nigra sum, sed formosa*, Canticor. primo. *Vel* in passione filij fuit Maria nigra, quando cum decolorato decolorabatur mater, & obscurabatur cum obscurato.

De folijs mori dicuntur pasci quidam vermes, qui faciunt sericum, id est, conscientiæ humilium, qui doctrina & exemplis Marię, in præsenti sibi vestem contexunt nuptialem. Item folia, id est, verba & orationes Marię, occidunt in suis amatoribus serpentes vitiorum, & annihilant serpentes, id est, venenantes persuasiones dæmonum. Et nota, quod morus Christus, morus crux, morus Maria, quorum verba occidunt diabolum.

Moraliter. Candor mori fructus innocentia, viror fides, grossities spes, rubor charitas, maturitas perseuerantia, nigredo humilitas consummans omne bonum, quia contemnens seipsum; vel mortis desiderium. Vnde Philippens. primo. *Cupio dissolui & esse cum Christo*. Collectio, mors corporalis, mortua enim corpora nigrescere solent, & morum colligitur quando nigrescit.

Sichomer, id est, sichomorus, nomen Græcum, sic dicta, quia folio moro similis, & à Latinis celsa appellatur ab altitudine, quia non est minima, vt morus. *Maria Sichomorus.* Dicitur autem sichomorus quasi ficus fatua, quia Maria vouendo virginitatem reputata est fatua, sicut legitur in apocripho de infantia eius. Sed ob hoc Deo facta est ficus dulcis, & ad hoc ascendit Christus in hanc sichomorum, vt nobis visibilis appareret. Similiter & in crucem quę est sichomorus, *Crux Sichomorus.* quia à mundanis visa est pœna crucis stultitia. Vnde prim. Corinthior. primo. *Gentibus autem stultitiam*. Crux enim credentes alit vt ficus, sed à mundanis & hæreticis reputatur vt fatua. Ad hoc autem ascendit Christus in sichomorum crucis, vt nobis ostenderet, quo esset ascendendum, & vnde posset videri. Propter hoc Zachęus, qui interpretatur iustificatus, gratia Dei interius illustrante, quia ipse statura pusillus erat, nec videre poterat præ turba Dominum transeuntem, *Ascendit in arborem sichomorum, vt videret* IESVM. Lucæ decimo nono. Et tu, si non potes Dominum videre præ turba vitiorum, & strepitus turbationis sæcularis, ascende in arborem sichomorum: & hoc est quod dicit Apostolus prim. Corinth. tertio. *Si quis videtur esse sapiens, stultus fiat vt sit sapiens*. Propter hoc dicitur secund. Paral. primo. *Præbuit Rex Salomon aurum & argentum in Ierusalem quasi lapides, & cedros quasi sichomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna. Ierusalem* ecclesia vel religio. *Salomon* Christus. Veri claustrales vita & contemplatione sublimes, quasi *Cedri*, à mundi amatoribus reputantur sichomori campestres: sed omnia pro Christo relinquere dulcis est fatuitas, quia & per hoc Christo dulcescunt, & ad eius perpetuam visionem perueniunt. Et hoc est quod dixit Zachęus, postquam de sichomoro, quam ascenderat, descendit & contemplatus est IESVM. *Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui reddo quadruplum*. Luc. decimo nono.

Abiesque. Quæ secundum Isidorum, dicitur ab eundo, *Isidorus lib. 7. Etymol. ca. 7.* eo quod præ cæteris arboribus in altum longe eat, & in excelsum promineat. Vnde & dicitur quod caput suum collocat inter nubes; cuius natura expers est terreni humoris, & proinde leuis & habilis habetur, & non nodosa, vt cæteræ arbores. De hac abiete dicit Christus Ecclesię suę, quę est nauis, Isai. sexagesimo. *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis tuæ*, &c.

Maria Abies. *Propter* altam proceritatem, quia conuersatio eius in cœlis, vel propter erectionem contemplationis, fuit enim semper erecta ad cœlestia, & nunquam reflexa ad temporalia.

Quia in montibus libentius crescit, sic & ipsa creuit in exemplis sanctorum, qui fuerunt montes per vitæ eminentiam: crescit etiam spiritualiter in mentibus, eleuatis per desiderium ad cœlestia & æterna.

Quia pulchras habet comas, id est, virtutes, quibus Christum caput suum exornat, totum attribuens gratiæ eius.

Quia sterilis & infructuosa, quoad propositum virginitatis perpetuę.

Quia plana & lenis, per benignitatem & virtutem mansuetudinis, & quia sine sarcina peccatorum.

Quia sine humore alicuius concupiscentię carnalis, & sine amore terrenitatis.

Quia adiutorio ipsius transitur mare sæculi præsentis, & peruenitur ad portum æternæ fœlicitatis.

Quia dicitur ab eundo, nunquam enim in via Domini stetit sed semper de virtute in virtutem processit. Vnde de ea dicitur Canticorum sexto. *Quæ est ista quæ progreditur*, & cætera. In via enim Domini non procedere, retrodere est.

Salix sic dicta, eo quod celeriter saliat, id est, crescat Arbor lenta & flexibilis, & ideo habilis vitibus vinciendis, cuius semen haustum in poculo sterilitatem dicitur operari. Floret apud nos, sed non fructificat, vidimus tamen apud Albigenses salices glandiferas, vel forte erant aliæ arbores salicibus similes. (Isidorus citat.)

Quia ante tota fuit sancta, quam nata. Ecce quod salijt celerrime. (Maria Salix.)

Quia vouens virginitatem, prælegit sterilitatem quam concubitus vilitatem. Ecce quod infructuosa quoad propositum virginitatis, Sapient. tertio. *Fælix sterilis*. Isai. quinquagesimo tertio, *Lætare sterilis*, Galat. 4.

Quia prope aquas libentius crescit, scilicet gratiarum & donorum, Vnde vox eius est de spiritu sancto, sicut dicit Beatus Hieronymus, *Super aquam refectionis educauit me*, Psalmo 22. (D. Hieronymus.)

Quia naturę frigidę per castitatem; quia gracilis per humilitatem, quia amara per compassionem. Vnde sortita est nomen amaritudinis.

Quia lenta & flexibilis quoad Deum obedientia, quoad nos misericordia; quoad se humilitate perfecta.

Quia vincit, id est, ligat vites, id est, flexibiles paxillo sustentat, id est, filio, de quo dicit Pater Isai. vigesimo secundo *Figam paxillum in loco fideli*. Quære alia de salicibus titulo quod Maria arbor, in fine capituli. (Supra pag. 1003. c.)

Quia folia eius folijs oliuæ similia, nam misericorditer loquitur pro nobis bonum in conspectu vnigeniti sui.

Quia semen eius, id est, filius sua prędicatione multos steriles fecit à fructu carnali, alliciens eas ad propositum castitatis.

Oleaster dictus, quod sit oliuæ folijs similis, sed latioribus. Arbor inculta, siluestris, amara & infructuosa, cui insertus oliuæ ramus vim mutat radicis, & vertit eam in propriam qualitatem. Similiter & Maria humano exercitio inculta, siluestris, quia à mundana conuersatione sequestrata, amara & infructuosa, sicut in salice supra dictum est. Vel istæ proprietates possunt ipsi attribui quoad statum ante sanctificationem, in qua sanctificatione, quasi est ei insertus ramus oliuę, id est, participium diuinæ gratię, & facta est particeps pinguedinis, id est, plenitudinis omnium charismatum & donorum Spiritus sancti. (Isidorus citat.) (Maria Oleaster.)

Pinus, de qua promittit Dominus Ecclesię suę Isai. sexagesimo. *Gloria Libani ad te veniet*, et cæter. vt supra. De hac pinu potest exponi illud Isai. quadragesimo quarto. *Plantauit pinum quam pluuia nutriuit, & facta est hominibus in focum*. Plantauit enim Deus Pater in horto ecclesiæ suæ pinum istam, scilicet Mariam, & nutrita fuit pluuia, hoc est abundantia gratiarum, vnde ipsa dicit de Spiritu sancto, sicut exponit Beatus Hieronymus. *Super aquam refectionis educauit me*. Et quia gratia plena, ideo facta est hominibus in focum, quia diligitur ab omni vero christiano. Dicitur autem Maria pinus propter altitudinem, & eminentiam vitæ, excellentiam contemplationis, sapientiæ, spei, & conuersationis sanctę. (D. Hieronymus.)

Propter rectitudinem & fructus suaues, atque multiplices iustitiæ, quos continuit varijs & ordinatis cellulis, & quasi contexit testis solidissimis, & quasi infrangibilibus inuictę fortitudinis. Considera pomum pineum, & videbis quo ordine sibi cohęreant partes eius, qualiter vnicuique nucleorum propria cellula prouisa sit, qualiter maiores maioribus, & minores minoribus deputatæ sunt, & apparebit tibi mirabilis ordo & rectitudo iustitię, & cohęrentia partium eius. Similiter viris iustis vel in iudicando, vel in sustinendo iustitiam, magna fortitudo necessaria est, ne amore vel odio, prece vel pretio deuient à recto, quia tam his, quam alijs diuersis modis insidiatur diabolus deuorationi fructuū eius, scilicet iustitiæ. Prouerbior. decimo quint. *In abundanti iustitia virtus maxima est*, id est, virtuositas. Eccli. septim. *Noli velle fieri iudex nisi virtute valeas irrumpere iniquitates*. (Maria Pinus.) (Dominus Parisiensis.)

Item pinus arbor succincta, sic & beata virgo per votum virginitatis, & viri iusti per continentiam mentis & carnis.

Secundum Isidorum pinus dicitur ab acumine foliorum, nam antiqui vocabant pinum acutum, folia verba sunt, acumen sonorum subtilitas, etc. (Isidorus citat.)

tas verborum; *Vel* quia de cœlestibus tractabat loquendo, non de terrenis.

Isidorus citat.

Item secundum Isidorum pinus omnibus prodesse creditur, quę sub ea seruntur, sicut ficus dicitur nocere omnibus. Similiter & Maria promouet, & augmentat quidquid boni incipitur à fidelibus, ad imitationem exemplorum ipsius.

Isidorus ibidem.

Gutta ab ipsa defluens, rigore vel tepore durescit in soliditatem, & fit quasi gemma, vel electrum in insulis Germaniæ.

Hippocr.

Dicit Hippocrates quod nuclei pinorum vehementer calidi sunt, & venerem commouent, stomachum & renes calefaciunt, vrinam purgant, ventrem mouent potati cum vino dulci, sed ista virgini non possunt conuenire.

Isidorus citat.

Castanea Græcum est nomen, quia fructus eius gemini & rotundi, in modum testiculorum intra folliculum reconditi sunt, qui dum eijciuntur quasi castrantur. Hęc arbor incisa, tanquam silua expullulat, poma eius fortissima sunt, & comesta difficile digeruntur, viridia stringunt, sed cocta minus. Secundum quod castanea dicitur à castrando, potest figurare Mariam, quæ vouens virginitatem, *Castrauit se propter Regnum cælorum.* Matth. decim. non. quam castrationem innuebat, quando Angelo respondebat, *Virum non cognosco.* Fructus eius, qui Christus est, in folliculis valde aculeatus fuit; quia in beatissima carne sua multarum passus est tribulationum aculeos. Ipsemet etiam potest dici castanea arbor, quæ incisa vberrime pullulat; quia ipse est illud lignum, de quo dicitur Iob decimo quarto. *Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami eius pullulant.* Quære supra, titulo quod Christus lignũ, expositionem.

Maria Castanea.

Christus Castanea.

pag. 1016. c.

Isidorus ibidem.

Laurus quoque quæ dicitur à verbo laudis, quia antiquitus ex ea cum laudibus victorum capita coronabantur; Maria vero propugnatorem nostrum ad saluandum, scilicet filium Dei, coronauit in incarnatione diademate gloriosæ carnis. Canticor. tertio. *Egredimini filiæ Sion,* & cæter. Quære post duodecimam prærogatiuam Mariæ, & bene expositum inuenies. Nec solummodo Christum coronauit, imo & ipsa corona nostra est. Vnde & dicitur ei Isa. sexagesimo secund. *Eris corona gloriæ in manu Domini.* Et *Dyadema regni in manu Dei tui.* Sed ad hoc legitime pugnandum est, quia *Non coronabitur nisi qui legitime certauerit.* secund. ad Timoth. secundo.

Lib. 3. pag. 260. d. & deinceps.

Hęc etiam arbor nunquam deponit virorem, & ideo ipsa potius coronabantur victores.

Sola etiam hęc arbor vulgo fulminari minime creditur.

Habet etiam laurus folia odorifera; sic & verba beatę virginis quę habentur in euangelio, aromatica sunt, & summe delectabilia intelligentibus ea, qui paucissimi sunt.

Isidorus citat.

Buxus, de qua promittit Dominus Ecclesiæ suæ Isai. sexagesimo, *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus,* &c. Est autem buxus Græcum nomẽ, corruptum à Latinis ex parte. Nam Græcè appellatur pixos.

Maria Buxus, quia.

Breuis staturæ, in quo signantur humilitas virginis, & paupertas.

Semper virens per virginitatem, quę est viror genitus. Vel in virore perpetuo immarcessibilitas sanctitatis.

Sterilis, vt supra de salice.

pag. 1014. d.

Intensi palloris, id est, intensæ mortificationis carnis, quæ facit pallere. *Vel* intensæ dilectionis. Vnde, palleat omnis amans.

Intensi viroris, quia illibatę virginitatis. Quære titulo de virginitate eius.

Lib. 4. pag. 232. c.

Dura & fortis, per quod idonea sculpturis faciendis, & Maria dura ad tribulationes sustinendas cum filio, & solida per constantiam mentis in voto virginitatis, vnde constanter respondit, *Virum non cognosco.* Luc. 1.

Rupibus inhærens, id est, mentes diligens firmatas in bono.

Densa in folijs, quia multiplex intelligentia elicitur ex verbis ipsius positis in euangelio.

Comam non deponit in hieme; nec ipsa virtutes suas in tribulatione.

Colitur ab auibus, id est, contemplatiuis, qui sunt aues paradisi.

Lenitate materię apta litterarum apicibus, sicut dicit Isidorus. Isai. trigesimo. *Ingressus scribe eis super buxum, & in libro diligenter exara illud,* &c. Quære expositionem.

Isidorus citat.

Et vlmus. De hac vlmo promittit Dominus sęculo desolato. Isai. quadragesimo primo. *Ponam in deserto abietem, & vlmum, & buxum simul,* id est, nasci faciam Mariam per has tres arbores figuratam. Secundum Isidorum vlmus ex eo nomen accepit, quod in vliginosis locis, & humidis melius proficit, Nam in montibus & asperis minus læta est. Est autem vligo naturalis humor terrę, nunquam recedens ab ea. Sic & Maria proficiebat ex humoribus charismatum, & donorum Spiritus sancti. Item vlmus licet sterilis in se, tamen apta viribus sustentandis, & Maria meritis, & exemplis, & orationibus sustentat fructificantes in bono, imo totam Ecclesiam quæ est vitis.

Maria Vlmus.

Isidorus ibidem.

A solam necessitatem.

INCIPIT SEPTIMA PARTICVLA HORTI CONCLVSI, IN QVA agitur de auibus huius horti.

Christus.

HOrtulus conclusus soror mea sponsa &c. *Nycticorax*, quæ dicitur quasi coruus noctis, quia auis ista amat tenebras noctis, & in hoc designat Christum, qui se comparat nycticoraci; qui non vult mortem peccatoris, sicut ipsemet dicit Ezech. deci. octauo, In fine capi- B tuli,

Item nycticorax lucem fugit, volans de nocte ad quærendum cibum suum; quia cibus Christi iustificatio peccatorũ; fugere lucem est declinare gloriam mundi fallacem; vnde Iob trigeſ. pri. *Si vidi solem cum fulgeret* &c. Quere expositionem titulo quod Maria sol, in fine capituli.

Lib. 7. pag. 565. e.

Item nycticorax manet in parietinis, id est, in ruinis, quia Christus de Iudæis excæcatis natus est, & ab ipsis in breui ruiturus; crucifixus ita C viliter, ac si esset coruus noctis, id est, peccatis denigratus, *& leprosus & percussus à Deo*, & humiliatus. Isa. quinquageſ. tert. In illis tamen habitauit quodammodo in passione, quia non ex toto recessit ab eis misericordia eius, sed pro eis orauit in cruce Luc. vigeſ. tert. Sunt autem parietinæ, parietum ruinæ, scilicet vbi sunt parietes stantes sine tecto, & sine habitantibus.

Aquila. Christus aquila. Deut. trigeſ. secund. D *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos*, &c. Dicitur quod aquila, quando volunt aliqui rapere pullos suos, alas super eos expandit, & eos prouocat ad volandũ. Sic & Christus in passione, cum diabolus raperet genus humanum, expandit brachia sua quasi alas suas in cruce, vt inde peccata relinquentes, altitudinem crucis ascendant, ad quam diabolus attingere non prçsumit, quia ibi abscondita est fortitudo Domini Abacuc. 3 qua in acie aëreas potestates E debellauit. Sed torpidi peccatores, in nido prauç conuersationis torpentes, super ramum crucis volare non appetunt, & propter hoc ab aucupe diabolo rapiuntur in nido prauæ conuersationis. Vnde diabolus signatus per Assur dicit Isa. deci. *Detraxi quasi potens in sublimi residentes, & inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum.*

Christus Aquila, quia Aquila.

Rex est auium, id est, contemplatiuorum specialiter. Vnde Ioan pri. dicit ei Nathanael. F *Rabbi tu es filius Dei, tu es rex Israël*, id est, videntium Deum oculo fidei & amoris. *Is* enim vir, *Ra* videns, *El* Deus. Inde Israël, id est, vir videns Deum, qui bene dicuntur aues, quia pennis virtutum ascendunt ad cœlestia; & eorum *conuersatio in cœlis est*. Phil. tert. Et parum morantur in terra, id est, in terrenis; scilicet quoad solam necessitatem.

Dicitur ab acie oculorum, scilicet ab acumine visus, quia semper fruebatur inquantum homo visione patris, etiam existens in vtero matris, & pendens in cruce. Vnde dicit Psal. 15 *Prouidebam Dominum*, id est patrem, *in conspectu meo semper*. Sap. deci. octa *Cælos attingebat*, scilicet per contemplationem, *stans in terra*. Et hoc est aspicere solem in rota, id est, irreuerberata acie oculorum. Item quia nihil occultum quod ei non reueletur, vnde dicitur Eccli. vigeſ. tert. *Oculi Domini multo plus lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum*, id est, cogitationes, desideria, voluntates, & opera, *& profundum abyssi*, id est, cordis humani, quod *profundum est & inscrutabile*. Iere deci. sept. Quære expositionem titulo, *Benedictus fructus ventris tui*. Hebr. quart. *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo*. Dicit etiam Isidorus, quod cum aquila super maria penna feratur immobili, nec humanis pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos videt natantes, ac tormenti instar descendens pennis, ad litus attrahit raptam prædam. Similiter Christus in solo paternæ maiestatis existens inuisibilis, *de cælo respexit filios hominum*, Psal. 32 oculo pietatis, errantes in mari, id est, in mundo, & descendit quasi ex improuiso in sua incarnatione, vt ipsos, prædatos à diabolo prædaretur, & eos perduceret ad littus vitæ æternæ vnde *captiuam duxit captiuitatem*, Ephes. quart.

Lib. 1. pag. 66. d.

Isidorus lib. 12 etymol. ca. 7.

Altius volat cæteris auibus, *quia non est sanctus vt est Dominus*, pri. Reg. secund. In ascensione etiam *ascendit super Cherubin & volauit super pennas ventorum*, Psal. 17. id est, super omnes virtutes Angelorum, vsque ad dextram patris. Et nota, quod dicit *ascendit super Cherubim*, quod interpretatur plenitudo scientię, nulla enim humana scientia attingere potest, vel ad quantam gloriam, vel quantum tunc ascenderit. *Volauit*, id est, velociter ascendit. Vel *volauit*, id est, auolauit ab humano intellectu Et nota, quod non dicitur volauit, vel ascendit super Seraphin, qui est ordo supremus, licet verum fuerit de Christo Homine, & beata virgine; ne forte putaretur quod humanitas æquaretur deitati, secundum quam minor est patre; quia super Seraphin non est nisi Hierochesia, id est, sacer ordo Trinitatis. *Volauit super pennas ventorum*, id est, super dignitates & præmia sanctarum animarum, quę dicuntur venti. Iob dec. octa. *Qui fecit ventis pondus*, id est, animabus corpus.

Nidificat in arduis, vnde dicit Dominus Iob trigeſ. nono. *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?* Et sunt verba patris ad Iob, & est bonum thema de ascensione. *Ardui* sunt, qui supereminent alijs per vitę excellentiam. In hoc autem instruimur, in cu-

in cuiusmodi cordibus Dominus commoratur A & habitat; in illis videlicet qui sunt ardui, per vitę eminentiam, & dicunt cum Iob sept. *Suspendium elegit anima mea.* Sequitur. *In petris manet*, id est, in illis, qui sunt quasi petra per firmitatem fidei, ad tribulationes insensibiles & duri, qui sagittis tentationum nequeunt penetrari, pœnitentialibus exercitijs desiccati, per continentiam & abstinentiam frigidi, & sic assigna proprietates petrę. Sequitur. *Et in praruptis silicibus commoratur.* Silex dicitur quia silet, scilicet à B praua verbositate. *Prarupti* sunt illi, qui mente separati sunt à dilectione mundana. Sequitur. *Et inaccessis rupibus*, id est, in illis, qui ita alti sunt, & exaltati per vitę eminentiam, quod ad ipsos ipse diabolus accedere non potest. Sequitur. *Inde contemplatur escam, & de longe oculi eius prospiciunt.* Sequitur. *Pulli eius lambunt sanguinem*, quia viri iusti, qui pulli eius sunt, cum auiditate & desiderio, quæ notantur in verbo lambendi, recogitant passionem eius & circumstantias pas- C sionis, dicentes cum sponsa, Cant. pri. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*, ad Hebr. duod. *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem*, &c.

Amethystum ponit in nido. Amethystus duorum colorum est, scilicet purpurei & violacei, fugat serpentes, & venenum, valet etiam contra ebrietatem. Illos enim positurus est Christus secum in nido æternæ beatitudinis, de quo dici D tur Luc. deci. non. *Pueri mei mecum sunt in cubili*, qui regia potestate, quæ signatur in colore purpureo, & purpura regibus conuenit, vitijs contradicunt in se, & alijs, & à regno suo, id est, carne, membris, & sensibus, malefactores extirpant, id est, prauos motus, & nociuas titillationes, & ipsos puniunt & expellunt; & qui austeram & humilem pœnitentiam faciunt, quæ duo signantur in purpura. pœnitentia, per li- E uidum colorem; humilitas, quia prope terram versatur, flos violę. Qui etiam à se & alijs, quantum possunt, arcent & expellunt serpentes, & venenata spiritualium vitiorum, quę animas intoxicant, & ebrietatem carnalium delectationum, quę bibuntur de *aureo calice Babylonis* Iere. quinquages. pri. Et hoc est quod dicit Hieronymus super Isaiam in fine. Serpentem antiquum nido suo fugat, qui & carnem suam macerat, & motibus animi potenter imperat. Per nidum, cor vel carnem intellige.

D. Hieronymus.

Ditissimum facit nidum suum, ponens ibi, vt dictum est amethystum; quia conscientiam, in qua habitat, ditat virtutibus, & bonis operibus, & huiusmodi, quę supra notata sunt.

Optime procurat pullos fasidibus, perdicibus, leporibus & huiusmodi. Similiter Christus pullos suos, quos exclusit in passione, & viuificauit proprio sanguine, velut pellicanus filios suos, pascit dieta pretiosissima & sumptuosissima, id est, carne sua, quę *vere est cibus*, Io. sext. quę sumitur in sacramento, & potat sanguine suo quem effudit in cruce, quem lambunt per desiderium illi, qui veri pulli sunt, nec à patre degenerant, vt supra dictum est. Deutr. triges. secund. *Sanguinem vuæ biberent meracissimum.*

Viuit de rapina, quia illos sibi incorporat, & inuiscerat spiritualiter corpori suo, quod est Ecclesia, quos rapuit à diabolo manu cruci affixa, nec cessat rapere pede amoris. Vnde dicit Oseæ vndecim. *Traham eos*, id est, attraham *in vinculis charitatis*. Rapit etiam quosdam rostro prædicationis, & quosdam vnguibus tribulationum, quibus fortiter tenet eos ne vadant post concupiscentias suas.

Pullos suos sigillatim ponit in radio solis, & eos qui solem acute, & apertis respiciunt oculis, diligit, fouet & nutrit. Eos vero, qui quasi cæcutientes oculos auertunt à sole, de nido projicit in terram. Sic & Christus eos qui in se, qui est verus sol iustitię, respiciunt indesinenter quasi oculo timoris feruorem iustitiæ, quasi oculo amoris fulgorem & lucem misericordię, qui etiam oculos spei & dilectionis defigunt in cœlestibus, sibi retinet, amplectitur & tuetur. Illos vero, qui oculos suos, intellectum scilicet, & affectum auertunt à claritate solis, & æternorum; permittit in terram cadere, id est, in cupiditates terrenorum, vbi excæcantur spiritualiter; & postmodum in terram miseriæ & tenebrarum, de quibus dicitur Psal. 20. *Pones eos dorsum & in reliquijs tuis præparabis vultum eorum.* Item *deiecisti eos dum alleuarentur*, Psa. 72.

Vbicumque fuerit cadauer, statim adest, Iob 39. B. Hieronymus dicit, quod aquilæ & vultures trãsmarina dicuntur sentire cadauera, ibique ad litteram congregari. Hoc inuenies infra titulo de vulture. Cadauerosus efficitur quisquis mortaliter peccat, & coruis infernalibus seipsum escam ministrat. Sed si huic aquilæ cadauerositatem tuam per confessionem & orationem humiliter ostenderis, & te veraciter accusaueris, statim aduolabit hæc aquila, veniam tibi & gratiam misericorditer conferendo. Hæ, scilicet venia & gratia, sunt alæ aquilæ huius. & bene dicitur *statim adest*, quia nescit tarda rerum molimina spiritus sancti gratia, sicut super illud Act. secund. *Factus est repente de cælo* &c. dicit Glossa.

D. Hieronymus.

Glossa.

F *Deponendo* rostrum & plumas veteres, renouatur & iterum iuuenescit, sic & Christus in sepulchro, quasi plumas & pennas veteres, mortalitatem & passibilitatem deposuit, & velut rostrum recuruum, quęrelas humanæ miseriæ; & in resurrectione immortalis & impassibilis, velut pennas nouas & rostrum accipiens, totus est renouatus. Vnde dicit Psalmist. ci. *Renouabitur*

vt aquila iuuentus tua. Psal. 102.

Maria Aquila.

Quoniam aquila regina volucrum, & Maria regina Angelorum, contemplatiuorum, & virginum, quæ in nido suo, id est, in corde posuit amethystum, videlicet fidem, qua concepit filium Dei Luc. pri. *Beata quæ credidisti*, &c. Et per excellentiam sui conceptus induta est veste purpurea, id est, dignitate regali. Vnde de ea dicitur. Prouerb. vlt. *Byssus & purpura indumentum eius* Habuit etiam colorem violæ, cui per humilitatem assimilata est, & per compassionem quasi liuida facta est in filij passione. Expulit etiam à se serpentes, & venenata spiritualium vitiorum, quæ nunquam ad mentem eius ingredi potuerunt. Fuit enim *mulier timens Deũ*. Prouerb. in fine. Et Eccli. pri. dicitur. *Timor Domini expellit peccatum*, id est, intrare non sinit. Expellit etiam à famulantibus sibi serpentes & venenata, iuxta illud Marci in fine *In nomine meo dæmonia eijcient*, Maria scilicet, & cæteri sancti per virtutem perpetuæ virginitatis suæ, cauit ab ebrietate omnium carnalium voluptatum, & amicis suis potens est præcauere.

Hæc aquila *in arduis posuit nidum suum*, id est, in excelsis virtutibus conuersationem suam, & cor suum *in præruptis silicibus*, id est, in Angelis, de quibus præcipiti fuerunt superbientes Angeli, quia conuersatio eius semper fuit in cœlis. Phil. tert. Et inde contemplabatur escam suam, id est, refectionem mentis suæ, scilicet ipsum Deum, vt eo frueretur. Et ideo de hac aquila dicitur, quod *oculi eius de longe prospiciunt*. Et *ad præceptum Domini eleuata est*, hæc aquila in sua assumptione, quando scilicet ascendit super Cherubin, id est, super choros Angelorum, & super omnem intellectum humanum. *In excelsis* etiam *mentibus*, & eleuatis à terra per mundi contemptum, diligit per gratiam habitare.

Aquila cæteras aues præcellit in volatu, & solis aspectu; & ipsa sanctos cæteros in volatu contemplationis, & aspectu solis iustitiæ, id est, filij sui, qui *lucem inhabitat inaccessibilem* prim. ad Timoth. sext Quæ videlicet lux in ipsa fuit abscondita, & quam ipsa nobis accessibilem fecit, vicinius atque limpidius contemplatur.

Ditissimum virtutibus, & donis optimis facit nidum suum, id est, cor, quod inhabitat per gratiam; vt vere dicere possit, qui ipsam spiritualiter hospitatur, illud Sapient. septimo. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, & cætera.

Procurat optime filios spirituales, quos adoptat per gratiam, cibo deuotionis, vino consolationis & compunctionis, pane lacrymarum & huiusmodi, & hoc pastu dignos reddit carne & sanguine vnigeniti sui.

Respiciens misericorditer ad cadauerosos peccatores, ipsam humiliter inuocantes, aduolat duabus alis pietate & compassione, vt patet in Theophilo. Quem quasi rostro orationis, quam pro eo fudit ad filium, & quasi vnguibus iustitiæ, à diaboli faucibus potenter eripuit, chyrographum suum ei restituens annulo proprio consignatum. Propter hoc dicitur de Maria. Prouerbior. in fine. *Confidit in ea*, id est, de eius fide & fortitudine, *Cor viri sui*, Christi scilicet, *& spolijs non indigebit* Ipsa enim quasi ditat illis sponsum suũ, quibus spoliat, vt dictum est, diabolum aduersarium.

Aquila beatus Ioannes Euangelista.

Vnde Ezechiel. primo. *Facies aquilæ desuper ipsorum quatuor*.

Primo, quia *in arduis* super omnes *Posuit nidum suum*, sicut aquila Iob trigesimo non. quando *Supra pectus Domini in cœna recubuit*. Iob decimo tertio.

Secundo, quia *Prouocat ad volatum pullos suos*. Deuteron. trigesimo secundo. Et *lambere sanguinem eos docet*. Iob trigesimo nono, & Ioannes spirituales filios, id est, fideles ecclesiæ docet contemplari æterna, & quærere quæ sursum sunt, & imitari Dominicam passionem, sicut patet in his quæ scribit septem Ecclesijs Asiæ, & Angelis earum.

Tertio, quia in nido ponit amethystum qui fugat serpentes. Nidus Ecclesia, amethystus fides, serpentes hæreses, contra quas specialiter scripsit.

Quarto, quia solem intuetur in rota, & iste specialius deitatis contemplatus est arcana. Vnde dixit Ioan. primo *In principio erat Verbum*. Alij quasi infirmis oculis solem, id est, Christum videbant in nube, id est, velatum carne

Quinto, quia renouat se in senectute, quia quidquid factum sit de corpore eius, inuentum est manna scaturire, in figura eius quod dicitur, *Renouabitur vt aquila iuuentus tua*, Psalmo 102.

De hac aquila potest exponi illud Ezechiel. decimo septimo *Aquila grandis*, &c. *Aquila*, vt dictum est, *Grandis* in virtute, in sapientia, in auctoritate, *Magnarum alarum* Hic quatuor in Ioanne commendantur, duplicis virginitatis puritas, & intelligentiæ subtilitas. Per hoc quod dicitur, *Alarum*, hæ duæ iunguntur, quia non sufficit subtilitas intellectus, nisi subsit mũditia affectus. Multi enim eleuãtur per intellectum, sed deprimuntur per affectum. Item per hoc quod dicitur, *Magnarum* commendantur in eo Christi familiaritas, & stili posterioris auctoritas. *Longo membrorum ductu*. Istud non tam pertinet ad quantitatem temporis vel corporis, quantum ad longæuitatem mentis, quem scilicet Dominus post omnes sibi reseruauit, vt posterior scriberet, & defectus aliorum suppleret.

pleret. Ad hoc ergo quod dicitur, *Longo membrorum ductu* pertinet illi posterioris auctoritas. Vnde Eccl. trigesimo tertio. *Ego nouissimus euigilaui. Plena plumis & varietate.* Etsi enim principaliter circa diuinam naturam insistat, quod signatur per hoc quod dicitur, *Plumis*, tamen immiscet plura, quę pertinent ad humanam, quod signatur per hoc quod dicitur *& varietate*. Nam cum præmisisset dietatis sublimia dicens, *In principio erat Verbum*, subiunxit humanitatis humilia dicens, *Et Verbum caro factum est*, & cæter. In hoc verbo quod sequitur, *Venit ad Libanum*, innuitur Christi familiaritas. Libanus interpretatur candor, & signat Christum, qui est candor lucis ęternæ. Tunc maxime Ioannes venit ad hunc Libanum, quando Christo se conformauit in puritate, & quando recumbens super pectus eius hausit aquas sapientię salutaris, quę fluunt impetu de hoc Libano; & hoc est quod subditur, *Et tulit medullam Cedri*, id est, pinguedinem & dulcedinem spiritualis arcani, quasi occultatam sub sententijs sermonis mystici, vel sub duritia ossium. *Et summitatem frondium eius auulsit*, id est, excellentiam cœlestis eloquij, & ideo dicitur, *summitatem*, quia altius omnibus locutus est, vt de eo possit illud dici Genes. quadragesimo nono. *Nephtalim ceruus emissus, dans eloquia pulchritudinis.* Item de ipso potest dici, quod ipse est alia aquila, de qua dicitur Apocalyp. octauo. *Audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cæli*, & cætera. quod notatur in summitatibus frondium.

Iustus Aquila. Vnde Iob trigesimo nono. *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila*, scilicet iustus ad contemplationem? quasi diceret non, sed ad meum. *Et in arduis ponet nidum suum*, id est, in supernis mentis desiderium, sicut fecerat qui dicebat, *Nostra conuersatio in cælis est*. Philippens. tertio. *In petris*, id est, in exemplis sanctorum patrum, & dictis eorum; Vnde, *De medio petrarum dabunt voces*, Psalm. 103. *Manet*, id est, mentis statione collocatur. *Et in præruptis silicibus commoratur*, id est, in contemplatione sanctorum Angelorum, quorum gloriam adhuc in terra positus cum suspirio pręstolatur. Qui scilicet Angeli, integri sunt per qualitatem meriti, sed prærupti per quantitatem numeri. *Atque inaccessis rupibus commoratur*. Idem quod prærupti silices, quia cordi peccatoris valde inaccessa claritas Angelorum, multo magis eius, qui inhabitat lucem inaccessibilem. prim. ad Timoth. sexto. *Inde*, scilicet, quando aliquis ingerit se societati Angelorum per contemplationem, non debet ibi sistere, sed eum qui super eos est contemplari; Vnde Canticor. tertio. *Paululum cum pertransirem eos*, & cætera. *Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam. Contemplatur escam*, id est, Christum, qui est cibus Angelorum & hominum, *Panem enim Angelorum manducauit homo*, Psalm. 77. *Et de longe oculi eius prospiciunt*, intellectus scilicet & affectus, vt regem videat in decore suo. *Pulli eius*, scilicet aquilæ, *lambunt*, ecce ariditas & desiderium, *sanguinem*, id est, passionem Domini fide, spe, & feruenti charitate venerantur. *Lambere sanguinem*, vt dicit Beatus Gregorius, est Dominicę passionis infirma venerari. Quasi diceret. *Aquila in arduis posuit nidum suum*, quia deitatis contemplatione pascitur. Sed *Pulli eius*, id est, minores nondum habentes visum aquilinum, lacte humanitatis Christi, & sanguine passionis reficiuntur. *Vbicumque fuerit cadauer*, id est, Verbum caro factum, *Statim adest*, aquila, id est, anima exuta. Matth. vigesimotertio. *Vbicumque fuerit corpus ibi congregabuntur & aquilæ*, id est, vbi fuerit Christus homo, ibi & sancti eius; secundum quod rogauit Patrem. Ioan. decimo septimo, *Pater volo, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.*

D. Gregorius.

Item Iustus Aquila, Quia. *Viuit* de rapina. *Regnum* enim *cælorum vim patitur* Matth. vndeci. *Et violenti*, id est, vim sibi inferentes, *rapiunt illud*. Et hęc violentia quinque modis sibi infertur, scilicet per continentiam in iuuentute, per abstinentiam in prosperitate, per largitatem in paupertate, per patientiam in aduersitate, per humilitatem in sublimitate.

In arduis nidificat. Vt supra dictum est de Maria. Debet enim iustus *ædificare in cælo ascensionem suam*, exemplo Domini, Amos nono, quod est *Disponere ascensiones suas in valle lacrymarum*, Psal. 83. Sed qui ædificat ascensionem, id est, gradus ascensionis, debet ipsos gradus distinguere, vt exemplo dominicæ ascensionis, quam ędificauit in incarnatione & tota vita præsenti, primum gradum habeat humilitatis, secundum obedientiæ, & sic deinceps. Vnde ad Philip. secund. *Humiliauit semetipsum factus obediens*, & cętera.

In nido cordis sui ponit amethystum, id est, fidem, vt ibi Dominus dignetur habitare, Vnde *habitare Christum per fidem in cordibus nostris*, Ephes. 3. Vt virtute huius lapidis excludat a se serpentes, & venenata spiritualium vitiorum, & ebrietatem carnalium, & regaliter pręsit sibi ipsi, & vitijs contradicat quoad colorem purpureum, & humiliter maceret carnem suam quoad violaceum.

Affectuosissime educat pullos, id est, opera, quę sequuntur auctores suos, velut pulli sequuntur gallinam.

Pullos sigillatim ad radium solis ponit, in quo signatur operum nostrorum discussio. Radij solis illuminatio scripturę, ad cuius intuitum sine scrutinium opera debent discerni. *Vel* radij solis opera Christi, quæ nos illuminant, ad quę scilicet,

scilicet opera, comparanda quodammodo sunt opera nostra, vt vilipendamus ea. Vnde Isa. sex. quart. *Omnes iustitiæ nostræ* in conspectu Domini *quasi pannus menstruatæ*. Ibi Gregorius. Sæpe iustitia nostra ad examen diuinę iustitiæ deducta, iniustitia est, & sordet in conspectu districti iudicis, quod in æstimatione resulget operantis.

D. Gregorius.

Vbicumque fuerit corpus statim adest. Hoc impleuerunt ad litteram sanctę mulieres, venientes officiose ad Dominicam sepulturam, sicut Dominus prædixerat. Matth. viges. tert. *Vbicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ*. Et hoc faciunt viri iusti mane audientes missam, vbi corpus Dominicum immolatur. *Item* aliter. Spirituales aquilę, scilicet viri iusti, ad cadauerosos peccatores congregari debent spiritualiter per compassionem, & orationem, vt abstractos à cadaueribus peccatorum incorporent ecclesiæ Dei, cuius ipsi sunt membra.

Prouocat ad volandum pullos suos, id est, opera, quando pure facit ea pro intuitu æternorū, non vt ab hominibus videatur. Sed econtrario faciunt hypocritæ. Matth. sext. Et ideo retributionem suam recipiunt in præsenti. Et tunc portat iustus pullos suos in humeris, non in sinu, cum ab eorum intuitu auertit oculos suos, vt dicere possit illud ad Philip. tert. *Posteriorum oblitus, ad anteriora meipsum extendo*. Sensus auctoritatis est, sed non verba.

Solem intuetur in rota, id est, Christum in diuinitate, quæ principio caret & fine, quasi duplici oculo intellectus & affectus, credendo, scilicet & amando. Vox enim viri iusti est, *prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, Psal. 15. Et *ad te leuaui oculos meos qui habitat in cælis*, Psal. 122. Et hoc summe necessarium est, quando tentatur quis. Vnde secund. Parab. viges. *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te*. Et propter hoc aquila dicitur, vel ab acumine visus, vel ab acie oculorum quos defigit in solem iustitiæ, & auertit à concupiscibilibus mundi iuxta illud Tobiæ 4. *Omnibus diebus vitæ tuæ Deum in mente habe, & caue ne aliquando peccato consentias* &c. Ex primo enim sequitur secundum. Vnde *prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, Ecce primum, *quoniam à dextris est mihi* &c. Ecce secundum.

Sicut dicitur, aquila pennis veteribus prægrauata, & non valens comedere prę curuitate rostri, quærit fontem viuum scaturientem iugiter, & desuper fontem directe ascendit quantumcumque potest in altum, & intantum soli propinquat, quod plumæ veteres solis incendio comburantur, quibus destituta cadit in ipsum fontem, & per fontis irriguum nouæ pennæ recrescunt, & sic pro pennis veteribus recipit pennas nouas. Postea rostrum recurnum allidit ad petram, & superfluitate abscissa ascendit superius quantum potest, & calefactus ab ardore solis, magno impetu fertur in mare, & ibi submersus iterum iuuenescit.

Aquila vetus, peccator in vitijs inueteratus, vnde *Filij alieni, inueterati sunt*, Psalm. 17. Pennæ veteres, mundanæ leuitates, quibus in altum elationis ferebatur. Rostri curuitas, loquacitas de terrenis, quia *Qui de terra est de terra loquitur*. Ioan. tertio, Per quam scilicet loquacitatem, multum impeditur quis, ne fructuosè possit comedere cibum scripturæ, vel Eucharistiæ. Ideo dicitur Eccli. trigesimo secundo, *Audi tacens*, & cæt. Fons viuus semper scaturiens, misericordia Dei nunquam deficiens, à quo fonte sumpta quadam audacia pia, debet peccator, quem pœnitet peccasse, induere nouum hominem.

SERMO IN NATIVITATE B. MARIÆ.

TRansite ad me omnes qui concupiscitis me, & cæt. Eccli. vigesimo quarto. His verbis Dei sapientia & beata virgo vno ore loquentes, inuitant nos ad se, suas nobis delicias communicare volentes, quas liberaliter & sine inuidia communicant. Sed ad præsens de beata virgine totū hoc exponemus, & in his verbis circa ipsam sex notantur.

Primum est humilitas, cum dicit, *Transite* vocās nos ore proprio, & in hoc ostendit se vnam esse de ancillis illis, quas misit sapientia, vt vocarent ad arcem. Prouerb. non.

Secundum est familiaritas, quod notatur cum dicit, *Ad me*. Adapta de his quæ inueniuntur apud eam. Et in hoc arguuntur pauperum contemptores, qui eorum societatem contemnunt, de quibus dicitur Amos secund. *Viam humilium declinant*. Et qui dicunt pauperi illud Isai. sexagesimo quinto *Recede à me quia immundus es, &c.* De hac familiaritate virginis dicit Beatus Bernardus, Quid ad Mariam accedere trepidat humana fragilitas. Quære titulo de benignitate eius.

B. Bernardus. Lib 4. pag. 294. e.

Tertium est larga liberalitas, cum dicit: *Omnes*. Non est enim apud eam, sicut nec apud filium, personæ acceptio. Veniat ergo ad eam ad deliciandum vir iustus, vt sedeat sub vmbra illius desideratę, nam ipsa est *in vmbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & in absconsionem à turbine & à pluuia* Isai. quarto. Quære titulo vbi ipsa dicitur tabernaculum. Item Mich. quarto. *Sedebit vir subtus vineam suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat*, quod est dicere. Qui ad Mariam venerit vel transierit, quę omnes vocat ad se, securus erit per auxilium eius. Item qui peccator

Li. 10. pag. 599. f.

cator est transeat ad eam, vt nihil timere possit, quia ipsa est ciuitas refugij. Quære supra causa vigesimaquint.

Lib.2.pag. 94.a.

Quartum est multimoda eius dulcedo, & suauitas, ad quam omnimodis debemus aspirare, quod innuitur vbi dicit; *Qui concupiscitis me.* Nam in ipsa inueniunt omnes sensus nostri quilibet suam dulcedinem, voluptatem & iocunditatem. Sicut assignauimus titulo de dulcedine eius in fine capituli.

Lib.4.pag 301. b.

Quintum est abundantissima largitas, quæ notatur vbi dicit, *Implemini*. Ipsa enim *Dat omnibus affluenter, & non improperat*. Iacob. prim. & ipsa *Aperiente manum suam implentur omnia bonitate*, Psalm. 103. Ipsa est enim Rebecca, quæ de Hydria sua potauit Heliezer & camelos. Genes. vigesimo quart. Christum scilicet, & omnes sanctos.

Sextum est rei promissæ pretiositas, cum dicit, *A generationibus meis implemini*. Secundum hunc processum poteris contexere totum sermonem tuum.

Modo videamus quare potius dixerit gloriosa virgo, *Transite*, quam venire, vel accedire. Item qua vtilitate veniatur ad eam. Vnde dicit, *Ad me.* Item quid sint generationes eius, de quibus dicit, *Et à generationibus meis implemini?* De his tribus videndum est per ordinem.

Notandum igitur, quod beata virgo volens facere festum amicis, vel de amicis suis, ipsos inuitat, sicut consuetudo est volentium facere magnam solennitatem, vel per maxima conuiuia, inuitare suos speciales nominatim, & per honestos nuncios, sed non ribaldos, vel trutanos, vel menestrellos, id est, temporalium, vel vitiorum amatores. Sic facit beata virgo. Et in hoc quod dicit, *Qui concupiscitis me*, innuit qui sint eius speciales, scilicet concupiscentes eam. *Concupiscitis*, intellectu, per inquisitionem; affectu, per dilectionem; actu, per imitationem. Innuit etiam aliud in hoc quod dicit, *Transite*, Quasi diceret. Nisi fueritis transitores, hebræi scilicet & Idithum, non poteritis venire ad festum solemne, quod facturi sum in æternitate. *Transire* ergo debent omnes desiderantes ad fontes aquarum viuentium, qui sunt Christus & beata virgo, exemplo ceruorum desiderantium ad fontem transire; & transilire spinosa superbiæ, malitiæ & nequitiæ; lutosa luxuriæ, gulæ & somnolentiæ; hiantia cupiditatis, ambitionis & auaritię. Alioquin ad fontem vitæ non patebit eis accessus. Et propter hoc dicitur eis, *Transite*. Est enim quadruplex transitus.

Transitus quadruplex.

Primus, de baptismali innocentia, ad peccata mortalia, & hic est peccantium, vnde dicitur de isto, Eccli. vigesimo sexto, *Qui transgreditur à iustitia ad peccatum, Deus parauit illum ad rampheam*, id est, ad pœnam æternam. Hic notatur in descensu à Ierusalem in Iericho. Lucæ decimo, per hunc transiuit diabolus à claritate Angeli, ad deformitatem diaboli. Hic est, transire à castitate ad luxuriam, & à septem virtutibus principalibus, ad septem peccata criminalia.

Secundus, isti contrarius, transire à vitijs ad virtutes, & hic est pœnitentium, & hic debet fieri per ignem feruentis contritionis, & aquam confessionis & pœnitentiæ, in qua omnes sordes lauantur, vt tandem inducatur quis in refrigerium vitæ æternæ. De isto dicitur Marci in fine. *Praecedet vos in Galilæam*, quę interpretatur transmigratio, *Ibi eum videbitis*.

Tertius, de bono in melius, & hic est iustorum, qui de operibus iustitiæ ad se, transeunt ad opera misericordię propter proximum. De hoc dicitur in Psalmis. *Ibunt iusti de virtute in virtutem*, & cæter. Psalm. 83. scilicet de virtute minori, in eamdem virtutem maiorem, quia charitas aliquando proficit, aliquando deficit. *Vel* de vna virtute ad aliam. *Vel* de vsu vnius virtutis in vsum alterius virtutis. Quia sicut dicit ibi quædam Glossa. Non semper vni virtuti studendum est, sed de virtute in virtutem est eundum, donec videatur Deus Deorum in Sion. Item de hoc transitu dicitur Miche. primo. *Transite vobis habitatio Pulchra*, quasi diceret, vos iusti in quibus Deus habitat per fidem, qui facti estis pulchri per pœnitentiam, *Transite* ad opera misericordiæ proximis impendenda, *Vobis* acquisitiuè, id est, ad honorem & præmium vestrum.

Quartus, de meliori ad optimum, *Vel* de merito ad præmium, *Vel* de dubio ad securum, *Vel* de temporali ad æternum, *Vel* de fide ad spem, de spe ad rem speratam, de scintilla charitatis ad caminum, quia hic est *Ignis in Sion*, *sed caminus in Ierusalem*. Isai. triges. primo. *Vel* transire de exilio ad regnum, de mundo ad Deum, de vmbra ad veritatem, de medio ad omnē plenitudinem, & huiusmodi.

Primus transitus figuratus est in descensu Israël in AEgyptum, *Secundus* in ascensu Israël ex AEgypto, per mare rubrum in deserto Expone illud diligenter. *Tertius* in progressu Israël per desertum, quo signatur pœnitentia per diuersas mansiones, quibus signantur virtutum opera. *Quartus* in progressu à deserto per fluuium Iordanis, ad possessionem terræ promissionis.

Transite ad me omnes, &c. Nota, quod celsitudo beatæ virginis mons quidam magnus est, in quo beneplacitum fuit Deo habitare in eo, ad quem debemus transire sicut homines, non sicut passeres. Passer enim occupans montem, non

B. Virgo mons magnus.

non transit per vallem, secundum quod superbi dæmones suggerunt peccatori, *Transmigra in montem sicut passer*. Psal. 10. id est, sicut auis quælibet, & sumitur species pro genere. Per vallem enim humilitatis, transeundum est ad montem humillimæ virginis; non est enim vera sublimitas, cuius præambula non est humilitas. *Transite ad me*. Quasi diceret, Quid discurritis per carnales voluptates, & mundanas vanitates, quæ vos nequeunt satiare? *In me omnis gratia*, quam vobis subministrabo, si transieritis ad me. Et hoc est quod sequitur, *A generationibus meis implemini*. Mira fatuitas peccatoris, qui si diligeret aliquam ribaldam quæ esset vltra flumē, & ipsa clamaret ad eum, transi ad me, & ero tota tua; statim miser se exponeret morti, & submersioni; matri vero dominicæ facit surdum. Sed caueant sibi tales, ne quandoque audiant ab ea illud Prouerb. prim. *Vocaui & renuistis, extendi manum meam*, vt vobis darem filium meum, qui est omne bonum, scilicet illud consilium Ioan. sec. *Omnia quæcumque dixerit vobis* filius meus *facite*. Istud enim omne est, & summum consilium, facere scilicet quod præcipit Deus. Sed quia hoc consilium contemnitur à multis, subdit ipsa, *Ego quoque in interitu vestro ridebo*, &c. multa.

Transite ad me omnes. Non quidam, non pauci. Exemplo enim filij dicentis Matth. vndec. *Venite ad me omnes qui laboratis*, &c. Et qui dicit Isai. quinquagesimo quinto, *Omnes sitientes venite ad aquas*: vocat omnes ad se gloriosa virgo. Omnes enim vult saluos fieri, & neminem vult perire. prim. ad Timoth. secundo. In hoc etiam nobis suam indicat largitatem, suas diuitias, suam liberalitatem, & desiderium quod habet de salute creaturarum filij.

Item, cum dicit, *Transite ad me omnes*. Videtur proprie loqui peccatoribus, mundum diligentibus, non eam, nec seruientibus ei. *Ad me*, vt vobis impetrem vinum compunctionis, quia *Ego quasi vitis*, pastum deuotionis; quia *Flores mei fructus honoris & honestatis*, virtutem dilectionis; quia *Ego mater pulchræ dilectionis*, gratiam timoris Dei; quia *Mater sum sanctæ spei*, omnem gratiam incipientem, proficientem & consummantem; quia *In me omnis gratia*, dona Spiritus sancti; quia *Spiritus meus super mel dulcis*, Gloriam paradisi; quia *Hæreditas mea super me, & fauum*. Eccli. 24.

Item, *Transite ad me*, Seruo enim coniugatos in matrimonio, viduas in statu suo, virgines in puritate, omnibus his impetro gratiam, & promitto gloriam. Sunt enim in terra promissionis *Vua*, coniugati; *malogranata*, continentes, *ficus*, dulces virgines. *Transite ad me* Nota, *ad me*. Libēter enim debet venire.

Pauper ad diuitem, vt locupletetur;
Pollutus ad fontem, vt mundificetur;
Debilis ad fortem, vt corroboretur,
Mortuus ad vitam, vt viuificetur,
Cæcus ad collyrium, vt illuminetur.
Ægrotus ad medicinam, vt sanitati reddatur,
Famelicus ad refectionem, vt bene procuretur,
Nudus ad munificam, vt ab ea vestiatur,
Miser ad misericordem, vt misericordiam consequatur,
Deformatus ad replasmatricem, vt reformetur,
Captiuus ad redemptricem, vt à carcere redimatur,
Exhæredatus ad patronam, vt hæreditati restituatur,
Seruus ad dominam, vt libertati donetur,
Miles ad reginam, vt si vicerit coronetur,
Tenebrosus ad lucem, vt lucis filius appelletur.

Hęc enim omnia, & in infinitum plura, subministrat virgo gratiosa transeuntibus ad se. Et ideo priusquam illos inuitet ad se, promittit in epistola hodierna, *In me omnis gratia viæ & veritatis*. Eccli. 24. *Transite ad me*, videlicet tribus modis, *intellectu*, contemplando; *affectu*, inhęrendo; *actu*, vel *opere*, imitando. Et ad hęc nos iuuant tria pręcipue; *partus eius*, qui est lux mundi, & nostrum illuminat intellectū; *gratia*, quā inuenit apud Deum, cuius adiutorio noster affectus inflāmatur ad bene operandum; *vita* eius mūdissima, quę opera nostra dirigit per exemplum.

Sequitur. *Qui concupiscitis me*, qui scilicet vultis mihi seruire, & me honorare, *Vel* qui plene vultis satiari; *vel* qui meum desideratis patrocinium in pręsenti, & aspectum in futuro. Et possunt assignari tria, quæ deberent nos mouere ad transeundum: *Primum* est labor mundi huius, ad quē euadendum, festinandum esset ad ipsam, in qua est requies. *Secundum*, onus corporis & peccatorum, quod cito esset deponendum. De primo onere Sap. non. *Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam*. De secundo Psalmista, *Iniquitates meæ sicut onus graue grauatæ sunt super me*. Psal. 37. *Tertium* amor matris & filij, qui deberet nos allicere ad transeundum, sicut libenter transitur ad rem valde dilectam.

Sequitur. *Et à generationibus meis implemini*. Ecce quo fructu trāsitur ad illam. Nota, quod prius dicit, *Transite ad me*, & post subiungit, *A generationibus meis implemini*. Quasi diceret, prius oportet me imitari hos, qui meis generationibus voluerint impleri. Quid autem sint generationes eius, ostendit ipsa, vbi paulo dicit supra. *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris*, & agnitionis, & sanctę spei. Hoc habes multipliciter expositum, titulo quod ipsa dicitur mater. *Vel* istę generationes possunt dici odores eius, qui attrahunt affectum; & flores, qui delectāt intellectum; & fructus, qui reficiunt animam. Ideo ipsa appellatur vitis, quia habuit in flore odorem, in fructu dulcedinem, in liquore fructus virtutem. Fructus eius Christus vua, cuius vuę vinū sanguis Christi in cruce effusus, qui mūdum languidum sanauit, mortuum suscitauit, captiuum redemit, sordidum

lib. 6. pag. 388. a.

sordidum lauit,& cætera huiusmodi,& qui mẽtem dignè sumentis iocundat & inebriat. Vnde dicitur Christo, *Calix tuus inebrians quam præclarus est*. Psalm. 22. Hæc autem sunt quę mentem vere implent & satiant, sed mundanę & carnales voluptates ipsam inaniunt,& ideo dicit, *Implemini*. Et nota,vbi reperies omnes particulas istius epistolę. *Ego quasi vitis*,&c. vsque *honestatis*. quære titulo de prima arbore horti conclusi, *Ego mater pulchræ dilectionis*,&c. vsque, *virtutis*. titulo de vocabulis eius, vbi ipsa dicitur, *mater*. *Transite ad me omnes*,&c. vsque. *implemini*, vt supra, *Spiritus enim meus super mel*,&c. vsque, *fauum*. titulo de dulcedine Mariæ. *Memoria mea in generatione sæculorum*, Quære titulo de his quæ debemus ei ex corde, capitulo quod debemus ei memoriam. *Qui edunt me*, &c. vsque. *sitient*. Quęre duodecimo versu horti conclusi, vbi agitur quomodo ipsa procurat amicos suos, *Qui audit me*, &c. vsque. *Non peccabunt*. titulo quod Marię debemus obedientiam. *Qui elucidant me*, &c. titulo quod debemus ei elucidationem.

Supra pag 917. e.
Lib. 6. cit. pag.
Lib. 4. pag 296. a.
Lib. 2. pag. 123. b.
Supra pag 760 c.
Lib. 2. pag. 117. d.
ibidem, pag. 141. f.

ALIVS SERMO DE NATIVITATE B. MARIÆ.

Liber generationis Iesu Christi supple hic est, sed quia quod exponitur de Christo, potest exponi de beata virgine, vt in pluribus, potest dici liber generationis, &c. hęc est; sicut dicitur visio Isaię, subaudi hæc est. In hoc autem quod dicitur, *Generationis*, notatur Marię fœcunditas. In hoc quod dicitur, *Iesu Christi*, fœcunditatis dignitas, vel sublimitas. Et quia duplex est generatio, bona & mala, primo videndum de libro bonæ generationis Christi, secũdo de libro malę generationis Antichristi. *Liber* quandoque dicitur continens, sicut dicitur, hic est liber topicorum; vel contentum, sicut dicitur, scio librum topicorum.

Maria Liber.

Fuit enim Maria liber continens. Hic est liber grãdis, de quo dicitur Isa. 8. *Sume tibi librum grandem & scribe in eo stilo hominis*. Nota, quod Spiritus sanctus multoties loquitur prophetis, nõ vt ipsi faciãt quod eis indicitur, sed vt designetur quid Spiritus sanctus operaturus sit Liber iste Maria, quę sic dicitur liber, sicut Apostolus 2. Corint. 3 Corinthios nominat epistolam suam. Et dicitur liber iste *grandis* dignitate, sciẽtiæ profunditate, multimoda difficultate, sententiarum inscrutabilitate,& omnimoda vtilitate. Vel ideo *grandis*, quia scriptus grossis & legibilibus litteris, siquidem Mariæ innocentia vna grossa est littera, sic & eius humilitas, virginitas, fœcũditas, paupertas, charitas, misericordia, pietas, patiẽtia,& huiusmodi. Singulę enim virtutes ipsius, singulæ litterę libri istius. Propter hoc dixit Dominus Abac. 2. *Scribe visum, & explana eum super tabulas, vt percurrat qui legerit eũ. Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur*. Pręcipitur ergo Isaię. *Scribe in eo*, hoc est quod dicitur, *lingua mea calamus scribæ*. Psal. 44. Quo instrumento? *stilo hominis*, id est, intelligibiliter, aperte,& lucide. Nota, quod elementũ dicitur scribi, quãdo eius figura protrahitur. Sic ergo Spiritus sanctus verbum scripsit, dum eius cooperatione caro verbi fuit in vtero virginali formata. Spiritus sanctus enim dupliciter scribit, scriptura scilicet inuisibili, vt in cordibus Prophetarũ,& scriptura visibili, quando verbum carnem assumpsit,& quod latuerat in cordibus Prophetarum, reuelatũ est in conspectu gentium. Sic ergo scriptus est liber iste. Sed quo colore? atramento nostræ mortalitatis, vnde Ezech. 9. legitur de illo, qui indutus erat lineis, qui habebat atramẽtarium in dorso quod est inferior pars hominis. Hac atramentariũ habuit Christus in dorso, quãdo à sũmo cœlo egrediẽs, ad ima nostrę mortalitatis descẽdit, ibiq; formã serui suscepit sub nostrę mortalitatis amictu. Nigredo siquidẽ signũ est nostrę mortalitatis, quia corpora mortuorũ nigrescũt. Sic igitur liber grãdis & magna visio, est gloriosa virgo.

Hic est liber signatus de quo legitur Isa. 29. *Erit vobis visio omniũ sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent lege istum, & respondebit, non possum. Signatus est enim* liber iste Iudęis, sigillis septem, sicut dicitur Apoc. 5. Argumentantur enim sic cõtra veritatem huius libri. Virgo fuit, ergo sterilis; cõcepit, ergo corrupta est; portauit, ergo grauata; peperit, ergo cũ dolore; iacuit, ergo debilis; purificata est, ergo immunda; circumcidit puerum, ergo puer habuit originale. Ideo liber iste positus est in latere arcę, Deut. 31. vt sit Iudæis in testimonium, id est, in damnationẽ. In hoc autem libro tot sunt litterę, quot virtutes,& qui non habet virtutes, nescit litteras, nescit legere in hoc libro. Vnde Is. 29. *dabitur liber nesciẽti litteras, & dicetur ei lege, & respondebit nescio litteras*.

Hic est liber quẽ vidit Ioan. Apoc. 5. *in dextera sedentis in throno, signatum cum sigillis septem*. In hoc enim libro cõtinetur omnis sciẽtia, quę pertinet ad salutẽ. Quem tenet Christus in dextra, non in sinistra, quia spiritualem sciẽtiã, quę in eo latet, bonis aperit; malis claudit. Bonis aperit, ideo dicitur teneri in dextera Dei, quasi ad aperiẽdum; malis claudit, ideo dicitur, signatus. Et nota, quod Ioãnes flebat multum, quia nullus dignus inuentus est soluere signacula libri, nisi solus agnus, quia nemo nouit matrem nisi filius,& cui filius voluerit reuelare, sicut Christus dicit de patre, Matth. 11. Sunt autem hæc sigilla.

Primum, quod sine corruptione facta est fœcunda; vnde signatur in rubo ardente, qui non comburebatur. Exod. 3.

Secundũ, quod sine grauamine grauida; vnde caro qua Christũ vestiuit, dicitur nubes leuis. Isai. 19.

Tertium, quod sine dolore puerpera.

Quartum, quod peccare non potuit, ex quo filium Dei concepit.

Quintum,

Quintum, quod sola creaturarum, potest Deo tanquam filio imperare.

Sextum, quod sine sanguinis effusione passa est amarissimum martyrium, & facta est mater martyrum.

Septimum, quod in assumptione exaltata est super omnes ordines Angelorum, & hoc attendens Isaias vltimo, dicit de quolibet istorum. *Quis audiuit vnquam tale* De his omnibus vide in priuilegijs Mariæ, priuilegio secund. tert. quart. sept. non. dec. & vndec.

Lib. 5. pag. 185. b. & deinceps.

Sequitur *Signatum septem sigillis*, id est, obscuritatibus vniuersis. Hunc autem librum nemo de Angelis, qui sunt in cœlo, Vnde *Neque in cœlo*; neque de hominibus adhuc in terra viuentibus. Vnde *Neque in terra*; neque de iam defunctis, vnde *Neque subtus terram, dignus inuentus est aperire*, id est, sufficienter explanare, *Neque respicere*, id est, intelligere, *Vel soluere*, id est, vnionem verbi cum homine assumpto explicare, *Nisi solus agnus*, sicut habetur in textu, quia *Generationem eius quis enarrabit?* Isai. quinquagesimo tertio. Propter hoc, de hoc libro dicit ipse agnus Isai. vigesimo quarto, *Secretum meum mihi*, &c. Item in libri clausura notatur eius excellentia, vnde dicitur, Apocalypsis vltimo. *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius*.

Hic est libellus apertus in manu Angeli, Apocalypsis decimo. De quo dictum est Ioanni, *Vade & accipe libellum apertum de manu Angeli*. Et paulo post. *Et abij ad Angelum, dicens ei, vt daret mihi librum, & dixit mihi, Accipe & deuora illum*. Et paulo post. *Deuoraui illum, & erat in ore meo tanquam mel dulce, & cum deuorassem illum amaricatus est venter meus*. Liber ergo ille dulcis gustu, sed amarus effectu. Verba enim Mariæ dulciora sunt super mel & fauum, animæ diligenti eam; sed faciunt amaricare ventrem Ioannis, id est, illius in quo est gratia, quia memoria eius & exempla, in suis imitatoribus temporales delectationes, & carnales voluptates amaricant & refrenant. Dulcissima siquidem huius libri scientia in prædicatione, sed sicut dictum est, ventrem, id est, delectationes amaricat in exhibenda actione. Et nota, quod dicitur, *Vade & accipe*. Ille vadit, qui à carne & mundo recedit. Ille petit librum ab Angelo, qui postulat per orationem sapientiam à Deo, & gratiam intelligendi sententiam libri, id est, scripturæ. Ille accipit quasi in manu, qui secundum libri doctrinam & scientiam operatur. *Et dixit mihi accipe & deuora illum*. *Accipe* per intellectum, *Deuora* per affectum. Non dixit mastica exponendo vel prædicando, sed deuora includendo in corde, & memoriter retinendo. Quædam enim mysteria à malis sunt abscondenda, sed tamen bonis conseruanda. *Et faciet amaricare ventrem tuum*, id est, memoriam vel sensualitatem. *Qui enim apponit scientiam, apponit & dolorem*. Eccle. 1.

A

Item verba libri huius secundum quid signanda sunt, id est, sigillanda, sicut præcipitur Ioanni Apocalypsis decimo. Et hoc ne pateant inimicis, & ne margaritæ spargantur ante porcos. Matth. septimo, secundum quid figurarum velaminibus occultanda; secundum quid plane manifestanda. Vnde iterum dictum est ei. Apocal. prope finem. *Ne signaueris verba libri prophetiæ huius*.

B

Hic est liber vitæ agni, Apoc. vigesi. pri. in fine. In libro nimirum vitæ illi soli scripti sunt, qui per gratiam ad gloriam pertingunt; qui liber vitæ agni esse dicitur, quia bonum cœleste, quod diuinitas iustis tribuendū prædestinauit, humanitas dispensabit, quam de Maria assumpsit.

Hic est liber scriptus à nostro iudice, de quo dicit Iob trigesi. prim. quasi desiderans ortum Mariæ, *librum scribat ipse qui iudicat*, id est, filius, cui *potestatem dedit pater iudicium facere*. Ioan. 5. *vt in humeris meis portem illum*, id est, secundum doctrinam eius ordinem vitam meam, & magisterio eius subijciam opera mea; *Et circumdem illum quasi coronam mihi*, id est, postquam certauero secundum eius doctrinam, coronam recipiam quam promittit; *per singulos gradus meos pronunciabo eum, & quasi principi offeram illum*.

C

Hic est liber quem scripsit Baruch ex ore Ieremiæ, qui *ex ore Ieremiæ scripsit omnes sermones libri, quem combusserat Ioachim rex Iuda igni, & insuper additi sunt sermones multo plures quam ante fuerant*, sicut legitur Iere. trigesi. sext. *Baruch* scriptor, Spiritus sanctus scriptor patris. *Ieremias*, est pater; *os Ieremiæ*, filius est; quasi diceretur à tota Trinitate. In beata virgine bona nobis data, destructa per Ioachim regem Iuda, id est, per Adam, reperta sunt, & etiam plura, & meliora bona quam prius. Multo enim beatior fuit Maria quam Adam, & quidquid per Adam amisimus, nobis per Mariam restitutum est, cum multo fœnore gratiarum.

D

E

Hic est liber de quo dicitur Malach. prope finem. cap. 3. *Scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Deum, & cogitantibus nomen eius*. Maria dicitur *liber monimenti*, quia monet mentem filij ad misericordiam, & etiam mentes nostras vt simus memores Dei, & scriptus est hic liber *coram eo*, scilicet coram Deo, *timentibus eum, & cogitantibus nomen eius*, id est, cauentibus peccatum, & facientibus bonum.

F

Hic est liber filij, sicut filius liber patris. Vnde possumus dicere filio *Protector noster aspice in faciem matris tuæ*. Sicut dicimus patri. *Respice in faciem Christi tui*, Psal. 83.

Hic est liber de quo dicitur Eccli vigesi. quart. Enumeratis arboribus herbis, & speciebus quibus Maria figuratur, subdit IESVS filius Sirach

videlicet

videlicet noster IESVS, perhibens testimonium matri. *Hæc omnia liber vitæ, & testamentum altissimi*, id est, horum omnium quę diximus similitudinem, & rationem continet in se beata virgo, quæ est *liber vitæ*, & cuius libri lectio docet veram sapientiam. Vel sic. *Hæc omnia liber vitæ* id est, beata virgo, de qua locutus est sub metaphora florum, & aliorum multorum, est liber vitę beatis in patria, & sic ipsa est liber beatorum.

Hic est liber, de quo dicit Ezech. secund. *Vidi, Et ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit eum coram me, qui erat scriptus intus & foris &c.* Vbi quod propheta dicit *vidi*, congaudet visioni, quod *ecce*, inuitat alios vt hoc recolant & attendant. Nihil enim magis videndum spiritualibus oculis, vel attentius recolendum, quam largitas illa, quam tota Trinitas fecit nobis, quando ad salutem mundi nata est beata virgo, per quam habuimus saluatorem, redemptorem & propugnatorem nostrum, & aduocatum apud patrem. Et hæc largitas est illa manus, de qua dicit, *Ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber*, id est, Maria, de qua nihil vel parum antea sciebat mundus *Et expandit illum coram me*, quod factum est secundum quid in Apostolica prędicatione, & quotidie fit in beneficiorum eius innumera perceptione *Qui erat scriptus* indelebiliter digito Dei, qui est Spiritus sanctus, *Intus*, perfecta scientia, *& foris*, scilicet conuersatione & operatione sancta. *Vel* ideo dicitur hic liber *inuolutus, & scriptus*, quia in eo fuerunt *omnes thesauri scientiæ & sapientiæ absconditi*. Coloss. 2.

Debemus igitur hunc librum legere *exterius*, vt scientiam discamus, qua sciamus versari in medio nationis prauę & peruersæ, exemplo Marię, *& interius*, vt prouideamus Dominum semper in conspectu nostro Psal. 15. vel legamus *exterius*, ad imitationem bonorum exemplorum, *interius*, ad contemplationem æternorum.

Aliter. Scriptus fuit hic liber *foris*, quantum ad scientiam veteris testamenti, vnde dicit, *Sicut locutus est ad patres nostros* &c. Luc. 1 *Intus* scientia noui, quod tanquam magistra docuit Apostolos. Ideo dicitur Luc. secund. *Maria conseruabat omnia verba hæc*, tanquam liber. Vel *intus* ad spiritualium & perfectorum exercitationem; *foris* ad simplicium & minorum eruditionem. *Intus*, vt secretum sapientię immundis occultetur, *foris*, vt veritas mundis reueletur. Quod autem sequitur in Ezech. *Scripta erant in eo lamentationes & carmen & væ*, Totum non conuenit huic libro. Lucifer enim in sui natura scripsit væ, & hoc indelebiliter. Adam in sui natura lamentum, sed delebiliter. Sed in libro isto indelebiliter scriptum est carmen, & hoc sine væ, & lamento.

Item in hoc libro scripta fuit *ignea lex*, scilicet charitas. Deut. triges. tert. Quæ dicitur *lex*, quia nos ligat & colligat Christo, & vnit, & adhęrere facit. Nam *qui adhæret Domino, vnus spiritus est cum eo*. prim. Corinthior sexto. Vnitate scilicet, amoris & gratiæ. Vel ideo *lex*, quia membra nobis ligat ne faciamus vt furibundi, & quia nos refrenat à malo. *Ignea*, quia nos inflammat ad amorem Dei & proximi.

Item ideo Maria dicitur *liber* quia liber antiqua dicta & gesta conseruat; & Maria exempla Patriarcharum, verba Prophetarum, Pastorum, Magorum, Simeonis & Annę, & ipsius filij sui verba, & gesta conseruabat omnia in corde suo tanquam liber. Luc. secund.

Item intentio huius libri est pacificare quæ sunt in cœlo, & in terra, peccatores filio reconciliare, voluntatem Dei peccatoribus intimare, & huiusmodi, & ideo nostra dicitur mediatrix & aduocata. Materia huius libri, sapientia Dei abscondita à sęculis. Lectio huius libri, via est ad veram scientiam. Sicut enim lectio via est ad scientiam, secundum beatum Bernardum, sic inspectio & recordatio Verborum, Operum & Exemplorum beatę virginis, via est ad illam scientiam, de qua dicitur Prouerb. deci. non. *Vbi non est scientia animæ non est bonum*. Propter hoc in epistolis, quæ de ea leguntur, dicitur lectio libri sapientię. Et fœlix ille, qui de libro isto, quantulamcumque lectionem quotidie memoriæ commendabit. Et hoc est quod dicit liber iste de seipso Eccli. 24. *Qui audit me non confundetur*; Ecce informatiô & præmium auditorum; *Et qui operantur in me*, id est, secundum quod doceo, *non peccabunt*; ecce lucrum præcepta huius libri facientium. *Et qui elucidant me vitam æternam habebunt*; Ecce præmium docentiū. Et in his consistit vtilitas huius libri. Propter hoc etiam dicitur de hoc libro Apoc. vltimo. *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius*.

Hic est liber contemplatiuorum, quos ipsa instruit quasi triplici lectione, scilicet. Castitate, quam vouent in ingressu ordinis contra luxuriam; Paupertate, per abrenunciationem proprietatis contra auaritiam; Humilitate per votum obedientiæ contra superbiam. Fœlix qui hęc operando, recordatur lectionum huius libri. Quære de hac materia. Causa vigesima septima.

Hic est liber beatorum, vt supra dictum est, in quo ipsi legunt, audiunt & cognoscunt, quæ nec oculus eorum prius vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit &c.

Hoc est illud exemplar, ad quod transcribendi & corrigendi sunt libri conscientiarum nostrarum; vnde dictum est Moysi Exod. vigesquinto *Inspice & fac secundum exemplar quod tibi in monte*

B. Bernardus.

Lib. 2. pag. 57. a. pag.

monte monstratum est. Et loquebatur de vasis tabernaculi, quibus fideles animę figurantur. Hoc idem habetur ad Hebr. octa.

SERMO IN ASSVMPTIONE B. MARIÆ

Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Apoc. duodec. Prothema generale in hoc festo. Cum beata Martha, sicut hodie legitur fere per totam ecclesiam, intentissima esset quomodo pasceret Christum & socios eius, quibus hospitibus nulli meliores, neque æque boni vnquam inuenti sunt; parti tamen eius, quæ bona fuerat, preponitur pars Mariæ, quę optima appellatur à Domino. Quia si magnum est, per opera misericordiæ pascere ventres cras morituros, absque vlla comparatione in infinitum maius est, verbo Dei pascere animas sine fine cum Christo victuras. Si quis autem dixerit iam Dominum non sermocinari in terris, audiat ipsum discipulis suis, & omnibus veris prædicatoribus dixisse in euangelio, *qui vos audit me audit*. Lucæ decimo. Et Ierem. decimo quinto, dicit ipse prædicatori. *Si separaueris pretiosum à vili*, id est, animam à vilitate peccati, *quasi os meum eris*. Et hoc solum testimonium nobis sufficere deberet ad audiendum verbum Dei, etiamsi nullum aliud scriptum esset.

Signum magnum, &c. Verba hæc, verba sunt beati Ioannis paranymphi matris dominicę per naturam, matris vero suæ per gratiam, dignitatem & excellentiam hodiernæ assumptionis illius, sub breuiloquio describentis, Et notari possunt per ordinem in proposito verbo, *primo*, cur Maria appellatur signum, non solum hic, sed & Isa. sept. vbi dicitur Iudæis vel domui Dauid, *Ipse Dominus dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet* &c. Quære titulo de conceptu virgineo. Signum etiam congrue potest dici & actiue & passiue.

Lib. 4 pag. 249. b. & seqq.

Maria signum magnum.

Passiue, quia signata est in operibus antiquorum, in factis Patriarcharum, in oraculis Prophetarum, vt in arca Noë, in virga Aaron in Rubo Moysi, in arca testamenti, in throno Salomonis, & huiusmodi.

Actiue, quia signat nobis sermonibus, responsionibus, & operibus suis, quid amplectendum sit, quid cauendum, quid appretiandum, quid vilipendendum.

Ratione dantis, scilicet ipsius Domini Isa. sept. *Dabit Dominus ipse vobis signum*. Nota quod dicitur *Dominus ipse*, quasi non alius, quia nullus dare posset tale signum, nisi ipse solus. Vel in hoc quod dicitur *Dominus ipse*, signatur quod hoc signum nec diuinitas operata est sine homine, nec humanitas sine diuinitate verbi. Totum hoc inuenies plenius titulo de conceptu virgineo.

Loco cit.

Ratione nouitatis, nunquam enim auditum vel visum fuerat, nunquam in cor hominis ascenderat, quod aliqua pura creatura, scilicet homo, exaltaretur super vniuersos & singulos ordines Angelorum.

Ratione rei signatæ, vere enim Maria *signum*, vt dictum est supra, *magnum* gratia & gloria, merito & præmio. Vel vt fiat comparatio, *magnum* quia virgo, maius quia mater, maximum, quia mater Dei, vltra quod nulla magnitudo creaturæ.

Ratione vtilitatis immensæ, quia ante assumptionem illius, aduocata nostra separata erat à nostro iudice, cum ille sederet ad dextram patris, & ipsa adhuc maneret in terris: perutile ergo erat ipsis miseris, vt mediatrix inter ipsos & filium, immediate iudici assisteret, & ipsum propius è vicino exoraret, quod factum est in assumptione, quando illud impletum est, *astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato*, Psal. 44. id est, in corpore glorificato, vt valeat ei ostendere ventrem, quo portauit, & vbera quibus lactauit, quia *delectatur infans ab vbere*. Isa. vndec. Ideo sępe dicendum huic infanti, *Beatus venter qui te portauit*, &c. Luc. 11. Vt ex horum recordatione facilius ad misericordiam moueatur: decentissime enim disponitur regina misericordiæ, iuxta regem iustitię.

Ratione situs vel loci, in quo apparuit. Vnde dicitur. *Apparuit in cœlo*. Vere enim magnum est, quidquid cœleste est, sed minimum quidquid terrenum est, quia terra est quasi punctus, siue centrum cœli. Cœlum vero quasi magna camera circumquaque diffusa.

Aliter signum magnum virgo mater, nec ante nec post simile visum. Vel *signum magnum*, quia virgo desponsata. Quære titulo de causis suę desponsationis. Sequitur. *Apparuit* sed cui, vel quibus? Respondendum quod toti ecclesiæ triumphanti, vnde dicit, *vidi speciosam sicut columbam ascendentem* &c. triumphanti ergo apparuit per cognitionem, militanti quæ hęc credit, apparuit per fidem. Si quæratur quomodo ascendit. Respondendum quod sicut virgula fumi. Quære titulo de aromatibus horti conclusi. Sequitur *in cœlo*. Triplex cœlum, *Aereum*, in quo volucres cœli volant, de quo dicitur, *volucres cœli* &c. Psal. 8. *Sidereum*, in quo stellæ cœli stant, de quo dicitur Eccli. quadrages. tert. *Species cœli gloria stellarum*. *Empireum*, in quo Angeli Deum laudant. Sed nec in primo, nec in secundo, nec in tertio, cum super omnes Angelorum choros non dubitetur exaltata; Vnde, *ascendentem de superiores aquarum*, sed in altiori, si quod altius est, vel in superiori parte empyrei, vbi est thronus diuinæ

Lib. 6. pag. 410. d.

Supra pag. 780. c.

uinæ maiestatis, quod dicitur cœlum sanctæ Trinitatis. Nihil enim creditur altius in cœlo sede Mariç, quç ad dextram filij sedere creditur in throno maiestatis, sicut præfiguratum est in matre Salomonis tert. Reg. secund.

Sequitur *mulier amicta sole*. Ecce qualiter assumpta, scilicet non nuda, id est, tantum in anima, sed amicta sole, id est, glorificato corpore. Vnde dicitur astitisse à dextris filij in vestitu deaurato, id est, in corpore glorificato. Quam videlicet gloriam Dominus ostēdit discipulis suis in monte Thabor. Matth. deci. sept. Et promisit fidelibus cunctis Matth. deci. tert. *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui*, & quam iam vere creditur reddidisse matri suç. Quæ si expectaret corporis sui glorificationem vsque ad diem iudicij, iam non essent omnia, quæ facta essent, in ea, nec ipsa videretur in omnibus singularis. Titulo quod Maria dicitur mulier bona. Quare quare ipsa mulier appellatur, dicitur enim mulier quasi mulcens herum.

Lib. 6. pag. 414. b.

Dicitur autem Maria amicta sole, id est, ornata, decorota, & nobilitata tali ac tanta prole. Beatus Bernardus. Hæc est virginis nostrç gloria singularis &c. Omnes enim sancti Christum induunt per fidem & imitationem, vnde Apostolus. *Quotquot in Christo Baptisati estis Christum induistis* Galat. 3. Et ad hoc inuitat Apostolus. Rom. deci. tert. *Induimini Dominum nostrum* IESVM *Christum* & per glorificationem ab ipso perfectius induendi. Mariæ vero singulariter amictus factus est sol iste, quæ ipsum carne sua singulariter amictum portauit. Nulla enim sic in terris gratia eius, nulla sic in cœlis eius gloria est amicta. Et nota, quod Maria facta est amictus solis iustitiç quando ipsum carne mundissima induit; & amicta ipso sole, quando filium portans in vtero facie resplendebat vt sol: ita quod Ioseph, vt dicitur, ipsam facie ad faciem videre non poterat. Quære istud titulo de corporali pulchritudine Mariç. B. Bernardus ad Mariam. Manet in te ô Domina sol iste, & tu in eo, vestis eum, vestiris ab eo. Vestis eum substantia carnis tuç, vestit ille te gloria maiestatis. Vestis nube solem, & tu ipsa sole vestiris. Triplicem enim amictum præbuit ipsa isti soli, scilicet *pallium Zeli, Saccum repositorium pretij* & *cilicium pænitentiæ*.

B. Bernardus ser. 2. de Annunciatione.

Lib. 5. pag. 356. c.

B. Bernardus sermo de Verbis *Signum magnum*.

Triplex amictus quẽ Christo prębuit Maria.

Pallium Zeli, quia ipse est Deus zelotes. De hoc pallio inuenies titulo quod Maria castellum post principium capituli.

Li. 11. pag. 678. c. & deinceps.

Saccum, in quo repositum fuit pretium nostrç redemptionis, qui saccus fuit conscissus in cruce clauis & lancea, vt pretium effunderetur quo sumus redempti, quod pretium fuit ille sanguis de quo dicit Petrus pri. Cano. pri. *Non corruptibilibus* &c. *Sed pretioso sanguine* &c. De hoc sacco Iob in persona Christi deci. sext. *Saccum consui super cutem meam*, &c. In hoc etiam sacco repositū fuit triticum, quo pascuntur Angeli & homines in altari, de quo tritico. Ioan. duod. *Nisi granum frumenti*, &c.

Item *cilicium ei* prçstitit, id est, carnem cum illis asperitatibus cilicinis, in quibus pœnitentiam fecit pro iniquitatibus nostris. Vnde dicit per Psal. 68. *Posui vestimentum meum cilicium* &c. Et in hoc cilicio soluit ipse quod non rapuerat, sed quod primi parentes. Sic beata virgo fuit huius solis amictus tripliciter. Porro Maria amicitur Christo.

Sicut ferrum amicitur candenti igne, *Deus* enim *ignis consumens est*, Deut. 4. Quis ergo dubitet cor virginis hoc igne succensum, cum fuerit tali opertorio amictum?

Maria amicta Christo.

Sicut luna amicitur solis lumine, vnde dicitur *pulchra vt luna*. Canticorum sexto. Aliter enim non est pulchra luna, nisi cum solis radijs est vestita.

Sicut cera amicitur sigilli charactere, cera videlicet informis & rudis, filius enim *figura* est *substantiæ eius*, id est, patris, Hebr. pri. Quis ergo dubitat cor virginis, & brachium huiusmodi figura impressum, & ita sigillo patris, qui filius ipse est, insignitum? Et hoc est quod filius dicit tam Mariç, quam fideli animæ Cant. octa. *Pone me sicut signaculum super cor tuum, & brachium tuum*.

Sicut vitrum purum, & candidum amicitur solari iubare, sicut aër nubilosus amicitur solis claritate, & ignitur feruore; sicut aqua pura infusa dolio vini rubicundi, amicitur ipsius colore, sapore & odore. Sicut lana pura & candida, amicitur colore ipsius tincturæ, sicut argentum candidum, colorem induit ipsius deauraturæ. Comparationes istas inuenies titulo de pulchritudine Mariç, capitulo primo.

Lib. 5. pag. 355. c.

Aliter. *Amicta sole*, quia caruit omnis peccati obscuritate, & hoc etiam in prçsenti; vel *amicta sole*, id est, glorioso corpore quod dicitur sole amictum, propter quatuor dotes, quas habitura sunt corpora electorum, quibus scilicet dotibus respondent quatuor proprietates solis sol enim refulget.

Clarissime.

Agilissime, statim enim vt prima pars solis in oriente eleuatur in nostro hemisperio, percutit lux eius cœlum occidentale eiusdem hemisperij, & sic in ictu oculi distantissima transit terrarum spatia.

Subtilissime, penetrans soliditatem vitri & chrystalli.

Impassibiliter, quia solus sol defectum vel corruptionem non patitur, ipsum enim nec aqua emollit, nec fœtor corrumpit, nec ignis comburit, nec gladius scindit, nec vitium obsistit, & ita est impassibilis.

Est er-

Est ergo dicere, *Mulier amicta sole*, id est, glorificato corpore cum quatuor dotibus signatis in sole. In Assumptione enim eius sol, quem vestierat glorioso corporis diademate, sicut dicitur Canticor. tertio, quando Verbum Dei factum est caro in ea, vt matri filius vices rependeret, gloriosa claritate sua eamdem insigniuit.

Sequitur. *Et luna sub pedibus eius* Hoc multipliciter exponitur, & pertinet ad excellentiam loci, ad quem assumpta est. Luna enim vt quidam asserunt, vltra omnes creaturas inferiores visibiles existit, & tamen virgo super ipsam; siquidem luna dicitur quasi lux aliena, quia & mutabilis est, & lumen habet à sole, & signat omne illud, quod aliunde lucet, & mutabile est in propria natura Sic Cherubin & Seraphin nō lucent à se, sed à Deo, qui solus lux est illuminans. Et ideo dicitur sol quasi solus lucens. Cætera vero sunt illuminata. Est ergo dicere. *Luna sub pedibus eius*, ac si diceretur, exaltata est super omnem puram creaturam. Ideo etiam dictum est ei, *Multa filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas.* Ecce quod ei sub pedibus.

Aliter. *Luna sub pedibus eius.* Nota, quod luna vnica est & singularis, & quandoque corniculata apparet, & ideo signat Ecclesiam Catholicam quæ vna est. Vnde dicit Christus Canticor. sexto, *Vna est columba mea, &c.* Cuius duo cornua ecclesia militans, & triumphans. Quæ scilicet luna sub pedibus eius esse describitur, quoniam vtraque ecclesia in gratiarum actione illius prostrata vestigijs, intercessione eius tanquam mediatricis, ab eodem sole cupiens & capiens participium veræ lucis. Quod enim triumphans iam capit & obtinet per Mariam, cupit sibi militans obtinere per eam.

Aliter. *Luna sub pedibus eius.* Hoc referri potest ad statum ipsius præsentem, vt per lunam designetur gloria mundana, quę ad instar lunę nunquam in eodem statu permanet. Hanc mundi gloriam gloriosa virgo spreuit, vt contemptibilem; contempsit vt inutilem; conculcauit vt vilem; compressit pedibus vt rebellem; transijt & transiliuit vt venenatam & nociuam; & in hoc principaliter & primo debet fidelis anima Mariam imitari. Huic gloriæ mundanæ peroptime conueniunt proprietates lunæ. Nam gloria ista vana, deficiens, transitoria, vmbratilis & caduca, ab amore Dei refrigerans, mundi huius amore humectans, & nunquam permanens in eodem statu. Hanc sub pedibus Maria habet, & etiam habere debet omnis fidelis anima. Ideo dicitur, *Luna sub pedibus eius.*

Aliter. *Luna sub pedibus eius.* De diabolo dicitur Eccli. vigesimo septimo. *Stultus vt luna mutatur.* Stultus dicitur, quasi stans altus. Hic est diabolus, qui noluit humiliari cum cęteris Angelis, A sed dixit Isai. decimo quarto. *Ponam sedem meam ad aquilonem*, &c. Et hic stultus mutatus est vt luna, scilicet à claritate Angeli in obscuritatem diaboli.

Item, luna à mene, quod est defectus. Hic est diabolus, qui à plenitudine domus Dei, cecidit in defectum totius boni. Hic autem stultus, vel hęc luna sub pedibus Mariæ, quia subiectus ei plenarie. Vnde dictum est serpenti Genes. 3. *Ipsa conteret caput tuum, &c.* Quære titulo quod Maria B mulier fortis.

Lib. 6. pag. 416. f. & seqq.

Sequitur. *Et in capite eius corona stellarum duodecim.* In his verbis exprimitur ad quantam gloriam, seu dignitatem sit assumpta. Stellas istas in corona Mariæ interpretatur Beatus Bernardus, duodecim prærogatiuas in virgine, propter quas dicta est *Gratia plena.* Quęre istud in tractatu de priuilegijs & prærogatiuis eius, in principio tractatus. *Caput* beatæ virginis congrue dici potest humilitas, cuius merito coronata est C in reginam in sua assumptione, quia *sicut* in humano corpore omnes sensus quodammodo ortū habent a capite, sic vniuersę virtutes virginis ortū habuerunt ab excellentia humilitatis eius. Et *sicut* in corpore caput membris supereminet vniuersis, sic inter cęteras ipsius virtutes, quas omnes habuit in superlatiuo, humilitas præminebat. Et *sicut* à capite reguntur membra cętera, sic in beata virgine erat humilitas, quasi pędagogus cæterarum virtutum.

B. Bernardus serm. Signum magnum. Lib. 3. pag. 180. a.

D *Aliter.* Hæ duodecim stellæ, duodecim priuilegia sunt, quas habet Maria præ omnibus creaturis, sicut assignauimus supra. Primum quod virginitatis fuit primiceria. Secundum, tertium, & quartum quod facta est sine corruptione fœcunda, sine grauamine grauida, sine dolore puerpera, & ita de alijs per ordinem.

Lib. 3. cit.

Aliter. Vt expositio proprie conueniat præsenti solennitati. *Stellæ*, sunt sancti. Vnde Eccli. 43. *Species cæli*, id est, Ecclesiæ, *gloria stellarum*, id est, dignitates & excellentiæ sanctorum. Et A- E postolus prim. Corinth. decimo quint. *Stella differt à stella in claritate, &c.* & Daniel duodecimo, dicitur de doctoribus, *Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Duodenarius autem numerus est vniuersitatis. Duodecim ergo stellę sanctorum vniuersitas, qui per fidem Trinitatis in quatuor mundi partibus saluati sunt, & saluantur per eam. Nam ab ipsa habuerunt illum, per quem vicerunt, id est, Christum, cuius auxilio vicerunt hostem tripli- F cem, & à quo coronati sunt victores. Omnibus etiam sanctis *Christum Dei virtutem* peperit *& Dei sapientiam.* 1. Corinth. 1. qui & ipsos pugnare docuit cum antiquo serpente, & eius suffulti præsidio de hostibus triumpharunt. Habuerunt nihilominus per eius exempla magisterium, vel quasi artificium expugnandi trinam concupiscentiam

centiam mundi, videlicet exemplo paupertatis, A concupiscentiam oculorum, exemplo virginitatis, concupiscentiam carnis, & vitæ superbiam, exemplo humilitatis. Ipsi igitur conuenit illud quod dicitur de filio eius, Apoc. decimo nono. *In capite eius diademata multa.* Nam per eam Christum habuerunt, per quem omnes victoriæ obtinentur. Propter quod dicitur Zachar. 6. *Sume à transmigratione aurum, &c. Et facies inde coronulas, & pones eas in capite* IESV, quia omnes sanctorū B victoriæ debent ei ascribi.

Denique sicut Paulus Philippenses & Thessalonicenses vocat coronam suā in Domino, Philip. 4. & 1. Thessal. 2. quia exhortatione & informatione sua, in agone certaminis permāserunt; sic Maria omnem fidelium congregationem, potest non immerito coronam suam in Domino nuncupare, vt assignatum est supra. Ipsam enim omnes sancti coronant quodammodo, suas ei victorias & coronas ascribentes, qua mediante, & per quam post Deum, sciunt se coronatos. C Et hoc signatum est quarto Apoc. vbi Ioannes describit viginti quatuor seniores, procidentes ante sedentem in throno, & mittentes coronas ante thronum, quasi ad pedes sedentis in ipso throno. Per viginti quatuor, sicut & per duodecim sanctorū vniuersitas figuratur. Duodecim enim Patriarchę, scilicet filij Iacob fuerūt in veteri testamento, & duodecim Apostoli in nouo, quos Christus luctator noster genuit in D passione. Vel sicut dicitur in Glossa, viginti quatuor fiunt per sex, & quatuor in se ducta. Sex ad opera sex dierum, quatuor ad euangelium referuntur. Hęc est ecclesia, quę in nouo & veteri testamento Deum colit. Mittebant igitur viginti quatuor seniores coronas suas ante thronum, quasi ad pedes sedentis in throno, cognoscentes se non suis meritis, sed per passionem Christi, quam in humana natura, quæ per pedes designatur, sustinuit, coronatos, easdemque coronas suas in capite Mariæ collocant, de qua suscepit E humanam naturam sanctorum omnium coronator. Quis ergo digne exprimat, quantis obsequijs, seu quanta reuerentia omnes sancti beatā virginem excolant & frequentent, cum coronas suas eidem se debere non ignorent?

Glossa.

ALIVS SERMO DE ASSVMPTIONE B. MARIÆ.

TOta pulchra es amica mea, &c. In hac auctoritate, secundum quod conuenit beatæ virgini, & præsenti solennitati, notatur eius dignitas & prerogatiua in sex.

Primo enim commendatur ab omnimoda pulchritudine, cum dicitur, *Tota pulchra es.*

Secundo ab amicitia & vera charitate, cum dicitur, *Amica mea.*

Tertio, à cordis puritate, vnde subditur, *& macula non in te.*

Quarto, à totius Trinitatis venerabili vocatione, vnde ter ei dicitur. *Veni.*

Quinto, à virtutum & meritorum multitudine, vnde bis mentio fit de *Libano.*

Sexto, à gloriosa promissione, quia promittitur gloria gloriæ, Vnde *Coronaberis.* Dicitur ergo. *Tota pulchra es.* Hoc habes multipliciter expositum titulo de pulchritudine eius, in principio capituli *Amica mea.* Quære titulo quod ipsa dicitur amica Christi. *Et macula non est in te.* Quære vbi exponitur *Tota pulchra es.* Ergo *Veni de Libano, &c.* Et nota, quod appellat eam amicam, & sponsam, & innuit reginam, vbi dicit, *coronaberis.* Dicit ergo, *Veni amica mea*, id est, conscia secretorum, vt tibi reuelem secreta, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. *Veni sponsa* ad thalamum sponsi tui immortalis, ne ab ipso de cętero separeris. In hac enim solennitate ingressa est Bersabee ad regē in cubiculo. 3. Reg. 2 & Esther ducta est ad cubiculum Assueri Esther 2. Expone istud. Veni humilis ancilla vt fias sublimis regina. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria, & ancillę debetur exaltatio tanto maior, & locus sublimior, quanto ipsa ancilla humilior. *Maria autem dicitur Veni.*

Lib. 5. pag. 318. a. & deincept. Lib. 6. pag. 398 d. & Lib. 5. cit.

Propter triplicem eius statum scilicet virginalem, & coniugalem & vidualem. Ratione primi signatur per Rebeccam Ratione secundi per Esther Ratione tertij per Iudith.

Quia per humilitatem placuit Deo, per virginitatem Angelis, quæ facta est eorum soror, per misericordiam hominibus. Per primū vicit diabolum, per secundum carnem, per tertium mūdum, cuius amatores, nesciunt misereri.

Propter charitatem, qua fuit amica; propter simplicitatem, qua columba; propter contemplationem, qua formosa. Vnde dicitur ei. Cantic. 2. *Surge, propera amica mea, formosa mea & veni.*

Quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vocabant eam ad coronam. Pater qui potentia, vt ei redderet præmium humilitatis, Filius qui est sapientia, quæ non habitat in corpore subdito peccatis, pręmium virginitatis; Spiritus sanctus, qui est benignitas, præmium charitatis. Et ita *Veni* ter positum, signat Trinitatem personarū ipsam ad coronā vocantiū: vel etiam ipsam, quę tota pulchra describitur, videre gestientiū. Vnde F dicunt. *Reuertere sunamitis, vt intueamur te.* Cant. 6. vt Pater humilem, Filius virginem, Spiritus sanctus honoret misericordem.

Veni de Libano. Libanus interpretatur albus, candidus, candor, candidatio. Quasi in significatis istorum quatuor, habitabat virgo quando vocabatur ad coronam. Erat enim alba & candida, per duplicem virginitatem, vel per puritatem & innocentiam, quæ duo signantur in

tui in candore. Erat etiam candor substantiuè, A non solum adiectiuè, quia *Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula*. Sap. sept. & ab isto candore candescit quidquid candidum est, quia sicut dicit beatus Hieronymus, nihil speciositatis, nihil gloriæ & candoris, quod ex ipsa non resplédeat. Erat & est candidatio, quia nigros peccatores, qui diuinam peccando amiserunt similitudinem, impetrando eis à filio gratiam compunctionis, misericorditer candidat & dealbat; quod præuiderat Isai. 1. quando talibus promittebat dicens: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, B quasi nix dealbabuntur, &c.*

D. Hieronymus.

De Libano. Nota, quod Libanus mons quidam est in terra promissionis. Libanus etiam arbor est thuris. Et Libanus Græcè, thus Latinè. Inquantum ergo Libanus mons, qui est terra super terram exaltata, designat magnum cumulũ meritorum, & excellentiam virtutum & operationum ipsius. Nostra autem merita & pauca sunt, & impura. Vnde Isa 64. *Omnes iustitiæ nostræ, &c.* Virtutes etiam nostræ, si quas habemus, C squalidæ sunt & fœtulentæ ex vicinia vitiorum. Dicitur ergo virgini vt veniat de Libano monte, receptura pro magno cumulo virtutum & meritorum, magnam cumulum præmiorum. Inquantum Libanus arbor thuris, cui ipsa se comparat Eccli. 24 vbi dicit, *Quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meam.* Quære expositionem titulo de Libano. Vocatur ad coronam, quia facta est mater, virgo purissima perseuerans. In hoc enim quod subditur *Libanus non incisus*, designatur candor virginitatis illibatæ. In hoc quod subd tur, *Vaporaui habitationem meam*, matris fœcunditas salua virginitate. Inquantum Libanus dicitur thus, quod igni superpositũ fragrat suauiter, & designat fragrantiam virtutum suarum succensarum igne charitatis, vocatur ad cęlestia, vt suaueolentia virtutum suarum lætificet omnes cęlicolas, & mansiones cœlestes efficiat redolentiores quam fuerint in creatione prima.

Supra pag. 975. E.

Aliter *Veni de Libano*, id est, de candore mundi, qui totus est superficialis & vanus, quia *fallax gratia & vana est pulchritudo*. Prouerb. vltimo Vel *de Libano*, id est, de candore virtutum, quibus vitia subegisti, scilicet caput serpentis, id est, superbiam, per humilitatem; pectus serpentis, id est, sapientiam diabolicam, scilicet auaritiam per paupertatem; ventrem serpentis, qui pectore & ventre repit, id est, carnalem concupiscentiam, per virginitatem; vt coronam recipias gloriæ, quæ non debetur nisi victoribus vitiorum, quia *non coronabitur nisi qui legitime certauerit*, 2. ad Timoth 2. *Coronaberis*. Iustitia enim exigebat, vt mater à filio rege coronaretur corona gloriæ in regno, quæ prius eumdem filium diademate gloriosę carnis coronauerat in exilio. Vnde Cât. 3. *Egredimini filiæ Sion & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, &c.* Quęre expositionem huius auctoritatis duodecimo priuilegio prope finem capituli.

Lib. 5. pag. 100. d. & seqq.

NOTATIVNCVLA IPSIVS AVCTORIS
ADIECTA AD FINEM OPERIS.

Hęc sunt quæ de B. Virgine non exposui, tum quia nesciui; tum quia nequiui scripturam aliquam reperire, quæ saltem occasionem studenti mihi subministraret; tum quia tempus indultum mihi non suppetebat. De moralitate Salutationis Angelicæ lib. 1. De ferculis Paradisi particula septima lib. 2. De quibusdam virtutibus B. Virginis lib. 4. quia non feci numeros capitulorum huius libri. De proprietatibus dentium lib. 5 Quomodo Maria Mulier ex omnibus, & quomodo ipsa est Primas, quomodo Augusta, quomodo Ancilla, & quare lib. 6. De quibusdam quę sunt libro 7. sicut de Iride. Quomodo ipsa Petra Deserti lib. 8. Quomodo ipsi conueniunt proprietates Aquæ lib. 9. De Tēplo Salomonis; de Tabernaculo Moysis; de Propitiatorio; de Mensa; de Candelabro, & multis aliis; de Altari; de Claustro; de Triclinio, lib. 10. & ibidem vbi agitur de Vasis, deest de Funda Dauid, & Pera eius; item quare ipsa lampas, laterna &c. De fiscella Moysis lib. 11. vbi agitur de Nauigiis. De Herbis particula 4. lib. 12. & particula 7. eiusdem multa desunt de Auibus.

FINIS.

Laus Deo Trino & Vno, & Beatissimæ Dei genitrici perpetuò V. MARIÆ.

D. ANSELMI
CANTVARIENSIS
ARCHIEPISCOPI
ORATIO AD BEATAM VIRGINEM,
CVM MEDITATIONE ET LAVDE MERITORVM EIVSDEM.

MARIA, tu illa magna Maria, tu illa maior beatarum Mariarum, tu illa maxima fęminarum; te Domina magna & valde magna, te vult cor meum amare, te cupit os meum laudare, te desiderat venerari mens mea, te affectat exorare anima mea, quia tuitioni tuæ se commendat tota subſtantia mea.

Enitimini viſcera animę meæ, enitimini quantum poteſtis, ſed quid poteſtis interiora mea, vt eius merita laudetis, vt eius beatitudinem ametis, vt eius celſitudinem admiremini, vt eius benignitatem deprecemini, cuius patrocinio indigetis quotidie, indigendo deſideratis, deſiderando imploratis, implorando impetratis, etſi non ſecũdum deſiderium veſtrum, tamen ſupra vel citra certè meritum veſtrum? Regina Angelorum, Domina mundi, Mater eius qui mundat mundũ, confiteor quia cor meum nimis eſt immundum, vt merito erubeſcat in tam mundam intendere, nec digne poſſit tam mundam intueri.

Te igitur, mater illuminationis cordis mei; te nutrix ſalutis mentis meæ; te obſecrant, quantum poſſunt, cuncta præcordia mea; exaudi Domina, adeſto propitia, adiuua potentiſſima, vt mundentur ſordes mentis meæ, vt illuminentur tenebræ meę, vt accendatur tepor meus, vt expergiſcatur torpor meus, quatenus ſicut tua beata ſanctitas ſuper omnia poſt ſummum omnium filium tuum, ob glorioſum filium tuum, à benedicto filio tuo eſt exaltata, ſic ſuper omnia, poſt Dominum & Deum meum, & omnium filium tuum, te cor meum intelligat & veneretur, amet & deprecetur eo affectu non quo deſiderat imperfectus, ſed quo debet à filio tuo factus & ſaluatus, redemptus & reſuſcitatus.

Genitrix meę vitę, animę altrix, reparatrix carnis meæ, lactatrix ſaluatoris totius ſubſtantię meæ; ſed quid dicam? lingua mihi deficit, quia mens non ſufficit: Domina, Domina, omnia intima mea, ſollicita ſunt, vt tantorum beneficiorum tibi gratias exoluant; ſed non cogitare poſſunt dignas, & pudet proferre non dignas. Quid enim digne dicam matri ſaluatoris & creatoris mei, per cuius ſanctitatem peccata mea purgantur, per cuius integritatem mihi incorruptibilitas donatur, per cuius virginitatem anima mea adamatur à Domino ſuo, & deſponſatur Deo ſuo? Quid inquam referam genitrici Dei & Domini mei, per cuius fęcunditatem, captiuus ſum redemptus; per cuius partum, de morte æterna ſum exemptus; per cuius prolem, perditus ſum reſtitutus, & de exilio miſerię in patriam beatitudinis reductus?

Benedicta tu in mulieribus. Hæc omnia mihi dedit benedictus fructus vẽtris tui, in regeneratione baptiſmatis ſui, & alia in ſpe, alia in re; quanquam hęc omnia ego ipſe mihi ſic peccando abſtulerim, vt nec rem habeam, & vix ſpem teneã. Quid enim ſi mea culpa euanuerint, nunquã ingratus ero illi, per quem mihi tanta bona gratis euenerunt: abſit vt addam hanc iniquitatẽ ſuper iniquitatem; imo gratias ago quia habeo, doleo quia nõ habeo oro vt habeã. Certus enim ſum, quia ſicut per filij gratiam ea potui accipere, ſic per matris merita eadem poſſum accipere. Ergo Domina porta vitæ, ianua ſalutis, via reconciliationis, aditus recuperationis, obſecro te

per saluatricem tuam fœcunditatem, fac vt peccatorum meorum mihi venia, & bene viuendi gratia concedatur, & vsque in finem, hic seruus tuus sub tua protectione custodiatur.

Aula vniuersalis propitiationis, causa generalis reconciliationis, vas & templum vitæ & salutis vniuersorum, nimium contraho merita tua, cum in me homunculo vili singulariter recenseo beneficia tua, quæ mundus amans gaudet, gaudens clamat esse sua. Tu namque Domina admirabilis singulari virginitate, amabilis salutari fœcunditate, venerabilis inæstimabili sanctitate, tu ostendisti mundo Dominum suum, & Deum suum quem nesciebat; tu visibilem exhibuisti mundo creatorem suum, quem prius non videbat; tu genuisti mundo restauratorem, quo perditus indigebat; tu peperisti mundo reconciliatorē quem reus non habebat. Per fœcunditatem tuam Domina mundus peccator est iustificatus, damnatus saluatus exul reductus.

Vide cap. 9. D. Anselmi de Excellētia B. virginis Mariæ 10. quoque & 11.

Partus tuus Domina mundum captiuum redemit, ægrum sanauit, mortuum resuscitauit. Insidijs & oppressionibus dæmonum, tenebris peccatorum obuolutus mundus subiacebat, sed sole de te orto illuminatus, eorum laqueos deuitat, & vires conculcat. Cælum, sidera, terra, flumina, dies, nox, & quæcumque humanæ potestati vel vtilitati sunt obnoxia, in commissum decus sese gratulantur, domina mea beata Maria, per te quodam modo resuscitata, & noua quadā ineffabili gratia donata: quasi enim ōnia mortua erāt, cum amissa congenita dignitate fauendi dominatui, vel vsibus Deum laudantium, ad quod facta erant, obruebantur oppressione, & * decolorabantur abusu idolis seruientium, propter quod facta non erant. Quasi vero eadem resuscitata lætantur, cum iam Deum filium tuum confitentium & dominatu reguntur, & vsu decorantur. Noua autem inæstimabili gloria, quasi exultauerunt, cum ipsum Deum filium tuum creatorem suum, non solum visibiliter supra se, illa regētem senserunt, sed etiam visibiliter intra se, eisdem vtendo sanctificantem viderunt.

* lego decorabantur.

Hæc tanta bona, per benedictum fructum benedicti ventris, benedictę Marię, mundo prouenerunt. Sed cur solum loquor, domina benedicta, beneficijs tuis plenum esse mundū? inferna penetrant, cęlos superant: per plenitudinē enim gratiæ tuæ, & quæ in inferno erant, se lętantur liberata, & quæ supra mundum sunt, se gaudent restaurata. Per eundem quippe gloriosum filiū gloriosæ virginitatis tuæ, omnes iusti qui obierunt, ante vitalem eius mortem, exultant de diruptione captiuitatis suę, & Angeli gratulantur de restitutione semirutę ciuitatis suæ. O fœmina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis! per quam elementa renouantur, inferna remediantur, dęmones conculcantur, homines saluantur, Angeli reintegrantur. O fœmina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia, respersa sic conuirescit omnis creatura. O virgo benedicta & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura à creatore, sed creator à creatura.

O nimis exaltata quā sequi conatur affectus animę meę, quo aufugis aciē mētis meę? O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplādum, delectabilis ad amādum, quo euadis capacitatem cordis mei? Præstolare, Domina, infirmā animā te sequentem, ne abscondas te Domina parum videri animę te quęrenti, miserere Domina animam post te anhelando languētem. Mira res in quam sublimi contemplor Mariam locatam: nihil æquale Marię, nihil nisi Deus maius Maria. Deus filium suum, quem de corde suo ęqualem sibi genitum, tāquam seipsum diligebat, ipsum dedit Mariæ, & ex Maria sibi fecit filium, non alium, sed eundem ipsum: vt naturaliter esset vnus, idemque communis Filius Dei, & Marię.

Vide cap. 18. D. Anselmi lib. de Conceptu Virginali & Peccato Originali.

Omnis natura à Deo est creata, & De⁹ de Maria est natus: Deus omnia creauit, & Maria Deum generauit. Deus qui omnia fecit, ipse se ex Maria fecit, & sic omnia, quę fecerat, refecit. Qui potuit omnia de nihilo facere, noluit ea violata sine Maria reficere. Deus igitur Pater est rerum creatarum, & Maria mater rerum recreatarum. Deus est Pater constitutionis omniū, Deus enim genuit illum per quem omnia sunt facta, & Maria peperit illum per quem cuncta sunt saluata. Deus genuit illum sine quo nihil penitus est, & Maria peperit illum, sine quo omnino nihil bene est. O vere Dominus tecum! cui dedit vt omnis natura tantum deberet secum.

Maria, obsecro te per gratiā, qua sic Dominus esse tecum, & te voluit esse secum, fac propter ipsam eandem gratiam, misericordiam tuā mecum. Fac vt amor tui semper sit mecum, & cura mei semper sit tecum. Fac vt clamor necessitatis meæ, quādiu ipsa persistit, semper sit tecū; & respectus pietatis tuę, quādiu ego persisto, sēper sit mecū; fac vt cōgratulatio beatitudinis tuę sit semper mecum; & cōpassio miserię meę, quantum mihi expedit, sit semper tecum. Sicut enim ô beatissima, omnis à te auersus, & à te despectus, necesse est vt intereat; ita omnis ad te conuersus, & à te respect⁹, impossibile est vt pereat.

Sicut enim, domina, Deus genuit illum, in quo omnia viuunt; sic, ô tu flos virginitatis, genuisti eum, per quem & mortua reuiuunt. Et sicut Deus, per filium suum, beatos angelos à peccato seruauit; ita, ô tu decus puritatis, per filium tuū miseros homines ex peccato saluauit. Quemadmodum enim Dei filius est beatitudo iustorum, sic, ô tu fons fœcunditatis, filius tuus est reconciliatio peccatorum; non est enim reconciliatio, nisi quam tu casta concepisti; non est iu-

stificatio

stificatio, nisi quam tu integra in vtero fouisti; non est salus, nisi quam tu virgo peperisti. Ergo, ô Domina, mater es iustificationis & iustificatorum; genitrix es reconliationis & reconciliatorum; parens salutis & saluatorum.

O beata fiducia! ô tutum refugium! mater Dei est mater nostra; mater eius, in quo solo speramus, & quem solum timemus, est mater nostra; Mater, inquam, eius qui solus saluat, solus damnat, est mater nostra. Sed, ô benedicta & exaltata, non tibi soli, sed & nobis; quid est, quàm magnum est, quam admirabile est, quod video per te euenire nobis? quod videns gaudeo, quod gaudens dicere non audeo. Si enim tu Domina es mater eius, & alij filij tui sunt fratres eius; sed qui fratres, & cuius eius? loquar, vnde iucundatur cor meum; an silebo, ne elatione arguatur os meum? sed quod credo amando, cur non confiteor laudendo? Dicam igitur non superbiendo, sed gratias agendo.

Qui eum fecit, vt ipse per maternam generationem esset naturę nostrę, & nos per vitæ restitutionem essemus filij matris suæ, ipse nos inuitat, vt confiteamur nos fratres eius. Ergo iudex noster, est frater noster, saluator mundi, est frater noster, denique Deus noster, est factus per Mariam frater noster. Qua igitur certitudine debemus sperare, qua consolatione possumus nos timere, quorum siue salus, siue damnatio, de boni fratris, & piæ matris pendet arbitrio? quo etiam affectu hunc fratrem, & hanc matrem amare debemus, qua familiaritate nos illis committemus, qua securitate ad illos confugiemus, qua dulcedine fugientes suscipiemur?

Bonus ergo frater noster, nobis dimittat quod deliquimus, ipse auertat, quod delinquētes meruimus; ipse donet, quod pænitentes petimus. Bona mater oret, & exoret pro nobis; ipsa postulet, & impetret quod expedit nobis; ipsa roget filium pro filijs; vnigenitum pro adoptatis; Dominum pro seruis; bonus filius audiat matrem pro fratribus, vnigenitus pro his quos adoptauit, Dominus pro his quos liberauit. Maria, quantum tibi debemus Domina mater, per quā talem fratrē habemus? quantum gratiarum; quid laudis tibi retribuemus magne Domine?

Tu noster maior frater, & nostra domina tu nostra melior mater, docete cor meū, qua reuerētia vos debeat cogitare. Bone tu, & bona tu & dulcis tu, dicite, & date animę meę, quo affectu memorādo vos, de vobis delectetur, delectando iucundetur, iucundādo impinguetur. Impinguate & succēdite eam vestra dilectione, vestro continuo amore langueat cor meum, liquefiat anima mea, deficiat caro mea. Vtinā sic viscera animæ meæ, dulci seruore vestræ dilectionis exardescant, vt viscera carnis meę exarescant; vtinam sic intima spiritus mei dulcedine vestri affectus impinguentur, vt medullæ cordis mei exsiccentur.

Domine, fili Dominę meę, Domina, mater domini mei, si ego non sum dignus, qui sic debeā vestro amore beatificari; certe vos non estis indigni, quin sic, imo plus debeatis amari. Ergo benignissimi, ne sic denegetis mihi petenti id, quo me confiteor indignum; vt auferatur vobis id, quo vos certe negare nō potestis dignos. Date itaque pijssimi, date obsecro supplicanti animæ meæ, non propter meritum meum, sed propter debitum vestrum; date illi, quanto digni estis, amorem vestrum; date, inquam, mihi quo sum indignus, vt reddam vobis quo estis digni. Si enim non vultis dare vt habeam quod desidero, saltem nolite negare vt reddā vobis quod debeo. Forsan pręsumēdo loquar, sed vtique bonitas vestra facit me audacē: loquar ergo adhuc ad Dominum meum, & ad Dominam meam, cum sim puluis & cinis.

Domine, & Domina mea, nōne multo melius est, cum vos gratis donatis petenti, quod ipse nō meretur; quam vobis subtrahitur, quod vobis iuste debetur? Illud quippe pręd[i]cādę misericordię, istud est nefandæ iniustitiæ. Impendite igitur pijssimi gratiam, vt recipiatis debitum, facite vos mihi misericordiam, quæ mihi expedit, & vos decet. Estote vos mihi misericordes, quod obsecro, ne sim vobis iniustus, quod execror. Date benigne & benigna, ne sitis exoratu difficiles, date animę meæ amorem vestri, quem ipsa non iniuste petit, & vos iuste exigitis; ne ipsa vestris bonis sit ingrata, quod ipsa iuste horret, & vos non iniuste punitis.

Certe IESV fili Dei, & tu Maria mater eius, & vos vultis, æquum est, vt quicquid vos diligitis, diligatur à vobis? ergo bone fili, rogo te per dilectionem qua diligis filium tuum, vt sicut tu vere diligis & diligi vis eum, ita mihi impetres, vt vere diligam eum. Ecce enim, quod vt fiat vere est in vestra voluntate. Cur ergo propter peccata mea non fiet, cum sit in vestra potestate? Amator & miserator hominum, tu potuisti nos tuos vsque ad mortem amare, & poteris te roganti amorem tui, & matris tuæ negare? Mater huius amatoris nostri, quæ illum in ventre portare, & in sinu tuo meruisti lactare, an tu potes, an non voles, poscenti amorem eius, & tuum impetrare? Veneretur ergo vos, sicut digni estis mens mea, amet vos sicut æquum est cor meū, diligat vos sicut sibi expedit anima mea, vt in æternum psallat tota substantia mea, benedictus Dominus in ęternum, fiat, fiat.

BATI

BEATI HILDEPHONSI TOLETANI ARCHIEPISCOPI DE VIRGINITATE SANCTÆ MARIÆ LIBER, manuscripti cuiusdam vet. cot. collatione emendatus.

SYNONYMORUM TORRENTE CONtra Iouinianum ostendit beatißimam Dei matrem, in conceptu & partu virginem permansisse,] Dei dono, atque gratia singulari.

CAPVT I.

Inuocatio B. Mariæ.

DOMINA mea, atque dominatrix mea, dominans mihi, mater Domini mei, ancilla filij tui, genitrix factoris mundi, te rogo, te oro, te quæso, habeam spiritum Domini tui, [habeam] spiritum filij tui, [habeam] spiritum redemptoris mei, vt de te vera & digna sapiam, vera & digna loquar, vera & digna quæcumque [dicenda sunt dicam.] Tu enim es electa à Deo, assumpta à Deo, aduocata à Deo, proxima Deo, adhærens Deo, coniuncta Deo, visitata ab Angelo, salutata ab Angelo, benedicta ab Angelo, beatificata ab Angelo: turbata in sermone, attonita in cogitatione, stupefacta in salutatione, admirata in dictorum annunciatione. Inuenisse te apud Deum gratiam audis, & ne timeas iuberis, fiducia roboraris, cognitione miraculorum instrueris, ad * nouitatem inauditæ gloriæ proueheris. De prole ab Angelo [pudicitia admonetur, de nomine prolis virginitas certificatur] & post fœtum integra & pudica manes: Nasciturum ex te sanctum, [Dei filium vocitandum] tibi ab Angelo euangelizatur, & quæ sit nascentis regis potentia, mirabiliter intimatur. *Quomodo [fiet]* quæris? de origine interrogas? de ratione perscrutaris? de experientia requiris? de ordine sciscitaris? Audi inauditum oraculum, considera inusitatum opus, animaduerte incognitum arcanum, attende inuisum factum. *Spiritus sanctus superueniet in te, & altißimi virtus obumbrabit tibi.* Tota inuisibiliter Trinitas conceptionem operabitur in te. Sola persona filij Dei in corpore tuo nascitura, carnem assumet de te. Ideoque quod concipietur ex te, *quod nascetur ex te*, quod prodiet ex te, quod [generabitur] ex te, quod parturietur *ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Erit enim hic magnus, [erit] hic Deus virtutum, hic rex omnium seculorum, hic factor omnium rerum. Ecce beata tu inter mulieres, integra inter puerperas, domina inter ancillas, regina inter sorores. *Ecce [enim] ex hoc beatam te dicent omnes [generationes]* beatam te nouerunt omnes cœlestes virtutes: beatam prædicant omnes vates: beatam celebrant omnes nationes. Beata in fidei * nostræ, beata in animæ * nostræ, beata dilectioni * nostræ, beata præconijs & prædicationibus meis. Prædicem te, donec prædicanda es: diligam te donec diligenda es: laudem te donec laudabilis es: seruiam tibi, donec seruiendum est gloriæ tuæ. Tu [enim] concipiens solum Deum, postremum sponsa facta es filij Dei. Tu generans simul Deum & hominem, genitrix facta es filij Dei. Quem suscipiendo, tantum tibi hospes est Deus: quem concipiendo ex te, incola & homo simul factus est Deus. Credula promissionis Angeli, ideo dono fœcundata es Spiritus sancti. Genuisti filium imperatoris, quẽ adorant Angeli Deum in cœlis. Sine consortio virili, Dei filium edidisti, & post fœtum illibata mansisti. [In præterito munda Deo, in præsenti plena homine & Deo, in futuro generans hominem & Deum, ex] fœtu & virginitate læta manens: ex prole & pudore gauisa es honore parentis: [&] filio & sponso fidelis, ita seruans filio fidem, [vt] ne ipse quidem carnis suę nouerit genitorem. Ita seruans sponso fidem, vt ipse te sine viro nouerit genitricem. Tanto gloriabunda in filio, quanto virorum omnium nescia tactus. Demum instructa quid nosses, edocta quid crederes, certificata quid sperares, roborata quid sine amissione teneres.

Luc. 1. *Luc. 1.* **nouitatis inauditæ gloriam.* **meæ. *meæ. *meæ. Seruire B. Mariæ.*

Auditu, percipe tu Iouiniane, corde sapito fatue,

tue, præcordijs cognosce stulte, sensu disce caduce. Nolo pudorem nostræ virginis [corruptum] partu causeris: nolo, integritatem generatione [decerpas:] nolo virginitatem per exitum nascentis scindas. Nolo virginem genitricis officio priues: nolo genitrici virginalis gloriæ plenitudinem tollas. Si horum vnum confundis, in toto confusus es. Si hæc concordantia nescis, à concordia veritatis ipse priuatus es. Si hæc discordantia causaris, semper discors iustitiæ inueniris. Si virgini nostræ aut generationē, B aut integritatem adimis, grandi dedecore Deo iniuriam facis. Negas enim valuisse incorruptam seruare, quem fateris absque corruptione adire virginem potuisse. Negas Deum, quod vellet facere quiuisse, quem * concedis genitricem integram inuenisse, corruptioni deditam reliquisse. Vt ergo asseris, omnipotentis diuinitas, non profuit virginitati, sed obfuit. Quia dum virgineum decus nascendo violauit, summam virginitatem destruxit: ac per hoc ipsum astruis C virginem deturpasse nascendo, quam decorauerat ipse creando. Obmutescat os talia proloquens, hebetescat cor talia meditans: adhæreat faucibus lingua talia promens, non aspiret sermo talia narrans. Ecce enim virgo ex Deo, virgo ex homine, virgo attestante Angelo, virgo iudice sponso, virgo ante sponsum, virgo cum sponso: indubitata virgo, etiam dubitante sponso. Virgo ante filij aduentum, virgo post filij generationem; virgo cum filij natiuitate, virgo D post filium natum. Verbo fœcunda, verbo repleta, verbo vberrima, verbo partu digna; humana quidem natiuitate, humana lege, humano * vsu humana conditione, humana veritate, illæsa, incorrupta, inuiolata, intemerata, integerrima verè. Diuino autem munere, diuino fauore, diuina collatione, diuina adinuentione, diuino dono, diuino concessu. Nouo opere, noua efficacia, noua operatione, nouo effectu, nouo * paratu. Cum conceptu virgo, per conceptum virgo, in conceptu virgo, post conceptum virgo, E in partu virgo, cum partu virgo, post partum virgo. Virgo cum nascituro, virgo cum nascente, virgo post filium natum. Coniunx dicta & virgo, coniunx assumpta & virgo, coniunx credita & virgo, cum coniuge simul & prole perennis virgo. Ignota semper coniugio, ignota amplexu, ignota tactu, ignota maritali collegio. Et tunc certè, tunc non dubiè, tunc verè, tunc veraciter. Sancta virgo, beata virgo, gloriosa virgo, F honesta virgo. Sed post generationem incarnati Verbi, post natiuitatem Dei hominis facti, post generationem in Deo hominis assumpti, post natiuitatem Deo hominis vniti. Sanctior & sanctissima virgo, beatior & beatissima virgo, gloriosior & gloriosissima virgo, nobilior & nobilissima virgo, honestior & honestissima virgo, augustior & augustissima virgo. Sed ne solus tuæ vesaniæ vepribus hæreas, ne solus spinis tuæ dementiæ sepiaris, ne solus tuæ vecordiæ sentibus coarcteris, ne solus intelligentiæ tuæ aculeis infigaris, ne solus defensionis tuæ acumine perimaris, connectam parem, coniungam parilem, [sociabo] similem, [innodabo] coæqualem, [copulabo talem.]

contendis. ... *Matth. 1.* ... *sensu.* ... *partu.*

VIRGINITATEM IN DEI matre confirmat aduersus Eluidium.

CAPVT II.

AVdi ergo & tu Eluidi, ad me attende impudorate, me ausculta impudice, me intuere inhoneste, me conspice inuerecunde. Quid impudicitia commoueris? Quid inuerecundus assistis? Quid inhonestus accedis? Quid sine reuerentia occurris? Quid sine pudore vexaris? Quare virginis nostræ principia corruptionis fine coarctas? Quam ob rem initia pudoris, exitu * auctę procreationis infamas? Cur integritatem diuinitate sacratam, humana connectatione deturpas? Nolo [huius maiestatis vim] irrumpas, ne possessionem Dei conuexare ausu pertentes. Ne mansionem diuinitatis audeas præsumptione contemnere: ne domum Domini iniuriis corruptionis confodias: ne portam domus Dei, eius in exitu clausam, à quocunque posse adiri contendas. Virtutum Deus, est Dominus possessionis huius. Cælorum rex, est possessor iuris istius. Omnipotens, est artifex ædificij huius. Solus egressor, & custos est portæ egressionis huius. Nemo cum illo ingressus est, nemo egressus; in adeundo eam nemo socius, in egrediendo nemo sodalis. Qualiter introierit, nemo nouit: qualiter exierit, egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, vt ita dicam, ingreditur, qui vt certè dicam, carne vestitus egreditur. Ad domum sui operis venit, carnis tantummodò vestem tulit. Idem qui venerat redijt, sed aliter quam incesserat, ipse inde processit. Hanc domum ingrediens, non pudoris spolia tulit, sed egrediens * integritate dotauit. A Domino quidem erat * fundata, sed aduentu Domini nondum plena. Nuntiante Angelo fundatoris sui cognouit aduentum, & * nouum congressionis admiratur accessum, habitatorem inesse sibi cognoscit, & qualiter in abditis agat plenè non penetrat. Veruntamen animi virtutes parat in officia * seruitutis, defert Domino * debitę iura conditionis. Quod ille cœlo præsidens iusserat, hæc in se recepto ministrat. Approbat se conditori suo mundam carnem, simulque animam præparasse; quæ & spiritualia obsequia carnali filio detulit, & Dominum suæ carnis incorrupta & incommutabili veritate vestiuit.

aucta. ... *integritate dotauit.* ... *mūdata.* ... *nouæ congregationis.* ... *virtutis.* ... *debita.*

stiuit. Definito tempore hunc, qui venerat egredi sentit, & placido egressionis lęta processu, aliter procedentem inspicit, quàm accedentem sciuit. Suæ carnis veritate hunc videt esse vestitum, & in se sui nitoris ac pudoris integritatem minuisse non sentit, [sed potius creuisse] cognoscit. In hac regione solitudo, Deo tantum & domui: in hac mansione singularitas, hospitio tantum & hospiti. Hic locus, cum vno tantum adiacentante cohæret. Hic vterus, vnius tantum agnitione congaudet: nec alterius viri quam nascentis vnius membra cognoscit.

Cum ergo hęc spiritus Dei per prophetas prędixerit, per doctores firmauerit, per veritatis auctores defenderit, per seculorum ęternitatem consolidauerit, quid tu noui erroris astructor? Quid * fatuissimus infamator: quid coprore [nugis infamas?] Quid [insaniæ massam] proloqui audes, mussitare contendis, susurrare proponis, garrire præsumis: vt virginalis vteri illa habitatio Dei, vt regis virtutum illo nitore pudoris aula clarissima, vt mansio illa imperatoris cœlestium carnis pudicæ, vt locus gloriosus illius Dei, quem non capit diuersitas vniuersa locorum, post generationem Dei, post incarnationem Verbi, post natiuitatem Domini, post ortum saluatoris, de carneo viro, periturę carnis soboles * germinaret? De loco vitali ex mortalitatis semine moritura membra produceret? De conclusionis horto, qui solum virginitatis insolitę florem produxit, spinarum [maritalium] vepres afferret? De fonte nascentis, virginali egressione signato cœnum maritale decurreret? Opto, opto vt sepulchrum oris illius dolor cruciet: illius dentes fera concludat: foueam oris eius, immobilitas linguę compleat: concaua palati aër subductus euacuet: extrema labiorum, aëris crassedo conglutinet, ne talium verborum fœtor erumpat, ne prosecutionis huius odor aspiret, ne anhelitus loquelę susurret, ne vel exilis sonus [tinniat,] ne verberatus aër, vel infantilia verba conformet. Ecce enim insolito modo, insolito vsu, insolito ordine, insolito iure: in vna persona, in vno corpore, in vna conditione, in vna ætate, alternat honor matris & virginis: alternat pudor virginis & matris: alternat in generante virginitas: alternat in virgine generandi facultas, & neutrum cedit illi, & vtrunque in alterutrum diriuatur: & neutrum impeditur ab inuicem, & ambo properant sibi. Vtrunque seruatur in proprio, vtrunque transit in alterum: quia ambo vnum, quia duo idem, quia diuersa idipsum, quia indistinctum accidens, quia indiscretum concurrens, quia indifferens superuentum. Non matrem virginitatis deserit decus. Non virginem maternus impedit partus: & virginem non violat fœtus: & matrem nobilitat pudor virgineus: & virginem nobilitat fœtus: & matrem non violat pudor virgineus. Sicque matris & virginis nomina nullis dissociata sunt casibus, nullis impedita difficultatibus, nullis lęsa prouentibus, nullis dubia rebus. Indiscreta vtraque, inseparabilia vtraque, indissecabile totum, indiuisibile totum. Accidit aliquando vt esset mater, quę virgo erat. Aduenit vt generaret, quę nusquam corrupta vsu generis maneret. Affuit vt parturiret, lege parturitionis ignota. Occurrit vt existeret in filio integra, quæ in coniunge non extiterat diminuta. Sed illud est inęstimabile illud incomprehensibile, illud inenarrabile, illud admirabile, illud inauditum, illud inuisum, illud inusitatum, vt virginitas conceptu clarescat, vt partum virginitas comitetur, vt generatio adsignat virginem, vt virginitas probet matrem, matrem quoque vt virginitas glorificet, virginem vt grauitas matris * honoret, vt decus maternum virginitas assequatur, vt decus virgineum matris fœcunditate seruetur. Ita maternam virgo accipit veritatem. Ita virginis gloria transit in genitricem. Ita nomen genitricis * accidit in virgine, ita pudor virginis manet in matre. Sic ergo accidit, sic venit, sic adfuit, sic occurrit, vt si matrem quæram, virgo est: si virginem quęram, mater est: si prolem quęram, virginis est: si pudorem quæram, matris omnino est. O virtutum omnium Deus! ô creaturarum omnium Deus! ô factor omnium Deus! ô mirabilium auctor omnium Deus! qui cunctis miraculis tuis, vniuersis insignibus tuis, totis mirabilibus tuis, omnibus magnalijs tuis, hoc factum, hoc opus, hoc gestum, hoc actum, miserationis thesauros aperiens, pietatis arcana demonstrans, indulgentiæ diuitias referans, clementiæ riuos emittens in salutem meam [& mundi] in redemptionem meam [& mundi:] in iustificationem meam [& mundi:] in liberationem meam [& mundi:] fecisti sine loquendi ratiocinatione mirabile: egisti sine rei exemplo singulare: formasti sine comparationis similitudine potentiale: complesti sine consimili æquiparatione vitale: finxisti sine intelligendi consideratione inextimabile, sine obliuione perenne, sine defectu stabile, sine interruptione iugem, sine fine laudabile. Per quod error amotus est, per quod languor ablatatus est, per quod peccatum deletum, est per quod mors vere destructa est, per quod salus collata, per quod vita concessa, per quod cœlum patefactum, per quod regnum cœlorum promissum est, per quod eundi inuenimus viam, per quod assequimur perueniendi veritatem, per quod adipiscimur requiescendi vitam, per quod * habemus perennem tuę dulcedinis visionem. [Ac nunc iam] in præsenti, in hoc loco, in hoc situ, in hoc momento, & in hoc tempore, & in omnia secula seculorum,

*infandissimus.

* generaret.

* ornet.

* accedit.

* habebimus.

S. MA-

S. MARIAM EX NATIONE ET stirpe Iudæorum esse, ex fide autem & honore, laude & amore, Christianorum. Tandem aliquot prophetarum oraculis probat virginitatem summam oportere tam maternitatis gloria copulari.

CAPVT III.

QVid dicis ô Iudæe? quid proponis? quid astruis? quid obijcis? quid obiectas? Ecce virgo nostra, ex stirpe tua est: ex genere, tua est: ex radice, tua est: ex gente, tua est: ex populo, tua est: ex plebe, tua est: ex natione, tua est: ex origine, tua est. Verumtamen ex fide, nostra est: ex credulitate, nostra est: ex assensu, nostra est: ex reuerentia, nostra est: ex honorificentia, nostra est: ex laude, nostra est: ex glorificatione, nostra est: ex dilectione, nostra est: ex amore, nostra est: ex prædicatione, nostra est: ex præconio, nostra est: ex defensione, nostra est: ex vindicatione, nostra est. Quod enim tibi Spiritus sanctus de illa per Prophetas prædixit, per oracula intimauit, per figuras innotuit, per præcedentia promisit, per subsequentia compleuit: te negante, te non credente, te abnuente, te respuēte, te resultante, te blasphemante: ego noui, ego credidi, ego sapio, ego veneror, ego honoro, ego glorifico, ego amplector, ego amo, ego diligo, ego prædico. Quia me gratia præuenit, fides impleuit, misericordia subsequuta est, amor prouexit, & rei huius gloria exaltauit. Te autē quem perfidia auertit, quem prauitas occupauit, quem cæcitas adijt, quis error obtinuit? quæ obstinatio indurauit? Dicito, quare nō credis in genere tuo puerperam virginem? Quare non credis sine viro virginem concepisse? Quare non credis proprium virginem gestare filium? Quare non credis, sine viro virginem manere post partum? An illo mendacij genere illinitus, illo primæuæ perfidiæ veneno crapulatus, illo parentalis fallaciæ argumento confisus, illo infidæ persecutionis æstu perculsus, illo antiquæ pertinaciæ munimēto firmissimus, in facris literis adolescentulam, & non virginem parere posse causaris? Planè mentiris, fallax es, & falleris, falsò criminaris, falsò impetis, falsò proponis, falsò contendis, falsò arguis, falsò defendis. Si enim, vt ais, iuuencula & non virgo parere posset, quod signum, sicut promisit, daret Dominus? Quod miraculum faceret? Quid admirabile demonstraret? Quid inusitatum ostenderet, si iuuencula pareret, quod consuetudinis erat? Si puella pareret, [quod ætatis erat,] quod mirabile fieret? Si adolescens fœmina parturiret, quod teneritudinis erat? Si non impar matrimonio pareret, quod naturæ simul & temporis erat? Cuius interdum maxima cura de sponsi manet* dilatione solicita?

Isa. 7.

*electione.

Cuius mens de futuræ coniunctionis est expectatione peranxia? Cuius vota sunt secundum sodalium experientiam non incerta? Sed verè illud esset signum, si virgo pareret, & integra esset. Illud efficeret nouitatem, si virgo parturiret* & integra esset. Illud efficeret nouitatem, si virgo parturiret & pudore nitesceret. Illud haberi admiratione condignum, si virgo generaret & incorrupta consisteret. In illo ostendit miraculum, si in humana conceptione fieret, quod humana natura nesciret. In illo dari signum, si nulli maritata viro, fieret pariens virgo. In illo rei stuporem fieri, si fœmina & virginalibus simul, & maternis inseruiret officijs. In illo facti admirationem peractam iri, si vno mulier tempore, lætaretur præmijs simul & pudoris, & prolis. Vt ergo noueris in signo concepisse hanc fœminam, non in vsu: in admiratione, non in conuentione fœtosam existere: in nouitate miraculi, non in vetustate parere coniugali: in incoruptione virginea fœcundari, non in fœdere nuptiali: Dei mater est. Sed propter incarnationem Verbi, Dei genitrix est. Sed propter assumptionem hominis, Dei administratrix est. Sed propter quod idem subditus erat parentibus suis, Dei nutrix est: quia [*huius nutricij reges, & reginæ nutrices eorum.*] Quoniam iste filius eius, Deus & homo est: Verbum & caro est: diuinitas & humanitas est: pax nobis, scandalum vobis est. Sapientia nobis, stultitia gentibus est. Inde meritò humana referuntur ad Deum, & quæ Dei sunt referuntur ad hominem. Inde insolida hominis, Dei participatione roborantur: & solida Dei, hominis participatione infirmari dicuntur. Inde in imis, summa perueniunt, inde in summis, ima pertingunt: inde insolida solidantur solidis: inde insolita solitis temperantur: inde insolita sublimantur* insolitis. Quæ vt vera esse non ambigas, audi sancti Spiritus verba, audi prophetarum oracula, audi* vaticinationū dicta, audi veritatis præconia. Esaias, *Paruulus*, inquit, *natus est nobis. filius datus est nobis.* Paruulus idem est Christus, quia homo nō sibi, sed nobis est natus: *Filius datus est nobis*; quia vtique Deus filius Dei, se dedit incarnari pro nobis. Et ecce homo est, in eo quod paruulus natus est nobis: Deus autem est, ipse qui filius Dei datus est nobis. Item Dauid: *Minorasti eum paulominus * à Deo.* Is qui minoratus dicitur à Deo, Deus certè æqualis est Deo. Quia in eo quod dicitur minoratus, homo est vere humilis natus. In Psalmis ita patet de eo, quia Deus est, *Ex vtero*, inquit, *ante luciferum genui te.* Quia homo est, alibi dicitur: Quasi de vulua egreditur tibi, ros egredietur adolescentiæ tuæ. Item alibi: *Homo factus est in Sion, & ipse fundauit eam excelsus.* In hoc quod factus est, humilimus homo natus est. In eo quod fundauit eam, excelsus

*& pudore nitesceret.

Isai. 49.

Ioan. 1.

1. Corint. 1.

* solidatis

* vaticinatiorum.

Esaia 9.

Psalm 8.
*ab angelis.

Psal. 109.
Ibidem iuxta veritatem Hebraic.
Psalm. 86.

celsus est Deus. Multa quidem & alia copiosa A vere, sufficientia prorsus, abundantia certè, exuberantia plenè, poteris inuenire de duabus naturis, in Christi huius vnione connexis. Si tamen in illo credas, si illi fidelis existas, si ei fidem veram exhibeas, si illum in veritate confitearis, si illi veram confessionem impendas. Quæ tamen ego ipse, ex toto non prætermittens, conijciens inuectam aliqua post paulisper. Cuius ergo tantæ gloriæ & dignitatis est filius, vt sit in assumpto homine Deus? Audi quantæ gloriæ & nobilitatis est genitrix eius. Hæc in Esaia, *Virga [exiet] ex radice Iesse*. Id est, de genere eius exorta. Virga, quæ florem hunc Christum, spirituali [tantum] infusione, sine hominis corruptionis accessione produxit. Item in Esaia, hæc sola terra fide aperta, non corruptione germinare potuit saluatorem: rorantibus cœlis, & nubibus pluentibus iustum, id est, prophetis pronunciantibus eius aduentum. Hæc in Ezechiele domus Dei est, cuius pudoris integerrima claustra sunt, ad orientem consistens porta, semper est clausa. Quæ neque ante natum, neque post natū hunc filium, alterius accessum vel transitum nouit. Quia ipse solus Dominus per eam nascendo transiuit. Vnde & semper est clausa, quia semper est virgo. Hæc [virgo] in Psalmo, thalamus Dei est, quia de vtero eius iste incarnatus Deus processit, velut sponsus, in ea relicto perennis virginitatis decore & mansuro. Item in Psalmis: Hęc terra est, de qua veritas oritur: quæ veritas Christus eadem est, & quæ de cœlo prospexit iustitia * eius. Item in Psalmis: Hęc terra fructum suum dedit, id est, Christum nostrum genuit, In quo & benedixit nobis, id est, Deus Deus noster, vt benedicat nobis Deus, & simus benedicti à Deo, ter vocabulo repetito. Quem in Trinitate, vnum Deum, omnis terrę metuant fines.

Esaie 11. — Esaie 45. — Ezech. 44. — Psalm. 18. — Psalm. 84. — * Deus. — Psalm. 66.

HORTATVR IVDÆVM, NE VIRGINIS & matris minuat gloriam, cuius ignominia redundat in prolem. Et quod virginem adorant omnes cœlestes virtutes, & confluunt ad eam omnes populi: Iudæorum quoque perfidiam obiter ostendit ab antiquis patribus diuinitus prophetatam. E

CAPVT IV.

Sit rogo iam, sit rogo, Iudæe, gratissimum tibi, tantæ virginis decus, in tua cognatione repertum. Sit amabile, tantę glorię virginem, in tuo genere inuenisse. Sit lętum, in tua traduce tantæ pudicitię visum insigne. Sit iucundum, in stirpe tantumdem tua patefactum tale miraculum. Ecce impleta est omnis terra, per hanc virginem, gloria Dei. Cognouerunt omnes, à paruo vsque ad magnum, per hanc virginem Deum viuum. Viderunt omnes, per hanc virginem, salutare Dei. Rememorati sunt, & conuersi per hanc virginem ad Dominum, vniuersi fines terræ. Adorant in conspectu filij eius omnes patrię gentium: ipsius est filij regnum, & ipse Deus dominabitur gentium. Cantant omnes ipsi Domino filio eius, redemptionis suæ canticum nouum, quia nascendo de hac virgine magnalia [fecit] Notum facit Dominus per hanc B virginem salutare suum, & ante conspectum nostrum reuelauit hanc iustitiam suam. Inuenerunt per hanc virginem Deum, qui eum per obseruantiam legis inuenire non potuerunt. Venit per hanc virginem Deus, & congregatis gentibus & linguis, venimus & vidimus gloriam eius, quasi gloriam vnigeniti à patre. Congregatę sunt omnes gentes in nomine huius Domini in [medio] Ierusalem, quę est visio pacis, id est, [ecclesia vniuersali] & non ambula- C bunt vltra post prauitatem cordis sui. Iurauit Dominus in veritate & iudicio. Et ecce tali matre progenitum omnes gentes benedicunt, ipsumque collaudant. Ecce iste Deus fortitudo nostra est. Ad hunc omnes gentes veniamus ab extremis terrę. & cum Ieremia dicamus: Verè mēdacium possederunt patres nostri. Ecce in die nouissimo hic mons filius virginis huius preparatus est in vertice montium, id est, eleuatus est super Apostolos nostros, & super omnium virtutum cœlestium maiestates. Confluimus ad D eum [omnes] populi, & properamus gētes multę. Ascendimus ad hunc dominum, montem domini, & ad domum Dei Iacob, quę est ecclesia Dei viui. Docet nos de vijs suis, imus in semitis eius, quia lex gratię de Sion egressa est, & verbum domini de Ierusalem. In quo iussum est sanctis Apostolis, nos omnes in eius nomine baptizari, & sancto Spiritu adimpleri.

Psalm. 97. — Psalm. 31. — Ibidem. — Psalm. 97. — Ioan. 1. — Ier. 3. — Ier. 16. — Esa 2. — Matth. 28.

De te autem propter cordis tui pessimi obstinationem, propter impurā voluntatem, propter infidam mentem, propter conscientiam malam, propter incredulitatē iugē, propter superbiā verā, propter obedientiā fallacē, propter promissa infidelia, propter fidem incōstabilem: Audi dominum in Deuteronomio proclamātem: Erunt gentes ad caput, incredulus autē populus ad caudā. Cui ergo incredulus es nisi isti Deo in humilitate hominis ex hac virgine * nascenti? Item Ieremias: Pręuaricatione pręuaricata est in me do- F mus Iuda, ait Dominus. Negauerunt dominum, & dixerunt: non est ipse. [Quod] nunc vsque Iudęe propter hunc Christum dominum meum [huius] virginis filium, dicis non esse Christum. Expectas aliū cum quo pereas Antichristum? Itē Esaias: Tota die expandi manus meas ad populū non credentem & contradicentem mihi. Non credentem & contradicentem, cui nisi isti domino? Qui quoniam de hac virgine nasci dignatus est, cre-

Deut. 28. — * nascituro? — Ier. 5. — Esaie 65.

est, credere nolunt hunc esse Deum. Item Ieremias: *Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex Dei nobiscum est? Verè mendacium operatus est stilus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt. Verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis.* Quod Verbum? Hoc vtique de hac virgine carnem factum. Et quam sapientiam? Hanc scilicet Dei Patris, quæ *gentibus stultitia est.* Item Esaias: *Audite me duro corde, & qui longè estis à iustitia, prope feci iustitiam meam & non elongabitur, & salus mea non morabitur.* Quæ iustitia, & quæ salus, nisi hic, à quo iustificati & saluati credentes sumus? Item Esaias: *Educ foras populum cæcum, & oculos habentem: surdum, & aures sunt ei.* Quid non videntem, & quid non audientem, nisi hunc Dei filium, & ex homine incarnatum, & cuncta quę de eo multifariè sunt prędicta? Item in Osee. *Væ,* inquit, *eis, quoniam recesserunt à me, vastabuntur: quia præuaricati sunt in me, & ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacium.* A quo recesserũt? Vtique à me. Quem humilem videntes hominem esse,* contemnunt Deum. Et quod mendacium locuti sunt? nisi quod & in Ieremia dicente, [legimus:] Non est ipse. Et quare non est ipse? Quia [*vidimus*] *eum, & non erat aspectus:* [*& desiderauimus*] *despectum & nouissimum virorum: virum doloris, & scientem ferre infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius & despectus. Vnde nec reputauimus eum.* Quibus verbis, tua incredulitas significatur: cui visus est Christus non habere speciem neque decorem: vnde neque à te reputatus est esse Deus. Dixi celer, dixi currens, dixi transiens, dixi pernix, dixi velox, dixi citatus. Quæ cito reperi, quæ de vicino attigi, quę de proximo inueni, quæ de confinio intuli. Nam si peritia pollens, si prudentia vigil, si acumine viuax, si inquisitione strenuus, si sollicitudine minus iners, vellem aut possem, dies mihi deficient, momenta decrescent. * horæ lassabunt: mane ruet, meridies liquescet, vespere decidet: intempesta & gallicinia, crepusculumque noctiumque abundantiæ non suppetent, [non cohærent] de talibus sacramentis, aut fidei meę congrua, aut perfidię tuę discordantia, & aduersa promere vel narrare. Vnde iam veni mecum ad hanc virginem, ne sine hac properes ad gehennam. Veni abscondamur sub velamento virtutis eius: ne induaris confusione, sicut diploide. Veni confiteamur, ego delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ: & tu delicta sacrilegij & sceleris tui, ne reuelent cœli iniquitates tuas. Veni humiliemur in veritate confessionis & laudis eius, ne terra consurgat aduersum te, asserens tanti sceleris se tuam perfidiam sustentasse. Nõ erubescas filium eius esse Deum tuum, ne ipse te erubescat coram angelis suis. Non erubescas sermones eius, ne ipse te in adnotatione libri viuentium erubescat. Confitere illum in regione terrarum, ne ipse te non confiteatur in terra viuentium. Confitere illum Deum esse & filium hominis [virginis] matris, vt ipse te confiteatur coram patre suæ diuinitatis. Time maiestatem eius inter homines, ne te humanitas eius in tertara præcipitet coram angelis [suis.] Dilige illum dum patiens est, ne odio habeat te, dum iudicauerit te.

Arbitror me per virtutem Dei, hostem vt potui confodisse, reliquisse cæsum, abiecisse eneruatum, exanimem dimisisse. Vnde & pallidus adest, exanguis superest, defessus langitur, fatigatus manet, concisus iacet, cõfossus ruit, elisus interijt, de vitali flatu nihil superest, de spe vitæ iam nihil est, de reditu vitæ illi expectatio non est. Vnum [tantum deest,] quod halitus perfidię anhelat, quod exile murmur erroris aspirat, quod [tenui tabo] de sacrilegij sepulchro, animę naribus] fœtor] exhorret. Verum redeam, [repedabo,] retro gradiar, retro conuertar: & non eam donec deficiat: non vadam donec intereat: non pergam, donec astrictus sub pedibus meis euanescat: ne de cadauere perfidię quidam vermiculus supersit, ne de morticinio sacrilegij tinea quęcunque consurgat: ne de tabo prophanationis quodcunque genus vermium oriatur. Quod in criminum antro dæmonum fauoribus pastum, etsi non adsurgat in beluam, euolet in volucrem: applaudatque sibi nostrę disputationis retia euasisse, qui funditus se ingemiscit, vincere nequiuisse. Gutturque à capulo dissertæ ratiocinationis abducat, & per aereas potestates leuitate vagabunda ferendus sese fraude suspendat: [ac] scilicet sub pauore, vel fuga illi arrideat, cui sub spe victoria non concordat. Auditum ergo antequam loquelam, exanimate hostis, appone: auriculam, antequam linguam adaperi: antè auris, quàm oris remoue seram, vt prius noueris, quàm loquaris: primitus sapias, quàm respondeas: prius corde percipias, quàm ore depromas. Sicque de hac veritate vt cognoscas plenitudinem veritatis [assere] Considera, intuere, vide, intellige, perpende, animaduerte, intende, scito, sapito, disce, cognosce, hunc eundem esse Deum ex Deo, in veritate naturæ suę, qui ex virgine factus est homo, in veritate naturæ meæ. Hunc esse perenniter ęternum, qui dispensatiuè factus est temporalis. Hunc venisse qui est verè immobilis: hunc contineri in loco, quem non continet locus: hunc esse intra locum, qui est omnium locus. Nam & vt exactius dicam, ipso ducente sequar eum: ipso præeunte, curram post illum: ipso antecedente, vadam post eum: ipso adiuuante, vel vocante, ingrediar ad illum. Et in quantum ipse promiseris, asseuerem tibi, ostendam tibi, enarrem tibi, promam, expediam, conuincam, probem, quis est, idem ipse qui venit &

Marginal notes: Ier. 8. / 1. Corint. 1. / Esaie 46. / Esaię 43. / Osee 7. / * contempserunt. / Isa. 53. / * ora. / Psal. 108. / Luc 9.

nit: & vnde venit: & quando venit: & vbi venit: & quare venit: & quomodo venit: & quid egit.

SACRVM INCARNATIONIS explicat arcanum.

CAP. V.

AVdi iam nunc quis est Christus qui venit: audi iam hũc, quis est idem qui venit, non alius quàm Deus, & omnipotens Dominus. Dicit Malachias: *Venit ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis & Angelus testamenti, quem vos vultis.* Item in Exodo pater de eodem, ad legislatores dicit: *Ecce mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paraui. Obserua eum, & audi vocem eius: nec contemnendum putes, quia non dimittet cùm peccaueris. Et est nomen meum in illo.* An quia Angelum audis, nõ putas esse factorem Deum, sed quempiam Angelum factum? Absit. Magna certè dementia agitaris, si credis Deum cuiquam Angelo, & potestatem & nomen proprium contulisse: atque contra tuam, simul & meam vocem, non sit vnus Deus qui fecerit omnia. Quare angelum dicis illi esse æqualem? Quod vtique [dicendum non est,] quia ita non est, verum non est. *Quis* enim *in nubibus æquabitur Domino? Aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* id est, in Angelis bonis, & in omnibus sanctis: quos adoptionis amore, diuinæ paternitatis pietas filios vocat. Vnde Christus venit? Vnde venit? Verè non aliunde, quàm de Deo venit. Audi ipsum per Salomonem: *Ego ex ore altissimi processi.* Item pater in Psalmis de eo: *Ex vtero ante luciferum genui te.* Hinc & aliàs ipse per Salomonem: *Ante omnes colles ego parturiebar.* Et Zacharias: *Hæc dicit Dominus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliauerunt vos. Qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi eius: quia ecce leuabo manum meam super eos, & erunt præda his, qui seruiebant sibi: & scietis, quia Dominus exercituum misit me.* Vide omnipotentem Dominum exercituum, ab omnipotente patre Domino Deo exercituum missum, [quando Christus venit.] Missus est autem ad gentes post gloriam Deitatis, quam apud patrem habuit, cùm fieret humilis in forma serui, qui erat æqualis paternę diuinitati. Item Isaias: *Ego primus, & ego nouissimus: manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cœlos. Non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret ibi eram, & nunc Dominus misit me, & spiritus eius.* Ecce qui primus & nouissimus & factor omnium est, mittitur à Domino patre: cui & coæternus & coæqualis habetur. Item quando Christus venit? Quando venit, dicat Iacob in benedictionibus Patriarcharum. *Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium.* Tunc ergo venit, quando per ambitionem, succedente in regno Herode alienigena, defecit in Israel princeps de Iuda. In quo defectu, aduenit ille qui mittendus erat, quem gentes & populi expectabant. Item in Daniele, ad se loquente Angelo *Daniel animaduerte sermonem, & intellige visionem. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuã, vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum.* Quod tempus olim esse completum, prędictarum rerum & euentus & exitus docet. Vbi Christus venit? Item vbi venit, dicat Micheas: *Et tu Bethleem domus Effrata, nunquàm paruula es in millibus Iuda? ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël:* & hoc secundum carnem. Nam secundum diuinitatem, illud est quod connectit, *& egressus eius à diebus æternitatis.* Item Dauid: *Ambulabunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus deorum in Sion.* Item Ieremias in lib. Baruch: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alter * ad eum: qui inuenit omnem viam prudentiæ, & ostendit eam Iacob puero suo: & Israël dilecto suo, post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* [Quare venit] Christus? Item quare venit? Per Esaiam [ipse] dicit: *Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis redemptionem & cæcis visum.* Item ipse: *Ecce Deus noster, ipse veniet: & saluos nos faciet.* Item Abacuch. *Existi in salutem plebis tuæ, vt saluos facias electos tuos.* Item quomodo venit? abiectus vtique & egenus. Dicat Zacharias: *Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi, iustus & saluator, pauper, & sedens super asinum indomitum.* In Psalmo, Dauid de eo ait: *Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.* Item apud Esaiam ex persona Dei Patris. *Ecce intelliget * seruus meus, & exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorious erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. Iste adsperget gentes multas. Super ipsum continebunt reges os suum: quia quibus non nunciatum est de eo, videbunt, & qui non audierunt, [contemplabuntur.] Quis credit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti: Non est species ei neque decor: & vidimus eum & non erat aspectus, & desiderauimus eum: despectum: & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem ferre infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra, disciplina* patis

Mal. 3. Exod. 23. Psalm. 88. Eccl. 24. Psal. 109. Prou. 8. Zachar. 2. Isai. 48. Gen. 49. Dan. 9. Mich. 5. Psalm. 83. Bar. 3. * absque eo. Isa. 61. Aba. 3. Zach. 9. Isaiæ 52. * puer. Isai. 53.

*pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquique in via sua declinauit: & Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit: & non aperuit os suum. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se *obmutescet, & non aperiet os suum. De angustia & de iudicio sublatus est, generationem autem eius quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum: & dabit impios pro sepultura, & diuites pro morte sua, eò quod iniquitatem non fecerit, neque dolus inuentus fuerit in ore eius. Et Dominus voluit eum [conterere] in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum [super terram.] & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quòd laborabit anima eius, videbit & saturabitur. In scientia sua iustificabit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Ideò dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quòd tradidit in morte animam suam, & cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit* [vt non pereant.] Item apud eundem. *Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem eius. Calamum quassatam non conteret, & linum fumigans non extinguet, sed in veritate docebit iudicium, & proferet iustitiam quoad vsque ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt.* Et in Psalmis de seipso sic ait, *Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.*

*sine voce

Esaiæ 42.

Psalm. 21.

PROBAT FILIVM S. MARIÆ esse Deum: oratione præmissa.

CAP. VI.

ADaperi IESVS meus, adaperi os meum, & reple illud confessione misericordiæ tuæ. Tange os & auriculam cordis mei dicens: Effeta, quod est adaperire. Et audiam quid * loquar per Spiritum sanctum tuum. Reple os meum laude tua, vt possim enarrare magnificentias tuas: atque confitear tibi misericordias tuas, & mirabilia tua filijs hominum: [qui viuis & regnas in secula seculorum. Amen.] Quid egisti Domine? quantum ad omnipotentiam vnicę Trinitatis pertinet, omnia per te facta sunt, & sine te factum est nihil, Quantum autem ad id attinet, [quod] specialiter tua persona incarnati & hominibus apparere saluator omnium aduenisti: & *ipse factus es sub lege, natus ex muliere.* Verùm & quos operum tuorum egressus habueris, atque quosnam saltus mirabilium diuersitatibus dederis: Psalmista dicat. *Visi sunt gressus tui Deus, ingressus Dei mei.* Illi vtique quibus in mundum per virginem [venisti,] & quibus ad patrem per resurrectionis gloriam [redijsti.]

*dicatur

Gal. 4.

Psalm. 67.

Vnde & venisse te tam multa vaticinantium dicta confirmant; quàm operum tuorum exempla demonstrant. Cùm igitur in mundum venisti, aduersans tibi Iudæa, datæ sibi legis assertionibus, cognoscat quid egeris. Primò itaque Iudææ cum inuisibiliter hic Dei filius, & omnipotens Deus, ad virginem venit, quid [egit] nisi vt iuxta quod Esaias dicit, de egressa virga, id est, de matre virgine: de radice generis Iesse, ascendit hic flos: nascitur vtique filius, nulla corruptione creatus, sed sola sancti Spiritus infusione generatus. Item iuxta eundem ait, vt non in vsu iuuencula, sicut tu mentiris: sed sicut ego verum dico, in signo concipiat [& pariat] virgo. Item iuxta eundem ait, vt sine corruptionis accessu, solo Spiritus sancti calore, & virtutis altissimi obumbratione aperiatur terra corporis virginalis [vterus,] & hunc germinet saluatorem. Item iuxta Danielem ait, vt abscidatur, id est, vt abstrahatur, hic lapis de monte generis Iudæorum, sine manibus præcidentis: id est, sine operatione corruptionis: & veniens in terram amplitudinis totius mundi, impleat potentia sua orbem terrarum: & à mari vsque ad mare firmet dominium suum. Item verò iuxta Psalmistam ait, vt egreditur sponsus de thalamo vteri virginalis, assumpturus illam sponsam ex omnibus nationibus, id est, Ecclesiam vniuersam. Cui alio loco dicitur: *Audi filia* vocem Dei, *& vide* misericordiam præuenientis te Dei. *Et inclina aurem* obedientiæ tuæ, *& obliuiscere populi tui* prophanationes, & operum prauitates: *& ne recorderis* [*domum*] *patris tui*, diaboli videlicet, siue mundi, illecebras, & temporalium rerum turpes amores. Item iuxta Psalmistam ait: vt de terra materni corporis, oriatur nascentis veritas carnis: & respiciat de cœlo iustitia deitatis. Sicque in vnitate personæ Deo & homine consistente, hęc terra virginis nostrę, hunc det filij fructum, dante nobis Domino benignitatē nostræ redemptionis. Itē iuxta Ezechielem ait: vt de hac materni vteri dómo per pudoris virginei portam, idem Dominus Deus Israël egrediatur, ac dum nec ante, nec post natiuitatem eius, vllum vnquam integritas, corruptionis nouit accessum, eadem porta sit clausa: quia semper est virginitatis sera conclusa. Horum itaque * vaticinantium omnium ad hoc summa porrecta est, vt de Spiritu sancto, & Maria semper virgine fieret hoc Verbum caro, fieret Deus homo, fieret humanum, quod erat diuinum: non diminutione deitatis, non interitu æternitatis, non commutatione incommutabilis veritatis, sed assumptione carnis, sed participatione hominis, sed societate humanitatis. Sicque in vnione personæ, idem sit Verbum qui caro, idem sit homo qui

Esaię 11.

Esaię 7.

Esaiæ 45.

Dan. 2.

Psalm. 18.

Psalm. 44.

Psalm. 84.

Ibidem.

Ezech. 44.

* vaticiniorum.

mo qui Deus: idem sit & qui diuinitas, & qui humanitas est. Ac per hoc iuxta Ieremiam, ipse vnus Christus sit Deus, *qui inuenit omnem viam prudentiæ*, qui *& cum hominibus conuersatus est* homo. Iuxta Psalmistam, ipse sit homo in Sion natus, qui fundauit eam Deus excelsus. Iuxta Esaiam qui dicit. *Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est.* Ipse sit homo in cuius humanitatis aspirationibus, diuinitatis eius spiritus est: qui sit & Deus, qui est reputatus excelsus. Iuxta Dauid: ipse sit Dominus Deus, ad quem loquitur Dominus Deus: ipse sit homo, qui sedeat à dextris Dei. Iuxta Esaiam, ipse sit homo qui paruulus natus est nobis, qui sit & Deus, qui filius datus est nobis. Iuxta Psalmistam: Ipse sit Deus cui dicitur. *Sedes tua Deus in seculum seculi.* Qui sit & homo qui per exultationis oleum, sancto Spiritu dicitur vnctus. Iuxta vocem Domini per Ieremiam, ipse sit homo [cui] dicitur. *Ecce venient dies, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam super terram.* Qui sit & Deus cùm subijcitur. *In diebus* * *eius saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen, quòd [vocabunt] eum iustus Deus noster.* Iuxta Michæam: ipse sit homo de quo dicitur: *Stabit & videbit, & pascet gregem suum.* Qui sit & Deus cùm subiungitur, *in virtute Domini & honore nominis Dei, sui erunt: quoniam nunc magnificabitur vsque ad terminos terræ, & erit iste pax.* Audisti quid egerit adueniens Deus in vtero Virginis? Audisti quod cùm sit Deus, homo factus est? Audisti quia cum aliud sit Deus, & aliud homo: non tamen est alter Deus & alter homo: sed vnus est Dominus meus IESVS Christus, idem Deus & homo? Audi iam nunc quæ miraculorum opera egerit: quæ mirabilium acta gesserit: quę magnalium gesta fecerit: quas virtutum operationes patrauerit: quos operationum effectus ediderit. Certè hæc quę auditurus es, in gente tua, in populo tuo, in plebe tua, facta cognosce. Quoniam & ipse qui ea fecit secundum quòd homo est, ex radice tua, ex stirpe tua, ex propagine generis tui, in veritate carnis naturæ meæ voluit nasci. Sed vellem planè contra sacrilegium & perfidiam tuam, veritatis huius negotium partis meę assertoribus intimare. Et vt veridicum ius veritatis meę, coram Domino & Angelis eius, in foro orbis terrarum, spectantibus cunctarum nationibus gentium, meorum testium fidem proponerem. Sed video te fallaci conatu, peruerso astu, infido obiectu, labenti congressu, deprauato animo, impuro sensu, prophanatico eloquio, quod est omni parte confusum, velle te respondere, instrumenti noui auctores nolle recipere, sed auctoritatis vetustate assertionibus dimicare. Respondebo & ego, si nouis assertionibus veritatis minimè* cedis [saltem ipsi pro se loquenti veritati succumbe. Sed rursum obijcis. Hæc, quę dixisse veritatem opponis, nouorum sunt prædicatorum intimata pręconijs: Et ego dicam: vt ergo ais, tempore non auctoritate contendis, electione non iure disceptas: velle non ordine causam narras, dum vetustatem nouitati prępones: dum noua veteribus impugnas, dum veteribus noua euacuare conaris. Certè iste directus initæ disceptationis est ordo, iste actionis debitæ [de iure] processus. Hoc negotij verum initium: hoc disputationis ordinatę competens modus: vt vetusta promissa, noua opera compleant: vt vmbram veritas excludat: vt incerta & occulta patens exhibitio manifestet: vt antiquitatis arcana, noua fides aperiat: vt veterinorum secreta credulitas adueniens reuelet, vt absconsa mysteria religionis nouitas ostendat, vt temporum primitiua temporum plenitudo corroboret. At nunc quid vetera quęris: quia transierunt & ecce facta sunt noua? quid illorum temporum recordaris, propter quæ facta non sunt, quoniam facta sunt propter nos, in quos fines seculorum deuenerunt? Quid tantum vaticinijs priorequis attendis, cùm iam omne vaticinium rei gestæ sit exhibitione completum? Quid de lege & prophetis agis, cùm ea quæ vsque ad Ioannem dixerunt, in Deo Christo IESV nostro esse completa, testentur etiam rerum omnium elementa? Quid verò dicam? ideò te nolle recipere nouos, quia spreuisti vetustos? Ex hoc iura [nouitatis] impetere, ex quo antiqua visus es spreuisse? Ex hoc tenuere gratiam, ex quo impugnaueras legem? Ex hoc non dare fidem Euangelio, ex quo dudum contradixeras legali præcepto? Ex hoc impugnare Apostolos, ex quo impugnaueras & prophetas? Ex hoc non adquiescere doctoribus meis, ex quo non adquieuisti rectoribus tuis? Ex hoc prophanare veritatem, ex quo prophanaueras & veritatis promissionem? Ex hoc reuelata nescire, ex quo adaperta noluisti cognoscere? Ex hoc esse perfidus in temporum plenitudine, ex quo fuisti infidus in futurorum promissione? Sed age nunc quonam ordine propositionis peruersæ hic modus poterit esse iustus: vt [in] assequenda veritatis cognitione, de turba veridicorum personas eligas, quibus credas: & [dum emicans patulę veritatis fulgor dixerit] non attendas? [Quo venefico ore, quo] itinere dirigitur huius actio commoti certaminis, vt me apertiora iudicia proferente, tu in tua electione constituas, quod in mea contradictione defendas? Postremò [quæ] tergiuersatio illa est, vt ego veritatem proferam, quam tu renuisti videre?

Bar. 3. Psalm. 86. Esaia 2. Psal. 109. Esa 9. Psalm. 44. Ier. 23. * illis Mich. 5. Miracula Christi. * credis

videre, & de eiusdem coneris inquisitione contendere? Aut quisnam hic conglobatæ responsionis est ictus, vt assertores veritatis inquiras, & prolatam veritatem videre contemnas? Si licet tibi eligere cui credas, ergo eligere liceat & quod credas. Si licet tibi electione tua vindicare quod credis, liceat & electionem inuenire cui credas: ac per hoc ita [iudiciorum] regulas rumpis, vt de electione feras libitum, non de iusta disceptatione iudicium. Non enim quod debes, sed quod placet dicis: neque quod inueniat, sed quod operiat veritatem opponis: dum publicè veritati non credis, & hanc in abditis quæris: dum per semetipsam quid verum sit, de se veritas clamat, & tu de illa quid verum se habeat, electionis disputatione acquiris. Veritas dicit per semetipsam. *Ego sum*. Et tu qui speciem ostendat veritatis, inquisitorem quæris? Veritas dicit: *Ego sum via*: & tu in diuijs viam quæris? Veritas dicit: *Ego sum vita*, & tu vitæ præcones inquiris? Veritas dicit: *Qui sitit veniat & bibat*: & tu qui sitientem portet adsciscis. Veritas dicit: *Ego à Deo exiui & veni in hunc mundum*: & tu eligis quis sit ille, qui venire possit in mundum? Veritas dicit: *Ego & pater vnum sumus: & qui me vidit, vidit & patrem*: & tu asseris hunc nec à Deo esse, nec huic æqualem existere posse. At verò quia ex defensoribus partis tuę tibimet applaudis, nolo sis anceps. Pro certo autem disce, quia quos tibi aduocas mei sunt: quos tibi assumis, proximi mihi sunt, & [quos tibi adsciscis] notissimi mihi sunt. Quæ enim tibi in tuis auribus, suis vocibus indiderunt, cordi meo virtute intelligentiæ impresserunt: quæ tibi sonuerunt, mihi cohæserunt: quæ te sonitu tetigerunt, me tactu illustrauerunt. Sed [iam] placibilis ego cedam, non victus veritate, sed fultus: cùm tu infamis cedas, non fultus veritate, sed victus. Astipulabunt enim testes tui quæ assero: firmabunt quę intimo: asseuerabunt quæ propono: stabilient quę contestor: statuent quæ intulero. Fides namque mea, illorum est veritas. Propositio mea, illorum est attestatio: cognitio mea, illorum est testimonium: loqui in tempore meum, illorum est sapere in æternum: proponere meum, firmare est eorumdem: non tacuisse meum, dixisse illorum est. Sic lingua mea, flatus illorum est. Sic eloquium meum, spiritus eorum est. Sic verbum meum, spiraculum est ipsorum: quia verbum Dei, quod per illos venit, me [peruenit:] quia sapientia Dei, quæ illos impleuit me tetigit: quia spiritus Dei, qui in illis loqui dedit, mihi audire & annunciare concessit. Inde cor illorum, os meum est: inde os illorum, sermo meus: inde sermo illorum, fides mea: inde fides illorum, affirmatio mea: inde quod sapiunt, dico: inde quod dicunt, scio: inde quod sciunt annuncio: inde quod inquiunt, non taceo: inde quod annunciauerunt, enarro. Quia est in me, qui viuebat in illis: quia est in me, qui erat in illis: quia non tacet in me, qui loquebatur in illis: quia manet in me vsque in æternum, qui non * defuit in illis vsque adhuc. Quare ergo non credis filio dicenti: *Omnia quæ habet pater, mea sunt*: cùm ad patrem de illo dicatur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*? Quare non credis filio dicenti: *Amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei*: cùm & Pater illi dicat: *Sede à dextris meis*? Quare non credis Filio dicenti: *Pater meus vsque modò operatur, & ego operor*: cùm Pater illi dicat: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*? Cur non credis Filio dicenti: *Si sciretis Patrem meum, vtique & me sciretis*: cùm Pater illi dicat: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*?

Ioan. 14. — Ioan. 16. — Ioan. 10. & 14. — * desijt — Ioan. 17. — Psalm. 8. — Matth. 26. — Psal. 109. — Ioan. 5. — Genes. 1. — Ioan. 14. — Psalm. 2.

DVPLICIS INSTRVMENTI VERBOrum connectione, Christum docet vt hominem, ita sanè & Deum altissimum esse. Item totam Seruatoris nostri vitam, vsque ad Spiritus sancti in Apostolos missionem copiosè depingit.

CAPVT VII.

SEd veni, quò cœpimus properemus. Quò ire conati sumus, ire non desinamus: quò gradi nisi sumus, auidiùs impellamur: quò cœptum est ambulare, non desinatur ambulasse. Gressus pergat animæ, pes properet mentis, poples ambulet cordis. [Genu vale, crus] stabilire, tibia subsista, ne talo concidas, ne planta ruas, ne pede delabaris: totus conare, totus expedire, totus assurge: propone quod sapis, dicito quod nosti, loquere quod intelligis. Quod ruminas prome, quod cogitas enarra, quod machinaris expone. Adest veritas: hic est veritas: ecce est veritas. Præsto sunt qui vera dicunt, præsto sunt qui vera sapiunt, præsto sunt qui vera proponunt, præsto sunt qui vera defendunt. Ego prorsus cùm tu meos prophanes, tuis delector auctoribus. Cùm tu meis deroges, ego tuorum delector assertorum eloquijs. Cùm tu meis contradicas, ego tuis obediens & obtemperans, amplector auctores. Tanto enim tui mei sunt, quanto tu à meis es alienus. Tanto tui iam non sunt tui, quanto nec mei poterunt aliquatenus esse tui: quia vnum, [& in vnum,] & ab vno, & per vnum [sunt] tui simul & mei. Dicito itaque tu [qui nec veritati credis,] qui nec veritati faues, qui nec veritati pares, qui nec veritatem diligis, qui

qui nec veritati obedis, qui nec veritatem auscultas: quare summi [numinis] iussa contemnis? quare factoris oracula irrita facis? quare sapientiæ arcana, cùm considerare nequeas, impugnare pertentas? quare prudentiæ Dei stultè derogas? quare virtuti Dei, cum ipse sis puluis, imbecillitatem adiungis? Qui non credidisti Deo patri dicenti ad filium suum Christum Dominum meum *Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Quod nulli alteri hominum dixit: quia nulli alteri hominum dedit hereditatem suam gentes habere, & in possessionem suam terræ terminos possidere, quos regeret in virga ferrea, forti, & quos contereret veluti vasa lutea figuli: non [humani exemplis edicti,] sed proprij iure dominij. Crede eidem filio dicenti de se: *Ego & pater vnum sumus*, *& qui me videt, videt & patrem*: & *omnia quæ habet pater, mea sunt.* Et per Salomonem, eadem sapientia, quæ filius Dei est, *Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum & librabat fontes aquarum. Quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.* Qui non credidisti filio veritatem de se dicenti, crede Spiritui sancto de quo dicitur: *Spiritus Domini super me: propter quòd vnxit me: euangelizare pauperibus misit me.* Et iterum ibi: *Requiescet in eo spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Hoc enim est quod per Ioannem dicitur, *Et testimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia vidi spiritum descendentem, quasi columbam de cælo, & manentem super eum, & ego nesciebam eum. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.* Qui non credidisti singulatim personis deitatis loquentibus, credito eidem indiuisæ Trinitati, simul cooperanti, simulque operatrici. Sic enim per Esaiã dicitur: *Et nunc Dominus misit me & spiritus eius.* Ecce enim in eo quod per Virginem nostram Dei filius incarnari venit: operationis suæ nouam admirationem tota Trinitas ostendit. Tu ergo qui iam non credidisti veritati, quæ summa est veritas, & quo nihil est verius: non erubescas credere assertoribus veritatis. Nam licet & isti creatura & conditio sint veritatis [qua] conditi sunt: illius, qui plenam ac summam veritatem de suo conditore, atque de veritate ipsius sui conditoris annunciant, ita tamen per se contemnitur ipse, dum contemnitur per istos, sicut creditur illi, dum de illo creditur & istis. Nam interdum & iudex per se quidem cum criminoso non contendit, sed per internuntios confessionem suadendam extorquet: & non est illi onerosum, si contemnat nuntium iudicis, qui contempsit præsentiam iudicantis, solùm vt obtineat plenitudinem veritatis, qui tenet iudicium sanctionis. Crede iam ergo Petro dicenti, *Tu es Christus filius Dei viui.* Quia in Daniele Rex ille impius hunc aspicit cùm dicit: *Ecce video viros quatuor solutos, & ambulantes in medio ignis, & species quarti similis filio Dei*: quem verè hunc esse credimus Dominum saluatorem. Sed ne obijcias quòd in eodem Daniele iste filius Dei superius Angelus nominatur, audi eundem Christũ filium Dei, per Malachiam Angelũ dicit: *Veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti quẽ vos vultis* [vel desideratis] Quod quia *aliud non est, quare dubitas? quare non credis etiam Ioanni dicenti: *In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbũ. hoc erat in principio apud Deum.* Cùm per Dauid Pater de illo dicat: *Eructauit cor meum verbum bonum* Item quare non credis eidem Ioanni dicenti? *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*: cùm eadem sapientia: quæ verè filius Dei est, per Salomonem dicat: *Nec dum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Nec dum fontes aquarum eruperant: nec dum montes graui mole constiterant, ante omnes colles ego parturiebat. Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines [orbis] terræ.* Quare non credis Matthæo, de natiuitate eius dicenti, *Christi generatio sic erat. Cùm esset desponsata mater* [IESV] *Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto?* Hoc enim est quod Isaias dixerat. *Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.* Erubesce impure, & vide eundem esse nobiscum Deum, qui natus est homo. Quare non credis Lucæ dicenti de loco natiuitatis eius: *Ascendit Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, eò quòd esset de domo & familia Dauid: vt profiteretur, cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem cùm esset ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Hoc enim est quod Michæas dixit: *Et tu Bethleem domus Effrata,* [nunquid] *paruula es in millibus Iuda? ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius à diebus æternitatis.* Quare Matthæo non credis, de ostensione eius per sidus Magis dicenti: *Cùm natus esset* IESVS *in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam dicentes. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.* Et infra: *Videntes autem Magi stellam, gauisi sunt gaudio magno valde: & intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt*

Marginal notes: Psalm. 2. Ioan. 10. Ioan. 14. Ioan. 16. Prou. 8. Ibidem. Luc. 4. Isa. 11. Io. 1. Isa. 48. Matth. 16. Dan. 3. Mal. 3. * factũ est. Ioan. 1. Psalm. 44. Ioan. 1. Prou. 8. Matth. 1. Isai. 7. Luc. 2. Mich. 5. Matth. 2.

nerunt eum. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Hoc enim & Balaam ille diuinus in Numeris intulit dicens: *Orietur stella ex Iacob, & consurget homo de Israel.* Magi namque ab orientis partibus venientes, natiuitatem Christi primi, stella indice, nunciauerunt: vt quem artis eorũ princeps, ante multum tempus prædixerat, cùm stellæ * ortum viderent consurgere hominem, illi cum stellę nisu nascẽtem surrexisse hominem demonstrarent. Hinc & Isaias: *Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.* Quare non credis Ioanni dicenti: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit?* Hoc enim est quod & Dauid dicit: *Apud te est* Domine, *fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Et per Esaiam dicitur: *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.* Quare non credis eidem Ioanni dicenti de exprobratione tua: *In propria venit, & sui eum non receperunt?* Hoc enim est quod & per Ieremiam de te dictum est. *Præuaricatione præuaricata est in me domus Iuda, ait Dominus. Negauerunt me & dixerunt: non est ipse.* Quare non credis Marco de miraculis operum eius dicenti: *Afferebant ad eum omnes malè habentes, & dæmonia habentes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam, & * curabat multos qui vexabantur varijs languoribus, & dæmonia multa eijciebat.* Hoc est enim quod Isaias dicit: *Ecce Deus noster, ipse veniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum * patebunt. Tunc saliet claudus quasi ceruus, & clara erit lingua mutorum.* Nam de passione, contumelijs, cruce, clauis, morte, & sepultura, quid tibi iam loquar: cùm te fecisse illa non dubites? Quæ si facta non crederes, verè quidem, non leuiter perfidares. Cùm autem facta nosti, & hæc non ad salutem mundi facta intelligis, sed ad eius (vt videtur tibi) ignominiam, talia te fecisse contendis, verè grauiter duplicis criminis insolubili nodo vincieris: quando & de homicidio innocẽtis reus teneris, & hanc mortem eius, à te quidem crudeliter illatam, ab illo autem sponte susceptam, ad salutem mundi profecisse non credis. Sed quia non denegas te impiè egisse: quare mecum vniuersa redemptoris gesta non credis facta pro nobis misericorditer esse? Audi miraculorum potentiam, quæ inter ipsa pœnarum supplicia [videntur exorta] Voluisti enim sacrilegis auribus extorquere, sacris vocibus [præsentium silentia,] miraculis antra, virtutibus latebras, & cunctis operibus eius obliuionis opponere vmbrã. Sed dicente scriptura, non est sapientia, & nõ est scientia, & non est consilium contra Deũm, dum impugnare niteris, expugnatus es: & miro transactionis commercio, miro certandi congressu, miro contrarietatis obtemptu, miro sibimet repugnantium rerum effectu, [elicitur] de latebra veritas: de antro, lumen; de tenebris, splendor; de ingnominia, miraculum; de infirmitate, virtus; de pœna, victoria; de contemptu, honor; de cruce, trophæum; de morte, vita; de sepulchro, viuens; de seruitute mortis, homo liber; de inferis, victor; & (quod superest) de obliuione, testimonium; de silentio, vox; & de extincto, quod nunquàm possit extingui. Vide ergo quæ videre noluisti. Attende viuentia, quæ putaueras extincta. Intuere in toto terrarum orbe, facta cunctis esse præclara, quæ suasisti custodum mendacijs esse tegenda. Considera qualiter & in cœlo, & in toto mundo, fulgeat cum immensitate miraculorum, & vniuersitate fidelium, cuius nomen noluisti amplius memorari. Et responde, quare non credis Paulo dicenti: *Tradidi vobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secundum scripturas; & quia visus est Cephæ & post hoc vndecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent vsque adhuc. [Deinde visus est Iacobo: Deinde Apostolis omnibus.]* Hoc enim est quod & idem per Dauid dicit: *Caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem,* de qua resurrectione dicitur & alibi. *Ego dormiui & quieui, & resurrexi, quoniam Dominus suscitauit me.* Quibus dictis non aliud quam dormire mori, & euigilare resurgere est. Item in Isaia: *Nunc exsurgam, dicit Dominus: Nunc exaltabor & nunc sublimabor.* Vbi apertè hic propheta proponit, quòd exsurgeret à mortuis & exaltaretur in cœlo, sublimaretur in regno. Qualitẽ non credis vniuersæ Ecclesiæ catholicę, à solis ortu vsque ad occasum, & à mari vsque ad mare diffusæ vno ore dicenti? Credimus in IESVM Christum filium Dei, qui propter nos, & propter nostram salutem, crucifixus, mortuus, & sepultus, tertia die resurrexit viuus, à mortuis? Hoc enim est quod & Osee ex persona sanctorum dixerat, qui cum illo ab inferis die tertia surrexerunt. *Venite, reuertamur ad Dominũ, quia ipse cepit & sanabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius.* Item in eodem propheta: *Quasi diluculum preparatus est egressus eius.* [Hoc enim est quod Lucas refert.] *Vna sabbati valde diluculo,* quando *mulieres venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento, & ingressa non inuenerunt corpus Domini* IESV.

Marginalia: Num. 24. — * ortum — Isa. 60. — Ioan. 1. — Psalm. 35. — Isaiæ 52. — Ioan. 1. — Ier. 5. — Mar. 1. — * curauit. — Isai. 35. — * audient. — Prou. 21. — 1 Corint. 15 — Psalm. 15. — Psalm. 3. — Isa. 33. — Osee 6. — Luc. 24.

Quare non credis eidem veritati de hac sua resurrectione dicenti? Qui resurgendo compleuit, quod in suis periculis Ionas propheta tuus: imò potius meus, antè præmiserat; *Generatio praua & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas fuit tribus diebus & tribus noctibus in ventre ceti, ita erit & filius hominis in corde terræ*, id est, in sepulchro. Post quod triduum, sicut ille belluam, ita sepulchrum iste reliquit. Inde enim solus *inter mortuos liber*: quia sicut nec peccati contagio, ita nec mortis retineri potuit vinculo. Quare non credis Marco dicenti? *Et Dominus quidem* IESVS *postquam locutus est discipulis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.* Hoc enim est quod Daniel dicit: *Aspiciebam in visu noctis, & ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat.* Subiungit & dicit: *Et vsque ad antiquum dierum peruenit*, id est, vsque ad patrem. Post hæc infert: *Et in conspectu eius obtulerunt eum: & dedit ei potestatem & regnum: & omnis populus & tribus, & lingua ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Quare non credis ipso donante, in eum credentibus post mortem eius, sanctum Spiritum datum? Hoc enim est quod per Ioel prophetam dictum est: *In nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ.* Quare non credis venturum iudicem, Marco dicente? *Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus, cum virtute multa, & gloria, & congregabit electos suos.* Hoc enim est quod & Dauid dicit: *Aduocabit cælos sursum & terram discernere populum suum. Congregate illi sanctos eius qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Et annuntiabunt cæli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est.*

Matth. 12. *Psalm. 87.* *Marci vlt.* *Dan. 7.* *Ioel. 2.* *Marci 13.* *Psalm. 49.*

OSTENDIT DEVM MVLTA FECISse magnalia in virgine gloriosa; ex quibus quisque colligat, potuisse ipsius virginitatem in partu illæsam facile seruare. Sterilis Elizabeth, aliorumque testimonio, diuinitatem in Christo confirmat.

CAPVT VIII.

AVdisti testimonium patris de filio? audisti testimonium filij de se ipso simul & patre? audisti testimonium de Spiritu sancto, qui vt hunc filium Dei esse ostenderet (de quo secundum diuinitatem idem Spiritus procedit) quod descenderit in eum corporaliter secundum veritatem incarnationis ipsius, propter cuius incarnationem, hæc omnia & vetustorum & nouorum prædicatorum locuta sunt ora? Audisti quæ lex & prophetæ, à Moyse vsque ad Zachariam, enarrauerunt? Audisti quæ à Ioanne filio eius, & deinceps Euangelistę & Apostoli protulerunt? Audisti quęcunque & primis & nouissimis temporibus, per primos & nouissimos vates, (vno sancto Spiritu per eos cuncta loquente) concorditer, & absque omni hæsitationis scrupulo, in vnius rei cognitionem redacta, viridicè sunt prædicta? Audi iam nunc diuersarum conditionum, sexuum, ętatum, rerum, & elementorum insignia: vt si te vaticinantium mira dicta non mouent, tandem contemplatio diuersitatis aliquo modo moueat [admiranda.] Crede primo ipsi Virgini dicenti, quam euidenter & persona & natura diuinitatis aggressa est, & quid verum de se dicat ausculta: *Ecce ex hoc beatam me dicēt omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est.* Et vtique illa quę tantò sunt admiranda cum videntur, quantò & necessariè præuisum est, vt ante tot & per tanta tempora mirabiliter dicta essent, ad redemptionem mundi mirabilius expectanda. * Illa vtique, vt per hanc virginem Deus fieret homo, verbū fieret caro, & filius Dei factor omnium, fieret filius matris, quam ipse formauerat. Essetque dominator nascendo subditus ancillæ, quam ipse condiderat. Sicque haberet ancilla in subdito Dominum: ancillam Dominus in pręlato. Ita factorem suū pareret mater: ita factor informis materiæ rerum, * natiuitatis suæ materiam faceret matrē: atque fieret ex ea, quam fecerat idem factor. Vt haberet nascendi auctricem, cui faciendę au tor extitit idem. Semperque diuersa, essent concordantia: dum pro humanis [humiliantur] diuina, & in diuinis subleuantur humana. Dumque quod sublime est, cedit humili; & humile roboratur in forti. Dum fœminam aggreditur Deus, & profert fœmina virum. Dum in vtero fœminæ non [fuit] factoris opus, operationis solitę vsu, sed statuens admirationem in magnitudine rei. Sicut totum fecit ex nihilo, ita faceret ex inauditis, hoc solum quod semper esset in miro. Sicut in vterum virginis veri factor ingressus, nouitatis opus efficit, faciens quod ante non fecerat, licet & faciendum esse [prædixerat:] vt in admiratione rei remota lege naturę hoc fieret, quod & in se natura factum agnosceret; & inde in se fieri hoc posse negaret, vnde nulla concordia vsitatę rei id fieri posse monstraret: ita homo pareret Deum, ita parturiret terra diuinum, ita virginitas pareret prolem, ita remoto viro parturiret fœmina virum. Audisti virginis oraculum, quæ [in veritate] tam verè vtero carnis concipit & generat, quàm verè vtero mentis accipit & enarrat: vno enim spiritu & ad fidem fœcundata est, & ad prolem. Audi post hæc maritatam, natura sterilem, diebus prouectam, moribus illustrem, iustitia plenam, in mandatis eius coram Domino incedentem, in iustificationibus Domini permanentem, inter proximos sine quærela persistentem, sacerdotis coniugem, vaticinijs certam, mysterijs

Spiritus à filio procedit. *Luc. 1.* *Ideo.* *Nouitatis.* *Dei mirabilia in B. Virgine Maria.* *De Elisabeth.*

mysterijs cognitam, sacramentis imbutam, & sancto Spiritu plenam Elizabeth. Cùm enim salutasset eam hæc nostra virgo, ad cuius gloriam pertinent hæc quæ enaramus; *exultauit infans in vtero eius, & repleta Spiritu sancto Elizabeth exclamauit voce magna dicens: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino.* Audi deinde senis Simeonis confessionem, qui ad exprobrationem infidelitatis tuę, fessorum vetustate senili artuum resolutionem non potuit obtinere, donec videret Christum Domini, sponsione sancti Spiritus repromissum. Sic enim de eo dicitur. *Homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel: & Spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in Spiritu in templum: & cùm introducerent puerum* IESVM *parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo: & ipse accepit eum in manibus suis, & benedixit Deum & dixit: Nunc dimittis Domine seruum tuum, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israel.* Audisti senem veternosum Spiritu Dei plenum: audi quid dicatur de Anna vetula, quæ erat ex officio prophetissa, ex genere pręclara, ex tribu & familia Dauid nobilissima. Primum corpore ac mente virgo, deinde cum coniuge honesta, comitatu coniugis non longęua, duodecies septies viduitatis annositate longissima, templi incola, ieiunijs [austera,] obsecrationibus opulenta, seruitute Dei diebus ac noctibus occupata, nomine Anna. Namque & ipsa per Spiritum Dei loqui probatur, cùm de illa dicitur. *Et hæc superueniens confitebatur Domino: & loquebatur de* IESV *omnibus, qui expectabant redemptione Israël.* Audi post hæc cæcum, cui cum de se dixerit iste Deus: *Tu credis in filium Dei?* respondit ille, & dixit: *quis est Domine, vt credam in eum? Et dixit ei* IESVS, *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adorauit eum* Crede quoque Marthę, quę dum de resurrectione fratris dubitaret, de filio Dei dubitare non potuit. Cui cum IESVS diceret: *Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuit viuet: & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.* Atque illam continuò interrogans, cùm subiecisset: *Credis hoc?* illa respondit: *Vtique Domine. Ego credidi, quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti.* Sed quid per longa rapior, & me in vniuersa dispergo, dum te singularum testimonio personarum conuictum superare contendo? Transgrediar singulariter ad stipulatas testium cautiones. Quia & sufficit tantos de talibus tanta & talia dixisse: licet ego non explicauerim omnes talium & tantorum innumeros, & innumerabiliter existentes veridicos testes, qui tanto nobiliores sunt & illustres, vt sint & terræ incolatu fęlices, & cœli habitatione sublimes. Verum audi generale plebis tuæ testimonium, audi vniuersalem gentis tuę * concessum, cùm dicitur. *Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecit* IESVS, *crediderunt in eum.* Ita dum appropinquaret iam ad descensum mōtis Oliueti, cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Dominum voce magna, super omnes quas viderant virtutes dicentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini. Pax in cælo & gloria in excelsis.* Ecce viuorum te conuictum testimonijs: adhuc mortuorum attestatione conuincam. Sic namque de tempore mortis eius dicitur, *Cùm emisisset spiritum, Ecce monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt. Et exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem & apparuerunt multis.* Audisti viuentium præconia? Audisti mortuorum attestationes? Verum est quia audisti: nec te audisse, imò nosse certè, & nolle credere poteris pernegare. Sed si testimonio viuentium, ac defunctorum resurgentium attestationi non credis, rogo saltem vt illi, cuius vsque huc dominio teneris, imperio regeris, instinctu vexaris, cedas, subcūbas, obedias, & confitenti [Dominum] dæmoni credas, de quo dicitur. *Occurrit illi vir quidam qui habebat dæmonium, iam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis: vt vidit Iesum procidit ante illum, & exclamauit voce magna, & dixit. Quid mihi & tibi Iesu fili Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immūdo, vt exiret de homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis & compedibus custoditus: & ruptis vinculis, agebatur à dæmonio in deserta. Interrogauit autem illum* IESVS *dicens. Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogabant illum ne imperaret illis, vt in abyssum irent.* Crede oro dæmonio, crede, vt dum credis quod ille fatetur, euadas quod ipse meretur. Dumque confessioni eius non contradicis, operi contradicas: vt in eo quod credideris sicut ille, desinas operari quod ille. Sicque illius arripiens vocem, * reprobes opus Sic communem confitens factorem & Dominum, seruitutis illius excuties iugum. Sic eius habita confessione, desinas diffiteri: quod illo dæmone * implente cogeris [pernegare.]

Marginalia: *Luc. 1.* — *Simeon senex.* — *Luc. 2.* — *Anna prophetissa.* — *Luc. 2.* — *Cæcus à natiuitate, Ioan. 9.* — *Ioan. 11. Martha.* — * consessum. — *Ioan. 11.* — *Luc. 19.* — *Matth. 27.* — *Luc. 8.* — * remoue — * impellente.

ANGELORVM ATTESTATIONE RErūmque omnium insensibilium obedientia, docet Christum Deum, perinde ac hominem esse; vt inde Iudæus apertè colligat, ipsum cum virginitatis decore, matrem suam seruare potuisse.

CAPVT IX.

HActenus de confinio telluris, de habitatoribus humi, de participibus æuì, de comitatu terreno: ex societate hominum, ex humana cognitione, & hominum narratione, ex humano eloquio, ex humana conditione testimonium attuli, testem protuli, attestationem intuli, testificationem detuli, propositum firmaui, adstipulaui quod dixi: asserui quod intendi, roboraui quod inieci, & [veritate pleniorem firmationem] monstraui, quę in audientia de hac fide certus induxi. Iam nunc multò lætus, multò iocundus, multò elatus, multò plaudens, exornem quæ sunt firmata, venustem firma, decorem solida, & situm regionum permutans, postquàm terrenorum attestatione sufficio, postquam beatorum hominum testificatione redundo, postquam dæmonum confessione delector, cœlos appetam, cœlestia perscrutabor, in cœlestibus inquiram, cœlorum regiones fide ac mente discurram, ibique inueniens defensores propositionis meæ, dè illa curia cœlestis militię adducam, qui fidei meæ prærogatiua conuincant, qui validius connectant quę ego dixeram, qui fortius alligent quæ ego proposueram, qui firmiùs astringant quæ ego intuleram, qui æternæ pacis soliditate stabiliant, quæ ego defensionis contentione narraueram: qui calore æternitatis consolident, quæ ego lassedinis fragilitate tardior & *latus* astrinxeram. Veni sancte Gabriel, & dicito nobis exordium rei huius, initium miraculi istius, principium operis huiusmodi. In effectu enim operationis istius, primus virginem tu salutas, prior virgini tu indicas, anterior virgini tu annuntias, & de Dei Verbo in cœlis instructus, in terris virgini nouum incarnationis eius opus insinuas. *Missus est*, inquit, *Angelus Gabriel à Domino in ciuitatem Galileæ, cuius nomen Nazareth ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David & nomen virginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu inter mulieres, [& benedictus fructus ventris tui.] Quæ cùm * vidisset, turbata est in sermone eius & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria: inuenisti gratiam apud Dominum: Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius* IESVM. *Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideòque quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei.* Item: *Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis dicens. Ioseph fili David noli timere [accipere] Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius* IESVM *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Item: *Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis supra gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos in veste fulgenti, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus. Nolite timere, ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David.* Item, ibi loquente Angelo ad pastores: *Et hoc vobis signum. Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Et subitò facta est cum Angelo multitudo cœlestis militiæ, laudantium Deum & dicentium. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quid de reliquis testimonijs & obsequijs referam Angelorum, cum post [tentationem] humanę patientiæ: accedunt Angeli & ministrant ei verè, vt Domino conditori? Quid quod Angeli resurrectionem eius primi * pronunciant, territisque sepulchri custodibus, non quærendum cum mortuis viuentem fidelibus indicant? quid quod ascensionem eius Angeli comitantur, & reditum eius ita esse sicut & ascensum Angeli attestantur? Ecce impleta est terra testibus partis meæ: quia & repleta sunt cœlum simul, ac terra veritate fidei meæ. Ecce partis tuæ testibus affirmaui quę dixi. Ecce testibus partis meæ roboraui, quæ testes dixerunt partis tuæ. Ac proinde tam quos tu assumpseras in adiutorium tuæ partis, quàm quos ego protuleram, toti facti sunt mei. Quia * quod posui, de illorum doctrina didici. Et inde propositionem meam, illorum testificatio subsecuta est, vnde cognitio illorum defensionem meam præuehit. Quid ergo restat? Esse te sine vllo, & habere te prorsus nullum. Sed esse tibi te male conscium solum, dum fidei meæ sinceritas, totos habet in vnum, quos tu diuidere nitebaris ab vno? Postquam terrenorum & cœlestium attestatio, defensioni meæ contulit munimenta: postquam in cœlo & in terra viuentia veritatem meam roborare reperta sunt: postquam & beatitudo terrena, & Angelica celsitudo vnanimiter affirmauit, quod me veraciter audientiæ tuæ intulisse præuidit, deferam

Marginalia: Lego *lentus.* — *Luc. 1.* — * audisset — *Matth. 1.* — *Luc. 2.* — *Matth. 4.* — *Matth. 28.* — * nunciant — *Act. 1.* — *Act. 1.* — * quæ proposui.

ram

ram adhuc insensibilium & non intelligentium elementorum, ac rerũ tam decentissimæ doctrinæ acl diutissimę obedientię sollicitum apparatum, vt in comparatione * cõmuniter hęc sentiant, vt homo: tu autem aut dissentias vt animal, aut nec sentias vt lapis. Sicque illa sibi tuã rationẽ extorqueant, vt cùm tu illorum obsequium non impetras, insensibilitatem tibi meritò feras. Confessionem enim illam suis motibus quasi vocibus clamant. Tu autem dum vocibus veritatem repellis, iam quasi nec motibus sentis. Vide ergo primùm stellam nouę natiuitatis exordio, nouo processionis apparatu prolatam, exsuperare candore cœlos, vincere fulgoribus confines sydereum choros, adire vltimas summo lumine terras, * per ignota loca vagos præire deuotissimos reges, hospitium demonstrare nascentis, & toto [nisu] ostendere, quod solus iste adorandus sit Deus, [illegible] ducatu suo adorantes subdidit reges. Vide in primitiuis operis eius, insigne miraculum; liquorem aquæ vertit in vinum: perspice quomodo colorem versat, saporem trahit, odorem reddit, virtutem mutat. Et cùm non sit omnino quod fuit, non tamen est aliunde, quàm vnde fuit. Si enim aquam quæras, iam non est: si vinum intendas, dicito vbi exortum est? quia diffusa aqua non est. Quid ergo? quia nec accessit vinum, nec recessit aqua: nisi quia alterum factum est aliud, vt esset ex alio aliud: non successionis vice, sed immutationis origine; nec rationis [expositione,] sed admirationis obtentu. Vide panes & pisciculos, cùm per sua nequeant, per eorum à quibus sumpti sunt ora loquentes. Et cùm non possint virtutem dicere, quam sentiunt; tamen potentialius exprimunt magnitudinem qua concrescunt. Etenim extra pastum & saturitatem tot milium, per quaternum fracta ter ductum complent numerum cophinorum, quæ intacta vnum complere non poterant cophinum. Vide nemus ficulneæ tam cursim oblitum esse quod fuit, quàm raptim amisisse etiam & quod vixit: nec sustinere senio virorem amittere, nisi & virentem vitam quantocius amisisse. Vide mare, cuius vnda si verteretur in linguam, vtique quod murmurat, promeret: sed quia proloqui nescit, quod dicere nequit, se fecisse conuincit. Quia dum vestigium sustinet dominantis, obruit famulantes: labens sub corpore famuli, saxeum sub pondere Domini, ad vnum imperium, duas deferens seruitutes, quando & sub conditoris planta robustè durescit, & adiutum obsequentem sustinet, quem sustinere trepidum recusauit? Vide idipsum rursum mare, quod cùm suis motibus intumesceret, & feroces sonitus in Charybdium molestias fragore spumoso collideret, nauiculamque superbo tergo resiliens fatigaret, quomodo [ad iubentis] imperium tam raptim lentitudinem sumpsit, vt nautæ admirantes simul & incolę dicant. *Quis iste est, quia venti & mare obediunt ei?* Item ipsius ponti considera indigenas, quomodo quasi notissima discipulorum vota refugiunt, ac sese capi denegant in capturam: & ad voluntatem officiis ita rete * coaceruatim adimplent, vt in abstrahendo se, oneris tędium trahentibus fiant. Vide languorum diuersitates * per ethicos feruorem retinere non posse recursus, sed ad pręsentiam Saluatoris ingens languentium linquere corpus. Vide sepultos atque sepulchra inter se ita sepeliendi rescindere fœdus, vt ęternos hospites [ad momenta citatim monumenta refellant: veluti si videas paucitia restituere susceptos, quasi tenuissent coactos, quos violenter susceperant seruaturos. Vide diem, tenebrarum ad tactum togam deponere lucis, & inuiso conatu tam raptim adquisisse quod sorduit, quàm cursim amisisse quod [luxit.] Vide solem ad hoc prorsus amisisse quod ex gaudio claruit, vt pallenti lumine induceret, ex mœrore quod luxit: quod cùm soluta luminosi fœderis fibula, fuluã * refellens claritatis insolubilis palam, se in illius diei angulo horroris innexum * diploide conglobauit. Vide arua suę soliditatis stabilitatem renuentia, quatinus tremore & patulas, & ignotas lapsare in ruinas: nec Siculæ telluris exemplo subrui per momenta, sed vnius tantum diei nutatatione vexari: quoniam illam receptus sinu terrarum spiritus vexat, hanc verò gloria crucifixi conturbat. Vide saxa ponderis duritiam fugientia, quo scissurarum penetratu soluuntur, dum resolutioni duritia cedit, & soliditas dissolutioni succubuit: attestantia cuius sit potentiæ, quem in se continuò recipiant sepeliendum, quando scissuris suę confessionis sit honorant trementia iã defunctum.

Marginalia: *communi — Matth. 2. — *per ignotam viam Magos pręire deuotissimis regibus. — Io. 2. — Ioan. 6. — Matth. 21. — Matth. 14. — Luc. 8. — Luc. 5. — *cateruatim. — Luc. 4. — *& per creticos. — Matth. 27. — *repellens — *disploide

CONCLVDIT MARIAM TOTO *incarnationis mysterio virginem permansisse.*

CAP. X.

ANimaduerte iam nunc & lapideum pectus vel exempla lapidum * scindant, & vide quia hæc omnia non aliud suis motibus, suis [immutationibus,] suis conatibus profitentur, quàm quod tu solus, aut vt incertum diffiteri conaris, aut pro certo perfidus diffiteris. Non est ex hac veritate pro certo quod dubites, non est quod * hæreas, non est quod impingas, non est vbi offendas, non est vbi oberres, non est vbi sis anceps, non est vbi

Marginalia: *findant — *erres

quòd ad virginem venis, quòd virginem salutas, quòd nouam generationem annuncias, incarnando verbo obedis: Deo hominem assumpturo pares: generando ex virgine seruis: filio ancillæ in serui formam nasciturо famularis: quoniam iste incarnandus Deus, factor tuus est. Iste homo simul & Deus, creator tuus est. Iste filius ancillæ suæ, Dominus tuus est. Iste quem in abiectione serui nasciturum annuncias, in gloria patris dominator tuus est. Et hanc quidem tantę natiuitatis gloriam, dignum erat vt Angelus nuntiaret. Tantæ dignitatis oraculis, opportunum erat, vt Angelus inseruiret. Tam nouæ generationis opus, conueniebat vt Angelus indicaret. Tanti secreta miraculi, competebat vt Angelus reseraret. Ita quoque [decorum] fuit vt humilitatem Dei, Angelica sublimitas enarraret. Ita competens vt in forma serui rerum Dominum nasciturum, inseruiens dominatio cœlestis ediceret. Ita dignnm vt nouam generationem, nouo officio maiestatis Angelica dignitas intimaret. Ita æquum vt ineffabilis causa miraculi quomodo fieret, Angelica cognitio demõstraret. Ita iustissimum vt nouo aduentu principem egressurum, nouo apparatu etiam summa cęlestium anteiret. Sic Domini tui nuntius eras, sic directus à Domino tuo veneras, sic missionis Dominicę iussa perficiebas, sic sanè ordinationis regiæ decreta complebas, vt verè quod in cœlis de patris Verbo cognoueras, matri de incarnando Verbo referres: quod de cœlestibus attuleras, terrenis imprimeres: & quomodo se filius Dei nasci vellet ex homine, simul & auribus induceres hominis, & [cordibus] inferres humanis. Tu sanctus Angelus Gabriel, de Verbo didiceras, quæ de Verbo referebas, de Verbo cognoueràs, quæ cognoscendo de Verbo narrabas: de Verbo hauseras, quibus hauriendam Virginem propinabas. Vt qualiter ex carne matris incarni possit, matris animæ nuntiares. Viderunt te cœlestes virtutes, nascituri filij imperijs deseruire. Viderunt te elementa, illum te habere Dominum, quem de tali nuntiabas progenie nasciturum. Viderunt socij glorię tuæ, se etiam tecum coram isto homine incuruari: viderunt omnes excelsorum & sublimium spirituum potestates, hunc in Deo assumptum hominem, & antiquę seruitutis officia, nouis præconijs intulerunt. Quando est acclamatum. *Gloria in excelsis*, isti humili *Deo*, *& in terra pax hominibus*, in hunc Deum humilem *bona voluntate* credentibus. Ipse te misit, vt de se diceres virgini, quod [esset:] quod futurum esset, nosse dederat tibi. Ipse te suę diuinitatis scientia perlustrauit, qui suę humanitatis nuntium fecit. Ipse te nuntiare se in serui formã nasciturum miserat, quẽ in gloria tua in vnitate paternæ virtutis adorabat. Ipse te palàm mundo referre miserat, qui te cœlestium secretorum arcanis instruxerat. Bene tecum, quia diminutionis partis tuę reintegrationem annuntias. Bene mihi, quia me in tuam integritatem, te nuntiante receptas. Bene tecum, quia ruinæ partis Angelicæ, hominibus reparantur. Bene mihi, quia in tuæ integritatis parte reducor. Bene tecum, quia in pace tua homines recipis. Bene mihi, quia pacem tuam, quam non merebar accepi. Bene tecum, quia Verbum incarnatum adoras. Bene mihi, quia naturę meę est illa veritas, quam adoras. Bene habemus sancte [Michael] Angele vnius titulum dominantis Dei. Bene Deus noster participem me tibi fieri in æternitatis adnotatione pollicitus est. Bene mihi promisit tecum habere cœlum, quia me sicut te se voluit solum habere Deum. Bene me sui nominis impressione notauit, quia ex illius corporis sanguine me redemit, quem tu in sede patris adoras, intueris, & veneraris. Pars sortis est tuę, vt nunquam ab statu beatitudinis corruas. Pars sortis meę est, vt post casum meum [reparer] in assumptione corporis Dei mei. Pars sortis est tuæ, vt semper cum Deo meo esses. Pars sortis est meę, vt aliquando possem cum Deo meo esse. Pars sortis est tuę, vt nunquam decidas à naturę tuæ beatitudine. Pars sortis est meę, vt repararer aliquando in dignitate naturę meę. Pars sortis est tuę, adorare naturam meam in Deo meo. Pars sortis est meę, saluari per hoc quod natura mea assumpta est in Deo meo. Planè hęc quę narro, certè quę aio, prorsus hęc quæ loquor, verè hęc quæ intimo, vera sunt, iusta sunt, pia sunt. Et cęlesti intelligẽtia tam plena manebunt, quã plena consistunt. Non enim mea sunt, non ex me sunt, non ex natura mea sunt, non ex conditione mea sunt, non ex merito meo sunt. Ego enim cinis sum, ego terra, ego corruptio, ego putredo, ego esca vermis, ego inexoptatæ, sed non [euadendæ] consors mortalis hęreditatis, cuius habitatio effossa tellus, cuius requies tumulus, cuius domus sepulchrum, cuius mansio monumentum. Hæc autem à patre, qui in cœlis est reuelata sunt mihi: à filio eius, qui est sapientia ipsius, ista didici. Spiritu sancto hæc docente cognoui. Hæc de cœlo venerunt: quia dona optima sunt. Hęc à patre luminum descẽderunt, quia veritatis in eis transmutatio non est. Ista enim in terris tecum noui, quæ ipse nosti mecum in cœlis. Ista ego in peregrinationis meę loco didici, quę tu in tua beatitudinis ęternitate iam nosti. Ista ego in fidei [meæ] veritate percepi, quæ tu in tuæ visionis plenitudine cognouisti. Quia hæc tu mihi de cœlo veniens indicasti, dũ officia seruituris agis in enuntiatione assumendæ humanitatis. Hęc attestati sunt Angeli, dum natiuitatem hominis huius, cęlestibus assecuti sunt hymnis, clamantes, *Gloria in excelsis Deo.*

Luc. 2. *Iacob. 1.* *Luc. 2.*

Deo. Et in terra pax omnibus bonæ voluntatis. Hæc demonstrauerunt Angeli, qui deuicta hostis tentatione accesserunt, & ministrabant ei. Hæc ostenderunt angeli, cùm admirantes nouum hominem sedem conscendere [dexteræ] Deitatis, vocibus sese impetebant alternis. *Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* Respondentibusque. *Quis est iste rex gloriæ?* sequenti responsione firmatum est. *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Hęc Dauid* prophetabat, qui ait. *Adorate eum omnes angeli eius.* Hoc idem insinuat cum dicit: *laudate eum omnes Angeli eius.* Hæc Isaias infert, cum Cherubim & Seraphim sese in huius laudis exultatione commotos indesinenter clamare testatur: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Vt ter repetitum nomen, inseparabilis Trinitatis vnum Dominum Deum Sabbaoth, esse demonstraret. Hęc Ioannes astruit, cum animalia cœli narrat requiem non habere, dicentia eundem ipsum cœlestis gloriæ hymnum. Hæc idem assignat cum dicit. *Vidi & audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni & animalium & seniorum: & erat numerus eorum milia milium, dicentium voce magna. Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem & gloriam; & benedictionem. Et omnem creaturam quæ in cælo, & super terram, & quæ sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & agno, benedictio & honor & gloria & potestas in secula seculorum. Amen.*

Matth. 4. Psalm. 23. * probat Psalm. 96. Psal. 148. Isaię 6. Apoc. 4. Apoc. 5.

Hæc Paulus in epistola ad Hebræos copiosè proponit, assumit, confirmat, * atque concludit. Hæc ipse homo in quem plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, complet. Cùm in aduentu suo commoueri virtutes cœlorum dicit, & tunc ipsum videri in gloria patris Dei, cum Angelis suis.

Pauli epist. ad Hebr. * collaudat Heb. 1. & 2. Coll. 1. & 2. Marci 13.

S. MARIÆ MATRIS DEI VIRGINItatem perpetuò seruatam, Angelica attestatione concludit.

CAPVT IX.

Ecce non solùm, quia seruiunt Angeli Domino meo, filio ancillæ suę virginis nostrę, cœlesti doctrina didici, verùm & eorum officia in experimento seruitutis veriùs præcognoui. Nam tu ipse Gabriel, qui diceris fortitudo Dei, venisti ad virginem, nuntiare hominem nasciturum, qui simul potestates aëreas & principem perimeret mundi. Item & Angeli pastoribus nuntiant natum, quem tu virgini prædixeras nasciturum. Hi quoque glorificant vt Deum, de quo tu dixeras *vocabitur filius Dei.* Ecce hunc adorant Angeli, ecce hunc laudant Archangeli: ecce hymnum huic intonant Angeli: ecce [huic] ministrant Angeli: ecce hunc sedem conscendere [Deitatis] personant Angeli: ecce in cuius iubilo, sibi requiem dare nesciunt Angeli: ecce in seruitutis eius famulatu properantes cognoscimus Angelos, & commoueri cœlorum virtutes audiuimus. Nam & optimum certe est tam excelso & æterno Deo, tam & humiliter ac temporaliter ex virgine nato, dignitatis Angelicę gloriam inseruire. Quare? Quia ille in vtraque natiuitate, incomprehensibiliter, & inenarrabiliter natus, Angelica autem vniuersitas, eius ęternitate est pręuenta, & eius operatione formata. De illo dicitur: *Generationem eius quis enarrabit?* Quod & in salutatione tua hæc ipsa miratur virgo, quæ verbis tuis virginea mater astruitur, & tu ipse sciscitanti eidem virgini, quomodo fieret, generationem annũtias inauditam. De te autem dicitur: *Dixit Deus, fiat lux. & facta est* naturæ tuæ cunctis creaturis & anterior & posterior *lux.* Illi dictum est: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quod nulli vnquam Angelorum est dictum. De vniuersitate autem creaturarum dictum est: *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Inter quę omnia & substãtia illi subiecta inuenitur Angelica. De illo dictum est: *Sede à dextris meis,* quod Angelis dictum non est. De his autem, quia facti sunt, dictum est. *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem.* De illo dictum est: *Sedes tua Deus, in sæculum sæculi.* De his autem dictum est: Quia *coram illo astat omnis Angelorum exercitus cum tremore.* Sed vt virginitatis huius Dominę meæ gloriam [auctiori] triumpho, excellentiori præconio, fideli conatu, syncerrimo voto, amabilique appetitu, cum cœlestibus iubilem virtutibus, perituris pręferam hostibus, amantibus reportem fratribus, cognituris prædicem ignaris, dilectantibus commendem cognitus: adhuc nosse te desidero, scire volo, sapere cupio, certificari exopto, instrui exoro, doceri quæro, quid hoc est quod dicitur: *Generationem eius quis enarrabit?* Si de natiuitate Diuinitatis eius hoc dicitur, quod vtique verum est, [quia propter ista, sed non solum] propterea dicitur: Ecce ista natiuitas Deitatis, hoc tantum est, quod de Deo natus est Deus: de lumine Deo, lumen Deus: de ore Dei, Verbum Deus: de corde Dei, sapientia Deus, de substantia Dei, virtus Deus. Et hęc omnia vnus Deus. Item si de natiuitate humanitatis eius hoc dictum est, quod certè verum est: quia & propter hoc dictum est. Quę est generatio filius huius, quę tam admirantet inenarrabilis pędicatur? Nisi conceptio incorrupta, nisi virginitas pariens, nisi partus virgineus, nisi virginitas materna, nisi *natiuitas* virginalis. Et hęc omnia virginis fœtę, incorruptę matris, puerperæ integræ, inuiolatę genitricis, illęsę generantis, in qua sic diuersitas concordauit, sic accidentia cohęserunt, sic multimoda copulata

Luc. 1. Isai. 53. Gen. 1. Psalm. 2. Hebr. 1. Psalm. 8. Psal. 109. Psal. 103. Psalm. 44. 4. Esdrę 8. Isa. 53. Lego maternitas.

pulata sunt, sic concurrentia innodata: vt duabus quidem insuetis rebus, æterna tamen lege discretis, & admirabili vnitate connexis, in hac sola virgine [vna persona] fieret. Hæc tantundem verè generatio inenarrabilis, solius huius tantummodo vnicę prolis. Sed ait virgo: *Quomodo fiet istud quia virum non cognosco?* Respondeat Angelus: *Spiritus Domini superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Extra hanc autem, matrem esse virginē visa non est: ista verò post matrem esse virginem visa est. Post incorruptionem fieri genitricem visa est: habere genitalium pudorem, habere prolem visa est. Quæ tanto à se æterna naturæ lege discordant: vt nunquàm tunc mater, quando virgo: nunquàm tunc virgo, quando mater: nunquàm virgo pariat, nunquàm mater virginitate clarescat: vnum tempus nunquàm teneat virginem simul [esse] & matrem; vna fœmina nunquàm virginitate simul & prole congaudeat. Inde talis generatio non in signo singulariter, non in imo mirabiliter, non in prompto inerrabiliter, non ex certo: quia non est signum, non est mirum, non mirabile, non inenarrabile. Idipsum enim naturale est, vsuale est, corruptibile est, mortale est. Interdum turpiter amabile est, interdum honestè odibile est, interdum iustè amandum est, interdum iustè est odiendū. In hac autem virgine, sic istius filij Dei inenarrabilis generatio copulauit vtraque, vt virginem se habeat mater, matrem se habeat virgo: vt virginem habeat proles, vt virginem demiretur puerperam coniunx. Integritas quoque conceptioni adhæreat: pudor conceptionem sepiat, virginitatis conceptum claudat. Sicque virginitatem natiuitas non scindat, sic pudorem egressio non deturpet, sic generatio integritatē non adimat, sic veritas partus veritatem virgineam non extinguat. Tam mirabiliter ergo cōcordātibus in vna persona simul & tempore diuersitatibus rerum, vt hęc eadem sit mater, quæ & virgo: ipsa virgo, quę & mater. Nunquam mater, nisi quando & virgo: & postquam mater, nobilior & virgo. Acta est hæc sola inenarrabilis generatio, quam * Deo esse admirabilem existimo: quia non illic rationem aliquam, quàm idipsum factum est, quæ reuelari nequeat, latere persentio. Sed id tantum esse, quia factum est, quod signum est, quod mirum est, quod inauditum est, quod insuetatum est. Quod verè annunciatione sui inenarrabile esse etiam narrando, incognitum non est. Si enim esset quod lateret, & tamen idipsum non aliud quàm rationis cognitio esset, posset quidem quilibet rationis capax, de eo quædam aut indagatione percipere, aut in sagacitate inuenire, aut in aduentione colligere, aut collectione tractare, aut tractatu meditari, aut meditatione diffinire, aut diffinitione tenere, aut retentione proferre, aut prolatione firmare. Cùm verò nihil horum, nihil tale, nihil ex toto, nihil ex parte, in hac re puto vel Angelos, vel homines aliter vel amplius nosse, quàm quod ipse [didicimus] Angelo nuntiante: puto nec ipsum Angelum aliud recognoscere voluisse, quàm quod ipse intulit hominibus nunciare. In tanto] etenim mysterio veritatis, preco nec aliud, quàm quod ipse sapuit nec plus, quàm ipse cognouit, potuit nuntiare. Quæ tamen nuntiauit & nobis, atque cum Virgine audire fecit & nos: quoniam nec aliter, nec alibi, nisi in Virgine & cum virgine hęc * conuincimus didicisse. Si ergo illa virgo, quæ miraculo huic & materia extitit, & causa plenitudinis fuit, hoc solùm ab Angelo didicit, quod ad effectum nuntiatę rei sufficere potuit: Non plus Angelus sapuit, quàm quod dixit: qui tantum dixit, quantum virginem generare fecit: qui tantum dixit, quantum cōceptionem & partum virginis adimpleuit. Tantum ergo Virgo de conceptu & parturitione sua Angelo salutante didicit, quantum me Angelus euidentia rei huius instruexit. Si autē plus sapuit Angelus, quā quod dixit, quomodo ad implenitudinem partus sui, sufficit virgini quod mecum audiuit? Mecum dico audiuit: quia post hoc nuntium partus sui & redemptionis meę, nouum de hac re nihil audiuit. Si plus sapuit Angelus, quā quod dixit, quomodo ad implenitudinē facti, res dicta plenius abundauit? Si plus sapuit Angelus, quam quod dixit, quomodo semiplena dicta rem cœlestium virtutum, & omnium elementorum attestatione completa impleri veraciùs potuerunt? Restat ergo tantum me de hoc miraculo nosse, quantū Angelus dixit. Quia quantum sapuit, tantum dixit: & tantum dixit, quantum Virginem generare fecit. Quantum autem Virginem generare fecit: tantum fides mea cum Virgine ipsa cognouit. Itaque si iuxta assumptionem humanitatis hęc * incorruptilis generatio huius prolis, idipsum est, quod solius matris eius incorruptio singularis: Bene Angelicę creationi, quę labi potuit, prefero integritatem genitricis huius, quæ nascentis exitu interrūpi non potuit. Bene Angelicę conditioni, quę diminui potuit prefero virgineum decus, quod nati processu impediri nō potuit. Benè Angelicę formationi, quę minorari potuit, præfero pudorem, quem exordium genitifrustrare non potuit. Benè Angelorum statui, qui quati potuit, præfero virginitatem mirabiliter singularem, quam natiuitas filij Dei, tanto auctam gloria incorruptionis reliquit, quanto singularem, ac singulariter glorificans assumptam ex illa carnem ad sedem patris inuexit, & omnem beatitudinem Angelicę formę eius dominio subiugauit. In cuius excelsæ solemnitatis ascensione,

Luc. 1. | * ideo | * conuincitur | * inerrabilis

ctis ita præpollet, excellentiam cunctorum ita exsuperat: vt isti Deo adiuuante, naturę etiam Angeli ministrent, huic Angeli seruiant, hanc Angeli adorent, eamque in vnitate personę filij Dei infinitis temporibus, & indefessis vocibus sine fine collaudent. Vnde oro te sancte Angele, per [indissecabilem] hæreditatem fidei nostrę, per tuæ æternitatis statum, per meæ redemptionis mysterium, per pacem quam ambo in Christi Iesv corpore perfruimur, vt des mihi hoc tantundem nosse de Virgine matre Domini mei, quod ipse nosti: hoc credere quod ipse sapis: hoc diligere, quod ipse diligis, hoc in Domino frui, quod ipse frueris.

Innocatio Angeli.

CONVERTIT SERMONEN AD BEAtissimam matrem; atque ad ipsius filium gloriosum. Item concludit aduersus impios intactæ virginitatis prophanatores.

Capvt XII.

At nunc venio ad te sola virgo mater Dei: procido coram te * solum opus incarnationis Dei mei: humilior coram te, sola inuenta mater Domini mei: rogo te, sola inuenta ancilla filij tui: vt obtineas deleri facta peccati mei: vt iubeas mundari me ab iniquitate operis mei: vt facias me diligere gloriam * virtutis tuę: vt reueles mihi multitudinem dulcedinis filij tui: vt des mihi loqui & defendere fidei sinceritatem filij tui: concedas etiam mihi adhærere Deo & tibi: seruire filio tuo, & tibi: famulari Domino, & tibi. Illi sicut factori meo, tibi sicut genitrici factoris mei: illi sicut Domino virtutum, tibi sicut ancillę Domini omnium: illi sicut Deo, tibi sicut matri Dei: illi sicut redemptori meo, tibi sicut operi redemptionis meę. Quod enim in mea redemptione est operatus, in tuæ personę veritate * formauit. Quod mihi redemptor factus est, tibi filius fuit. Quod pretium emptionis meæ factus est, ex carne tua eius incarnatio fuit, in qua vulnera mea sanauit. Ex carne tua vulnerandum corpus exhibuit, in quo mortem meam tolleret. A mortalitatis tuę corpore mortale corpus attraxit, in quo mea deleret peccata. Quod tulit à te corpus, sine peccato suscepit: naturam meam, quam in se præcessore mihi ad regnum suum, in gloria paternæ sedis super Angelos collocauit, ex veritate corporis tui [humiliatus] assumpsit. Ideo ego seruus tuus, quia [tuus] filius Dominus meus. Ideo tu Domina mea, quia tu ancilla Domini mei. Ideo ego seruus ancillę Domini mei, quia tu Domina mea facta es mater Domini * tui. Ideo ego factus seruus tuus, quia tu facta es mater factoris mei. Oro te, oro te, sancta Virgo, vt de illo spiritu habeam Iesvm, de quo tu genuisti Iesvm. Per illum spiritum accipiat anima mea Iesvm, per quem concepit caro tua eundem Iesvm. Ab illo spiritu sit mihi nosse Iesvm, à quo tibi affuit nosse habere & parturire Iesvm. In illo spiritu * humilis excelsa loquar de Iesv, in quo confiteris esse te ancillam Domini, optans fieri tibi secundum verbum Angeli. In illo spiritu diligam Iesvm, in quo tu hunc adoras vt Dominum, intueris vt filium. Tam verè timeam hunc Iesvm, quàm verè idem cùm esset Deus, erat subditus parentibus suis.

Innocatio B. Mariæ.

* sola

* virginitatis

* firmauit.

* mei.

* humilis & excelsa

Luc.

O salutis ac vitæ meę, simul & glorię pręmium grandi opulentia magnum! O libertatis meæ nobilissimum titulum! O ingenuitatis meæ pręclara conditio! O nobilitatis meę astipulatio insolubiliter gloriosa, & gloriæ ęternitate confecta! Vt ego male deceptus, ad reparationem meam fieri concupiscam seruus matris Domini mei: vt ego olim in primo plasto Angelica communione seiunctus, ancillę & matris factoris mei merear confici seruus: vt ego idoneum opus in manibus summi Dei, impetrem in seruitute puerperę virginis, iugi seruitutis deuotione ligari. Hoc mihi præsta Iesv Deus fili hominis, hoc mihi tribue Domine rerum & fili ancillæ, hoc mihi largire humilis Deus in homine, hoc mihi concede homo in Deum gloriosę, vt hoc credam de partu virginis, quod de incarnatione tua impleat fidem meam: hoc loquar de materna virginitate, quod os meum impleat laude: hoc diligam de matre tua, quod tu in me compleas de dilectione tua: Ita seruiam matri tuæ, vt ex hoc ipse me probes seruisse tibi: ita hæc dominetur mihi, vt ex hoc * nouerint me placuisse tibi: ita dominium eius me teneat in seculum, vt tu sis meus Dominus in æternum. Quàm promptè seruus huius Dominæ effici côcupisco, quàm fideliter seruitutis huius iugo delector, quam plenè famulari huius imperijs opto, quàm ardenter ab illius dominio dissociari non quęro, quàm auidè ab ipsius famulatu nusquàm abstrahi cupio: tam verè illi seruiendi facultatem inueniam, tam verè illi seruiens gratiam illius merear, tam verè in seruitutem eius sine * interemptione detinear, tam verè seruiês gratiam merear, tam verè nusquàm ab æternitatis ipsius iocûditate disiungar. Et hoc quidem quare quęram, nouerunt qui diligunt Deum, vident qui sunt fideles in Deo, intuentur qui adhęrent Domino, non ignorant qui non ignorantur à Domino. Sed vos audite æmuli, vos attendite infidi, vos cognoscite dissidio pleni, vos percipite sapiêtes mundi, qui ex hoc stultis estis apud sapientiam Dei, ex quo sapientes estis apud * stultitiam vestram. Qui ex hoc imbecilles estis apud fortitudinem Dei, ex quo fortes estis apud ęgrimoniam vestrâm: qui ex hoc contemptibiles estis apud excellentiam Dei, ex quo sublime;

Seruus matris Domini.

* nouerint

* incorruptione

* stultiloquium vestrum,

EIVSDEM

BEATI HILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI LIBER,

CONTRA EOS QVI DISPVTANT DE PERPETVA virginitate sanctæ Mariæ, & de eius parturitione.

ANTE PRIMVM IN LVCEM EDITVS, opera F. Francisci Feu-ardentij.

QVAMVIS omnium ecclesiarum virginitas beatæ & gloriosę genitricis Dei Mariæ sit decus, honor & forma virtutis, maximè tamen sanctimonialium ac virginum, quarum castitas eius specialiter illustrata virtutibus, informatur exemplis, corroboratur meritis. Vnde sacratissimum eius puerperium animo, & corde deuotissimè venerari ac retexere, diuini muneris est gratia. Pro ea verò contra hæreticam prauitatem dimicare ac vincere, opus est Spiritus sancti, ac virtus altissimi, qui eam obumbrauit, vt sine coitu viri, & sine vlla corruptione Deum & hominem pareret, virgoque semper maneret. Pro qua iam olim beatum Hieronymum contra Heluidium hæreticum, & contra eius complices scripsisse legimus. Quos ita debellauit ac deuicit, vt deinceps vsque ad pręsens nihil recidiuum erroris contra eam surrexerit. Sed quia quorumdam nunc fratrum rursus impudica, quasi percunctando laborat temeritas, decreui ad vos Matronę Christi, de his scribere, quæ ipsi curiosiùs contra eius pudicitiam quàm religiosiùs, conantur explorare. Explorando verò partum virginitatis eius, & vterum pudicitię, introducunt, ac si peritissimi physiologi, callidè satis disputatione sua conluuionem vitiorum, in qua concurrunt plurima erroris discrimina. Dicunt enim non aliter beatam virginem Mariam parere potuisse, neque aliter debuisse, quàm communi lege naturę, & sicut mos omnium fœminarum: vt vera natiuitas Christi possit dici. Alij autem inquiunt, si non ita natus est, vt cæteri nascuntur infantes, vera natiuitas non est. Et ideo ne fantasia putetur, aut ne sicut aqua per alueum transisse; ita per vterum virginis absque nascentis ordine natus creatur: pium est sentire, sic eum lege naturæ natum fuisse, quomodo cæteri nascuntur infantes: & eam sic peperisse, sicut reliquæ pariunt mulieres. O cæca pietas, quę tam impiè sentit de Maria virgine, & cæca pręsumptio, quę tam impiè loquitur de Christo! Non dico, quod dicant virginitatem amisisse, quæ nesciens virum virgo concepit, virgo peperit, & virgo permansit: sed quia idipsum quod confitentur negant, dum dicunt eam communi lege naturæ puerperam, filium edidisse. Quod si ita est, vt astruunt & affirmant, quod absit: iam Maria virgo non est: Christus sub maledicto natus est: iræ filius de carne peccati. Et ipsa, quæ benedicta ab Angelo prædicatur, in maledictione adhuc permanens, sub maledicto peperit. Alioquin quid est, quod legem naturæ requirunt in Maria, vbi totum quicquid in ea fuit, possedit Spiritus sanctus: quoniam virtus altissimi obumbrauit? Quod si virtus altissimi ab omni ęstu peccati, eam obumbrauit in conceptu, & in partu, sicut ab omni æstu libidinis libera fuit: ita; & ab omni pressura maledictionis, non ex sese, sed ex virtute altissimi, immunis & aliena fuit. Quapropter cogitent isti disputatores naturarum leges, cogitent & diuinarum rerum virtutem: quia non ex natura rerum diuinæ leges pendent, sed ex diuinis legibus, naturæ rerum & leges manare probantur. Idcirco temerarium est, asserere de Christo, quod secundum communem legis naturam sit natus, qui non secũdum vsum naturę, in vtero de carne virginis est procreatus. Nam & ipse lex naturę, sub qua nunc mulieres concipiunt & pariunt, vt ita dicam, verè non est lex naturæ, quodammodo, sed maledictionis & culpę. Quoniam nisi Adam & Eua primùm peccassent in paradiso, nemo deinceps

Pro B. Mariæ excellentia pugnare, opus est Spiritus sancti.

B. Hieron.

Errores qui hoc tractatu refelluntur.

Communis nascẽdi lex non est na-

mune, sed corruptionis

ceps nasceretur sub culpa peccati. Et ideo communis ista lex, non nascendi naturę est, sed corruptionis & vitij. Maria autem quia benedicta, culpam corruptionis non habuit, propterea Christum non in dolore, nec sub corruptione genuit. Quòd si ex corruptione aut cum dolore natus est Christus, iam ex maledicto, natus est: de quo maledicto Genesis testatur, quod dixerit Deus Euæ: *Multiplicans*, inquit, *multiplicabo dolores tuos, & conceptus tuos.* Pro quo Symmachus afflictiones tuas, dixit: Origenes verò & Theodotion necnon & Septuaginta, Tristitias tuas dixerunt & gemitus: vbi Theodotiõ & Symmachus pro gemitibus, ęrumnas posuerunt: in quibus omnibus non lex naturæ designatur, vt isti philologi volũt imperiose satis: sed lex vindictæ multiplicatur, & augetur causa peccati, labores in partu, afflictiones, tristitię, & ærumnæ atque gemitus. Pro quo in Hebræo habetur. *Harbà arbe hitsebnéch veheronéch.* Vnde omnes quæ pariunt, non ex natura primæ originis sic pariunt, sed ex vitio culpæ, & ex maledicto iustæ vindictæ Dei. At verò benedicta & gloriosissima virgo Maria, non dico quod non ex communi lege naturæ, verùm etiam nec ex natura primæ originis filium, neque ex semine viri, sed de Spiritu sancto ex sua carne diuinitus procreatum, sine vlla vitiorum colluuione Deum & hominem profudit. Et ideo partus eius non sic tractandus, vt cæteri nascuntur: quoniam docte egregius Athanasius ait, inter cætera in libello fidei suæ, quem quasi sub dialogo edidit: Incarnatus est vnigenitus secreto suo mysterio, quod ipse nouit. Vnde prosequitur: Nostrum est credere, & illius est nosse. Audiant quapropter, quia solummodo illius est nosse, quomodo conceptus, quomodo in vtero conuersatus, quomodo Verbum Deus & homo, de Virgine natus sit vnus Christus: quia vt ipse ait, Deus Verbum totum suscipiens, quod est hominis, vt homo sit, & assumptus homo totum accipiendo quod est Dei, aliud quàm quod Deus est, esse non potuit. Ac per hoc si Deus Verbum, totum suscipiendo quod est hominis, homo est; & assumptus homo totum accipiendo quod Dei est, vtique Deus est. Quod si ita est, vt iste confessus est, immo quia est, vbi quęso est communis lex in nascendo, vbi colluuio vitiorũ? Nam Christus Deus, qui nunquã non fuit, ex quo homo factus est & assumptus in vnitate personę semper mansit: & permanet verus Deus homo: non duo quidẽ vt esset alter Deus, & alter homo sed vnus idemq; Deus homo. Quãuis enim aliud per quod Deus, & aliud per quod homo, in vtroque tamen vnus Deus & homo: quia non fuit aliquando purus sine Deo conceptus, vel natus homo. Sed quia conceptus est de Spiritu sancto ex virginea carne, & natus homo verè, mox ex ipsa conceptione ineffabili natiuitate, Deus verus processit, & natus est homo. Quomodo ergo cõmune dicitur, quod est ineffabile? Vel quomodo non semper totus est verus Deus Christus, qui nunquam sine vero Deo, nec conceptus, nec natus? Et ideo sicut clausis visceribus iure creditur cõceptus, ita omninò & clauso vtero natus. Nec enim illi accessit de hominis impotentia, quo nasceretur ex virgine, sicut nec aliquando ei accessit, ne esset Deus & vn^9 Christus, qui voluit sic nasci in vnitate veri Dei & hominis, vt esset totum veritas, quod nascebatur, vt esset ineffabile, prout nascebatur, atque totum credibile, quod ex Virgine nascebatur, sine colluuione peccati, sicut ex nulla contagione primæ originis. Quapropter, audiant temerarij perscrutatores tanti mysterij, & intelligant, quod non sint hæc humanitatis iura in nascendo, nec lex, non dico damnatæ naturæ, verùm etiam nec lex primæ originis ante peccatum, vt Deus & homo vnus de Virgine, sic Christus nasceretur. Quia, vt ait Beatus Cyrillus, in epistola ad Nestorium, Non est natus communis homo de sancta virgine, quia in ipsa vulua virginis, vt ipse idem ait, vtero virginali se Verbum cum carne coniunxit, & sustinuit carnalem generationem, quia carnis suæ natiuitatem suam fecit. Et quia in forma Dei fecit hominem, in forma serui factus est homo, sed vtrumque Deus, de potentia suscipientis, & vtrumque homo, de humilitate suscepti. Ac per hoc talis partus non est communis lege naturę, sed sicut mirabiliter conceptus, ita mirabiliter Deus & homo natus. Ergo non illum vt cęteros adoptio filios Dei fecit filium, sed diuinitatis natura illum in proprium Dei filium exaltauit, *& donauit illi nomen, quod est super omne nomẽ:* vt esset totus Dei filius, homo & Verbum, quia nunquam non fuit Dei filius, qui sempiternus permanet vnicigenitoris vnigenitus. Nunquã igitur ipse purus homo conceptus, nec natus, sicut cæteri nascuntur infantes, vt ei ex adoptionis gratia, aut ex molimento virtutum prærogatiua filij præstaretur: sed Dei Verbum, quia caro factum est, assumpsit hominem in se sine persona hominis, vt totus esset Christus proprius Dei filius, non ex dono gratię renascendo, vt cęteri, sed salua proprietate vtriusque naturæ. Personam vero hominis ideo non assumpsit, sed tantum hominem, quia ipse persona tertia cum patre & Spiritu sancto in Trinitate Deus vnus semper fuit. Idcirco iure quod habuit in ęternitate, personam non assumpsit, sed hominem in tempore, antea quem non habuit. Ita vt qui suscepit, & quod susceptum est, sicut beatus Augustinus in libro de prædestinatione: vna est in Trinitate persona, quia vt ipse alibi ait: Natus est de patre Deus, Verbum,

Genes. 1. · *Symmach.* · *Origenes.* · *Theodotiõ.* · *Septuaginta.* · *Athanas.* · *Christus semper verus Deus.* · *Cyrillus Alex.* · *Christus nõ est filius adoptione.* · *Philip. 2.* · *Io. 1.* · *Verbũ non assumpsit hominis personam.* · *Augustin.*

Verbum, natus est de matre, Verbum caro factum, vnus atque idem Deus, Dei filius, natus ante secula, & natus in seculo, & vtraque natiuitas vnius est filij Dei. Ac per hoc virgo Maria, iure Dei genitrix vocatur, quę genuit Deum & hominem, verbum caro factum: non vt cęteri nascuntur infantes, aut ex dono gratiæ fiunt homines: sed sicut beatus Gregorius ait in moralibus, salua proprietate vtriusque naturę, essentialiter in suam assumpsit personam hominem, per quod mirabile sacramentum, & æternus ex patre, temporalis de matre, vnus idemque esset verus Dei hominisque filius. Quoniam sicut ipse ait, in eisdem moralibus, aliud est natos homines, gratiam adoptionis per eum accipere: aliud est singulariter per diuinitatis potentiam, Deum ex ipso conceptu prodisse. Quapropter quæso, cessent isti dicere, sic eum esse natum, vt cæteri nascuntur, quia non genuit eum Virgo Dei genitrix, ex origine primæ præuaricationis, vt renascatur: sed de Spiritu sancto, vt Deus credatur, sine dolore, & sine gemitu, sine molestia & ærumna, sine tristitia, & afflictione. Quoniam omnia iustissimè damnatę carnis in prima origine, retributiones sunt & vindictę. At verò beata Maria, licet ipsa de carne peccati sit nata & procreata, ipsaque quamuis caro peccati fuerit: non tunc iam ex præueniente Spiritus sancti gratia: ab Angelo præ omnibus mulieribus benedicta vocatur. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Alioquin si non eodem Spiritu sanctificata est & emundata, quomodo eius caro, non caro peccati fuit? Et si caro eius de massa primę pręuaricationis venit, quomodo Christus Verbum caro sine peccato fuit: qui de carne peccati carnem assumpsit? Nisi quia Verbum, quod caro factum est, eam primùm obumbrauit, in quam Spiritus sanctus superuenit, & virtus altissimi totam eam possedit? Propterea verè caro eius iam non caro peccati fuit, in qua Deus totum infudit, & Verbum quod caro factum est, sine peccato ad nos venit. Qui iure non solum legem naturæ vitiatæ in nascendo, non tenuit, verè nec legem primę originis, quam haberent fœminę, si mandatum seruasset mater omnium Eua in paradiso. Aliàs autem, quomodo Spiritu sancto eam replente, non sine peccato originali fuit, cuius etiam natiuitas gloriosa catholica in omni Ecclesia Christi ab omnibus fœlix & beata prædicatur? Enimuero si non beata esset & gloriosa, nequaquam tam festiua celebraretur vbique ab vniuersis. Sed quia tam solemniter colitur, constat ex authoritate Ecclesię, quod nullis quando nata est subiacuit delictis, nec contraxit in vtero sanctificata originale peccatum. Vnde & si Ieremię dies, atque Iob maledicta pronuncia-

Dei genitrix iure vocatur B. Maria.

Gregorius.

Maria virgo peperit sine dolore, tristitia, afflictione.

Luc. 1.

Caro B. Marię non fuit caro peccati

Authoritate Ecclesię

A tur, dies inquam natiuitatis eorum, tamen dies quando inchoata est fœlix Mariæ natiuitas, beata pronunciatur, & colitur religiosè satis. Quòd si in peccato esset, iure maledicta diceretur, & gemebunda, potiusquam benedicta: quando nunciatum est patri eius, quod nata esset in seculo. Nunc autem quia vniuersam benedictione sua illustrat Ecclesiam: non immeritò sanctificata in Spiritu sancto colitur veneranda. Nullius igitur natiuitas celebratur B in mundo, nisi Christi, & eius atque beati Ioannis. Ioannis autem quia & ipse in vtero sanctificatus legitur: sic & beata virgo Maria nisi in vtero matris sanctificatata esset, minime eius natiuitas colenda esset. Nunc autem quia ex authoritate totius Ecclesiæ veneratur, constat eam ab omni originali peccato immunem fuisse, per quam non solum maledictio matris Euę soluta est, verumetiam & benedictio omnibus condonatur. Quod si præclara sacratissimæ C virginis natiuitas vniuersaliter tam sancta & tam gloriosa iure colitur & veneratur: quanto magis ipsa quando ab Angelo iam gratia plena officiosissimè salutatur? Nam cùm dicit ei, Aue, cœlestę venerationis obsequium exhibet. Cùm autem dicit gratia plena, ex integro tam exclusam ostendit, & restitutam gratiam declarat. Cùm dicit, Benedicta tu, fructum benedictionis demonstrat. Quando Spiritus sanD ctus in eam aduenit, totam defæcauit à sordibus virginem & decoxit: vt esset sanctior quàm astra cœli. Porrò quando virtus altissimi totam eam obumbrauit, factum est vt eius in vtero veniens Verbum, quod erat in principio sempiternum apud patrem, caro fieret ex tempore, & habitaret in nobis. Audiant igitur noui disputatores, & inuestigatores noui & inauditi partus. Audiant & intelligant primùm, quia viri sunt, quomodo benè disputare queant E de natura & sexu mulierum: deinde recogitent vt quid naturam requirunt & communem legem nascendi, vbi totum diuinum est & ineffabile, diuina virtus quod operatur. Generationem eius (inquit propheta) quis enarrabit? Nam quis hoc loco pro impossibili accipitur; quia nemo sanctorum est, non dico diuinam, verumetiam qui humanitatis eius generationē ad liquidum queat enarrare, quamuis vtrasque omnes debeant credere Hinc ergo colligiF tur, quod superstitiosa sit istorum cunctatio, & superflua disputatio, qui dicunt ostia ventris & vuluę eum aperuisse, & colluuione sanguinis, vt cæteri omnes, & secundas spurcitias post se traxisse: in quibus omnibus gemitus & dolor multiplicatur: tristitia & ærumnæ augentur, & nemo sine his pariat filium. Sed absit à cordibus fidelium, vt tale aliquid suspicentur de Maria virgine, quę pro maledictione primę originis

constat, B. Mariā peccatum originale non contraxisse.

Hier. 20.

Iob. 3.

Luc. 1.

Peccatum originale nullum in B. Maria.

Isa. 53.

Christus nascendo vterum B. Marię non aperuit.

riginis

rginis benedictionem attulit mundo: vnde & ipsa siquidem, vt dixi, ab Angelo Benedicta prędicatur in mulieribus, & salutatur officiosissime vt mater Domini prę omnibus gloriosa: nec non ab Elisabeth in spiritu prophetię benedicta pronunciatur: & benedictus fructus ventris eius creditur & veneratur. Ergo inquies, per quam tanta benedictio effloruit, & gratia manauit, non est credendum quòd eius puerperium doloribus & gemitibus more fœminarum subiacuit. Et quia tristitijs non subiacuit, & ærumnis, libera ab omni malectionis nodo fuit, quam Spiritus sanctus adimpleuit, & totam Domino dicauit. Quoniam virtus altissimi obumbrauit, & sanctificata carne virginis, Verbum carnem sibi assumpsit & conuenit in vnitate personę. Et hoc est, quod dicitur, *Verbum caro factum est*: Non ex commixtione naturæ, sed ex vnitate personę. Et ideo de hac natiuitate, vt dixi, iure dictum credimus: *Generationem eius quis enarrabit?* quia & ista ineffabilis est, & mira natiuitas carnis, non sicut isti canunt, communi lege naturę, sed sacramēto gratię. Nam quod nascitur Deus homo ex virgine, non est ordo nascendi sed potestas. Et ideo non est quod requirat humana sapientia in hac natiuitate, nisi quia Verbum caro factum est, & natus est vt voluit: vel quando, vel quomodo voluit. Alioquin quis capiet, quod inauditum & ineffabile est? Vel quis intelligentiam carnis iure requirit in eo, vbi totum est diuinū & incomprehēsibile, quod narratur? Ait namque euangelista, *Generatio Christi sic erat*. Vtique generatio illa carnalis, sic erat: de qua non dixit sic facta est, sed sic erat: quia generatio erat apud patrem ineffabilis, quando per hanc præscriptam, & ineffabilem generatus est ex matre. Vnde quod erat, vtique semper erat: Et quod semper erat ex æternitate, potuit fieri ex tempore, quicquid factum est in eo mirabile. Vnde plurimum desipiunt, qui dicunt eum communi lege naturæ esse natum: qui non ea lege constat esse conceptus, quoniam hæc lex nascendi, quæ nunc lex nascendi vocatur, ex vitio primæ damnationis est. Et ideo ait Apostolus: Fuimus omnes nos aliquando filii iræ, sicut & cęteri. Sed absit à fidelium cordibus, vt ita Christus natus credatur filius iræ, sicut cæteri nascuntur in vitio corruptionis, de qua corruptione dolor & gemitus multiplicantur. Aliàs autem secundum carnem nec gemitus nec dolor sine corruptione viscerum, nec corruptio sine dolore cordis & gemitu. Gemitus & corruptio in partu fœminarum, non nisi ex delicto & maledictione primę originis veniunt. Vnde & interrogemus istos sequaces Heluidii hæretici, qui & si virginem eam non denegant permansisse, pudicitiam tamen commaculant, & gratiam qua plena prędicatur, quando communi lege naturæ vitiatę dicunt eam peperisse. Quia si ita peperit, ergò adhuc ac si in massa primæ damnationis, contra Angeli vocem maledictioni subiacuit, & Verbum patris de carne peccati, quod absit, vt caro fieret, hominem assumpsit. Sed quia contra fidem Catholicam est sic sapere: beata virgo plena gratia nec dolorem sensit, nec corruptionem viscerum pertulit, quia quantum aliena fuit à culpa, Spiritu sancto in ea cooperante, & virtute altissimi, qua adumbratur: in totum extranea à maledicto primæ damnationis, & tantum immunis permansit à corruptione carnis, necnon & à gemitu & doloribus, quibus vexantur omnes filiæ Euę cùm pariunt. Vnde Propheta in persona Christi ad patrem: *Tu es*, inquit, *qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ*. Ergo cum dicit: *Tu es qui extraxisti me*, singularem suam declarat natiuitatem, suauiter de ventre enixus. Alius autem omnis, qui de ventre matris venit ad lucem, in mundo non nisi nutu & operatione Dei procreatus venit; Christus autem de virgine speciali & ineffabili quodam modo procreatus, absque vexatione matris ingressus est mundum. Et ideo pium est credere, quod non sicut cæteri, sed nouo & admirabiliori ordine, Deus & homo natus est in mundo. Hinc ergo est quod Hieremias attestatur: *Faciet Dominus nouum super terram & mulier circumdabit virum*. Quod si vtique nouum fuit & admirabile, quod virgo concepit sine semine, & sine corruptione viri vetustas non potuit esse in partu. Et ideo nihilominus credendum quod simili modo, nouo & admirabili ordine natus sit in mundo, sine dolore & sine gemitu, & sine vlla corruptione carnis. Et hinc est pro gratiarum actione, quod speciali modo in Psalmo, qui de illo totus est, ad patrem ait: *Tu es qui extraxisti me de ventre*. Ac si patenter dicat, Extraxisti me, quia non eo ordine sum egressus de vtero, vt cæteri nascuntur, cum ingenti vexatione matris, sed nouo egressu, vt multi hæreticorum dixerunt, addidit. *Spes mea ab vberibus matris meæ*. Ergo vbi mater & vbera narrantur, veritas carnis & non fantasma prędicatur. Qui licet clauso vtero sit natus, quoniā ipse sibi peruium fecit, saluo sigillo pudoris, sicut & conceptus, tamen de carne virginis procreatus est: & ideo vberibus iure lactatus commemoratur. Sic itaque totum factum est, vt fieret nouum super terram: quoniam Verbum caro factum est, & vocatum est Emmanuel, quod est, nobiscum Deus. Hic itaque est ille hortus cōclusus in canticis, fons signatus. Hortus siquidem conclusus: quia quando ingressus est ad eam incorruptam inuenit: sed fons signatus permansit, quando Deus & homo natus est ex ea, nec tamen fontem pudoris aut sanguinis integritatem violauit. Nam sanguis & fons pudoris, qui

corruptus

Marginalia: Luc. 1. — Ioan. 1. — Isa. 53. — Matth. 1. — Ephes. 2. — Angustia puerperarum ex maledictione prouenerunt. — Partus B. Marię expers doloris & tristitię. — Psalm. 21. — Iere. 31. — Maria hortus est conclusus, & fons signatus. — Cant. 4.

corruptus non fuit in cõceptione prolis ex coitu viri, non credo quod corrumpi debuerit in natiuitate, quod cruciationem matris, & cõtaminationem honestatis habuerit. Hinc est sane quòd Ecclesia ex authoritate sanctorum patrum canit de Natiuitate eius: Et gaudium matris habet (inquit) cum virginitatis pudore. Vbi alij quàm egregij viri emendauerunt, cum virginitatis honore. Virginitatis autem honor permaximus est si & virgo Deum pariat & hominẽ: & tamen ex homine nato nullis affligatur carijs sigillum pudoris. Cariæ namque dicunt Græci, vexationes, quibus quàm dire affligitur corpus aut animus. Sed beata Maria nihil horum pertulit, quæ & gaudium habuit in fructu, & honorem in partu: hinc quoque dicitur concepisse virgo, & peperisse, ac permansisse. Æqua igitur conditione dicitur concepisse ac peperisse, æqua & permansisse. Non enim in partu solent puerperę cum vitiis, vt virgo tunc negatur virginitatem perdidisse, quando nullus est appetitus, nec vlla possibilitas coeundi. Sed integritas commendatur virginis, & honor atque incorruptio carnis. Alioquin nos viri, quia nescimus illius sexus naturam, interrogemus virgines: interrogemusque & matronas coniugio copulatas. Virgines siquidem, vt sciamus quid sit integritas carnis & sanguinis: coniugatas verò, si est vlla corruptio in partu aut dolor, nisi præcesserit sanguinis contaminatio & seminis susceptio. Nõ enim libentes vobis verecundiã incutimus charissimę, qui nõ sine magno pudore de ijs loquimur. Sed eximię pietatis honorem vobis, & decus virtutis beatissimę Virginis pudicitiam prędicare incorruptam & incontaminatam, & ab omni contagione primæ originis confiteri alienam. De qua si interrogemus virgines, norunt incorruptionis gratiam: sed nesciunt fœcunditatem prolis. Si verò quæramus apud coniugium dedicatas, sciunt quidem maledictionis Euę pressuras & gemitus, sciunt & inter ærumnas & tristitias fœcunditatem seminis: sed nesciunt integritatem virginitatis, nec in conceptu, nec in partu. Beata virgo mater Domini, virgo in vtroq; permansit, id est, in conceptu mater, & in partu virgo: quia in nullo horum cõtaminata, reliquarum exemplo fuit, quę nec Adam ad se admisit, nec Euæ colluuione filium suscepit, nec sub maledicto in doloribus & angustijs enixa Dominum peperit. Vnde constat, quia sicut clauso vtero concepit, ita & clauso vtero peperit: non communi lege naturæ vitiatæ & maledictionibus damnatæ, sed Spiritus sancti gratia, virtute altissimi, qua legitur obumbrata. At verò, isti nisu quo possunt, conantur astipulari virginem in vitio peperisse, & pudicitiæ contumelias inferre. Vnde assumunt illud ex euangelio: *Cùm impleti essent dies purgationis eius, quando obtulerunt* IESVM *in Ierusalem, vt sisterent cum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur.* Ecce, inquiunt, cùm dicit completos dies purgationis eius, ostendit Euangelista legali naturæ eam subiacuisse, & sordibus eo inquinatam fuisse, simul & IESVM vuluam matris aperuisse. Qui profectò temerarij assertores, dum ita sentiunt, in totum desipiunt, & destruunt quod sanæ doctrinæ est, quod rudimenta fidei de Christo Ecclesijs commendarunt, quod gratia Spiritus sancti ministerio promulgauit. Non enim sic completi dies purgationis eius dicuntur, quasi beata virgo purgatione eguerit vllius delicti, quia peperit Dominum IESVM Christum, de Spiritu sancto procreatum: sed quia ipsa sub lege erat, & Dominus IESVS Christus, sub lege factus, factus de muliere, legis præcepta, & instituta veruntamen in eo seruantur iure ad tempus, quousque cessante legẽ, gratia succederet. Et hęc est completio dierum secundum consuetudinem legis, & non secundum necessitatem purificationis: quia beata & intemerata virginitas, immaculata & incorrupta permansit: nullis coinquinata sordibus, nullis vexata Euę cruciatibus. Non potest fieri iuxta vocẽ Angeli, qui gaudium vniuersorum affert, vt tormenta in ortu suo matri attulerit: inter Angelorum excubias & laudes non credo quod matri gemitus & dolores tristitiasque Euę contraxit. Et ideo alia erat purgatio illa fœminarum, in qua purgabãtur non minùs delicta animorum, quàm vitia corporum: & alia purgatio Marię, in qua non aliud quàm pro mysterio, consuetudo legis seruatur: quia nullis egebat purgamentis, quę Dominum de se omnium purificatorem genuit incarnatum. Porrò, completio dierum purgationis eius, nulla alia causa est, quàm expletio & consuetudo legis. Purgatio verò & separatio reliquarum fœminarũ, multis ex causis est: in qua & vitia purgantur animarum, & vitia corporum. Vt de septem deputantur dies immundi: quibus sedere iubetur mulier in sanguine immundo immundissima iuxta dies separationis eius: & triginta tres dies, vt sedeat in sanguine puro, omnibus tamen diebus istis mulier immunda erat & sordida multis ex vitijs, donec redintegraretur status totius corporis, & sanarentur thori, sanguisque cessaret à feruore vitiatus, sicque emundatis sordibus, mulier diuinis purgaretur hostijs & muneribus. Sed beata Maria non talibus eguit sacrificijs, quæ sanctam de se genuit hostiam, perquam mundus purgatus est. Nam quod dicit Euangelista: Quia omne masculinum adaperiẽs vuluam, sanctum Domino vocabitur: non ideo dicit vt nos cogat credere, quod Christus vuluam matris aperuit vt alij: sed vt doceret, quod

Sedulius l. 2. car.

Maria ab omni contagione primæ originis aliena.

Luc. 2.

Leuit. 12.

Galat. 4.

Nullis Euę sordibus coinquinata fuit Beata Maria.

Leuit. 12.

Luc. 2.

quod ideo sistunt eum Domino, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo; quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur, in ministerio legis, & sacramento sacræ præfigurationis. Non enim Euangelista hoc testimonium de lege ideo adhibuit, vt monstraret vuluam virginis reserasse Christum, sicut cæteri primogeniti: sed vt ostenderet eum sub lege factum, & de vulua virginis prodisse, non qui vocaretur tantum, sed quia esset essentialiter sanctus secundum narrationē suam, quam luculenter diffiniens & breuiter antè ait: Tunc, inquit, clausum reliquisti vterum. Deinde addidit obscuriora mysterij, & ait: Dicam tamen quod in cubiculum naturæ conficitur. In vulua igitur virginis sanguis genitalis & semen eius humor fuit. Huius sanguinis humorisque substātiam celatam carnem intus fecit: accessit quoq; Spiritus sanctus, & hæc quę fuerant Verbi glutino commassata, animando formauit: formata quoq; distinxit in formam hominis animatam, in qua Deus inclusus liniamentis suis tenebatur. Ecce dixi tibi, inquit, quemadmodum peperit: ita peperit quemadmodum antè concepit. In quibus nimium dictis, si ad simplicitatē dictorum, & ad familiaritatem personarum attendas lector, hæc beati Augustini verba sunt. Si autem ad calumniantium astutias, nec Deus Verbum vllis inclusus est liniamentis corporeis, qui est immensus; quamuis totus in vtero sit clausus factus homo: quia totus Deus totum suscepit hominem, in vnitate personæ, vt Verbum caro esset: Nec se admiscuit, vt confunderetur substantia Verbi in carnem, ac si duo liquores adinuicem: sed vt vniret sibi suscipiēdo hominem, sine diuisione, & sine vlla commixtione in Deum. Ac per hoc ineffabiliter licet falsus sit ille, quod potuit operatus est Spiritus sanctus, à quo conceptus est Christus: sicut est mater de qua conceptus est, ne duo dicantur patres. Cæterùm de liquore seminis, & de coagulo humoris, quod fuit in virtute & potentia verbi, quodammodo prout loqui fas est, eleganter est locutus: quoniam ipse est mons Dei ille in Psalmis, mons pinguis, & coagulatus in vtero virginis: & non illi qui falsò suspicati sunt montes incaseatos, sed solus ex virgine Christus mōs est, in quo beneplacitum est Deo patri habitare in finem. Et ideo per Spiritū sanctū iure dicitur coagulatus, quia sicut lac euulsus est, & concretus de humore vel sanguine, quod est vt physici volunt, semē mulieris. Coagulatus est autem, ac si ex lacte seminis, vt vnus sit Christus, ex quo conceptus est Deus & homo potentia suæ deitatis, & virtute. quam ipse nouit: quia sicut beatus Augustinus ait, conceptus in carne, non est carnaliter factus, cuius ortus ex carne vbertatem attulit, integritatem parientis non abstulit. Quapropter charissimæ, talia & huiuscemodi, vt hic præmonuit vir egregius, cautè consideranda sunt, & prudēter intelligenda sunt. Deinde absq; ambiguo corde credendum est, & ore confitendum (vt ait) quod virgo Dei genitrix ita peperit quemadmodū concepit, id est, quia virgo immaculata, causis cōcepit visceribus, sicut sacra cōfitētur ecclesia: simili modo clausis & incorruptis, peperit sine dolore, sine gemitu, & sine tristitia, & ęrūna. Sic quippe vt concepit, peperit. Nec enim aliter decebat, quia non esset virgo incorrupta, neque flore virginitatis, vt sunt reliquę virgines, si esset vexata vel in partu. Vnde beatissimus Leo, in sermonibus de Christi Natiuitate, ita loquitur. Quod noua natiuitate generatus sit, conceptus à virgine, natus ex virgine, sine paternę carnis concupiscentia, sine maternæ integritatis iniuria, quia futurum (inquit) hominum saluatorem talis decebat ortus, qui & in se haberet humanæ substantię naturam, & humanæ carnis inquinamenta nesciret. Ac deinde ait. Oportuit vt nouo nasceretur ordine, qui nouam impollutę sinceritatis gratiam humanis corporibus inferebat. Oportuit vt primam genitricis integritatem nascens incorruptio custodiret, & complacitum claustrum pudoris, sanctitatis hospitium virtus diuini Spiritus infusa seruaret: quæ statu erant deiecta erigeret, confracta solidaret, & superandis carnis illecebris multiplicatam pudicitiæ donaret virtutem: vt virginitas, quæ in alijs non poterat salua esse generando, fieret in alijs mutabilis confitendo & renascendo. Nam vt ipse testatur, hæc natiuitas licet sit in eo natura consimilis, origo est dissimilis, quæ humano vsu & consuetudine, vt credimus, caret: quia diuina potestate subnixa est, vt virgo concepit, virgo peperit, virgo permansit. Non hic, inquit, cogitatur parientis conditio, sed nascentis arbitrium, qui sic homo natus est: vt volebat, & poterat. Vbi si veritatem quæris naturæ, humanam cognosce materiam: si rationem scrutaris originis, virtutem confitere diuinam. Item ipse in alio sermone, de ipsa eadémque Christi natiuitate. Natiuitas, inquit, Domini nostri Iesv Christi, omnem intelligentiam superauit, & cuncta exempla transcendit. Nec potest esse vlla comparabilis, quæ est inter omnes singularis, quæ denunciatur ab Archangelo, sine damno pudoris. Beata fœcunditas sacram virginitatem, nec conceptu violatura, nec partu. Superueniente quippe in ea Spiritu sancto, & altissimi obumbrante virtute, incommutabile Dei Verbum de incontaminato corpore habitum sibi humanæ carnis assumpsit: quæ etiam nullum contagium de concupiscentia traheret, & nihil eorum quę ad animę corporisque naturam pertinent, non haberet. Quapropter, recedant procul hæreticorum monstra opinionum, recedant infra

Hic aliquid desideratur — *Conceptionis ratio.* — *Augustin.* — *Psalm. 67.* — *Augustin.* — *Maria & clausa concepit, & clausa peperit.* — *Leo magnus.* — *Natiuitas Christi omni comparatione caret.* — *Luc. 1.*

infra suas tenebras insanarum sacrilegia falsita-tum. Nos autem Venerantes adoremus partum virginis cum Magis, & videamus atque intelligamus, quod in principio erat Verbum apud patrem, quod cum pastoribus Dominus ostendit nobis, in nullo diuidentes visibilem ab inuisibili, corporeum ab incorporeo, passibilem ab impassibili, formam Dei à forma serui; quia & si vnum manet ab æternitate, aliud cœpit à tempore: vtraque tamen substantia sic in vnam conuenit personam, vt nisi fides credat, sermo explicare non possit. Hinc itaque Prudentius Poëta suo præludens carmine, idipsum confirmat dicens.

Matth. 2. Ioan. 1. *Luc. 2.* *In Christo vnica persona.* *Prudent. in amobiasti contra Homœsionitas.*

Intactam thalami virtus diuina puellam:
Sincero afflatu per viscera casta maritat,
Incomperta ortus natiuitas, iubet vt Deus esse.
Credatur Christus: sic condirus innuba virgo
Nubit Spiritui, vitium nec sensit amoris,
Pubertas signata manet, grauis intus, & extra
Incolumis, florens de fertilitate pudica.
Virginitas & prompta fides Christũ bibit aluo
Cordis, & intactis condit paritura latebris.

Ergo inquam, pubertas signata manet grauis. Virginitas non violatur: quia integritas hospitij non corrumpitur. Hinc est omnino quod sequitur. Ipsa pubertas signata manet intus & intra Incolumis, florens de fertilitate pudica virginitas. Quod si intus & extra florēs, incolumis manet: constat in nullo eam fuisse contaminatam, non in gemitu, non in dolore, non in vlla carnis aut sanguinis corruptione: si totam intus & extra floridā fuisse sine vlla molestiarum vexatione, dum concepit, dum gestauit, dũ peperit. Quia in ijs omnibus florens, plena gratia, illęsa, & fœcunda, intactis latebris paritura permansit. Quia vbi corrumpitur genitale secretũ: nulla integritas, nulla virginitas manet matris, non naturæ, non sexus: vbi pudor carnis violatur, non vllius flos integritatis. Porrò partus iste genitricis Dei, non fuit confusio matris: de cuius ortu, multitudo Angelorum Gloria in excelsis Deo canit, sed honor & gaudium. Ideirco sicut Petrus Rauennas in sermone suo monet, nō te conceptus turbet, non te partus confundat auditus, quando virginitas quidquid est humani pudoris excusat. Quę hic, inquit, verecundiæ læsio, vbi inijt diuinitas cum amica sibi semper integritate consortium? Vbi est interpres Angelus, fides pronuba, despōsatio castitas, dotatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptus integritas, virginitas partus, virgo mater? Ac deinde in eodem: Stulte, inquit, vnde sordes in virgine matre, vbi non est concubitus cum homine patre? Vnde sordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo est passa dolorem? Vnde sordes in domo, ad quam nullum hospes accessit, sed solus ad eam fabricator dominus venit: vestem quam non ha-

Maria in nulla fuit cōtaminata. *Luc. 2. Petr. Rauennas.* *Sordes nulla in B. Maria.*

A bebat induit, *eam quia* sicut inuenit clausam reliquit? Et sicut ille natus est solus inter mortuos liber, sic istius ex qua natus est, matris pudor, solus integer est. Et ideo nemo vestium iudicet humano modo, quod diuino geritur sacramento. Nemo mysterium cœleste discutiat, ratione terrena. Nemo ex vsu tractet nouitatis arcanũ. Nemo quod singulare est, vllo metiatur exemplo. Hec ille. Nos autem dicimus, quia omnino non esset virgo Maria, saltem vt sunt reliquę virgines, si esset vexata vel in partu. Nec puto quod
B vlla fœminarum debet, teste con cientia, incorrupta vocari velle, etiam si fas esset ei concipere sine viro, cum esset in partu tot corruptionibus perpessa: quantis & quibus vexantur reliquæ, cũ pariunt, fœminæ. Alioquin quid prodesset, si esset virgo pudica in conceptu, quę esset tam misera sub maledicto in partu? Multis afflicta doloribus & corrupta impudicè satis, pro peccato suis cruciatibus? Non esset vtique talis virgo, ta-
C lis & tam beata in partu, qualis fuerat in conceptu, si esset corrupta diris doloribus, vt corrumpuntur reliquę fœminarum. Et nō dico in partu, verumetiam nec post partum permansisset virgo. Et ideo quia non fuit huiusmodi partus sacratissimę virginis Mariæ, vt isti asserant, canit & orat beatissimus Ambrosius: Veni, ait, redemptor gentium, ostende partum virginis, miretur omne seculum, talis decet partus Deum. Non enim ait, ostēde conceptum virginis, sed partum:
D vt istos reuincat erroneos, quòd talis & tantus est qualis Deum decet, & in quo miretur omne seculum. Plus enim in partu, vt ita dicam, aliquid declaratur, quàm in conceptu. Quia in partu tota incorruptio ostenditur virginis, in conceptu verò non aliud quàm quia virgo sine coïtu grauidatur. Poterat namque, vt isti volunt, si lege humana nasceretur ex ea, demum vel in partu corrumpi, ita vt ipse conceptus homo fœminea intacta corrumperet viscera. Sed quia in partu
E omnino fuit incorrupta, probatur ex hoc quia & in cōceptu. Et ideo B. Ambrosius non ignarus tanti mysterij, exorat & exoptat vt ostendatur partus virginis, quem isti ignorant, vt in vtroque monstretur virgo: quia si esset, vt isti assueuerant, beata virgo Maria, non esset vt partus eius esset talis vt deceret Deum, quia communis esset. Et si communis esset lege cęterarum mulierum, sub maledicto esset, sub quo pariunt omnes filiæ E-
F uæ. Et ideo non esset in quo miraretur omne seculum, sed in quo, & cum quo lugeret, quod absit, omnis mundus. Nunc autem quia claustrum pudoris permanet, vt iste testatur, in partu corrupta non est. Et ideo ipse est, qui repromissus est, de quo Isaias vates ait: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* Virgo vtique concipiet, & pariet virgo: quia omnis diuinitas Verbi, etsi virginis vterum non abhorruit: virginitatem tamen eius, in

lege cumque *Ambrosij hymnus.* *Isai. 7.*

ius, in nullo corrupit, nec in partu, nec in conceptu. Quapropter si se tantum humiliauit, vt formam serui acciperet: noluit corrumpere matrem, qui venerat sanare corrupta, vt esset partus eius mirabilis, in quo miretur omne seculum: quod non faceret, si esset communis. Hoc namque est illud insigne miraculum, de quo præfatus Propheta canit: *Quia ipse Dominus dabit vobis signum*. Ipse quidem per se, & non per alium. Dederat namque multa signa per sanctos Patres & Patriarchas: sed hoc vnũ per seipsum dedit, quod valde mirabile est, ita vt miretur in eo omnis mundus, eo quod sit ineffabile. Et si signum est, vt repromissum erat, sic completum est, vt natura nascentis comprobetur ex virgine, & signum, quod ipse dedit, per se mirabile prædicetur ex diuinitatis operatione. Hinc sanè insaniunt, qui hanc geminam operationem in Christo vbique non intelligunt, vel non credunt, in quo nec diuinitas sine homine operata est, nec humanitas sine diuinitate Verbi. Et ideo vbicumque excellit diuina virtus in homine Christo, diuini Verbi est sacramentum. Vbi verò opera humana operatur natura in eo, quia formam serui suscepit, diuini Verbi est in animo, ita vt in nullo diuisus inueniatur Christus: in nullo confundatur duarum naturarum gemina operatio. Et ideo Christus iuxta Isaiæ vaticinium, totus est *Positus in signum populorum*. Et non in qualicumque signo, sed sicut Simeon ait, *In signum cui contradicetur*, quod adhuc hodie comprobamus fieri. Etsi ei vbique hactenus contradicitur, etiam in partu natiuitatis. Nec mirum si contradictores istos habeat, cui repugnant & contradicunt aduersarij consortes Antichristi. Et ideo tales & huiusmodi pestes, nec immeritò cum Antichristo execramus: quia quorum vna est perfidia in calumniando, vna erit pœna damnationis in perseuerando. Idcirco quatenus cessent fratres nostri à talibus, & canant nobiscum fideliter cum Sancto Ambrosio. Veni redemptor gentium, ostende partum virginis, miretur omne seculum, talis decet partus Deum. Talis vbique, qualem Christi confitetur Ecclesia, & non qualem isti autumant & confingunt sibi mendosè. Non in quo confundatur pudor virgineus: sed in quo miretur omne seculum, & conlaudetur Deus. Non qui materna corrumpat viscera, sed qui corrupta restauret, & innouet vniuersa. Quoniam hoc est nouum illud miraculum, iuxta Hieremiam, quod Dominum facturum repromittit super terram. Non in quo vetustas peccati deseuiat, corrumpendo virginea membra: sed in quo renouentur omnia. Vnde beatus Augustinus in Epistola ad Ephesios. Quid enim in homine qui à Saluatore nostro assumptus est, non nouum fuit? Conceptus, Natiuitas, partus, infantia, doctrina, vita, virtutes. Et ideo ex toto iure nouum dicitur: sicut in conceptu, ita & in partu. Quoniam si esset in eo partu aliqua corruptio, esset peccati contaminatio: pro quo deseuiret in Maria antiqua maledictio. Quia si maledictio illa adhuc in Maria viguit: adhuc & ipse Christus, vt sæpe dictum est, sub maledicto fuit. Sed quia solus inter omnes liber fuit à culpa, liberè egit in nascendo ex Maria, liberè & in omnibus pro quibus venit. Alioquin si ipse ex matre coinquinatus esset, aut materna viscera quasi pro peccato corrumperet, & sordibus ex vitio primæ damnationis coinquinaret, non esset Dei Filius, sed adoptiuus, vt cæteri. Quinimo nec adoptiuus, & nullus esset per quem adoptaretur ipse, si non esset proprius. Nunc autem, sicut beatus Augustinus testatur in omnibus libris suis, ex quo cœpit esse sine dubio in vtero virginis, Filius Dei, vnicus esse cœpit. Sed esse cœpisse dicitur, non secundum id quod Deus est: sed per id quod homo fieri temporaliter est dignatus. Nam qui semper erat Deus, ipse cœpit esse homo: non aliter ipse quàm Christus Deus est homo: vnde ab omnibus, sicut & ab ipso, vbique vnicus Dei filius prędicatur. Hinc quoque in epistola sua ad Petrum: Quibus, inquit, verbis explicabitur carnis illius excellentia singularis, cuius diuina est ex ipsa sui perceptione persona? Quia sic Verbum caro factum: vt in vna persona esset cum carne sua vnigenitus ac sempiternus Deus, ipsa suæ carnis conceptione conceptus. Ipse vnigenitus dum conciperetur, natiuitatem cœpit carnis ex virgine. Et ista est, inquit, clausula quod Deus factus est filius virginis Mariæ, & Maria virgo mater facta est vnigeniti Dei. De quo sanè mysterio Cyrillus ad Nestorium, ita vnum Christum confitetur, scilicet Deum & hominem, non tanquam hominem adorantes cum Verbo, ne per hoc diuisio, quędam Spiritus introducatur: sed vnum eundemque adorantes in vnitate personę, quia non alienum à Verbo corpus suum est, neque diuisum, quia Verbum caro factum est, & homo in Deum ita counitus & assumptus, vt vnus sit Deus, cum quo iam ipse etiam assidet Patri in Trinitate perfectus. Et ideo non Deus recens, neque homo purus: sed vnus integer Christus, cum Deo Patre, & cum Spiritu sancto colitur & adoratur. Quia sanè mysterium non maledictionis est fructus, non concipientis gemitus, non dolor parturientis, non adoptio ventris. Et ideo non est ille adoptiuus filius, sed adoptator, vt ita dicam, cæterorum: quia non in iniquitatibus concepit cum virgo mater, neque in delictis peperit, sicut reliquæ pariunt mulieres: quem conceptum de Spiritu sancto & natum, vnum in vtraque natura Deum veraciter peperit, quæ vt in conceptu, ita & in partu

Marginal notes: *Partus virginis non fuit communis.* — *Christi duę naturæ, eandemq; operationes.* — *Isaiæ 11.* — *Luc. 2.* — *Ambrosius* — *Ier. 31.* — *Augustin.* — *Christus nõ est filius adoptiuus.* — *August. lib. de fide ad Petrum.* — *Cyrillus Alex.* — *Adoptator, non adoptiuus est Christus.* — *Psalm. 50.*

partu virgo permansit, quod nulli alteri vnquam contingere potuit; quia quicquid corruptio humana in corruptis generat visceribus incorruptum esse non potest. Ideo corruptæ naturæ filij de concubitu iniquitatis concepti, & in delictis de matris vtero cum doloribus proiecti non aliud esse queunt, quàm iræ filij. Hinc ergo est quod regenerantur ex aqua & Spiritu sancto, vt per hanc regenerationem soluantur ex Christi gratia à delictis primæ damnationis, & adoptentur in filios Dei. At verò Christus non adoptiuus, sed proprius Dei Filius in plenitudine temporum venit, missus à Patre, natus ex muliere, factus sub lege, qui solus non eguit regenerationis sacramento, neque renasci, quoniam proprius Dei Filius, qui nobis per adoptionis gratiam sua dignatus est benignitate per lauacrũ regenerationis largire fraternitatis consortium. Vnde Ioannes: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Quam sanè potestatem à Patre genitus ipse ex sua natura in se habuit, & non aliunde vt proprius esset Dei Filius, & daret quibus vellet, gratis adoptionis gratiam. Et quia ita est, absit vt Christus ita natus credatur vt cæteri, sicut nec conceptus: quia Filius Dei est vnicus de Patris natura genitus. Quapropter audiant tam stulti disputatores, & non adscribant vile aliquid, aut fœdum in Maria, vel triste, sed gaudium; non dolores, sed salutis gratiam in ortu saluatoris. Audiant iam impletum in partu virginis quod Abacuc Propheta valde proprius olim cum pauore & extasi à longè cernebat tremebundus. *Domine audiui auditum tuum & timui, consideraui opera tua & expaui.* Ac deinde. *In medio duorum animalium cognosceris.* Cognosceris autem quia dicit, insinuat quod priusquam nasceretur de Maria, non satis notus erat. Vnde vellem isti tam religiosè intenderent & considerarent partum virginis, quàm Propheta talis & tantus à longè futurum prænoscit, qui pro admiratione pauens ac tremens dicit. *Domine audiui auditum tuum & timui.* Et vt ad te loquar, quid audisti sanctissime vates? Quæso indica nobis, quid audieris, quod cum tanto stupore miraris. Vel quid ex eo auditu, quod tantum contremiscis? Non enim loqueris ex visu ineffabilia, quę cernis, quia dicis *Auditum tuum audiui.* Non puto quod consuetè loqueris. Vocem enim nos audiuimus alicuius, & non auditum, quia auditus alicuius non est, nisi eius cuius & in quo est. Et ideo fortè auditus tuus potius res est quàm sonus: immo vox, quam conuersus Ioannes vidit. Hanc tu fortè vocem considerans, cernis Verbum consubstantiale, pro quo sic pauescis: ac per hoc vnum est quod audis, & quod conspicis. Pro qua profectò voce & auditu valde perterritus, sic exclamas. Sed ne fortè nos extraneos relinqueres ab huiusmodi intellectu, continuò addis dicens. *In medio duorum animalium innotesceris, dum appropinquauerint anni cognosceris: dum aduenerit tempus ostenderis.* Ecce quam patenter insinuas, quid audieris. Audisti itaque Verbum Patris, & conspexisti: non auditu auris, sed auditu mentis. Et hoc est opus mirabile, quod consideras. Considerabat enim mysterium incarnationis eius, & partum sacræ virginis. Ideo ait. *In medio duorum animalium*, præsepe recognosce: *& cùm appropinquauerint anni & aduenerit tempus*, plenitudinem intellige pariendi: quando Deus Pater iuxta Apostolum, *Misit filium suum factum ex muliere factum sub lege*: quia tunc innotuit credẽtibus, quod absconditum erat seculis & generationibus: & cognitum est, quod nondum fuerat reuelatum; & ostensum, quod semper erat occultum. Vnde Isaias. *Tu es*, inquit, *absconditus, & nos nesciebamus te*. Erat quidem Deus, sed absconditus. Sciebant autem plures quod esset Deus vnus; sed nesciebant quod esset filius: Idcirco rectè nec pater cognoscebatur, sed cùm venit plenitudo temporis, innotuit seipsum & declarauit patrem. Agnito itaque Filio, agnitus est & pater. Ostensus tamen primùm in præsepio est per stellam, in medio duorum animalium; quando & annuntiatum est per Angelum, quod ipse sit Filius altissimi. Hæc est namque visio illa mirabilis, & auditus valde ineffabilis. Hæc est ipsa eademque contemplatio, quàm vidit Isaias, quando ait: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis*. Nobis quidem natus, & non sibi; sicut & datus, qui semper erat cum Patre natus. Et qui erat Patri coæternus vnigenitus, in natura deitatis: ipse vnus idemque ex tempore natus, per virginem, & datus, est nobis. Nobis quidem natus & non sibi, quia coæternus Patri erat Filius. Quapropter cessent vaniloqui dicere, quod communi lege sit natus de virgine, super quam omnes mirantur prophetæ: cuius natiuitatem in seculo cùm audiunt, timent & gaudent, pauent, & adorant: silent & narrant: laudant quod explere nequeunt. Vnde laudemus & nos charissimę, & credamus quicquid est ad liquidum in hoc partu, quod penetrare sensibus & intelligere non valemus. Occurrite sponsæ Christi, ad partum virginis & ad pręsepium. Videte quęso miraculum: videte de verbo hoc cum pastoribus, adorate cum Magis, quia Verbum, quod erat in principio apud Patrem, iacet in præsepio caro factũ: & quod in præsepio tunc iacuit, nunc in dextera Patris residens regnat. Quapropter non nobis vilis videatur sponsus, qui in stabulo tam humiliter iacet: cui obsecundat Gabriel & collaudant Angeli: Cui stella famulatur, & totus deseruit mundus. Nolite obsecro, cum istis perscrutari

Peccatum originis in quo concipimur, baptismo eluitur

Ioan. 1.

Aba. 3. iuxta edition. 70.

Apoc. 1.

Galat. 4.

Isa. 45.

Luc. 2. Matth. 1.

Isa. 9.

Christus nõ est natus communi lege.

Ioan. 1.

Psalm. 61. perscrutari latebras virginei partus, quasi corruptas: quia & ipsi defecerunt scrutatores scrutantantes scrutinium vanitatis: quia talia sentiunt, qualia Domini matrem non decent. Sed venite cum gaudio, & videte procedentem Dominum planissima fide, tanquam sponsum de thalamo suo: non vt isti garriunt, doloribus virginea membra corrumpentem, nec genitale matris secretum violantem; sed diuinitus exultantem vt propheta canit. Et procedentem liberè de aula ventris, tanquam sponsum de thalamo suo: quia paruus factus est ei vterus clausus. *Psalm. 18.* Cuius nimirum egressus à summo cœlo fortis narratur ad currendam viam, & recursus vsque ad sedem patris. In quibus totus nobis virginibus & ecclesiæ suę festiuus procedit sponsus, exultans vt gigas, vt sibi lætus ducat vxorem. Et ideo non sunt audiendi, qui dicunt quod quando processit de vtero virginis, quasi sponsus alacer, tunc doloribus afflixerit matrem, corruperit viscera, violauerit pudicitiã, multiplicauerit tristitias & ærumnas, auxerit gemitus. Quod si omnino ita esset, non satis probabiliter diceretur, Dominus tanquam sponsus procedens de thalamo suo; semper iocundus & alacer gaudet videri. Nec dubium quin vterus Mariæ virginis ipse sit thalamus, in quo sponsi ac sponsę cum caro fit Verbum, fœdera iugunt nuptiarum. Non enim sicut testatur Cyrillus, caro Christi vel corpus thalamus, vel templum debet intelligi, sed vterus virginis, quia in Christo quamuis duæ sint personæ, sicut nonnulli hæreticorum voluerunt, quoniam non sic creatura vt sanctus iste testatur, in societatem sui creatoris assumpta est, vt ille habitatoris, & illa habitaculi teneat locum: sed vt ita naturę duæ alteri alteia vniretur, & in tantam conueniant vnitatem, vt vtriusque diuersitas vnus idemque sit filius. Propterea cùm nascitur homo de Maria virgine, non purus homo, neque communi lege naturę, sed Deus Dei filius, non cum eo, sed in eo nascitur. Sicut & cum soluitur templum corporis Christi, ex Euangelio & resuscitatur, Deus homo soluitur in mortem, & Deus homo resuscitatur ad vitam. Non enim ita soluitur hoc templum, vt separetur à Verbo, sed sic soluitur, vt possit Deus pati & mori in homine. Quoniam, sicut beatus Augustinus ait, vt ipse qui natus est de patre, Deus Verbum natus est, & de matre, Verbum caro factum est. Vnus igitur atque idem Deus. Dei filius, natus ante secula, natus & in seculo: & vtraque natiuitas vnius est filij Dei. Verumetiam, inquit, de eodem matris vtero idẽ Deus homo exiuit, & in sepulchro idem Deus homo

Cyrillus.

Christus vnicus est filius in duplici natura.

Augustinus.

Deus ab homine in Christo, nunquam separatus fuit.

A factus iacuit, & ab inferis idem Deus homo, die tertia resurrexit. Quapropter quæso audiant, quia in nullo ex quo conceptus est Deus homo, soluitur Christus: alioquin sicut ait Ioannes Apostolus, qui soluit IESVM Christum, hic non est eius, sed hic est Antichristus. *1. Ioan. 4.* Idcirco cessent à talibus deliramentis, & confiteantur cum sanctis patribus sic eum esse natum de virgine Maria, vt dignatus est, & vt decuit Deum: nullas ascribant sacratissimę matri contumelias intulisse, non gemitus, non dolores, non ærumnas, non vllas viscerum vexationes, non vllas diræ tristitię corruptiones: quia hæc omnia, sicut sępe dictum est, in prima origine illatæ sunt vindictę, & retributiones iustissimæ primæ pręuaricationis. A quibus omnibus beata virgo Maria C quantum est aliena à culpa, tantum proculdubiò libera fuit à doloribus & à pœna. Qua de causa charissimæ, exultate in Domino & congaudete, quia tantæ gratię comparticipes factæ estis: congratulamini, quia non solum castitatem, verùm & virginitatem integram illibatamque sponso vestro Deo, religiosè satis admodum vouistis. Vnde quia tali ac tanto sponso dilectissimę, dicatæ estis, seruate immaculatum connubium vestrum, & dotalia iura, quæ non nisi D fide integra & operibus seruantur. Exorate quęso pro me, quia dignus non sum vobiscum, ante thronum huius virginis dulcia cantica frequentare dramatis; saltem mihi venia donetur vestris intercedentibus meritis. Deinde obsecro agite precibus hoc munus, quamuis subulco vobis sermone dicatum, virgo beata vestro dignetur obsequio suscipere: quia vt scitis plenissimè, nostris non eget laudibus, quam omnis illa superE nornorum societas hymnidicis indesinenter celebrant melodijs: neque iam vllis potest obfuscari calumnijs, quę gloriosa super choros Angelorum sublimata, veneratur ab omnibus: & dum adorant & collaudant filium Dei, ipsum eundemque eius confitentur filium; & recognoscunt nõ alium esse, quàm coæqualis & substantialis Deo patri credatur & adoretur ab omnibus, quàm qui natus est de vtero Mariæ virginis. Et ideo sponsę Christi, sic respicite ad cunas F & ad præsepium, vt cum semper consedere intelligatis in dextera patris: non iam vagientem inter crepundia, neque pendentem in cruce, sed regnantem super omnia, cui data est, vt ipse testatur, omnis potestas in cœlo & in terra, cui flectitur omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum & omnis lingua confitetur, quia Dominus IESVS Christus sponsus noster in gloria est patris. Amen.

Maria aliena à doloribus partus fuit, quia aliena ab omni culpa.

Votum virginitatis.

Matth. 28. Philip. 2.

B. HIL-

EIVSDEM

BEATI HILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI SERMONES

nes duodecim, in præcipuis B. Mariæ ferijs: antea primùm opera F. Francisci Feu-ardentij in lucem editi.

Sermo de Parturitione ac Purificatione Sanctæ Mariæ.

Laudes Sãctorum ad Dei honorẽ referuntur.

QVOTIENSCVMQVE, dilectissimi, vobis aliquid pro amore creatoris nostri, in eius creatura dignis laudibus prædicatur & extollitur, ad eius proculdubiò laudem refertur, qui auctor creaturarum est, vt de creatura sua factor intelligatur & laudetur: quoniam iuxta Apostolum, *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*: Sicuti vt ita dicam, fieri solet in quodam laudabili & mirabili artificio, dum quicquid in eo multis & magnis laudibus effertur, totum ad gloriam & laudem manus artificis iure inspicitur. Sed longè incomparabiliter Deus laudandus est in sanctis suis, & in omnibus operibus suis prædicandus. Hinc quoque Dauid: *Laudate Dominum*, inquit, *in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius*. Quod vt dignè possit fieri, fides prius adhibenda est, quoniam omnia opera eius in fide, deinde intelligentia requirenda: alioquin *Nisi credideritis*, sicut Isaias ait, *non intelligetis*. Intelligibilia autem Dei per ea, vt dictum est, creaturarum quæ facta sunt, & fiunt in sanctis eius, dignè in fide, cum pietate deuotionis considerata intelliguntur: intellecta verò ad plenum verè laudantur. Quæ nimirum laus in conspectu Dei, & Angelorum eius, tanto amplius gratificatur, vt acceptior fiat, quanto in eisdem sanctis & veris operibus, Deus sapienter fide creditur, & intellectu piè videtur. Hinc quoque Dauid valde gratulabundus, tertiò repetendo exhortatur dicens. *Psallite Deo nostro* (inquit) *psallite Regi nostro, Psallite*, Patri videlicet ac Filio, & vt Deus Trinitas commendetur, vnà cum Spiritu sancto, *Psallite* (inquit) *sapienter*. De quibus profectò quisque non rectè intelligit, aut credit, non dico sapienter, verùm nec vtiliter, sed in vanum psallere videtur. Ideo

Rom 8. *Psal. 150.* *Psalm. 32.* *Isai. 7 iuxta 70.* *Psalm. 46.*

A dilectissimi, adhibete diligentiam in omnium sanctorum festiuitatibus, maximè verò in hac celebritate genitricis Dei, vt benè intelligendo ac rectè viuendo, in eius laudibus dignè assistere, & sapienter Deo psallere possitis: quoniam quicquid genitrici eius officiosissimè impenditur, illi nimirum impenditur, cui iure patet omne clausum. Quod testimonium Beatus Ambrosius exponens in euangelio, ait: Non enim virilis coitus vuluæ virginalis secreta reserauit, sed immaculatum semen inuiolabili vtero Spiritus sanctus infudit. Quod sanè semen B præfatus doctor non sic dicit infusum, vt aliunde sit quàm ex carne virginis & sanguine: neque vt Spiritus sanctus semen esse credatur carnis, vt Irenæus vult, sed per hoc verbum Spiritus sancti operatio designatur. Deinde addidit: Solus enim per omnia ex natis de fœmina sanctus Dominus IESVS, qui terrena contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non senserit, C & cœlesti maiestate depulerit. Et paulò pòst: Hic ergo, inquit, solus sibi aperuit vuluam, nec mirum: qui enim dixerat ad prophetam. Priusquam te formarem in vtero, noui te, & in vulua matris sanctificaui te: qui ergo vuluam sanctificauit, vt nasceretur propheta, hic est qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret. quibus profectò verbis, non mihi videtur sibi contrarius ac cæteris doctoribus sanctis, quia dicit quòd solus sibi aperuit vuluam. Aperuit si- D quidem sibi sua potentia mirabiliter, vt esset ei peruium iter, ita vt virginis clausus maneret vterus, sicut fuerũt ianuæ clausæ, cùm per easdem ingressus est ad discipulos: sicut sepulchrum signatum & clausum, quando resurgens egressus est per illud. Hinc quoque alibi ipse ait: Fit porta Christi peruia, referta plena gratia, transitque rex & permanet clausa. Non hoc sic dicit, vt in-

Ambrosius *Hæc in operibus Irenæi Lugdunensis non comperiuntur.* *Ierem. 1.* *Christus nõ aperuit vterum virginis matris.* *Ioan. 20.* *Matth. 28.* *Ezech. 44.*

vt intelligas quod cõtra se sentiat, sed sic vtique vt plenissime cognoscas eum de vtero, & per vterum virginis natum, quem ipse sibi fecit peruium. Ac per hoc ipse sibi vuluã aperuit: sibi quidem, quia vulua virginis licet clausa, ei penetrabilis patuit, quam cum enixus intraret in mundum clausam reliquit, & signata sigillo pudoris omnino, quia Deo nihil difficile est, eo quod vt quidam ait: Subditur omnis natura, eius imperijs ritu soluto. Idcirco constat eum absq; ambiguo ita natum, vt esset secretum genitale matris & clausum, quod sibi ipse sua virtute fecit apertum. Aliàs autẽ ipse solus sanctę ecclesiæ, quàm sibi sponsam dedicauit, ad generandos populos aperuit vuluam virginitatis, de qua nimirum vulua Dauid propheta canit dicens. *Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa*: personam hæreticorum declarans, qui alienantur à vulua integritatis falsa permiscẽdo, vt corrumpant castitatem virginitatis ecclesiæ. Quam sanam, immaculatam seruare contendit Apostolus, & virginem custodire, cùm ait: *Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo*. Cuius genitale secretum tunc aperuit, quando per aquam & Spiritum sanctum renascendi gratiam concessit. Cui propheta. *Lætare*, inquit, *sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quoniam multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum*. Vnde & Anna in Cantico suo. *Donec sterilis* (inquit) *peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est*. Iste est ergo solus essentialiter sanctus, non per quem mater corrumpatur: sed per quem vulua reseretur ecclesię, primogenitus ex multis fratribus. Quem in figura futuri mysterij, priora legis diuinæ præscripta signabant in primogenitis suis: non quòd essent verè sancta, sed quia vocabantur ex mysterio legis. Alioquin si literam sequimur, quomodo sanctus erat omnis masculus aperiens vuluam, cùm multos sceleratissimos fuisse non lateat? Nunquid sanctus Achab, aut Ioram seu cæteri? Nũquid sancti pseudoprophetę, quos ad Heliæ preces, vltor cęlestis iniurię ignis absumpsit? Nõ vtique, sed in sacramento futurę præfigurationis vocabantur sancti, cùm non essent, donec veniret Christus essentialiter sanctus: qui & sponsę suę vuluam aperiret, fecunditatem pariẽdi filios refunderet. Ipse namque dominico dignus ii dicatus est obtutu: Cæteri omnes iuxta legis seriem typũ fuisse futuri, nemo qui ambigat, & ideo sistunt eum Domino, quoniã ipse est purgatio per resurrectionem octaui in Ierusalẽ, vt in eo condonetur & offeratur omnis adoptio filiorum Dei. In eo namque quod lex ait, *Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur*, præfigurabatur & virginis partus verè sanctus, quia immaculatus, qui aperiret vuluam ecclesiæ, vt eo sanctificarentur reliqua omnia, & essent primogenita. Vnde signanter Angelus ad Mariam: *& quod nascetur* (inquit) *ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Non quod corruperit matrem nascendo, quam integram & inuiolatam reliquit virginem: sed quia ex ea natus Deus homo aperuit ecclesiæ vuluam, & in carne sua per vterum sibi fecit iter: ita vt virginis aulam clausam seruaret, quatenus ex matre virgine, virginem sibi duxisse sponsam ostenderet, quam tali tantoque fœdere nascendi, virginem permansuram, & immaculatam monstrabat. Vnde constat legaliter eum oblatum, sicut & circuncisum: alioquin circuncisione non eguit, quia originale peccatum nullum traxit, quo delendus esset ipse Christus de populo suo, nisi circunciderètur. Et tamen circuncisus est, quia *volens sub lege fuit, vt eos qui sub lege erant redimeret* sicut & oblatus, vt nos qui rei eramus, sacrificium Deo patri in se offeret. Aliàs autem si ipse, quod absit, immundus esset, vt matrem coinquinaret, quomodo nos emundaret in sua oblatione, & faceret hostiam Deo in odorẽ suauitatis? Idcirco etsi dolores ipse nostros & infirmitates pertulit, & portauit languores, absit, vt matris pudorem vllis vexauerit iniuriarum molestijs. Absit, per quem omnis maledictio Euæ soluta est, vt ipsa in partu maledictionibus subiacuerit primæ damnationis. Absit, vbi virtus nascitur, vt ibi tanta conluuio viciorum credatur, vbi gaudium omnium prędicatur. Quod tanta tristitia & gemitus interuenerit inter Angelorum discursus, quod immũda septem diebus in sanguine immundo sederit: ad quã si ita esset, nec pastores mane iuxta legem, vt ita dicam, ingredi liceret. Nunc autem quia Angelos eos euangelizandi gratia deuotus inuitat, veniunt & vidẽt: inueniunt & intelligunt, de Verbo quod eis prędicatum fuerat. Nequaquam igitur credendum, quod inuenerint Mariam in tantis spurcitijs solam, multis *mysterijs* vt adsolent puerperæ consternatam & obuolutam, ad cuius partum multitudo Angelorum canit: *Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Ergo vbi & per quem tanta prædicantur, non credo quod vllæ ignominiæ immaculatæ matri contigerint, aut dolores carnis: sed & Magi venerabiliter deinceps intrant domum, & inueniunt Mariam, & Ioseph, & puerum. Inueniunt non vexatam doloribus, sed obsequentem puero. Deinde procidunt & adorant, oblatis muneribus, quem cum matre inueniunt. Adorãt inquam, eius primogenitum. Primogenitũ autem, non eum quẽ sequũtur fratres, sed quẽ nullus antecedit. Quãuis eum quidam posuerint potius vnigenitũ debere dici, quam primogenitum: cumq; idioma scripturarũ est, quicquid primùm aperit vuluã, primogenitum vocari, sanctificatumq; esse Domino, maluit euangelista secundum eundem ritum

Marginalia: *Psalm. 64.* — *Hęretici corrumpũt castitatem ecclesiæ.* — *2. Corint. 11.* — *Isaia 54.* — *1. Reg. 2.* — *Ambrosius lib. 2. in Lucam.* — *Primogeniti qui sancti dicebãtur.* — *Luc. 2.* — *Leuit. 12.* — *Luc. 1.* — *Christus cur oblatus & circuncisus.* — *Gal. 4.* — *Isa. 53.* — *Luc. 2.* — *Nullę sordes fuerunt in puerperio virginis lego mysterijs.* — *Matth. 2.* — *Primogenitus qui dicatur Christus.*

titum primogenitum, quàm vnigenitum dicere. Non quod aperuit vuluam lege naturę, vt mos est cæterarum fœminarum, sicut illi aiunt, sed quia ex ea natus est tam primogenitus quam & vnigenitus: lege diuina factus sub lege: vt per eum lex tota impleretur in spiritu & ad litterã. Nam & ipse primogenitus ex resurrectione appellatur ex multis fratribus, vnde quia colligitur in specie genus, quamuis vnigenitus dici posset per naturam, magis tamen hic primogenitus debuit dici: vt esset indicium, quod iam in eo, & per eum, alij quàm multi fratres colligebantur filij Ecclesię per gratiam, cuius aperuit vuluam. In veteri quoque testamento, illis primogenita dabantur, quàm sæpe qui *dicitur* gratia prælecti sunt, quorum non ex natura dignitas, sed ex gratia antefertur. Idcirco dicimus & nos primogenitus quod hic significantiùs dicitur, quàm vnitus: vt per eum omnes, qui ex gratia colliguntur, illi solummodo coadunati in cœlestibus habeantur. Hanc quippe figuram gerebant omnia illa primogenita sub lege Domino consecrata: & ideo iustum erat ex ijs omnibus primogenitis, qui vuluam aperiebant, vt Dominus inter eos legaliter offerretur: cuius formam illa omnia præferebant, vt esset ipse primogenitus in omnibus primatum tenens, non qui vuluam vexaret matris: sed qui vuluam aperiret ecclesiæ. Hæc idcirco dixerim, vt intelligat prudens lector, quia primogenitum non sequentes fratres faciunt, sed ideo rectè primogenitus Christus vocatur: quia omnes vnigeniti sicut ipse vnigenitus fuit matris primogeniti dici queunt, non tamen omnes primogeniti iure queunt vnigeniti vocari. Ex quo colligitur primogenitum eum vocari debere, ante quem nullus: & non eũ tantum quem fratres sequuntur. Iure igitur Christus primogenitus appellatur ex virgine, non quod vuluam vexauerit virginis, & aulam reserauerit pudoris: sed quia qui erat ab initio primogenitus totius creaturæ, natus est ex ea & ipse, tam vnigenitus quàm & primogenitus: eo quo voluit modo, sine gemitu & sine dolore parturientis. Nam & de baptismo primogenitus rectè vocatur, qui & in resurrectione primogenitus resurrexisse dicitur. In vtraque tamen natura & natiuitate, quamuis primogenitus dicatur, iure vnigenitus esse creditur, quoniam idem est hominis & Dei filius: Non alius, sed vnus, & in vtraque vnus. Quibus profectò Catholicæ veritatis regulis, hinc inde patet sensus: quia nemo, nisi hæreticus, dicit Christum communi lege naturæ natum: neque aliter quàm vt cæteri nascuntur infantes. Quamuis enim præfatus doctor Hieronymus in eo opere quod cõtra Heluidium ex hoc egit, videatur ei cessisse: & eo in loco vbi ait, de hospitio vuluę nouem mẽsium, & de veritate nascendi, quod ille hæreticus insultando proposuerat, quasi maiestati diuinę esset indignum, ad tantam dignationem se humiliasse, vt inter viscera in vtero versaretur virginis: aut inter femora fœminea nasceretur tam sordidus. Sic enim omnia in contrarium opponens quasi hæreticus, vt destrueret fidei Catholicæ veritatem. Cui econtrario, egregius ille veritatis assertor, non cedendo, vt isti volunt, sed dignationem gloriosissimę humilitatis Dei amplius commendando ait. Quantò viliora & inhonestiora pro nobis illa maiestas diuina suscepit aut sustinuit, tanto cariùs nos redemit: & propensiùs honorandus est. Tali namque sensu, & si non eisdem verbis, inquantum recolo eidem respondens hæretico, videtur beatę virgini non infamiam vllius colluuionis aut pœnam peccati intulisse: sed dignationem diuinam & exinanitionem immensam & in forma serui reuerenter satis commendasse. Non vt virginem vexatam à Domino, & exhonoratam ostenderet: sed vt clementiam pij conditoris, etiam huiusmodi hæreticis demonstraret. Idcirco, non cessit istis cum Heluidio errantibus, sed corripuit: vt discerent non infamare virginem, & Domini non derogare in forma serui humilitatem. Non enim pudicitiam eius in aliquo læsam docet, qui tantum in eius laude triumphat, neque ad horam cessit aduersarijs, qui pro ea tantum & tam diu dimicauit verbi gladio: cui Deus contra hostes eius tantam resistendi contulit gratiam, reuincendi præbuit virtutem, vt nemo contra eum audeat insurgere. Oro autem sacratissimę virgines Christi, vestris interuenientibus meritis, vt qui illi tantam præstitit dicendi peritiam, & debellandi aduersarios fortitudinem, mihi quoque dare dignetur loquendi gratiam, & quæ digna sunt huic mysterio aperire in spiritu veritatis: quatinus hinc inde per nos & propter vos, ô matronæ Christi, dignus inueniar tantopere qui in eis nullis suffragor meritis, vt aptè defendere queam matris Domini mei pudicitiam, & sanè credentibus pãdere veritatem, vt resipiscant & cessent iam vltrà loqui cõtra veritatẽ. Dicunt autem quod non aliter natus dici queat Christus, nisi æqua sorte naturę vt cæteri, quasi ęqua conditione in scripturis diuinis semper natiuitas esse dicatur, cùm longè alia ista natiuitas omnium, qua sub sorte maledictionis nascuntur: & alia si Eua non peccasset. Quia ista sub maledictione est & ærumna: illa autem tota in flore benedictionis fructum afferret, sine gemitu, & dolore. Vnde quæso, saltem illam isti concedant natiuitatem Christo de Maria virgine, qua nascerentur communi lege omnes si non peccasset Eua, quæ nunc natiuitas nota est soli Deo, & ignota fortè hominibus: & non adscribant ei maledicta gemitus, & ærumnas, pro gaudio, matri attulisse: quæ tanto magis virgo libera

Marginalia: Rom. 8. Coll. 1. — lege diuina. — Coll. 1. — Primogenitus quis. — Heresis est dicere Christum communi lege naturę editum ex virgine. — Hieronym. nihil Heluidio cãcedit. — Eua si non peccasset alius fuisset nascendi ordo.

libera fuit à corruptione passionis, à dolore carnis, à sordibus ignominiæ: quanto gratia plena & incorrupta, quasi Spiritu sancto Domino dedicata, & virtute diuina adûbrata. Habet enim Spiritus sãctus in se recessus suos, quibus modis dicatur natiuitas in scripturis sanctis, & quibus occultetur legibus sempiternis. Alia est namque natiuitas carnis de carne, alia Dei de Deo, & alia quarumlibet rerum innumerabilium: & tamen eorum omnium non est vnus modus nascendi, nec vnus eorum ordo existendi, quamuis natiuitas in singulis, æquè dicatur, quibus est iure attributum vt nasci de altero dicatur. Ac per hoc quolibet modo de Maria virgine Christus rectè natus creditur, quia ex ea carnem assumpsit. Natiuitas verò ipsa, quomodo ad nos exierit, vtrumne ea conditione qua Eua peperisset, si non peccasset, an gloriosiùs, quia Deum & hominem genuit, & virgo permansit? Quod non illa non esset, nec reliquę dum parerent: superfluè quæritur. In quo opere nemo sanctorũ voluit dubitare: sed catholica fide hoc certum omnes prędicant: quia nec in delicto & dolore cum corruptione peperit, nec Christus ex ea vllum peccatum traxit: quod si ex ea peccatum non traxit, nec amisit: qui nullis cruciatibus in nascendo matris vexauit pudorem, nec in aliquo eius commaculauit virginitatē. Nõ dicimus itaque, vt aiunt, quod monstruosè sit natus: sed sicut pręsignatum est olim in prophetis & traditum est nobis à sanctis patribus, quod ipsa porta sit quę ostensa est Ezecheli, de qua dicit: *Vidi portam in domo Domini, & hæc erat clausa: & vir non transiet per eam, quia Dominus Deus exercituum ingressus est per eam.* De qua porta beatus Ambrosius in eodem hymno de quo dixi, quem in honore sacratissimę virginis cõposuit: Sit porta Christi (inquit) peruia, referta plena gratia, transitque rex, & permanet clausa vt fuit per secula. Ergo cum dicit, sit peruia, semetipsum exponit, & ostendit transitum natiuitatis eius: cùm dicit, permanet clausa, ostendit, adimpletum quod erat in prophetia: clausa igitur non diceretur, si in aliquo læsa esset eius integritas: sed in nullo est violat⁹ pudor virginis, nec fons in aliquo reseratus. Proculdubio patet sensus, quia clauso vtero, ad nos venit sicut ianuis clausis ingress⁹ est ad discipulos. Siquidem aspectus discipulorũ vtrũq; tunc probauit, scilicet quod & fores clausę essent, & quod Dominus per easdem introiens cõram præsens astaret. Sic & fides nostra vtrumque de Christo certissimum tenet: quod & peruia fuerit eius integritas nascẽte Domino ex ea; & tamen vterus non fuerit reseratus. Alioquin quomodo clausum dici potest, permansisse, quod violatum est? Aut quomodo sine dolore & sine gemitu puerpera peperit, si more cæterarum fœminarum vexatis visceribus filium

Natiuitates variæ.

Ezech. 44.

Ambrosius

Integritas B. Mariæ nullo modo læsa fuit.

Ioan. 20.

Ianuis clausis Christus intrauit ad discipulos.

A edidit? Et si ita patuit, vt aiunt, quomodo clausa permansit, vt fuit antequam pareret? Nec enim ianuæ illę penetrabiliores erant clausæ, quàm vterus virginis incorruptus. Idcirco nõ ab re creditur ad nos Dominum sic exisse, vt natiuitas Christi de carne virginis probaretur, & virgo nullis cruciatibus vexaretur. Fortè dicturi sunt isti, quod corpus iam incorruptibile & immortale, exilius esset ad penetrãdum quo vellet, quàm esset priùs antequam resurgeret. Nequaquam B igitur dicito quisque sanè sapis, ex quo conceptus est homo, idem semper qui antea Deus fuit. Vnde quando super vndas æquoreas ambulauit ante passionem, non minus homo quàm Deus fuit. Qui si ad naturam respicias rerum, aut corpus sine pondere vexit, aut vndas sua potentia, quo sustinere possent pondus corporis, solidius confirmauit. Et ideo vt beatus Gregorius ait in homilijs suis: Redemptoris nostri opera, quæ ex semetipsis comprehendi nequaquam C possunt, ex alia eius operatione pensanda sunt: vt rebus mirabilibus fidem prębeant facta mirabiliora. Illud enim, inquit, corpus Domini intrauit ad discipulos ianuis clausis, quod videlicet ad humanos oculos per natiuitatem suam clauso exijt vtero virginis. Deinde addidit. Quid ergo mirum, si ianuis clausis post resurrectionē suam in æternum iam victurus intrauit; qui mortuus veniens non aperto vtero virginis exiuit? Ecce tantus talisq; doctor & summus pontifex, de hoc D quid senserit, qui omnes ante se legerat, tam Latinos, quàm & Græcos, & eximios certatores. Ecce ex hoc vno, quod nulli dubium esse credidit, approbat quod fortè dubium esse poterat. Nemo igitur qui sanè sapit, de hac re multum dubitet, incertum aliquid affirmare contendat. Vnde quia de illo corpore, quod quidem videri poterat, fides intuentium dubitabat, dum fores cernebant clausas: Magister veritatis ab eis E omnem aufert dubietatem, cum eis manus & latus palpare & videre iubet. Ita & hic auctor egregius, de hoc quod omnibus in commune certum esse credidit, rem valde difficilem adstruxit & firmauit: quod corpus dominicum post resurrectionem ianuis clausis introierit, fuitque incorruptibile primo modo & palpabile, tamen quolibet pacto ingressus ex euãgelio ianuis clausis probatur, sicut & clauso vtero virginis natus. Quia si natus sit per vuluã, verè dici non potest, vt isti volũt omnino, nec ingressus per ianuas: & tamen ingressus ad eos conuincitur, quando in F medio eorũ stetisse legitur, sicut & de sepulchro egressus, signato monumento monstratur, quando Angelus reuoluit lapidem, & vacuum ostendit monumentum. Vnde liquido constat, quod sicut saxeũ illud ostium, & peruium & penetrabile fuit, nec potuit cohibere viuum, quem prius claudebat sub sigillo mortuum: ita & claustrum matricis

Matth. 14.
Mar. 6.

Gregorius.

Ioan. 20.

Christus per sepulchrum clausum corpus eduxit.
Matth. 28.
Marci 16.
Luc. 24.

matricis atq; genitale virginis, cũ esset clausum & signatum sigillo pudoris, cùm impleti essent dies pariẽdi, nõ potuit obstare partui integritas corporis: nec tamen eguit reserari, quia non potuit vt esset tormẽtum ei, qui erat honor matris & gaudium: quia Deo totum erat peruium in ea quicquid erat clausum. Honor verò, quia totum erat deificum, quod natum. Fateor planè quod tanta materies disputandi valeat inueniri, cur signato sepulchro exierit, vel cur clausis ianuis introierit ad discipulos: quanta quod de Maria virgine clauso exierit vtero. In illis siquidem declaratur diuina maiestas, in hac autẽ demonstratur diuina dignatio. & secundum humanitatem debitus honor matris, & reuerentia pudoris. Hinc quoq; B. Ambrosius hymnidicis laudibus testatur quod claustrum pudoris permanserit, & vexilla virtutum in ea effulserint, in quã tota maiestas deitatis versatur, quousq; plenitudo temporis aduenit pariendi. Ergo in qua claustrum pudoris integrum permansit, nulla disruptio interuenit, nulla vexatio carnis, nulla fœditas diræ conditionis, ei in qua vexilla virtutum micarũt, nullum peccatum primę originis vt cruciaretur viguit. Fulserũt autem vexilla virtutum in illo sacro puerperio, quando virgo concepit sine semine, virgo peperit sine dolore & gemitu, & permansit fœcunda prole. Hoc quippe est claustrum permanere pudoris, in nullo violatum esse genitale secretum, quod ei fuit apertum, non in conceptu, non in partu, non in nulla confusione parturitionis. Nã & ecclesia Christi omnis tam Romana, quàm & Græca, sic sua & diuina fidenter canit authoritate, quod peperit virgo sine dolore, quod permansit inuiolata: quoniam eam in omnibus illæsam seruauit Spiritus sanctus, vt virgo haberet filium, & seruaretur ei honor tanto munere dignus, quanta sanctificatione vteri Deo fuerit dedicatus.

Ambrosius

Nullum peccatum primę originis viguit in Maria virg.

HOMILIA EIVSDEM ARchiepiscopi contra eos, qui mendosè affirmant Mariam virginem contra legem Dominum peperisse.

INter sanctarum scripturarum eloquia, cauẽda est semper vana & superstitiosa intelligentia: quia sicut in Prouerbijs legitur, *peruersi difficilè corriguntur: stultorumque infinitus est numerus.* Et ideo quorũdam fratrum temeritas, quia semel crescit, sacramenta diuini muneris procaci disputatione commaculare, & mysterium sacri partus super flua inquisitione discutere, malũt cum hæreticis errare, quàm cum catholicis, quæ malè sentiunt corrigere. Vnde sibi quia animas vanæ disputationis inueniunt, sentinam prauę collusionis, sub mersionem animarũ fœtidam nimis, in ecclesijs introducunt, dum dicunt mendosè

Eccle. 1.

Mariam virginem natura li lege dominum peperisse, sicut et quæ pariunt fœmina, & non abũde in partu incorruptam fuisse solummodo, nisi quia ex viri coïtu non concepit. De carnis incorruptione iam me supra satis in priori tomo dixisse credo: sed quia isti nostris non acquiescunt dictis, peruicaci insultatione diffiniunt, virginitatem non aliunde quàm ex coïtu corrumpi posse, neque corruptam vocare debere Mariam, licèt iuxta legem peperit omnium fœminarum: eò quòd, inquiunt, etsi viscera vel genitale secretum more cæterarum fœminarum patuit, vt nasceretur Christus, virginitas tamen corrumpi non potuit: propterea Dei genitrix sola, virgo post partum & incorrupta fuit. Talibus igitur & huiuscemodi vaniloquijs dùm sua diffundũt venena, sanctorum Patrum prætermittunt authoritatem, & commaculant catholicam fidem. Vnde quæso, quia nostra dedignantur audire: audiant B. Augustinum, cui contradicere fas nõ est, de hac re in libro Enchiridij inter cætera disputantem. Ait enim Nihil humanæ naturæ in illa susceptione fas est dicere defuisse, non qualis de vtroq; sexu nascitur per concupiscentiam carnis cum obligatione, delicti, cuius reatus regeneratione diluitur: sed qualem de virgine nasci oportebat quem fides matris, nõ libido conceperat. Quoniam si vel per nascentem corrumperetur eius integritas, non iam ille de virgine nasceretur: eumq; falsò, (quod absit) natum de virgine Maria tota confitetur ecclesia: quæ imitans eius matrem quotidie parit membra eius & virgo. De quo sanè opere ad Volusianũ satis eleganter scribit: ad quem etiam librum nos legendum pro hoc remittit. Sed isti quia nèc illum librum, nec hunc locum legere volunt: errãt sua temeritate decepti. Alioquin vt hic egregius doctor fatetur, si vel per nascentem corrũperetur integritas virginalis non fas esset eam dicere virginem, corrupta à nascente virginitate. Et si corrupta esset, vel per nascentem, quomodo integra & illæsa virgo? Audiant itaque hi vaniloqui tantum doctorem, & resipiscant: ne forte introducant per suam falsam affectionem, Christum in delictis conceptum & iniquitatibus natum. Quia & si de virgine non est natus, falsum est quod ecclesia confitetur, vt hic ait: falsum & quod omnis scriptura noui ac veteris testamenti de illa testatur. Sed quia omnino virgo permansit: nullis afflicta est doloribus, in nullo corrupta fuit. Et ideo non secundarum spurcitias traxit, non sanguinis fluxum emisit, non corruptiones viscerum infra extra pertulit. Quod si talibus & huiuscemodi pateret, puerpera tormentis: procul dubio virgo non esset quia virginalis integritas violata esset. Hinc Sedulius Rhetor Romanæ ecclesiæ in Paschali suo opere ait: Infans namq; paruus

Hæreticorũ sententia, quæ hic expugnatur.

Augustinus in Enchiridio.

Idẽ ad Volusianum.

Hæretici ad patres remittuntur.

Sedulius.

paruus ac maximus, è membris scilicet exiguus corpore, sed deitate præcelsus: per hospitalis templi sinceram defluens castitatem, non læsit corpus abscedens, quod non læserat cùm venisset. Quod si ita est, omnino quia est, non ita natus est, vt cęteri nascuntur corrupto corpore, sed illæsis visceribus Deus & homo natus est. Vnde adhuc idem: Verè diuinę generationis hoc secretum, testis virginis partus ostenditur, qui materni pudoris custos ingressus visceribus cōceptus est & creatus. Nihil ergo apertius dicere queunt, nihil manifestius ij sancti doctores de partu virginis, quam quod integra virgo clausaque permāserit, vt fuit antequam pareret, quod omnino non esset si in partu more cęterarū fœminarum corruptioni subiaceret. Nulla igitur virgo huiuscemodi subiacet passionibus, & ideo verè virgo, quia integra & incorrupta esse iure dicitur. Sic & beata Dei genitrix, vt verè virgo dicatur, dum parit ex toto rectè clausa more virginum & incorrupta creditur. Quod si non ita maneret incontaminata vt reliquæ virgines, verè virgo non esset. Quod vt ostenderet Dauid propheta vaticinans de ea, satis congruo exemplo ita ait. *Descendet sicut pluuia in vellus, sicut stillicidia super terram* Quem versum Cassiodorus senator in expositione psalmorum pertractans: vellus sacratissimam virginem Mariam intelligit, detonsam ex ouibus Israël. Primùm verò diuinitati Verbi comparans: quia sicut pluuia in vellus cum summo silentio venit, ita perfudit ac repleuit virgineum corpus, & possedit virgineā mentem. Miro itaque modo, miroque comparationis exemplo formauit, vaticinando descensionis eius in vterum virginis aduentū. Quia sicut pluuia integrum & inuiolatum perfudit vellus: ita & diuinitas Verbi incontaminatam & illęsam seruauit virginem. Integram quidem eā inuenit & incorruptam, quando descendit sicut pluuia in vellus, & ingressus est virginea viscera. Descendit autem & sicut stillicidia stillantia super terram. Vnde idem propheta in duabus istis prophetię sententijs, perfectam Christi incarnationem explanat. Per stillantia namque terram germinare dicimus: ex qua ad infusionē & *honorem* pluuię omne virgultum agri germinatur, & omnis terrę vitor nascitur. Sic & diuinitas Verbi descendens in Mariam, sicut stillicidia super terram, germinare eam facit germen vitę, & non aliunde quàm ex seipsa, id est, de carne virginis per infusionem diuinę maiestatis Et ideo ęquè quod natum est ex ea, diuinum & humanum fuit, ita vt ex Maria, neque diuinitas Verbi nata credatur sine homine, neque homo sine Verbo: quia Verbum caro factum est, per hoc Deus & homo vnus est Christus. Porrò per pluuiam quæ descendit in vellus, non germinandi naturam impressit, è vellere, sed modum nascendi ex virgine. Nam pluuia sereno tempore, quando perfundit vellus, ęquè ad ingressum seruat integritatem eius, æquè ad egressum quando refunditur: quia in nullo à pluuia velleris integritas violatur. Sic quippe de Maria virgine præfatus ille cælestis orator sensit, sicque confitetur, quòd nec ad ingressum filij Dei sit corrupta, nec ad egressum violata: nec cùm ingreditur, vterus aut viscera corrumpitur, nec cùm euacuatur reseratur. Manet quidem genitale secretum, sed clausum & immaculatum: euacuatur vterus vt vellus à pluuia, sed non cassantur viscera. Duabus itaque istis sententijs vt præfatus doctor insinuat, Spiritus sanctus voluit declarare, quod demum Esaias de Christo testatur dicens: *Quomodo descendit imber & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in ijs ad quæ misit illud.* Ecce quid per pluuiam Dauid voluit significare, & quid per stillicidia. Profectò Spiritus sancti infusionē, & Verbi diuinitatem, vt germinaret in vterum virginis, Verbumque caro fieret: non vt corrumperet virgineam terram, sicut isti volunt: sed vt germen ex ea in fructum erumperet, terręque integritas illæsa maneret. Quod si pluuiæ tanta vis est & natura, vt inebriet terram, & infundat eam, germinareque faciat: multò magis Verbum Dei, cui est virtus & potestas, credendum quod repleuerit virginea viscera, & perfuderit, germinareque fecerit: nec tamen corrupit eam suo ingressu, sicut nec violauit in egressu Et hoc est quod Dauid exorans, Deo Patri ait: *Confiteantur tibi* (inquit) *populi Deus, cōfiteantur tibi populi omnes.* Et ne quęreres quare ita confiteantur: continuò addidit: *Terra dedit fructum suum:* fructū vtique vitę, & fructum incorruptionis: fructum itaque de ligno vitę, quod plantatum legitur secus decursus aquarum: & non fructum de ligno inobedientiæ. Fructus namque inobedientiæ est mors, & luctus, tristitia, gemitus & dolor. Quia de fructu ligni vitę magis gaudium & vita metitur, quàm anxietas & mœstitia: magis integritas, quàm corruptio & disruptio viscerum. Quibus profectò exemplis prophetalis sermo vbique magis iuxta allegoriarum figuras, fructū declarat prolis & incorruptionem matris, quàm primæ damnationis, illatas iusto Dei iudicio retributiones. Et ideo religiosiùs pertractandum est de partu virginis, quàm perscrutandum scrupulosiùs, quod non licet, latebras ventris. Vnde nuper reperi in quodam authentico libro, vt fertur à multis beati Augustini, de secreto dominicæ incarnationis sacramento: in quo inter cætera legitur ad locum quasi suo colloquens familiarissimo. Lege, inquit, cum timore, cautè, & vera

Marię penitus illęsa virginitas.

Psalm. 71. *Cassiodorus*

lego humorem.

Christus Deus & homo simul, natus ex virgine.

Isaiæ 55.

Psalm. 66.

Psalm. 1.

Genes. 3.

August. li. de secreto dom. incar.

& veni ad me, & dicam tibi quemadmodum virgo concepit: quia melius est, vt in sermone sit verecundia, quàm in fide periculū. Quibus profectò verbis insinuat, quàm periculosa sit temeritas, & quàm cautè ac secretè, cum religiosis valde, de talibus disputandum. Vnde in eodem prosequitur opere, fundendo preces ad Dominum, magis quàm verba: Da mihi, inquit, veniā Christe, & parce ori meo quia incarnationis tuę mysterium temerarius narrator attingo. Et licet tu clausum dimittens vterum: nobis tamen permisisti aperire incredulis euangelium. Ecce inter cętera sacramenta, totum Deo tribuitur, vnde charitatis obsequio suppliciter imploro, quia longè ab eius laudibus impares sumus.

EIVSDEM SERMO IN Assumptione beatissimæ & gloriosæ virginis Mariæ.

HOdie dilectissimi fratres, natalitia beatæ Marię celebramus, etiam & in cœlis vestris meritis ac precibus adiuuemur: quatenus ipsa interuenire dignetur, vt & ego vos solenniter exhortari queam, ad profectum salutis vestræ, vosque deuotè percipere valeatis, vt simul nos omnes in eius laudibus digni inueniamur. Non enim ab omnipotente Deo tam effectus tantarum rerum, quam voluntas requiritur. Et ideo vt credo, pro bona voluntate dilectissimi, præstabit vires loquendi, quas imperitia denegat: qui & vobis plenissimè gratiam intelligendi dedit, quoniam læti ad eius festiuitatem deuotique celebrandam occurrimus, ante cuius thorum olim multitudo cœlestis exercitus decantauit: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quapropter sit nobis bona voluntas in affectu, erit pro certo Dei adiutorium in prouentu, vt & competenter intelligere possimus, quam laudamus: & laudare religiosè virginem, cuius hodie solennia colimus. Ante cuius thorū profectò quo puer reclinatur in stabulo, inuitant nos, vt dixi Angeli, canentes *Gloria in excelsis Deo,* vt insinuent vocibus, quod idem qui natus est in carne, Deus & homo est. Et quia Deus est, *Gloria in excelsis,* vbi peccatum non est, sed perpetua laus amplior prædicatur. Quod autem idem homo, *in terris* vbi seditio & bella sunt indesinenter, propter reconciliationē meditatoris *pax hominibus bonæ voluntatis* nunciatur: ac sic vnus idemque Christus vtrumq; complectitur. Et ideo sursum in cœlis non minuitur gloria superiorum ciuium, sed augetur: nec deorsum in terris propter discordias frustratur pax hominibus bonæ voluntatis, sed præstatur. Propter quod ad huius cunas infantię, quas Angeli frequentant, inuitat nos sanctorum prophetarum chorus, imo & sapientia Dei patris, inuitat nos & Spiritus sanctus. Ante thorum, inquiunt, huius virginis, frequentate nobis dulcia cantica dramatis. Dramaton enim charissimę, genus est carminis, quo genere Cantica canticorum edita leguntur. Et iubemur vt charitas amplior commenderur, eo genere canendi dulcia cantica in huius honore virginis frequentare, vbi interdum Angeli canentes celebrant laudes. Archangelus Gabriel euangelizat: stella occurrens refulget. Magi veniunt & adorant, munera deferunt, suisq; muneribus prophetant. Pastores audiunt & loquuntur, veniunt, vident & intelligunt Verbū incarnatum, quod Dominus ostendit eis. Idcirco dilectissimę, vbi talia & tanta ostenduntur, surgite cum *hymnis & canticis spiritualibus psallentes in cordibus vestris Domino.* & cum Angelis decātate dicentes. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quoniam hęc est mater Domini, per quem vita redonatur. Hęc est virgo fœcunda multis prophetarum indicijs prædicata. Hæc est quę hodierna die completis omnibus, cœlo assumitur, exuitur carne, cœlestis gloria vestitur. Hæc ex genere Abrahæ orta virgo, in cuius semine benedicebantur omnes gentes de tribu Iuda. Vnde dictum est: *Non deficiet princeps de Iuda, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Ipsa est virga de radice Iesse, de cuius nimirum rursus radice ascendit Christus. Ipsa est virgo clarissima, stirpe Dauid progenita, cuius Deus pater olim in spiritu: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Ecce ad quam concurrunt, ô filij, omnia eloquia prophetarum: ad quam omnia enigmata cōcurrunt scripturarum: de qua natus est Christus, Deus & homo [illegible] in terris, vt ipsa hodie assumpta de[illegible]e reuaseatur in cœlis. Vnde & filia Ierusa[illegible]e iure canitur, licet natus sit ex ea, qui eam olim fundauit altissimus: quę reuera, mater illa cœlestis hodie aduenit obuiam ornata monilibus suis, de qua dicitur. Vidi Ierusalem descendentem de cœlo à Deo ornatam à viro mundo, & lapidibus prętiosis intextā. Quo profectò hodie decorata ideo descendit, vt reginam mundi, beatam scilicet Mariam secū ueheret ad sublima & collocaret in throno regni: alioquin officiosissimè pętexta nō occurreret, nisi festiuitas magna esset. Propterea, ô filij, seu quicunque pueri & puellę, senes cum iunioribus, omnes vos moribus festiuos præparate in festiuitate tantæ virginis. Producite choros lætitiæ spiritualis: quatenus dicere possint cantica, quæ audistis, vel quæ canitis. Aliàs autem, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, ad hæc festa donec vos vitijs exuatis, non congruitis. Ipsa igitur stella maris, quam hodie cœlum suis recepit sedibus, appellatur: quia secundum verbum Hebraicum, Maria ita interpretatur. Hinc agite dilectissimæ, vt Lucifer ille qui

Voluntas magis à Deo requiritur, quā effectus.

Luc. 2.

Drama quid.

Luc. 1. Matth. 2.

Ephe. 5.

Luc. 2.

Maria à prophetis prædicata.

Gene. 49. Isa. 11.

Psal. 31.

Psal. 86.

Apoc. 21.

Assumptio B. Mariæ quo gaudio celebrāda.

Vide S. Bernard. ho. 2 sup. Missus est.

ille qui nescit occasum, oriatur in cordibus vestris, dum in hoc seculo estis. Nam mare præsens, seculum est: Stella autem beata virgo Maria, de qua ortus est ille, per quem illuminatur omnis mundus. Hinc securiùs accedite ad laudem virginis, & illuminamini: quoniam ipsa est per quàm vera lux in mare huius seculi refulsit. Ipsa est ancilla Domini, iuxta quod ait ipsa pòst ineffabilia Gabrielis promissa: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Quapropter discite charissimè humiliari, discite mites esse: quoniam hæc est sola virtus, quam in se Dominum respexisse præcipuè gloriatur, vt & vos ex eadem humilitate gloriari possitis. Nam & ipsa regina nostri orbis dicitur. Agite cum ea, vt regnare valeatis, vbi exaltantur humiles, & deijciuntur superbi, vbi dominantur mites, & seruituti redi guntur obnoxij, qui ad præsens eleuantur elati. Ecce iam beatam illam dicunt omnes generationes seculorum, quę se dudum tantis insigniuit virtutibus, ita vt & sponsa iure dicatur, ac mater sui creatoris. Ante cuius thorum quęso, rursus ad exequias, non threnos doloris, non lamẽta fletus, sed carmina Deo dulcia modulata vocibus quoniam hodie iam læta peruenit ad regis thalamum. Peruenit itaque puerpera vbi Angelorum melliflua indesinenter sonant organa, vbi hinc inde hymnidici sanctorum vicissim cantica nuptiarum alternant chori: vbi epithalamia sponsi & sponsæ suis suauia redduntur melodijs. Ad quas itaque nuptias, hodie beata Dei genitrix cum gaudio introiuit, quę fuit olim conditoris templum. Spiritus sancti sacrarium: sacrarium [illegible]quam Dei, quia *omnes thesauri sapientiæ & scie[illegible] in eius* vtero *sunt reconditi*, quo & *Verbum ca[illegible] est*, in quo habitat *omnis plenitudo diuinitatis.* Sed tamen longè aliter: Christus templum Verbi, aliter beata virgo: quia vterus virginis ac si hospitium fuit, ex quo Christus Deus ad nos, quasi sponsus de thalamo suo, potentia fortis vt gigas exijt. Porrò Christus Deus & homo, vnus mediator Dei & hominum fuit. Non alter Deus alter homo, vt templum & Verbum duo essent: sed vnus idémque Christus IESVS. Qui dum resoluitur in mortem, Deus in suo homine, cùm sit immortalis, propter vnitatẽ subsistentię mortuus prędicatur: ac per hoc non alius qui templum, alius qui Verbum, sed Verbum & templum vnus est Christus. Et quia vnus idemque, nec in passione diuidi potest secundum substantiam, nec in maiestate: sic & Dei genitrix speciosa prædicatur, quia columba illa quæ super Christum mansit, eam totam repleuerat: ideirco ob hanc speciem decoris non immeritò formositate virtutum speciosa laudatur Pulchra vt luna, quinimò pulchrior quàm luna, quia in eius specie gens omnium ecclesiarum resplendet, quæ sol iustitiæ illustratur, vt caliginem præsentis vitæ destruere possit & ad ea pertinere nos omnes faciat, quo beata virgo peruenit, vbi nullum iam patitur defectum luminis: quia laborum eius & gratiæ gloriosus est fructus. Ideo dilectissimi, imitamini illam dum vacat & tempus est, quam collaudant omnes sancti & diligunt, quę hodie processit electa de terris ad cœlum, electa vt sol. Et ecce in perpetuum clarior sole coronata triumphat ante Dominum. In qua nimirum virgine olim quasi in sole, posuit rex tabernaculum suum: ac processit sponsus ad nos de thalamo suo, rex virtutum, rex glorię, vt omnes regnent per eum. *O quam pulchra est, admirabilis, casta generatio cum charitate!* Quod si præclara est in virginibus, & præclara cum pręconio bonæ famæ, multo magis in Dei genitrice Maria: quæ virgo permansit & fœcunda mater: in cuius sanè memoria inclyta virtutum apud Deum & homines immortalis regnat. Qua de causa filij, imitamini illam, & desiderate illam, quæ hodie iam ornata thalamo, spõsa & cõiux, mater & virgo introiuit ad nuptias. Introiuit itaq; integrè sigillata signo pudoris, quia & virginitas atque castitas omnis insignitur apud Deum, vt accepta sit & probabilis. Qui autem imitantur illam, erunt ex parte eius: & beata quę nescierit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. Vnde quęso vos ô filij, imitamini signaculum fidei vestrę beatam Mariam, quam velut ignis ferrum, Spiritus sanctus totam decoxit, incanduit, & igniuit, ita vt in ea Spiritus sancti flãma videatur, nec sentiatur, nisi tantum ignis amoris Dei. Hęc namq; est *hortus conclusus* ille deliciarum *fons signatus, puteus aquarum viuentium* reparatio vitæ, ianua cœli, decus mulierum, fastigium omnium virginũ: quę vt *cedrus Libani* quotidie in terris multiplicabitur, dilatabiturq; ramis, & in cœlo radicibus, vt crescat ampliùs, solidatur. *Exaltatur vt palma, floret velut oliua speciosa in campis*, & fructificabit in domo Dei in ęternũ. In qua nimirum domo, hodie læta introiuit, & sequuntur eam omnium electorum animæ quę sunt ex parte illius. O si permitteretur vobis scire quæ illius vitæ gaudia, ad quæ intrauit hodie: quæ illa florentis paradisi amœna: quæ illa societas Angelorum, quantus famulatus cœlorum & sanctarum animarum innumerus exultans occurrit, quanta illi hodie monstrata sunt secretorum arcana, quàm ineffabilia sunt gaudia reserata: non dico explicare verbis, saltem quis nec dignè cogitare poterit, *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt.* Idcirco filij perpendite matrem Domini, quæ quasi vitis fructificauit suauitatem odoris, & protulit cunctis gentibus fructus honestatis & gratiæ. Floruit vt mater honorificata, vt mater *pulchræ dilectionis & timoris, vt mater agnitionis* Dei

Luc. 1. Col. 2. Ioan. 1. Col. 1. 1. Tim. 2. Communicatio idiomatum. Matth. 3. Luc. 3. Sap. 4. Sap. 3. Cant. 4. Eccle. 24. Isa. 64. 1. Cor. 2. Eccl. 24.

Mariæ virginis encomia.

nis Dei & spei, in qua gratia omnis spes vitæ & virtutis: & quę sola refulsit virgo sancta inter filias, ac si lilium inter spinas. Virgo prudens, virgo pudicissima, virgo pulcherrima & fœcunda: corpore decora atque integra, animo fulgida, fide perspicua, vita præclara, amore virginitatis deuota, in omni obedientia virtutum parata, & in ministerio sibi credito cautissima: cuius animam in passione Christi pertransiuit gladius, & in cunctis angustijs decoxit feruor diuini amoris. Ipsa est ergo quæ à prophetis est prædicata, & à philosophis etiam prædicata, ab Archangelo salutata, à Spiritu sancto fœcundata, & ab eodem obumbrata. Virilis seminis ignara, prole fœcundata, virgo innupta, in filio glorificata, quòd fide concepit & cum gaudio peperit. Virgo siquidem ante partum, virgo in partu, & virgo post partum: quem totus itaque non capit orbis, in eius se clausit viscera Deus factus homo. Qui cœlum & terram adimplet, cui *cælum thronus est, terra autem scabellum pedum eius*: qui *palmo cælos tenet, & appendit tribus digitis molem terræ, ac pugillo concludit*: hunc virgo sancta *pannis inuoluit, & in præsepio reclinauit*. Ergo qui cuncta pascit cœlestia & terrestria, simul & regit, hunc sacratissima virgo lacte carnis aluit & nutriuit: ad cuius deinde nutum vniuersi reguntur, sub eius disciplina vel arbitrio infans Deus versatur: & quod mirabilius est, defensor omnium & creator, quasi profugus in Ægypto fugit. Quid plura? qui cuncta quasi in statera suspensa tenet, cruce suspenditur. Super quem beata virgo multùm doluit, multumque perpessa est, & gladio passionis Christi vulnerata in anima, teloque transfixa. O sanctissima omnium fœminarum, quę cum Deo tale tantumq; contubernium habuit in terris! & ecce hodie exaltatur apud eum quem genuit, vt permaneat sine fine gloria in cœlis. Quæ cum Apostolis degens vixit, & quandiu simul fuere, vnanimiter in oratione permansit, conferens cum eisdem donec omnia complerentur mysteria repromissionis Christi, & ipsi longè latéque causa prædicationis dispergerētur. Deinceps verò quã fœliciter sub præsidio Angelorum & Ioannis diligentia fuit! O inclyta virgo, ecce remotaris in terris, quæ filium tuum redemptorem nostrum Iesvm Christum præmittis ad cœlos: beatiùs atque fœliciùs & tu Angelis commeantibus penetras gloriosa. Secura igitur ac gaudens iam peragis, quia eundem filium tuum Dominum nostrum iam diuinitatis gloria cõsedere ad dexteram patris non ignoras. Vnde quàm beatissima & laudabilis dici huius celebratio rectè colitur, in qua virgo mirabilis cum laudibus cœlestis militiæ, intra polorũ aulam vna cum ingenti triumpho excipitur? Ex cuius nimirum carne Dominus Iesvs Verbum caro efficitur, qui cunctis in se credentibus ianuas paradisi aperire dignatus est. Qui matrem secum in throno regni colllocauit, & in immortalitatis gloriam eam transposuit, ac super choros Angelorum supersolenniter euexit. Quapropter dilectissime, solennitatem huius diei dignanter celebrate, de qua exultãt Angeli, lætantur Archangeli, de qua gaudet omnis illa cœlestis Ierusalem ciuitas gloriosa. O si permitteretur nobis scire quanta iocunditas, vel quanta ineffabilis lætitia illic est; vel quanta exultatio animarum sanctarum, de visione tantæ claritatis: quantus famulatus beatorũ spirituum quantu'q; numerus Angelorum hodie genitrici Verbi Dei gratulabundus occurrit, ad quanta vel qualia gaudia fœliciter hodie intrauit, quæ profectò, nec oculus vidit, nec auris audiuit! Sũt enim inuisibilia atque ineffabilia, quæ percepit; & vt iam dictum est, filium suum Dominum Iesvm Christum, quem pendentem in cruce olim doluerat, multumque perdoluerat: super omnia eleuatum in dextera patris regnantem iam conspicit. Quem gaudens adorat omnis ordo cœlorum, cui venerantes inhærent, & inhęrentes immortali Deo immortaliter viuunt. Cui hodie læta canit ipsa eademq; beata mater & virgo: Adhæsit anima mea post te, idcirco suscepit me dextera tua. Nihil enim lætius, nihilq; iocundius quàm quę ipsa canit: *Tenuisti*, inquit, *manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.* Sed & alibi. *Quid enim est in cælis, & absque te, quid volui super terram?* Ac si dicat. Nihil, nisi te vnicum Dominum vt viderem, quem amaui, quem colui, quem cupiui, quem de toto corde diu quæsiui, vt es. Et ecce iam video, iamque teneo, cui me olim tota deuotione commisi, nec dimittam quem amaui. Et quia iam præ amore defecit cor meum & caro mea, ideo tu Deus cordis mei, deinceps pars mea in æternum eris. Porrò ad sodales conuersa, fortè & ad reliquos gratulabunda sanctos, hodie inquit. *Sicut audiuimus* ô dilectissimi, *ita iam videmus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri, quàm Deus fundauit in æternum.* De qua nimirum nobis dudum gloriosa dicebantur, iam conspicimus & fruimur plenissimo charitatis intuitu. Igitur pro talibus & huiuscemodi gaudijs, quibus exultant cum ea sancti in gloria, & lætabuntur in cubilibus suis: lætemur & nos charissimæ, in spe filiorum Dei: & ad ea imploremus suffragijs eorũ pertingere, ad quę illos peruenisse cum beata virgine *credimus corde ad iustitiam, & ore profitemur ad salutem*: quia tunc veri laudatores sumus, si ea sectamur quę & ipsi sectati sunt, & ad eam fidem, quæ per dilectionem est, festinemus venire quamocius. Alioquin incautè vani inspectores sumus & laudatores improbi cum ipsi coronantur & accipiunt

Marginalia: *Isa. 66.* *Isa. 40.* *Luc. 2.* *Matth. 2.* *Act. 1.* *Luc. 2.* *Christus secum in throno regni matrẽ collocauit.* *Psal. 72.* *Psal. 47.* *Psal. 148.* *Innocentia sanctorum.* *Rom. 8.*

accepiũt palmas, eo quòd in agone legitimè certauerint, si non & ipsi pro modulo nostro dignè ad ea pertingere laboramus. *Qui enim dicit se in Christo manere; debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare.* Propterea vt sæpe dictum est, imitamini matrem Domini, quæ vobis sponsum genuit immortalem: Imitamini & sanctos, quorum exempla fauente Deo, plurima leguntur. Sequimini sponsum, & festinate ingredi quo hodie ingressa est beata virgo ad æternas nuptias. Præparate lampades vestras, vt cùm venerit sponsus & pulsauerit, vos vigilantes inueniat: quia *beati sunt serui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit* præparatos ac *peruigiles*, sicuti hodie hanc vigilantem inuenit. Hodie namque nimis læta meruit audire illud de Canticis: *Surge, veni proxima mea, sponsa mea, columba mea, immaculata mea; quoniam ecce hiems transiit, pluuia abijt & recessit.* Cui fortè illa læta respondit propter aduentum supernorum ciuium: *Flores apparuerunt in terra nostra, quia tempus putationis aduenit.* Ac deinde. *Credo videre bona Domini, in terra viuentium.* Bona siquidem olim sanctis repromissa; bona quæ sunt in Christo IESV, quem genui, quem alui, & nutriui. Ad quem longè diu *sitiuit anima mea* venire *ad Deum fontem viuum*. Et ecce hodie tandem aliquando gaudens vocata venio, & parebò ante faciem Dei. Vnde *paratum*, inquit, *cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, psallam in gloria mea.* Ac si patenter dicat. Cantabo & psallam in Christo, qui est gloria mea, quem dedisti mihi filium: ex quo non solum gloria amplior; verùm & omnibus adoptio præstatur. Ideo iam læta, iam secura, *conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene fecit tibi*: vnde *placebo ei in regione viuorum.* Beata igitur nimium & fœlix virginitas, quæ talibus tantisque in extremis decoratur oculis, & tantis coaceruata virtutibus exaltatur, ita vt cum iubilo illud Dauidicum hodie iocundans decantet. *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt* prius *in Deum viuum*, dum eum in carne parerem, dum lactarem, dum nutrirem, dumque ad incrementa perducerem. Nunc autem ipse est *rex meus & Deus meus*, quem genui, & fide credidi, corde desideraui. Quapropter & vos ô filij, facite voluntatem patris, vt sorores Christi & matres sitis, sicut ipse ait. *Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror & mater est.* Facite ergo voluntatem patris mei. Quia iam sponsæ estis, amate sponsum cui vos vouistis: & quia filij per adoptionem estis, vos cognoscat summi regis filius. Sed ne fortè inde aliqua vestrum magis lasciuire velit, quia alium nomen est quod quæsistis: meminisse decet: quia eius sanguine magno pretio empta estis. Et ideo iuxta Apostolum, *Glorificate & portate Deum in corpore vestro.* Imitamini sponsum & amate, quia sponsæ estis. Imitamini matrem virginem & sanctos omnes, quos laudatis: quoniam non tantum illis nostra prodest laudatio, quantum nobis eorum imitatio. Vnde sponso magis placet imitator deuotus, quàm laudator ociosus. Tamen vera laudatio cordis, imitatio est operis. Nam verè laudare Deum & sanctos in ipsum, iam opus virtutis est, dum proficit mens, & accenditur igne diuini amoris, solidatúrque fundamento veræ humilitatis. Qua profectò humilitate in Christo beata mater virgo fundata, post omnia sibi diuinitùs repromissa, *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Hinc quoque ipsa in cantico; *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Fœlix igitur & beata mens, quæ inter virtutes eximias & donorum exuberantiam, tantum se humiliauit: quoniam Dominus humilia respexit in cœlo & in terra, & alta à longè cognoscit. Quod si in cœlo humilia requirit inter Angelos, quid putatis ô filij, in terris, vbi non nisi cum peccato cinis & vermes sumus? Idcirco imitamini matrem Domini & obedite patribus: humiliamini inter virgineos flores, quia ex gratia Dei sunt pudicitiarum dona muneráque virtutum. Implorate precibus, dicite cum propheta: *Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Quotcunque estis, si estis quod nouistis, Dei muneris est, & gratia redemptoris. Eius inquam, sunt dona, cuius hodie mater cœlos gloriosa conscendit, & penetrauit *locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei, in voce exultationis ac lætitiæ*, vbi iugiter sonus est epulantis. Ergo vnde priùs cecinerat, *gustate & videte, quoniam suauis est Dominus*: inde nunc epulatur cum sanctis omnibus, & lætatur. De qua nimium fruitione deliciarum Dominus per Esaiam: *Ecce*, inquit, *qui seruiunt mihi*, & qui comportant illud, *bibent in atrijs sanctis meis, vos autem sitietis. Ecce qui seruiunt mihi, lætabuntur: vos verò confundemini. Ecce qui seruiunt mihi, exultabunt præ gaudio: vos verò clamabitis ob dolorem cordis, & propter contritionem spiritus vlulabitis.* Habetis igitur filiæ, gaudia æternæ vitæ ad quæ peruenit hodie beata & intemerata virginitas. *Contendite* & vos *intrare per angustam portam*, ad thalamum sponsi vestri: cuius dotem & arras pro munere accepistis. Satagite ac procurate promereri bona, quæ vobis sunt repromissa, vt accipiatis cum reliquis, de quibus profectò in Psalmo canit quisque fidelis. *Vnam petij à Domino, hanc requiram*: Et *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Quæ nimirum bona, beata Virgo Maria hodie lætissima percepit, fruitur, & sine fine cum Angelis

Marginalia: 1. Io. 2. — Matt. 25. — Cant. 2. — Psal. 26. — Psal. 41. — Psal. 56. & 107. — Psal. 114. — Psal. 83. — Matth. 12. — Forma virginitatis — 1. Corin. 6. — Sanctorũ imitator deuotus magis Deo placet, quã laudator ociosus. Laudare sanctos quomodo decet. — Luc. 1. — Psalm. 137 — Humilitas B. Mariæ. — Psalm. 113. — Psalm. 41. — Psal. 33. — Isa. 65. — Matt. 7. — Psalm. 26.

Angelis hodie coronatur in regno, quod olim ei præparatum est, vnà cum sanctis à constitutione mundi. Hodie collocatur in throno à dextris Dei, sicut canitur in Psalmis: *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate* virtutum. Hinc quæso ciues Ierusalem, quicunque estis viri, quæcunque virgines, quæcunque viduæ, pueri vel puellæ, venite & videte cum omni puritate cordis: conspicite diligentius matrem Domini in æthereis sedibus, cum corona diadematis renitentem. Venite, inquam, mente, fide, deuotione, & videte coronatam in die solennitatis eius ac lętitiæ: corona iocunditatis & decoris, qua coronauit eam Dominus sponsus virginum, rex glorię, ac remunerator omnium bonorum. Venite quæso & videte, quoniam hodie translata est arca testamenti Dei ad superos, exteriùs inaurata virtutibus, & fabricata interiùs auro purissimæ maiestatis, in qua lex testamenti Dei & manna fuit: quę de cœlo fluxerat; virga quoque Aaron, quæ floruerat. De qua nimirum virga Dauid in Psalmis: *Emittet Dominus ex Sion* (inquit) *virgam virtutis tuæ*. Deinde faciens Apostrophen ad eandem: *Dominare* (inquit) *in medio inimicorum tuorum*. Quę profectò virga nobis florens, attulit fructum salutis pacatissimum; qui ad tempus intra vterum virginis mysticum germinauit Sacramentum. Hinc quoque de ea in Canticis: *Vmbilicus tuus tornatilis, non indigens poculis: & venter tuus aceruus tritici, vallatus lilijs:* eo quòd concinit sibi in omnibus Christi ortus ex virgine. Verè aluus ille tornatilis fuit, quia in eo sapientia se influxit, quæ miscuit in cratere vinum suum, indeficientem cognitionis gratiam habens, & diuinitatis suæ plenitudinem subministrans: in quo nimirum virginis vtero simul aceruus tritici & lilij flores Christi gratia germinant: quoniam & granum tritici Christus erat & lilium. *Gratiam* quidem, secūdum quod ait: *Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Verùm quia de vno eodemque grano tritici, acerui creuerunt frumenti: hinc completum est illud propheticum, *& valles abundabunt frumento*: quia granum illud mortuum, plurimum fructum attulit. Hoc itaque granum manna fuit, & ideo omnes homines perpetua cœlestium munerum messe saturauit. Vnde Dauid. *Cibauit eos* (inquit) *ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos*. In hoc ergo grano, etiam lilium esse testantur diuina eloquia. *Ego*, inquit, *flos campi, & lilium conuallium*. Propter quod vterus eiusdē virginis per arcā figuratur, quæ cuncta Sacramentorum arcana in se habuit. Habuit enim panem viuum illum, qui de cœlo descendit. Habuit & legem testamenti noui, quia legislatorem genuit, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ atque scientiæ*. Et ideo rectè arca Sacramentorum Dei Virgo Maria fuit, supra quàm sanè propitiatorium & Cherubin hinc inde obumbrantia figurantur: quia Mariæ nullum extrinsecus obrepsit peccati contagium: sed intus omnis custodia legis & manna fuit, quod est mirabile Sacramentum, ac propitiatio humanæ salutis. Supra quidem propitiatorium rectè positum est, quia ipse propitiatio nostra super omnia est benedictus Deus. Et ideo charissimę, sursum corda erigite: quo hodie vt ita fatear, arca testamenti ab Angelis gloriosissimè ad sublimia deportatur. Illò mente fugite quò peruenit sexus fœmineus, & virginitas Domino consecrata: habens supra se illum, à quo diuinitus de medio Cherubin respōsa dantur fidelibus, & in quo repropitiatio pręstatur rectè credentibus. Et ideo quodcunq; Deo mente offerre vultis, illuc fide transmittite, illuc vota inferte, inde precibus impetrata reportate; quoniam non aliunde est ex quo Deo patri placere possitis, nisi in quo pater totum constituit placitum suum. Hinc rogo de propitiatorio vobis quotidie loquentem audite, quia in ipso, & ex ipso est summa redemptionis nostrę. Et si qua sunt fide quæ offerimus & totum per eum offeramus, in quo sibi Deus placere decreuit: quoniam aliunde non est vnde placere possimus. *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*. Propterea audite ipsum loquentē in euangelio, audite in scripturis sacris, in quibus ab initio voluntas patris per filium monstratur. Et quia hodie introducta est arca testamenti Dei in Ierusalem illam cœlestem, cum gaudio exultationis; quæso cum hymnis & canticis deuotissimè agite diem festum, cum omni frequentatione populi. Quod si Dauid vnà cum omni populo, dignum duxit arcam veteris testamenti, cum tanto honore prosequi, vt scriptura restatur, multò religiosiùs est hanc dignis laudibus commendari. Ait namque sermo diuinus quod *ascendit Dauid, & omnis populus cum eo, vt ferrent arcam Dei, super quam inuocatum est nomen Dei exercituum sedentis super Cherubin.* Ac deinde *Dauid*, inquit, *& omnis populus ludebant coram Domino omni virtute, in canticis, cytharis, & psalterijs, timpanis & sistris, cum cymbalis & tubis.* Rogo si in figura officiosissimè tanta confertur gloria, quid putas hodie ante beatam virginem, quādo illa in cœlestem Ierusalem euehitur, quantus exercitus sanctorum pręcucurrit cū hymnis & canticis: Nec dubium quin illa centum quadraginta quatuor millia qui in conspectu throni & seniorum sunt, tenentes cytharas suas, cecinere cum omni fragore cœli, canticum nouum: quod nemo potest dicere, nisi ipsi qui hodie festiui veniunt obuiam cum cytharis suis,

Maria cū Angelis coronatur, à dextris Dei. — *Psal. 44.* — *Cant. 3.* — *Exod. 25.* — *Num. 17.* — *Psal. 110.* — *Cant. 7.* — *Prou. 8.* — *Lego granum.* — *Ioan. 12.* — *Psal. 64.* — *Psal. 80.* — *Cant. 2.* — *Collo.* — *Peccatum nullū fuit in B. Virgine Marię.* — *Matth. 17.* — *Christus audiendus.* — *2. Reg. 6.* — *Arcę trāslatio, figura assumptionis B. Marię.* — *1. Para. 15.* — *Apoc. 14.*

suis, ac læti in suo beatam choro excipiunt virginem, non qualemcunque, sed vnam *ex numero prudentum*, & primam omnium inter primos, quę vadit post agnum proximior quocunque ierit. Canit autem & ipsa cum eisdem canticum dramatis nouum: quod nemo nisi eo in choro dicere valet. Dramaton enim genus est carminis, quo genere Cantica Canticorum ędita leguntur. Et iubemur, vt charitas amplior commendetur, eo genere canendi dulcia cantica in huius honore virginis frequentare: vbi interdum Angeli canentes concelebrant laudes. Habēt igitur sancti organa sua in cœlestibus quibus dulcia canant carmina, habent psalteria & tympana, habent & tubas cum cymbalis, & sistris in quibus personant Deo dignè laudes singuli in cordibus suis. Vnde vna virtutum harmonia Deo quotidie offertur cum iubilo, in voce exultationis ac lętitiæ. Quæ omnia hodie musici generis cantica sonuerunt fragosè in cœlis obuiam virgini, tanquam voces cytharisantiū. Fortè occurrit primùm ei virginū chorus inter, quas vt reor flos purpureus Thecla scilicet & Cecilia, Agnes quoque atque Perpetua: deinde, viduarū laudabilis numerus: vbi vidit & Anna filia Phanuelis, vnà cum cęteris omnibus: Sara quoq; mater nostra, Rebecca atque Rachel cum pronubis sanctis. Quid plura? cuncti greges vniuersi ordinis, hodie læti eam suscipiunt, Osanna præcinentes sub dramate iubilationis ante matrem summi regis, quæ verum fuit templum Dei viui, & arca testamenti. Ante quam sanè arcam in figura Christi, regem deuotissimè nudum saltasse legimus, & post sex passus, hostias immolasse. Quod si Dauid gloriam illius quę euacuatur, tantò tulit honore, quoniam hæc rerum figuratarum gesta sunt, quanto magis arca Dei viuentis, de qua natus est Christus, Dei virtus, & Dei sapientia, huc hodie cum laudibus effertur? Illa namque omnia vmbra sunt futurorum, in Maria verò manifesta veritas, antequam Christus rex subsiliendo pertransijt de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionē: sicque Ecclesiam vnà cum matre reduxit ad superos, quoniam ipsa est Dei templum, & arca noui testamenti, in qua verus Deus versatur, non in figura & ęnigmate, sed in veritate, pro salute omnium Deus homo immolatur. In cuius profectò sanguine, testamentum confirmatum est nouum, quod testatus est cum patribus nostris, & reconditum in vtero virginis, inde ad nos vsque transſitum. Quæ nimirum virgo, ac si arca hodie de captiuitate huius seculi, Angelorum exequijs glorificata reducitur, non in Ierusalem, quam decoxit vel euastauit Chaldæorum exercitus, sed in illam veram & cœlestem, quam *fundauit Deus* & non homo, collocatur. Vnde velim vos diligentiùs considerare delectissimi, cum quantis laudibus prosequi debeamus Dei genitricē, ad cœli palatium procedentem, quam hodie cœlestis veneratur exercitus, cui comitantur legiones Angelicę, in cuius aduentu tripudiat ordo cœlorum, & exultat sanctorum numerus: quia & si gaudium est in cœlo super vno peccatore cōuertēte in terris, multò magis gaudere credendum in cœlo de aduentu & gloria tantæ virginis. Ideo & nos quæso gaudeamus in hymnis & canticis spiritualibus, iubilemus Deo cum exultatione, qui tantùm dilexit nos, vt ipse fieret propter quod nos sumus, homo. Ac deinde, qui *eramus filij iræ* omnes, iuxta Apostolum, fecit filios Dei per gratiam, quod ipse est per naturam. Quapropter obsecro, accedite ad tantam gratiam per fidem, indesinenter accedite & videte visionem magnam cum Moyse, quam vidit in rubo. Videte inquam, iam completum: & ammiramini quod præuidebat ipse tantus patriarcha in spiritu futurum. Alioquin nisi in spiritu videri non potest, etiam res gesta: quia visio magna est, quam dignè pręuidere & annunciari nemo potest. Vnde Moyses ait. *Ibo & pertransibo, & videbo* (inquit) *visionem hanc magnam*. Videbat enim quod arderet rubus siluestris, & non consumebatur, quod erat multum mirabile. Sed longè mirabilius erat, quia Deus erat totus in rubo, & Angelus vocabatur. Erat quippe visio corporea valde mirabilis, sed longè mirabilius quod intelligebatur in spiritu: quia præsens totus erat in flamma: & quod per flammam futurum monstrabatur, ita vt nec flamma deficeret, nec rubus ignibus consumeretur innocuis. Quo nimirum incombusto manente, virginitatem beatæ Marię conseruatam credimus corde, confitemur ore: quoniam Spiritus sanctus, quia Deus ignis consumēs est, totam inflāmauit & incādit, ita vt mater fieret Christi & templum diuinę maiestatis. Nō enim prębebat calori iuncta materies rebus alimenta incendij: neque sentiebat frutex damna naturæ possessa flammis. Ita & beata virgo Maria, quamuis nemo qui Deum videat, ipso teste, viuere possit: tamen totam deitatem in se suscipiens, per Christum quem genuit, vixit intacta, fœliciùs deinceps virgo & incorrupta permansit. Hæc erat visio magna, quam pertransiens Moyses in spiritu præuidebat: vnde tremefactus non audebat accedere: quoniam ineffabile erat totum visu, quod cernebat. Propterea & vos Sanctimoniales Christi, nolite paruipendere visum intelligentiæ, ignem diuinitatis, quem resplendere recolitis in Maria: quoniam ipse est *Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob*, vt vox de rubo sonuit, qui *natus est ex ea*. Ergo pluris est res quam completam cernimus & permanet in saltem, quàm figura quę pertransijt ad tempus, veritate exhibita. Hinc quoque

Marginalia: Matth. 25. — Sancti Deo perpetuas laudes continuant. — Sanctorum omniū ordines B. Marię in assumptione obuiam venerunt. — Luc. 2. — 2. Reg. 6. — Maria Dei templū & arca noui testamēti. — Heb. 8. — Luc. 15. — Ephe. 2. — Virginitas B. Mariæ per rubum Mosis significata. — Deut. 4. — Exod. 33. — Exod. 3. — Matth. 22.

quoque beatum dicimus Moysem, qui talia à longe & magna conspexit: sed beatior Mariæ ipsa visio fuit. De qua sanè visione prophetarum eximius Abacuc, tremens factus canit dicens. *Domine audiui auditum tuum & timui: consideraui opera tua & expaui.* Expauit autem tale aliquid vt vidit, expauit & Moyses, eo quod incomprehensibile erat homini, quod vterque videbant. Paueamus ergo & nos, ne forte pereffluamus à tanto mysterio redemptionis nostræ, & *adeamus* mente, *cum fiducia* per interuentum sacratissimæ virginis, vsque *ad thronum* summi pontificis: vbi pro nobis est hostia, ipse & sacerdos, aduocatus & iudex. Et quia minùs idonei sumus ad hoc, per ipsam rogemus Christũ, cuius hodie festum colimus. Rogemus votis omnibus imploremus precibus, vt ipsa pro nobis rogare dignetur apud eum, quem genuit: quia si nõ sumus tanti meriti vt Moyses & Prophetæ, aut Apostoli: *Beati* tamen *qui non viderunt & crediderunt.* Credamus ego & nos, & laudemus, vt ad ea quæ repromissa sunt pertingere valeamus. Sed quia laudare dignè nequimus beatam virginem, quia inferior est ea nostra laus, veneremur & amemus quantum possumus. Adoremus Deum Patrem, adoremus vt *veri adoratores,* vt saluator ait, *in spiritu & veritate: quia Deus spiritus est, & qui adorant eum, oportet adorare in spiritu.* Aliàs autem nisi in spiritu non adoratur, nec ei rectè seruitur. Idcirco egredimini ex ijs angustijs carnalibus, *Exuite vos veterem hominem & induite nouum, qui secundum Deum creatus est.* Egredimini ex hac dilectione carnali, ne solicitudo præsentis vitæ ac voluptatis suffocet in vobis verbum vitæ, quod seminatum est in corde. Peregrinamini magis à corpore, vt cum Deo adesse possitis: quoniam *Qui in carne sunt. Deo placere non possunt.* Vos autem charissimæ, iam in carne non estis, quæ carnis opera in vobis mortificatis, sed in spiritu. *Quicunque ergo spiritu Dei aguntur, ij filij sunt Dei.* Et ideo dilatamini vos & erigite mentem ad sublimia, vt possitis comprehendere ea, in quibus Christus sponsus vester in dextra Patris sedet & glorificatur: quatenus ibi adoretis eum in throno, vbi est ipse, quia extra iam mundum est, vbi in circuitu throni eius viginti quatuor seniores sedere leguntur ante conspectum Dei in sedibus suis, & adorant Christum regem viuentem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante pedes eius, quas ab ipso acceperunt, dicentes. Gratias tibi agimus Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, qui accepisti virtutem, & regnasti in secula seculorũ. Ergo vbi adorant hi, & quomodo adorant, quantum fas est mortalibus, etiam in præsentiarum adorare eum oportet, quoniam Christus in patre veritas est, veraxque pater in Christo vero filio totus est, qui vnus & verus Deus est, qui in Spiritu sancto adoratur: quia Deus Trinitas est, & ipse Deus Trinitas in templo suo, & non in manufactis hominum est. Templum autem Dei, Ecclesia est, sicut Ioannes testatur in sua Apocalypsi. *Et apertum est* (inquit) *templum Dei in cœlo, & arca testamenti eius visa est.* Quæ profecto arca non illa Moysi fabricata, sed beata virgo Maria est, quæ hinc iam transposita erat; quam beatus Ioannes Euangelista testis veritatis, cui commissa est, fortè recognoscens venerabiliter affatur, quia in cœlo vita est, monstratur species in genere, sicuti & genus per speciem declaratur; quoniam beata Maria in templo Dei visa est, scilicet in ecclesia Dei. Ecclesia verò in eius virginitatis fructu, penitus Domino dedicatur; ac per hoc arca testamenti Dei ipsa videlicet Dei genitrix, in templo eius non immeritò visa est, quia ecclesia & ipsa virgo est. Vnde Apostolus. Despondi enim vos vni viro, inquit, virginem castam exhibere Christo. Et ideo dilectissimæ, illuc mentem dirigite, vbi sponsus vester pro nobis introijt, & beata virgo visa est: quoniam ibi eius festiuitas rectè colitur, vbi Christus est sponsus, & æternæ vitæ gaudia celebrantur. Vnde quæso, egredimini fide, moribus, mente, atque omni desiderio æternæ visionis actibus, & pollutum nolite tangere. Ascendite sursum per contemplationem, & per conuersionem bonæ vitæ, donec apertum est templum Dei in cælo, quatenus ingredi possitis omnia vbi vobis repromissa bona seruantur: & virgo sancta cœlesti iam immortalitate vestitur. In cœlestibus namque sint corda vestra erecta, vbi est & thesaurus vester. Immo idem & thesaurus æternæ hæreditatis sit in corde vestro, quatenus quod est in cœlo, in vobis sit per fidem. Coronam itaque vestram nemo accipiat alter, donec veniat sponsus: quin immo vos corona decoris esse possitis in manu Domini per gratiam eius, qui vos ad æterna vocauit gaudia IESVS CHRISTVS filius virginis Dominus noster, qui cum æterno Patre, vna cum Spiritu sancto, viuit & regnat Deus per infinita secula sæculorum. Amen.

Abacuc. 3. — Hebr. 4. — Inuocatio B. Mariæ. — Ioan. 21. — Ioan. 4. — Coll. 3. — Matth. 13. — 2. Corint. 5. — Rom. 8. — Apoc. 4. — Christus in Trinitate adorandus — Act. 7. & 17. — Apoc. 11. — Ecclesia virgo. — 2. Corint. 11 — Matth. 6. — Apoc. 3. — Isai. 62.

EIVSDEM SERMO SECVNDVS, de eadem Assumptione Beatæ Mariæ.

INter præcipuas sanctorũ festiuitates charissimæ, hodierna nobis refulsit insignis & gloriosa genitricis Dei Mariæ solennitas, in qua ipsa beata & venerabilis virgo assumpta est gloriosissimè ad æthereum thalamum: in quo vt canimus Rex regum filius beatæ Mariæ virginis astellato, immo ineffabili sedet solio. Vbi millia milium ministrant Angelorum iuxta Danielis vaticinium, & decies centena assistant milia: quo-

Mariæ virginis assumptio in cælum. — Dan. 7.

lia: quorum cum laudibus & exequijs, gloriosa Dei genitrix hodie de terris exaltata, & de carne euecta cum triumpho & exultatione suscepta est in cœlo, & collocata in paradiso. Hæc est namq; sacra & venerabilis solennitas fratres, ante mundi constitutionem præscita & præordinata, sed hodierna die exultãter est impleta. Nobis quidem dilectissimi, hodierna est & annua, sed Angelis in cœlo & supernis ciuibus est continua & perpetua. Sed quia in præsentiarum nobis continua esse non potest, debet tanto celebrior fieri præ omnibus sanctorum festis, quantò ineffabili vtitur priuilegio mater Domini saluatoris, & donum possidet perpetuæ virginitatis. Quia etsi impartit præmia iustus iudex Christus Dominus secundum Apostolum, vnicuique iuxta opera sua, huic tamen sacratissimæ virgini genitrici suæ, sicut incomparabile est quod gessit, & ineffabile donum quod percepit, ita & inæstimabile atque incomprehensibile præmium & gloria: non dico inter ceteras sacras virgines, verumetiam vltra omnes sanctos, quam promeruit. Peruenit namque ad cœli palatiũ beata & gloriosa, vbi Christus spõsus Ecclesiæ, intra thalamum collocauit eam, in dextera maiestatis. Ibi siquidem eam assumpsit præcellẽtissimã inter primos, vbi iuxta Dauid vocẽ, *stat regina in dextris Dei in vestitu deaurato, circundata varietate.* Hæc igitur dies est, in qua renata inter filias Ierusalem speciosa resplenduit: in qua gloriosa Dei genitrix quasi aurora processit, & vadit post agnum gloriosior, quocunque ille pergit. Hæc namque, est vt dixi, fratres, festiuitas hodierna præcipua & venerabilis nobis, sed venerabilior in cœlo est Angelis & sanctis omnibus; quorum lætitia & gaudium proculdubio ex huius adimpletur dici exultatione: quando beata Dei genitrix clarior sole refulsit in throno claritatis. Nam Christus sicut legimus, *in sole posuit tabernaculum suum: de quo* ipse vt ita loquar, tabernaculo, *processit tanquam sponsus de thalamo suo.* De quo sane tabernaculo, ac si ex voce genitricis Dei dicitur. *Et qui creauit me requieuit in tabernaculo meo.* Idcirco absque dubio fratres charissimi, beata virgo pro tanta gratia, tantique honoris priuilegio materno hodie resedit sublimata in throno, quoniam etsi duodecim leguntur throni, in quibus duodecim Apostolorum sessurus est numerus, quando iudex omnium sacratissimæ huius virginis filius sedebit in sede maiestatis suę, cum senatoribus suis: non desunt tamen ibidem quàm plurimi alij, inter quos in conspectu Dei etiam viginti quatuor dicuntur residere seniores, & adorare ante thronum Dei viuentem in secula seculorum. Sed & Daniel testatur, quod throni positi sint: nec eorum tamen explet numerum. Vnde liquidò constat dilectissimi, qui thronus beatissimę virginis paratus ante mundi constitutionem, hodie celsior glorificatus & inuenitur, etiam ab Angelis: nec immeritò igitur, quoniam & ipsa facta est thronus Dei & thalamus, in cuius vtero veniens sapientia Dei patris, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Quod si *anima iusti* cuiuslibet *sedes est sapientiæ*, teste scriptura, multo magis huius anima fratres charissimi, quam Spiritus sanctus sic impleuit, etiam ante conceptionis horam, vt salutaretur ab Angelo. Ait enim, *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Ad quam ita mox ingressus filius Dei, qui est virtus & sapientia patris, sic repleuit, sicque possedit, vt in ea Verbum caro fieret: & habitauit totus Deus in homine. Et ideo totus in nobis, quia totus Deus in ea fuit: ac per hoc quem cœli & terra non capiunt, totum concepit virgo de Spiritu sancto, & peperit pro salute mundi, Deum & hominem. Ideo dilectissimi, cogitate cum omni integritate fidei, cogitate inquam, animam huius virginis, quia commercium tanti muneris non fide dignè nec cogitare possumus. Idcirco huius virginis animam Dominum magnificantem glorificemus, quam hodie paradisus excepit gaudẽs, quam Angeli cum laudibus prosequuntur, quã Apostolorum chorus veneratur, quam Martyres candidati beatificant, quam sanctorum Confessorum stolatus concelebrat numerus, cui hodie sanctarum Virginum cum suis palmis victricibus exultanter occurrit exercitus. Quoniam hæc est anima illa beata per quam auctor vitę ingressus est mundum, per quam omnis maledictio soluta est priorum parentum: & cœlestis benedictio in toto venit mundo. Hæc est virgo in cuius vtero omnis ecclesia subarratur, coniuncta Deo fœdere sempiterno creditur. Pro talibus & huiuscemodi Sacramentis, venerãda est fratres, hodierna festiuitas sic annua, vt semper nobis continua maneat & venerabilis in mente: quoniam post Christum qui caput est & Deus totius ecclesię, hęc virgo gloriosa refulget, etiam super choros, vt cantatur, exaltata, Angelicos: clarissima inter virgines, cãdidior inter martyres. Quia etsi illi martyrio coronati dealbarunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni, nihilominus hęc beata & venerabilis virgo candidior dignè prędicatur: eo quòd etsi corpora martyrum pro Domino supplicia pertulerunt, nihilominus hęc admirabilis virgo in anima passa teste Domino comprobatur. Ait enim Simeõ, vel Dominus ad eam *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Quod si gladius vsque ad animã peruenit, quando ad crucem stetit fugientibus Apostolis cùm videret Dominum pendentem, etiam plusquam martyr fuit: quia in animo non minus amoris quàm mœroris est intus gladio vulnerata.

Rom. 2. — *Maria virgo à dextris Dei collocata.* — *Psal. 44.* — *Assumptionis festus dies in cœlis celebrior est, quàm in terris.* — *Psal. 18.* — *Eccle. 24.* — *Matth. 19.* — *Apoc. 4.* — *Daniel. 7.*

Maria thronus Dei. — *Io. 1.* — *Sap. 7.* — *Luc. 1.* — *Sãctorum vniuersi ordines Mariam venerantur.* — *Luc. 1.* — *Assumptionis Mariæ festiuitas annua veneranda.* — *Apoc. 7.* — *Luc. 2.* — *Io. 19.* — *Mariam plusquam*

martyrem vocat etiā Hier. Ser. de assūpt.

vulnerata. Parata enim stetit, si non deesset manus percussoris. Beata Dei genitrix iure plusquam martyr mater est, quæ nimio amore vulnerata, testis extitit saluatoris. Et pro mœrore in animo cruciatum sustinuit passionis. Propterea igitur quia hęc virgo & mater ineffabilis est, donis in pręsentiarum munerata, priuilegijs sublimata diuinis, credere oportet quod hodie omnimoda cœlesti ira illustratur gloria: vt nullis in terris possit dignè laudibus venerari. Vnde quantum debemus, quia non possumus, implorandus est Spiritus sanctus, qui eam repleuit & ornauit immensis largitatis suę muneribus, implorandus etiam ipse vnigenitus Deus Dei filius, vt pro modulo infirmitatis nostræ suscipere dignetur laudes, vtcunque pro ipsa quas offerimus: quia nemo mortalium est, qui dignè possit huius sacratissimæ virginis laudes dicere, neque possit mysteria quæ in illa completa sunt, verbis explicare. Tamen admodum quantū colenda ostendit Gabriel archangelus ad eam missus venerabiliter, dum eam prior salutat ex officio debitę venerationis, & collaudat gratia plenam, quam benedictam prædicat inter omnes mulieres, moxque matrem affuturam Domini. Alioquin charissimi, nisi esset non tantum vltra mulieres, verūetiam meritis vltra homines, tantus Archangelus non tantam ei exhiberet salutationis gratiā: nec tales tantasque inferret laudes. Quod si adhuc in carne mortali, & iam cōpletus mysterij Sacramentis, Archangelus Dei exhibuit reuerētiam, & attulit laudis præconia, quid putatis charissimi hodie in cœlo quantas deferunt laudes & glorificant filium Dei, qui natus est ex ea? Hæc est namque dilectissimi, Maria virgo, de cuius se natum Christus, quàm sæpe filium hominis testatur ex Euangelio, vbi ait. *Filius hominis venturus est in regno patris sui.* Necnon & cum diceret beato Petro, vnà cum cæteris. *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Ac deinde refert. *Vos autem quem me esse dicitis?* Ait ergo Petrus pro omnibus. *Tu es Christus filius Dei viui*: non quod eum negaret filium beatissimę virginis Mariæ, quod ait Christus, sed vt demonstraret vnum, eundemque filium hominis esse filium Dei: quam fidem tam in Petro, quàm in cæteris Apostolis requirebat Dominus. Et ideo charissimi, veneremur sicut matrem Domini & saluatoris nostri IESV Christi, prædicemus ac si matrem Domini & perpetuam virginem, quæ hodie peruenit ad thalamum ęterni regis, ad easdem nuptias, quæ in vtero sunt dedicatæ. Pro quibus arras accepit sponsa Christi in dotis titulo, & pignus hęreditatis ęternæ Spiritum sanctum. Sed qui minùs idonei sumus de tantis dignè loqui aut cogitare mysterijs: redeamus ad ipsius verba beatę virginis, ad ipsius rudimenta virtutum, quatenus ex

Luc. 1.

Christus dicens se filium hominis, virginem intelligit.

Matt. 16.

Ephe. 1.

cius tirocinio humilitatis meliùs edicere valeamus, cur de imis ad tantæ peruenerit multitudinem claritatis. Ait enim inter cætera: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicēt omnes generationes.* Hinc quęso fratres mei, audite matrem Prophetissam Dei. Prophetissam dico, imo vt ita dicam, Euangelistā. Audite quęso, virgines, audiat omnis fœmineꝰ ordo humilitatem tantę virginis, & nolite credere, si non iam completa sunt omnia quęcunq; predixit per eam, qui ipsam repleuerat Spiritus veritatis. *Ecce enim*, inquit, *ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ergo quando hęc sancta & venerabilis virgo dicebat, nescio fratres, vel si paucis in eadem gente Iudæorū nota fuisset, loquebatur tamē cum fide & prædicabat quæ futura nouerat. Dicebat autem humilis & ancilla, quę se beatam nouerat. *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quapropter quæso, respicite terras quascunque sol suo illustrat lumine, & videte, quoniam nulla iam penè est natio, nullaque gens, quæ Christum non credat: vbicunq; Christus colitur & adoratur, venerabilis Dei genitrix Maria, beata & fœlix, necnon & virgo perpetua prædicatur. Et ideo fratres parum est ab vno vel à paucis dicere, quod ab omnibus vbique prædicatur & creditur. Hoc itaque est dilectissimi, quod dico, quia creditur. Et ecce per orbem terrarum vbique in omni gente, & in omni lingua, beata Maria virgo pronūciatur: & quot sunt homines, tot habet testes. Verùm siquidem dixerim, quia creditur, dum prædicatur. Prædicatur autem quia verè beata creditur esse apud Deum, & nunc fiducialius vbiq; pronunciatur, quia verè & fideliter beata creditur. Tamen quod prædictum est in omnibus adimpletur, quia in terris beata & gloriosa dicitur: in cœlis verò ab omnibus sanctis conspicua collaudatur & pręclara. Inde enim charissimi, hæc festiuitas gloriosa, vnde illa sublimatur, & beata etiam ab Angelis veneratur. *Quia respexit*, inquit, *humilitatē ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes.* Mira etenim deuotione plena vox, qua dicitur, *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Non enim ait: Quia respexit virginitatem meam, aut innocentiam, aut aliam quarumlibet virtutum gratiam, sed solam humilitatem suam respexisse Dominum humiliter fatetur. Mira itaq; disciplina virtutis, & admirabilis philosophia. Siquidem mira & circumspecta professio virginis, vt & veritas panderetur in sermone, & in nullo offenderetur diuina virtus, quæ magnificabatur in professione. Vnde cum audisset omnia quæ sub Angelo ei deferebantur incomprehensibilia, & credidisset inaudita, necnon etiam & quę ab Elisabeth dicebantur credita: *Magnificat*, inquit, *anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.*

Isa. 8.

B. Maria prophetissa est & euangelista.

Vbiq; terrarum B. Mariæ excellentia prædicatur.

Humilitatē B. Mariæ præter cæteras virtutes, Dominus respexit.

Luc. 1.

Deinde intulit: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*: Veruntamen in nullo de se præsumpsit, in nullo aliquid de se altum sapit; sed tota in Deo exultat: totusque spiritus eius in Deo gaudet, & tota eius anima Dominum magnificat & collaudat. Nihil sibi attribuit meritorum, nihil sibi ad se adplaudit: sed solummodo ea quæ Dei sunt, requirit & sapit. Idcirco in illo tota exultat, tota gaudet & lætatur, solam sibi vendicat humilitatem ancillæ, quæ mater veneratur ab Angelo saluatoris Nec tamen eandem humilitatem à se aliquid esse dixit, sed qui altissimus eam respexit, & acceptam sibi fecit. Ideo, inquit, beatam me dicent omnes generationes. O mira confessio, & mira humilitas! Confitetur humilitatem, quam solam in se respexisse dicit, qui cuncta respicit, & continuò prædicatur beatitudo ipsius, de qua hodie totus testis est mundus. Quæ beata etiam & cum Christo in æternum regnare creditur, quia completa sunt, quæ prædixit. Scriptum quippe est. *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*. Exaltata est autem sancta Dei genitrix, non solum quia humilis inuenta est, verùmetiam ineffabiliter gratia repleta est. Quam deprecantes veneramur, & venerantes deprecamur: vt ipsa pro nobis intercedere dignetur, apud Dominum nostrum Dei filium, quem de se genuit incarnatum: Qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Luc. 14. & 18.

Deprecāda & venerāda est sancta Dei genitrix.

EIVSDEM SERMO TERTIVS, de eadem Assumptione beatæ Mariæ.

ADest nobis, dilectissimi fratres, hodierna festiuitas beatæ Mariæ virginis gloriosa, plena gaudijs & immensis de ascensu eius repleta muneribus. Illustri siquidem de meritis: sed illustrior valde pro gratia, qua illustratur non tantum beata ipsa virgo, verùmetiam per eam omnis Christi ecclesia. Nec enim gratiam ex meritis gloriosa virginitas promeruit: sed præmia meritorum ex gratia percepit. Et ideo celebritas hodierna inde gloriosior est cæterorum sanctorum natalitijs, quo illustratur beata virgo & mater Domini, & ineffabilibus diuinorum sacramentorum priuilegijs, quia inde creuerunt merita vnde plenissimè referta est gratia. Et ideo apud Dominum quanta pensanda sint eius merita, vel cogitanda præmia, puto quòd nemo est, qui ad purum edisserat, nisi qui potest verè perpendere, qualis vel quanta sit ista gratia, qua repletur ipsa, per quam venit in mundum Dei maiestas. Idcirco fratres mei, veneranda est hæc solennitas cum omni deuotionis obsequio, & venerandum quod canitur etiam super choros exaltata Angelorum. Nam nulli hominum vnquam concessum est tanti vti priuilegio muneris, etiam Angelo, vt vna persona esset in Trinitate, quod de substātia sua genuit, & esset Deus. Ideo quæso, sileat insipientia carnis: & celebretur dignè cum laudibus festiuitas matris Domini & saluatoris nostri, tanto honore dignissima, quantum est veneranda ex gratia, quia eius honor & gloria, laus & gratiarum actio est redemtoris. Hodie quippe vocata processit, & immarcessibilem de manu Domini cum palma virginitatis percepit coronam. Hodie in throno regni suscepta est & resedit. Hodie thalamum intrauit, quia simul virgo & sponsa fuit. Hodie siquidem audiuit illam vocem blandientis à sede maiestatis, qua dicitur. Veni electa mea, & ponam te super thronum meum, quia concupiuit rex speciem tuam. Ad quam sanè vocem credimus, quòd gaudens & exultans soluta est beata illa anima, ac perrexit ad Dominum, vbi facta est ipsa thronus, quæ fuerat in carne templum diuinitatis. Tanto speciosior præ cunctis & sublimior, quanto & gratia gloriosior refulsit. Hæc igitur diuina est recompensatio fratres, de qua dicitur. *Omnis qui se humiliat exaltabitur*. Fundata enim erat profunda humilitate, & dilatata in charitate, propterea hodie tam sublimiter est exaltata. Sed quia celsitudinem & magnificentiam throni perscrutati non possumus: saltē thesauros eius humilitatis interdū perscrutemur, vt deinceps eius interuenientibus meritis, ad gloriam donorum pertingere valeamus. Nam humilitas, custos reliquarum virtutum est: & ideo venerabilis virgo, quia virtutes multas sibi aggregauerat, custodem earū humilitatem in animo ferebat. Quam post perceptam gratiam amplificauit, & cōfessa est, se esse ancillam, quæ mater erat creatoris. Nihil nobilius fratres, Dei matre inuenitur, quę se profitetur ancillā: nihil splēdidius quā splendor elegit gloriæ. Nouerat enim beata virgo, quia humilitas Deo semper placet: & ideo ex nuncio cùm salutatur, nihil altum de se sapit, nihil præsumit: sed tota humilis ad Deum intendit, cui totum deputat quod est, & quod audit. Quapropter & nos discamus Deo deferre: discamus de nobis humilia sentire semper in omnibus. Discamus humiliari, quia auctor vitæ ideo ad nos, cùm esset altissimus, humilis venit, vt nos humilitatem de se doceret magister veritatis. Quia si quis sine humilitate virtutes congregat, quasi qui in vento puluerem portat. Vnde ait ipse in euangelio. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*. Nec sine causa igitur præcipuè mortales & fragiles humilitatem discere iubet, qui etiam in cœlis vbi immortalis regnat, inter Angelos humilia requirit. Vnde Dauid Propheta ait. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra?* Quod si ab ipsis Angelis in cęlo mansuetudo exigitur, quid

Merita B. Mariæ ex præcedente gratia pendent.

Gloria B. virginis laus est redemptoris.

Luc. 14. & 18.

Merita B. Mariæ nobis vtilia.

Sine humilitate aliæ virtutes nō prosunt. Vide S. Gregorium in Psalm. 3. pœni.

Matth. 11.

Psal. 112.

quid putatis hîc fratres, vbi superbia regnat, vt humiliemus quantum necesse est nobis? Hinc quoque dictum legimus? *Quantò magnus es, humilia te in omnibus?* Quoniam *humilem spiritu*, sicut Salomon ait, *suscipiet gloria*. Hoc quippe non erat beata Dei genitrix fratres mei, quod ad humilem, & quietum, & trementem sermones suos, respiciat diuina dignatio? Idcirco continuò ait ad Angelum. *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Non enim superbit, sed crescit ex dono deuotionis obsequium, humilitatis priuilegium augetur in omnibus, sed in nullo subripit arrogantia: quoniam non intumescit ad vanam gloriam, quę beatam se prædicat mox futuram, propter humilitatis indulgentiam. Ideo non discurrit quia humilis: nam quantùm mansuetus est quisque qui iussis obtemperat diuinis, tantùm immitis qui aut non credit, aut differt obedire quod audit. Iam humiliat se beata virgo in cunctis, vt totam suscipiat in se gratiam largitoris: quia quod per partes alijs datum est, tota simul venit in ea gratiæ plenitudo. Hinc quoque ait Euangelista. *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Magna siquidem gratia dilectissimi, beatæ Marię virginis: Magna promeruit præmia æternę remunerationis, quia multum se humiliauit inter immēsa dona, inter diuinitatis commercia. Hodie à Domino multum exaltatur gloriosa. Denique ideo Christus humilis ad humilem virginem venit, quam elegit: vt de tam profunda humilitate triumphum erigeret salutis, & exaltaret eam, vt cantauimus, etiam super choros Angelicos. Quæ nimirum exaltatio, priuilegium est gratię. Vnde cum timore & tremore perfectæ dilectionis, recolenda sunt hæc mystica donorum sacramenta: sicque ex his compensanda est huius celebritatis gratia. Quapropter ęstimate fratres, qua reuerentia, quo deuotionis obsequio, nos tantis interesse deceat sacramentis. Cui Angelus ipse non sine metu sancto, nec sine honore debito, impendit reuerentiam euangelizandi. Sentiebat enim Angelus in beata virgine iam specialiter Dominum inesse, & futura nouerat diuini mysterij sacramenta. Ideo tam reuerenter ait: *Aue gratia plena.* Deinde attendite quàm eximium sit mox quod infert: *Dominus tecum.* Non enim dixit, Dominus sit tecum, quasi visitandi gratia: sed Dominus tecum, quia in te nouo nascendi inlabitur sacramento. Sicque totus vadens in salutationem, propter maledictionem priorum parentum, magnum deregit benedictionis oraculum *Benedicta tu*, inquit, *inter omnes mulieres.* Quomodo igitur nunc benedicta charissimi? Ecce de auditu gratia adimpletur, de auditu fides genita, contra fidem credidit. De conceptu deferre honorem cognatis didicit: de ortu filij pudor creuit, aucta est castitas, integritas roborata, virginitas quoque solidata, omnes perseuerauerunt virtutes. *Extremuit* omnia, quæ & prima mirabilis eius refulsit humilitas. Quæ cùm omnia ab Angelo didicisset, & repleta donis cælestibus fuisset, ait, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum:* quam vocem mox secutus est effectus. Fit itaque grauida mox beata virgo, quæ hodie assumpta est in cœlis cum gaudio: fitque sacrarium Spiritus sancti, & consilium Verbi. Quæ ideo beata iure dicitur inter omnes mulieres: quia omnes ex ea beatificantur. Collata quippe est gratia & beatitudo in specie, vt diffunderetur in omne genus ecclesiæ. Vnde nec immeritò beata & venerabilis hodie pręcellit in genere totius corporis: quę vltra omnes fœcundata est in specie prolis. Interea iure antefertur in cœlestibus: quæ ita ditata est ac repleta prę omnibus in terris, diuinis muneribus. Quapropter festiuitas hodierna celebritas, est omnium supernorum ciuium gratissima, quia eius est assumptio de corpore, ex qua orta est veritas & iustitia, quæ de cœlo prospexit, in qua omnes iustificamur, & exultant sancti in gloria. Hinc fratres quęso, iungamus vota cum supernis ciuibus, & iuxta modulum infirmitatis nostræ exæquamur laudibus: quoniam quod natum est ex ea, commune est omnium gaudium. Illi siquidem hodie occurrunt lętantes, & suscipiunt eam gaudentes cum hymnis & laudibus: nos prosequamur cum omni deuotione cordis, & integritate fidei. Sicque prosequamur, vt ad illa ineffabilia dona, quæ percepit beata Dei genitrix, quandoque pertingere valeamus. Forte igitur hodie interrogauerunt quidam sanctorum eminus prospicientes, illud de Canticis. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris?* Quoniam in ascensu eius, multa flagrabant ornamenta virtutum incendio diuini concremata amoris. Quę ideo quasi virgula fumi, quia ipsa est virga illa de radice Iesse, quæ hodie ascendit. Gracilis quidem & delicata ex aromatibus vniuersi pigmentarij pulueris: sed conflagrata incendio charitatis. Et ideo benè in modum fumi virgulę ex aromatibus, quia facta est tota in holocaustum Dei, quę odoramentum virtutum spargebat de se vsque ad cœlos: & non qualiacunque, sed vniuersi pulueris pigmentarij. Vnde fratres, admiratio illa Angelica, non de virginitate sola, quæ fuit singularis in Maria, sed de immensitate gratiæ venit: quia vniuersæ virtutes in ea respergebant ex incendio diuini amoris suauitatem odoris, ita vt in ea esset forma, non solum virginum, verum etiam omnium ecclesiarum Dei. Quoniam virginitas & vita beatæ Marię, speculum & species fuit totius castitatis, & integritas virtutum, decus pudicitiæ, & magisterium valde eximium probitatis. In qua rogo, videant virgines quid vitare, quid

Eccli 3. Prou. 29. Isai. 66. Luc. 1.

Mansuetus iussis facilè obtemperat.

Hieronym. ser. de Assumpt.

Ioan. 1. Luc. 1.

forte Extenuauit

Assumptio B. Mariæ festiuitas est ciuium supernorũ.

Psalm. 84. Psal. 149.

Sanctorum percontatio de assumpt. B. Mariæ.

Cant. 3. Isa. 11.

B. Maria forma omnium ecclesiarum.

quid corrigere, quid tenere debeant honestatis: A quia primus discendi amor, vt ita fatear, nobilitas est magistri. Habetis ergo virgines, egregij magisterij formam: habetis exemplar in ea perfectæ virginitatis. Ecce via, qua pergere debetis: ecce beatitudo & gloria, ad quam peruenire vultis. Illuc indesinenter votis & desiderio anhelare oportet, vt ad ea quandoque fœliciter perueniatis. Verum quia de propagine carnis, B nulla nobilior Dei matre refulsit, nulla splendidior ea processit, quam splendor paternę gloriæ ineffabiliter diuinitùs illustrauit, quam virtus altissimi obumbrauit, vt virgo pareret, quam diuina gratia repleuit, vt virgo conciperet: quam sapientia Dei Patris præ omnibus elegit, vt placeret; quæ corpus Christi sine contagione sui corporis generauit; quæ omnes virgultos in odorē suauitatis, ardore charitatis Domino concremauit, vt tota holocaustum Deo fieret. Cuius caro & sanguis origo fuit benignissimi saluatoris, cu- C ius anima templum extitit in quo factum commercium nostræ redemptionis est. Bona siquidem domus charissimi, in qua tota simul diuinitas inhabitur Verbi, in qua sapientia Dei Patris septem sibi columnas erexit, super quam omnis innititur domus, & fabricatur ecclesia. Quid dicam fratres mei, quidve loquar de ijs rebus mysticis, in quibus omnis humanus sermo silendo & admirando, potiùs quam loquendo crescit, pro quibus Angeli gratulantur & decan- D tant: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quòd si tunc ad partum virginis talia cantarunt, credimus dilectissimi, quod hodie dignas concelebrant exsequias, & suscipiunt cum gloria matrem sui creatoris gaudentes quam Spiritus sanctus adimpleuit, quam sapientia Patris scilicet Filius Dei, possedit. Vnde & nos gratias agimus creatori nostro, quia donorum eius priuilegia, nostra sunt munera; nostraque conspersio, quam fermentum, quod cō- E spersum est in specie, redundauit in genere, donec fermentaretur totum. Et factum est vnum corpus, vnaque conspersio noua. Christus & ecclesia. Vnde necesse est charissimi, festiuitas quæ per fidem flagrat in mente, vt habeatur & cōtēpletur ab omnibus in specie: sitque in nostris oculis gloriosa: quæ nunc tantum in cordibus resplendet credita. Tunc quippe illa nobis erit festiuitas continua & sempiterna, quę nunc est F in mente hodierna & diurna: ita vt sit illa iure quæ nunc flagrat in fide, anhelat in spe, vt permaneamus; pulsat in charitate, vt ingrediamur ad eam festiuitatem in qua est beata & gloriosa Dei genitrix, regina hodierna die assumpta, per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Ambrosius lib. de virg.

Nulla de carnis propagine splēdidior aut nobilior Dei matre

Prouerb. 8.

Luc. 2.

Angeli B. Mariæ celebrant exequias.

Luc. 13.

EIVSDEM SERMO QVARTVS de Assumptione B. Mariæ.

FRatres dilectissimi, cùm aliquid pro amore creatoris, in creatura eius dignis laudibus prædicatur, aut excolitur, ad Dei proculdubio laudem refertur, qui auctor ipsius creaturarum operis inuenitur. Sicuti & in quodam laudabili ac mirabili artificio, quicquid in eo magis laudibus celebratur, ad laudem artificis iure colligitur. Hinc quoque in propheta scriptum est. *Laudate Dominum*, inquit, *in Sanctis eius.* Vnde in primis dilectissimi, gratiæ vestrę dignitatem humiliter imploro, vt veniam detis præsumptioni vel imperfectioni meę, qui cùm sim tardus ingenio, indoctus eloquio, tamen ex amore eius, quod in Assumptione sanctæ Dei genitricis ac semper virginis Marię matris Domini legitur: more infantium balbutientium susurrare conatus sum, qui se sponte ad hoc ingerunt, quod dignè explere nequeunt. Sed ab omnipotente Domino non tam effectus quàm voluntas requiritur, secundum quod scriptum est, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et* igitur sancta & venerabilis virgo Maria mater Domini nostri IESV CHRISTI, secundum carnem ex semine Abrahæ, orta ex tribu Iuda, virga de radice Iesse, clara ex stirpe Dauid, filia Ierusalem, stella maris, ancilla Dei, Regina gentium, Domina regum, sponsa Domini, mater Christi, conditoris templum, Spiritus sancti sacrarium, velut columba speciosa, pulchra vt luna, electa vt sol, signaculum fidei, reparatio Euæ, introitus vitæ, ianua cœli, decus mulierum, caput virginum, hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viuentium. Multiplicabitur vt cedrus Libani, florens vt palma velut oliua fructifera in domo Dei. Virgo sancta, virgo prudens, & vna ex numero prudentium virginum. Virgo pulcherrima, virgo pudica, corpore decora, animo fulgida, fide perspicua, mente pręclara, amore virginitatis deuota, ad obediendum parata, ministerio sibi credito cauta, in persecutione pacifica, in passione Christi mente compassa est. A Prophetis Dei prædicta à Philosophis sanctis pręfata, ab Archangelo salutata, à Spiritu sancto fœcundata, atque ab eodem obumbrata, feminis viri ignara, prole filij fœcunda, virgo innupta, & filio læta, fide concipiens gaudio pariens, virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Quem mundus totus non capit, in suo sacro aluo hæc virgo inclusit: Qui mundum pugillo continet, cum beatissima virgo pannis inuoluit: & qui præsentia maiestatis suæ in cœlis Angelos pascit, virgo hunc sacra, sacrato vbere matris aluit lacte. Et insuper ad cuius arbitrium totus orbis terrarum regitur, huius gloriosę virginis vberibus

Authoris modestia.

Luc. 2.

lego Est

Cant 6.

B. Mariæ epitheta.

Cant. 4.

Psalm. 51.

bus conditor mundi infans nutritur. Et sub cuius defensione proteguntur regna terrarum, cum ipso virgo Maria fugit in Ægyptum. Et qui totum mundum quasi in statera suspensum tenet, in cruce confixum virgo Maria cernens aspexit. Qui presentia maiestatis è cœlis nunquam defuit: ascendentem etiam in cœlum oculis proprijs contemplata esse virgo Maria creditur. O beatissima & sanctissima omnium fœminarum Maria: quàm fœliciter in terris remanes: quæ filium tuum, immo & Dominum redemptoremque nostrum IESVM CHRISTVM in cœlos præmittis! Immo enim tu multò beatiùs & fœliciùs cœlos penetrans, quia filium tuum in sua gloria sedere ad dexteram patris non ignoras. O beatissima & gloriosa celebratio noctis huius! in qua virgo venerabilis Maria, cum laudibus cœlestis militiæ poli aulam cum ineffabili triumpho excipitur: ex cuius carne Dominus IESVS Verbum caro efficitur: quam ad immortalitatis gloriam transmutatam, ac super Angelos eleuatam nullus fidelium ambigit. O dilectissimi, si permitteretur scire nobis, quod tamen quia nec mens humana corde concipit, nec ore promit, quantus famulatus animarum sanctarum, quę reuerentia gaudēs sanctorum Angelorum spirituum in aduentum animæ beatę Marię supernis sedibus impēditur, atque excolitur, cuius filium Dominum nostrum IESVM Christum super se eleuatum, gaudentes cernunt, cernentes inhærent, inhęrendo immortali immortaliter viuunt. Agitè ergo nunc gaudentes quod agitis, celebrate solenniter quod celebratis, & à cordibus vestris pigritiam mali corporis excludite. Quo excluso animos vestros flamma sancti amoris accendite, voci cantilenæ sensum accommodate, sapienter psallite. Et inter hæc, vt inferar precibus vestris apud intercessionem beatæ Mariæ, quam summo cordis desiderio amantes colitis, veniam mihi obsecro, impetretis. Et quia illa mater meruit effici creatoris nostri, nos mereamur habere illam apud filiū suum, immo & Dominum suum redemptoremq; nostrum interuenientem, & in omnibus auxiliatricē. Et quia illa meruit virtute altissimi obūbrari: nos mereamur eius precibus adiuuari, ipso adiuuante, qui viuit & regnat Deus, in vnitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

Vigiliæ nocturnæ.

Innocatio B. Mariæ.

EIVSDEM SERMO QVINTVS, de eadem assumpt. B. Mariæ.

Luc. 10. *In illo tempore. Intrauit* IESVS *in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam.*

Congruè satis & cōuenienter videtur à patribus fuisse sancitū, vt in memoria Dei genitricis recitetur Euangelica lectio, quæ narrat illas duas mente & carne sorores, Dominum IESVM excepisse hospitio. Cui enim illa venienti in mundum, templum præparauit in virtute sacratum, & perpetuæ virginitati dedicatum; huic istæ vt euangelium loquitur, temporalis habitationis pręparauerunt hospitium, & pię humanitatis, ac sincerissimę charitatis præbuerunt obsequium. Harum enim vita & actus, ita fuerunt mirabiles, & fidelium recordatione celebres: vt duarum vitarum figuram, eas rectè tenere asserant diuinarum literarum catholici & doctissimi viri. Martha igitur, quę curam domus gerebat, & tanto talique hospiti, ea quæ necessaria erant, præparabat, actiuæ vitæ figuram, vt diximus, præferebat. Per Mariam verò quæ ad pedes Domini sedens instantissimè sermonis eius audiebat colloquia, vita perspicuè præmonstratur contemplatiua. Eia fratres charissimi, videamus si domina nostra, imo Domini nostri & Dei genitrix & semper virgo Maria, vitamque vitam ad plenum exercuit actiuam laudabilem, quàm opere Martha excoluit: & contemplatiuam optimam, quam Maria audiendo & eligendo obtinuit. Sanè sicut dilectum Domini Ioannem Theologum, de humanis & corporalibus actibus Domini IESV pauca dixisse, & multa de natura diuinitatis eius, potētia & maiestate dixisse & scripsisse, teste sacratissima fere descriptionis eius, cognoscimus: ita Domini genitricem non adeo fuisse credimus intentam actiuę conuersationi, quoniam se totam contulit diuinæ speculationi. Non enim ad actiuam, vltra quàm matrem Domini decuit, se contraxit: sed toto mentis affectu & desiderio ad vitam se contemplatiuam erexit. Et ne ex toto esset vitæ exors actiuæ, postquam electa est à Domino, salutata ab Angelo, obumbrata à Spiritu sancto, fœcundata Dei verbo, exurgens de loco per iter deuium & abrupta montium, veniens vt deferret amicis actualis vitæ laboriosum officium, Zachariæ vatis ingreditur domum, Elizabeth salutans, cognouit in spiritu, in sinum eius nobile pignus depositum: & in ijs paucis, vt diximus, Marthę compleuit actum. Si Martha fœlix quæ actiuæ vitæ præferebat figuram, quanto magis istæ sanctissimæ, de quibus loquimur personæ extiterunt fœlices, quæ tantorum gaudiorū & munerum meruerunt fieri compotes? Quæ maior potest esse fœlicitas, quàm in matre Domini, & vt ita dicam, in aula regali, in aula virginali, fœcunditas regnet & virginitas? quàm cum infœcunda & vetusta generat, & parit sterilitas: & cùm ętas senectutis & antiquitatis, nomē premeruit nouę paternitatis? Et vt beatus Hieronymus iocundo sermone prosequitur, Ioannes etiam ad introitum *Mariæ* exultauit & lusit, & per os virginis audiebat verba Domini, & de vtero

Duo sorores duas vitas designant.

Ioan. Theologus pauca de humanis actibus Christi, multa verò de diuinis conscripsit.

Actiua vita B. Mariæ

Luc. 1.

Hieronym.

vtero matris gestiebat in occursum eius erumpere. Quomodo, quantum, & qualiter, officijs & obsequijs speculatiuę vitæ, cum altera Maria se subdidit, Gabrielis Archangeli profiteatur assertio; sermonis euangelici prosequatur oratio: quia ad hæc narranda nostræ paruitatis deficit sermo. Vnum profecto scimus: quia omnis eius vita & actio intenta fuit sermoni dominico. Et sicut de altera Maria dictum est: Ista optimam partem elegit, quia prima omnium fœminarum, Deo virginitatem obtulit, & idcirco promeruit, vt Dei filius Angelo nunciante ex ea corpus nostrę redemptionis susciperet. Diximus enim eam semper intentam fuisse speculationi diuinæ, sed oportet nos hoc ipsum catholicis verbis astruere. Vt enim humano vsu loquamur, vbi erat corpore quando Angelus à Deo mittebatur ad eã? Vtique in domo parentum. Vbi spiritu? Verùm vt diximus, in illo diuinæ speculationis intuitu. Quid agebat? Sine præiudicio alicuius inreprehensibiliter viuẽs: vt suę professionis proprium erat, orabat, legebat. Quomodo orabat? Canticum quod cecinit timpanisans & exclamans. Quid legebat? Forsitan occurrebant ei diuinæ scripturæ testimonia, ad illud ineffabile sacramentum quod in ea generebatur, sine dubio pertinentia. Nonne in pignore quod gerebat, illud impleri posse credebat Mosaycum, *Prophetam (inquit) suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis?* Et multas alias in aperto cernebat Prophetarum sententias: per quas tanti sacramenti atque mysterij præmonstrabatur, & ad liquidum declarabatur veritas. Nonne ad hoc pertinere videbatur illud Iacobi Patriarchę testimonium dicentis, *Non auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium?* Quid manifestius, quam quod ille fatebatur Balaam ariolus & falsiloquus, Dei nutu veridicus? *Orietur (inquit) stella ex Iacob, & exurget homo de Israel.* Sciebat enim Dei genitrix in arcem diuinę contemplationis assumpta, Dauidicis edocta testimonijs, processurum de se Dominum tanquam de thalamo suo sponsum: & ipsum speciosum, vt idem Propheta præcinit, præ filijs hominum. Non enim dubitabat ad se pertinere Spiritus sancti illustrata lumine quod Isaiam Prophetam recolebat dixisse. *Ecce virgo concipiet & pariet filiũ. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Quid apertius? quid iocundius? Et virginem parituram, & virgam de radice Iesse processuram, nobilissimus prophetarum pronunciat. Placuit igitur inserere huic nostræ declamatiunculę sententiam Psalmi octogesimisexti, quem ad memoriam Dei genitricis & mysterium dominicæ incarnationis & natiuitatis, Beatus Ambrosius vir per cuncta laudabilis, & verus assertor fidei catholicę, adeo festiuè voluit

B. Maria vita theoretica.
Luc. 10.
B. Mariæ opera sub articulo annũtiationis
Deut. 18.
Genes. 49.
Num. 24.
Psalm. 18. & 44.
Isa. 7. & 11
Ambrosius Oratione funebri de

exponere. Et idcirco vt dixi, sententiam tanti põtificis pauperculo nostro operi apponere volui, vt quod dignè non potuit prosequi ingenioli nostri paupertas, sententiæ tanti pontificis nobilitet & commendet authoritas. Ait enim secundum antiquam interpretationem iam dictus doctissimus doctor. Mater Sion dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eã altissimus. Matrem autem secundum diuinitatem habere non potuit, quia author est matris. Ille homo factus est, non diuina generatione, sed humana: quique homo factus est, Deus homo natus est. Sed & alibi habes. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. In puero enim nomen ætatis: in filio est plenitudo diuinitatis. Factus est ex matre, natus est ex Patre: Idem tamen & natus & datus, non diuisum, sed vnum putes. Vnus enim Dei filius & natus ex patre, & ortus ex virgine, distanti ordine, sed in vno concurrente nomine, sicut & præsens lectio docet, quia homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Homo vtique corpore, altissimus potestate. Et si Deus & homo diuersitate naturæ, idem tamen non alter in vtroque. Aliud ergo speciale naturæ suæ, aliud nobiscum commune, sed in vtroque vnus, & in vtroque perfectus. Nõ igitur mirandum est, quia & Dominum eum & Christum fecit Deus. Fecit ergo IESVM cum vtique, qui ex corpore nomen accepit: fecit enim de quo etiam Patriarcha Dauid scribit, Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea. Quasi homo ergo factus dissimilis, vtique non diuinitate, sed corpore: nec discretus à Patre, sed exceptus in munere. Huius muneris gratiam Angelo nunciante, virgo Maria Dominum concipiẽdo promeruit, pariendo obtinuit, & post partum virgo perpetua permanens incorrupta possedit. Eiusdem gratiæ muneribus conferta, vt fas est credere, omne tempus dominicæ infantiæ, pueritię, & adolescentiæ cum ipso peregit: & obsequium maternę dilectionis & dulcedinis, vt vera mater, huminitatis suæ filio ministrauit. Quæ fuerunt inter se illorum colloquia, quàm dulcia, quàm amabilia, quando in matre fulgebat virginitas & lætabatur fœcunditas? in filio apparebat humanitas, & latebat diuinitas? Quãtum, vel quale illud erat deificum ac virginale consortium? non dico nostrum, sed omnium hominum prorsus excedit intellectum. Deinde, idẽ ipse qui erat vnigenitus virginis matris, cùm voluit apparere vnicus Dei Patris, tempore sui baptismatis hoc ipsum ostendit maiestas Trinitatis: cùm Pater auditur in voce, Filius videtur in homine, Spiritus sanctus in specie dignatus est apparere columbæ. Est enim huius rei magnitudinis testis magnus præ cęteris homo nomine Ioannes, à Deo missus. Iste verò tantus homo, qui hactenus erat dominicæ incarnationis &

excess. fratris sui Satyri.
Isa. 9.
Psalm. 86.
Marię virginis cum filio huius vitæ consuetudo.
Matth. 3. Luc. 3.

nis & natiuitatis arcanorum mirabiliter conscius cum sanctis, factus est minister mirabilis mysterij huius. Nos ergo fratres, vt corde credamus, & ore confiteamur, tres denominatas & discretas personas Patris, & Filij & Spiritus sancti vnius esse diuinitatis, æternitatis, vniuersitatis & gloriæ: ammoneant nos & doceāt veritatis verissima verba Prophetarū, & Apostolorū & Euāgelistarū veridica testimonia. Et vt in tribus personis summa, simplex, æterna, & incomprehensibilis credatur, confiteatur & adoretur Trinitas, inuitet nos sanctarum scripturarum sinceritas, & catholicorum patrum, eorum videlicet fidelis authoritas nos doceat, in quorum intellectu & scriptis, fidei pietas & veritas non vacillat. Mysterio itaque baptismatis peracto, ac præsentia totius Trinitatis consecrato, IESVS non alieno, sed suo Spiritu, & propria voluntate desertum petijt, vbi ad tentandum cum malignus spiritus inuenit: qui ipsius virtute superatus, angelis ministrantibus recessit ab eo confusus. Postea à beato Ioanne inuenitur, & ob incomparabilem innocentiam ab eo agnus mundi, peccata tollens appellatur. Et ne lumen diuinitus accensum sub modio poneretur, exiuit ad publicum: & quia totum inuenit mundum criminibus & peccatis obnoxium, omnibus medicinæ indixit remedium, in suo aduentu appropinquare dixit regnum cœlorum. Et vt illud Isaiæ impleretur vaticinium, *Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.* Deinde ipso diuinitatis suæ lumine præeunte, ex diuersis huius vitæ conuersationibus & officijs, vt Euangelia loquuntur, Discipulos vocauit, & ex illis duodecim elegit, quos Apostolos vocauit, per quos humano generi salutis iter ostendit. Quorum semper conuentui, nobili contubernio, semper adhærebat sanctissima virgo: cum illis semper habitabat, seseque dominicis conspectibus frequenter præsentari gaudebat. Eam verò optimam partem, quam soror Marthæ Maria in specie & figura gerebat, Dei genitrix iure vera simillimè retinebat, & cū Apostolis de humanis Christi actibus, vt veriùs ac specialiùs cognoscebat, veriùs ac specialiter conferebat: vt ab ea discerēt qualiter arcanum tanti mysterij & ipsi crederent, & lucidius alijs enarrarent, & cùm opportunum fuerit, sine omni ambiguitate scriptis mundo transmitterent. Ipsa verò vt sanctus Euangelista Ioannes refert, Domini miraculis nonnumquā interfuit, in ijs & in cæteris diuinitatis eius operibus & virtutibus, vltra quàm dici potest, gloriabatur. Et si Maria quondam peccatrix, cui donando peccata erat propitius, intentè audiebat verba ex ore eius: quanto magis hæc, quæ erat mēte & corpore sancta, audiebat ardentius,

Rom. 10. *Trinitatis vnitas adoranda.* *Patrum authoritati obediendum.* *Matth. 4.* *Io. 1.* *Luc. 11.* *Marc. 4.* *Matth. 1.* *Isaiæ 9.* *Luc. 6.* *Apostolis semper adhæsit beata Maria, ab eaq; multa didicerunt.* *Ioan. 2.* *Luc. 7.* *lego Cr.*

cuius idem ipse & Dominus erat & Filius? Cæterum vt Simeonis iusti prophetia impleretur dicentis. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius:* tempore dominicæ passionis cum dilecto discipulo ante crucem stabat, & vt verbis dulcissimis vtar beati Ambrosij, pijs oculis expectabat, non pignoris mortem, sed mundi salutem, vbi audire meruit: *Ecce filius tuus.* Et dilecto discipulo de ea dictum: *Ecce mater tua.* Circa sepulturam verò dominicam, multo magis quàm mulieres illas sanctas, quidam dicunt fuisse solicitam, quorum opinionem, nisi fallor, astruere videtur bonus ille Sedulius Poëta euangelicus, orator facundus, scriptor catholicus. Si enim scire volumus, quid Dei genitrix post resurrectionem Domini antequam ipse cœlos ascenderet, agebat, sine dubio loca dominicæ natiuitatis, passionis, sepulturæ, & resurrectionis frequenter circumiens inuisere cupiebat. In eisdem etiam locis lacrymas fundebat, & sanctissimi oris sui oscula dulcissima imprimebat. Deinde *ad motum* sibi refugium, Apostolicum videlicet contubernium, postea intuitu dominicorum locorum, cum gaudio remeabat. Credimus eam interfuisse gaudijs dominicæ ascensionis, & in die sancto Pentecostes, cum sanctis Apostolis percepisse gratiam Spiritus sancti, quem constat eam plenissimè habere, ab ipsa conceptione Christi. Si quis verò adhuc studio pietatis, vel piæ curiositatis affectu indagare voluerit, quid post ascensionem Domini egerit, quàm sanctè & iustè vixerit, & cum quibus habitauerit, soli Deo cognitum esse videtur, & Gabrieli Archangelo, cui eius tota causa commissa esse prædicatur à Domino, & Angelis sibi conlætantibus secumque loquentibus Ioanni etiam dilecto Domini discipulo, qui ab ipsa cruce eam suscepit in sua sollicitudine & cura: videlicet vt virgo virgini deseruiret, & Domini nostri repēderet seruitutis & dilectionis obsequium, qui eum præ cæteris sua dilectione fecerat dignum. Beatissimo etenim Petro Apostolorum principi, cæterisq; Apostolis, nō incognita fuit eius purissima vita & actio, sancta quoque & admirabilis & prædicabilis cōuersatio: quippe quia cum eis semper fuit, ab ipsorum cōuersionis initio, vsq; ad illum diem, in quo vnigenitus Dei filius homo ex ea vera fide genitus, à laboribus huius vitæ, illam voluit eripere: & ad gloriam sibi à seculis præparatam, vt creditur & prædicatur, super choros Angelorum dignatus est eleuare. Huius diei lætitiam hodie totus mundus concelebrat: Hodie namque ob venerationem assumptionis Dei genitricis, Angeli lætantur, virgines gratulantur, Patriarchæ & Prophetæ Deo laudes referunt, quia præsagia & vaticinia sua per eandem Dei genitricem completa esse cognoscunt. Apostoli & Euangelistæ tripudiant, cùm in carne

Luc. 2. *Ioan. 19.* *Lib. 10. in Luc. cap. 23* *Sedulius.* *Loca redemptionis nostræ B. Maria inuisebat.* *lego ad notum* *Gabrielis archangelo causa B. Mariæ cōmissa.* *Ioan. 19.* *Assumptionem B. Mariæ vniuersi ordines sanctorum celebrant.*

Deum

Deum venisse, & de virgine natum vera fide scriptis suis pronunciant. Gloriantur etiam hodie matres, genitrici Dei sui solennia dignis laudibus celebrantes. Gaudent summi pontifices, confessores, & doctores catholici, dum per eorum doctrinam fideles Dei credunt, & colunt Dei filium suscepisse quod non erat, & non amisisse quod erat. Et genitricem Dei prædicant virginem peperisse, & post partum virginem extitisse. Dicam aliquid plus si audeo, dicam fideli præsumptione, dicam pia temeritate. Totus mundus hodie condigna iubilatione lætatur & gaudet; tartarus tantummodo vlulat, fremit, & submurmurat: quoniam gaudium & lætitia huius diei claustris infernalibus inclusis, aliquod remedium & refrigerium præstat. Non audet, vt opinor, ministri tartarei hodie attingere suos captiuos: quos recolunt redemptos illius sanguine, qui pro mundi salute est dignatus nasci de virgine. De cuius virginis meritis & gloriosissima hodierna eius assumptione diuinę legis interpres, sanctus videlicet Beatus Hieronymus, & alij egregij doctores, tanta ac talia potuerunt & noluerunt dicere, quibus nos nec audemus aliquid nec debemus adijcere. Et qui ad plenum vult cognoscere gloriam solennitatis hodiernæ, sermonem, quem supradictus Pater Hieronymus edidit ad sanctam Paulam & ad Eustochium filiam eius virginem, & ad cæteras virgines, non solum præsentes, sed etiam ad superuenturas transmisit, legat. In eodem verò sermone non solum possunt addiscere virgines fœminæ, sed etiam masculi, quomodo debeant virginum virgini, virginaliter ac viriliter militare. Hodie reuerendissimi patres, & charissimi fratres, Domini & seniores, matres & sorores, celebremus deuotissimè beatę Dei genitricis & semper virginis Mariæ celeberrimum festum, vt per eius singulare meritum, & orationes omnium sanctorum, sanctarumque virginum, pium mereamur habere atque propitium virginis filium & virginum sponsum, Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: qui viuit & regnat cum Deo Patre & Spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen.

Prudenter lege, nihil enim adfirmat.

Hieronym. Author. Ser. de assumpt. ad Paulam.

Innotatio B. Mariæ virginis.

EIVSDEM SERMO SEXTVS, de Assumptione beatæ Mariæ.

HOdie fratres charissimi, gloriosa & perpetua virgo Maria, cœlos ascendit: hodie de terris & de præsenti seculo nequam erepta, secura de immarcessibili gloria ad cœli peruenit palatia. Hac, inquam, die meruit exaltari super choros Angelorum; quoniam vt credimus in dextera Patris subleuata in cœlis, regni solio, post Christum gloriosa resedit: quæ meritò domini templum, Spiritus sancti sacrarium & appellatur & creditur. Hęc illa virgo gloriosa, cuius ineffabile meritum, longè antè & figuris legalibus, & prophetatum oraculis prænunciabatur. Nam quid aliud pręsignabat virga illa Aaron, quæ in tabernaculo Domini posita, tertia die inuenta est germinasse? Iamque dilatatis folijs eruperant flores, qui turgentibus gemmis in amygdalis deformati sunt. Virga ista sacra est virgo Maria, quę neque sata, neque radicata sine vllo cultore, tertio die, hoc est, tertio seculi tēpore, sancto Spiritu est fœcundata, nobisque Deum genuit & hominem Christum: cuius vtraque substantia, bene per amygdalam est figurata. Amygdala namque, ex carne, osse & nucleo constat. Sic Deus & homo in vna persona est IESVS CHRISTVS. Et in amygdala quidem, caro exterior amarissima est: nucleus verò interior vescētes grata dulcedine reficit. Sic & Christus per humanitatem passionis amaritudinem sensit: per diuinitatem impassibilis mansit. De hac virga Isaias propheta prædixerat. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Virgo namque Maria, cuius hodie ad cœlos ascensionē colimus, de stirpe Dauid regis, qui filius fuit Iesse, nobilissima prosapia & regali stemmate exorta processit: & flos de radice eius ascendit, quia verus ille Nazareus, & flos mūdieię Christus, per eam, ex ea incarnatus, in mundum venit. Hic est ille flos sacerrimus, qui de seipso in epithalamium Ecclesię loquitur: Ego flos campi & lilium conuallium. Flos enim campi, qui non aratus nec sertus fuit, quia de virgine virili ministerio natus apparuit. Lilium autem conuallium extitit, quia ad insinuandum humilitatis exemplum, pauperes parentes, de quibus nasceretur elegit, dignatus pro nobis ipse pauper fieri, vt nos sua potestate diuitiarum & diuinitatis suæ donaret esse participes. Beatus quoque Ezechiel propheta, huius sacræ virginis se consciūm fuisse prophetico spiritu testatur dicens, *Vidi portam in domo Domini clausam: & dixit ad me Angelus. Porta hæc, quam vides, non aperietur. Princeps in ea sedebit; vt comedat panem coram Domino. Porta* nāque *in domo Domini clausa*, virgo est Maria semper intacta. *Vir non transiet per eam*, quia Ioseph non cognouit eam. Clausa fuit in ęternum: quia Maria virgo est ante partum, virgo in partu, & virgo post partum. *Princeps in ea sedit, vt comederet panem coram Domino:* quia Dei filius in vtero illius nouem mensium spatio moratus est: indeque egressus & tanquam sponsus de thalamo suo, vt comederet panem coram Domino, iuxta quod ipse dixit. *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me patris.* Tot igitur & tantis hæc sancta virgo & mater Domini prophetarū pręnunciata vaticinijs, hodie ad cœlos assumpta est, meritorum fructus & laborum præmia perceptura. Ascendens namque Dei filius in cœlum, matrem

Num. 17.

B. Maria per virgam Christus per amygdalam, designat.

Isaiæ 11.

Cant. 4.

Ezech. 44. Porta clausa B. Mariā significabat.

Ioan. 4.

trem castissimam ad tempus ad hoc dimisit in terris, vt ei locum immortalitatis in æthereis mansionibus præpararet: vt cum eo in perpetuum regnaret. Et hęc est pręsentis diei solennitas, in qua gloriosa & fœlix ad cœlestem assumpta est thalamum. Quæ profectò eius festiuitas, tanto excellentior est omnium sanctorum festiuitatibus, & incomparabiliter admiranda, quanto & ipsa Dei genitrix cæteris sanctis incomparabilis, magisque habetur mirabilis. Vnde & ex persona supernorum ciuium in eius ascensione admirans, Spiritus sanctus ait in Canticis canticorum *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi?* De deserto enim præsentis seculi, hæc virgo hodie ascendit, atque ideo mirabantur animæ electorum, quęnam hæc esset, quæ virtutibus meritorum etiam dignitatem superuinceret Angelorum. Quasi virgula autem fumi ex aromatibus ascendit, quia delicata & diuinis extenuata disciplinis, multis virtutum erat repleta odoribus, per quas cotidie se in holocaustum Domino concremabat incendio pij amoris, & desiderio charitatis. Nec diu hæc sancta sacratissima virgo post Domini ascensionem in terris potuit remanere, quam desiderabant Angeli, cœlum etiam & ipsum de eius ascensione quærebatur: atque ideo Spiritus sanctus inuitabat dicens. *Veni columba mea, immaculata mea, iam enim hyems transijt, imber abijt & recessit.* Quodque ardentissimè vellet assumere ostendit crebra ingeminatione inquiēs. *Veni de Libano sponsa mea: veni de Libano, veni.* Et pulchrè de Libano venire iubetur, hoc est de candidatione. Libanus enim candidatio interpretatur. Et hęc virgo sancta candidata erat virtutibus, & dealbata Spiritus sancti muneribus, columbæ & lacteę seruans simplicitatem, & virginitatis immaculatum candorem: atque ideo sola digna fuit, per quam, & ex qua Dei filius ad reconciliationem humani generis veniens, carnem assumeret. Vnde & ei soli Angelica illa salutatio conueniens fuit, *Aue Maria gratia plena:* Cæteris enim electis ex parte gratia datur, huic vero virgini tota se infudit plenitudo gratiæ. Quod considerans propheta Dauid, ait. *Descendet sicut pluuia in vellus.* Vellus enim virginitatem pręsignat. Sicut enim vellus cùm sit de corpore, corporis non subiacet passioni: ita virginitas cùm sit in carne, vitia carnis ignorat. Descendit ergo sicut pluuia in vellus, quia cœlestis imber, hoc est vnda diuinitatis, virgineo velleri placido se infudit illapsu, quando Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nec sanè illud omittere debemus, quod multi pietatis studio libentissimè amplectuntur: eam hodierno die à filio suo Domino IESV Christo, ad cœli corporaliter subleuatam palatia. Quod licet pium sit credere, à nobis tamen non debet affirmari, ne videamur dubia pro certis recipere. Verum enim hoc sit, nec ne, nos tamen credere conuenit, eam filio suo in cœlestibus conregnare, nosque post Deum in omni veritate confirmare, meritis & precibus præmunire. Si autem vultis scire quid post Domini ascensionem egerit, hoc vnum certum est, quia virgo sancta corpore & mente permansit, conuersata cum Apostolis, donec ipsi per diuersas regiones prædicaturi sunt missi. Et licet omnes Apostoli eam venerarentur, eique officio dilectionis famularentur, plus tamen & specialiùs cæteris Ioannes, vsque ad finem vitæ dilexit & coluit, quique sibi commissam virginem virgini accepit in suam: & sic ei quasi filius matri, assistit & obsecutus est, recordās illud quod à benigno magistro in cruce audierat. *Mulier ecce filius tuus.* Huius igitur sacrosanctę virginis & matris Domini hodiernam festiuitatem spiritualí lętitia celebremus: quæ sicut euangelium eloquitur, *optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Quod quamuis historialiter de illa Maria sorore Lazari ardentissima dilectrice Christi, dictum intelligitur, specialiter tamen beatę Dei genitrici conuenire creditur. Quę optimam partem elegit; quia ei singulariter datum est matrem esse, & sigillum castitatis non perdere. Prolem suscipere, & incorrupta virginitate gaudere. Nam cùm sint in ecclesia tres ordines fidelium, coniugatorum, videlicet, continentium atque virginum, hæc sola, superexcellenti & incommutabili dono, mater potuit esse virgo, seruare pudorem & intactis suis visceribus edere Deum & hominem: vnde meritò eam Dei cōfitemur genitricem. Iam ergo ad eam de qua loquimur, preces & vota vertamus, opem intercessionis eius poscamus singuli, poscamus omnes. Oremus vt sit protectrix in prosperis, submoueat noxia, suggerat profutura, admittat preces supplicantium intra sacrarium diuinitatis nobisque impetret consortium suę beatitudinis, fauente & adiuuante Domino nostro filio eius IESV Christo: cui est cum Deo patre imperium & immortalitas, per infinita secula seculorum. Amen.

Marginalia: Cant. 3. — Virgula fumi aromatum cōparatur B. Maria. — Cant. 2. — Cant. 4. — Luc. 1. — Psal. 71. — Virginitas confertur cum vellere. — Ioan. 1. — Nunc certa fide istud sibi persuadet vniuersa ecclesia. — Io. 19. — Luc. 10. — Ordines fideliū tres. — Intercessio B. Mariæ.

SERMO EIVSDEM IN NATIVITATE beatæ Mariæ virginis.

CElebritas hodierni diei nos admonet, vt in laude virginis Mariæ immorari debeamus, quia reuera indignum est, vt in die tantę Dei genitricis, laudes Domini nostri sileat lingua carnis. In hac siquidem die competenter beata virgo Maria sponso illi cælesti liberè proclamat. *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me.* Hodie inquam & ipsa congruè ab sponso audit. *Veni proxima mea,*

Marginalia: Psalm. 72.

xima mea, speciosa mea, columba mea, quoniã ecce hiems transiit pluuia abijt. Ipsaque iam beata respondit. *Flores visi sunt in terra nostra, tempus sectionis aduenit. Anima mea exultabit Domino, & delectabitur super salutari suo. Et in Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lętentur.* Et, *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Videamus itaque fratres, quæ sit hęc virgo tam sancta, ad quam Spiritus sanctus venire dignatus est: quæ tam speciosa, quam Deus elegit sponsam: quæ tam casta vt possit esse virgo post partum. Hæc est, inquam, Dei templum, fons ille signatus, & porta Dei clausa. In eam itaque sanctus descendit spiritus: hanc virtus obumbrauit altissimi, & ex ea potens virtutum Christus egreditur. Hęc est immaculata coitu, fœcunda partu, virgo castitate. hęc concepit virgo, non ex viro, sed de Spiritu sancto. Hęc peperit, non dolore, sed gaudio: hęc nutriuit Angelorum & hominum cibũ. Fœlix certè & omni laude dignissima: quæ sine humano semine cælestem seculo protulit panẽ, & mundi genuit saluatorem! O fidei pactum! O fidei secretum! Promittit Angelus virgini filiũ nasciturum: virgo gaudet, cupitq; effici mater. Vnde magnum & salutare mysterium, quæ sic peperit, vt mater & virgo possit dici. Lacta Maria creatorem tuum, lacta panem cęli, lacta præmiũ mundi. Præbe lambenti mammillam, vt ille pro te præbeat percutienti maxillam. Tu illi vt mater, temporalem ministra substantiam. Lacta ergo eum, qui fecit te, qui talem fecit te, vt ipse fieret in te. Lacta eum, qui fructum fœcunditatis tibi dedit conceptus: & decus virginitatis non abstulit natus. Videte fratres quàm dignè Domino consecrata virginitas famulatur: quam sic amare dignatur, vt vna eadeq; fœmina & virgo dici possit & mater. Quàm præferenda gratia & cunctis seculis pędicanda, quę sola & genitricis dignitatem obtinuit, & virginalem pudicitiam non amisit. Electa est quæ authorem suum ederet. Deniq; viro inexperta se pariturã obstupuit, quę thalamũ ignorauit O quàm beata mater ista, quæ sine contaminatione concepit, & sine dolore peperit medicinã? Fœlix inquam mater, per quam generis nostri vita est reparata, quę de cœlo suscepit prolem, & mundi genuit saluatorem. Hęc enim mirabili & ineffabili modo omnium rerum, & suum peperit saluatorem. Ele quippe est virgo integra, cui fœcunditas matris daretur: & facta est fœcunda mater, in qua virginis integritas seruaretur. Si enim cogitemus virginem, quæ sine concupiscentia carnis concepit carnem, & sine viro concepit virum: & si voluerimus quęrere rationem, in ipsa nostra inquisitione succumbimus: cum scriptum sit, *Generationem eius quis enarrabit?* Nam & ipsa beata Maria cuius hodie natalicia celebramus, quem credendo peperit, credendo conceperat. Deniq; cum Dominicũ illi partum Angelus nunciasset, at illa quippe castitatis conscia, diuinæ dispensationis gratia Angelo respondisse fertur: *Quomodo fiet istud quoniam virum nõ cognosco?* Angelus ei placido vultu respondit. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi* Non expauescas partum virgo, nec metuas: neque multum sis inexperta formidine. Tantum crede, & concepisti: ama, & peperisti. *Spiritus enim sanctus superueniet in te:* proinde non est quod metuas: & *virtus altissimi obumbrabit tibi*, nec est quod gaudeas. Tunc enim sequeretur dolor partum, si præcederet libido conceptum: nunc verò Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, id est, refrigerabit tibi te sub sua vmbra Spiritus idem sanctus, ne in furore concupiscentię terrearis. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei.* His Maria auditis, iam fidei semine grauida, priùs & Christum mente, quàm ventre concipiens, respondit Angelo. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbũ tuum.* Nec mora, vt assensus virginis panditur, sponsus immaculatum corpus ingreditur: & qui toto mundo non capitur, puellę innuptæ membris infunditur Nam audite fratres, quomodo porta per quam ingressus est Dominus semper fuit clausa: quam Ezechiel propheta in visione diuina respexit. *Conuerti me*, inquit, *ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad orientem: & hæc erat clausa. Et dixit Dominus ad me. Porta hæc quam vides, clausa erit, & non aperietur, & vir non transiet per eam: quia Dominus Deus Israël ingreditur & egreditur per eam, & semper erit clausa.* Quæ vbi euidenter ostendit nobis, quia sancta Maria semper virgo fuit, virgo permansit. Virgo ante partum, virgo in partu, & virgo post partum. Concepit, & virgo est: generat, & virgo est: lactat, & virgo est. Mater quippe esse potuit beata Maria, mulier esse potuit. Magnum mysterium! magnum donum! magna gratia! Ancilla peperit Dominum, creatura peperit creatorem. Visceribus fœcundis, & genitalibus integris virgo mater, Dominum effudit in terris. Concipiens virgo, pariens virgo, virgo grauida, virgo fœcunda, virgo perpetua. Quid miraris, ô homo? Deum sic nasci oportuit, quando dignatus est esse homo. Interea toto affectu ad auxilium beatæ virginis nos conferamus, nos vnanimes eius omni nisu patrocinia imploremus: Et dum nos eam supplici obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cœlis apud Dominum Deum nostrum: qui in Trinitate viuit & regnat Deus per infinita secula seculorum Amen.

Cant. 2. Psal. 34. Psal. 33. Psal. 26. Luc. 1. Esai. 53. Natalis B. Mariæ celebratur. Luc. 1. Ibidem. Ezech. 44. Maria semper virgo, per portam significata. Inuocatio B. Mariæ.

Item Sermo de eadem.

SCientes fratres dilectissimi, authori nostro vel multum nos debere conditos, plus redẽptos, redemptionis nostrę commercium veneremur: & illum sacratissimum vterũ, ex quo homini Deus vnitus apparuit, & si non honorificamus meritis, saltem celebremus obsequijs. Erroris nostri tenebras, partim eius fulgore repersas, quia quod protoplastorum negligentia primæ matris cõtumax tam arrogantia, quàm gula perdiderat, huius sacræ virginis partus non solum restaurauit diruta, sed etiam tribuit sempiterna. Et idcirco cunctis præconijs veneremur auctricem, quę dum authorẽ suum concepit, excelsum nobis redemptorem ostendit in seculo. Et quia ad vicem matris eius, matris nostræ ecclesiæ forma constituitur, ipsa eam inter procellas seculi trementes aspiciat, ipsa inter cursus mundiales continua oratione confoueat. Neq; enim dubium, illa quę meruit pro liberandis dare precium, possit liberatis impartiri suffragium. Nostra inter hęc oratio iugis ad Deum dirigatur, vt qui pro honore nominis sui viscera illa quæ sanctificauit, intrauit, nos sedulitate debita veneramur: prosit vobis ad remedium, quod per eam se nobis dedit in precium. Merito beata Maria à nobis præconio attollitur, quę singulare cõmercium mundo prębuit. Merito inter feminas tũc etiam lætabatur, cùm singularem medicinã pudico aluo gestabat. Sentiebat quidem pondera ventris, quæ pudorem non perdiderat castitatis. Mirabatur partus insignia, quæ nulla nouerat viri contagia. O benè fœcunda virginitas, quæ nouo inauditoque genere, & mater dici possit & virgo. Peperit eum à quo cœpit: portauit, à quo creata extitit. Siquidem ipse est author Mariæ, qui est ortus ex Maria. Sic inenarrabili modo beata Maria & mater virgo est, dum fructus peregrinationis extitit, & integritatis dispendium non incurrit. Apud quam ita cœlestis prouidẽtia negotij ipsius conditionem disposuit: vt magis obediẽtiam exhiberet in mandato, cùm honorificẽtiam agnosceret ex Angelo. Neq; enim fidem derogat nuncij, quæ dignitatem intelligit nunciante sibi Angelo & dicente. *Spiritus* enim *sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: Ideoque & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei.* Credidit ammonita, quod audiuit: meruit sanctificata, quod credidit. Deniq; tantum se ad cœli fastigium subleuauit, vt Verbum in principio apud Deum, id est, Dei filium de summa arce susciperet. Cumque semper mysticum diuinitatis arcanum carnis nostræ fragilitatemque commisisset, latuit in hòmine diuinitas, vt diuinitati humanitas non periret: & sub velamento assumptæ carnis absconditus, pretiosius redemit perditos, quàm si defendisset ab imminente hoste captiuos. Immensa pietas & supra quam fari possit, prædicanda maiestas, viscera puellæ aula sancti Spiritus replebant, innupta virginis vulua Verbi semine crescente regebant. Replebantur inquam arcana viscerum, sacri Spiritus fœcunditate repleta: & erat spes in partu, quia non erat voluptas in coitu. Stupebat speciosissima genitrix, & apud se tacita, rerum nouitate obstupescebat mirabiliter. Sciens enim suam integritatem, mirabatur ventris vbertatem. O fœlix Maria! O genitrix gloriosa! O puerpera sublimis cuius visceribus author cœli terræque committitur! O fœlicia oscula labijs impressa lactantis, cùm inter crebra indicia reptantis infantiæ, vt potè verus ex te filius tibi matri adluderet, cùm ex patre Dominus imperaret. Nam authorem tuum ipsa concipiens edidisti in tempore puberem, quem habueras ante tempora conditorem. O fœlix puerperium, delectabile Angelis, expectabile sanctis, necessarium perditis, congruũ profligatis, qui post multas assumptæ carnis iniurias, & ad vltimum verbatur flagris, potatus felle, patibulo affixus: vt te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo tormenta mõstrauit. Tu verò beata gloriosaque Maria, inter ista & propter ista laudabilis: quæ sic fœcunditatis meruisti donum, virginitatis quod non amisisti suffragium. Tu es enim benedicta inter mulieres, tu præclaras cunctis virginum catervis, tu sequeris agnum quocunque perrexerit. Tu virgineos choros, & ab incentiuis carnis illecebris alienos, per albentia lilia, rosasq; vernãtes, ad fontem *per huius* vitæ potandos inuitas: Tu in illarum beatarum virtutũ fœlicissima regione, primi ordinis dignitate indempta plãtis roscidis obertrans, inter paradisi amœnitatis gramineos choros tenero poplite pergens: fœlicique palma violas immarcessibiles carpis. Tu cõcinentibus sine fine coniuncta choris, Angelis Archangelisque sociata: indefessa voce Sãctus clamitare non desinis. Sed quid dicã, pauper ingenio, cùm de te quicquid dixero, minus profectò est, quam dignitas tua meretur. Si matrem gentium te vocem, pręcellis: si formam Dei appellem, digna existis: si nutricem cælestis panis te vocitem, lactis dulcedine reples. Lacta ergo mater cibum nostrum: lacta panem cœlestem: lacta cibum Angelorum: lacta eum qui talem fecit te, vt ipse fieret in te: qui tibi munus fœcũditatis attulit conceptus, & decus virginitatis non abstulit natus: qui priusquam nasceretur, te matrem creauit, ex qua nasceretur: vt illinc procederet tanquam sponsus de thalamo suo, qui mortalibus oculis possit videri. Quanta fuit hęc dignatio, vt crearetur ex te, quã creauit; portaretur manibus quas formauit, sugeret tua vbera quę ipse

Ecclesia forma ad vicem matris Domini constituitur.

Viscera B. Marię sanctificata.

Luc. 1.

Per hęc perennis.

Vide Augu. Serm. 2. de assump.

Psal. 18.

quæ ipse impleuit? Quas itaque laudes charitati Dei dicamus? quas gratias ei agamus? qui nos ita dilexit, vt propter nos homo fieret, vt veterem nostræ conditionis initiaret: vt contumelias nati infantis subiret, atq; cuncta humanitatis necessaria sustineret. Agentes ergo quantum sufficimus creatori nostro gratias, natalem preciosissimę illius genitricis cum gaudio celebremus. Dignum namq; est cum summa ei gratulatione famulari, per quam virginitatis insignia pullularunt. Siquidem ipsa virgo extitit ante cõiugium, virgo in coniugio, virgo pręgnans, virgo pariens, virgo lactans Et data marito, & mater non de marito. Sanctę quippe matris omnipotens filius, nullo modo natus, virginitatem abstulit, quam nasciturus elegit. Exultent ergo virgines, virgo peperit Christum: nihil ex eo quod nouerat putet exterminatum: quia mansit virgo post partum. Exultent viduæ, natalem virginis celebrantes, Anna vidua, virginem matrem agnouit: exultent coniugatæ solennia beatæ matris frequentantes, Elizabeth coniugata virginẽ matrem Domini est salutata: exultent pueri, cõtinentiam vouentes puero: ipse verò integritatem continentię pueritiæ consecrauit, qui suæ matri fœcunditatem attulit, virginitatem non abstulit. Ipsi honor, gloria, & potestas, per immortalia secula seculorum. Amen.

EIVSDEM SERMO SEPTIMVS de Assumptione beatæ Mariæ.

Videtur cõcinnatus ex diuersis fragmentis B. Augustini.

MErito itaque sancta & venerabilis Dei genitrix virgo Maria, cœlorum regina mundi Domina, singularis à nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit. Denique tantum se ad cœli fastigium subleuauit, vt verbum in principio apud Deum, de summa celi arce susciperet. O fœlix Maria, & omni laude dignissima! O genitrix gloriosa! O sublimis puerpera, cuius visceribus author cœli terræque committitur. Hęc est immaculata coitu, fœcunda partu, virgo lactans Dominum cœli: Angelorum cibum & hominum nutriens. O fœlicia oscula lactãtis labris impressa! O fœlix puerperium, lætabile Angelis, optabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis Quas ergo laudes, ô Domina, totius mundi saluatio, fragilitas generis humani tibi persoluet, quę solo tuo commercio recuperandi aditum inuenisti? O quam venerandum & prę cæteris honorandum hunc diem: in quo Dei genitrix virgo Maria de mundo migrauit ad Christum: quę dolori non subiacuit post partum, non labori post trãsitũ! O admirabilẽ thalamũ, de quo speciosus forma prodijt sponsus! O lux gẽtium, spes fidelium, tabernaculum gloriæ, templum cœleste, cui Apostoli sacrum reddunt obsequiũ: ad cuius Angeli canũt triumphum, quam Christus amplexatur! O beata Maria, gaudẽs ingredere paradisum, quę de terris ad cœlestẽ vitam lata es ab Angelis, & inter choros Virginum sicut sol fulgens, suscepisti principatum super Archãgelos in cœlo. O excellentissima quam hodie paradisus excepit gaudens, quam Cherubim & Seraphim cum laudibus prosequuntur, quam Martyres candidati beatificant, quam Sanctorũ stolatus concelebrat numerus, cui omnium sanctarum Virginum cum suis psalmis victricibus exultans occurrit exercitus! O charissima inter virgines, quæ cum laudibus & exequijs hodie exaltata, & magno cum triumpho in cœlo gloriosissimè euecta! Accipe itaque pijssima ac misericordissima, quascumque exiles meritis tuis impares gratiarum actiones, & cùm vota susceperis, culpis nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & retribue nobis gratiam reconciliationis. Sit per te excusabile quod per te ingerimus, accipe quod offerimus: impetra quod rogamus: quia potentiorem ad placandam iram iudicis inuenire non possumus, quàm te quę meruisti mater existere eiusdem redemptoris & iudicis. Succurre ergo, genitrix Christi pijssima, miseris ad te confugientibus, adiuua & refoue omnes qui in te cõfidunt. Ora pro totius mundi piaculis, interuenĩ pro Clero, intercede pro Monachorum choro, ora pro deuoto fœmineo sexu, sentiant omnes tuam clementiam, quicunque inuocant tuum nomen gloriosum. Sit tibi compassio super afflictionem captiuorum, sit pius affectus super cœlorum peregrinos. Et quia te sine fine in cœlis gaudentem atque lętantem aspicis, quatenus vt preces nostras quas tibi cum fletibus fundimus, ad Deum ipsa admittas, eamque vt proprium filium pro nobis interpelles: vt cùm ille in fine seculi iudex aduenerit, cum ipso & nos appareamus in gloria. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Virgo Maria ab Angelis delata in vitã cœlestem.

Inuocatio B. Mariæ.

EIVSDEM SERMO IN PVRIficatione sanctæ Mariæ.

Secundum Lucam, Cap. 2.

In illo tempore. Postquàm impleti sunt dies purgationis Mariæ, secundum legem Moysi, tulerunt Dominum IESVM in Ierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum, adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur.

SEries huius lectionis cùm multa alia, tum pręcipuè virtutem commendat humilitatis, quæ cæterarum est mater & custos: adeo vt sine hac, alia

Humilitas virtutum præcipua.

hac, alia virtus nulla haberi queat. Hanc ergo nobis presens lectio non minus in Domino saluatore, quàm in venerabili eius commendat genitrice, quorum vterq; cùm ab omni legis precepto liber extiterit: vterq; tamen causa commendandę humilitatis, sponte se legalibus subdere voluit institutis. Perpendat ergo vnusquisque quantam obedientiam preceptis debeat diuinis, purus ac peccator homo: si tantum se pro hominibus humiliare voluit totius peccati immunis Deus homo. Vt autem quantum Deus, vnà cum genitrice sua à præcepto legis immunes extiterint nouerimus, ipsum legis mandatum diligentius perscrutemur. *Mulier*, inquit, Deus in lege, *quæ suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus. Octaua autem die circumcidetur infantulus, & ipsa triginta tribus diebus manebit in sanguinis sui purificatione.* Cùm ergo mulierem quæ suscepto semine peperisset immundam decernat, & per temporum spatia expiari iubeat: illam vtique ab hac excludit necessitate, quæ non de virili semine, sed de Spiritus sancti concepit obumbratione: Sed Dominus legis sponte se voluit subdere legi, vt nos à maledicto legis absolueret: similiter & intemerata eius genitrix, quæ se nouerat nihil legi debere, humilitatis tamen gratia, legale voluit exequi præceptum, adimplens illud viri sapientis. *Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Postquam autem impleti sunt dies purgationis eius, vel Domini scilicet, vel matris illius,* (vno enim eodemque ordine, mater cum filio expiari iubebatur) *tulerunt illum* haud dubium, quin puerum IESVM, *parentes eius in Ierusalem, ad templum Domini, vt sisterent* (id est) statuerent, consecrarent *eum Domino.* Pueri Hebræorum qui ex omni regno Ierusalem deferebantur, si quidem ex tribu Leui fuissent ibidem detinebantur, in templo Domini perpetuo seruituti. Si verò ex alia tribu fuissent, dato precio redimebantur à parentibus, ad propria referendi. Et puerorum quidem purificatio in hostiarum oblatione constabat: matrum verò in hoc quod quadraginta diebus, tam ab ingressu templi Domini, quàm à viri thoro prohibebantur: nō quod ex legitimo & nuptiali cōnubio sit culpa filios procreare, sed quia ipse legitimus & nuptialis coitus, à culpa iniquitatis nō possit esse extraneus. Bonū namq; nuptiarum ab ipso humani generis initio diuinitùs concessum nouimus. Vnde Apostolus, *Honorabile connubium, & thorum immaculatum* sine dubitatione commēdat. Cum igitur legitimæ nuptię liberaliter sint à Deo tributæ in fide & dilectione, si libidinis voluntate non agitur: necessario prolē edunt peccato primi hominis vitiatam. De bonis itaq; nuptijs adeo, bonum est quod nascitur: vt etiam malum non sit, sine adulterio vel fornicatione nascatur. Deus enim humanę naturę fœcunditatis dona contulit, libidinis verò malum creatura Dei non est, sed pœna peccati: proinde de mundicia nuptiarū mundus homo non nascitur, quia interueniente sordida libidine iniquitas seminatur. Hinc & beatus Dauid, qui se nouerat de legitimo connubio generatum, huius tantum rei cōscius, maculam carnalis generationis: non sine graui gemitu deplorabat dicens. *Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, & in peccatis cōcepit me mater mea.* Hæc paucis dicta sunt, vt nouerimus maculam originalis peccati, non in legitimis nuptijs, sed in voluptate & dilectatione cōstare libidinis. Quod autem mulier quadraginta diebus, edito partu, ab ingressu tēpli prohibebatur, ideo iuxta literā factum videtur, vt quot diebus infans in vtero formatur, tot etiā diebus eius purgatio celebraretur. Dicunt enim Physici, id est, qui de genituris singularum rerum disputant, quod susceptū semen à fœmina, sex primis diebus lactis habeat similitudinem, sequentibus nouem vertatur in sanguinem, reliquis autem duodecim solidetur: dehinc decem & nouem alijs, per singula membrorum liniamenta formetur, inde vsq; ad tempus pariendi, magnitudine sui augeatur. Qui numeri simul iuncti, quadraginta & sex faciunt. Sex verò & nouem, & duodecim, & decem, & nouē, quadraginta & sex faciunt: quo numero, vt dictum est, infans in vtero matris cōcipitur. Vnde & ipsum primi hominis vocabulum, quod est Adam, eundem numerum per Gręca elementa exprimit. Secūdum enim Grecorum calculationem, qui singulis literis certum prefigurant numerū & vnum, & quatuor, item & vnum & quadraginta faciunt: quę literę nomen Adā exprimunt, numeri verò quadraginta sex reddunt. Hinc Iudęi in euangelio licet ignorantes quid dicerent, veraciter tamen de templo Dominici corporis, quod ab eis erat in morte soluendum, & ab ipso post triduum resuscitandum, locuti sunt. Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, quo vtique dierum numero corpus Dominicum in vtero virginis formatum credimus, more scripturarum vsitatissimo, annos pro diebus, à toto scilicet partem intelligentes. Quòd autem purificatio, non quadraginta sex diebus, sed quadraginta tantum expleri iubetur, mos est scripturæ vsitatissimus, minores numeros quidem causam transcendens solet, infra maiores includere. *Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur.* Ex quo per Ægyptum trāsiens primogenita Ægyptiorum peremit, filios Israël inde eduxit, omnia sibi primogenita filiorum Israël consecrauit tam de hominibus, quàm pecoribus: ea lege vt pecora quidem si munda essent, in sacrificio eius offerrentur: immunda vero aut mutarentur, aut redimerētur, aut interficerētur iuxta quod in lege scriptū est. Primogenitū vero hominis siquidem ex

Leuit. 12. — Eccli. 3. — Nuptiarū bonum ab initio concessum. Heb. 13. — Peccatum originis. — Psal. 50. — Cōceptionis credo. — Nominis Adam literę quadraginta & sex faciunt. — Ioan. 2. — Exod. 13. & 14.

dem ex tribu Leui fuisset, vt dictum est ibidem, A detinebatur: si autẽ ex alia tribu, pretio redemptum ad propria referebatur. Pretium autem erat quinque siclorum post vnum mensem pondere sanctuarij. Allegoricę hæc omnia primogenita vnum illum ac singularem significabant prigenitum, qui cum esset in substantia Dei patris vnicus, factus est in substantia hominis primogenitus omnis creaturę, id est, omnium hominũ iuxta quod Apostolus de eo dicit. *Qui est primogenitus mortuorum & princeps regum terræ*, qui verè ac singulariter sanctus Dominus fuit: quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Tropologicè, nos quoque omnia primogenita nostra in sacrificio Domini offerimus, cum quicquid boni per eius gratiam in mente concipimus, non nostris viribus, sed eius gratię attribuimus. Immunda nostra pretio quinque siclorum redimimus, cum quantumq; praua per quinque corporis sensus commisimus, digna satisfactione punimus. *Et vt darent* (inquit) *hostiã* Hostia hæc pauperum erat: Nam in lege præcipiebatur, vt parentes pro puero agnum offerrẽt: immaculatum, & turturem siue pullum colũbę. Si verò manus illorum agnum inuenire nõ posset, offerrent duos turtures vel duos pullos columbarum. Redẽptor autem noster memor per omnia nostrę salutis, nõ solum homo pro nobis, verùm etiam pauper homo fieri dignatus est: Et pauperem pro se hostiam offerri, ac de pauperibus nasci parentibus voluit, vt nos sua paupertate spiritualium diuitiarum & cœlestis regni participes efficeret, secundum quod ait Apostolus. *Cum esset diues, pro nobis pauper factus est, vt illius paupertate nos ditaremur.* Non autem vacat à mysterio: quod hę volucres maximè in sacrificio Domini offerri iubebantur: Nam per has quisque mundandus esset, in lege expiari præcipiebatur. Columba enim simplicissimũ est animal, & à fellis amaritudine alienum. Turtur verò castitate prẹeminet, adeo vt si casu propriũ perdiderit, deinceps alium non requirat coniugem. Quod Dominus has aues sibi in sacrificio præcipiebat offerri, significabat se sanctorum castissima simplicitate, quasi gratissimo delectari sacrificio. Notandum etiam quod vtraq; hęc auis gemitum pro cantu edere solet, significans geminam sanctorum in hoc seculo plorationem: quo tam pro reatibus suis deflent, quibus ad liquidum, quamdiu hîc sunt, carere non possunt: quàm pro eo quod diutius à regno differuntur. Quod verò colũba gregatim incedere solet, turtur autem solivagus est, per columbã, actiua vita; quę multorum est communis: per turturem verò cõtemplatiua, quę paucis est imitabilis designatur. *Et Ecce homo erat in Ierusalem cui nomẽ Simeon.* Veniens in carne Dominus, non solum ab Angelis, verùm etiam ab omni hominũ conditione

Allegoria de primogenitis in lege.

Apoc. 1.

Satisfactio pro peccatis.

Leuit. 14.

2. Cor. 8.

Columbę & turturis cõditiones.

testimonium habuit: quia dignum erat, vt qui ad salutẽ omnium veniebat, ab omni ętate, sexu, & conditione ei testimonium perhiberetur. Iam ergo ei testimonium perhibuerat illa sublimis & Angelica dignitas, quãdo in eius natiuitate exultando clamarunt: *Gloria in excelsis Deo.* Perhibuerat virgo quę genuerat, perhibuerat & cõiugatus Zacharias, cum coniugali sua Elizabeth. Perhibuerat puer Ioannes adhuc in vtero matris positus. Restabat vt aliquis cõtinens & senex ei B testimonium redderet, qui vtiq; talis inducitur, de cuius assertione nemo dubitaret. *Homo* (inquit) *iustus & timoratus.* Bene autem cum dixisset, iustus, addidit & timoratus; quia iustitia sine Dei timore custodiri nullatenus valet. Re autem vera iustus erat, quia non suam tantum, quàm totius populi consolationem expectabat. *Et responsum acceperat à Spiritu sancto.* Magnum desiderium habuerunt antiqui sancti, Christum videndi in carne, qua eum nouerant oraculis prophetarum ex C virgine nasciturum, vt ipse Dominus manifestauit, quando discipulis in Euangelio ait. *Dico vobis quod multi Prophetæ, & Reges & iusti voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.* Quod huic sancto seni Simeoni, gratia meritorum concessum est. *Accepit* quippe *responsum à Spiritu sancto* quo plenus erat, *non visurum se mortem* temporalem, *nisi* priùs *videret* in carne *Christum*: qui omne humanum genus redimeret. *& venit in spiritu in templum.* Non est putandum quod sine corpore, solo spiritu in templum venit, illum quem diu desiderauerat visurus. *Et cum inducerent puerum* D IESVM *parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas*, id est, in brachia sua Mysticè sanctus iste senex, mundum designat, quasi longo senio & graui iam ætate decliuem. Accepit ergo puerum senex Christum in vlnas, quia mundus in vltima sui ætate, Dei filium incarnatum accepit; & ab eo vetustate peccatorũ exutus, in nouam Christianæ religionis infantiam est regeneratus. *Et benedixit Deum.* Sciebat beatus iste senex beatos E fore, qui Christum in carne viderent: & ideo tam prolixo tempore in corpore optabat manere, donec corporalibus etiam oculis eum cerneret, quasi securus iam de totius humani generis redemptione. *Nunc* inquiens, *dimittis Domine seruum tuum in pace.* Ac si diceret. Dimittis in pace, quia video pacem. Christus enim est pax nostra, qui factus est nobis secundum Apostolum, à Deo patre pax, & reconciliatio. Quare autem se in pace optaret dimitti, manife F stat. *Quia viderunt* inquiens, *oculi mei salutare tuum.* Salutare Dei Christum Dominum dicit, per quẽ Deus pater mundum reconciliauit, & genus humanum æternæ saluti reformauit, vt quicunque vellent in eum credere, in fide & dilectione eum conspicerent. Constat autem Dominum in primo aduen-

Luc. 2.

Antiquorum patrũ pium desiderium.

Luc. 13.

Merita Simeoni s.

Simeon senex huius mundi typus.

Ephes. 2.

mo aduentu nequaquam ab omnibus populis visum fuisse: sed quòd dicit, *ante faciem omnium populorum*, more prophetico, propheticè oculum ad futurum diem iudicij intendit, quando Christus per humanitatem ab omni carne videbitur, vt videat eum omnis oculus, & reddat vnicuique secundum opera sua. *Lumen*, inquit, *ad reuelationem gentium*. Vtrique populo Iudaico, scilicet, atque gentili, Christus lumen extitit: quia vtrumque à tenebris ignorantiæ infidelitatis, ad verum lumen diuinę cognitionis perduxit. Specialiter autem plebis Israeliticæ fuit: quia ex eodem populo incarnatus, inter eos conuersatus, & miracula inter eos catenus inaudita est operatus. Notandum autem quod priùs dixit Christum venisse lumen ad reuelationem gentium, deinde ad gloriam plebis Israel: quia prophetali intuitu primùm gentes ad fidem Christi conuertendas, postmodum verò Iudæos, in fine mundi in eum credituros præuidit. Tale est & illud Psalmistæ. Qui cùm de vocatione gentium præmisisset: *Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam*: mox de vltima Iudæorum conuersione adiecit. *Recordatus misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel*. Huic quoque rei & Apostolus concordat. *Cùm plenitudo*, inquiens, *gentium introierit, tunc omnis Israel saluus fiet*. De qua rursum conuersione Psalmista. *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem*: (id est) Iudæi in fine mundi quasi in vesperam, ad fidem Christi conuersi, esurient panem illum, qui de cœlo descendit: & vt eundem accipere mereantur, ciuitatem super montem Christum positã, hoc est sanctam ecclesiam, quasi canes circuibunt, vt quem nunc velut acerrimi venatores impiè insectantur, tunc piè deuotionis latratibus tueantur. Hæc breuiter de euangelicæ lectionis dicta sufficiant: quæ licet satis abundantérque huius solennitatis causas manifestet, non ab re tamen est, si aliquid, de eius vocabulo cõpendiosiùs dicamus. Vocatur itaque Greco vocabulo yppapanti, quod Latinè obuiatio dici potest. ypante enim græcè, obuiare dicitur. Proinde hæc festiuitas tali vocabulo notatur, quia cùm Dominus hodierna die in templũ à parentibus fuisset delatus, à sanctis quos plurimos tunc temporis Ierosolimis fuisse non dubium est, ei obuiari credimus. Agitur autem hęc festiuitas mense Februario, quem Romani adhuc pagani à Februo, id est, Plutone sic vocauerunt: quem potentissimum purgationis credebant. Februare enim, purgare dicimus. Quo mẽse, lustrabatur ciuitas. Cũ enim Romani omnes gentes sibi subiugassent, tributum eis imposuerunt, eo tenore, vt quinto quoq; anno idem tributum persolueretur. Quo expleto, & censu persoluto, ab omni populo, vt dictum est, ciuitas lustrabatur, & dijs manibus sacrificia offerebant quorum auxilio & virtute totum orbem se subiugasse putabant. Quam lustrandi consuetudinem congruè & religiosè Christiana mutauit religio, cùm eodem mense, hoc est, hodierna die, in honore sanctæ Dei genitricis & perpetuæ virginis Mariæ, non solum clerus, sed & omnis plebs ecclesiarum loca, cum cereis & diuersis hymnis lustrantibus circumeunt: non iam in memoriam ætérni imperij quinquennẽ, sed ob recordationem cœlestis regni perennem quando iuxta euangelicam parabolam, omnes sancti cum bonorum operum lampadibus, in fine mundi sponso Christo obuiantes, ab eo in thalamum æternæ fœlicitatis sunt intromittendi. Quo & nos vt admitti mereamur, sanctæ Dei genitricis auxilium sedulo imploremus, vt sua potenti intercessione apud clementiam filij sui nobis omnium impetret veniam criminum quæ hodierna die purgationem subiit temporalem, sine sordibus peccatorum. Per eundem Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, qui cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat, in secula seculorum Amen.

Apoc. 1. — *Simeonis prophetia de gentibus & Iudæis.* — *Psal. 97.* — *Rom. 11.* — *Psalm. 58.* — *Ioan. 6.* — *Iudæorum ad Christũ conuersio.* — *Lepo recenim.* — *Operũ bonorum lãpades.* — *Intercessio B. Mariæ.*

Additio F. F. Feu-ardentij.

Plinius. Vulgata priscis temporibus opinio obtinuit, Februa esse omnia, quibus malefactorum conscientiæ purgarentur, delerenturque peccata, aut manes defunctorũ placidi redderentur. Varro de vita populi Rom. In earum sacris liba quum sint facta, incerni solent farris semine, ac dicere se ea Februare, id est, purgare. Ouidius 2. Fast. Februa Romani dixere piamina patres: Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem. Et paulo post: Denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur, Hoc apud intonsos nomen habebat auos. B. Augustinus lib. 7. de ciuit. c. 7. Terminalia eodem mense Februario celebrari dicunt, cùm fit sacrum purgatorium, quod vocant Februum, vnde mensis nomen accepit. Idem lib. 18. cont. Faustum Ma. ca. 5. Ianuarius à Iano appellatus est, Februarius à Februis sacris Lupercorum. Albinus lib de eccle. off. De festiuitate ista dicit Beda sacerdos & doctor eximius in lib. de temporibus. Secundum mensem dicauit Numa Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur: lustraríque eo mense ciuitatem necesse erat. Sed hanc lustrandi consuetudinem bene mutauit Christiana religio, cùm in mense eodem die Sancta Maria, plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnos modulando, deuota per ecclesias, pérque congrua vrbis loca procedit, datósque à pontifice cereos in manibus gestant ardentes. Eisdem verbis eadem tradunt Amalarius Fortunatus lib. 3. de eccles. off. cap. 43. Rabanus Maurus lib 2. de Institut clericorum cap. 33. Qui copiosiora desiderat, consulat Iuonem Carnotens. in Serm. de Purificatione S. Mariæ, Rupertum lib. 3. de diuinis off. cap. 25. & Guilielmum Mimatensem episcopum lib. 6. Rat. diui. off.

ITEM SERMO IN NATIVITATE S. Dei genitricis semperque virginis Mariæ

AVdite fratres & intelligite, cōsiderate qualiter omnipotens Deus per ineffabilē pietatem suam condidit mundum: * & proprietate sua maxima hominem ad imaginem suam plasmauit, & constituit eum colonū paradisi, vt vita perpetua perfrueretur, & Angelorum consortio cotidie cōgauderet: qui per infirmitatem carnis quam acceperat, promissionem quam acceperat, non custodiuit, suadente aduersario qui per superbiam perdidit quod habebat, & per inuidiam homini nocuit. Vbi enim infirmior partem inuenit? Vbi prius suasit? Per ipsum lapsum quo ipse cecidit, in ipso genus humanum prostrauit. Dixit enim ad mulierem. Si comederitis ex hoc fructu, eritis sicut dij scientes bonum & malū. Hoc initium peccati superbia fuit, vt homo de terra factus in mente conciperet, vt fieret ęqualis Deo. Scire enim voluit, quod nequaquam habere potuit. Tunc enim deiecti sunt de paradiso in hoc mundo, in illam conuallem lacrymarū, vbi cum labore & sudore vitam suam finierunt, & in ipsa ærumna posteros suos reliquerunt: quia scriptum est: Mors dominata est in Adam, & ita dominabitur in omnes eius filios. Dum conditor mundi omnia per sapientiam suam creasset, & tam fragilem mundum & caducum in omnibus, & pronum semper ad deteriora cerneret, lapsum de bonis, ruere in malis doluit, per magnam pietatem suam, & quem ille pro benignitate ad imaginem suam condiderat, & ipse sponte perierat, qualiter reuocasset in pristinum locum: vbi *enim* constituerat, procurauit. In longinquo ergo disposuit per sapientiam suam, vt per temetipsum redimeret quod per semetipsum plasmauit. Voluit per pietatem suam & omnipotentiam suam visitare mundum vt ipse qui hominem fecerat, per visitationem suam redimeret. Præparauit sibi vas, vt per ipsum potuisset apparere hominibus. Scriptum est enim, *Sapientia ædificauit sibi domum*, vel templum, hoc est, Mariam virginem. Consideremus inquantum possumus, quia nec lingua sufficit loqui, quod voluntas cupit proferre: quanta fuit benignitas Dei, vt de tam longinquo inquireret sibi templum, vbi habitaret: quia Maria virgo non sic est nata, sicut solent pueri vel puellæ nasci. Sed Anna sterili, & patre iam sene, extra consuetudinem mulierum, post refrigescentem calorem, & sanguinem iam tepidum in pectore refrigescentem, & omnem amorum libidinis discessum, mundo corde & corpore ab omni pollutione carnali orta est. Sic enim Dominus voluit vt de tali vasculo mater sua nasceretur. Quod nunc scimus, quia per Spiritum sanctum illo ordinante, & benigniter præcipiente, præparauit sibi matrem, quæ præcessit omnibus matribus. Talis enim fuit, qualis nec antea visa est, nec habebit sequentem. Honorabilis dies, & sacra festiuitas, in qua nata est virgo Maria Dei genitrix. Hoc est gaudium nostrum, hæc est festiuitas nostra: quia quando voluit fecit, vt nos per suam magnam misericordiam per virginem visitaret. Exultemus & lætemur omnes in celebrationem hodiernæ festiuitatis beatæ Dei genitricis & semper virginis Mariæ, quia præclara & sancta est, in qua inchoauit redemptor omnium visitationem mirabilem, & nos de captiuitate ad pristinum locum reuocare dignatus est. Adiuuet nos quæsumus, ipse omnipotēs Deus per gloriosam intercessionem suæ matris, in qua fœlix eius est inchoata natiuitas: vt per eius intercessionem cum eo viuamus, qui propter nos dignatus est mortem suscipere, vt nos cum ipso vitam perpetuam mereamur habere. Pręstante ipso Domino nostro IESV Christo, qui viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Marginalia: * pro pietate. — Gene. 3. — Lege enim. — Prou. 8. — Natiuitas B. Mariæ non vulgaris fuit sed omnis pollutionis expers. — B. Mariæ inuocatio.

CONFESSIO ET ORATIO B. HILDEPHONSI.

DEus lumen verum, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum. Deus qui das sapientiam paruulis, insipientésque conuocas, vt ambulent per viam prudentię. Deus qui ex immundo, mundum facis & [tollēs peccata iustificas sine opere] peccatorem, da mihi lumen, per quod te videam, da mihi sapiētiam, vt te intelligam, da iniquitatibus meis veniam, vt consequar misericordiam tuam. Namque ideo Domine vincor amore, impellor dulcedine, trahor dilectione: vt veluti sub prælo dulcedinis effundam [vinum] sacræ confessionis. Et quia nō est substantia bonorum operum, sit fructus bonarum confessionum. Quia enim vincula & pressuræ peccaminum, pondus & pericula, exitium & damna vrgent animam iniquitati deditam: & quia non est aliud nomen sub cœlo datum in quo possim saluus fieri, nisi tuum Christe Iesu fili Dei viui: ideo refugium confessionis quæro, remedium ex confessione deposco, subsidium de amore confessionis imploro: vt ego impius [multa te diligam pietate,] cùm tua pietas meam diluerit multam iniquitatem. Attendant ergo cœli, & omnia quæ in eis sunt: Attendat terra, & omnia quę habētur in ea: Attendat mare, & omnia quæ mouentur in eo: & audiant me, pia confessione credentem esse te Christum Iesum filium Dei viui, qui in hunc mundum venisti: non vt iudices me, sed vt saluos

Marginalia: Act. 4. — Io. 3.

saluos me: vt ego credens in nomine sancto tuo habeam vitam æternam. Sicque omnium creaturarum testimonio, confessor inuentus, confitear te in cœlis, quem confiteri non erubesco in terris. Et ipse me de peccatorum sordibus, omniúmque aduersitatum impulsionibus eruas: quem à [contradictionibus] infidelium confessionis meæ vindicat fides: [vendicator assistas.] Audite me itaque cum antiquitatis autoribus o Moyses antiquiora loquens: cum prophetis Esaias potentiora vaticinans; cum euangelistis Matthæe prima pronuncians; cum Apostolis electe Petre insignia prędicans, intra omnem Ecclesiam Dei fœlicium turba doctorum, vera dicens, atque salutaria disserens; hæc me pro certo credere, quę credenda intenditis prædicare; hęc me pijssimè confiteri, quæ ipsi veraciter confitemini: hæc me & ipsa nuntiare quæ annuntianda docetis. Audite me his posse quibus possum veram obedientiam dare, quibus toto posse vniuersam ecclesiam Dei decernitis obedire. Vnde quia credidi, propter hoc loquar: quia audiui, non tacebo: quia diligo, annuntiabo: nihil per contentionem & inanem gloriam in omni mea propositione insinuans, nihil in contradictionem sanctæ veritatis instituens, nihil quod subuertat, sed quod aut inueniat, aut referet veritatem intendens. Quod si [quod abundans miseratio] diuinę pietatis [aueitat.] indiscretum errantemque, dum tractantis intentio illuc casu aliquo, vel imperitus scribentis conatus me deduxerit hæbetantem, vbi aliter verum sanæ sciētiæ lumen, verè docentium exemplis effulserit gratus obedio, deuotus assentior, citus occurro. Nihil profanum in confessione habens: nihil alienum à pietate (quæ Deus est) tenens: nihil quod vnam & sacram fidem impugnet in omni præcordiorum abdito gerēs: nihil prorsus quod diuinis rebus obuiet: nihil quod sanctis sacramentis obsistat, nihil quod sacris mysterijs aduersetur. Non ergo me prælatus contemnat, non mihi æqualis deroget, non mihi subditus insultet, non me quis de domo lacesset, non me de foro detractet, non religiosus susurret, non popularis immurmuret, non adolescentem senex abnuat, non coæuum iuuenis aspernetur, non minorem natu ætas sera derideat, non doctus exprobret, non ignarus abijciat, non potentior repellat, non humilior auertat, non discipulus molestet, non famulus conuexet, non ętas calumnietur, non sexus causetur. Manet enim veritas in ęternum. Viuit quod verum est. Non desinit quod à vero procedit. Falso non decidit verum. Fallacijs non vincitur veritas. Falsis non commutantur quæ vera sunt. Et si fallaciarum vmbris obtegatur veritas, reuelabit quæ vera sunt abdita veritas. Quod enim falsum est, non stabit: quod verum est non deficiet: quod extra veritatem est, cassum erit: quod à veritate procul est, inanescet: quia veritas Deus est, & quę Dei sunt, vera sunt, & quæ ex Deo sunt, sola veritate subsistunt. Inde qui Dominum annunciat, veritatem enarrat. Qui de Deo vera dicit, veritatis cognitionem pandit. Qui ea quę vera sunt asserit, veritatis iura defendit. Qui veritatem amplectitur, Dominum diligit. Qui veritatem facit, Dei voluntatem adimplet. Deus certè occulta nouit: Deus absconsa cognoscit: Deus abdita penetrat: Deus perscrutatur occulta, Proinde nouit qui deprauat verum, scit qui immutat veritatem, intelligit qui veritatem minuit, in aperto sapit qui veritatem extinguit. Veniet prorsus, veniet, nec longè est. Veniet de proximo, veniet è vicino. Sed cùm *exarserit in breui*, cum *venerit in maiestate*, cùm *fuerit in circuitu eius tempestas valida*, cùm ante eum *praecesserit ignis*, tunc beati omnes qui illum veraciter diligunt qui de illo vera dicunt, beati qui veritatem non spernunt, beati qui faciunt in veritate iustitiam, beati qui custodiunt in veritate iudicium: & beati omnes qui confidunt in eum. Iudex enim veniet, districtus occurret, metuendus aderit, terribilis apparebit. Omnia ergo prospectant, omnia intendant, omnia considerent, me ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, ex totis præcordijs, ex totis visceribus: ex eo quod sapio, ex eo quod enarro, ex eo quod intelligo, non aliud quàm veritatem inquirere, non aliud quàm veritatem diligere, non plus aliud quàm diuinam veritatem inquirere, non aliud quàm Deum, & quę Dei sunt vendicare: solis aduersarijs Dei resistens, solis prophanatoribus & prophanationibus cunctis obuius existens, solis contradicentibus veritati, amore veritatis aduersans. Hæc ago, vt cùm vita ista (quæ tentatio est super terram) fatigauerit ęgrum, veritas illa quæ Deus est, tegat saluandum, & in secula seculorum possideat viuiturum. Amen.

Psal. 115. Psal. 8. Matth. 15. Psal. 49. Psal. 96.

FINIS.

DIVI AMEDEI EX MONACHO CISTERCIENSI EPISCOPI LAVSANIÆ DE MARIA VIRGINEA MATRE HOMILIÆ OCTO,

Elogia de D. Amedæo.

Geruasij Sopheri Brisacensis ad Henricum Kolberum Argentoratensem Canonicum, Friburgensis Ecclesiæ Rectorem, & Pontificij Iuris Doctorem compendiosum Diuo Amedeo testimonium.

PRAESENS hoc sanctissimum Diui Amedei Lausannensis Episcopi opusculum in quo pientissimus ille Princeps Ecclesiæ, magnæ & sanctissimæ Matris Mariæ præstantissimus præco, octo cõcinnauit Homilias pulcherrimas, cùm verborum, tum sententiarum lautitijs, & tantùm non omnibus numeris absolutas. His luculentissimis ornatissimisque Homilijs inest tantũ energiæ, tantum feruoris, quãtum nemo, nisi saxeus planè, lector surda potest aure transmisisse. Quin potius ardentissimas continuò dijudicabit, sentietque in Deiparam Virginem ignei amoris faces cordi suo admotas, atque acutissimos in vniuersum eius honorem, ac reuerẽtiam stimulos experietur. Quibus album addunt calculũ Gregorius Reischius Friburgensis Cartusię Prior, imò certè Ordinis totius Pręses & gubernator, cuius vnius consilium plurimum valere etiam sæculi principes affirmant, quod & primæ notæ Theologus: simul atque Walricus Zasius Iurisconsultorum cõsultissimus, multis nominibus admirandus. Friburgi, postridie Idus Iulias, An. Dom. M. D. XVII.

R.P. Canisij Societatis IESV Theologi de Amedeo (Amadeum vocat) testimonium.

CAnisius lib. 1. de Maria Virgine cap. 3. sic habet: *Ac præter alios quidem Deiparæ amatores atque cultores extitère, quãtum ex illorum scriptis conijci potest, Ignatius, Methodius, &c.*

Et paulò post Honorius, Idiota, Amadæus, Bonauentura &c.

Item lib. 4. cap 28 Notat itidem Amadæus quod gloriosæ Matris huius pectus tam pro Filij morte, quàm pro Iudæorum perditione ineffabili dolore vreretur. Et pòst. Vicit sexum, inquit, vicit hominem, & passa est vltra humanitatem. Torquebatur namq; magis, quàm si torqueretur ex se; quoniam supra se incomparabiliter diligebat id vnde dolebat. Homil. 5. de Maria Virginea Matre.

Vide eumdem lib. 5. cap. 4. At cap. 5. sic habetur: Postremò Lausanensis Episcopus tùm pius, tùm eruditus Amadæus hoc modo testatur: Maria post Deum supra omnes Cæligenas in sede gloriæ collocatur &c. hom. 7. de Virginea Matre. Et c. 6. Vnum adhuc Amadæum adiungam, qui festi huius excellentiam confirmet ac illustret. Quis dignè laudibus, inquit, efferat sacratissimam Virginis Assumptionem? &c. hom. 7.

HOMI-

HOMILIÆ VENERABILIS P. DIVI AMEDEI EPISCOPI LAVSANENSIS DE LAVDIBVS GLORIOSÆ VIRGINIS MARIÆ.

HOMILIA PRIMA, DE FRVctibus & floribus Sanctissimæ Virginis MARIAE.

OMNIS sancta & rationabilis anima, inuestigans cœli secreta mysteria, & distinguens ordines supernorum spirituum, inuenit primam post redemptorem, illam *in mulieribus benedictam*, illam *plenam gratia*, quę Deũ genuit, & Virginitatis gloriam non amisit. Hæc igitur Virgo beata omni luce clarior, omni suauitate gratior, omnique potentatu sublimior, totum mundum illuminat, & vnguenti optimi perfusione innouans omnia, Cherubim & Seraphim agmina potestate transcendit, & maiestate. Gloriosis ergo meritis eius introducat nos Rex in cubiculum suum, & referet nobis arcana secretorum proles Dauidica, *qua claudit, & nemo aperit, aperit, & nemo claudit.* Pandat nobis gaudia genitricis suæ, decorem electę matris suæ. Moyses & Prophetæ attestati sunt illi. Euangelistæ verò & Doctores, vitam, mores & gratiam eius postmodum exceperunt, vt veritas sibi consona redderetur, & quod illi futurum prædixerunt, hoc isti recolerent gestum.

Luca 1.28. Apoc. 3.7.

Vnde nos tot & tantis præconijs excitati, curramus in odorem vnguentorum eius, & gratiarum illius attrahentes spiramina, dum ab eius aspectu suauissimo differimur & retardamur, requiescam⁹ in floribus, quibus se fulciri iubet in Cãticis dicens, *Fulcite me floribus stipate me malis, quia amore langueo.* Qui sunt hi flores, nisi diuina in laude eius mysteria, & olim à sæculis abscondita sacramenta? quæ iam in carne apparentia, in spiritu manifestata, ex dictis Patrum, velut ex quibusdam gemmis arborum proruperunt. Mala verò explicat Apostolus dicens, *Fructus Spiritus sunt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia castitas.* Fulcitur ergo floribus, cum prædicta oracula apparent. Stipatur malis, cum fit quod scriptum est, *Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.* Sed quia de veris floribus, & sempiterno fructu iustitię sermo se intulit, necesse est, vt adiuti dono Spiritus, eosdem flores, & fructus latius exequamur.

Cant. 2.5. Gal. 5.22. Prou. 31.31.

Aduertamus itaque duos tanquam calathos aureos plenos fructibus, & floribus adornatos, nouum & vetus testamentum, hinc & inde, læua dextraque Virginis consistentes. Quorum antiquitas transit in læuam, & noua gratia coruscat in dextra. Iure quippe lex mortis in sinistra, & lex vitæ in dextra, quia illa facit transgressorem, & hæc tollit transgressionem. Ipsa Virgo virginum vernans in floribus, & in fructuum suauitate delicians apparet media; & velut arbor plantata in medio paradisi, attollit verticem in altitudinem cęli, & de superno rore cõcipiens, fructum refert salutarem, fructum gloriæ, fructum vitę, de quo qui ederit, viuet in æternum.

Et vt clarescant quę dicta sunt, paradisus est hortus, ad quem Ecclesia inuitat dilectum suũ. *Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomiferarum suarum.* Hortum namque dilecti se nominat, quem fontes Saluatoris irrigant, & riui donorum inebriant; vt maritata amore spiritus lætetur, in stillicidijs eius germinans, & gaudeat in prole multorum filiorum, tanquam in vbertate genim num suorum. Hæc vocat dilectum comedere fructum pomiferarum, quia seruauit ei poma noua & vetera, dicta scilicet vtriusque testamenti. Aut consummatos sensus cordis sui, quos gerit inter vbera, sicut legitur, *Erunt vbera tua sicut botri vineæ.* Vel certè bonos quosque spiritus & Angelorum & hominum, quorum alij in nouitate vitæ perseuerant, alij gerunt de vetustate & corruptione, quod doleant.

Cant. 5.1. Cant. 7.13. Cant. 7.8.

Possunt quoque per poma noua & vetera, noui & antiqui patres significari, in quibus pascitur amor sponsi, *donec aspiret dies, & inclinentur vmbra.* Inter hos & horum media, consurgit arbor quam diximus salutifera, generans cibum vitæ, & manna cæleste. Manna habens omne delectamẽtum, & omnem suauitatem, ad quod si primus Adam attingeret, mortem non gustaret in æternum. Hunc panem se esse perhibet filius hominis in Euangelio dicens. *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.*

Cant. 2.17. Ioan. 6.51.52.

Vt igitur redeamus ad prædictos calathos, & flores læuæ, fructusque dextræ perpendamus (quia quod lex promisit in flore, hoc gratia exibuit in

buit in operatione. Ibi prophetatur quod futurum est, hic virtus consummata laudatur; Illic sacramentum, hic res sacramenti est.) Attendamus eosdem calathos Christi gloriam, & partum Virginis præferentes; hæc enim summa, hic finis testamentorum, Christum proloqui, Christum ostendere, Christum annunciare, & Virginem Mariam. Et id quidem nunc sacramentis tegitur, nunc ænigmatibus aut similitudinibus obuoluitur, nunc ritu festo celebratur, nunc sacrificijs obumbratur, nunc declaratur prophetia, aut Euangelica assertione roboratur.

Et in hac condensitate saltus Libani, in hoc monte vmbroso condenso, aperit se nobis spōsi dignatio, & thalamus egressionis eius. Saluator Gentium, & Terra germinans Saluatorem, Stella ex Iacob, & Dux de Israel, Virga de radice Iesse, & Flos de radice eius. Alibi namque legimus Christum nasciturum ex Virgine, passurum in carne, resurrecturum in gloria, ascensurum in in iubilatione, & dona Spiritus credentibus donaturum. Alibi natum, passum, resurgentem, ascendentem, & dona Spiritus suis infundentem. Sic in scripturis veritatis de sancta matre eius annunciatum est, quia Virgo conciperet, & Virgo pareret filium, cui nomen Emmanuel, & *egressus eius à principio à diebus æternitatis.* (Isai. 7.14. Mich. 5.2.)

Hunc sola Virgo meruit suscipere, sola parere, sola lactare, in votis, & ardenti prestolatione deprecantis & dicentis Ecclesię, *Quis mihi det te fratrem sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te, & iam nemo me despiciat? Inueniam te*, inquit, *foris* in luce, qui es secretum Patris. *Inueniam te* apparentem in carne, qui lates in inuisibili maiestate. *Inueniam te* sponsum procedentem è thalamo, qui in ventre virginali cōceptus es de Spiritu sancto. *Et deosculer.* Deosculer vnita tibi in perceptione carnis tuæ & sanguinis, & iam non simus duo, sed vna caro. *Deosculer* in vno spiritu adhærens tibi, quia *qui adhæret Deo, vnus Spiritus est. Et iam nemo me despiciat.* Non Deus Pater, videns proprium Filium incarnatum, non Angelus sanctus, adorans Deū hominem factum, non superbus dæmon, dolens à Christo se superatum. (Cant. 8.1. 1. Cor. 6.17.)

Cæterum est, vt de Euangelio inferamus aliqua. Legimus Virginem ab Angelo salutatam, à Deo desponsatam, de Spiritu sancto concepisse, Deum verum & hominem genuisse, qui saluum faceret populum suum à peccatis eorum, & regni eius non erit finis. Hic est qui repromissus est Abrahæ quòd in semine eius benedicentur omnes gentes. De quo pulchrè Apostolus ait, *Intuemini quantus sit iste* qui ingreditur ad ad saluandas gentes. Verè magnus, quem Vnigenitum Pater misit in mundum, quem Virgo corporaliter effudit, quem Virgo concepit & peperit, & post partū Virgo permansit. Annunciatur ab Archāgelo, concipitur de Spiritu sancto, nascitur ex sacra Virgine, & à Ioāne adhuc clauso inter materna viscera præmonstratur. Suscipitur à sene Simeone cum ineffabili gaudio, à quo lumen Gentium & gloria plebis Israëliticæ predicatur. (Luc. 1.26. Mat. 1.21. Gen. 22.18. Hebr. 7.4. 1 Ioan. 4.9. Luc. 1.26. & 35. Luc. 2.7. Luc. 1.44. Luc. 2.28.)

Videsne ergo sapientiam attingentem à fine vsque ad finem fortiter, & disponentem omnia suauiter? A puero nōdum nato, vsque ad senem decrepitum, tam congrua sibi testimonia proferentem, & tam dulci concordia veritatis organa modulantem? Hinc per Prophetam dicitur, *Nō est qui se abscondat à calore eius* cuius egressus à Patre, regressus ad Patrem; excursus ad inferos, recursus ad sedem Dei. Quis enim se à calore eius abscondet, quem infans sensit in vtero, quo senex frigidus flagrauit in templo? Ille quasi significaret se velle occurrere Domino, exultabat motu quo poterat. Hic accipiens in vlnas suas, incredibili desiderio expectatum IESVM, diuinum amorem hausit medullitus, nec ferens in carne fragili suauissimum odorem supercœlestis essentiæ, & vim verbi flammigerantis in ossibus, precabatur sui corporis dissolutionem, quò liberiùs effracto mortali domicilio, prægustata dulcedine frueretur, & natum saluatorem, quem apud superos prædicabat, habitantibus in regione vmbrę mortis nunciaret. (Sap. 8.1. Psal. 18.7.)

Sed quid agimus, aut quo rapimur? Ecce dum benedictam in mulieribus predicare cupimus, fructum ventris eius benedictum attollimus, & dum querimus laudare speciem arboris, fructus nimia dulcedine detinemur. Omnis enim arbor ex fructu suo dignoscitur, & ex propria vbertate pensatur. Vt palma ex dactylorum suauitate, vitis ex vini liquore, oleaster ex oliuæ pinguedine: Ita nimirum laus nati genitrici exuberat, & honorem puerperę partus diuinus accumulat. (Mat. 7.17.)

Libet dilectissimi, quę præmissa sunt alio sensu repetere, & alia rursus assertione comprobare, vt cęca infidelitas arguatur à lumine, & fides Christi se palpabilem præbeat, & inoffensam. Ingrediamur itaque sancta sanctorum, & intueamur propitiatorium, habens desuper duo Cherubim, ipsum cum versis vultibus respicientia, & obumbrantia extensis alis. Illic inter cætera refulget vrna aurea, habens manna reconditum. Illic est virga Aaron, quę fronduit. Propitiatorium intellige de quo ait Apostolus, *Quoniam ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Duo Cherubim duo testamenta significant. Cherubim namque interpretatur scientiæ plenitudo, & scientię plenitudo in testamentis est. Bene ergo Cherubim propitiatorium, versis ad se vultibus respiciunt, teguntque Christum; quem testamēta concorditer predicant, figuris & ænigmatibus velant. (Exod. 26. 18. Hebr. 9.4. 1. Ioan. 2.2.)

Vrna

Vrna aurea beata est Maria, aurea per excellentiam vitæ; aurea per integritatem, & puritatem; aurea per plenitudinem gratiæ. Hæc vrna manna reconditum habuit, quę panem Angelorum, qui de cęlo descendit, & dat vitam mundo, sacrosancto gessit in vtero.

Virga vero dicitur, vtpote gratiosa, & recta, subtilis, & porrecta. Gratiosa per verecundiam & formositatem; recta per iudicium & æquitatem; subtilis per contemplationis ingenium; porrecta per vitæ meritum. Effloruit autem de Spiritu sancto, sicut virga Aaron floruit ex miraculo. Illa fructum protulit amygdalinum; ista & optimum protulit amygdalum, habentem nucleum & testam. Nucleum, vt reficiat; testam vt contegat. Nucleum in diuinitate; testam in humanitate.

Num. 17. 8.

Vis nosse nucleum? Audi, quia *in principio erat Verbum.* Testam nosse desideras? Audi, quia *verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Vides ergo, quia nucleus in testa, verbum est incarnatum. Et quoniam testa etiam corticem habet, corticem intellige in carnis amaritudine, testam in resurrectione, nucleum in deitate. Cortice Christus nos sanat, testa corroborat, nucleo pastum ęternum administrat. Hoc nucleum, hoc verbum inter vtrumque nos illuminet, & vsque in cubiculum genitricis suę nos introducat, quod viuit & regnat cum eodem Deo Patre in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ioan. 1. 1.
Ioan. 1. 14.
Cant. 3. 4.

HOMILIA SECVNDA,
De Iustificatione, vel ornatu MARIÆ *Virginis.*

QVia semel annuente Deo, beatissimæ Virginis laudes exorsi sumus; restat, vt eiusdem pręconia medullis cordis, & vocis officio persoluamus. Intendamus glorię eius, & ingressi abyssum tanti luminis, splendorem rutilum semitarum illius dilato corde, & inenarrabili percurramus lætitia, dicentes cum Salomone. *Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ.* Quod si dicente eodem Propheta, *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem;* quis lucem & splendorem semitarum eius eloqui sufficiet? Harum tamen processus & incrementa viarum partim explicare conabimur, vt in gradibus suis Gloriosa dignoscatur, & per singulos gradus suos pronuncietur. Habuit enim distinctos gradus & incrementa diuisa, vt pulcherrimo castitatis ordine incederet, & de virtute in virtutem proficiens, videret Deum deorum in Sion, translata à gloria in gloriam, tanquam à Domini Spiritu.

Prou. 3. 17.
Prou. 4. 18.
Psal. 83. 8.
2. Cor. 3. 18.

Primò itaque omnium virtutum decore meruit ornari. *Secundò* Spiritui sancto fœdere maritali copulata est. *Tertiò* mater inuenta est Saluatoris. *Quartò* animam eius pertransijt gladius, & carne sumpta de carne eius, mundi perdita ruina reparatur. *Quintò* exultat in Filio resurgente, & ascendente super cœlos cœlorum ad Patris dexteram. *Sextò* de hoc sæculo rapitur, & occurrente sibi Domino, supra cœligenas omnes collocatur. *Septimò* demum perficietur, cùm plenitudo gentium introierit, & omnis Israel saluus erit. Gaudet enim vltra quàm dici aut credi fas est de communi electorum salute, sciens quod propter eos Dei filius carnem suscepit ex ea. Tunc ergo perficietur, Deo melius prouidente, ne sine nobis consummarentur.

Rom. 11. 25.
Hebr. 11. 40.

Iam verò nomina ipsorum graduum consideremus. *Primus* dici potest iustificatio, vel ornatus. *Secundus* copulatio, vel fœderatio. *Tertius* Virginis partus, aut noua progenies. *Quartus* mẽtis robur, siue martyrium. *Quintus* gaudium, vel admiratio. *Sextus* assumptio, vel exaltatio. *Septimus* plenitudo, seu perfectio. Prædicta iustificatio, vel ornatus procedit ex timore Dei. Copula quoque talis & fœderatio, ex incredibili pietate prouenit. Nam Virginis partus & noua soboles lumen scientiæ effudit vniuersitati. Opus fortitudinis Christo moriente, & matre aspiciente exhibitum est. Eodem verò resurgente, profundissimum & inscrutabile consilium, quo hostem callidum decepit, & mundum redemit, in gaudium & admirationem profluxit. Inde cælis apertis bona inuisibilia reserantur, & fit quoddam mirabile, vt sicut Deus in homine, hominis passiones experimento didicit; sic homo assumptus in Deum, Dei gloriam pleno intellectu percipiat. Demum sapientia adducet plenitudinem & perfectionem, vt perfecta in perfecto appareat, & in plenitudine glorietur.

Repetamus quæ dicta sunt, & eisdem denuò gradibus commorantes, *Dominum innixum scalæ, Angelos etiam ascendentes & descendentes* ad Virginem contemplemur. Mirantur enim puellam castissimam matrem Domini, cælique reginam mox futuram, & in his erumpunt vocibus admirationis, & laudis, *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?* Quid est dealbata, nisi albis vestibus ornata? ornata scilicet ornatu decoris, & honestatis, iustitiæ, & sanctitatis. Harum vestium ornatu Prophetarum eximius fulgebat, cum diceret, *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimento salutis, & corona iustitiæ circundedit, quasi sponsum decoratum corona, & quasi spõsam ornatã monilibus suis.* Hinc per Psalmistam dicitur, *Sacerdotes tui induantur iustitiam.* Isaias verò hortatur Hierusalem, vt excussa de puluere induatur vestimentis gloriæ suæ. Et per exprobrationem primo Angelo dicitur, *Et tu signaculum similitudinis in paradiso deliciarum Dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Sardius, topazius, iaspis, chrysolithus, onyx, & berillus, sapphirus, car-*

Gen. 28. 12.
Cant. 3. 6.
Isai. 61. 10.
Psal. 131. 9.
Isa. 52. 1. 2.
Ezech. 28. 12. 13.

rus, carbunculus, & smaragdus. Sciẽdum verò, quod hæ vestes albæ sunt, & odoriferę, pretiosę, & variæ. Albę propter innocentiam, & puritatem, & lucis ęternæ candorem. Odoriferæ propter fragrantiam opinionis, & bonę famæ. Pretiosæ ob sui dignitatem, & commoditatem. Varię ad varios vsus, & qualitates distinctas.

De albedine iam supra dictum est. *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?* Et alibi legimus, *Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens pulchra vt luna, electa vt sol? Quasi aurora,* surgens de tenebris ad lumen, de errore ad fidem, de mundo ad Deum, & in ortus sui diluculo infecta murice verecũdię, cum humilitatis venusto pallore. *Pulchra vt luna,* quia casta permanens in seculum seli, supercœlestis luminis illustratione perfunditur, & obumbratione lætatur. *Electa vt sol.* Vbique claritas, vbique splendor, vbique candor vestium designatur. Possent & alia dici de hoc candore, vt illud Domini dicentis de suis, *Ambulant mecum in albis, quoniam digni sunt.* Et illud, *Qui vicerit, vestietur vestibus albis.* Sed breuitatis studio perurgemur.

Cant. 6. 9.

Apoc. 3. 4.

Ibid.

Iam de odore earundem vestium verba sponsi sponsam laudantis in epithalamio audiamus. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris:* Asserunt odore thuris dæmones effugari, lachrymas excitari, Deum lacrymis mediantibus placari. Ego verò libenter dixerim, odore virtutum sanctæ Marię Angelos tenebrarum effugari, & quodam valida turbine, huc illucque raptari, vt in eis impleatur, quod dictum est, *Fiant tanquam puluis ante faciem venti.* Odor iste mortuos in peccatis excitat, mente debiles roborat, bonos incitat ad meliora, meliores ad optima. Bonus odor, qui regem in accubitu suo per Virginem prouocauit, vt ad nos veniens, nostra reciperet, sua daret, constituens nobiscum amicitias lege immobili, & pace sempiterna. Sic itaque fragrantia vestimentorum sanctę Marię hostes fugat, bonos inuitat, Deum placat.

Cant. 4. 11.

Psal. 34. 5.

Nam de pretiositate eorum & varietate, cum Psalmista Speciosō formę prę filijs hominum, de laude sponsæ eius loqueretur, cecinit dicens, *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate:* Et paulò post subintulit, *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbrijs aureis circumamicta varietate.* Non solum autem vestitu deaurato, & fimbrijs aureis decoratur, verùm etiam veste stragulata, quam fecit sibi, dicente Salomone. Et omni lapide pretioso cooperitur. Nulla enim gemma, nullus lapis pretiosus, nulla pretiosa margarita huic deest operimento, vt non iam simpliciter pretiosum, sed omni pretiositate pretiosum iure appellari queat. Nam sicut vna pretiositas momento momenti, immò vltra omne momentum, & partem momenti discurrens, multas efficit pretiositates; sic multæ in vnam

Psal. 44. 3.

Ps. 44. 10.

Ps. 44. 14.

Prou. 31. 22.

Ezec. 28. 13.

A conueniunt, vt vnius participatione in vna sint vnum. Et hęc pretiositas est Charitas, vestis scilicet nuptialis, vestis nõ habens maculam, aut rugam, vestis impartib lis, incõsutilis, desuper contexta per totũ. Qua, per quam, & in qua sunt omnia chara, quæcunque chara sunt; omnia bona, quęcũque bona sunt. Et ipsa sunt vnũ in vnitate, idẽ in deitate, simplũ in simplicitate. In toto totum obtinẽt, & de toto gaudẽt, seposita ab omni diminutione, & duplicitate, & numerositate.

B

His dictis de pretiositate ornamentorum, de varietate, cuius superiùs exempla posuimus, disseramus. Huius duæ sunt species, vna in coloribus, alia in vsibus. Item quæ in coloribus consistit, diuiditur in albedinem & nigredinem, in ruborem, & viriditatem. Hos principales colores asserunt; & hi maximè exornant præfatam vestem. Viret enim vt oliua, vel laurus, & vt iris virens in nubibus. Viret in fide & spe æternorum, in obedientia mandatorum, in contemplatione æternæ viriditatis, & virore æternitatis. Rubet verò, vt sphæra ignea, vt regis purpura, vt coccus bis tinctus, præferens amorem Dei & proximi. Fuligo eius vt cornu, & vt elatę palmarum, aut certè velut ebur intinctum, & vt cœli serenitas in medijs noctibus. Color iste in fundamento ponitur, & cęteris coloribus substernitur, vt nobis innuat virtutem humilitatis in fundamento poni debere. Si candorem quærimus, candet perpetua virginitate, & perfecta puritate. Decoris quoque suauitate fortem rhinocerotem inclinat, Deum maiestatis inuitat. Alia multa de varietate & significatione colorum à spiritalibus spiritaliter inueniri possunt.

C

D

Verum varietas, quæ vsibus accommoda deseruit, multis & ipsa refulget speciebus. Alia namque ornamenta illud caput altissimum, collumque bene ornant & velant. Alia crines & aures; Alia pectus & brachia; Alia manus & digitos. Quædam totum corpus induunt, quædam lumbos accingunt, quædam pedes muniunt. Caput eius mens eius dicitur. Nam sicut caput regit membra corporis, ita mens sensus animæ regit, & moderatur. In collo, quod cæteris membris eminet, & vitalem gratiam capitis artubus subministrat, altitudo illius exprimitur, qua pręsidens membris Ecclesiæ, caput suo connectit corpori, quia Christum coniungit Ecclesiæ, & vitam quam primo loco suscipit, reliquis membris infundit. Decebat enim vt sicut per fœminam mors, sic per fœminam vita intraret in orbem terrarum. Et sicut in Eua omnes moriebantur, ita in Maria omnes resurgerent. Illa malè credula verbis serpentis, mortis venenum miscuerat. Hęc conterens caput serpentis, antidotum vitæ cunctis ministrauit, vt mortem occideret, & vitam repararet. Crines capitis sunt cogitationes cordis, aures auditus interior.

E

F

Rom. 5. 12.

1. Cor. 15. 22.

Gen. 3. 15.

In pe-

In pectore secretum latet, & cogitatio voluitur. Vnde hic mos inoleuit, vt rei pectora tunderent, & quasi feriendo suam iniustitiam accusarent. Per pectus ergo arcana illius gloriosi pectoris designantur, per brachia virtutes operum, per manus ipsa opera, per digitos operum diuisiones. Corpus eius operum eius indiuisa connexio. Lumbi voluntates eius. Pedes affectus illius sunt, quibus ingressa semitas æquitatis, præclara vestigia posteris dereliquit. Hi pedes calceantur *eximijs mortuorum animalium, quia exemplis præcedentium patrum muniuntur. Lumbi præcinguntur præcinctorio fidei, & cingulo iustitiæ. Corpus induitur amictu illo, de quo Apostolus ait, *Quotquot in Christo baptisati estis Christum induistis*, Qui nos hortatur, vt induamur nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Vide homo, & obstupesce ad tantam nouitatem, cùm Hieremias dicat. Nouum faciet Dominus super terram, mulier sola circumdabit virum. Eadem, quæ circumdedit, circumdata est; circumdans carnem, circumdata est à spiritu; circumdans virum nouum, circumdata est ab homine nouo; circumdans & generans, circumdata, & regenerata; generans in forma humanitatis, regenerata in forma nouitatis.

* Lege exuuiis

Gal 3. 27.
Ephe. 4. 24

Hiere. 31. 22.

Transeamus ad reliqua. Annuli ornant digitos, quia singula opera eius fide & dilectione clarescunt. Annulus enim significat fidem, & etiam dilectionem. Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. Tornatiles propter perfectionem operis, aureæ propter fulgorem sapientiæ, plenæ hyacinthis propter puram & feruidam intentionem. Hyacinthus quippe cæruleus & rubeus, lucidum, & feruens opus demonstrat.

Cant. 5. 14.

Brachia eius illo sunt impressa signaculo, de quo sponsus ait in canticis, *Pone me signaculum super brachium tuum.* Aut certè eius dextram operit ignea lux, & sinistra rutilat purpura dominicæ passionis. Auribus dependent inaures obedientiæ: Crines ligat vitta disciplinæ: Pectus exornant monilia mundissimarum, & lucidissimarum cogitationum: Torques aureus additur collo eius. Hoc soliti sunt secundi in regnis coronari, & hæc est secunda corona. Prima namque præfulget in terribili capite dominatoris vniuersæ terræ. Secunda cecidit in sorte matris eius. Ipsa enim singularis regnat in regno Dei, & Christi, dehinc sub illa, & post illam Sancti altissimi. Caput eius Virginitatis gloria obumbratur, & charitatis coccino velatur. Benedictio Domini super illud, & benedictione omnium gentium repletur.

Cant. 8. 6.

Coronatur etiam coronis omnium populorum, & exultatione cunctorum promouetur. Cerne in decore diadematis eius sanctorum concentum, vibratum à repercusso lumine; cerne sculptos lapides, gemmas vernantes, stellas coruscantes, Patriarchas expectantes, Prophetas præmonstrantes, Apostolos comitantes, Martyres triumphantes, Confessores & Virgines exultantes. Corona illa rubet rosis, lilijs albescit, pallescit violis, viret laureis, palmis densatur, oleis impinguatur, omni fructu repleta, omni suauitate referta. Hæc nos dilectissimi de iustificatione Virginis, vel ornatu dixisse sufficiat. Superest, vt eius sacra manuductione ad pertractanda profundiora, & secretiora mysteria in visione Domini præparemur. Amen.

HOMILIA TERTIA DE Incarnatione Christi, & Virginis Conceptione de Spiritu Sancto.

Domine audiuimus opera tua, & expauimus. Considerauimus mirabilia tua, & defecimus. Descendente verbo tuo, cor nostrum liquefactum est, & omnia interiora nostra contremiscentia paruerunt illi. Nam *dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de regalibus sedibus venit.* Effudisti enim Pater viscera charitatis tuæ super nos, & multitudinem miserationum tuarum vltra cohibere non potuisti. Effudisti lucẽ in tenebris, rorem in siccitate, & in magno gelu ignem vehementissimum accendisti. Ideo apparuit nobis filius tuus vt copia ciborum, imminẽte fame grauissima, & vt fons aquæ viuæ animæ laboranti, & deficienti præ siti in æstu. Aut certè sicut apparere solet fortis adiutor, & liberator obsessis, iamiamque ruituris in prælio; quibus mors intentatur præ oculis, hostili gladio comminante, & armata dextra sitiente cruorem. Sic ille nobis apparuit, & factus est in salutem. Veruntamen salutis nostræ exordia repetere, & incarnationem eius retractare, recolere vnde venerit, qualiter descenderit, vbi & quomodo conceptus fuerit, optimum, ac saluberrimum est. Modum verò conceptionis extremùm ponimus, vt exequentes propositum nostrum, illam ineffabilem coniunctionem, qua de Spiritu sancto beatæ Mariæ venter effloruit, latiùs in fine differamus.

Sap. 18. 14.

Licet enim sit ineffabilis, multa tamen iocunditas, mira & stupenda suauitas vbertim elici potest. Illic enim est summa nostræ fidei, illic honor substantiæ, radix vitæ, lumen scientiæ, amoris vinculum indissolubile, & patens aditus ad æterna. Sed iam occurrat nobis beatus Dauid, & dicat vnde venerit. *A summo cælo egressio eius.* Quid est a summo cœlo? A Deo, qui est summa essentia, summum bonum, summa beatitudo. Summa essentia est, quæ nec loco circumscribitur, nec mutabilitate mouetur, nec tempore clauditur; sed omnia loca maiestatis im-

Psal. 18. 7.

tis immensitate circumscribit, omnia mutabilia mouet propria immobilitate, claudit cuncta tempora æternitatis infinitate. Summum bonum est eadem essentia, non ex alio essentia, ex alio bonum, non solum per dictam immensitatem, immutabilitatem, & æternitatem; verùm etiam propter ęternam largitatem creationis, quam parturiuit in tempore, & infinitam sapiētiam, qua antequam quicquam esset, cuncta disposuit in æternitate; & amorem ineffabilem, quo opus suum complectebatur, antequam produceretur in creationem. Iterum summa beatitudo consistit in summo bono, suique adeptione efficit verè beatos. Eius namque participatione vita ęterna acquiritur, perfecta sapientia tribuitur, amoris plenitudo possidetur; vt plena sinceritas sit in æternitate vitæ, plena iocunditas in lumine sapientię, plena suauitas in amoris dulcedine. Hęc de summa essentia, summo bono, & summa beatitudine diximus, vt interluceret nobis summum cœlum, de quo venit Christus.

Sed quia hoc summū cœlū Pater, hoc summū cœlum Verbum, hoc summum cœlum Spiritus sanctus: Venit Christus à Patre, venit etiam quodammodo à Verbo, venit à Spiritu sancto. Qualiter verò venit à Patre, qui nunquam reliquit Patrem? Qualiter à Verbo, qui nunquam Verbum esse destitit? Qualiter à Spiritu sancto, cum Spiritus sanctus à Patre, & ab ipso procedat? Difficilis est hęc quęstio, & multa indiget profunditate. Et quis erit nobis progressus ad hæc sancta Dei? Quo ordine iter aggressum consequemur? Ecce condensa nebula, nubesque lucidissima itinera nostra prępediunt. Aqua illa quam vidit egredientem de templo sancto Ezechiel, non solum talos & genua, verùm renes & collum operiens diffunditur super nos, ne transuadare possimus. Adest tamen ille in quo speramus, in quo ab adolescentia confidere edocti sumus, qui effundat animas nostras, & leuet nos super nos, ponens pedes nostros quasi ceruorum, vt educat nos super excelsa nostra, statuens nobis specula in monte cum Moyse & Helia, quatenus quod quærimus reuelata facie contemplari possimus. Ibi ostendetur omne bonum, ibi plenius de visione Domini erudiemur.

Ezec. 47. 3. & sequen.

Psa. 17. 34.

Matt. 17. 3. 2. Cor. 3. 18.

Quod si voluerimus accedere ad caliginem, in qua ipse est, ingressi medium nebulę, & permoti gloria tantę maiestatis, perterriti etiam magnitudine illius infinitatis, non subsistemus, & erimus quasi nihil. Deus enim lucem inhabitat inaccessibilem, cuius ignis sicut stipulam carnes deuorat, cuius faciem nemo videre potest, & viuere; ad cuius abyssum indagandam Angeli non sufficiunt, ad quem nulla potestas aspirat, præter illam quæ in vnitate personę copulata est. Demus itaque gloriam Deo, & cadentes in facies nostras, adoremus à longè vestigia Trinitatis, credentes corde, & confitentes ore, quia quicquid de ipso senserimus, aut dixerimus, sub ipso est.

1. Timoth. 6. 16.

Hac fide præmuniti, ad soluendam quæstionem propositam redeamus. Christus venit à Patre, venit à Verbo, venit à Spiritu sancto, quando tota Trinitas conceptionem & humanationem illius operata est. Nihil enim aliud fuit à summa Trinitate venire, quàm operante eadem Trinitate concipi & humanari. Ideo dictum est, [A summo cælo egressio eius.] Venit etiam Vnigenitus à Patre, & à se, secundum alterius modi intelligentiam. Venit & à Spiritu sancto. Aliter tamen à Patre, & à se, aliter à Spiritu sancto. A Patre namque genitus ęternaliter, ex matre prodijt genitus temporaliter, apud patrem manens inuisibiliter, & cum hominibus visibiliter conuersatus. Hoc enim fuit illi egredi à Patre, quod tempora nostra suscipere, quod foris visibiliter apparere, & fieri, quod ex Patris natura non erat. Quod verò dictu mirabile est, iste venit ab eo, à quo non recedebat, ab illo egrediens, in quo remanebat, vt sine interuallo totus esset in ęternitate, totus in tempore, totus inueniretur in Patre, quando totus in Virgine, totus in sua, & Patris maiestate, quando totus in nostra humanitate. Si quæris, quomodo? collige veritatem ex imagine. Verbum in corde genitum, aliquando integrè exit in voce, vt perfectè ad alios veniat, & totum in corde remaneat. Sic verbum bonum de corde Patris eructatum, & in campū exijt, & Patrem non reliquit. Venit etiam verbum à se, descenditque sub se, quando caro factum est, & habitauit in nobis, quando semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Illa exinanitio eius descensio fuit. Ita tamen descendit, vt sibi non deesset. Ita caro factum est, vt verbum esse non desineret, nec minuit gloriam maiestatis, humanitatis assumptio.

Psal. 18. 7.

Ioan. 1. 14. Phil. 2. 7.

Sciendum quoque qualiter à Spiritu sancto venerit, cùm Spiritus sanctus ab illo procedat. Procedit quidem ab illo Spiritus sanctus æterna processione, sed ille natus ex Maria Virgine, venit de Spiritu sancto temporali conceptione. De æterna processione Spiritus per Psalmistam dixit, *Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Verbum Patris, os Domini nominauit. In quo semel Dominus nobis locutus est. Spiritum oris, Spiritum sanctum appellauit, dictum spiritum oris, quòd ab ore procedat. Nam quòd verbum de Spiritu sancto venerit, sic habes in Abacuc, *Deus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.* Per austrum in quo est vitalis calor, virtutisque genitiua, Spiritus designatur; qui confert vitæ nouitatem, faciens oriri germina virtutum. Et licet beatus Hieronymus, quem sequi cupimus, montem Pharan Patrem appellauit, non

Psal. 32. 6.

Abacuc. 3. 3.

rit, non incongruè tamen monte Pharan idem Dominus significatur? Mons dictus propter excellentiam charitatis; Pharan, propter gratiarum diuisionem. Pharan quippe interpretatur diuisio. Et Spiritus Domini dona sua singulis prout vult diuidit. Venit ergo Deus ab austro, quia de calore viuificante, & regenerante conceptus est. Venit de monte Pharan, quia de ineffabili celsitudine diuisionis charismatum emanante profluxit. Dic nobis sancte Daniel, qualiter de hoc monte descenderit. *Precisus est*, ait, *de monte lapis sine manibus*. Quis lapis? Lapis quem reprobauerunt ædificantes. Lapis angularis. Lapis quem vnxit Iacob. Lapis in quo sunt septem oculi, hic præcisus est de mōte sine manibus: quia Virgo facta suscepit eum non ab homine, neque per hominem, sed de Spiritu sancto.

Dan. 2.34. 1. Pet. 2.7. Ephe. 2.20 Gen. 28. 18 Apoc. 5.6.

Dic etiam nobis beate Dauid modum descensionis eius. *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram*. Priùs dicendum est, quid hoc vellus, quę terra, dehinc qualiter pluuia descendit in vellus, & qualiter stillicidia stillant super terram. Vellus cùm sit de carne, excrescit extra carnem, & carnis passiones ignorat. Attactu leni, colore humili, mansuetudinem & humilitatem denunciat. Formę etiam habilitate, simplicitatis & innocentię gerit indicium, & naturali velamine membrorum fouet teneritudinem. Designat autem gloriosam Virginem, quæ in carne degens, extulit se extra carnem, & carnis passiones mactauit robore Spiritus. Nā mansuetudine, & humilitate nulli similis extitisse dignoscitur. Simplicitatem eius, & innocentiam dicere nullus sufficiet. Charitatem, qua humanū genus incessanter protegit, & fouet, mētis intelligentia non comprehendit. Porro præfata terra eandem Virginem demōstrat, terra nomine appellatam, propter quandam similitudinem. Sicut enim vetus Adam de terra incorrupta, nullumque passa contagium formatus est, sic terris terra Virgo nouum Adam procreauit.

Psal. 71.6.

Gonef. 2.7.

Si non credis mihi prędicanti ortum noui hominis de terra, crede Psalmistæ dicenti, *Veritas de terra orta est*. Quæ maior nouitas, quàm vt oriatur de terra ille, qui est veritas? Crede etiam tubę ductili Isaiæ producentis gracilem, & suauem admodum sonum, ac dicentis, *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet saluatorem*. Qui iterum dixit, *Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis*. Germen Domini in magnificentia & gloria extitit, quando conceptum de Spiritu sancto, & ortum de radice Iesse in summitate Virgę totum effloruit, immò flos fuit. *Et requieuit super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & repleuit eum spiritus timoris Domini*. Fructus verò terræ sublimis fuit, quia benedictus fructus Marię, diuinitatis celsitudine meruit sublimari. Hęc idcirco diximus, vt terrę nomine Mariam intelligi debere monstraremus.

Psal. 84.12. Isai. 45.8. Isa 4.2. Isa. 11. 2.

Restat differere, qualiter pluuia descendat in vellus, qualitérve stillicidia profluāt super terrā. Pluuia descendit in vellus absque strepitu, sine motu, sine vlla scissione, aut diuisione. Leniter infunditur, trāquillè suscipitur, suauiter bibitur. Sic stillicidia, sensim & paulatim infundūt terrā tam mirabili decursu, tantaque subtilitate, vt in introitu vix pateant, & in exitu germina producāt. Ita imber veniēs de vltra supercœlestes aquas descendit in gremiū Virginis, sine humano opere, absque motu concupiscētiæ, salua integritate, & claustris virgineis obseratis, leniter infusus est, trāquillè susceptus, incarnatus ineffabiliter. Stillauit quoque super terram eius, in introitu non cōparens, & in exitu prodiēs manifestè. Sunt ad hęc tante rei alię similitudines. Enimuerò vt claritas solis vitrum absque læsione penetrat; & vt radius oculorum tranquillo, & claro liquori sine scissione, & diuisione immergitur, vt vsq; ad fundū vniuersa rimetur: sic Dei Verbū adijt virgineū habitaculum, & inde prodijt clauso Virginis vtero. Quippe qui facilè posset extra Virginem corpus creare de nihilo: facilè potuit corpus acceptum de Virgine, extrà sine carnis scissione traijcere. Neque enim legi naturæ se subdidit, sed legem naturę subdidit sibi.

Ecce diximus qualiter descenderit Dei Verbū. Vbi namque descenderit, simili modo manifestū est; quia descendit in vterū virginis, vterū impollutū, immaculatum, consecratū manu vnctionis diuinę. Ibi carni nostræ copulatū, naturæ associatū impleuit sacratissimū, & secretissimum sacramētum, vt essent duo in carne vna, & vno contubernio fruerētur. Factus est ergo Deus inuisibilis, homo visibilis. Impassibilis & immortalis, passibilē se & mortalem exhibuit. Incircumscriptus, lineis nostrę substātiæ circumscribi voluit. Clauditur aluo puerperæ, cuius immensitas claudit ambitum cęli & terræ: & quē cæli cælorum non continent, Marię viscera cōplectuntur. Si quęris, quomodo factum est istud, audi summū Angelū exponentem Marię ordinem rei, & dicentem ei, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*. Gaude ergo, & lætare Maria, quia concipies de spiramine; gaude, quia inuenta eris habens in vtero de Spiritu sancto. Desponsata quidē eras Ioseph, sed à Spiritu sancto pręgnanta. Ille qui te creauit, signauit, & assignauit te sibi; plasmator tuus ipse factus est sponsus tuus, factus est amator formæ tuæ; qui plasmator ipse te vocat dicens, *Veni amica mea, formosa mea, columba mea, iam enim hiems abijt, & recessit*, Veni. Ille decorem tuum cōcupiuit, & tibi coniungi desiderat. Impatiens moræ, ad te venire festinat.

Luc. 1.35. Luc. 1. 27. Cant. 2. 10.

Surge ergo, induere vestimentum gloriæ tuę, ornare

ornare pretiosissimis ornamentis tuis, quia complacuit Domino in te. Surge in occursum sponsi tui, & Dei tui, & dic ei, *Ecce ancilla Domini.* Festina, noli tardare, quia ille non tardabit, sed exultabit vt gigas ad currendam viam. Festina & tu, *obliuiscere populum tuum, & domum patris tui*, currens obuiam ei, vt osculeris osculo oris eius, eiusque beatissimis immiscearis amplexibus. Egredere, quia iam thalamus collocatus est, & sponsus veniet tibi, veniet tibi Spiritus sanctus. Ille *superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi* subitò. Dùm verò speras, dùm damna dilationis deploras, & dilecti turbaris absentia; velox & improuisus superueniet in te, vt inopinato perfruaris gaudio, & noua lætitia perfundaris. Superueniet non solùm tibi, sed in te, vt propius reuisct te, & inspiret tuam gratissimam dilectionem, insinuans tibi intima aspersione verbum bonum, verbum plenum congratulationis & admirationis, plenum consilij, plenum gaudij, plenum salutis.

Luc. 1. 38. Psal. 18. 6. Psal. 44. 11. Cant. 1. 1. Luc. 1. 35.

Spiritus sanctus superueniet in te, vt à tactu eius venter tuus contremiscat, vterus intumescat, gaudeat animus, floreat aluus. Macta, id est magis aucta, quæ tanta suauitate perfrueris, tam cœlesti osculo dignaberis, tali sponso coniungeris, à tali marito fœcundaberis. *Spiritus sanctus superueniet in te.* In alios sanctorum venit, in alios veniet, sed in te superueniet, quia præ omnibus, & super omnes elegit te, vt superes vniuersos, qui ante te fuere, vel post te futuri sunt, plenitudine gratiæ. Impleuit quidem Abel tanta innocentia, vt innocens manibus & mitis corde, de manu fratris necem susciperet: Tua verò innocentia, millia nocentium innocentiæ reddidit, & saluti. Transtulit Enoch; sed caro, quam generabis, cùm assumpta fuerit de terra, omnia trahet ad se. Impleuit Abraham fide, & obedientia profutura posteritati, sed fide tua, & obedientia mundus saluatus gratias agit. Impleuit Moysen, & legis, non gratiæ latorem instituit, tibi autem tribuens non solùm legis latorem, sed gratiæ & gloriæ largitorem. Asciuit Dauid in Prophetam & Regem; sed ille tibi scribit, & filium tuum Dominum suum nominat. Quid plura memorem? Omnes superas, præes vniuersis non solùm hominibus, sed & summis cœlorum virtutibus.

Genes. 4. 8. Gen. 5. 24. Genes. 17. 1. Exod. 19. & 20. 1 Reg. 16. 1. & 11. Psal. 109. 1.

Hinc est, quod gloriosius præ illis nomen hereditabis: Nam cum alius dicatur Angelus Dei, alius Propheta, alius præco, & quisque suo censeatur nomine, pro ordine, & dignitate; tu singulari & speciali nomine appellaberis Mater Dei. Et ideò mater salutis, mater gratiæ, mater misericordiæ. *Spiritus sanctus superueniet in te*, superueniet in vbertate, in affluentia, in plenitudine, & in effusione carnis & animæ. Cumque repleuerit te, erit adhuc super te, & super aquas tuas feretur, facturus in te quiddam melius, & mirabilius, quam cũ ferebatur super aquas à principio, vt materia creationis in distinctionem, formamque produceret. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi*, Obumbrabit tibi Christus Dei virtus & sapientia. Ille humanam ex te naturam suscipiet, & plenitudinem diuinitatis, quam ferre nõ posses, habebit in carnis susceptione. Obumbrabit ergo tibi, quia luci se inaccessibili assumpta à Verbo humanitas obijciet, cuius obiectu lux illa temperata, castissima viscera tua perfundet.

Genes. 1. 2.

Libet charissimi in tanta solemnitate gaudiorum adhuc paulisper immorari, & de præfata cõceptione aliquid quærere; libet ipsum diuinum agalma, ipsum pretiosissimum, & sanctissimum vas, in quo Dei verbum conceptum est, apostrophando interrrogare. Rogamus ergo Domina, Dei mater dignissima, non aspernéris petentes cum tremore, quærentes ex pietate, pulsantes cũ charitate; rogamus, quo affectu mouebaris, quo amore tenebaris, quibus stimulis agitabaris, cùm hæc fierent in te, & Verbũ carnẽ susciperet ex te? Vbi era anima tua, vbi cor, vbi mens, vbi sensus, vbi ratio? Ardebas vt rubus, qui olim ostẽsus est Moysi, & non comburebaris; liquefiebas, & nõ cõsumaberis. Ardebas liquefacta supernis ignibus, liquefacta in igne, vires resumebas ab igne, vt semper arderes, & interim liquefieres. Ignis ille rorem luminis exhibuit, ros luminosus vnctionem præbuit vnctio semẽ sanctum præstitit. In quo repromissum est Abrahæ, quòd in eo benedicerentur omnes gentes. Hæsisti enim, Virgo pulcherrima, strictis amplexibus auctori pulchritudinis; & effecta plus Virgo, immò plus quam Virgo, quia Mater & Virgo, hoc sacrosanctum semen deifica infusione suscepisti. *Aue igitur gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu mulieribus, & benedictus fructus ventris tui* IESVS CHRISTVS, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Exod. 3. 2. Luc. 1. 28. & 42.

HOMILIA QVARTA, DE PARTV Virginis, seu Christi Natiuitate.

HEri, dilectissimi, sermo noster habitus de copula Spiritali, & conceptu Virgineo, ad partum festinat, vt quam de Spiritu sancto concepisse cognouimus, Deum verum & hominem genuisse profiteamur. Enixa est enim puerpera Dei filiũ; vt mira dignatione, mira & incredibili pietate Deus ad corpus descenderet, & assumpta carne destitutos filios Adæ visitaret. Factus est ergo Dei filius hominis filius, vt in vnitate personæ Deus esset & homo; Deus ex substãtia Patris ante sæcula genitus, & homo ex substantia Matris in sæculo natus. Exultauit itaque gigas geminæ substantiæ, modulatis vocibus ex tinnulis suauissimis in cithara corporis decantare, & in carnis

Athanas. in Symb.

carnis organo compacto dulcissimos sonos edere,& ineffabili concordia resonare,vt lapides suscitaret, ligna cōmoueret,feras traheret, homines abstractos à carne educeret in sublime.Nam suauitate mirificæ cantilenę,suscitauit de lapidibus filios Abrahæ,& ligna syluarum,id est corda Gentilium ad fidem commouit. Feras quoque, id est feros motus & incultam barbariem moraliter composuit,& homines ab hominibus edoctos in numerum deorum instituit.Bene autem Dauid, cuius voces resonant in extrema terræ, cātoris officio perfunctus est, quia de semine eius magnus iste præceptor erat nasciturus.

Sed iam qualiter eum beata Virgo peperit,aduertamus.Peperit cum salua virginitate,quia saluo pudore concepit. Peperit inuiolata,quia illibata suscepit. Et quia in delictis non concepit, absque dolore peperit,nullum habens in conceptione contagium, nullum passa in partu discridium. Si enim,quod nefas est cogitare,in carnis voluptate conciperet,procul dubio in partu doleret dicēte scriptura, *Voluptas paruam habet*. Vnde prima parēs obmisso vero& ęterno gaudio,quo poterat in Dei sui amore & cōtemplatione perfrui, fluxa carnis voluptate resoluta corruit, & per intemperātiam ignominiosam damna passionum, & diræ mortis aculeos tolerauit. Hinc est,quod vsque hodie Euę filiæ in dolore pariūt, & quod cum dulcedine excipiunt, in magna carnis amaritudine profundunt. Non solùm autem illæ, sed & omnes filij Adam, qui in carne delectantur, carne cruciantur; vt inde cruciati, vnde delectati,sentiant exverbere,quid pręsumpserint ex delectatione,& discant carnem non amare,nec carnis desideria perficere. Qui enim in carne seminauerit,dicente Apostolo,de carne metet corruptionem.

Gal.6.8.

Porro Dei genitrix nec in carne delectata,nec carne cruciata, & in conceptione virginior,& in partu extitit sanior, obstetricante illa manu, de qua per Psalmistam Deo dicitur, *Fiat manus tua, vt saluet me*. Manus quippe Dei, vnigenitus Patris appellatur, per quem fecit sæcula. Hæc manus facta, quando incarnata, non solùm nullum vulnus inflixit, verùm attestante Propheta. *Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit*. Plane manus ista plena remedijs, plena medicinis,sanauit omnem languorē,morbos expulit & mortuos suscitauit. Inferni claustra dissipauit,fortē ligauit,& vasa eius diripuit, & spiritum charitatis suorum cordibus infudit. Manus ista soluit compeditos, illuminat cæcos, erigit elisos,diligit iustos, custodit aduenas, pupillum & viduam suscipit. Tentatos eripit à tentatione,dolentes reficit consolatione,mœstis reportat lætitiam,laborantes sub vmbra sua protegit, meditantibus leges scribit, orantium corda tangit, & benedicit, vt attactu confirmentur, in benedictione amore proficiant, & perseuerent in opere, dehinc ad patriam reducit, & ad Patrem perducit.

Psal. 118. 173.

Isai.53.4.

Ideo enim caro facta est,vt carne carnem traheret,& carni coniungens carnem, glutino charitatis ad Dei inuisibilia, & inuisibilem Patrem omnipotētem ouem erraticam reportaret. Nam quia relicto Deo, illa in carne cecidit; necesse fuit, vt huius incarnatæ manus ministerio, quasi quodam vehiculo, ad Patrem subleuata rediret. Hac igitur obstetricante manu, Maria non solùm non doluit, verùm etiam in partu Virgo fuit. Hæc est illa ianua, de qua in Ezechielis volumine legimus. *Porta ista clausa erit principi, & per eam princeps egredietur*. Per hanc nimirum princeps regum terrę Christus egressus est, quam sicut in ingressu non aperuit, sic in egressu non patefecit. Pertransijt in pace,& semita eius non apparuit. Et si miraris clauso vtero Marię,signatoque Virginali pudicitia Deum natum; mirare quod clauso, obseratoque aditu sepulchri ad superos redijt, & clausis ianuis ad discipulos introiuit. Nam enim tollimus admirationem, sed incredulitatem arcemus.

Ezec.40.2.

Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit, & vniuersa opera eius mirari possunt, non inuestigari. *Cunctæ res difficiles*, ait Salomon, *non potest eas homo explicare sermone*. Nam vt omittam,qualiter ex vno paruo grano ingens arborum silua oriatur, & qualiter ex Adam & Euæ semine,humani generis massa producta sit, aliaque innumera prætercam: Quis explicet naturam cyniphis de terra? vnde alarum extensio, & pedum deambulatio? vnde ocelli & forma capitis? vnde effigies corporis? vnde aculeus tam subtilissimus, vt ab oculis interdum euanescat? Ita cōcauus, & perforatus, vt exhausto sanguine breuissimi corpusculum animantis impleat? Si autem inquisitione cyniphis succumbit tua ratiocinatio, ô homo, erubesce altiora te quærere,& fortiora te inuestigare. Nam si teipsum,& breuem abyssum animi tui non colligis; in infinitatem maiestatis qualiter ascendis? Qui nescit vsque ad primum limitem numerare, quomodo poterit de Arithmetica iudicare? Qui nescit quid sit pūctus aut linea,eritne perfectus in Geometria? Qui nescit sonum edere, musicamne poterit docere? An erit peritus Astronomus,nesciens quid sit mot⁹? Ita qui se ignorat,alta Dei nō penetrat?

Eccle.1.8.

Quid est enim humana sapientia diuinę sapiētiæ comparata? Nec locum puncti,nec punctum puncti apud eam obtinet.Nam vt quoddam mirabile proferam,oculus cyniphis aliqua proportione magnitudini cæli comparari potest,humana verò mensura nulla proportione contingit diuinam immensitatem. Quæ enim pars finitum infiniti? mensurabile immensurabilis? momentaneum ęterni? Aut qua multiplicatione vel numero,

mero, creatura comparabitur Creatori? Si millia millium extēdens in infinitum, casso labore coneris, & ne vlla quidem vel extrema porportiūcula, humanam scientiam diuinę sapientię poteris comparare. Vnde si Dei essentia contēpletur, hominis substantia non inuenietur, attestante Propheta, qui ait: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi momentum, & inane reputata sunt.* Et Dominus ad Moysem, *Hac dices filijs Israël, Qui est, misit me ad vos*, Cùm se esse perhibuit, ab illis esse remouit.

Isai. 40. 15. 17.

Exod. 3. 14.

Crede ergo Deo humana paruitas, imò humanum nihil, & super omnipotentissima sapientia, sit firmissima argumentatio tua. Illam præpone, illam assume, & de illa fac conclusionem. Credo verò quòd quicunque authori suo perfectè adhæserint, non arcebuntur lege naturæ; sed supra naturā, cum authore naturę stabilientur. Neque enim authori suo natura legem imposuit, sed author leges dedit naturę quas voluit, & quando vult, mutat ipsas leges, sicut quando de aqua vinum fecit, & de luto formauit oculos. Quando etiam seipsum in manibus continens distribuit edendum & bibendum discipulis suis, totus extra remanens, & intus edentes se pascens. Sic (quod ad rem attinet) foras exijt clauso vtero Virginis. Hęc contra incredulos, & pro incredulis dicta sint.

Ioan. 2. 9. & 9. 11.

Matth. 26. 26. 27. 28.

Nec vos Iudæi intactos prætercam, qui Prophetas ad vos missos occidistis, & Dei filium, qui saluandis vobis venerat, interemistis, idem poculum miscētes Domino Prophetarum, quod & Prophetis antè miscueratis. Dixistis enim, *hic est heres, venite, occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Immo quia heredem occidistis, hereditatem amisistis. Nec iam vestra dicenda est hereditas, quam, emēso mille annorum spatio, perdidistis. Quare ergo dicitis nondum venisse Messiam, nondum natum Christum? Aut ij si mentimini, aut veritatem mendacem facitis, quæ loquitur in Psalmo de Dauid dicens, *Ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli.* Et iterū: *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Rogo, vbi est ista promissio, vbi thronus Dauid perfectus sicut sol in conspectu Dei? & perseuerans sicut dies cœli? Quod si veritas non fallit, nec fallitur, præsertim dicente beato Iacob, *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Venite ad Ecclesiam Dei, & videbitis filium, & Dominum Dauid sedentem in throno suo, cum potestate magna, & maiestate.

Matth. 23. 37.

Mat. 21. 38.

Psal. 88. 30

Ibid. 36. 37.

Gen. 49. 10.

Quod si adhuc impudicè, & irrationabiliter contenditis, & dicitis, Christus cum venerit, regnabit gens nostra cum illo. Videte primitiuam Ecclesiam de gente vestra. Videte fratres vestros, qualiter regnant cum Christo. Ecce corda eorum viuunt in sæculum sæculi. Sapientiam eorum narrant populi, & laudem eorum nunciat omnis Ecclesia Sanctorum. Et adorant eos tribus & populi, & incuruantur ante eos filij matris eorum, id est, Ecclesiæ. Erubescite inimici Christi conculcari sub pedibus eius, cui à Patre dictum est, *Sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum*, & incipite fieri de membris eius, vt bibatis redemptionis sanguinem, quem patres vestri fuderunt in suam perniciem.

Psa. 21. 27.

Eccli. 39. 14

Gen. 27. 26

Psal. 109. 1.

Et de vobis Gentilibus quid dicam? Caro nostra & os nostrum estis, quæ res amplius de vestra nos reddit salute sollicitos. Quare enim non creditis Christum Deum esse? Creditis quidem illum natum, & natum ex Virgine absque vllo peccato vixisse, Sed quia Deum illum esse non creditis, erratis perniciosè, & perditissimè delinquitis. Sed dicitis, Ita credere à Propheta nostro edocti sumus. Si vultis scire, quod vester ille Propheta pseudo fuerit, ex verbis eius condemnamus eum, & ex ore illius stultitiam eius improbamus. Ille dicit Christum verè de Virgine natum, absque vllo mendacio, & absque vllo peccato conuersatum. Sed Christus qui eius testimonio semper verax fuit, attestantibus Prophetis & Apostolis, Deum, & Dei filium se esse apertissimè, in Euangelio professus est, ergo ille mendax fuit, qui Christum Deum non esse perhibuit. Configite ergo viscera vestra ad Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam, quia sicut olim in diluuio, præter arcam nullus inueniebatur locus salutis, ita nunc præter Ecclesiam Christi, nullus est locus diffugij.

His omissis redeamus ad id de quo tractabamus, & differentiam * partium Mariæ & Euæ perpendamus. Eua parit corrupta, Maria incorrupta peperit. Eua in dolore, Maria in salute. Eua in vetustate, Maria in nouitate. Ista seruum, illa Dominum. Ista reum, illa iustum. Ista peccatorem, illa iustificantem à peccato. Euæ partus mortes multiplicat, partus Mariæ à morte saluat. Euæ parturienti draco insidiatur, partui Mariæ ab Angelis ministratur. Euam parturientem tremor cordis occupat, pariētē Mariā virtus diuina lætificat. Eua quos parit, multis exponit casibus, quos parit Maria, saluat à malis omnibus. Eua pariente, abundauit malitia, pariente verò Virgine Maria, superabundauit gratia. In partu Mariæ cæli lætati sunt, & terra exultauit, infernus etiā commotus expauit. Celi lętam dederunt stellam, irradiantem, & Angelorum gloriosum exercitum collaudantem, & dicentem, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

* lego partuum.

Matt. 2. 2.

Luc. 2. 14.

Exultans

Luc. 2. 20. Matt. 2. 11. Ibid. 3. & 16.

Exultans terra dedit Pastores glorificantes, & Magos adorantes, offerentesque munera, aurum, thus, & myrrham. Infernus conturbatus dedit Regem impium, & commouit iniram satellitem grassantem in necem innocentum, nec miserantem lactantibus vteris, auulsosque ab vberibus occidentem. Ita pariente Maria, boni læti sunt, & mali turbati, quia ille nascebatur, qui bonis bona redderet, & malos debita vltione feriret. Puta quando enixa est puerpera, faciem vniuersitatis rilisse, & lætum orbem suo plausisse Domino. Puta cœlum abstersis nubibus induisse decorem, & sidera di contra, adsumus, luxisse ei cum iocunditate. Puta noctem effudisse lumen in tenebris, & pro caligine ministrasse splendorem. Nox illa dedit lumen antequam oriretur, & lucem quæ ob nimium splendorem iubar solis obnubilat.

Ps. 138. 11.

De hac nocte per Psalmistam dicitur, *Nox illuminatio mea in delicijs meis.* Et cõuersus ad Dominũ dixit, *Tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur, sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Fulgebat aëris grata & serena tẽperies, & cuncta pacata in ordine suo, auctorẽ suauitatis & pacis venisse testabantur. An non putas in ortu Christi cuncta pacata, quæ legis illo moriente cuncta turbata? Illo moriente turbarentur, & nascente non pacarentur? morientem suo sensu sentirent, nascentem nescirent? Si autem illo nascente cuncta lætata sunt, mater eius qualiter lætabatur? Si cuncta gaudebant, illa quanto gaudio fruebatur? Aut quę erat in genitrice lætitia, si ita gaudebant omnia? Lingua balbutit, cor refugit, sensus expauescit ad pondus tanti gaudij. Quomodo enim vas adhuc fragile, adhuc luteum & mortale, ad tantam vim gaudiorum poterat durare? quia ille obumbrabat ei in ortu Christi, qui in conceptu obumbrauerat. Ille dabat sufferentiam gaudiorum, qui affluentiam præstabat; & quam gloria maiestatis replebat ineffabili abundantia, virtus diuinitatis mirabili potentia continebat.

Cum igitur natum repromissum edidisset, diem ex die in nostrum diem pepenisset, conuersa ad Deum toto corde, vocem gratiarum, & laudis suæ auditam fecit in excelso; obtulit acceptum labiorum sacrificium, & hostiam iubilationis immolauit, & dedit holocausta cordis pacifica, & thus odoris suauissimi in incensum Domini adoleuit. Accipiens verò natum Emmanuel, aspexit lucem incomparabiliter sole pulchriorem, & sensit ignem aquis inextinguibilem. Suscepit in testa carnis genitę fulgorem illuminatẽ omnia, & verbũ vniuersa portãs portare meruit inter brachia. Repleta igitur scientia Domini, sicut aquæ maris inundantes rapitur extra se, & mente sursum eleuata, altissima contemplatione defigitur. Miratur se virginem assumptam in matrem, & Dei genitricem se læta miratur. Intelligit in se cõpleta Patriarcharum promissa, Prophetarum oracula, & Patrum antiquorum desideria, qui Christum de Virgine nasci preconabantur, & ortum eius votis omnibus expectabant. Videt Dei filium sibi commendatum, & mundi salutem sibi creditam lætatur. Audit sibi dicentem, & in se loquentem Dominum Deum, Ecce elegi te ex omni carne, & inter omnes mulieres benedixi. Ecce commendaui tibi filium meum, commisi tibi vnicum meũ. Noli timere lactare quem peperisti, agnosce non solum Deum, sed & filium. Filius meus est, filius tuus est. Filius meus ex diuinitate, Filius tuus ex assumpta humanitate. Quo itaque affectu, & studio, qua humilitate, & reuerentia, qua dilectione, & deuotione id explerit, hominibus incognitum est, & Deo cognitum, qui renum & cordium est scrutator. Deo cognitum, qui spirituum ponderator est.

Eccli. 45. 4.

Sæpe vt credimus, oblita esus ac potus, spretaque carnali necessitate, noctes insomnes agebat, vt Christum mente cogitaret, Christum carne videret, cuius ardebat desiderio, cuius flagrabat obsequio. Sæpe etiam agebat, quod in canticis canticorum scriptum est, *Ego dormio & cor meum vigilat.* Carne quippe dormiens, animo vigilabat, nocturna quiete somnians, quæ per singulos dies cogitabat, & vigilans in eisdem se inueniebat, & artus sopori concedens, in pace in idipsum dormiens quiescebat. Vbi erat thesaurus eius, ibi & cor; vbi gloria, ibi & conscientia. Diligebat Deum ac Filium suum ex toto corde, ex tota mẽte, & ex omnibus viribus suis. Ex toto corde, quia toto affectu, ex tota mente, quia toto intellectu; ex omnibus viribus, quia omni cordis intentione, & mandatorum omnium executione. Videbat oculis, & manibus tractabat verbum vitæ. Felix cui præstitum est fouere eum, qui fouet ac nutrit omnia, portare portantem vniuersa, lactare Filium, qui lac ipsis vberibus infudit, pascere cuncta pascentem, & escam auibus administrantem. Pendebat in collo eius Patris sapientia, & in humeris eius virtus mouens cuncta residebat. Stabat in sinu materno paruulus IESVS, & in gremio quiescebat virgineo sanctarum requies animarum. Aliquando subnixo capite, leua dextraque tenentem, vultu placidissimo genitricem aspiciebat, quam desiderant Angeli videre, & blando murmure vocabat genitricẽ, quam omnis Spiritus appellat in necessitatibus.

Cant. 5. 2.

Psal. 4. 9.

At illa repleta Spiritu sancto, sanctum pectus pueri suo pectori copulabat, & faciem illius, faciei suæ applicabat. Nonnunquam osculabatur manus & brachia, & materna confisa licentia, ab eius ore sacratissimo dulcia oscula carpebat. Non satiabatur visu, nec implebatur auditu, quia illum

Luc.10.24. illum videbat & audiebat, quem multi Reges & Prophetę voluerunt videre, & non viderunt, & audire, & nō audierunt. Proficiebat igitur magis ac magis in amore, & animus inardescens mente peruigili, diuinis obtutibus inhęrebat. Non labores, non dolores, non discrimina, nō penurias aut necessitudines, non formidines, aut mortes, non regis impijssimi furorem, & fugam, reditumue in Ægyptum, & ex Ægypto pro nati charitate formidabat. Erat gratissima in opere, lætissima in actione, promptissima in obsequio, deuotissima in ministerio, & humillima in famulatu. In cunctis prosperè agebat, cuncta strenue, & sapiēter administrabat. Vniuersa humanitatis officia vultu sereno, & mente tranquilla percurrit. Nam sicut in theorica nulli similis extitit, sic in actiua vita similem non inuenit.

Sed quo tendit oratio? Vincimur, & nos vinci gratulamur. Valde supra nos est, quod attentauimus, longè inferiùs iacemus. Ergo redeamus ad nos, & culpas fletibus diluamus. Rogemus matrem pietatis per arcana gaudij, & ineffabiles amores, quos singulari priuilegio meruit, vt maternæ pietatis affectum nobis impendat, & pro nostris excessibus apud proprium intercedat filium. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QVINTA DE mentis robore, seu martyrio Beatissimæ Virginis.

MEmores sponsionis nostræ, & scientes, quòd à nobis nihil possumus facere, non enim sumus sufficientes aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, à Patre luminum cordis luminationem, & oris apertionem imploramus. (2.Cor.3.5.) Sciendum itaque duo esse genera martyrij, vnum in manifesto, aliud in occulto, vnum patens, aliud latens, vnum in carne, aliud in Spiritu. Carne sancti Apostoli & martyres passi sunt, qui ob amorem veritatis, in testimonium Iesu seipsos impenderunt, & effecti hostia Christi calicem Domini biberunt, vt per crucem ascenderent ad maiestatem, & per mortem temporalem vitæ æternæ participes effici mererentur. (Cant.7.8.) Illi in canticis canticorum ascendunt in palmam apprehendere fructus eius, & per ascensum purpureum in lectulum veri Salomonis congregantur, vt discumbant in reclinatorio aureo, & delitijs affluant vniuersis, edentes & bibentes in regno Dei, Christo illis administrante. (Cant.3.10.) (Luc.22.30.) (Luc.12.37.) Spiritu verò sancti illi passi sunt, qui aliquid passione carnis durius in suis spiritibus pertulerunt. Spiritu passus est Abraham quando iussus Isaac Filium suum, quem vnicè diligebat, immolare, paterno pertentatur affectu, & ab imis visceribus pietate nati moue- (Gen.22.2. & sequen.)

batur. Agebat tamen nihilominus iniunctum opus impiger executor, & diuinę iussionis accelerans imperium, itinere trium dierum peruenit ad mōtem Oreb, vbi, sicut ei fuerat imperatum, struem lignorum cōposuit, ligatum Isaac superimposuit: acceptoque gladio immolasset Filiū, nisi voce cœlitus lapsa repressus audisset, Ne extendas manus in puerum, nūc cognoui, quòd timeas Deū. Vir iste supra carnē passus est, quia Filium, quem carne propria plus amabat, & fide, & deuotione offerre non distulit, & plenam facti deliberationem, tertia die deinde ostendit.

Ita legislator Moyses animo passus, quādo stetit in confractione in conspectu Dei, & pro populi salute rogaturus, salutem suam longè proiecit dicens, *Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, quem scripsisti.* (Exod.32.32.) O iaculum in corde! ô vulnus durius omni vulnere! ô plaga intimis animę visceribus inhærens! *aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, quem scripsisti.* (Rom.9.3.) Optabat anathema esse à Christo pro fratribus, & aliorum suam reputans salutem, alieno, quàm suo damno, magis affligebatur. Neque enim sibi fore integrum credidit, si alijs morientibus ipse viueret, & alijs periclitantibus solus regnum intraret. Charitas quippe non quærit quæ sua sunt, quia communia proprijs, non propria communibus antepomit. (1.Cor.13.5.) Vnde Dauid & ipse animo passus, cum videret Angelum cædentem populum, ingemuit, & ex toto corde conuersus ad Deum, se peccasse, se iniquè egisse commemorat, in se conuerti gladium exorat. (2.Reg.24.17.) Excusat Israëlem, se cum stirpe sua deleri expostulat, tantum vt mucro madens sanguine à cæde conquiescat, & vltrix ira innocentes vltra non perimat. Puto aduertimus ex his, quòd mentis martyrium carnis tormenta excedat.

Hoc itaque patiendi genere Gloriosa triumphans, quantò cunctis vicinior, tantò cunctis gloriosior, venerandę cruci dominicæ passionis inhæsit, hausit calicem, bibit passionem, & torrente doloris potata, nulli vnquam similem potuit perferre dolorem. Currit post Iesum, non tantùm in odore vnguentorum, sed in multitudine dolorum. Non solùm in gaudio consolationum, verùm & in abundantia passionum. Cernebat verum Salomonem mater eius in diademate, quo coronauerat eum nouerca synagoga, & ipsa coronata corona tribulationis post eum incedebat. (Cant.3.11.) Stabat autem iuxta crucē, vt illud dulcissimū caput nati, vnctum oleo iustitiæ prę participibus suis, arundine percussum, & spinis coronatum tristi spectaculo videret. (Ioan.19.25.) (Psal.44.8.) Aspiciebat speciosō forma prę filijs hominum nō esse speciem, neque decorem, excelsum super omnes gentes, despectum, & nouissimum reputatum, sanctum sanctorum cum sceleratis & iniquis affixum, oculos sublimis hominis humiliatos, & ceruicem sustinen- (Ibid.3.) (Isai.53.3.)

sustinentis omnia, humeris inclinatam pendere, serenissimam faciem Dei emarcuisse, & decorem vultus eius absconditum. Hinc illi per Prophetam dicitur, *Verè tu es Deus absconditus.* Quare absconditus? quia non erat ei species, neque decor, & *Cornua in manibus eius. Ibi abscondita est fortitudo eius.* An non absconditus, quando manus misit ad fortia, & palmæ eius clauos consecutæ sunt? Latebat in manibus fixura clauorum, & latus innocuum dedit vulneri locum. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransijt plantas eius, & bases eius stipiti affixę sunt. Hæc vulnera à suis, in domo sua, pro nobis passus est.

Isai. 45. 15. Abacuc. 3. 4.

O prętantissima eius vulnera, quibus mortem occidit, & interna momordit! *Mors*, inquit, *ero mors tua, morsus tuus inferne.* Captus est Leuiathan hamo, & dum hiat ad escam vermis clamantis in Psalmo, *Ego sum vermis, & non homo*, horum vulnerum ferro sauciatus inhęsit. His ergo tam pretiosis vulneribus irretitus est diabolus, & homo liberatus. Habes ergo Ecclesia, habes columba foramina petræ, & cauernam maceriç, in quibus requiescas. Ne timeas Goliam furentem, animo atrocem, vultu minantem ingentia, quando à vero Dauid mucrone proprio eneruatus volebat percutere, & percussorem inuenit; vulnerare curabat, & grauiter ipse vulneratus est. Nodis ipse se suis implicuit, & suo se conatu deiecit. Nō sua rapuit, & sua amisit. Aliena inuasit, & propria perdidit. Appensus est in statera sanguis Christi, & paterno iudicio preponderans, hominum peccata, & diaboli vincula dissoluit. Expoliatus itaque tàm vasis pretiosissimis, quā omni gloriosa substantia, & armis in quibus habat fiduciam, hostis ille antiquus reseruatur in iudicio, pro effusione sanguinis filij Dei pœnas æternas luiturus. Et vos cum illo Iudæi ingrati, blasphemi, parricidę ardebitis, vt quos ministros inuenit in scelere, sodales habeat in igne.

Osee 13. 14. Psal. 21. 7. Cant. 2. 14. 1. Reg. 17. 4. & 50. Luc. 11. 21. & seq.

Filios, ait Dominus, *nutriui, & exaltaui, ipsi autem contemnentes spreuerunt me.* Verè ille vos enutriuit, & exaltauit, & scelere vestro in cruce exaltatus est. Induit vos coccino in delitijs, & ornatu glorię; & insania vestra denudatus est. Corona inclyta protexit vos, & coronam spineā capiti eius imposuistis. Cibauit vos ex adipe frumenti, & fel ei in escam dedistis. *Dederunt*, ait, *in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Longos fecit funiculos hæreditatis vestræ, & clauos vestros consolidauit, vos autem brachia eius extendistis, & manus, quæ mortuos suscitauerant, clauis affixistis. Obstupuit cœlum super hoc, & indutum est tenebris, quasi sacco cilicino. Sol & luna retraxerunt splendorem suum, & habitu mœroris circundati, visi sunt flere factorem suum. Aër obtenebratus, & densa caligine conglobatus est. Terra tremuit, & commota est. Saxa scissa sunt, monumenta aperta sunt, & ab inferis mortui surrexerunt. Infernus ipse scelus exhorruit, & inferi furię conturbatæ sunt. Iudęus verò terra insensibilior, saxis durior, inferno crudelior, dęmonibus infidelior, neque sensit Dominum, neque scidit animum, nec scelus exhorruit, nec fidem adhibuit. Et quid facies popule nequam, gens scelerata, domus effundens sanguinem crucifixi, cum venerit in nubibus cum potestate magna, & maiestate, descendet ardentibus cœlis, & terra, & aduentus sui terrore elementa dissoluet, & cùm venerit, signum crucis apparebit in cœlo, & ostendet dilectus cicatrices vulnerum, & loca clauorum quibus à te in domo tua cōfixus est? Tunc plāges te super te planctu quasi vnigeniti, & dices montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos à facie gladij columbæ, & ab ira furoris Domini. Ponet te in clibanum ignis in tempore vultus sui, in ira sua conturbabit te, & deuorabit te ignis. Turbo veniēs rapiet te, tempestas sęua demerget te, ignis ęternus succendet te, tartareumque chaos serò precantem inuoluet. Et ne dicas more tuo solito, In longum prophetat iste, Ecce Dominus asportari te fecit, vt asportatur gallus gallicaneus, & sicut amictorium subleuauit te, vt vilis & exul moriaris in terra non tua, & duplici contritione contritus, sola vexatione amissum intellectum recipias, & discas ex pœna, quæ ex culpa præsumpsisti.

Isai. 1. 2. 2. Reg. 1. 24. Prou. 4. 9. Psal. 147. 14. Psa. 68. 22. Isa. 54. 2. Matth. 27. 45. & 51. Psa. 20. 10. Ezech. 12. 20. Isai. 22. 17.

Igitur tam pro nati morte, quàm pro Iudęorū perditione, ineffabili dolore Gloriosę pectus vrebatur, & altissimo pietatis iaculo confossum, extremas spirabat inter angustias, hausit poculum amarius ipsa morte, & quod hominū genus ferre non posset, adiuta diuino munere femina valuit sustinere. Vicit sexum, vicit hominē, & passa est vltra humanitatē. Torquebatur namque magis, quam si torqueretur ex se, quoniam supra se incōparabiliter diligebat id vnde dolebat. Et vt paulisper omittamus acerbissimā illam de morte Nati mœstitiam, quis explicet quo dolore *arcebatur* beata Virgo, quibusve premebatur angustijs, cū Propheticis oculis cerneret stirpis suæ magna quadam ex parte cōdemnationem, gētis attritionem, casū populi, ruinam patriæ, & ipsius olim ciuitatis sanctę Hierusalē euersionem? Certè Prophetę præscij futurorū prędixerunt excidium Iudęorum, & interitum suorum fletu multo prosecuti sunt. Ipse Dominus mouit lachrymas super Hierusalē, & Apostoli multo tēpore fleuere perfidiā patriæ. Paulus plenus pietate optauit anathema esse à Christo pro fratribus, qui erant secundū carnem, vt eos ad salutē prouocaret, & æmulationem; quātò magis mater pietatis cūcta faceret, omnia libens sustineret, quibuslibet se pœnis & mortibus obijceret, vt imminētem interitum

Forte angebatur. Luc. 19. 41. Rom. 9. 3.

rus, carbunculus, & smaragdus. Sciēdum verò, quod hæ vestes albæ sunt, & odoriferę, pretiosę, & variæ. Albę propter innocentiam, & puritatem, & lucis ęternæ candorem. Odoriferæ propter fragrantiam opinionis, & bonę famæ. Pretiosæ ob sui dignitatem, & commoditatem. Varię ad varios vsus, & qualitates distinctas.

De albedine iam supra dictum est. *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?* Et alibi legimus, *Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens pulchra vt luna, electa vt sol? Quasi aurora,* surgens de tenebris ad lumen, de errore ad fidem, de mundo ad Deum, & in ortus sui diluculo infecta murice verecūdię, cum humilitatis venusto pallore. *Pulchra vt luna,* quia casta permanens in seculum seli, supercœlestis luminis illustratione perfunditur, & obumbratione lætatur. *Electa vt sol.* Vbique claritas, vbique splendor, vbique candor vestium designatur. Possent & alia dici de hoc candore, vt illud Domini dicentis de suis, *Ambulant mecum in albis, quoniam digni sunt.* Et illud, *Qui vicerit, vestietur vestibus albis.* Sed breuitatis studio perurgemur.

Cant. 6. 9. — Apoc. 3. 4. — Ibid.

Iam de odore earundem vestium verba sponsi sponsam laudantis in epithalamio audiamus. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris:* Asserunt odore thuris dæmones effugari, lachrymas excitari, Deum lacrymis mediantibus placari. Ego verò libenter dixerim, odore virtutum sanctæ Marię Angelos tenebrarum effugari, & quodam valida turbine, huc illucque raptari, vt in eis impleatur, quod dictum est, *Fiant tanquam puluis ante faciem venti.* Odor iste mortuos in peccatis excitat, mente debiles roborat, bonos incitat ad meliora, meliores ad optima. Bonus odor, qui regem in accubitu suo per Virginem prouocauit, vt ad nos veniens, nostra reciperet, sua daret, constituens nobiscum amicitias lege immobili, & pace sempiterna. Sic itaque fragrantia vestimentorum sanctę Marię hostes fugat, bonos inuitat, Deum placat.

Cant. 4. 11. — Psal. 34. 5.

Nam de pretiositate eorum & varietate, cum Psalmista Speciosō formę prę filijs hominum, de laude sponsæ eius loqueretur, cecinit dicens, *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate:* Et paulò post subintulit, *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbrijs aureis circumamicta varietate.* Non solum autem vestitu deaurato, & fimbrijs aureis decoratur, verùm etiam veste stragulata, quam fecit sibi, dicente Salomone. Et omni lapide pretioso cooperitur. Nulla enim gemma, nullus lapis pretiosus, nulla pretiosa margarita huic deest operimento, vt non iam simpliciter pretiosum, sed omni pretiositate pretiosum iure appellari queat. Nam sicut vna pretiositas momento momenti, immò vltra omne momentum, & partem momenti discurrens, multas efficit pretiositates, sic multæ in vnam conueniunt, vt vnius participatione in vna sint vnum. Et hęc pretiositas est Charitas, vestis scilicet nuptialis, vestis nō habens maculam, aut rugam, vestis impartibilis, incōsutilis, desuper contexta per totū. Qua, per quam, & in qua sunt omnia chara, quæcunque chara sunt; omnia bona, quęcūque bona sunt. Et ipsa sunt vnū in vnitate, idē in deitate, simplū in simplicitate. In toto totum obtinēt, & de toto gaudēt, seposita ab omni diminutione, & duplicitate, & numerositate.

Psal. 44. 3. — Ps. 44. 10. — Ps. 44. 14. — Prou. 31. 22. — Ezec. 28. 13.

His dictis de pretiositate ornamentorum, de varietate, cuius superiùs exempla posuimus, disseramus. Huius duæ sunt species, vna in coloribus, alia in vsibus. Item quæ in coloribus consistit, diuiditur in albedinem & nigredinem, in ruborem, & viriditatem. Hos principales colores asserunt; & hi maximè exornant præfatam vestem. Viret enim vt oliua, vel laurus, & vt iris virens in nubibus. Viret in fide & spe æternorum, in obedientia mandatorum, in contemplatione æternæ viriditatis, & virore æternitatis. Rubet verò, vt sphæra ignea, vt regis purpura, vt coccus bis tinctus, præferens amorem Dei & proximi. Fuligo eius vt cornu, & vt elatę palmarum, aut certè velut ebur intinctum, & vt cœli serenitas in medijs noctibus. Color iste in fundamento ponitur, & cęteris coloribus substernitur, vt nobis innuat virtutem humilitatis in fundamento poni debere. Si candorem quærimus, candet perpetua virginitate, & perfecta puritate. Decoris quoque suauitate fortem rhinocerotem inclinat, Deum macellaris inuitat. Alia multa de varietate & significatione colorum à spiritalibus spiritaliter inueniri possunt.

Verum varietas, quæ vsibus accommoda deseruit, multis & ipsa refulget speciebus. Alia namque ornamenta illud caput altissimum, collumque bene ornant & velant. Alia crines & aures; Alia pectus & brachia; Alia manus & digitos. Quædam totum corpus induunt, quædam lumbos accingunt, quædam pedes muniunt. Caput eius mens eius dicitur. Nam sicut caput regit membra corporis, ita mens sensus animæ regit, & moderatur. In collo, quod cæteris membris eminet, & vitalem gratiam capitis artubus subministrat, altitudo illius exprimitur, qua pręsidens membris Ecclesiæ, caput suo connectit corpori, quia Christum coniungit Ecclesiæ, & vitam quam primo loco suscipit, reliquis membris infundit. Decebat enim vt sicut per fœminam mors, sic per fœminam vita intraret in orbem terrarum. Et sicut in Eua omnes moriebantur, ita in Maria omnes resurgerent. Illa malè credula verbis serpentis, mortis venenum miscuerat. Hęc conterens caput serpentis, antidotum vitæ cunctis ministrauit, vt mortem occideret, & vitam repararet. Crines capitis sunt cogitationes cordis, aures auditus interior.

Rom. 5. 18. — 1. Cor. 15. 22. — Gen. 3. 15.

In pe-

In pectore secretum latet, & cogitatio voluitur. Vnde hic mos inoleuit, vt rei pectora tunderent, & quasi feriendo suam iniustitiam accusarent. Per pectus ergo arcana illius gloriosi pectoris designantur, per brachia virtutes operum, per manus ipsa opera, per digitos operum diuisiones. Corpus eius operum eius indiuisa connexio. Lumbi voluntates eius. Pedes affectus illius sunt, quibus ingressa semitas ęquitatis, pręclara vestigia posteris dereliquit. Hi pedes calceantur *eximijs mortuorum animalium, quia exemplis praecedentium patrum muniuntur. Lumbi praecinguntur pręcinctorio fidei, & cingulo iustitię. Corpus induitur amictu illo, de quo Apostolus ait, *Quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis*, Qui nos hortatur, vt induamur nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Vide homo, & obstupesce ad tantam nouitatem, cùm Hieremias dicat. Nouum faciet Dominus super terram, mulier sola circumdabit virum. Eadem, quae circumdedit, circumdata est; circumdans carnem, circumdata est à spiritu; circumdans virum nouum, circumdata est ab homine nouo; circumdans & generans, circumdata, & regenerata; generans in forma humanitatis, regenerata in forma nouitatis.

* Lege eximiis

Gal. 3. 27.
Ephe. 4. 24

Hie. 0. 31. 22.

Transeamus ad reliqua. Annuli ornant digitos, quia singula opera eius fide & dilectione clarescunt. Annulus enim significat fidem, & etiam dilectionem. Manus eius tornatiles, aureae, plenae hyacinthis. Tornatiles propter perfectionem operis, aureę propter fulgorem sapientiae, plenae hyacinthis propter puram & feruidam intentionem. Hyacinthus quippe cęruleus & rubeus, lucidum, & feruens opus demonstrat.

Cant. 5. 14.

Brachia eius illo sunt impressa signaculo, de quo sponsus ait in canticis, *Pone me signaculum super brachium tuum.* Aut certè eius dextram operit ignea lux, & sinistra rutilat purpura dominicae passionis. Auribus dependent inaures obedientiae: Crines ligat vitta disciplinae: Pectus exornant monilia mundissimarum, & lucidissimarum cogitationum: Torques aureus additur collo eius. Hoc soliti sunt secundi in regnis coronari, & haec est secunda corona. Prima namque pręfulget in terribili capite dominatoris vniuersę terrae. Secunda cecidit in sorte matris eius. Ipsa enim singularis regnat in regno Dei, & Christi, dehinc sub illa, & post illam Sancti altissimi. Caput eius Virginitatis gloria obumbratur, & charitatis coccino velatur. Benedictio Domini super illud, & benedictione omnium gentium repletur.

Cant. 8. 6.

Coronatur etiam coronis omnium populorum, & exultatione cũctorum promouetur. Cerne in decore diadematis eius sanctorum concẽtum, vibratum à repercusso lumine; cerne sculptos lapides, gemmas vernantes, stellas coruscantes, Patriarchas expectantes, Prophetas praemonstrantes, Apostolos comitantes, Martyres triumphantes, Confessores & Virgines exultantes. Corona illa rubet rosis, lilijs albescit, pallescit violis, viret laureis, palmis densatur, oleis impinguatur, omni fructu repleta, omni suauitate referta. Haec nos dilectissimi de iustificatione Virginis, vel ornatu dixisse sufficiat. Superest, vt eius sacra manuductione ad pertractanda profundiora, & secretiora mysteria in visione Domini pręparemur. Amen.

HOMILIA TERTIA DE *Incarnatione Christi, & Virginis Conceptione de Spiritu Sancto.*

DOmine audiuimus opera tua, & expauimus. Considerauimus mirabilia tua, & defecimus. Descendente verbo tuo, cor nostrum liquefactum est, & omnia interiora nostra contremiscentia paruerunt illi. Nam *dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de regalibus sedibus venit.* Effudisti enim Pater viscera charitatis tuae super nos, & multitudinem miserationum tuarum vltra cohibere non potuisti. Effudisti lucẽ in tenebris, rorem in siccitate, & in magno gelu ignem vehementissimum accendisti. Ideo apparuit nobis filius tuus vt copia ciborum, imminẽte fame grauissima, & vt fons aquae viuę animae laboranti, & deficienti prae siti in aestu. Aut certè sicut apparere solet fortis adiutor, & liberator obsessis, iamiamque ruituris in praelio; quibus mors intentatur prae oculis, hostili gladio comminante, & armata dextra sitiente cruorem. Sic ille nobis apparuit, & factus est in salutem. Verumtamen salutis nostrę exordia repetere, & incarnationem eius retractare, recolere vnde venerit, qualiter descenderit, vbi & quomodo conceptus fuerit, optimum, ac saluberrimum est. Modum verò conceptionis extremùm ponimus, vt exequentes propositum nostrum, illam ineffabilem coniunctionem, qua de Spiritu sancto beatę Mariae venter effloruit, latiùs in fine differamus.

Sap. 18. 14.

Licet enim sit ineffabilis, multa tamen iocunditas, mira & stupenda suauitas vbertim elici potest. Illic enim est summa nostrae fidei, illic honor substantiae, radix vitę, lumen scientiae, amoris vinculum indissolubile, & patens aditus ad aeterna. Sed iam occurrat nobis beatus Dauid, & dicat vnde venerit. *A summo caelo egressio eius.* Quid est a summo coelo? A Deo, qui est summa essentia, summum bonum, summa beatitudo. Summa essentia est, quae nec loco circumscribitur, nec mutabilitate mouetur, nec tempore clauditur; sed omnia loca maiestatis im-

Psal. 18. 7.

tis immensitate circumscribit, omnia mutabilia mouet propria immobilitate, claudit cuncta tempora æternitatis infinitate. Summum bonum est eadem essentia, non ex alio essentia, ex alio bonum, non solum per dictam immensitatem, immutabilitatem, & æternitatem; verùm etiam propter ęternam largitatem creationis, quam parturiuit in tempore, & infinitam sapiētiam, qua antequam quicquam esset, cuncta disposuit in æternitate; & amorem ineffabilem, quo opus suum complectebatur, antequam produceretur in creationem. Iterum summa beatitudo consistit in summo bono, suique adeptione efficit verè beatos. Eius namque participatione vita ęterna acquiritur, perfecta sapientia tribuitur, amoris plenitudo possidetur; vt plena sinceritas sit in æternitate vitæ, plena iocunditas in lumine sapientię, plena suauitas in amoris dulcedine. Hęc de summa essentia, summo bono, & summa beatitudine diximus, vt interluceret nobis summum cœlum, de quo venit Christus.

Sed quia hoc summū cœlū Pater, hoc summū cœlum Verbum, hoc summum cœlum Spiritus sanctus: Venit Christus à Patre, venit etiam quodammodo à Verbo, venit à Spiritu sancto. Qualiter verò venit à Patre, qui nunquam reliquit Patrem? Qualiter à Verbo, qui nunquam Verbum esse destitit? Qualiter à Spiritu sancto, cum Spiritus sanctus à Patre, & ab ipso procedat? Difficilis est hęc quęstio, & multa indiget profunditate. Et quis erit nobis progressus ad hæc sancta Dei? Quo ordine iter aggressum consequemur? Ecce condensa nebula, nubesque lucidissima itinera nostra prępediunt. Aqua illa quam vidit egredientem de templo sancto Ezechiel, non solum talos & genua, verùm renes & collum operiens diffunditur super nos, ne transuadare possimus. Adest tamen ille in quo speramus, in quo ab adolescentia confidere edocti sumus, qui effundat animas nostras, & leuet nos super nos, ponens pedes nostros quasi ceruorum, vt educat nos super excelsa nostra, statuens nobis specula in monte cum Moyse & Helia, quatenus quod quærimus reuelata facie contemplari possimus. Ibi ostendetur omne bonum, ibi plenius de visione Domini erudiemur.

Ezec.47.3. & sequen.
Psa.17.34.
Matt.17.3.
2.Cor.3.18.

Quod si voluerimus accedere ad caliginem, in qua ipse est, ingressi medium nebulę, & permoti gloria tantę maiestatis, perterriti etiam magnitudine illius infinitatis, non subsistemus, & erimus quasi nihil. Deus enim lucem inhabitat inaccessibilem, cuius ignis sicut stipulam carnes deuorat, cuius faciem nemo videre potest, & viuere; ad cuius abyssum indagandam Angeli non sufficiunt, ad quem nulla potestas aspirat, præter illam quæ in vnitate personę copulata est. Demus itaque gloriam Deo, & cadentes in facies nostras, adoremus à longè vestigia Trinitatis, credentes corde, & confitentes ore, quia quicquid de ipso senserimus, aut dixerimus, sub ipso est.

1. Timoth. 6.16.

Hac fide præmuniti, ad soluendam quæstionem propositam redeamus. Christus venit à Patre, venit à Verbo, venit à Spiritu sancto, quando tota Trinitas conceptionem & humanationem illius operata est. Nihil enim aliud fuit à summa Trinitate venire, quàm operante eadem Trinitate concipi & humanari. Ideo dictum est, [A summo cælo egressio eius.] Venit etiam Vnigenitus à Patre, & à se, secundum alterius modi intelligentiam. Venit & à Spiritu sancto. Aliter tamen à Patre, & à se, aliter à Spiritu sancto. A Patre namque genitus ęternaliter, ex matre prodijt genitus temporaliter, apud patrem manens inuisibiliter, & cum hominibus visibiliter conuersatus. Hoc enim fuit illi egredi à Patre, quod tempora nostra suscipere, quod foris visibiliter apparere, & fieri, quod ex Patris natura non erat. Quod verò dictu mirabile est, iste venit ab eo, à quo non recedebat, ab illo egrediens, in quo remanebat, vt sine interuallo totus esset in ęternitate, totus in tempore, totus inueniretur in Patre, quando totus in Virgine, totus in sua, & Patris maiestate, quando totus in nostra humanitate. Si quæris, quomodo? collige veritatem ex imagine. Verbum in corde genitum, aliquando integrè exit in voce, vt perfectè ad alios veniat, & totum in corde remaneat. Sic verbum bonum de corde Patris eructatum, & in campū exijt, & Patrem non reliquit. Venit etiam verbum à se, descenditque sub se, quando caro factum est, & habitauit in nobis, quando semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Illa exinanitio eius descensio fuit. Ita tamen descendit, vt sibi non deesset. Ita caro factum est, vt verbum esse non desineret, nec minuit gloriam maiestatis, humanitatis assumptio.

Psal.18.7.
Ioan.1.14.
Phil.2.7.

Sciendum quoque qualiter à Spiritu sancto venerit, cùm Spiritus sanctus ab illo procedat. Procedit quidem ab illo Spiritus sanctus æterna processione, sed ille natus ex Maria Virgine, venit de Spiritu sancto temporali conceptione. De æterna processione Spiritus per Psalmistam dixit, *Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Verbum Patris, os Domini nominauit. In quo semel Dominus nobis locutus est. Spiritum oris, Spiritum sanctum appellauit, dictum spiritum oris, quòd ab ore procedat. Nam quòd verbum de Spiritu sancto venerit, sic habes in Abacuc, *Deus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.* Per austrum in quo est vitalis calor, virtusque genitiua, Spiritus designatur, qui confert vitæ nouitatem, faciens oriri germina virtutum. Et licet beatus Hieronymus, quem sequi cupimus, montem Pharan Patrem appellarit, non

Psal. 32.6.
Abacuc. 3. 3.

rit, non incongruè tamen monte Pharan idem Dominus significatur? Mons dictus propter excellentiam charitatis; Pharan, propter gratiarum diuisionem. Pharan quippe interpretatur diuisio. Et Spiritus Domini dona sua singulis prout vult diuidit. Venit ergo Deus ab austro, quia de calore viuificante, & regenerante conceptus est. Venit de monte Pharan, quia de ineffabili celsitudine diuisionis charismatum emanante profluxit. Dic nobis sancte Daniel, qualiter de hoc monte descenderit. *Præcisus est*, ait, *de monte lapis sine manibus*. Quis lapis? Lapis quem reprobauerunt ædificantes. Lapis angularis. Lapis quem vnxit Iacob. Lapis in quo sunt septem oculi, hic præcisus est de mõte sine manibus: quia Virgo sacra suscepit eum non ab homine, neque per hominem, sed de Spiritu sancto.

Dan. 2. 34. 1. Pet. 2. 7. Ephe. 2. 20. Gen. 28. 18. Apoc. 5. 6.

Dic etiam nobis beate Dauid modum descensionis eius. *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Priùs dicendum est, quid hoc vellus, quę terra, dehinc qualiter pluuia descendit in vellus, & qualiter stillicidia stillant super terram. Vellus cùm sit de carne, excrescit extra carnem, & carnis passiones ignorat. Attactu leni, colore humili, mansuetudinem & humilitatem denunciat. Formę etiam habilitate, simplicitatis & innocentię gerit indicium, & naturali velamine membrorum fouet teneritudinem. Designat autem gloriosam Virginem, quæ in carne degens, extulit se extra carnem, & carnis passiones mactauit robore Spiritus. Nã mansuetudine, & humilitate nulli similis extitisse dignoscitur. Simplicitatem eius, & innocentiam dicere nullus sufficiet. Charitatem, qua humanũ genus incessanter protegit, & fouet, mẽtis intelligentia non comprehendit. Porro præfata terra eandem Virginem demõstrat, terra nomine appellatam, propter quandam similitudinem. Sicut enim verus Adam de terra incorrupta, nullumque passa contagium formatus est, sic terris terra Virgo nouum Adam procreauit.

Psal. 71. 6.

Genes. 2. 7.

Si non credis mihi prędicanti ortum noui hominis de terra, crede Psalmistæ dicenti, *Veritas de terra orta est.* Quæ maior nouitas, quàm vt oriatur de terra ille, qui est veritas? Crede etiam tubę ductili Isaiæ producentis gracilem, & suauem admodum sonum, ac dicentis, *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet saluatorem.* Qui iterum dixit, *Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis.* Germen Domini in magnificentia & gloria exiit, quando conceptum de Spiritu sancto, & ortum de radice Iesse in summitate Virgę totum effloruit, immò flos fuit. *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Fructus verò terræ sublimis fuit, quia benedictus fructus Marię, diuinitatis celsitudine meruit sublimari. Hęc idcirco diximus, vt terrę nomine Mariam intelligi debere monstraremus.

Psal. 84. 12. Isai. 45. 8. Isa. 4. 2. Isa. 11. 2.

Restat disserere, qualiter pluuia descendat in vellus, qualitérve stillicidia profluãt super terrã. Pluuia descendit in vellus absque strepitu, sine motu, sine vlla scissione, aut diuisione. Leniter infunditur, trãquillè suscipitur, suauiter bibitur. Sic stillicidia, sensim & paulatim infundũt terrã tam mirabili decursu, tantaque subtilitate, vt in introitu vix pateant, & in exitu germina producãt. Ita imber veniẽs de vltra superceleſtes aquas descendit in gremiũ Virginis, sine humano opere, absque motu concupiscẽtiæ, salua integritate, & claustris virgineis obseratis, leniter infusus est, trãquillè susceptus, incarnatus ineffabiliter. Stillauit quoque super terram eius, in introitu non cõparens, & in exitu prodiẽs manifestè. Sunt ad hęc tante rei alię similitudines. Enimuerò vt claritas solis vitrum absque læsione penetrat; & vt radius oculorum tranquillo, & claro liquori sine scissione, & diuisione immergitur, vt vsque ad fundũ vniuersa rimetur: sic Dei Verbũ adijt virgineũ habitaculum, & inde prodijt clauso Virginis vtero. Quippe qui facilè posset extra Virginem corpus creare de nihilo: facilè potuit corpus acceptum de Virgine, extrà sine carnis scissione traijcere. Neque enim legi naturæ se subdidit, sed legem naturę subdidit sibi.

Ecce diximus qualiter descenderit Dei Verbũ. Vbi namque descenderit, simili modo manifestũ est; quia descendit in vterũ virginis, vterũ impollutũ, immaculatum, consecratũ manu vnctionis diuinę. Ibi carni nostræ copulatũ, naturæ associatũ impleuit sacratissimũ, & secretissimum sacramẽtum, vt essent duo in carne vna, & vno contubernio fruerẽtur. Factus est ergo Deus inuisibilis, homo visibilis. Impassibilis & immortalis, passibilẽ se & mortalem exhibuit. Incircumscriptus, lineis nostrę substãtiæ circumscribi voluit. Clauditur aluo puerperæ, cuius immensitas claudit ambitum cęli & terræ: & quẽ cæli cælorum non continent, Marię viscera cõplectuntur. Si quęris, quomodo factum est istud, audi summũ Angelũ exponentem Marię ordinem rei, & dicentem ei, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Gaude ergo, & lætare Maria, quia concipies de spiramine; gaude, quia inuenta eris habens in vtero de Spiritu sancto. Desponsata quidẽ eras Ioseph, sed à Spiritu sancto prægnanta. Ille qui te creauit, signauit, & assignauit te sibi, plasmator tuus ipse factus est sponsus tuus, factus est amator formæ tuæ; qui plasmator ipse te vocat dicens, *Veni amica mea, formosa mea, columba mea, iam enim hiems abijt, & recessit*, Veni. Ille decorem tuum cõcupiuit, & tibi coniungi desiderat. Impatiens moræ, ad te venire festinat.

Luc. 1. 35. Luc. 1. 27. Cant. 2. 10.

Surge ergo, induere vestimentum gloriæ tuę, ornare

ornare pretiosissimis ornamentis tuis, quia complacui: Domino in te. Surge in occursum sponsi tui, & Dei tui, & dic ei, *Ecce ancilla Domini.* Festina, noli tardare, quia ille non tardabit, sed exultabit vt gigas ad currendam viam. Festina & tu, *obliuiscere populum tuum, & domum patris tui*, currens obuiam ei, vt osculeris osculo oris eius, eiusque beatissimis immisceatis amplexibus. Egredere, quia iam thalamus collocatus est, & spōsus veniet tibi, veniet tibi Spiritus sanctus. Ille *superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi* subitò. Dùm verò speras, dùm damna dilationis deploras, & dilecti turbaris absentia; velox & improuisus superueniet in te, vt inopinato perfruaris gaudio, & noua lætitia perfundaris. Superueniet non solùm tibi, sed in te, vt propius reuiset te, & inspiret tuam gratissimam dilectionem, insinuans tibi intima aspersione verbum bonum, verbum plenum congratulationis & admirationis, plenum consilij, plenum gaudij, plenum salutis.

Luc. 1. 38. Psal. 18. 6. Psal. 44. 11. Cant. 1. 1. Luc. 1. 3. 5.

Spiritus sanctus superueniet in te, vt à tactu eius venter tuus contremiscat, vterus intumescat, gaudeat animus, floreat aluus. Macta, id est magis aucta, quæ tanta suauitate perfrueris, tam cœlesti osculo dignaberis, tali sponso coniungeris, à tali marito fœcundaberis. *Spiritus sanctus superueniet in te*. In alios sanctorum venit, in alios veniet, sed in te superueniet, quia præ omnibus, & super omnes elegit te, vt superes vniuersos, qui ante te fuere, vel post te futuri sunt, plenitudine gratiæ. Impleuit quidem Abel tanta innocentia, vt innocens manibus & mitis corde, de manu fratris necem susciperet: Tua verò innocentia, millia nocentium innocentiæ reddidit, & saluti. Transtulit Enoch; sed caro, quam generabis, cùm assumpta fuerit de terra, omnia trahet ad se. Impleuit Abraham fide, & obedientia profutura posteritati, sed fide tua, & obedientia mundus saluatus gratias agit. Impleuit Moysen, & legis, non gratiæ latorem instituit, tibi autem tribuens non solùm legis latorem, sed gratiæ & gloriæ largitorem. Asciuit Dauid in Prophetam & Regem; sed ille tibi scribit, & filium tuum Dominum suum nominat. Quid plura memorem? Omnes superas, præes vniuersis non solùm hominibus, sed & summis cœlorum virtutibus.

Genes. 4. 8. Gen. 5. 24. Genes. 17. 1. Exod. 19. & 20. 1 Reg. 16. 1. & 12. Psal. 109. 1.

Hinc est, quod gloriosius præ illis nomen hereditabis: Nam cum alius dicatur Angelus Dei, alius Propheta, alius præco, & quisque suo censeatur nomine, pro ordine, & dignitate; tu singulari & speciali nomine appellaberis Mater Dei. Et ideò mater salutis, mater gratiæ, mater misericordiæ. *Spiritus sanctus superueniet in te*, superueniet in vbertate, in affluentia, in plenitudine, & in effusione carnis & animæ. Cumque repleuerit te, erit adhuc super te, & super aquas tuas feretur, facturus in te quiddam melius, & mirabilius, quam cū ferebatur super aquas à principio, vt materia creationis in distinctionem, formamque produceret. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi*, Obumbrabit tibi Christus Dei virtus & sapientia. Ille humanam ex te naturam suscipiet, & plenitudinem diuinitatis, quam ferre nō posses, habebit in carnis susceptione. Obumbrabit ergo tibi, quia luci se inaccessibili assumpta à Verbo humanitas obijciet, cuius obiectu lux illa temperata, castissima viscera tua perfundet.

Genes. 1. 2.

Libet charissimi in tanta solemnitate gaudiorum adhuc paulisper immorari, & de præfata cōceptione aliquid quærere, libet ipsum diuinum agalma, ipsum pretiosissimum, & sanctissimum vas, in quo Dei verbum conceptum est, apostrophando interrrogare. Rogamus ergo Domina, Dei mater dignissima, non asperneris petentes cum tremore, quærentes ex pietate, pulsantes cū charitate; rogamus, quo affectu mouebaris, quo amore tenebaris, quibus stimulis agitabaris, cùm hæc fierent in te, & Verbū carnē susciperet ex te? Vbi era anima tua, vbi cor, vbi mens, vbi sensus, vbi ratio? Ardebas vt rubus, qui olim ostēsus est Moysi, & non combutebaris; liquefiebas, & nō cōsumaberis. Ardebas liquefacta supernis ignibus, liquefacta in igne, vires resumebas ab igne, vt semper arderes, & interim liquefieres. Ignis ille rorem luminis exhibuit, ros luminosus vnctionem præbuit vnctio semē sanctum præstitit. In quo repromissum est Abrahæ, quòd in eo benedicerentur omnes gentes. Hæsisti enim, Virgo pulcherrima, strictis amplexibus auctori pulchritudinis; & effecta plus Virgo, immò plus quam Virgo, quia Mater & Virgo, hoc sacrosanctum semen deifica infusione suscepisti. *Aue igitur gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu mulieribus, & benedictus fructus ventris tui* IESVS CHRISTVS, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Exod. 3. 2. Luc. 1. 28. & 42.

HOMILIA QVARTA, DE PARTV Virginis, seu Christi Natiuitate.

HEri, dilectissimi, sermo noster habitus de copula Spiritali, & conceptu Virgineo, ad partum festinat, vt quam de Spiritu sancto concepisse cognouimus. Deum verum & hominem genuisse profiteamur. Enixa est enim puerpera Dei filiū, vt mira dignatione, mira & incredibili pietate Deus ad corpus descenderet, & assumpta carne destitutos filios Adæ visitaret. Factus est ergo Dei filius hominis filius, vt in vnitate personæ Deus esset & homo, Deus ex substātia Patris ante sæcula genitus, & homo ex substantia Matris in sæculo natus. Exultauit itaque gigas geminæ substantiæ, modulatis vocibus ex tinnulis suauissimis in cithara corporis decantare, & in carnis

Athanas. in Symb.

carnis organo compacto dulcissimos sonos edere, & ineffabili concordia resonare, vt lapides suscitaret, ligna cõmoueret, feras traheret, homines abstractos à carne educeret in sublime. Nam suauitate mirificæ cantilenę, suscitauit de lapidibus filios Abrahæ, & ligna syluarum, id est corda Gentilium ad fidem commouit. Feras quoque, id est feros motus & incultam barbariem moraliter composuit, & homines ab hominibus edoctos in numerum deorum instituit. Bene autem Dauid, cuius voces resonant in extrema terræ, cãtoris officio perfunctus est, quia de semine eius magnus iste præceptor erat nasciturus.

Sed iam qualiter eum beata Virgo peperit, aduertamus. Peperit cum salua virginitate, quia saluo pudore concepit. Peperit inuiolata, quia illibata suscepit. Et quia in delictis non concepit, absque dolore peperit, nullum habens in conceptione contagium, nullum passa in partu discidium. Si enim, quod nefas est cogitare, in carnis voluptate conciperet, procul dubio in partu doleret dicẽte scriptura, *Voluptas pœnam habet.* Vnde prima parẽs obmisso vero & ęterno gaudio, quo poterat in Dei sui amore & cõtemplatione perfrui, fluxa carnis voluptate resoluta corruit, & per intemperãtiam ignominiosam damna passionum, & diræ mortis aculeos tolerauit. Hinc est, quod vsque hodie Euę filiæ in dolore pariũt, & quod cum dulcedine excipiunt, in magna carnis amaritudine profundunt. Non solùm autem illæ, sed & omnes filij Adam, qui in carne delectantur, carne cruciantur; vt inde cruciati, vnde delectati, sentiant ex verbere, quid pręsumpserint ex delectatione, & discant carnem non amare, nec carnis desideria perficere. Qui enim in carne seminauerit, dicente Apostolo, de carne metet corruptionem. *Gal. 6. 8.*

Porro Dei genitrix nec in carne delectata, nec carne cruciata, & in conceptione virginior, & in partu extitit sanior, obstetricante illa manu, de qua per Psalmistam Deo dicitur, *Fiat manus tua, vt saluet me.* *Psal. 118. 173.* Manus quippe Dei, vnigenitus Patris appellatur, per quem fecit sæcula. Hæc manus facta, quando incarnata, non solùm nullum vulnus inflixit, verùm attestante Propheta. *Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* *Isai. 53. 4.* Plane manus ista plena remedijs, plena medicinis, sanauit omnem languorẽ, morbos expulit & mortuos suscitauit. Inferni claustra dissipauit, fortẽ ligauit, & vasa eius diripuit, & spiritum charitatis suorum cordibus infudit. Manus ista soluit compeditos, illuminat cæcos, erigit elisos, diligit iustos, custodit aduenas, pupillum & viduam suscipit. Tentatos eripit à tentatione, dolentes reficit consolatione, mœstis reportat lætitiam, laborantes sub vmbra sua protegit, meditantibus leges scribit, orantium corda tangit, & benedicit, vt attactu confirmentur, in benedictione amore proficiant, & perseuerent in opere, dehinc ad patriam reducit, & ad Patrem perducit.

Ideo enim caro facta est, vt carne carnem traheret, & carni coniungens carnem, glutino charitatis ad Dei inuisibilia, & inuisibilem Patrem omnipotẽtem ouem erraticam reportaret. Nam quia relicto Deo, illa in carne cecidit; necesse fuit, vt huius incarnatæ manus ministerio, quasi quodam vehiculo, ad Patrem subleuata rediret. Hac igitur obstetricante manu, Maria non solùm non doluit, verùm etiam in partu Virgo fuit. Hæc est illa ianua, de qua in Ezechielis volumine legimus. *Porta ista clausa erit principi, & per eam princeps egredietur.* *Ezec. 40. 2.* Per hanc nimirum princeps regum terrę Christus egressus est, quam sicut in ingressu non aperuit, sic in egressu non patefecit. Pertransijt in pace, & semita eius non apparuit. Et si miraris clauso vtero Marię, signatoque Virginali pudicitia Deum natum; mirare quod clauso, obseratoque aditu sepulchri ad superos redijt, & clausis ianuis ad discipulos introiuit. Nam enim tollimus admirationem, sed incredulitatem arcemus.

Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit, & vniuersa opera eius mirari possunt, non inuestigari. *Cunctæ res difficiles*, ait Salomon, *non potest eas homo explicare sermone.* *Eccle. 1. 8.* Nam vt omittam, qualiter ex vno paruo grano ingens arborum silua oriatur, & qualiter ex Adam & Euæ semine, humani generis massa producta sit, aliaque innumera prætercam: Quis explicet naturam cyniphis de terra? vnde alarum extensio, & pedũm deambulatio? vnde ocelli & forma capitis? vnde effigies corporis? vnde aculeus tam subtilissimus, vt ab oculis interdum euanescat? Ita cõcauus, & perforatus, vt exhausto sanguine breuissimi corpusculum animantis impleat? Si autem inquisitione cyniphis succumbit tua ratiocinatio, ô homo, erubesce altiora te quærere, & fortiora te inuestigare. Nam si teipsum, & breuem abyssum animi tui non colligis; in infinitatem maiestatis qualiter ascendis? Qui nescit vsque ad primum limitem numerare, quomodo poterit de Arithmetica iudicare? Qui nescit quid sit pũctus aut linea, eritne perfectus in Geometria? Qui nescit sonum edere, musicamne poterit docere? An erit peritus Astronomus, nesciens quid sit mot⁹? Ita qui se ignorat, alta Dei nõ penetrat?

Quid est enim humana sapientia diuinę sapiẽtiæ comparata? Nec locum puncti, nec punctum puncti apud eam obtinet. Nam vt quoddam mirabile proferam, oculus cyniphis aliqua proportione magnitudini cæli comparari potest, humana verò mensura nulla proportione contingit diuinam immensitatem. Quæ enim pars finitum infiniti? mensurabile immensurabilis? momentaneum ęterni? Aut qua multiplicatione vel numero,

mero, creatura comparabitur Creatori? Si millia millium extẽdens in infinitum, casso labore coneris, & ne vlla quidem vel extrema porportiũcula, humanam scientiam diuinę sapientię poteris comparare. Vnde si Dei essentia contẽpletur, hominis substantia non inuenietur, attestante Propheta, qui ait: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi momentum, & inane reputatæ sunt.* Et Dominus ad Moysem, *Hæc dices filijs Israël, Qui est, misit me ad vos*, Cùm se esse perhibuit, ab illis esse remouit.

Isai. 40. 15. 17.
Exod. 3. 14.

Crede ergo Deo humana paruitas, imò humanum nihil, & super omnipotentissima sapientia, sit firmissima argumentatio tua. Illam præpone, illam assume, & de illa fac conclusionem. Credo verò quòd quicunque authori suo perfectè adhæserint, non arcebuntur lege naturæ; sed supra naturã, cum authore naturę stabilientur. Neque enim authori suo natura legem imposuit, sed author leges dedit naturę quas voluit, & quando vult, mutat ipsas leges, sicut quando de aqua vinum fecit, & de luto formauit oculos. Quando etiam seipsum in manibus continens distribuit edendum & bibendum discipulis suis, totus extra remanens, & intus edentes se pascens. Sic (quod ad rem attinet) foras exijt clauso vtero Virginis. Hęc contra incredulos, & pro incredulis dicta sint.

Ioan. 2. 9. & 9. 11.
Matth. 26. 26. 27. 28.

Nec vos Iudæi intactos prætereeam, qui Prophetas ad vos missos occidistis, & Dei filium, qui saluandis vobis venerat, interemistis; idem poculum miscẽtes Domino Prophetarum, quod & Prophetis antè miscueratis. Dixistis enim, *hic est heres, venite, occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Immo quia heredem occidistis, hereditatem amisistis. Nec iam vestra dicenda est hereditas, quam, emẽso mille annorum spatio, perdidistis. Quare ergo dicitis nondum venisse Messiam, nondum natum Christum? Aut ij si mentimini, aut veritatem mendacem facitis, quæ loquitur in Psalmo de Dauid dicens, *Ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli.* Et iterũ: *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.* Rogo, vbi est ista promissio, vbi thronus Dauid perfectus sicut sol in conspectu Dei? & perseuerans sicut dies cœli? Quod si veritas non fallit, nec fallitur, præsertim dicente beato Iacob, *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Venite ad Ecclesiam Dei, & videbitis filium, & Dominum Dauid sedentem in throno suo, cum potestate magna, & maiestate.

Matth. 23. 37.
Mat. 21. 38.
Psal. 88. 30
Ibid. 36. 37.
Gen. 49. 10.

Quod si adhuc impudicè, & irrationabiliter contenditis, & dicitis, Christus cum venerit, regnabit gens nostra cum illo. Videte primitiuam Ecclesiam de gente vestra. Videte fratres vestros, qualiter regnant cum Christo. Ecce corda eorum viuunt in sæculum sæculi. Sapientiam eorum narrant populi, & laudem eorum nunciat omnis Ecclesia Sanctorum. Et adorant eos tribus & populi, & incuruantur ante eos filij matris eorum, id est, Ecclesiæ. Erubescite inimici Christi conculcari sub pedibus eius, cui à Patre dictum est, *Sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum*, & incipite fieri de membris eius, vt bibatis redemptionis sanguinem, quem patres vestri fuderunt in suam perniciem.

Psa. 21. 17.
Eccli. 39. 14
Gen. 27. 26
Psal. 109. 1.

Et de vobis Gentilibus quid dicam? Caro nostra & os nostrum estis, quæ res amplius de vestra nos reddit salute sollicitos. Quare enim non creditis Christum Deum esse? Creditis quidem illum natum, & natum ex Virgine absque vllo peccato vixisse, Sed quia Deum illum esse non creditis, erratis perniciosè, & perditissimè delinquitis. Sed dicitis, Ita credere à Propheta nostro edocti sumus. Si vultis scire, quod vester ille Propheta pseudo fuerit, ex verbis eius condemnamus eum, & ex ore illius stultitiam eius improbamus. Ille dicit Christum verè de Virgine natum, absque vllo mendacio, & absque vllo peccato conuersatum. Sed Christus qui eius testimonio semper verax fuit, attestantibus Prophetis & Apostolis, Deum, & Dei filium se esse apertissimè, in Euangelio professus est, ergo ille mendax fuit, qui Christum Deum non esse perhibuit. Configite ergo viscera vestra ad Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam, quia sicut olim in diluuio, præter arcam nullus inueniebatur locus salutis, ita nunc præter Ecclesiam Christi, nullus est locus diffugij.

His omissis redeamus ad id de quo tractabamus, & differentiam * partium Mariæ & Euæ perpendamus. Eua parit corrupta, Maria incorrupta peperit. Eua in dolore, Maria in salute. Eua in vetustate, Maria in nouitate. Ista seruum, illa Dominum. Ista reum, illa iustum. Ista peccatorem, illa iustificantem à peccato. Euæ partus mortes multiplicat, partus Mariæ à morte saluat. Euæ parturienti draco insidiatur, partui Mariæ ab Angelis ministratur. Euam parturientem tremor cordis occupat, pariẽtẽ Mariã virtus diuina lætificat. Eua quos parit, multis exponit casibus, quos parit Maria, saluat à malis omnibus. Eua pariente, abundauit malitia, pariente verò Virgine Maria, superabundauit gratia. In partu Mariæ cæli lætati sunt, & terra exultauit, infernus etiã commotus expauit. Celi lętam dederunt stellam, irradiantem, & Angelorum gloriosum exercitum collaudantem, & dicentem, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

* lego partuum.
Matt. 2. 2.
Luc. 2. 14.

Exultans

Luc. 2.20. Matt. 2.11 Ibid. 3. & 16.

Exultans terra dedit Pastores glorificantes, & Magos adorantes, offerentesque munera, aurum, thus, & myrrham. Infernus conturbatus dedit Regem impium, & commouit iniram satellitem grassantem in necem innocentium, nec miserantem lactantibus vteris, auulsosque ab vberibus occidentem. Ita pariente Maria, boni lætati sunt, & mali turbati, quia ille nascebatur, qui bonis bona redderet, & malos debita vltione ferriet. Puta quando enixa est puerpera, faciem vniuersitatis risisse, & lætum orbem suo plausisse Domino. Puta cœlum absterslis nubibus induisse decorem, & sidera di conia, adsumus, luxisse ei cum iocunditate. Puta noctem effudisse lumen in tenebris, & pro caligine ministrasse splendorem. Nox illa dedit lumen antequam orireur, & lucem quæ ob nimium splendorem iubar solis obnubilat.

Ps. 138.11.

De hac nocte per Psalmistam dicitur, *Nox illuminatio mea in delicijs meis.* Et cõuersus ad Dominũ dixit, *Tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur, sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Fulgebat aëris grata & serena tẽperies, & cuncta pacata in ordine suo, auctorẽ suauitatis & pacis venisse testabantur. An non putas in ortu Christi cuncta pacata, quæ legis illo moriente cuncta turbata? Illo moriente turbarentur, & nascente non pacarentur? morientem suo sensu sentirent, nascentem nescirent? Si autem illo nascente cuncta lætata sunt, mater eius qualiter lætabatur? Si cuncta gaudebant, illa quanto gaudio fruebatur? Aut quę erat in genitrice lætitia, si ita gaudebant omnia? Lingua balbutit, cor refugit, sensus expauescit ad pondus tanti gaudij. Quomodo enim vas adhuc fragile, adhuc luteum & mortale, ad tantam vim gaudiorum poterat durare? quia ille obumbrabat ei in ortu Christi, qui in conceptu obumbrauerat. Ille dabat sufferentiam gaudiorum, qui affluentiam præstabat; & quam gloria maiestatis replebat ineffabili abundantia, virtus diuinitatis mirabili potentia continebat.

Cum igitur natum repromissum edidisset, diem ex die in nostrum diem peperisset; conuersa ad Deum toto corde, vocem gratiarum, & laudis suæ auditam fecit in excelso; obtulit acceptum labiorum sacrificium, & hostiam iubilationis immolauit, & dedit holocausta cordis pacifica, & thus odoris suauissimi in incensum Domini adoleuit. Accipiens verò natum Emmanuel, aspexit lucem incomparabiliter sole pulchriorem, & sensit ignem aquis inextinguibilem. Suscepit in testa carnis genitę fulgorem illuminantẽ omnia, & verbũ vniuersa portãs portare meruit inter brachia. Repleta igitur scientia Domini, sicut aquæ maris inundantes rapitur extra se, & mente sursum eleuata, altissima contemplatione defigitur. Miratur se virginem assumptam in matrem, & Dei genitricem se læta miratur. Intelligit in se cõpleta Patriarchatum promissa, Prophetarum oracula, & Patrum antiquorum desideria, qui Christum de Virgine nasci præconabantur, & ortum eius votis omnibus expectabant. Videt Dei filium sibi commendatum, & mundi salutem sibi creditam lætatur. Audit sibi dicentem, & in se loquentem Dominum Deum, Ecce elegi te ex omni carne, & inter omnes mulieres benedixi. Ecce commendaui tibi filium meum, commisi tibi vnicum meũ. Noli timere lactare quem peperisti, agnosce non solum Deum, sed & filium. Filius meus est, filius tuus est. Filius meus ex diuinitate, Filius tuus ex assumpta humanitate. Quo itaque affectu, & studio, qua humilitate, & reuerentia, qua dilectione, & deuotione id explerit, hominibus incognitum est, & Deo cognitum, qui renum & cordium est scrutator. Deo cognitum, qui spirituum ponderator est.

Eccli. 45.4.

Sæpe vt credimus, oblita esus ac potus, spretaque carnali necessitate, noctes insomnes agebat, vt Christum mente cogitaret, Christum carne videret, cuius ardebat desiderio, cuius flagrabat obsequio. Sæpe etiam agebat, quod in canticis canticorum scriptum est, *Ego dormio & cor meum vigilat.* Carne quippe dormiens, animo vigilabat, nocturna quiete somnians, quæ per singulos dies cogitabat, & vigilans in eisdem se inueniebat, & artus sopori concedens, in pace in idipsum dormiens quiescebat. Vbi erat thesaurus eius, ibi & cor; vbi gloria, ibi & conscientia. Diligebat Deum ac Filium suum ex toto corde, ex tota mẽte, & ex omnibus viribus suis. Ex toto corde, quia toto affectu, ex tota mente, quia toto intellectu; ex omnibus viribus, quia omni cordis intentione, & mandatorum omnium executione. Videbat oculis, & manibus tractabat verbum vitæ. Felix cui præstitum est fouere eum, qui fouet ac nutrit omnia, portare portantem vniuersa, lactare Filium, qui lac ipsis vberibus infudit, pascere cuncta pascentem, & escam auibus administrantem. Pendebat in collo eius Patris sapientia, & in humeris eius virtus mouens cuncta residebat. Stabat in sinu materno paruulus IESVS, & in gremio quiescebat virgineo sanctarum requies animarum. Aliquando subnixo capite, leua dextraque tenentem, vultu placidissimo genitricem aspiciebat, quam desiderant Angeli videre, & blando murmure vocabat genitricẽ, quam omnis Spiritus appellat in necessitatibus.

Cant. 5.2.

Psal. 4.9.

At illa repleta Spiritu sancto, sanctum pectus pueri suo pectori copulabat, & faciem illius, faciei suæ applicabat. Nonnunquam osculabatur manus & brachia, & materna confisa licentia, ab eius ore sacratissimo dulcia oscula carpebat. Non satiabatur visu, nec implebatur auditu, quia illum

Luc. 10. 24. illum videbat & audiebat, quem multi Reges & Prophetę voluerunt videre, & non viderunt, & audire, & nō audierunt. Proficiebat igitur magis ac magis in amore, & animus inardescens mente peruigili, diuinis obtutibus inhęrebat. Non labores, non dolores, non discrimina, nō penurias aut necessitudines, non formidines, aut mortes, non regis impijssimi furorem, & fugam, reditumue in Ægyptum, & ex Ægypto pro nati charitate formidabat. Erat gratissima in opere, lætissima in actione, promptissima in obsequio, deuotissima in ministerio, & humillima in famulatu. In cunctis prosperè agebat, cuncta strenue, & sapiēter administrabat. Vniuersa humanitatis officia vultu sereno, & mente tranquilla percurrit. Nam sicut in theorica nulli similis extitit, sic in actiua vita similem non inuenit.

Sed quo tendit oratio? Vincimur, & nos vinci gratulamur. Valde supra nos est, quod attentauimus, longè inferiùs iacemus. Ergo redeamus ad nos, & culpas fletibus diluamus. Rogemus matrem pietatis per arcana gaudij, & ineffabiles amores, quos singulari priuilegio meruit, vt maternæ pietatis affectum nobis impendat, & pro nostris excessibus apud proprium intercedat filium. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QVINTA DE mentis robore, seu martyrio Beatissimæ Virginis.

MEmores sponsionis nostræ, & scientes, quòd à nobis nihil possumus facere, non enim sumus sufficientes aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, à Patre luminum cordis luminationem, & oris apertionem imploramus. Sciendum itaque duo esse genera martyrij, vnum in manifesto, aliud in occulto, vnum patens, aliud latens, vnum in carne, aliud in Spiritu. Carne sancti Apostoli & martyres passi sunt, qui ob amorem veritatis, in testimonium Iesu seipsos impenderunt, & effecti hostia Christi calicem Domini biberunt, vt per crucem ascenderent ad maiestatem, & per mortem temporalem vitæ æternæ participes effici mererentur. Isti in canticis canticorum ascendunt in palmam apprehendere fructus eius, & per ascensum purpureum in lectulum veri Salomonis congregantur, vt discumbant in reclinatorio aureo, & delitijs affluant vniuersis, edentes & bibentes in regno Dei, Christo illis administrante. Spiritu verò sancti illi passi sunt, qui aliquid passione carnis durius in suis spiritibus pertulerunt. Spiritu passus est Abraham quando iussus Isaac Filium suum, quem vnicè diligebat, immolare, paterno pertentatur affectu, & ab imis visceribus pietate nati mouebatur. Agebat tamen nihilo minus iniunctum opus impiger executor, & diuinę iussionis accelerans imperium, itinere trium dierum peruenit ad mōtem Oreb, vbi, sicut ei fuerat imperatum, struem lignorum cōposuit, ligatum Isaac superimposuit: acceptoque gladio immolasset Filiū, nisi voce cœlitus lapsa repressus audisset, Ne extendas manus in puerum, nūc cognoui, quòd timeas Deū. Vir iste supra carnē passus est, quia Filium, quem carne propria plus amabat, & fide, & deuotione offerre non distulit, & plenam facti deliberationem, tertia die deinde ostendit.

(Margin: 1. Cor. 3. 5. — Cant. 7. 8. — Cant. 3. 10. — Luc. 22. 30. — Luc. 12. 37. — Gen. 22. 2. & sequen.)

Ita legislator Moyses animo passus, quādo stetit in confractione in conspectu Dei, & pro populi salute rogaturus, salutem suam longè proiecit dicens, *Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, quem scripsisti.* O iaculum in corde! ô vulnus durius omni vulnere! ô plaga intimis animę visceribus inhærens! *aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, quem scripsisti.* Optabat anathema esse à Christo pro fratribus, & aliorum suam reputans salutem, alieno, quàm suo damno, magis affligebatur. Neque enim sibi fore integrum credidit, si alijs morientibus ipse viueret, & alijs periclitantibus solus regnum intraret. Charitas quippe non quærit quæ sua sunt, quia communia proprijs, non propria communibus anteponit. Vnde Dauid & ipse animo passus, cum videret Angelum cædentem populum, ingemuit, & ex toto corde conuersus ad Deum, se peccasse, se iniquè egisse commemorat, in se conuerti gladium exorat. Excusat Israëlem, se cum stirpe sua deleri expostulat, tantum vt mucro madens sanguine à cæde conquiescat, & vltrix ira innocentes vltra non perimat. Puto aduertimus ex his, quòd mentis martyrium carnis tormenta excedat.

(Margin: Exod. 32. 3. — Rom. 9. 3. — 1. Cor. 13. 5. — 2. Reg. 24. 17.)

Hoc itaque patiendi genere Gloriosa triumphans, quantò cunctis vicinior, tantò cunctis gloriosior, venerandę cruci dominicæ passionis inhæsit, hausit calicem, bibit passionem, & torrente doloris potata, nulli vnquam similem potuit perferre dolorem. Currit post Iesum, non tantùm in odore vnguentorum, sed in multitudine dolorum. Non solùm in gaudio consolationum, verùm & in abundantia passionum. Cernebat verum Salomonem mater eius in diademate, quo coronauerat eum nouerca synagoga, & ipsa coronata corona tribulationis post eum incedebat. Stabat autem iuxta crucē, vt illud dulcissimū caput nati, vnctum oleo iustitiæ prę participibus suis, arundine percussum, & spinis coronatum tristi spectaculo videret. Aspiciebat speciosò forma prę filijs hominum nō esse speciem, neque decorem, excelsum super omnes gentes, despectum, & nouissimum reputatum, sanctum sanctorum cum sceleratis & iniquis affixum, oculos sublimis hominis humiliatos, & ceruicem sustinen-

(Margin: Cant. 3. 11. — Ioan. 19. 25. — Psal. 44. 8. — Ibid. 3. — Isai. 53. 3.)

sustinentis omnia, humeris inclinatam pendere; serenissimam faciem Dei emarcuisse, & decorem vultus eius absconditum. Hinc illi per Prophetam dicitur, *Verè tu es Deus absconditus.* Quare absconditus? quia non erat ei species, neque decor, & *Cornua in manibus eius. Ibi abscondita est fortitudo eius.* An non absconditus, quando manus misit ad fortia, & palmæ eius clauos consecutæ sunt? Lucebat in manibus fixura clauorum, & latus innocuum dedit vulneri locum. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransijt plantas eius, & bases eius stipiti affixę sunt. Hæc vulnera à suis, in domo sua, pro nobis passus est.

Isai. 45. 15. Abacuc 3. 4.

O prętantissima eius vulnera, quibus mortem occidit, & interna momordit! *Mors*, inquit, *ero mors tua, morsus tuus inferne.* Captus est Leuiathan hamo, & dum hiat ad escam vermis clamantis in Psalmo, *Ego sum vermis, & non homo*, horum vulnerum ferro sauciatus inhęsit. His ergo tam pretiosis vulneribus irretitus est diabolus, & homo liberatus. Habes ergo Ecclesia, habes columba foramina petræ, & cauernam maceriç, in quibus requiescas. Ne timeas Goliam furentem, animo atrocem, vultu minantem ingentia, quando à vero Dauid mucrone proprio eneruatus volebat percutere, & percussorem inuenit; vulnerare curabat, & grauiter ipse vulneratus est. Nodis ipse se suis implicuit, & suo se conatu deiecit. Nō sua rapuit, & sua amisit. Aliena inuasit, & propria perdidit. Appensus est in statera sanguis Christi, & paterno iudicio pręponderans, hominum peccata, & diaboli vincula dissoluit. Expoliatus itaque tàm vasis pretiosissimis, quā omni gloriosa substantia, & armis in quibus habat fiduciam, hostis ille antiquus refertur in iudicio, pro effusione sanguinis filij Dei pœnas æternas luiturus. Et vos cum illo Iudæi, ingrati, blasphemi, patricidę ardebitis, vt quos ministros inuenit in scelere, sodales habeat in igne.

Osee 13. 14. Psal. 21. 7. Cant. 2. 14. 1. Reg. 17. 4. & 50. Luc. 11. 21. & seq.

Filios, ait Dominus, *nutriui, & exaltaui, ipsi autem contemnentes spreuerunt me.* Verè ille vos enutriuit, & exaltauit, & scelere vestro in cruce exaltatus est. Induit vos coccino in delitijs, & ornatu glorię; & insania vestra denudatus est. Corona inclyta protexit vos, & coronam spineā capiti eius imposuistis. Cibauit vos ex adipe frumenti, & fel ei in escam dedistis. *Dederunt*, ait, *in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Longos fecit funiculos hæreditatis vestræ, & clauos vestros consolidauit, vos autem brachia eius extendistis, & manus, quæ mortuos suscitauerant, clauis affixistis. Obstupuit cœlum super hoc, & indutum est tenebris, quasi sacco cilicino. Sol & luna retraxerunt splendorem suum, & habitu mœroris circundati, visi sunt flere factorem suum. Aër obtenebratus, & densa caligine conglobatus est. Terra tremuit, & commota est. Saxa scissa sunt, monumenta aperta sunt, & ab inferis mortui surrexerunt. Infernus ipse scelus exhorruit, & inferi furię conturbatæ sunt. Iudęus verò terra insensibilior, saxis durior, inferno crudelior, dęmonibus infidelior, neque sensit Dominum, neque scidit animum, nec scelus exhorruit, nec fidem adhibuit. Et quid facies popule nequam, gens scelerata, domus effundens sanguinem crucifixi, cum venerit in nubibus cum potestate magna, & maiestate, descendet ardentibus cœlis, & terra, & aduentus sui terrore elementa dissoluet, & cùm venerit, signum crucis apparebit in cœlo, & ostendet dilectus cicatrices vulnerum, & loca clauorum quibus à te in domo tua cōfixus est? Tunc plāges te super te planctu quasi vnigeniti, & dices montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos à facie gladij columbæ, & ab ira furoris Domini. Ponet te in clibanum ignis in tempore vultus sui, in ira sua conturbabit te, & deuorabit te ignis. Turbo veniēs rapiet te, tempestas sęua demerget te, ignis ęternus succendet te, tartareumque chaos serò precantem inuoluet. Et ne dicas more tuo solito, In longum prophetat iste, Ecce Dominus asportari te fecit, vt asportatur gallus gallicaneus, & sicut amictorium subleuauit te, vt vilis & exul moriaris in terra non tua, & duplici contritione contritus, sola vexatione amissum intellectum recipias, & discas ex pœna, quæ ex culpa præsumpsisti.

Isai. 1. 2. 2. Reg. 1. 24. Prou. 4. 9. Psal. 147. 14. Psa. 68. 22. Isa. 54. 2. Matth. 27. 45. & 51. Psa. 20. 10 Ezech. 12. 20. Isai. 22. 17.

Igitur tam pro nati morte, quàm pro Iudęorū perditione, ineffabili dolore Gloriosę pectus vrebatur, & altissimo pietatis iaculo confossum, extremas spirabat inter angustias, hausit poculum amarius ipsa morte, & quod hominū genus ferre non posset, adiuta diuino munere femina valuit sustinere. Vicit sexum, vicit hominē, & passa est vltra humanitatē. Torquebatur namque magis, quam si torqueretur ex se, quoniam supra se incōparabiliter diligebat id vnde dolebat. Et vt paulisper omittamus acerbissimā illam de morte Nati mœstitiam, quis explicet quo dolore *arcebatur* beata Virgo, quibusve premebatur angustijs, cū Propheticis oculis cerneret stirpis suæ magna quadam ex parte cōdemnationem, gētis attritionem, casū populi, ruinam patriæ, & ipsius olim ciuitatis sanctę Hierusalē euersionem? Certè Prophetę præscij futurorū prędixerunt excidium Iudęorum, & interitum suorum fletu multo prosecuti sunt. Ipse Dominus mouit lachrymas super Hierusalē, & Apostoli multo tēpore fleuere perfidiā patriæ. Paulus plenus pietate optauit anathema esse à Christo pro fratribus, qui erant secundū carnem, vt eos ad salutē prouocaret, & æmulationem; quātò magis mater pietatis cūcta faceret, omnia libens sustineret, quibuslibet se pœnis & mortibus obijceret, vt imminētem interitum

Forte angebatur. Luc. 19. 42. Rom. 9. 3.

rus, carbunculus, & smaragdus. Sciēdum verò, quod hæ vestes albæ sunt, & odoriferę, pretiosę, & variæ. Albę propter innocentiam, & puritatem, & lucis ęternæ candorem. Odoriferæ propter fragrantiam opinionis, & bonę famæ. Pretiosæ ob sui dignitatem, & commoditatem. Varię ad varios vsus, & qualitates distinctas.

De albedine iam supra dictum est. *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?* Et alibi legimus, *Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens pulchra vt luna, electa vt sol? Quasi aurora*, surgens de tenebris ad lumen, de errore ad fidem, de mundo ad Deum, & in ortus sui diluculo infecta murice verecūdię, cum humilitatis venusto pallore. *Pulchra vt luna*, quia casta permanens in seculum seli, supercœlestis luminis illustratione perfunditur, & obumbratione lætatur. *Electa vt sol*. Vbique claritas, vbique splendor, vbique candor vestium designatur. Possent & alia dici de hoc candore, vt illud Domini dicentis de suis, *Ambulant mecum in albis, quoniam digni sunt*. Et illud, *Qui vicerit, vestietur vestibus albis*. Sed breuitatis studio perurgemur.

Cant. 6. 9.

Apoc. 3. 4.

Ibid.

Iam de odore earundem vestium verba sponsi sponsam laudantis in epithalamio audiamus. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*: Asserunt odore thuris dæmones effugari, lachrymas excitari, Deum lacrymis mediantibus placari. Ego verò libenter dixerim, odore virtutum sanctæ Marię Angelos tenebrarum effugari, & quodam valida turbine, huc illucque raptari, vt in eis impleatur, quod dictum est, *Fiant tanquam puluis ante faciem venti*. Odor iste mortuos in peccatis excitat, mente debiles roborat, bonos incitat ad meliora, meliores ad optima. Bonus odor, qui regem in accubitu suo per Virginem prouocauit, vt ad nos veniens, nostra reciperet, sua daret, constituens nobiscum amicitias lege immobili, & pace sempiterna. Sic itaque fragrantia vestimentorum sanctę Marię hostes fugat, bonos inuitat, Deum placat.

Cant. 4. 11.

Psal. 34. 5.

Nam de pretiositate eorum & varietate, cum Psalmista Specioso formę prę filijs hominum, de laude sponsæ eius loqueretur, cecinit dicens, *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate*: Et paulò post subintulit, *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbrijs aureis circumamicta varietate*. Non solum autem vestitu deaurato, & fimbrijs aureis decoratur, verùm etiam veste stragulata, quam fecit sibi, dicente Salomone. Et omni lapide pretioso cooperitur. Nulla enim gemma, nullus lapis pretiosus, nulla pretiosa margarita huic deest operimento, vt non iam simpliciter pretiosum, sed omni pretiositate pretiosum iure appellari queat. Nam sicut vna pretiositas momento momenti, immò vltra omne momentum, & partem momenti discurrens, multas efficit pretiositates; sic multæ in vnam conueniunt, vt vnius participatione in vna sint vnum. Et hęc pretiositas est Charitas, vestis scilicet nuptialis, vestis nō habens maculam, aut rugam, vestis impartibilis, incōsutilis, desuper contexta per totū. Qua, per quam, & in qua sunt omnia chara, quæcunque chara sunt; omnia bona, quęcūque bona sunt. Et ipsa sunt vnū in vnitate, idē in deitate, simplū in simplicitate. In toto totum obtinēt, & de toto gaudēt, seposita ab omni diminutione, & duplicitate, & numerositate.

Psal. 44. 3.

Ps. 44. 10.

Ps. 44. 14.

Prou. 31. 21.

Ezec. 28. 13.

His dictis de pretiositate ornamentorum; de varietate, cuius superiùs exempla posuimus, disseramus. Huius duæ sunt species, vna in coloribus, alia in vsibus. Item quæ in coloribus consistit, diuiditur in albedinem & nigredinem, in ruborem, & viriditatem. Hos principales colores asserunt; & hi maximè exornant præfatam vestem. Viret enim vt oliua, vel laurus, & vt iris virens in nubibus. Viret in fide & spe æternorum, in obedientia mandatorum, in contemplatione æternæ viriditatis, & virore æternitatis. Rubet verò, vt sphæra ignea, vt regis purpura, vt coccus bis tinctus, præferens amorem Dei & proximi. Fuligo eius vt cornu, & vt elatę palmarum, aut certè velut ebur intinctum, & vt cœli serenitas in medijs noctibus. Color iste in fundamento ponitur, & cęteris coloribus substernitur, vt nobis innuat virtutem humilitatis in fundamento poni debere. Si candorem quærimus, candet perpetua virginitate, & perfecta puritate. Decoris quoque suauitate fortem rhinocerotem inclinat, Deum maiestatis inuitat. Alia multa de varietate & significatione colorum à spiritalibus spiritaliter inueniri possunt.

Verum varietas, quæ vsibus accommoda deseruit, multis & ipsa refulget speciebus. Alia namque ornamenta illud caput altissimum, collumque bene ornant & velant. Alia crines & aures; Alia pectus & brachia; Alia manus & digitos. Quædam totum corpus induunt, quædam lumbos accingunt, quædam pedes muniunt. Caput eius mens eius dicitur. Nam sicut caput regit membra corporis, ita mens sensus animæ regit, & moderatur. In collo, quod cæteris membris eminet, & vitalem gratiam capitis artubus subministrat, altitudo illius exprimitur, qua pręsidens membris Ecclesiæ, caput suo connectit corpori, quia Christum coniungit Ecclesiæ, & vitam quam primo loco suscipit, reliquis membris infundit. Decebat enim vt sicut per fœminam mors, sic per fœminam vita intraret in orbem terrarum. Et sicut in Eua omnes moriebantur, ita in Maria omnes resurgerent. Illa malè credula verbis serpentis, mortis venenum miscuerat. Hęc conterens caput serpentis, antidotum vitæ cunctis ministrauit, vt mortem occideret, & vitam repararet. Crines capitis sunt cogitationes cordis, aures auditus interior.

Rom. 5. 12.

1. Cor. 15. 22.

Gen. 3. 15.

In pe-

In pectore secretum latet, & cogitatio voluitur. Vnde hic mos inoleuit, vt rei pectora tunderent, & quasi feriendo suam iniustitiam accusarent. Per pectus ergo arcana illius gloriosi pectoris designantur, per brachia virtutes operum, per manus ipsa opera, per digitos operum diuisiones. Corpus eius operum eius indiuisa connexio. Lumbi voluntates eius. Pedes affectus illius sunt, quibus ingressa semitas æquitatis, præclara vestigia posteris dereliquit. Hi pedes calceantur *eximijs mortuorum animalium, quia exemplis præcedentium patrum muniuntur. Lumbi præcinguntur præcinctorio fidei, & cingulo iustitiæ. Corpus induitur amictu illo, de quo Apostolus ait, *Quotquot in Christo baptisati estis Christum induistis*, Qui nos hortatur, vt induamur nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Vide homo, & obstupesce ad tantam nouitatem, cùm Hieremias dicat. Nouum faciet Dominus super terram, mulier sola circumdabit virum. Eadem, quæ circumdedit, circumdata est; circumdans carnem, circumdata est à spiritu; circumdans virum nouum, circumdata est ab homine nouo; circumdans & generans, circumdata, & regenerata; generans in forma humanitatis, regenerata in forma nouitatis.

* Lego eximiis

Gal. 3. 27.
Ephe. 4. 24.
Hier. 31. 22.

Transeamus ad reliqua. Annuli ornant digitos, quia singula opera eius fide & dilectione clarescunt. Annulus enim significat fidem, & caritam dilectionem. Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. Tornatiles propter perfectionem operis, aureæ propter fulgorem sapientiæ, plenæ hyacinthis propter puram & feruidam intentionem. Hyacinthus quippe cæruleus & rubeus, lucidum, & feruens opus demonstrat.

Cant. 5. 14.

Brachia eius illo sunt impressa signaculo, de quo sponsus ait in canticis, *Pone me signaculum super brachium tuum.* Aut certè eius dextram operit ignea lux, & sinistra rutilat purpura dominicæ passionis. Auribus dependent inaures obedientiæ: Crines ligat vitta disciplinæ: Pectus exornant monilia mundissimarum, & lucidissimarum cogitationum: Torques aureus additur collo eius. Hoc soliti sunt secundi in regnis coronari, & hæc est secunda corona. Prima namque præfulget in terribili capite dominatoris vniuersæ terræ. Secunda cecidit in sorte matris eius. Ipsa enim singularis regnat in regno Dei, & Christi, dehinc sub illa, & post illam Sancti altissimi. Caput eius Virginitatis gloria obumbratur, & charitatis coccino velatur. Benedictio Domini super illud, & benedictione omnium gentium repletur.

Cant. 8. 6.

Coronatur etiam coronis omnium populorum, & exultatione cūctorum promouetur. Cerne in decore diadematis eius sanctorum concētum, vibratum à repercusso lumine; cerne sculptos lapides, gemmas vernantes, stellas coruscantes, Patriarchas expectantes, Prophetas præmonstrantes, Apostolos comitantes, Martyres triumphantes, Confessores & Virgines exultantes. Corona illa rubet rosis, lilijs albescit, pallescit violis, viret laureis, palmis densatur, oleis impinguatur, omni fructu repleta, omni suauitate referta. Hæc nos dilectissimi de iustificatione Virginis, vel ornatu dixisse sufficiat. Superest, vt eius sacra manuductione ad pertractanda profundiora, & secretiora mysteria in visione Domini præparemur. Amen.

HOMILIA TERTIA DE Incarnatione Christi, & Virginis Conceptione de Spiritu Sancto.

DOmine audiuimus opera tua, & expauimus. Considerauimus mirabilia tua, & defecimus Descendente verbo tuo, cor nostrum liquefactum est, & omnia interiora nostra contremiscentia paruerunt illi. Nam *dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de regalibus sedibus venit.* Effudisti enim Pater viscera charitatis tuæ super nos, & multitudinem miserationum tuarum vltra cohibere non potuisti. Effudisti lucē in tenebris, rorem in siccitate, & in magno gelu ignem vehementissimum accendisti Ideo apparuit nobis filius tuus vt copia ciborum, imminēte fame grauissima, & vt fons aquæ viuæ animæ laboranti, & deficienti præ siti in æstu. Aut certè sicut apparere solet fortis adiutor, & liberator obsessis, iamiamque ruituris in prælio; quibus mors intentatur præ oculis, hostili gladio comminante, & armata dextra sitiente cruorem. Sic ille nobis apparuit, & factus est in salutem. Verumtamen salutis nostræ exordia repetere, & incarnationem eius retractare, recolere vnde venerit, qualiter descenderit, vbi & quomodo conceptus fuerit, optimum, ac saluberrimum est. Modum verò conceptionis extremùm ponimus, vt exequentes propositum nostrum, illam ineffabilem coniunctionem, qua de Spiritu sancto beatæ Mariæ venter effloruit, latiùs in fine differamus.

Sap. 18. 14.

Licet enim sit ineffabilis, multa tamen iocunditas, mira & stupenda suauitas vbertim elici potest. Illic enim est summa nostræ fidei, illic honor substantiæ, radix vitæ, lumen scientiæ, amoris vinculum indissolubile, & patens aditus ad æterna. Sed iam occurrat nobis beatus Dauid, & dicat vnde venerit. *A summo cælo egressio eius.* Quid est a summo cœlo? A Deo, qui est summa essentia, summum bonum, summa beatitudo. Summa essentia est, quæ nec loco circumscribitur, nec mutabilitate mouetur, nec tempore clauditur; sed omnia loca maiestatis im-

Psal. 18. 7.

tis immensitate circumscribit, omnia mutabilia mouet propria immobilitate, claudit cuncta tempora æternitatis infinitate. Summum bonum est eadem essentia, non ex alio essentia, ex alio bonum, non solum per dictam immensitatem, immutabilitatem, & æternitatem; verùm etiam propter æternam largitatem creationis, quam parturiuit in tempore, & infinitam sapientiam, qua antequam quicquam esset, cuncta disposuit in æternitate; & amorem ineffabilem, quo opus suum complectebatur, antequam produceretur in creationem. Iterum summa beatitudo consistit in summo bono, suique adeptione efficit verè beatos. Eius namque participatione vita æterna acquiritur, perfecta sapientia tribuitur, amoris plenitudo possidetur; vt plena sinceritas sit in æternitate vitæ, plena iocunditas in lumine sapientiæ, plena suauitas in amoris dulcedine. Hæc de summa essentia, summo bono, & summa beatitudine diximus, vt interluceret nobis summum cœlum, de quo venit Christus.

Sed quia hoc summũ cœlũ Pater, hoc summũ cœlum Verbum, hoc summum cœlum Spiritus sanctus: Venit Christus à Patre, venit etiam quodammodo à Verbo, venit à Spiritu sancto. Qualiter verò venit à Patre, qui nunquam reliquit Patrem? Qualiter à Verbo, qui nunquam Verbum esse destitit? Qualiter à Spiritu sancto, cum Spiritus sanctus à Patre, & ab ipso procedat? Difficilis est hæc quæstio, & multa indiget profunditate. Et quis erit nobis progressus ad hæc sancta Dei? Quo ordine iter aggressum consequemur? Ecce condensa nebula, nubesque lucidissima itinera nostra præpediunt. Aqua illa quam vidit egredientem de templo sancto Ezechiel, non solum talos & genua, verùm renes & collum operiens diffunditur super nos, ne transuadare possimus. Adest tamen ille in quo speramus, in quo ab adolescentia confidere edocti sumus, qui effundat animas nostras, & leuet nos super nos, ponens pedes nostros quasi ceruorum, vt educat nos super excelsa nostra, statuens nobis specula in monte cum Moyse & Helia, quatenus quod quærimus reuelata facie contemplari possimus. Ibi ostendetur omne bonum, ibi pleniùs de visione Domini erudiemur.

Ezec. 47. 1. & sequen.

Psa. 17. 34.

Matt. 17. 3.

2. Cor. 3. 18.

Quod si voluerimus accedere ad caliginem, in qua ipse est, ingressi medium nebulæ, & permoti gloria tantæ maiestatis, perterriti etiam magnitudine illius infinitatis, non subsistemus, & erimus quasi nihil. Deus enim lucem inhabitat inaccessibilem, cuius ignis sicut stipulam carnes deuorat, cuius faciem nemo videre potest, & viuere; ad cuius abyssum indagandam Angeli non sufficiunt, ad quem nulla potestas aspirat, præter illam quæ in vnitate personæ copulata est. Demus itaque gloriam Deo, & cadentes in facies nostras, adoremus à longè vestigia Trinitatis, credentes corde, & confitentes ore, quia quicquid de ipso senserimus, aut dixerimus, sub ipso est.

1. Timoth. 6. 16.

Hac fide præmuniti, ad soluendam quæstionem propositam redeamus. Christus venit à Patre, venit à Verbo, venit à Spiritu sancto, quando tota Trinitas conceptionem & humanationem illius operata est. Nihil enim aliud fuit à summa Trinitate venire, quàm operante eadem Trinitate concipi & humanari. Ideo dictum est, [A summo cælo egressio eius.] Venit etiam Vnigenitus à Patre, & à se, secundum alterius modi intelligentiam. Venit & à Spiritu sancto. Aliter tamen à Patre, & à se, aliter à Spiritu sancto. A Patre namque genitus æternaliter, ex matre prodijt genitus temporaliter, apud patrem manens inuisibiliter, & cum hominibus visibiliter conuersatus. Hoc enim fuit illi egredi à Patre, quod tempora nostra suscipere, quod foris visibiliter apparere, & fieri, quod ex Patris natura non erat. Quod verò dictu mirabile est, ille venit ab eo, à quo non recedebat, ab illo egrediens, in quo remanebat, vt sine interuallo totus esset in æternitate, totus in tempore, totus inueniretur in Patre, quando totus in Virgine, totus in sua, & Patris maiestate, quando totus in nostra humanitate. Si quæris, quomodo? collige veritatem ex imagine. Verbum in corde genitum, aliquando integrè exit in voce, vt perfectè ad alios veniat, & totum in corde remaneat. Sic verbum bonum de corde Patris eructatum, & in campũ exijt, & Patrem non reliquit. Venit etiam verbum à se, descenditque sub se, quando caro factum est, & habitauit in nobis, quando semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Illa exinanitio eius descensio fuit. Ita tamen descendit, vt sibi non deesset. Ita caro factum est, vt verbum esse non desineret, nec minuit gloriam maiestatis, humanitatis assumptio.

Psal. 18. 7.

Ioan. 1. 14.

Phil. 2. 7.

Sciendum quoque qualiter à Spiritu sancto venerit, cùm Spiritus sanctus ab illo procedat. Procedit quidem ab illo Spiritus sanctus æterna processione, sed ille natus ex Maria Virgine, venit de Spiritu sancto temporali conceptione. De æterna processione Spiritus per Psalmistam dixit, *Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Verbum Patris, os Domini nominauit. In quo semel Dominus nobis locutus est. Spiritum oris, Spiritum sanctum appellauit, dictum spiritum oris, quòd ab ore procedat. Nam quòd verbum de Spiritu sancto venerit, sic habes in Abacuc, *Deus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.* Per austrum in quo est vitalis calor, virtusque genitiua, Spiritus designatur, qui confert vitæ nouitatem, faciens oriri germina virtutum. Et licet beatus Hieronymus, quem sequi cupimus, montem Pharan Patrem appellauit, non

Psal. 32. 6.

Abacuc. 3. 3.

rit, non incongruè tamen monte Pharan idem Dominus significatur? Mons dictus propter excellentiam charitatis; Pharan, propter gratiarum diuisionem. Pharan quippe interpretatur diuisio. Et Spiritus Domini dona sua singulis prout vult diuidit. Venit ergo Deus ab austro, quia de calore viuificante, & regenerante conceptus est. Venit de monte Pharan, quia de ineffabili celsitudine diuisionis charismatum emanante profluxit. Dic nobis sancte Daniel, qualiter de hoc monte descenderit. *Præcisus est*, ait, *de monte lapis sine manibus*. Quis lapis? Lapis quem reprobauerunt ædificantes. Lapis angularis. Lapis quem vnxit Iacob. Lapis in quo sunt septem oculi, hic præcisus est de mõte sine manibus: quia Virgo sacra suscepit eum non ab homine, neque per hominem, sed de Spiritu sancto.

Dan. 2.34. 1. Pet. 2.7. Ephe. 2.20. Gen. 28.18. Apoc. 5.6.

Dic etiam nobis beate Dauid modum descensionis eius. *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Priùs dicendum est, quid hoc vellus, quæ terra, dehinc qualiter pluuia descendit in vellus, & qualiter stillicidia stillant super terram. Vellus cùm sit de carne, excrescit extra carnem, & carnis passiones ignorat. Attactu leni, colore humili, mansuetudinem & humilitatem denunciat. Formæ etiam habilitate, simplicitatis & innocentiæ gerit indicium, & naturali velamine membrorum fouet teneritudinem. Designat autem gloriosam Virginem, quæ in carne degens, extulit se extra carnem, & carnis passiones mactauit robore Spiritus. Nã mansuetudine, & humilitate nulli similis extitisse dignoscitur. Simplicitatem eius, & innocentiam dicere nullus sufficiet. Charitatem, qua humanũ genus incessanter protegit, & fouet, mẽtis intelligentia non comprehendit. Porro præfata terra eandem Virginem demõstrat, terræ nomine appellatam, propter quandam similitudinem. Sicut enim vetus Adam de terra incorrupta, nullumque passa contagium formatus est, sic terris terra Virgo nouum Adam procreauit.

Psal. 71.6. Genes. 2.7.

Si non credis mihi prædicanti ortum noui hominis de terra, crede Psalmistæ dicenti, *Veritas de terra orta est.* Quæ maior nouitas, quàm vt oriatur de terra ille, qui est veritas? Crede etiam tubę ductili Isaiæ producentis gracilem, & suauem admodum sonum, ac dicentis, *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet saluatorem.* Qui iterum dixit, *Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis.* Germen Domini in magnificentia & gloria extitit, quando conceptum de Spiritu sancto, & ortum de radice Iesse in summitate Virgæ totum effloruit, immò flos fuit. *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Fructus verò terræ sublimis fuit, quia benedictus fructus Mariæ, diuinitatis celsitudine meruit sublimari. Hęc idcirco diximus, vt terrę nomine Mariam intelligi debere monstraremus.

Psal. 84.12. Isai. 45.8. Isa. 4.2. Isa. 11.2.

Restat disserere, qualiter pluuia descendat in vellus, qualiterve stillicidia profluant super terrã. Pluuia descendit in vellus absque strepitu, sine motu, sine vlla scissione, aut diuisione. Leniter infunditur, trãquillè suscipitur, suauiter bibitur. Sic stillicidia, sensim & paulatim infundũt terrã tam mirabili decursu, tantaque subtilitate, vt in introitu vix pateant, & in exitu germina producãt. Ita imber veniẽs de vltra supercęlestes aquas descendit in gremiũ Virginis, sine humano opere, absque motu concupiscẽtiæ, salua integritate, & claustris virgineis obseratis, leniter infusus est, trãquillè susceptus, incarnatus ineffabiliter. Stillauit quoque super terram eius, in introitu non cõparens, & in exitu prodiẽs manifestè. Sunt ad hęc tantę rei aliæ similitudines. Enimuerò vt claritas solis vitrum absque læsione penetrat; & vt radius oculorum tranquillo, & claro liquori sine scissione, & diuisione immergitur, vt vsq; ad fundũ vniuersa rimetur: sic Dei Verbũ adijt virgineũ habitaculum, & inde prodijt clauso Virginis vtero. Quippe qui facilè posset extra Virginem corpus creare de nihilo: facilè potuit corpus acceptum de Virgine, extrà sine carnis scissione traijcere. Neque enim legi naturæ se subdidit, sed legem naturę subdidit sibi.

Ecce diximus qualiter descenderit Dei Verbũ. Vbi namque descenderit, simili modo manifestũ est, quia descendit in vterũ virginis, vterũ impollutũ, immaculatum, consecratũ manu vnctionis diuinę. Ibi carni nostræ copulatũ, naturæ associatũ impleuit sacratissimũ, & secretissimum sacramẽtum, vt essent duo in carne vna, & vno contubernio fruerẽtur. Factus est ergo Deus inuisibilis, homo visibilis. Impassibilis & immortalis, passibilẽ se & mortalem exhibuit. Incircumscriptus, lineis nostrę substãtiæ circumscribi voluit. Clauditur aluo puerperæ, cuius immensitas claudit ambitum cęli & terræ: & quẽ cæli cælorum non continent, Marię viscera cõplectuntur. Si quęris, quomodo factum est istud, audi summũ Angelũ exponentem Marię ordinem rei, & dicentem ei, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Gaude ergo, & lætare Maria, quia concipies de spiramine; gaude, quia inuenta eris habens in vtero de Spiritu sancto. Desponsata quidẽ eras Ioseph, sed à Spiritu sancto pręuenta. Ille qui te creauit, signauit, & assignauit te sibi; plasmator tuus ipse factus est sponsus tuus, factus est amator formæ tuæ; qui plasmator ipse te vocat dicens, *Veni amica mea, formosa mea, columba mea, iam enim hiems abijt, & recessit*, Veni. Ille decorem tuum cõcupiuit, & tibi coniungi desiderat. Impatiens moræ, ad te venire festinat.

Luc. 1.35. Luc. 1.27. Cant. 2.10.

Surge ergo, induere vestimentum gloriæ tuę, ornare

ornare pretiosissimis ornamentis tuis, quia complacuit Domino in te. Surge in occursum sponsi tui, & Dei tui, & dic ei, *Ecce ancilla Domini.* Festina, noli tardare, quia ille non tardabit, sed exultabit vt gigas ad currendam viam. Festina & tu, *obliuiscere populum tuum, & domum patris tui,* currens obuiam ei, vt osculeris osculo oris eius, eiusque beatissimis immiscearis amplexibus. Egredere, quia iam thalamus collocatus est, & sponsus veniet tibi, veniet tibi Spiritus sanctus. Ille *superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi* subitò. Dùm verò speras, dùm damna dilationis deploras, & dilecti turbaris absentia; velox & improuisus superueniet in te, vt inopinato perfruaris gaudio, & noua lætitia perfundaris. Superueniet non solùm tibi, sed in te, vt propius reuiset te, & inspiret tuam gratissimam dilectionem, insinuans tibi intima aspersione verbum bonum, verbum plenum congratulationis & admirationis, plenum consilij, plenum gaudij, plenum salutis.

Luc. 1. 38. Psal. 18. 6. Psal. 44. 11. Cant. 1. 1. Luc. 1. 35.

Spiritus sanctus superueniet in te, vt à tactu eius venter tuus contremiscat, vterus intumescat, gaudeat animus, floreat aluus. Macta, id est magis aucta, quæ tanta suauitate perfrueris, tam cœlesti osculo dignaberis, tali sponso coniungeris, à tali marito fœcundaberis. *Spiritus sanctus superueniet in te.* In alios sanctorum venit, in alios veniet, sed in te superueniet, quia præ omnibus, & super omnes elegit te, vt superes vniuersos, qui ante te fuere, vel post te futuri sunt, plenitudine gratiæ. Impleuit quidem Abel tanta innocentia, vt innocens manibus & mitis corde, de manu fratris necem susciperet: Tua verò innocentia, millia nocentium innocentiæ reddidit, & saluti. Transtulit Enoch; sed caro, quam generabis, cùm assumpta fuerit de terra, omnia trahet ad se. Impleuit Abraham fide, & obedientia profutura posteritati; sed fide tua, & obedientia mundus saluatus gratias agit. Impleuit Moysen, & legis, non gratiæ latorem instituit; tibi autem tribuens non solùm legis latorem, sed gratiæ & gloriæ largitorem. Asciuit Dauid in Prophetam & Regem; sed ille tibi scribit, & filium tuum Dominum suum nominat. Quid plura memorem? Omnes superas, præes vniuersis non solùm hominibus, sed & summis cœlorum virtutibus.

Genes. 4. 8. Gen. 5. 24. Genes. 17. 1. Exod. 19. & 20. 1 Reg. 16. 1. & 11. Psa. 109. 1.

Hinc est, quod gloriosius præ illis nomen hereditabis: Nam cum alius dicatur Angelus Dei, alius Propheta, alius præco, & quisque suo censeatur nomine, pro ordine, & dignitate, tu singulari & speciali nomine appellaberis Mater Dei. Et ideò mater salutis, mater gratiæ, mater misericordiæ. *Spiritus sanctus superueniet in te,* superueniet in vbertate, in affluentia, in plenitudine, & in effusione carnis & animæ. Cumque repleuerit te, erit adhuc super te, & super aquas tuas feretur, factus in te quiddam melius, & mirabilius, quam cũ ferebatur super aquas à principio, vt materia creationis in distinctionem, formamque produceret. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi,* Obumbrabit tibi Christus Dei virtus & sapientia. Ille humanam ex te naturam suscipiet, & plenitudinem diuinitatis, quam ferre nõ posses, habebit in carnis susceptione. Obumbrabit ergo tibi, quia luci se inaccessibili assumpta à Verbo humanitas obijciet, cuius obiectu lux illa temperata, castissima viscera tua perfundet.

Genes. 1. 2.

Libet charissimi in tanta solemnitate gaudiorum adhuc paulisper immorari, & de præfata cõceptione aliquid quærere; libet ipsum diuinum agalma, ipsum pretiosissimum, & sanctissimum vas, in quo Dei verbum conceptum est, apostrophando interrogare. Rogamus ergo Domina, Dei mater dignissima, non aspernaris petentes cum tremore, quærentes ex pietate, pulsantes cũ charitate; rogamus, quo affectu mouebaris, quo amore tenebaris, quibus stimulis agitabaris, cùm hæc fierent in te, & Verbũ carnẽ susciperet ex te? Vbi era anima tua, vbi cor, vbi mens, vbi sensus, vbi ratio? Ardebas vt rubus, qui olim ostẽsus est Moysi, & non comburebaris; liquefiebas, & nõ cõsumaberis. Ardebas liquefacta supernis ignibus, liquefacta in igne, vires resumebas ab igne, vt semper arderes, & interim liquefieres. Ignis ille rorem luminis exhibuit, ros luminosus vnctionem præbuit vnctio semẽ sanctum præstitit. In quo repromissum est Abrahæ, quòd in eo benedicerentur omnes gentes. Hæsisti enim, Virgo pulcherrima, strictis amplexibus auctori pulchritudinis; & effecta plus Virgo, immò plus quam Virgo, quia Mater & Virgo, hoc sacrosanctum semen deifica infusione suscepisti. *Aue igitur gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu mulieribus, & benedictus fructus ventris tui* IESVS CHRISTVS, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Exod. 3. 2. Luc. 1. 28. & 41.

HOMILIA QVARTA, DE PARTV Virginis, seu Christi Natiuitate.

HEri, dilectissimi, sermo noster habitus de copula Spiritali, & conceptu Virgineo, ad partum festinat, vt quam de Spiritu sancto concepisse cognouimus, Deum verum & hominem genuisse profiteamur. Enixa est enim puerpera Dei filiũ, vt mira dignatione, mira & incredibili pietate Deus ad corpus descenderet, & assumpta carne destitutos filios Adæ visitaret. Factus est ergo Dei filius hominis filius, vt in vnitate personæ Deus esset & homo; Deus ex substãtia Patris ante sæcula genitus, & homo ex substantia Matris in sæculo natus. Exultauit itaque gigas geminæ substantiæ, modulatis vocibus ex tinnulis suauissimis in cithara corporis decantare, & in carnis

Athanas. in Symb.

carnis organo compacto dulcissimos sonos edere, & ineffabili concordia resonare, vt lapides suscitaret, ligna cõmoueret, feras traheret, homines abstractos à carne educeret in sublime. Nam suauitate mirificæ cantilenę, suscitauit de lapidibus filios Abrahæ, & ligna syluarum, id est corda Gentilium ad fidem commouit. Feras quoque, id est feros motus & incultam barbariem moraliter composuit, & homines ab hominibus edoctos in numerum deorum instituit. Bene autem Dauid, cuius voces resonant in extrema terræ, cãtoris officio perfunctus est, quia de semine eius magnus iste præceptor erat nasciturus.

Sed iam qualiter eum beata Virgo peperit, aduertamus. Peperit cum salua virginitate, quia saluo pudore concepit. Peperit inuiolata, quia illibata suscepit. Et quia in delictis non concepit, absque dolore peperit, nullum habens in conceptione contagium, nullum passa in partu discidium. Si enim, quod nefas est cogitare, in carnis voluptate conciperet, procul dubio in partu doleret dicẽte scriptura, *Voluptas pœnam habet.* Vnde prima parẽs obmisso vero & ęterno gaudio, quo poterat in Dei sui amore & cõtemplatione perfrui, fluxa carnis voluptate resoluta corruit, & per intemperãtiam ignominiosam damna passionum, & diræ mortis aculeos tolerauit. Hinc est, quod vsque hodie Euę filiæ in dolore pariũt, & quod cum dulcedine excipiunt, in magna carnis amaritudine profundunt. Non solùm autem illæ, sed & omnes filij Adam, qui in carne delectantur, carne cruciantur; vt inde cruciati, vnde delectati, sentiant ex verbere, quid pręsumpserint ex delectatione, & discant carnem non amare, nec carnis desideria perficere. Qui enim in carne seminauerit, dicente Apostolo, de carne metet corruptionem. *Gal. 6. 8.*

Porro Dei genitrix nec in carne delectata, nec carne cruciata, & in conceptione virginior, & in partu extitit sanior, obstetricante illa manu, de qua per Psalmistam Deo dicitur, *Fiat manus tua, vt saluet me.* *Psal. 118. 173.* Manus quippe Dei, vnigenitus Patris appellatur, per quem fecit sæcula. Hæc manus facta, quando incarnata, non solùm nullum vulnus inflixit, verùm attestante Propheta. *Languores nostros ipsa tulit, & dolores nostros ipsa portauit.* *Isai. 53. 4.* Plane manus ista plena remedijs, plena medicinis, sanauit omnem languorẽ, morbos expulit & mortuos suscitauit. Inferni claustra dissipauit, fortẽ ligauit, & vasa eius diripuit, & spiritum charitatis suorum cordibus infudit. Manus ista soluit compeditos, illuminat cæcos, erigit elisos, diligit iustos, custodit aduenas, pupillum & viduam suscipit. Tentatos eripit à tentatione, dolentes reficit consolatione, mœstis reportat lætitiam, laborantes sub vmbra sua protegit, meditantibus leges scribit, orantium corda tangit, & benedicit, vt attactu confirmentur, in benedictione amore proficiant, & perseuerent in opere, dehinc ad patriam reducit, & ad Patrem perducit.

Ideo enim caro facta est, vt carne carnem traheret, & carni coniungens carnem, glutino charitatis ad Dei inuisibilia, & inuisibilem Patrem omnipotẽtem ouem erraticam reportaret. Nam quia relicto Deo, illa in carne cecidit; necesse fuit, vt huius incarnatæ manus ministerio, quasi quodam vehiculo, ad Patrem subleuata rediret. Hac igitur obstetricante manu, Maria non solùm non doluit, verùm etiam in partu Virgo fuit. Hæc est illa ianua, de qua in Ezechielis volumine legimus, *Porta ista clausa erit principi, & per eam princeps egredietur.* *Ezec. 40. 2.* Per hanc nimirum princeps regum terrę Christus egressus est, quam sicut in ingressu non aperuit, sic in egressu non patefecit. Pertransijt in pace, & semita eius non apparuit. Et si miraris clauso vtero Marię, signatoque Virginali pudicitia Deum natum; mirare quod clauso, obseratoque aditu sepulchri ad superos redijt, & clausis ianuis ad discipulos introiuit. Nam enim tollimus admirationem, sed incredulitatem arcemus.

Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit, & vniuersa opera eius mirari possunt, non inuestigari. *Cunctæ res difficiles*, ait Salomon, *non potest eas homo explicare sermone.* *Eccle. 1. 8.* Nam vt omittam, qualiter ex vno paruo grano ingens arborum silua oriatur, & qualiter ex Adam & Euæ semine, humani generis massa producta sit, aliaque innumera prætercam: Quis explicet naturam cyniphis de terra? vnde alarum extensio, & pedum deambulatio? vnde ocelli & forma capitis? vnde effigies corporis? vnde aculeus tam subtilissimus, vt ab oculis interdum euanescat? Ita cõcauus, & perforatus, vt exhausto sanguine breuissimi corpusculum animantis impleat? Si autem inquisitione cyniphis succumbit tua ratiocinatio, ô homo, erubesce altiora te quærere, & fortiora te inuestigare. Nam si teipsum, & breuem abyssum animi tui non colligis, in infinitatem maiestatis qualiter ascendis? Qui nescit vsque ad primum limitem numerare, quomodo poterit de Arithmetica iudicare? Qui nescit quid sit pũctus aut linea, eritne perfectus in Geometria? Qui nescit sonum edere, musicamne poterit docere? An erit peritus Astronomus, nesciens quid sit mot⁹? Ita qui se ignorat, alta Dei nõ penetrat?

Quid est enim humana sapientia diuinę sapiẽtiæ comparata? Nec locum puncti, nec punctum puncti apud eam obtinet. Nam vt quoddam mirabile proferam, oculus cyniphis aliqua proportione magnitudini cæli comparari potest, humana verò mensura nulla proportione contingit diuinam immensitatem. Quæ enim pars finitum infiniti? mensurabile immensurabilis? momentaneum ęterni? Aut qua multiplicatione vel numero,

mero, creatura comparabitur Creatori? Si millia millium extēdens in infinitum, casso labore coneris, & ne vlla quidem vel extrema porportiūcula, humanam scientiam diuinę sapientię poteris comparare. Vnde si Dei essentia contēplетur, hominis substantia non inuenietur, attestante Propheta, qui ait: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi momentum, & inane reputatæ sunt.* Et Dominus ad Moysem, *Hæc dices filijs Israël, Qui est, misit me ad vos*, Cùm se esse perhibuit, ab illis esse remouit.

Isai. 40. 15. 17.

Exod. 3. 14.

Crede ergo Deo humana paruitas, imò humanum nihil, & super omnipotentissima sapientia, sit firmissima argumentatio tua. Illam præpone, illam assume, & de illa fac conclusionem. Credo verò quòd quicunque authori suo perfectè adhæserint, non arcebuntur lege naturæ; sed supra naturā, cum authore naturę stabilientur. Neque enim authori suo natura legem imposuit, sed author leges dedit naturę quas voluit, & quando vult, mutat ipsas leges, sicut quando de aqua vinum fecit, & de luto formauit oculos. Quando etiam seipsum in manibus continens distribuit edendum & bibendum discipulis suis, totus extra remanens, & intus edentes se pascens. Sic (quod ad rem attinet) foras exijt clauso vtero Virginis. Hęc contra incredulas, & pro incredulis dicta sint.

Ioan. 2. 9. & 9. 11.

Matth. 26. 26. 27. 28.

Nec vos Iudæi intactos prætereeam, qui Prophetas ad vos missos occidistis, & Dei filium, qui saluandis vobis venerat, interemistis, idem poculum miscētes Domino Prophetarum, quod & Prophetis antè miscueratis. Dixistis enim, *hic est heres, venite, occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Immo quia heredem occidistis, hereditatem amisistis. Nec iam vestra dicenda est hereditas, quam, emēso mille annorum spatio, perdidistis. Quare ergo dicitis nondum venisse Messiam, nondum natum Christum? Aut ij si mentimini, aut veritatem mendacem facitis, quæ loquitur in Psalmo de Dauid dicens, *Ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli.* Et iterū: *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Rogo, vbi est ista promissio, vbi thronus Dauid perfectus sicut sol in conspectu Dei? & perseuerans sicut dies cœli? Quod si veritas non fallit, nec fallitur, præsertim dicente beato Iacob, *Non auferetur sceptrūm de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Venite ad Ecclesiam Dei, & videbitis filium, & Dominum Dauid sedentem in throno suo, cum potestate magna, & maiestate.

Matth. 23. 37.

Mat. 21. 38.

Psal. 88. 30

Ibid. 36. 37.

Gen. 49. 10.

Quod si adhuc impudicè, & irrationabiliter contenditis, & dicitis. Christus cum venerit, regnabit gens nostra cum illo. Videte primitiuam Ecclesiam de gente vestra. Videte fratres vestros, qualiter regnant cum Christo. Ecce corpora eorum viuunt in sæculum sæculi. Sapientiam eorum narrant populi, & laudem eorum nunciat omnis Ecclesia Sanctorum. Et adorant eos tribus & populi, & incuruantur ante eos filij matris eorum, id est, Ecclesiæ. Erubescite inimici Christi conculcari sub pedibus eius, cui à Patre dictum est, *Sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum*, & incipite fieri de membris eius, vt bibatis redemptionis sanguinem, quem patres vestri fuderunt in suam perniciem.

Psa. 21. 27.

Eccli. 39. 14

Gen. 27. 26

Psal. 109. 1.

Et de vobis Gentilibus quid dicam? Caro nostra & os nostrum estis, quæ res amplius de vestra nos reddit salute sollicitos. Quare enim non creditis Christum Deum esse? Creditis quidem illum natum, & natum ex Virgine absque vllo peccato vixisse, Sed quia Deum illum esse non creditis, erratis perniciosè, & perditissimè delinquitis. Sed dicitis, Ita credere à Propheta nostro edocti sumus. Si vultis scire, quod vester ille Propheta pseudo fuerit, ex verbis eius condemnamus eum, & ex ore illius stultitiam eius improbamus. Ille dicit Christum verè de Virgine natum, absque vllo mendacio, & absque vllo peccato conuersatum. Sed Christus qui eius testimonio semper verax fuit, attestantibus Prophetis & Apostolis, Deum, & Dei filium se esse apertissimè, in Euangelio professus est, ergo ille mendax fuit, qui Christum Deum non esse perhibuit. Configite ergo viscera vestra ad Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam, quia sicut olim in diluuio, præter arcam nullus inueniebatur locus salutis, ita nunc præter Ecclesiam Christi, nullus est locus diffugij.

His omissis redeamus ad id de quo tractabamus, & differentiam * partium Mariæ & Euæ perpendamus. Eua parit corrupta, Maria incorrupta peperit. Eua in dolore, Maria in salute. Eua in vetustate, Maria in nouitate. Ista seruum, illa Dominum. Ista reum, illa iustum. Ista peccatorem, illa iustificantem à peccato. Euæ partus mortes multiplicat, partus Mariæ à morte saluat. Euæ parturienti draco insidiatur, partui Mariæ ab Angelis ministratur. Euam parturientem tremor cordis occupat, parientē Mariā virtus diuina lætificat. Eua quos parit, multis exponit casibus, quos parit Maria, saluat à malis omnibus. Eua pariente, abundauit malitia, pariente verò Virgine Maria, superabundauit gratia. In partu Mariæ cæli lætati sunt, & terra exultauit, infernus etiā commotus expauit. Celi lętam dederunt stellam, irradiantem, & Angelorum gloriosum exercitum collaudantem, & dicentem, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

* lego partuum.

Matt. 2. 2.

Luc. 2. 14.

Exultans

Luc. 2. 20. Matt. 2. 11 Ibid. 3. & 16.

Exultans terra dedit Pastores glorificantes, & Magos adorantes, offerentesque munera, aurum, thus, & myrrham. Infernus conturbatus dedit Regem impium, & commouit in iram satellitem grassantem in necem innocentum, nec miserantem lactantibus vteris, auulsosque ab vberibus occidentem. Ita pariente Maria, boni lætati sunt, & mali turbari, quia ille nascebatur, qui bonis bona redderet, & malos debita vltione feriret. Puta quando enixa est puerpera, faciem vniuersitatis risisse, & lætum orbem suo plausisse Domino. Puta cœlum abstersis nubibus induisse decorem, & sidera diconia, adsumus, luxisse ei cum iocunditate. Puta noctem effudisse lumen in tenebris, & pro caligine ministrasse splendorem. Nox illa dedit lumen antequam oriretur, & lucem quæ ob nimium splendorem iubar solis obnubilat.

Ps. 138. 11.

De hac nocte per Psalmistam dicitur, *Nox illuminatio mea in delicijs meis.* Et côuersus ad Dominû dixit, *Tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur, sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Fulgebat aëris grata & serena tẽperies, & cuncta pacata in ordine suo, auctorẽ suauitatis & pacis venisse testabantur. An non putas in ortu Christi cuncta pacata, quæ legis illo moriente cuncta turbata? Illo moriente turbarentur, & nascente non pacarentur? morientem suo sensu sentirent, nascentem nescirent? Si autem illo nascente cuncta lætata sunt, mater eius qualiter lætabatur? Si cuncta gaudebant, illa quanto gaudio fruebatur? Aut quę erat in genitrice lætitia, si ita gaudebant omnia? Lingua balbutit, cor refugit, sensus expauescit ad pondus tanti gaudij. Quomodo enim vas adhuc fragile, adhuc luteum & mortale, ad tantam vim gaudiorum poterat durare? quia ille obumbrabat ei in ortu Christi, qui in conceptu obumbrauerat. Ille dabat sufferentiam gaudiorum, qui affluentiam præstabat; & quam gloria maiestatis replebat ineffabili abundantia, virtus diuinitatis mirabili potentia continebat.

Cum igitur natum repromissum edidisset, diem ex die in nostrum diem peperisset; conuersa ad Deum toto corde, vocem gratiarum, & laudis suæ auditam fecit in excelso; obtulit acceptum labiorum sacrificium, & hostiam iubilationis immolauit, & dedit holocausta cordis pacifica, & thus odoris suauissimi in incensum Domini adoleuit. Accipiens verò natum Emmanuel, aspexit lucem incomparabiliter sole pulchriorem, & sensit ignem aquis inextinguibilem. Suscepit in testa carnis genitę fulgorem illuminatẽ omnia, & verbû vniuersa portâs portare meruit inter brachia. Repleta igitur scientia Domini, sicut aquæ maris inundantes rapitur extra se, & mente sursum eleuata, altissima contemplatione defigitur. Miratur se virginem assumptam in matrem, & Dei genitricem se læta miratur. Intelligit in se cõpleta Patriarcharum promissa, Prophetarum oracula, & Patrum antiquorum desideria, qui Christum de Virgine nasci preconabantur, & ortum eius votis omnibus expectabant. Videt Dei filium sibi commendatum, & mundi salutem sibi creditam lætatur. Audit sibi dicentem, & in se loquentem Dominum Deum, Ecce elegi te ex omni carne, & inter omnes mulieres benedixi. Ecce commendaui tibi filium meum, commisi tibi vnicum meũ. Noli timere lactare quem peperisti, agnosce non solum Deum, sed & filium. Filius meus est, filius tuus est. Filius meus ex diuinitate, Filius tuus ex assumpta humanitate. Quo itaque affectu, & studio, qua humilitate, & reuerentia, qua dilectione, & deuotione id expleuit, hominibus incognitum est, & Deo cognitum, qui renum & cordium est scrutator. Deo cognitum, qui spirituum ponderator est.

Eccli. 45. 4.

Sæpe vt credimus, oblita esus ac potus, spretaque carnali necessitate, noctes insomnes agebat, vt Christum mente cogitaret, Christum carne videret, cuius ardebat desiderio, cuius flagrabat obsequio. Sæpe etiam agebat, quod in canticis canticorum scriptum est, *Ego dormio & cor meum vigilat.* Carne quippe dormiens, animo vigilabat, nocturna quiete somnians, quæ per singulos dies cogitabat, & vigilans in eisdem se inueniebat, & artus sopori concedens, in pace in idipsum dormiens quiescebat. Vbi erat thesaurus eius, ibi & cor; vbi gloria, ibi & conscientia. Diligebat Deum ac Filium suum ex toto corde, ex tota mẽte, & ex omnibus viribus suis. Ex toto corde, quia toto affectu, ex tota mente, quia toto intellectu; ex omnibus viribus, quia omni cordis intentione, & mandatorum omnium executione. Videbat oculis, & manibus tractabat verbum vitæ. Felix cui præstitum est fouere eum, qui fouet ac nutrit omnia, portare portantem vniuersa, lactare Filium, qui lac ipsis vberibus infudit, pascere cuncta pascentem, & escam auibus administrantem. Pendebat in collo eius Patris sapientia, & in humeris eius virtus mouens cuncta residebat. Stabat in sinu materno paruulus IESVS, & in gremio quiescebat virgineo sanctarum requies animarum. Aliquando subnixo capite, leua dextraque tenentem, vultu placidissimo genitricem aspiciebat, quam desiderant Angeli videre, & blando murmure vocabat genitricẽ, quam omnis Spiritus appellat in necessitatibus.

Cant. 5. 2.

Psal. 4. 9.

At illa repleta Spiritu sancto, sanctum pectus pueri suo pectori copulabat, & faciem illius, faciei suæ applicabat. Nonnunquam osculabatur manus & brachia, & materna confisa licentia, ab eius ore sacratissimo dulcia oscula carpebat. Non satiabatur visu, nec implebatur auditu, quia illum

sustinentis omnia, humeris inclinatam pendere, serenissimam faciem Dei emarcuisse, & decorem vultus eius absconditum. Hinc illi per Prophetam dicitur, *Verè tu es Deus absconditus*. Quare absconditus? quia non erat ei species, neque decor, & *Cornua in manibus eius. Ibi abscondita est fortitudo eius*. An non absconditus, quando manus misit ad fortia, & palmæ eius clauos consecutæ sunt? Lucebat in manibus fixura clauorum, & latus innocuum dedit vulneri locum. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransijt plantas eius, & bases eius stipiti affixæ sunt. Hæc vulnera à suis, in domo sua, pro nobis passus est.

Isai. 45. 15. Abacuc. 3. 4.

O præstantissima eius vulnera, quibus mortem occidit, & interna momordit! *Mors*, inquit, *ero mors tua, morsus tuus inferne*. Captus est Leuiathan hamo, & dum hiat ad escam vermis clamantis in Psalmo, *Ego sum vermis, & non homo*, horum vulnerum ferro sauciatus inhæsit. His ergo tam pretiosis vulneribus irretitus est diabolus, & homo liberatus. Habes ergo Ecclesia, habes columba foramina petræ, & cauernam maceriæ, in quibus requiescas. Ne timeas Goliam furentem, animo atrocem, vultu minantem ingentia, quando à vero Dauid mucrone proprio eneruatus volebat percutere, & percussorem inuenit; vulnerare curabat, & grauiter ipse vulneratus est. Nodis ipse se suis implicuit, & suo se conatu deiecit. Nō sua rapuit, & sua amisit. Aliena inuasit, & propria perdidit. Appensus est in statera sanguis Christi, & paterno iudicio præponderans, hominum peccata, & diaboli vincula dissoluit. Expoliatus itaque tàm vasis pretiosissimis, quā omni gloriosa substantia, & armis in quibus habat fiduciam, hostis ille antiquus reseruatur in iudicio, pro effusione sanguinis filij Dei pœnas æternas luiturus. Et vos cum illo Iudæi, ingrati, blasphemi, parricidæ ardebitis, vt quos ministros inuenit in scelere, sodales habeat in igne.

Osee 13. 14. Psal. 21. 7. Cant. 2. 14. 1. Reg. 17. 4. & 50. Luc. 11. 21. & seq.

Filios, ait Dominus, *nutriui, & exaltaui, ipsi autem contemnentes spreuerunt me*. Verè ille vos enutriuit, & exaltauit, & scelere vestro in cruce exaltatus est. Induit vos coccino in delitijs, & ornatu gloriæ; & insania vestra denudatus est. Corona inclyta protexit vos, & coronam spineā capiti eius imposuistis. Cibauit vos ex adipe frumenti, & fel ei in escam dedistis. *Dederunt*, ait, *in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto*. Longos fecit funiculos hæreditatis vestræ, & clauos vestros consolidauit, vos autem brachia eius extendistis, & manus, quæ mortuos suscitauerant, clauis affixistis. Obstupuit cœlum super hoc, & indutum est tenebris, quasi sacco cilicino. Sol & luna retraxerunt splendorem suum, & habitu mœroris circundati, visi sunt flere factorem suum. Aër obtenebratus, & densa caligine conglobatus est. Terra tremuit, & commota est. Saxa scissa sunt, monumenta aperta sunt, & ab inferis mortui surrexerunt. Infernus ipse scelus exhorruit, & inferi furiæ conturbatæ sunt. Iudæus verò terra insensibilior, saxis durior, inferno crudelior, dæmonibus infidelior, neque sensit Dominum, neque scidit animum, nec scelus exhorruit, nec fidem adhibuit. Et quid facies popule nequam, gens scelerata, domus effundens sanguinem crucifixi, cum venerit in nubibus cum potestate magna, & maiestate, descendet ardentibus cœlis, & terra, & aduentus sui terrore elementa dissoluet, & cùm venerit, signum crucis apparebit in cœlo, & ostendet dilectus cicatrices vulnerum, & loca clauorum quibus à te in domo tua cōfixus est? Tunc plāges te super te planctu quasi vnigeniti, & dices montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos à facie gladij columbæ, & ab ira furoris Domini. Ponet te in clibanum ignis in tempore vultus sui, in ira sua conturbabit te, & deuorabit te ignis. Turbo veniēs rapiet te, tempestas sęua demerget te, ignis æternus succendet te, tartareumque chaos serò precantem inuoluet. Et ne dicas more tuo solito, In longum prophetat iste, Ecce Dominus asportari te fecit, vt asportatur gallus gallicaneus, & sicut amictorium subleuauit te, vt vilis & exul moriaris in terra non tua, & duplici contritione contritus, sola vexatione amissum intellectum recipias, & discas ex pœna, quæ ex culpa præsumpsisti.

Isai. 1. 2. 2. Reg. 1. 24. Prou. 4. 9. Psal. 147. 14. Psa. 68. 22. Isa. 5 1. 2. Matth. 27. 45. & 51. Psa. 20. 10 Ezech. 12. 20. Isai. 22. 17.

Igitur tam pro nati morte, quàm pro Iudæorū perditione, ineffabili dolore Gloriosæ pectus vrebatur, & altissimo pietatis iaculo confossum, extremas spirabat inter angustias, hausit poculum amarius ipsa morte, & quod hominū genus ferre non posset, adiuta diuino munere femina valuit sustinere. Vicit sexum, vicit hominē, & passa est vltra humanitatē. Torquebatur namque magis, quam si torqueretur ex se, quoniam supra se incōparabiliter diligebat id vnde dolebat. Et vt paulisper omittamus acerbissimā illam de morte Nati mœstitiam, quis explicet quo dolore *arcebatur* beata Virgo, quibusve premebatur angustijs, cū Propheticis oculis cerneret stirpis suæ magna quadam ex parte cōdemnationem, gētis attritionem, casū populi, ruinam patriæ, & ipsius olim ciuitatis sanctæ Hierusalē euersionem? Certè Prophetæ præscij futurorū prædixerunt excidium Iudæorum, & interitum suorum fletu multo prosecuti sunt. Ipse Dominus mouit lachrymas super Hierusalē, & Apostoli multo tēpore fleuere perfidiā patriæ. Paulus plenus pietate optauit anathema esse à Christo pro fratribus, qui erant secundū carnem, vt eos ad salutē prouocaret, & æmulationem; quātò magis mater pietatis cūcta faceret, omnia libens sustineret, quibuslibet se pœnis & mortibus obijceret, vt imminētem interitum

Forte *arctabatur*. Luc. 19. 41. Rom. 9. 3.

teritum, & cladem à gente sua submoueret.

Sed honor regis iudicium diligit, & Dei summi iustitia irrefragabilis iustissime disponebat, quando alma redemptoris, & misericordiæ mater plangebat. Nec verò quisquam opponat. Iudæos exosos Dei genetrici, eo quòd filium suum morte turpissima condemnarunt. Quos enim morti æternę appropiare videbat, nequaquam odio suo dignos existimauit, & sugillatione, sed affectu plurimo, sed lachrymis multis & magna miseratione. Vnde tam particeps charitatis, quā crucis Iesv, assumpsit orationem pro eis, corde perfecto paternæ pietatis aures compulsans, Pater dimitte illis hanc noxam, quia nesciunt, quid faciunt. Hęc vox eius, desiderium eius fuit, quo meliùs aures pulsantur incircumscripti spiritus, replentis omnia, & vbique audientis. Ceterum quicunque diligitis matrem Domini, aduertite, & totis affectuum visceribus considerate, quantum & inimicos Vnigeniti plangeret morientis. Effugit omnem sensum, humanos intellectus exuperat cōcepta de passione Nati tristitia. Nulla huc similitudo, nulla ad tantam mœroris acerbitatem accedit comparatio. Quæ enim mater dilexit filium suum, vt ista? Non enim fortuitò cōcepit, vt ceteræ mulieres sed vnicus Patris pia electione, & gratuita bonitate matris visceribus influxit, hoc est vnde magis diligebat. Neque verò vt ceteri offensam in vita sua matri retulit, sed gratiæ gratuitatem infudit, dicete de eo scriptura, *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Item ait de gratia, *Speciosus forma præ filijs hominum diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.* Hoc est vnde magis diligebat. Eumdem quoque habuit Deum, quem & filium, quia *homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* Et hoc est, vnde magis incomparabiliter diligebat. Sola enim à sæculo meruit habere eumdem filiumque & Deum.

1. Pet. 2. 22.

Psal. 44. 3.

Psal. 86. 5.

Psal. 41. 8.

Ergo abysso abyssum inuocāte, duę dilectiones in vnā cōuenerāt, & ex duobus amoribus factus est amor vnus, cum Virgo mater Filio diuinitatis amorē impēderet, & in Deo amorē nato exhiberet. Quo igitur magis diligebāt, plus doluit, & amoris magnitudo attulit somēta passionis. Quid enim ageret, cum in Caluariæ consisteret loco, & videret crucem, clauos, vulnera morientis in innocentia, nec tamen exsatiatam immanitatem Pharisæi furentis inuidia? Pendebat ille lucens nostra, non sua delicta, & Pharisæi cum Scribis illudentes percutiebant caput eius, & offerebant acetum felle mixtum ori eius, vt impleretur Prophetia Dauid dicentis ex persona Christi, *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Inter hæc Dei genitrix consternabatur animo, & dolores vt parturientis apprehenderunt eam. Ibi gemitus, ibi singultus, ibi suspiria, ibi mœror, ibi dolor, ibi agonia, ibi æstus animi, ibi incendia; ibi mors morte durior, vbi vita non tollitur, & mortis angustia toleratur. O veneranda, & plena deuotionis & lachrymarum memoria! recordari, qualiter sancta illa anima Gloriosæ passa sit, quasúe pertulerit de Christi morte angustias! Pallidus vultus Iesv exanguem reddidit vultum Genitricis. Ille carne, illa corde passa est. Denique contumeliæ & opprobria impiorum in capite materno redundabant. Mors Domini illi amarior morte fuit. Et licet edocta Spiritu resurrecturum non ambigeret, necesse illi tamen fuit paternum calicem bibere, & horam suæ passionis non ignorare. De hoc illi prophetauit Reuerendus Senex Simeon dicens, *Tuam ipsius animam gladius pertransibit.* O Domine Iesv, terribilis in consilijs super filios hominum, nec matri tuę pepercisti, quin gladius animam suam pertransiret. Hāc nobis per igneum gladium, atque versatilem transeundum omnibus in communi ad lignum vitæ, quod est in medio paradisi.

Ioan. 19. 29.

Psal. 68. 27.

Luc. 2. 35.

Sed ad ordinem redeamus. Poterat ergo beata Maria illud, quod specialiter Christo conuenit, exclamare, *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor similis, sicut dolor meus.* O quantus, & qualis dolor, ô quę & qualis in illo dolore Maria; & nunc qualis erat, quantum distabat ab illa, quę olim inter choros Angelorum Nato obsequia deferebat? Pastoribus glorificantibus, & Magis adorantibus cum oblatione munerum mysticorum? Distabat verò, non virtute, sed mœrore, non gratia, sed pressura. Nam virtute augebatur, & multiplicabatur gratia. Propterea in tanta posita aduersitate, nec resoluit pudorem verecundiæ, nec amisit vigorem constantiæ. Ad cuius rei probationem ait de ea beatus Ambrosius Mediolanensis Episcopus: *Lego stantem iuxta crucem Domini, non lego plorantem.* Stare namque in illa cordis amaritudine magnæ ascribitur constantiæ, abstinere à lachrymis summę verecundiæ annotatur. Cohibebat illa lachrymas præ pudore, stabat sublimissima quadam animi magnanimitate. Itaque nec dolor excussit lachrymas, nec animum pœna deiecit. Quia hinc pudor honestus, illinc fortis constantia decertabant. Ergo charissimi imitemur matrem Domini, vt inter aduersa non obliuiscamur verecundiæ, & memores simus constantię. Non deerunt tristitiæ, non deerunt aduersa, non deerunt tentamenta, & mors ipsa transitum faciet per nos. Vallemus animum humili verecundia, & firma constantia. Viuat in mortem pudor, & inter gladios animi cōstantia perseueret. Tunc effecti morum similitudine similes genitrici Dei, post eam adducemur in templum Regis, & filij sui Cui cum Patre & Spiritu sancto laus est ab omni creatura, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Thren. 1. 12.

Ambrosius concione in obitu Valentiniani.

HOMI-

HOMILIA SEXTA DE GAVDIO ET *Admiratione B.V. in Resurrectione & Ascensione Iesu Christi Filij sui ad Patris dexteram.*

[Cant.5.1.] *COmedite amici, bibite, & inebriamini charissimi.* Inuito vos ad mensam sapientiæ, & ad vini libamina, quæ miscuit vobis in cratere calicis præclari. Inuito vos ad epulas Gloriosę, ad conuiuium Dei Genitricis. Felix, qui tali potitus cõuiuio, coram recumbentibus in veste nuptiali fulgebit. Apponetur ei panis vitę confirmans, replens, & satians suauitate mirifica. Et vinum lætitię, vinum procedens de genimine vitis, verè vinum resurrectionis, expressum de ligno Dominicę passionis. [Num.13. 24.] Hoc vinum Botrus ille protulit, qui ablatus è terra Promissionis in vecte ligneo pependit. [Luc.15.22.] Edet præterea præfatus conuiua in stola prima ✝ & annulo pacis, occisum à Patre vitulum saginatum, [Exod.12. 11.] accinctum renes zona fidei, & castitatis, habens etiam calceamenta in pedibus, vtpote ad omne opus bonum præparatus, agni Paschalis assas igni carnes mãducabit. Nec deerit edẽtis voluntati hinnulus ceruę gratissimę, & ceruus saliens de valle inferi in montẽ cæli. [Ioan.21.9.] Dehinc percepto pisce, qui ad littus maris inuentus est super prunas, apparente discipulis Domino in resurrectione, gustabit simul fauum mellis. Sumensq; canticum de cãticis canticorũ [Cant.5.1.] dicet in illa die, *Comedi fauum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo.* Affluens itaq; delicijs vniuersis, ita secum alios prandium inuitabat, *comedite amici, bibite, & inebriamini charissimi.* Et ego fratres ad hoc prandium vos inuito. Edite panem vitæ, vinum lętitiæ bibite, inebriamini gaudio resurrectionis. Ebrietas hæc summa sobrietas est, hęc mundi memoriam obliterat, & Deum pręsentem animo semper inculcat, hac ebrius quisque cunctorum semper obliuiscitur, & solius diuinæ charitatis recordatur. Hac igitur & vos inebriamini dilectissimi, cum Dei genitrice inebriamini, & gaudete cum gaudente, qui cum lugente luxistis.

[Eccl.3.4.] *Tempus gaudij, & tempus mœroris,* ait Salomon. Mœror abijt, gaudij tempus aduenit, verũ gaudium, quod de Christi resurrectione prouenit. Surrexit enim, & erexit animum matris suę. Iacebat illa velut in quodã arctissimo mœroris tumulo, donec Dominus iacuit in sepulchro. Illo namq; resurgente, reuixit spiritus eius, & quasi de graui somno euigilans, solẽ iustitię, & radios resurgentis in luce matutina respexit. Intuita est ortũ surgentis auroræ, & præcedentem in filio futurã carnis resurrectionẽ. Pascebatur oculis in carne fulgida resurgẽtis, & mente cernebat gloriam diuinitatis, vt intus & foris egrediẽs & ingrediẽs, frueretur pascuis verę, sempiternęq; felicitatis. Facta igitur extra se, suiq; oblita pręgau- A dio, adhæsit corde lætissimo Patri spirituum, & cõglutinata Deo, in illũ tota efferebatur, in cuius amoris immensitate tota refundebatur: [Psal.20.2.] *Domine in virtute tua lętata est valde, & super salutare tuũ exultata est vehemẽter, desideriũ cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorũ eius nõ fraudasti eam.* Corona capitis eius Christus est, dicente sapientissimo, quod *filius sapiens corona sit matris suæ.* [Prou.15.?] Et quis sapiẽtior illo, qui est Patris sapientia? Bene autem corona B de lapide esse dicitur, quia in nouo & veteri testamẽto nomine lapidis Christus significatur. Dictus est lapis, propter potẽtiã, pretiosus propter gloriam. Et vtraq; psalmista cõplexus est dicẽs, *Dominus virtutũ ipse est rex gloriæ.* [Psal.23. 10.] Quia Dominus virtutũ, ideo lapis, quia rex glorię, pretiosus. Nihil verò lapide fortius, nihil gloria pretiosius est.

Habes ergo ô Beata, gaudium tuum, impletum est desiderium tuũ, & Christus corona capitis tui attulit tibi cæli principatum per gratiam, regnũ mundi per misericordiam, inferni subiugationẽ C per vindictam. Ille tibi ab inferis victor ascendit, ille contriuit portas ęreas, & vectes ferreos confregit. Inferni munitiones obtinuit & capita draconis allisit. Dedit hostiũ suorũ strages innumeras, & Principem lethi religauit, occidit mortem, & mortis auctorem proiecit in vinculis. Catenis igneis auctor ille mortis religatus est.

Inde eduxit suos de tenebris, & vincula eorũ disrupit. Animas omnium iustorum ambulantes D in lumine vultus eius, & in nomine eius exultãtes associauit sibi, in iustitia eius exaltatæ sunt, quæ propter iniustitias suas humiliabãtur. Solus fuit in trãsitu ad inferos Dominus IESVS sicut ex persona illius Dauid cecinit, dicens, *Singulariter sum ego, donec transeam.* [Psal.140. 10.] Solus in ingressu, sed in egressũ minimè solus, qui innumera sanctorum millia secũ reduxit. [Ioan.12. 24.] Cecidit in terrã & mortuus est, vt fructũ multum afferret. Deposuit se in sementem, vt humanum genus colligeret in segete. E Felix aluus Marię, in quã seges ista coaluit. Felix cui dictum est, *Venter tuus vt aceruus tritici vallatus lilijs.* [Cant.7.2.] An nõ vt aceruus tritici venter eius, qui grano illo intumuit, quo omnis renatorũ seges excreuit? In fõte quippe baptismatis peccatis, & nobisipsis mortui, per lauacrum regenerationis Christo renascimur, vt ei viuamus, qui pro omnibus mortuus est. Vnde Apostolus ait, *Quicunque in Christo baptizati estis, Christũ induistis.* [Gal.3.27.] Ergo ex vno grano multę segetes, & ex aluo Virginis granum illud. Ideo aceruus nominatur, vt seminis, F non numerositate, virtute, non pluralitate.

Lilijs namque vallatus dicitur: eo quòd vteri materni perẽnis integritas scripturæ sacris eloquijs cõprobetur. Quid enim sunt aliud diuina eloquia, nisi quædã lilia emanantia candorẽ puritatis, & gratum puritati spirantia odorem suauitatis? Hinc est, quod verbum Patris, & sapientia, & candor lucis æternæ nominatur. [Sap.7.26.] Et de diuinis elo-

tes clementiam eius, cęlestia flectunt genu, clamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth Ipse est filius tuus, o Maria ipse amor tuus, resurrexit tibi die tertia, & in carne tua ascendit super omnes cælos, vt omnia adimpleret. Habes ergo, ô Beata, gaudium tuũ, attributum est tibi desiderium tuum,& corona capitis tui. Attulit tibi cæli principatum per gloriam, regnum mundi per misericordiam, inferni subiugationem per potentiam. Tantæ igitur, tamque ineffabili gloriæ tuæ, diuersis affectibus cuncta respondent, Angeli in honore, homines in amore, dæmones in tremore. Cælo namque venerabilis, mundo amabilis, orco terribilis es.

Isa. 9.3.

Gaude itaque & lætare, quia surrexit susceptor tuus, gloria tua, exaltans caput tuum. Gauisa es in conceptione, afflicta in passione, iterum gaude in resurrectione, & gaudium tuum nemo tollet à te. *Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur*. Propterea vocat te *Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Iam enim hiems transijt, imber abijt, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit. Amica mea*, per coniunctionem; *columba mea*, per vnionem; formosa mea, per decus & compositionem; *surge* de mœrore, de afflictione, de humiliatione, & puluere, quæ doloris indicia sunt: *propera*, tolle moras, onus excute, grauitatem exue, leuitatem indue, cursum arripe, volatum assume, & veni. *Veni* vt gaudeas gloriam Dei primitias resurrectionis, primogeniti ex mortuis. *Iam hiems transijt*, qua Petrus torpens negauit, qua corda Iudæorum congelata, extinxere sibi solem iustitię, prunis * voluptatum suarum succensi. *Imber abijt & recessit*, imber turbidus, lutulentus, ruinosus, mixtus niue & grandine abijt, & recessit. Imber conclamantium, & dicentium, crucifige, crucifige eum, abijt, & recessit. Abijt quoque imber, quo area Gentilium, & vellus Iudaici populi meruit exsiccari. *Flores apparuerunt in terra nostra*, flores vtique beatorum Spirituum & Angelorum alternatim vernantium, & locum odore suauissimo spargentium, vbi positus Dominus.

Rom. 6.9.

Cant. 2.10.

* forte voluntatũ

Hos vetus scriptura significans expressit, cum duo cælata Cherubim super Propitiatorium in vtraque summitate instituit, ac ea in foribus tabernaculi cum palmis depinxit. Causa euidens est, figuris fuit obumbrata, nunc re ipsa exhibita. Palmæ præferunt insigne resurrectionis, fores, & propitiatorium designant illum qui est patẽs aditus ad regnum, & propitiatio pro peccatis hominum. Duo namque Cherubim, duo sunt Angeli, quorum vnus ad caput, & vnus sedit ad pedes, vbi positum fuerat corpus Christi. Qui flores iure nominantur, quia summi Dei æternitas vel illis prębet æternum, vt semper floreant, nunquam marcescant, nunquam decidant, & specie inuiolabili idẽ permaneant. Flores etiam visi sunt in terra nostra, cum ascendente Domino astiterunt duo viri iuxta Apostolos, qui & dixerunt, *Viri Galilæi quid admiramini aspicientes in cælum? Hic* IESVS, *qui assumptus est à vobis, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Tempus putationis aduenit*, putatus est infernus, & de corde credentium diabolus amputatus. Os Domini separauit pretiosa à vilibus, pręcidens sarmenta de vitibus, & colligens zizania de messibus, vt grana condat in horrea, rogo tradens ad comburendum zizania. O triste diuortium, luctus & gaudium pessim mixta! O dulcis & amara dies, cum iustus iudex rediens ab inferis, alijs dorsum opposuit, alijs faciem desideratam ostendit. Alios reliquit in supplicio, alios extulit coheredes in regno. Illos dimisit arsuros cum diabolo, hos euexit coronandos in cœlo. Viderunt impij, & sine spe ingemuerunt: viderunt boni, & corde pleno lætati sunt. O miseri, quibus non subuenit misericordia! ô boni, quibus occurrit in gloria! O miseri, quos ipsa vnigeniti passio non adiuuit! ô boni, quos à morte perpetua eripuit! Viderunt impij, & sine spe ingemuerunt; viderunt boni, & vocem in iubilo leuauerunt.

Exo. 37.7.

3. Reg. 6.32

1. Io. 2.2.

Io. 20.12.

Act. 1.11.

Iere. 15.19.

Matth. 13.30.

Pariterque tu Gloriosa Natum ab inferis ascendentem vidisti, Nati gloriam beatissimis oculis aspexisti, vidisti & defecisti. Defecit caro tua & cor tuum, liquefacta es, vt vocem dilecti filij tecum loquentis audisti. Factum est verbum eius quasi ignis flammigerans in ossibus tuis. Ergo diuinis ignita colloquijs, tota effecta es velut ignis, teque holocaustum Deo suauissimum obtulisti. O Phœnix aromatizans gratius cinnamomo & balsamo, & nardo suauius regem in aspectu tuo delectans! Phœnix congregans omnes species, & igne circumfusa superessentiali, vt cælum cælorum, & cæli potestates Angelicas mirifico repleas suauitatis incenso. Hoc incensum suauissimum est, hoc thymiama bene compositum procedit de thuribulo cordis Mariæ, & vniuersa suauiter olentia excedit. Porro thuribulum sequens incensum & eleuatum manu Domini, ascendit vsque ad thronum Pręsidentis Ascendit stipatum prosecutione Angelicorum Spirituum, clamantium in excelsis, atque dicentium, *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Sed iam sermo noster iste vsq; ad ascensum pertractus finiatur, vt alius ascensum hunc, opitulante Deo, plenius exequatur. Qui viuit & regnat in sęcula sęculorum. Amen.

Psal. 72.26

Cant. 5.6.

Exod. 30.35.

Cant. 3.6.

HOMILIA

Psa.88.7. nubibus æquaretur ei, aut similis foret matri Domini inter filios Dei? Et vide quàm recto ordine circa assumptionem extullit admirabile nomen eius in vniuersa terra, & fama eius celeberrima vbique diffusa est, priusquam eleuaretur magnificentia eius super cœlos. Decebat enim Matrem Domini Virginem, & ob Nati sui honorem, primò terris regnare, & ita demum cęlos cum gloria suscipere. Dilatari & infimis, vt & superna in plenitudine sancta penetraret, translata sicut de virtute in virtutem, sic à claritate in claritatem à Domini Spiritu. Igitur in carne præsens, futuri regni primitias prælibabat. Et nunc accedens à Deo ineffabili sublimitate, nunc & proximis condescendens inenarrabili charitate. Inde Angelicis frequentabatur officijs, hinc humano famulatu venerabatur. Assistebat ei paranymphus Gabriel cum Angelis, cui Ioannes gaudens sibi Virgini matrem Virginem in cruce commendatam, cum Apostolis ministrabat. Illi reginam, illi videre Dominam lætabantur, & vtrique pro deuotionis affectu obsequebantur.

2 Cor.3.18

At illa residens in arce sublimissima virtutum, & pelago diuinorum affluens charismatum, abyssum gratiarum, qua cunctos excesserat, credenti & sitienti populo largissima emanatione profundebat. Salutem namque corporibus, & animis medelam afferebat, potens suscitare à morte carnis, & animę. Quis vnquam ab ea ęger vel tristis, aut ignarus cęlestium mysteriorum abijt? Quis non lætus & gaudens redijt ad propria, impetrato à Matre Domini quod voluit? Marię presentia gratam veris temperiem exhibebat, & quo fauens se verteret, paradisus erat. *Emissiones tuæ*, ait sponsus, *paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus; Cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula & cynnamomum cum vniuersis lignis Libani. Myrrha & aloës, cum omnibus primis vnguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, qua fluunt impetu de Libano.* Habet quippe paradisus Gloriosæ Virginis mala punica in varietate virtutum, fructus pomorum in perfectione operum. Habet & cyprum cum nardo, illam fertilem vuarum, hanc miri odoris herbam aromaticam, ob sobriam ebrietatem sensuum, & suaue fragrantem opinionem virtutum. His adduntur crocus lætitiæ, fistula expoliationis carnis, cynnamomum suauitatis, cum vniuersis lignis Libani, per quæ virtutum vniuersitas figuratur. Myrrha quoque mortificationis, & aloës incorruptionis, cum omnibus primis vnguentis effusis in oratione, ab illo vnguento, quod consistens in capite, descendit in barbam, barbam Aaron, non illius veteris & significantis, sed noui, & significati. Descenditque in oram vestimenti eius, quod est Ecclesia, ipsi vero Aaron, iuxta Paulum, exhibita sine macula, & ruga.

Cant.4.13.

Psal.132.2.

Ephe.5.27.

His ergo tantisque bonis exuberans sponsa, sponsi mater vnici, suauis, & charissima in delicijs, vt fons hortorum rationabilium, & puteus aquarum viuentiū, & viuificantium, quę fluunt impetu de Libano, à monte Sion vsque ad circumfusas quasque, & exteras nationes, pacis flumina, & gratiarum emanationes, cælica infusione deriuabat. Vnde beatus Dauid, cùm de filio eius Domino nostro loqueretur. *Erit*, inquiens, *in diebus eius iustitia, & abundantia pacis*; aptè de illa mox intulit, *donec auferatur luna*. Luna ipsa est, quæ cælo, terrisque irradians, astris Sanctorum longè superior coruscat. Donec, ait, auferatur luna, quæ eleuato sole iustitiæ steterit in ordine suo, prima Ecclesiæ primitiuorum infulsit. Tradit fides maiorum iuxta veritatem historiæ, ab ortu Saluatoris, vsque ad transitum Gloriosę terrarum accolas, sopita armorum rabie, continua ac tranquilla pace quieuisse. Hæc in solutione propositæ quęstionis diximus, vt quo fructu Genitrix Regis nostri dilata sit, monstraremus.

Cant.4.15.

Psal.71.7.

Sane etiam aduertendum ex hac eius dilatione, vt quæque fidelis anima, vulnerata charitate, & iaculis amoris confossa, discat non murmurare, si eam euenerit non hinc ad vota migrare. Ecce differtur mater Domini, quis audeat murmurare? Differtur vt proficiat, proficit perseuerando. Amori enim, vel operi iuncta perseuerantia, plenitudinem creat, parit perfectionem.

Hinc est quod voce Psalmistę de iusto dicitur, *Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur*. Palma emenso numeroso spatio florere dicitur, & cedrus Libani annoso prouectu multiplicatur: Sic iustus animo canescens, vt palma florebit diuturnitate. Hinc memoratus Psalmista aptè pauca subiunxit. *Adhuc multiplicabuntur* haud dubium quin iusti *in senecta vberi*. Aduertendum itaque optimi meriti, ac singularis iustitiæ Mariam, quæ super Angelos meruit exaltari, priùs hic in senecta vberi debuisse multiplicari. Quod vbi prouenit ex diuino munere, absconditus honor eius, & forma quam gessit in occulto effecta luce clarior, & omni elegantia præstantior, ora in se supernorum ciuium, animosque mirabili dilectione conuertit.

Psal.91.13.

Ibid. vers. 15.

Iam verò quis dignè laudibus efferat sacratissimam eius assumptionem? quis fatu explicet, quàm læta migrauit à corpore, quam læta vidit filium, quàm gaudens properauit ad Dominum, Angelorum vallata choris, Apostolicis fulta obsequijs, dum Regem cerneret in decore, & Natum cum gloria pręstolantem se videret, sicut expers totius corruptelæ, sic immunis ab omni molestia? De carnis habitaculo edu-

culo educta est perenniter habitatura cũ Christo. Transijt autem in visione Dei, & beatissimã illam animam sole clariorem, cælo celsiorem, Angelis digniorem, Domino exhalauit. Enimuero in transitu eius glorioso illustratur mons Sion, vbi prouecta dierum decessit in senectute bona. Ibi expleuit munus vitæ, dans plenam atque perfectam virtutum omnium consummationem. Ibi orienti magis quàm morienti, & abituræ plus quàm obituræ occurrũt castra Dei, & ruunt obuiam ei exercitus militiæ cælestis. O quàm preciosa in conspectu Domini mors Genetricis suæ! Quę vita adæquabitur morti eius? quę gaudia funeri eius? Addas licet mundanos honores, addas conuiuia, ac festa trophęa, addas omne quod demulcet, & quod delectat vniuersum, his tamen omnibus iucũdior, atque suauior est. Est enim absolutio à carne, via ad vitã, nil habens doloris, acerbitatis nihil, nihil formidinis. Fouet autẽ pro dolore, delectat pro acerbitate, & pro metu firmat in littore fidę stationis. Nec tenebras inducit, quę lumen ęternũ aperuit; nec vitam tollit, quę dirigit ad auctorem vitæ.

Hac morte Gloriosa migrauit, si transitum ad vitam mortem liceat nominare. Immo, vt verũ fatear, vita est, vbi sola mors moritur, vbi corpus mortis exuitur, vbi vita carnis pia quiete defuncta, fœnore multiplici in posterũ reseruatur. An non vita, cum itur ad fontem vitæ, & vita æterna à vita perpeti meatu hauritur? Hoc haustu indefectiuo ante decessum præuenta est mater Virgo, ne transitu in ipso vel leuissimo mortis gustu tangeretur. Egrediens itaque vidit vitam, ne mortem videret. Vidit filium, ne carnis abscessu doleret. Euadens ergo libera in tam felicissima visione, & potita optato vultu Dei, venerandos ciues cęli in sui obsequio, & deductione paratos inuenit. Mirantur illi animam meriti singularis exutam æterna labe, nullam carnis aut sæculi maculam habere. Mirantur exutam artubus, gratia totius puritatis candere. Quid enim primũm laudet in ea, integritatem, an humilitatem, prudentiam an charitatem, robur mentis, an longanimitatem, honorem matris, an partus nouitatem? Sed virtus integra, & plena gratia magis in illa laudatur.

Cant. 4.7.

Vnde Dominus assistens egressę de corpore ita prædicat laudes eius. *Tota pulchra es mater mea, & macula non est in te.* Tota, ait, pulchra es, pulchra in cogitatu, pulchra in verbo, pulchra in actu, pulchra ab ortu vsque in finem, pulchra in conceptu Virgineo, pulchra in partu diuino, pulchra in rubore passionis meæ, pulchra in insigni candore resurrectionis. Surge ergo amica mea, columba mea, formosa mea, immaculata mea, & veni. Iam enim hiems transijt absentiæ meę, imber lachrymarum tuarũ abijt, & recessit, & redeũte sole flores Angelici apparuerũt tibi. (Cant. 2.10.)

Vox tua ò turtur castissima exaudita est. Tempus assumptionis aduenit. Igitur cùm Virgo Virginum à Deo, & filio suo rege regum exultantibus Angelis, collætantibus Archangelis, & cælo laudibus acclamante deduceretur, impleta est Prophetia Dauid, dicentis ad Dominum *Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* (Psal. 44.10.) Tunc iuxta Salomonis vocem, surrexerũt filiæ, & beatissimam prædicauerunt, & reginæ pariter laudauerunt illam. (Pro. 31.28.) *Quæ est ista,* aiunt supernæ virtutes, *quæ ascendit dealbata, innitens super dilectum suum?* (Cant. 6.8. Cant. 8.5.) Vel iterum, *Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol?* (Cant. 6.9.) Itemque aiebant, *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* (Cant. 3.6.) Nouus & admirandus est nobis splendor iste, nouus & gloriosus hic ordo assumptionis, nouus & gratus odor hic suauissimus.

Tantis verò deducta laudibus, nec ipsa poterat à laude cessare, quæ filium Dei ex se genitum, in dextera paternæ magnitudinis sedentem, seque gloria assumentem videbat. *Tenuisti,* ait, *manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.* (Psal. 72.24.) Et rursum, *A dextris est mihi, ne commouear, propter hoc lætatum est cor meum, & exultabit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe.* (Psal. 15.8.) Quoniam non dereliquisti me in sæculo, nec dabis corpus genitricis tuæ videre corruptionem. Sed quid ego his immoror? Vt enim paucis multa colligam, aderat Gloriosissimæ, verbum simplex, & multiplex, verbum intelligibile, continens omnia verba laudum, quo laude ineffabili Dominum ac natum suum ipsa honorabat. Eleuata igitur cum vocibus exultationis & laudis, prima post Deum super omnes cæligenas in sede gloriæ collocatur. Ibi resumpta carnis substantia, neque enim credi fas est corpus eius vidisse corruptionem, & duplici stola induta, Deũ & hominem in vtraque natura, quantò cæteris clariùs, tantò ardentiùs vniuersis, mentis & carnis oculis contemplatur. Exinde humano generi charitate inenarrabili condescendens, & illos misericordissimos oculos, quibus cęlum illustratur, ad nos conuertens, communem pro clero, populo, & vtroque sexu, pro viuis quoque ac defunctis leuat orationem. Adest huc de cælo Gloriosissima, & prece potentissima, propellens omne quod nociuum, & conferens omne quod bonum est, cunctis ex corde rogantibus se munimen præsentis vitæ tribuit, & futuræ. Memor quippe quo fructu effecta est mater Redẽptoris, libẽtissime suscipit cuiuslibet prẽces peccatoris, & pro vniuerso reatu pœnitentium apud proprium filium intercedit. Sanè obtinebit quod volet parẽs charissima, per cuius castissima viscera

viscera Verbum Dei venit ad nos, orbis piacula, & veteris delicti cautionem sanguine proprio lauaturus, IESVS Christus Dominus noster, qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA OCTAVA DE MARIÆ *Virginis plenitudine, seu perfectione, gloria, & erga suos clientes patrocinio.*

PLures, dilectissimi, dies elapsi sunt, quibus Episcopali sarcina oneratus, & curis prægrauatus immensis, epulum adhuc promissum de laude beatæ Mariæ, sanctæ auiditati vestræ ministrare nequiui. Nunc ergo ipsa eadem Virgine propitiante, vobis non deero, negotijs quidem me paulullum subtrahens,* nostris verò pijs desiderijs fauens. Igitur cæli Reginam, Matrem vitæ, fontem misericordiæ, delicijs affluentem, & innitentem super dilectum suum, sedulo celebremus officio, & laude licet impari prædicemus. Feramus animos in sublime, intuentes diligentissimè, quod virga elegantissima orta de radice Iessé, ramorum suorum mirabili extensione sese vbique terrarum expandit, vt dispersos filios Adæ, ab æstu, à turbine, & à pluuia vmbra desiderabili protegeret, fructuque saluberrimo aleret esurientes. Sublimata itaque super omnia ligna Paradisi, & super altissimorum montium præcelsos vertices exaltata, ipsos cælos inæstimabili magnitudine penetrauit, cælestium ordinum stipata choris, & Virginum choreis adornata. O decus, ô gloria, ô magnificentia arboris huius, cuius fructu indeficienti, cuius pastu immortali, cæligenis atque terrigenis sit iugis epulatio, continua exultatio, felix & sempiterna laudatio. Beati qui edunt cibum in regno tuo, *beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

*forte vestris.

Cant. 8. 5.

Isa. 11. 1.

Psal. 83. 5.

In te etiam laudabitur, non Eua, lethi propinatrix, sed Maria vitæ propinatrix, mater & altrix cunctorum vita viuentium. In te laudabitur Genitrix tua; audiant mansueti & lætentur. Lucifer gloriosus & arrogans vulneratus ad ima corruit; audiant superbi & humilientur. Virgo humilis ad thronum gloriæ coronata conscendit; audiant humiles & lætentur. Corruit ille elatus magna de se præsumendo; introiuit Maria in holocaustis totam se plenitudine gratiæ committendo Induratus ille malitia, vltra non adijciet vt resurgat; confirmata illa charitate, non mouebitur ampliùs vt cadat. Centro quippe immobili hærens inexpugnabili firmitate, nulla vnquam moueri poterit mutabilitate. Ille dignitatis Angelicæ clarissimos fines excedens, dum nititur, ad quod creatus spiritus non accedit; inane sectatus, per præcipitia rapitur, horrore tenebroso tegitur, ad inferiora laci dosfluês, vt in æternum doleat, & iustissimæ damnationis in tormentis pœnas exoluat. Qui meritò diabolus, id est, Deorsum fluens appellatur, quia defluxit ex supernis, & stantibus inuidens, quos valet adhuc secum ad inferiora demergit.

Psalm. 33. 3.

Suggerit creditoribus suis honores, dignitates, excellentias appetere, alta sapere, in altum cornu extollere, vulgi acclamationes, * fori salutationes primas, in conuentibus sedere, amare, minores contemnere, paribus se præferre, maioribus inuidere, gloriæ Dei obliuisci, alios blanditijs, alios minis, aut pœnis subiugare sibi, idolum seipsum statuere, omnia facere ad ostentationem hominum & laudem. Cùm ergo miseros, elatos, inflatos, attonitos, & mente captos vsque ad nubes extulerit, tunc demum eosdem ad turpia quæque, & inhonesta crudeliter eneruatos inclinat, inclinatos sine vlla miseratione secum ad inferna inferiora præcipitat. At Gloriosissima, carne integerrima, mente serenissima, viuentium mitissima, quò cunctis humilior & sanctior extitit, eo super omnes eleuata, & in cælum à cæli ciuibus honorificentissimè, & ex more imperiali suscepta à Patre supremo, in regno claritatis æternæ, & in throno excellentissimæ gloriæ, prima post filium, quem ex se genuit incarnatum, iussa est residere. Magne Deus, terribilis & fortis, bonitate ineffabilis, humilem ancillam erigis & exaltas, vnde hostem æmulum olim expuleras! Triumphet humilitas augmentis gratiarū, & corona inclyta à te decorata; superbia verò inanis, & tenebrosa dehiscat. Adstat ergo Beatissima singulari merito præcipua vultui Conditoris, prece potentissima semper interpellans pro nobis. Illo enim edocta lumine, cui nuda & aperta sunt omnia, cuncta nostra videt discrimina, nostrique clemens, & dulcis Domina materno affectu miseretur.

* Leg. fori salutationes, primas in cōuentibus sedes amare.

Sancta animalia, de quibus in Ezechiele legitur quòd antè & retrò, intus & foris, atque in circuitu plena sunt oculis, labores hominum, & dolores, casus, defectus, cæcitates, inualitudines, extrema pericula, incertos exitus vitæ, & mala quæque humani generis, non æquè, vt Dei genitrix valent examinare, examinando cælesti auxilio diluere, & propulsare. Quo enim sublimius immensi regis cor aspicit, eò profundiùs diuinæ gratiâ pietatis afflictorum misereri, & miseris succurrere nouit. Vnde Maria, id est, maris stella prouido Dei consilio vocata est, vt nomine declararet, quod re ipsa clariùs manifestat. Nam ex quo cælos cum filio suo regnatura conscendit, induta decore; induta pariter fortitudine, præcinxit se, mirabiles elationes maris solo nutu compescitura. Mare quippe præsentis sæculi nauigantes, seque plena fide inuocantes, ab impe-

Ezech. 1. 18.

ab impetu procellæ, & ventorum rabie eruit, eosque secum ouantes ad littus felicissimę patriæ perduxit. Dici non potest, charissimi, quoties hi asperrimis scopulis naufragaturi offenderent, illi in syrtes pessimas non reuersuri inciderent, hos Scyllæa vorago hiatu horribili mergeret, illos Sirenarum cantus in exitium dulces detinerent, nisi stella maris perpetua Virgo Maria ope validissima obstitisset, suosque iam fracto gubernaculo, & rate conquassata, omni humano consilio destitutos, cælesti ducatu ad portum æternæ pacis applicandos eueheret.

Nouis itaque triumphis, noua perditorum ereptione nouis populorum incrementis exultans, gratulatur in Domino, nec contenta partis spolijs, sed humanæ salutis cupida, hoste liuido longiùs propulsato, alias atque alias sibi exuuias semper acquirit. Igitur in manu potenti, & brachio excelso tyrãnorum fines egreditur, munitissima quæque domorum aggreditur, inferna sub pedibus suis faciens contremiscere, & principem mortis nimio terrore percussum resilire. Denique ipsa iubente, vehementer euomit prædam, quam in ventrẽ malitiæ traiecerat, reijciens cum dolore, quam cum ingenti superbia detinebat. Surgunt lapsi, redeunt pœnitentes, peccãtor videbit & irascetur. Maxilla eius hamo Dominicę crucis perforata, reddit liberos, quos antea detinuit captiuos, dentibus suis fremens & tabescens. Per matrem filio, per Virginem reconciliantur Deo, vitæ dati, morti penitus subtracti. Desiderium peccatorum peribit, desiderium verò beatæ Mariæ perficitur, quando educuntur quotidie vinculati de lacu miseriæ, & luto fęcis, vt de peccati ergastulo, & profundo iniquitatis, indulgentię dono respirent in auras perennis libertatis. Sic illa colligit dispersos, reuocat auersos, eruens eos qui ducuntur ad mortem, quosque trahi cernit ad supplicia, liberare non cessat.

Psal. 111. 10.

Non solùm autem animarum saluti, verumetiã humanorum corporum sanitati, atque necessitati pia diligentia prouidet, & medetur. In locis quippe memoriæ sanctitatis eius dicatis, claudis gressum, cæcis visum, surdis auditum, mutis impetrat eloquium, curans omne genus languorum, præbensque innumera beneficia sanitatum. Accedunt ad eius limina rei tundentes pectora, confitentes delicta, & accepta venia, læti ad propria reuertuntur. Accedunt etiam mente capti, capite languidi, phrenetici, maniaci, arrepticij, nocturno timore, aliquo'ue phantasmate, seu certa maligni incursione delusi, qui recepta sospitate, diuini muneris largitatem assequuntur. Accedunt nihilominus ad eius vestigia, qui amaro sunt animo, mœsti, egeni, afflicti, desolati, ære alieno obligati, quodque grauissimum est, viuentes cum dedecoris nota respersi. Horum, & omnium de quacunque tribulatione clamantium illa libens preces suscipit, & Nato supplicans omne malum ab eis miseratrix auertit. Enimuerò sicut ignis attactu cera liquescit, & velut ardore solis defluit glacies, sic ab eius facie inimicorum deperit acies, eaque iubente nihil aduersi subsistit.

Notandum verò, ac solerter intuendum, quanto affectu, quantáue benignitate cognatos sibi puritate animi complectitur & diligit, quæ homines nequam & sceleratos suo interuentu, vt sæpe dictum est à morte peccati, & æternis doloribus incessanter absoluit. Gemina quippe dilectione rutilans & insignis, hinc in Deum ardentissimè figitur, cui adhærens vnus spiritus est, hinc electorum corda blandè consolatur & attrahit, eisque nati largitate optima dona partitur.

Motu ergo celerrimo senas Seraphim alas excedens, nunc in fonte vitæ fruitur amore deitatis, nunc terras signis, & virtutibus illustrans, vbique suis, vt mater iucundissima & mirificentissima occurrit. Quosdam præsentia sua subactis vitijs reddit victores, quosdam magnarum virtutum pio interuentu facit compotes, quibusdam intimæ contemplationis pandit sinum, alijs in exitu vitę iter prębet securum, vt nulla terreat virtus aduersarij, quibus ducatum prębstat ad Christum mater vnigeniti Dei.

Extant harum assertionum exempla plurima, quę vt notissima, & peruulgatã compendiosè prętermimus. Sciendum verò certissimè, quòd crebe rrima miracula, innumera beneficia, spiritales visiones, cælestes reuelationes, sublimes consolationes almę Parentis Domini, orbi terrarum assiduè coruscabunt, donec finem mundus iste senescens inueniat, inclarescente regno, cuius non est finis.

Sed inter hæc ad memoriam redit dies illa famosa iudicij, cuius altitudinem sanctus Propheta Dauid se timere pronunciat, quam semper appropinquare fidelium nullus ignorat. Illo igitur tremendi examinis articulo, obsequentibus Angelis, Archangelis, omniq; exercitu militiæ cælestis, Rex cælorum aderit cum præfata pijssima Genitrice, orbem terræ iudicaturus in iustitia, & populos in ęquitate. Tunc illa fulgebit luce splendidissima, cuius per vterum intactum, & clausam ianuam rex glorię Deus mundo irradiauit. Illo in tempore parebit veritas Patriarcharum & Prophetarum, qui Virginis partui Deifico olim attestati sunt. Apostoli quoque filij eius, virtutum illius imitatores & testes, afferent ei gloriam & honorem, quia eius doctrina irradiati, & spiritu sapiẽtiæ illapso cælitus confirmati, veri solis splendoribus Ecclesiam repleuerunt

Psal. 55. 4.

Psal. 97. 9.

pleuerunt. Exultabunt martyres in decore, & gratia effusi sanguinis, mercedem optimam habentes Deum de Deo, qui nasci dignatus est ex ea.

Gaudebunt Confessores, videntes Gloriosam, quam in terris positi dilexerunt, & vita comite laude celeberrima merita eius prosecuti sunt. Gaudebunt, inquam, intuentes illud singulare diadema, quod in die solennitatis & lætitiæ, in die assumptionis, & gloriæ, dilectissimæ genitrici Christus impressit, memorans illud diadema, quo eum illa in die desponsationis coronauerat. Current virgines in odore vnguentorum eius, properantes ingredi cum ea ad nuptias, vt in cælesti thalamo vero Sponso perenniter sociatæ, Maria præeunte, nouum canticum succinant, quod nemo valet dicere, nisi mente & corpore virgo sit. Denique omnis sexus & ætas, omnis ordo & dignitas Beatissimam prędicabunt, & populus innumerabilis acclamabit illi in iubilo, meritis eius & precibus saluatus, & in dextra pio coronatus à Domino. In quorum numero, & ex quorum collegio nos esse contingat, ô Clemens, ô Pia, ô Dulcis Maria, vt cum dies erit iræ, tribulationis, & angustiæ, non pro reatu puniamur, sed per te Domina digni inueniamur misericordia eius, qui ascendit ad Patrem parare famulis suis locum, vt eos in amœnissima cæli regione, lucidissimis paradisi mansionibus inter vernantes ignitos lapides collocaret, Dominus noster IESVS CHRISTVS, cui est decus, honor, potestas, gloria & magnificentia cum eodem Patre & Spiritu sancto per infinita sæculorum sęcula. Amen.

Cant.3.11. *Cant.1.3.* *Matt.25.7* *Apoc.14.3* *Ioan.14.2.*

EPITOME VITÆ DIVI AMEDEI LAVSANNENSIS EPISCOPI.

AMEDEVS *castro* Costa *iuxta* Viennam Allobrogum, *magni Amorij ossibus venerabundam, nobilibus parentibus originem duxit. Hic morum integritate, literarum institutione, atque virtutum decore stirpis generositatem longè superans, in cœnobio* Altecumba *Cistercienſem professus ordinem,* Abbas *præficitur. Succedentibus inde temporibus, circiter annum Dominici Natalis quadragesimum quartum supra millesimum centesimum,* Lausannensis *Ecclesiæ* Episcopus *ordinatus, multa eidem Ecclesiæ impendit beneficia.* Amedeum *Gebennarum Comitem, qui arcem munitissimam ad expugnandam ciuitatem Lausannensem in eminentiori prope vrbis mœnia loco, per longam obsidionem erexerat, non tam armis quàm prudentia deuictum, machinam ipsam funditus euertere compulit.* Eugenium *tertium Pontif. Max.* Conradum *secundum,* Fridericum *primum Imperatores Augustos, & ad indulta iamdudum confirmanda, & ad noua instauranda Ecclesiæ suæ priuilegia, fauentissimos habuit. Huic* Fridericus *in hæc verba scribere solitus est.,* Charissimo Cancellario nostro Amedeo Lausannensi Episcopo, qui genere & nobilitate, nec non fidelitate nobis astrictus cognoscitur, &c. *Frequens illi mora apud* Ponidonem, *cœnobio Altæ ripæ vicinum, vt qui eiusdem religionis, ac habitus monachus esset. Fama est, illum in die sanctæ* Agnetis *natum, imbuendum literis traditum, ordinem professum, & Abbatem factum. Quare eidem Virgini deuotior, sacra illius duplici festo instituit per totam Lausannensem diœcesim peragenda. Scripsit* Homilias in laudem Christiparæ Virginis octo, *tam dicendi suauitate, quàm mysteriorum profunditate deliciosas. Quas cum nulli adhuc mortalium manifestasset, solicitatur tamen à sorore sanctimoniali, virgine religiosa, quatenus ei iucundum illud munusculum communicaret. Annuit frater sororis desiderio ea conditione, vt & illa iucundum quoque munusculum, quod à gloriosa Virgine accepisset, vicissim impertiret. Misit continuò soror laneam chirothecam, quæ in præsentem diem* Lausannæ *in reliquiario sacrosanctæ Virginis Mariæ visitur, quamplurimis laudata miraculis. Vnde coniectura facilis, quantum vtrique viuenti adhuc cum Diua commertium. Præfuit* Lausannensi *Ecclesiæ annis quatuordecim. Mortuus illic, & ante altare sanctæ Crucis in æde Diuæ Mariæ sepultus.*

Vide notã quam ad didimus ad finem huius vitæ.

NOTA AD PRÆCEDENTEM VITAM.

EX *hac vita facilè coniiciat Lector, nostrum* Amedeum *alium esse ab* Amadeo *illo, aliàs* Amatore, *vel* Ioanne Menesio, *de quo R. P. F.* Henricus VVillot *in suis Athenis Orthodoxorum Sodalitij Franciscani, cui & has Homilias, quas nunc damus, tribuit. Etenim* Amedeus *noster sub* Eugenio tertio *Summo Pontifice, ac* Friderico primo *Imperatore vixit,* Amadeus *verò sub* Paulo II. *ac* Sixto IV. *Romanis Pontificibus, inter quos &* Eugenium tertium *non pauciores ferè quàm trecenti anni interuenerunt: siquidem* Eugenius *vixit circa annum* 1146. *cum creatus Pontifex anno* 1145. *obierit an.* 1153 Paulus *verò, ac* Sixtus *floruerunt anno* 1471. *quo ille mortuus, iste ad Summum Pontificatum electus est. Auctorem habeo* Panuinum *in Chronico Romanorũ Pontificum. Mitto quòd noster* Amedeus *fuit ex familia Cisterciensi, at Amadeus vel Amator ex Franciscana. Denique* Amedeus *fertur fuisse Episcopus Lausannensis, de* Amadeo *haud constat Episcopus necne fuerit. Quod si Patria non nihil ad hanc rem facit, vt debet certè plurimum,* Amedeus *Allobrox,* Amadeus *Hispanus fuit: quod &* Menesij *nomen, &* Comitum Villę Regię *familia satis indicat. Quæ cum ita sint, maneant* Amedeo *nostro sua humilia, donec aliquis meliora adferat, quibus contrariam stabiliat huic nostræ sententiam: quod vbi fecerit, libenter veritatis amatores cedemus veritati, quam vnam quærimus.*

FINIS.

TYPOGRAPHVS AD BENEVOLVM LECTOREM.

QVEM hic adijcimus Catalogum, collegerat ante annos plus minus vndecim, P. RICHARDVS GIBBONVS Theologus Societatis IESV, vt videre est in D. Amedeo ab eo recognito, & Audomaropoli annō M. DC. XIII. Caroli Boscardi typis excuso. Sed Colonienses, qua fide ipsi viderint; eumdem catalogum D. Ioanni Molano, Viro doctissimo, & optime de Ecclesia merito ascriptum, in opere, quod eiusdem Doctoris nomen præfert sub titulo *Bibliotheca materiarum*, in lucem dederunt. In quo quidem catalogo, vno quasi intuitu videre est, quinam Auctores, præsertim veteres, Homilias, Sermones, Encomia, vel quod huc spectat, scripserunt de præcipuis Beatissimæ Deiparæ festis, ab Ecclesia solitis celebrari. Vt hoc ratione illorum pietati consultum sit, qui cum cupiant aliquid vel audire ab alijs, vel ipsimet legere, quod ad huiusmodi solemnitates faciat, ipsorumque animos accendat amore huius virginis Matris, haud facilè, quod quærunt, inueniunt. Hic igitur catalogus quasi ad fontes digitum intendens viam commonstrat, quę ferat, deducatq; vnde affluenter hauriant. Tu Lector fruere, & Vale.

IN FESTO CONCEPTIONIS B. V. Mariæ.

ALphonsi Salmeronis Disputatio 49. 50. 51. & 52. *libro* 2. *tom.* 13. *Commentariorum in Euang. historiam.*
D. Amedei Homilia 2.
D. Antonini caput 2. & 3. *titu.* 8. *part.* 5. *summæ theologicæ, & caput* 3. *tit.* 15. *part.* 4.
Armandi de Bello-visu collatio 4. 27. 34. 78.
Bartholomæi de Pisis fructus 7. 9. & 24. *lib.* 5. *de Vita & laudibus B. Mariæ Virginis.*
Bernardini de Bustis sermones parte prima Marialis.
D. Bernardini Senensis sermo 51. *tomo* 2.
Gabrielis Biel sermones 1. 2. 3. & 4. *de festiuitatibus B. Mariæ.*
Georgij Nicomediæ Archiepiscopi sermo M. S. in Bibliotheca Sfortiana numero 65.
Hugonis de S. Victore sermo 9. *ex centum tomo* 2.
Ioannis Gersonis sermo tom. 2. & *alter. to.* 4.
Ioannis Lanspergij sermo.
Ioannis Mauburni Rosetum titu. 24. *Alphab.* 56. *lit. O.*
Ioannis de Pineda sermo.
Ioannis Trithemij tractatus.
Iudoci Clichtouei libri 2.
Meffreth sermones 3.
Martini Del Rio sermo in floridis Marianis.
Pelbarti liber quartus Stellarij: & discursus in Rosario tomo 3. *verbo Conceptio*
Petri Canisij libri primi de B. Mariæ Virginis caput 5. *ad* 10.
Petri Crespetij Summa fidei Cathol. verbo Maria.
Sebastiani Barradij libri 6. *caput tertium, concordiæ Euangelicæ.*

IN FESTO NATIVITATIS B. V. Mariæ.

ABsalonis Abbatis sermo.
Albini sermo in homiliario Albini seu Alcuini.
Andreæ Cretensis sermones 5. *M. S. in Bibliotheca Messanensi.*

IN FESTO PRÆSENTATIONIS B. Mariæ V.

IN FESTO ANNVNTIATIONIS B. V. Mariæ.

IN FESTO VISITATIONIS B. Mariæ V.

IN FESTO PVRIFICATIONIS B. V. Mariæ.

IN FESTO ASSVMPTIONIS B. V. Mariæ.

DE PLANCTV B. VIRGINIS iuxta Crucem.

DE ZONA VIRGINIS ET FASCIIS D. N. IESV CHRISTI.

DE LAVDIBVS B. MARIÆ Deiparæ.

Hugonis

INDEX AVCTORVM Graecorum.

INDEX AVCTORVM Latinorum.

ACTORES SVNT OMNES NVMERO LXXXI.

Laus Deo & Beatissimae semper Virgini MARIAE.

PRIMVS

PRIMVS INDEX AVCTORVM QVI IN HOC OPERE CITANTVR.

SECVNDVS

SECVNDVS INDEX RERVM QVIBVS B. VIRGO ASSIMILATVR IN HOC OPERE,

additis columnarum numeris & literis, vt facilius inueniantur.

Mons.

TERTIVS INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ QVÆ IN HOC OPERE VEL attinguntur, vel fusiùs explicantur.

Nota Lector, operarum incuria factum vt columnarum numeri valde confunderentur, & iterarentur; vnde ad confusionem euitandam, numeris in quibus maxime erratum, videlicet post 1099. praeposita est dictio Hild. *vt qui eam sequuntur numeros. scias quaerendos in Hildephonso & deinceps. Hunc porro tertium indicem, ne forte eius longitudinem mirere, eo copiosiorem fieri placuit, vt omnium commodo & labori consuleremus. Sunt enim, quod experientia compertum est, qui vel ex vno aliquando verbo, aut breui sacrae scripturae sententia, vt varia sunt hominum ingenia, diuersos plane, eosque admodum ingeniosos, & vtiles ad formandos mores conceptus eliciunt, ad rem de qua agitur accommodatos vnctione praesertim illos docente, & Spiritu vbi vult spirante. Tu laborem nostrum aequi bonique consule.*

GENESIS.

12. Et.

18. Sur-

EXODVS.

DEVTERONOMIVM.

10. Vt

IOSVE.

IVDICES.

RVTH.

REGVM I.

5. Donec

REGVM 2.

REGVM 3.

PARALIPOMENON 1.

PARALIPOMENON 2.

ESDRÆ 2. QVI ET NEEMIAS.

ESTHER.

IOB.

15. Omne

31. Lex.

16 Ego

 PSAL.

PROVERBIORVM LIBER.

9. Honora.

CAP.

ECCLESIASTES.

CANTICVM CANTICORVM.

8. Adiuro

8. Prę-

 30. Post

20. In-

ISAIAS.

CAP.

 17.18.

6. Vnus-

Edom

IEREMIAS.

THRENI.

BARVCH.

BARVCH.

EZECHIEL.

7. Cum-

IOEL.

AMOS.

ABDIAS.

IONAS.

MICHÆAS.

NAHVM.

HABACVCH.

SOPHONIAS.

AGGÆVS.

ZACHARIAS.

MALACHIAS.

MACHABÆORVM I.

MACHABÆORVM II.

MATTHÆVS.

MATTHÆVS.

MARCVS.

LVCAS.

LVCAS.

41. Exi-

24. Con-

IOANNIS EVANGELIVM.

ACTVS APOSTOLORVM.

AD ROMANOS.

AD CORINTHIOS. I.

MARCVS.

LVCAS.

48. Quia

41. Exi-

24. Con-

IOANNIS EVANGELIVM.

AD CORINTHIOS. I.

AD CORINTHIOS. II.

16. Odor

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

AD THESSALONICENSES I.

AD TIMOTHEVM I.

AD TIMOTHEVM II.

AD TITVM.

AD HEBRÆOS.

IACOBI EPISTOLA.

IOANNIS CANONICA II.

IVDÆ CANONICA.

APOCALYPSIS.

19. Fi

QVARTVS INDEX
VARIARVM RERVM IN HOC OPERE CONTENTARVM, PRÆTERMISSIS ILLIS,
QVIBVS B. VIRGO ASSIMILATVR, QVÆ HABENTVR supra in secundo indice.

A.

Charitatem

D. Da.

D.

E.

Fructus

M. Magna

M.

Maria

N.

R. Radi-

T.

V.

QVINTVS INDEX
OSTENDENS QVÆ MATERIÆ HVIVS OPERIS QVIBVS FESTIS CHRISTI DOMINI ET BEATISSIMÆ VIRGINIS PRO CONcione accommodari poſſint.

FINIS.

V.

QVINTVS INDEX

OSTENDENS QVÆ MATERIÆ HVIVS OPERIS QVIBVS FESTIS CHRISTI DOMINI ET BEATISSIMÆ VIRGINIS PRO CONcione accommodari possint.

FINIS.